PAVLVS ZACCHIAS
AETATIS ANNO LXVI
Joanes Dominicus
Cerritaus Delin.
Joanes Baptis: Bonacina
Mediolanen. Sculp. Romæ.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

COLLEGII ARCHIATRORVM

Romanorum Prioris, & totius ſtatus Eccleſiaſtici Protomedici Generalis.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Opus, *IVRISPERITIS appriméè neceſſarium*; *MEDICIS perutile*, *cæteris non injucundum*.

EDITIO QVINTA;

Ab infinitis penè mendis repurgata; pleriſque Additionibus, hoc ſigno [ ] annotatis auctior, multiſque Conſultationibus ad rem facientibus locupletior.

AVENIONE,

Ex Typographiâ IOANNIS PIOT, Sancti Officij Typographi, in foro Sancti Deſiderij.

Cum Superiorum Permiſſu, & Priuilegio.

M. DC. LVII.

Eminentiſſimo ac Reuerendiſſimo D.

D. FRANCISCO ALBIZZIO S. R. E.

CARDINALI AMPLISSIMO.

PAVLVS ZACCHIAS.

QVæſtiones Medico-Legales ad eam jam perfectionem, quam ex ingenij mei tenuitate acquirere poterant deductæ, à Te Eminentiſſime Princeps, aliquandò expetitæ, alacri, ac geſtienti greſſu ad Te contendunt, quod neque ſe deſpectas, neque minùs gratas fore ſpem conceperint, non ſolùm quia alias Tibi eidem tantiſper gratæ, ac minùs deſpectæ fuerunt, ſed tum maximè quia optimè norunt, Te literarios quoſcunque labores impensè amare, ac indeſinenter etiam fouere; vnde ſummo earum eufortunio putauerim factum, vt tuum patrocinium ſortiantur cùm contra miſeram eorum ſcriptorũ ſortem exiſtimem, quorum labores, aut minùs accepti, aut nullo in pretio apud eos ſunt, ſub quorum tutela in lucem prodeunt. Id quæſtionibus hiſce meis cùm non ſit pertimeſcendum, eas læto, ac prompto animo in lucem exire denuò ſub nominis tui tegmine permitto, interimq; condignam Eminentiæ tuæ meritis fortunam, ac qualem tum Chriſtianę tum literariæ Reipublicę indigentia exoptare debet à D. O. M. exopto

Ad Cl. V.
PAVLVM ZACCHIAM
Rerum legalium, quæ sub Medicum cadunt, absolutissimum opus ab eo conscriptum commendat

ODE
Iacobi Albani Gibbesy, Med. D. Et Ciu. Rom.

NILVS ignaræ Medicorum, vt olim,
PAVLE ZACCHIA, locus est cateruæ
Nulla per legem mora Cognitori
Discere vitas.

Tu mones iusta cecidisse Lunâ
Posthumum matri sine fraude pondus:
Scribis hæredem simili notatum
Sanguine vultum.

Oppiam ducunt: scelus! ô Quirites,
Claudiæ affixum reparatæ probrum;
Vesta (conclamas) Cybeleque Zonæ
Terret amica.

Sic & occulto vitiosa casu.
Virgo damnatur, licèt illa mœchos
Abneget. Primo sua quippè constat
Signa pudori.

Signa vesanos aperire motus,
Signa furtiuum mediis venenum
Cernere in venis, Ioue non benigno,
Colligis apta.

Quin Auernales, aconita, succos,
Si quis exhausit paterâ nouercæ,
Clarus apparet: linis hunc, at illam
Tortor adurget.

Indè

Indè pœnarum facies per omnes
Mittitur judex, equulum, & catastam, &
Vnguen, & funis trochleam pudendi, in-
tendere verum.

E tuo pendet laniena jussu,
Lictor atroces glomeratquè fasces.
Par erat, talis fieres beatæ
Arbiter vrnæ.

Luce donandos super astra ciues
Credidit Ritus tibi. Sic receptus
Ardet & Felix, Venetusque cœlo
Iustinianus.

Quid sequi post hos faciam? perenni
Aut quid attexam melius coronæ?
Attamen consultus eras roganti
Delphicus auctor.

I, Liber, quò te pretio repensum
Attali raptant Themis, atquè Phœbus:
I; Deum sacris pueris per orbem
Iure legeris.

Omniſcio & Politiſſimo

IVRIS-PERITIÆ
Medicinæque Anteſignano,
VIRO CLARISSIMO,
D. PAVLO ZACCHIÆ
Medico Romano.

ORbis terrarum vniuerſus in te admirabundus oculos mentemque ſuſtollit ob inſignia virtutum tuarum germina, quibus Rempublicam literariam perpetuo, æternumque duraturis maximis monumentis, ab injuriis temporis vindicatis condecoratam exornas; Ad te enim omnium gentium Typograghi veluti cerui ſitientes, per Epiſtolas ad fontem limpidiſſimum doctrinarum aquarumque ſcientificarum indeficiens flumen ſitim expleturi, facto agmine accurrunt; Cum intelligant, te non otio præoccupatum; ſed licet aſſiduis curis irretitum ſemper Vigilantiſſimis, tuis Quæſtionibus Medico-Legalibus augendis & præditandis ſedulo incumbere, quo factum fuit vt Auenionenſis Typographi efflagitationibus, & amicis ſtimulis ſollicitatus, eidem opus auctum tradere decreueris.

Gaudeo & gratulor ſtudioſiſſime & amiciſſime vir, tuos labores Iure merito, torcularia gemere, iterum, atque iterum facere, vt famem literariam librorum, Paraſiti poſſint exſatiare. Enim vero Theologiam ego cum Medicina maxime Prælucere oſtendi, cum animo & corpore homo conſtituatur, quibus quidem illæ præſident; & vt partes neceſſariò connexas regunt & gubernant. Tu verò Medicinam cum legumperitia, ad currum humanæ vitæ pertrahendum, quaſi Ibim & Ciconias & grues ſimul, & genio & ingenio diſcrepantes, conjunxiſti, & ſacro fœdere copulaſti, vt quænam harum major & excellentior ſit non dignoſcatur, quæcunque enim Comparatio odioſa, à te vtriuſque congrua dilucidatione de medio tollitur, & debacchatur. Quare non iniquum alicui videatur, ſi tuo genio meum ingenium junctum facies ex mea proluſione quam Piſis habui antequam ad Ariſtotelem & Platonem explicandos accederem, aliqua ſuper-addam.

Nam legum Sacro-ſanctam majeſtatem, quis eſt tam projectus, vt non reuereatur, tam perditus & flagitioſus vt non permiteſcat? non hu-

mano

mano consilio latæ sunt leges, neque hominum authoritate sancitæ, sed æternæ diuinæquè mentis Consilio ac potestate, propterea qui legibus seruit hunc Diis seruire, mortalium sapientissimus ac sapientum quasi mens Diuinus Plato nuncupauit. Legibus vniuersa consistunt, nec quidquam sine legibus stabile ac diuturnum esse potest. Lacedæmon aliæque complures vrbes diu floruerunt quamuis mœnibus & omni munimentorum genere carerent: Illas enim inuicti ciuium animi, & durata perpetuis laboribus corpora, satis tutabantur: At sine legum præsidio non domus vlla, non ciuitas, non hominum inter se societas, non ipsa denique rerum vniuersitas stare, ne dum vigere ac florere ad punctum temporis vnquam potest. Habent suas leges elementa, habent cœlestium sphærarum conuersiones, habent sydera statis temporibus nascentia, atque denascentia, habent solaria Phænomena subinde genita, & corrupta: habent annuæ tempestatum vicissitudines, ipsi ludi, & quod incredibilius est, ipsa legibus infensa, atque infesta latrocinia legibus stabiliuntur & constant: videlicet legibus sublatis, nusquam locorum tuti, aut salui esse possemus: Nam illico infestabuntur Maria Piratis, grassatoribus itinera, fori ac viæ, sicariis: publica ac priuata omnia occupabunt rapinæ, sacrilegia, cædes, insidiæ, stupra, crudelitas, furor, sola enim vis & improbitas, sola libido & audacia, sola amentia, & potentiorum impotentia vbique debacchabitur: Quare merito quidem, sed tamen nimis modestè ij quibus legum scientia & auctoritas est, sese Iurisperitos ac Sacerdotes, vetustissimo cognomento appellant, eos enim nos magnificentius, ac Iustius Patriæ parentes, Togæ ornamenta, columina Reipublicæ, orbis oracula, cortinam æquitatis justorum, Responsorum tripodem, veras sibillas, ex abditis Sacro-sanctarum legum arcanis veritatem hominibus pandentes, bonorum portum, aram Innocentium, communis salutis tranquillitatisque custodes, ac præsides appellabimus, quorum vigiliæ omnium somno & quieti excubant; quorum negotium Ciuitatis otium sustentat, quorum labor & industria nostris delitiis desudat, quorum denique occupatio, omnium vacationi gloriosissimè famulatur: horum maxima copia Romana vrbs orbis compendium præfulget, cum præsertim cujusuis exteræ nationis majores viri ad suam doctrinam ostentandam genio indulgentes aduocentur: qui quidem Mineruam, Mercurium, & Apollinem præsides habent, non ficta antiquitatis monstra, sed Sacro-sanctæ Ecclesiæ vera propugnacula.

Quid autem de Medicorum clarissima ac pene diuina arte dicam? cujus nobilitatem vtilitatemque diuinæ inuentioni consecrauit antiquitas. Et vero quid in hac vita salutarius hac arte reperies, quæ vitam salutemque omnium regit ac tuetur? Quid tam admirabile, quam vnum hominem cum infinitis morborum exercitibus in nostræ mor-

talitatis campo conflictari atque ita confligere , vt eos in suo regno, in suis castris, suis ipsorum armis profliget atque debellet. Quid diuinius quam (quod vix semel de Hercule mentiri ausæ sunt fabulæ) verissimè tamen Medicum in dies atque horas cum morte luctari , nec solum colluctari , sed captiuas etiam animas, prope de Orci faucibus ereptas, iterum in desperata , derelicta , & quasi deposita corpora ad hujus vsuram lucis sæpe ac sæpius reuocare ? Mihi quidem istis vitæ mortalium Imperatoribus (sic enim Medicos appellare licet cum sapientissimo viro quibus illi ipsi vltro parent , qui cæteris imperant) nulla vnquam videntur satis ampla præmia honoresque debiti, à gratis ciuibus decerni posse. vt enim homini nihil vita carius, nihil valetudine jucundius , sine qua voluptates ipsæ , nihil habent voluptatis , ita nulla ars huic arti de hominum communitate bene-meritæ videtur anteponenda: quippe quod Sacratissimæ auxiliatricis Dei manus dignoscit nomine condecoranda.

His excellentissimis vitæ humanæ restauratoribus , maxime abundat Romana Ciuitas , & prælucet Panathænæum sapientissimum , inter quos tuo genio fauentes , valde conspicui sunt Professores eximij Illustris imprimis Gabriel Fonseca Sanctissimi Pontificis Innocentij X. Medicus intimus D. D. Ioannes Benedictus Sinibaldus & Iul. Cæsar Benedictus , sapientiæ inclyti , & euulgatis libris famigerabiles cum aliis quam pluribus doctissimis quorum catalogum si attexere vellem longum nimis esset : & eorum nomina tantum mihi visum necessarium fuit recensere , cum tua opera mecum singulariter admirarentur & vt cedro & cœlo digna oppidò venerentur.

Medici namque Æsculapij de sanguine concreti & coagmentati ac benigna suauique venerandi senis aura afflati , igneque acutissimi facundissimique Medicorum Principis accensi, sese cum his veluti Castores , & Polluces in hujus vitæ tempestatibus nobis præostentant quorum in debitas laudes si excurreret Oratio , neque os , neque lingua , neque pectus has vero officio posset vnquam sustinere. Sed proh dolor! adeo excrucior, vt jam sicut dum in Pisano licæo præludebam , & iniquam parœmiam de medio tollere conabar quæ sic sonat.

Pouera è nuda vay filosofia.

Iam in Medicinam ipsam , quod maxime illacrimandum , & detestandum est , possit jure merito retorqueri præ Medicorum ignorantiæ litantium magna caterua quæ artem nobilissimam fœdat & deturpat , quia nimirum probi & docti non eliguntur ideoque vt ars vilis habetur : quia scilicet quocunque sordido ministerio seruorum proprio , ab aliquibus auro tantum inhiantibus , & auaritiæ deditis exercetur : quo fit vt vere dici possit.

Sei

Sei sua compagna Medicina mia.

Sed si olim jam vulgare decantabatur Elogium de vtraque scientia, de qua tu es coripheus singularis, & bene meritus Primipilus.

Dat Galenus opes, dat Iustinianus honores.

Falsa est pro doctis vtraque norma viris.

Addo ego Pentametrum carmen vt distichum compleatur ad nostrorum temporum calamitates, & miseras conditiones deplorandas: nam viceuersa, etiam nunc dici potest de aliquibus viris insignioribus.

Iustinianus opes, & dat Galenus Honores.

Sed propter necessitatem ab inuidis & detractoribus, sinistro & iniquo sensu acceptam ejus à sapientum vere sapientissimo facta digna exornatione: Nam aliquis in Medicinam nimis injurij & calumniatores, sic sensus sapientissimos malè contra distingunt, & interpretantur, & in Legumperitiam & Medicinam debacchantes dictum à Io. Botero relatum, male suo malo trisulcis serpentum malignis linguis euibrant, sed cum veræ Medicinæ Impostoribus palum in mea Iatrichymia, omnibus numeris absolutissima, obtruserim, & offis veluti cerbereis fœtida ora occluserim, satis superque sit dictum. Viue diu fœlix & incolumis, & alijs prælo dignis tuis partibus elambendis ne parcas vt Respubl. literaria, possit illis perfrui & Præditari. Osculor enim inter singularia opera tuum de morbis Hipochondriacis jam tertiam impressionem expertum, ob sedulam & meditatissimam diligentiam in hujusce compaginatione, & elucidatione, à nemine occupatam cui ego singulares meas animaduersiones & obseruationes pro prima impressione veluti encaustum varie coloratum anulo tuo pretiosissimo paro condecorando, & magis conspicuo reddendo. Vale & iterum vale mi Amantissimè Medice Romane Catholice; ex Meo Musæo Kal. Decembris. 1652.

Tibi deditißimus & obsequentißimus
HIERONIMVS BARDI.
D. S. Iatrophiloeuchymicus.

IN PAVLI ZACCHIÆ

Med. & Philoſ. longè Clariſſimi

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES

O D E

BARTHOLOMÆI TORTOLETTI.

IN libris noua, PAVLE, tuis oſtenta refulgent;
Naſcuntur artes ſæculis
Ignota priſcis; legum conſultus Apollo
Euaſit inter Pharmaca;
Oſtenditque mederi animis, membriſque mederi
Non eſſe diſtincta manus;
Atque ita compoſiti tractari munia Regni,
Velut ſalutem corporum.
Eſt fidium, vocumque parens, & rector Apollo:
At Ciuibus concordia
Vi legum pariter; neque conſtant corpora, quandò
Humoribus diſcordia eſt.
Tu vero reperis, quo deniquè jungere dextras
Diſcit facultas vtraque;
Seque recognoſcit prognatam è ſemine eodem;
Originiſque haud pœnitet.
Macte animo, & virtute; arces hàc itur ad altas,
Manſura quæ ſunt nomina;
Famaque grandiſono reboat pulcherrima cantu
Æternitatis æmula.
Victori Oceani ſociabere jamque Columbo;
Rerum nouarum auctoribus
Nec non Palladiis, quorum mortalia ductu
Creuere plurimum bona.
Ortis nempè nouis pridem orbibus, inſuper artes
Nouas oriri fas fuit;
Vndè ſalus vitam melior, meliorque capeſſat
Rempublicam ſecuritas.

EIVSDEM AD EVNDEM

GRATIARVM ACTIO.

PAule, meæ nam cura tibi commiſſa ſalutis
Munere ſtat magno dudum Rectoris Olympi,
Non ego, ſi qua tuo referenda eſt gratia facto,
Te dignum quidquam aſpiciam ſub paupere tecto;
Nec te tangit amor rerum, quæ puluere conſtant
E tenui, Dominam juſſæ cognoſcere ſortem.
Talia nempè mouent indoctum, & futile vulgus.
Artis opus ſublime tuæ eſt, proleſque perennis.
Ingenij par ſola ſibi pulcherrima virtus.
Propterea, poſtquam duce te Medicina leuauit
Plantas certa meas, greſſuque incedere firmo
Muſarum dulces valeo ſecurus in hortos,
Cùm fructus nequeo, ſaltem decerpere flores
Non dubitem, atque tuæ meliora innectere fronti
Serta, opibus quam de fluidis, & imagine vana,
Cujus, regali quamuis expalleat ære
Nullus habet fulgor ſapientem, nulla cupido
Sollicitum, ni quantùm agitat mortalis egeſtas
Et ſaturæ paruo naturæ poſtulat vſus.
Dona decent etiam Reges de floribus altos.
Nec plus, quàm Laurum, Victor Romanus habebat.
Ipſe quidem Sophiæ ſeu per diuortia ſacra,
Siuè per Aſclepi atque Machaonis aurea rura
Humano fauſtam generi ſpatiaris ad auram,
Præclara aſſequeris ſolerti indagine plura,
Quæ natura parens nebula circumdedit atra.
Indè ſalus ægris multo quæſita labore
Antehac exoritur, nec morbi nimbus iniqui
Non adeò paſſim deuictis detonat Auſtris.
Vtque tuum Europam ſtudium vitale per omnem,
Haud Romæ clauſum pinnis, ac Tybridis amni,
Commigret, nec ſera bonum deſideret ætas,
Inuenta eximiis commendas ſingula chartis
Noctes, atque dies, & amica Pallade gaudes.
Iamque tuæ verſant pretioſa volumina curæ,
Intentoque terunt ſtudio præſtantia latè
Ingenia, haud Atheſis tantum, ſeu ditis aquarum
Qua glauca Eridani crines obuelat arundo;
Bellatoris equi ſed qua pede tundit arenas
Littoribus longè poſitis, cæloque ſub amplo
Armipotens Gallus, regniſque refertus Iberus,
Quique Iſtrum, Rhenumque bibunt. Mirantur, & altè
In tua veridicam ſoluunt præconia linguam.
Vt Peluſiacas exuberat vnda ſalubri
Conſilio ſuprà ripas ſeptemflua Nili,
Et procul ad grauidas agrum fœcundat ariſtas.
Dat choreas regio vinum, campique renati
Rident, & largam præſumunt horrea meſſem.
Sic tua per varias ſapientia diditur oras
Ingens ad columen populorum, & dona ſalutis.
Non vtinam triſtes morborum expellere labes
Aptum adeò ſupereſſe diù te fata recuſent;
Non Parcæ immites præſtantis ſtamina, vitæ
Aurea conuellant; ſis longis vtilis annis;
Quò valeat mortale genus producere lucis
Vſuram, ſucciſque tuis illudere morti,
Incipiat, ratiſque dehiſcere terra ſepulchris.
Quippe hominum virtus, arcto quæ clauditur æuo,
Magnanimum, qua laudis amor, patriæque vocarit,
Egregia expediet ſpatiis majoribus orſa,
Et merita extendet, meliorque ſubibit Olympum,
Nec primos facilè priſcis concedet honores.
Hæc tua ſedulitas æternùm viuere digna eſt.
Me nihil angit amor vitæ, nihil, optime Paule.

Pro

Pro me tale loquor : sat me fortuna rotauit
Immanis; neque spes fuerat tam longa morari
Tempora plorandi : quid adhúc super halitus extat ?
Dauidicos ternis superaui messibus annos.
Ni quod me afflictæ domui succurrere Numen
Permittit, donatque dies commissa luendi.
Certè non viuit, quisquis suprema senectæ
Contingit gelidæ confinia. mors ea longa est,
Infandæque lues, & dira pericula torquent.
An scis, quàm fœdè fuerint me aggressa diebus
Anteactis summo in Templo crudelia fata ?
Dicam equidem, mens quamquam horret memorare
laborem.
Tempus erat, primo bijuges quo vespere Titan
Oceani seras obuertit fessus ad vndas.
Iamque Deo laudes nitido, de more, sacello
Ora sacerdotum dederant. de limine gressum
Educo, mediique peto penetralia Templi.
Est locus ante fores libratis vndique septus
Parietibus, Boreæ flatus, & frigora contrà;
Verum lucis inops, dubiaque obsessus ab vmbra,
Quò magis è clara procedunt æde pupillæ.
Hic paulum assurgens medium importuna sedile
Dextra puellarum stolida de plebe locarat:
Stabat turba frequens, ego recta, haud objice viso,
Incedo. cras præteritæ vi debile cladis
Offendit, nec stare potest. tum corpore toto
Improuisus humi ruo. pars afflicta sinistra
Est capitis, supraque oculum crudelis, & infrà;
Vel cute refracta, multùm desæuiit ictus.
Ossa dolore labant, omnisque fatiscit anhelans
Compages; læuum texerunt sydera tempus.
Sic jacui, scopulo veluti cum remus acuto
Frangitur, & tarda consedit pinus in alga.
Qui fuerim, mihi quæ steterit sententia menti
Tu reputa; pudor, atque malum, vitæque periclum
Summis ante oculos concussis turribus ibant.
Hoc aliquot se res habuit mœrore diebus:
Non caput intereà molles admittere somnos
Est potis obductum noxis, non quassa reclinat
Tempora, nec metam norunt attingere noctes.
Te tamen acciri vetui, tantoque peperci
Auxilio, mea te quamquam nil caussa fatiget
Nullum aspernantem chari discrimem amici:
Te majora manent: successu scilicet isto
Sat famulas adhibere manus atque vnguine læsi
Informes oris tumulos liniere benigno,
Iamque ita conualui; Medicus subuenit Olympus.
Sic miseri assiduis jactamur casibus, vllus
Nec locus, aut breuior subito vacat hora periclo;
Et sons, aut insons nocet ægro fœmina mundo.

IN QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES PAVLI ZACCHIÆ,

Medici Romani, atque omnium præstantissimi.

ANTONII NARDI DISTICHON.

Quòd Medica sis arte potens, Legumque peritus,
Paule, quid est mirum? talis Apollo fuit.

IN EASDEM DE MONSTRIS, Epigramma Ejusdem.

Monstrorum Iura, & caussas dum, Paule, recenses,
Majora an Monstris Monstra creare studes?
Sedibus, vt video, superis Astræa relictis,
Excolit alma tuos, te reuocante lares.
Quam tuus excipiens Epidaurius Autor, & Hospes
Muneris affinem, te duce, poscit, habet.
Seque inter certant, valeat quod dicere quisque;
Nunc Dea fit Medicus, fit Medicusque Dea.
Hisque diu assiduis Tu præceptoribus vsus,
Fœdere inaudito nectis vtrumque decus.
Fœlix sorte tua, cui jungere contigit vni
Tam benè posse Deum, tam benè posse Deam.
Ingenio tandem quis surgere posse negabit
Semiuirumque Deum, semideumque virum?

FRANCISCI ROGERII

Philosophiæ Moralis in Romano Gymnasio Professoris.

Harmonica ceu lege salit vena ignea toto
Corpore, quam si vel tentet Hygeia manu,
Quæ sit temperies, vel quæ discordia paruo
In mundo, vigili protinùs arte notat;
Sic animam legum abstrusam, viresque latentes
Indicat ingenij viuida vena tui,
Vena, salit toto Latij quæ corpore Iuris.
O decus! æternis fusa voluminibus:
Per te, *Paule*, Iouis mentem collustrat Apollo,
Et pulsu viuunt Romula Iura tuo.

DISTICHON.

Paule, regis Medicè Leges, at Legibus orbem
Roma: triumpha, Orbem tu quoque pœnè regis.

DE PAVLO ZACCHIA,

VIRO CLARISSIMO, QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES

Scribente,

Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini

GASPARIS DE SIMEONIBVS

Sanctissimi D.N. Innocentij Papæ Decimi à Secretis Principum.

ODE.

O Quæ, Diua, perennibus
Certas carminibus Phyllyridem sequi,
Saltus qua pede Thessalos
Percurrit celeri, Pelion asperum
Forti dum terit vngula:
Illum seu videas fila Sororibus
Tardantem facili manu,
Doctum non docilis jura refigere
Lethi, per medicas opes,
Succis dum retrahit fata salubribus:
Seu mox legibus instruat
Mores, justitiæ, & Consilij ferax;
Callens quæ ferat imperi
Vis lenis populis jura volentibus:
Ecquis te furor impotens
Vni, Musa, vouet semifero Seni?
En, quò te meritam vocat
Vrbs, septemgeminis ardua collibus,
Clarum laude Machaonis
PAVLVM, *nec Themidi degenerem, cane;*
Semper cui vigor, & salus
Hærent, & genius lætitiæ innocens:
Armis Pæoniis potens,
Victor lethiferis bella mouet malis,
Mortem fallere certior:
Viuentum segetem trans Styga Portitor
Diti parciùs aduehit,
Præreptam hic Erebo quam bonus eximit.
Hujus nec recreat minùs
Languentes animos cura potentior,
Astrææ decus, & fidem
Quæ jam Phœbigenæ conciliat Deo:
Fraudis sic maciem forum
Vitat, nec dubio judicia æstuant
Morbo; sic domitum nefas,
Frangi nec metuit firmior æquitas.
Hæc si dona precantibus
Olim, PAVLE, *feras, protinùs arceat*
Anguem Roma Epidaurium,
Actææque nurus Pallada sospitam;
Vnum teque adytis colant,
Vni crebra tibi victima concidat.
Vos, ô, quæ Latiis jugis,
Vos, quæ purpurei marginæ Tybridis,
Latè germina, Oreades,
Et veris legitis munera, Najades;
Dilecto capiti decus
Dictamnum, & Panacem nectite Laureis
Æquus surget honos Viro,
Si, quem non solita vis sapientiæ
Cultu nobilis ambiat,
Sertum non solita fronde reuinxerit.

PAVLO ZACCHIÆ

VIRO CLARISSIMO,

Librum septimum edenti,

LÆLIVS GVIDICCIONVS.

EXegisti monumentum ære perennius. ad septenarium deuenisti opus, qui sacratissimus est numerus in arcanis oraculorum. Mirandus est semper, quantò magis in his, quæ portenta sunt? eò sanè mirabiliora, quòd tua digna erant ad quæ auri pretio vnusquisque cordatus accederet; nunc & sine pretio, & cum gratia visuntur. At tu prodigiosus es, mi Paule, in tractandis monstris. mira doces, qui generi humano prodes mirifice vel in noxiis, quæ declinari nec possunt. Non Hercules tantum præstitit, domitor ille monstrorum. Tibi vero nequaquam vlteriùs procedendum immortalitatis gratia; nam singuli tui labores cæteros vincunt, postremus te ipsum. Nonnè summus ipse Naturæ Conditor die septimo ab operibus requieuit? Bonum omen; Tibi Naturæ abdita promenti, benè requiescendum fuit à labore jam septimo. Ecquid ampliùs negocij facessat tuæ Arti natura effœta, quæ spumat noxia, & in Monstra degenerat? Tu autem Obstetricis more, ac Nutricis charitatem omnem explentis, artem præfers multiplicem, scientiam omnigenam in Monstris omnigenis exhibendis. Cæterùm publico bono tu nasceris, dignus, qui publico honore non excidas. Nam vniuerso isto tuo laudatissimo, ac longè latéque extrà Italiam circumacto septem voluminum complexu, quasi compacta eruditionis sphæra, duobus veluti insistis polis, omnem humanæ vitæ rationem omninò regentibus. Homines quippè, & animò constamus, & corpore. Corpus Medicæ artis beneficio seruamus, Animum Iuris

ris imbutum prudentia, rebus arduis & censendis, & peragendis reddimus parem. Tu circà vtrumque versatus, scientiam conflas Medico-Legalem, & perficis. Quid vniuersorum beneficio aptius, quid salubrius à viro & Hippocratem, & Iustinianum, prodigio velut bicorpore contrahente, poterat expectari? omnia singuli debemus tibi, cui debemus quod bono Regi, & Medico optimo deberi vsquam potest. Nec sanè ita dissonum à re medica Regnum dixerim, vt fidem negem sapientissimo omnium Regi, qui virum populis ineptum medendis, eam vnam ob caussam, regnandi facit exortem. Age, mi Paule, cessandum est; & tute in ostenta desisti, qui postrema hac fœtura sanè monstrosa, & nobilem te, & geminum facis. Viues geminata sorte immortalitatis. Volitabis per ora virum gemina sublimis pluma. Non tanti fuere Medico-Reges vestri illi Auicenna cum reliquis, quorum nomine Arabia superbit, se ipsa fœlicior. Neque tu, si ipsa Phœnicis pluma nitatis, altiore volatu, ac perenniore insurgas. Nam calamus iste tuus, & inde sublimis, quia scitè hæret terrestribus, siue constat, tutò & cum dignitate procedit vel in humilioribus; non prępeditus indagine, non varietate distractus. Cætera sileo; id assero mirum de te. Plerique docti in agenda re vna, multiplicate delinquunt, variabiles sunt. Tu, quicquid varietatum amplecteris, quęstionem tuam semper reddis vnam; & quòcumque in eadem diuertas, quantumcunque deflectas, & quidem vltrò, licet multùm in alieno progredi videaris, continenter tuam causam agis (tua porrò caussa nostra est,) vnus semper idem legenti, fixus in re, in te ipso consistens, à via declinans, sed non aberrans à negotij constantia. Quod autem tuum sit negotium, satis mihi dictum volo. Istuc addo; quoniam gratulatio, & gratiarum actio ex vno grati animi fonte procedunt, te in vtroque haberi à me luculenter; & quod tuum publicè est meritum, quod priuatum officium, meæ te obseruantiæ nomine non fraudari. Vale, per quem cæteri valent. XVIII. Kal. Octobris. CIↃ IↃC XXXIV.

Ad eundem. Idem.

Iuncta simul diuersa, vnum dant surgere Monstrum;
Iungit Monstra liber; prodigiosus erit.
Tu Sophiæ in te vno jungis miracula; dignus
Monstra canens, inter prodigia ipse cani.

Ex

LEONIS ALLATII

APVM VRBANARVM

RECENSIONE.

PAVLVS ZACCHIAS Medicus Romanus edidit.

1 *Quæstionum Medico-Legalium* lib. I. Romæ apud Iacobum Mascardum 1621. in 4. Continet, I. *De ætatibus*, II. *De partu legitimo, & vitali.* III. *De prægnantia, superfœtatione, & mola.* IV. *de morte causa partus.* V. *De similitudine, & dissimilitudine Natorum.* Quid in his Zacchias præstiterit, ex hoc vel solo tractatu, non Iuris tantùm, sed aliarum etiam scientiarum consultissimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor, in Ramana Dotis; seu Filiationis sub die 11. Decemb. 1624. testatum fecit. Scribit enim; *Eruditè, ac luculenter docet D. Paulus Zacchias Quæst. Medico-Legal. tom. 1. tract. 5. quæst. 4. per totam; vbi monet similitudinem natorum non esse leuem, vt aliqui ex Iuris-Consultis autumarunt, sed immò vrgentissimam coniecturam: quia huiusmodi similitudo non à simplic imaginatione, sed magis ab insiti temperamenti conuenientia regulariter proficiscitur, quod Philosophicis rationibus ostendit.*

2 *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. II. Romæ apud Facciottum 1625. in 4. Tract. I. *De Dementia.* II. *De venenis.* III. *In leges Aliquot. ff. de Ædil. edicto.*

3 *Quæstionum Medic-Legalium*, lib. III. apud eundem 1628. in 4. Tract. I. *De impotentia coëundi, & generandi.* II. *De morborum simulatione.* III. *De peste, & contagio.*

4 *Quæstionum Medico-Legalium* lib. IV. ibid. apud eundem 1628. in 4. Tract. I. *De miraculis.* II. *De Virginitate, & Stupro*

5 *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. V. apud eundem 1630. in 4. Tract. I. *De Ieiunio, & Quadaagesima* II. *De vulneribus.* III. *De Membris, eorumque mutilatione.* IV. *De Aere, Aquis, & Locis.* Quæ editæ sunt etiam Francofurti in 8. & Lipsiæ apud Eliam Rehefeldium, 1630. in 4.

6 *Quæstionum Medico-Legalium*: VI. in 4. Tract. I. *De Medicorum erroribus à lege punibilibus.* II. *De Tormentis, & Pœnis.* III. *de præcedentia inter Medicum, & Iurisperitum.* Romæ apud hæredes Facciotti. 1634. in 4.

7. *Quæstionum Medico-Legalium*, lib. VII. in 4. *debito conjugali.* IV. *De Stigmatibus Magorum.* Ibidem. apud Manelphum Manelphium 1635. in 4. Italicè verò.

8 *La tradotione della Fenice di Lattantio Firmiano in ottaua rima.* Romæ apud Carolum Vulliettum 1608. in 4. Editurus aliquando.

Miscellanea.

In Cardani Librum, De malo medendi vsu Antipracticas Animaduersiones.

Responsorum Iuridicorum, & Consultationum Medicarum. Volumen in duos libros diuisum.

De subitis, & insperatis mortis euentibus, eorumque præcognitione, & præcautione, librum vnicum.

De maculis in vtero à fœtu contractis quæ vulgo dicuntur le Voghe.

De quiete seruanda in curandis morbis, lib. III.

De Affectione hypochondriaca. Hoc opus iam tertiò Romæ impressum est Italico Sermone.

De sacræ Scripturæ miraculis physicam considarationem. lib. IV. Italice item.

Delle passioni dell' animo, e de i mali, que da esse procedono, della lor cura tanto fisica, quanto morale, lib.

Della Birra, ô Ceruosa, Discursum Medicum.

Del Contagio, oue si proua il Contagio esser men da temersi di quello che si teme, Discursum.

Del viuer Quaresimale cioè modo come senza nocumento della sanità si possa obseruar la Quaresima, Romæ. Apud Petrum Antonium Facciottum 1636.

Del Bacio. Discursum.

Del Riso, e del Pianto, lib. II. Ejus cum laude meminerunt Consaluus Durandus in Reuelationes S. Brigittæ, Melchior Lotherius de re beneficiaria Carranza de Partu naturali, & legitimo, Augustinus Barbosa de Officio & Potestate Episcopi, Vincentius Alsarius Crucius in Historia fœtus, Ioannes Faber de Animalibus Indicis, Daniel Sennertus Pract. lib. 4. & Hypomnem. Phys. Franciscus Antonius Sgambatus in Instit. Petrus Castellus in Epistolis, Epist. IV. illi inscribit, vocatque *Medendi præstantissimum*, Marcus Aurelius Seuerinus de recondita abscessuum natura lib. 4. *Medicorum, & Iure Consultorum Mercurium* apellat. lib. 6. cap. 4. *Sed de hac omni re cumulatißime, ac perquam exquisite disputat inter omnes Paulus Zacchias, Medicorum & Iurisperitorum Hermes Italicus.* Stephanus Rodericus Castrensis in lib. Hippocratis de Alimento, *Soli inter omnia animalia mulieri esse incertum pariendi tempus: quam tamen sententiam eruditißimus Paulus Zacchias doctissimè infringit; spero fore doctos homines, qui apud illum hanc controuersiam legerint, ab antiqua hæresi libenter discessuros.* Qui cum Carminibus quoque cum tali Elogio cohonestauit. *D. Paulo Zacchiæ vero præstantißimo Quæstionum Medico-Legalium Auctori celeberrimo, in alma Vrbe Archiatro laudatißimo, omni litterarum genere ornatissimo, cuius fama, nomenque longè, latèque communi Iureconsultorum, Medicorumque applausu peruagatur.*

Paulus erat quondam, Medica qui floruit arte;
Legifer insignis Paulus & alter erat.
Mira loquor Paulum superat nunc Paulus vtrumque,
Seu medicas artes, seu sacra jura colat.

Aliud.

Extulerat magnum Iuris prudentia Celsum;
Alter erat Medica Celsus in arte potens.
Dat nunc Roma virum, non Celsum nomine, sed re;
Ille autem duplici nomine Celsus erit.

Aliud.

Gaudent Iura sibi Medicas connectere Leges:
Qui queat hoc, Medicus Iurè peritus erit.
Iurè tibi duplex debetur, Paule corona;
Non tamen ex facili est vtraque lecta jugo.

Celebrium quoque Poëtarum Italicorum, Antonij Bruni, Francisci Balduccij, Thomæ Stiliaui; Iacobi Philippi Camolæ, Ioannis Baptistæ Caroli, Philippi Tomacelli, & aliorum præconio laudatus. En Lector ad eundem optimam optimi Senis Septalii Epistolam. Paulo Zacchiæ Medico præstantissimo Ludouicus Septalius S. *Serius, quàm par esset, litteras tuas, & librum accepi: quæ enim III. Id. April. datæ sunt, Id. Septemb. sunt allata. moram igitur mearum ne accuses: neque enim, quòd tardiùs rescripserim, quòd cessauerim, arguendus sum. Sed voluit fortasse sinistrum aliquòd numen inter ingenii tui celeres impetus, tarditatem aliquam commiscere, tantam fortem dedignans. Verùm fæliciori mixtura propitia sydera vegetos illos mentis tuæ spiritus maturiori: & tardiori prudentia temperarunt: vndè emergit robustus ingenii vigor scripturarum, imo consiliorum omnium argumentum. Laudo igitur in libris tuis duo hæc, in indagandis controuersiis solertiam, in enodandis maturitatem. Quin illud dignius est, & non vulgares exposcit laudes, quòd præstantißimas duas facultates, à quibus gubernantur, & seruantur homines, nempè Iurisprudentiam, & Medicinam olim inter se de principatu concertantes, amico, & certissimo fœdere, quasi sorores inter se vnieris, vt & leges statuat Medicina, & Iuris-prudentia medeatur. Iamque Iudex & morborum peccata, litesque concertantium humorum cognoscet, & remedia præcipiet, & ex aduerso foro, & tribunali donasti Medicinam, nec immeritò quidem, quoniam & Lex ipsa est animorum medela, ac Medicinam verè dixeris corporum legem. Ita, & medentur vtraque, & leges ambæ constituunt, & judicant. At verò & litteræ tuæ quamuis omni ex parte mihi gratissimæ, ea etiam ratione gratiores fuerunt, quòd te hominem jam anteà ex editis voluminibus notum, etiam hac, quæ absentibus conceditur ratione, scilicet per Epistolam cognouerim. Laudes verò, quibus me, vt amicus potiùs, quàm vt seuerus rerum æstimatòr ornare voluisti, si mihi non gratissimas fuisse assererem, non sensibus meis non aßentirem, sed me etiam à communi hominum ratione seiungerem; quibus omnibus placet apprimè suauissimum hoc melos: cùm verò à laudatis prouenit viris, tunc demum omnem secum affert jucunditatem, cui nescio an aliam parem habeat quantus est orbis. Tertij huius voluminis aliquam partem iam legi, tibique gratulor, quòd licet in jam editis posses celebris esse, hoc tamen tibi gloriæ accesserit cumulus maior. Prosequere igitur, Vir præstantissime, quo amplexus es literas studio. Licet enim huc vsque multùm creuerit Medicina, suas tamen abs te etiam recipit accessiones. Interim me ama, & Vale. Mediolani X. Kal. Octob. MDCXXVIII.*

Nos quoque tanti Viri absolutæ doctrinæ, ac perfectæ eruditioni ita scripsimus,

Χρωτὶ νόῳ τε Θεὸς πυκινῶς ξυνυσατο φῶτα,
Ὡς θαμὰ οὐρανίων, καὶ χθονίων μετέχοι.
Ἀλλὰ μιν ἔχθρος ἄκοστε πόρεν τ᾽ ἐπὶ πήμασι πῆμα,
Χρῶτα νόσοις βλάψας, ἀφραδίῃσι νόον.
Καὶ Θεὸς αὖθις ὄρεξεν Ἰητορικήν, Νομικήν τε,
Νοῦσον ἄκεσσι λήων, ἀπαδίας δὲ νόμοις.
Ἐνθ᾽ οἱ μὲν Θέμιρος, Παιᾶνος ὑπείρεον ἦσαν
Ἄλλοι. οὐ γὰρ ἐπῆν πᾶσθ᾽ ἕνα συμφορέσαι.
Παῦλος Ἀκεσοφίης, καὶ ἔννομον ἔργμα Θεμίστων.
Εὐφροσυνῃσι νοὸς κλεῖσεν ἐν Επταβίβλῳ.
Χρωτὸς ὅπῃ θέμισιν νοῦσον, καὶ ἀκεύμασι παύσας
Πῆμα νοὸς τέχνῃ ἀλλοπρόσαλλος ἔχει.
Ἦρα νόμους ἰθέας φαίνε ψυχαῖσιν ἀκέστωρ,
Ἰᾶται δὲ νόσους λαοδίκης μελέων:

Ea ita latinè reddidit Iacobus Philippus Camola.

Mentem homini, corpusque dedit Deus optimus olim,
Ætheris, ac Terræ ciuis vt ille foret.
Dira lues corpus, simul imprudentia mentem,
Polluit: atque homini sic malus hostis obest.
Ergò dedit Medicam Deus artem, Iuris & artem.
Consulit hæc menti; corpus at illa iuuat.
Scitatum hi Themidis natos, Pæanis at illi
Pergebant: vnus omnia scire nequit.
PAVLVS at absoluit septem cum laude libellis
Artis opus medicæ, Iuris & egit opus.
Lex vbi corporibus, reddit medicina salutem
Mentibus, & varias ars obit vna vices.
Mentibus an Leges Medicus non pandit? an vltrò
Læsa pari Iudex non ope membra Iuuat?

Retulit mihi carissimus Naudæus, Parisiensem Aduocatum cognomento Fuzelletum in linguam Gallicam Quæstionum Medico-Legalium versionem conficere.

PAVLO ZACCHIÆ
Medico celeberrimo,
GABRIEL NAVDÆVS
S. P. D.

STatim atque à Viro integerrimo, & vtriusque nostrum amantissimo Baldo Baldo, literas tuas vnà cum exemplo libri septimi, & postremi tuarum Quæstionum accepi, Paule Zacchia, Medicorum consultissime, eodem atramento, quod in calamo meo reliquum erat, ex ingenti illo, & laborioso opere de studio militari, quo nunc, Diis, vt spero, benè fauentibus, defungor, has ad te literas exarare mihi visum est; quibus hoc vnum etiam, quod jam diu præ manibus habebas, gratuler tibi, tam præclarè, fæliciterque absolutum, vt præsenti tuæ gloriæ viuus intersis, & futuræ etiam conscius nihil vltrà mereri possis, vel optare. Paucorum est, meo quidem judicio, tam rara, & inusitata fælicitas. multos enim, quos ingenium comitatur, deserit materia; & quibus illa fauet, parum istum propitium est; aut, si vtrumque consentit ad laudem, aliquid tamen aliud officit ad æternitatem: tuæ vero quæstiones cum subjecto sint variæ, fine nobiles, vsu ipso necessariæ, tantum insuper illis ornamenti ab ingenio, tantum soliditatis à judicio, tantumque ab improbo labore eruditionis conciliasti, vt superbiam, meritis tuis quæsitam, haud injuria sumere possis, & ita de te ipso sentire, & loqui quasi *monumentum* exegeris *ære perennius*,

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.

Quandiu enim diuinæ & ciuilis prudentiæ leges ad Hippocratis auctoritatem prouocabunt, & Imperatorum juxtà ac summorum Pontificum sanctiones, Medicorum Consilia, tam libenter audient, quàm honestum semper erit, & vtile, vt illis multùm concedant: tandiu, Paule Zacchia, nomem tuum in immensæ gloriæ sudo conquiescet, tandiu, quod nunquam alteri contingit, arbiter eris eorum, quibus de reliquis arbitria facere concessum est.

Atque erit in triplici par tibi nemo foro.

Et sanè, cum hujus tui laboris, quo nullum censeo vel Reipubl. à grauissimis difficultatibus explicandæ conuenientiorem, vel illustrandis legum ac medicinæ studiis, quæ plurimùm jam prouecta sunt, aliorum industria majorem, aut meliorem afferri potuisse, tales Encosmiastas nactus sis, quibus præstantiores non in Vrbe, nec Orbe inuenias; miror profectò majorem in modum vestram omnium fortunam, qui ita simul conuenistis, vt, quod tu omnium non probarent modò, sed laudarent. Ecquis enim in pangendis versibus fælicior Lælio Guidicciono, accuratior & tersior in oratione Gasparo de Simeonibus, fœcundior in vtrisque Bartholomeo Tortoletto, & vberrimis artibus, ac scientiis ornatior Leone Alatio? Dispeream, mi Paule, si quidquam à magnis illis animabus venit, quod statim Melpomene non respiciat, quod Venus quinta parte sui nectaris non imbuat, quod Charites suis amænitatibus non exornent, quod apes ipsæ non perfundant melle, non intexant floribus, non compleant omni suauitate. Sed nolo hic viris suffragari, quorum fama, extrà judiciorum aleam constituta, suis, & aliorum laboribus pretium addit, & commendationem; nec virtutes tuas tibi prædicare; quarum cùm inuidiam feras, illas profectò ignorare non potes. Miror potiùs, quosdam homines esse tam fatuo palato, vt parciùs laudatum velint illud opus tuum præclarum, & immortale, quod ejusmodi tamen Quadrumviris rei literariæ probatum est, quod Gallos in sui amorem, & admirationem pellexit, quod à Germanis semel, atque iterum erutum est, & quod omnibus, tanquam si Phidiæ simulacrum esset, simul aspectum fuit, & probatum. Sed non ista mihi res videtur quam graui, & iniquo animo ferre debeas; multis enim displicent rosæ, & balsama; quosdam sol offendit, alios vita ipsa; quibusdam etiam pluuium, atque sudum æquè molesta sunt; quid igitur ad te, si in quosdam Timones, & Zoilos incideris, qui non eodem sensu tuos labores excipiant, quo boni omnes, & eruditi, quorum vera est, & constans opinio, omnia in his tibi ita pulchrè, & ex voto, ac merito cecidisse, vt nec malevolorum, inuidia, nec quidquam aliud interuenire possit, quod tantam fælicitatem interturbet. Cæterùm, dabis veniam incultæ dictioni, quam festinans exaro, ne eadem animi promptitudine gratias tibi retulisse non videar, qua & librum hunc ad me tuum transmisisti. quo munere nescio, an aliud vnquam fuerit mihi gratius, aut iucundius. Vale. Dabam Reate, x. Kal. Ian. ꝏ DCXXXV.

Excellentissimo D. Doctori.

PAVLO ZACCHIÆ,

Medico Romano,

Summmo Medicinæ antitisti.

Miraberis fortasse, eruditissime Zacchia, quod ad te ignotus scripserim, & præsertim tanti nominis virum. Verùm, si ad hujus calcem Epistolæ perueneris, inuenies profectò, si ignotum, saltim tui amantissimum, & acerrimum tuarum laudum propugnatorem. Cum videndi quæstiones tuas Medico-Legales jam diu desiderio exardescerem, quarum mirificam doctrinam omnis Medicorum chorus vnaniminter suscipit, & veneratur, ecce conueniò bibliopolam, qui. cum me doctorum librorum helluonem agnoscat. in manus meas obtulit statim opera tua, quatuor in libros partita, Lipsiæ in octauo excusa. Ea emi, vidi. legi, obstupui: nec enim putabam in nostræ professionis hominibus tot diuersarum facultatum dotes eximias posse cumulari. arbitrabar enim, quod de te constantissime concipiunt omnes, & scientissimus Stephanus Rodericus Castrensis, Pisanæ Academiæ primarius Professor pleno ore prædicat, me non minùs eorum multi-juga lectione, quàm multiplici eruditione delectatum iri. Verum superauit præsentia famam: inueni siquidem non sellulariam, ac triuialem in eis doctrinam, sed qualem Hippocratis, aut Vlpiani, Græcæue antiquitatis, fuisse memorant: nam in his scientiis adusque miraculum cæteros excellis; cùm sis, mirum dictu, in auctorum lectione versatissimus, quoniam grauiter dissertas, subtilissimè objicis, & ardua, atque hactenus non tentata dubia, omnium primus in argumento nouo patefacis, aperis, emedullas. Reliquum est, vt quintum librum, quem te scripturum polliceris, in quo de monstris, vt audio, agis eximiè, pro liberalitate, & tua in doctos humanitate, mihi remittas: nam erit senectutis meæ solatium: nec enim per Venetias, aut Pisas tibi deerit occasio. Pro honorifica verò illa mei nominis mentione, quam ingenuè nimis operi tuo postremo inseruisti, gratulor tibi, & summas gratias ago, hoc ego facere speciatim conor in quadam meæ supellectilis fœtura, nempè lib. de medic. Princip. Histor. 3. qui jam sub prælo gemit (nam secundus ejusdem instituti propediem lucis vsura fruetur,) in qua tuam prædico scribendi facundiam. tuum miris laudibus ingenium extollo ingenuum, tuam eximiam, & raram doctrinam variis præconiorum titulis collaudo, & tua auctoritate librum præsertim tertium exorno. Cum videris secundum, qui citissime prodibit in lucem, sicut tertium, & alios, alterius argumenti libros, & praxin admirandam, quæ applausu in tota Europa fuit excepta, prostatque Venetiis, Pisis, & vbique ne despicias: nam inter ganeatas dapes vilis quandoque juuat, atque appetitur oliua. De cætero enixè precor, vt festinanter rescribas, rogans, thesauros residuos, quos domi te habere omnes norunt, expandas tuos, quibus vniuersa medicorum tribus fœcundetur. Vale ergò amantissime Vir, & Zacutum tuum amare ex animo perge, nam & ego te, ob præclara tua animi, & corporis insignia. ex toto corde redamo. Vale iterùm, Æsculapius ipse meus, & medicinæ decus. Amstelodami, 10. die Nouembr. 1635.

Tuas manus Illustres non semel exosculatur

ZACVTVS LVSITANVS, M. D.

EIDEM

VIRO OMNISCIO.

Vulgare est, Vir Clarissime, vt, qui paulò seriùs ad amicorum literas respondeant, nimias suas occupationes excusent. Ego verò, quò minùs maturè ad te scripserim, non tam culpam confero in occupationes, quanquam ne ipsæ quidem mihi studiorum negotiis occupatissimo defuerunt, quàm in loci distantiam, & tabellariorum negligentiam, ac penuriam. sed relictis his, accedo ad negotium. Valeo, viuo, Dei misericordia: &, licet senex sim, animo tamen consto alacri, ad subeundos labores promptissimo. Et, cum viuat post funera virtus, in publicandis aliis operibus meis incessanter insudo. Sex libri Historiarum, ad vmbilicum perducti, applausu sunt excepti in orbe toto; cum eorum doctrina incompta sit, inermis, rudis, & nullam mereatur laudem. Prostant Venetiis, Parisiis, sed præsertim Lugduni Gallorum, quo loco Praxis Medica admiranda, ex secunda impressione, lucis jam fruitur vsura, & ad omnes Italiæ Academias accessisse, admonitus sum. In iis omnibus tuarum laudum, vt videbis, sum vocalissimus præco, at, vt vereor, inconcinnus: nam cùm quæstiones tuas (earum enim quatuor solùm libros habeo, alios anxiè expeto, non inuenio,) varia & plusquam medica eruditione refertos lego, obstupesco, contremisco: tu enim in illis delineandis cæteros nostræ artis antistites ita excellis, velut inter ignes luna minores. Ob hanc caussam auctor fui plurimis Iurisconsultis, Theologis, & Medicis, vt tam gratiosa doctrina, vtili, necessaria, affabrè conscripta, potirentur: fama enim es magnus, scriptis certè major. Quod si illis ad plenum mihi frui licecet

ret, vel ſuperuenienti fortunæ medium vnguem porrigerem. Quod reliquum eſt, vt, ſi me amas, & te à me amari deſideras, cætera tua opera mihi deuehenda cures, in illis enim reuidendis hærebo dies noctesque. Ego enim, in illuſtrandis Hiſtoriis licet totus ſim, hæc omnia poſt terga rejiciam, cùm præ oculis ſit vnus Zacchias, Æſculapus ipſe meus, & qui mihi eſt mille inſtar omnium. Hiſtoriæ meæ exornantur praxi, quam tribus tomis graphicè expolire intendo. Sicut enim domus ſine tecto abſoluta non eſt, ſic illud opus ſine praxi, mutilum erat futurum, ac prorſus nullum. quare in ſeptimo libro, qui jam ſub prælo gemit, de curatione morborum capitis diſcepto. Cùm tuus de Morbis Hypochondriacis liber ſit integer, quæſo per Venetias illum mihi communicare ne graueris: illicò enim Praxin Hiſtoriarum tibi remittam. Miſit ad me D. Ioſias Florietus, Vir Doctiſſimus, & vtriuſque noſtrum amiciſſimus, Epiſtolam hanc, ad te ſcriptam. Videbis hominis eruditiſſimi ingenium excultum, & mores candidos. Ego nil habeo, quod ad te mittam, niſi memetipſum. Idcircò in noſtræ amicitiæ firmiſſimum teſtimonium effigiem meam ad ſolertiſſimi ingenij tui aras appono: grandem honorem merebitur, ſi in Muſeo tuo ſit appenſa. Liber Octauus Praxeos Hiſtoriarum, qui de Curatione Morborum diſſerit, qui partes vitales, naturales, genitales, & inferiores infeſtant, citò excudetur. Rem mihi gratiſſimam feceris, ſi Epiſtolà tua in limine libri apponenda hunc Tomum illuſtres: nam ſeptimum exornat alia à D. percelebri Pariſienſi Renato Morello conſcripta; vt ſciant omnes, te, ſtudioſos viros redamare ex corde. Vale ergò, chori medici fulgentiſſimum jubar. Rogo, vt te ipſum ames: ſi hoc feceris, me quoque amabis, ita enim vulgaris noſter amor exigit. Ex muſeolo noſtro, Amſtelodam. 2. Sept. 1639.

Tuus, per ſaxa, per ignes,

ZACVTVS LVSITANVS.

LECTORI MEDICO.

PAucis tecum ſeorſim agere , Lector Medicinæ ſtudioſiſſime , deſiderio : ſunt enim quædam in hiſce quæſtionibus, quorum ego te peculiariter admonere , vel de his ipſis me breuiter apud te excuſare debui , multis tamen breuitatis ſtudio omiſſis , paucula hæc tua bona venia ſubdam. Etenim quod hic quædam ſicco , vt ajunt , pede tranſegerim , quæ tamen à me audire,vt qui à communi doctorum hominum opinione in pleriſque diſſentiam, deſideraſſes , tibi fortaſſe minus probabitur ; mancumque in hac parte me fuiſſe judicabis. ſi tamen ad operis inſtitutum temetipſum conuertas , me nullo modo deliquiſſe fateberis.

Erunt præterea ex Medicis quidam adeo religiosè præceptorum verba , & dogmata obſeruantes , ac recolentes, vt in hæc incidentes, quæ aliquando contra præceptorum ſententias prolata ſunt , nefas hoc non ſolum remittere mihi recuſabunt , ſed condigna pœna tale piaculum eſſe plectendum ſerio affirmabunt ; quaſi Philoſopho viro non niſi alieno ingenio liceat philoſophari , aut quaſi humano generi id primum proſit , quod Plato , aut Ariſtoteles locuti ſint , quod veritatem autem , aut falſitatem adſtruerint , nihil. Num tantum poſſe debet perſonarum acceptio , vt magis attendendum ducatur , quod quiſquis ſit loquatur , quam quid loquatur ? Te verò valere talis farinæ homines jubere exiſtimo , qui quaſi œſtro perciti in arma , & ignem ſe conjiciunt , cum quid contra præceptorum ſuorum auctoritatem aliquem protuliſſe audierint. Ego præceptores ſummo honore afficiendos eſſe ſentio , cæterum quemlibet philoſophari etiam contra eorum dogmata non ſolum non improbandum , ſed laudandum , nec modo non negligendum , ſed optandum , neque enim aliter indies magis magiſque veritas eluceſcit , etiam ex his , quæ contra ipſam veritatem pronunciantur.

Quod ergo hic me tantoprè in multis Medicinæ , ac Philoſophiæ præceptoribus primariis contrariari comperias, ſcito , Deum hominesque teſtor , non niſi rerum veritatem indagandi auidum id me patraſſe , & licet potuerit vana veritatis ſpecies me decipere , tamen non ob id accuſandum me erroris exiſtimes , quiſquis es , qui veritatem præ omnibus amandam , ac recolendam cenſes. Si quæ verò alia ſunt , quæ à Medicorum ſtilo abhorrere tibi videantur , nauſeamque tibi facilè excitent , præter rem ita me hæc diſpoſuiſſe ne putes : cum Iuriſperitis enim agentem , non aliter ſcribere oportuit ; ſed tu quæ tua ſunt æquo accipias animo velim , quæ verò ad te minùs pertinere videbuntur, valere ſinito , ac tu quoque vale.

LEC-

LECTORI LEGVMPERITO.

Verebar, cum ad hæc exaranda jamjam me ipsum accinxissem, ne illud Plauti mihi objiceretur in Pœnul. act. 4. Scen. 2.

M. Omnem operam perdis. S. Quid jam? M. Quia doctum doces. *Inanis enim, ac flocci pendenda opera videri cuiquam poterat in iis ipsis Doctorem Legumperitis se præbere, quæ jam ipsi in suis monimentis rata, ac sancita habent, & quæ ipsi poterant vice versa, quemlibet doctum virum, non me ipsum modo edocere. Cum tamen animum aduertissem, ac humanißimos, & æquißimos rerum arbitros comperissem vnicuique in arte sua plurimum tribuere.* l. septimo mense. ff. de stat. hom. l. 1. ff. de ventr. Inspic. *& ibi Bart.* num. 3. *ac præsertim Medicis in iis, quæ ad artem Medicam spectant standum esse illos sanciuisse, Guid. Papa* sing. 780. *Mascard.* de Probat. Concl. 1034. num. 2. Vol. 2. *Rota* in nouiss. decis. 620. num. 3. part. 1. *& facit ex nostris Hippocrates* in lib. de vet. Med. in prin. *inanem illum timorem abjeci, ac prouinciam hanc licet supra vires mihi laboriosam, libentißime suscepi. Neque enim extra artis propriæ limites progredientem, tanquam vilem sutorem vltra crepidam judicium ferentem naso quisquis sit me suspendere adunco jure poterit. bona igitur spe stimulatus ad operis finem propositum assequendum totis neruis contendi, qui talis fuit, vt Iurisperitis primo, ac dehinc etiam Medicis ipsis scriberem, ac vtrisque quoad fieri poterat, satisfacerem, quod quanto labore præstiterim nullus vnquam judicare poterit, nisi is, qui singulas per se hujusce operis partes diligenti examine perscrutabitur.*

Neque enim vt Iurisperitis rem gratam facerem sat habui, eas materias, quæ ad propositum argumentum pertinebant, nostro, Medico nimirum more, pertractare, sed omnino me in Iurisperitum transformare tentaui, ac in omnibus, & per omnia legaliter agere; quod an mihi laboriosum fuerit, ipse Legumperite optime veritatis Iudex perpendito. cum namque, vt excogitatum scopum assequerer, plures doctorum hominum auctoritates congerere mihi necesse fuerit, solas Medicorum non sufficere apertißime videbam, sed vnà ipsarum Legum sanctionibus, ac Iurisconsultorum testimoniis omnia quæcunque dicerentur munire, non minus Lectori Legumperito jucundum, aut vtile, quàm omni ex parte mihi necessarium esse duxi. Ergo Legum, earumque interpretum, cæterorumque doctorum volumina reuoluere jamjam destinans, ad operam, licet inexpertus me accinxi, neque enim alicujus opera in ea re vti aut animus suadebat, aut scribendi occasio permittebat. Industri denique labore, quod mihi proposueram, si non integre, saltem aliqua ex parte assecutum me esse, etiam ipsorum non infimæ conditionis Iurisconsultorum testimonium promittebat. tamen omnia tuta pertimescens, adhuc anceps, & hæsitabundus hæc in lucem exire vix assensus sum, vt qui satis superque perspectum habeam, me quoad hanc hujusce operis partem, pedem in alienum chorum intulisse, vnde facile dubito, ne imprudens extra chorum exiliuerim. Fortasse etenim ob legalis scientiæ imperitiam, & non sanum intellectum facile euenisse potuit, vt textus, ac doctorum auctoritates aliquas ad rem minime adduxerim, & è contra, quæ ipsis Iurisperitis protrita, mihi tamen ignota commode, atque apte ad rem adduci poterant, nihilo secius adduxerim.

Pluribus etiam auctoritatibus dicta quædam peculiaria munire cum Iurisperitis agentem oportebat; qui sine lege loqui erubescunt (quod apud illos protritum est, & testantur ex nostris Roderic. à Castr. in Med. Polit. lib. 1. cap. 12. *& Obicius* de Nobil. Med. dial. 1. *) quod tamen ob scribendi modum à nostro alienum prætermissum est. Potuit & illud factum esse, vt multa longioribus forte fortuna pertractauerim, quam materia, & Modernorum desiderium summa, ac perspicua breuitate gaudentium. Gloss.* in l. 1. ff. de eo quod Met. caus. *requireret, quinimmo etiam, vt pleraque obscuriori verborum serie à Legali facilitate abhorrente dicußerim, quæ tamen omnia gratis condonare mihi jure poteris, humanißime Lector Legumperite, eaque aut tantisper laudare, aut non omninò vituperare, si modo æqua lance cuncta librabis. Vale.*

APPROBATIONES,

quibus gaudent

LIBER PRIMVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. M. Sacri Apostoli Palatij.

P. Episcopus de Curte Vicesgerens.

DE mandato Reuerendiss. P. F. Hyacinthi Petronij Sacri Palatij Magistri, Ego infrascriptus præsens opus Pauli Zacchiæ Medici inscriptum, *Quæstiones, Medico-Legales*, legi diligenter, in eoque nihil inueni, quod Sanctæ Romanæ Ecclesiæ repugnet, aut bonis moribus aduersetur, in quorum Fidem, &c.

Prosper Martianus Medicus Physicus manu propria.

Imprimatur.

Fr. Ignatius Ciantes Rom. Reuerendiss. P. Fr. Hyacinthi Petronij Sacri Apostolici Palatij Magistri Socius, Ordinis Prædicatorum.

LIBER SECVNDVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A. Epis. Hierac. Vicesg.

PPræsentem hunc Secundum Tomum Quæstionum Medico-Legalium per Excellentissimum D. Paulum Zacchiam elaboratum, cum de Commissione Reuerendiss. P. Fr. Nicolai Rodulfij Sacri, & Apostolici Palatij Magistri perlegerim, nihilque in eo Catholicæ veritati, ac bonis moribus aduersum, ac repugnans inuenerim, prælo subjici posse existimo.

Baldus Baldus Medicus Phys. manu propria.

Imprimatur, Fr. Vincentius Martinellus Mag. & Soc. Reuerendiss. P. Fr. Nicolai Rodulfij Ord. Prædic. Mag. Sacr. Palatij Apostolici.

LIBER TERTIVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A Episc. Hierac. Vicesg.

EGo infrascriptus de Mandato Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Sacri Apostolici Palatij Magistri, legi hunc Tertium Librum Quæstionum Medico-Legalium in Tres Titulos distinctum, quorum Primus est de Impotentia coëundi, & generandi; Secundus de Morborum simulatione; Tertius de Peste & Contagio, & nihil in eo reperi, quod sit fidei, aut bonis moribus contrarium, & in fidem, &c. hac die 29. Ianuarij 1628.

Alexander Buccabella manu propria.

Imprimatur, Fr. Iacintus Lupus Mag. & Soc. Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Ord. Præd. Mag. Sac. Palatij Apostolici.

LIBER QVARTVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A Episc. Hierac. Vicesg.

EGo infrascriptus de Mandato Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Sacri Palatij Apostolici Magistri. legi hunc Quartum Librum Quæstionum Medico-Legalium, in quo Primus Titulus est de Miraculis; Secundus vero de Virginitate, & nihil in eo reperi quod sit Fidei, aut bonis moribus contrarium, & in fidem me subscripsi. Romæ 1. Nouembris 1627.

Alexander Buccabella Romanus.

Imprimatur, Fr. Iacintus Lupus Socius Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Ord. Prædic. Mag. Sacr. Palatij Apostolici.

LI-

LIBER QVINTVS.

Imprimatur si videbitur Reuerendiss. Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A. Episc. Bellicastr. Vicesg.

EGo D. Nicolaus Pilo Examinator, & Promotor in Vniuersitate Turritana, perlegi ex commissione Reuerendissimi Patris Magistri Sacri Palatii præsens volumen à D. Paulo Zacchia compositum (quod inscribitur Quæstionum Medico-Legalium Liber Quintus de Ieiunio, & Quadragesima) à Titulo primo vsque ad Titulum quartum inclusiue, in quo nihil inueni quod Fidei, & bonis moribus non sit conforme, Imo vtile judico, & proficuum ingeniosis, & tum animo, tum corpori valde salutare, in quorum fidem me subscribo. Romæ die 20. Mensis Martii 1630.

D. Nicolaus Pilo Sardus.

Imprimatur, Fr. Antoninus Cellius Mag & Socius Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Riccardii Ordinis Pred. Sacri Apostolici Palatij Mag.

LIBER SEXTVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Torniellus Vicesg.

REuerendiss. Pater Magister Sacri Palatij Apostolici, Pauli Zacchiæ, Ius docendo in toto jam Orbe satis clari, & in Vrbe Medicinam faciendo, nunquam satis laudati Viri, has Sexti Libri Medico-Legales Quæstiones, quæ legantur à Doctis Viris, quæ videantur à piis, dignissimas esse sentio, quod eas vbique in se doctrinæ plurimum, improbitatis nullibi quid habere, viderim. Romæ decimaseptima die Februarii 1634.

Angelus Colius.

Imprimatur, Fr. Antonius Cellius Mag. & Socius Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Riccardii Sacri Palatii Apostolici Mag. Ordinis Pred.

LIBER SEPTIMVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

A. Torniellus Vicesg.

MAndante Reuerendiss. P. Fr. Nicolao Riccardio Sacri Palatii Apostolici Mag. librum hunc Quæstionum Medico-Legalium quatuor Titulis hoc est, *De Monstris. De diuinis Officiis. De debito Coniugali. & De Stymagtibus Magorum*, conflatum legi, de eoque, vt meum judicium proferam, ita sentio. Hoc opus doctrinæ, quam continet singularitate egregium, auctorem suum Paulum Zacchiam facile agnoscit, quem etiam scientiæ probitate, & præstantia adamussim refert, cum in se nihil habeat non suspiciendum, nihil non suspiciendum. Postrema Nouembris. M. DC. XXXIV.

Angelus Colius Senen.

Imprimatur, Fr. Nicolaus Riccardius Sacri Palatii Apost. Mag. Ord. Præd.

CATA-

CATALOGVS AVCTORVM,

Qui in his Theologi, & Libris citatur.

IVRECONSVLTI.

A.

Abbas.
Actius.
Aemilianus.
Afflictus.
Albericus.
Albertus Pius.
Alciatus.
Alexan. Tartagna.
Alex Tertius.
Amedæus,
Andreas Gaill.
Angel. à Gambell.
Anton. Augustin.
Ant. Franc. de Doct.
Archidiaconus.
Aretinus.
Auctor de Potestate Sæcul. & Ecclesf.
Augustin. Barbosa.
Azo.
Azorius.

B.

Baldus.
Barbat.
Barbosa.
Bartol. à Saxofer.
Bartol. de Nucio.
Bellamera.
Bellonius.
Bertachin.
Boccatius.
Boerius.
Bollognettus.
Bosius.
Brunellus.
Budęus.
Bursattus.
Buttrigarius.

C.

Caballus.
Cagnolus.
Calepinus.
Caluinus.
Carauita.
Carrerius.
Carrocius.
Cassanæus.
Castracanius.
Catal. de Bonio pagnis.
Cæphal.
Cępolla.
Censorinus.
Chacheranus.
Clarus.
Clementinus.
Concennat.
Coninci.
Corneus.
Constantinus.
Corsettus.
Couarruuias.
Cuiacius.

D.

Damhouderius.
Decius.
Diaz.
Duenus.

E.

Emanuel Rodericus.

F.

Fab. de monte S. Sau.
Farinacc.
Felicius.
Felinus.
Filiuccius.
Flamin. Parisius.
Fœnutius.
Franc. Cason.
Franc. Squillacen.
Franc. Torreblanca.
Fridericus Schench.

G.

Gabriel.
Gaitus.
Garzias.
Gibaldinus.
Giurba.
Glossa ordinaria.
Grammaticus.
Gratianus.
Guaccius.
Guazzinus.
Guilland.
Guibertus.
Guliel. de Sod.
Gundisaluus.

H.

Hostiens.
Hieronymus Præuidellus.
Hippolytus de Mars.

I.

Iacobus de Bellouis.
Iacobus Sprenger.
Iason.
Io. Aloysius Riccius.
Io. Trigonius.
Io. le Cirrier.
Ioannes Andreas.
Ioseph Anglis.
Ioseph Ludouicus.

L.

Lanfrancus.
Leonellus.
Lessius.
Ludouicus Montaltus.
Ludouicus Romanus.

M.

Machellus.
Majolus.
Maldonatus.
Maluasia.
Maluetius.
Mangrella.
Mantica.
Mantua.
Maranta.
M. Anton. Blancus.
M. Anton. Genuen.
Marta.
Martia de Arles.
Martinus Delrius.
Mascardus.
Matth. Matthes.
Melchior Lothesius.
Mengus.
Menoch.
Medices.
Mohedan.

N.

Nauarra.
Nepos à Montalb.
Nicasius.
Nicol. Plouius.
Nouellus.
Nunez.

O.

Oinotomus.

P.

Paris à Puteo.
Parisius.
Paul. Castrens.
Pedemont.
Petra.
Petrus à Biaxio.
Petrus Follerius.
Petrus Gerardus.
Petrus Osterman.
Petrus Rauerius.
Petrus de Vnzol.
Pilæus.
Polydorus Ripa.
Ponzinibius.
Portius.
Puteus.

R.

Redoam.
Riccius.
Ripa.
Roua.
Roffredus.
Rota Romana.
Royz.
Ruinus.
Ruland.

S.

Sanazarius.
Sanchez.
Sarnus.
Scaccia.
Schenchius.
Seraphinus.
Sforza Oddus.
Symon de Pretis.
Sprenger.
Soccinus Senior.
Soccinus Iunior.
Summa Angelica.
Summa Siluestrina.
Surdus.

T.

Textus Canonici.
Textus Ciuiles.
Theophilus Raynaud.
Toscatus.
Thomas Actius.
Thesaurus.
D. Thomas.
Tiraquellus.
Tuscus.

V.

Vantius.
Verallus.
Viglius.
Vincenc. Carrarius.
Viuius.
Vygarellus.

Z.

Zabarella.
Zacchias.
Zasius.
Zilettus.

MEDI

MEDICI ET PHILOSOPHI.

A.
Actuarius.
Aelianus.
Aemilius Macer.
Aemilius Parisanus.
Aetius.
Albertus Magnus.
Aldovrand.
Alemanus.
Alex. Aphrodis.
Alex. Bened.
Alex. Massaria.
Alex. Petronius.
Alex. Trallianus.
Ali habbas.
Alphonsus Ferrus.
Alsaharauius.
Aluarus Nonnius.
Amatus Lusitanus.
Ambrosius Paræus.
Andreas à Cruce.
Andreas baccius.
Andreas Cæsalpin.
Andreas Gallus.
Andreas Laurentius.
Andreas Thurinus.
Andreas Vesalius.
Antonius Beniuen.
Antonius Guainer.
Antonius Mizaldus.
Anton. Santorellus.
Aretæus.
Apuleius.
Aristoteles.
Arnaldus.
Atrocianus.
Auenzoar.
Auerroes.
Auicenna.
Aurelius Anselmus.
B.
Baccanel.
Baccius Baldinus.
Balduin. Ronsejus.
Bartholomæus Magius.
Bauerius de Baueriis.
Bernard. Gordon.
Bertrucius.
Bertapalia.
Bonacciol.
Bonauentura.
Brasavola.
Io. Bustamantinus.
C.
Camillus Rauennas.
Carol. Clusius.
Castor Durantes.
Carpens.
Carrarius.
Chrysost. Iavell.
Christoph. à Costa.
Christoph. à Veiga
Claudius Giardin.
Cleopatra.
Cælius Aurelianus.
Conradus Gesnerus.
Constantinus.
Corbeus.
Cordeus.
Cornel. Celsus.
Costeus.
Curtius Marinellus.
D.
Daniel Sennertus.
Diomed. Amicus.
Dion. Fontanonus.
Dioscorides.
Dinus.
Donat. Ant. Altom.
Dom. Terilli.
E.
Epiphan. Ferdinan.
Eustach. Rudius.
F.
Ferdinand. Ponzet.
Felix Platerus.
Fortunatus Fidelis.
Fortunius Licetus.
Franciscus Arcæus.
Franciscus Ioel.
Franciscus Pedemont.
Franciscus Piccolomin.
Franc. Ranchinus.
Franciscus Valleriola.
Franciscus Vallesius.
Fumanellus.
Fuchsius.
G.
Gabriel Fallopius.
Galenus.
Galeottus Martius.
Gariopontus.
Garzias ab Horto.
Gaspar Bahuinus.
Gaspar Peucerus.
Gaspar Talliacotius.
Gaspar Tristan.
Georgius Pictor.
Gentilis.
Goyneus.
Gregorius Horstius.
Greuinus.
Guido de Cauliaco.
Guilelmus Fabricius.
Guilelmus Adar.
H.
Hercules Saxonia.
Hippocrates.
Horatius Augenius.
Hieronym. Perlin.
Hieronymus Capiu.
Hieronym. Cardan.
Hieronym. Fabricius.
Hieronym. Fracast.
Hieronym. Garimb.
Hieronym. de Mamfred.
Hieronymus Mercurial.
Hieronym. Montuus.
Hyppolitus Saluian.
I.
Iacob. Hollerius.
Iamblicus.
Iacobus Iauellus.
Ianus Cornarius.
Ianus Damascen.
Iason Pratens.
Io. Crato.
Io. Faber.
Ioannes Æmilian.
Io. Baptista Codron.
Io. Baptista Corlesius.
Io. Baptista Montan.
Io. Baptista Porta.
Io. Bened. Sinibald.
Io. Bruyerinus.
Io. de Vigo.
Ioannes Fernelius.
Ioannes Gorreus.
Io. Herculanus
Ioannes Heurnius.
Ioannes Hucherus.
Io. Iacob. Lazarus.
Io. Iacob. Wecher.
Ioannes Vueslingius.
Io. Michael Sauonar.
Ioannes Manardus.
Ioannes Nardus.
Ioannes Pistorius.
Ioannes Marinellus.
Io. Riolanus filius.
Ioannes Schenchius.
Ioannes Tagautius.
Ioannes Varandæus.
Ioannes Zecchius.
Io. Angelus de Conticil.
Iostrerius.
Ioël.
Iulianus Palmarius.
Isaac.
Iulius Alexandrinus.
Iul. Cæsar de Benedictis.
Iulius Cæsar Scalig.
Iulius Cæsar Baricillus.
Iunius Paulus Crassus.
L.
Lalamantius.
Langius.
Leo Hebræus.
Leonardus Botallus.
Leonard. Fuchsius.
Leuinus Lemnius.
Libauius.
Leonardus Iacchinus.
Lucretius.
Ludouicus Duretus.
Ludouicus Mercat.
Ludouicus Vassæus.
M.
Marcus Ant. Vlmus
Marcus Aurel. Seu.
Marcellus.
Marcellus Donatus.
Marsilius Cagnatus.
Marsilius Ficinus.
Matthæus Curtius.
Matthias Vntzerus.
Mesues.
Michael Paschalius.
Montalcus.
Montagnana.
Moschio.
Moxius.
N.
Nancelius.
Nicol. Abraham Frambes.
Nicol. Florentinus.
Nicolaus Massa.
Nicol. Monardes.
O.
Obicius.
Oddus de Oddis.
Oribasius.
P.
Paulus.
Petrus Andreas Can.
Petr. Andreas Matthiol.
Petrus Aponens.
Petrus Bayrus.
Petrus Castellus.
Petrus de Peramato.
Petrus dell'Argillata.
Petrus Forestus.
Petrus Hispanus.
Petrus Pigræus.
Petrus Salius.
Petrus Toletus.
Philippus Montalt.
Philotheus.
Piso.
Plato.
Plinius.
Plutarchus.
Polæmon.
Priscianus.
Procopius.
Prothus Casulanus.
Prosper Alpinus.
Prosper Burgarucius.
Prosper Martianus.
Prouenzalis.
Q.
Quercetanus.
Quintus Serenus
R.
Rabi Moyses.
Rasis.
Realdus Columbus.
Riolanus pater.
Rocheus.
Rodericus à Castro.

AVCTORVM.

AVCTORES MIXTI.

PAVLI ZACCHIÆ, Medici Romani,

LIBRORVM TITVLORVM, & QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM, INDEX.

LIBRI PRIMI TITVLVS I.

De Ætatibus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Partu legitimo, & vitali.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

QVÆSTIONES.

TITVLVS IV.

De morte causa Partus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS V.

De similitudine, & dissimilitudine Natorum.

QVÆSTIONES.

III. *Quid*

LIBRI SECVNDI
TITVLVS I.
De Dementia, & Rationis læsione, & morbis omnibus, qui Rationem lædunt.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.
De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.
In ll. aliquot. ff. de Ædilitio edicto.

QVÆSTIONES.

LIBRI TERTII
TITVLVS I.
De Impotentia Coëundi & Generandi.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.
De Morborum simulatione.
QVÆSTIONES.

10

TITVLVS III.
De Peste, & Contagio.
QVÆSTIONES.

11

LIBRI QVARTI.
TITVLVS I.
De Miraculis.
QVÆSTIONES.

12

TITVLVS II.
De Virginitate, & Stupro.
QVÆSTIONES.

13

LIBRI QVINTI.
TITVLVS I.
De Iejunio, & Quadragesima.
QVÆSTIONES.

14

TITVLVS II.
De Vulneribus.
QVÆSTIONES.

15

TITVLVS III.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

QVÆSTIONES.

16

TITVLVS IV.

De Aëre, Aquis, & Locis.

QVÆSTIONES.

17

LIBRI SEXTI.

TITVLVS I.

De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

QVÆSTIONES.

18

TITVLVS II.

De Tormentis & Pœnis.

QVÆSTIONES.

19

TITVLVS III.

De Præcedentia inter Medicum & Iurisperitum.

QVÆSTIONES.

20

LIBRI SEPTIMI.

TITVLVS I.

De Monstris.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Officiis Diuinis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Debito Conjugali.

QVÆSTIONES.

TITVLVS IV.

De Stigmatibus Magorum.

QVÆSTIONES.

LIBRI OCTAVI.

TITVLVS I.

De Irregularitate.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Remediis Medicis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Clausura Monialium.

QVÆSTIONES.

LIBER NONVS.

Habet.

CONSILIA & RESPONSA LX.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Primus,

CONTINENS

TITVLOS QVINQVE,

quorum

Primus eſt de Ætatibus.
Secundus de Partu legitimo, & vitali.
Tertius de Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.
Quartus de Morte cauſſa Partus,
Quintus de ſimilitudine & diſſimilitudine Natorum.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI PRIMI
TITVLVS PRIMVS.

De Ætatibus,

Continens Quæstiones decem.

Illustrissimo ac Reuerendissimo Domino,

DOMINO

SCIPIONI BVRGHESIO

CARDINALI AMPLISSIMO.

Paulus Zacchias Medicus F.

QVi labores suos typis committentes, eos principibus viris inscribunt, aut laudare, aut pro acceptis beneficiis gratias agere consueuerunt; ego neutrum horum, sed explosa longa verborum serie, priores hos meorum studiorum fructus libens, ac volens ad te defero: nam neque animi tui virtutes, aut generis nobilitatem mea laude indigere, neque beneficium, quod tibi acceptum refero, verbis rependi posse mihi persuadeo. Hæc tu si æquo animo complecteris, & beneficium in me collatum, & laudes tuas ex tuæ magnanimitatis fonte emanantes, si quid illis addi potest, mirum in modum auxeris. Viue diù, & vale.

LIBRI PRIMI TITVLVS PRIMVS,

De Ætatibus, & iis quæ ad ætates pertinent.

SVMMARIVM.

1. *Ad Medicum pertinet de Ætatibus differere, ac determinare.*
2. *Quid sit Ætas secundùm Iurisperitos. refellitur num. seq.*
4. *Ætatis nomen sumitur aliquando pro tempore.*
5. *Ætatis definitio ex Medicis. & num. 7.*
6. *Quælibet ætas in particulari esse constituitur per mutationem constitutionis corporis.*
8. *Infans quandò quis dicatur.*
9. *Infans non intelligit quid agat.*
10. *In pubertate positus quando quis dicatur.*
11. *Puberes qui dicantur.*

Quid sit Ætas.

QVÆSTIO I.

EA, quæ de ætatibus disputatio instituitur Medica quidem est, sed quæ non minùs ad Iurisperitos pertinere videatur, cùm multa circà ætates discutienda veniant, quorum cognitio ipsis Iurisperitis non modò vtilis, sed apprimè est necessaria.

1 At verò de Ætatibus differere, ac decernere, earumque terminos præscribere (cùm ii certi in vniuersum assignari non possint *Gal. teste de sanit. tuend. cap. 5. in princ. operum suorum class. secunda*) solius Medici munus est: cùm enim Ætates pro temperamentorum ratione mutationem, ac proprium terminum sortiantur. *Fernel. Physiolog. lib. 3. cap.* 10. ac temperamentorum mutationes Medico præ cæteris notæ sint, & ad eum de iis agere pertineat. *Gal. de temperam. lib. 2. cap. 2. class.* 1. patet quòd & de Ætatibus dijudicare ad Medicum solummodò spectet.

2 Videndum ergò primò iure optimo, quidnam sit Ætas, quam primò loco definiunt Legum periti, esse quamdam temporis mensuram à natiuitate vsquè ad obitum decurrentem. *Mascard. de probat. concl.* 1054. *n.* 58. sed nomen Ætatis in hac definitione aliter accipitur, quàm ad nostram rem faciat, quippe cùm genericè acceptum esse pateat ex hoc, quòd per illam non assignetur ætatis cuiusdam particularis natura, sed tantummodò dicatur, Ætatem esse tempus illud, quo homo, vel animal viuit, cùm ta-3 men hoc non quæramus: hoc enim pacto Ætatis nomine accepto, nihil aliud significatur, quàm tempus, vt accipi contingit interdùm, quemadmodùm apud Lucret. lib. 3. de Rer. nat.

> ---- *In quo sit mortalibus omnis.*
> *Ætas post mortem quæ-restat-cunque manenda.*

Et similiter in communi modo loquendi Ætatis nomen, vt dixi, pro tempore ponitur, cùm igitur Iurisperitorum definitio non integrè rei naturam assecuta fuisse videatur, alia, ac magis propria, & peculiaris Ætatis definitio quærenda est.

Medici optimè definiuerunt, Ætatem esse id vitæ 5 curriculum, quo luculenter corporis constitutio per se, suoque nutu mutatur. ità *Fernel. loco supra citato.* 6 nam per mutatiouem constitutionis ipsius corporis ætas particulariter constituitur innesse indiuiduo, ità vt magis sit hæc, quàm illa ætas.

Vel dicamus, quòd ætas certum vitæ spatium sit, 7 in quo pro temperamenti mutatione corporis, & animi peculiares vigent actiones: tunc enim aliquem in vna ætate constitutum dicimus, cùm functiones exercentur constitutioni sui temperamenti conuenientes; quamobrem in Infantia positum quem di- 8 cimus, cùm fari ac ordinatè loqui non potest *vt §. Pupillus. vers. Quod diximus. Instit. de inutil. stipul.* & cùm non intelligit, quid agat; vt ibidem habe- 9 tur, & cùm nullius rationis est particeps, *vt Plat. de Republ. lib. 4. quem refert Gal. de Plac. Hipp. & Plat. lib. 5. cap. 7. class.* 1. In pubertate verò posi- 10 tum dicimus aliquem, cùm euidenter corpus augescit, pili in locis consuetis apparere incipiunt, & ad coitum aptus homo est: puberes etenim dicuntur, 11 qui ex habitu corporis concipere, & generare possunt. *c. Puberes. de despons. Impub. & ibi Abb. num.* 2. eodem quoque pacto, & in reliquis ætatibus considerandum. Alias præterea ætatis definitiones affert *Epiphan. Ferdin. Theorem. lib. 1. Theor. 19.* quas vide apud ipsum.

SVMMARIVM.

1 *Ætatum diuisio, ac numerus varius.*
2 *Ætates sex ex nonnullis Iurisperitis.*
3 *Ætates septem ex aliis.*
4 *Ætates quatuor ex aliis.*
5 *Ætates quinque ex aliis.*
6 *Ætates duæ tantùm ex aliis. & num.* 12.
7 *Ætates duodecim numerari possunt.*
8 *Ætates quinque ex Fernelio.*
9 *Ætates septem ex aliis Medicis.*
10 *Ætates nouem ex aliis.*
11 *Ætates tres ex Arist. & ex aliis ibi.*
13 *Ætates ex communi opinione quatuor.*
14 *Ætates quatuor ex aliis. & num. seq.*
16 *Composita temperamenta quatuor.*
17 *Multiplex Ætatum diuisio Iurisperitis magis consona.*

De Diuisione, ac numero Ætatum.

QVÆSTIO II.

1 VAria ac multiplex apud multos est Ætatum diuisio, ac numerus, ita vt seriò dixerit, ac benè *Valles. Controuers. Philosoph. ac Medic. lib.* 1.

cap. 8. Ætatum tot esse partitiones, quot scriptores: nam & apud Iureconsultos, & apud Philosophos,& apud ipsos etiam Medicos varia omninò est ætatum distinctio. prudenter tamen præ cæteris locutus mihi videtur *Cardanus comm.* 1. *Aph.* 13. dum dicebat, Ætatum tot esse diuisiones, quot caussæ diuidendi offeruntur paratæ, & id circò apud ipsos Iurisperitos multipliciter diuisas docet; vndè iidem Iurisconsulti 2 aliquandò in sex partes diuidunt, Infantiam nempè ad septimum vsque annum protrahentes, Pueritiam ad duodecimum, vel decimumquartum, Adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuuentutem, seu virilem ætatem ad quinquagesimum, Senectutem ad septuagesimum, Decrepitatem, vel senium ad vitæ terminum. ita *in c. vt inter diuinum de sacros. Eccles. Glo. in procem. 6. §. sanè Alberic. in Diction. in verbo Ætas. Menoch. de arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 57. *num.* 1. Aliàs autem septem enumerant, addentes 3 Pupillarem post Infantiam, Pueritiam dehinc, Pubertatem, Adolescentiam, seu plenam pubertatem, Iuuentutem, seu virilitatem, Senectutem,& Decrepitatem, hoc pacto eas enumerat *Glo. in §. Minor nat. Instit. de adopt. Port. ibid.*

4 Interdum verò quatuor tantùm recensent, Impubertatem scilicet, vel Pueritiam ad decimumquartum annum extendentes, Adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuuentutem ad septuagesimum, Senium ad vitæ finem. *Glo. in l. Hered. comp. ff. ad l. Falcid.* 5 sed apud nonnullos etiam quinque enumerari reperi, hoc est, Infantiam, Pueritiam, Adolescentiam, Iuuentutem, & Senectutem, cuilibet suis assignatis terminis. *Bellon. in §. Is quoque. in Instit. parte* 2. *num.* 24.

6 Quinimmò (tanta est opinionum, atque vnà rerum agendarum varietas) duas tantummodò ætates aliqui enumerant, Iuuentutem, & Senectutem. *Leonell. de homin. praced. quæst.* 5. *art.* 3.

Non minorem differentiam reperies inter Philosophos, ac Medicos, qui prout maiorem, aut exquisitiorem temperamentorum mutationem, vel natiui caloris status varietatem considerarunt, in plures, aut pauciores partes ipsas ætates diuidendas esse censue- 7 runt. Atque ea de re ætates duodecim constituere licet, aut etiam plures, si eas per septimanas diuidamus, quemadmodum fieri posse tradit *Gal. Com. Apor.* 3. *Aphor.* 30. *& comm. Aphor.* 5. *Aphor.* 7. *extr. ord. class.* respiciebat enim Gal. apparentem aliquam temperamenti mutationem, quam singulis septennis annis illucescere asserebat ipse *Hipp. in lib. de Septim. par. in fin.* quem hoc pacto ætates diuisisse testatur *Costæus in disquis. Physiol. lib.* 3. *cap.* 3. *licet Oribas. comm. Aphor.* 3. *Aphor.* 38. Hippocratem plurimùm ætates in sex partes diuisisse affirmet, & quidem Græcos minutiorem hanc ætatum partitionem ita secutos esse constat *ex Cœlio lib.* 19. *cap.* 22. vt etiam duodenum numerum transgressi videantur. Solon tamen ex Philone Iudæo adducente *Fran. Piccolomin. in lib. de rerum definit.* in decem partitus est, vt in carminibus ibi allatis videre licet, quæ habes etiam in libello Carminum, vel septentiarum Theognidis, & aliorum Græcorum Poëtarum Carm. 142. Macrobius quoque inter Latinos decem ætates enumerauit *in lib.* 1. *de somn. Scipion. cap.* 6. *vers. f.* ac hominis vitam decem septenariis absolui tradidit ex sententia etiam Physicorum. Possunt ergò ætates per septennium vsque ad duodenum numerum hoc pacto numerari Infantia, Pueritia, Pubertas, Adolescentia, Iuuentus, Virilitas, Ætas consistens, Ætas media, Senectus, Ætas declinans, seu ingrauescens, Senium,& Decrepitas, quas varia nomina sortiri, & plurimum inter se confundi, diuersosque à diuersis terminos habere, suo loco, & tempore palam fiet. Hanc diligentem, adeòque exquisitam ætatum partitionem videtur primus obseruasse *Hipp. Aph. lib.* 3. *Aph.* 24. *ad plures seqq.* in quibus morbos enumerabat, quibus singulæ ætates obnoxiæ esse consueuerunt, ex cuius sententia, licet ex Iurisperitis Menoch. vbi supra, dixerit ætates esse septem, diligenter tamen intuenti minutiorem partitionem ipsum fecisse constabit.

Fernelius Physiol. lib. 3. *cap.* 10. ætates in quinque 8 partes diuisit, sed adolescentiam quam primam constituit, quadripartitus est in Infantiam, Pueritiam Pubertatem, & Adolescentiam propriè dictam: ab his recensens Iuuentutem; post hanc constantem, ac maturam ætatem; ab hac ingrauescentem, postremo loco Decrepitam. Ex his constantem temperatam facit, cæterarum vnicuique suum temperamentum assignauit, & ratio huius partitionis ipsa temperamentorum ratio est, eo modo, quo ipsemet declarat, vt apud ipsum videri potest. Quin etiam hanc partitionem ætatum non solùm secutus est *Valles. loco sup. citato.* sed eam ex Hipp. & Gal. sententia se ipsum admisisse firmauit. Et ex Iurisperitis sunt qui ex eiusdem Hippocr. sententia septem enumerant. *Ant. Fum. de substitut. num.* 34. *inst. in l. minorum. num.* 4. *inst. de Adopt.*

Non desunt etiam ex Medicis, qui septem enume- 9 rent, Hippocratem fortassè secuti loco proximè allegato, vbi præcipuæ ætatum partitiones septem videntur esse, licet & aliæ nonnullæ adesse deprehendantur. sed in lib. de septiman. qui ad nos non peruenit, manifestè illum septem ætates constituisse, testatur *Censorin. in lib. de die Natali.* eiusque opinionis illum fuisse tradit *Piccolomin. vbi supra in verb. ætas. Iul. Poll. Onomast. lib.* 2. *cap.* 1. sequitur & hanc distinctionem *Gordon. Med. suo tempore doctissimus in Lil. partic.* 2. *cap. sexto.* septem quoque numerabat *Conciliator diff.* 26. juxtà septem Planetas, vnamquamque enim ab vno Planeta regi volebat, vt apud ipsum videre est. Quod etiam Nancel. præstitit *in Analogia Microc. ad Microc. lib.* 1. *in procemio.* Quin 10 etiam Ioel Medicus inter recentiores ac nouissimos in *comp. Med. lib.* 1. *sect.* 3. *petit.* 13. Ætates nouem esse asseruit etiam ex ipsius Gal. sententia, sed eius partitionis nulla ratio assignatur.

Arist. in de Iuuent. & senect. &c. cap. 14. cuiuscun- 11 que animalis, itidemquem cum his ipsius hominis ætates in tres partes diuisit, in Iuuentutem, vigorem, & Senectutem; & ratio eius diuisionis est ipsius naturalis caloris vitæ fontis constitutio, cuius respectu ætates pro eius incremento, statu, aut decremento, mutationes accipere maximè necesse est; atque hac ratione in tres tantùm partes patitur diuidi vitæ spatium, quæ tamen subdiuidi etiam possunt, prout magis, vel minus ad principium, seu finem incrementi, status, aut decrementi accedunt. Consentire huic diuisioni visus est Seruius Tullus, referente *Aulo Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 28. & hanc esse sufficientem ætatum partitionem contendunt *Cœlius Rhod. lect. Antiq. lib.* 19. *cap.* 22. *Cardan. Contrad. Medic. lib.* 2. *contrad.* 10. *Vid. Vid. de curat. generat. lib.* 12. *cap.* 7. *Epiphan. Ferdin. Theorem. Med. lib.* 1. *Theor.* 19. qui non solùm hanc esse sufficientem asserit, sed quamcunque aliam superfluam.

Deniquè *Costæus in disquisit. Physiol. lib.* 3. *cap.* 3. 12 hominis, & animalis cujusque ætatem proprie duas tantùm

tantùm habere partitiones voluit, pro caloris fortassè natiui augmento, & decremento, fortè fortuna non admittens dari posse statum, in quo calor prædictus nec proficiat, nec deficiat.

13 Communissima opinio, & in quam plures Medici, & alij viri doctissimi conspirare videntur est, ætates quatuor tantùm esse constituendas. Tot enumerat, & non plures *Hipp.* 1. *de Diæt.* non longè à fine suis quasque temperamentis insignitas, tot etiam enumerabat Pythagoras, & quatuor anni temporibus ipsas comparabat; & tot realiter esse elicitur ex *Platone in dialogo de Regno.* Quatuor etiam constituerunt Seruius Tullus, itidemque Terentius Varro, parumque diuersos terminos illis assignatur, vt recitat *Pierius Valerian. de Hieroglyph. lib.* 27. *trans. med.* cum his quoque consentiunt *Cic. in lib. de senect. & Poetæ ipsi. Horat. in art. Poet. Ouid. Metamorph. lib.* 15.

14 Sed & plurimi Medicorum quatuor recensent, *Gal.* 5. *de decret. Hipp. & Plat. cap.* 6. *& lib. Finit. Medic. propè princ. & lib. de salubr. diæt. tex.* 7. *class.* 2. qui & Hippocratem quadrifariam partitum esse ætates testatur in libello, cui titulus: *Breuis denot. dogmat. Hippocr.* & manifestè ita Hippocratem egisse constat ex *Aph.* 13. *lib. Aph.* 1. vbi de ætatibus,

15 quæ facilè, aut difficilè jeiunium ferunt mentionem habet, acceptant & hanc partitionem *Auic.* 1. 1. *doctr.* 3. *cap.* 3. *Alzaar. Theor. tract. cap.* 2. *Alb. Magn. de Iuuent. & senect. tract.* 1. *cap.* 2. *& antè hos Soran. Ephes. in Isag. cap.* 5. *& ex recentioribus Valleriol. loc. comm. lib.* 1. *cap.* 10. *Fontan. Aphor. sect.* 1. *Aphor.* 13. *Baccanell. Consens. Medic. lib.* 1. *cap. de*

16 *Ætat. temperam.* & alij quamplurimi. Neque absque firma ratione hoc faciunt, quia quemadmodum composita, ac præcipua temperamenta quatuor tantùm numero sunt, juxtà quæ quatuor etiam humores in animalium corporibus diminuuntur, & augescunt, pro quorum diminutione, & augmento status etiam, & conditio vitæ mutatur, sic etiam jure optimo quatuor ætates constituendæ. Cùm igitur ætas pro temperamenti mutatione, & peculiaris humoris abundantia ipsa quoque mutationem accipiat, transiens in alterius ætatis naturam, non potest, nisi quadrupliciter partiri, vt sentit etiam ipse *Gal. in loco suprà allegato. de Sal. Diæt.* & licet doctissimus Fernel. loco jam sæpè citato hanc rationem veluti falsam, & nullius valoris confutare tentauerit ex eo, quod nullius absolutè tale temperamentum habeat, quale ætati, in qua permanet, conueniret, nobis tamen satis est, quòd quisque respectu sui ipsius omnes prædictas temperamentorum mutationes experiatur, modò ad debitum vitæ terminum peruenire illi fata concedant. Detur verò, an non detur ætas illa temperata, quam dari vult idem Fernel. in qua animal nec proficiat, nec deficiat, non est præsentis loci inquirere; illud satis sic adnotasse, multos ex Philosophis apertè negasse, dari posse simile aliquod vitæ tempus, rationibus, de quibus per eos *in lib. de Iuuent. & senect. & de long. & breuit. vitæ.*

17 Cæterùm quoad ætatum numerum, quia legibus, & iis, qui leges moderantur, ob rerum agendarum varietatem multiplex ætatum diuisio magis consona est, posthabita pro nunc hac rationabiliori partitione, ætates esse septem constituamus cum iam citata *Glos. in* §. *Minor nat. ff. de Adopt.* quas enumeremus hoc modo, Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, Iuuentutem, Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, de quibus sigillatim disseremus, ea tantummodò pertractantes, quæ ad ipsos Iurisperitos, ex nostra Medica officina vel scitu necessaria, vel auditu non injucunda fore existimabimus, ab ipsa Infantia originem sumentes.

SVMMARIVM.

1 *Infantia quid ex Auicenna.*
2 *Infantia propriè quænam ætas sit.*
3 *Infans quis dicatur.*
4 *Balbutire est infantiæ proprium.*
5 *Ætas numeratur à die natiuitatis, non autem à die conceptionis.*
6 *Natus nocturno tempore an antecedenti, vel subsequenti die natus dicatur.*
7 *Dies incipit à media nocte, & durat vsque ad mediam noctem.*
8 *Dies noctis filius.*
9 *Dies aliquandò sumitur pro eo tantùm spatio, quo Sol lucet super terram.*
10 *Infans vocatur etiam existens in vtero.*
11 *Ætas est vitæ spatium.*
12 *Quod in vtero est animal dici non potest.*
13 *Infans dicitur minor septennio.*
14 *Septennes pueri expeditiùs loqui incipiunt.*
15 *Infantia dicitur ætas prima.*
16 *Infantes virum sint alicuius intellectus capaces.*
17 *Infantiæ proximus habet aliqualem intellectum, contrarium num. seq. Amplia vt num.* 19.
20 *Impubes judicio caret. Amplia vt num.* 25.
21 *Impubes dicitur vsque ad* 14. *annos.*
22 *Infans furioso æquiparatur. & num.* 27.
23 *Furiosus casu agit quod agit, sic & infans.*
24 *Actus ab infante, & furioso facti non tenent. Amplia vt num. seq. declara vt num.* 27.
28 *Infans non habet dilucida interualla.*
29 *Imperfectio intellectus in infante est à natura, & idcircò non intermittit. contrà de furioso num. seq.*

De Infantia.

QVÆSTIO III.

1 INfans ab Hippocrate, vt ex Zeuxidis verbis protulit *Galenus in lib. de morb. vulg. comm.* 1. *tex.* 5. appellatur puer vsque ad pubertatis annum, licet non ita sentiat ipse Gal. quia loco citato aliter sentire se dicit, *& in comm.* 2. *lib.* 3. *eiusd. lib. de morb. vulg.* voluit Hippocratem appellasse infantes paruos fœtus. sed quicquid sit de his, *Auicenna p.* 1. *doctr.* 3. *cap.* 3. dixit, infantiam esse ætatem, in qua membra pueri nondum ad motiones, & ad ambulandum sunt apta; nos tamen juxta communiorem opinionem dicamus, Infantiam esse ætatem primam

2 à die natiuitatis vsquequò expeditè homo loqui in-

3 cipiat. cum enim Infans dicatur is qui fari non potest *l. Mulier. ff. de verb. oblig.* §. *Pupillus. vers. Quod diximus. Instit. de inutil. stipul. l. fi. ff. rem. pupill. sal. for. Bald. in l. donat. C. de acquir. possess. Alberic. in diction. in verb. infans. Pedemont. decis.* 89. *num.* 2. *& ex Medicis Iostrerius in Aphorismis infantibus pertinen. sect.* 1. *Aph.* 1. quod & ipsa nominis ethymologia indicare potest, totum illud tempus dici debet infantia, in quo homo expeditè, ac ordinatè loqui non potest à die natiuitatis computando. Ex Medicis tamen *Heurn. in suis annotationibus ad Hipp. Aphor. sect.* 3. *Aph.* 24. *num.* 1. Infantiam totum illud tempus vocari voluit, quod à natiuitate vsque-

quò asperiorem vocem reddant pueri intercedit, quod non nisi cum puberes fiunt, vel saltem pubertati approximantur, accidere solet. licet tripliciter infantiam partiatur, primam ipsius partem à natali die ad perfectam dentitionem, secundam ad septimum annum, tertiam quousque asperiorem vocem edant. Taddæus infantiam tripliciter etiam accipi tradit, 1. pro primâ ætate vsquequò puer ambulare possit, & sic stricto modo accipitur. 2. largiùs sumitur cum ascenditur vsque ad pubertatem. 3. largissimè, cum applicatur etiam eius nomen toti adolescentiæ. Sed hæc Taddæi, & Eurnij partitio, pace tantorum virorum dictum velim, mihi non probatur, cùm transacto septimo anno nulli conuenire possit infantis nomen, omnes enim tunc temporis

4 non solùm loqui, sed expeditè loqui solent. Est autem adeò proprium, ac naturale huius ætatis balbutire, & non expeditè loqui, vt sapienter admodum Plato illud protulerit in Gorgia, vel de Rhetorica, *Quum enim puerum video, cui adhùc conuenit ita loqui, balbutientem, & ludentem gaudeo, & gratiosum mihi videtur, & liberale, & quod pueri ætatem deceat; vbi verò puerum audio clarè loquentem, amarulenta res esse mihi videuur, & offendit mihi aures, & seruile quid eße mihi videtur.* Ex sui ergò natura infantes expeditè non loquuntur, & ideò inter miracula, quæ vniuersale judicium præcedent, quæ recenset *Esdr. lib. 4. cap. 6.* illud etiam reperies, *Et anniculi infantes loquentur vocibus suis.* itemque pro miraculo habitum est, quòd nonnulli statim atque in lucem venerunt, locuti sint, teste *Arist. probl. lib. 11. problem. 27.* & infantem semestrem triumphum proclamasse pro miraculo narratur à *Val. Max. lib. 1. cap. 6.* Cæterùm si rationem quæris cur pueri infantes minimè expeditè loquantur, pete ab Arist. vbi suprà probl. 30.

5 Dixi verò à Natiuitatis, non à conceptionis die computendum esse in ætatis enumeratione, sic sentiente etiam D. Covarr. *in Relect. de spons. & matrim. par. 2. cap. 8. num. 3.* Atque hic nota id, quod ab *Aulo Gellio Noct. Attic. lib. 3. cap. 2. & à Macrobio saturnaliorum lib. 1. cap. 3.* & ex his à *Polyd. Ripa in tract. de Noct. temp. cap. 152.* discutitut, vndè scilicet enumerandus dies sit in eo, qui natus sit no-

6 cturno tempore; an nimirum dicatur natus in die præcedenti, vel subsequenti. ex Varrone verò concludunt, quòd si ante mediam noctem natus sit, eius natalis numeretur à die præcedenti, sin autem post, à die subsequenti. ratio est, quia dies incipit à me-

7 dia nocte, durat autem vsque ad mediam noctem. *l. More Romano. ff. de feriis. Guid. Pap. sing. q. 63.* cujus moris causam reddit *Plutarc. in problem.* vnde ab Antiquis, Diem ex Nocte prognatum esse dice-

8 batur, Hesiod. in Theogonia.

Nocte porrò tam Æther, quàm dies prognati sunt.

Qua de re Dies integer, spatium scilicet horarum 24. noctem, & diem comprehendens, Gal. teste pluribus in locis præcipuè vero *q. Method. cap. 2. & 10. Eiusd. cap. 2. class. 7. & 1. de Cris. cap. 16. class. 4.* Nyctimeron, hoc est Noctidialis ab aliquibus ex Antiquis appellabatur, vt idem *Gal. testatur in lib. ad eos, qui de Typ. scrip. cap. 7. class. 3. & in libello de septim. par. class. 1.* licet aliquandò Dies pro eo tantùm

9 spatio accipiatur, quo Sol lucet super terram, vt notat ex Iureconsult. *Polyd. Ripa de nocte temp. cap. 3. num. 27.* & sic distinguitur à noste, comprehenditque horas duodecim, quæ *tamen* non omni tempore æquales, sed modò breuiores, modò longiores sunt. *Alciat. in l. Vrbis appellatio. ff. de verb. signif.* 8. accipies, apud Homer. in Apoll. Hymno:

Latona autem nouem dies quidem, & nouem noctes insperatis
Partus doliribus torquebatur.

Et apud Theocrit. Idyll. 2.

Decubui verò in lecto dies decem, & noctes decem.

Horatius Epod.

Vrget diem nox, & dies noctem.

Porrò licet infantia, quæ primæ ætas est, à die natiuitatis enumeri incipiat, non verò à die conceptionis, vt suprà dixi, tamen infans dicetur etiam

10 fœtus in vtero existens in sacris litteris citante *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. cas. 17. num. 8.* quin etiam & aqud ipsos Medicos fœtus jam in vtero perfectus, & omnibus membris absolutus infans vocatur, vt patet apud *Hipp. qui 3. de morb. vulg. Ægr. 10.* bimestrem aut trimestrem conceptum infantem appellauit, vt testatur inibi *Gal. in comm. & repetit. 1. de sem. cap. 9. class. 1.*

Illud tamen & in communissimo hominum vsu, & apud omnes DD. patet, tempus gestationis non computari cum ætatibus, quæ à die natiuitatis so-

11 lummodò enumerantur. *Hostien. in sum. de desp. Impub. num. 3. lib. 4. Garzias de Benef. par. 7. cap. 4. num. 84.* nam, cùm ætas sit vitæ spatium, vix viuere vide-

12 tur is, qui in vtero existit, & idcircò animal dici non potest, nec homo. *l. Falcid. ff. ad l. Falcid. Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. Glo. 9. num. 78.* Immò conceptum in vtero nihil esse, & in rerum natura non haberi probabat idem *Tiraq. in l. si vnquam C. de reuoc. donat. Glo. suscep. liber. nu. 149.* hoc tamen intelligendum respectu eorum, quæ pertinent ad actus ciuiles, aliàs enim non modò animal, & homo est infans in vtero, sed ipsum etiam semen secundum aliquos homo est, cùm se habeat in potentia ad tale esse, vnde Martial. in Ponticum Mastupratorem:

Hoc, quod tu digitis, Pontice, perdis, homo est.

Quamobrem contra illam sentèntiam strenuè admodum pugnat Gal. *in lib. cui tit. An animal sit &c.* vbi non solùm animal esse fœtum in vtero, sed etiam animæ rationalis participem contendit, nobis tamen satis esto, quod ad rem nostram facere videtur, nimirum nullam haberi rationem in ætatis computatione temporis illius, quo fœtus in vtero permanet, sed ætatem, vt iam non semel dictum est, à die natiuitatis numerari, & hunc esse primum infantiæ terminum.

13 Secundum desinentis scilicet Infantiæ terminum assignarunt ll. ac Legumperiti dicentes, Infantem dici minorem septennio. *l. si infanti. C. de Iure delib. Glo. in l. qui habent tutorem §. si pupillus pupillave verb. Infanti ff. de tutelis in l. pupillus qui testam. in l. Donat. C. de acquir. & retin. Zabar. de homic. vol. & casual. c. si furiosus num. 7. Felin. cons. 15. num. 20. Menoch. de Arbitr. vbi suprà num. 9. & vltimo loco Farinac. pract. crimin. par. 2. lib. 3. q. 42. num. 3. tomo primo.*

14 Talis autem terminus prudenter admodum ab illis huic ætati videtur assignatus, secundùm plurimum enim septennes pueri iam expeditiùs, ac magis ad rem fari incipiunt, licet nonnulli, vt de cæteris etiam rebus euenire solet, aut citiùs, aut tardiùs hoc ipsum perficiant.

15 Quemadmodum verò ab effectu hæc ætas infantia dicta est, sic etiam ab ordine ætatum dicta est ætas prima, & aliquandò etiam ætas puerilis. *Alberi. in diction. in verb. ætas prima, & in verbo. ætas iusta,*

ex

ex nostris Cels. sua Med. lib. 2. cap. 9. licet puerilis nomen ad subsequentes etiam ætates sese extendat.

16 Illud autem circà hanc ætatem controuerti posse videtur, vtrum nempè infantes sint alicujus intellectus capaces: nam *Glo. in §. Pupillus instit. de inutil. stipulat. in verb. non multum, & Iason. in l. Pupill. si far. ff. de acquir. hæred. num.* 4. dixerunt, infantiæ proximum, hoc est, qui jam ex infantia ad pueritiam properat, esse alicujus intellectus participem.
17 Dicendum, puerum infantiæ proximum, vel meliùs, infantem proximum pueritiæ respectu quidem jam prægressæ ætatis habere quoquo pacto aliqualem intellectum, absolutè verò ipsum nullius cognitionis esse capacem, quæ sibi, aut alteri vtilis esse possit: non enim intelligit quid agit, vt ex prædicto *§. pupillus* habetur, immò ipsum impuberem judicio carere, & habere tantummodò semiplenum judicium firmant ipsi DD. *Archid. de elect. cap. ex eo. num. 2. Pileus quæst. jurid.* 13. quod multò magis locum habet in infante, quia impubes dicitur quis vsque ad 14. annos. *Ias. in l. impuberibus num. 2. ff. de acquirenda hæred.* quinimmò etiamsi infans, aut impubes ad propositum loquantur, & aliquos actus prudentes faciant, tamen judicio carere dicuntur. *Rota in nouiss. decis.* 127. *num.* 8. *& 9. parte* 2.

18, 19, 20, 21 (margin numbers)

22 Vndè est, quod infans, & impubes apud leges, & earum interpretes furioso æquiparantur. *Castr. in l. pupillus ff. de acq. hæred. Mascard. de probatien. concl.* 3340. *num.* 32. *vol.* 1. quia quemadmodum furiosus casu agit quicquid agit. *l. vltima in fin. ff. de admi-*
23 *nistr. tutor. Menoch. cons.* 82. *num.* 207. *vol.* 1. sic
24 etiam & infans; & id circò actus ab ipso facti non tenent, quamobrem neque testamentum condere ei licet. *Dec. in l. si frat. C. qui testam. fac. poss. num.* 3.
25 quod ampliat, vt procedat, etiamsi, vt dixi intel-
26 lectum, & judicium habeat suprà quam ferat ætas. nam tales nullam habent prudentiam, etiamsi ex actibus habere videantur, vndè *Lucr. lib. 3. de rer. nat.* hoc maximè quærebat, cur nullus puer sit prudens; quinetiam puerorum sapientiam non solùm flocci pendebant antiquiores, sed odio quoque habebant ex parœmia illa: *Pueros odi præcoci sapientia*; ad quod etiam facit Platonis auctoritas in huius quæst. prin. allata: res enim videtur huiusmodi ætatis prudentia neque sibi, neque alteri vlla ex parte vtilis. *auctor in Adag.*

Non mirum ergo est, si multoties apud Homerum infantis nomen pro insipienti accipitur, vt Iliad. 2.

> *Certè iam pueris similes loquimini infantibus.*

Et sexto eiusdem:

> *Filium in sinu gestans, infantem animo, infantem item corpore.*

Et Odyss. 16. in fin. sub persona Penelopes loquens inquit:

> *Filius autem meus, quousque quidem fuit infans, & demens.*

& ipse Telemachus Penelopes filius de se ipso loquens Odyss. 2.

> *Iam enim intelligo, & scio singula bonaque, & pejora,*
> *Antea autem infans eram.*

Infert enim ex hoc quòd erat infans, quòd nihil boni, aut mali cognoscebat, veluti nunc cognoscit.
27 Prudenter ergò, vt suprà dicebam, æquiparantur infans, & impubes furioso à Legumperitis, immò videtur, quòd idipsum ampliandum sit in infante, eo quòd carentia intellectus in ipso quantum est de præsenti sit minùs reparabilis, quàm in furioso, & idcircò actus prudens furiosi, & quem quilibet sanæ mentis faceret, valet. *Grammat. decis.* 73. *num.* 38. 28
& ratio esse potest, quia præsumitur, vel præsumere licet, ipsum habuisse dilucida interualla in eo actu celebrando; at in infante non eo modo se res habet, nam non potest dici illum hæc dilucida interualla habuisse; imperfectio enim sui intellectûs à natura est. 29 *l. si infanti in prin. de Iur. deliber.* quæ imperfectio nunquam intermittit, sed durat vsque ad certum tempus procedente ætate, vt Lucret. lib. 3. de rer. nat. canebat:

> *Nam velut infirmo puero, teneroque vagantur*
> *Corpore, sic animi tenuis sententia surgit;*
> *Indè, vbi robustis adoleuit viribus ætas,*
> *Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.*

30 At in furioso intellectus imperfectio cùm sit ab accidenti, & à morbo, facilè quidem potest intermittere, etiam si denuò reuertatur, quousque igitur hæc imperfectio in puero durat, quicquid agit, etiamsi prudenter agat, aut videatur agere, casu tamen agit, non enim cognoscit, se prudenter agere. *l. fin. ff. rem. pupill. salu. for.* nulla enim prudentia potest esse illius, qui non cognoscit quales sint actiones, quas patrare solet, vt se cognoscere dicebat Telemachus Vlyssis filius vbi *suprà apud Homerum.*

SVMMARIVM.

1. *Pueritiæ nomen latè patet, & quatuor sub se comprehendit ætates.*
2. *Adolescentia extendit se ad annum* 25.
3. *Puer dicitur quis durante pubertate.*
4. *Pubertas in omnibus ad* 25. *annum extenditur, præterquam matrimonialibus.*
5. *Minores dicuntur ante* 25. *annum.*
6. *Pueri nomen conuenit etiam infanti.*
7. *Pueritia, quænam propriè ætas sit. & num. seq.*
9. *Puer propriè loquendo dicitur minor* 14. *annis.*
10. *Pueritiæ termini varij.*
11. *Pueritia quandò incipiat, & quandò desinat.*
12. *Pueritia dicitur ætas pupillaris.*
13. *Infrà* 14. *annum in mare, &* 12. *in fœmina ætas pueritiæ pupillaris dicitur.*
14. *Pueri intellectu carent. distingue, vt num. seq.*
16. *Pueri infantiæ proximi quando dicantur.*
17. *Prouerbium, puero etiam notum.*
18. *Pueri pubertati proximi alicuius intellectus sunt participes.*
19. *Pubertati proximi doli capaces.*
20. *In proximos pubertati omne delictum cadit præter adulterium. & num.* 27.
21. *Impubes iudicio caret. declara vt num.* 24.
22. *Infans, & impubes quicquid vident ignorant. intellige vt num. seq.*
25. *Minores fragile habent consilium.*
26. *Pueri quæ corporis sunt functiones optimè exercent, quæ verò animi non, sed proxima ætate.*
28. *Nouennes, & decennes pueri generarunt.*
29. *Puer neque ad coëundum, neque ad generandum aptus.*
30. *Puer semen non potest emittere.*
31. *Vniuersalis natura in pluribus, & ex pluribus regulatur.*
32. *Qui coire, & generare potest, puer non est dicendus.*
33. *Pubes dicitur, qui concipere, & generare potest. & num.* 36.

34. *Non attenditur annorum numerus, sed malitia.*
35. *Alex. reprobatur, Bart. defenditur.*
37. *Impubes non præsumitur potens ad coëundum.*
38. *Alex. quomodò defendi possit.*
39. *Impuberes sunt steriles.*
40. *Ætates iuuentutem præcedentes aut semen non effundunt, aut infæcundum.*
41. *Pubertati proximi habent appetitum coëundi, & coëuntes aliquam percipiunt voluptatem, etiamsi semen non emittant.*
42. *Hircire quid sit.*
43. *Potentia coëundi anticipat pubertatem.*
44. *Pubertas in matrimonialibus respicitur quandò quis generare potest.*

De Pueritia.

QVÆSTIO IV.

1 PVeritiæ, ac pueri nomen latè patet; pueritia enim quatuor sub se ætates comprehendit, Infantiam nimirum Pueritiam, Pubertatem, & Adolescentiam; *Taddæus Florentin. comment.* 1. *Aphorism.* 13. *versu, Nota ergò.* & licet Fernel. loco jam sæpius citato has quatuor ætates maluerit adolescentiæ nomine insignire, & meritò, quia in his omnibus ætatibus homo adolescit, tamen etiam pueritiæ nomen sibi vendicarunt: nam quemadmodum Adolescentia 2 extendit se ad vigesimumquintum annum *Gal. comment. Aphor.* 5. *Aphor.* 9. *& Fernel. loco citato*, sic etiam & pueritia, cùm puer intelligatur quis 3 donec durat pubertas *Bart. in l. Mela. num.* 4. *ff. de alim. leg.* pubertas autem in omnibus præterquam in 4 matrimonialibus ad 25. annum extenditur. *Abb. in c. tua. num.* 2. *de despons. Imp. Aret. in §. Minor. num.* 11. *Instit. de adoptionib.* & id circò antè 25. annum 5 pueri minores vocantur *cap. in præsentia. §. Quare de Probationibus. Farinac. pract. crim. lib.* 3. *par.* 2. *tom.* 1. *q.* 42. *num.* 21.

Nec solùm adolescenti, ac puberi pueri nomen 6 conuenit, sed etiam infanti: passim enim in sacris litteris pueri nomine vocantur infantes, vt de Christo Domino recenter nato *Lucæ cap.* 2. *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, & ibid. cap.* 1. de Ioan. Baptista, *quis putas puer iste erit?* & vbique aliàs, quin etiam *Hipp. in lib. de Nat. Puer.* post completam fœtus formationem puerum ipsum vocitare consueuit.

7 Sed propriùs sumentes Pueritiæ nomen, dicendum est, eam esse ætatem intermediam inter infan- 8 tiam, & pubertatem, vel meliùs, esse totum illud spatium vitæ, quod interuenit incipiendo ab eo, in quo primum infantes expeditè loqui incipiunt, vsque- 9 quò pubescant, & idcircò Puer dicitur, propriè loquendo, minor 14. annis. *Glo. in l. sancimus. C. quæ sit bon. pos. Glo. in c. ex ratione de Ætat. & qual. & in præf. tit.* 14. *verb. Pueris, & in cap. super inordinata de præbend. & dignit. verb. Pueri. tit.* 5. *& in c. Referente de delict. Puer. Bart. in l. seruis. ff. de legat.* 3. licet idem *Bart. in l. Prim. §. Initium num.* 1. *ff. de* 10 *Postul.* pueritiam ad 17. annum extendi voluerit, aliis ad 15. vt Terentio Varrone, aliis ad 16. vt Seruio Tullo illam prorogantibus, aliis verò etiam ad 18. *vt Gloss. in cap. in veteri dist.* 77. cum Meno- 11 chio tamen dicamus, Puerum dici à septimo anno, vsque ad 14. annum verò perdurare cum iam citatis doctoribus pueritiæ ætatem concludamus. *Farinac. prax. Crim. part.* 2. *Tom.* 1. *lib.* 3. *quæst.* 42. *num.* 6.

12 Quæ ætas pupillaris quoque dicitur, & in ea constituti pupilli *Glo. in c. ex ea de elect. & elect. pot. Glo. in iam sæpius cit. §. minor. natu. Part. ibid.* quanquam 13 pupillaris nomen etiam superiorem ætatem, hoc est infantiam comprehendit, vt patet ex citata *Glo. in c. Ex ea.* Quæri autem potest de Pueris id, quod supra de Infantibus quæsitum est circà intellectus imperfectionem, vtrum scilicet & in iis talis sit, quæ impediat, quò minùs propria, & ciuilia negotia obire possint; & dicendum videtur, quòd licet progrediente ætate semper intellectus in homine proficiat, ita vt, quò maior natu homo est, eò maiorem, ac perfectiorem intellectum habere præsumatur, quantùm est ex hoc, simpliciter tamen pueros intellectus, & rationis minimè esse participes. hac igitur 14 ratione, licet puer proximus pubertati, vel vt Iurisperitorum nonnullorum modo loquar, post decimum annum cum dimidio (tales enim magis pubertati proximi dicuntur *Glo. in l. Pupill. instit. de inut. stipul.*) maiori intellectu dotari videatur, quàm 15 proximus infantiæ, hoc est antè prædictum termi- 16 num, *vt Glo. ibid. in verb. infantiæ proximus*, tamen simpliciter loquendo, vtrumque esse rationis expertem dicendum est, de his enim dicebat *Arist.* 8. *de hist. anim. cap.* 1. eorum animam non differre ab anima belluæ, quod intelligendum venit quoad rationis vsum, & idipsum firmauit *Gal. in lib.* 3. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 7. *class.* inquiens, *Pueri ratione minimum vtuntur, & iræ, & cupiditatibus vt bestiæ seruiunt*, quod & *lib.* 5. *cap. vlt.* in his verbis repetit. *Adulti ratione iracundiam refrenant, pueri autem nihil tale efficiunt, quemadmodum neque bestiæ*; & antè illum firmauit eandem sententiam *Plato.* 4. *de rep. vers. fin.* Ne vero putes, Galenum pueros fortassè vocare infantulos septennes, vel natu minores, ipse se ipsum declarat. *comm.* 3. *Aphor.* 24. vbi pueros se appellare infantes vsque ad pubertatem, & infrà testatur.

17 Hoc ipsum etiam ex communi hominum sententia patere potest, cùm enim quid significare volumus vndequaque, ac hominum cuicunque notum, dicimus, Puero etiam notum esse, vt qui parum, immò nihil cognoscere præsumatur, quo prouerbio vsus est Homer. Odyss. 6.

Facilè autem notæ sunt, etiamsi puer præiret infans.

Et Plat. in Conuiuio. idemque Plat. in lib. de nat. hum. vers. med. per puerum, rudem, ac ineptum hominem significabat, inquiens, *Puerum in omnibus huiusmodi te ipsum putabis, & in Protagora vers. fin. Ita vt is* (de quo loquebatur) *puero nihilo melior appareat*, quasi dicat rudis, & insipiens. Aliàs verò millies idem Plato, Pueros & intelligentia carere, & rationis esse expertes testatus est, præcipuè verò 6. *de Leg.* Puerum omnibus bestiis magis intractabilem, & insidiosam, acrem, ac procacissimam bestiam vocabat. Ecquid nam multis opus est in re vel pueris ipsis notissima? satis sit ex sacris adduxisse, puerum pro insipienti accipi, vt est *Ecclesiast. cap.* 10. *vers.* 16. *Væ tibi terra, cuius rex puer est, & Esaiæ cap.* 3. *vers.* 3. *Et dabo pueros principes eorum.* jure merito ergò hæc ætas improuida dicebatur à Lucret. lib. 1. & 4. de Rer. nat.

Vt Puerorum ætas improuida ludificetur.

18 Dubitatur tamen de Pueris pubertati proximis, seu qui decimum jam annum peregerunt; hos enim aliqualem habere intellectum ex Arist. sententia dicebat

dicebat *Maluas. in terminis minoris conſ.* 65. *num.* 15. 19 *vol.* 1. & idcircò fortaſſe tunc temporis dicuntur doli capaces *l. Pupillum. ff. de reg. jur. Zabar. de homic. vol. & caſ. in c. ſi furioſus. num.* 7. Immò, cum tunc quis ſit perfecti intellectus, cum eſt doli capax. *Iaſ.* 20 *in l.* 1. *ff. de acquir. hær. §. Adipiſcimur, num.* 18. quia in tales omne delictum cadit præter adulterium *c.* 1. *de del. puer ſumm. Hoſt. lib.* 4. *de frig. & Maleſic. num.* 3. ſequitur hinc, quòd pueri decennes, aut paulò majores perfecti ſint intellectus.

His tamen ex ſuperioribus patet reſponſio, reſpe- 21 ctiuè enim ad peractam ætatem illi locuti ſunt; nam ſimpliciter Impuberem judicio carere apertiſſimè dixerunt DD. *Archid. in c. Ex eo. num.* 2. *de Elect.* 22 ipſumque ignorare omnia quæ videt. *l.* 1. *§. Impuberes. C. de falſ. min.* licet dubium non ſit, quòd in 23 his, qui jam pubertati accedunt, manifeſtum intel- 24 lectus rudimentum appareat. vndè benè *Pileus quæſt.* 25 *jurid.* 13. tales ſemiplenum habere judicium dixit, quod etiam ipſæ ll. firmare videntur, cum Minores fragile habere conſilium firmant. *l.* 1. *ff. de Minor. Boer. conſ.* 39. *num.* 1. ex cujus conſilij fragilitate mirum non eſt, eos, vt Terentius *in Hecyra act.* 3. *ſc.* 1. dicebat, eſſe leui ſententia, vndè *Gal. in lib. de fœtuum form. c.* 3. *in fin. claſſ.* 3. pueros, dicebat, quoad 26 rationalem animam imperfectos eſſe, & alibi, eos, quæ corporis ſunt functiones optimè exercere dicebat, quę verò animi non ita, ſed proxima potiùs ætate.

Secundò videndum hic de potentia coëundi, an ſcilicet in hac ætate poſiti apti ſint ad Venerem exercendam; licet enim, vt ſuprà dixi, *ex c.* 1. *de delict.* 27 *puer*, in Impuberem omne delictum cadere poſſit, præter adulterium, & Impubes non præſumatur apud Iuriſtas potens ad coëundum. *Boſ. in pract. crim. tit. de delict. num.* 28. *Surd. conſ.* 364. *num.* 33. *tom.* 3.

Tamen non deeſt dubitandi locus, cùm multi 28 caſus enarrentur puerorum, qui nouennes, aut decennes non tantùm coiverint, verùm etiam filios generauerint; & inter alios vulgatus eſt caſus etiam inter ipſos Iureconſultos teſtimonio Diui Hieronymi, ſiuè, vt alij malunt, Diui Gregorij confirmatus, quem refert *Glo. in ſum.* 20. *q.* 1. & plures hujuſmodi hiſtorias recollegit *Schench. obſeruat. Medic. rar. lib.* 4. *tit. de Conceptione.* quin etiam ipſe ſimilem his hiſtoriam hic ſubnectere poſſem, quam tamen omittam. De fœminis item ſimiliter eadem, quæ & de maſculis circa eam rem enarrantur, & *Solin. de ſit. orb. c.* 63. (vt hoc obiter dicamus) meminit quarundam mulierum Indarum, quæ quinquennes generant, octennes tamen conſeneſcunt, ac pereunt. Sed quod magis mouere nos poteſt *Iouber. lib.* 2. *Error. popul. cap.* 2. multis probat, pueros nouennes, ac decennes, & præſertim puellas concipere aliquandò poſſe, & plures etiam concepturas antè pubertatem ſi viro vterentur. Hæc tamen nihil ad nos, ſed ex his, quæ ab aliis relata ſunt, & quod ad noſtras regiones pertinet, videbatur deduci poſſe, Pueros impuberes, & ad coëundum, & ad generandum aptos eſſe poſſe.

29 Contrarium tamen veritatem habere dicendum, 30 nunquam enim puer aptus erit ad coëundum, & multò minus ad generandum, quia ſemen non poteſt emittere: licet enim aliqui infrà tempus pubertati conſtitutum & coiverint, ac ſemen emiſerint, & filios procreauerint, hoc non ex vniuerſalis Naturæ, ſed ex particularis inſtituto factum; vniuerſalis enim ſua opera in pluribus commonſtrat, 31 & per ea plura indiuidua regulatur, non verò per particularem aliquam naturam. Veruntamen & ij ipſi, qui infrà præſcriptos terminos coiverunt, & gene- 32 rarunt, pueri ampliùs dicendi non erant, etiamſi ſeptennio minores generaſſent; ſed puberes vocandi, cùm pubes dicatur is apud Iureconſultos præci- 33 puè, qui poteſt concipere, & generare. *c. Puberes de deſponſ. Impub.* quamobrem rectè *Summa Hoſtien. lib.* 4. *de deſponſ. Impub. num.* 5. & 6. dicebat, non 34 attendi numerum annorum, ſed puberem dici etiam minorem 14. aut 12. annis, ſi modò malitia ſuppleat ætatem, hoc eſt, ſi coire poteſt: vndè eſt, quòd *Menoch. de arbitr. lib.* 2. *cent.* 1. *caſ.* 57. *num.* 32. rectè ſenſiſſe dicendus ſit, cum inquit, *Si puer decem annorum ad coeundum potens eſt, vxorem ducere poteſt.*

Et ex his apparet malè pronuntiatum eſſe ab 35 *Alex. in l. Aurib. ff. de vulg. & pupill. num.* 14. Impuberem poſſe contrahere matrimonium, & habere filios, quandò malitia ſupplet ætatem, & malè quidem contrariatus eſt Bart. contrarium tenenti *in l. in Pupill. de Vulg. & pupill. num.* 6. vt idem Alex. refert; nam eo ipſo, quòd hic, quem impu- 36 berem vocat Alex. aptus erit ad generandum, jam non erit ampliùs impubes, ſed pubes, cùm præcipuè per hoc, vt dixi, quis dicatur pubes, quandò ſcilicet potens eſt ad coëundum; hoc enim inter alia pubertatis ſigna euidentiſſimum, ac infallibile dicunt Iuriſperiti. *Summa Hoſtien. vbi ſup. num.* 4. & 5. *Abb. ibid. num.* 2. quippè cùm quatenùs quis impubes eſt, non præſumatur potens ad coëun- 37 dum, vt dictum jam ſuperiùs eſt; Alex. autem nimis ſe reſtrinxit annorum quantitati, cum dixerit, impuberem poſſe habere filios; id enim ſibi voluit ille, quòd impubes, hoc eſt, qui ad annos à lege pubertati præſcriptos adhùc non peruenit, potis ſit ad generandum, quandò malitia ſupplet 38 ætatem, attendens potiùs nomini, quàm naturæ rei,

Et hoc quidem pacto Alex. opinio veritatem habebit, ſecus autem ſi Impuberis nomen in propria, ac germana ſignificatione accipiatur: nam nomen Impuberis dicit ineptitudinem ad generandum, cum iſtud ipſum nomen apud *Ariſt.* 7. *de hiſt. Anim. cap.* 1. pro ſterili accipiatur, *Prodeunt*, inquit, *nonnulli iam inde à primo ortu naturæ impuberes, infœcundique*; & paulò infrà, *Mulieres etiam ſimili modo Impuberes à Natura creari poſſunt.* nec ab re doctiſſimus *Fernel. Pathol. lib.* 6. *cap.* 17. *in principio*, Impuberes 39 ſteriles eſſe, abſolutè dicebat, quia quatenus impuberes, habent repugnantiam quandam, & naturalem ineptitudinem ad generandum tam ex parte potentiæ ad coëundum, quàm ex parte emittendi ſemen, quàm etiam ex parte ſeminis, quod tamen vel non emittunt, vel, dato quod emitterent, fœcundum non eſt, quod non ſolum de Impuberibus, ſed 40 etiam de ipſis puberibus affirmabat *Gal. lib.* 2. *de ſan. tuen. cap.* 2. *claſſ.* 2. dicens, *Quæ enim hanc* (iuuentutem) *vel præcedunt ætates, vel ſequuntur, aut planè ſemen non effundunt, aut certè infœcundum, aut malè fœcundum effundunt.* etiamſi verò in Impuberi- 41 bus, qui iam pubertati accedunt, non ſolùm reperiatur coëundi appetitus, ſed etiam aliquandò potentia, ac coëuntes aliquam percipiant voluptatem etiam ſemen non emittentes, *Ariſt. teſte, Problem. ſect.* 30. *Problem.* 1. quàm coëundi voluntatem, ac veneris pruritum hircire apud Hipp. vocari, teſta- 42

42 tur *Gal. in 7. de morb. vulg. comm. 3. tex. 25. claß. 3.* Quod in canibus catulire dixit *Varro 2. de Re Rustic. cap. 16.* atque ea de re benè firmauerit *Abb. in c. A nobis de Sponſ. Impub. num. 3.* potentiam coëundi anticipare tẽpus pubertatis. tamen quia impuberes nec 43 ſemen vere aut emittunt, emittere poſſunt, nec conſequenter generare, idcircò, durante hac generandi impotentia, impuberes vocandi, ac eadem impotentia terminata, ſemen emittentes, & generantes, etiam eum annorum numerum, vt dixi, non complentes, in quo plerumque cæteri pubeſcere ſolent, puberes, & non vltrà impuberes dicendi. & idcircò idem *Abb. in c. Quon. freq. Vt lit. non conteſt. num. 18.* dicebat, & benè, quòd licet pubertas in pluribus accidere ſoleat 14. anno, tamen reſpectu matrimonij 44 reſpicimus, quandò quis generare poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Pueritia dicitur Impubertas, & Impuberes in ea ætate conſtituti.*
2 *Impubes accipitur aliquandò pro minore 25. annorum.*
3 *Pueritia incipit à ſeptimo anno, deſinit vero 14. ſic & Impubertas.*
4 *Pueritiæ nomen ad alias extenditur ætates.*
5 *Impubertas propriè quæ ætas dicatur.*
6 *Præpoſitio* In, *poſita in principio nominis importat negationem.*
7 *Impubes quis ſit.*
8 *Impuberis nomen ſimile eſt nomini Inteſtati.*
9 *Inteſtatus quis dicatur.*
10 *Impubertas in duas partes diuiſa.*
11 *Ætas Infantiæ proxima quæ.*
12 *Pubertati proxima ætas quæ ſit ſecundùm aliquos, & ſecundùm alios quæ, num. 14. Reprobatur vtraque ſententia num. 13. & 15.*
16 *Eatenùs quis dicitur pubertati proximus, quatenus aliqua rudimenta pubertatis habet. & num. 22.*
17 *Proximi pubertati qui dici debeant juxtà Galeni ſententiam, declaratur num. 19.*
18 *Non eſt vnus omnium certiſſimus pubeſcendi terminus.*
20 *Inter Iuriſperitorum opiniones quænam ſit Galeno magis conſona, & quæ minus, num. ſeq.*
23 *Tempus apud ll. conſideratur aliquando de momento ad momentum.*
24 *Menochij opinio approbatur.*
25 *Tempus pubeſcendi, & ſe pubertati approximandi diuerſificatur pro temperamentorum diuerſitate.*
26 *Iudex debet cognoſcere temperaturam ejus, cujus ferre judicium debet, an proximus pubertati dici ille conueniat.*
27 *Temperamentorum cognitio ad Medicum ſpectat.*
28 *Multa pubeſcentiam ipſam, & conſequenter ætatem Pubertati proximam & retardare, & accelerare poßunt.*
29 *Ipſa natura intrinſeca eſt prima, & adæquata cauſa celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ.*
30 *Iudex deberet adhibere Medicos in definitione ejus quæſtionis, an quis pubertati proximus ſit.*

Qui dicantur Pubertati proximi.

QVÆSTIO V.

1 ÆTas pueritiæ dicitur etiam impubertas, & qui in ea conſtituti ſunt impuberes *Glo. in l. hæred. computatio. ff. ad l. Falc.* nam impubes dicitur minor. 14. annis, & vſque ad 14. annos. *l. non ſolum §. ſi libertus. ff. de excuſ. tut. Iaſ. in l. impuber. ff. de acquir. hæredit. num. 2. Alberic. in diction. in verb. impubes,* licet, vt habetur ex eadem *l. non ſolum* im-2 pubes aliquandò accipiatur pro minore 25. annis, ſed impropriè, & largo modo.

Quemadmodum autem pueritia à 7. anno inci-3 pit, deſinit verò in 14. ex ſuprà citatis, ſic & impubertas. *Hoſtien. in ſum. lib. 4. de deſp. impub. num. 3. Farinac. vbi ſuprà num. 8.* ſed pueritiæ nomen ad alias quoque ætates extenditur, vt ex ſuperiori 4 quæſt. patet; impubertas autem non ita, nam pro-5 priè loquendo ea ſolummodò ætas dicitur impubertas, quæ inter pubertatem, & infantiam media eſt, quamquam enim illa præpoſitio *In*, cum in 6 principio nominis ponitur, negationem ſignificat, *Glo. in l. ſacrilegi. ff. ad l. Iul. pecu.* & patet in pleriſque nominibus, ne dicam omnibus, vt impotens, ignarus, inutilis, inobediens, infirmus, impiger, imprudens, irrationalis, infrequens, innatus, & hujuſmodi, ita vt impubes idem importet, ac ſi dicas, non pubes, tamen videtur cum negatione in hoc nomine notari proxima aptitudo ad pubeſcendum, tanquam ſi diceres, Impubes is eſt, qui adhùc 7 pubes non eſt, ſed pubertati proximus, vel in ætate pubertati proxima: ſecùs enim dicendo, non minùs hoc impuberis nomen cæteris ætatibus conuenire poſſet, quæ extra pubertatem ſunt, quàm huic, quæ propriè Impubertas à nobis dicitur.

Similem nominis ſignificationem reperies in nonnullis aliis vocibus, cum hac negatione compoſitis, quæ cum negatione proximam, vt dixi, important 8 aptitudinem ad eam ipſam rem, quam negant, vt eſt, exempli gratia, nomen Inteſtati, neque enim quilibet, qui teſtamentum non conficit inteſtatus decedere dicitur, ſed is tantum, qui, cùm poſſet con-9 dere teſtamentum, non condidit. *l. Inteſtati. ff. de ſuis & legit. hæredibus.* Vnde Iuuen. Sat. 1.

Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus.

nempè quia ſenes maximè teſtamentum condere poſſunt, ac debent.

Hæc igitur ætas à Iuriſperitis in duas partes diui-10 ditur, quarum vnam vocant ætatem Infantiæ proximam, alteram verò ætatem proximam pubertati, vt in ſuperiore quæſt. jam meminimus, vtraque verò ſub pueritia continetur. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 57. num. 19.*

Incipit porrò ætas, quæ Infantiæ proxima dici-11 tur, ab anno ſeptimo. *Menoch. vbi ſup. num. 12.* vel iam perfecta infantia, ac durat ſecundùm Iuriſperitorum ſententiam, & terminum ab iis aſſignatum in maribus vſque ad decimum annum, & vndecimi dimidium, in fœminis ad nouem vſque, & dimidium decimi. ita ſæpiùs jam citata *Glo. in §. Pupillus omne. verb. Infantiæ proximus. Inſt. de Inut. ſtipul.*

A quo tempore ſuprà vſque ad annum 14. enu-12 meratur ætas, vel ætatis pars illa, quæ pubertati proxima dicitur ſecundùm communiorem Iuriſperitorum ſententiam. *Glo. vbi. ſup. & in l. Pupillum. ff. de reg. Iur. Glo. fin. in. l. 1. ff. de nou. Iaſ. in l. Properandum. §. Et ſiquidem. num. 2. C. de Iud. & in Auth. ſacramenta num. 6. Caſtr. ibid. num. 2. & conſ. 384. num. 2. Zabar. de homic. vol. & caſ. c. ſi furioſus num. 7. Dec. in l. Pupillum ff. de reg. Iur. in prin. Alberic. in Diction. in verb. Ætas in ſ. Ruland. conſ. 57. num. 25. Cephal. quæſt. 291. in prin. Surd. conſ. 364. num. 4. & 31. Tom. 3. Bellam. conſ. 48. num. 44. Couarr. Relect. Tom. 1. par. 2. caſ. 5. num. 5.* & alios citat *Menoch. vbi ſup. num. 21.*

Sed

13 Sed hanc sententiam reprobat, & confutat ipse Menoch. ibidem simulque aliam eorum adducit 14 opinionem, qui proximos pubertati eos dici volunt, qui per sex tantùm menses à pubertate distant, & præter hanc alias etiam opiniones refert, quas omnes benè refellit ipse, vt apud ipsum videre est.

15 Neque ab re videtur Menochius omnes prædi- 16 ctas sententias reprobare, ac conuellere: nam eatenùs quis pubertati proximus dicendus videtur, quatenùs in eo aliqua pubertatis rudimenta apparent, at non illicò post assignatos terminos hæc rudimenta pullulant, sed cum pueri à pubertate parùm di- 17 stant. vndè *Gal. comm. Aph.* 3. *Aph.* 27. *extr. ord. class.* proximi pubertati dici, inquit, illi possunt, qui duodecimum, decimumtertium, aut quartum suprà 18 decimum annum agunt; quia, cum, (vt ipse addit) non sit vnus omnium certissimus pubertatis terminus propter caliditatis, & frigiditatis temperaturam, idcircò prout citiùs, aut tardiùs qui pubescit, sic citiùs, aut tardiùs pubertati fieri proximus dicendus. ea etenim de re varios ille apposuit terminos, cum de proximis pubertati decernere voluit, neque 19 vnico tantùm sese restrinxit. Ea ergò videtur fuisse Gal. mens, vt proximi pubertati dicendi sint in anno pubertatem præcedenti.

20 Cæterum Gal. opinioni inter Iurisperitorum sententias magis consona videtur eorum opinio, qui per sex tantùm menses à pubertate distantes dici pubertati proximos voluerunt, cuius opinionis fuit superiùs *cit. Glo. in l. Pupillum. ff. de reg. Iur.* & alios huic sententiæ fauentes refert ipse *Menoch. vbi suprà num.* 28.

21 Minùs probabilis inter omnes eorum opinio est, qui voluerunt, eum dici pubertati proximum, qui per tres tantùm dies à pubertate distat, quam refert 22 *id Menoch. vbi sup. num.* 32. quia, vt iam dixi, in tantùm quis dici potest proximus pubertati, in quantùm rudimentum aliquod pubertatis habet, quod tamen rudimentum non potest de die in diem apparere, quia Natura, & calor ipse natiuus, cuius opus illud est, non potest in tam modico tempore tam apparentem mutationem in corpore excitare, 23 neque potest hìc, vt aliàs apud ll. vsu venire scio, tempus de momento ad momentum considerari *l. Denique.* §. *Minorem* 25. *ff. de minor.* quia calor ordinatè, ac congruo tempore procedit alterando, & agendo in radicale humidum, non autem derepente.

24 Verumenimverò inter omnes opiniones magis aridet ipsius Menochij opinio vbi sup. num. 44. quam magis receptam hodiè dicit, & in quam conspirant auctores ab eo citati, quibus adde *Vigl. in tit. de Testam. ordin. num.* 11. scilicet, relinqui Iudicis arbitrio, an quis dicatur proximus pubertati. Quas omnes opiniones recitat *Farin. quæst. Crimin. lib.* 3. *q.* 91. *num.* 4. *ad plures seqq. par.* 2. *Tom.* 1. [& *Sanchez de Matrin. lib.* 7. *disput.* 104. *n.* 37. & *seqq.* qui num. 40. seq. Menochij opinioni adhæret.]

25 Cùm autem præcipuè ob temperaturæ, caliditatis nempè, & frigiditatis varietatem, hoc tempus 26 in particularibus diuersificetur, malè videtur iudicari posse, an quis sit proximus pubertati, nisi simul & temperaturam eius is, qui iudicabat, cognoscat.

27 Quæ cognitio cùm ad Medicum solummodò pertineat, ipse prout quis magis, aut minùs natura calidus, aut frigidus existet, sic aut esse, aut non esse pubertati proximum iudicare poterit; licet & regionem, & mores, & victus rationem, & institutionem à puero in iudicando respicere etiam debeat: nam & hæc omnia simul, & vnumquodque per se pubescentiam & retardant, & accelerant, quamquam ipsa natura temperamenti intrinseca, ac prima 28 causa sit celerioris, aut tardioris pubescentiæ. benè 29 igitur in hac parte cautum fore per Iudicem existimauerim, si Medicum pro definitione huius quæstio- 30 nis vnà adhibeat ad iudicandum.

SVMMARIVM.

1. *Pubertas dicitur à Pube.*
2. *Pubes quid, & num. seq.*
4. *Os pubis.*
5. *Pubertas quid.*
6. *Proprium Pubertatis est pilos in diuersis partibus corporis generare.*
7. *Barbam ab vlnis puerorum vellere prouerbium.*
8. *Homero postridiè ab ortu pili in inguinibus nati.*
9. *Pubertas, & Adolescentia idem.*
10. *Adolescentia ad superiores ætates sese extendit.*
11. *Pubertati propriè conuenit Adolescentiæ nomen.*
12. *Adolescentia à* 18. *ad* 25. *annum enumeratur.*
13. *Ætas discretionis quæ.*
14. *Puberibus conceditur, vt testamentum condere possint.*
15. *Ætas Tenera.*
16. *Floridæ nomen Pubertati aptari deberet.*
17. *Pubescentiæ in homine respondet, quod in stirpibus est florere.*
18. *Ætate florentes qui: & Ætatis flos num. seq.*
Ætas grata.
21. *Ætas Nubilis.*
22. *Mulier propriè nubilis dicitur, non vir.*
23. *Nubere vxori, prouerbium.*
24. *Ephæbi qui.*
25. *Quandò incipiat Pubertas ex aliquorum sententia, & ex sententia Fernelij num. seq.*
27. *Quartus decimus annus nimis præcox pro incipiente pubertate. & num.* 47.
28. *Terminus* 14. *annorum est in masculis, in fœminis autem duodecim.*
29. *Terminus annorum duodecim in fœminis est præcox. & num.* 37.
30. *Infallibile Pubertatis signum est concipere, & generare posse. & num.* 78.
31. *Mas antè seminis emissionem generare non potest, neque fœmina antè menstrua.*
32. *Quandò debeat dici Mas, aut Fœmina pubescere.*
33. *Virginibus menses non prodeunt ante pubertatem.*
34. *Ex Fœminis vix duodecima pars in anno ætatis* 12. *menstruatur.*
35. *Ius adaptatur his, quæ secundùm plurimum eueniunt.*
36. *Pubertas in fœmina quandò incipiat, & numeris* 38. 41. 43. 45. *&* 46.
39. *Hesiodi auctoritas magni momenti.*
40. *Nubendi tempus.*
42. *Tutela in fœminis cur celeriùs absoluatur.*
48. *Fœmina citiùs pubescit, quàm vir, & causam ex Host. vide num. seq. confutatur num.* 51. *veras eius rationes vide num.* 52.
50. *Fœmina calidior viro. Contrarium num. seq.*
53. *Fœmina est viro imperfectior.*
54. *Tempora perfectionis, & imperfectionis respondere sibi debent.*
55. *Ratio imperfectionis ipsius fœminæ.*
56. *Perfectius tardiùs augescit imperfectiori.*

De Pubertate.

QVÆSTIO VI.

1 PVbertas à Pube dicitur, est autem Pubes lanugo, 2 quæ maribus vt plurimum 14. anno, aut, 15. Fœminis 12. aut tardiùs, circa pudenda oriri solet. *Cagnol. in §. Impuberibus ff. de reg. Iur. Calep. in diction. in verbo Pubes.* Ausonius in Rosa:

Collige Virgo rosas dum flos nouus, & noua pubes.

Idem etiam apud Hippocratem significare reperies *in lib. de Artic. vers. med.* cum inquit, *Pubes autem, & barba serior, & rarior increscit*, & alibi sepæ. *Cels. lib. 2. cap. 1. suæ Med. Incipiente verò iam pube.* Vndè Pubes pro ipsis adolescentibus accipitur. Horat. lib. 2. Card. od. 8.

Pubes tibi crescit omnis.

3 Dicitur prætereà Pubes etiam pars ipsa, in qua pili emergunt in infima ventris regione posita, & sub qua vesica suam posituram habet. *Ruff. Ephes. de part. corp. hum. appellat. lib. 1. cap. 11. Hipp. in lib. de Nat. Puer. vers. med. At simulac. mensibus, genituræ via patet, tum puero, ac virgini extrema cuticula rarescente, pilus in pube nascitur. & in lib. de Carnib. Ac fortassis mirum aliquem subeat, cur in axilis, & pube, & reliquo corpore pili multi succrescant*; sic & *Gal. in prim. Prorh. comm. 2. tex. 37.* vnde os illud huic 4 parti substratum dicitur os pubis, vt apud Anatomicos videri potest, quorum auctoritatem in re nullius momenti minimè necesse est adducere. Cæte- 5 rùm Pubertas id vitæ spatium dici potest, in quo primùm pube in pudendis, aliisque corporis partibus erumpente, primùm ad generandum aptus homo fit. patet ex *Hipp. loco proximè adducto in lib. de* 6 *Nat. Puer.* Videtur enim huius ætatis proprium pilos in prædictis partibus procreare, quibus omninò destituta reperitur superior ætas; qua de re cum inanem, ac futilem operam significare volebant Antiqui, illud iactabant, Barbam ab vlnis puero- 7 rum vellit, vt recitat auctor in Adagiis, quasi improprium, ac alienum quid ab ea ætate, proprium vero subsequentis sit pilos in vlnis progignere, cuius rei rationem reddit Hipp. vbi supra. vndè pro miraculo narratum est ab *Heliod. hist. Æthiop. lib. 3. transf. med.* quòd Homero postridie ab ortu pili 8 in inguinibus nati sint, ex quo casu cognominatus sit Homerus, cùm antea Melesigenes vocaretur, licet sciam communem opinionem esse, cognomen Homeri illum à cæcitate reportasse, quemadmodum testatur *Herod. in vita Homeri*; sed hæc obiter.

Plato in dialogo de Regno, cum ex contrario superiorum sphærarum motu omnia retrocedere dixisset, homines etiam, quasi retrogrado, augescendi, immò decrescendi modo, ad peractas jam ætates remeare narrabat, ex quo, inquit, *Pubescentium autem corpora glabrescentia, & singulis diebus, ac noctibus decrescentia in recens nati pueri naturam abeunt.* vbi glabrescere, hoc est, depilari dixit pubescentes, eò quia à pubertate ad pueritiam remeabant, cùm in naturali motu à pueritia ad pubertatem accedentes, pilos primùm progignere consuescant. & *Auic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3.* definiens hanc ætatem, dicebat, esse ætatem illam, in qua homo barbescit, vocauitque illam patrio vocabulo Algulamie, & Alreach, hoc est ætatem pollutionis, quia tunc primùm animal semen emittere solet.

Vocatur porrò hæc ipsa ætas Adolescentia ab 9 adolendo; quia tunc maximè temporis corpus ad suum incrementum properat; licet, si ad nominis ethymologiam respiciendum sit, non hæc sola ætas dicenda sit Adolescentia, sed totum illud spatium, 10 quod est à prima nascendi die vsque ad completum incrementum, perfici solitum vt plurimum 24. anno; vniuerso enim hoc tempore homo adolescit, & incrementum suscipit, vt in superioribus quæstionibus ex Fernelio annuebam, & fatetur *ipse Hipp. in lib. de carnib. antè finem.*

Quamquam autem realiter ita se res habeat, ta- 11 men hæc ætas pubertas propriè adolescentia dicitur; quia manifestiùs, ac multò magis, quàm in aliis præcedentibus, aut eam subsequentibus ætatibus, ac euidentiùs homo adolescit; & propriè hanc esse ætatem adolescentium ipse *Gal.* dixit. *com. Aphor. 5. Aphor. 9.* licet à 18. anno initium sumserit, tamen & adolescentiam, & pubertatem vno eodemque anno terminari ex ipso patet, vt infrà videbimus.

Neque ob id, quòd Gal. vbi proximè, vt dixi, & *Fernel. loco citato Physiologiæ lib. 3. cap. 10. & ex Iurisperitis Gloss. in §. Minor nat. Inst. de adopt. & Port. ibid.* dixerint, Adolescentiam à 18. anno ad 25. 12 ennumerari, idcircò dubites, non vnam, eandemque esse cum pubertate, quia si quod inde dubium insurgit, ex infrà dicendis facilè diluere poteris.

Dicitur etiam hæc ipsa Pubertatis ætas, Ætas 13 discretionis. *Alberic. in diction. in verbo Ætas discret.* & rectè cùm tum primùm pueri alicuius rationis videantur fieri participes; atque ea de re Plato in Conuiuio, hanc ætatem primùm mentem habere affirmabat, sub persona Pausaniæ dicens, *Non enim amant pueros priusquam inceperint iam mentem habere: hoc autem tempus vicinum est illi, quo pubescentes barbam producere incipiunt.* Meritò er- 14 go,

gò, & admodum prudenter jam huic ætati per Leges conceditur facultas condendi testamentum. *l. Qua ætate ff. de Testam. & qui testam. fac. poss.* Miror autem, quòd hæc ætas dicatur Tenera, vt testatur *Albericus in Diction. in verb. Tenera ætas*, & videtur etiam *Cels. suæ Med. lib. 2. cap. 7.* teneras ætates vocasse juuentutem præcedentes, & tamen hoc nomen, seu cognomen magis superioribus ætatibus conuenire posset, licet etiam huic aptari posse contendamus, sed hæc leuis momenti sunt.

16 Videbatur quoque debere dici hæc ætas florida, 17 seu florens, cum pubescentiæ in homine respondere dixerit *Arist. 7. de hist. Anim. cap. 1. in princ.* quod in stirpidus florere dicimus ex Alcmeonis Crotoniatæ sententia. Quamquam *Gal. 2. de san. tuend. cap. 2. class. 1. & 2. de Temper. c. 2. class. 1.* & allibi millies. & *Paul suæ Med lib. 1. cap. 14. &* 18 *Fern. loco sæpius citato*, ætate florentes appellitant iuuenes à vigesimo anno suprà. Tamen, si quid nomini attendendum est, Florentis nomen huic ætati magis conuenire dixerim, præsertim cùm animaduerte- 19 rim *Hipp. 2. præd. prope fin.* hanc ipsam ætatem, ætatis florem appellasse, vt ex sequentibus ejus verbis patere potest. *Contingunt autem*, inquit, *& juuenibus, & virginibus in ætatis flore potissimumque circà menstruorum exitum*, tametsi *in 1.* de Diæta florentis ætatis nomine omnes comprehenderit, quæ senectutem præcedunt; in communi tamen loquendi modo in ætatis flore constitutos dicimus in hæc ætate positos. Terent. in Eunuch. Act. 2. Scen. 3.

P. Anni? C. Anni? sexdecim, flos ipse.

20 Nec mirum est hanc ætatem gratam appellasse Homerum *Odyss. lib. 10. & lib. vltim.* quia flori similis est, vnde inquit.

——— Iuueni viro similis
Primùm pubescentis, cujus gratissima est ætas.

21 quem locum refert *Plato in Protagora in principio.* Sed Ter. in Andr. Act. 1. Scen. 1. hanc ætatem vocauit integram.

——— *egregia forma, & ætate integra.*

Deniquè hæc ætas appellatur nubilis. *cap. Puberes de desp. Impub. Lud. Rô. sing. 237. num. 3. Couarr. Rel. Tom. 1. par. 2. cap 5. num. 2. Surd. cons. 363. num. 8. Tom. 3. Sanazar. de Matrim. Art. 4. num. 7.*

22 Dicitur autem virgo, seu fœmina nubilis, non vero puer nubilis, nisi impropriè, quia propriè fœmina nubit, non vir. Calepin. in verbo *Nubo.* Vnde Ouid. Metamorph lib...

Pronuba quid Iuno, quid ad hæc Hymenæe venitis
Sacra, quibus, qui ducat abest, vbi nubimus ambæ?

23 quamobrem cum virum vxori subiici significare volumus, illum vxori nupsisse dicimus, quasi is vxori seruiat. licet Iuuenal. Sat. 2. dixerit.

——— *nubit amicus*
Nec multos adhibet.

Proprium tamen, vt dixi, fœminæ nubere est, non aliter enim bonos eo verbo fuisse vsos reperies. Plaut. in Cistell. act. 1. Scen. 1.

——— *LE. heia!*
Hæc quidem ecastor quotidiè viro nubit, nupsitque hodie
Nubet mox noctu.

Sed de hoc verbo plura vide apud *Tiraq. in leg. con. nub. Gloss. 1. par. 5. num. 4.*

24 Cæterùm quin in pube sunt, & ad annos pubertati peruenerunt, dicuntur Ephæbi. *Cagnol. §. in impuberibus. ff. de reg. Iur. num. 1. Calep. in Dict. in verbo* Ephæbus.

Incipit verò pubertas in pluribus, & vt plurimum, vt communis fert opinio à 14. anno. *c. Is qui. de* 25 *reg. & trans. ad Relig. §. Pubertatem. Inst. quib. mod. tut. finit. summa Hostien. lib. 4. de desp. Impub. num. 3. Abb. in cap. Puberes de desp. Impub. num 2. Aret. in §. Minor. num. 11. Instit. de Adopt. Ias. in l. Impuberibus. num. 2. ff. de acquir. hæred.* Facit pro Medicis *Hipp. locus in Coacis Prænotion. sent. vel tex. 512. Gal. Aphor. comment. 3. Aphor. 27. & comment. 4. Aphor. 7. extr. ord. class. & 6. de sanit. tuend. cap. 2. class. 2.*

Sed Fernel. loco sæpiùs cit. Physiol. 3. cap. 10. pubertatem à decimo anno initiari voluit, cum tamen 26 pro comperto sit, decimumquartum annum à Iu- 27 risperitis, ab aliis Medicis, cæterisque quibusuis assignatum præcociorem terminum esse, quàm par sit; habet enim locum in calidis regionibus, & temperaturis, at in vniuersum non ita, quamobrem Gal. præcociorem terminum non addnxit decimoquarto anno, neque ad illum se restrinxit; quinimmò loco jam citato de sanit. tuend. nonnullos tardiùs, quam decimoquinto anno pubescere affirmauit, quin & alios in 13. anno pubertati solùm proximos fieri di- 28 cebat. At terminus hic quatuordecim annorum locum habet in masculis secundum Legumperitos, nam in fœminis aliàs procedere voluerunt, scilicet, quod hæ in 12. ad pubertatem perueniant, vt ex supradictis auctoritatibus habetur, quibus addi potest *Goss. in lib. 2. de his qui veniam æt. imp. Dec. in c. pub. de despens. Impub.*

Miror tamen, quo pacto hunc terminum adeò 29 præcocem in fœminis assignauerint; cùm, si euidens, ac infallibile in iis pubertatis signum est concipere, & generare posse ex millies citato *c. puberes, & ex Abb. ibid. num 2. & Hostien. ibid. 4. num. 4.* & ob eam rem hæc ætas Venereæ potestati 30 subjicitur, vt ex procli sententia tradit *Cœl. Rhodig. lect. Antiq. lib. 19. cap. 22. & Epiphan. Ferdin. Theo. lib. 1. Theor. 19.* & ob eam ipsam causam tunc virgo viripotens dicitur. *§. 1. Instit. Quib. mod. tut. fin.* mas quidem generare non potest priusquam 31 semen emittit, nec mulier priusquam menstrua patiatur, vt probat abundè *Gentil. quæst. med. 39. vers. sciend. 2.* ergò tunc pubescere dicendum pu- 32 tauerim marem, cum primùm semen emittit, fœminam, cum primùm menstrua experitur. fauet opinioni huic ipse *Hippocr. in lib. de Genit. in principio,* qui virginibus menses non prodire dixit intrà, hoc est, ante pubertatis tempus, ita vt non nisi menstruis 33 prodeuntibus virgines puberes fiant; & manifestè tunc animalia in pubertate esse, cum semen emittunt, tradit. *Arist. 5. de hist. Anim. cap. 14. & probl. sect. 4. probl. 4 Alb. Magn. de Animal. lib. 5. tract. 2. cap. 1.*

Veruntamen, si experientiæ credendum est, ex 34 fœminis vix duodecimam partem duodecimo anno purgari compertum est, immò & multas ex iis, quibus etiam calidius temperamentum à natura inditum est, vix in ipso decimoquarto in hisce nostris regionibus purgari diligenti adhibita cura cognoui, licet nonnullas, sed numero paucissimas, duodecimo anno, aut etiam citiùs purgari compererim, inter alias vero puellam carnosam, ac boni habitus, quæ nouem annis minor, rectè, ordinatè, multùm, & assiduè purgabatur. similes verò historias, quæ tamen ordinem naturæ non peruertunt, præcocioris purgationis in puellulis, & de puellula recenter nata menstruis obnoxia recollegit. *Schenck. lib. 4. Obseruat. Medic. Rat. tit. de Menst. purgat.*

35 At si jus adaptari debet his, quæ secundum plurimùm eueniunt, non veró iis, quæ de raró contingunt, vt habetur per *l. ex his, & per l. seq. ff. de leg.* 36 *& Sen. conf. & per l. Neque Leges ibid.* si pubertatem tunc esse præsentem dicendum sit, cum Fœmina purgari per menstrua incipit, tunc enim, & non antè 37 generare potest, terminum duodecim annorum à Iurisperitis assignatum præcociorem esse, quàm par sit, concludendum. Faciunt ad meam senten-38 tiam roborandam multa doctorum hominum testimonia, ac omnium primùm *Hesiod. in lib. 2. oper. & dier.* apertissimè mihi fauentis in hæc verba :

Iunge tibi vxorem dum firmus adhúc vigor adsit,
Annos cum numeras ter denos, plusvé minusvé
Aptum est conjugium, decimo sed fœmina quarto
39 *Anno pubescit, nubat mox deindè sequenti.*

Neque parui facienda est Hesiodi auctoritas, vt quæ à magnis viris, & scientia eminentissimis ad suas rationes, & assertiones roborandas sæpe sæpius adducta fuerit, vt à *Plat. 5. de Rep.* vbi illum sapientem appellat, (quod etiam nomen reportat ab *Arist. in lib. de Xenoph. Zen. & Gorg. in princ.) &* 8. *ejusdem de Rep. in princ. & in Charmide, siue de Temperantia propè principium & 3. quoque de Legibus & alibi, & ab Arist. Probl. sect. 4. probl. 26. necnon etiam* 40 *à Gal. de cujusque anim. peccat. not. atq. med. cap. 4.*

Quod tamen de tempore nubendi Hesiod. tradidit, (& hoc obiter dicamus) contrarium est sententiæ *Plat. 5. de Rep. & 4. & 6. de Leg. in fin.* qui fœminas non nisi vigesimo anno nubere voluit, licet *in præcit. sexto de leg. etiam in* 18. admittat. cui consentit *Arist. Polit. 7.* de viris autem omnes consentiunt, quòd in trigesimo vxorem ducant. de ætate autem ad matrimonium apta tam in virò, quàm in fœmina copiosissimè ex quamplurimis auctoritatibus *Tiraq. Glo. 1. par. 6. l. 6. per tot. in leg. conn. & post hunc Couarruuias de spons. & matrim. par. 2. cap. 5. num. 1.*

41 Sed ad rem redeuntes, non desunt etiam aliæ quamplurimæ auctoritates ad demonstrandum duodecimum annum non esse verum pubescendi tempus, aut frequentius in fœminis, sed potiùs decimumquartum; inter quas est *Macrobij locus in 1. de somn. Scip. cap. 6. vers. fin.* qui, *Post annos*, inquit, *bis septem ipsa ætas necessitate pubescit, tunc enim moueri incipit vis generatiua in masculis, & purgatio fœminarum,* quamquam testatur propter votorum festinatio-42 nem, hoc est, vt Iurisperitorum modo loquamur, propter doli capacitatem, tutelam maturius biennio absolui legibus, & licet *Saturnal. lib. 7. cap. 7.* dixe-43 rit fœminam duodecimo anno pubertatis ætatem attingere, loquitur tamen eo loci secundùm Iuris dispositionem, non secundùm rei naturam.

44 Addantur his plurimorum Medicorum auctoritates, inter quas primum obtinet locum Hippo. jam suprà adductus. *Paul. suæ Med. lib. 3. cap. 60. Mulierum,* inquit, *plurimis menses 14. anno fluere inci-*45 *piunt, paucis vero ante 13. aut 12, plerisque autem post* 14. cui assentitur *Aetius lib. 16. cap. 51. & Tretula,* (quem ex aliquorum sententia fœminam fuisse tradit *Mercurial. de morb. mul. lib. 1. cap. 4.) Gentil. quæst. 39. vers. sciend.* 2. & alij penè omnes, inter nouissimos autem satis sit adduxisse *Mercurium in lib. cui tit. la Commare lib. 1. cap. 16. & Laurentius Anatom. lib. 8. quæstion. 7. vbi & ejus rei rationem ha-*46 *bet* Non conticenda verò *Aristot. aßertio 1. de Gen. Anim. cap. 20. & 7. ejusdem cap. 1.* quibus in locis eodem tempore fœminis profluere menstrua firmauit, quo maribus semen; patet autem, non antè decimumquartum mares, vt plurimùm semen emittere; non antè decimumquartùm ergò ex ejus sententia fœminæ pubescunt, quia non antè menstrua patiuntur, & ita se rem habere firmat *Alex. probl. lib. 2. probl. 38. & Alb. Magn. de Anim. tract. 2. cap. 1.*

Licet ergò causam à Gellio adductam, votorum nimirum in fœminis festinationem, libens admittam, mouisse legislatores, vt in illis tutela maturiùs biennio absoluatur, tamen quoad pubertatem, si ejus terminus in fœmina pro rei natura est constituendus, decimusquartus potiùs, quam duodecimus constituendus est, veluti etiam in masculo, in quo tamen serior constitui posset: pauci enim in decimoquarto 47 pubescunt, & ij quidem, qui natura calidiores sunt, plures decimoquinto, aut etiam decimosexto, vt ex suprà citatis Gal. auctoritatibus clarè patet.

Negari namque nullo pacto potest, fœminam 48 semper citiùs mare pupescere, facta comparatione inter calidam fœminam, & marem æqualiter calidum, semper enim fœmina marem per anni dimidium, aut etiam integram annum in pubescendo antecedet, quod & ipse Hipp. testatus est *in lib. de septim. par. ver. fin. & 6. de morb. vulg. sect. 2. tex.* 35. & cum eo alij omnes.

Cujus rei rationem, cùm reddere niteretur. *Host. lib. 4. tit. de disp. Impub. num.* 1. nescio quanam 49 auctoritate fultus, aut qua scientia munitus, quave edoctus experientia dixerit, fœminam citiùs ob id pubescere, quod & calidior, & ingeniosior sit viro. Nec desunt Hostien. & auctoritates, & rationes ad illud firmandum, quas tametsi profectò ille non adduxerit, tamen adducamus nos in ejus sententiæ fauorem. Ratio ergò in promptu est; quia fœmina 50 multò magis, quàm mas sanguine referta conspicitur, ergò & calidior censenda est, sanguinis enim multitudo non nisi ex calore prouenit. Accedit *Hippo. auctoritas in 1. de morb. mul.* vbi hæc reperies, *Calidiorem enim sanguinem mulier habet, ideóque viro calidior est,* cujus opinionis fuit etiam Parmenides, testante *Aristot. 2. de partibus Anim. cap. 2. in principio.* alias insuper rationes adducunt, qui eam quæstionem ex professo discutiunt, quos infrà citabimus.

Veruntamen cùm realiter fœmina viro sit fri-51 gidior, & humidior, vt omnes cæteri Philosophi, ac Medici consentiunt. *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & 1. de Vict rat. non longè à fine. Arist. vbi proximè cap. 3. & cap. de Gen. Anim. cap. 20. Gal. 2. de sem. cap. 4. class. 1. & comm. Aphor. 3. Aphr. 11. extr. ord. class Auic 1. 1. doctr. 2. cap. 3. latè Macrob. Saturn. lib. 7. cap. 7.* latissimè porro *conciliat. differ. 28. per tot. Valles. controu. Philos. ad Med. lib. 1. cap. 9 Costæus in disquisit. Physiol. lib. 3. cap. 3. Epiphan. Ferdin. Theor. lib. 1. Theor. 23. Rorar. Contrad. Med. Hipp. contrad. 38. Andr. Lauren. Anatom. lib. 8. quæst. 2. per totam, & nouissimus Nancel. in Analog. Microcos. ad Macroc. lib. 7. par. 3. probl.* 2. & alij omnes, nullius valoris remanet Hostien. ratio, quæ ab ipso Aristot. vbi suprà tamquam falsa reprobatur. rationibus autem vel adductis, vel quæ adduci possent, respondent prædicti omnes; Hippocratis verò auctoritas pro ipso adducta quomodò intelligenda sit, non est præsentis loci inquirere, satis pro nunc sit, simpliciter acceptam veritatem non habere, licet satis aptam ejus rei declarationem afferat *Rorarius vbi suprà.* sunt tamen, qui textum illum Hipp. germanum non esse, sed adjectitium voluerunt, quos citat

citat, & sequitur *idem Lauren. vbi suprà vers. fin.*

52 Duplici ergò ex causa, si veram ejus rei rationem quæramus, fœmina citiùs mare pubescit; ob naturalem nimirum ejus imperfectionem, & ob innatam 53 sui temperamenti humiditatem: imperfectior enim est fœmina mare, vt cum *Aristot.* sentit *Gal. lib. 14. de Vsu par. corp. hum. cap. 5. class.* 1. quatenùs igitur fœmina respectu maris imperfectior est, minus spatium requirit, vt suam integram perfectionem assequatur, quàm requirat vir cujus perfectio major absque dubio est: tempora enim perfectionis, & imperfectionis, hoc est augmenti, & decre- 54 menti, respondere sibi debent. *Arist. in lib. de mor. & vit.* patet autem, in fœmina multò citiùs aduenire decrementum, citiùs enim generare desinit, citiùsque senescit, quàm vir. imperfectio verò ipsius ex 55 debiliore emanat calore, & idcircò, licet citiùs consenescat, citiùs etiam incrementum in ea absoluitur. *Gal. in 6. de Morb. Vulg. comment. 2. tex. 45. class.* 3. Hanc autem rationem in medium primus adduxisse videtur *Hipp. in lib. de sept. par. in fin. & in lib. de nat. Puer.* dicens, propter corporis imbecillitatem id euenire puellis vt citiùs, quàm mares pubescant, sapiant, & consenescant; cui assentitur *Aristot. 4. de Gener. Animal. cap. 6.* Hac ipsa quoque ratione vsus videtur *Macrob. loc. citito*, comparando fœminas exilibus pomis, quæ multò celeriùs quàm robustiora maturescunt.

Ac profectò in quouis rerum genere illud ipsum 56 euenire apparet, vt semper perfectius tardiùs, quàm id, quod imperfectius est, augescat & absoluatur; pro exemplo ad hominem ipsum confuge, in quo primùm ea, quæ ad corpus ipsum pertinent, perfi- 57 ciuntur, dehinc ea, quæ ad animum, quia animus corpore multò perfectior est.

Sed non solùm, vt dixi, ratione suæ imperfe- 58 ctionis, sed etiam ratione humiditatis suæ tem- 59 peraturæ, & corporis ipsius mollitiei fœmina citiùs, quàm mas concrescit; ob id enim corpora in omnes dimensiones faciliùs & citiùs sese extendunt, teste *Gal. in loco proximè allegato de Morb. Vulg.*

Potest tamen hic objici, curnam hæc ipsa fœ- 60 minæ imperfectio, ac temperatura, quæ ipsam extrà vterum multò celeriùs, quàm marem concrescere facit, non idem etiam, & cum illa in vtero est, efficere valeat: nam & experientia, & omnium magnorum virorum auctoritate constat, marem in vtero citiùs absolui, & ad debitam perfectionem 61 peruenire, quàm fœmina faciat. *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & 1. de Diæt. & de morb. Vulg. sect. 2. tex. 35. Arist. 4. de Gener. Anim. cap. 6. & ibi Auerr. Gal. 2. de sem. cap. 5. class. 1. Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 2.*

Pro hujus dubitationis responsione ad Aristotel. eo loci lectorem remitterem, sed vt præsentaneam 62 habeat responsionem, dico, quòd in fœmina tanta dominatur humiditas in suo primo exortu (omne enim animal humidissimum, cum exortui vicinum est. *Hip. lib. 1. de Diæt. non longe a fin.*) vt calorem nativum obruat, ac ejus actionem ita impediat, vt illum 63 materiam suo libitu vegetare non permittat, humiditas enim caloris actionem infringit. *Conciliator (Petrus Aponensis) different. 12.* Facit hic rationi ipsius Hip. auctoritas *in lib. de Nat. Puer. non longè à f.* extra vterum verò quia & primigenia illa humiditas sensim deperditur, & calor indies inualescit, faciliùs in debitam molam, quam primùm libuerit: potest molliora ipsius fœminæ membra attollere, cùm ipse nunc humido domidetur, nec ab eo, vt anteà, obruatur.

Sed cùm hæc ad Iurisperitos minus fortassè pertinere videantur, ad rem redeuntibus dicendum jam est, quo anno pubertas finiatur. ac profectò non vnum, sed multiplicem apud Leges, & earum inter- 64 pretes videtur terminum sortita fuisse: nam *ll. in sæpius cit. §. Minor natu. Instit. de Adoption. & ibi Port. num. 4. & l. Arrogat. ff. de Adoptio. & emancip. & l. Carboniam. C. de Carbonian. edic. summ. Hostiens. lib. 4. de desp. impub. num. 3. & lib. eod. de frig. & malef. num. 13. Zabarell. de Ætat. & quant. c. generalem. num. 4. Farin. in pract. crim. lib. 3. par. 2. Tom. 1. quæst. 42. num. 20.* plenam pubertatem con- 65 stituunt in decimo octauo anno.

Sed *Gloss. in citat. l. Arrogato*, triplicem facit pu- 66 bertatem, plenam in decimo quarto, pleniorem in 17. plenissimam in 18. quam imitatus *Nicas. in §. Minorem nat. num. 4. lib. 1. de Adoption. tit.* 11. addidit, aliquandò etiam plenam dici pubertatem anno 15. *Abb.* verò *in c. Tua. num. 2. de desponſ. Im-* 67 *pub. & Hostien. vbi suprà num. 3. Aret. in §. Minor. nat. de Adoption. & alij*, pubertatem ad 25. annum protendi voluerunt, quibus fauet ex nostris *Gal. in locis supra citatis*, etiam ex ipsius Hipp. auctoritate, vt jam suprà retuli.

Dicendum videtur, quòd, quemadmodum non est vnus, idemque terminus omnibus pubescendi, sic 68 neque pubertatem finiendi. *Gal. Aph. comm. 3.* 69 *Aph. 27.* vt plurimum tamen eam ad 25. annum extendi, si ad animi corporisque constitutionem respicias; tam corpus enim, quam animus vsque ad hunc terminum semper proficere videntur, ita vt tam hic, quàm illud hoc tempore perfici videatur: 70 at si ad generandi virtutem respiciamus, rectè in vigesimo pubertatem dici posse absolutam. hoc namque ætatis spatio aptissimus jam ad generandum homo videtur esse. *Alb. Magn. 5. de Anim. tract. 2. cap. 1.*

Sed illud apprimè Iurisperitos defatigauit, ex 71 quibus nimirum signis pubertas cognosci possit; nam corporis inspictio, qua antiquitùs vtebantur: & quam etiam admisit *Plat. 11. de leg. tran. princ.* 72 à Iustiniano honestatis causa explosa fuit, vt habetur *in §. Pubertatem. Institut. Quib. mod. tut. fin.* vndè *Abb. in cap. Puberes. de desponſ. Impub. summ. Host. lib. 4. de desponſ. Impub. num. 4. & 5.* tria signa pubertatis assignarunt, hoc est ætatem qua- 73 tuordecim annorum, pilos in pudendis, & coeundi potentiam.

Sed & hæc ipsa signa fallacia esse cuilibet patere 74 potest, quia quantùm ad primum, suprà jam ex Gal. probaui, non esse vnum omnium certissimum pube- 75 scendi terminum, & alios citiùs, alios etiam seriùs decimoquarto anno pubescere, ita vt si ad indiuidua te conferas, & de illis judicare oporteat, fallax omninò signum habiturus sis ex annorum quantitate.

Quoad secundum, benè dicebat *Fernel. in toties citato cap. 10. lib. 3. Physiolog.* ætatum differentiam 76 non facere pilorum eruptionem, & hujusmòdi quidpiam, sed conuersionem temperamento ex intrinseca causa accidentem; vndè etiam pullulante pube, potest quis secundùm hanc sententiam adhuc esse impubes; prætetquam quod, vt hujusce signi certiores efficeremur, jam ad corporis inspectionem deuenire nos oporteret à Legibus nuper repudiatam, & in eundem lapidem impingeremus.

77 Quoad tertium, si honestatis causa rejecta est corporis inspectio, multò magis eiusdem honestatis causa hoc ipsum signum reiiciendum; nam vel ad inspectionem ipsam, vel ad eius euidentiam ad actum deuenire oportebit, quód non solum cum honestatis detrimento, sed etiam non absque peccato fiet. Adde quod & hoc ipsum signum fallax 78 est; propriè enim non potentia coëundi, sed potentia generandi est certum, ac infallibile pubertatis signum; nam & hi, qui in pube non sunt, coire 79 80 aliquando possunt, generare tamen nequaquam, quia semen non emittunt; neque enim semen ante pubertatem, sed in pubertate prodit, vt aliàs ex Arist. & Alb. Mag. dixit. quamobrem potentia coëundi præcedit pubertatem, *vt idem met Abb. fatetur in cap. A nobis de despons. Impub. num.* 3.

Cùm ergò ab iis meliora non adducantur, & signa adducta fallacia sint ad probandam præsentem 81 pubertatem, alia veniunt proponenda. Ac profectò 82 nullum magis certum, ac minùs fallax potest proponi signum, quàm insignis, ac cita, & quasi subitanea corporis mutatio; Magnas enim fieri in pubertate in corporibus mutationes, non solùm ex *Gal. imò & Hippocr. auctoritate. Aph. lib.* 3. *Aph.*28. *Alex. probl.* 1. *probl.* 125. *Fernel. Physiol. lib.* 7. *cap.* 7. patet, sed ex ipsa rerum experientia palam fit: nam corpus in multò minori spatio, quàm aliàs par esse videretur, in proceritatem attollitur, membra etiam in latus distenduntur, mores immutantur ita, vt nescio quid sincerioris, ac magis sanæ mentis præ se ferant, vox ex tenui, & exili crassior & fortior apparet, quod pro præcipuo pubertatis signo ponit Alb. Magn. *vbi supra.* In fœminis autem pectus, & mammæ præ cæteris partibus amplificantur, ac intumescunt, aliæque sanitatis, & morborum mutationes sese produnt, *vt Hipp. docuit in lib. de Octim. par. in fin. & cit. Aphor.* 27. *lib.* 3.

83 Cum his præterea corporis inspiciendum est temperamentum, quo cognito, & de aliqua insigni corporis mutatione certior factus Iudex, ætatis quantitate, aliisque adminiculis simul junctis, facilè declarare poterit, an hic, de quo judicium ferre debet, pubes jam factus sit, nec ne.

Iam verò suprà declaraui fallaciam ejus conjecturæ, quæ ex coeundi potentia desumitur; quam- 84 obrem frustrà *Abb. in c. de Illis el.* 2. *de despon. Impub. num.* 4. venari studet, quibus indiciis in cognitionem venire possimus, an puer ad coeundum potens sit, nam iis etiam indiciis inuestigatis, ac repertis, immo de ipsa coeundi potentia certiores facti, adhúc non erit manifestum, adesse pubertatem ex supradictis.

85 Deniquè videamus, an Puberes integrum rationis vsum habeant, & consequenter apti sint ad quæ- 86 cunque ciuilia negotia indifferenter gerenda: & ll. quidem non permittunt his omnia suo arbitrio gerere, sed eos curatoris tutela muniri voluerunt.

87 Dicendum videtur, quòd Puberes habeant quidem rationis integrum penè vsum, adhúc tamen ru- 88 dem, ac imperfectum, & vbi ratiocinatione opus est, eos minimùm valere, quamobrem omnia absque prudentia agunt, & rect. Homer. Odyss. 7.

Sic non sperares juniorem obuiantem facere.
Semper enim juniores imprudenter agunt.

Iure merito igitur à negotiis gerendis à legibus eliminantur, & ad sua propria gubernanda curator datur illis. §. *Masculi. Instit. du Curat.* nimis etenim 89 à passionibus vincuntur, & in voluptuosis impetu quodam irrationali feruntur, ita vt vix ab vlla ratione deterreri possint, teste Plat. & Gal. *in locis iam supra adductis*, immò ipsa commonstrante experientia [sed aduertendum hæc de prima Pubertate intelligi, hoc est de ætate quatuordecim annorum] cùm verò hæc suprà quàm res patiatur nota sint, jam huic quæstioni finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Adolescentia, & Pubertas sunt vna eademque ætas.*
2 *Iuuentus quæ ætas sit. & num.* 28.
3 *Iuuentus ex Arist. est primæ refrigeratiuæ particulæ augmentatio.*
4 *Adolescentia quæ ætas sit.*
5 *Iuuenis dicitur quis post adolescentiam.*
6 *Post* 25. *annum completur virilis vigor.*
7 *Quandò quis dicatur juuenis.*
8 *Iuuentus dicitur ætas robusta, firma, integra.*
9 *Ætas perfecta quæ.*
10 *Animal tunc perfectum est, cum totale sibi debitum incrementum adeptum est.*
11 *Perfecta ætas ex Vrbis statuto est in vegesimo anno.*
12 *In Romano aere homines citiùs perficiuntur.*
13 *Perfecta ætas ex Macrobio quæ.*
14 *Legum cum Macrobio conciliatio.*
15 *Ætas legitima quæ.*
16 *Ætas legitima completa est* 25. *anno.*
17 *Completa.* 1. *initiata.*
18 *Perfecta ætas non dicitur antè* 30. *annum.*
19 *Ætas plena.*
20 *Iuuentus in* 25. *anno incipit.*
21 *Iuuenis quis dicatur ex l. Non aliter.*
22 *Seniores dicuntur in septuagesimo anno. contrarium num. seq.*
24 *Senior multipliciter dicitur.*
25 *Iuuentutis terminus ex Abb. & aliis.*
26 *Iuuentutis terminus ex Medicis.*
27 *Medicorum opinio approbata.*
29 *Declinatio in homine quandò appareat.*
30 *Iuuentutem à virilitate non distinguunt Legumperiti.*
31 *An in terminis aliarum ætatum constitutis possit homo senescere.*
32 *Senectus quid.*
33 *Senibus cur multa concedantur.*
34 *Dupliciter antè tempus quis potest senescere, & num.* 38.
35 *Naturarum nonnullæ citiùs, aliæ tardiùs senescunt,*
36 *Vita ex calido innato humido juncto procedit.*
37 *Ex morbo in senectutem quomodò quis cadere possit.*
39 *Ea, quæ seni conceduntur à Legibus ob corporis imbecillitatem, an procedant in aliis, qui antè tempus senescunt.*
40 *Ea, quæ in sene ob rerum experientiam locum habent, an procedant in iis, qui antè tempus senescunt.*
41 *Experientiam ex annorum multitudine senes habent.*
42 *Iuuenis non potest esse sapiens.*

De Iuuentute.

QVÆSTIO VII.

DE Adolescentia pluribus agere superuacaneum 1 omninò esse mihi videtur, cùm vna eademque ætas sit cum pubertate, ac sit potiùs genericum quoddam nomen pluribus ætatibus conueniens, vt jam suprà dixi, ad Iuuentuté ergò nobis transeundú. Primùm ergò breuiter videamus, quænam ætas sit

2 sit propriè Iuuentus, ac dicamus, Iuuentutem esse eam ætatem, quæ succedit post totale corporis incrementum, præcedit autem caloris natiui primam declinationem: nam omittam pro nunc Arist. defi-3 nitionem *in lib. de Iuuent. &c.* 14. hoc est, *Iuuentus, est primæ refrigeratiuæ particulæ augmentatio*, vt quę longa explanatione indigeret.

4 Sed nostrę definitionis ratio talis est. Adolescentia ex Fernel. loco millies citato est ętas, in qua homo, vel animal quodcunque suum suscipit incrementum, cui incremento ætas juuentutis succedit, 5 & sic post adolescentiam omnes immediatè enumerant Iuuentutem. vndè juuenem dici quem post Adolescentiam tradunt ipsi Legumperiti. *Dec. in l. si pecuniam. n. 6. ff. si cert. pet. & ex Med. Gal. Aph. comm. 5. Aph. 9. Auic.* 1. 1. *doctr.* 3. *cap.* 3. & idcircò post 6 ætatem 25. annorum, ad quos se extendit Adolescentia, compleri dixerunt virilem vigorem. *Mant. de conject. Vltim. Vol. lib.* 5. *tit.* 12. num. 26. completur ergò, dum virilis iste vigor, qui non nisi postquam corpus suum debitum incrementum acceperit, 7 completur, tunc ætas illa juuentutis ætas est. nam postquam natiuus calor membra vegetando in debitam molem sustulit, tunc in semetipsum recollectus major euadit, ac vigoratur, atque hac ratione non solùm corporis, sed & animi vires tunc temporis mirum in modum adauget; quapropter non ab 8 re hæc ætas dicta est ætas Robusta. *l. si Maritus. §. lex Iulia. ff. ad l. Iuliam de Adult. & stupr. Albiricus in Diction. in verbo* Ætas robusta. *Mascard. de Probat. concl.* 666. *num.* 11. *vol.* 2. & meritò, cùm tum maximè viribus polleat animal, vndè Nestor apud Homer. Iliad. IV.

Hastas autem tractabunt juuenes, qui me
Minores natu sunt, confiduntque viribus.

Cælio verò Rhodigino lection. antiq. lib. 26. *cap.* 20. ætas hæc dicitur firma, & integra, sed fortasse hæc nomina in eius sententia communia sunt etiam consistenti ætati. *Celsus verò sua Med. lib.* 3. *cap.* 22. firmissimam ætatem vocauit à 12. ad 35. annum. Ob eandem ipsam caussam, complementi scilicet virilis 9 vigoris, vocata est hæc ætas Perfecta *l. Cum. de Indebito. §. 1. de Probat. Glo. in §. Ita tamen Instit. de fid. tut. Aret. in §. est & alia num.* 4. *ibid. Nicas. ibid. num. eod. tit.* 19. *Mant. de Conject. vlt. Vol. lib.* 5. *tit.* 12. *num.* 26. quia tunc maximè animal perfectum videtur, cum totale incrementum à natura sibi debi-10 tum, est assecutum,

11 Quamquam vrbis statutum perfectam ætatem constituerit in 20. anno, vt testatur *Gratian. disceptat. for. cap.* 555. *num.* 3. & *cap.* 488. *num.* 4. & 5. *Tom.* 3. qui terminus longè præcedit terminum aliàs Adolescentiæ assignatum, vt ex superioribus patet, & ex infrà dicendis patebit. statutum tamen Vrbis non ab re fortasse voluit, perfectam hanc ætatem multò celeriùs locum habere in suo proprio cælo, quàm alibi: notum enim est (& notant nonnulli Iurisperi-12 ti, quorum ad præsens non memini) in hoc Romano aëre homines & corpore, & animo multò celeriùs perfici vt plurimum, quàm alibi locorum.

13 *Macrobius tamen in Somn. Scipion. lib.* 1. *cap.* 6. *circa finem*, perfectam ætatem tunc præsentem esse dixit, cum numerus septenarius se ipsum multiplicat, hoc est in anno 49. ejus autem verba hæc sunt, *Notandum verò, quòd, cum numerus septem se ipsum multiplicat, facit ætatem, quæ propriè perfecta & habetur, & dicitur, adeò vt illius ætatis homo*, vtpote qui iam perfectionem & attigerit, nec *dum præterierit, & consilio aptus sit, nec ab exercitio virium alienus habeatur.* ex quibus videtur Macrobius longè aliter sentire, quàm suprà à nobis dictum sit, & à legibus decisum. sed dicendum, le- 14 ges magis respexisse, seu primò respexisse ad perfectionem corporis quàm animi, Macrobium primò ad perfectionem animi, deindè ac consequenter ad perfectionem corporis, vndè est quòd vtraque sententia vera sit respectiuè ad id, quod ipsæ respexerunt.

Sed hanc ipsam ætatem Leges appellarunt Legitimam *l. fin. C. de his qui ven. Æt. impetr. Cagnol. in l.* 2. *de pact. num.* 158. *tom.* 2. *Nicas. in §. Minor. nat. inst. de Adoptian. lib.* 1. *tit.* 11. *n.* 4. *Marant. in specul. Aur. part.* 6. *num.* 80. *Mascard. de Probat. concl.* 665. 15 *num.* 8. *vol.* 2. & *concl. seq. num.* 46. quamquam in cit. 16 l. fin. legitimam, & perfectam ætatem completam 17 esse dictum est in 25. anno. ego tamen, nisi verbum illud *completam*, interpreter initiatam, nescio quomodò à repugnantia possit hic textus defendi; quomodò enim antecedens ætas legitima, nec perfecta dici potest, si adhuc & quoad corporis incrementum, & quoad animum ipsum imperfectus homo est? non mirum ergò, si aliàs *in c. Episcopus dist.* 83. perfectam ætatem non dici ante trigesimum annum, 18 traditum sit.

Prætereà hæc ipsa ætas plena dicta est *l. fin. §. sancimus C. de bon. quæ lib. & ibi glo. Mascard. in supra cit.* 19 *concl.* 665. *num.* 11. & jure, cùm plena omnia tunc esse videantur tam quoad corpus, quàm quoad animum, corpore debitum jam incrementum assecuto, & animo integro consilio jam dotato; qua de re ex corporis incremento etiam animi incrementum se adeptum jactat Telemachus apud Homer. Odyss. 2. dicens:

Nunc autem quandò jam magnus sum, & aliorum verbum
Audiens, sapio, & jam mihi augetur intus animus.

Simile etiam est illud Hor. serm. lib. 1. Sat. IV.

-------Simul ac durauerit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice.

Cùm ergò ex superioribus jam Pubertatem, & Adolescentiam, insimulque corporis augmentum vsque ad 25. annum perdurare apertum sit, ab indè Iuuentus enumeranda venit, ita vt in hoc anno vt 20 plurimum habeat suum primum terminum, qui autem pro secundo atque altero termino poni debeat, magna controuersia est, dissentientibus inter se Iurisperitis, qui neque cum Medicis in ea re magnoperè conueniunt.

Nam *l. Non aliter. §. vltim. ff. de leg.* 3. annorum numerum Iuuentuti non adscripsit, atque eo pacto 21 rem dubiam reliquit; Iuuenem enim dici posse, inquit, quamquam cum excessit Adolescentiam, quousque inter seniores connumerari incipiat; sed cum & de senioribus dubitari contingat, quinam eo nomine sint insignendi, nec ipsa lex hoc decisum reliquerit, videtur ignotum per ignotius significasse.

Licet *glo. ibi, & aliàs in l. Hæred. comput. ff. ad l.* 22 *Falcidiam*, ejus textus verba exposuerit, Quòd seniores dicantur in septuagesimo anno constituti, 23 quod tamen non semper habere veritatem ex ipsa glo. patet; nam seniores multipliciter dicuntur pro rerum agendarum diuersitate, vt inferiùs pate- 24 bit.

Abb. in c. Quon. freq. vt lit. non contest. num. 18. & 25 *Grammat. decis.* 34. *num.* 4. & alij dixerunt, Iuuentutem à 25. anno initiari, terminari verò ad quin-

quagesimum; & idem videtur inferri posse *ex c. vt inter diuin. de sacros. Eccles. ex glo. in proœm. 6. decret. & ex glos. in §. minor nat. Inst. de Adopt.* longiorem multò terminum constituit *glo. in l. Hæred. comp. ff. ad l.* 26 *Falc.* quam nuper adduxi, quæ ad septuagesimum eam protrahit. Medici multò breuiorem terminum constituunt Iuuentuti, volunt etenim ad summum ad quadragtesimum sese extendere, vt plurimum tamen trigesimum quintum non transcendere. *Gal. Aphor. comm. 3. Aph. 30. & com. 5. Aph. 9. extr. ord. class. Auic. prima primi doctr. 3. cap. 3. Fernel. Physiol. lib. 3. cap. 10. Halyabbas*, quem ante nominare decebat, *Teor. lib. 4. cap. 2. Cardan. contr. med. lib. 2. tract. 5. contrad. 10.*

27 Medicorum opinionem vero magis similem, & rei naturæ esse magis consonam, demonstrare po- 28 test allata definitio, si enim juuentur ea ætas est, quæ ab vltimo corporis augmento vsque ad natiui caloris primam declinationem intercedit, patet, quòd illud angumentum in 25. vt plurimùm apparet, hæc 29 autem declinatio in 35. aut ad summum quadragesimo. Tamen Iurisperiti cum dixerunt Iuuentutem ad quinquagesimum extendi, illam cum consi- 30 stenti ætate vnam eandemque fecerunt; neque enim in rebus agendis quicquam videtur procedere in Iuuene, quod simul non procedat in viro in ætate consistente posito; vndè non erant illis hæ ætates diuidendæ.

Licet autem à Iurisperitis nunquam dubitatum repererim de eo, quod nunc dicere paro, tamen, quia casus dari potest facillimè, in quo illi de ea re dubitent, ita vt Medicorum sententiam, ac judicium exposcant, dubium libenter proponam, quod est 31 hujusmodi. An nimirum homo antè annos senectuti dicatos, vel potiùs in ipsis annis Iuuentutis possit in eam vitæ, & corporis declinationem venire, quam 32 senectutem vocamus; est enim senectus, vt infrà habetur, vitæ ipsius declinatio à siccitate frigiditati juncta eueniens. *Arist. 5. de Gen. Anim. cap. 4. Gal. in lib. de Marc. cap. 1. class. 3.* Dubitatur ergò, an in juuentutis, vel cujuscunque alterius ætatis termino possit qui ex hac intemperie in corpore introducta, in vitæ decrementum venire; videtur autem multùm Iurisperitorum interesse, illud notum habere, vt indè definire illis liceat, an ea omnia, quæ procedunt in senibus, possint etiam, ac debeant procedere in Iuuene, qui in affectum senectuti similem vel ex morbo, vel ex sui ipsius temperamenti proprietate 33 lapsus sit. senibus enim ob ætatis conditionem, imbecillitatem ac grauedinem multa priuilegia conceduntur, & ob eorum etiam rerum experientiam in magna æstimatione habentur, vt infrà, cùm de senectute verba faciam, Deo dante, vberiùs dicam.

Duplici ergò ratione non in juuentute solùm, sed etiam in teneriori ætate consistens homo potest 34 immatura senectute præoccupari, vel enim illud ipsi accidere potest ex intrinseco temperamento, vel etiam ex morbo, vt suprà annuimus. Quoad primum verò *Hipp. de vict. rat.* in aliquibus naturis tardiùs, in aliis autem citiùs aduenire senectutem asseuerabat, cui consentit *Gal. 6. de sanit. tuend. cap. 3. class. 2.* qui in siccis naturis citò prouenire senilem siccitatem fatebatur, citò ergò senescunt ob id, quòd ci- 35 tiùs eorum calor ad summum peruenit incrementum; ac de similibus quidem naturis dicebat *Hipp. in lib. de Aer. aq. & locis*, Proindè ejusmodi naturæ longæ esse vitæ nequeunt, sed antè tempus senescunt. & ratio est, quia, cùm vita ex calido innato humido radicali juncto procedat. *Arist. de long. & breu. vit. caput. 3. & ibi Auerr. in paraphr.* patet, quòd 36 in iis, in quibus humidum majus, ac magis calori proportionatum reperietur, vita etiam longiori tempore protrahetur, ac simul ipsius caloris declinatio, vndè etiam & senectus tardiùs adueniet; contrà verò vbi illud minùs proportionatum, & quantitate paucum fuerit, citiùs consummabitur, & animal celeriùs in eam siccitatem deueniet, quæ senectus dicitur, atque hoc pacto multò antè, quàm pro annorum ratione conueniret, animal senescet, vtputa in qudragesimo, aut trigesimo anno, vel etiam multò citiùs, & in quolibet etiam incipientis vitæ spatio, ac termino. Ergò tunc morietur homo exempli gratia in trigesimo anno immò etiã in ipsa pueritia in summa senectute, ac decrepitate, & erit quidem hæc proprissimè, si quæ alia naturalis mors, scilicet, quæ ab humidi consumptione, & calidi extinctione eueniet; talis enim mors dicitur maximè naturalis, vt ex Plat. & Gal. aliàs dicetur.

Sed etiam ex accidenti, ac morbo aliquandò se- 37 necta antè tempus aduentare potest; immò de ipsis pueris firmabat *Gal. 1. de differ. Febr. cap. 8. class. 3.* quòd aliquandò ex morbo in senectutem incidunt, & de aliis etiam testatus est Arist. loco suprà cit. & idem Gal. plures. Maximè autem intensæ Animi passiones senescere homines citò faciunt, de qua senectute Homer. Odyss. 19. cum dicebat:

Statim enim in malo homines senescunt.

Et Hesiodus lib. 1. Oper. & Dier.

Mox enim in afflictione homines concenescunt.

Et ante hos clariùs, ac magis ad rem nostram sacra pagina *Ecclesiast. cap. 30. Zelus, & Iracundia minuunt dies, & antè tempus senectam adducit cogitatus.*

Et Theocritus Idyll. 12.

-----*Qui vero desiderio conficiuntur, vno die fiunt senes.*

Non est ergò dubium ex supradictis, quòd tam na- 38 turaliter, quam accidentaliter homo, & quodcunque etiam animal multò antè terminum senectuti in pluribus dicatum potest senescere: tunc igitur dubium esse potest, an ea, quæ in sene propriè dicto procedunt, debeant procedere etiam in eo, qui antè tempus vel à natura, vel à morbo lapsus est in senectutem.

Videtur dicendum, quòd respectu eorum, quæ 39 seni ob corporis infirmitatem, & ipsius senectutis incommoda à legibus conceduntur, etiam hic, qui vel ex morbo, vel ex sui natura antè tempus senescit, debeat dici senex, & senum priuilegiis gaudere, cùm & eandem corporis, viriumque imbecillitatem, & eadem inconstantis valetudinis incommoda patiatur hic, veluti quicunque senex sic propriè dictus.

Quoad ea verò, quæ senibus ob rerum expe- 40 rientiam, notitiam, ac prudentiam tribuuntur, hunc minimè senum priuilegiis frui debere sentio; & ratio ejus assertionis est, quia prudentiam, & experientiam ex annorum multitudine senes ha- 41 bent. *Aristot. 6. Ethic. Cagnol. in l. Cum quidam ff. si cert. pet. num.* 38. & habes in Sacris testimonium *Iob. cap. 12. vers. 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Nec ab re Vlysses se prudentiorem Achille jactat, cum inquit Iliad. 19.

Præstantior es me, & fortior non parùm quidem

Hasta

Hasta, ego autem te prudentia superauerim
Plurimùm, quoniam prior natus sum, & plura noui.

Hac igitur de re ob defectum temporis nolebat 42 Arist. loco cit. Iuuenem posse esse sapientem, quia, inquit, *Prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore.* Et cùm ob eandem prudentiam, ac rerum experientiam senes honoribus afficiantur, non erit hic vt senex honorandus, quia ab ea prudentia ob annorum defectum necesse est omninò illum deficere.

SVMMARIVM.

1 *Lex non distinguit inter Iuuentutem, & virilitatem. & cur. ibi.*
2 *Nihil est apud Iureconsultos, quod Iuuentuti cum virilitate commune non sit.*
3 *Virilitatis ætas non datur. contrarium num. 5.*
4 *Virilitas quid. & num. 7.*
6 *Iuuentutis, & virilitatis temperamenta diuersa.*
8 *Cur virilitas dicatur ætas consistens.*
9 *Consistentes quoad calorem declinare incipiunt. & num. 24.*
10 *Iuuentus Æstati; consistens, seu virilis ætas Autumno comparatur.*
11 *Virilitas vndè dicatur. & num. 13.*
12 *Virilis ætas propriè perfecta dici debet.*
14 *Virilitas dicitur ætas consistens.*
15 *Auicenna vocauit Iuuentutem nomine Consistentis ætatis.*
16 *Illa ætas consistens dici debere videtur, in qua calor in suo vigore consistit.*
17 *Virilitas dicitur ætas constans.*
18 *Virilitas appellatur Ætas Media. & cur. num. seq.*
20 *Fuchsius notatur.*
21 *Ad quem vsque terminum extendatur Virilis ætas. & num. seq.*
23 *An omnia, quæ ad corporis robur spectant, procedant in hac ætate non minus quàm in Iuuentute. decident vt num. 25.*

De Virilitate.

QVÆSTIO VIII.

Qvamquam vix quicquam est in hac quæstione, quod pro Iurisperitis facere videatur, tamen ab ea pertractanda, ne ordinem jam inceptum intercipiam, non desistam, neque enim omninò extrà rem fuerit. Iuuentuti ergò succedit ætas, quæ 1 virilitas dicitur, sed Leges non distinguunt inter vnam, & aliam, sed vtramque confundunt, atque pro vna eademque ætate eas accipiunt. *c. vt inter diuinum de sacros. Eccl. glo. in procem. 6. decre. §. sane. glo. millies citata in §. minor nat. Inst. de Adopt.* Nec 2 mirum, ab illis in ea re ita procedi, cùm nihil, aut vix aliquid sit, quod non in vtraque ætate locum 3 habeat respectu eorum, quæ in rebus agendis decernuntur. sed & Philosophi nonnulli non solùm hanc ætatem inter alias numerare non consueuerunt, sed ipsam dari apertissimè negarunt: cùm enim Ætas hæc ab iis, qui eam inter alias connume-4 randam esse contendunt, dicatur, esse quoddam vitæ spatium, in quo animal nec proficit, nec deficit, vndè idcircò dicta sit ætas consistentiæ, hoc tempus saltem notabile dari nolunt. Ita *Iauell. in tract. de Iuuent. & senect. cap. 3. & alij ibi. Costæus in disquisit. Physiol. lib. 3. cap. 3.* & alij antiquiorum, quos adducit *Epiphan. Ferdin. Theor. Med. lib. 1. Theor. 19.* Tamen dari hanc ætatem manifestè elicitur ex 5 *Gal. comm. Aphor. 1. Aphor. 13.* & probant abundè *Alb. Magn. in lib. de Iuuent. & sen. tract. 1. cap. 3. Vgo Senen. in quæst. propria ad hanc rem dicata*, quæ ponitur post commentarium in primam quarti Canonis. *Cardan. contrad. Medic. lib. 1. tract. 5. contr. 10. & idem Ferdin. vbi proximè.*

Cùm enim diuersum sortiatur temperamentum 6 Virilitas non solùm à cæteris ætatibus, sed à Iuuentute præsertim, siquidem iuuentus calidissima est, & calidissimi sunt ipsi Iuuenes. *Gal. comment. 2. de morb. Vulg. 1. tex. 78. Auic. prima primi doct. 3. cap. 3.* consistentium autem calor minor est. *Gal. Aphor. comm. 1. Aphor. 14. Philotæus Aphor. sect. 1. Aphor. 13.* non secundùm rei naturam videtur esse, vt hæ ætates confundantur, & vna pro alia accipiatur. Est autem virilitas ætas succedens summo animalis 7 vigori: neque enim ideò consistens dicitur, quia ca- 8 lor in eodem statu, in quo erat in Iuuentute permaneat, sed quia sensim paulatimque deficiens, vix deficere videatur, ita vt homo & in priore pulchritudine, ac in prioribus corporis viribus adhuc consistere videatur: quoad calorem autem consistentes 9 jam declinare incipiunt. *Gal. Aphor. com. tertio Aph. 30.* vbi Iuuentutem æstati, vtpote calidam ætatem calidiori anni tempestati, & consistentem ætatem 10 Autumno comparabat, ex iis manifestè commonstrans, consistentes caloris minus habere, quàm Iuuenes, quemadmodum Autumnus Æstate minùs calidus est, quod & Ouidius Metamorph. lib. 15. significabat his carminibus:

Excipit Autumnus, posito feruore Iuuentæ,
Maturus, mitisque, inter iuuenemque senemque
Temperie medius, spa sus quoque tempora canis.

Denominatur Porrò Virilitas à viribus, si Cale- 11 pino credimus in Diction. in verbo *vir*, quia tunc vires in animali vigent, cùm jam adeptum est suam totalem perfectionem tam eam, quæ ad corpus, quàm quæ ad animum spectat quamobrem hæc ętas 12 propriè deberet dici perfecta, vt superiori quæst. ex Macrob. citaui, cùm in hac ætate constitutus homo, & animo & corpore perfectus, & absolutus videatur.

Vel dicitur Virilitas à virtute, & fortasse magis 13 aptè. *Alber. in Diction. in verb.* vir. *Tiraq. de leg. connub. par. 1. Gloss. 1. num. 55.* cùm propriè Vir dicatur homo virtute tam animi, quàm corporis præstans; ad vtrumque enim refertur, & quoad corpus passim in sacris litteris vir pro forti accipitur, & similiter quoad animum; quamobrem semiviri dicuntur molles, & pusillanimes, quasi viri nomine indigni. Vnde Turnus Æneid. lib. 12. per contemptum appellat Æneam semivirum:

———— da sternere corpus,
Loricamque manu valida lacerare reuulsam
Semiviri Phrygis, &c.

Tiraq. in leg. connub. par. 1. Gloss. 1. num. 40.

Cæterum Virilitas ab *Hipp. Aphor. 1. Aphor. 13.* 14 *& à Gal. ibi in comm.* vocatur Ætas consistens; sed 15 *Auic. prima primi doct. 3. cap. 3.* consistentem ætatem vocauit ipsam Iuuentutem, quod nescio an potuerit Interpretis incuria accidere; si tamen ita sentire Auic. velimus, dicendum, quòd illa ætas de- 16 beat dici Consistens, in qua calor in summo feruore, ac vigore consistit, quod quidem in Iuuentute euenire non dubitandum, cùm in ætate virili jam illum manifestè penè declinare suprà demonstrauerim.

17 Appellatur & hæc ipsa ætas Constans, vt *Cic. in lib. de senect.* dicenti, Grauitas propria jam constantis ætatis, & hoc ad differentiam ipsius iuuentutis, quæ communiter inconstans solet appellari, vt Homer. Iliad. lib. 3.

Semper verò juniorum virorum animi istabiles sunt.
quod ob feruidam naturam, vt testabatur *Plato* 2. & 7. *de Leg.* illis accidit, vt quietem agere non possint, quamorbem Horat. in arte Poët. de Iuuene verba faciens.

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.

De viro autem contrà:

Conuersis studiis ætas, animusque virilis,
Quærit opes, & amicitias, inseruit honori,
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.

18 Præterea (cùm de hac ætate nihil occurrat discutiendum præter nomina) appellatur hæc ætas Media; dici enim Ætas media circa quinquagesimum annum, traditum est in *Auth. Quom. oportet. Episc.* §. *Quanta igitur.* Et videtur idem sentire *Gal. comm.* 1. *Aphor.* 13. inquiens, *Appellat. autem ætatem habentes consistentem, qui mediam ætatem habent inter Iuuenes, & Senes*, quin & idem nomen sortira videtur apud *Cic. in lib. de sen.* dicentem, *Num ea jam Constans requirit ætas, quæ Media dicitur?* sic & apud *Cels. sue Med. lib.* 2. *cap.* 1. neque ab re dicitur Ætas hæc Media (apud Iurisperitos præcipuè, apud quos nullo
19 alio nomine insignitur) quia participat tam ætatum increscentium quàm decrescentium, & inter vtrasque media habetur. Ex quibus notandus videtur *Fuchsius com. Aphor. primo Aph.* 13. qui Mediam
20 ætatem non consistentem, sed declinantem esse dixit, meritò igitur notatur à *Valles. lib.* 1. *loc. com. cap.* 10. cum tamen ipse *Valles. ibid. cap.* 1. Mediam ætatem, & Iuuentutem vnam eandemque ætatem facere videatur: tamen Fuchsius potest suam assertionem defendere, si ita declaret suam sententiam, vt respectu natiui caloris hæc ætas declinans dici possit.

Ad quem autem annorum numerum in pluribus sexe extendat hęc ætas, Iurisperiti non definiunt ob id, quod dixi, ipsos non distinguere inter hanc ætatem, & Iuuentutem, quamobrem Iuuentutem, seu
21 Virilitatem, vt ipsi dicunt, ad quinquagesimum annum extendi voluerunt, cùm tamen ex Galeno, ac cæteris Medicis, quos suprà adduxi, pateat, Iuuentutem multò citiùs finiri. Sed idem *Gal. cit. com.* 3. *Aphor.* 30. Virilitatem, seu consistentem ætatem dicebat à trigesimoquinto anno, in quo terminatur
22 Iuuentus, ad duos sequentes septenarios perdurare ita vt coincidat cum Iurisperitorum opinione, eam scilicet quinquagesimo anno suum terminum vltimum sortiri.

Sed, ne omnem operam lusisse in hac quæstione
23 videamur, quęramus pro Legumperitis, num ea omnia, quæ in Iuuene, quoad corporis spectat robur & firmitudinem, locum habent, debeant etiam procedere in consistenti ætate, & ratio dubitandi est, quia, vt suprà diximus, Consistentes iam decli-
24 nare incipiunt, ita vt vires corporis in ipsis deperdi consequens sit, nam & sanguine, & spiritibus minùs, quàm Iuuenes abundant. *Gal. cit. Aphor.* 30. *sect.* 3. quamobrem jurè de ea re ambigitur.

His tamen non obstantibus, dicendum videtur, homines in consistenti ætate, non minùs quàm in
25 juuenili posse & corporis, & multò magis animi virtute vti: nam & pristinum robur quoad corpus adhuc retinent, & animo etiam maiore præditi sunt, ita vt ob hoc ipsum multò magis, quàm Iuuenes etiam ad corporeas actiones apti videantur. faciunt quæ adduxit *Epiphan. Ferdin. vbi suprà*, apud quem, quæ ad hanc rem aptari possunt, legito.

SVMMARIVM.

1 *Senectuti multùm tribuunt Leges.*
2 *Senectutis miseratio habetur.*
3 *Senes torqueri non debent.*
4 *Senes leuiùs in delictis puniuntur.*
5 *Senectus quid. & num. sequenti. Vide num.* 8. *& num.* 12. *& num.* 13.
7 *Animal in ætate consistenti declinare incipit.*
9 *Manifesta animalis declinatio apparet in senectute.*
10 *In senectute animal transit ad frigidam, & siccam temperaturam.*
11 *Senectus est via in corruptionem.*
14 *Omne animal respectu sui ipsius, calido & humido est temperamento à natiuitate.*
15 *Ortui proxima calidissima, & humidissima.*
16 *Termini senectutis plurimùm variant.*
17 *Nihil cæteras ætates præter pubertatem accelerat, aut retardat.*
18 *Senectus ex multis causis retardari, itemque accelerari potest.*
19 *Senex quis dicatur.*
20 *Glo. nimis protrahens Iuuentutem, nimis simul senectutem distulit.*
21 *Senectus in tres partes diuisa.*
22 *Prima senectutis pars.*
23 *Secunda senectutis pars.*
24 *Senectutis tertia pars.*
25 *Senectutis termini qui.*
26 *Senectus bipartita.*
27 *Prima Senectutis pars, & ad quem annum extendatur num. seq.*
29 *Secunda senectutis pars.*
30 *Senex quis dicatur Iudicis arbitrio relinquitur.*
31 *Præcipuum senectutis adminiculũ est virium defectus.*
32 *Senex dici non potest, qui vires habet integras.*
33 *Senex nulli robur habent.*
34 *Iuuenis dicitur, qui senex non est.*
35 *Primum, quod in sene considerari debet, est, an vires habeat, nec ne.*
36 *Iuuenis in Iuuentutis termino potest senescere.*
37 *Idem homo vno eodemque tempore & senex, & iuuenis dici potest.*
38 *Senex quandò quis dicatur, & num. seq. &* 40.
41 *In prima senectute constituti ciuilia negotia obire possunt.*
42 *Senex ad effectum, vt quis à publicis muneribus vacet, quando dicatur, & num.* 43. *declara vt num.* 44. *& num.* 47. *Vide etiam num.* 48.
45 *Ad quosdam peculiares effectus non relinquitur arbitrio Iudicis, quis dicatur senex.*
46 *Suprà* 60. *annum omnibus conuenit, vt senes dicantur.*
49 *Quibus muneribus vacare permittantur senes.*
50 *Terminus generationis quis sit. & num.* 51. 52. 53. *& num.* 58.
54 *Viri centum annorum generarunt.*
55 *Suprà septuagesimum nullus generat masculum.*
56 *In fœminis citiùs deficit generandi facultas.*
57 *Fœmina quandiu menstrua patitur generare potest.*
59 *Codronchius non habet pro monstroso, vt Lex partum tum suprà quinquagesimum factum.*
60 *Nulla regula ex his sumitur, quæ de rarò contingunt.*

61 *An*

De Senectute.

QVÆSTIO IX.

1 Sed jam tempus videtur, vt de Senectute disseramus, cui multùm tribuere leges, patet ex iis, quæ adducit *Mascar. de probat. concl.* 1295. *n.* 1. *vol.* 2 3. nam multis gaudet priuilegiis, eiusque peculiaris miseratio habetur *glo. fin. in l. Auxilium. §. sed vt ff.* 3 *de minor.* quamobrem nec torqueri, nec vllo tormentorum genere affici possunt senes. *Mascar. vbi* 4 *supra num.* 6. quinimmò leuiùs in delictis puniuntur. *Glo. in l. Aere. ff. de reg. Iur. Farin. in pract. crim. lib.* 3. *Tom.* 1. *par.* 2. *quæst.* 42. *num.* 23.

Multùm interest ergò Iureconsultorum, scire quinam propriè senes dici debeant, & quænam ætas 5 propriè senectus dicatur. Ac profectò senectus, vt habetur in *lib. finit. Medic. Gal. adscripto in lib. Isag.* est ætas, in qua diminuitur animal; cui definitioni non dissimilis affertur in lib. definitionum Plat. ad- 6 scripto, hoc est, senectus est imminutio animalis à tempore contingens.

7 Cum tamen, vt in superiori quæst. jam diximus, animal in consistenti ætate declinare, ac diminui incipiat, non ab re in allatis definitionibus aduerbium 8 illud *manifestè*, vel adiectitium illud *manifesta*, addendum videbatur: nam tametsi in consistenti æta- 9 te animal declinet, tamen manifesta declinatio non apparet, nisi adueniente senectute, vt testatur *Plato* 10 *in Timæo transf. Med.* tunc enim fit transitus ad frigidam, & siccam temperiem, vt elicitur ex pluribus *Gal.* locis, & confirmat *Vgo Senen. in art. par. Gal.* 11 *lib.* 2. *part.* 20. ob hunc enim transitum ad temperiem vitæ ipsi contrariam rectè *Arist. Polib.* 2. senescere, dicebat, viam esse in curruptionem, cum qua sententia conuenit *Gal. de Temp.* 2. *cap.* 2. *class. prima.* Quàm sapienter ergò Alexis ille Menandri comici Patruus jam senectute confectus interroganti cuidam, quid ageret, respondit, Paulatim morior? *Sed* 12 *Arist. in lib. de Iuuent. & senect. cap.* 14. senectutem hoc pacto definiuit, Senectus est primæ refrigeratiuæ particulæ decrementum, hoc est caloris naturalis defectus: nam id pro prima refrigeratiua particula ipsum intellexisse, pro nunc supponamus; neque enim vacat eam definitionem longioribus enodare, nec aptus hic locus ad eam rem esset.

Apertiùs senectutem definiuit *Gal.* 5. *de sanit.* 13 *tuend. cap.* 9. *class.* 2. dicens, Senectus est frigidum, & siccum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proueniens. nam tametsi animal à suo primordio frigidum, & siccum temperamentum sortitum sit, tamen non poterit dici semper in senectute fuisse, nisi cum ex annorum multitudine tale temperamentum habebit; omne enim animal respe- 14 ctu sui ipsius à natiuitate calido, & humido est tem- 15 peramento (cùm, quæ ortui proxima sunt, humidissima, & calidissima existant. *Hipp. in* 1. *de Vict. rat. propè finem*) licet comparatione temperati animalis, frigidum & siccum existat; temperamentum ergò senectutis respectu sui ipsius considerari debet ità, vt in frigidum & siccum lapsum videatur animal, cùm antea respectu sui ipsius calido, & humido dotatum fuerit

Termini porrò huic ætati constituti præ cæteris 16 variare videntur, quippe cùm & ipse huius ætatis aduentus plurimùm, quàm accessus aliarum ætatum euariet, & manifestiùs etiam, quàm aliarum se pro- 17 dat; siquidem alias ætates, vna excepta pubertate, neque accelerare, neque retardare euidenter quicquam posse videtur, sed quæque, prout intrinsecum animalis feret temperamentum, præscripto tempore mutationes proprias sortitur, at senectus & à morbis, & à curis, & à victus ratione, & à laboribus eui- 18 dentissimè & acceleratur, & retardatur. Videtur ergò difficiliùs esse, quàm in aliis ætatibus huic suos terminos præscribere. eius tamen rei plures opiniones refert *Menoch. de arbitr. lib. cas.* 3.59. *per totum,* quas apud ipsum videre cuicunque licet.

Generaliter tamen dici senex, inquit ipse *ibid.* 19 *num.* 1. ab anno quinquagesimo. ita *Ab. in c. quon. frequent. num.* 18. *vt lit. non contest. & in c. si qui test. num.* 7. *de Test. & attestat.* quem & ipse adducit. *Gramat. decis.* 34. *num.* 4. Apud Sinenses etiam (qui maximè politicæ studere se profitentur) transacto quinquagesimo anno viri inter senes connumerantur, teste *Trigantio lib.* 1. *de Christian. Expedit. apud Sinas cap.* 7. Et fortassè maturè nimium; aliàs enim longæ ætatis sunt, & robusti, cùm eà vsque ad 70. viridi non destituantur, *teste eodem ibid. cap. eod.* Sed Iurisperitorum alij voluerunt, senem dici tantùm eum, qui 60. annos agit. *Caputaq. decis.* 311. *par.* 1. *Menoch. de Arbitr. Casu* 54. *per totum. Rota in Sabin. Alluuionis.* 15. *Nouemb.* 1621. *coram Pirouano.* Sed *Gloss. in l. Hered. comp. ff. ad l. Falc. & Felin. in citato c. si qui test. num.* 6. nimis protraxisse viden- 20 tur Iuuentutem, senectutem verò nimium distulisse, cùm Iuuentutis desinentis, & incipientis senectutis terminum septuagesimum annum posuerint.

Gal. 5. *de san. tuend. cap. vlt. in f. class.* 2. quem etiam ex alio auctore citat *Menoch. vbi sup.* in tres 21 partes diuisit senectutem, majorem, & minorem corporis imbecillitatem, viriumque diminutionem præ oculis habens. primam autem eius partè crudam, & 22 viridem senectutem vocauit, de qua fortasse etiam Homer. intelligebat Iliad. lib. 23. vers. f. dicens.

Crudæ senectæ autem ipsum ajunt esse.

Et virgil. 6. Æneid.

----sed cruda Deo, viridisque senectus.

De qua etiam Iuuenal. Satyr. 2.

Dum noua canities, dum prima & recta senectus.

Et de hac ipsa senectutis parte mentionem habet 23 ipse *Gal. comm. 2. in Prognost. Hipp. Tex. 69.* Secundam propriè senectutis nomen habere voluit; in ea 24 enim iam manifestissimè vires dejectæ, ac corpus declinatum conspicitur: tertiam, quæ vltima est, Pemplon Græco vocabulo dici narrat, scilicet, vt ipse addit, ab eo, quod est in pompam mittere, quæ ad manes ducit; & idcircò facetè amicus ille Plautinus seni interroganti in Mercatore Act. 2. Sc. 2.

> *DE. Quid tibi ego ætatis videor? LY. Acheruntiсus Senex, vetus, decrepitus.*

respondit. & hæc decrepita, & præcipitata ætas est, vel senium. Hanc vltimam senectutem ætatem grandem facetè appellauit Euclio ille Plautinus in Aulularia act. 1. scen. 4. diuiti cuidam, qui suam sibi filiam in matrimonium dari exposcebat, respondens:

> *ME. Ætatem meam scis? EV. Scio esse grandem, itidem vt pecuniam.*

His tamen senectutis partibus licet nullum terminum assignauerit Gal. nescio ex cuius opinione as- 25 signauerit Menoch. vbi sup. & primam à quinquagesimo anno ad 60. ad 70. tertiam à 70. ad vitæ finem extendi dixerit.

26 Verùm nonnulli senectutem in duas tantùm partes diuiserunt, quemadmodum aliàs fecit idem *Gal.* 27 *comm. Aphor. 1. Aphor. 13.* ac primam eius partem (quæ *Auicennæ prima primi doctr. 3. c. 3. in prin.* dicitur ætas declinans cum remanentia virtutis) à quadragesimo anno incipere, & ad sexagesimum terminari, vt ipse etiam Auic. tradidit. Fernel. verò, qui hanc ipsam ætatis partem cum *Cic. in lib. de senect.* ingrauescentem vocat loco sæpiùs cit. *Physiol. lib. 3.* 28 *cap. 10.* libentiùs cum Iurisperitis conuenire videtur, eamque à quinquagesimo ad sexagesimum quintum 29 protrahit. secundam vero partem, quam decrepitatem, & senium nominant, & Auic. ibid. ætatem declinationis cum manifesta virtutis deperditione, à sexagesimo, vel quinto supra sexagesimum ad vltimum vitæ suam constituunt habere periodum.

Ex his ergò facilè innotescere potest Iurisperitis 30 pro rerum agendarum diuersitate, quinam mereantur dici senes: licet enim hoc Iudicis relinquatur arbitrio. *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cas. 59. num.* 31 *3. Mascard. de Probat. concl. 1295. num. Vol. 3.* [*Gayll. sing. obser. lib. 1. obseruat. 92. num. 7. scaccia de Iudic. lib. 2. cap. 8. no. 249. & seqq. Ioseph Ludouic. decis. Lucen. 13. n. 55. Requer. decis. 57. n. 21. Rota in Bononien. bonorum de Mulettis. 26. Iunij 1602. coram clarè mem. Card. Pamphilio, & in alia Bononien fid. commissi de Ramundinis 15. fibr. 1636. coram Dunozetto.*] tamen sciendum, quòd præcipuum senectutis adminiculum est virium defectus; & idcircò 32 *Gal. 11. Method. med. cap. 9. class. 7.* Senem dici non 33 posse, affirmabat, qui vires habet integras, & *lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 9. class. 6.* senes nullos 34 robur habere dixit; & hoc fortassè sibi voluit *tex. citat. l. Non aliter. ff. de leg. & fid. 3.* cum inquit, Iuuenis dicitur, qui senex non est, hoc est, qui virium defectu adhuc ob annorum multitudinem non laborat. Hoc igitur præcipuè venit inspiciendum Iudici in eo, cuius ferre sententiam debet, vtrum senex sit, nec ne, vel pro sene habendus, quoad ea, quæ 35 ad corporis spectant imbecillitatem, scilicet, an viribus, & corpore decenti robore dotetur: quòd si vires adsint, & corporis robur, etiamsi major sit sexaginta annis, tamen juuenem, vel non senen judicabit, sin minùs, etiamsi minor esset quinquaginta, tamen pro sene illum acceptabit: nam etiam juuenem non transactis annis iuuentuti dicatis senes- 36 cere posse, patet ex iis, quæ adduxi *superiori q. num. 31. & seqq.* Apud Legumperitos autem pro rerum 37 agendarum diuersitate idem homo vno eodemque tempore in vna eademque ætate, & senex, & non senex iudicatur vndè est, quòd aliquandò non nisi post septuagesimum annum hominem senem appelli- 38 tet *Glo. in l, si paterfamil. ff. de Adopt. & Emancip. in verb. sexaginta, & in l. inuiti. ff. de Test.* aliquandò verò post quintum suprà quinquagesimum ead. glo. 39 vbi suprà & aliquandò illicò post quinquagesimum, vt suprà dixi. Illud autem silentio non prætereun- 40 dum ex Gal. loco suprà citato *de sanit. tuen. lib. 5. cap. vlt. in f.* quòd ij, qui in prima senectute consti- 41 tuti sunt, adhuc ciuilibus negotiis vacare possunt, quapropter non omninò ab re *Abb. in c. cit. Quon. freq. num. 18. vt lit. non contest. & Felin. in c. si qui test. num. 6. de Test.* non antè, quàm quis maior existat, septuaginta annis volunt eum ad hunc effectum dici 42 senem, vt à publicis muneribus excusetur, & videtur de mente *Platon. in 6. de Leg. vers. princ.* qui viros vsque ad septuagesimum annum magistratum gerere cogit, non suprà, licet non infrà quinquagesimum quem ad eum gerendum admittat. tamen *gloss. suprà citata in l. Inuiti de Test. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 19. num. 5.* voluerunt, senem ad hunc effectum, vt à publicis muneribus vacet, dici in quinquagesimoquinto anno; *In l. verò, Item major. Instit. de excusat. tut.* non excusatur quis à tutela, nisi sit 43 maior annis septuaginta. satiùs tamen est ob indiui- 44 duorum varietatem hoc cum prædicta cautela Iudicis arbitrio definiendum relinquere, tametsi maximè approbanda videatur Abb. opinio, qui in eodem *c. Quon. freq. num. eod.* ad quosdam peculiares effectus non relinquit Iudicis arbitrio hoc diiudicandum su- 45 prà annum sexagesimum, cum euidenter pateat, omnes in illa ætate senes dici debere, & benè, nam, vt *Card. Contrad. Med. lib. 2. contr. 10. tract. 5.* dicebat, suprà prædictum annum in omnibus conue- 46 nit, vt ætas pro deplorata habeatur.

Sed ad effectum vacandi à publicis muneribus, Macrobius *in somn. Scipion. lib. 1. cap. 6.* non minùs ac Plato, vt suprà dixi, septuagesimum annum desiderat his verbis, *Cum vero decas, qui & ipse perfectissi-* 47 *mus numerus est, perfecto numero, id est, eptadi iungitur, vt aut decies septem, aut septies deni computentur anni, hæc à Physicis creditur meta viuendi. & hoc vitæ humanæ perfectum spatium terminatur, quod quisquis excesserit ab omni officio vacuus soli exercitio sapientiæ vacat, & omnem vsum sui in suadendo habet, aliorum munerum vacatione reuerendus.* Sed idem *Plato 7. de Repub. in f.* 48 quinquagesimo anno transacto, suos ciues à laboribus belli, & aliarum rerum ad contemplationem abstrahit, non tamen à Reipublicæ negotiis illos omninò eliminat; & ratio non alia est, quàm, quæ adducitur à *Cic. in lib. de senect.* sub Catonis persona de senibus loquente in his verbis, *Ergò & legibus, &* 49 *institutis vacat ætas nostra muneribus iis, quæ non possunt sine viribus sustineri.* Cæterùm circà hanc ætatem quærunt à Medicis Iurisperiti primò, ad quod vsque senectutis spatium senes tam mares, quàm fœminæ 50 generare possint; diuersus enim vtrisque terminus constituitur. Et Leges quidem id, quod vt plurimum 51 fit respicientes, virum in sexagesimo anno ad generandum impotentem esse voluerunt. *l. si pater §. vltimo. ff. de adoption.* quam cum aliis citat *Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 1. cas. 89. num. 58.* & videtur de mente *Arist. 7. de hist. anim. cap. 6. in principio*, quem etiam

etiam ipse Menoch. adducit. licet *idem Aristot.* 5. *ejusdem cap.* 14. plurimos in 65. generare prodiderit; immò & priori supra citato loco septimi, etiam septuaginta annos natos generasse affirmat, & quod magis mouere nos potest, tanquam omnibus communissimum esse tradit, in septuagesimo generare, si 52 sexagesimum gererantes excesserint; consentit autem & *Alb. Magn.* 5. *de Animal. tract.* 2. *cap.* 1.

53 Videtur tamen sexaginta annorum terminus conuenienter admodum à Legibus constitutus; nam in pluribus, & secundùm plurimùm ita vsu venire assolet, quod ab ipsis Legibus, vt aliàs dixi, inspicitur, minimè facientibus aliquos casus rariores, in quibus senes & septuagesimo, & octogesimo gene- 54 rarunt, & id,, quod *Auenz. sui Theisir. lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. narrat, hoc est, viros nonnullos centum an- 55 nis majores non tantùm generasse, verùm etiam generasse masculos, Licet, inquit ipse, voluerit Arist. supra septuagesimum nullum posse masculum generare. Contrà quam Arist. sententiam pluribus agit *Iouber. lib.* 2. *error. Popul. cap.* 2. probans senem 70. annis majorem non solùm generare pòsse, sed etiam generare posse masculum, vt Auenz. dicebat.

56 In fœminis autem eam generandi virtutem multò maturiùs finiri patet, in anno scilicet quinto su- 57 pra quadragesimum, aut ad summum quinquagesimo. Notum enim est, fœminam eo tantummodò tempore generare posse, quo menstrua experitur, vel experiri naturaliter deberet, & idcircò neque antè pubertatem, neque post quinquasimum annum generare potest, quia naturaliter vltra prædictum terminum, & antè pubertatem nulla est menstruis obnoxia; quamobrem, vt ostenderetur in sacris litteris *Gen. cap.* 18. *vers.* 11. Saram ex miraculo concepturam, dicebatur, *Erant autem ambo senes, prouectæque ætatis, & desierant Saræ fieri muliebra*; ex naturæ enim instituto non poterat ob eam caussam Sara concipere, vt probat *Valles. in lib. de sac. Philosoph. cap.* 10.

58 Lex ergò virtuti concipiendi in mulieribus hunc terminum quinquaginta annorum præscripsit, & conceptum suprà hunc terminum factum pro monstroso habet, & inter raro contingentia. *l. si. mater C. de hæred. Instituen. l. si major. C. de leg. hæred. & ibi Gloss. & in l. paterfamil.* §. *in Arrogat. ff. de Adopt. in verb. procreationi, & in l. si sterilis ff. de cond. Empt. & Vend. Tiraq. in l. si vnquam C. de reuoc. donat. in præfat. num.* 3. *Mascard. de Probat. concl.* 1147. *num.* 5. & 8. *Tom.* 3. *Gratian. discept. foren. cap.* 313. *num.* 14. *Vol.* 2.

59 Codronchius tamen Medicus Imolen. *in libello Meth. testif. cap.* 16. hujusmodi legum sanctioni stare se nolle demonstrat; neque enim habere se pro ita monstroso partum supra quinquagesimum annum factum confitetur, vt Leges habent; sed sententiam suam ex quibusdam raris exemplis roborare videtur, quæ non adaptantur in iure. Nam & nobis quoque notum est, in fœminis, sicuti & in viris aliquandò terminum à Iure assignatum fallere, & satis trita sunt adducta à Plinio exempla *lib.* 6. *Nat. histor. cap.* 14. de Cornelia è Scipionum familia, quæ post 62. annos Volusium Saturninum pepe- rit, & alia permulta, quæ qui videre volet, legat *Schench. obseruat. Medic. rar. lib.* 4. *tit. de Conceptione.* 60 Sed ex his, quia rara sunt, nulla regula depromi potest, dum tempus generandi homini à natura constitutum requirimus, hoc enim ex iis, quæ in pluribus, & secundùm plurimùm apparent, venit decernendum, vt dixi. Itaquè non modò concludendum, terminum generandi in fœminis esse annum quinquagesimum, sed immò esse quinquasimum nimis protractum, & quadragesimum quintum esse frequentiorem, quippè cùm post hunc terminum quibuscunque desinant fluere muliebria, & idcircò generationi tunc temporis ineptæ omninò redduntur. sed de hac re vide alia nonnulla *lib.* 3. *harum quæst. tit.* 1. *q.* 2. *& lib. eodem tit.* 2. *q.* 8. 61 Secundò quæritur à Medicis per Legum interpretes, an senectus sit, & debeat dici infirmitas, & consequenter senes inter infirmos & valetudinarios veniant connumerandi. in ea enim re ipsi Legumperiti inter se discordes esse videntur. Nam *Abb. in c. quamuis num.* 2. *de sen. excom. & in c. Magnæ num.* 8. *de vot. & vot. re. & c.* 1. *sin autem Episc. de cler. Ægr. in* 6. *& in c. quon. freq.* 62 §. 1. *vt lit. non const. num.* 19. dixit, senectutem 63 posse dici infirmitatem, & senes infirmos, & valetudinarios. Sed contrà *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cas.* 60. *cent.* 1. *num.* 8. Senes non solùm non posse vocari infirmos, sed neque valetudinarios asseuerat, quam Menochij opinionem roborare videtur Hippocratis decretum *Aphor. lib.* 2. *Aphor.* 39. nimirum, Senes minùs juuenibus ægrotare, quod etiam Cicero 64 in libro de senect. firmabat:

Videntur tamen contrà Menochium quamplurima doctorum hominum testimonia militare; patet 65 enim apud quoscunque doctos viros, senectutem ægram, infirmam, queribundam, tremulam, inertem, ærumnosam, infelicem, miseram vocari, ac similibus multis epithetis insigniri, quin & ipsius senectutis incommoda, ærumnæ, ægritudines, ac miseriæ nominatim enarrantur, de quibus Iuuenalis Satyr. x. in qua inter alia multa hæc habentur:

Prætereà minimus gelido jam corpore sanguis
Febre caret sola, circumsilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum si nomina quæris,
Promptiùs expediam, quod amauerit Hippia mœchos.

Cætera verò apud ipsum perlege, & illud Plauti in Menæchm. act. 5. scen. 2.

----- vt ætas mala, merx mala est ergò,
Nam res plurimas pessumas, cum aduenit, affert:
Quas si autumen omneis, nimis longus sermo sit.

ita vt non ab re senes, testante Cicerone vbi proximè, adeò grauem experiantur senectutem, vt onus se Ætna grauius sustinere affirment. quod supra commemoratus senex Plautinus etiam affirmabat ibid. dicens:

----- consitus sum
Senectute, onustum gero corpus; vires
Reliquere.

& alia vetula apud eundem in Mercat. act. 4. sc. 1.

Do. ----- *quin is ocyus?*
Sy. *Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est, quod fero.*
Do. *Quid oneris?* Sy. *annos octoginta, & quatuor.*

Sed, quod multò magis, quàm prædicta vrgere videtur, *Gal.* 6. *de sanat. tuenda cap.* 2. *& Auic.* 2. *pri-* 66 *mi doctr. prima cap.* 2. senum sanitatem non absolutè sanitatem esse dicunt; ergò si senes absolutè sani non sunt, saltem aliqua ex parte sunt morbosi; sed & *Arist.* 5. *de generat. animal. cap.* 4. senectutem apertissimè morbum esse pronuntiauit, quod etiam ex 67 sæpissimè, ac passim citata Terentij auctoritate in Phormion. act. 4. scen. 1. patet.

Chr. *Pol me detinuit morbus.* Dem. *Vndè, aut qui?*
Chr. *Rogas?*
Senectus ipsa est morbus.

Quod & idem Cic. senectutis optimus propugna-

tor, vbi suprà negare non ausus est, cùm inter causas, ex quibus senectus misera sit, hanc præcipuè a-
68 gnoscat, quòd corpus infirmum, ac imbecillum faciat. Nec tantummodò morbus dicta est senectus à sapientioribus, sed à Senec. Epist. 109. dicta est
69 morbus insanabilis; neque enim humanæ sapientiæ datum est, vt corporis morbum hunc, quibusuis ministratis remediis, depellere aliquo modo possit. Itaque prudenter illud protulit Antiphanes:

Est nostra vino vita quam simillima.
Acescit, est cum reliqua parua portio.

Quemadmodum igitur vinum in acetum degenerans non ampliùs in vinum redire potest, sic etiam homo, cum senectutis morbo detinetur, non ampliùs ex eo conualescere potest.

Et licet *Hipp. in sup. cit. Aphor.* 39. *sect.* 2. senes
70 minùs iuuenibus ægrotare dixerit, tamen id illis non ex sua natura prouenit, ita vt benè *Gal. in eius Aphor. comm.* firmauerit, illum non habere locum communiter in omnibus senibus, sed in iis tantùm, qui minùs in ratione viuendi peccare solent: aliàs enim idem, morbis maximè omnium obnoxios esse senes
71 dixit; & ex sua quidem natura ita est, per accidens autem, eò quia in viuendo minùs peccant, minùs etiam à morbis infestantur; sed eos naturaliter maximè ægrotare, ac multò faciliùs, quàm Iuuenes, latè probat *Alex. Petron. in dialog. de re Med. dial.* 7. *per totum.* facit ad hæc sacratum litterarum testi-
72 monium, in quibus *Ecclesiast. cap. vlt.* senectus tempus afflictionis vocatur, & senectutis miseriæ abundè per ænigmata quædam enarrantur. qui textus à Vallesio in sacra Philosophia cap. 66. elegantissimè, ac peroptimè explicatus est, [& porò Vallesium non minori doctrina, & elegantia à *Francisc. Ranchino de morb. senium. par.* 2. *sect.* 2.] Ex quibus videbatur, iure merito senes inter infirmos connumerandos esse, & infirmorum priuilegiis frui debere, cùm non solùm morbus sit senectus, sed, vt apparet ex adductis auctoritatibus, sit sentina, & confluxus morborum omnium, vndè Antiphanes ille Carystius comicus prudentissimè dicebat:

Mala ad senectutem, officinam ceu suam,
Humana tandem congregantur omnia.

His tamen & similibus, quæ in contrarium adduci possent, non obstantibus, quæ tamen consultò prætermisi, cum *in l. senium C. Qui test. fac. poss. num.* 5. *& Alciat. de Præsump. leg.* 1. *præsumptione* 53. *sub num.* 2. *& Menochio. vbi suprà.* (Et hanc esse reliquorum I. V. D. sententiam testatur *Aetius de Inf. cap.* 14.
73 *num.* 3.) dicendum, senes inter infirmos non esse
74 connumerandos; infirmitas enim est habitus cuiuscunque corporis præter naturam. *l.* 1. *§. sed secundum. ff. de Ædil. edict.* ex qua repetit *Aul. Gell. Noct. Attic. lib.* 4. *cap.* 2. *summa Hostien. lib.* 3. *de Cler. Ægrot. num.* 1. quæ definitio eadem penè est cum Gal. definitione, allata *in libro de symptom. differen. cap.* 1. *class.* 3. quæ talis est, Morbus mutatio naturalis est status,
75 &, Morbus est status naturalis mutatus actiones lædens. *ibid. in f.* quæ postrema verba sc. *actiones lædens,* veluti commentata lex allatæ definitioni subdidit. qui vsum eius ad id fecit deteriorem, cuius caussa Natura nobis eius corporis sanitatem dedit. status
76 ergò senum, quicunque sit, naturalis est, non ergò potest esse morbosus; illicò enim contrà Naturam esse dici deberet; quinnimò aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præter naturam dicerentur, in senibus
77 naturales efficiuntur, vt de copia pituitæ, quam maximè in senibus vigere, dicebat *Gal. comm.* 3. *Aphor.* 30. quæ tamen, vt *doctissimus Ioubert. in libell. de quart. febr. cap.* 12. dicebat, in sene morbosa non est, quia ætati conuenit; sic etiam, & dentibus esse debilibus, vel eis omninò carere, quod in iuuene morbosum esset, in sene morbosum non est, neque ob eam causam non sanus dici debet. *l. Cui dens. ff. de Ædil. edict.* quam refert *Gellius vbi sup.* Non aliam igitur ob caussam putandum est, Arist. in loco suprà 78 pro contraria opinione allegato, non absolutè vocasse senectutem morbum, sed naturalem morbum: quia nimirum, licet senectus ea incommoda secum afferre videatur, quæ aliàs morbus afferre solet, tamen, quia hæc incommoda senectuti connaturalia sunt, non potest exindè senectus ita morbus dici, vt pro statu non naturali illud Morbi nomen intelligen- 79 dum sit, sed si modò morbus aliquo pacto vocanda sit, naturalis morbus rectiùs dicenda venit.

Et in hoc etiam sensu accipiendæ sunt Galeni, & 80 Auicennæ supra citatæ auctoritates, firmantes, senum sanitatem non esse absolutè sanitatem, ob id fortasse, quia naturaliter ab ipsa ætate multa incommoda patiuntur, præterquam quod facillimè à morbis conflictantur, ita vt habeant quandam proximam dispositionem ad morbos concipiendos; non tamen idcircò morbosi sunt dicendi, quemadmodum apertissimè declarat *Gal.* 1. *de sanit. tuen. cap.* 5. *vers. med. class.* 2. his verbis, *Omnis siquidem morbus præter naturam est. hi* (de quibus loquitur) *præter naturam se planè non habent, sicuti nec senes*; qui verò plura circà hanc rem desiderat, videat *Aurel. Ansel. in sua Goe-* 81 *rocomia lib.* 1. *cap.* 8. Verum enim verò satiùs, ex mea sententia hac in re consultum fore iudico, si senectutem in eas partes diuisam accipiamus, in quas 82 partitus est Gal. vt suprà dixi, secundùm quam diuisionem dici potest, quòd Infirmi nomen, licet nulli 83 seni in quantùm seni conueniat, tamen si alicui seni aptari debeat, non dubium est maximè conuenire iis, qui in vltimò, ac præcipitato senio constituuntur, tales enim ob caloris natiui depauperationem morbificis causis occursantibus, etiam minimis vix, ac ne vix quidem resistere valent; minùs verò infirmi nomen aptabitur his, quibus propriè conuenire senis nomen suprà docui, hoc est qui in secunda senectutis parte versantur: omnium deniquè minimè cæteris, qui in prima, ac cruda senectute ætatem degunt, vt qui adhúc & aliquatenùs prioribus viribus potentur, neque iis incommodis obnoxii adeò sint, quibus in dies obnoxiores fiunt in ætate procedentes. [Sed de hac quæstione vide quæ affert suprad. *Franc. Ranchinus. vbi* 5. *cap.* 1.]

SVMMARIVM.

1 *Decrepitas est senectutis pars, & à senectute non distincta. Contrarium. num.* 5.
2 *Decrepitas non mutat, sed magis intendit corporis temperamentum.*
3 *Decrepiti, ex Hippocratis sententia, à senibus non distinguuntur.*
4 *Senectuti nulla ætas succedit.*
6 *Cur Hippocrates de decrepitate non meminerit, numero* 7. 8. *&* 9.
10 *Nonnulla in Decrepito procedere possunt, quæ locum non habent in sene.*
11 *Decrepitas quid, & num. seq.*
13 *Cujuslibet ætatis cursu ad interitum properamus.*
14 *Quandò incipiat Decrepitas. & num.* 15. *&* 16.
17 *Indicis*

17 *Iudicis arbitrio relinqui potest, quandò quis debeat dici Decrepitus.*
18 *Sexagesimus annus est terminus nimis præcox pro Decrepitate, magisque conuenit terminus annorum. 65.*
19 *Quid peculiare habeat Decrepitas, quod illi commune non sit cum senectute.*
20 *Senes licet corporis viribus careant, valent tamen intellectu.*
21 *In Decrepitis deficit memoria.*
22 *Senes minùs discere, quàm currere posse.*
23 *Annus quinquagesimus quintus in viro, & quadragesimus in fœmina est corporis & animi vigor.*
24 *Decrepiti rationis vsum penè amittunt.*
25 *Quæ in sene respectu imbecillitatis corporis procedunt, multò magis procedere debent in Decrepito.*
26 *Senes à tormentis, ex aliquorum opinione, non debent seruari immunes, sed Decrepiti.*
27 *Quæ ad animi prudentiam spectant, non habent locum in Decrepito.*
28 *Decrepiti vt senes honorandi.*

De Senio, seu Decrepitate.

QVÆSTIO X. & VLTIMA.

1 Decrepitatem, quæ & Senium dicitur, cùm nonnulli voluerint esse senectutis partem, inter vnam, & alteram ætatem nullam fecerunt distinctio-2 nem, & fortassè non abs re; cùm Decrepitas non mutare, sed intendere tantùm corporis frigidum & siccum temperamentum videatur iam à prima senectute contractum, quousque illo exuperante, calidum, & humidum vitæ principia succumbant.

Quamobrem *Gal. comm. Aphor. 3. Aphor. vltimo* 3 dicebat, aliquos distinguere Decrepitos à senibus, præter tamen Hippocratis mentem, cùm namque inibi Hipp. in præcedentibus Aphorismis morbos enumerasset, quibus singulæ ætates solent plurumque esse obnoxiæ, vltimo loco de morbis senectuti familiaribus mentionem habuit, de iis autem, qui decrepitati sunt molesti, ne verbum quidem, ita vt ex his colligat Gal. Hippocratis mentem eam fuisse, vt nulla sit differentia inter vnam, & alteram ætatem, 4 aut esse hanc senectutis partem, non autem ætatem per se; nam senectuti nulla ætas succedit, veluti *Cic. in lib. de senectute* asserebat.

5 Qui tamen magis exquisitæ ætatum diuisioni student, ipsam Decrepitatem à senectute prorsus secernunt; ita manifestè fecit ipse *Gal. Aphor. comm. primo Aphor.* 13. *Ras.* 30. *Contin. tract.* 1. *cap.* 2. *Auic. prima primi doctrin.* 3. *cap.* 3. *in f. & prima quarti tract.* 2. *cap.* 8. *& in Cant. tract.* 1. *partic.* 35. *& tract.* 6 2. *partic.* 104. *Fernel. physiol. lib.* 3. *cap.* 10.

7 Quod verò Hippocrates, *vbi suprà*, de Decrepitate non meminerit, plures assignari possunt rationes. 8 Prima, quia Decrepiti iisdem morbis sunt obnoxij, quibus & senes, nisi quod & faciliùs eos incurrunt, & magis ab illis molestantur. Secunda, quia si quos morbos incurruut, difficilimè, aut nullo modo ex 9 illis sanantur, quamobrem Hippocrati superuacaneum videbatur de iis mentionem habere. Tertia, quia pauci admodùm sunt, qui non antè, quàm decrepitatem attingant, vita fungantur. iis ergò ex caussis Hippocrates de decrepitate mentionem nullam fecit, non autem quòd non putauerit fortassè inter senectutem, & decrepitatem aliquid interesse. 10 Sed quomodocunque sese res habeat necessarium videtur, vt apud Iureconsultos hæ duæ ætates inuicem secernantur, cum nonnulla in sene procedere possint, quæ locum non habebunt in Decrepito, & vice versa, vt inferiùs dicetur.

Est igitur Decrepitas, vel si malis senium dicere, 11 postrema vitæ ætas, in qua radicale humidum ad totalem sui absumptionem, & innatum calidum ad totalem sui extinctionem properant: ea enim de re *Gal. 2. de Temperam. cap. 2. class.* 1. dixit, senium esse viam ad interitum: nam licet *prim. de sanitate* 12 *tuen. cap.* 4. affirmasset, cujuslibet ætatis cursu nos 13 ad interitum tendere, tamen quia Decrepita ætas vitam concludit, ac terminat, visum illi est, huic magis conuenire eam definitionem, quàm cuilibet alteri, quasi ad ipsum interitum certiori, immò certissimo tramite hæc multò promptiùs, quàm cæteræ ætates omnes ducat.

Incipientis Decrepitatis terminum Iurisperiti an- 14 num septuagesimum constituerunt. *Abb. in cap si qui Test. num.* 7. *& Gram. decis.* 34. *num.* 4. *Farin. Var. quæst. crimin. & opin. com. quæst.* 41. *num.* 25. nam ad hunc vsque annum perdurare senectutem volebant. Sed idem *Abb. in sæpius alleg. cap. Quon. Freq. num.* 18. *vers. ego puto, & ex Medicis Auic. prima primi doct.* 3. *c.* 3. decrepitatem post sexagesimum annum 15 habere principium firmarunt, & videtur consentire *Cardan. contrad. med. lib.* 2. *contrad.* 10. *tract.* 5. *sed Fern.* loco sæpiùs citato quinque addidit annos se- 16 nectuti, ita vt decrepitatem in sexagesimo quinto incipere statuerit.

Cùm tamen hi termini plurimùm in diuiduis euarient, judicis arbitrio, vt de senectute, relinquen- 17 dum videtur, cum de Indiuiduis iudicium ferri opor- 18 teat, vniuersaliter tamen sexagesimum annum præcociùs assignari, quàm rei naturæ conueniat, existimauerim, magisque consonum esse terminum à Fernelio constitutum annorum 65.

Sed interrogabis, quidnam peculiare habeat decre- 19 pitas à senectute? Respondeo, quòd in senectute corpus solummodò decrementum pati videtur vndè, licet senes corporis viribus orbati existant, animi 20 tamen consilio pollent, & prudentia maximè præualent; at in decrepitate corpus multò magis, & euidentiùs pro annorum ratione deficit, & ipse etiam animus suum vigorem amittit. ita Lucret. 3. lib. de Rer. nat.

Post vbi iam validis quassatum est viribus æui
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque.

Eius verò rei indicium euidens esto primùm in de- 21 crepitis memoriam deficere, quod & *Gal. firmabat 2. de sympt. causs. cap. vlt. class.* 3. quamobrem *Plat.* 22 8. *de Republ. vers. fin.* contrà Solonis sententiam, senes minùs discere, quàm currere posse asseuerabat; sed quod maioris momenti est, & magis ad rem nostram aptari potest, *idem Plato* 5. *Eiusd.* dicebat, 23 quinquagesimumquintum annum in viro, & quadragesimum in fœmina esse & corporis, & sapientiæ vigorem, quasi ab indè vtrumque deficere incipiat. Verumtamen hæc multò euidentiùs quotidianæ experientiæ testimonio firmantur; vbi enim ad hanc ætatem peruenerunt senes, non solùm memoriam, sed & cuiusuis rationis vsum amisisse videntur. Qua- 24 mobrem senes ad pueritiam remeare respectu vigoris mentis, ex vulgata parœmia patet; Immò Astrologi postquam vltima ætas ad debitum peruenit terminum, quem Decrepitatem nominant, rursùs denuò infantiam numerant. Vidi (qui pro exemplo sit, & placet de eo mentionem hic habere) aurifabrum

centum annis maiorem, qui, cum pro ætatis ratione corpore optimè haberet, tamen adeò vtramque ratiocinatricis partem læſam in illo conſpiciebas, vt ſi quandò propriæ habitationis limen non niſi altero tranſgreſſus pede fuiſſet, iam illum intrò per ſe reuocare neſciebat, ita vt aliquandò per integrum diem ſe ſe per vrbem huc, atque illuc errabundus conuolueret, tandemque non niſi manu ductus propriam domum repeteret: neque dicas, plures eſſe, qui ad tantam, immò nec etiam huic ſimilem fatuitatem non deueniunt; nam omnibus illud eſſe commune vitium teſtatur, ac confitetur *Plato in Gorgia, ſeu de Rhetorica*, & de ſenum fatuitate Iuuenal. ſat. 10. ſuper citat. ita habet:

----- Sed omni.
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina ſeruorum, nec vultum agnoſcit amici,
Cum quo præterita cœnauit nocte, nec illos
Quos genuit, quos eduxit.........

His ergò ſic ſe habentibus, dubium non eſt, quòd 25 ea, quæ in ſene reſpectu imbecillitatis & infirmitatis corporis locum habent, multò magis procedere debeant in decrepito, Immò nonnulli, quos citat & ſequitur *Gram. deciſ.* 34. *num.* 5. negarunt, ſenes debere ſeruari à tormentis immunes, & 26 voluerunt hoc eſſe tantummodò decrepitorum priuilegium; & huius opinionis etiam eſt *Farinac. in ſuprà cit. quæſt. num. eodem*, quod ampliat *num.* 29. vt non ſolùm non torqueri, ſed neque leuiter torqueri poſſint, immò nec terreri. Ea verò, quæ in ſene quoad 27 animi conſilium, & prudentiam locum habent, vix procedere poſſunt in decrepitis, niſi dicas procedere reſpectu anteactæ ætatis; & tamen decrepiti veluti ſenes honore proſequendi ſunt, ac in 28 omnibus ob ætatis conditionem cæteris ſunt præferendi. *Ariſtot. Moral. Nicomach. lib.* 4. *cap.* 2.

Deniquè de iis, de quibus in ſuperiori quæſtione diſceptatio intererat, nimirum de generandi potentia, & huiuſmodi, nullam hic intercedere dubitationem poſſe, ex iis quæ inibi adduximus, patet. Et de ætatibus quidem, & iis, de quibus circà eas à Iuriſperitis dubitari contingit, hæc dicta ſunto.

Tituli Primi Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI PRIMI TITVLVS SECVNDVS

De Partu legitimo, & Vitali,

Continens Quæstiones decem;

quarum

Illustrissimo ac Reuerendissimo
DOMINO
LAVDIVIO ZACCHIÆ,
APVD VENETOS
NVNCIO APOSTOLICO,
& Montis Falisci ac Corneti
EPISCOPO DIGNISSIMO.

NIhil potius, aut antiquius vnquam duxi, quam tibi re gratum erga Te animum meum patefacere; at nihil item magis arduum, aut difficile; nullus ad eam rem vnquam mihi potuit patere aditus, si quid tentaui, incassum tentaui, opera, & oleo abusus sum. quid igitur agerem? debitum fateri hisce tuo nomini pauculis quidem paginis dicatis animus suasit, meliora allaturum me sperans, quibus etiamsi debitum non soluam, veniam tamen etiam non soluens ex Te impetrem, si modò interim hæc Te minimè despicere sensero, sed consueta tua humanitate amplecti comperero. Vale.

Creatus Cardinalis ab Vrbano Octauo, *dictuque Cardinalis* Sancti Sixti.

LIBRI

LIBRI PRIMI

TITVLVS SECVNDVS, De Partu legitimo, & Vitali.

SVMMARIVM.

1 *Homo in termino nascendi à cæteris animalibus differt.*
2 *Septimestris pro ratione natus est.*
3 *Nascendi tempus in homine varium.*
4 *Septimestris legitimus est.*
5 *Tredecim mensium fœtus pro legitimo admissus.*
6 *Prima ratio, cur homo non habeat statutum nascendi terminum, vt cætera animalia.*
7 *Calidi citiùs, frigidi seriùs nascuntur.*
8 *Mares fœminis celeriùs nascuntur.*
9 *Secunda ratio.*
10 *Tertia ratio.*
11 *Quarta ratio.*
12 *Quinta ratio.*
13 *Prioris rationis confutatio.*
14 *In quouis animalium genere tot diuersa sunt temperamenta, quot indiuidua.*
15 *Indiuidua constituuntur inesse per sibi peculiare temperamentum.*
16 *Temperamentum brutis est pro interna forma.*
17 *Forma, & Natura idem.*
18 *Forma dat esse rei.*
19 *Forma est caussa, quòd omnis res sit vna.*
20 *Forma est, à qua res est id, quod est.*
21 *Impossibile est, duo indiuidua habere eandem formam.*
22 *Homo habet formam immaterialem.*
23 *Cætera animalia inter se temperamento similia.*
24 *Cætera animalia forma inter se dissimilia. amplia in vegetabilibus num. seq.*
26 *A temperamentorũ varietate diuersitas in animalibus.*
27 *Cætera animalia saltem per quatuor insigniora temperamenta inter se differunt.*
28 *Dissimilitudo temperamentorum in hominibus à Natura non est.*
29 *Bruta inter se cur magis similia.*
30 *Ab eo, quod per accidens est, non potest dependere id, quod à Natura præsumitur esse.*
31 *Cùm temperamentorum latitudo sit infinita, debet esse infinita latitudo termini nascendi.*
32 *Qui frigido sunt temperamento, non superant numero eos, qui temperamento sunt calido.*
33 *Si Hispanus, quia calidus, nascitur nono, Gallus, quia frigidus, deberet nasci decimo.*
34 *Species brutorum, quæ calido est temperamento, deberet sua indiuidua celeriùs parere, quàm quæ frigido.*
35 *Secundæ rationis confutatio.*
36 *Vterorum angustia respectu vniuersalis Naturæ est quid per accidens.*
37 *Vteri angustia debiles fœtus gignit.*
38 *Tertiæ rationis confutatio.*
39 *Fœminæ etiam respectu sui ipsius aliquandò modicum, interdum multum sanguinem fœtui subministrant.*
40 *Iuuenculæ cur semper deberent generare nonimestres, vel decimestres.*
41 *Ex alimenti copia longiorem moram in vtero fœtum trahere voluit Hipp.*
42 *Auerrois rationis confutatio.*
43 *Hominis natura est media inter pauciparam, & multiparam.*
44 *Per id, quod vt plurimum fit, regulatur Natura.*
45 *Natura per vniuersalia regulatur, non autem per indiuidua.*
46 *In omnibus animantibus variantur aliquandò numeri fœtuum.*
47 *Partus geminationem in homine contrà Naturæ legem fieri ex Arist.*
48 *Homo absolutè animal vniparum est.*
49 *Postremæ rationis confutatio.*
50 *Multa animalia incerto tempore coeunt.*
51 *Prægnantia est ex majoribus caussis impedientibus coitum in brutis.*
52 *Aliæ rationes pro præcipua conclusione facientes.*
53 *Homo in concipiendo plures committit errores.*
54 *Ex his, quæ contrà Naturæ institutum fiunt, nihil, quod contrà Naturæ institutum non sit, succedere potest.*
55 *Homo, quoad nascendi, seu pariendi tempus, nihil peculiare habet à cæteris animantibus. & num.* 105. *& num.* 108.
56 *Ab Aristotele non discedendum absque firmis rationibus in contrarium.*
57 *Prima ratio pro nostra conclusione firmanda.*
58 *Homo semper deberet esse vitalis, in quocunque assignatorum terminorum nasceretur, si id naturaliter fieret.*
59 *Quod à Natura est vt plurimùm, & secundum plurimùm eodem modo fit.*
60 *Septimestres, & octimestres vt plurimùm non viuunt.*
61 *Septimestre, & octimestre spatium non est à Natura pro termino nascendi in homine constitutum.*
62 *Secunda ratio.*
63 *Quæ fine carent, casu fiunt.*
64 *Hominem non habere determinatum nascendi tempus, nullum habuit finem. & cur, num. seq.*
67 *Natura agit propter finem.*
68 *Tertia ratio.*
69 *Vbi deest perfectio, deest finis.*
70 *Nullum perfectum fine caret.*
71 *In terminis nascendi vnus dari debet perfectior alio.*
72 *Perfectum deficere est impossibile.*
73 *Suprà perfectum nihil est extrà accipere.*
74 *Perfectum in vnoquoque genere est maximum.*
75 *Fœtus à perfectione deficientes à Natura non sunt quoad nascendi terminum.*
76 *Natura semper intendit, quod perfectius est.*
77 *Quarta ratio.*
78 *Si septimus mensis sufficiens terminus est ad perfectionem acquirendam, commorari fœtum in vtero vltrà septimum, superuacaneum est, & frustrà à Natura patratum.*
79 *Non magis secundùm naturam est nasci antè tempus, quàm antè tempus ex morbo senescere.*
80 *Nasci suprà, vel infrà nonum, aut decimum, ab acci-*

cidenti est, & non à natura, sed à morbo, & num. 93. & 96.

81 *Tam septimestres, & octimestres, quàm recentiores fœtus extrà naturæ ordinem quoad tempus nascuntur, & quæ præcipua differentia inter ipsos existat.*

82 *A septimo, & octauo mense quid acquirant fœtus.*

83 *Septimestres, & octimestres imbecilli.*

84 *Bruta antè tempus sibi debitum nata adolescere non est impossibile.*

85 *Septimestres, & octimestres non absoluti nascuntur.*

86 *Septimestrium Historia. & num. seq.*

88 *Suprà decimum nasci naturale non est.*

89 *Homo habet magis præfixum nascendi terminum, quàm qui existimatur.*

90 *Antiqui Romani septimestrem, & octimestrem non acceptarunt.*

91 *Septimestris Homero immaturus dictus.*

92 *Septimestris non habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

94 *Contradicere experientiæ, homini est absque sensu.*

95 *Hominem septimestrem, & octimestrem nasci patet. caussam vide num. 97.*

98 *Homo præ cæteris fœminis in partu laborat.*

99 *Bruta raro, & non nisi in conceptionis principio abortiunt.*

100 *Respectu fœtus nasci ante septimum, magis contrà naturam est, quàm in septimo, aut post.*

101 *Nasci dici non potest, qui à præternaturali caussa in lucem exire cogitur.*

102 *Homo, propriè loquendo, nascitur nono, aut decimo.*

103 *Abortus propriè quandò dicatur.*

104 *Natus ante nonum semper aliquo modo dici potest abortiuus.*

106 *Bruta non habent nascendi terminum ita præscriptum, vt nunquam euarient.*

109 *Cur anticipare nonum in nascendo homo non possit, retardare autem maximè.*

110 *Necesse est dari terminum nascendi omnium breuissimum. & qui sit, num. seq.*

112 *Nonus mensis pro calidioribus naturis constitutus.*

113 *Decimus longissimus nascendi terminus in homine.*

114 *Cur plures antè nonum, quàm post decimum nascantur.*

115 *Impossibile est, vt matris sanguis suprà decem menses sufficere possit fœtui.*

116 *Natus suprà septem quadragenarios non vitalis.*

De termino nascendi à Natura homini constituto, & an in ea re à cæteris animalibus differat.

QVÆSTIO I.

Statueram, sed suprà, quàm credi possit, perturbato, ac non lubenti animo, cùm ad hæc exaranda me accinxissem, communi hominum sententiæ in iis, quæ iam scribere paro, adhærere, & obsecundanti vniuersalis opinionis fluentæ me asportandum committere, reclamante semper, ac dejerante in me ipso nescio quo veritatis sensu. Cum, meliori genio fortassè ductus, calculum reduxi atque alacri, ac prompto animo pro veritate solus etiam contrà quamplurimos fortissimos, ac inuincibilis potentiæ propugnatores dimicare decreui, licet victum tandem à pugnantium me fortitudine, ac numero non modò dubitem, sed certo certius sciam, pugnasse tamen gloriæ partem fore existimo.

1 Inualuit apud cunctos non doctos homines solùm, sed & apud viles tonsores huiusmodi opinio, quòd homo non vt cætera animalia præfixum quendam terminum nascendi à Natura habeat, sed varium, ac multiplicem, ita vt & septimo, & octauo, & nono, & decimo, & vndecimo mense oriatur cæteris non nisi assignato mense nascentibus.

2 Eius conclusionis primus auctor Arist. fuisse videtur, qui, cùm vidisset Hipp. & septimestrem fœtum pro ratione natum esse asseuerasse, & octimestrem, & nonimestrem, & decimestrem, & vndecimestrem partum admisisse, non contentus ea ipsa recensere, quæ ab ipso Hipp. didicerat eam firmauit conclusionem, Homini à Natura nullum constitutum esse nascendi, seu pariendi tempus, veluti cæteris animantibus illa constituit, ita ille habet 4. *de Gener. Anim. cap. 6. & Problem. sect. 10. Probl. 30.* ex qua conclusione eò deuentum est, vt Iustitiam ministrantes ex hoc etiam partum decimotertio mense natum pro legitimo ad hæreditatem admiserint; ita enim Papirium prætorem fecisse testatur *Plin. nat. hist. lib. 7. cap. 5.* vbi & Arist. pro more in ea sententia adhæret, & eius rei alia exempla narrat.

Non tamen aliquos ita mouisset Arist. & Plin. auctoritas, nisi & ipsum Hpp. antè illos eius fuisse sententiæ auctorem nouissent, non solùm, quòd tot fœtus vario tempore editos tanquam naturaliter natos admittere videretur, sed quòd apertissimè in prin. de Diæta varium omninò esse nascendi tempus 3 asseuerasset, aliosque seriùs, quosdam autem matùriùs nasci tradidisset.

Hominum ergò nullus debebat tantorum virorum assertioni reclamare, ita vt omnes consenserint, etiam Legislatores. *Plato. 5. de Rep. vers. med.* vbi septimestrem pro legitimo admittit, & nostræ ipsæ 4 Leges in *l. septimo. ff. de statu hom.* quæ, vt dixi, huic conclusioni innixæ tredecim mensium fœtum ali- 5 quandò pro legitimo admiserunt, *teste eod. Plin. referente Aul. Gell. Noct. Att. lib. 3. cap. 16.*

Iam ergò ea conclusio omnibus vndequaque acceptissima, ab omnibus quasi pro indemonstrabili, & axiomate quodam habetur, & à quibuscunque doctis viris ad suas assertiones roborandas, ad problemata enodanda, ad dubitationes declarandas pro fundamento reali, ad præcipuæ considerationis adducitur, & ne omnium nomina húc congeram, satis sit recentiores aliquos adduxisse. *Amat. Lusit. Cent. 1. curat. 27. Ioubert. lib. 3. Error. popul. cap. 2. Mercurial. de morb. Mul. lib. 2. cap. 1. in prin. Andr. Laurent. Anatom. lib. 8. cap. 30. Mercurius in lib.* della Commare, *lib. 1. cap 70. Codronc. in Method. testif. c. 14. Roderic. à Castr. de Nat. Mul. lib. 4. cap. 1.* Plenissimè *Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. par. 4.* sed omnium prædictorum loculentissimè eam sententiam & exponit, & tuetur *Horat. Augen. in lib. ad hanc ipsam rem dicato*, nimirum, quòd homini non sit certum nascendi tempus, qui succedit secundum suarum Epist. & Conf. Med. Tom. Hi omnes, inquam, cum aliis penè infinitis, quos nominare non interest, & eam conclusionem firmant, & plures rationes in eius fauorem adducunt, quarum potiores apud ipsos sequentes habentur.

6 Prima ratio. Cum hominum temperamenta plirimùm, ac multò insigniùs, quàm cæterorum animan-

mantium inter se euarient, consentaneum videtur, vt diuersa etiam à Natura sortiantur nascendi tempora: 7 nam is, qui calido temperamento est, cùm citiùs multò perficiatur, quàm qui est frigido, non debet eam moram in vtero contrahere, quam contrahere cogitur is, qui est frigidus; patet exemplo maris, & fœmellæ; mas enim quia citiùs perficitur, ex eo 8 quòd calidior sit, citiùs etiam nascitur, vt deinceps dicetur & notat *Glo. in l. Idem erit. ff. de Statu hom. in num. Quæst.* 1.

9 Secunda ratio. Dubium non est, quòd ob multiplicem prædictam temperamentorum varietatem in homine, plurimùm etiam in eo diuersificentur corporum partes in indiuiduis, ita vt hoc indiuiduum vtero sit amplo, illud verò angusto; hinc est, quòd, cùm angustus vnius indiuidui vterus non possit toto decem mensium spatio augescenti fœtui locum præbere, testante Hipp. prouida Natura diuersa nascendi tempora homini præscripsit, ne is, qui aliàs toto eo spatio, quod illa præscripsisset, in vtero ob locorum angustiam commorari non poterat, ex eadem caussa suffocaretur, quod necessariò contingebat; satiùs idcircò fuit, vt hic septimo, aut octauo nasci posset, & ex naturæ præscripto viuere.

10 Tertia ratio. Ex primo supposito, nimirum ex multiplici in homine temperamentorum varietate fit, vt vnum indiuiduum multo sanguine abundet, aliud verò modico. consentaneum verò est, vt vbi multum sanguinem fœtus exugere potest, celeriùs absoluatur, vbi verò modicum, seriùs. sagax ergò, ac optima parens Natura prudenter illud operata est ne vno omnes termino nascerentur, prior enim incassum moram in vtero traheret, si postquam absolutus est, nasci non debuisset; posterior imperfectus exiret, nisi tantam moram traheret, quanta ille indigebat.

11 Quarta ratio, & est *Auerr. in Paraph.* 4. *de Gen. anim. cap.* 7. quam elicit ex Arist. Hominis, inquit, Natura est particeps harum duarum specierum, multiparæ quippè, & pauciparæ; ideò dissident tempora conceptus eius; ob eam enim diuersitatem in numero fœtuum, quæ elucet magis in partu humano, quàm in belluino, consentaneum Naturæ visum est, vt in nascendo etiam varios terminos haberet, ab aliisque animantibus in hoc differret.

12 Quinta ratio. Homo quouis tempore, ac quauis hora, noctu diuque, Iuuenis, Senex, per Hyemem, per Æstatem, Vere, Autumno, semper pro suo arbitrio coitu vtitur, neque habet à Natura sibi constitutum tempus, quo mas cum fœmina ad speciem propagandam coniungatur, veluti cætera habent animantia; vndè *Hipp. in Epist. ad Damagetum* in persona Democriti loquens, *Anniuersariorum*, inquit, *temporum ordo brutis quidem animantibus coitus finem affert, homo verò insano libidinis stimulo continenter agitatur.* Ea igitur de re prouida Natura præstitit, vt incerto tempore parere posset animal, quod non certo tempore concipiebat. Alias dinique his non dissimiles rationes adducit *Augen. lib.* 1. *supercit. de Part. hum. cap.* 14.

13 Iam igitur eam conclusionem, & rationes pro ea firmanda adductas examinemus, & quid in illa improbandum tanquam falsum, quidue in his refellendum à nobis sit, proponamus. Præcipua ergò Arist. conclusio duo continet, quorum vtrumque falsum esse non multò posthac patebit; nam homini ampliorem quàm sit, cæteris animalibus angustiorem nascendi terminum esse vult. primum igitur non ita se habere, iam demonstrandum; si modò ante propositis rationibus satisfaciamus.

Prima ergo ratio proponit nobis temperamentorum varietatem in homine, quam desiderari in cæteris animantibus supponit: minor tamen ipse, quomodò in aliis quoque animantibus eam temperamentorum differentiam negare illis suadeat animus, 14 cùm non in specie humana solùm, sed & in insectorum speciebus tot reperiantur diuersa temperamenta, quot indiuidua: neque enim per aliud constituuntur in esse indiuiduali omnia quæcunque viuunt 15 quàm per proprium temperamentum, homine ex- 16 cepto; illud enim est illis pro interna form. *Gal. comm.* 3. *Aphor.* 2. Temperamentum enim est ipsa 17 Natura; at forma, & Natura idem sunt. *Gal. ad eos, qui de Typ. scrips. cap.* 4. *& alibi.* si ergò forma dat 18 esse rei, vt est trita apud Philosophos conclusio, & ab ipsis ll. canonizata. *l. Iulianus.* §. *si quis ff. ad exhib. Tiraq. in l. si vnquam C. de reuoc. donat. Glo. suscep. lib. num.* 67. quotquot erunt Entia, totidem erunt formæ, & consequenter totidem temperamenta. Et si iterum forma est caussa, quòd omnis res 19 sit vna *Auerr.* 3. *Physic. tex* 68. *& primo de Anim. com.* 90. & alibi pluries, nam forma est, à qua res 20 est id, quod est. *Themist.* 2. *Physic. tex.* 11. impossibile est, quòd duo indiuidua habeant vnam, ean- 21 demque formam, & consequenter habeant vnum, idéque temperamentum. Itaque hæc temperamentorum varietas multò magis consideranda venit in cæteris animantibus, quàm in homine, cùm illa per ea constituantur in esse indiuiduali, quod homini non accidit, qui habet immaterialem, & inal- 22 terabilem formam. si ergò ob temperamentorum varietatem Natura homini multiplicem nascendi terminum constituit, cæteris ob id ipsum multò major constitui debebat.

Sed dices, hoc sensu ipso nos assequi posse, cùm videamus manifestè cætera animalia in tempera- 23 mento magis sibi similia, quàm homines inter se; quòd maximè demonstrare potest id, quod figura inter se vix differant, homines autem maximè inter se effigie dissimiles appareant, cuius rei rationem reddit *Arist. Problem. sect.* 10. *problem.* 12. ex hoc etenim non aliud arguere possumus, nisi maximam temperamentorum in illis consonantiam, & conuenientiam, in nobis dissonantiam, & disconuenientiam.

Respondeo, quòd licet cætera animalia inter se nobis valdè similia videantur, tamen eadem est, aut 24 paulò minor inter ea dissimilitudo indiuiduorum, quæ & inter nos: nobis verò, qui vniuersalem quamdam eorum ideam, & non particularia apprehendimus, simillima, videntur, quia vniuersali illi Ideæ omnia conueniunt; patet hoc, quia bubulci, & pastores, qui non vniuersale quid, sed particularia apprehendunt, quæ suæ curæ demandata sunt, ea nullo negotio, sed facillimè non aliter, quàm de hominibus facerent, inter se nomine distinguunt. Quod etiam Homeri testimonio comprobari potest, Iliad. lib. sic dicentis:

> *Hos autem vt greges amplos caprarum caprarij homines (facil;*
> *Facilè distinguunt, postquam in pascuis commixti*
> *Sic hos ductores dirigebant.*

Video mulierculas, aniculasque gallinarum vnam ab alia seorsim cognoscere, quod admirationem affert ei, qui non indiuidua illa, sed quoddam vniuersale gallinacei generis phantasma in mente habet, om-

nia enim illi simillima, & quasi indistinguibilia sensu videntur. Sed & id ipsum in hominum genere euenire compertum est: videbis enim vnius regionis homines effigie primo aspectu adeò similes, vt illos vix distinguere inter se scias, ad postquam mentem applicueris, & iam non vniuersalem effigiem, sed particularem tibi præsentari contigerit, & illos facie notos habueris, toto cælo inter se distare comperies, qui antè adeò conuenire in effigie videbantur. fratres item, si minimè tibi noti erunt, omnes pænè vnam, eamdemque effigiem habere affirmabis, eorum verò domestici te ipsum deridebunt, quibus non modò non similes, sed maximè dissimiles apparent. Sed esse etiam inter cætera omnia animantia hanc indiuiduorum in externa effigie dissimilitudinem, immò & inter ipsa pæne anima carentia vegetabilia, probat *Lucret. lib. 2. de rer. nat.* his carminibus:

25

Præterea genus humanum, mutæque natantes.
Squamigerum pecudes, & læta arbusta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fontesque, lacusque,
Horum vnum quoduis generatim sumere perge,
Inuenies tamen inter se distare figuris,
Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem, quod posse videmus,
Nec minus atq; homines inter se nota cluere. & seqq.

Ex his ergò minimè colligere potest quisquis sit, in cæteris animalibus dari eam temperamentorum conuenientiam, quam dicunt. Sed voluntné, obsecro, omnia indiuidua cæterorum animalium vno eodemque prorsùs temperamento dotari? Quòd si id est, quod volunt, quæro ab illis, cur ex equis, exempli gratia, alius pilo sit albo, alter vero spadiceo, vel palmeo, hic pheniceo, aut puniceo, ille glauco, vnus giluo, alter autem Badio, alius aureo, alius cinereo, alius caruino, alius murteo, vel mureo, ille Albineo, vel Abineo, hic nigro, aut guttato, aut scutulato, aut presso, aut russeo, vel mille aliis colorum differentiis? Cur alius prægrandis, alius pusillus, alius statura mediocris? cur alius generosus & imperterritus, alter verò pauidus & meticulosus? cur alius bello aptus, alius non nisi oneribus ferendis, alius ad cursum pedibus pernix, alius, qui vix calcaribus sollicitatus gradiatur? & ex canibus cur præter pilum, colorem, & staturam, (quæ etiam multò magis, quàm in hominum specie euariat) alius venationi aptus, alius non nisi ad domũ custodiendam? nam si à temperamentorũ varietate hæc minimè euenire dixeris, vndè originem habeant, vix vnquam licebit tibi me edocere.

26

Sin verò non omnia vnius speciei indiuidua vno dotari temperamento velint, sed inter se variari, non tamen adeò, nec tantoperè, quantùm euariant indiuidua speciei humanæ, concedant saltem necesse est, in singulis cæterorum animalium speciebus dari quatuor insigniores differentias, calidi, frigidi, humidi, & sicci. Si ergò minima differentia inter duo humanæ speciei indiuidua in temperamento in causa fuit, vt vnum septimo nasceretur, alterum verò nono, aut decimo, quantò magis in cæteris animantibus euariatio illa calidi frigidi, humidi, & sicci illud ipsum præstare debuisset? Quamobrem si à temperamentorum differentia illud peculiare habet homo, vt incerto tempore edatur, non minùs peculiare debet esse equo, aut cani aut cuicunq; animali, cũ & in his insignis ea temperamentorũ euariatio euidenter eluceat.

27

Sed esto, condonemus hominum indiuidua quam maximè inter se temperamento distare, tamen videndum, an hoc à Natura sit, vel ab accidenti; nam & cæli diuersitas, & victus ratio multiplex, & animi passiones, & huiusmodi alia multùm faciunt ad eam temperamentorum varietatem, quippè cùm sicuti homines & cæli varietate, & victus ratione, & animi passionibus multùm inter se distant; sic etiam & propria temperamenta ad contrarias qualitates transmigrare necesse est. & fœtus etiam ex illis conceptus ob eandem ipsam causam, quam maximè inter se temperamentis distrare. Bruta verò quia omnia victus simili ratione vtuntur, similibusque animi passionibus detinentur, & magis in vniuersa viuendi ratione inter se conueniunt, temperamentum, quod à natura vnumquodque prout propriæ speciei conuenit, habet, magis simile ab illis conseruatur; & fœtus etiam procreant temperamento etiam multò magis inter se conuenientes. At quoniam ea euariatio in homine, vt dixi, ab accidente est, fieri nullo pacto potest, vt ex hoc, quod per accidens est, illud quod à natura præsumitur esse caussam habuerit.

28

29

30

Sed ponamus, hanc temperamentorum varietatem in vno homine, & ex ea illud habuisse à natura illum dicamus, quod incerto tempore nascatur; profectò, cùm hæc temperamentorum varietas sit infinita, infinita existente eorum latitudine, cur tantummodò septimo, octauo, nono, decimo, aut vndecimo nascitur, & non etiam quarto, quintò, sexto, duodecimo, tertiodecimo, biennio, triennio? vel saltem cur non tot termini à natura ortui destinati, quot ipsa insigniora temperamenta sunt? & si destinauit, cur tam pauci extra noni, aut decimi terminum nascuntur, cùm tamen calidi non exuperent numero frigidos, nec humidi siccos?

31

Præterea saltem hæc differentia notabilis deberet esse inter nationes, & homines regionis diuersæ, qui temperamentis maximoperè inter se distant, & si Hispanus, quia calidus, nascitur nono, Gallus quia frigidus deberet nasci aut citiùs, aut tardiùs, prout dicere libuerit; cur tamen vtrique plurimum eodem mense nascuntur, & ex vtrisque pauci septimestres, & his multò pauciores octimestres pari modo oriri consueuerunt?

32

33

Deniquè si hoc priuilegium cæteris animantibus negare libet, etiam si eorum indiuidua temperamento non minus ac homines inter se distent, saltem ea differentia inter species deberet maximè animaduerti, ita vt species, quæ temperamento calida est, citiùs nasci deberet, quàm quæ frigida; tamen cur neque hoc à natura admissum, & equum temperamento calidum, asinum temperamento frigidum, camelum temperamento siccum duodecimo mense omnes nasci voluit, teste *Arist. in lib. de hist. anim. lib. 5. c. 14. VVotton. de differen. Anim. lib. 5. c. 101. & seq.* & ouem temperamento humidam, capram temperamento siccam, vtramque quarto mense parerent, sanciuit? *Arist.* quem adducit *Gesner. in lib. 1. de hist. Anim. de Viuiparis quadruped. in propr. capp. Varro de re Rust. lib. 2. cap. 9. & seq. & cap. 5.* An non nouit Natura temperamentorum rationem in ea re habere? Quid ergò potuerit in hoc temperamentorum varietas operari, patere iam credo.

34

Adducitur pro secunda ratione vterorum in humana specie magnitudo, & paruitas, quam varietatem adeò homini connaturalem efficiunt, vt huius rei caussa varios terminos in nascendo habuerit. Sed præterquam quod hoc ipsum etiam respectu vniuersalis Naturæ per accidens est, nec potest in nascendi ratione, quæ in pluribus consideratur, & ab vniuersalis naturæ leue necessariò dependet, ipsam vniuer-

35

36

salem

ſalem naturam regulare, dicant, obſecro, num vteros brutorum vnius ſpeciei dimenſi, omnes vnam eandemque prorſùs dimenſionem habere compererint?

At hæc, vterorum anguſtia etiamſi detur frequentior eſſe homini, quàm alteri cuiuis animanti, 37 non eſt cauſſa, vt fœtus antè tempus naſcatur, ſed vt debilis naſcatur, ita teſtante *Hipp. in lib. de Genit. in f.* in his verbis; *At verò ſi omnes editi liberi debiles extiterint, vteri plus æquo anguſti in cauſſa eſſe exiſtimantur.* deberet & præter hæc eadem mulier ſemper ſeptimeſtres generare, aut nonimeſtres, & tamen conſtat, vnam, eandemque modò ſeptimeſtres, modò verò nonimeſtres gignere.

38 Tertiæ porrò rationis confutatio ex prioris confutatione dependet; ſupponitur enim ibi ſanguinis copia diuerſa in homine, quæ quantò majorem copiam fœtui ſubminiſtrat, illum citiùs perficit, quantò verò minorem, ſeriùs, quaſi ſancitum illud à natura ſit, vt omnia indiuidua vnam determinatam ſanguinis menſuram pro ſui nutrimento ex materno vtero exugant, quam menſuram vel exuperare, vel non implere nulle ſuperfuturo liceat: vndè qui eam citiùs ingurgitat, citò ex hac ratione naſcetur, qui verò tardiùs, tardiùs, at & fœminis cæterorum animalium hoc abſq; culpa denegant priuilegium; ſiquidem omnes non modo eandem nutrimenti menſuram, ſed cum determinato tempore fœtibus ſuis ſubminiſtrare volunt. at hæc vlteriori confutatione non indigent.

39 Addamus tamen, quòd cùm in humanæ ſpeciei indiuiduis fœminæ reſpectu etiam ſui ipſius aliquandò modicum, aliquandò verò multum ſanguinem fœtibus ſubminiſtrent, neceſſe eſſet, quòd cùm multum ſuppeditant, ſeptimeſtres; cùm modicum, nonimeſtres generarent. hac igitur ratione juuenculæ debe-40 rent ſemper generare nonimeſtres, vel decimeſtres; nam de juuenculis matribus paucus ſanguis fertur. *Hipp. de Nat. Puer. verſ. f.* ſeniores autem, ſeptimeſtres, cùm majorem ſanguinis quantitatem ad vterum demandent. eodem etiam pacto & quibus multæ purgationes ſunt, ſeptimeſtres, quòd ſanguine abundant, quibus verò parcæ, nonimeſtres fœtus ede-41 re par eſſet, quòd ſanguine ſint deſtitutæ; cùm tamen contrà *Hipp. ibid.* eſt alimenti copia longiorem in vtero moram fœtum trahere, & ex ejuſdem inopia exitum ſollicitare faſſus ſit. His tamen non obſtantibus, cùm ſemper de rarò ſeptimeſtres, & octimeſtres naſci videamus, eos indifferenter & ex juuenculis, & ex ſenioribus, & ex iis quæ modico, & ex iis, quæ multò abundant ſanguine, oriri compertum eſt.

42 Cæterum, ad Auerrois rationem accedamus, qui 43 quamquam adeò perſpicax exiterit Philoſophus, tamen nunc ex falſa ſuppoſitione non niſi falſum deduxit: ſupponit enim, hominis naturam eſſe mediam; inter pauciparam & multiparam, & ejus ratio eſt quia homo interdum vnicum parit, aliquando binos, alias ternos, aut quaternos. Sed videndum eſt, ô A-44 uerroes, quid vt plurimum fiat, per hoc enim regulatur Natura. *Gal. 14. Meth. med. cap. 14. claſſ. 7. probat Riolan. ad Fernel. in lib. de hom. procreat. cap. 11.* ſi enim ex iis, quæ de rarò contingunt, Naturam regulari velis, iam & cætera omnia animalia non minus ac homo participabunt harum duarum ſpecierum multiparæ, & pauciparæ. nam & vacca ſingulos generat fœtus vt plurimum, aliquandò tamen binos, & fortaſsè plures, vt homo, ſed & in vacca, & in homine illud præter naturæ Leges euenit, quæ non per indiuidua, ſed per vniuerſalia regulatur, ſic etiam & canis 45 plures generant, tamen etiam ſingulos, vt catulus domeſticus, aut ad ſummum binos; ſic & oues, & capræ ſingulos pariunt, interdum binos, ternos, quaternos, vt homo. *ex Ariſt. geſner. vbi ſup.* ſic etiam & in reliquis animantibus variari numerum fœtuum interdum annotatis. & firmat eius rei veritatem ipſe 46 *Ariſt. in libb. de hiſt. animal.* ac præcipuè *lib. 6.* vt in & in vrſa, & in leone, & in aliis non ſemper partus eodem numero naſci tradit. Sed ſi Suis natura, quæ quinquæ, aut ſex parit, media eſt inter paucipara & multipara, vt tu ipſe paulò ſuperiùs aſſerabas, (licet, ſcien. *Ariſt. probl. ſect. 10. probl. 16. & Alex. lib. 2. probl. 69.* ſuem inter multipara reponere) jure merito hominis Natura inter paucipara reponenda venit etiamſi binos, aut ternos vt plurimum pareret.

Sed eſto, hoc homini connaturale ſit, vt media ſit ejus natura inter paucipara, & multipara, quid tandem hinc deducere aliud potes, ô Auerroes, quàm quòd homo cum vnicum parit decimeſtrem, aut nonimeſtrem, cum plures ſeptimeſtres, aut octimeſtres parere debeat? at cur promiſcuè, & cum vnicum parit, & cum plures & ſeptimeſtres, & octimeſtres, & nonimeſtres, & decimeſtres parit? Sed vin tu, vt ex Ariſt. præcipuam tuam concluſionem euertam? Obſerua ipſum citato *lib. 10. problem.* 30. & *4. de Gener. Anim. cap. 6.* affirmaſſe, partus geminationem in 47 homine contrà Naturæ legem eſſe, & *ibid. cap. 4.* licet hominem cum omnibus generibus ambigere vtcunque velit, tamen maximè ex ſua natura, vniparum eſſe concludit, ab accidenti ergò eſt, vt aliquandò plures vno pariat vt ex eo patet, quinimmò nota vlterius, illum *in lib. de admir. audit. tex. 77.* partus geminationem in homine inter naturæ miracula repoſuiſſe, narrans, quòd apud Vmbros, mulieres plurimum geminos pariant, & aliquandò etiam ternos.

Vides igitur, ô Auerroes, hominem abſolutè, & 48 ex ſua natura vniparum animal eſſe, & hanc à te allatam incertitudinis ſui ortus rationem in auras prorſùs euanuiſſe?

Examinemus ergò jàm tandem poſtremam rationem, quæ tanquam omnium potiſſima, paſſim ac communiter ab omnibus vnanimiter adducitur, & liceat obſecro pro aduerſariis eam rationem in ſyllogiſſimum efformare hoc modo:

Si quod animal eſt, quod incertis & non ſtatis 49 temporibus coitùm exerceat, hoc incertis & non ſtatis temporibus parere debet, ſed homo tale animal eſt, ergò incertis & non ſtatis temporibus homo parere debet. Hoc argumentum benè procedere non dubitabunt, qui pro parte aduerſa comparent; cæterùm non vident terminorum æquiuocationem, & falſitatem, nam tempus in præmiſſis ponitur in termino qualitatiuo, in concluſione verò in termino quantitatiuo hoc modo, in præmiſſis proponitur, quod ſi aliquod animal incerto tempore coit, hoc eſt non determinata quadam anni tempeſtate, vt euenit exempli gratia equo, qui coit Vere, cani coeunti in Autumno, feli coeunti in Hyeme, ſi ergò aliquod animal eſt, quod incerto, & promiſcuè Vere Hyeme, Autumno coeat, debet etiam in pariendo habere tempus incertum, hoc eſt non certo ſpatio vterum ferre ita vt in priori propoſitione temporis qualitas proponatur; in concluſione de quantitate inferatur. ac profectò maximè conſiderabilis videtur ea terminorum variatio, ex præmiſſa enim non aliud ſequitur, quàm ſi Vere, Autumno, Hyeme aliquod animal coeat, debeat etiam Vere, Autumno, aut Hyeme parere

Sed de me tanquam moroſum odio quiſquis ſit

prosequatur, etiam hanc conclusionem pro vera admittere paratus sum. sed cur, si alia pleraque animalia incerto tempore coeunt, non etiam incerto tempore pariunt? nam constat equas, sues, dasipodes, & alias fortasse fœminas coitum prægnantes admittere. *Arist. 5. de nat. anim. cap. 8. Plin. nat. histor. lib. Ælian. de hist. anim. lib. 4. cap. 10. Alb. Magn. de Animal. lib. 9. tract. 1. cap. 5.* De quibus etiam inter Iureconsult. *Tiraq. de leg. Connub. l. 4. num. 85.* at si etiam grauidæ fœminæ horũ animalum coeunt, omni tempore coitum eas admittere par est, cùm prægnantia sit ex majoribus caussis, & magis vrgentibus, quæ coitum in brutis impediunt; at cur hæc ipsa bruta incerto tempore non pariunt?

50

51

Adducuntur insuper aliæ permultæ, vt dixi, rationes ad eam conclusionem probandam, nimirum & de formatrice facultate, que in humana specie in vno indiuiduo magis, in altero minùs potens sit; & de materiæ maiori, aut minori quantite, & de sexus diuersitate, & aliæ similes, quæ tamen omnes illud commune habent, vt non magis procedant in homine, quàm in cæteris quibusque animalibus, eas ergò aliter confutare superuacaneum est. Non tamen omittamus adhuc pusillam quamdam ratiunculam, à quibusdam adductam, & est hujusmodi.

52

Homo in coitu exercendo, in concipiendo, in vtero gerendo, in pariendo, plures errores patrare solet, quod de cæteris animalibus non euenit; ex hoc ergò mirum non est, illum incerto termino nasci. Ego verò alias dixi, nos hic quærere, an ex Naturæ instituto homo tam incerto tempore nascatur; at ex his erroribus, cùm contrà Naturæ institutum committantur, nihil, quod contrà Naturæ institutum non sit, emanare potest; aptiùs ergò ex hoc inferre nobis licet, quòd, nasci extrà debitum, ac certum tempus, præternaturale sit, cùm caussam omnino habeat præternaturalem. [Si ergò nasci septimo, vel octauo euenit ob errores ab hominibus in coitu patratos, nasci septimo, vel actauo à caussa præternatuli est.]

53

54

Deniquè si addatur, necessariissimum fuisse homini varium, ac incertum nascendi spatium, vario, ac incerto existente formationis termino, de quo Hipp. pluribus in locis, & alij Philosophi, ac Medici, & qui etiam ab ipsa experientia demonstratur; Respondeo, hoc non esse magis proprium homini quàm cæteris animalibus, nam, vt *Hipp. lib. 1. de Diæta*, dicebat, prout quæque ignem, hoc est calorem minorem, aut majorem fuerint sortita, citiùs augescunt, & formantur; at idem calor, qui in homine seminalem materiam vegetat, in brutis etiam idem eodem modo operatur, & tam hic, quàm ille diuersificantur in eorum operatione, ita vt ex hoc non magis debeat illud locum habere in homine, quàm in brutis.

Sed cur, inquam, mas triginta dierum spatio formatus, & fœmina quadraginta duorum, anno tamen aut eodem spatio, vterque eorum plurimum nascitur? non ergò hæc diuersitas in spatio efformationis tantùm potuit operari, vt mas septimo nasceretur, fœmina autem nono.

Verumenimverò confutatis jam iis rationibus, quæ conclusionem ab Aristotele firmatam pro vera nobis imponebant, restat, vt quibus rationibus contrarium habere veritatem persuaderi nobis possit, demonstrare jam aggrediar; Hominem nimirum, quoad nascendi, seu pariendi tempus, nihil peculiare ab aliis animantibus habere, quod illi à Natura insit, sed veluti reliqua habere illum quoddam suæ speciei determinatum congruum nascendi tempus, decenti latitudine, vt in cæteris minimè destiturum, quæ nonum, aut decimum mensem comprehendit. neque enim consentaneũ videtur, ab Aristotelis sententia absque firmis rationibus recedere, cùm ejus maxima apud nos, immò & apud omnes doctos sit auctoritas, vt testatur *Tiraq. de leg. Connub. l. 6. num. 52.* & auctoritates Majorum non sint reprobendæ argumento. *l. ad exhibendum. C. ad exhibendum* ergò siquidem rationes à nobis adductæ veritatem habere videbuntur, benè quidem erit. sin minùs, Arist. opinioni omninò adhærendum, licet rationibus ab aliis pro ipso adductis intellectus nequaquam acquiescat.

55

56

Prima ratio igitur contrà Arist. dictum sequens est. Si termini ea variatio, quam volunt, esset homini in nascendo naturalis, sequeretur, quòd non solùm in iis terminis, sed in plerisque aliis homo nasceretur, vt suprà vndecimum, & infrà septimum, & esset semper vitalis; quam conclusionem probare quidem vt veram nititur Augen. sed in opere incassum insudat *in lib. de part. hum.* Nam si affirmas mihi, hoc homini naturale esse, vt non habeat determinatum tempus sui ortus, cur dehinc illud ipsum determinas, & non nisi suprà septimum, & infrà vndecimum, eum nasci posse affirmas? quin potiùs ex ea conclusione, cum sit indeterminata, sequitur, quodlibet tempus in nascendo esse homini naturale, etiam si bimestre, aut trimestre, vel annuale, vel biennale, vel triennale sit, aut majus.

57

At si ad prædictos terminos tuam conclusionem respicere dicas, jam secunda pars nostri argumenti obsistere illi videtur: nam si à Natura est, vt in terminis à te assignatis homo indifferenter nascatur, deberet semper, cum in his terminis nascitur, superstes esse, vel saltem vt plurimùm; quod enim à natura est vt plurimum, & secundum plurimum, eodem modo fit *Arist. 2. Physic. tex. 77. Gal. 14 Method. cap. 24. class. 7.* Si ergò nonimestris, & decimestris vt plurimum viuunt, debent etiam septimestris, & octimestris, si à Natura sunt, viuere; & quemadmodum ex prioribus pauci intereunt, quin plerique supersunt, sic & exposterioribus pauci interire deberent, & plerique superesse; sed contrà septimestres, & octimestres vt plurimum non viuunt, vt experientia docet, Hippocrates firmat, qui octimestrem nullo modo viuere, & septimestrem vt plurimum interire docet *in libb. de carnibus, & de septim. & octim. par.* & cæteri negare non possunt; nam noua experientia id ipsum recentiores comprobarunt, vt testatur *Mercurius in lib. cui tit.* la Commare. *lib. 1. cap. 6.* cùm ex centum septimestribus vix vnum superstitem remanere confiteatur; ergò sequitur ex his, neque septimestre, neque octimestre spatium à Natura pro eo nascendi termino esse homini constitutum, & consequenter Arist. conclusionem vel esse omninò repudiandam, vel saltem ita moderandam, vt non homini solùm, sed etiam cuicunque animali non sit constitutus nascendi certus terminus, si ad dies præfixos, & certos ferendi vterum respiciamus.

58

59

60

61

Secunda ratio talis est. Quæ à Natura sunt, fine non carent. *Arist. 2. Physic. tex. 66.* nam quæ fine carent, casu fiunt. *Gal. de causs. Procathar. cap. 1 Vers. fin class. 3. & 11. de vsu part. cap. 7. class. 1.* sed hominem non habere determinatum tempus in nascendo præ ceteris animantibus, fine caret; ergò hominem nasci extrà determinatum tempus, à Natura non est, sed à casu. Quòd, non habere tempus nascendi determinatum, fine careat, patet primò, quia nullus

62

63

64

65 nullus hujus rei finis assignatur, nam eos; qui ab alibus assignantur, vidimus jam non magis potuisse in caussa esse ejus rei in homine, quàm in brutis. Patet 66 secundò, quia, si quem haberet finem, vel posset considerari respectu speciei, & fuisset major ipsius propagatio, vel respectu indiuiduorum, & fuisset major singulorum perfectio. Respectu speciei non potuit habere hunc finem, nam opifex illa, ac parens Natura, quæ bruta non nisi vnico termino nascentia maximoperè propagat, potuit & eodem modo humanam ipsam speciem propagare; non debuit ergò diuersam ad ea, quam in aliis tentauerat, viam in humana specie propaganda tentare. Et si talis fuit naturæ finis, deberet semper homo, vt suprà dictum est, in quouis mense assignatorum nascatur, & viuere, & vegetus, ac fortis esse, vt de nonimestribus & decimestribus euenit, quod tamen ita non esse patet. Respectu indiuiduorum non potuit habere prædictũ finem, quia, cùm intendat semper facere, quod magis est perfectum, & inter eos nascendi terminos vnus sit perfectior altero, Natura debuit eligere perfectiorem, si indiuiduorum perfectioni prospicere debebat, ac profectò ita illam fecisse non dubitandum, cùm verò ab illo perfectiori sc. termino aberrant non sua culpa esse, sed casu factum, apertè demonstrat, vt inferiùs dilucidè patebit. Cùm ergò constet ex his, naturam in ea re patranda nullum potuisse habere finem, concludendum, à natura non es-67 se, vt incerto tempore nascatur homo, cùm natura propter finem agat. *Arist.* 2. *Physic. & ibi Auerr.* & quomodò à natura esset, quæ rectrix, & moderatrix, ac norma omnium rerum est, id quòd nullam normam, aut regulam habere præsumitur?

68 Tertia ratio. Cùm in vnoquoque rerum genere, quæ à natura sunt, necesse sit dare quod perfectum 69 est, quia vbi deest perfectio, ibi deest finis, quamob-70 rem nullum perfectum fine caret *Arist.* 3. *Phys. tex.* 64. *& ibi Auerr.* necesse etiam erit, vt in terminis 71 homini pro nascendi tempore præscriptis, detur vnus, qui aliis sit magis perfectus; neque enim omnes pari perfectione, ac virtute dotari possunt, cùm, si ponas perfectios terminos nonum, & decimum, septimus, & octauus deficiant in tempore; at perfe-72 ctum deficere, est impossibile, quia jam perfectum non esset. *Auerr.* 1. *Cœli comm.* 4. & si ponas perfectos terminos septimum, & octauum, nonus, & decimus exuperent, quod itidem impossibile est, cum 73 suprà perfectum nihil sit extrà accipere. *Arist.* 10. 74 *Metaph. tex.* 13. *& ibi Auerr.* & cùm præterea perfectum, vt ibidem habetur, in vnoquoque genere sit maximum, neque septimus, neque octauus mensis tales sunt, nam in temporis diuturnitate, & ratione, à nono, & decimo superantur. Quòd verò de ipso tempore dictum est, etiam ad ipsos partus transferre facile est: nam vel vis perfectum partum esse nonimestrem, & decimestrem, vel octimestrem, & septimestrem. si primum, habemus intentum, cæteros enim, cùm à perfectione deficiant, à natura non esse 75 certum est, cùm ea semper intendat, quod perfe-76 ctius est facere, neque etiam aliquid imperfectũ tempore ab illa creari soleat. *Alex. probl. lib.* 2. *probl.* 48. si secundum ergò nullus fœtus perfectus est quoad nascendi tempus, nisi septimestres, & octimestres, ergò plurimum naturã à suo fine aberrare, dicendum est, cùm plurimum nonimestres, & decimestres procreet.

77 Quarta ratio. Natura nihil temerè, nihil irrationabiliter, nihil frustrà, nihil casu agit. *Arist.* 1. *Cœli. tex.* 32. *& ibi Auerr. in com. &* 2. *Ejusd. tex.* 50. *&* 59. *vbi & Auerr. &* 3. *de Anim. tex.* 45. & firmant *ll. in l. Qui bis ad. ff. de verb. oblig.* & suprà dictum est. Si ergò velimus, septimum mensem esse sufficientem terminum permanendi in vtero ipsi homini ad acquirendã 78 eam totalem perfectionem, quam acquirere ex sua natura potest, certè nasci suprà septimum superuacaneum est, & frustrà à Natura patratum: immò non solùm frustrà, sed impiè operata videtur, vt quæ posset multò citiùs, quàm fecerit, hominem ab vteri molestiis liberare, & tamen neglexerit, & absque vlla vtilitate plurimum voluerit illum duobus, ac tribus mensibus suprà, quàm illi necesse fuisset ad perfectè nascendum, in vtero commorari.

Quid igitur ex superioribus rationibus sit conclu-79 dendum, jam patet, non esse scilicet de naturæ intentione hominem nasci extrà quoddam determinatum tempus, quod neque septimum, neque octauum potest comprehendere, neq; magis ex suo instituto fieri, vt homo ante prefixum terminum nascatur, quàm vt homo ante congruum tempus ex morbo senescat, siquidem non minus in illo, quàm in hoc à præternaturali caussa præcedunt, aut retardant tempus ex naturæ lege conueniens. Si ergò vnum est tempus homini à natura pro nascendi termino constitutum, vt cæteris quibusq; animalibus, idque in homine, vt dicemus, nonum comprehendit, & decimum mensem, debemus exindè jurè concludere, quòd nasci suprà 80 vel infrà hunc terminum, ab accidenti sit, & non à natura, & consequenter à morbo. Itaque nullam ergò differentiam facio inter septimestrem, & octimestrem, & natos ante hos terminos in hoc, quòd vtrique à vi morbificæ caussæ antè tempus in lucem ex-81 pulsi sint, nisi quia natus ante septimum, ob omnimodam sui imbecillitatem, & deficientem vigorem, ac maximam distantiam à totali sua perfectione nullo modo potest morbificam caussam superare, septimestris verò, & octimestris, quia & validiores sunt, & majorem vigorem ex majori alimenti copia ade-82 pti sunt, & minùs à naturali perfectione distant, cùm à septimo ossium & neruorum confirmationem acquirant, & ab octauo complementum suæ perfectionis. *Trotul. de Paß. mul. cap.* 12. *Soran. Ephes. in Isag. cap.* 17. possibile est, vt aliquandò, si validi sint, caussa morbifica superata, viuant, licet id ipsum sit difficil-83 limum: nam & ij ipsi, qui viuunt imbecilles sunt, & valetudinariam vitam perpetuò, ac illam quidem breuem admodum transibunt, quod etiam in cæteris animantibus eodem modo euenturum existimo, 84 scilicet, vt, si aliquandò ante debitum tempus nascantur, tamen viuere possint, si ea cura in illis nutriendis impendatur, quam impendi tradit Arist. in humano partu, qui septimo, vel octauo mense edatur. 4. *de gener. anim. cap.* 4. ob id enim quod imbecillimi, & malè à morbifica caussa affecti nascuntur, summa cura indigent, vt alantur, ejusdem Arist. testimonio.

Ecquid nam aliud attestari potest illud, quod est omnibus & septimestribus, & octimestribus commune, nimirum, quod meatibus nascantur non ab-85 solutis, & membris non adhúc perfectis in lucem edantur, *Arist. teste loco supra cit. & Valleriol. lib.* 3. *Enarrat.* 7. *Lalam. ad lib. Hipp. de hom. ætat. schol.* 26. & aliis, & quod nonnullas cauitates inter carnium, & neruorum fibras habeant, quæ, vt perfectionem naturalem ipsi acquirant, repleri desiderant. *Petron. lib.* 4. *de vict. Roman. cap.* 26. nisi quod antè tempus suo ortui congruum, & à natura illis destinatum, à morbo expulsi in lucem prodierint?

Et vt propria experientia edoctus, & non ratio-

ne tantùm impellente, aut sola præceptorum auctoritate suadente, hæc affirmare videar, placet historias duorum septimestrium hic apponere: præter multos enim alios, quos noui, vnum præcipuè tractaui, qui cum natus est, coronalem suturam adeò hiantem, ac adapertam habebat, vt mirum esset; ventrem verò adeò pellucidum, vt interiora omnia intuentibus patefaceret, sed & cruribus natus est tam imbecillibus, vt major factus nunquam stare potuerit; nunc autem triginta annis major quidem est, sed morbis valde obnoxius, & qui neque deambulare, neque erectus stare possit. Alterum noui puerum nunc quinquennem, qui ab vtero progrediens, auriculas ab osse temporum mirum in modum diuulsas habebat, anum verò adeò patentem, vt crassiorem pollicem admitteret, suturas præterea hiantes, & inuicem non cohærentes. sed quid plura? ipsimet contrariæ sententiæ acerrimi defensores id ipsum, quod ego inculcabam, omnes vno ore fatentur.

86

87

88 Cùm ergò suprà decimum mensem nasci ex communi consensu naturale non sit, & infrà nonum, non naturale esse, jam probatum remaneat, sequitur, quòd homo magis præfixum, ac determinatum nascendi terminum à natura habuerit, quàm quem Arist. & cæteri in ea re sequaces voluerint. Prudenter igitur antiqui Romani septimestrem, & octimestrem fœtum respuerunt, teste *Varr. in lib.* 14. *Rer. diuin. citante Aul. Gell. Noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 16. & sic etiam fecisse antiquiores Græcos putauerem, cùm animaduertere licuerit Hom. Iliad. 19. septimestrem fœtum immaturum vocantem:

89

90

91 *Hæc autem* (inquit) *gestabat vtero carum filium, septimus autem erat mensis:*

Eduxit tamen in lucem etiam immaturum existentem.

Nota verò obiter hic, quòd non sine magno consilio Poëta, etiamsi supernaturalem ejus rei auctorem adducat, tamen non antè septimum, fœtum illum eduxisse fingit, sed in septimo, quia ante septimum nullo modo viuere potuisset, vel si ex ea supernaturali potentia potuisset, tamen penè omnibus humanis perfectionibus destitutus natus esset, quibus si depauperatus extitisset, quo pacto eorum, quæ Iupiter primùm nascituro fœtui pollicitus fuerat, capax hic esse potuisset? sapienter ergò Poëta fingit partum fuisse septimestrem, vt qui cum vita non habeat omnimodam repugnantiam, sed sapientiùs firmat illum etiam in septimo mense nascentem, tamen immaturum nasci, cùm non nascatur in termino à naturæ sibi destinato, sed illum præueniat. Facit etiam & inter Latinos Poëtas auctoritas *Terentij*, qui *in Hecyra act.* 3. *sc.* 3. fingens Philumenam grauidam, etiamsi maritus jam septem menses abesset, tamen Philumenæ mater non audet firmare, partum esse ipsius Pamphili, quia in septimo nascebatur, nec poterat ex sua sententia dici legitimus, quamobrem in eam sententiam venit. inquiens:

92

93

Dicam abortum esse: scio, nemini aliter suspectum fore;
Quin quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.

Sed confutatis jam rationibus iis, quibus Arist. assertio inniti poterat, & contrariis argumentis illa à fundamentis euersa, ad rerum magistram experientiam accedamus: ea enim sensu ipso apprehenditur, eique contradicere hominis prorsùs absque sensu est. Ex ea ergò patet, hominem septimestrem, octimestrem, & vndecimestrem nasci, & non solùm nonimestrem, aut decimestrem, cur ergò experientiæ obsistimus? cur sensum ipsum derelinquimus? cur Aristoteli, cæterisque tot, tantisque præceptoribus fidem derogamus?

94

95

Respondeo, me non negare, hominem nasci interdum extra nonum, & decimum, sed & sensu ipso, & experientia probare enixum, hoc à natura non esse, cur tamen id eueniat, vt solus homo, aut saltem præ cæteris extrà constitutum tempus nascatur, caussa jurè perquirenda, quæ profectò adeò in promptu est, vt nullum latitare eam existimem; quemadmodum enim præ cæteris animantibus homo morbis affligitur, quibus illa minimè sunt obnoxia, & qui homini veluti connaturales sunt, vt exempli gratia, quòd in partu multò magis affligatur, ac laboret, quàm illa, *Arist. teste.* 7. *de hist. Anim. cap.* 9. sic etiam & in vtero ferendo multò majora incommoda patitur, quàm illa, siquidem illa raro & non nisi in principio abortiunt, ex eo, quòd robustiora sint, aliisque ex caussis: homo verò licet & in principio, & in fine faciliùs, tamen omni tempore gestationis abortit; quod si antè septimum mensem illud fiat, magis respectu ipsius fœtus contrà naturam est, quia magis imperfectus, ex cujus imperfectionis respectu impossibile est, vt ad vitam traducendam sufficere possit; at si post in lucem veniat, quia minùs respectu sui præter naturam est, & est magis perfectus respectiuè ad tempus præteritum, si sit vt jam dixi, sua natura validus, aliquandò potest sufficere ad vitam trahendam, & viuit. Ex eadem ergò caussa, ex qua homo faciliùs, quàm cætera abortit, ex ea ipsa & septimo, & octauo parit, & nascitur, hoc est ex morbifica caussa, cui homo magis, quàm cætera animalia subjicitur: quamquam nasci dici non debet, qui à præternaturali caussa ex vtero antè tempus expellitur, ac protruditur; nam propriè loquendo homo nascitur nono, aut decimo, vt deinceps dicemus, abortitur autem, largo modo loquendo, antè eos terminos, sed tamen aliquandò ita abortitur, vt viuere non possit, & tunc propriissimè in communi sententia dicitur abortus, interdum ita, vt viuere quoquo modo possit, & tunc apertè negant penè omnes, dici abortum: ego verò si non absolutè, saltem aliquo modo abortum dici posse, ex superioribus concludi posse non dubito.

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105 Natura igitur, vt jam receptui canamus, & homini, & cæteris quibusque animantibus destinauit certum nascendi terminum, quandam temporis latitudinem comprehendentem tam in his, quàm in illo. nam neque in cæteris animantibus ita est terminus nascendi à natura præfixus, vt prædicant, vt ad horas, aut dies, aut hebdomadas, quinimmò neque ad menses restringatur; nam si ad viuipara tametipsum conuertas, videbis equos, asinos, boues, & alia omnia habere inter se eandem fortassè temporis latitudinem in nascendo, quam habet homo. Vides nonnullos ex rerum Naturalium scriptoribus affirmantes, equam decimestrem parere, alios vndecimestrem, alios anniculos eam edere fœtus contendentes: sic etiam & de asina, & vacca eadem differentia inter scriptores intercedit. Canem Arist. bimestrem parere, *Varro* 2. *de Re. Rust. cap.* 16. trimestrem affirmat, & vterque vera dicit, quia non omnis canis eodem prorsus tempore nascitur. Sunt qui spatio sexaginta dierum, vno addito, alij, qui septuaginti duorum, & alij spatio trium mensium, vt testatur *Albor. Magn. de Animal. lib.* 6. *cap.* 2. *tract.* 3. *Iul. Poll. Onomast. lib.* 5. *cap.* 7. *Blond. in libell. de canibus, & venat. pag.* 9. Quin etiam tradente eod. Alb. sunt qui ante sexaginta nascantur, quos tamen

106

cæteris

cæteris esse debiliores dicit. Sic & ex ouibus sunt quæ serius, quàm quinque mensibus pariunt, nascentes autem agnos serotinos *Chordos* vocabant antiqui. *Plin. lib.8. cap.47.* similiter etiam ex equabus, de quibus jam dixeram, nonnullæ sunt, quæ pariunt transacto duodecimo, de quibus idem *Varro de re rust. lib.2. cap.14.* dicebat, quòd vitiosos partus edunt. sunt etiam quæ pariunt decimo, vt est communis opinio, & tradit idem Alb. Magn. *vbi supra* Eodem quoque pacto & in reliquis animantibus variare nascendi terminos comperies, si modò in illis, veluti in homine diligenter animum aduertas, & dies conceptionis enumeres, comperies, inquam, dari in illis, vt in homine, latitudinem quandam in tempore pariendi, neque illud ad certos dies, aut horas 107 restringi. Ouipara etiam terminum sibi nascendi naturalem aliquandò prætergrediuntur, interdum præueniunt. plurimùm viginti dierum termino plura eorum nascuntur, regione tamen, & tempestate calidiori, vnde viginti, aut duodeuiginti; frigidiori autem viginti duobus, & aliquandò viginti quinque, *Arist. test. c.6. de hist. Ani. c. 2.* Itaquè parens Natura 108 in ea re homini nihil peculiare esse voluit à cæteris animantibus, nec voluisse debuit, cùm nulla oblata 109 illi ad id volendum, & perficiendum justa caussa fuerit. Sed dubitari iterum potest, cur magis præter naturam contingat, vt homo præueniat tempus sibi destinatum nascendi, quàm si exitum retardet; nam probauimus, & in eam conclusionem venimus, quòd hominem nasci ante nonum omninò à præternaturali caussa sit, at nasci per aliquos dies post decimum non ita, naturaliter enim posset fœtus exitum per aliquos dies post decimum retardare, vt deinceps dicemus, non tamen naturaliter potest præuenire nonum.

110 Respondeo, quòd necesse est, constituere terminum nascendi, qui breuissimus sit, quemadmodum 111 alium, qui sit longissimus; primum diximus nonum esse, qui naturaliter præueniri non potest, quia jam daretur alius terminus nono breuior; neque enim potest homo minori spatio quàm nouem mensium, quantacunque calida sit temperatura, ac natura viuidiori, ad eam perfectionem in vtero peruenire, quæ 112 sibi ad viuendum, & ad benè viuendum est à natura constituta. & hic quidem breuissimus terminus proprius est, vbi calor tam ex parte matris, quàm ex parte ipsius fœtus, & in omnibus, & per omnia abundat, (quamquam non nego, etiam & ex aliis caussis posse hominem in hoc ipso termino nasci, etiam calore non exuperante) contingit autem, hujusmodi naturas numero esse pauciores, & consequenter pauciores in noni principio nascuntur, qui terminus habet etiam vt cæteri suam latitudinem, vt dicemus. Vbi verò calor ex vtraque parte minor fuerit, prout magis, aut minus ab hoc distabit, magis, aut minus partum accelerabit, vbi verò plurimùm distabit, cæteris consentientibus, partus in decimo fiet, aut vndecimi principio, & hic est 113 nascendi terminus quàm longissimus, qui propria latitudine, vt superior, donatur.

114 Sed & aliam afferamus rationem, cur antè nonum multi & septimestres, & octimestres nascantur, 115 tarissimi tamen sint, qui decimum exuperent, atque ea ex Hipp. talis est, impossibili enim est, vt matris sanguis, qui fœtui pro alimento destinatur, ad tam longum tempus sufficere possit. ita ille in *lib. de nat. puer. in fin.* Ergò à caussa morbifica potest præueniri legitimus nascendi terminus, superari autem decimum, longo præsertim spatio, vix contingere potest: nam morbus, qui retardaret fœtum ad exeundum, posset etiam illum non magno negotio breuiter occidere; quamobrem idem *Hipp. in libell. de octim. par. in principio* dicebat, fœtum, qui suprà se- 116 ptem quadragenarios in vtero moram traxerit, non viuere. non accidit ergò, fœtum ob prædictam caussam, decimum saltem per multos dies superare.

SVMMARIVM.

1 *Iurisperiti Medicos consulunt circa debitum nascendi tempus.*
2 *Septimo mense natus est legitimus.*
3 *In nato post decem menses DD. judicium Medicorum exposcunt. Contrarium num. seq.*
5 *Natus tertio, vel quarto mense, est legimus ex Concennatio.*
6 *Quinquemestres & seximestres vitales.*
7 *Concennatij opinio reprobatur.*
8 *Trimestres & quatrimestres naturaliter viuere non posse, ex auctoritate à Concen. adducta ex sacris.*
9 *Suscitari dicitur is, qui jam mortuus est.*
10 *Antè septimum nascentes vitales ex miraculo viuunt.*
11 *A natura non est, hominem antè nonum nasci.*
12 *Nati ante septimum, neque legitimi, neque vitales.*
13 *Natus ante septimum, propriè abortus dici debet, & num. 16.*
14 *Abortus est fœtus immaturè editus.*
15 *Omnis fœtus immaturus est abortiuus.*
17 *Antè septimum nascitur fœtus, ac si non nasceretur, vel nasceretur mortuus. & num. 21.*
18 *Natus antè septimum, comparatur ei, qui nunquam natus est.*
19 *Natus antè septimum, pro non nato habetur.*
20 *Fuisse non dicitur, quin parùm stetit.*
22 *Non nasci, & natum mori, paria sunt.*
23 *Pro mortuo habetur, qui viuere non potest.*
24 *Octimestris habetur tanquam si esset mortuus.*
25 *Quot diebus constare debeat legitimus, & vitalis fœtus. & num 27. & 31.*
26 *Antè 182 dies nullus legitimus, ac vitalis. & n. 35.*
28 *Glo. accepit menses solares.*
29 *In partus computatione menses Lunares accipiendi, contrarium num. 32. dic vt num. 33.*
30 *In partus computatione menses conjunctionis sumendi.*
34 *Tam decimestres, quàm vndecimestres constant integris septem quadragenariis.*
36 *Nullum minori spatio natum vidit Gal. quàm dierum 184.*
37 *Quanto minori spatio nascitur septimestris, tantò etiam imperfectior est.*
38 *Quantò minorem moram infrà decimum, aut nonum in vtero conceptus fecerit, eò imperfectior erit.*
39 *Seximestris quoad membrorum absolutionem perfectus.*
40 *Fœtum antè septimum neque organizatum, neque dearticulatum existere, falsum est, contrà Mascardi opinionem.*
41 *Masculus triginta dierum spatio, fœmina quadraginta duorum dearticulatur.*
42 *In quarto mense, & vt plurimum in tertio fœtus eam perfectionem acquirit, quæ ad totalam membrorum confirmationem pertinet.*
43 *Forma non potest introduci, nisi in subjectum dispositū.*
44 *Mas quadragesimo, Fœmina nonagesimo anima rationali dotatur.*
45 *Anima est forma, & forma perficit.*
46 *Mascardus defenditur.*

De Partu legitimo ante septimum mensem.

QVÆSTIO II.

DIscussa jam ea præcipua conclusione, quæ velvti fundamentum erat subsequentium, peculiariter nunc de singulis mensibus, in quibus nasci hominem contingit, differendum est, vt debitum nascendi tempus in homine assequamur, de quo ipsi Iurisperiti Medicos consulere consueuerũt; nam ipsę ll. non nisi Hipp. auctoritate fultæ, natum in septimo mense fecerunt legitimum. *l. septimo. ff. de stat. hom.* in nato etiam post decem menses tam Bartolus, quàm Baldus duo legalis scientiæ oracula Medicorum judicium exposcunt, referente *Alex. in l. Gallus. ff. de lib. & post. num.* 21. quamquam ipse Alex. Medicos in hoc casu judices non admittit, ac profectò absque vlla legitima causa hoc facit, vt patebit.

De singulis ergò mensibus disputaturi, primò vniuersali quodam sermone de præcedentibus septimum disceptabimus, de quibus licet nihil occurreret dubitandum, non deest tamen aliquis scrupulus, quem diluere omninò operæ prætium est. Nam ex Iurisperitis *Concennat. singul. qu.* 4. *num* 4. *lib.* 2. natum tertio, vel quarto mense legitimum esse asseuerauit, Esdræ auctoritatem in medium adducens *lib.* 4. *cap.* 6. *vers.* 21. apud quem hæc leguntur: *Et prægnantes immaturos parient infantes trium & quatuor mensium, & suscitabuntur*; quæ verba à Propheta pro vno ex signis præcedentibus extremum, ac vniuersale hominum Iudicium adducuntur, vt idem vult *Concen. num.* 30. Prætereà *Torreblanca lib.* 2. *Dæmonol. cap.* 43. *num.* 16. post quintum mensem fœtus vult esse vitales, his verbis: *Postquam autem fœtus à quinto mense egreditur, si nascatur, vitalis est in quocunque tempore, quia jam perfectus est ad nascendum.* & *num.* 21. *ibid.* Quibus rejectis, fœtum ex quinto mense vitalem affirmat, & *quæ sequuntur ibid.* sed & semestrem esse vitalem hic dicere cogebatur, qui teneriorem vitalem fecit, vt confitetur *ibi num.* 27. & nõnullas inibi historias vtriusque partus, & Medic. auctoritates adducit.

Quinetiam ex Medicis *Auicenna lib.* 1 *de anim. cap. vlt. Cardan. Contrad. med. lib.* 1. *tract.* 3. *contrad.* 8. *Vallesius in lib. de sacra Philos. cap.* 18. *Augen. de part. hum. lib.* 1. *cap.* & alij quos citat *Rota in Auximana Aliment. Lunæ prima Iun.* 1620. *coram Pirouano.* de partu quinquemestri & seximestri vitali mentionem habẽt, quibus fidem derogare, cùm magni alioquin, & veridici viri extiterint, piaculum fortasè esset. Itaque videbatur ex his, non sic temerè pronunciandum de partu antè septimum mensem edito, quippè cùm nonnulli superuixerint, & adoleuerint, vt patet in historiis relatis, & recollectis per *Schench. lib.* 4. *obs. rar. tit. de Partu.*

Sed ad Concennatium primò dicamus, ridiculum omninò esse id, quod ex Prophetæ auctoritate deducere conatur, cùm ex ea potiùs contrarium eliciatur. Nam cùm ibi signa Iudicij, vt dixi, per Prophetam enumerentur, quæ erunt quidem omnia præter Naturæ ordinem, ac institutum, ipsamque naturam præmortuam jam commonstrantia, inter alia prædicit, prægnantes parituras immaturos fœtus trimestres, & quatrimestres, qui licet ex Naturæ lege nequaquam viuere possint, [*iuxtà receptam sententiam Hipp. quam sequitur I. C. in l. septimo mense ff. de statu hom. l. intestato in fine ff. de suis & legit. hæred. Paris. cons.* 56. *n.* 5. *lib* 2. *Mart. vot. Pisan.* 153. *n.* 2. *Seraphin. decis.* 1282. *num.* 11. *Rot. in Auximana alimentorum* 6. *Iulij* 1620. *coram bon. mem. Pirouano & in Romana fid. de Arroniis* 23. *Iunij* 1642. *coram Red. Bichio.*] contrà eandem Naturæ legem viuent, & suscitabuntur. ex quibus verbis infer, ô Concennati doctor optime, naturaliter trimestres & quatrimestres fœtus viuere non posse, tunc autem temporis suprà Naturæ potentiam illud Deus operabitur. Nec absque caussa sacra scriptura vsa est verbo illo *suscitabuntur*, nec dixit simpliciter, *viuẽt*; suscitatur etenim, qui jam mortuus est; sic & in proposito trimestres, & quatrimestres, qui præmortui, quantùm ex Naturæ ordine sperari potest, ab aluo materno egrediuntur, vitam à Deo recipient, & suscitabuntur.

Ad Auicennæ verò, aliorumque doctorum hominum historias, illis pro veris admissis, dicamus esse miracula in natura, quæ tamen ordinem illum, quo illa inferiora quæque gubernat, non peruertunt. sicuti ergò neque ex multis aliis, quæ de rarò contingũt, id quod à Natura est, originem habere dicitur, cùm in iis potiùs casus locum habeat (nam quod in particularibus præter Naturæ ordinem contingit, ex accidenti est) sic neque ex eo, quod aliquandò quinto, aut sexto mense homo nascatur vitalis, aut etiam septimo, & octauo, in nostra opinione dici potest, illud à Natura esse, cùm potiùs in ea re casus locũ habeat, quod inferius pluribus explicabimus. [Adde his quòd vbi tam præcoces partus appareant suspicari non absque ratione licet, quòd error irrepserit in computatione mensium; cùm aliquandò mulieres etiamsi conceperint non solùm primo, ac secundo mense, sed etiam tertio, & quarto menstruas purgationes habeant, vndè fit, vt parturientes dicant, ac credant, se quinto, aut sexto, vel septimo mense peperisse, computantes conceptionis menses non à vero conceptionis tempore, sed à tempore retentionis menstruorum; quem errorem secundũ plurimum euenire etiam in iis, existimauerim, quæ filios vegetos, ac bene formatos septimo mense peperisse se credunt.]

Communissima ergò opinio, ac verissima, & nulla controuersione ambigua est, natos antè septimum mensem neque legitimos esse, neque vitales; patet *Hipp. auctoritate in lib de Carn. & de septim. par. Arist. in lib.* 7. *de hist. anim. cap.* 4. *Plin. Nat. hist. lib.* 7. *cap.* 5. *Gal. de septim. par. class.* 1. *Aul. Gel. Noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 10. *Alber. Mag.* 9. *de Animal. tract.* 1. *cap.* 4. probat abundè *Curtius in sent. de septi. par. per. totam.* facit pro Legumperitis *l. Intestato. §. fin. ff. de suis & legit. hæred. Paul. in l. Vxoris abortu. num.* 3. *ff. de Posth. hæred. instituen. Ias. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Posth num.* 13. *Socin. sen. in l. Cum auus. de condit. & demonstr. num.* 110. *Cagnol. in l.* 1. *ff. si cert. pet. num.* 188. *Mascard. de probat. conclus.* 1146. *num.* 2. *Tom.* 3. *Marta.* 153. *num.* 2.

Iuxtà hanc igitur opinionem non solùm vitalis non est natus antè septimum mensem, sed propriè abortus dici debet. *Mercurial.* 2. *lib.* 2. *de morb mul. cap.* 1. *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *qu.* 29. *& lib. eõd. cap.* 9. nam abortus est fœtus immaturè editus. *Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuoc. donat. Glo. suscep. lib. num.* 20. *& ex Medicis, Curtius, vbi suprà. Fernel. Pathol. lib.* 6. *cap.* 17. *Mercurial. vbi suprà. Andr. Laur. ibid. qu.* 29. *Cagnat. in libell. de mort causs. part.* quamobrem si omnis fœtus immaturus debet dici abortus, & fœtus antè septimum est immaturus, *ex l. intestato. vbi sub.* jure optimo omnis fœtus natus antè septimum, debet dici abortus ex latè adductis per *Laur. vbi sup.* quibus adde, multò magis, quàm cuiuis ex cæteris, abortus nomen conuenire nato antè septimum mensem: ita enim

enim nascitur, ac si non nasceretur, vel nasceretur 17 mortuus, cùm habeat omnimodam repugnantiam cum vita & omni aptitudine ad viuendum expolietur, qua non omminò carere videtur natus post hunc terminum, vt dicetur.

Comparatur igitur natus antè septimum ei, qui 18 nunquam natus est, vt dixi. *Tiraq. vbi sup. num. eod. Surd. cons. 347. num. 9. Tom. 3.* ita vt etiamsi viuus nascatur, quia tamen ob sui omnimodam imperfectionem viuere eum naturaliter est impossibile, tanquam 19 pro non nato habetur, ex regula apud Iureconsultos 20 canonizata, quòd fuisse non dicitur, qui parùm stetit. *Glo. in cap. Nam & ego extr. de verb. signif.* neque vt dixi, aliter de his æstimandum, quam de his, qui actu mortui nascuntur, qui neque nati, neque procreati 21 videntur *l. Qui mortui. ff. de verb. signif.* etenim non 22 nasci, & natum mori, paria sunt *§. Dubitatum. Auth. de Incest. nupt. Paul. in l. Vxoris abortu. num. 3. de Posth. hæred. Instit. Bolognet. Cons. 9. num. 24. Calepin. apud Zilet. in consil. vltim. volunt. cons. 131. num. 4.* Pro mortuo vero habetur qui viuere non po- 23 test. *Afflict. decis. 256. num. 4. & ibi Annot. num. 1. in princ.* & ex nostris *Curtius in supracit. sent.* Nam si de nato in actauo mense (de quo tamen magna 24 est controuersia, ac difficultas) dicitur, quòd habetur, tanquam si esset mortuus, ex iis, quos abundè cumulat *Bonauen. lib. 1. & 2. de octim. par.* quorum nonnulli infra adducentur, quantò magis id ipsum affirmandum de nato antè septimum, vtpotè immaturiore, debiliore, & imperfectiore?

25 Cæterùm præcipua difficultas est, quot diebus ad minus constare debeat fœtus secundùm aliorum opinionem, vt & vitalis, & legitimus futurus sit. Nam Claud. Giardin. libellum edidit de partu dierum 171. illumque, quantum casus monstrositas postulabat, pro legitimo defendit; aliosque doctos viros scio similes partus suis scriptis muniuisse, & pro vitalibus ac legitimis admisisse: inter quos etiam est *Augen. de par. hum. lib. 2. cap. 21.*

Sed cùm & Hipp. auctoritates & ipsarum Legum 26 sanctiones clarè pateant, frustra & illi, & omnes in contrarium differentes operam impendunt, qui maturiorem fœtum, quàm dierum 182. pro legitimo, & & vitali admitti contendere volunt, pro qua sententia doctissimum consilium scripsit Reuerendiss. ac Excellentiss. D. Cynthius Clemens, olim fel. rec Pauli Papæ. V. Medicus à Cubiculo, intimusque familiaris, ejusque sanctitati ob singulares ejus animi dotes acceptissimus, ex cujus voto Rota (nam caussa in ejus tribunali vertebat coram R. P. D. Pirouano ejusdem Rotæ Auditore) ad fauorem sui principalis sententiam tulit, vt ex ejus decisione apparet; quam ad hujus opinionis confirmationem vide, est verò *Auximana Alimentorum Lunæ 1 Iun. 1620. coram Pirouano.*

27 Tot igitur diebus constet necesse est legitimus, & vitalis fœtus ex communi opinione, (nam ex nostra ea multò strictiùs procedent, vt procedente sermone palam fiet) quod temporis interuallum, dierum scilicet 182. vt notat *Glo. in supracitata l. In-* 28 *testato*, efficit menses sex, & duos dies. Sed aduerte Glosam ibi accepisse menses Solares, qui triginta integris diebus constant; vndè est, quòd illi centum octoginta duo dies, ex ejus sententia, constituant prædictos menses sex, & duos insuper dies; quod tamen non dixit Hipp. sed voluit natum in hoc spatio, dimidio anni natum esse, addita aliquantula parte diei; & licet videatur Hipp. parùm recedere 29 ab opinione Glo. non desunt tamen, qui hanc Glo. sententiam improbandam existiment, quippè cùm non Solares, sed Lunares menses in partus computatione accipi debere tuantur. *ita Alciat in l. Qui mortui. ff. de verb. signific. Tiraq. vbi sup. num. 208. Burs. cons. 63. num. 41. lib. 1.* & ex nostris *Moxius de morb. mul. lib. 3. cap. 6. Fortun. Fidel. in lib. de Relat. med. lib. 3. cap. 4. Augen. de Part. human. lib. 2 cap. 7.* Cùm autem Lunares menses in triplici sint differentia, eos accipi volunt, qui menses con- 30 junctionis, siue coitus Lunæ nominantur, vt per supracitatos auctores. si enim aliæ acceptiones Lunaris mensis admittantur, jam fœtus multo minori spatio, quam anni dimidio septimestris nasci posset, præsertim si minori spatio, quàm mensis primi, aut septimi dimidio vterum gestares mulier, at hoc esse non potest: neque enim septimestris, qui perfectus futurus sit, & vitalis minori spatio, quàm anni dimidio nasci potest, *vt Gal. ibid. & notat Rota in prædicta Auximana aliment. coram Pirouano.* 31

Contra tamen hanc Iurisperitorum, Gal. & cæ- 32 terorum opinionem ipse Hipp. videtur esse, quem *& lib. de Carn. post prin. & alibi*, (cui consentire videtur *Auicenna 21. 3. cap. 2.*) Solares menses accepisse constat, quin etiam cum partum 182. dierum dimidium anni continere asseuerauerit, de Solari anno eum intellexisse non dubitandum; aliàs enim dimidium anni Lunaris superatur à prædicto num. dierum 182. quinque, aut sex diebus ex Hip. ergò auctoritate contendit *And. Laur. vbi sup. quæst. 30.* Hippocraticos menses Solares esse, & in partus computatione tales esse accipiendos, non Lunares, vt ab Hipp. factitatum est.

Verumenimverò cùm Hipp. auctoritates, in qui- 33 bus Lunares menses accipit, Sole clariores existant; eæ autem, in quibus Solares illum accepisse suspicamur, tenebris obductæ, & dilucidationem exposcentes; ego, clarioris doctrinæ gratia, Lunares libentiùs amplector, præsertim cùm ille semper de Luna mentionem habeat, quotiescunque de conceptu, aut de partu verba facere contingit, velitque, cùm mulier circa plenilunium, vel vltrà concipit, integrum mensem computari, nullamque de Solis cursu mentionem habere videatur. & maximè facit contrà ipsummet Laurentium Hipp. ipsius auctoritas pro sua roboranda assertione adducenda, nimirum, quòd tam decimestres, quàm vndecimestres septem constent quadragenariis; siquidem, 34 quomodò hoc in vndecimestri habet locum? cùm, si Solares menses accipias, ducenti octoginta dies, nouem menses, & decem dies constituant; & dato, quod prior mensis fuerit quindecim dierum, muliere vltra plenilunium concipiente, vel dimidiato mense, adhùc tamen non se extendere possunt totidem dies ad vndecimum mensem, nec illum vllo modo pertingere. at acceptis mensibus Lunaribus, ac primum mensem vltra plenilunium enumerare incipientes, ita vt contineat, exempli gratia, duodecim dies, vt contingere dicit *Hipp. in lib. de octim. par. in f.* tunc, si his addas nouem menses Lunares, qui diebus constant ducentis, ac sexaginta quatuor, supererunt adhùc, vt septem compleas quadragenarios, dies quatuor, qui erunt initium vndecimi mensis: neque enim Hipp. vult partum integrum vltimum mensem superare, præsertim vndecimestrem, sed satis illi est, si ad eum quamproximè accedat, illumque tantisper apprehendat. Absurdum verò meo iudicio est, in computatione septem quadragenariorum, pro vndecimestri fœtu, pri-

mum & vltimum mensem quinque tantummodò diebus constantes constituere, hoc enim pacto, & non secùs, posset vndecimestris septem constare quadragenariis, acceptis etiam solaribus mensibus; at licet, intermediis mensibus integris acceptis, satis sit primum, & vltimum esse deficientes, tamen horum vterque debent ad minus quindecim constare diebus, quod etiam notat *Rota in præcit. Auximana Alimentorum*. Plura verò contrà Laurentij opinionem hanc ex professo congerit *Mox. de Morb. mulierum lib. 3. cap. 6. & sequentibus.*

Iam ergò ex communissima sententia concludamus, terminum plurimùm ab Hippocrate as-35 signatum 182. dierum, mox autem à Lege acceptatum esse omnium breuissimum in septimestribus; vndè est, quòd nullus tam breui spatio nascatur, vt Gal. testatur *in suprà citato lib. de septim. par.* qui vix vnum natum vidit spatio 184. dierum.

36 Dimidio ergò anni nasci debet vitalis, ac legitimus fœtus, cujus rei rationem omnium, quas sciam, pulcherrimam, & à nullo animaduersam excogitauit Reuerendiss. ac Excellentiss. D. meus Cynthius Clemens, de quo suprà in præcit. ejus consilio, & est hujusmodi; Partus, vt hic ex Hipp. aliàs dictum est, veluti quædam crisis est; crisis autem in morbis vel fit per Lunarem motum, vel per Solarem; per Lunarem motum fit crisis in acutis morbis, quia eorum motus celeritate adæquant Lunæ motum; per motum vero solarem, cronici morbi judicantur, ac longi, æquiparatur enim eorum motus magis motui Solari, quàm Lunari. *Gal. 3. de dieb. decret. cap. 7. class. 4. quem adducit Cardan. contrad. Medic. lib. 1. tract. 3. contrad. 2. Valles. in 6. Epid. sed. 6. part. 22.* Partus ergò cùm sit veluti quædam crisis, iisdemque diebus judicetur, quibus ipsi morbi, ejus crisis assimilatur magis crisi morborum cronicorum, quàm acutorum, cum motus ejus tardus sit; at sicuti crises in morbis acutis tunc saluæ sunt, cùm fiunt 14. quæ medietas est motus circularis Lunæ, sic motus partus tunc saluus est, cum fit in mediate motus ipsius Solis, hoc est in medietate anni, quæ dies comprehendis 182. vt diximus.

37 Nota tamen, quòd quantò minori spatio nascetur septimestris, eò minùs vitalis in lucem prodibit, ita vt hic natus 182. die omnium septimestrium imperfectissimus habendus sit. Fauet *Alber. Magn. 9. de Anim. tract. 1. cap. 4. Andr. Laur. Anat. lib. 8.* 38 *quæst.* 30. & ratio est, quia quantò minorem moram in vtero fecit, eò minorem perfectionem adeptus est; & juxtà hanc rationem multò magis perfectus est octimestris, quàm septimestris, vt dehinc ostendam, licet vtrumque non omninò esse perfectum, in sequentibus demonstraturus sim, tametsi perfectiores, & magis vitales sint partu edito antè septimum.

39 Qui quamquam vitalis non est, tamen quoad membrorum absolutionem perfectus est; vndè ap-40 paret falsum id, quod ex Arist. affert *Mascard. de Probat. concl. 1176. num. 18. Tom. 3.* nimirum, quòd neque organizatus, neque dearticulatus existat, & quod vix in septimo mense. Ego verò nunquam Arist. in eam fatuitatem lapsum putauerim, neque illum talia dicentem vnquam offendi, neque, si dixisset, illi fidem habendam decernerem, longè 41 aliter sentiente *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & alibi*, qui masculum triginta diebus, fœminam duobus suprà quadraginta dearticulari asseuerauit. Immò septem dierum spatio loco eodem hominum perfici affirmabat, & ex Iurisperitis *Pedem. decis. 59. num. 4.* partum 14. die à conceptione formari autumat, sed *Paul. in l. suum hæredem. ff. de Acquir. hæred. num. 2.* ad quadraginta dies eam formationem retardari vult.

Vndè ergò illud affirmauerit Mascard. ego non video; nam etiamsi velimus suam assertionem de totali membrorum perfectione intelligere, adhùc vera non est: nam in quarto mense quasi semper, 42 sed plurimùm in tertio fœtus eam perfectionem acquirit. Immò, cùm forma non possit introduci nisi 43 in subjectum dispositũ, & aptum ad ipsam recipiendam, quod perfectionem totalem dicit; quantùm est ex parte subjecti ricipientis, & fœtus mas quadragesimo, fœmina sexagesimo anima rationali do-44 tetur, ipsis Lugumperitis attestantibus. *Menoch. de Arbit. Iud. lib. 2. cent. 4. cas. 356. num. 3.* (licet ex nostris *Thomas sien. de formatr. fœt. quæst. 10. conclus. 11.* tertia die animam rationalem infundi contendat) jam ex hoc inferre potes, in his terminis fœtum absolutissimum & perfectissimum esse. Anima enim est 45 forma, forma autem perficit.

Dicamus tamen, Mascardum de ea perfectione lo-46 cutum, quæ ad vitam est necessaria; à qua non solùm natum antè septimum deficere, sed & natum in septimo, & octauo, in sequentibus patebit.

SVMMARIVM.

1 *Natura constitui homini, vt cæteris quibusque animantibus, certum tempus nascendi, congrua tamen latitudine donatum.*
2 *In septimo mense homo nascitur vitalis.*
3 *Qui in septimo nasci posse hominem negant, imperitiæ notantur.*
4 *Septimestris pro ratione natus est.*
5 *Septimestris vitalis est, & legitimus ex Iurisperitorum auctoritate, & ex Medicorum. num. sep. contrarium. & num. 7. & 8.*
9 *Quod imbecillum ita est, vt semper tale sit, à Natura esse non potest.*
10 *Septimestris vt plurimum non viuit. & cur, num. 60.*
11 *Septimestris præuenit generationem perfectam.*
12 *Cuilibet indiuiduo perfectè nasci à Natura datum.*
13 *Natura agit propter finem.*
14 *Finis dicit omnis actionis perfectionem.*
15 *Vbi reperitur finis, ibi & perfectio, & vice versa.*
16 *Homo ex naturæ intentione non debet præuenire generationem perfectam.*
17 *Partus fit ex alimenti defectu. & num. 21.*
18 *Alimenti defectus fœtui quandò naturaliter eueniat.*
19 *Septimestris inabsolutus, & debilis. & num. 33.*
20 *Vna eademque fœmina & septimestres, & nonimestres generat.*
22 *Quod à Natura non est, à morbo est.*
23 *Celeritas nascendi fœtum monstrat fortiorem.*
24 *Mas cur celeriùs nascatur, quàm fœmina.*
25 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur, quo & morbi, & sanitates contingunt.*
26 *Motus partus comparatur motui critico.*
27 *Ad perfectè judicandum non satis est dies critica.*
28 *Crises absque humorum concoctione imperfectæ sunt, & malæ.*
29 *Crisim præcipuè efficit humorum concoctio.*
30 *Humorũ concoctioni respondet fœtus absoluta perfectio.*
31 *Vt perfecta humorum concoctio se habet ad absolutam fœtus perfectionem, sic semiconcoctio ad illius perfectionem initiatam, non absolutam.*
32 *In motibus factis antè humorum concoctionem, non operatur Natura per se, sed à morbo stimulata.*

34 *Natura*

34 *Natura non intendit hominem in septimo mense in lucem mittere. & num. 63.*

35 *Natura repugnante, omnia irrita. declara vt num. 38.*

36 *Septimestrem viuere, quomodò per accidens sit.*

37 *Natura per particularia non regulatur, sed solùm per vniuersalia.*

39 *Nulla certa regula assignari potest eorum, quæ per accidens eueniunt.*

40 *Antè septimum nullus viuit. & cur, num seq.*

42 *Auerrois, & aliorum opinio de seminum differentiis. confutatur numeris seq.*

46 *Nemo dat quod non habet.*

47 *Ea, quæ insunt Natura, insunt per se, & non per accidens.*

48 *Idem vir cum eadem muliere aliquandò septimestres, aliquandò nonimestres generat.*

49 *Proprietas, quæ triticum celeriùs, aut tardiùs maturescere facit, non in tritico solùm est, sed in solo, quod triticum recipit.*

50 *Proprietas generandi magis septimestres, quàm nonimestres, & hujusmodi, non tam ex parte seminis, quàm vteri est ponenda.*

51 *Proprietates, quæ à Natura sunt, non sunt diuisibiles.*

52 *Partus quandò naturaliter fiat.*

53 *Fœtus quandò ad exitum irritetur.*

54 *In septimo quandò nascatur fœtus.*

55 *Fœtus cur in septimo moueatur.*

56 *Motus in septimo excitatus, cur à Natura esse non possit ad eum finem, vt fœtus nascatur. & num. seq.*

58 *Fœtus in septimo jam auctior est, & majori indiget alimento, quàm in vtero habeat.*

61 *Qua ratione ex præternaturali caussa, & violenta fœtus nascatur in septimo.*

62 *Septimestris fit ex fortitudine virtutis. dic vt ibid.*

64 *Non omnes septimo mense dati illegitimi existimandi, ne insonti propter sontes injuria fiat.*

65 *Septimestris omnis illud peculiare habet, vt in nascendo aliqua ex parte inabsolutus appareat.*

66 *Septimestres quia debiles, non solent vt cæteri nascentes, plorare, nec sternutare, nec faces aut vrinam reddere, nec simile aliquod virtutis signum præbere.*

De Partu Septimestri.

QVÆSTIO III.

1 ABundè satis, vt mihi videtur, in hujus tituli principio probauimus, Naturam constituisse & homini, & quibuscunque cæteris animalibus certum sui ortus terminum, qui tamen tam in homine, quàm in cæteris animantibus congruam, & rationabilem latitudinem habet, neque ad præscriptas horas, aut momenta, sed neque ad dies, aut hebdomadas determinetur, cùm tanta esset indiuiduorum multitudo, & consequenter temperamentorum in illis variatio. At cùm sanciuissent omnes docti viri, terminum hunc esse indeterminatum ac incertum, admiserunt inter legitima nascendi tempora etiam 2 septimestre spatium, in quo primùm nasci hominem vitalem docuerunt; nos tamen priorem conclusionem non omnimodam habere veritatem jam demonstrauimus, & terminum illum ad nonum, & decimum restrinximus, & ex incerto certum fecimus, nunc autem consequenter demonstraturi, septimestrem peculiariter non ex naturæ instituto nasci.

Tametsi hic non solùm ab omnibus pro legitimo, & vitali habeatur, sed primus omnium & vniuersalis præceptor *Hipp. in lib. de Carnib. in f.* eos, qui septimo mense nasci posse hominem negant, vel mi- 3 rantur, imperitiæ notare videatur; quin & *lib. de Nat. Puer.* non modò vitalem hunc partum pronunciauit, sed pro ratione natum esse dixit; ita vt ea 4 verba, *pro ratione*, non aliud importare videantur, quàm *naturaliter*, sic enim aliàs iisdem verbis vsus, non aliud significasse illum liquet, vt passim eius munumenta testantur. Hippocratis auctoritatem, immò, vt videbatur, ipsam rerum experientiam secuti sunt omnes, & ex ejus auctoritate Leges septimestrem fœ- 5 tum pro vitali, & legitimo admiserut *l. septimo. ff. de stat. hom. & ibi Bart. num. 1. l. Intestato. §. fin. de suis, & leg. hæred. Alex. in l. Gallus. ff. de lib. & Posth. num. 21. Ias. in l. Quod dicitur. ff. eodem. num. 13. Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuoc. don. Gloss. suscep. lib. num. 205. Cagnol. in l. 1. ff. si cert. pet. num. 188. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 89. num. 34. & 37.* & cæteri Iurisperiti omnes, nullo excepto. 6

Consentiunt pariter omnes Philosophi ac Medici, quotquot in hanc pænè diem extitere. *Plato 5. de Rep. vers. med. Arist. de hist. Anim. lib. 7. cap. 4. & alibi Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 5. Gal. in lib. de septim. par. Alex. lib. 1. problem. 48. Soran. Ephes. in Isag. in artem Med. cap. 16. Macrob. in Somn. Scipion. lib. 1. cap. 6. Auicen. 21. tertij, tract. 2. cap. 1. Theod. Priscian. ad Euseb. lib. 4. Fernel. cons. 55.* & cæteri omnes, pro quibus satis sit adduxisse nouissium Medicum *Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. part. 4.*

Soli contra vniuersos stant *Lalamant. in comm. in* 7 *lib. 2. Gal. de dieb. decret. & Fortunat. Fidel. lib. 3. de Relat. Med. cap. 7.* qui liber multa ac proficua doctrina refertus est, & simile huic nostro argumentum continet Hi septimestrem, & octimestrem fœtum præter naturæ intentionem nasci, asserere non dubitarunt, immò Lalamantius abortiuos esse 8 voluit. Et licet illi multò antè, quàm ipse, ejus fuerint opinionis, non tamen antè in eorum lectionem incideram, quàm in eam opinionem, nullo auctore, sed sola suadente ratione venissem, vt facilè patebit his, qui hæc cum illorum scriptis conferre voluerint. Probare ergò jam enitar cum Lalamantio, ac Fortunato, quòd fœtus in septimo ex natu- 9 ræ intentione non nascitur; primò enim, quod imbecillum ita est, vt semper tale sit, id contrà Naturam esse, ratio ipsa dictat. *Arist. problem. sect. 10. problem. 30.* sed talis est septimestris fœtus, ergò contra Naturam illum esse, non ambigendum. quòd verò talis sit septimestris, neque ipse Hipp. negat, 10 cum plurimùm interire affirmet, neque Arist. dissentit, qui in sæpius citatis locis præsertim *septimo de hist. Animal.* licet vitalem primum illum exire dixerit, tamen infirmum esse concludit, vt qui imperfectus nascatur, & membris non absolutis; nec mirum, cùm præueniat generationem perfectam, *eod.* 11 *Arist. test. 4. de Gener. Anim. cap. 6.* quod quidem à Natura esse non potest, à qua perfectè, & in suo tempore nasci cuilibet indiuiduo datum esse, omni- 12 nò assentiendum; secùs enim dicendo, natura perfectionem in omnibus non intendens, jam fine orbata videretur; at ipsa operatur propter finem, & 13 finis dici omnis actionis perfectionem, & vice versa; vbi enim reperitur finis, ibi est perfectio, & vbi 14 reperitur perfectio, ibi etiam & finis, vt abundè suprà demonstraui. Nullum ergò animal, & multò 15 minùs homo præuenit in nascendo generationem

perfectam,& si præueniat,præter naturæ intentionem illud euenire dicendum, vt de septimestribus euenit.

Secundò, cùm partus non nisi ex defectu alimenti fiat, vt explicat *Hipp. in libro de Nat. Puer. vers. fin.* & aliquandò hic defectus naturaliter eueniat, eo quod ad debitam magnitudinem jam fœtus perductus sit, aliquandò verò non naturaliter, eo quod mater vel ob morbos, vel ob aliam quamcunque caussam sanguine depauperata sit, aut illum fœtui subministrare prohibeatur; proculdubio, quòd tunc naturaliter euenire dicendum, cùm fœtus & absolutus, & vegetus, & viuidus in lucem progreditur, si verò contrà eueniat, à Natura non fuisse talem defectum, asserendum. at septimestris fœtus & inabsolutus, & debilis, & minimè viuidus 19 nascitur, cùm vt plurimum intereat ex iis, quæ ex Hipp. & Arist. adduxi, ergò in septimestri partu defectum hunc nutrimenti non naturaliter euenisse, & consequenter illum non à Natura, sed à vi, ab accidenti, à morbo in lucem mitti, concludendum.

20 Tertiò, vna eademque fœmina, quæ multos pariat, omnes penè nonimestres, aut decimestres parit, raro autem vnum, aut alterum septimestrem. 21 cùm verò partus, vt dixi, ex alimenti defectu fiat, nulla assignari potest ratio, cur hic defectus tam celeriter nunc euenerit, vt in septimo successerit, aliàs autem ad nonum, aut decimum vsque retardauerit. Quòd enim in hac ipsa fœmina defectus iste adeò præcox à Natura non fuerit, patet, quia vt plurimum per duos, aut tres menses suprà quàm nunc euenerit retardauit aliàs. Si ergò à Natura 22 non est, à morbo est, nam oporteret, si à Natura fuisset, vt semper tam celeriter in vna, eademque muliere euenisset, & si simel septimestrem ea de causa generauit, semper, aut saltem vt plurimum debuisset septimestres generare; at cum vt plurimum nonimestres, & decimestres pepererit, manifestnm indè fit, defectum illum alimenti tam celeriter euenientem, ac accidẽti fuisse, & consequenter à morbo.

23 Quartò, celeritas nascendi non solùm monstrat 24 fœtum calidiorem, sed etiam fortiorem, & perfectiorem, vt probat *Augen. lib. 1. de part. hum.* non enim aliam ob caussam mas celeriùs vt plurimum nascitur, quàm fœmina, nisi quia mas & calidior, & fortior, & perfectior est fœmina, vt aliàs dixi; Si ergò naturalis est terminus nascendi in homine septimus mensis, vt nonus, & decimus sunt, proculdubio quòd quilibet septimestris tantò erit quolibet nonimestri, aut decimestri fortior, & calidior, & perfectior, quantò præ aliis ortum accelerauit, septimestres ergò inter homines deberent esse Hercules alteri, aut Achilles; sed an hoc ita sit, credo, quòd quilibet homo videat; ergo certè nullum ea temeritate donari puto, qui contrà quotidianam experientiam tale quid affirmare audeat. nam & ipsi contrariæ sententiæ assertores, & acerrimi defensores id non audent firmare, sed potiùs contrarium, inter quos *Augen. 2. de par. hum. cap.* 4. hoc ipsum concedit, ejusque rationem inuestigare conatur, nimirum cur sit, quòd septimestri naturaliter nascente, de raro tamen viuat, concluditque, non ob aliud id euenire, nisi quia & imbecillior sit, neque decenti corpulentia dotatus, neque integrè formatus, cùm tamen potiùs ex his arguere debuisset, eum non esse naturaliter natum, sed præuenisse tempus perfectæ generationis, & antè Naturæ intentionem ab accidenti in lucem fuisse expulsum.

Sunt prætereà, qui septenario numero adeò addicti sunt, vt ex ejus solummodo vi, ac energia fœtum septimestrem viuere ariolentur. Sed posthabita pro nunc hac numerorum actiuitate, & illa iis, qui eam admittunt ad libitum concessa, tamen ex ipsorummet decretis sic disseramus. Conceptio- 25 nes, abortiones, & partiones eodem tempore judicantur, quo & morbi, & sanitates, & mortes cunctis mortalibus contingunt. *Hipp. in lib. de sept. part. & lib.* 1. *prænotion. tex.* 1. *in f.* vndè est, quòd ipse motus partus comparetur motui critico. *Gentil.* 26 *in lib. quæst. & tract. Medic. quæst.* 40. constat au- 27 tem, quòd in morbis ad perfectè judicandum ita vt naturam spontè operari contingat, non satis est ipsa solùm dies critica, sed requiritur, vt humores concocti, & ad naturalem æquabilitatem sint redacti, omni morbifica caussa seorsim relegata, vt contrà illam insurgens Natura possit pro arbitrio illam ab ægro corpore expellere, & ipsum ad sanitatem, quam intendebat, reducere. Ita *Lalam. vbi supra cap.* 2. absque hac ergò humorum con- 28 coctione euenientes crises prorsùs imperfectæ, minùs tutæ, & malæ omninò sunt, ita testante *Hipp.* 2. *epidem. sect.* 1. *&* 2. *Prorhet.* & docet abundè *Gal. in lib. de crisibus*, præsertim verò *lib.* 3. *cap.* 3. *&* 29 *seq. class.* 4. *& alibi sæpè.* quinimmò humorum ipsa concoctio præcipuè crisim efficit, vt firmat doctissimus *Fracastorius in lib. de dieb. crit. cap. 6.* At in partu quid illud est, quod humorum concoctioni 30 respondeat, nisi ipsius fœtus perfecta, & absoluta constitutio, & conformatio, quæ non solùm ad esse, sed ad bene esse sit necessaria? sicuti & in morbis non sanitas solùm à crisi perfecta, & bona 31 habetur, sed sanitas tuta, & vndequaque salua. At quemadmodum perfecta humorum concoctio se habet ad absolutam fœtus perfectionem, sic & semiconcoctio, vel concoctionis initium se habet ad non absolutam, aut solummodò initiatam fœtus perfectionem; & quemadmodum non benè, nec perfectè mouet natura, sed diminutè, & malè, cùm humores adhuc semiconcocti existunt. *Hipp.* 2. *Epid. vbi supra.* licet in die critica mouet; sed magis perfectè, ac plenè, meliùs, ac tutiùs concoctis existentibus humoribus, licet in alia die, quàm in critica moueat, vel saltem non in die primæ notæ, sic & non aliàs in fœtu etiamsi in septimo moueat, tamen, quia neque absolutus, neque omnimoda, & à Natura requisita fortitudine dotatur fœtus, non perfectè, sed diminutè, hoc est, non cum debita securitate mouet, sed meliùs, ac tutiùs in nono, vel decimo, fœtu jam ad debitam, ac totalem perfectionem deducto. Ex quibus eliciamus primò, quòd nihil operatur septenarius numerus in hoc casu, sed sola fœtus perfectio, aut imperfectio, licet sciam, & in nono & decimo terminis, vtpote nascendi naturalibus, hunc septenarium numerum Hippocratem, & cum eo cæteros omnes effinxisse, numeris, prout libuit, & magis ad rem suam faciebat, inter se combinatis, ac diuisis.

Eliciamus secundò, quòd quemadmodum in mo- 32 tibus factis antè humorum perfectam concoctionem etiam in die critica patratis, non ipsa natura per se liberè agens, sed & morbus cooperatur, qui naturam citiùs, quàm debeat ad mouendum exstimulat, sic & in partubus, qui antè perfectam fœtus absolutionem eueniunt (quam absolutionem non antè nonum, vel decimum aduenire jam probaui) semper morbificam caussam irrepsisse, & Naturam

non nisi coactam fœtum in lucem emisisse. Esse verò septimestrium perfectionem non absolutam, docet *Hipp. in lib. de Nat. Puer.* cùm septimum mensem initium perfectionis fœtibus afferre dixerit; non est autem absoluta perfectio tunc, cùm in initio est. vndè apparet septimestres inperfectos esse, respectiuè ad alios, cùm principium solummodò perfectionis, non verò totalem perfectionem adepti fuerint.

36 Denuò igitur hæc reiteremus. dico, quòd Natura non intendit, hominem in septimo debere nasci, & quòd, si aliquandò illud eueniat, à morbifica caussa est, atque ea de re septimestrem difficulter, & rarò esse vitalem, cùm antè tempus, & per vim in lucem progrediatur.

Instabis tamen, dicens: Quanam ratione fieri potest, vt septimestris præter naturæ intentionem nascatur, & tamen aliquandò viuat, cùm satis notum illud sit, Natura repugnante omnia irrita. num potest aliquod animal contrà Naturæ legem, ac dispositionem viuere?

37 Respondeo, quòd si vniuersalem Naturam respicias, penes quam fuit originaria illa dispositio, vt hoc animal nono, illud quinto, aliud sexto mense nascatur, hoc non nisi per accidens est: nam hæc vniuersalis Natura in pluribus regulatur, ea verò, quæ in particularibus eueniunt extrà ordinem ab ea determinatum, per accidens eueniunt. licet ergò septimestris ob id vitalis non sit, tamen per accidens aliquandò viuit; quandò vero dicitur, Natura repugnante

38 omnia irrita, hoc de Natura prout in particularibus subjectatur, intelligitur, non vt vniuersalis caussa est, nam quoad particularem Naturam septimestris fœtus pertinet, si fortia principia, ac vegetum calorem sortitus fuerit, tunc licet quoad vniuersalis Naturæ legem viuere non deberet, quià ab ejus dispositione defecit, tamen sua ipsa peculiari natura adjuuante possibile est, vt viuat, quod tamen, vt dixi respectu vniuersalis per accidens est.

39 Sed instabis iterum, dicens: Nulla certa regula dari potest eorum, quæ per accidens eueniunt, at

40 contrà de termino septimestri in nascendo datur certa regula, quia antè hunc terminum nullus est vitalis, contrà verò in hoc termino, quod quidem clarissimè ostendit, septimestrem non per accidens, sed ex sua natura esse vitalem.

Respondeo eam regulam non esse omninò veram, nam & aliquandò etiam in sexto, immò & in quinto mense nati vitales fuerunt, si doctis viris fidem habere volumus, vt probat *Augen in libro de part. humano*, sed verum est, magis de rarò viuere natos ante septimum, quàm in septimo, &

41 octauo, quia non antè hos terminos per os nutriri possunt; at nullus vitalis nasci potest, qui per os non possit enutriri. *Gal.* 15. *de vsu par. cap.*7. In septimo verò quia jam per os nutriri potest, si vt dixi, fortia principia fœtus sit fortius, ac vegetum calorem, licet cæteris conditionibus ad vitam certam traducendam necessariis destituatur, potest aliquandò viuere, quamquam plurimum ex prædictarum conditionum defectu non viuit.

42 Sed remanet adhuc confutanda Auerrois, Fracastorij, Valleriolæ, Bonauenturæ, Roderici à Castro, etsi aliorum ea sententia est, quæ inter humana semina quasdam differentias somniauit, dicens, quòd quemadmodum in genere tritici aliud est, quòd quatuor mensibus, aliud quod seriùs, aliud quod maturiùs semen proferat, sic & inter humana semina aliud esse firmat, quod septimestres, alterum, quod octimestres, tertium, quod nonimestres, aut decimestres fœtus procreet.

Nam præterquàm quod hoc ipsum à natura esse oporteret, & non esse à Natura demonstrent suprà adductæ rationes, hanc physicam quamdam commentationem esse, apparere potest ex sequentibus.

43 Primò etenim non declaratur, cur hæc proprietas magis insit semini humano, quàm belluino, neque vllam ejus rei assignare possunt illi saltem apparentem rationem. Secundò quærere possumus ab iis, num hæc proprietas in humano semine, sit

44 occulta vel manifesta; si sit manifesta, jam patet, ex temperamentorum differentiis illam originem duxisset; & hac ratione necessariò quilibet eodem temperamento constans tales fœtus deberet procreare, vt si, exempli gratia, dicas ex calido, & sicco temperamento eam proprietatem in semine consurgere, vt septimestres generet; & ex frigido & humido, vt nascantur decimestres, omnes calidi, & sicci septimestres, & omnes frigidi, & humidi decimestres generare deberent; at verò tam ex calidis & siccis, quàm ex frigidis & humidis, & septimestres, & octimestres & nonimestres, & decimestres generari in horas videmus, immò ex vno eodemque semine diuersos fœtus nasci.

45 Quòd si ab occulta proprietate hoc habere humanum semen velis omni procul dubio, quòd, nisi velis talem proprietatem cælitus in hunc virum, aut mulierem immissam, ex parentis semine eam

46 sortitum fuisse, confitendum, & quia nemo dat, quod non habet, *Plato in Alcibiad. primo, seu libr. de Natura humana*, facit pro Iureconsultis *l. Nemo plus Iuris. ff. de reg. Iuris. Maluas. Cons.* 18. *num.* 19. *vol.* 1. *Ruland. Cons.* 92. *num.* 3. *Tom.* 2. *Gratian. discept. For. cap.* 730. *num.* 30. necesse est etiam parentem ea proprietate fuisse dotatum, & sic de reliquis; nam in ceteris omnibus, quæ occultam aliquam proprietatem à Natura habēt, sic & non aliter euenire conspicimus. Ex his ergò consequens esse videtur, vt solummodò quædam peculiares familię septimestres, nonnullæ octimestres, cæteræ nonimestres, aut decimestres generarent, non vero promiscuè vna familia, immò vnus idemque vir, aut mulier modò septimestrem, modò nonimestrem procrearet; hasce tamen familias nullibi terrarum vnquam reperiri audiui, fortassè in Sibillia, vel alibi gentium eas familias extare vel ipse Auerroes vidit, vel à muliercula illa sua vicina accepit, cui majora etiam misteria accepta referebat. Sed sit hæc

47 proprietas solius indiuidui, vt magis septimo, quàm octauo, aut nono filios procreet, cùm ea, quæ insunt natura, insunt per se, & non per accidens (nam tale principium dicitur Natura) ita vt non possint esse, & abesse à subjecto, in quo sunt, hoc indiuiduum, quod ea proprietate donatur, deberet semper septimestres generare, & tamen eundem virum eidem

48 mulieri copulatum, aliquandò septimestrem, aliquandò octimestrem generare constat, plurimùm verò nonimestrem, quomodò ergò talis proprietas à Natura esse dici potest?

49 Prætereà proprietatem illam, quam in tritico inesse pro exemplo adducunt, etiamsi realiter ita se res habeat, quod vnum celerius alio maturescat, tamen non tantùm in tritico reperiri, quantùm in solo, quod illud recipit, manifestum est: quia hoc ipsum triticum, quod sex mensibus in hoc solo maturescit, constat in occidentales regiones delatum sexaginta dierum spatio maturum extitisse; ergò

Proprietas illa non est ex parte seminis, sed ex parte soli semen recipientis. sic & non aliter humano semini euenire necesse esset: nam sicuti triticum ob maiorem, aut minorem soli vbertatem, ac pinguedinem, aut culturam, celeriùs, aut tardiùs maturescit, ita & humanum semen pro vteri, in quem illabitur, maiorem, aut minorem fœcunditatem, & dispositionem ad generationem seriùs, aut citiùs fœtum perficere deberet, ita vt illa proprietas magis fuisset ponenda ex parte vteri, quàm seminum, vel saltem ex parte vtriusque, & sic non magis ex parte viri, quàm mulieris. quòd si ita se res habet, à natura ea proprietas esse non potest, cùm proprietates, quæ à natura dependent, non sint diuisibiles. nam qua ratione Natura eam proprietatem duobus indiuiduis indidit non vno eodemque vtero, immò non vno eodemque loco, aut tempore natis, immò temperamento, ætate, ac toto cælo inter se dissidentibus, vt vnum eius proprietatis medietatem, aliud alteram habuerit, quibus medietatibus simul iunctis ea proprietas insurgat, vt magis septimestres, quàm nonimestres, aut magis octimestres, quàm decimestres generare valeant?

50

51

Hæc igitur valere iam sinamus, & alias rationes discutiamus, quæ fœtum in septimo naturaliter nasci ostendere possent. Nam partus tunc naturaliter, & ex Naturæ instinctu fieri dici debet, cùm ab ipsa natura ad exitum irritatur fœtus; patet autem, quòd tunc fœtus ad exitum à natura stimulatur, cùm iam adeo auctus est, vt majori nutrimento, & majori loco, & liberaliori, seu potiùs simplici respiratione indigeat: hoc autem in ipso septimo euenire non solùm docet *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & Auic.* 21. *tertij. tract.* 1. *cap.* 2. *Petrus Apponen. quem adducit Tiraq. in l. si vnquam. C. de Reuoc. donat. Glo. suscep. lib. num.* 210. *vers. Nec tamen prætermittam*; sed & ipsa experientia manifestissimè ostendit, cùm videamus in septimo fœtum plerumque validos motus, vt exitum ab vtero quærat, excitare, & ad id assequendum totis neruis contendere, si ergò tunc nascatur suo fine, & à Natura sibi proposito potitur, & idcircò non nisi ex Naturæ instinctu fœtum in septimo nasci asserendum.

52

53

54

Ego (licet tantorum virorum, & Hippocratis præcipuè communis præceptoris reuerentia, non solùm à dicendo me prohibeat, sed penitùs deterreat) tamẽ veritatem cuiusuis hominum auctoritati præferens, liberè meam sententiam recitare non desistam.

Dico ergò, quòd fœtus neque eo fine, neque ea intentione in septimo mouetur, vt in lucem tunc temporis progrediatur, sed quia iam se ipsum auctiorem, & validiorem experitur; si etenim tales motus eò fine à natura excitarentur, multa indè absurda consequi necessarium esset; nam primò Natura semper, aut saltem vt plurimum suo fine frustaretur, cùm plerumque irritus sit motus ille, nam plerumque fœtus nono, aut decimo nascitur.

55

56

Secundò, si iis est Naturæ finis, vt homo nascatur septimo, & ob idipsum ipsamet Natura fœtum ad exitum stimulat; ergò nono, aut decimo illum nasci, præter naturæ intentionem est; atque hoc multò magis firmare potest, id quod ajunt, ex eo motu fœtum toto octauo mense in vtero ægrotare. ob morbum ergò exitum tanto tempore ad nonum nimirum vsque, aut decimum retardat; si igitur à morbo retardatur, cùm nascitur præter Naturæ intentionem tam serò nascitur.

57

Tertiò, si ob id, quod fœtus in septimo jam auctior est, & maiori indiget alimento, exitum quærit, multò magis hoc efficere deberet sequentibus temporibus, cum multò major sit; at in octauo dicunt illum ægrotare, sed quid si decimo hic nasci debeat, cur in nono ingentes illos motus non excitat, & si excitat, & tamen tunc non nascitur, cur non ægrotat iterum toto decimò? immò nascitur decimo, & maximè omnium vitalis est.

58

Deniquè septimestres cæteris essent multò magis vitales & fortes; nam illi ab vtero exeunt sani, & à nullo morbo exagitati, cæteri autem non antè, quàm in vterò per quadraginta dies ægrotauerint. Scio verò multos doctos viros non de omnibus intelligi velle, quòd ægrotent, sed de aliquibus tantum. eorum tamen dicta veluti circa rem à veritate alienam, & ab imaginatione solummodò dependentiam habentem, versantia, mille ambagibus implicata comperies, & inter se ipsa non parum discrepantia.

59

Cùm ergò motus ille non eo fine à Natura in septimo excitetur, vt tunc fœtus nascatur, non mirum est, si vitalis plurimùm non sit in lucem tunc veniens, quia subesse necesse est aliquam vim præternaturalem, quæ illum ab vtero detrudat; & sic non ob aliud aliqui nascuntur in septimo, nisi ob proprium, aut matris morbum, vel quia validiores motus, quàm par sit, excitantes, aliquandò ligamenta, quibus vtero annectuntur, per vim dirumpunt, & ante tempus nascuntur. Neque fortasè aliter euenit, iis, qui tam validè mouentur ob id, quod cæteris validiores existant, quàm eueniret iis, qui supra vires exercerentur; ex hoc enim promptissimè in morbum laberentur. sic etiam nonnulli ex his ex valida agitatione in morbum aliquandò labuntur, à quo stimulati ab vtero immaturi exeunt.

60

61

Atque hinc patet, quomodò saluari possit dictum *Alex. Probl. lib.* 2. *problem.* 48. *& Auicennæ* 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 1. quorum auctoritatem sequitur *Mercurius in sæpiùs citato lib.* della Commare, *lib.* 1. *cap.* 7. quod septimestres fiat ex fortitudine virtutis & velocitate, ac virtute creatricis, & formatricis, ex quorum sententia concludere licet, non solum septimestrem esse vitalem, sed etiam fortis complexionis, vt probat *Lemn. de occul. Natur. mirac. lib.* 4. *cap.* 22. Dico enim, quòd aliqui ex iis, qui in septimo nascuntur, non ex matris, aut proprio aliquo morbo, sed quia, vt dixi, validiores motus excitantes ligamẽta per vim desruperunt, cæteris quidem fortiores erant, & principia validiora sortiti; sed quia quoad tempus, quo debebant in vtero perfici, deficiunt, nec tantum alimenti, quantum illis ad conueniens robur acquirendum satis erat, hauserunt: idcircò non vitales vt plurimùm sunt; tamen aliqui eorum ob innatam ipsorum fortitudinem aliquandò vim illam sustinere possunt, & defectum alimenti supplere, & viuere, licet plures eorum nunquam adeò viuidi, vt nonimestres & decimestres sint; perpauci autem existant, qui viuentes ad naturale, & sibi à suis primordiis communicatum robur redeuntes, non minùs quàm alij hominum fortes, ac vegeti consenescant, & ad vltimam senectutem prosperè deueniant.

62

Ex his ergò satis mihi sit demonstrasse, hominem in septimo mense ex instituto & ordine Naturæ non nasci, sed à morbo, ac præternaturali quadam vi in lucem expelli. quia tamen negari non potest aliquandò septimestrem viuere, exindè concludendum minimè est, omnes septimo mense natos illegitimos esse, si viuant, ne vni propter alterum iniuria fiat; atque ea de re, si aliqua coniectura certa haberi posset,

64 qua assequeremur, quandonam verè septimò mense natus sit aliquis, operæ prætium esset adducere. Itaque, vt ex superioribus, & auctoritate Arist: jam patet, omnes septimestres illud peculiare habent, vt in nascendo aliqua in parte non absoluti 65 appareant: nam vel capitis commissuris hiantibus, ac hiulcis nascuntur, vel aurium meatibus occlusis, aut nimis patentibus, vel hærentibus inter se manuum, pedumque digitis, prodice etiam vel nimis amplo & adaperto, vel nullo modo reserato, ossibus etiam inter se disiunctis, vel adeò tenellis, vt nulla debita duritie dotentur, sed nerueam potius habere substantiam videantur, ita vt cranium interdum non minus ac si membranaceum esset, plicari facillimè in nonnullis sit animaduersum; & aliis notis hisce similibus insigniti semper, & vbique nascuntur, quod eorum impetfectionem præmonstrat. Sic etiam & quia ob iam passam vim debiles sunt effecti, 66 nascentes non vt cæteri factitant, plorare solent, nec sternutare nec fæces, aut vrinas reddere, nec simile quicquã efficere, quod viuidam, ac fortem naturam ostendere possit. viuentes autem aut vita breui fruuntur, neque omnes percurrunt ætates, sed iuuenes, aut etiam adolescentes commoriuntur, aut eas ætates quàm breuissimas peragunt, ita vt quàm citissimè consenescant, qui etiam, licet ad quinquagesimum, aut sexagesimum annum perueniant, tamen valetudinarij, & morbis maximè obnoxiam vitam transigunt. corpore insuper sunt plurimum pusillo, tenui, gracili, & externis iniuriis mirum in modum exposito. vulgo etiam prouerbio jactare solent, cùm hominem intellectu captum significare volunt, eum non habere menses omnes, nam tales vt plurimum stolidi visuntur, & non integrum rationis vsum esse adepti. qui ergò secùs vel nascuntur, vel viuunt, (dummodò nullũ ex his signis habeant, nam satis est, si nonnulla appareãt) pro septimestribus, mea sentẽtia, non habendi, neque pro legitimis acceptandi. Et hæc quidem locum, ac veritatem habere vt plurimùm & secundũ plurimùm dico; nam aliàs ex septimestribus visi sunt aliqui in viros euasisse eximios, & fortes, & absolutos, non quoad corpus solùm, sed etiam quoad animum; hi verò tantum robur in suæ generationis radice sortiti fuerunt, vt tantumdem vix perpauci aliorum hominum sortiantur; vndè inter Naturæ monstra tales septimestres conumerandi; sed & hos in nascendo, aliqui ex prænominatis signis, sese non iusto tempore nasci, palam fecerunt, licet dehinc naturali robore præualente, omnem morbificum statum facilè superauerint. Ad Lemnium verò aliàs in his quæstionibus responsum est, itaque aliud hic non addo; nonnullæ denique remanebant dubitationes eluendæ, ac quædam problemata enodanda de septimestri fœtu, quæ quia etiam seq. quæstioni aptari possunt, ne hæc longiùs, quàm par sit protrahantur, in sequenti discutientur.

SVMMARIVM.

1 *Octimestris nullus vitalis ex Hippocratis sententia.*
2 *Octimestris habetur tanquam mortuus.*
3 *Octimestris vltrà octo dies viuere non potest.*
4 *Octimestris est abortiuus. contrarium ibid.*
5 *Octimestris ex sui Natura est magis vitalis, quàm septimestris. & num. 8.*
6 *Ad totalem fœtus perfectionem requiritur saltem spatium nouem mensium.*
7 *Quantò magis à nono distat partus, tantò imperfectior.*
9 *Octimestris est perfectior septimestri.*
10 *Prima ratio, cur octimestris non sit vitalis ex aliorum opinione. confutatur. num. 16.*
11 *Fœtus in octauo necessariò laborat.*
12 *Prægnantes octauo malè habent.*
13 *Secunda ratio. confutatur num. 20.*
14 *Tertia ratio, duo esse humani partus tempora. confutatur num. 25.*
15 *Cur solus septimus & nonus sint naturale spatium nascendi.*
17 *Ægrotare est quid de directo contrà Naturam.*
18 *Octimestris quomodò non vitalis.*
19 *Quod ex accidenti est, potest esse, & non esse.*
21 *Fœtus in septimo non mouetur ex Naturæ intentione ad exitum.*
22 *Fœtus in septimo cur moueatur.*
23 *Non est necesse fœtum toto quadragenario vires reassumere.*
24 *Multi fœtus in principio noni validissimos edunt motus, & tamen non nascuntur.*
26 *Non potest septimus fœtui maiorem perfectionem præstare ob id, quod septimus est.*
27 *Nullus numerus habere potest efficientiam aliquam.*
28 *Res non sunt propter numerum, sed numerus propter res.*
29 *Octimestrem ob defectum septenarij numeri non esse vitalem, est falsum.*
30 *Tam septimestris, quàm octimestris imperfectus.*
31 *Septimestris facilius viuit, quàm octimestris. & cur, num. seq. & num. 38.*
33 *Octimestres cæteris imperfectiores.*
34 *Fœtus quantò recentior, eò faciliùs à morbifica caussa lædi potest.*
35 *Plures abortus contingunt fœtu recentiore existente.*
36 *Quadraginta dierum termino præterito fœtus validiores existunt.*
27 *Tam septimestris, quàm octimestris à morbifica caussa in lucem expelluntur.*
39 *Nonimestres cùm abortiuntur nunquam viuunt.*
40 *Ante septimum cur non viuat fœtus. & num. seq.*
42 *Tantùm resistere potest septimestris, quia debilior leuiori caussæ quantùm octimestris, quia fortior caussæ fortiori.*
43 *Debile à leui caussa mouetur, forte autem etiam à forti non mouetur.*
44 *Id attendi debet, quod à Natura est, non quod ex accidenti.*
45 *Septimestres, & octimestres vel simul reijciendi, vel vtrique simul acceptandi.*

De octimestri Partu.

QVÆSTIO IV.

NOn minor, sed fortassè multò maior contentio est circà octimestrem partum, quàm fuerit circà septimestrem; sed vt septimestrem oppugnaremus, vix vnum, aut alterum coadiutorem habuimus, vt verò octimestri tantisper faueamus, non desunt fortes illi quidem, ac acerrimi propugnatores, cum quibus iam pro illo contrà cæteros dimicari paramus.

Pro parte tamen aduersa primùm comparet Hipp. cuius aspectu animo consternantur omnes contrariæ partis fautores: hic enim *in lib. de Carnib. circa f. & lib. de octim. part. in princip.* vitam omninò octimestri partui denegauit; ita vt incassum penitùs in- 1 sudauerit *Bonauentura in lib. de octim. par.* vt illum

inuitum in contrariam sententiam alliceret. Porrò. tanti præceptoris auctoritatem omnes secuti videntur. *Aristot. 7. de hist. Animal. cap. 4. Plin. Nat hist. lib. 7. cap. 5. Auic. 21. 3. tract. 2. cap. 1. & ex Iurisperitis Bart. Bald. Alciat. Tiraq. Soccin. sen.* cæterique omnes, quorum omnium tam Iureconsultorum, quàm Philosophorum, ac Medicorum, aliorumque magnorum hominum auctoritates plenissimè cumulat *Bonauentura vbi sup. lib. 1. & 2. & in prædicti operis comp. cap. 1. & seq.*

Sed non solùm pro non vitali pronuntiarunt ipsi 2 Iureconsulti octimestrem fœtum, sed eum haberi voluerunt tanquam mortuum. *ita Alciat. in l. qui mortui ff. de verb. signif. Afflict. decis. Neapolit. 226. num. 4. & ibi addentes num. 1. in princip. Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuoc. don. Glo. suscep. lib. sub num. 205. Soccin. Iun. cons. 35. Clar. lib. 3. sent. §. Testamentum. num. 3. vers. sed quid si iste. Bosius quæst. 220. per totam. Burs. cons. 64. num. 18. volum. 1.*

Quin etiam *Addentes ad Afflict. vbi sup. in verb. viuere, & Mascard. concl. 1146. num. 8. volum. 3.* 3 octimestrem vltrà octo dies viuere non posse firmarunt, 4 tandemque eò res deuenit, vt non dubitauerit *Tiraq. vbi proximè. num. eod. & pluribus seq.* octimestrem inter abortiuos fœtus connumerare, aliquorum auctoritatem fortassè secutus, apud *Gell. Noct. Attic. lib. 3. cap. 16. in f.* cum quibus etiam concordant. [*Soccin. in l. cum Auus. num. 110. ff. de condit. & demonstr. Paris. cons. 56. num. 6. & seq. lib. 2. Clar. in §. Testamentum q. 45. num. 3. Mart. Vot. Pisan. 55. num. 6. Becc. cons. 74. num. 56. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cas. 89. num. 56. & de Præsumption. lib. 4. Præsumpt. 111.*] ex nostris *Lalaman. in 2. Gal. de diebus decret.* contrà quos tamen sunt *Auzen. de part. hum. lib. 2. cap. 16. & Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæst. 29. & 30.* si tamen veritatis studium præceptorum reuerentiam superare debeat, profectò rei natura optimè perpensa, affirmandum mihi videtur cum *Card. contrad. Med. lib. 1. contrad. 8. tract. 3. in fin.* octimestrem ex sui na- 5 tura esse magis vitalem septimestri, etiamsi ex accidenti contingat, vt difficiliùs viuat ille, quàm hic.

Nec temerè, & absque ratione hæc prolata fuisse, quisquis sit, fateatur, antequam nostræ assertionis veritatem ex sequentibus eliciat. nam cùm ex iis, quæ & nos suprà adduximus, & Lalamantius *suprà cit.* 6 *comm.* protulit, abundè demonstratum sit, non minus spatium, quàm nouem mensium requiri ad to- 7 talem fœtus humani perfectionem, sequitur indè, quòd quantò magis fœtus ab eo spatio distabit, tantò minori perfectione dotatus erit, quantò vero minùs majori. Sed sic est, quòd septimestris magis ab eo spatio distat, minùs verò octimestris, ergò magis à naturali perfectione distat septimestris; quod si verum est perfectiorem esse magis vitalem, omni proculdubio octimestris est magis vitalis sep- 8 timestri. Esse verò perfectiorem non solum ex majo- 9 ri temporis diuturnitate, qua in vtero moram traxit notum est, sed etiam patet ad sensum, siquidem octimestris & maius robur habet, & solidiora membra, & magis formata, & calorem etiam vegetiorem quippè qui à superflua, ac primigenia illa humiditate eo minùs obruatur, quò magis à suo principio elongantur, cùm illam indies grandior factus deperdat; qua tamen ratione fiat, vt septimestris faciliùs, & frequentiùs viuat, quàm octimestris, deinceps monstrabo.

Sed perpendamus jam obsecro rationes, ob quas voluerit Hipp. & cum eo cæteri omnes, octimestrem absolutè viuere non posse, ita vt illum cum vita repugnantiam quandam habere demonstrauerint, quibus adductis eis pro viribus satisfacere nobis liceat, ac dehinc propriam sententiam non nisi rationibus firmissimis illis quidem fultam in medium afferre.

Tres igitur in vniuersum rationes assignantur huius fatalis periculi, & mortis ineuitabilis octime- 10 stris fœtus, & prima quidem, de qua *Hipp. in princ. lib. de octim. par.* ea est, quia cùm fœtus in octauo mense affligatur, & ægrotet, si huic afflictioni succedat etiam labor qui in partu subitur, puer absque dubio ex necessitate perit. laborat autem fœtus necessario 11 in 8. mense duplici de caussa, quarum vna est, quam in sequenti ratione adducemus, altera, quia matres octauo mense multùm fatigantur, ac malè 12 habent, vt experientia constat; ex matris ergò afflictione etiam ipse fœtus ægrotat, & tunc debilis existens ab vtero exiens facillimè commoritur.

Secunda ratio ex Hipp. mente ab aliis adducta 13 est, quæ sequitur, & affertur à *Tiraq. in sæpiùs citata l. si vnquam. glo. ead. num. eodem. vers. nec tamen prætermitam.* & dicit esse Auic. & Aponen. vt est, de qua etiam *Burs. in cit. cons. 64. num. 18. lib. 1.* & habet ita: Fœtus, inquiunt, qui iam ad septimum mensem peruenit, ex vtero egressum affectat, tum quia maiori alimento indiget, tum etiam quoniam aërem ad respirationem liberiorem exposcit, quamobrem moueri incipit, & exitum quærere; quod si nascatur, benè quidem se res habet, & viuit, sin minùs, à præcedenti labore defatigatus, & debilis effectus, necesse est illum ægrotare per quadraginta dies, vt Hipp. placet, si verò antequam vires reassumat, adhúc ægrotans exitum ab vtero sibi paret, à subsequenti, quem in partu subit, labore magis magisque eneruatus, omninò incassum venit in lucem, non multò post interiturus.

Tertia ratio, de qua *Auic. loco cit. 21. tertij, & 14 alij*, hæc est. Duo tantùm sunt humani partus tempora, septimus nimirum, & nonus, seu decimus mensis. qui ergò extrà hæc tempora nascitur, præter Naturæ intentionem nascitur; non mirum ergò, si vitalis non est; cur verò solus septimus, & nonus 15 sint naturale nascendi spatium ipsi homini, est, quia, (inquit *Bonauentura in lib. de octim. par. in comp. c. 14.* & firmat multò ante illum *Alex. problem. lib. 2. problem. 48.*) spatium septimestre secundùm Naturam est, tum ratione nobilitatis formæ, ac temperamenti, tum ratione ipsius perfectionis fœtus. Nonimestre verò & decimestre secundùm Naturam sunt ratione magnitudinis, & perfectionis; octimestre verò ab vtriusque perfectione deficit. Qui ergò partus editur in octauo, vel edi debebat in septimo, & præ debilitate non potuit, & sic retardauit exitum, & tunc eadem debilitate affectus nascitur, & in nascendo ex eadem caussa multò magis laborat, quàm par esset, atque ea ratione facilè interit, vel debebat edi in nono, aut decimo, & à caussa morbifica stimulatus foras protruditur, & sic vitalis non est, neque esse potest, quia ante tempus nascitur. Omittam autē data opera nonnullas alias eius rei rationes, atque vnà cū his etiam Astrologicas, cùm eas potiùs ab Auctorum imaginatione, quàm à re ipsa originem habere putē.

Sed antequam his, quæ adduximus satisfaciamus, quid nos de ea re sentiamus, absque magna verborum circumuolutione dicamus. Octimestris fœtus non minùs ac septimestris sua natura non est vitalis, quia

quia antè debitum tempus naſcitur. facta verò comparatione inter ſeptimeſtrem, & octimeſtrem, & rei natura conſiderata, octimeſtris magis vitalis eſt ſeptimeſtri, ex accidenti verò fit, vt dehinc videbimus, vt magis ſit vitalis ſeptimeſtris octimeſtri. In hac ergò quæſtione illud quærendum eſt, vter ex rei natura magis vitalis ſit. Nunc ad rationes in contrarium adductas reſpondeo: ad primam, quòd quicquid ſit de eo, quod dicitur, fœtum in octauo menſe neceſſariò ægrotare (hoc enim licet commentitium credam, tamen diſcutere pro nunc non libet) ſcio hoc natura non eſſe, ſed ab accidenti, ægrotare enim eſt quid de directo contrà Naturæ intentionem. *Arist*. 4. *de Gen. Anim. cap*. 4. quantùm ergo eſt ex parte huius rationis, octimeſtris non ex defectu Naturæ, ſed ex accidenti non eſſet vitalis, atque hoc modo, plures octimeſtrium viuere deberent; nam id, quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe; ſi ergò ex accidenti non vitalis eſt, & ex natura ſua vitalis, plurimùm viuere deberet.

Secundæ rationi reſpondeo, quòd ſi verum eſt, fœtum in ſeptimo menſe egreſſum ab vtero tentare, & id non ob aliud euenire dicendum eſt, quàm quia maiori nutrimento, quàm in vtero habeat, & liberiori aëre ad reſpirationem eget, licet in vtero non reſpiret, vt multi Anatomici docent, profectò hæc retardatio exitus ad nonum vſque, aut decimum, præter Naturæ intentionem eueniret; quin etiam plurimi eorum, qui tamdiu exitum retardant, omninò ſuffocarentur, vel fame necarentur: nam ſi in ſeptimo tanto indigent alimento, quantum in vtero non habent, hæc egeſtas in octauo, immò in dies, & horas augebitur, & ſi in ſeptimo alimentum jam erat diminutum, in octauo, & nono omninò euaneſcet, & ſi toto hoc tempore in vtero commorabitur, fame omnimodè conficietur. ſic etiam, ſi vix affectante ſeptimo liberiorem aërem ad reſpirationem requirit, in octauo ac neceſſitate augeſcente, vix eo abſoluto ſuffocabitur. Deniquè ſi ex his cauſſis ſeptimo pueri exitum ab vtero quætunt, multò magis ea ipſa cauſſa in octauo vrgebit, & ſi quis eorum ſeptimo non moueatur, octauo omninò ob id ipſum, & majori cum impetu moueri debet. Non ergò ex his cauſſis ad exitum mouetur fœtus in ſeptimo, neque vt tunc temporis naſcatur, ſed quia tunc, vt aliàs dixi, ſe ipſum robuſtiorem, & viuidiorem experitur, quàm fuerit in præcedentibus temporibus. Reprobata ergò hac hujus ſecundæ rationis parte, quòd nimirum in ſeptimo fœtus ob id moueatur, quòd maiori nutrimento, & liberiore aëre indigeat, corruat etiam ſimul altera eiuſdem rationis pars neceſſe eſt, ſiquidem nullum laborem in illis motibus, niſi modum excedant, fœtus impendit, mouetur enim tunc validiùs quàm antè, nam & antè mouebatur, quia validior, vt dixi, ſe ipſo eſt; neque enim in ſeptimo ſolùm mouetur fœtus, ſed quolibet etiam menſe, vſquequò in lucem exeat, vt teſtatur *Ioub. lib*. 3. *er. popul. cap*. 2. non eſt ergò neceſſarium, vt ſequenti quadragenario vires reaſſumat, nam neque debilis ex iis motibus efficitur, non igitur duos labores ſuſtinebit is, qui in octauo naſcetur, ſed illum ſolum, qui in partu ſubitur; cum autem octimeſtris ratione temporis, & maioris membrorum roboris, perfectior ſit ſeptimeſtri, ex rei natura deberet, quantùm eſt ex huius rationis parte, faciliùs viuere, quàm ſeptimeſtris.

Sed ponamus, fœtum in ſeptimo laborem multum perpeti in motu illo, quo tentat ab vtero exire, & ipſum dehinc ob id toto octauo ægrotare; accedat etiam matris afflictio in ipſo octauo, ex qua etiam magis magiſque fœtus imbecillior euadat, tunç neceſſarium erit, ſi naſcatur in nono, hunç neceſſariò interire, nam quomodò non interiret, ſi tot laboribus, tot afflictionibus, tot morbis ſuccedat dehinc labor, & afflictio ipſius partus? Sed eſto, fœtus in ſeptimo ex Naturæ inſtinctu ſeſe ad exitum moueat ex cauſſis ſuprà enumeratis, eſto dehinç ægrotet ex labore fruſtrà perpeſſo, tamen vndè, obſecro, tam exquiſita neceſſitas dependet, vt toto ſequenti quadragenario vires reaſſumere debeat? an non altero robuſtior eſſe poteſt, & multò celeriùs ab exantlato labore ſeſe recolligere? ergò poterit aliquis fœtus in octauo naſci vitalis, & ratio hæc non vniuerſalis erit, & omnibus communis.

Sed & hoc ipſum concedatur, ex neceſſitate quemlibet per quadraginta dies ægrotare ob prædictum laborem: & tunc pone mihi fœtum, qui 182. die ſexe ad exitum moueat, & plurimùm colluctetur, vt exeat, hinc laboret hic, & quieſcat, ſeu ægrotet, vt dicunt, toto ſequenti quadragenario, poſt quod tempus naſcatur; profectò hic in octauo naſcetur, & tamen quantùm ad præaſſignatam rationem vitalis erit; nam ſi 182. diebus 40. addas, efficies dies 222. qui menſes erunt ſolares ſeptem & dies duodecim, Lunares vero menſes ſeptem & dies quindecim, plus minùs.

Sed quod hæc virium reaſſumptio, vt pleraque alia ab iis adducta, commentitium quid ſit, & rationale illud atteſtari poteſt, multos fœtus in principio noni menſis validiſſimos edere motus, ita vt matribus dolores afferant, quæ putantes partus tempus inſtare, ſeſe obſtetricibus committunt, tamen irritus euadit ille labor, quia tempus partus adhùc non inſtat, quod à Natura eius ortui eſt deſtinatum, & hoc labore non obſtante, paucis diebus tranſactis, ii ipſi deniquè validi, ac maximè vitales in lucem veniunt, abſque hoc quod toto quadragenario ex perpeſſo labore in noni principio vires reaſſumant. Eius rei teſtimonium habes apud *Ariſtot*. 7. *de hiſt. Anim. cap*. 4. dicentem, *Parturire interdum mulieres videntur, cum tamen tempus non ſit*, quod & quotidiana experientia firmat, & ipſis mulierculis notum eſt.

Plurimùm inſuper me ædepol angit ſeptimeſtris ſpatij circumſcriptio, & qualis ea conſtitui debeat in hoc caſu: nam ſi, exempli gratia, poſtremo ſeptimi die, vel etiam hora fœtus exitum tentet, & tantiſper octaui menſis portiunculam attingat, dicant obſecro, qui ſeptimo adeò fauent, & octauum adeò odio habent, num hic victurus ſit, nec ne, nam labor, quem ſubiuit ſeptimi menſis fuit, & ab eo incepit motus. ſic & in fine octaui ſi exitum quærat, & retardetur vſque ad nonum initiatum, num quia motus ab octauo originem habuit, vitalis hic non erit? ſed hæc iam valere ſinamus.

Ad poſtremam rationem dicamus, illam non probare id, quod ſupponit probatum, nimirum duo eſſe tantum humani partus tempora; nam quod de ſeptimo dicitur, ſi eam præminentiam, & perfectionem habet, quam prædicant, non ſolùm, vt aliàs dixi, quilibet in ſeptimo in lucem veniens maximè vitalis eſſet, ſed cæteris perfectior, ac magis vitalis, cùm tamen conſtet, multos, immò omnes vt plurimū interire, & non eſſe ea perfectione munitos, quæ ad vitam traducendam requiritur. Deficiente ergò fœtús perfectione, ſeptenarius numerus nihil operari

potest, vt latiùs supra ostendi; neque enim septimus, ob id, quòd septimus est in numero potest maiorem perfectionem fœtui præbere, neque quoad vires, neque quoad membrorum absolutionem; immò hoc multò magis efficit octauos ratione temporis, cùm per eum licuerit fœtui majorem moram in vtero trahere, & maiori alimenti copia se ipsum munire, quòd etiam si velis septimum, vt septimus mensis est, aliquam perfectionem fœtui subministrare, iam octimestris, & eam habet, & quam etiam ab octauo ratione distantiæ temporis, vt dixi, recipere potuit, at si octimestris imperfectus est, vt experientia ipsa satis superque declarat, multò magis debet dici imperfectus septimestris, neque enim fieri potest, vt si quam perfectionem septimestris sit adeptus, illa octimestri adempta fuerit. Sed quænam est ista perfectio, quam à septenario hoc numero acquirit fœtus? nam cùm in numero dierum, qui septem menses complent, millies septenarius numerus reperiatur, ipsum quicquam neque quoad vires, neque quoad corporis perfectionem nisi temporis ratione operatum esse vides. at cur hic idem numerus septenarius, qui in sex mensibus plusquam quatervigesies multiplicatur, & in octo mensibus plus quam trigesies, aut quadragesies magis suam efficientiam ostendit in septimo mense, quàm in aliis. egò quippè & fœtus perfectionem maiorem, quàm in præteritis diebus, & dentire, & pubescere, & huiusmodi non eius numeri septenarij ratione, sed potius, vt dixi, ratione distantiæ temporis fieri crediderim, quod experientia ipsa veritatem habere demonstrat, cùm non semper in omnibus eòdem tempore contingant, sed plurimum & anticipent, & retardent: neque vnquam imaginari potui, qua ratione numerus aliquis efficientiam aliquam in hisce rebus habere possit, cum sit quid à posteriori, nec res sint propter numerum, sed numerus propter res: tamen ego præceptorum meorum sententiæ, si ita iubent, acquiescam, & ingenij mei hebetudinem potiùs deplorabo, licet sciam maximos viros, & inter cæteros *Celsum suæ Med. lib. 3. cap.* 4. hanc numerorum efficientiam non admisisse, & ex recentioribus *Laurentium Anatom. lib. 8. quæst.* 10. indignum Philosopho existimasse, vim aliquam in agendo numeris tribuere. Non ergò ob defectum septenarij numeri octimestris vitalis non est, sed quia non eo alimento munitus est, sicuti nec septimestris, (qui etiam imperfectior est) quod sibi ad vitam est necessarium. Itaque dicendum ex his videtur, quòd tam septimestris, quàm octimestris imperfecti quidem sunt, & difficulter vitales, & licet faciliùs viuat septimestris ob rationem, de qua infrà, vtroque minimè ex sua natura vitali existente, tamen non ob id octimestris habet cum vita eam repugnantiam, quam habere voluerunt scriptores omnes, quos plenissimè cumulat *Bonauent. lib.* 1. *& 2. de Octim. par.* vbi & octimestrem viuere aliquandò posse strenuè, & pluribus fortassè, quàm opportuisset, defendit, fauentque maximè suæ sententiæ, quam ex professo etiam tuentur *Cardan. in lib. de sept. & octim. par. Augen. Epist. lib.* 5. *Epist.* 2. *& lib.* 2. *de part. humano cap.* 16. *& alij.*

Sed tempus jam videtur, vt patefaciamus, qua ex causa faciliùs viuat septimestris, quàm octimestris, cùm tamen ille imperfectior sit; ita enim quotidiana experientia commostrat, & non solùm Medici, ac Philosophi omnes, sed & ipsæ aniculæ confirmant; nam superuiuentibus ex mille septimestribus decem, vix quinque ex mille octimestribus vita compotes fiunt. quinimmò etiamsi viuant aliquandò, sed de rarò octimestres, tamen cæteris partibus imbecilliores, & minùs viuidos esse ipse etiam Bonauentura eorum acerrimus defensor confitetur *in comp. magni sui operis cap.* 33. cuius rei rationem ex ipsius rei natura decerptam subsequentem puto.

Dubium non est, quòd quantò tenerior, ac recentior fœtus est, eò magis à morbifica causa lædi potest, quia, *vt Hipp.* 1. *de morb. mul.* dicebat, cùm admodum sunt exigui fœtus, inualidi existum: & idcircò plures abortus contingunt teneriore fœtu existente, quàm firmiore, ac prouectiore; vndè fit, quòd plures abortus contingant primis septem diebus, quos effluxiones vocat [quia mulier non potest eo tempore cognoscere an conceperit vel ne] *Hipp. in lib. de septim. par. & Arist.* 7. *de hist. Anim. cap.* 3. [*Federic. Bonauen. de Octimestr. part. lib.* 7. *cap.* 106. *& lib.* 9. *cal.* 5. *Altograd. cons.* 52. *num.* 46.] quàm in sequentibus quadraginta diebus, & plures etiam in prædictis quadraginta diebus, quàm in subsequentibus, *eodem Hippocr. teste. loco citato, vers. fin. & Arist. ibid. in fin.* & ratio eadem, quam ipse attuli, affertur ab Hippocr. dicente, quia quadraginta dierum tempore transacto fœtus validiores existunt, quod *& Gal. firmabat. Aphor. comm.* 4. *Aphor.* 1. *extr. ord. class.*

Cùm igitur iam suprà demonstrauerim, tam septimestrem, quàm octimestrem fœtum à præternaturali, ac morbifica causa ex vtero expelli, & antè destinatum tempus in lucem nasci, idcircò vtrique vt plurimum commoriuntur, si qui tamen, vt pluries repetij, viribus pollent, ac ita valent, vt morbificæ causæ resistere possint, & laborem, quem in nascendo subeunt, superare, cùm iam talem perfectionem adepti sint in vtero, qualis ad membrorum aliqualem firmitudinem, ac quasi iustam mensuram requiritur, cùm & euidenter in majorem molem sublata sint, & iam carne munita, ac cooperta, & cùm iam per os nutriri possint, quod antè illud tempus non poterant, licet eam firmitudinem non habeant, quæ ad certam vitam traducendam, & ad benè viuendum quoad corporis valetudinem est necessaria, ij morbificam caussam, & laborem in nascendo perpetratum, & externi aëris iniurias exuperantes, maxima, ac diligenti cura tractati, vt Arist. firmabat, possibile est aliquandò, vt viuant. At septimestris faciliùs viuit, quia, cùm tenerior, ac debilior sit, à minori causa præternaturali, ac morbifica læsus faciliùs ab vtero foras expellitur, & minore cum labore, ob corporis exiguitatem, ita vt minùs cum morbo colluctans, minùs etiam ab eo affectus in lucem prodeat. Octimestris autem, quia firmior, ac fortior, non nisi à magno morbo, & à magna vi manumittitur, vt *Mercurial.* dicebat *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 1. vnde arguit causam lædentem non debilem *Auic. loco sæpius citato.* argumento est, in partu octimestri non solum periclitari fœtum, sed etiam ipsam matrem. *Arist. lib.* 7. *de hist. Animal. cap.* 4. *Alb. Magn.* 9. *de Anim. tract.* 1. *c.* 4. & notat etiam *Nancel. in Analogia lib.* 7. *par.* 4. *probl. de part. leg. par.* 3. ergò Octimestris non nisi à morbo plurimùm exagitatus, ac debilis ex lucta cum eo perpetrata iam redditus in lucem protruditur, itaque mirum videri non debet, si septimestri difficiliùs viuat. quin etiam & illud ipsum

Noni

39 Nonimestribus aliquandò euenit, cùm enim tales abortiuntur, nunquam, aut raró viuunt, ob id ipsum, quod de octimestribus, firmaui, nimirum, quòd diutius cum morbo luctantur, & indè debiliores redduntur, & causam morbificam, ac validam contrà ipsos pugnasse, certum est.

40 Sed dices, cur antè septimum, cùm à parua, & debili causa fœtus lædatur, & facilè ei cedat, tamen nunquam viuit? Respondeo, illud non solum ob sui omnimodam imperfectionem, & corporis infirmitatem euenire, sed etiam quia antè septimum nullus per os ob sui inabsolutionem nutritur, quòd si per os nutrici posset, & forte principium aliquis fœtus fortitus esset, etiam antè septimum, licet multò difficiliùs, viuere illum aliquandò posse crediderim, vt de septimestribus, & octimestribus euenit; & hac de re historiis quibusdam à Medicis fide dignis enarratis non omnem fidem adimere debere nos existimauerim.

41 Alia insuper assignari potest eius rei ratio, & est huiusmodi; Tam septimestres, quàm octimestres interdum ob id nascuntur, quòd validè sese in vtero commouentes, ligamenta quibus vtero alligantur, vi disrumpunt, per eamque vim ab vtero exeunt, non ex Naturæ præscripto, & idcircò vterque minùs cæteris vitalis est. & is, qui in septimo mouetur, fortior censendus eo est, qui in octauo mouetur; nam retardatio eius motus in octimestri, argumento est, illum debiliorem esse septimestri, hinc est, quòd septimestris faciliùs vim illam exuperat, & ob corporis quoque exiguitatem minùs in exitu laborat, octimestris difficiliùs vim illam sustinet vtpote multò majorem, & ob sui majorem corpulentiam magis etiam in nascendo laborat, vndè etiam multò difficiliùs, quàm septimestris viuit. At quispiam ad priorem rationem obiiciet fortè fortuna, quòd in

42 morbo leui, quo septimestris affligitur, est etiam minor resistentia ex parte ipsius, quia debilior, quemadmodum maior ex parte octimestris, quia fortior in fortiori morbo. quantùm ergò septimestris, quia exilior, potest resistere exiliori morbo, tantùm octimestris quia robustior morbo robustiori resistere poterit, & ideò, quantum est ex parte huius rationis periculum, vtriusque deberet esse æquale, cùm resistentia, & morbi comparatiue sint æquales, & sic vtrique vel pariter viuere, vel pariter interire deberent.

43 Dico, quòd debile à leui causa mouetur, forte autem etiam à forti non mouetur. *Gal.* 5. *de sanit. tuend. cap.* 4. *class.* 2. quod ibi exemplificat ex statu senum, de quibus etiam Sophocl. in Oedib. Tyran. dicebat:

Corpora vetusta causa sopit paruula.

Itaque septimestris quia debilior facilè leui causæ cedit, octimestris quia fortior etiam fortiori, nisi cum magna difficultate non cedit, diutiusque cum morbo luctatur, & ex ea pugna maximum elicit detrimentum; debilitantur, consternanturque eius vires penitùs, ac omninò, sine quibus neque morbi incommoda, neque partus labores, neque externi aëris iniurias tolerare potest, ac deniquè sese à morbo recolligere quin viribus omninò ab illo depopulatis, tandemque omninò succumbentibus, fœtus necessariò interit. Concludamus itaque, dicentes, quòd si id debeat attendi, quod à Natura fit, non quod ex accidenti, vt iubent ipsæ Leges *in l. Naturalem. §. Apium. ff. de acquir. rer. dom. & l. Item veniunt. §. Cum prædiximus. ff. de petit. hæred.* iam septimestres, & octimestres fœtus tanquam non naturaliter, & extrà tempus à Natura homini ad nascendum destinatum orti reiiciendi, & nonimestres, & decimestres solum acceptandi: vel si septimestris recipi aliqua ex causa debeat, octimestris quoque vnà saltem impunè recipiatur, si verò recipiantur, cum prædicta cautela id fiat, de qua in fine superioris quæstionis egimus.

45

SVMMARIVM.

1 *Necessarium fuit, omnia animalia habere tempus nascendi certum, congrua latitudine donatum.*
2 *Naturalem nascendi terminum animalia aliquandò ob morbificam causam præueniunt.*
3 *Nonus mensis salubris, & viuificus.*
4 *Necessarium fuit in vteri gestatione dari quoddam tempus, quo fœtus minus alimentum, quàm par sit, à matre habeat.*
5 *Non potest nascendi spatium neque in speciebus, neque in indiuiduis eiusdem speciei, vno eodemque dierum numero constare. & habere hoc locum in omnibus animalibus, num. seq.*
7 *Latitudo temporis nascendi in homine.*
8 *Mares frequentiùs nono, fœminæ decimo nascuntur.*
9 *Mares fortiores, & calidiores fœminis.*
10 *Breuissimum nascendi terminum in homine esse nonum mensem.*
11 *Septimestres non solùm naturaliter nascuntur, sed vegeti, & perfecti, & fortes sunt. confutatur ibid.*
12 *Nonimestres aliquandò pro septimestribus accipuntur, & quomodò.*
13 *Septimestres, & octimestres debiles, imperfecti, & plurimùm non vitales.*
14 *An ad fœtus perfectionem necessarius sit nonus mensis exactus, vel sufficiat affectus.*
15 *Satis est, vt fœtus singulorum mensium partem attingat. confutatur ibid.*
16 *Temporis quantitas, non qualitas attendenda.*
17 *Frequentior nascendi terminus in homine nonusne sit, an decimus.*
18 *Nonus à Platone inter legitima nascendi tempora non connumeratur. vide ibid.*
19 *Communis nascendi terminus, decimus mensis.*
20 *Nasci ante decimum, non est secundum naturam.*
21 *Iesus Christus Dominus, eiusque Mater semper Virgo, decimo nati sunt.*
22 *Communis nascendi terminus non ita præfixo dierum numero definitur, vt vnum terminum alio frequentiorem esse, sit asserendum.*
23 *Theocriti locus de Hercule examinatus.*

De Partu Nonimestri, & Decimestri.

QVÆSTIO V.

1 SVfficienter quidem in superioribus quæstionibus demonstratum est, Naturam debuisse cuilibet Animali constituere quoddam certum nascendi spatium, quod quadam latitudine ob temperamentorum inter se distantiam donaretur, neque tamen eam latitudinem tantam potuisse esse, vt quolibet tempore nasci animal posset; nam neque debitam perfectionem, si multùm præueniret, acquirere

potuiſſet, & ſi multùm eam exuperaſſet, incaſſum in vtero materno tanto tempore moram traxiſſet. Diximus etiam, hunc naſcendi terminum ad quandam certitudinem reſtrictum, nonnulla animalia, hominemque præſertim tanquam morbis præ cæteris obnoxium, per accidens, & à morbifica cauſa præuenire; nonnulla etiam exuperare in ſequentibus probabitur.

His ergò ſic demonſtratis, inſimulque ſeptimeſtri, ac octimeſtri ſpatio à legitimis, ac naturalibus naſcendi terminis in homine eliminatis, ex eo, quòd præuenirent generationis perfectæ tempus, iam ad nonum menſem peruenimus, quem ſalubrem, ac viuificum eſſe aniculæ ipſæ, & rudes pueruli ita perſpectum habent, vt nihil ſuprà. atque hic primus omnium menſium ex noſtra ſententia non ratione numeri, ſed ratione quantitatis temporis ex ſua natura vitalem fœtum profert; in hoc enim fœtus, qui & benè valet, & viribus ſufficientibus dotatur, & temperamento calidiore exiſtit vt plurimùm ex vtero egreditur non ſolùm quoad nutrimenti quantitatem, & membrorum formationem, & fortitudinem, ſed etiam quoad omnes, quas & ad eſſe, & ad bene eſſe requirit conditiones abſolutiſſimus.

Indiuidua ergò vnius ſpeciei licet inter ſe differant, tamen omnia in ſua ſpecie conueniunt ita, vt quæ ſuæ ſpeciei conueniunt, conueniant etiam & ipſis indiuiduis, hac tamen differentia vt ſpeciei conueniant ſub ſpecifica, & vniuerſali conditione, indiuiduo ſub conditione indiuiduali, ac particulari; ſi ergò conſideras, exempli gratia, equum vt ſuam ſpeciem refert, & dicas illum debere naſci tali, vel tali termino, hic terminus non poteſt conſiderari ita particulariter, vt ad plura diſtribui non poſſit, & non conſideretur ſub vniuerſali quadam conditione: at ſi equum vt indiuiduum quoddam conſideres, tunc neceſſe eſt quodlibet indiuiduum ſpeciei equinæ habere certiſſimum, ac determinatum terminum naſcendi, qui tamen ad vniuerſalem vnum ſpeciei conuenientem proportionetur, & relationem habeat. & hæc pro ratione inſeruiant & eorum, quæ diximus de neceſſitate temporis certi naſcendi, & eorum, quæ nunc dicimus.

Nam ob id certum naſcendi tempus dari debuit à Natura, quia neceſſarium erat, animal in vtero materno moram faciens, & augeſcens, ad quoddam tempus procedente ætate deuenire, in quo minus alimentum, quàm par ſit, à matre haberet, & in quo talem perfectionem adeptum fuerit, vt in lucem progredi tutò poſſet, ita teſtante *Hipp. in lib. millies citato de Nat. Puer. non longè à fin.* hoc ergò ſpatium in homine non potuit minus eſſe nouem menſium, ſui corporis conſiſtentiæ, & magnitudinis ratione habita, tamen, quia non poterat in omnibus indiuiduis ſpatium illud vno eodemque dierum numero conſtare, quia non omnia eodem cibo fruuntur, non omnia eodem temperamento dotantur, neque vno eodemque cœlo omnia viuunt, neque omnia iiſdem viribus conſtant, non potuerunt, nec debuerunt omnia in nono naſci, ſed vbi plures cauſæ dominabantur partum perficientes, & accelerantes, nono naſci debebant, vbi minores, ſeriùs; quod non ſolùm in homine locum habere dicendum, ſed in cæteris quibuſque animalibus: eædem enim rationes, quæ Naturam ad illud in humanæ ſpeciei indiuiduis præſtandum coegerunt, eædem prorſus & in cæteris illam exequi perſuaſerunt.

Vniuerſa ergò temporis naſcendi latitudo in homine à noni principio eſt ad exactum vſque decimum, vel ad principium etiam vndecimi; at in nono, & in eius præſertim principio fortiores, & calidiores, & à fortioribus, aut calidioribus parentibus generati, vt plurimùm in lucem prodeunt; inter noni finem, & decimi principium naſcuntur mediocriter circà eas res ſe habentes, decimò exacto debiliores, & frigidiores, vel ob ſexum, vel ob temperamentum, vel etiam ex accidentali cauſa: & idcircò fœminæ fræquentius decimo, mares plurimùm nono naſci conſueuerunt. *Ariſtot. 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* quia mares calidiores & fortiores fœminis exiſtunt, vt ſatis ſuperque probatum eſt *Tit. de Ætat. quæſt. 6. à num. 4. ad plures ſeqq.*

Breuiſſimum ergo naſcendi terminum in homine nonum, longiſſimum decimum exactum aſſerendum, antè quos, aut poſt quos terminos qui naſcuntur, vel à morbo exagitati ante tempus in lucem eiiciuntur, vel à morbifica cauſa quadam debilitati exitum retardant.

Quòd ſi pauculis quibuſdam exemplis fiſus *Lemnius de occul. Nat. mirac. lib. 4. cap. 22. & alij nonnulli* affirmare velint, ſeptimeſtres non ſolùm naturaliter naſci, ſed & vegetos, & perfectos, & fortes eſſe, ego iis, quæ vt plurimùm, & ſecundùm plurimum fiunt, innixus, vel experimenta ab illis adducta eſſe de rarò contingentibus affirmabo, quæ ordinem Naturæ non ideò perturbant; vel dicam, potuiſſe mulieres illas, quæ tales fœtus in ſeptimo ſe peperiſſe narrarunt vel ipſos decepiſſe, vel potuiſſe illas facillimè falli, quemadmodum contingere dicunt Hipp. & Ariſt. in locis ſæpiùs citatis de iis, quæ ſuprà decimum menſem vterum geſtaſſe ſe putant, quibus aliquandò, menſtruis ex ſe, & non ex prægnantia deficientibus, putant ſe concepiſſe; deindè verè concipientes, prægnantiam non à verò tempore, ſed à defectu menſtruorum enumerant, & ſic putant, ſe ſuprà decimum menſem geſtaſſe; ſic & in aliquibus, quæ ſeptimeſtres peperiſſe ſe credunt, euenire interdum mihi perſuaſerim: ſunt enim quæ, etiamſi conceperint, tamen primis duobus menſibus purgantur, & ſi multo ſanguine refertæ ſint, quaſi eadem quantitate menſtruantur, qua extrà prægnantiam purgari ſolebant, deſiſtentibus verò in tertio menſe prædictis purgationibus tunc concepiſſe, & non antè ſe exiſtimant, atque hoc pacto ſeptimo menſe, à menſtruorum defectu enumerantes, parere ſe credunt, cùm tamen re vera nono pepererint: quòd mirè conſonat cum Timæi ſententia de qua *Plutarch. de Placitis Philoſophorum, lib. 5. cap. 18.* hos autem, qui ſic naſcuntur, & viuere, & benè viuere, & abſolutos, & perfectos, & fortes exiſtere quid obſtat? Nobis quidem ſatis eſſe debet, quòd, ſi qui verè ſeptimò menſe, aut etiam octauo naſcuntur, & imperfecti, & debiles exiſtunt, & minimè vitales, ſaltem ſecundùm plurimum.

Sed ad rem noſtram; dubitare poſſumus, an ad fœtus perfectionem neceſſe ſit nonus menſis exactus, vel ſufficiat, vt principio proximus ſit, vel, vt Gellij verbo vtar, vt ſit affectus; & breuiter dicamus, nono confecto naſci quidem perfectiſſimum fœtum, tamen etiam affecto naſci quoſdam, qui & viribus ſunt validioribus, & temperamento calidiori; ita vt ad omnimodam fœtus perfectionem nonus affectus ſatis ſit, non ita tamen, vt vnum aut alterum diem noni

noni peregiſſe ſatis eſſe credam: neque enim verum eſſe mihi perſuadeo, quod vulgò protritum eſt, ſufficere nimirum, vt fœtus ſingulorum menſium portionem, vel diem apprehendat, vt perfectè naſcatur: nam ego ſemper ad temporis quantitatem, non verò ad qualitatem, quæ à numero dependet, reſpicio; atque ea de re cum in principio noni naſci perfectum dico, intelligi velim in pluribus primis decem diebus peractis, ante quos raro fortaſſe quiſquam naturaliter naſcitur.

15 16 17

Sed dubitatur iterum, & meritò, quiſnam ſit frequentior naſcendi terminus in homine, nonuſne, an decimus menſis. Siquidem non ſolùm communis doctorum hominum opinio, ſed etiam ipſius vulgi, nonum eſſe frequentiorem aſtruit, & mirari ſubit illud *Eſdræ 4. cap. 5. verſ.* 40. Vade, & interroga prægnantem, ſi quando impleuerit nouem menſes ſuos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in ſemetipſa? & dixi, Non poteſt, Domine. Et illud *ibid. cap. vlt.* Quemadmodum prægnans, cum parit in nono menſe filium ſuum, &c. cum tamen apud magnos viros, decimum eſſe magis communem, affirmatum reperiamus.

Primò enim *Hippocr. in lib. de Nat. Puer. in fin.* cùm rationem quærat, cur non longiori, quàm decem menſium ſpatio mulier vtero gerat, innuere videtur, decimum menſem terminum eſſe naſcendi magis communem, quod multò manifeſtiùs oſtendit ex verbis *in eod. lib. paulò ſuprà* prolatis, quæ apud ipſum legere quiſquis ſit poteſt.

18 Platonem tamen quiuis doctus admirabitur, qui non ſolùm frequentiorem, & communiorem naſcendi terminum decimum eſſe, quàm nonum firmare videtur, ſed nonum reſpuere, ac decimum ſolummodò pro naturali naſcendi termino acceptare, cùm *quinto de Rep. verſ. med.* inquit, *omnes quicunque naſcentur decimo menſe, vel ſeptimo ex ea die, qua quis liberis operam dedit, maſculi ab hoc filij, fœminæ filiæ nominabuntur*, licet fortaſſe inter hæc duo tempora etiam nonum, & octauum comprehendi voluiſſe illum, ſuſpicari poſſimus.

Accedit *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 4. & 4. de Gener. Anim. cap. 4.* qui poſtquam hominem & ſeptimo, & octauo, & nono naſci aſſeueraſſet, addidit: Et quod plurimùm fit decimo. at quod plurimùm fit, id maximè ſecundùm Naturam eſt; ergò naſci decimo maximè ſecundùm Naturam eſſe videtur, & terminus præ cæteris acceptabilis.

Sed multùm mouere nos poteſt locus ex ſacris litteris deſumptus, quem etiam Tiraq. ad eam rem probandam cum pluribus aliis adduxit auctoritatibus; eſt autem locus ille *Sapient. cap. 7. in princ.* & habet ita: *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conueniente.* Et paulò poſt: *Vnus ergò eſt introitus omnibus ad vitam, & ſimilis exitus.* Ex quibus verbis facilè colligere licet, etiam apud Hebræos, & conſequenter apud propinquas gentes, vt Ægyptios cæteris ſapientiores, eam fuiſſe opinionem, vt communis hominibus naſcendi terminus decimus eſſet menſis à conceptione.

19

Eſt etiam ejus rei argumento, quòd Ariſton. apud *Herod. in Erat. ſeu lib. 6.* negat Demaratum ſuum eſſe filium, quòd decem menſium ſpatio non fuerit à matre geſtatus, etiamſi mater ibi, non omnes naſci decimo teſtetur ipſi Demarato, ſed nonnullos nono, alios ſeptimo: ex quo loco colligere licet, apud eas gentes tanquam quid magis frequens, & commune, notum fuiſſe, hominem naſci decimo, ignotum verò, tanquam minùs frequens, naſci nono, aut ſeptimo.

Omittam quamplurimas alias magnorum virorum auctoritates, quarum plures pleniſſimè cumulat *Tiraq. in præcit. l. ſi vnquam. Glo. ead. numero* 210. earumque nonnullas, vt ex ipſo videre eſt, à Gellio *accepit Noct. Attic. lib. 3. cap.* 16. & ſatis mihi ſit Cardanum legendum proponere *Contrad. Med. lib. 1. tract. 3. contrad.* 8. qui legitimum pariendi tempus in homine decimum eſſe etiam ex Hipp. mente concludit, immò & ante decimum non eſſe propriè ſecundùm Naturam parere in muliere; quod etiam firmat *Valleriol. lib. 1. locor. comm. cap.* 18. ex quibus omnibus tantorum virorum auctoritatibus concludendum videtur, decimum menſem & frequentiorem, & magis naturalem, quàm nonum naſcendi terminum ipſi homini eſſe.

20

Nec deeſt etiam ad illud ipſum firmandum experientia, quippè cùm, ſi mulieres quæ plures liberos ediderunt, & in hiſce rebus magis ſunt expertæ, interrogaueris, plerumque ſe ſuprà nouem menſes vterum geſtaſſe fatebuntur, & earum aliquæ, cùm partum ad decimum protrahi obſeruant; præſertim ad ejus finem, fœminas ſe parituras autumant, Ariſtotelis ſententiæ neſciæ fauentes.

21 Quinetiam, quod multum mouere nos poteſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ejuſque ſemper Virgo mater Maria decimo menſe nati ſunt, vt patet; ſi enim ab octauo Kalend. April. vſque ad oct. Kalend. Ianuar. & à ſext. Idus Decembris vſque ad oct. Idus Septembris enumeres, reperies in vtroque caſu, à die conceptus vſque ad diem natiuitatis interceſſiſſe dies 275. & 276, quos ſi in menſes lunares conjunctionis diuidas, efficient menſes nouem, & dies vndecim, vel duodecim, aut ſuprà; Immò poſſent aliquandò decem menſes exactos conſtituere: nam 280. dies ad Hipp. mentem ſæpe vndecimum menſem attingunt. At etiamſi ſolares menſes accipiendos eſſe contendas, tamen decimo menſe natus vterq; eſt, quia 270. dies nouem completos & vndiq; perfectos ſolares menſes conſtituunt, ſupererunt ergò dies quinque, aut ſex, qui decimi principium erunt, vt manifeſtiſſimè apparet. Quanquam *Nancel. lib. 7. Analog. par. 4. probl. de part. legit. part. 3.* voluit, tam Ieſum Chriſtum, quàm ejus matrem ſemper Virginem, nonimeſtres exſtitiſſe; vt ex computione apparet, decimum attigiſſe, vt dictum eſt.

22 Dicamus, quòd communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero concludatur, vt firmari poſſit, vnum terminum altero frequentiorem eſſe. Naſcitur homo, vt dixi, ſecundùm Naturæ inſtitutum à nono affecto vſque ad decimum confectum, & intrà hoc ſpatium omnes diſcurrere, ac oberrare comperies; fœminæ, & qui frigidiuſculo ſunt temperamento, aut viribus debilioribus, nono confecto, aut decimo affecto, & confecto naſcuntur, cæteri nono affectante, vel ad finem properante. Sunt etiam & ex fortioribus, qui in decimo naſcuntur, vt Salomon, Hercules, de quibus ſuprà, & Cæſar Auguſtus, tradente *Suetonio in ejus vita, cap.* 94. quod illis non ob frigiditatem temperamenti euenit; ſed quia, cum cæteris vegetiores ſint, plus alimenti etiam & diuturnius requirunt.

Sed liceat mihi Theocriti locum hic examinare

Idyll. 25. in quo Herculam, quem decimestrem fuisse constat (vt patet ex his versiculis :

Namque laboriferi cùm jam natalis adesset.
Herculis, & decimum premeretur sydere signum,
Tendebat grauitas vterum mihi ; quodque ferebam
Tantum erat, vt posses auctorem dicere tanti
Ponderis esse Iouem. Ouid. Metam. lib. 9.)

vocat ob id tarde-genitum in sequẽtibus his verbis:

Illi autem spiris voluebantur circum puerum
Tarde-genitum.

Ex quo loco videtur inferri posse ad Theocriti mentem decimum mensem fuisse tardiorem nascendi terminum in Hercule, quàm à natura cæteris sit constitutum. & ex hoc etiam suspicari possumus, eandem fuisse omnium Antiquorum sententiam.

Ego tamen non eam fuisse Theocriti mentem puto, sed vocasse illum Herculem tarde-genitum non respectu aliorum, sed respectu sui ipsius, quia cùm per multos dies antè nasci debuisset, ejus mater plurimum in partu laborauit ob Iunonis inuidiam, quæ retardauit Alcmenæ partum, teste *Homer. Iliad.* 19. in his verbis :

Hæc autem (Stenelei vxor) gestabat vtero carum filium ; septimus autem erat mensis :
Eduxit tamen in lucem etiam immaturum existentem.
Alcmenæ autem cohibuit partum, & repressit dolores.

Quia ergo instante Alcmenæ partu, repressus est à Iunone per aliquos dies, idcircò Theocritus, vt mea fert sententia, vocat Herculem tarde-genitum, sed hæc animi gratia dicta sunto.

SVMMARIVM.

1 *Decimus mensis est longissimus nascendi terminus in homine.*
2 *An suprà decimum mulier possit vterum ferre.*
3 *Annuus partus, & natu major admittitur. refellitur num. seq.*
5 *Fœtus portari potest à matre per decem menses, & duos dies.*
6 *Vndecimestres ex Hipp. sententia quot diebus nascantur. & vide num. seq.*
8 *Suprà septem quadragenarios in vtero commorantes pereunt. contrarium num. seq.*
10 *Homeri locus examinatus.*
11 *Gellij ad Homeri auctoritatem responsio.*
12 *Græci plurali numero pro singulari interdum vtuntur.*
13 *Hercules decimestris fuit.*
14 *Annus apud antiquos Græcos decem mensibus constabat. contrarium ibid.*
15 *Homerus Æolus erat.*
16 *Humanus partus potest per paucos quosdam dies suprà decimum mensem retardari, etiam integris decem mensibus acceptis.*
17 *Suprà decem dies vltrà decimum vix vnquam portari potest fœtus.*
18 *Numerorum consideratio nullius momenti per se est.*

De Partu supra decimum mensem.

QVÆSTIO VI.

1 Decimum mensem esse longiorem nascendi terminum in homine & suprà demonstrauimus, & Hipp. etiam ipse firmauit *lib. de Nat. Puer.* illumque ob id inter legitima tempora constat fuisse à Legibus acceptatum, *l. Gallus. ff. de lib. & Posth. in princ. & ibi Bart. num.* 12. *Alex. num.* 21. *& alij DD. Paul. in l. fin. num.* 2. *C. de Posth. hæred. Instit. Cagnol. in l.* 1 *ff. si cert. pet. num.* 182.

2 Sed quæritur, vtrum possit aliquandò mulier suprà decimum mensem vterum ferre. Nam circà id monstra, & fabulæ narrantur; memini me legisse apud *Trigant. lib.* 1. *de Christ. exped. apud Sin. cap.* 10. fabulari Chinenses quendam eorum Philosophum nomine Lauzu octuaginta annis in parentis aluo fuisse gestatum; & apud *Schench. lib.* 4. *Obseru. tit. de partu.* plures narrantur historiæ fœtuum, qui biennio, triennio, & quadriennio in vtero fuerunt gestati; 3 sed fabulis, & portentis omissis, *Bart. vbi proximè,* annuum partum, & tredecimestrem quoque admittit. & *Concen. quæst. sing. quæst.* 9. *num.* 8. *& seq.* vndecimestrem, & duodecimestrem partum inter legitimos connumerauit, & ex nostris *Aristot.* 7. *de hist. Anim. cap.* 5. *& Nicol. Florent. sermon.* 6. *de membr. genit. tract.* 3. *c.* 9. nonnullas mulieres quatuordecim mensibus vtero gestasse narrant: tamen supra decimum non portari nisi per paucos dies, vt infrà dicam, cæteri contendunt omnes Philosophi, ac Medici, & ex Iurisperitis *Alex. vbi supra, & cognol. ibid.* 4 licet ergò nonnullæ experientiæ adducantur partus annui, & majoris, quas nunc pro veris admitti volo, tamen non idcircò quicumque, qui duodecimo, aut tertiodecimo, vel vlteriori fœtus mense edatur, pro legitimo acceptandus est; hæc enim sunt de rarò contingentibus, ex quibus quemadmodum non regulatur Natura, quia præter ejus institutum eueniunt, sic neque Leges ea attendunt, vt jam sæpius dixi.

5 Præcipuum dubium est de vndecimo mense: nam *Glo. in §. Vnum siquidem. Auth. de Restit. & ea quæ par.* fœtum portari posse affirmauit per decem menses, & duos dies, licet *Glo. in l. Gall. ff. de lib. & Posth. verbo post decem,* non præfixerit dierum numerum, sed mulierem parere posse dixerit ex sententia Physicorum per paucos dies suprà decem menses, quos tamen Glo. marginalis ad prædictos duos dies restrinxit, quam opinionem secutus est *Dyn. singul.* 215.

Neque videntur tam Glo. quàm alij DD. absque Medicorum, & Philosophorum consilio id affirmasse: nam *Arist. loco sæpius cit. de hist. anim.* 7. *cap.* 4. nonnullas mulieres vndecimum mensem tangere dicebat, *& ibid. Qui diuturniores, inquit, quàm vndecimo mense nasci videntur, latere putantur;* quasi ad ejus mentem non insuetus Naturæ mos sit, aliquos in vndecimo nasci, sed benè suprà hunc terminum, sed in vndecimo naturaliter puerum nasci posse probat ex professo *Vict. Trincauell. Epist. Med. Epist.* 5. *per totam.*

6 Hippocrates quoque *in lib. de septim. par. in princip. & in libello de octim. par.* vndecimestres partus admisit, quamuis in posteriori libro limitare suam sententiam videatur, & vndecimestres ita quidem nasci dixerit, vt ex septem solummodò constent quadragenariis; atque ea de re dicebat ipse, quòd ducenti octuaginta dies sæpè vndecimum mensem apprehendere videntur, eosdemque 280. dies septem quadragenarios constituere, vt cuilibet notum est. Secundùm hanc ergò rationem vndecimestres ab Hipp. admissi non ideò vndecimestres dicentur, quòd integris decem mensibus, aliquot 7 vndecimi adjunctis nascantur, sed quia matres circa plenilunium, vel vltra illud concipientes, primi mensis dimidium, vel aliquot paucos dies pro integro mense enumerant; vndè si primum mensem ex

ex quindecim, vel paucioribus diebus constituas, (præsertim si menses lunares accipias) supererunt dies ad minus supra decimum mensem duo ex diebus 280. nam 263. dies, vel paucis adjectis horis, nouem integros menses constant, quibus si mensem addas, ex quindecim aut paucioribus diebus constantem, vel decem menses confectos constitues; vel supererunt aliqui dies, qui principium erunt vndecimi mensis; & idcirco tam Hipp. quàm Arist. non dixerunt absolutè, quosdam nasci vndecimo mense, sed solùm tangere, seu apprehendere vndecimum mensem, at nasci vndecimestres, qui integris vndecim mensibus in vtero moram traxerint, neuter ipsorum affirmauit, & idcircò vel ipsæ Leges tales partus non admittunt, vt in *prædicto §. Vnum siquidem.* apertè videri potest.

Quod etiam manifestiùs elicitur ex *Hipp. in sæpe cit. libello de octim. part. in princ.* vbi cùm decimestres septem dierum quadragenariis nasci tradidisset, subdit, eos perfectissimos esse, maximeque vt educentur conuenire, qui in primis quadraginta diebus 8 nati fuerint; si enim, inquit, plures accesserint pereunt. per hanc enim moram in vtero contractam facilè summa arguitur virium debilitas tam ex parte fœtus, quàm ex parte matris, & torpentis natiui caloris, & expultricis facultatis indicium elicitur, vndè mirum non est, si cum tales nascuntur ob eam imbecillitatem succumbere voluerit Hipp. ex cujus sententia apparet, fœtum suprà decimum in vterò portari præter Naturæ institutum esse, & non nisi à morbo euenire; naturaliter enim decimum per longum spatium transgredi non contingit. Ego tamen non adeò septenario, aut cuiuis alteri numero addictus sum, quin credam, etiam suprà prædictos 9 septem dierum quadragenarios fœtum portari posse vsque ad dies fortasè trecentos, qui integros decem menses solares, aut decem lunares, & paucos quosdam dies constituunt; neque ob id periclitaturum eum puto, nisi ex aliquo morbo debilitatus, cùm antè nasci debuisset, ad hunc vsque terminum ortum retardauerit.

Dubium porrò, quod ex Homero. 11. Odyss. transacto principio mouet *Gellius loco sæpiùs citato Noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* ex quo etiam repetit *Tiraq. in jam millies cit. glo. suscep. liber. num. 210.* liceat etiam mihi animi gratia discutere. Nam licet de integro anno ea Homeri verba intelligerentur, vt nonnulli volebant, referente eod. Gellio, tamen inter ea, quæ de rarò contingunt, liceret & illum ipsum casum recensere, & sic scrupulum omnem ex illo emanantem diluere: cùm autem non ita se res habeat, aliter locum illum exponere necesse 10 est; sed apponamus primò hic Homeri verba, apud quem Neptunus alloquitur Tyro Salmonei filiam à se compressam in his verbis:

> *Gaude mulier, perfecto autem anno*
> *Paries splendidos filios.*

Tametsi ergo Gellij ex Censorino hujus loci expla-11 natio plenissimè arrideat, nimirum, quòd verbum illud, *perfecto autem anno*, non de absoluto, vel confecto anno, sed de anno ad finem properante, vel affecto, vt ipse loquitur, intelligatur, ego tamen crediderim, Homerum inibi non de temporis quantitate, sed de qualitate temporis locutum, tanquam si dixisset *perfecto, reuoluto*, vel, *cum se reuoluerit annus*, hoc est, in hoc ipso anno paries illustres filios, non autem ac si dixisset: cum hic annus ad suum finem properauerit paries splendidos filios.

Neque absque ratione velim existimet aliquis, me hæc affirmare; licet enim Græcam linguam minime calleam, nec, vt eam callere videar, hic propositum habeam quatuor verbula Græcè conscripta ex aliorum ore mendicata apponere; tamen cùm ex versionibus ex Græco sermone factis, quibus verbum verbo redditur tam in Homeri, quàm in Hesiodi, aliorumque Poëtarum operibus eundem loquendi modum in iisdem terminis aliàs animaduerterim, facillimè adducor, vt credam, id omninodam veritatem habere, quod suprà audacter annuebam. Referam ergo quædam loca & ex Homero; & ex Hesiodo, quæ satis huic rei fidem augebunt, ac deinceps Græcæ linguę peritioribus eam rem decidendam libentissimè remittam. In Apollinis ergò Hymno Homerus cum de Iunone Typhaona pariente verba faceret hæc habet:

> *Sed quandò jam noctesque, & dies perficiebantur,*
> *Rursùs perfecto anno, & venerunt horæ,*
> *Hæc autem peperit neque diis similem, neq; mortalibus*
> *Grauemq; difficilemq; Typhaona damnum mortalibus.*

Facit insuper Hesiodi locus in Theogonia, qui de Terra pariente Erinnyes, & Gigantes ex decidentibus sanguinis guttis ab amputatis Cæli testibus sic loquitur:

> ----- *Illa quidem (genitalia) non incassum elapsa sunt manu,*
> *Quotquot enim guttæ proruperunt cruentæ*
> *Omnes suscepit Terra; circumuolutis autem annis*
> *Produxit Erinnyes validas, magnosque gigantes.*

Neque mirandum est numero plurali hic Hesiodum dixisse, circumuolutis annis, non verò circumuoluto anno, quia mos Græcorum mihi videtur plurali 12 pro singulari vti Homer. Iliad. primo:

> *Suis superbiis citò tandem animum perdet, Et:*
> *Sed hic cognouit suis in mentibus.*

& similiter passim ac sæpè vbiquè apud omnes. Hæc tamen minimum dubij parere fortasse poterunt, cùm & ob plures partus, & ob diuersum concipiendi, & nascendi modum non idem tempus, ac humanus partus requisiuisse videantur; adduxi tamen, quòd vno eodemque modo loquendi vsus vterque sit, tam Homerus inquam in Odyssea, quàm ipsemet alibi, & Hesiodus hic. Sed alios adducere locos ad rem magis facientes præstabit, & idem Hesiodus ibid. in principio de Memoria cum Ioue mixta, ac Musas pariente verba faciens, sic cecinit:

> *Nouem enim ei noctes mixtus est Iupiter*
> *Seorsim ab Immortalibus sacrum lectum conscendens.*
> *Sed cum jam annus exactus, circumuoluta verò essent tempora*
> *Mensium decrescentium, diesque multi transacti essent,*
> *Ipsa peperit nouem filias concordes.*

Sed & in Herculis Clypeo in principio (qui fortasè locus cum Homeri loco magis consonabit) Hercules alloquens Iolaum, narransque se vna cum Iphiclo Iolai ipsius patre vno partu editum fuisse, inquit:

> --- *Moxque nos reuoluto anno*
> *Nati sumus, neque ingenio similes, neque intellectu,*
> *Pater tuus, & ego.*

Vides ergò, quòd idem omninò est modus hic loquendi Hesiodi, cum loco Odysseæ; neque enim potest hic locus de anno integro intelligi, quia constat Herculem fuisse decimestrem ex *Theocr. Idyll.* 13 31. & 36. cujus carmina recitat *Tiraq. vbi supra.* & ex Plauto pluries in Amphitr. præcipuè verò Act. 1. sc. 2. ibi:

Nunc de Alcmena, dudum quod dixi, minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos;
Alter decumo post mense nascetur puer
Quàm seminatus.

Non igitur, vt mihi videtur, aliud importare hæc verba possunt, quàm temporis qualitatem, ac si dixisset Hercules, in eo ipso anno, in quo Amphytrio à pugna reuersus cum conjuge sua Alcmena concubuerat, nati sumus pater tuus, & ego. Itaque loquendi modum potiùs, quàm aliquid aliud dignum vt ponderetur existimauerim, cui similem etiam reperies in sacris litteris, vt *Reg. prim. cap.* 1. *vers.* 20. *Et factum est post circulum dierum concipit Anna, & peperit filium*, quod idem est, ac reuoluente se anno, vt Hesiodus, & Homerus loquuntur, concepit, &c.

Quòd si hæc eorum locorum interpretatio minimè arrideat, nisi Gellio admodum addictus sis, interpretationem eorum recipias, qui annum apud 14 antiquos Græcos decem mensibus constituisse voluerunt; quemadmodum & apud Romanos Romuli tempestate: quam opinionem licet Gellius refellat, approbant tamen nonnulli recentiores, vt *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæst.* 30. argumento quòd 15 Homerus Æolus fuerit, & apud Æolos annus decem mensibus constaret. Sed quid dicemus ad Hesiódi auctoritatem, qui non Æolus, sed Bœotus fuit? adde, quòd minimè constat, Homerum Æolum fuisse, neque ille ad eius rei confirmationem vllum adducit testimonium; licet sciam ejus sententiæ fauere *Herod. in Hom. vita.*

Verumenimverò hæc, non vt Gellio contradicerem, dicta sunto, sed vt opinionem meam, qualiscunque ea sit, recitarem, quamquam fortasse ob Græcæ linguæ imperitiam illud minùs mihi liceret; excusatione tamen dignum me existimabit, quisquis recto, ac sincero animo hæc leget.

Ex his autem, quæ superiùs adduxi, jam eam con-16 clusionem eliciamus, posse humanum partum per paucos quosdam dies suprà decimum mensem prorogari, acceptis etiam integris decem mensibus, quos tamen paucos dies ad certum numerum re-17 stringere debemus: nam suprà decem dies vix vnquam illud fieri posse crediderim, rarissimè etiam & intra eosdem decem dies: per dies autem tres supra decimum mensem (vt cæteras quasdam historias, monstrosas potiùs, quàm naturales prætercam) obseruauit *Amat. Lusit. Curat. Medic. Cent.* 1. *curat.* 27. quem cum aliis refert *Schench. in obseruat. vbi suprà.*

Quandò verò decem dierum, decemve mensium apud me fit mentio, ne suspiceris, me numero alicui esse addictum, vt superstitiosè credam, ob ejus numeri qualitatem non posse tales terminos præter-18 gredi; immò ego nihil quicquam omninò virium numeris tribuo; quod etiam strenuè defendit *Martin. Delrio, disq. Mag. l.* 1. *quæst.* 2. *per totam.* credant cæteri, prout ipsis melior ratio, aut præceptorum auctoritas persuadet.

SVMMARIVM.

1 *Signa non vitalis fœtus sunt in duplici differentia.*
2 *Signa demonstrantia fœtum non debito tempore fuisse editum. & num.* 4.
3 *Cur sine vnguibus quidam nascantur.*
5 *Signa non vitalis fœtus ex defectu aliquarum conditionum.*
6 *Signa ex parte matris.*
7 *Signa ex matris habitu.*
8 *Signa ex parte fœtus.*
9 *Signa ex iis, quæ partum concomitantur.*
10 *Partus geminatio in homine non naturalis. Amplia vt num. seq.*
12 *Plures duobus nascentes difficillimè, aut nullo modo, nisi de rarò viuunt.*
13 *Conjectura vrgentissima intempestiui fœtus.*
14 *Casus, de quo in l. si pater. ff. de sol. & lib. est ex rarò contingentibus.*
15 *Alia conjectura non vitalis fœtus. & numeris* 16. 17. *&* 18.
19 *Conjecturæ intempestiui fœtus ex Legumperitorum opinione desumptæ.*
20 *Signa fœtum vitalem futurū demonstrantia ex Masc.*
21 *Octimestris partus vltrà octo dies viuere non potest. confutatur ibid.*
22 *Aliæ conjecturæ, demonstrantes fœtum fuisse vitalem, examinantur.*
23 *Præsumptio vitalis fœtus desumpta ex eo; quod ille per aliquod temporis spatium vixerit, nullius momenti est.*
24 *Quilibet fœtus, qui vitalis esse non potest, est respuendus, vel etiam octimestris, & quicunque per aliquod temporis spatium viuit, est recipiendus.*

De Signis non Vitalis fœtus.

QVÆSTIO VI.

IN superioribus quæstionibus de debito nascendi tempore, & quonam dierum, aut mensium numero vitalis fœtus edatur, jam plenissimè actum est. At quia non constat interdum, quod mensium editus sit fœtus, & idcircò in dubium vertitur, vtrum vitalis sit, nec ne, aut etiamsi de tempore constet, tamen ex aliquo accidenti, & aliarum caussarum defectu certi non sumus, an viuere possit, vel necessariò interiturus sit, ea de caussa breuiter videndum nobis est, ex quibus signis colligere liceat, an fœtus debito, vel non debito tempore natus sit, & vtrum superesse possit, nec ne, etiamsi justo tempore in lucem sit egressus: nam & hoc ipsum posset inter Iurisperitos agitari.

Nonnulla ergò signa sunt, quæ fœtum ex eo, quod 1 non justo tempore sit editus, non vitalem illum ostendunt: alia verò, quæ ipsum ex aliis caussis viuere non posse commostrant. Fœtum immaturum, 2 & non natum debito tempore, significat membrorum, & constitutionis ipsius corporis imperfectio, vt quia meatus vel nimis adapertos, ac patentes, vel occlusos, & omninò obseratos habet, vel digitos pedum, manuumque non interstinctos, sed inuicem cohærentes, & vnguibus carentes; hoc enim signum non vitalis fœtus ponitur *ab Hipp. in lib. de superfœtat.* licet *Arist.* 7. *de hist. Anim. cap.* 4. nasci quos-3 dam sine vnguibus tradiderit ex immodico salis vsu à prægnante matre vsurpato; cujus rei rationem reddit *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap. vlt. in f.*

Quinetiam si in lucem veniens fœtus vocem non 4 emittat, conjectari possumus, eum non justo tempore natum fuisse, aut ex aliqua morbifica caussa debilitatum ita, vt non vitalis esse facilè possit; qua de re septimestres, & octimestres, vt aliàs dixi, nascentes vocem nullam edunt, teste *Alex. lib.* 2. *probl.* cum his tamen alia etiam indicia quærenda erunt, quæ omnia simul juncta facilè demonstrabunt, fœtum non esse maturo tempore natum: neque enim adeò difficile est hoc ex iis signis venari, vt putat *Mascard. de Probat. concl.* 1146. *num.* 30. *vol.* 3.

Porrò non vitalis fœtus ex aliarum conditionum defectu cognoscitur ex signis partim desumptis ex parte matris, partim ex parte ipsius fœtus, partim 6 verò ex iis quæ in partu fieri solent. Nam primò ex parte matris præsumi potest, fœtum non futurum vitalem, si mater in præcedentibus mensibus vel longis, molestisque vel acutis ægritudinibus fuerit affecta: non enim ex iis sola mater malè habet, sed plurimùm, & maximè ipse fœtus & vt valet mater ita & puer. *Hip. de Nat. Puer.* coinquinatur enim sanguis ipsius matris ex morbis, qui à puero attra- 7 ctus necessariò ipsum in pejorem conditionem sæpiùs attrahit, quàm mater sit. Ex habitu etiam matris elicit. *Hipp. in lib. de superfœt.* fœtum non posse nasci vitalem in his verbis: *Quæ partui vicina canos habet oculos, faciemque subtumidam, cuique corpus totum, ac pedes intumescunt, tanquam alba pituita detenta videatur, si ei aures, & summus nasus albescant, & labra liuida fuerint, fœtus, quos gestat mortuos parit, aut viuos malè habentes, neque vitales, & exangues veluti morbosos, aut prius minime vitales peperit.* sic & quæ mammas graciles, & flaccidas habet, aut si multùm ex illis lac effluat, fœtus malè sanos, & difficulter vitales gerit, *eod. Hipp. teste Aphor. sect. 5. Aphor. 52. & seq. & cels. lib. 2. suæ Med.* 8 *cap. 6.*

Ex parte ipsius fœtus vltrà commemorata signa, quæ demonstrant, ipsum maturo tempore natum non esse, quæ etiam non vitalem illum ostendunt, sunt quæ sequuntur: si, cùm nascitur, non mouetur, vel mouetur quidem, sed debiliter, si neque ploret, nec vocem emittat, neque vmbilicus ei inflectur, nec sternutet, neque vrinam reddat, nec aliud simile quidpiam efficere appareat, talis superstes esse non potest. *Auic. 21. tertij. tract. 1. cap. vlt.* quamobrem *Hippocrat. in citato lib. de superfœt.* fœtibus, qui cum labore nascuntur, & quos maximè debiles suspicamur esse, non antè vult abscindendum esse vmbilicum, quàm aliquid eorum, quæ suprà commemorauimus, præstiterint.

Non prætereundum autem id, quod *Macrob. lib. 1. in somn. Scip. cap. 6.* asserebat, septem nimirum horarum spatio discerni, an editus fœtus victurus sit, necne: per totidem enim, inquit, horas, & non vltra, aëris halitum sustinere poterit, si præmortuus nascatur.

9 Ex iis deniquè, quæ partum concomitantur, potest haberi conjectura non inualida, an fœtus superstes futurus sit, vel interiturus: nam si gemini nascantur suspicione non carent, cùm partus geminatio 10 in homine contra Naturæ legem videatur esse, asserente *Arist. Probl. sect. 10. probl. 3.* vndè eos 11 parùm viuere, & ipse dixit, & firmauit *Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 17.* quod multò faciliùs euenire certum est, si sexu distincti sint, *eodem Arist. auctore. 4. de Gener. Anim. cap. 6. & 7. de histor. Anim. cap. 4.* 12 *& Alb. Magn. 9. de Animal. tract. 1. cap. 5.* quòd si plures duobus nascantur, aut nullo modo, aut difficillimè superstites esse poterunt; quanam enim ratione vterus, qui vnum aliquandò vix perficere potest, tot ad debitam perfectionem poterit reducere? nascentur ergo vt plurimùm imperfecti, ac debiles, nec debito alimento muniti, & facilè etiam antè debitum tempus. Nam & hæc conjectura vr- 13 gentissima mihi videtur, quòd fœtus natus fuerit ante tempus Naturæ congruum, siquidem, vt sæpiùs jam dixi, partus fit ex alimenti defectu, quod tantò citiùs absumetur, quantò plures eo nutrientur fœtus, & sic partus tantò magis accelerabitur, cujus rei testis est ipsa experientia: plures enim ego vidi gemellos abortiuos, nonnullos etiam septimestres, qui non nisi ob prædictam rationem defectionis scilicet alimenti, quod vtrisque ad nonum, aut decimum sufficere non poterat, antè destinatum tempus ab vtero in lucem protrusi sunt, quod etiam firmat ex recentioribus *Varand. lib. 2. de morb. mul. cap. 6. & vinc. Alsarius in de Quæsitis per Epist. cent. 2. cap. 15.* non mirum ergo est, si gemelli vt plurimum intereant.

Neque quicquam nos moueat *tex. l. si pater. ff. de sol. & lib.* vbi Ægyptiam mulierem quinos edi- 14 disse narratur, omnesque incolumes vna cum matre fuisse: nam hæc, aut similis quæpiam alia historia inter portenta potiùs connumeranda est; hic verò nos de iis, quæ vt plurimum accidere solent, verba facimus: aliàs enim videmus non solùm gemellos, aut plures numero fœtus de vita periclitari, cum vno vtero gestantur, sed etiam, quia res maximè contrà Naturam est, matres vnà cum fœtibus obire, vt patet ex historia relata per *Aul. Gell. Noct. Attic. lib. 10. cap. 1.* & ex aliis ab aliis adductis.

Prætereà si partus admodum difficilis fuerit, 15 multùm euidens conjectura erit non vitalis fœtus, quinimmò *à Rasi, 22. Contin. tract. 7. cap. 2. & ab Auic. 21. tertij tract. cap. 12. in princ.* affirmatum est, fœtum nullo modo viuere posse, si partus difficultas quatuor diebus perduret. pariendi enim actio non debet naturaliter esse longior viginti quatuor horarum, vt ex communi tradit *Varand. lib. 2. cap. 7.* si quoque ante aquarum eruptionem sanguis erumpat, suspicari licet de vita ipsius fœtus; hoc enim partum violentum demonstrat, cùm naturaliter aquæ primum apparere consuescant. Est verò hæc conjectura ab ipso Hipp. desumpta in lib. de 16 superfœtat, transacto principio, vbi hæc habet: *Si parturienti ante fœtum multus sanguinolentus citrà dolorem fluxus contigerit, periculum est, ne fœtus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur.*

Addi potest inter has, conjectura desumpta ex 17 longiori mora in vtero contracta, vt ex ejusdem Hippoc. sententia superiori quæst. annuebam; qui, si plures, dicebat, dies septem quadragenariis acce- 18 dant fœtus perit; sed hæc fortassè conjectura fallacissima est, cùm tam exquisitè conceptionis, & prægnantiæ dies plurimùm mulieres minimè calleant, neque si callerent, quicquam superstitiosam numerorum obseruationem operari credam.

Est etiam & alia conjectura desumpta ex præ- 19 gressa tempestate: nam idem *Hipp. Aph. lib. 3. Aph. 12. Et repetit Cels. suæ Med. lib. 2. cap. 1.* in aliquibus tempestatibus, vt quandò Hyems australis, & pluuiosa, & serena fuerit, Ver autem siccum, & aquilonium, mulieres, quibus partus in Ver incidit, ex quacunque occasione abortiunt; quæ verò pariunt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt, quare vel statim intereunt, &c. que conjectura aliis adjuncta non parùm vrgebit.

Cæterùm Iurisperiti maximam conjecturam non vitalis, ac intempestiui, & præcipuè octimestris fœtus esse existimant, si partum concomitata fuerint sæua accidentia *Burs. cons. 67. num. 20. lib. 1. Mascard. de probat. concl. 1084. num. 5. vol. 3.* sed hæc conjectura non tantùm inseruire pro intempestiuo fœtu, quantùm vult Mascard. mihi videtur, sed benè aliquid attestari posse de fœtu non vitali: nam perfectissimi, & absolutissimi fœtus partus

aliquandò affert secum sæuissima accidentia, ex quibus etiam matres aliquandò periclitantur, licet *Mascard. concl.* 805. *num.* 5. *vol.* 2. concludat, in naturali partu, ac tempestiuo non adesse ea accidentia, vt in tempestiuo, ac non nuturali; sed contrà vidimus aliquandò euenire, nam & in naturali partu adesse, & in non naturali abesse videmus; hæc ergò coniectura fallacissima mihi videtur, & cui minimè fidendum sit. Adducit insuper Mascard. *vbi suprà*, alia quædam signa, quæ demonstrare possunt fœtum esse vitalem, vt si nascatur in secundina, si 20 moueatur cum lauatur, si vocem emittat, quæ quidem signa leuiuscula sunt, & nullius penè momenti: nam & in immaturis fœtibus apparent, & in maturis, ac vitalibus interdum minùs conspiciuntur. Certiora, ac tutiora mihi videntur ea, quæ suprà à me adducta sunt, dummodò non vni, sed pluribus illorum standum esse concludamus; si enim fœtus benè moueatur, & perfectus videatur, ac benè respiret, & tamen vocem non emittat, nec sternutet, &c. non ideò non vitalis judicandus. contrà verò si vocem emittat, & tamen illicò immotus maneat, ac cætera signa suprà commemorata non vitalis fœtus compareant, pro non vitali venit reputandus.

Sed & illud, quod idem *Mascard. concl.* 1146. *num.* 8. *vol.* 3. pro conjectura attulit octimestris fœtus, nimirum, quòd vltrà octo dies viuere non possit, non est ita verum, vt aliquandò, & plurimum fortassè non fallat: nam non solùm vltra octo dies 21 viuit interdum octimestris fœtus, & vltrà sexdecim, sed etiam vltrà mensem, vt ego vidi. Sed quid, quod nonnulli etiam adolere potuerint, & senescere, vt plures probant auctores, quorum nonnullos citaui supra in hoc ipso *tit. quæst.* 4. *num.* 43?

Quid autem conducat ad demonstrandum, fœ-22 tum potuisse viuere, si baptizatus fuerit, & traditus Ecclesiasticæ sepulturæ, ego quidem non video: nam etiam abortiui quinquemestres, quatrimestres, ac his quoque recentiores, dummodò vitæ sensum præbeant, baptizari solent, & Ecclesiastica sepultura excipi. Vel ergò hæ conjecturæ vanæ omninò sunt, & nullius momenti, vel ego fortassè Iereconsultorum mentem, ac sensum non sum assecutus.

23 Nec maioris momenti videtur mihi esse ea præsumptio, quæ desumitur ex eo, quod fœtus per aliquod spatium temporis vixerit, præsertim cùm non declaretur, quanta debeat esse hæc temporis, ac vitæ duratio. nam ego seximestres, & recentiores fœtus per horas aliquot viuere conspexi, è contra verò nonimestres illico decedere; cùm tamen constet, illos nullo modo potuisse viuere, hos vero maximè, quantùm ad temporis nascendi perfectionem pertinet. Quod quidem multo magis vrgebit, si velis, ad hoc vt vitalis dici possit, sufficere, vt per momentum vixerit, vt voluerunt *Bart. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Posth. num.* 12. *Tiraq. in l. si vnquam. C. de reu. donat. glo. suscept. lib. num.* 188. *Vugarell. apud Zilett. in cons. vlt. vol. cons.* 132. *num.* 11. *Burs. cons.* 63. *num.* 20. nisi fortassè sufficere velint, vt fœtus momento viuat ad eum effectum, vt ad patris hæreditatem admittatur; nam & hi interdum, vt dixi, non solùm per horas, sed etiam per aliquot dies viuunt. Sed cur octimestrem respuunt, qui non solùm per dies, sed per annos viuere aliquandò potest? vel ergò quilibet, qui vitalis esse non potest, respuen-24 dus, vel octimestris, & quicunque per momentum viuit, acceptandus.

SVMMARIVM.

1 *Partus ex sua Natura non vitalis ad hæreditatem patris non admittitur. amplia num. seq.*
3 *Partus quinque simul nasci possunt. & num.* 6.
4 *Quinque simul nascentes esse possunt vitales ex l. si pater, de solut.*
5 *Septem vno enixu nasci possunt.*
7 *Historia Comitissæ, quæ* 365. *fœtus vno enixu peperit.*
8 *Vix possibile est, vt tres fœtus vno partu vitales nasci possint.*
9 *Partus geminatio in homine est quid præter naturam, & num.* 12.
10 *L. Antiqui. mediocritatem quandam attendendam esse voluit quoad numerum fœtuum, qui vno partu nasci possent, & tres posse nasci firmauit.*
11 *In hominum specie singulis vicibus singuli fœtus nasci debent.*
13 *Cur plures duobus nasci non possint, qui vitales esse possint.*
14 *Ex vteri angustia debiles fœtus procreantur.*
15 *Vterus humanus cellulas habet. contrarium ibid. & num. seqq.* 16. *&* 17.
18 *Acetabula vteri quid propriè sint.*

Quot fœtus vno partu nasci possint vitales.

QVÆSTIO VIII.

Illud etiam apud ll. controuersum est, quot nimirum fœtus vno partu nasci possint: nam & hoc scitu maximè necessarium est ipsis Iustitiæ administratoribus, siquidem vt partus non vitalis ex sua 1 Natura ad hæreditatem admitti non debet, vt de nato ante septimum, vel in octauo ipsi Legumperiti judicant, sicuti jam suprà firmatum est; sic etiam & vbi ita nascatur, vt vitalis ex aliquo accidenti nullo modo esse possit, etiamsi quoad nascendi terminum non deficeret, neque etiam ad hæreditatem 2 admitti deberet, quemadmodum dicendum esset, vbi tot simul nascerentur, vt nullus vitalis esse posset; inquirendum ergò iure optimo est, quod fœtus simul nasci possint, qui superstites ex sua natura futuri sint.

Persuasum habent ll. vt habetur in *l. si pater. de solut. & lib.* ex auctoritate Arist. quam repetit *Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 2. quinque simul possibile 3 esse vt nascantur, argumento, quòd totidem cellulæ sint in humano vtero, & repetit quoque *Cagnol. in l. prima. ff. si cert. pet. num.* 182. *& alij plures.* quòd 4 autem vitales esse possint, probare potest exemplum inibi *in l. sc. suprà citata* relatum, de quo etiam in *l. Antiqui. ff. si pars. hæred. pet.* de muliere illa Alexandrina, quæ quinque simul fuerat enixa, & omnes habebat incolumes. *Glo. in l. Cum quidam §. suum hæredem. & Paul. in d. §. suum hæredem. ff. de acquir. hæred. num* 1. vt perfectum palatium in humano vtero constituerent, septem cellulis ornari il-5 lum voluerunt, atque ea de re septem nasci posse vno enixu autumati sunt.

Narrantur prætereà quamplurimæ historiæ mulierum, quæ numerosos partus ediderunt, quas omnes in vnum recollectas habes apud *Schench. lib.* 4. *obseruat. tit. de Partu*, quas hic apponere non est opus, satis sit ipsius Arist. auctoritatem adduxisse, ab ipsa etiam l. Adductam in loco aliàs sæpe citato 7. *de gen. anim.*

anim. cap. 4. qui & quatuor, & quinque naſci ſimul [6] poſſe aſſeuerat, quod in Ægypto plurimùm contingere fatetur. Quinetiam doctiſſimus vir *Ioubert. lib.* 3. *Error. popul. cap.* 1. multis probare nititur, nouem vno partu & vitales, & robuſtos naſci poſſe, & nonnullas ibi ejus rei experientias, & hiſtorias adducit.

Verumenimverò, vt millies jam repetitum eſt, non licet ex his quæ raro contingunt, certam vllam regulam conſtituere: nam ſi ad id, quod aliquandò factum eſt, reſpicere velimus, non modò quatuor, [7] aut quinque, ſed ſuprà trecentos vno partu naſci poſſe fateri nobis liceret: nam conſtat Comitiſſam Margaretam Hermanni vxorem Comitis Hennebergiæ trecentos ſexaginta quinque filios vno enixu peperiſſe; cujus hiſtoriæ non ſolùm multi fide digni authores meminerunt, ſed extat adhuc epitaphium inſculptum in pago Lauſdun in Hollandia, quod recitat Schench. *vbi ſuprà*, de qua etiam hiſtoria inter Iureconſultos meminit Boëtius, ex quo repetit *Vincent. Carrer. de Medico part.* 4. *num.* 203. ſed & *Auent. apud eundem lib.* 7. *Annalium*, mulierem narrat ſub Friderico II. Imperatore mille quingentos, ac quatuordecim fœtus enixam eſſe, cujus rei fides apud auctorem eſto.

[8] Nos ad rei veritatem accedamus, ac dicamus, vix poſſibile eſſe, vt tres vitales fœtus vno partu edi poſſint, qui ad perfectum incrementum tam in vtero, quàm extra vterum deduci poſſint: quamquam etenim & *Card. in lib. de vno. & Trincauell. lib.* 11. *de rat. cur. hum. corp. aff. cap.* 17. *& alij*, & ego ipſe viderim trigeminos ætate prouectos, & ſatis cunctis pateat hiſtoria Horatiorum, quorum meminit *ſuperius cit. l. Antiqui.* tamen vix ex his firmari poſſe credo, quod plurimum ex his, qui trigemini naſcuntur, viuant. Quod præter experientiam, & Medicos, teſtantur etiam ipſi Aſtrologi, qui tergeminos & immaturos edi, & monſtroſis ſæpe membris donari fatentur, vt *Ptolom. lib.* 3. *de præd. Aſtron. c.* 7.

Cùm ergò de raro viuant, ego vix concedere auſim, vt trigemini vitales naſci poſſint, cùm præſertim non ſolùm trigeminos, ſed geminorum plures interire, quàm ſupereſſe indies videamus. Vndè Iure Ariſt. ſuperiùs à me adductus dicebat, partus geminationem in homine eſſe quid præter naturam, & [9] idcircò ex gemellis pauci ſeruantur. *Auic.* 21. *tertij tract.* 1. *cap.* 17. *Marinell: de med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. licet *ll. in dicta l. Antiqui* firmauerint, mediocrita[10]tem quamdam in hac re eſſe attendendam, & ea de re tres naſci poſſe voluerint; & ſuperſtitem ex quarta parte hæredem fecerint: at mihi quidem lex videtur mediocritatem, quam dicit, non obſeruaſſe, nimis enim excedit id, quod plurimum fieri contingit, ſatiſque mediocritas ſeruata videretur, ſi geminos naſci poſſe ſanciuiſſet, & jam natum ex tertia parte hæredem feciſſet; nam non ad id, quod euentu poſſibile eſt, ſed quod plurimum fit attendere conſentaneum videtur. Quamquam *Alciat. diſputat. lib.* 2. *c.* 8. etiam quæ de raro eueniunt, attendi aliquandò vult, & exemplificat in caſu hoc, quod ſcilicet rarum eſt, mulierem trigeminos parere, tamen à lege attendi. At dici non poteſt, legem ſeruaſſe mediocritatem, quia in humana ſpecie naturaliter ſinguli ſingulis vicibus naſci debent fœtus, [11] vel ad ſummum bini: naturæ enim lege, inquit Pareus (vir, vt omnes nouere, doctiſſimus) mulier ſimul & ſemel non eſt potens niſi duorum fœtuum; argumento eſt, quod duabus tantùm mammis donata fuerit, quod etiam firmat *Andr. Laur. Anat. lib.* 9. *cap.* 2. *Et Herc. Saxon. in ſua Medic. pract. lib.* 4. *cap.* 27. Immò Platerus Medicus doctiſſi[12]mus *obſeruat. ſuar. lib.* 3. *tit. de obſeruat. in part.* partum, qui vnicus non ſit, contrà Naturam eſſe aſſeuerauit; idcircò enim vterum humanum vnica, ac ſimplici cauitate donari, dicebat *Veſal. lib.* 4. *de hum. corp. fabr. cap.* 15. Iure ergò optimo concludere licet, quòd homo duos tantummodò fœtus edere poteſt, qui viuere poſſint, & factam interdum numeroſiorem ſobolem non eſſe attendendam, quia monſtroſa eſt, teſte *Plin Nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 3. *&* *Pareo. lib.* 25. *cap.* 52.

Et ratio hujus aſſertionis ea eſt, quia neque locus, [13] neque alimentum tot fœtibus ſufficiens eſſe poteſt in materno vtero; deficiet ergo his antè debitum tempus alimentum à matre, & exitum antè tempus ab vtero quærent, quippè cùm id fieri ſemper contingat, *Hipp. teſt. in lib. de Nat. Puer.* Et ſic vel naſcentur, & neceſſariò interibunt, vel in vtero ipſo non naſcentes contabeſcent ac peribunt. Quinetiam & ex locorum anguſtia celeriùs naſcentur, quàm oporteat, & debiles exiſtentes decedent; nam idem *Hipp. in lib. de Genit. prope finem* firma[14]bat, vteri anguſtiam in cauſſa eſſe poſſe, vt geniti liberi debiles naſcantur. Si ergò & alimenti penuriam ſubire, & locorum anguſtia angi fœtus ponas, non video, qua ratione ſuperſtites eſſe poterunt, cùm naſcentur; nam hæc omnia neceſſariò contingere, vbi plures duobus in vtero exiſtant, neceſſe eſt.

Hinc autem non diſcedendum, antequam falſam illam opinionem ex hominum mentibus eradamus, quæ humanum vterum quinque, aut ſi magis ſeptem cellulis inſigniri illis perſuaſit; verè enim fabuloſum quid, ac commentitium illud eſt, cùm humanus vte[15]rus, vna ſolummodò cauitate donetur, licet pars dextra à ſiniſtra per craſſiuſculam quandam lineam ſegregetur, vt optimè demonſtrant Medici, & Anatomici omnes recentiores præſertim; antè quos etiam Gal. idem docet pluribus in locis, præcipuè verò in *lib. de diſſect. Vulu. cap.* 3. *In* 6. *de morbi vulg. comm.* 2. *tex.* 44. *& comm.* 5. *Aph.* 48. *& Auic.* 21. *tertij tractat.* 1. *cap.* 1. ex recentioribus autem *Fuchſius lib.* 7. *Parod. cap.* 9. *Veſſal. de human. corp. fabr. lib.* 5. *cap.* 15. *Pareus ſuæ Chirurg. lib.* 2. *cap.* 34. *& lib.* 25. *cap.* 2. *Columb. Anatom. lib.* 11. *cap.* 16. *Andr. Laur. Anatom. lib.* 7. *cap.* 17. *& lib.* 8. *quæſtion.* 21. *Mercurius in la Commare lib.* 1. *cap.* 2. *Valuerd. Anatom. lib.* 3. *cap.* 14. *Siluatic. controu. Medic. controu.* 81. *Nancel. in Analog. Microcoſ. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *probl.* 4. Ne tamen exiſtimes ll. omninò extrà rem illud aſſeueraſſe, quòd vterus humanus cellulas, aut ſinus habeat, neque enim abſque Medicorum auctoritate locutæ ſunt: nam *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin.* dicebat, vterum humanum ſinus plu[16]res, & incuruos habere. Nec deſunt ex Anatomicis, qui cellulas ejuſcemodi in vtero humano ſomniauerint. Recentiores tamen antiquioribus in hiſce rebus multò diligentiores illum his cellulis deſti[17]tui, ſenſu ipſo demonſtrarunt, & ejus rei veritatem patefecerunt.

Sed ne aliquid, quod ad hujus quæſtionis abſolutionem pertineat, hic deſideretur, de vteri acetabulis mentio quoque nunc fiat, ne fortaſſe hæc vnam, eandemque rem eſſe cum hiſce cellulis quiſquis ſit ſibi perſuadeat. ſunt ergò acetabula [18]

vteri capita quædam venarum ad vteri internam cauitatem penetrantia, numero quidem in omnibus non vno, quorum vsum quære apud præcitatos auctores, quibus addere potes *Fallop. in obseruat. Anat. non longè à f. Fernel. Physiol. lib. 1. cap. 2. & antè hos Gal. de dissect. vul. cap. vltimo. class. prima. & 1. de sem. cap. 7. class. 1. & 5. Aphor. 45.*

SVMMARIVM.

1 *Qui conceptum per abortum data opera interimunt, iure merito à Legibus puniuntur.*
2 *Animatum conceptum interimens vltimo supplicio plectitur, inanimatum verò delens, pœna extraordinaria punitur. Contrarium num. 4.*
3 *Leges procurantes abortum non semper eadem pœna puniri iubent.*
5 *Tex. l. si quis aliquid. ff. de pœnis examinatus.*
6 *Fœtus homo non est. & num. seq.*
8 *Fœtus vbi de suo commodo agitur, & homo est, & pro iam nato habetur.*
9 *Nullum maius commodum, quàm vita.*
10 *Prima ratio, cur magis debeat puniri, qui animatum conceptum interemit.*
11 *Secunda ratio.*
12 *Absurdum est affirmare, quem habere formam hominis, & non esse hominem.*
13 *Forma dat esse rei. vt num. seq. amplia.*
15 *Mutata forma interimitur substantia.*
16 *Qui animatum fœtum interimit, hominem occidisse dici debet.*
17. *Tertia ratio.*
18 *Plures abortus contingunt fœtu inanimato existente, quàm animato.*
19 *Quarta ratio.*
20 *Fœtus trium dierum spatio animatur.*
21 *Septem dierum spatio homo perficitur.*
22 *Quadragesima die fœtus est integrè formatus.*
23 *Fœtus animatus est, cum perfectè est formatus.*
24 *Non est vnus omnium formationis. & coagmentationis terminus.*
25 *Suprà sexagesimum fœtus semper pro animato habendus est.*

Quot dierum spatio animetur conceptus.

QVÆSTIO IX.

1 QVi conceptum per abortum data opera interimunt, iure merito à legibus puniuntur, vt in *l. Diuus. ff. de var. & extraor. crimin. & l. Cicero. ff. de Pœnis l. si mulierem. ff. ad l. Cornel. de siccar. l. si quis necandi. C. de sicar.* & disponunt etiam constitutiones Pontificiæ *c. Consuluisti. quæst. 3. & constit. Pontif. Sixti V. num. 107. in Summ. Bullarij*, & testatur etiam ex Medicis *Gal. in libell. cui titulus, An animal sit id, quod in Vter. est, cap. vltim. class. 1. & ex recentioribus VVinrich. de ort. monstr. cap. 36.*

Quoniam verò quæstio inter Iurisperitos est, an semper eadem pœna veniant puniendi tam cum fœtum animatum, quàm cum inanimatum interimunt, idcircò videndum est, quo tempore animetur fœtus, sed primò videamus opinionum circà infligendam pœnam differentiam; ac profectò magis communis opinio videtur esse, eum, qui non animatum 2 conceptum necauit, pœna extraordinaria puniri debere, eum vero, qui animatum, vltimo supplicio plectendum, ita tenet *Glo. in cit. l. Diuus. ff. de variis & extraordinariis crim.* quam sequuntur plures DD. *Guliel de sod. sing. 140. Iul. Clar. sentent. lib. 5. quæst. 68. num. 2. Damohud. in Enchirid. par. aut Sim. in verbo Abortus. Viuius opin. comm. in verbo Assassin. num. 2. Chacher. decis. Pedem. 59. num. 2.* & alios referunt *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 4. cas. 356. num. 2. Ricc. collect. decis. 590. par. 3. & collect. 1336. par. 4. Vide Farin. de homicid. q. 122. par. 6. num. 131. & seqq.* & videntur ipsæ leges eandem habuisse men- 3 tem, cùm abortum procurantem non semper eadem pœna afficiant, sed aliquandò pœna extraordinaria puniri, aliquandò autem vltimo supplicio plecti iubeant; vt in citatis *l. Diuus. & l. Cicero. & l. si mulierem. & l. si quis necandi. C. ad l. Cornel. de sicar.* quos textus, ne inter se discordes esse dicas, iure merito distinguendum videtur, priores tres loqui de procurante abortum inanimati fœtus, posteriorem de interimente fœtum iam animatum, vt sentit *Gloss. in prædicta l. si quis necandi verb. Infantis.*

Sed *Menoch. vbi suprà num. 7.* distinctionem hanc 4 admittere renuit, & indifferenter pœna extraordinaria puniri voluit tam qui animatum, quàm qui inanimatum fœtum abortu eijci procurauit, sed auctoritates ab eo pro se adductæ nihilomagis pro sua opinione, quàm pro contraria facere videntur. tamen maximè suæ sententiæ fauere posset Sacer textus, *Exod. cap. 21. vers. 22. & seq.* qui multùm consonare videtur cum legali textu, *l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de Pœnis.* nam verba penè eadem videntur, licet causa non sit vna, Sacer ergò textus ita habet: *Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint, sin autem mors eius fuerit subsecuta, reddet animam pro anima.* legalis verò tex. hæc habet: *Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciunt, tamen quia mali exempli res est, humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur, quod si ex eo mulier, aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur.* Tam Sacer ergò textus, quàm legalis de mulieris quidem morte mentionem habent, at abortum simpliciter extraordinaria pœna puniri voluerunt.

5 Tamen, si nostras leges attendere debeamus, textus *dictæ l. si quis aliquid.* non aliud innuisse videtur illis verbis, *si mulier, aut homo ex eo perierit*, quàm velle se, distingui inter abortum animatum, & inanimatum: cùm enim suprà dantes abortionis poculum pœna extraordinaria plecti jussisset, addidit dehinc verba illa: Quòd si ex eo mulier, aut homo, hoc est animatus fœtus perierit, summo supplicio affici debeat, ita vt verba illa, *ex eo*, non solùm referantur ad poculum amatorium, sed etiam ad poculum abortionis. Et licet ex iisdemmet verbis inferri contendat Menoch. quòd textus distinguat inter 6 fœtum, & hominem, cùm fœtus ex eius sententia homo non sit, tamen Paul. quem refert *Chacheran. vbi suprà in ea l. si quis aliquid*, voluit textum illum ita intelligi, vt verba illa eo modo, quo diximus accipiamus, ac si textus dixisset: si ex obligatione poculi abortionis mulier, aut conceptus animatus perierit, ad summum supplicium damnandus est is, qui 7 obtulit. Et quanquam fœtus in vtero existens ad aliquos effectus homo non dicitur, *vt in l. Falcidia. ff. ad l. Falcidiam. Tiraq. de Retract. §. 1. Gloss. 4. num. 78. &*

& *in l. si vnquam. C. de reu. donat. Glos. susceper. lib. num.* 141. tamen ad nonnullos alios effectus, & vbi præsertim de suo commodo agitur, non solùm homo dicitur, & pro homine habetur, sed etiam pro jam nato. *l. qui in vtero. ff. de stat. hom. Royz. decis. Lituan.* 1. *num.* 233. & *decis.* 3. *num.* 171. *Surd. cons.* 369. *num.* 22. *tom.* 3 quòd si ad eum effectum, vt hæreditate patris fruatur, pro jam nato haberi debet, ad effectum ne quis eum vita defraudare possit, multò magis pro iam nato habendus est: nullum enim maius commodum esse potest alicuius, quàm vita, sine qua cætera omnia nihili existimanda censentur.

8

9

His tamen non obstantibus, germanus ac verus sensus eorum verborum; *Quod si ex eo mulier aut homo perierit*, erit eiusmodi: cùm Lex imponat pœnam iis, qui vel amatorium, vel abortionis poculum dant, & aliquandò horum vtrumque fiat vel nulla mulieris, aut hominis morte interueniente, aliàs autem contrà; in priori casu pœnam extraordinariam imponit, in posteriori vltimum supplicium minatur, quandò nimirum ex poculo abortionis mulier, vel ex poculo amatorio quicunque homo moriatur, vnde verbum illud, *homo*, referatur ad poculum amatorium verbum autem, *mulier*, ad poculum abortionis, non autem vtrumque ad poculum abortionis, ita vt per illud verbum, *homo*, fœtus animatus intelligi possit, ac profectò hoc modo textu explicato, plurimum aberrare videtur Menochius; & etiamsi Medici partes, & instituti huiusce operis terminos prætergredi fortasse videar, non tamen desistam, quin rationes contra eius opinionem adducam, ex quibus magis plectendus veniat is, qui animatum, quam qui inanimatum conceptum peremit.

10

Et primò, ac principaliter ratione animæ, quam is qui animatum fœtum delet, sacro baptismatis lauacro expolians, vno eodemque tempore vita æterna depauperauit; quòd si homicida, qui tamen temporalem vitam, quantùm præsumere licet, solummodò adimit, mortis reus est, multò magis reus mortis debet esse is, qui poculum abortionis propinauit, & animatum fœtum interemit, cùm illum & temporalis, & æternæ vitæ bonis vnà denudauerit.

11

Secundò, quia nulla differentia est inter animatum conceptum, & natum jam hominem: nam & ille, vt hic homo est, quia habet iam rationalem animam, vt probat abundè *Gal. in lib. An animal sit. cap.* 4. & luculentissimè Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *part.* 4. *probl. par.* 3. *de legitimo partu.* habet ergò iam hominis formam, quod nullus controuertet: absurdissimum verò esset affirmare, habere illum formam hominis, & non esse hominem: nam *forma dat esse rei*, est commune Philosophorum axioma, & firmant ipsæ leges *in l. Iulianus.* §. *si quis. ff. ad exibend.* quod intellige non solùm de esse simpliciter, sed etiam de esse indiuiduali: nam per formam substantialem quicquid est constituitur in tali esse indiuiduali, & idcircò mutata forma interimitur substantia, vt satis superque notum habemus Philosophi, & notat *ead. l. Iulian. vbi suprà.* jurè ergò animatum conceptum abortu interimens, hominem occidisse dici debet, & homicida est. *c. Consuluisti quæst.* 3. probat *Hostien. in summ. lib.* 5. *de homic. casual.* & *volunt. num.* 2. & *alibi.* tanquam homicida ergò hic vltimo supplicio jurè puniendus est.

12

13

14

15

16

Tertiò, quia procurans abortum animati fœtus multò maiorem vim Naturæ infert, nec solùm conceptum perimit, sed & matri plurimùm obest, illamque in multò majus discrimen trahit, vt notat *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. *in fin.* Cùm enim fœtus animatus non est, quia magis tenellus, & ligamenta habens admodùm debilia, facilè modica adhibita vi ab vtero excidit, neque, cùm anima careat, potest impendenti violentiæ ita resistere, vt quandò animatus est, atque hinc accidit, quòd multo plures abortus contingunt, cùm fœtus anima caret, quàm cùm animatus est, post sc. quadraginta dies, teste *Hipp. in lib. de Nat. Puer.* & *Arist.* 7. *de hist. Anim. cap.* 3.

17

18

Quartò, si is qui medicamentum præbet conceptionem impediens, aut generationem, tanquam homicida puniri debet, vt habetur ex *cap. si aliquis. De homicid. cas.* & *volunt.* & *ex constitutione Sixti V. in summ. bull. num.* 107. *Chacher. decis. Pedem.* 59. *num.* 2. (licet sciam alios contrariæ opinioni libentiùs adhæsisse. *Bos. in pract. crimin. tit. de homic. num.* 9.) multò magis puniri debet, qui iam formatum, & animatum conceptum aboleuit.

19

Scitu ergo mirum in modum Iustitiam administrantibus necessarium est, quo dierum termino conceptus animatus existat, ne mitiori quàm deceat pœna atrocissimum delictum, quale huiuscemodi homicidij genus est, plectatur.

Eius rei variæ, ac toto cœlo inter se dissidentes opiniones recitantur; siquidem ex recentioribus sunt qui trium dierum spatio animatum fieri conceptum volunt, ita tuetur, & longioribus etiam rationibus demonstrare nititur *Thom. Fien. de Formatr. fœt. quæst.* 10. *concl.* 11. ex Hipp. tamen & Arist. auctoritate *Mercurial. vbi proximè*, septem diebus hominem perfici, & anima donari notauit. & apertissimè illud ipsum manifestat idem *Hipp. in lib. de Nat. Puer.*

20

21

Menoch. vbi suprà num. 3. ex Arist. & Plin. firmauit, conceptum, si masculeus sit, quadragesima die esse animatum. Sic & Io. Aloys. *Ricc. in Prax. Archiep. Neapol.* 609. *num.* 1. *ex Bart.* & aliorum opinione, masculum quadragesima, fœminam 80. animari firmat. *sed Paul. in l. suum hæred. num.* 2. *ff. de acquir. hæred.* & alij quos citat, & sequitur *Chacher. vbi suprà num.* 3. indifferenter de quocunque conceptu verificari voluerunt, quòd quadragesima die & formatus, & animatus sit.

22

Hippocrates variè variis in locis de fœtus formatione locutus videtur, nam tunc animatur fœtus, cùm perfectè est formatus, vt tradit *Gal.* 15. *de vsu. part. cap.* 5. *class.* 1. ex Hipp. ergò sententia eodem spatio animabitur fœtus, quo vult eum perfectè esse formatum, quod plerumque diebus triginta in masculis, & duobus supra quadraginta in fœminis contingit, vt *in lib. de Nat. Puer.* & *alibi* habetur. *Roder. à Cast.* distinguens, *lib.* 3. *de Nat. mul. cap.* 6. inter animal, & hominem, volensque fœtum antè animal esse, quàm hominem, animam rationalem non antè tertium, quartumve mensem infundi concludit, atque hic noua dubitatio insurgere posset, an scilicet abortum procurans ante tertium, quartumve mensem, sed cùm iam animatus conceptus est, eadem pœna puniri debeat, qua puniendus esset, qui abortum procuraret post dictum tempus, & videretur dicendum, nil differre inter se inanimatum esse fœtum, & anima rationali destitui; idcircò nulla consideratione dignum esse tale dubium.

23

24 Nos concludamus breuiter, quod licet non sit vnus omnium formationis, & coagmentationis terminus. *Gal. de fœt. format. cap. 1. in princip. class.* 1. tamen præstat Hipp. sententiæ adhærere; nam & rationibus, & experimentis fulcitur, de quibus ibi per eum. Vel, vt medium quoddam eligamus, di-
25 cendum est, suprà sexagesimum tam masculum, quàm fœminam, semper pro animato habendum, esse, atque ea ratione teneri de homicidio, qui prouectiorem conceptum bimestri abortu eijci procurauit, quod nulla controuersione indigebit, si abortum ipsum conspicere liceat: iudicio enim Medicorum facilè patebit, an potuerit esse animatus, nec ne; in aliis verò casibus, vt suprà, est procedendum. Legumperiti tamen post quadragesimum, verum fœtum animatum fuisse, in dubio tenendum dicunt, quum scilicet non constat, an masculus fuerit, nec ne. *Riccius vbi supra. num.* 3. Sed tutior mihi videtur mea sententia, quia sunt ex masculis etiam, qui tardiùs quadragesimo animantur.

SVMMARIVM.

1 *Abortum faciens mulier peperiße dici non debet.*
2 *Abortiui non rumpunt testamentum.*
3 *Abortiui habentur tanquam non nati.*
4 *Non nasci, & natum mori, paria sunt.*
5 *Natus ante septimum, est abortiuus. & num.* 19.
6 *Natus ante nonum, abortiuus. contrarium numero sequenti.*
8 *Octimestris ex Tiraq. est abortiuus. Confutat. num.*9.
10 *Non est de eßentia partus, vt vitalis edatur, sed vt perfectus nascatur.*
11 *Abortus duplex acceptio.*
12 *Abortus lato modo acceptus qui.*
13 *Eijcere fœtum, est abortire.*
14 *Etiam per diem antè, quàm deberet, natus, lato modo est abortiuus.*
15 *Abortus stricto modo acceptus qui.*
16 *A, vel Ab in principio nominis negationem denotat.*
17 *Quæ ante septimum peperit, peperiße non est dicenda. distingue vt ibidem.*
18 *Naturaliter mulier non parit antè nonum.*
20 *Natus antè septimum, habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

Quinam partus propriè mereatur nomen Abortus.

QVÆSTIO X.

CVm controuerti possit inter Legumperitos, an mulier, quæ abortum fecerit, peperisse dicenda sit, cùm aliàs *Paul. recept. lib.* 4. *tit.* 9. protulerit; Abortum, vel abactum ventum partum efficere non
1 videri. & *Tiraq. in l. si vnquam. Glo. suscep. lib. num.*
2 206. *in fin.* nolit dici posse, talem peperisse, & cùm
3 abortiui non rumpant testamentum. *Bald. in l. Cùm proponas. Col. vlt. C. de posth. hæred. inst. Tiraq. vbi*
4 *proximè num.* 205. nam abortiui habentur tanquam si non nati essent, vel nati essent mortui, cùm non nasci, & natum mori, paria sint. §. *Dubitatum. Auth. de incest. Nupt. Tiraq. vbi supra numero* 167. *Bologn. cons.* 9. *numero* 42. vndè illis applicari potest *tex. l. Qui mortui. ff. de verb. signif.* idcircò videndum est, quandò propriè mulier abortum fecisse dicenda sit, & consequenter qui partus verè sit abortiuus.

Et licet ad hanc materiam plenissimè faciant ea omnia, quæ in prioribus huius tituli quæstionibus adduxi, tamen peculiariùs hic nonnulla consideranda sunt. Quoad partum ergò omni proculdubio cuiuis notum est, natum antè septimum abortiuum
5 esse, non obstantibus iis, quæ adducunt ex Iureconsultis *Concen. quæstione sing.* 9. *numero quarto. lib.* 2. & *Claud. Girardin. in libell. de part. dierum.* 171. *ex nostris autem Augen. de part. hum. lib.* 1. *cap.*.... & faciunt quæ in hoc eodem tit. retulimus *quæst.* 2. *à num.* 13. *ad plures seqq.*

Sed præcipuum dubium est de natis post sextum,
6 & ante nonum: nam Lalamantius Medicus doctissimus, quem aliàs etiam adduxi ad hoc ipsum probandum. *in l.* 2. *Gal. de diebus decret* absolutè voluit, nascentes antè nonum non solùm non esse ex sua natura vitales, sed esse abortiuos, cùm tamen
7 obstent illi omnium doctorum hominum auctoritates, præsertim quoad septimestrem: nam de octi-
8 mestri aliàs dubitatum est, teste *Gell. Noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 16. immò *Tiraq. in cit. l. si vnquam. Gloss. ead. numero* 205. octimestrem inter abortiuos connumerari voluit, cùm intempestiuè natus sit, & nullo modo
9 vitalis ex eius sententia esse possit, sed hanc opinionem refellit *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæst.* 29.
10 & *Augen. lib.* 2. *de part. hum. cap.* 16. neque enim, inquit Laurentius, de essentia partus est, vt vitalis edatur, sed vt perfectus nascatur; sed quomodò perfectus, edi dici potest, qui ita nascitur, ac si mortuus nasceretur, vt suprà diximus?

11 Ego quid sentiam breuibus patefaciam, ac primo loco notandum est, abortum aliquandò lato
12 modò sumi, interdum verò strictiùs. Abortus lato modo acceptus est omnis fœtus partus, qui antè diem sibi à Natura destinatum non sponte, sed ex aliqua vi, & accidenti nascitur, etiamsi vitalis dehinc existat; *Hipp.* 7. *Epidem. de* Olympiade vxore octo mensibus vtero gerente dicebat: Abortu quinto die sine labore est liberata, & 4 *Epidem. tex.* 64. Eiecit, inquit, septimestrem puellam, hoc est abortiuit,
13 nam eijcere est abortire. *Tiraq. in. l. si vnquam vbi suprà num.* 206. *in fin.* & *facit l. si seruum. ff. ad l. Aquil. à Calep. adducta in verbo eijcere,* sic etiam & *Auic.* 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. dicebat abortum maximè timeri apud principium conceptionis, & antè appropinquationem horæ partus; & *Trotula Medi-*
14 *cus antiquus de pass. mul. capit.* 38. remedia proponit ad abortum, qui fieri solet septimo, aut nono mense, ita lato modo etiam per diem ante destinatum terminum nascens fœtus abortiuus dici potest, etiamsi nonimestris, vel decimestris existat. Propriùs tamen ac strictiùs, Abortus est fœtus in-
15 tempestiuè editus, vel mortuus, vel nullo modo vitalis, licet Andr. Laur. *vbi supra*, velit, abortum dici etiam fœtum tempestiuum in vtero mortuum; abortus enim nomen idem importat, ac si diceres non
16 ortus, vel frustrà ortus: nam hæc præpositio *A*, vel *Ab* in principio nominis posita negationem aliquandò importat, vt in verbo *Absens*, quod idem importat, ac non præsens, & idcircò abortus parificatur ei, qui nunquam natus est. *Tiraq. vbi suprà numero eodem. Surd. consil.* 347. *num.* 9. *Tom.* 3. Propriissimè tamen abortus dici debet partus à caussa præternaturali, aut externa per vim ejectus, dummodò non sit vitalis; nam & aliquandò partus ejectus, vt dixi, vitalis esse potest, vt de septimestri, & octimestri latiùs probaui *suprà quæstione tertia* & *quarta.*

His

17 His ita ſe habentibus, dicendum eſt, mulierem, quæ ante ſeptimum peperit, aut filium mortuum etiam iuſto tempore edidit, peperiſſe non debere dici, ſed abortum feciſſe, aut ejeciſſe, nec parientium priuilegiis eam ob id gaudere poſſe, niſi iis, quæ ad corporis valetudinem ex partu concedi ſolent, nam majori, ac moleſtiori valetudini ſubijcitur, quæ abortiuit, quàm quæ naturaliter peperit; 18 contrà verò, ſi poſt ſextum, aut meliùs poſt initiatum ſeptimum viuum fœtum edidit, eſſe ſentiendum: licet enim non antè nonum naturaliter mulier pariat, vt latè probatum eſt, tamen quia impoſſibile eſt etiam non naturaliter natum, ſi ita vegetus ſit, vt cauſam morbificam ſuperare poſſit, & alias aëris, & partus iniurias, aliquandò viuere, idcircò peperiſſe dici poteſt. qui ergò antè ſeptimum naſcuntur, vel naſcuntur mortui, quia abortiui ſunt, neque donationem, neque teſtamentum rumpere debent, quia, vt dixi, habendi ſunt, ac ſi nunquam nati eſſent.

Nec obſtaret, quòd quis in ſexto menſe naſceretur, & per aliquot horas, aut etiam dies viueret, vt fieri poſſe non eſt ita impoſſibile, quin aliquandò non contingat, cùm aliàs viuere poſſe dicatur fœtus, qui per momentum vixerit. *Bart. in l. quod dicitur. ff. de lib. & Poſth.* nam quia hic partus 20 habet cum vita talem repugnantiam, vt viuere nullo modo poſſit, niſi ex miraculo, idcircò abortiuus dici debet, neque teſtamentum, neque donationem rumpere, neque aliud quicquam illi prodeſſe, quod verò, ac naturali partui prodeſſe ſolet; ſic & mulieri talem fœtum parienti nihil quicquam prodeſſe debet ita, vt ex ea cauſſa parientium priuilegiis gaudere debeat, niſi iis, quæ corporis valetudinem reſpiciunt.

Finis Tituli Secundi.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI PRIMI TITVLVS TERTIVS.

De Pręgnantia, Superfœtatione, & Mola.

Continens Quæstiones septem;

quarum

Admodum Illuſtri ac Reuerendiſſimo DOMINO D. MATTHÆO BVRATTO, Sacræ Rotæ Romanæ AVDITORI. S.

ERat mihi ſanè optabile, vt hi ſtudiorum meorum labores etiam Legumperitis, quibus hæc præcipuè ſcribo, innoteſcerent; optabiliſſimum autem vt coram Sacro hoc Rotæ Romanæ Collegio ſeſe offerrent. Tua ergò humanitate fiſus, quam ex fratribus meis magná eſſe didiceram, Titulum hunc tertium harum Quæſtionum Medico-legalium tuo nomini inſcripſi, ſperans Te mihi fauorem tuum non denegaturum, & per Te etiam cæteros hoſce Reuerendiſſimos, ac Doctiſſimos Patres collegas tuos, hæc qualiacunque ſint noſcituros. Tu, ſi quid ego plus juſto audax in hac re peccaui, id omne pro eadem humanitate tua mihi remittas rogo. Vale.

LIBRI PRIMI

TITVLVS TERTIVS,

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

PARS PRIMA.

DE PRÆGNANTIA.

SVMMARIVM.

1 *Hæreditas defuncti ad vterum pertinet.*
2 *Prægnans torqueri non potest. amplia, vt ibid.*
3 *Prægnans non potest ad supplicium damnari.*
4 *Prægnans bannita non potest occidi. contrarium ibid.*
5 *Prægnans multis gaudet priuilegiis.*
6 *Prægnantia antè quartum mensem difficiliùs cognosci potest.*
7 *Prægnantiæ cognitio infallibilis non potest haberi. contrarium num. 9. & num. 15. 16. & 56.*
8 *Prægnantiæ conjecturalis cognitio habetur.*
10 *Signa prægnantiæ à Cagnolo adducta non sunt ex certioribus signis.*
11 *Conceptus intra 20. diem cognosci potest. dic vt num. seq. Vide num. 44.*
13 *Prægnantiam certò deprehendere difficillimum.*
14 *Hippocr. de aliquibus dubitabat, an vtero gererent.*
17 *Ventris tumefactio non est certum prægnantiæ signum.*
18 *Ex ventris tumefactione non probatur prægnantia.*
19 *Venter diuerso modo tumet extrà prægnantiam, quàm in prægnantia.*
20 *Lac in mammillis, non probat concludenter prægnantiam. & num. 23.*
21 *In non prægnantibus ex defectu menstruorum lac colligitur in mammis.*
22 *Lac etiam in viris colligitur.*
24 *Lac post aliquos menses prægnantiæ colligitur.*
25 *Etiam in virginibus lac in mammis nascitur.*
26 *Lactis differentia in his, quæ conceperunt, & in iis, quæ non conceperunt.*
27 *In prægnantibus lac prauæ qualitatis est.*
28 *Defectus menstruorum est fallacissimum prægnantiæ signum.*
29 *Ex menstruorum apparentia non possumus indicare, mulierem in vtero non habere,*
30 *Non menstruatæ mulieres aliquandò concipiunt.*
31 *Prægnantes menstruatæ prægnantiæ tempore.*
32 *Macula in facie est signum prægnantiæ fallacissimum.*
33 *Maculam in facie habentes fœmellam gerunt.*
34 *Extranearum rerum appetentia fallacissimum prægnantiæ signum.*
35 *Extranea appetentia in quibus, & quandò fiat.*
36 *Motus fœtus in vtero est signum prægnantiæ.*
37 *Motus in vtero ex causis etiam præternaturalibus fit. & ex mola, num. seq.*
39 *Grauidæ aliquandò nullum fœtus motum persentiunt.*
40 *Motus fœtus qua ratione differat à quocunque alio motu.*
41 *Omnia signa prægnantiæ simul faciunt certitudinem prægnantiæ. contr. num. seq.*
43 *Signa prægnantiæ sunt communia menstruorum retentioni.*
45 *Conceptus principium nescitur, & latet ipsas mulieres.*
46 *Conceptio tunc certa est, cum septem diebus semen in vteris manserit.*
47 *Experimenta ad explorandam prægnantiam fallacia.*
48 *Mulsa quid.*
49 *Mulsum quid.*
50 *Periculosum est tormina prægnantibus excitare.*
51 *Mulsa menstrua prouocat.*
52 *Suffitus experimentum ad prægnantiam explorandam.*
53 *Suffitus menstrua prouocat.*
54 *Alia experimenta ad explorandam prægnantiam.*
55 *Experimenta ad cognoscendum, an conceptus mas vel fœmina sit, fallacia sunt.*
56 *Nullum signum est tam proprium prægnantiæ, quin sit etiam quibusdam morbis commune.*

An prægnantia ex certis quibusdam signis possit infallibiliter cognosci.

QVÆSTIO I.

PLurimùm, ac pluribus nominibus huius tituli argumentum esse Iurisperitis necessarium, credo, quòd nulli dubium futurum sit; siquidem primò circa prægnantiam sæpè in dubium vertere illis occurrit, vtrum prægnans mulier sit, nec nè; præsertim cùm, marito ab intestato decedente, ac vxore prægnante relicta, vel quæ prægnantem se esse dicat, proximi in hæreditatem admitti cupiunt ipsius defuncti, quæ tamen, si mulierem verè prægnantem esse deprehendatur, ad ipsum vterum proculdubio pertinet. *l. Cum quidam ff. de 1. acquir. hæred.* & casus proponitur à *Cagnolo in l. si quis pregnan. ff. de reg. Iur. Tom. 3.* 1

Quinetiam vbi torqueri mulierem oporteat, minùs illud executioni demandari potest, ea grauida existente. *l. Prægnantis. ff. de Pœnis Clar. in §. fin. quæst. 64. num. 22. Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 1. quæst. 86. num. 10. Farinac. Var. quæst. & opin. comm. crim. quæst. 41. num. 78.* quod ampliat, vt neque verbis minitabundis terreri possit *num. 84.* sic & vbi damnari debeat ad vltimum supplicium, vel etiam ad corporalem aliquam pœnam, minùs fieri potest quandiù vtero gerit, & differri executionem iubent *leg. Clar. vbi suprà quæst. 57. num. 5. Couarr. Var. resolut. lib. 3. cap. 4. Tom. 2.* Quinimmò neque si bannita sit grauida mulier, impunè occidi potest. *Duen. reg. 68. littera. D. limitat. 7.* licet contarium sentiat *Marc. Mant. sing. 10. num. 6.* multisque insuper priuilegiis mulier, cùm vtero gerit, gaudet, tradente eodem. *Marc. Mant. ibid. num. 1.* 3 4 5

Cùm ergò dubitari aliquandò contingat inter Iurisperitos, qui Iustitiam administrant, an mulier aliqua prægnans sit, eamque rem Medicis decernendam ipsi remittant, necessariò de prægnantia nobis agendum erat circà. quam primò videndum,

an de ea possit haberi certa, ac infallibilis cognitio; dehinc quænam signa potiora, ac tutiora sint, quæ ad eius cognitionem nos deducere possint. Sed ponamus primò nonnullas conclusiones, quarum prima hæc est: Prægnantia vel est ante quatuor menses, vel post; antè difficillimè, post faciliùs cognosci potest.

7 Secunda conclusio: Prægnantia in quocunq; tempore sit nullatenùs cognosci potest per signa quædam certa infallibilia, demonstratiua, ac euidentia.

8 Tertia conclusio: Prægnantia per aliquas conjecturas, & signa quædam probabilia aliquo modo cognosci potest.

Prima conclusio à nemine controuertitur, est enim satis per se cuicunque nota; Nam mirari subit *in sacra historia, Gen.* 38. quòd Thamar in 3. mense ex tumore tantùm ventris deprehensa sit grauida, nisi quod cùm gemellos gestarit insigniter illi ventrem tumefactum fuisse necesse est. sed contrà secundam conclusionem manifestè pugnat *Cagnol doctus Iurisperitus in cit. l. si prægnant. num.* 5. Quem sequitur *Glurba in cons. Meßan. cap.* 8. *Glos.* 2. *à num.* 5. *ad plur. seqq.* qui tanquam si obstetriciam artem mille annis, vel suprà exercuisset, multò plura, quàm medici omnes in ea re se cognoscere præmonstrauit, cùm per definitiuam quandam sententiam, & contrà Physicos canones, vt ille inquit, promulgauerit; prægnantem & probabiliter, & per demonstrationes cognosci posse, & tamen signa ab eo tanquam certissima adducta, non sunt ex certioribus, vt videbimus; mirum tamen non est, sutorem vltrà crepidam ad iudicandum prætergressum, longè à rei veritate aberrasse, excusatione tamen indignus non est, cùm *Cagnatus præceptor meus in libello de mor. caus. par.* affirmauerit, intrà vigesimum à conceptione diem deprehendi posse, an mulier grauida sit, sed cùm non definiuerit, vtrùm infallibiliter cognosci possit, an tantùm conjecturaliter, licet eius assertionem interpretari, quòd de probabili, ac coniecturali, non verò de necessaria cognitione intellexerit: nam & ipse *Hipp. in lib. de Natur. Puer. & Aristot. de hist. Anim. cap.* 4. apertissimè fatentur, difficillimum esse deprehendere prægnantiam; quomodò autem non puditum esset Medicinæ parentem Hippocratem, si infallibilis eius rei cognitio haberi potest, de aliquibus hæsitasse, vtrùm prægnantes essent, nec ne, vt de Temenei sorore, & de Tecomei annonæ Præfecti filia ipsemet fatetur? quomodò non erubuisset Auenz. in propria vxore, prægnantiam non deprehendere, & propinasse prægnanti solutiuum medicamentum forte, vt fatetur *lib.* 2. *Theisir. c.* 1. *tract.* 3.? ex hac ergò tantorum virorum hæsitatione conclusionem iam ratam habeas non posse infallibiliter cognosci prægnantiam, sed solùm probabiliter, & ita tenent Medici omnes multò magis, quàm Cagnolus in ea re experti. quorum satis sit recentiores aliquos adduxisse; *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *cap.* 4. *in fin. Valles. in* 4. *Epid. tex.* 49. *Sanctor. de Sanctor. in meth. vitand. error. lib.* 1. *cap.* 28. *& seqq. Fortun. fidel.* 3. *de Relat. Med. cap.* 4. *Codronch. in sua Method. testif. cap.* 12. *nec dissentit Varand. de morb. mul. lib.* 2. *cap.* 2. *Mercurius in lib. cui tit. la Commare lib.* 1. *cap.* 10. & alij, quos longum esset recensere.

16 Sed signa tam à Cagnolo, quàm à Cagnato adducta quicquam certi infallibiliter demonstrare nullo modo possunt; immò nec cætera quæcunque ab aliis auctoribus proponuntur, de quibus in quæstione seq. exquisitiorem, quoad licebit, mentionem habebis. Sed examinemus primò signa à prædictis relata, vt manifestè appareat, ea esse omninò fallibilia, & nos decipere, & ipsas etiam mulieres posse, vndè, non esse illis omni ex parte fidendum, deniquè cognoscatur.

17 Primum ergo signum à Cagnolo adductum, ventris est indies tumefactio, ex qua in sacris *Gen. c.* 38. *vers.* 24. deprehenditur prægnantia in Thamar, cùm dicitur: *Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumescere.* Sic & Plautinus ille adolescens in Trucul. Act. 1. Scen. 2. ajebat:

D. Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans, qui parere potuit?
Nam equidem vterum illi, quod sciam, nunquam extumere sensi.

& Calisto ob eam ipsam ventris turgentiam deprehenditur prægnans esse à Diana, vt ex *Ouid.* 2. *Metam.* habetur; quæ tamen ex aliquo morbo, & præcipuè ex menstruorum retentione, ex hydrope, ex ventositate facilè prouenire potest. quamobrem meritò à cæteris DD. hoc signum respuitur, neque ex eo probari posse prægnantiam asserunt. *Mascard. de Probation. concl.* 1147. *num.* 16. *vol.* 3. Nequè dicat quis, hanc ventris tumefactionem diuersò penitùs modo fieri ab ea, quæ ex morbo caussatur, & visu etiam apparere diuersam, quia in prægnantia paulatim, & ordine quodam procedit, venter indies increscendo, in morbo verò vel affatim, vel nullo seruato ordine, & in prægnantia quidem tumorem apparere non durum, vt ex viscerum scirrho, non mollem, vt in hydrope, sed modicè renitentem, nequè expansum, & diffusum, vt in aquoso, vel ventoso tumore, sed leuiter acuminatum. Nam hæ tam subtiles, immò potiùs tenues speculationes, ac animaduersiones benè quidem in libris explanantur, in practico tamen actu omninò in auras ob eorum tenuitatem euanescunt; non ergò hæc aliquid certi promittere possunt, nec illud operari valent, vt indubitatò sententiam nostram de ea re proferre liceat. Quinimmò in conclusione vteri tam similis est hæc tumefactio ventris ei, quæ ex prægnantia prouenit, vt *Hipp. lib.* 2. *de morb. mul.* inter alia, ventrem non solùm intumescere dixerit, sed pro temporis ratione, vt in prægnantibus fieri solet, increscere, quod ad septimum, vel octauum etiam mensem mulieres fallere consueuit; inexpertæ enim, vt ipse dicebat, ex hoc vtero se gerere credunt.

20 Secundum signum relatum à *Cagnolo, & à Masc. de probat. concl.* 1208. *nu.* 10. *vol.* 3. est lac in mammillis, & earum tumefactio. at nequè hoc adeò concludenter prægnantiam probare potest, vt videtur velle *Bald. ab eod. Mascard.* citatus: nam & absque eo, quòd mulier vtero gerat, lac aliquandò in mammis illi innascitur, asserente *Hipp. Aph. sect.* 5. *Aphor.* 39. *si mulier lac in mammis habet, neque grauida est, neque peperit, huic menstrua defecerunt*, ex quo repetit *Auic.* 12. *tertia, c.* 3. & idem Hippocrates, vbi proximè, in vteri conclusione lac apparere, partusque intumescere dicebat. sed quid, quòd non solùm in mulieribus etiam non prægnantibus, & quæ non pepererint, sed etiam in viris lac in mammillis colligi interdum consuescat? quod quidem & ego vidi, & alios vidisse scio, & testatum reliquit *Arist. lib.* 1. *de hist. anim. cap.* 12. *&* 3. *eiusd. cap.* 20. *Auicen. vbi proximè. Mercur. de morb. mul lib.* 3. *c.* 1. *Silu. Contro. Med. contr.* 69. *paulò ante med.* & plura eius rei exempla habes apud *Schench. obser. suar. lib.* 2. *titulo de mammillis.*

millis. Quinetiam *Cardanus Aphor. sect.* 5. *Aphor.* 37. & *suprà citatus Mercur.* referunt testimonio illorum, qui nouum Orbem lustrarunt, viros pænè omnes certis quibusdam locis maximam lactis copiam generare, quod testatur etiam *Baricellus de lacte*, *cap.* 25. apud quem aliæ nonnullæ historiæ habentur de lacte in maribus cæterorum animalium generato; sed & *Mathiol. Epistol. lib.* 3. de hircis Boëmicis lacte fœcundis mentionem habet.

23 Ex quibus patet, conjecturam quæ ex collectione lactis in mammis sumitur, esse satis fallacem, & nulla ex parte certam. Sed dato etiam, quòd certam præsumptionem prægnantiæ faceret, adhúc leue signum, & non perpetuum hoc esset, cùm lac nonnisi post aliquos menses in mammis colligatur, teste *Gal. comm. Aph.* 5. *Aph.* 52. scilicet post tres, aut quatuor menses à conceptu, vt firmat Hipp. & cum eo 24 DD. omnes. *Laurent. Anat. lib.* 9. *quæst.* 3. hoc ergò signum, cùm non sit perpetuum, erit insufficiens; nam antè quatuor menses, cùm major difficultas cognitionis prægnantiæ vrget ex prima conclusione, nullum ex eo indicium sumere licet, at neque in ea, quæ lac præbens concepit.

25 Sed quod maximè infirmam reddit conjecturam prægnantiæ ex lacte desumptam, illud est, quod etiam in virginibus adhúc virum non expertis lac in mammillis colligatur, quod probant abundè *Iouber. lib.* 5. *error. pop. c.* 3. *Laur. Anat. lib.* 8. *q.* 2. *Nanc. in anal. Microc. ad Macr. lib.* 4. *c.* 5. & licet distinguant, quòd 26 lac in virginibus, vel in mulieribus, quæ nec conceperunt, nec pepererunt, & in viris, neq; album sit, neq; consistens, & omni boni lactis conditione destitutum, & quantitate etiam modicum, hoc tamen nihil magis in eius rei cognitione doctos nos facit, 27 cùm & in prægnantibus lac prauæ qualitatis, & quantitate paucum, & nutritioni minimè aptum generetur, vt testatur *Gal.* 1. *de sanit. tuend. cap.* 9. *class.* 2.

28 Defectum porro menstruorum pro tertio signo à Cagnol. adductum, omnium esse fallacissimum jam nouimus Medici. Sed non solùm ex menstruorum defectu non potest certò affirmari, mulierem in vte-29 ro habere, sed neque ex eorum apparentia pro certo judicare possumus, illam vtero non gerere, cùm & quædam sint, quæ prægnantes menstruantur, & vice versa aliæ sint, quæ nunquam, aut raro menstruantur, & concipiunt. Mirum dixerim, mulierem nuper tractaui, quæ septem filios peperit; hæc multùm purgabatur, & assiduè, tamen non concipiebat, nisi per tres, aut quatuor menses illi menstrua destitissent. tunc concipiens, filios obæsulos, carnososque edebat, & nono quidem mense verè pariebat; nam à defectu menstruorũ semper ad diem partus duodecim, 30 aut tredecim menses intercedebant. multa insuper exempla mulierum quæ menstruis destitutæ conceperunt, habes apud *Schench. lib.* 4. *obseru. tit. de conceptione*, & facit historia 5. *Epidem. ab Hipp.* enarrata de vxore Gorgiæ, quæ quatuor annis menstrua purgatione priuata, tamen concepit. de his autem dicebat *Arist.* 7. *de hist. Anim. cap.* 2. quod concipiunt, cùm tantum humoris in eis colligitur, quantum iis quæ purgantur, restare solet.

31 Sed quid plura? lactentes mulieres concipere quotidie videbis, quæ tamen plurimùm non menstruantur. Recensentur & ab eod. Schench. plura exempla mulierum, quæ grauidæ existentes purgabantur, *ibidem tit. de Grauidis.* & ego non multis abhinc diebus juuenculam curaui satis venustam, Iuliã nomine, cuiusdam scribæ, vel tabellarij vxorem, quæ cùm ante quàm conciperet non benè purgaretur, dehinc vtero gerens indesinenter purgabatur, ita vt quotidiè, & non menstruatim, vt in cæteris, sanguinem, atque illum quidem non improbandum ab vtero redderet. est autem temperamento prædicta bilioso, puella verò, quam ex ea prægnantia peperit, benè compacta, & obæsula est, & benè valet, ita vt hinc colligere facilè liceat, quàm vana sit ea grauiditatis præsumtio, quæ ex defectu menstruorum elicitur.

32 Quartum signum, quod ex Serapione notat Cagnol. (licet Hipp. sit) sunt maculæ in facie, de quibus ita *Hipp. in lib. de steril. prope princ. Quæ vtero gerunt in facie maculam habent, quam Ephylim vocant. &* paulò infra, tales maculas habentes, fœmellas gestare testatur, quod signum inter potiora à Cagnolo relatum, si quod aliud vanum, ac fallacissimum, est; & quod non modo certi aliquid promittere non potest, sed neque quicquam probabilis; cùm & plurimæ grauidarum tales maculas non habeant, vt quæ mares gerunt, vt elicitur ex Hipp. assertione, immò neq; omnes, quæ fœmellas in vtero habent, & multæ non prægnantium iis maculis deturpentur, præsertim quæ aut non debito modo, aut non sufficienter purgantur. Non mirum vero est Cagnolum, qui Medicus nunquam fuit (vt ego credo, & ex his, quæ adducit appertè ostendit) his nugis adeò fidere, vt ex illis certam prægnantiæ cognitionem extorquere velit; verè enim, si Medicus fuisset, has meras esse nugas cognouisset, vt alij Medici factitant, & quamuis Hipp. hæc adducat, non tamen adeò illis fidebat, vt Cagnolus facit.

34 Nec minùs, quàm cætera iam commemorata omnia, fallacissimum prægnantiæ signum est extranearum rerum appetentia, cùm & in non grauidis aliquandò reperiatur, (sequitur enim ad aliquem stomachi, aut totius corporis morbum) & in grauidis 35 perpetua non sit, sed ad tertium, aut quartum mensem tantummodò perduret, à secundo incipiens *Gal.* 1. *de Sympt. causs. cap.* 7. *class.* 7. *Alex. probl. lib.* 2. *probl.* 74. *Auic.* 13. *tertij tract.* 2. *cap.* 10. *Pedemont. in addit. ad Mes. sum.* 4. *cap.* 2. Neque etiam grauidis omnibus signum hoc est commune, sed iis præsertim familiare, quæ vel primiparæ sunt, vel in quibus vitiosi humores cumulantur in ventriculo; fit enim hoc vitium eodem modo, quo pica, seu citta, teste *Gal. com. Aphor.* 5. *Aphor.* 61.

36 Vltimum deniquè signum, cui plurimum tribuit Cagnolus, est, quandò mulier sentit fœtum in vtero moueri; ac benè quidem se res haberet, si mulier certa esset, motum illum à fœtu excitari, sed de hoc quo-37 modò certa esse potest? Motus enim in vtero aliquandò ex humoribus, ex ventositate, ex mola excitari potest, Iurè ergò Fortun. Fidel. *vbi suprà*, etiam hunc motum in vtero factum pro infallibili grauiditatis signo respuit; neque enim certam habet significationem: vndè inter alia quæ ipsas prægnantes mulieres non modò, sed & obstetrices, ac Medicos decipere solent, hic motus est, teste *Hipp.* 2. *Prœd. At quæcumque*, inquit, *se concepisse existimant, neque conceperunt, & multis mensibus decipiuntur, quòd menstrua non compareant, & venter turgescere, ac moueri videatur, &c.* quod quidem in mola fit; licet idem *Hipp. in primo de morb. mul.* in mola nullũ sentiri motum voluerit, quod tamen experientiæ contrarium esse dicit doctissimus vir *Petr. Sal. in Annot. ad Altom. pract. cap.* 113. immò non solùm moueri mo-38 lam, sed eos motus, quos illa effingit, similes esse motui embryonis tradit *Auic.* 21. *tertij tract.* 2. *cap.* 18.

39 Præterea absque eo, quòd quicquam tales motus persentiat mulier, interdum grauida est, & plures in dies cernuntur, quæ etiam septimum mensem prætergressæ 40 adhúc se grauidas esse non didicerunt; immò & non postremis mensibus, vt dicit *Valles. in 4. Epid. tex. 49.* & licet sciam non parùm differre motum fœtus ab eo, quem excitat mola, vel ventositas; nam ventositatis motus neque continuus est, neque ordinatus, & mola non mouetur ex se, sed ad motum mulieris, & in summa non minima intercedit differentia inter vnum, & alium motum, vt optimè docet *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17.* tamen ego experientiæ majorem fidem adhibeo, cum viderim doctissimos, ac primi nominis Medicos, atque Chirurgos, & expertissimas obstetrices in ea re falli non semel, aut bis, & tamen cum principibus personis agebatur. quod absque dubio indubitatam fidem nobis facere debet, tale prægnantiæ signum esse, vt reliqua omnia, dubium, ac fallax.

Et quia Cagnolus, seu quisquis sit harum rerum inexpertus, obijcere posset, quòd horum quidem 41 signorum singula per se sint absque dubio incerta ac fallacia, simul tamen iuncta possint plenam, ac in42fallibilem prægnantiæ probationem facere, sciendum est, omnia hæc simul iuncta cum aliis quam plurimis ab aliis relatis signis posse ex morbo, ac præternaturali causa originem habere: nam pone mihi mulierem, cui menstrua ex alia caussa, quàm ex prægnantia, aut ætate defecerint, huic profectò & ciborum inesse poterunt fastidia, & procliuitas ad vomitum, & ventris tumefactio, & lac in mammillis, & maculæ in facie, & motus excitatio in ventre, & color totius corporis pallidus, & si quæ alia referri pos43sunt pro signis prægnantiæ: omnia enim ac singula communia sunt tam prægnantiæ, quàm menstruorum retentioni, vt prosequitur *Valles. vbi suprà. & Codronch. in meth. test. cap. 12.* Nec minùs frustrà, quam laborauerit Cagnolus, videretur laborasse Ca44gnatus, si ex signis ab eo relatis non minùs quàm superiora fallacibus, conceptum viginti, aut etiam decem dierum cognosci infallibiliter posse affirmasset; non tamen hoc firmauit Cagnatus, sed præsumptionem quandam prægnantiæ nos ex illis posse desumere voluit. aliàs enim illud ipsum, quod Cagnatus ex signis ab eo adductis promittit, difficillimum est cognoscere; quippè cùm ea non modò conceptum iam fœtum, sed diem conceptionis indicare 45 possent, si certitudinis quid haberent; cùm tamen conceptus dies, & hora nesciatur, & ipsasmet mulieres lateat, vt tradunt etiam ipsi Legumperiti. [*l. 1. §. mulier. ff. de lib. agnosc.*] *Glo. in cap. 1. §. in Lege. in verbo quadraginta. dist. 5. Cagnol. in l. 1. ff. si cert. pet. num. 199. Burs. cons. 63. num. 21. vol. 1. Mascard. de Probat. concl. 805. num. 6. vol. 2. & concl. 1146. num. 31. vol. 3. quod ex Aristotele habent 7. de hist. anim. cap. 4.* [*Astograd. cons. 52. num. 39. & seqq. ita vt* neque ipsis mulieribus credatur asserentibus se esse, vel non esse grauidas. *Bart. in l. Gallus num. 14. ff. de lib. & Posth. Alciat. ibid. num. 78. Giurba ad consuetud. Meßanen. cap. 8. gloss. 2. par. 1. num. 5.* peculiare exhibere exemplum Antigonis vxor apud Hipp. *lib. 4. eidem num. 49.* quæ in octauo onere gestationis adhúc incerta erat, an vtero gereret, necne.]

Etenim etiamsi vulua à concubitu sicca remanens 46 fidem facere possit iam celebratæ conceptionis, scimus tamen conceptionem non nisi tunc verè posse dici factam ex Hipp. cùm semen in vteris septem diebus permanserit: pluribus enim, ac pluries vterus à coitu siccus remanet, & semen quidem attractum retinetur, quod tamen non multò post foràs prolabitur. eodem quoque pacto capitis grauitas, totius corporis, & ipsius capitis dolores, & oculorum caligines mulieribus, quæ non conceperunt, etiam ex ipso coitu, non secuto conceptu, accidere solent, & secuto quidem conceptu, non accidere; quin etiamsi hæc ipsa perpetua forent, & semper eodem modo fierent, tamen difficulter considerari, ac animaduerti possunt, & ad nostræ quæstionis institutum minimè faciunt, cùm nunquam occurrat de tam recenti conceptu dijudicare: nam neque ipsæ mulieres antè mensem saltem de prægnantia quicquam ne per hæsitantiam quidem nisi de raró affirmant.

Cæterùm experimenta ad explorandum prægnan47tiam proposita duplici defectu laborant, primo, quòd omninò fallacia reperiantur, secundò, quòd periculi plena existant. *Codronch. vbi suprà.* Inter quæ expe48rimenta primum locum obtinet Mulsa, hoc est aquæ, 49 & mellis mixtura (Mulsum namque mixtura est ex vino, & melle. *l. Adeo quid. §. Insula. ff. de acquir. rer. dom. l. Idem Pompon. §. idem scribit. ff. de rei vend. & ex nostris Dioscorid. lib. 5. cap. 12.*) de hac *Hipp. Aphor. sect. 5. Aphor. 41.* ita habet: *Si velis noscere, an conceperit mulier, cum dormitura est, ei aquam mulsam potandam da, & si alui tormina patietur, concepit, sin minùs, non concepit.* hoc experimenrum, vt cæteris quibusque securius à cæteris omnibus posterioribus proponitur, cùm tamen adeò incertum ac fallax sit, vt in non assuetis mulieribus, & in iis, quæ obstructione laborant, facillimè tormina procurare valeat, præsertim si à cœna propinetur, vt jubet Hippocr. Præterea quàm periculosum sit tormina in prægnantibus excitare, vel ipsæ obstetriculæ nouerunt, cùm 50 ex his facili negotio subsequi possit abortus. adde quòd Mulsa per se etiam menstrua prouocat, nam 51 & vrinam ciet. *Hipp. de Vict. rat. in morb. acut. in princip.* quæ verò vrinam ciunt, etiam menstrua prouocare possunt, & quæ menstrua prouocant, abortum absque dubio causare solent.

Nec minori periculo vacat aliud experimentum 52 suffitus, pari etiam fallacia cum superiori dotatum; de quo idem Hippocr. mentionem habet *ibidem Aphor. 59.* vtitur tamen hoc experimento ad explorandam mulieris fœcunditatem, vel sterilitatem, alij verò etiam ad explorandum conceptum iam factum; quod autem fallax sit, docet experientia, quia etiam grauida non existente muliere, sed vteri, aut viscerum obstructionibus laborante, odor suffitus ad nares non peruenit, vt in his quæ conceperunt vsu venire autumant, præterquam quod suffitus aromatum, qualis hic esse debet, vt docet *Gal. in comm. eiusdem* 53 *Aphor.* muliebria, hoc est purgationes mouet, tradente eodem *Hippocr. Aphor. sect. 5. Aph. 38.*

Eandem fallaciam, eademque incommoda, ac pericula secum afferunt quæcunque alia experimenta 54 proponuntur, vt alij, aristolochiæ, galbani, aut hujusmodi medicamentorum appositio, quorum plura recitat idem *Hipp. in lib. de steril. & alibi.* quamobrem nec iis vti, neque vtentibus fidem habere conuenit, quemadmodum neque cæteris ab eod. Hipp. ibidem propositis, & ab *Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 14.* ad dignoscendum, vtrum marem, vel fœmellam gerat mulier, ex cuius rei cognitione habetur simul cognitio prægnantiæ: nam & hæc pariter fallacia, ac pænè vana sunt, vt firmat *Amat. Lusit. Curat. Med. cent. 1. curat. 70.*

Concludamus ergò ex prædictis, quòd certa prægnantiæ cognitio ex nullis signis indubitatò haberi

potest,

potest, sed benè conjecturalis, ac dubia; nullum enim signum tam proprium prægnantiæ habemus, quod ex aliqua alia præternaturali causa originem habere non possit [*Valles. in 4. epidem. num. 49.*] neque vllum tam certum, ac tutum experimentum, vt illi indubitatam fidem præstare liceat. Remanent ergò conclusiones, à me in principio huius quæstionis propositæ, in suo robore, & Cagnoli assertio, seu cuiuscunque sit, tanquam falsa euanescit, cùm tamen, vt dixi, iure sit excusandus. Hæc autem omnia vniuersaliter sunt intelligenda, nam benè in casibus particularibus vsuvenit, vt certò certiùs prægnantia deprehendatur. Sed ex particularibus non possunt elici conclusiones vniuersales, itaque vniuersalia eorum plurima, quæ diximus, veritatem habent.

SVMMARIVM.

1 *Prægnantiæ signa quædam magis vni ætati, quàm alteri familiaria sunt.*
2 *Signa prægnantiæ pro temperamentorum ratione in indiuiduis euariant.*
3 *Signa prægnantiæ pro temporis gestationis ratione varia sunt.*
4 *Ordo symptomatum in non prægnante peruertitur.*
5 *Non omnia signa in omnibus, neque in omni prægnantia apparent.*
6 *Recentis conceptus signa. & num. 8.*
7 *Natura suo fine potita non ampliùs appetit media ad finem ducentia.*
9 *Prouectioris conceptus signa ex multis habentur.*
10 *Signa ex facie desumpta.*
11 *Signa ex pectore, & mammis.*
12 *Signa ex ventriculo. & num. 14.*
13 *Extranei prægnantium appetitus.*
15 *Signa ex ventre.*
16 *Signa ex vtero.*
17 *Signa ex vniuerso corpore.*
18 *Experimenta ad dignoscendam prægnantiam neque certa, neque tuta.*
19 *Primum experimentum.*
20 *Eretria oppidum.*
21 *Rubrica quid.*
22 *Synopis Mithridatis patria.*
23 *Secundum experimentum.*
24 *Tertium experimentum.*
25 *Quartum experimentum.*
26 *Inane est ex vrinis quid certi promittere in prægnantiæ inuestigatione.*
27 *Audacia, ac impudentia ignorantiam concomitantur.*
28 *Quintum experimentum.*
29 *Affectus, qui solent similia signa prægnantiæ de se præbere, num. seq.*
31 *Menstrua retenta à prægnantia quæ distinguant. & numeris 32. 34. 35. 36. 37. 38.*
33 *Oculorum contractio in prægnante vndè.*
39 *Mola à prægnantia ex quibus distinguatur.*
40 *Lac in mola non innascitur. dic vt ibid.*
41 *In prægnantia cur nullus in ventre grauitatis sensus.*
42 *Fœtus est portio viscerum matris.*
43 *Conceptus in vtero respondet proportione fructibus arborum. contrarium num. seq.*
45 *Mola non potest dici pars ventris.*
46 *Tumor vẽtris in mola durior, & manũ tangentis effugit.*
47 *Indicia, ex quibus potiùs molam, quàm verum conceptum in vtero habere mulierem præsumi potest.*
48 *Mola ex pauco, & morboso semine, & quomodò generetur*
49 *Signa prægnantiæ in mulieribus lac præbentibus.*
50 *In lac præbẽtib⁹ faciliùs prægnãtiæ symptomata apparẽt.*

De signis, ex quibus prægnantiæ coniectura depromi potest.

QVÆSTIO II.

CVm ergò tam arduum, ac perdifficile sit, prægnantiæ certam habere cognitionem, ac facillimum, Medicum, & obstetricem, ac quemcunque, qui iudicium ferrè debeat in ea re decipi, summa vtamur circumspectione in iudicando necesse est. quamobrem antequam de signis, quæ sese produnt quicquam certi proferamus, multa in considerationem adhibere opus est, diligenterque ea perscrutari, ac exquisito examine perpendere. At primùm quidem mulieris ætas, ac temperamentum, vterique ferendi consuetudo contemplanda, quædam enim faciliùs in vna ætate, ac in certo temperamento manifestantur; sic in iuuenculis vtpote vtero ferendo non assuetis, ea symptomata & numero plura, & euidentiora apparent, & longiori tempore perdurant, & maiorem multò molestiam afferunt, quæ in senioribus, & assuetis contrario modo eueniunt; nam & pauciora sunt, & toleratu faciliora, & minori tempore affligunt. 1

Secundùm eandem quoque rationem quædam signa in calido temperamento elucent, alia quædam in frigido. In calido oris amaror, capitis dolor acutior, oculorum obtenebrationes, syncopis, oris ventriculi morsus, vomitus biliosus, & cætera ad hunc modum: in frigido eructatio acetosa, corporis languor, oscitationes, torpor, pigritia, capitis grauedo, vomitus pituitosus, & huiusmodi alia succedunt, prout temperamenti ipsius natura ferre solet, vel prout menstrua ipsa ad frigidum aut calidum declinauerint, vel biliosa, vel pituitosa, vel melancholica fuerint. 2

Considerandum insuper venit, an mulier aliàs vterum gestauerit, insimulque quibus tunc symptomatibus vexata fuerit, quæ potiora prægnantiæ signa habuerit, si enim hæc prioribus respondeant, faciliùs, aliis adhibitis adminiculis, poteris iudicare, an illa in vtero habeat; quinetiam interroganda est, an aliàs vtero gerens purgari consueuerit aliquandò, & quandò, & quanto tempore, & quanam quantitate, & quomodò, & cuius tunc qualitatis menstrua fuerint. Venit præthereà perscrutandum, quot mensium fœtum in vtero habeat, vel habere se putet, cùm quædam signa in primis mensibus, nonnulla in intermediis, quædam verò in posterioribus eueniant, certo quodam seruato ordine, vt deinceps videbimus, aliàs enim talis ordo in non prægnante omninò peruertitur, & symptomata in dies augescunt, nec, vt in prægnantia fit, stato tempore remittuntur, cùm neque debito tempore sese prodant. 3 4

Vltrà prædicta verò diligenter circà purgationes menstruas interrogetur mulier, an extra prægnantiam earum vnquam defectu, vel diminutione, vel stillicidio laborauerit, & quantùm, & quomodò purgetur, an singulis, vel alternis mensibus, cujusque qualitatis purgationes, an colore nimirum rubicundo, vel ad albedinem vergente, vel ad citrinitatem potiùs, aut liuedinem; ex iis enim faciliùs in cognitionem venire possumus, an ex morbo, vel ex prægnantia signa sese prodentia originem habeant.

Deniquè inquirendum est, an mulier hepatis, splenis vteri, vel aliarum partium obstructionibus

obnoxia ſit, vel aliàs vnquam fuerit, an aliquis morbus præceſſerit, vtrumve talis morbus ſit illi veluti cognatus, ac familiaris, & an aliàs cum eo morbo conceperit, & quænam accidentia ex eo morbo illam moleſtare conſueuerint, & cætera ad eandem rationem, quæ optimè nouerunt docti Medici.

His optimè perſpectis, ac conſideratis, ad ſigna perſcrutanda accedamus, quæ nobis tunc obuiam 5 fiunt, quæ quidem plurima ſunt; non tamen omnia in omnibus, neque quolibet tempore, neque in omni prægnantia apparent, ſed in aliis alia, vt ſuperiùs annuimus.

6 Primò ergò recentioris conceptus ſigna hæc ab auctoribus traduntur, quæ tamen omnia penè ex ipſis mulieribus venari cogimur. Si itaque mulier cum viro cummixtam ſe fateatur, & in coitu multa, ac conſueto etiam maiori tentatam delectatione, vterumque in ſeminis effuſione veluti ſugentem, ac ſemen ad ſe allicientem expertam, tunc quantùm hæc promittere poſſunt, conceptionem factam eſſe fateri licet. ſic etiam ſi vir à coitu virgam veluti ſuctam habuerit, & ſemen quidem emiſiſſe ſe dicat, mulier verò loca exſucca, vel modica humiditate reſperſa habuerit, mox neque illicò à coitu, neque poſtridiè ſemen excidiſſe animaduerterit. Non aliter quoque, ſi vel illicò à coitu, vel poſtridiè mulier leuiter abſque ſuccedente febre perhorreſcat, atque vterum in ſemetipſum contrahi percipiat, ſi dolor leuis inter vmbilicum, & pudenda illam vexauerit, ſi coitus faſtidium, ac veluti odium & diſplicentia 7 quædam acceſſerit; Natura enim ſuo fine potita non ampliùs appetit media, quibus anteà potiri fine deſiderabat, quod in brutis manifeſtius eſt. Hæc ſi ita eueniſſe conſtare poſſit, magnam factæ conceptionis conjecturam præbere poternnt; ſed tamen 8 cognitu difficiliora multò ſunt, quàm quæ ſequuntur. Sunt enim quæ, cùm conceperint, illicò moroſæ euadunt, ac quauis ex cauſſa facillimè irritantur, eæ præſertim, quæ melancholico ſunt temperamento, & melancholica menſtrua demittunt. ſuccedit aliquibus, aut pluribus corporis torpor quidam, ac pigritia, & appetitus dejectio, ita vt non ſicuti antè benè appetant, ſed veluti cibum negligant. Sunt etiam quibus intra breue conceptionis tempus nauſea, ac vomitus accedat, & malacia, hoc eſt extranearum rerum appetentia ſuboriatur, juuenculis præſertim, vtero gerendo non aſſuetis. Menſtrua ſi apparere debeant vel exitum remorantur, vel omninò non comparent, vel quaſi ſtillantia, & in modica quantitate, & colore albicantia, ſi quis autem dolor mulierem vexabat, renum præcipuè, ac dorſi, mox lenitus videtur, & indies magis magiſque ceſſare, vt annuit *Hip. in lib. de ſuperfœt.* contra verò, quibus non aderat, quædam grauitas, ac leuis renum dolor, ac lumborum prehendit. Eſt etiam quandò vrina vel reſtitat, vel non niſi cum aliquali difficultate, ac nixu quodam redditur non conſueto, vel ejuſdem incontinentia moleſtiam affert, comprimente nimirum vtero ipſam veſicam, atque hæc quidem nonnullis intrà menſem apparent, pleriſque autem multò ſeriùs. Hæc ſunt, quæ poſſunt factum conceptum primo, aut ſecundo menſe demonſtrare, quibus adde ſignum ex vtero deſumptum, de quo infrà. quod ſi cum expertis, & vterum ferre aſſuetis mulieribus res agatur, certiora euadent omnia, quippè cùm non ſolùm intrà dictum terminum, ſed illicò à coitu hujuſmodi mulieres, ſi animum aduertant, ſe concepiſſe ſcire poſſint, vt firmat *Hip. de Genit.* ex Med. verò experientia adeò recentis conceptus cognitionem certiorem habere non licet.

Ad conceptus ergò prouectioris ſigna accedentes, ea ex variarum rerum conſideratione haberi poſſe dicimus: nam quædam ex parte matris, quædam ex parte vteri, & ventris, quædam ex aliquibus acci- 9 dentibus, aut affectibus eliciuntur, vt infrà explicabimus. Ex matre igitur primò hæc habentur; facies 10 colore ſolito pallidior, ac magis extenuata abſque hoc, quòd ab aliquo prægreſſo morbo, vel euidenti quædam cauſa, vt timore, triſtitia, jejunio, vigilia, aut hujuſmodi quopiam originem habuerit, In fronte interdum maculas quaſdam liuidas, vel citrinas, vel aliquo externo colore cutem defœdantes conſpicimus, ac faciem vniuerſam lentiginibus aliàs mulieri non familiaribus reſperſam. Oculi conſueto contractiores, ac magis caui exiſtent, & album ipſorum liuidius euadet, vel ad quandam verget citrinitatem, cui ſigno plurimùm videtur tribuere *Hip. in lib. de ſup. & in lib. de ſter.* cùm dicat. *Si non ex aliis, ſaltem ex hoc prægnantem eſſe mulierem deprehendere poteris*, tanquam hoc multò potiorem, ac certiorem prægnantiæ ſignificationem præbeat. Prætereà oculorum pupillæ clariores euaſiſſe videbuntur, præſertim in iis, quæ mares geſtant, aut fortes fœtus, & aliquandò album oculorum incraſſatum videtur, ac veluti foras conſueto magis prominere.

Pectus ſubindè, & mammas conſiderantes, ſub 11 lactis præcipuè generationem, tertio nimirum, vel quarto prægnantiæ menſe, mammas dolere comperiemus, dehinc paulatim quoque tumefieri, earumque venas patentiores, craſſiores, & colore liuentes, vel citrinas apparere: arterias jugulum perreptantes, ſi pauliſper mulier exerceatur, plus ſolito pulſare, ac quibuſdam quoque cordis pulſum eſſe moleſtum, mammarum inſuper papillas denigrari, & in iis, quæ mares in vtero habent, ſurſum vergere, in iis, quæ fœminas geſtant, deorſum inclinare, teſte *Hippocrate in lib. cit. de Steril. propè principium.* circà prædictas autem mammarum papillas circulus colore nigriuſculus, & magis conſueto fuſcus animaduertitur. Hinc etiam lac tertio, vt dixi, vel quarto menſe de ſe ſignificationem præbet.

Porrò ſub hoc idem tempus, immò & per menſem antè, vini, ac cibi faſtidia adueniunt: mulier non 12 vt antè benè appetit, oris ventriculi morſum perſentit, nauſea, & vomitus & jejunæ, & paſtæ indifferenter ſuccedunt. os frequenti ſaliua abundat, & quibuſdam amariuſculum cum jejunant euadit, quaſdam eructatio acetoſa, & ciborum exercet inconcoctio, quibuſdam etiam extranea quædam, & à quotidiano ciborum vſu abhorrentia expetuntur, quæ ſi denegentur, vel abortum faciunt, vel in ſyncopim facili negotio labuntur, atque hæc quidem in iis frequentiùs, faciliùſque eueniunt, in quibus praui humores dominantur; pleriſque tamen rerum acerbarum, atque acrium, ſalſarum, aut acidarum, fructuum immaturorum, ac præcocium irrationale quoddam & inexplebile deſiderium oboritur. quædam cibos quoſdam peculiares, & qui anteà 13 ſummopere arridebant, vinum, aquam è certo puteo, aut fonte hauſtam, certas certorum locorum, aut animalium carnes, ac edulia ità odio habent, vt, ſi ea ſibi offerantur, vel caſu viderint, vel nominari etiam audiuerint, in animi defectum promptiſſimè labantur. Quædam contrà cibos, à quibus anteà maximè alienæ erant, prægnantes inſatiabiliter auent,

auent, & eos ſumma cum voluptate prægustant; ac mirabile quidem eſt, hæc rerum deſideria, vel ab eis auerſionem in ipſis etiam extrà prægnantiam, ac per longum tempus, immò toto vitæ curriculo interdum perdurare. Mulierem vidi, quæ, cùm antè quàm vtero gereret, vinum, vt aliæ factitant, amaret, prægnans facta ab eo ita alienata eſt, vt jam per multos annos ne odorem quidem illius perſentire valeat. aliam noui, quæ omnia ſalita odio habet, cùm tamen in prægnantia non niſi ſalitis cibaretur. Pejor earum conditio eſt, in quibus humores naturalem ſtatum longè prætergreſſi, terram, carbones, cretam, calcem, glaciem, ſtuppam, crudos piſces, aut carnes, & abſurdiora quædam expetere eas cogunt, ita vt non niſi riſu excipi aliquandò poſſint hujuſmodi prægnantium appetitus.

Vidi quæ equum exenteratum conſpiciens hepatis equini deſiderio flagrauerit. quandam inſuper proprij mariti barbam morſibus appetere auentem, & non niſi deſiderio ſæpiùs expleto quietem habuiſſe. Altera piſtoris humero ſatiati volebat, quem humeris denudatum quotidiè pertranſeuntem obſeruauerat, & non niſi pretio vltrò piſtori oblato, & ejus humero auidè commorſo, ab eo deſiderio abſtinuit: quam hiſtoriam cum aliis pluribus, quæ riſum lectori excitare poſſunt, recitat *Schench. obſeru. ſuarum lib. 4. de Grauidis.*

14 Sunt prætereà nonnullæ, quæ jejunium tolerare nequeunt: quòd ſi jejunare cogantur, animo facilè linquuntur. quod ſymptoma & alia, ac modica quidem ex cauſſa euenit aliis quibuſdam, vt ſi longiori tempore ſtare cogantur, vel diutiùs ſedere, vel vbi nimis arctè veſtibus præcinctæ fuerint.

15 Venter cum his indies tumeſieri obſeruatur, ac conſueto magis calens percipitur, tumor autem non durus, nec laxus apparet, aut diffluens, nec ex eo venter tenſus remanet, ſed cum leni quadam tenitentia mollis repetitur. dolor leuis inter vmbilicum, & pecten ſubinde angit, ac procedente tempore motus quidam ſuauis, ac ordinatus tangenti perſentitur, quibuſdam vena quædam nigra ab vmbilico ad pudenda protenditur, & vniuerſim imi ventris venæ craſſiores, & obſcuriores apparent.

16 Os vteri in conceptionis principio facilè tangitur, & abſque manifeſta duritie conniuere videtur: hoc enim maximum eſt mulieris, quæ concepit, indicium; inquit *Gal. de Nat. facul. lib. 3. cap. 3. claſſ. prima, & 6. de loc. aff. cap. 5. claſſ. 4. & 5. Aphor. 51. extr. ord. claſſ.* ſuccedente verò tempore, difficiliùs, ac multò magis quàm extra prægnantiam, vteri os tangere licet, remeante quippè ad ſuperiora vtero, & circà conceptum fœtum ſeſe recolligente. ſuccedit menſtruorum totalis defectus, cujus loco in iis, quæ ſanguine abundant, hæmorrhoides, licet rarò excitantur; frequentiùs ad ſuperiores partes caput nimirum recurrens ſanguis hæmorrhagiam excitat; ſed & interdum, licet rariſſimè contingat (tamen aliquandò euenire ipſemet vidi) vomitu ſanguis reiicitur, vel alia ex parte foràs prodit; hæc tamen etiam extrà prægnantiam ex menſtruorum defectu eueniunt.

17 Ex vniuerſo demum corpore habentur aliqua prægnantię ſigna; ſiquidem ejus color ad citrinitatem quandam inclinat, aut liuorem, præſertim in iis, quæ fœmellas gerunt: vbi enim mulier grauida eſt, tota pallida redditur. *Hippocrates in princip. de morb. mul.* vbi & ejus rei rationem habes. ſuccedit ejuſdem corporis grauitas, ac pigritia, & deſidia; quibuſdam, tradente *Ariſtotele 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* tumores, exulcerationeſque carnis in cruribus, atque inferioribus membris exoriuntur. eædemque partes interdum veluti chacheticis, aut hydropicis inflantur, & aquoſo tumore extuberant, iis præcipuè, quæ cæteris magis pituitoſæ ſunt, & humido dotatæ temperamento. Venæ non mammarum ſolùm, ac ventris, ſed etiam corporis totius procedente tempore incraſſantur, & in liuidiorem colorem natiuum mutant. Superueniunt præter hæc alia inſuper ſymptomata primis præſertim menſibus, vt dixi ſuprà, capitis nimirum dolor, ſeu grauedo, vertigo, oculorum obtenebrationes, oſcitationes frequentes, & hujuſmodi. Mœror, & ſubindè lætitia abſque vlla rationali cauſſa, veluti in melancholicis excitantur eſt etiam quandò pili ex conſuetis locis defluant, & in non conſuetis repullulent, *eod. Ariſt. teſte vbi ſuprà.* Dorſum tactu frigidum perſentiri tradunt aliqui, collum vero calidum *Aet. ſerm 16. cap. 8.* Alia quoque recenſere poſſem ſigna prægnantiam indicantia, quæ breuitati ſtudens omitto; cùm aliàs non magni momenti ſint, ac minùs fallacia, & tutiora exiſtant, quę commemorauimus. quorum profectò alia ab aliis auctoribus adducuntur, nonnulla experientia habentur, præcipua verò ab Hippocrate proponuntur *in libb. de Genit. de ſuperfœt. de ſteril. & in aliis*, qui ad mulieres ſpectant. *à Galeno ſparſim in multis locis. ab Auicenna 21. tertij tract. 1. cap. 13. ab Aet. ſerm. 4. cap. 8. lib. 4. à Raſ. 22. Contin. tract. 6. cap. 1.* & ab aliis omnibus practicis, præſertim verò ab iis, qui de mulierum morbis, aut de iis, quæ ad mulieres pertinent, ſcripſerunt in propriis capitibus de Prægnantia; exquiſitiùs tamen, quàm ab alio quocumque, & copioſiùs à *Marinello de medic. mulieb. lib. 3. cap. 2.*

18 Cæterum experimenta, quæ ad ejus rei periculum faciendum proponuntur, ſicco, vt ajunt, pede data opera pertranſire in animo habebam, cùm & minùs tuta, & omninò fallacia eſſe & experientia docuerit, & ſuprà jam à nobis ipſis firmatum ſit; cùm tamen nonnulla eorum nobis ſeſe offerant, quæ experiri abſque vllo prægnantis incommodo licet (quamquam & hæc ipſa pari fallacia non deſtitui ſcio) volens proponam. quorum primum *Hippoc. eſt in lib. de nat. mulier. verſ. fin.* vbi hæc habet.

19 *Si periculum facere velis in muliere, prægnans ſit nec ne, terra Erythrea, aut rubrica oculos illine, ſique medicamentum intrò ſubierit, prægnans eſt, ſin minùs, minimè.* Quid verò ſit terra Erythrea, aut Eretria, non ſatis conſtat, cùm nullus recentiorum adhùc determinauerit, quantùm ego venari potui, & teſtatur etiam *Ceſalpin. de Metall. lib. 1. cap. 11.* de ea mentionem habet *Dioſc. lib. 5. cap. 128.* eamque duorum generum eſſe tradit; alterum colore vehementer albo, alterum cineritio. Eretriam oppidum fuiſſe Eubœæ conſtat ex Plinio, vndè fortaſſè ea terra aduehebatur. Rubricam verò licet non omnino notam, non tamen vt prædicta Eretria Terra ignotam, volunt terram eſſe rubram, qua lignarij fabri lineas ducunt, atque indè rubricas nomen deduxiſſe, quòd hac terra olim notabantur, dicitur verò hæc rubrica fabrilis; nam & altera eſt, quæ Synopica appellatur, quod ex Synope Cappadociæ, vel Galatiæ vrbe ad Pontum Euxinum ſita, & magni illius Mithridatis patria, teſte *Herod. in Clio, ſeu lib. 1.* antiquitùs aſportabatur, & hanc *Matthiol.*

in Dioscor. lib. 5. *cap.* 71. Bolum Armenam vulgarem esse tradit. Addit Cesalpin. *vbi suprà* ex Dioscor. tertium rubricæ genus, quod terram Lemniam esse dicit *cap.* 13. de qua verò intellexerit Hipp. mihi non constat. vtramque vsupari posse mihi persuaserim: non multùm enim inter se fortasse manifestis qualitatibus differunt.

23 Aliud experimentum ponitur à Mizaldo, & recitatur à *VVecher. lib. secret.* 5. *cap. de morb. ventr.* & est tale: Mulierem in æreo vase vrinam reddere cura, & noctem vnam acum ferream, ac perpolitam in vas immerge vrinam prædictam continens. si prægnans est, acus maculis rubris distinguetur, sin minùs, nigrescet, vel ferruginea, aut æruginosa euadet.

24 Tertium experimentum est *Fernel. Pathol. lib.* 6. *cap.* 17. qui, si prægnantis, inquit, vrina vino misceatur, elixarum fabarum jusculo simillima euadet. Huic experimento addit *Varand. de morb. mul.* 25 *lib.* 2. *cap.* 2. quòd si vrina tribus diebus reseruetur, dehinc per pannum coletur, & appareant animalcula quædam veluti pediculi, prægnans mulier est: debet autem vrina in loco Soli minimè exposito, vase benè cooperto asseruari, ac per rarum 26 linteolum transcolari. Sed de vrinarum fallacia pluribus agere inanis opera esset, veluti inane & quicquid ex earum qualitate deprehendendum nobis promittunt nonnulli auctores; non minùs enim ex vrinis prægnantem esse mulierem quis vnquam cognoscet, quàm si ex iisdem vrinis intimas, atque occultas ejusdem mulieris cogitationes expiscari velit; & deridendi sunt tanquam falsi impostores, audaces illi, ac omninò imperiti Medici (nam semper audacia, vel impudentia ignorantiam concomitatur 27 *Hippocr. teste in lege*) qui ex vrinæ solius inspectione tale quid se coniicere jactant, quibus tamen si nesciis vrinas virorum, aut brutorum conspiciendas obiicies, prægnantiam etiam in viris, aut brutorum maribus præsentem esse iudicabunt, quod quidem plures docti viri testantur. ex quibus satis sit adduxisse *Vallef. controu. Med. lib.* 3. *cap.* 28. *Ioub. lib.* 3. *Error. popu. cap.* 3. *Saluian. de Vrin. lib.* 2. *cap.* 8. *in fin. Fottun. Fidel. de Relat. Med. cap.* 4. *Merc. in lib. della Commare lib.* 1. *cap.* 10. *& lib.* 2. *Err. pop. cap.* 29. *Plater. Quæst. Med. Parad. num.* 69. qui omninò Medico indignum existimat, vt tale qui jactare audeat.

28 Sed addunt nonnulli his experimentis etiam subsequens: Sanguinis prægnantis mulieris, vel quam prægnantem esse suspicamur, guttæ aliquot in aqua ponuntur, quòd si eæ fundum petant, salua res est, sin minùs, prægnans non est. horum verò experimentorum rationes præterquam quod difficile est afferre, non est aptus hic locus.

Veruntamen cùm iam quoad permissum nostris viribus fuit, accuratiùs signa, ac indicia, quæ in pluribus, & vt plurimum in prægnantia apparent, attulerimus, ad vlteriora progrediamur, &, quod non minus negotium facessit, edocendum nunc est, quomodò hæc ipsa indicia distinguere liceat, cum ex prægnantia eueniunt, ab iis que non ex prægnantia, sed ex affectu quodam præternaturali, ac morbosó suboriri consueuerunt, his prorsùs non dissimilia.

29 Sciendum ergò, duos præcipuè esse affectus, qui prægnantiæ similia de se indicia produnt, menstruorum scilicet retentionem frequentiùs, molam verò multò rariùs. addi etiam potest ex *Hipp.* 2. *de Morb. mul. vers. med.* vteri clausura, seu conclusio; nam 30 & ex hac eadem, qualia prægnantibus ad septimum & octauum vsque mensem contingunt, at 31 menstruorum defectus deprehenditur, si morbum aliquem præcessisse mulier confiteatur, vt febrem, viscerum obstructiones, & hujusmodi; quinetiam, & cum ex retentione menstruorum horrescentes febricitant, molam verò tales morbos præcessisse opus non est, sed ex se in sana muliere oriri potest; in menstruorum insuper retentione dolores, ac ponderositas quædam in vtero, ac imo ventre suboriuntur, quotiescunque tempus accedit, quo mulier menstrua patiebatur, vel menstruari debebat.

32 Symptomata porrò, de quibus mentionem fecimus, in prægnante vsque ad quartum mensem ad summum perdurare solent; hinc verò remitti sensim incipiunt: in ea verò quæ menstruorum defectu laborat, tardiùs vt plurimum comparent, & postquam apparuerint, non remittunt, sed potiùs augescunt, quousque Natura, aut arte menstrua, ac consueta purgatio procuretur. quin & in non prægnantibus inæquales apparent horrores ex menstruorum retentione, & lumborum, colli, ac capitis dolores, faciei verò pallores, oculorum contractiones, pupillarum claritates in non prægnantibus vel omninò non obseruantur, vel longo post tempore: nam pallores, & oculorum contractiones in 33 prægnante od id fiunt, quia fœtus meliorem sanguinem à matris venis exugens, matris corpus veluti exangue relinquit: at in ea, quæ menstruorum defectu non ex prægnantia laborat, tantùm abest, vt hoc eueniat, quòd potiùs contrarium accidit, remeat enim retentus sanguis ad superiores venas, vndè est, quòd ex menstruorum retentione nonnullas pinguiores, non tamen coloratiores euadere videbis. In non prægnante etiam grauitas in pudendis, & imo ventre apparet, nec dolor lenis, vt in prægnante, ea loca occupat, sed aliquandò multò acerbior.

34 Mammas etiam consideranti, & vniuersi corporis venas in prægnante, vna pars alterà magis tumet, dolet, ac liuet, & magis solida visitur, insignioresque venas, ac nigriores in vna parte, quàm in altera visuntur, prout fœtus in dextra, vel sinistra magis parte commoratur, prout mas, aut fœmina est, prout calidior, aut frigidior, nisi gemini in vtero sint, quod tamen rariùs fit: at in ea, quæ non menstruatur ex morbo æqualiter vna, atque altera mamma, & vna, atque altera pars dolet, ac tumet, pariterque patentes, & nigras venas habent. licet negari non possit, aliquandò etiam remeantem ab vtero sanguinem in non prægnante ad superiora, nimagis ad has, quàm ad illas partes tendere, & è mirum magis ad dextras, quàm ad sinistras, & è contrà.

35 Prægnans coitum odio habet, vt saltem ejus desiderium in ea languet, ea verò, quæ menstrua purgatione destituitur, ejus desiderio magis flagrat ob retentum sanguinem, corpus partesque genitales calfacientem, ac multò, quàm antè libidinosior est, præcipuè vbi sanguis calidior fit, & acutior.

36 Tumor deniquè ventris in prægnante sensim, ac secundùm temporis rationem, & absque vllo grauitatis sensu, aut molestia increscit; vbi autem menstrua extra grauiditatem retenta fuerint, tumor nec pro ratione fit, nec citrà grauitatis sensum, ac molestiam, quin etiam non nisi longo post tempore, & tunc paucorum dierum termino multò magis, quàm pro

pro ratione augeſcit, quia in prægnante ſenſim, ac quotidiè ſanguis ad vterum fertur. *Hippocr. in lib. de Nat. Puer.* in defectu verò menſtruorum, vel ſanguis ad ſuperiora irrepens ventrem inanem relinquit, vel interdum impetu quodam ad conſuetas vias ruens ſubitaneum tumorem excitat. Inſtante porrò purgationis tempore, & à copia ſimul, & à mala ſanguinis qualitate ſtimulata Natura impetum faciens dolores acerbiores excitat, corporis rugitus moleſtant, renum dolor, & grauitas, mammarumque inſuper, & pectoris dolorifica ſenſatio, aliquandò etiam vrina copioſior redditur, Natura per vias vrinæ ſuperfluentis humoris portionem demandante.

37 In menſtruorum quoque retentione tumor, ſi appareat, vel inanior eſt, vel multò magis, quàm par ſit, durus, & protenſus; venter etiam percuſſus interdum ob collectam ventoſitatem reſonat; quod 38 ſi motus aliquis perſentiatur (nam & ſæpè nullus perſentitur) is non continuus eſt, ſed per interualla, & abſque ratione excitatus. Motus enim fœtus ſtatis quibuſdam diei horis facilè percipitur, & maximè diluculo, cum mater ipſa nouo alimento indiga, ſuam indigentiam fœtum experiri cogit, vndè etiam aliis horis fœtus motu ſe magis prodit, ſi mater nimis jejuna permaneat. De motu tamen hujuſmodi dicebat *Hipp. in lib. de ſterilibus*, quòd ſi tranſacto tertio, aut quarto menſe nullus percipiatur motus, hic certè morbum adeſſe aliquem ſuſpicaberis.

39 Ex eadem motus varietate poteris molem à prægnantia diſtinguere; præterquam quod muliere ſe ad alteram partem conuertente, ſimul etiam Mola veluti pondus ventri inhærens conuertitur, ac pro- 40 labitur. lac in mola non innaſcitur, quòd etiam *Hipp. vbi ſuprà* teſtabatur; non innaſcitur, inquam, debito tempore, & cum naſcitur, pauciſſimum, ac prauæ omninò qualitatis eſt, & colore liuidius. Teſtatur enim *Salius in annot. ad Altom. pract. cap.* 115. in mola experientia compertum eſſe, & motum apparere, & lac etiam in mammis colligi, vt ſuprà repetij.

41 In prægnantia, vt dixi, nullus eſt in ventre grauitatis ſenſus: nam conceptus naturalis eſt quaſi pars ipſius matris, & dicitur portio viſcerum matris. *l. Temporibus. §. ex hoc reſcripto. ff. de Ventr. Inſpic. §. ſi quis Ancillam. de leg. Gloſ. in l. ſi prægnans. ff. de Euict. Iaſ. in l. Inter ſtipul. §. ſi quis ancillam. num. 2. ff. de verb. oblig. Portius in præd. §. ſi quis ancillam. num. 3. tit. de legat.* & jurè; quia fœtus, ſeu conceptus in vtero reſpondet proportione fructibus arborum *Gal. 11. de ſimpl. med. fac. cap. de ouis. claß. 5. & 4. Aphor. 1. extr. ord. claß. Plutarch. ex ſententia Stoicorum, lib. 5. de placit. Philoſoph. cap. 15.* licet *l. in l. Falcidia la 2. ff. ad l. Falcid. & ibi Gloſ.* 42 negauerit partum ita eſſe partem matris, ſicut fructus pendentes ſunt partes arboris, quod & ex noſtris firmabat *Theophr. de cauſ. plant. lib. 1. cap. 1.* ſed fortaſsè diuerſus eſt ſenſus. ſatis nobis ſit, quòd cùm conceptus ſit veluti pars ventris, mirum non eſt, ſi illum minimè grauet, nam, vt Lucret. lib. de Rer. Nat. canebat:

Et ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra,
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.

Mola verò, quia eſt quid morboſum, nec idcirco eſt, aut dici poteſt pars ventris, idcircò illum maximè grauat, & indies grauitas illa adaugetur, ſi & ipſa mola mole increſcat.

46 Prætereà tumor ventris in mola renitentior, ac durior eſt, & ſi illum comprimas, manum effugere comperies, vt apoſtemata, quę folliculo veſtiuntur, factitare ſolent.

47 Alia inſuper ſunt indicia, quę poſſunt adminiculari, mulierem in vtero molam, non autem verum habere conceptum, vt ſi cum viro eodem per plures annos ſterilis commorata eſſet, ſi annoſa jam ſit, aut vir eius valetudinarius diu vixerit, aut longo morbo laborauerit; ex his enim paucum, ac mor- 48 boſum ſemen decidi neceſſe eſt, quod quia ad generandum minimè aptum eſt, & mulieris fortaſsè vterus concipiendi auidus, ab vtero quidem excidit, interim vtero proprium mulieris ſemen concipiente, vt Deo dante in ſeqq. quæſt. patefiet. ſiç etiam, ſi conſtet virum ſuum natura ſterilem extitiſſe, mulierem autem fœcundam, ac ſanguine multo refertam, calidique temperamenti; viuida enim Natura potiùs aliquem conceptum, quàm nullum procreare ſtudet.

49 In lac prębentibus mulieribus denique pręgnantia deprehenditur, ſi cum iis ſymptomatibus quę pręgnantibus ſuperuenire retulimus, mammę extenuentur, abſque hoc quod menſtrua in ſolita quantitate appareant, nam aliàs ſolent tantiſper fluere cum concipiunt, ſi lac imminuatur, ac tenuis, & aquoſus, & magis prauę qualitatis, ac coloris efficiatur, & ſi cætera eueniant, quæ aliis pręgnantibus euenire narraui: nam in lac præbentibus hęc mul- 50 tò faciliùs apparere conſueuerunt ex eo, quòd faciliùs eorum corpus prauis repleatur humoribus, ac ſpiritibus, & ſanguine vacuum non ex pręgnantia ſolùm, ſed ex lactis exhibitione promptiùs reddatur.

PARS SECVNDA.

DE SVPERFOETATIONE.

SVMMARIVM.

1 *Nonnulli negarunt dari ſuperfœtationem.*
2 *Vterus concepto ſemine illico ſecundùm os arctatur, & clauditur.*
3 *Conceptio dicitur quaſi comprehenſio.*
4 *Os vteri ita in conceptione conniuet, vt ne ſpecilli quidem mucronem admittat.*
5 *Non datur ſuperfœtatio. Contrarium num.* 11.
6 *Superfœtatio ſecundùm Valuerdam eſt quid commentitium.*
7 *Vndè demonſtretur facta ſuperfœtatio.*
8 *Tempus partus geminorum varium eſt pro varietate temporis conceptionis.*
9 *Vno eodemque tempore concepti eodem tempore naſcuntur.*
16 *Exemplum Valuerdæ de tritico relatum ad ſuperfœtationem. confutatur num.* 21. 24. & 26.
12 *Superfœtationis exempla.*
13 *Prima ratio ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem.*
14 *Gemelli ſexu diſtincti, iiſdem ſecundis non inuoluuntur, & cur, ibid.*
15 *Maſculeum ſemen calidius, & ſiccius.*
16 *Secunda ratio.*
17 *Imaginatio non agit ex electione.*
18 *Qua ratione conniuente vtero fiat noua conceptio.*
19 *In quibus mulieribus fiat ſuperfœtatio ex Hipp.*
20 *Atretæ quæ.*
22 *Terræ proportione reſpondet Mater.*

23 *Superfœtantes multum habent sanguinem.*
25 *Mas calidior est fœmina.*
27 *Cur fœminæ cæterorum animalium minùs superfœtent, quàm mulier.*
28 *Canis superfœtat.*
29 *Ratio cur mulier superfœtet.*
30 *Cur mulier prægnans coitum admittat.*
31 *Bestiæ quomodò appetant.*
32 *Finis coitus in brutis est conceptio.*
33 *Homo præter appetitum sensibilem habet etiam intelligibilem.*
34 *Voluntas recto ordine quomodò moueatur ad appetendum ea, quæ vult.*
35 *Superfœtatio in cane vndè fiat.*

An detur Superfœtatio.

QVÆSTIO III.

De superfœtione hìc agere eo nomine operæpretium esse duxi, quòd nonnulli casus euenire possent, in quibus & de superfœtatione, an detur, & de ejus natura dubitare Iurisperitis contingat, vt si mulier prægnans à marito relicta justo mense priorem fœtum pariens, mox ab obitu mariti per longum tempus alium pareret, qui superfœtatus post ejus obitum fortassè sit, ita vt & de mulieris pudicitia, & de fœtus posterioris legitimitate dubitari eo casu posset, & si alia his similia contingant, idcircò videndum primò, an detur superfœtatio, cùm nonnulli negauerint dari, inter quos *B. Augustinus lib. 5. de Ciu. Dei, cap. 6. nec non alij quidam Doctores*, referente *Gloss. in l. Antiqui. §. sed. ff. si pars hæred. pet.* & ratio præcipua eorum est, quòd vterus concepto semine suprà illud ita recolligatur, ipsumque tam arctè amplexetur, & vndequaquè circundet, vt vacuus in ejus cauitate locus nullus maneat, vt demonstrant omnes de ea re verba facientes, & sensu ipsi obiiciunt Anatomici. *Pareus. suæ Chirurg. lib. 27. cap. 3. Andr. Lauren. Anatom. lib. 8. quæst. 22. & lib. eod. cap. 4.* vndè idcircò actio hæc dicta est conceptio, quasi comprehensio. *Gal. 1. de sem. cap. 2. class. 1.* Addunt, quòd os interius ipsius vteri adeò comprimatur & conniueat, vt ne specilli quidem tenuissimi mucronem admittat, ita tradente *Hippocr. Aphor. 5. Aphor. 51. & ibi Gal. in comment.* cùm ergò & virili semini ad vterum aditus non pateat ob osculi ipsius conniuentiam, & etiamsi pateret, locus nullus vacuus in ejus cauitate sit, qui nouum semen admittere, ac excipere possit, impossibile videtur, vt conceptus suprà alium conceptum fieri possit, vndè concludendum, non dari superfœtationem.

Valuerda Anatomicus Hispanus *suæ Anatom. lib. 3. cap. 14.* non solùm ex his dari posse superfœtationem apertissimè negauit, sed tanquam quid commentitium risu excepit. gratam vero mirum in modum mihi, multisque doctis viris rem fecisset, si vna, aut altera saltem probabili ratione, vel argumento suam assertionem muniuisset, etenim neque ipse Valuerda, neque alius quisquam eorum, qui superfœtationem dari nolunt, quòd sciam, vllam suæ opinionis rationem, præter à me suprà commemoratam in medium adduxit; Valuerda tamen allatis in contrarium experientiis respondere conatur, vt sequitur.

Qui enim superfœtationem fieri posse concedunt, experientia demonstrant, euenisse interdum, quòd mulier, fœtu in lucem emisso, intrà mensem, aut intrà longius spatium alterum fœtum pepererit, qui non nisi ex noua conceptione suprà priorem celebrata generari potuit: nam tempus partus in vterinis fratribus varium est, vt varium fuit tempus eorum conceptionis. *Fernel. Physiolog. lib. 7. cap. 12. in fin.* & qui eodem tempore sunt concepti eodem tempore nascuntur, ita firmante *Hipp. in lib. de Superfœtat.*

Huic experimento respondet Valuerda, hoc in hominibus, & forrassè in aliis quibuscunque animalibus, quæ superfœtare creduntur, non aliter euenire, quàm accidere indies conspiciamus in grano aliquo tritici, ex hoc etenim si plures spicæ pullulauerint, vna quidem citiùs, altera verò seriùs maturescit, & vna ad perfectionem perducitur, altera vacua, & infructuosa remanet. sic, & non aliter, inquit ille, in proposito casu; ex vno namque, eodemque semine, cùm in plures partes finditur, plures fœtus generantur, & qui validior est, & ex potiori seminis parte creatur, caloremque sortitur vegetiorem, ad se nutrimentum alliciens, alterum alimento destitutum relinquens, in causa est, vel quòd nullo modo, vel quòd multò seriùs augescat, vndè pariente muliere, vel debilior hic fœtus in vtero remanet, cùm adhùc perfectionem completam expectare illum oporteat; vel cum priori ab vtero non adhùc perfectus excidit; nos autem tunc imaginamur, inquit ille, posteriorem hunc fœtum posteriùs fuisse conceptum, cùm tamen vno eodemque tempore, ab vno eodemque semine tam posterior hic, quàm prior ille fuerit generatus.

His tamen in contrarium adductis non obstantibus, licet satis apparentem rationem continere videantur, nisi meliora in medium afferantur, magnorum virorum auctoritatibus non est obstandum, cùm classici, ac penè omnes auctores superfœtationem admittant. *Hipp. in lib. de superfœt. & 7. Epidem. Aristot. 4. de Gener. Anim. cap. 5. & 7. de hist. anim. cap. 4. Auerr. 4. de Gen. animal. cap. 7. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 11. Solin. de sit. orb. terr. cap. 3. Auic. 21. 3. tract. cap. 17. Ras. 22. Contin. tract. 6. cap. 1. Fernel. Physiol. lib. 7. cap. 12. in fin. Bonacciol. in Ennead. mul. cap. 3. Mass. Epist. Med. Epist. 25. per totam. Siluatic. Controu. Medic. contr. 81. per totam. Pareus lib. 23. cap. 52. Rousset. de par. cæsar. sect. 6. cap. 7. Hucher. de steril lib. 3. tit. de superfœtat. Bahuin. in append. ad dictum tract. Rouss. Ioubert. lib. 3. Error. popul. cap. 1. And. Lauren. Anatom. lib. 8. quæst. 22. Nancel. in Analog. Microc ad Macroc. lib. 10. Problem. 7.* & alij quamplurimi. Quin etiam & admittunt ipsæ Leges in *l. Antiqui. §. sed. ff. si pars hæred. pet. in l. Cum quidam. §. suum hæredem. ff. de acquirend. hæreditat. & ibi Gloss. Paul. num. 3. & Alex. num. item 3.*

Extant quoque plures historiæ ejus rei veritatem attestantes, quas in vnum congestas habes apud *Schench. Obseruat. suar. lib. 4. tit. de Superfœt.* inter quas etiam à Plinio commemoratas reperies, in quarum numero est historia Herculis, & Iphicli, de qua *Hesiod. in Herc. clyp.* his verbis:

Illa à Deo pariter victa, & ab homine longè optimo;
Thebis septem portas habentibus geminos peperit pueros
Haudquaquam eadem sapientes, quanquam fratres essent.

Alte

Alterum equidem inferiorem, alterum autem longè
præstantiorem virum.
Sæuum, ac validum, vim Herculanam.
Hunc quidem subiecta nubium offuscatori Saturnio;
Iphiclum autem hastarum concussori Amphitrioni.

quos versus ad majorem legentium gratiam ex alio auctore in latinam linguam hexametris versibus redditos apponere hîc non ab re est, habent ergò ità.

Sic quæ ignara Ioui thalamum, reducique marito
Indulsit septem claudentia mœnia portas
Ornauit duplici partus genialis honore;
Et fratres vnà geminos produxit ab aluo,
Nec quicquam animo similes, nec pectore quicquam.
Dotibus hic minor ingenij, virtutibus alter.
Alcides melior, pugnax, interritus, atrox.
Hunc compressa Deo, superumque hominumque potenti,
Ast alium peperit mortali juncta marito.

De ea etiam re Plaut. in Amphitr. in Prologo, in persona Mercurij:

Nunc, de Alcumena, vt tem teneatis rectius,
Vtrumque est grauida, & ex viro, & ex summo Ioue.

Quod etiam probare possunt carmina *Ouidij lib.* 11. *Metam. fab.* 8. vbi ex Apolline, & Mercurio Chionem gemellos concepisse narrat hoc modo:

Vt sua maturus compleuit tempora venter:
Alipedis de stirpe Dei versura propago.
Nascitur Autolycus, furtum ingeniosus ad omne,
Qui facere assuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Nascitur è Phœbo (namque est enixa gemellos)
Carmine vocali clarus, citharaque Philammon.

Sed & apud suprà citatum Hesiodum superfœtationis aliud rarum quidem exemplum, nisi fortasse fabulosum existimes, habes, quod & huc transferre non grauabor, est autem historia Musarum, de quibus ille sic cecinit:

Musæ Olympiades compti Iouis Ægide nati,
Mnemisonæ soboles, obliuio certa malorum,
Curarumque quies, sacris has mater in oris.
Pieriæ magno peperit commixta Tonanti.
Mater Eleuteris præerat, cui Iuppiter vllo
Haud Diuum præsente nouem sub noctibus hæsit.
At postquam multas annus fuit actus in horas,
Et sua cœperunt afferre pericula menses,
Ecce nouem ad numerum nocturni pignora furti
Vno Mnemosonæ peperit pulcherrima nixu
Læta pellari fœtu.

Sunt & aliæ, vt dixi, quamplurimæ superfœtationis historiæ, quas omnes recensere superuacaneum esset, præsertim cùm eas habeas apud Schenchium, vt suprà dictum est. Sed inter omnes notatu dignissima historia recensetur ab *Herc. Saxon. in sua Med. pract. lib.* 4. *cap.* 23. quam apud ipsum vide, est enim eius rei veritatem maximoperè comprobans.

13 Nec ad demonstrandum, dari superfœtationem, deest nobis vnum, aut aliud argumentum: cùm enim non modò geminos variare aliquandò in tempore nascendi comperiamus, ita vt vnus celeriùs, aut tardiùs alio, per octo decemve, aut plures dies nascatur, sed etiam videamus vnumquemque eorum suis propriis secundis inuolui, omni proculdubio dicendum videtur, quòd hæc varietas tam in tempore nascendi, quàm in secundis non aliundè originem habere potuerit, quàm ab ipsa generationis varietate, quia nimirum ij, qui in vno eodemque inuolucro includuntur eadem hora, & ex eodem semine concepti sunt; ij verò, quorum vnusquisque suo inuolucro donatur, neque eadem hora, neque eodem coitu, neque ex eodem semine sunt generati. Ea autem differentia non solùm experientia manifesta fit, sed etiam Hippocr. testimonio firmatur *in lib. de superfœtat.* cui assentiuntur *Fernel. Pareus. Laurent. & alij locis suprà citatis* quamquam Hippocr. contrà propriam sententiam *in lib. de Natur. Puer. in fin.* videtur firmare, quòd etiam gemelli, hoc est vno Veneris congressu geniti non vno, sed quilibet suo inuolucro claudatur: quomodò verò hæc Hippocr. contrarietas saluari possit, vt liberè fatear, non video. Neque Rorarius, qui omnes Hippocratis contradictiones animaduertit, hanc adnotasse videtur. ego autem in hisce rebus maiorem fidem recentioribus habeo, nam & quotidiana experientia hoc ipsum firmat. Nulla ergò videtur assignari potior ratio huius varietatis, nimirum cur aliquandò gemelli vna, eademque secundina includantur, interdum verò vterque eorum propriam habeat, nisi superfœtatio, & varietas temporis in conceptione. Nam in iis, qui non eiusdem sexus sunt, (qui nunquam iisdem secundis inuoluuntur) satis apparens eius rei ratio assignari potest, si dicatur, causam fuisse seminis ipsius heterogeneitatem, seu 14 partium dissimilitudinem: masculeum enim semen calidius, & siccius est, fœmineum verò frigidius, & 15 humidius; vndè non solùm illud in partes findi necesse fuit, sed etiam multùm disgregari ob partium contrarietatem, ac vtramque partem seorsim vnam ab altera in vtero foueri, & ad actum reduci, quia masculeum plurimum in dextram vteri partem, fœmineum in sinistram incidere contingit; vndè multum inuicem separari eas seminis partes omninò oportuit, sed hæc ratio vix potest habere locum, vbi gemelli ambo eiusdem sexus sunt. vndè ex his patet, non esse necesse in geminis esse eadem momenta conceptionis, quod voluit D. Augustinus, *lib.* 5. *de Ciu. Dei, cap.* 6. *à Budæo relatus in annotation. ad citat. l. Antiq.* 16

Prætereà gemelli, hoc est eodem congressu geniti simillimi, vt plurimùm esse consueuerunt, vndè cùm duos viros inter se maximè conuenire dicimus, eos gemellos esse pronuntiamus, hoc est, valdè similes. Horat. epist. lib. 1. ad Fuscum:

----*Hac in re scilicet vna.*
Multùm dissimiles, ad cætera penè gemelli.

Tradunt autem eius rei rationem *Hip. lib.* 1. *de Diæta & Arist. locis suprà citatis, & alij plerique.* ac de ea verba faciemus, Deo fauente, in titulo seq. de similitudine Natorum. Sed hæc similitudo non reperitur in iis, qui gemelli non sunt, neque vno Veneris congressu concepti: manifestissimè enim apparet hoc, cùm aliquandò natorum alterum mulieris viro similem, alterum verò adultero fuisse, compertum habeamus, vt patet in historia Herculis, & Iphicli, quorum alter, vt superiùs ex Hesiodo retulimus, Ioui, alter verò Amphitrioni similis natus est, & in Autolyco, & Philammone, quorum alter Mercurij, alter Apollinis effigiem referebat, & in historiis relatis ab *Aristot. vbi suprà, & à Plin. loco citato,* & in aliis cumulatis per *Schench. lib.* 4. *Obseruation. titul. de superfœtation.* neque enim hanc dissimilitudinem possumus in imaginationem reiicere, quia non est 17 major ratio, cur imaginatio in vnum, non verò in alterum operata fuerit, cùm non agat ex electione, vt *tit. de simil.* longioribus demonstrabo.

Sed ad rationes in contrarium adductas dicamus, 18 quòd etiam si vterus, vbi semen conceperit, illud arctissimè amplectatur, & vndequaque circumambiat, si tamen mulier coitu vtens ex eo summam percipiat delectationem, vterus ingenti illa voluptare irretitus quasi obuiam irruenti semini non minùs, ac in priori conceptu anteà fecerat, hiante sese offert ore, vt eâ, quâ flagrat virilis seminis auiditate, sese expleat; atque ea ratione ejus corpus per longum arctari, & per latum dilatari potest, irruenti semini locum aliquem præbere.

Quamquam vult *Hippocr. in sæpiùs citato lib. de superfœt. in princ.* in iis mulieribus superfœtationem 19 fieri, in quibus post conceptum priorem vteri osculum hiarit, & non perfectè clausum fuerit. Quomodocunque tamen sese res habeat, illud veritatem ha- 20 bere notum est, quasdam fœminas, quæ Atretæ, vel imperforatæ vocantur, quòd illis membrana antè vteri os obtendatur ingressum semini vt plurimum prohibens, aliquandò concipere, de quibus dicebat Hippocr. quòd in partu pereunt, vndè non adeò mirabile est, quòd etiam vteri osculo conniuente, semen ad vteri ipsius cauitatem perueniat, præsertim cùm (si mulier maximè coitum appetierit) possit in attrahendo semen virile, & proprium expellendo facili negotio tantisper dehiscere.

Et ad exemplum, quod Valuerda objiciebat de spicis ex vno, eodemque tritici grano emergenti- 21 bus, quarum vna celeriùs altera maturescit, ex quo vult idem euenire in fœtibus, qui licet vno eodemque veneris congressu, ex vno eodemque semine fiant, tamen vnus altero celeriùs ad perfectionem peruenit, & celeriùs etiam nascitur; Respondeo disparem omninò esse rationem; nam cùm plures spicæ ex vno eodemque grano pullulant, non potest omnibus æqualiter ab ipso grano alimentum subministrari, vndè est, quòd quædam ad maturitatem citò, vel debito tempore perueniat, quædam verò vel serò admodum, vel nunquam; non tamen idcircò dici potest, quòd iis spicis, quæ maturationem non sunt assecutæ, defecerit à terra alimentum, sed à semine ipso, quod non poterat à terra tantum alimenti attrahere, quantum omnibus æqualiter subministrare erat necessarium. In casu autem nostro terræ proportione respondet ipsa mater, teste *Hipp. in lib.* 22 *de Nat. Puer.* semen verò in plures partes diuisum respondet proportione pluribus tritici granis, & non vni tantum; ita vt quemadmodum vnum tritici granum seorsim pullulans non impedit aliud granum, quin minùs suas spicas ad maturitatem perducat, quia terra quantum est ex se, vnicuique sufficiens alimentum suppeditat, sic etiam & in matris vtero semen, quod in vna parte conceptum fuerit, aliud adolescere minimè prohibere potest; nam mater vtrisque, & etiamsi in plures partes descinderentur sufficiens potest præbere alimentum, vt quotidiana experientia demonstrat, & argumento esse potest, quòd vbi fœtus in vtero manet, multum illi sanguinis superfluit, quod dehinc in partu expurgatur, teste *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in principio.* quod mul- 23 tò magis veritatem habere potest in casu nostro, cùm superfœtantes mulieres multo sanguine abundare soleant, vndè etiamsi vtero gerant, tamen menstruas purgationes patiuntur, vt testatur *Auic.* 21. *tertij tract.* 1. *cap.* 17. & confirmat Marinell. *de Med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. & Hucher. *lib.* 3. *de sterilit. cap. de superfœtat.* Adde etiam, quòd superfœtatio non nisi in primis quadraginta diebus contingere consuescat vt plurimum, in quo tempore præsertim multum sanguinis superfluit priori conceptui. Itaque impossibile est, quòd alter ex conceptibus vniuersum matris sanguinem in sui alimentum absumat, ex quo 24 posteriorem adolescere non permittat. Multùm verò contra Valuerdam vrgere videtur sequens ratio, siquidem si veritatem illud haberet, quòd fortior conceptus imbecilliorem adolesceret non permitteret, hoc maximè locum haberet, vbi gemelli sexu dispares essent: nam cum mas absque dubio calidior 25 sit fœmina, ac plerumque fortior, omne alimentum ad se alliceret, & vt plurimum, cùm gemelli sexu distincti nascuntur, fœmina inabsoluta in lucem exiret, cùm tamen contrà quotidiana experientia nos doceat, quippè cùm nascantur gemelli sexu distin- 26 cti, quorum vterque pariter absolutus conspicitur. Adde, quòd multò frequentiùs, quàm nunc accidat, illud euenire in gemellis conspiceremus, tamen rarissimè, quia rarissima etiam euentu est superfœtatio, gemellorum alterum perfectum, alterum imperfectum, & vnum quidem citiùs, alium verò seriùs nasci videmus. Dari ergò superfœtatianem ex his concludamus; alij tamen ad eam demonstrandam meliora adducant, si hæc minùs arridere videantur. Si autem plura de superfœtatione desiderat Iureconsultus, Budæum habet de his agentem *in l. Antiq. jam aliàs citat. in Annotationibus.*

Sed antequam hinc discedamus, pro Medicis, ac 27 Philosophis præcipuè videndum, cur præ cæteris 28 fœminis (paucis quibusdam exceptis, nam canem sæpè superfœtare firmat Fernel. *loc. cit. & alij*) mulier faciliùs superfœtet; licet in muliere rarò id euenire voluerit *Arist.* 7. *de hist. anim. capite quarto*; contrà verò in lepore euenire voluit *libro sexto eiusd. cap.* 33. sed cùm hoc in fœmina euidentem ha- 29 beat rationem, quia nimirùm etiam prægnans marem admittit, & coitu delectatur, videndum, cur mulieri magis, quàm cæteris fœminis illud accidat, cui interrogationi nullum fortasse aptius responsum dari potest, quàm quod dedit Popilia Poppia, seu mauis, Poppeia M. Agrippæ filia, à multis auctori- 30 bus relatum, erat verò, quòd cæteræ fœminæ bestiæ sint; quod responsum totam quidem rei naturam comprehendit.

Cæteræ namque fœminæ, quia bestiæ sunt, per 31 sensibilem tantummodò appetitum mouentur ad appetendum, qui à natura sola regitur, & per eum ea solùm appetuntur, quæ ad ipsius Naturæ conseruationem requiruntur, vndè est, quòd animali finem à Natura sibi destinatum adepto, illicò appetitus ille quiescit, & ea de re, cùm in illis finis coitus sit 32 conceptio, non ampliùs, cùm conceperunt, coitum 33 appetunt. In homine verò præter sensibilem appetitum, qui à Natura regitur, reperitur etiam intelligibilis, qui Naturæ minimè subjacet, & quo non solùm ea vult, quæ sibi peculiaria sunt, sed ea quoque, quæ cæteri appetitus sibi subministrant; etiamsi ergò inferior, siue sensibilis appetitus suo fine potitus quiescat, non quiescit tamen superior, seu intelligibilis, si sibi sensibiles species à Phantasia, cui à sensibus exterioribus transmittuntur interim præsententur; & tunc non aliter quàm cæteri inferiores appetitus, nec alia ad appetendum insurgit, eademque, quæ ipsi volunt prosequitur, quod quidem non nisi tunc euenit, cum hujusmodi intellectualis appetitus, qui voluntas dicitur, non secundùm de- 34 bitum, ac rectum ordinem mouetur: cùm enim recte,

ctè, & secundum sui naturam mouetur à solo intellectu ad appetendum excitatur, vt alibi dixi. Canis 35 verò, aut si quod aliud animal est, quod superfœtet, idcircò hoc peculiare habent, quia fortè non vnica conceptione implentur, vndè non integrè quiescit eorum sensibilis appetitus, quia non integrè suo fine potitus est, necesse verò habebat canis ad suæ speciei conseruationem, vt vnica vice plures pareret, non tamen plures vnico coitu fortasse generari in illo potuerunt, quia mares hujus speciei, quod natura calidi, & sicci sint, paucum semen effundunt, aut fortassè alia ratio in his esset quærenda, quam tamen ad præsens inuestigare minimè vacat, sed neque solùm in canina, verùm in aliis quoque speciebus illud idem esset quærendum, vndè non satisfaceret ratio de caliditate & siccitate canum in omnibus aliis.

SVMMARIVM.

1 *Superfœtatio quid.*
2 *Parei definitio examinata.*
3 *Quandò fiat superfœtatio.*
4 *Alex. in l. Cum quidam, explanatione hallucinatus.*
5 *Tex. in l. Cum quidam. secundùm Alex. non loquitur de superfœtatione. Confutatur num. 7. 11. 12. 13. 14.*
6 *Tex. l. Cum quidam. secundùm Alex. importat, quòd ex vna, eademque conceptione possint intrà certum tempus plures fœtus gigni.*
8 *Superfœtatio non fit ex vno coitu.*
9 *Conceptus multiplex quomodò fiat.*
10 *Ex vno, eodemque coitu plures conceptus fieri possunt.*
15 *Quot dierum spatio post priorem conceptionem fieri possit superfœtatio.*
16 *Terminus quadraginta dierum à pluribus acceptatus.*
17 *Quocunque prioris conceptionis tempore fieri potest superfœtatio. Vide num. seq.*
19 *Superfœtatio rara existit.*
20 *Ratio termini quadraginta dierum à multis assignati.*
21 *Superfœtatus conceptus quomodò possit augescere.*
22 *Paulus vnde sexaginta dies superfœtationi dicauerit.*
23 *Ex tempore intermedio partionis arguitur distantia conceptionis. Contrarium num. 25.*
24 *Mulier septimo, nono, & decimo parit.*
26 *Gloss. contrà Alex. opinionem defenditur.*
27 *Fœtus facillimè abortiuntur in vltimo mense.*
28 *Eadem distantia est in nascendo inter vnum, & alium conceptum, quæ fuit in eorum conceptione intellige vt ibid.*

Quid sit superfœtatio, quomodò, & quanto tempore post priorem conceptionem fieri possit.

QVÆSTIO IV.

1 Svperfœtatio est conceptio suprà conceptionem facta, vt ex ipsius rei natura elicitur, & ex modo, quo ea fit, quem tradit *Hipp. in lib. de superfœtat. in princip.* & facit citata *l. Cum quidam. §. suum hære-* 2 *dem. ff. de acquir. hæred.* Neque enim definitio à Pareo allata mihi probatur, cùm non explicet rei naturam, nisi verborum circumuolutione eam declaret, vt ab ipso factitatum est. Siquidem dicentes, quòd superfœtatio est secunda quædam conceptio, possumus & hanc secundam conceptionem factam intelligere post prioris conceptus editionem: necessè ergò habet Parei definitio ea, quæ ibi sequitur declaratione, nimirum, cùm scilicet mulier grauida iterum concipit: nam superfœtatio tunc fit, vt aliàs dixi, cùm mulier, quæ jam concepit, & grauida adhuc est ex nouo coitu, ac nouo semine alium insu- 3 per fœtum concipit.

Atque hinc patet error *Alex. in citata l. Cum qui-* 4 *dam. sub num.* 4. qui vel malè intellexit naturam superfœtationis, vel malè textum illum contra Glo. opinionem interpretatus est: duo enim asserit ille, quorum vtrumque, vt mihi videtur, falsum est, nam primò dicit, quòd tex. ille non loquitur de super- 5 fœtatione, quia necessum erat, quòd ex nouo semine fieret noua conceptio, quod tamen, inquit, textui huic manifestè repugnat, quia vir mulieris, de qua ibi, jam decessisse supponebatur, vnde non poterat mulier illa ex nouo coitu iterum concipere, ex quo concludit, textum illum de superfœtatione loqui non posse. Secundò dicit, quòd intellectus ejus textus est, quòd ex vna eademque conceptio- 6 ne possint intrà certum tempus plures fœtus formari.

Sed Alex. vt mea fert opinio, non benè textum hunc ponderauit: nam cùm ibi dictum esset, quòd ei, quæ in vtero habet, non licet pro humanæ Na- 7 turæ conditione alium fœtum suprà priorem formare, additum est, hoc in aliquibus post certum tempus prioris conceptionis euenire; non tamen textus vult, quòd ex vno, eodemque coitu possint diuersis vicibus plures conceptus formari, vt Alex. inquit, neque enim ex eodem semine fieri potest superfœtatio, quippè cùm illicò atque semen in vteri 8 cauitatem peruenerit, ejusque acetabulis, capitibus nimirum venarum adhæserit, conceptus succedat, & 9 si in vno tantùm loco hæserit, neque discissum fuerit, vnicus tunc conceptus insurgit, sin autem in plures partes scindatur, pluribusque locis sese insinuauerit, plures emanant conceptus; at si non illicò locis adhæserit, tunc subitò, nullo interjecto tempore, semen diffluit, & ab vtero foras exit; si enim absque hoc, quod concipiatur, retineretur, illicò putresceret, & dolores ingentes, aliosque morbos, ac symptomata excitare posset, nam extrà suum locum permaneret, neque ab vllo calore regulari posset, à proprio enim necessariò extrà sua vasa destitueretur. [Argumento sit, quòd semen per noctem, vel etiam per integrum diem, imò etiam per duos retentum, & non conceptum, cum ab vtero excidit aut magis diffluens, aut super excalfactum, & malè olens persentitur.] Ex vno ergò eodemque coitu plures formari conceptus verum quidem est, & probat *Hip.* 10 *in lib. de Nat. Pur. in fine*, si ità intelligas, vt omnes vno, eodemque tempore fiant, non autem in diuersis temporibus, & successiuè, ita vt ex vna parte seminis vnus conceptus nunc fiat, ex alia verò alius postridiè, vel seriùs, vt existimat Alex. cujus intellectus in hoc textu omninò venit rejiciendus. Et ex his falsum apparet id, quod Plinius, referente *Majol. dier. canic. colloq. 3. p. 1.* volebat nimirum gemellos vnico coitu non concipi, & conceptos pluribus commixtionibus esse genitos; est enim non modò contrà Hippocratem, sed contra ipsam experientiam, cùm non rarò euenerit, vt semel tantùm mulieres compressæ gemellos pepererint.

Patet igitur, textum hunc de superfœtatione lo- 11 qui, vt ea verba declarant: Quod quidem post certum tempus conceptionis euenit. Et ratio ab Alex. in contrarium allata, quòd ideo dici non possit, tex- 12 tum illum de superfœtatione loqui, quia maritus illius mulieris decesserat, omninò vana est, & duplicem habere potest responsionem; primam, quod 13

non erat necessarium in eo casu, maritum mulieris illius à priori conceptu facto illicò decessisse, possibile enim erat, quòd etiam post sex, aut septem, & plures menses decississet: neque enim firmat textus, illum illicò atque cum vxore coiuerit, vitam obiisse,

14 Secundò responderi potest, quod ea verba non applicantur proposito casui; textus enim in iis verbis non de ea muliere sigillatim, sed de omnibus, & vniuersaliter loquitur, ac si dixisset; Cùm hæc, de qua loquimur, vnum gerat conceptum, nec mulieres denuò concipere soleant, dum adhuc vtero gerunt (licet aliquandò in nonnullis illud accidat, vt post certum tempus denuò concipiant) quæ noua conceptio superfœtatio dicitur. Non ergò de ea muliere, de qua ibi, ea verba sunt intelligenda, sed vniuersaliter de toto fœminino genere, vndè ratio ab Alex. assignata, etiamsi pro vera admitteretur, tamen non haberet hic locum. Sed videamus jam quot dierum, aut mensium spatio post priorem conceptionem fieri contingat superfœtatio: nam ex aliàs cit. *l. Antiqui. §. sed. ff. si pars. hæred. pet.* terminus superfœtationis videtur esse quadraginta dierum; tamen jam sępiùs adductus *tex. l. Cum quidam.* nullum tempus præfixit superfœtationis, sed benè per ea verba. *post certum tempus*, determinare visus est, quod non quolibet tempore indifferenter fieri possit. sed ea verba exponens Glo. ibi, & alij, quos citat *Alex.ibid. num.* 4. dixit, hoc tempus intelligi debere pro termino quadraginta dierum; licet *Paul. ibid. numero tertio*, etiam vsque ad sexaginta terminum hunc extendi voluerit. Priorem tamen opinionem plerique ex Medicis acceptare videntur testaturque inter cæteros *Marinell. de Med. mul. libro tertio, capite quarto*, qui suprà hoc tempus factam superfœtationem portentosam existimat.

15

16

Verùm Alex. ibidem sentire videtur, quòd quocumque conceptionis prioris tempore fieri possit superfœtatio, & adducit ad hoc Raphaëlis testimonium, qui ex Iacobo Forolinien. Medico insigni accepisse sè dixit, quandam mulierem tertio post primam conceptionem mense superfœtasse, quod & alij Medici firmarunt, *vt Nicol. serm. 6. capite vigesimo secundo, & alij*, in quarto quoque mense, ac suprà factam vidisse se narrarunt. *Peræd. in Schol. ad Pascal. de cur. morb. lib.* 1. *cap.* 55. *Andr. Laur. Anat. libro octauo, quæstione trigesima secunda*, & alia rara hujuscemodi exempla habes apud *Schench. lib.* 4. *obser. de superfœt.* Tamen non absque firma ratione, & summorum virorum auctoritate locutam esse Glo. inibi dixerim, sed scitè admodum, ac prudenter; nam superfœtatio, licet quocunque tempore euentu rara existat, plurimùm tamen non nisi dum prior conceptus recens, ac pusillus est, contingere solet; vndè rectè assignatur quadraginta dierum terminus: in hoc enim spatio adhuc fœtus vix integrè delineatus est, & cùm admodum pusillus sit, non multum locum in vtero occupat, quòd multò faciliùs euenit, si fœmineus sit, vndè leui negotio potest superuenienti semini locum præbere, cum præsertim non ita adauctus existat, vt vniuersum alimentum à matris corpore demissum absumens, posteriorem conceptum eo destitutum penitùs relinquat; at, transacto prædicto termino fœtus in multò majorem molem attollitur, & vteri vniuersam capacitatem ita occupat, vt illum vndiquè distendat: nam tunc temporis primùm venter attolli animaduertitur; quòd si eo tempore coitu vtente muliere semen virile ad internam vteri cauitatem penetret, à priori conceptu quò minùs hæreat venis ipsius vteri impeditur; qua de re Aristot. *locis sæpiùs citatis de hist. & Gener. Animal.* superfœtatum conceptum augeri posse dixit, si proximè à priori concipiatur, nam qui longo post tempore concipiuntur, perfici non possunt, sed dolorem excitantes, se, ac priorem conceptum ab vtero protrudunt. Atqui eadem fortasè caussa nimirum formationis, ac magnitudinis ipsius conceptus mouit. *Paul. in cit. l. Cum quid. num.* 3. vt superfœtationis terminum ad sexaginta dies prorogaret: nam plerique conceptus non nisi tanto tempore perfectè formati existunt, & ad eam magnitudinem perueniunt, quam alios in quadraginta dierum spatio acquirere dicebam, atque in his contingere posse superfœtationem etiam intrà sexaginta dies non ita admirandum.

17

19

20

21

22

Cæterùm cùm Alex. videret Glosam inibi ex intermediorum dierum numero inter primum, & secundum partum arguere etiam distantiam temporis conceptionis inter vnum & alium fœtum, Glosæ opinionem reprobauit, quæ ex hoc, quòd mulier illa, cùm quatuor esset enixa, post quadraginta dies à partu quintum pepererit, concludit, totidem diebus hunc quintum fuisse post priorem fœtum conceptum. Nam cùm verum sit, inquit Alex. quod mulier & septimo, & nono, & decimo pariat, potuit mulier illa priores fœtus parere septimo mense, quintum vero parere nono, & in hoc casu poterat, inquam ego, vel non esse superfœtatus hic quintus, sed simul cum aliis conceptus, vel poterat, inquit ille, superfœtatio contigisse tribus, aut quatuor diebus post priorem conceptionem. non videtur ergò ex distantia partionis argui posse distantiam conceptionis.

23

24

Verumenimverò, licet admodum sensatè loquatur Alex. tamen glo. & ratione, & auctoritate innititur; ratione quia cùm superfœtatus conceptus multò debilior priori sit, si solummodò per paucos dies post priorem conceptus fuisset, facilè priori ab vtero prodeunte, simul & ipse prodiisset; cùm parùm distaret à partu; nam facillimè aboriuntur fœtus in vltimo mense, & per paucos dies antè partum. *Auic.* 21. 3. *tract.* 2. *capite decimo.* Ea igitur occasione facilè excidisset, si tam vicinus partui fuisset: at si adhuc per quadraginta dies, vel quasi superfœtatus distabat à partu, non tam facilè excidisset. Facit etiam pro glo. Hipp. auctoritas in *lib. de Nat. Puer.* qui gemellos (qui scilicet vno congressu sunt concepti) eodem die nasci tradit *Valles. in Epid. libro tertio, sectione tertia. tex.* 26. vndè Plaut. in Menæchm. act. 5. sc. 9.

25

26

27

28

MES. *Spes mihi est, vos inuenturos fratres germanos duos*
Geminos, vna matre natos, & patre vno, vno die.

esseque semper eandem distantiam in nascendo inter priorem conceptum, & posteriorem, qui superfœtatus sit, quæ fuit in eorummet conceptione, tradunt *Ferne. Pareus, & Marinel. locis supra citatis.* Plurimùm ergò Glo. opinionem verificari certum est, licet & Alex. sententia aliquandò, tamen admodum raro, veritatem habere possit.

PARS

PARS TERTIA.

DE MOLA.

SVMMARIVM.

Quid sit Mola.

QVÆSTIO V.

Tractatio hæc de Mola non modò non inutilis Legum professoribus, sed scitu quàm necessaria censenda, cùm circa eam rem non leuis ponderis casus occurrere possint: si enim mulier aliqua, quàm 1 minime cum viris versari conueniret, & à lege, vel à Religione prohiberetur, molam gereret, suspectam pudicitiam suam haberet, cùm plerique doctorum hominum suspicati fuerint, immò pro certo habuerint, molam non posse absque viri concubitu gigni, contrà tamen sentientibus aliis doctissimis pariter, ac præcipuæ auctoritatis viris.

2 Potest etiam de muliere, quæ molam gerat, illud controuerti, an grauida dici debeat, nec ne, ita vt grauidarum priuilegiis permittenda sit gaudere, & an ex mola decedens, ex grauiditate decessisse sit dicenda. Itaque non absque ratione quilibet doctus Legumperitus hæc ignorare non debet, si modò in euenientibus casibus rectum judicium ferre velit.

Videndum ergo ante omnia, quid propriè sit mola, multa enim molæ nomine insigniuntur; in quorum acceptione falli quilibet artis Medicæ imperitus posset: nam non de omni mola dubitari contingit, an absque viri vsu generetur, sed de mola propriè sic dicta, de cujus tamen essentia non conuenit inter Medicos.

Quidam enim, inter quos sunt *Moschio, & Cleopatra de morb. mul. cap. 7. Aet. Tetrab. lib. 16. cap.* 3 *80. Paul. suæ Med. lib. 3. cap. 69.* voluerunt, Molam esse induratum vuluæ tumorem, quam tamen opi- 4 nionem refellit, ac confutat *Massaria in Prælect. de morb. mul. cap. 18. in prin.*

5 Alij verò, vt *Gal. 14. Meth. cap. 13. class. 7. & 14. de vsu Part. cap. 7. class. 1.* & cum eo cæteri omnes, Molam carnem esse dixerunt informem, ac ocio- 6 sam, & hanc fuisse etiam Hipp. opinionem elicitur *ex lib. de steril. antè finem.* Galeni tamen definitione non contentus *Andr. Laur. Anat. lib. 8. quæst. 13.* talem adduxit: Mola caro est informis, ociosa, ac dura in vtero muliebri ex semine imbecilliore genita, quod conformationem quidem aggreditur, sed sanguinis copia obrutum finem suum assequi non potest, & animalis loco carnem generat.

7 In hac tamen Laurentij definitione maximam difficultatem facit, quòd ex semine imbecilli molam procreari dixerit, cùm tamen *Hipp. 1. de morb. mul. vers. med. & lib. de steril. vers. f.* tradens modum, quo 8 mola generari soleat, dixerit, vbi copiosi menses paucum, ac morbosum semen conceperint: maximam enim differentiam ego facio inter imbecillum, & morbosum, quam facit etiam ipse *Gal. de* 9 *sympt. diff. cap. 4. class. 3.* & ex Iureconsultis differre debile, & morbosum habetur *ex citatis problem. Act. de infirm. p. 1. cap. 18. numero 1.* Itaque aliud est firmare, quòd mola ex morboso semine generetur, aliud quòd ex imbecillo: imbecillum enim semen conceptum imbecillum gignet, morbosum vero morbosum, præposterum, ac non naturalem. 10 non enim imbecillum illicò præter naturam euadit, sed benè morbosum. Si velis ergò, formatricem seminis facultatem esse imbecillam, formabit quidem, sed imbecilliter, si verò naturalem statum mutauerit, & morbosa euaserit, tunc præposterè, & præter naturæ ordinem efformabit, & tunc quidem non animatus fœtus, sed informis caro enascetur.

11 Prætereà cùm tam virile semen, quàm fœmineum, & menstruus simul sanguis non solùm facultas sint, sed materia, ex qua omnia in corpore generantur. *Gal. pluribus in locis, & præcipuè 2. de sem. cap. 2. class. 1.* imbecillitas verò fit tantùm ex parte virilis seminis, & non solùm ex parte facultatis, sed etiam ex parte materiæ, quia pauca, vt Hipp. dicebat, jure ea solùm malè conformata apparere deberent, quæ ab ipso semine, tanquam ex propria materia conflantur, non verò omnia promiscuè, quia & facultas, & materia tam seminis muliebris, quàm menstrui salua est, ac valida.

Et ad id, quod additur, formatricem seminis facultatem à sanguinis irruentis multitudine obrutam, & ab opere impeditam fuisse, respondeo, quòd hoc 12 ex eo demonstratur falsum, quia mola plerumque cum vero conceptu reperitur; quomodò ergò multitudo sanguinis potuit semen impedire, quin materiam informare posset, si potior ejus pars in veri 13 conceptus alimentum absumitur? præterquam quod vbertas alimenti non potest impedire fœtus formationem, tradit *Mercurial. de morb. mul. cap. 3.* nec 14 deest ratio: quia si hoc esset, multò plures, quàm nunc concipiantur, molæ indies viderentur, quia multæ sunt fœminæ, quibus tanta sanguinis copia affluit, vt, nisi per venæ sectionem illis ab Arte dematur dum vtero gerunt, vel à Natura per consuetas purgationes euacuetur, facillimè fœtus perdant. Si ergò in aliquibus vbertas alimenti impedire posset fœtus formationem, maximè posset in his, quod tamen euenire non videmus. Itaque si ad Hipp. mentem Molæ definitio tradenda est, ego talem afferrem: Mola caro est informis ex morboso semine, & multo confluente sanguine in vtero generata non aliter, quàm verus fœtus generetur. 15 Veruntamen si ex propria sententia Molam definire licet, dicerem, Molam carnem esse informem ex 16 fœminino semine, ac sanguine, masculeo deficiente, quod formam præbere potuerit, generatam in vtero, non secùs, ac verus conceptus generari soleat. cujus definitionis rationem ex sequentibus habebis.

Notandum verò, quid propriè Molæ nomine ac-

cipi debeat, quod licet ex prædicta definitione habeamus, tamen sciendum, multa molæ nomine etiam insigniri, vt ventositas in vtero collecta, quæ Mola ventosa dicitur, aqua ibidem coadunata, & dicitur Mola aquea, & hujusmodi, quæ tamen æquiuocè tantùm molæ vocantur, quarum omnium differentias qui scire cupit, legat recollecta per *Schench. lib. 3. suar. obseruation. Tit. prop. de Mola.* Est insuper quando in vtero, non tamen in cauitate, sed vel propè os, aut alibi propendentes carunculæ generantur, quæ non eo modo, quo fœtus procreantur, sed ex superfluitatibus ad eas partes præcipitatis, & hæc quidem molæ vocari non possunt; sic neque tumores, nec hujusmodi quicquam præter id, cui allata conuenire possit definitio.

17 Est autem vera mola in duplici differentia, nam nonnullæ nutriuntur solummodò, non tamen viuere videntur, & hæ inanimatæ iurè vocantur: aliæ autem non solùm nutriuntur, sed etiam vitæ sensu participes videntur esse, & animalium quorundam formam, vt buffonum, ranarum, tincarum, lacertorum, solearum, & hujusmodi imitantur, quæ animatæ molæ ob id dicuntur, & de vtrisque ad præsens hæc instituitur oratio.

SVMMARIVM.

1 *Mola non generatur absque virili semine.*
2 *Mulierem nemo vnquam vidit, molam, aut simile quidpiam sine viro gerentem.*
3 *Nullus conceptus in viuiparis potest absque concursu maris, & fœminæ generari. declaratur num. 22.*
4 *Nihil potest fœmina inter viuipara quicquam per se generare, vt potest inter ouipara.*
5 *Formationis omne principium à Maris semine. vide num. 24.*
6 *Secunda ratio, quòd Mola non possit absque virili semine gigni. vide num. 29.*
7 *Mola generatur ex solo fœminino semine. & numero sequenti.*
9 *Prægnantes præ cæteris molas gerunt.*
10 *Mola cum vero conceptu generari simul non potest.*
11 *Mola superfœtari non potest, si ex virili semine generationem sortiatur. & cur, num. 14.*
12 *Historia Molæ superfœtatæ. probatur in eo casu non potuisse esse superfœtatam molam. seq.*
15 *Mola ex solo muliebri semine conflatur. rationem vide num. seq.*
17 *Semen non solùm facultas est, sed materia.*
18 *A priuatione ad habitum non datur regressus.*
19 *Semen sanguis erat.*
20 *Caro quid sit.*
21 *Nulla spermatica pars generari potest nisi ex vtroque semine.*
23 *Non naturalis effectus etiam non naturali modo est producendus.*
25 *Mola in viuiparis respondet ouo in ouiparis.*
26 *Amatus Lusitanus reprehensus.*
27 *Mola in gressilibus, & subuentanea oua in ouiparis vno, eodemque modo generantur.*
28 *Oui subuentanei generatio magis secundùm naturam in ouiparis, quàm generatio molæ in gressilibus.*
30 *Mola quomodò generetur ex solo fœmineo semine.*
31 *Motus ad veram generationem requisiti.*
32 *In iis, quæ viro non vtuntur, cur non generetur Mola, & aliam rationem vide num. seq. in Virginibus locum habentem, & in viduis num. 34.*
35 *Mola quo pacto generetur.*
36 *De vitalibus molis major dubitatio esse potest, an absque virili semine generari valeant.*
37 *Magis suspecta habenda ejus mulieris pudicitia, quæ viuam Molam, quàm quæ inanimatam gereret.*
38 *Magnum indicium violatæ castitatis esse potest Mola. contrarium num. seq.*
40 *Equæ absque Mare concipiunt ex vento.*

Vtrum mola absque viri concubitu generari possit.

QVÆSTIO VI.

DE Molæ generatione maxima controuersia est inter Medicos, asserentibus nonnullis, nullo modo absque viri vsu, ac virili semine gigni posse, contrà verò contendentibus aliis, non nisi ob defectum virilis seminis eam procreari, vtrique autem suis argumentis, ac rationibus suam sententiam tuentur.

Prioris sententiæ videbatur esse Hipp. qui docens [1] modum, quo fieri solet Mola, dicebat, ex pauco, ac morboso semine concepto, & multis ad illud confluentibus menstruis eam gigni; vndè cum dixerit ex semine fieri, ex virili semine intelligere videbatur, ac profectò ita illum sensisse non dubito; sed *Fortun. Fidel. lib. 3. de relat. Med. cap.* 5. inuitum fortassè Hippocratem ancipitem in ea re fecit, cùm tamen ejus mens satis superque aperta videatur, quam etiam notam fuisse Gal. credendum, & idcircò illum 14. *de vsu part. cap.* 10 *class.* 1. seriò affirmasse, nunquam aliquem fuisse, qui mulierem viderit, molam [2] absque viri vsu gerentem.

Arist. quamquam in modo generationis euariat, tamen in eo conuenit, quòd non nisi ex semine virili fiat; tametsi *in lib.* 10. *de hist. Anim. cap. vlt.* (si modo Arist. ejus libri auctor est, nam aliqui de ea re dubitant) innuere videatur, quòd ex defectu alterius ex seminibus concurrente vteri caliditate, & attrahendi facultate, generetur.

Galeni porrò opinionem maxima Medicorum pars secuta est, ita vt magis communis ea opinio effecta videatur. Fuit etiam ejusdem opinionis *Actuar. lib.* 1. *Meth. med. cap.* 22. sed ex recentioribus adhærent præcipuè seqq *Fernel. Physiol. lib.* 7. *cap.* 8. & *Pathol. lib.* 6. *cap.* 5. *Montanus de Vterin. affect. in princ. Amat. Lusitan. Curat. Medic. centur.* 4. *curat.* 36. *Cordeus in princ. de morb. vulg. Holler. de morb. inter. lib.* 1. *cap.* 16. & *ibi Duretus in exercitat. ad prædictum cap. Maßar. suæ pract. lib.* 4. *cap.* 8. & *in prælect. de morb. mul. cap.* 8. *Riolan. in Method. part. sect.* 4. *tract.* 2. *cap.* 9. *Rueff. de hom. concep. lib.* 5. *cap.* 1. *Capiuacc. Med. pract. lib.* 4. *cap.* 7. *Vidius Iun. de curat. memb. lib.* 11. *cap.* 20. *Rondolet. in Meth. lib.* 2. *cap.* 67. *Hucher. de sterili. lib.* 3. *cap. de Mola. Piso. de cognosc. & cur. morb. lib.* 3. *cap.* 53. *Pareus lib.* 23. *cap.* 53. *Altomar. de medend. hum. corp. mal. cap.* 112. *Zoroast. Tinell. Consult. Med. cons.* 11. *Herman. Corbeus sui Gynæcei lib.* 2. *cap.* 3. *Andr. Laur. Anat. lib.* 8. *quæst.* 13. *Hercul. Saxon. in sua med. pract. lib.* 4. *c.* 30. *Plater. in prax. tract.* 3. *cap.* 3. *Zecc. Consult. Med. lib.* 1. *Consultat.* 86. *Roderic. à Castr. lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 7. *Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. libro decimo problem.* 8. *per totum*, & *alij quam plurimi*, qui & ratione, & experientia, quæ sequitur, nituntur.

Ratio est: Nullus conceptus in viuiparis potest absque concursu maris, & fœminæ generari; vndè cum

cùm & ipſa Mola conceptus quidam ſit, licet mendoſus, non poterit abſque vtriuſque opera fieri: neque enim in viuiparis ſicuti in ouiparis poteſt fœmi- 4 na per ſe quicquam generare, in iis etenim fœmellæ abſque maris opera aliquandò oua intra ſe generant, at non ita in viuiparis poteſt contingere, quia omne 5 formationis principium à maris eſt ſemine. *Gal.* 14. *de vſu part. cap.* 7. *claß.* 1.

6 Sed ratio, quæ ab experientia deſumitur, inſuperabilis omninò eſt, cùm experientia ſit rerum magiſtra. nam ſi Mola ex ſolo muliebri ſemine generari poſſet, plurimum quidem in virginibus conſpiceretur jam nubilibus, aliiſque iuuenculis mulieribus coitu non vtentibus. cùm enim in his plurimum ſemen aggregari neceſſe ſit, ſi quandò vel ex ſe pollueretur, vel illis ex ſomnij ludibriis pollutio accideret, facillimè molam conciperent, quod tamen nunquam viſum eſt, Galeno teſte, *vbi ſuprà.*

7 Contrariæ tamen ſententiæ omninò ſunt viri doctiſſimi, ac claſſici, qui ſequuntur: *Auic.* 21. *tertij tract.* 2. *cap.* 18. *Gordon. in lib. part.* 7. *cap.* 18. *Valleſc. in Philon. lib.* 6. *cap.* 15. *Pedemon. in addit. ad Meſ. pract. ſumm.* 4. *cap.* 15. *Santacr. in pract. preg. tract.* 6. *cap.* 21. *rubr.* 27. qui præ cæteris clarius id explicat. *Scaliger Comm. lib.* 10. *de hiſt. Anim. tex.* 43. *Lemnius de occult. Nat. mirac. lib.* 4. *cap.* 19. *Rocheus de morb. mul. cap.* 7. *Bonacciol. in Ennead. mul. cap.* 5. *Valleſius contrad. Med. lib.* 2. *cap.* 7. *in f. Marcell. Donat. hiſtor. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. *Fuchſius ſuæ pract. lib.* 3. *cap.* 28. *Padilaſ. de cur. morb. lib.* 1. *cap.* 58 *Marinell. de Med. mul lib.* 2. *cap.* 26. *Ioſeph. de Conticill. pract. ration. lib.* 3. *cap.* 37. *Fortun. Fidel. vbi ſup. Mercurius in lib.* della Commare *lib.* 2. *cap.* 41. & eam etiam tanquam probabilem afferunt, *Actuar.* pro contraria ſententia *ſupra citatus. Alex. Bened. lib.* 25. *cap.* 34. *Camill. Rauenn. in Method. ration. cap. de Mola. Taurell. in comm. lib* 3. *Breuiar. Arnald. cap.* 5. *Anton. Ponce Santacr. de Hipp. Philoſoph. tex.* 73. *rubr.* 9. *reſponſ. ad Arg. ad* 3. *Peramatus in append. de Homin. procreat. in princ.* & concedit vt poſſibilem *Epiphan. Ferdin. lib.* 2. *Theor.* 38. & nouiſſimus omnium *Moxius in Method. med. morb. mul. per venæ ſect. lib.* 2. *cap.* 29. *& alij plures.* & videtur de mente *Plutarchi in præceptis connubialibus, in fine*; ſed & *Gal. lib.* 2. *de ſemine* admittit, viragines ex ſolo proprio ſemine concipere poſſe, niſi menſtruis deſtituantur.

Ego vtramque opinionem examinans, ac diligenter diu, ac multùm rei naturam perſcrutatus, anceps 8 longo tempore, ac veritatis incertus exiſtens, tandem in Auic. ſententiam inclinaui, quam euidentiores, ac magis probabiles rationes mihi perſuadebant, eamque dehinc diligentiùs exactiùſque examinans, validioribus, ac non niſi neceſſariis, vt mihi videtur, rationibus confirmaui, præſertim cùm rationibus in contrarium adductis promptam haberem reſponſionem.

9 Plurimùm verò me mouit, quòd viderim molam frequentiùs cum verò conceptu, quàm ſolam à mulieribus geſtari; hoc enim & experientia conſtat [quam confirmant, *Ariſt. lib.* 4. *de generat. Anim. cap.* 7. *& Auic. lib.* 3. *fin.* 21. *tract.* 2. *cap.* 18.] & notant ex recentioribus *Varand. lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 5. [*& Daniel. Sennert. lib.* 4. *pract. part.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 9.] Mola ergò in prægnantibus vel vnà cum vero conceptu ex eodem ſemine, vno eodemque congreſſu erit generata, vel ſuperfœtata erit. at ſi ea ex ſemine virili neceſſariò procreari debeat, horum neutrum dici poterit.

Nam quòd ſimul cum vero conceptu generari 10 non potuerit, patet, quia Mola ex morboſo ſemine fit, verus conceptus non niſi ex ſano. conſtat autem ſemen illud ſanum fuiſſe, non verò morboſum, quia ex eo verus conceptus conflatus eſt; abſurdum verò eſſet dicere partim morboſum fuiſſe, partim ſanum, præterquam quod ſi mola non ſolùm ex morboſo ſemine generari debuit, ſed & ex multo confluente ad vterum ſanguine, hoc in hujuſmodi caſu non potuit habere locum, quia portio ſeminis, ex quo verus conceptus generatus eſt, tanquam calidior, & robuſtior ea portione, quam morboſam fuiſſe dixeris, ad ſe potiorem, & calidiorem, & majorem ſanguinis partem attraxit; deficiente ergò ea ſanguinis copia, Mola non potuit vnà cum vero conceptu generari.

Neque etiam in prægnantibus Mola ex ſuperfœ- 11 tatione procreari poterit, ſi ex ſemine virili gigni debeat; licet *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 3. *& Petr. Sal. in Annot. ad Altom. pract. cap.* 113. voluerint, molam ex ſuperfœtatióne fieri poſſe, quamquam ex ſemine virili generari tradunt, argumento ducti hiſtoriæ ab *Hipp.* enarratæ 5. *Epidem.* de vxo- 12 re Gorgiæ, quæ poſt fœmellæ partum, quadraginta dierum ſpatio interjecto, molam peperit; ſed non conſiderarunt; viri doctiſſimi, ex hoc minimè argui 13 poſſe, Molam in eo caſu fuiſſe ſuperfœtatam quia mola, cùm ſit quid præternaturam, non habet determinatum tempus ſui exitus, nam aliquandò per integros annos, & per totum vitæ curriculum geſtatur, vt aliàs dixi; itaque poterat in eo caſu Mola vnà cum verò conceptu eſſe generata, & de hinc, eo ſpatio interjecto, foras ejecta.

Sed cur ſuperfœtari non poteſt Mola, ſi ex virili 14 ſemine gigni deberet? quia cùm os vteri conniueat, & ſemen, ex quo mola concipitur, & ſpiritibus deſtitutum, ac craſſius exiſtat, quàm oporteat vt ex *Hipp.* habetur 2. *de morb. mul. ante f. Ceſalpin. Art. Med. libr.* 8. *cap.* 11. non poteſt ad vteri cauitatem peruenire, & vteri internum oſculum penetrare. quibus adde eandem rationem, de qua ſupra: nam cum requiratur ad Molæ generationem ſanguinis multitudo ipſum ſemen obruentis, & formatricem virtutem opprimentis, & non poteſt ea in hoc caſu adeſſe, quia potiorem, & calidiorem ſanguinis partem ad ſe verus conceptus attrahit, & fœculentior, ac frigidior relinquitur, quæ ad molæ generationem non ſolùm non concurret, ſed eam omninò impedire poterit. Reſtat ergò, quòd cùm non potuerit mola vllo, ex traditis modis procreari, ſi ad ipſius generationem 15 virile ſemen concurrere debuiſſet, aliter conflata ſit, modo videlicet, de quo inferùs dicemus.

Præterà in mola ſemper generatur caro quædam 16 eiuſdem ſemper conditionis, quod eſſe non deberet, ſi ex morboſo ſemine generaretur: nam quod morboſum eſt, cùm non ſemper eodem modo morboſum ſit, ſed multùm euariet, deberet etiam ſi quid ex eo gignitur, variare, cùm effectus ergò ſemper ſit idem, ac vniformis, dicendum videtur, quòd ab agente Naturali ſit. at à ſemine virili non poteſt eſſe, quia ex hoc ſi muliebri admiſceatur, generaretur conceptus naturalis, ac verus, ergo potiùs à muliebri ſemine, virili deficiente, procreatam fuiſſe dicendum eſt; nam quia hoc agens naturale eſt, idcircò vniformiter ſemper agit, quia verò à virili deſtituitur, idcircò non verum, ſed mendoſum conceptum gignit, quod quidem per accidens eſt, operatur enim quantum eſt ex parte ſui, nec niſi, vt dixi, ob defectum alterius in operando deficit.

17 Maximè verò præter hæc vrget, quod sequitur; cùm etenim semen non solum facultas sit, sed materia. *Gal. 2. de sem. cap. 2. claß. 1.* si mola ex vtroque semine generatur, deberet in eius mole, ac constructione aliqua pars seminalis conspici: at contrà in mola nihil conspicitur, nisi species quædam carnea, quam ex sanguine generari satis constat, & testatur *Galenus primo de sem. cap. 10.* at tale quid ex semine 18 fuisse procreatum dicendum non est, quia à priuatione ad habitum non datur regressus, vt commune 19 est Philosophorum axioma; at semen sanguis iam erat. *Gal. 2. de sem. cap. 2.* si ergò ex eo caro generetur, in sanguinis naturam denuo illud remeasse 20 oportuisset: nihil enim aliud caro est, quàm sanguis constantem habens substantiam & non fluidam. *Gal. primo de nat. fac. cap. 10. claß. 1.* quòd si dicas eandem rationem esse de semine muliebri, si ex eo so21 lùm mola generetur, dico, quòd nulla spermatica pars potest absque vtroque semine generari, *eodem Gal. teste ibid. lib. 1.* neque tamen membranam, qua mola quæque obuoluitur, ex virili semine conflatam fuisse dicendum; nam similes membranas ex fœmineo dumtaxat semine produci docuit *Gal. vbi suprà cap. 7.* & firmat *Rueff. de hom. conc. lib. 5. cap. 1.* Itaque cùm in mola satis appareat id, quod ex sanguine, & fœmineo semine genitum est, quicquam verò à virili generatum minimè conspiciatur, concludendum videtur, virile semen ad molæ generationem minimè requiri. sed & sequens ratio non parùm vrgere videtur, nempè quòd videamus, non solùm absque semine virili, sed absque vllo prorsùs semine aliàs non tantùm carnis frusta, veluti mola, sed etiam animalia viuentia generari ex solo nimirum calore quocunque & materia. Si ergò hoc, quod majus quid est, absque semine generatur, quid obstat, quò minùs mola absque semine saltem virili generari possit? quin & alias carnosas excrescentias & in vtero, & alibi obseruamus absque vllo semine generatas ex solo sanguine.

Ad rationes autem in contrarium adductas dicamus ad primam, quòd verum quidem est, in vera, 22 ac naturali conceptione debere fieri concursum maris, & fœminæ; in non naturali verò, ac falsa 23 conceptione, veluti est mola, hoc nullam habere necessitatem: videtur enim, quòd non naturalis effectus etiam non naturali modo sit producendus, & quòd non naturaliter dispositæ caussæ non secundùm Naturæ ordinem operentur; licet enim fœmineum semen, ac sanguis munstruus agentia naturalia sint, tamen in ordine ad generationem non sunt naturaliter dispositæ, si virili semine destituantur.

24 Quandò ergò dicitur, omne formationis principium à mare esse, de naturali conceptione, ac formatione, non verò de non naturali est intelligendum. Simili enim ratione vides indies, ouipara etiam absque maris opera oua intra se gignere, quæ tamen generationi inepta sunt; licet de vulturibus Basilius Magnus, referente Cœlio, *lect. antiq. lib. 27. cap. 17. in f.* dicat, etiam subuentanea oua citrà coitum progignere fertilitate insignia: ecquidnam obstat, quò minùs tale quid in viuiparis generari possit? si enim mola, vt Gal. placet 14. *de vsu part.* 25 *cap. 7. claß. 1.* ouo respondet, nulla ratione video, cur, quemadmodum gallina inter ouipera ouum sine mare generat, sic & mulier inter gressilia non possit molam absque viri opera generare: nam Galenus ad hoc nihil aliud adducit præter experientiam propriam, cui tamen possunt aliorum doctorum hominum experientiæ contrariari; nam & in aliquibus viderunt alij, molam absque viri vsu fuisse gestatam. vndè non debebat tàm audacter, ne dicam impiè 26 Amat. Lusit. *curat. Med. cent. 4. curat. 36.* religiosam illam mulierem impudicitiæ damnare sola Galeni auctoritate fultus, nam fortassè poterat in religiosa illa mola absque vllo peccato fuisse generata, vt in aliis euenisse constat.

27 Dicamus ergò nos, quod & mola in gressilibus, 28 & subuentanea oua in ouiparis vno, eodemque modo generantur; licet oui generatio in his minùs extrà naturæ legem videatur esse, quàm molæ generatio in illis: à natura enim est, vt ouipera oua intra se procreent; ita vt prius intendatur oui conformatio, dehinc caloris communicatio à semine maris, vt prolificum reddatur; in gressilibus autem Natura non intendit generare molam, sed semper generare perfectum conceptum ex vtroque semine simul commixto vno eodemque tempore, & idcircò concursus maris, & fœminæ fieri debet in seminum emissione, quod in illis necessarium non est, sed sufficit, si id, quod à fœmina intrà se generatum est, succesiuè à maris semine foueatur. cujus rei rationem afferre, cùm non vacet, in aliud tempus rejiciemus.

29 Ad experientiam porrò in contrarium adductam jam respondere par est; constat enim, inquiunt, nullam mulierem absque viri vsu molam vnquam gestasse (licet fortè & virgines, & viduæ molam aliquandò, vt dixi, absque vlla pudicitiæ nota gestauerint, vt ex historiis patet relatis per *Schench. suarum Obser. lib. 4. tit. de Mola*) sed ponamus, nullam 30 vnquam absque viro molam concepisse, & ejus rei rationem adducamus: primò ergò dico, quòd in conceptione duo motus considerandi veniunt; prior colli vteri, & ipsius etiam corporis vteri attrahentis & allicientis ad se virile semen, vt in ingerendis cibis stomachus, aut gula factitant. *Galen. 1. de sem. cap. 14. de vsu par. 11. claß. 1.* secundus motus est vasorum ejaculantium ipsius mulieris semen ad vteri cauitatem effundentium, qui motus expulsionis 31 est. Cùm ergò mulier viro vtitur, si virile semen aptum generationi sit, vtroque motu concurrente, vera, ac naturalis conceptio fit; at si intemperatum sit, & generationi ineptum, vel non possit ad vteri sinum penetrare, tunc quidem, non tamen semper, sed profectò interdum, eodem vtroque motu concurrente, & muliere calididiore existente, & natura multùm conceptionis auida, conceptio quidem fit, sed mendosa; nam solùm muliebre semen concipitur, virili ob sui intemperantiam, & ineptitudinem ex se excidente. In iis verò, quæ coitu non 32 vtuntur, sed vel sponte, vel inuoluntariè semen ejiciunt, nullo modo conceptio fit, quia solum motus expulsionis in ea actione concurrit, vel si aliquis motus attractionis fiat, debilior est, quàm sit necessarius, cùm ex minori delectatione fiat, deficiente semine virili, quod attrahat, quo tantoperè ipse vterus delectatur; vnde est, quòd non tam facilè potest vterus suprà semen recolligi, cùm fortior sit motus expulsionis ejaculantium vasorum, quàm motus attractionis colli, & corporis ipsius vteri, quamobrem facillimè, & omninò semen mulieris excidit, præterquam quod, vt dicebat Mercurial. in coitu plurimum, & multò magis, quàm in simplici pollutione muliebria loca calefiunt, & ex ea concalefactione sanguis ad ea confluit, vt quo semen muliebre jam auide à natura retentum nutriri faciliori negotio, ac foueri potest, ac coadjuuari, vt ad

vt ad actum reducatur, in simplici verò pollutione neque tanta locorum calefactio, neque ille sanguinis concursus fieri solet.

33 Sed adducamus aliam rationem, quæ fortassè plerisque magis arridebit, & est hujusmodi: In Virginibus venæ, ac viæ omnes ad vterum pertinentes angustiores sunt. *Valles. in 3. Epid. sect. 3. Ægr. 12.* quàm in iis, quæ & viro vtuntur, & aliquandò pepererunt: in talibus enim venæ ex partus occasione ampliores multò redduntur, teste *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin. & 1. de morb. mul.* Itaque cùm ad molæ generationem requiratur confluxus sanguinis & hic talis confluxus non fiat, etiamsi interdum ex se polluantur, tamen neque molam, neque simile quidpiam concipiunt, deficiente sanguine ad seminis proprij alimoniam, ac ipso etiam semine non tanta vi attrahendi dotato, quanta neccesse haberet, vt conciperetur: nam frigidiusculum est; non confluit ergò sanguis vd vterum in virginibus, vt in iis, quæ viro vtuntur, ob vasorum angustiam, quæ caussa cessat in aliis.

34 Sed etiam in viduis castam vitam degentibus eadem fortasse ratio potest habere locum, quippè cùm ex intermissione coitus desuescat Natura sanguinem consuetum ad vterum demandare, vndè est, quòd tam inuiduis, aliisque mulieribus castè viuentibus, quàm in virginibus viro maturis plurimum reperies menstruorum defectum. nam & ex coitus etiam vsu venæ laxiores fiunt, *eodem Hipp. ibid.* docente, vndè facilius in his, quæ coitu vtuntur, sanguis ad vterum confluere potest ad Molæ generationem.

35 Ex quibus denuò colligamus modùm, quo mola generatur; siquidem Natura valdè conceptionis auida existente, cùm ex aliqua præternaturali, aut accidentali causa non licet illi verum conceptum ex vtroque semine progignere, ex altera tantùm procreare tentat, & solum muliebre semen concipit, retinet, ac fouet, sanguinem ad sui nutritionem ad vterum illicò relegans, sed quia à semine virili destituitur, nec conceptam materiam efformare, nec viuificare potest, sed quantum ex parte sui potest, operatur.

36 Et hæc quidem de non vitalibus molis magna ex parte accipias velim; de vitalibus enim molis valdè quidem dubitandum est: neque enim possibile mihi videtur, vt muliebre semen tantum possit, vt vitam subjectæ materiæ impertiri valeat, & tamen hoc ipsum absque dubio non transit; quam-37 quam ego semper magis suspectam ejus pudicitiam haberem, quæ viuam molam gestaret, quàm quæ 38 non vitalem. Immò profectò de quacunque magnum indicium violatæ castitatis ex generatione molæ desumerem, cùm aliàs rarissimè in iis, quæ viro non vtuntur, gigni manifestum sit; licet virile semen ad ejus generationem neque vt efficiens, neque vt materialis causa concurrere mihi videatur.

Verumenimverò adhùc hæsitabundus in ea re satis superque sum, cùm non tam difficilè mihi videatur, molam in muliere ex solius mulieris semine absque viri vsu generari, quàm difficile persuasu mihi est, quòd perfecta quædam animalia, veros, ac quasi perfectos conceptus, licet debiles, & parum vitales absque maris opera generare possint, & tamen constat multorum, ac magnorum virorum testimonio, equas absque mare concipere, sed imbecillos fœtus parere. *Varro de re Rust. lib. 2. cap. 1. Plin. nat. hist. lib. 8. cap. 42. Virgil. 3. Georg. Solin. de sit. orb. lib. 3. cap. 26. & 56. Columell. de re rust. lib. 6. cap. 27. Auic.* quem citat, & sequitur *Albert. Magn. 6. de Anim. tract. 3. cap. 2. Gesner. in hist. anim. lib. 1. c. de Equo. T. 1. Alb. VVotton. lib. 5. de diff. Anim. cap. 101.* de cujus rei veritate facundiss. Poeta *Torq. Tass.* in suo majori opere. *Cant. 7. st. 76.* ad Virg. imitationem ita habet:

> *Questo su'l Tago nacque, oue tal'ora*
> *L'auida Madre del guerriero armento,*
> *Quando l'alma stagion, che c'innamora*
> *Nel cor l'istiga il natural talento,*
> *Volta l'aperta bocca incontro l'ora*
> *Raccoglie i semi del fecando vento,*
> *E de' tiepidi fiati, ò merauiglia,*
> *Cupidamente ella concepe, e figlia.*

Quod vero multum huic rei fidem augere potest, est Homeri testimonium, qui antè hos omnes *Iliad. 16. transl. princ.* Xanthum, & Balium Achillis equos ex Zephyro natos dicit in his carminibus:

> *Quapropter & Automedon duxit sub jugum veloces equos,*
> *Xanthum, & Balium, hi duo similiter ventis volabant:*
> *Quos peperit, Zephyro vento Harpyia albis pedibus,*
> *Pascens in prato juxta fluxum Oceani.*

Et 20. ejusdem:

> *Hujus ter mille equæ paludem circa pascebantur*
> *Fœminæ, pullis exultantes teneris:*
> *Has Boreas amauit pascentes,*
> *Equoque assimilatus condormiuit nigrijubo.*
> *Hæ vero grauidæ factæ pepererunt duodecim pullos.*

Id autem ab Homero non fabulosè dictum testatur *Pier. Valer. Hierogl. lib. 18. & Æmilian. de rumin. in prin.* fabolosam tamen judicat eam rem inter Iureconsultos *Carranza de par. cap. 20. quæst. 7. num. 83.* & sequitur illum *Torreblanca Dæmonol. lib. 2. cap. 17. num. 24.* Sed id ipsum quod de equabus narrant alij, de tigribus jactat *Claudian. de Rapt. Proserp. lib. 3. vers. fin.* sed, & de vulturibus hæc eadem fœcunditas prædicatur, vt quæ similiter ex vento absque mare concipiant, testimonio *Æliani de hist. Anim. lib. 2. cap. 46. & Æmilian. de Ruminantibus in princ.* quod quidem si aliquam veritatem habet, jam non ampliùs hæsitabundus affirmare auserim, molam quamcunque posse absque virili semine in muliere gigni.

SVMMARIVM.

1 *Prægnans multis gaudet priuilegiis.*
2 *Molatica tanquam prægnans debet prægnantium priuilegiis gaudere. & cur, num. seq. dic vt num. 7. & 8. Vide num. 11.*
4 *Mulier ex Molæ vitio decedens, ex prægnantiæ, aut partus vitio decessisse dicenda. contr. num. 14.*
5 *In contractibus societatum excipi debent omnia mortis genera extrinsecam causam habentia.*
6 *Mola perrarò generatur in iis, quæ viro non vtuntur.*
9 *Cur mola cum fœtu gestata occidens, faciat exceptioni locum.*
10 *Mola toto vitæ curriculo aliquandò gestatur.*
12 *Prægnans cur tot priuilegiis frui à Legibus permittatur.*
13 *Fœtus præcipuam miserationem habuerunt Leges.*
15 *Viri vsus non est immediata causa Molæ, sed disponens.*
16 *Malatica an infirma, & valetudinaria dici debeat.*
17 *Perlini opinio confutata.*

An molam gerens Mulier ad quosdam effectus prægnans dici debeat.

QVÆSTIO VII. & VLTIMA.

1 PRægnantem multis priuilegiis gaudere ex Legum indulgentia, notum est ex iis, quæ in hoc titulo quæst. 1. adduxi; vndè locus dubitationi fieri potest, an molam gerens debeat pro prægnante haberi, ita vt prægnantis priuilegio gaudere possit. Illud etiam dubium afferre potest, an Molatica ex vitio molæ decedente, caussa prægnantia periisse dicenda sit, ita vt in societatibus officiorum locum exceptioni faciat.

2 Et quoad primum effectum molatica videbatur debere connumerari inter prægnantes; cùm enim ob incommoda, ac molestias, quibus prægnantes 3 afficiuntur, leges illis in plerisque indulgeant, patet, quòd & paribus incommodis, ac molestiis, quin immò forrasse majoribus detinetur etiam molatica, vndè etiam hæc, vt cæteræ prægnantes, legum indulgentia frui debet.

4 Quoad secundum verò non minùs videbatur, molaticam ex molæ vitio decedentem debere face- 5 re locum exceptioni, tanquam si ex prægnantiæ culpa decessisset, quia cùm omnia mortis genera in contractibus societatum excipiantur, quæ caussam habent extrinsecam, quia talia violenta omnia sunt, *vt tit. de mor. causs. par. quæst. 1. num. 60. & alibi* abundè probatur, non magis ex hoc videtur debere excipi mors ex prægnantia, & partu, quàm mors ex mola, quia eandem videtur habere caussam, nimirum Veneris vsum; etiamsi enim non concedatur ex virili semine, tanquam ex materiali caus- 6 sa molam gigni, tamen videtur perraro admodum in iis quæ viro non vtuntur, generari, ob rationes de quibus suprà.

7 Dicendum videtur, quòd mola vel cum vero conceptu, vel sola gestatur. vbi cum vero conceptu 8 generata sit, dubium non est quod in vtroque effectu molatica non ratione molæ, sed ratione fœtus prægnans cum sit, prægnantium priuilegiis gaudere debeat, & decedens facere locum exceptioni, etiamsi quoad fœtum, & ad ea, quæ ad partum & prægnantiam pertinent, constaret, omnia ritè, ac naturaliter processisse, & solummodò molam mortis propinquam causam extitisse. Et ratio est, quia in 9 hoc casu mola est ex concomitantibus ipsam grauiditatem, & partum, & comprehendi talis casus debet sub casibus ex caussa prægnantiæ & partus, prætetquam quod mola non est adeò vrgens caussa mortis subsequentis; nam aliquandò non magno vitæ incommodo toto ipsius vitæ curriculo gestatur, *teste Arist. 10. de hist. anim. tex. 43.* & declarant historiæ relatæ per *Schench. lib. 4. obseru. tit. de Mola.* cum fœtu tamen generata non solùm ipsum fœtum plerumque interimit, sed & ipsam matrem, vt in casibus per *eund. Schench. ibid.* enarratis videre est.

Verumenimverò si solam molam absque vero fœtu in vtero habeat mulier, tunc neque quoad primum, neque quoad secundum effectum molatica prægnans dici potest: nam quoad primum dico, quòd si quibus priuilegiis grauida à Legibus insignitur, iis non ratione molestiarum, quas in prægnantia perpetitur, gaudet, sed ratione ipsius fœtus, cujus præcipuam miserationem habuerunt Leges; ne si grauida vel torqueatur, vel aliqua corporali pœna afficiatur, vel etiam insigni aliqua animi passione molestetur, fœtus pereat, & idcircò ne ad judicium quidem cogi accidere voluerunt, & idcircò non aliter de muliere molam gerente sentiendum esse, quàm si quouis alio morbo detineretur, ad ipsum vterum pertinente.

Quoad secundum porro effectum molatica ex molæ culpa decedens non debet facere locum exceptioni, licet enim concedamus, vt plurimum requiri coitus vsum ad ipsius generationem, vt in superiori quæstione annuimus, tamen vsus coitus non est caussa immediata, sed mediata, nec principaliter agens, sed solum disponens; quia ex ejus vsu magis incalescunt loca muliebria, & viæ ad vterum pertinentes ampliores redduntur, ex quo fit, vt faciliùs possit sanguis ad vterum ruere ad ipsius molæ nutritionem, vt dixi.

Cæterùm vtrum molatica infirma & valetudinaria dici debeat, aliàs videbimus; pro nunc satis nobis sit concludere, molaticam ad nullum effectum posse inter prægnantes connumerari, ita vt earum priuilegiis gaudere debeat, aut decedens locum facere exceptioni; ex quibus facilè apparet hallucinatum fuisse Perlinum, cum contrarium voluit veritatem habere, quoad hunc secundum effectum, vt *titul. de mort. causs. par. quæstion. 4.* dicam.

Finis Tituli Tertij.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI PRIMI TITVLVS QVARTVS.

De Morte, caussa Partus;

Continens Quæstiones octo;

quarum

Admodum Illuſtri ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. IVLIO BENIGNO,

Sacræ Aulæ Conſiſtorialis

ADVOCATO. S.

NÆ ego te, quæ tibi aliquandò probata ſunt, ampliùs non improbaturum fore exiſtimauerim: quod ergò hæc aliàs tibi accepta fuerint, & quòd in his omnium æquiſſimus judex exiſtere potes, nulli magis, quàm tibi debebantur. Obſecro ergò æqui bonique hæc conſulas, & obſequium hoc meum à me tibi debitum ne contemnas. Vale.

LIBRI

LIBRI PRIMI TITVLVS QVARTVS,

De Morte, caussa Partus.

SVMMARIVM.

1 *Tractatio de morte, caussa partus, est difficilis.*
2 *Contractus societatis requirit, vt pecuniæ in societatem datæ currant periculum amissionis.*
3 *Non potest percipi lucrum cessante periculo.*
4 *Propter periculum amissionis pecuniarum admittitur dans pecunias in societatem ad lucrum.*
5 *Contractus propter periculum sustinetur, & num. seq.*
7 *Homo, vt cætera animalia, necessariò interit.*
8 *Ob mortem, & pecuniarum amissionem compensatur perceptio fructuum.*
9 *Homo multis periculis ab extrinseco subjacet.*
10 *Vita humana breuis.*
11 *Socius periculum currere debet, quod sibi ab intrinseca caussa imminet.*
12 *Nimis ampla esset lucrandi via, si etiam externis periculis socius subjiceretur.*
13 *In casu, quòd quis sibi vim inserat, pecunias amittit.*
14 *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi imputet.*
15 *Mors ex peste, & hujusmodi, non est ab extrinseco. contrarium num. 26.*
16 *Peste ij corripiuntur, in quibus humorum apparatus reperitur. contrarium num. 29.*
17 *Prægnantes facilè peste corripiuntur.*
18 *Mors ex peste, & hujusmodi, cur excepta. & num. 21. & 23.*
19 *Ex certo periculo non licet pecunias lucrari.*
20 *Periculum debet esse dubium.*
22 *Plurimæ mulieres ex partu, & ejus caussa pereunt.*
24 *In morte ex peste habet locum vis.*
25 *Mors ex tegula à ventro mota caussata excipitur.*
27 *Caussa pestis, & Epidemia semper est vniuersalis.*
28 *Caussa proxima attendenda.*
30 *Homines malè affecti peste non corripiuntur. Et senes num. seq. contrà de sanis, & robustis num. 32.*
33 *Caussa exceptionis ab aliis allata. & num. seq. alia.*
35 *Vtraque caussa redarguitur.*
36 *Caussa, ne detur occasio insidias patrandi, non est cuicunque casui communis.*
37 *Caussa à Seraphino allata non habet locum in morte, caussa partus, & prægnantiæ.*
38 *Mors ex partu, ex peste, & hujusmodi, non est violenta, & num. 46.*
39 *Vera caussa exceptionis in casibus exceptis.*
40 *Quod caussam habet extrinsecam, violentum est.*
41 *Mortis violentæ appellatione quid veniat.*
42 *Mors violenta stricto modo sumpta quæ.*
43 *Mors naturalis quæ.*
44 *Mors violenta lato modo sumpta quæ.*
45 *Mors violenta hic strictò modo accipienda.*
47 *Periculum debet respicere ipsum indiuiduum, & ex iis dependere, quæ ipsi vt tali indiuiduo accidere possunt.*
48 *Prægnantia, & partus sunt res naturales.*
49 *Mulier ad id nata est, vt partus edat.*
50 *Prægnantia non est quid, quod indiuiduo, vt indiuiduo conueniat, sed respicit speciei conseruationem. Zacc. qu. Med. leg.*
51 *Quo pacto mors ex partu, & hujusmodi, sit violenta.*
52 *Prægnantia sine extrinseca caussa non fit.*
53 *Mors ex partu, & hujusmodi, aliquo modo est violenta.*
54 *Ad contractus societatis validitatem requiritur, vt periculum inter socios sit æquale.*
55 *Communione damni, & lucri efficitur societas.*
56 *Absque periculi compensatione societas esset iniqua.*
57 *Conditio sociorum debet esse æqualis.*
58 *Mulieres non possunt emere, aut axercere officia Romanæ curiæ. Amplia de omnibus officiis publicis num. seq.*
60 *Mulieres suas pecunias in societatem dare possunt.*
61 *Periculum sociorum diuersi sexus est inæquale.*
62 *Præcipua, ac vera caussa exceptionis mortis ex partu, & prægnantia, eorumque caussa.*

De caussa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & caussa partus, quæ fieri solet in contractibus societatum.

QVÆSTIO I.

Qvòd tractatio hæc maximæ ac præcipuæ [1] difficultatis sit nulli aut dubium est, aut mirum videri debet; non modò enim ipsius rei natura illam difficilem reddit & euenientis mortis in propositis casibus causarum complicatio illam facit difficiliorem; sed & ipsi Medici, qui non à Iureconsultorum, sed ad proprium intellectum omnia interpretati sunt, eam difficillimam reddiderunt. Etenim Iurisperiti, immò contrahentes ipsi alicujus caussa quid fieri, vel non fieri volunt, quod Medici ob ejus nominis caussæ variam, ac multiplicem acceptionem diuerso, ac penè contrario modo exponentes, & ipsorum Iurisperitorum mentem non assequentes, rem non eo, quo debent modo decidunt, ac illis malè judicandi ansam subministrant.

Vt hæc igitur intellectu faciliora reddantur, & Iurisperitis plenè satisfiat, nonnulla primùm ipsis Medicis in mentem reuocanda, quædam etiam ipsis ob legumperitiæ carentiam ignota enucleanda, quibus intellectis, faciliùs modo loquendi, ac intelligendi Iurisperitorum nostro aptato, eorum intentioni satisfacere facilè licebit.

Sciendum ergò antè omnia (quod præcipuè admonuit me Reuerendissimus ac Doctissimus vir Iulius Benignus, quem honoris caussa nomino) quòd, si Iustitia in suo robore seruanda esset, nullæ deberent in contractibus societatum apponi exceptiones pro parte dantis pecunias in societatem, quia sociorum conditionem inæqualem reddunt, eo quod dominus officij pecunias accipiens ab iis periculis, à quibus eximi vult, dans pecunias his exceptionibus in contractu appositis minimè eximatur.

Considerabam tamen ego, quòd fortassè hoc per-

mislum ſt danti pecunias, quia moriente officij domino, amiſſio officij non redundat in vtilitatem dantis pecunias, quemadmodum moriente ſocio, qui dat pecunias in ſocietatem, quia dominus officij illas lucratur, & ob hanc fortaſsè inęqualitatem permitti potuit danti pecunias, vt quædam mortis genera exciperet, & iis minimè ſubjiceretur, ita vt etiam eueniente mortis caſu dominus officij illas non lucraretur.

His ergò ſic ſe habentibus, quænam mortis genera excipi permitti potuit, vt æquitas quædam inter ſocios ſeruaretur? Ad hoc non antè reſpondere licet, quàm ipſius contractus natura integrè Medicis non pateſiat, nam hæc Iureconſultis ſatis ſuperque nota ſunt.

2 Naturam contractus ſocietatum illud primo loco requirere certum erat, vt pecuniæ in ſocietatem datæ ſub alicuius vitæ periculo exiſterent, vt ex iis 3 lucrum percipi poſſet; non enim percipi poteſt lucrum, vbi periculum amiſſionis pecuniarum ceſlauerit, *Seraphin. in quodam voto in tract. de ſociet. Zacch. in dec. 73. num. 1. & ipſe Zacch. frater meus de ſociet.* 4 5 *num. 313.* ratio eſt, quia propter illud ipſum periculum admittitur is, qui pecunias in ſocietatem dare vult, vt particeps fiat fructuum officij, & ob illud præcipuè contractus hic ſuſtinetur, abſque eo prorſùs fœneratitius & illicitus futurus, vt idem *Zacch. ibid. num. 125. & ſeq. & num. 375. & 377. cum aliis* 6 *pluribus ibi per eum allegatis*: eſt autem hæc neceſſitas currendi hujuſmodi periculum adeò de natura intrinſeca hujus contractus, vt abſque eo, vt dixi, totaliter & à fundamentis corrueret.

Poſito ergo, quòd dans pecunias deberet currere tale periculum, quo ſuccedente pecunias amitteret, 7 duo conſiderari poterant; primum, quòd homo vt cætera animantia omnia neceſſariò aliquandò intereat, nam ab ipſa conceptione illum mors perſequitur, vndè benè dicebat Sil. Ital. lib. 5. de Bell. Pun.

------ Extremumque diem primus tulit.

Et Pindar. in Pyth. Od. 8.

Diei vnius ſunt homines.

Quamobrem ad eandem rem Sophocl. in Trachin. rectè eam protulit ſententiam:

------ Proindè dies
Si quis duos, pluresue computet ſibi,
Eſt ſtolidus; haud enim dies eſt craſtina
Certa, antequam præſens benè acta ſit dies.

Ex intrinſeca ergò, ac connaturali cauſſa in mortem impingat omne animal neceſſe eſt, vndè *Diog. in epiſt. ad Phænomachum*: At vnum nobis dumtaxat certiſſimum eſt: Corruptio poſt generationem. Et Lucret. lib. 3. de rer. nat.

Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat,
Nec deuitari lethum pote, quin obeamus.

Ita vt ob hanc mortis certitudinem, qua eueniente ceſſat perceptio fructuum ex pecuniis in ſocietatem datis & ſocius illas lucratur, compenſatur ipſa fructuum perceptio non niſi ad quoddam congruum tempus duratura.

Secundò conſiderari poterat, hominem præter dictam mortis certitudinem ab intrinſeco aduenientem, mille aliis mortis periculis ab extrinſeco 9 originem habentibus ſubiici, ita vt prudenter Senec. in Thebaid. act. 1.

Vbique mors eſt, optimè hoc cauit Deus,
Eripere vitam nemo non homini poteſt.
At nemo mortem. mille ad hanc aditus patent.

Et alter *Seneca in epiſt. num. 104.* Ab homine homini quotidianum periculum.

His igitur conſideratis, poterat tertio loco animaduerti, vitæ humanæ ſpatium, etiam quatenus ab intrinſeco ſolùm dependentiam habet, eſſe ex ſua 10 natura breue, vt Iuuenal. præ cæteris canebat Satyr. 9. in his carminibus:

-------Feſtinat enim decurrere velox
Floſculus anguſtæ, miſeræque breuiſſima vitæ
Portio, dum bibimus, dum ſerta, vnguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Iuncta ergò hac vitæ breuitate cum mortis certitudine, maximè ſecundùm æquitatem videri potuit, 11 ſi ſocius illud tantummodò curreret periculum, quod ab intrinſeca & connaturali cauſſa imminet, illud autem permitteretur excipere, quod ab extrinſeca, accidentali, ac deforis adueniente cauſa illi inſtabat; etenim nimis ampla eſſet via lucrandi 12 pecunias, ſi etiam ij mortis caſus, qui deforis, ſeu ab extrinſeco adueniunt, lucro locum facerent, quam tamen potiùs arctare juris debebant, qui Iuſtitiam adminiſtrant, & ita illos facere dubium non eſt, nam ſemper ad fauorem ejus libentiùs, qui de damno euitando tractat, quàm ejus, qui de lucro captando agit, inclinant, vt videbimus. Omnes ergo ij caſus excipi poſſe videri potuit, inter quos primò ſunt caſus mortis violentæ; in omnibus enim hiſce caſibus patitur maximum detrimentum is, qui pecunias dat, ex quo fas non eſt, quem lucrum percipere debere *l. Iure Naturæ. ff. de reg. Iur.* priuatur enim ex injuria, ac violentia externa vitæ bono, quod à Natura illi non denegabatur.

Sed obiicies primo caſum illum, vbi quis ſibimet 13 ipſi manus inferret, nam tunc pecunias amitteret, licet & hæc violenta mors eſſet, ab extrinſeco adueniens. *Boccac. in tract. de ſociet. num. 122. Caſtracan. eod. tract. cap. 12. num. 1. Zacch. ibid. num. 417.* videtur ergò falſum id, quod firmauimus, excipi omnes caſus mortis violentæ, & ab extrinſeco aduenientes.

Reſpondeo, in citato caſu intrare regulam illam à 14 Iureconſultis canonizatam; nimirum, damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi ipſi imputare debet. *l. Quod quis ex culpa. ff. de reg. Iur.* quando ergò rectè non excipitur hic caſus, etiamſi violenta mors ſit, & cauſſam habeat extrinſecam.

Secundò objicies hoc modo: Mors ex peſte, & 15 Epidemia non habet cauſſam extrinſecam, ſed intrinſecam, nec dici poteſt violenta, cùm ſatis pa- 16 teat eos tantummodò corripi peſte, & Epidemia, in quibus apparatus humorum, & intrinſeca aptitudo, & procliuitas ad concipiendam putredinem reperitur. Quamobrem ex ea cauſſa prægnantes, quod prauis humoribus ſint refertæ, faciliùs quàm cæteri omnes peſte corripiantur, vt teſtatur *Pareus oper. ſuor. lib. 21. cap. 17.* ex hoc igitur non videtur vera præcipua illa concluſio, quòd excipi poterant omnes caſus, qui cauſſam habebant extrinſecam, neque enim poteſt ea ratio his caſibus aptari.

Sed huic objectioni multipliciter reſponderi poteſt, & primò dato, quòd peſtis, & Epidemia habeant intrinſecam cauſſam (quod tamen verum 18 non eſſe, deinceps monſtrabo) tamen dici poſſe, hanc exceptionem inter alias comprehenſam fuiſſe, ob imminens, immò certum vitæ periculum, quod quiuis in peſtilentiali conſtitutione curreret; 19 neque enim ex certo periculo liceret pecunias lucrari

crati, cùm illud debeat eſſe dubium: immò ad illud ipſum periculum euitandum conceditur danti pecunias in ſocietatem, vt per quindecim dies antè vel ſocietatem diſdicat, vel periculum in aliam perſonam trasferat; *Felic. de ſociet. cap. 35. num. 37. verſic. Mutatio perſonæ. Zacchias. ibid. num.* 392. Secundò reſpondeo, quòd mors ex peſte, & Epidemia debebat iurè excipi propter mortis frequentiam tunc temporis aduenientem; ſicuti enim mors ex partu dicitur excepta ob illius frequentiam, quia plurimæ mulieres ex partu, & illius cauſſa pereunt. *Zacchias in prædicto tractatu num. 402. in f. & ex Medicis Perlin. in libell. de mort. cauſſ. part. in principio*, ſic immò multò magis debebat excipi mors ex peſte, & Epidemia, quia frequentiores ſunt eo tempore euentus mortis ex cauſſa peſtis, quàm alio quouis tempore euentus mortis ex cauſſa partus, & prægnantiæ.

Tertiò reſpondeo, quòd cùm in inſtrumento huiuſmodi contractuum excipiatur mors ex vi proueniens, videtur etiam in hoc caſu locum habere vis quædam vel aëris, vel exhalationis alicuius terreſtris, vel alterius cujuſcunque præternaturalis cauſæ ab extrinſeco irruentis, quod teſtatur Lucret. lib. 6. de rer. nat. his carminibus:

——— Primùm multarum ſemina rerum
Eſſe ſuprà docui, quæ ſint vitalia nobis,
Et contrà quæ ſint morbo, mortique neceſſe eſt
Multa volare. ea cum caſu ſunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aër;
Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecus, vt nubes, nebulæque supernè
Per cœlum veniunt, aut ipſa ſæpè coorta
De terra ſurgunt, vbi putrorem humida nacta eſt
Intempeſtiuis pluuiiſque, & ſolibus icta, &c.

Ea igitur de re huiuſmodi caſus comprehendi poterant ſub caſibus vi illatis; neque enim exprimitur à quanam re inferri oporteat huiuſmodi vis, ſed æqualiter, ac generaliter, à quacunque re inferatur, dummodò ſit extrinſeca, caſus omnis excipitur, vndè exceptus eſt quoque caſus ille, in quo tegula à vento mota pertranſeuntem occidat. *Zacch. num.* 411.

Poſtremò reſpondeo, mortem quamcunque ex peſte, aut Epidemia euenientem, ſemper habere cauſſam extrinſecam; patet quia cauſſa peſtis, & Epidemiæ ſemper eſt vniuerſalis, & communis cuilibet indiuiduo. *Hippocrates in lib. de flat.* ergò ex neceſſitate eſt extrinſeca, & eſt plurimùm venenatus aër. *Hippocrates vbi ſuprà circà principium, Galenus de Theriac. ad Piſ. cap. 16. claſſ. 5. Fernel. de Abdit. rerum cauſ. lib. 2. cap. 12. Ioub. de peſt. cap. 3. Pareus lib. 21. cap. 3.*

Sed inſtabis dicens, quòd etiamſi aëris corruptio ſit prima cauſſa, tamen ea habeatur vt cauſſa remota, proxima verò ſint humores ipſi apti ad putreſcendum, & ad ſemina peſtis concipienda; proxima autem cauſſa intrinſeca eſt, & ea debet attendi, vt videbimus. Dico, quòd ad concipiendam peſtem nihil omninò operatur apparatus humorum prauorum in corporibus exiſtentium: nam mala illa venenati aëris qualitas cùm de directo contrarietur animantium vitæ, magis adoritur ſecundùm Naturam ſe habentia, quàm cætera. teſtimonio eius rei ſit, infirmos, valetudinarios, ac putridis, prauiſque refertos humoribus à peſte minùs corripi; immò teſtatur *Pareus vbi proximè cap.* 17. quod mirum duxeris, Gallico morbo affectos, cancros, ac vlcera phagedænica habentes, quartanarios, & huiuſmodi farinæ homines obſeruatum eſſe à peſte ſeruari immunes, & ſenes ipſos, qui præ cæteris excrementitiis redundant humoribus, difficiliùs, quàm iuuenes à peſte prehendi tradit *Augen. epiſt. Med. lib. 1. epiſt. 1.* & vniuerſaliter ſanos, & robuſtos faciliùs à peſte pati, quàm debiles, & infirmos firmat, *Fernel. loco ſuprà cit.* quod quidem ſatis euidenter teſtatur, non humores prauos in corpore ſtabulantes, ſed externam peſtilentiæ cauſſam vim animalibus inferre. [Non enim aliter operatur aër externus cum corruptus eſt in animalium corpora, quàm venenum ipſum, cùm & ipſe externus aër conceptus nihil aliud eſſe dici poſſit, quàm verum venenum, vndè *Hipp. in lib. de nat. hum. verſ.* 18. excludit à cauſis peſtilentiæ alias omnes prẹter aëris corruptionem ac venenoſitatem quia *num. 5. part. 1.* peſtis non particulares quaſdam perſonas, nempè ſolos ſenes, aut ſolos iuuenes, ſolos viros aut ſolas mulieres, ſolos victu prauo vtentes, aut bono ſed omnes indifferenter adoritur, vt & externũ ipſum venenũ facit] Iuremerito igitur ſi quod mortis genus excipi permitti debebat dãti pecunias, debebat, permitti excipi mors ex peſte, & Epidemia, nam habet cauſſam extrinſecam veluti omne mortis violentæ genus, nam omnes excepti caſus ob id præcipuè excipi permitti potuit, quòd cauſſam habeant extrinſecam, & violenti ſint.

Multò tamen ab ea diuerſam huius exceptionis cauſſam aſſignant Iuriſperiti, volunt enim nonnulli ob id præcipuè exceptos fuiſſe tales caſus, ne detur occaſio inſidias patrandi, *Zacch. cum aliis per eum citatis num.* 402. Alij dicunt excipi, quia generalis eſt diſpoſitio, ne qui morte violenta perit, ſubjaceat damno amiſſionis pecuniarum, ita *Cardin. Seraphin. in quodam voto, quod habes poſt tractatum prædictum Zacch. de Societ. in deciſ. num.* 46. ſed vtraque opinio, cùm non poſſit ea cauſſa, quæ ab illis allata eſt, omnibus exceptis caſibus applicari, difficultatem patitur, & primò cauſſa, ne detur occaſio inſidias patrandi, præterquam quod non comprehendit mortem ex partu, & eius cauſſa, vt dicebat Seraph. multos etiam alios caſus non admittit, in quibus non poteſt præſumi, quod inſidiæ parari poſſint, vt in peſte, & Epidemia, aut in caſu, in quo quis fame periret, & ſimilibus, qui tamen omnes excipiuntur.

Cauſſa verò allata à Seraphino non poteſt habere locum in pleriſque ex prædictis caſibus, cùm mors ex partu, ex peſte, ex epidemia, & ſi quæ alia eſt, violenta dici non poſſit, cùm verè naturalis ſit, vt in terminis mortis ex partu tradunt *Caſtrac. de Societat. cap. 18. num. 9. Zacch. eod. tract. num.* 423. quamobrem diſpoſitio, de qua per Seraphinum, non debet habere locum in his caſibus, neque eos excipere danti pecunias permitti debuit.

Cùm ergò minimè aptari poſſint cauſſæ allatæ ſingulis exceptis caſibus, reſtat, quòd vera cauſſa exceptionis quorumlibet caſuum qui in hiſce inſtrumentis excipiuntur, fuerit, quòd omnes habent extrinſecam cauſſam, quicquid verò extrinſecam cauſſam habet, violentum euadit, eſt enim violentum id, cuius principium extrinſecùs eſt. *Ariſtot. 3. Moral. Nicom. cap. 1.* tunc ergò intrabit cauſſa à Seraphino allata, ſi modò antè exponet quomodò mors ex prægnantia, ex peſte, ex partu, & huiuſmodi violenta dici poſſit.

Sub mortis autem violentæ appellatione omne mortis genus comprehenditur, quod extrinſecam habet cauſſam; ſi enim hoc violenti nomen ſtricto modo accipias, nihil aliud eſt mors violenta, quàm

42 mors caussata à nocumento extrinseco. *Rota in Romana Societat. officiorum coram Cardin. Sacrato num.* 4. 43 *apud Zacch. in tract. sæpiùs citat. decis.* 54. & è contrà mors naturalis dicitur, quæ prouenit ex caussa infirmitatis intrinsecæ sine vlla adhibita occasione. *Seraphin. in iam suprà citato voto num.* 2. vndè propriè mors secundùm naturam dicitur, quæ ex siccitate contingit extincto natiuo calore. *Gal.* 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claß.* 3.

44 Ac si lato modo illud violenti nomen accipias, quoduis mortis genus comprehendit, vno eo excepto, quod in vltimo senio ex consumptione, vt dixi, natiui caloris aduenit, vt perbellè docebat *Plat. in Tim. non longè à fine his verbis : Quicquid enim præter naturam contingit, dolorem inducit, quod verò pro sua natura fit, iucundum est; & iuxta hanc rationem mors, quæ per morbos & vulnera contingit, violenta est, & dolorem induuit, quæ verò post senectam ad finem secundum naturam accedit, inter omnia mortis genera à dolore alienissima est, & magis cum voluptate fit, quàm cum dolore.* Eidem sententiæ subscribunt. *Arist. in lib. de Iuuent. senect. &c. cap.* 14. *Gal.* 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claß.* 3. *& Cic. in lib. de senect.*

45 Mors tamen violenta in proposito casu strictiùs accipitur, ac pro ea, vt dixi, quæ caussam habet extrinsecam, sub qua comprehenduntur omnia mortis genera, in societatum contractibus excepta, ac enumerata, vt deindè videbimus.

Præcipua verò difficultas est de morte, caussa partus, quomodò talis exceptionis caussa illi aptari possit, nam neque caussam videtur habere extrinse- 46 cam, neque idcircò violenta dici posse, vndè neque cum aliis casibus ob eam rationem comprehédi posse videtur; quod enim caussam non habeat extrinsecam, clarum est, quomodò enim extrinsecum dici posset, quod intùs in corpore permanentiam habet?

Huic difficultati facilè satisfieri potest ex sequentibus: Firmauimus jam superiùs, quòd periculum illud, quod currere debet dans pecunias in societatem, 47 debet ipsum indiuiduum ita respicere, vt ex iis tantummodò dependeat, quæ vt indiuiduo per se considerato accidere possunt; licet ergò prægnantia, & 48 partus sint res maximè naturales, vt patet, & late probat *Cagnatus præceptor meus in libello de morte caus.* 49 *part.* nam mulier ad hoc nata est, vt partus edat. *l. Quæritur. ff. de Ædil. ed. §. si mulier.* citat *Castrac. de Societat. cap.* 18. *num.* 9. *Mant. de conject. lib.* 11. *Tit.* 19. *num.* 15. ex nostris *Gal.* 3. *de caus. pul. cap.* 2. *claß.* 4. Vndè est quòd ex hoc laudandum est, quia conseruat humanum genus. *Cassan. in Glo. mund. par.* 2. 50 *consid.* 21. tamen quia prægnantia non respicit ipsum indiuiduum, neque est quid naturaliter ad sui conseruationem necessarium, sed respicit speciem, & eius conseruationem, idcircò videtur quid alienum, & deforis adueniens ipsi indiuiduo, qua de re mors ex hisce rebus contingens, licet, vt dixi, naturalis sit, 51 tamen ex intrinseca causa prouenire videtur, & sic inter violentas connumerari potest; nam & præ- 52 gnantia ipsa non sine extrinseca causa fit, vt cuiuis satis superque notum est, quamobrem non dubitauit 53 *Perlin. Medicus Foroliuien. in libell. de mort. caus. par.* hoc ipsum affirmare, nimirum, mortem causa partus videri aliquo modo violentam, quod à re extrinseca videatur allata.

Aliam insuper caussam exceptionis mortis ex partu, & causa partus, & hujusmodi, afferre non pigebit ex natura ipsius contractus depromptam, & talis est:

54 Ad validitatem hujus contractus societatis requiritur, quòd tam officialis, hoc est officij dominus, quàm socius dans pecunias in societatem, vnum idemque, ac æquale subeant periculum, & vnum altero compensetur, amissio nimirum pecuniarum amissione officij, & vice versa: communione enim damni, & lucri efficitur societas: *Gratian. Discept. For. cap.* 540. *num.* 15. *Tom.* 3. & absque hac periculi 55 compensatione societas esset iniqua. *Zacch. vbi suprà num.* 362. *& seqq. cum aliis ibi per eum adductis. Rota in Roman. societat. decision.* 291. *apud Pacif. de* 56 *Saluian. in vltim. edition. num.* 15. *& in Romana societat. coram Pamphilio decis.* 61. *apud Zacch.* nam con- 57 ditio contrahentium semper debet esse æqualis ex iis, quæ citat *Rota ibid. decis.* 78. *num.* 8. *Royz. decis. Lituan.* 3. *num.* 440. *Ruland. cons.* 100. *num.* 15. *lib.* 3. & jurè, quia non potest esse Iustitia vbi deficit æqualitas: Iustitia enim, & iustum in fœderum æqualitate consistit. *Arist.* 1. *Magn. Mor. cap.* 31. & Iustitiæ pars illa, quæ commutatiua dicitur, nihil aliud est, quàm medium quoddam damni, & lucri inter eos, ad quos ea pertinent. *idem Aristoteles* 5. 58 *Moral. Nicom. cap.* 4. Cùm verò mulieres nec emere, nec exercere possint officia Romanæ Curiæ, vt tradit *Castracan. de societate cap.* 11. *num.* 3. quod etiam de omnibus officiis publicis veritatem habet. 59 *l. fœminæ. ff. de reg. jur. Grat. Disc. Forens. cap.* 530. *num.* 26. *& seqq. Tom.* 3. non tamen prohibeantur, 60 quin suas pecunias in societatem dare possint. *Felic. de societ. cap.* 3. *num.* 4. *& seqq. Castracan. ibid. cap.* 12. *num.* 9. *Zacch ibid. num.* 199. iam satis liquet, 61 quòd inæquale esset periculum socij, & officialis, cùm socius, si mulier sit, vltrà illud periculum quod subire potest, & subit officialis, subeat etiam periculum ex grauiditate, & partu sibi imminens; vt 62 ergò æquale esset hoc periculum, non verò majus respectu vnius, quàm alterius ex sociis, debuit iure optimo excipi mors ex partu, & huiusmodi, vt non censeatur factus locus lucro, ea eueniente, fœmina in societatem admissa.

Ex eo igitur, quòd mors ex partu, aut similis caussam videatur habere extrinsecam, & idcircò inter violentas posse connumerari, & ex hoc, quòd periculum ex eo imminens excedit periculum, quod currit officialis, iurè permitti debuit, vt exciperetur.

SVMMARIVM.

1 *Non semper mors in partu, aut prægnantia contingens debet facere locum exceptioni.*
2 *Contractus societatis requirit, vt pecuniæ subeant periculum amissionis.*
3 *Si omnes mortis casus in partu, aut prægnantia euenientes, partui, & prægnantiæ tribuantur, quid indè sequi necesse sit.*
4 *Dantur casus mortis in partu, qui locum exceptioni non faciunt.*
5 *Mors vtrum ex partu sit, Medicis decidendum DD. remittunt.*
6 *Cagnati, & Perlini opinio circà casus mortis in partu & prægnantia.*
7 *Quæ de rarò contingunt à lege non recipiuntur.*
8 *Partus, & prægnantia sunt res naturales. & num.* 21. *& num.* 28.
9 *Mors ex partu quæ secundùm Cagnatum.*
10 *Nullus mortis casus in partu euenit, qui non ex partu dici debeat esse.*
11 *Ex partu, & prægnantia non potest succedere mors. contrarium num.* 29.

Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eueniens debeat censeri excepta.

QVÆSTIO II.

Causam, ob quam præcipuè permissum fuerit danti pecunias in societatem, vt quosdam peculiares casus excipere possit, jam superiori quæst. inuestigauimus, præsertim autem de causa excipiendi mortem ex partu, & hujusmodi egimus; quòd verò hinc minime deducere liceat semper mortem in partu, aut in prægnantia euenientem locum debere facere exceptioni, nunc explicandum. Si enim ita se res haberet, iniquam, & illicitam rem, ac contrà ipsum Ius de directo permisissent ij, qui Iustitiam populis administrant.

Ex superioribus enim patet, quòd ad hoc, vt contractus hic licitus existat, illud primo loco requirat, vt pecuniæ in societatem datæ subeant amissionis periculum ex succedente obitu illius, cujus vitæ periculum currunt; absque hac autem conditione contractum illicitum, & vsurarium euadere clarum est. Si ergò omnem casum mortis in grauida, & parturiente euenientem semper deberi excipi dicas, quòd semper ex partu, & prægnantia sint, pecuniæ nullum subibunt amissionis periculum, & percipientur fructus saluo capitali toto eo tempore, quod inter primam conceptionem, & vniuersum puerperium intercedit, quod erit spatio ad minus decem mensium, in quo spatio grauida, aut parturiente, siue puerpera obeunte de exceptione licebit opponere hæredibus, & lucro numquam erit locus, cum quicumque casus in prægnantia, aut partu contingat, certam, & indubitatam habere posset exceptionem mortis ex partu, & ejus causa.

Non ambigendum ergò, quòd non hoc fuerit danti pecunias permissum, sed debere etiam in prægnante, ac parturiente dari quosdam mortis casus, qui non ex partu, & ejus causa euenisse dici debeat, in quibus etiam stante exceptione mortis ex partu, & ejus causa, sit tamen locus lucro, vt explicat *Castracan. de Societat. cap.* 18. *num.* 19. & satis id ipsum Iurisconsulti declararunt, cùm euenientes casus non illicò pro exceptione acceptent, sed Medicis decidendos remittant, num scilicet inter casus connumerari debeant, qui locum exceptioni faciunt, an inter eos, qui pro lucro sunt, atque ea de re Medicos interrogant, an ex partu, vel prægnantia euenerint, nec ne. *Boccac. de Societat. num.* 35. & 120. *Castracan. vbi suprà num.* 20. *Zacch. de Societat. num.* 420. & 428. *Rota in dicto tractatu. Zacch. decis.* 99. *num.* 6. ad quid enim in ea re dubitant, si omnes casus pro exceptione admittunt?

At verò Medicis qui de morte causa partus libellos ediderunt, Cagnato nimirum præceptori meo, & Perlino Medico Foroliuiensi, & aliis difficillimum persuasu est, casus tales dari posse in prægnantia, & partu, qui non illicò locum exceptioni facere debeant, attentis verbis in instrumento appositis; atque aperta fronte dari tales casus negat Cagnatus; Perlinus verò etiamsi dari posse non neget, vult tamen eos esse de eorum numero, quæ de rarò contingunt; vndè cùm similia apud Leges non recipiantur, nec illis jus adeptetur, *l. Ex his. & l. seq. ff. de leg. & sen. cons.* Quia lex id sumit, quod vt plurimum fit. *Arist. Moral. Nicom. lib* 5. *cap.* 10. sequitur ex tali opinione, tales casus nullius momenti esse propter euentus raritatem, & sic recipi minimè debere.

Tota verò vis eorum, quæ ad suam sententiam probandam adducunt, in hoc potissimum consistit, quòd quia partus, & prægnantia res maximè naturales sunt, non possint vnquam per se esse caussa mortis, sed ob id solùm, quòd illis aliquid ex sua Natura mortem inferens adjungatur, His ergò sic se habentibus, illa, inquiunt, potest dici mors ex partu, aut prægnantia, attentis verbis ipsius contractus, quæ à preternaturali morbo partui, aut prægnantię adjuncto originem habet; hac ergò ratione nullus casus dari potest, qui non ex partu, & prægnantia sit, attentis prędictis verbis excipientibus, cùm partum, aut prægnantiam comites habent; verè etenim ex partu, aut prægnantia mors, nec morbus euenire potest, quia ea sunt res maximè naturales, nec possunt per se interficere.

Cæterùm ego hanc præceptoris mei sententiam diutiùs examinans, tandem non nisi magna cum admiratione ab ea consideratione me auerti; nam firmans, quòd nulla res naturalis interficere possit, vel falsum dicit, si vult, nullam rem naturalem posse fieri preter naturam, & non posse interimere,

vel ad interrgata non respondet, nam Iurisconsulti cum quærunt à nobis, an mors ex partu fuerit, necne, non interrogant de partu prout res naturalis est, sed prout est quid indifferens ad naturale & præter naturam; respondentes autem, quod partus interficere non possit, quia res est maximè naturalis, partum magis particulariter, & prout tale quid est, assumimus; ad interrogationem ergò non est hæc apta responsio. si enim semper vis partum rem naturalem esse, & nunquam fieri posse præter naturam, sic & de omnibus rebus naturalibus dicere debes, quòd nunquam præter naturam fiant, nec morbum, aut mortem causare possint; at si ita se res habet, nunquam, ita me Deus amet, mors, aut morbus nos opprimere poterit, nam nos ex naturalibus rebus constamus, & ex iis, earumque beneficio vitam ducimus: at morbus tunc solummodò fit, cum res naturales suum naturalem statum mutant, & in præternaturalem abeunt, ita docente *Gal. 2. de têm. cap. 4. claß. 1. & alibi*; quamobrem cum quid sanum dicimus, illud secundùm Naturam vocamus, cùm quid morbosum, præter naturam. *Plato 4 de repub. in f. Gal. de sympt. diff. cap. 1. claß. 3. & primo de sanit. tuen cap. 5. transf. med. claße secunda.*

Considera ergò naturales res omnes, & ex iis solummodò morbos omnes dependere comperies, cùm in præternaturam abeunt. Calor natiuus res adeò naturalis est, vt Naturæ particularis vicem gerat; tamen cùm naturalem statum mutat, & in præternaturam abit, igneamque Naturam induit, febrem accendit. *Gal. comment: 1. de vict. rat. in morb. acut. tex. 18. claß. 7.* facit pro Iurisconsultis *l. Quæsitum. ff. de re Iudicat.* ex qua an mors subsequatur ipse viderit; functiones item omnes, quæ ad animalis conseruationem, aut aliter pertinent res naturales, vt prægnantia, & partus maximè sunt, veluti concoctio, expulsio, attractio, nutritio, assimilatio, cæteræque omnes; tamen & hæ cum præternaturam se habent, animal ad interitum perducunt. Concoctio si deprauetur, cruditates generat, ex quibus morbus, & mors; expulsio si nimis expellat, si nullo modo expellat, præter naturam euadit, & animal ad interitum perducit; attractio si nullo modo, si non debita ratione, si id quod non debet, si quandò non debet attrahi, in præternaturam abit, & ex ejus culpa animal ad interitum properat, & sic de cæteris.

Ita vt hæc conclusio, *si quid naturale est non potest interficere*, falsa sit, si ita intelligatur, vt non possit, naturalem statum mutans, & in præternaturam abiens, mortem accersere; si verò intelligatur, vt quamdiu naturalis est, non possit interficere, ad interrogationem Iurisconsultorum minimè satisfaciat.

Vides igitur ex superioribus, quòd ejusdem prorsùs rei, cujus datur sanitas, dandus est etiam morbus. bona concoctio, bona expulsio, bona nutritio sanitas est, mala concoctio, mala expulsio, mala nutritio morbus est; neque enim quod naturale est semper in naturali statu permanet, & sic non semper sanum est, sed aliquandò præternaturale euadens morbosum fit. Partus, & prægnantia res naturales sunt, & prægnantia quidem retentio est prolifici seminis, aut fœtus in locis ad ejus augmentationem aptis, hoc est in vtero, *Aleograd. conf. 52. n. 44.* partus verò actio quædam naturalis est, & actio expultricis facultatis, vt patet ad sensum, & notat *Gal. 2. de sympt. cauf. capit. 3. claß. 3.* partus enim est expulsio fœtus, & puerperij. Si ergò datur partus sanus, necessariò dandus est etiam partus morbosus, sic etiam & prægnantia; cùm enim hæc secundum Naturæ intentionem fit, quod tunc euenit cum facultates ad prægnantiam inseruientes suo munere rectè funguntur, nimirum retentrix retinendo, ejusdem attractrix attrahendo, nutrix nutriendo, tunc prægnantia sana est, sin minus, morbosa; partus autem tunc sanus est, cum expultrix suo tempore, debito modo per conuenientes vias, & quantum, & qualia oportet expellit, tunc verò morbosus cum eadem virtus neque suo tempore, nec debito modo, nec per conuenientes vias, nec quantum, nec qualia oportet, expellit. Itaque licet partus, & prægnantia res sint maximè naturales, & ob id qandiu in eo statu permanent, interimere non possint, tamen non malè dicerem ego, si exempli gratia, mulierem ex partu decessisse affirmarem, neque arguere me quisquam poterit dicens, partus non potuit interficere, quia res est naturalis, nam tunc ego de hoc partu falsum omninò esse dictum tum confidenter asseuerabo, nam tunc naturalem statum mutauit, & præter naturam euasit, & interimere facili negotio potuit; & hoc illud est, quod præcipuè quærunt Iurisconsulti; siquidem tunc, & eo casu locum exceptioni fieri volunt, cum partus, & prægnantia non naturaliter se habentes mulierem ad interitum perducunt, non ex alterius functionis, sed ex proprij morbi originaria causa. Quamobrem Medicis de ea re interrogatis maximè distinguendum erat inter morbosum partum, aut prægnantiam, & morbum in partu, aut prægnantia euenientem. Contractus enim justitia ea est, vt si mors ex morboso partu, aut prægnantia, aut puerperio subsequatur (qui partus, prægnantia, & puerperium ex se, & non ex alterius morbi interuentu talia existant) locum ecceptioni faciat, sin autem mors ex morbo adueniente in partu, prægnantia aut puerperio, non autem ex culpa partus, prægnantiæ, aut puerperij primaria adueniat, & indè mors, exceptioni minimè debeat esse locus, vt latius infrà patebit.

Si ergò Medici talem contractus æquitatem assecuti fuissent, illud primo loco statuere debebant, nimirum, quinam morbi dici possint proprij morbi prægnantiæ, partus, aut puerperij, qui verò non proprij, sed ex aliis causis originem trahentes, & quinam ex causa partus, aut prægnantiæ fiant, qui verò ex alterius causæ interuentu, atque his ita distinctis, facilè dijudicare potuissent, de quibus casibus intelligi debuissent verba contractus, vt Iustitia in suo robore maneret, cùm per ea fieri locum exceptioni contenti fuerint socij, de quibus autem cùm exceptionem non admiserint.

At quia putarunt illi, quòd pactum inter contrahentes id importet, vt quandocunque prægnantia, partus, aut puerperium in eueniente morte culpa participant, locus exceptioni fiat, idcircò indifferenter in omnibus casibus debere dari exceptionem pronunciarunt. Neque enim negari illis potest, quin in omnibus casibus mortis quomodocunque in prægnantia, aut partu euenientibus, semper prægnantia, & partus culpa participent, immò & illud concedi ipsis libentissimè debet, quòd partus, & prægnantia mortem non ex proprio morbo dependentem accelerent, & ipsum morbum aliàs per se perniciosum foueant, illique vires subministrent.

Hoc

36 Hoc tamen nihil contractus æquitatem immutat, neque enim attendi tunc debere dicunt Legumperiti partum, & prægnantiam, sed cum principales, primariæ, immediatę, ac finales causæ mortis extiterint, quod non semper ita euenire, posthac videbimus.

37 Cæterùm, cùm morborum & affectuum præternaturalium alij primarij sint, & proprij eius partis, aut functionis, quam primò, ac per se labefa-38 ctant, alij verò per consensum fiant; & primarij quidem, & proprij habeant se tanquam causa eorum, qui per consensum fiunt, ita docente *Gal.* 1. *de loc. aff. cap. vltim in fin. class.* 4. hoc etiam maximè 39 considerandum erat ipsis Medicis. Dari enim partus, & prægnantiæ proprios quosdam, ac primarios morbos, seu libet appellare symptomata, & affectus præter naturam, credo jam certum esse, ac eadem quoque ratione dari eosdem morbos, seu affectus, qui ex causa, & instigatione alterius morbi fiant, quis est, qui negare audeat? Fe-40 bris non est morbus proprius partus, nec prægnantiæ, nec symptoma, quod ad tales functiones pertineat, sed est morbus cordis, aut caloris natura-41 lis. Partus difficultas est proprium symptoma ipsius partus, quæ & per se à partu, aut ab ejus causa, vel ab iis, quæ ad ipsum spectant dependet, in-42 terdum verò etiam a febre. In primo casu partus præcipua causa mortis erit, in secundo non, quia ex causa febris orta est partus difficultas. Consentaneum ergò erat, vt Medici definirent, num omnes morbi, aut affectus, ex quibus mors in partu, aut prægnantia euenit, sint partus, & prægnantiæ omnes proprij, vel nullus, vel partim quidem proprij sint, partim verò ab aliis causis dependentes.

43 Si enim omnes affectus in partu, & prægnantia aduenientes sunt partus, & prægnantiæ proprij, quomodò aliquando fit, vt partus optimè, ac naturaliter fiat, & omnia circà eum benè succedant, & tamen puerpera ex febre succumbat? vel qua ratione illud euenit, quòd prægnans neque abortiat, neque illi fœtus in vtero pereat, sed viuus inde eximatur, nec quicquam, quod ad prægnantiam attineat, læsum appareat, aut statum naturalem mutasse, & tamen illa decedat? Ex quibus, obsecro signis demonstrare potero, hanc ex prægnantia obiisse, nulla interim re, quæ ad ipsam prægnantiam pertineat deprauata?

44 At si nullus morbus, aut affectus est proprius partus, & prægnantiæ, sed omnes ex aliorum morborum caussis dependentiam habent, jam salua res est; nulla enim mulier ex prægnantia, aut partu perire poterit, at quomodò interdum fit, vt fœtu in pedes, vel alia non naturali ratione exire tentante, & pro voto re non succedente, mulier succumbat? penes quam rem obsecro, culpa hujus morbis est, aut cujus rei lęsio, aut depratio illa fuit, quæ mulierem ad interitum traxit? profectò nulla functio, nisi partus hic deprauata apparet, nulla corporis pars hic malè affecta est, nisi parturiens vterus, ergò partus solus hic accusandus.

45 His igitur sic se habentibus ratione coacti dicemus, morborum, & affectuum, qui in prægnantia, aut partu conspiciuntur, partim quidem ad ipsam prægnantiam, & partum primò, ac per se spectare, partim verò non, licet & in his prægnantia, & partus secundariò, & per consensum deprauentur: nam partu naturali existentę morbus non potest dici ex vitio partus fieri, sed solùm cum non naturaliter se habet; vt notant *Mercurial. in Prælect.* 1. *Epidem. sect.* 3. *Ægr.* 4. *Lazar. de Sect. Ven. cub. in puerp. cap.* 1. *in princip. Augen. Epist. Med. lib.* 11. *Tom.* 1. *Roderic. à Castr. lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 12. *in Schol.* & maximè faciunt ea, quæ scribit *Idem Io. iacob. Lazar. de sect. venarum cub. in puerp.* qui tractatus ad hanc rem maximè facit, & casus ibi propositus nostræ assertionis veritatem maximoperè confirmat.

46 Tandemque concludere ex his debemus, pactum inter contrahentes id solum in Iustitiæ rigore importare posse, vt mors ex iis morbis dependens, qui ad partum, & prægnantiam spectant primò, ac per se, vel ex eorum causis immediatè originem habent, locum exceptioni faciat; ea verò, quæ ex alienis morbis ad partum, & prægnantiam, vel eorum causas non spectantibus principium ducit, non excipiatur, sed lucro locum præbeat, veluti cæteri omnes mortis casus in hoc instrumento non excepti.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio mortis ex partu, & causa partus, aut prægnantiæ non alterat contractum Societatis, ita vt illum ex licito illicitum faciat, si benè res perpendatur.*
2 *Medici vndè contractus verba non benè intellexerent.*
3 *Particula* Ex *cur apposita, in verbis,* ex partu *&c.*
4 *Particula* Ex *denotat immediatam causam.*
5 *Nomen partus diuersimodè accipitur.*
6 *Partus nomen pro ipso fœtu.*
7 *Partus nomen pro ipsa actione pariendi.*
8 *Partus nomen etiam pro abortu, sed impropriè.*
9 *Partus nomine hic quid accipiendum.*
10 *Partus appellatione hic venire etiam abortum.*
11 *Quandocunque mors ex partu esse debere dicitur, de non naturali partu intelligendum.*
12 *Nec ex partu naturali, nec ex quacunque re naturali, donec tales fuerint, succedere potest mors.*
13 *Partus multis modis fit præter naturam.*
14 *Partus naturalis multas habet conditiones.*
15 *Partus non naturalis quando fiat.*
16 *Inter præcipuas conditiones partus naturalis est, vt debito tempore fiat.*
17 *Abortus quandò succedat.*
18 *Abortus quid.*
19 *Verbis his* Ex partu, *qui casus comprendi, debeant, & num.* 25.
20 *Conjunctio* Et, *pro* vel.
21 *Medici hic maximè errarunt in explanatione nominis caussæ.*
22 *Caussa partus fit, quod occasione partus fit.*
23 *Nomen caussæ hic in propriissimo sensu accipiendum.*
24 *Non addendum in instrumento caussa, & occasione partus, vel prægnantiæ.*
26 *Ex caussa partus quandò fit mors.*
27 *Partus propriè quid.*
28 *In Instrumentis Notarij pluribus verbis vtuntur, & cur.*
29 *Prægnantia quid.*
30 *Omne animal semen continens grauidum est.*
31 *Mulier quo tempore dicatur grauida.*
32 *Quantitas temporis prægnantiæ quæ.*

Declarantur ea verba in contractu apposita, Excepta morte ex partu & caussa partus, & prægnantiæ.

QVÆSTIO III.

Declarata in superiori quæstione pacti in societatis instrumento appositi vi, manifestè ex hoc apparuit, quòd exceptio mortis ex partu, & caussa 1 partus, & hujusmodi, non alterat contractum societatis, si benè perpendatur; ita vt illud ex licito illicitum faciat, sicuti omninò eueniret, si, vt sentiebant Medici, de quibus suprà, omnes mortis euentus exceptionem paterentur, cùm prægnantiam, aut partum comites habent.

Contrahentes ergò socij apponunt in contractu, vel apponit potiùs dans pecunias in societatem ad sui cautionem hæc verba: *Et si fœminas nominauerit, excepta morte ex partu, & caussa partus, & prægnantiæ.* Limitat enim dans pecunias in societatem periculum amissionis earum ex morte nominatæ personæ subsecuturæ, excipiens, nè lucro locus fieri intelligatur, si tale periculum super vita fœminæ constituerit, si modò hæc ex partu, aut prægnantia, aut eorum caussa decesserit.

Horum verborum sensum non integrè assequentes 2 Medici, prædictæ pactionis vim non intellexerunt, quia rem secundùm proprium intelligendi modum exposuerunt; nos autem jam ea verba singula per se explanemus, vt verum eorum sensum assequi possimus.

3 Præponitur ergò primùm illa particula, *ex*, ad demonstrandum, mortem in casu exceptionis debere habere immediatam dependentiam à partu, seuà 4 prægnantia, vel eorum caussa; ea enim particula immediatam, ac proximam denotat caussam. *Bart. in l.* 1. *§. ex incendio. ff. de incend. ruin. & Naufr. Alex. cons.* 49. *num.* 3. *vol.* 3. *& cons.* 124. *num.* 10. *vol.* 4. *cons.* 144. *num.* 10. *vol.* 5. *cons.* 56. *num.* 6. *cons.* 61. *num.* 5. *vol. eod. Cagnol. in l.* 1. *de officio eius. num.* 61. & ex Medicis *Auerr.* 5. *Metaph. comment.* 29. *& Cagnat. ipse in appendice ad libellum de mort. caussa par.* Et in terminis nostris conspicuum illud est apud *Hipp. in lib. de Nat. mul. & de morb. mul.* in quibus quandò morbum ex partu, tanquam ex immediata caussa fieri annuit, iis vtitur verbis: Ex partu hæc contingunt; vel: Si ex partu fluxus prehendat; quin aliàs id ipsum manifestiùs fit ex aliis ejusdem auctoritatibus, in quibus particulam hanc pro caussa apponit immediata, vt *Aphor. lib.* 6. *Aphor.* 42. si febris non ex bile prehendat, & *lib. de affect. in princip.* Dolores autem ex pituita ingruunt, vbi in capite mota, ac coaceruata fuerit, & passim ibi: hic morbus ex bile oritur, & ex pituita autem gignitur, & *in lib. Præd. princip. sent.* 55. vocis ex dolore defectiones, & sent. seq. ex præcordiorum doloribus obortæ febres. & *Cels. lib.* 3. *cap.* 6. fœminis, quæ ex partu in febrem inciderent. Itaque ex his patet, particulam illam immediatam caussam denotare.

5 Subsequitur huic particulæ nomen illud *Partus*, quod diuersimodè accipitur, & primò partus sumi-6 tur pro ipso fœtu passim, & vbique Lucret. lib. 4. de rer. nat.

Semper enim Partus duplici de semine constat.

Hipp. lib. de Genit. Æquum esse videtur, vt ex magnis parentibus magnus partus edatur. Plin. Nat. hist. lib. 7. *cap.* 5. Ex his quatuor partus enixa; & apud ll. vbique *l. in l. Falcidia.* 2. *ff. ad l. Falcid. l. Deducta. §. hæreditatem. ff. ad sen. cons. Trebell. l. Hujusmodi, §. legatum. ff. de leg. princip. l. Necant. ff. de lib. agnosc. l. Dinus. ff. de extraord. crim. l. septimo. ff. de stat. hom. l. Non sunt. ff. eod. l. Inter. stipul. §. si quis ancill. ff. de verb. oblig. & alibi sæpè.*

7 Secundò nomen hoc partus accipitur pro actu pariendi, ita in *l. Aretusa. ff. de stat. hom.* & apud Medicos passim, ita & apud cæteros. Virg. primo Æneid.

------Donec regina sacerdos
Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.

& tertio Georg.

Post partum cura in vitulos traducitur omnis.

Ouid. lib. 3. de arte amand.

Adde quod & partus faciunt breuiora juuentæ
Tempora.

& in epist. Canac. ad Macar.

Et rudis ad partus, & noua miles eram.

sumitur etiam, & pro ipso puerperio, vt videri potest apud Hipp. & alios & ex locis jam citatis.

8 Denique sumitur partus pro abortu, sed impropriè, & dicitur partus abortiuus. *l. Dinus. ff. de Var. & extraor. crim.* abigere partum pro abortum procurare dixit, vt ibi Glo. quo loquendi modo vsus est etiam *Hipp. lib. de Nat. mul. & Gal. in* 3. *de morb. vulg. comm.* 2. *Æg.* 11. *class.* 3. *& comm. eod. Ægr.* 10. abortum appellauit paruum partum.

9 Hoc autem loco nomine partus omnes ejus nominis acceptiones comprehenduntur, siuè enim culpa ipsius fœtus, qui vel debilis sit, vel mortuus, vel nimis magnus; vel grandi capite, vel monstrosus, siuè ex culpa ipsius actionis, quæ non debito modo fiat, ac deprauata existat, siuè ex culpa purgamento-10 rum puerperij, quæ vel superfluant, vel nullo modo exeant, vt in expositione nominis caussæ dicemus, siuè ex culpa abortus, qui partus est ante maturum tempus editus mors eueniat, locus exceptioni fieri debet, dummodò hæc omnia ex alia priore caussa ad partum non pertinente, sed ab ea omninò disjuncta, originem non habeant.

11 Quòd verò & abortus hic debeat sub hoc nomine partus comprehendi, patet ex hoc, quia quando-12 cunque dicitur, mortem ex partu debere esse, supponitur, quòd hic partus non naturaliter fiat. quomodò enim ex naturali partu, aut ex quacunque re naturali vnquam mors succedere posset? Cùm ergò 13 clarum sit, quòd hic partus, ex quo mors dependet, necessariò sit præter naturam, constat, quòd partus 14 multis modis præter naturam euadit; nam quemadmodum naturalis partus multas conditiones habeat necesse est, quas enumerant *Mercurius in lib. cui tit.* la Commare. *lib.* 1. *cap.* 2. *in principio. & Roderic. à Castr. lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 1. sic ex cujuscunque harum 15 conditionum defectu partus præter naturam euadit, vt idem ibidem docet, & repetit *lib.* 2. *cap.* 1. partus ergò naturalis inter primas, ac præcipuas conditio-16 nes illam requirit, vt debito fiat tempore, *idem Mercurius locis citatis*, siuè hoc tempus vnum sit congrua latitudine donatum, siuè multiplex, vt omnes vno ore affirmant, si ergò extrà hoc tempus par-17 tus fiat, præter naturam euadit, quod de abortu euenit. ex quibus facilè colligi potest, quòd hic nomine Partus præter naturam accepti, prout accipi debere monstraui, comprehendi debeat etiam abortus, qui, vt dixi, partus est præter naturam non debito, ac maturo tempore editus. His igitur verbis omnia 18 mortis genera perstringi manifestum jam est, quæ 19 in

in ipso partu ex ipsius partus primaria culpa, ac defectu immediatè contingunt.

20 Sequuntur prædicta verba *ex partu*, hæc nimirum: *& caußa partus*, & nota primò coniunctionem illam, *&*, quæ hic accipi debet, ex mea sententia, pro *vel*, vt in *l. Qui transigit. ff. de transact. l. Et eleganter. §. item Pomponius. ff. de dolo malo. l. nonnunquam. ff. de præscriptis rebus. l. Dotis caußa. ff. de Iure dotium.* sensus verò talis est; excepta morte eueniente ex partu, vel ex caussa partus; non enim necesse est, quòd simul, & semel, & partus, & caussa partus mortem accersant, vt exceptioni locus detur, sed quòd alterutrum tantùm eorum concurrat, & se habeat vt proxima, ac immediata caussa succedentis mortis.

21 Proximum à prædicta particula est nomen caussæ, in cuius nominis explanatione præcipuè hallucinati sunt Medici: cùm enim per priora verba *ex partu*, casus accipiendi sint, qui ex culpa partus immediatè fiunt, per hæc subsequentia, nimirum, *& caussa partus*, eos nonnulli intelligi volunt, qui occasione partus contingunt, quibus scilicet ipse partus ali-22 quam occasionem præbuerit, habens se, vt antecedens, aut disponens, & remota caussa eorum. at-tem non ita se habere in subsequenti quæst. palam 23 fiet; qua de re hoc nomen caussæ debet hic in propriissimo sensu accipi, prout scilicet est vera caussa, ità vt idem fuerit dicere, excepta morte ex partu, ac, excepta morte ex caussa partus, neque prout occasionem etiam aliquandò significat accipiendum. & malè quidem à quibusdam fortassè imperitis Notarus in hisce societatum instrumentis additur, *caußa, & occasione partus*, ac omninò illam dictionem, *occasione* abradendam crediderim, nam ex ea contractus vsurarius fiet, quia nullus casus dabitur pro lucro; nam in quocunque casu partus, & prægnantia occasionem præbent morbis, licet alia ex parte congruam haberemus eius nominis explana-25 tionem. Vel potest illud nomen caussæ accipi in sequenti significatu, cùm enim per priora verba, *ex partu*, casus comprehendi diximus, qui ex partu immediatè dependent, per hæc, *& caußa partus*, alios comprehendi dici potest; Partus igitur caussa 26 aliquandò mortem contingere, & tunc temporis intelligendum, cùm secundæ à partu vel non exeunt omninò, vel cum difficultate, vel non integræ; cum purgatio aut parca, aut superflua, aut malæ qualitatis est; neque enim dubium est, quòd si mulier ex secundinæ retentione periclitetur, vel ex puerperij parca, aut superflua retentione propriè ex partu obiisse dici non possit, sed ex caussa partus.

27 Propriè enim partus ea actio est, qua fœtus ex vtero in lucem venit, at extrà eam actionem iam naturaliter successam, mulier ex puerperij culpa vitam obiens, ex partu decessisse dici non debet, sed ex caussa partus, saltem attentis verbis contractus; No-28 tarij enim, ne ex verborum concisione dubium, aut lis oriatur, solent in instrumentis per plura verba contrahentium mentem manifestare. non satis ergò duxerunt ad comprehendendos omnes casus ex partu, aut puerperio contingentes illa verba apponere, *excepta morte ex partu*, sed addiderunt etiam posteriora, *& caußa partus*, quia nimirum ex illis verbis, *ex partu*, poterat insurgere dubium, vtrum pro partu solummodò pariendi actionem intellexissent, vel omnia eum consequentia, & vniuersum illud tempus, quo puerperia procedunt.

Vel tandem ad prædictorum verborum majorem dilucidationem dicamus, quòd mors eueniens in partu dupliciter potest considerari, vno modo, vt quia vel partus difficillimus extiterit, vel secundæ non facile prodierint, vel puerperia subsecuta non fuerint, vel fortassè superfluerint, & hujusmodi, & tunc tales casus per ea verba, *ex partu*, comprehendi dicendum. altero modo, vt quia ad prædicta accidentia vel febris, vel dolor intensus, vel simile quidpiam subsecutum fuerit, quod mortem accerserit, & tunc tales casus per posteriora verba, *& caußa partus*, comprehensos asserendum.

Adduntur verba illa, *& prægnantiæ*. Est autem prægnantia, vt alias dixi, prolifici seminis intra vterum 29 retentio (pro semine autem non alterutrum, sed vtrumque, masculeum scilicet, & fœmineum accipias velim) omne enim animal semen continens grauidum est. *Gal. 1. de sem cap. 2. claß. 1.* ità vt à 30 prima seminis conceptione, vsque ad fœtus edu- 31 ctionem mulier grauida dicenda sit, ac consequen- 32 ter totum illud tempus, quod à prima seminis retentione ad fœtus exclusionem intercedit, tempus prægnantiæ sit dicendum, in quo si mulier ex proprio ipsius prægnantiæ, ac primario defectu decedat, exceptioni locus dabitur, & pecuniæ saluæ erunt ad fauorem dantis eas in societatem

SVMMARIVM.

1 *Casus pro exceptione facientes sub tribus classibus comprehenduntur.*
2 *Prima regula pro casibus exceptionis.*
3 *Regulæ omnes hic appositæ non simpliciter intelligendæ.*
4 *In immodicis partus laboribus quid contingat.*
5 *Historia pro exemplo prioris regulæ.*
6 *Partus difficultas plures caussas habere potest.*
7 *Prima caussa.*
8 *Secunda caussa.*
9 *Tertia caussa.*
10 *Quarta caussa.*
11 *Quinta caussa.*
12 *Excrementa cum fœtu exeuntia partum facilitant.*
13 *Sexta caussa.*
14 *Septima caussa.*
15 *Exceptioni locus est, quandocunque vna ex superioribus caussis, posteriore excepta, partum difficilem reddit.*
16 *Secunda regula.*
17 *Abortus magis molestat, quàm partus.*
18 *Abortus non fit absque violentia.*
19 *Historia pro exemplo secundæ regulæ.*
20 *Tertia regula.*
21 *Multiplex partus mulierem magis fatigat quàm vnicus.*
22 *Multiplex partus quomodò non naturaliter fit.*
23 *Naturaliter homo vnicum partum edit.*
24 *Quarta regula.*
25 *Monstrosi partus maxima secum pericula afferunt.*
26 *Monstri nomine hic quid accipiendum, & num. seq.*
29 *Mola à monstro differt.*
30 *Conuentio contrahentium excipit mortem ex partu, &c.*
31 *Molatica non potest dici grauida.*
32 *Grauiditas quid.*
33 *Mola quid.*
34 *Ob quam præcipuè caußam permitti potuit danti pecunias, vt exciperet mortem ex partu, &c. & num. 32.*
35 *Mola habet eandem caußam efficientem, quam conceptus verus: & naturalis.*

Particulares casus ac regulæ, exceptioni locum facientes.

QVÆSTIO IV.

Casus exceptioni locum facientes sub quibusdam certis classibus, ac regulis perstringere hîc operæ pretium est: nam & Medicis, & Iureconsultis multò magis ea res innotescet, & fortassè omnem dubitandi occasionem cuiuis hæc quæstio ablatura est, ita vt non nisi gratum quid vtrisque ipsorum facturum me existimem, si quam primum quod proposui aggrediar.

Possunt ergò ij casus, qui illis verbis, *Excepta morte ex partu, & caussa partus, & prægnantiæ*, excipiuntur, sub tribus classibus comprehendi iuxtà eorum verborum varietatem: nonnulli enim ex partu sunt, alij ex caussa partus, postremi ex prægnantia: quælibet autem classis potest plures regulas constituere iuxtà casuum euenientium diuersitatem, vt in quæstionis processu patebit.

Prima ergò classis, quæ casus continet ex partu euenientes, quatuor constituere poterit regulas, quarum prima erit hæc: quandocunque mulier ex laborioso partu, ac difficili decedit exceptioni locus est. Sed antequam vlteriùs progrediamur, vnum te admonitum velim, Lector quisquis es humanissime, hæc non simpliciter esse intelligenda, sed eo modo declaranda, qui in huius quæstionis calce patebit.

Quod ergò in immodicis partus laboribus, ac doloribus consueto molestioribus humores plurimum agitentur, spiritus dissipentur, & sanguis in venis inflammationem, ac præternaturalem calorem concipiat, ita vt ex ea commotione facilè vel febris acuta accendantur, vel alius quidam morbus excitetur, vt vteri inflammatio, & huiusmodi, notum est nobis Medicis, & non siluit *Gal. comm. 3. in 3. de morb. vulg. tex. 85. class. 3.* Ex his autem facilè subsequi mortem, non est, qui ambigat. Et confirmat eius rei veritatem in Sacris casus Rachelis, de qua *Genes. cap. 35.* dicebatur *vers. 17.* Ob difficultatem partus periclitari cœpit; & additur *vers. seq.* Egrediente autem anima præ dolore, & imminente iam morte &c. In quo casu vides, Rachelem ex simplici partus difficultate, & angustia obiisse, nulla alia ante-

antecedente cauſſa. Habes etiam & apud Hipp. ſimilem caſum *lib. 3. de morb. Vulg. ſect. 2. Ægr. 12.* quæ vbi cum dolore (hoc eſt cum inſigni, ac conſueto multò acerbiore dolore) maſculum eſſet enixa, febri ardente correpta obiit: ſic etiam & *lib. eod. ſect. 3. Ægr.* 14. mulier illa ex difficultate partus, & puerperij retentione obiit; & de mulieribus in Thaſo parientibus idem narrat *lib. 1. ſtat. 3. ſect. 2.* quæ quia difficulter partum ediderunt, à partu laborarunt, ipſæque potiſſimùm obierunt, inter quas ſolius Telebuli filiæ mentio habetur, quæ eadem ex cauſſa ſexta die à partu periit.

6 Poteſt verò ea partus difficultas, dolor, ac labor ex quamplurimis cauſſis prouenire: nam & ex parte fœtus, & ex parte matris, & ex parte vteri, & ex parte panniculorum fœtum inuoluentium, & ex parte excrementorum cum fœtu exire conſueſcentium, & ex cauſſis externis, & ex præcedentibus 7 morbis originem trahere. Ex parte fœtus, vt quia nimis grandis, vel caput habens magnum, vel quia debilis, vel quia non debito modo exit, vel 8 quia mortuus. Ex parte matris, vt quia nimis pinguis, vel nimis macra, vel puſilla, vel teneræ ætatis, aut nimis maturæ, aut timida, & ſic de 9 reliquis. Ex parte vteri, vt quia os habet nimis anguſtum, aut durum, vel quia cicatricem inſignem paſſus dilatari non poteſt, vel quia ore diſtorto, vel nimia laborans ſiccitate, & cætera ad 10 hunc modum. Ex parte panniculorum, vt quia vel nimis antè diſrumpuntur, quàm opus ſit, vel quia 11 diſrumpi nullo modo poſſunt. Ex parte excrementorum, vt quia diſruptis antè tempus opportunum dictis panniculis, aquæ effunduntur, & loca mulietria exiccata relinquunt: excrementa enim cùm fœtu exeuntia facilem partum reddunt, 12 & hanc vtilitatem præcipuè à Natura habent. *Pareus Chirurg. lib. 23. capitul. 12. Columb. Anatom. lib. 12.* vndè Hippocr. *in Coac. Prænot. tex. 513. & 536.* ex aquarum antè partum eruptionem malum 13 prænunciat; quod etiam *libell. de fœt. in vtero mort. ex ſect.* repetit. Ex parte cauſſarum externarum euenit etiam ea partus difficultas, vt ex nimio calore ſpiritus diſſoluente, ac diſſipante, vireſque labefactante, aut ex frigore vires conſtipante, & hu- 14 juſmodi. Ex parte præcedentium morborum, vt quia longam febrem, vel acutam paſſa eſt mulier, vel acutum alium, aut longum morbum. Inſuperque multæ aliæ cauſſæ poſſunt partum & laborioſum, & difficilem reddere, quas longiùs proſequuntur practicantes omnes: *Paul. lib. 3. ſuæ med. cap. 76. Æt. lib. 4. ſerm. 4. cap. 22. Trotula de paſſ. mul. cap. 17. Auic. 31. tertij tract. 2. cap. 21. Raſ. 22. Contin. tract. 7. cap. 1. Gordon. in Lilio. Part. 7. de paſſ. mul. cap. 16. Valeſc. in Philon. lib. 6. cap. 20. Pedemont. in addit. ad Meſuæ practicam ſum. 4. par. 4. ſect. 1. de Ægrit. matr. cap. 16. Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Pareus chirurg. lib. 23. cap. 29. Mercurial. de morb. mul. lib. 2. cap. 3. Maſſar. in ſua pract. & in Prælect. de morb. mul. cap. 12. Roderic. à Caſtr. lib. 4. de morb. mul. cap. 6. VVinrich. comm. de Monſtr. cap. 40. Marinell. de Med. mul. lib. 3. cap. 11. & alij quamplurimi*, quos 15 ne tædio lectorem afficiam omittam. quæcunque ergò harum cauſſarum (poſteriore excepta, de qua infrà cum aliis videndum) partum difficilem reddat, exceptioni locum faciet, ſi ex ea difficultate partus 16 mulier pereat.

Secunda regula primæ claſſis talis eſt: Si mulier ex abortiuo partu mortem obeat, exceptioni eſt locus: patet enim, quòd abortus ex ſui Natura majo- 17 rem multò moleſtiam, ac imminentius periculum affert, quàm partus tempeſtiuus, & teſtatur id ipſum *Hippocr. 1. de morb. mul. verſ. med.* qui, Periclitantur, inquit, magis, quæ fœtum corrumpunt, abortiones enim majorem moleſtiam, quàm partiones afferre ſolent, cujus rei rationem reddit ipſe ſubdens: Neque enim citrà violentiam abortio 18 contingit, quamobrem cùm abortus talis ex ſua Natura ſit, vt per ſemetipſum mortem accerſere poſſit, quatenus alia ſecum mala accerſit, mors ex eo proueniens dabit exceptioni locum, cujus caſus hiſtoriam vnam, aut alteram habes apud *Hippoc.* 19 *3. de morb. vulg. Ægr. 10. & 11.* quarum ægrotantium vtraque abortu in ardentem febrem lapſa, vita functa eſt, & ſimilis etiam eſt caſus Iuliæ Magni Pompeij filiæ apud *Val. Max. lib. 4. cap. 6. tit. de amor. conjug.*

Tertia regula hujuſmodi eſto: Ex editione mul- 20 tiplicis partus ſi periclitetur mulier, exceptio locum habebit: multiplex enim partus inſigniores la- 21 bores, & diuturniores dolores, tempuſque multò conſueto longius, & majorem venarum, ac vaſorum, violentioremque diſruptionem, & ſanguinis copioſiorem profuſionem affert, ex quibus etiam major parientis debilitas, & majus periculum in multiplici partu, quàm in vnico ſuccedit, vt experientia docet, & notauit *Mercurius in ſuo lib. cui tit.* la Commare, *lib. 1. cap. 23. & lib. 2. cap. 14* Iraque etiamſi quoad alias conditiones hic partus naturaliter fieret, tamen ex eo, quod non vnicus ſit, poteſt 22 non naturalis vocari: nam ſecundùm Naturæ legem homo non niſi vnicum partum edere debet, 23 vt *in tit. de Partu legit. & vitali* plenè probaui. Mors igitur ex hac cauſſa eueniens exceptionem lucro dabit.

Quarta regula: Si ex monſtroſo partu mulier pe- 24 riclitetur pro exceptione caſum facit, nam ex ſua natura monſtroſi partus maxima pericula afferunt, te- 25 ſtatur *Mercurius vbi ſub. lib. 1. & 2. & Perlin. in libello de mor. cauſſ. par. verſ. f.* & id multis nominibus euenire tradit *VVinrich. de ort. monſtr. cap. 40.* Sed quid proprie hìc pro monſtro debeat accipi, vtrum in ſenſu *l. oſtentum. ff. de verb. & rer. ſignif.* an in ſen- 26 ſu *l. Quæret. aliquis ff. eod.* profectò dubium aliquod afferre poſſet, quod omninò diluere par eſt, licet ergò de hac ipſa materia in peculiari loco nobis ſit agendum, pro nunc tamen dicamus, hìc monſtri acceptione venire omne id, quod contra formam humani generis natum eſt, vt per citatam *l. Quæret* 27 *aliquis. & per Glo. ibi.* quod tamen potiùs prodigij nomen mereatur, quàm monſtri: neque enim ſatis eſſe dixerim in hoc caſu, vt monſtrum peperiſſe 28 mulier dicatur, & ob id ea in partu periclitata fuiſſe, vt natus vel altero brachio, ſeu crure careret, vel digitum ſuperfluum haberet, vel ore eſſet diſtorto, vel oculis captus, & hujuſmodi; tales enim natos monſtri nomine etiam inſignimus, latiſſimè eo monſtri nomine accepto. Sed de his longioribus, vt dixi, Deo dante, nobis erit alibi pertractandum.

Diſtingue tamen monſtrum à mola, in mola 29 enim majus dubium eſt, an debeat facere locum exceptioni, nec ne, & ratio dubitationis eſt, quia vna ex parte conuentio contrahentium excipit mortem ex partu, cauſſa partus, & prægnantiæ; at mo- 30 lam gerens mulier nunquam grauida dici potuit, 31 neque ſi molam ejecerit, peperiſſe, aut partum

32 ejecisse dicenda est; cùm enim grauiditas sit conce-
33 ptus naturalis permanentia in vtero, Mola verò conceptus sit præter naturam, patet, quòd grauiditas res naturalis est, mola verò est morbus. *Gal.* 14. *Meth. cap.* 13. *class.* 7. cùm ergò adeò contrariæ res sint, quomodò & conceptum habens naturalem, & molatica vno eodemque grauidæ nomine ambæ denominari possunt?

34 Altera autem ex parte, cùm caussa, ob quam permissum est pecuniarum Domino, vt excipere possit mortem ex partu, & hujusmodi, ea potissima vi-
35 deatur, vt aliàs dixi, quod videretur caussam habere extrinsecam, vndè & violenta erat, profectò etiam mola videtur ex eadem caussa originem ducere, cùm tam mola, quàm verus conceptus vnam, eandemque externam habuerint caussam, coitus nimirum vsus, vt communissima fert opinio, ergò & Mola quemadmodum ipsa prægnantia locum exceptioni facere debet.

Verumenimverò cùm adhùc controuertatur, vtrum mola absque viri vsu coagmentetur, illud præcipuè dubitationem hanc adaugebit: si enim mola non potest absque viri vsu gigni, licet non ab-
36 solutè sentiam, debere facere locum exceptioni, tamen neque absolutè pronunciandum esset negati-
37 uè. Sin autem mola absque virili semine generetur, solumque muliebre etiam absque coitu concurrat, tunc omni procul dubio locum exceptioni facere
38 non debet, sicuti neq; quiuis alius vteri morbus extra prægnantiam, si ex eo mulier decedat. Sed hæc jam longioribus *in superiori tit. quæst.* 6. decisa habes. Perlinus tamen *libello de mort. causs. part.* absolutè pronunciauit, mulierem ex mola decedentem locum exceptioni facere: suam tamen assertionem neque ratione vlla, neque auctoritatibus muniuit, sola propria auctoritate contentus. Ac profectò gratis omnibus, quæ circa molæ generationem veritatem habere credit Perlinus, etiam acceptatis,
39 molam nempe ex vtroque semine generari, vt verus gignitur conceptus, existente tamen in molæ generatione virili semine debili, & ad conceptum inepto, nihilominus ejus opinio, quòd debeat locum exceptioni facere mors ex ea eueniens, maximam patitur difficultatem.

40 Siquidem cùm mola non habeat determinatum quoddam tempus, in quo edatur, si ex morbis ab ea dependentibus fieri debeat exceptioni locus, nimis
41 lata, ac longa via esset hujusmodi exceptioni, cùm aliquando decem. aut viginti annorum spatio, immò & toto vitæ curriculo mola gestetur, teste *Aristot.* 4. *de Gen. Animal. cap.* 7. *Auerr. Collig. lib.* 4. *cap.* 60. *Arnald. Villanou. lib.* 3. *Breuiar. cap.* 5. erit ergò admodum inæquale periculum accipientis, & dantis pecunias in societatem, quæ euadet ex hoc iniqua.

42 Sed his non obstantibus adhuc dubium insurgit tale, nam si periculum debet inter socios esse æquale, vt sæpè aliàs dictum est, si in morte ex mola eueniente non fiat locus exceptioni, periculum euadet inæquale; nam mulier præter ea omnia pericula, quibus subjicitur Dominus officij, subibit etiam periculum ex mola, à quo immunis erit ipse Dominus officij. Si ergò verum est id, quod *suprà in hoc titulo quæst.* 1. *num.* 62. firmauimus, nimirum exceptionem mortis ex partu, & hujusmodi ob id ad-
43 missam, vt periculum ex parte mulieris non excederet periculum alterius socij, jurè eandem ob caussam debet excipi mors ex mola eueniens.

Huic dubitationi respondeo, quòd cùm mola sit, vt suprà dixi, quidam morbus mulieris proprius, nul-
44 lam debet caussare inæqualitatem ex parte ipsius,
45 quia viris etiam aliqui morbi sunt magis familiares, quàm mulieribus. quibus adde, quòd si hæc ratio valeret, omnis casus in muliere contingens ex aliquo proprio vteri morbo (qui quamplurimis quotidiè affligitur) locum exceptioni facere deberet, quod tamen veritatem non habet, cùm dans pecunias sciens, & volens eligat currere magis periculum in persona mulieris, quàm viri, quòd si in aliquibus videatur superare periculum mulieris alterius socij periculum, hoc nihil nos mouere debet, neque parùm videatur, si periculum, quod ex partu, aut prægnantia imminet excipiatur, quòd nimis
46 excederet periculum alterius socij, in qua re potiùs æquitas quædam, quàm Iustitia attendi mihi videtur, nam in Iustitiæ rigore nulla fieri exceptio deberet, vt *in hujus tit. prin.* dicebam.

Sed jam ad alia properandum, & secundæ classis regulas adducamus, quæ casus continet, qui ex caussa partus fieri dici possunt. quinta ergò regula ta-
47 lis est: Ex retentione puerperij succedente mor-
48 te, exceptio locum habebit; magni etenim morbi ex retentione puerperij procreantur, ita firmante *Hipp. in lib. de Nat. Puer. transacto medio* in hac sententia: Nisi enim, inquit, à partus purgamentis mulier repurgetur, magno morbo tentabitur, vitæque periculum incurret, quam repetit *lib. de Nat. mul. Et secundo Prædict.* quòd si partus purgamenta simul quoque remiserint, tum ea mala omninò sunt immoderata, ac diuturna; mulieri etenim
49 multò magis officit retentio puerperij, quàm retentio menstruorum, cùm promptiùs, atque faciliùs humorum gignat illa prauitatem. *Gal. in primum de morb. vulg. com.* 3. *Aegr.* 2. *class.* 3. *& in primum Prerhet. comment.* 2. *tex.* 48. *class.* 4. *Amat. Lusit. cent.* 2. *curat.* 31. cùm ergò hæc purgatio occasione partus fiat, & si pars ipsius partus, mors ex ea
50 eueniens ex caussa partus dicenda est, & locum exceptioni facere debet, & pro hac regula est casus *Aegr.* 2. *lib.* 3. *Epidem. sect.* 3.

Notanda verò hic de puerperio nonnulla, &
51 primò quid sit puerperium, quod est purgatio, quæ
52 mulieribus à partu procedit. *Mercurial de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 1. *vers. f.* etiamsi *Aul. Gell. lib.* 10. *Noct. Attic. cap.* 2. puerperium pro ipso fœtu accepit, sed malè, vt mea fert opinio; puerpera verò dicitur recens à partu, vt habetur in *l. Quæritur. §. Puerpera. ff. de Ædil. ed.* Immò quodcunque ad partum pertinet, adjectitio quodam nomine dicitur puerperum; vndè Ouid. lib. 10. Meta.

Admouitque manus, & verba puerpera dixit. nempe verba, quæ in puerperio pronuntiantur ad adjuuandum ipsum partum.

Secundo loco notandum, quòd tempus hujusmodi purgationis non semper eodem dierum numero
53 durare solet, sed longiori vbi fœmina edita est, breuiori vbi mas, ita docente experientia, & annotantibus *Hipp. in cit. lib. de Nat. Puer. & alibi. & Arist.* 7. *de hist. Animal. cap.* 3. *& aliis omnibus*; quadre periculum, quod puerpera ex puerperio currit,
55 longiori tempore durat in editione fœminæ, quàm in editione maris.

Ab Hipp. locis citatis, & à cæteris purgationi
56 puerperij ex fœmina constituuntur duo supra quadraginta dies, ex masculo verò triginta; ex cujus auctoritate *Cagnatus in libello de mort. caus. part.* ...

concludit in his verbis: *Ergo quacunque prægnante, vel abortiente, aut post abortum, aut pariente, vel post partum defuncta, dum intra dictos dies triginta in maribus, vel duos & quadraginta in fœminis, vel si in ipso die trigesimo, aut quadragesimo secundo morbus oriatur (quibus exactis diebus jam non dicitur partus caussa morbus oriri) exceptio locum habebit.*

Ego verò à Cagnato præceptore meo libenter, si responsum attendere liceret, sciscitarer, quidnam sibi voluerit Hipp. cum locis citatis, postquam terminum durationis puerperij vtrique partui assignasset, fœminino dumtaxat, & masculino, illi quadraginta duorum dierum, huic triginta; de illo addit: 58 Extrà tamen periculum fuerit, si etiam quinque, & viginti diebus purgetur; & de hoc: Quæ tamen extrà periculum fuerit, si diebus viginti perseueret. eademque iisdem prorsùs verbis repetit *lit.* 1. *de morb. mul. vers. med.* Num ab omni periculo censuit Hipp. puerperam post prædictos terminos tutam existere, ita vt penè immortalis effecta sit? Ego 59 enim aliàs putauerim, voluisse Hipp. puerperam ab eo periculo liberatam esse ex purgatione viginti, aut vigintiquinque dierum, quod illi ex ejusdem purgationis retentione imminebat. Nam & ipse Hipp. hoc videtur innuisse, dicens, purgationem quadraginta dierum, vel triginta dierum esse, quidem & longissimam, & perfectam; eam autem, quæ 25. aut 20. diebus tantummodò perdurat, licet perfecta non sit, tamen periculo vacare. Succedente igitur post hos terminos morbo aliquo, ex quo mulier decedat, quomodò ex caussa partus illam obiisse firmare licebit, si quantùm erat ex parte ejusdem purgationis & partus, omni periculo mulier vacabat? Morbus ergò ex puerperio, & caussa 60 partus dici non potest euenisse, nisi intrà viginti dies in masculo, & vigintiquinque in fœmina succedat, vt sentit doctus, ac nouissimus practicus *Moxius lib. 3. de morb. mul. cap. 25.*

61 Quinimò cùm ratio puerperij sequatur rationem purgationis menstruæ, ita vt quæ biduo menstruatur, diebus decem & octo in puerperio purgetur, & sufficienter, vt notat *Fontanon. suæ pract. lib. 3. cap. 42.* etiam breuior terminus præscribendus videtur in his. neque si post dictos dies decem & octo, morbo aliquo prehendantur, ex puerperio illum euenisse judicandum, vt locum exceptioni faciat, nam hæ ex Naturæ præscripto longiori tempore purgari non debebant, quàm diebus decem & octo, cur ergò in insontem eam purgationem culpam reiicis euenientis mortis? Attamen ego semper ad id, quod vt plurimum fieri solet, respiciens, 62 terminos ab Hipp. præscriptos viginti, aut vigintiquinque dierum admitterem, intra quos si morbus ex puerperij culpa eueniat, & ex eo mors, locus exceptioni erit. Rationem autem, cur Hipp. extrà periculum dixerit esse, quæ viginti, aut vigintiquinque diebus purgantur, eam esse, non dubitandum, quòd vsque ad eos terminos, & non vltrà puerperia in ea quantitate, & qualitate fluant, vt siquidem retineantur, magna mala excitare apta sint, ab indè verò nihil effatu dignum fluit, vnde etiamsi retineatur, vix molestiæ aliquid puerperis afferre potest, quòd etiamsi molestare eas posset, tamen nunquam morbo lethali, aut periculoso eas exponere valebit, purgantur enim tunc solummodò humiditates quædam nullius considerationis, non autem sanguis menstruus, aut simile quid, *eodem Hipp. testante, in locis jam citatis.*

63 Amplianda porrò est hæc regula, quòd non solùm procedat in totali, ac omnimoda puerperij retentione, sed etiam in non perfecta purgatione, dummodò antè determinatum spatium viginti, aut vigintiquinque dierum fiat, vt dicendum esset in casu ab Hipp. enarrato *prim. de morb. vulg. Ægr. 4.* nam mulier illa, licet jam transacta decimaquarta à partu die benè, ac ritè purgata esset, tamen infra assi- 64 gnatum terminum purgari desiit, & ex ea retentione puerperij in morbum lapsa vita functa est, vt testatur *Gal. in comm.* licet contrà Galenum contendat Cagnatus, hanc non ex retentione puerperij, sed ex febre decessisse: vult enim febrem fuisse caussam retentionis puerperij, & sic ex febre decessisse diceretur hæc mulier. Quomodocunque tamen sit, satis illud firmasse nobis esto, quòd tam ex omnimoda puerperij retentione, quàm ex ejus diminutione eueniens morbus, & ex eo mors locum exceptioni facere debeat.

65 Sexta regula sequens est: Ex secundinæ retentione, aut difficili eductione si constet mulier periclitatam. casus pro exceptione erit; quòd enim se- 66 cundæ, multa mala inducant si retineantur diu in vtero, patet apud omnes non solùm Medicos, sed etiam mulierculas, & facit Hippocratis auctoritas *in primo morb. mul. vers. med.* testanturque practicantes omnes, de quibus etiam Macer. Medicus antiquus *lib. 2. de mat. Med. cap.* 10. sic loquitur:

Hæ si plus justo vitio cogente morantur,
Aut mors subsequitur, dolor aut qui vix toleratur.

67 Amplia quoque, vt dixi, regulam istam, vt procedat etiam in difficili ejus eductione, nam & in hoc casu mulieres plurimum exagitantur, & aliquandò ea occasione febrem concipiunt, & multa pericula incurrunt, ex quibus eueniente morte lucro non erit locus, sed exceptioni.

68 Septima regula est hujusmodi: Puerperio superfluente, & ex eo muliere decedente, pro exceptione casus hic erit. Etenim in partu rumpuntur ligamenta, & venæ quædam, quæ cum vtero continuabantur, & ex ea ruptione aliquandò sequitur maximum, 69 ac cõsueto vberius sanguinis profluuium, vel ob violentiorem ruptionem, vel ob sanguinis validiorem in venis commotionem, vel ob ejusdem sanguinis acuitatem & caliditatem, vel ob difficilem venarum, & vasorum obseruationem, & consolidationem, ex quibus caussis subsequente eo sanguinis profluuio, mulierum vires succumbunt, & facilè commoriuntur, quòd si ita contingat, pecuniæ saluæ erunt, ob appositam in instrumento exceptionem.

70 Octaua regula addi potest huic classi, quæ est hujusmodi: Si ex mala puerperij qualitate mulier in morbũ lapsa pereat, casus inter exceptos connumerandus erit, quamquam hæc regula ampliatio potiùs est regulæ quintæ. Etenim *Hipp. lib. 1. de Præd. tex. 80.* videtur hujus prauæ qualitatis puerperij maximã habuisse considerationem, ac multò majorem, quàm puerperij naturalis; de eo enim, quod non naturaliter se habet, vt si colore albidum sit, dicebat ipse: *Hoc si retineant mulieres parturientes, in maximam perniciem labuntur.* Sunt etiam quædam puerperia, quæ ob malam eorũ qualitatem, ac prauitatem, dum fluunt, possunt loca per quæ transeunt, exulcerare, ac in iis etiam inflammationem excitare, & alia mala, ex quibus mortem euenire non est difficile. 71

Tertia denique classis casus continet ex prægnantiæ culpa succedentes, quorum primus, ex quo nona regula depromi potest, subsequens est: Si graui-

ditas ex sui Natura alicui molesta præter consuetum aliarum esse soleat, & ex ejus incommodo illa pereat, casus erit pro exceptione: licet namque penè omnibus grauidis quædam incommoda, ac affectus quidam aliis præternaturales sint communes; aliquæ tamen sunt, quibus grauiditas præter prædictos affectus, morbos lęthales parit, excipit enim vterus in his virile semen veluti rem sibi omninò infestam, ac inimicam, illudque non nisi summa cum molestia retinet, quamdiu retinere conatur, tandemque coactus ejicit, & abortientes ex hac caussa mulieres maximè periclitantur: namque non aliter euenit harum fœminarum vteris, quàm quorundam hominum, seu animalium quorumcunque ventriculis, quibus interdum quoddam ciborum genus ita inimicum est, vt eo deuorato illicò in stomachi dolores, & lipothymiam incidant, neque illud concoquere vnquam valeant, quousque tandem coacti ipsum vomitu rejiciant. Sic & prædictis fœminarum vteris euenit, quibus vel particulare quoddam semen, vel quodlibet ita inimicum est, vt illud retinentes in multa discrimina labantur. Simile quidpiam narrat *Hipp. lib.* 4. *Epid.* de conjuge fratris Apemanti, ac de his disputat *in lib. de steril. vers. f. & primo de morb. mulier.* Quin & nonnullæ mulieres sunt, quæ etiamsi benè concipiant, & conceptum absque molestia aliquanto tempore retineant, omninò tamen abortiunt, nec fœtus ad perfectionem perducere possunt, quædam ob vteri angustiam, de quibus *Hip. in lib. de superfœt.* quædam, quòd tenues nimium sint, de quibus idem *Hip. Aph. sect.* 5. *Aph.* 44. ac de aliis hujusmodi *in Aph. seq. & in lib. de Nat. mul.* Sic & de aliquibus narrat idem *Hip. in lib. de septim. par.* quæ ex grauiditate, & culpa fœtus in octauo mense laborant in his verbis: *Membranæ namque dum tenduntur, & vmbilicus vellicatur, dololes matri pariunt, fœtusque pristino vinculo exolutus grauior euadit; pleraque etiam mulieres ex hoc casu insuper febre corripiuntur, quædam quoque vnà cum fœtu pereunt.* In his ergò locus exceptioni erit, quia culpa grauiditatis mors euenit, vt patet; sicuti etiam, & cum mulieres nonnullis morbis conflictatæ concipientes pereunt, vt in fluore albo euenire testatur *Hipp. lib.* 2. *de morb. mul. post principium.*

Decima regula: Si grauida morbo aliquo capiatur, qui ex natura sua lęthalis minime sit, sed tamen possit procurare abortum, & ex eo abortu mulier pereat, pro exceptione casus hic erit: sunt enim aliqui morbi, qui in aliis corporibus non sunt ex sua natura lęthales, in grauidis verò ob id lęthales euadunt, quia occasionem dant lęthali morbo procurantes abortum, ex quo lęthalis morbus aliquandò oriri potest, vt sunt exempli gratia tussis, tenesmus, & hujusmodi, qui morbi ex se omni vocant periculo, ita vt si mors succedat, non ex eo morbo, sed ex procurato abortu, qui proximior ac aptior caussa est lęthalis morbi, eueniße dicenda sit, de tenesmo verò *Hipp. Aphor. sect.* 7. *Aphor.* 27. *Mulieri*, inquit, *vtero gerenti si crebra, & inanis desidendi voluntas (tenesmum dicunt) acceßerit, abortum facit.*

Vndecima regula: Abortus ex procatarctica, ac externa caussa adueniens, si lęthalem morbum, mortemque accersat, lucro locum adimit, & exceptionem admittit: recidit autem hic casus penè cum superiori, neque enim aliàs mulier, si exempli gratia in ventrem impegisset, si lapsa esset, si saltasset, si cucurrisset, si clamasset, si ira, tristitia, lętitia, aut simili animi passione detenta fuisset, vitę periculum incurrisset; sed quia hęc omnia abortum caussare possunt, si ex ejus caussa mulier periclitetur, caussa pręgnantię mors erit, & sic locus omninò exceptioni fiet.

Duodecima, ac vltima regula: Si fœtus in vtero pereat, & is dehinc matri mortem afferat, ex culpa grauiditatis mors erit, neque enim vlteriori indiget probatione, quòd fœtus in vtero mortuus in euidentissimum discrimen, ac mortem matrem vt plurimum trahat, presertim si diutiùs in vtero commoretur.

Nota tamen, quod hic casus, & pręcedentes ex abortus, partusve caussa dici possunt: nam quoad pręcedentes nulla interuenit hęsitatio, quoad hunc verò sciendum, etiam absque eo quòd mulier fœtum ejiciat, si intrà vterum moriatur, abortum fecisse dici posse, vt ex Hippocratis sententia probat *Andr. Lauren. Anatom. lib.* 8. *quæstione* 29. cùm tamen in communi modo loquendi, abortum propriè nominemus fœtum ab vtero non naturaliter, & suo tempore, sed à pręternaturali caussa, & antè congruum tempus ab vtero ejectum, quomodocunque nascatur viuus, aut mortuus. *Fernel. Pathol. lib.* 6. *cap.* 17. *Altomar. in Praxi cap.* 114. *circà principium*, non abs re potest hic casus ex caussa pręgnantię dici.

Cęterùm illud in hisce suprà traditis regulis maximoperè adnotandum venit, eos, vt in huius quęstionis principio admonui, non ita simpliciter locum habere, quin aliquandò exceptionem patiantur. Præcipua verò, omnibusque communis exceptio ea est, quòd non habeant locum, vbi prior aliquis morbus sua natura lęthalis pręcesserit, cujus veluti germina sint ea partus, caussę partus, & pręgnantię symptomata quæ suprà commemorauimus, ita vt originaria, ac primò mouens causa subsequentis mortis morbus ille, quisquis sit, dici possit, non verò partus, caussa partus, ac pręgnantia. Vt exempli gratia, febris acuta, ac maligna fœtum ex sua natura vel interimit, vel corrumpit. *Gal. Aph. comm.* 5. *Aphor.* 30. *Auic.* 31. 3. *tract.* 1. *cap.* 1. *Philon. lib.* 6. *cap.* 20. quin etiam partum difficilem reddit, fœcundas, ac puerperium retinet, & è contrà aliquandò immodicas purgationes eas prouocat, neque absque ratione Gal. pro exemplo raro, ac inaudito celebrat casum illum 3. *Epidem. Ægr.* 13. quòd scilicet illa mulier grauida existens, & acuto morbo conflictata, tamen abortum non fecerit, quasi necessariò grauida acuto morbo laborans abortire debeat. Itaque prior, ac præcipua causa mortis in eo casu, si ea secuta fuisset, acutus morbus existimendus erat, abortio vero veluti soboles fuisset ejus morbi, & muliere illa in eo morbo defuncta, non ex abortione, sed ex acuto morbo succubuisse dicenda erat: abortio enim tunc solùm tanquam concaussa operata esset, mortem accelerando, sic & prægnantia sanationem magis, magisque impediendo.

Neque aliter dicendum esset in casibus prægnantium in thaso, de quibus *Hipp. ibid. lib.* 1. *sect.* 2. *stat.* 3. mentionem his verbis habet: *In quas vero prægnantes morbus forte incidit, hæ omnes, quòd sciam, abortionibus periclitatæ sunt*; morbus enim ille ex sua natura occidebat etiam extrà prægnantiam; nam, vt ibi enarrat, ex eo plures viri, quàm mulieres obierunt, ita vt subsequens in prægnantibus

bus abortus, tanquam effectus erat prædicti morbi, & operabatur quidem aliquid, sed solùm, vt dixi, tanquam concaussa. Quandocunque ergò morbus acutus præcedat abortum, vel dispositionem aliquam præcedentem abortum, (vt ventris, ac renum dolores, pondus, ac non consuetum frigus, & hujusmodi) vel partus difficultatem, vel puerperij retentionem, vel ejus superabundantiam, vel secundinæ difficilem eductionem, aut omnimodam retentionem, & reliqua in superioribus regulis enarrata, tunc casus pro exceptione non erunt, sed pro lucro, vt cæteri non excepti.

89

Contrà verò, si morbus acutus ad hæc suprà commemorata consequatur: nam quemadmodum acutus morbus potest esse originaria causa eorum omnium, quæ diximus, sic & horum quodlibet per se potest acutum morbum excitare. Ratio autem prædictorum est, quia semper in his casibus decidendis prima, ac originaria, principaliorque caussa est attendenda, tradunt ipsi DD. *Maluas. Consil.* 120. *num.* 56. *Vol.* 1. *Surd. consil.* 301. *num.* 36. *Vol.* 3. & *consil.* 383. *Vol. eod.* & eandem attendere Rotam in hoc ipso casu dixi *Boccac. de societ. num.* 35. & *ead. Rota in Romana societ. apud Zacch. in dicto tract. de societ. decis.* 89. *num.* 3. Vbi enim duo morbi simul concurrunt, qui vnam, eandemque causam habeant, & ad vnum, eundemque finem conspirent, vnus se habet vt principalis, alter, vt ejus morbi accidens, & vnus quidem per se erit causa mortis, alter verò ex accidenti: id enim, quod primo mouet, per se mouet, quod verò secundario, ex accidenti. *Gal. de sympt. diff. cap.* 1. *transl. med. class.* 3. Ergò vbi requiritur præcipua, ac primaria subsequentis mortis causa in prægnante, & hujusmodi, semper ea attendenda, quæ effectum per se causat, & non per accidens; si enim talis causa poterat talem effectum, mortem nimirum producere, mors superuenienti caussæ non est imputanda, quia cum, vt infra plenissimè demonstrabitur, partus, & prægnantia in casibus exceptis, vel excipiendis, debeant se habere, vt causæ immediatæ, ac per se, si prior morbus poterat caussare mortem, erat respectu ejus effectus causa per se, ac immediata mortis, subsequens autem solùm mediata, & per accidens, etiamsi priori habilior esset ad interimendum, dummodò prior, vt dixi, ad id ipsum habilis fuisset.

90 91 92 93 94 95 96

Vndè est, quòd non probatur mihi id, quod firmat Rota *in suprà citata decis.* quòd scilicet mulier magis præsumatur ex abortu decessisse, quàm ex febre: nam quod illa supponit, falsum omninò est, nimirum, quòd abortus sit causa habilior ad mortem, quàm febris: nam plures videmus ex abortu, & cum multò minori molestia saluari, quàm ex febre acuta, qualis erat in eo casu; febris enim acuta causa est, & signum perniciosissimum. *Gal. Aphor. comm.* 4. *Aphor.* 37. & *Hipp.* 3. *Epidem. tex.* 3. *Sunt autem, inquit, acutissimi, maximi, grauissimi morbi, ac præ cæteris lethales in continua febre*: abortus autem cum acutus morbus non sit, neque etiam dici potest esse debilior causa ad mortem adsciscendam, quàm febris.

97 98 99 100 101 102

Siquidem comparatione facta inter duos morbos, de majori, aut minori habilitate eorum ad interimendum, illum proculdubio habiliorem esse pronunciabimus, qui per se potest occidere, at comparatis inter se febre acuta, & abortu, febris acuta per se interimit, abortus non nisi cum comitem habuerit acutam febrem, aut cum alium quendam morbum læthalem excitarit, per se enim abortus læthalis non est, sed euadit aliquandò talis ex concomitantia aliorum morborum ac symptomatum, vt ex febre acuta, ex dolore, ex inflammatione, ex sanguinis profluuio, ex retentione puerperij, & hujusmodi; simpliciter verò non magis læthalis est abortus, si ad simplicem abortum respicias, quàm descensio inconcoctorum ciborum à stomacho, & idcircò videbis quotidiè plures abortientes absque vlla noxa permanere, & vix ex ejus molestia lecto se continere; immò si ad id, quod plurimum fit, respicere debeamus, apertissimè videbimus, ex abortu (licet sit quidem symptoma non contemnendum) plurimum tamen mulieres innoxiè se habere, præsertim si recentior sit, vt tradit *Roderic. à Castro lib.* 4. *de morb. mul.* nam non negauerim multò majori discrimine teneri eas, quæ prouectiores fœtus abortiunt.

103 104 105 106 107

Ad id ergò, quod in eadem decisione addit Rota, mortem scilicet censeri ex superueniente causa euenisse, quandò non permisit causa superueniens videri, an mors ex priori contingeret, respondeo, verum esse, quandò prior causa impotens erat ad mortem adsciscendam, vel quandò superueniens non habuit à priori immediatam originem; si etenim prior causa ex sui natura poterat interimere, & subsequens ab ea habuit dependentiam, mors priori causæ tribuenda; secùs verò, quandò vel prior causa non erat potens ad occidendum, vel subsequens ab ea non trahebat originem, vt in casu ab *Hipp.* enarrato *lib.* 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 2. de quo infrà, in quo casu posset verificari sententia Rotæ, quia febris illa, qua detinebatur mulier, de qua ibi, lenta erat, nec poterat vllo modo, vel saltem non nisi longo tempore interimere; at superueniente puerperij retentione, & ex ea febre acuta excitata, mortem obiuit; itaque in eo casu locum haberet Rotæ opinio, quòd mortis culpa in superuenientem causam, quia habilior, ac fortior ad interimendum, esset rejicienda, at non sic in reliquis, quia priori morbo existente læthali, subsequens habet se, vt effectus prioris, sic etiam & mors.

108 109 110 111 112

Vnde est, quod similiter decidi comperimus in terminis vulneris, cùm dubitatur, an quis ex vulnere, vel ex alio superueniente morbo decesserit; nam vulnere ex sua natura læthali existente, dubitationi non est locus. *Ricc. collect. decis. par.* 4. *collect.* 1456. hæc tamen in seq. quæstione dilucidiùs pertractata, Lector humanissime, habebis.

113

SVMMARIVM.

1 *Primus casus pro lucro.*
2 *Verba in principio prænarratæ historiæ apposita quid importent.*
3 *Ex iis, quæ secundùm Naturam fiunt, non causatur morbus.*
4 *Maxima differentia est inter morbum aduenientem in partu, & morbum aduenientem ex partu.*
5 *Quicunque morbus in partu adueniens vsque ad triginta dies ex partu, & ejus causa est. Contr. ibid.*
6 *Puerperio naturaliter procedente, tamen in febre maximè ardenti, sanguinem mittimus.*
7 *Secundus casus pro lucro.*
8 *Prægnantia prauos gignit humores.*
9 *Humorum accumulatio in prægnante morbosa non est.*
10 *Prægnantia res est maximè naturalis.*

Casûs pro lucro facientes.

QVÆSTIO V.

TAmetsi ex traditis regulis facillimè in cognitionem venire quisquis sit potuisset, quinam casus pro lucro facerent, nihilominùs, vt clariora euadant omnia, nonnullos casus hic ex Hippocr. Epidemiis translatos apponere decreui, vt faciliùs in veritatis notitiam venire liceat; vtque Medici, quibus nostra opinio contrariari videtur, prospiciant, qui casus pro lucro esse debeant.

1 Primus ergo enarratur in 1. *Epidem Ægr.* 11. cujus historia ita habet: Dromeadæ conjugem, postquam filiam peperisset, cæteraque omnia ritè, atque ordine procederent, postridie rigor cum febre acuta prehendit. Primò statim die præcordij dolor inuasit non sine stomachi fastidio, horrore, magnaque corporis incontinentia, neque iis, qui post consecuti sunt diebus somnum capere potuit. Spiratio magna, subitóque reuulsa, ac velut retracta fuit. Postridiè ejus diei, quo rigor cœpit, ex aluo commodè stercora processerunt; vrinæ crassæ, albæ, turbulentæ, cujusmodi esse solent, quæ subsederunt, vbi in matella multo tempore depositæ returbantur, neque subsidebant; noctu nihil dormiuit. Tertio ad meridiem, nouo suborto rigore, febris acuta prehendit, vrinæ similes, præcordij dolor, stomachi fastidium, & nausea aderant, nox difficilis fuit, neque dormiuit, sudor per totum corpus frigidus diffusus est, statim tamen rursùs ad calorem rediit. Quarto præcordij dolor aliquantùm remisit, sed vna cum capitis dolore grauitas adfuit, sopore nonnihil detenta est, nares paucum stillarunt sanguinem, lingua valdè resiccata, sitibunda fuit, vrinæ tenues, oleosæ, parùm dormiuit. Quinto siticulosa, nauseabunda, vrinæ eædem, ex aluo nihil successit, circà meridiem valdè delirauit, confestimque rursùs parum ad intelligentiam rediit, vbi surrexisset, sopore detenta est, paulùm perfrixit, nocte dormiuit, delirauit. Sexto die mane nouus subortus est rigor, celeriterque recaluit, sudor toto corpore dimanauit, extrema frigescebant, delirauit, spiratio magna, & rara fuit, paulò post conuulsionibus à capite subortis, celeriter defuncta est.

In hoc casu vides, Hippocratem, vt constaret, 3 hanc ex culpa partus non decessisse, in historiæ principio verba illa apposuisse: Postquam filiam peperisset, cæteraque omnia ritè, atque ordine procederent, vt demonstraret partum, & ad partum pertinentia naturaliter processisse, morbumque ex eorum culpa non euenisse, quomodò enim ex partu, aut ex pertinentibus ad partum aduenit morbus, si ea omnia ritè, atque ordine, hoc est, secundùm Naturę præscriptum processerunt? Num ex iis, 5 quæ secundùm naturam fiunt causari potest morbus? nequaquam. Cùm ergò in hoc casu nulla euidens culpa partus appareat, licet intrà dies puerperij defuncta mulier hæc fuerit, tamen, ex mea sententia, locum exceptioni non faceret: ego enim, vt aliàs dixi, maximam differentiam facio inter mor- 4 bum aduenientem in partu, & morbum euenientem ex partu, aut ex causa partus, quam differentiam non considerantes aliqui, omnem morbum in partu 5 euenientem etiam post triginta dies volunt ex partu, & ex ejus causa esse; cùm tamen in praxi pateat, 6 rationales Medicos contrarium tenere; quia aliquandò puerperio ritè, ac naturaliter procedente, & puerpera febre ardente, aut simili laborante, non modo sanguinem mittimus, sed mittimus etiam ex superioribus partibus, si in iis morbi causa existit, ita enim veram medendi, ac rationalem Methodum jubere probat firmissimis rationibus, multisque doctissimorum virorum auctoritatibus *Lazar in lib. de sect. Ven. in Cub. in puerper. cap. præcipuè* 8. *&* 9. & ratio est, quia neque partum, neque puerperium curamus, sed febrem, vt docet apertissimè *Fernel. in Meth. medi. lib.* 2. *cap.* 8. si ergò non curamus partum, neque puerperium, vt ipse inquit, signum est, ea omnia culpa, ac labe tunc temporis carere, morbum autem penes alias causas residere.

Secundus casus, qui pro exemplo adduci potest, enarratur *lib. eodem hist. seu Ægr.* 13. quæ licet ex eo morbo conualuerit, ponamus tamen, vt meliùs pro exemplo satisfaciat, quòd obierit, habet ergò, vt sequitur.

Mulier quædam trimestri fœtu grauida, quæ in 7 littore decumbebat, igne, hoc est, vehementi febre correpta est, statimque ex lumbis dolor inuasit. Die tertio ceruicem, & caput, circa jugulum, manumque dextram dolor occupauit, celeriter verò lingua voce defecta est, manus dextra non sine conuulsione elanguit, quale quid in partium resolutionibus, leuibusque syderationibus contingere solet; delirauit prorsùs, nox difficilis, & laboriosa fuit, neque dormiuit; ex aluo biliosa, sincera, & pauca secesserunt. Quarto linguæ vox soluta est, eorundem conuulsiones, & vndique dolores perdurabant, præcordia cum tumore dolor occupauit, somnum non capiebat, prorsùs delirauit, alui perturbatio aderat, vrinæque tenues, nec probati coloris reddebantur. Quinto febris acuta prehendit cum præcordiorum dolore, penitùs delirauit, alui recrementa biliosa erant, sub noctem sudor obortus est, & à febre vindicata. Sexto ad mentem rediit, alleuarunt omnia, ad jugulum verò sinistrum perseuerabat dolor, sitibunda erat, vrinas tenues reddidit, neque quieuit. Septimo tremor corripuit, aliquantulum soporata est; nonnihil juguli, & brachij sinistri dolor perseuerauit, cætera verò alleuarunt, ad se planè rediit. Tribus autem diebus defecit febris, ab eaque immunis visa est. Vndecimo rediit, & nouo insuper orto rigore.

gore, febris vehemens corripuit, ad decimum verò quartum diem biliosa, flaua crebra vomitione refusa sunt, obortoque sudore à febre judicatione est liberata.

Ponamus ergò, quòd ex hoc morbo mulier hæc obiisset, annue, obsecro, vndè velis morbi hujusce culpam, ac causam penes prægnantiam præcipuè, ac primariò residere, cùm nihil quicquam prægnantia mulierem illam læserit? Dices, prægnantiam in 8 caussa fuisse, vt humores praui, ac multi in ejus corpore accumulati fuerint, ex his autem morbum esse procreatum, atque hoc pacto euenientis morbi omnimodam culpam solius prægnantiæ fuisse.

9 Respondeo, quod humorum accumulatio in prægnante per se morbosa non est; alias enim cùm in omni prægnantia ea humorum aggregatio fiat, omnis prægnantia vel morbus esset, vel mor- 10 bi causa, quod falsum omninò est, cùm prægnantia, vt patet, & omnibus in confesso est, & suprà satis superque probatum, res sit maximè natura- 11 lis, morbus autem, & morbi causa res sint præter naturam, vt millies docuit *Gal.* præcipuè ve- 12 ro. 1. & 2. *Meth.* Etiamsi ergò prægnantes sanguinem habeant deteriorem, & non purum, vt *Gal. comm.* 1. *de Nat. hum. tex.* 27. fatetur, & *comm.* 3. *de morb. Vulg. lib.* 3. *Ægr.* 2. & elicitur *ex Hipp. in* 1. *de morb. mul.* tamen non minùs naturalis est illis hæc sanguinis impuritas, quàm multa non dissimilia naturalia sint senibus, in quibus quamplurima 13 comperies, quæ in aliis ætatibus præternaturam essent, in ipsis verò connaturalia sunt, & sic etiam multa aliis ætatibus sunt naturalia, quæ senibus non nisi præter naturæ institutum acciderent.

14 Incommoda igitur, & morbi, quibus pleræque prægnantium detinentur, præter naturam non sunt, sed naturales. *Vgo Senen. in art. par. Gal. cap.* 2. *par.* 2. *vers.* 2. *dubitatur. Cagnat. in lib. de mor. caus. par. circa prin.* Quamdiu verò hæc incommoda, affectus, symptomata, seu morbi, quibus affliguntur prægnantes, suum morem seruabunt, prægnans ab omni periculo immunis omni ex parte erit: nihil enim 15 in his, quæ sunt secundùm Naturam, neque formidandum, neque lethale contingit. *Hip. in lib. de dieb. decret. in princ.* quod etiam optimè demonstrabat *Plato in Timæo inf.* At si suum morem prætergrediantur, tunc naturalem statum mutantes af- 16 fectus illi in præternaturalem abeunt, & facilè occidere possunt; tunc autem majorem humorum colluuiem, ac impuritatem, quàm naturalis prægnantis status requirat, in ejus corpore aggregatam esse constabit; at ejus rei causa non fuit, neque dici potest fuisse prægnantia, ex qua nullus nisi leuis, & minimè lethalis affectus causari assolet; 17 & idcircò *Hip. in lib. de Nat. Puer.* ex cognatis morbis prægnantium (quales sunt, quos familiares vocabat ipse 3. *Epid. & Arist.* 3. *de hist. Anim. cap.* 4. & quos etiam idem *Hip.* 6. *Epid. sect.* 8. *tex.* 30. & 2. *Præd. post princ.* connaturales nominabat) nullum malum prædicit, sed ex non cognatis: Si enim, inquit, mulier vterum gerens morbo aliquo minimè cognato laboret, in partus purgatione perit, si qui ergò morbi prægnantiam conco- 19 mitentur, ij naturales morbi dicendi, vt de senectute firmabat Arist.

19 Neque dicas, id veritatem non habere ex eo, quòd prægnantia, & partus ipsam Naturam maximoperè fatigant, ac exagitant, & idcircò non posse 20 esse naturale id, quod naturam ipsam lædit: nam si multa alia, quæ maximè ex Naturæ intentione fiunt, contemplaberis, videbis etiam in his non leuiter interdum ipsam laborare, vt in dentium emissione, in menstruorum purgatione, in mictione, in dejectione, in fame, in siti, & huiusmodi; quæ ta- 21 men omnia adeò naturalia sunt, vt per ipsa Natura 22 conseruetur, quandiu naturalem morem non excedunt; sic etiam, & non aliter de prægnantia, & partu dicendum, in quibus si morbi non ex euidenti eorum culpa pullulent, non sunt illis tribuendi, neque ab illis primariam, ac immediatam causam habuisse firmandum est. Quamobrem Rotam in aliàs citata decis. non benè prorsùs judicium tulisse constat, cùm casum illum pro exceptione euenisse voluerit; nam prægnantia ibi habuit se tanquam remota causa, & clarè patuit in ea ægrotante multò majorem humorum accumulationem esse factam, quàm naturaliter prægnantiæ conueniat, vndè patet culpam morbi non fuisse penes prægnantiam, sed penes eius subiecti impuritatem, atque ea ratione casum illum pro lucro omninò fuisse: & licet sciam Reuerendiss. ac Excellentiss. D. meum Cynthium Clementem (quem aliàs honoris causa in hisce quæstionibus nominaui) in contrariam abiisse opinionem, & fauorabilem sententiam à Rota reportasse, tamen certò certiùs scio, illum pro humanitate, quam in eo semper expertus sum, non ità ægrè, vt nonnulli factitant, sustinere, vt quisquis sit pro veritate etiam contrà suam opinionem disputare possit, eiusdem veritatis indagandæ gratia; immò idipsum illi & probari, & summoperè arridere notum habeo, plerisque verò contrà præceptorum auctoritatem loqui piaculum est, nasoque suspendunt extrà præceptoris sententiam vagantem, quasi idem sit philosophari, ac præceptoris mendicatas opiniones de verbo ad verbum mente tenere, & ne latum quidem vnguem ab eis sese auertere; sed hæc obiter, licet fortassè non extrà rem, dicta sunto.

Sed iam tertium casum proponamus, qui enarratur *sept. Epid. trans. med.* & habet ita: Ad vergi- 23 liarum occasum Olympiadæ vxorem octo mensibus vtero gerentem ex casu febris acuta corripuit, lingua æstuans, sicca, aspera, pallida, oculi pallidi, corpus mortuo simile, abortu quinto die absque labore est liberata, & somnus, vt videbatur, cum sopore adfuit; sub vesperum cum excitaretur, non sentiebat, sternutamentum cienti medicamento cessit, potionem recepit, & succi ptisanæ nonnihil, potionem deglutiens aliquantulum tussiuit; vox soluta non erat, neque ipsa quicquam conualescebat, oculi demissi erant, spiratio sublimis, quæ naribus trahebatur, color prauus, sudor pedes, & crura, cùm morti esset proxima, occupabat; mortua est.

In hoc casu dubitari posset, an fieret locus exceptioni, ac profectò affirmatiuè esset decidendum, 24 non tamen ex hoc capite, quòd mors ex prægnantia contigisset, sed quòd ex vi externa, nimirum ex casu; atque idcircò hìc eum apposui: nam pone, febrem ex alia causa contigisse, quæ externa non fuerit, casus iam pro lucro esset, etiam secuto abortu, nam abortus ad febrem acutam ex sua natura læthalem esset consecuta. Possumus & hic historiam vxoris Philini apponere, quam suprà pro exceptione adduxi, Galeni sententiam secutus, qui puerperij retentionem febrem precessisse voluit: nunc autem Cagnati præceptoris mei sententiæ adhærentes,

demus, quòd febris præcesserit, dehinc ad illam secuta fuerit puerperij retentio, hac enim ratione casus pro lucro erit, qui talis est.

25 Philini vxorem in Thaso, quæ filiam pepererat, cùm ex Naturæ præscripto purgationes procederent, cæteraque leuiter haberet, decimoquarto post partum die ignis, hoc est febris vehementissima cum rigore prehendit. Huic circa exordia oris ventriculi dolor contigit, & præcordiorum dextrorum, locorum muliebrium dolores, voce defecta est, ex subdito autem pesso ista quidem alleuata sunt, capitis verò, & ceruicis, lumborumque dolores perseuerabant, somni non aderant, extrema frigida, sitibunda erat, aluus adusta, pauca demittebat, vrinæ tenues, & per initia decolores. Sexto die ad noctem multùm delirauit, rursusque ad intelligentiam rediit. Septimo siticulosa, deiectiones biliosæ in plenum, & affatim coloratæ. Octauo, nouo rigore suborto, febris acuta prehendit, conuulsiones multæ non sine dolore; multùm delirauit; glande subdita, ad desidendum exurrexit, multaque prodierunt cum bilioso affluxu; somnum capere non poterat. Nono conuulsiones. Decimo aliquantulùm mente constabat. Vndecimo dormiuit, omnia in memoriam subierunt, sed statim rursus delirauit; conuulsa autem vrinam confertim multam reddidit, rarò ab iis, qui assidebant, admonita crassam, albam, quale quid in subsidentibus vrinis visitur, quæ longo interuallo in matula depositæ returbantur, eaque non subsidebant, sed colore, & crassitudine veterini generis vrinas referebat; atque istiusmodi fuerunt vrinæ, quas videre licuit. Ad decimumquartum diem totum corpus, palpitationes occuparunt, multùm loquebatur, aliquantulùm mente constabat, sed confestim rursùs desipuit. Circà decimumseptimum voce defecta est. Vigesima obiit.

Patet in hac historia, neque difficilem partum, neque secundinæ difficilem eductionem, neque eiusdem retentionem, neque item retentionem puerperij (si Cagnato adhærere libeat) neque quicquam eorum, quæ ad partum pertinent, potuisse primùm febrem causare. Culpa ergò febris non est in partum reiicienda, & consequenter, neque culpa subsecutæ mortis: etiamsi enim retentio puerperij & febrem adauxerit, & mortem accelerauerit, tamen quia ea ad febrem subsecuta est, vt Cagnato placet, in consideratione hic non habenda, quia prima, ac originaria caussa attendi debet, dummodò 26 influat in futurum effectum, & possit mortem causare, vt in seq. quæstione plenissimè exponemus.

Ex his ergò historiis (quæ tamen pro exemplo adductæ sunt, etiamsi difficultatis aliquid nonnullis excitare possent) cæteros similes casus venari licebit, in quibus lucro, non verò exceptioni locus esse debebat, omninò enim concedendum est, dari tales casus, qui non ex partus, aut prægnantiæ primaria culpa eueniat; qui tamen euentu minimè possibiles Cagnato videntur, quasi prægnans, aut parturiens non possit ex alio morbo, quàm ex prægnantiæ, vel partus defectu interire; aut veluti prægnans, ac parturiens, si ex prægnantia, aut partu in morbos non laberentur, & interirent, omninò immortales, ac impatibiles existerent; quod an ita sit, ipse videat, iudicetque.

SVMMARIVM.

1 *Culpa mortis aliquandò tota partus, & prægnantia est, aliquandò verò non.*
2 *In quibus casibus solus partus, & prægnantia culpanda.*
3 *Duo euentuum genera in prægnante, & parturiente considerata.*
4 *Casus ex partu & prægnantia immediatè dependentes, locùm exceptioni faciunt.*
5 *Immediatam causam in omnibus attendunt Iurisperiti.*
6 *Immediata causa quid.*
7 *Caussa immediata posita, ponitur effectus, atque ea cessante, cessat effectus.*
8 *In quibus casibus partus, & prægnantia sint immediatæ caussæ succedentis mortis. Et in quibus non, num. seq.*
10 *Partus & prægnantia debent esse caussæ proximæ mortis.*
11 *Caussa proxima eadem est cum immediata.*
12 *Partus, & prægnantia debent esse caussæ finales mortis.*
13 *Caussa finalis quæ.*
14 *Omnes caussæ agunt gratia caussæ finalis.*
15 *Exemplum in casibus exceptionis. & num. 22. 24. & 28.*
16 *Caussa finalis est fons aliarum caussarum.*
17 *Caussa finalis est aliarum caussarum caussa.*
18 *A caussa finali omnia appellari conuenit.*
19 *Ob caussam finalem immediatè fit id, quod fit.*
20 *Caussa finalis non est propter aliam caussam.*
21 *Omnes caussæ sunt propter finalem.*
23 *Caussa finalis est sola caussa.*
25 *Non satis est in casibus excipiendis, vt partus, vel prægnantia sint mediatæ caussæ mortis.*
26 *Caussa mediata non meretur nomen caussæ, sed occasionis. Sic & caussa remota, num. 30.*
27 *Mediata caussa quæ.*
29 *Partus & prægnantia non debent esse caussa remota mortis in casibus exceptis.*
31 *Occasiones dicuntur paruæ caussæ.*
32 *In quibus casibus partus, & prægnantia sint remotæ caussæ mortis.*
33 *Partus, & prægnantia non debent esse impulsiuæ caussæ succedentis mortis.*
34 *Impulsiua causa cessante. non cessat effectus.*
35 *Effectus nullam habet dependentiam à caussa impulsiua.*
36 *Impulsiua caussa facit effectum solùm esse facilius.*
37 *Impulsiua caussa coadiutris dicta.*
38 *In quibus casibus partus, & prægnantia habeant se vt impulsiuæ caussæ subsequentis mortis. & num. 43.*
39 *Impulsiua caussa est caussa abusiuè.*
40 *Impulsiua caussa est semper concaussa.*
41 *Impulsiua caussa habet dependentiam semper ab alia.*
42 *Impulsiuam caussam non habent in consideratione Leges.*

Partus & prægnantia in casibus exceptionis quomodò debeant esse mortis caussa.

QVÆSTIO VI.

SEd vt magis magisque rei veritas innotescat, videamus iam ipsorum Iurisconsultorum circa eam rem definitionem; nam penes illos, vt qui Iustitiam

stitiam ministrant, plena potestas residet talia declarandi. ergò ex superioribus manifestum est, quòd partus & prægnantia, cæteraque ad illa pertinentia aliquandò ita sunt euenientis mortis caussa, vt tota culpa penes illa resideat, neque alia caussa, nisi ab eis originem habeat, ab eisque omninò dependeat, culpari possit, aliquandò verò alias caussas ad partum, & prægnantiam accedere, quæ & ipsa labefactant interdum, & præternaturalia reddunt, & præcipuam culpam enenientis mortis habent.

2 Nam nullus hoc negare potest, cùm vbi solus partus difficilis fit, vbi sola retentio puerperij, & huiusmodi quicquam agit, solus partus difficilis, aut puerpurij retentio culpanda, absque eo quod aliam caussam accusemus, etiamsi ad hæc, & febris, & dolores, & inflammationes, & similia quædam subsequantur; vbi verò febris, vel simile quid in partu, aut prægnantia primo absque vllo partus, aut prægnantiæ vitio eueniat, culpari etiam posse febrem, & huiusmodi, licet etiam partum, & prægnantiam culpa carere nolis.

3 His ita se habentibus, hæc duo euentuum genera in prægnante, aut parturiente considerata sunt, nimirum eorum vnum, quorum tota culpa ita penes partum, & prægnantiam residet, vt partus, & prægnantia solæ, ac immediattæ caussæ eorum sint, alterum verò eorum, quorum culpa (etiamsi contendas partim esse penes prægnantiam, & partum) principaliter tamen, & originariè ab alia caussa dependet, ita vt in primo genere partus, & prægnantia immediatè agant, in secundo non immediatè, sed per præcedentem morbum.

Iuxtà hanc ergò considerationem verba contractus ita intelligi debere statuerunt Iurisconsulti, vt 4 qui casus ex prægnantia, & partu immediate dependent, locum exceptioni faciant, qui verò non im-5 mediatè pro lucro essent, & non absque ratione, cùm in cæteris etiam omnibus immediatam caussam leges attendant. *l. Sed si plures. §. in Arrogat. ff. de vulg. & pup. Tiraq. in tract. cess. causs. limit.* 20. *numero sexto. Rota in nouiss. decis.* 304. *numero quinto, part.* 1.

6 Est autem immediata caussa, prout ipsi Legumperiti declarant, illa sine qua effectus sequi non potest. (omittam enim pro nunc Philosophorum, & Medicorum in hac re auctoritates) *Tiraq. eod. tract. limit.* 20. *num.* 18. *Surd. cons.* 312. *num.* 23. *tom.* 3.

7 Nam caussa immediata posita ponitur effectus, eaque cessante, cessat item effectus. *Tiraq. vbi supra num.* 1. Si ergò casus prioris ordinis accipias, vt 8 verbi gratia mulierem ex mera difficultate partus obeuntem, videbis immediatam mortis caussam fuisse eam partns difficultatem, cùm ea posita secuta sit mors, nam & ea sublata cessabat mortis effectus; at si casus secundi ordinis consideraueris & prægnan-9 tem mulierem ex acuta febre defunctam, manifestissimè comperies, prægnantiam non potuisse esse immediatam febris illius, aut mortis caussam, nam & ea posita non sequebatur mors, neque ea sublata cessabat effectus mortis, siquidem & ad febrem malignam, atque acutam subsequi poterat, quòd si dicas, febrem acutam faciliùs interficere prægnantem, quàm non pregnantem; ego nil moror, neque enim attendi debere declarant Iurisconsulti, vt infrà clarissimè patebit.

10 Præterea id ipsum apertiùs declararunt dicentes, 11 quòd in casibus exceptionis partus, & prægnantia sint caussæ proximè subsequentis mortis; est enim caussa proxima eadem cum immediata. *l. socium qui in eo* §. 1. *ff. pro socio.* ex hoc significantes id, quod sæpè iam dixi, effectus mortis in casibus excipiendis debere totaliter, & omni ex parte à prægnantia, & partu dependere, ita vt præcipuam, ac primariam originem ab illis habeant, non verò ab aliis quibuscunque caussis.

Quinimmò addiderunt, ad effectum eundem ex- 12 cipiendi debere partum, & prægnantiam esse finales caussas mortis, sumpto enim nomine finalis caussæ in eo sensu, quem ipsi suo loquendi modo intelligunt, manifestum omninò sit, quales casus excipi debeant, & quòd non omnes promiscuè: hoc enim clarè patebit, si ipsius finalis caussæ proprietates ab ipsis allatas inspexerimus, quas exemplificare in allatis casibus licebit.

Primò enim caussam finalem eam esse dicunt, 13 quæ per se infert in quemlibet effectum. *Tiraq. vbi sup. limit.* 1. *num.* 25. & meritò, quia eius gratia omnes caussæ agunt. *Arist. Moral. Nicom. lib.* 1. *cap.* 7. 14 Vides autem in casu illius, quæ ex sola difficultate partus obit, eam partus difficultatem per se inferre 15 in mortem, in prægnante verò, quæ ex acuta febre obit, prægnantiam non per se inferre, sed per accidens, ac mediante febre; ergò prior casus, vbi difficultas partus fuit finalis caussa mortis, erit pro exceptione secundus nequaquam, quia prægnantia finalis caussa ibi non est.

Secundò finalem caussam dicunt esse fontem alia- 16 rum caussarum. *Bald. in l. Eam quam. C. de fideicom. versic. venio ad notat.* & rectè ob id *Tiraq. ibid. limit.* 17 1. *num.* 5. dicebat, eam esse aliarum caussarum caussam, quamobrem iure merito ab ea omnia appellare conuenit, cùm sit dignior omnibus caussis. 18 *Aristot.* 2. *de Anim. tex.* 133. *& ibi Auerr. in comm.* ob eam ergò immediatè fit id, quod fit. *Tiraq. limit.* 19 13. *num.* 9. nam ea non est propter aliam. *Auerr.* 3. 20 *Metaph. tex.* 8. sed aliæ propter illam. *idem* 3. *eius-* 21 *dem tex.* 3.

In casu ergò difficultatis partus, ea difficultas fons 22 est, & origo eorum omnium, quæ subsequuntur, vt doloris, febris inflammationis, deliquij, & huiusmodi; contrà in febre acuta prægnantem obsidente prægnantia per se non est caussa febris, sed febris est quidem caussa per se mortis, quemadmodum & eorum omnium quæ eueniunt, fons est, & origo, vt abortus, delirij, aliorumque omnium symptomatum, quæ & febrem concomitantur, & ægros ad interitum perducunt.

Tertiò finalem caussam eam propriè dici affirmant, 23 quæ sola caussa est, non autem concaussa. *Tiraq. vbi sup. limit.* 22. *num.* 3. In casu verò difficultatis 24 partus vides, eam fuisse per se solam caussam, in febre in prægnante vides, quòd etiamsi prægnantiam accuses, tamen sola caussa non est, sed concaussa, quia à febre acuta primò, ac per se dependent omnia, quæ in prægnantiam reiicis.

His quoque non contenti Iurisconsulti, vt in re dubia nihil relinquatur, quod obscurum remaneat, postquam declararunt, verba contractus debere intelligi, vt suprà diximus, nimirum, vt partus, & prægnantia sint in casibus excipiendis caussæ immediatæ, proximę, & finales mortis, id ipsum magis patefecerunt dicentes, non satis esse in prædictis casibus, vt partus & prægnantia sint caussę mediatę, cùm tales non mereantur nomen caussæ, sed po- 25 tius occasionis. *Mohed. decis.* 6. *aliàs* 3. *de præ-* 26 *bend. numero* 2. nam caussa mediata est, quæ non

27 per se, sed per aliud operatur, vt patet. in casu ergò 28 difficultatis partus illa per se operatur, in febre acuta prægnantis, prægnantia per se non operatur, sed mediatè, & occasionis potiùs nomen sibi vendicare debet, quàm causæ.

29 Secundò addunt, quòd non debeant esse caussæ 30 remotæ; nam & hæ occasionis nomen merentùr potiùs, quàm causæ. *Tiraq. vbi sup. limit.* 20. *num.* 3. *&* 31 *limit.* 13. *num.* 8. occasiones autem ob earum agendi insufficientiam vocabat *Gal. comm.* 1. *in* 3. *de morb.* 32 *vulgar. Aeg.* 3. *tex.* 15. *& comm.* 3. *eiusdem tex.* 22. paruas caussas, quasi insufficientes ad effectum producendum, quemadmodum ergò in priori casu partus difficultas est caussa proxima, sic in posteriori prægnantia est caussa remota, occasionem potiùs præbet morbo, quàm verè illum causset.

33 Denique nolunt admitti Iurisperiti inter casus exceptionis eos, in quibus partus, prægnantia, & huiusmodi, habent se vt caussæ impulsiuæ morbi, aut mortis, cuius quidem caussæ multas assignant proprietates de directo proprietatibus finalis caussæ oppositas, vt videre potes.

Nam quemadmodum finali caussa cessante, cessat 34 effectus; ita contrarium euenit de impulsiua. *Glo. in l. Cum ancillam. C. de condit. ob causs. dat. Glo. Instit. de milit. testam.* §. *Illis autem. Cagnol. in Auth. ex causs. c. de lib. præt. num.* 79. *Tiraq.* qui quam plurimos citat in sæpè allegato *tract. limit.* 1. *num.* 1. *Castrac. de societ. cap.* 18. *num.* 16.

35 Secundò, sicuti effectus dependet à finali caussa, cùm ea sit caussa principalissima, sic è contrario nullam habet dependentiam ab impulsiua, nec in ea fundatur. *Tiraq. limit.* 1. *num.* 3. *Castracan. ibid.*

36 Tertiò, finali caussæ effectus immediatè succedit, vel est in proxima potentia vt succedat (hoc enim satis est ad constitutionem eius caussæ) Impulsiua verò solùm facit eum esse faciliùs, & nihil operatur præterquam ad benè esse. *Tiraq. vbi sup. limit. ead. num. ead. & num.* 88. *Castrac. de soc. vbi sup.* quamob- 37 rem *Gal. in Introd. cap.* 8. talem caussam coadjutricem appellauit, quam quidem morbum sua virtute efficere non posse dicebat, sed alteri auxiliari. Plato verò in *Dialog. de Regno ante med.* non secùs ac Gal. hanc caussam adiuuantem nominat, & non caussam, sed potiùs concaussam.

38 In propositis verò casibus vides partus difficultatem per se mortem accersere, prægnantiam verò non, sed tamen auxiliari morbo, seu aliis quibuscunque causis, ex quibus dependeat morbus, quin etiam ad partus difficultatem vides effectum vel immediatè succedere, vel esse saltem in proxima potentia vt succedat; ad prægnantiam verò non, sed operari tantùm, vt effectus ille faciliùs eueniat.

39 Quartò, sicuti finalis caussa est propriè, ac verè caussa, & idcircò eam primam, ac maximè principalem dicebat esse *Gal. de causs. Procat. capite* 1. *vers. fin. class.* 3. sic impulsiua abusiuè caussa est. *Tiraq. vbi proximè num.* 5.

40 Quintò, caussa finalis est sola caussa, impulsiua verò est solummodo concaussa, impellens fouens, & irritans finalem, facitque, vt suprà dixi, tantùm ad benè esse.

41 Vltimò, caussa finalis à nulla alia caussa dependentiam habet, sed cæteræ omnes ab ipsa, impulsiua 42 semper subsequitur ad aliam caussam, & ab ea dependentiam habet, vndè iure merito eam in consideratione non habent Iureconsulti, sed finalem. *Tiraq. vbi supra num.* 3. *Maluas. cons.* 126. *num.* 81. *vol.* 1. *Menoch. cons.* 41. *num.* 16. *Tom.* 1. *Gratian. discept. forens. cap.* 558. *num.* 23. *tom.* 3.

43 Itaque in difficultate partus facilè vides eam difficultatem fuisse propriam, ac primariam mortis caussam, in casu verò prægnantis ex febre decedentis vides, prægnantiam propriè non fuisse caussam mortis, sed febrem: sic in priori casu difficultatem partus fuisse solam caussam, atque à nulla alia originem habuisse, vnde ea mereri debet nomen finalis caussæ, in posteriori verò prægnantiam fuisse concaussam, & si quid operata est ita vt caussæ nomen mereatur, tamen non mereri finalis caussæ nomen, attenta Iurisperitorum in hac re declaratione.

SVMMARIVM.

Casus aliqui dubij proponuntur, ac resoluuntur.

QVÆSTIO VII.

Qvamquam vniuersalibus illis regulis suprà in quæst. quarta traditis, ac deinceps historiis, quas in quæst. quinta enarraui, omnes casus penè euentu possibiles comprehendi possunt, tamen quia in particularibus solent plurimùm ita variari, vt dubium excitare leui negotio possint, vt illud omnimodè diluamus, nonnullos insuper casus hic proponam, qui pro reliquorum regula inseruiant, & ex 1 quibus, si qui alij dubij existant, facilè decidantur.

Primus casus proponitur à *Cagnoto in libello sæpiùs citato de mort. cauſ. part. in fin.* & est hujusmodi: Mulier ex vtero laborans concipit, & abortu, vel partu secuto, ex eodem morbo in partu secuto, vel abortu perit; dubitari potest hic, num exceptioni, vel lucro locus dandus sit. Ponamus autem casum de quo Hipp. *lib. 2. de morb. mul.* nimirum, quòd mulier aliqua fluore muliebri dicto laboret, & concipiat, ac in partu pereat, vt euenire tradit Hipp. in his verbis: *Quòd si vtero conceperit, morbus reuertitur, quo casu perit.* (licet non dixerit hîc Hipp. eam in partu perire, sed quandocunque ex ejus morbi reuersione.)

2 Respondet Cagnatus, quòd hic casus est pro exceptione, vt omnes apud ipsum sunt, & rationem esse dicit, quia prior morbus, seu causa insufficiens erat ad adsciscendam mortem, & ideò non esse attendendam concludit.

3 Nota, quòd cum proponitur mulier ex vtero laborans, quæ concipiat, proponitur quid euentu 4 valdè difficile, non enim solent prægnantes fieri mulieres infirmæ; notissimum est nobis Medicis, & fir-5 mant etiam ipsi Iurisconsulti. *Rota in Romana societ. offic. Ven.* 11. *Ianuar.* 1619. *coram Cardin. Sacrato*, quod multò magis procedit, vbi ex vtero sint infirmæ, quod apud nos probatione non eget, & faciunt multæ Hipp. auctoritates in libb. ad mulieres pertinentibus, & *Aphor. lib. 5. Aphor. 62.* & aliæ, quas hic adducere minùs necesse est; neque enim proponit Cagnatus morbum ita leuem, quin non potuerit longo saltem spatio interficere; sit tamen quomodocunque casu eueniente, licet euentu sit 6 difficillimus, locus exceptioni fiet, propter eandem causam, quam affert Cagnatus.

7 Secundus casus affertur ab eodem Cagnato ibidem, & habet, vt sequitur: Mulier ex partu, aut prægnantia morbum aliquem contrahit, & ex eo optimè, ac omni ex parte sanata, aliquantò dehinc interjecto spatio, in eundem morbum recidit, & ex eo deniquè perit.

8 Respondet Cagnatus, quòd, nisi constet adue-9 nisse nouam causam, exceptioni debeat esse locus in hujusmodi casu. Ego in contrariam sententiam venirem, licet multùm vrgeat apud me præceptoris mei auctoritas; ratio autem est, quia quemadmodum, vt ipse inquit, difficillimum est probare non aduenisse nouam causam, ita, inquam, facillimum est probare, aduenisse; & tamen etiamsi probari posset, nullam accessisse nouam causam, non imputandus esset partus, aut abortus subsecutæ mortis, quia in eo casu partus, & abortus essent solummodò causæ remotæ, neque operarentur vt proximæ, & sic in consideratione non essent habendæ: nam & ipse Cagnatus fatetur, partum, & prægnantiam respectu posterioris morbi esse remotiores causas.

10 Et aduerte, quòd si ponis posse accedere nouam causam, ea aduenta, nunquam morbus poterit 11 dici ex recidiua contigisse: nam morbus, & recidi-12 ua habent vnam, atque eandem causam, quia recidiua fit ex reliquiis præcedentis morbi. *Hipp. Aph. lib. 2. Aphor. 12. & 2. de morb. vulg. sect. 3. Auic. 2. 4. tractat. 1. cap. 95.* Et ex Iurisconsultis *Ripa in tract. de pest. partic. 2. partis vltimæ num.* 140. vndè idem 13 morbus dicitur facere recidiuam. *Hipp. de Int. affect. in princip.* Morbus enim, inquit, reuersionem faciens magis, quàm ab initio vrget.

14 Potes ergò ex his in proposito casu distinguere, si libet, nam si ponis quòd secundus morbus sit propago, & germen prioris, ita vt Recidiuæ nomen 15 mereatur, tunc aliquod dubium ex hoc casu insurgere posset; sin minùs, locus dubitationi nullus erit: nam videtur in casu, quòd secundus morbus esset prioris recidiua, originariam causam mortis fuisse partum, & prægnantiam; his enim ablatis, mors non successisset; & tamen hoc non tolleret omnem difficultatem, quia respectu prioris morbi partus, & prægnantia essent quidem originariæ, ac proximæ causæ, sed respectu posterioris minimè; immò eo ipso, quòd ponis, hanc sanatam fuisse, adimis omnem vim efficientis causæ partui, abortui, aut prægnantiæ, cessatque omnis earum causarum in futu-16 ram mortem influxus, & ex necessitate, si dicis esse sanatam, debes concedere aduenisse nouam morbi causam, neque enim sanatum dici potest id, in quo reliquiæ antecedentis morbi adhúc conseruantur.

Sed dices, quandonam secundus morbus debet dici nouus, aut quandò prioris recidiua? Respondeo, quòd recidiuæ cognitio ex quatuor potissi-17 mùm rebus habetur, ex modo scilicet solutionis prioris morbi, & ægrotantis statu inter vnum, & alium morbum, ex tempore, quod intercedit inter priorem & posteriorem ægritudinem, & ex specie ipsarum ægritudinum.

18 Ex modo solutionis prioris morbi conjicitur, an posterior sit recidiua, nec ne: nam si prior morbus absque vlla crisi, & euacuatione, arte, vel natura procurata solutus sit, suspicari licet, ne posterior sit ejusdem causæ soboles, cujus erat prior, facit *Hipp. auctoritas loco suprà allegato in Aph. Gal. lib. 1. de dieb. decretos. cap. 1. in princ. class. 4. Cels. lib. 2. cap. 6.*

19 Ex statu ægrotantis antè aduentum posterioris morbi comprehendimus facillimè, an recidiua sit, nec ne. Si enim æger à priori morbo alleuatus quidem videatur, tamen adhúc aliqua non naturalis caloris vestigia, & frequentiæ pulsus remanere videantur, si appetentia languida adhúc sit, si nausea, vel vomitu molestetur, vel appetentia bona existente, & ægro benè comedente, corpus nihil proficiat, sed extenuatio à priori morbo contracta persistat, talis malignè relabitur. *Hippocr. in Coac. prænot. tex.* 127. Item si animo adhúc æger dejecto sit, ac remisso, si facies, & palpebræ tumidæ appareant, si sanorum munia obire minùs possit, sed ægrè ambulet, recidiua timetur, etsi morbus sebsequatur, recidiua prioris dici debet: nam ea omnia recidiuæ signa ponuntur *à Ras. 34. Contin. tract. 1. cap. 1. ab Auic. loco suprà citato, capite 96. & ex Iureconsultis à Rota in nouiss. parte prima, decis. 701. numero tertio.* debet enim quis ita sanatus

esse, tanquam si nunquam ægrotasset, & in pristinum, naturalemque statum rediisse, vt *l. Quod sanatum. ff. de Ædil. edict. Gal. 9. Meth. med. cap. 15. class. 7.*

21 Porrò ex tempore, quod est inter vnum, & alium morbum, assequi etiam possumus, sitne posterior prioris recidiua; si enim tempus intermedium non sit multum, facilè suspicari possumus, immò pro certo habere, si cętera consentiant, vltimum morbum esse prioris recidiuam. *Ripa in tract. de pest. partici. Med. num.* 140. *cum ibi citatis. Rota vbi supra num.* 4. & jurè dicente *Auic. vbi suprà*, quòd reliquiæ prioris morbi citò faciunt recidiuam. & antè illum *Hipp.* 2. *Epid sect.* 1. *text.* 23. *&* 6. *sect.* 3. *tex.* 31. vlcera quæ fiunt, & tubercula judicantia febres, quibus hæc non fiunt, jucicationum sublationes; quibus intus relinquuntur, certissimæ & citissimæ recidiuæ. Neque in casibus ab Hipp. enarratis *in lib. de morb. vulg.* recidiuam vsque duodecimum, aut decimumquintum diem protractam comperies; licet, permanentibus signis nuper enarratis, etiam vltrà mensem protrahi posse non dubitem, plurimùm tamen tanto tempore tardare non consueuit.

23 Deniquè ex ægritudinum specie conjici id ipsum potest, non tamen ex eo solummodò, quòd posterior morbus sit ejusdem speciei cum priore; quia potest posterior morbus esse contrariæ speciei, vt si prior erat febris ardens, quæ morbus calidus est, posterior poterit esse hydrops, qui frigida ægritudo est: nonnulli enim morbi in contrarias dispositiones ægros trahunt, ita docente experientia, ac firmante *Hipp.* 2. *Epid. sect.* 1. *& Auic. vbi suprà cap.* 100.

26 Nec tantùm valet ea præsumptio, quod subsequens morbus ideò præsumatur recidiua prioris, quia eadem accidentia atque symptomata hic atque prior habet, quantùm voluit *Rota vbi sup. num.* 5. potest enim subsequens morbus esse ejusdem naturæ cum priore, & non habere eandem causam, & sic non esse prioris recidiua, quia recidiua, & morbus habent vnam, eandemque caussam, vt suprà firmatum est; potest quoque & posterior morbus, vt dixi, esse contrariæ speciei cum præcedenti, & tamen esse prioris recidiua, quia ab vna, eademque causa originem ambo ducent.

Ac prior quidem conclusio (nam posterior jam in propatulo est) exemplo patere potest: Nam pone mihi virum ex febre ardente laborantem, ob id quòd plurimum, & supra consuetudinem se exercuerit, quem finge septima per sanguinis hæmorrhagiam ex naribus criticè fuisse sanatum, & omni ex parte conualuisse, dehinc calidorum ciborum vsu, & meri potu, paucis interjectis diebus, in eandem febrem ardentem recidat, hæc quidem non erit prioris recidiua, sed erit omninò nouus morbus, licet idem specie sit; diuersam enim habet caussam, & ex noua humorum biliosorum, vel biliosi sanguinis aggregatione procreatus erit; nam causam prioris morbi cessasse, probat critica illa euacuatiò, & omnimoda ex illa morbi alleuatio, ac perfecta sanatio: nouam vero caussam irrepsisse, errata in victu probare possunt, neque enim dubium est, ex eis nouam fuisse bilem in corpore aggregatam, quæ vel ob multitudinem, vel ob dispositionem putrescens in venis, vasisque magnis cordi proximis, nouam accenderit febrem.

31 Declaranda ergò veniunt prædicta, ac limitanda: nam siquidem nouam causam constet aduenisse, & æger ex priori morbo perfectè non reconualuerit, si posterior morbus accedens sit ejusdem speciei cum priore, faciet maximam recidiuæ præsumptionem cæteris adjunctis adminiculis; sin autem sit quidem ejusdem speciei, sed vel constet accessisse nouam caussam, vel cæteræ conjecturæ desiderentur, non sic temerè in hoc casu pronunciandum erit.

Tertius casus, de quo dubium aliquod intercedere posset, talis est: Grauida mulier morbo aliquo salutari laboret, vt exempli caussa simplici, ac leui tertiana, nullo concomitata symptomate, dehinc partus sequatur, ac febris ita irritetur, vt ex simplici, & benigna, & intermittente, continua, ac maligna euadat, tandemque mulierem ad interitum perducat. Hic casus, licet penè idem sit cum priori, habet tamen aliquid peculiaris speculationis; dico ergò, quòd facit locum exceptioni, & comprehendi potest sub regula decima; prior enim morbus ex sua natura salutaris mortem non poterat afferre, quia tamen humores in motu erant, adueniens partus hunc ipsum motum irritauit, & ex eo morbus exacerbatus, ex salutari læthalis euasit, fortasè absque ea causa superueniente non nisi salutaris permansurus.

Sed instabis, dicens: Nonne absque partus aduentu poterat tertiana etiam in alio subjecto ex intermittente, ac leui fieri continua, ac maligna, & ægrum è medio tollere? quomodò ergò absolutè illud pronunciaré licet, quòd tota mortis culpa penes partum resideat? Respondeo, dubium non esse in quouis subjecto potuisse tertianam febrem ex leui, & intermittente, grauem, ac continuam euadere, & ægrum occidere, tamen quia hic habemus euidentem caussam irritationis ipsius morbi, qui aliàs, quantùm ad ejus naturam spectat, salutaris esse solet, frustrà alias ejus rei causas inuestigare tentaremus, facit decisio *Rotæ diuers. num.* 701. *in nouiss. part.* 1.

Dubitandi quoque ansam præbere potest sequens casus, qui in horum numero quartus est, & cui similis historia apud *Hipp. habetur Epid. lib.* 7. *de Simi conjuge.* Si ex partu, aut prægnantia mulier in morbum chronicum labatur, ex quo longo post spatio extra partum, aut prægnantiam decedat, an pro exceptione casus sit. Respondeo, quòd si secundùm rei naturam sententia ferenda est, cùm priorem, ac originariam morbi causam sapponamus in hoc casu fuisse ex partu, aut pregnantia, exceptio locum habere debet. At si æquitas respicienda est, & fraudis occasio tollenda. *l. Quod si Ephesi. §. in summa. ff. de eo quod certo loco. l. In omnibus ff. de reg. Iur.* (parcant humanissimi Iurisconsulti, si Medici terminos transgredior) pro lucro in hoc casu sententiam ferrem; fraus enim hic latere potest; nam cum licuerit pecuniarum domino per longum temporis interuallum, quo hæc mulier ægrotauit, eas ab eo periculo eximere, & tamen neglexerit, suspicionem præbet, ne fraudulento animo hoc egerit, vt, pecuniis saluis existentibus, fructus perciperet, cùm in hoc casu semper dare potuerit de exceptione; itaque videndum, an hoc æquitati consonum, aut dissonum sit.

Quintus casus: Ponamus, quòd mulier aliqua menstruorum retentione laboret, ex qua in morbum aliquem incidat longum; cùm tamen hæc se grauidam esse putaret, nullo modo curata est, sed morbo permanente, grauida fiat, dehinc putans se septimestrem,

strem, aut prouectiorem fœtum gerere abortiat, pateat verò abortum solummodò bimestrem, trimestrem, aut recentiorem esse, ex abortus denique occasione prior morbus irritatus illum è medio tollat.

40 Videtur prima fronte, quòd hic casus debeat esse pro exceptione: nam ex abortu oginem habuisse mortem patet, cùm tamen originaria caussa morbi, 41 qui occidit mulierem, fuerit menstruorum retentio, quæ simul etiam abortum procurare potuit. Itaque cùm prior morbus ex prægnantia non esset, & secundus originariam caussam habuerit à priore, immò fuerit ejus fructus, ac germen, abortus habet se tanquam caussa impulsiua: neque enim suppono, quòd ille morbus etiam extrà abortum non potuerit longo tempore occidere, casus tamen euentu rarus erit, vt de priori dicebam, & difficultate non carebit.

42 Deniquè ponamus, quòd grauida, parturiens, aut puerpera ex procatarctica caussa absque vlla prægnantiæ, partus, aut puerperij culpa in morbum labatur, ex quo pereat etiam intrà puerperij termi-43 num, aut in ipsa prægnantia, vel partu. Dicamus in hoc casu non esse locum exceptioni, eo quòd morbus partui, aut prægnantiæ imputari non possit, nec puerperio, habet enim euidentissimam caussam, & ita expresè tenet *Valles. Contr. Med. libro decimo, capite quarto.*

44 Cum verò ob particularium casuum multitudinem possint hæc in infinitum variari, impossibile omninò est, vt hic omnes casus dubij apponantur; quamobrem superiores adduxisse sit satis, ex quibus, si vnà etiam suprà traditæ regulæ, ac historiæ in considerationem adhibeantur, facilè de quocunque sententiam ferre licebit.

SVMMARIVM.

1 *Per ea verba,* Excepta morte partus, *&c. quos casus intelligi voluerit Cagnatus. & num. 3. confutatur num. 14.*
2 *Partus & prægnantia nunquam sunt causa mortis, quia res sunt maximè naturales. refellitur num. 4. declaratur num. 5.*
6 *Nulla corporea actio animali obest, quamdiu naturaliter fit.*
7 *Omnis res naturalis, cùm præter naturam euadit, est causa morbi, vel mortis.*
8 *Morbus ex quibus eueniat.*
9 *Sanitatem procurantes, res præternaturam in naturalem statum reducimus.*
10 *Morbus, & sanitas circà idem versantur, & numero sequenti.*
12 *Partus & prægnantia, licet res naturales sint, possunt præternaturales euadere.*
13 *Omnes morbi non sunt proprij partus, & prægnantiæ, licet in partu, & prægnantia eueniant.*
15 *Partus, & prægnantia humores prauos gignunt, vel irritant.*
16 *Prægnantes sanguinem habent deteriorem.*
17 *Partus, & prægnantia semper culpa participant in eueniente morbo. contrarium num. 22.*
18 *Non quotiescunque culpari potest partus, facit exceptioni locum.*
19 *Non semper partus, & prægnantia eodem modo causæ sunt euenientis morbi. declara vt numero sequenti.*
21 *Semper prima causa culpanda.*
23 *Prægnantes cibo, & potu pinguescunt.*
24 *Partus, & prægnantia plurimis prosunt.*
25 *Magis sanæ sunt mulieres fœcundæ, quàm non fœcundæ.*
26 *Cur partus, & prægnantia tot mala afferant.*
27 *Incommoda prægnantiæ, & partus, defectus naturales sunt, non morbosi.*
28 *Prægnans, & puerpera sanæ sunt. contrarium num. 30. dic vt ibid.*
29 *Prægnantia assimilatur ciborum concoctioni.*
31 *Causa morbi præter naturam est.*
32 *Partus, & prægnantia sunt oblæsiones operationum. contrarium ibid.*
33 *Partus, & prægnantia adducuntur ab Hipp. pro morborum causis. reprobatur num. 34. & 37. Vide num. seq.*
36 *Hipp. cùm quid pro morbi causa adducit, particula,* Ex, *vti solet.*
38 *Dies critici à partu numerantur. rebrobatur numero 41. declara vt num. 42.*
39 *Causa morbi à partu instat, sed latitat ad triginta dies.*
40 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur, quibus judicantur morbi.*
43 *Sanitas, & vita eodem modo, iisdemque diebus judicantur, quibus judicantur morbi.*

Argumenta in contrarium objecta proponuntur, ac resoluuntur.

QVÆSTIO. VIII.

Svperest, vt argumentis, quæ contrà nostram opinionem adducuntur, satisfaciamus, licet & ex superioribus satis superque satisfactum sit; tamen hic magis peculiariter id ipsum agere nec superfluum, nec abs re mihi videtur. Primò ergò Cagnatus præceptor meus, cùm vim eorum verborum, quæ in societatum contractibus apponuntur, explanare vellet, nimirum, *Excepta morte ex partu & causa partus,* conatus est demonstrare, iis verbis comprehendi quoscunque casus, qui in partu, aut 1 prægnantia eueniant, nec nisi de vnoquoque qualisqualis sit, aut quamcunque habeat caussam, ea verba intelligi posse; quòd si ea sententia Iuri & Iustitiæ non satisfaciat, vel ea verba secundùm prædictam sententiam intellecta minus Iustitiæ consona esse videantur, à Legibus, ac statuentibus hæc in meliùs commutanda esse definiuit.

Dicebat enim, quòd cùm partus & prægnantia 2 res sint maximè naturales, nunquam fieri possunt mortis causa. Ea igitur verba de morte ex partu, aut prægnantia euenire, intelligi non possunt, quia ex iis nunquam causatur mors, ergò de morte intelligenda sunt, quæ ex morbis ad partum & præ- 3 gnantiam accedentibus originem ducunt, vndè est, quòd necessario, attentis illis verbis, omnis casus mortis in prægnante, aut parturiente eueniens exceptioni locum dabit.

Huic argumento & abundè satis suprà *quæst. 2. à num. 8. ad plures seqq.* satisfeci, & nunc etiam iis, quæ sequuntur, ab illis quæ inibi adduxi non dissidentibus, pleniùs satisfaciam. Dico ergò, quòd 4 partus res quidem naturalis est, si consideretur prout est actio quædam à Natura instituta ad expellendum fœtum, vt mictio ad expellendam vrinam, & hoc modo, hoc est in abstracto, in sensu diuiso, seu

ſeu extrà rem ſumptus naturalis res eſt, & à Natura intenta, at in concreto, & in ſenſu compoſito, aut in particulari ſumptus aliquandò naturalis eſt, ali-5 quandò non naturalis; cùm ergò dicis. partus, quia res eſt naturalis, non poteſt occidere, non vides, te confundere terminos, & quandò dicis partum rem eſſe naturalem, ſumere illum vniuerſaliter, quando autem concludis, eum non poſſe occidere, ſumere illum in particularibus, prout in hoc, aut illo indiuiduo reperitur, & ſic, etiamſi antecedens veritatem habeat, conſequens tamen falſum eſt.

Nam quemadmodum nulla actio, aut functio na-6 turalis, quatenus, & quouſque naturaliter fit, vt aliàs dixi, poteſt animali obeſſe, aut morbum, vel 7 mortem cauſare, ſic & partus, & prægnantia; ſed quemadmodum cæteræ omnes res naturales. cum in præternaturalem abeunt, poſſunt eſſe, & cum effectu ſunt cauſæ morborum, & mortis, ſic etiam & 8 partus, & prægnantiæ: nam mors ex morbo depen-9 det, qui à rebus naturalibus originem habet, cum præter naturam euadunt, & idcirco cum ſanitatem inducere volumus, propoſitum eſt, quæ præter naturam ſunt, in naturalem ſtatum reducere. *Gal. in lib. Hipp. de art. tex.* 7. quid ergò, obſecro, curamus nos cum partus difficilis fit? an aliam vllam rem præter partum? partus ergò præter naturam euaſit, & id-10 circò ex difficili illum facilem reddere ſtudemus, 11 morbus enim & ſanitas circa idem verſantur. *Gal.* 1. *Meth. cap.* 7. *claſſ.* 7. ejuſdemque rei datur morbus, cujus datur ſanitas; dum enim ſalus paritur, morbi quoque, & ægritudines parti ſunt, vt *Gell.* dicebat *libro ſexto cap.* 1. ex quibus manifeſtum fit, 12 quòd illicò atque ponis, prægnantiam & partum res eſſe naturales, debes concedere, poſſe fieri præter naturam, & morboſas; ac mortem ex propria læſione, vt proximæ, & efficientes cauſæ, gignere, vt cæteræ res omnes naturales.

13 Non ergò omnes morbi in partu & prægnantia euenientes, ſunt partus, & prægnantiæ morbi; neque partus, & prægnantia ita res naturales ſunt, vt morboſæ nunquam efficiantur, & non poſſint cauſare mortem; ſed aliqui morbi propriè, ac primariò ex 14 ipſis, vel per ipſa cauſantur, vndè ea verba *Excepta morte ex partu, & prægnantia*, non de omni morte intelligenda, ſed de ea tantùm, quæ ex ipſis immediatè procedit.

Conantur alij probare, (quod de directo ſuperiori Cagnati aſſertioni contrariatur) partum, & prægnantiam in omni mortis euentu ita eſſe ejus mortis cauſſam, vt ab ejs ſolummodò dependeat, & ſic in omni caſu dari locum exceptioni volunt. Vtun-15 tur autem ſequenti argumento, & alij, de quibus infrà: Partus, & prægnantia prauos humores vel generant, vel generatos irritant, ægros periculo majori exponunt, morbos ſalutares læthales reddunt, & læthales multò cum majori certitudine læthales; firmant hæc Hipp. auctoritate *Aph. lib.* 5, *Aph.* 30. *& Gal. in comm. & ex eod. Hipp. lib.* 1. *de morb. in princ.* qui quoſdam morbos ex neceſſitate interimere prægnantes dicebat, qui in aliis dubij ſunt.

Facit etiam pro ipſis *Celſ. ſuæ Med. lib.* 2. *cap.* 6. 16 Et ratio prædictorum ſatis euidens eſt, quia prægnantes ſanguinem deteriorem habent, & non purum. *Gal. comm.* 1. *de Nat. hum. tex.* 27. *claſſ.* 1. *&* 2. *de San. tuen. cap.* 9. *claſſ.* 2. eo quòd meliorem ſanguinem ad ſe fœtus alliciens, relinquit deteriorem. *idem Gal. com.* 3. *in* 3. *de morb. Vulg. Ægr.* 2. ſatiſque ejus rei veritatem teſtantur morbi, quibus vt plurimùm grauidæ mulieres conflictantur, quos enumerant, *Hipp. lib.* 3. *de morb. vulg. & Ariſt.* 3. *de hiſt. Anim. c.* 4.

Itaque cùm ſemper partus, & prægnantia videantur cauſare euenientes morbos, benè ſequitur, quòd in omni caſu, nullo excepto, debeat fieri locus exceptioni, ſi verba in contractu appoſita ſuum ſortiri debeant effectum.

Ego omnia illis concedo præter id, quod deducunt: Partum, & prægnantiam in quocunque eueniente morbo culpa participare, controuerti nullo modo poteſt; ſed quid indè? non ſic intelligi debere volunt Iuriſperiti verba contractus, vt quotieſcunque partus & prægnantia ſubſequentis morbi, ac mortis culpari poſſunt, faciant exceptioni locum, ſed quandocunque primariam, ac immediatam culpam mortis habent, morbuſque ex illis tanquam ex proximis, ac vim efficientium cauſarum habentibus cauſis originem ducit, non autem ſi ſolummodò occaſionem præbeant, & tanquam remotæ, ac mediatæ, vel impulſiuæ cauſæ operentur, neque enim, vt ex ſuperioribus patet, partus, & prægnantia in omni morbo in eodem genere cauſæ poni debent: nam ſi ad partum difficilem ſequatur febris, partus in genere cauſæ proximæ, & efficientis poni debet, quòd ſi ad febrem ſequatur difficilis partus, tunc profectò partus in genere cauſæ per accidens, & coadjutricis, ſeu impulſiuæ erit reponendus, ſemperque primam, ac originariam cauſam culpandam cenſent Iuriſconſulti, & ab ea caſus, qui exceptioni faciant locum, decernendos eſſe volunt.

At neque illud, quod ſupponunt, & quod nos etiam conceſſimus, omnimodam veritatem habet, quòd partus nimirum, ac prægnantia ſint, vt volunt, morborum cauſæ, ac prauos gignant humores, & alia facinora præſtare valeant, quæ ipſi admittunt: Nam hæc de naturali prægnantia nullo modo verificantur: Mulier enim (inquit *Fernel. Pathol. lib.* 6. *cap.* 17.) quæ viuidum fœtum oportunè conceperit, ſi integrè ſana eſt, nihil moleſtię, offenſioniſve perpetitur toto prægnationis decurſu; Natura quippè ſingula in conuenientes vſus legitimè diſponit, cujus rei euidentiſſimum ſignum eſt, quod prægnantes, *teſte Hippocr. in lib. de Nat. Puer. & Ariſt. 6. de hiſt. anim. cap.* 18. ex cibo, & potu pinguiores euadunt; quod etiam in cæteris animantibus locum habere dixit, *Theophr. lib.* 1. *capite primo, de hiſt. plant.*

Quinimò manifeſtum eſt, prægnantiam, & partum non ſolum non obeſſe, ſed plurimùm vniuerſaliter prodeſſe; vndè eſt, quòd Hipp. in lib ad mulieres pertinentibus plures in pluribus morbis ex conceptu, ac partu conualeſcere teſtatus eſt, & abſolutè magis ſanas viuere fœcundas, quæ concipiunt, ac pariunt, quàm quæ ſteriles ſunt, aut non concipiunt, affirmauit. Multò minùs veritatem habet, quod alij voluerunt, partum nimirum eſſe morbum, & morbum peracutum quoque, ſi diis placet, vt *Thaldd. Flor. comm.* 2. *Aphor.* 24. hic enim, vt moris eſt eorum, qui dicta auctorum commentantur, vt Hipp. ſententiam veritatem habere oſtenderet, in qua partiones, & conceptiones eodem tempore, ac iiſdem diebus judicari, quibus morbi, docebat, partum quoque morbum non acutum modò, ſed peracutum eſſe dixit, quod quam veritatem habeat, & ex ſuperioribus, & ex ſubſequentibus patere poteſt.

Quòd autem videamus quotidiè prægnantes malè affici, & in prægnantia, & partu in diſcrimen vitæ trahi, non ab ipſa prægnantia, & partu eſt, ſed ab eorum corporum impuritate, ac malo vitæ regimine.

mine; quippè cùm sanæ mulieres in prægnantia vix 27 molestia, quæ alicujus momenti sit, afficiantur, si qua autem afficiantur, defectus, aut vitium est non morbosum, vt aliàs dixi, & probat in his terminis *Vgo Senensis in artem par. Gal. cap.* 2. *part.* 2. sic & in partu tales mulieres non magis affectas comperies, quàm si ventrem non fœtu, sed graui pondere, aut quotidianis fœcibus exonerassent, vt in rusticis mulieribus vtpotè nobilibus magis sanis experiri, ac contemplari quolibet momento cuicunque licet.

Sed & in ipsis etiam nobilioribus, ac delitiis deditis mulieribus, quid reperies, quod morbosum verè, cum prægnantes sunt, aut cum parturiunt, dici possit? casus enim quidam peculiares, ac euentu rati in his, veluti in cæteris omnibus in consideratione non habendi: neque enim si decem prægnantes malè ex prægnantia, aut partu habeant, firmandum est, prægnantiam, aut partum semper causare morbos, cùm nonaginta ex prægnantia, aut partu nihil omninò perpetiantur. Nam & eodem modo affirmare licebit, quòd ciborum assumptio, & concoctio in ventriculo morbosum quid sint, stante, quod nonnulli cibos assumentes, aut concoquentes pessimè afficiantur; & sic de reliquis. Non ab re igitur 28 Leges hoc considerantes, prægnantem ac puerperam sanam esse dixerunt. *l. Quæritur. §. Puerpera. ff. de Ædil. edict. & ibi Glos. §. si mulier. Marc. Mant. sing.* 10. *num.* 5. immò hoc cum maxima prudentia, vt cætera omnia, sanciuerunt, quid enim aliud 29 assimilari potest conceptioni, quàm concoctio ciborum in ventriculo celebrata? non aliter equidem eam assimilat *Gal.* 3. *de Natur. Fac. capit.* 2. *class.* 1. *& Fernel. Physiol. lib.* 7. *capit.* 8. *in fin.* siquidem ipsa prima conceptio, & actus conceptionis respondet ciborum deglutitioni, quos dehinc ventriculus vndequaque amplectitur, ac fouet, quemadmodum vterus cùm semen attraxerit ad se (ad quod attrahendum collo vtitur, veluti ventriculus gula ad attrahendos cibos) illud vndequaque circumambit, ac retinet, ac retentum suo calore fouet, quousque ad perfectionem perducat, & hoc prægnantia est, respondens ciborum concoctioni, quos tamdiu ventriculus, si benè habet, retinet, quamdiu concocti & ad nutritionem apti euaserint; tunc illos in chilum, liquorem nempe album lacti simillimum conuersos hepati transmittit, quæ autem reliqua sunt, & nutritioni inepta, fœces scilicet ciborum, ad aluum relegat, quæ quidem actio partui respondet; etenim semine ad eam perfectionem perducto, quæ à Natura requiritur, jam insurgit vteri expultrix facultas, & ex semine jam conflatum hominem, & quæ illi ex ejus nutritione superfuerunt, foras transmittit: quemadmodum ergò in ventriculi functionibus, cum ille benè habet, omnia benè succedunt, nihilque, quod naturam agitet, aut illi molestiam afferat, intercedit, sic & sano existente vtero, ac ipsa muliere, nihil omninò molestum, nihil violentum succedit, sed omnia optatum finem fæliciter sortiuntur. Patet igitur ex his, partum, & prægnantiam per se, & ex sui natura neque homini esse adeò molesta, ac inimica, vt multi volunt, neque morbos debere dici. Non repugnat autem *tex. l.* 2. *§. sed* 30 *si non propter. ff. si quis caut.* vbi prægnans dicitur esse valetudinaria: nam ibi cum agatur de accedendo ad judicium, & ex hac accessione possit prægnans aliquod discrimen perpeti, contentæ fuerunt ll. vt in eo casu pro valetudinaria habeatur, non id quod verè est, sed quod facilè potest esse, respicientes. Ad *Hippocr.* verò auctoritatem 1. *de Morb.* dicendum, quòd etiamsi quosdam morbos ex necessitate interimere prægnantes dixerit, non tamen ob id voluit, eos esse omninò desperatos; sed illis verbis majorem voluit ipse ostendere eorum morborum perniciem; vndè non solùm quosdam necessariò interimere prægnantes dixit, sed etiam alios in aliis similiter efficere, vt de tabe, & hydrope, quos tamen aliquandò non interimere certum est, vt ex historiis passim à Medicis relatis patet, quarum multas recitat *Schench. in Obseru. libr.* 2. *tit. de Phthisi, & tabe. & lib.* 3. *tit. de Hydrop.* Sed vnde, obsecro, Cagnatus statuens primò, quòd partus, & prægnantia res sint maximè naturales, & quòd idcircò non possint vnquam præbere caussam morti, dehinc tamen ea caussas morborum esse voluit? quasi caussa morbi res præternaturam non sit; at 31 ita vult *Gal.* 1. *&* 2. *Meth. class.* 7. *& aliàs millies*, & peculiariter *in libell. de Puls. ad Tyr. capit.* 11. *class.* 4.

Sed admirationem simul, & risum excitat Perlini assertio, qui Cagnato adhærens primò in eo, quod partus, & prægnantia res sint præ cæteris naturales, dehinc eò lapsus est, vt ea esse oblæsiones operationum dixerit, & non nisi cum detrimento 32 Naturæ fieri, cùm tamen potiùs perfectiones operationum sint, & non nisi cum maximo Naturæ emolumento fiant.

At doceas saltem, Perline, quarumnam operationum oblæsiones sint prægnantia, & partus. Num 33 in prægnantia læditur retentrix, aut expultrix, illa quia retinet non retinenda, hæc quia non expellit expellenda? at abortum dehinc sanationem, & reditum ad naturalem statum vocare debes, quia jam retentrix retinere cessat, & expultrix incipit expellere; sic & de partu statue, aut nisi ita se rem habere velis, annue, obsecro, qua ratione operationes in partu, aut prægnantia lædantur? dum autem responsionem meditaberis, nos ad alia properabimus.

Subdunt multi ad eandem conclusionem probandam, quòd prægnantia, & partus ab Hippocr. 34 semper adducuntur pro euidentibus morborum caussis; nam in enarrandis ægrotum historiis procatarcticas caussas nunquam tacere consueuit, cùm verò de prægnantibus, parturientibus, aut puerperis loquitur, nullam vnquam afferre solet morbi caussam, nisi prægnantiam, partum, & puerperium, quod euidens signum est, ipsum Hippocr. existimasse has esse veras morborum caussas, ita vt ex ejus sententia concludere liceat, quòd in omni casu partus, & prægnantia culpari debeant, neque alias in euenientibus morbis caussas disquirere nos oporteat. Itaquè non posse dari casum mortis in prægnante, & parturiente firmandum, qui ex partu, & prægnantia non sit, & consequenter locum exceptioni non faciat.

Hoc argumentum sola Hippocr. auctoritate nititur, sed falsò supponitur id, ex quo suam conclusio- 35 nem deducunt. Hippocr. multas ægrorum historias recensuit, fortasse plusquam ducentas (non enim eas enumeraui) tamen vix in vigesima parte morborum caussas adduxit. Ponderentur obsecro eæ tantummodò, in quibus enarrandis majori multò, quàm in aliis, diligentia vsus videtur, quæ numero sunt, ni fallor, duæ suprà quadraginta; ex his vix decem reperies, in quibus procatarcticæ alicujus caussæ

Zacc. qu. Med. leg.

mentionem fecerit, vt patet, licet verò sat sciam, aduersarios non sine duce Galeno hæc protulisse, qui *lib.* 3. *Epid. comment.* 2. *Ægr.* 10. in historia abortientis illius mulieris, dicebat; quòd si ex aliqua caussa externa mulieri illi abortire contigisset, eam Hippocr. silentio non præteriisset; vndè elicit, illam mulierem ex interna caussa abortum fecisse, tamen nihil indè colligi potest, quod contrà nos sit; in historia enim abortientis necessaria erat omninò, si adfuisset, caussæ externæ mentio, quia poterat curam euariare; non sic autem in cæteris casibus. quamobrem infer ex his, quòd quemadmodum in aliis historiis caussas siluit Hippocr. sic & in prægnantibus, & hujusmodi, neque hinc colligi potest illum prægnantiam, & partum pro morborum caussis adduxisse.

Sed dices, quòd Hipp. non omnes caussas, sed solùm euidentes, ac procatarcticas recensuerit, quandò eas notas habebat, inter quas etiam enumerabat prægnantiam, & partum, quæ satis euidentes succedentis morbi caussæ illi videbantur; atque ea de re nulliam aliam in similibus casibus adducere caussam consueuerit.

Respondeo, neque hoc veritatem habere, quippè cùm Hipp. aliquandò etiam internarum caussarum mentionem habeat, vt *lib.* 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 2. *& 2. ejusd.* Hoppostrati, inquit, vxori præcordij sinistri tumor ex quartana annua in fastigium sublatus est, & Zoilo ex matura tussi febris acuta oborta est. *& lib.* 4. de ea, quæ in vico Bulagoræ habitabat, Ex liene, inquit, febricitauit. *& lib.* 5. Metrodori puero ex dolore dentium, Canonis famula ex capitis dolore, Eutichidi ex cholera morbo, Hecasoni ex corporis impuritate, & sic in aliis, in quibus illi caussas apponere libuit & externas, & internas, vt illi magis arrisit, indifferenter apposuit, plurimùm

36 verò nullas apponit, vt apparet; quòd si de prægnantia, aut partu semper mentionem habet, hoc non nisi coactus fecit: sunt enim eæ conditiones plurimùm morbi conditionem alterantes, ita vt omninò necesse esset, quòd de illis haberetur mentio, vt facit.

Sed quod neque partum, neque prægnantiam semper pro morborum caussis adduxerit, sed tunc solùm cùm illa præter naturam fiebant, & morbi ab eis immediatè originem trahebant, patet, quia quandocunque quid pro morbi caussa adducit, vtitur ea

37 præpositione, quæ *ex* in latino sermone sonat, vt patet in exemplis historiarum, quas ex professo enarrat, vt *lib.* 1. *Ægr.* 2. Silenum ex laboribus, commessationibus, & exercitationibus intempestiuis. *& 3. sect.* 2. *Ægr.* 4. Philistes obortis ex commessationibus febribus assiduis, *& Ægr.* 5. Cherion ex potu, *& Ægr.* 8. Adolescens ex lassitudinibus, & cursibus, *& sect.* 3. *Ægr.* 3. Pythio ex laboribus, *& Ægr.* 10. Nicodemus ex Venere & potu, *&* 11. Mulier ex mœrore manifesto; *& alibi*, Scopo ex improba victus ratione, Neapolis ex vulnere, Pausaniæ puella ex fungi esu, Epicharmi puero ex deambulationibus, &, ne omnes huc congeram, in omnibus similiter. Sed accedamus ad casum nostrum, cum partus, aut prægnantia, aut puerperium non naturaliter se habent, eodem prorsùs modo Hipp. loquitur, veluti in cæteris historiis consueuit, vt *lib.* 3. *sect.* 2. *Ægr.* 10. Mulier quædam ex infantuli fœtus abortione, *& Ægr. seq.* Alteram ex abortiuo fœtu, &c. *& in* 2. Ei, quæ ex difficili partu, *& in lib. de Nat. mul. & de morb. mul.* Hic morbus ex abortionibus præcipuè oritur; *item*, Contingit verò etiam ex partu, & febribus. Si ex partu vteri inflammationem conceperint, si ex partu dolor est, si ex partu vteri laborauerint, & alia ad hunc modum, si ex partu fluxus prehendat, si ex partu sanguinem vomitione rejiciat. At cum partus, & hujusmodi naturaliter se habent, nihil tale Hipp. dicit, neque enim Philini vxorem ex partu, neque mulierem quandam ex grauiditate laborasse dicit; sed Philini vxorem, quæ filiam pepererat *lib.* 1. *Ægr.* 4. Et Epicratis vxor instante jam partu. *Ægr.* 5. *ejusd. & Ægr.* 11. *ibidem* Dromeadæ vxorem, quæ filiam erat enixa, *& Ægr.* 13. *ejusd.* Mulierem quandam trimestri fœtu grauidam, *& lib.* 3. *sect.* 3. *Ægr.* 14. Mulier quædam postquam filiam peperisset. Denique satis sit vnicus textus (præter quamplurimos, qui adduci possent ad eam conclusionem roborandam) *in primo de morb. mul.* vbi sic habet: Qui in partu, aut ex partu tumores contingunt, vbi non dubium esse debet, Hippocr. aliud importare velle illis verbis, *in partu*, aliud verò illis, *ex partu* & prioribus quidem tumores intelligi voluit, qui non ex partus culpa contingunt, sed in partu fiunt, veluti posterioribus illos significauit, qui culpa partus fiunt, quod particula illa, *ex*, denotauit, qua particula non est vsus *in tex. lib. de aër. aq. & loc. prope principium*, vbi hæc habet, cum de morbis familiaribus mulierum frigida loca incolentium mentionem habet: *Tabes etiam frequentes à partu contingunt*; nam quia in his mulieribus tabes ex loci natura fit (nam viris etiam pleraque vasa, dicebat superiùs, intro rumpuntur) non vsus est illa particula *ex*, sed dixit à partu, hoc est post partum, quia partus in eo casu habet se non vt caussa proxima tabis, sed vt remota, & occasionem præbens, aut facilius contingere faciens id, quod à loci natura illis impendet. Venit denique consideranda Lyciæ historia 2. *Epid. sect.* 2. de qua nihil ille habet, quod prægnans esset, sed morbi tantùm historiam percurrens, tandem in fine addit: Obiit ante partum, ita vt perpetuum non possit dici, quòd Hipp. prægnantiam, & partum pro morborum caussis adduxerit. 38

Præterea partum, & prægnanttiam morbosum quid esse, & morborum caussas, ex eo argumento eliciunt; nam dies critici à partu numerantur, *teste* 39 *Hipp. in Progn. & Gal. in comm.* 3. *part.* 10. *Auic. secunda* 4. *tract.* 2. *cap.* 1. *Halyab. Theo. lib.* 10. *cap.* 8. *Auerr. Collig. lib.* 4. *cap.* 40. rationem esse vo- 40 lunt, quòd morbi caussa ab ipso partu, & ab hora partus instet, etiamsi latitet ad triginta dies; ita Amat. Lusit. qui & Auerr. pro se adducit *Cent.* 1. *cur.* 34. *in schol.* cui adhæret *Moxius lib.* 3. *Meth. med. morb. mul. cap.* 26. qui & pluribus eam sen- 41 tentiam firmant. Addunt, quòd & conceptiones, & partiones, & abortiones eodem tempore, ac iisdem diebus judicantur, quibus ipsi morbi, vndè hæc omnia morbosum quid esse concludunt. Ad priorem argumenti partem respondet Cagnatus, 42 qui eam sententiam refellit, & dies criticos per accidens tantùm à partu numerari probat, non verò per se, nam per se à morbi accessione numerantur, & ita factitatum esse ab Hippocr. satis constabit his, qui historias ab eo enarratas reuoluere volent, & vt vnicum afferatur exemplum, assume mihi historiam vxoris Philini, de qua suprà, & manifestissimè videbis Hippocr. non à partu, sed à febris accessione, quæ dicima quarta post partum die contigit enumerasse; neque enim sequeretur, illam sexto

ſexto die deliraſſe, aut alia in illis diebus contigiſſe, in quibus illa enarrat, ſi à partu enumerare cœpiſſet; ſic etiam & in hiſtoria ſeq. de vxore Epicratis, ſexta die, inquit, à qua illam febris corripuit, &c. & ſic totam proſequitur hiſtoriam, relicta omninò enumeratione à die partus, vt notat *Mercurial. in prælect. epidem.* in hoc caſu. Similiter & de aliis quibuſcunque fecit, vt de vxore Dromeadæ, cæteriſque omnibus abſque vlla exceptione, niſi vel partus præternaturalis fuerit, vel in ipſa die partus ægrotauerit mulier, vt *Ægr.* 12. *lib.* 3. *ſect.* 2.

42 Ergò ad Hipp. mentem morbi principium à partu non enumerandum, neque enim ab eo cauſſa inſtat, vt volunt, niſi ille præternaturalis ſit, vt dixi; & ita faciendum concludunt *Concil. diff.* 106. *Card. contr. Med. lib.* 1. *tract.* 2. *cantrad.* 5. licet Conciliatori in aliquibus contrarius exiſtat *Valleſ. contr. med. ac Phil. lib.* 10. *cap.* 4. *& in* 1. *Epid. com.* 1. *ſect.* 3. *Ægr.* 4. *Roderic. à Caſtr. de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 11. *in ſchol. Varand. de affect. mul. lib.* 2. *cap. vlt. & alij etiam multi.*

Ad poſteriorem argumenti partem dicamus nos; quòd ſi illud valet de prægnantia, & partu affirmare, eſſe nimirum quid morboſum, quod iiſdem diebus, quibus morbi iudicentur, erit quoq; ipſa vita, & ſanitas morbus; nam & vita, & ſanitates, vt ibi Hipp. iiſdem diebus iudicantur, eodemque modo pubeſ- 43 centia, ſeminis effuſio, menſtruorum apparitio, filiorum procreatio, quin & ipſa intellectus perfectio morboſum quid erunt, nam & hæc iiſdem diebus, anniſq; adueniunt, quibus morbi iudicari ſolent;nullius ergò momenti hęc argumenti pars cenſenda eſt.

Tandem vix quicquam in contrarium adducitur, quod id probare aliquo modo poſſit, quod volunt, cùm, etiamſi omnia quæcunque volunt, illis condonentur, tamen pactum contrahentium eo modo, quo Iuriſconſulti declarant, ac intelligi volunt,acceptum, firmnm, ac validum remaneat, nihil omninò rei naturæ repugnans. Non igitur nouam legem ſancire, aut ſancitam, vel permiſſiuè approbatam incudi reddere, aut deſtruere poſthac prudentiſſimi Iuriſconſulti in animum inducant ſuum, cùm hæc ab eorum leges ferendi prudentia ne latum quidem vnguem ſeſe auertat.

SVMMARIVM.

1 *Contractus ſocietatis, vt licitus eſſet, requirebat, vt pecuniæ in ſocietatem datæ periculum amiſſionis currerent.*
2 *Dans pecunias in ſocietatem quodnam periculum currere debeat.*
3 *Quæcunque mortis genera ab extrinſeco pendent, excepta cenſentur.*
4 *Mors ex partu, & huiuſmodi, vltrà prædictam cauſam ob quid cenſeatur excepta.*
5 *Mulieres neque emere, neque exercere poſſunt publica officia.*
6 *Sociorum conditio debet eſſe æqualis.*
7 *Non poteſt omnis mors, in prægnantia, aut in partu adueniens, excipi.*
8 *Duo euentuum genera in prægnante, & parturiente conſiderantur.*
9 *In quibus caſibus exceptio locū habeat,& in quibus non.*
10 *Medici iudicium expoſcitur, quandò partus,& prægnantia debeant dici mortis cauſſa.*
11 *In eodem morbo ſemper mortis periculum maius eſt ex parte prægnantis,quàm non prægnantis aut viri.* Zacc. qu. Med. leg.
12 *Partus, & prægnantia debent eſſe cauſſæ proximæ ſuccedentis mortis.*
13 *Verbis illis*, & cauſſa partus, *qui caſus comprehendantur. dic vt num.* 15.
14 *Partus, & prægnantiam eſſe res naturales, quonam modo intelligendum.*
17 *Nomen partus eſt quid indifferens ad ſanum, & non ſanum.*
18 *Partus ſanus naturalis eſt, non ſanus præter naturam.*
19 *Partum ſimpliciter non poſſe occidere, falſum eſt.*
20 *Ex partu, & prægnantia, cum ſtatum mutant naturalem, & in præter naturam abeunt, poteſt facillimè mors ſuccedere.*

Eorum omnium, quæ vniuerſo hoc titulo continentur.

EPILOGVS.

SEd iam ea, quæ longa verborum ſerie, prout argumenti difficultas requirebat, enarrauimus, breuioribus perſtringamus:non deerunt enim quibus magis conciſa oratio multò magis animum ſit oblectatura.

Cùm ergò contractus ſocietatis, quam ob officio, 1 denominant, illud peculiariter requireret, vt licitus futurus eſſet, quòd pecuniæ in ſocietatem datæ currerent amiſſionis periculum ſub alicuius perſonæ vitæ diſcrimine, ſocij inter ſe in his contractibus paſcuntur, vt non indifferenter quodlibet euentuū genus locum amiſſioni pecuniarum faciat, ita vt ſocius eas in ſocietatem accipiens lucretur, ſed voluerunt 2 quòd dans pecunias tunc illas amittat,cum ex cauſa intrinſeca vel ipſe decedit, vel is, ſub cuius vitæ periculo pecuniæ exiſtunt, atque ea ratione quęcunque mortis genera ab extrinſeca cauſſa dependentiam 3 habere videbantur, eo quòd talia violenta omnia ſint, vt mors ex fame, peſte, bello, epidemia, & huiuſmodi omnia excipi voluerunt; inter quæ etiam mortem comprehenderunt, quæ ex partu, aut cauſa partus, & pręgnantię fit, & ſpeciatim omnia nominarunt, ne dubium aliquod circa eorum alterum orietur, cùm & de peſte, & epidemia, & de partu, & de pręgnantia, & huiuſmodi dubitari potuiſſet, an cauſſam haberent extrinſecam, nec ne.

Mortem tamen ex partu, & cauſſa partus, & pręgnantię non eo ſolùm nomine excipere permiſſum fuit danti pecunias, ſed etiam quia cùm dominus officij, vnus ſcilicet ex ſociis ſemper vir ſit,(neq; enim 4 conceditur per ll. ipſis mulieribus,vt publica officia, 5 ſub quibus tales ſocietates conſtituuntur, emere, aut exercere poſſint) dans autem pecunias alter ex ſociis, ſeu is cuius vitę periculum ſubeunt pecunię, aliquandò fœmina exiſtat, non erat ſociorum conditio 6 ęqualis, vt neceſſariò eſſe debet: nam fœmina vltrà ea omnia pericula ex morbis, quę currit officij dominus, ſubibat etiam periculum ex partu, aut pręgnantia, quę cùm interdum pręter naturam fiunt,in certum diſcrimen trahere conſueuerunt mulieres, à quò erat omninò officij dominus immunis; vt ergò ea ſociorum diſparitas tolleretur, neceſſum fuit, mortem ex partu, cauſſa partus, & pręgnantię euenientem excipi.

At verò quia, his non obſtantibus, non poterat omnis caſus mortis in pręgnante, aut parturiente 7 excipi, (nam neque omnis caſus ab ipſis immediatè dependet) quia tunc pecunię ſaluę extitiſſent vniuerſo pręgnationis, & puerperij tempore, & fru-

ctus à dante pecunias exacti essent saluo capitali, quod absque vsuræ vitio fieri non poterat, vndè Iustitiæ moderatores iniquam rem viderentur permi- 8 sissie, idcircò duo euentuum genera in parturiente, ac prægnante consideranda erant; vnum nimirum eorum, quorum immediata, ac præcipua caussa partus, aut prægnantia erant, cum à Naturali statu descîscunt, alterum eorum, qui ab alia caussa originem ducentes, à prægnantia tamen, & partu dehinc fo- 9 uentur. In priori euentuum genere exceptionem admitti debere declararunt Iuriſconsulti, in posteriore nequaquam.

Cùm autem non sine Medicorum ope assequi possint, quandonam partus, & prægnantia præcipuè, 10 ac immediatæ mortis caussæ sint, quandò verò solummodò fouentes, ac coadjutrices, idcircò in ea re eorum iudicium desiderant *Boccac, de soc. num.* 35. *num.* 120. *Castrac. eod. tract. cap.* 18. *num.* 20. *Zacch. ibid. num.* 426. *&* 428. *Rota apud Zacch. vbi supra decis.* 99. *num.* 6. qui tamen hucusque mentem Iurisperitorum, & pactionis vim non assequentes, sed ea verba proprio intelligendi modo interpretantes, illis malè iudicandi ansam non semel, aut bis præstiterunt.

Quòd si vrgeres, sociorum, conditionem adhúc æqualem non esse, etiam excepta morte ex partu, aut prægnantia primariam habente caussam, ac originem, nisi vnà quoque omnis mors in partu, aut 11 prægnantia eueniens excipiatur, quia patet, quòd dato eodem morbo in viro, & in prægnante muliere, vel parturiente, semper maius periculum est ex parte prægnantis, aut parturientis, ob prægnantiæ, & partus concomitantiam, quàm ex parte viri; Respondeo, quod damnum ex hac conditionis disparitate pecuniarum domino emergens sua culpa ille patitur, cùm minimè coactus, sed sponte voluerit suas pecunias currere tale periculum amissionis sub periculo vitæ mulieris, cùm aliàs licuisset illi virum nominare sanum, ac robustum, non ab ea solùm periculi inæqualitate immunem, sed à quouis etiam morbo, quantùm ex fragilitate humana sibi promittere licebat.

Vt ergò eam rem, prout eorum muneris erat, Iu- 12 risconsulti declararent, verba illa in contractu apposita ita accipi voluerunt, vt partus, & prægnantia, ad eaque pertinentia sint caussæ proximè, immediatæ, ac finales mortis, nec satis esse debere, vt locum exceptioni faciant, quòd habeant se tanquam caussæ remotæ, impulsiuæ, ac mediatæ, vt in pluribus casibus euenire certum est, & suprà iam explicatum.

Sed insurgebat adhúc non leuis dubitatio ex verbis in contractu appositis, nimirum, *excepta morte ex partu, & caussa partus*: benè enim se res habet, dicunt aliqui, quòd per ea verba, *ex partu*, comprehendantur casus ab illo immediatam habentes dependen- 13 tiam, sed per subsequentia, *& casus partus*, non alios comprehendi dici potest, quàm omnes casus, quibus caussam dederit partus: patet autem, neque à nobis negatur, in quolibet casu mortis in prægnantia, aut parturiente semper partum & prægnantiam dare caussam morbo, & morti, & tenere semper se 14 saltem ex parte caussæ impulsiuę, & coadjutricis; itaque si ea verba suum effectum habere debeant, per ea comprehendi dicendum est omnes casus in partu, aut prægnantia succedentes.

Quibus respondi, per ea verba *& caussa partus*, 15 eos casus comprehendi, qui ab iis dependent, quæ ad ipsum partum consequuntur, & occasione ipsius partus fiunt; tale quid est secundinæ eductio, purgatio puerperij, & si alia sunt, quæ ipsum partum concomitantur; eos insuper, qui à morbis pendent, quorum caussa proxima & efficiens, & non solùm impulsiua, ac fouens fuerit partus, vt si ex eius difficultate iam remissa, vel secundinæ eductione difficili, & huiusmodi, vel febris: vel morbus excitetur: nisi enim hoc pacto res intelligatur, iam Summos Pontifices, qui talia permiserunt, & cæteros Iustitiæ ministratores in eam absurditatem, de qua suprà, incidisse confitendum esset, quod rem vsurariam licitam fecissent; sed absit ita sit, vt de viris sapientissimis tale quid iactetur. atque ea de re Medicis, qui proprio intelligendi modo eorum verba declararunt, malim nullam habere fidem, etiam nulla dissuadente ratione, (licet aliàs eos vt humanissimos præceptores, ac doctissimos viros in honore habeam) quàm ita sinistrè de Iurisconsultorum prudentia dijudicare. Vt rem igitur tanti momenti dilucidè, quantùm ac quatenus vires permittebant, magis secundùm veritatem patefacerem, primò caussa inuestigata, ob quam permitti debuit danti pecunias, vt excipere posset mortem ex partu prouenientem, & vi verborum, quæ in contractu apponuntur, considerata, ad particulares quosdam casus deueni, ex quibus nonnullas regulas pro casibus excipiendis formaui, dehinc etiam nonnullos pro lucro adduxi, ac mox qua ratione partus, & prægnantia ex Iurisperitorum mente deberent esse caussæ mortis in casibus exceptionis, enarraui; & ne aliquid intentatum relinquerem, alios insuper casus dubios proposui, quos etiam dilucidiùs, quoad fieri potuit, explanaui, tandemque ad aliqua argumenta dissoluenda deuentum est, ad illud præcipuum, quòd cùm partus, 16 & prægnantia res sint naturales, nunquam possint esse caussa mortis; in quo argumento fallaciam late- 17 re manifestaui: nomen enim Partus est quid indifferens ad sanum, & non sanum, & quid genericum, & cùm volumus sanum partum dicere, naturalem di- 18 cimus, cùm morbosum, præternaturam. Partum sim- 19 pliciter non posse occidere falsum est, partum naturalem non interimere verum est, partum pręternaturam, falsum. In eo igitur argumento ea fallacia subest, quod in priori conclusione nomen partus genericè, & in abstracto sumptum est, prout comprehendit quemcunque partum, in conclusione vel specificè, prout solùm naturalem comprehendit, vel in concreto, prout in hoc, aut illo indiuiduo naturaliter fit; quod cum ita sit, concludendum ex partu, & prægnantia non naturaliter se habentibus, quemadmodum & ex cæteris quibusque rebus naturalibus, cùm statum naturalem mutant, & in præternaturam 20 abeunt, posse facillimè succedere mortem, qua succedente, locus fiat exceptioni.

Deniquè cæteris quibusdam pusillis argumentis, cùm meliora non adducerentur, satisfeci, quibus peractis, iam huic Titulo finem imponamus.

Finis Tituli Quarti.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI PRIMI

TITVLVS QVINTVS.

De ſimilitudine, & diſſimilitudine natorum, Continens Quæſtiones quinque;

quarum

Admodum Illuſtri, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

CYNTHIO CLEMENTI,

Canonico Lateranenſi,

OLIM PAVLI QVINTI P. M.

A Cubiculo Medico Digniſſimo.

NVm qui nihil agit, cum nihil agere tempus ſuadet, aliquid agit, & qui nihil dicit, cum ſilendum eſt, aliquid dicit? profectò. Ego, cùm penè innumera & virtus, & humanitas tua, & officia, quæ in me ſemper impendes, loqui impellant, tempus autem minùs ſuppetat, omnia ſilens, tamen vel ſilens aliquid dicam, tu verò mei animi ſenſum ſatis calles. Vale, & hæc, quæ tuo nomini dicaui, libenter, vt mea ſoles, amplectere.

LIBRI PRIMI TITVLVS QVINTVS,

De similitudine, & dissimilitudine natorum.

SVMMARIVM.

1 *Hippocratis opinio de caussa similitudinis.*
2 *Sexus similitudo vndè.*
3 *Galeni opinio.*
4 *Tertia opinio, caussam similitudinis ponens esse imaginationem. Eiusdem opinionis varietatem vide num. seq.*
6 *Hipp. opinio examinatur.*
7 *Mares deberent esse semper patri similes in Hipp. sententia.*
8 *Mas à virtute, & quantitate exuperante masculei seminis fit.*
9 *Masculeum semen tam à mare, quàm à fœmina procedit.*
10 *Natus in sententia Hipp. non posset alteri personæ, quàm vni ex parentibus assimilari.*
11 *Similitudo non consideratur solùm inter patrem, & filium, sed inter filium, & alias personas.*
12 *Similitudo etiam inter homines, & bruta consideratur.*
13 *Elementa caussa vniuersalis sunt omnium corporum mixtorum.*
14 *Caussa similitudinis ab Hipp. assignata non potest cuiuis similitudini conuenire.*
15 *Subiectum externæ similitudinis sunt exteriora membra.*
16 *Membra exteriora omne augmentum ex propria materia sanguinis materni habent.*
17 *In Galeni sententia omnis fœtus deberet referre matrem.*
18 *In Galeni sententia fœtus nulli alteri, quàm vni ex parentibus assimilari possit.*
19 *Extraneæ personæ inter se aliquandò similes.*
20 *Similitudo non solùm respectu effigiei externæ, sed etiam respectu animi, & morum consideratur.*
21 *formatrix facultas non efformat animum.*
22 *Formatrix facultas in materia fundatur.*
23 *Si virtus assimilandi esset propria imaginationis, quid indè sequeretur.*
24 *Eiusdem virtutis est formare, cuius est sub aliqua conditione formare.*
25 *Non potest vnius virtutis esse formare nasum, & alterius formare magnitudinem nasi.*
26 *Necessariò virtus efformans sub aliqua conditione efformat.*
27 *Similitudo sexus, & speciei ab imaginatione esse debet, si similitudo effigiei ab imaginatione est.*
28 *Animal quicquid volet gignere poterit, si imaginatio suo marte efformat.*
29 *Imaginatio libera quædam facultas est.*
30 *Impugnatur sententia ponens imaginationem pro caussa similitudinis, & num. seq. & 34. & 36.*
31 *Omne generans generat simile sibi.*
32 *Imaginatio mille phantasmatibus occupatur, & à visus præsertim sensu mouetur.*
33 *Imaginatio vaga est.*
35 *Nihil offertur imaginationi, quod illi non offeratur à sensu, & num. 37.*
38 *Imaginatio mores, & animum non cognoscit.*
39 *Similitudo apparet etiam in imperfectis animalibus.*
40 *In omnibus vna similitudinis caußa assignanda.*

De causis similitudinis natorum variæ auctorum sententiæ.

QVÆSTIO I.

MVltùm inter Legumperitos agitatum est, vtrum natorum similitudo faciat præsumptionem filiationis, & dissimilitudo indicet contrarium, qua de re cùm hæc materia Philosophica, Medica sit, hic de ea secundùm veritatem determinare par est: vniuersa verò rei ambiguitas circà inuestigationem caussæ ipsius similitudinis versari videtur, ac de ea plures, & multùm inter se dissidentes doctorum hominum sententiæ recitantur, quæ recensentur à *Plut. lib.* 5. *cap.* 11. *&* 12. *in hist. Philosoph. inter spurios lib. Gal. adscriptos*, & recitant *Andr. Laur. Anat. lib.* 8. *quæst.* 20. *& Mercurius in lib. cui tit.* la Commare, *lib.* 1. *cap.* 11. præcipuè tamen, ac maioris momenti tres esse mihi videntur, non recensendo inter has Aristotelis opinionem, ob rationem, de qua in fine quæstionis; has autem tres propemodum recensebo.

1 Prima autem Hipp. est, cui potiores partes tribuuntur *in lib. de Genit. antè finem*, qua existimat vir omnium sapientissimus, natorum similitudinem non aliundè prouenire, quàm à multitudine exuperantis seminis; nam quisquis, inquit, plus, & ex pluribus corporis partibus ad similitudinem contulerit, illius pluribus in rebus fœtus similis erit.

Eadem quoque videtur fuisse Lucretij opinio, qui *lib.* 4. *de rerum natura* in hac sententia cecinit:

Et commiscendo cum semen forte virile.
Fœmina commulsit subita vi, corripuitque:
Tum similes matrum materno semine fiunt,
Et patribus patrio: sed quos vtriusque figuræ
Esse vides juxtim miscentis volta parentum,
Corpore de patrio: & materno sanguine crescunt:
Semina cum Veneris stimulis excita per artus
Obuia conflixit conspirans mutuus ardor,
Et neque vtrum superauit eorum, nec superatum est.

Et paulo infra:

Atque vtri simile'st magis id, quodcunque creatur,
Eius habet plus parte æqua, quod cernere possis:
Siue virûm soboles, siu'est muliebris origo.

2 Potest autem pro hac opinione satis euidens assignari ratio, quia quemadmodum à maiori seminis quantitate & virtute fit, vt fœtus in sexu ei assimiletur, ex quo maior seminis portio deciderit, eodem *Hippocr. teste vbi supra, &* 1. *de Diætta*, quod videtur maius quid esse, sic & ab eadem seminis exuperante quantitate, ac virtute potest fœtus illud

habere, vt magis, aſſimiletur ei, ex quo maiorem ſeminis quantitatem ſortitus eſt, quod non ita magnum quid eſſe videtur.

3 Secunda opinio Galeni eſt, qui *lib. 2. de ſem. cap. 2. claß. 1.* ſuam ſententiam ita patefecit: Primùm poſuit, cuiuſcunque materiæ, vel ſubſtantiæ, ad generationem inſeruientis facultatem ex ipſius materiæ temperamento progigni, volens hanc facultatem non ſolùm in vtroque ſemine, ſed etiam in materno, ſeu menſtruo ſanguine reperiri, ita vt vtrumque principium, tam materiale ſcilicet, quàm effectiuum, non ſolum in ſemine, ſed etiam in ipſò ſanguine eſſe determinauerit. Fit itaque, vt aliquandò ſeminis maſculei vis, quod maior, & validior ſit, præualeſcat, & fœtus naſcatur patri ſimilis, interdum verò præualeat vis fœminei ſpermatis, virtute & facultate menſtrui adaucta, & fœtus ſimilis euadat matri. cum hac opinione conſentire videtur *Auic. 18. de animalibus.* præſertim quoad hanc partem facultatis ſeminis, ac menſtrui, nam de temperamento ne verbum quidem.

4 Tertia opinio omnium communiſſima eſt eorum, qui natorum ſimilitudinem non aliundè, quam ab imaginatione prouenire affirmant, conſentire videtur *Ariſt. Probl. ſect. 10. probl. 12. Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 1.* Videtur inclinare *D. Auguſt. de ciuit. Dei, lib. 12. cap. 25. Auic.* (licet & aliam recitet, & acceptet opinionem) *21. 3. tract. 1. cap. 2. Fernel. Phyſiol. lib. 7. cap. 12. Leuin. Lemn. de Occult. Nat. mir. lib. 1. cap. 4. Mercurius in lib. della Commare. lib. 1. cap. 11. & ſeqq. & alij multi.* & vide plura congeſta ex pleriſque authoribus apud *Nancel. in Analogia Microcoſmi ad Macroc. lib. 10. problèm. 5.* quin etiam & ipſi Iuriſperiti ne latum quidem vnguem ab ea recedunt. *Gloſ. in l. Non ſunt lib. ff. de ſtat. hom. Bart. in l. Gallus. ff. de lib. & poſth. num. 14. Mohed. deciſ. 1. aliàs 19. num. 2. tit. Qui filij ſint legitimi. Ruin. conſ. 53. num. 9. lib. 5. Pariſ. conſ. 10. num. 18. Maſcard. de probat. concl. 272. num. 7. Vol. 2. Gratian. Diſcept. forenſ. cap. 567. num. 32. Vol. 3. & cæteri pæne omnes*, vno excepto *Polyd. Ripa in tract. de noct. temp. cap. 162. num. 41.* qui hanc opinionem admittere non videtur.

5 Sed hæc opinio variè explicatur, volentibus nonnullis, à ſola mulieris imaginatione in actu coitus ſimilitudinem prouenire; aliis, non in actu coitus ſolùm, ſed toto geſtationis tempore agere imaginationem in fœtum, contendentibus; aliis verò non ſolùm mulieris imaginationem eſſe efficientem ſimilitudinis cauſſam, ſed etiam imaginationem viri in Veneris congreſſu; nec tamen ſatis conſtat, quænam ex iis opinionibus ipſis magis accepta ſit; nam vnus, idemquem auctor multùm in ſui ipſius opinione explananda euariat. Sed aliàs opiniones de hujuſmodi ſimilitudinis cauſſa qui videre cupit recurrat ad *Pariſan. lib. 3. Nobil. exerc. de ſubtil. exerc. 4.* vbi & aliarum confutationes, & ſuæ ipſius explicationem, & comprobationem habes, quæ vult, ſimilitudines in parentum corporibus animato ſemini impartitas, ac adumbratas emergere, hoc eſt, ſemina ipſa parentum ſecum ferre naſcituri fœtus figuram, eaſque figuras inuicem miſceri, ita vt caput capiti, brachiũ brachio, pes pedi inſeratur, nimirum quia ſemen ab omnibus corporis partibus ſpermaticis decidit; ſed non eſt præſentis loci, hanc, & alias opiniones exquiſitè, vt oporteret, examinare, cùm multò amplius volumen ad hanc tantùm perpendendam requiri exiſtimem, quæ noua eſt, & multa continet, de directo communiſſimis doctorum opinionibus aduerſantia.

Nos videamus iam, quas difficultates prædictæ opiniones patiantur, ac primò examinemus Hipp. ſententiam. Si ergò ſimilitudo ab exuperantis ſeminis multitudine, virtute fiet, filij ſemper naſcentur patri ſimiles: nam ſemen paternum non modo virtute, ſed etiam quantitate maternum ſemen exuperat, vt *Gal.* docet *in lib. de ſem. & 14. de Vſu. part. cap. 10. claß. 1.* ad hoc tamen dici poſſet ex ipſius Hippocratis opinione, paternum ſemen continere ſemen non maſculeum ſolum, ſed fœmineum, itaque poterit coadiuuare potiùs ſemen maternum in aſſimilando fœtu ſaltem quoad ſexum.

Secundò, mares ſaltem ſemper deberent eſſe patri ſimiles, cùm conſtet marem à virtute, & quantitate exuperantis maſculini ſeminis procreari; licet huic quoque dubitationi facilè eſſet reſpondere Hippocrati, qui tam à mare, quàm à fœmina maſculeum ſimul, & fœmineum ſemen decidi tradit, vt declarat *loco ſuprà citato*, & probat abundè *Taurell. contr. Ceſalp. dom. lib. 5. quæſt. 2. par. 3.* hoc enim pacto facilè euenire poteſt, vt mas interdum genitrici, fœmina genitori aſſimiletur.

Tertiò, ſi illud veritatem haberet, nullo modo contingere poſſet, vt natus alteri perſonæ, quàm vni ex parentibus aſſimilaretur, cùm ex iis ſolummodò tota ſeminum materia fuerit deciſa. at ſimilitudo non eſt ſolum inter filios, & parentes, ſed inter nepotem, & auum, aut auiam, & inter eundem, & amitam, vel auunculum, vel patruum, vel materteram, vel coniunctam aliam quandam perſonam, & intrer fratres ipſos, quæ etiam cæteris eſt frequentior, quinimmò, & inter ignotas perſonas, vt inter Alexandrum, & Pyrrhum fuiſſe, auctor eſt *Plutarchus in Pyrrho*, & inter alios, de quibus alij, & quod plurimum refert, inter homines, & bruta, immò etiam, & inter viuentia animalia, & plantas; neque quicquam inter vnam, & aliam ſimilitudinem intereſt, niſi ſecundùm magis, & minùs, & quod inter indiuidua magis peculiariter conſideratur, inter ſpecies verò magis genericè, & vniuerſaliter; ſed & huius, & illius vnam, eandemque cauſſam aſſignari neceſſe eſt, ita vt ſimilitudo particularis, & indiuidualis particularem quidem habeat cauſſam, vniuerſalis autem, & ſpecifica vniuerſalem, ſed particularis ad vniuerſalem referri, & cum ea conuenire debet; vt elementa cauſſa quidem vniuerſalis ſunt, ac materialis omnium corporum mixtorum, eademque cauſſa particularis, & materialis, ſunt huius & illius mixti vt patet. Cùm itaque cauſſa ſimilitudinis ab Hipp. aſſignata non habeat relationem ad cauſſam quandam vniuerſalem, quemadmodum ſimilitudo ipſa indiuidualis hábet relationem ad ſimilitudinem ſpecificam, ac genericam; immò neque poſſit cuicunque indiuiduali ſimilitudini conuenire, vt ei, quæ eſt inter fratres, aut ignotas perſónas, concludendum eſt, non eſſe eam veram ſimilitudinis cauſſam.

Sed & Galeni opinio ſequentes patitur difficultates; nam primò, cùm ſubiectum ſimilitudinis ſint exteriora membra, & hæc omne augmentum tanquam ex propria materia ex ſanguine materno habeant, ſi ponamus ſanguinem illum habere vim effectiuam, iam omnis fœtus matri tantùm aſſimilabitur, nunquam autem patri, & multò minùs cuilibet alteri perſonæ, quia vis illa ſanguinis effectiua ſemper figurabit exteriora membra effigie illa, quam habet ſubiectum, vnde deciſus ſanguis eſt; quanquam enim volumus, etiam ſemen virile, vt materiam concurrere ad horum membrorum plaſmationem,

tionem, tamen quia maximè ſuperatur à ſanguine, teſte Gal. ibid., & eius vis effectiua, ac formatrix ſemper coadiuuabitur à vi effectiua ipſius muliebris ſeminis, vt idem Gal. ibid. fatetur, non aliter euenire poterit, quàm vt fœtus ſemper ſimilis naſcatur matri, cùm, inquam, & materni ſanguinis, & ſeminis itidem materni effectiua vis facilè vim ſeminis paterni adæquare, ac etiam exuperare ſimul iuncta valeat, & alia ex parte multò copioſior, ac penè tota generationis exteriorum præcipuè membrorum materia à matre proficiſcatur. *Fernel. Phyſiol. lib.* 7. *cap.* 12.

Vel ſaltem ſi pares vires ſortiri velis vim effectiuam virilis [18] ſeminis, cum effectiua vi tam ſeminis, quàm ſanguinis muliebris, fœtus ſolummodò patri, aut matri ſimilis ſemper euadet, nunquam autem vel fratri, vel auo, vel auiæ, aut hujuſmodi alicui perſonæ ſibi ſanguine iunctæ, aut etiam ignotæ: nam & experientia conſtat, vt ex hiſtoriis quam- [19] plurimis relatis, & in vnum recollectis per *Gratian. Diſcept. For. cap.* 567. *à num.* 41. *ad* 61. *Tom.* 3. & ex Medicis per *Nancel. loco aliàs citato, lib.* 10. *probl.* 5. *ex Plinio*, habemus, multas extraneas perſonas inter ſe ſimillimas extitiſſe, quod qua ratione contingere potuerit, in hac ſententia explicari non poteſt.

[20] Prætereà cùm ſimilitudò non ſolùm conſideretur reſpectu externæ effigiei, ſed etiam reſpectu animi, & morum, vt latiùs, Deo fauente, infrà demonſtrabimus, etiamſi concedamus, vim effectiuam poſſe aſſimilare fœtum in externa effigie, tamen in hac ſententia nunquam demonſtrari poterit, quomodò filius ex ea vi effectiua ſeminis patri, aut matri, aut cuilibet alteri ſimilis quoad mores generatus ſit, [21] neque enim dici poteſt, vim illam effectiuam animum effingere, ac efformare, ſiquidem illa in materia fundatur, animus autem immaterialis eſt; non [22] eſt ergò, neque eſſe poteſt vis effectiua adæquata, ac prima ſimilitudinis cauſſa.

Poſterior deniquè opinio, quæ & magnorum virorum eſt, & omnium communiſſima, multò etiam maiores, quàm cæteræ omnes, patitur difficultates: nam ſi virtus hæc aſſimilandi eſſet propria ipſius imaginationis, iam & virtus formatrix eſſet [23] etiam ipſius imaginationis propria; eiuſdem enim [24] virtutis eſt formare, cuius eſt ſub hac, aut illa conditione formare. Exempli gratia, eiuſdem virtutis eſt formare naſum, aut oculum, cuius eſt formare naſum grandem, aut oculum paruum: neque enim dici poteſt, vnius virtutis eſſe formare naſum, [25] & alterius eſſe formare magnitudinem naſi: neceſſario enim virtus efformans ſub aliqua conditione [26] efformat. Itaque tam virtus formandi, quàm aſſimilandi erit propria ipſius imaginationis, quod an eſſe poſſit, & an abſurditatem aliquam contineat, videant qui hanc ſententiam tuentur. Ex hoc enim concedere coguntur, quod & ab imaginatione ipſa [27] dependeat, vt fœtus ſit mas, aut fœmina, quin etiam & vt homo ſit quoad figuram, aut equus, non autem camelus, aut aſinus, quippè cùm hæc omnia à ſola formatrice virtute dependere videantur, quam illi imaginationis eſſe propriam, omninò ex ſuperioribus concedere debent.

[28] Hinc etiam & illud ſequi neceſſe eſt, quòd animal quicquid volet gignere poterit, non quod Natura intendit: nam cùm Imaginatio libera quædam facultas ſit, & poſſit pro arbitrio varias rerum ſpecies, ac ideas ſibi effingere, iam ſi vim illam effectiuam aſſimilandi, ac formandi eſſe velis penes ipſam fœtum, aſſimilabit cuicunque ſpeciei libebit; & ſi natura intendet, exempli gratia, generare marem, quia principia generatiua calidiora, & fortiora ſunt, imaginatio ex idea fœminæ ſibi præſentata fœtum fœmineum procreabit; & ſi Natura intendit aſſimilare fœtum patri, imaginatio intendens generare fœtum cuidam picturæ, opus naturæ impediet, & generabit picturæ ſimilem, & ſic imaginatio erit ipſa Natura potentior.

Ruet præterea Axioma illud omni veritate ve- [30] rius, quod omne generans generet ſibi ſimile: nam [31] imaginatio mille phantaſmatis de momento ad [32] momentum occupatur, nec generantis imago præ aliis ſibi obuerſatur, & quanam obſecro ratione axioma hoc verificatur, ſi mulier ex imaginatione, vt volunt, plurimùm non ſibi ſimilem, ſed alteri generat? Immò mas ipſe quomodò ſimile ſibi generare poterit, ſi aſſimilandi virtus ab imaginatione dependet, & nullam eius imaginatio in aſſimilatione, aut generatione partem habere poteſt? Sed cùm, vt dixi, imaginatio vaga ſemper ſit, & [33] de momento ad momentum in diuerſa rapiatur, nec ſemper circà vnam eandemque ideam verſatur, nam ab externis ſenſibus, & à viſu præſertim plurimùm diſtrahitur, oporteret, ſi ſimilitudo eius effectus eſt, vt alterum ex his veritatem habere diceretur, vel illam momento fœtum aſſimilare, vel toto geſtationis tempore in illum agere, neutrum autem dici poſſe notius eſt, quàm vt pluribus à me demonſtrari poſſit.

Patitur etiam & hæc ſententia, præter comme- [34] moratas difficultates, & alias, de quibus infrà, etiam eas, quas pati diximus priores duas opinio- [35] nes: nam cùm nihil offeratur imaginationi, quod ab externo ſenſu non habeat, fœtus non poterit generari ſimilis, niſi ſpeciebus ipſi imaginationi oblatis; at videmus natum aliquandò auo, aut proauo ſimilem, cuius effigies mulieri poteſt aliquandò non fuiſſe nota; ſed videmus etiam fœtus, vt dixi, naſci ſimiles extraneæ cuidam perſonæ, quæ neque de viſu, neque de nomine cuilibet ex parentibus nota fuit, & cuius ſpecies non potuit alterutrius imaginationi offerri.

Præterea quanam ratione poſſit imaginatio habere locum in ſimilitudine, quæ penes plura indiuidua pluribus comparata reſidet, vt gentis ad gentem, aut ſpeciei ad ſpeciem, ego profectò non video vndè. *Vair. lib.* 2. *de Faſc. cap.* 7. latè probat, imaginationem nihil quicquam ad ſimilitudinem conferre.

Quin etiam & id, quod diximus contrà Galeni [36] ſententiam, multò magis locum habet in hac opinione, quoad morum, & animi ſimilitudinem, quia [37] imaginationi ſolùm eæ rerum ſpecies offeruntur, quæ ab externis ſenſibus ſibi præſentantur; non poteſt ergò agere in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit: at imaginatio mores, & animum non cognoſcit, [38] neque illi ſpecies, aut imago aliqua tale quid repræſentans offerri poteſt.

Deniquè cùm ſimilitudo natorum non ſolùm reperiatur in perfectis animalibus, ſed multò euiden- [39] tior appareat in imperfectis, immò etiam & in [40] ipſis vegetabilibus mixtis, debet in omnibus vna, eademque cauſſa aſſignari, quæ tamen imaginatio eſſe non poteſt. Alia ergò magis propria, & adæquata, omnibuſque rebus communis inuenienda ſimilitudinis cauſſa eſt: nam præter ea, quæ contrà prædictas ſententias ſuprà adducta ſunt, multa eſſent, quæ inſuper adduci poſſent, quæ tamen

breuitais caussa omittuntur. Multa tamen videri possunt contrà hanc posteriorem opinionem apud *Var. lib. 2. de Fascino, cap. 7.* Erat præterea adducenda, ac examinanda Arist. Opinio, quam ille longioribus recitat 4. *de gener. Anim. cap. 3.* Sed quia fortassè cum eâ vna eademque est, quæ ponit, similitudinis caussam esse formatricem facultatem (licet motus quosdam in semine posuerit, ex quorum varietate, similitudinum etiam varietatem oriri voluit) de ea nunc pluribus agere non libet; aliàs autem de hac materia peculiariùs agere, si Superi annuant, in animo fixi meo, ac tunc quidem ex professo Aristotelis opinionem examinare, ac discutere conabor; interim ne Legumperitis longa rerum speculatione nauseam pariam, paucis his illam tetigisse satis esto. Hoc tantùm addo, eam facillimè confutari posse, quia ponit, similitudinem esse quid per accidens, cùm tamen ex natura intrinseca agentis proueniat; nam ponens, quòd semper patris semen ex sua natura debeat sibi assimilare natum, quandocunque ab hoc motu deficit, & reassimilet matri, auoque per accidens fit. Licet autem ita se res habeat, tamen *Bacc. Bald. in lib. Hipp. de Aq. Aer. & Loc.* hanc Aristotelis sententiam aptare studet ipsius Hippocratis opinioni ex eo, quòd quemadmodum Hippocrates voluit similitudines inter homines aliquarum regionum inter se variari ob multa ipsi semini aduenientia ab extrà, nempe ab aëre; sic & Aristoteles in seminibus considerauit varios hujusmodi motus, ex quibus variari similitudines voluit. Sed in tantùm differt Aristotelis sententia ab Hippocratica, in quantùm Hippocrates externa, quæ seminibus accidunt, considerauit vt caussas dissimilitudinis hominum inter se; Aristoteles verò motus, quos in seminibus finxit, voluit esse caussas similitudinis nati ad auos, & proauos, vel transuersales, vndè positiuè concurrere ad hanc similitudinem contendit, negatiuè verò ad dissimilitudinem parentum. Sed vide quæ contrà hanc Aristotelis sententiam affert *Parisan. Nobil. exercitat. de subtilitat. lib. 3. exerc. 4. cap. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Similitudo triplex.*
2 *Similitudo speciei quæ.*
3 *Similitudo sexus quæ.*
4 *Similitudo effigiei quæ.*
5 *Similitudo effigiei duplex. & num. 8.*
6 *Similitudo accidentalis quæ.*
7 *Similitudo indiuidualis duplex.*
9 *Similitudo interna quæ.*
10 *Similitudo interna duplex.*
11 *Similitudo consideratur respectu multarum rerum.*
12 *Naturaliter filij nascuntur similes parentibus.*
13 *Similitudo respectu morum & animi consideranda.*
14 *Similitudo respectu sanitatis & morbi consideranda.*
15 *Similitudo est quid relatiuum.*
16 *Ab accidenti esse non potest, quod vt plurimùm eadem ratione fit.*
17 *In similitudine aliqui gradus considerandi.*

De differentiis similitudinum, earumque caussis.

QVÆSTIO II.

Triplex considerata est similitudo à Gal. *loco jam sæpiùs citato de sem. lib. 2. à Fernel. Physiol. lib. 7. cap. 12. ab And. Laur. Anatom. lib. 8. quæst. 20. & ab aliis.* Priorem dixerunt esse similitudinem speciei, qua animal nascitur simile parentibus in specie, & ob quam homo generat hominem, & equus equum. Secundam posuerunt esse similitudinem sexus, qua animal præter id, quòd simile nascitur parentibus in specie, simile etiam nascitur in sexu, & ea similitudine habet, vt mas, aut fœmina nascatur. Tertiam similitudinem denique eam esse firmarunt, qua non solùm in specie, & sexu, propriis parentibus simile oritur, sed etiam in externis delineationibus, & faciei præcipuè effigie, vt si ex patre staturâ procerâ, capite magno, capillitio rufo, oculis prominentibus, naso adunco, pectore amplo, & huiusmodi, filius nascatur quam proximè ad hunc habitum, & effigiem accedens, & eodem modo ex matre pusilla, capite paruo, capillitio nigro, oculis remissis, facie, & pectore angustis, & huiusmodi, filia nascatur simili dotata effigie.

Sed Andr. Laur. accuratiùs ea, quæ ab aliis conscripta erant, considerans, vltimam similitudinis speciem subdiuisit in naturalem, & accidentalem, & caussam naturalis voluit esse formatricem facultatem, quæ nisi impediatur, semper fœtus formabit parentibus similes ob vim ipsis seminibus insitam, & pro alterius seminis virtutis exuperantia alteri ex parentibus magis assimilabit. Sed accidentalem similitudinem ab imaginatione omnem habere voluit caussam, quæ vim formatricem seminum, quæ naturalis caussa est ex ipsius sententia, vt dixi, ab opere deuiat, imagini sibi præsentatæ similem formare fœtum illam cogit.

Ego indiuidualem hanc, & posteriorem similitudinis speciem duplicem considero, externam, & internam; externa per se ipsa nota est, & notior quoque ex sequentibus fiet, & hanc ipsam cum Laurentio in naturalem, & accidentalem subdiuido, de quibus proximè diximus. Internam verò similitudinem eam esse dico, qua animal simile nascitur aut progenitoribus, aut cuicunque alteri personæ in interno temperamento, aut totius, aut partis; vt si ex patre temperatura calidiori filius etiam calidiori temperatura præditus nascatur, & ex matre frigidiori filia temperatura frigidiori edatur.

Et hæc quidem similitudo dupliciter, vt annuebam, considerari debet, nam aliam dico eam esse, quæ ex temperamento totius prouenit, aliam eam, quæ ad temperamentum peculiare partium consequitur; ad priorem similitudinem externam totius, ad posteriorem partium similitudinem consequi existimo, vt in sequentibus patefaciam.

Præter hæc autem, similitudinem considerandam censeo respectu multarum rerum, & inter multas res, ac plura indiuidua, non autem solùm inter parentes, & liberos, vt jam suprà annuimus: nam consideratur primò similitudo respectu effigiei, vt patre existente facie ampla, colore rubicundo, statura procera, & filio nascente facie item ampla, colore rubicundo, & statura procera, hæc similitudo erit effigiei, ad quam solummodo respiciens Hesiodus lib. 1. oper. & dier. dicebat:

Non enim similes promittunt filios adulterini lecti.

Naturaliter enim filij nasci debent similes parentibus etiam in effigie externa, ob rationes, de quibus infrà.

Secundò consideranda, vt dixi, similitudo respectu morum, & animi, vt si ex patre bono, miti, misericordi, iusto, temperato, filius nascatur bonus, mitis, misericors, iustus, temperatus, & è contra ex

ex patre malo, impio, immisericordi, injusto, intemperato filius nascatur malus, impius, immisericors, iniustus, intemperatus. Iuuen. Sat. 14.

Quandoquidem similem tibi se non corpore tantùm.
Nec vultu dederit, morum quoque filius.

Lucr. lib. 3.

Denique cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur? dolu' volpibus, & fuga ceruis
A patribus datur, & patrius pauor incitat artus?

ad quam animi similitudinem respiciens Horat. lib 4. Carm. od. 4. eam protulit sententiam:

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Est in juuencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Facit pro Iurisconsultis *l. Quod si nolit.* §. *Qui mancipia. ff. de Æd. Glos. in num. infamatæ.* Contrariam tamen huic sententiam ad hanc ipsam animi 14 morumque similitudinem respiciens protulit Homer. Odyss. lib. 2. dicens:

Pauci enim filij assimilantur patri,
Plures pejores, pauci autem patre meliores.

ex bonis tamen bonos nasci, docet *Aristot. Magn. Moral. lib. 3.*

Tertiò denique considerari potest similitudo, & conuenientia vnius cum altero, respectu sanitatis, & morbi: nam constat experientia, & testatur etiam *Hipp. in lib. de morb. sacr. post princ.* ex parentibus morbosis filios progigni morbosos, ex sanis sanos: si 15 enim, inquit ipse, ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus oritur, ex tabido tabidus, ex lienoso lienosus, quid vetat, vt cujus parentes hoc (sacro) morbo detinentur, eo quoque & posteriorum aliqui capiantur?

Addendum his, quòd similitudo, cùm sit quid relatiuum, *Plato in Parmedid.* non magis dicit relationem filij ad patrem, aut è conuerso, quàm fratris ad fratrem, consanguinei ad consanguineum extraneæ personæ ad personam quoque extraneam, speciei ad speciem, vniusque cujuslibet rei ad aliam; ac de omnibus hisce naturalis, & adæquata caussa venit inuestiganda; neque etiam fieri potest, quòd, si à Natura esse dicimus, filium nasci similem parentibus, quia vt plurimùm eo modo se res habet, negemus, à Natura esse, fratrem fratri, consanguineum consanguineo, personam personæ, speciem speciei esse similem, 16 cùm & id ipsum semper vna eademque ratione fieri videamus: neque enim esse ab accidenti potest, quod vt plurimum eodem modo fit, & non aliter, vt quod homines vnius regionis sint magis inter se similes, quàm cum aliis comparati, quòd vna species alteri magis conueniat, & sic de singulis.

17 Tandem considerandi sunt (hoc enim ipsa rei Natura dictat) similitudinis majoris, & minoris gradus aliqui; nam speciei similitudo ad speciem minor est, quàm indiuidui ejusdem speciei ad aliud indiuiduum, minor indiuidui ad indiuiduum diuersæ, quàm indiuidui ad indiuiduum ejusdem regionis, major indiuiduorum, quæ inter se cognata sunt, quàm quæ non sunt cognata, omnium maxima parentum cum filiis, fratrum cum fratribus, & hujusmodi. Distantia ergò, & conuenientia similitudinis etiam consideranda, nam & in caussæ ejus similitudinis inuestigatione non minimum operabitur, de qua jam, annuente Deo, dicere paramus.

SVMMARIVM.

1 *Similitudo ex Platone quid.*
2 *Simile tunc aliquid fit cum idem fit.*
3 *Simile non est idem.*
4 *Similia sunt idem in qualitate.*
5 *Simile proprie quid dicatur.*
6 *Similitudo & dissimilitudo possunt inter quamcunque rem considerari.*
7 *Similitudo externa quid.*
8 *Dissimilitudo quid.*
9 *Similitudo interna quid.*
10 *Similitudo speciei vnde.*
11 *Temperamentum idem est, ac Natura. & num. 13.*
12 *Non omnia ex omnibus fieri possunt.*
14 *Similitudo sexus vnde.*
15 *Senes & pueri fœmellas generant, & cur.*
16 *Similitudinis externæ caussa.*
17 *Temperamenta quomodo caussent similitudinem.*
18 *Filij parentibus cur facillime nascantur similes.*
19 *Fratres inter se multo magis similes, & cur.*
20 *Caussæ quo magis inter se similes, eo magis inter se similes effectus producere possunt.*
21 *Similitudinis gemellorum caussa quæ.*
22 *Nati cur aliquando auos, aut majores referant.*
23 *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.*
24. *Homines vnius regionis magis inter se similes, & num. 26.*
25 *Seminis forma non potest in alia re cum regione conuenire, quam cum temperie.*
27 *Similitudo animi & morum in filiis.*
28 *Mores animi à corporis temperatura.*
29 *Vbi similes mores conspiciuntur, similis temperatura corporis argui potest.*
30 *Quomodo filij parentibus similes sint in moribus & morbis, tamen dissimiles sint in temperamento.*
31 *Temperamentum respectu totius & partium considerandum.*
32 *Accidentalis similitudo vnde.*
33 *Imaginatio per accidens interdum caussat similitudinem.*
34 *Naturæ cum pictore comparatio.*
35 *Plato jubet, quod filiis operam dantes imaginatione etiam ad opus concurrant.*
36 *Platonis cum se ipso contradictio.*
37 *Plurimùm parentes optimi & sapientes, cur malos & insipientes generent.*
38 *Omnis actio spiritibus eget.*

Quid sit simile, quid dissimile, ac de vera & adæquata similitudinis caussa.

QVÆSTIO III.

PLato *in conuiuio orat. 2.* definiens similitudinem, 1 dicebat, eam nihil aliud esse, nisi Naturam quandam eandem in pluribus, vndè *in dialogo, qui Theetetus, vel de Scientia* inscribitur, simile tunc ali- 2 quid fieri dicebat, cum idem fit in his verbis: *Si quid ergo simile alicui fieri contingit aut dissimile, siue sibi ipsi, siue alij, dum quidem simile fit, idem fieri dicimus, dum verò dissimile, aliud. Idemque Plato in Parmen. vers. med.* Simile, dicebat, est, cui idem quiddam accidit, & illud etiam, quod idem esse recipit simile fit. Sed tamen tritum est apud quoscunque, simile non esse idem, tradunt ipsi DD. *Glos. in l. in duob. §. Vbi duo. ff. de duob. reis. Bartol. in l. Quod Nerua. ff. de* 3 *deposit. num. 2.* & ex nostris *Gal. 3. de simpl. Med. fac. c. 25. cl. 5.*

Aristoteles ergo 5. *Metaph. cap. 9.* declarauit, quandam

quanam ratione simile idem sit, dicens, similia idem esse in qualitate, ex quo acceperunt etiam Iurisperiti. *Alberic. in Diction. in verbo similia.* Si ergò ad qualitatem respiciamus, in qua similia conueniunt, sunt profectò idem, sin autem ad substantialem identitatem, nequaquam sunt idem, vt exempli gratia: Petrus est idem cum paulo in hoc, quod vtrique in proportione membrorum, statura, & habitu corporis, in colore, in effigie conueniunt, non sunt autem idem, quia Petrus, & Paulus duo indiuidua sunt, & vnumquodque per propriam, ac substantialem formam ita constituitur in esse, vt inter se omninò differant, neque vnum sint. Quicquid ergò ex Arist. sententia cum aliqua alia re in qualitate conuenit, simile illi rei dici potest. Homo est similis cuilibet alij homini secundùm effigiei qualitatem, & secundùm eandem est etiam similis simiæ, vel simia est similis illi, secundumque alias corporis delineationes, & qualitates etiam cum brutis aliquo modo conuenit, immò etiam & cum ipsis plantis, & cum quacunque re: nam inter quamcunque rem potest & similitudo, & dissimilitudo considerari, vt firmat *Plato in Parmen.* similitudo penes ea, in quibus vna cum altera conuenit, dissimilitudo penes ea, in quibus disconuenit.

Similitudo ergò externa, de qua præ cæteris hic agimus, est conuenientia quædam inter duos aut plures homines, aut inter hominem, & brutum, aut inter animal, & animal, & rem, & rem quoad externas delineationes, & corporum dispositionem, dissimilitudo verò disconuenientia ejusdem rei est inter eadem. Hujus similitudinis caussam inuestigaturus, antè de caussis cæterarum similitudinum, de quibus suprà egi, perquirere, ac determinare ex propria sententia necesse est. Priorem ergò similitudinis speciem, quam internam esse dixi, posuique esse conuenientiam temperamentorum, subsequentem habere caussam puto: Similitudo est quædam qualitas relatiua, consequens ad ipsam rerum essentiam; positis enim duobus mixtis, quæ in calore conueniant, hæc erunt quidem similia inter se quoad hoc, quòd ambo calida sunt. Hæc igitur conuenientia potest vel ex accidenti esse inter duo corpora, vel ex sua natura; per accidens est, quòd extranea quædam persona similis alteri sit; ex natura est, quòd homines vnius regionis inter se similes, quòd filij parentibus, quòd fratres fratribus similes nascantur.

Similitudo ergò interna non nisi à conuenientia natiui caloris in prima seminum materia subjectati originem habet, quippè cùm ob eam conuenientiam, & non ob aliud similia dici possint duo indiuidua, quæ in quodam caloris, aut frigoris, aut humiditatis, aut siccitatis gradu in eorum temperatura conueniunt. Natiuus ergò calor, qui dat huic indiuiduo, vt calido, aut frigido sit temperamento pro ejus innata temperie, dat etiam quatenùs magis in gradu caloris accedit ad gradum caloris alterius indiuidui, vt magis huic indiuido simile sortiatur temperamentum, quàm cuiuis alteri.

Speciei porrò similitudo non aliundè esse potest, quàm à temperamenti primæ materiæ, ex qua animalia generantur, similitudine: neque enim dubitari potest, quòd substantia illa prima, ex qua animal oritur, à suo temperamento, quod idem est ac Natura ipsius rei, ad suscipiendam magis hanc, quàm illam formam determinetur; ex eo enim, & ob illud ipsum temperamentum introducuntur proximæ dispositiones in tali substantia ad suscipiendam magis hanc, quam illam formam: nam non ex omnibus omnia fieri possunt, sed ad id, quod suæ naturæ magis vicinum est, facilior est rebus naturalibus transmutatio. *Gal. 1. de sem. cap. 11.* Naturæ autem vicem gerere, immò esse ipsam Naturam substantiæ temperiem jam diximus, & testatur *Gal. 3. de Temper. cap. 4. class. 1. & alibi sæpè.* Simili ergò existente Natura, hoc est temperamento seminum, ex quibus constant, similia ex necessitate nascuntur indiuidua in specie ipsis progenitoribus, qui ex eadem materia quoque constant. Quatenùs igitur ea Natura, ac temperamentum in indiuiduis consideratum, conuenit cuidam Naturæ, ac temperamento in vniuersali considerato, prout toti speciei conuenit, efficit indiuidua similia inter se in specie. Vt exempli gratia: Natura, seu temperies hominis est contemperatio calidi & humidi, frigidi & sicci, ita vt vix vnum ab alio superetur, Natura verò equi est contemperatio calidi in tribus gradibus, humidi & frigidi in vno, sicci in duobus; tunc ergò nascitur homo similis homini, & equus equo in sua specie, quia seminum, ex quibus constant, Natura talis est, vt cum hac vniuersali Natura conuenientiam habeat, & ei similis existat; quæ tamen natura, quia vniuersalis est, & pluribus indiuiduis communicabilis, ita illis communicatur, vt ob ejus latitudinem vna in vniuersali considerata existens, multiplex efficiatur in particularibus subjectata.

Non dispar ratio, sed eadem prorsùs est similitudinis sexus: nam vniuersalis illa Natura cui omnia indiuidua conueniunt, bifariam considerata, prout mari, aut fœminæ in vniuersali sumptis communicari potest, & in calore, aut humiditate excedere, vel deficere, in caussa est, quòd si in calore deficiat, excedat in humiditate, fœmina, si contrà excedat in calore, deficiat in humiditate, mas nascatur, ita vt similitudo temperamenti ipsorum seminum, & non aliud similitudinem sexus caussare possit. Elicitur ejus rei veritas ex *Hipp. in lib. 1 de Diæt.* vbi voluit, quòd excedente masculeo semine, aut fœmineo, mas, vel fœmina procreetur; pro masculeo enim semine calidius, & siccius, pro fœmineo frigidius, & humidius intelligi voluit, vt ipse se ipsum declarat *in lib. de Genit.* & docet *Auic. 21. 2. tract. 1. cap. 2.* qui etiam hoc ipsum euidentiùs probat experientia *lib. 18. de Animal.* exemplo puerorum, & senum, qui cùm semen frigidius, & humidius habeant, fœmellas vt plurimum generant, contrà eueniente de cæteris ætatibus, (quantùm ex parte ætatis est) in quibus semen calidius demittitur. Quemadmodum igitur tam similitudo speciei, quàm similitudo sexus ad vno eodemque opifice emanat, ita etiam & externam similitudinem non alium habere auctorem censeo: nam sicuti similia euadunt indiuidua inter se in specie, prout conueniunt vniuersali temperiei, ex qua species constat, & dehinc similia euadunt in sexu, prout eidem Naturæ in excessu, aut defectu caloris, & humiditatis conueniunt, sic & non aliter similia inter se indiuidua euadunt, prout vna temperies alteri magis conuenit, & ex hoc indiuidua similia inter se euadunt similitudine interna; externa verò similitudine conueniunt, si etiam partium hujus, & illius temperies inter se conueniat, vt jamjam demonstrabimus.

Etenim cuinam dubium est, quòd eæ qualitates corporis omnes, ex quibus similitudo resultat, à tempe-

temperamento non sint? Membrorum magnitudo, & paruitas, bona, aut mala eorum conformatio, crassities, tenuitas, rectitudo, tortuositas, asprities, lenitas, depressio, eleuatio, color cutis, capillitium, & cætera omnia non nisi à temperamento primarum qualitatum sunt, quin & hæc ipsa in temperamenti interni cognitionem nos deducere, omnes 17 Medici fatemur. Calidum ergò, exempli gratia, temperamentum tam in hoc, quàm in illo indiuiduo caput efficiet magnum, oculos prominentes, faciem rubicundam, nasum aduncum, capillos rufos, & quò magis in gradu caloris temperamentum vtriusque capitis conueniet, eò magis similia inter se capita effinget; quin etiam, & vtrumque indiuiduum efficiet loquela promptum, in actionibus præpes, iracundum, audax, & hujusmodi; contrà verò dominante frigidò (quia materiam hoc constringit, sicuti calidum dilatat) caput efficiet paruum, oculos remissos, faciem angustam, nasum simum, capillos promissos, ac nigros hominem loquela tardum, in actionibus segnem, non facilè irascibilem, timidum, & hujusmodi, quod tam in hoc, quàm in illo indiuiduo efficiet, quò magis vnius temperamentum in gradu caloris, aut frigiditatis cum altero conueniet, & cùm hoc temperamentum & in toto, & in parte, vt diximus, consideretur, quodcunque alteri assimilabitur aut totum, aut partem similem efficiet.

18 Facillimè ergò filij similes nascuntur parentibus, quia cùm ex eorum semine consient, similes ipsos sortiri temperaturas necesse est; quin fratres multò frequentiùs, ac magis inter se similes, quàm parentibus esse solent, quia cum alterutro ex parentibus non adeò in temperamento conueniunt, vt conueniunt inter se, quippè cùm ex vtriusque parentis semine tertia quædam natura, ac temperies exiliat. Cum qua ipsi parentes interdum parùm, aut nihil 19 conueniunt, multùm tamen fratres inter se; quod quidem, tunc euenit, cum pariter calidum vnius patitur, & agit in alterum, & ita miscentur, vt vnum aliud contemperans, tertiam, vt dixi naturam quamdam efficiant, & tunc filij dissimiles possunt esse vtrique parenti; quod tamen rarò accidit, & idcircò rarò in totum dissimiles à parentibus filij nascuntur. Imò Arist. 4 *de Gen. Anim. cap.* 3. eum qui suis parentibus similis non est, monstrum quodammodò 20 esse dixit. Quò magis enim caussæ rerum opifices inter se similes existunt, eò magis inter se similes effectus producere poterunt; at filius cum patre conuenit quidem ex vna tantùm parte, cum fratre autem ex pluribus, quia fratres ex iisdem prorsùs seminibus orti, ex eodem sanguine nutriti, iisdem locis concepti, ac foti sunt, quod non ita euenit de parentibus, & filiis inter se; quod quidem maximè conspicuum fit ex gemellorum similitudine cæteris multò admirabiliori, quàm aliquandò etiam proprios decipere parentes compertum est, vt apud Plaut. *in Menoehmis in prologo.*

Ei sunt nati filij, duo gemini,
Ità simili forma pueri, vt mater sua
Non internosse posset, quæ mammam dabat, &c.

Et apud Virgilium *Æneid. lib.* 9.

Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis,
Daucia Laride, Timberque simillima proles,
Indiscreta suis, gratusque parentibus error.

Et apud Torquatum Tassum *Cant.* 9. *st.* 34.

Rimanean viui ancor Pico, è Laurente,
Onde arricchi vn sol parto il genitore:
Simillissima coppia, e che souente
Esser solea cagion di dolce errore.

Zacc. *qu. Med. leg.*

21 Etenim non aliam tam peculiaris similitudinis causam in gemellis assignat ipse Hipp. quàm nos assignauerimus *lib.* 1. *de Diæt.* inquiens, illud ex eo euenire, quòd ex eodem semine concepti, eodem sanguine nutriti, ac iisdem locis foti, idem omninò, hoc est simillimum nacti fuerint temperamentum.

Neque aliam ob causam fit, quàm ob temperamentorum conuenientiam, ac similitudinem, vt fœminæ Matribus, Mares vt plurimum Patribus similes nascantur, vt tradit Arist. 7. *de hist. Animal. cap.* 5. *&* 4. *de Gen. Anim. cap.* 3. & ex Iurisperit. Gratian. *Discept. Irrea. c.* 567. *num.* 56. *c.* 3.

22 His ergò sic habentibus mirum non est, natos aliquandò auos, ac majores suos referre, quippè cùm mirum non sit, eos tantisper recedere à genitoris temperamento, & magis accedere, ac conuenire ad temperamentum aui, aut proaui, cum quo etiam patris temperamentum conuenientiam aliquam habebat; cùm enim pater, & cum filio, & cum auo connenientiam habeat, mirum non est, filium etiam cum auo conuenire; nam quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, vt commune est 23 axioma in Philosophia.

24 Possunt insuper hæc ipsa aliis argumentis roborari; nam homines vnius regionis inter se similitudine conueniunt, licet alij aliis magis inter se similes, vt de Ægyptiis, & Scythis testatur Hipp *in lib. de Aer. Aq. & loc.* & de Thracibus, Græcis, Macedonibus, & aliis populis Ptolem. *lib.* 2. *de Iud. nat. cap.* 2. at hujus similitudinis causa non alia assignatur ab ipso Hipp. quàm quia nulla corruptio in prima seminis conformatione accidit, quæ naturalem temperiem deuastet, contrà verò euenire de Europæis dicebat, qui maximè inter se dissimiles nascuntur ob id, quòd ex temporum inconstantia plures corruptiones circà seminum substantiam contingunt, quæ naturalem ipsorum temperiem labefactant; vbi verò temperies illa similis vniuersali temperiei conseruatur, similes inter se nascuntur homines; contrà verò vbi talis conseruari non potest.

25 Præterea idem Hipp. *in fin. ejusdem libri*, seminum formas magna ex parte regionum naturam imitari affirmabat, at in nulla alia re potest seminis forma cum regione conuenire, nisi in temperie, & idcircò, & ipse sequitur, *vbi terra pinguis est, & mollis, & aquosa, aquæ vero valdè sublimes, ita vt æstate sint calidæ, hyeme frigidæ, quæque ad anni tempora propè habet, ibi homines carnosi sunt, articulis non discreti, humidi, labores non ferentes, & vt plurimum praui animi; quin etiam segnes sunt, & somnolenti, & ad artes crassi, neque subtiles, neque acuti. Ast vbi regio nuda est, non munita, aspera, quæque hyeme prematur, & sole exuratur, ibi duros graciles, articulis dicretos, carnosos, & hirsutos homines cernas*, & quæ sequuntur. Vides ergò quàm exquisitam corporum, & animorum similitudinem à Naturali temperie causari doceat.

26 Sicuti ergò homines vnius regionis ex temperiei Naturalis similitudine magis inter se similes existunt, ita etiam & filios parentibus, & fratres fratribus, & cognatos cognatis ex eadem prorsùs causa nasci inter se similes asserendum.

27 Accedit præter effigiei similitudinem, etiam similitudo animi, & morum, quin etiam, corporearum actionum: videbis enim filios etiam in gesti-

bus in loquela, in voce, in intuitu referre progenitores, aut fratrem referre fratrem; vnde Nestor apud Homer. *Odyſ. lib.* 3. Telemachum alloquens inquit:

---- Si vere
Illius filius es; admiratio me habet intuentem,
Etenim verba ſimilia ſunt, neque diceres,
Vtrum juniorem adeò concinna fari.

Et quarto ejuſdem Menelaus Piſiſtrato.

Talis, inquit, & patris es, qui & prudentia loqueris.

Non ſecus etiam Virg. *Æneid. lib.* 8. Euandrum introducit Æneam ita alloquentem:

------ Vt te, fortiſſime Teucrûm,
Accipio, agnoſcoque libens, vt verba parentis,
Et vocem Anchiſæ magni, vultumque recordor.

Et Torq. Taſſ. *Cant.* 3. *ſt.* 61.

O quanto di ſembianti à lui ſimiglia;
Se ben aliquanto di ſtatura cede.
E Baldouin (riſponde), è ben ſi ſcopre
Nel volto à lui fratel, ma piu ne l' opre.

Et Ouid. *Metamorph. lib.* 2. *de Horis:*

------ Facies non omnibus vna,
Nec diuerſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.

Conſtat autem, & probat abundè Gal. *in lib. Quod Anim. mor. corp. temp. ſeq. claſſ.* 1. mores non aliundè 28 hominem habere, quàm ab eademmet corporis temperatura, vbi ergò ſimiles mores conſpiciuntur, 29 ſimilem argui poſſe temperaturam corporum non negandum. quod & in hominibus ejuſdem regionis manifeſtum fit, quoſdam enim temperamento calidiores, & ad aduſtionem vergente vt Hiſpanos animo videbis elato, ſuperbo, quoſdam vt Italos cæteris magis temperatos, prudentes, & ſic de reliquis. Cùm ergò filij aſſimilentur parentibus, vt dixi, etiam in moribus, dicendum etiam in temperatura conuenire, & ſimiles eſſe, & idcircò etiam in externa effigie illis aſſimilari.

Denique ex ſimilitudine ſanitatis, & morbi poteſt etiam argui temperamenti ſimilitudo, & ab hac ſimilitudo effigiei: nam parentes nonnullis morbis obnoxij filios eiſdem morbis obnoxios procreant, contrà ſani ſanos generant; idcircò vt plurimùm Epilepticus Epilepticum, Melancholicus Melancholicum, lienoſus lienoſum, Hepaticus Hepaticum, calculoſus calculoſum, podagricus podagricum, & robuſtus robuſtum generat, quæ morborum, & ſanitatis ſimilitudo non aliundè prouenire poteſt, vt mihi videtur, quàm à Naturali partium temperie, aut intemperie.

30 Objicies tamen, multos iiſdem animi moribus dotari, ac iiſdem morbis, quibus parentes tentabantur, obnoxior eſſe, tamen faciei ſimilitudinem nullam habere, & contrà multos in facie alterutri ex parentibus aſſimilari, tamen toto cœlo à temperamento parentum diſtare. Reſpondeo, quòd, ſicuti 31 ſuprà etiam annuimus, temperamentum conſiderandum eſt reſpectu totius, & reſpectu partium, atque hac ratione quomodò in moribus aliquandò natus ſit parentibus ſimilis, in effigie diſſimilis, in vna parte cum vno, in altera cum altero conueniat, facillimè reperies; ſiquidem ſi temperamentum totius habebit ex patris ſemine, aſſimilabitur patri in moribus, & animo, in capite tamen poterit præualere aliud temperamentum, quod magis conueniat cum temperamento capitis genitricis, & ſic in facie referet genitricem, & tunc filius iiſdem morbis tentabitur, quibus tentabatur pater, qui à totius intemperie oriuntur, & poterit etiam aliis tentari, qui à capite peculiariter oriuntur, quibus mater erat obnoxia; ſic etiam & in reliquis conſiderandum, Hepatis temperamentum ſimile temperamento Hepatis genitoris filium efficiet iiſdem paſſionibus obnoxium, quæ ad concupiſcibilem ſpectant, iiſdem morbis, quibus pater ſubjiciebatur; cordis temperamentum ſimile temperamento cordis genitricis filium efficiet iiſdem morbis, ac pathematis ſubjectum, quibus mater erat, ſic & ea quæ ad iraſcibilem pertinent, & ad vitales facultates ſimilia effinget in nato ſimile temperamentum, qualia in matre conſpiciebantur. His addo ſimilitudinem vnius, ejuſdemque viri ſibi ipſi comparatam; nam palam eſt ex mutatione interni temperamenti occaſione ætatis, mutationis rationis vice, cæli, aut quacunque ex cauſa mutari effigiem ita vt idem homo ſibi ipſi diſſimilis exiſtat ſi paulò habitior quàm anteà fuerit euaſerit, & ex tenui pinguis, & carnoſior euaſerit, aut contrà ex carnoſo, & benè colorato, tenuis, & malè coloratus fiat. Hoc pacto Scythæ apud Hipp. de aëre, aquis & locis, ita ex morbis, aliiſque accidentibus effigiem mutant, vt ex maſculis in fœminas degenerare videantur.

Tandem quid de accidentali illa ſimilitudinis cauſa ſentiamus jam aperiendum, dico ergò, quòd, ſi naturaliter ſimilitudo à temperiei ſimilitudine fit; contingit tamen, (ſed rarò ità vt monſtrificum quid potiùs, quàm ſecùs ſit judicandum,) vt imaginatio per accidens poſſit eſſe ſimilitudinis externæ cauſa, ſi & tunc imaginare mihi induſtrium quemdam pictorem, qui ex proprio marte figuras colorat, & depingit, interdum verò non ex proprio marte, ſed ſi exemplari aliquo ſibi propoſito. Naturam pictori ex ſuo marte pingenti aſſimilandam puta, quæ non niſi prout à temperamento manu ducitur fœtum effingit, ac format; eandem verò cum fœtum alicui phantaſmati ſibi ab imaginatione præſentato ſimilem efformat, pictori ſimilem puta, qui exemplari ſibi propoſito figuras delineat: non aliter enim afficitur ipſa Natura, cum aliquod ſibi Phantaſma ab imaginatione præſentatur, quàm ſi in pictura idem conſpiceret Ariſt. *teſte. lib.* 3. *de Anim. cap.* 3. Quod etiam antè illum firmabat Plat. *in Phil. verſ. med.*

Qua de re jubet Plato 6. *de Leg. in fin.* quòd liberorum generationi operam dantes, etiam imaginatione ad opus ſe conuertat, vt pulcherrimam, & optiman indè prolem reportare poſſint, ſed ſi omnes homines, vt ibidem ipſemet dicebat, qui & communem aliquam actionem tractant, quandò ſibi ipſis, & actioni animum aduertunt omnia pulchra, & bona efficiunt, vbi verò mentem non habuerint, aut non adhibuerint contrà, non video quanam ratione jubeat ille, vt imaginationem in coitu phantaſmatibus occupemus, hoc enim non eſt Venereæ actioni aduertere, ex retractione enim ſpirituum ad ſenſum communem, vt aliquid imaginemur, ſemen ſpiribus depauperatum relinquemus, & minùs etiam energiæ actio illa habebit; vndè eſt, quòd parentes optimi, & ſapientes, filios prauos, & ſi inſipientes generent, vt Alex. *quærit Probl. lib.* 1. *probl.* 28. Quem & inter Iuriſconſultos citat Tiraquell. *de leg. Connub. l.* 13. *num.* 154. nam quia mentem diuerſis occupant cogitationibus, & imaginatione etiam ad ea currunt, quæ aliàs illis obuerſantur, ſpiritus à ſemine auertunt; neque referre puto quibuſnam phantamatibus imaginatio ſit implicata; nam cùm actio illa venerea ad concupiſcibilem animæ partem ſpectet, imaginatio ad partem principem, vna

vna ab altera impeditur, spiritusque ex vnius celebratione ab aliis distrahuntur; omnis enim actio quæcunque illa sit spiritibus eget; si ergò similis, ac optimæ prolis desiderio tenemur, non secùs ac bruta totos nos Venereæ actioni tradere, ac ipsius Veneris illecebris nos credere, ac attentos esse necesse est; alioquin siue imaginationem vna, aut alia re occupes, nihil interest, nam actionem illam concipiendi vel impedies, vel non eo, quo velles modo, proposito fine potieris.

SVMMARIVM.

1 *Filiationis probatio est difficilis.*
2 *Similitudo non facit quem præsumi esse filium eius, cui est similis.*
3 *Similitudo prouenit ex cogitatione Mulieris tempore*
4 *Similitudo aliis adminiculis iuncta probat filiationem. contrarium num. seq.*
6 *Similitudo deberet semper facere probationem filiationis.*
7 *Simile generatur à simili.*
8 *Immaginatio immutare potest conceptus effigiem.*
9 *Exempla ad probandum similitudinem ex imaginatione prouenire, reiecta.*
10 *Similitudo posthumi cum parente maior, ac magis conspicua, quàm inter cæteros, & cur.*
11 *Imaginatio non potest assimilare in hora conceptionis, & cur.*
12 *Nihil agere potest in id, quod sibi præsens non est.*
13 *Subjectum similitudinis quodnam sit.*
14 *Naturaliter similitudo non causatur ab imaginatione.*
15 *Imaginatio non agit ex electione.*
16 *Similitudinis præsumptio multùm vrgere debet. contrarium num. seq. dic vt num.* 18.
19 *Interna similitudo præcipuè attendenda.*
20 *Interna similitudo non potest ab imaginatione alterari.*
21 *Imaginatio non agit in ea, quæ suo modo non cognoscit.*
22 *Quanam ratione imaginatio alterare possit formam fœtus.*
23 *Interna similitudo à Natura semper est.*
24 *Internæ similitudinis cognitio ex quibus habeatur.*
25 *Duæ conjecturæ internæ similitudinis.*
26 *Morum, & morborum similitudo ab interna forma.*
27 *Similitudo morum quomodo probet.*
28 *Mores vndè.*
29 *Natura semper præualet consuetudini.*
30 *Similitudo morborum, & sanitatis, quomodò probet.*
31 *Morbi similes ad similitudinem internam consequuntur.*
32 *Similitudo externa internæ juncta debet facere probationem filiationis.*
33 *Similitudo vrget multùm.*

Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis.

QVÆSTIO IV.

De similitudine ob argumenti tum difficultatem, tum iucunditatem longioribus fortassè egimus, quàm ad hujusce operis institutum, & ad ipsas Legales materias pertineret; omnia tamen ad hunc finem vnum dirigentes, vt tandem pro ipsis Iurisconsultis disquiramus, quamnam conjecturam capessere liceat filiationis ex filiorum similitudine; & quomodò ex hoc filiatio probari possit.

Zacc. qu. Med. leg.

Habent ipsi Iurisconsulti filiationis probationem pro re admodum difficili, ac penè impossibili. facit *l. Quia semper. ff. de in ius vocand. Glos. in l. Lucius. ff. de condit. & demonstr. & in l. filium. ff. qui sunt sui vel alien. Iur.* quam difficultatem cognouisse etiam antiquiores testari potest Telemachi dictum apud Homer. *Odyß.* 1. dicentis: 1

Mater quidem me dicit hujus esse, sed ego
Nescio, nondum enim aliquis suum genitorem ipse nouit.

Hæc tamen difficultas magna ex parte cessaret, si modò apud ipsos Iurisconsultos similitudo faceret præsumptionem filiationis, sed contrà illi eam conclusionem ratam jam habent, sobolis similitudinem non facere eam præsumi ex eo fuisse susceptam, cujus similis existit. Gabr. Concl. *comm. lib.* 1. *concl.* 14. *num.* 7. *tit. de præsumpt.* Ruin. *cons.* 53. *num.* 9. *vol.* 5. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 89. *num.* 97. Mascard. *de probat. concl.* 792. *num.* 10. *vol.* 2. dicunt etenim talem similitudinem prouenire ex cogitatione Mulieris tempore conceptionis, ità Bart. *in l. Gall. ff. de lib. & Posth. num.* 14. Mohed. *decis.* 1. *alias* 19. *num.* 2. *tit. Qui filij sint legitimi.* Ruin. *vbi suprà num.* 9. Mascard. *ibid. num.* 7. Gratian. *Discept. Forens. cap.* 567. *num.* 32. *vol.* 3. & facit Theocriti auctoritas Idyll. 17. dicentis: 2 3

Impiæ enim mulieris animus, semper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus sunt, sed liberi nequaquam similes sunt patri.

Verumtamen, licet voluerint DD. similitudinem per se solam non probare filiationem, cum aliis adminiculis tamen iunctam probare firmarunt, ita Mohed. *vbi suprà num.* 97. (licet ipse contrarium verius esse existimet) Gratian. *loco citato num.* 29. Marta *vot.* 153. *num.* 3. 4 5

Vt ergò quatenus ad nostrum pertinet institutum, huiusce rei veritas detegatur, in mentem iis reuocatis, quæ in superiori quæstione de vera similitudinis causa attulimus, dicendum videtur, quòd similitudo deberet semper, & vbiquè facere maximam, & vrgentissimam præsumptionem filiationis, quia naturaliter ob insiti temperamenti conuenientiam, quod in seminibus reperitur, simile non nisi à simili generatur. 6 7

Iure ergò optimo Arist. *lib. Politic.* 2. *cap.* 2. communitatem illam filiorum in Republica, quam tantoperè desiderat Plat. *suæ Rep. lib.* 5. non solùm respuit, sed improbat, & tanquam rem impossibilem, vt executioni demandetur non ob aliud existimat, nisi quia semper ij, qui ex natis aliquem visu se referre, ac sibi similem esse obseruarent, illum pro filio proprio haberent, & acceptarent, non verò cæteros omnes promiscuè, atque hac ratione propensio in hunc augesceret, deficeret verò in alios, & communitas rerum destrueretur absque dubio. Quia in summa, naturaliter filij similes nascuntur patribus, quod in infinitis exemplis patet: Homer. *Odyß.* 1.

Minerua ad Telemachum:
Sed age, mihi hoc dic, & vere enarrato,
Num ex ipso tantus filius sis Vlysse,

Vehementer enim & capite & oculis pulchris similis es Illi.

Horat. *lib. Od.*

Laudantur simili prole puerperæ.

Cæterùm tametsi negare non ausim, imaginatio- [8] nem aliquandò immutare posse conceptus effigiem, eamque ab ea, quam fortasse faciliùs sortiretur, similitudine deuiare, tamen illud, vt superiùs annuebam, ita de rarò contingere crediderim, vt pro monstrifica potiùs re, ne pro miraculo dicam, habendum putem, quàm secùs: non enim tam facilè contingere, vt Legumperiti, & cum iis alij doctissimi viri sibi persuaserunt, vt sola imaginatio in tempore conceptionis ad illud præstandum sufficiat, non nisi ex allatis ab illis exemplis, aliisque ex rationibus moueor, vt credam: nam exempla adducta à Gratiano, & ab aliis, & cætera de muliere [9] illa, quam defendit Hippocrates, & de altera quam defendit Quintilian. cuius historia similia omninò est ei, quam recitat Heliodor. *hist. Æthiop. lib. vltim.* & quam etiam tam eleganter cecinit Torq. Tass. *sui Poëm. cant.* 12. & de altera, de qua Damascen. apud Paræum *lib.* 24. qui est de monstris, quæ filiam pilis obsitam peperit, quòd in cubiculo imaginem diui Ioan. Bapt. pelle camelina indutam haberet, omnia, inquam prædicta, & si quæ alia sunt exempla mihi persuadent, imaginationem in conceptionis illo momentaneo spatio non agere; sed temporis diuturnitate operari. prædictæ enim omnes mulieres non ex contemplatione sola in actu coitus, sed ex frequenti, ac iterata, & quotidiana imaginum sibi ob oculos oberrantium contemplatione effigiem imagini similem natis indide- [10] runt. argumento sit similitudo, quæ in posthumis multò magis elucet, quàm in cæteris filiis, vt ego pluries obseruaui: cur enim id in Posthumis faciliùs eueniт, nisi quòd iterata, ac frequentata Viduæ matris imaginatio in demortui conjugis contemplatione plurimùm, ac enixè fixatur, ac hæret? quòd si satis esset imaginatio in hora conceptus, nulla major ratio esset, cur Posthumus cæteris magis progenitori similis nasceretur.

[11] Quomodò autem momento, & in hora conceptionis assimilaret imaginatio? nam quid assimi- [12] lat, si nihil tum temporis generatur? nihil enim a- [13] gere potest in id, quod sibi præsens non est, at subjectum similitudinis (externæ dico) eæ partes sunt, quæ nostris oculis subjiciuntur, quæ tum temporis, quomodò præsentes sunt imaginationi, si non nisi per multos post dies delineantur, efformanturque? Impressio ergò imaginationis in conceptum, oporteret, vt in informi semine conseruaretur, si in hora conceptionis imaginatio similitudinem fœtui imprimit.

Verumenimuerò non solùm imaginatio in hora conceptionis nihil operatur, sed vix quicquam, nisi [14] rarissimè, toto gestationis tempore, nam vt diximus, naturaliter similitudo ab imaginatione non prouenit, quod maximè testantur Historiæ à Menochio adductæ ad probandum contrarium, vt est historia Herculis, & Iphicli, & altera ab Arist. *in lib. de hist. Animal.* & à Plinio etiam enarrata; nam in his casibus ambo conceptus debuissent assimilari alteri ex progenitoribus, non autem quisque pro- [15] genitori proprio, quia cùm imaginatio non agat ex electione, non magis in vnum, quàm in alium agere debuit, & etiamsi ex electione ageret, quomodò notum habebat, binos in vtero esse, ita vt vtrumque assimilare, cui magis libitum esset, illa potuerit? hujusmodi ergò historiæ, si quæ aliæ, vt dicebam, probare possunt, naturaliter similitudinem ab imaginatione non prouenire, sed ab indiuiduali ipsius seminis natura, quæ nihil aliud est, quàm peculiare temperamentum, vt suprà probauimus; quòd ergò semen ab adultero profectum est, quia conuenientiam habebat cum temperamento, & natura adulteri, similem adultero sobolem procreauit, quod vero à Marito similem ob eandem caussam natum fecit Patri.

[16] Multùm ergò vrgere similitudinis præsumptionem, ex his jam palam factum esse credo; & prudenter aliàs legumperitos statuisse existimo in eo casu, de quo *in qu. seq.* præsumunt enim filium esse [17] illius, cujus est similis. Tiraq. qui ad hanc opinionem plures adducit. *de leg. connub. glos.* 7. *num.* 52. at quoniam obstant multa exempla similitudinis inter ignotas personas, & id, quod objicitur, nimirum, quòd si similitudo faceret præsumptionem aliquam filiationis, aut agnationis, sequeretur omnes similes habere inter se relationem aliquam consanguinitatis, idcircò moderandum dictum nostrum videtur, ac, vt sequitur, interpretandum.

Dicamus ergò, quòd non sit standum soli simili- [18] tudini in filiationis probatione, sed eam cum aliis præsumptionibus etiam leuioribus iunctam euidentissimam facere præsumptionem filiationis, vel fraternitatis, ob id, quod iam pluries repetitum est, quòd naturaliter similitudo à rei Natura causam habet, non verò ab imaginatione, vt supponunt.

Sed inter præsumptiones, quæ adiunctæ externæ similitudini plurimùm operari possunt, est similitudo interna, ex qua, *vt suprà* dixi, etiam animi mo- [19] res, & cætera multa habentur, hæc enim interna si- [20] militudo non potest ab imaginatione vllo modo alterari, siquidem imaginatio non potest agere in ea, quæ suo modo non cognoscit, at non cognoscit in- [21] trinsecam hanc seminis, aut fœtus naturam, & nullum ex tali, aut simili re elicere potest phantasma, cùm non præsentetur exterioribus sensibus, à quibus omnes rerum sensibilium species, ac phantasmata ipsi præsentantur. si ergò imaginatio per hoc alterat externam fœtus effigiem, quod Naturæ ipsi [22] operanti aliud phantasma præsentet, & huius exemplari eam vti cogat, & ad eius phantasmatis similitudinem propositam sibi seminum materiam effingere, ac delineare, cùm non potuerit simile phantasma internæ Naturæ illi præsentare, vt juxta illius similitudinem operari illam impingeret, patet, quòd nullo modo potest internæ similitudinis caussa esse neque ex natura, neque ex accidenti; quamobrem hæc interna similitulo à natura cùm semper [23] sit, & non ab accidenti, si probari possit adesse, plenè cum aliis adminiculis filiationem probare poterit. Certum enim est, plures animi propensiones, & affectus à semine parentum vnà cum corpore haberi, licet de foris aduenia, neque de potentia materiæ eruatur, vt docet catholica veritas, quod etiam notauit Tiraq. *de leg. conn. glo. part.* 7. *in l.* 7. *num.* 2. apud quem plura de hac morum, vel potius animi similitudine videat, si libet, Iurisperitus.

Sed præcipua difficultas est, quo pacto cognosci [24] debeat hæc interna similitudo, quippè cùm externis sensibus eam assequi non liceat, & quamuis, vt verum liberè fatear, ea res difficultate non careat, tamen nos posse in eius cognitionem venire duabus vrgentissimis coniecturis mihi videtur, ex mo- [25] rum

rum duntaxat ſimilitudine, & ex ſimilitudine morborum, & ſanitatis, de quibus iam ſuprà mentionem hab uimus.

Vtramque etenim hanc morum, inquam, & morborum ſimilitudinem ab interna ſimilitudine pro-26 uenire iam ſuprà probauimus, vt plurimùm ergò iracundus iracundum, inuidus inuidum, ſuperbus ſuperbum, timidus timidum, audax audacem generat; ſic etiam & miſericors miſericordem, caſtus, temperatus, caſtum ac temperatum procreat. Et licet, ſuperiùs dixi, ex Homero, aliquandò filij mali ex patribus bonis naſcantur, & è contra, & videatur nobis contrariari Theognid. ſententia in Carm. Eleg. *num.* 435. dicentis:

Si verò procreari poßet, & inſeri in homine mens,
Nunquam ex bono Patre eſſet malus filius.

Quos verſus citat Plat. *in Menon. ſeu de virtute.* Tamen dicamus, quòd ſi conſtet patrem, vel qui 27 pater præſumitur fuiſſe ebrium, iracundum, aleatorem, furem, audacem, vel è contra, & filius, vel qui filius præſumitur, ſimilibus moribus prædictus ſit, jam ſuſpicari poſſumus, hos inter ſe ſimiles eſſe quoad internam ſimilitudinem, & ſic ea ex hac parte probata remanebit. quia, vt dixi, ſimiles filij vt plurimum naſcuntur parentibus etiam in moribus, quod ex Iuriſconſultis teſtatur Tiraq. *de leg. connub. glo.* 1. *par.* 7. *num.* 2. & filij imitantur vitia parentum. Ceual. *in ſpec. op. comm. contr. comm. quæſt.* 653. *num.* 2. Grammat. *deciſ.* 18. *num.* 1.

28 Quamquam vero mores plurimum ex conſuetudine habentur, & inſtitutione à puero, ex quibus naturalis propenſio immutari videtur, vndè eſt, quòd conſuetudò dicta eſt altera Natura. Glo. *in l. ſi quis Poſthum. ff. de lib. & Poſt. in verbo conſuetudo*, & ex noſtris Gal. 2. *de mot. muſc. cap.* 7. *claſſ.* 1. *& alibi* 29 *ſæpe*, tamen ſemper ipſa Natura præualet,

Quam licet expellas furca, tamen ipſa recurrit.

Et vt Pindar. in Olymp. *Od.* 13. dicebat;

Impoſſibile, occultare ingenitos mores.

Quamobrem facetè Chremes apud Terent. in Heaut. *act.* 5. *ſcen.* 3. confirmans ſuam vxorem Soſtratam, ne dubitet negare Clitiphonem eſſe ſuum filium, quia, inquit,

----- Sed quid magis credendum eſt.
Is quod eſt conſimilis moribus conuinces ex te natum; nam tui ſimilis eſt probè.
Nam illi nihil vitij eſt relictum quin id itidem ſit tibi.

& Ariſt. Polit. *lib.* 1. *cap.* 4. ex vniuerſali hominum opinione hæc habet. *Putant enim, vt ex hominibus hominem, & ex beſtiis beſtiam, ſic ex bonis bonum procreari.*

30 Cæterùm ex morborum, & ſanitatis ſimilitudine euidenter quoque probari poteſt ſimilitudo interna: nam filij ex ſanis parentibus orti, ſani vt plurimum degunt, ex morboſiś morboſi; quin etiam & qui ex parentibus, qui ſecundùm ætates ſani, aut morboſi vixerunt, etiam filij naſcuntur in iiſdem ætatibus iiſdem, vel ſimilibus morbis obnoxij; ſunt inſuper aliqui morbi, qui hæreditarii eo nomine vocantur, quòd à parentibus in filios migrent, de quibus Fernel. Pathol. *lib.* 1. *cap.* 11. vt arthridis, ſeu articularis morbus, nephritis, epilepſia, & hujuſmodi. Si ergò qui pater præſumitur epilepticus erat, calculoſus, hepaticus, podagricus, pthiſicus, & huiuſmodi, & qui filius præſumitur epilepſiæ, calculo, podagræ, hepatis diſcraſiæ, phthiſi, aliiſque morbis, vt ille obnoxius ſit, pleniſſimam quantùm permitti

Zacc. qu. Med. leg.

poteſt ex hoc habere poteris filiationis conjecturam, ſequuntur enim tales morbi ad internam ſimilitudinem, hoc eſt ad temperamentorum conuenientiam, 31 quam filios à paterno ſemine ſortitos eſſe non dubitandum ex iis, quæ ſuprà adduxi.

Non ergò ſic temerè de externa ſimilitudine pronunciandum, vt non faciat filiationis probationem, 32 ſi cum interna præſertim conjungatur; quamobrem maximè mihi probatur Gratian. opin. *in citatò cap.* 33 567. *à num.* 58. *ad plures ſeqq.* qui ſimilitudinem multum vrgere, & non leuem præſumptionem filiationis facere voluit. Nam filij frequentiùs, & vt plurimum partes ſimillimos referunt. Alciat. *in l. Quæſt. alia. num.* 6. *ff. de verb. ing.* Ac profectò apud me nunquam benè audiret mulier illa, quæ alteri ſimilem præſertim familiari alicui, ac domeſtico, vel ſuſpecto viro filium generâret; rectè Catul. *lib. Carm. num.* 54. in Nuptiis Iuliæ, & Manlij, ita illis auguratur futuram prolem. *aliàs* 62.

Sit ſuo ſimilis patri.
Manlio, & facilè inſciis
Noſcitetur ab omnibus,
Et Pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Deniquè licet ſatis ſuperque cognoſcam apud Legumperitos ea, quæ de probanda interna ſimilitudine attuli, difficilis omninò eſſe probationis, tamen ſi ea adducere deſtitiſſem, mancus mihi fuiſſe viderer, & ipſos abſque rationabili cauſa meis laboribus, qualeſcunque ſint, defraudaſſe. adducenda ergò tum ob hæc erant, tum quia meliora meo iudicio in tam abſtruſo, ac difficili argumento adduci non poterant, tum etiam quoniam noui aliquid non irrationabiliter continere mihi videbantur.

SVMMARIVM.

1 *An natus ex muliere, quæ illicò à conjugis obitu alteri nupſit, & nono, aut decimo peperit prioris, vel poſterioris ſit Medici iudicium requiritur.*
2 *Prima coniectura.*
3 *A morbis longis extinguitur virilitas.*
4 *Morbi generationem impedientes.*
5 *Pariſij opinio de calculo laborantibus refellitur.*
6 *Secunda conjectura.*
7 *Senex in ſexageſimo anno ad generandum ineptus.*
8 *Tertia coniectura.*
9 *Quarta coniectura.*
10 *Odium, & maleuolentia coniugum generationem impedit.*
11 *Amor conciliat generationem.*
12 *Quinta coniectura, quam ampliare potes, vt num. ſeq.*
14 *Fœminæ naſcuntur tardiùs, quàm mares.*
15 *Sexta coniectura.*
16 *Similitudo ſemper facere debet maximam præſumptionem filiationis.*
17 *Imaginationis vis non tanta eſt, quanta æſtimatur.*
18 *Multa in imaginationem reiicimus, quorum culpa nulla imaginationis eſt.*
19 *Similitudo ab imaginatione dependens eſt ex rarò contingentibus, & monſtroſum quid.*
20 *Similitudo maximè habere poteſt locum in hoc caſu.*
21 *Octaua coniectura.*
22 *Multi iuuenes non niſi fœminas generant, qui ſeneſcentes mares procreant, & è contrà.*
23 *Vltima coniectura.*

Filius mulieris, quæ illicò ab obitu conjugis alteri nupsit, & nouem, decemue mensium spatio peperit, cuiusnam præsumi debeat.

QVÆSTIO V.

VIdetur aptus hic locus esse, vt eam quæstionem discutiamus, definiamusque, quam nobis discutiendam, ac definiendam remittunt Iurisconsulti; talem casum effingentes. Mulier quædam, mortuo marito, illicò nupsit alteri, & nouem, decemue mensium termino tam à prioris obitu, quàm à contracto matrimonio cum posteriori, filium, filiamue est enixa, dubitatur cujusnam censendus sit is filius, cùm ex vtroque pro temporis ratione præsumi possit fuisse natus, in eamque rem iudi-1 cium nostrum exposcunt ex iis, quos adducit, & sequitur Surd. *decis.* 83. *num.* 11.

2 Primò ergo loco dubium non est, quòd si prior maritus ex longa infirmitate decesserit, vel per mensem, aut quadragenarium spatium ægrotauerit, filius secundi mariti omninò est præsumendus, 3 facit *l. filium ff. qui sunt sui vel alien. Iur.* à morbis enim præsertim longis virilitas extinguitur saltem ad tempus. Fernel. Patholog. *lib. 6. cap.* 17. & consequenter etiam potentia generandi. Eiusdem etiam ponderis esset præsumptio deducta ex eo, quod prior maritus ex aliquo accidenti inhabilis 4 fuisset ad generationem, vt si iam multo tempore prægresso morbo aliquando detentus fuisset adimente, aut impediente generationem, quales essent morbi genitales partes occupantes, aut iis inseruientes, aut etiam principem partem obsidentes, & huiusmodi, qui benè noti sunt in Medicina expertis: non video tamen qua experientia, aut cuius auctoritate doctus Paris. *cons.* 29. *num.* 80. *lib.* 2. firmauerit, Calculo laborantes generare non posse, 5 & esse infœcundos; nam ego propria experientia scio, viros maximè calculosos fœcundissimos extitisse, inter alios virum noui, qui sexaginta annis major adhùc generabat, & tamen calculo laborabat, ita vt singulis penè mensibus intensissimis ex eo doloribus affligeretur, æquabat enim calculus, qui ex eius cadauere excisus est, oui gallinacei magnitudinem.

6 Secundò, si prior maritus erat senex, ac præsertim si sexaginta annis major extitisset, secundus verò junior, aut è contrà, filius potiùs junioris, quàm senioris est præsumendus; Surd. *citat. decis.* 83. *num.* 18. Senex enim in sexagesimo anno ad generandum impotens vt plurimùm iudicandus. Me-7 noch. *de Arbitrar. Iud. lib.* 2. *Cent.* 1. *Cas.* 89. *num.* 58. & faciunt ea, quæ adduxi *in tit.* 1. *de Ætatibus quæst.* 9. *à num.* 32. *ad plures seqq.* aptitudo ergò generandi semper præsumi debet magis respectu Iunioris, quàm Senioris, Surd. *ibid. num. eodem*, limitata tamen vtriusque ætate, nam vir quadraginta annorum aptior ad generandum, quàm in prima pubertate constitutus; quamobrem de ætatibus generationi habilibus illud venit intelligendum. licet sola ætas ad hoc considerari non debeat, sed insimul virium robur, ex quo interdum sexagenarius magis habilis ad generandum, quàm quadragenarius. ætas igitur considerabitur, data virium paritate; aliàs non.

Tertiò, si non obstante, quòd prior maritus esset in ætate habili ad generandum, tamen per longum tempus generare destitisset, vt per octo, aut plures annos (nam si constaret fuisse sua natura sterilem, aut nunquam generasse, iam salua res esset) notumque esset non euenisse hoc ex defectu ipsius mulieris, quia illa semper sana manserit, nec aliquo difficili morbo detenta fuerit, ex quo per paucos dies, aut menses antè mariti obitum conualuisse dici posset, tunc filius ex secundo natus esse iudicandus est.

Quartò si constaret, mulierem priorem virum odio semper habuisse, & omnem coniugalem amorem in vtriusque pectoribus fuisse extinctum, vel etiam contrà, priorem amasse, posteriori verò inuitam nupsisse, filius eius potiùs præsumendus, quem mulier amabat, quàm alterius, quia si quid aliud odium, ac malenolentia coniugum generationem impedire potest teste Ætio. *lib. vlt. cap.* 26. Roder. à Castr. *lib.* 3. *de mor. mul. cap.* 2.

Ex quo supposito sequitur, quòd si pateret, mulierem amore ductam, ac Veneris stimulis agitatam secundo marito antè tempus sibi ab honestate permissum nupsisse, vt facilè in hoc casu præsumi potest, tunc filium secundi viri esse certo coniectari licet, quia quemadmodum, vt suprà dixi, odium impedit conceptionem, sic amor conciliat genituram, & conceptum, Aetius *vbi suprà*, & firmant Medici omnes in capite de sterilitate, concupiscente enim muliere, & amore ergà virum suum flagrante, os vteri in actu coitus, & in seminis præcipuè emissione irruenti virili semini occurrit, ipsumque atque vna ipsum virile membrum amplectitur, ac veluti exugit, vndè facilè fit conceptio, vt tradunt omnes Med. Cesalpin. *Art. Med. lib.* 8. *cap.* 5.

Quintò, vltrà prædicta ad eam rem comprobandam plurimùm faciet dierum computus, etenim filius nascatur in fine noni, præsumendum est, illum ex secundo natum, si verò in principio alia adminicula sunt inspicienda. multùm etiam in hac conjectura operabitur differentia sexus, numero dierum adiuncta: si enim fœminei sexus sit partus, & edatur noni initio, quantùm est ex hoc prioris est iudicandus, fœminæ enim maribùs tardiùs nascuntur, vtpote in fine noni, vel etiam in decimo, faciunt quæ adduxi *Tit.* 2. *de par. legit. & vit. quæst.* 2. & *quæst.* 5. sin autem nascatur in fine, casus erit dubius, quantùm erit ex hoc, & ad alia recurrendum, quòd si masculei sexus fuerit, & nascatur in fine noni, ob eandem ipsam rationem secundi censendus est, si in principio, ob id ipsum prioris est iudicandus, in singulis verò casibus aliæ conjecturæ perquirendæ. hæc verò conjectura considerata est à Marescoto 153. in quo casus habetur mulieris, quæ ab obitu mariti per mensem, aut paulò maiorem distantiam nupserat, & in septimi initio à matrimonio contracto filium pepererat, quo casu licèt fortè nullum interuenire posset dubium, quin filius primi mariti esset, tamen ex eo quod pro ratione natus præsumi poterat ex secundo, quia septimestris erat, non ab re de hoc dubitabatur; rectè tamen prioris mariti fuisse eum decisum est, fortè quia fortior erat, quàm si septimestris fuisset, esse debebat.

Sextò, licet, si communi opinioni attendamus, similitudo in hoc casu minùs, quam in cæteris probare possit filiationem, tamen meo indicio

[16] hic, & vbique maximam facere debet præsumptio-[17]nem: neque enim ego imaginationi tantum tribuo, quantum plerique factitant, qui eam liberos pro parentum arbitrio pulcherrimos effingere posse sibi persuadent, (miror etiam non affirmauerint, ab imaginatione dependere, vt mares, aut fœminæ nascantur) quòd si fieri tam facile illud posset, multò plura indies monstra conspicerentur, quàm tunc conspiciantur, & pulchriores multò procrearentur liberi, quàm tunc procreantur, vt notat *Polidor,* Ripa *in tr. de noct. temp. cap.* 162. *num.* 41. cum penè innumera in horas imaginemur & in coitu nos, & mulieres dum vtero gerunt, & tamem paucissimi sint; qui parentibus omni ex parte dissimiles nascantur. Immò plura in imaginationem, vt ego [18] sentio, rejicimus, quorum nulla omninò culpa apud illam residet. Iam enim experientia de gignendis nonnullis animalibus matrum imaginationem ad subjectæ alicujus rei contemplationem allicientes, non ità vera esse, quin vt plurimum fallacia sint fortassè iis, qui experti sunt, vel experiri ea volunt notum satis superque erit; sat autem scio, experimentum Iacob. *Genes. cap.* 30. non omninò naturale existere, neque cuilibet experienti, vt Iacob responsurum facilè adducor, vt credam, quod etiam firmat Thom. Erast. *in disputat. contrà Paracels. par.* 1. habeo meæ sententiæ fautores D. Chrysostom. & Isidor, quos refert Martin. Delri. *lib.* 1. *Magic. disquisit. quæst.* 3. & Vair. *lib.* 2. *de fascin. cap.* 7. imò & ipsum Iacob dicentem, *Abstulit Deus gregem patris vestri, & dedit mihi, & nisi fuißet Deus patris mei, vacuum remisisset me.*

[19] Hujuscemodi ergò natorum similitudines ab imaginationis vi dependentes, esse ex raró contingentibus iterumque iterumque affirmo, & vix multis reuoluentibus, non dicam sæculis, sed annis, simile quidpiam euenire existimo. In hoc tamen casu magis, quàm in aliquo alio, maximè habere [20] potest locum imaginatio, nam vel demortui conjugis memoria, vel nouus posterioris amor multùm naturalem figuram alterare poterunt, ita vt natus similis existat etiam ei, cujus fortassè non fuerit filius.

[21] Septimò potest etiam conjectura aliqua, licet admodum fallax desumi ex hoc, nimirum si alter conjugum mares semper generauit, vel semper fœminas, vt euenire interdum tradit Arist. 7. *de histor. Anim. cap.* 9. tunc enim si prior exempli gratia fœmellas generabat, & partus masculeus sit, secundi viri est præsumendus, sic & de secundo dicendum, Sed hæc, vt dixi, difficulter probabunt, cùm videamus multos in juuentute non nisi fœminas generasse, senescentes dehinc masculos procreare, & vice versa eodem Arist. teste vbi proximè.

[22] Deniquè non nihil etiam notitiæ præstare potest diuersitas ferendi vteri; si enim mulier cum vtero gereret ex priori marito multum molestari, ac diuersis symptomatibus consueuerat, nunc autem vel nullo modo molestatur, vel diuersis accidentibus, si tunc optimè habebat, nunc autem multò minus tolerabilem patitur grauiditatem, filium secundi viri esse asserendum, licet & hæc conjectura non minùs ac superior satis dubia existat; eas tamen cum aliis nonnihil operari dubium non est; & hæc de superioribus conjecturis, quarum duæ posteriores ponuntur à Codronchio *in method. testific. cap.* 15.

Tituli Quinti Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Secundus,

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quarum

Primus est de Dementia,
Secundus de Venenis,
Tertius in ll. aliquot. ff. de Ædil. edict.

SANCTISSIMO D. N.

VRBANO VIII, PONT. MAX.

Paulus Zacchias F.

ID vniuersis hominibus inditum à Natura credo sit, B. P. vt proprij quisque Regis, ac Principis mores, & studia sequatur, æmuletur; quod etiam præsenti experientia omnimodam habere veritatem comperio. Pontificem sortiti sumus virtutum, scientiarum, bonarumque artium studiosum, immò earundem apicem, ac columen: indè factum puto, vt vnusquisque certatim pro suis viribus, virtutibus, scientiis, bonisque artibus sese imbuere contendat. Industres apes mihi imitari omnes videntur, immò omnes sese in apes transformasse, ac tam illustri, tam nobili Rege præsente opus jam feruere in melle conficiendo, elaborando, hoc est in virtutis fructibus producendis, ostentandis. Vel ego ipse, qualis qualis sim, ea cupiditate allectus in pusillam apiculam euasi; atque in paululum mellis, quod confeci, ad te Regem optimum defero, tibi idem prægustandum offero. Vtinam autem Heracleotici mellis naturam non sapiat, nè à justissimo Rege inter fucos, aut crabrones reijciar, sed Hyblæi potiùs naturam æmuletur, vt suaui sapore Regem alliciens, indignum, qui in apum præsepia admittar, me non existimet. Quem interim Deus nobis multis sæculis incolumem seruet.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI SECVNDI TITVLVS PRIMVS.
De Dementia, & rationis læsione, & morbis omnibus, qui rationem lædunt,

Continens Quæstiones viginti tres;

quarum

LIBRI SECVNDI
TITVLVS PRIMVS,
De Dementia, & rationis læsione, & de morbis omnibus, qui rationem lædunt.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, ac similes morbi passiones cerebri sunt solis Medicis notæ.*
2 *In dementia Medici ad judicandum adhibentur.*
3 *Morbus probatur per Medicos curæ inseruientes.*
4 *Vnus idemque affectus pluribus nominibus appellatus.*
5 *Affectus omnes, in quibus homo dementit, communi nomine dementiæ appellantur.*
6 *Insaniæ nomen non est omnibus hujusmodi affectibus commune.*
7 *Delirium est amentia, non tamen dicitur insania.*
8 *Insanire est majus quid, quàm phrenitide affici.*
9 *Insania dementias omnes non comprehendit.*
10 *Nomen genericum horum affectuum est dementia.*
11 *Quandò fiat dementia.*
12 *Dementiæ diuisio in duo subalterna genera.*
13 *Amentia nonnullis est stoliditas.*
14 *Dementiæ nomen est magis commune, quàm quoduis aliud.*
15 *Dementiæ genera, & species.*

De multiplici Dementiæ, & hujusmodi nominum acceptione.

QVÆSTIO I.

QVAM multa sint, quæ circa hanc materiam de Dementia à Medicis requirere Iurisconsulti consuescant, notius ipsis est, quam vt à me longioribus demonstrari possit: cùm enim has passiones soli Medici cognoscant, vt nobis notum 1 est, & ipsi quoque fatentur. *Rota in nouiß. decis.* 107. 2 *num.* 7. *par.* 1. non aliam ob rem Medicos in similibus casibus ad judicandum adhibent *Bald. in l. Obseruare. ff. de cur. furios. Alex. consil.* 86. *num.* 5. *inf. lib.* 2. *Farinac. in pract. crim. par.* 2. *Tom.* 1. *lib.* 3. *quæst.* 94. *nu.* 42. *Rota vbi sub. num.* 6. nec præter rem 3 sancitum est in *l. semel. C. de re milit.* morbum probari per Medicos curæ inseruientes, vndè ipsis solis creditur, cum dubitatur, an testator furiosus, vel demens fuerit, nec ne. *Marcard. de probat. Concl.* 1034. *num.* 10. *Vol.* 2. *Rota in nouiß. decis.* 620. *num.* 3. *par.* 1.

Sunt prætereà pleraque alia, quæ à Medicis sciscitari possunt, vt exempli gratia, an quis fatuus, an potiùs insanus, vel furiosus sit, cùm quædam in vno procedere possint, quæ in alio locum non habent: in quanam etiam insanientium specie quis reponendus sit, cùm in vna insanientes omnem rationis vsum amittant, in alia non ita, quod etiam & in fatuorum speciebus euenire consueuit: quidam enim eorum idcircò à testandi facultate prohibentur, quidam verò non; quæ omnia cum plerisque aliis omni procul dubio ex Medica solummodò officina depromere Iurisconsultis licet. Itaque & de his, & de aliis multis ad hujusmodi argumentum facientibus jam in hoc titulo differere paramus, vt Legumperitis ipsis vndiquè satisfiat.

Sed quia multiplici nominum acceptione, ac varietate decipi lectores facilè contingeret, præcipuè cùm vnum, eundemque affectum pluribus interdum 4 nominibus appellare plures consueuerint etiam ex ipsis Medicis, vt testatur *Galen. in* 7. *de morb. vulg. comm.* 1. *Ægr.* 2. *class.* 3. idcircò ad ipsarum vocum explanationem, ac germanam significationem declarandam primo loco deueniendum est, quod quidem eo libentiùs præstitero, quò magis ipsos Iurisperitos easdem voces plurifariam inter se confundere comperi.

Omnes ergò affectus ij, in quibus rationalis facultas in homine suis operationibus minùs rectè, & ex Naturæ instituto fungi conspicitur, communi, ac generico quodam vocabulo Medici Amentias, seu 5 Dementias vocitare consueuerunt, eò quia hujusmodi passionibus detenti sine mente esse videantur, ea nimirum parte læsi, aut in totum orbati, quæ nos homines ab ipsis bestiis amentibus discriminat, ac secernit, & in proprio, ac naturali esse hominum constituit.

Ex nostris tamen *Celsus lib.* 3. *suæ Medecinæ cap.* 18. pro generico quodam nomine plures sub se continente species vsus est nomine Insaniæ, quem videntur sequuti ex Legumperitis aliqui, vt *Menoch. Consil.* 82. *num.* 193. *Vol.* 1.

His tamen contrarij sunt *Gal.* 2. *de Sympt. causs. cap. vlt. class.* 3. *& comm.* 2. *in* 1. *de morb. vulg. tex. seq. class. ead. Trallian. lib.* 1. *c.* 13. *ex Latinis Cæl. Aur. Chron. lib.* 1. *cap.* 5. qui omnes voluerunt, insaniæ 6 nomen non esse omnibus amentiis commune, sed iis solùm, quæ absque febre fiunt; quinetiam cùm 7 delirium amentia quidem sit, non tamen insania dici potest, quia insania magis quid est, quàm delirium, quod testatur *Gal. comm.* 1. *in Hipp. Progn. tex.* 28. *class.* 4. *& comm.* 7. *Aphor.* 9. *extra ord. class.* immò Phrenitidem non esse Insaniam quamplurimæ Hipp. auctoritates firmare possunt, præcipuè verò 3. *Epid. sect.* 3. *tex.* 6. *in fin.* vbi, Neque Phreneticorum, inquit, 8 insaniuit quisquam, ostendens iis verbis majus quid esse insanire, quàm phrenitide affici, non enim id dixerat, quod phrenetici ij, de quibus loquitur, mente constarent, idcircò, quia non insaniebant, sed quia non erant inquieti, nec loquaces, neque actus absurdos facientes, vt insani solent, ita exponit *Valles. in comm.* Est insuper alius locus in *Coacis prænot. tex.* 94. ex quo manifestum fit Insaniam, & Phrenitidem distingui, cujus verba hæc sunt: *Vehementi Insania detenti, tremuli, cum crebra sputatione metus est, ne Phrenitici euadant.* Cùm ergò Insaniæ nomen dementias omnes non comprehendat, meliùs est affir-

mare hujuſmodi paſſiones dementiæ nomine tanquam communiori inſigniri poſſe, quod inter Iuriſconſultos probare videtur *Royz. deciſ. Lituan.* 4. *num.* 418.

Conſtituamus ergò nos vnum quoddam genericum nomen comprehendens ſub ſe omnes affectus, in quibus mens vel errat, vel debiliter operatur, 10 quod non aliud eſſe debet, quàm hoc nomen Dementiæ; quocunque enim modo, ac in quocunque tempore, aut morbo, Rationalis animæ functiones 11 non benè, ac naturaliter celebrantur, ſed vel nullo modo, vel debiliter, vel deprauatè, tunc dementia fit; quod tamen multis modis contingere poteſt, non ſolùm pro earundem cerebri, animæque rationalis facultatum diuerſitate, ſed pro modo, & ratione diuerſa, quæ eædem facultates malè, & non naturaliter operari poſſunt, quibus tamen omnibus affectionibus rectè aptari dementiæ nomen poteſt, magis quàm quoduis aliud.

Conſtituto ergò hoc Amentiæ, vel Dementiæ nomine pro genere generaliſſimo, ex Medicorum auctoritate, & Galeni præcipuè 2. *de Sympt. Cauſ. cap. vlt. claſſ.* 3. primo loco in tria ſubalterna genera 12 dementiam diuidamus. Etenim prædictæ cerebri, immò potiùs rationalis animæ functiones, veluti cæteræ quæcunque animalibus inſeruientes, tripliciter lædi poſſunt; vel enim primò imminuuntur, ita vt energiam quamdam in actionum celebratione amittant, vel deprauantur ità, vt non debito modo celebrentur, vel deperduntur ità, vt nullo modo celebrentur; ſi imminuantur fatuitatem, ejuſque ſpecies indè generare ſolent, ſi deprauentur, delirium, ſi deperdantur, maniam ſuis quamque ſpeciebus concomitatam.

Circà Amentiæ tamen nomenclaturam dubium aliquod eſt, cùm non deſint ex doctioribus viris, qui propriè amentiam dici velint eum affectum, quem 13 alia voce ſtoliditatem appellamus. *Mercur. Practicæ lib.* 1. *cap.* 13. Ego verò, ne temerè quod ſuprà de hoc nomine affirmaui, protuliſſe videar, ex Medicorum præcipui nominis auctoritatibus demonſtrabo, hoc nomen eſſe omnibus hujuſmodi vitiis commu-14 ne: nam & fatuitati, & melancholiæ, & inſaniæ, ac maniæ, & phrenitidi, cæteriſque omnibus aptatur, & de fatuitate patet ex *Gal.* 2. *de Sympt. diff. cap.* 3. *claſſ.* 3. vbi amentiam eſſe voluit, veluti paralyſin ratiocinatricis functionis, quòd multò clariùs explicuit *Fernel. Pathol. lib.* 5. *cap.* 2. Melancholię aptatur, quia à Platone hac paſſione detenti amentes vocantur, in Theæteto enim dicebat, amentium aliquos Deos ſe putare, alios auium inſtar volare ſe credere, qui omnes affectus Melancholiæ morbi ſunt. Inſanię conuenit, quia eodem *Plat. teſte in Timæo verſ. fin.* Dementiæ duo genera ſunt, Inſania, & Imperitia, vt ſuperiùs retuli; quin etiam conuenit manię, cæteriſque deliriis, quia hujuſmodi omnes affectus ſub inſaniæ nomine comprehenduntur, jam verò inſaniam ſub amentiæ appellatione venire demonſtraui, tandemque conuenit phrenitidi, quia & hæc inſania eſt, & inſania ipſa amentiæ ſpecies eſt. Itaque non abſque ratione ex his deducamus rectè primum, ac generaliſſimum genus harum paſſionum, quæ principes animæ noſtrę facultates oblædunt, amentię nomine inſigniendum; cujus dehinc tria genera ſubalterna conſtituenda, Inſania ſcilicet, 15 Phrenitis, vel delirium, & Fatuitas; Inſaniæ porrò ſpecies Mania ſunt, Melancholia, Furor, Lycanthropia, Amor, Melancholia Hypochondriaca, & aliæ Phrenitidis duo ſpecies, vna, quæ propriè Phrenitis dicitur, altera, quæ Paraphrenitis. Fatuitatis ſpecies ſunt Fatuitas, Stoliditas, Ignorantia, Obliuio, ſeu memoria deperdita, & aliæ, de quibus omnibus nobis ſigillatim agendum, vt earum Natura nobis dilucidè innoteſcat. De hujuſmodi verò nominibus ſi quis plura ſcire velit, videre poterit *Cæl. Rhodig. lection. Antiq. lib.* 17. *cap.* 4.

Illud tamen antè commonendum eſt, Medicos non fuiſſe ita nominum proprietati addictos, vt aliquandò ea inter ſe minimè diſtinxerint; immò vnum pro alio ad libitum interdum accepiſſe; nos in rerum natura explananda, quò accuratiùs fieri poterit, omnia manifeſta faciemus.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, & ſimiles morbi non ſemper primarij ſunt, ſed interdum ad alios conſequuntur.*
2 *Dementiæ prior diuiſio.*
3 *Qui morbi primarij cerebri ex his, qui mentem lædunt.*
4 *Qui morbi mentem ſecundariò lædunt.*
5 *Alia horum morborum diuiſio.*
6 *Morbi perpetuò affligentes, & primarij.*
7 *Phreneſis ſemper durat, ex quo incipit.*
8 *Morbi perpetuò affligentes ſecundi ordinis.*
9 *Morbi intermittentes prioris ordinis.*
10 *Morbi intermittentes ſecundi ordinis.*
11 *Tertia diuiſio morborum hujuſmodi.*
12 *Morbi, in quibus ratio errat, vel diminutè operatur.*

De pluribus Amentiæ differentiis.

QVÆSTIO II.

Conſtituta in ſuperiori quæſtione pro generali nomine hac voce Dementiæ, tanquam omnibus affectibus, qui rationem lædere poſſunt, communi, nunc ad ejus ſpecies particulariùs edocendas deueniendum, neque enim hi affectus ſoli ſemper 1 perſiſtunt, ſed etiam ad alios morbos conſequuntur, ita vt non ſatis nobis ſit, vti primarios morbos eos cognouiſſe, ſed neceſſe habeamus, vt etiam tanquam ſecundarij morbi, & ad alios conſequentes à nobis cognoſcantur, nam & tales quoque multùm ad noſtrum argumentum facere, manifeſtum fiet.

Diuidamus ergò primò loco hos affectus bifa-2 riam, in eos ſcilicet, qui primarij ſunt, ac dicuntur, quòd à proprio cerebri morbo, & ratiocinatricis facultatis læſione dependeant, & in alios ſecundarios vocatos, ex eo quod ab aliis morbis originem ducentes tanquam accidens inſeparabile id ſecum habent, vt rationalem partem aliquo modo lędant, 3 atque perturbent. In priori ordine enumerandi ſunt illi, qui his, ac ſimilibus nominibus inſigniuntur, nimirum Amentia, ſeu Dementia, Mentis captio, Mentis alienatio, Inſania, Mania, Furor, Melancolia, Lycanthropia, ſeu Lupina inſania, Inſipientia, Deſipientia, Phreneſis, Obliuio, Fatuitas, Indiſcretio, Vecordia, Stultitia, Delirium, Rationis permixtio, vel ejuſdem perturbatio, Veſania, Amor, Ebrietas, Ignorantia, Imperitia, Stoliditas, Rabies, Enthuſiaſmus, Ecſtaſis. In poſteriori ſunt Paraphrenesis, 4 Lithargia, Carus, Subeth, Coma, Catalepſis, ſeu Catoche, Cataphora, Apprehenſio, Congelatio, Apoplexia, Epilepſia, Furor vterinus, Vteri ſuffocatio, Melancholia Hypochondriaca, & alij, ac præter hos ſunt quoque alij affectus, quibus quaſi ex

ex necessitate subsequitur rationis offensa, vt ex inflammatione septi transuersi, ex vulnere temporalium musculorum, sicuti habetur ex *Galeno* 11. *de vsu par. cap.* 3. *claß.* 1. *Alex. Bened. lib.* 1. *cap.* 28. Porrò hi ipsi affectus subdiuiduntur in eos, qui perpetuò affligunt, & nullam intermissio-5 nem habent, & in eos, qui aliquandò intermittunt, & per circuitus, aut quomodocumque reuertuntur; atque in his patientes dicuntur habere dilucida quædam interualla, in quibus mente constant, & ratione valent, & ad omnia, vt cæteri sanæ men-6 tis homines sufficiunt. In priorum autem censu veniunt Rabies, Obliuio, Fatuitas, Amor, Phrenesis, Ebrietas; & alij ex priori ordine; cum vterò perpetuò affligere dico, non hoc volo, vt nunquam ex iis ægri ad sanitatem reducantur, sed quod in hisce morbis vnus tantummodò insultus fiat, qui & aliquandò per totum vitæ curriculum durat, interdum verò omninò tollitur, nec de facilè reuertitur, neque alias habet accessiones, & exacerbationes, vt 7 exempli gratia de phrenesi euenit, quæ semper durat, ex quo incipit, vt notissimum Medicis est, & 8 notat ex Iurisconsultis *Menoch. Consil.* 82. *num.* 233. *Volum.* 1. ex posteriore ordine affligunt sine inter-9 missione Lethargus, & illi similes morbi, Catalepsis, & alij. Intermissiones verò habent ex priori ordine Melancholia, & similes morbi, Ecstasis, & 10 hujusmodi; ex posteriore vero Paraphrenesis, Apoplexia, Epilepsia, Melancholia Hypochondriaca, Vteri furor, atque ejusdem strangulatio.

11 Postremò diuidi possunt ex modo læsionis functionum principalium, vt in priori quæstione dictum jam est; in aliquibus enim omni ex parte, ac ita occidunt, vt non secus quàm insensati lapides homines euadant, hujusmodi sunt ex priori numero Memoria amissa, & Obliuio, ex posteriori Apoplexia, Epilepsia, Lethargia, & similes affectus, qui somniculosi dicuntur, ex eo, quod homines, vel perpetuò dormire cogant, vel similes dormientibus efficiant.

12 In aliis verò principes functiones à suo naturali ordine, quo celebrari solent, omnimodè aberrant, vt ex priori classe sunt Amor, Phrenesis, Melancholia, Furor, & his contigui affectus, ex posteriori autem Coma vigil, Vteri suffocatio, Vteri furor, ac similes. In aliis deniquè diminutè operantur, vt in Ignorantia, Fatuitate, & hujusmodi.

SVMMARIVM.

1 *Signa non sanæ mentis varia in variis hominibus.*
2 *Non sana mens ex factis, & verbis deprehenditur.*
3 *Actuum quidam corporei, quidam ciuiles.*
4 *Signum non sanæ mentis est lapides projicere.*
5 *Dementia probatur per actus extrinsecos.*
6 *Dementia euidentiùs probatur ex ciuilibus actibus.*
7 *Quandò præsumatur fatuitas potiùs quàm donatio.*
8 *Stultus, ac demens præsumitur, qui omnia bona sua donat.*
9 *Ex verbis quomodò deprehendatur dementia.*
10 *Prudenter non facit, qui extraneum conjuncto præfert.*
11 *Fatui à fando dicuntur, quòd suam fatuitatem loquendo manifestent.*
12 *Ex modo loquendi quomodò deprehendatur dementia, & num.* 16.
13 *Fatuus est, qui fatua loquitur.*
14 *Ex ordine verborum quomodò indicetur dementia.*
15 *Fatuus, ac demens præsumitur non loquens, aut non respondens ad propositum.*
17 *Multi extrà rem loquuntur, qui neque amentes, neque phrenitici sunt.*
18 *Amentes, & furiosi interdum ad propositũ loquuntur.*
19 *Amentes ex factis conuincuntur, licet in loquendo appareant prudentes.*
20 *Non omnes dementes circà omnia errant.*
21 *Signa amentiæ à Medicis proposita, vndè desumantur.*
22 *Potissima signa amentiæ ex animi passionibus habentur, & numero seq.*
24 *Furor, & dementia probatur per ea, quæ in hominem sanæ mentis non cadunt.*
25 *Signa dementiæ ex corporis, & faciei aspectu.*
26 *Signa in iis, qui per circuitus insaniunt.*
27 *Signa dementiæ in febribus.*
28 *Dolorem non sentire est signum amentiæ.*
29 *Signa amentiæ ex quibusdam ab extrà aduenientibus.*
30 *Ex intensis animi passionibus homo in dementiam labitur.*
31 *Voluptas non minùs quàm dolor hominem dementem facit.*
32 *Amor subuertit judicium, & vertitur in insaniam.*
33 *Ex morbis longis aliquandò fit insania.*
34 *Venena quædam insaniam concitant.*
35 *Incantationibus excitatur insania.*
36 *Testes de insania deponentes, quæ deponere debeant.*

De signis non sanæ mentis.

QVÆSTIO III.

Signa non sanæ mentis varia in variis affectionibus, atque diuersis ægrotis existunt, neque eadem in iisdem eodem morbo laborantibus reperiri contingit; non solùm enim varij morbi sunt inter se, sed etiam idem morbus à se ipso varius est, ob subjectorum varietatem, ægrotantium nimirum temperaturam, humorum peccantium naturam, miscelam, ac qualitatem, vndè & penè in infinitum variari signa non sanæ mentis contingit: vides enim in Ajace, & Bellerophonte, eodem morbo laborantibus, quàm varia extiterint signa eorum insaniæ, vt adnotat Fracast. lib. 2. de Intell. nam 1

--- Thelamonius Ajax.
Arma rapit, superosque furens in prælia poscit.
Iamque hominum hos nunc insequitur, nunc percutit illos;
At tacitus, mœrensque, hominum consortia vitans
Bellerophon solos errat malesanus in agros;
Bellerophon, quem Martis honos, quem gloria currum
Per deserta fugit, nec amor comitatur equorum.

Sic etiam & in reliquis omnibus varij effectus, ac varia omninò signa non sanæ mentis apparent.

Sed prudentissimè ex mea sententia à Iurisconsultis generaliter loquentibus firmatum est, non sanam mentem deprehendi potissimum ex factis, & verbis. *Castren. in l. Idem Iulianus* §. *constat. ff. de leg.* 1. *num.* 7. *& ibi quoque Iason. Castrens. item in l. Quidam in testam. ff. de cond. Inst. num.* 5. *& seq. Lanfr. de deposit. Test. num.* 148. *Aretin. in* §. *Furiosi. Instit. de curat. num.* 4. *Alex. Tert. Cons.* 164. *num.* 5. *apud Zilett. in Cons. vltim. Vol. Grammat. decis.* 2. *num.* 2.5.4. *Menoch. Consil.* 82 *nu.* 213. *vol.* 1. *Rot. in nouissim. part.* 1. *decis.* 107. *num.* 5. Cùm autem actus hic in duplici 2 3

3 differentia sumi possint, nam quidam corporei sunt, quidam verò, qui ciuiles dici non injuria debent, ex vtrisque malè, ac non debito modo patratis signa haberi possunt non sanæ mentis; quoad corporeos namque actus patet, dementes facilè deprehendi, vt cum ambulantes lutum non deuitant, nec malos passus, aut cum videntur ambulantes ire non quò finis aliquis determinatus, ac certa voluntas, sed quò pedes illos ducunt, aut cum actus quosdam absurdos & insulsos effingunt, vt os distorquentes, toruis oculis intuentes, membra, atque vniuersum corpus irrationabiliter agitantes, & commouentes, ex solis enim hujusmodi gestibus, ac motibus inconcinnis (nam voce orbatus erat) deprehendit *Hipp. 5. Epidem. tex.* 106. quemdam delirasse, & apud Iurisconsultos lapides projicere pro signo habetur non sanæ mentis. *Castren. in l. si cum do tem.* §. *si maritus. ff. solut.*
4 *matrim. num.* 4. vnde Plaut. in Capteiuis Act. 3. Scen. 4.

Iam illic hic nos insectabit lapidibus, nisi illunc jubes
Comprehendi.

5 & in summa per hos actus extrinsecos probari dementiam, firmant etiam ipsi Iurisconsulti. *Petra de Fideicommiss. quæst.* 12. *num.* 343. *Menoch. de Præsumpt. præsumpt.* 45. *num.* 22. *Simon de Pret. de conject. solut.* 4. *num.* 1. *Sfortz. Odd. Consil.* 93. *num.* 12.

6 Apertiùs porrò significatur dementia ex ciuilibus actibus, nam si quis exempli gratia, quos debet non salutet, neque reuereatur, infirmas verò personas, & quas non debet, honore afficiat; illarum quidem consuetudinem deuitet, harum verò affectet, cum ipse in priorum numero existat, hic proculdubio fatuus, ac demens præsumi potest; Sic si bona sua
7 donet quis, cui non debet, in hoc enim casu fatuitas potiùs præsumitur, quàm donatio. *Petr. Gerard. de Petr. singul.* 56. *num.* 2. *Maluasia Consil.* 116. *numero* 23. *vol.* 1. *Mantica de tacit. & ambig. lib.* 13. *Tit.* 9. *num.* 5. *Rota decis.* 662. *num.* 8. *apud Farinac. par.* 3.
8 nam hoc per se solùm est apud Iurisconsultos signum fatuitatis, donantem quippè omnia bona sua, stultum, ac dementem præsumi volunt. *Menoch. de arbitr. Iudic. cap.* 68. *num.* 4. *lib.* 1. *Paris. de resignat. benef. lib.* 9. *quæst.* 19. *num.* 7. *Farinac. respons. crimin.* 42. *num.* 29. *lib.* 1. vndè prudenter Achilles apud *Homer. Iliad. lib.* 20. Æneæ objicit, ne speret se à Priamo reportaturum regni honorem ipsum Achillem occidendo, inquiens:

---- *At si me interficeris,*
Non tibi propterea Priamus honorem in manibus ponet,
Sunt enim ei filij, ipse autem sana mente est non stultus.

Quasi dicat, non debes hoc sperare à Priamo, quia ipse filios habet, & sanus mente est, idcircò non adimet filiis propriis honorem, vt illum tibi tradat. Prudenter enim non facit, qui extraneum conjucto præfert. *Rota decis.* 639. *num.* 4. *part.* 1. *in nouiss.* Vnde stultitiæ & insipientiæ notatus est Claudius Imperator, quòd Domitium Neronem adoptauerit, cùm Britannicum legitimo matrimonio natum haberet.

9 Porrò ex verbis deprehenditur etiam mentis inconstantia, & ex hoc nomen sibi sumpserunt fatui quia fando, hoc est loquendo fatuitatem suam ma-
10 nifestant. *Bartol. de testib. num.* 98. *Ripa in l. ex facto de vulg. & pupill. num.* 82. sed hoc plurifariam contingit, nam & ex verborum qualitate, &
11 ex eorum ordine, & ex modo loquendi indicia non
12 sanæ mentis habentur. Ex qualitate enim verborum notissimum est deprehendi insanos, nam fatuus est, qui fatua loquitur, vt suprà dixi, & alij Iurisconsul-
13 ti testantur. *Facit l. Idem Iulianus.* §. *constat. ff. de leg.* 1. *Alex. consil.* 86. *num.* 5. *vol.* 3. *Glo. in cap. le-*
14 *gimus ex Isaia* 1. *par. decret. dist.* 93. *Ruin. consil.* 169. *num.* 4.

Ex ordine verborum significatur dementia, & idcircò furiosus, ac demens præsumitur apud Iurisconsultos, qui nescit exprimere quid velit, ac inordinatè loquitur. *Alex. in l. S. cum dotem.* §. *si maritus. ff. solut. matrim. num.* 7. *& consil.* 54. *num.* 4. *vol.* 1. *Iasin l. Furiosum. C. qui testam. fac. poss. num.* 4. *Afflict. decis. Neap.* 365. *num.* 3. *Rota in nouiss. decis.* 107. *num.* 5. *par.* 2. ordinem etiam verborum respicit
15 responsio ad propositum, item & locutio. Vndè non loquentes, aut non respondentes ad propositum, fatui, dementes, ac furiosi præsumi possunt. *Idem Ias. in l. Apud Iulianum.* §. *constat. ff. de leg.* 1. *Grammat. decisione secunda, numero quinto.*

16 Ex modo loquendi cognoscitur insanus, quia si quis sua natura audax, & impudens in morbo, exempli gratia, meticulosus appareat, ac modestè loquatur, & respondeat, vel è contra modestus, ac prudens, mitisque, audacter & impudenter, signum non sanæ mentis est. *Gal. Comm.* 2. *in* 6. *Epid. tex.* 43. *class.* 3. & non ab re *Hipp.* 1. *Prorhet. senten.* 44. & *ibi Gal. comm.* 2. *text.* 9. *& Vall. in* 7. *Epid. tex.* 3. ex audaci responso ab homine composito, & miti, malum portendunt, quia in phrenesin lapsum demonstrat, nam vt idem *Hipp. in Coacis Prænot.* dicebat, *Instituere, ac velle ea, quæ prius non consueueras, aut contrarium iis, quæ fuerint consueta, malum, & proximum dementiæ.*

Aduertendum tamen est, quòd interdum ex ægrotantibus nonnulli sunt, qui febricitantes præ-tim ex febris vehementia, & ex eleuatione calidorum vaporum ad caput, multa verba minùs ad rem
17 facientia effutiunt, tamen neque amentes, neque phrenetici sunt. Ejus rei euidentissimum signum est, quòd admoniti, vel etiam ex se ipsis facilè cognoscunt, se in loquendo errare; in quibus non haberet locum procul omni dubio probatio non sanæ mentis ex hoc, quòd multa verba malè, & extrà rem protulisse à circumstantibus auditi essent, & idcircò non possent damnari actus ab hujusmodi ægrotantibus celebrati, tanquam ab amentibus procedentes, vt latiùs infrà dicturi sumus.

18 Aduertendum secundò, contrario prorsùs modo euenire in aliis quibusdam, qui cùm verè amentes sint, & interdum quoque furiosi, aut phrenetici, tamen prudentissimè loquuntur, & interrogati ad rem respondent, quod ex Iurisconsultis animaduertit. *Menoch. consil.* 82. *num.* 2;4. *vol.* 1. *Rota in nouiss. & decis.* 107. *numero* 23. *& decis.* 129. *num. par.* 2. Emonent ex nostris practici nonnulli *Valles. in* 3. *E-*
19 *pid. Sect.* 2. *Ægr.* 11. hi tamen ex factis conuincun-
20 tur, vt eadem Rota dicit. *decis. ead.* 107. *num.* 22.

Tertiò aduertendum, non omnes dementes circà omnia errare, quosdam enim circà omnia, quosdam circà plura, alios verò circà pauca quædam solummodò errare constat. immò ex illis nonnulli sunt, qui in nulla re, si vnam tantùm excipias, errant, sed omnia prudenter, vel vt ex natura illis mos est, operantur, sunt enim qui sine capite esse, ac viuere se credunt in hoc vno malè ratiocinantes, in reliquis non ita. Sic & alij, qui se mortuos omninò putant, aut in aues, aut bestias transformatos, non secùs etjam ille, qui in apice digiti mundum se gerere persuasum habebat, quem si tantillum mouerer mun-

mundum ruiturum credebat; & alter, qui meiere recusabat, eo quod timeret, si mejeret, mundum vniuersum vnà cum se ipso mictionis propriæ exundante torrente obrutum iri: hi omnes, inquam, in cunctis benè quoad rationem se habebant, in hoc vno delirantes; quam rem non injucundo exemplo lepidissimè his carminibus demonstrat Horatius lib. 1. Serm.

------ Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo solus sessor, plausorque Theatro;
Cætera, qui vitæ seruaret munia recto
More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comes in vxorem, posset qui ignoscere seruis,
Et signo læso non insanire lagenæ;
Posset qui rupem, & puteum vitare patentem.

Et habetur hæc eadem historia apud *Arist. de admir. audit. num.* 30.

In his tamen omnibus manifestam adfuisse insaniam quis non videret? videndum ergò Iurisconsultis est, ne ex sermonibus dementis testes de sanitate deponentes decipi potuerint, immò etiam ex factis; nam, vt vides, in hoc proximo exemplo, omnia interdum non modo cum prudentia, sed etiam cum prouidentia insani gerunt, tamen manifestum est, illos in quibusdam particularibus apertissimè insanire, ad cuius rei confirmationem non minùs iucundam, quàm risu dignam historiam enarrare animi gratia libet. Vir quidam experiendi varias huiusmodi insanorum dementias cupidus, hospitale, vbi tales ægrotantes retinentur, adit, cui fit obuiam vir aspectu satis composito, à quo interrogatus quidnam exposcat, illi desiderium suum exponit; itaque comiter ab illo introducitur, & singulorum dementium opiniones, ac phantasmata quædam risu, alia miseratione digna concinnis verbis, ac sapienter exponit, hospitalis illius instituta, ac consuetudines reuelat, quin etiam incidenter multa non nisi magna cum prudentia, & integro discursu discutit. ventum jam erat ad quandam remotam eius hospitalis partem, vbi virum quemdam cogitabundum, ac tristem offendunt. quærit aduena, quidnam morbi ille patiatur, quæ sit eius dementia, tum ille, Hic homo, inquit, præ cæteris insanit, putat enim se esse Spiritum sanctum; sed vide quàm à vero absit, cum me ipsum hic præsentem habeat, qui verè Spiritus sanctus sum. tunc aduena subridens, & hominis prudentiam in cæteris, dementiam circà eam opinionem admiratus, abiit. Cæterùm præter signa dementiæ, quæ vniuersaliter ex factis, & verbis desumuntur, & quæ passim Iurisconsulti adducunt, alia sunt quæ multò magis ad viuum rei naturam patefaciunt, à Medicis proposita, quæ partim ex animi passionibus, partim autem ex faciei, & corporis aspectu, ac partim deniquè ex quibusdam ab extrà accidentibus habentur.

21

22

Primò verò ac potissimè hæc signa ex animi passionibus habentur; vndè prudentissime vt in cæteris omnibus *Hipp.* 6. *Aphor.* 26. & *Gal.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. *class.* 4. firmabant, timorem, ac mœstitiam absque caussa longo tempore perdurantes melancholicum ostendere. Nec minùs quoque insaniam ostendunt risus, & lætitia absque caussa, vel in iis, in quibus minùs licet. *idem Hipp. Epist.* 10. *ad Damagetum*. vndè Homer. cùm introduceret Penelopes Procos insanientes Odyss. l. 20.

--- Procis autem (dicebat) *Pallas Minerua.*
Inextinctum risum mouit, errare fecit autem mentem.

Eodem quoque pacto fletus absque caussa, & vbi minùs opus est, insaniam ostendit, & interdum ebrietatem, vndè idem Homer.

Dicat autem lachrymas spargere grauatum me mentibus vino.

Sed nihil profectò est, quod æquè declaret amentem hominem, ac ipsæ animi passiones, etenim ipsæ nunquam fallunt, quemadmodum & verba, & facta fallere posse suprà iam demonstrauimus. Itaque negligere non negligenda, & plurimi facere ea, quæ minimi facienda sunt, tristari vbi gaudendum est, gaudere vbi tristitia opus est, timere quæ nullius timoris caussa existunt, non timere quæ maximè timenda sunt, minima, ac puerilia admirari, maxima, & admiratione dignissima oscitanter prætergredi, amare ea, ac eos, quæ, aut qui odio habendi sunt, odio autem habere ea, vel eos, quæ, aut qui amore sunt prosequendi, sperare ea, de quibus spes nulla superesse potest, ea verò desperare, quæ de facili succedere parata sunt, desiderare quæ minimè sunt desideranda, ac in his delectari, in quibus nulla delectatio cæteris esse solet, fugere quę appetenda sunt; & appetere quæ sunt fugienda verecundari in eorum conspectu, quorum minimè decet, in eorum verò, quorum decet maximè non modò non verecundari, sed aspectum eorum audacter, ac cum temeritate sustinere, irasci quibus minimè irascendum, aut excandescendum est, hæc omnia, inquam, non sanæ, ac omninò errantis mentis humanæ certissima indicia, ac infallibilia sunt. Quod & Hipp. insinuasse videtur 1. *de vict. rat. vers.* 1. neque putauerim aliud innuisse prudentissimos Iurisconsultos, cùm in terminis furoris loquentes, determinarunt, illum probari per ea, quæ in hominem sanæ mentis non cadunt. *Royz. decis. Lituan.* 1. *num.* 87.

23

Cæterùm ex corporis aspectu, & facie nonnulla signa non sanæ mentis Medici elicimus: nam in omnibus ferè insanientibus (fatuis fortassè solùm, eorumque cognatis exceptis) illud præcipuè adnotatur, oculos nimirum profundos, ac concauos existere, & naturali lumine offuscatos, ita vt terrorem quendam intuentibus incutiant. quin & eos in certa quadam parte defixos, inconniuentesque lòngo tempore habere insani solent, quod eorum maximè mœrorem, ac mœstitiam incusat. Qui autem ex atræ bilis vitio insaniunt, omnes vultum, ac corporis vniuersi colorem fuscum, ac liuidum habent, ex humoris melancholici superabundantia, ac prædominio. Afferebat item *Hipp.* 2. *Epidem. sect.* 5. *tex.* 26. pro furoris signo fortem arteriæ in cubito pulsationem, ex cujus quiete stupiditatem indicari dicebat. sed hæc leuiora sunt.

24

25

In his porrò, qui per circuitus insaniunt, corpus vniuersum extraneo colore repentè, cùm accessio instat, imbuitur; vndè Plautus in Capteiuis ex hoc, quem in furorem agi demonstrabat. Act. 3. Scen. 4. dicens:

26

---- Ardent oculi. fune opu'st, Hegio,
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

Similiter & in Menæchm. Act. 5. Scen. 2.

Viden' tu illi oculos virere? vt viridis exoritur colos
Ex temporibus, atque fronte! vt oculi scintillant! vide.

Accedit in his ipsis, immò præcedit capitis grauedo, oculorum concameratio, & offuscatio solito maior, venarum capitis tumefactio, & non consueta nigrities, post quæ in insaniam manifestam ir-

ruunt, taciturni primùm euadentes, & in ea quidem taciturnitate permanentes, si melancholia detineantur; quòd si in maniam, ac furorem incidere debeant, primùm secum ipsis obloquuntur, pusillis quibusque ex caussis irritantur, omnia suspecta habent, mox irrationabiliter clamant, ac multa effutiunt. in quiete sunt melancholici, vtpote meticulosi, pauidi, tristes, ac omnia pertimescentes. in perpetuo autem motu sunt maniaci, & id genus alij, vtpote audaces, iracundi, temerarij, nihilque expauescentes.

27 Sunt & in febribus, ac similibus quibusdam morbis sua signa particularia, & *Hipp. Aphor. sect. 2.* 28 *Aphor. 6. & Gal. ibi in comm.* signum ægrotantis mentis dicebat esse, dolorem non sentire; Quicunque enim, inquit, aliqua parte corporis dolentes omninò dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Experimur id Medici sæpè sæpiùs; cùm languentes ex pleuritide, hepatis, aut lienis inflammatione, aut alia simili dispositione dolorem causante in peius declinant, dolore enim leuari, ac sibi ipsis, ac cæteris sanati tum videntur, cùm deteriùs habeant; atque ii quidem, vt ex hoc signo constat, mente læsi commoriuntur, quod admonitos Iurisconsultos volo, cùm hæc præsumptio, atque id signi non minimum faciat ad probationem non sanæ mentis, vt patet.

29 Deniquè habetur notitia non sanæ mentis, ex quibusdam ab extrà aduenientibus; inter quæ connumerandæ sunt causæ quædam prægræssæ, quæ interdum eam vim habent, vt homines ad insaniam facilè agant, quas enarrant omnes practici, inter quos videri possunt Alex. Bened. Massaria, Capiuacceus, Altimarus, Mercurialis, & alij mille locis aliàs citatis. Et quia non parùm faceret ad dementiæ probationem pro Iurisconsultis, si tales caussas præcessisse in eo, qui demens præsumitur, probaretur, idcircò eas hic subnectere, non ab re est.

30 Solent autem maximè, & frequentissimè homines ex intensa aliqua animi passione antecedente in insaniam labi, vt ex ingenti mœrore, ex improuiso metu, quin etiam ex ingenti & improuisa lætitia: 31 nam ex *Plat. 3. de Republ.* Voluptas non minùs, quàm dolor dementem facit. Sunt qui insanire occipiant ex affectata quadam dignitate, non secuto dehinc, vt sperabant, effectu. Nonnulli ex amoris impatientia mente sunt emoti, nam amor subuertit 32 iudicium, & in insaniam vertitur, tradunt ex Iurisperitis *Bald. in l. 2. §. & cum placuisset. ff. de origine Iuris. Mascard. de Probation. concl. 86. num. 20. vol. 1.* & ex Medicis *Auicenna 1. 3. tract. 4. cap. 33. Gordon. in lil. lib. 2. cap. 20. Valesc. lib. 1. Philon. cap. 20. Iason Praten. de morb. cerebri, cap. 19.* recitat plures casus *Amat. Lusit. cent. 3. Curat. 56.* vndè adolescens ille apud *Plaut. in Trucul. Act. 1. Scen. 1.* non absque phræneli, sed prudenter quidem dicebat:

Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phronesium,
Suum nomen, omne ex pectore emouit meo,
Phronesim. nam phronesis ex sapientia.

Sed de amore plura, annuente Deo, in sequentibus quæstionibus dicemus.

33 Solent insuper quidam ex morbo quoque longo insanire, ac infatuari; itaque si talia præcessisse probaretur, insaniæ præsumptio aliqua adesse posset, quæ aliis adminiculis adiuncta nonnihil ad plenam probationem augendam faciet. Sunt præter hæc nonnulla, quæ in homine mentis occasum afferre 34 solent, vt venena quædam, exempli gratia, cerebra nonnullorum animalium, vt cati, felis, vespertilionis, leonis, vrsi, & aliorum comesta, vt *Concil. lib. de ven. cap. 2. Alex. Bened. lib. 1. pract. cap. 28.* sic etiam liquores, vel cibi à fulmine tacti bibiti, vel comesti, vt tradunt Philosophi in Metheorolog. *Iauell. 6. Metheor. cap. 4. Porta. de Aer. transmut. lib. 3. cap. 14. Alphons. Ferr. de Sclopet. Vulner. lib. 1. cap. 4.* eodem pacto eundem affectum parere magnetem tradunt Conciliator, Albertus, & alij, de quo tamen, & de his omnibus in libro de venenis. Quinetiam incantationibus, & præstigiis quidam 35 mentis occasum experiuntur, vndè est illud Iuuenal. Sat. 6.

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et solea pulsare nates. quod desipis, indè est,
Indè animi caligo, & magna obliuio rerum,
Quas modo gessisti. tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias.

Quod etiam testantur Medici, inter quos vide Alex. Bened. *vbi suprà.* Vbi igitur quem maleficiatum esse constet, aut aliquo prænominatorum, vel simili veneno potionatum, iam de mentis læsione præsumptiua signa habebit Iudex, quæ aliis adiuncta, vrgentissima futura sunt. Iam verò ex his colligant Iurisperiti, quænam consideranda sint, vbi de aliquo iudicium ferendum, an insaniat, nec ne, & quid oporteat testes deponere, per quos demen- 36 tia sit probanda. Primò enim facta, ac verba, vt illis placet, inspicienda. Secundò, animi passiones. Tertiò, signa à Medicis tradita. Quartò, caussæ prægressæ, quas euidentes, procatarcticas, extrinsecas, & antecedentes nominamus, hæc enim omnia signorum vicem gerunt in adminiculanda dementia. Cæteras verò præsumptiones, quibus vtuntur Iudices, tanquam ad rem Medicam non pertinentes, libens omittam.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes simul facultates in dementia afficiuntur.*
2 *Multa locum habent in ratione læsa, quæ minimè habent locum in læsa sola memoria.*
3 *Non habent locum in modica mentis læsione, quæ locum habent in læsione magna.*
4 *In quibusdam dementiis sola imaginatio læditur, salua ratione. contrarium num. 22. 39.*
5 *Ex Imaginationis læsione nulla oritur dementia.*
6 *Imaginatio læditur in aliis morbis, quàm in dementiis.*
7 *Dormientes inter insanos non connumerantur.*
8 *In imaginatione nullus error.*
9 *In insania quomodò lædi posset imaginatio.*
10 *Species Phantasiæ oblatæ per alium sensum, quàm per visum, minùs efficaces sunt.*
11 *Mentis oculus tunc acutè cernit, cùm primùm corporis oculus vigorem suum amittit.*
12 *Si solus error imaginationis sufficit ad dementiam, omnes homines erunt dementes.*
13 *Imaginatio est libera facultas.*
14 *In imaginatione nullus assensus, vel dissensus.*
15 *Imaginatio aboleri non potest viuente homine.*
16 *Imaginatio, si posset aboleri, quandò aboleretur.*
17 *Ad actum imaginandi, quæ requirantur.*
18 *Imaginatio fallitur cùm falluntur sensus.*

19 Imagi-

19 *Imaginatio non læditur ex culpa phantaſmatum.*
20 *Imaginatio non læditur reſpectu ſpirituum, & loci.*
21 *Imaginatio nunquam quieſcit animali viuente.*
23 *Intellectus quibus modis diſcurrat.*
24 *Intellectus quomodò decipiatur, ſi vtatur exemplo.*
25 *Intellectus quomodò decipiatur vtens Inductione.*
27 *Intellectus quomodò decipiatur vtens Syllogiſmo.*
28 *Dementia in hoc conſiſtit, quòd intellectus non diſtinguit verum à falſo.*
29 *In quacunque dementia læditur Ratio.*
30 *Ex rationis diminutione, quomodò fiat dementia.*
31 *Ex deperditione rationis dementia quomodò fiat.*
32 *Ex deprauatione rationis, quomodò fiat dementia.*
33 *Falſæ rerum ſpecies quomodo in ſpiritibus imprimantur.*
34 *Acquiſita certitudine rei ex iteratis actibus imaginationis, falſa ſcientia eius rei fit, imaginatione falſa exiſtente.*
35 *Inſanientibus idem quod dormientibus accidit.*
36 *Hippomanes quid.*
37 *Inſania etiam in brutis contingit.*
38 *In brutis reperitur potentia ſupplens rationis defectum.*
40 *In quibus dementiis ratio modicè lædatur.*
41 *In quibus dementiis ratio deprauetur.*
42 *Dementiæ, in quibus ratio deperditur.*

Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibuſque dementiis lædantur.

QVÆSTIO IV.

SI quid in hoc titulo eſt, quod ad Iuriſconſultos penitiùs cognoſcere pertineat, illud profectò eſt, quod in hac quæſtione iam diſcutere paramus, nimirum, quas facultates ex principibus rationi inſeruientibus in vnoquoque dementiæ genere lædi [1] contingat; neque enim omnes ſimul affici, non Medicorum modò, ac Philoſophorum ſententia eſt, ſed Doctorum omnium. patet autem, quòd multa procedere poſſunt in iis, in quibus ratio læſa eſt, quæ minimè locum habere deberent, vbi læſa ſola me- [2] moria eſſet: quin immò in modica læſione locum [3] non habere ea, quæ in magna habent, nullus ſit, qui dubitare audeat. Enixè ergò rogatos Iuriſconſultos volo, vt his, quæ dicturi ſumus, animum promptè adhibeant; ſiquidem, ſi communi Medicorum opinioni in nonnullis, quæ ad hanc quæſtionem pertinent, acquieſcent, proculdubio malè in iudicando ſententiam ferent; ea enim eſt omnium Medicorum opinio, eſſe nonnullas dementiæ ſpecies, in quibus [4] ſola imaginatio deprauata ſit, ac oblæſa, ſaluis interim cæteris facultatibus, ratione nimirum, ac memoria. ita fatentur omnes cum *Gal. de loc. aff. & de ſympt. diff.* & Cornel. Celſ. *lib. 3. cap.* 17. eiuſdem ſententiæ fautor exiſtit, & hanc ipſam opinionem video etiam ſecutos Iuriſperitos, qui ex imaginatione læſa oſtendi inſaniam tradiderunt. *Menoch. conſil.* 82. *num.* 221. *volum.* 1.

Sciant tamen tam Iuriſconſulti, quàm Medici, me eius opinionis eſſe, quòd ex ſola imaginationis læ- [5] ſione nulla omninò inſania oriatur; vndè ſi quiſquam ſit, in quo, ſalua ratione, & memoria, aut ratione tantùm, ſola imaginatio læſa appareat, hic non niſi maxima iniuria inter inſanos connumerabitur, neque abſque ſumma Iuſtitiæ offenſa à ciuilibus actibus celebrandis ob eam cauſſam prohibebitur, vt ab adminiſtratione bonorum ſuorum à teſtimonio dicendo, à matrimonio contrahendo, immò & à tutelis adminiſtrandis, immò etiam à promotione ad ſacra, & ab aliis quibuſcunque; quæ ne timerè, & audacter prolata quiſquam exiſtimet, euidentiſſimis iam, ac demonſtrationum vim habentibus argumentis ita eſſe, paratus ſum oſtendere.

[6] Ac primò, cum imaginatio ex omnium Medicorum conſenſu non lædatur ſolummodò in nonnullis dementiæ ſpeciebus, ſed in aliis etiam quibuſdam morbis, qui neque inter dementias connumerantur, neque connumerandi ſunt, iam patet, quòd nulla alia ratio aſſignari poteſt, cur duo ægrotantes ambo malè imaginantes, non ambo tamen inſanire dicantur, ſed alter inſanire quidem, alter verò ſimpliciter malè imaginari: nam vertiginoſis omnia in gyrum verti videntur, cùm tamen immota maneant; ſuffuſis multa ſibi ob oculos verſari, cùm tamen nihil illis objiciatur. Ictericis omnia luteo colore infecta apparent, cùm tamen omnia ſuo naturali colore donentur. In his ergò læſam eſſe imaginationem, & exſe conſtat, & omnes fatentur, ac, ſi libet, vide *Mercur. lib.* 1. *pract. cap.* 11. & *Maſſar. lib.* 1. *cap.* 10. tamen neque vertiginoſi, neque ſuffuſi, neque icterici inter inſanos à quoquam connumerantur, aut vnquam pro inſanis connumerati ſunt, quod minus eſſe deberet, ſi læſa tantùm imaginatione homo inſanus euaderet.

[7] Secundò, dormientes, licet compotes rationis non ſint, inter inſanos tamen non recenſendi, quia ratio in his ex naturali impedimento ſui iuris non eſt. *Fracaſt. de Intell. lib.* 2. vel ſi inſanos dormientes dicas, non ob id dicendum, quia imaginatio malè operetur; quis enim tam fatuus eſſet, qui hoc affirmaret? Imaginatio enim in ſomno maximè libera eſt, & tum naturæ ſuæ indulget, tum fortior in operando, tum rectiùs operatur, etiamſi ſpecies ſenſibilium rerum in ea aſſeruatas irrationabili modo contempletur, etiamſi non entia cum entibus adiungat, etiamſi entia ipſa diuerſa, ac contraria ratione inſpiciat, etiamſi ictu oculi in diuerſa, ac inter ſe toto cœlo diſſidentia rapiatur, etiamſi impoſſibilia, ac miracula ſibi fingat; nullus enim in [8] his error eſt, ac nulla conſequenter inſania, quia ex ſui natura eo pacto nata eſt operari. Et, vt cum Actuario loquar *lib.* 1. *de act. & eff. ſpiritus anim. tantum erroris, ac veſaniæ imaginationi (naturaliter) ineſt, vt quæcunque naturæ conceſſa non ſunt, vt efficiantur, ipſa ſibi liberè prorſus fingat, & quidem in turpiſſima nos hæc errata coniiceret, niſi Ratio quaſi ſpeculatrix quædam inſanos huiuſce impetus acriter objurgans velut ex ſpecula quadam nimietatem cohiberet. hæc Actuarius.*

[9] Tertiò, ſi in inſania, aut dementia quacunque ponamus lædi imaginationem, iam procul omni dubio vno ex his modis lædetur; nimirum quia vel diminutè operabitur, vel deprauatè, vel nullo modo. at nullo ex his modis læſa imaginatione poteſt dici, hominem inſanire. patet primò de diminuta imaginatione, quæ ſi in aliquibus diminuta reperiri contingat, maximè erit in his, qui cæci ſunt à natura præſertim; & ratio eſt, quoniam ſpecies phantaſiæ [10] oblatæ per alios ſenſus, quàm per viſum, non adeò ad viuum exprimere poſſunt rerum imagines; inter omnes enim ſenſus viſus longè magis diſtincta præ-

ſentat phantaſmata ſenſibilium rerum, *vt Fracaſt. lib.* 1. *de Intellect.* docet, & multò ante ipſum *Hipp.* 1. *de vict. rat. in his verbis : Acutæ enim ſunt animi ſenſationes, quæ voſione, & auditione percipiuntur, quæ verò tactu, tardiores, & faciliùs ſentiuntur.* maximè ad rem Horat. in arte Poët.

Segniùs irritant animos demiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Quæ etiam ſententia à Iuriſconſultis in medium allata, præcipuè autem à *Roderic. Pract. crimin. Reg. tit.* 4. *cap.* 6. *num.* 2. *& à Caſſan. in Catal. pag.* 10. *com.* 25.

11 At cæcos quiſnam inſanos dicat ? immò externa cæcitas maiorem interni oculi claritatem facit, *nam tùnc quidem mentis oculus acutè incipit cernere, cum primum corporis oculus vigorem ſuum amittere incipit.* verba ſunt *Platonis in Conuiuio, in Orat. Alcib.* Secundò, imaginatio lædi poteſt deprauatè, at quomodò ? reſpondet *Mercurial. vbi ſuprà,* & cum eo cæteri omnes, cum abſurda, & non exiſtentia imaginatur, vel cum imaginatur quidem exiſtentia, ſed diuerſo, ac turpiori modo. at ſi hoc 12 illud eſt, quod ſufficit ad inſanos homines effingendos, de nobis acta iam res eſt, ſiquidem omnes ſimul ſæpè ſæpiùs inſanire neceſſe eſt, vt qui ſæpè ſæpiùs non exiſtentia imaginemur, & exiſtentia interdum non eo modo, quo ſunt. Quis eſt, qui non imaginetur interdum videre ſe volantem hominem, Centauros, Sphinges, Gorgones, ac quam plurima monſtrifica, & horribilia, quæ nec vnquam in rerum natura fuerunt, nec futura vllo tempore ſunt ? 13 Imaginatio quippe libera quædam facultas eſt, quæ ſpecies ſibi ab externis ſenſibus tranſmiſſas conſeruat, ac retinet, cùm autem libuerit, ac qua ratione libuerit eas contemplatur ; componit eas ad inuicem, etiamſi ſint incompoſſibiles, diuidit etiamſi ſint indiuiſibiles, entia cum non entibus miſcet, neque tamen aberrat, aut ob id deprauata dici poteſt, 14 quia nullus in eo aſſenſus, neque ſuum munus eſt iudicare, res hoc, aut illo modo eſſe, aut non eſſe, ſed ſimpliciter phantaſmata intueri. Non eſt igitur, quòd quæramus modum rationabilem imaginandi quia idem eſſet, ac ſi expiſcari piſces in aëre, aut aucupari volucres in mari tentaremus. Non inſanit ergò imaginatio, ſed ratio, quonam enim pacto, ſalua ratione, quis inſanire poſſit ? impoſſibile enim illud eſt, & ad rem factu impoſſibilem ſignificandam Terent. in Eunuch. Act. 1. Scen. 1. iis verbis vſus eſt :

---- *Incerta hæc ſi tu poſtulas*
Ratione certa facere, nihilò plus agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.

Deniquè imaginatio lædi poſſet per abolitio- 15 nem, ſed in quibus morbis aboleatur imaginatio ego 16 non video, nam aliàs *ex Auerr. in lib. de ſomn. & vig.* & ex cæteris Philoſophis habemus, nunquam, animali viuente, imaginationem aboleri. quod etiam ſi contingere poſſe concedamus, maximè aboleri deberet in ſomno, & in ſoporiferis quibuſque affectibus ; & ratio eſt, quia in his paſſionibus ſenſus exteriores obligari, ac veluti vinculis detineri contingit. at cum ex his miniſtrentur ſpecies imaginabiles ipſi Imaginationi, patet, quòd his deficientibus etiam imaginatio deficiat neceſſe eſt ; quin etiamſi velis, ſpecies per longum tempus in Imaginatione aſſeruari, tamen ſi hæ obliterentur, ſpes eſt in cæteris affectibus, quod ex ſenſibus exterioribus reparari poſſint, quæ ſpes deficit in ſomno innaturali ; at in his affectibus rationem, & memoriam lædi tradit *Gal.* 3. *de loc. aff. cap.* 5. *claſſ.* 4. Non me latet autem, eundem *Gal. de ſympt. diff. cap. vlt. claſſ.* 3. docuiſſe in Caro, & Catalepſi, qui affectus ſoporiferi ſunt, aboleri imaginationem ; ſed hoc gratis dictum ex hoc colligere poſſumus : nam quis hoc vidit, aut ex quibus id ſcire poſſumus ? num ab ipſiſmet ægrotantibus, cum ſanati ſunt ? at hi nullam rerum memoriam omninò ſeruant, vt ex ipſomet Gal. patet, & euidentiùs declarat experientia. Adde quòd ex ipſorum Medicorum vniuerſali conſenſu in ſimilibus affectibus capitis poſteriora læduntur, quanam ergo ratione oblædi poteſt imaginatio, quæ in anterioribus ſita eſt ? nam ad id Mercurialis reſponſio *Pract. lib.* 1. *cap.* 8. vana omninò videtur, neque quicquam rei difficultatem attingere; reſpondet namque ille, quòd etiamſi præcipuè lædantur poſteriora, tamen lædantur etiam cum his anteriora, ſed vndè hoc ille habeat, quod erat enucleandum, ſicco pede tranſegit.

Ergò, obijciet Medicus, ex hac ſententia nullo modo poterit lædi Imaginatio ; at quomodò non lædetur interdum ſi organo adiuncta eſt ? ſi ergò lædatur, doceas quemnam affectum efficiat Imaginatio læſa, cùm ex te inſaniam non generet. Reſpondeo ad efficientiam actus imaginandi requiri 17 ſenſus externos tanquam cauſſas ſubminiſtrantes phantaſmata, non ſimul cum actu imaginandi, ſed antè ; phantaſmata rerum ſenſibilium, ſpiritus ea phantaſmata recipientes, & locum, in quo fiat Ima- 18 ginatio. Iam verò quoad ſenſus fallitur quidem imaginatio, ſed cum falluntur ſenſus. *Auicenna* 3. *tract.* 4. *cap.* 9. ſed error hic non eſt reſpectu Imaginationis, ſed reſpectu ſenſuum. Quoad Phantaſmata Imaginatio lædi non poteſt ; quia Phantaſma- 19 ta, ſi ſenſus benè diſpoſiti ſint, ad ipſam imaginationem viuida, ac valida perueniunt, & res ſenſatas ad viuum illi repræſentant. Neque reſpectu ſpiri- 20 tuum, aut loci, dixerim oblædi poſſe Imaginationem, quia & ſpiritus multitudo ingens in ventriculis anterioribus cerebri, in quibus viget Imaginatio, cùm in iis fons ſit, & origo omnium ſpirituum animalium, & locus ampliſſimus, & capaciſſimus, vt teſtantur Anatomici omnes, & vide, ſi libet, Veſalium, Columbum, Laurentium, & alios, ita vt nec facilè obſtrui, nec obrui poſſit, & ob id ſapienter ab Auerroe firmatum eſt, Imaginationem 21 nunquam quieſcere animali viuente, vt ſuprà dixi. An verò aliquem alium oblæſionis modum excogitare liceat, pro nunc non determino, cùm ſatis mihi illud ſit, ex imaginationis defectu, ac errore nullam cauſſari dementiam, cum ipſa per ſe ſola errat ; ſi modò vnquam errat. Neque obſtant exempla adducta, vt *à Galeno locis citatis* inter Medicos, & inter Iuriſperitos à *Menoch. Conſil.* 82. *à num.* 121. *ad plures ſeqq.* ex quibus probare ſe credunt oblædi interdum Imaginationem in Inſania, aut dementia quacumque, non oblæſa ratione : nam ea exempla perpendenti clarum fiet, magis facere pro noſtra ſententia, quàm pro contraria. Sume enim mihi Theophilum illum, de quo Galenus, qui cum ægrotaret, tibicines in angulo domus extare imaginabatur, indeſinenter, ſemper, & indefeſſè canentes, quos vt domo abijcerent, aſſiſtentes enixè rogabat ; in quo caſu, patet, inquiunt, quòd Imaginatio erat læſa, quia imaginabatur ſe videre ea, quæ non videbat, rationem tamen illæſam fuiſſe conſtat, quia rectè inculcabat illos eſſe domo

domo detrudendos. At ego, si ratio, inquam, in illo integra fuisset, & errorem imaginationis, tanquam superior potentia cognouisset, & tunc insanus non fuisset, vt verè erat. an non ratio in suo vigore persistens judicare poterat, imaginationem errare? nam nonnè præter rationem erat, vt molesti illi tibicines, indesinenter, injussi, ac ipso ægroto inuito, & eorum cantum fastidiente canerent? an non ratio dictare debuisset, esse sibi amicos, ac seruos, qui, re ita se habente, in tantula re sibi morem gererent, impudentes illos tibicines domo exire compellentes? at quia ratio sana non erat, hæc minimè dijudicare potuit, sed errorem imaginationis secuta, vel potiùs quæ repræsentabat imaginatio pro veris acceptans, & quia læsa vera à falsis distinguere impotens, euidentissimum suæ valetudinis signum præbuit. 22 Nam etiamsi Medicis lædi Imaginationem concedam, tamen homo inde insanus non fit, nisi quousque præsentato falso quodam phantasmate ipsi rationi, illa falsitatem illius non agnoscat, sed pro vero acceptet; itaque facta præsentatione hujus phantasmatis, tibicinum nimirum canentium, & acceptato à ratione pro vero, & veram rem præsentante, jam ratio formata hac propositione: Tibicines sunt in angulo domus assiduè canentes, & me summo tædio afficientes, elicit conclusionem, illos esse domo abjiciendos. In quacumque enim dementia, in qua falsæ imaginationes ægrotis præsen-23 tantur, Intellectus semper discurrit, non semper tamen vno modo, sed aliquandò Exemplo, interdum Enthymemate, aliàs inductione, quin immò etiam & Syllogismo vtitur, semper tamen vel ex falsitate præmissarum falsum concludit, falsitatem autem non cognoscit, quia non sana est, vel ex non necessario necessarium, & plurimum quidem, idiotæ præsertim, & viles personæ, vt earum natura est, 24 Exemplo, aut Enthymemate decipiuntur. Ab Exemplo, vt facta hac phantasia amici mei assumentis medicamentum, & pereuntis, & formata Propositione: amicus meus assumpsit medicamentum ægrotans, & mortuus est, deducit hanc Conclusionem: Ergò si ego assumam medicamentum, moriar; & 25 tunc melancholicus obstinatè in ea opinione persistit, & renuit assumere medicamentum. Ab Enthymemate, vt formata hac Propositione, & pro vera ab intellectu acceptata: Plerique in hac domo commorantes mortui sunt; Ergo & ego, qui in eadem domo habitaui, mortuus sum; formato ergò hoc Enthymemate, in ea opinione figitur, se mortuum esse.

26 Inductione quoque vtens decipitur Intellectus, vt si quotquot viderit demens sub specie inimicitiæ Phantasia acceperit, quę præsentata ipsi Intellectui minimè sano, argumentatur sic: Hic, & iste, & ille alter, & alter sunt mihi inimici, Hi autem sunt omnes homines, Ergò omnes homines sunt mihi inimici. Ex hac Inductione deceptus Melancholicus, hominum aspectum fugit, mortem sibi ab omnibus parari timet, neminem ad se appropinquare permit-27 tit. Deniquè etiam syllogizans decipitur Intellectus, nam & Syllogismo, vt in cæteris quibusque, falsa à veris non discernit; præsentato ergò hoc phantasmate sui ipsius mortui, & verum existimans, sic syllogizat: Mortui non comedunt, non loquuntur, Ego mortuus sum, Ergò mihi non comedendum, non loquendum, vel præsentato hoc alio, scilicet sui ipsius nasum habentis prælongum, ac turpem, argumentatur hoc modo: Quæ impedimento sunt, ac turpia membra recidenda, Nasus est mihi prælongus, turpis, & qui mihi impedimento est, Ergò nasus mihi præcidendus, & sic de cæteris. Ex quibus vides quidem Intellectum optimè discurrere, vt 28 contrariæ sententiæ fautores fatentur, at non in hoc consistit error, sed in eo, quòd non cognoscat verum à falso; quamquam enim hoc phantasma falsum sit, quòd ego sim mortuus, & quòd habeam nasum turpem, aut prælongum, respectu imaginationis, vt dixi, hoc error non est, sed respectu ipsius Intellectus, & Rationis, quæ cum potentia sit superior debens distinguere falsa à veris, in hoc casu non potest, quòd malè affecta sit. Et verum quidem est, errorem esse in imaginatione, quæ falsa imaginatur, sed ipsa non errat, quia neque negat, neque affirmat, sed fixatur tantùm in simplici contemplatione phantasmatis, quod, cum intellectus sanus est, falsum agnoscens, errorem imaginationis distinguit dicens: Ego imaginor, me mortuum esse, cum non sim; quandiù ergò in ea cognitione persistit Ratio, homo non insanit, sed quamprimum phantasma illud pro vero acceptat, veramque credit eam Propositionem: Ego mortuus sum; tunc manifestè insanit, quia ex falsa Imaginatione argumentatur, deducens necessarium à non necessario, & ex Præmissis falsis, aut ex alterutra malè omninò concludens. Quippè cùm consentiat falsæ imaginationi, vbi dissentiendum esset, vel dissentiat, vbi consentiendum esset veritati.

29 In quacunque ergò dementia Ratio oblæditur: 30 diminutione quidem cùm spiritus pauci sunt, vndè fatuitas oboritur, quia ex paucitate spirituum, non potest mens assequi ea omnia, quæ assequenda essent, vel cum crassi sunt, ac turbidi, & tunc difficiliter mouentur, vnde stupiditas, aut stultitia euascitur; vix enim ad operationem spiritus apti sunt. 31 Deperditione Ratio oblæditur in mania, in furore, & hujusmodi dementiæ speciebus, quia nimirum motus turbulentus, & agitatio indesinens in spiritibus, non sinit mentem vllum formare discursum, qui requirit pręsentationem specierum ordine quodam certo, & rationabili; quibus accedit eorundem spirituum impuritas, & offuscatio, ex quibus species turbidæ, ac minùs claræ menti offeruntur. 32 Deprauatione porrò læditur Ratio, cùm spiritus non secundùm totum, sed secundùm partem praui sunt, crassi, turbidi, melancholici; hi enim recipientes falsas rerum quasdam species à phantasia oblatas, pertinaciter retinent, quia crassi, quia turbidi, quia melancholici, ex his formantur falsæ Propositiones, ex quibus Ratio falsum concludit.

33 Imprimuntur autem falsæ rerum species in his spiritibus, non illicò quidem, sed pluries iterata præsentatione falsi phantasmatis ab imaginatione; ex quo Intellectus speciem non sensatam elicit, & hac specie illi assiduè præsente ob rursùs iteratam falsam imaginationem, jam Intellectus dubitare incipit, an verum sit phantasma, nec ne, vt puta, an verè defunctus sim, an nasum habeam pręgrandem; quæ rudimenta quædam dementiæ sunt, cùm dubitet Intellectus de his, de quibus certitudinem habet in contrarium. Cùm verò diu dubitauit Intellectus, & adhùc continuatur præsentatio phantasmatis, tunc jam incipit assentiri falsis, vel dissentiri à veris, & Propositionem firmat: Verè ego mortuus sum, vel verè ego nasum prælongum habeo; & tunc manifestè apparet insania. Vlteriùs quoque Intellectus discurrit super ea Propositione, vtens argumentando

aliquo ex illis modis, quos suprà meminimus, & tunc fit ejus rei opinio. Asseruatur porrò dehinc ejus falsitatis species in memoria, ex cujus recursu ad Intellectum nouus formatur discursus, & hoc pacto 34 ex iteratis actibus fit certitudo, ac falsa scientia ejus rei, quam è mente tollere difficillimum, quia quasi habitum acquisiuit Intellectus, quo difficulter exspo- 35 liari potest. Et vt hæc omnia exemplo illustrentur, sciendum, non aliter euenire insanientibus, quàm dormientibus: nam dormientes cum primum somno prehenduntur, nihil penè somniant ob multitudinem quippè vaporum, & eorum turbulentiam, ac crassitiem, atque tunc dormienti furiosus, ac maniacus similis est, quia quemadmodum dormiens nullum videt phantasma ex iis, quæ Imaginatio asseruauit, sic & furiosus nihil omninò discurrit, sed ratione penitùs orbatus existit; & quemadmodum dormiens illa motus turbulentia cessante, somniare incipit, sed miracula, ac impossibilia videt, sic etiam insanientes multa sibi persuadent, quæ in rei veritate non sunt. Tandem quietem agente etiam vaporum omni eleuatione ad cerebrum, tunc dormiens clariora omnia videt, ac vero magis similiora, atque tunc Melancholicis similis fit, qui penè omnia, vt verè se habent, cognoscunt, in paucis quibusdam solum aberrantes, de quibus vide *Laurent. in lib. de Melanchol. cap.* 6.

Sed quonam pacto bruta insaniunt, in quibus nulla reperitur ratio? insanire autem bruta patet. Plut *in lib. de Industr. anim.* canes, cæteraque quædam animalia rabiem incurrentia manifestissimè insanire dicit, vndè probat, illa rationis non esse expertia. alia etiam nonnulla ebrietatem incurrere, notat *Athenæus Dipnosoph. lib.* 10. *cap.* 9. præcipuè autem pithecum & elephantem non secus ac homines vino inebriari prodit, alia verò aliis, vt asinus ex esu ferulæ. Memorant de Hippomane, quam comestam equas in furiam agere dicunt; de qua re Theocr. Idyll. 2.

Hippomanes planta est apud Arcades, qua concitati omnes

Et Equulei insaniunt in mentibus, & celeres equæ.

36 quamquam Hippomanes apud *Arist.* 6. *de hist. anim. cap.* 22. *Plinium lib.* 8. *cap.* 42. *& lib.* 28. *cap.* 11. *Virgil.* 4. *Georg. &* 4. *Æneid. & Columellam lib.* 6. *de re Rust. cap.* 27. non est planta, sed aliud quid. videat de hac Iurisconsultus *Guibert. Quæst. Sabat.* 37 *cap.* 16. *num.* 12. satis illud nobis esto, insaniam etiam in brutis cadere, licet rationis expertia sint, & tritum, ac frequentissimum est, quod canibus rabientibus euenit, qui in rabie dementiunt, quod minimè eueniret, si omnis Insania esset defectus, & 38 oblæsio rationis. Dicamus ad id, quòd in brutis est potentia quædam supplens rationis defectum, quæ vera à falsis distinguere potest, & ex hujus læsione, quæ proportione respondet ipsi rationi in homine, fieri insaniam; signum est, insaniam non cadere in omnibus Animalibus, sed in iis tantummodò, quæ existimatiua sunt prædita, quod experientia docet.

Demonstratum ergò jam ex his est, in quacun- 39 que dementia rationem vel per se, vel simul cum aliis læsam esse, neque absque ejus læsione posse hominem insanum effici. Breuiter nunc, ac vniuersaliter dicamus, quemnam læsionis gradum in vnaquaque dementia attingat, nam in particularibus quæstionibus id particulariùs disputabitur. Primò 40 ergò diminuitur, ac exiguam patitur oblæsionem Intellectus in Imperitia, seu ignorantia (non loquor autem de Imperitia, & Ignorantia prout opponitur habitui contrariò, sed de ea quæ defectus quidam est, ac quædam Intellectus ignauia, vt dehinc patebit) magis diminuitur in fatuitate, sed & in hac, vt in cæteris omnibus major, & minor apparere læsio solet. Tertium locum obtinet obliuio, seu memoriæ simul cum ratione diminutio. Quartum lo- 41 cum obtinet Stoliditas, seu Stultitia. Deprauatur ratio modicè in animi vehementibus, ac subitaneis passionibus, in simplici delirio, in leui ebrietate, mediocriter in comate vigili, in minùs leui delirio, & ebrietate, in syncope, in suffocatione ex vtero non multùm pertinaci, & in aliis. Multùm deprauatur in Amore, in Melancholia, ejusque quibuscunque speciebus; in phreniticis, in rabiosis, hoc est 42 à cane rabido commorsis, in furentibus ex vtero, & hujusmodi. Denique deperditur ratio in furentibus, maniacis, soporosis omnibus, & aliis, de quibus sigillatim dicturi sumus.

SVMMARIVM.

1 *Ratio diminuitur ex ætatis defectu.*
2 *Puerorum intellectus imperfectus, & rudis.*
3 *Pueri, cur transacto decimoquarto anno ad multa admittantur.*
4 *Minorem vigintiquinque annis ad inferiores quoque dignitates non assumi cur voluerint ll.*
5 *Dignitas quantò major, tantò major ætas in eligendo requiritur.*
6 *Dignitas major majorem prudentiam requirit.*
7 *Prudentia habetur per experientiam, quæ indiget tempore.*
8 *Mulieres propter honestatem à quibusdam eliminantur, & propter rationis defectum.*
9 *Mulier habet consilium inualidum.*
10 *Imperfectio Intellectus in fœminis magis similis est fatuitati, in pueris verò Amentiæ.*
11 *A quibus eliminentur fœminæ propter Intellectus imperfectionem.*
12 *Conditio fœminarum in pluribus rebus deterior, quàm virorum.*
13 *Mulieri propter imperitiam succurritur.*
14 *Mulier habet Intellectum perfectissimum, & ad omnia habilem. dic vt num. seq.*
16 *Mulieres ad omnia viris sunt imbecilliores.*
17 *Mulieres nendo, ac texendo vix sufficiunt.*
18 *Plures mulierum imperfectiones. & num. seq.*
20 *In senio confectis ratiocinatricis partes omnes diminuuntur.*
21 *Senes indociles.*
22 *Memoriæ diminutio senectutis aduentum significat.*
23 *In senibus, quæ sint interdicenda.*
24 *Senes si omninò fatui euadant, quomodò tractandi.*
25 *Quo tempore diminuatur ratio in senibus.*

De rationis diminutione ex defectu Ætatis, & Sexus.

QVÆSTIO V.

Ratio non modò ex morborum culpa non integra reperitur, vt in perfecto viro requiritur, sed etiam ex ætatis defectu, quia nimis tenera, vel nimis jam præcipitata, & ex defectu sexus, quia fœmininus. Quamobrem cùm hæc rationis diminutio pueris, decrepitis, ac mulieribus familiaris sit, de his primùm agere hic decreui. Neque mi- reur

retur quisquam, quòd tales inter dementes connumerem, cùm verè dementes non sint, quia id ex eo effectum est, quòd finis intentus in hoc titulo is fuerit, vt de omnibus his tractatio institueretur, qui ex rationis, & Intellectus vel naturali, vel accidentali defectu à Legibus ad nonnulla peragenda non admittuntur, & ob id ipsum fauorem ab illis reportant, &c. ex hoc ergò cap. Iure in hoc titulo tales comprehendi nullus inficietur. de illis tamen breuibus agendum est, quòd aliàs de iis ipsis 2 differuerim. primo autem loco occurrunt pueri, quorum Intellectum esse imperfectum, ac rudem, ea ætate durante, & cunctis notum est, & probaui *lib. 1. harum Quæst. Tit. 1. Quæst. 4. à num. 14. ad plures seqq.* vbi etiam, & ad quem vsque ætatis terminum ea intellectus imperfectio in ipsis duret, vt ab omnibus penè actibus ciuilibus celebrandis climinentur, & in pœnalibus, vbi deliquerint, veniam 3 ea de caussa impetrent, pertractaui. Cur verò, transacto decimoquarto anno, ad multa quidem admittantur, vt ad Testamenti confectionem, ad religionis ingressum, ad matrimonium, & in iis, quæ ad bonorum administrationem peculiariter pertinent, immisceri non permittantur. §. *Masculi Inst. de Curat.* rationem habes *ibidem quæst. 6. num. 87.* 4 *& seq.* Putauerim porrò Canonistas non modò considerasse hanc Intellectus imperfectionem, cùm non assumi ad inferiores quoque dignitates eum, qui annum 25. non attingit, vt ad curam animarum, & Parochialium Ecclesiarum, sed considerasse etiam aliqualem perfectionem, à qua cùm illi deficiant, vel deficere præsumantur, vt plurimùm, non mirum est, si ad ea, quæ diximus, ab ipsis non admittantur. *cap. cum in cunctis de Elect. & Elect. potest. & ibi Bald. num. 12.* & quòd hoc veritatem habeat, videmus, 5 quòd quantò dignitas maior existit, eò maior ætas in eligendo ab ipsis requiritur, de qua re vide *Garz.* 6 *de Benef. par. 7. cap. 4.* & hoc non iniuria; quia maior dignitas majorem requirit prudentiam, ma-7 ior autem prudentia ex maiori ætate habetur, quia ex experientia, quæ indiget tempore.

8 Cæterùm mulieres non solùm ex eo, quòd propter honestatem dicitur, à quibusdam eliminantur, vt patet ex *l. 1. §. secundo loco. ff. de Postul.* veluti est publici officij administratio, vt per *l. 2. ff. de Reg.* 9 *Iur.* sed etiam ex eo, quòd ad multa non sufficiunt ob earum Intellectus imperfectionem, quia Mulier consilium habet inualidum. *Hyppol. de Marsil. sing. 450. num. 4. Maluas. consil. 65. num. 15. volum. 1. Tiraq. ex Arist. de leg. connub. l. 1. num. 70.* quod 10 ex imbecillitate caloris illis euenit; vndè nota, quòd imperfectio Intellectus fœminarum magis similis est fatuitati, quia ex depauperatione spirituum; imperfectio verò intellectus in pueris magis similis est amentiæ, quia ex multitudine humiditatis obruentis ipsos spiritus, vndè & ad cætera omnia, in quibus spiritibus animalibus, vt instrumento opus est, infirmiores existunt, vt aliàs ex Galeno 11 dixi. Mulieres ergò ob eam Intellectus imperfectionem à quibusdam prohibentur, vt esset exempli gratia, à testimonio dicendo in quibusdam casibus, vt per *l. Qui testamento. §. eum qui. ff. de Testam.* à tutela 12 administranda, vt per *l. fin. ff. de tutelis.* tandemque, licet aliæ caussæ memorentur, hæc ipsa intellectus inualiditas in caussa simul esse potest, vt conditio fœminarum, in quamplurimis rebus deterior sit, quàm virorum, vt *l. In multis ff. de statu hominis.* quarum multas recenset *Glos. ibid.* Immò & propter eam ipsam caussam fauorem quoque à ll. reportant; nam propter imperitiam mulieri succurritur, vt dicit *l. De die. §. si seruus. ff. qui satisd. cogantur.* & mitiùs puniuntur, vt ex *l. sensu. & Baldo* docet ex nostris *Io. Alph. in spec. Med. Christ. lum. 2. vers. Patres autem. pag. 60.* 13

Zacc. qu. Med. leg.

Dubitari tamen poterat, an hæc ex ratione patrata censeri debeant, & Iustitiæ consona; cùm aliàs mulieres perfectissimum habeant Intellectum, & ad 14 omnia studia, tam practica, quàm speculatiua, etiam ea, quæ corporea dexteritate, ac virture indigent, aptissimum; ac profectò, Platone Iudice in sua Republica, Mulieribus maximam inferri iniuriam confitendum esset, cùm & ad publica munera exercenda, & ad omnia, ad quæ viri apti sunt, sufficere & ipsæ possint, præcipuè si bonis artibus, ac disciplinis imbuantur. Veruntamen neque in Platonis Republica versamur, neque, si in ea versaremur, 15 pares fortassè in rebus agendis mulieres vnquam viris vllo sæculo esse possent, cùm, vel ipso Platone teste *5. de Republica*, ad omnia viris imbecilliores 16 ex sua natura sint. Cæterùm ab Imperatoribus nostris rectè leges hasce contrà fœminas latas fuisse omninò asserendum, quippè quæ nendo, ac texendo vix sufficiant, nec vllo liberalium artium studio 17 vllæ, nisi de rarò capiantur, si quæ autem similibus se tradat studiis, vix effugiat, quin honestatem suam (qua orbata ne flocci quidem fœmina facienda est) periculo euidenti subijciat, ac de facto deturpet, vndè non sine ratione apud cæteras honestas fœminas, & apud ipsos viros malè audit. Prætercam plerasque alias fœminarum imperfectiones, 18 ob quas à multis excluduntur, quas vide apud *Carauit. in comm. super Rit. Magn. Cur. Rit. 1. num. & seqq. & ibi adden.* eas autem imperfectiones, aut earum plurimas ex intellectus imperfectione ipsas sortiri non ambigendum. ob eam enim caussam à passionibus veluti bruta facillimè, ac nullo negotio 19 cuincuntur, iracundæ enim sunt, loquacissimæ, auarissimæ, & ne omnia earum vitia recenseam, vno verbo me expediam, si dicam, omninò ipsas ab humani intellectus perfectione, quâ viri dotati esse solent, deficere.

Cæterum in senio confectis omnes ratiocinatricis animæ partes diminui patet, quam ob rem cum 20 eam ætatem viri attingunt, indociles censentur, vnde est illud Theognidis: *Ne doceas me, ætas jam facit indocilem.* & illud Plauti in Mercat. Act. 2. 21 Scen. 2.

Senex cum extemplo est, jam nec sentit, nec sapit,
Ajunt solere eum rursum repuerascere.

Et rectè quidem partis ratiocinatricis, & memo- 22 riæ diminutio senectutis aduentum adminiculari dicitur. *Arnold. Villanou. de retard. senect. cap. 2.* Faciunt autem ad hæc ipsa ea, quæ adduxi *lib. 1. harum Quæst. Medic. quæst. vult.*

Quia tamen non omnes senes vno modo lædi videntur secundùm rationem, idcircò dicendum videtur, quòd in his, in quibus quædam tantummodò ignauia, ac tarditas memoriæ & Intellectus est, ex caloris, ac spirituum depauperatione, paucula 23 quædam interdici deberent, ea nimirum, quæ omninò sanum, ac benè valentem & viuidum Intellectum requirunt, vt publici officij administratio, & alia huiusmodi. In cæteris autem nullum intercedere potest dubium. At si eò fatuitatis deueniant, vt memoria, ac ratione ob ætatem destitui videantur, nul- 24 lus dubitare debet, quin in illis locum ea omnia ha-

beant, quæ in veris fatuis procedunt (de quibus in sequentibus plenissimam habebimus tractationem) ita enim iubet *Plato* 11. *de Republica paulò antè finem* in his casibus agendum.

25 Quonam verò tempore diminui consuescat ratio, ac memoria in senibus, decidi firmiter non potest: nam pro temperamentorum varietate, aliisque accidentibus varia eius rei tempora existunt. quidam transacto sexagesimo, alij non nisi septuagesimo, sunt & qui nullo modo, vel leuiusculè tantum lædi comperiantur. In pluribus, quod præcipuè attendendum est, terminus septuaginta annorum in ea re esse solet, quamobrem & ob hanc ipsam caussam, & ob corporis simul valetudinem, tunc temporis à muneribus publicis excusantur, à tormentis immunes seruantur, & in delictis leuiùs puniuntur, vt latiùs dixi *lib.* 1. *quæst. vlt.*

SVMMARIVM.

1 *Animi vehementes passiones rationis vsum diminuunt.*
2 *Vehementibus animi passionibus detenti non recordantur eorum, quæ egerint in passione constituti.*
3 *Amor, ira, ac Timor præ cæteris animum turbant.*
4 *Excandescentia est Iræ propago, & affectus Iræ similis.*
5 *Ira feruor caloris in corde.*
6 *Nullam differentiam faciunt Iurisconsulti inter Iram, & Iracundiam.*
7 *Ira circà res magnas, Iracundia circà paruas, & Irati magnanimi, Iracundi pusillanimes.*
8 *Ira est solius hominis ratione vtentis, Iracundia etiam brutis communis.*
9 *Ira virtus quædam est.*
10 *Ira cum mansuetudine iuncta esse potest, & num.* 13.
11 *Ira sequitur rationem, & num.* 26.
12 *Ira duplex, humana, & ferina.*
14 *In Ira cur lædatur ratio.*
15 *Irati non sunt in plenitudine Intellectus.*
16 *Impetum Iræ continere est impossibile.*
18 *Actus ab Irato celebrati, an irriti.*
19 *Factum, aut dictum calore iracundiæ non tenet.*
20 *Delicta calore iracundiæ perpetrata, mitiùs puniuntur.*
21 *Quæ conditiones requirantur, vt Ira delinquentem excuset.*
22 *Prima caussa excusationis in delinquente ex Ira.*
23 *Secunda caussa.*
24 *Votum calore Iracundiæ factum non tenet.*
25 *Delinquens in ira, an excusandus.*
27 *Ira vnde fiat.*
28 *Anima fruitur, animoque indulget Ira.*
29 *Iustum dolorem temperare est difficile.*
30 *Quod Iræ resistit, triste est, & violenta eius cohibitio.*
31 *Ira à culpa excusat.*
32 *Ratio dictat, proprium honorem seruandum.*
33 *Infamia æquiparatur morti.*
34 *Nullum genus hominum à ratione magis distat, quàm Iracundi.*
35 *Iratus, an testificari possit de his, quæ vidit in Ira constitutus. dic vt num. seq.*
37 *In timore Ratio vacillat.*
38 *Timor est expectatio mali imminentis.*
39 *Quod metus causa fit, ratum non habetur.*
40 *Metus qualis esse debeat, vt iustus dicatur.*
41 *Timentes non habent Intellectus plenitudinem.*
42 *Velle non dicitur, qui metus caussa vult.*
43 *Timoris duæ species.*
44 *Pudor est timor, ne mali putemur.*
45 *An, quemadmodum ex Timore, sic ex Pudore irrita nonnulla habeantur.*
46 *Timor infamiæ non comprehenditur in Edicto, loquente de Timore imminentis mali.*
47 *Iratus cur à culpa excusetur.*
48 *Quisque tenetur suum honorem vsque ad mortem tueri.*
49 *Metus infamiæ est metus cadens in constantem virum.*
50 *Timor amissionis honoris æquiparatur timori mortis.*
51 *Intereße honoris majus, quàm quodlibet aliud.*
52 *Tam Ira, quàm Timor rationem turbant.*
53 *Timor Infamiæ non ità vehemens, neque subitus. caussam vide num. seq.*
55 *Nobilis multò magis commouetur ex timore Infamiæ, quàm Ignobilis.*
56 *Mali mores Intellectum deprauant.*
57 *Homines in malis moribus habituati non habent circà ea, quæ tales mores respiciunt, integrum rationis vsum.*
58 *Consuetudo vim habet Naturæ.*
59 *Mulieri luxuriosæ bonorum administratio interdicitur.*
60 *Mulier ex impetu luxuriæ rationis minimè compos est.*
61 *Prodigus à multis actibus prohibetur.*
62 *Prodigus testari non permittitur.*
63 *Prodigus discretione caret.*
64 *Prodigus sua bona administrare non potest.*
65 *Prodigus non potest vendere etiam cum iuramento.*
66 *Prodigus prohibetur eligi.*
67 *In vitiis habituati cæcutiunt circà ea, quæ ad talia vitia pertinent.*
68 *Rationis deprauatio ex prauitate morum non excusat à pœna, neque à culpa.*
69 *Nullus, nisi sponte malus.*
70 *Voluntas secundùm Naturam boni est.*
71 *Virtus, & vitium voluntaria sunt.*
72 *Nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogit.*
73 *Natura hominis prona ad malum.*
74 *Homo non fit sponte malus. Contrarium ibid.*

De Rationis læsione ex animi Passionibus, & ex prauitate Morum.

QVÆSTIO VI.

IN superioribus quæstionibus visum in vniuersali est, quot dementiæ genera sint, ac quonam modo, ac quantùm in illis Intellectum lædi contingat; nunc eadem in particularibus repetenda, ac particularibus casibus applicanda; pro diuersitate namque in particularibus considerata à legibus multa permittuntur, multa denegantur, in aliis quoque fauorabiles existunt; permittunt enim, aut denegant contrahere, exempli gratia, sua bona administrare, donare, testimonium dicere, testamentum condere, publica officia administrare, feudis succedere, ad sacra promoueri, in sacris administrare, beneficia obtinere, vel resignare, Religionem ingredi, Matrimonio iungi, Thorum conjungere, vel disjungere Fauorabiles demum existunt in pœnis infligendis, in priuilegis concedendis, & similibus. Cùm ergò in singulis horum, cæte-

cæterorumque actibus exercendis modò sanus omninò Intellectus requiratur, modò nullus, modò mediocriter sanus, ac in dementiis Ratio aliquandò omninò ægrotet, interdum affatim deperdatur, aliquandò verò tantisper à naturali statu distet, videndum qui actus, in quibus dementiis celebrari per ll. permitti debeant, qui denegari; in qua dementia fauorem reportare possit demens, in qua non.

Ac vt originem à leuioribus sumamus, primò sese nobis offert ea intellectus & rationis perturbatio, quæ ab animi passionibus vocatis contingere solet: præter morbos enim, qui in nobis rationalem animæ partem deprauare, ac aliquo modo lædere apti sunt, etiam eas passiones, præcipuè si subitaneæ, si vehementes sint, idem operari, notissimum est, & manifestissimè ostendere potest experientia; omnes enim, qui similibus passionibus detinentur, interdum nullo modo recordantur eorum, quæ tunc egerint, vt testatur etiam *Gal. 2. de mot. musc. cap. 6. class. 1.* quin etiam & sensibus ipsis exterioribus decipiuntur; vt de Iratis dicebat *Auer. in Paraphr. lib. de sens. & sens. in princ.* & de his, qui timore afficiuntur vehementi, dicit *Fracast. de Intellect. lib. 2.* qui aliquandò quòd ante oculos habent non vident, & id, quod est vnum, duo illis apparet; quę omnia non aliundè eueniunt, nisi ex vehementia motus in sanguine, ac spiritibus, vndè & ipsos animales spiritus perturbari contingit, qui Rationi, Memorię, Imaginationi, ac reliquiis facultatibus assistunt.

Licet autem animi passiones pro varietate obiectorum diuersificentur, ac plures existant ad diuersas Animæ partes pertinentes, de omnibus tamen sermonem habere præsentis loci non est, sed de illis tantummodò, quæ cùm inter cæteras vehementissimæ sint, præ cæteris etiam vsum rationis aut adimere, aut saltem interturbare consueuerunt, eæ sunt Amor, Ira, ac Timor; de Amore autem cùm plura seorsim dicere pararus sim, pro nunc plura non addam, sed de aliis duabus loquar, ac primùm de Ira, cujus propago excandescentia est, vel affectus Iræ saltem valdè similis. Nam Iracundiæ *Arist. in libello de virtut.* tres species faciebat, Excandescentiam, Sæuitiam, & Vecordiam, tam Ira autem, quàm Excandescentia furoris nomine insignitur, & de Ira patet apud omnes, & tritum est illud Horatij:

Ira Furor breuis est.

De excandescentia autem patet apud *Gal. lib. de cogn. ac cur. anim. morb. cap. 5. class. 2.* Est autem Ira feruor caloris in corde, vt idem Gal. testatur *lib. 2. de sanit. tuen. cap. 9.* & antè illum *Arist. 1. de Anim. tex. 16.* & probatur etiam *Fracast. lib. de Sympath. & Antip. cap. 21.* Aliis autem, vt *Plut. in lib. de virt. mort.* Ira est libido quædam vindictæ. Illud verò adnotandum præcipuè videtur, Iurisconsultos nullam facere differentiam inter Iram, & Iracundiam, & Iracundum, & Iratum, cùm tamen *Gal. comm. 2. in primum de morb. vulg. text. 78. class. 3. & Vallesius in 6. sect. 4. text. 22.* non solùm differre, sed affectus etiam contrarios esse voluerint: si quidem Ira non est nisi circa res magnas, ac magni momenti, vel quæ tales se offerant Irascibili, Iracundia verò circà pusillas res est, ac minimi momenti, & hinc est, quòd Irati magnanimi sunt, Iracundi verò pusillanimes, vt idem *Gal. ibid.* tradit, &, quod majus quid est, etiam temperamento differunt; nam Iracundi frigidi sunt, quod mulieres indicant, & notat *Vallesf. in prim. Epidem. Sect. 3. Text. 32.* Irati autem calidissimi. Præter hæc Ira quidem solius hominis ratione vtentis propria est, vel Seneca ipso teste *libro 1. cap. 3. de Ira*, Iracundia verò communis illi cum pueris, & bestiis, ac personis abjectis & vilibus, vt mulierculæ sunt. *Gal. 5. de Plac. Hipp. & Plat. cap. 17. in fin.* & ex Iurisconsultis *Tiraq. de leg. connub. Glos. 1. par. q. num. 84.* Quamobrem de Claudio Imperatore hæc habentur: *Iræ, atque Iracundiæ conscius sibi, vtramque excusauit edicto; distinxitque pollicitus alteram quidem breuem & innoxiam, alteram non injustam fore. Suet. in Claud. cap. 38.* & in seqq. plura videre licet volenti de mulierum ira. Vndè ira fortassè virtus quædam est, cuius contrarium quoad excessum iracundia est; irasci enim, quandò & quibus oportet, non minùs quàm desiderare quandò & quæ oportet, aut timere, quandò, & quæ oportet, virtus est; indicio sit, Iram cum mansuetudine coniunctam esse posse ex *Aristot. Moral. Nicom. lib. 4. cap. 5.* vndè illud in Sacris: Irascimini, & nolite peccare. *Psalm. 2. Ephes. 4.* Neque absque summo iudicio diuinus Poeta, ac cæterorum pater Homerus, tanquam sui Poematis subiectum, Iram Pelidæ proponit canendam; non enim putandum, ipsum de Ira intellexisse, prout vitium quoddam est, sed de Ira, prout in Magnanimo viro originem ducit ex iusta caussa, quæ absque dubio virtus quædam est. Vndè etiam Deo ipsi ira tribuitur, Ouid. lib. 1. Metam.

----- *dignas Ioue concipit iras.*

& *Ecclesiast. 7. vers. 4.* Melior est ira risu. passimque in S. Scriptura Deo tribuitur Ira. quamobrem non alia de caussa dictum est ab *Aristot. 8. Moral. Nicom. lib. cap. 6.* Iram quodammodò rationem sequi; Immò *Plato 4. de Rep. trans. med.* vim Irascibilis rationi auxiliari dicebat, ad quod annuebat facundissimus Poeta noster Torq. Tass. in suo magno Poem. cant. 16. st. 34. in illo carmine:

Mà poi che diè vergogna a sdegno loco.
Sdegno guerrier della region feroce.

Licet Plutarch. *vbi proximè* non rationi solùm, sed interdum etiam concupiscibili opem ferre irascibilem affirmauerit. quomodò autem id fiat, docet ille ibidem.

Videtur etiam ipse Arist. duo hæc Iræ genera distinxisse, cum vnam humanam vocet rationi conjunctam, aliam ferinam, & à ratione alienam. quinimmò *Plato 5. de Leg. circa medium*, duo hæc Iræ genera agnouisse videtur, cùm diceret, nos debere misereri eorum, qui cum praui sint, tamen sanari possunt, quibus tamen vetat nos irasci, *Ne, inquit, aduersus eos muliebris iracundiæ feruore animus efferatur, duriusque insistat; qui autem, subdit, ita sunt flagitiosi, vt incurabiles sint, eis ira vehementius immitenda; Prætereà diximus, addit, animosum, id est generosæ iracundiæ non expertem, ac simul mitem bonum virum semper esse debere.* Vides ergò duplicem Iram ex Platonis sententia, alteram, quam muliebrem vocat, alteram, quam generosam, & quòd Ira cum mansuetudine coniungi possit. At longè aliter *Seneca in lib. 1. de Ira cap. 4.* Iracundiam ab Ira, & Iracundum ab irato distinguit. vult enim Iracundiam esse potentiam irascendi, iram actionem irascendi. immò respuit supracitatas distinctiones, *& lib. 1. cap. 3.* Aristotelem, quòd hæc attulerit, Iræ defensorem vocat. At si alia etiam supradicta expendas, non vana esse proculdubio dices. His præfatis, quæ non parui momenti sunt ad eum finem, ad quem hæc scribi-

mus, iam manifeſtum ſit, in Ira rationem lædi, quod 14 ex vehementia, ac impetu eius affectus accidit; quod non ſolum de Iracundia intelligi volo, ſed etiam de 15 Ira, quæ iuſta ſit, non enim tales ira affecti in plenitudine intellectus ſunt. *Bald. in cap.* 1. §. 1. *in fin. de* 16 *ſent. Iur. firm.* & alia teſtimonia habebis infrà. vndè eſt, quòd quia Intellectus in Ira ſui iuris non eſt, arduum admodum eſt eius impetum continere, vt teſtatur *Plut. in lib. de Aud. Poet. Et Boſ. in practic. crimin. tit. de homic. num.* 60. eſt enim impetus ille talis, ac 17 tantus, vt omninò nihil ab inſania, aut furore differre apertiſſimè firmauerit *Gal. de cognoſc. & cur. anim. morb. cap.* 5. *claſſ.* 2. & ex Iuriſconſultis præter quamplurimos alios *Nouell. in tract. ad def. reor. in rubr. Homicidæ, quibus ex cauſſis à pœna mortis excuſentur. num.* 64. & *Theſ. deciſ.* 168. *num.* 3.

17 Atque hinc fit, quòd Iracundia faciliùs cadat in eos, qui minus ratione vtuntur, idcircò magis cadit in mulieres, quàm in viros, magis in ægrotos, quàm in ſanos, magis in idiotas, quàm in cæteros. *Plut. in lib. de cohib. Irac.* & de hac dictum in Sacris eſt *Prouerb.* 1. & *Eccleſ.* 7. *verſ.* 10. Ne ſis velox ad iraſcendum, quia ira in ſinu ſtulti requieſcit.

18 Igitur cùm in hac paſſione rationem lædi manifeſtum ſit, iurè videndum eſt, an actus ab Irato celebrati ex hoc capite irriti cenſendi ſint, nec ne, quod ipſi Iuriſc. prudentiſſimè ſanciuerunt in *l. diuortium non eſt. ff. de diuort. & repud. in l. Quicquid. ff. de regul.* 19 *Iur.* dicentes, nullum factum, aut dictum calore Iracundiæ antè ratum habendum, quàm ex perſeuerantia apparuerit, illud dictum, aut factum ex rationabili propoſito emanaſſe, quaſi in ipſo iracundiæ ca- 20 lore omnia irrationabiliter fiant, ac dicantur. quamobrem delicta calore iracundiæ perpetrata, mitiùs puniri volunt, vt de homicidio teſtatur *Theſaur. vbi* 21 *ſupra num.* 4. ſed quæ conditiones requirantur ad hoc, vt ira delinquentem excuſet, habes apud eumdem 22 Theſaurum *ibidem.* Sunt autem præcipuè duæ: vna, quòd Ira ſit ex iuſta cauſſa, ad hoc vt ab Iracundia diſtinguatur, vndè vide, quàm neceſſe ſit has paſſiones diſtinguere: alia vt delictum in ipſo iræ calore ſit 23 patratum; tunc enim homo extrà mentem eſt, & rationi non obediens; & idcircò ſi maritus adulterum ſuæ vxoris in continenti occidat, excuſatur, ſecùs verò, ſi ex interuallo. *Farinac. quæſt. crimin.* 121. *num.* 115. *par.* 2. *tit. de homicid.* Canoniſtæ quoque 24 ad hoc ipſum inſinuandum, ſanciuerunt, votum calore Iracundiæ factum non tenere. *Lud. Rom. ſin.* 514. *num.* 2. *Clement. de patr. poteſt. eff.* 5. *num.* 36.

25 Occurrit tamen dubium, an nimirum delinquens in Ira debeat à culpa excuſari; iam enim dictum eſt ex Ariſtot. & aliis, Iram ſequi rationem; videtur 26 ergò ex hoc, quòd Iratus id, quod agit, cum ratione agat, quamobrem neque à culpa, neque à pœna videretur excuſandus.

27 Alia autem ex parte certum eſt, Iram fieri ex dolore acceptæ contumeliæ, quam Natura eo motu inſurgit, vt à ſe depellat quocunque modo poteſt, etiam malum pro malo rependens. *Fracaſt. vbi ſuprà.* 28 Anima enim fruitur, animoque indulget ira. *Ariſtot. ex Heracliti ſententia, vbi infrà.* at præterquam quod 29 iuſtum dolorem difficile eſt temperare. *l. ſi adulterium.* §. *Imperatores. ff. de Adulter. Gloſ. in l. Graccus. ff. ad l. Iuliam de Adulter. verb. Dolor.* & ex noſtris Ariſtot. ex eiuſdem Heracliti ſententia 2. *Moral. Eudemior. cap.* 8. quod enim iræ reſiſtit triſte eſt, & 30 violenta eius cohibitio, vt idem *Ariſt. ibid.* dolor enim, teſte Plat. *de Rep.* hominem dementem facit, vndè etiam ex hoc capite, Iram à culpa excuſare docent Doctores, *Gloſ. in l. Diuortium. ff. de diuort. Petr. Gerard. ſing.* 16. *num.* 2.

Quod vero dictum eſt, Iram ſequi rationem, 31 ſic intelligendum eſt, vt veritatem habeat, quatenus potentia Iraſcibilis mouetur quidem primò à ratione ad depellendam iniuriam; nam ratio dictat 32 proprium honorem tutari, & ex ratione eſt, vt homo ſuum honorem etiam propriæ vitæ anteponat. *Pariſ. à Put. de re milit.* §. *An quis ſponſionem, &c. num.* 3. quia Infamia æquiparatur morti, argumento *l.* 33 *Iuſta in principio. ff. de manum. vind.* quatenùs autem Iraſcibilis cum impetu mouetur, non expectans quid ſibi à Ratione præcipiatur, non ſolùm ipſam Rationem non ſequitur, ſed ab ipſa longe ſeſe auertit, ita vt homo ex eius impetu impos mentis reddatur, ac in ſumma, vt clarè appareat Iram eſſe à Ratione alienam, contemplare homines omnes, ac nullum eorum genus magis à ratione diſtare compe- 34 ries, quàm Iracundos. Sapienter ergo *Prouerb. cap.* 12. *verſic.* 16. dicitur: Fatuus ſtatim indicat iram ſuam. Cui ſimile eſt illud Plauti in Pſeud. Act. 1. Scen. 5.

---- *Iam iſthæc inſipientia eſt, Iram in promptu gerere.* 35

Sed num Iratus teſtificari poterit de his, quæ vidit, aut audiuit, dum adhúc in Ira perſiſtebat? & 36 abſolutè dicendum, quòd non, ſatiſque ad hoc ſit Gal. & Auerrois auctoritas iam ſuprà allegata, cui quàm aſſentiatur quotidiana experientia, nemo eſt, qui non nouerit.

Sequitur, vt de Timore loquamur, ex quo clarum eſt, præſertim ſi ſubitus, ac vehemens exiſtat, 37 maximam fieri ſpirituum perturbationem, vndè & facillimè ipſa ratio vacillat, ſuique iuris non eſt. [Quod non ſolùm quotidianæ experientiæ reſpondet, ſed confirmatur ab Hippocr. auctoritate in *lib. de Virg. morb. num.* 1. *ex timoribus inquit adeò fortiter pauent homines, vt delirent, & Dæmones quoſdam videre ſe putent ipſis infeſtos quandoque nocte, quandoque etiam interdiu, aliquandò verò vtroque tempore.*] Immò adeò vehementem conſtat eſſe paſſionem timorem, vt nonnulli ex ſubito timore interierint. 38 *Gal.* 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 5. Timorem verò eſſe expectationem imminentis mali, & notum eſt, & docuit *Plat. in lib. de Fortitud. in fin.* qui affectus eſt Animi & vehemens, & ſubitus, vt Galenus teſtatur 12. *Meth.* & idcircò prudenter, à Iuriſconſultis determinatum eſt, quòd quodcunque metus cauſ- 39 ſa fit, ratum non habeatur, vt *lib.* 1. *ff. de eo, quod met. cauſ.* vbi qualis debeat eſſe metus, vt iuſtus 40 iudicatur, & de hoc ipſo quamplurima videat Iuriſperitus apud *Farinac. Fragm. crimin. part.* 2. *lit. M.* Ratio autem eius rei non alia eſt quàm ea, de qua ſupra, nimirum quia timentes non habent intellectus plenitudinem. *Caball. de omni genere homic. num.* 100. immò & voluntate, & conſenſu carent, 41 neque enim velle dicitur, qui metus cauſſa vult. 42 *Marant. quæſt. leg. diſp.* 6. *num.* 36. quia metus eſt contrarius voluntati, & libertati. *Roland. Conſil.* 95. *num.* 31. *lib.* 1. vnde illicò, atque probatus ſit metus, actum non fuiſſe ſponte celebratum, ſequitur. *Bald. adductus per Æmil. conſ.* 73. *num.* 15.

Cæterùm pro diuerſitate obiecti imminentium 43 malorum, timor etiam diuerſificatur; & idcircò *Plato* 1. *de Leg. in fin.* duas Timoris ſpecies conſtituebat: *Timoris, inquit, duæ ſpecies; timemus equidem mala ea futura expectantes, timemus etiam ſæpe opinionem, nè mali putemur, ſi quid minus honeſtum*

stum faciamus, aut dicamus, quem timorem nos sanè, & omnes, vt arbitror, pudorem vocamus. hæc Plato. ex quibus dubium insurgere poterat, an, quemadmodum ex timore imminentis mali multa irrita habentur, & culpa, ac vnà pœna in delictis minuitur, eadem procedere debeant in timore imminentis infamiæ. & licet *ll. in l. nec timorem, in princ. ff. de eo, quod met. caus.* determinauerint, timorem infamiæ non comprehendi in eo edicto, in quo comprehendebatur timor imminentis mali, tamen adhuc remanet dubitationi locus; quià si Iratus excusatur à culpa, vt diximus, si quandò iusta ira accensus delinquat, quia vnusquisque tenetur etiam ad mortem vsque suum honorem tueri, par videtur ratio militare in eo, qui timet honori suo, si quid eius timoris caussa deliquerit. accedit prætereà, quòd Doctores metum infamiæ dicunt esse metum cadentem in constantem virum. *Sanchez de matrim. lib. 4. disp. 5. num. 14. & seqq.* quia timor amissionis honoris æquiparatur timori mortis. *Farinac.* qui ad id plures adducit DD. *Fragm. crim. par. 1. litt. M. num. 1. & quæst. 124. num. 41. tit. de homic. Caball. de omni gener. homic. num. 90.* immò interesse honoris dicunt illi maius esse, quàm quodlibet aliud. *Carauit. super Rit. Magn. Cur. Rit. 5. num. 6.* Et potiùs mortem esse subeundam, quàm infamiam. *Tiraq. in tract. de Iud. in reb. exig. not. 77.* vbi & diui Pauli sententiam huic rei facientem habes & plura alia vide ad hoc allata per *Cassan. in Catal. Glor. mund. par. 1. consider. 2. in princ.*

Dicendum ex mea sententia est, veritatem quidem habere, quòd tam ira, quàm timor imminentis mali, quia passiones sunt & subitæ & vehementes, vt diximus, rationem turbent, atque confundant, ità vt in ira, aut tali timore positi extrà rationem agere quicquid agunt, dicendi sint: at hoc minimè locum habere in eo timore, qui ex imminente infamia fit; neque enim tam subitus, ac vehemens est, vt hominem à ratione abstrahat, vt ille; non enim ita apta est commouere spiritus & sanguinem species infamiæ, seu honoris menti oblata, quemadmodum apta est species imminentis mali, vt mortis, & huiusmodi, cùm magis illa, quàm hæc extrà sensum posita videatur; & tamen esset in hoc casu attendenda personarum conditio, eùm absque dubio specie infamiæ multò magis nobilis ignobili commouentur, & consequenter magis præter rationem illam operari contingit ex eo timore. [Qui tamen nunquam tam subitaneus esse potest, quàm timor imminentis mali; qui multò maiori cum violentia spiritus turbare aptus est.]

Malos denique mores intellectum perturbare, ac manifestissimè lædere, ita vt hominem in brutum penè animal euadere cogant, auctoritate *Platonis in Philebo. in prin. & alibi* constat, & doctissimus quidam Medicus, Valescus, inquam, Tarentinus *sui Philonij lib. 1. cap. 11.* qui est de amore, apertissimis verbis dicebat, homines in malis moribus habituatos non habere integrum rationis vsum; nec mirum id videatur, cum à consuetudine, quæ vim naturæ habet, ratio corrumpatur, ita vt tales non ampliùs sui compotes existant, vt ratione persuadente à malis moribus rettahantur, quia impellente, ac quasi cogente consuetudine in mala opera præcipitant, quod & annuitur in Sacris *Sap. cap. 12. vers. 10. Non ignorans quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum.* & prudenter quidem *Langius lib. 1. Epist. 70.* vitia veneficiis comparabat, non aliter enim in vitiis assueti vitiosè semper viuunt, quàm si à veneficiis sic, & non aliter operari cogerentur.

Circà hæc igitur, vt in cæteris omnibus, prudentissimè à ll. prouisum est; nam (quod pro exemplo adduci volo) luxuriosæ mulieri administrationem etiam propriorum bonorum interdicunt, & curatorem recipere illam cogunt. *l. Et mulieri. ff. de curat. furios. Vant. de nullit. & inhabil. num. 24. Rul. cons. 86. num. 50. lib. 2.* Et ratio ea est, quia ex impetu luxuriæ mulier rationis minimè compos euadit, & infatuatur. *Matt. Mattes. sing. 102. num. 8. in annot.* Non secùs etiam, sed ob eandem rationem, corruptionem scil. Intellectus ex prauitate morum, prodigus à multis actibus prohibetur, quia & hic ex malo habitu impos mentis redditus est. *Bartol. de Nuc. de substit. cap. 3. sub num. 6. Masc. concl. 1234. num. 2. vol. 3.* Vndè prodigus, & furiosus pari passu videntur in Iure ambulare; sicuti enim furor non præsumitur, quia defectus est præter naturam, sic neque prodigalitas, & sicuti semel furiosus semper præsumitur furiosus, sic & prodigus; & sicuti furioso nullus est sensus, & impos mentis suæ est, sic & prodigus, quę omnia vide apud *Mascar. vbi proximè.* idcircò ergò testari non permittitur. *l. Is, cui. ff. de Test. §. Item Prodigus. Instit. quibus non est permis. fac. test.* Et iurè, quia discretione caret. *Petr. à Biax. in direct. Elect. cap. 32 par. 1. num. 4.* Quinimmò neque ipse sua bona administrare potest, sed curatorem recipit. *lib. 1. ff. de curat. furios.* neque vendere potest etiam cum iuramento. *Fab. de Mont. de empt. & vend. quæst. 3. num. 37.* omitto, quòd prohibeatur eligi. *Petr. à Biax. vbi sup. num. 1.* & alia, quia huiusmodi multò faciliùs locum habere notum est. Ex quibus eliciendũ iam est, quòd si quis sit in aliquo peculiari vitio, ac prauo more habituatus, certi esse possumus in hoc rationem cæcutire, circà ea particularia, quæ tale vitium, aut eiusmodi prauum morem concernunt, vndè iure optimo in iis ipsis, quæ ad talem morem, aut vitium pertinent, poterit hic à ll. prohiberi, ne aliquos actus celebrare possit, vt de prodigo dictum est, ne vendat, ne testetur, ne sua bona administret, ne eligatur, &c.

Circà ea tamen, quæ ad delicta pertinent, licet diximus, in iis rationem ex prauitate morum læsam esse, hoc ne tantillum quidem debet illos excusare, quin minùs delinquentes summo cum rigore pœnas dent, ac seuerissimè puniantur, nam nullus, nisi sponte malus est, cùm voluntas secundùm naturam boni sit, præter naturam vero mali, & vult, Natura quidem bonum, pręter naturam verò, & ex mentis quadam auersione malum. *Arist. Moral. Eudem. lib. 3. cap. 11.* Vndè prudenter Iurisconsulti quemlibet præsumi bonum volunt. *Duen. Reg. 75 litt. B. Rul. Cons. 11. num. 8. lib. 3. Maluas. Consil. 75. num. 21. Volum. 1. Farinac. Pract. crim. par. 1. tom. 2. q. 47. num. 277.* quia bonitas est propagata ex habitudine, & origine Naturæ, sed malitia non. *Bald. Consil. 398. num. 4.* Vndè *Ecclesiastes cap. 7. vers. vlt. Solummodo hoc inueni, quòd fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. & Eccles. cap. 15. vers. 17. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam; ante hominem vita, & mors bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* at & virtus, & vitium voluntaria sunt, vt idem *Arist. ibidem cap. seq.* docet; & ex Iurisconsultis *Carrar. de Medico & eius off. par. 2. num. 153.* cùm nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogat; si enim inuoluntaria vitia essent, non vituperarentur; verba sunt eiusdem Aristot. *ibidem.*

73 Scio in Sacris *Gen. cap.* 8. haberi hominis, naturam esse pronam ad malum, quod & Platoni acceptum videtur, cùm homines non esse sua natura bonos *in Memnon.* dixerit, & ex Iurisconsultis probare nonnulli videntur hoc dictum. *Redo. de Spol.* 74 *Eccles. q.* 2. *num.* 65. Immò idem *Plato in Tim.* & 5. *de Legib.* hominem non fieri sponte malum voluit, sed ex prauo corporis habitu, rudique educatione malum omnem euadere malum, quæ tamen sententia veritati dissona est, cùm vitium, & virtus voluntaria sint, vt dixi. Sed his pro nunc finem imponam, licet pleraque, quæ circà prauos mores afferri poterant, silentio, ne tædio Lectori sim, transigere malim ad alia properando.

SVMMARIVM.

1 *Fatuorum plures species. & num.* 4.
2 *Fatuorum duæ species ex Cardano.*
3 *Rudes, & insulsi qui.*
5 *Ignorantes, ac imperiti qui.*
6 *Hebetudo quid.*
7 *Ignorantia est quædam Animæ dementia.*
8 *Mente capti nomen, fatuo non conuenit.*
9 *Fatui non sunt insani.*
10 *Fatuorum diuisio ex Iurisconsultis.*
11 *Signa primi generis fatuitatis.*
12 *Fatui, qui exquisita rerum memoria polleant.*
13 *Ingenio tardi, memoria tenacissimi.*
14 *Fatui, qui in certis rebus habent non mediocre iudicium.*
15 *Prima fatuitatis species vt plurimum à natiuitate est.*
16 *Fatuitas cerebri quædam frigiditas.*
17 *Multa non habent locum in primo fatuitatis genere, quæ locum habent in aliis.*
18 *Fatui primi generis à testimonio dicendo non repelluntur.*
19 *Sensus visus euidentior, quàm auditus.*
20 *Ad testamenti confectionem fatui primi generis admittuntur.*
21 *Fatui primi generis non prohibentur ab ingressu Religionis.*
22 *Dementia impediens professionem talis sit oportet, vt auferat vsum rationis.*
23 *Fatui primi generis à matrimonio contrahendo non excluduntur.*
24 *Fatui primi generis, à quibus prohibendi.*
25 *Fatui primi generis, an in delictis excusandi. dic vt num.* 27.
26 *Pueri in plerisque excusantur.*
28 *Pubertati proximi, sunt doli capaces.*
29 *Vbi dolus, & malitia præsens est, ibi culpa locum habet.*
30 *Fatui secundi generis.*
31 *Fatuitas propriè quid. & num. seq.*
33 *Fatuus præsumendus, habens memoriam inordinatã.*
34 *Fatuus non habere cerebrum dicitur.*
35 *Stolidi, & amentes propriè qui.*
36 *Fatui secundi generis ab omnibus ciuilibus actibus eliminantur. & in delictis excusantur.*
37 *Fatuis secundi generis, an matrimonio interdici debeat. dic vt num. seq.*
39 *Fatui secundi generis, an testari permittendi. dic vt num.* 41.
40 *Non requiritur mens omninò sana in eo, qui disponit de rebus suis.*
42 *Obliuiosi qui.*
43 *Memoria defecti qui.*
44 *Cur obliuiosi distinguantur à memoria defectis.*
45 *Memoria defecti, vt fatui tractandi.*
46 *Multa procedere possunt in obliuiosis, quæ locum non habent in memoria defectis.*
47 *An obliuiosi ad nonnulla, de quibus hic, admittendi.*
48 *Senes obliuioni obnoxij.*
49 *Obliuio à quanto tempore inducatur. dic vt num.* 58.
50 *Multa hominem magis, aut minus obliuiosũ faciunt.*
51 *Mulieres magis obliuiosæ, quàm viri.*
52 *Senibus minima rerum memoria.*
53 *Sicci temperatura magis memoratiui.*
54 *Vix fieri potest, vt idem homo simul iudicio, & memoria valeat.*
55 *Memoria minùs valent, qui superiora maiora habent.*
56 *Magis obliuiosi sunt, qui negotiis vacant.*
37 *Res magnæ in obliuionem de facili ire non præsumuntur.*

De Ignorantibus, Fatuis, Stolidis, Obliuiosis, & Memoria orbatis.

QVÆSTIO VII.

Rationis oblæsiones, de quibus egimus, propriè inter dementias non connumerantur; primum autem locum inter dementias propriè sic dictas, seu inter eos, qui integram rationem, prout humana requirit conditio, non obtinent, vendicant sibi ii, quos communiter, & generali quodam nomine fatuos vocamus, quorum tamen plures species existunt, pro maiori, aut minori mentis, & Intellectus ignauia, ac tarditate; licet *Card. comm.* 6. *Aphor.* 51. duas tantùm species fatuitatis constituat, vnam, in qua quis non cognoscit, quæ cognoscenda sunt, & tales rudes appellari tradit, & hi fortasse sunt, quos insulsos Iurisconsulti vocant. *Ripa in l. ex facto, de vulg. & pupill. num.* 82. eo quod omnia, quæcumque agunt, aut loquuntur, absque Venere, & sale dicta, ac facta ab illis videantur, qua de caussa Veteres cum huiusmodi homines significare volebant, per blitum denotabant, quòd herba stupidi, insipidique saporis sit, nullamque acrimoniam habeat, tradente *Pier. Valer. Hierogl. lib.* 58. vndè iure fatua hæc herba à Martiale appellatur in eo carmine:

Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

Altera fatuitatis species ex Cardano est ea, in qua cognitis parùm rectè ratiocinantur, cujus proprium nomen fatuitatis facit, sed multò magis diuersificari fatuitatis, ac fatuorum species, notum est; in quibusdam enim sola quædam Ingenij pigrities & ignauia conspicitur, ex qua inhabiles redduntur ad ea Intellectu assequenda, quæ cæteri homines, vel ex se, vel ipsa dictante Natura, vel pauxilla adhibita opera facillimè consequuntur, vt primordia quædam disciplinarum, artes quasdam viles, ac propriè Mechanicas, mores, & instituta quædam ciuilia, corporis proprij ciuilem cultum, ac quandam naturalem, omnibusque communem in domesticis negotiis versutiam, & alacritatem. Tales ignorantes, ac imperitos vocamus, non quatenùs scientibus ex disciplinis arte comparatis contrarij sunt, sed quatenùs, vt dixi, ad naturalem quandam, & infrà mediocritatem rerum peritiam, ac notitiam peruenire inepti sunt, quales dicebantur olim Bœoti, ex quo ortum adagium, Bœoticum ingenium, pro crassi, ac stupidi ingenij viro, vndè Horatius Epist. lib. 2. epist. 1.

Bœotum in crasso jurares aere natum.

Hos consultiùs fortasse hebetes vocaremus, & hanc

6 hanc fatuitatis speciem hebetudinem, vt vocat Cardan. *ibidem*. Inter Iurisconsultos autem *Rota in Melitens. Testamenti, Vener. 17. Februar. 1612. coram Manzanedo*, hos indiscretos, ac insulsos vocat. Hæc ignorantia, siue hebetudo rudimentum, ac principium quoddam fatuitatis est, cùm verè tamen fatuitas non sit, neque ex ea fatui dicendi homines sunt, vt voluit *Gal. comm. 3. in 1. Prorhet. text. 60. class. 4.*

7 *Plato in Sophista*, Ignorantiam esse quamdam animæ dementiam dixit, quod si de hac ignorantia illum loqui dicamus, non nisi id, quod supra annuimus, Platonem sibi voluisse dicerem. A legumperitis autem ignorantia vocatur morbus quidam animæ. *Ripa in tract. de pest. in princip. num. 3.* quod coincidit cum Platonis dicto.

Hujusmodi hebetudine laborantes de eorum censu sunt, quos vulgò simplices, & crassæ farinæ, seu crassæ Mineruæ homines appellamus; vocamus insuper Tardos, Bardos, Buccones, Moriones, Sanniones, (ac de his vide *Budæum in Annot. in Tit. ff. de Ædil. Edict. l. 4.*) & per comparationem stipites, &c. *Plautus in Bacchid. act. 5. Scen. 1.* lepidissime eiusmodi nomina recenset:

Quicunque vbi vbi sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac
Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè antedeo stultitia, & moribus indoctis.

Ad cuius imitationem Terent. in Heautont. Act. 5. Scen. 1.

----- In me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, asinus, stipes, plumbeus,
In illum nil potest, nam exuperat eius stultitia hæc omnia.

8 Sed quandò de nominibus agimus, illud admonendum, minimè conuenire fatuo nomen mentecapti, quod tamen vsurpant nonnulli Iurisconsultorum. *Dec. in l. Humanitatis. C. de Impub. & aliis subst. num. 1. Gloss. in §. Præterea verbo furiosi. Thesaur. Decis. 92. num. 2.* nisi hoc largo modo intelligatur, aut de

9 fatuis in tertia specie, quemadmodum neque insani

10 vocari debent, vt Bart. facit *de Test. num. 98.* De his intelligendum id, quod proditum à nonnullis Iurisconsultis est, diuidentibus fatuos in eos, qui habent judicium, quantum habet puer quatuordecim annorum, & in eos, qui vix iudicio æquant puerum decemnem. *Thesaur. decis. 92. num. 4.* & ex Medicis, *Aet. serm. 6. cap. 22.* per priores enim hoc primum Fatuitatis genus, nobis ignorantia, & hebetudo appellata, significatur. Idem quoque sibi voluit *Ripa in l. Ex facto. num. 82. de Vulg. & pupill.* cum dicebat, fatuorum quosdam esse, qui sensus sunt rudis tantùm, & hebetis, cùm alij eorum sint, qui omninò amentes sunt, & absque sensu. Sed diligentius ex Iurisconsultis, Fatuos inter se distinxit *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cas. 258. à num. 2. ad plures seqq.* non tamen hac nostra methodo procedit, sed vt magis ad rem suam facere illi visum est.

11 Habet hoc primum fatuitatis genus sua signa, cognoscuntur enim huiusmodi ignorantes, seu vt Iurisconsultorum voce vtar, Maccarones, non solùm ex eo, quod in omnibus tardi sint Intellectus, vndè ad discendum etiam puerilia quædam disciplinarum elementa ineptissimi sunt, sed etiã quod naturali quadam audacia destituantur, qua de re maiorum suorum vultum, ac minas, etiam virilem ætatem attingentes, reuerentur, & ea, quæ ipsis per ætatem grandiorem non modò facere licet, sed decet summoperè, ob eandem tamen inanem maiorum reuerentiam, patrare pertimescunt, vt Melitides ille, qui, ducta, vxore, illam non attigit, veritus ne illa se apud matrem accusaret, referente auctore *in Adag.* his quoque vel facillimè quiduis imponitur, & de rebus inanibus, ac facta impossibilibus decipientium interdum amicorum dictis persuadentur. Hac ignorantia detenti insulsa quoque responsa, vt dixi, interrogationibus reddũt, & vt vno verbo dicam, vbi Intellectus opera opus est, tardè omnia, ac sine modo, nec debita occasione, ac tempore peragunt, cùm tamen è contra exquisita rerum memoria polleant, tradente *Fracast. de Intellect. lib. 1.* quod naturaliter vt plu-

12 rimum euenit, vt qui ingenio tardi sunt, memoria

13 sint tenacissimi, quemadmodum notum Philosophis est, & notat ex Iurisconsultis *Tiraq. de Leg. Connub. Gloss. 5. num. 24.* & licet in vniuersum iudicij modici

14 sint, in certis tamen rebus habent iudicium aliquandò non mediocre, vt notat ex Iurisconsultis *Corsett. singul. num. 2. in verbo testamentum.*

15 Notandum vero illud est, quòd hoc vitium vt plurimum à Natura est, cùm cæteræ fatuitatis species & ex senio, & ex morbo pullulare consueuerint, nam licet & hæc ipsa fatuitas, Ignorantia, vel hebetudo vocata, in senio, & morbis contingere possit, tamen semper ad vlteriora tendit, ad perfectam nimirum fatuitatem, aut ad mortem, vt in morbis frigidis, cum ægri jam morti proximi sunt.

16 Cæterùm cùm fatuitas nihil aliud sit, quàm cerebri quædam frigiditas, ex paucitate, & inopia caloris, ac spirituum originem ducens, ita dictante *Gal. 4. de præsag. expuls. cap. 8. class. 4. & 2. de Sympt. clauss. cap. 7. class. 3. & Aet. serm. 6. cap. 22.* patet, quòd cerebri refrigeratio, seu potiùs caloris inopia, multos habere potest gradus, vnde maior, aut minor fatuitas orietur. In primo igitur hoc gradu modicam refrigerationem cerebro inesse credendum, respectu tamen cæterorum, in quibus semper frigiditas augescit, calore ipso deficiente. in iis igitur, qui primum tantummodò hunc gradum attigerunt, multa non

17 debent habere locum ex legum sanctionibus, & Iurisconsultorum decretis: etenim hi licet perfectum Rationis vsum non assequantur, non adeò tamen ab illa alieni sunt, vt longo vsu quædam hominibus familiaria minimè apprehendant. Itaq; in certis qui-

18 busdam casibus non video, quare repelli debeant à testimonio dicendo, præsertim de his, quæ viderint, cùm, vt alias dixi, exquisitam rerum memoriam sortiantur; de iis enim quæ audiuerint, posset aliqua dubitatio interesse, cùm major rationis integritas requiratur in his, quàm in illis significandis, euiden-

19 tior enim sensus visus est, ac mouet etiam magis imaginationem, quàm auditus, vt superiùs dictum est.

20 Ad testamenti confectionem iure admitti eos censeo, nam de his intelligere Doctores puto in hoc casu *Dec. in l. Furiosum. C. de his, qui test. fac. poss. num. 8. & 11.* & ibi de his se loqui manifestum facit ex subsequentibus *Rota in nouissimis decis. 384. num. 5. par. 1. Tomo 1. & in Meliten. Testamenti, aliàs citata.*

21 nec minùs secundùm Ius mihi videtur, quòd tales minimè prohibeantur ab ingressu Religionis, & à professione facienda, quia ad hæc sufficere potest in illis rationis vsus quisquis sit, talis enim dementia impediens professionem sit oportet, vt auferat omnem rationis vsum. *eadem Rota ibidem. decis. 134. nu-*

22 *mero 1. par. 2.*

23 Neque matrimonio esse interdicendum his cre-

diderim, quia etiam stante ea intellectus hebetudine, vim sacramenti, ac finem matrimonij assequi possunt. est & hoc de mente eiusdem *Rotæ ibid. decis. 107. num. 29. par. 2.* immò faciliùs, vt mea fert opinio, ad matrimonium, quàm ad ingressum Religionis admitti possunt, in matrimonio enim Natura ipsa aliquid cooperatur, & rudes quoque edocet. A cæteris autem, quæ Intellectus integritatem, ac per-

24 fectionem requirunt, vt à promotione ad sacra, à successione ad feuda, à tutelæ, aut officij publici administratione, videntur de iure eliminandi.

25 In delictis porrò an excusandi sint, difficultas esse potest, quia constat, facilè posse hos ex consuetudine saltem, etiamsi ex cognitione intellectiua non possent, delictorum naturam apprehendere, cùm & pueri ipsi præsertim pubertati proximi, quorum ingenio horum ingenium æquiparandum diximus, id ipsum facilè assequantur, cognoscentes delicta ex sui natura mala esse, & idcircò fugienda; & tamen dicendum videretur, quòd quemadmodum pueri huius-

26 modi in plerisque excusantur, ita excusari deberent huiusmodi fatui, quos non majus habere iudicium diximus, quàm prædicti pueri habeant.

27 Ego in aliquibus delictis non ita excusandos esse fatuos, vt pueros sentio (de hisce tantùm fatuis loquor, non de cæteris) & ratio est, quòd licet velimus hos fatuos pueris quatuordecim annorũ quoad rationis vsum comparare, tamen fatui ex consuetudine possunt in quibusdam proficere, cum maxima sit vis consuetudinis, neque solum hos fatuos apta sit erudire, sed ipsas etiam bestias rationali anima destitutas. Iam verò si pueri pubertati proximi doli capa-

28 ces sunt. *l. pupillum. ff. de regul. jur. Zabarell. de homicid. casual. & volunt. cap. si furiosus. num. 3.* multò magis doli capaces hi censendi sunt, vbi autem dolus præ-

29 sens est, & malitia, ibi culpa locum habet, culpa verò pœnam sociam habere debet, argumento à contrario sensu, quòd vbi non est culpa, ibi non est pœna. *Angel. à Gambell. apud Zilettum Cons. 95. num. 1.* item & vbi non est dolus, neque delictum pœna dignum censetur. *Menoch. Consil. 28. num. 13. tom. 1.*

Sequuntur in secundo gradu illi, qui iam propriè

30 omnibus & Iurisconsultis, & Medicis fatui dicuntur (nam pauci admodum, vel nullus, quem sciam, de prioribus expressam mentionem habuit) hi non solùm intellectus ignauiam, ac tarditatem habent, sed veluti infrà Naturæ humanæ conditionem existere, quoad rationis vsum, videntur: vix enim loqui edocentur, ac neque ad ea apti comperiuntur, quæ ipsa humana Natura ex se dictare solet; nam neque in ratiocinando ætate proficiunt, sed à septennibus infantibus non nisi loquela dignoscuntur, in qua paulisper promptiores videntur, sed & ea ipsa fa-

31 tuos se esse manifestant, vndè idcircò fatui dicti, quia fando suam ostendunt imperfectionem. *Bart. de Test. num. 98.* Hi prorsùs puerili ingenio sunt, ac puerilibus delectantur, vt est.

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Ad nulla prætereà apti censentur, ac in nulla re erudiri possunt, pusillis quibusdam exceptis; habent enim hi intellectum minimum, & memoria quoque destituuntur, & hoc non alia de re, nisi quia & major, & vniuersalior est cerebri in istis frigiditas, & spirituum inopia; nihil enim aliud fatuitas est, quàm memoriæ simul cum ratione vel diminutio, vel amissio, vt placet *Paulo libro tertio suæ Med. capit. 11.*

32 quamobrem de his intelligendum dictum illud Iurisconsultorum, quòd fatuus præsumendus sit, habens memoriam inordinatam. *Alexan. in l. Cum seruus. §. constat. ff. de leg. 1. & in l. Si cum dotem. §. si Marito. ff. soluto matrimonio. Grammatic. Decisione 2. num. 1. Caualus Quæstion. Comm. contra Comm. in præfat. numero 98.*

33 Est enim in his naturalis cerebri calor adeò modicus, vt nulli prorsùs ipsius cerebri functioni inseruire possit, vndè rectè in communi modo loquendi, fatuum non habere cerebrum dicimus, testante *Galen. 2. de loc. affect. capit. 4. class. 4. & 3. de Plac. Hipp. & Plat. capit. quarto*, Class. 1.

34 Facetè Plaut. in Mostell. Act. 5. Scen. 1.

Immò etiam cerebrum quoque omne è capite emunxisti meo.

In peiori tamen conditione sunt, qui hos subsequuntur, in quibus & nulla ratio, & nulla omninò memoria reperitur, vndè & verbis, & factis suam fatuitatem detegunt, nihil omninò addiscunt, nec ciuili consuetudine quicquam proficiunt, & in summa, bonum à malo, conueniens ab inconuenienti, vitium à virtute non distinguunt, quod non ita habet

35 locum in cæteris, de quibus suprà, & idcircò stolidi, & amentes propriè dicuntur, & per metaphoram lapides, quòd omni sensu veluti lapides destitui videantur, quo nomine, cum stoliditatem alicui obijcimus, vtimur, vt facetè vsus est Plautus in Pœnul. Act. primo, Scena 2.

——*Nam tu es lapide silice stultior,*
Qui hanc ames.

Et in Mil. Glor. Act. 2. Scen. 2.

Pa. *Meus herus Elephanti corio circumtectus, non suo'st,*
Neque plus habet sapientiæ, quàm lapis.
Pe. *Ego istuc scio.*

Hæc affectio Græcis Anœa dicta est, quemadmodum superior Morosis, licet vtrumque nomen pro eadem affectione accipi apud Auctores contingat. Tam verò hi, quàm superiores (licet vtrique majori, aut minori fatuitate àliquandò afficiantur, cùm vtriusque passionis dentur quidam gradus secundùm magis, & minus) iure merito ab omnibus

36 ciuilibus actibus eliminantur, & in delictis omninò excusantur.

37 De illis tamen videndum, an matrimonio iungi possint, cùm intellectus humani quandam veluti vmbram, seu quoddam rudimentum seruent, & non omninò memoria destituantur, aut humano sensu, ac passionibus careant, veluti hi, quos vltimo loco recensuimus; & quia, vt dixi sæpiùs magna est huius-

38 modi fatuitatis latitudo, rectè consultum puto, si Iudicis arbitrio hæc decidenda relinquantur, velut alia permulta, quæ ad hanc materiam pertinere possunt.

39 Dubitari autem potest, an testamentum condere

40 permitti debeant; & ratio dubitandi ea est, quia in eo, qui disponit de rebus suis, non requiritur mens omninò sana, sed vt non sit à mente alienatus. *Ios. Lud. decis. Perusina prima, num. 14. part. 1.* facit *decis. Rotæ in Romana Donatio. de Gualterucciis. 1622. Lunæ 12. Dec. coram Caualerio.* hoc ipsum tamen, vt

41 superiora, Iudicis arbitrio remitterem, his enim facilè dijudicabit, an fatuus ita sensu, ac humanis passionibus destituantur, vt sibi coniunctos, & suos benefactores minimè agnoscat, an verò contrà; & sic facilè sententiam ex Iustitiæ tenore feret.

42 Post fatuos sequuntur, qui obliuiosi dicuntur, & memoria defecti, inter quos tamen non modicæ

43 considerationis differentiam ponere decet; dicamus ergò, obliuiosos nos eos intelligere, qui difficulter rerum memoriam conseruant, memoria verò

rò defectos eos, qui nullam omninò, nec multò, nec paulò antè præteritorum conseruant memoriam, quousque ea dispositione detinentur; causa verò, cur ita distingui velim, cùm non nisi secundùm ma- 44 gis, & minus inter se differre videantur, ea est, quòd in posterioribus multa locum habent, quæ minimè 45 habent locum in prioribus; siquidem posteriores non minùs, quàm fatui in omnibus existimandi, & inter eos præcipuè, qui secundùm obtinent fatuitatis gradum, & ratio est, quia dum affectio, à qua memoria oblæditur, valdè intenditur, simul cum memoria ratio deperditur. *Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. Forest. Obseru. lib. 10. Obseru. 1.* ex memoriæ verò simul cum ratione defectu, fatuitatem oboriri, suprà dixi.

Hæc autem affectio, vt plurimum à morbis longis, ac sæuis oboritur, vt de Messala Coruino narrat euenisse *Plin. Natur. hist. lib. 7. cap. 24.* Pestilentes etiam morbi hunc ipsum affectum excitant, vt contigisse in sæuissima illa peste, de qua Lucret. *lib. 6. de rer nat.* ipsemet narrat, dicens:

Atque etiam quosdam cæpere obliuia rerum
Cunctarum, neque se poßent cognoscere vt ipsi

quod etiam inter Iurisconsultos adnotauit *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. cos. 26. num. 5.*

46 Cæterùm in prioribus cum memoria non ita oblæsa existat, vt simul ratio ex ejus læsione compatiatur, idcircò multa procedere posse dicendum, quæ procedere in posterioribus non possunt: priores enim impediri nullo jure debent, quin minùs testamentum condant, [prout resoluit *Rota in Romana successionis. 15. Januar. 1629. corã Duran. quæ inter ejus impressas est decisio. 178. & est tex. in hac consultissima. §. at cum humana fragilitas. C. qui testamentum fac. poß.*] religionem ingredi, ac professionem facere non prohibendi, matrimonio iungi, contrahere, sese obligare, sua bona administrare permittendi, & id genus alia, [ea ratione quia sola memoriæ imbecillitas non infert ad intellectus defectum *Menoch. de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 45. n. 31. Rot. decis. 384. n. 5. part. 1. in Recent. & coram Duran. dicta decis. 178. n. 18. & seq.* quæ ratio cum non militet in posterioribus, & predicta, & alia quæ non nisi hominibus sanæ mentis permittuntur iis esse penitùs deneganda.] In aliis tamen quibusdam priores admittendi fortè non sunt (nam de 47 posterioribus non ambigendum) quæ Iurisconsultis proponam, qui videant, an hi ad sacra licitè promoueri possint, cùm ad multa ejus vitij caussa non sufficiant, ad quæ sufficere debet promouendus; videant etiam, an ad officia publica exercenda admitti debeãt, cùm in officiis publicis & prudentia, & rerum exquisita memoria opus sit; tandemque determinent, an hi ad testimonium dicendum apti sint; quomodò enim apti essent, qui vel nullo modo, vel difficulter admo- 48 dum eorum, quæ viderint, aut audierint, recordentur? qua de re cùm senes huic maximè vitio obnoxij sint, animaduertant illi, quam cautè senes ad testimonium dicendum admittantur, eorum præsertim, quæ à multo tempore citrà præterierunt. Porrò, cùm de obliuione verba fecerimus, discutiamus Iurisconsultorum quæstionem illam, qua inquirunt, quanto tem- 49 pore inducatur obliuio, in quo puncto, licet nonnulli apud Menoch. *vbi sup.* conati sint definire terminum obliuionis, incassum tamen illos elaborasse manifestum est; & ratio est, quia permulta sunt, quæ homi- 50 nes magis, & minùs obliuiosos efficiunt, nempe temperatura corporis, & præcipuè capitis secundùm posteriora, sexus, ætas, partium constitutio, vitæ qualitas, & institutio, ipsius memoriæ exercitatio, & alia hujusmodi: patet enim quoad sexum, exempli gratia, mulieres magis esse obliuiosas, quam viros, vt notat *id. Menoch. ibid. num. 3.* quod ob humidiorem il- 51 larum temperaturam, quæ fluida est, & minùs retinere apta, euenire existimandum: ergò faciliùs inducetur obliuio in fœmina, quàm in viro. Quoad ætatem jam notum est, senibus minimam esse rerum memo- 52 riam; in hanc enim primum senectus incurrit, teste experientia, & Seneca adnotante *in præfat. lib. Declam.* & ante illum *Arist. lib. de Memor. & Remin. capite 2.* Sed ad hæc, qui plura desiderat, legat *Masc. de Prob. Conc. 1122. Volum. 3.* quoad temperaturam magis me- 53 moratiui sunt siccam habentes, minùs humidam. *Arist. vbi proxime, & Auerr. ibid. cap. vlt.* vndè est, quòd vix, ac ne vix quidem fieri potest, vt homines simul judicio, & memoria valeant. *Plato in Theateto. Forest.* 54 *lib. 10. Obs. 10. in Schol.* & ex Iurisconsultis *Caual. in præfat. ad pract. quæst. com. num. 94.* quoad partium conformationem ij, qui superiora majora habent, minùs 55 memoria valent, teste Arist. *vbi suprà.* deniquè quoad vitæ qualitatem, qui negotiis vacant, facilè obliuiosi 56 sunt, eodem Menochio teste, *vbi sup. casu eodem, numero quarto.* Obliuio ergò faciliùs, & difficiliùs induci potest, pro harum, ac similium rerum diuersitate, quibus accedit facti, & rei conditio, cùm egregia facta, ac res magnæ in obliuionem de facili ire non præ- 57 sumantur. *Id. Menoch. ibid. numero sexto,* & obliuio faciliùs inducitur in facto alieno. *Verall. decis. 279. numero septimo parte tertia.* quamobrem prudenter de- 58 terminat idem Menochius, id quæstionis Iudicis arbitrio remitti, qui tamen, & hæc, & alia multa in considerationem reuocet necesse est.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi inter fatuos rectè non comprehenduntur.*
2 *Muti, & surdi à natiuitate à cæteris sanæ mentis hominibus non differunt.*
3 *Surdi à natiuit etiam muti. causam vide nu. 5. 6. & 7.*
4 *Mutus à natiuitate nullus audit.*
8 *Muti, & surdi simul à natiuitate in prudentia, & mentis vigore deficiunt.*
9 *Muti, & surdi à natiuitate alij aliis mente magis, & judicio pollent.*
10 *Mutus simul, & surdus à natiuitate, infanti & furioso æquiparatur.*
11 *Muti, & surdi, qui nutibus intelligunt, non carent prudentia. declara vt ibid.*
12 *Muti, & surdi furioso cur æquiparentur.*
13 *Pueri etiamsi audiant, non loquuntur.*
14 *Puer si nullum loquentem vnquam audiret, apto tamen tempore suo modo loqueretur.*
15 *Non est necesse, benè audientem loqui.*
16 *Intellectus humanus indies perficitur.*
17 *Intellectus imperfectio in muto, & surdo est irreparabilis.*
18 *Mutus, & surdus idem respectu diuersæ ætatis majorem, & minorem Intellectum habet.*
20 *Muti, & surdi ab omnibus actibus prohibentur, à quibus prohibentur furiosi.*
21 *Muti, & surdi testari non permittuntur. Amplia vt num. seq.*
23 *Muti, & surdi matrimonium contrahere non possunt.*
24 *Muti, & surdi religionem ingredi non permittuntur. contrarium num. seq.*
26 *Muti, & surdi non poßunt matrim. vires assequi.*
27 *Muti & surdi æquiparantur brutis.*
28 *Contrahens debet cognoscere finem contractus.*
29 *Non contrahit, nisi volens.*

30 *Non cognito fine, ex electione agere quis non dicitur.*
31 *Cur à matrimonio prohibendi muti, & surdi.*
32 *Muti solùm, aut surdi solùm an ad omnia habiles.*
33 *In iis, qui ex accidenti loquelam amiserunt, nullum est impedimentum quoad actiones celebrandas. Limita, vt num. seq.*
35 *Auditus est porta mentis.*

De Mutis & Surdis.

QVÆSTIO VIII.

DE Mutis & Surdis peculiaris consideratio instituenda est; neque enim sub amentium, aut fatuorum numero videtur, nos illos rectè compre-1 hendere posse, neque tamen sano judicio illos esse verè affirmari potest. Loquimur autem pro nunc de mutis & surdis, qui à natiuitate tales existunt, de cæteris namque injuria dubitatur; nihil enim diffe-2 rentiæ ponendum existimauerim (si modo pauxillum quid excipias, vt in hujus Quæstionis calce habes) inter illos, & eos, qui & sanæ mentis sunt, & bene audiunt, & loquuntur.

3 Cæterum illud notum cuique est, surdos à natiuitate, mutos simul existere; ego vero mutum à natiui-4 tate auderi nunquam comperi, ita vt vice versa, qui mutus à natiuitate est, is simul & surdus existat; & facit pro mea sententia *l. Discretis. §. fin autem. C. de Test. & Glos. ibi in verb. Raro.* Vtriusque autem caussam ex defectu neruorum vtrique sensui communium originem habere credendum, vt existimat *And. Laur. Anat.* 5 *lib. 11. quæst.* 11. reprobata caussa ab aliis adducta, ni-6 mirum, quod surdi etiam muti sint, quia idioma & loquelam addiscere non possunt. Licet si concedatur alia surditatis à natiuitate caussa, de qua *Hier. Fabri. de org. Audit. par. 1. cap. 4.* videtur posse haberè locum solummodo communis hæc caussa ab aliis adducta; 7 est autem caussa, de qua ille, tunica quædam crassior ante membranam, quam tympanum vocant, in aure adnata; sed fortasse hæc surditas non impedit loquelam. Quamobrem non valde miratus sum id, quod narrat *Valles. lib. de sacr. Phil. cap.* 3. De Monacho illo amico suo, qui surdos à natiuitate loqui docebat; non enim credo, id in omnibus surdis potuisse succedere, sed in his, de quibus Fabritius.

8 In dubium autem minime reuocandum est, quod, licet muti & surdi à natiuitate omnes in prudentia, & mentis vigore deficiant, tamen sint inter illos, qui majori, aut minori judicio, prudentia, & men-9 tis vigore affluant, vt tenet ex Iurisconsultis *Bart. de test. nu.* 93. sed vniuersaliter loquendo iidem Iurisconsulti, vt *Bart. ibid. nu. 97. Cujac. in notat. ad Iustin. Instit. tit. de Test. ord. Tom. 1. Vantius de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. inhabilit. num.* 25. *Farinac. pract. crimin. par. 2. tom. 1. quæst.* 98. *lib. 3. num.* 193. absolute volunt, mutum simul & surdum à natiuitate, infanti & fu-10 rioso æquiparari, & absentium loco haberi. Distinctio vero aliquorum, quod non careant prudentia, qui nutibus intelligunt, *Bart. de test. num.* 97. non intel-11 ligenda de prudentia sufficienti, ac tali, vt illos habiles reddat ad omnia, sed ad aliqua minoris mo-12 menti. Non sine euidenti vero ratione, furioso æquiparantur, quæ duplex est, vna sensata, altera Physica. Sensata est defectus neruorum, ex quo impediuntur & in audiendo, & in loquendo; hic autem defectus supponit defectum cerebri, quod est Intellectus instrumentum, vnde absque dubio intellectio deprauatur, vt in furiosis & amentibus euenit.

Quod enim hic neruorum defectus vera caussa sit vtriusque vitij, non autem quod ex impedimento auditus auferatur locutio, demonstrant ipsi tenelli pueri, qui cum exquisitissimè audiant, tamen non loquuntur, quod illis impedimento sit neruorum mollities loquelæ inseruientium, qui ad vocem dearticulandam moueri ob eam mollitiem non sunt apti, & è contra si bene audientem puerum nullum loquentem audire permittas, quousque ex se vocem dearticulare, ac loqui possit, tamen loquetur grandior factus suo modo; fabulas enim puto, quas aliqui narrant, locuturum hac, aut illa lingua; & quod narrat *Herodotus in Euterpe in princ.* de duobus pueris, loqui minimè doctis, qui ex se Phrygicè locuti sint. Non ergo necesse est, vt qui benè audit, etiam loquatur, neque è contra, qui loqui neminem audit, non loquatur, quia loqui discere non possit.

Alteram caussam, quæ physica est, eam puto, quòd Intellectus humanus indies perficitur, & cum ex se rudis existat, & non nisi consuetudine, & disciplina, quæ ex auditu habetur, perfici possit, hinc est, quòd auditus priuatio Intellectum rudiorem efficit, si naturalis sit, prohibens nè erudiri possit.

Notandum verò, quòd imperfectio hæc Intellectus in mutis, & surdis à natiuitate omninò irreparabilis est, neque vllo in tempore sperari potest, illos saniorem mentem assecuturos, & licet respectu diuersarum ætatum dici possint habere majorem, & minorem Intellectum, ita vt nonnulla locum habere debeant in illis, cum in ætate minori sunt, quæ fortassè non habebunt locum, cum in ætate procedunt; tamen in omnibus, vt infantes, & furiosi existimandi, vt suprà dixi; neque enim tanta est perfectio Intellectus, quàm ex ætate acquirunt, vt ad aliquid sufficere possint.

Cùm ergò adeò irreparabilis sit imperfectio eorum Intellectus; quemadmodum infantes & pueri, quousque in ea ætate sunt, & furiosi, quousque in furore persistunt, ab omnibus actibus prohibentur, non aliter de mutis, & surdis sentiendum. *l. Discretis. C. de Testament. &c.* & specialiter testari non permittuntur, vt habetur in eadem *l. & l. Qui in potestate. §. surdus. ff. de Testam. & qui Testam. fac. poss. Dec. in citata l. Discretis. num. 1. Nepos à Montalb. except. artic. 20. num.* 10. quod ampliant Doctores, vt procedat etiam in testamento ad pias caussas. *Bald. in l. 1. in 2. col. C. de Sacros. Eccles. in repetit* neque matrimonium contrahere possunt. *Abb. in cap. Cum apud. num. 6. de Spons. Ias. in l. Mutum. ff. de acquir. hæred. num.* 4. & multò minus Religionem ingredi. *Brunell. de matrim. & Spons. conclus.* 14. *num.* 6 & alij apud ipsum; ipse tamen contrarium tenet *ibidem num.* 8. operosum videtur tamen ejus sententiam tueri, cùm tales (etiam ex iis, qui viuaciori natura sunt, & quadam prudentia præditi) excepta rudi, ac crassa rerum intelligentia, quam à natura habent, non possint matrimonij vires assequi, ac illius sacramenti finem, & institutum filiorum, scilicet procreationem ad Dei gloriam. Natura autem per se hoc non dictat, nisi implicitè, sed tantummodo delectationem ex coitu, & seminis expulsione; & idcircò bruta, quibus quoad intelligentiam hi affines sunt, non alio fine coeunt, nisi vt semen excernant, veluti quoque mingunt, & egerunt, ab vrinæ, & fæcum quantitate exstimulata, vt docet *Gal. 6. de loc. aff. cap. 5. class.* 4. cùm verò ex mea sententia contrahens matrimonium, seu quicquid aliud, cognoscere debeat verum, ac realem finem ejus actus, vel contractus; hi autem hunc finem non cognoscant,

ſcant, ſed alium fictum, qui à Natura illis inſinuatur; non video quomodo permitti debeant matrimonium contrahere: neque enim niſi volens quis contrahit, ac deficiente voluntate ceſſat aſſenſus, non cognito autem fine, non poteſt dici, quem ex electione, & voluntariè agere; caſu ergo hic contrahet, cum ejus actus fine careat. Præterquam quod non ſolùm, quia matrimonij finem non intelligunt, ab eo abſtinere debent muti, & ſurdi à natiuitate, ſed etiam Reiqublicæ bono, quia periculum eſt, illos filios ſibi ſimiles progignere, Reipublicæ autem expedit, ſanos, & vndequaque perfectos homines naſci, non tam inſigniter oblæſos. Et licet *Sanchez lib. 1. de Matrim. diſp. 8. num. 12.* contrariam tueatur ſententiam; præſertim quia difficile eſt, & duriſſimum, compellere tales, vt continenter viuant; tamen videndum, an matrimonium exiſtere poſſit ex parte ejus, qui finem matrimonij non cognoſcit. Præter hæc autem repelluntur à teſtificando, vt per *Maſcard. de probat. concluſ. 1358. num. 24. vol. 3.*

Iam verò de cæteris mutis & ſurdis hæſitare quis poſſet, an ad omnia habiles exiſtimandi; ac primum de mutis tantummodò, qui ex accidenti loquelam amiſerunt, ego in nulla re jure dubitari exiſtimo, idemque ſentit eadem *l. Diſcretis. §. Vbi autem*; quia mutitas non impedit illos, quin minus ad ea omnia ſufficiant, ad quæ cæteri homines ſufficere poſſunt. Ita in terminis donationis voluit *text. in l. qui id, quod. §. Mutus. ff. de donationibus. & ibi Gloſ.* quam adducit *Maranta in ſuis ſing. in ver. Mutus.* Vnum tamen caſum excipias, nimirum quando mutitas ex cerebri vitio euenit, hæc enim ſemper adjunctam habet quamdam fatuitatem, & Intellectus diminutionem, aut ſaltem Ignorantiam, cautiùs ergò cum his agendum.

De ſurdis autem dubitandi occaſionem præbet Philoſophi dictum, ex quo repetit *Valeſcus lib. 2. Philon. cap. 50.* Auditum ſcilicet eſſe portam mentis; itaque vix conſummata ſurditas abſque mentis, & Intellectus diminutione contingere videtur. Ego in hominibus rudis ingenij, ac vilis conditionis ex ſurditate conſummata multùm pati Intellectum exiſtimo; in cæteris autem, quòd mente ante ſurditatem maximè conſtiterint. licet ex ſurditate dehinc lædatur, non adeò lædi dicerem, vt ex ea cauſſa quicquam illis interdicere oporteat, fauet eadem *l. Diſcretis. ibid.*

SVMMARIVM.

1 *Melancholicorum major, quàm cæterorum inſanientium copia.*
2 *Melancholici qui.*
3 *Melancholici à furentibus, & Maniacis diſtinguuntur.*
4 *Furor, & Melancholia idem non ſunt.*
5 *Furor, & Melancholia habent inter ſe congruentiam.*
6 *Melancholia à Latinis Furor appellatur ex Cicerone.*
7 *Quid interſit inter Melancholicos, & Furentes.*
8 *Melancholia quid.*
9 *Vera differentia inter Melancholicos, & Furentes.*
10 *Melancholia à naturali humore melancholico fit, Furor à non naturali.*
11 *In Melancholia quies, in Furore inquies, & num. 16.*
12 *Nulla eſt differeutia inter Melancholiam, & Furorem ab actione læſa.*
13 *Melancholici nomen apud Iuriſconſultos vix in vſu. Zacc. qu. Med. leg.*
14 *Budæus in l. 2. ff. de Ædil. edict. notatur.*
15 *Eadem differentia eſt inter furioſum, & mentecaptum, quæ inter furioſum, & melancholicum.*
17 *Melancholici plures circà vnam rem tantùm inſaniunt.*
18 *An omnia in omnibus Melancholicis eodem modo procedant.*
19 *Cur ratione non conſtantes à negotiis gerendis eliminentur.*
20 *Quilibet homo ſuas habet hæreſes.*
21 *Omnes dementes vno modo tractandi.*
22 *In Melancholicis ſemper timor, & ſuſpicio.*
23 *Melancholici in vna re inſanientes, an ad teſtandum, & teſtificandum admittendi.*
24 *In melancholicis quoad matrimonium, quid dicendum.*
25 *In teſtificando quid.*
26 *A teſtamento conficiendo non excludi.*
27 *Reſpectu diuerſi temporis morbi, Melancholici ad nonnulla admitti, vel non admitti debent.*
28 *Melancholici ſunt nonnulli, abſque eo, quod inſaniant.*

De Melancholicis.

QVÆSTIO IX.

SEd jam de verè amentibus ſermo inſtituendus eſt, ac primo loco ſeſe offerunt Melancholici, quorum major, quàm cæterorum omnium copia eſt, & numerus penè infinitus, infinitaque diuerſitas inſaniendi juxta diuerſitatem eorum, ad quæ temperatura, inſtitutio, conſuetudo, ab extra aduenientia, & alia mille hominem inclinare cogunt, vt *Proſper Alpinus de Medic. Method. lib. 10. cap. 11.* teſtatur. Vocamus autem Melancholicos hic eos, qui ex naturalis Melancholiæ, quam & atram bilem vocant, vitio inſaniunt. *Fracaſtor. lib. 2. de Intellect.* & dico ex vitio naturalis Melancholiæ, quia ij, qui ex non naturalis Melancholiæ turgentia dementiunt, nimirum ex atra bile, quæ per aſſationem aliorum humorum fit, aliis nominibus veniunt inſigniendi, vt poſthac videbimus.

Diſtinguuntur verò Melancholici, Iuriſconſultis Mentecapti dicti, à Furentibus, & Maniacis, quia in quiete ſunt, timidi, ac mœrentes, Furioſi verò in perpetuo motu audaces, ac præcipites. *§. Præterea Inſt. quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam.* & Doctores *in l. Furioſum. C. de his, qui teſtam. fac. poſſ.* & ex Medicis Practici omnes *lib. 1. in capp. propriis.* at licet ita verè ſit, quòd realiter Furioſi, & Melancholici, & conſequenter Furor, & Melancholia idem non ſint, tamen habent tantam inter ſe cognationem hæc nomina, vt Hippocrates plures iis indifferenter vtatur, & vnum pro alio accipiat, vt teſtantur *Holler. Comm. 6. Aphor. 53. Altomar. de med. hum. corp. morb. cap. 8. & Foreſt. lib. 10. Obſeruat. 20. in Schol.* immò ex hoc factum eſt, vt teſtatur *Proſper Alpinus vbi ſupra cap. 10.* quòd multi celebres Medici vnam ſpeciem ſub alia comprehenderint, & vno eodemque capite de ambabus verba fecerint, inter quos citat ille Aretæum, Aurelianum, Paulum; quamobrem immeritò accuſatur Cicero à *Mercurial. lib. 1. ſuæ pract. cap. 16.* quod 3. *Tuſcul. Quæſt.* dixerit, Melancholiam à Latinis appellari furorem, quem locum ex Iuriſconſultis refert *Budæus in annotationibus in Pand. l. 2. ff. de Ædil. edict.*

Cæterum idem Mercurialis ibidem inter Melancholicos, & Maniacos, ſeu Furentes eam differen-

tiam intercedere volebat, quòd in Melancholicis lædatur 7 tantummodò Imaginatio, in Furentibus etiam ratio; quin immò Fernelium reprehendit, vt qui 8 *Patholog. lib.* 5. *cap.* 6. voluerit, Melancholiam esse mentis alienationem; vult enim Mercurialis, mentem in Melancholia non lædi. Mihi tamen majori in culpa esse ipse Mercurialis videtur, qui cùm quæreret differentiam inter hos duos affectus, vel nullam attulit, vel nullius momenti, etiam ipsomet Iudice: nam cùm in vno ponat lædi imaginationem, in alio rationem, mox ipsemet in vtraque lędi rationem determinat, quod de mania non controuertitur, de Melancholia verò dicebat ipse, quòd semper in ea putat lędi mentem, licet lęsio ab imaginatione incipiat, ergò nulla est profectò hęc differentia ab ipso allata, quia inueteratam saltem Melancholiam à furore per eam secernere non licet.

9 Vera differentia à causa hos morbos excitante sumenda est, & ab accidentibus illos subsequentibus, à caussa, quia, vt dixi, Melancholia à naturali 10 humore, qui Melancholia vocatur, excitari solet, Mania, seu Furor à non naturali, ab ea quippe, quę 11 ex superassatione cujuslibet humoris etiam ipsius atræ bilis generatur. Ab accidentibus, quia in Melancholia, vt suprà repetitum est, semper quies est, & mœstitia, in furore inquies, motus inordinatus, clamor, ira, audacia, tumultus; ab actione vero læsa 12 nulla sumi posse videtur differentia, quia in vtraque eandem actionem lædi contingit, licet diuersitas penes modum læsionis existat.

13 Porrò Melancholici nomen apud Iurisconsultos in vsu minimè est, nisi de raró. *Budæus tantùm in l.* 2. 14 *ff. de Ædil. edict.* tradit, ibi Melancholicos accipi pro iis, qui Melancholiæ morbo laborantes insaniunt, sed malè, vt ibi dicam. Pro Melancholico vtuntur illi, nomine mentecapti (licet mentecaptum pluribus modis dici tradant. *Dec. in l. Humanitatis. C. de Impuber. & aliis subst. num.* 1.) & id- 15 circò inter furiosum, & mentecaptum eandem illi ponunt differentiam, quam nos inter Melancho- 16 licum, & Furiosum, seu maniacum, cùm furiosum rabie quadam animi agitari dicant, mentecaptum in quiete esse, nullaque extrinsecùs signa non sanæ mentis ostendere. *Glos. in* §. *Præterea Inst. quibus non est permiss. fac. testamen. Bald. in l. Furiosi. C. de Nupt. & in l. Sed & milites.* §. *jam autem. ff. de excusat. tut. Alexand. consil.* 54. *num.* 2. *volum.* 1. *Ias. in l. soluto matrimon.* §. *voluntatem autem. ff. solut. matrim. num* 11. *Dec. in l. Furios. ff. de his, qui testam. fac. poss. num.* 1. *&* 3. *Fabian. de Mon. S. Sau. de empt. & vend. quæst.* 4. *quæsit.* 22. *num.* 23. *Menoch. consil.* 82. *num.* 195. *volum.* 1. *Mascard. de probation. conclus.* 145. *num.* 1. *volum.* 2. *Rota in Vlixbonen. professionis in nouiss. decis.* 107. *num.* 1. *&* 2. *par.* 2.

Sed circà Melancholicos maximum, ac multæ speculationis dubium pro Iuristis occurrit; nam, vt 17 aliàs hic dictum est, sunt ex Melancholicis plures, qui circà vnam tantummodò rem insaniunt, circà quam firmam habent, & falsam opinionem, existimantes illam esse, si non sit, vel è contra, vel alio modo, quàm verè sit, qua falsa opinione excepta, in cæteris optimè, & apposite & discurrunt, & operantur, ac negotia sua cum omni circumspectione, & prudentia gerunt, vitia fugere, bona sequi satis cognoscunt, & in summa, si eam peculiaris illius opinionis falsitatem excipias, nihil omninò ab homine sanæ mentis differunt, & aduerte, me non transcendere, quando dico rationem lædi circa vnam tantummodò rem, dicentem, rationem esse læsam, imaginationem verò non; sed dicere me ipsam rationem malè ratiocinari circa hoc, benè autem circa illud; hoc dico, quia *Sanchez de Matrimonio lib.* 1. *disp. quæst.* 23. proponens hoc dubium videtur mihi in hoc vitium incidisse, quærens enim, an homo in pluribus rebus, vel cæteris omnibus rationis possit esse particeps, in vna verò, aut altera ejusdem rationis expers, deindè transcendit dicens, posse in vno lædi imaginationem, non læsa ratione. Præter exemplum igitur, quod ex Horatio retuli de nobili illo Argiuo, & mille alia ab auctoribus relata, adducam etiam ex propria experientia aliquid: Vidi, præter cæteros, Presbyterum, & moribus laudabilem, & non aspernandæ doctrinæ, qui ex Hypochondriorum vitio delirabat, putans se animam agere, & modico interjecto tempore expiraturum. Ob hunc mentis errorem hic interdum in terra stragulo substrato, tanquam mortuus iacebat, facibus circum se accensis; comedebat tamen, discurrebat, negotia sua gerebat, ad cætera omnia benè se habebat.

18 In similibus ergò casibus mirum in modum dubitari potest, an ea omnia procedere debeant, quæ in cæteris insanientibus procedunt, qui in omnibus errare solent, & nulla in re ratione vti: nam controuerti vna ex parte non potest, hos inter mentecaptos esse recensendos, & omnia pariter in illis, vt in mentecaptis cæteris locum habere debere. Alia autem ex parte contrarium videretur asseuerandum, & idcircò non omnia debere habere locum in his, quæ in cæteris insanientibus locũ habent: potissima enim 19 caussa, immò sola caussa, ob quam, qui ratione non constant, à negotiis gerendis eliminantur, ea est, quia carent ea prudentia, quæ in negotiorum actione requiritur, vnde facilè errare possent, immò de facto errant, vt exempli gratia prohibentur à testandi actione, quia non presumitur, illos ita de suis bonis disponere posse, prout deceret, vnde bona sua absq; caussa conuenienti relinquent, quibus non debent, ea adimentes iis, ad quos juridicè pertinebant.

In hujusmodi autem Melancholicis, de quibus ad præsens dubitamus, ea prudentia minimè desideratur, quia si permittantur testari, contrahere, & alia id genus agere, omnia rectè, & vt deceret, disponent, quia supponimus, in his rationem non nisi circà particulare quoddam errare. Quibus etiam illud addam (quod mirum videri legentibus poterit, cùm tamen fortasse res non aliter se habeat) quòd si ob errorem peculiaris alicujus opinionis, hi pro mentecaptis judicandi, & idcircò, vt tales à multis ciuilibus actibus prohibendi, timeo, ne penè omnes 20 homines ob eandem caussam inter dementes comprehendi debeant; nam quis hominum est, qui non habeat suas hæreses, à quibus eum auellere ne cæterorum quidem vniuersorum hominum conatus sufficeret? quamobrem jure cum Horatio lib. 2. Sat. 3. affirmare licet, quod

Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.

& lege obsecro ad hanc rem lepidissimam illam Horatij Satyram.

Sed his non obstantibus, cùm in cæteris hominibus ea insania naturalis existat, in his autem à morbo, dicendum videtur, jure hujusmodi dementes, vt cæteri omnes, abstrahi debere ab omnibus rebus 21 gerendis, in quibus sana mens requiritur; & ratio est, quia licet de facto Melancholicus circà vnum quid peculiariter deliret, tamen de momento in momen-

momentum circa ea ipsa, de quibus ad præsens prudenter se gerit, paratus est insanire, qui mentem sanam non habet, ita vt horum prudentiæ minimè fidendum sit, cùm eorum spiritus Intellectioni inseruientes à naturali statu iam desciuerint, & in perpetuo motu, & perturbatione sint, ex quo facillimè euenit, vt id ipsum, quod modo menti offertur prout verè est, paulò post sub falsa imagine repræsentetur, & prout non est; caussa autem, cur nonnisi circa vnum quid delirare videantur, ea est, quia intenta imaginatio, & assidua præsentatio falsi illius phantasmatis ipsi intellectui indesinenter fit.

22 Adjiciendum his, quòd in Melancholicis reperitur semper timor, & suspicio, ex quibus major fit perturbatio spirituum, vt testatur *Forest. lib.* 10. *Obseru.* 19. ex ea autem perturbatione mentem in illis facilè errare posse, manifestum est.

23 His non obstantibus dubitari adhúc posset, an ad testamentum conficiendum, ad testimonium dicendum, & ad matrimonium contrahendum admitti possint, & quoad matrimonium fortassè incassum 24 dubitatur, quia manifestum est sufficere in iis prudentiam ad hoc, & fauere potest etiam, quòd tales ex matrimonij consuetudine interdum melioris mentis fiunt, & aliquandò etiam in totum sanantur.

25 A testimonio verò dicendo videant obsecro Legumperiti, an eliminari debeant, non ex eo solùm, quòd, vt alias dixi, raro contingit lædi rationem absque læsione memoriæ, sed etiam ex eo, quòd tam fixa est in iis imaginatio, & circa obiecta phantasmata tam frequens, & indesinens ratiocinatio, seu potiùs deliratio, vt etiam quoad exteriores sensus decipiantur, neque sano modo, &, vt decet, illis vtantur, quia vnum quid pro alio & vident, & audiunt, aut quouis sensu percipiunt, quemadmodum iis quoque euenire solet, qui cum sani sint, circa aliquid intentiùs meditandum occupati, quoad externos sensus decipiuntur, vt clariùs suprà dixi.

26 Videant etiam iidem Iurisconsulti, an eæ ipsæ caussæ sufficientes sint ad excludendos huiusmodi insanos à testamento conficiendo; quibus addi potest, quòd cùm testamentum vt plurimum in infirmitatibus conficiatur, & in iis abundet in cerebro humor Melancholicus, facilè ex noui morbi occasione hic humor agitatus, potest multò magis, quàm antè fecerit, mentem turbare, & rationem faciliùs ergo ex hoc permitti id posset his extrà alium morbum constitutis, si modò consummata, & deplorata insania non laborent; quò magis enim inueteratur morbus, eò magis intenditur, & consequenter eò magis indies lædi mentem necesse est.

27 Aduertendum tamen hic, quòd Melancholici respectu diuersitatis temporis ipsius morbi, ad nonnulla admitti possent, aut ab aliis repelli; nam constat 28 quosdam esse quidem Melancholicos, hoc est Melancholiæ morbo tentari, & tamen non insanire, vt tradit *Forest. Obser. lib.* 10. sed tantummodò quædam phantasmata pati, ex quibus terrentur, affliguntur, gaudio afficiuntur, aut alio quodam animi affectu tentantur; quod profecto omnibus Melancholicis commune esse solet, antequam in morbo confirmentur; at in his ratio adhuc omninò non concidit, & idcircò hi, (si pauca quædam demas, vt publici officij administrationem, promotionem ad sacra, & huiusmodi) ad omnia viderentur admitti posse, ad quæ admittitur quiuis sanæ mentis homo. Vbi autem morbus iam confirmatus est, &

Zacc.qu.Med.leg.

Ratio Imaginationis iam errorem non cognoscit, tunc pro insanis habendi, & procedendum in illis, vt suprà dictum est, nulla consideratione, vel saltem modica habita, an circa plura, vel circa particularia quædam insaniant.

SVMMARIVM.

1 *Amantes inter insanos connumerantur.*
2 *Amor est sollicitudo melancholica.*
3 *Amor peruertit iudicium.*
4 *Amor quid ex Huchero.*
5 *Amor est desiderium pulchritudinis. & num.* 27.
6 *Amor est cupiditas formæ.*
7 *Cuiusnam partis passio sit Amor.*
8 *Amor connumeratur inter cerebri affectus à Medicis*
9 *Amor est passio cordis.*
10 *Spes amorem, & desiderium rei cognitæ excitat.*
11 *Amor est motus concupiscibilis.*
12 *Amor originatur ab hepate.*
13 *Desiderare pertinet ad concupiscibilem.*
14 *Amor sedem figit in cerebro.*
15 *In Amore compatitur Cor.*
16 *Amor an rectè inter insanias connumeretur.*
17 *Amor hominem ex rudi perspicacem, ex indocto doctum facit.*
18 *Omnis amor honestus, & omnis amans iustus.*
19 *Amor lætitiam affert.*
20 *Amor omnes sensus acuit.*
21 *Amor externos sensus perficit.*
22 *Amor duplex est.*
23 *Amor non est Deus, sed affectus omnium perniciosissimus.*
24 *In amore perit prudentia.*
25 *Amor cupiditas absque ratione.*
26 *Amoris obiectum triplex.*
28 *Amans finem sui desiderij non cognoscit.*
29 *Amor voluntatem sibi subjectam facit.*
30 *Amor est affectus voluntarius.*
31 *Nemo amat inuitus.*
32 *Prudentiæ exturbatio etiam in honesto amore reperitur.*
33 *Amor externos sensus corrumpit.*
34 *Amor cæcus.*
35 *Quisquis amat hallucinatur, & cæcutit in eo, quod amat.*
36 *Sensus ille in Amore primum læditur, per quem ipse Amor excitatur.*
37 *Amans auditus sensum amittit.*
38 *Amor gustum deprauat.*
39 *Amans dormienti similis.*
40 *Amans in alio corpore viuit.*
41 *Amans viuendo moritur.*
42 *Amans in bruti naturam degenerat.*
43 *Amor præ cæteris insaniis à ratione elongatur.*
44 *Ex mulieris pulchritudine præsumitur Amor.*
45 *Amoris signa ex Medicis.*
46 *Amor inducit maciem in vniuerso corpore, præterquam in oculis.*
47 *Amor ex actibus externis colligitur.*
48 *In amantibus omnia locum habent, quæ in amentibus.*
49 *Amans furioso æquiparatur à Iurisconsultis.*
50 *Amor passio vehementissima.*
51 *Amoris caussa delinquens mitius punitur.*
52 *Mulier si propter amorem sui copiam amanti fecerit, infamis non redditur.*
53 *Amans à rebus gerendis eliminatur.*
54 *Amans est prodigo similis.*

De Amantibus.

QVÆSTIO X.

INter Insanos & Melancholicos connumerantur quoque Amantes: [*Barbos. in cap. cum in iuuentute num. 5. de Præsumpt. Tiraq. de pœnis temperandis cap. 4. num. 1.*] Amor enim sollicitudo est melancholica similis Melancholiæ. *Auicen.* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 23. *Gordon. in lil. lib.* 2. *cap.* 20. *Valesc. lib.* 1. *Philon. cap.* 11. quia non aliter quàm aliæ passiones quæuis Melancholicæ, Amor peruertit iudicium rationis, vt prædicti Medici cum aliis fatentur, & ex Iurisperitis *Bald. in l.* 2. *§. & cum placuisset. ff. de orig. Iur.* [*Barbos. in cap. veniens sub. num.* 5. *de spons. & matrimon. Mascard. de Probat. conclus.* 86. *num.* 20.] aptissimè autem definit hanc passionem *Hucher. lib.* 4. *de steril. cap. de Philtris*, Amor, inquit, dicitur atrabiliaria, hoc est, Melancholica quædam animi desipientis ægritudo, pulchritudinis alicuius imagine, & iniqua æstimatione perciti, ac perturbati. Simpliciter verò apud Philosophos, Amor dicitur esse desiderium pulchritudinis. *Plat. in Conuiuio. in orat. Socrat. adductus à Tiraquell. de leg. Conn. leg.* 1. *Glos.* 2. *par.* 2. *num.* 1. *& idem Plato. in Phædro. & Leo Hebræus dial.* 3. *de Amor. in princ.* Amorem esse cupiditatem formæ tradiderunt.

Ex quibus definitionibus satis quidem constat, quidnam sit Amor, sed cuiusnam partis passio existat, difficillimum fortasse est determinare. Medici namque illum inter cerebri affectus adnumerant. *Paul. lib.* 3. *cap.* 17. *Auic. vbi supra*, & omnes practici in propriis capitibus; & ita esse commonstrat facultas læsa in ipso affectu, Ratiocinatio nimirum ex fixa imaginatione in re amata, vel, vt cæteris doctis placet, ipsa Imaginatio; tam Rationem autem, quàm Imaginationem ad cerebrum pertinere, non est, qui dubitet.

Quod verò Amor cordis passio sit, vel vulgus ipsum existimat, hinc hominum corda ab Amore vulnerari, & sagittis confodi, & flammis exuri traditum. Testantur quoque multa, Amorem cordis passionem esse, nempe suspiria, quamplurima & alij affectus cordis passionem subsequentes; quibus addo, ipsius affectus originem, quæ non alia est, quàm spes; nam spes amorem, & desiderium rei cognitæ excitare videtur. *Leo Hebræus vbi supra prope med.* spem autem ad irascibilem, & irascibilem ad cor pertinere manifestum est; à primo ergo ad vltimum Amor ad Cor ipsum pertinere videtur, quod & *Marsil. Ficinus in Plat. Conuiu. orat.* 7. *cap.* 2. testatur his verbis: *Cordis autem morbo eam propriè insaniam fieri arbitramur, qua affliguntur ij, qui perdite amant*; idemque sentit *Taurell. in comm. ad cap.* 1. *de Amore Arnald. Villan.*

Galenus tamen 4. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 1 *&* 6 *class.* 1. voluit, Amorem esse motum concupiscibilis facultatis, & sic ad hepar pertinere; quod videntur etiam annuisse antiquiores, amantem effingentes sub persona Tityi, qui apud Inferos ab Apolline relegatus, ea pœna mulctatur, vt vultures ipsius hepar assiduè dilanient & discerpant, dilaniatum autem illud denuo renascatur, ac sine intermissione ab iisdem vulturibus dilaceretur. hanc Amoris imaginem nobis illi dederunt, teste Lucret. lib. 3. de rer. nat. prope finem:

Sed Tityus nobis hic est, in amore iacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor.

Quam fabulam ex *Homero Odyss. lib.* 10. ad hanc ipsam opinionem adstruendam recitat *Gal. vbi supra cap. vlt. in fin.*

In tanto auctorum dissensu dicendum videtur, Amorem originari ab hepate secundum id, quod Gal. docet, patet, quia desiderium quoddam est, vt jam diximus, desiderare vero concupiscibilis facultatis passio est, cuius sedem hepar esse constat, quod quidem veritatem habet, vbi simplex desiderium est, sed postquam ex eo desiderio Mens, & Ratio læsionem sentiunt, in cerebro sedem figere non controuertendum, & idcircò quatenus Amor naturalis passio est, ad hepar pertinet, quatenus morbosa affectio, ad cerebrum, quia tunc tandem hæc passio præter naturam euadit, cum amans adeo imaginatione hæret circa amatum objectum, vt ex ea tandem in rationis errorem labatur. Et tunc quidem compati in ea passione cor, quis non videt? non solum quia, cum pars primariò patiens princeps sit, cor illi consentit, sed quia ea est melancholici humoris natura, qui præcipue vitæ ipsi, ac consequenter cordi contrarius & inimicus est, vnde mœror & mœstitia, & suspiria multa, & anxietates, & alia symptomata ad vtramque facultatem, concupiscibilem scilicet & irascibilem, pertinentia exoriuntur; consequuntur enim hæc omnia symptomata ad quascunque melancholicas passiones, ex quarum numero Amor est.

Non deerit tamen dubitationi locus, si Amoris naturam intus & in cute quis inuestigabit, an rectè Amor inter insanias adnumeretur, quia & experientia, & mile doctorum hominum testimoniis constat, Amorem non solum Intellectui non obesse, sed illum mirum in modum acuere, ipsumque hominem elegantiorem, prudentiorem, & ex rudi & hebeti subtilem ac perspicacem, & ex indocto doctum reddere. ad quod probandam satis sint pro multis, quæ adduci possent, quæ Plato docet in Conuiuio, atque illa præcipue, quæ habentur in orat. Agath. in his verbis: *Hic Deus (Amor) Poëta est adeo sapiens, vt alios quoque poëtas possit efficere, quilibet enim, licet antea rudis, Poëta euadit, cum primum Amor afflauerit; quin & honestiorem, & iustum hominem reddere aptus est, quia omnis Amor honestus, & omnis Amans iustus*, vt idem Plato *ibidem in orat. Socrat.* dicebat, & tantum abest, vt Amor melancholiam pariat, vt potius lætitiam afferat, tristitias ac mœrores aliis ex caussis enascentes solari ac lenire possit, curis quietem indicere, omnia læta facere, vt lepidissime Plautus in Cas. Act. 2. Scen. 3.

Omnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis antevenire.
Nec potis quicquam commemorari, quod plus salis plusque leporis hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui tot vtuntur condimentis,
Eos eo condimento vno non vtier, omnibus quod præstat.
Nam vbi amor condimentum inerit, cuiuis placiturum credo.
Neque salsum, neque suaue esse potest quicquam, vbi amor non admiscetur.
Fel quod amarum est, id mel faciet: hominem ex tristi lepidum & lenem.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, magis quam ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio munditiis munditiam antideo.

Præter-

20 Præterea Amor, & sensus omnes, & internos & externos acuit; & de internis præter ea, quæ ex Platone jam adduximus, maxime idem edocere possunt quæ Franc. Petrarcha in suis Lyricis non semel cecinit, atque illa præcipue, quæ sub Amoris ipsius persona sibimet objicit in illa Cant. quæ incipit:

Quell' antico mio dolce empio Signore.

st. 9. par. 2. cant. 7. in his carminibus:

Et per dir all' estremo il gran seruigio
Da mill' atti inonesti l'hò ritratto,
Che mai per alcun patto
A lui piacer non poteo cosa vile,
Giouane schiuo, & vergognoso in atto,
Et in pensier, poiche fatt' era huom ligio
Di lei, ch' alto vestigio
L'impresse al cuore, e fece il suo simile;
Quant' hà del pellegrino, & del gentile
Da lei tiene, & da me, di cui si biasma.

& quæ ibi sequuntur; ac præter ea apud ipsum multa similia, quæ otium habet legere poterit, præsertim in tribus illis cantionibus oculorum laudibus dicatis, & sunt huiusmodi rerum Poëtarum carmina refertissima. 21 Sensus etiam externos amor perficit, & acuit, in cuius rei testimonium præter quamplurima, quæ adduci possent, & quæ tum breuitatis caussa, tum etiam ne in nugis tempus conterere videar, relinquam, satis sint duo carmina in Scanderbeid. cant. 18. st. 96.

Per virtù natural sol l'occhio vede,
Et Amor fà, che parla, ode, risponde.

& faciunt etiam Plauti carmina illa in Milite Gloriof. Act. 4. sc. 6.

AC. Nescio vbi hic prope adest, quem expeto videre: olet profecto.
PY. Naso pol jam hæc quidem videt plus, quàm oculis.

Hæc licet vera sint, non tamen locum habent in 22 quocunque Amore, cum is duplex sit, alter quippe rationalis, alius irrationabilis; ea verò, quæ ad bonum tendunt, de rationali intelligenda, cùm in posteriori tantum absit, vt ea verificentur, vt potiùs his contrariissima cuncta elucescant; hic enim is affectus est, de quo Phocylid. carm. 183.

Non enim Amor Deus est, sed affectus perniciosissimus omnium.

23 is, de quo tot mala, tot facinora enarrantur, is, qui hominem omnibus bonis exspoliat, omnibus è contra malis imbuit; amore enim hoc irretitus homo, omnibus, & internis, & externis sensibus orbatur, *Leo Hebræus dialog. 3. de Amor. in fin.* perit in illo omninò prudentia, deprauatur ratio, confunditur memoria, ac deniquè intellectus ipse ad occasum vsque ægrotat. quin neque audit, neque videt, neque gustat, neque tangit, neque olfacit amans ea, quæ ad suum bonum tendunt, quæ verò ad proprium malum, multò plus quàm par sit, & audit, & videt, & gustat, & tangit, & olfacit.

24 Perire verò prudentiam in Amante cuinam dubium est? quandò id quotidiana experientia commonstrat, & Sapientes omnes attestantur, inter quorum testimonia notum est illud Hesiodi in Theogonia:

Domat in pectoribus animum, & prudens consilium.

25 Sed & cum prudentia ipsa deperit ratio, nihil enim aliud hic affectus est, vt diximus ex *Plat. in Phædr. in princ.* quàm cupiditas absque ratione; quin etiam & cunctas animi potentias, atque ipsius passiones Amor deuastat, deprauat, confundit, vt concinnè satis *Plaut. in Pœn. Act. 4. Scen. 2.* sub persona cuiusdam adolescentis annuebat:

Credo ego Amorem primum apud homines carnificinam commentum;
Hanc de me coniecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero, atque antideo cruciabilitatibus.
Iactor, crucior, agitor; stimulor, versor in Amoris rota miser;
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita
Nullam mentem animi habeo; vbi sum, ibi non sum, vbi non sum, ibi est animus.
Ita mihi ingenia sunt, quod habet, non habet iam id continuo;
Ita me Amor captum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur, quod dat, non dat, & ludit,
Modo quod suasit dissuadet, quod dissuasit jam ostentat.

26 Sed vndè obsecro clariùs patere potest, amantem omnem intellectum, & prudentiam amittere, quàm ex ipso Amoris affectu? cùm enim ipsius Amoris objectum triplex tantummodò esse possit, (vt docebat *Plat. in Conuiu. in orat. Socr.*) Anima nimirum, corpus, & vox, patet, quòd tribus tantummodò instrumentis hæc consequi possumus; 27 Amor enim cum sit pulchritudinis desiderium, & pulchritudo in prædictis tantummodò rebus reperiatur, patet, quòd sola mente, solis oculis, solo auditu delectare potest, vt *idem Plat. ibid. & Leo Hebr. dial. 3. de Amore* firmant. 28 Amans verò quia mente non constat, finem suæ affectionis non cognoscit, & idcircò, si quandò re amata potiatur, summo studio, ac ardenti enixu quærit in amata id, quod inuenisse se nescit, vndè Lucret. lib. 4. de Rer. nat. prope finem:

---- Etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,
Nec constat quid primùm oculis, manibusque fruantur,
Quod petiere, premunt arctè, faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt sæpè labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere id ipsum,
Quodcumque est, rabies vndè illæ germina surgunt.

& cætera vide apud ipsum. 29 Præ cunctis tamen deplorandum in amore est, quòd voluntatem ipsam homini propriam, ac congenitam sibi seruire, subjectamque esse cogat: 30 licet enim Amor affectus voluntarius sit, & omninò ex arbitrio amantium fluens, vt testantur DD. *Leo Hebr. dialog. 1. in princ. Hucher. de sterilit. cap. de Philtris*; 31 cùm nemo amet inuitus, quod testatur ex Iurisconsultis *Paul. Grilland. de Sortileg. quæst. 3. num. 18.* tamen postquam volens Amori subiectum se fecerit Amans, vix deinceps in sua potestate est, (immò ne vix quidem, quia mentem amisit) vt sese ab eius vinculis extricare possit, vt *idem Leo ibidem* firmat, & lepidissimè cecinit Petrarcha in Liricis par. 2. cant. 7.

Che vò cangiando il pelo
Nè cangiar posso l'ostinata voglia,
Così in tutto mi spoglia
Di libertà questo crudel, ch'io accuso.

Et alibi:

Si possent' è il voler, che mi trasporta
E la ragione è morta,
Che tenea'l freno, e contrastar no'l pote.

Quod autem summæ admirationi esse potest, illud profecto est, quòd hæc prudentiæ, ac voluntatis exturbatio non modò in turpi, ac belluino amore 32 reperitur, sed etiam, vt testatur *Leo Hebr. dial. 1.*

circa finem, in quocunque amore, etiam honesto, ac perfecto locum habet.

Præter internos sensus, & operationes Intellectus, 33 amor, quod non minori admirationi est, etiam externos corrũpit. nam visus sensu omninò expoliat, ad quod etiamsi incassum quærantur auctoritates, cùm 34 res per se notissima sit, & idcircò Amor non nisi oculis orbatus in picturis repræsentetur; tamen non omninò præter rem nonnulla sapientium testimonia adducemus, & 1. illud *Plat. 4. de Leg. in princ.* Occæcatur enim, inquit, is qui amat circa id, quod ab ipso amatur, vt iuxta & bona & mala male iudicet, id quod suum est veritati semper præferre oportere putans; quod etiam repetit in *lib. de Amicitia* dicens: 35 Quisquis amat, hallucinatur, & cæcutit in eo quod amat, & Gal. apertissime amantes hoc cæcitatis vitio detineri firmat in *lib. de cognosc. curand. Anim. morb. cap. 7. class. 2. & Comen. 4. in 6. de morb. vulg. tex. 10. class. 3.* Et ex Iurisperitis nonnulla ad hoc adducit *Tiraq. de leg. Connub. l. 15. num. 36.* atque inde fit, quod, vt Theocrit. Idyll. 6. dicebat:

------ amori

Sæpè, ò Polypheme, quæ non pulchra sunt, pulchra videntur.

Quod pluribus etiam cecinit *Lucret. lib. 4. de Rer. nat.* vbi quomodo amantes vitia & deformitates amasiarum contrario omnino modo iudicent, quam sint, docet, dicens:

Multimodis igitur prauas turpesque videmus

Esse in deliciis, summoque in honore vigere, & seqq.

& ea de re mirum esse non debet id quod *Cardan. lib. 13. de subt. in princ.* tradit, nimirum minus amare eos, qui acutum cernant; nec solum minus sed etiam rarius. notatu vero dignum est, sensum illum in amore præ omnibus, & ante cæteros lædi, per quem ipse amor excitatur, vt *Aristot. Moral. Nicomach. lib. 9. cap. 5.* docet, *& ibid. cap. 12.* Inspicere, inquit, amore captis amabilissimum est, magisque hunc sensum, quam cæteros eligunt, vtpote cum ex 37 eo amor & maxime existat, & oriatur. Amans præte- 38 rea auditus sensum amittit, neque enim vllas admonitiones audit; gustum etiam deprauatum habet, nam, vt supra ex Plauto dicebam, Amor

Fel quod est amarum id mel faciet.

Cui non dissimile est illud *Francis. Petrach.* de Amore loquentis:

Ch'amaro viuer m'ha volto in dolce vso.

Et sine sensu viuit, ad quod facit illud Propertij lib. 2.

Hic primum vidit sine sensu viuere amantes.

sic etiam & cæteros omnes sensus amittit, vnde dormienti similis efficitur. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cent.* 39 *4. cas. 327. & seq. num. 1. & 6.* immo vero & vitam 40 ipsam perdit, nam amans in alio corpore viuit. *Plat. in Conuiuio Orat. 1. & Leo Heb. ex Euripidis sent. dial. 1. ante finem*, & ex Iurisconsultis *Tiraquell. de leg. connub. leg. 13. num. 49. & seq. Oinotom. §. erat de successionibus, num. 7. Mascard. de probat. concl. 89. num. 3. vol. 1.* Nam vt Plaut. Bacchid. Act. 2. Scen. 2.

Anima est amica amanti, si ea abest, nullus est.

41 viuendo igitur moritur, eodem Leone teste; ac præter hæc si quid deterius morte, atque horribilius excogitari potest, id etiam in amante reperitur, quippe 42 qui ex homine in alterius animalis ex brutorum genere naturam degeneret, immo & in plantas; atque omni sensu orbatam saxeam induit naturam. hoc enim illud est, quod veneficas quasdam apud Poëtas, vt Circen, & Medusam, & alias apud Antiquos, & Alcinam, ac Armidam apud nostros homines in aues, in belluas, in pisces, in arbores, in saxa commutasse traditum est.

Ex quibus omnibus concludendum iure est, quod Amor præ cæteris insaniis à Ratione elongatur, & 43 furori æquiparandus est, vnde amantes non minus ac furentes, ex Medicorum consilio, vt ab eo furore curentur, catenis & vinculis coercendi, ac flagellis edomandi. *Gordon. in lil. par. 2. cap. 20. Philon. lib. 1. cap. 11. Sauonar. tract. 6. cap. 1. rubr. 14.*

Desiderabit autem Iurisconsultus, vt signa quædam afferantur hic, ex quibus amor probari possit, & ego, vt iustissimo huic desiderio satisfaciam, libentissime ea adducam, quæ à Medicis adducuntur, omissis interim nonnullis præsumptionibus, quæ huic negotio inseruire pro Iurisconsultis possent, vt mulieris pulchritudo, ex qua præsumitur amor. 44 *Rota in nouiss. decis. 338. num. 4 par. 1.* frequentatio viarum non consuetarum, in quibus pulchra fœmina commoretur, consuetudo cum muliere; [*c. tertio loco. de Præsumpt. vbi glo. & DD. Bart. in l. capite quinto de Adulter. Paris. cons. 10. num. 33. lib. 2.*] Lucret. dicebat lib. 4. in fin.

------ Consuetudo concinnat amorem.

Indumenta elegantiora, vnguentorum & odorũ vsus ante minime consuetus, maxime in ætate minus conuenienti, vt in senectute, quando hæc omnino sunt omittenda, vnde amico seni alter ille senex Plautinus id obijcit, vt amoris argumentũ, in Cas. Act. 2. Scen. 3.

Senecta ætate vnguentis perlitus ignaue incedis?

Hæc enim omnia simul iuncta facere possunt pro Iurisconsultis aliquam amoris præsumptionem.

Signa verò à Medicis adducta, quorum nonnulla 45 enarrantur ab *Heliod. lib. 4. hist. Æthiop. transacto principio*, ex quibus ingeniosissimum Medicum Acastinum Chariclíæ amorem deprehendisse narrat, quemadmodum etiam ex similibus signis *lib. 3.* Theogenis amor detegitur, sunt oculi caui, ac sicci sine lachrymis, & conniuentes, licet *Alihabb. Theor. lib. 9. cap. 7. in fin.* tradat (quod notabile est) amo- 46 rem inducere maciem in vniuerso corpore, præterquam in oculis; at vnde hoc? an quia plurimi spiritus ad oculos confluunt, nimirum quia inspicere amore captis amabilissimum, vt ex Arist. dixi? præterhæc suspiria adsunt luctuosa, facies cogitanti similis, ac mœstitia plena, corporis extenuatio, vigiliæ, inappetentia, in fletum, aut risum procliuitas pro aduersa, vel propitia amatæ mulieris voluntate, pulsus facile alterabilis, præsertim ad quamcunque amatæ apparitionem, vel auditionem, vel eius nominis pronuntiationem, [Qua obseruatione Erasistratus Antiochi amorem versùs stroconicam comprehendit, vndè *Franc. Petrarca in Triumpho Amor. cap. 2. de eo sic,*

Et se non era la discreta aita,

Vel fisico gentil, che ben s'accorse &c.]

Præterea sermones vel nulli, vel circa rem amatam, ac tandem facillimè, vel prouerbij testimonio, Amor ex actibus præsertim coniicitur, quod & insinuabat 47 Franc. Petr. in Lyricis par. 1. Son. 22. his carminibus:

Altro schermo non trouo, che mi scampi

Dal manifesto accorger delle genti,

Perche negli atti d'allegrezza spenti

Di fuor si legge, com'io dentro auampi.

& Torq. Tass. Cant. 1. sui magni Poëm. st. 49. de Tancredo loquens:

E ben nel volto suo la gente accorta

Legger potria, questi arde, e fuor di spene,

Cosi vien sospiroso, e cosi porta

Basse le ciglia, e di mestitia piene.

Hoc

Hoc ipsum etiam Platina docuit in Dial. *contra Amorem*. Amor, inquit, est, misellæ, qui te cruciat, quod incessus tuus nunc tardior, nunc concitatior, habitudo corporis præter consuetudinem ad maciem tendentis, pallidula facies, mobiles oculi, mens varia, crebra suspiria, cogitationes tuæ somniculosæ, etiam te tacente, perfacile ostendunt. Sed qui plura amoris signa scire desiderat, practicos Med. adeat, ac peculiariter *Auic. 1. 3. tract. 4. cap. 23. Gord. Valesc. Sauonar. locis citatis. Iason. Praten. de morb. cerebr. cap. 19. Lang. Epist. Med. lib. 1. Epist. 24. Forest. lib. 10. Obseru. 29. in Schol.*

48 Ex his itaque iam manifestum fit, quod, cum Amor amentia absolute sit, omnia in amantibus locum habere debent, quę in amentibus locum habent; absolute enim Iurisconsulti, ac iure amantem furioso æquiparant *Glos. in §. 1. Inst. de success. subl.* 49 *Menoch. de Arbitr. cap. 326. num. 1. Farin. in prax. crim. lib. 3. par. 2. tit. 2. quæst. 98. caus. 13. num. 78. tom. 1. Caball. Resol. crim. Cent. 3. casu 223. num. 28. Ricc. in pract. rer. quotid. for. Eccles. par. 1. resol. 424. num. 6.* & idcirco quia Amorem iudicant esse passionem vehementissimam, ac cæteris perturbationibus vehementiorem, vt *in Auth. quibus mod. nat.* 50 *eff. leg. §. illud. collat. 6. Boer. decis. 23. num. 75. Mant. de coniec. tit. 19. lib. 11. num. 14. Roffred. Quæst. Sabbat. 17. num. 6. Alberic. in Diction. verb.* Amantes. *Farin.* 51 *vbi sup. num. 79.* & dixi etiam *sup. ex Phocyl.* Amantem in delictis excusant, & amoris caussa delin- 52 quentem non modo mitius puniri volunt *Clar. lib. 5. quæst. 60. num. 7. Farin. vbi supra num. 80.* sed etiam totaliter excusant, quia amantem mulierem si suo amanti sui copiam facit, infamen ex ea caussa minus reddi contendunt *Ricc. in pract. for. Eccles. par. 1. resol. 424. num. 8.* & vide ad hoc quæ adducit *Farinac. de delict. carnis. q. 136. cap. 1. num. 87. & seq.*

53 Alia autem ex parte amans à rebus gerendis eliminatur, tradit in terminis contrahendi societates, *Felic. de societ. cap. 7. num. 11.* & eius rei rationem in 54 promptu habeo, amantem enim prodigo similem esse quis non videt? ad quod faciunt ea Plauti carm. in Trin. Act. 1. Sc. 2.

Dedistine hoc pacto ei gladium, qui se occideret?
Quid secus est, aut quid interest dare te in manus,
Argentum amanti, homini adolescenti, animi impoti,
Qui exædificaret suam inchoatam ignauiam?

Sed iam hæc de amore dicta sufficiant, si modo illud admoneamus, hæc omnia locum habere in amore, prout species quædam melancholiæ est, non in amore quocunque vt medriocri, & qui rationem non perturbat.

SVMMARIVM.

1 *Ebrietas frequentissima inter omnes dementias.*
2 *Ebrietas est malum sponte accersitum. & num. 35.*
3 *Ebrietatis insania multiplex.*
4 *Vinum varios in variis temperaturis gignit effectus.*
5 *Ex ebrietate læditur princeps animæ pars.*
6 *Ebrius puero similis.*
7 *Intellectus deprauatio locum habet in consummata ebrietate.*
8 *Non procedunt in leuiter ebrio, quæ locum habent in vehementer ebrio.*
9 *Ebrietas fit, cum sine mensura bibitur.*
10 *Sine mensura bibere, quando dicatur. & num. seq.*
11 *In multa potatione, si non sit sine mensura, modicum læditur ratio.*
13 *Cur leuiter ebrij, potiùs, quàm vehementer ebrij, delirent.*
14 *Vera ebrietas à non vera quomodò distinguatur.*
15 *Ebrietatem difficulter cognosci, quomodò intelligatur.*
16 *Ebrietatis signa. & num. seq.*
18 *Ebrietas potius in viro præsumitur, quàm in muliere.*
19 *Fœminæ minùs ebrietate tentatur. caussam vide num. sequ. & num. 21. reprobatur num. 22.*
23 *Quæ debeant habere locum in ebrio, respectu læsionis mentis. distingue vt num. seq.*
25 *In ebrio, cum in actu ebrietatis est, quæ locū habeant.*
26 *Ebrius non potest contrahere.*
27 *Ebrius nihil agere potest, quod homini sanæ mentis agere licet.*
28 *Ebrius non potest contrahere matrimonium.*
29 *Ebrius non potest condere testamentum.*
30 *Ebrius si actum prudentem faciat, ex proposito fecisse non est dicendus.*
31 *In præiudicialibus quæ procedant in ebrio.*
32 *Ebrius occidens non fit irregularis. contrarium ibid.*
33 *Ebrius mitiùs in delictus punitur.*
34 *Ebrius in delictis non excusatur à culpa.*
36 *Ebrietas lenit pœnam, non tollit. limita vt num. seq.*
38 *Ebrius non potest testificari. Amplia vt num. seq.*
40 *Ebriosus non videtur ab homine sanæ mentis distinguendus. dic vt num. seq.*
41 *Ebriosus repellitur à testimonio dicendo.*
42 *Ex vini multa potatione frigidi morbi pullulant.*
43 *Ebrioso curator dari debet.*
44 *Ebrietas non præbet diuortio caussam. dic vt ibid.*
46 *Ebriosus an resignare possit. dic vt num. seq.*
48 *Ebriosus ab officio publico remouetur.*
49 *Ebriosus est irregularis.*
50 *De termino ebrietatis.*
51 *Ebrietas non soluitur æqualiter in omnibus.*
52 *Ab ebrietate mens stupet.*
53 *Ebrietas quando prorsus soluatur. dic vt num. seq.*
55 *Ebrtetatis magnitudo vnde habeatur.*
56 *Prāter vinum multa ebrietatem faciunt.*
57 *Cereuisiæ ebrietas diuersa ab ebrietate, quam inducit vinum.*
58 *In omni ebrietate eadem procedere debent, siue ex vino sit, siue ex alia quacunque re excitata.*

De Ebriis.

QVÆSTIO XI.

INter dementias & frequentior est, & præ cæteris 1 detestabilis ea videtur, quæ ex ebrietate contingit; hæc enim malum sponte accersitum est, & idcirco à Catone. quem refert *Cœl. Rhod. lib. 18 & à* 2 *Seneca Epist. 84.* Furor, seu insania voluntaria dicitur, *& à Plat. in Timæo*, animam cùm copore calefacere, ex quo ipsam aberrare, & à nobilissimo suo munere desciscere necesse est. Aduerte autem hic, me non loqui de ebrietate illa, de qua Platonici, & Theologi in illud: Inebriabor ab vbertate domus tuæ.

Quam multiplicis autem generis ea insania sit, 3 longum esset explicare, quippe cum, vt firmabat *Aristot. Probl. lib. 3. Probl. 1.* & ex illo *Duret. in Annotat. ad cap. 3. Holl. lib. 1. de morb. int.* vinum varios in variis temperaturis effectus gignat, vnde ex ebrietate interdum simile phrenesi delirium insurgit, aliquando melancholiæ; est etiam quando fatuitatem excitet, obliuionem, ac veternum, quin etiam maniam, & furorem, de quibus omnibus vide *Valesc.*

in Philon. lib. 1. *cap.* 8. hoc autem non modo pro varietate temperaturarum euenit, sed etiam pro humorum qualitate, qui in corpore vigent: vino namque vniuersam sanguinis massam calefaciente, ac perturbante, ex ea perturbatione plurimi vapores ad caput irrepunt, qui magis ad naturam humoris superfluentis, quam ad alterius accedunt, ex quibus dehinc similes effectus produci necesse est, quales produci contingeret, vbi ex ipsismet humoribus insania per cerebri idiopathiam excitaretur. Sed ex ipsamet vini qualitate variatur etiam modus delirandi, nam vina turbida, dulcia, potentia, vapores crassiores ac turbidiores in cerebrum dimittunt, quàm alterius conditionis; sic & valde potentia non solum citius inebriãt, sed magis similem furori dementiam excitant, ob vaporum nimiam caliditatem, quàm minus potentia.

Verumenimuerò cuiuscunque rationis ea perturbatio, & agitatio humorum existat, notissimum est, 5 ex ea lædi principem animi partem, Intellectum nimirum, ac Intellectui inseruientes facultates; & licet hæc Insania in Ebrietate contingens breuior sit, quia ex simplici vapore prouenit, longe tamen major existit, quàm ea, quæ ex simplici, ac naturali humore melancholico excitatur: in hac enim leuiter aliquando, & circa pauca quædam ratio errare conspicitur, at in Ebrietate adeo perturbatur, & confunditur, vt recte Plato testatus sit, 1. *de Leg. in fin.* Ebrium 6 puero similem effici, in his verbis: *Si quis ebrietate exsaturatus fuerit, nonne ad eundem animæ habitum deuenit, quem habuit tunc, cum puer esset?* quamobrem & paulo post subdit: *Ebrius bis puer, non ergo solum senex.* magis ad viuum eam mentis perturbationem in Ebrio expressit Theogn. carm. 480. sic inquiens:

Quisquis autem præterierit potus modũ, non amplius ille
Suæ ipsius linguæ compos est, neque mentis,
Loquitur autem infinita, quæ sobriis videntur turpia,
Veretur verò faciens nihil, quando Ebrius fuerit,
Ante qui erat sapiens, tunc stultus est.

Sed ad hoc quid plura testimonia congerimus docente hoc ipsum quotidiana experientia? At hæc locum habere in consummata Ebrietate sciendum est, in qua quidem omnem rationis vsum adimi, vel ipsi Iurisconsulti testantur. *Damohud in Enchirid. rer. crimin. cap.* 87. *num.* 19. in leui enim Ebrietate, vel leuiter, vel parum admodum mentem lædi constat, & idcircò non procedunt in leuiter Ebrio, quæ in maxime Ebrio locum habent de mente Iurisconsultorum. *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *cap.* 326. *num.* 7. *Caball. Resol. crim. cent.* 3. *cas.* 297. *num.* 16.

Cum autem tunc consummata Ebrietas fiat, cum 9 sine mensura bibitur, notandum, quod non accipien- 10 dum est tam stricto modo, quem sine mensura bibere, quam acceptum est in *cap. Quando. dist.* 44. vbi sine mensura dicitur bibere, qui vltra trinam vicem bibit in prandio, aut cœna, vel qui vinum non temperat, vt *in capit. à crapula. de vit. & honest. Cleric. Ripa. in l. Generaliter. C. de reuoc. don.* sed tunc sine 11 mensura bibere aliquem dicendum est, cum ex vini copia in ebrietatem labitur. [Vnde non benè infertur ebrietas ex eo, quòd quis immoderato pastu fuerit vsus, nisi insimul constat ex ea potus immoderatione habuisse illum mentem læsam. *Rota in Colonien. Canonicat. S. Vrsulæ* 27. *Ianuar.* 1627. *coram Vbaldo, quæ est decis.* 34. *num.* 6. *par.* 5. *Recen.*] Immò in casu nostro, neque tunc dici posset, quem sine mensura bibisse, cum iam ex copiosiore potu alacrior se ipso, & magis consueto lætabundus appareret, aut in animi naturales passiones procliuior, vt in iram, lętitiam, tristitiam, petulantiam, audaciam, & huiusmodi. In his ergo, inquam, immoderatis potius compotationibus, quàm ebrietatibus, vel nullum detrimentum, vel satis modicum patitur ratio; quæ tamen in consummata ebrietate exilium patitur. *Bald. in cit. cap. A crapula. num.* 1. licet *Arist. probl. sect.* 3. *probl.* 2. quærat, cur non qui vehementer, sed qui leuiter se inebriarunt, delirent. qui si penitus vinolenti sunt, potius somniculosi fiunt, aut saltem rationem obrutam à vino habent, & sopitos sensus. nos tamen neque de leui, neque de vehementi ebrietate diximus, non errare in illis mentem, sed solum de excalfactione quadam ex vino, quæ similis est leuiusculæ ebrietati.

Sed ex quibusnam signis cognosci, ac distingui poterit vera ebrietas, à non vera, vel à prædicta excalfactione ebrietati simili, & vehemens à leui? *Ripa vbi supra num.* 80. *& Io. Bernard.. Diaz. in pract. Canon cap.* 77. *litt. B.* difficulter dicebant, cognosci posse ebrietatem; sed fortasse de leuiori intelligebant, nam consummata ebrietas satis se ipsam etiam non aduertentibus prodit.

Hipp. 2. *præd. text.* 8. quem refert ex Iurisconsultis *Barbos. de offic. & potest. Episc. Tit.* 2. *Glos.* 11. *num.* 6. *par.* 1. Ebrietatis signa hæc afferebat; sudorem nimirum consueto copiosiorem. respirationem difficiliorem, corporis grauedinem, & humectationem, alacritatem, aut eius loco modicum capitis dolorem. affert præterea idem *Barbosa ex Gal. & Arist.* alia signa, quæ omnibus ebriis communia, non propria cuique sunt, vt tremorem vertiginem, vnde Iuuen. Sat. 6.

------ *cum jam vertigine tectum.*
Ambulat, & geminis exsurgit mensa lucernis.

visus geminationem, vt ex superiori Iuuen. carmine, & Nicandr. in Alexiph. in princ.

------ *Apparet geminum quodcunque videtur,*
Sicut nocte solent, qui vina bibere meraca.

de quibus *Arist. citata sect.* 3. *probl. quæst.* 10. *& Fracast. lib.* 2. *de Intell.* præter hæc inter alia signa connumerat lachrymas, quod videtur signum præ cæteris frequens, vnde Vlysses apud Homerum in Odyss. lib. 14.

Dicat autem lachrymas spargere victum me mentibus
vino.

cuius rei quoque rationem idem *Arist. ibid. probl.* 23. quærebat. addit linguæ incontinentiam, balbutiem, in risum procliuitatem, importunam locutionem, vt supra ex Theognide:

Loquitur autem infinita, quæ sobriis videntur turpia.

Nos his adijcere possumus inflammationem venarum capitis, ipsiusque rubedinem, ac grauedinem, propensionem in somnum, desidiam, stupiditatem, frequentem oscitationem, & similia; nam difficillimum est omnia recensere: non omnia tamen in omnibus, neque omni tempore, neque in omni ebrietate conspiciuntur, sed alia in aliis, ac aliis temporibus, vt jam annuimus; cum varia in variis appareant, non modo ex caussis supra commemoratis, nimirum ex temperamento, humorum qualitate, & copia, ætate, & hujusmodi, sed etiam ex temulentiæ gradu, ex vini quantitate, & qualitate, & stomachi debilitate, ac virtute.

Sed hic pro Iurisconsultis notandum, quòd ebrietas potius præsumitur in viro, quàm in muliere, & ratio est, quia fœminæ multò minùs ebrietate tentantur, quàm viri, quod ex Aristot. tradit *Forest. lib.* 9. *Obser.* 28. *in Schol.* proponit hanc quęstionem ex eodem *Arist. Macrob. Sat. lib.* 7. *cap.* 6. pro Philosophis

sophis ratio est quærenda, quam illi talem reddunt, nimirum quòd ab humiditate temperaturæ fœmineæ dilui vinum contingit, quod ridiculum mihi videtur, cum vinum non accersat ebrietatem sua siccitate, sed potius caliditate ac tenuitate, & multa euaporatione ad caput. Ego puto ob naturalem mulierum consuetudinem, quæ vt plurimum parum ac minus bibunt, quàm viri, id contingere, nam mulierculas bibaciores facillime inebriari, & notaui ipse, & quicumque volet, experiri facillime poterit: at si ratio ab illis tradita valeret, multò magis locum haberet in senibus, in quibus multa humiditas excrementia abundat: tametsi Tiraq. inter Iurisconsultos *de leg. Connub. Glos. 1. par. quæst. num.* 210. reprobet hanc nostram assertionem, neque enim ob id, quod magis continentes sint, minus inebriari mulieres contendit, sed ob rationes, de quibus ibi per eum ex Plutarcho, & aliis desumptas, quæ tamen nihil magis, quàm superior mihi probantur.

Sed videndum iam quænam habere locum debeant in ebrio respectu oblæsionis mentis, quæ in eo contingit, quæ non; ac primo ex mea sententia, quam dehinc Senecæ auctoritate in *Epist. num.* 83. & Baldi confirmaui in citato *cap. à crapula. num.* 1. *de vit. & honest. Cler.* distinguendum est: nam vel agimus de ebrio, cum in actu ebrietas est, vel de eo, qui facile ac frequenter inebriatur, qui ebriosus, & vinolentus dicitur. Ebrius enim ab ebrioso distinguitur, & idcirco prudenter *Iul. Alex. lib.* 22. *salubr. cap.* 6. ebrietatem ab ebriositate distinxit. In ebrio cum ob ebrietatem extra mentem est, omnia procedere debent, quæ in vere demente procedere solent, & idcircò non potest vllo modo contrahere, & si contrahat, contractus est ipso iure nullus. *Ripa in l. Is, cui bonis. num.* 21. *ff. de verb. oblig.* neque quicquam agere potest quod homini sanæ mentis tantum permissum sit. *id. Ripa in l. Generaliter. num.* 76. *C. de renoc. don.* specialiter autem non permittitur contrahere matrimonium, quia consensu caret. *Couarr. Relect. in Decr. par.* 2. *cap.* 2. *num.* 9. neque testamentum condere. *Bald. vbi supra num. eodem.* quoniam verò ebrietas vnicam habet accessionem, neque enim intermittit, quousque terminetur; idcircò non potest præsumi in ebrietate positum, etiamsi actum faceret, quem quilibet fecisset sanæ mentis, illum ex proposito fecisse, & sic non teneret.

Porro in præiudicialibus idem procedere in ebrio actu, quod in demente, notum est, quia ebrius occidens non fit irregularis. *Couarr. vbi sup. Farin. Fragm. crimin. par.* 2. *lit.* 1. *num.* 422. quam opinionem veriorem putat, quàm contrariam. In delictis quoque remitius punitur. *l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. Bart. in l. Respicien. §. delinquunt. ff. de pœnis. Couarr. in cap. si furiosus de homic. Relect. par.* 3, *§. vnico. num.* 111. *Farinac. pract. crim. lib.* 3. *quæst.* 93. *num.* 1. *&* 3. *par.* 2. Differt in hoc vno à demente ebrius, quia in delictis non excusatur à culpa. *Rip. vbi sæpe num.* 79. *Lud. Montal. de reprobat. sent. Pil. dub.* 1. *sub. num.* 4. *Caball. de omni gen. homicid. num.* 188. *Arist.* tamen 2. *Polit. cap. vult.* (tametsi loquatur Arist. ex Pittaci sententia) *quem citat Barbos. de off. & pot. Episc. tit.* 2. *Glos.* 11. *num.* 6. *par.* 1. non modo non excusat ebrium vllo modo, cum delinquit, sed maiore pœna afficiendum esse vult, si quem læserit, quàm, si idem fecisset extra ebrietatem. Idemque sentit *Arist. ipse Magn. Moral. lib.* 1. *cap.* 31. cui sententiæ & fauent multi Doctores, quos recenset *Caball. Resolut. Crimn. Cent.* 3. *cas.* 297. *num.* 8. *&* 9. & ego libenter assentirer, cum, vt in principio huius quæstionis dixi, Ebrietas malum sit sponte accersitum, & voluntaria quædam Insania. & ideo pro diluenda hac Auctorum discordia, recte dixerunt alij Iurisconsulti, ebrietatem lenire, ac diminuere quidem pœnam, non excusare tamen omnino delictum. *Damohud. in Enchirid. rerum crimin. cap.* 60. *num.* 23. sed & hæc opinio limitatione indiget, non enim habere locum debet, nisi in eo, qui sua culpa inebriatus est, non in eo, qui per errorem, vel alterius fraudem, vt tradunt Doctores, *Ripa in citata l. generaliter. num.* 79. *Menoch. de Arbitr. cap.* 3-6. *num.* 8. *lib.* 2. *Caball. vbi supra. num. eodem. & in Resolut. crim. Cent.* 3. *ibidem num.* 10.

Non iniuria quoque repellitur ebrius, dum in actu ebrietatis est, à testimonio dicendo. *Ripa vbi supra num.* 76. *& in Resp. non* 201. *num.* 9. adde tu, non posse illum testari de iis etiam, cum extra ebrietatem est, quæ ebrius vidit, quia ebrio nullus est sensus, & princeps pars in illo omnino læsa reperitur.

Cæterum Ebriosus non videtur ab homine sanæ mentis distinguendus, & idcirco omnia suo arbitrio gerere posse permittendus, quæ cæteri sanæ mentis homines gerere permittuntur. Ripa tamen, vt dixi, Ebriosum repellit à testimonio dicendo, & existimo illum non de Ebrio in actu intellexisse, sed de eo, qui facile inebriatur, & hoc non omnino præter rationem, quippe cũ qui ebrietati student, etiam memoriam amittant; ex vini enim multa potatione frigidi morbi plurimi pullulare solent, quamuis vinum natura calidum sit, docente *Gal. lib. de symptom. causs. quem adducit Forest. Obseru. lib.* 9. *Obseru.* 27. *in Schol. Leuin. Lemn. de occult. natur. mirac. lib.* 2. *cap.* 17. inter hos autem morbos præcipuum locum tenet, ac frequentior apparet fatuitas, & memoriæ lapsus, vt experientia docet, & testatur *Plin. lib.* 14. *hist. nat. cap.* 22. in his verbis: *Postera die* (ab ebrietate) *ex ore halitus fœtidi, ac fere rerum omnium obliuio, morsque memoriæ.* & apud *Macrob. in somn. Scip. lib.* 1. *cap.* 12. Ebrietatis comes dicitur obliuio. Cum ergo rectam rerum memoriam Ebriosus conseruare non possit, iure repellendus à testimonio dicendo. Fortasse etiam & Ebrioso curator dari debet, quia ex eadem caussa mens friget, & ad propria negotia agenda minus sufficere potest. *Ripa in l. Is, cui bonis. num.* 24. *ff. de verb. oblig.* Vtrum verò Ebrietas præbeat diuortio caussam, si quis interroget, dicendum, hoc non habere locum in omni casu, sed in eo solum, in quo is, qui frequenter inebriatur, furiosus in ebrietate euaderet, & vxorem percuteret, ita vt periculum esset, ne illa de vita periclitaretur, ita fuisse decisum in Curia Archiepisc. Neapol. testatur *M. Ant. Genuens. cap.* 22. *num.* 12.

Dubitari etiam potest an Ebriosus resignare possit beneficia; nam *Sarn. quæst.* 10. *col.* 1. *regul. de Infirm. resign. adductus per Paris. de Resignat. benefic. libro* 3. *quæst.* 8. *num.* 22. negauit Ebrium resignare posse, quod tamen non admittit Paris. qui de Ebrioso intelligit, cum Sarnus fortasse de Ebrio intellexerit: Ratio enim à Parisio adducta de Ebrio, cessat proculdubio in Ebrioso. videant ergo, quibus id curæ esse debet, an licitè Ebriosus resignare permittatur.

An autem Ebriosus ab officij publici administratione remoueri debeat, dubitatur immeritò, cùm & Clericum, & Doctorem Iurisconsultum, & Medicum, & Militem ab eorum muniis exercendis pro-

49 hiberi, si Ebriosi sint, tradat *Ripa in d. l. General. n.* 73. *& seq.* Quod vero Ebriosus etiam irregularis euadat, tradit *Nic. Plouius de Irregul. num.* 2. licet contra hanc opinionem faciant ea, quæ supra adduxi *num.* 32.

50 De termino denique Ebrietatis potest non leuis esse dubitatio, scilicet, quanto tempore dicatur quis in Ebrietate ita esse, vt in eo procedere debeant ea, que suprà retulimus. & licet notissimum sit, & à
51 Gal. adnotatum. 5. *Aphorism.* 5. Ebrietatem non solui æqualiter in omni homine, tamen etiamsi citius, quàm tertio die soluatur in multis, ab ebrietate sem-
52 per mens languet ac stupet, neque tam citò ad suum
53 pristinum vigorem reuocatur. Ego non minori spatio, quàm trium dierum generaliter solui ebrietatem dixerim, præsertim ad effectum, vt ad integram mentis sanitatẽ rediisse Ebrius dici posset; loquor autem nõ de leui, sed de consummata Ebrietate; sed fortasse rectè Iudicis arbitrio diiudicandum relinqui posset,
54 qaandò in hoc aut illo homine præsumi potuerit, solutam fuisse Ebrietatem, addito Medicorum iudicio; nam vt diximus multi sunt Ebrietatis gradus, cuius magnitudinem ex grauitate symptomatum commen-
55 surare par est, vt ex magnitudine delirij, ex obmutescentia, ex sopore ac stertore, ex spirandi difficultate, ex rectricis facultatis oblæsione, & similibus.

Restat tandem, vt vnum quid, dignum, quod in medium afferatur, annuamus: pręter vinum enim notum est, multa esse, quæ ebrietatem inducunt, quæ re-
56 censet *Schench. Obseru. suar. lib.* 1. *tit. de ebriet.* vbi pleraque etiam habes, quæ ebrietati resistunt, & vini vel perpetuum, vel longum odium inducunt. Sed inter
57 alia populis quibusdam in vsu cereuisia est, de qua *Leuin. Lemn. lib.* 2. *de occult. nat. mir. cap.* 19. tradit, quod non vno eodemque modo inebriat, vt vinum, quia hoc anteriores cerebri partes, cereuisia magis posteriores lædit. Sed hoc problema Aristotelis est, ex quo etiam affertur à *Cœl. Rhodig. lect. antiq. lib.* 16. *cap.* 3. hoc tamen nihil differentiæ ponere debet inter
58 vnam & aliam ebrietatem respectu oblæsionis intellectus, cum in vtraque pariter lædatur, quemadmodum etiam dicendum est de aliis ebrietatibus, à quocunque alio potu vel comestione contractis.

SVMMARIVM.

1 *In somno mens deprauatur.*
2 *Dormiens furioso similis, & absenti æquiparatur.*
3 *Vix viuere dici potest dormiens.*
4 *Dormiens mortuo similis.*
5 *Mortuus peccare non dicitur, sic neque dormiens.*
6 *An dormiens in somno loquens possit contrahere, &c.*
7 *Dormientes vt insani habendi.*
8 *Dormiens neque contrahere, neque sese obligare potest.*
9 *Dormiens voluntate caret.*
10 *Noctambuli qui.*
11 *Noctambulus occidens, vel quocunque modo delinquens, an excusandus.*
12 *Dormiens occidens à pœna excusatur. distingue vt num. seq.*
14 *Quæ concurrere debeant, vt delinquens in somno à pœna excusetur.*
15 *Præcedente insigni animi passione dormiens facilius delinquit circa præmeditata.*
16 *Dormiens etiam ex antecedenti passione delinquens mitius punitur.*
17 *Quod absque voluntate fit, vel nullo modo, vel mitius punibile est.*
18 *Hominum malitia multa.*
19 *Consuetudo surgendi ex lecto probanda in delictis à dormiente commissis.*
20 *Impedimentum non affuisse delinquenti in somno probandum.*
21 *Dormiens, si delinquat, actionem de facili factibilem fuisse probet.*
22 *In somno delinquens, si ratum habeat in vigilia id, quod dormiens patrauit, ordinariæ pœnæ subijcitur.*

De Dormientibus, & Noctambulis.

QVÆSTIO XII.

IN somno quoque mentis occasum, seu potius errorem, ac deprauationem euenire, certo certius est, quia tamen naturalem caussam habet, somnum nimirum, in quo Anima penè omnino quiescit, & ab omnibus suis præcipuis muniis exercendis, vel penitus vacat, vel maxima ex parte, naturalis quædam dementia ea esse dici potest, vnde iure Legumperiti etiam dormientes inter dementes connumerant, eos enim furioso, & absenti æquiparant. *Couarr. in cap. si furiosus, de Homicid. Relect. par.* 3. *§. vnico. num.* 6. *Menoch. de arbitr. lib.* 2. *cas.* 327. *num.* 5. *Caball. in tract. de omni genere homic. num.* 182. ex nostris quoque *Arist.* 5. *de Gener. Anim. cap.* 1. somnum ex sua natura talem esse dicebat, vt animal inter esse & non esse constituat, & viuendi, ac non viuendi esse interliminium docuit, vnde vix viuere dici potest, qui dormit, quod manifestè docuit *Plat.* 7. *de leg.* cum inquit: *Nullus enim dormiens alicuius est pretij, nihilo magis, quam is, qui viuus non est*, quamobrem absolutè mortuo similem faciunt Iurisconsulti. *Menoch. vbi supra.* & idcircò quemadmodum mortuus peccare non dicitur, sic neque dormiens. *Glo. in cap. Testamentum* 6. *di. & D. Thom. apud Menoch. vbi supra.* Similiter etiam dormiens iniuriam facere non dicitur, quemadmodum nec irrationalia bruta. *Dec. in l. & vim. num.* 28. *ff. de Iust. & Iur.* Quia tamen nonnulli sunt, qui in somno mirabilia, & ab aliorum hominum more omnino remota perpetrare solent, de his peculiariter videndum. de iis enim loquitur *Hipp. in lib. de morbo sacro in principo*, dicens: *Quosdam in somno lugentes & vociferantes vidi, quosdam exilientes, & fugientes, ac diripientes, quoad excitarentur.* quinetiam sunt qui dormientes, etiam loquuntur, & de negotiis diurnis sedulo agunt, quinimmo & interrogati interdum ad rem respondent, quod experientia firmat, & notat doctissimus *Petr. Sal. de aff. partic. cap.* 18. dari casus posset, quòd tales in somnis contractui consentirent, sese obligarent, aut delicta propria confitentur, vt euenisse interdum testatur Lucret. lib. 5. de rer. nat. in sequent.

Quippe vbi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.

Et tunc dubitari jure posset, an contractus valeret, & confessio & actus quilibet ab iis factus teneret, & confessio etiam ipsis præiudicaret: & ratio dubitandi est, quia constat in illis adhuc mentem vigilare, & ratiocinatricem partem sua munia obire, quod ab effectu probatur. tamen, licet hoc vtcunque veritatem habeat, dormientes vt vere insani habendi sunt. *Damoh. in Enchir. rer. crim. c.* 84. *n.* 10. vnde neque contrahere, neque sese obligare, neque consentire, neque quoduis negotium gerere possunt, quinimo ex his etiam deduci potest, confessionem in somnis factam illis nullo modo nocere posse, neque etiam ad indicium capessendum. ratio est, quod licet in somnis ob spirituum tenuitatem, ac puritatem, & excedentem calorem

lorem homo ea facere, ac dicere videatur, quæ ex 9 tra somnum faceret, & diceret, & ratio videatur sui juris esse, tamen verè sopita est, & dormiens voluntate caret, ita vt neque loquatur, neque faciat quod Mens, & Voluntas facere, ac dicere dictaret, sed prout Phantasia varias rerum imagines rationi offerens ex iis etiam ea, quæ neque sunt, neque vllo modo fuere, dormientem interdum effutire cogit.

Non modo verò sunt ex dormientibus, qui loquantur, & ad rem respondeant, sed qui è lecto interdum exurgant, domestica negotia gerant, fores aperiant, indumentis consuetis sese muniant, arma quoque capessant, & obuios quosque, quos vel inimicos imaginantur, vel cum quibus rixari se putant, offendant, & alia etiam patrare soleant, quæ longum esset enarrare; quorum historias qui perlegere cupiunt, adeant *Schench. in Obseru. lib. 1. tit. de Noctambulis.* & Iurisconsulti habent historiam cujusdam Pisani apud *Bart. in l. vt vim. ff. de Iust. & Iur. num.* 5. & alios casus apud *Damohud. vbi supra num.* 12. quæ quanam ratione fieri possint, si scire quis desiderat, videat *Andr. Laur. lib. 4. Anatom. quæst.* 12. cujus verba recitat *Martinus Delrius libro 1. Disquisit. Magic. quæst.* 3. vbi & ipse plura habet, alia permulta videre licet apud *Leuin. Lemn. de Occult. Natur. mirac. lib. 2. cap. 5. & Tadd. Florentinus in Isag. Ioannitij cap.* 10. refert, se fuisse noctambulum, & aliquando cecidisse ex loco alto dormientem.

10 Hos Medici, ex eo quod nocte ambulent, Noctambulos vocamus, de quibus peculiaris quæstio 11 esse potest: nam proponitur communiter à Doctoribus dubium, an scilicet aliquis ex his hominem occidens, vel quoduis aliud delictum committens puniendus sit, vel potius excusandus; an item irregularis euadat, si quid patrauerit irregularitatē inducens.

Nonnulli Doctores, inter quos specialiter vide *Couarr. loco nuper allegato, & Barbos. de off. & pot.* 12 *Episc. alleg.* 18. *num.* 13. *par.* 2. absolutè dicunt, dormientem, si quem occiderit, à pœna homicidij excusari; & ex eo delicto irregularitatem non incurrere, quibus assentitur *Farinac. Fragm. crim. par.* 2. *littera I. num.* 419. Prudenter tamen tam supradicti Doctores, quàm *Menoch. de Arbitr. Ind. lib. 2. cas.* 327. *& Carr. in pract. crim. §. circa num.* 25. *& adducti ibi* 13 *per eum. & Caball. de omni gen. hom. num.* 182. *& seqq.* distinxisse mihi videntur, cum etiam casum dari posse volunt, in quo quis dormiens aliquem occidens, vel aliud simile delictum committens, & puniendus sit, & irregularis ex ea caussa euadat, quod proculdubio tunc habebit locum, cum 14 hæc omnia simul concurrent. Primò quod talis occidens assuetus fuerit, ac sciuerit, se in somnis surgere, & arma capessere, & obuios petere, & vulnerare. *Menoch. vbi supra num.* 4. Secundo, quod præcesserit vehemens animi passio, ex qua potuerit faciliùs hoc euenire, vt surgeret, & cætera, vt si rixatus fuisset, & ira vehementi commotus, præcipuè contra occisum; vel si amore detentus alicujus fœminæ, vel puellæ fuerit, ac illo quidem vehementissimo, ex quo non modo ejus potiundi desiderio mirum in modum flagrauerit, sed etiam summo studio, ac cogitatione frequentissima modum quæsierit, quo illa potiatur. Si ergo tunc in eadem domo casu quodam commoraretur tam inimicus, quàm fœmina, aut puella his jam firmis imaginationibus, & phantasmatibus irritatus, faciliùs potuit & inimicum occidere, & puellam constuprare, etiam dum adhuc somno detineretur, cum hæc faciliùs euenient præcedente insigni animi passione; vt testatur *Petrus Salius vbi supra.*

Tertiò, quòd non obstante præcedente rixa, vel 15 odio, seu desiderio, & amore puellæ, tamen hic sibi non cauerit, sed prudens, ac sciens in eadem domo, saut in eodem cubiculo dormierit, vbi vel inimicus, vel puella commorabatur, neque ob hanc commoditatem arma absconderit, seu alio quocunque modo se custodierit, cum tamen posset, ne in tale delictum laberetur, ita Doctores omnes supra citati *in locis præallegatis.*

His ergo simul concurrentibus ob præcedentem voluntatem, & animi deliberationem, si dormiens quem occidat, aut quid aliud faciat de Iure punibile, aut irregularitatem inducens, & puniri poterit, & irregularis fiet; licet mitiùs in tali casu agi debeat ob 16 rationis defectum, quæ vt supra dixi, in somnis non est sui juris, vt patet; nam præsupponi debet, quòd etiam stante summo desiderio occidendi inimicum, vel puellâ potiundi, tamen potuerit ille, ratione sui juris existente, desiderium illud coercere, & sese à tantò delicto patrando abstinere; sed quia voluntas non erat libera, idcircò citra illam operatur dormiens. *Damohud. in Enchirid. rerum crim. c. 59. nu.* 5. *Caball. in tract. de omni genere homicid. nu.* 183. & non intelligit quid agat, vt ex nostris tradit *Nancel. in Analog. Micr. ad Macr. lib. 3. c. 8.* quod vero absque 17 voluntate fit, vel nullo modo punibile, vel mitius pu- 18 nibile est. Sed quia malitia hominum multa est, & ex hoc posset quis dormientem se fingere, & inimicum occidere, vel aliud quid simile patrare, videndum est, quænam teneretur probare is, qui diceret, se dormientem deliquisse, vt à culpa simul, & pœna excusaretur. Primò ergo probare debet concluden- 19 ter consuetudinem surgendi è lecto, & ambulandi per cubiculum, & similia his gerendi, quæ delinquentem gessisse constat; neque enim verisimile est, hoc in non assueto tam de facili potuisse accidere; nam & ij ipsi, qui assueti sunt, non subito, sed paulatim assuescunt, neque potuisset inassuetus tam sedulo arma capere, inimicum petere, & hujusmodi. Secundò probare debet, nullum se potuisse habere 20 impedimentum in accedendo ad lectum, vel cubiculum occisi, vel puellæ constupratæ; si enim constaret, aliquid impedimentum interesse potuisse, vt si portas aperire debuisset, quæ tamen cum difficultate paterent, aut si facile euentu fuisset, illum pedem in obuia obstacula offendere, tunc non sufficienter ex mea sententia probaret, se dormientem deliquisse: nam *Gal. 2. de mot. muscul. cap. 4. class.* 1. cum narraret, sese dormientem per stadium ambulasse, saxum se offendisse dicebat, ex quo excitatus est, vnde, inquit ille, id in causa est, quòd tales, qui dormientes ambulant, vel surgentes aliquid agunt, non possunt longo tempore progredi, quia minime possibile est, viam illos nancisci ita planam, vt sine vllis offendiculis existat; sic etiam neq; quicquam gerere dormientes possibile est, quod multū temporis spatiū requirat, aut multos actus, quia impossibile est, eos inter agendum aliquid non offendere, quod illos à somno possit excitare.

Et ob eandem etiam caussam probare teneretur hic, si arma ceperit, se habuisse arma prompta, aut in muro vicino appensa, neque multo studio indiguisse ad illa capessenda, quia si multo labore, ac industria vti oportuisset, facile erat inter laborandum, vt à somno excuteretur, neque omnia fortasse arma ob id ipsum in vsum trahere potuisse credendum est, sed tantummodo simplicia, & quæ facili

negotio tractantur, aliter enim si non tam de facili tractari potuissent, vt si esset armorum genus, quod sclopetum, seu arcobusium vocant, quæ nonnisi summo studio tractari possunt, suspicionem peccati 21 augebit, ac in summa quamcumque actionem dor- 22 miens fecerit, de facili factibilem fuisse probare delinquens debet. Quod verò in somno delinquens ordinariæ pœnæ subjiciatur, quandocunque ratum habuit in vigilia id, quod in somno fecerit, docet *Menoch. & DD. ab eo citati, vbi supra num.* 8.

SVMMARIVM.

1 *Soporiferi affectus rationem turbant.*
2 *Insania fit in soporiferis affectibus.*
3 *Imaginationem non errare in affectibus soporiferis.*
4 *In soporiferis affectibus, vt in cæteris dementiis procedendum.*
5 *Soporifero affectu detentus si actum facit prudentem, non tenet ille actus.*
6 *Actus in affectibus soporiferis celebrati non tenent, distingue vt num. seq.*
8 *Principium morbi quid.*
9 *Morbi augmentum quid.*
10 *Comatosi in duplici differentia.*
11 *Comatosi si actum prudentem faciant, irritus esse non debet.*
12 *Qui in febribus insaniunt, cum morti proximi fiunt, menti restituuntur.*
13 *Lethargus quid.*
14 *Caros quid.*
15 *Coma quid.*

De Lethargicis, Comatosis, Caroticis, omnisque generis Somniculosis.

QVÆSTIO XIII.

PRoximæ ab insania, quam naturalem esse diximus, quòd à somno caussa nimirum naturali dependeret, aliæ sunt, quæ inter minimè naturales adnumerandæ, quod ab innaturali somno originem ducant. Hæ, licet vnius ejusdemque speciei penè sint, quòd in symptomatibus, & modo vniuersali affligendi conueniant, non nihil tamen inter se in particulari euariant, variantibus etiam affectibus, ex quibus illæ dependentiam habent: in hoc tamen coincidunt, quòd omnes non rationem tantùm deuastant, sed quamcunque etiam humani Intellectus facultatem, ac virtutem, vt existimatiuam, & me- 1 moriam. Fiunt hujusmodi insaniæ in his affectibus, 2 scilicet Lethargo, Caro, & Comate, in quibus omnibus ægri profundissimo somno detinentur, ita vt vix vllo modo excitari possint, & excitati illicò, ac sine mora in eundem somnum relabuntur, pereunte omninò in ipsis Ratione, ac Memoria, & salua tantùm fortasse Imaginatione; quam tamen nescio vn- 3 de habeant Medici in his aberrare; quis enim eorum est, qui sciat, quænam imaginetur is, qui profundo somno detinetur, si neque ab illo excitatus vllam memoriam præteritorum conseruat? At, inquies, Medici per conjecturas id assequi possunt, & ex discursu rationabili. Ego verò & ex conjecturis, & ex rationibus contrarium venari possum, sed quoniam ea res nullius momenti pro nunc mihi videtur, dictis eorum libens acquiescam.

4 In his igitur omnibus insaniis hisce morbis superuenientibus, cuncta veluti in cæteris dementiis ac insaniis procedere debent, habendique sic affecti tanquam mortui; si modò addamus, regulam illam, quòd actus, quem quilibet sanæ mentis faceret, etiam in demente teneat, in his casibus locum non habeat; vnde quotiescunque Medici, qui de specie 5 infirmitatis deponere debent, ex qua quis laborauerit, vel ex qua tandem obierit, affirment eam fuisse ex harum genere, quas commemorauimus, Lethargum scilicet, vel Carum, vel Coma, actus om- 6 nes, qui in tali ægritudine gesti præsumerentur irriti, ac nulli absque dubio judicandi, quod non solum procedere debet in ipso ægritudinis vigore, in quo jam ægri profundissimo somno obligati, ac in eo veluti sepulti jacentes, omni procul dubio quocunque sensu orbati sunt, sed etiam in ægritudinis principio, & augmento; ex tunc enim Ratio, & Memoria in hujusmodi ægrotantibus vacillant, ita vt ad nihil prudenter peragendum sufficere possint.

De principio tamen posset haberi aliqua suspicio, cùm licet ratio tunc deprauari incipiat, modica ea deprauatio est. Quamobrem Medici, qui curæ præsunt, specialiter de Rationis sanitate deponant necesse est, & de tempore ægritudinis, in quo actus celebratus est: fortasse enim talem actum in princi- 7 pio gerere posset infirmus, qui cum prudentia gestus videretur, & præsumi tunc posset, Rationem vel parum quid, vel nihil omnino detrimenti persensisse. Principium autem, & augmentum morbi notum Medicis est; nam principium dicitur primus 8 morbi insultus, totumque illud tempus, in quo accidentia morbi debilia sunt, augmentum præcedens; vt in his morbis leuis in somnum proclinitas, Rationis diminutio, sensuumque hebetudo: augmentum verò quando hæc symptomata augeri inci- 9 piunt, & jam ægri profundiùs dormiunt, magisque difficulter excitantur, à Ratione manifestè aberrant, & sensibus omnino deficiunt, licet interdum excitentur, & loquantur. Medicis verò aliter quoque principium, & augmentum morbi dicitur juxta concoctionem humorum, sed ad rem nostram hæc minus faciunt.

Cæterum de Comatosis peculiaris consideratio 10 est, cum in duplici differentia constituantur, vnde quidam vigiles appellantur, & morbus ipse Coma vigil; & alij somnolenti, morbus autem Coma somnolentum, vel Coma simpliciter nominatur. Priores in priori morbo constituti habent solummodo propensionem quamdam ad somnum, ac facile dormiunt, sed facile etiam excitantur, ac parumper euigilant, & in summa inter somnum & vigiliam constituti videntur, quod ob humorum heterogeneam naturam morbum inducentium euenit; in his verò procul omni dubio ratio minus læsa apparet; tamen quamdiu in eo symptomate persistunt, non minus ac dormientes judicandi; sed in his illud locum habere potest, quòd si quem actum gererent, quem quilibet sanæ mentis faceret, irritus esse non debe- 11 ret; & ratio est, quia interdum Natura valida vi, ac impetu quodam excitato, turbidis vaporibus à Rationis sede deturbatis, sanitati mentem restituit, vel saltem interualla dilucida concedit.

Immò videmus plerosque ex iis, qui in febribus 12 insaniunt, cum morti proximi sunt, ad mentem parumper redire. *Valles. in 3. de morb. vulg. sect. 3. Ægr.* 14. nam facultate retentrice jam emortua, ex morbosa materia à capite ad cor præcipitatur, ex qua cor ipsum sensim suffocatur, & tunc æger moritur,

tur, vel ob extremum naturæ conatum id euenit, vt eidem Vallesio placet. Quòd si id constet, nempè infirmum lethargicum, aut comatosum ante mortem prudentes quosdam actus fecisse, quales sani homines faciunt, locum quidem haberet hic conjectura pro validitate eorum actuum.

Vt autem vberius Iurisconsultis satisfiat, qui Medicorum depositiones, si quando casus contingat, facilius assequi possint, quid quisque ex iis morbis sit, quos commemorauimus, breuiter exponamus. quod etiam rudioribus Medicinæ studiosis, si qui in hunc librum inciderint, non parum proderit, cum morbi hujusmodi adeo similes inter se existant, vt vnum ab alio distinguere etiam iis, qui in arte nonnihil consummati sunt, difficile judicetur.

13 Lethargus igitur, qui etiam Veternus aliquando nominatur, est inexpugnabilis dormiendi necessitas 14 cum febre continua, & lenta. Caros verò, alias torpor, siue marcor dictus, est somnus profundus, & ægrè amouibilis, vel absque febre, vel subsequens ad ipsam febrem, quæ est differentia inter hunc & illum morbum; præterquam quod Lethargici interdum excitantur, Carotici nunquam, sed veluti mortui jacent; saluam tamen habent respirationem, ex qua ab Apoplecticis distinguuntur; vltra id, quod Apoplexia illicò prehendit, Caros autem sensim. 15 Coma denique, Cataphora quoque dicta, & sopor, & Cathoche, & Arabibus Subet, est proccliuitas in somnum, ob quam ægri semper dormire desiderant; sese tamen ipsi interdum excitant, ac sepè expergiscuntur, somnusque non continuus est, sed breuis, & interruptus, nam sepè de loco ad locum mouentur, tanquam ij, qui dormire conantur, non tamen quietem in somno inueniunt, nam habent hi procliuitatem ad somnum, tamen dormire non possunt, hoc Coma vigil, & Acrypnocoma vocatur; si verò profundè dormiant, & ægrè excitentur, somnolentum Coma appellatur, & differt à Caro in caussa, quia Carus à frigido, Coma magis ab humido dependet: qui tamen horum nominum, ac morborum differentias exquisite explicatas habere desiderat, practicos adeat omnes lib. 1. & præcipuè *Forest. lib. 10. Obser. 24. in Scholiis.*

SVMMARIVM.

1 *In Apoplexia fit sensuum omnium ruina & occasus.*
2 *Apoplexia gutta dicta.*
3 *In Apoplectico omnia locum habent, quæ in furente, absente, aut mortuo.*
4 *Recenter ab Apoplexaia excitatus, an agere possit, vt homo sanæ mentis. dic vt num. 6.*
5 *Apoplectici infantuatur, & memoria deficiunt.*
6 *Apoplexia duplex.*
7 *Differentia inter vnam & aliam Apoplexiam.*
8 *Apoplexia leui detenti non tam subito ad mentis vigorem redeunt.*
9 *In forti Apoplexia homines, vt plurimum moriuntur.*
10 *Actus facti non multò post Apoplexiæ insultum suspecti esse debent.*
11 *Apoplexia facit conjecturam fatuitatis.*
12 *Actus ab Apoplecticis extra accessionem facti Iudicis arbitrium requirunt, an validi esse debeant.*
13 *Apoplecticus neque promoueri, neque promotus ministrare potest.*
14 *Epilepticus à Lunatico quomodo differat.*
15 *Epilepsia pluribus nominibus appellata.*
16 *Epilepsia quid.*
17 *Epileptici in accessione positi mortuis, & absentibus æquiparandi.*
18 *Epileptici extra accessionem, quos actus gerere possint.*
19 *Magni viri, ac summi ingenij Epilepsia tentati.*
20 *Leuiuscula Epilepsia vertigini finitima.*
21 *In leui Epilepsia mens nihil patitur.*
22 *Epilepticus eligi non potest.*
23 *Epilepticus non potest obtinere beneficia ordinem requirentia.*
24 *Epilepticus ordinari non potest.*
25 *In forti Epilepsia locum habent supradicta, non in leui.*
26 *Lunatici vnde dicti.*
27 *Lunatici nomen, quibus aptet[illegible].*
28 *Lunaticus, quomodo accipiatur in l. Bouem. §. aliquando. ff. de Ædil. edict.*
29 *Lunatici ab Alciato male appellati Energumeni.*
30 *Enurgumeni qui.*
21 *Lunatici tanquam stolidi habendi.*
32 *Lunatici curatorem recipere debent.*
33 *Lunatici quomodo ad testamenti confectionem admittentur.*
34 *Actus prudentes facti à Lunaticis tenent.*

De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis, & hujusmodi.

QVÆSTIO XIV.

IN Apoplexia fieri repentinam sensuum omnium 1 ruinam & occasum, Medicis notum est, qui & Apoplecticos interdum tanquam mortuos jacere sciunt, ita vt à vere extinctis vix, ac ne vix quidem secerni possint; nam neque ex pulsu, neque ex respiratione, neque ab alio quouis signo viuere ipsos apparet: cum enim omnis motus, qui in viuenti animali celebratur, mediantibus spiritibus fiat, qui per neruos à Cerebro animalium spirituum fonte ad partes transmittuntur, & in hoc morbo ipsi nerui, eorumque ductuum principia obstruantur, ita vt spiritibus transitum interdicant, necesse est illico animal corruere, ac veluti mortuum jacere, resolutis omnibus neruis, qui ipsum animal sustinebant: cum motus autem deperditione omnes Intellectus facultates occidere par est, nam & hæ non nisi iisdem spiritibus mediantibus celebrantur. Hunc mor- 2 bum barbarj quidam Medici guttam vocant, & nostra etiam vernacula lingua vocamus *la goccia*. De quo vnum tantummodo est, quod dubitationis ansam præbere possit, quantum ad rem nostram pertinet, in cæteris enim clarissimum est, omnia in Apo- 3 plectico locum habere dum in accessione est, quæ procederent in homine furente, aut potius absente, immò etiam, & mortuo. Dubium autem de eo est, qui recenter ab Apoplexia resurgit, an scilicet possit 4 ea omnia agere, quæ cæteri sanæ mentis homines agere permittuntur: manifestum namque experientia est, plurimum Apoplecticos infatuari, extra 5 mentem ire, memoria deficere etiam cum ab Apoplexiæ accessione in vitam restituuntur; neque controuertendum est, ipsos non tam citò ad priorem mentis vigorem redire, sed extra se positos saltem per aliquod rationabile temporis spatium permanere.

In hoc dubio dicendum, Apoplexiam duplicem 6 esse; alia enim leuis est, alia fortis; vna vero ab alia

ſecernitur ex ſymptomatum concomitantium forti-7 tudine, & leuitate, vt ex ſtertore, ex læſione reſpirationis, ab abſciſſione pulſus, ex acceſſionis duratione, & ſimilibus, vt percurrit Foreſt. *lib.* 10. *Obſer.* 74. In leui ergo Apoplexia homines facilè, ſi ſanentur, ad ſanam mentem redeunt, licet non tam ſubito, vt 8 priſtinum omninò vigorem mentis ſtatim ac reſurgunt, acquirant, ex quo videant Iuriſconſulti, an actus aliqui ſaltem, ſi non omnes, tunc temporis, hoc eſt, ante tertiam diem celebrati, ſuſpecti aliquo modo eſſe poſſint; quia & idem Foreſt, *vbi ſupra Obſer.* 77. *in Scholiis* teſtatur in pleriſque talem apparere ſtupiditatem, vt attoniti videantur. At in forti Apoplexia 9 homines quidem vt plurimum ſuccumbere conſtat experientia, Hippocratis Auctoritate canonizata, *lib.* 2. *Aphor.* 42. ſi aliquandò tamen forte fortuna ſanentur, conſtat illos etiam ad aliquod longiuſculum tempus, & aliquando per totam vitam fatuos euadere. Igitur ſi ex Medicorum teſtimonio probetur, quem Apoplexia forti, aut etiam mediocri detentum fuiſſe, illumque non multo poſt acceſſionem teſtamentum condidiſſe, vel quiduis aliud egiſſe, actus tunc 10 facti ſuſpecti ex mea ſententia eſſe deberent ob rationem prædictam niſi contrarium euidenter conſtaret.

Quin etiam ad fatuitatem, ac ſtoliditatem alicu-11 jus probandam, maximam, & vrgentiſſimam præſumptionem faceret, ſi conſtaret illum aliquando Apoplexia detentum fuiſſe, præſertim ſi illa ex Medicorum judicio non omninò leuis extiterit.

An verò actus ab hujuſmodi ægrotantibus facti, legitimè geſti fuerint nec ne, reſpectu ipſius ægro-12 tantis, & mentis ipſius ſanitatis, fortaſſe Iudicis arbitrium requireret; nam multa eſt horum morborum varietas, & prædictæ leuitatis & fortitudinis hujus morbi infiniti penè gradus eſſe poſſunt, juxta quos hominem citius, aut tardius mentis vigorem recuperare contingit; ac ſubindè Iudicem in decidendo modo in vnam, modo in aliam partem pro particularium caſuum differentia inclinare neceſſe eſt; ſed in his Medicorum Iudicium adhibendum, nullus ambigere debet.

Quoniam verò Iuriſconſulti Canoniſtæ volunt, 13 quod Apoplecticus neque promoueri poſſit, neque promotus miniſtrare. Majolus *de Irregul. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 2. proculdubio juxta præmiſſa diſtinguendum eſt, quòd hoc procedat in Apoplexia forti, non leuiori; quod duplici ex cauſſa veritatem habere exiſtimo: Primò ob cauſſam jam commemoratam, ſuccedentis nimirum fatuitatis, & dementiæ ab Apoplexia forti; alia ob id, quod fortis in Paralyſin, ſeu membrorum reſolutionem ſemper omninò deſinit, vtraque verò harum cauſarum per ſe ſufficiens eſt & promotionem, & adminiſtrationem impedire, vt hoc titulo non ſemel patet, quantò magis ergò ſimul junctæ operari debent?

Iam verò de Epilepticis loquamur, ac videamus 14 primò, quid interſit inter Epilepticum, & Lunaticum, ante tamen ſciendum, quid ſit Epilepſia, quæ quam plurimis nominibus inſigniri ſolet; ſunt enim qui vocent ſacrum morbum, alij qui vocent Herculeum, vt inter Iuriſconſultos Rota *in Bonon. prof. Vener.* 9. *Decembris* 1611. *coram Vbaldo*, (licet nonnulli apud Aretæum *lib.* 2. *Acutorum*, *cap.* 14. Herculeum morbum vocauerint elephantiaſim) alij infantilem, ſeu puerilem, & Barbari Matrem puerorum, (licet Cardan. *Comm.* 2. *Aph.* 45. hæc poſteriora nomina non Epilepſiæ, ſed conuulſioni conuenire contendat) vocatur etiam Lunaticus. Celſus vocat morbum majorem *lib.* 1. *cap.* 23. appellatur 15 quoque communiter Caducus, alias etiam Comitialis, & ab aliquibus quaſi per Antonomaſiam morbus Sonticus, vt à Plin. *lib.* 36. *hiſtor nat. cap.* 19. Immò & ex eadem cauſſa morbus magnus dicitur, ita enim intelligunt illum Hipp. locum *in* 6. *Epid. ſect.* 6. *text.* 7. Galen. & Valleſ. Quartana loborantes magno morbo non capiuntur. Neotericus quidam, nempè Honorat. Bouche vocauit morbum ſceleſtum ex proprio marte, non tamen omninò ab re. Alia etiam nomina ſortitur ab Arabibus, ac Latinobarbaris Medicis, quorum meminiſſe ſuperuacaneum omnino eſt. Volunt autem omnes, Epilepſiam 16 eſſe totius corporis conuulſionem cum mentis, & ſenſuum ablatione, de qua re vide Galen. 3. *de loco aff. cap.* 7. *claſſ.* 4. & inter Iuriſconſultos Rot. ex ipſo Galeno, apud Farinac. *deciſion.* 236. *num.* 6. *par.* *a. Tom.* 1. hoc enim morbo apprehenſi illicò concidunt, & ſi magnus morbus ſit, ſimiles Apoplecticis fiunt, ac nullus penè motus in illis apparet, vt docebat Cel. Aur. *Chron. lib.* 1. *cap.* 4. diſtinguitur tamen ab Apoplexia, quia hæc in paralyſim deſinit, Epilepſia verò nequaquam. Si autem non tam fortis morbus ſit, tunc ægri diſtorquentur, vel in vniuerſo corpore ſimul, ac modo in vna, modo in alia parte, interimque & voce, & auditu, & omnibus ſenſibus priuantur, ratione quoque, & memoria deſtituuntur, ita vt ad nihil omnino ſufficiant, non ſecus ac prædicti, mortuis & abſentibus æquiparandi, cum adhuc in acceſſione ſunt, etiamſi moueri, etiamſi aliquid comprehendere videantur.

At cum Epileptici extra acceſſionem ſunt, de il-18 lis non minus, quàm de Apoplecticis diſtinguendum eſt; nam vel leui Epilepſia tentantur, ac raro paroxyſmo corripiuntur, vt ſemel aut bis plurium annorum ſpatio, ſicuti conſtat ſummi ingenij viros eum morbum perpeſſos, ſed leuem, vt Herculem, 19 Cæſarem Auguſtum, & alios, de quibus vide Rauiſ. *in officina part.* 1. & Vinc. Alſarium *lib:* 6. *de morb. cap. lect.* 31. qui & ejus problematis cauſſam enodat; vel Epilepſia eſt fortis, & frequenter prehendit, vt ſingulis menſibus in interluniis, vel in temporum, ac tempeſtatum mutationibus, vt apud Solſtitia, & Æquinoctia Ex quibus aduerte, quod non ſunt ſemper vera ea, quæ Rota dicit *in Bononien. profeſſ. infra citata*, quòd nimirum Epileptici non præſentiant paroxyſmum, & quòd non recordentur, quòd ſemper frequentiſſime cadant, & quòd incurabiles exiſtant; hæc enim de graui morbo caduco veritatem habent, non de leuiori; vnde non poterat dici in eo caſu, fratrem illum non pati caducum morbum, ſed eum non fuiſſe talem, qui impediret professionem. Dicamus ergò, quòd cùm in leuiuſcula Epilepſia, quam vertigini finitimam facit Fernel. *Pathol. lib.* 5. *cap.* 3. vix ratio, & Intellectus quicquam detrimenti patiantur, nihil omninò eorum, quæ in forti procedunt locum habere debent. Vt quod tradidit Hoſtienſ. *in Summ. lib.* 1. *de poſtul. prælat. num.* 3. Bertachin. *in Epiſc. lib.* 2. *cap.* 45. nimirum, non poſſe Epilepticum eligi, neque poſtulari in Epiſcopum, neque quod tradiderunt alij, hoc eſt, non poſſe Epilepticum obtinere beneficia ordinem requirentia. Garz. *de Benefic. par.* 7. *cap.* 12. *num.* 20. quia neque ordinari poſſit, & ad ſacra promoueri. *C. Nuper. cauſ.* 7. *quæſt.* 2. *Gloſ. in cap.* 1. *cauſ.* 7. *q.* 1. immò quod neque promotus poſſit adminiſtrare. Pariſ. *de Reſignat. benefic. lib.* 5. *quæſt.* 6. *num.* 105. Neque quòd Religionem profiteri poſſit. Vnde

de Rota *in Bonon. professionis Vener. 9. Decemb.* 1611. *coram Vbaldo*, annulandam voluit fratris illius professionem, quia morbus caducus, quo laborabat, leuis erat, vel non erat morbus cadúcus, hæc ergo, 25 inquam, in fortiori Epilepsia locum habere intelligendum, in qua & rationis diminutio, & morbi turpitudo, & alia possunt his, quæ supra commemorauimus, locum dare, & propriè procedere credendum in his, qui Lunatici dicuntur: hi namque licet eodem morbo laborent, quo detinentur Epileptici, & iidem specie existant, tamen ab illis differunt in accessionum frequentia, & grauitate, quia quotiescunque Luna cum Sole coit, vel in eius oppositione existit, paroxysmo prehenduntur, & ex hoc Lunatici dicti sunt. alii tamen volunt dici Lunati-26 cos, ex eo, quod qui Interlunio nascuntur, huic morbo sint obnoxij, vt ex Aræteo, & Sereno refert Mercurialis, & recitat vtramque opinionem Holler. *lib.* 1. *de morb. Inter. cap.* 15. alios autem sensus & opiniones circa hic nominis affert Valles. *in lib. de sacr. philosoph. cap.* 71. prior tamen opinio magis sensui correspondet, de qua etiam idem Mercurial. *lib.* 1. *sua Pract. cap.* 26. & Forest. *lib.* 10. *Obseru.* 53. sed ex Iurisconsultis Ioannes Caluinus *in Lex. Iurid. in verb. Lunaticus*, non solùm aptari vult hoc nomen 27 comitiali morbo laborantibus, sed cæteris omnibus, qui secundùm Lunæ motum ægrotant, & quotundam morborum insultibus corripiuntur, aut eo tempore insaniunt; & fortasse hoc non ab re est, sed in communi modo loquendi, ac propriissimè Lunaticos non alios, quàm commemoratos suprà, appellamus, & hoc pacto accepisse illud nominis existimauerim Iurisconsultum *in l. Bouem. ff. de Æ-* 28 *dil. edict.* §. *aliquando.* ab ipso etiam Caluino adducta, cum dicit, non expedire Domino seruum habere Lunaticum ex hoc, quia singulis mensibus in morbum relabitur, ita vt nullius penè vsus sit, immo potius maximi incommodi. Malè vero Lunaticos appellari Energumenos dixerim, quod tamen voluit 29 Alciat. *Parerg. lib.* 8. *cap.* 23. Energumeni enim sunt, 30 qui à malo spiritu vexantur; at licet interdum Dæmoniaci fiant Lunatici, cuius rei exemplum habemus in sacris, *Matth. cap.* 17. *vers.* 16. tamen non semper Lunatici sunt Dæmoniaci; verùm pro Alciato faceret Constantini Africani auctoritas *Pract. lib.* 9. qui Lunaticum, & Dæmoniacum similes facit; re vera tamen inter se maximè differunt, vt videbimus.

Cæterum Lunatici tanquam Stolidi & Amentes habendi, cum tales in rei veritate existant; quamobrem non solum in fauorabilibus, sed etiam in præ-32 iudicialibus, vt fatui & amentes tractandi. Curatorem etiam ipsos recipere necesse est, neque quid præstare sinendi, quod ipsis præiudicare possit absque curatore, vt de minoribus, & similibus decidunt Iurisconsulti. ad illud vnum fortasse admitti 33 posse eos dixerim, (nisi summa detinerentur stoliditate, quam etiam in his quosdam gradus recipere non inficior) hoc est, ad testamenti confectionem; & hoc ipsum cum cautela, nam & oporteret eos longè à paroxysmo abesse, cum testantur, & non habere paroxysmos fortissimos, & ad mentem qualemcunque cito à paroxismo subleuatos redire.

An autem actus prudenter facti ab his validi censendi sint ex hoc, quod præsumi possit eos habuisse 34 tunc dilucida interualla, affirmatiuè responderem, quia maxime in his ea interualla apparere possunt, licet de raro ob paroxysmorum frequentiam appareãt. *Zacc. qu. Med. leg.*

SVMMARIVM.

1 *Animalia omnia à fulmine icta semper intereunt, præter hominem.*
2 *A fulmine icti sensu, & motu, vt Apoplectici, priuantur.*
3 *Apoplectici, vnde sic nominati.*
4 *A fulmine icti, vel per aliquod tempus, vel per totam vitam infatuantur.*
5 *A fulmine icti, vt Apoplectici habendi dum in accessione persistunt. extra accessionem, dic vt num. seq.*
7 *Actus prudens ab ictis à fulmine factus tenet.*
8 *Fatuitas caussata in ictis à fulmine non habet accessiones, vel exacerbationes.*
9 *Congelati motu, & sensu priuantur.*
10 *Cathoches idem quod Catalepsis.*
11 *In consummata Catalepsi ægri omni sensu, & intelligentia priuantur.*
12 *In quo dementium genere collocandi sint Cataleptici. vide num. seq.*

De Ictis à fulmine, Attonitis, Congelatis, & Catalepticis.

QVÆSTIO XV.

QVamquam, vt Plinius *lib.* 2. *de hist. nat. cap.* 54. 1 & Card. *lib.* 2. *de subtil.* testatum reliquit, cætera animalia fulmine tacta illico moriuntur, vnus tamen homo non semper eius vi extinguitur; sed licet non moriatur, cum à fulmine tamen percutitur, illico veluti Apoplecticus cadit, sensu ac mo- 2 tu destitutus, vt patet in historiis relatis per Ant. Beniuen. *de Abdit. cap.* 23. & declarat quotidiana 3 experientia. Immo ipsi Apoplectici sic nominati, quod veluti fulmine percussi videantur, Montano teste apud Forest. *lib.* 10. *Obseruat.* 69. *in Schol.* vnde satis apte Roderic. Castren. *de Metheor. Microc. lib.* 4. *cap.* 8. comparabat hominem apoplexia correptum cum homine à fulmine icto, seu potius Fulmen Macrocosmi in Microcosmo non aliud esse, quàm huius morbi insultum insinuauit.

Homo ergo à fulmine percussus, si non intereat, 4 tamen vel ad aliquod tempus, vel per totam vitam infatuatur, atque amens redditur. Alex. *lib.* 2. *problem.* 88. & hinc omnem intelligentiam, ac veram rerum cognitionem amittit; in cuius rei testimonium venire possunt plures casus à Schenchio relati *libro primo Obseruat. tit. de Apoplexia.* inter quos etiam connumerare possem mei Auunculi infortunium, qui à fulmine percussus, vt mihi narrabat, in itinere, tribus diebus absque sensu, & motu fuit, totusque riguit; mox ad calorem reuersus, veluti stolidus nonnullis hebdomadis permansit, donec remediis adiutus, & Natura cooperante ad integram rerum intelligentiam, ac sibi connaturalem prudentiam, qua mirum in modum pollebat, reuersus est. Epidermis autem tota à corpore separata illi est, non minùs quàm in serpentibus vere nouo eueniat.

Tales ergo, quousque sensu motuque priuantur, vt 5 Apoplectici habendi, de quibus suo loco vide, resipi- 6 scentes autem, si integram consequantur mentis sanitatem, tanquam sani habendi; sin minus, inter fatuos

connumerandi, propriè enim fatuis similes apparent, absumptis cerebri spiritus ex ignis cœlestis vi, & ipso cerebro exinde refrigerato. In quo vero fatuitatis gradu reponendi sint, hoc ego Iudicis arbitrio relinquerem, cùm multi esse possint huiusmodi fatuitatis gradus. Actus autem prudentes ab his facti signum præbere possent recuperatæ sanitatis, idcirco notandum, quòd hæc fatuitas non habet quidem accessiones, sed si quando deficere incipiat, omnino deniquè absumitur. Durat enim ad aliquod tempus interdum, quia vt dixi, vapor igneus ille fulminis absumit maximam spirituum copiam in cerebro permanentium, qui tamen possunt temporis spatio reparari, atque hoc pacto mens ad suum pristinum vigorem sensim redire.

Congelati porro qui & Cataleptici, & Siderati dicuntur, sensu etiam ipsi, motuque destituuntur, & rationalem animæ partem non modo læsam, sed pene obliteratam habent, insimulque etiam memoriam: quamquam Gal. *comm. 2. in primum Prorhet. text. 56. class. 4.* in quodam fuisse seruatam memoriam docet; immo sensus quoque, licet, obtusiores naturali statu, existimandum tamen in Cathoche, seu Catalepsi laborantibus, (nam vtroque nomine morbus hic insignitur, præterquam quod etiam Congelatio, Detentio, & apprehensio, morbusque attonitus appellatur) omnino sensum motumque, & omnem pene animalem virtutem perire, vt ego in praxi, non multis abhinc diebus in librario amico meo obseruaui, & aliàs ante. Ad historiam vero Gal. cum Mercurial *suæ pract. lib. 2. cap. 8.* respondendum, non fuisse morbum illum veram Catalepsim, sed vel non veram, vel non consummatam, in qua omni sensu, & intelligentia spoliari ægrotantes firmant cæteri omnes Auctores. Fernel. *Pathol. lib. 5. cap. 2.* & Mercurialis *vbi proxime, & alij practici lib. 1.* Ex quibus facile apparet, in quo dementium censu hi collocandi sint, patetque illos tanquam absentes, & mortuos habendos esse. posset tamen scrupulus aliquis insurgere circa supra commemoratam historiam ex Galeno, qua tamen non obstante, licet concedatur ita rem præteriisse, vt ægrotus ille memoriam conseruasset, & aliquem obtusum sensum, tamen nihil differentiæ inter vnum & alium casum in hoc morbo ponendum censeo; & ratio est, quia etiamsi optime hi sentirent, & non memoria solum, sed etiam ratione pollerent, tamen neque nutibus, neque loquela quicquam explicare possunt, nam & omnino obmutescunt, & omni prorsus motu priuantur.

SVMMARIVM.

1 *Phrenitici, Maniaci, Ecstatici, & Lycanthropici sub eundem censum veniunt.*
2 *Phrenitici vnde dicti.*
3 *Phrenesis male definita à Budæo, & Menochio.*
4 *Phrenesis ex sua natura non est morbus superueniens febri.*
5 *Phrenitidis nomen abusiue aptatur deliriis in febribus superuenientibus.*
6 *Phrenitis semper durat, ex quo incipit.*
7 *Phrenitici, vt cæteri insani, ac furiosi habendi.*
8 *In Phreniticis non habet locum ea conclusio quod actus prudens, quem quilibet sanæ mentis faceret, teneat.*
9 *Phreniticus omnia casu agit.*
10 *Superueniens Phrenitis non nocet iis, quæ gesta sunt ante.*
11 *Phrenitis superueniens non impedit testamentum jam factum.*
12 *Phrenitis superueniens non impedit matrimonium jam contractum.*
13 *Vtrum Phrenitis impediat sponsalia. dic vt num. 15.*
14 *Phrenitis an præbeat diuortio caussam. dic vt num. 16.*
17 *Furor cur præbeat diuortio caussam.*
18 *Phrenitis cessans nulli rei impedimento est.*
19 *Furiosi, & Maniaci idem sunt.*
20 *Quinque furoris species ex Cardano.*
21 *Furiosi mortuis æquiparantur.*
22 *Furiosi æquiparantur lapidi.*
23 *Tempore intermissi furoris, quæ habeant locum in furente.*
24 *Furentes extra accessionem testari permittuntur amplia num. seq.*
26 *Furentes, à quibus prohibeantur.*
27 *Furentes non possunt obtinere beneficia.*
28 *Furentes non possunt profiteri religionem.*
29 *Furentes non puniuntur de iis, quæ tempore furoris egerint.*
30 *Furentes excusantur à pœna. declara vt num. seq.*
32 *Ecstasis apud Theologos, quomodo accipiatur.*
33 *Ecstasis euenit in vehementibus animi passionibus.*
34 *Ecstasis ex Medicis quid, & num. seq.*
36 *Ecstasis nomen anceps est.*
37 *Ecstatici pro insanis habendi. amplia vt num. seq.*
39 *Ab Ecstasi, quæ pro vehementi furore sumitur, homo in sanam mentem redit.*
40 *Ecstatici, qui absque sensu, & motu permanent, etiam extra Ecstasim mente non constant.*
41 *Lycanthropia furoris species.*
42 *Nabuchodonosor Lycanthropia laborauit.*
43 *Lycanthropici vt cæteri furentes habendi.*

De Phreniticis, Maniacis, Furiosis, Ecstaticis, Lycanthropicis, seu Cynanthropicis, & his similibus.

QVÆSTIO XVI.

Tam Phrenitici, quàm Maniaci, qui etiam Furiosi dicuntur, & Ecstatici, & Lycanthropici, qui & Cynanthropici appellantur, sub eundem censum venire possunt, vix enim quicquam est, quod in eorum nonnullis procedere debeat, quod insimul in cæteris locum non habeat; de eorum tamen natura, ac qui propriè sint, quidque peculiare habeant illi ab istis, differendum est, saltem ne mancus hic titulus de dementia videatur, præcipuè cùm Iurisconsultis hæc non vndequaque nota esse censeam.

Phrenitici ergo à morbo, quo detinentur sic appellati, qui Phrenitis, vel Phrenesis dicitur. est autem morbus hic perpetuum delirium cum febre ex cerebri, eiusque membranarum inflammatione originem ducens, vt elicitur ex Gal. *comm. 2. in primum Eped. text. 3. & alibi*, & docent Auctores omnes. ex qua definitione patet, quam male ex Iurisconsultis Budæus *in Annot ad l. 2. ff. de ædil. edict.* & eum fortasse secutus Menoch. *consil.* *num. 198. volum. 1.* dixerint, Phrenitim esse morbum acutum in febre superuenientem, ex quo ægri insaniunt, & aliena loquuntur; nam præterquam quod hæc definitio aliis morbis aptari potest, minus

minus hujus naturam manifestam facit, falsa etiam proponit, cum dicit phrenitim esse morbum superuenientem febri; nam de phrenitide in suo proprio significato accepta, vt hic accipi volumus, minus verificari potest: verum quidem est, largo modo, & abusiuè phrenitidis nomen aptari deliriis omnibus, quæ febribus superueniunt, vt Mercurialis *Pract. lib.* 1. *cap.* 15. docet. sed neque sic ea Iurisconsultorum definitio probari potest, quia tunc phrenitis accidens morbi est, non morbus acutus, vt illi voluerunt. Illud fauere potest Budæo, & Menoch. quod docuit Vallesi. *in primum Epidem. sect.* 3. *text.* 31. & Sal. *in* 1. *de morb. sect.* 2. *tex.* 15. nimirum perrarum esse à primo die phrenitim accidere. hoc tamen Vallesij dictum intelligendum quoad delirium, non quoad cerebri inflammationem, quæ propriè phreneticum facit; hæc enim, quia leuis in principio est, vel sola ejus rudimenta quædam cerebrum molestant, non facit hominem tam subito delirare, sed progressu temporis; nihil tamen obstat à primo morbi insultu hominem fieri phreniticum. Itaque rectiùs dicitur, phrenitidem esse morbum acutum cum febre continua, ex quo homines delirent, vel esse inflammationem membranarum cerebri cum febre, ad quam subsequitur delirium, si de vera phrenitide loquamur; vel cum *Hipp.* 1. *de morb. prope finem*, esse perpetuum cum febre delirium.

Illud rectè à Menochio traditum est, phrenitim semper durare, ex quo incipit, vnde constat ipsum veram phrenitidem, & sic propriè dictam definiuisse, non autem non veram; de priori enim solummodò verificari potest hoc dictum, cum nullas habeat interpolationes, sed perpetua sit; præsente enim cerebri inflammatione semper homo & febrit, & delirat; atque hinc est, quòd, præterquam quod phrenitici in omnibus veluti cæteri insanientes habendi sunt, non possit in eis habere locum illa conclusio, quam in singulis penè his quæstionibus repetere, ac examinare cogor, nimirum quod actus prudens, quem quilibet sanæ mentis faceret, teneat, quia in hoc morbo, vt dixi, nulla interpolatio, nullumque dilucidum interuallum præsumi potest interuenire. Neque ob id quod Valles. *in tertium Epidem. sect.* 1. *ægr.* 3. dixerit, vix vllam esse phrenitidem, in qua nulla interruptio delirij fiat; idcircò in hoc morbo veras intermissiones, & dilucida interualla dari dicendum: nam Vallesij dictum, non de omnimoda intermissione, sed de remissione intelligendum, nempè vult ille in quacunque phrenitide dari quasdam remissiones, in quibus ægri quasi ad mentem rediisse dici possunt, ita vt ad quicquam agendum habiles existimandi sint. De vera tamen phrenitide me sermonem habere, animaduertat Lector, in qua etiamsi prudenter loqui, ac operari phreneticus videatur, tamen casu omnia agit, qui consensu, & voluntate caret. Quod locum habet non solum in morbi vigore, sed etiam in ipso primo morbi insultu, hoc est ipsius phrenitidis; secus autem in non vera phrenitide euenire debet, in qua dilucida adfuisse interualla præsumi possunt, etiamsi dehinc perpetua facta sit: de vera autem phrenitide intellexerunt Doctores, cum dixerunt superuenientem phrenitidem, seu delirium non nocere iis, quæ gesta sunt ante ejus aduentum, vt in terminis testamenti, decidit Rota *In nouissimis decis.* 173. *numero* 8. *parte* 2. & in matrimonio jam contracto, quod non impediatur per superue-

Zacc. qu. Med. leg.

nientem phrenitidem. Cujacius *in Iul. Paul. recept. sent. libro* 2. *tit.* 19. *tom.* 1.

Sed inquirendum vtrum phrenitis impediat sponsalia, quemadmodum impedit furor. *l. furor. ff. de sponsalibus.* & an præbeat diuortio caussam, vt furor facit. Couarruuias *Relect. in* 4. *decretal. de Matrimon. parte* 2. *cap.* 7. §. 5. *numero* 3. Marc. Antonius Genuensis *in Praxi Curiæ Archiepiscop. Neapol. c.* 21. *num.* 13. Farinacius *de delict. carn. Quæstione* 145. *num.* 137. & dicamus quoad sponsalia phrenitidem esse culpandam non minus, quàm furorem, cùm tam furor quam phrenitis hominem voluntate priuet, ita vt quæcunque agit, casu agere dicatur quousque in eo mobo perseuerat.

In posteriori casu negatiuè decidendum, quia licet Phreneticus non secus, ac Maniacus & furiosus plurimum nocere vxori possit, tamen hoc paucùlis diebus perdurat, neque de facili in morbum reincidit, ita vt si per paucos illos dies mulier sibi caueat, nullum exinde nocumentum ex mariti phrenitide reportatura sit. At furiosus cum hoc, quod maximè nocere potest, etiam ad mentem reuersus, facillimè in morbum relabitur, ita vt non liceat mulieri, ac familiaribus sibi ab ejus furore cauere; nam tales interdum ex improuiso furiunt, & multa facinora non aduertentibus domesticis patrare solent, & obuios quosque etiam sibi carissimos lacessere; quamobrem justam caussam diuortio præbent.

Sed quemadmodum phrenitis nullum actum ante ipsius aduentum celebratum impedit, sic neque cum cessauit vllo impedimento cuiquam esse debet non modo in contrahendo, in testando, & similibus, sed etiam in quacunque dignitate etiam suprema consequenda, quod secus in furore, aliisque dementiis procedere, posthac patebit. Ratio est, quia Phrenitis morbus est ex iis, qui recedentes non facilè reuertuntur, nec sui vestigium aliquod relinquere solent, nisi fortè quandam partium debilitatem; contra verò furor, aliæque quædam dementiæ, vt suo loco dicemus.

Cæterum Furiosi, & Maniaci iidem omninò sunt, & jam aliàs dixi, quomodò à Melancholicis, quos mentecaptos, ac dementes simpliciter Iurisconsulti vocant, distinguantur. Horum verò Cardan. quinque species facit magis famosas, nam & alias præter eas esse constat, Melancholicos scilicet, Furiosos, Amantes, Rabidos, & Hydorolcos; quàm rectè vero Maniæ speciem faciat ille Melancholiam, & Amorem, ipse videat, & lectores ex iis, quæ supra *quæst.* 9. diximus, dijudicent. Verumtamen his relictis, de furiosis nulla dubitatio est, quòd cum in furore sunt, tanquam mortui, & absentes habeantur. *l.* 2. §. *furiosos. ff. de jure. codic.* Barbat. *de præstant.* Cardin. *quæst.* 11. *par.* 1. *num.* 2. Cujac. *in not. ad Instit. Iustin. tit. de Test. ordin.* & alij aliàs à me adducti; nam lapidi æquiparantur. Bartol. *in l.* 1. §. *item acquirimus. ff. de acquir. poss.* Nunnez. *resp.* 35. *num.* 4. *col.* 2. dubitatur autem de tempore intermissi furoris, quæ nimirum tunc concedi, quæ interdici debeant. Ac primò in fauorabilibus testari quidem permittuntur. *l. furiosum.* §. *si vero. C. qui testam. fac. poss. Ang. à Gambell. de Testam. Gloss.* 3. *num.* 1. Petr. de Vnzol. *in pract. art. Notar. tit. de furor. & dem. num.* 1. Cujac. *in lib.* 3. *recept. sent. Iulij Paul. tit.* 4. quod procedit etiamsi ante, & post fuerit furiosus, & in furore

quoque decesserit. Idem *Aug. à Gambell. ibidem. Rota in Meliten. testam. Vener.* 17. *Februar.* 1612. *coram Manzanedo.* à multis tamen prohibentur, vt ab administratione officij, ab electione in Episcopum, à promotione ad sacra; hæc enim clara sunt, sed

26 neque obtinere possunt beneficia. *Farin. decis.* 190.
27 *num.* 3. & 5. *Volum.* 1. *part.* 2. neque profiteri reli-
28 gionem. *Petr. à Biax. in direct. Elect. par* 1. *cap.* 15. *num.* 2. Quod autem furiosus si sanæ mentis postea factus sit, testis esse possit de iis, quæ in furore vidit, mihi quidem nullatenus probatur; quod tamen volunt nonnulli Doctores, quos adducit, & sequitur *Mascard. de Probation. conclus.* 728. *num.* 6. *volum.* 2. quo pacto enim id fieri potest, si furioso nullus est sensus, quandiu in furore est? In præjudicialibus autem non puniuntur de iis, quæ tempore fu-
29 roris patrarunt, quia tales voluntate carent. *Nunnez resp.* 35. *num.* 3. *Ios. Lud. decis. Perus. par.* 2. *d.* 77.
30 *num.* 3. & 6. & idcircò excusantur à pœna *Farinac. lib.* 3. *pract. crimin. par.* 2. *tom.* 1. *quæst.* 94. *num.* 1.
31 quod declara, nisi ratum habeant tempore intermissi furoris quicquid in furore fecerunt, vt supra de Ebriis diximus. In quanam verò furoris specie locum habeat propositio illa, quòd semel furiosus semper præsumatur furiosus, de qua DD. habes *infra quæst. vlt. per totam.*

De Ecstaticis porrò dubitatur primò, quinam ve-
32 rè sint, & consequenter, quid sit Ecstasis, nam in communi modo intelligendi, & apud Theologos Ecstasis sumitur pro raptu quodam mentis, & quo sic affecti magis quàm ex somno sensu, & motu priuantur, & Angelos, ac cœlestia videre se imaginantur. *Martinus Delr. Magic. disquisit. quæst.* 25. qui affectus etiam in vehementibus animi passionibus
33 euenit, vt de amore testatur *Leo Hebræus dial.* 3. *in principio*, cujus passionis effectum maxime, & elegantissime explicant decantata à Francisco Petrarcha in Lyricis in Cant. cujus principium:

Tacer non posso.

Et præcipuè illa:

I' era in terra, & l' cor in paradiso
Dolcemente obliando ogni altra cura,
E mia viua figura
Far sentia' vn marmo, e'mpier di merauiglia.

34 At Medici nonnulli contrariam habuerunt opinionem, volentes, Ecstasim esse abolitionem Imaginationis, eundemque affectum cum Catalepsi, de qua supra. *Arnald. Villan. in lib. de par. oper. & alij.* sed in priori sensu inter Medicos accepit *Fra-*
35 *cast. lil.* 2. *de Intellect.* cum tamen cæteri penè omnes velint, Ecstasim esse furorem vehementem. *Galen. comment.* 1. *in primum Prorhet. text.* 14. & *comm.* 2. *ejusdem libri text.* 19. & *comment.* 3. *ejusdem text.* 6. vbi idcircò hunc affectum dicebat esse comati contrarium; in comate enim summa quies, in Ecstasi motus inordinatus, procax loquutio, & hujusmodi. Ejusdem quoque opinionis fuit *Holler. comment.* 7. *Aphor.* 5. Marcell. Donat. tamen *lib.* 2. *hist. mirabil. cap.* 1. Ecstasim dixit esse simpliciter mentis amotionem, & alienationem.

36 Rectè quidem præ omnibus Hollerius *vbi supra*, hoc nomen anceps esse docuit, vnde aliquando etiam pro Sanctorum, & Prophetarum raptu accipi tradit; & tunc dicitur euocatio ab eo, quod est secundum Naturam in id, quod est supra Naturam vi superioris Naturæ, ex *D. Tho. citat. Codr. lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 8. fit autem opera Dei, Angeli, & Dæmonis. modum autem, quo fiat, tradit *Fracast. lib.* 2. *de Intellect.* at de naturali loquitur, non de supernaturali; quidquid tamen sit de vera, ac germana nominis acceptione, dicamus
37 nos, Ecstaticos omnes pro insanis reputandos, ac
38 tanquam insanos nullum actum, qui legitimus sit futurus, edere illos posse.

Sed in iis Ecstaticis, qui tales dicuntur ex vehe-
39 menti, ac consueto validiore furore, illud præmonendum, quod ex eo existimantur, ad mentem citò redituros, juxta Hipp. sententiam 7. *Aphor.* 5. cui adstipulantur verba illa *Auic.* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 16. *Et quandoque est vehementia Maniæ significans crisim ipsius Maniæ.* Idcircò igitur sedato in his motu illo violento, & irrationabili, si quid prudenter agant, aut quid loquantur, credendum est, illos resipuisse, & ob id actus illi validi deberent esse, si postmo-
40 dum in ea mentis sanitate perseuerauerint. Quod tamen locum non habet In illis Ecstaticis, qui absque sensu, & motu permanent, ita vt ab Apoplecticis minimè distinguantur, & quos Catalepticos vocamus: nam etiam ab ea Ecstasi sese recolligentes insaniunt, & per plures dies veluti stolidi permanere solent.

41 Furoris denique alia species est, quæ Lycanthropia, vel Cynanthropia, vel lupina insania appellatur, & Ægri Lycanthropici, seu Cynanthropici ex eo, quod horrida, & inculta loco luporum, aut canum more lustrare soleant, & cadauera ferarum, & hominum è sentinis, ac sepulchris eruere, ac rapere, atque circa hæc miserabiliter insaniunt, vnde eos, qui tali morbo laborarunt, antiquiores Poetæ in Canes, in Lupos, in Vrsos à diis transformatos fuisse fabulati sunt, vt de Hecuba in Canem, de Lycaone in Lupum, de Calypso in Vrsam, & de aliis in alias brutorum, ac ferarum naturas, ac formas effingunt.

Quin etiam putant quidam Doctores, inter quos sunt *Valles. de sacr. Philos. cap.* 80. & *Mercurial. lib.* 1. *suæ Pract. cap.* 11. Nabuchodonosor Babyloniæ
42 Regem hoc morbo ex diuina voluntate laborasse, quod admittunt etiam ex Patribus nonnulli, referente *Martin. Delr. Magic. disquis. quæst.* 18. Huic morbo obnoxii fortasse sunt quidam septentrionales populi, Darij dicti, quos refert *Herod. lib.* 4. semel in anno per aliquot dies in lupos conuerti.

43 Hos in eadem existimatione habendos, vt cæteri furentes, nullus est dubitationi locus: habent solummodo hi illud proprium, quod certis quibusdam temporibus, hoc est, vt plurimum initiante Vere in hunc morbum relabuntur; durat autem eorum insania ad mensem, vel ad quadraginta dies plus minus, incipiuntque insanire Februario mense, vt practici testantur, inter quos vide *Massar. lib.* 2. *cap.* 27. & *Donat. Ant. Altimar. cap.* 9. quamobrem actus ab iis eo tempore celebratos, & quicquid tunc temporis gesserint, magis suspectum esse decet, quàm si alio quouis tempore illud ipsum præstiterint; aliàs enim resipiscere solent, & ad sanam penè mentem redire.

SVMMARIVM.

1 *Rabiosi qui dicantur.*
2 *Hydrophobi vnde dicantur.*
3 *Baldus Iurisconsultus Hydrophobia mortuus.*
4 *Solus canis rabie afficitur ex Galeno. contra num. seq.*
6 *Gal. erroris notatus.*
7 *Rabies ex serpentium nonnullorum morsu concitatur.*
8 *Re-*

8 *Rabiem, & Hydrophobiam simplex aëris infectio excitare potest.*
9 *Rabies solo canis rabidi morsu excitatur. contrarium ibid.*
10 *Animalia à rabido cane commorsa omnia rabida sunt præter hominem ex Arist. falsum ibidem.*
11 *Homo rabiem non incurrit ex Pierio Valeriano. contrarium ibid.*
12 *Rabies similis est Maniæ, & species quædam Melancholiæ. & num. 17.*
13 *Rabies quid.*
14 *Hydrophobiæ signum inseparabile.*
15 *Cum Rabie, an necessario sit conjunctum delirium.*
16 *Hydrophobi mente constant. contrarium ibid.*
17 *Quid Cani, & balneo, prouerbium.*
18 *Non omnes rabientes furiunt.*
20 *Salutis signum in Rabie.*
21 *Hydrophobi inter insanos adnumerantur.*
22 *Hydrophobi an rationabiliter aquam timeant.*
23 *Aquæ timoris caussa in Rabientibus.*
24 *Cerebri facultate labefactata in rabientibus, insanabiles existunt.*
25 *Rabientes, vt Melancholici habendi.*
26 *Rabientes etiam ante aquæ timorem integra mente non sunt.*
27 *Rabies etiam ex assumptione venenorum excitatur.*
28 *Rabies solo morsu excitatur. contrarium ibid.*
29 *Ex venenis insania excitatur.*
30 *Ab exhibitione venenorum potentium, fatuitas, & dementia oritur.*
31 *Venena varias dementiæ species excitant.*
32 *Veneno potionati, in quorum dementium specie adnumerandi.*

De Hydrophobis, seu Rabiosis, ex assumpto veneno delirantibus, & infatuatis.

QVÆSTIO XVII.

1 RAbiosi vocantur, qui à cane rabido commorsi in rabiem & ipsi dehinc aguntur, & sic accepisse existimo hoc nomen Plautum in Capteiuis act. 3. Scen. 4.

Hegio hic homo rabiosus habitus est in Aulide,
Ne tu, quod istic fabuletur, aures immittas tuas,
Nam isthic hastis insectatus est domi matrem & patrem,
Et illic isti, qui sputatur, morbus interdum venit.

hoc enim quod vltimo loco dicit Plautus, de hydrophobia, 2 seu rabie veritatem habere potest[si ad priora carmina referatur] nisi forte pro morbo, qui insputatur accipias epilepsiam morbum caducum dictam [& loquatur Poëta de alio morbo, quàm de Rabie;] sed de hoc vide *Mercurial. Var. lect. lib. 5. cap. 11.* vocantur autem rabie affecti Hydrophobi ex eo, quod si vel non curati fuerint à rabido cane commorsi, in aquæ timorem & odium incidunt, ita vt ejus aspectum vllo pacto sustinere non va3leant. hoc affectu, vt obiter hoc dicamus, periisse Baldum celebrem Iurisconsultum, non quidem illum Perusinum, sed alium recentiorem, tradunt ex nostris *Matthiol. in Dioscor. lib. 6. cap. 36. & Cardan. 6. Aphor. 23. & Marcell. Donat. lib. 6. cap. 1.* & post illos *Forest. lib. 10. Obseru. 27.* de hoc forte intelligit *VVinrich. de ort. menstr. cap. 15. Majol. dierum Canic. colloq. 23. p. 1.* Nescio autem an ille sit, quem Nouellum vocant, nam & hunc doctorem celeberrimum fuisse constat, cùm ejus auctoritatem maximam esse tradat *Tiraq. ex Corn. de leg. Connub. leg. 2. num. 9.* verumenimverò Gariopontus Medicus antiquus, *lib. 5. cap. 7. & 8.* vocauit hunc affectum Hydrophonam, & sic affectos Hydrophonicos, quod idem fortasse est. Sed plura nomina hujus affectus recenset inter Iurisconsultos *Tiraq. cap. 13. num. 209.*

Quamquam verò dixi, homines rabiem incurrere ex canis rabidi morsu, hoc non idcircò dictum volo, quia solus canis rabie afficiatur, vt Gal. volebat 4 *6. de loc. aff. cap. 5. class. 4.* & cum eo Ardoin. *de Ven. lib. 7. cap. 2. & Fracast. lib. 2. de morb. contag. cap. 10.* Sed quia ex morsu canis frequentiùs id contingit; aliàs enim constat præter canem, pleraque alia animalia rabiem incurrere, vt multi tradunt. *Plut. in lib. 5 de Industria animal. Auic. 6. 5. tract. 4. cap. 5. & seqq. Salius de morb. particul. cap. 19. & Marcell. Donat. loco citato.* immò & pejorem esse rabiem Aldib, hoc est, Lupi, vt credo, quàm canis, idem *Auic. ibid.* tradit. & *Card. de subtil. lib. 10* Iure ergò Galenus à cæ- 6 teris erroris notatur, præcipuè verò à Matthiolo, *vbi suprà.* (licet illud tueri conetur *Mercurial. lib. 1. var. lect. cap. 2.*) quinetiam idem *Gariopontus lib. 3. cap. 7. & Theod. Priscian. ad Timoth. lib. 2. cap. 8.* narrant rabiem, & Hydrophobiam etiam ex nonnullorum serpentum morsu interdum contrahi. relinquam id, quod de venenis quibusdam recitant, vt de corde, & lingua vespertilionis, quæ rabiem & ipsa concitant, 7 & quod firmat *Ouiedus in summario, & in historia sua generali de occidentalibus Indiis.* Cannibalum scilicet venenum rabiem concitare; sed quod mirum duxeris est illud, quod vtramq; passionem potest simplex aëris infectio excitare, vt idem Gariopontus ibidem ex veterum sententia scriptum reliquit, & Auic. *vbi supr.* & ex se absque vllo aëris vitio etiam in homine concipi posse, elicitur ex *Gal. comm. 2. in primum Prorhet. text. 17.* & testantur ad ipsum *Cardinalis Ponzettus lib. 3. de Venen. cap. 16. & Pareus lib. 20. Chirurgiæ cap. 13.* & luculentiùs *Petrus Salius vbi supra,* qui in homine, non minus ac in cane, vel in quouis alio animali eueniat, ex humorum corruptela tale venenum gigni posse probat, quod inde homo in rabiem 8 agatur, ac deinde Hydrophobus euadat, tanquam si à cane, vel rabido quouis animali commorsus fuerit; eandem sententiam habuit *Cælius Aurel. lib. 3. cap. 9.* quem ante nominare decebat; licet in hoc veritati obnoxius Fracastorius loco citato voluerit, rabiem solo rabidi canis morsu excitari; quod cum 9 falsum ex superiorum auctorum dictis appareat, multò plures rabiei caussæ assignari debent in homine, quàm in aliis quibusque animalibus. Vide autem apud *Marcell. Donat. loco citato,* plures historias hydrophoborum, ex occulta causa in eum morbum incidentium. Ex quibus apparet Aristotelis error 10 (quem tamen defendere conantur multi, verborum vt fieri solet, circumuolutione, ac distorsione. de qua re vide *Mercurial. lib. 1. var. lect. cap. 2.*) qui *8. de hist. Anim. cap. 22.* tradidit, Animalia à rabido cane commorsa omnia rabida fieri, homine excepto. cujus erroris notandus quoque venit *Pierius Valerianus Hieroglyph. lib. 5.* qui vt fortasse Aristotelem tueretur, negauit hominem rabiem incurrere, contendens 11 eos, quos rabidos vocamus, esse proprie maniacos, seu furiosos; sed ille aut nesciuit, aut nescire voluit, quid interesset inter rabiem proprie dictam, & Maniam, quanquam enim rabies similis est Maniæ, & 12 ejus species, tamen idem affectus non est, sed ac-

cidentibus, & modo affligendi maximopere ab ea distans.

Quid autem sit Rabies, adhùc integrè neminem explicasse, testatur Salius *vbi supra*; sed neque ex ipso, Rabiei definitionem, quæ vndequaque satisfaciat, colligere licet. Ego communiori sententiæ partim adhærens, partim etiam ad rei naturam respiciens, Rabiem dixerim esse affectionem melancholicam, ex qua ægrotantes irrationabilem aquæ timorem incurrunt, circa quem peculiariter cum furore delirant, & insaniunt, & hoc illud est, quod inter rabidos, & maniacos interest; illi enim circa omnia, vel circa plura insaniunt, sed & aquam, & liquida omnia & appetunt, & facilè deglutiunt, nec eorum quicquam horrent, quod Hydrophobiæ speciale, & inseparabile signum existit, cum tales licet circa cætera interdum omnia benè ratiocinentur, insaniunt tamen circa hoc, vt irrationabiliter aquam, & liquida omnia pertimescant, ex quo falsùm apparet id, quod Pierius Valerianus dicebat, morbum hunc in homine rabiem non esse, sed maniam, aut furorem.

Maximè tamen controuersum est, (quod præcipuè pro Iurisconsultis adnotandum venit) num scilicet necessariò cum rabie adjunctum sit delirium: nam Medici omnes ex vna parte esse videntur, qui in affirmatiuam sententiam inclina[n]t. Gariopontus *vbi supra, cap.* 8. Nihil est, inquit, illis, nisi alienatio mentis. Paul. *lib.* 5. *cap.* 3. Halyabb. *Theor. lib.* 8. *cap.* 20. Ian. Damasc. *lib.* 7. *cap.* 18. ex Rufi sententia Melancholiæ speciem hunc morbum faciunt, quod etiam ex Recentioribus notat Tagaut. *Institut. Chirurg. lib.* 2. *cap.* 11. Auenz. autem *libro* 1. *Theisir. tract.* 9. *cap.* 16. inter maniacos rabidos connumerat. Præ cæteris verò Baccius *in Prolegomen. Venenor. cap. de canis rabidi morsu. art.* 5. hos ægrotos ad instar cæterorum melancholicorum imaginatiuam primum, & ratiocinatricem læsam habere virtutem manifestè docet; immò tandem, excitata ex hoc affectu febre, hominem furore, ac mania prehendi narrat, quin & sub mortem obliuione & sui, & domesticorum, & consequenter rerum omnium detineri concludit, & furibundos denique obire. *& cap.* 33. *art.* 7. dicebat, hunc esse insaniæ affectum, quia & imaginationem, & bonum sensum deprauat, ex quo fit, vt ægrotantes indiscriminatim omnes, notos scilicet, & ignotos, obuios quosque impetant.

Inter Neotericos autem Eustachius Rudius *lib.* 4. *de morb. occult. & venen. cap.* 13. Hydrophobos mente constare voluit, cùm tamen ipse sibi non constet, nam & eosdem melancholiæ morbo detineri dicit, & nunc mente constare, modo contrarium asseuerat. Sed ante illum Petr. Sal. *vbi supra*, non necessariò cum rabie jungi delirium existimauit, eo quod expertum se dicat, nonnullos rabientes mente constantes, quia ad omnia apposité respondebant, & cum etiam absque ratione se aquæ timore deterreri intelligerent, abstantes orabant, vt oculis sibi clausis aquam per vim offerrent ingurgitandam, quæ manifesta signa sunt non læsæ rationis. Alios prætereà se vidisse testatur, qui cum morti se proximos esse agnoscerent, humiles ad Deum preces fundebant, delictorum veniam exorabant, æternique supplicij pœnas ab ipso Deo optimo maximo deprecabantur; ex quibus contendit ille, non necessariò in Hydrophobia mentem lædi. ad quod etiam adminiculandum adducere debuit exemplum illud ab Aet. *sermone sexto, cap.* 24. & ab aliis adductum de Philosopho illo à rabido cane commorso; hic enim generoso, inquit, animo affectioni resistens, & in consequens ratus canem in balneo apparere (apparebat enim ipsi, quemadmodum etiam aliis hoc modo affectis) ratiocinatus igitur, & sic secum loquutus, Quid cani, & balneo commune est? superauit affectionem, & sanatus est ab affectione, vbi citra timorem bibisset. Quinetiam aliam historiam habes apud Nicolum *serm.* 4. *tract.* 4. *cap.* 15. registratam à Marcello Donato *vbi supra* juuenis cujusdam, qui matrem ad se non appropinquare admonebat, ne illam mordere cogeretur, manifestissimum quippe signum rationis non deprauatæ.

Ex his ergò hujus Philophi, & prædicti juuenis exemplis deduci facilè potest, rationem in Hydrophobis, licet vacillare possit, tamen non necessariò succumbere.

Verumenimverò mihi hæc Salij opinio viri alioquin doctissimi minus probatur; licet enim non omnes rabientes furiant, & ex eis nonnulli sint, qui præter aquæ timorem, in quo irrationabiliter peccant, in aliis quibusuis optimè discurrant, vt in exemplis ab ipso allatis satis liquet, tamen hos ipsos quoque insanisse manifestum est; nam vt suprà ex Paulo, & aliis dicebam, & illi ex Rufi sententia, hic morbus species quædam melancholiæ est, ex qua ægrotantes aquam timent, quemadmodum ex reliquis melancholicis alij aliam rem timent, & circa particulare quoddam tantummodò delirant, circa cætera verò sana mente se esse ex factis, & verbis ostentantes, & dixi latiùs suprà quæstione tertia, & octaua præsentis Tituli. Manifestissimum verò delirij signum est in omnibus, nullo excepto, quod etiamsi inextinguibilem sitim patiantur, aquam, aut potum non exigunt. Ponzett, *libro tertio de venen. cap.* 18.

Neque ob aliam caussam ab Auicenna, & aliis dicitur salutis signum esse, si quis in speculo imaginem suam agnoscat, nisi quia ex hoc habetur, ratiocinatricem virtutem adhuc esse sanam, ex quo morbum non esse confirmatum patet. Ponzett. *vbi supra cap.* 17. Baccius *ibidem cap.* 36. *articulo quinto.* Quinimò plures rabientes non modo ea melancholia afficiuntur, quia aquam pertimescunt, sed ita læsam rationem habent, vt se in canes esse conuersos sibi persuadeant, ideò enim quoscunque obuios mordent, ideò vt canes latrant, & vlulant, & ideò per terram se volutant, vt narrat Ardoinus *de Venen. libro septimo, capite secundo, &* Marcell. Donatus *de histor. Medic. mirab. loco sæpius citato.* At verò non solùm hominem in rabie insanire constat, sed etiam ipsos canes. Plut, *in lib. de Industr. animal.* & alia quæcunque rabiem incurrere consueuerunt.

Sit tamen quomodocunque, illud satis est ad hoc, vt Hydrophobi inter insanos connumerentur, vt absque ratione aquam, & liquida omnia timeant, cùm ea timere non debeant, immò potiùs auidissimè expetere, ob sitis vrgentiam. Quòd si Salius velit eos rationabiliter liquida timere, quia ab eis nocumentum percipiant, ex quo capite videtur eorum timor absque ratione non esse, respondeo, vel hoc falsum esse, quia à copioso aquæ potu, & à balneis sanitatem acquirunt, vt ex citato Philosophi illius exemplo, & ex quamplurimis aliis palam fit, vel etiamsi cum ratione timeant, insanut

nire tamen eos dixerim, quòd neque timoris caussa ipsis nota sit, neque eam vnquam caussam reddant, nam etiam talia non experti timent. Quod si caus- 23 sam timoris in illud reiicias, quia canem, à quo commorsi sunt in aqua videant, vel, vt aliis placet, catulorum intestina, ac viscera, & idcirco ab ea abhorreant, dico quod vel ipsi mente non constant, si veritatem habet, vel quod simpliciter id verum non est; vt multi voluerunt.

Ad Philosophi verò illius allatum exemplum dico, forrasse in illo tunc primum aduenisse aquæ metum, vnde non mirum, si adhuc ratio nòn omnino corruerat, ita vt facile cognoscere potuerit, canis visionem in balneo, esse imaginationis delusionem, quamobrem intrepide bibit, & sanatus est, vt dicitur, in quam sententiam inclinat Baccius *in prolegom. Venen. cap.* 3. *art.* 4. de hac eadem Philosophi huius historia verba faciens. si enim veneni vis adeò vniuersum corpus occupasset, & cerebri facultates, vt omnino ratiocinatrix facultas in eo fuisset ablata, 24 insanabilis extitisset, vt tradit Matthiol. *lib.* 6. *in Dioscor. cap.* 36. Iuuenem autem illum matrem admonentem, ne ad se appropinquaret, dixerim non omninò quidem, sed maxima ex parte rationem habuisse læsam, ita vt eo, quod adhuc remanebat, intellectus lumine cognoscere poterat, matrem non esse mordendam, cùm tamen à delirio impulsus, exteros omnes morderet.

Cùm ex his ergo apertissimè constet, rabientes omnes insanire, jam de his ea cóclusio firmari potest, quòd omnes vt Melancholici illi habendi, de quibus 25 diximus, quòd circa vnum quid delirant, non circa omnia, si modò solo aquæ timore afficiantur; nam possibile, & euentu non rarum est, vt omnino furentes euadant, & tunc vt cæteri furentes habendi.

26 Ad maiorem autem confirmationem insaniæ in huiusmodi ægrotantibus, illud notatu dignum est, quòd à cane rabido commorsi, etiam antequam in rabiem impingant, non integra mentis sanitate fruuntur, vt testatur Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. & affert exemplum de proprio patre.

Sed quemadmodum ex canis, & cuiusuis rabidi animalis veneno homines in rabiem, ac furorem incidunt, si morsum eorum experiantur, sic etiam 27 idem euenire solet ex assumptione nonnullorum venenorum, vt de corde, & lingua vespertilionis narrant auctores, qui de venenis agunt, & suprà jam repetij, & ex contagio per vulnus, vt de veneno, quo Cannibales suas sagittas inficiebant, narrant Aucto- 28 res de rebus Indicis agentes, præcipuè Ouied. *in histor. gen. de rebus Ind.* Licet Fracast. solo morsu excitari rabiem voluerit, tamen experientia contrarium demonstrat; immò & ex se excitari rabiem in homine manifestum est, vt dixi suprà, & dicam 29 etiam infrà *tit. seq.* qui est de venenis; ex quibus præter rabiem multoties aliæ insaniæ, ac delirij, & fatuitatis species excitantur; immò id commune esse omnibus penè venenis tradit Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 5. *contr.* 10. quin etiam sunt ex po- 30 tentissimis venenis quædam, à quorum exhibitione si forte quis euadat, stolidus dehinc toto vitæ curriculo remaneat, vt de Napello tradit Cesalp. *suæ Pract. lib.* 3. *cap.* 20. quod etiam de toxico tradiderunt Paul. & Aët. *locis supra citatis.* & Lang. *lib.* 1. *epist.* 68. Alia verò venena sunt, quæ in se non habent vim occidendi, sed dementandi, quæ tacere satius est, recensentur tamen ab Eustachio *Rud. libro quarto de morbis occult. capite sexto, & sequentibus.*

Præter hæc autem alia venena sunt, quæ inuncta tantùm hominem à mente abstrahunt, & quasi furentem, aut Lycanthropicum effingunt; talia putauerim ego ea esse, quibus Lamiæ vtuntur, & talia etiam erant ea, quibus vtebantur Indici Sacerdotes, quorum compositionem recitat Ioseph à Costa *lib.* 5. *histor. Ind. Natur. cap.* 25. ex quo repetit perspicacissimus Medicus Petrus Castellus *in lib. qui sub nomine D. Tobiæ Aldini, de rarior. Plant. hort. Farnesiorum nuper prodiit. cap.* 5.

31 Hæc venena varios producunt effectus, & in varias dementias hominem impingunt: alia in furorem agunt, vt solanum ab hoc effectu maniacum dictum: alia melancholicum efficiunt, & vanis phantasmatibus occupatum: alia somnum profundum concitant, & lethargicis similem faciunt: alia ebrio similem; & alia denique suos effectus ad determinatum quoddam tempus producunt, alia verò vsque ad finem vitæ.

32 Itaque dicendum in huiusmodi casibus videtur, quòd similes potionati pro dementiæ specie, aut gradu inter hos, aut illos dementes connumerandi sint, de quibus omnibus sigillatim in hoc titulo agimus, ac omnia in illis procedere debeant, quæ locum habent in his, qui ex extrinseca quadam caussa, aut ex natura mente priuantur.

SVMMARIVM.

1 *Dæmoniaci nomen apud vulgus commune est multis dementibus.*
2 *Energumeni qui propriè dicantur.*
3 *Dæmoniaci qui*
4 *Multi Dæmoniaci existimantur, qui non sunt.*
5 *Dæmoniaci signa remissiuè.*
6 *Inter Dæmoniacum, & fanaticum nulla differentia secundùm aliquos.*
7 *Fanatici Dæmonio afflati vaticinantur.*
8 *Fanatici, & Dæmoniaci non sunt idem. & num.* 11.
9 *Fanatici qui.*
10 *Dæmoniaci quatenus tales non vaticinantur.*
12 *Dæmoniaci furentibus, & insanis æquiparandi.*
13 *Caussa insaniæ in Dæmoniacis licet sit supernaturalis, præcedit tamen corporis morbosa dispositio.*
14 *Dæmon gaudet humore melancholico.*
15 *Dæmoniaci naturalibus remediis curantur.*
16 *Dantur in rerum natura remedia contra dæmones.*
17 *Naturali caussa apparente, ad supernaturalem recurrere superuacuum.*
18 *Fanatici Melancholicis similes.*
19 *Fanatici ex illiteratis litterati euadunt, non tamen sunt Dæmoniaci.*
20 *Dæmoniaci, & fanatici inter insanos adnumerandi.*
21 *Dæmoniaci magis similes melancholicis, fanatici Ebriis.*
22 *Fanaticus seruus quando pro sano habeatur.*
23 *Dæmoniaci ab Ordinum susceptione, & administratione excluduntur.*
24 *Lymphatici fanaticis non absimiles.*
25 *Lymphaticus morbus qui. & num.* 27.
26 *Lymphati, & Lymphatio.*
28 *Lymphaticus à cæteris insanis nil peculiare habet.*
29 *Semel insanus, semper insanus.*
30 *Præstigiati qui.*
31 *Entheastici, & fanatici non differunt.*
32 *Enthusiasmus quid. & num.* 34.
33 *Enthusiasmi effectus.*

De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præstigiatis, Enthusiasticis, Engastrimathis, & similibus.

QVÆSTIO XVIII.

Licet horum singuli penè sub eundem censum venire possint, tamen quia non nomine tenus solùm differunt, sed etiam circa insaniendi modum, de vnoquoque venit peculiariter differendum, ac 1 primò sese nobis offerunt Dæmoniaci, quorum nomen omnibus his apud vulgum tam exquisitarum 2 differentiarum ignarum commune est; dicuntur autem & Energumeni, his enim propriè conue- 3 nit hoc nomen, non verò Lunaticis, vt dixi. Qui sint autem Dæmoniaci, non est quòd nunc explicemus, cùm notissima ea res cuicumque legenti sit; tamen illi propriè Dæmoniaci dicendi, qui ex Melancholiæ vitio, quo tanquam instrumento vtitur Dæmonium eos obsidens, in insaniam aguntur. Il- 4 lud præmonuisse præstat, multos, sed præcipuè idiotas, ad mulierculas, inter has autem maximè Virgines, quæ iam ætate maturæ non purgantur, Dæmoniacas existimari, cùm tamen non sint, quod testantur ex Medicis Concil. diff. Leuin. Lemn. *de occult. natur. miracul. libro* 2. *cap.* 2. Valles. *in* 3. *Epidem. sect.* 3. *Ægr.* 11. & Forest. *lib. dec. Obseruat.* 19. quamobrem diligenter signa perquiren- 5 da sunt, quibus Dæmoniaci à cæteris insanis distinguantur, quæ ex plerisque recollecta habes apud Martin. Delr. *lib.* 6. *disquisit. Magic. quæst.* 3. *sect.* 2. & ex Medicis à Cesalpino *de Nat. Dæmon. cap. penult.* & à Fortun. Fidel. *in lib. de Relat. Med. lib.* 2. *cap.* 2. Bapt. Codronch. *de morb. venef. lib.* 3. *cap.* 13. Guillelm. Ader. *de Ægrot. in Euang. part.* 6 3. *enarr.* 6.

Sunt autem, qui inter Dæmoniacum, & Fanaticum non distinguant, inter quos est Budæus *in l.* 1. *ff. de ædil. edict. §. Exempli*, vbi ille fanaticos 7 antiquitùs Dæmoniacos fuisse voluit, neque absque ratione, quia Dæmonio afflati vaticinabanttur, vnde qui diuino spiritu excitati olim prophetabant aut nunc etiam vaticinantur, non fanatici, sed po- 8 tius Entheastici, & Theophorumeni, ipso iudice, appellantur. Tamen Fanatici, & Dæmoniaci in 9 rei veritate, idem neque sunt, neque fuerunt: fanatici enim hi solùm dicebantur, & nunc etiam dici debent, qui vel ex supernaturali, vel ex naturali caussa per vices quasdam futura vaticinantur, vel vaticinari videntur, & extrà mentem rapi, quod quia in fanis, hoc est templis aliquibus eueniebat, 10 idcircò fanatici sunt appellati. Dæmoniaci autem quatenus tales, non vaticinantur, neque id proprium habent, licet & ex illis sint, qui vaticinentur, cum hoc, quod obsideantur à malis spiritibus, id quod in fanaticis non habet locum, cum, vt dixi, etiam à Deo impulsus, vel à naturali quoque caussa vaticinari quis possit, quemadmodum dicam, Deo dante *lib.* 4. *harum quæstionum. in titulo de Miraculis.* Cùm ergò iidem non sint Dæmonia- 11 ci cum fanaticis, diuersa prorsus erit ratio procedendi in illis, quàm in his; itaque Dæmoniaci Fu- 12 rentibus, & insanis æquiparandi, quia mens in istis, vt in illis ex Dæmonis opera alienata est, notat ex Iurisconsult. Paris. *de Resignat. benef. lib.* 5. *quæst.* 6. *num.* 96. & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Medic. cap.* 2. licet enim caussa insaniæ in his supernaturalis semper existat, hoc est, Dæmonium corpus obsidens, tamen præcedit sem- 13 per corporis dispositio quædam ex melancholia, seu atra bile prædominante, ac turgente, quæ hominem ad insaniam concinnat, eodem Fortunato teste *ibib.* gaudet enim melancholico humore Dæ- 14 mon, quod ex Medicis tradunt Valles. *de sac Philosoph. cap.* 15. & 18. Io. Huart. *in exam. ingen. cap.* 7. Matthiol. *in Dioscor. lib.* 6. *cap.* 37. Forest. *lib.* 10. *Obser.* 19. *in Schol.* & Codronch. *de morb. venef. lib.* 2. *cap.* 8. & ex Theol. Martinus Delrius *disquisition. Magic. libro* 2. *quæst.* 29. *sect.* 3. qui & Valles. supra citatum adducit; sed ante hos omnes idipsum testatus est Auicenna 1. 3. *tractatu* 4. *cap.* 11. ad quod etiam probandum facit, quòd etiam 15 Dæmoniaci, & à malo spiritu obsessi post exorcismos, & Ecclesiæ ceremonias, naturalibus auxiliis, & remediis iuuantur, vt Cyriacus Lucius apud Schench. *Obseru. lib.* 1. *tit. de Dæmoniacis*, & à Codronch. *lib.* 2. *de morb. venef. cap.* 8. tradunt, quibus non dissentiunt Theologi. Martin. Delr. *vbi supra.* & plura naturalia remedia contra Dæmonia recenset Cesalpin. *de Nat. Dæmon. cap. vlt.* vbi & necessarium esse probat, talia remedia in Natura inueniri, vnde concludit à Dæmonio obsessos etiam naturaliter liberari posse. Immò absolutam Dæmo- 16 niaci curam ex naturalibus remediis docet idem Codronch. *vbi supra lib.* 4. *per totum*, licet supernaturalia quoque exposcat. Facit insuper ad hoc ipsum euidentiùs probandum, quod de Saul in sacris recitatur *Reg. lib.* 1. *cap.* 18. qui ex pulsatione citharæ per manus Dauid quietem capessebat ex mali spiri- 17 tus agitatione; quod remedium, etiamsi superna- 18 turale piè existimandum sit, tamen naturalem habet caussam, vt existimat Valles. *lib. de sacr. philos. cap.* 28. & Io. Huart. *vbi supra.*

Porro Fanatici Melancholicis non sunt absimiles, qui per accessiones insaniunt, testimonio sit, quod prophetantes, & futura prædicentes nihil eorum intelligunt, quæ loquuntur, cùm extrà mentem sint, vt Plat. *in Apolog.* Socrat. & Aristot. *Moral. Eudem. lib.* 2. *cap.* 9. testantur; quamobrem œstro ac furore perciti dicebantur. Iuuenal. Sat. 4.

----- *Sed vt fanaticus œstro*
Percußus Bellona tuo diuinat.

Et propterea Sibylla à Virgilio insana vocatur 3. Æneid.

Insanam vatem aspicies.

Fiunt autem interdum ipsi Melancholici, hoc est melancholiæ vitio laborantes fanatici, & futura præ- 19 dicentes, & aliquando etiam ex illiteratis litterati, & quod mirum dixeris, etiam alienam linguam personant, absque eo, quod illam didicerint; quos effectus licet à Dæmonio semper procedere, vel ab alia supernaturali caussa vulgus credat, & contendat ita se habere Codronch. *vbi supra lib.* 2. *cap.* 8. quod verificatur quoque in Saul in sacris, *vbi supra* de

de quo dicitur. *Poſt diem autem alteram inuaſit ſpiritus Dei malus Saül. & prophetabat in medio domus ſuæ*; tamen etiam à naturali cauſſa, nimirum à ſimplici humore melancholico procedere poſſe docent Conciliator, & alij apud Schenchium *tit. de Maniac. &* Lemnius, & Foreſtus *locis ſupra citatis* abundè tradunt.

Itaque cùm tam Demoniaci, quàm fanatici vltrà 20 id, quod à ſupernaturali cauſſa patiuntur, etiam ex naturali vitio, ac diſpoſitione inſaniant, rectè vtrique inter ſanos, ac melancholicos connumerandi veniunt, non obſtante quod Codronch. *vbi ſupra* eos non delirare contendat, quia ipſi Codr. contraria experientia eſt. Vnde in illis locum habere omnia debent, quæ in cæteris Melancholicis locum habent: 21 ſi modò hanc vnam differentiam inter vtroſq; agnoſcamus, quòd Dæmoniaci ſimiles magis Melancholicis, & maniacis exiſtunt, & licet aliquando intermiſſiones habeant, tamen ſemper in ſe habent inſaniæ cauſſam; Fanatici verò magis ſimiles ſunt ebriis, & vbi habeant intermiſſiones, veluti ſani exiſtimandi, aut non aliter quàm ij, qui ſemel aut bis, aut plures in ebrietatem inciderunt toto vitæ curriculo; nam interdum ij vnicam patiuntur acceſſioné non multo tempore durantem, vt per *l. 1. §. apud Iulianum. ff. de ædil. edict.* vbi & idcircò ſeruus, qui ſolummodò 22 per circuitus quoſdam, ac de raro fanaticus videre- tur, pro ſano pronunciatur, quæ lex etiam caſui no- 23 ſtro adaptari me judice poſſet. At Dæmoniaci contra, & idcircò & ab ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione perpetuò excluduntur. Pariſ. *de reſign.* 24 *benef. lib. 5. quæſt. 6. num. 94.* Fanaticis non abſimiles voluerunt nonnulli eſſe Lymphaticos, eos tamen inter ſe differre, manifeſtè ex dicendis appare- 25 bit. Serenus Medicus vocauit nomine morbi Lymphatici Aquam intercutem in eo carmine:

Helleboro bene purgatur Lymphaticus error.

Quod carmen citat ex Iuriſconſultis Io. Caluin. *in Lex. Iurid. in verb. Lymphati.* nominis verò ethymologia nota eſt, à Lympha enim, hoc eſt aqua, vnde plenum ventrem habent Hydropici, rectè 26 morbus Lymphaticus dicitur à Sereno Hydrops.

Propriè tamen morbus Lymphaticus accipitur pro furoris quadam ſpecie, in qua plura phantaſmata pauorem inducentia ob inſanientium oculos obuerſantur, interdum etiam pro ſimplici furore, & inſania accipitur, vt apud Æmil. Macr. lib. 2. cap. 31.

Sæpeque curatur ſumpto Lymphaticus iſto.

vbi quod de Hydrope non intellexerit ille, teſtatur Atrocianus *in comment.* & fidem facit carmen, quod ſequitur, nimirum:

Hydropicis in principio mirè auxiliatur.

& multò magis idipſum teſtantur duo præcedentia carmina:

Purgatur tali vomitu vertigo vetuſta,
Inſaniſque melancholicis valet, atque caducis.

27 nam de affectibus capitis loquitur, in quibus etiam comprehenditur Lympathio; Lymphari enim verbum, & Lymphatio in vſu ſunt pro inſanire, & inſania. Plin. *lib. 24. cap. 17. Hac pota lymphari hominem tradunt obuerſantibus miraculis. & lib. 30. cap. 10. Rurſus Magi tradunt, Lymphatos ſanguine Talpæ reſipiſcere.* Tacitus *lib. 2. Annal.* Repente Lymphati diſtrictis gladiis in centuriones inuadunt. Plautus *in Pœnulo Act. 1. Scen. 2.* Lymphaticos nummos dixit, hoc eſt nummos inſanientes, & loco ſtare neſcientes, non aliter quàm Lymphatici faciant ex pauore falſarum imaginum, quæ ipſis menti offeruntur; vndè adoleſcenti illi dicenti:

Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei Lymphatici,

reſpondet callidum mancipium:

Deſerto ad me, ſaxo, actutum conſtiterit Lymphaticum.

quaſi diceret: eos illicò Lymphatico morbo curabo, illos erogans. Sed Plin. in proprio ſenſu accepit hoc nomen, maximè ſecundo loco ſupra citato, & meliùs *lib. 37. cap. 4. Venena irrita facit Adamas, & Lymphationes abigit, metuſque vanos expellit à mente.* Eſt ergo, vt patet, Lymphaticus morbus Inſa- 28 niæ ſpecies cum motu, & agitatione propter timorem vanorum phantaſmatum, qualem excitare ſolet Solanum maniacum certo pondere ſumptum, de quo Dioſc. *lib. 4. cap. 69.* Theophraſt. *de Hiſtor. Plant. lib. 9. cap. 12.* Gal. *lib. 8. de ſimpl. med. fac.* & alia medicamenta, quæ recenſere non intereſt. Putabant Antiqui, vt nonnulli referunt, inter quos vide Calepinum in verbo *Lymphaticus*, & Bud. *in l. 2. ff. de ædil. edict. in annot.* quòd qui Nympharum imagines in fontibus conſpexiſſent, in furorem agerentur, atque inde tales Lymphaticos appellauere. Nos Lymphaticos nominare poſſumus eos, qui ex pauoribus, & vanis quibuſdam apparitionibus in melancholiam incidunt, vt pueris, & idiotis euenire ſolet; quemadmodum jam dixi. 29 Quamobrem nihil peculiare habent Lymphatici à cæteris verè inſanis, & melancholicis, quin hi, vt illi etiam curati facilè in morbum reincidunt, & idcircò in his, vt in illis locum habet ea propoſitio ſiue concluſio Iuriſconſultorum, quòd ſemel inſanus ſemper præſumatur inſanus, de qua in fine hujus ti- 30 tuli luculentiùs verba faciam. Sunt & in Dæmoniacorum numero quidam, quos præſtigiatos appella- 31 mus: hi veluti fatui apparent, & extrà mentem poſiti; interdum quoque acceſſiones; & exacerbationes habent, quæ omnia à præſtigiis Dæmonis opera originem ducunt, qui impiorum hominum inſtrumento, malaſque artes edoctorum ad hæc patranda vtitur; ſed hi à veris Dæmoniacis nihil omninò differunt, niſi penes cauſſas procatarcticas, vt dixi.

Crediderunt porrò nonnulli Enthuſiaſticos, ſeu 32 Entheaſticos, & Phanaticos inter ſe non differre, immò *auctor deſin. Med.* quæ Gal. adſcribuntur, dicebat, Enthuſiaſmum, alij Anteneaſmum vocant; eſſe fanaticam perculſionem, ſeu Numinis afflatio- 33 nem, veluti cum quidam in ſacris faciendis mente caperentur, ſi qua vidiſſent, aut tympana, aut tibias, vel ſigna audiuiſſent. Sed Aretæus *lib. 3. cap. 6. de cauſſ. & ſign. acut morb.* (Quæ cum ſupra citata auctoritate adducit Schench. *lib. 1. Obſer. tit. de mania*) hac paſſione detentos referebat, membra ſibi 34 ipſis amputare, & excitari tibia, & ſimilibus. Cum Aretæo quoque conſentire videtur Gariopontus *lib. 1. cap. 11. Anteneaſmum, inquit, eſt ſpecies ma-* 35 *niæ periculoſa nimium; irritantur tanquam maniaci, & in ſe manus injiciunt. Hi ſubitò arripiuntur cum ſaltatione manuum, & pedum.* Actuarius *autem libro primo Meth. cap. 16.* Entheaſticos quaſi numine afflatos hos vocauit. *Hi namque, inquit, à majori aliqua vi afflari videntur, & modo non futura prædicere, ceu nituntur vates quidam: ægritudo vero aut in riſum, aut in feritatem deſinit.* Hæc autem paſſio, prout à Garioponto ſupra eſt deſcripta, etiamſi vt plurimum ex ſe in corpore generetur, tamen ex morſu quoque rabidi canis 36 excitat.

excitari tradit *Gesner. lib.* 1. *de animal. cap. de cane, littera G. par.* 2. *tomo* 1. cui similem puto esse, quæ ex lacerti cujusdam morsu in Apulia præcipuè, quem Tarantulam vocant, progignitur; quamquam in hoc differat ab Enthusiasmo, quod non habeat maniam, seu furorem adjunctum, sed solummodò irrationabilem saltationem, ad quam ex sono cujusdã instrumenti, non tamen cujuscumque, sed certi, & certo etiam sono irritantur, ac eodem quoque curantur, cujus rei caussam si scire cupis, lege *Hier. Garimbert. lib.* 4. *probl.* 89. Magis conuenire Enthusiasmo crediderim eam passionem, quam recentiores

36 Choream Sancti Viti appellarunt, de qua vide *apud Schench. vbi proxime*, quia hæc profectò non sine furore est: nam post infatigabilem saltationem ægrotantes in maria, in flumina, in præcipitia se conjiciunt, aut in saxa, & parietes violenter impingunt, ac se ipsos, nisi vinclis coerceantur, occidunt. [*Ianus Iocob. Boissard. de Diuin. cap.* 4. Sacerdotes Idolorum & Phæbades mulieres cum responsa Oraculorum dabant extrà se rapi, neque mentis compotes fuisse, sed Enthusiasmo obsideri narrabat, & videtur cum Galeni opinione præ cæteris conuenire.]

37 Remanent vltimo loco Engastrimathi, qui & ventriloqui dicuntur; ij ex ventre loqui videntur, & ob id ventriloqui, & Engastrimathi appellati, quod Pythoné, aut Dæmonem in ventre habere credantur, quamobrem clauso ore verba proferunt, quæ tanquã ex profundo quodam ventris recessu progredi apparent. *Martinus Delrius libro* 1. *disquisition. magic. cap.* 2. *Alciat. ex D. Aug. Parerg. lib.* 8. *cap.* 28. *& ex Medic. Vall.* 5. *Epidem. text.* 59. qui tamen Vallesius, Engastrimathi nomen iis etiam aptari posse credit, qui ad sonum peluis vaticinantur; sed ego talem nominis significationem vnde deducat, vt ingenue fatear, ignoro. Strabo *lib.* 15. Persas Magos Lecanomanticos vocat, hoc est ex peluibus vaticinantes. & Ptolom. *de Iudic. Natiu. lib.* 4. [Sed hæc læcanomantia, seu vaticinatio per peluim, vel lebetem non solùm Persis, sed Chaldæis, Assyriis, & Ægyptiis familiaris fuit, vt docet *Ianus Iac. Boissard. vbi* 1. *cap.* 5. vbi etiam quo-

38 modò fieret enarrare.] Sunt verò ex mea sententia ij inter Dæmones, & Fanaticos reponendi, quod & dæmonium habeant, & vaticinentur; sed *Cardan. lib.* 1. *de venen. cap.* 17. Engastrimathos ad diuinationem non pertinere putat, sed potius ad Naturæ miracula; non explicat tamen quos eo nomine intellexerit. Putauerim hos esse, vel saltem his non absimiles, de quibus in sacris *Leuit. cap.* 20. *vers.* 27. Vir, siue mulier, in quibus Pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus morte, moriatur. Sed vide quæ de his affert *Majol. dier. canicul. tom.* 2. *colloq.* 3. [*& sufficiet. Ian. Iacob. Boißard. vbi* 1. qui talem diuinationem, Gastromantiam vocat, apud quem, si libet vide alias diuinitatis species.]

Iam vero omnes hi, vt Demoniaci, & Furentes habendi, quod dubium habere non credo in Lymphaticis, & ventriloquis, & Enthusiasticis, sed benè dubitari potest de his, qui à Tarantula commorsi in Enthusiasmum, vel quomodocumque eam passionem appellare libet, inciderunt; nam vt dixi, ij præter irrationabilem saltationem, in nulla re insanire conspiciuntur, immò & circa ipsam saltationem optimè, & appositè discurrunt, vt cuicunque qui

39 tales aliquandò conspexerit, notum esse potest; vnde immeritò videntur inter dementes numerari, cùm præsertim, si à principio curati fuerint, dehinc solam trium dierum accessionem, atque illam quidem annuam habeant, & extra mentem non esse, etiam in ipsa accessione manifestum fit. Quibus tamen non obstantibus, dicendum in omnibus mentem lædi, immò plerique, vt testatur *Matthiol. in Discor. lib.* 2. *cap.* 56. Phreniticis, Lymphaticis, ac Maniacis similes fiunt, & absolutè eos omnes Melancholicos euadere tradunt *Ardoin. de venen. lib.* 8. *cap.* 5. *& Cardin. Ponzett. lib.* 3. *de ven. cap.* 13. quamobrem non remouentur ab ea imaginatione, in qua detinebantur, dum commorsi sunt, donec sanitatem recipiant, *idem Ardoin. ibidem* docet. Tales ergo in accessione, & antequam à prima morbi inuasione curentur, vt insanientes habendi, in tempore intermedio, non aliter ex mea sententia cum his procedendum, quàm cum cæteris melancholicis dilucida internalla habentibus.

SVMMARIVM.

1 *In Syncope fit præceps virium lapsus.*
2 *In Syncope constituti extra mentem sunt. & num.* 5.
3 *In Syncope constitutus tanquam mortuus, & absens habendus.*
4 *Syncopis, Lypothimia, & animi deliquium differunt.*
6 *Agonizantes qui dicantur.*
7 *Actus ab agonizantibus facti quales.*
8 *In articulo mortis positus, etiam deficientibus sensibus, dummodo ejus verba intelligantur, testari potest.*
9 *Non requiritur mens omnino sana in eo, qui disponit de rebus suis.*
10 *In articulo mortis constitui latissimè, quomodo accipiatur.*
11 *In articulo mortis esse strictiùs, quomodò sumatur.*
12 *Peste infectus, dicitur positus in articulo mortis.*
13 *Non potest dici propriè quis in articulo mortis esse, nisi infirmitas sit lethalis.*
14 *In articulo mortis dicitur positus, qui imminentem mortem timet.*
15 *In articulo mortis positus dicitur qui ad mortẽ tendit.*
16 *In articulo mortis propriissimè dicitur positus, qui morti proximus est.*
17 *Agonizantes, & in articulo mortis positi differunt secundum magis, & minus.*
18 *Ante dicitur quis in articulo mortis esse, quã in agonia.*
19 *Neque agonizantes, neque positi in articulo mortis quicquam legitimè gerere possunt.*
20 *In testamento condendo mentis sinceritas desideratur.*
21 *Sensuũ defectio euidens signũ est defectionis intellectus.*
22 *Morti vicinis licet testamentum condere, matrimonium contrahere. declara vt ibid.*
23 *Regulariter in infirmitate constituti non præsumuntur sanæ mentis.*
24 *Morti proximi sanæ mentis non præsumendi.*

De Syncopizantibus, sensu defectis, agonizantibus, & in articulo mortis positis.

QVÆSTIO XIX.

In Sycope fieri præcipitem virium lapsum manifestum est, & notat *Gal.* 12. *Meth. cap.* 5. *class.* 7. licet autem ea proprium symptoma cordis existat, dubium tamen non est, in eo virtutes omnes collabi, ac quasi penitus deperdi, cum quibus etiam lædi rationem manifestum inde fit, quòd tales in paroxysmo constituti nec quemquam agnoscunt, nec loquuntur, quin & reuiuiscentes non illico ad mentem redire comperiuntur, nec ad rem respondent, quod mirum quidem esse non debet, tantoperè corde infirmato, viscere nempè vitæ fonte, & origine, cui

cui compati cætera omnia etiam nobiliora viscera,& virtutes omnes consentaneum est, cùm ab illo vitam habeant; neque enim absque vitali spiritu à corde procedente cæteræ partes suis quæque muneribus fungi possunt.

3 Itaque patet ex his, hominem in syncope, tanquam mortuum, & absentem esse existimandum; quamobrem cum in febribus malignis interdum frequentes syncopes aduenjant, videndum est, ne quicquam ægrotantes faciant, quod in ipsorum, aut aliorum præiudicium esse possit, cùm etiam de recenti in vitam restituti, integra mente non fruantur.

Aduertendum tamen, quòd maxima differentia 4 est inter Syncopen, & Lipothymiam,& animi deliquium, differunt enim affectus hi secundum magis, & minus; vnde ea, quæ dixi, locum quidem habebunt in Syncopi, non verò in Lipothymia, & animi deliquio, ac defectu; de horum autem affectum differentia practicos adeat, qui plura scire cupit, præcipuè Mercurial. *lib. 2. pract. cap.* 10. *Massar. lib. 2. cap.* 9. differentia autem, quæ maximè ad rem nostram facit, illa est, de qua Mercurial. testatur, quòd in Syncope ægri mentem omnem, & rationem amit-5 tant; in cæteris verò passionibus non ita. tamen non ob id censendum, quòd Lipothymia affectus consensum præstare possit, sed bene cum ab ea sese recolligit, posset consensum præstare etiam nutibus, si voce nequaquam posset, quia in hoc affectu mens non prorsus alienatur. non esset tamen, nisi à Medico iudicandum, an æger syncopi, vel Lipothymia afficeretur, quia horum affectuum differentia solis Medicis nota esse potest.

6 Agonizantes porrò illi propriè dicuntur, qui exuperante iam morbo, & natura prostrata, animam efflaturi de proximo sunt; hi apud Iurisconsultos variis nominibus appellantur, dicuntur enim quandoque constituti in extremo vitæ momento, aliàs positi in extremis, aliquandò laborantes in extremis,& 7 similiter, vt videre est apud Fœnutium *de mom. temp. cap.* 5. *num.* 2. in quo statu positus homo non modo ratiocinandi, sed etiam quamcumque vel imaginandi facultatem obliteratam habet, emortuo iam naturali calore, & euanescentibus spiritibus, quorum auxilio, vt aliàs dixi, omnes in corpore facultates ani-8 ma exercet. Ex quibus clarè patet, quàm validi sint actus ab agonizantibus, & extremum spiritum ducentibus aliquandò facti, vidi enim tales contractui consentire, codicillos condere, & alia gerere, quæ me in admirationem traxerunt; & suspicabar ex Notariorum, & familiarium malitia hæc procedere, credens eos in suis instrumentis fingere, quòd tales actus non ab agonizante, sed ab homine licet infirmo, integris tamen sensibus gesti fuerint; cùm non sine summa admiratione offendi apud Iurisconsultos, quòd in articulo mortis positus (hic autem idem pene est cum agonizante, vt infra videbimus) etiam deficientibus sensibus, dummodo eius verba intelligantur à testibus, possit testamentum condere. *Alex. Tert. apud Zilett. in consil. vlt. vol. Consil.* 174. *num.* 7. ego vero non video, quo pacto deficientibus sensibus quisloqui possit, aut etiamsi possit loqui, in mentis vigore persistere; immo & ipsimet Iurisconsulti fatentur, quòd quilibet laborans in extremis presumitur animi consilium non habere, imo pro mortuo indicat Gratian. adducens Gait. *de Credit. cap.* 3. *tit.* 1. *num.* 1115. quia deficiente corpore deficit Intelligentia. Fab. *de Monte apud eund. Zilett. ibidem consil.* 149. *num.* 55. & corporis ægritudo aggrauat animam, & intellectum. Ant. Franc. *de Doctor. apud eundem consil.* 158. *num.* 38. nisi dictum Iurisconsultorum ita accipias, vt liceat etiam mente non integra existenti testamentum condere, cum, vt aliàs dixi, non requiratur mens omninò sana in eo, qui de rebus suis disponit; quod tamen locum non habere 9 credo in hoc casu, quia conclusio illa procedit, vt credo, in dementia, quæ non tollit cognitionem omnem suorum, ita vt agnoscat etiam stante dementia, magis huic, quàm alteri conuenire, vt hæres relinquatur suorum bonorum; at in hoc casu hæc cognitio etiam destruitur, nisi accipias positum in articulo mortis lato modo, pro eo nimirum, qui ex eo morbo moriturus certò est, vt infrà dicam. nam aliquandò in articulo mortis constitui accipitur latissimè, vndè quilibet viuens in articulo mortis esse 10 dicitur. Bursat. *consil.* 4. *num.* 65. *vol.* 1. Fœn. *de mom. temp.* 1. *cap.* 5. *num.* 23. quia omnes viuentes absque dubio aliquandò morituri sunt. immò viuentes mo-11 rimur. Sed strictiùs accipitur, quandò tunc in articulo mortis, quem positum esse dicimus, cum tali morbo laborat, vt non solùm in periculo sit, sed in manifesto periculo, ex eo quod vt plurimum ex tali morbo homines decedere contingat. August. Barb. *de offic. & potest. Episc. alleg.* 25. *num.* 52. *par.* 2. Thom. Act. *de Inf. p.* 1. *cap.* 15. *num.* 1. apud quem vide alios auctores citatos. quemadmodum dicitur de eo, qui 12 peste infectus est, quia pauci ex peste liberantur, talis ergo in articulo mortis positus dicitur. Paris. *de resignat. benef. lib.* 12. *quæst.* 6. *num.* 13. atque hinc est, quòd non potest dici, quem in articulo mortis fuisse constitutum, nisi antea probetur, infirmitatem, ex qua laborauerit, Medicorum iudicio fuisse lethalem. Bur-13 sat. *vbi supra num.* 64. dicitur quoque & ob eandem rationem, quem in articulo mortis positum, cum imminentem mortem vbicumque timet. Baldus *in cap. Pastoralibus. num.* 4. *de offic. Iud. Ordin.* strictissimè autem (prout in hac quæstione nos accipimus) non so-14 lum quando ad mortem tendit, vt voluit Dec. *in l. Hac consultissima. num.* 3. *C. de his, qui testamen. fac.* 15 *poss.* sed quando verisimiliter quis morti proximus est, Ripa *in Tractatu de pest. de priuileg. Iud. causs. pest.* 16 *num.* 47. ita vt de vita ipsius actum sit, vt nullo remedio sit reparabilis, vt tradunt relati per Fœnut. *vbi supra num.* 14. *cap. eod.* vbi benè ille distinguit inter positum in articulo mortis, & positum in periculo mortis; positum enim in mortis articulo, necesse est breui debere mori, neque si sanaretur, vnquam posset dici fuisse in mortis articulo, vt ille dicit *num.* 21. sed positum in periculo mortis, possibile est à morte exemptum iri; & recte, neque nauigantes, neque obsessos, neque mulieres parientes esse in mortis articulo voluit, sed potius in mortis periculo. sed Roderic. *Quæst. Canon. & Reg. Tom.* 1. *q.* 62. *art.* 7. voluit omnino mortis articulum, & mortis periculum, vnam eandemque rem esse, quod tamen non verificatur, cum mortis articulus sumitur strictissimè, vt dixi. Eodem hoc ergo sensu agonizantes non dif-17 ferunt à positis in mortis articulo, nisi secundum majus, aut minus temporis spatium, quo à morte distant, nam ante dicimus ægrum in mortis articulo 18 esse constitutum, mox animam ipso agente, & morti magis vicinante, agonizantem vocamus; horum igitur neutrum legitime quicquam gerere posse ego 19 existimo, si modo conjunctam habeant sensuum defectionem, sicuti in pluribus, ne dicam omnibus vsuuenit; mentis enim sinceritatem in testamento con-20 dendo desiderari voluit *l. in l. senium. C. qui testam fac.*

poſſ. & l. 2. ff. eodem. quæ minimè præſens eſſe poteſt, vbi ſenſus deficiunt, vt in conſtitutis in articulo mortis, & in agonizantibus plurimum euenit; nam neque audiunt, neque quemquam agnoſcunt, etiamſi vſque ad illum terminum mente conſtiterint, idcirco illud maxime attendendum Iuriſconſultis duco, vt ex depoſitione teſtium, ac præcipue Medicorum ſciant, an æger cum ſenſuum defectione perierit, nec 21 ne; vbi enim ſenſus deficiunt, maxima conjectura, immo certa notitia habetur deficientis intelligentiæ, & facultatis cuiuſque in cerebro reſidentis. in his 22 igitur non puto habere locum, quod tradiderunt Iuriſconſulti nimirum morte vicinis licere teſtamentum condere matrimonium contrahere, & huiuſmodi. Pariſ. *de reſignation. benefic. libro* 12. *quaſt.* 1. 23 *num.* 28. *& quaſt.* 2. *num.* 2. [Speciatim verò eſſe validum matrimonium in articulo mortis contractum tenet *Sanchez lib.* 7. *de Matrim. diſput.* 105. *num.* 3.] Sed ſi regulariter in infirmitate conſtituti, non præſumuntur ſanæ mentis. idem Pariſ. *vbi ſupra quæſt.* 1. *num.* 28. & alij per ipſum allati; quanquam contrarium ſentiant allati per Thom. Act. *de inf. p.* 1. *cap.* 14. *num.* 12. multò minus præſumi poſſunt men- 24 te conſtare, qui morti jam vicini ſunt; itaque probanda in hoc caſu ex mea ſententia ſana mens eſſet, quæ cum ſenſuum defectione ſimul eſſe vix vnquam poteſt. [Itaque quòd poſiti in articulo mortis poſſint validè matrimonium contrahere non ex eo fit, quia præſumatur poſſe illos illud conſumare per carnalem copulam, cùm ad hoc ſint abſque dubio omninò impotentes, ſed aliis ex cauſis ad Canoniſtas pertinentibus.] Itaque in ſenſu defect. eadem quæ de cæteris ſupra diximus locum habebunt. In omnibus autem procedere illud volunt Doctores, vt teſtes eſſe non poſſint. Baldus in l. hac conſultiſſima adductus per Ant. Franc. *de Doct. vbi ſupra num.* 39. aduerte tamen, quòd licet actus moriendi, quando nimirum Anima ſeparatur à corpore ſit quoddam momentum imperceptibile, vt per Fœnut. *vbi ſupra, & cap. ſeq. num.* 1. tamen hoc, quod eſt eſſe in mortis articulo, habet certam latitudinem, ſaltem in pleriſque, quam idem habere principium exiſtimo, quando jam victor morbus contra Naturam præualet, & de vita hominis acta iam res eſt, totum vero ſubſequens tempus poteſt dici mortis articulus, qui etiam in duo tempora diuidi poteſt, in mortis præludium, in tempus nimirum illud, quo jam anima ſe accingit, vt à corpore ſeparetur, & in id, quod hoc tempus præcedit ab eo, quo jam homo de vita deſperatus eſt. Sed Iuriſconſulti hoc tẽpus non diſtinguunt, cum tamen in aliquibus ſit maximè diſtinguibile, quia interdum in mortis articulo, ſi non integra mente conſtant ægrotantes, ſaltem non omnino ab illa ſunt alieni, in Agonia autem omnes omnino vt plurimum in omnibus deficiunt. Sed plura de mortis articulo, & notatu digna credo habere Polydorum Ripam *in ſuo tractatu de Act. in mort. articulo*, quem tamen ego neque præ manibus habeo, neque vnquam vidi.

SVMMARIVM.

1 *Peſtis morbus eſt omnium vehementiſſimus.*
2 *Dementia ex peſte contracta, vt plurimum fatuitatis ſpecies.*
3 *In infatuitatis ex peſte quæ locum habere poſſint.*
4 *Fatuitas ex morbo contracta eſt reparabilis.*
5 *Actus prudentes à ſimilibus fatuis celebrati validi eſſe debent.*

De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, vt peſte, & ſimilibus.

QVÆSTIO XX.

Tam longi, quàm vehementes morbi ſolent interdum hominem dementire, veluti peſtis, quæ non modo vehemens morbus eſt, ſed omnium vehementiſſimus; quia omnes alios morbos ſuperat. Maſcard. *concl.* 20. *num.* 5. *lib.* 1. dementia vero ex ſimilibus morbis contracta plurimum inter fatuitatis magis, quàm inter alterius dementiæ ſpecies connumeranda; euenit autem potius ſic, quam ſecus, quia vel à vehementia, vel à longitudine eorum morborum diſſipatis mirum in modum cerebri capitiſque ſpiritibus, & noxia ob id frigiditate introducta, emoriuntur pene, aut ſaltem ſummopere debiles fiunt virtutes, & facultates rationi & intellectioni inſeruientes, quas quidem plus detrimenti, quàm cæteras pati conſentaneum eſt, quia à tenuioribus, ac purioribus ſpiritibus, faciliuſque diſſipabilibus celebrantur, quàm reliquæ; Memoria vero ſummopere quoque læditur, quia poſterior cerebri pars, in qua memorandi actus celebratur, cæteris partibus frigidior, aut ſaltem minus ſpiritibus referta eſt, ex his enim calor ſingulis partibus communicatur.

Si quandò ergò aliquem ex longo, ſeu vehementi morbo mente alienari, vel infatuari contingat, dubium eſſe non debet, quòd in eo omnia locum habere debeant, quæ in cæteris fatuis locum habent; habita tamen conſideratione gradus, & qualitatis dementiæ, ſeu fatuitatis. Illud vnum tamen eſt, quod differentiam aliquam facere poteſt inter hos fatuos, & eos, qui à natura fatui ſunt, nimirum quod in prioribus, iis ſcilicet, qui ex morbo in fatuitatem incidunt, fatuitas eſt reparabilis, in cæteris irreparabilis; nam neque tempore, neque ætate, neque ex alia quauis cauſſa à natura fatui quicquam proficiunt circa ea, quæ ad prudentiam, & intelligentiam pertinent; illi vero ad integram aliquando ſanitatem redeunt, vnde actus prudentes à talibus celebrati, rati, & validi eſſe debent, dummodo poſt hac in prudentia perſeuerent. ratio autem cur fatuitas à morbo reparari poſſit, non ea, quæ à Natura fit, in promptu eſt, & cuilibet, vt credo, notiſſima.

SVMMARIVM.

1 *Paraphrenitici qui.*
2 *Paraphreneſes inter ſe differunt.*
3 *Pro delirij ſpecie magis, aut minus quis ad nonnulla aptus eſſe poteſt.*
4 *Deliria melancholica magis durant, & magis mentem turbant.*
5 *Actus à paraphreniticis celebrati pro temporis conditione validi, aut inualidi ſunt.*
6 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo conueniant.*
7 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo differant.*
8 *Melancholia hypochondriaca eſt deſipientiæ ſpecies. declara vt ibid.*
9 *Melancholia eſt deſipientia ſine febre.*
10 *In leui Melancholia hypochondriaca mens parum læditur.*
11 *Melancholici hypochondriaci quando vt cæteri melancholici habendi.*

12 Hyp-

12 *Melancholici Hypochondriaci circa agibilia rarò insaniunt.*
14 *Melancholici dilucida interualla in quibusdam dementiis manifesta, in aliis non ita.*
15 *Pueri non habent dilucida interualla.*
16 *Ex senio delirantes non habent dilucida interualla.*
17 *Imperfectio Intellectus in Muliere non habet intermissiones.*
18 *In fatuitate non apparent dilucida interualla.*
19 *Muti, & surdi simul, à natiuitate non habent dilucida interualla.*
20 *Lethargici, Comatosi, Carotici non habent dilucida interualla.*
21 *Icti à fulmine, attoniti, congelati non habent dilucida interualla.*
22 *Phrenitici non habent dilucida interualla.*
23 *Hydrophobi non habent dilucida interualla.*
24 *Ex aßumpto veneno delirantes non habent dilucida interualla.*
25 *Ex longo morbo delirãtes non habẽt dilucida interualla*
26 *Dilucida interualla habentes eo tempore, vt sani in plerisque habendi.*
27 *Dilucida interualla habẽtes testari possunt eo tempore.*
28 *Delinquentes tempore intermissi furoris non excusantur à pœna.*
29 *Remissiones tantùm, & non intermissiones furoris habentes, vt cæteri furentes habendi.*
30 *Actus quomodo cognosci possit, an gestus fuerit tempore intermissi furoris, nec ne.*

De Paraphreniticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida interualla habentibus.

QVÆSTIO XXI.

Sequitur, vt de quibusdam amentibus verba faciamus, qui per interualla insaniunt, licet & in hoc numero ex superioribus nonnullos comprehendere possimus; & ante omnes sese nobis offerunt Paraphrenitici; vocamus autem Paraphriniticos, qui in febri non ex primario cerebri affectu, sed per consensum aliarum partium phrenitide laborant: nam spiritus ab inferioribus partibus ex materia morbifica, ac putredinosa originem habentes ad cerebrum eleuati rationis faciunt permixtionem; habentque hujusmodi ægrotantes sui delirij exacerbationes quasdam, & remissiones, prout febris exacerbatur, aut remittitur. Sunt etiam in hujusmodi deliriis, vt in cæteris omnibus gradus quidam, juxta quos ægri magis, aut minus à mente recedunt; idque tum pro vaporum acrimonia, & caliditate, tum pro eorum multitudine, tum etiam pro capitis imbecillitate. [1]

Neque verò tantummodò secundùm magis, & minus inter se differunt hæ paraphreneses, sed etiam secundùm effectus, vt cæteræ dementiæ, & secundùm accidentia inter se distant; quod ex diuersitate materiæ morbum excitantis, & ex qua vapores eleuantur ad caput, euenire solet; sapiunt enim vapores ij materiæ ipsius naturam; vnde interdum ægrotantes Melancholicis similes efficiuntur, interdum furibundis, & maniacis; est quando iracundi euadunt, aliàs quoque lætabundi & in risum proni. studiosiùs, ac seriò magis insaniunt, qui ex Melancholicis, & adustis vaporibus delirant; ex melancholicis, quia magis densi, ex adustis, quia magis acres. [2]

Verumenimverò ne existimet Lector, hæc me gratis scripsisse; nam pro delirij specie potest quis magis, ac minus aptus esse ad multa facienda, item [3]

Zacc. Med. qu. leg.

& pro ejusdem delirij duratione, & interpolatione; siquidem deliria melancholica ex atra bile prouenientia, & longius durant, & magis mentem turbant, vnde difficiliùs ægroti, etiam morbo remittente, qui delirium excitat, resipiscunt; contrarium euenit de deliriis ex vitio sanguinis prouenientibus. [4]

Illud autem dumtaxat ad Iurisconsultos scire maximè pertinet, an actus ab ægro celebrati, quem constet decessisse ex febre cum paraphrenitide conjuncta, celebrati fuerint in ipsius febris vigore, & exacerbatione, an in ejus declinatione, & remissione; nam omni procul dubio, si testes deponant tales actus gestos fuisse vno magis, quàm alio morbi tempore, actus certe, vel validi, vel inualidi futuri sunt pro ejus temporis ratione; neque attendendum solummodò est particulare tempus cujuslibet accessionis, sed etiam vniuersale, totius scilicet morbi, quæ tempora Medicis maximè nota sunt, & ex eorummet relatione facillimè cognoscuntur. [5]

Post paraphreneticos in hac classe succedunt Melancholici Hypochondriaci, qui cum illis in hoc conueniunt, quod eorum delirium non ex proprio cerebri vitio, sed ex Hypochondriorum morbo, & intemperie excitatur. Differunt tamen, quia Paraphrenetici habent accessiones, & vt dixi, quiescente morbo, ex cujus culpa delirant, etiam delirium in ipsis quiescit; Hypochondriaci autem habent quidem accessiones, & exacerbationes, non tamen quotidianas, tertianas, aut quartanas, sed potiùs menstruas, aut annuas, & longiores multò sunt; recrudescit enim morbus in his certis quibusdam temporibus, vt Vere, siue Autumno, cùm in aliis mente satis constent. [6] [7]

Maximè verò aduertendum est circa hujusmodi Hypochondriacos, quod Amatus Lusitan. *Cent.* 4. *Curat. Medic. cur.* 54. & ex eo Forest. *lib.* 10. *Obseru.* 11. in Scholiis tradidit, nimirum, quod tametsi hæc passio, (quæ Melancholia Hypochondriaca, & flatuosa dicitur, & ab Arabibus Mirachialis) Melancholiæ, ac desipientiæ species existat, tamen satis est ad hujus passionis essentiam, vt ad eam sequatur mœror & mœstitia, & timor à facili caussa; & interdum mentis inconstantia. quibus plerique Medici assentiuntur. Mercat *lib.* 1. *de Int. aff. cur. cap.* 17. Trincauell. *lib.* 3. *consili.* 35. videtur ergò, quòd non necessario, ac semper cum hac passione conjungatur delirium; immò narrant illi casus nonnullos Hypochondriacorum, qui nunquam patiebantur mentis alienationem; manifestius verò Marcell. Donat. *lib.* 4. *Histor. mirab. cap.* 6. contendit, non esse de essentia hujus passionis mentis alienationem, & Manardum erroris notat, qui *libro* 17. *Epist.* 1. noluerit ægrotantem quemdam melancholia Hypochondriaca laborare, eo quod nunquam desipuisset, contra existimantibus cæteris Medicis ad curam connocatis; sed profectò, ut apud eundem Manardum videre est, Scriptores omnes melancholiam definientes, desipientiam esse ajunt sine febre, & illam in tres species partiuntur; nimirum in melancholiam per essentiam, in Melancholiam per consensum à toto, & melancholiam per consensum ab Hypochondriis, vnde si ea definitio etiam huic vltimæ speciei aptari debeat, necesse est ægros in ea desipere, aliter enim definitio cum definito non conueniret. Quæ licet realiter ita se habeant, tamen dicendum putauerim id, quod de Catalepsi supra dicebamus; nimirum passionem hanc, vel esse incipientem, & leuem, vel esse [8] [9]

10 inueteratam, & fortem; Vbi paſſio incipiens eſt, vel vbi leuis exiſtit, ſymptomata quoque leuiuſcula ſunt, & ægri vel nihil omninò, vel parùm quid mente mouentur; at vbi inueterata eſt vel fortis, tunc manifeſtiſſimè ægri inſaniunt, non aliter quàm Melancholici ij, qui ex vitio cerebri per eſſentiam inſaniunt. ad cujus rei confirmationem faciunt plures hiſtoriæ Hypochondriacorum. Et ſi libet vide hiſtoriam *N. Abrahami Frambeſ. lib. 1. Conſult.* 17. in qua comperies, ægrum illum apertiſſimè inſaniſſe.

11 Quamobrem vbi ita ſe res habeat, ij tam in præjudicialibus, quàm in fauorabilibus durante delirio, vt cæteri Melancholici tranctandi. Pro conciliandis verò Auctoribus inter ſe diſſidentibus, dicendum cum *Sennerto libr. pract. p. 5. Lect. 1. & alibi.* differre omninò affectionem hypochondriacam à Melancholia hypochondriaca [cùm Melancholia hypochondriaca ſit ſpecies quædam affectionis, paſſionis hypochondriacæ,] & affectio, inquam, hypochondriaca fit abſque dubio ſine vllo cerebri vitio, & abſque eo quòd Mens vllo modo deprauetur, ſi tantummodò mœrorem, ac triſtitiam abſque euidenti cauſſa excipias, melancholia verò hypochondriaca ſemper eſt cum aliquo delirio, aliàs leui, aliàs autem forti.

[Ex his ergò dicendum, omnem Melancholiam hypochondriacam eſſe quamdam paſſionem hypochondriaca, non tamen è contra, omnem paſſionem hypochondriacam eſſe Melancholiam hypochondriacam.]

At alij, qui in principio hujus morbi conſtituuntur, & præter irrationabilem mœſtitiam, qua detinentur, à ratione minimè alieni videntur, quomodo habendi mox aperiam: ſed primò quid peculiare à me notatum ſit in ſimilibus ægris, patefaciam: habeo enim nunc, & aliàs habui alios nonnullos hypochondriacos, quos circa agibilia manifeſtè inſanire nunquam comperi; ſed tantummodo leuiorum rerum non juſto timore illos detineri cognoſco, & imaginationes quaſdam circa morbi accidentia pati, ex quibus Intellectus eorum, vel leuiuſculum, & nullius momenti dolorem, aut aliud quoduis leue ſymptoma, pro ingenti, graui, intolerabili, atque immedicabili judicat. Habent præterea quamdam mentis inconſtantiam, ex qua diuerſimodè animi paſſionibus agitantur, ita vt quem modo amant, & expetunt, non multò poſt odio habeant, ac reſpuant; modò quid intenſè cupiunt, paulò poſt iſthuc ipſum ſi poſſederint, negligunt; plurimum mœrent, ſed interdum quoque lætiores apparent, ac denique modò liberales ſunt, modò illiberales, & auari, modò amicorum colloquia expetunt, modò ab iis abhorrent, & ſic in cæteris; quæ tamen omnia, vt dixi, nihil illis circa agenda obeſſe vnquam notaui.

12

Itaque adhibito Medicorum judicio, ac Iudicis etiam arbitrio, vbi de particularibus ſententia ferenda eſt, ad plura tales ſufficere non negantes, decernendum, an à quibuſdam eliminandi veniant, vt, exempli gratia, à promotione ad ſacra, à publici officij adminiſtratione, & hujuſmodi; quæ non ſolùm denegari poſſent fortaſſè, habito reſpectu ad præſentem eorum ſtatum, ſed maximè reſpicientes aptitudinem, quam habent, vt facile inſaniant. Notandum tamen, (quod & ſuprà admonui) me hîc ſemper locutum de Melancholia, id eſt de delirio hypochondriaco, non verò de hypochondriaco affectu, nam hypochondriacus affectus genus

13

quoddam eſt morborum hypochondriacorum, at Melancholia hypochondriaca eſt quædam ſpecies affectus hypochondriaci, vt in libro proprio de morbis hypochondriacis aliàs declaraui, vnde qui affectu tantum hypochondriaco, non verò Melancholia hypochondriaca afficiuntur, quoad mentem inter maximè ſanos connumerandi, vt jam dixi.

Cæterum loquendum jam eſt de iis, qui ſuæ dementiæ dilucida habent interualla, circa quos illud vnum, vt ſciamus, decet, in quibuſnam dementiis ſperari poſſit, Ægrum habuiſſe, vel habere potuiſſe hæc dilucida interualla; & antequam hoc determinetur, notandum, in quibuſdam dementiis hæc interualla manifeſtiſſima eſſe, ac vera, in aliis nonniſi obſcura, & apparentia; tales enim dementiæ remittere potius dici poſſunt, quàm intermittere; ergò harum quæſtionum ordinem ſequuti, dicamus primò, quòd in rationis diminutione conſiderata in pueris non habent locum dilucida interualla, etiamſi prudenter agant, ſapienterque loquantur, vt dixi aliàs *in harum quæſtionum lib. 1. tit. 1. quæſt. 3. num. 26.*

14

15

16 Secundò, ex ſenio delirantes non habent ſui delirij dilucida interualla, nec vnquam reſipiſcunt; ratio eſt, quia cauſſa delirium excitans non ſolùm non minuitur tempore, ſed intenditur, & augetur, vnde & effectum capere incrementum neceſſe eſt.

17 Tertiò, mulieres circa intellectus imbecillitatem, quæ ex ſexus culpa illis euenit, nunquam proficiunt, neque vnquam naturali rationis diminutione, qua detinentur, exſpoliantur; ratio eadem, quæ in pueris, quia ruditas illa naturalis eſt, non adſcititia; neque habent ſufficientem calorem, qui poſſit intellectum perficere, vt pueri, qui procedente ætate ruditatem intellectus exuunt, & prudentiores, ac ſapientiores euadunt.

18 Quartò, non habent dilucida interualla eorum amentiæ, quos ignorantes, & craſſæ farinæ homines nominauimus, neque ſtolidi, neque obliuioſi, nec denique fatuorum genus vllum, quod vel à natura, vel à morbo, vel ab ætate procedat. Differunt tamen qui à natura fatui ſunt, aut ab ætate, ab illis, qui à morbo infatuantur, quia poſteriores ij à fatuitate liberari poſſunt, illi verò nequaquam.

19 Quintò, non habent interualla ſuæ imperfectionis Intellectus muti ſimul, & ſurdi à natiuitate, cùm eadem ratio in iis dominetur, quæ in aliis, qui à natura fatui ſunt.

20 Sextò, Ebrij vnam acceſſionem habent, neque intermedio tempore per interualla reſipiſcunt, durat enim in iis delirium, quouſque vini potentia euincatur, & edometur.

Septimò, Lethargici, Comatoſi, & Carotici non habent vllas ſuæ inſaniæ interpolationes; ratio eſt, quia cauſſa cerebri inſtrumenta occupans, ſemper præſens exiſtit; durante verò cauſſa, durat effectus.

21 Octauo, Icti à fulmine, Attoniti, Congelati, ſeu Cataleptici non habent dilucida interualla. ratio eadem, quæ in ſuperioribus.

22 Nonò, Phrenitici vnam tantummodò habent acceſſionem, & nunquam, niſi omninò ſanentur, ad ſanam mentem per interualla redeunt. ratio non abſimilis eſt cum ſuperioribus, cauſſa enim præſente, neceſſe eſt, effectum durare.

23 Decimò, idem euenit in Hydrophobis, ſeu rabioſis; quia tota ſanguinis maſſa infecta eſt, cujus vitio delirant.

24 Vndecimò, idem ob eandem cauſſam euenit in his,

his, qui ex assumpto veneno, vel infatuantur, vel quouis modo insaniunt.

25 Duodecimò, dementia eorum, qui ex morbis longis in eam incidunt, non habet interpolationes. ratio est, quia à longitudine, & vehementia morbi absumptis spiritibus, intemperies quædam in ipso cerebro est introducta, à qua morbus continuus fit, non interpolatus. In cæteris autem dementiis omnibus, siue illæ essentiales sint, siue secundarij morbi, sperare licet dilucida interualla; possunt enim remitti, & intendi; sed manifestissimè remittunt Melancholiæ species omnes, præcipuè verò Hypochondriaca, Ecstasis, Epilepsia, Apoplexia, (quandò non fuerit fortis) Lycanthropia, perculsio Fanatica, Furor vterinus, & vteri Suffocatio, & his similes. Obscurè verò furor, seu mania, præsertim cum est inueterata, Dæmoniacorum species omnes, & hujusmodi.

26 Itaque ij, qui manifesta habent dilucida interualla in plerisque, vt sani habendi, si modò nonnulla excipias, de quibus in singulis quæstionibus egimus, quod tam in præiudicialibus, quàm in fauorabilibus locum habebit: in fauorabilibus enim exempli gra- 27 tia patet, quòd tales testari possunt. *l. furiosum.* §. *si verò. C. qui testam. fac. poss.* in præiudicialibus autem, 28 quia non excusantur à pœna, si delinquant. *Caball. Resolut. crimin. Cent.* 2. *cas.* 297. *num.* 38. at ii, qui tantùm remissiones, non intermissiones dementiæ 29 habent, ex mea sententia, vt insani iudicandi, si modò paucula quædam excipiamus, quæ non omninò mentem sanam requirunt.

30 Quomodò tandem cognosci possit, an actus, à demente factus, qui dilucida habet interualla, sit tempore intermissæ dementiæ celebratus, docet Alexand. *consil.* 141. *num.* 8. *volum.* 1. & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cas.* 5. 28. & vide ad hoc Mascard. *de probat. concl.* 39. *vol.* 1. *per tot.*

SVMMARIVM.

1 *Mulieres omni dementiæ specie tentantur.*
2 *Mulieres rarò Melancholicæ euadunt. contr. num. seq.*
4 *Pro singulis viris Dæmoniacis sexcentæ mulieres reperiuntur.*
5 *Mulieres ex Melancholiæ morbo pejus viris habent.*
6 *Vteri suffocatio mulieribus familiarissima.*
7 *In vteri suffocatione, quæ accidentia eueniant.*
8 *In vteri suffocatione mulieres mente deficiunt. contrarium num. seq. declara vt ibid.*
10 *Suffocatæ nihil validum agere possunt, etiamsi nutibus respondeant.*
11 *Furor vterinus quid.*
12 *Furor vterinus mania est circa venerea ex vteri vitio excitata.*

De suffocatis ex vtero, & ex vtero furentibus.

QVÆSTIO XXII.

1 MVlieres non secus, ac viri omni dementiæ specie tentantur, quamquam, vt ex Aretæo, & Anicenna tradit Mercurial. *suæ practicæ lib.* 1. *cap.* 2 10. Melancholicæ de rarò euadunt, aut saltem minus quàm viri Melancholiæ morbo tentantur; contra quam tamen assertionem facit Hippocratis auctoritas in libello de his, quæ ad virgines spectant, Zacc. *qu. Med. leg.* vbi mulieres ob animi demissi, & pusilli naturam frequentiùs quàm viros desipientia, & vanis terro- 3 ribus apprehendi tradit: patet etiam pro singulis viris dæmoniacis, (qui in Melancholicorum quoque 4 classe connumerantur) sexcentas mulieres Dæmonio obsideri, vt testatur Codronch. *de morb. venef. lib.* 2. *cap.* 8. Sit tamen quomodocunque, illud certum est, mulieres ex melancholiæ morbo insanientes, 5 multò pejus habere, quàm viros, intensiùs enim, & magis irremediabiliter insaniunt. Sed præter dementias, quæ ipsis cum viris communes existunt, duobus morbis obnoxiæ sunt, ex quibus per consensum cerebri cum vtero delirio tentantur; horum alter illis adeò familiaris est, vt nihil suprà, alter verò earum quidem proprius, non tamen ita familiaris, ac frequens.

Prior vteri suffocatio est, seu eiusdem ascensus, 6 & strangulatus, vt nonnulli dicunt, qui illis familiarissimus existit, vt experientia docet, & notat Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 22. & alij Auctores Gynæciorum: alter est vterinus furor. In priori, de quo antea verba facimus, mulieres vel tanquam 7 mortuæ, si magnus morbus sit, vel semimortuæ, si magnus morbus non sit, jacere solent: loqui non possunt, sed tamen audiunt, ac facile quæ astantes loquuntur percipiunt, & interdum, vt in nonnullis adnotaui, nutibus interrogatæ respondent; quod & in Polemarchi vxore adnotatum ab Hippocrate *in Epid. text.* 40. & à Vallesio in aliis, vt ille in eius particulæ commento testatur; immo etiam transacto paroxysmo, audita referunt, teste Mercurial. *vbi supra:* vnde concludit ille, seruari in ipsis memoriam; ratione vero deficere eas dubium non est; tametsi 8 Alsaharauius Medicus Arabs *Pract. tract.* 25. *sect.* 2. *cap.* 12. tradens differentiam inter Epilepticas, & suffocatas ex vtero, dixerit, suffocatas in ratione non deficere, Epilepticas autem maxime; cuius dictum 9 ex mea sententia ita interpretandum est, vt suffocatæ non deficiant in ratione extrà paroxysmum, vt Epilepticæ, quæ, vt suo loco diximus, à paroxysmo excitatę, quasi dementes, ac stolidæ apparent. vel dicendum, quòd non ita intensè à ratione abalienantur, vt epilepticæ. ex quibus concludamus, quòd suffocatæ ex vtero quamdiu paroxysmo detinentur, tanquam mortuæ, & absentes existimandæ sint, & etiamsi nutibus ad interrogata respondere possent, tamen nihil validum debeat ab ipsis procedere, si 10 quid rectè nutibus celebrari possit, quia à ratione in paroxysmo alienæ sunt, extrà quod nihil impedit, quin minus, vt sanæ mentis homines habeantur.

Porrò Furor vterinus, qui posterior morbus erat 11 mulierum proprius, est vteri ipsius superexcalfactio cum delirio circa Venerem, & ad eam pertinentia; in eam enim adeò acutis stimulis exagitantur, vt in furorem agantur; garrulæ enim euadunt, & circa Venerem quamplurima effutiunt; de quo affectu, vt de superiore quoque, si quis plura scire desiderat, practicos adeat in propriis capitibus, præcipuè verò Auctores Gynæciorum, siue *de morb. mul.* & inter recentiores, & nouissimos Hucher. *de sterilit. lib.* 2. *cap. proprio.* & Varand. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 5.

Cæterum ratio in his non minus quàm in maniacis, & furentibus oblæsa est: immo & hic morbus nihil aliud est, vt ipsum nomen innuit, nisi furor, 12 seu mania, ex vteri vitio excitata. Itaque in his quoque omnia locum habebunt, quæ in illis procedere diximus, neque plura circa id afferenda.

SVMMARIVM.

In quibusnam dementibus locum habeant eæ conclusiones, nimirum: Semel furiosus semper præsumitur furiosus; & illa: Demens de præterito præsumitur etiam demens de præsenti.

QVÆSTIO XXIII.

1 DVas apud Iurisconsultos conclusiones offendi, quæ idem penè important, maxima ex parte acceptas; quarum prima illa, est quòd semel furiosus semper præsumatur furiosus, & contrarium tenenti incumbat onus probandi sanam mentem. Archid. *in cap. filij, num.* 1. *de hæret.* Alexan. *consil.* 92. *num.* 6. *vol.* 5. Dec. *in l. si furiosum. num.* 24. *C. qui testam. fac. poss.* Petr. de Biax. *in direct. elect. par.* 1. 2 *cap.* 15. *num.* 3. vide adducta per Mascar. *concl.* 39. *num.* 1. Altera est, quòd demens de præterito, præsumatur etiam demens de præsenti. Farinac. *consil. crim. consil.* 151. *num.* 14. Videbatur has conclusiones firmare alia non absimilis, nec minùs quàm superiores accepta, quæ vult, quòd qui olim aliqua ægri- 3 4 tudine laborauerit, etiam hodie æger præsumatur; præsertim quia declarant Doctores, vt procedat in ægritudine naturaliter durabili. Alciat. *de præsumpt. regul.* 2. *præsumpt.* 19. *num.* 1. *&* 3. Mascard. *de probat. concl.* 896. *num.* 1. *vol.* 2. at tales ægritudines absque dubio sunt furor, & dementia, ergo iure posterior hæc conclusio de his quoque verificatur.

Priorem tamen conclusionem, quæ, vt dixi, cum posterioribus coincidit, licet plures Doctores acceptauerint, alij tamen non approbarunt; & habes vtriusque sententiæ fautores apud Mascard. *ibidem conclus.* 825. *à num.* 1. *ad plures seqq.* qui etiam ex nonnullorum Doctorum opinione decidit, quando, & in quibus casibus ea conclusio acceptanda.

Nos qui rei naturam ob Medicæ scientiæ cognitionem faciliùs assequi possumus, eius conclusionis veritatem patefaciemus, & nonnullas breues regulas trademus, quarum prima ea sit: Ea conclusio non habet locum in dementiis, quæ cum febre eueniunt, aut cum alio morbo, quem febris concomitetur, vt in phrenitide, lethargo, & huiusmodi. Speciatim verò in phrenitico non habere locum hanc conclusionem ex Mascard. Actius *de Inf. p.* 2 *litt. P. verb. Phrenitici num.* 3. Non habeo pro hac regula alios Iurisconsultos, quos in testimonium adducam, non deest tamen ratio; nam aliter sese re habente, omnes homines, aut potior saltem pars, furiosi & dementes præsumerentur; quis enim est, qui aliquando delirio in febre non laborauerit, aut qui morbo aliquo, ex quo rationem læsam habuerit, nunquam fuerit detentus? Adde etiam rationem ex rei natura desumptam, quæ talis est: deliria, aut dementiæ in febribus, sunt earundem febrium symptomata; recedente ergo febre, ipsas etiam recedere necesse est; at febres, vt plurimum in longum non protrahuntur, præsertim eæ, in quibus tam magna apparent symptomata, neque etiam de facili reuertuntur. Sed subuenit nunc ex Iurisconsultis alter, quem adducam ad hanc regulam firmandam, nempe Io. Alyosium Ricc. *in pract. var. resolut.* 386. *num.* 7. *in fin.* qui benè hanc regulam declarat.

6 Secunda regula. non potest ea conclusio locum habere in dementiis momentaneis, aut quæ non longo tempore durare solent; & vide circa hanc regulam allata à Mascardo *vbi supra, num.* 8. *& seq.* nam ad hoc, vt ea conclusio verificetur, necessarium est probare aliquem fuisse furiosum per aliquod tempus successiuum, vt per mensem, aut annum.

7 Tertia regula. non procedit ea conclusio in dementiis, quæ per consensum aliarum partium fiunt: non ex morbo per essentiam in cerebro existente: 8 quamquam enim furor, & similes passiones durare præsumuntur testimonio DD. quos adducit Mascard. *ibid. num.* 5. Paris. *de Resignat. benef. lib.* 3. *quæst.* 8. *num.* 12. ita vt verum omnino sit id, quod Castrens. 9 dicebat *in l. Qui testamento. §. Nec furiosus. num.* 3. *ff. de Testam.* nimirum quòd qui aliquandò insanire cœpit, vix vnquam ad sanam mentem redeat, tamen hoc de dementiis intelligendum, quæ per essentiam, & ex proprio cerebri morbo absque febre eueniunt.

10 Quarta regula. ea præcipuè conclusio locum habere potest in omnibus melancholiæ speciebus; in Mania, in Apoplexia, in Epilepsia, in Dæmoniacis, & similibus, de quibus hoc titulo satis abundè, vt mihi videtur, disputatum est.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SECVNDI

TITVLVS SECVNDVS,

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus,

Continens Quæstiones tredecim;

quarum

Admodum Illuſtri, ac Reuerendiſſimo
DOMINO
FR. HIERONYMO
DE GHETTHIS,
Ordinis Heremitarum S. Auguſtini
GENERALI DIGNISSIMO,
Paulus Zacchias F.

QVæſtiones haſce meas ab argumento, quod continent, Medicis, ac Legumperitis communi, Medico-Legales dictas, in plures Titulos diſtribui, ſingulos earum Titulos ſingulis perſonis inſcribens; aliis ob dignitatis celſitudinem, quibuſdam ob multa in me collata beneficia, nonnullis verò ob amorem, quo me ab illis proſequi ſentiebam. prioribus reuerentiæ, hos ſubſequentibus grati animi, poſtremis viciſſitudinis amoris teſtimonium reddere cupiens. Hunc Titulum Tibi dicaui, qui & in dignitate conſtitutus es meritis condigna, qui & in me, meoſque infinita propemodum beneficia contuliſti, & qui tandem præ cæteris fortaſſe (ita enim mihi perſuadeo) me meoſque beneuolo affectu, ac paterno amore proſequeris. Ergo quod ego tibi munuſculum reuerentiæ, grati animi, & amoris ſignum, promptè, ac libens offero, Tu, quæ tua eſt humanitas, promptè, ac libens, hilarique fronte excipe, interimque vale.

LIBRI

LIBRI SECVNDI TITVLVS SECVNDVS,

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

SVMMARIVM.

De Veneni nomine & appellatione.

QVÆSTIO I.

IN materia de Venenis multa Iurisconsultis occurtunt, quæ consilium, & sententiam Medicorum exposcunt; nam vel ipsis Iurisconsultis judicibus, Medici primùm ac præcipuè conuocandi ad determinandum, an quis ex veneno interierit, nec ne eorumque Medicorum judicio standum est. *Alexand. consil.* 115 *num.* 3. *lib.* 3. *Bos. in pract. crimin. tit. de delicto. num.* 7. *Foller. in pract. crim.* 2. 2. *rub.* 2. *Item quod sororem venauerit. Mascard. de probat. concl.* 1034. *num.* 7. *Volum.* 2. & alios vide relatos per *Guazzin. in tract. de Reor. defens. cap.* 6. *n.* 13. & 18. *lib.* 1. Neque enim satis est ad hoc probandum etiã ipsius rei confessio, quod nimirum dederit venenum, ita vt ob eam condemnari possit, sed requiritur Medici votum, quo definiat, an illud venenum potens fuerit ad occidendum, nec ne. *Caball. in tract. de omn. gen. homic. num.* 615. *& seqq. & Carrer. in pract. crim. §. homicidium. num.* 102. *Farinac. Consil.* 184. *num.* 16. & 46. nam si Medici deponant, quòd propinatum venenum malum non fuerit, nec aptum ad occidendum, reddunt etiam rei ipsius confessionem irritam. *Guazzin. vbi sup. num.* 12. *in fin.* sic etiam de quantitate veneni sentiunt; nam siquidem Medici insufficientiam interimendi alicujus veneni in tanta quantitate sumpti attestentur, reum etiam confessum condemnare retardant. *Bosius vbi sup. num.* 8.

Non inutiliter ergo pro ipsis Iurisconsultis ad hoc de venenis argumentum pertractandum accedemus; præcipuè quia apud illos venenandi crimen grauissimum delictum existimatur, vt verè est, & grauius homicidio. *l.* 1. *C. de malef. & Mathem.* immò venenantes, vt proditores habent *Bal. in l. Nemo Clericus. C. de summ. Trinit. & Fid. Cathol. Farinac. quæst.* 122. *par.* 1. *num.* 4. & notauit etiam nuperrime ex Medicis *Franciscus Ranchinus in Hip. Iusjur. leg.* 4. *rubr. An liceat Medicis. vers. Nos tamen contra.* ita vt tales immunitate Ecclesiæ non gaudeant. *Caball. in tract. de omn. gen. homic. num.* 583. *Farinac. de Immunit. Eccles. in append. num.* 142. *cap.* 10. Adde his, quòd propter veneni suspicionem conceditur thori separatio inter conjuges. *Caball. vbi aliàs, num.* 575. Plura quoque de huius delecti atrocitate afferunt *Farinac. quæst.* 122. *à num.* 2. *tit. de homic. & Caball. ibidem:* Abhorrent enim adeo ll. ab hoc delicto, vt in Iustitiæ executione veneno vti nolint, reus enim ad venenum assumendum non potest condemnari, neque vt Farinac. placet, Bannitus potest veneno interimi, licet contrarium teneat Caball. ex nostris tamen *Ranchinus vbi supra fundam. tertio* dicebat, neque flagitiosis hominibus, neque hostibus, neque ad vltimum supplicium damnatis licere venenum propinare; sed vt magis Iurisconsulti ostendant hujus delicti atrocitatem, in illo puniendo, non distinguunt nobilem ab ignobili, sed vtrumque pœna furcarum mulctari jubent, quæ ignobilibus solis irrogari solet. ita *Caball. vbi sup. nu.* 611. *& seqq.* Multùm ergò eorum interest de venenis perfectam habere notitiam circa quæ plures esse possunt quæstiones tam ipsis, quàm Medicis scitu jucundissimæ, quas procedente sermone discutiemus.

Primo tamen loco, vt ea quæ dicuntur, clariora euadant, pro nostro more de veneni nomine, & appellatione disserendum, vt sciat Lector, de quanam re peculiariter agamus: nam veneni appellationem communem esse ac generalem, docemur per *l. Qui*

venenum. ff. de verb. signif. & per l. 3. §. adjectio autem ipsa. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Aul. Gell. Noct. Att. libro duodecimo, capite nono. Grilland. de sortileg. quæstione duodecima, numero quarto. Guibert. quæstione Iurid. capite decimosexto, num. primo, & ex nostris per *Guainer. de venen. capite primo, in princip. Valer. locor. comm. lib. 3. capite decimooctauo. Gorr. in præfat. ad Nicandrum Alexiph. Greuin. libro primo de venen. capite primo. Mercurial. de venen. libro primo, capite 4.*

12 *Sal. de febr. pest. capite quarto.* Neque enim ea solùm, quæ hominem interficere apta nata sunt venena appellantur, sed & ipsa quoque medicamenta, quæ eundem hominem sanant, eodem nomine interdum insigniuntur; vt per eandem *l. Qui venenum.* quam ad hanc ipsam rem adducit ex nostris *Cardan. libro primo de venen. capite primo*, idemque repetit Sal. vbi proximè; vnde idcircò dicitur, quòd, attenta hac generali veneni appellatione, venenorum quædam bona, seu non mala sint, quædam verò simpliciter

13 mala, vt habetur in eadem *l. 3. ff. eodem. Alexan. consil. 23. numero sexto, volum. 2. Alciat. in l. Qui venenum. numero quarto. ff. de verborum signific. Grilland. de sortileg. quæst. 12. numero quarto. Caball. vbi sepè numero 606.* & ob eam rem Græci, qui tam medicamenta, quàm venena nomine pharmaci appellabant, cum malum venenum, aut venenum propriè sic dictum, & deleteriæ facultatis denotare volebant, non simpliciter pharmacum, sed cum adjectione aliqua nominabant, vt epitheto nocentis, mortiferi, vel perniciosi, vt testatur *Vid. de Curat. Gener. libro primo, capite duodecimo, part. 2. sectione secunda. Gal. Mart. de doctr. promisc. cap. 2.* quamobrem citata jam sæpiùs *l. Qui venenum.* idem admonet præstandum esse ab eo, qui venenum dicit, vt adjectione mali, vel boni, de quo nam loquatur

14 patefaciat, nam mala venena ad necandum, bona ad sanandum accommodata sunt. *Grilland. vbi proximè numero eodem.*

15 Medici verò venenum distinguunt in propriè sic dictum, & impropriè; nam licet quamplurima medicamenta purgantia, & ipsa quoque Alexipharmaca, immò vel ipsa Theriaca non justo modo assumpta non secus, ac vera venena enecent, vt *Gal. 5. de simpl. med. fac. capite decimooctauo, Auerr. 5. Collig. & Nicol. tract. 4. serm. 4. capite nono.* Docent, tamen venena propriè dicenda non sunt, cum eorum aliqua vtilitas existat. *Gal. vbi suprà. Vid. Vid. ibid. Cesalpin. pract. lib. 3. cap. 2.*

16 Propriè ergò, & in communi loquendi modo, cum venenum nominamus, pro malo accipi volumus. *Alciat. in præcitata l. Qui venenum. numero sexto. Farinac. in practic. crimin. parte quinta, quæstione 122. numero 127. Caball. de omni. gen. homic. numero 608.* & sic simpliciter prolatum pro malo accipimus *in l. 1. §. 2. ad l. Cornel. de sicar.* propriè

17 namque venena dicuntur, quæ semper talia sunt, vt ex nostris testatur *Bacc. in Proleg. de venen. cap. 3. art. 6.*

Quanquam verò Alciatus, & Farinacius voluerunt, venenum simpliciter prolatum pro malo accipi, vt dixi, apud nonnullos tamen Auctores id nominis,

18 & pro veneficio, & pro vtili medicamento accipitur. de prima verò acceptione constat apud Homer. *Odyss.* 10.

> *Hos ipsa mensuetos fecerat, postquam mala venena dedit.*

Et paulo post:

> *---commiscuit autem pani*
> *Venena nocentia, vt omninò obliuiscerentur patriæ terræ.*

& apud Virgil. 7. Æneid. in illis carminibus.

> *Picus equûm domitor, quem capta cupidine conjunx.*
> *Aurea percussum virga, versumque venenis*
> *Fecit auem Circe, sparsitque coloribus alas.*

de posteriori verò constat apud Plautum in Pseudolo, Act. 3. Scena 2.

> *Quia sorbitione faciam ego te hodie mea*
> *Item, vt Medea Peliam concoxit senem:*
> *Quem medicamentis, & suis venenis dicitur*
> *Fecisse rursus ex sene adolescentulum:*
> *Item te ego faciam.*

Et Lucan. lib. 8. de Bell. ciuil.

> *---Et infuso facies solidata veneno est.*

A veneno porrò cum pro malo accipitur, deducitur nomen venenarij; sunt verò venenarij propriè,

19 qui venenis, malisq; pharmacis in hominum perniciem vtuntur, & ejus criminis rei existunt. *Alciat. lib. 4. de verb. signif. in fin. Martin. Delr. Disquisit. Magic. lib. 1.* qui & interdum venefici vocantur; sed venefi-

20 ci propriè sunt, qui incantationibus occidunt, aut venena venalia habent. *Carrer. in pract. crimin. in repetit. l. Obseruare. num. 101.* vnde Plat. vbi supra:

> *----B. Ehò. an tu etiam veneficus?*
> *C. Immo Ædepol hominum seruator magis.*

Sed circa nomina hæc satis esse puto, videamus jam quid propriè venenum sit, & quodnam sub hoc argumento comprehendi velimus. Venenum ergò multi Auctores diuersimodè definierunt; plerique

21 tamen conueniunt in hoc, quòd sit mixtum quoddam non naturale, naturæ ita contrarium, vt ab ea edomari non possit, sed è contrà ipsam edomare, ac corrumpere aptum sit. talem definitionem, vel similem ex Galeni, Auicennæ, & aliorum sententia attulit Cardan. *lib. 1. de ven. cap. 1. & lib. 2. contrad. Med. tract. 5. contr. 10.* non dissimilem quoque afferunt & qui sequuntur Auctores *Nic. Flor. tract. 4. serm. 4. de venen. cap. 1. Consil. diff. 178. & lib. de ven. cap. 1. Valer. locorum commun. lib. 3. cap. 18. Ioubert. Paradox. 10. decad. 10. Gorr. in præfat. ad Nicandr. Alexiph. Bacc. in prolegom. de venen. cap. 9. art. 2. Mercurial. lib 1. de venen. cap. 5. Rudius de morb. occult. & venen. lib. 2. cap. 1.* & penè omnes alij.

Quoniam verò ad rem nostram magis facere videtur definitio à Cardano ex propria mente allata, idcircò eam afferamus, quæ talis est, vt habetur *lib. 1. de ven. cap. 1. & 4.* Venenum est, quod aptum est

22 nobis vehementer nocere occulta agendi ratione, etiamsi caussa esset nota. Licet mihi nihil minus videatur docuisse Auicenna in sua definitione, quæ

23 est: Venenum est, quod corrumpit complexionem humanam, non contrarietate solùm, sed proprietate, quæ est in ipso. Cardanus tamen nescio quid habet, quod ad rem nostram magis facere videtur, cum vult, satis esse ad veneni naturam constituendam, vt sit aptum nobis vehementer nocere occulta agendi ratione, nam non videtur necesse ad veneni essentiam, vt interimat; siquidem multa non in-

24 terimunt, quæ tamen venena sunt, sed quia naturam humanam aliquo pacto lædunt, vt docet *Salius in lib. de febr. pestil. cap. 4.* & ea de re nonnulla, quæ insaniam tantummodò excitant, vt cerebella quorundam animalium, & alia quædam licet non interficiant, venena appellantur. *Cardan. de ven. lib. 1. cap. 1.* Immò quædam etiam, quæ neque quicquam lædunt venena appellantur ex eo solùm, quod maximam

vim

vim habeant in alterandis humanis corporibus, ad miros quosdam effectus producendos, vt herbæ, atque alia quædam, quibus Lamiæ, aut Striges vti solent, vt sese in figuras brutorum transforment, vel potiùs vt sibi videantur transformari, de quibus Virgil. Eclog. 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris. nascuntur plurima Ponto.

Notandum tamen, quod dicebat ibidem Cardan. esse scilicet venena nonnulla, quæ occidunt, quidem, 25 venena tamen non sunt, eo quod occulta proprietate id non efficiant, vt exempli gratia, vitrum est; 26 hoc enim nobis non simpliciter admittendum, cùm hic intelligamus pro veneno quodcumque vel per os sumptum, vel deforis administratum, vel quantitate, vel qualitate occulta, aut manifesta interimere, aut vehementer nocere potest, vt introducendo insaniam, amorem heroicum, stoliditatem, partium impotentiam, mutitatem, ignauiam genitalium, & alia huiusmodi; hæc enim omnia, licet strictissimè loquendo venena non sint, nisi ab occulta proprietate suos effectus producant, tamen sub hoc titulo comprehendi volumus, cùm etiam ipsi Iurisconsulti, quibus præcipuè scribimus, de his considerent, & talia venena propinantes, vel quacunque ratione administrantes debitis pœnis mulctandos velint, vt in *l. si quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. de Pœnis*, clarissimè habetur. quamobrem. ll. definitio, quæ volunt, 27 venenum esse, quodcumque naturam eius cui adhibitum est, mutare potest, nostro proposito satisfacit, si ita intelligatur, vt quamcumque mutationem amplectatur, quæ vel mortem, vel insigne aliquod nocumentum homini afferre possit: nam rectè quidem l. dicebat venenum esse, quod naturam mutare po- 28 test, quia venenum, & alimentum opposita sunt, vt omnes auctores medicinæ tradunt. *Concil. de venen. cap. 1. Matthiol. in 6. Dios. in præfat. in princip. Bacc. in prolegom. de venen. capit.* 1. quemadmodum ergo alimentum mutatur à natura, & ipsam non mutat, sic venenum mutat Naturam, & ab ipsa non mutatur, vt præcitati Doctores docent. Multa ergo licet venena non sint, tamen Naturam mutant, & non mutantur, vel ob eorum repugnantiam, vt immutentur, vel ob eorum quantitatem, vt de succo lactucæ dicebat Gal. 3. *de simpl. med. fac. cap.* 18. & de Croco alij Auctores, & præcipuè Valesc. Phylon. *lib.* 7. *capite decimonono.*

SVMMARIVM.

1 *Prima venenorum diuisio.*
2 *Venena à tota substantia agentia.*
3 *Venena agentia ex manifestis qualitatibus.*
4 *Venena vtroque modo noxia.*
5 *Secunda venenorum diuisio iuxta primas qualitates.*
6 *Tertia venenorum diuisio à modo operandi.*
7 *Quarta diuisio iuxta naturam, & accidens.*
8 *Quinta diuisio iuxta totum, & partem.*
9 *Sexta diuisio iuxta originem.*
10 *Septima diuisio, iuxta modum administrationis.*
11 *Venenum quod tactu inficiat dari certum est.*
12 *Venenum solo olfactu interimens.*
13 *Venena omnia odorata vertiginem, capitis dolorem, suffocationem, & alia mala afferunt.*
14 *Venena, quæ visu occidant, an dentur. dic vt ibid. & num. seq.*
16 *Animalia, quæ solo auditu inficiant, an dentur.*
17 *Homo potest per omnes sensus venenari.*
18 *Octaua diuisio ex partium læsione.*
19 *Venena omnia primò cor petunt, siue ab extra applicentur, siue intrò sumantur. vide num. seq. & 21. & 22.*
23 *Vltima venenorum diuisio iuxta substantiam.*

De Venenorum diuisione, & de variis venenorum effectibus.

QVÆSTIO II.

Medici multiplici Venenorum diuisione vtuntur: 1 primo enim diuidunt in ea, quæ à tota substantia, siue ab occulta proprietate interimunt, & in ea, quæ solis manifestis agunt qualitatibus, & in ea, quæ ex vtroque capite noxia sunt. Ea quæ à tota substantia nocent, vt Napellus, nullam sui nocumenti caussam manifestant; & ideò ab occul- 2 ta, & nobis ignota proprietate agere ea Philosophi dixerunt. Ea, quæ solis qualitatibus agunt manifestis, vt succus lactucæ, qui ob exuperantem fri- 3 giditatem occidit, multi noluerunt propriè venena dici; in nostro autem proposito possunt, & debent, venena vocari, cum venenorum effectus producere possint; caussa vero, propter quam nolunt appellari hæc venena, ea est, quòd putent plerique de essentia veneni esse, vt ajunctam habeat occultam proprietatem, qua generi humano, ac vitæ contraria existant. Guainer. *de Venenen. part. secunda, capite sexto*, Carrar. *in quæst. Venen. ad Temp. notab.* 1. & 2. Bacc. *in Prolegom. de Venen. capite tertio, articulo septimo.* Forest. *Obs. lib.* 30. *Obs.* 1. & 2. *in Schol.* quæ proprietas in similibus quidem deficit, vnde excedentia in qualitate nomine tenus posse appellari venena voluit Card. Ponzet. *lib.* 1. *de Venen. capite vigesimo quinto.* immò mixta quædam putrefacta, vt lauri semina rancida effecta, aut nuces corruptas magis venenosa existimat prædictis Venenis, quæ à qualitatis exuperantia agunt.

Iam vero ea, quæ vtroque modò noxia sunt, vt 4 Euphorbium, & Opium, non modo illud ob excedentem calorem, hoc autem ob exuperantem frigiditatem obest, sed etiam quia occulta ea proprietate dotatur, qua non solùm illud, vt Crocus, hoc verò, vt lactuca, si modum excesserint, nobis inimica sunt, sed etiam, vt talia, veluti cætera omnia, quæ à tota substantia operantur.

Secundò diuiditur venenum à Medicis juxta qua- 5 tuor primas qualitates, vt quoddam calefaciendo, quoddam infrigidando, aliud verò exiccando, & si libet etiam aliud humectando interficiat; nam hoc plerique non dari credunt; & hæc quidem, vt annuimus, etsi, cum talia solummodo sunt, vt solis qualitatibus manifestis operentur, propriè venena non dicantur, nobis tamen, quandocunque hæc occidere, vel insigniter lædere administrata possint, venena dicenda sunt, non curantes vnde effectus sequatur, dummodò ad ea sequatur; & licet priuata qualitate occulta agendi venena minimè esse velint doctissimi Medici, vt Carrar. *in citata quæst. de venen ad Temp.* Guainer. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 1. Fernel. *de Abd. rer. caus. lib.* 2. *cap.* 15. Bacc. *in prolegom. cap.* 3. *art.* 7. Mercurial. *vbi sup. cap.* 8. & alij superiùs adducti, id nos nihil omninò mouere debet, neque illud discutere ad rem est.

Tertiò, venena diuiduntur à modo operandi, 6 cùm quædam occidant putrefaciendo, quędam con-

gelando, alia exulcerando, multa inflammando, alia strangulando, & alia aliis modis nocendo. putrefaciendo occidit Lepus Marinus, stupefaciendo opium, idemque congelando; vlcerando, atque inflammando Arsenicum Sublimatum, Euphorbium, strangulando, vt fungi, & succus Hyuccæ, cuius meminit *diligentissimus Medicus Petrus Castellus, de quo aliàs, in libell. de rarioribus Plant. Hort. Farnes. cap. 2. sect.* 4. & huiusmodi, de quibus singulis in seqq.

7 Quartò diuiduntur quia quædam venena à Natura talia sunt, vt Aconitum, cicuta, & omnia ex se eam naturam habentia, quædam per accidens, vt nuces, & lauri baccæ cum rancidæ fiunt, carnes, aut pisces assati, & suffocati, aut putrefacti, quædam etiam ab arte, vt sublimatum, aqua fortis.

8 Quintò, distinguuntur venena in ea, quæ secundùm tota venena sunt, vt Cicuta, Lepus Marinus, & ea, quæ secundùm partem, vt Felis secundùm cerebrum, Ceruus secundum caudæ extremitatem, Vespertilio iuxta cor, & linguam. rursus diuiduntur in ea, quæ semper talia sunt, vt Bufo, & ea, quæ non semper talia sunt, vt ranæ, limaces, fungi; cum hæc aliquando innoxia sint, interdum verò maximè noxia.

9 Sextò, diuiduntur quoque iuxta eorum originem, quædam enim ex mineralibus habentur, vt argentum viuum, arsenicum, quædam ex animalibus, vt Vipera, Torpedo. addunt etiam nonnulli quædam ex elementis, nam & aer, & aqua videntur interdum talia euadere, vt hominem non secus, ac lethale venenum inficiant, vt in peste.

10 Septimò, diuiduntur ex modo administrationis, nam quædam per os assumuntur, quædam ab extra applicantur; & horum quædam morsu communicantur, vt venenum viperinum, serpentum omnium & canis rabidi, & huiusmodi, quædam punctione, vt venenum Araneorum, & Phalangiorum, & alia, quædam illitu, vel tactu, quædam olfactu, quædam simplici visu, aut auditu. Ac de prioribus quidem nullum dubium est, de posterioribus autem multi videntur hæsitare. Minus autem dubitatur de veneno, quod

11 tactu inficiat; *Plutarch. Sympos. dec.* 5. *probl.* 8. ex Odoard. Barbos. refert *Majol. dierum canic. coll.* 21. in Delij regno arborem esse, Bananam nomine, quæ radices ita venenatas habet, vt tangentes statim perimant; fructus pro antidoto sunt, vt ibid. & alij multi tale venenum dari fatentur, vt ex recentioribus plerique, qui antiquioribus minus fortasse creduli sunt. *Ioubert. Parad.* 10. *decad.* 2. *Mathiol. in* 6. *Dioscorid. in præfation. Greuin. lib.* 1. *de Ven. cap.* 1. *Salius de febr. pestilen. cap.* 11. immò mirabile est, quod narrat *Cesalpin. lib.* 3. *qui est de venenis in sua pract. cap.* 46. quod etiam admittit Greuinus, *vbi proximè*, nimirum Venetiis aliquandò pestem fuisse concitatam ex eo, quod venefici quidam illitis ostiorum annulis, ac pessulis lethalissimo veneno, omnes pene ex contactu dictorum annulorum veneno sint infecti. Mirabilius fortasse est, si vllam veritatem habet id, quod refert *Cardan. lib.* 1. *de venen. cap.* 8. *& alij apud Schench. lib.* 5. *Obseru. tit. de venenis*, Turcas scilicet veneficia adeò præsentanea habere, vt eodem die solo

12 contactu interimant. Vero magis simile est id, quod de veneno ferunt solo olfactu interimente, & miror *Pigræum Regium Chirurgum doctissimum lib.* 7. *suæ Chirurgiæ cap.* 9. negasse dari posse tale venenum, cùm cæteri Auctores omnes illud admittant; & narrat Paræus, & ipse pariter Chirurgus Regius, ac vir illustris *lib.* 20. *qui est de venen. cap.* 7. Clementem Septimum Pontificem Maximum præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admissum infectum, & exinde extinctum; Pigræus tamen dicet ad hoc fuisse aerem ex fumo illo infectum, nec simplicem fuisse qualitatem venenatam per nares attractam, tamen quid ad illud, quod firmat *Cardan. lib.* 2. *de Venen. cap.* 1. de omnibus venenis, quòd odorata vertiginem, dolo-

13 rem capitis, suffocationes afferunt, & idcirco à similium odoratu homines arcet? immo *& lib.* 2. *ibidem* de venenis agit odore interficientibus *cap.* 3. sed experientiam auctoritatibus cur postponimus? mille habemus exempla in animalibus quibusdam, quæ solo olfactu inficiunt, vt de Buffone testantur multi, quod vaporibus ab ipso expirantibus obuios homines stupefaciat. *Ardoin. de venen. lib.* 4. *cap.* 7. *Cardin. Ponzet. lib.* 3. *de Venen. cap.* 12. *& Ouid. Metamor. libro tertio de serpente.* quem Cadmus occidit loquens:

Occupat hos morsu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu, funesta hos tabe veneni.

Videmus etiam quotidie ex odoribus vel malis, vel bonis quoque multos malè, immò pessime affici, sunt enim qui certæ rei odore animo linquantur, cordis tremorem, capitis dolorem, vertiginem, & alia eiusmodi incurrant symptomata; & constat apud *Mercurialē lib.* 1. *de morb. Mul. ca.* 2. & ex Aristotele solo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire posse: Testatum item reliquit *Bruyer. de re cibaria lib.* 9. *cap.* 12. Iacobum Foroliuiensem Medicum insignem ab allij odore tanquam à re pestilenti lædi consueuisse, quin etiam vel ipsius Rosæ odorem nonnullis Lipothymiā, ac syncopem excitare parem, qualem casum narrat *Amat. Lusit. Curation. Medic. cent.* 2. *cur.* 36. & qualem naturam passum fuisse Oliuerium Caraffan Cardinalem narrat. *Pier. Valer. Hieroglyph. lib.* 8. *in Scarabeo; & apud Schench.* vbi hæc ipsa commemorata habes, Episcopum quemdam solo rosarum odore extinctum, Cromerus recitat *de Rer. Polon. lib.* 8. & mihi quidem albarum rosarum odor adeo inimicus est (non quod mihi sit ingratus) vt capitis non modicum dolorem illico excitet; quod si suauis ex sua natura, ac alioquin salutaris nobilissimi floris odor sic afficere ob quandam naturalem contrarietatem potest, cur & hoc ipsum in venenis concedendum non sit, ego non video. Sed conuincit omnino Pigræum ratio, quæ sequitur; si enim concedamus odorem nutrire posse, vt existimant pene omnes Medici, & facit ad hoc *Hipp.* sententia, *in Aphor. sect.* 2. *Aphor. & lib. de alimento.* & vide ad hoc *Concil. diff.* 155. & alios, immo ipsum *Gal. in Aphor. sect.* 2. *Aphor.* 11. iam concedere cogitur, odorem etiam posse corrumpere, & occidere, cum nutritio, & corruptio sint contraria, & odor bonus, & odor malus item contraria, contrariorum autem eadem est ratio, vt notum est Philosophis, & notatur à Iurisconsultis. *Gloss. in sciendum.* §. *finali, in verbo, nec prodest. ff. qui satisd. cogant. Card.* præterea *libro secundo de subtil.* cum venena trifariam diuisisset in ea quæ deuorata occidunt, in ea quæ solo contactu, & in ea quæ odoratu, addidit: Quid mirabilius sit ex his, incertum est; quasi non majorem admirationem habeat, sed potius venenum contactu, aut odoratu occidens, quàm quod deuoratur.

Hæc igitur concedi quidem possunt factu possibilia esse, sed quod visu, & auditu quædam possint interficere, paucis admodum persuaderi potest; & tamen de visu eadem ratio proculdubio militat, quæ in veneno solo olfactu occidente militabat. Nam

14 si quædam sunt homini adeo inimica interdum, vt etiam visa terrorem incutiant, syncopen excitent, & alia

& alia horribilia accidentia cieant; ita vt homines ex hoc periclitentur, nescio cur similiter dari non possit venenosum aliquod animal, quod solo visu inficere, ac venenare hominem possit. Ego primum quid mihi contigerit enarrabo: Cum adolescens essem, & animi gratia extra vrbem cum coætaneis meis ob ambulatem, & ludo aliquo nos exercere cuperemus, iam ludum instituerāmus, quo diem liceret transigere; ludus talis erat (qui hic familiarissimus est) vnusquisque suum signum jaciens, ad ante jactum adminiculum quam proxime signo accedere studet; ludunt autem bini, aut terni, aut etiam singuli. Ego meum signum expolire studens (sunt enim ea signa lateritia) super tofum illum percutiens, ex ea percussione tofus medius disruptus est; in medio eius animalcula erant lacertis, quas Tarantulas hic vocant, non absimilia, sed veluti pellem detraxisses, carnem nudam ostendebant, & erant visu adeo horribilia, vt totus pallidus inde me auertens, vomitu multa reiecerim, atque hinc totus nauseabundus diem illam transegerim. non deerit tamen qui omnia hæc in timorem referet; erit etiam, qui ex tetro vapore inde expirantę hæc prouenisse existimabit; ego tamen ex simplici visu totus illico horrui. Sed sunt insuper, qui aspectu felium expauescunt, & deterrentur, atque etiam animi deliquio prehenduntur; Germanicus, teste Plutarcho *in libell. de diff. inter od. & inuid.* Gallum aspicere non poterat. [Quod Leonibus etiam naturale est, vt ex Lucretio infrà habetur. Monialem noui, quæ adhuc in viuis est in Monasterio Sanctæ Claræ de Vrbe, hæc ex visu scarabæi mirum in modum afficitur. Accidit autem vt quædam iuuenculæ timoris huiusmodi eius Monialis consciæ, vt illi illuderent, scarabæū clam inter mammas illi proiicerent quo comperto derepente exanimata in terrā cecidit omni sensu orbata, & in syncopim lapsa frigidis sudoribus respersa perquatuor horarum spacium incerta salutis permansit; in se reuersa, sensimque spiritibus recreatis ad se rediit, nec nisi post plures dies pristinas vires recuperauit, interim pallida ac tremens existens.] Alij quoque ex aliorum animalium intuitu hæc eadem patiuntur, vt nobilis ille Mantuanus, de quo Marc. Donat. *lib. 6. de Histor. Mirab.* qui Erinacei terrestris visum non sustinebat, sed syncope, ac frigidis sudoribus corripiebatur; & alia multa huiusmodi exempla scitu non indigna vide apud Schench. *lib. 7. Obseruat. tit. de Idiosyncr.* ex quibus deducere possumus à simili dari venenum quoddam, quod solo visu lædere, & interficere etiam possit; nam si ex iis, quæ venenosa non sunt, tam sæua apparent symptomata, ex iis, quæ venenosa sunt, non nisi mors expectari debet. Sed audiamus obsecro, quæ cecinit Lucretius *lib. 4. de rerum natura*, qui in omnibus sensibus nos experiri dolorem, & voluptatem voluit, & consequenter esse quædam nostris sensibus omnibus magis, aut minus delectabilia, aut inimica. postquam ergo de sensibus reliquis locutus est, de visu hæc protulit.

Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere est; sed item species rerum, atque colores
Non ita conueniunt ad sensus omnibus omnes,
Vt non sint aliis quædam magis acria visu,
Quin etiam gallum nocte explodentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugai:
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, vt nequeant contra durare feroces;

esse autem quosdam homines, qui solo intuitu non tā cęteros homines, quam animalia, plantas, herbasque quascunque lædant, notum est; cuius rei insigne exēplum habes apud Vidam Bomb. *lib. 2.* de quo alias.

Verum enimvero licet de venenis, quæ solo visu interimere possint, hæc probabili ratiocinatione veritatem habere liceat concludere, tamen multò longius à probabilitate videtur plerisque, quod quędam animalia reperiantur, quæ sola voce, & exspiratu in- 16 ficere possint. tamen & ad hoc aliquid est, quod in medium adducamus: non enim dubium est, quod in vocis emissione halitus quidam ex ore animalis vociferantis prodeant, qui pro illius animalis natura venenosi & ipsi esse possint; quod si audiens illius animalis vocem in proportionabili distantia sit, ita vt à vaporibus ex illius ore prodeuntibus contingi possit, non difficile erit, vt ab eorum venenositate inficiatur; immo hoc multo probabilius est, quam quod quis ex spiritibus ex oculis emicantibus infectionem contrahat, cum visiui spiritus non adeo materiales sint, & facilius ab aëre intermedio dissipari possint, halitus autem ab ore animalis cuiusdam in vocis emissione prodeuntes magis materiales existant, & consequēter non ita de facili ab intermedio aëre dissipentur; itaq; si, vt dixi, adeo proportionabili distantia audiens à vociferante absit, vt halitus illi venenosi ad auditum peruenire possint, iam non difficile erit audientē venenari; neque enim verum existimo in omni distantia id contingere posse, quia si magna sit, vix nudus sonus in aëre receptus ad audientis aures perueniet; at tunc quanam ratione inficere possit, ego non video. Ex his ergo manifestum fit, quod ex Antiquorum sententia afferebant Medici nonnulli, hominem scilicet 17 posse per omnes sensus venenari. Guainer. *in lib. de venen. cap. 1.* Ardoin. *de venen. lib. 1. cap. 2.* Quod & Lucretius demonstrabat libro sexto carmine sequenti:

Multa meant inimica per aures, multa per ipsas
Insinuant nares infesta, atque aspera odore.
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristitia quæ sint.

Octauò Medici venena diuidunt in ea, quæ primò 18 cor petunt, & in ea, quæ quandam aliam partem primò, & ex sua natura inficiunt; nam tametsi aliqui voluerint, omnia venena siue intus, siue ab extra applicentur, semper primò cor ipsum petere, dehinc aut 19 hanc, aut illam partem, cui magis familiaria sunt, vt Nicol. Flor. *summ. 4. serm. 4. qui est de venenis, cap. 1.* Ardoin. *de venen. lib. 1. cap. 7.* Alph. Ferr. *de sclop. vuln. lib. 1. cap. 4.* Langius *lib. 1. epist. 68.* Steph. Roderic. Castr. *in Meth. Microc. lib. 2. cap. 12.* quia vt inter medicamenta sunt, quæ certe cuidam parti appropriata existant, ita vt corpori adhibita promptius illam partem, quàm cæteras petant, ita communem credunt eam esse venenorum naturam, vt cor primo petant, maxime quia ipsos vitales [illegible], quorum origo cor est, absque dubio promptissimè corrumpunt, & per arteriarum continuum motum facillimè ad ipsum cor attrahuntur; alij tamen fassi quidem sunt venena cor petere, non tamen semper primo, & immediate; hæc autem magis communis 20 opinio est, & ab omnibus pene aliis recepta. Concil. *diff. 178. & lib de ven. c. 1.* Guain. *de ven. resp. ad dub. 4.* licet, nescio cur, hic contra Conciliatorē loquatur; Cardin. Ponzett. *de venen. lib. 1. cap. 9.* Fernel. *lib. 2. de Abd. cap. 15.* Matthiol. *in præfat. ad 6. Dioscor.* Langius *Epist. lib. 1. Epist. 68.* Greuin. *lib. 1. de ven. cap. 1.*

Vid. Vid. *de Curat. gener. cap.* 12. *part.* 2. *sect.* 2. Parëus *lib.* 20. *cap.* 1. Gorręus *in præfat. ad Nic. Alexiph.* Bacc. *in prolegom. Venen. cap.* 6. *art.* 3. *& cap.* 18. *art.* 1. & alij, quos breuitatis caussa omitto. & ad id, quod objiciebat Ardoinus: nimirum venena spiritus vitales corrumpere, respondent nonnulli negando; nam esse 21 quædam, quæ spiritus corrumpant, concedunt, omnia negant, quippe cum alia sint, quæ corrumpant humores, alia item, quæ membra, vt Bacc. *vbi supra cap.* 6. *art.* 2. Immo, vt experientia patet, & notat Cardan. *lib. de venen. cap.* 26. ex venenis sunt, quæ non cor, sed cerebrum inimicum habent, alia, quæ nec cerebrum, neque cor, sed hepar; sunt enim venena quædam, quæ vel somnolentiam, vel lethargum, vel maniam, vel fatuitatem pariunt, absque eo, quod minimum quid læsionis in corde appareat, sunt etiam quæ dysenteticos, & hepaticos, fluxus conciunt; itaque non solum necessarium non est, venena primo cor petere, sed possibile est, cor à venenis nullo modo infici, infectis tamen aliis partibus. Illud verũ est, & locum habet in venenis, quæ tandem interimunt, semper illa saltem in fine operationis cordi insidiari, 22 hoc autem inde fit, quia cæteris partibus compatitur, vt in morbis euenit, qui licet cordis proprij non sint, tamen si occidant, etiam ipsum cor odoriuntur, cum mori non possit animal corde in suo vigore existente. Quod vero ab omni pene veneno ea symptomata proficiscantur, quæ cor affectum esse commostrant, hinc est, quia os ventriculi in iis, quæ per os assumuntur, primo recipiens venenum, primo etiam lęditur, ex cuius læsione symptomata pene eadem appatent, quæ apparere solent affecto corde, vt Medicis est notissimum; in iis autem, quæ ab extra administrantur, inest quidem vt plurimum ea proprietas cordi inimica, vt omnes Doctores fatentur.

23 Diuiduntur etiam venena in ea, quæ sunt tenuis substantiæ, & in ea, quæ sunt substantiæ crassæ, licet Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 4. omnia venena velit esse substantiæ tenuis, præter erodentia, quod an veritatem habeat, ad præsens discutere operæpretium non est; illud scimus, multa esse, quę crassę substantiæ sunt, & inter erodentia non connumerantur.

Pręter commemoratas autem venenorum diuisiones alias plures afferunt Medici, quas nos omittimus data opera, ne tædio Lectorem conficiamus; sed qui de his plura scire desiderat, ipsos Auctores adeat, præcipue vero Nicol. *vbi supra cap.* 1. Ardoinum *ibid. lib.* 1. *&* 2. & alios in hac materia de venenis; non enim pro Iurisconsultis quicquam tot diuisines facere videntur.

SVMMARIVM.

1 *Tria genera venenorum.*
2 *Arsenicum non solum venenum est, sed validissimum.*
3 *Venena quædam bona, quædam mala.*
4 *Venena mala ad necandum, bona ad sanandum.*
5 *Venenorum quædam mortifera, quædam non.*
6 *Mortifera venena quæ.*
7 *Venena non mortifera quæ.*
8 *Venena aliqua mortifera vnica vice interimunt, alia nisi repetantur, non occidunt.*
9 *Venena mortifera alia cito operantur, alia tarde.*
10 *Venenorum non lethalium quatuor genera.*
11 *Venenorum non lethalium diuisio.*
12 *Venena semper, & cum celeritate interimentia, quæ.*
13 *Putrefacientia venena tarde operantur.*
14 *Venena, quæ non de facili occidunt.*
15 *Venena temporanea.*
16 *Venena non interimentia.*
17 *Quædam quamquam venena non sint, si ad effectum nocendi dentur, pœnæ reum faciunt delinquentem.*
18 *Medicamenta nocentia exhibentes, etiamsi non occidant, irregulares fiunt.*

De Venenorum diuisione iuxta eorum effectus.

QVÆSTIO III.

Magis ad rem pro ipsis Iurisconsultis diuidenda à nobis sunt venena iuxta eorum effectus, sed primo adducamus diuisiones, quas ipsimet addu- 1 cunt; faciunt enim tria genera venenorum, vnum eorum; quæ natura quidem mala sunt, sed arte, & pręparatione bona efficiuntur; hęc nos medicamenta venenosa appellamus, qualẽ est Elleborum. Alterum eorum, quæ & natura mala sunt, & talia semper permanent, quæ nos proprie venena naturalia appellamus, quod à Natura venenosam contrarietatem humano generi inimicam sortiantur, quale est Arsenicum; quamquam Maluasia *Consil.* 113. *num.* 23. absque ratione dixerit, Arsenicum non venire appellatione mali veneni, testimonio, quod aromatarij illud impune vendant, & quod Mesue *in pract. cap. de Asthmate* ex Arsenico pillulas conficiat, & alia medicamenta per os assumenda. Arsenicum tamen non solum venenum est, sed in- 2 ter venena validissimum. Cæsalp. *de Metall. lib.* 1. *cap.* 29. Erodit enim, ac putrefacit, qui duo effectus maximo cum Ægrotantium cruciatu apparent. quod autem Arabes nonnulli Arsenicum præbeant in tussi antiqua, vt Auicenna & Mesue, mirandum est, & quod ipsis præscribentibus assumendum relinquatur, nec iniuria eius rei miratur Forest. *lib.* 30. *Obseru.* 8. *in schol.* cum omnibus venenis illud præsentissimum esse affirmet. Fortasse aliud quid Arabes sibi voluerunt, interpretes autem Arsenicum transtulerunt. licet Petr. Castell. *in suo libello de Arsenico, Sandarach.* hanc Anicennæ, cæterorumque opinionem defendat, ac doctissime tueatur, tamen venenum & ipse esse concedit *sect.* 4. Quomodocumque vero sit, ad rem nostram redeuntes, de superioribus veneni generibus mentionem habent *ll. in l. Quod sæpe.* §. *veneni. de contrahend. empt.* sed tertium genus eorum constituunt, quæ arte venenosa fiunt, & nos venena artificialia nominamus, vt sublimatum. Ita inter Iurisconsultos diuidit Damohud. *in Enchirid. rer. Crimin. cap.* 4. *num.* 3. sed Paul. Grill. *de sortil. quæst.* 3. *num.* 25. *& quæst.* 5. *num.* 7. *& quæst.* 12. *sub num.* 4. magis succincte 3 venena diuisit in bona, & mala, vt superiore quæstione dixi: & mala omnia ea vocat, quæ aut mortem, aut insignem noxam inducunt, vt febrem, tussim, phthysim, dementiam, sterilitatem; bona vero, seu non mala, quæ amorem excitant. sed non vidit hic, vnum idemque venenum facere se bonum simul & malum: nam si quod dementiam parit, malum est, & quod amorem, bonum, iam patet, quod illud quod Amorem concit, & bonum simul & malum erit: neque enim venenum vllum dari potest, quod amorem vi conciliet, quod simul

etiam

etiam dementiam non pariat. melius ipsemet ibi- 4 dem *quæst.* 12. dicebat venena mala ad necandum, bona ad sanandum.

Nos pro Iurisconsultis in hac quæstione venena diuidamus, secundùm eorum effectus; nam juxta eosdem effectus ab iisdem venenis emanantes illi de Reorum pœna, ac de aliis ad rem facientibus judi- 5 cium ferent. Itaque venenorum quædam mortife- 6 ra sunt, quædam non mortifera. Mortifera sunt, quæ vel actu interimunt, vel habent interimendi potentiam, & hominem in manifesto vitæ discrimine ponunt: quod enim Mercurial. *lib.* 1. *de ven. cap.* 5. dicebat, omnia scilicet venena, vel interimere, vel habere interimendi aptitudinem, veritatem non habet, cum plura venena sint, quæ neque interimant, neque quicquam vitæ obsint, vt nonnulla, quæ mentem lædunt, neque aliud afferunt incommodum, neque ex tali læsione vitam breuiorem efficiunt. Cardan. *citat. lib.* 1. *cap.* 26. sed Mercurialis forte hæc inter venena non connu- 7 meraret. Venena non mortifera dicenda sunt, quæ insignem læsionem corpori afferunt, non tamen vitæ obsunt saltem sensibiliter, licet insensibiliter, & in rei veritate alias id efficerent. Eorum quoque 8 quæ mortifera dicuntur nonnulla sunt, quæ vnica vice administrata interficiunt, alia verò, quæ nisi repetantur, suum effectum non produnt. immò hoc peculiare esse erodentium, & putrefacientium venenorum, tradit Galen. 3. *de simpl. Medic. cap.* 25. & Cardan. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 2. *Contrad.* 10. scriptum reliquit, quod ex decem, qui venenum bibunt vix vnus, nisi repetatur, moritur; ex cujus assertione videretur deduci posse, id commune esse omnibus venenis, aut saltem pluribus, & secundum plurimum; sed profectò experientia docet multa eorum esse, quæ vix primoribus labris semel degustata absque eo, quod repetantur, interficiunt, & breui, vt Aconitum; de quo Plin. *lib.* 27. *cap.* 2. & Ruell. *de nat. stirp. lib.* 2. *cap.* 113. dicebant, quod in occidendo est inter omnia venena ocissimum, & inter Iurisconsultos idem quoque testatur Guibert. *quæst. Iuridic. cap.* 16. *num.* 28. qui & ex Medicorum sententia folia, & fructus Aconiti non nocere dixit; & tamen constat ex Appiano Alex. *in bello Mithrid.* Orodem Aconito ebibito, & aluo per illum soluta, non interiisse, laborabat autem aqua intercute, & venenum à Phrahate filio datum. Narrat prætereà Aloys. Cadam. *in sua priori nauigatione*, venenum reperiri adeo præsentaneum, vt spatio quadrantis horæ occidat, & Io. Leo *suæ Aphricæ part.* 7. *in fin.* ex quo repetit Card. de alio mentionem habet, cujus granum inter decem homines partitum, spatio quadrantis horæ omnes interimat.

9 Insuper venenorum, quæ interficiunt, alia modico temporis spatio, vt paucis horis, vel diebus id præstant, alia nonnisi post longum tempus, vtraque autem tam à Natura, quam ab arte id habere possunt, vt aut celerius, aut tardius suos effectus prodant, vt abundè post hæc videbimus.

Eorum porrò, quæ non interficiunt, sed solummodo noxam aliquam corpori humano inferunt, plura genera sunt. Cardan. tamen *citato sæpius lib.* 1. 10 *de ven. cap.* 26. ad quatuor genera reduxit, in amatorium nimirum, maniacum, contagiosum, & debilitans. Nos magis distinctè diuidamus in ea quæ 11 infatuant, quæ insanire faciunt, in quibus etiam amatorium comprehenditur (nam & amor species Melancholiæ est, vt superiori titulo in propria quæstione de Amantibus ostendi.) in ea, quæ abortum faciunt, quæ sterilitatem inducunt, quæ coeundi impotentiam, quæ contagiosum morbum, quæ membrorum paralysim, ac debilitatem, & quæ particularem aliquem morbum conciunt; si quæ verò alia sunt, ad hæc reduci possunt, vt si quæ odium vxoris aut mariti, aut aliarum quarumcunque personarum, inducunt, ad Maniacum, seu quod insanire facit, & sic de aliis.

Exemplificemus autem hæc omnia pro ipsis Iurisconsultis, vt Medicorum dicta de his differentium facilius assequi possint. Venena ergò, quæ interi- 12 munt & semper & cum celeritate, ea sunt, quæ à tota substantia, vt Medici loquuntur, agunt; hæc enim inter omnia præsentanea habentur, ac præ cæteris noxia, vt omnes fatentur. Valesc. Tarent. *lib.* 7. *Phylon. cap.* 29. Bertruc. *lib* 2. *pract.* 3 *cap.* 1. Ardoin. *de Ven. lib.* 1. *cap.* 3. Gorræus *in præf. ad Nicandr. Alexiph.* Guain. *de Ven. cap.* 1. Nicol. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 3. & in hoc omnes conueniunt, sed inter hæc ipsa sunt, quæ celerius, & quæ tardius opus conficiant; nam, vt jam superius dixi, Aconitum inter ea, quæ per os assumuntur, celerrimè interficit; & Christoph. à Costa *lib. Aromat.* de quodam veneno ex planta Malauarica desumpto mentionem habet, quod adeo citum in occidendo dicit, vt ob ejus celeritatem nullum antidotum adhuc inuenerint Indi contra ejus perniciem. Inter ea verò, quæ ab extra adueniunt, celerrimum est venenum aspidum, vt Bacc. *cap.* 5. *in Prolegom. Ven. & cap.* 15. *art.* 1. tradit. & quatuor horis vix superesse, qui commorsus fuerit, testatur Cœl. Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 25. *cap.* 31. vnde propter multam ejus malitiam in Sacris vocatur insanabile *Deuteron. cap.* 32. *v.* 33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile; qua de re perpetuo apud Sacras paginas pro veneno omnium pessimo aspidum venenum per Antonomasian nominatur, vt *Psal.* 139. *v.* 4. venenum aspidum sub labiis eorum, & alias multoties. quod & testatur Ælian. *de Hist. anim. lib.* 1. *cap.* 54. his verbis: Solum aspidis morsum negant curari posse, esseque omni medicina superiorem. quod concordat cum Arist. *lib.* 8. *de Histor. Anim. cap.* 29. Tardiora sunt in operando, quæ putrefaciunt, & crassæ terrenæque substantiæ sunt; nam hæc longo etiam post tempore, respectiuè ad prædicta, à quo sumpta sunt, aliquando interficiunt. Gal. *de simpl. med. lib.* 3. *cap.* 3. omnia hæc tamen cum certitudine interimunt, nec opus ad longum tempus retardant 14 Minori cum certitudine occidunt ea, quæ magis ab excedenti qualitate, quam ab occulta vi contraria existunt, vt succus lactucæ, solatrum, cicuta, crocus irrita enim magna ex parte fiunt, de hisque dicebat Gal. *vbi suprà cap.* 18. quod nisi celeriter interimant, nullius effectus redduntur; ratio autem ea est, quia si Natura illam excedentem qualitatem ilico ab eorum assumptione ferat, facile est, vt eam omnino exuperet; deinde vt plurimum in ea quantitate non assumuntur, quæ satis sit ad occidendum, at deficiente quantitate, qua solum noxia sunt, occidere non possunt. Galenus *vbi suprà cap.* 13.

15 Cæterùm Venena, quæ interimunt quidem, non tamen celeriter, sed ad rationabile quoddam tempus, ea sunt, quæ venena ad tempus Medici vocant, de quibus longa disceptatio inter Doctores est, quam seorsim ob ejus difficultatem pertractabimus.

Zacc. Med. qu. leg.

Interimunt autem venena quædam, vt diximus putrefaciendo, quædam erodendo, alia strangulando, nonnulla stupefaciendo, ac sanguinem congelando; plura animalem facultatem, & vitales spiritus deuastando, & absumendo.

16 Sed ea quæ non occidunt, sed tantummodo noxam aliquam corpori inferunt, plura sunt, vt supra dictum est; ac primò ea, quæ hominem infatuant, vt nonnullorum animalium cerebella, quæ ob eorum frigiditatem animales spiritus partim extinguunt, partim incrassant, ita vt intellectioni minus apti dehinc efficiantur. alia insaniam pariunt, vt Solanum Maniacum, & inter hæc, vt dixi, pocula amatoria, & philtra recensentur, nam etiam hæc cum aptis venenis conficiuntur, vt ex Iurisconsultis tradit Farin. *in pract. crimin. tit. de homicid. quæst.* 122. *nu.* 91. *part.* 2. *tom.* 2. alia abortum procurant, aut sterilitatem inducunt; & hæc quidem non necessario venena existunt; nam multa similia nullam omnino læsionem corporibus aliàs inferunt, ita vt non habeat veritatem id, quod Farinac. *vbi proximè*, & alij tradunt, nimirum, Pocula abortionis, & sterilitatis cum venenis confici, si de venenis propriè dictis id intelligant; nam plura, quæ in cibis innoxiè sumuntur, abortum procurant, & sterilitatem efficere possunt; tamen si ad eos effectus propinentur, venena lato modo appellare possumus, non secus enim, ac ij, qui venenum propriè sic dictum propinant, hi quoque puniendi veniunt. *l. Cicero.* §. *sed si qua ff. de pœnis. l. Item si obstetrix.* §. *si quis per vim. ff. ad l. Aquiliam*, & hi quoque vt illi irregulares fiunt. Nicol. Plouius *de Irregularit. num.* 21.

17

18 Non absimilia etiam ea sunt, quæ coeundi impotentiam inducunt, non ex parte viri tantum genitales partes ignauas reddendo, sed etiam ex parte fœminæ; suspicionem hæc tamen majorem habent, & veneficiis proximiora sunt, vt quæ vix absque Dæmonis opera contingere posse videantur. Non sine venenositate tamen sunt, quæ contagium, vel morbum contagiosum inducunt, vt lepram, phthisim, & hujusmodi, quemadmodum & ea, quæ alicujus membri debilitatem afferunt; qui effectus etiam ex venenis propriè dictis aliquando habetur, cum homo ab illius pernicie euadit, ac denique ea, quæ peculiarem aliquem morbum inducunt, non absque suspicione venenositatis & ipsa sunt, vt quæ Epilepsiam, Lunaticum morbum, icteritiam, & alias noxas afferunt, vt jam suprà diximus.

SVMMARIVM.

1 *Ad rei condemnationem non sufficit propria confessio, sed constare debet de qualitate, & quantitate veneni.*
2 *Adamantem vulgus pro veneno existimat.*
3 *Non tenet rei confessio circa veneni qualitatem, nisi de ea per peritos constet.*
4 *Non tenet rei confessio circa quantitatem veneni, nisi Periti de ea deponant.*
5 *Venena quædam occidunt à qualitate occulta, quædam à qualitate manifesta.*
6 *Venena ab occulta qualitate certius occidunt.*
7 *Venena omnia horribilia sunt, & à natura alienissima.*
8 *Conjectura desumpta ex natura veneni est maxima.*
9 *Venena quædam nullam habent occultam proprietatem.*
10 *Quantitas in venenis, quæ occultam habent proprietatem, non adeo considerabilis, vt in cæteris.*
11 *Venena, quæ occulta proprietate operantur, in minima quantitate assumpta occidunt.*
12 *Minima veneni quantitas, neque corpus alterat, neque occidere potest. Contr. num.* 15.
13 *Venena exitialia qualitate potius, quam quantitate offendunt.*
14 *Venena deleteriam facultatem habentia, quantitate non expenduntur.*
16 *Conciliatoris sententia de quantitate refellitur.*
17 *In frigidis venenis notabilis, & certa quantitas requiritur, vt occidant.*
18 *Quantitas veneni Iudicis arbitrio definienda, adhibito Medicorum judicio.*
19 *Iudicis arbitrium intrat in rebus à Iure non definitis, vel quæ definiri non possunt.*
20 *In definienda veneni quantitate sufficiente ad occidendum, quæ consideranda.*
21 *Calida venena citius calidæ temperaturæ nocent, quam frigida, & similiter de aliis.*
22 *Adamas secundùm nonnullos Medicos est venenum. Contr. num. seq. & num.* 24.
25 *Magnes venenum est secundum aliquos. Contrarium numero seq.*
27 *Nux vomica, an venenum sit.*
28 *Vitrum, an sit venenum.*
29 *Ex vitro assumpto mori quis potest.*
30 *Venena nonnulla, quæ pro venenis non reputantur.*
31 *Argentum viuum venenum est. Contrarium numero seq. dic vt num.* 33.
34 *Plantæ ex sua natura non venenosæ, an arte fieri possint venenosæ.*
35 *Animalia venenosis cibis nutrita, an & ipsa in cibis assumpta, sint venenosa.*
36 *Animalia venenosis sagittis confossa, an comesta venenosa sint.*
37 *Animalia armis venenatis occisa innoxiè in cibis comeduntur. Contr. num. seq.*
39 *Animalia cibis venenosis nutrita, comesta non nocent. Contrarium numero seq. dic vt num.* 41. & 42.

De Qualitate, & Quantitate Veneni.

QVÆSTIO IV.

Prudenter quidem Iurisconsulti hoc punctum in consideratione habuerunt: nam in veneficij delicto non satis illis est, vt reus confiteatur dedisse se alicui venenum, sed volunt ad hoc, vt ille condemnari possit, & vt dicatur quis ex veneno periisse, constare ex peritorum attestatione, tale venenum in tanta quantitate sumptum, aptum fuisse ad inferendam mortem, aliàs reum etiam confessum condemnari posse nolunt. Bosius *in pract. crim. tit. de del. num.* 8. & hoc optima quidem cum ratione, nam casus dari potest, in quo quis naturæ venenorum ignarus, præbuerit alicui aliquid in potibus, vel cibis, quod venenum esse putabat, cum tamen aut omnino venenum non esset, aut esset quidem venenosum, non tamen quod mortem inferre posset, vt exempli gratia, Adamantis scobes, quam vulgus hominum venenum esse credit, cum vere venenum non sit.

sit *Garzias ab Hort. in Histor. Aromat. lib. 1. cap. 41. in fin.* si ergo hæc ab aliquo assumatur, & interim intereat, proculdubio, quod ex ea adamantis scobe, quam venenosam putabat, non interiit: non tenet ergo ex hac causa rei confessio circa veneni qualitatem. Neque aliter dicendum est de quantitate; nam si exempli gratia quis propinasset inimico suo decem opij grana, credens hanc opij quantitatem sufficientem esse ad illum interimendum, interimque casu ille intereat, hic proculdubio crederet ex eo veneno hostem suum periisse, & à curia deprehensus delictum non suum confiteretur, & in pœnam mortis damnaretur, maximo cum iustitiæ detrimento, cum vere octo, aut decem opij grana interficere non possint, quod pro exemplo dico. Itaque hæc discutiamus necesse est, pro quibus reuocanda in mentem sunt, quæ in hoc eodem titulo in principio dicebamus, esse nimirum venenorum quædam, quæ à qualitate interficiunt occulta, alia, quæ à qualitate manifesta operantur. Porro certissime, aut, vt melius loquar, maiori cum certitudine interimere diximus ea, quæ ab occulta proprietate, & qualitate noxia sunt, quam quæ manifestis agunt qualitatibus; & rationem addidimus huic, quæ sequitur non absimilem: priora enim sola occulta qualitate officiunt. (licet aliquando insimul manifestam conjunctam habeant) quæ quidem in quantumuis minima quantitate reperitur, neque habet in corpore quicquam sibi contrarium, quod illam obtundat, aut euincere possit; posteriora nonnisi quantitate nobis contraria habent quod illis aduersetur, ac ea edomare possit, qualitates scilicet contrarias: præterquam quod, cum nonnisi in magna quantitate assumpta hæc noceant, illa vero etiam in minima, facilius est hominem decipere, aut illum ex se decipi in quodam modicæ, quam in magnæ quantitatis veneno; præsertim cum omnia horribilia sint, & à Natura alienissima.

His sic se habentibus, quid ex hoc discursu Iurisconsulti elicere possint, manifestum est, quippe cum vbi venenum ex Medicorum sententia tale fuerit, vt ab occulta qualitate operari potuerit, maximam habebunt conjecturam, immo euidentissimam præsumptionem, quod ex eo mors potuerit dependere; & quamquam, vt *quæst.* 2. dixi, plerique Medicorum in venenis hoc requirant, vt omnia præter manifestas qualitates, habeant etiam qualitatem occultam, & non ex priori tantum capite, sed ex vtroque nocere possint, tamen concedamus illis nos quicquid volunt, dummodo illi nobis non denegent, quædam esse, quæ ab ipsis fortasse venena non appellantur, quæ tamen interficiunt, & hoc ea nonnisi manifestis qualitatibus efficere posse. Nam quis dixerit, lactucæ succum esse venenum, & habere qualitatem occultam nobis contrariam ex eo, quod si in quantitate multa assumptus sit non aliter quam Cicuta, aut opium interficiat, testante hoc Gal. 3. *de simpl. med. cap.* 18. si alia ex parte lactuca comesta sanguinem non omnino vituperabilem generat, & succum habet omnibus herbis laudabiliorem, vt idem Galen. 2. *de Alim. facult. cap.* 40. *Class.* 2. docet, & repetit Oribas. *Collect. lib.* 2. *cap.* 1. *Simeon. Sethi de Alim. litt. M. cap.* 2. & alij? sic etiam porrum, quis dixerit venenum esse, & contrarietatem habere occultam, cum in cibis in quotidiano vsu sit, & in medicamentis admittatur; tamen porri succo trium denariorum pondo hausto, Mela ordinis equestris vir sine dolore expirauit, referente Plin. *Natur. Histor. lib.* 19. *cap.* 6.

Quantitas ergo in venenis non adeo considerabilis est in iis, quæ ab occulta proprietate agunt, & vere, ac maxime deleteria sunt, ac Naturæ humanæ inimicissima, vt in iis, quæ manifestis qualitatibus interdum occidunt; non tamen ob id quis existimet velim, quod illa prorsus quantitate denudata existant, si effectum suum sortiri debeant, sed loquor respectiue ad alia: nam si eorum, quæ à manifestis agunt qualitatibus, exempli gratia, tanta requiratur quantitas, vt vnciam æquet, illorum satis erit ad occidendum centesima vnciæ pars, ita vt respectu cæterorum, vix vllius considerationis hæc quantitas sit; vnde de his dicitur à Medicis, quod etiam in minima quantitate assumpta occidunt. *Gorræus in præfat. ad Nicandr. Alexiph.*

Quando igitur Medici asserunt in quocunque veneno necessariam esse quantitatem, ad hoc, vt præsumptum interficiat. *Gal. 3. de simpl. Med. facul. cap.* 23. *class.* 7. & 2. *Aphor.* 17. *Mercurial. lib.* 1. *de venen. cap.* 5. sic, & non aliter eorum dicta interpretanda veniunt, quemadmodum etiam quando dicunt, quod minima veneni quantitas, neque corpus alterat, neque perimere potest. *Nicol. summ.* 4. *tract.* 4 *cap.* 1. *Ponzett. de Ven. lib.* 1. *cap.* 14. hoc simpliciter intelligendum de tam modica quantitate, vt ex se notabilis non sit; & sic vera remanet sententia, quod medicamenta exitialia qualitate offendant, non quantitate, vt inter cæteros testatur Actuar. *lib.* 5. *Meth. cap.* 12. & quod deleteriam habentia facultatem non sint quantitate expendenda, sed Naturæ contrarietate, vt optime concludit Codronch. *in med. test. capit.* 6. His tamen non parum contrariari videtur Concil. *in lib. de venen. cap.* 1. *in fin.* cui assentitur ex Recentioribus Forest. Obseruat. *lib.* 30. *Obseru.* 1. *in schol.* voluerunt enim hi simpliciter in deleteriis non considerandam quantitatem, sed eorum vel minimam portionem etiam talem, vt nostrum sensum effugiat, posse interficere; rationem reddunt, quia tale venenum quamcumque corporis nostri humiditatem contingat, in sui naturam conuertit, ex quo fit, vt ipsum se ipsum multiplicet, ita vt etiamsi centesimam vnius grani partem Napelli quis assumeret, tamen moreretur, ex quo hæc particula Napelli humores adorta primo se reduplicat, dehinc etiam triplicat, ac quadruplicat, ac se denique adeò multiplicat, vt animal vniuersum in sui naturam transformet. Tamen hæc Conciliatoris sententia non est vndequaque vera; neque quis imaginari vnquam poterit, quomodo insensibilis quantitas agere in obuios humores, ac spiritus possit, & idcirco merito confutatur hæc opinio à Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9.

Major dubitatio esse potest in his, quæ occidunt quidem, non habent autem Naturæ contrarietatem, sed sola quantitate vitæ insidiantur, vt de frigidis venenis in genere dicebat Gal. 3. *de simpl. med. cap.* 17. in his enim non modò notabilis requiritur quantitas, sed certa, à qua si deficiant non sunt apta mortem accersere; & idcirco ponamus aliquem propinasse alicui scrupulum dimidium Croci, vel dragmam Hyoscyami, vel vnam, aut alteram Solatri, aut vnciam Cicutæ, vel duas succi Lactucæ, proculdubio etiamsi assumens interiret, non posset dici ex eorum venenorum culpa interiisse, quia hæc in hac quantitate sumpta interimere non possunt, quod

exempli gratia dico quænam igitur quantitas in his requiratur, cum certo limite designari non possit, vt omnes Medici fatentur. *Nicol. vbi supra, & alij.* 18 remanet, vt Iudicis arbitrio sit definiendum, adhibito prudentium Medicorum iudicio; nam arbitrium 19 Iudicis intrat in rebus minime à Iure definitis, vel quæ definiri non possunt, vt ex Iurisconsultis habeo. *Menoch. de Arbitr. lib. 1. quæst. 11. num. 2.*

20 In definienda autem hac quantitate Medicus plura ante oculos habere debet, nimirum temperamentum assumentis, ætatem, virium robur, corporis dispositionem, medicamenti ipsius qualitatem, & alia: non enim dubium est, calida venena citius in-21 terimere hominem dotatum temperamento calido, quàm dotatum temperamento frigido; contrà frigida certius ac citius occidere hominem temperamenti frigidi, quam calidi: quamquam circa hæc Medici multum inter se dissideant, ad nos tamen hæc non pertinent. sed qui hujus quæstionis rationes, & argumenta pro vtraque sententia videre cupit, auctores de venenis adeat in principio: eodem quoque pacto vna ætas, vt pueritia, & iuuentus, citius, & euidentius, & à minori quantitate, quam consistens, aut senectus læditur: vnde vides apud *Tacitum Annal. lib. 14.* Senecam assumpta cicuta nihil læsum fuisse; quod ob ætatis conditionem euenisse crediderim, & apud *Appian.* Alex. Orodem ab Aconito nihil læsum. licet Socrates eodem medicamento Senecæ assumpto interierit; tamen puto aliter fuisse præparatum Socratis venenum, quam Senecæ quod illud reis à Iustitia administraretur.

Verumenimuero cum non modo vulgus hominum, sed etiam Medici nonnulli classici existimauerint, quædam naturam habere venenosam, quæ tamen dehinc experientia innoxia esse docuit, idcirco admonendi hoc in loco mihi videntur Iurisconsulti, ne in judicando errent, aliorum iudicium sequuti. Inter cætera autem, quæ pro venenis habentur, cum 22 non sint, Adamas est, cuius nocumenta, & curam afferunt etiam nonnulli, vt *Ardoin. lib. 2. de venen. cap. 23.* immò illum esse venenum testantur plerique alij, vt *Auerr. Collig. lib. 5. cap. 43.* qui balsamum valere dicebat contra adamantem bibitum. *Et Ianus Cornar. ad Macr. de mat. med. lib. 4. cap. 1.* de adamante in illis verbis:

Atra venena fugat,

dicebat, adamantem, quamquam venenum est, vt nonnullis placuit, resistere tamen veneno, vnde elicit ille venenum interdum alio veneno vinci. Sed horum auctoritatibus minus credendum, vbi experientia nos doctos facit, ex qua quidem constat nullum nocumentum excitari ab adamante quocunque modo assumpto. plures adducunt historias, & exempla *Card. Contr. Med. lib. 2. contrad. nona, tract. 5. & Garzias ab Horto lib. 1. de Aromat. hist. cap. 47.* Immo *Plin. Nat. Histor. lib. 37. cap. 4. Macer. vbi supr. & Albert. Magn. lib. 2. de Miner. tract. 2. cap. proprio de lap. nom. & virt.* & nouissime *Schench. Obseru. lib. 7. tit. de Idiosyncra.* affirmant, adamantem venena irrita facere; non tamen verum est, quod obiter dictum sit, vt idem Garz. *ibidem cap. 56. & Cardan. lib. 7. de subtil.* testatur, quod impediat magnetem, ne ferrum attrahat; id enim volebant Plin. & Alb. *locis supra citatis* & ex horum auctori-24 tate *Galeot. Mart. de doctr. promisc. cap. 12.* Adamas ergo venenum non est, qui autem illum venenum esse credunt, decepti fortasse sunt, ex nominum vicinitate: non enim Apamas, sed Argyrodamas effectus adamanti attributos producit, seu Amyantus lapis, quem alumen plumæ, aut florem petræ vocant, quod testatur *Cæsalpin. art. Med. lib. 3 cap. 32.*

25 Fuerunt etiam, qui Magnetem venenum esse voluerunt, vt testis est *Ardoin. vbi supra cap 12.* qui & huius opinionis esse videtur, & ante illum *Concil. in libell. de venen. cap. 4. Guainer. de venen. cap. 9. rubr. de Magnete, & alij.* sed idem *Garzias ibidem cap. 57.* non esse deleteriæ facultatis, vel venenosæ tradit, immo pauca quantitate assumptum ado-26 lescentiam conseruare. Priores tamen non admittunt simpliciter, quod venenum sit, aut deleteriæ facultatis, sed quod hominem melancholicum ac Lunaticum efficiat, quod tamen neque admittit Garzias; si modo vera est eorum persuasio, qui iuuentutem conseruare credunt, neque ego postremum hoc de magnete verum esse crediderim.

Præterea plerique Medicorum, vt *Rasis 8. ad Alman. cap. 12. Concil. lib. de Venen. cap. 44. Ardoin. lib. 3. de ven. cap. 5.* & præ cæteris *Matthiol. in lib. 4. Dioscor. capit. 73.* quem refert Schench. vna cum Cratonis auctoritate, putarunt vomicam nucem venenum esse, cum tamen *Georgius Melichius apud eundem Schench. lib. 7. tit. de venen. ex plantis*, volue-27 rit, eas nuces quamquam canibus venenum existunt, homini esse innoxias, quod experientia confirmat. Ego profecto casu secuto, quod quis assumpta vomica nuce periret, aliam mortis causam non inquirerem, stantibus præsertim cęteris conjecturis, & præsumptionibus. Fortassè, vel non eædem sunt vomicæ nuces Melichij cum nucibus vomicis seplasiariorum, vel alterius naturæ, licet ille, suas quoque canes interficere, vt nostræ faciunt, asseueret.

28 Vitrum porro *Card. libro 1. de Venen. capit. 4.* noluit esse venenum, etiamsi assumptum occidere concedat, & refert ille historiam *lib. 2. Contrad. Medic. tractat. 5. contr. 9.* quarumdam Monialium, quę ex vitro assumpto male habuerunt, immò earum vna aut altera perierunt. *& Cæsalpin. lib. 3. cap. 32.* Vitrum maxime nocere docet, eo quod intestina exulceret, vnde etiam mortem cit. Optimè tamen comminutum ac pręparatum Medici ad calculum frangendum innoxie propinant. quomodocunque sit. ex vitro mori quis potest, vnde ad rem nostram 29 pro veneno habendum, etiamsi non sit.

30 His addi possent pili felis, & aliorum quorundam animalium, qui quidem assumpti pro veneno sunt; cum tamen nullus fortasse eos pro veneno existimet; de iis tamen tanquam de veneno agunt nonnulli, vt Ardoinus, *& alij supra citati.* Minus autem tutiora sunt hęc ad affectus venenorum producendos, & dubium afferre possent. Verum quia non omnia hic recenseri possunt, de quibus dubitare contingit, an vere venena sint. nec ne, ego, cęteris posthabitis, ad vnum Hydrargyrum, seu Mercurium, vel Argentum viuum, quod vocant, me conferam, vt de quo multum inter Auctores dubitatum est. Classici enim pene omnes, vt *Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, Serapio, Albertus Magnus, & alij*, quos luculenter cumulat *Ardoinus libro secundo de Venen. cap. 4.* & inter recentiores *Vid. Vid. libro 20. de cur. gener. cap. 3. part. 2. quæst. 2.* volunt, 31 Argentum viuum assumptum venenum esse, licet non omnes conueniant de eius natura, cum alij frigidum illud statuant, alij calidum contra vero *Auicen. 6. 4. tract. 1. summ. 1. cap. 2. & Ras. 8. ad Almansor. cap. 42. & alij apud Schench. tit. de Idiosyncrasia,*

crassa, *& Alli abb.* 4. *pract. cap. penult.* volunt Hydrargyrum innoxium esse, & minime deleteriæ facultatis; exempla adducunt quamplurima eorum, qui illud absque noxa biberunt, non ad notabilem solum quantitatem, sed etiam ad integras libras; immo sunt ex Medicis non posterioris notæ aliqui, vt *Paræus lib.* 20. *cap.* 38. qui ad libras tres assumptum memorant in desperato Ileo, seu volunlo morbo, quem ob sui attrocitatem, *Miserere mei* vocant; & in colico dolore ad vncias tres potum mirabiliter conducere dicit ex Mariani Sambarolitani testimonio. Laudat & eius vsum *Baccius lib.* 6. *de Therm. cap.* 10. & per os dati, & extra admoti, sed multo minorem quantitatem præscribit.

Ejus rei veritas ea est (& ita esse testantur inter recentiores nonnulli, vt *Cæsalpin. Art. Medic.* 33 *lib.* 3. *cap.* 26.) Argentum viuum noxium esse, & venenosum, & sua venenositate occidere posse, quod etiam ex eorum auctoritate constat, qui negant illud deleterium esse; siquidem fatentur, quod ejus fumus maximè noxius sit, & paralysim, & alios morbos excitet; quin & auri impositum dolorem vehementem, Spasmum, Epilepsiam, & Apoplexiam concitat, vt idem Auicenna testatur, *& Bertr. libro secundo suæ Med. tractatu tertio, capite secundo.* Sæuissima porro accidentia, quæ etiam deforis inunctum ad morbum Gallicum affert, ipsi enarrent, qui sunt experti, vnde iure minùs acceptus ejus vsus est Fernelio *de Abd. rer. caus. lib.* 2. *cap.* 14. Quinimo scio nonnullos, cum linimentis ex Mercurio confectis vsi essent, ex improuiso pene è medio sublatos.

Verum quidem est interdum per os assumptum fuisse, ac eufortunio quodam suo pondere sibi viam per intestina parasse, vnde ex corpore egressum nihil damni interim attulisse. at vt plurimum retinetur, & omni procul dubio ea omnia accidentia parit, quæ Auctores ex eius assumptione fieri dicunt, quod nobis satis ad hoc sit, vt illud pro veneno acceptemus. nam si cum Auicenna perstas in ea opinione, quòd deleterium non sit, ego nil moror. Scio ex eo à Chimicis pillulas parari ad morbum Gallicum, quibus maximo cum progressu vtuntur, quarum pillularum, quod sciam, primus inuentor fuit diligentissimus Io. Bapt. Melsius, Scipionis Card. Burghesij Chimicus. Scio etiam, Medicos aliquos eo vti in pueris ad enecandos vermes, & præ cæteris Mercurialem. Sed hæc non ob id eius venenositatem tollunt; nam & alia venena arte præparata, & rectificata innoxia redduntur, vt notissimum cuique est.

Cæterum illud notare debent Iudices, cum delinquentes examinant, quod diximus de Hydrargyro, auri imposito, quippe cum & in eo casu possit homo vitam amittere ex prauis symptomatibus ab eo excitatis.

34 Porro *Nicol. vbi alias cap.* 4. *Problem.* 9. quærit, an plantæ ex sua natura non venenosæ, arte, vel casu venenosæ fieri possint, & affirmatiuæ adhæret opinioni, cui experientia suffragatur. admittunt etiam *Guainerius in tractatu de Venen. cap.* 4. *ex Simone Ianuensi, & Arnald. Villanouano, & Cardinal. Ponzett. lib.* 1. *de Venen cap.* 5. qui vinum ex vite produci posse venenosum, tradit; immo & modum annuit, quem silentio tegere satius est; sic etiam de reliquis euenire posse credit. quibus sic se habentibus, si eò impietatis hominis ingenium perueniat, vt tollere hominem è medio veneficio studeat, & hac arte vtatur, si ad Iustitiæ manus perueniat, & ratione supradicta hominem venenasse confiteatur, sciant ex his, quæ diximus, Iudices, posse dari tale venenum, præ cæteris tamen detestabile. Ad rem autem. Guainer. non solum venenosos reddi posse in ipsa planta fructus aliquos tradit, sed se vidisse narrat quoddam medicinæ compendium docens vuas, & alios fructus reddere solutiuos, quod quidem pro delicatis ac nobilibus viris mirum in modum esset expetendum; facilis autem est modus, quem apud alios require. præcipuè autem si libet, vide etiam de his Langium *lib.* 2. *epistol.* 14. *& tractatum pulcherrimum Ant. Mizaldi comparandorum fructuum aluum soluentium*, &c.

35 Postremo quærunt Medici, an quæ venenosis quibusdam cibis animalia nutriuntur, vt sturni, & coturnices, quæ Cicutam comedunt, comesta homini sint venena; & vlterius an animalia venenatis sa- 36 gittis confossa innoxiè comedi ac tuto possint. Faciunt autem hæc maxime pro Iurisconsultis; nam & casus dari potest, in quo quis data opera cibos ex hujusmodi animalium carnibus paratos alicui apponeret, vt illum venenaret in quo casu quis dubitaret, morte secuta, si modo ex his sequi posset, tam esse puniendum hunc, qui tali ratione hominem venenaret, quam qui quauis alia illum è medio tolleret? Itaque sententias Medicorum in his duobus articulis inspiciamus.

37 Galenus *in libro de Theriaca ad Pison. capite decimo, class.* 5. quamquam non ex propria sententia loquitur, de hac posteriori parte dicebat, quod tales animalium carnes innoxie comeduntur. *& Guainerius capite primo in tractatu de Venen. respon. ad tertium dubium*; non solum innoxie comedi hujusmodi carnes animalium, quæ sagittis toxico illitis interempta fuerunt, narrat, sed carnem etiam circa vulnus sapidiorem esse tradit, quam cæterarum partium carnes. Plinius tamen *Histor. natural. lib.* 25. *cap.* 5. circumcidi vulnus ait, & carnes animalis hoc pacto occisi teneriores reddi, quod verisimilius est, & hoc ipsum ante Plinium tradidit *Aristot. libell. de Admir. audit. part.* 84.

38 Contrarium placet aliis, de qua re plura vide apud *Lang. Epist. lib.* 1. *Epist.* 69. Ego vix adducor, vt credam, nihil nocumenti afferre posse animalium eo modo enecatorum carnes, pro impossibili ergo non duco, quod carnes hujusmodi recenter mactatæ, ac simul in copia comestæ, pro veneno esse possint: quare si quis data opera homini eas offerret, & ille interiret, aliis præsumptionibus concurrentibus, mortis reus proculdubio esset, & tanquam homicida puniendus; etiamsi quis ex alia caussa illum interiisse diceret, nisi ea, & multo vehementior, & magis manifesta esset, quod probare meo iudicio teneretur.

39 Circa primam autem partem huiusmodi dubitationis idem Langius *vbi suprà*, & alij voluerunt, animalia venenosis cibis nutrita comesta non nocere, & habent hi pro sua opinione experientiam; quotidie enim gallinarum carnes in cibis sumimus, quæ tamen serpentes, & buffones comedunt; sturnos etiam, & coturnices, cicutam & napellum comedentes à nobis absque vlla sanitatis nota in cibis frequentantur. Contrarius tamen huic sententiæ prçter cæteros videtur *Hipp. in ea sententia* 6. *Epid. sect.* 5. *text.* 34. Mulier, Capra, Elaterium; aut Cucumerem agrestem comedens pueris purgatio. Contrariatur & histor. à Galen. enarrata, ex quo

repetit Valles. *in prædict. Hipp. sententiam.* In Doride enim, Bœotia, & Thessalia, atque Athenis multos conuulsione correptos esse tradit, esu coturnicum, quæ veneno vescebantur. Contrariatur etiam huic sententiæ id, quod idem Valles. *vbi suprà* firmat, nimirum capram lac generare venenosum, si venenosa comedat; tandemque contrariatur Matthiol. *in præf. ad* 6. *lib.* Diosc. *de mat. Med.* Paræus *lib.* 20. *cap.* 4. Steph. Roder. Castr. *in Metheor. Microc. lib.* 2. *cap.* 12. Bruyerin. *de re cib. lib.* 1. *cap.* 21. qui etiam de Apris in Pamphilia natis & educatis mentionem habet, qui venenosi sunt in cibis, quod venenosis herbis nutriantur. Narrat item Amatus *cent.* 2. *curat.* 45. Lusitanos in Ægypto & in Iudæa dysenteria sæpius tentari, imo & ipsos incolas, ex eo quia homines illic carnibus vescuntur animalium, quibus cassia fistularis purgatoria pro pastu & cibo erat. neque desunt illis suæ rationes, & experimenta, de quibus vide luculenter vtrosque priores, si placet. Neutri autem fortasse veritati repugnant, si sano modo eorum opiniones accipias, quem manifestauit Nicol. *loco sæpius citato cap.* 4. *probl.* 4. nam primo hujusmodi animalia venenosa comedentia non debent ex cibis illis venenosis læsionem vllam percipere: nam siquidem tales cibi ipsis quoque animalibus sint venenosi, eorum quoque carnes erunt venenosæ. & idcirco miror opinionem Guainerij, qui gallinam venenosam reddi tradit, si venenoso frumento nutriatur, cum tamen ipsa ex eo venenoso frumento non moriatur, quod an successu possibile sit, ipse videat; illud patet habere veritatem, quod supra reperij, Gallinas venenosa animalia, & cibos alios venenosos comedentes innoxiè à nobis in cibis sumi.

41

42 Secundo, etiamsi venenosis victitent hujusmodi animalia, quæ illis venenosa non sint, non debent tamen antequam cibos illos concoxerint comedi; si ergo hæ duæ conditiones concurrant, quod hæc animalia à venenosis cibis non lædantur, & quod offerantur ab eorum concoctione, poterunt absque noxa comedi, alias vero non ita. Ex quibus Iurisconsulti colligant quidnam possibile euentu sit in delinquentibus: nam ego modum non doceo, quomodo nimirum possit alicui offerri animal non venenosum, quod illi pro veneno sit, ita vt ex eo intereat.

SVMMARIVM.

1 *Venenum proprie dictum non generatur in nostro corpore, sed res veneno similis. Contrarium numero sequenti.*

3 *Venena externa à Natura intenta videntur.*

4 *In nostro corpore generantur venena proprie dicta.*

5 *Ex humoribus corruptis in nostro corpore etiam Hydrophobia gigni potest.*

6 *Venenum in nobis genitum, non solum acquirit veneni naturam, sed fit contagiosum.*

7 *Possibile est in nobis generari etiam animalia venenosa.*

8 *Homo potest totus venenosus reddi, ita vt aliis pro veneno sit.*

9 *Venenum in nobis generari potest etiam absque insigni putredine.*

10 *Venenositas simpliciter non dependet à corruptione.*

11 *Venenositas non introducitur absque praua putredine.*

An Venenum sic proprie dictum possit in humano corpore generari?

QVÆSTIO V.

Quæstio hæc maximè Iurisconsultis in consideratione habenda, ex hoc enim capite, quod nimirum venenum in corpore humano generari possit, sæpius ij, qui ex veneno propinato pereunt, ex ingenito periisse dicuntur, ita vt sontes à tam sæuo delicto patrato non sine Iustitiæ detrimento absoluantur. Discutiendum ergo à nobis est, an possibile sit venenum ex se generari in nostro corpore, quod exteriorum venenorum effectus gignat, quodque in caussa esse possit, vt ex propinato veneno obeuntes ab iis, qui ex ingenito intereunt, distingui non possint, quo discursu absoluto, aptiori dehinc loco signa distinctiua afferam inter vnum, & aliud venenum.

1 In hoc autem puncto dissentiunt Medici inter se, credentibus aliis venenum proprie dictum non generari, sed rem veneno similem, & idcircò improprie talia dici venena volunt; aliis verò affirmantibus non modo veneno similes humores aliquando 2 effici, sed etiam ipsos totos venenum esse. Prioris sententiæ plures esse videntur, cum de ea re loquentes non absolute venenum generari dicant in nostro corpore, sed ita corrumpi humores, vt veneno similes efficiantur, ac venenosam naturam æmulentur; sic loquitur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 7. Quia vero, inquit, Medici inuestigare solent, an assumpti veneni propria extent signa eo quod sæpenumero videant citra lethalis veneni potionem humores similiter, vt epoto veneno corrumpi, non mirum est, si sic aliquando mutentur humores. Non aliter quoque loqui videtur Auerr. 3. *Collig. cap.* 29. cuius verba ea sunt. Et ego dico, quod non est impossibile, vt generetur in malis corporibus & eorum substantia, vnus humor similis veneno. cui sententiæ consentiunt alij. Nicol. Flor. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 4. *problem.* 3. absolute autem id, quod in nostro corpore generatur non esse venenum, neque posse generari venenum propriè sic dictum, tuentur præcipue Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 14. Greuin. *ibid. lib.* 1. *cap.* 1. Rudius *de morb. occult. & venenos. lib.* 2. *cap.* 1. Cæsalp. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 47. Hi, inquam, licet concedant humores ita corrumpi, vt veneno similes efficiantur, improprie tamen vocari venena tradunt: sed cur hoc, vt magis illa, quam hæc proprie vocanda venena sint, non docent; nunquid fortasse, quia hæc non ex Naturæ præscripto fiant? nam cætera venena ab extra videntur à Natura esse intenta, & caus- 3 sam adducit Plin. *lib.* 2. *cap.* 63. licet fortasse non veram; hæc autem ex accidenti proculdubio talia fiunt: at cur venenum vocant canis rabidi, aliorumque rabidorum animalium venenum? nam & hoc ex accidenti fit; & cur in cæteris animalibus venenum exitiosissimum generari potest, in homine nequaquam? [An non illud notissimum, quod in ore omnium est, corruptio optimi pessima?]

4 Verior sententia, ac plerisque accepta est, in corpore nostro generari posse tales humores, qui venena proprie sint, & venenosam prorsus naturam adepti; quod primo probatur experientia; nam vel ipsis Iudicibus contrariæ sententiæ fautoribus, Homo etiam absque contagio per morsum communicato,

cato, ex se, nullaque extrinseca præcedente caussa, rabiem, & hydrophobiam incurrit. Cœl. Aurel. *lib.* 3. *Acutor. cap.* 9. Gariopon. *lib.* 3. *cap.* 7. Paulus *lib.* 10. *cap.* 13. Sal. *de aff. partic. cap.* 19. immo & ipse Galen. *comment.* 2. *in primum Prorhet. text.* 17. Venenum, inquit, generari potest in nostro corpore, qualis est humor canum rabientium; at hunc quis negabit esse venenum, ac venenum quidem exitialissimum, & propriè sic dictum?

Secundò, idipsum ab effectibus comprobari potest; nam si quod cordi inimicum est, & humanæ naturæ corruptiuum, si quod vinci, assimilarique non potest, vincere autem, ac corrumpere corpus aptum est, si quod nocere vehementer solet, si quod alimento oppositum est, si quod occulta agendi ratione vehementer nocet, venenum propriè dici debet, jam talem humorem in corpore generari interdum manifestum est, cui hæc omnia attributa veneni conueniant. Cum enim humor ad summam putredinem perueniens extraneam omnino naturam induet, & cordi quidem inimicus fiet, & humanæ naturæ corruptiuus, & occultam acquiret proprietatem, qua vitæ insidiabitur. Vides enim in venenosis morbis illico, & à primo morbi insultu syncopin, cordis tremorem, virulentorum vomitum, nauseam perpetuam, irrationabilem maciem, & alia hujusmodi accidentia pullulare, quæ contrarietatem insignem peccantis humoris denuntiant. Vides dicto citius prostratam Naturam, ac deuictam, ex eo, quod venenosus humor occulta sua agendi ratione spiritus depopulatur, ac dissipat. Vides corpus non nutriri, & à primis diebus in horas, ne in momenta dicam emaciari, faciemque qualem in his morbis Hipp. describit, euadere, non nisi quia sanguis jam nutritioni aptus non est, ob id, quod à venenosa qualitate peccantis humoris inficiatur, ita vt neque immutari, neque vinci possit ad hoc, vt in corporis alimentum facessat; vides denique breui hominem è vita tolli, & vestigia quamplurima venenositatis in extincto cadauere apparere; cur ergo talis humor veneni nomen non meretur, cum effectus omnes, quos venenum producit, aptus & ipse sit producere, & forte etiam euidentiores, & majores? nam non modo humores, qui in nostro corpore corrupti veneni naturam acquirunt, hoc habent, vt hominem interimant, sed etiam, vt contagiosi sint. Sal. *de febr. pestil. cap.* 4. quod de extrinsecis venenis non accidit, vt docet Fern. *lib.* 2. *de abdit. Rer. caus. cap.* 11. consentiunt autem, & acceptant hanc opinionem Ardoin. *lib.* 1. *de Ven. cap.* 4. Cardan. *de Ven. lib.* 1. *cap.* 6. Valles. *in* 3. *Epidem. sect.* 3. *Ægr.* 4. *text.* 16. Valeriol. *loc. commun. lib.* 3. *cap.* 18. Saxonia de Phænigmis *lib.* 2. *cap.* 10. Codronch. *in meth. testific. cap.* 6. *& alij multi.* Quinimo non modo possibile est verum venenum in nostro corpore generari, quod naturalium venenorum vires, & effectus omnino imitetur, sed fieri etiam potest, vt generetur animal venenosum obtinens veneni naturam. verba sunt Ardoini, vbi supra ex auctoritate Mesuæ, & quod omnem admirationem exuperat, si modò veritatem habet, illud est, quod tradidit Nicol. Flor. *vbi supra cap.* 4. *problem.* 1. nimirum hominem posse totum venenosum reddi, ita vt aliis hominibus venenum sit, quod in pestilenti morbo experimur. Neque solum vbi humores ad summam, & consummatam putredinem deueniunt, possunt interdum venosam induere naturã, sed id etiam absque insigni putredine euenire interdũ posse, docet Herc. Saxonia *vbi proxime*, quod quidem à veritate alienum non est, neque enim simpliciter venenositas à corruptione dependet, vel à putredine; & licet negari non possit, venenositatem non introduci absque præuia putredine, tamen manifestum est in pestilenti febre, interdum etiam putredinem minimam esse, nec de se magnam significationem ob id præbere; nam si insignis esset, procul omni dubio manifestius se proderet; in his tamen febribus humores venenosos præsentes esse, neminem inficiari credo. Sed omittamus jam de his disceptare, quæ potiori Medicorum parti sunt acceptissima; quamobrem & eam ipsam opinionem habuerunt Legumperiti Boss. *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omni genere homicid. num.* 621.

SVMMARIVM.

1 *Verum venenum in nostro corpore generatur.*
2 *Maxime operosum est distinguere inter mortuum ex veneno interno, & mortuum ex externo.*
3 *Nullo modo potest cognosci secundum aliquos mortuus ab interno, & mortuus ab externo veneno. Contrarium num. seq.*
5 *Veneni aßumpti certum signum ex Cardano.*
6 *Quædam causari non poßunt à veneno ingenito.*
7 *Multæ conditiones distinguere possunt vnum venenum ab alio.*
8 *Facile est perito Medico distinguere venenum ingenitum ab administrato.*
9 *Venena omnia habent peculiaria signa. Contrarium numero seq. declara vt ibid.*
11 *Omnia accidentia veneni ab vtroque generari possunt, declara vt num.* 14.
12 *Morbi, qui ab interno veneno vt plurimum originantur.*
13 *Ab ingenito veneno, cur tam varia symptomata.*
15 *Accidentia veneni aliqua magis familiaria vni, quam alteri veneno.*
16 *Conditiones aliquæ habent locum magis in vno, quam in alio veneno.*
17 *Ex solis signis nulla certitudo habetur assumpti veneni.*
18 *Ex signis cum nonnullis conditionibus junctis, certitudo habetur veneni assumpti.*
17 *Venena in nostro corpore generata, calida, & sicca sunt.*
20 *Pestis febri vt plurimum est conjuncta.*
21 *Cognosci potest, aliquem fuiße veneno extinctum, absque eo, quod cognoscatur veneni species.*
22 *Veneni interni certa cognitio haberi potest.*

An dentur certa signa assumpti veneni.

QVÆSTIO VI.

Ex superioribus manifestissime apparuit, posse in humano corpore non modo rem veneno similem generari, sed quæ tota venenum sit, vnde sequitur quod tam ex veneno intus genito, quam ex veneno deforis administrato eadem omnino symptomata apparere possint, ex quo inexplicabilis, ac maximæ difficultatis plena dubitatio insurgit, an scilicet discerni possit per aliqua signa certa & infallibilia inter eum, qui à veneno ingenito, & eum, qui ab administrato sublatus est. communiter autem

Doctores, tam Legumperiti, quàm Medici conueniunt in hoc, quod sit maximè operosum, ac difficultate plenum, ita Bosius à Codronchio allatus *in pract. crim. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omni gen. homicid. num.* 621. Guazzin. *in tract. ad def. reor. def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *lib.* 1. & ex recentioribus Medicis Cæsalp. *practic. lib.* 3. *cap.* 7. *& lib. eod. cap.* 47. Codronch. *in meth. testifi. cap.* 6. Syluatic. *de his qui morb simul. cap. penult.* Vinc. Alsarius à Cruce *de Quæs. per Epist. Cent.* 3. *cap.* 17. quem vide: habet enim multa ad hæc pertinentia, scitu necessariissima, & ab ipso doctissimè pertractata.

Firmant hæc nonnullæ experientiæ, inter quas sufficiat ea, quam apud Tacitum habemus, cujus primum me admonuit eruditissimus vir, ac Medicus insignis Fortunius Nattius. Tacitus enim *lib.* 3. *Annal. in princ.* de venefica illa Martina verba faciens hæc habet: Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subita morte Brunditij extinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec vlla in corpore signa sumpti exitij reperta. quod & de aliis euenisse aliæ historiæ memorant, quas modo recensere minime oportunum.

Obstant tamen Galeni verba *in lib. de succ. bon. & vitio cap.* 1. *oper. class.* 2. quibus reprehendere videtur cujusdam sectæ Medicos, qui putabant, non posse facile cognosci, immò nullo modo eos, qui ex lethalis medicamenti assumptione ab iis, qui ex morboso corporis affectu periclitantur, ex cujus verbis elicere possumus, si Galeno credimus, quod si peritus Medicus existat, qualis ipse erat Galenus hoc non modo cognitu difficile non sit, sed omnino facile.

Cardanus præterea *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. non tantum signa quædam probabilia assumpti veneni, sed euidentia etiam, ac certa affert, vt ex subsequentibus verbis ipsius patet: Et sudor frigidus cum ardore semper est certum signum assumpti veneni, præsertim si adsit dolor maximus in intestinis, vel nullus, addit his: Tertium signum omnibus potentius cum conjunguntur accidentia non conjungibilia, vt est dysenteria cum spirandi difficultate, vomitus cum liuore vnguium, tumor linguæ cum vrinæ vrigine. Horum ipsorum signorum tanquam euidentissimorum mentionem etiam fecerat *in capite superiori*; & præter hæc quamplurima quoque adducit, ex quibus certitudinem cognitionis assumpti veneni promittit, vt in sequent. cap. Deo dante, videbimus.

Accedit his, quod multa sunt, quæ à veneno intus genito minime posse originem habere videntur, vt symptomata, exempli gratia, quæ ab assumpto opio proueniunt; stupor nimirum mentis, ac sensuum omnium vniuersali corporis pruritui, & colori citrino junctus cum perceptione odoris ipsius opij ex potionati corpore expirantis: hæc inquam simul juncta non videntur à veneno intus genito causari posse; sic & ea, quæ proueniunt ex assumptione Leporis Marini, vt suffocatio, asthma, tussis, sanguinis sputum, abominatio in cibis cujuslibet generis piscis, & terror in sola ejus visione, teter corporis odor, veluti putrefacti piscis, & alia quæ ad hujus veneni potionem subsequuntur, non videntur absque dubio ad venenum intus in corpore genitum simul consequi posse. Hæc ergo si aliquandò eueniant, & aliis conditionibus jungantur, vt quod subito pullulent, & non sensim, nonne certissima, & infallibilia signa assumpti veneni esse possent, quomodo enim non possent, si ad venenum intus genitum non consequi concedatur?

Denique, si quæ alia ad certam hujus rei cognitionem desiderentur, non desunt multæ conditiones, per quas vnum casum ab alio liceat distinguere, vt conditio, de qua supra, celeritatis nimirum aduentus accidentium, & mortis; anteactæ vitæ modus; & natura, & complicatio accidentium, & aliæ quamplurimæ, de quibus suo loco dicemus. Quamobrem ex his deduci facile posse cuilibet videtur, quod diligenti ac perito Medico liceat absque difficultate aliqua cognoscere venenum propinatum à veneno ex se genito in nostro corpore.

Ad hujus rei veritatem peruestigandam nobis nonnulla primò adnotanda sunt, dehinc per quasdam conclusiones, quid circa punctum principale sentiendum sit, definiemus, ac primo, vt notissimum Medicis est, sciendum omnia penè venena habere quædam particularia signa, quæ præterquam quod eorum inimicitiam cum humano genere demonstrant, indicant etiam indiuidualem, ac particularem eorum naturam, quæ vnum venenum ab alio discriminant: hæc per se nota sunt, & habemus Auctores, qui ex professo de venenis agunt, ponentes hæc particularia venenorum signa, præter communia, ac generalia in omnibus venenis; vt venena sunt. Inter omnes autem longioribus id agit ex vetustioribus Dioscorid. *lib.* 6. *de med. mat. per totum, & ibi* Matthiol. *in commento*; ex recentioribus Ardoin. *octo libris huic materiæ dicatis.* Cardanus, & alij. Hanc conclusionem proponit, & acceptat Paræus *in lib.* 20. *cap.* 8. & licet Dioscorid. dicat, difficile esse vni veneno proprium inuenire signum, non intelligit de veneno in specie, sed in particulari, vel intelligit, quod ex vno tantum signo non possit haberi certa cognitio qualitatis veneni, sed bene ex pluribus simul junctis.

Sciendum secundò, quod tam ab ingenio, quàm ab extra administrato veneno, omnia accidentia quæcunque aut scriptores commemorant, aut nobis imaginari licet, etiam inconsueta, & ab hominum memoria nunquam talia visa; possibile est originem habere: non enim existimet quis, quod à veneno ingenito sola ea symptomata pullulent, quæ communia venenis sunt, vt vomitus, nausea, syncopis, cordis tremor, sensuum defectio, & hujusmodi, sed ea quoque, quæ suprà peculiaria cujuslibet veneni esse dixi, & aliis minime familiaria, vt esset (ne ab allatis exemplis Opij, & Leporis marini discedamus) grauis odor, Opium ipsum, aut fætor putridus, ipsum marinum leporem referens, icteritia, asthma, sanguinis sputum, vniuersalis corporis pruritus, & his similia. Immò si quæ alia sunt, quæ admirabilem venenorum naturam ostendant, vt horror à solo visu cujuscumque piscis, & ab aquæ visione timor, ille in lepore marino, hic in veneno canis rabidi, amentia cum indesinenti risu, vt in Apio risus, Ecpiesmos, seu oculorum egressio, & totius corporis denigratio, & apostematio quædam, vt in napello, & aliis etiam venenis; stranguria, & mictus sanguinis, vt in Cantharidibus, & mille alia admirationem cientia, hæc inquam omnia à veneno quoque intus genito ad amussim, vt ab externo dependere possunt. Iam verò alias idipsum de Hydrophobia demonstraui, de aquæ nimirum timore ex

rabie

rabie adueniente, cum hæc non modo ab externo veneno à morsu scilicet rabidi canis, vel alterius animalis, sed etiam ab externo prouenire possit, quod Galeni, aliorumque Doctorum hominum auctoritate confirmaui. Non ergo hi solummodo morbi, qui à Fernelio 2. *de Abd. rer. caus. cap.* 11. 13 enumerantur, ex veneno intus genito progigni possunt, nimirum vteri strangulatus, Epilepsia, syncopis, cordis palpitatio, & sphacelus, sed etiam quicumque humanum corpus obsidere consueuerunt, etiam qui ex sua natura benigni esse solent, ex venenosa materia originem habere possunt, & præter hos etiam non consuetos, & admirabiles ex eadem materia pullulare non est impossibile. Fernelius tamen de morbis, qui frequentius ex ingenito veneno enascuntur, verba facit, non negaturus fortasse id, quod nos firmamus. Cur autem ab intus genito veneno tam multa, ac inter se diffidentia symptomata euenire possint, nulla ratio assignari potest, 13 nisi caloris præternaturalis vis, qui regulariter non agit, cum neque materiæ præternaturales, in quas agit, vllam regulam recessus à naturali statu seruent; ex quibus, & ex aliis concurrentibus conditionibus humores, qui in corpore ad veneni naturam accesserunt, modo vnius, modo alterius veneni naturam æmulantur, symptomata quam simillima huic aut illi veneno excitantia.

Tertiò adnotandum, quod quamuis præmissa vera sint, tamen nonnisi sano modo intelligenda; nam verum quidem est, omnia ac singula acciden-14 tia externi veneni posse ab interno excitari, si disjunctim hoc accipias, ita vt si opium lethargum excitat, possit & venenum internum lethargum excitare, & si illud pruritum vniuersi corporis causat, possit etiam aliquod internum venenum pruritum vniuersi corporis causare; non tamen necesse est, quod simul & semel hæc accidentia in interno veneno appareant, quemadmodum in externo; etsi etiam simul & semel, non tamen eo modo, & ordine; neque enim necesse est, omnes ac singulas conditiones in veneno externo, concurrere quoque in in-15 terno.

Præmittendum etiam quartò, quod accidentium ex veneno euenientium, alia quidem vtrique veneno, ingenito nimirum, & propinato communia ac familiaria sunt; alia neque adeo communia, neque adeo familiaria, sed magis vni, quam alteri consueta. alia denique, quæ semper ab ingenito, nunquam autem vel raro ab externo eueniunt, & è contra semper, aut vt plurimum ab externo, nunquam, aut admodum de raro ab interno. quænam autem hæc accidentia sint vni, aut alteri, aut vtrique fami-16 liaria, in sequentibus videbimus.

Sunt præter hæc, vt supra annuimus, nonnullæ conditiones, quæ vni, aut alteri solummodo veneno, non vtrique indifferenter copulari posse videntur, vt coniunctio nonnullorum accidentium in externo, quæ minime fieri potest in interno, vt supra ex Cardano diximus. Consideratio eorum, quæ ante symptomatum aduentum præcesserunt, temporis meditatio inter cibum assumptum, & accessionem symptomatum, & mortem; hæc, inquam, omnia, & alia, de quibus in sequentibus, non vno eodemque modo in vtroque casu eueniunt. His sic stantibus generaliter loquendo prima conclusio est, Nullam certitudinem haberi posse ex solis signis, an quis ex propinato veneno, vel ex ingenito interierit, manifestissima est hæc conclusio ex his, quæ in secundo notabili allata sunt, & probatur per auctoritatem pene omnium Iurisconsultorum, & Medicorum, vt supra diximus *numero 3.* quibus addi potest concludentissima ratio, quæ talis est: Si quæ certitudo haberi posset propinati veneni; maxime haberi posset ex nonnullis symptomatibus mirandis, ac raris, quæ peculiaria videntur esse alicuius externi veneni, vt ex aquæ timore in veneno canis rabidi, in exulceratione pulmonis in lepore marino; at ex his haberi non potest, quia etiam ab interno veneno euenire possunt; ergo multo minus ex aliis, quæ vtrique magis communia existere videmus.

18 Secunda conclusio: Si ad particulares casus descendamus, & præter signa etiam nonnullis conditionibus, & coniecturis vtamur, certa cognitio propinati veneni haberi potest. Hæc conclusio euidenter probatur per tertium & quartum notabile: nam pone mihi, quod quis intereat cum omnibus symptomatibus, quæ ab assumpto opio adueniunt pone omnes conditiones in hoc præcessisse, quæ magis certos nos faciunt de veneno propinato, jam procul omni dubio asserere possumus, hunc ex opio interiisse, quia neque ea syptomata simul, neque eæ conditiones ab interno veneno pullulare possunt. Præcipue vero patet hoc in frigidis venenis, nam 19 quæ in corpore nostro generantur, omnia calida sunt & sicca, vt probat Saxonia de Phænigm. *lib.* 2. *cap.* 10. & licet in peste humores sint venenosi, & aliquando, vt vult Sal. *de febr. pest. cap.* 5. pestis sine febre existat, tamen hoc de raro contin-20 gentibus est, nam vt plurimum pestis febri est coniuncta ob naturam humorum venenosorum, qui calidi sunt & sicci, & sanguinem, & cor suo calore inficientes. si ergo accidentia frigidi veneni appareant, & aliæ conditiones ad id ipsum indicandm colliment, certissime firmari poterit, venenum fuisse propinatum, non ingenitum. Confirmantur hæc per aliam conclusionem, quę est Cardani *lib.* 2. *de Ven. cap.* 13. quæ talis est: Cognosci potest aliquem 21 veneno externo fuisse extinctum absque eo, quod sciri possit, quale fuerit venenum; ratio est, quia concurrere possunt tales conditiones, & præsumptiones, vt de veneno quidem propinato certi simus, non autem de eius natura, quia possunt eadem accidentia interdum pluribus venenis esse communia.

22 Tertia conclusio infallibilis, & certa cognitio haberi potest, hominem non fuisse potionatum. Fundatur hæc conclusio super affirmatiua, hominem scilicet ex ingenito veneno periisse, & probatur per quartum notabile, & cætera, quæ supra retulimus, qnemadmodum enim nonnulla sunt quæ de raro, aut nunquam cum veneno externo iunguntur, sic & in interno euenit, ex quorum præsentia, aut absentia certa cognitio, de qua suprà habetur.

SVMMARIVM.

1 *Prima diuisio signorum veneni assumpti.*
2 *Secunda diuisio signorum apparentium ante mortem.*
3 *Signa ex conditione status infirmi ante morbum.*
4 *Copia laudabilium humorum quid indicet in mortuo ex improuiso.*
5 *Symptomata sine caussa aduenientia, venenum assumptum indicant.*
6 *Victus sanorum modo institutus quid importet in præsumptione veneni assumpti.*
7 *Nonnulli cibi certis quibusdam personis pro veneno sunt.*

De signis propinati veneni, & de fallacia, ac validitate eorum signorum.

QVÆSTIO VII.

TAm multa sunt signa notificantia veneni assumptionem, vt si simul omnia semper concurrerent, & nonnullis conditionibus, & coniecturis non destituerentur, possent facilem ac certam notitiam, & euidentem eius rei nobis afferre; quia vero contrarium potius euenit, vt scilicet neque omnia simul jungantur, neque conditionibus, & coniecturis prędictis associata existant, inde fit, vt minus facilis & certa ea cognitio euadat, & omnino in pluribus, & secundum plurimum coniecturalis; licet, vt superius diximus, certa possit haberi in particularibus. Operæpretium ergo est ea signa patefacere, quæ ob eorum multitudinem multiplici distinctione diuidenda sunt; ac primo diuiduntur bifariam; nam quędam considerantur ante mortem, aut sanationem infirmi, quædam post mortem, aut sanationem. Rursus priora trifariam distinguuntur; quædam enim habentur ante veneni assumptionem, vel ante ægrotationem, quædam in ipso actu assumptionis, vel in primo ægrotationis momento, ac principio, quædam post ipsam assumptionem, vel in ipso ægrotationis processu. Incipiendum vero ab iis, quæ consideranda sunt ante ipsam assumptionem, vel ægrotationem, quæ habentur ex conditione status, & habitudinis ægrotantis, vel qui veneno potionatus præsumitur: nam & hæc indicia faciunt veritatis, & considerata sunt à Galeno *6. de loc. aff. cap. 5.* Sunt verò abundantia humorum laudabilium in corpore ęgrotantis, victus sanorum modo institutus, & magis specialiter qualitates ciborum, quibus vsus est immediate antequam ægrotaret. Primo namque copia humorum laudabilium id operatur, vt minus verisimile faciat, talem hominem tam subito in sæuum, malignum, ac præcipitem morbum incidere potuisse, qualem excitare solet veneni potio, nulla existente morbifica caussa in corpore, considerata præcipue morbi affligentis magnitudine, ac sæuitie symptomatum ab eo emanantium. & hoc fortasse illud est, quod maxime in consideratione habendum monuit Cardanus *libro secundo capite secundo*, dicens: Si symptomata sine causa adueniant, ex veneno sunt, si cum caussa, minime; non modo enim de externa, ac procatarctica caussa intelligedum id venit, sed etiam de interna. Vbi ergo humorum laudabilium copia in corpore reperitur, patet symptomata sine caussa interna euenire. limitanda tamen hæc sunt, si constet pestem vigere, quippe cum corpora, quæ magis laudabilibus humoribus abundant, possunt derepente in terribilia, ac lethifera symptomata absque alia euidenti caussa incurrere, non aliter, quàm si presentaneum venenum, ac deleterium assumpsissent.

Secundò eandem presumptionem habet id, quod diximus, de victu sanorum modo instituto, qui euidentis caussæ vim haberet; vbi ergo & sine euidenti, & sine interna, & occulta caussa morbus tam magnus euenit, sciendum ex veneno esse, ac mihi quidem eæ duę conditiones simul junctę valde operari videntur, considerato prẹsertim victu immediate precedente morbum; qui si ex cibis laudabilibus fuit, & concoctu facilibus, & illi neque ex natura, neque ex accidenti contrariis, non est cur in prauos humores, aut prauum victum culpam euenientium symptomatum conijciamus; alias autem si quis immediate ante morbum, vt spatio trium dierum præcedentium cibis difficilis concoctionis, aut qui facile putrescant, aut qui apti sint in venenosam naturam transire, aut qui sibi alias contrarij existerent, sese ingurgitasset, dehinc non multo interiecto tempore in sæua incidisset symptomata, immo

immò & mortem obiisset, tota culpa in prauos illos cibos, non in venenum esset rejicienda. Cujus rei notissimum habemus exemplum apud Platinam Pauli Secundi Pontificis Maximi, qui ex copioso melopeponum esu in repentinam mortem incidit; neque aliter aliis ex comestione fructuum facile corruptibilium, aut etiam ex aliis cibis prauæ qualitatis euenisse comperies apud Schenchium *Obseru. lib. 7. titulo de Venen.*

Neque ea solummodo, quæ ex sua natura praua sunt, aliquando symptomata non dissimilia ab iis, quæ venena excitant, excitare solent, sed sunt etiam cibi nonnulli, vt annuebam, qui aliquibus personis adeo inimici sunt, vt si vel per fraudem, vel data opera ingurgitentur, in sæuissima & horribilia accidentia, tanquam ab assumpto veneno, & aliquando in mortem hominem impingant.

Notum vel rudibus pueris est, multos à caseo abhorrere, plerosque vino abstinere, ac denique alios ab aliis cibis, ac potibus plurimum lædi, quorum plures historias habes apud Schenchium *libro eodem titulo de Idiosyncras.* Narrat de seipso Guainer. *de Venen. cap. 4. in resp. ad dubium principale;* (& recitatur quoque ab eodem Schenchio ibidem) adeo habuisse inimicam carnem porcinam, vt in eo produceret accidentia veneni, etiamsi in solis condimentis ea vteretur; quinimmò cum mater, quæ cupiebat filium omnibus cibis assuescere, ipso inscio, ferculum ex porcina carne tenuissime trita parasset, & illi comedendum obtulisset, infra horam tremorem cordis, ac syncopim incurrit, & superueniente vomitu etiam purum sanguinem rejecit, ita vt jam mortui vicinus videretur. Præter hæc, addam ego ex iis, quæ vidi, aliquid. Nobilem virum, cujus nunc curæ, si quando oportet, inseruio, non multis abhinc annis noui, qui à quamplurimis rebus maximè abhorret, præcipuè verò à fructibus quibuscumque, inter quos melopepones tanto odio prosequitur, vt ne odorem quidem eorum absque fastidio, & nausea sustineat. quin & si clam is fructus domum inferatur, illico id ille persentit, & illum dicto citius domo detrudi jubet. Testatur Bruyerin. *lib. 2. de re.cib. cap. 6.* se puellam nouisse sero jam per sexdecim annos, (id enim ætatis agebat) educatam, quæ ab omnibus cibis ita abhorreret, vt etiam à longe olfactum micæ panis in serum, quo nutriebatur, injectæ, comprehenderet.

Hæc igitur silentio cooperienda minimè sunt; euenit enim interdum, vt ab amico quis ad cœnam vocatus insciens, vel etiam sciens, ne inuitantem perturbet, cibos etiam laudabiles, sibi tamen inimicos, aut minimè accommodos, comedat, & ex iis in praua symptomata incurrat ac morbum, qui si insciens fuerit eorum, quæ comederit, facilè suspicari posset se potionatum fuisse. Itaque hæc animaduertenda maximè sunt, & consideranda semper ciborum qualitas, quibus vesci contigit eum immediate ante, qui à veneno assumpto ægrotare præsumitur. Si enim constaret, talia præsumpsisse, omnis veneni suspicio euanescet, & culpa non nisi in tales cibos sibi ex natura, vel ex accidenti inimicos rejicienda erit.

8 In assumptione porrò signa habentur diuersa, cum quædam desumi possint ex odore in cibis, aut potibus percepto, quædam similiter ex sapore, quædam etiam à concomitantibus accidentibus: nam venena tam odore, quàm sapore in eorum assumptione sese produnt, quia omnia odore sunt tetro, & abominabili, & sapore horribili, vt omnes Medici testantur; quod quidam fortassè Naturæ prouidentia factum, vt facilius homines ab illis sese custodiant; vnde tanquam impia, & non nisi homine infideli digna Plinij sententia deridenda venit, qui reddens caussam, cur Natura venena produxerit, illam attulit, vt si quis tædio vitæ efficeretur, facilè eorum haustu mortem obiret, & ærumnosæ vitæ incommoda leniuscula morte aufugere posset. 9 10

Contra enim Natura, vt à venenorum vsu abstineremus, ea sapore, & odore horribili insigniri voluit, quod vt plurimum quidem verum est, testante id præ cæteris Rabbi Moyse *de venen. tract. 2. cap. 1.* immò & hunc ipsum saporem, & odorem etiam in Medicamentis venenosis experieris, ad quem occultandum dulcia illis miscemus, vt docet Mes. *in Canon. vniuers. cap. 3. de rect. Med. per opposit. virt. hab.* Rara verò sunt (sed tamen nonnulla sunt) quæ neque ingrato sapore, neque insigni odore manifestantur; & præcipuè composita, vt erat puluis ille, quo mortuus est Alexander VI. de quo Iouius *histor. part 1. lib. 2.* inter simplicia autem pauca omnino sunt, quæ odore vacent, aut sapore non sint abominabili. De Colchico tamen Ephæmero refert Dioscorid. *lib. 4. cap. 89.* quod saporis suauitate mirum in modum imperitos alliciat, ex quo repetit Cardan. *lib. 2. de venen. cap. 1.* item de Aconito Aet. *lib. 7. cap. 59.* & idem Cardan. *ibid. cap. eodem in fin.* dicebant, quod gustu dulce, & adstringens est. de veneno quoque, quod in vesicula dentium viperæ reperitur, dicit Amatus *Cent. 7. curat. 85. in schol.* quod dulce est. Ego ab aromatario diligenti amico meo, qui in confectione trochiscorum de vipera ad Theriacam concinnandam, illud data opera degustauit, saporis esse accepi insipidi cum ponticitate quadam. Theophrast. quoque *lib. 6. de caus. Plantarum*, quem adducit ex Iurisconsultis Guibert. *quæst. Iurid. cap. 16. num. 42.* dulces sapores non esse omnes hominibus idoneos dicebat, quod ex iis sint, qui homines in insaniam agant, ex cujus verbis inferri posset, dari venena saporis non ingrati, quæ tamen rara sunt, & nobis illud satis est, quod venena, vt plurimum sapore, & odore ingrato & horribili suam contrarietatem cum humana natura manifestent.

11 Sed à symptomatibus concomitantibus assumptionem veneni nonnulla signa non posterioris notæ haberi possunt, immò vt mea fert opinio, majoris multo momenti, quam reliqua sæpius commemorata. Etenim, vt docet Cardan. *citato lib. 2. de Venen. cap. 1. & alij*, omne ferè venenum, cum deuoratur, lædit guttur, gulam juxta fauces adstringit, pruritum, æstum, inflammationem parit in partibus oris, interdum dum manditur, sub dentibus stridet, difficultatem quoque in deglutiendo parit, & inter mandendum nauseam, ac vomendi parit voluntatem, & in summa in ipso deglutitionis actu aut masticationis, displicentia quædam & abominatio consequitur, Natura ipsa, vel animali inscio, à suo corruptiuo abhorrente. Quamobrem maximè adnotanda hæc videntur; nam sicuti ea signa, quæ desumi diximus ex hominis statu ante ægrotationem, vel ante veneni assumptionem, non vndique tuta censentur, sed parum admodum ex seipsis operantur, nisi aliis certioribus adminiculis juncta fuerint, ita hæc, quæ succedunt in ipsa veneni assumptione, minus fallacia sunt, ac non parum 12 13

ex se ipsis operari possunt; qua de re, si ea adfuisse constet, vt puta, quia is, qui potionatus præsumitur, retulerit se in prandio, aut cœna, immediatè ægrotationem præcedente odorem tetrum & horribilem in cibis percepisse, mox etiam faucium & gulæ ardorem, ac reliqua; hæc, inquam, euidentiora signa, procul dubio jam commemoratis erunt veneni in cibis propinati.

14 Cæterum ab assumptione veneni, & copia multo plura, & pondere grauiora signa apparent, quæ vt jam commemorata ob eorum multitudinem diuersimode considerantur, vt juxta celeritatem aduentus eorum, juxta eorumdem multitudinem, juxta qualitatem, & grauitatem, & similiter juxta alia plurima, vt procedente sermone videbimus. Præ cæteris tamen maximè in consideratione videntur habuisse quotquot Auctores de hujusmodi signis locuti sunt, celeritatem aduentus symptomatum, tam

15 Medici, inquam, quam Iurisconsulti, in hoc enim vniuersæ certitudinis vim fundare videntur, vt si statim, ac repente ab assumpto cibo sanus homo in ea

16 incidat symptomata, quæ enarrant, eum veneno potionatum fuisse certum sit. Ita ex Medicis Gal. *6. de loc. aff. cap. 5. class.* 4. Aet. *serm.* 13. *cap.* 47. & Codronch. *in Meth. testif. cap. 6.* & ex Iurisconsultis Bos. *in supra citato tit. de del. num. 6.* Caball. *de omn. gen. homic. num. 621. & 623.* Guazzin. *in tract. ad def. reor. lib.* 1. *def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *& alij.* ratio autem ea est, quam attulit Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de relat. Med.*

17 *cap.* 3. dicebat enim, quod etiamsi venenum intus genitum diu latere possit, & dehinc repente se prodere, tamen possibile non est, vt humores, qui praua ac venenata qualitate donantur, & improba victus ratio præcedens, nihil omnino commonstrant, vnde futuram ægritudinem præuidere liceat, quamobrem licet repente etiam ex ingenito veneno quis perire possit, semper tamen necesse est aliquam morbosam dispositionem præcedere, quæ minimè præcedit, vbi venenum ab extra administratum sit.

Licet verò hoc maximum ac euidentissimum indicium sit ad probandum venenum administratum esse, non ingenitum, non tamen inde sequitur contrarium, nimirum, quod symptomatibus tarde,

18 & longe ab assumpto cibo, vel potu euenientibus, excludant omnino præsumptionem veneni ab extra

19 administrati; nam vnius ejusdemque veneni effectus in variis hominibus euariant, non modo quoad magnitudinem & naturam symptomatum, sed etjam quoad tempus nocendi, vt pluribus in seqq. quæstionibus demonstrabitur. Itaque negari non potest, quod quanto citius ab ingesto cibo, vel potu accidentia veneno similia comparuerint, eo euidentiorem ac tutiorem præsumptionem, & conjecturam administrati veneni faciant, possibile tamen

20 est venenum fuisse administratum, & quod accidentia non nisi tarde, ac plures post horas & dies retardentur, immò & menses & annos, cum venena sint, quæ ad tempus propinari possunt, vt suo loco dicemus; quæ quidem sese non nisi tardissime produnt.

21 Considerantur quoque hæc symptomata secundum eorum multitudinem, si enim non multa sint, & sensim paulatimque adueniant vnum nimirum post aliud, conjicere inde licet venenum esse magis ingenitum; si verò multa simul compareant, & confestim, ac cum impetu, nullo seruato ordine non modicam præsumptionem faciunt, venenum esse administratum. Card. *lib. 2. de venen. cap.* 2. ratio est, quia Natura multò majorem contrarietatem experitur ex improuiso à veneno externo aggressa, quam ab interno, quod aliquo modo familiare jam habet, vt declarat idem Cardan. *vbi suprà.* idcirco multo magis turbulenti motus ex illo causantur, quam ex hoc, ab illo enim non aliter quam ab hoste proditoriè, ex improuiso, & nihil tale pertimescens aggreditur. Ex hac ergo turbulentia in externo veneno fit, vt nihil distinctum, aut ordinatum inueniamus, aut securum, nisi imminens periculum etiam ex minimis, si negligantur, vt dicit Bacc. *in prolegom. de venen. cap.* 17. *art.* 1. omnia enim susque deque confunduntur, ac inordinato motu cientur, natura totis neruis ac viribus contendente, vt improuisum hostem à se depellat, impugnet, subigat, vincat, si modo vincere possit.

22 Præterea considerantur hæc symptomata juxta eorum naturam ac qualitatem, & sic quidem considerata multiplicia sunt; nos ne in longum protrahatur oratio ita, vt tædio lectori sit, potiora enarrabimus; reliqua apud Auctores de his luculenter tractantes Lector studiosus habebit; præcipuè verò inter Medicos videat Dioscorid. *in præfat. lib. 6. de mat. Med.* & ibi Matthiol. *in Comm.* Aet. *serm.* 13. *cap.* 47. Nicol. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 8. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *cap.* 3. *&* 4. Ponzett. *de Venen. lib.* 2. *cap.* 7. Vidium *de cur. gener. lib.* 1. *cap.* 12. *part.* 2. Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. Rudium *lib.* 2. *de morb. pestil. cap.* 5. Paræum *lib.* 20. *cap.* 5. Bacc. *in Prolegom. cap.* 18. *sect.* 3. *art.* 1. Cæsalpin. *lib.* 3. *cap.* 4. Fortun. Fid. *lib.* 4. *de Relat. Med. cap.* 3. Codronch. *in meth. testif. cap.* 6. sed omnibus luculentius tractantem Cardan. *lib.* 2. *de venen.* Inter Iurisconsultos autem videndi sunt Guibert. *Quæstion. Iuridic. cap.* 16. *num.* 54. qui tamen habet solummodo signa post mortem. Caball. *de omn. gener. homicid. num.* 626. Farin. *quæstion.* 122. *part.* 4. *à num.* 53. *titul. de homicid.* Guazzin. *in tractat. ad def. reor. defens.* 4. *cap.* 5. *à num.* 12. *lib.* 1. & alij ipsis Iurisconsultis non ignoti. Aduertendum autem quod signa, quæ sequuntur, omnibus venenis communia sunt, non cujuslibet propria, quia nimis operosum esset, & præter hujus operis institutum cujuslibet veneni particularia signa enumerare; sed cum de particularis alicujus veneni notis dubitare occurrit, ad Auctores supra nominatos, vel alios recurrere necesse est, præcipuè verò ad Ardoinum, qui hæc longioribus prosecutus est, & vix vllius veneni signa præteriit.

23 Ab assumptione ergò veneni, non longa vt plurimum mora interposita, perturbatio & nausea oritur, quod si simul etiam dolor ventriculi vehemens concomitetur, & cordis tremor, palpitatio, syncope, & hujusmodi, perniciosissimi & lethalis veneni indicium erit, vt Cardan. loco sæpius citato docet. Succedunt dehinc ructus olidi, tetri odoris, & saporis ingratissimi ac praui; fœtor interdum oris, vomitus quoque, vel ipsius veneni, quod eufortunio, vel prauæ cujusdam materiæ, & humorum corruptorum, atque etiam aliquando sanguinis. singultus his superuenit, & ventris fluxus, inquies, anxietas, præceps virium lapsus. pulsus defectiones, & cordis morsus? hinc sudor frigidus, quibus subsequuntur frigus extremorum, vnguium liuiditas, pallor corporis, ejusdemque tumor, & coloris mutatio de pallore in ruborem, algor, flatus, dolores maligni ac vagantes, labiorum & linguæ

guæ nigricatio, & inflatio, sitis inexhausta, vocis cum murmure editio, facies liuida, interdum quoq; œdematosa, vertigo, oculorum contorsio, & ecpiesmos, seu prolapsus, & obscuratio, in aliis procliuitas ad somnum, & aliquando etiam lethargus, & inexpugnabilis dormiendi necessitas, stupor, vrinæ impedimentum, ejusdemque mordicatio, carnis laxitas, & totius corporis fœtor, eiusdemq; ingens grauitas & oneris sensus, maculæ rubræ, seu liuidæ, mentis inconstantia, & alienatio, hæc enim omnibus fere venenis communis est, teste Card. *lib. 2. contrad. med. tract. 5. contr.* 10. & mille alia symptomata, quæ minime necesse est enarrare. Idem autem Card. *Comm. 4. Aphor. 62.* connumerabat his icteritiam dicens: Cum post cibum morsus in ventriculo sentitur, & aluus, vel vomitus mouetur, & color intra sex horas fit auriginosus, & vt dixi maculosus, scias quod ebibit venenum lethiferum; ac profecto commaculatio carnis frequens in venenis omnibus est, quæ tamen cito iugulauerint. Sal. *de febr. pest. cap.* 19.

Distinguuntur porro hæc symptomata non modo, vt dixi, prout particularibus venenis magis vel minus conueniunt, sed etiam prout magis huic, quam illi speciei familiaria sunt. vt exempli gratia, magis iis, quæ à tota substantia operantur, quam iis, quæ manifestis qualitatibus interimunt, magis calidis, quam frigidis, magis erodentibus, quam stupefacientibus, magis putrefacientibus, quam strangulantibus; & sic in cæteris, quæ tamen pro Iurisconsultis minus faciunt, cum necesse semper sit in particularibus Medicorum iudicium requirere.

Denique considerantur hæc symptomata juxta eorum magnitudinem, & attrocitatem; nam neque à cibis prauæ qualitatis, neque ab ingenito veneno saltem in principio morbi, adeo sæua accidentia exoriuntur, vt à veneno externo. Cibi enim licet prauæ qualitatis existant, vt fungi, ranæ limaces, anguillæ, & hujusmodi, nunquam tamen tantam habent cum natura contrarietatem, quod manifestum facit eorum innocentia, si modica quantitate, & debitè præparata assumantur. vacant enim omni venenositate; aut, si contendas ea prorsus non vacare, illa modica fortasse, & nullius momenti est; nam venenositas non in eodem semper gradu in omnibus rebus est, vt patet; & in cibis quidem similibus potius repugnantia quædam reperitur ad concoctionem recipiendam, quam vera venenositas; quamobrem sequitur inde, quod multo remissiora symptomata, & multo post tempore, & minus sæua, & quantitate pauciora causare valeant, si quando noceant, vt testatur Bacc. *in prolegom. venen. cap. 18. articulo septimo, parte tertia.* ergo si vomitus, exempli gratia, ab ingestis fungis (qui tamen venenosi non sint) adueniat, is quidem nec multo violentus erit, nec tanto cum angore, nec tanto tempore durabit, nec dolorem tam vehementem, & acutum comitem habebit, vt quando à veneno est; & idcirco non ab re Foller. *in pract. crim. 2. 2. rubr. item, quod sororem venenauit numero quarto.* dicebat, vomitum continuum arguere venenositatem, licet Guazzin. *in tract. ad reor. def. def. 5. cap. 5. numero* 13. moderari credat istam præsumptionem ex eo, quod vomitus etiam à materia cholerica in stomacho contenta originem habeat, immo dicas, & ab allis quibuscumque materiis. sed in veneno, vt Foller. dicebat, vomitus est continuus, & indesinens, cui assentitur ex nostris Cardan. *vbi suprà.*

29 Ab ingenito autem veneno ob caussam supra aliàs commemoratam etiam minus vehementia in principio, ac minus subitanea symptomata comparere solent, vt ex Cardano dicebam, quia nimirum assuescit quodammodo Natura illius venenositati, cum ejus generatio non sit repentina, sed fiat in congruo tempore, vt notum est.

30 Cæterum signa, quæ post mortem, aut post sanationem habentur, plura quoque sunt. Et primo post mortem Gal. *loc. cit. 6. de loc. aff.* hæc signa attulit. Corpus liuens, aut nigricans, aut varium, aut diffluens, aut putredinem molestam olens. quæ signa ex ipso ab aliis repetuntur; sed tam de his, quam de præcedentibus exactissime Card. *lib. 2. per tot.* sed *cap.* 13. præcipue inter cætera afferebat, vngues post interitum nigros, & qui facile auelluntur, & capillos sponte defluentes, adeo vt aliquibus nullo labore, aut nixu, integri manipuli auellantur. Sed & hæc internis venenis etiam communia sunt; immo defluxus capillorum etiam in his, qui ex morbis longis ac sæuis sese vindicant, apparere solet, vt alias dicam. Rud. *lib. 2. de pest. cap.* 5. maxime in consideratione habet colorem cadaueris, quem primum citrinum apparere dicit, aut subliuidum, post vnius vero aut alterius horæ spatium liuidum ac nigrum euadere. Sed liuores, & maculas in veneno extinctis communes esse mortuis ex pestilenti febre, tradit ex Iurisconsultis Guazzin. *loco sæpius cit. num.* 14. & ex nostris Sal. *de febr. pest. cap. 20. & alij.*

31 Præter liuores autem Iurisconsulti adducunt nonnulla alia signa ex Medicis procul omni dubio desumpta, sed quibus ipsi fortasse maxime fidant, vel ob eorum qualitatem, quia in cæteris extinctis minus conspiciuntur, vel quia experta ea credant à Medicis, vel etiam quia talia ab Historicis enarrari animaduertant, vt à Suetonio in Caligula *cap.* 1. sunt vero spuma in ore, & Cor igne non cremabile. Guibert. *quæst. Iurid. cap. 16. num.* 54. Caball. *de omn. gen. hom. num.* 626. Sed hoc postremum, quod ex Plinio habent *lib.* 11. *cap.* 37. puto & fallax esse, & experientiæ non respondens. quanquam scio doctissimum virum Fortunium Nattium contrariam habuisse opinionem; neque enim verisimile putat, Plinium falsum in ea re scripsisse, cuius frequentes experientiæ fieri poterant, cum tunc cadauera omnia comburerentur; quod si id verum est, causa erat quærenda, cur hoc eueniat. ego saltem id non concederem, cor eorum, qui veneno sublati sunt, nullo modo cremari posse; sed bene, magis resistere igneæ vi, quam cætera omnia membra: nam præterquam quod viscus est substantiæ durissimæ, multa à veneno introducta est siccitas spiritus absumendo, ob quam minus aptum est comburi; vel dicamus, hoc fortasse habuisse locum in frigidis venenis, ob intensam frigiditatem cordi impertitam. Spumam vero in ore non adeo magnifacient Medici, vt qui sæpe sæpius & in viuis, & in mortuis ex interna causa originem habere sciant. & notum est, quod de apoplecticis, & suffocatis testatum reliquit Hipp. 2. *Aphor.* 43. hoc est, non reuocari in vitam, quibus spuma in ore apparet. Gal. vero. 3. *de simpl. med. fac. cap.* 18. venenorum putrefacientium duo

32 propria signa esse dicebat, fœtorem nempe, & carnis laxitatem; sed venenum etiam in corpore generari potest, quod putrefacientium naturam æmuletur, & consequenter vtrumque in extinctis effectum parere possit. Addebat quoque Plin. *lib. 2. capite 63.* cadauera veneno infectorum, neque

à feris, neque ab auibus deguſtari; ego id à nemine expertum ſcio; mirum eſt, nos homines cæterorum animalium carnes veneno interemptorum comedere, & interdum innoxie, feras vero, & aues nequaquam; ſed eſto credamus Plinio, ratio eius rei in promptu eſt, ſed quæ non minus interno, quam externo aptari poſſit. ex inſigni namque putredine à veneno interno, & ex tetris vaporibus ab externo exhalantibus fit, & feris, & auibus ingens eius paſtus abominatio. Quod etiam Lucr. teſtatus eſt *lib. 6. de rer. nat. in fin.* his carminibus de cadaueribus loquens peſte necatis, à veneno nempe interno:

Multaque humi cum inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, vt acrem exiret odorem:
Aut, vbi guſtarat, languebat morte propinqua.

Et Ouid. 7. Metam.

Omnia languor habet, ſyluis, agriſque, viiſque
Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ.
Mira loquar; non illa canes, auidæque volucres,
Non cani tetigere lupi.

magis peculiaris eius rei ratio eſſe poſſet in externo veneno, quia quodcumque illud ſit, omnem ſuccum, ex quo ſaporis gratitudo reſultare ſolet, haurit & abſumit, ſpiritus omnes abſumendo.

34 Itaque ſigna hæc hactenus in cadaueribus obſeruata, & minus tuta ſunt, & non habent fortaſſe aliqua eorum omnimodam veritatem. An tutiora dicemus, 35 quæ ex ipſorummet cadauerum diſſectione habere licet? profecto non omnia, nec ſemper; nam exulcerationes, exempli gratia, fundi ventriculi, gulæ, & inteſtinorum, earundemque partium ſphacelario, & viſcerum contaminatio, corruptio, nigredo, liuor, & ſimilia, ex ingenito quoque veneno proueniunt. vnde miror quomodo ex his tam facile Paræus Chirurgus doctiſſimus Henrici Tertij Galliarum Regis de propinato veneno fidem fecerit, etiam contra Medicorum opinionem, vt ipſe enarrat *lib.* 20. & quomodo his ſolis ſignis fidem habeat Pigræus alterius Henrici, Quarti nimirum Galliarum Regis Chirurgus doctus: nam ego aliàs in his multa cautela opus eſſe crediderim, cum, vt dixi, & teſtatur quoque Fortun. Fidel. *lib.4. de relat. Med. cap.* 3. ab interno quoque veneno hæc omnia proueniant. Conſiderandæ igitur cum his cæteræ conditiones, vt tempus, & duratio ſymptomatum, & mortis, & cætera ſupra jam commemorata: 36 nam ſi quidem cum celeritate aduentus ſymptomatum ab aſſumpto cibo, præpropera mors ſequatur, dehinc cadauere diſſecto prædicta appareant, veriſimile vix, ac ne vix quidem eſſe poteſt, hæc ab ingenito veneno originem potuiſſe habere; tunc ergo majori cum audacia de propinato veneno determinandum, & erunt hæc conjuncta cum mortis celeritate ex fortioribus ſignis ad id ipſum adminiculandum.

37 Mortuis inſuper ex veneno extrinſeco, ſi frigidum fuerit, ſanguis circa cor, & in ipſomet corde congelatus inuenitur, tradente Foreſt. *Obſeru. lib.* 30. *Obſeru.* 1. *in ſchol.* & hoc argumento nixus Conciliator *de venen. cap.* 2. dicebat, argentum viuum frigidum eſſe, & ſua frigiditate actuali interdum occidere; probabat id exemplo pharmacopolæ illius, de quo verba facit, in quo ſanguis congelatus repertus eſt circa cor, & in ipſo corde. tamen in cadauerum diſſectione pluries id ipſum apparet, abſque eo, quod veneno fuerint extincta.

Sed quia non omnes ex veneno propinato intereunt, immo ſunt, vt videor mihi ſupra ex Cardano retuliſſe *Contrad. Medic. lib.* 2. *contr.* 10. *tract.* 5. plures, qui ex veneno, niſi reperatur, non pereant, 38 aliquando vero vſu euenire poteſt, vt neceſſe ſit inueſtigare, an quis ex veneno ægrotauerit, nec ne; ſigna quoque nonnulla adducenda ſunt, quibus ejus rei cognitionem aſſequi liceat. præter igitur jam commemorata ante obitum, quæ etiam huic negotio aptari poſſunt, ante aſſumptionem ſcilicet, in aſſumptione, & poſt veneni aſſumptionem; narrant Nicol. Flor. *vbi ſæpe cap.* 8. & Ponzett. *lib.* 2. *de venen. cap.* 8. *& alij*, depilationem eſſe familiarem iis, qui à veneno euadunt, & nunquam, 39 aut tarde admodum pilos illis reſtitui; rationem eam eſſe volunt, quod vapor venenoſus corrodat humorem, ex quo capilli generantur, & interea pori adſtringantur. Quod confirmatur experientiâ adductâ ſuperius ex Card. quod mortuis ex veneno pili facilè defluant, & abſque vllo nixu integri manipuli eorum euellantur. ſi tamen ita ſe res habeat, vix credo, hoc omnibus venenis commune eſſe poſſe, ſed ſolis iis, quæ manifeſtam ſiccitatem in corpore introducunt, aut quæ acri ac mordaci ſubſtantia donantur, niſi alia in frigidis, cæteriſque venenis ejuſdem effectus ratio adducatur. ſed profecto capillorum defluuium commune eſt etiam his, qui ex magno morbo conualeſcunt, vt quotidiana experientia docet, quamobrem non minus ab interno, quam ab externo veneno prouenire poſſe exiſtimauerim, niſi quod fortaſſe in externo, vt dixi, vel nunquam, vel ſerius admodum pili repullulent, in interno facilius & celerius.

Cardan. *lib.* 3. *cap.* 26. tradit, à veneno relinqui quendam morbum cum dolore vago, & aliis ſym- 40 ptomatibus, vt ipſe enarrat; ſed & hæc ipſa à Gallica lue relicta aliquando ſcio, quamobrem etiam ad magnos morbos conſequi hæc poſſe, præſertim ſi venenoſi fuerint, mihi perſuaſerim.

Aliam conjecturam afferunt nonnulli, quod ægritudo ex propinato veneno fuerit, atque ea eſt, ſi præcedentibus ſymptomatibus, de quibus ſupra, & 41 aliis aſſumpti veneni præſumptionibus æger in diuturnum ac difficilem morbum, & qui vix de ſe ſignificationem vllam præbeat, labatur; venena enim, quæ adminiſtrata non occidunt, noxam inſignem inferunt, tranſeuntque in diuturnos morbos, vt ta- 42 bem, ſtoliditatem, epilepſiam, & hujuſmodi, vt teſtis eſt inter cæteros Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 7. *ſuæ practicæ.* Sed neque hæc conjectura adeo vrgens eſt, vt poſſit eſſe hujus rei propria, quia etiam ad morbos, qui ex ingenito veneno pullulant, hæc eadem progigni poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Certa notitia haberi poteſt, venenum non eſſe adminiſtratum.*
2 *Morboſus apparatus indicat proximam diſpoſitionem ad venenum concipiendum.*
3 *Effectus cauſæ tribuendus, quæ magis in promptu ad agendum.*
4 *Accidentia ad febrem ſubſequentia, vel cum febre prehendentia ex veneno externo non ſunt.*
5 *Febris demonſtrat prauiam putredinem. & numero* 8.
6 *Ad externum venenum non ſequitur ſubito neceſſario febris.*

7 *Ad*

7 *Ad venenum internum ſequitur febris peſtilens, ac maligna.*
9 *Venenum internum facit de neceſſitate morbum acutum.*
10 *Acuti morbi rarò ſine febre.*
11 *Sitis carentia eſt maximum ſignum, ægrum non bibiſſe venenum. & numero ſeq.*
13 *Sitis nullam præſumptionem facit aſſumpti veneni.*
14 *Sitis eſt accidens omnibus febribus penè commune.*
15 *Contagio præſente, certitudo habetur veneni ingeniti.*
16 *Venena externa nonnulla contagioſa.*
17 *Contagium quando fiat, & quid ſit. num. ſeq.*
19 *Facilis putrefactio cadaueris facit præſumptionem veneni ingeniti.*
20 *Venenata cadauera difficulter corrumpuntur.*
21 *Morbus ſi habeat periodos aut intermiſſionem, venenum eſt ingenitum.*
22 *Experientia ex materia vomitus. examinatur numero ſequenti.*
24 *Accidentia quædam interno magis, quam externo veneno familiaria.*
25 *Accidentia inconjungibilia in veneno interno.*
26 *In externo veneno vomitus eſt perſeuerans, neque ſedat morbum.*
27 *Præſumptio ex comeſtione ciborum à pluribus facta. Examinatur num. ſeq. & 29.*
30 *Antidoti præſumptio tantum poteſt, vt hominem reddat Alexipharmacum.*

De Veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctiuis inter vnum & aliud, nonnulla reiterantur.

QVÆSTIO VIII.

NEmo miretur, ſi eandem penè materiam in hac quæſtione retractare videamur, quam ſuperiori diſcuſſimus, cum argumenti difficultas id non modo pati, ſed apprime requirere videatur. Diximus ergo etiam aliàs poſſe haberi certam notitiam, quod venenum non fuerit adminiſtratum, hoc eſt, quod fuerit ex ſe in corpore generatum, licèt nulla certitudo haberi poſſit, generaliter loquendo, quod fuerit adminiſtratum; id quomodo ſuccedere poſſit, nunc peculiariter demonſtrandum.

Primo, morboſus apparatus, corpus prauis humoribus refertum, ac, vt Medici loquimur; Cacochymum ante morbi euentum, praua victus ratio, & ciborum ingeſtio ſua natura concoctioni rebellium, ac malum ſuccum gignentium, aut qui citæ & inſigni corruptioni, ac illi quidem quaſi venenoſæ ſunt obnoxij, indicant proculdubio proximam diſpoſitionem ad concipiendum venenum etiam de facili, ex improuiſo, ac de præſenti, nam vbi talis reperitur diſpoſitio, etiam minimæ cauſſæ morbum vehementem producunt; exemplum non vnum quidem habemus apud Hipp. ſed præcipuè 5. Epidem. text. 47. adoleſcentis illius, qui viam aſperam cucurrerat; de quo dicebat Valleſ. *in comm.* quod hic curſus nihil mali, aut parum admodum illi acciſſet, niſi ſuccorum prauitas in illius corpore affuiſſet, ex qua in malignum morbum, & mortem quoque impegit.

His igitur ſic ſe habentibus, & venenoſo morbo accedente, cauſſa in promptu erit, venenoſos ſcilicet humores in corpore ſtabulaſſe, neque erit in adminiſtratum, & externum venenum culpa rejicienda, quia ſi duæ cauſſæ ad eundem effectum producendum concurrere poſſint, effectus illi tribuendus, quæ magis in promptu eſt, & magis certa, & vbi cauſſam habemus euidentem, fruſtra minus euidentem quærimus. Rota *in nouiſſimis deciſ.* 701. *part.* 1. Galen. *de mot. Muſcul. lib.* 2. *cap.* 5. 3

Secundo, vbi accidentia veneni prehendunt ſimul cum febre, aut febrem ipſam ſubſequuntur, manifeſtum indicium faciunt veneni ingeniti. 4

Ejus rei ratio non vna eſt; nam primo, febris demonſtrat præuiam putredinem, quæ ipſius febris proxima cauſſa eſt, præſente verò putredine humores acquirere venenoſam naturam, adeò facile eſt, vt nihil ſupra; cauſſa ergo accidentium, quæ ſimul cum febre, aut poſt febrem prehendunt, cùm manifeſta ſit, in dubio ea videtur acceptanda. Secundo, ad venenum adminiſtratum nulla ex neceſſitate ſequitur febris, niſi juſto tempore interjecto, quia febris fundatur in materia putrefacta; putrefactio verò alteratio eſt, quæ tempore fit, non in inſtanti, cum alteratio ſit motus; itaque impoſſibile penè eſt, accidentia, quæ cum febre prehendunt, aut febrem ſubſequuntur, à veneno extrinſeco dependere, niſi conſtaret in ipſa febre venenum fuiſſe propinatum; ſed aduerte, loqui me de putrida febre, nam quod Ephemera illico à propinato veneno prehendere poſſit, non negauerim. Tertio, ad venenum ingenitum neceſſario ſequi videtur febris, atque illa quidem peſtilens. Saxon. *de Phænigm. lib.* 2. *cap.* 8. neque mirum id ducendum, quia humores venenoſi, ſeu potius venena ingenita, calida & ſicca ſunt, vt probat idem Saxonia *ibidem cap.* 10. ex quo fit, vt commoti facile ſanguinem accendant; atque etiamſi calida & ſicca non eſſent, tamen febrem excitarent, quia omnis humor alienus à Natura corporis, in quo continetur, aptus natura non eſt ad ejus nutritionem, in poſterum neceſſario in putredinem conuertitur; cum vero etiam locus calidus erit, in quo fuerit collectus, tunc præcipuè, & celerrime putridus fit. verba ſunt Galeni *comm.* 2. *Aphor.* 12. ex interna verò putredine ſequi febrem, notum eſt; neceſſario itaque dicendum eſt, ad ingenitum venenum conſequi febrem. Adde quod venenum ingenitum neceſſario morbum excitat acutum, acuti verò morbi rarò admodum ſine febre. idem Galen. *ibidem Aphor.* 19. quod ſi qui acuti morbi ſine febre ſunt, hi ex propriis, ac inſeparabilibus accidentibus manifeſti fiunt. Concludamus itaque, quod vbi accidentia cum febre putrida adueniunt, vel febrem ſubſequuntur, externi veneni omnis ſuſpicio tollitur. 5 6 7 8 9 10

Tertiò principaliter ex Card. *Contrad. Medic. tract.* 5. *lib.* 2. *contr.* 10. ſitis carentia maximum argumentum eſt, ægrum venenum non bibiſſe, & conſequenter morbum ex interno veneno eſſe, & licet addat ille, quod mandragora, & lactucæ ſuccus, & alia fortaſſe hujuſmodi abſque ſiti interimere poſſint, tamen cum hæc non niſi in magna ac inſigni quantitate aſſumpta occidant, quæ tamen nec per errorem, neque per fraudem facile aſſumitur, vnde venefici abſque dubio talibus venenis minime vtuntur, rectè concludi poteſt, quod morbus, in quo ſitis non adeſt, ab interna cauſſa venenoſa originem duxerit, ſi veneni accidentia compareant. At non exiſtimandum eſt ex his, ſitim etiam inex- 11 12 13

14 tinguibilem, & clamosam facere vel minimam præsumptionem assumpti veneni, quia sitis accidens est omnibus penè febribus, ac mille aliis morbis præcæteris familiare, nam & dolores, & euacuationum genus omne consequitur, indicat autem exsiccatio.

15 Quintò, contagio præsente omnimoda certitudo habetur veneni ingeniti, atque in hoc quidem signo plurimum fidunt doctissimi viri: nam Fern. *lib. 2. de Abd. rer. caus. cap.* 11. Qui venenum, inquit, hausit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neque contactu alios inquinare potest, qua ratione hi ab Epidemiis, & contagiosis morbis distant; assentiuntur alij Doctores, & inter cæteros Fortun. Fidel. 4. *de relat. med. cap.* 3. *in fin.* aduerte tamen, hoc de venenis per os administratis intelligi, quia ex venenis externis nonnulla contagiosa sunt, vt venenum canis ra-

16 bidi, & Dryini serpentis, ex Cardan. *lib.* 3. *de ven. cap.* 2. Contagium ergo absque vlla hæsitatione probat venenum ingenitum, nisi & idem canis rabidi venenum excipias, quod & si per os administraretur contagiosum quoque esset. Contagium verò palam se pro-

17 dit, cum plures in eadem domo, seu familia, seu vicinia, aut in eodem loco, immò & in eadem ciuitate ex consuetudine cum aliis ægrotis eodem morbo, ac iisdem symptomatibus prehenduntur, si quando ergo quis suspectus de veneno moriatur, dehinc autem alius ejus propinquus, affinis, domesticus, vel familiaris, qui in eo morbo cum ægro consuetudinem habuit, in eundem morbum iisdem accidentibus concomitantibus labitur; omnem administrati veneni suspicionem tollit, cum contagium hic præsens

18 sit. Est autem contagium quędam ab vno in alium transiens infectio. Fracast. *lib.* 1. *do contag. & morb. contag. cap.* 1. vbi de his plura habes.

19 Sextò, facilis ac cita cadaueris putrefactio commonstrat venenum, ex quo mors est secuta, internum fuisse, non externum: nam quæ peste, aut pestilenti febre, aut aliis quibusque morbis ab interno veneno euenientibus extinguntur, facile ac citissime corru-

20 ptionem experiuntur. Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. contrà vero corpora extrinseco veneno sublata difficillime corrumpuntur. Cardan. *de subt. lib.* 12. ita vt talia, quemadmodum ex Seneca *Nat. quæst. cap.* 31. tradit Fortun. Fidel. *vbi supra*, verminationem non patiantur. Ratio autem facilis corruptionis in illis, calor putredinis est, & plurimæ extraneæ humiditates in corpore stabulantes; difficilis vero corruptionis caussa in his superiori omnino contraria, siccitas nimirum à veneno introducta; quamquam enim non omnia venena sicca sunt ex sua natura, aut naturaliter siccitatem inducere apta, omnia tamen id habent proprium, vt sua contrarietate spiritus omnes, quos inimicos præcipuè habent, dissipent, & absumant, vnde corpus absque dubio siccum magis euadit, & ex consequenti minus putredini obnoxium; quod vero corpora humidiora facilius, ficciora difficilius corrumpantur, non sapientibus modo, sed vel ipsis insipientibus est notissimum. De hac difficili putrefactione cadauerum veneno sublatorum extat Alexandri Magni exemplum, cujus corpus, referente Q. Curtio *lib.* 10. *de ejus gest.* nulla tabe ne minimo quidem liuiore corruptum apparuit, septima jam die ab obitu transacta; ex quo apparet, quam pro illis faciat hæc conjectura, qui volunt, teste Ioanne Monaco *in Alexandri vita*, falsum esse, ipsum veneno periisse, argumento ducti, quod ejus corpus, nulla adhibita cura, dies complures in calido loco positum nullam putrefactionem persenserit; immò hoc contra eorum opinionem esse ex supradictis patet. Vnde Plutarch. *in ejus vita* hanc habuisse refert conjecturam eos, qui crediderunt Alexan. veneno fuisse extinctum.

21 Septimò, si accidentia morbi, & ipse morbus vllam seruent periodum, vel intermissionem habeant, venenum certe ingenitum est. Ratio est, quia internũ venenũ semper in aliquo humore fundatur, vt puta bilioso, pituitoso, melancholico, & sic motũ habet ad motum eorum humorum, vt singulis, vel alternis diebus, vel per quartanarios circuitus, & tunc exacerbationes facit, at venenum externum æqualiter semper affligit, nec quietem concedit, nisi ex toto; etenim per se ipsum operatur, neque vnquam desinit operari, nisi è corpore expellatur, vel à natura exuperetur.

22 Adducitur præter hæc ad excludendam veneni assumptionem experientia ex materia vomitus. inquit enim inter cæteros Cardan. *vbi supra*: Si vomitus materia jejunis gallinis projecta, ab eis sine noxa comedatur, res salua est, non fuisse venenum vllum propinatum; quod si ex tali comestione contristentur, & ægrotent, non modicam suspicionem veneni faciunt; quod si etiam moriantur, in propatulo res est, & non modo fuisse venenũ propinatum, sed illud fuisse exitialissimum concludunt.

23 Hanc tamen experientiam neque tutam putauerim, neque facilem, quæ in vsum trahatur: sed esto, sit facilis, & executioni demandetur, tuta tamen non est; primò, quia galline non minorem fortasse noxam à corruptis materiis internis & venenosis id assequentur, quàm à materiis, quibus externũ venenum dudum propinatum admixtum sit. Secũdò, quia gallinæ plurima venenosa comedũt absq; noxa, immò Guainer. *de ven. cap.* 4. gollinam veneno frumento nutritam non venenari affirmat; itaque poterit gallina innoxie vomitus materiam comedere, & tamen in ea esse admixtum venenum. Tutior fortasse esset experientia in aliis animalibus, vt in canibus, si ea materia vel per se, vel carnibus, aliisque cibis admixta illis comedẽda offeratur; canes enim facillime à quouis veneno læduntur, vt ipsa docet experientia.

24 Possunt & hic nonnulla reiterari, quæ supra quoque enarrauimus, vt præsentia nonnullorum accidentium, quę magis aut minus alterutri ex venenis, interno scilicet & externo familiaria sunt, aut si quidem vtrique familiaria sint, vni tamen magis in principio, alteri nequaquam, aut in alio quouis tempore, vt exempli gratia esset vertigo, quæ quidem externo veneno magis, interno minus est familiaris; sic etiam strangulatio, præsertim in morbi principio, & nulla apparẽte caussa, neque dolore in faucibus & gutture in ejus generis veneno promptissimum symptoma est, in interno non ita, aut saltem non in principio, aut si in principio non sine dolore, aliaque caussa manifesta in ipsis faucibus & gutture. Simili modo, linguæ crassities, & labiorum, & tumor ædematosus, & liuor, & coloris repentina mutatio in veneno profectò externo & familiarissima sunt, & in principio apparent, contra in interno & minus familiaria, & non nisi in processu morbi sese prodentia. non aliter in summa omnia pene accidentia terribilia, & exitialia, ac multa in veneno interno, neque tam subito, neque in primo morbi insultu apparent, in externo vero maxime.

25 Sunt quoque, vt annuimus aliàs, accidentia quædam inconjungibilia in veneno interno, quæ tamen in externo facillime conjunguntur, vt esset in ipso primo morbi insultu ventris fluxus cum linguæ, & labiorum crassitie, vomitus, aliæque euacuationes in ipso item morbi principio cum tumore œdematoso faciei, & corporis totius, dysenteria cum spiran-

di

difficultate, ardor maximus, & sitis inextinguibilis illico à prima morbi inuasione cum sudore frigido, præfocatio gutturis cum ventris dolore, & his similia, de quibus vide Cardan. *lib. 2. de Venen. cap. 2.*

Cæterum, quia interdum ex prauis cibis ingurgitatis, aut potibus, aut similibus rebus etiam praua accidentia pullulant, & nonnulla symptomata, quæ veneni suspicionem faciunt, illud clarissime distinguit inter similes casus, & assumptum venenum, quod in veneno vomitus est perseuerans, nec sedat morbum, nec sitim, dolorem, & alia mala relinquit; contra vero in aliis casibus vomitus omnem morbum sedat, dolorem, & fastidium abigit, neque sitim, neque ardorem relinquit, & in summa à vomitu omni ex parte languor cessat, neque vomitus est perseuerans, aut nausea, sed cuncta non multo post tempore quiescũt.

Discutienda restat denique quædam Iurisconsultorum præsumptio, ex qua probari credunt rei innocentiam; ea est, quod si plures comedant de eodem cibo, aut bibant de eodem potu, aut si reus ipse biberit, aut comederit de iisdem cibis, & potibus, signum est innocentiæ; & tunc si vnus ex pluribus solus infirmetur cum accidentibus veneni, cæteri, aut reus ipse nullam læsionem patiatur, venenum ingenitum fuisse credendum. Farin. *q. 122. tit. de hom. part. 4. n. 81.* Caball. *de omn. gen. hom. nu.* 635. Guazzin. *in tract. de def. reor. def. 6. lib. 1 num.* 15. in qua re admonitos Iurisconsultos volo, quod non tam de facili ex ea præsumptione reum tanquam innocentem absoluendum censeant; primo quia euenit interdum, vt pluribus de eodem cibo comedentibus, aut de eodem potu bibentibus, tamen non omnes lædantur, aut si lædantur, facillime euomentes curentur, ita vt non venenum assumpsisse, sed superfluo tantum cibo obrutos eos, quis existimet; patet insuper frigidas temperaturas minus, calidas magis prompte à veneno hoc vel illo pati, vel è contra, vt alij malunt.

Secundò quis vetat, veneficum ante, & post cibi assumptionem se Alexipharmacis munire, ita vt nullam noxam ex veneno percipiat? nonne videmus quotidie circulatores, & impostores hæc, & majora præstare? præmuniunt quippe se antidotis, & dehinc in hominum conspectu horribilia venena ingurgitant, domum reuersi euomunt, iterumque antidotum assumunt, non proprium fortasse, nam id vt plurimum nullius pretij est. Potest autem tantum antidoti veri præsumptio contra veneni noxam, vt continuata hominis temperaturam reddat Alexipharmacam, hoc est venenis contrariam ac resistentem, quod in Mithridate Ponti Rege patuit; de quo Appian. Alexand. *in bello Mithrid.* de qua re plura apud Guainerium lege, si libet, *citato libro de Venenis.* Itaque hæc jurisconsulti adimaduertant necesse est, ne in judicando decipiantur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum veneno resistit. dic vt num. 3.*
2 *Venenorum inter se est quædam Antipathia.*
3 *In curatione vnius veneni, aliud venenum propinans reus esset homicidij.*
4 *Venena nonnulla pro antidoto sunt contra alia venena.*
5 *Medicus tuto curare debet.*
6 *Quænam medicamenta ministrentur non sine periculo vitæ.*
7 *Argenti viui duplex vsus.*
8 *Argenti viui vsus internus est minus tutus.*
9 *Cantharidarum vsus duplex.*
10 *Cantharidarum vsus externus vndique tutus.*
11 *Cantharidarum internus vsus tutus non est.*
12 *Sublimatum præparatum purgationi aptum, an tuto administretur?*
13 *Antimonij vsus an tutus sit? vide num. seqq.*

An venenum veneno resistat.

QVÆSTIO IX.

Agitatur inter Medicos hujusmodi quæstio, an venenum veneno resistat, & videntur pene omnes in affirmatiuam partem inclinare. Plin. *Natur. histor. cap. 2. lib. 27.* Conciliat. *de venen. cap. 4.* Alex. Bened. *de febr. pestil. cap. 7.* Matthiol. *in Dioscor. lib. 6. in præfat.* Ponzett. *de ven. lib. 1. cap. 12.* Ferrus *in coroll. de sclopet. vulner. in fin.* Ioub. *in Aphor. de pest. cap. 5. & Parad. 9. decad. 2.* Paræus *lib. 21, cap. 6.* Greuin. *lib. 1. de ven. cap. 1.* Est etiam inter Iurisconsultos, quẽ adducam Tiraq. *de Nobilit. cap. 31. num.* 552. ratio ejus rei est, quia eodem Paræo teste, venenorum inter se quædam antipathia est, qua se mutuo expellunt, ac vincunt. vnde Lucret. *lib. 1. de Rer. Natur.*

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se.

Neque Medicis solum id persuasum est, sed & plerisque magni nominis viris, extatque Ausonij elegantissimum epigramma, in quo casus adulteræ narratur, quæ cum marito toxicum propinasset, neque crederet esse sufficiẽns ad illum interimendum, Hydrargyrum exhibuit, ex quo factum est, vt vir saluus fieret, posteriori veneno primum expellente; quod epigramma recitant ex Medicis Gal. Mart. *de doctr. promisc. cap. 11.* Greuin. *vbi sup.* & Iordan. *de peste,* relatus per Schench. *Obseru. lib. vlt. tit. de Idiosyncras.* Facit quoque ad hoc id, quod de Aconito dicitur, nimirum illud esse venenum aliorum venenorum; nam si post aliud venenum assumatur, prius assumptum ex corpore expellit, hominem nequaquam lædens. vide de hoc Gal. Mart. *vbi sup.* Ex Poëtis autem nostris Torquatus Tassus cæteris meritò præferendus lepidissime cecinit in suo poëmate Cant. 5. stan. 65.

Che si come dall' vn l'altro veneno
Guardar ne suol, tal l'vn dall' altro Amore.

Ne vero ea conclusio tanquam pro vera semper, & in omni casu accipiatur, adnotandũ ex Ponzetto, *vbi alias* & Mercurial. *lib. 1. de ven. cap. 15. & aliis,* eam simpliciter nullam habere veritatem, cum non quodlibet venenum cuilibet veneno resistat, imò vnũ possit aliud potentius reddere, quod patet præcipue in venenis compositis, quemadmodum in medicamentorum soluentium, aliorumque cõpositione vnum aliud roborare consueuit; itaque non innocens judicandus esset ex mea sententia Medicus, vel quiuis alius, qui vt jam exhibitum venenum curaret, nouũ propinaret quodcumque, vt, si in curatione contharidarum exhiberet auri pigmentum, vel in curatione cicutæ exhiberet opium; nisi constaret id ex arte Medicũ præstitisse, & tunc alterutrum concurrat necesse est, si rectè secundum venenum administratum fuerit pro curatione prioris, aut nimirum antipathiam quandam vnius cum altero longa experientia, & magnorum hominum testimonio comprobatam, vt exempli gratia Aconitum contra ictus scorpionis, de quo Theophrast. *lib. 9. hist. plant. cap. 19.* Plin. *Nat. hist. lib. 27. cap. 2.* aut Mandragora contra helleborum, de qua idem Plin. *lib. 25. cap. 13.* Ruell. *lib. 3. de Nat. stirp. cap. 111.* aut Cantharides ad canis rabiosi

morſum, & ad Salamandram, de quibus Plin. *libro 29. cap. 4.* Raſ. *lib. 20. Contin. cap. 2.* & Matthiol. *in præfat. ad 6. Dioſcorid.* aut Euphorbium ad ſcorpionum ictus, de quo idem Matth. *ibidem.* aut contra ſerpentes. Ruell. *lib. 3. cap. 53.* aut eſt neceſſe ſecundũ venenum contrariari priori qualitatibus manifeſtis, vt ſi quidem primum calidũ ſit, poſterius frigidũ exiſtat, & è conuerſo; ſed etiam re ita ſe habente, nunquam niſi in aliorum defectu, aut vbi alia non contulerint, hæc in vſum trahenda cenſerem, Medicus enim tutò curare debet, vt notum eſt; non confugiat ergo in curatione veneni ad venenum etiam contrarium, cum mille alia ſint medicamenta ad venena curanda.

6

7 Sed hic aptiſſime quæri poteſt, quænam medicamenta minus tuto adminiſtrare Medici ſoleant, ex quorum vſu ſepè ſæpius non contemnendum nocumentum, & mortem interdum ægrotis ſuis adſciſcunt; vtrum autem aliqua pœna hujuſmodi Medicis ſit infligenda, Iuriſconſulti determinent.

Relinquam autem nonnulla inter purgantia, quæ cum venenoſa quidem per ſe ſint, & violentæ operationis, tamen optime correcta Medicis in vſu quotidiano ſunt, vt Scammonea, Colocynthis, Hermodactyli, Helleborum, & pleraque alia, de quorum vſu, & correctione, Meſ. *lib. 2. de ſimp purg.* & ex recentioribus plures, inter quos ſatis ſit VVecher. *in ſuo antidot. Spec.* quemadmodum etiam alia conticebo alterius generis à purgantibus, ob eandem ipſam cauſſam, quotidiani nimirum vſus diligenti prægreſſa correctione.

8 Primo igitur ſeſe offert argentum viuum, cujus duplex vſus, internus & externus: de interno jam ſupra quæ-

9 ſtione ſexta dixi, eſſe minus tutum, & idciro ſi quis illud temere propinauerit, non ab omni pœna immunis eſto. Vſum externum in vnctionibus pro morbi Gallici cura, recentiores multi laudant, & ego quidẽ doctos nonnullos admiſiſſe ſcio; ego expertus non ſum, quia aliorum experientias animaduertens, adeo periculi & moleſtiarum plenas conſideraui, vt ab eo me omnimodè abſtinere in animo fixerim meo; ab aliis non temere, ſed rationabiliter in vſum conuocatum, nec *laudabam, nec vituperabam*; [ſed poſt modum in deſperato, ac contumaciſſimo morbo Gallico eo vti incipiens à præterito timore me temperaui, & optimo cum ſucceſſu ab ea opinione me diſtraxi, illudque non ſine laude in vſum aliàs cõuocaui.] Non dubium autem eſt, peccati magis reum eſſe eum, qui per os exhibet, (niſi id ſublimatum eſſet, ac dulcificatum, in pilulaſque digeſtum, vt infra) quam qui inunctionibus vtitur. In cetatis verò ad omnes tumores diſſoluendos à morbo Gallico pręcipuè excitatos, nullum afferre periculum notaui, ſed cum maximo ſucceſſu adhiberi. Quod tamen de inunctionibus dixi, ita moderandum, vt in Gallico morbo, & aliis contamaciſſimis infirmitatibus, audacter in vſum ſint conuocandæ, quippe cum ipſi peccantes humores maligna qualitate imbuti, ipſius Hydrargyrij vim omnino refrangant, licet tandem ab ejus virtute edomentur, vt multis patere poteſt experientiis [ſuffumigia ex cinabari quàm plena periculi ſint norũt ij, qui curæ quorundã Empyricorum ſe committentes ea experiuntur; & teſtatur *Guillelm. Fabrit. obſeruat. Chirurg. cent. 2. obſ. 23.* vndè ſeueriſſimè puniendos iudicauerim Chymicos quoſdam irrationales, quos aliquando vidi tam horribili medicamento ægros è medio ſuſtuliſſe. Vndè & rationabilibus Medicis eſſet hoc medicamẽto ob ſui pernecabilitatem interdicendum, niſi illud ſumma deſperatio admittere cogat.] Cantharidarum quoque

10 vſus duplex eſt, externus & internus: externus ad veſſicandum in morbis, vbi ab alto ad cutem, & ambitum corporis venenatas, ſeu quaſcunque materias trahere oporteat; vbi ſomnus inexpugnabilis fatigat; vbi frigidi ac longi vigent morbi: internus ad vrinæ difficultatem, & ad canis rabidi morſum, ad Hydropem, & ad alia. Prior adeo tutus eſt, vt nihil ſupra, & in contrarium obloquentes ſuæ pertinaciæ condonemus.

11 Poſterior minus tutus eſt, & idcirco non abſque culpa adminiſtrarentur, vel non debitè præparatæ, vel in ſuperflua quantitate, & conſtat apud Plinium *Nat. hiſtor. lib. 24. capit. 4. in fin.* Ægyptium Medicum cantharidarum adminiſtratione cum Coſſinum Equitem Romanum Neronis familiariſſimum Lichene correptum curare vellet, eum ſuſtuliſſe, vndè jure Plin. earum vſum ſuſpectum habet. Quod etiam facit Gal. *in 4. Auic. adductus per Rodericum à Fonſ. conſ. 29.* qui & de Med. meminit, quod cantharidibus duos ſuſtulerit. Vndè jure & ab eodem Roderico tale medicamentum repudiatur. quin etiam ex recentioribus Bacc. *in prolegom. de venen.* alios enarrat caſus quorundam ex Cantharidibus pro medicamento adhibitis periclitantium, vndè non ſolum per os ille exhibere timet, ſed externum quoque vſum non omnino tutum exiſtimat. tamen ſi quando per os exhiberentur, maxime inſpicienda eſſet quantitas earum, quæ non tanta debet eſſe, quantam deſiderat Hipp. *lib. de intern. aff. circa medium*, quatuor nimirum; immò neque trium, *vt lib. de rat. vict. in fin.* ſed multo minor, aut nulla, niſi ſumma vrgente neceſſitate, male enim nonnullis ſucceſſiſſe ejuſmodi experientiam, ipſe ego ſcio. His addendum erat vtrumque veratrum, ex quo binos ægrotos periiſſe narrat Beniuenius *de Abd. cap. 51. & ſeq.* hoc tamen debitè præparatum, aut ex eo extracto parato, ego nullum nocumentum afferre vidi.

Chymici præterea pleraque medicamenta, præcipuè verò metallica, & mineralia, & ex ſua natura venenoſa ſua arte ita præparant, vt non ſine multa vtilitate aliquando conuenienti morbo exhibeant; ſed in omnibus illud aduertendum, ne ab imperitis Empiricis inconſulto, & nullo adhibito rationalis Medici conſilio, exhibeantur; nam tales ſua temeritate, atque audacia plures ſuſtulerunt, nec ſine ſummo Iuſtitiæ detrimento vidi eos ab omni pœna interdum immunes euaſiſſe. Inter hæc autem Chymici præparant ſublimatum, quod purgationi aptum reddunt, ac dulce illud vocant; id aliquando tam

13 bene correctum, ac præparatum vidi, vt ad grana decem aut duodecim aſſumptum, leuiter & abſque vlla moleſtia purgauerit. Videndum tamen quibus perſonis, quibuſque morbis, ac quo tempore exhibeatur, vt de cæteris medicamentis omnibus, præcipue vero Catharticis ac purgantibus fieri debet. Ab iis quoque in Medicum vſum ad ventres expurgandos Antimonium, quod ſtibium quoque nomi-

14 nant, eſt conuocatum, de quo conſentaneum eſt aliquid peculiariter dicere. Hoc præparant illi multiplici ratione, ſed de præparatione nihil ad nos; videamus quam ſecuritatem promittat ejus vſus; ac profecto, ſi nonnullis ex Chymicis fidem habeamus, immò & doctis aliis viris, vt Matthiolo *In Dioſcor. libro 5. capite 59.* vt cæteros præteream Chymiæ

15 ad dictos, ſummam ſecuritatem pollicetur, ac difficilium morborum integram, abſolutam, ac citam curationem, vt ex hiſtoriis patet, quas & ipſe Matthiol. ibid. & alij narrant. At ſi rem ex euentu expendas, eam periculi plenam experieris, & medicamentum non in hominibus ſolum, ſed & in ipſis

ipsis brutis, quæ inter cætera viribus magis pollent apprimè fugiendum; nam relinquo plures historias eorum, qui ex talis medicamenti vsu periere, ex variis auctoribus, quas in vnum congestas habes apud Schench. *Obseru. libro vlt. tit. de venen. ex fossil. & met.* ac silentio quoque inuoluam plures casus eorum, quos ego ipse scio ab ejus vsu, vel male habuisse, vel vitam cum morte commutasse; sed de nostro vicino meo mentionem habere par est, qui non multis ab hinc diebus, cum veteres obstructiones hoc medicamento tollere studeret se ipsum spatio trium horarum sustulit; & de Aromatario amico memini, quod cum ad leuandos ventris dolores, quo equus propinqui mei vexabatur, antimonium propinasset, viginti, quatuor horarum interuallo illum occidit. Itaque eo quidem non video cur hæc, & similia ab iis, qui rebus hujusmodi præsunt, non modo impune prætergredi permittantur, sed etiam exhibendi licentia concedatur; quæ tamen nullo modo concedi deberet, nisi doctis, & in arte consummatis viris, qui & hæc ipsa, & multo pejora medicamenta, si pejus vllum antimonio reperitur, debite præparata, suo loco & tempore, conuenienti morbo, ætati, ac temperamento exhibentes, tuto sanitatem procurant, & omnia cautè administrant.

SVMMARIVM.

1 *An dentur venena certo die interimentia. vide numero tertio.*

2 *An dentur venena, quæ non illico, sed multo post tempore ab eorum administratione occidant. vide num. seq.*

3 *Rabidi canis venenum non illico, sed multo post tempore occidit.*

6 *Interna venena post longum tempus ab eorum generatione occidunt, interim vero in corpore latitant.*

7 *Venenorum actio arte citari, aut retardari potest. & num. seq.*

9 *Actio veneni ex assumentis dispositione, interdum sollicitatur, aut retardatur.*

10 *Venena ad certum diem interimentia dantur. & num. seq. dic vt ibid.*

11 *Venena administrari possunt, quæ conjecturaliter hoc aut illo tempore occidant.*

An detur Venenum ad tempus.

QVÆSTIO X.

Quærunt Medici, an dari possit venenum ad tempus, ac maxime in ea quæstione explicanda hæsitant; est vero ejus quæstionis duplex sensus, vnus an dentur, vel dari possint venena, siue illa naturalia, siue artificialia existant, quæ certo die, ac tempore pro administrantis voluntate non ante, neque post occidant. alter, an dentur venena, quorum actio, vel ex sua natura non illico, sed aliquanto, aut etiam multo post tempore appareat, vel quæ arte, & præparatione retardari ita possint, vt si alias hominem spatio vnius diei, vel duorum, aut trium, aut plurium sustulissent, arte ac præparatione ita tardè operentur, vt multo post quàm deberent interimentia, mortis culpa non in venena rejiciatur, sed in morbum aliquem. Negant plurimi, ac potiores conclusionem in priori sensu. & vide *Parad.* 10. *decad.* 2. Ioubert. in quo ille hanc sententiam multis tuetur, concordant autem omnes in secundo sensu pro affirmatiua sententia. Facit Auicen. 6. 4. *tract.* 1. *capite secundo.* Guainer. *de Venen. cap.* 1. *dubit.* 6. *conclus.* 1. & 2. Cardinalis Ponzettus *libro primo, de Venen. capite decimotertio.* Amat. Lusitan. *curat. cent.* 6. *cur.* 88. & *centur.* 2. & *cur.* 65. Paræus *lib.* 20. *capite tertio.* Ioubert. *Parad.* 10. *decad.* 2. Valeriol. *libro tertio locorum commun. capite* 18. Matthiol. *in* 6. *Dioscorid. in præfat.* Vid. Vid. *lib.* 2. *de curat. gener. capite duodecimo, parte secunda.* Gorræus *in præfat. ad Nicand.* Alexiph. Bacc. *in prolegom. de venen. capite decimoquinto.* Sal. *de febr. pestil. capite vndecimo* Forest. *Obseruat. lib.* 30. *Obseru.* 8. *in schol.* Mercurial. *lib.* 1. *de venen. capite septimo, & libell. de decorat. capite* 7. Vinc. Als. à Cruce, *de Quæs. per Epist. cent.* 4. *cap.* 17. & inter Iurisconsultos dari talia venena concedere videntur Paul Grilland. *de sortileg. quæstione secunda, numero tertio. & quæstione tertia numero vigesimoquinto, & alibi.* Damohuder. *in Enchirid. rer. crimin. capite* 61. *numero nonagesimo.* confirmat hæc omnia quotidiana experientia. extat præter quamplurima inter vetera exemplum Claudij, quem Agrippina lento veneno tollere determinabat, de qua re Tac. *Annal. lib.* 12. *in fin.* & Drusi de quo tali veneno sublato idem Tacit. *libro* 4. *Annal. in princip.* & Arati à Taurione potionati, de quo Plutarch. *in ejus vita.* & inter recentiora notum est, quod narratur à Iouio *histor. part.* 1. *lib.* 2. de veneno illo, quo Cæsar Borgia vniuersum Collegium Cardinalium inficere tentauit; tradit enim puluerem fuisse, qui non illico, neque cum vehementia vitæ insidiabatur, sed exitiali mora hominem è medio tollebat. Dantur 4 ergo hujusmodi venena temporanea, quæ vel Natura talia sunt, vt nonnisi tardè occidant, vel artis ministerio, vel assumentis dispositione talia euadunt. Natura enim patet, rabidi canis venenum tarde admodum operari, ita vt interdum post annos sese 5 prodat; quin etiam venenum, quod aliquando ex putredine, vel aliàs, si id fieri potest, in nostro corpore 6 generatur, per longum tempus interdum latere potest, dehinc vero repente sese manifestare, Galeno teste *commen.* 3. *in* 3. *Epidem. tex.* 75. & *ibidem* Valles. Fernel. *Pathol. libro primo, capite tertio.* Mercurial. *libro primo de venen. capite primo.* & clarius in id ipsum firmat idem Valles. *in primum Epidem. sectione tertia. Ægr.* 5. Non secus quoque ex cibis, & medicamentis alios, vel alia tarde, alios vero, & alia cito concoqui patet, & vt ad sensum veniamus, sume mihi scamoneam, quæ quidem tam citæ operationis est, vt Mesues *de simpl. purg. capite primo,* assimilauerit ejus operationem furioso, contra vero sume mihi Turbith, reperiesque illud debilis, ac tardissimæ operationis, vt idem *ibidem cap. sequent.* docet.

Quod ergo arte venenorum quoque actio aut 7 citari, aut retardari possit, ex iisdem exemplis, aliisque discere licet; nam ad retardandam furiosam, ac celerem scammoneæ actionem variarum rerum admixtione vtimur, vt docet Mesues ibi, ac præcipue ejus decoctione in malo cotoneo; contra ad citandam pigritiem Turbith in dejiciendo tertiam zingiberis partem admiscemus, sic & ob eandem caussam Agaricum tertia similiter parte ejusdem salis excipimus, & Aloen ad eundem finem admixtione specierum ad purgandum sollicitamus. Neque admixtione solum variarum rerum, ac debita præparatione retardatio, aut citatio operationis

medicamentorum fieri solet, quod etiam demonstratur à Galeot. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 12. sed ad eandem intentionem iuuat ipsius medicamenti exhibendi forma, solidane sit, an liquida, an consistentiæ mediocris, cum in forma solida tardius, in liquida citius, in mediocri, mediocri tempore operentur.

8 A simili ergo concludentissime probatur, posse venenorum actionem artis ministerio & sollicitari, & retardari, pro assumentis, aut exhibentis voluntate.

9 Assumentis quoque dispositio in causa interdum esse potest, vt actio veneni, seu medicamenti acceleretur, vel retardetur, quippe cum manifestum sit, multa ad hoc corpus disponere, vt temporis constitutionem, temperamentum, ætatem, regionem, vitæ institutionem, & alia his similia, vnum enim, idemque medicamentum, vt exempli caussa scammonea, eadem quantitate ab eodem viro assumpta tempore calido citius, frigido serius, ætate iuuenili facilius, difficilius & tardius in senili operatur, & sic de cæteris. Illud vnum ex Cardano *lib.* 2. *de subtilitate* hic adnotabo, nimirum, venena ad tempus neque cor, neque cerebrum, neque vesicam lædere, sed vel pulmonem, vel jecur, vel ventriculum, creditque insimul, nonnulla venena naturalia temporanea esse; tamen id quod dicit, hæc neque cerebrum, neque cor lædere, nescio quam veritatem habeat, cum maxime ex tardis venenis constet homines hectica febri absumi, & aliquando etiam infatuatos sensim deficere.

Verumenimvero tota dubitatio est de conclusione in priori sensu sumpta, quam licet non modo negent omnes supracitati Auctores, sed etiam tanquam fabulosam derideant, non desunt tamen classici viri,

10 ac illi quidem doctissimi, qui in eam inclinent, illamque tueantur. inter quos Nicol. est summa 4. *tract.* 4. *cap.* 2. *dist.* 4. Carrar. *in quæst. ad hanc rem dicata, posita post tractatum Conciliatoris de ven. conclus.* 2. & 3. Marcell. Donat. *libro* 6. *hist. mirab. cap.* 1. Galeott. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 12. Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 5. *contrad.* 9. & *lib.* 1. *de venen. cap.* 25. Amat. *Cent.* 2. *Curat.* 65. ex quibus Nicol. Carrar. & Cardan. non modo admittunt venenum, quod

11 tali aut tali tempore, non multo post aut antea occidat, sed etiam ita determinato, vt non ante, nec post determinatam horam, aut momentum operetur; quod tamen ego tam fabulosum existimo, quam quod maxime, etiamsi supponant mihi, quod componens tale venenum (nam similia non nisi composita sunt) perfecte, & vndequaque tam Medicinę, quam Astrologiæ scientiam calleat. Est & inter Iurisconsultos Paul. Grilland. jam superius adductus, qui loco citato *quæst.* 3. *num.* 30. huic sententiæ subscribere videtur; quinimo habuisse se præ manibus maleficos testatur, ex quorum confessionibus palam illi factum est, venena ita temperari posse, vt secundum venefici voluntatem determinato die occidant, atque insimul modum illos tradidisse narrat, quo venena ad eum finem temperari valeant, quem tamen ipse jure optimo reticuit.

12 Ego, quod perfectus Medicus etiamsi Astrologiæ non habeat consummatam peritiam, tale componere possit venenum, vt conjectura assequatur, assumentem hoc aut illo tempore periturum, non majorem habere difficultatem credo, quam habeant alia quamplura in arte Medica, quippe quæ plurima, ne dicam omnia sola conjectura assequatur. si ergo Medicus eruditissimus & exercitatissimus cognitam habeat assumentis naturam, ætatem, temperamentum constitutionem corporis, & alia id genus, componere poterit tale venenum, vt hunc intra sex menses exempli gratia occidat, si modo interim nihil ab extra adueniat, quod mortem retardare, aut accelerare posset, vt esset si hic notum habens se venenum assumpsisse, antidotis contrariis vteretur, aut si ex procatarctica aliqua causa, aut alia quacunque in nouum morbum incideret, qui illum ante constitutum tempus viuis cedere cogeret. sed pro Iurisconsultis id scire sufficiat, dari venena temporanea; nam qui plura de similium venenorum natura, signis, & effectibus scire cupit, legat Card. *lib.* 3. *de venen. cap.* 2. ego autem rationes plures tam pro affirmatiua, quam pro negatiua adducendas, silentio prætereiens, ad præcitatos auctores Lectorem remitto.

SVMMARIVM.

Venenandi qui modi possibiles, qui non.

QVÆSTIO XI.

Illud vnum à Iurisconsultis in venenorum consideratione prætermissum reperio, atque id quidem

dem immerito, cum magni momenti res existat, nimirum an vnum idemque venenum, quocunque modo administratum, nocere possit, vt an idem venenum tam intus, quam extra administratum, pari modo noceat; dubitandi verò occasionem non modo quotidiana experientia exhibuit, sed etiam doctorum hominum testimonia: nam Cels. *suæ med. lib.* 5. *cap.* 17. dicebat, esse quædam venena, quibus præcipuè venatores vtuntur, quę non gustu, sed in vulnere nocent. eodem quoque pacto Galen. *lib.* 3. *de tem. per. cap.* 3. *class.* 1. venenorum non vnam eandemque esse rationem docebat cum exterius applicantur, & cum interius assumuntur: siquidem, dicebat ipse, quemadmodum quæ intro assumpta perimunt, de foris tamen administrata non nocent, sic neque quæ deforis admota occidunt, intro assumpta idem præstant: & quanquam hanc posteriorem ejus sententiæ partem impugnat Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 18. acceptat tamen priorem, cui etiam assentiuntur alij, vt Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.* 5. Greuin. *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. Bacc. *in prolegomen. venen. cap.* 14. quin etiam hic Galeno in vtraque parte assentitur, cum *cap.* 10. *art.* 4. voluerit, scorpionis vel viperæ venenum per os assumptum non nocere; cum ergo id adhuc in quæstione sit, omninò ab ea eximendum, ne dato casu, quod quis veneno per os exhibito, quod deforis solum admotum nocere præsumatur, & tamen assumente è vita sublato, veneficus tanquam insons absoluatur, cum condemnari tanquam reus debuisset, si tale venenum id potuit efficere, vel si minus potuit, cum tanquam insons absoluendus fuisset, per errorem tanquam reus damnetur.

Præterea multa jactantur de venenis ab extra admotis, quę plerisque impossibilia videntur; imò inter Medicos Bacc. *loco supra cit. cap.* 14. venena exterius admota nullum habere effectum autumabat; aliis tamen maxime persuasum est de multis effectibus venenorum, cum ab extra adhibentur; quibus addo Iurisconsultorum auctoritatem, *in l. item obstetrix. §. si quis per vim. ff. ad l. Aquiliam*, in qua pœnas indicunt his, qui inunctionibus aliquem venenauerint; qui venenandi modus, neque executione facilis, neque suasu apud nonnullos est. capite insuper plectunt, qui fontem vel puteum veneno infecerit, vt per Carrer. *in quæst. crimin.* §. *Homicidium. num.* 98. Farinac. *quæst. crimin.* 122. *part.* 1. *num.* 12. Caball. *de omni gen. homic. num.* 602. Quod & ante illos Plato facit, 4. *de legibus, versus finem*. Suspecta tamen est hæc venenandi ratio, & apud Baccium impossibilis, vt testatur ille *in prolegom. de venen. citato cap.* 14. qui neque per concubitum, vt jactatur, fieri posse credit, vt aliquis veneneturr; cum tamen contra extet de ea re Plin. testimonium *lib.* 27. *nat. hist. cap.* 2. cui assentiuntur ex recentioribus Mercurial. & Crato apud Schench. *lib.* 7. *Obseruat. tit. de contactu venenato*. Imò narratur ab eodem Schenchio *lib.* 4. *tit. de Pene & Præputio*, fuisse juuenculam meretricem, quæ omnes cum ea concumbentes ita contaminaret, vt illico a coitu illis liuens pustula in glande oriretur, quæ paucis horis pudendum totum ita corrodebat, vt nisi amputatione & vstione sanaretur: hoc autem non ex Gallica lue, sed ex venenata natura euenisse firmarunt Romani Medici, quibus negotium datum est mulieris inspiciundæ. Ferunt quoque præter puellam Alexand. Magno, si recte memini, dono datam, quæ concubitu homines venenabat, Ladislaum Neapolis Regem per concubitum fuisse venenatum. Tarcagn. *lib.* 57. Venenum item, quod solo olfactu perimere possit, non dari vult Pigræus *suæ Chirurg. lib.* 7. *capito nono*. docti tamen plerique non solum dari contendunt, sed experientias quoque adducunt, & sic idem dubium in plerisque aliis.

Quamobrem jure videndum est, qui modi venenandi possibiles sint, qui verò non possibiles, vt Iurisconsultos, qui Iustitiam administrant, in absoluendis insontibus, ac sontibus condemnandis errare non contingat. Itaque suprà quæstione secunda diximus, hominem per omnes sensus venenari posse, quam conclusionem etiam iis, quæ tunc in promptu erant, experientiis, rationibus, & auctoritatibus comprobauimus, poterat & circa eos sensus, de quibus major quæstio est, circa visum scilicet & auditum, adduci experientia ex fascino desumpta, cum ex magnorum hominum testimonio constet, nonnullos oculis alios fascinare; de ea tamen re, ac de hujusmodi argumento in fine hujus tituli nonnulla habes, & plura, fauente Deo, in titulo de Impotentia Venerea, aliaque nonnulla incidenter tit. de Miraculis harum quæstion. *lib.* 4. *seq.* Tollit autem omnem difficultatem circa sensum visus infectio, quam lippientium oculi communicare solent intuentibus, de qua re plures docti testimonium perhibent, inter alios Plutarch. Sympos. *decad.* 5. *probl.* 7. & lepidissime id ipsum lusit aliquando Franc. Petrar. Carm. parte prima in Carmine illo:

Qual ventura mi fu quando da l'vno, &c.

vbi inter alia hæc habentur:

Che dal destr' occhio, anzi dal destro sole
De la mia donna al mio destr' occhio venne
Il mal, che mi diletta, e non mi dole.

De ea re fortasse intelligunt Legumperiti, cum dicunt, quosdam habere oculos vrentes, ac solo aspectu alios inficere. Mart. de Arles *de superstit. num.* 36.

His ergo relictis, de cæteris venenandi modis differendum nobis est. narrat Nicol. & ex eo repetit Mercurial. apud Schen. *Obseru. lib.* 7. *tit. de venen.* Franciscum Ordelaffum venenum habuisse, quod super carbones injectum circumstantes occideret; hunc modum faciliorem esse, quam per simplicem odoratum, nemo esse debet, qui ambigat; sed quid ad hæc confugimus? Fumum carbonum multos sustulisse quis ignorat? & idem Nicol. *summa* 4. *tract.* 4. *cap.* 5. dicebat fumum quorundam lignorum venenosorum, vt Oleandri, venenare hominem posse; ac Petrus Martyr *in suo summario de Occidentalibus Indiis*, de arboribus quibusdam meminit, quarum fumus exitialis sit: Sed & ipsi Iurisconsulti de occidentibus fumo corrupto mentionem habent, Cæpolla *de Seruit. rustic. prædior. lib.* 2. *c.* 43. *n.* 5. notandum tamen, difficile videri, quod secuta morte hoc modo Reus extraordinarie puniatur, nam potius summo supplicio afficietur, & idcirco *l. solicitatores. ff. de extraordi. crimin. sub ipso tit.* non hoc fortasse dicit, neque legendum, fumo, sed fimo; inquit enim, veluti si quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto oblinierit; ex seqq. enim declarantur præcedentia, tum Glossa vtrumque legat. Cur ergo & venenationem per odoratum non admittamus, ego quidem non video, nam nullam differentiam inter hæc, & simplicem odoratum inuenio, nisi majorem & minorem crassitiem, seu tenuitatem vaporum ad cerebrum sese eleuantium; at tam in tenuibus, quàm in crassis vaporibus venenositas recipi potest.

De nonnullis verò quæ odore interficiunt, meminerunt aliqui, vt Lucret. *lib.* 6.

8 9 10 12

Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos,
Floris odore hominem tetro consueta necare, &c.

13 Venenandi porro modum per vestium infectionem, vanum non esse testatur Herculis casus, de quo tanquam historico ac verò classici quidam Medici meminerunt, qui mihi nunc in memoriam non redeunt, & vix Cæsalpini recordor, qui de eo *lib.* 3. *c.* 5. mentionem habet: Hercules enim, vt narrat Ouid. *lib.* 9. *Metamorph.* & repræsentat Seneca *in Tragœdia, quæ inscribitur Hercules Oeteus*, cum sacrificium Ioui celebrare vellet, & pallam à Dejanira sibi missam sanguine Nessi Centauri imbutam indueret, veneno infectus est, ob cujus sæuitiem se in monte Oeta combussit. Medici igitur nonnulli inter præcautiones adhibendas in suspicione veneni hanc addũt, vt vestes quoque expientur, & suspecti etiam in his sibi caueant, quod & vestes infici interdum consuescant. Ardoin. *lib.* 1. *c.* 8. *de ven.* Guainer. *cap.* 2. Ponzett. *lib.* 2. *cap.* 2. Cardan. *lib.* 2. *cap.* 1. *& alij.* Sed & hæc veritatem habere experientia ipsa euidentissime docet; an non notum est, vestes peste necatorum alios inficere? cujus rei multa testimonia vide apud Schench. *lib.* 7. *Obseru. tit. de pest.* & dum hæc scribo, vulgatum est Panormi pestem concitatam ex lana eo delatam, quam Turcis Christiani ademerant: vnde & hic Romæ communicari timent, quia eandem lanam huc mercatores nonnulli inuehendam, nescij credo ejus rei, curarunt. Sed quid ego domesticas experientias ac quotidianas prætereo? nonne vestes & indumenta, quibus induti sunt, qui vel morbo Gallico, vel phthisi, vel lepra, vel simili aliquo contagioso morbo laborant, alios etiam inficiunt? Annon etiam vestes, pelles, & subtegminum genera omnia lepra contaminari in Sacris proditum est, imò & ipsos domorum parietes? nimirum, quia lepra, non minus ac pestis, contagiosus morbus est, & non modo animata corpora, sed etiam inanimata inficit, Paul. *lib.* 4. Hic autem venenandi modus, cum idem sit cum eo, qui per contactum fit, admittendus

14 facile videtur, cum corpus vniuersum transpirabile existat, & mediantibus arteriis, quæ assidue pulsant, quicquid obuiam illi fit ad se alliciat, præsertim si substantiæ tenuissimæ, ac maximè penetrabilis illud sit, vt hujusmodi venena esse necesse est. Quamobrem venenata pharmaca concedit apertissimè Salius *de febr. cap.* 9. non modo per os exhibita, sed etiam deforis administrata, febrem pestilentem & mortem causare posse: sed & ipse Hipp. *lib. de Humoribus* dicebat, venena admota assumptis esse periculosiora. majorem difficultatem habet id, quod tradunt de venenatione per infectionem Ephippiorum, subselliorum, ocrearum, & calcarium equitantium, stapedum, & hujusmodi; quomodo enim verisimile est venenum ex se, ac nullo calore agente (nam in vestibus calor aliquo modo agit ipsas vestes calefaciens) ex parte venenandi vsque ad viuam cutem multis indumentorum generibus obstantibus

15 penetrare posse? & tamen eam rem tanquam veram plures Doctores enarrant, vt Guainer *de venen. cap.* 1. *&* 2. Nicol. *vbi sepè cap.* 2. *dist.* 8. Matthiol. *in sepè cit. præfat. ad* 6. *Dioscor.* Ioub. *citat. Parad.* 10. *dec.* 2. Greuin. *lib.* 1. *de venen. c.* 1. Card. *lib.* 2. *de subtil.* Scalig. *exercit.* 154. & inter Iurisconsultos Grilland. *de sortil. quæst.* 3. *num.* 30. maleficos quandoque venenis adeo atrocibus ac furibundis vti tradit, vt etiam calcata statim interimant. Putant autem hujusmodi venena sua tenuitate vestimenta, & etiam ocrearum soleas penetrare, & ad cutem vsque sibi per ea foramina viam parare, ac dehinc hominem facilè inficere, ac conficere. Hæc profectò majorem multo credulitatem sibi vindicabunt, si Scaligero fidem habeamus, hic enim *exercit.* 100. *ad Cardan.* de araneo quodam mentionem habet, qui calcatus suum venenum per soleas transmittit; & alterius, cujus leuissimo transcursu speculum medium crepuerit. si namque natura id per se potest, quid non poterit Natura arte adjuta? & vt non vnico argumento à simili id ipsum confirmemus, in considerationem quoque veniant mirandi effectus serpentis cujusdam, cui Dryini nomen est. hic enim, testibus Gal. *de Theriac. ad Pison. cap.* 8. Paul. *lib.* 5. *cap.* 5. Aet. *serm.* 13. *cap.* 29. Matthiol. *in præfat. ad* 6. *Dioscor.* Cæsalp. *lib.* 3. *cap.* 5. *& aliis*, calcatus pedes calcantis etiam calceamentis munitos excoriat, tumorem quoque in inferioribus partibus, in suris nimirum, & coxis excitat, & quod præ omnibus mirabile est, etiam Medici curantis manus similiter excoriantur. Sunt & præter hæc exempla alia, vt illud apud Ardoin. *lib.* 4. *cap.* 7. *de venen.* de Iuuene illo, qui baculo bufonem occidens veneno infectus est. relinquam notum jam lippis & tonsoribus exemplum Torpedinis marinæ, de qua naturales omnes meminere. Ex quibus exemplis certitudo elicitur, quod venenum etiam per media quædam communicari potest, & quod prædicti venenandi modi per

16 vestes, per stapedes, per ocreas, & hujusmodi, executioni à pessimis hominibus aliquando demandantur. Quod etiam confessus est Alex. Bened. Medicus doctissimus *in epist. ad Maximilianum Imperatorem in fin.* inquiens: sed vestimenta video, arma, sellas, sedilia quoque insidentibus perniciosa. Scimus insuper venenum, quo Magnus Alexander sublatus est, adeo penetrantem vim habuisse, vt nulla reperiri potuerit materia ad illud excipiendum, quam non illico penetraret, ac corroderet, testibus Plin. *Nat. histor. lib.* 30. *cap. vlt. in fine.* Curt. *lib.* 10. *de gest. Alex. in fin.* & Iustin. *lib.* 12. *histor. prope finem.* vnde eodem Plinio referente, & Plut. & Io. Mon. *in ejusdem Alexand. vita.* Arist. consilio non nisi maxima cum sui nominis nota, vngula muli exceptum; hæc enim tuto contineri potuit. Fuit autem venenum illud Stygis Fontis aqua circa Nonacrim in Arcadia, de qua Seneca 3. *Natur. quæst. cap.* 25. & Bacc. *libro sexto de Therm. capit.* 10. vbi & de aliis non dissimilis naturæ aquis mentionem habet. De ea quoque inter Iurisconsultos Ripa *in tract. de pest. part. de remedio contra pestem, num.* 9. Sed & Tassus *Cant.* 14. *st.* 74. similem aquam describit his carminibus:

Vn fonte sorge in lei, che vaghe, e monde
Hà l'acque sì, che i riguardanti asseta;
Ma dentro ai freddi suoi cristalli asconde
Di tosco estran maluagità secreta.
Ch'un picciol sorso di sue lucide onde
Inebria l'alma tosto, e la fà lieta:
Indi a ridor' huom moue, e tanto il riso
S'avanza al fin, ch' ei ne rimane vcciso.

Non mirum ergo cuiquam esse debet, his pro veris acceptatis, venenum dari posse, quod illitu vestium, cæterorumque indumentorum inficere possit, eas vestes, & tegumenta quæcunque illa sint penetrando, & ad cutem sibi viam aperiendo; si quando tamen is dareter casus, quod reus confiteretur hujusmodi veneno hominem sustulisse, nulli dubium esse debet, quod tunc Iudex multo certiorem notitiam nancisci teneretur de ejus veneni natura,

tura, & qualitate, nec fortaſſe niſi noua facta experientia in animali quodam bruto, aut in homine jam morti damnato, ad condemnationem deuenire illi liceret, quia rara admodum hæc ſunt, & maxime inſueta, nec tam multis experientiis comprobata, vt certo de ea re pronunciare liceat. poſſibile autem eſſet, vt quis ſibi perſuaderet, hoc aut illud venenum poſſe illitu hominem occidere, & vt experientia facta, homo ille non ex vi illius veneni, ſed ex alio accidenti periret. adeo enim potentes ſunt fortuiti euentus, vt infinita propemodum pro veris nobis imponant, in Medicina præſertim; quæ tamen omni caſu remoto, nullam habent veritatem, aut exiſtentiam.

Cæterum in cit. l. *Item ſi obſtetrix*; vt ſupra dixi, mentio fit de veneno per clyſterem adhibito, quod 19 quidem dictum difficultate non caret, quia in venenis exhibitis vna ſalus exiſtit, vt illa per breuiorem, ac tutiorem viam ex corpore detrudantur; in hoc autem caſu promptiſſima eſt euacuatio cum ea, quæ per clyſterem infunduntur, facillime per aluum redduntur; vnde cum venenum, ſi per clyſterem immittatur, non poſſit in corpore moram trahere, ex conſequenti nullam afferre poterit homini noxam, cum antequam corpus alterare poſſit extra facillime per ſeſe exiliat; vnde eſt, quod per enemata venena nunquam adminiſtrantur, aut rariſſime, vt teſtatur Cardanus *libro* 1. *de venen. cap.* 5. ego vero hanc venenandi rationem non adeo difficilem duxerim, quin eam ſuperiori faciliorem credam; ob eamque cauſſam non omnino à veritate alienam eorum opinionem, aut abſurdam exiſtimandam puto, qui voluerunt, Claudium veneno per clyſterem immiſſo ab Agrippina fuiſſe necatum, vt recitat Suet. *in ejus vita cap.* 44. quod magis confirmare videtur id, quod de Corrado Rege Neapolis narrant, qui à Manfredo ejus fratre naturali per clyſterem venenatum ſublatus eſt. Tarcagn. *lib.* 54. eueniente tamen caſu, hic quoque maxima cautela adhibenda Iudicibus eſſet, neque enim omne venenum, nec in qualibet quantitate per clyſterem adminiſtratum occidere poſſet, licet illud ipſum eadem quantitate per os aſſumptum occideret. quoad qualitatem namque venenorum ea, quæ facile naturam exſtimulare poſſent ad excretionem, vt fortaſſe metallica, & acrem vim habentia, facile etiam extra corpus exibunt, neque nocere poterunt ob modicam moram in corpore contractam; ea quoque quæ mitiora ſunt, & vim ſortiuntur obtuſiorem, quanquam per aliquod tempus retinerentur, non inficerent, quia inteſtina venis, & arteriis, quod majoris momenti eſt, maxime depauperata ſunt, vnde non magnam habent attrahendi virtutem. Quod vero non poſſit eadem veneni quantitas per os exhibita, & per clyſtere immiſſa occidere, declaratur exemplo medicamentorum vſualium, quorum ſemper duplicem requirant quantitatem Medici in clyſteribus, vnde ſi decem opij grana per os exhibita occidere poſſent, per enema adminiſtrata vix vſque ad viginti occiderent, & ſic de ſingulis.

Verumenimvero maxima dubitatio eſt, vt ſupra quoque annuimus, de putei, fontis, vel fluminis venenatione, cum Baccius eam rem pro impoſſibili ducat, vt dixi; ſed nullam ille ſuæ aſſertionis rationem attulit in prolegomenis venenorum, fortaſſe illam redditurus, vbi copioſius de ea materia verba faceret; ratio tamen in promptu eſt; omnis enim aqua, qua nos homines in potu vtimur, motum habet, propter quem minus habilis redditur ad excipiendam malam veneni qualitatem, diffluente a ſidue priori aqua, quæ fuit infecta; qui motus, quo major eſt, eo magis tutam aquam à venenatione facit. ſed quicquid ſit de hujus rationis validitate, contra Baccium, & alios eius ſententiæ fautores ſunt hiſtoriæ nonnullæ: conſtat enim Solonis conſilio Pliſtim amnem helleboro infectum, ex quo Cyrrei bibentes in ingentem alui fluxum lapſi, mœnia deſerere coacti ſunt, & Athenienſibus ſe dedere. refert hiſtoriam ex Pauſania Schench. *Obſeru. libro* 7. *tit. de aquis, vel Natura vel arte venenatis.* Mithridates item Ponti Rex fontes, ex quibus Romani bibere debebant, veneno infecit, narrat ex hiſtoricis Appianus Alexan. *in bell. Mithrid.* vnde Lucanus lib. 4. de bello Pharſ.

25

26

O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſſo ſtrauit per rura veneno.

Idem narratur patraſſe Iuba, qui Afris junctus erat contra Romanos, eodem Appiano teſte *libro* 2. *de bell. ciuil.* idem & Aquilius, & Aladinus Hieroſolymæ tyrannus Chriſtianis eam ciuitatem obſidentibus, vnde Torq. Taſſ. Cant. 13. ſtan. 53.

Però che di Giudea l'iniquo donno
Con veneni, e con ſucchi aſpri, e mortali
Più de l'inferna Stige, ò d'Acheronte
Torbido fece, e liuido ogni fonte.

facit etiam ad eam rem illud Ouidij Metam. lib. 7. Fab. 25.

Conſtat & in fontes vitium veniſſe, lacuſque,
Milliaque incultos ſerpentum multa per agros
Erraſſe, atque ſuis fluuios temeraſſe venenis.

Fauet ſummopere huic opinioni ex Medicis Proſper Alpinus *lib.* 4. *de Medicina Method. cap.* 4. & ante Plin. *lib.* 18. *c.* 1. Nos, inquit, & flumina inficimus. Sed quid dicet Baccius ad id, quod aqua tranſiens per plumbeos ductus noxia euadit, & dyſenteriam bibentibus excitat, vt Galen. ſcribit 7. *de compoſ. med. ſecundum loc. cap.* 2. *claſſ.* 5. & Albert. de Metall. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 4. & hujus noxæ fiſtularum plumbearum meminit etiam Vitruuius *lib.* 8. *cap.* 7. & alij apud Mercur. *lib.* 2. *Var. lect. cap.* 9. quid? an non canales ex aliqua quadam, ac magis quoque venenata materia effingi poſſunt, & exinde aqua venenoſa reddi? an non ipſe idem Baccius *lib.* 6. *de Therm. cap.* 10. ex tranſitu aquæ per minerales terras ex argento viuo, ſublimato, auripigmento, & ſimilibus, mortiferas & venenoſas reddi fatetur? hoc quid obſtat, quo minus ars imitari poſſit? ego quidem non video, cum in pleriſque aliis rebus multo difficilioribus interdum poſſit. Dato ergo, quod ars id poſſit executioni demandare, conſtare debet de modo, & pleræque aliæ conditiones requirerentur hujuſmodi caſu dato, qui licet euentu rarus ſit, non eſt tamen impoſſibilis, præſertim ſi aqua inficienda motum haberet tardiuſculum, aut nullum, ſi ejus alueus neque magnus admodum, neque profundus eſſet, ſi venenum potentiſſimum, & exitialiſſimum exiſteret, & ipſi aquæ de facili miſcibile, ſi denique nonniſi parua interpoſita mora ab admixtione veneni pro potu vſurparetur.

27

28

Pro hac denique quæſtione abſoluenda determinandum reſtat dubium illud, de quo in principio meminimus, nimirum an eundem effectum promittere poſſit idem venenum per os aſſumptum, & deforis adminiſtratum, & è contra an idem effectus ſperandus ſit ex veneno deforis adhibito, quando idem per os aſſumitur; nam vides ibi ex Gal. &

29

Baccio non esse eandem rationem vtriusque vtroque modo vsurpati: dicendum tamen non omne venenum, quod per os assumptum interimit posse ab extra adhibitum interimere; sed contra omne venenum quod deforis administratum occidit, multo facilius occidere per os intro assumptum: habeo meæ sententiæ fautorem Cardanum *lib. 2. Contr. Medic. tract. 5. contrad.* 10. *& lib.* 1. *de Venen. cap.* 18. neque obstat, quod nonnulla venena sint, quæ nisi in venas penetrauerint, sanguinemque attigerint, non occidant, quia id non alia de caussa euenire posse credendum, nisi quod sanguinem contingentia à calore natiuo actuantur, siue hoc per accidens fiat, siue quouis alio modo, infectis ab ipso veneno spiritibus: at non eadem ratio est ejusdem veneni, cum intro assumitur, prompriffime enim potest, absque hoc, quod sanguinem contingat, spiritus inficere; cum etiam promptissime ab interno calore in actum reduci possit, fortasse quia Natura tentans noxium illud venenum expellere, nolens dat illi motum, & vim nocendi.

SVMMARIVM.

1 *Qui venena temere vendunt, pœnæ l. Corneliæ de sicariis subijciuntur.*
2 *Omne mali veneni genus à commercio abdicatur.*
3 *Venena non occidentia vendentes non subijciuntur pœnæ dict. l. Corneliæ.*
4 *Venenorum, quæ vendi non possunt, prima distinctio.*
5 *Venena ex plantis.*
6 *Semina venenosa.*
7 *Folia venenosa.*
8 *Toxicum fuit Napellus ex aliquorum opinione.*
9 *Toxici etymologia à Taxo.*
10 *Vera Toxici deductio.*
11 *Quodlibet venenum exitiale nomine toxici insignitum.*
12 *Radices venenosæ.*
13 *Succi venenosi.*
14 *Animalia integra venenosa.*
15 *Partes animalium venenosæ.*
16 *Excrementa animalium venenosa.*
17 *Partes vtiles animalium venenosæ.*
18 *Metallica venenosa.*

Quorum præcipue venenorum commercium interdicendum.

QVÆSTIO XII.

Marcellus Iurisconsultus *in l. 3. §. alio Senatusconf. ff. ad l. Cornel. de sicar.* mentionem habuit nonnullorum venenorum, quæ pigmentariis, seplasiariis, aliisque similibus personis temere vendere prohibuit, subijciens contrafacientes pœnæ *d. l. Cornel. de sicar.* ea tamen pauca admodum numero sunt, Cicuta scilicet, Salamandra, Aconitus, Pithyocampe, Buprestis, Mandragora, & Cantharides, quorum omnium natura si quis Iurisconsultus scire cupiat, videat inter Doctores Guibertum *aliàs citato capite decimosexto Quæstion. Iuridic.* & Budæum *in annotationibus in Pand. ad præd. l.* Medicos autem, Dioscoridem, ejusque Commentatores, ac cæteros Scriptores de ejusmodi materia adire poterit. Non existimandum tamen, Iurisconsultum ob id, quod his tantummodo interdicat, aliorum commercium concedere voluisse, cum jam in ipsius l. principio omne mali veneni genus à commercio abdicasset, sed hæc exempli gratia tantum nominasse; nam ab ipso recensita vix minima pars existunt eorum, quæ summo jure prohiberi possunt, ac debent.

Ex nostris similium venenorum Catalogum aggregauit Codronch. *in meth. testif. cap.* 7. multa tamen eorum, quæ ille nominauit, omitti poterant, eo quod vel nullum existat, vel nullum existere possit eorum commercium, vt esset viperæ saliua, sudor nonnullorum quadrupedum, & hujusmodi alia; quin & nonnulla alia omitti poterant, quæ vix mali veneni nomen merebantur; nam aut omnino venena non sunt, vt Adamas, & Magnes, aut saltem non interficiunt, vt felis cerebrum, vrina muris, & similia: nam si quæcunque noxam aliquam inferunt, prohiberi oporteat, jam infinitus pene eorum numerus resultabit: quamobrem non subijciuntur, qui hujusmodi venena vendunt, immo neque qui administrant prædictæ pœnæ *d. l. Cornel. de sicar.* vt testatur Budæus, *vbi supra.* Idem vero Budæus ibidem ex Paulo plura nominat venena, quam Iurisconsultus *in d. l.* 3. sed plura item, & majoris momenti silentio inuoluit. Nos distinguamus cum Codronchio venena per suas classes, dehinc singillatim non omnia, sed magis exitialia, & quæ venalia exposita pœnam *d. l.* promptius vendenti irrogare debent, recenseamus.

Sunt ergo juxta diuisionem à Medicis traditam venena vel desumpta ex plantis, vel ex animalibus, vel ex mineralibus, & metallicis. quæ desumuntur ex plantis, vel sunt semina, vel folia, vel fructus, vel radices, vel succi. Semina sunt Ricini, Hyoscyami, Melanthij, Ellebori, Staphisagriæ, Papaueris nigri. Folia, vel si mauis herbæ sunt Napellus, Cicuta, Aconitum, Lanaria, Apium risus, siue herba Sardonia, Titimallorum genera omnia, Pithiusa, Peplium, Dryopteris, Solanum maniacum, Papauer corniculatum, Brionia, Chamelæa, & Thymelæa. Codronchius recenset etiam Pharicum, & Toxicum, licet fateatur, non constare apud Auctores quid sint. Putat tamen Cæsalpin. *suæ Medic. lib. 3. cap.* 20. Toxicum fuisse Napellum, quod ejus succo sagittæ inficerentur; notum tamen est plerisque aliis succis sagittas infici solitas, vnde Baccius *in prolegom. Venen. cap. 5. & cap. 14. art. 6.* dicebat, Toxici non esse vnum genus; & recte, quia sagittas non modo Napelli succo, sed etiam Ellebori, Aconiti, quin etiam & felle Leopardi inungi consueuisse tradit Cardin. Ponzett. *lib. 2. de venen. cap.* 24. idem tamen Ponzett. Toxici etymologiam à Taxo deduci voluit; at constat ex Paulo *lib. 5. cap.* 54. & Aet. *serm. 13. cap. 70. & aliis*, Toxicum appellari inde, quia eo illinebantur sagittæ, quæ Toxeumata Græcis nominantur, vt ex eodem Paulo tradit Mercur. *de Art. gymnast. lib. 2. cap.* 13. qui & in hoc conuenit, non fuisse Toxicum peculiare quoddam veneni genus, sed eo nomine omne venenum insigniri solitum, quo sagittæ inficiebantur. at ego etiam magis generale nomen dehinc factum puto: nam quia hujusmodi venena, quibus sagittæ illinebantur, exitialissima erant, & præsentanea, exinde factum est, vt quodlibet venenum maxime exitiale, & perniciosum per antonomasiam Toxici nomine insignitum sit Plautus in Mercat. Act. 2. Scen. 4.

Certum est, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo.

nam

nam juuenis hic occidere se vult veneno exitialissimo, quod toxicum nominat; sed hæc de toxico satis.

12 Radides, quæ inter venena connumerantur plures ab iisdem jam commemoratis herbis desumuntur, ac præter illas sunt Scylla venenosa, Chameleon nigrum, Ixia dictum, & nonnullæ aliæ.

13 Ex succis sunt Euphorbium, lac Titimallorum, Mel venenosum, Tapsia, Opium, Elaterium. Fructus sunt Nux vomica, Nux Methel, Poma Mandragoræ, Anacardi, Colocynthis.

14 Ab animalibus desumpta vel sunt animalia integra, vel eorum partes. Integra animalia sunt Cantharides, Bupestres, Pythio campes, seu Pinorum Erucæ, Stellio, Lepus Marinus, Salamandra, Buso.

15 Partes animalium sunt vel excrementa, vel partes 16 vtiles. Excrementa sunt Fellis omnia genera, saliua canis rabidi, aut vipera, sudores quadrupedum nonnullorum, de quibus jam dixi, quod in commercio esse vix possunt.

17 Partes vtiles sunt Castoreum malum, Cerui cauda, lingua, & cor Vespertilionis, & si vis addere potes cerebella nonnulla quorundam animalium, vt Felis, Vrsi, Lupi, Leopardi, quæ comesta, aut infatuant, aut in furiam agunt; sed hæc non eandem pœnam delinquentibus concilian, vt dixi.

18 Denique ex Metallicis, ac Mineralibus numerantur Arsenicum, Auripigmentum, Argentum viuum, Risagallum, Cinnabaris, Gypsum, Cerussa, Antimonium, rubrica Synopica, Minium, Borax, Squamma æris, Flos æris, Ferri scoria, Sandaraca, Sublimatum, Spuma argenti, Adarces, & alia permulta his non dissimilia. Inter quæ connumerantur nonnulla arte elaborata, vt sublimatum, Cerussa, & hujusmodi, & inter hæc ipsa quæ arte elaborantur, reponendum est lixiuium saponis, quod vulgo vocant, la maestra, & Aqua fortis argentariorum, & si quæ alia hujus classis esse constet.

SVMMARIVM.

1 *Veneficium quid.*
2 *Veneficij nomen extenditur ad noxam veneno procuratam.*
3 *Dantur morbi venefici hoc est malis artibus, & Dæmonis ministerio acciti.*
4 *Incantationes plurimi Antiquorum derident.*
5 *Incantationes docti quidam viri admittunt.*
6 *Incantationes dantur etiam ad bonum finem factæ.*
7 *Incantationes dantur, sed non sine Dæmonis opera.*
8 *Simplicia verba vim aliquam habere, vanum.*
9 *Fascinum datur.*
10 *Fascinum aliud naturale, aliud accidentale, aliud voluntarium.*
11 *Fascinum aliud à metu, aliud à verbis, aliud à modo agendi.*
12 *Visu, & tactu hominem homini nocere posse, admittendum.*

De Veneficiis, Incantamentis, & Fascino.

QVÆSTIO XIII.

Veneficium tanquam generale nomen nunc afferam, & voco hic veneficium noxam, vel intui- 1 tu, vel tactu, vel loquela ob odium, iram, aut inuidiam in alienum corpus, vel Dæmonis opera, vel venenis mediantibus, aut simpliciter absque horum adjumento immissam. Extenditur quoque & ad noxam veneno procuratam, de qua jam in præcedentibus abunde satis actum est. Dubium autem est de 2 his peculiariter, quæ nudis verbis, aut intuitu, aut tactu fiunt, an dentur, nec ne; & agitatur id ipsum quandoque etiam inter Iurisconsultos; accusantur enim aliquando insontes, vt in casu ab Amato Lusitano enarrato *Curat. Med. cent. 6. cur.* 87. de muliere quadam Illyrica, quæ accusata est, quod juuenem incantationibus surdum fecerit; ea re ad Iudices delata Medicorum sententiam audire voluerunt, vt ibi per eum.

Zacc. qu. Med. leg.

Cæterum dari veneficia, nimirum morbos, & noxas malis artibus, ac Dæmonis ministerio procura- 3 tas non dubitandum; & ad hoc probandum plura vide apud Paul. Grilland. *de sortileg.* Ponzinib. *de Lamiis à num.* 63. Bodin. *Dæmonoman. libro* 1. copiosissime apud Martinum Delr. *disquisit. Magic. lib.* 1. & alios quamplurimos apud eundem; sed ex Medicis multa habentur apud Codronch. *de morb. venef. libro* 1. *per totum*; nonnulla apud Rosseum, *Epist. Medic. num.* 48. 50. *&* 51. plurima, ac notatu digniora apud Hucher. *lib.* 4. *de sterilit. per totum.* præcipue vero *cap. de morb. Dæmon. seu diuinis.* nullus autem, sanam ac Catholicam doctrinam sectatus, ab ea sententia dissentit.

Tota difficultas est de Incantationibus, nimirum de veneficiis, nudis carminibus ac verbis factis, & de fascino, hoc est veneficio ex solo intuitu aut tactu simplici nascente; & quoad incantationes plurimi Antiquorum præsertim non modo non admittunt, sed derident. Senec. *lib.* 4. *Nat. quæstion. cap.* 6. 4 Plin. *lib.* 30. *cap.* 1. *& seq.* quos Amatus adducit *vbi suprà.* Theophr. 9. *de histor. plant. cap.* 9. *& alibi.* Gal. 6. *de simpl. med. facult. in princ.* ab Huchero relati, *vbi suprà.* D. Thom. *contra Gent.* apud eundem Amatum, & ex recentioribus Valles. *in lib. de sacra Philosophiæ, cap.* 3. Martin. Delr. Codronch. & præ omnibus Hucher. *locis supra citatis*; & inter Iurisconsultos Tiraquell. *de leg. Connubial. Glos.* 1. *leg.* 14.

Non desunt tamen alia ex parte ex Doctoribus 5 multi qui & admittant, & nonnullas experientias recitent. Inter cæteros verò Ant. Beniuen. *de Abd. ac mirand. morb. curat. cap.* 26. Fernel. *Pathol. lib.* 6. *cap.* 13. *&* 2. *de Abd. rer. causs. cap.* 16. Cardan. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 17. *& lib.* 18. *de subit.* vbi experientiam in se ipso factam affert. Relinquo vetustiores, Trallianum nempe, Aetium, & ipsos quoque Galenum, & Plinium, cum cæteris ex antiquioribus, qui incantationes nonnullas ad certos morbos afferunt, quas si videre cupis, ad Galenum recurrere ad libellum non suum, sed ipsi adscriptum, de *Incantation. Abjurat.* &c. *class.* 7. ad Plin. *lib.* 28. *cap.* 2. *&* 30. ad Alexand. *lib.* 12. *& alibi*, ad Fernel. *locis supra citatis.* nonnulla habes etiam apud Iurisconsultos, vt apud Bertach. *de Episcop. lib.* 5. *part.* 2. *num.* 4. Tiraquell. *vbi supra*, & alios Auctores, qui ex professo hanc materiam pertractarunt, sed fidem quoque incantationibus præbent Grilland. *de sortileg. quæst.* 2. *num.* 7. *&* 10. *& alibi.* Ponzinib. *de Lamiis num.* 63. Damohuder. *pract. crimin. cap.* 61. *num.* 91. Troil. Maluit. *de sortib. part.* 1. *num.* 16. & alij nonnulli ibi per eum allati. Auctor de potest. sæcul. & Eccles. *cap.* 348. *& seq.* Bettachin. *vbi supra lib.* 4. *num.* 41. qui cum proxime citato Aucto- 6 re etiam ad bonum finem patratas admittunt tanquam non illcitas. Francisc. Squillacen. *de Fid.*

Cathol. cap. 2. *num.* 1. & 2. qui etiam incantationes bonas, vel ad bonum finem dari credit, & in summa vniuersaliter tam Pontificij, quam Cæsarei Iurisconsulti incantationes admittunt, etiam ex ipsarum ll. & sanctionum auctoritate, quas apud ipsos vide.

Sed præter hæc non modicam fidem faciunt permultæ sacræ Scripturæ auctoritates, ita vt non ausim ego, qui aliàs hujusmodi rebus nullam fidem habeo, incantationes simpliciter negare; præter auctoritates enim sacræ paginæ ab aliis adductas, vt præcipue Deuteron. *cap.* 18. *vers.* 10. qua peculiariter incantationes prohibentur, extant & aliæ ab aliis, vel non animaduersæ, vel consulto prætermissæ, vt Exod. *cap.* 7. *vers.* 11. vbi postquam Moses virgæ, ac serpentis mirandas illas quidem Metamorphoses, ac dehinc quoque alia plura miracula Pharaoni ostendisset, dicitur: Vocauit autem Pharao Sapientes, & Maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas, & Arcana quædam similiter, & sic deinceps. de quibus Montuus *in Halos. febr. lib.* 5. *cap.* 10. Item *Psal.* 57. *vers.* 5. & 6. hæc habentur: Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. non dissimile est quod habetur Ieremiæ *cap.* 8. *vers.* 17. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, adducta à Vallesio. & licet hic dici possit, (vt sapienter me admonuit insignis vir, ac illustris concionator R. D. Iacobus Vulponius Congregationis Oratorij) sacram Scripturam loqui secundum vulgi consuetudinem, vt alias consueuit, vel parabolice, vt Vallesio placet, dixerim tamen ego hic potius loqui secundum id, quod vere est, quia constat, hoc sæpissime per incantationes fieri, & tritum est ex Plutarcho, Plinio, & aliis, quod de Marsis, & Psyllis populis jactatur; de quibus etiam Virg. 7. *Æneid.* mentionem habet, historiæ alludens his verbis:

Quin & Marrubia venit de gente sacerdos
Fronde super galeam, & felici comptus oliua,
Archippi regis missu, fortissimus Vmbro:
Vipereo generi, & grauiter spirantibus hydris,
Spargere qui somnos cantuque manuque solebat,
Mulcebatque iras, & morsus arte leuabat:

Neque desunt permulti alij graues auctores, qui & de hac veritate testantur, & propriis oculis hæc vidisse se affirmant.

His adjiciam Platonis dictum in Carmide, siue de temperantia, qui & admittere incantationes videtur, cum animam ægrotantem incantationibus sanari tradit, hoc est bonis ac vtilibus præceptis, quorum vim ac efficaciam eandem esse putat, quam credebat esse incantationum, quarum maxima vis est; quamobrem olim prouerbio jactabatur, cum quid maximæ efficaciæ denotare volebant, esse illud quauis incantatione efficacius. Neque conticebo Poëtæ nostri auctoritatem in suo Godefrido *Cant.* 19. *st.* 112. apud quem Erminia nudis verbis fluentem sanguinem ex vulneribus Tancredi sistit, vt ibi narratur his carminibus:

Dittamo e Croco non hauea, ma note
Per vso tal sapea potenti, e maghe.

nam hoc poëtice dictum non est, quia in medicina receptum, & ad illud plures incantationes à multis adducuntur, & subuenit Homeri quoque locus Odyss. 19.

In incantatione, inquit, *autem sanguinem nigrum*
Tenuerunt.

7 Ex quibus controuertendum nullo modo est, incantationes omnino dari; ad contrarias autem auctoritates dicendum est, eas loqui de incantationibus simplicibus, ac nudis verbis factis, nulla interueniente Dæmonis opera, aut interuentu; verba enim quædam, aut voces, aut etiam scripta, aut alia quæuis his non dissimilia vim aliquam habere, ridiculum est, 8 quod si quid interdum virtutis talia habuisse comperiantur, id vel ex accidenti casu euenit, vel omnino ex Dæmonis tacito, vel expresso consensu, vel, siquidem minima sint, ex ipsa imaginatione dependentiam habent.

Cæterum de fascino jam diximus quid sit, quamquam alias latius multo pateat hoc nomen; sed quicquid sit de nomine, fascinum dari consensu multo- 9 rum doctorum hominum receptum, vt videri potest apud Vairum *de fascino lib.* 1. & apud Hucherum *lib.* 4. *de steril. cap.* 1. vbi etiam diuisionem habes fascini, vel fascinationis in naturalem, vel substantialem, quæ ex contrarietate quadam, ac Idio- 10 syncrasia naturali dependet, in accidentariam, quæ ex accidentali caussa, vt ex tetris ac malignis vaporibus originatur, & voluntariam, quæ ex intuitu inimico cum odio, ira, inuidia, aut mala voluntate pullulat. Priores, naturalem scilicet & accidentariam indiscriminatim cuilibet homini, postremam nonnisi certo homini obesse traditur. Aliam vero fascinationis diuisionem affert Cardan. *lib.* 1. *de ven. cap.* 17. quæ ipsa quoque triplex est; prima, quæ à metu de- 11 pendet, mala sibi timendo, atque imaginando ab aliqua persona, vt pueris euenit ex vetularum intuitu, præcipue turpium, ac torui aspectus. Secunda, quæ ex alienis verbis dependet, cum quis laudando alium cum mala voluntate, & inuidia obesse laudato creditur, vel etiam cum quis mala ominatur. De hac videretur forte alicui loqui Ecclesiast. *cap.* 4. *vers.* 6. ibi meledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius. Tertia denique, quæ à modo agendi causatur, tractando percutiendo, respiciendo, & hujusmodi. Hucherus loco supracitato omnia hæc vana omnino demonstrat, experientias autem nonnullas ad causas manifestas reducit, auctoritatibus magnorum virorum satisfacit, & in summa nullam dari fascinationem concludit, neque nudis verbis, aut simplici intuitu, aut solo tactu noxam aliquam inferri posse credit. Ego & intuitu, & tactu nocere hominem homini posse, non inuitus admit- 12 terem; esse tamen omnia hęc maxima ex parte vana omnino semper existimaui. At qui rationes ad hanc opinionem desiderat, legat Vairum *lib.* 2. *de fascino per totum*; & Laurentium *lib.* 1. *de mira strum. sanat. à cap.* 5. *ad* 7. Langium *lib.* 1. *epist.* 34.

Tituli Secundi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SECVNDI TITVLVS TERTIVS,

In ll. aliquot. ff. de Ædilitio edicto,

Continens Quæstiones quindecim;

quarum

Illustrissimo, ac Reuerendissimo D. D.

IVLIO MANCINO,

SANCTISSIMI D. N.

VRBANI VIII. P. M.

Medico à Cubiculo, Viro Eminentissimo,

PAVLVS ZACCHIAS S. D.

QVòd harum Quæstionum prior Liber jamdudum in lucem prodiens doctis, ac laudatis viris, & probatus, & laudatus extiterit, ego quidem, vt par erat, lætitia commotus sum: quòd vero à Te viro nempè optimo, doctissimo, ac integerrimo, & probatus, & laudatus apud quoscunque etiam Magnates fuerit, non modò me mirum in modum effecit, sed vrgentissimis stimulis ad vlteriora exaranda inuitauit, impulit, coegit. En igitur, secundum jam librum typis committo, ac Te hortante, & impellente, (neque enim ex me ipso tantùm auderem) Sanctissimo Domino VRBANO VIII. illum dicaui, tertiumque ejusdem Titulum Tibi inscripsi; Te vnum enim pro suprema antidoto contra venenatos dicacitatis quorundam morsus eligendum existimaui. Tu ergò hæc, propriis tuis meritis fisus, Sanctissimo Pontifici acceptiora facito, & quæ tibi offero, lubenti animo excipito, interimque Vale.

LIBRI

LIBRI SECVNDI
TITVLVS TERTIVS,
In ll. aliquot. ff. de Ædilitio Edicto.

SVMMARIVM.

1 *Ædilitium edictum ad quid emanauerit.*
2 *Redhibere quid sit.*
3 *Caussa edicti ædilitij, quænam fuerit. & num.* 5.
4 *Prima morbi conditio, qui redhibitioni debet locum facere.*
6 *Fraus volenti non fit.*
7 *Non est amplius regressus dandus ei, qui remiserit actionem suam.*
8 *Edictum cur de sontico morbo non loquatur.*
9 *Sonticus morbus qui dicatur.*
10 *Secunda morbi conditio redhibitioni locum dantis.*
11 *Morbus, ac vitium simpliciter consideratum.*
12 *Edictum locum habet in morbis, qui ad corpus solum, vel ad corpus simul, & animum pertinent.*
13 *Quidam animi morbi, cur redhibitioni caussam dent.*
14 *Edictum non de morbo perpetuo solum, sed etiam de temporaneo loquitur.*
15 *Morbus jam præteritus in nulla consideratione habetur.*

De Edicti Ædilitij caussa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeant.

QVÆSTIO I.

Ad l. primam. §. *Caussa, ad l. Præcipiunt. & ad l. Redhibere.*

QVamquam vana, ac superflua videri primo intuitu possunt ea, quæ scripturus sum circa materiam edicti Ædilitii, eo quod non adeo frequens sit mancipiorum commercium, vt olim erat, & etiamsi frequens esset, minimi momenti res videretur de his considerare, attamen quia hæc ipsa, quæ hic dicentur aliis permultis inseruire possunt vltra ea, quibus inseruiunt hic, idcirco promptè occasionem arripui multa adnotandi in hoc titulo de Ædilitio edicto, vbi de redhibitionibus agitur; habet enim multa, quæ ad artem Medicam explanare spectat.

Sed vt ea, quæ dicere paramus, clariora non Iurisconsultis tantum, sed & Medicis, qui in hæc inciderint, euadant, primo loco præmittendum est, quid edictum hoc importet, & caussa manifestanda, ex qua Ædiles illud promulgarunt; & denique in quibus casibus locum habere debeat, in quibus vero nequaquam.

1 Præcipitur ergo in hoc edicto, vt vendentes mancipia, Iumenta vel quæcunque ea sint, notum facere teneantur ipsis emptoribus, quid morbi, aut vitij mancipia illa, vel Iumenta, vel alia quæcunque venalia exposita patiantur; quod si id non præstiterint, disponit, vt liceat emptori ad libitum quæcunque emerit, redhibere: est autem redhibere, facere, 2 vt rursus ea venditor habeat, quæ vendidit, pretium ementi restituat, vt notatur hic in l. *Redhibere*. Plaut. in Mercator. Act. 2. scen. 3.

Dixit se redhibere, si non placeret.

Et in Mostellar. Act. 3. Scena 3.

------- *Si male emptæ forent,*
Nobis istas redhibere haud placeret.

Hæc sunt, de quibus in hoc edicto disponitur, cujus verba recitantur ab Vlpiano hic in *l. prima hujus tituli.* §. *Ajunt Ædiles. & in l. Ædiles Ajunt in princ.* Ejus quoque edicti caussam idem Vlpianus patefecit in eadem *l.* 1. §. *Caussa. & in l. Præcipiunt.* dicens, 3 eam non aliam fuisse nisi, vt occurratur vendentium fallaciis, & emptoribus succurratur, si vnquam decepti à venditoribus fuerint; ne morbosum mancipium, aut vitiosum Iumentum pro sano, & absque vitio, aut malam mercem pro bona ementes, & pretium sani, & absque vitio serui, seu Iumenti, vel bonæ mercis soluentes, postmodum vsui, ad quem hæc emerint minime apta esse comperiant, & ex vendentium fraude decepti damnum patiantur.

Plura tamen circa hoc edictum animaduerti, & ipsi Ædiles voluerunt, & considerarunt deinceps Vlpianus, ac cæteri Iurisconsulti, qui de eo verba fecerunt; primo autem voluerunt, quod morbus, de quo loquitur edictum, vt illud suum effectum sortiatur, debeat esse talis, vt & à venditore facile simulari, & ab emptore non facile cognosci potuerit, si 4 enim contra venditor nullo modo morbum celare, & emptor facillime, ac nullo negotio eius cognitionem habere potuit, locum edicto non debere esse statuerunt, vnde fortasse si scabiosus seruus sit, si auriginosus, hoc est Ictericus, si alopecia laboret, si oculis captus sit, vt hic notatur, redhiberi ex hujus edicti virtute minime poterit, sic ad amussim habetur hic in *l.* 1. §. *si intelligatur. & in l. Quæritur.* §. *si nominatim.* quod etiam notat Farinac. *Cons. crimin. lib.* 1. *respons.* 54. *num.* 11. & ratio Iuris ea est, quia 5 cum edictum ad hoc vnum emanauerit, vt supra ex- 6 planatum est, vt occasio fraudis tollatur, jam hic nulla fraus vendentis subesse potest, cum fraus scienti, ac volenti non fiat, vt habetur in *l.* 1. §. *Vsque adeo. ff. de Injuriis. & l. Qui autem.* §. *præterea. ff. Quæ in Fraud. cred.* & tradit ex nostris Arist. *Moral. Nicomach. lib.* 5. *cap.* 9. videtur enim emptor cognoscens morbum mancipij, vel Iumenti, quod venit, remittere venditori actionem, quam contra illum haberet redhibendi ex eius morbi caussa, stante hujus edicti dispositione, & idcirco cum remiserit actionem suam, non est amplius illi regressus dandus, vt statui- 7 tur in *l. Quæritur.* §. *si venditor hic.* De morbis ergo, qui de se manifestam intuentibus significationem præbent, vel qui etiam absque magna difficultate cuiuis innotescere possunt, non censendum loqui hoc edictum, vt diximus, qua ratione externi omnes morbi oculis inspicientium subjacentes redhibitioni locum non dabunt.

Et hac eadem ratione edictum de Sontico morbo 8 non loqui volebat Pomponius; vt in *l. Ob quæ vitia.* 9 *§. Illud erit adnotandum.* siquidem cum sonticus morbus is dicatur, qui vim habet grauiter nocendi. *l. Quæsitum ff. de Re Iudicat.* Aul. Gell. *Noct. Att. lib. 20. cap.* 1. jam quis est, qui grauiter ægrotantem seruum pro sano imponere alicui possit? in eo ergo casu præsumendum est, Emptorem seruum, aut Iumentum morbosum cognouisse, & pro morboso emisse viliori fortasse pretio ob infirmitatem; ergo cum sciens emerit morbosum seruum, aut jumentum, redhibere emptum non potest.

Secundo loco animaduertendum volunt, vt morbus, aut vitium, de quo edictum intelligendum sit 10 loqui, tale debeat esse, vt vsum, ministeriumque hominis, vel Iumenti impediat, quemadmodum notatur hic in cit. *l. 1. §. sed sciendum.* leuissima enim quædam vitia, aut leuiusculi morbi, ex quibus nullum, aut leue incommodum homo, aut Iumentum reportat, ob quod minus ad vsum deterius euadit, in considerratione haberi nolunt, neque in similibus locũ habere edictum censent, vt hic in *l. Ob quæ vitia. §. finali. & in l. idem Offilius.* & notat Tiraq. *de Iud. in reb. exig. not.* 10. Ex quibus manifestum fit, quod etiamsi aliqui apud nos morbosi dicerentur, vt is, cui sextus digitus superflueret, vel qui longa, sed leuiuscula quartana, aut febricula laboraret, & similes, tamen ad hunc effectum redhibendi, ad quem edictum hoc emanauit, minime morbosi ex Iurisconsultorum mente dicendi essent.

11 Tertio considerarunt morbum, aut vitium tripliciter, nimirum prout ad corpus solum spectat, vt febris, vel prout ad solum animum, vt Iracundia, timiditas, vel prout ad vtrumque simul, vt Dementia, & furor: hi enim ad vtrumque pertinent, vt notum nobis est; & notat ex Iurisconsultis Parif. *de resignat. lib.* 12 *3. quæst.* 8. *num.* 13. Edictum ergo hoc in illis morbis, ac vitiis habere locum volunt, quæ ad corpus solum, vel ad corpus simul, & animum pertinent, vt in ead. *l. 1. §. Interdum. & in l. Ob quæ vitia. §. In summa. & in l. Animi.* Idcirco neque auarus, neque timidus, neque Iracundus, neque proteruus, neque inuidus, neque Melancholicus, neque ludos frequentans, neque mendax, neque ebrius, neque si calcitro equus sit aut pauidus, redhiberi ex hujus edicti dispositione possunt, eo quod hæc omnia animi passiones sint ac vitia, non vero corporis morbi.

Quarto, licet vidissent morbos quosdam esse proprios animi, vt omnes dementiæ ac insaniæ sunt, quæ animum ipsum primo, ac præcipue lædunt, tamen quia à corporis impuritate, ac vi humorum præter statum naturalem se habentium, dependent, vnde vsum etiam ipsius animalis facere possunt dete-13 riorem, idcirco determinarunt tales morbos sub edicto comprehendi debere, & locum redhibitioni jure facere, vt in ead. *l. 1. §. Interdum. & l. Ob quæ vitia. §. Idem Pomponius.*

Quinto considerarunt morbum respectu suæ du-14 rationis, neque enim in solo morbo perpetuo locum habere hoc edictum volunt, sed etiam in temporario, vt *in l. Pomponius*, ita vt non modo perpetua lippitudine obsessum mancipium redhibere liceat, sed etiam si nunc tantum lippitudine detineatur; quinimo cum aliqui morbi sint, intermissionem habentes, vt qui per accessiones, & circuitus, ac typos quosdam reuertuntur, & exacerbantur, etiam in his locum habere edictum declararunt, non solum afflictionis tempore, & exacerbationis ipsius morbi; sed etiam in intermediis diebus, in quibus ipse morbus euanuisse, & æger sanatus esse videtur, vt in Tertiana, in Quartana, in Epilepsia, in Podagra, in Nephritide, in Colica, & hujusmodi euenire solet. neque enim eos, qui similibus morbis molestantur etiam in diebus, in quibus à morbo vacant, sanos dici posse sanciuerunt, vt in *l. Qui Tertiana hic.*

Denique considerarunt morbum, prout jam præteritus est, ægrumque dereliquit, statuentes Mancipium, vel Iumentum, quod ita sanatum sit, vt nullæ in eo reliquiæ prioris morbi remanserint, ita habendum esse, ac si nunquam ægrotasset, vt *in l. Quod ita sanatum hic.* & idcirco non posse ex hoc capite stante hujus edicti dispositione redhiberi; quod etiam tunc habere locum voluerunt, cum jam morbus tuto sperni potest, & vt nostro modo loquamur, in sui manifestissima, ac postrema declinatione, cum etiam omnis recidiuæ timor prorsus cessauit, vt elici potest ex sæpius adducta. *l. 1. §. Interdum.*

SVMMARIVM.

1 *Morbus quid, ex textu hic.*
2 *Morbus quid ex Medicis.*
3 *Morbus à vitio an quicquam differat.*
4 *Morbus, & vitium quomodo differant ex Modestino. reijcitur num. seq.*
6 *Vitium est quid leuius morbo.*
7 *Imbecillum quod est, morbosum insimul dici non potest.*
8 *Vitium quid ex Cicerone.*
9 *Morbi, & vitij altera differentia.*
10 *Vitiosi qui appellentur.*
11 *Vitij nomen pro habitu contrario virtuti.*
12 *Corporis morbis detenti vitiosi etiam appellantur.*
13 *Propria opinio de differentia inter morbum, & vitium.*
14 *Morbus respicit animal in iis, quæ ad esse, vitium in iis, quæ ad bene esse inseruiunt.*
15 *Morbus, aut vitium, quod vsum, ministeriumque impediat, redhibitioni locum facit.*

De Morbi, ac Vitij appellatione, & de differentia inter Morbum, & Vitium.

QVÆSTIO II.

Ad l. primam. §. sed sciend. & l. ob. quæ vit. §. idem Pompon.

MOrbus dicitur hic *in l. prima, in sæpe citato* 1 *§. Interdum.* habitus contra Naturam, qui vsum ejus ad id fecit deteriorem, cujus caussa Natura eius corporis, sanitatem nobis dedit; quæ definitio maxime consona videtur cum fine dispositionis hujus edicti; hac tamen multo breuiorem afferunt Medici, vt Gal. *lib. 1. de san. tuend. cap. 8. class. 2. & in Meth. medend. pluries. class. 7.* & attuli ego aliàs *lib. 1. harum quæstionum tit. 1. quæst. 9. num.* 75. quæ talis est: Morbus affectio est præter Naturam actio-2 nem lædens. neque ob id, quod hæc definitio adeo breuis sit, quicquam omittit eorum, quæ habet allata à Iurisconsultis, etiamsi hæc longiori verborum serie explanetur. Morbus dicitur affectus, sed præter naturam; at quia quidam etiam affectus esse potest, qui præter Naturam sit, non tamen sit morbus, idcirco adduntur posteriora hæc verba, *actionem lædens*; quousque enim talis affectus actionem non læ-

ferit

ſerit aliquam, morbus dici non poteſt, vt Gal. *loco citato Meth. lib.* 1. dobebat, & alibi, exempli gratia, color non conſuetus in corpore perceptus affectus eſt præter naturam, tamen morbus dici non poteſt, niſi cordi communicatus, ipſius actiones atque inſimul cæterarum partium lædat, atque impediat; tunc enim febris fit, quæ morbus vere eſt; ſed hæc vlteriori expoſitione non indigent.

Dubium autem erat inter Iuriſconſultos (quod licet leuioris momenti ſit, diſcutere tamen operæpretium eſt) an nimirum quicquam differret morbus à vitio. Cum enim in hoc edicto ea verba habeantur, Qui mancipia vendunt, certiores faciant emptores, quid morbi, vitiive cuique ſit, volebat Sabinus, teſte ipſo Vlpiano, hic multum differre vitium à morbo; quam tamen differentiam vel non admittit, vel paruipendet ipſe Vlpianus, volens, Ædiles tollendæ dubitationis gratia addidiſſe illud verbum *Vitiive.* Videntur autem aliàs ipſi Legumperiti hanc differentiam inter morbum, & vitium agnouiſſe, cum dixerunt, Morbum eſſe temporalem corporis imbebillitatem, vitium perpetuum corporis impedimentum, vt Modeſtinus *in l. inter ſtuprum. §. verum eſt. ff. de Verb. & rer. ſignificat.*

Quæ tamen differentia apud me non ſine difficultate tranſit; ſiquidem vitium, ſi aliquid proprij habet, in quo à morbo differat, illud præcipue eſt, vt ſit quid leuius morbo; quamobrem mutus morboſus quidem eſt, balbus vero vitioſus eſt, non morboſus, vt hic ex Sabino notatur; at ſi res eo modo intelligenda eſt, quo Modeſtinus intelligi volebat, jam vitium potius quid grauius eſſet morbo, & hoc duplici ex cauſſa: prima, quod morbus imbecillum tantummodo corpus redderet, vitium etiam impediret: ſecunda, quod morbus ad tempus, vitium vero perpetuo læderet. Præterquam quod minus rei naturæ conſonum videtur, quod morbus dicatur corporis imbecillitas; nam ſi hoc eſſet, ſequeretur dari morbum, abſque eo, quod eſſet præter naturam; neque enim quod imbecillum eſt, morboſum inſimul dici poteſt, vt dixi *lib.* 1. *tit.* 3. *part.* 3. *quæſt.* 5. *num.* 9. cum imbecillum præter naturam non ſit, quanquam Hipp. *de priſc. Medic.* dicit; Qui vero imbecillus eſt, proxime ad eum, qui ægrotat, accedit tamen morboſus idcirco non eſt; imo imbecillum cum ſano ſtare poteſt. in *lib. de Alimento* idem Hippocr. dicebat: Qui probe perſpirant, debiliores & ſaniores ſunt. Præterea multi morbi perpetui ſunt, quibus minus conueniret vitij nomen, & è contra multa vitia temporalia ſunt, quibus morbi nomen adaptari nullo pacto poſſe, quilibet affirmabit.

Cicero, referente Alciato *in dicta l. inter ſtuprum. ff. eodem.* vitium dicebat eſſe, cum partes corporis inter ſe diſſident; ſed quæ diſſenſio partium corporis in balbo, qui tamen, vt dixi, vitioſus appellatur? nos autem hanc partium diſſenſionem, non minus morbum appellamus, quam alios veros morbos.

Proponebatur ab aliis alia differentia inter morbum, & vitium, nimirum quod morbus corporis proprie ſit, vitium vero animi; pro qua opinione facere videtur *l. Ob quæ vitia hic. & Gloſ. in l. Pacifci. ff. de pactis.* & apparet hæc opinio maxime conſona communi loquendi modo, vitioſos enim appellamus, qui malis moribus præditi ſunt; qui profecto mali mores animi ægritudinis dicuntur à Platone ſæpius. & in hoc ſenſu vitium, à doctis viris ſemper accipitur. Plaut. in Perſ. Act. 3. Scen. 1.

------Hic cum mala fama facile nubitur,
Dum dos ſit, nullum vitium vitio vortitur.

Terent. in Hecyra Act. 2. Scen. 2.

aliud fortaſſe aliis vitij eſt, ego ſum animo leni natus.

Et Horat. lib. 2. ſermon. ſat. 3.

Stultum me fateor, liceat concedere veris,
Atque etiam inſanum, tamen hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio?

Sumitur autem hoc pacto vitij nomen pro habitu contrario virtuti; de eo tamen in hac ſignificatione accepto non locutos eſſe Ædiles, patet ex *l.* 1. & ex *l. Ob quæ vitia.* & aliunde; non videtur ergo poſſe accipi hic vitij nomen pro habitu contradiſtincto à virtute; præter quam quod obſtat huic opinioni, quod etiam corporis morbis detenti vitioſi appellantur, vt Luſcus in *l. inter ſtuprum. ff. de verb. ſignif.* & Balbus hic in *l.* 1. §. *ſed ſciendum.* Gall. *lib.* 4. *cap.* 2.

Ego ad Sabini mentem morbum à vitio in hoc differre dixerim, ſi quid modo differt, (patet enim in communi loquendi modo etiam Medicos ea nomina confundere) vt morbus quid grauius vitio ſit, vitium quid leuius morbo; & morbum dicerem, reſpicere animal, & ejus operationes in eis, quæ ad eſſe ſimpliciter illi inſeruiunt; vitium in iis, quæ ad bene eſſe; & idcirco cæcitas, mutitas, ſurditas, & hujuſmodi, quia videntur tollere omnino, ac deſtruere animalis functiones, vel inſigniter deprauare, morbi dicuntur, contra vero luſcities, balbuties, grauis auditus, hiſque ſimiles affectus, quia eas operationes leuiter tantum impediunt, vitia proprie dicuntur, non morbi, vt ſupra dixi.

Si tamen quomodocumque, de nomine ſolum quæſtio videtur eſſe, & recte exiſtimo ſenſiſſe Vlpianum, cum nihili fecerit hanc differentiam inter morbum, & vitium à Sabino propoſitam: ſatis enim eſt, ſi id importare edicti vim intelligamus, vt quiſquis affectus præter naturam ſit morbi, vel vitij nomine inſigniendus, dummodo vſum miniſteriumque hominis, vel Iumenti impediat, redhibitioni locum faciat, vt *in l.* 1. *& l. Ob quæ vitia. & l. idem Offilius hic.* quamobrem nec quicquam afferam circa ſimilia nomina, quæ habentur *in l. & quantum.* ſed ad vlteriora tranſibo. licet nonnulla circa hæc omnia & Alciatus, & Budæus afferant, & ex recentioribus Thom. Act. *de Infirm. par.* 1. *rubr.* 3. inter Legumperitos; inter Medicos autem præter Galenum plurimis in locis, videndus Gorræus in definitionibus Medicis litteris propriis.

SVMMARIVM.

1 *Ex animi vitiis non datur redhibitio.*
2 *Animi vitia à corporis temperatura.*
3 *Humanus animus cur tot vitiis obnoxius, brutorum vero non ita.*
4 *Mores à corporis temperatura.*
5 *Homo inter cætera animãtia optima tẽperatura dotatur.*
6 *Animi vitia in quibus conſiſtant.*
7 *Vitia functionum animalium.*
8 *Dæmoniaci, & ſimiles nunquam ſine corporis vitio ægrotant.*
9 *Vitia quæ animi affectus reſpiciunt.*
10 *Vitioſum quando fiat animal.*
11 *Vitia quanam in pejori conditione. dic vt numeris ſeqq. &* 18.
12 *Vitia circa Iraſcibilem magis praua. Contrarium num.* 14.

13 *Vitia in agis inemendabilia, magis praua.*
15 *Vitia Concupiscibilis magis à ratione aliena.*
16 *Irascibilis animali cur tradita.*
17 *Objectum Irascibilis passionis quale.*
19 *An omnia animi vitia sub hac l. dispositione comprehendantur.*
20 *Ex animi passionibus multi facile in morbos incidunt.*
21 *Ex ebrietate quos morbos incurrant homines.*
22 *Ex nimio labore si solitus sit seruus ægrotare an, redhiberi possit.*

De Animi Vitiis.

QVÆSTIO III.

Ad l. primam. §. Interdum. l. Ob quæ vitia. §. 1. l. Eandem. §. In summa. & l. Animi.

1 Licet apertissime decisum habeamus à Iurisconsultis hic ex animi vitiis mancipia, ac jumenta minime redhibenda esse, & idcirco vix aliquid esse possit, quod nos remorari debeat, quin minus ad vlteriora ad libitum transeamus, non ab re tamen existimauerim determinare, in quibusnam hujusmodi animi vitia consistant, vt patefiat, quænam proprie animi vitia dicenda sint, cum circa idipsum manifestissime errari compererim; quibus addendum, quod aliquando vitia licet animi proprie sint; à corpore tamen originem ducunt, vt dicemus, interdum vero simpliciter ipsius animi sunt, & nullam ex corpore originem habent, saltem accidentalem, nam 2 vitia ipsa animi à corporis temperatura naturaliter pendent.

3 Sed antequam ad vlteriora procedamus, Philosophis illud discutiendum propono, vnde videlicet sit, quod humanus Animus diuinus, immaterialis, immortalis, tot tantisque vitiis obnoxius sit; animi vero brutorum corporei, materiales mortales, neque tantis, neque tot vitiis irretiantur? reddit autem eam quæstionem solutu difficilem, quod mores, in quibus maxima ac potissima vitiorum pars consistit, à temperatura ipsa sunt, vt Gal. abunde docet in libro ad eam rem dicato, homo cum inter cætera animantia optima temperatura dotatus sit, vt idem 4 Gal. demonstrat *lib. 1. & 2. de temper.* minus quam illa 5 vitiis implicari deberet, quod tamen, vt dixi, contra euenit.

Sed hæc parumper à proposito scopo absunt, videndum nobis est, in quibusnam consistant animi vitia, & cujus rei respectu dicitur vitium; dicamus 6 in tribus potissimum rebus ipsa consistere, in animi nempe functionibus, in ejusdem passionibus, & in moribus.

7 Ea, quæ in functionibus animalibus consistunt, sunt, quæ ipsius animi actiones deprauant, vt sunt omnia dementiæ, & insaniæ genera, de quibus in titulo proprio de dementia jam dixi, & de quibus etiam Plut. *in lib. de morb. anim. & corp. in princ.* adnotandum autem est, Vlpianum voluisse Fanaticum esse vitiosum, & animi vitio non corporis laborare; sciant tamen Iurisconsulti, Fanaticos, Dæmoniacos, Fatidicos, & hujus farinæ homines nunquam sine corporis vitio talia pati, vt prædicto titulo de 8 dementia satis probaui. & idcirco si ille phrenesim voluit esse vitium corporis, quod ad animum pertingat, non minus etiam prædicta omnia vitia inter eundem numerum recensenda, quia à coinquinato corpore, prauisque humoribus referto coinquinatur etiam animus, quem, cum corpore veluti instrumento vtatur, deprauari secundum suas operationes, necesse est, ipso instrumento deprauato. quemobrem minus mihi probantur nonnulla allata circa hanc materiam, à Thom. Act. *p. 1. cap.* 14. & maxime illud, quod noluerit, furiosos esse infirmos, quia habent validas vires, quod ridiculum apud Medicos est, quemadmodum & alia similia ibi allata.

6 Vitia porro, quæ animi passiones & affectus respiciunt, notiora sunt, quam vt necesse habeant, vt de illis peculiaris sermo instituatur, cum tamen eæ animi passiones in duplici sint differentia, eo quod à duplici fonte originem habeant, ab hepate nimirum, in quo concupiscibilis facultas à Philosophis reponitur, & à corde, in quo irascibilis sedem habet, 10 vtrasque cum excedunt reddere animal vitiosum notissimum est; tunc enim vitiosum animal fit, cum in dolorum & voluptatum fuga, aut persecutione, nec vt oportet, nec quando, nec quas oportet, persequitur aut fugit. Aristot. 2. *Moral. Eudem cap. 6.* Sed quænam ex iis vitiis in pejo-11 ri conditione sint, non nisi dignum scitu est; ac profecto videretur, magis praua existimanda esse, quæ 12 circa Irascibilem fiunt; & ratio esse potest, quia cum impetu, & violentia quadam fiunt, quæ violentia, vel nullo modo, vel nonnisi maxima cum difficultate rationis imperium audit, quod euidenter patet in Ira, in Timore, in desperatione; quæ vero circa concupiscibilem consistunt, cum eo impetu, ac violentia careant, vt manifestum fit in desiderio, in Amore, in odio, in tristitia, & hujusmodi, ratione facilius cohiberi posse credendum est; quæ tamen 13 vitia magis inemendabilia sunt, in pejori quoque conditione esse, asserendum.

14 Tamen dicendum videtur, multo magis praua reputanda que ad concupiscibilem spectant, quam quæ ad Irascibilem, & ratio euidens est, quia illa 15 magis à ratione longinqua videntur, quamobrem brutorum magis propria sunt, quam hominum; vi-16 detur autem, irascibilem animali traditam potius ad animum regendum, atque esse à Natura ipsi animo tanquam ministrum, ac satellitem datam; concupiscibilem vero magis ad corpus custodiendum, vnde est, quod irascibilis videtur aliqua ex parte rationis imperium audire, vt patet in ira, de qua dixi latius titulo de dementia quæst. 5.

17 Euidentius autem probatur, irascibilem esse magis rationi consonam quia passiones ad eam pertinentes, habent pro objecto bonum non nisi cum difficultate acquisibile, aut malum cum difficultate euitabile, at tam ad hoc bonum acquirendum, quam ad tale malum euitandum media requiruntur; cognoscere ergo videtur irascibilis talia media adesse, vel non adesse, & idcirco vario modo mouetur, prout offertur, aut non offertur medium ad tale bonum acquirendum, vel tale malum euitandum. At concupiscibilis objectum bonum est de facili acquisibile, & absque vllo medio, aut quod jam jam acquisitum sit, vel malum de facili eueniens, aut quod jam euenerit, ad quod fugiendum neque habet, neque requirit medium. Licet autem impetus irascibilis refrenari vix possit, Concupisci-18 bilis tamen adhæsio ad bona, vel mala oblata, omnino minus remediabilis est, vt patet in prædictis passionibus.

19 His verò omissis, & ad Iurisconsultos redeundo, sciendum, esse hic etiam aliquem dubitandi locum, an scilicet omnia animi vitia comprehendi de-

debeant sub hac l. dispositione, & ratio dubitandi est, quia tam ex vitiis, quæ animi passiones respiciunt, quam ex iis, quæ ad mores spectant, potest interdum euenire ejusmodi morbus, vt tanquam caussa morbi possit redhibitioni locum facere; sunt enim ex hominibus plurimi, qui ex animi passione vehementi, nullo intercedente tempore ac facili negotio in morbum labantur, vt ii præsertim, quibus ex iræ vehementia febris accenditur, aut qui ex mœrore syncopem, cordis tremorem, longas febres, & similes morbos incurrunt. Summo ergo jure dubitari poterat, an tales in redhibitione sint. ac mihi quidem maxime in redhibitione esse viderentur, si modo id connaturale, & consuetum illis sit, vt ex animi hac, vel illa passione in morbum incidant; & tunc non habebit locum l. dispositio, quod in hoc edicto comprehendi minime debeant animi vitia, quia tanquam caussa morbi, vt dixi, debent redhibitioni etiam caussam dare, non ad ipsa vitia, sed ad effectus inde subsequentes respicientes.

Atque idem etiam ex mea sententia dicendum esset circa ea animi vitia, quæ mores respiciunt, vt exempli caussa de ebrio, & guloso; si seruus enim ebrietati studeret aut crapulæ, & quotiescumque inebriaretur, facile in morbum aliquem incideret, vt ut fieri solet (nam plurimi ex ebrietate febrem, vertiginem, tremorem, apoplexiam, arthritidem; & mille alios affectus concipiunt, quemadmodum etiam ex crapula) hunc redhiberi posse dicerem; nisi fortasse illud obstare velis, quod hæc vitia possint à Dominis prohiberi.

Ac postquam de dispositione ad morbos concipiendos mentionem habemus, illud quoque decidendum Iurisconsultis propono, num scilicet redhiberi possit mancipium, aut Iumentum, quod constaret ex nimio labore exempli gratia in febrem incidere, aut si emeret quis seruum, vt illum ruri præficeret, ille autem ruralis aeris injurias sufferre non posset, sed ex ea caussa facile ægrotaret, & cætera hujusmodi; in quibus omnibus casibus Iurisconsulti videant, quid esset decidendum.

SVMMARIVM.

1 *Ex Medicorum denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel sit valetudinarius.*
2 *Morbus, an sit grauis, vel leuis, Medicorum judicio remittitur.*
3 *Leues morbi non faciunt redhibitioni locum.*
4 *Glossæ intellectus ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit. reijcitur numero seq.*
6 *Graues morbi, neque Medicos, neque idiotam quemquam latere possunt.*
7 *Sonticus morbus vnde dicatur.*
8 *Caussa sontica, id est caussa grauis.*
9 *Morbi quidam respectiue leues dici possent, cum graues sint.*
10 *Grauitas morbi hic qualis intelligatur.*
11 *Grauis morbus quis dicatur.*
12 *Grauis morbus est, ex quo quis Medicorum judicio periturus erat.*
13 *Grauis morbus ex hujus edicti dispositione quis dicatur.*
14 *Grauis & leuis morbus dicitur respectiue ad multa. & vide num. seqq.* 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. *&* 23.
15 *Magnæ infirmitates æquiparantur morti.*
24 *Duas morborum species à redhibitione facienda Iurisconsulti excipiunt.*
26 *Sonticus morbus comprehendit plures morborum species.*
27 *Sonticus morbus idem cum acuto. falsum, num. seq.*
29 *Sonticus morbus est perpetuus.*
30 *Acuti morbi* 14. *diebus judicantur.*
31 *Non datur certum genus morbi, sub quo sonticus comprehendi possit.*
32 *Sonticus morbus male pro peculiari morbo accipitur.*
33 *Sonticus morbus pro Epilepsia.*

De morbi grauitate, & leuitate, & de morbo Sontico.

QVÆSTIO IV.

Ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit. & §. Idem ait.

CVm hic occasio nobis præsentetur, vt de morbi grauitate, & leuitate disseramus, eam nullo modo prætermittendam esse duxi, cum quia ad hujus quoque edicti argumentum facere videtur, tum etiam quia ad alia permulta necessarium est de ea re disceptare; & præterquam quod Medicorum denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel an valetudinarius sit, Schench. *de probat. num.* 23. aliquando etiam à Iurisconsultus dubitari contingit, an morbus aliquis grauis, ac periculosus dicendus sit, nec ne, nostroque judicio, ac testimonio eam rem definiunt Gratian. *discept. for. cap.* 19. *num.* 19. *tom.* 1. Rota *in Rom. Societ. apud Zacchiam de societ. decis. num.* 10. *num.* 6.

Hac igitur occasione sumpta, de ea re nunc verba faciamus, insimulque de Sontico morbo nonnulla in medium afferamus. Cum ergo Ædiles in hoc edicto, vt supra visum est, velint jubeantque redhiberi debere mancipia, seu jumenta morbosa, ne qui talia emunt à venditoribus decipi valeant, hoc non semper, neque in omni morbo locum habere determinarunt; leuem enim morbum, vt puta, leuem febriculam, mediocre vlcus, vulnusculum, & hujusmodi, ob eorum leuitatem redhibitioni caussam non debere dare voluerunt. neque etiam de sontico morbo loqui Ædiles in hoc edicto, traditur *in l. Ob quæ vitia. §. Illud erit adnotandum.*

Licet Glos. videatur velle, textum prædictæ legis ita esse intelligendum; tanquam si dixisset, Illud erit adnotandum, quod generaliter scriptum est, non de sontico tantum morbo intelligendum esse; hoc est, id quod generaliter scribitur non esse solum intelligendum de sontico morbo, qui ob sui grauitatem absque dubio redhibitioni locum facit, sed etiam de aliis, qui non ita graues, vt sonticus sunt. At si licet mihi per Legumperitos quicquam circa textum legalem proferre, & vltra septa, vt ajunt, transilire, Glossa videtur non bene textum illum intellexisse; nam contrarium apparet voluisse sibi Pomponium, cum dicit, non intelligi de Sontico morbo id, quod generaliter de aliis scriptum est, & quia hoc mirum videri cuiquam poterat, quod alij morbi locum redhibitioni faciant, sonticus autem, qui morbus maxime grauis est, nequaquam, idcirco Pomponius ad tollendam

hanc admirationem subdit. Nec mirum hoc videri debet, subjungens caussam, cur Sonticus morbus à generali illa dispositione sit excipiendus, dicens: Nihil enim ibi agitur de ea re, cui hic ipse morbus obstet, intelligo, venditioni, neque enim mancipium, aut jumentum grauiter ægrotans venale quisquis sit exponit, aut si exponat, nullus est, qui illud grauiter ægrotare non cognoscat, tales enim morbi velùti essent acuti, non solum Medicos, sed neque idiotam quemquam latere possunt. Gal. 1. *de dieb. decret. cap.* 6. *col.* 4.

6

Cum ergo edictum de Sontico morbo ob commemoratam rationem non loquatur, & aliam, quam dehinc addam, videndum, jam qualis morbus sonticus dicendum sit; ac primo intelligamus necesse est, quid hæc vox Sonticus, importet; dicitur ergo sonticus morbus, quasi sons, hoc est nocens, eo quod plurimum noceat, & dicitur morbus grauis, & magni momenti, qui hominem manifesto exponit discrimini; sic etiam caussa grauis, dicitur sontica, vt auctor testatur in adagiis. Catull. lib. 1. Eleg. 8.

7

---- *non illi sontica caussa est.*

8 Itaque sonticum hic ego accipio, prout contraponitur leui, ac salutari morbo.

Quibus sic stantibus notandum, vt videamus quis morbus sontici nomen mereatur, quod multi leues morbi dici possent respectiue ad aliquid, qui tamen re ipsa grauissimi sunt, ac pro talibus existimandi; & ne longe extra lyram vagemus, pro exemplo vtamur iisdem morbis tanquam leuibus à textu nobis propositis; Febricula dici posset etiam Ectica in suo præcipue exordio, & febricula admodum leuis: nam neque vllo symptomate, neque vlla molestia sese prodit, nec solum indoctos & inexpertos, sed etiam doctos ac expertos Medicos, immo & ipsum ægrum decipit, qui neque se ipsum ægrotare cognoscit; neque enim insigni, ac non consueto calore, neque siti, neque capitis dolore, neque vigiliis; neque inappetentia, neque alio vllo affectu præter naturam molestari sibi videtur, quamobrem & ob id, quod in principio non cognoscantur, curatu difficiliores fiunt hujusmodi febres. Leuis ergo tunc quidem hæc febris dici posset, cum vix hominem à consuetis muniis obeundis impediat; grauissima tamen est ex sua natura, ac sontica dici potest, eo quod vim grauiter nocendi habeat, vt quæ certo tramite hominem ad interitum perducat. eodem etiam pacto leuis lippitudo, de qua textus ipse, quæ facile ex leui grauissima euadit, & hominem ad cœcitatem impellit. Quin etiam omne vulnus, in quo modica omninò vnitatis solutio appareat, vulnusculi nomine insigniri potest, & leue dici, cum tamen vulnusculum tenuissima acu inflictum grauissimum, ac sonticum esse aliquando possit, vt si neruum pupugerit, si penetrans sit, si principem partem læserit. Sal. *in* 1. *de morb. text.* 14.

9

Vlcus quoque mediocre talem partem infestare potest, & ejus naturæ esse, vt vel animal ad manifestam mortem trahat, vel nobilem aliquam actionem impediat, vel simile quicquam præstet, cujus respectu non solum non leue, sed omnino graue, ac sonticum dici mereatur, & tamen hæc Sontici morbi nomine non insignienda, respectu dispositionis hujus edicti, quia grauitas morbi talis intelligitur hic, vt de præsenti grauis sit, & valde noceat, ita vt facillime cognoscatur.

10

Duobus autem potissimum modis, vt ad hujus edicti propositum facere videtur grauis, aut leuis morbus nominari potest; ac primo grauis dicitur morbus periculosus, qui animal ad interitum de facili trahere possit; atque hac ratione Iurisconsulti grauem morbum nominant, ex quo quis Medicorum judicio periturus erat. Mascard. *de probat. Conclus.* 1170. *num.* 13. *vol.* 3. leuem autem contrà salubrem omnem morbum vocare licet, vt de quartana, quæ jam sperni potest, & de febricula non magnæ considerationis habetur hic in cit. *l.* 1. *§. sed sciendum.*

11

12

Secundo modo grauis morbus dici potest, prout ad rem nostram facit, ex eo, quod ita leuis non sit, vt redhibitionem non admittat, vt Tertiana, & hujusmodi; hæc enim attenta hujus edicti dispositione grauis morbus dici potest, prout contraponitur ei, qui ita leuis est, vt ob suam leuitatem in consideratione non habeatur, & locum redhibitioni nullatenus faciat. Sed extra materiam redhibitionis morbus grauis, vel leuis dici potest respectiue ad multa; & primo, respectu actionis, quæ à morbo deprauatur, attenta ejus præstantia, vt exempli gratia febris grauis morbus dicitur ob id, quod vitalem actionem deprauet; sic & syncopis, & hujusmodi.

13

14

Secundo, respectu particulæ laborantis, vt eadem febris grauis morbus dici potest, quia cor obsidet vitæ ipsius fontem, & auctorem.

15

Tertio, respectu etiam propriæ naturæ ac essentiæ morbus appellatur grauis, vt ipsa febris, quia ex sua natura natiuum calorem deuastat, grauis morbus dicitur, sic etiam morbus acutus quicunque sit, nam hic cum velocitate sui finis est morbus magnus. Gal. 2. *Aphor.* 19. Magnæ autem infirmitates non solum graues sunt, sed æquiparantur morti. Paris. *de resign. benef. lib.* 5. *quæst.* 3. *num.* 27.

16

17

Quarto, ex accidentium concomitantia; morbus enim qui plura, & majoris ponderis symptomata afferre solet, magis etiam grauis dici debet. Gal. 3. *de Cris. cap.* 4. *Class.* 4.

18

Quinto, respectu naturalis status, quantum enim morbus à naturali statu recedit, ac elongatur, ad tantam magnitudinem peruenisse dicendus, qui multum ergo ab eo recedit, grauis, qui parum, leuis appellatur. Gal. 1. *de art. Curat. ad Glauc. c.* 1. *Class.* 7.

19

Sexto morbus grauis dici potest, morbus contagiosus, etiamsi non interimeret, vt morbus gallicus, lepra; nam vbi reperitur malignitas, magna etiam fieri vitia asserendum. Gal. 4. *Med. cap.* 6. *class.* 7. at vbi est contagium, ibi humorum malignitatem præsentem esse necesse est.

20

Septimo, grauis dici potest morbus (& maxime ad hujus edicti dispositionem) qui sit curatu difficilis, vt idem morbus Gallicus, Podagra, Nephritis, Calculus, & hujusmodi.

21

Octauo, respectu exitus quis morbus etiam ad præsens leuis, grauis nomen mereri potest, vt exempli gratia, destillatio ad pectus, vel lienis, vel hepatis obstructio, illa enim asthma, phthisim, inflammationes spiritualium, & hujusmodi mala parere potest, & hominem interimere, hæc longas febres, Cachexiam, Hydropisim, & similes.

22

Nono, morbus potest dici grauis & magnus relatiuè ad vires ipsius ægrotantis; quippe cum morbi quidam contemnendi, vbi hominem validis viribus dotatum offenderint, non contemnendi, imo graues euadunt, & periculosi si hominem imbecillum, & magna cum virium exolutione adoriantur.

Denique

Denique ad Ædilium mentem quilibet morbus grauis dicendus est, qui vsum aliquem corporis necessarium adimit, impeditque. tales enim leuibus contraponuntur; qui redhibitioni locum non faciunt. Si quis tamen ex Medicis desiderat scire, quis morbus vere dici debeat magnus præ cæteris, legat Salium *in* 1. *de morb. tex.* 14. & Io. Raphaël. Moxium *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 4.

Ædiles ergo duas species morborum à redhibitione facienda excipiunt, vnam propter eorum leuitatem, quia nullum vsum, aut operam necessariam mancipij, aut lumenti impediunt; aliam propter grauitatem, ob quam adeo omnibus patent, vt fraus venditis præsumi non possit, cum vendant: nam si quis talia mancipia, seu jumenta emat, sciens emisse existimandus est, vt dixi; & hanc vltimam morborum speciem sonticam appellarunt Iurisconsulti; est enim sonticus morbus, qui vim grauiter nocendi habet, vt in l. *Quæsitum ff. de re judic.* *l. Morbus. ff. de verb. signif. l. Animi. ff.* §. *Quoties. & l. Ob quæ vitia* §. *finali hic.* Aul. Gell. *Noct. Attic. lib.* 20. *cap.* 1. & exemplificatur quoque de febre in *l. quæsitum.* jam supra citata.

Apud nos autem quis proprie debeat dici sonticus morbus, definiri posse non credo, quia comprehendit plures, & varias morborum species. Suspicatus tamen aliquando sum, sonticum morbum apud nos esse eundem cum acuto; nam acutus morbus absque dubio vim grauiter nocendi habet, vt qui cum celeritate sui motus adjunctum semper habeat periculum. Gal. 2. *de diebus decret. cap.* 12. *class.* 4. Concil. *diff.* 133. & facit Hipp. auctoritas *in lib. de vict. rat. in morb. acut in princ.* & Cels. *lib.* 3. *cap.* 1. sed consideraui esse nonnullos morbos, qui apud nos inter acutos non connumerantur, sonticos tamen ad Iurisconsultorum mentem dici debere, vt esset arthritis, febris lenta, sed grauis, hydrops, epilepsia, & hujusmodi.

Sed in supra citata *l. animi.* §. *quoties.* dicitur, sonticum morbum esse perpetuum, neque tempore finiri, cum tamen in aliàs citata l. *quæsitum.* febris pro sontico morbo acceptetur, & morbi acuti absque dubio sontici dici mereantur; tam febris autem, quam acuti morbi omnes tempore, & illo quidem breui finiuntur; nam 14. diebus judicantur, vt ex Hipp. sent. *Aphor. sect.* 2. *Aphor.* 23. patet; licet Sarnus apud Paris. *lib.* 12. *de resign. benefic. quæstione* 8. *num.* 1. ad 20. diem eos protrahat. cui fauet mirum in modum Valles. *in Epid.* sed Hipp. auctoritas est manifesta. non ergo, vt libere fatear, scio quid sibi velit lex in hoc, cum vult, sonticum morbum esse perpetuum, vtrum nempe perpetuum dixerit, id est, continuum, & absque vlla interpolatione, nullam habentem quietem, nisi ex toto dimittat; an maluerit perpetuum dici, quod nullo tempore, vita durante, finiatur, & intermittat, vt in *l.* 1. *ff. pro socio.* ac profecto ego priorem sensum amplecterer, vel perpetuum acciperem pro non breui, sed longo, vt accipit Gloss. *in l. vnica furt. adu. naut.* Quomodocunque sit non habemus nos, vt dixi, certum genus, sub quo omnis morbus sonticus comprehendi possit, quia & acutis, & Chronicis, & perpetuis, & interpolatis, & aliis quibuscunque sontici nomen applicari potest. satis sit ll. bene explicasse quod sibi volunt hac voce denotare, hoc est, morbum grauem, ac valde nocentem.

Ex quibus patet, male accipi interdum apud Medicos sonticum morbum pro peculiari aliquo affectu, nisi per antonomasiam id faciant, vt apud Plin. *lib.* 36. *cap.* 19. qui ex Gagate lapide deprehendi sonticum morbum tradidit; vbi procul omni dubio sonticum morbum pro Epilepsia accepit: nam hoc lapide Epilepsiam depreh endi notum est. & testatur Æmil. Macer. lib. 5. de mat. med. cap. 18. dicens:

Accensus prodit fumi nidore caducos.

Quo loco Cornarius Plinij verba recenset, & cum Macri verbis comparans, testatur Plinium pro sontico morbo intellexisse Epilepsiam, quod firmat etiam Forest. *lib.* 10. *Obseru.* 53. *in schol.* sed esse hoc nomen commune multis morbis, & ex superioribus, & ex ipsomet textu apertissime patet.

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Melancholici nomen trip liciter acceptum.*
2 *Melancholicus, id est, vir temperatura melancholica.*
3 *Melancholicus pro tristi.*
4 *Melancholicus pro insano.*
5 *Textus Melancholici nomen quomodo acceperit. vide num. seq.*
7 *Budæus erroris notatur.*
8 *Fatui an redhiberi possint.*

De Melancholicis, & Fatuis.

QVÆSTIO V.

Ad l.* 2. *& l. Ob quæ vitia.* §. *idem Pompon.

TAm de Melancholicis, quam de fatuis verba aliàs feci in proprio titulo de dementia, & morbis omnibus qui rationem lædunt; nunc autem de iis ipsis, prout ad rem hujus edicti facere videtur, nonnulla in medium afferre par est, vt quædam, quæ hic dubium excitare possent, diluantur. Cum ergo enarrasset Vlpianus in l. 1. quod Ædiles in hoc edicto non loquebantur de Animi vitiis, & idcirco disponerent ex ea caussa mancipia non esse redhibenda, exemplificabat in §. *final.* de his, quæ supra modum timida, vel inuida, vel iracunda, vel auara sunt; quibus Cajus in l. seq. addidit etiam Melancholica. Vbi notandum, quod hoc nomen Melancholici apud nos tripliciter accipi consueuit, primo pro temperatura melancholica, & sic accipitur, cum Melancholicos dicimus esse libidinosos, cujus rei caussam quærebat Gal. *comm.* 3. *in* 6. *de morb. vulg. text.* 17. *class.* 3. sic etiam de cibis nonnullis dicimus, quod Melancholici sint, hoc est, temperatura frigida & sicca, & melancholicum succum generantes, vt de carne leporina dicebat idem Gal. 3. *de loc. aff. cap.* 18. *class.* 4. quod esset admodum melancholica. & 1. *de Alim. fac. cap.* 18. *class.* 2. præcipiebat in Autumno esse abstinendum à cibis melancholicis.

Secundo modo Melancholici nomen sumitur, prout contraponitur hilari, & significat idem, quod mœstus & tristis, qua ratione quærit Arist. cur homines scientiis, virtutibus, & artibus insignes, & eminentes Melancholici, hoc est, tristes, & minus hilares fuerint, ita vt etiam melancholicis morbis tentati sint; & rationem reddit *sect.* 4. *probl.* 1. ex Iurisconsultis Carrar. *de Med. & ejus Offic. par.* 2. *num.* 56. ad quod facit illud Ecclesiastis *cap.* 7. *vers.* 5. Cor sapientium, vbi tristitia est.

V

4 Tertio modo Melancholici dicuntur, qui melancholici humoris vitio absque febre insaniunt, de quibus Gal. 3. *de loo. aff. cap.* 7. *class.* 4. *& alibi plu-ries.* Cajus ergo in prædicta l. 2. Melancholici nomen non pro eo accipit, quod temperatura Melan-5 cholicum denotat, hoc enim vanum fuisset adnotasse; sed dubium est, an acceperit pro Melancholico in secundo sensu, hoc est, tristi, & in omnibus actibus, in loquela, in moribus, in aspectu, mœstitiam præseferente, vel potius pro Melancholico in tertio sensu, hoc est, ex melancholiæ vitio insaniente. Sed patet, ipsum de Melancholico in hoc tertio sensu non fuisse locutum, quia Melancholicum sic accipitur pro morbo, & melancholia sic accepta morbus ex iis est, quæ ex corporis impuritate originem trahentia ad animum vsque pertingunt, eumque inficiunt, & labefactant; similia vero vitia dare redhibitioni caussam sancitum jam reperiebatur *in l.* §. *Interdum. & in l. Ob quæ vitia.* 6 §. *Idem Pomponius. & alibi.* quamobrem patet, legem hanc non posse loqui de mancipio melancholico in hoc sensu accepto; vnde restat, quod loquatur de Melancholico in secundo sensu, tristi nempe, & mœrente, siue hoc ex propriæ, ac innatæ temperaturæ propensione, siue ex accidentali quadam caussa adueniat; de talibus enim, vt de timidis, auaris, inuidis, & hujusmodi, in præcedenti l. in fin. dubitabatur, cum tales omnes vitiosos appellari posse, non controuertendum. quia tamen vitia hujusmodi ad animum solummodo pertinent, idcirco similibus vitiis obnoxios seruos redhibendos non esse declarauit Vlpianus, eamdemque ob caussam, neque Melancholicos, aut tristes in redhibitione debere esse in l. hac addendum putauit Cujus, cum hujusmodi vitia nullum vsum, ministeriumque in homine, aut jumento impedire saltem notabiliter consuescant. Ex quibus patet error Bu-7 dæi in annotationibus hic, qui Melancholicos vult hic dici eos, qui atræ bilis vitio tenentur, quos morbos animi esse, non corporis volebat: quod tamen simpliciter falsum est; hoc enim, vt dixi, ex iis vitiis est, quæ ex corporis impuritate vsque ad animum perueniunt, vt in centies citata. *l.* 1. §. *Interdum*, vbi de phrenitide mentio habetur; à qua quidem nihil differt melancholia, hoc est, insania melancholica, nisi febre, & caussa materiali, in phrenitide enim febris præsens est, in melancholia nequaquam; & phrenitis ex bile fit, vel sanguine biliosо, melancholia vero ex atra bile; cæterum tam in phrenitide, quam in melancholia homo delirat, & insanus fit; in vtroque ergo casu, vt insanus redhibend.

Circa fatuos præterea dubium mouebat Vlpianus, *in l. Ob quæ vitia.* §. *idem Pomponius.* an nem-8 pe redhibere eos per edictum hoc liceat, nec ne; distinguebat autem prudentissime quidem dicens, quod si fatuum accipiamus pro non valde sapienti, vt sunt, quos crassæ Mineruæ homines appellamus, tunc redhibitioni non sit locus; neque enim hujusmodi fatuitas videtur serui ministerio insigniter obesse; at si fatuum intelligamus pro omnino insipienti, ita vt ejus vsus, vel nullus, vel modicus, & in modicis rebus esse possit, tunc redhibendum esse statuit. Nos de fatuis, eorumque differentiis, ac natura longioribus egimus titulo primo quæst. 7. ad quam Lectorem remittimus.

SVMMARIVM.

1 *Conjugi leproso, an sanus teneatur reddere debitum matrimonij.*
2 *Leprosus an à commercio hominum abjiciendus.*
3 *Lepræ plura genera.*
4 *Impetiginosum non esse redhibendum, an bene definitum.*
5 *Impetiginosum, pro quo acceperit text. ex Gloss. rejicitur ibid.*
6 *Impetigo impedit membrum affectum.*
7 *Impetigo quid ex Medicis.*
8 *Impetigo, quid proprie Fracastorio.*
9 *Impetigo vulgaris apud Celsum sub papularum nomine comprehenditur.*
10 *Celsi Papulæ sunt Volatica, quæ Lichenis dicitur.*
11 *Papulæ si non sanentur, in impetiginem transeunt.*
12 *Papulæ & impetigo idem non sunt.*
13 *Impetigines, & Lichenes idem.*
14 *Impetiginis quatuor species.*
15 *Impetigo, & lepra morbi affines sunt.*
16 *Tex. hic non loquitur de Impetigine, id est de Psora, & lepra.*
17 *Lepra morbus maximus.*
18 *Psora, & lepra totum corpus inficiunt, vt plurimum.*
19 *Tex. hic non loquitur de Mentagra.*
20 *Text. non loquitur de Volatica.*
21 *Text. loquitur de Impetigine secundum communem loquendi modum.*
22 *Impetiginis duæ species.*
23 *Leuis Impetigo quid.*
24 *Scabies, ac pruritus interdum in lepram degenerant.*

De Impetigine, Prurigine, & Scabie.

Ad l. Pomponius. §. *Trebatius. & ad l. vel proterui.*

OCcasione Impetiginis de lepra etiam nonnulla dicentur, de qua occurrit ipsis quoque Iuris-1 consultis interdum agere, cum quærunt, an conjugi lepro sanus teneatur reddere debitum matri-2 monij, vt DD. *in c. quoniam de conjug. leproso.* & 3 cum dubitant, an à commercio fidelium leprosus sit abjiciendus, nam hoc in omnibus lepræ generibus habere locum non dicendum, quia lepræ plura genera sunt, vt Medicis notum est, & notant ex Iurisconsultis plures, Brun. *de spons. & matrim. concl.* 8. *num.* 8. Circa impetiginem ergo dubitare contingit, quia non constat, quid pro impetigine accipiendum sit, & de qua impetigine loquatur textus, cum plura ejus genera assignentur; sed & dubium facere potest, an recte determinauerit. l. Impetiginosum non esse redhibendum, si affecto membro commode vti possit, multa etenim huic rei maxime obstare videntur, vt deinceps videndum. Nec mirum videri 4 cuiquam debet, quod tantopere circa impetiginem dubitare occurrat, cum inter Medicos confusio quædam, nec ea quidem modica orta sit circa ejus nominis proprietatem, & ejus morbi naturam, ac differentias, vt testatur Cæsalp. *lib.* 4. *Art. Medi. cap.* 15. neque adhuc apud ipsos satis constat, quid proprie impetigo sit; quamobrem neque illud in admirationem nos trahat, quod Gloss. hic impeti-5 ginosum pro lentiginibus resperso acceperit, quod tamen & falsum est, & ex ipso textu falsum esse satis

tis declaratur. vbi impetiginosus, sanus esse dicitur, 6 si affecto membro recte vti valeat; vnde collige, impetiginem secundum Iurisconsulti intentionem esse talem morbum, qui membrum affectum impediat aliquando, & sic duplicem esse, aliam mitiorem, alteram vero ferociorem, ac immitem, quod & cum nonnullorum Medicorum auctoritate consonat, vt posthac videbimus. At hæc de lentiginibus verificari non possunt, quæ semper vnius rationis sunt, neque vllum impedimentum membris vllo in tempore præbere solent; vnde recte concludendum est, Vlpianum non accepisse impetiginosum pro lentiginoso, neque enim apud rei Medicæ peritos impetigines cum lentiginibus confundi vnquam compertum est, cum & caussa, & accidentibus, & loco affecto, ac plerisque aliis rebus inter se differre manifestum sit.

Cum igitur Glossæ expositio vera non sit, aliam veriorem afferre nos par est, sed quia, vt dixi, neque inter ipsos Medicos constat, qualis proprie morbus sit impetigo, idcirco ante varias ipsorum Medicorum opiniones, sed breuibus exponamus; deinde ad præcipuum intentum assequendum accedemus. 7 Medici omnes in hoc conueniunt circa Naturam impetiginis, esse siquidem cutis asperitatem cum ingenti prurigine. Fernel. *Pathol. lib. vlt. cap. 4.* dissentiunt tamen in hoc, quod, cum plura sint cutis vitia, quibus ea definitio aptari potest, alij alteri vitio magis conuenire nomen impetiginis volunt; Nam Fracast. *lib. 2. de morb. contag. c. vlt.* voluit, Impetiginem sic dictam non aliud esse, quam lepram, quod etiam apud Celsum verificari contendit Mercurial. *de morb. curan. lib. 2. cap. 5.* sed Amat. Lusitan. *Curat. Medic. cent. 2. cur. 27.* Vid. *de curat. gener. lib. 6. cap. 8.* & Cæsalp. *vbi supra*, Impetiginem vulgarem apud Celsum sub papularum 9 nomine pertractari voluerunt; quam tamen opinionem respuit, & confutat Fracast. *vbi proxime*, qui Celsi papulas non alium esse morbum asseueranter firmat, quam quem vulgo volaticam appellamus, & 10 Græci olim Lichenas dixerunt. Sed papulas non esse impetiginem proprie dictam, ex ipso Celso elici 11 potest, qui papularum secundam speciem, si non sanescat, in impetiginem conuerti dicebat. sic & Scribon. Larg. *de composit. med. c.* 244. ad papulas *& cap.* 249. ad impetigines medicamenta proponit, & Plin. qui *lib. 3. de re med. cap.* 39. de papulis agit, *& cap.* 44. de impetigine. & Priscian. *lib. 1. ad Timot. cap. 16.* de Papulis verba faciens, si ex reliquiis, inquit, papularum impetigo faciem, vel cætera membra occupauerit. Ergo omni procul dubio apud Latinos 12 papulæ, & impetigo idem non sunt, licet affines morbi existant. His illi respondere poterunt, papulas Celsi esse vulgarem impetiginem, & sic apud alios; impetiginem vero proprie sic dictam à Celso & aliis, aliam à vulgari esse.

13 Plurimi autem videntur in hoc concordare, quod impetigines vna eademque res sint cum Lichenibus, quæ tamen opinio, vt dixi, Fracastorio minus probatur, qui contendit, impetiginem esse lepram, ac profecto, si Fernelio credimus, verum quidem est, lepram esse impetiginis speciem, & fortasse concedi posset, quartam impetiginis speciem apud Celsum lepram esse, non tamen inde sequeretur, omnem impetiginem lepram esse.

Si autem verum est apud Macrum *de herb. lib. 2. c. 7. & lib. 4. c. 19.* Impetigines vocari Zernas, vt tam Cornarius, quam Atrocianus volunt in illis verbis:

Zernas, & Lepras cura compescis eadem, &
Lepras, & Zernas curat.

quod etiam Manard. tenet *epist. lib. 7. epist. 2.* qui Zermas legit, jam videtur, impetiginem vel vnam eandemque rem cum lepra esse, vel morbum valde contiguum ex Macri intentione, cum vtrumque iisdem remediis curet; quod maximopere faueret Fracastorio, & Mercur. quibus etiam mirum in modum faueret ipse etiam Hipp. quem nihil differentiæ ponere inter vtrumque apparet, quod & Auic. admittere videtur *fen. 4. tract. 3. cap. 4.* nam vel parum interesse inter vnum & alium morbum voluit, vel saltem ipsam lepram, quam Albaras nigram vocat, esse impetiginis speciem; nec longe abest à Celsi, & 14 Fern. opinione, qui impetiginis quatuor species assignarunt, quas Fern. nominibus impetiginis, vel lichenis, pruriginis, psoræ, & lepræ insigniuit.

15 Denique impetiginis, & lepræ morbos affines esse, & eorum nomina confundi, constat ex eo, quod plures Medicorum proponentes medic. nonnulla ad varios morbos, de his in titulo scribunt, ad impetigines, & lepras, & vtrumque iisdem prorsus medicamentis curant, vt videre est apud Marcell. *cap. 19. de Medicam.* apud Macr. *vbi supra*, apud Dioscoridem *millies*, *& alios*.

Nobis ad præsens cognoscere satis sit, de qua impetigine intellexerit Vlpianus, cum impetiginosum, qui affecto membro bene vtatur, non esse redhibendum statuit; ac primo quidem de psora, & lepra 16 non esse locutum, satis superque patere potest, quia 17 tam psora, quam lepra non solum morbus est, sed etiam morbus magnus; immo ab Æmilio Macro *lib. 1. cap. 15.* vocatur lepræ species quædam omnium morborum maximus, in his carminibus:

Est lepræ species, Elephantiasisque vocatur,
Quæ cunctis morbis major sic esse videtur,
Vt major cunctis Elephas animalibus exstat.

Nec tantum subjecti, in quo est, ratione apprime noxia lepra est, sed respectu etiam cujuscunque cum talibus familiariter viuentis, quia contagiosa est, aliisque facile communicabilis, vt tradunt Auen. *sui Theisi. lib. 2. tract. 7. cap. 12.* Fracast. & Mercur. *locis supra citatis.* adde quod psora, & lepra totum 18 corpus, vt plurimum inficiunt, impetigo vero, de qua textus hic, potest esse in membro particulari.

Neque de Mentagra textus loqui potest, quia & 19 ipsa morbus est periculosus, & contagio communicabilis. Plin. *lib. 2. cap. 56.* Neque loqui potest de volatica (quam Mentagram esse contendit Vidius *lib. 6. de Curat. gener. cap. 8.*) quia hæc faciem defœdat, & oculis interdum mirum in modum officit, & alia multa incommoda affert, de quibus practicantes. reliquum ergo est, vt textus loquatur de 21 impetigine secundum communionem loquendi modum, cujus duæ species assignantur, leuis nempe, vel mitis, & aspera, vel fera; textum non loqui de vtraque specie certum est, sed tantum de miti, quæ aliquando etiam jejuni saliua sanatur, est autem hæc 23 impetigo leuis exasperatio cutis cum leui pruritu; nam alia est magna exasperatio cutis cum ingenti pruritu, & hæc membra impedit facillime ab eorum operatione; immo adeo lepræ cognata est, vt in eam facillime mutetur, vt omnes sentiunt supra citati Auctores, ac cæteri, qui de his verba faciunt. quod etiamsi talis impetigo vsum membri non impediret, tamen respectu imminentis periculi seruus impetiginosus redhiberi posset. & idem fortasse esset dicendum de pruritu, & scabie, si nomi-

ne pruritus, & scabiei hic in l. *Vel proterui.* omnis pruritus, & omnis scabies comprehenderetur; nam quidam ex his morbis facile in psoram, & lepram 24 transeunt, præterquam quod contagiosi sunt, tradente experientia, & notante Aristot. 7. *problem.* 4. Alex. 2. *probl.* 43. Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 2. *class.* 3. quæ multo magis procederent in iumentis, ac pecoribus, quibus & contagiosi, & perniciosi hi morbi sunt. Vnde Iuuen. Satyra 2.

---- *Dedit hanc contagio labem,*
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & porrigine porci.

Iam ergo patet, textum non de quocunque pruritu, & scabie loqui, sed de leuiori, & quæ facili negotio sanari potest.

SVMMARIVM.

1 *Nomine Spadonis, Eunuchi, & huiusmodi, quid hic intelligatur.*
2 *Eunuchi, vel nascuntur tales, vel ex accidenti fiunt.*
3 *Eunuchi à natura sunt vel ex vitio testium, vel ex vitio penis.*
4 *Eunuchorum, qui testibus à natura carent, diuisio.*
5 *Eunuchi ex penis vitio, improprie tales dicuntur.*
6 *Eunuchorum, qui ex accidenti fiunt, duplex differentia.*
7 *Eunuchi quot modis fiant ab arte.*
8 *Eunuchis aliquando vnus, interdum ambo testes exciduntur.*
9 *Secundus eunuchandi modus.*
10 *Tertius modus eunuchandi.*
11 *Homines ex Lamiarum præstigiis eunuchantur.*
12 *Eunuchi, & Spadones ex morbo quomodo fiant.*
13 *Eunuchorum alij Veneri habiles, alij non.*
14 *Eunuchi, spadonis, & castrati nomen, vel stricte sumitur, vel late.*
15 *Spadonum appellatio late patet, sed abusiue. reprobatur ex Fuchsio num. seq.*
17 *Spadones apud Fuchsium, qui sint.*
18 *Spadones à verbo Græco Spao dicuntur.*
19 *Hypospadiæi qui.*
20 *Spado semen non generat, Hypospadiæus maxime.*
21 *Spado sanari non potest, Hypospadiæus potest.*
22 *Spadonis nocumentum est in testibus, Hypospadiæi in pene.*
23 *Spadones impedimento ablato generare posse, quomodo dixerit Iurisconsultus.*
24 *Eunuchi nomen, quibus proprie aptetur.*
25 *Eunuschus adolescens dicitur, Spado grandior natu.*
26 *Eunuchi ex aliis, qui dicantur.*
27 *Eunuchorum appellationem esse generalem. refellitur ibid.*
28 *Eunuchus quasi lecti custos.*
29 *Eunuchi dicuntur, quod bonæ mentis sint.*
30 *Eunuchi sunt malorum morum.*
31 *Eunuchus proprie dicitur sine testibus natus, aut ante pubertatem exectus.*
32 *Castrati nomen quibus conueniat.*
33 *Castrare pro amputare.*
34 *Castrati appellandi, quibus arte testes excisi sunt.*
35 *Castrati nomen quibus conueniat ex Cujacio.*
36 *Ectomiæ dicuntur execti.*
37 *Thladiæ sunt, quibus testes sunt attriti.*
38 *Thlibiæ qui sint.*
39 *Thlibias facere quid apud ll. in l. Ii quoque. ff. ad l. Cornel. de sicar.*
40 *Thladiæ à Thlibiis, in quibus differant. refellitur num. seq.*
42 *Caluinus erroris notatus.*
43 *Spado an recte pro sano pronuntietur.*
44 *Castratione homines plurimam jacturam vigoris faciunt.*
45 *Castrati neque viri sunt, neque mulieres.*
46 *Castrati sunt tertium genus hominum.*
47 *Prauitas morum non ita locum habet in Spadonibus, qui vno teste priuantur, vt in aliis.*
48 *Fœminæ quoque interdum castrantur.*
49 *Fœmina excisis testibus mari castrato similis fit.*
50 *Fœminas castrare magis operosum, quam mares.*
51 *Sterilis ex corporis vitio non sana dici deberet.*
52 *Fœmina, quæ esset castrata, non sana dici deberet etiam vnico teste exciso.*

De Spadonibus, & Eunuchis.

QVÆSTIO VII.

Ad l. Pomponius. §. Spadonem. ad l. Aediles ajunt. §. sed enim. & ad l. sin autem.

INter Iurisconsultos contentio quædam obuersatur, circa horum nominum significatum, nempe Spadones, Eunuchi, Castrati, & hujusmodi; quæ contentio aliarum quoque scientiarum professores aliquando defatigauit, ita vt non minus quam in superiori quæstione de Impetigine dicebamus, confusio quædam exinde orta sit, ex qua adhuc minime constare videtur, quinam proprie Spadones, qui Castrati, quiue Eunuchi dicendi sint. nos antequam ad hujusce rei definitionem accedamus, plures Spadonum, Eunuchorum, & Castratorum differentias afferemus, interim vero indifferenter his nominibus vtemur; satisque sit illud præmonuisse, quod per quodcunque eorum nominum illud significari volumus; hominem scilicet ex virilium læsione 1 (siue ea læsio per priuationem, & exectionem, contingat, siue aliter) non generantem, etiamsi vnius tantummodo testis, vel particulæ, & instrumenti vitio id contingeret.

Eunuchi ergo, & hujusmodi homines, vel nascuntur 2 tales, vel ex accidenti tales euadunt. Inter eos, 3 qui tales nascuntur, alij ex testium vitio tales sunt, 4 alij ex vitio penis. ex prioribus nonnulli sunt, qui testibus vtrisque omnino carent, vt de Dorotheo Antiocheno Episcopo narrat Euseb. apud Schench. *lib.* 4. *Obseru. tit. de testiculis.* alij, qui altero tantum, vt de Sylla, & Cotta narratur in *l. qui cum vno testiculo. ff. de re militari.* & talem vidi aliquando ego, qui suspendio necatus fuerat, cujus cadauer cum secaretur in publico gymnasio, vnico teste ex natura donatum repertum est, sed satis crasso; & quod majorem in admirationem spectatores traxit, illud fuit, quod vasa seminaria in dextera parte duplicata habebat; nam testis, quem habebat, dexter erat, in sinistra vero eadem vasa simplicia, vt in cæteris viris conspiciebantur; secabat vero cadauer hoc Angelus Antoninus Lector publicus Chirurgiæ in hoc Romano Gymnasio. Alij vero ita exiles testes habent, vt nulli vsui ad generationem esse possint, quales habebat is de quo apud Schench, *lib.* 4. *Obseru. tit. eod.* Alij denique (licet neque hos, neque immediate præcedentes omnino inter Eunuchos adnumeremus) ita nascuntur, vt sine testibus quidem appareant, sed lateant illis in inguinibus, & pu-

& pubeſcentibus vel ſe, vel ex artis miniſterio in ſcrotum labuntur, de quibus Paræus *lib.* 5. *ſuæ Chirurgiæ cap.* 16. & Hucher. *lib.* 1. *de ſteril.* Ii vero, qui ex penis vitio Eunuchi vocari poſſunt, licet improprie & abuſiue, ſunt illi, quibus penis, meatus nempe, per quem ſemen ejuculatur immediate in obitum vterum, obtortus ita eſt, vt ſemen recta ejaculare non poſſint. Fuchſ. *Aphor. ſect.* 6. *Aphor.* 28. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *problem.* 6. & Cæl. Rhodig. *lect. antiq. lib.* 18. *cap.* 10. aut quibus idem penis in totum exſectus eſt vel magna ex parte.

6 Eunuchi porro, qui ex accidenti tales euadunt, in duplici item differentia ſunt, nam quidam ex morbo, quidam ex arte eunuchantur. Arte Eunuchi pluribus modis fiunt, licet Ariſt. *lib.* 3. *de hiſt. anim. cap.* 1. & Paul. *lib.* 6. *cap.* 68. & ex Iuriſperitis Alciat. *in l. Spadon. ff. de verb. ſignif.* duos tantum modos agnoſcant. Ac primò exciſione, quæ etiam non vno modo ſemper fit; nam aliquando vnus tantum teſtis præciditur, aliquando vterque, cujus operationis modum tradit Paulus *vbi ſupra*, & alij Medici, & repetit ex ipſo ex Iuriſconſultis idem Alciat. *vbi ſupra.* quin etiam interdum non modo teſtes, ſed & Scrotum, & Coles ipſe totus præciditur, vt eſt apud Horat. lib. 1. ſerm. ſat. 2.

------Quin etiam illud
Accidit, vt quidam teſtes, caudamque ſalacem
Demeteret ferro.

& hic modus poſtremus eunuchandi apud Turcas familiaris admodum eſt, vbi Eunuchis in regio miniſterio ad ſeruandas regias concubinas vti volunt, ac mirandum eſt, quomodo ex tam atroci vulnere non multi pereant; quod inde euenire tradunt Turcicarum rerum ſcriptores, quia multo opio caſtrandos in profundiſſimum ſomnum impingunt, vt doloris acerbitatem ac noxam, ex qua certo certius pene omnes interirent, deuitare valeant; ad quam rem narrat hiſtoriam non injucundam Auctor fide dignus apud Schenchium *vbi ſupra*, quam ſi libet apud ipſum perlegito alia ratione vti Aſſyrios ad doloris acerbitatem præcauendam in caſtrandis, narrat Alex. Bened. *lib.* 6. *pract. cap.* 34. in balnea enim eos dimittunt, inquit, ac ſupinis venas, quę circa guttur ſunt, & apoplecticæ vocantur, apprehendunt, alligantque, & ſic illos ſenſu omni priuant, & motu.

9 Secundus modus eunuchandi fit per contuſionem, vel attritionem, de quo Ariſt. quoque, Paul. & Alciat. *locis ſupra adductis.* Paul. autem modum tradit, & ex chirurgis vetuſtioribus Petr. dell'Argill. *lib.* 5. *cap.* 2. *tract.* 17. hac ratione ex ſe caſtrantur apri, auctore eodem Ariſt. *lib.* 6. *ejuſd. cap.* 28. hi etenim cum in teneriore ætate ſcroti prurigine tentantur, ad arbores eam partem fricantes, teſtes atterunt, & ſic vim omnem generendi teſticulis adimunt.

10 Tertius modus medicamentis fit, quem ponit Marcel. *in lib.* 6. *de Medicamen. cap.* 33. nam frigida quædam pharmaca, vt Cicutam contuſam teſtibus infantium impuberumque apponunt, medicamentoque repetito ipſos teſtes refrigerando virtutem generandi adimunt; quod neſcio, an quis expertus ſit; veriſimile tamen eſt id contingere, neque eſt quid præter rationem. idem etiam efficere docet radicem Nimpheæ contuſam, & ex aceto impuberi per decem continuos dies in cibis traditam, quod eandem habet rationem, & ſi veritatem vllam habet, pleraque alia erunt, quæ ſimilem affectum promittere potuerunt. Sed ante Marcell. Plin. *Nat. hiſt. lib.* 25. *cap.* 13. de cicuta loquens, Quod certum eſt, inquit, lac puerperarum mammis impoſita extinguit, Veneremque teſtibus circa pubertatem illita; quod & ex recentioribus repetit Ruell. *lib.* 3. *de nat. ſtirp. cap.* 113. Tradit præterea Lang. *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 69. *ex D. Hieronymo in Epiſt.* Ægyptiorum ſacerdotes modica Cicutæ ſorbitione ſe impune caſtrare conſueuiſſe. credendum autem, ex intenſa cicutæ frigiditate id in his contigiſſe, & inde eos ſacerdotes minus Venereorum ſtudioſos effectos, & ad ea ignauos, quod veluti caſtratio quædam proculdubio eſt.

Serapio autem *lib. de ſimplic. cap.* 334. ex quodam Medico narrat, quemdam ex camphoræ aſſumptione ad aureos ſex in tribus vicibus abſcidiſſe ſibi ſperma, quod ſimile ac idem pæne eſt cum ſuperiori caſtratione ſacerdotum Ægyptiorum.

His omnibus addi poteſt, quod nonnullis perſuaſum eſt, inter quos videndus Cæſalp. *de Inueſtig. Dæmon. cap.* 5. & Codronch. *de morb. venen. lib.* 2. *cap.* 1. nimirum Lamiarum, Strigumve præſtigiis homines genitalia amittere, ſeu potius, vt credo, videri ſibi amittere, ita vt Veneri exercendæ omnino in poſterum inhabiles efficiantur, quod etiam Fernelio perſuaſum eſt, *Pathol. lib.* 6. *cap.* 13. 11

Cæterum de duobus prioribus eunuchandi modis tantum mentio habetur in Sacris litteris, tanquam vſu frequentioribus, cum *Deuteronom. cap.* 23. *verſic.* 1. dicitur: Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, Eccleſiam Domini.

12 At vero ex morbo eunuchi & ſpadones fiunt, nempe ex refrigeratione genitalium, vt Scythis plurimum eueniſſe tradit Hipp. *in lib. de Aer. Aqu. & loc. num.* 49. ex qua refrigeratione non ſolum ad generationem impotentes fiunt, ſed etiam ad Venerem exercendam, extincto prorſus ipſarum partium vigore, ac calore. Per accidens quoque atteruntur teſticuli, vt ex forti compreſſione, ex impetuoſa occurſatione, & hujuſmodi, quin etiam & ex aliis quamplurimis morbis, longis præſertim, adeo ipſos teſtes genitaleſque partes compati aliquando contingit, vt dehinc animal infœcundum omnino euadat.

13 Præterea ex eunuchis, ſeu ſpadonibus alij ſunt, qui non ſolum generationi inhabiles exiſtunt, ſed ad Venerem etiam ignaui, & impotentes, vt quibus neque tantum flatuoſi ſpiritus à Corde ſubminiſtretur, vt penem arrigere poſſint, aut Veneris ſtimulos perſentiſcere; alij autem & ad Venerem ſtimulantur, & eam valide exercent, vnde illud in Sacris, *Eccleſiaſtic.* 20. *verſ.* 2. Concupiſcentia ſpadonis devirginabit juuenculam. Sed alij neque coëunt, neque quicquam emittunt, de quibus forte *ibid. cap.* 30. *verſ.* 21. Sicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans. Licet autem ex iis, qui concumbunt, ſemen non emittant, tamen voluptatem aliquam coëuntes experiuntur, vt qui ſeminis vice viſcidum quendam humorem non ſine voluptate in coitu excernant. Gal. *de vſu part. lib.* 14. *cap.* 10. *claſſ.* 1. Paræus *lib.* 23. *cap.* 37. vel aquoſam quandam materiam, vt Braſauolæ placet *Aphor. ſect.* 6. *Aphor.* 28. Hos non eſſe plene Eunuchos tradit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 19. *cap.* 12. & idcirco facile eos amoribus irretiri. Vnde de his Terent. in Eun. Act. 4. Scena. 3.

At pol ego amatores audieram esse mulierum eos maximos,
Sed nihil potesse.

Quamobrem merito hi ab Alex. *lib.* 1. *probl.* 9. semispadones vocantur. Hollerius tamen *Aphor. sect.* 5. *Aphor.* 63. Eunuchos, licet non generent, semen emittere voluit; sed & spadones etiam generare posse tradit, si illis, vt interdum euenit, superior testiculi pars relicta fuerit, penes quam fortasse major vis conficiendi semen prolificum existit.

Atque hæ omnes sunt Eunuchorum differentiæ; jam ergo ad nominum proprietates accedentes, dicamus, quod tam spadonis, quam Eunuchi, ac Castrati nomen, vel in sua propria significatione sumitur & stricto modo, vel latius. Spado proprie dici videtur debere is, cui arte ambo testiculi, vel alteruter excisi sunt; spado enim à verbo Græco, quod auellere, vel abscindere significat, deriuatur. Alciatus *vbi supra.* Calepinus *in verbo Spado.* & ex Medicis Nancel. *vbi aliàs.* improprie autem, & abusiue spadonum appellatio late patere videtur, vt per *l. Spadonem. ff. de verborum significatione.* omnes enim quicumque testiculis, vno vel ambobus carent, aut ex eorumdem vitio ad Venerem impotentes facti sunt, spadones appellantur; atque hoc modo sumptum spadonis nomen generis potius videtur, quam speciei peculiaris. Vnde idcirco *in l. si serua.* §. *si Spadoni. ff. de Iur. Dot. & hic in l. de qua agimus. & l. sequen.* Spadonum duæ species constituuntur: vna eorum, qui ambobus testibus carent, & castrati sunt, alia eorum, qui vno tantum, & vtrique spadonis nomine insigniuntur. Immo non ij solum spadones vocandi erunt ad l. mentem, sed & Castrati, & Eunuchi, & Thlibiæ, & Thladiæ, & si quos alios hujusmodi esse constet. Ioannes Caluinus *in lexic. Iurid. verbo Spadonum.* Fuchsio tamen ex Medicis non probatur hæc l. opinio. Is enim *Aphor. sect. 6. Aphor.* 28. Iurisconsultos reprehendit, quod spadonis nomen generale esse dixerint, & male etiam acceperint, cum apud ipsum spadones sint ij, quibus viæ seminis adeo inuersæ, atque inflexæ sunt, vt illud emittere non valeant, quod propter vinculum, quod ad virgam habent, & penem contorquens, illis euenit. Fauent huic Fuchsij opinioni Valles. *in libro de sacra philosophia, capit.* 24. *& Aphorism. sect.* 6. *Aphorism.* 28. & Aleman. *in libro Hipp. de aër. aqu. & loc. parte* 4. *text.* 48. qui & ejus significationis rationem afferunt: verbum enim Græcum spao conuellere significat, atque inde dici certum est spadones, quod illis virilia conuellantur.

Sed quicquid sit de Græcæ vocis significatione, illud controuerti non potest, Latinos Auctores etiam classicos spadonis nomine vsos esse ad significandum hominem, cui testiculi auulsi & excisi sint. Pro nunc autem satis sit adduxisse carmina illa Iuuenalis Sat. 6. ab aliis quoque sæpe in hujusmodi proposito adducta, quæ sunt:

Conspicuus longe, cunctisque notabilis intrat,
Balnea nec dubie custodem vitis, & horti
Prouocat à Domino factus Spado.

Ac forte illud affirmare ausim, Fuchsium, cæterosque Medicos illi fauentes, ex ea vocis Græcæ significatione hallucinatos, & idcirco non immerito, vt mea fert opinio, reprehenditur ille à Nancell. *in Analog. Microc. problem. 6. lib. 7. part.* 3. cum non animaduerterit differentiam inter spadonem, & Hypospadiæum, quam neque animaduertit Ioan. Caluin. *in lex. Iurid. in verbo Spado.* secutus Scaligeri auctoritatem *in exercit. ad Cardan.* 277 *sect.* 4. quin ipse, cum reprehensione dignus sit, Accursium tamen, & Aretinum reprehendit, quod dixerint, spadonem esse vnius testiculi virum. Sed ij, quos Fuchsius, & Caluinus proprie vocandos esse spadones contendunt, Hypospadiæos propriissime dici docet Nancelius, & esse inter vtrumque maximam differentiam; quam neque agnouisse videtur doctissimus vir, ac omni laude dignus Vallel. *in lib. de sacr. Philos. cap.* 24. Primo, quia spado semen ex ipso non generat, Hypospadiæus maxime, atque illud fœcundum. Secundo, quia spado sanari non potest, Hypospadiæus facillime, abscisso enim vinculo, ex quo Penis obtortus remanet, jam potest is recta semen ejaculari, & consequenter generare; addo tertiam differentiam, quod nocumentum spadonis est in priuatione testium, Hypospadiæi vero in mala conformatione Penis, & vasorum. Paulus tamen *suæ Medicinæ lib.* 6. *cap.* 54. videtur vocare Hypospadiæs illos, quibus penis glans contecta aperiri non potest.

Aduertendum tamen, Iurisconsultos non loqui de Hypospadiæis, cum dicunt, spadones impedimento ablato generare posse, sed de his spadonibus, qui ob testium frigiditatem neque ad generandum, neque ad Venerem exercendam sunt idonei; hi enim ex calefactis partibus genitalibus, vel ex se, vel ex artis Medicæ ministerio, & impedimento frigiditatis ablato generare aliquando possunt.

Porro Eunuchi nomen ex aliquorum opinione iis solummodo conuenit, qui vel absque testiculis nati sunt, vel ante pubertatem castrati, cujus sententiæ est Holl. *Aph. sect.* 6. *Aph.* 28. Sed Brasauola ibidem posterioribus, non prioribus conuenire voluit. Videtur quoque cum his concordare Lucianus, qui in Dialogo, cui Titulum fecit Eunuchi, introducit Dioclem dicentem, Eunuchorum conditionem viliorem esse, quam spadonum, quia spadones Venerem aliquando experti sunt, vnde viri aliquando fuisse videntur; Eunuchi vero nunquam tale quid experti, quia vel sic nati, vel ante pubertatem exacti, nunquam in virorum censu adnumerari potuerunt. Mancinell. autem ad Sat. 1. Iuuen. in eo carm.

Cum tener vxorem ducat spado.

hanc differentiam inter spadonem, & eunuchum afferebat, vt eunuchus adolescens dicatur, spado vero grandior natu, non explicat autem, an id sibi velit, quod supra nominati Medici, nimirum, eunuchum dici exectum ante pubertatem, spadonem post. quomodo Alex. *lib.* 2. *problem.* 103. adultiores exectos Gallos appellari tradit.

Non desunt qui Eunuchos eos omnes dici velint, quibus vel execti, vel compressi, vel attriti testiculi sunt, vt Valles. *loco supra citato.* Aleman. tamen *vbi supra*, Eunuchos propriissime appellari eos voluit, quibus virilia exsecta sunt, vel qui naturaliter sine testibus sunt progeniti; & hos penitus non arrigere firmat, & vocari proprie apud Latinos Castratos, cum quo consentiunt Fuchs. & Nancell. *locis supra citatis.* Quid autem sibi velit Azo *in summ. in lib.* 4. *C. rubr. de Eunuch. num.* 1. cum dicit, Eunuchi autem dicuntur spadones tantum, non castrati, ego non intelligo, & videtur ignotum per ignotius explicasse.

Cæterum Ant. Aug. *lib.* 3. *de emend. & opin.* & inter Medicos Fuchsius *loco alias citato*, Eunuchorum appella-

27 pellationem volunt eſſe generalem, atque eo nomine omnes eos comprehendi, qui virilium vitio generare non poſſunt; ſed ille ſuam opinionem ex facto Matth. text. *cap.* 19. confirmare nititur; at dum de nominis proprietate, ac germana ſignificatione contentio eſt, fruſtra adduci videntur in teſtimonium veritatis externi ſermonis voces in noſtrum tranſlatæ; verſiones enim ad interpretis interdum voluntatem fiunt non attendentis ad quamdam exquiſitam, ac naturalem vocum ſignificationem; Vnde ancipiti adhuc animo ſum, quid ſibi voluerit interpres ſacræ paginæ Gen. *cap.* 39. *verſ.* 1. per hoc nomen Eunuchi ibi, emitque eum Potiphar Eunuchus Pharaonis; cum tamen conſtet Potipharem vxorem habuiſſe; quod tamen non conuenit cum eunuchi natura, non enim ſolent hujuſmodi homines vxorem ducere; ſed magis faceret ex mea ſententia pro Ant. Auguſt. tex. *in l. Eunuch. C. de his, qui teſtam. fac. poſſ.* vbi videtur Iuriſconſultus ſub Eunuchi nomine comprehendiſſe omnes cujuſcumque generis, qui vitio genitalium non generant; vt putat Dec. *ibid. num.* 4. ad rem tamen noſtram ibi dici poſſet, quod l. proprie de Eunuchis ad noſtram mentem ſic dictis mentionem habuerit, non de cæteris quibuſque, & ratio ea eſſe potuit, quia ſi iis, qui inter omnes hujuſmodi homines minus ad conficiendum teſtamentum habiles videntur, vt puta quia nunquam viri fuerunt, & ingenio muliebri ſunt, deficiente illis ex teſtium priuatione, vel à Natura, vel ante pubertatem, maſculeo, ac viuido calore, ex quo neque prudentiam viris conuenientem aſſequi potuere, datur tamen facultas condendi teſtamentum, jam de cæteris, qui aliquando viri fuerunt, & in quibus etiam calor, & major prudentia remanſit, nullo modo erat ambigendum, quin ſuo libitu teſtamentum condere poſſent. l. ergo ibi de Eunuchis, hoc eſt, ſine teſtibus natis, vel ante pubertatem exſectis, locutam fuiſſe, credendum eſt, quia de his jure dubitari poterat, an condere poſſent teſtamentum, quod, vt dixi, muliebri ingenio ſint, & virili prudentia deſtituantur.

Iam vero plerique ex auctoribus præcitatis in confirmationem opinionis Ant. Auguſt. & Fuchſij, nominis etymologiam adducunt: nam Eunuchum dici volunt quaſi dicas lecti cuſtodem, vt illi tradunt, quibus adde Dec. *in l. Eunuchis. C. qui teſtam. fac. poſſ.* Ioan. Caluin. *in lex. Iurid. in verb. Eunuchum.* & Cujac. *ad l. vi. ff. de libor. & poſthum.* & ex Medicis Valleſ. *in libro de ſacr. philoſoph. cap.* 24. Septal. *in lib. Hipp. de aër. aqu. & loc. comm.* 5. *tex.* 43. Huchet. *lib.* 1. *de ſterilitate, cap. de compreſſ. & contuſ. teſt.* vnde Claudian. in Eutrop. lib. 1.

Hinc honor Eutropio, cumque omnibus vnica virtus
Eſſet in Eunuchis thalamos ſeruare pudicos,
Solus adulteriis creuit.

Ergo attenta nominis etymologia Eunuchi nomen omnibus aptari poterit, qui vitio genitalium non generant, idcirco enim Dominarum cubiculis cuſtodiendis præficiebantur.

Non deſunt tamen, qui aliam afferunt ejus nominis deductionem, vt Alciatus, & alij ex ſupra citatis, nimirum Eunuchos dici ab eo, quod bonæ mentis ſint; ita enim ſonat nomen hoc in Græco ſermone; quod tamen toto cœlo ab vniuerſali hominum opinione diſtat, quippe cum Eunuchi dicantur eſſe malorum morum, & ob eam cauſſam ab officiis publicis, & à ſacris adminiſtrandis eliminentur; quin etiam Auenz. Medicus glorioſus *ſui Thraiſir. lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. illud teſtatum reliquit: Nec vnquam auditum fuit, quod aliquis Eunuchus fuiſſet bonorum morum, quam tamen ſententiam moderati conatur Mercurial. *ſæpius cit. Aphor.* 28. *ſect.* 6. ſed Polemon auctor antiquus *in lib. Nat. ſign. interp.* de Eunuchis, eos immitis ingenij, ac doloſi, facinoroſos, ac ſceleſtos eſſe firmat; in honoribus autem conſtituros cum temeritate vim inferre dicit.

Sed ad rem noſtram rediens ego inter tot ſententias, meam etiam proferam, quæ cum nonnullis 31 ex ſupracitatis aliqua ex parte conuenit: Eunuchum proprie dici crediderim ſine teſtibus natum; quod ſi etiam ad eos id nominis extendi velis, qui ante pubertatem ſunt execti, ego nil moror; ratio eſt, quia tam ſpadonis, quam caſtrati, & cæterorum hujuſmodi nomina, habent certam & indubitatam ſignificationem; relinquitur ergo, (nam cætera nomina conuenire non poſſunt iis, qui nati ſunt abſque teſtibus) vt ſolius Eunuchi nomen iis aptetur.

Iam vero de caſtratis nonnulli illud jactarunt, 32 quod eo nomine inſigniantur, qui ſine teſtibus nati ſunt, quandam inſulſam nominis deductionem in medium afferentes, quod caſtrati dicantur; quaſi caſte nati, cujus opinionis fuit Gloſſ. *in præcitata l. ſpadonum.* Ant. Butrig. *in c. ex parte de corp. vitiat.* (quem merito erroris notat Io. Caluin. *in ſuo lexic. Iurid. in verb. Eunuchorum*) & Nicaſ. *in* §. *Minor. nat. Inſt. de Adopt.* Alciat. tamen *prætermiſſ. lib.* 1. *in verb. Caſtrati*, talem nominis ſignificitionem apud Humanitatis Auctores nequaquam ſe legiſſe fatetur. Habetur tamen verbum caſtrare ſæpius apud ll. vt *in l.* 3. *&* 4. *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* à quo caſtratus dicitur, caſtrare autem amputare, vel recidere importat; & verbum vſitatum eſt in hoc ipſo ſignificato; pro amputatio- 33 ne ſcilicet teſtium. Plat. in Aſinar. Act. 1. Scena 3.

Quin ſi tu voles, domi ſerui qui ſint, caſtrabo viros.

Et in Mercat. Act. 2. Scen. 2.

Quaſi hircum metuo, ne vxor me caſtret mea.

& per ſimpliciter amputare Pacuuius apud Calep. *in verbo Caſtro.* Vt eſſet aliquis, qui linguam ejus caſtraret: quamobrem melius fortaſſe dicemus, ſi caſtratos eos omnes appellabimus, quibus teſtes, vnus aut ambo arte exciſi ſunt, non tantum eos, quibus cum teſtibus etiam coles eſt 34 amputatus, vt voluit Io. Caluin. *in lex. in ver. caſtratus.* ac cum noſtra ſententia eſt Ant. Auguſt. *loc. cit.* & alij ex Iuriſconſult. apud Brunell. *de ſpon. concl.* 28. *num.* 3. & ex Medicis Mercurial. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 5. generalius facit hoc nomen Cu- 35 jacius *ad l. ff. de lib. & poſthum.* vult enim omnes caſtratos dici, qui arte aliqua virilitate priuantur, vel illud exciſione, vel contuſione, aut colliſione fiat, ſed, vt mihi videtur, vocis proprietate abutitur.

Præter communia autem & generalia nomina, de quibus ſupra, mentionem habemus de aliis, de quibus licet tanta dubitatio non interueniat, non conſtat tamen, quid propriiſſime ſignificent, quibuſque jure adaptanda ſint. Ea vero ſunt Thlibiæ, Thladiæ, ſeu Thlaſiæ, & Ectomiæ. De hoc poſtremo apud nullos ambigitur, cum abſque vllo dubio 36 exſectis conueniat. vide Cujac. *vbi ſupra.* & Io. Caluin *ibid.* & Nancel. ex noſtris *lib.* 7. *Analog. Problem.* 6. in l. autem ſpadonum jam citata, de Thlibiis, & Thladiis mentio fit, vbi Gloſſ. ingenue fate-

tur, nescire se quidnam significent hæc omnia, licet dehinc ex proprio marte ineptas quasdam significationes afferat, fortasse quia Iurisconsultus ille non secus ac ego, Græcæ linguæ cognitionem non habebat: quod etiam de Io. Brunell. suspicor, qui *in supra cit. tract. de spons. & matrim. ibid.* vix has voces recte proferre visus est, cum Thlibias, Thilibias, & Thladias Thaladias vocet, eas tamen minime recte ita pronunciari, docent Bub. & Io. Crast. *in annot. in Pand. ad cap. spadonum, de var. & extraord. crim.*

37 Præterea in iis nominibus explicandis Glossæ opinioni adhæret, subdit tamen Thladias esse, quibus testes attriti sunt. Qui vero Græcæ linguæ periti videntur, vt inter Iurisconsultos Alciat. Cujac. & 38 Ant. August. & alij, & inter Medicos Fuchs. Valles. Alem. & Nancel. *locis sæpe citatis*, Thlibias eos esse proprie tradunt, quibus testes attriti sunt, quam vocem à verbo Græco Thlibo, quod attero significat, deduci volunt. ita etiam voluit Roder. à Castr. *lib. 2. de nat. mul. cap. 6.* & videtur *l. in l. Ii quoque ff. ad l. Cornel. de sicar.* idem sentire, cum eadem pœna jubeat mulctari eos, qui Thlibias faciunt, qua eos qui castrant, hoc est, tam eos, qui testes atterunt, vt Veneri ineptum hominem reddant, quam qui eos 39 penitus abscindunt. vbi non minus inepte Gloss. *quam in l. spadonum.* & Azo. *in summ. ibid. num. 6.* Thlibias facere voluerunt esse, instrumenta ædificare, quibus homines castrantur. quæ quam insulsa opinio sit, docent Addentes ad Azonem *in verbo Thlibias.*

40 Porro Thladias à Thlibiis distinguunt nonnulli prædictorum, quod Thlibiæ per contusionem testium fiant, Thladiæ per fractionem; ego malim dici vnum idemque esse: non video enim quæ differentia sit, aut esse possit inter contusionem, & fractionem testium aut collisionem, nisi frangi intelligamus testes à Cremastere separari, & auelli ac contabescere ex se permittere; quam tamen operationem in hominibus fieri, apud neminem legi; in ju- 41 mentis credo executioni demandari. hos tamen inter se non differre dicunt Fuchs. & Nancel. *vbi supra.* Ioan. Caluin. *in lex. in verb. Thladiæ.* vbi erroris non parui momenti notandus venit, cum vult, 42 Thlibias etiamsi propter contusionem testium non generent, posse tamen vitio sublato generare, quod factu adeo impossibile est, vt nihil supra, quonam enim pacto reparari possunt testes jam contusi, & eorum substantia vel contabescente, vel euanescente? Posset fortasse quis generare, vt Nancel. tradit, si non prorsus contusi testiculi fuerint, & pars relicta in testiculi modum tempore concreuerit, hoc tamen non est vitium tolli. Sed jam plura, quam oportuit, de his nominibus disseruimus; accedamus ergo ad id, quod ad l. hanc attinet, circa quam quæ- 43 rendum est, an recte spado pro sano definiatur. Accipio autem spadonem hoc loco pro eo, qui vnum tantum habet testiculum, prout accipere videtur Iurisconsultus hic, semetipsum declarans ibi. Sicuti illum, qui vnum testiculum habet, qui etiam generare potest, vt ibi Gloss. Ratio dubitandi non solum respicit animi prauitatem, quia, vt diximus, qui testibus priuantur, moribus fiunt deterioribus, timidiores euadunt, inuidi, & tristes; nec solummodo respicit generandi potentiam, seu impotentiam, quia jam de ea re dubium omne dilutum est, quia constat tales generare posse, vt l. & Gloss. hic, & iterum *l. in l. sed est quæsitum. ff. de lib. & posthum.* Lud. Rom. *singul.* 640. *num.* 30. & ex nostris Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. par. 3. probl. 6.* sed respicit præcipue ipsius corporis, & sanitatis deterioritatem, nam castratione plurimam vigoris virilis jacturam faciunt 44 & in muliebrem naturam degenerant. Aristot. *5. de gen. anim. cap. 3. & 7. & probl. sect. 10. probl. 38. &* 41. Gal. *sæpius cit. Aphor. 28. sect. 6. & 1. de sem. c. 15. class. 1.* & ex Iurisconsultis Thomas Act. *de Inf. p. 1. rubr. 5. num. 1.* morbosos reddi homines castratione dicit; vnde repugnat hic Auctor sibimet ipsi, dum *ibid. num. 17.* dicit, castrationem non tollere fortitudinem, quinimo castrati muliebri mollitie donantur, & euirati prorsus videntur, ac vt Lucian. *in cit. dial.* dicebat neque viri vedentur 45 esse, nequæ fœminæ, veluti cornices, quæ neque coruis, neque columbis adnumerantur. Vnde Alex. Cæsar. tradente Cæl. Rhodig. *lib. 19. lect. Antiq. cap. 12.* esse eos tertium genus hominum affimabat; & ex Iurisconsultis M. Maut. *sing. 302. num. 2.* ta- 46 los homines esse proculdubio imperfectos asseruit; ex quibus videretur, quod jure omnis generis spadones, eunuchi, castrati, & his similes redhiberi possint.

Dicendum tamen prudenter Iurisconsultum distinxisse inter eum spadonem, qui altero tantum teste careat, & eum, qui vtroque: nam quæ & de morum prauitate, & de corporis mutatione in mulie- 47 brem naturam, & de aliis quibusque vitiis jactantur, non ita locum habent in eo, qui vno teste caret, vt in eo, qui ambobus; non enim tale detrimentum ex vnius testiculi priuatione enascitur, vt ejus respectu homo redhiberi possit. Noto autem hic, Sacram Scripturam tantopere à castratione abhorruisse, vt non modo castrata animalia à sacrificiis omnino sejunxerit, sed etiam omnino ea castrare prohibuerit, vt narratur Leuit. *cap. 22. vers. 24.*

Verumenimuero quia contingere potest etiam interdum fœminas castrari, vt ad præsens in Germa- 48 nia vsu venire in quibusdam audiui, nam & olim etiam castrabantur, cum constet Andromitem Lydorum Regem primum fœminas castrasse, vt ex Xantho tradit Cæl. Rhodig. *lib. 20. lect. Antiq. cap. 14.* cujus rei etiam inter Iurisconsultos meminit Alciatus, & fœminas Camelorum castrari, ex Aristot. & Plin. tradit Æmil. *de rumin. nat. synt. 7.* quod etiam de aliis fœminis euenire potest, idcirco videndum nobis est, vtrum eadem in fœmina castrata, quę in castrato masculo procedere debeant; nam fœmina excisis testibus mari castrato similis 49 efficitur, vt docet Gal. *1. de sem. cap. 16.* licet opus hoc executioni demandari posse non existimet Riol. filius Anthropogr. *lib. 6. in Paralip. & cap. 10. de Hermaphrod.*

Dicendum ergo quod, cum fœminas castrare longe 50 magis operosum sit, quam viros ob ipsorum testium positionem, vt Gal. dicebat *ibid. cap. 15.* ampliandum sit in fœmina, quam constaret vno tantum teste priuatam, quod sana dici non possit, vt spado vnico teste exciso, quia hic generare poterit, illa vero nequaquam; qui necesse est fœminam castratam ob multorum vasorum, ac variarum incisionem sterilem euadere, etiamsi vnus tantum testis auellatur; ita- 51 que cum sterilis ex corporis vitio non sana dicatur, & idcirco redhiberi possit, vt per *l. Quæritur. §. Puerpera hic.* jure merito fœmina, quæ castrata es- 52 set, etiam vnico testiculo adempto, posset ex ea caussa non sana dici, & consequenter redhiberi.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Nobiliſſimus linguæ vſus eſt ſermo.*
2 *Lingua Peni comparatur ex Leone Hebræo.*
3 *Cui linguâ abciſſâ eſt, non eſt ſanus.*
4 *Linguâ ex parte abſciſſâ ſermo non deperditur, ſed tantum deprauatur.*
5 *Lingua radicitus abſciſſa, ſermo in totum perit.*
6 *Text. de qua linguæ abſciſſione loquatur.*
7 *Balbus non eſt morboſus.*
8 *Lingua ex parte abſciſſa, an morboſus homo ſit.*
9 *Lingua abſciſſa quæ damna afferat.*
10 *Conciliatio Pauli, & Vlpiani ex Gloſſ. rejicitur.*
11 *Mutus nonniſi ex ingenti morbo fit.*
12 *Mutitas eſt omnimoda loquelæ amiſſio.*
13 *Vera conciliatio Pauli cum Vlpiano.*
14 *Voce pereunte neceſſe eſt etiam loquelam perire, non autem è contra.*
15 *An ſicuti homo mutus, ita cætera animalia muta morboſa ſint. vide num. 21.*
16 *Homo ſolus fit mutus. rationem vide num. ſeq.*
18 *Mutitas in aliis animalibus quomodo cadat.*
19 *In animalibus vocalibus præter vocem communem reperitur etiam vox quædam ſuo modo articulata.*
Mutitas proprie eſt amiſſio articulationis vocis.
Mutus in fœmina res pretioſiſſima.
Fœmina nulla vnquam reperta eſt muta.

De Lingua abſciſſa, & Mutitate.

QVÆSTIO VIII.

Ad l. ſi cui Lingua. & l. Mutum.

Linguæ vſum maximum, ac præcipuum eſſe, vel pueris ipſis elinguibus notum eſt; cuius tamen præcipuas vtilitates recenſent Ariſtot. 2. *de partibus anim. cap.* 17. & Auerr. *ibid.* & Collig. *lib.* 2. *cap.* 14. Gal. 1. *de mot. muſc. cap.* 3. *claſſ.* 1. *& alibi aliàs*, & Anatomici omnes. Columb. Anatom. *libro* 5. *cap.* 13. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 2. *cap.* 18. [Io. Veſlingius in Syntagm. Anatom. cap. 11.] ſed optimum ac nobiliſſimum omnium linguæ vſum ſermonem eſſe, recte pronunciatum eſt ab Ariſtot. ac cæteris aliis, cum per tale linguæ miniſterium animi conceptus exprimamus; quamobrem non inconcinne Leo Hebr. in dial. 2. *de Amor.* linguam Peni comparabat; Quemadmodum enim, inquit, agitatus Penis prolem corporalem gignit, ſic etiam lingua ſpiritualem ſobolem, & idcirco ab Euripide, adducente Andr. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 18. vocatur ſermonis nuncia, & à Lucretio *libro* 9. *de rer. nat.* prudenter vocata eſt animi interpres in eo carmine:

Atque animi interpres manabat lingua cruore.

Quod epithetum etiam à Iuriſconſultis reportat Bald. & Tiraquel. quos adducit Gratian. *diſcept. forenſ. tom.* 3. *cap.* 531. *num.* 93. & ad idem ſignificandum dicitur ab iiſdem cordis præco. Æmil. *conſ.* 131. *num.* 31.

Maxima igitur cum ratione Iuriſconſultus de linguæ vitiis conſiderauit; tametſi enim nihil omnino incommodare videantur, cum homo etiam lingua impeditus, aut etiam orbatus, omnia corporalia munia nihilo ſecius obire poſſit, quam qui expedite loquitur, & linguæ vſum omnimodum ſortitur, tamen eã plurimi faciendã eſſe ob jam commemoratas cauſas exiſtimauit.

Itaque proponitur primo loco ſeruus, cui lingua abſciſſa ſit, deciditurque non eſſe ſanum. nota tamen legem non intelligere fortaſſe de quacunque linguæ abſciſione, quia lingua interdum abſcinditur, ſed in parte, & tunc quidem ſermo non deperditur, ſed tantum impeditur; immo notaui ego in viro quodam, cui lingua à peſſimo latrone ac graſſatore abſciſſa fuerat, quod etiamſi diu in loquendo inſigniter hæſitauerit, temporis tamen diuturnitate facilius ac expeditius indies loqui cœpit; nunc autem parum abeſt, quin integre loquatur. Interdum vero lingua radicitus abſcinditur, vt comminatur vetulæ illi famulæ ſenex Plautinus in Aulul. Act. 2. Scen. 2.

Si hercle ego te non elinguandam dedero vſque ab radicibus,
Impero auctorque ſum, vt tu me cuiuis caſtrandum loces.

tunc autem ſermonem omnino perire neceſſe eſt, & hominem mutum euadere, licet vocem retineat. Hieron. Fabr. *de Laryng. cap.* 4. Lex ergo de ea linguæ abſciſione loqui mihi videtur, ex qua vſus ſermonis amittitur, non de ea, in qua ſolummodo ita deprauatur, vt inde homo balbus euadat; jam enim balbus pro non morboſo pronuntiatur. hoc autem veritatem habebit, ſi ad ſolum ſermonis vſum legem reſpexiſſe dicamus; ſi enim ad alios, ad quos lingua fabricata eſt, reſpiciendum ſit, non minimum fortaſſe dubij intercedere poterit, cum, lingua abſciſſa, & maſticatione, & ſi quod aliud linguæ munus, recenſetur, deprauari neceſſe ſit, quibus deprauatis hominem, & animal quodcunque morboſum euadere, non dubitandum.

De muto porro contrarietas eſt in textu: nam Paul. *in Vel, proterui* mutos non redhibendos eſſe voluit, contra vero Vlpianus *in l. Mutum.* tales morboſos eſſe ex Sabini ſententia firmat, & ea de cauſſa redhiberi poſſe ſatis conſtat. Gloſſa hic cum diluere vellet hanc Iuriſconſultorum contrarietatem, duplicem attulit reſponſionem, quarum prima eſt, Paulum verba facere de muto ex natura, Vlpianum de muto ex morbo; ſecunda eſt, Paulum loquutum de tarde loquente, Vlpianum de nullo modo loquente; neutram tamen reſponſionem poſſe omni ex parte difficultati ſatisfacere, patet clariſſime ex ſequentibus: nam quoad primam, cum emptoris nihil interſit, an mancipium ex morbo, vel ex natura mutum ſit, ſed illud ſolummodo, quod ſermonis vſu priuetur, fruſtra hæc cautio appoſita eſſet à lege: adde, quod non affertur vlla ratio, cur magis redhibendus ſit is, qui natura mutus eſt, quam ille, qui ex morbo obmutuit; immo magis iſte, quam ille in redhibitione eſſet, cum nonniſi ex maximo ac vehementiſſimo morbo quis euadat mutus. vnde præter mutitatem ſuſpicio eſſe poteſt alterius morbi, qui, licet jam prægreſſus ſit, ſua tamen veſtigia ac ſemina reliquerit; licet Gloſſ. huic objectioni facilem habere poſſit reſponſionem, ſi dicat, mutitatem ex morbo contractam curari poſſe, ex natura vero curationem non admittere; quæ reſponſio nihil demit difficultatis, cum præſentem ſtatum reſpiciamus ſerui, non futurum. adde, quod ſi hoc in mutitate habet locum, non minus poterit locum habere in cæcitate, in ſurditate, & hujuſmodi, & tunc cæcus, aut ſurdus à natiuitate redhibendus, à morbo non redhibendus diceretur, quod tamen, vt patet falſum eſt. Illud certum eſt, in mut

maximum, ac præstantissimum membri vsum, nempe linguæ amissum, quod præcipue respiciunt Iurisconsulti in danda redhibitione, vt l. *idem Offilius hic.*

Minus quoque satisfacit secunda responsio Glossæ, quia impropriissime loqueretur textus, si pro tarde loquente mutum dixisset, non minus, ac si in debiliter vidente, cæci nomine vsus esset, cum mutitas sit ommimoda loquelæ amissio. Gal. *comm.* 3. *in lib.* 3. *de morb. vulg. text.* 74. & facit text. *in* §. *Item surdus. Institut. Quibus non est permiss. fac. testam.* licet fauere possit Glossæ Aristotelis auctoritas *problem. sect.* 11. *problem.* 57. vbi linguæ hæsitantiam dicebat esse quandam mutitatem; sed tamen Aristot. non absolute loquitur, vt patet. Adde, quod superuacaneum fuisset dehinc in eadem l. *Mutum.* de tarde loquente mentionem habuisse, si ibi, hoc est, in l. *vel proterui.* mutus pro tarde loquente erat accipiendus.

12

Malim ego huic contrarietati sic satisfieri, vt Paulus exceperit mutum à redhibitione, non quia vere morbosus non sit, sed quia præsumi debet non latuisse emptorem, cum ea res cognitu facillima sit, & idcirco fortasse, & curuos, & giberosos, & surdos non vult redhibendos esse, quia in his locum habet dispositio *l.* 1. §. *si intelligatur. & l. quæritur.* §. *si nominatim.* obijci ergo ementi posset illud Horatij epistol. libro 2. epistol. 2.

13

Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex.

Vlpianus autem cum pronuntiauit mutos esse redhibendos, ad rei naturam respexit, quia muti maxime morbosi sunt.

Vel dicamus, Paulum dixisse, mutum non esse morbosum, si respiciamus ad cætera corporis ministeria, quibus mutitas nullo impedimento est; Vlpianum vero ad illum ipsum loquendi vsum attendisse, & idcirco voluit esse redhibendum.

Sed oritur præterea ex eiusdem Vlpiani verbis noua dubitatio; nam cum dixisset, Mutum morbosum esse. Sabinus ait. addidit, morbosum enim esse, si sine voce apparet. vnde fortasse dici poterat, non quemlibet mutum ex legis dispositione morbosum esse, sed eum tantum, qui voce omnino priuaretur, & sic melius fortasse saluaretur contradictio prædictarum ll. si diceremus, Paulum de muto locutum, in quo apparet vox, Vlpianum de eo, qui sine voce est: non enim semper pereunte sermone, perit vox, sed bene contra, quia voce pereunte necesse est etiam loquelam perire. Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 6. *class.* 4. & idcirco primum vitium simpliciter obmutescere dicimus, hoc est, non vocem, sed loquelam amittere, secundum autem voce deficere, quod fit vbi ita obmutuit animal, vt voce etiam orbatum sit, & ob id nec clamare, nec ejulare, nec gemere, neq; lugere possit, vt notat Gal. *in* 3. *de morb. vulg. loco supra citato.* Tamen mutum quoque, in quo adhuc seruatur vox, morbosum esse satis superque notum est, & ad Vlpiani auctoritatem, vt objectioni satisfiat, dicendum videtur, quod illud, *Si sine voce apparet*, non de simplici voce, sed de voce articulata sit, intelligendum, atque hoc pacto, vbi articulatam vocem non habet homo, morbosus censendus est, & redhiberi potest, vt de eo, qui Asymos loquitur, eadem lex disponit, de quo in quæst. seq. dicemus.

14

Sed occurrit iterum perpulchra objectio non modo pro Iurisconsultis, sed etiam pro Philosophis, eaque talis est, num scilicet quemadmodum mutus homo pro morboso reputatur, ita etiam, & de jumentis, cæterisque animalibus censendum sit; ratio autem difficultatis est, quia Aristot. *loco supra allegato problem. sect.* 6. hominem solum mutum fieri dixit; cujus sententiam recitat, & sequitur Mercurial. *lib.* 2. *de morb. puer. cap.* 6. rationem esse voluit, quia solus homo sermonis capax est, qui litteras omnes ad omnia vocabula proferenda exprimit, cætera vero animalia pauculas quasdam, plurimum vero vnam aut alteram, de consonantibus loquor, quia vocales omnia videntur recte exprimere; neque enim tantum artificium requirit vocalium, quantum consonantium prolatio. itaque non absque ratione cætera animalia muta vocantur Iuuen. Sat. 8.

15

16

17

—— *Animalia muta.*

Quis generosa putat, nisi fortia?

sunt tamen qui animantia omnia muta esse dicunt, præter aues, vt Majol. *di er. canicul. coll.* 6.

Ex his vero videbatur, mutitatem non cadere in cæteris animantibus, velut in homine, & idcirco cessare in illis hujus edicti virtutem, quoad hoc. Ego tamen quidquid dixerit Arist. mutitatem in aliis animantibus cadere posse, non rationibus solis, sed experientiis quoque persuasum habeo; & quod magis admireris, Lector, illud est, quod cum duplex, vt dixi, mutitas in homine reperiatur, vna, in qua solus sermo perit, non autem vox, quam Anaudiam Græci vocant, altera Aphonia illis dicta, in qua etiam ipsa vox omni ex parte perit, vtramque considerari posse in animantibus cæteris dico; de posteriori ergo dubium esse non potest, nam quidnam esse impedimento potest, quin minus aphona, & absque voce reddantur quæcunque animalia vocem habent? jam vero & talia ego vidi, & visa ab aliis scio. de priori autem patet ex hoc, quia clarum est in omnibus animantibus vocem habentibus, præter vocem etiam communem quamdam peculiarem cuilibet speciei, ac propriam reperiri suo modo articulatam; quam quidem absque communis vocis deperditione in aliquibus, & ex natura, & ex accidenti amitti posse non dubito; quod veritatem habere duobus sequentibus exemplis palam fiet:

18

19

Psittacum habebat nobilis quædam matrona, qui concinnè satis, vt auis illius natura est, multa humano sermone proferebat, & cæterarum auium cantum, ac sonos imitabatur, hic cum domesticus admodum esset, & liber quocunque vellet oberraret, aliquando in vicinas ædes per tecta se conferens, à quodam seruo prehensus, & in carcere detentus est, vnde adeo timore, ac mœrore perculsus ille est, vt nec loqui, nec cantum vllum imitari posthac potuerit, ac solo stridore vocem in eo minime periisse monstrabat.

Habet præterea Franciscus Balducius Poëta insignis domesticum catulum, cui nomen Baronis indidit, qui nunquam, ipso domino, ac familiaribus testibus, latrare auditus est, quia mutus est natus; tamen gemit, ejulat, ac quadam voce suo domino, ac domesticis blanditur, ita vt mutum quidem esse illum recte dicere possimus, quia non ita articulat vocem, vt latratum efformare possit, quod locutioni in homine respondet. Indicos insuper canes in Insula Hispaniola noui Orbis omnes mutos esse tradit Ouiedus, & ex ipso Majol. *dier. canic. p.* 1. *colloq.* 8. Quin idem Majolus *ibid. coll.* 14. ex Gregorij auctoritate narrat, canes quosdam mutos reperiri, sed & eosdem canes mutos fieri, si in offa ranam quamdam, Calamitâ dictam, absorbuerint, tradit idem *ibid. coll.* 4. qui & gallos etiam quosdam in Niba, loco proximo Thessalonicæ Macedoniæ mutos nasci, ex Ælian. *lib.*

lib. 15. *cap.* 20. *de Animal.* recenſet idem Majol. *ibid. coll.* 6. Idem quoque Ælianus *lib.* 3. *ejuſd. cap.* 37. Ranas & natura mutas naſci, & ex accidenti quoque mutas fieri dicit, nam in Seripho, inquit, ranæ mutæ ſunt; ſi vero has aliò importes, acrem & aſperrimam vocem edunt. In Piero Theſſaliæ lacus eſt non perennis, ſed hieme tantum exiſtit, ex aquis in eum confluentibus; in hunc ranas ſi quis iniciat, ſilent, alibi tamen vocales. verum *cap. antecedenti* 35. *ejuſd. libri*, Ælianus ſcribit, in Cyrene ranas tantum mutas eſſe, vt in Macedonia ſues, & genus quoddam cicadarum. Illud ipſum ergo in aliis animantibus euenire poſſe quid vetat? itaque mutus equus dici poſſet, vbi hinnire non valeret, aſinus vbi oncare, vel rudere, bos vbi mugire, ſus vbi grunnire, ouis vbi balare nequiret, vnde Plaut. in Bacchid. Act. 5. Scen. 2. ſenes illos oues mutas per metaphoram vocat, quod non loquerentur:

----Quin ætate Credo eſſe mutas:
Ne balant quidem, cum a cætero pecu abſunt.

At etiam amiſſo in eorum quolibet hinnitu, oncatu, mugitu, grunnitu, balatu, vox incolumis remanere poteſt, vt in exemplis allatis jam patet.

Neque exiſtimandum eſt, fruſtra voluiſſe Naturam, etiam Bruta aliquo modo voces articulare, quia ad illum finem id operata eſt, vt ſuas paſſiones ad inſtar hominum inuicem detegere poſſent, & gaudij, & timoris, & doloris, & voluptatis ſenſus exprimere, cum neceſſitas vrgebat, quod etiam Lucret. docuit libro 5. de rer. nat. dicens:

Poſtremo quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique ſæcla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces, variaſque ciere
Cum metus, aut dolor eſt, & cum jam gaudia gliſcunt?

Et paulo poſt:

Ergo ſi varij ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces, &c.

Quod etiam Card. *lib.* 15. *de variet. cap.* 81. aſſerebat, vt apud ipſum videndum.

Vt tamen Ariſtotelis dictum tueamur, nimirum quod ſolus homo mutus ſit, & Galeno non contradicamus dicenti, obmuteſcere eſſe loquelæ amiſſionem, quæ non cadit in brutis, ſtatuendum, quod cum mutitas proprie amiſſio ſit articulationis vocis, quæ propriiſſime ſolius hominis eſt, cæterorum vero animantium improprie, ſequitur inde, quod homo ſolus propriiſſime loquendo mutus fieri dici poſſit, cætera vero animalia non niſi improprie, & lato modo.

Cum tamen viſum jam ſit, poſſe in cæteris animantibus deperdi illam vocis, quæcunque ea ſit, modulationem, & articulationem, quam habent, jure quæri poſſet, an in his locum habere debeat edictum, vt in hominibus, ita vt voce illa articulata, prout ſuæ ſpeciei, ac cuilibet eorum conuenit, amiſſa, morboſa dici debeant, & ex hoc capite redhiberi poſſint. ac breuiter decidendum videtur, quod in iis animantibus, in quibus nullus vſus vocis exiſtit, edictum locum non habeat, contra vero in iis, in quibus aliquis vocis vſus eſt, vt in canibus, in Pſittacis, in Picis, & in aliquibus auiculis, quæ ad cantus dulcedinem aſſeruantur.

Denique pro corollario quodam hic illud addam, mutitatem non ſolum non debere accuſari in fœmina, ita vt ex hoc capite morboſa dici debeat, & redhiberi, ſed maxime laudabilem eſſe, ac de vltimis finibus terræ precium ejus, ceteriſque anteferendam eam mulierem eſſe. ad quod facit illud Plauti in Rudente, act. 4. ſc. 3.

Eo tacent, quod tacita bona eſt mulier ſemper, quam loquens.

ſi modo vnquam fœmina muta reperiri poteſt; mirum enim eſt, ſi veritatem habet ejuſdem Plauti dictum in Aulul. Act. 2. Scen. 1. in perſona cujuſdam fœminæ:

Nam multum loquaces merito omnes habemur, 23
Nec mutam profecto repertam vllam eſſe
Hodie dicunt mulierem vllo in ſæculo.

Ego, vt veritatem fatear, fœminam mutam propinqui mei famulam cognoui, ſed quæ (adeo poteſt inſita in rebus natura) innata oris vincula diſrumpens, indies videatur expeditius loqui. Illud certum eſt, mulieres præ viris minimum eſſe obnoxias cæteris loquelæ vitiis, vt cuilibet conſideranti clariſſime patebit. Perraræ enim inueniuntur, in loquela hæſitantes; ad quod facit auctoritas Raſis *lib.* 7. *Contin. tract.* 1. *cap.* 1.

SVMMARIVM.

1 *Sermonis grauitas penes multa dici poteſt.*
2 *Grauiter loquens quis dicatur hic in text. & n. ſeq.*
4 *Aſaphia quid.*
5 *Aſaphia duplici ex cauſa fit.*
6 *Cœloſtomi qui ſint.*
7 *Aſymia aliud quid à cœloſtomia.*
8 *Aſaphia, & Aſymia valde differunt.*
9 *Aſaphia, & Aſymia propre quid.*
10 *Balbus, blæſus, atypus, ac tarde loquens ſani ſunt.*
11 *Balbus, & blæſus ſecundum aliquos non differunt. contrarium num. ſeq.*
13 *Trauloſis quid ex Cardano. Pſellotis quid.*
14 *Tam blæſus, quam balbus in vocis articulatione peccant.*
15 *Differentia inter blæſum, & balbum.*
16 *Atypus quis ex Gloſſa.*
17 *Iſchnophonia quid.*
18 *Tarde loquens quis apud Iuriſconſultum.*
19 *Molilagia. & Ancylogloſſum quid.*
20 *Lambdaciſmus, & Iotaciſmus quid.*
21 *Linguæ impotentia, ſeu incontinentia quid.*
22 *Linguæ impotentia duplex.*
23 *Lingua impotentes morboſi dicendi.*
24 *Ad loquelam formandam, quæ inſtrumenta requirantur.*
25 *Vitia ad vocem ſpectantia non faciunt redhibitioni locum. declara vt ibid.*
26 *Vua in gutture præciſa magis tollit, quam faciat morbum.*
27 *Vua execta, quæ damna ſequantur animali.*
28 *Vua morbus quis.*
29 *Quando tollat morbum vua execta.*
30 *Quibus vua execta eſt, tabidi euadunt.*

De cæteris loquelæ Vitiis.

QVÆSTIO IX.

Ad l. Idem Offilius. §. Quæſitum. l. Mutum. & l. vel proterui.

CÆterum, vt de reliquis loquelæ vitiis, de quibus In hoc titulo mentio habetur, quantum ad noſtram rem pertinet, diſſeramus, ſingula per ſe

ſe nomina expendenda veniunt tale quid ſignificantia; ac primo eadem l. *Mutum.* de qua in ſuperiori 1 quæſt. de grauiter loquente ſermonem habet, de quo verò vitio intelligendus ſit textus, non ita in confeſſo eſt; poteſt enim ſermonis grauitas reſpectu diuerſarum rerum conſiderari, vt reſpectu celeritatis, ac tarditatis, & reſpectu ipſius vocis, quæ & craſ- 2 ſior, & ſubmiſſior appareat. Nos grauiter loquentem eum intelligere poſſumus, qui linguæ grauitate laboret, ex qua ſermo retardetur, quam quidem Foreſt. *ſuar Obſer. lib.* 14. *Obſer.* 31. dixit eſſe viam, ſeu introitum quendam, ac veluti præparationem, & præludium mutitatis. Quod ſi Iuriſconſultus de hac linguæ grauitate intelligat, maxime hæſitare poterimus, an recte ab ipſo pronuntiatum ſit, talem non facere redhibitioni locum, quoniam etiamſi linguæ grauitas, quantum eſt de præſenti, morbus ſit nulla conſideratione dignus, tamen, quantum eſt de futuro, maximæ conſiderationis eſt, cum, vt dixi, via ſit in mutitatem, cujus reſpectu datur redhibitioni locus.

Ego puto Iuriſconſultum leuius quid innuere voluiſſe, & fortaſſe id, quod paulo ante indicaueram, 3 nimirum voce craſſiore ac tardiore loquentem, quod virium illud eſſe crediderim, quod Plateaſmum vocari tradit Cel. Rhodig. *loco ſæpius citato lib.* 3. *cap.* 1. à vocis, vt ipſe inquit, pinguitudine, cui contrarium vitium eorum eſt, quos Iſchnotetas appellare Quintilianum memorat, ab ejuſdem vocis gracilitate, & prolationis tenuitate, quod perſuadere videtur id, quod grauiter loquentem lex 4 connectit cum aſaphos loquente, hoc eſt, obſcure aſaphia enim eſt obſcura locutio, nimirum quæ voce obſcura fit, ac ſono vix intelligibili, quomodo ſomniantes ſolent, & ij, de quibus vulgo dicimus, *parlan frà denti.* Hoc vitium Gal. *comm.* 2. *in* 1. *Pro-* 5 *rhet. text.* 3. duplici ex cauſſa fieri tradit, ex læſione nempe organorum vocem dearticulantium, vel ex mentis ipſius læſione; textum vero noſtrum loqui de priori, non dubitandum, hoc eſt, quando quis ex naturali quadam, aut etiam accidentali vocalium organorum mala diſpoſitione aſaphos, hoc eſt obſcurè loquitur, quod forte tunc euenit, cum quaſi in oris receſſu vox auditur; qui locutionis defectus alias Cœloſtomia dicitur. Cæl. Rhodig. *vbi ſupra.* Hier. Mont. *in Anaſc. morb. lib.* 6. *cap.* 2. *tomo* 1. 6 vbi Cœloſtomos eſſe ait; quibus vox interrupta & conciſa eſt, pectoris aut pulmonis vitio. niſi velis Cœloſtomiam eſſe potius aſymiam, de qua lex hic dicebat: Qui aſymos loquitur, hic vtique morboſus eſt. Verumenimuero putauerim ego, illud eſ- 7 ſe aſymiam à cœloſtomia ob rationem, de qua infra: etenim tam aſaphia, quàm aſymia obſcuram locutionem denotant, nam Græci vtraque voce indifferenter vtuntur, vt ejus linguæ periti docent, non ſolum ad denotandum obſcuritatem ſermonis, ſed obſcuritatem quoque generis; & de Aſaphos patet ex epiſt. Auguſti ad Liuiam, relata à Suet. *in Claud. cap.* 4. in his verbis: Nam qui tam aſaphos loquatur, quî poterit, cum declamat, tam ſaphos dicere? hoc eſt, Nam qui tam obſcure, & vix intelligibili voce loquatur, quî poterit, cum declamat, tam clare dicere? Vnde phreneſis aſaphos apud Hippocratem phreneſis, aut delirium dicitur obſcurum, hoc eſt, qui non clare manifeſtatur, ita vt vix ab experientiſſimis Medicis cognoſcatur, quale delirium eſt quorundam, qui geſtu tantum delirare ſe produnt. Vide Gorreum *in verb. Aſaphos, & alibi.* ſic etiam Aſymos idem importat, vnde pneuma aſymon, hoc eſt, ſpiratio obſcura, apud Hipp.

Sed cum, vt dixi, inter aſaphos, & aſymos nullam inuenerim differentiam, patet tamen Iuriſconſultum non accepiſſe vtrumque pro eodem, immo in- 8 ſigniter inter ſe ex ejus ſententia differre, quia loquentem aſaphos non eſſe morboſum, loquentem vero aſymos morboſum eſſe pronuntiauit; miror autem, Budæum alioſque ſicco pede hæc tranſegiſſe, cum in quibuſdam interdum minoris momenti commorentur. De Budæo dubitare poſſemus non habuiſſe eorum nominum cognitionem, vt de atypis ipſemet fatetur in annotationibus hic; quod tamen de tam docto viro, ac Græcæ linguæ perito mirandum eſt.

Ne tamen hæc omnino irreſoluta relinquamus, propriam opinionem de ea re manifeſtam faciam, quæ talis eſt, aſaphiam ſcilicet eam ſermonis obſcuritatem eſſe, quæ vocem ac ſonum, non vero articu- 9 lationem, & ſignificatum vocis deprauat; contra vero aſymiam potius articulationem, immo etiam & verborum ſignificatum, quàm vocem & ſonum reſpicere; quæ opinio non multum recedit à Gloſſæ marginalis opinione, quæ aſymos loquentem exponit, præpoſtere & ſine vlla vocis ſignificatione loquentem.

Recte ergo, ſi ita ſe res habet, aſaphos loquens pro non morboſo pronunciatur, & idcirco in redhibitione non eſt, aſymos vero loquens pro morboſo accipitur, & in redhibitione jure eſt, quia quemadmodum ille parum admodum ſermonis vſum deprauatum habet, ſic poſterior adeo deteriorem facit, vt nulli majori vſui eſſe poſſit, quam is, qui vere mutus eſt; vnde elicere potes, mutum abſolute morboſum eſſe, cum aſymos loquens morboſus dicatur.

Sequitur, vt de balbis, cæteriſque loquamur, de quibus *in l. Idem Offilius.* §. *Quæſitum.* vbi primo loco occurrit Balbus, quem non minus ac Blæſum, 10 Atypum, ac tarde loquentem ſanum eſſe ſancitum eſt, attenta hujus edicti intentione, quia non valde ſermonis vſui incommodare videntur, qua de re minus ob hæc locum redhibitioni eſſe ſtatutum eſt. Sed inter balbos, ac blæſos plerique nullam diffe- 11 rentiam faciunt, verùm indiſcriminatim vnum idemque vitium, & balbutien, & blæſitatem eſſe volunt.

Qui tamen in loquendo nominum proprietati magis attendunt, non paruam differentiam inter vtrumque vitium agnoſcunt; quippe qui balbutiem 12 illud vitium eſſe dicant, quo homo nonnullas litteras, quæ fortiori prolatione indigent, proferre non poteſt; quod vitium ipſius pueris familiare eſt, illudque Græcis Traulosim dici volunt nonnulli, cujus opinionis Mercurial. eſt *lib.* 2. *de morb. puetor. cap.* 6. ſed Cardan. *Aphor. ſect.* 6. *Aphor.* 31. voluit id vitium eſſe, ex quo quis *TR* proferre non po- 13 teſt, ſicuti Pſellotim illud, ex quo *PS* pronunciare non valet. Contra Cæl. Rhodig. *vbri ſupra.* & Budæus *in annot.* Traulosim non balbutiem, ſed blæſitatem, & Taulos non balbos, ſed blæſos eſſe voluerunt. Blæſitas tamen, quæ eidem Mercur. Pſellotis dicitur, vitium eſt, in quo homo inter loquendum litteram aliquam prætermittit, quod Cælio, & Budæo balbuties proprie dicitur, vnde & balbos Pſellos vocari tradunt. Verumenimuero vtrumque, tam balbum, inquam, quam blæſum in vocis articulatione errare 14 manifeſtum eſt, vt notat Gal. *comm.* 6. *Aphor.* 32. & Petr. Foreſt. *Obſeru. ſuar. lib.* 14. *Obſeru.* 31. *in*

in schol. Differentia ergo, de qua jam dixi, & cuius meminit Arist. problem. sect. 11. problem. 30. ea est, quia balbus cum proferre vult, exempli gratia, has voces, prandium, frænum, principium, contra, pronuntiabit plandium, flenum, plincipium, contla, Blæsus vero pandium, fænum, pincipium, conta, ita vt balbus litteram quidem proferat, seu tenuiori sono, quam litteræ natura patiatur; & idcirco commutat R, quæ fortiori indiget prolatione, in L, quæ tenuiori: Blæsus autem litteram exterit, ac prætermittit, nulloque modo pronunciat. licet autem tam exquisita distinctio inter hæc vitia nullius vtilitatis videatur, tamen hæc ipsa ad aliam rem inseruire possunt.

Præterea occurrit post blæsum & balbum atypus, quem testatur Budæus in annotationibus non potuisse se inuenire, quis sit, neque Caluin. in suo Lexico circa hanc vocem quicquam noui affert præter allatá à Budeo. Gorræus *in definit. Med.* voluit atypos esse, qui non satis expedito linguæ plectro vtuntur, quasi dicas tardiloquentes. Glossa hic eum esse voluit, qui præpostere loquitur, & videtur quidem Gloss. vt mea fert opinio, hujus vocis significatum explanasse, cum atypus idem videatur, ac si diceres sine typo ac regula, & sine ordine loquens; & tamen hoc non explicat huius vitij naturam, nam neque definitur, vtrum hæc præpostera locutio respiciat vocabulorum, an conceptuum connexionem, an potius aliud quid. Ego nescio qua ratione ductus putauerim aliquando, Iurisconsultum hic pro atypo illum accepisse, qui in principio loquendi hæret, ac cogitur repetere primam syllabam, vt volens proferre hanc vocem Socrates, cogitur pronnnciare Sosocrates, vel illum, qui difficulter syllabam syllabæ connectit, vt si pro hac voce Plato dicere cogatur Plaato, quæ affectio, testibus Cælio, & Mercurial. *vbi supra* Græcis proprie Ischnophonia appellatur, Latinis linguæ hæsitantia. Tamen ego hæc pro certo affirmare non ausim, cum neque vllius auctoritati, neque rationi inniti me posse apertissime videam. alia tamen circa hæc nomina vide apud Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap. 4.*

Denique Iurisconsultus de tarde loquente meminit, quod vitium tardiloquentia non omnino inconcinne nobis dici posset; sed aduerte, Legem non de ea tarditate intelligere, quæ contraria est sermonis celeritati, (qua etiam sapientes nonnullos laborasse constat, inter cæteros autem Virgilium teste Ælio Donato *in eius vita*) quia in hac nullum reperitur vitium, & consequenter nullam dubitandi occasionem præbere debuit; sed eam tarditatem esse difficultatem introitus in loquelam, qui affectus Molalia, seu Molilagia, & Ancyloglosson Græcis dicitur. Mercur. *vbi supra.* & Forest. *ibidem Obseru.* 30. ante quos Aetius *serm.* 8. *cap.* 36. de eodem affectu mentionem habet, qui plurimum ex ligamenti, seu freni linguæ substrati breuitate enascitur, quod vulgo vocant *il filello*, ex cujus obtruncatione facillime aliquando talia patientes curantur. Cardan. tamen *loco sæpius citato*, distinguit inter Molilagiam, & Ancyloglosson, primam esse vult hæsitantiam in verbis, posteriorem cum lingua hæret ... nec facile moueri potest, sed Holl. *lib.* 1. *de morb. int. cap.* 13. vnam eandemque passionem esse Ancyloglossum, & Molilagiam voluit, sic enim ille ... nomina pronunciat. Si quis tamen Iurisconsultus ... nominibus plura scire desiderat, requirat Bud. *comment. in Pand. d. l. Idem Offilius. §. Quæsitum est his. Zacc. qu. Med. leg.*

Sunt alia insuper vitia ad loquelam pertinentia, de quibus fortasse superuacaneum visum legumperito est agere, quæ & ipse data opera omittam, cum nullius, aut leuioris momenti censeantur, & inter jam commemorata adnumerari possint, vt nonnulla sunt, quæ à cujusdam peculiaris litteræ nomine denominationem assumunt ex eo, quod eo vitio detenti litteram illam peculiariter repetere coguntur, vt est Lambdacismus à repetione litteræ L. & Iotacismus a repetitione litteræ I. & alia hujusmodi, de quibus Cælius *loco sæpius citato*; & alia, quæ ex mala, & inconcinna alicuius particularis litteræ prolatione denominantur, quæ omnia, vt dixi, parum locutioni incommodant adeo, vt nullius considerationis recte censeantur. 20

De linguæ tantummodo impotentia, seu incontinentia à Galeno appellata *Aphor. sect.* 7. *Aphor.* 40. loquamur, quæ est ipsius linguæ infirmitas talis, vt dearticulationem vocis impediat, licet Cardan. *in eius Aphor. comm.* & Forest. *lib.* 10. *Obseru.* 2. velint linguæ incontinentiam esse impotentiam quandam tacendi, ac quandam dicacitatem; sed eam opinionem reprobat Mercur. *lib.* 1. *suæ pract. cap.* 10. eam tamen, de qua supra duplicem esse tradit Salius *in primum Hipp. de morb. tex.* 13. vnam quidem, in qua ipsa lingua ob propriam infirmitatem integre dearticulare vocem non potest, alteram, in qua in totum lingua resoluitur, & omnino immobilis, & ad loquendum inepta euadit. Ego vnam esse morbi speciem existimo, differre tamen secundum magis & minus; & idcirco neque Gal. *vbi supra, & comm.* 3. *in* 3. *de morb. vulg. text.* 74. nec Cels. *lib.* 4. *suæ med. cap.* 2. neque alius quisquam, quem sciam duplicem eam fecit. Sed quod ad Legumperitorum rem attinet, illud est, quod lingua impotentes morbosi absque dubio dicendi sunt; neque id in homine solum habebit locum, sed etiam in cæteris animantibus; neque enim ex solo capite deperditionis loquelæ morbosum animal est linguam habens resolutam, sed ex majoris multo morbi caussa; quamobrem iure redhiberi tale animal, aut mancipium poterit; de hoc tamen vitio non meminit Lex, vel quia nihil circa id dubitandum occurrebat, vel quia hoc vitio laborantes sub muti nomine comprehendi voluit. 21 22 23

Denique cum ad loquelæ, & vocum modulationem non modo lingua, quæ præcipuum tamen ac maximum eius muneris instrumentum est, sed & dentes, & labia, & narium foramina, & palatum, & gurgulio, & linguæ frænum symmetrum, & proportionatum concurrant, teste Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 6. & cum plurifariam loquela deprauari possit ex horum instrumentorum læsione, idcirco de omnibus vniuersaliter vitiis dicendum est, quod sermonis læsio ex organi vitio facta, ex cuius vsu sola ipsius sermonis concinnatio habetur, non vero simplex vsus, pro tali existimanda non sit, vt faciat redhibitioni locum, contra vero vbi instrumentum vitiatur simpliciter ad sermonis vsum requisitum. 24

Vitia porro, quæ ad vocem ac sonum tantummodo spectant, vt est vocis asperitas, obscuritas, crassities, exilitas, clangositas, vox tremula, abrupta, interrupta, luctuosa, tenebrosa, & huiusmodi. nisi maiorem caussam morbi habeant, non debent facere redhibitioni locum; admonet tamen Halyabb. *Theor. lib.* 1. *cap.* 23. in quo agit de seruis emendis, quod seruus rauce loquens, tanquam elephantiæ obnoxius respuatur. Sed de his omnibus vocum 25

generibus, ac vitiis diligentem tractatum habet Ioannes Baptista Codronchius *in libro proprio* ad hanc rem dicato, nempe de vitiis vocis.

Cæterum, argumenti affinitate ducti, hic de Vua præcisa mentionem habeamus, de qua Iurisconsult. hic in *l. quæritur.* §. *Idem ait.* circa quam rem serio animaduertendum est, Iurisconsultum sanciuisse, 26 vuam in gutturæ præcisam magis tollere, quam facere morbum, quod nisi sano modo intelligatur, procul dubio erroris ansam præbere poterit; quippe cum manifestum sit apud Medicos, & tradunt omnes Practici, Mont. *in Anasc. morb. lib. 6. cap.* 18. *tom.* 1. Codronch. *de vitiis voc. lib.* 1. *cap.* 5. vuam exectam vocem obtundere, pectus, pulmo- 27 nes, & cor, & omnes spirituales partes infrigidare, ac infirmiores reddere, vnde mille morborum genera indies, ne dicam in horas, aut momenta pullulare necesse est; immo quibus vua exacta est, facili negotio tabidi euadunt; cuius rei caussam assignat Alex. *probl. lib.* 2. *probl.* 3. ex quibus non solum non tollere morbum vuam exectam, sed morbos plurimos progignere, immo hominem in manifestum mortis discrimen conijcere, manifestum 28 est. Sed quemnam morbum tollere Iurisconsultus vuam exectam dixit? ipsam vuam, nam & vua vocatur ipsius vuæ tumefactio & inflammatio. Medici omnes *in cap. prop.* & Budæus *in annotat. ex Celso.* tamen ablato vno morbo, mille alij suscitantur, vt videmus ex vuæ præcisione; neque Iurisconsultum idcirco perperam locutum de ea re fuisse, dicendum; cum enim ex destillatione interdum ad ipsam vuam, (quæ & Gurgulio, & Gargareon, & Vuula, & Columella nuncupatur) vel alia ex caussa necesse sit ipsam præcidere, aliquando præciditur vniuersa, vel per errorem, vel data opera, ad majus quiddam & imminens malum fugiendum, interdum aliqua 29 eius portio; idcirco ergo Iurisconsultus in posteriori casu suam assertionem locum habere vult, non in priori; neque enim in posteriori insignis noxa consequitur; portio enim vuæ sana, quæ remanet, etiamsi non vndequaque, ea tamen omnia quasi præstare potest, quæ cum integra erat, præstabat. itaque & vocem quoque modulari, & irruentem aërem ad spiritales partes infringere, & alias pæne omnes vtilitates præstare poterit, quas integram 30 ipsam præstare volunt Anatomici. Quod autem dicebat Alex. tabidos euadere omnes, quibus Vua execta sit, de omnimoda eius exectione intelligebat, vnde additur aduerbium illud *penitus*; hoc igitur, & non alio modo Iurisconsulti mens interpretanda.

SVMMARIVM.

1 *Myops, id est, lusciosus.*
2 *Myopia, luscities, vel luscitiosa affectio quid.*
3 *Myopes apud Latinos lusci vocantur secundum Mercurialem. refellitur ibid.*
4 *Luscitiosus quis dicatur.*
5 *Eluscare à lusco.*
6 *Gloss. Marginalis notatur.*
7 *Myops, & lippus eod. affectu laborant. refellitur ibid.*
8 *Lippitudo quid.*
9 *Myopiasis passio est ab ortu contracta.*
10 *Myopes cur à natura solummodo fiant.*
11 *Nyctalops ab humorum crassitie fit.*
12 *Nyctalops quid. & num. seq. & num.* 17.
14 *Cæsij oculi interdiu acute cernere non possunt, sed noctu maxime.*
15 *Noctilupæ nomen à Noctua.*
16 *Nyctalopis duæ species.*
18 *An Nyctalopia, in qua interdiu homo non videt, sed noctu, faciat redhibitioni locum.*
19 *Oculis prominentibus seruus sanus est.*
20 *Oculorum prominentia duplex.*
21 *Oculi prominentes minus vident, quam intus conditi.*
22 *Oculos prominentes habentes, cur non redhibendi.*
23 *Strabones in communi loquendi modo, qui dicantur.*
24 *Strabismus fit etiam ex eleuatione, & depressione humoris crystallini.*
25 *Strabismus factus ex depressione, vel eleuatione crystallini humoris, an faciat locum redhibitioni.*
26 *Limitas, & strabositas, quomodo differant.*
27 *Pupillæ imminutio, an faciat hominem morbosum. dic vt num.* 29.
28 *In pupillæ constrictione visibilia majora videntur.*
30 *Molestior est pupillæ angustia quam dilatatio.*
31 *Visus debilitas an faciat locum redhibitioni.*
32 *Glaucedo quid.*

De vitiis Sensus Visus.

QVÆSTIO X.

Ad l. Idem Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui clauum. §. si quis natura. & §. si, cui os oleat.

Legumperiti hic proponunt aliqua visionis impedimenta, quæ dubium afferre poterant, an ex eorum culpa mancipium, seu iumentum morbosum fieri dicatur, ita vt redhiberi ex huius edicti dispositione possit; & præter ea, quæ à Iurisconsultis hic in medium afferuntur, alia permulta quidem sunt, quæ idem dubium excitare possent, de quibus breuiter nobis disserendum, ante tamen de illis, quorum mentionem in textu habemus, verba facienda. occurrit autem primo loco Myops, quem 1 Gloss. Marginalis recte interpretata est lusciosum; ita enim ex Medicis testantur Paul. *lib.* 3. *cap.* 22. Aet. *serm.* 7. *cap.* 45. *& alij.* & ante hos omnes Gell. *Noct. Atticar. lib.* 4. *cap.* 2. est vero Myopia, 2 seu luscities, vel luscitiosa affectio ea, in qua quis parua quidem prope videt, magna vero procul non videt, & in qua sic affecti scripta admota oculis legunt, vt ex Aristot. *probl. sect.* 31. *probl.* 8. *&* 15. *&* 26. Alex. *ibid. libro* 1. *probl.* 74. Paul. & Aet. *vbi supra* liquet. Sed Mercurial. *in prælectionibus de ocul. affect. capit.* 1. Myopes, seu Lusciosos fieri tradit, cum res propius, vt videantur, oculis admouentur, & cum ad eumdem finem ab oculis longius remouentur. hoc tamen posteriore affectu constat magis laborare senes, priorem autem fere semper connaturalem esse, illumque proprie luscitionem dici apud omnes reperi ex quibus patet, 3 ipsum Mercurialem male forte pronuntiasse, Myopes apud Latinos vocari Luscos; videtur enim confundere luscum cum lusciosos, & tamen diuersum quid sunt; lusciosus enim, vt ex iis, quæ diximus, 4 manifestum fit, est qui debiliter videt, & patet ex Plauti loco in Mil. glor. Act. 2. Scen. 3. qui sic habet:

Sc. Mi-

Sc. Mirum est lolio victitare te, tam vili tritico.
Pa. Quid jam? Sc. *Quia lusciticsus.* Pa. *Væ verbero! ædepol tu quidem*
Cæcus, non lusciti osus.

ex eo enim quod iis, qui lolium comedunt, visio debilis efficitur, idcirco hoc modo loquitur seruus ille: at luscus est is, qui altero captus est oculo, vt ex eodem Plauto in Trinum. Act. 2. Scen. 4. patet in illis carminibus:

---- Le. Oculum ego effodiam tibi.
Si verbum addideris. ST. *hercle quin dicam tamen.*
Nam si sic non licebit luscus dixero.

& ex Iuuen. Sat. 10.

------- Ambos
Perdidit ille oculos, & Luscis inuidet.

Et extat lepidum Martialis carmen, idem approbans, lib. 8. num. 9. quod ita habet:

Soluere dodrantem nuper tibi, Quincte, volebat
Lippus Hylas: luscus vult dare dimidium.
Accipe quamprimum: breuis est occasio lucri.
Si fuerit cæcus, nil tibi soluet Hylas.

Et ex alio carmine in Philænim, lib. 12. num. 22.

Quam sit lusca Philænis indecenter,
Vis dicam breuiter tibi, Fabulle?
Esset cæca decentior Philænis.

In quam etiam aliud extat carmen ejusdem, eandem rem comprobans, lib. 4. num. 65.

Oculo Philænis semper altero plorat.
Quo fiat istud quæritis modo? Lusca est.

Magis ad rem est illud:

Adspicis hunc vno contentum lumine, cujus
Lippa sub attrita fronte lacuna patet?

Martial. in Luscum furem, lib. 8. num. 59. quod etiam patere facilè potest auctoritate D. Hieronymi in translatione loci Exodi *cap.* 21. *vers.* 26. qui lusco vtitur pro eo, cui oculus erutus est: Si percusserit quispiam oculum serui sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, &c. & alia permulta possem adhuc adducere, nisi superfluum existimarem; addo tantummodo, quod eo vitio multi insignes viri laborauerint, vt Philippus Macedo Alexandri Magni pater, de quo Q. Curtius *lib.* 2. & Annibal, de quo idem Iuuenal. ibidem.

Cum Getula ducem portaret bellua luscum.

& Petronius Auli Vitellij ex Petronia filius teste Suet. *in Vitellio cap.* 6. Et Antig. de quo Plutarch. *in lib. de lib. educ.* & Macr. *Saturn. lib.* 7. *cap.* 3. & Horatius Cocles, de quo Liuius, & Sertorius, de quo idem Liu. & Plutarch. *in ejus vita*; & Lycurgus, de quo Plut. *in ejus vita.* & alij, de quibus Alciat. *in l. Inter stuprum.* §. *verum est. ff. de verborum signific.* ex quibus constat, multùm differre luscum à luscioso, quod confirmatur etiam, quia à luscitie, & luscioso non formatur verbum, à lusco vero maximè; dicimus enim eluscare; quo verbo vtuntur Legumperiti *in l. sed & si quicunque.* §. *si Magister. ff. ad l. Aquiliam.* quod oculum eruere, seu effodere, vel excutere, vel excludere, & luscum facere denotat. Terent. in Phorm. Act. 5. Scen. 8.

Vel oculum exclude, est vbi vos vlcisar locus.

Facete Plaut. in Menæchm. Act. 5. Scen. 7. ad id verbum significandum.

---- Face vt oculi locus in capite appareat.

Ex quibus videri potest, non minus quam errauerit Mercurialis, errasse etiam Gloss. Margin. hic, cum luscitionem & eluscationem vnum idemque vitium esse putauerit, cum diuersum quid sint, & ex lusco eluscatio formetur, ex luscitie lusciosus, vel luscitiosus. Sen. *lib.* 3. *de Benef. cap.* 1. Luscitiosi, inquit, oculi sunt, qui lucem reformidant, quæ opinio, vide quam veritatem habeat ex superioribus, & in eundem errorem impegit Glo. *in l. Nec supina. ff. de juris & facti ignorantia.* & Marc. Donat. *hist. Med. mirab. lib.* 2. *cap.* 10. Adnotare insuper libet hic Alciati errorem *Parerg. lib.* 6. *cap.* 12. qui lippum, & myopem eodem affectu laborare credidit, cum tamen admodum diuerso laborent, etiam in communi modo loquendi; lippitudo namque est inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Gal. 2. *ad Glau.* vel est pruritus oculorum cum rubedine. Card. *comm.* 6. *Aphor.* 18. licet & oculorum illacrymationi à nonnullis aptetur testante Mercur. *lib.* 1. *cap.* 38. ex lippitudine vero lippus dicitur; quid sit autem myops, jam patet. verum quidem est, abusiue lippum accipi pro debiliter vidente, sed raro, & improprie.

Zacc. qu. Med. leg.

7
8

Idem quoque Mercurial. *ibid.* quosdam redarguebat, qui eam differentiam ponebant inter Myopes, & Nyctalopes, vt Myopes essent lusciosi natura Nyctalopes lusciosi ex morbo, cujus rei falsitatem ipse ex hoc probare præcipue studet, quod apud ll. deliberatum sit, seruos ex natura myopes redimi non debere, sed eos tantum, qui myopes ex morbo facti sunt. Mihi nunquam tale quid apud ll. animaduertere licuit; illud tantummodo notum habeo, & Paul. & Aet. & auctorem Finit. Med. Gal. adscript. *in libb. Isagog.* affirmasse Myopiasim esse dispositionem à natiuitate, vel ab ortu contractam, & idcirco nullum huic passioni præscribunt remedium, quia pro insanabili eam ducunt, cùm connaturalis sit, ac profecto raro admodum, & fortasse nunquam myopem proprie sic dictum, ex morbo factum, sed semper ex naturæ vitio talem existere comperies. Quamobrem non omnino improbanda eorum sententia est, quos improbat Mercurialis; ratio vero cur myopes à natura solummodo sint, & non à morbo, ea esse potest, quia Myopes, vt Alex. placet *problem. supra citato* 74. & Alb. Magn. *de Animal. leb.* 1. *cap.* 7. fiunt ex spiritu visiuo nimis tenui, puro, ac sincero, qui longe ductus à lumine externo facile dissipatur; itaque cum visibilia longius absunt, videre ea oculus non potest, sed bene, cum propius accedunt; & ea de re videbis Myopes etiam characteres minutissimos & legere, & conscribere, vt Aristot. notat *locis supra alleg.* & ipsa experientia confirmat; non videtur ergo, quod ea spirituum tenuitas, ac sinceritas à morbo prouenire queat, sed ab ipsa tantum naturali dispositione. Contra vero in Nyctalope euenit quæ à crassitie humorum, & obscuritate spirituum magis fit, & ad Arist. auctoritatem à Mercuriali adductam, quod Myopia ex morbo fiat, dicendum videtur, quod, vt supra diximus, & declarant Practici Auen. *sui Theis. lic.* 1. *tract.* 8. *cap.* 30. Alsahar. *tr.* 4. *sect.* 4. *cap.* 11. hæc passio duplici modo fit, vno quando oculus de longe non videt, sed prope, altero quando contrario modo ea, quæ longe sunt, vident, quæ prope vero, nequaquam, vel satis diminute. Primam ergo passionem, quæ à claritate & nimia tenuite spirituum fit, vt dixi, quasi semper naturalem esse passionem, posteriorem qua senes maxime afficiuntur, & à crassitie & obscuritate spirituum prouenit, morbosam & accidentariam esse, constat; atque hæc si desideras cognoscere, qua ratione eueniant, vide Plutarch. *in Sympos. lib.* 1. *q.* 8. ex quo repetit pro Iureconsultis Polyd.

Ripa *in tract. de noct. temp. cap.* 57. *num.* 33. Aristotelem itaque de posteriori intellexisse dicamus; auctores autem, qui eam differentiam inter Myopiam, & Nyctalopiam posuerunt, de priori intellexisse, non de posteriori.

Sed jam de Nyctalope loquamur, quam ipse Iurisconsultus apertissimis verbis declarauit, quidnam 12 sit, dicens, esse eam affectionem, vbi quis neque matutino, neque vespertino tempore videt, sed notandum Medicorum nonnullos, vt refert Mercur. *vbi supra*, voluisse Nyctalopem esse, vbi quis inter- 13 diu non videt, noctu maxime, ad hoc autem nihil additum est pro ejus dubij solutione ab ipso Mercuriali, cum tamen constet ejus opinionis non solum fuisse auctorem definitionum Medic. Galen. adscrip. *in Isagog.* dicentem: Nyctalopes, vbi interdiu non cernant, noctu conspiciant; & alios, quos adducit Hermol. Barb. *in Gloss. ad Plin. in verb. lusciosi*; & ex Iurisconsultis Alciat. *in pracit. l. Inter stuprum. §. verum est.* Sed etiam ipsum Hipp. 2. *præd. in fin.* sic asserentem: Quos Nyctalopas nuncupamus, qui noctu cernunt, &c. tamen nonnulli sententiam hanc improbantes, ad hanc Hipp. auctoritatem respondentes, dicunt, deesse hic particulam negatiuam, legique debere: qui noctu non cernunt; sed fortasse neque Hipp. textui deest negatio, neque ij, qui eam opinionem secuti sunt, temere id præstiterunt; quippe cum multi doctissimi viri, inter quos est Auic. 5. 3. *tract.* 4. *cap.* 7. Alb. Mag. 1. *de Anim. cap.* 7. Valesc. *lib.* 2. *Philon. cap.* 31. Sauoranol. *tract.* 6. *cap.* 3. *rubr.* 32. *in pract. mag.* (qui hunc affectum Aliar, vel Algiehar, vocat, vel Ægilopem) Valles. *in* 4. *Epid. textu* 118. Curtius Marinell. *lib.* 3. *de morb. nob. par. Anim. cap.* 21. Guilielm. Ader. *de Ægrot. & morb. Euang. par.* 3. *enarr.* 12. *probl.* 4. & ipse Mercurial. *vbi supra.* de hac affectione meminerint, de qua tamen cæteri non loquuntur esse vero hanc affectionem quarundam auium propriam, quas nocturnas vocamus, patet ex scriptoribus naturalibus. Arist. 5. *de hist. anim. c.* 34. Alb. Mag. *vbi suprà.* Gesner. *tom.* 3. *cap. de Bubon.* Aldrouand. *Ornithol. lib.* 8. *cap.* 1. vbi & ejus rei rationem habes, & apud Taddæum *in Isagog. Ioannitij.* & de aliis apud Nancel. *ex Plin. in præfat. analog. cap.* 7. & inter Iurisconsultos idem Polyd. Ripa *vbi suprà cap.* 15. *per tot.* de quibus etiam Francisc. Petr. in Lyricis suis, par. 1. carm. 17. ita cecinit:

Sono animali al mondo di si altera
Vistra, ch'incontro al Sol pur si difende.
Altri però, ch'il gran lume gli offendē,
Non escon fuor, se non verso la sera.

Quinetiam Arist. 5. *de gener. Anim cap.* 1. dicebat, cæsios oculos interdiu acute cernere non posse, sed noctu maxime, ob rationem, de qua ibid. Ad hæc 14 addo dubium, quod mouet supra citatus Ripa *ibidem cap.* 9. *num.* 3. scilicet Nyctalopes, hoc est Felinos oculos habentes, quod noctu cernant, an satis vidisse dicendi id, de quo agitur, & Iudicis arbitrio remittit decidendum. Denique, vt tradit Cardan. Quadrupedia omnia noctu vident, canes, lupi, lepores, equi, asini, boues, *lib.* 10. *de subtil. in fin.* Plinius etiam *lib.* 7. *cap.* 2. nasci in Albania quosdam homines dicit glauca oculorum acie, qui noctu plus quam interdiu cernant; & plures historias hominum, qui noctu cernunt, habes apud Majolum *dier. canic. coll.* 4.

Talem ergo affectionem dari, & à morbo, & à Natura prouenire posse, jam satis patet; & cum hæc multo majoris considerationis sit, vt quæ auferat visum interdiu, quando maxime necessarius est, miror, quod Auctores omnes, hac relicta, de ea, quæ lenioris momenti est, solummodo mentionem habuerint; in majorem quoque admirationem me traheret id, quod hæc passio nullum sortita esset nomen, nisi mihi persuaderem ex supracitatis auctoritatibus & rationibus, non aliud habere nomen, quam Nyctalopis, seu Noctilupæ, immo magis aptari huic passioni, quam contrariæ, licet Manard. *epist. lib.* 8. *epist.* 3. contrarium velit, sed quiuis videt Noctilupæ nomen à natura deductum, cui hæc pas- 15 sio magis conuenit, quam quæ ei est opposita.

Duas ergo Nyctalopis species esse dicamus, vt 16 ex Medicis Valles. *lib.* 4. *Epidem. text* 118. & inter Iurisconsultos Alcia. *in cit. l. inter stuprum. §. eodem.* de hac jam diximus, de alia omnes volunt, & ex hoc legali textu colligitur, quod sit passio, in qua homo, neque matutino, neque vespertino tempore videt. 17 Gal. 2. *Meth. cap* 1. *class.* 7. *& in lib. de ocul. part.* 6. *cap.* 10. Alex. Trall *lib.* 2. *cap.* 6. Aet. Paul. Auic. & Alb. Magn. *vbi suprà.* Ras. 2. *Contin.* Alsahar. *in pract. tract.* 5. *cap.* 12. Manard. *epist. lib.* 7. *Epist.* 3. Rondolet. *in meth. lib.* 1. *cap.* 59. Marcel. Donat. *histor. mirab. lib.* 2. *cap* 10. Valles. *in Epid. lib.* 6. *sectio.* 7. *text.* 1. *Cæl. Rhodig. lect. Ant. lib.* 12. *cap.* 5. & omnes alij, ante quos etiam ipse Hipp. idem testatus est 4. *Epidem. in fin.* vbi eos, qui nocturna cæcitudine laborabant, Nyctalopes dici tradit.

Cum ergo detur passio, in qua homo interdiu 18 non cernit, noctu maxime, de ea quæret hic aliquis, an faciat redhibitioni locum, ac respondendum, multo magis ex hac, quam ex Nyctalope communiter accepta, locum redhibitioni dari debere, vt quæ majus impedimentum pariat, quam illa, & fortasse quia nullum circa id dubium intercedere poterat, idcirco de ea Iurisconsultus mentionem non habuit, ac de ea passione hæc sufficiant, si modo illud admoneamus, eam à Celso *lib.* 6. *suæ Med. cap.* 6. vocari, oculorum imbecillitatem, nimis communi vocabulo & improprio, à Plinio vero *lib.* 23. *cap.* 7. *& lib.* 28. *cap.* 11. nominari luscitiem, & ea affectos, lusciosos, cujus opinionem videtur secutus Amat. Lusit. *Curat. med. cent.* 5. *cur.* 77. & Marcell. Donat. *vbi suprà.* & Amatus eam Nuscitiosam vocat affectionem, sed nomem hoc esse proprium myopiasis, non Nyctalopis, jam demonstratum est.

Textus præterea in l. *qui clauum hic.* de oculorum 19 prominentia verba faciens, sanos esse dixit eos, quibus oculi prominent, cum tamen oculorum promi- 20 nentia duplex existat, videndum, de qua intelligat Iurisconsultus. Est enim quædam oculorum prominentia Græcis Ecpiesmos dicta, Latinis vero modo oculi expressio, modo oculi exitus, modo procidentia (licet oculi procidentiam Paul. *lib.* 3. *cap.* 22. quam Proptosim dici Græcis tradit, diuersum quid faciat ab Ecpiesmo) quæ & à morbosis caussis fit, & maxime morbosa est. de hac Paul. *vbi proxime* Aet. *Serm.* 7. *cap.* 35. Auic. 3. 3. *tract.* 6. *cap.* 30. Alsahar. *in tract.* 4. *sect.* 4. *cap.* 3. & ex recentioribus Forest. *Obseruat. lib.* 11. *Obseruat.* 40. In hac passione, vel ex dolore, vel ex aliquo conatu, vt in partu laborioso, vel aliis ex caussis, quas prædicti Auctores enumerant, oculi ad extra prosilire, & extra frontem proruere, & in terram cadere videntur. In lippitudine quoque oculi prominent, ac tument, vt notum est, vnde Plaut. in Mil. Glo. in Act. 4. scen. 3.

Cubare

Cubare in naui lippam, atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas aduexit mihi.

Hæ igitur, & his similes oculorum prominentiæ accidentariæ sunt, & à morbo, vel morbosa caussa sunt, sed est quædam prominentia non à morbo, sed à natura caussata, vt lippis ipsis notum est, Iurisconsultum ergo non de priori, sed de hac posteriori intellexisse certum est; quia licet tradiderint doctissimi viri (quod etiam quotidiana experientia docet) oculos prominentes minus videre, quam intus conditos. Arist. 1. *de hist. Anim. cap.* 10. *&* 5. *de Gener. eor. cap.* 1. Galen. *in lib. Quod Anim. mor. cap.* 7. qui & 1. Arist. locum affert. Alb. Magn. 19. *de Animal.* Vgo Senen. *in Gal. Tegni libro secundo, part.* 60. Gord. *in l. part.* 3. *rubr.* 3. *cap.* 6. Montalt. *Optic. lib.* 2. *cap.* 8. & Cæl. Rhodig. *lect. Ant. lib.* 3. *cap.* 28. tamen quia hoc impedimentum non magnum est, idcirco ii, qui Natura prominentes oculos habent, redhiberi non debent, præterquam quod, si aliquod hic peccatum adesset, ementi jam illud satis superque notum esse potest.

Porro cum Vlpianus hic etiam de strabone meminerit, eum pro sano pronuncians, eius nominis occasione dicendum occurrit, vtrum omnis strabismus, vel strabositas ita innocua sit, vt recte quiuis strabo pro sano pronunciari possit: sciendum enim, quod tametsi strabones in communi loquendi modo ii solummodo dicantur, quibus ex humoris crystallini peruersione oculus ad dextram, vel ad sinistram partem cum tortuositate, & inuenustate quadam declinat (alias enim si leuiter id fiat, & cum venustate, tunc tales Peti dicuntur, qualem fuisse Venerem fabulantur, teste Cæl. Rhod. *lib.* 4. *cap.* 19.) tamen strabismus fit etiam ex eiusdem humoris eleuatione, vel depressione à suo naturali loco, vt tradit Gal. 1. *de sympt. caus. cap.* 2. *class.* 3. & , quod multo magis attendendum duco, illud est, quod in strabismo, qui fit ex eius humoris declinatione ad dextram, vel ad sinistram parum, vel nihil incommodi percipi solet, in aliis vero res, quæ oculis obiiciuntur geminæ videntur, vt idem Gal. *ibid.* tradit, & Auic. *fen.* 3. *tr.* 2. *cap.* 28. cuius symptomatis caussam vide apud Arist. *probl. sect.* 31. *probl.* 11. *relat. per Mercurial. vbi sæpe*, & apud Alexand. *lib.* 1. *problem.* 115. Montalt. *Opt. lib.* 3. *art.* 4. Timpler. *in Opt. syst. lib.* 2. *cap.* 1. *probl.* 7. Fit præter caussas ab iis enarratas etiam ex ebrietate, vnde Nicand. in Alexiph.

---- Apparet geminum quodcunque videtur,
Sicut nocte solent, qui vina bibere meraca.

Et Iuuenal. sat. 6.

---- Cum jam vertigine tectum.
Ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis.

[Vndè facetè Cæsar Caporalis in vita Mœcenatis cap. 4. dicebat, de affluentia qua viuebant tunc temporis portæ,

Annibale cazzo Mastiche, è falerne
Gli richucean à cal, che parea à tutti,
Ch'vna lucerna fosse due lucerne.]

Immo etiam data opera interdum, & oculis manu supposita, neruoque visorio eleuato, vel depresso ea rerum geminatio apparet, quod Gal. ipse dicebat *lib. eodem.* & Lucret. notauit lib. 4. dicens:

At si forte oculo manus vni subdita sub ter
Pressit, cum quodam sensu fit, vti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare supellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Hæc igitur affectio videtur aliqua consideratione digna, ego enim cum hominem curarem, qui ex dexteræ partis paralysi in hoc symptoma inciderat notaui illũ maximum ex eo impedimentum percipere, quippe qui non illico assequebatur manibus tangendo, id quod oculis videre putabat, nam interea falsam rei imaginem secutus, rem apprehendere statim non poterat, ita vt cogeretur, cum quid operosum præstare vellet, alterum ex oculis claudere, & similem casum narrat Marc. Donat. *lib.* 2. *hist. mir. cap.* 8. Tamen crediderim non esse tale hoc visionis impedimendũ, vt illius caussa locus redhibitioni dari debeat.

Obiter autem hic quid intersit inter strabositatem, & limitatem videndum, limis ergo oculis aspicere videtur id esse, quod vulgo dicimus *guardar lott' occhio*, vel rectius, *guardar con la coda dell occhio.* Plaut. in Mil. Glo. Act. 4. scen. 6.

Aspice limis oculis, ne illi se videre non sentiant.

Alij tamen potius transuersis oculis intueri dicunt, vnde est, quod per limitatem transuerti, ac deprauari oculos hominibus accidat, cujus rei caussam quærebat. Arist. *probl. sect.* 3. *probl.* 28. quod pueris præcipue accidere consueuit, cum ex transuerso lumen, vel aliud quid sæpius aspicere conantur, vnde strabones facili negotio efficiuntur. in hoc sensu acceptũ est à Plat. *in Criton. seu de eo quod agend. est.* in iis verbis: Et omnes quibus curæ est patria, aspicient limis te oculis corruptorem legum existimantes; limitas ergo est oculorum transuersitas spontanea, strabositas transuersio eorundem coacta, ac perpetua.

Reliquium est, vt breuiter de quibusdam aliis visionis, & oculorum vitiis aliquid dicamus, de quibus Iurisconsulti non meminerunt; ac præsertim de iis, quæ majorem dubitationem inferre possent: cætera enim, in quibus nulla hæsitatio intercedere potest, libens omittam, vt est visus obscuritas, seu totalis ablatio, Græcis Amaurosis dicta, quibusdam Latinobarbaris Gutta serena, suffusio, Græcis Hypochima, vulgo cataracta appellata, Albugo, seu nebula, vel nubecula, Græcis Nepheliæ, vel Leuchimata vocata, lippitudo Græcis Ophthalmia, & alia huiusmodi, quæ quoniam insigniter visionem lædunt, iure hominem jumentaque morbosa reddunt, & quæ ex ea caussa redhiberi possunt ex huius edicti dispositione, sicuti & alia, quæ ob eorum leuitatem nullius considerationis esse videntur, de quibus omnibus diligentissime Arabes omnes pertractant, in ea enim re multo quam Græci & Latini, diligentiores extitere.

Tria ergo tantummodo vitia in medium adducam, quæ maxime dubium excitare possent, nimirum Pupillæ constrictionem, seu diminutionem, Græcis phthisim, & athrophiam pupillæ dictam, aliis Latinis pupillæ tabem. Visus debilitatem Amblyopiam vocant Græci, & glaucedinẽ, seu glaucosim, quæ glaucoma illis appellatur. Et primo, Pupillæ imminutio non 27 videretur facere hominem morbosum, quia vt Paulo, Aetio, aliisque, quos adducit Mercurial, *in Prælud. de morb. ocul. cap.* 8. (licet illis contrarius existat) in pupillæ constrictione visibilia objecta majora videntur, quam sint, nam pupilla angustior visum acutissimum efficit. Gal. *loco citato primo de symptom. caus. cap.* 2. *& lib. de occul. cap.* 3. *part.* 4. *class.* 7. non modo ergo morbosa non est Pupillæ imminutio, sed maxime confert ad oculorum operationem. Verumtamen si 29 distinguamus inter pupillæ naturalem & aduentitiam ac morbosam constrictionem, eius rei veritatem facile inueniemus; siquidem Gal. de naturali loquitur, nam aduentitiam & morbosam visui incõmodare ipse idem Gal. ibidem tradit, non ex se, vt loco citato,

de oculis ille dicit, sed propter caussam, ex qua pupilla angustior fit. immo 1. *de symptom. causs. vbi supra*, 30 molestiorem voluit esse pupillæ angustiam adventitiam, quam dilatationem, licet affectus is, quem Græci Mydriasim dicunt, maxime visum impediat, etiamsi naturalis sit, vt ex ipso, & aliis patere potest.

31 Præterea ex visus debilitate non videbatur seruus in redhibitione esse, quia lex hic non attendit quodcunque membri, actionisque impedimentum sed insignem læsionem; itaque dicendum esset, non quamcunque visus debilitatem, sed insignem dare redhibitioni locum.

Res tamen aliter decernenda est, nam si visus aliquo ex morbo debilitetur, jam hæc debilitas via est in totalem visus ablationem, & cæcitatem, quamobrem nisi modica valde sit, & naturalis, non vero adventitia, ex ea redhiberi seruus absq; dubio poterit.

32 Denique idem dubium de glaucedine intercedere posset, quæ visus obscuritas est ex humoris crystallini crassitie, vnde glaucomam ob oculos objicere, quasi prouerbio dicitur, hoc est, hominem fallere ac decipere. Plaut. in Milit. Glor. Act. 2. Scena. 1.

Ei nos factitiis fabricis, ac doctis dolis.
Glaucomam ob oculos objiciemus.

Dicendum vero idem prorsus in hoc casu, quod in superiori iam dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Qui aliquo dente caret, non est morbosus.*
2 *Cui plures dentes desunt, morbosus est.*
3 *Dentes homini maxime ex vsu sunt.*
4 *Ruminantia solis inferioribus dentibus dotata.*
5 *Edentulus redhiberi debet.*
6 *Dentium in masticatione non est idem vsus.*
8 *Pueri edentuli, quo tempore morbosi dici possent.*
9 *Septennis cum sit, nondum edidit dentes. prouerbium.*
10 *Dentes in quibus peccent.*
11 *Is, cui os olet, an sit morbosus. & vide num. 13.*
12 *Pro hircoso quid intellexexit textus.*
14 *Si os alicui oleat ex dentis corruptione, an redhibendus.*
15 *Antiadas habens, an sit morbosus.*
16 *Antiades non sunt tumores veluti scrophulæ.*
17 *Antiadas habens, si ex iis reconualuerit, non potest redhiberi, scrophulas habens potest.*
18 *Gutturosi oculisque prominentibus sani.*
19 *Guttur quid.*
20 *Gutturosi qui dicantur.*
21 *Gutturosi ex tumore frigido gutturis, an redhibendi.*

De oris fœditate, edentulis, gutturosis, & antiadas habentibus.

QVÆSTIO XI.

Ad l. Qui Clauum. §. Is cui os oleat. & §. si qui. ad l. Quæritur. §. si quis Antiadas. & ad l. Cui dens.

Tametsi recte determinauerit Iurisperitus hic in 1 l. *Cui dens.* eum, qui dente aliquo caret non esse morbosum, controuerti tamen potest, an is, 2 cui plures dentes desunt, morbosus dici debeat, & ex quorum præcipue amissione magis lædetur.

Dentes enim homini maxime ex vsu sunt, non 3 solum ad atterendos cibos, sed etiam ad loquelam concinnandam, ad sapores distinguendos, & ad alia, vt Gal. docet 16. *de vsu part. cap.* 2. & Vessal. *lib.* 1. *Fabr. cap.* 11. præcipuum vero eorum munus esse, vt solidos cibos atterant, quo facilius à stomacho concoqui valeant, omnibus in confesso est; absque tali enim ciborum attritione stomachus plurimum in concoctione laboraret, & animal in plerosque morbos facili negotio laberetur; quamobrem recte prouida natura, quæ nonnulla animantia solis inferioribus dentibus dotauerat, superiores 4 denegans, ea ruminare voluit, hoc est, iam ingestum cibum, qui ex superiorum dentium defectu non potuerat, vt necesse erat, conteri, denuo in os reuocare, ac noua masticatione conficere, pluribus ventriculis ad eam rem dicatis, vt docent Arist. *in libb. de hist. Anim. & lib.* 3. *de Anim. cap.* 14. Gal. *in Hippocr. de Articul. comm.* 1. *text.* 28. & Æmilian. *in histor. de Rumin. synt.* 2.

Ergo cum ex defectu dentium maximum incommodum homo consecuturus sit, jure merito dici posset, edentulum redhiberi debere, hoc est, qui 5 vel omnibus, vel pluribus dentibus caret; nam idcirco tales serui respiuntur ab Halyabb. *libro* 1. *Theor. cap.* 23.

Dentium tamen non omnium in masticatione, & 6 aliis muneribus idem vsus, vt docet Gal. *cit. lib. de vsu par.* & Anatomici omnes; Vessal. *vbi supra* Columb. *lib.* 1. *cap.* 10. Laur. *lib.* 2. *cap.* 21. & ante eos Arist. 3. *de part. Anim. cap.* 1. & Cic. *lib.* 2. *de Nat. Deor. transf. med.* Incisorij enim, hoc est, anteriores, superiores quatuor, inferiores totidem, qui cibos diuidunt ac incidunt, magis quam canini, hoc est, qui post hos vtrinque acuti cernuntur, necessarij esse videntur; molares vero magis, quam incisorij, quia vltima, ac exquisita attritione cibos molant, quod vel leui negotio, absque incisoriorum opera præstare possent; quamobrem in masticationis vsu magis 7 morbosus dicendus esset is; qui molaribus, quam qui cæteris careret; contra in vsu loquelæ, anteriores enim ad hunc vsum magis conferre palam est, vt prædicti omnes fatentur. Sed quæritur, Pueri si edentuli permaneant, ad quodnam vsq; tempus pro non mor- 8 bosis habendi: jam enim eadem lex *cui dens.* pueros, antequam dentes emittant, morbosos non esse firmat. Dicendum, terminum dentitionis in pueris esse septimum annum, vt Hipp. testatur *in lib. de Carnib.* & Arist. & patet ex Parœmia illa: Septennis 9 cum sit, nondum edidit dentes; quæ in fatuos, & tardi ingenij viros dicebatur. ergo eo termino transacto, pueri edentuli morbosi ad hunc effectum dicendi.

Dentes porro præterquam quod aliquando decidunt, solent etiam in aliis quibusdam peccare, vt quando extra os prominent, quando superfluunt, 10 quando dolent, quando corrumpuntur. sed neque cum superfluunt, neque cum prominent, vna dempta oris decentia, vllum in se vitium habent. at si corrumpantur, tunc & oris fœtorem, de quo infra, & maximos aliquando dolores excitare possunt; quin etiam si absque eo, quod corrumpantur, sæpe doleant, & ex leui caussa, & frequenter, fortasse non iniuria redhibitioni caussam darent. nam dentium dolor est inter omnes acutissimus & maximis tormentis adæquandus, vt Celsus testatur *libro* 2. *cap.* 9. ex quo ex Iurisconsultis repetit Tiraqu. *de leg.*

de leg. connub. l. 15. num. 43. adeo enim acerbus eſt, vt ex eo homo interdum inſanire videatur, vt teſtatur Alex. Bened. *lib. 6. ſuæ pract. cap.* 4. qui etiam ſolum hominem dentium cruciatu vexari tradit.

De eo, cui os olet, diſtinguit Text. hic *in l. Qui clauum. §. Is cui os.* quod ſi ex illuuie, hoc eſt, ex oris immunditie, ſeu potius ex ciborum multorum ingeſtione, eorumdemque indigeſtione id eueniat, morboſus dici non debeat; ſi vero ex hepatis, vel pulmonis vitio, maxime. Ibidem vero hircoſum non eſſe morboſum voluit, pro hircoſo, non tantum illum, cui os, ſed cui alæ, inguina, pedes, vel alia quæuis corporis pars male olet, velut hircus, vt Gloſſ. ibid. atque idem eſt hircoſus, ac male olens. Plaut. in Mercat. Act. 3. Scen. 3.

Quum ſis ætatis plenus, anima fœtida,
Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?
Vtine ei adueniens vomitum excutias mulieri?

vnde Centuriones, eo quod ob ſudorem ex labore in exercitu male olebant, hircoſi à Perſio appellati, Sat. 3.

Hic aliquis de gente hircoſa Centurionum.

Horat. in Epod. Od. 2.

Polypus, an grauis hirſutis cubet hircus in alis.

Et lib. 1. ſerm. ſat. 2. & lib. 2. ſat. 4

Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum.

Dicendum mihi videtur, quod tametſi Legumperitus omnia hæc recte determinauerit, egeant tamen declaratione eius verba, nimirum, quod idcirco morboſum non ſit os alicui olere, quia hoc ex illuuie oris ſolet nonnullis accidere, ergo ſiquidem id ex oris illuuie accidat, verum quidem id eſt, ſed aliquando ſunt, quibus cibus in ſtomacho corrumpitur, vnde oris fœdus odor emanat; in quo caſu licet ex oris illuuie illud dici poſſet eſſe, tamen pro non morboſo hic nunquam eſſet pronunciandus, cum maius ſubſit vitium, ex quo oris malus odor enaſcitur, quod non facile etiam emendari poteſt: vnde maxime ad hæc animum aduertit Alihabb. in eligendis ſeruis, *lib. 1. Theor. cap.* 23. ſed quid ſi ex dentis corruptione id eueniat? hoc non habet tale in ſe vitium, vt non poſſit facile amoueri. idcirco non redhibebitur ſeruus ex hac cauſſa, niſi multos haberet dentes corruptos.

In dubium præterea reuocat Iuriſconſultus, an, is, qui Antiadas habet, morboſus ſit, ac eam rem conditionaliter decidit, nimirum, quod ſi Antiades ſint inueterati, & qui facile diſcuti non poſſint faucium tumores, antiades habens vitioſus ſit. ac profecto antiades nihil aliud eſſe patet auctoritate Gal. 3. *de ſympt. cauſſ. cap. 4. claſſ.* 3. Paul. *lib. 3. cap. 26. & lib. 6. capit.* 35. Aet. *ſerm. 8. cap.* 48. Cardan. 3. *aphor.* 26. quod etiam ex Iuriſconſultis notat Alciat. *Prætermiſſ. lib.* 1. & Bud. *in Pand. in l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas hic.* non tamen ſunt tumores hi velut ſcrophulæ, vt Gloſſ. hic voluit, immo multò differunt & in loco, & in materia, & in modo affligendi, & in curationis difficultate, & in aliis. In loco, quia antiades ſunt tumores tonſillarum, ſeu glandularum vtrimq; in faucibus exiſtentium, quæ & ipſæ Antiades vocantur; & vice verſa hi tumores appellantur Tonſillæ. vide Cœl. Rhod. *lib. 4. lect. antiq. cap.* 2. Scrophulæ vero ſunt tumores glandularum in vniuerſo corpore, ſed præſertim in collo exiſtentium. In materia differunt, quia Antiades ex quacunque fluente materia intumeſcunt; ſcrophulæ nonniſi a materia maxime frigida, & craſſa. Differunt in modo affligendi, quia antiades reſpirationi, loquelæ, deglutitioni obſunt, ſcrophulæ nequaquam. Antiades tumores ſimplices exiſtunt ſinguli in ſingulis tonſillis, ſcrophulæ vero indies propagari, ac multiplicari conſueuerunt, & ea de re ſcrophulæ appellantur, quia veluti ſcrophæ plures fœtus gignere videntur. In curatione denique differunt, quia Antiades multo facilius curantur, quam ſcrophulæ, & ſemel curatæ, non ita de facili reuertuntur ſcrophulæ difficilius curantur, & facili negotio repullulant; illæ denique internæ ſunt, hæ autem externæ, in collo apparentes. ex quibus ſequitur, quod Antiades habens ſi ex iis conualuerit, redhiberi non poſſit; in hoc enim caſu intrat l. *Quod ita ſanatum hic.* vt habens ſcrophulas, etiamſi ex iis ſanatus videatur, redhiberi tamen poſſet ex diſpoſitione *l. Qui Tertiana hic.* cum facillime reuertantur. 17

Et quia de faucibus & gutture mentio incidit, 18 videamus quos intellexerit Textus pro Gutturoſis, 19 cum dixit, Gutturoſos, oculiſque prominentibus ſanos eſſe; omnibus autem notum eſt, guttur dici caput aſperæ arteriæ, quod aliquando in quibuſdam ita prominet, viris præſertim, vt pomum aliquod 20 ibi prominere videatur; hi ergo gutturóſi dicuntur. hoc autem vitium ſæpius à natura eſt, ſed aliquando etiam ex gibboſitate, & vitio vertebrarum colli nonnullis accidit, vt tradit Hipp. *in lib. de Artic.* & ibi Gal. *in comm. 3. text.* 8. & priores ſanos eſſe verum eſt, de quibus textus loquitur, poſteriores nequaquam. Alij præterea gutturoſi ſunt, quibus tumor frigidus in gula, vel gutture enaſcitur, quod pleriſque populis ex potu aquarum vitioſarum euenit, vt teſtatur Bruyer. *de re cib. lib. 1. cap.* 20. Bacc. *lib. 1. de Therm. cap. 6. 7. & lib. 6. cap.* 26. ac præſertim inter omnes afficiuntur hoc vitio in alpibus degentes, vnde Iuuenal. Sat. 13.

Quis tumidum guttur miratur in alpibus?

Et de ſimilium aquarum vitio meminit inter Iuriſconſultos Ripa *tract. de peſte part. de remed. num.* 15. Maſcard. *de probat. Concl.* 122. *num.* 1. & ex Medicis item Scalig. *exerc. 6. ad Card. de ſubtil.*

Hi ergo an ſint redhibendi, ſi quis interroget, negatiue reſponderem; nam præter deformitatem incommodi, parum, aut nihil habent, præter quam quod vitium tale oculis ementis facile ſubijcitur.

SVMMARIVM.

1 *Vari, & Vatij, qui ex Gloſſa.*
2 *Blæſus dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat.*
3 *Vari proprie qui. contr. num.* 5.
4 *Vatij qui. contrarium num. ſeq.*
6 *Blæſa crura, quæ dicantur.*
7 *Blæſi dicuntur, quibus crura extra obtorta ſunt.*
8 *Rhæbi qui apud Galenum.*
9 *Vari minus, Valgi magis incommodantur in ſtando.*
10 *Valgi redhiberi debent.*
11 *Claudorum diuerſa genera.*
12 *Redhibitio locum habet, vbi apparet inſignis læſio.*
13 *Claudi ſunt malorum morum.*
14 *Varicoſus ſanus non eſt.*
15 *Varix quid.*

De Varis, & Vatiis, & Claudis, & Varicosis.

QVÆSTIO XII.

Ad l. Item Offilius. §. Quæsitum. l. Qui clauum. §. 1. l. Item Claudus. & l. Varicosus.

DE his omnibus eo nomine agere deliberaui, quia non omnes eodem incommodo ex claudicatione, & crurum vel pedum distorsione afficiuntur, vt videbimus, si modo ante declarabimus, quinam sint Vari, & Vatij, nam Claudi cuique noti sunt. Gloss. hic Varum, & Vatium dixit esse nomi- 1 na eorum, qui in loquela impediuntur, varumque dici à varietate sermonis, eo quod infinita verba effundat, absque vlla significatione; & cum multa confusione, vatium vero eum esse voluit, qui nimis cito, ac propere loquitur, ita vt ob ipsius sermonis celeritatem minus explicite verba proferat. Ego similem horum nominum significationem nunquam apud alium quemquam reperire potui. Glossa forte ex eo, quod videret textum vna cum cæteris loque- 2 læ vitiis, etiam hæc attulisse, decepta est, nec mirum esset, quod quemadmodum blæsus dicitur, is, qui pedum imbecillitate laborat, qua affici Æthiopes, & Ægyptios tradit Arist. 14. *problem.* 4. & cui etiam obnoxios spadones facit Alex. *lib.* 2. *probl.* 25. & blæsus per comparationem quamdam dicitur quoque is, cui lingua imbecilla est, ita vt minus expedite eam moderari possit, eidem Arist. *lib.* 11. *problem.* 30. simili etiam ratione Varus, & Vatius dici possit, per eandem comparationem is, qui vel nimis propere, vel nimis implicite loquitur, ac si linguam obtortam haberet, ex qua in loquendo erret.

3 In propria vero, ac communiori significatione Vari dicuntur, quibus pedes, vel crura intro inflexa, & obtorta sunt, Vatij vero, qui & valgi appellan- 4 tur, quibus extra. Fernel. *Pathol. lib.* 1. *cap.* 8. Paræus *lib.* 22. *cap.* 11. quamquam Hipp. *lib. de Artic.* 5 *& ibi* Gal. *in comm.* 3. *text.* 83. contrarium sane affirmant, nimirum varos esse, quibus extra, valgos, quibus intro crura vel pedes inflectuntur. Crediderim ego vtrumque nomen, vtrique vitio esse commune, testimonio Gal. *loco cit.* qui Vari nomine quamlibet deprauationem ex aliquorum opinione significari docet, quod videtur non admodum alienum ab ipsius Hipp. mente, qui *in lib. de off. Med. in fin.* Vara esse firmauit in alteram partem inclinantia; nec absque ratione id firmatum est, cum tam Varum, quam Valgum, aut Vatium obtortum significent, & de Valgo quidem exstat Plauti testimonium in Mil. Gloriosf. Act. 2. Scen. 1.

Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum.
Majorem partem videas valgis suauiis.

hoc est obtortis, & obliquis osculis. & de Varo apud Perf. Sat. 4.

--- Vel cum fallit pede regula Varo.

hoc est, pede non recto, sed obtorto, de vtroque autem Plautus *vbi supr. Act.* 3. *Scen.* 1. in proprio sensu accepto meminit his carminibus:

Metuerem, ne ibi defregisset crura aut ceruices sibi.
Ea mihi insignitos pueros pariat postea,
Aut Varum, aut Valgum, aut compernem, aut patum, aut brochum.

sic & Horatius de Varo in proprio sensu libro primo Sermon. Sat. 6.

Hunc Varum distortis cruribus.

Segarra *in* 2. *Gal. de Temperam.* crura in exteriora distorta blæsa vocauit, cum tamen ex locis *supra citatis* pateat, blæsa crura dici, quæ imbecillitate la- 6 borant, ita vt stare, aut firmiter ambulare non possint. Cæl. idem Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 4. *cap.* 11. ex Polluce tradit, blæsos dici eos, quibus crura extra 7 obtorta sunt, hoc est, quos Vatios communiter nominamus; sed & idem Cæl. Varos Rhæbos appella- 8 ri auctor est. Gal. autem Rhæbos vocari tradit, qui naturaliter curuis sunt cruribus, & hoc vitium conferre ad majorem pedum stabilitatem, dicebat *loco cit. de Artic.* Vtcunque tamen sit, relicta tam exquisita nominum inquisitione, notandum venit, quod quamvis Legumperitis in *cit. l. Item Offilius.* absolute Varum, & Vatium pro sanis pronuntiauerit, non deest tamen difficultati locus. Vara enim crura sicuti non semper vno modo fiunt, vt *cit. lib. de Artic. transf. med.* docet Hipp. ita non vno semper modo incommodant deambulationi. quin aliqui insigniter afficiuntur, alij vero admodum leuiter, vnde patet priores quidem redhiberi posse, posteriores vero nequaquam.

Accedit etiam generica quædam differentia inter Varos, & Valgos, nam ex eodem Hipp. *ibid. in fin. & lib. de ossib. per molit. impell.* habemus, quod quibus in interiorem partem excidit (genu cubiti gibbus) ii Valgi magis euadunt, exterioribus autem partibus imminuuntur, quibus autem exteriorem in partem excidit, ii Vari magis, claudi minus efficiuntur; quin etiam ex luxatione ad malleolum contingente eos, quibus in exteriorem partem excidit, varos fieri tra- 9 dit. sed tales stare posse affirmat, contra vero eos, quibus in interiorem partem articulus prolabitur, Valgos effici dicit, minus autem stare posse; cui sententiæ subscribit Gal. qui Valgos deterius stare docet, neque posse celeriter currere, & paruo momento, ac leui ex caussa cadere.

Cum ergo in Valgis insignis læsio appareat, non 10 video cur redhiberi non debeant; nisi dicatur tales oblæsiones oculis ementis subjci, & occultari vix posse; non ergo facere locum redhibitioni ex hac causa. Eadem dubitatio defatigare nos posset circa claudos, cum quotidiana experientia doceat claudicandi mille esse modos, & in aliquibus quidem leuiter, in aliis mediocriter, in cæteris autm insigniter 11 hominem lædi, vt *cit. lib.* docet idem Hipp. sunt enim ex claudis, qui absque fulcris ambulare minime possunt; alij, qui baculo gressus sustinentes facile inambulent; alij denique, qui absque fulcris, & baculo ambulent quidem, sed tamen in hanc, aut illam partem pendeant. ex iis, qui fulcris indigent, alij vno sunt contenti, alij duo requirunt, alij præter fulcra etiam baculo sustinere gressus coguntur, aliter proni in faciem ruitari; ex iis ipsis alij vtroque pede claudicant, alij non nisi altero, & ex iis postremis, alij læsum pedem in terram firmant, alij suspensum deferunt; ex illis, qui sine fulcris, & baculo ambulant, alij modice, & non admodum indecenter, alij vero insigniter, ac turpiter claudicant, vt idem Hipp. dicebat; & ex posterioribus aliqui ad inguina curuati incedunt, & alterum poplitem inflectunt, ima pedis planta vix terram attingentes, manuque crus prehendere ambulantes coguntur, alij pedem, & latus vniuersum contorquent; & ex prioribus, alij summa pedis planta, alij summo calcaneo incedunt, 12 &

&, vt vno verbo dicam, infinitæ propemodum sunt iudicandi rationes. In quibus omnibus seruata vniuersali regula, de qua *in l. Ob quæ vitia. §. Idem ait.* nimirum quod redhibitio locum habeat, vbi insignis læsio appareat, aptissime de particularibus iudicare quilibet poterit, & hunc pro morboso, illum pro sano pronuntiare, non obstante textu hujus *l. pro claudus.* de quo hic.

Illud vnum, quanquam præter rem, non omittam, vitiis omnibus commune esse, vt malorum morum sicuti & gibbis, strabonibus, & aliis; de quibus Cardan. *Aphor. 31.* quod Iurisconsulti, in quauis corporis deformitate habere locum, tradunt. Paris. *de resign. benef. lib. 5. quæst. 6. n. 35.* & inter Medicos Lemn. *de occult. nat. mir. lib. 2. cap. 26.* apud quem, si libet, caussam requirere potes, quam habes etiam apud jam citatum Cardanum, *lib. 12. de subtil. non longe à fine.*

Recte tandem determinauit lex, Varicosum sanum esse; sed inepte Gloss. varicosum interpretatur, qui modo huc, modo illuc veluti stultus ambulat. Deinde addat: vel est ægritudo tibiarum, quæ dicitur varix; at neque sic explicat, quid sit; est ergo varix vena tumens ac dilatata ex luxuriante crasso, & melancholico sanguine in cruribus, & coxis præcipue, aliquando etiam circa testes, & alibi. Act. serm. 14. cap. 84. Paræus *lib. 11. cap. 20.* Hieron. Fabr. in Pentat. chir. *lib. 1. cap. 4. & alij.* Hoc morbo laborauit Cic. vt elicitur ex Cauillo Vatinij in illum, de quo Macrob. *Satur. lib. 7. cap. 6.*

SVMMARIVM.

1 *Mortuos pariens, an sit morbosa. dic vt num. 4.*
2 *Textus explanatio de mortuos pariente.*
3 *Pro mortuo habetur, qui viuere non potest.*
5 *Mortuos pariens in periculo est.*
6 *Prægnans sana est.*
7 *Prægnantia est res naturalis.*
8 *Mulier ad hoc nata est, vt generet.*
9 *Cur Iurisconsultus desideret prægnantem maxime sanam. & numero seq.*
11 *Prægnans si morbo non cognato laboret, perit in partu.*
12 *Leues quoque morbi in prægnante considerandi.*
13 *Puerpera, an sana sit. & num. 17.*
14 *Puerperium est actio naturalis.*
15 *Puerpera, quæ laborauit in partu, an sana sit dicenda.*
16 *Puerpera si in puerperio febre corripiatur, an redhibenda.*
18 *Puerpera ex abortu, an sit sana.*
19 *Sterilis, an sana sit. dic vt num. 22.*
20 *Præcipuum munus fœminarum est concipere.*
21 *Sterilis nullo modo concipit.*
23 *Arcta seu imperforata, an sit sana. dic vt num. seq.*
24 *Quæ bis in mense purgatur, sana non est.*
25 *Morbosa non est, quæ per ætatem non purgatur.*
26 *Quo tempore mulieribus purgationes eant.*

De Prægnante, & Puerpera, de Pariente mortuos, de sterili, & arcta, de ea, quæ bis in mense purgatur.

QVÆSTIO XIII.

Ad l. *Quæritur.* §. 1. 2. & 3. &. §. *Mulierem.* & l. *Quæ bis in mense.*

In hac quæstione de iis, quæ proprie ad solas mulieres pertinent, agemus, ac proponitur Mulier primo, quæ semper mortuos parit, definiturque[1] quod si hoc ex vuluæ vitio accidat, morbosa dicenda sit. In qua re notandum venit, textum non solum intelligi debere de ea, quæ actu mortuos parit debito[2] tempore, vt nono aut decimo mense, sed etiam de ea, quæ quocunque modo abortum semper faceret, fœtusque etiam viuos abortiret, ita tamen viuos, ut longe viuere nullo modo possint; tunc enim intrat regula illa, quod pro mortuo habetur, qui viuere[3] non potest. Afflict. *dec. 236. num. 4.* & ex Medicis Curtius *in sententia de Septim. par.* quos adduxi aliàs *lib. 1. har. quæst. tit. 2. quæst. 2. num. 23.* quod nobili cuidam mulieri jam multoties euenit. hæc enim cum juuencula recte bis aut ter peperisset, dehinc vigesies ac septies abortiuit quatrimestris, vel quinquemestris vt plurimum, aliàs autem bimestris aut trimestris. Notandum præterea, superfluum fuisse Iurisperitum hic conditionaliter loqui, dicendo, si hoc vuluæ vitio contingat, hanc morbosam esse, nam ex cujusuis partis vitio succedat, fœmina[4] morbosa est; simpliciter ergo dicas, Mulierem, quæ semper mortuos parit, morbosam maxime esse; nisi ex externa caussa id fieret, vt ex labore, ex percussione, & ex quacunque procatharctica caussa, non modo autem respectu prolis hæc redhiberi posset, quia eo fine orbatur, ad quem nata est, sed etiam quia mortuos pariens in maximo discrimine posita est; vt satis semperque nouimus Medici, & notat[5] Auic. 21. 3. *tract. 2. cap. 20. & seq.*

Secundo loco textus de prægnante meminit,[6] quam absolute sanam esse dicit: etenim vt recte[7] Glo. hic, non ex eo, quod prægnans mulier sit, judicatur morbosa, quia prægnantia res est maxime naturalis,[8] & mulier ad hoc nata est, vt generet; quemadmodum habetur hic, & latius dixi *lib. 2. har. quæst. Tit. 4.* Neque obstant adducta à Mercuriali ex Vitruuio, & Hipp. *lib. 3. variar. lect. cap. 1.* quorum primus 2. *lib. cap. 8.* dicebat, corpora muliebria, dum grauida essent, non præstari tanquam sana à venditoribus, in more fuisse; hoc enim ob periculum imminens fiebat. sed quæri poterat, ad quinam innuendum à Iurisconsulto hic apposita illa cautio est, nimirum, quod maxime conueniat prægnantem esse sanam, & num ex vnoquoque vitio prægnantem debere dici morbosam velit, & ad primam interrogationem dicendum, ideo desiderare Legumperitum prægnantem esse sanam, quia ex occasione prægnantiæ,[9] si mulier ex sua natura sana non sit, non est ab omni discrimine tuta; & idcirco non solum in prægnantia, sed etiam ex sua natura sanam esse debere vult.[10]

Vel dicamus, quod ideo desiderat prægnantem esse sanam, quia ex quocunque morbo prægnanti non familiari mulier laboret, in majore discrimine posita[11] est ex prægnantiæ occasione, quam si eodem morbo extra prægnantiam laboraret, vnde est, quod, vt ex Hipp. *lib. 1.* dixi, mulier prægnans morbo non cognato laborans, hoc est sibi non familiari, in partu pereat.

Itaque, vt ex textu elicio, leues quoque morbi in[12] prægnante erunt consideratione digni, vt leuis febricula, quæ aliàs redhibitioni locum non daret, in prægnante fortasse dabit, quia eam maxime, hoc est vndequaque sanam esse oportet. Aduerte tamen, prægnantes quasdam in prægnatione solitas quibusdam certis morbis prehendi, de quibus fortasse intelligebat Hipp. *vbi suprà.* propter quos non fieret redhibitioni locus, vt esset vomitus, Inappetentia, macies, dolores renum, pedum tumores, & hujusmodi,

comitantur hæc enim vt plurimum prægnantiam, & & alia aliis magis ac minus familiaria sunt.

Tertio loca de puerpera loquitur Textus, de qua 13 etiam ea cautione determinat Vlpianus, vt sana sit, si modo nihil extrinsecus accidisset, quod corpus ejus in aliquam valetudinem coniecisset, ex quibus verbis hoc vnum innuere voluit, quod Puerpera quantum ex puerperio est, ex sua natura pro sana judicanda quia puerperium actio naturalis est, qua partus 14 purgamenta, puerperia & ipsa vocata ex vtero expelluntur, non minus in menstrua purgatione excrementa, quæ menstruatim coadunantur, ergo eadem ratio est de puerpera, quæ de prægnante, cum vtraque ad eundem finem operetur.

Dubitari tamen posset, an partu difficili existente, muliere tamen dehinc bene pariente, puerperiisque naturaliter procedentibus, puerpera sana dicenda sit, & videtur, quod non sit sana, quia facile è laborioso partu (licet de præsenti nulla læsio appareat) potest puerpera dehinc in febrem & in alios morbos incidere, vt notum est.

Secundo dubitari potest, vtrum, si nihil extrinsecus accidisset, sed vndequaque cunctis saluis existentibus, ante absolutum tamen puerperium mulier fe- 16 bre, vel alio morbo corripiatur, redhiberi posset; & ratio dubitandi est, quia multi Medici existimarunt, nullum morbum euenire in puerperio, qui ex partus, & puerperij ipsius culpa non eueniat, de qua re 17 latius *lib.* 1. *harum quæst. tit.* 4. Dico, quod, cum in rei veritate, vt etiam per l. hic notatur, puerpera sana sit, si febre, vel alio morbo non ex culpa partus, & puerperij corripiatur, redhibenda non sit, tanquam sana à principio non fuisset.

18 Tertio dubitari posset, an puerpera ex abortu sana dici debeat, & dico, quod nequaquam, quia ex abortu, vt ex difficili partu facile mulier in morbum labi potest, immo habet proximam dispositionem, vt labatur, quamobrem sana non est, etiam ex præscripto naturæ euntibus purgationibus.

Succedit quarto loco sterilis, de qua maxima contentio esse posset ob id, quod refert Vlpianus, Cæ- 19 lium ex Trebatio distinguere, quod sana sit, si natura sterilis existat, si vero ex corporis vitio, minime; videretur enim omnino contrarium esse decidendum, si ad sterilitatem respiciamus, & ratio est, quia 20 cum præcipuum munus fœminarum sit concipere, & 21 generare posse, vt hic, & sterilis ex natura nullo modo possit concipere, ex morbo vero facilius possit. Alexand. Bened. *lib.* 25. *cap.* 12. illa quidem morbosa dicenda esset, respectu sterilitatis, hæc nequaquam, & sic quantum est ex hoc sterilitatis capite illa redhiberi posset, hæc non, neque videtur vlla euidens ratio pro textu adduci posse, si ad hoc caput sterilitatis attendatur. Posset quidem ex alio capite defendi textus, nempe si diceremus, non respectu sterilitatis dici morbosam, quæ ex morbo sterilis facta est. sed respectu morbi sterilitatem inducentis, quanquam sequitur ex hoc, quod absolute nulla sterilis, quatenus sterilis morbosa sit, quod tamen falsum est, cum non solum ex sterilitate, sed etiam ex mille aliis caussis morbificis ad sterilitatem consequentibus morbosa sit. Ego absolute dicerem, quamcunque sterilem esse morbosam, & jure red- 22 hiberi posse, quicquid ex Cælio Vlpianus, & ille ex Trebatio dixerit.

23 Quinto proponitur mulier ita arcta, vt mulier fieri non possit, quas mulieres atretas, seu imperforatas vocant, de quibus Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 14. Hucher. *de steril. lib. secundo*, & alij, qui de morb. mul. ex professo agunt. In his enim ante vuluæ ostiolum membrana obtenditur, quæ & egressum mensibus, & ingressum genitali virili prohibet. Iure igitur similes mulieres pro non sanis à Legumperito pronunciantur; non solum enim ex hoc quod virum admittere non possint, nec conse- 24 quenter generare, morbosæ sunt, sed etiam quia aliis morbis obnoxias eas esse necesse est.

Denique prudenter lex mulierem, quæ bis in men- 25 se purgatur, vel quæ nullo modo purgatur, morbosam esse definiuit, sententiæ Hippoc. fortasse innixa *Aphor. sect.* 5. *Aphor.* 56. quæ talis est: Menstruis largius fluentibus morbi eueniunt, non fluentibus autem ex vtero morbi contingunt. Excipit ta- 26 men lex dicens, morbosam non esse eam, quæ per ætatem non purgatur; inquirendum ergo erat in qua ætate mulier purgari debeat, & licet circa hanc materiam plura attulerim. *lib.* 1. *quæst. quæst.* 9. *tit.* 1. tamen breuiter hic dicamus, post. 14. aut ad sum- 27 mum 15. annum, vsque ad 40. vel 45. inclusiue mulierem menstruas purgationes pati, si sana futura sit, sed jam his finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Sanus quis dicatur, & sana animalia quæ, num. seq.*
3 *Venditur don tedetur morbos prægressos emptori patefacere.*
4 *Sanitatis maxima latitudo.*
5 *Conualescentes an redhibendi. dic. vt num.* 11.
6 *Conualescientia, & senium sunt affectus medij.*
7 *Status senum naturalis est. item & conualescentium num. seq.*
9 *Sanum, & secundum naturalem, conuertuntur.*
10 *Functionum imbecillitas non est statim nota morbi.*
12 *Valetudinarium multa priuilegia.*
13 *Valetudinarius quis sit. & num. seq. & numero* 16.
15 *Valetudinarius quis sit, relinquitur Iudicis arbitrio.*
17 *Prænans, cur valetudinaria dicta in l.* 2. *§. sed & si non propter. ff. si quis caut.*
18 *Recidiua quid.*
19 *Differentia inter recidiuam, & morbi exacerbationem.*
20 *In quibus morbis timeatur recidiua.*
21 *Recidiuans an semper sit in pejori conditione, quam primo ægrotans.*
23 *De quibus morbis intelligenda. l. Qui Tertiana hic*

Sanatus quis dicatur, de conualescentibus, de recidiuantibus, & de morbis circuitus habentibus.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Quod ita sanatum, & l. Qui Tertiana.

IN l. *Quod ita sanatum* tria considerari possunt, primo, quis debeat pro sanato existimari, secundo, an ex morbo reconualescens pro sano accipi possit, tertio de recidiuantibus differendum, quanto nempe tempore secundus morbus debeat dici prioris recidiua, ita vt recidiuans in tempore intermediante vnam & alteram ægritudinem pro sano existi-

exiſtimari non debuerit. Et quoad primum ipſe, textus apertiſſimis verbis declarauit, ſanum dici debere, qui in priſtinum ſtatum, in quo erat ante ægritudinem, reſtitutus ſit. Voluerunt autem Iuriſconſulti hac lege tacitæ cuidam objectioni reſpondere, quæ hinc emanare poterat, vtrum ſcilicet, ſi ſeruus vel iumentum ægrotauerit aliquando quouis, vel grauiſſimo morbo, quem venditor reticuerit, emptor ex hoc capite poſſit vtrumque redhibere. Lege ergo hac cautum eſt, vt talia habeantur tanquam ſi nunquam ægrotaſſent, dummodo in priſtinum ſtatum reſtituta ſint, & ſana effecta; ſana autem dicuntur animalia, quæ nec parte aliqua corporis dolent, & ad vitæ munera haudquaquam ſunt impedita Galen. *6. de ſanitate tuend. cap.* 5. *claſſ.* 2. *& de differ. morb. cap.* 2. *claſſ.* 3. Ex quibus eliciamus, non teneri venditorem, eos morbos mancipij vel iumenti enunciare, quos aliquando paſſa ſunt, ſed eos tantummodo, quos de præſenti patiuntur, vel facile eſt, vt patiantur.

Sed quid dicendum eſſet, ſi ante morbum ſeruus optima, abſoluta, & integra ſanitate fruebatur, poſtquam autem ex morbo reconualuit, non tam exquiſita ſanitate frueretur? num pro ſano minime habendus? Ac profecto ſi bene textus verba ponderentur, Videtur lex deſiderare ad hoc, vt ſanus dici poſſit, vt in priſtinum ſtatum redierit, ita vt ad eandem ſanitatis integritatem, qua fruebatur, remeauerit.

Dicendum tamen, quod cum ſanitatis maxima ſit latitudo, & ſanum dicatur magis & minus. Galenus 1. *de ſanit. tuend. cap.* 5. multique ſint ſanitatis gradus, quorum vix primum aliqui attingunt, aliis etiam poſtremum aſſequentibus, tam priores, quam poſterioris ſani dicendi ſunt; etiamſi ergo ad eundem gradum non peruenerit ſeruus poſt ſuperatum morbum, in quo permanebat ante morbi aduentum, tamen ſanus dicendus eſt, quia ſanitatem habet. non ergo id ea verba *in priſtinum ſtatum*, important, quod eaſdem vires, & eandem ad amuſſim ſanitatem recuperauerit, ſed quod ad ſtatum ſanorum peruenerit, omni morbo liberatus.

Porro hæſitare contingit de conualeſcentibus, nimirum de iis qui recenter à morbo ſani ſunt facti, ſed integras vires, ac priſtinas adhuc non recuperarunt; dubitari, inquam, poteſt, an tales redhiberi debeant, ſi venditor de eo ſtatu, in quo ſeruus eſt, mentionem non fecerit. ac profecto cum conualeſcentia, & ſenium ſint affectus quidam medij inter ſanitatem, & morbum. Gal. *de ſanit. tuend. lib.* 5. *capite* 4. *claſſ.* 2. ita vt in vno eodemque ſanitatis gradu vterque ſtatus contineatur, ſtatus autem ſenum quicunque ſit, naturalis ſit. Gal. 1. *eiuſd. cap.* 5. dicendum eſt etiam ſtatum conualeſcentium eſſe naturalem, & ob id ſanos dici debere, cum ſanum, & ſecundum naturam conuertantur, & ſanum dici debeat ſecundum Naturam. Gal. *de ſympt. cauſ. cap.* 1. *claſſ.* 3. & ad id, quod objici poſſet, quod conualeſcentes ad vitæ munera exercenda ſint impediti, & idcirco ſaltem ex huius edicti diſpoſitione ſani dici non poſſint, præterquam quod, vt ſupra ex Galeno dixi, ſani haudquaquam ad vitæ munera exercenda impediuntur, reſponderi facile poteſt, negando conualeſcentes ad ea munera impediri, concedendo tamen ea debiliter exercere; non tamen id poſſunt dici morboſi, quia functionum imbecillitas non morbi ſtatim nota eſt, vt Galen. *loco citato* 1. *de ſanit. tuend. cap.* 5. demonſtrat. Sed his non obſtantibus, recte ex hoc textu conualeſcentes redhiberi poſſe dicerem; quia ad priſtinum ſtatum minime adhuc remearunt; & licet concedere paratus ſim, conualeſcentes eſſe in ſtatu medio inter morbum & ſanitatem, veluti ſenes, tanto propius tamen accedere illos dixerim ad ſtatum præternaturalem, quia à morbo eſt, quanto longius ab eo abſunt ſenes, & ad naturalem accedunt, quod eorum ſtatus a natura ſit; ſic igitur licet virium imbecillitas in ſenibus non illico morboſa ſit, quia ab affectione naturali eſt, eadem imbecillitas in conualeſcentibus morboſa dici poteſt, quia ab affectione præternaturali dependet.

Sed quia argumenti ſimilitudo nos ad id inuitat, videamus qui dicendi ſint valetudinarij, nam horum multa apud Legumperitos ſunt priuilegia, ex iis, quos adducit Pariſ. *de reſign. ben. lib.* 5. *q.* 6. *num.* 10. & Menoch. *de arb. lib.* 1. *c.* 65. *num.* 1. expedit ergo ipſis, vt determinetur, qui valetudinarij nomine ſint inſigniendi. Mercurial. *lib.* 6. *var. lect. cap.* 1. videtur valetudinarios voluiſſe vocatos eſſe cauſſarios: Cauſſarij, inquit, dicuntur tum ij, qui vi qualibet ex cauſſa morbos incurrunt, tum qui aliquo pacto male habent; ſed iidem Men. & Pariſ. *loc. cit.* ex Innocentio dicebant, valetudinarium eſſe, qui propter corporis debilitatem eſt infirmus, & laborat aliqua febre acuta; at hæc opinio vera non eſt, neque diſtinguit inter vere morboſum, & valetudinarium. multo minus diſtinguit opinio Ioan. Andr. apud eundem, quæ vult infirmos ſimpliciter dici valetudinarios. Cujac. *in comm. ad tit. Pandect. de excuſat. ad l.* 8. *& ſeqq.* valetudinarios dici firmat eos, qui perpetua, ac pertinaci valetudine afficiuntur. & videtur hæc opinio vna eademque cum ſuperioribus, nec Iuriſperitos explicaſſe, quid in rei veritate ſint. Communis DD. opinio, de qua iidem Menoch. & Pariſ. *ibidem num.* 12. ea eſt, quod hoc relinquatur Iudicis arbitrio; at neque hæc quicquam ad rem affert, neque quicquam docet rei naturam dicens, pendere ex Iudicis arbitrio, vt definiatur, quis dicatur valetudinarius; ante enim oportebat explicare, quis eſſet valetudinarius in genere, vt Iudex ſciat, quænam oporteat conſiderare in ea re definienda. Sed ex noſtris Mercur. *de art. gymn. lib.* 4. *cap.* 8. Valetudinarios eos vocat, qui recenter à morbis euaſerunt, facitque eoſdem cum conualeſcentibus, ſed pro valetudinariis acceptat pleroſque ſenes, quos vt valetudinarios curari voluit Galenus. Dicamus valetudinarium dici eum, qui ob ſui corporis debilitatem promptam habet diſpoſitionem, vt infirmetur faciliime, & integra ſanitate non fruitur, ſed ſæpiſſime ægrotat. non ergo mirum eſt, in *l.* 2. *§. ſed & ſi non propter. ff. ſi quis caut.* prægnantem dici valetudinariam, quia ex facili ac modica cauſſa ægrotare parata eſt. quæ omnia optime declarat Menoch. *vbi ſuprà numero* 6.

Vltimo, circa recidiuantes plura ſunt quærenda, nimirum quis morbus ſit recidiua prioris, quanto tempore ab receſſu prioris morbi ſecundus dici debeat recidiua, in quibus morbis timeatur vt plurimum recidiua, an ſemper in pejori conditione ſit recidiuans, quam primo ægrotans, & alia ſimilia.

Primo ergo recidiua dicitur morbus factus ex reliquis præcedentis morbi jam prægreſſi. elicitur ex Hipp. *Aphor.* 12. neque enim ſemper quando quis de recenti ægrotauit, & paucis interjectis diebus denuo ægrotat, recidiuam contigiſſe dicendum, ſiqui-

dem poteſt poſterior morbus aliam habuiſſe cauſſam, & ſic non prouenisſe ex reliquiis præcedentis infirmitatis, in quo caſu poſterior morbus non eſt dicendus recidiua prioris, & exemplo patet, & ex iis, quæ dixi *lib.* 1. *tit.* 4. *quæſt.* 7. ſed qui de recidiua noſcere cupit, & præcipuè quando ſit vera recidiua, quando non, Taddæum legat *in comm. ſupracitati Aphor.* & alios ibi.

De tempore intermedio inter priorem morbum, & recidiuam iam dixi in præcitata quæſtione, & ad eam Lectorem remitto. Illud hoc loco addendum 19 duco, maximam eſſe differentiam inter recidiuam, & exacerbationes, ſeu acceſſiones quorundam morborum; vnde non dicuntur recidiuare Tertianarius, & Quartanarius quotieſcunque de tertio in tertium, aut de quarto in quartum inſultum morbi experiuntur; tunc enim vnus eſt morbus, qui ſuam ſeriem, ac typum ſeruat. Taddæus Flor. *vbi ſupr.* ſic quoque neque Epilepticus, qui per Lunæ circuitus ægrotat, neque podagricus, qui in temporum mutationibus, vt in Solſtitiis, vel Æquinoctiis podagra detinetur, recidiuare dici debent, nam ii morbi tales ex ſua natura ſunt, vt ſtatis temporibus reuertantur, & ſic etiam de aliis eſt dicendum; vnde etiam in intermedio tempore, vbi quietem habent, tales ſanos non eſſe ſummo jure ſancitum eſt, argumen. *l. Qui Tertiana hic.* aduerte tamen, Taddæum *vbi ſupra.* nolle in tempore quietis conuenire his nomen morboſi, ſed potius neutrius, quod idem eſſet, ac valetudinarii, de quo ſuprà. non tamen in omni caſu debere habere locum hanc opinionem Taddæi crediderim, ſed in iis ſolum, in quibus quies longior eſt, vt in Epilepticis, & Podagricis; nam in Tertianariis, & Quartanariis aliter credo ſit ſentiendum, quicquid ille voluerit.

20 Tertio quærebatur in quibus morbis, vt plurimum timeatur recidiua, & dic, quod vniuerſaliter in omnibus, licet in nonnullis promptius, quam in aliis: ſunt enim aliqui, qui de facili reuerſionem faciunt, vt Colicus dolor, Nephritis, Ophthalmia, Hydrops, Melancholia, & huiuſmodi. Contra alii ſunt, qui difficulter reuertuntur, aut recidiuam faciunt, vt Morbilli, Quartana, Pleuritis, Phrenitis, & alij; jactatur enim a quibuſdam, quod his morbis ſemel detenti, non amplius illis corripiantur; quod tamen falſum eſſe experientia docet; illud verum eſt, quod jam diximus, difficulter reuerti, & recidiuas non de facili ſolitos cauſare.

21 Denique dubitatur, an ſemper recidiuans in pejori conditione ſit, quam primo ægrotans. & videtur ex Hipp. auctoritate *lib. de intern. aff.* quod ſemper recidiuans ſit in pejori conditione, cum dicat: Morbus enim reuerſionem faciens magis quam ab initio vrget; rationem reddit Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 95. in his verbis: Et recidiuatio eſt deterior, quam radix, quoniam malitia, ſeu ægritudo eſt rediens, & natura ſeu virtus eſt defeſſa, ſeu debilis; quæ ratio eſt admodum ſenſata, & pluribus eam habere locum concedendum; in aliquibus tamen morbis euenit, vt potiori humorum prauorum quantitate abſumpta, & modica relicta, contingat quidem recidiua, multo tamen priori morbo debilior.

Cæterum in l. *Qui Tertiana.* quærendum eſt, qui morbi ſint, de quibus ea lex intelligenda veniat; 22 in textu enim ſolummodo (& fortaſſe exempli gratia) hi quatuor morbi afferuntur, Tertiana nempe, Quartana, Epilepſia, Podagra; cum tamen alij permulti ſint, qui his naturæ ſunt non abſimilis. dicendum ergo quod ex febribus de omnibus, quæ per circuitus repetunt, ſimiliter, vt de Tertiana, & Quartana intelligendum, itaque & in Quintana, & ſextana, & ſeptimana, & octana, & nonana, ac decumana, ſi quando eueniant ſimiliter decidendum eſt. Cæteri porro morbi, qui reuerſionem faciunt, & de quibus dici poteſt, quod illis affecti minime ſani vocandi ſint etiam in interpolationis tempore, ſunt in primis jam à l. nominati. dehinc vero frequens vertigo, Melancholiæ, & omnes inſaniæ ſpecies abſque febre, Paralyſis, Ophthalmia, Suffuſio, Cataracta vulgo dicta, dentium dolor, Aſthma, & eius ſpecies ſingulæ, ſanguinis ſputum, phthiſis, dolor Colicus, Hydropis ſingulæ ſpecies, renum, & veſicæ calculus, ani, & vteri procidentia, Herniæ omnes, Hæmorrhoides, Arthritis, & inter febres continuas hectica, tandemque Gallicus morbus, de quo Grammat. *deciſ.* 58. *num.* 6, & ex noſtris Bacc. *lib.* 3. *de Therm. cap.* 4. dicebant, quod ex eo nunquam reconualeſcit patiens, & dare quidem inducias, non integram pacem, Quinimo ex his nonnulli ſunt, qui non ſecus ac febres, per circuitionem repetunt, vt ophthalmia, capitis dolor, podagra, & alij, teſte Gal. *lib.* 2. *de diff. febr. cap.* 13.

SVMMARIVM.

1 *Hydropicus eſt maxime morboſus.*
2 *Pro clauo quid intellexerit Vlpianus.*
3 *Polypus quid ſit.*
4 *Scæua cur non redhibeatur.*
5 *Mancus cur redhibeatur.*
6 *Manci ſunt deteriorum morum.*
7 *Mulier neque ambidextera ſit, neque manca.*
8 *Pars dextera cur ſiniſtra fortior, & agilior. Vide ibid. & numero ſequent.*
10 *Dextra & ſiniſtra ex Platone natura non differunt.*
11 *Motioni origo eſt à dextris.*
22 *Is qui vrinam facit ſanus eſt.*
13 *Vitia in mictione omnia redhibitioni cauſſam dant.*

De Hydropico, clauum habente, Polypoſo, Scæua, & manco, & de vrinam faciente.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Item Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui Clavum. §. 1. & §. Item ſciendum. l. Quæritur. §. Item de eo.

Reſtant poſtremò quædam adnotanda circa *l. Item Offilius. & l. Qui clauum. & l. quæritur.* ac in priori de hydropico dubitatur, an ſanus ſit, de quo tamen nullo modo erat dubitandum, quia non 1 ſolum ſanus non eſt, ſed maxime morboſus, cum maximopere à ſtatu naturali recedat, & ad interitum tendat; quod etiamſi magis videatur poſſe habere locum in vna, quam in alia Hydropis ſpecie, cum eæ plures ſint, tamen nullatenus dubitare debemus, in omni ſpecie maxime debere habere locum redhibitionem; immo non ſolum in Hydrope jam facta, ſed etiam in habitu Hydropem præcedente, qui Cachexia nominatur; inanis ergo fuit Iuriſconſulti hæſitatio.

Pro

Pro Clauo quid intellexerit Vlpianus, non adeo in propatulo est, clauus enim plures potest significare morbos: significat namque primo morbum quendam vueæ tunicæ oculi, quæ interdum ita prominet, vt foras prosilire videatur, & tunc tumoris speciem præ se fert clauo non absimilis, de qua passione Galenus *in libro de ocul. cap.* 11. *& in Introd. cap.* 15. *in fin.*

Secundo, Clauus est vlcus orbiculatum in pedis planta, quod callum contraxit, vt habetur *in finit. Medic. Galen. adscript. in fine.*

Tertio, Clauus dicitur quidam dolor capitis in certa quadam eius parte, vt notant multi practicantium in propriis capitibus, de cap. dol. Valesc. *in Philon. parte prima, capite* 1. Massar. *libro* 1. *pract. capite septimo.* Forest. *Obseruat. libro nono, Obseruat.* 62.

Quarto, Clauus vocatur tumor rotundus candidi caloris, clauorum capitibus non absimilis, qui in vniuerso corpore enascitur, sed maxime pedibus familiaris est. Paulus *libro sexto, capite* 87. Aet. *sermone* 14. *cap.* 87. Auic. 3. 4. *tractatu* 2. *cap.* 14. & ante hos Galen. *de simpl. medicamen. fac. & alibi.* ex his acceptionibus præstat dicere, apud Legumperitum postremam intelligendam, quod declarare potest verborum series, inquit enim: Qui clauum habet, morbosus est, veluti Polyposus, constat enim, Polypum esse tumorem, vnde inquit, quod tam is, qui habet tumorem Clauum dictum, quam is, qui patitur tumorem, Polypum vocatum, morbosus est, & ita intellexit Gloss. hic.

Polypus autem tumor est proprie naribus eueniens, dictus à similitudine Polypi piscis, quod & carnem similem sortiatur, & non minus ac ille multos veluti pedes habeat, quibus affectam partem arripit, & arcte complectitur: ea enim est piscis illius natura; vbi enim quid apprehenderit, arctissime hæret, ita vt vix diuelli possit: vnde Plautus in Aulul. Act. 1. Scen. 4.

Ego istos noui Polypos, qui, vbi quid tetigerint, tenent.

Ad eius ergo piscis similitudinem tumor iste Polypus appellatur, de quo Horat. Epod. Od. 12.

Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis.

& de hoc tumore verba faciunt omnes practicantes in capp. propriis. Paul. *libro sexto, capite* 25. Aetius *sermon. sexto, capite* 90. & cæteri omnes, de quo tamen nihil effatu dignum dicendum offertur.

Scæua porro, qui & scæuola dicitur, redhiberi non debet ob id, quod non videtur quicquam corporis vsui nocere, sed recte judicat Legumperitus, redhibendum esse mancum, hoc est, qui imbecillitate dextræ laboret, & sinistra pro dextra vtatur. non solum enim ob vsum membrorum mancus redhibendus est, sed etiam quia constat, mancos esse naturaliter deteriorum morum, quam cæteri homines sint, tradente Cardan. 7. *Aphorism.* 40. cujus rei caussam in fine ille reddit, & Scal. *exercit.* 265. & nota hic ex ipso Cardano, Mulierem neque ambidexteram fieri, vt ibi ex Hipp. neque mancam, quod ille viderit. Quod tamen de mulieribus dicit Hipp. nimirum non fieri ambidextras, non admittitur à Nancel *in Analog. libro* 8. *cap.* 4. exercitatione enim tales fieri mulieres ipse vidit; tamen vt defendat Hipp. dicit illum voluisse mulieres non nasci ambidextras, non negare autem quod exercitatione fieri non possint. Sed noui ipse principem mulierem ambidexteram.

Sed pro Medicis ac Philosophis videri posset hic, vnde sit, quod pars dextra sit sinistrâ & fortior, & agilior; cujus rei licet promptam habeat rationem Philosophus, nempe quod dextræ partes calidiores sint sinistris, & majori spirituum copia affluentes, ac quod illas regat calor visceris sui, vt dicebat Macrob. Saturn. *libro* 7. *capite* 4. alias tamen caussas adducit Holler. *Aphor. sectione* 7. *Aphor.* 44. & Alex. Bened. *de part. humani corporis, libro* 3. *capite* 12. quas apud ipsos vide; vnam ex Amato adducam, quam sensu ipso oculato, & experientia confirmatam ipse notauit. *Centur.* 4. *Curat. vltima.* ponderans enim simul in eadem bilance ossa brachij dextri, & sinistri, ponderosiora adinuenit dexrra, non in vno tantum cadauere; sed in omnibus etiam in ipsis puerulis, qui adhuc eas partes nullo modo exercuerant. In cujus rei confirmationem illud facit, quod plerumque partes dextræ crassiores sunt sinistris; hoc facile experimur in calceamentis, cum enim calceamur, pes dexter laxiori indiget calceamento, quia crassior, vt vnusquisque in seipso adnotare potest. Quomodo vero fiant ambidexteri, hoc est, qui vtroque brachio valide & indifferenter vtuntur, exponit Galen. *comm.* 7. *Aphor.* 44. vbi & cur nulla mulier ambidextera fiat ex Hipp. sententia; quæ Medicus apud eum videat, & apud Amatum, *vbi supra*, & apud alios in expositione ejus Aphorismi. Iurisconsultus autem si hæc ipsa scire cupit, adeat Tiraquel. *de leg. Connub. Gloss.* 1. *par.* 1. *l.* 1. *num.* 64. non ab re autem Naturæ miraculum huc transferre placet, à S. Scriptura relatum *in lib. Iudic. capite* 20. *vers.* 16. septingentos nempe viros ambidextros habuisse ciuitatem Gabaà in tribu Benjamin.

Non tamen silentio inuoluam Platonis opinionem *in libro* 7. *de leg. vers. med.* qui voluit dextram, & sinistram natura non differre in singulis operationibus, sed matres, nutricesque non recte per consuetudinem nos dextra vti magis permittere, vnde dexteræ, & sinistræ differentia emanauerit. quod ostendit, inquit ille, Scytharum lex, qui ambidexteri omnes sunt, nec minus sinistra, quam dextra arcum, & sagittas tenent, sed vtrisque similiter ad vtrumque vtuntur. quæ tamen Platonis sententia contrariatur omnino Arist. *in lib. de Animal. incess.* vbi motioni originem à dextris esse dicit, & partem dextram aptam natam semper esse mouere, sinistram vero moueri, & multo magis contra ipsum facit Amati experimentum, ex quo manifestissime patet, à Natura partes dextras à sinistris differre. Sed de his hactenus.

De eo tandem, qui vrinam facit, determinat Vlpianus, quod sanus sit; intelligit autem pro eo, qui vrinam facit, Gloss. eum, qui de nocte lectum commingit, quod etiam & ex textu ipso habetur; recte vero distinguit Iurisperitus, quod sanus sit, si hoc ob surgendi pigritiam euenerit, secùs vero, si ex vesicæ vitio; addamus nos, quod etiamsi ex vesicæ vitio hoc non accideret, sed ex forti imaginatiua in somno caussata, tamen sanus dici talis non deberet; sunt enim qui in somno adeo fortem habent imaginationem, vt non solum videant ea, quæ imaginantur tanquam sibi præsentia, sed etiam inferioribus virtutibus præcipiant, vt in casu nostro; imaginabitur quis se stimulari ab vrinæ multitudine, & videbitur sibi esse in cloaca, vel in loco, in quo alias mingere con-

ſueuit; tunc imaginatiua præcipit expulſiuæ, vt ſuo officio fungatur; vnde ille mingit, credens ſe in loco conſueto mingere, non vero in lecto. Is vero, qui frequenter id ipſum facit, vt ſingulis, vel alternis noctibus, proculdubio morboſus dicendus eſt, & redhiberi poterit. ex quibus infer, quod multò magis cætera vitia circa mictionis functionem euenientia redhibitioni locum dare debent, vt Dyſuria, Stranguria, Iſchuria, Diabetes, & his ſimiles. de quibus omnibus ſigillatim Practici omnes ſuis in locis verba faciunt.

Secundi Libri Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES,

Liber Tertius,

CONTINENS

TITVLOS TRES;

quorum

Primus est de Impotentia coëundi, & generandi.
Secundus de morborum simulatione.
Tertius de peste, & contagio.

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo D.

D. BERLINGERIO GYPSIO,

S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

PAVLVS ZACCHIAS F.

SVMMO eufortunio meo factum puto, vt dum hoſce labores meos typis committere pararem, Principem, ac Dominum nactus ſim, cujus nomine eos munirem, non dicam (qualem eſſe non eſt qui neſciat) nobilitate præclariſſimum, virtutibus cumulatiſſimum, humanitate inſignem, ſed, vt eſt in omni literarum genere exercitatiſſimus, literarum omnium amantiſſimum: nam contrà malo ſcriptorum fortunio euenire mihi perſuadeo, eos in Principes illiteratos, & à virtutibus alienos incidere, qui à literarum ſtudiis tanquam à re ſibi auerſiſſima abhorrent. Summa injuria fieri exiſtimo, hujuſmodi dona hiſce offerre, quæ non modo eis gratia non ſunt, quod eorum pretium non agnoſcant, ſed quod ea ad nauſeam vſque faſtidiant, quia ſtomachis eorum non conueniunt: nam quemadmodum non iidem cibi omnibus hominibus ſunt accommodati (vtor Medicus exemplo Medico) ſunt enim qui vel euchimos, & ſelectiſſimos non modo non admittant, ſed reſpuant quod iis ſtomachentur, & noxam ab illis percipiant, ſic literaria dona ſi aliis, quam iis, qui eorum deſiderio tenentur, eorumque pretium norunt, offerantur, ingrata ſemper, & inoportuna futura ſunt. At næ ego hiſce meis laboribus id non pertimeſco: licet enim longe impar donatorio eorum pretium agnoſcam, tamen ab iis, quæ illi pro lautiſſimo, ac perenni cibo ſunt, non omnino degenerare ſcio. audacter igitur in meæ ſeruitutis, ac deuotæ reuerentiæ teſtimonium, hæc tibi, Princeps Illuſtriſſime, offero, interimque D. O. M. qui te ad condignum tuis meritis gradum euexit, vt Eccleſiæ ſuæ ſanctiſſimæ bono te ipſum diutiſſimè conſeruet, enixè, & indeſinenter oro. Vale.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI TERTII TITVLVS PRIMVS,

De Impotentia Coëundi & Generandi, Continens Quæstiones nouem;

quarum.

LIBRI TERTII
TITVLVS PRIMVS,
De Impotentia Coëundi, & Generandi,

SVMMARIVM.

1 *Ad Matrimonij validitatem requiritur potentia coeundi.*
2 *Conjugio regulariter est ineptus, qui debitum reddere nequit.*
3 *Ad Matrimonij validitatem requiritur, vt vir possit emittere semen.*
4 *Matrimonium separatur ob impotentiam coeundi.*
5 *Vbi de coeundi potentia dubitatur, ad Medicorum judicium recurritur.*
6 *Impotentia coeundi quid.*
7 *Coitus quid.*
8 *Impotentia generandi quid.*
9 *Impotentia tam coeundi, quam generandi plures habet caussas.*
10 *Impotentia coeundi ex quibus caussis dependeat.*
11 *Impotentia coeundi vel ex caussa naturali, vel ex caussa accidentali.*
12 *Naturalis caussæ Impotentiæ consideratio.*
13 *Accidentalis caussa vel intrinseca, vel extrinseca.*
14 *Caussæ intrinsecæ accidentalis consideratio.*
15 *Caussæ extrinsecæ accidentalis consideratio.*
16 *Animi passiones vehementes inter caussas impotentiæ coeundi connumerantur.*
17 *Coitus impotẽtia accidit in viro interdũ mulieris culpa.*
18 *Grauius peccatum est coïre cum deformi, quam cum formosa.*
19 *Pulchritudo est incitamentum ad libidinem.*
20 *Aliæ caussæ impotentiæ coeundi ex parte mulieris.*
21 *Impotentia arte Medica reparabilis non dissoluit matrimonium.*
22 *Caussa impotentiæ coeundi in Muliere.*
23 *Generandi impotentia habet plures caussas.*
24 *Generandi spes ex coitu est.*
25 *Coitus à natura ob generationem, & speciei propagationem inuentus.*
26 *Caussæ impedientes generationem ex parte mulieris sunt propemodum infinitæ.*
27 *Semen in muliere peccare potest, vt in viro.*
28 *Caussæ generationem impedientes ex parte vtriusque Conjugis.*
29 *Conjugum simultates impediunt generationem.*
30 *Generationem impedit nimia agitatio fœminæ in ipso actu coeundi.*

De caussis impotentiæ tam coëundi, quam generandi.

QVÆSTIO I.

Perneceßarium, maximeque ad Iurisconsultorum negotium pertinens argumentum Titulus hic promittit, tanquam is, qui de re sæpissime in iudicis Ecclesiasticis præcipue agitata pertractet, & dubia quamplurima pulcherrima illa quidem proponat, ac diluat, in quorum gratiam ipsi Iurisconsulti integros Titulos promulgarunt de frigidis, & maleficiatis inscriptos, sub quibus tamen eos omnes comprehendunt, qui quacunque ex caussa coire non possunt, etiamsi neque ex frigiditate, neque ex maleficio id illis contingat, vt in sermonis processu videbimus. Cum ergo matrimonia in dies, & horas frequentissime contrahantur, palam est ad eorum validitatem requiri de necessitate coëundi potentiam. Abb. *in cap. de illis lib. 2. num. 2. & 4. de despons. Impub.* Scot. *lib. 4. sent. dist. 34. quæst. 1.* adductus per Nauarr. *Consiliorum lib. 4. cons. 39. num. 4. de sponsal: & lib. eod. cons. 3. num. 7. & seqq. de frigid. & malef.* Aug. Barbos. *in Collect. Doctor. lib. 4. tit. 5. cap. 1. num. 4. Tom. 2. & cap. 2. num. 2. ibidem*; vnde regulariter conjugio ineptus est, qui debitum reddere nequit. Nauarr. *cit. lib. 4. consil. 39. num. 1.* Nec solum coëundi potentia sufficere videtur, sed potentia seminis quoque emittendi requiritur, vt idem Abb. *in cap. Quod sedem. num. 5. de frig. & malef.* idcirco ergo vbi horum vtrumque non adsit, separatur matrimonium, vt per *cap. Laudabilem. tit. eod.* vbi Abb. *num. 1.* Grilland. *de sortileg. quæst. 6. num. 14.* Oinot. *Instit. de Nupt. num. 220.* Mascard. *de Probation. concl. 311. num. 7. vol. 1.* Ricc. *Collect. decis. 212. par. 1.* Sanchez. *de Matrim. lib. 7. disp. 93. num. 15.* Farinac. *de delict. carn. quæst. 143 §. Fœmina. num 6.*

Hinc patet multoties de sufficientia, aut insufficientia coëundi dubitari posse, quo in casu, vt in aliis multis, qui circa hanc materiam Iurisconsultos exercent, Medici in judices, tanquam periti adhibentur; qui autem sint ii casus dubij, in processu quæstionis patebit: nam de singulis hic mentionem facere, nimis longum esset, & eadem bis absque vlla necessitate reiterarentur.

Quid vero sit impotentia coëundi, quid item impotentia generandi, clare patet ex ipsismet verbis, illa namque vitium est vel naturale, vel accidentale, quo quis impeditur alteri carnaliter commisceri. Hostien. *in summ. lib. 4. tit. de frig. & malef. §. 1. num. 1.* Io. Brunell. *de spons. & Matrim. concl. 28. num. 2.* coitus enim est applicatio maris & fœminæ in membris generationis, qua superfluum expellitur quantum ad finem speciei, vel indiuidui ordinata. Auic. *22. 3. cap. 1.* Bauer. *in cons. incipien. in nom. Indiuid. Trinit.* Sauon. *in pract. magn. tract. 3. cap. 1.* Impotentia autem generandi vitium item est naturale, vel accidentale, quo quis legitimo, vel naturali coitu vtens inhabilis est ad sui similis generationem.

Tam coitus autem, quam generationis impotentia plures potest habere caussas, & modo ex parte viri tantum prouenire, modo ex parte mulieris tantum, modo vero ex parte vtriusque. hæc quanam ratione inuestiganda sint, deinceps patebit, nunc autem ad caussas vtriusque impedimenti accedamus, breuiter ac dilucide, quantum vires ferunt, & ad Iurisconsultorum captum, omnia enodantes.

Primo ergo de coitus impotentia agentes ex parte viri sciendum, illam originem deducere vel ex parte sui ipsius, vel ex parte mulieris; sed quia caussæ ex partæ Mulieris ad caussas extrinsecas reducuntur, dicamus cum DD. *in d. Tit. de frig. & malef.* Hostien. *vbi supra num.* 2. Brunell. *ibidem num.* 3. *& 6.* Sannazar. *de matrim. cap.* 3. *art.* 4. *num.* 6. & cum DD. nostris *in suis practicis cap. de Impotentia venenorum, & de sterilitate*, Impotentiam coëundi vel ex caussa esse connaturali, vel ex accidentali. Naturalis caussa vel ex parte totius est, vel ex partium vitio. si ex defectu totius sit, euenit quia frigidæ temperaturæ vir est, & idcirco non stimulatur, neque apetitum ad coëundum experitur, deficiente non modo semine in sui quantitate, sed peccante in qualitate. Si fit ex defectu, partium, hoc esse potest vel ex vitio alicujus partis principis, Cordis nimirum, Hepatis, Cerebri, Testium, vel ex defectu partium genitalium; & hæc vel est ex culpa ipsius membri virilis, vel aliorum vasorum. si fit ex culpa penis id fit, quia vel nimis magnus, vel nimis paruus, vel quia obtortus, vel nimis longus, vel breuior quam oporteat. ex culpa Testium fit, si illi omnino desint, vel non seruent naturalem situm, vel sint nimis parui, vel nimis magni; ex parte aliorum vasorum impotentia coëundi euenit, si illa sint malè conformata, si naturalem situm non habeant, si sint obstructa.

Accidentalis porro caussa vel intrinseca est, vel extrinseca. Intrinseca vel sunt humores superflui, calidi, frigidi, sicci, humidi, frigidi, refrigerando, partiumque calorem extinguendo, calidi eundem calorem, & spiritus dissipando, humidi illum obruendo, partes relaxando, virtutem obtundendo, sicci præter modum exiccando. vel ea est debilitas alicujus partis Principis, aut earundem morbus aliquis, vel accidentalis genitalium partium ignauia, & in summa caussæ pene omnes, quæ à natura sunt, possunt vt plurimum etiam ab accidenti originem trahere.

Externa caussa impediens coëundi potentiam in viro vel est ab aëre, vt quia nimis excedit in actiuis præcipue qualitatibus; quamquam magis obstare viro, videtur excedens caliditas, quam frigiditas, mulieri vero contra, quod, ex Philosophorum sententia patet. Arist. *lib.* 4. *problem.* 16. *&* 24. & hoc innuere etiam voluit Hesiodus in lib. 11. oper. & dier. dicens:

> *Salacissimæ vero mulieres, viri imbecillimi*
> *Sunt, quoniam caput, & genua Sirius exsiccat.*

insinuans, quod ob exsuperantem sicccitatem viri imbecilliores facti minus coitum appetant, contrà mulieres sua natura humidiores sanguine acutiore per æstus, & siccitates abundant, vnde etiam salaciores sunt.

Inter extrinsecas caussas connumerari possunt Animi passiones vehementes; mirum enim est, quantopere in ea re operentur, vnde Alex. Bened. *suæ pract. lib.* 24. *cap.* 12. Scimus, inquit, quosdam cum in Venere conjugali essent vel promptiores, facta inter eos de re tristi mentione ita ab opere imperfectos solitos desurgere, vt veluti intermortuum languesceret genitale membrum. quosdam in coitu sordidum auditum verbum de Venereo diuerticulo deturbat, alios verecundia tenet, nonnullos metus ipse, tot modis suspenditur cum Animo coïtus. hæc ille.

Et ego noui alios, qui in actu Veneris idem passi sunt non semel aut bis, sed sæpissime ab ira, quod rixosas conjuges sortiti, quotiescunque etiam coeuntes in pugnam verbosam venirent, non amplius perficere quod inceperant quouis conatu possent.

Præterea desuetudo inter extrinsecas caussas & ipsa est; quæ tantum potest, quod vt ex Vido Vidio juniore *lib.* 11. *de curat. membr. cap.* 2. refert Schench. *Obser. lib.* 3. *tit. de Testiculis*, quibusdam, qui à Venere per longum tempus abstinent, testes, & vasa spermatica contabescunt. Vsus item nonnullorum ciborum, aut medicamentorum ex his causis est, ambulatio nudis pedibus frequentata, equitatio, Hipp. *de Aere, Aq. & loc.* item maleficium, de quo in quæstione propia verba facienda sunt, & denique ab omnibus caussis, quæ insigniter corpus alterare possunt, præcipue autem refrigerare, coitus impotentia prouenire solet, qualis esset fluxus longus sanguinis immoderatus, extremæ omnes euacuationes, vulnera magna, validæ capitis percussiones sectio venarum post aures, de qua Hippocrates peculiariter locutus dicebat, facere eam hominem sterilem. licet alij experti contrarium fuerint; nam Prosper Alpi. *lib.* 2. *de Medic. Ægypt. cap.* 10. de quodam juuene Cophto mentionem habet, cui maxima sanguinis copia per eas venas detracta, nonnisi longum somnum excitauit, (vt euenire quoque ipsis Scythis dicebat idem Hippocr. *de Aer. aq. & loc.*) quo per tres dies detentus, ab eoque expergefactus, ac conualescens vxore ducta liberos procreauit. Alium tractauit virum D. Petrus Castellus mihi amicitia conjunctissimus, cui hirudinibus post aures applicitis, sanguis per tres continuos dies fluxit, ex qua caussa perpetua surditate affectus est, vxore ducta, liberos non procreauit, sed ea defuncta, & secundis nuptiis potitus fœcundus fuit. sed quicquid sit de hujus rei veritate, illud certum est, quod prædicta omnia corpus, ac præcipue genitales partes insigniter refrigerant, ac debilitant, & seminis materiam abscindunt. sed & inter easdem caussas deforis aduenientes venit ipsa mulier; nam ex ipsius quoque culpa quandoque impeditur coitus in viro, vt si sit nimis deformis, adeo enim à coitu alienum hominem deformitas reddere consueuit, vt jure dixerint nonnulli DD. grauius peccatum esse coire cum deformi, quam cum formosa. Tiraq. *de leg. Connub. par.* 2. *leg.* 2. *num.* 12. Cabal. *Resolut. Crimin. cen.* 3. *cap.* 244. *num.* 12. pulchritudo enim, inquam ego, est incitamentum ad libidinem, vnde quidam, vt ex Alberto refert Sanchez. *de matrim. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 13. calore naturali ad coitum destituti, à fœminæ interdum formositate excitati ad coitum perfecte mouentur, itaque deficiente tali stimulo in deformi, homo se ipsum tentare videtur, & ea de re grauius peccare dicitur.

Potest insuper mulier in caussa esse, vt vir minime coire possit, si tetrum odorem spiret, si munditiis minus studeat, si maritus sentiat se ab ea contemni, & ab eo auerso esse animo. & hæ sunt omnes, aut insigniores saltem caussæ, quæ coitus impotentiam in viro excitare possunt, quarum omnium idcirco hic meminisse opere pretium est, vt sciamus quænam amoueri aliquo modo possint, quæ non: hoc enim plurimi Iurisconsultorum interest scire, cum vbi Impotentia coitus ope Medica reparari possit, matrimonium non dirimatur, contra vero vbi sit irreparabilis. *cap. ex litteris de frig. & malef. & cap. fraternitatis. §. 1. in fin. tit. eodem.* Brunell. *de Sponsal. & Matrim.*

Matrim. concl. 28. *num.* 18. Nauarr. *lib.* 4. *Consil.* 39. *num.* 14. *de Sponsal.* Barbos. *in Collectan. doct. lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 6. *num.* 3. *Tom.* 2. ex nostris Augen. *lib.* 10. *Epist. Med. cons.* 2. *cap.* 4.

Cum autem tot ac tantæ sint caussæ, quæ coitus potentiam in viris impediunt, vna tantum est, quæ illam in fœmina intercipiat, nempe clausura, arctatio, seu angustia oris externi, & ceruicis ipsius vteri, vt bene adnotatur *in cap. Fraternitatis.* §. 2. *vbi proxime*, & per Io. And. *in cap. Laudabilem. ibid.* & ex nostris per Siluatic. *in lib. de his qui morb. simul. cap.* 7. sed ejus rei caussam commodiori loco perquiremus.

Cæterum impotentia generandi (de qua hîc ob argumenti affinitatem disserere decreui) habet & ipsa plures caussas & intrinsecas, & extrinsecas & præter eas, quas jam commemorauimus, & quæ cum coitum impediant, generationi etiam absque dubio contrariæ sunt (cum generandi spes ex coitu habeatur. *l. finali. C. de Sponsf.* Malpasia *Consf.* 22. *num.* 1. nam coitus à natura ipsa in generationem, & Speciei propagationem inuentus est. Sauon. *tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 27.) aliæ insuper considerantur magis peculiariter respectiué ad nobilium partium intemperies, & præcipue genitalium, aliæ respectiuè ad ipsum semen, quod vel justo calidius, aut frigidus existat, sic etiam & humidius, aut siccius, quam quod ad generationem requiratur; & hæc quidem ex parte viri; nam ex parte Mulieris propemodum infinitæ caussæ sunt, quæ considerari possunt, tam nobilium ac principum partium vitia, & intemperies, & præcipue genitalium, quam menstrui sanguinis qualitatem, quantitatem, exitum, aliaque respicientes, & ipsum semen, quod vt in viris, sic & in mulieribus peccare multipliciter potest.

Neque solum juxta hæc considerantur hæ caussæ, sed etiam juxta malam partium genitalium conformationem, & situm, & juxta tam naturales, quam accidentales ipsius vteri morbos, & tam totius, quam partium culpas.

Denique aliæ caussæ sunt ex parte vtriusque, quæ omnino generationi obsunt, vt disconuenientia temperamentorum, quia nimis ab inuicem distant, aut etiam eorundem nimia conuenientia, quemadmodum si vterque conjugum calidissimo dotetur temperamento, aut contra vir calidissimo, mulier frigidissimo; debet enim in hoc esse quidem conuenientia quædam, non tamen exuperans, & quædam item contrarietas, aut diffidentia, sed non magna, vt Arist. 4. *de Gener. Anim. cap.* 2. & Gal. *comm.* 5. *Aphor.* 62. docent. Præterea impediunt generationem simultates & odia inter Conjuges. coitus etiam aut nimis frequentatus, aut nimis de raro in vsum conuocatus. Facit & ad idem impedimentum modus coëundi, seu forma concubitus, vt incidenter habetur inferius.

Vltra prædicta vero sciendum, impedire etiam generationem nimiam fœminæ agitationem in coitu, præcipue in ipso actu emissionis seminum, quod etiam Lucretius adnotauit lib. 4. de Rer.. Nat. dicens:

Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet,
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim sulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis auertit seminis ictum:
Idque sua caussa consuerunt scorta moueri,
Ne complerentur crebro, grauidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset:
Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Sed & seminum expulsio non eodem tempore ab vtroque conjugum facta idem impedimentum præstare solet, & mille quoque aliæ conditiones, quarum omnium copiosissime meminerunt Medici, præsertim de Gynæciis tractantes, & de quibus etiam Lucretius *lib.* 4. *supra cit.* cujus quamplura carmina ad hoc recitant multi prædictorum Medicorum, & præcipue Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul.* apud quem & hæc, & caussas supradictas copiosissime annumeratas videre poteris; quas etiamsi tam exquisite cognoscere superfluum videatur pro Iurisconsultis, tamen eas enarrare & considerare oportet, ne fortasse, quod facile euentu esset, culpa sterilitatis in alias caussas, quam quæ vere eam faciunt, rejiciatur, & leuiori non considerata, grauiorem immerito Medicus caussetur, aut frustra inuestiget.

SVMMARIVM.

1 *Ætas est inter caussas impedientes coitum, & generationē.*
2 *Coëundi potentia, seu impotentia, non potest certo annorum numero præscribi.*
3 *Duodecimus annus recte assignantur pro termino impotentiæ coeundi, in viro præsertim.*
4 *Duodecimo anno vir semen non emittit.*
5 *Hircire, & catulire quid.*
6 *Coeundi potentia præcedit potentiam generandi.*
7 *Impotentia coeundi ob ætatem minorem impedit matrimonium contrahi.*
8 *Matrimonium contrahi potest, quandocunque adsit coeundi potentia.*
9 *Ad Matrimoniū contrahendum sufficit, vt succedere possit copula carnalis. contrarium.* 11. *declara vt num.* 12.
10 *Frigidi illi qui erigunt, sed semen non emittunt, non possunt matrimonium contrahere.*
12 *Eunuchi prohibentur à contrahendo matrimonio.*
13 *Sicuti alij citius, alij vero serius coire incipiunt, sic etiam in aliis citius, in aliis autem serius coeundi potentia recedit.*
14 *Terminus communis, in quo terminatur coeundi potentia, est annus septuagesimus.*
15 *Impotentia coeundi præsumi debet transacto anno septuagesimo.*
15 *Fœminæ Decrepitis viris matrimonio junctæ, Viduæ nuptæ dicuntur.*
17 *Generandi potentia serius, quam potentia coeundi aduenit, maturius autem absoluitur.*
18 *Pubertati proximi non possunt generare.*
19 *Potentia generandi aduenit* 15. *anno vt plurimum.*
20 *Fœminæ cum purgantur, aptæ generationi sunt.*
21 *Facilius est, mulierem in ætate habili menstruis destitutam concipere, quàm quæ ob grandiorem jam ætatem non menstruatur.*
22 *Menstruorum destitutio faceret præsumptionem aliquam suppositionis partus etiam in muliere, quæ esset in ætate habili ad generandum.*
23 *In ætate grandiori menstruorum carentia faceret maximam probationem suppositionis partus.*
24 *Impotentia generandi in viris, ex quorum culpa eueniat respectu ætatis.*
25 *Potentia generandi præsumenda penes eum, qui minora habet impedimenta.*
26 *Habilitas generandi potius præsumenda penes decrepitum, quàm penès puerum ante pubertatem.*
27 *Impotentia generandi in puero quo minor est, minus est remediabilis.*

De Impotentia ex defectu Ætatis.

QVÆSTIO II.

Inter caussas superiori quæstione recensitas, quæ & coitum, & generationem impedire possunt, erat connume-

1 randa ætas tam ex parte viri, quam ex parte fœminæ; & licet de vtraque Impotentia ex ætatis defectu verba fecerim *lib. 1. harum Quæstion. tit. 1. quæst. 4. & seq.* tamen nonnulla hic peculiariter ad hoc argumentum pertinentia recitari, & adnotari possunt. Cum ergo coëundi, & generandi impotentia possit ex ætate prouenire vel majori, vel minori, ante de minori loquamur, & primo de im- 2 potentia coëundi, quæ tametsi circumscribi certo annorum numero non possit, tamen id, quod vt plurimum fit 3 attendentes, dicendum, duodecimum annum rectè pro 4 eo termino assignari posse; quamquam enim, vt *loco cit. quæst. 4. num. 42.* dicebam, in hac ætate constituti semen 5 non emittunt, stimulantur tamen ad coitum, vnde tunc, vt ibi, hircire dicuntur, Metaphora sumpta ab hircis, quemadmodum etiam catulire, quod proprium Catulorum est, cum in venerem accenduntur primum. Varro 6 *de re Rustica cap. 16.* antequam generare possint, aut semen effundere, præcedit enim, vt alias dixi, coëundi potentia potentiam generandi. Ante hanc ergo ætatem secundum plurimum nullus potens judicandus ad co- 7 ëundum; & idcircò ea impotentia durante, matrimonium contrahi non potest, immo per eam dirimitur jam contractum, vt per Brunell. *de Sponsf. concl. 28. num. 8. vers. Tertia declaratio.* Nota ergo, quod si in particularibus an- 8 te determinatum annorum terminum adueniat coëundi potentia, matrimonium contrahi potest, vt ibidem Brunell. *vers. Primus est.* Sanchez. *de Matrim. lib. 7. disput. 195. num. 5.* etiamsi semen non effundant, quia sufficit ad contrahendum matrimonium, vt succedere 9 possit copula carnalis, etiamsi generatio nulla expecte- 10 tur. Hoc tamen, vt ingenue fatear, durum mihi prima fronte videbatur: nam si frigidi illi, qui arrigunt quidem, & Venerem exercent, sed semen non emittunt, non possunt matrimoniũ contrahere, (quam sententiam acer- 11 rime tuetur Sannazar. *de Matrim. cap. 3. art. 4. à num. 19. ad plures seqq.*) profectò neque isti posse deberent) quod si possint, id ipsum liceret Spadonibus quibusdam, & Eunuchis, qui cum valide Venerem exerceãt, tamen generare ob seminis defectum non possunt, sed & 12 hujusmodi Eunuchi prohibentur matrimonium contrahere, prohiberi ergo debent & isti; sed dicamus, disparem esse rationem, cum ex coitu Eunuchi, aut frigidi nunquam sperari possit seminis emissio, nec consequenter generatio, in hac ætate vero constitutis sperari possit ex vsu coitus tempore procedente etiam semiuis emissio, & generatio

[Mouent autem Canonistæ hoc dubium, nimirum, quanto tempore expectandum sit, quandò puer decimo quarto anno completo, & fœmina duodecimo adhuc inueniuntur impotentes. Sanchez lib. 7. de Mat. dispût. 104. n. 16. refert opinionem eorum, qui voluerunt expectandum esse triennium rationibus, de quibus ibi per eum, & n. 17. Aliam refert sententiam eorum, qui voluerunt in puero contrahente decimoquarto anno expectandum esse biennium, in fœmina, quæ nupsit duodecimo, & propter corporis exiguitatem non potest pati viri congressum, præscribi tempus vsque ad decimum quartum annum. Ipse verò Sanchez n. 18. seq. suam sententiam patefacit, volens in vtroque coniuge expectandum esse vsque ad plenam pubertatem, quæ in fœmina absoluitur decimoquarto, in viris autem decimooctauo. Sed hìc aduertendum, quòd impedimentum ex parte fœminæ non potest esse nisi coarctatio vel naturalis, vel præternaturalis. Illa euenit ex angustia, paucitate, & exilitate viarum, vndè non potest congredientem virum sustinere, & hìc obseruanda essent genitalia, nè forte crassitudinem haberent monstruosam, & de qua desperandum esset, quod sponsa illa admittere posset, quantũcunque benè complexa esset, & vias haberet mediocriter constitutas, nam tunc frustrà expectaretur in fœmina plena pubertas, idque tantò magis haberet locum, si viro existente nimis mentulato fœmina esset in tenera ætate duodecimum annum, & habitus exilioris, viasque habens angustas, & exiles. Præternaturalis autem arctatio in fœmina fit ob membranam crassam non in natura existentem in viis vteri, vt alias dictum est, prohibentem ingressum membro virili quantumuis exiguo. Itaque in simplici coarctatione procedente ex minori, ac teneriori cute, vbi neque adsit improportionata virilis genitalis magnitudo, aut crassities, quæ impotentiam respectiuam inducat, nulla caussa est, quod negari debeat quæcunque dilatio temporis, neque debeat expectari non vnus tantũ annus, sed etiam duo, & fortè etiam triennium cùm certũ sit, ex adultiori ætate, & ex consuetudine cum viro, successurã esse copulam, nisi adsit naturale aliquod impedimentum, quod non adesse iam præsupponimus, sunt enim teneriores pullæ timidæ, & ex minima caussa dolentes, vnde aliquando etiam si cum leui, aut mediocri sensu possent virum admittere, recusant, quousque consuetudo timorem abigat, & veneris stimuli ad admittendum virum impingant, quantumcunque ex congressu dolorem sentiant, illud facilè persuadere nobis possumus, quod vbi res ita se habeat, vix credibile esse in termino vnius aut alterius anni hoc impedimentum superari non posse; Iurè igitur nimis protrahitur hic terminus ad triennium, fortè etiam ad bienniũ, subesse enim anno transacto aliquod præter naturale impedimentum facilè suspicari possumus. In coarctatione autem præter naturali nullus terminus assignari debet, sed illicò matrimonium dirimendum, vt ipse Sanc. ibid. addit, & disput. 107. n. 7. neque expectanda esset plena pubertas; & hoc quidem non longo dierum spatio patere posset, quia si vir mediocri membro dotatus, & maxime potens in actu coitus, non poterit replicato per quindecim, aut viginti, aut triginta ad summum dies claustra virginalia disrũpere, maximè si ad hoc medicamentis nonnullis, vt dilatantibus, & emollientibus curauerit, nec fœmina vsa fuerit, signum erit euidentissimum aliquid impedimenti subesse præter naturam, quod amoueri non possit.

Quoad impotentiam autem virorum rectè determinatum puto expectendam esse plenam pubertatem, quæ tamen non seriùs, quam decimooctauo anno superuenit, vt concludit Sanchez ex quam plurimorũ DD. sententia, neque enim videtur iusto longior hic terminus in viro, qui decimoquarto anno matrimonium contraheret, trium nempè annorum, nam obseruatum est, & ego ipse cum aliis obseruaui nonnullos. Ad venerem seriùs stimulari, neque ad eam esse potentes etiam pubertatem attingentes, qui tam plenam pubertatem assecuti ad eam potentes præ cæteris euadunt. In cæteris tamen, hoc est in iis qui matrimonio iunguntur post decimum quintum, aut deinceps, fortè triennij terminus longior iusto est; nam si vir plenam pubertatem adeptus assiduè cum vxore cubans, & ignauus permanet, neque potest matrimonium consummare toto anno, vix, ac ne vix quidem credi potest, in futurum ad id valere posse, nisi alia subesset caussa; Itaque vbi non appareret vllum manifestum vitiũ impediens copulam, neque alia subesset caussa, de naturali frigiditate sufficiens experimentum sumptum esset, si per annum (fortè etiam per multò minus spatium) cum vxore cubuerit, neque matrimonium potuerit consummare: vndè expectatio triennij in maleficiato, vel frigido ex maleficio sciendum canones vix iustè, sed in frigiditate naturali nimis longa videtur, & moderandum omninò censerem, nisi aliter euidentior ratio persuadeat.

Quem

Quemadmodum autem alij citius, alij serius coire incipiunt, sic etiam alij citius, alij serius coire desinunt; communis tamen terminus in pluribus est septuaginta annorum; intra hunc enim terminum, licet non tam frequenter, vt per anteactam ætatem coire valeant, tamen non omnino impotentes sunt, & paucissimi qui veneris saltem vnico congressui non sufficiant. At transacto septuagesimo anno impotentia coeundi præsumi potest, & idcirco in ea ætate degentes abstinere deberent, à matrimonio contrahendo, immo si omnino impotentes sint, coguntur abstinere, & si contrahant, nulliter id faciunt, vt probat Nauarra *Cons. lib.* 4. *Cons.* 3. *n.* 15. *de frig. & mal.* facile autem impotentes fiunt deficiente tunc temporis calore natiuo, & vnà cum ipso materia seminali, spiritu erigente, contra autem aucta mirum in modum excrementitia humiditate, partium ignauia, & vnaquaque virtute tam cerebri, quam cordis, cæterarumque partium omnium commoriente; vnde recte fœminæ hisce viris matrimonio junctæ dicuntur Viduæ. Cagnol. *in l.* 1. *ff. de Iurisdictione. omn. jud. num.* 24. Grammat. *decis.* 74. *num.* 16. ad quod facete allusit Plaut. in Mil. Glor. act. 4. scen. 1. hoc carmine:

Pyrg. *Nupta ea est an Vidua? P. & nupta & vidua.*
Pyrg. *quo pacto potis*
Vidua & nupta esse eadem? P. quia adolescens nupta est cum sene.

quod imitatus nuperrime fuit lepidissimus quidã Poeta dicẽs: sub cujusdã fœminæ persona, quæ seni erat nupta

--- *In tali afanni.*
Vedoua, & maritata io piango gli anni.

Cæterum generandi potentia serius aduenit, maturiusque absoluitur, non enim quicquam certi elici potest ex nonnullis monstrosis potius, quam naturalibus historiis, quod tamen conatur facere Nauarr. *Cons. lib.* 4. *de spons.* 39, *num.* 13. quamquam etenim duodecimo anno coeuntes, & etiam pubertati proximi aliquam in coitu voluptatem percipiant, vt ex Arist. dixi, fortasse aliquam emittunt humiditatem, tamen nullo modo generare possunt, quousque perfectum, & vndequaque concoctum semen non emittant; itaque recte ad 15. annum extendi aliàs eum terminum firmaui in maribus præsertim; nam in fœminis potest ea impotentia maturius finiri, vt ibi, quippe quæ aliquando duodecimo anno purgari soleant, & consequenter semen ferre, & illud quidem fœcundum, licet hoc non adeo frequens sit, quin plures potius 14. purgari incipiant, cum autem purgantur, recte & secundum Naturam aptæ generationi sunt, quod tunc etiam temporis semen intra se gignant. Non defuerunt tamen nonnullæ, quæ nullo modo purgationes expertæ generarunt tamen, de quibus, & similibus rebus euentu rarioribus vide Schench. *lib.* 4. *Obseru. tit. de concept. & de menstr. purg.* illud certum est, facilius esse mulierem menstruis destitutam in ætate tamen habili concipere, quam eam, quæ à Natura ob majorem & maturiorem ætatem id ipsum patitur, & idcirco licet menstruorum destitutio, vbi ageretur de partus suppositione etiam in muliere generationi per ætatem habili, facere possit præsumptionem suppositionis partus (de qua tamen nihil Mascard. *de probat. concl.* 1147. *vol.* 3. quæ nequaquam erat omittenda) eo quod non præsumatur apud Medicos eam concipere posse, tamen hoc ex iis non est, quæ inter euentu rariora, & mirabilia sit reponendum. esset ergo ea præsumptio sterilitatis in muliere menstruis destituta alicuius momenti, non faceret autem certam, & indubitatam ejus rei fidem, si esset in ætate habili, quemadmodum faceret si esset in ætate inhabili: nam in ætate habili existente muliere, non deberet nec posset huic soli præsumptioni fides haberi; in ætate vero inhabili sola hæc præsumptio sufficeret, & plenam faceret eius rei finem; cum tales non nisi ex miraculo generare possint, quod satis demonstratur exemplo Saræ, & Elisabeth, de quibus aliàs *lib.* 1. *tit.* 1. *quæst.* 9. *num.* 57. & *lib.* 5. *sequenti tit.* 1. *de Miraculis, quæst.* 8.

Notandum item circa generandi impotentiam in viris, quòd vbi ea ex ætate teneriori euenit, ex seminis tantùm parte culpa est, quod vel deficit, vel non adeptum est debitam consistentiam, & concoctionem; at vbi ex ætate prouenit majori, non ex parte seminis tantùm, quod frigidum sit, & spiritibus destitutum, sed ex parte quoque vasorum omnium, & virtutis tam coctricis, quàm expultricis; deficit enim, vt dixi, in prouectioribus natiuus calor, qui contra viget in juuenibus, sine cujus energia neque semen excoqui, neque ejaculari, immo nec produci potest, neque membra erigi, ac munere suo fungi; itaque si quando contingeret dubitare, penes quem præsumenda sit potius generandi potentia, semper determinandum esset, habita consideratione ætatis, penes illum fuisse, qui minora habet impedimenta; & sic potius in puero duodecim annis non majori, quàm in sene septuagenario cæteris paribus; non tamen eodem mòdo in sene septuagenario, aut etiam octuagenario, quàm in puero octo, aut decem annorum; quia in tam tenella ætate nulla sperari potest seminis perfectio, sine qua generatio fieri non potest; immo comparata hac ætate, quæ ætatem præcedit Pupertati proximam, cum Decrepitate circa potentiam generandi, semper habilitas potius ex parte decrepitatis præsumenda cæteris paribus, quàm ex parte tenerioris ætatis, cùm à naturali via magis alienum sit, puerum ante pubertatem, vel ante duodecimum annum in pluribus, quàm semen vltrà septuagesimum, aut octogesimum generare; non sic autem, vt dixi, post pubertatem, aut in ipsa pubertate, qua præsente faciliùs multò est hominem generare, quàm senem post septuagesimum. Neque particularia quædam exempla me ab hac sententia remouerent, vt quod Cato octuagenarius, & Masinissa etiam ætate major generarint, & alij relati à Menoch. *lib.* 2. *de Arbitrar. Iud. cas.* 89. *à num.* 55. *ad seqq.* & à Carr. *de Medico. par.* 4. *num.* 28. *& seqq.* & ex nostris à Schench. *lib.* 4. *Obseruat. tit. de conceptione:* neque item facit contra nostram assertionem quod Plater. *in suis Quæst. Med. Paradox. cent. post. num.* 38. patrem habuerit, qui post 72. ætatis annum nonis nuptiis contractis liberos sex susceperit, & anno octuagesimo secundo fœmellam procreauerit; & quòd hujus auus post centesimum annum filium susceperit, & ad nuptias ipsius superuixerit, hæc enim rara sunt, & vt millies jam dictum est, ordinem naturæ, qui in pluribus obseruatur, non peruertunt, neque regulam vllam ob id constituunt.

Cæterum illud palam est, impotentiam generandi & coëundi, in pueris eo magis sine remedio esse, quò minorem degunt ætatem, magisque remedia admittere, quo magis ad pubertatem accedunt; in ætate autem majori, eo magis irremediabilem, quò magis in ætate proceditur; licet vna alterâ minus remediis cedere valeat: nam cum difficile sit impotentiam coëundi auferre, impossibile omnino est, impotentiam generandi vllis Artis remediis illos exuere posse.

De ætate autem habili ad concipiendum in fœmina aliàs locutus sum; & relictis insuetis quibusdam conceptionibus in senioribus euenientibus, annum quintum supra quadragesimum pro termino frequentiori determinauerim. si libet autem, vide inter Iurisconsultos ad hoc quos aliàs citaui, & Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 210. *& seqq.* & inter Medicos Fortun. Fidel. *lib.* 3. *cap.* 2. *de Relat. Med.*

SVMMARIVM.

1 *Impotentia coeundi, & generandi ex naturali vitio prouenire potest.*
2 *Vitium naturale apparens, impediens coitum & generationem, quodnam sit.*
3 *Coeundi impotentia in fœminis ex vnica tantum caussa prouenire potest.*
4 *Generandi impotentia ex apparẽti vitio naturali in fœmina.*
5 *Vitia naturalia, impedientia coitum & generationem, non apparentia.*
6 *Omnia naturalia vitia vt plurimum insanabilia.*
8 *Vitij magnitudo vt æstimanda.*
9 *Vitia naturalia in ætate teneriori magis emendabilia.*
10 *Naturales partes facilius curam recipiunt, quam animales, aut vitales.*
11 *Vitia parua, & apparentia, facilius tolli possunt.*
12 *Vitia in figura, & situ mutato, si parua sint, facilius curantur.*

De Impotentia ex defectu naturali.

QVÆSTIO III.

1 VTraque etiam Impotentia, tam generandi, inquam quam coëundi, ex naturali vitio potest emergere, vt quæst. 1. dictum jam est; quod vitium aut apparens esse potest, aut non apparens. apparens respicit præcipue ge-2 nitales partes oculis conspicuas; in viris enim membrum flaccidum, aut nimis paruum, vel magnitudinis etiam incongruæ, vel crassitie, aut tenuitate insigne, aut obtortum, aut colore deterrimo, aut rugosum; Testes quoque aut nulli, aut admodum exigui, aut situm naturalem non seruantes, & coëundi, & multo magis generandi impotentiam manifesto arguunt.

3 In fœminis autem diximus jam, coëundi impotentiam non nisi ex nimia vteri angustia, aut ex eius totali clausura fieri posse; cui vitio nunc aliud addo, nimirum exitum, & summam reclinationem ipsius vteri, qui interdum per collum, & externum os foras prolabitur; quæ vitia oculis conspicua & ipsa sunt. sed impotentia generandi 4 ex apparenti defectu esse potest, si os distortum sit, si vterus naturalem situm non seruet, si nimis ampla pudenda existant.

5 Vitia vero naturalia, quæ oculis intuentium se non produnt, respiciunt internorum vasorum generationi inseruientium constitutionem, eorumque, nec non etiam præcipuarum partium temperiem, vt Cerebri, Cordis, Hepatis; hæc enim partium intemperies, quæ & congressui, & generationi omnino obsit, in Viris præcipue vel frigida esse potest, ob quam pauci admodum spiritus, & vniuersus sanguis frigidior generatur, & consequenter etiam, semen, vnde cum vna pars alteri sit subordinata, vna peccante, cæteræ quoque ejus vitio participant, vbi ad vlteriora tendat prioris partis operatio; aut esse potest nimis calida absumens ipsos spiritus; sic & ipsa genitalia eædem intemperies exercere possunt, vt si sit frigida, semen non generent, aut crudum, & paucissimi spiritus, quod neque Naturam irritare valeat ad sui expulsionem, & quod multò minus generationi inseruiat; aut si sit nimis calida, & ipsos spiritus, ex quibus semen virtutem omnem habet, omninò dissipet; adeò obsunt generationi ejusmodi intemperies. indicio eius rei sit, quod mero se ingurgitantes, eoque calorem Hepatis adaugentes infœcundi sunt, contra vero Abstemij, quod aquæ potu frigidam temperaturam semini concilient, infœcundi & ipsi vt plurimum sunt, quamquam Tiraquellus, cum Abstemius esset, triginta tamen liberos ex legitimis nuptiis suscepit. Kornman. *de mirac. viuor. tit. de parent. mult. liber. habent.* Sed & de cæteris intemperiebus simplicibus, humida nimirum & sicca idem euenire potest, sicca quippe generationem seminis aut omnino impediente, aut ejus substantiam labefactante; humida ipsum semen fluidum vltra modum faciente, omnem eius sensum in transitu obtundendo, eiusque spiritus obruente ac suffocante, insuperque vasa relaxante, & retentricẽ in fœminis, expultricem vero in maribus mirum in modum lædente. Quod item de simplicibus intemperiebus dictum est, de compositis quoque intelligendum, de quibus iam vlterius non dicam, vt quamprimum ad id, quod pro Iurisconsultis facit, me conferam; illud est, quænam horum vitiorum emendabilia, que non, quæ difficulter, quæ non cum magna difficultate sanari possint. Itaque sciendum ipsis Iurisconsultis 6 omnia naturalia vitia maxime curatu difficilia esse, & vt plurimum insanabilia, alia tamen aliis insanabiliora: nam aut magna sunt, aut parũa; si magna, absolute dicendum, 7 nulla arte, nullisque præsidiis emendari posse, cujuscunque tandem generis existant. aduertendum autem, vitij magnitudinem existimandam esse respectu multa-8 rum rerum; nam & partis essentia, & ipsa vitij natura, & partium situs, & patientis ætas, & mille alia in considerationem conuocanda; ad cujus rei pleniorem cognitionem reuocari in mentem possunt ea, quæ retuli de morbi grauitate & leuitate, *libro 2. harum quæst. tit. 3. quæst. 94. à num. 14. ad plures seqq.* præcipue autem considerandam in decidendo, an vitium emendabile, sit, nec 9 ne, ætas; in ætate enim teneriori vitia quædam magis emendabilia, contra vbi jam ipsa ætas membra durauerit, omnia insanabilia, dehinc consideranda partis ipsius Natura, quippe cum genitales partes, & hepar, aut vt 10 vno verbo dicam, naturales omnes partes respectu vitalium, & animalium possint facilius alterationem pati, & ex consequenti facilius ad contrarium statum reduci; minus enim periculi impendet ex harum partium alteratione ad contrariam temperiem, quam ex alteratione Cordis, aut Cerebri, præterquam quod difficilius trahuntur hæc, quam illa ad requisitam crasim.

Cæterum si vitia naturalia parua existant, ea vel sunt 11 apparentia, vel non; apparentia facilius videntur tolli posse, vt si ob frænum glandi substratum penis obtortus existat, si detegi glans ob præputij augustiam non possit, si vterus non naturali panniculo, sed tenui obducatur ingressum Peni impediente, & cætera ad hunc modum: hæc namque facillimo negotio emendantur. sed inter hæc ipsa vitia, apparentia, quæ parua sunt, alia aliis cu-12 ratu sunt difficiliora: nam quæ in figura consistunt, & in situ mutato facilius curantur, vt si Penis obtortus ob ligamentum glandi substratum sit, si testes in inguinibus appendantur ante pubertatem, si vterus à loco suo modice deuiet, aut os tantisper distortum habeat. at quæ in quantitate vtpote in magnitudine, & in paruitate difficilius, aut nullo modo, in maribus præsertim curantur: nam in fœminis ob partis ipsius naturam, quæ apta nata est dilatari, & constringi, promptius laxitas, & angustia vteri emendari possunt.

SVMMARIVM.

1 *Multi sunt morbi, qui coitum, & generationem in homine impediunt. & vide num. 7.*
2 *Morbus regulariter reddit hominem impotentem ad generandum. & num. 11.*
3 *Morbus res est præter naturam.*
4 *Coitus à natura in generationem inuẽntus.*
5 *Ex coitu tota spes generandi habetur.*

6 Coitus

6 *Coitus non præsumitur in valetudinario.*

8 *Morbi nonnulli hominem propiorem ad Venerem faciunt.*

9 *Non est absurdum, quod morbus aliquis reddat hominem aptiorem ad generandum.*

10 *Glosa notatur in l. Gallius. ff. de liber. & Posth. defenditur n. 13*

12 *Quilibet morbus interficiens est magnus.*

14 *Diem conceptionis Posthumi à die mortis viri computandum, limitatione eget.*

15 *Morbus impediens coitum, impedit etiam generationem.*

16 *Febres ardentes omnes, & aliæ non absimiles, & lethales, & acuti omnes morbi impediunt coitum & generationē.*

17 *Generandi impotentia à morbo contracta durat etiam in conualescentia.*

18 *Morbi omnes partium genitalium vt plurimum impediunt generationem.*

19 *Morbi qui in intemperie partium principum consistunt, generationem impediunt.*

20 *Morbi longi, & generandi, & coeundi potentiam adimere solent.*

21 *Menstruorum quodcunque vitium conceptionem in fœmina impedit.*

22 *Notabile vitium menstruorum faceret aliquam præsumptionem impotentiæ generandi.*

De Impotentia ex morbis.

QVÆSTIO IV.

INfiniti propemodum morbi sunt, ex quibus coitus in viris, & generandi potentia tam in viris, quam in fœminis impediri, aut ex toto abscindi potest, de quibus omnibus & singulis si agere statueremus, ingens volumen huic tantummodo negotio dicare cogeremur; at quia hoc non modo gratum Lectoribus minime futurum esset, sed eos summo tædio afficeret, neque si gratum esset futurum, expediret, breuiter eos morbos per conclusiones quasdam vniuersales percurremus, qui vtramque impotentiam aut excitare, aut fouere possunt, vt notum dehinc fiat, quosnam eorum morborum emendationem aliquam accepturos, aut nullam in posterum sperandum sit.

Ante omnia ergo Iurisconsulti generaliter loquendo eam conclusionem firmarunt: Morbum reddere hominem impotentem ad generationem, vt per *l. filium eum definimus. ff. de his, qui sunt sui vel alic. Iur. & par l. si pater. §. fin. ff. de Adopt. & Arrog.* & per DD. adductos per Surd. *decis.* 83. *n.* 3. hoc autem summa cum ratione, & prudenti consilio ab ipsis definitum esse censendum est; cum enim morbus res sit præternaturam, ipsique Naturæ de directo contraria, absque vllo dubio ejus omnes operationes aut destruit, aut debilitat. aut deprauat; eas autem dirimunt, ac præcipuæ, quæ viuidiorem, & magis vegetam virtutem, & meliorem Eucrasiam, & constitutionem animantis requirunt, inter quas præcipua est generatio, in qua animal, alterum sibi simile ex se ipso progignens, Naturæ genio summoperè indulget, quæ per talem operationem suas species, & in ipsis, & cum ipsis se ipsam conseruat, sed non modo vt plurimum morbus impedit generationem, verum etiam ipsum Veneris vsum, per quem generatio fit, cum ad eum finem sit à Natura inuentus, vt alias ex Sauonarola *in pract. magn. tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 27. dixi, vnde ex eo tota generandi spes habetur, *l. final. C. de Spons. & arr. Maluas. Cons.* 22. *n.* 1. & hinc est, quod alias apud ipsos Iurisconsultos, non præsumitur coitus in valetudinario per ea, quę adducit Mascard. *de Præsumpt. concl.* 312. *num.* 16. *vol.* 1. Thom. Act. *de Infirm. p.* 1. *cap.* 19. *num.* 17. *ex Abb. in c. tener. extra de Iudic.* & ex nostris Codronch. *in meth. testif. Zacc. qu. Med. leg.* *cap.* 10. multo minus ergo præsumi debet in eo, qui morbo aliquo adhuc detinetur, cum & pejori multo statu sit ægrotans ex aliquo morbo, quam cum ex eo reconualuerit. Coitus enim, & infirmitas se non compatiuntur, vt notat Rota *in Cremonen. Pension. decis.* 519. *num.* 7. *inter recoll.* per Farinac. *par.* 2. *Tom.* 1.

Adnotandum tamen, quod quamquam ea, quæ hactenus dicta fuerunt, generaliter loquendo veritatem habeant, non tamen promiscuè accipienda sunt, vt de quibuslibet morbis prolata intelligantur; nam nonnulli quoque ex morbis sunt, qui hominem proniorem, & potentiorem ad Venerem faciunt, omissis enim pro nunc Satyriasi, & Priapismo, passionibus nempe, in quibus homo effrænato, licet inuoluntario coitus desiderio, flagrat, alij morbi sunt, qui genitales partes calefacientes, hominem ad Venerem proritant, vt esset calculus renum, aut vesicæ; vidi enim tales laborantes, dum adhuc summis doloribus cruciarentur, in Venerem accendi, quamquam in his morbis tentigo fiat inuoluntaria, sed alij ex morbis sunt, qui ex sua Natura idem præstant, vt est podagra, de qua inter Iurisconsultos Farinac. *ad Falsitate, & simulatione.* & ex Medicis Leuin. Lemn. *de Occult. Nat. Mirac. lib.* 2. *cap.* 45. sed neque absurdum esset affirmare, posse morbum aliquem reddere aptiorem hominem ad generandum, cum hoc experientia constet; nam aliqui, qui frigida alicujus partis principis intemperie laborabant, aut ipsarummet genitalium partium frigida item dyscrasia, vel è contra nimis calida, ob cujus vitium erant ad generandum impotentes, in contrariam dyscrasiam lapsi, vt priores in ardentem febrem, posteriores in frigidum aliquem morbum, fœcundi in posterum effecti sunt. Narrat de se ipso Auenz. *sui Theisir. tract.* 3. *cap.*. quod cum esset vsus regimine satis calido in juuentute generare non poterat. Accidit autem ipsum caussone, hoc est ardenti febre laborare, vnde cum vsus esset ob id contraria victus ratione, dehinc fœcundus effectus est; alij tamen ex sola morbi natura fœcundi euaserunt, cujus rei sunt multæ experientiæ, inter quas eam in medium afferam, quam retulit mihi D. Iulius Filippellus Eugubinus, Medicus Romanus, vir omni laude dignus, virtute, & morum probitate insignis: Erat Eugubi artifex quidam, qui cum vxore vigintiquatuor annis infœcundus, omnino vixerat. Hic acutissimo morbo oppressus, cum ab eo reconualuit, ex eadem vxore filium suscepit, & in posterum fœcundus fuit.

Vtraque ergo Iurisconsultorum conclusio, quod morbus nimirum, & valetudo coitum, & generationem impediant, est in pluribus, & secundum plurimum pro vera accepranda, [vniuersaliter autem loquendo non potest verificari nisi morbo ipso vigente,] sed vnde, obsecro adducta est Glos. *in l. Gallus. ff. de lib. & posth. in verb. decem mensibus*, inhærendo textui, vt diceret, hominem generare posse etiam ea nocte, qua moriturus est? nam idcirco ab ipsa die mortis computari voluit decem menses ad effectum, vt posthumus credatur filium legitimus morientis, & tanquam verus hæres illi succedere possit in bonis: jam enim patet, morbum reddere hominem impotentem ad generandum regulariter, quid autem si morbus magnus sit? profectò tantò magis de tali impotentia præsumendum; quonam igitur pacto fieri potest, vt homo magno morbo detentus, (nam profecto licet inter ipsos morbos, qui interficiunt, vnus sit major altero, simpliciter tamen loquendo, quilibet morbus interficiens est magnus) & ab eo jam totaliter oppressus, mortique vicinus generare possit? quomodo ergo Glossæ dictum est accipiendum? ego quidem responderem, non hoc voluisse Glossam, vt in quolibet morbo constitutus homo, & quandocunque præsumatur etiam morti vici-

nus generare posse, sed voluisse tantummodo, posse dari hujusmodi casus in quo homo ea ipsa nocte, qua moriturus est, possit generare, sed cur semper, inquies, vult computari in posthumo ipsos decem menses à die mortis? an ob id, ne vni ob alterum Injuria fiat? quia cum dari possit is casus, vt quis vxorem suam cognoscens, illico aliquo repentino morbo, vt Apoplexia, Syncopi, acutissima squinantia, vel consimili moriatur, & tamen mulier ex eo congressu concipiat, ne huic ob alios casus injuria inferatur, dicitur in omnibus debere computari dies conceptionis Posthumi à die mortis. Verumenimvero hanc regulam multis egere limitationibus, ipsis Iurisconsultis credo sit exploratissimum. Præ omnibus tamen dicerem, in quocunque casu debere considerari genus morbi, ex quo homo decesserit: quonam enim modo vis hominem acuta, & pestilenti febre per sex, aut plures dies detentum, ea nocte, qua moriturus est, Venerem exercere, & quod multo majus quid est, semen effundere ad generationem aptum? sed his omissis, & ad eam conclusionem redeuntes, quæ firmat hominem à morbo reddi impotentem ad coeundum, vnde multo magis ad generandum, certum est, esse ex morbis qui magis, aut minus id ipsum efficiant, itaque has conclusiones ponamus.

14

15 Quarum prima sit, Omnis morbus impediens coitum, ita vt conjungi marem, & fœminam per genitalia membra non patiatur, simul etiam omnino generationem impedit, cum quasi pro impossibili sit, immo ex mea sententia penitus impossibile, mulierem absque ea perfecta conjunctione concipere. Dixi autem, quasi impossibile, ob ea quæ suo loco subdam infra quæst. 8.

16 Secunda conclusio. Omnes febres ardentes, acutæ, colliquatiuæ, sycopales, malignæ, pestilentes, hisque non absimiles, morbi insuper omnes quicunque acuti censentur, id proprium habent, vt & coitum, & multo magis generationem omni ex parte, & vndequaque impediant, quamdiu vigent; licet ea impotentia ipsis recedentibus vt plurimum recedat, non tamen vtraque eodem tempore: nam conualescentes tantisper ad coitum sufficiunt, licet ex eo summopere lædantur, indicio sit, plerumque eos inuoluntarie in somnis semen effundere, quod Amatus Lusitanus in suis Curationibus Medicinalibus sigillum sanitatis esse dicebat; nam quemadmodum vigente morbo spirituum maxima, & indesinens jactura fit præcipue si morbus acutus, aut malignus extiterit, sic vbi Natura præualuerit, denuo optimi sanguinis generatio fit, ex quo seminis omnis materia deciditur; at impotentia generandi non modo vt plurimum perdurare solet per totam conualescentiam, sed quandoque etiam ex magnis, & acutissimis morbis per totum vitæ curriculum.

17

18 Tertia conclusio. Morbi omnes partium genitalium, aut etiam circumjacentium generandi impedimentum prestant, non tamen omnes impedimentum afferunt in coeundo. Patet præcipue in gonorrhœa, & seminis profluuio, quibus durantibus homo nunquam generat, coire tamen bene potest, immo ex his affectibus interdum ad coitum vrgentioribus stimulis excitatur. Cum Gonorhœam autem dico, & seminis profluuium; de vera gonorrhœa & seminis profluuio intelligo, non de pseudogonorrhœa, qualis fieri plerumque solet ex contagio Gallico, cum hac enim videmus permultos indies filios procreare, tam maritos, inquam, quam vxores.

19 Quarta conclusio. Omnes morbi, qui partium principum crasim, seu temperiem deuastant, impediunt semper generationem, aliquando etiam coitum; tales essent Marasmus, Hectica, Cachexia, Hydrops, & his non absimiles; patet quia tam ad coitum, quam ad generationem omnium principum partium virtutes concurrunt, quarum vnica male affecta, necesse est inde consequentes actus impediri. Sed quamuis prædicti morbi difficiles sint ad sanandum, non est tamen impossibile, hominem ex illis euadere, & ad naturalem statum reuerti, vnde etiam in posterũ vtraque impotentia in illo recedat. [Licet non sit tam infreqẽs, vt sæpè experiamur, nonnullos prædictis morbis detentos aliquandò coire, & filios procreare, præcipuè verò Hęreticos. Vndè cõclusio in pluribus, & secundùm plurimum vera est, non autem generaliter in omnibus.]

20 Quinta conclusio. Morbi omnes longi, & inueterati vtramque impotentiam, sed præcipue generatiuam conciliant; patet quia ex talibus morbis singulæ corporis partes per se, præsertim vero principes intemperatæ euadunt, ipsumque sangunem, & consequenter ipsum semen summopere vitiant. Quod ita accipiendum, vt tales morbi sint alicujus momenti, non vero leues, vt esset leuis quartana, aut febricula ex obstructionibus dependens, aut alius similis morbus; cum his enim, etiam si longi, & pertinaces essent, non impossibile esset, hominem generare.

21 Sexta conclusio. Menstruorum quodcunque insigne vitium, siue in excessu, siue in defectu, siue in qualitate mala consistat, potest in fœminis conceptionem impedire. Hæc conclusio Medicis est acceptissima, & alia probatione non indiget; sed notandum quod vitium qualecunque insigne menstruorum faceret quidem aliquam præsumptionem, & conjecturam impotentiæ generandi in ea, contra quam ageretur de suppositione partus; non tamen conjectura illa per se esset magni momenti, quia non est impossibile, menstruis qualitate mala dotatis, aut deficientibus, aut excedentibus vltra naturalem modum, fœminam concipere. Sed hæc præsumptio aliis associata non esset contemnenda. Circa defectum tamen menstruorum reuocanda in mentem sunt ea, quæ superiori quæstione annuebam, videndumque, num defectus sit ob majorem ætatem, vel ob humorum, & corporis vitium, cum in vno casu facilius, quàm in alio sit fœminam concipere.

23 [Septima conclusio. Sanguinis euacuationes omnes immoderatæ, & insignes quomodocũque eueniant siue à Natura, siue ab Arte, siue per accidens tam virum, quàm mulierem reddunt ad generationem impotentem, aliquandò etiam virum ad coitum saltem per aliquem notabilem temporis tractum, qui calorem naturalem insigniter diminuunt, corpusque mirum in modum refrigerant, spiritusque omnes exhauriunt; vnde nisi ad pristinum vigorẽ redeant, (quod non nisi post longo tẽpore, & interdum nunquam succedit) nunquam ad coitum, & multò minus ad generationem sufficiunt; immò ex similibus euacuationibus refrigerato ad extremum natiuo calore, in cathexiam, & hydropem, ac similes morbos ruunt.

SVMMARIVM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Frigiditas à Natura esse potest, & à morbo.*
3 *Maleficiati qui.*
4 *Differentia prima inter Maleficiatum, & frigidum, reprobatur num. seq.*
6 *Maleficiati possunt quoad omnes fœminas maleficiari.*
7 *Secunda differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur ibid.*
8 *Frigidi nonnulli Venerem exercent, sed semen effundere non possunt.*
9 *Frigidorum plures differentiæ.*

10 *Frigidi*

De Frigidis, & Maleficiatis.

QVÆSTIO V.

Frigidi dicuntur, qui in ætate habili ad venerem exercendam omninò ad eam sunt inepti: neque enim Pueri ante quam ad pubertatem accedant, eo quod inepti ad coitum sint, frigidi dicuntur; neque item frigidi proprie dicendi ex mea sententia essent decrepiti, etiamsi vere ob frigiditatem, vel potius ob natiui caloris depauperationem coitum exercere non possint, sed lato tantum modo potest & ipsis frigidi nomen aptari. licet contrarium sentiat Augen. *lib.* 10. *cons. & Epist. Medic. cons.* 2. *cap.* 7. Sed hoc vitium potest & à Natura esse, & à morbo, quia ea intemperies frigida seu partium sit, seu totius, ab vtero aliquando contrahitur, interdum etiam ab accidenti superaduenit. ii vero, qui à Natura hujusmodi vitium patiuntur, nunquam, aut de raro admodum, vsum venereorum experiuntur, qui autem à morbo, aut alia quauis accidentali caussa, ante eius quidem caussæ accessum erant, vt cæteri homines, ad coitum potentes, mox ab ejus aduentu ad eum inepti facti in posterum sunt, vt Scythis ob assiduam equitationem euenire tradebat Hipp. *lib. de Aer. Aq. & loc.* [1] [2]

Maleficiati porro sunt, qui vel ob malorum medicamentorum applicationem per se, vel arte, & Dæmonis auxilio adjuncto, redduntur ad Venerem impotentes, vel alia quauis noxa afficiuntur. Sed nobis pro nunc de prioribus tantum disserendum. [3]

Cæterum inter Medicos Cardan. *lib.* 2. *de venenis, cap.* 7. & Inter Iurisconsultos Capella Tolosan. *quæst.* 35. *num.* 1. & adducti per August. Barbos. *col. lect. DD. lib.* 4. *tit.* 15. *cap. vlt. num.* 10. *Tom.* 2. distinguentes inter frigidum, & maleficiatum, dicebant frigidum non posse cum aliqua muliere coitum exercere, maleficiatum cum omnibus posse, prærerquam cum vna. Sed hæc differentia non est semper vera, nec generica, complectens omnes, qui ad coitum non sunt apti ob frigiditatem, aut maleficium, & inter hos, aut illos enumerandi; quia ex maleficiatis etiam nonnulli sunt, & esse possunt quoad omnes mulieres maleficiati, ita vt ad nullam omnino arrigant. quin & alij ex iis sunt, & esse possunt, qui ad nullas arrigant præterquam ad vnam, vt ex ipso Cardadano patet. [4] [5] [6]

Neque etiam vera est altera differentia allata ab eodem Capella Tolos. *ibid. num.* 2. & à Barbos. *ibid. num.* 11. quod nimirum frigidus à maleficiato differat, quia frigidus virgam non erigit, maleficiatus maxime, sed cum ad opus appropinquat, membrum flaccescit, ac desidit, ita vt coire non possit. non est inquam vera, neque vniuersalis hæc differentia, quia nonnulli ex frigidis sunt, qui non solum arrigunt, sed etiã venerem vtcunque exercent, sed semen non possunt effundere; frigidorum enim, teste Cardano *vbi supra*, plures sunt differentiæ. Aliquibus enim Penis nullo modo arrigitur, aliis arrigitur quidem, sed cum paululum pertractatur, elanguescit; nonnulli sunt, quibus vsque ad opus in erectione perdurat, immitti tamen in vterum non potest, præsertim si prægrandis sit, & vas fœmineum angustius; alij sunt, vt dixi, qui venerem quidem exercent, arrectum membrum in vterum impingendo, sed semen, quantumcunque laborent, nullo modo emittere possunt, & de his mentionem quoque habet inter Iurisconsultos, seu Canonistas Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disput* 93. *nu.* 7. & ex nostris Constantinus, ex quo Bauer. *cons. incipien. In nom.* [7] [8] [9]

Indiuid. Trinit. in 1. *concl.* quod licet de raro contingat, vt ipse Card. ibidem testatur, apud Aetium tamen *Tetrabibl. serm.* 3. *cap. vlt.* is casus narratur, & alias non dissimiles historias videre licet apud Schench. *lil.* 4. *Obseruat. tit. de coitu.* immo plures hoc vitio laborantes testatur, se vidisse Petrus Forest. *obseruat. suar. lib.* 28. *obs.* 18 *in schol.* & concedit etiam Mercat. *de steril. & prægn. aff. lib.* 3. *c.* 3. Connumerat quoque inter frigidos Cardanus eos, qui ante quam ad opus perueniant, semen effundunt, de quibus etiam ex Canonistis Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 92. *nu.* 8. quod si tales inter frigidos connumerandi sint, falsa omnino erit illorum sententia, quam referebat idem Sanchez *ibid. disp.* 94. *nu.* 5. qui voluerunt non esse frigidum illum, qui aliquo modo polluitur, cujus opinionis videtur inter Medicos Augenius, qui *lib.* 10. *cons. & Epist. Medic. cap.* 7. *Tom.* 2. frigidos eos tantum dici vult, qui semen non generant. Ego quidem hanc sententiam licet non omnino approbandam, tamen neque vndequaque respuendam censeo. Nam eos qui arrigunt, & semen effundunt antequam ad opus perueniant, impropriissime frigidos vocari dixerim, immo promptius eos calidos, & salaces, quam frigidos vocauerim, cum ex nimia caliditate, & seminis ipsius acrimonia ac pruritu id euenire possit, quamquam etiam ex feruore amoris, & acutioribus veneris stimulis id ipsum possit contingere. Illos quidem aptiùs frigidos vocari posse dixerim, qui non ex nimio calore, aut seminis acutie antè quàm ad opus perueniant polluuntur, sed ea retentricis debilitate, quæ ex præcipuarum partium remissiore calore succedere potest.

Sed quod nullus, qui semen quoquo modo effundat, reponi debeat inter frigidos, mihi absolute non probatur; sunt enim nonnulli, vt Bauer. ex Constant. refert. *cons. alias cit.* qui excitantur quidem ad Venerem, & semen etiam emittunt, si vel Penis diutius manibus tractetur, vel in mulieris amplexibus arctè, ac multum commorentur, tamen erigere non possunt, idque vel ob ipsius Penis resolutionem, vel ob frigiditatem genitalium partium vel omnium, vel aliquarum, vt Practici docent. Piso *de cur. morb. lib.* 3. *cap.* 47. hos autem ego absque dubio inter frigidos connumerandos censeo, cum nihil intersit, an semen effundant, nec ne, si coitum ob frigiditatem exeacere minime valeant. Tametsi vero Aet. *serm.* 6. *cap.* 35. dixerit, in Colis resolutione impediri non modo coitum, sed etiam seminis excretionem, quod facere partim videtur pro contraria sententia, respondendum tamen, Aetij dictum non habere locum in omnibus, sed in iis tantummodò, in quibus vna cum Pene vicinæ quoque partes, & vasa tam deferentia, quam concoquentia, & ejaculantia affecta sunt; nam potest Penis ex se resolui absque resolutione prædictarum partium, cum habeat proprios musculos aliis partibus non communes, habet quoque proprios neruulos, licet superficiarios.

Sed ad principale punctum redeundum: rationi consonum est, frigidos inter se multum differre, & alium altero minus aut magis ab hac vel illa actione, in Venere exercenda requisita, prohiberi; quia cum eam ineptitudinem ex frigidiori imtemperantia vel totius, vel partium nonnullarum patiantur, necesse est, eam intemperantiam plures, aut pauciores gradus sortiri, cum multam habeat latitudinem, juxta quos gradus hunc, aut illum arrigere, aut non arrigere, aut multum, aut parum in erectione persistere necesse est. Immo nonnullos adnotare licet, qui recte vt alij Venerem perfecte exercent, sed si vterum angustiorem offendant, coitum perficere nequaquam possunt, quod illis præ caloris inopia euenit, ob quam deficit virtus ipsius membri, quod neque ita durescit, vt vbi per angustiores semitas sit vi erumpendum, ad opus sufficiat, habent enim cor frigidiusculum, à quo membrum erigitur per spiritum ab ipso per arterias immisso; hos ego semifrigidos recte dici posse credo, de quibus quoque Sanchez *vbi alias disp.* 93. *num* 3. ex Alberto mentionem habet.

Apparet etiam ex predictis falsam quoque esse tertiam differentiam inter frigidum, & maleficiatum ab eadem Capella Tolosana allatam, nimirum quod maleficiati semen emittant, frigidi autem nequaquam; nam præter eos, quos diximus absque Penis erectione semen effundere, alios etiam esse constat frigidos, qui & arrigant, & semen effundant, sed, vt superius dixi, antequam ad opus peruenire possint; licet autem tunc dixerim id interdum à caliditate prouenire, & idcirco tales impropriissime vocari frigidos, tamen nonnulli ex iis ipsis sunt, qui semen quidem effundunt laudabile, & quantitate, & quibusque debitis conditionibus dotatum, & hos minime recte vocari frigidos dico; alij tamen qui eodem modo semen effundunt, sed quantitate modicum, & fluidum, & infœcundum, omnique laudabili qualitate destitutum, non absque ratione frigidi & ipsi dici possunt, quia à diminuto calore partium semen concoqui non potest, si modo seminis nomen materia, quã effundunt, mereatur.

Ex quibus insuper facile deduci potest, admodum operosum esse distinguere inter frigidum, & maleficiatum per aliqua particularia signa, vt nonnulli voluerunt, & hoc dico vniuersaliter loquendo. Illud veritatem habet, frigidos aliquos posse certo pro frigidis cognosci, & pro frigidis pronuntiari, maleficiatos vero nequaquam, quia non habent hi quicquam peculiare, per quod à frigidis distingui possint, (quamquam nonnulla afferantur à Codronch. *de morb. Venef. lib.* 3. *cap.* 13.) nisi, vt ipse Codronchius docet, absentiam eorum signorum, quæ frigidum hominem denuntiant. Vbi enim omnia signa adessent, quæ viuidum calorem in viro demonstrare solent, vt recta, & naturalis partium conformatio, & constitutio, situs, habitudo, pili requisiti in consuetis locis, & his non absimilia, potentia prægressa per anteactam ætatem, si dehinc vir hic ad coitum impotens fiat, neque vlla euidens caussa, neque morbus vllus prægressus fuerit, qui id potuerit efficere, suspicari facile licet, maleficium subesse. Alia vero signa, ad id diignoscendum tradita, neque facile obseruari possunt, nec quicquam certi edocere.

Cæterum Iurisconsulti voluerunt, frigiditatem tam in viris, quam in fœminis per corporis aspectum probari, vt notat ex pluribus Mascard. *conclus.* 816. *num.* 1. *lib.* 3. quod tamen non de omni frigiditate verum est, sed de ea tantum, quæ ab interiori, naturalique frigida intemperie prouenit, ob quam ea signa pullulare necesse est, quæ frigiditatem ipsam manifestissime commonstrant, vt deinceps videbimus. Itaque vbi ea signa adfuerint, tuto sententiam ferre possumus de præsenti frigiditate; non tamen etiam illis absentibus signis negandum est, frigiditatem nullam adesse.

Signa igitur, quæ ex naturali, & intensa partium principum, præcipue autem genitalium frigiditate sese produnt, hæc sunt: paucitas pilorum, aut omnimoda carentia in inguinibus præcipue, tam in viris, quam in fœminis, & in viris etiam in barba; pilorum enim prouentus ex caliditate excitatur. Secundum signum est partium non naturalis conformatio, vt membrum, aut nimis prægrande, exiguitas enim & materiæ paucitatem, & virtutis imbecillitatem, magnitudo luxuriantis materiæ, & calorem obruentis affluentiam denotat. Tertium ejusdem membri etiam optime conformati flacciditas, & inexcitabilis mollities, veluti decrepitis accidit, de quibus Iuuen. Sat. 10.

Iacet

--Iacet exiguus cum ramice neruus,
Et quamuis tota palpetur nocte, jacelit.

aut quod etiamsi tantisper erigatur, minimum temporis in erectione perdurat, sed confestim elanguescit. Nam non est verum in omnibus frigidis id, quod Sanchez *de matrimon. loco sæpius citato disp.* 94. *nu.* 6. dixi, quod in illis nunquam membrum erigatur, hoc enim late superius demonstratum est esse falsum. Quartum auersio quædam connaturalis à commercio venereo, & quibusuis venereis rebus, cum enim frigidi semen aut non generent, aut quantitate exiguum, & prauæ qualitatis, tenue nempe, & aquosum, nullisque pene spiritibus turgens, neque sua quantitate, neque qualitate excitare potest animal ad sui excretionem; turgente enim, & superabundante semine, quod laudabile sit, omnino animal ad ejus excretionem excitatur. Quintum signum est Testium carentia omnimoda, aut eorum paruitas, aut etiam incongrua magnitudo, aut non naturalis situs, hæc enim caloris naturalis pauperiem, & consequenter imbecillitatem virtutis testantur: nam Testes in seminis generatione, siue perfectione principatum obtinent, vt Medici omnes existimant contra Aristotelis opinionem, qui illis vim seminis generatiuam denegauit 3. *de hist. anim. cap.* 1. quem refert inter Iurisconsultos Cartar. *de Med. & ejus off. par.* 1. *num.* 137. & inter Medicos Laurentius Anatom. *lib.* 7. *quæst.* 2. qui in quæstione sequenti Medicorum opinionem tuetur, & Aristoteli respondet. Hoc dico quia non tantæ necessitatis essent ad fœcunditatem, & ad coëundi potentiam ipsi testes, si Aristotelis opinio veritatem haberet, pro qua tamen maxime faceret id, quod Holler. *sect.* 5. *Aphor.* 63. dicebat, nimirum Spadones quosdam generare posse, quibus superior testiculi pars relicta in sectione fuerit; juxta quam experientiam videretur, testes ad seminis confectionem non requiri. Firmaret hoc ipsum quod ipse Arist. *cit. loco.* 3. *de hist. anim.* & Columell. 6. *de re Rust. cap.* 27. dicebant, boues non protinus à castratione generandi potentiam amittere, sed hæc pro nunc indecisa relinquamus.

His signis ergo, aut eorum pluribus potioribusque præsentibus, frigiditatem quoque præsentem esse iudicari potest, quæ neque in dubio reuocanda tunc temporis est, an ex maleficio contingat, nec ne, quia ob hanc frigiditatem ex his signis concludentissime probatam, absque dubio separari illico matrimonium potest, non expectato triennio. Brunell. *de Sponsf. & matrim. concl.* 18. *num.* 16. Mascard. *concl.* 312. *n.* 16. quia talis frigiditas cum conspicua sit, ope medica reparari vllo modo non potest, vt Medicis est notissimum, quorum auctoritates, si libet, vide apud Practicos *in cap. de impotentia Venereorum, & de sterilitate.*

Atque hinc eliciendum, male Iurisconsultos culpasse Roderic. à Castr. *lib.* 3. *p.* 2. *de morb. mul. c.* 2. quod voluerint, frigidum, separato matrimonio cum ea cum qua contraxerat, non posse cum alia contrahere; maleficiatum vero maxime, ex eo quod frigidus vni sit etiam frigidus alteri: nam, inquit ille, hæc postrema pars non est vera, quia multi sunt frigidi cum vna, & non generant, cum alia tamen generant. Sed certe Rodericus transcendit ab impotentia coeundi, ad impotentiam generandi; nam Iurisconsulti non vocant frigidum impotentem ad generandum, sed impotentem ad coeundum, & sic si est impotens ex defectu naturali, aut quomodocunque quis cum vna, erit etiam cum alia [Neque enim frigidus dici potest quis, si cum vna non potest coire, & cum alia potest, quemadmodum neque si cum vna coire potest, & alijs omnibus nequaquam.]

Potest autem ex dictis dubium insurgene hujusmodi: Nam cum aliqui sint ex frigidis, vt supradictum non semel superius est, qui coeunt quidem non tamen semen emittunt, aut emittunt quidem, sed in quantitate nullius considerationis, & qualitate tenue, & aquosum, & in summa minime prolificum, dubitari potest, an hi valide matrimonium contrahant, quod videantur posse carnaliter commisceri, & sic matrimonium consummare. Ad hoc dubium, salua semper veriori sententia, negatiue responderem, & ratio est, quia cum actus coitus tendat ad vlteriorem finem, nempe ad seminis emissionem, cum spe quoque futuræ generationis, jam patet in his actum illum suo fine frustrari, & sic non poterunt forte tales valide matrimonium contrahere: [Simile enim est de Eunuchis, qui arrigere possunt, & vteri claustra penetrare, imò & materiam quamdam effundere, qui tamen matrimonium contrahere non possunt, quia materia illa non est verum semen; vt autem matrimonium validum cõsistat, requiritur, vt vir verum semen effundat. Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *disputat. q.* 2. *num.* 57.] sed hoc Canonistæ decidant, quibus in omnibus me remitto, non enim ego hæc asseueranter dico, sed solum per modum dubitandi, & ea ductus ratione, quod neque Eunuchi, qui eodem modo Venerem exercent, & aquosam quamdam humiditatem in coitu emittunt, matrimonium contrahere possunt, immo contractum ex hoc dirimi potest, vt ex Constitutionibus Pontificiis elicere licet, & notat Barbos. *in Collect. Doctor. lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 5. *num.* 11. *Tom.* 2. non obstante quod Nauarra *lib.* 4. *conf. tit. de frig. & malef. conf.* 3. *num.* 11. contrarium teneat.

Ex hoc apparet, si modo vera nostra sententia est, posse mulierem à viro fuisse corruptam, & tamen matrimonium ex capite impotentiæ non tenere, & idcirco de hac frigiditatis specie esset quidem particularius considerandum à Iurisconsultis; nam ego, vt dixi, hos in eorum censu haberem, qui Eunuchi nascuntur, non enim majorem vsum genitalium habent illi, quam hi. qui autem pro nostra sententia auctoritates in hac quæstione desiderat, videat Sanch. *cit. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 7. [Dices autem, cùm matrimonium inter decrepitos, qui ad generationem sufficientes non præsumuntur, sit validum, cur & horum matrimonium non erit pariter validum? Respondeo, quòd quantumcunque in decrepita ætate vir constituatur, dummodò coire possit, matrimonium consumare, nonquam est omninò extrà spem generandi: sed hujusmodi veros non aliter, quàm Eunuchos, nullam generandi spem habere posse, & sic si impotentia generandi, sufficiens est ad inualidandum matrimonium, illudque impediendum, certè hi nunquam validè mattimonium contrahere poterunt.]

Sed cum plura de virorum frigiditate attulerim, vix quicquam de mulierum frigiditate me tetigisse memini. de qua tamen peculiariter sciendum, voluisse Iurisconsultos, & Canonistas eam non cadere in mulieres: [Sanchez vbi proximè num. 1.] mulier enim quantum est ex parte sui, semper ad coitum est prompta, neque ad illum exercendum impeditur, nisi vterum occlusum habeat. Ita quoque ex Medicis Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. caussam vero cur mulier frigida non fiat, ex D. Thoma recitat Sanchez *vbi supra num.* 1. & Mercur. *ibid.* ea autem est, quod cum mulier patiens in coitu sit, frigiditas passioni obstare non videtur; neque enim calor requiritur ad patiendum, quemadmodum ad agendum. Adnotandum tamen, quod si assumamus frigiditatem, quatenus impedimento est celebrationi conjunctionis carnalis, verum est, eam non cadere in mulierem; sed si consideremus frigiditatem, quatenus obstare possit consummationi illius actus ex parte ipsius fœminæ, nempe quod cum nulla voluptate coëat, cum nulla par-

tium tensione, cum nulla seminis emissione, mulier non secus ac vir frigida esse potest; nam quemadmodum frigidos viros dicimus, quibus membrum non erigitur, 35 sic etiam frigidas mulieres dicemus, quantum ex hoc, quibus vteri ceruix in actu coeundi nunquam tenderetur, aut carunculæ in ea existentes non tumefierent, vt cæteris, quæ cum voluptate & desiderio coeunt, fieri solet; tensio enim vteri respondet erectioni Penis, & quemadmodum vir etiamsi erigat,& semen non emittat, frigidus vocandus, ita etiam mulier, quæ semen non emitteret, frigida esset dicenda; sic,etiamsi semen emitteret, sed paucum, & nullius considerationis, (quod tamen neutiquam sciri potest) posset mulier cum his viris frigidis comparari, de quibus jam superius diximus, ferre semen nullius valoris, & modicum. Ergo licet mulier nunquam pene impediri possit, quin coitum admittat, impeditur tamen ex frigiditate, ne cum voluptate, & membrorum tensione coeat, ne semen excernat, aut paucum, tenuius, & aquosius quam par sit, vt de viris diximus, immo etiam ne omnino intra se semen generet, tandemque ne ad generationem habilis sit; talis 36 autem frigiditas in mulieribus ex omnibus signis, earum tamen propriis, quæ frigiditatem in viris attestantur, probari poterit, de quibus etiam cum aliis ad hoc ipsum facientibus quæstione octaua plura dicemus.

Sciendum tamen, mulieris frigiditatem nulli rei posse esse impedimento quoad matrimonium valide contrahendum, cum ex hoc non impediatur quin debitum reddere marito possit. Sannazar. *de matrim. cap. 3. art. 4. num.* 11. nisi obstet impotentia generandi.

Cæterum sciendum, quod aliàs annuimus, omnem 37 naturalem frigiditatem vt plurimum saltem esse irreparabilem, accidentalem autem non esse semper absque remedio, sed tunc solum cum ex maximis, & validissimis caussis ortum habuerit, & diu jam perdurauerit; 38 magnæ autem caussæ erunt, exempli gratia, longi ac difficiles morbi, valida capitis, vel ceruicis, vel spinæ percussio, larga sanguinis euacuatio, & vltra vires facta, siue illa arte, siue à morbo fiat, præcipue autem ex quibusdam venis, vt ex iis, quæ sunt post aures, ex quarum sectione non modo reddi hominem infœcundum ajunt Hippocratis auctoritate *in lib. de Genit. & alibi*, sed etiam ad Venerem ignauum & impotentem, vt Alex. Bened. ex aliquorum doctorum testimonio firmat *lib.* 24. *suæ pract. cap.* 12. de hac tamen re plenissime Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 10. *problem.* 1. Sic eosdem effectus produceret larga sanguinis euacuatio per venas facta, quæ ad interiorem tibiarum partem juxta malleolos feruntur, auctore eodem Hippocr. 39 *in lib. de loc. in Hom. non longe à princ.* sed vnde harum venarum sectio tales producere potest effectus? an quia prior cerebrum principem nimirum partem, & seminis primum opificem, posterior renes, Hepar, & genitalia promptissime, ac insigniter refrigerat? sed Hippocrates loco superiori de Genitura voluit, quod plurima genituræ pars à capite juxta aures in spinalem medullam procedat, & quod ipse transitus cicatrice sectione inducta consolidatus sit. Sententiam tamen Hippocratis locum habere putauerim in totali sectione, & fortasse non venarum, sed arteriarum. vide tamen de hac re Langium *Epist. lib.* 1. *Epist.* 10. & Steph. Roder. Castr. *in opusc. cui tit. Quæ ex quibus. lib.* 4. *cap.* 5.

Ob difficultatem ergo, immo impossibilitatem sanan- 40 di naturalem frigiditatem, ea probata, illico matrimonium dirimi posset, vt dixi; ad accidentalem vero probandam multum faciet, si probentur præcessisse prænominatæ antecedentes caussæ, & aliæ non absimiles, quarum magnitudo, & noxa, & perseuerantia à Medico consideranda erit, & secundùm hanc considerationem decidendum, an remoueri ope Medica possit, nec ne; in particularibus enim ad Medici judicium recurrendum omnino est, quia de talibus non datur scientia. 41 Arist. 2. *Ethic.* 2.

Sed cum jam abunde, vt mihi videtur, de frigidis locuti simus, de maleficiatis sermo nunc instituendus; de quibus ante omnia venit peculiariter adnotandum ex Fortunato Fideli *lib.* 2. *de relation. Med. cap.* 2. quod 42 viri solummodo ex maleficio redduntur ad coitum impotenres, mulieres autem nequaquam, vel saltem frequentius viri, quam mulieres, vt adnotat quoque Delrius *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 4. *sect.* 8. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 42. *num.* 16. licet è contra plures mulieres, & frequentius Dæmoniacæ euadant, quam viri; quod etiam innuere videtur Hippocrates *in lib. de Virginib.* & tamen crediderim ego, quod vbi in 43 dubium vertatur, an vir ex maleficio, vel ex naturali potius impedimento impotens sit ad carnalem copulam, semper præsumptio debeat esse impedimenti naturalis, seu frigiditatis, cum frequentior, & magis naturalis caussa existat, præsumptio autem semper esse debeat ex 44 parte caussæ, quæ magis naturalis est, & magis prompta ad agendum. Fauet Sauonarol. *in pract. magn. tractat.* 6. *cap.* 2. *rubr.* 2.

Sed cur vir frequentius, pluribusque modis maleficio 45 tentatur, quam mulier? an quia non excedit, neque excedere potest Dæmonis vis caussarum naturalium virtutem, nec vlterius quam eæ possint, quicquam machinari potest? cum ergo dixerimus, virum ex caussis naturalibus multipliciter reddi ad Venerem impotentem, mulierem vero ex vnica tantum caussa, nempe ex arctatione & coangustatione Vuluæ, Dæmon eis solummodo caussis vtens, frequentius viros & plurifariam quam mulieres maleficio illaqueare solet.

Verumenimvero modi, quibus Dæmon vtitur ad viros 46 impotentes reddendos, plures enarrantur. ex nostris Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 5. & ex Canonistis Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 42. *num.* 7. *& lib.* 2. *Dæmonolog. c.* 42. *per totum.* & sequentibus sex enumerant. Delrius autem *vbi supra*, & ex ipso Sanchez *de matrimon. lib.* 7. *disp.* 94. *num.* 2. & Guaccius *in comp. Malef. lib.* 1. *cap.* 4. septimum addunt, qui tamen ad mulierem pertinet, & est coarctatio, & clausura Vuluæ per ipsum Dæmonem procurata; sed hos modos qui scire desiderat, apud præcitatos auctores eos reperiet.

Adnotandum vlterius, duplex dari maleficium, & 47 vnum quidem simplici naturali medicamento procuratum, quod proprie veneficium dicitur; nam licet ego nugas non admittam relatas per nostrum Arnaldum Villanouanum, ex quo inter Iurisconsultos referuntur à Ioan. Brunell. *de spons. & matrim. conclus.* 28. *num.* 7. tamen illud pro certo asserere non dubitandum, dari quædam medicamenta, quæ ex naturali quadam earum virtute coitus potentiam adimant. Mentam Hipp. 2. 48 *de vict. rat.* semen genitale fluidum facere, & membri erectionem prohibere docet, de qua Tiraq. *de leg. conn. l.* 15. *num.* 46. vbi & alia similia affert. mirabile est quod de Ruta, & Thymo, & aliis nonnullis medicamentis refert Lemn. *de Complex. lib.* 1. *cap.* 10. nimirum coitus appetitum in viris extinguere, in fœminis accendere. in vtrisque autem Rutam, sed præcipue in fœmina impedire generationem testis est Ruell. *lib.* 3. *de nat. stirp. cap.* 37. sed & de Coriandro, & Pulegio Gal. *de med. fac. par. cap.* 56. refert, quod frequenter in vsum conuocata semen fluidum reddant, vbi etiam alia medicamenta describit id operantia, ne cui Penis erigi possit.

Tritum est quod de Lactuca Medici omnes docent, eam

eam nimirum reddere ad coitum hominem impotentem, & Veneris stimulos demulcere, vnde idcirco Eunuchum appellari à Pythagoricis ex Ibico Pythagorico refert Atheneus Dipnosoph. *lib.* 2. *cap.* 32. apud quem circa idipsum de Lactuca vide nonnulla scitu jucundissima, ex quo Tiraquell. *vbi supra.*

Plura insuper his non dissimilia veneficia recenset Isaac. *Pract. lib.* 8. *cap.* 29. quæ tamen ego crediderim magna ex parte vana esse, neque effectum corresponsurum, si in practicam conuocentur, auctor tamen ille grauis, & fide dignus ab omnibus habetur; sed fides earum rerum apud ipsum esto. habet etiam ibi remedia ipsis maleficiis non dissimilia. Cardanus quoque *apud Schench. lib.* 4. *Obser. tit. de vteri Ectomia*, viros longo viticis vsu, fœminas Periclimeni Eunuchas reddi tradit, hoc est ad venerem, & conceptionem ignauas, & impotentes. Dixi alias *lib.* 2. *titul.* 3. *quæst.* 6. *num.* 10. quemdam ex camphoræ assumptione ad Venerem impotentem effectum, & de Ægyptiis Sacerdotibus retuli, quod modica cicutæ sorbitione se castrabant; cujus rei etiam mentionem habet Petr. Crinit. *de honest. discipl. lib.* 4. *cap.* 10. quin etiam omnia frigida venena, vbi non occidant, hoc proprium habere certum est, præcipue autem vel in teneriori ætate, vel in jam declinante assumpta; in illa enim ob exuberantem humiditatem, in hac ob deficientem calorem maxime noxia non hæc sola venena sunt, sed quæcunque absque venenositate summe refrigerantia existunt; quæ in hac declinante scilicet ætate maximopere ab iis euitanda sunt, qui magis strenue venerea exercere volunt; in his autem nulla Naturæ vis infertur, sed omnia naturali via, ac ordine incedunt.

Alterum porro maleficium multiplici instrumento, ac ratione fit, de quibus omnibus qui plura scire desiderat, legat ex Iurisconsultis, & Canonistis Ioann. Brunell. *de sponsal. & matrimon. conclus.* 2. *num.* 7. vbi omnia ex Arnald. Villanouan. transfert. Spreng. *in Mall. Malef. par.* 2. *quæst.* 1. *& cap.* 6. *& sequentibus.* Delr. *lib.* 3. *disquisit. par.* 1. *quæst.* 1. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 41. & alios de simili materia pertractantes, & ex nostris Codronch. *de venef. lib.* 3. *cap.* 5. & Hucher. *de sterilit. lib.* 4. ad nos enim non spectat hos modos patefacere. illud scite operæpretium est, neque nudis verbis, neque sigillis, aut annulis, neque simplici visu, neque suspensis, vel periaptis, siue amuletis, neque characteribus, neque figuris, neque medicamentis vllis, quæ talem vim à Natura non habeant, maleficium vllum procurari, quod vel tacito, vel expresso pacto cum Dæmone, & ejus virtute non procuretur cujus conclusionis veritatem demonstrant ex nostris Champer. *in Annotat. contra Aponensem.* Codronch. *loco citato.* Hucher. *ibidem.* & Laurentius *de mira strumar. sanat. lib.* 1. *& ex aliis* Delrius *lib.* 1. *disquisit. quæst.* 2. *& sequentibus*, cum multis per eum adductis. Vairus. *de fascino lib.* 2. licet sciam doctissimos quosdam tam Philosophos, quam Medicos, quorum nonnullos notat Delrius *vbi supra*, credidisse dari etiam quædam naturalia maleficia, non iis similia, quæ naturali quadam dote aliquid operari superius annuimus, sed quæ vt posteriora noceant, absque eo quod vlla Dæmonis virtus intercedat; hæc autem esse posse tam simplicia quædam verba, quam nonnullas figuras, aut aliquos characteres, quin & medicamenta quædam non tam per os assumpta, quam collo appensa certis temporibus, & conditionibus circumstantiisque collecta, & certis quibusdam corporis partibus alligata, ex quorum vi & morbi quidam excitentur, & noxæ aliquæ præcipue verò venereorum ignauia, & è contrario iis ipsis interdum bona hominibus concilientur. cujus credulitatis præter cæteros notandi veniunt Arnaldus Villanouanus, & Conciliator Petrus Aponensis, merito à Symphoriano Champerio erroris notatus, & inter recentiores Cardanus, cujus credulitas ad derisum vsque deducta est. Alia vero ex parte Mercurialis *suæ pract. lib.* 3. *cap. vlt.* non ausus est affirmare, hæc maleficia posse vtcunque executioni demandari, rationem suæ sententiæ reddit, quia nullus probatus scriptor, neque vlla ratio id persuadere potest; si tamen ille inter probatos auctores Plinium, Trallianum, Aëtium, aliosque ex vetustioribus Medicis, & ex Historicis Tacitum, & alios admittere non dedignatur, meminisse debuit, eos serio de his locutos; neque Fernelij assertionis immemor esse debuit *lib.* 6. *Pathol. cap.* 13. vbi hæc habet: Coëundi impotentia fit aut quia extincta virilitate semen non gignitur intus, aut quia emitti non potest. extinguitur ex senio, ex morbo, ex causis omnibus, quæ insitum spiritum, roburque dissoluunt, & incantamentorum (neque enim fabula est) maleficiis. quibus addenda quæ 2. *de Abd. rer. causs. cap.* 16. attulit. alios præterea auctores probatissimos, fidem incantamentis & maleficiis habentes, recensui, loco proxime citato. 52

Ego quidem absque commemorata conditione, nimirum quod vel mediate, vel immediate ex Dæmonis opera fluant, talia non admiserim, & hoc pacto interpretanda quæcunque extant Catholicorum Doctorum testimonia, Maleficia, & incantamenta aperta fronte negantium, non enim ea naturaliter dari volunt, vt etiam forte voluit doctissimus Mercurialis. Porro si quis signa desiderat, ex quibus deprehendi possit hominem maleficio detineri, adeat ex Canonistis Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disput.* 94. *num.* 6. & ex nostris Codronch. *lib.* 3. *de morb. Veneficis cap.* 13. Augen. autem *lib.* 19. *Epist. & cons. Med. cons.* 2. *cap.* 5. *Tom.* 2. ex absentia impedimenti naturalis arguit maleficium. 53 54

Cæterum prioris generis maleficium (quod naturale appellare ab re non est, sicuti posterioris generis supernaturale) non ita omnem curam respuere censendum est, vt aliquando non possit arte Medica remoueri; non dico semper, quia si exempli gratia vsus maleficorum medicamentorum longus fuerit, & æger in ætate sit senili, & temperamenti frigidi, viribusque imbecillibus, hic certe curari non poterit, contra si esset in ætate florenti, aut juuenili, viribus constantibus, & temperaturæ non excedentis saltem in frigiditate, tunc non esset omnino difficile, vt contraris medicamentis adjutus sanitatem recuperaret; idcirco cognito maleficij genere, & examinatis prædictis conditionibus, Medicus facile pronuntiare poterit, quid sperare, quid timere de hoc aut illo laborante nobis liceat. Verumenimvero supernaturale maleficium, quod nempe Dæmonis virtute fit procuratum, vix crediderim admittere naturalem curationem, vnde recte illud pronuntiasse existimauerim Ghirland. *de Sortileg. quæst.* 2. *num.* 40. quod tale maleficium nullus curare possit, nisi qui Dæmoniæ artis peritus sit; nam cæteræ quæcunque artes in hoc incassum laborauerint, vt ipse firmat, non negaturus tamen exorcismis, & Ecclesiæ cæremoniis & precibus hæc facili negotio superari posse. 55 56 57

Pro corollario autem hujus quæstionis illud tam Legumperitis, quàm Medicis in mentem redigam, quòd nonnulli ob aliquam animi passionem, vt aliàs dictum est redduntur ad coitum impotentes, & tunc ad eam non aduertentes, falsò credunt se maleficio tentatos fuisse, quod animaduerterunt Sauonarol. *in pract. magn. lib.* 20. *tract.* 6. *rubr.* 27. *&* Cardan. *lib.* 12. *de subtil. & alij.* idque præcipuè amantibus euenire solet, vt idem Cardanus recenset *ibid. lib.* 13. *in princ.* nam vel ob ip- 58

sum efferuescentem Amorem, vel quia coram Amata erubescunt, ad Veneris actum deuenire non possunt, verecundia enim est maxima caussæ Impotentiæ, vt ex Auic. Bauer. *cons. incipiente: In nomine Dei, &c. concl.* 2. *in fin.* contra nonnulli sunt, qui ex intensio odio id ipsum experiuntur, & ex magna animi auersione, vt dixi; idcircò eliciendum ex his, quod vbi præsumptio aliqua vel Amoris, vel odij viri erga vxorem adsit, facile ex ea alia suboritur præsumptio impotentiæ coitus, quod vel ex amore, vel ex odio, potius quam ex frigiditate proueniat, sed talem impotentiam per se ipsam euanescere tractu temporis, notissimum cuilibet est; amor enim tempore efferuescit, & odium eiusdem beneficio mitigatur, præterquam quod ipsæ fœminæ etiam turpes, & maritis exosæ, suis moribus & dulci consuetudine aliquando se maritis amabiliores faciunt, quod Lucretius prudenter adnotauit *lib.* 4. *de rer. natur.* his carminibus:

Nec diuinitus interdum, Venerisque sagittis
Deteriore fit vt forma muliercula ametur:
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
Morigerisque modis, & mundo corporis cultu,
Vt facile insuescat secum vir degere vitam;
Quod superest, consuetudo concinnat amorem.

61 Itaque Impotentia ex his caussis proueniens, non erit sufficiens caussa separationis matrimonij, præsertim ea, quæ ex nimio amore enascitur, nam quæ ex capitali odio originem duceret, vt si quis inuitus sponsam aliquam duxisset, & dehinc odio eam haberet, & licet non posset dirimere matrimonium, posset forte caussa esse separationis thori.

SVMMARIVM.

1 *Potentia respectiua qua dicatur.*
2 *Potentia respectiua ex qua caussa esse possit quoad coeundum.*
3 *Potentia respectiua quoad coeundum an matrimonium impediat. & num. seq.*
5 *Alia impotentia respectiua respectu instrumentorum.*
6 *Ex Impotentia respectiua respectu Instrumentorum, an matrimonium separari debeat.*
7 *Impotentia respectiua ex habitudine conjugum.*
8 *Impotentia respectiua ex conjugum habitudine, an separare possit matrimonium.*
9 *Impotentia respectiua ex animi passionibus.*
10 *Impotentia respectiua quoad generandum.*
11 *Impotentia respectiua generandi ex seminum disconuenientia.*
12 *Ob impotentiam respectiuam generandi matrimonium dirimi volebat Plato.*

De Impotentia respectiua dicta.

QVÆSTIO VI.

Est quædam Impotentiæ species tam coeundi quam generandi, quæ non simpliciter & absolute impotentia est, sed respectiue, & ob id respectiua dicta, 1 quatenus alter conjugum respectu alterius potens ad coitum aut generationem non est, cum respectu aliarum personarum ad vtrumque aptissimus existat. hæc autem impotentia interdum quoque ex maleficio euenit, quo alter conjugum impeditur cum hoc tantum carnaliter commisceri, cum tamen non impediatur commisceri cum aliis personis. Fitque aliquando hoc maleficium ad determinatum quoddam tempus, vt ad mensem, vel annum, vel biennium, vel triennium, vel fit ad tempus indeterminatum, & sic perpetuum est; de hac tamen impotentia qui plura scire cupit, ad præcitatos auctores recurrat, & videat ea, quæ superiori quæstione diximus.

Cæterum impotentia hæc respectiua quoad coeundum insurgere aliquando potest ex instrumentorum vitio, & disconuenientia, vt si viro existente bene mentulato, mulier angustiorem vuluam habeat, hoc enim 2 pacto impeditur inter ipsos coitus. Bauer. *in cons. incipien. In nom. Dei. concl.* 2. non potente Viro ob membri crassitiem, respectiuè ad vteri angustiam, cum vxore congredi, quod impedimentum cessaret, vbi vir non esset adeo mentulatus, aut mulier non adeo arcta, qualis casus ille est, de quo in Pampilonem. Matrimonij apud Farinac. *decis.* 781. *p.* 2. *Tom.* 2. Contra vero si mulier hiantem admodum vterum habeat, & vir membrum satis exile, congressus inter ipsos vix sequi potest, non potente vtero, vt debet, virile membrum quasi amplexari, vt inde delectatio, & membri intensior erectio, & seminis effusio sequatur. Verumenimvero neutram 3 harum impotentiarum tanti fecerim, vt ex alterutrius culpa matrimonij impedimentum consequi possit. vix enim crediderim, quod naturaliter constituto vtero, (nam posset panno obduci, aut eius labra præter Naturæ modum hærere) quantumuis insigni magnitudine & crassitiæ Penem respuat, præcipue si medicamentis relaxantibus, aliisque ingeniis coadjuuetur: ea enim est ejus partis natura cum naturaliter se habet, vt facillime relaxationem & coangustationem, etiam per medicamenta, patiatur, vt *tit.* 2. *lib.* 4. *sequent.* dicam. Si ergo oris vteri angustia naturalem conditionem non excedat, 4 nullaque adsit caussa præter naturam impediens Penis ingressum, ex hac respectiua impotentia nunquam sequi debet matrimonij separatio, quia facile reparabilis est; quod multo magis habet locum in altera respectiua impotentia, quæ ex nimia vteri laxitate consurgit quia hæc multo magis reparabilis est, quam illa; de quibus omnibus videnda ea, quæ affert Hostien. *in summa lib.* 4. *tit. de frig. & malef. num.* 14. *& seqq.* & alij Canonistæ *tit. eodem.* adnotandum tamen, quod Penis exiguitas si tanta esset maxime respectu vteri mulieris, vt nullam voluptatem in coitu afferre posset, & in summa nullius pene vsus esset, posset fortasse præbere diuortio causam, vt notat ex nostris Fortun. Fidel. *de Relat. Medic. lib.* 3. *cap.* 2. & ex Canonistis Hostien. *loco cit.* Sed altera quoque esse potest respectiua impotentia penes ipsorum vasorum constitutionem, quæ tamen promptius generationem, quam coitum impediret, licet etiam in coeundo nonnihil obesse posset; ea est si alter conjugum vas haberet nimis breue, alter vero justo longius, qualis 5 casus ponitur ab Augen. *vbi supra.* nam exempli gratia, si vir habeat virgam iusto longiorem, mulier autem vteri ceruicem nimis breuem, tunc mulier maximopere læderetur à viri congressu, & fortasse nullatenus illum admitteret, quia ex eo non modo dolorem & angustiam pateretur, quod in internum vteri osculum membrum impingeret, sed ea res discrimine non vacaret, quia tumorem, & inflammationem, & forte etiam sphacelum in vtero gignere posset. Trotul. *de morb. mul. cap.* 30. præterquam quod generationem etiam impediret. Augen. *libro* 2. *Epist. cons.* 2. *cap.* 2. *Tom.* 2. Sic etiam si è contra mulier collum vteri haberet satis longum, vir autem mentulam justo breuiorem, quamquam ad coitum hoc nihil, aut parum obstat, tamen non secus ac prior caussa generationem impediret; & licet in po- 6 steriori hoc casu nulla intercedere videatur justa caussa matrimonium separandi, in priori hoc dubio non vacaret, quia præterquam quod ob virgæ incongruam longitudinem impediretur generatio, alia insuper mala mulier

mulier facile pateretur, quæ ſuperius annuimus, cum aliquo interdum vitæ periculo; quod tamen quia neque euidens, neque certum eſt, neque hæc erit fortaſſe cenſenda juſta cauſſa ſeparationis matrimonij, maxime quia hoc impedimentum non ante innoteſcere poteſt, quam ad actum coitus deueniatur, niſi de eo antea fuiſſet dubitatum; vnde fieret, quod difficultas inſurgeret poſt jam conſummatum matrimonium, quo tempore incaſſum de eius diſſolutione ex hac cauſſa dubitatur.

Præterea poteſt ea impotentia reſpectiua fieri ex luxuriante abdomine, vel in vtroque conjuge, vel in alterutro; ex ventris enim ſuperabundante pinguedine occultantur quaſi in vtroque genitalia, præterquam quod etiam ipſe ventris tumor impedimento eſt, ne conjuges ad actum coitus peruenire poſſint; ac profecto ſi vitium commune vtrique ſit, nimirum quod tam vir, quam fœmina adeo tumenti ventre ſint, vt copulari non poſſint, dubitandi locus eſſet, an ex hoc poſſet matrimonium ſeparari; difficillimum enim eſt, & fortaſſe impoſſibile arti Medicæ hoc vitium emendare; licet namque quamplurima proponantur medicamenta, quæ obæſa corpora extenuare poſſunt, & ſuperexcedentem pinguedinem minuere, ea tamen operatio periculi plena eſt, & vix vnquam optato fine in ea exequenda Medici potiuntur, vt latius demonſtraui lib. 2. *De Quiete ſeruanda in curandis morbis.* Non habet autem tantam difficultatem ea res, ſi ex parte alterius ſolum ex conjugibus ea cauſſa ſit,& idcirco exiſtimauerim, ob hanc impotentiam ex parte vnius tantum conjugis, matrimonium non debere ſeparari, quia hoc impedimentum eſt aliquo modo remediabile, non tam pinguedinis extenuatione in eo, in quo abundat, quam ex celebratione ipſius actus coeundi, qui vbi neceſſitas vrget, poteſt facilius hac aut illa ratione celebrari, quæ tamen in ſe peccati nihil habeat, vt palam eſt. Quando vero impedimentum hoc ex nimia pinguedine eſſet ex parte vtriuſque, an propter hoc dirimi poſſit matrimonium, Canoniſtis decidendum relinquam.

9 Inter impotentias quoque reſpectiuas conſiderari poſſunt illæ, quæ ex animi nonnullis paſſionibus dependent, vt primo ex nimio Amore, vt alias diximus. Licet enim coitus, & conceptio ipſa melius ſuccedant inter amantes ob deſiderium, & ob meliorem ſeminum cohærentiam, vt tradit plutarch. *ſympoſ. dec.* 5. *probl.* 8. tamen id de amore moderato, non de effrænato intelligi debet, vbi enim immoderatus ſit, potius impedimento eſt, vt ex Card. 13. *du ſubtil.* dixi. idem præbet impedimentum odium intenſum, quod & tunc admonui. Pudor quoque ejus rei cauſſa eſſe poteſt, nam ſi vir erubeſcat coram ſponſa, nunquam cum ea coibit. Bauer. *vbi aliàs:* An autem hæc impotentia ſufficiens cauſſa eſſe poſſit ſeparationis matrimonij, ego aliàs pro eo, quod ad Medicum ſpectat, negatiue reſpondi. rationem eſſe dixi, quod omnis pudor conſuetudine & familiaritate aboletur, omnis amor efferueſcit, omne item odium miteſcit, quod etiamſi ex nimia mulieris deformitate dependeret, tamen & tenebris, & temporis diuturnitate demulcetur.

10 Denique generandi impotentiam, quæ reſpectiua ſit, aliquę remedio eſſe ſciunt Medici; hanc namque vt plurimum ex ſeminum diſconuenientia naſci patet, debet enim, vt alias dixi, inter ſemina eſſe quædam conuenientia quod doctiſſime explicauit Lucretius *lib.* 4. *de rer. nat.* ſeq. carmine:

Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur,
Atque alias alij complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graueſcunt;
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen vnde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.
Et quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Vxores parere, inuenta eſt illis quoque compar:
Natura, vt poſſent natis munire ſenectam;
Vſque adeo magni refert; vt ſemina poſſint.
Seminibus commiſceri genitaliter apta;
Craſſaque conueniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui juncta viro ſit fœmina per Veneris res.

Ad hanc generandi impotentiam reſpectiuam reſpiciens Plato *de leg.* 6. *in fin.* voluit matrimonium dirimi, & alios cōjuges aliis conjungi, quibus magis conueniant, vt proli gignendæ dent operam, quod tamē in Chriſtiana Religione veritatis magiſtra permiſſum nequaquam eſt.

11 Sed hac occaſione ſumpta de ſterilitate Mularum, pro Philoſophis aliquid afferam; nam aliqui hanc ſeminum diſconuenientiam pro cauſſa earum ſterilitatis adduxerunt: notum enim eſt, Mulas non generare, & notatur *à ll. in l. Ædiles ajunt.* §. *ſed enim. ff. de Ædil. ed.* quod etiam locum habere in omnibus, quæ ex duobus generibus diuerſis naſcuntur, teſtatur Plin. *lib.* 8. *hiſt. nat.* 44. & ex eo repetit Alex. Taſſon. *Quæſit. lib.* 5. *n.* 32. ejus autem rei cauſſam longioribus quæſiuit Ariſt. 2. *de Gener. Anim. c.* 6. vbi contra Empedoclem, & Democrit. diſputat nam licet dicatur in Cappadocia & Syria Mulas generare, à Theophr. & Ariſtot. 6. *de hiſt. Anim. cap.* 18. & aliquando etiam in Italia Mulæ pepererint, id pro prodigioſa potius re, quam naturali exiſtimat Plin. *loco cit.* vnde eſt quod prodigioſam rem, & euentu raram, parienti Mulæ comparemus, vt Iuuen. Sat. 13.

---- *Et fœtæ comparo Mulæ.*

immo cum quid, quod nunquam futurum ſperamus, ſignificare in animo eſt, prouerbio illo vtimur: Cum Mula pepererit, *Auctor in Adagiis.* Sed mirum profecto eſt de ea ſterilitate, neque videntur multæ cauſæ à multis adductæ vndequaque ſatisfacere. Alex. *lib.* 1. *probl.* 137. & Card. *lib.* 10. *de ſubtil. tranſ. princ.* diſſidentiam ſeminum cauſſantur; ego hanc ſeminum diſſidentiam hic nihili facio, quia promptius impediret generationem inter duo genera diuerſa, nempe inter Equum, & Aſinum, quam inter ipſas Mulas.

Plura ego deſiderarem in hac re conſiderari, ſeminum qualitatem, & quantitatem, locorum genitalium conſtitutionem, & alia his pertinentia. Quod enim circa loca vitium eſſe poſſit, non defuerunt ex Philoſophis, qui teſtarentur, quorum dicta non ſunt contemnenda, quicquid dicat Ariſtoteles. Diocles enim firmauit, ſe ex diſſectionibus (in quibus quis ſcit, an diligentior fuerit, quam Ariſtoteles?) didiciſſe, Mulas habere locos breues, & reſtrictos, pumileſque, quod etiam conſentaneum rationi eſt ob exuperantem ſiccitatem, qua dotantur; nam idcirco eas, vt cæteras fœminas nullo modo menſtruari conſtat, teſte eod. Ariſt. *vbi ſupra,* nimirum 2. *de Gener.* & 6. *de hiſt. Animal.* Ex quibus videtur vniuerſa ſterilitatis culpa in Mulis eſſe penes fœminas, quod multo magis firmat, id quod Ariſtot. teſtatur adductus *à Liceto lib.* 4. *de ſpont. viuen. ort. cap.* 36. quod nimirum Muli ad Equas admiſſi generent, cujus rei etiam mentionem habet Alex. Taſſon. *vbi ſuprà.* Fortaſſe & aliquid peccatur in admiſſione Marium, cum Equæ aut Aſinæ à Maribus iniri permittuntur. Ac mihi quiden difficile videtur, abſque integra horum omnium cognitione de his cauſſam ſufficientem reddere. Si verum eſt quod de breuitate locorum afferebat Diocles, & ante illum Empedocles, multo magis veritatem habere dicemus, ſi è contra Marium genitalia longiora ac craſſiora quam par ſit, ſaltem reſpectu breuitatis locorum genitalium fœminarum eſſe, conſiderabimus.

An non in ſeminibus aliquid ineſſe vitium poteſt? ma-

xime quidem, & sic non vna tantum, sed plures caussæ ad hoc ipsum concurrerent, sed ad plenam hujus caussæ inuestigationem vltra prædicta videndum esset, an sterilitas in omnibus cum omnibus insit, cum multis rationibus fœminas maribus conjungi contingat.

Mularum enim duplex genus, vnum quod ex Equa & Asino, alterum quod ex Equo & Asina oritur. *q.* 2.*nu.*26. quorum vnumquodque inter se conjungi posset, & vnumquodque cũ alio, permutatione maris & fœminæ; & ipsæ insuper Mulæ cum Equorum & Asinorũ maribus, & Muli cum Equorum & Asinorum fœminis miscere se possent, & in omnibus attendenda esset experientia. Sed hæc præter institutum hoc loco dicta sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium præcipua caussâ procreandi liberos contrahitur.*
2 *Etiam cessante caussa procreationis liberorum, matrimonium tenet.*
3 *Matrimonium non vnum, sed plura bona secum habet.*
4 *Coitus in fœmina non impeditur, nisi per vteri clausuram, & arctationem.*
5 *Sterilis mulier quæ dicatur.*
6 *Stelilis non dicitur puella ante debitum concipiendi terminum, nec mulier post declinantem ætatem.*
7 *Virgo quamdiu Virgo est, sterilis non dicitur.*
8 *Steriles nonnullæ sunt, quæ concipiunt, sed fœtum ad perfectionem deducere non possunt.*
9 *Sterilitatis signa in muliere.*
10 *Steriles ex Aristotele non pubescunt.*
11 *Fœminæ vt concipiant, debent emittere semen.*
12 *Mulieres quomodo concipiant, absque sensu emissionis proprij seminis.*
13 *Semen in fœminis excerni potest secundum aliquos absque vlla voluptate. & num.* 16.
14 *Mulieris voluptas in coitu non vna est.*
15 *Mulieris voluptas in coitu major quam in viro.*
17 *In emissione proprij seminis Mulier non tantam percipit voluptatem, quantam vir in sui ipsius emissione, & cur, numeris seqq.*
20 *In conceptione requiritur precipue in fœmina motus. attractionis.*
21 *Mulier cur in coitu subjaceat viro.*
22 *Ad conceptionem confert concubitus modo belluarum ex aliquorum opinione. reprobatur num. seq.*
24 *Velatæ mulieres quæ.*
25 *Arctæ an generari possint.*
26 *Arctæ ex aliquorum opinione quomodo concipere aliquando possint.*
27 *Arctatio quænam curationem admittat, quæ non.*
28 *Vbi in curatione Arctationis periculum vitæ imminet, matrimonium dissoluitur, contra vbi nullum adsit periculum.*
29 *Arctatio duplex.*
30 *Coalescentia vteri quæ curabilis, quæ incurabilis.*
31 *Coalescentia naturalis si magna, est incurabilis.*
32 *Coalescentia ex morbo vtrum sit curabilis.*

De Sterilitate Fœminarum, & de Imperforatis.

QVÆSTIO VII.

1 Certum est matrimonium caussa procreandi liberos præcipuæ contrahi, vt per cap. 32. *quæst.* 2. *& per cap. Tantum valet causs.* 32. *quæst.* 7. licet, vt ibid. habetur, etiam cessante ea principali quidem caussa procreationis liberorum, vxore duntaxat sterili existente, matrimonium non dissoluatur, 2 quia habet nimirum alias caussas, quarum vna satis est ad ejus validitatem, vt notat inter Medicos vir doctrina celeberrimus Steph. Roder. Castr. *in Opuscul. cui tit. Quæ ex quibus. lib.* 4. *cap.* 4.

Antiquitus tamen matrimonium ob sterilitatem dissoluebatur, vt ex Platone in fine superioris quæstionis dicebam, sed cum in sanctissima Christiana Religione matrimonium non vnum solummodo bonum habeat, sed 3 quamplura, sterilitas, vt dixi, non est sufficiens caussa dissolutionis ejus. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 117. *n.* 11. qui & ea omnia affert, quæ persuadere poterat, matrimonium ob sterilitatem non tenere, & multos hujus sententiæ fautores enumerat. Cum tamen de mulierum sterilitate alia indubium venire Iurisconsultis possint, non ab re est aliquid peculiariter de ea hic disserere, videtur enim hic locus ad hanc pertractandam materiam aptissimus.

Dictum autem jam non semel est superius, coitum in 4 fœmina non impediri nisi per vteri coangustationem, & clausuram; at conceptionem impediri facile posse ex mille caussis, & sic steriles mulieres reddi. Sed antequam vlterius progrediamur, aduertendum est, sterilem dici mulierem, quæ in ætate habili viro fœcundo debite 5 vtens, nunquam, vel rarissime concipit, vt semel tantum in tota vita. Requiritur enim primo, vt mulier sit ætate habili, & habeat aptitudinem generandi à Natura, sterilis enim nomen conuenit ei, cui conueniret aliàs nomen fœcundæ; idcirco neque puella ante debitum con- 6 cipiendi tempus, neque mulier post declinantem ætatem menstruis destituta sterilis est dicenda, etiamsi vtraque viro vteretur, & tamen non conciperet. Mercur. *lib.* 1. *de morib. mul. cap.* 1.

Secundo requiritur, vt viro fœcundo vtatur, vnde 7 neque Virgo ex hoc capite, quandiu Virgo est, dicitur sterilis. Polydor. Ripa *in tract. de nocturno tempore cap.* 162. *nu.* 12. & ex Medicis Mercurial. *ibid.* neque Vidua dicitur sterilis, nisi viro fœcundo vtatur, & non concipiat. Additur enim quod vtatur viro fœcundo, quia mulier aliquando per se fœcunda est, sed quia vir, quo vtitur, est sterilis, non concipit.

Tertio ad hoc vt fœmina dicatur sterilis requiritur, vt viro debite vtatur, quia si indebite, aut admodum de raro, vel nimis frequenter, vt scorta faciunt, vel non consueta ratione à Natura instituta viro vtatur, non est ex hoc sterilis dicenda.

Quarto requiritur, vt nunquam, aut rarissime, vt se- 8 mel tantum concipiat. Quamquam etenim Hipp. & eum secutus Valles. *in* 2. *Epid. sect.* 3. *tex.* 25. inter steriles connumerare videtur eas, quæ concipiunt quidem, sed fœtum ad perfectionem deducere non possunt, tamen verè, & ad rem nostram proprie steriles illæ dicendæ sunt, quæ cum præfatis conditionibus nullo modo concipiunt.

His ita præfatis, si vnquam Legumperitis dubitare contingat, an mulier quædam sterilis sit, nec ne, (vt maxime euenire posset, vbi de partus suppositione accusata muliere, contra eam militaret præsumptio sterilitatis) signa sterilitatis in muliere exploranda essent. Relictis igitur pro nunc accidentalis, & adscititiæ sterilitatis notis, quæ magis prompte remedia admittit, naturalis & desperatæ, quæ omnem curam respuit, signa jam recensenda. Ergo, vt ex Hipp. in libb. ad mulieres pertinentibus elicitur, sterilitatem mulieris attestantur corporis temperatura frigida, lumbi adstricti, venter angu- 9 stus, pili in pube, cæterisque consuetis locis nulli, aut rari, & pauci, nam, vt ex Arist. refert Nancel. *lib.* 3. *Analog. Microc. ad Macroc. cap.* 7. steriles non pubel- 10 cunt,

cunt, quod tamen non in omnibus sterilibus locum habere dixerim, sed in iis tantum, quæ frigidioris sunt temperaturæ, & in quibus prædicta signa magis conspicua apparent. Præterea vero connumeranda sunt menstrua sero apparentia, & in pauca quantitate, colore non laudabili, sed albicantia; hæc enim omnia præsertim si simul concurrant non solum frigidam temperaturam in toto, sed in partibus præcipue generationi dicatis attestantur. Cum quibus non modo necesse est ob caloris natiui defectum ipsarum partium conceptioné impediri, sed etiam ob defectum seminis, quod aut nullo modo generatur, aut generatur quidem, sed quantitate paucum, & qualitate illaudabili, & omnino infœcundum: nam quod mulieres, vt conceptio fiat, debeant emittere 11 semen, atque illud quidem fœcundum, temperatum nempe, & quantitate debita, & requisita, alias nullo modo naturaliter fieri possit conceptio, tenet communis Medicorum opinio, de qua etiam testatur ex nostris Auicen. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 3. Tadd. Florent. *comm.* 5. *Aphor.* 49. *in fin.* & ex Iurisconsultis Carrar. *de Med. & eius off. par.* 1. *n.* 145. quæ opinio non modo firmissimis rationibus, sed ipso oculari sensu roboratur. Ejus sententiæ fuit Hipp. vt apparet *in lib. de Genit. transf. med. &* 1. *de diat. circa med. & aliàs alibi.* (nec veritatem habet id quod Lud. Viues *in* 6. *de Ciuit. Dei*, *cap.* 9. ei attribuit, quod putauerit mulieres habere semen, sed generationi nihil conferre, quod est falsissimum.) latissimè eam tuentur. Gal. *in libb. de semine.* & Auic. 3. 1. *cap. vnico*, 20. 3. *tract.* 2. *cap.* 3. Fuerunt ejusdem sententiæ ex celeberrimis Philosophis nonnulli, vt Pythagoras, Democritus, Epicurus, cui & adhæsit Lucret. in lib. 4. de rer. Nat. Dicens:

Semper enim partus duplici de semine constat,

& quæ sequuntur. Assentiuntur cæteri omnes Medici, paucis quibusdam exceptis, vt Auerroe, qui vt in cæteris omnibus Aristoteli adhæret. (quamquam Aristotelem tuetur Capivacc. *de fœt. form. cap.* 3.) Adhærent etiam Arist. D. Thomas relatus per Cajetanum, & per Nauarram *lib.* 4. *consil. tit. de frig. & malef. cons.* 3. *nu.* 13. Conciliator *diff.* 137. per totam, & pauci quidem alij. Quorum opinionem videntur secuti Legumperiti. Capella Tolos. *quæst.* 96. *num.* 4. (quæ tamen falso hanc opinionem facit Medicorum communem) Sannazar. *de matrimon. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 9. cum adductis ibi per eum, qui tamen videtur in hoc anceps esse.

Cæterum quæstionem hanc latissime exagitauit Gal. vt dixi, *in libb. de semin.* & post eum plures alij Medici doctissime eam rem pertractarunt. Adducam autem nonnullos tantum ex Recentioribus. Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 6. *contr.* 18. Mercat. *lib.* 1. *de part. el.* 1. *par.* 1. *quæst.* 97. *art.* 3. Laurent. Anatom. *lib.* 8. *quæst.* 5. Vallesf. *Contrad. Medic. lib.* 2. *cap.* 7. Rorar. *in Contrad. Galeni num.* 137. Lemni. *de Occult. Nat. mirac. lib.* 1. *cap.* 6. Epiphan. Ferdinand. *Theorem. Med. & Philos. lib.* 2. *Theor.* 38. Vidius *de tuend. Valet. membr. lib.* 13. *cap.* 5. & nouissime vir doctissimus Roder. à Castren. *lib.* 2. *de Meteor. Microc cap.* 5. *& seqq.* qui omnibus contrariæ partis rationibus plenissime satisfaciens, veritatem ejus rei demonstrant, atque omne subterfugium aduersariis adimunt, omnemque loquendi occasionem. Itaque ad vlteriora progrediar, si modo ante mihi liceat per Lectorem vnicæ instantiæ ex meo parte satisfacere, quam proponit pars aduersa ab experientia eam desumens, & cujus fortasse non habent aduersarij validiorem.

Ad excludendum enim, quòd mulieris semen requiratur ad conceptionem, multas assertiones pudicissimarum mulierum, de quarum fide non est dubitandum, in medium afferunt, quæ se concepisse absque voluptate 12 asseuerant; vnde etiam absque seminis emissione eas concepisse necesse est: nam si semen emisissent absque dubio voluptatem in ejus emissione percepissent, quod & ipse Aristot. testatur 2. *de Gener. Anim. cap.* 4. at sine ea voluptate, inquit, quæ fœminis per coitum euenire solet, concipitur. De ea etiam re inter Iurisconsultos testis est Sannaz. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 4. *n.* 12. *& alij.* Huic experientiæ, quæ multùm vrget, multi satisfecisse se credunt, omnem fidem mulierum assertionibus adimendo, dicentes, eas pudore percussas, aut, vt honestæ appareant, id astruere. Alij dixerunt fieri quidem posse, vt sine voluptatis sensu mulier semen emittat, & con- 13 cipiat; alij alia dixerunt, neque vlli videntur huic instantiæ vndequaque satisfecisse; priores enim piaculum mihi committere videntur, dum quibusvis fœminis fidem omnem adimunt, dumque omnes volunt nos dolosis captiunculis, ac mendaciis decipere. Ego plures earum fide dignissimas existimauerim, & absque fuco & fallacia interdum veritatis amore liberè nonnulla proferre. Posteriores magis ad veritatem accedunt, sed modum non explicant, quo fieri possit, vt fœmina semen absque vlla voluptate, & absque vllo saltem sensu emittat, cum in omnibus excretionibus Natura aliquem sensum fieri voluerit, ne inuoluntarie fierent, cum maximo incommodo, & dedecore. Nam licet ob ejusdem seminis tenuitatem euenire firment, vt nullum sensum interdum faciat, certum tamen est, nunquam sine aliqua voluptate quantumvis minima excerni, quomodo autem à muliere ea voluptas nullo modo percipitur? putauerim ego huic experientiæ satisfieri, si dicamus, mulieris voluptatem in ipso actu coeundi non vnam esse, & sic neque vnius generis, sed vnam alia majorem & euidentiorem, & quæ magis sensum moueat, quam alia. Ob id majorem, si ad voluptatis perdurationem aduertamus, voluptatem mulierem ex coitu percipere, quàm virum palam est, quod & Ouidius. *lib.* 3. *Metamorph.* insinuauit 15 sub persona Tiresiæ, judicis ad hoc decidendum à Ioue & Iunone electi, & demonstrant etiam Medici nonnulli, vt post Hippocratem, aliosque vetustiores, Conciliator *diff.* 34. *in fine.* Rorar. *in Contrad. Hipp. nu.* 14. Tadd. *in Isag. Ioann. cap.* 31. Vide quoque Parisan. *lib.* 1. *de subtil. microc. exerc.* 7. *cap.* 2. Galeott. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 18. Laurentium Anatom. *lib.* 8. *quæst.* 7. *& alij* quia mulier & ex frictione, & ex intromissione membri virilis, & ex emissione virilis seminis, tandemque ex emissione proprij, & per omne tempus in summa delectationem percipit, quod & insinuauit Iuuenalis Sat. 6.

Quem præstare potest mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à sexu, vires amat? hæc tamen ipsa
Vir nollet fieri: nam quantula nostra voluptas?

Cum ergo hujusmodi voluptates sint diuersæ, & vna major altera, in tantum aliquando vna alteram exuperat, vt ex hoc illa altera omnino obscuretur. Euenit enim in hoc sensu, vt in cæteris, quibus si offerantur diuersa sensibilia, vt, exempli gratia, oculis plura visibilia, quod magis excellens est, impedit seu obscurat visum aliorum visibilium. Sed obiicitur ad id, quod de majori voluptate fœminarum in coitu diximus, Hippocratis auctoritas *in libro de Genitura prope medium*, qui non solum majorem, sed etiam diuturniorem voluptatem virum in venere exercenda percipere quam mulierem, astruit. Hippocratis dictum ego verum crediderim quoad actum emissionis seminum, non in toto coeundi spatio, quia non est dubium, virum semen emittere, & quantitate longe majus, & multo crassius, quam fœminam, vnde & exquisitori sensu, & diuturniori etiam ob du-

ctuum, per quos transit, longitudinem, ipsum affici est necesse, quam fœminam ob contrarias caussas, sed aliam responsionem ad hanc ipsam objectionem vide apud Rorar. *in suis contrad. Hippocr. nu.* 14. Mulieres ergo asserunt quidem, se interdum absque sensu & voluptate (ea nimirum quæ ex proprij seminis emissione 16 percipitur) concepisse, quod veritatem habet, quoniam voluptas percepta vel ex ipso actu coitus, vel potius in receptione seminis virilis facta, eodem momento, quo illæ proprium semen ejaculabantur, adeo exuperauit voluptatem, quam in proprio semine emittendo percipere debuerant, vt nullatenus ea se affectas fuisse autument, quod præcipue in juuenculis euenit ob majorem seminis tenuitatem, & intensiorem voluptatem ex congressu, & receptione seminis virilis, cui minime assueuerant. Hæ ipsæ etenim ob eam caussam in ætate procedentes fatentur, se concepisse, antequam didicissent, quid esset semen emittere, in cujus emissione non tantam 17 voluit esse delectationem Natura, quantam in emissione seminis in viris, vnde, vt Hippocrates loco citato annuebat, voluptas mulieris in emissione proprij seminis longe à viri voluptate superatur, quod etiam demonstrant Anatomici, & caussa non vnica quidem in prom-18 ptu est, nempe seminis ipsius fœminæ quantitas modica, ejusdem quoque tenuitas & fluiditas, respectu virilis Item ejusdem frigiditas, seu potius caloris & spirituum pauperies, item viarum, per quas habet transitum, major breuitas, quam in viro; in quo contrà semen est quantitate multum, substantia crassum, calore insigni, iterque multo longius permeans, quæ omnia, vt dixi, ad intensiorem, & diuturniorem voluptatem in seminis emissione faciunt.

Neque incassum id machinatam Naturam existimes, 19 ut fœmina non tantam voluptatem in proprij seminis emissione experiatur, quia cum coitum, & seminum emissionem ad conceptionem destinauerit, & ordinaue-20 rit, in conceptione autem requiratur præcipue motus attractionis, quo vterus ad se virile semen attrahat, & alia ex parte oporteat etiam concurrere motum expulsionis in fœmina proprij seminis ad vteri corpus, jam manifestum est, majorem necessitatem requiri motus attractionis, quam expulsionis, vt mulier conciperet; nempe apprehenderet, & contineret virile semen. [Iam vero ne ex intensiore uoluptate in emissione sui seminis intenderetur etiam motus expulsionis, voluptatem illam fœminæ moderata est breuitate viarum, & distractione etiam sensus ad alias voluptates, & illas quidem majores, vt diximus. Ad eam ipsam autem conceptionem iuuandam, & ad motum expulsionis in viro intendendum, 21 in fœmina reprimendum, voluit mulierem viro subjacere, quia hac ratione vir facilius expellere semen, mulier promptius recipere, & continere, neque in expellendo magna vti vi potest, neque debet, cum in aliud vas, vt vir, sed in proprium expellere suum ipsius semen debeat, & hac de caussa, quod Mercurialis ex Lu-22 cretio, & Paulo dicebat, *in lib de morb. mul. qu.* 1. *var. lect. cap.* 6. nimirum ad generationem conferre, si coitus exerceatur more belluarũ à tergo, mihi non probatur; & multo minus id, quod addit ille, hunc nempe esse verum modum coeundi & naturalem, nam factum à parte antica vult quidem esse magis voluptuosum, minus autem naturalem. Reddit rationem ex Anatome desumptam, nam priori modo melius & promptius recipitur semen ab vtero, vt Lucretius ipse his carminibus docet lib. 4. in fin.

----nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere vxores: quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis femina lumbis.
Nec molles opu' sunt motus vxoribus hilum.

Sed hanc sententiam falsam esse, & magis naturalem 23 modum veneris exercendæ esse à parte antica, ex ipsa anatome demonstrat Seuerin. Pinæus *lib.* 1. *de not. Virg. cap.* 9. quod ego quidem verius existimo, ob caussas à me superius allatas, & quia etiam expulsioni seminis non ita studet Natura, si mulier subjaceat viro supina, non prona. Improbat & hanc ipsam sententiam facundissimus VVinrich. *de ort. Monstr. cap.* 14. Hoc autem multò euidentius probatur, si veritatem habet id, quod à nonnullis audiui, (neque enim habeo dignum auctorem ejus rei) partus nimirum postica venere conceptos omnes in pedes, aut alio modo præternaturali, non vero naturali modo in caput nasci, sed hoc, vt dixi, apud nullum auctorem fide dignum legere mihi contigit, [licet triplicata experientia post modum id ipsum confirmauerim; nam cùm quædam mulier plebeia bis concepisset, & partus vterque ob fætus situm naturalem ità difficilis illi exstitisset, vt chirurgica manu vtrumque ab vtero extrahere coacta esset cum maximo ejus vitæ periculo, ad me pro tantæ calamitatis remedio confugiens fassa est, maritum suum se non nisi postica venere inire solitum. Rationem coeundi mutaret, hortatus sum, quod præstitit cum magna sua vtilitate, & lætitia, grauida enim facta filium optimè peperit.

Nobilem prætereà fœminam noui, quæ per quatuordecim annos sterilis cum marito viro quippè boni habitus, & robusto permanserat. Maritus consilio nescio cuius Medici illam postica venere cognouit, ex qua conjunctione concepit quidem, sed instante partu fætus in ventrem per vmbilicũ se obtulit. Ab obstetrice in naturalem situm non sine difficultate reductus, tandem natus est, manibus, pedibusque vitiatis, & postridiè ab ortu extinctus est,] sed quicquid tandem sit de hoc, cum actus coeundi hoc modo celebratus inducat peccatum, vt pluribus probat Brunell. *de sponsalib. & matrimon. concl.* 8. *num.* 13. euitandus omnino est. Verum de his hæc satis sint, in quibus pertractandis si quæ sunt, quæ vltra honestatem prolata puris legentium auribus videantur, rei argumentum excusandũ. [Quod reliquum est de semine muliebri plura adducam, Deo dante, *lib.* 7. *tit.* 3. *Euost.* 10. 117. *ad plures seqq.*. vbi loci demonstrationes afferam persuadentes etiam iis, qui mordicùs contrariam sententiam tueri conantur, illud non minus necessarium esse ad generationem, quàm masculeum; quim vlterius matrem multò plura in generatione, conferre, quàm patrem.]

Remanet vero pro complenda hac quæstione, vt de arctis loquamur, quas aliàs Atretas, & imperforatas vocari dixi, & quas Merc, ex Nicolao Florẽtino dicebat vocari velatas, quibus ante vteri osculum interiùs membrana 24 quædam modo crassior, modo tenuior præter naturã obtenditur, quæ & egressum mensibus, & aliquando fœtui, & ingressum virili mẽbro impedit. De his plures locuti sunt, & vide inter alios, si libet, Aetium *ser.* 16. *c.* 91. & Alsahar. *pract. tract.* 25. *c.* 19. & Auctores omnes Gynæciorum, siue de morb. mul. De his primò dubitari contingit, (neque est 25 extrà Iurisc negotiũ id quærere) an generare possint, nec ne; aliàs verò ex Hip. dixi, eas aliquandò posse concipere, licet dehinc in partu pereant, & Riol. Fil. *Anthropograph. lib.* 2. *c.* 31. tres historias Atretarum concipientium recenset. Hoc acceptum quoq; est Auicennæ, ex quo Augen, *lib.* 10. *Epist. consf.* 2. *c.* 6. *Tom.* 2. hoc quomodo fieri possit cum meatum obturatum habeant, non ita in propatu-26 lo est. Volunt nonnuli, ob validam vteri attractionem fieri posse, vt semen per panniculum illum quasi transcolatum ad vteri fundum perueniat, ibique ex eo conceptus fiat; sed hoc difficulter admittitur, quia panniculus

niculus ille interdum est adeò crassus, vt id impossibile sit tam de facili succedere. ob hanc difficultatem Auicen. 21. 3. *tract.* 4. *cap.* 1. distinxit declarando, conceptum non posse in omnibus imperforatis indifferenter succedere, sed in his tantum, quæ panniculum illum raræ texturæ haberent. Sed apud me multùm vrget Hippocratis auctoritas, qui non solùm fieri conceptum in Atretis voluit, sed eas in partu dehinc perire, nempe quia ob suam crassitiem panniculus ille obstruens exitum, dirumpi ex partu non potest: at in sententia Auicennæ non esset tam difficilis disruptio panniculi, cum sit raræ texturæ, vnde neque necesse esset, mulieres in partu perire. idcirco mihi magis arridet sententia Ioan. Hucher. *in lib. 2. de steril. cap. proprio de clausura ceruicis pudendi*; qui conceptum in his tantum fieri voluit, in quibus angustius quoddam foramen in panniculi medio appareret, ingressum semini virili præbens, quod tamen ad fœtus exclusionem non sufficit, vnde cum panniculus validus, & crassus est, nequaquam disrumpi potest, & sic consequens est, tales mulieres, vt Hipp. dicebat, in partu perire.

Secundò dubitatur, (& id magis videtur ad Iurisconsultos, Canonistas præcipuè, pertinere) quænam arctatio curationem admittere possit, quæ verò non, aut non nisi cum euidenti vitæ periculo; quia vbi arctatio absque graui periculo curabilis est, matrimonium non dissoluitur, contra vero, vbi immineat euidens vitæ periculum. Io. Andr. *de spons. & matrim. num.* 16. hoc autem totum dependet ex ipsius clausuræ natura, & conditione, quæ duplici modo fit: vel enim membrana quædam neruea, vel etiam carnea obtenditur ante os vteri, modò intimiùs, modò extimiùs, vel ipsæ partes colli pudendi inter se cohærent, & hoc, vt patet, modo laxiùs, modo verò arctiùs. si membrana sit, quæ impedimentum facit, ea vel crassa est, & densa, & valida; vel rara, tenuis, & debilis. vbi crassa, & densa, & valida est, necesse omninò est in eius incisione (& præcipuè quantò interiùs posita est) plurimum mulierem angi, maximam fieri sanguinis effusionem, dolorem interuenire acerbum, & in summa vix euitabile est, quin ...tes maximo sensu præditæ in incisione lædantur, ... spasmus, siue conuulsio, inflammatio, sphacelatio; itaque operatio hæc maximo, & euidenti cum periculo fit. vbi verò membrana tenuis est, rara, & debilis, absque periculo potest incidi, præcipuè in teneriori ætate. idque etiam in superiori casu adnotandum, quantò enim fœmina annosior est, tantò ... periculo exponitur; quia membra omnia procedente ætate indurantur, vnde euidentior sensus, vbi in eis aliqua continui solutio contingat.

Verum vbi vterus secundùm suos parietes coalescat, vt euenire aliquandò dicit Philosophus 10. *de Anim. cap.* 6. tunc ea coalescentia vel magna est, vel parua; si magna, vel à natura vel à morbo; quamuis Scaliger *in comm. præcitati textus* non credat ex morbo tale quid euenire posse. sed experientia id comprobatum habemus apud Beniuen. *de Abd. cap.* 31. & apud Ronsseium *Epist. Med.* 49. citatum per Schench. *lib.* 4. *Obseru. tit. de Atretis* & apud Varandeum *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 11. & apud Riol. patrem *in art. ben. med. sect.* 4. *tract.* 2. *cap.* 4. cujus verba hæc sunt: Mulier Senonensis ex difficili partu collum vteri habebat ita agglutinatum, vt vix specillum admitteret jam à septem annis, talis perseuerat frustra à marito subagitata. Ante quos omnes Aet. *serm.* 16. *cap.* 95. de hoc symptomate ex- prægresso morbo eueniente verba facit. Ergo vbi coalescentia magna est, & à Natura, non recipit curationem; vbi magna est, & à morbo, vel est antiquata, vel est recens, si sit antiquata non curatur, si sit recens, curari potest non tamen sine aliqua difficultate, & absque aliquali periculo. Si denique ea coalescentia parua sit, quæ à morbo est, facilius, quæ à Natura difficiliùs sanatur. sed de particularium Natura præsentium Medicorum judicio standum est, tametsi absolutè Tall acotius *lib.* 1. *cap.* 10. *de Curt. Chirurg.* dicat, omnes has operationes in fœminis non exiguo cum periculo administrari.

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Mulier an ex semine viri concipere possit absque carnali conjunctione.*
2 *Mulier quædam in balneo impregnata ex virili semine ibi relicto.*
3 *Mulier prægnans ab alia muliere facta, quæ paulo antè cum viro coiuerat.*
4 *Quidam Pene quasi abscisso generarunt.*
5 *Incubi, & Succubi.*
6 *Incubos, & succubos non dari, erroneum est affirmare.*
7 *Fœmina ex S. Thoma concipere potest ex semine viri non nisi circa vas effuso.*
8 *Virgo absque eò, quod vllo modo corrupta sit in receptione seminis, potest concipere, & parere.*
9 *Opera Incuborum Virgo potest concipere, & parere.*
10 *Vir cum muliere commisceri non potest absque Penis erectione, neque mulier absque tali erectione potest vllo modo concipere.*
11 *Erectio vnde fiat, & cur à Natura instituta.*
12 *In mejendo cur non fiat membri erectio.*
13 *Coitus à Natura in generationem inuentus.*
14 *Nimia breuitas penis impedit generationem.*
15 *In erectione plures spiritus concurrunt.*
16 *Conjunctio maris & fœminæ per membra generationis ad quid à Natura instituta.*
17 *Auerrois, & Amati Lusitani historiis respondetur.*
18 *Virum pene absciso generare monstrosum quid est.*
19 *Incuborum opera quomodò concipere possit mulier.*
20 *D. Thomæ, & Nauarræ auctoritatibus respondetur.*

Mulier an ex semine virili concepere possit absque ejus conjunctione, & sine totali membrorum applicatione.

QVÆSTIO VIII.

Licet prima fronte vana, & extra rem videatur esse hæc dubitatio, & nihili à Iurisconsultis facienda tamen eam talem non esse in processu sermonis patebit. Ratio dubitandi est, quia Medici nonnulli, immo & Philosophi, & ipsi Theologi scrupulum in ea re excitarunt, alij propria sententia, & auctoritate, alij vero deliris quibusdam, & non nisi risu dignis effictis historiis; quia tamen, & priorum nempe Theologorum auctoritas plurimi æstimanda, & posteriores Philosophi, ac Medici fuere aliàs maximæ auctoritatis, & doctrinæ, & idcircò multo honore digni, quantum litteraria virtus meretur, necesse est, & eas historias enarrare, & dubitandi rationem explanare, vt veritas elucescat, quod, vt decet, omni cum modestia faciam, maximè quia non desunt doctores probatæ. & Catholicæ doctrinæ, qui in his non dissimilia attulerint.

Quæritur igitur, an possibile sit, Mulierem ex

virili semine concipere absque eo, quod cum eo commixta fuerit per membra generationis, sed simplici genitalium approximatione, aut vtcunque semine prope mulis ebre vas ejecto, & videtur hoc non esse impossibile, cum similia in rerum Natura videamus. Prætereo fabulas, vt quod Iupiter Mineruam, absque fœmina, Iuno Martem, absque viri ope generauerint, de quibus Ouid. *lib.* 5. *Fastor.* in his carminibus, in quibus introducitur Iuno loquens:

Si pater est factus neglecto conjugis vsu,
Iuppiter, & solus numen vtrumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine conjuge mater,
Et parere intacto dummodo casta viro?

& quæ sequuntur. Narrat insuper Herodotus *in Euterpe*, seu *lib.* 2. de quibusdam piscibus hæc, quæ sequuntur: *Simul ac incessit eis libido gignendi, gregatim in mare enatant, ducibus masculis genituram spargentibus, quam fœminæ consectantes recuruando se ex ea concipiunt.* Sed hæc in alieno genere euenientia vix viderentur ad genus perfectorum animantium transferri posse, nisi generatio ex semine per conjunctionem maris & fœminæ omnibus esset communis. sed præter hæc non desunt historiæ in ipso humano genere adnotatę, quę id non esse euentu impossibile manifestè demonstrant.

2 Primò enim Auerrores *lib.* 2. *Collig. cap.* 10. historiam cujusdam mulieris fide dignæ (quantùm ipse adstruit) recenset, quæ in balneo imprægnata est hoc modo. cum enim impij quidam homines propriis manibus semine ejecto illud inibi reliquissent, illa balneũ ingressa ex spermate illo concepit; & adducit Auerroes auctoritatem cujusdam Philosophi, qui hoc fieri posse autumabat, ea ratione persuasus (quæ etiam mirum in modum ipsi Auerroi arridet, exclamat enim, O quam bene placet mihi!) quòd vterus trahat sperma propter vnam propriam virtutem, quam habet cum eo à tota specie. Similem historiam multis antè seculis effictam recitat ex Hebræorum commentis Amatus Lusitan. *cent. Curat.* 36. de qua etiam ex Canonistis Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 37. apud quem & aliæ non dissimiles historiæ habentur, quibus facilè fidem præberet idem Amatus, cum historiam aliam majori multò chachinno dignam ipse pro vera in medium afferat *cent.* 7. *curat.* 18. quæ talis est: *Turcica quædam Mulier cum marito, qui*
3 *longum iter parabat, recenter congressa, nulla mora interposita in vicinas ædes se contulit, vbi alteram mulierem à se adamatam comprimens, illam grauidam reddidit*; nam & ipsæ fœminæ inter se aliquandò hæc machinantur, & præcipuè Turcicæ, vocantur autem, vt hoc per transitum adnotetur, tales fœminæ Tribades, teste Cæl. Aurel. *Chron. lib.* 4. *cap. vltimo* de quibus vide M. Anton. Vlmum *de Physiolog. barbæ humanæ sect.* 3. *cap.* 4. & Riol. *de Herm. c.* 12. Sed præter hæc, quæ fabulam potiùs sapiunt, Delr. *lib.* 2. *disq. quæst.* 15. *ex S.Thom.* de puella narrat, quæ cum patre in eodem lecto jacens, ex paterna pollutione nocturna concepit. Præterea Siluius apud Schenchium *in Obseruationibus lib.* 4. *tit. de Pene, & præputio*, ex Sauonarolæ auctoritate, refert, quosdam Membro quasi penitùs abscisso generasse, idque euenisse tum ob validam residui Pe-
4 nis ejaculationem, tum maximè ob validissimam vteri attractionem; quod etiam acceptum videtur Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. cap.* 2. Et Riol. *vbi supra*, nonnulla exempla ad hoc affert.

Acceptissimum insuper est quod de Incubis, Succubis referunt multi Catholici, & Profani etiam scrip-
5 tores, neque à sacris dogmatibus dissentit, Dæmones nimirum, qui viri officium in Mulieres, Mulieris viris subjacendo exercent, ex qua conjunctione Mulieres posse concipere, & aliquandò cum effectu concepisse notissimum est. de quibus omnibus, & de his plura exempla videre licet, si libet, apud Codronch. *lib.* 3. *de morb. venefic. cap.* 10. & apud Iacobum Sprenger. *in Mall. Malef. par.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4 *& seqq.* apud Kornman. *de mirac. viuor. tit. de natis sine patre, & de Incubis, & Succubis.* apud Heurn. *de Capitis morb. cap.* 30. [Plura etiam vide apud Ian. Iacob. Boissard. de Alagia cap. 7. vbi de his agit.] hoc autem fieri posse, 6 & erroneum esse, contrariæ sententiæ adhærere, docet Martin. Delr. *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 15. Torrebl. *in Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 30. Guaccius *in compend. Malef. lib.* 1. *c.* 12. qui & rationibus in contrarium respondent, & ex nostris Hucher. *lib.* 4. *de steril. in fin.*

Sed manifestissimè ad dubium nostrum satisfacit D. Thomas, qui (vt Sanchez *de matrim. l.* 7. *disp.* 113. 7 refert, & citatur etiam à Nauarr. (*Cons. lib.* 4. *tit. de frig. & malef. cons.* 3. *num.* 23.) *Et contingit*, inquit, *quandoque fœminam concipere ex semine viri circa vas effuso, matrice fœminea illud attrahente*, quod & Aristoteli consonum videtur 2. *de Gener. Anim. cap.* 4. neque alienum apparet à Galeni sent. 1. *de semine cap.* 4. qui vterum suo collo veluti manibus vti dicit ad attrahendum ad se ipsum semen. ex quibus omnibus historiis, & auctoritatibus concludere facile licet, Mulierem cum viro commixtam, qui non arri- 8 gat, aut jacentem cum viro, qui semen prope vas effundat, absq; membri intromissione concipere posse, vnde deducitur, virginem posse concipere, & parere absq; eo, quod in receptione seminis corrupta sit, immo opera Incuborum posse quæ erat virgo con- 9 cipere, & parere docet Delrius *vbi supra*, & alij.

Quibus tamen non obstantibus dicendum est, Mu- 10 lierem non posse absque eo, quod à viro cum effectu, & realiter cognoscatur per omnimodam applicationem membrorum generationis, vllo modo concipere; vnde neque, si vir non erigat neque si membrum illi penitus, aut magna ex parte sit abscissum, neq; si prope vas aliquo modo polluatur, potest mulier ex eo concipere. Faciunt pro hac sententia Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. & Laur. Anatom. *lib.* 7. *q.* 1. & ex Canonistis Delrius *vbi supra*, qui & Laurentij auctoritati accedit, & Majol. vel ad eum supplentes *dier. canic. Tom.* 2. *coll.* 3. qui superiorem opinionem derident. neque desunt ad hoc probandum rationes, & argumenta nonnulla: nam primò Natura frustrà machinata esset tot instrumenta ad solam membri erectionem celebrandam, immò superfluus omninò esset ipse actus erectionis, & incommodum absque vtilitate afferret; quem tamen eum habere finem, vt 11 facilè, ac promptè Penis in vterum intromittatur, & semen validiùs ejaculari possit, notissimum est, & docent Anatomici. nam aliàs poterat absque ea erectione non secus, ac in mejendo fit, semen excerni; sed quia vrinam in alienum corpus ejaculari non 12 oportebat, in ea reddenda non fuit necessaria Penis erectio, in seminis verò excretione maximè.

13 Cùm igitur coitus à Natura ipsa in generationem inuentus sit, & nemo ad actum coitus peruenire possit absque penis erectione, vt patet, & notatur à Medicis Montagnan. *Cons.* 203. *cap.* 1. Bauerius *in cons. incipien. In nom. Indiuiduæ Trinitatis in tertio notando, & cons. seq. vers.* 7. *præmitten.* Sauonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 25. *&* 26. jam inde sequitur, quòd Mulier nulla via, & ratione ex commixtione cum viro non erigente, sed tantummodo

modo ſemen emittente, aut breuius ex ſimplici ſeminis effuſione prope vas concipere poſſit.

14 Secundò cum etiam breuitas nimia ipſius Penis, ex eo quod ad vteri internum oſculum ob id peruenire ejaculatū ſemen non poſſit, cauſſa notiſſima ſit ſterilitatis. Marinel. *de med. mul. cap.* 6. Hucher. *de ſteril. lib.* 1. *cap. de colis paruitate.* cum tamen aliqua approximatio fiat, & intromiſſio in vterum, quantò magis ſi nullo modo approximetur, neque intromittatur, nullaq; viſemē ad intima ejaculetur, generationē impediret?

15 Tertiò certum eſt, in erectione plures concurrere ſpiritus, & plurimum calorem viuificum ad ipſas partes, neque ſolùm intendi in eo actu virile membrum, ſed interiora etiam vaſa, quæ præſertim ad ejaculationem deſtinata ſunt, vnde & ſemen ipſum plurimū vigoris nanciſci palam eſt. Quæ omnia incaſſum machinata eſſet Natura, ſine quibus tamen ſemen multò minus aptum ad generationē reddi neceſſarium eſt. itaq; ſi præter prædicta impedimenta non fiat inſuper debita membrorum applicatio, non ſolùm conceptionem eſſe difficilem, ſed impoſſibilem, aſſeuerandū eſt.

16 Quartò cùm conjunctio tam arcta maris & fœminæ per genitalium membrorum applicationem ad id ſitâ Natura intenta, vt ſemen quamminimum, immò nullo modo ab aëre externo alteretur, eo quod illicò, & abſque mora ſpiritus illi tenuiſſimi, ac puriſſimi ſeminis euaneſcant, vt teſtis eſt Ariſt. 2. *de Gener. Anim. c.* 4. patet quòd vbi abſq; ea conjunctione ſemen prodeat, infœcundum eam ob cauſſam omninò ſit oportcat; antequam enim ab vtero attrahatur, ab aëre alterabitur, alteratum non amplius fœcundum eſſe poteſt. Sed ad ea quæ in contrarium opponuntur reſpondendum, ad Herodoti hiſtoriam, ſeu fabulam primò reſpondet pleniſſime Ariſt. 3. *de Gener. Anim. cap.* 5.

17 Ad Auerrois autem & Amati Luſitani hiſtorias dicendum, eas omninò falſas, ac fictas à mulierculis illis eſſe, vt probrū ſuum minus inhoneſto velamine contegerent, & idcircò propriæ exiſtimationi vtrumque eorum Doctorum detrahere, qui talia in medium proferant, iiſque fidem præbeant: neque enim quicquam eſt in eorum ſcriptis, quo magis docti viri ſtomachari poſſint, & quod præcipuè de Amato ſuſpicari me fecerit veritatem habuiſſe id, quod ei Crato imponebat in quadam epiſtola ad Andream VVechelū, eum nimirum plura conficta, quàm facta ſcripſiſſe, & interdū hoc modo opiniones ſuas confirmare voluiſſe. Satis autem confutatur Auerr. à Mercur. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 2. cujus rationes multò magis militant contra Amatum, ex quo nonnullas repetit ex Canoniſtis Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 46. *& ſeq.*

18 Ad id autem, quod Siluius ex Sauonarola enarrat, dicendum, rarum, quid eſſe, nec in omnibus & ſemper veritatem habiturum, & in eo caſu non modo conueniſſe validam vteri attractionem, vel validiſſimam etiam ipſius trunci Penis ejaculationem. Quamquam autem id veritatem habeat, dicendum nihil facere in caſu noſtro, cùm ſit diſpar ratio, nam ibi aliqualis applicatio membrorum fit, in caſu verò noſtro nulla omninò, & ſemen facile alterari poteſt.

19 Ad id quod de Iucubis, & Succubis obiicitur, patet quid reſpondendum, nam opera Dæmonis poteſt eo modo ſequi conceptio, quia mira celeritate ipſe Dæmon ſemen quoquomodo libet à viro deciſum in mulieris vterum, antequam alterari vllo modo poſſit impingit; modum autem quo id præſtare ſolet, docent præter cæteros Delrius, & Guaccius ex Canoniſtis, & Hucherus, & Codronchius, aliique ex Medicis *locis ſupra citatis.* qui an executioni per ipſum Dæmonem demandari poſſit nec ne, aliàs videbimus.

Ad auctoritatem autem D. Thomæ & Nauarræ, allatam per Sanchez, ſatis reſponſum puto, ſi nihil reſpondeam, quod enim ſanctiſſimus ille vir, & doctiſſimus ille Canoniſta id ſibi perſuadeant veritatem habere, apud Medicos vix vllum illos habituros exiſtimauerim, qui eorum auctoritati in ea re acquieſcat. non poſſe tamen ex vnica experientia formari vniuerſalem regulam, cuicunque patere exiſtimo. 20

Obſtabat denique noſtræ ſententiæ, quod de Atretis, ſeu Inperforatis dicitur, quæ proculdubio abſque eo quod vir ad intimas vteri partes penetare membro virili poſſit, tamen aliquandò concipiunt, vt ſuperiori quæſtione dixi. Sed huic inſtantiæ ſatisfaciemus, ſi dicamus, diſparē eſſe rationem in his, & in caſu noſtro; nam in his non obſtante quod totum membrum non intromittatur in vterum, tamē ſemen ab aëre externo alterari non poteſt, in caſu autem noſtro præter quam plurima alia incōmoda, omninò neceſſe eſt ſemen alterari, & ſic ineptum reddi ad generationem. 21

SVMMARIVM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum plura genera.*
3 *Impotentia agendi, ſeu patiendi in Hermaphroditis (vnde expendenda.*
4 *Spadones qui.*
5 *Spadones vt hic ad coëundum, & generandū potentes.*
6 *Allegantes impedimentum carentiæ vnius teſtis ad probandam impotentiam non audiendi.*
7 *Spadones nonnulli ambobus teſtibus carent, ſed illis ſuperior pars teſtium relicta in ſectione eſt.*
8 *Allegans carentiam amborum teſtium ad probandam impotentiam, licet è contra opponeretur, audiendus maximè eſt, quia ſuam intenſionem habet fundatam, & amplia vt ibid.*
9 *Quilibet præſumitur habilis ad coeundum.*
10 *Vnuſquiſque præſumitur habilis ad generandum.*
11 *Præſumptio habilitatis coeundi, ſeu generandi ceſſat in eo, qui ambobus teſtibus caret, amplia vt ibid.*
12 *Eunuchi qui ſeminare poſſunt apti ſunt ad matrimonium. declara vt ibid.*
13 *Eunuchi ad generandum impotentes.*
14 *Eunuchi qui accipiendi hic, & num. ſeq.*
16 *Caluinus notatus, & num. ſeq. defenſus num.* 18.

De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.

QVÆSTIO IX.

ILlud tantummodo de his omnibus in hac quæſtione diſcutiam, quod ad coëundi, vel generandi potentiam, ſeu impotentiam pertinet: nam de natura Hermaphroditorum plura reiiciam in *Lib.* 7. *Tit. de Monſtris.* de Spadonibus autem, & Eunuchis plura jam verba feci ſuperiori *lib. tit.* 3. Qui vero dicantur Hermaphroditi, notiſſimum eſt; & declarat ex Iuriſconſultis Glo. *in l. Quæritur. ff. de ſtat. hom.* nimirum dici eos, qui partim habent membra viri, partim membra mulieris. ex noſtris Ariſt. 4. *de Gener. Anim. c.* 4. Plin. *lib.* 7. *nat. hiſt. cap.* 3. Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. Licet. *de monſtr. cauſ. lib.* 2. *cap.* 53. Pro noſtra vero quæſtione adnotandum, plura eſſe Hermaphroditorum genera, vt latius dicam *tit. de Monſtris lib.* 7. *ſeq.* nam quidam neque agere, neque pati commode poſſunt, quidam ad vtrumque apti, quidam ad agendum tantum, quidam tantum ad patiendum, prout hic aut ille ſexus præualet, cui ſexui etiam adſcribendi, vt per citatam *l. Quæritur, & per l. Repetundarum. §. Hermaphroditus. ff. de Teſtibus.* & per *cap. ſi teſtes. §. Hermaphroditus in* 4. *quæſt.* 3. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 106. *num.* 1. 1 2

Cæterum impotentia agendi, seu patiendi in his ex sexus exilitate facile internoscitur; præualet enim, qui magis conspicuus est, sed potest, vt dixi, vterque tam exilis esse, vt neque ad agendum, neque ad patiendum satisfaciat, vt in fœmina illa Æthiopica, de qua Columbus *lib.* 5. *Anatomiæ*. Hoc autem impedimentum vel nullo modo omnino, vel non nisi cum manifesto vitæ discrimine auferri potest, itaque eo apparente triennio opus non est ad discernendum, an sit illud impedimentum amouibile.

4 Porro Spadones hic accipio pro iis, qui altero tantùm teste carent, & id quidem non ex Natura, sed ex 5 accidenti patiuntur, nempe quia alter Testiculorum illis excisus, tales autem neque ad coeundum, neque ad generandum esse impotentes manifestum est, quia & in erectione, & in seminis productione, & concoctione, & emissione non magis deficiunt, quàm cæteri, qui ambobus donantur, virtus enim vnitur in his; & ita consultus respondit ex Medicis Nancel. *lib.* 7. *Analog. Microc. ad Macroc. par.* 2. Et sequitur Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. Med. cap.* 2. & ex Iurisconsultis allegati per Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 14. & per Barbos. *in collect. Doctor. lib.* 4. *tit.* 6 15. *c.* 2. *num.* 4. itaque allegantes hoc impedimentum tam in coëundi, quàm in generandi potentia, non audiendi, tanquam si nihil ad rem faciens allegauerint, nisi testis relictus paruus, & deficiens sit, & in summa ea vitia sortiatur, quæ etiam ambobus communia esse jam suprà diximus, & ex quibus interdum coitum, interdum generationem, interdum vtrumque simul impediri docuimus. Sed aduertendum, posse quoque in-7 ter Spadones quosdam connumerari, quibus ambo quidem testes deficiunt, quia excisi sunt, sed illis in excisione relicta est superior pars alterius, vel amborũ testium: hos enim generare posse aliàs dixi ex Hollerio *comm.* 5. *Aphor.* 6. licet hoc mihi non adeò persuasum sit. Sed etiamsi veritatem habeat Hollerij sententia, & experientiæ respondeat, non esset tamen reiiciendus allegans hoc impedimentum coeundi, seu 8 generandi, quia haberet suam intensionem fundatam ex apparenti testium amborum defectu; quod amplia in allegante non totalam carentiam, sed testium exilitatem, aut non naturalem situm, aut aliud quodcunque magnum vitium apparens.

9 Licet ergo quilibet præsumatur habilis ad coeun-10 dum, immò, etiam vnusquisque præsumatur habilis ad generandum, nisi probetur inhabilis, vt per Alciat. *de præsumpt. reg.* 1. *præsumpt.* 41. *num.* 1. quia quilibet præsumendus sanus potiùs, quàm infirmus. Rota apud Farinac. *decis.* 713. *num.* 2. *par.* 2. *Tom.* 2. impotens autem seu ad coitum, seu ad generationem, sanus dici 11 non potest, tamen hæc præsumptio in continenti cessaret in eo, qui non haberet testes, quia probatio impotentiæ in continenti fieri potest, amplia & in eo, qui haberet testes maximè exiles, vel situm naturalem non seruantes. Incumberet ergò onus probandi ipsimet, se esse potentem ad vtrumque; quod licet esset admodum difficilis probationis, tamen ex præsentium Medicorum judicio veritas aliquo modo innotescere posset: nam ij facile prospicerent, an illa superior Testiculorum pars, nempe venæ parastatæ, seu glandulæ, vbi se dilatare incipiunt, & ad testes feruntur, in excisione testium illis relictæ sint, & temen hoc etiam probato, vix probatum crediderim, illos coire, & generare posse, nisi simul probaretur, eos semen ferre, atque illud qualitate, & quantite laudabile, & prolificum, tunc enim in his haberet locum, 12 quod nonnulli tradiderunt; Eunuchos nempe, qui seminare possunt, aptos esse ad matrimonium, quod dictum de his absque dubio intelligi posset, licet illud tanquam impossibile, & veritati contrarium admiretur, & reprobet Sanchez *vbi supra*, *num.* 18.

De Eunuchis communissima opinio est, neque à quoquam, quòd sciam, controuersa, quòd ad genera-13 tionem sint omninò inhabiles, vnde prohibentur matrimonium contrahere, licet aliquandò coeant, & humiditatem quamdam in coitu excernant, vt aliàs dixi, & notat etiam ex Canonistis Sanchez *vbi supra*, *num.* 17. Licet Nauarr. *lib.* 4. *Cons.* 3. *tit. de frig. & malef. num.* 11. velit, Eunuchos arrigentes, & copulam exercentes, posse contrahere matrimonium, ex eo quod per eam humiditatem, quam effundere dixi, habeant concupiscentiæ remedium, an vero hoc satis sit ad matrimonij validitatem, Canonistis decidendum relinquam. Ego ad pensum meum rediens, voco hic 14 Eunuchos eos propriè, qui vtroque teste carent, siue id à Natura patiantur, siue arte excisi sint. Quod vero Nauarra *vbi supra*, conetur probare, quòd vir ille, de quo agit, carens vtroque teste potuerit generare, licet ego pro impossibili non ducam, quia possent testes intus manere absconditi, tamen apud me maximè ardua opinio est, & præcipuè in eo casu, in quo vir ille habebat quoque virgam exilem, manifestissimum argumentum defectus ipsius Naturæ, quæ neque testes procreare poterat.

Sed præter superiores connumerantur etiam inter Eunuchos illi, quibus testes attriti, aut contusi sunt, 15 ita vt vel emarcuerint, vel contabuerint, & tanquam emortua membra propendeant, suntque exiles, & frigidi, & nulli vsui amplius apti. Hos Thlibias, & Thlasias aliàs nominari dixi, & de his, Ioan. Caluin *in lexico, verbo Thlasiæ* dicebat, quòd possint vitio sublato 16 generare, quam ego opinionem inibi erroris notaui, 17 quod impossibile videatur, contusos, & jam tabescentes Testiculos, rursus reuiuiscere, & pristinum vigorem recuperare. Illud in Ioannis Caluini tutelam adduci poterat, quod intellexerit de illis, quibus neque 18 bene, neque vniuersim contusi, seu attriti fuerint, vt facile in hac operatione, etiamsi ab arte fiat, euenire potest, sed illis præcipuè parastatæ integræ remanserint, & sola testium substantia contusa contabuerit; vigore enim dictarum glandularum possent hi fortasse generare, sed vitiũ nunquam tolleretur. Non connumerauerim tamen inter Eunuchos eos, qui etiamsi testes habeant, ob Naturæ tamen impotentiam semen non generant, neque ob id erigunt, quod tamen fecit Mercat. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 5. quamquam Hippocratis auctoritate suum dictum roborat, qui Scytharum plurimos Eunuchos nasci retulit, vt aliàs dixi; sed Hippocr. vocat eos Eunuchos ab effectu, quia tanquam Eunuchi ad venerea non sufficiunt. Hos ergo potius inter frigidos reiicerem, nam & ipsos Scythas potius frigidos, quàm Eunuchos esse Hipp. ipse annuit, eodem Mercato teste ibidem.

Neque etiam propriè Eunuchos esse dixerim eos, qui testes adeò exiguos habent, vt ciceris, seu fabæ magnitudinem non æquent, vt Hostien. *in rubr. de frig. & malef. in summa lib.* 4. ex quo inter nostros Fortun. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap.* 2. de quodam narrat: nam & hos, si veneri non sufficiant, potiùs frigidos, quàm Eunuchos dixerim, sed hæc nullius penè momenti sunt, cum de nominibus quæstio sit.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI TERTII
TITVLVS SECVNDVS,
De Morborum Simulatione,
Continens Quæstiones decem;

quarum

Reuerendissimo D.

D. HILARIONI RANCATI,

MONACHO CISTERCIENSI,

ET

S. CRVCIS IN HIERVSALEM

ABBATI DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

MEcum, inquies, de Simulatione agis? Tecum, inquam. Te enim omnis virtutum generis non tam amantissimum, quàm affluentissimum, vitiorum omnium acerrimum hostem esse quis dubitat? Inter quæ cùm primas obtineat Simulatio, quod ipsa vitia sub virtutis tegmine cooperiens, nobis sæpissime imponit, jure quidem optimo hoc præ cæteris omnibus cane pejus, & angue odio habere Te obseruaui. Vide igitur, num contra tam fraudulentum hostem, hoc sæculo quasi laxatis habenis debacchantem, strenuè me gesserim, illumque pro viribus tuo genio indulgens debellauerim. Quod si me præstitisse judicaueris Teque illi insultantem videro, mirum in modum Tibi ipsi, & mihimetipsi gratulabor. Vale.

LI-

LIBRI TERTII
TITVLVS SECVNDVS,
De Morborum Simulatione.

SVMMARIVM.

1 *Homines multis ex caussis morbos simulant.*
2 *Lex ita abhorret à Mendicis morbos simulantibus, vt cuilibet volenti permittat inuestigare, an eorum infirmitas vera, vel ficta sit.*
3 *Simulantes morbos tanquam falsarij puniuntur.*
4 *Non omnes morbi simulari facile possunt.*
5 *Morbi qui facile simulari non possunt.*
6 *Febris non potest facile simulari.*
7 *Morbi qui frequentius simulantur.*
8 *Prægnantia, & partus non sunt morbi.*
9 *Simulatio latentior quæ.*
10 *Quidam atroces morbos facile sustinent, alij vel leuiores sustinent difficulter.*
11 *Dissimulantur etiam nonnulli morbi, sed non æquè omnes.*

Qui morbi vt plurimum simulari soleant, qui item facilius, qui difficilius simulari possint.

QVÆSTIO I.

NOn ratò quidem vsuuenit, vt homines nonnullis ex caussis morbos quosdam, & affectus pati se malitiosè simulent: quas caussas rationabiliter, & prudenter Siluaticus *in lib. de his, qui morb. simul. cap.* 2. ad tria capita reducit, nempe ad timorem, ad verecundiam, & ad lucrum. nam exempli gratia alicujus delicti rei vt plurimum ad tormenta declinanda, vel ad ipsorum delictorum meritas pœnas euitandas se mente captos, aut insanos fingunt. argum. *l. Congruit. §. furiosi. & l. seq. ff. de off. Præsid. & ibi Glos.* & ex nostris Sanctorell. *in sua Anteprax. lib.* 7. *cap.* 19. quemadmodum alij alia ex caussa, nempe vt onera nonnulla effugiant, furentes se assimulant, vt notatur per *l. Obseruare. ff. de curat. furios.* quin etiam sunt (vide quò hominum malitia sese extendat) qui ad immunitates obtinendas, aut ad coadjutores sibi in curis Animarum adsciscendos, vt ipsi labore alleuentur, simulatione alicujus morbi, sibi expostulata impetrent. Sunt etiam qui, vt in judicio comparere non cogantur, aut vt à carceribus, in quibus ære alieno grauati detinentur, eximantur, eadem arte, immo vero malitia vtuntur. Alij sunt item ex iis, qui stipem mendicant, qui ad conciscendam si apud homines misericordiam, & pecuniam quamplurimam corradendam plura effingunt, & miros tumores, vlcera Phagdænica, & Chironia, membra paralysi emortua, ac torpentia, corpus Epilepsia afflictum, & his non absimilia; à quibus fraudibus ita Lex abhorret, vt cuilibet volenti permittat, etiamsi id sui juris non sit, inuestigare, an illorum mendicantium infirmitates veræ sint, aut fictæ, vt per Ripam *in tract. de Pest. par.* 5. *num.* 176. & si quos inueniat tibias sibi medicamentis lacerasse, tanquam falsarios puniendos esse, jubet. Ripa. *ibid. num.* 173. Præuidell. *de Pest. par. vltima partic.* 14. *num.* 13. sed præter antedictos nonnulli sunt, qui eodem fine ducti se Dæmoniacos effingunt, aut Enthusiasmum, vel quam vocant Sancti Viti choream pati. sed & his alij a pietate multò magis alieni, vt nomen sibi sanctimoniæ apud homines concilient, in Ecstasim se rapi assimulantes, simplices, & idiotas facile decipiunt. Quin etiam adulatores sese interdum ægrotare eadem, qua Dominus, infirmitate fingunt, teste Plutarch. *in lib. de diff. inter Adul. & Amic.* qui & ad eam rem de Dionysio Syracusano cæcutiente, & de seruis ejus cæcitatem simulantibus mentionem habet. sed insuper Mulierculæ quoque interdum vteri suffocationem pati simulant, interdum etiam se vtero gerere fingunt, & vt mendacij non conuincantur, vel potius ad multò pejorem finem partus sibi alienos supponunt, & sic post fictam prægnantiam etiam tanquam parturientes se concinnant, quod notat Hostien. *in sum. lib.* 4. *Rubr. de frig. & malef. num.* 12. & quod multò frequentiùs euenit, vt amissæ pudicitiæ notam effugiant, ipsam virginitatem medicamentis nonnullis reparare, & redintegrare tentant (quamquam verè virginitas nunquam reparatur, cùm semel amissa fuerit) & suis artibus, ac decipulis multis, immò plerisque imponunt, cum tamen corruptæ non modo interdum sint, sed etiam conceperint, quod vt etiam aliquandò contegant, detestabili impietate abortiuis medicamentis fœtus necant, & dehinc, vt dixi, prostitutam earum libidinem simulata virginitate contegere student. Ac denique nonnulli sunt, qui cùm verè ægrotent, morbum tamen celant, ne illi ad aliquid impetrandum impedimento sit, vt si impotens sit quis ad copulam carnalem, aut contagioso morbo laboret, aut quouis alio, ob quem illi matrimonio interdicatur, vel si Epilepsia, vel alio morbo ordinum susceptionem impediente detineatur, talesque morbum dissimulare dicuntur.

In his omnibus, & aliis quoque non dissimilibus casibus Iurisconsulti, vt de veritate certiores fiant, ad Medicos se conferunt, eorumque judicium circa rerum veritatem exposcunt. Ad eos enim de his determinare pertinet, vt optimè demonstrat Ioannes Baptist. Siluatic. *in lib. ad hanc rem dicato cap.* 1. ita vt oportune in hoc titulo ea, quæ ad hoc argumentum faciunt, pertractare mihi proposuerim. quoniam autem non omnes morbi simulari indifferenter solent, immo neque omnes indifferenter simulari possunt, sed aliqui sunt, qui frequentiùs simulantur, antè omnia videndum in hac priore quæstione, quinam morbi ii sint, qui & facilius simulari possint, & ob eam facilitatem frequentiùs simulentur, cum in aliis quibusdam non adeò facile sit Medicum, immo neque quemquam sani judicij hominem falli. Certum ergo est, eos mor-

bos, quorum certa, & euidentia signa habemus, vt quæ ad sensum patent, neque facilè, neque longo tempore posse simulari, vt præcipuè ii omnes sunt, qui de necessitate febrem adjunctam perpetuò habent, cum & ipsa febris per se simulari facilè non possit, quamquam enim febris per quædam medicamenta facilè excitetur, tamen aut non pertransit spatium viginti quatuor horarum, cum ex genere Ephemerarum sit, vt dicemus suo loco, aut malo ejus, qui eam sibi fraudulenter conciliauit, terminum Ephemerarum pertransit, qui aliquandò extenditur ad tertium diem, & tunc ex ficta vera efficitur præter simulantis voluntatem, & idcircò de rarò admodum hujus generis simulatione fraudulenti homines vtuntur; timent enim ne dum alios decipere student, se ipsos volentes nolentes perdant. Cùm ergò plurimi morborum febrem sociam habeant, restat, vt cæteri omnes, paucis quibusdam exceptis, faciliùs simulari possint, nisi habeant, vt dixi, signa euidentia, & quæ ad sensum pateant.

7 Cæterum præ omnibus simulari solet Dementia, seu insania, Dolores aut capitis, aut stomachi, aut renum, aut ventris inferioris, & in summa interni omnes, nam in externis partibus non de facili simulari possunt, vt dicemus. Præter hos effinguntur Animi defectus omnes, & morbi, qui cum eo defectu adueniunt, vt est Epilepsia, Apoplexia, Ecstasis, Vteri suffocatio, Syncopis. Simulatur quoque aliquandò mutitas, & surditas, rariùs tamen, veluti etiam Paralysis, Hernia, Hydrops, Ictericia,
8 Cachexia, Claudicatio. His multò frequentiùs simulantur ab ignauis quibusdam, vt dicemus, vlcera; & denique prægnantia, & Partus, quamquam neque prægnantia, neque partus morbi sunt, aut accidentia morbi.

Verumenimvero hæc, de qua hactenus locuti sumus, est aperta simulatio, nempe quia nullo existen-
9 te morbo homines se morbosos simulant; præter hanc tamen alia simulatio est cognitu multò difficilior, quam latentem appellare libet, eo quod caussa ægrotationis, & morbus ipse manifestè se perscrutantibus prodant, sed sub leuioris morbi tegumento lateat simulatio atrocioris morbi; quæ quidem simulatio nonnullis connaturalis est, & nullam fraudem præsefert, in aliis verò fraudulenta est, nam ex ejus caussa ad optatum finem peruenire student. sunt ergo qui-
10 dam ejus naturæ, vt morbos quoscunque atrociores, anxietudines, ipsos etiam infestissimos dolores tam patienter tolerent, [Vallesius dicebat *in 2. Epidem. sect. 2. num. 10.*] vt vix eos ægrotare dixeris. alij contra leuiuscula febre afflicti, dolore nullius momenti molestati, aut animi leui deliquio apprehensi, adeò se excruciant, adeò vociferantur, tam anxiè se huc, atque illuc jactitant, tot absurdos, & inconcinnos actus effingunt, adeò illico mœrent, & pallent, vt imperitus quispiam Medicus, vel eorum naturæ, morisque ignarus facile dijudicet, eos magno quodam morbo detineri, aut de vita periclitari, cùm vix quicquam consideratione dignum patiantur. In prudentibus autem, & non simulantibus.

------flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major,

vt dicebat Iuuenal. Sat. 13. sed quemadmodum in prioribus morbus aut dolor non est aspernendus, sic neque in posterioribus magnifaciendus, quia, vt facundissimus Poeta noster Franc. Petrarcha in Mortis Triumpho cap. 2. dicebat:

Non è minor il duol, perch' altri il prema,
Ne maggior per andarsi lamentando,
Per fittion non cresce il duol, ne scema.

Vidi, vt exemplo hæc confirmem, non longè anteactis diebus Græcam quandam matronam, quæ simplici tertiana laborabat, nullo notabili calore, neque dolore, neque aliò quolibet graui symptomate insigni. tamen cum in accessione vomitu, non tamen molesto, prehenderetur, & tantilli humoris biliosi motum, & amarorem cum aliqua, sed leuissima anxietudine, experiretur, mortuam se illico prædicabat, canes sibi stomachum lacerare vociferans, & tanquam animo linqueretur, taciturna ilicò fiebat, & mille alios absurdissimos actus effingebat, quæ me potiùs in risum, quàm in commiserationem impellebant, qui scirem mulieris morem, atque naturam. itaque Medicus ad hæc animum aduertat, ne in sui dedecus, & derisum, quem repente, & nullo negotio sanatum videat, de cujus vita ipse paulo ante diffidebat; adhibenda itaque etiam in his casibus industria est, non modo cum de vera, aut ficta morbi grauitate sententiam ferre debemus, sed tunc etiam cum mederi ægrotantibus desideramus, nam & hoc ipsum monuit communis præceptor Hippocrates, & eum secutus Valles *in 2. Epidem. sect. 2. particul. 10.* Cæterùm dissimulantur etiam nonnulli morbi (hoc est, cum adsint, homo simulat non adesse) sed non æque omnes; de his tamen in vltima hujus tituli quæstione seorsim agemus.

SVMMARIVM.

1 *Galenus nihil pene intactum in Arte Medica reliquit.*
2 *Quinque ingeniis deprehendi possunt qui morbum simulant.*
3 *Quomodo ex conjecturis externis deprehendi possint qui simulant aliquem morbum.*
4 *Quomodo iidem deprehendi possint ex specie morbi, qui simulatur.*
5 *Quanam ratione deprehendi iidem possint ex abominatione, & difficili admissione remediorum.*
6 *Quomodo deprehendantur simulantes morbum ex iis, quæ morbos concomitantur.*
7 *Quo pacto possint deprehendi iidem ex iis, quæ morbos consequuntur.*
8 *Pulsum quonam pacto alterent sibi nonnulli.*
9 *In vrinis quæ fraudes inesse possint, & quomodo detegendæ.*
10 *Vrinarum color quibus ex caussis, & quomodo ex industria alterari possit.*
11 *Pallor faciei quibus procuretur, & quomodo deprehendatur.*
12 *Sudor sanguineus arte procurari an possit.*
13 *Sudor sanguineus arte procuratus quomodo deprehendi possit.*

Qua ratione deprehendantur qui morbum simulant.

QVÆSTIO II.

QVoniam autem de singulorum morborum simulatione particulariter agere tædio non vacaret, & nimis quoque fortè operosum esset, idcirco vniuersalis ratio tradenda videtur, qua deprehen-

prehendi possint ij, qui morbum qualemcunque simulant, nam deinceps ad particulares quosdam casus accedemus, qui peculiaribus conjecturis, aliisque simulationibus non communibus, & particulari ingenio detegi possunt.

Galenus igitur noster, qui nihil penè in Arte Medica intactum, aut intentatum reliquit, in suo libello huic negotio dicato, quamquam breuiter, sapienter, vt sui moris est, rationem edocuit, qua id, quod quærimus, facile assequamur. Licet Silvaticus hunc librum non esse Galeni genuinum autumet, quod multa dicat continere eius doctrinâ indigna, sed quidquid sit de hujus rei veritate, ego illius auctoris doctrina munitus, & rationabili discursu adjutus, dicendum censeo, quòd quinque potissimum ingeniis deprehendi possint ij, qui morbum aliquem se pati simulant, & primò si vtamur nonnullis conecturis externis non tam ad Medicum, vel potiùs ad ejus artem, quàm ad quemlibet alium pertinentibus, & ad ipsos præcipuè Iudices, & Iurisconsultos; atque hac de caussa non habet Medicus, qui in his solidum, ac verum ferre judicium desiderat, ex quo honorem sibi, non autem dedecus, aut ignominiam conciliet, contentus esse solis iis indiciis, quæ Medicæ Artis propria sunt, sed multa ab amicis, à familiaribus, à propinquis, à vicinis, ab ipsis denique Iudicibus interrogare debet, & caussam suspicionis, ob quam morbum potius esse fictum, quàm verum existiment, diligenter, & magna cum cautela rimari. Hoc ingenio vsus ipse Gal. deprehendit serui cujusdam dolum, qui medicamentorum nonnullorum appositione tumorem sibi in genu excitauerat, ex quo impediri se ad ad itinerandum Domino suo persuadebat, qui secum illum deducere longo in itinere desiderabat: percontatus enim Galenus de serui natura, de moribus, de Animi affectibus, facile venit in cognitionem, ipsum seruum ancillam quamdam deperire, quam ne deserere cogeretur, neue ejus aspectu, & familiaritate, seu potiùs consuetudine priuaretur, si Dominum sequi per tam longum iter cogeretur, genuum dolorem se pati simulauit, cujus rei vt sibi fidem faceret, per Thapsiæ appositionem in ea parte tumorem excitauerat; cujus malitiam Galenus non modo ex Artis Medicæ præstantia, sed præclara industria vsus, & apto medicamento tumori apposito, fraudem detexit, tumore, & inflammatione illicò euanescente, magna cum sui nominis gloria. Considerânda ergò, vt dixi, personæ, quæ morbum simulare præsumitur, status, & conditio, & alia ab extra aduenientia, & maximè præ oculis habere oportet caussam, quam possibile est eam habere simulandi, vt si tormentis subiicienda, si in judicium trahenda, si in carceribus detinenda, nam facta circa hæc diligenti animaduersione, facile conjecturæ nonnullæ sese offerent, ex quibus in veritatis cognitionem leui negotio perueniemus.

Secundò deprehendi potest simulatio morbi ex specie morbi, qui simulatur, consideratis caussis externis, corporis habitu, ætate, anteactæ vitæ ratione, & hujusmodi: nam si qui hesterna die bono videbatur corporis esse habitu, coloris laudabilis, & vitam degebat frugalem, absque eo quod insigniter in vsu sex rerum non naturalium peccauerit, hodie, vel irrationabili temporis spatio cachecticus appareat, vel Hydropicus, vel Ictericus, vel tumore aliquo subitò præhendatur, hunc facile est morbum per fraudem simulare, cum difficile, ac penè impossibile sit, illum cum tali vitæ institutione, eo corporis habitu dotatum absque alio præcedenti morbo, aut caussa aliqua procatarctica, & euidenti in aliquam prædictorum morborum speciem tam derepente lapsum esse. Eadem esset ratio de illo, qui cum in quiete sit, neque laborandi, aut sudandi occasionem vllam habet, & se exponendi aëri frigido, diceret se dolore pleuritico detineri; nam tunc facile est, ipsum simulare, quia pleuritis absque iis præcedentibus euenire non solet vt plurimum. Eodem quoque pacto si quis derepente insanus appareat, non prægressa aliqua caussa euidenti, neque quicquam præteritis diebus à suo naturali statu in colore, in oculorum aspectu, in loquela, in Animi pathematis immutatus, suspicandum est, eam esse simulatam insaniam; non enim morbi hujusmodi à Melancholia originem ducentes, tam derepente irruere solent, vt loco aptiori demonstrabimus.

5 Tertiò qui simulant morbum, deprehenduntur ex abominatione, & difficili admissione remediorum, quæ vbi verè ægrotarent, maximè conuenirent; qui enim non ficto morbo afficiuntur, facile patiuntur, se remediis adjuuari, immò magno existente morbo, vt exempli caussa, si dolore acerbissimo, & infestissimo affligantur, vltro ipsos Medicos deprecantur, vt nihil machinari omittant, ipsique ferrum, & ignem efflagitant, & admittunt, etiam his multò majora toleraturi. Contra autem vbi vere non ægrotauerint, aut leniter afficiantur, vix externa remedia, & quæ absque molestia in vsum trahi possunt, admittunt, sed procrastinantes nihil executioni demandari permittunt.

6 Quartò deprehenditur simulatio ex iis, quæ aliàs consequi solent, nempe ex accidentibus, symptomatisque ipsos morbos concomitantibus, & ad hoc exquisito, ac diligenti examine ponderanda, & animaduertenda in quolibet morbo, qui simulare præsumatur, signa, & accidentia, quæ à Scriptoribus in eorum morborum enarratione recensentur, ex quorum absentia aut in parte, aut in totum facile venire licet in cognitionem simulationis, vt in singulis quæstionibus particulariùs edocebimus.

7 Vltimò loco alia nonnulla sunt, quæ non concomitantur à principio ipsos morbos, sed ad eos consequuntur, & hæc etiam in consideratione habenda, vbi enim desint, de simulatione suspicari licet: nam siquidem exempli gratia, seruus ille, de quo supra meminimus, verè ægrotasset, tumor ille genu majorem indies dolorem, & inflammationem excitasset, febrem accendisset, & in pus facili negotio conuersus esset, vnde nouæ febres, nouique dolores emanassent. At horum nihil ad eum tumorem subsequi fuit necessarium, quia medicamento externo fuerat excitatus, vnde facile fuit illum contrario medicamento reprimere. Eadem quoque ratione, vbi acerbo, ac magno dolore affligi se quisquam dicat, si id veritatem habeat, dolore procedente, nihilque remittente, necesse est ad eum (præcipue si maxime sensitiuæ, ac nobilis partis fuerit, vt stomachi) subsequi frigidos sudores, vomitus biliosarum materiarum, anxietudines, pallores, partium extremarum refrigerationem, febres, inflammationes, malam tolerantiam, auersionem à cibis, & alia hujusmodi symptomata, vel omnia, vel

Magna ex parte; sin minus, nihil ex his prorsus subsequitur. Sic etiam vbi furore vel insania quis vere detineatur, oculorum offuscatione, vultu tetrico, & incomposito, intuitu toruo perpetuis vigiliis, & similibus accidentibus ad morbum consequentibus, conspicuam faciet veritatem.

Sed quoniam hominum malitia tanta est, vt etiam nonnullis mediis vtatur, ad suam simulationem pro vero quodam stabiliendam, & falsitatem eorum contegendam, vt eo pacto faciliùs & Iudicibus, & Medicis imponant, aduertendum est, nonnullos sibi pulsus aliquo artificio solitos immutare, vel penitùs abscindere, vrinas etiam adulterare, tum in colore, tum in substantia, tum in contentis, item totius corporis viuidum colorem in liuidum, seu pallidum adulterare, & alia multa his non dissimilia confingere, quæ facile non aduertentem Medicum, seu imperitum, & multò magis Iudices inexpertos, & qui Medicinam minimè callent, decipere possunt; idcircò ad horum fraudem detegendam, vbi febrem, aut animi deliquium tales simulare suspicati fuerimus, brachia tentare oportet, ne aliquo vinculo constricta sint, aut pedum quoque arterias inuestigare, nam impossibile est, si hæ persentiantur, carpi arterias non moueri, aut non persentiri, itaque fraudem tunc subesse Medicus suspicatus ad alia procedet tentanda, quæ sua industria sibi in eo casu dictabit. Quin etiam aliquid caussati, vt peticularum, vel pustularum eruptionem, vel simile quidpiam, corpus totum denudari, & brachia ipsa præcipuè curabimus.

Porro si de vrinis suspicio aliqua insuper accesserit, tunc cautelis vtendum à Gordonio traditis *in libello de vrinarum cautelis.* Sed vnica in omnibus casibus cautela est, vt vrinas coram nobis, vbi fraudis suspicio aliqua sit, mingendas curemus, & diligenter aduertamus, ne re aliqua adulteretur, quæ vel sub strato, vel alibi celetur: adulterantur enim vrinæ quando exempli caussa pro illis ostenditur vinum, quod facile odore suo se prodit, præcipuè si matulam exagitaueris. Deindè in vino nulla contenta, in vrina quasi semper aliqua. Interdum pro vrina ostenditur Hydromel, hoc est liquor ex aqua, & melle, & hic facit spumam citrinam, quod deprehendes si ex vna matula in aliam eam transfundes aliquid caussatus. Deprehendi etiam potest cum his ex omnimoda contentorum absentia. Est etiam quando ostenditur vrina sanguinolenta, & hoc vel ob admixtionem alicujus rei, vel ob præcedentem comestionem Indicæ fixus, quæ sanguineam vrinam reddere facit, vt testatur Matthior. *in lib. 1. Dioscor. cap.* 145. Donat. Marcell. *lib. 4. Hist. Med. Mirab. cap.* 129. & Ouied. *lib.* 8. *Indic. histor. cap. vlt.* Potest etiam vrina sanguinea reddi, immo ipse sanguis mingi ob retentionem Cantharidarum in manu, sed hoc non sine aliquo periculo, & dolore experientis fiet, ita vt facile suæ fraudis pœnam reportaturus esset. Vrinæ item color intentior redditur longa ipsius retentione, decubitu quoque super renes, violento motu, & exercitio, & omnibus rebus, quæ corpus, & ipsos præcipuè renes possunt excalefacere. Quin etiam remitti ex industria potest vrinæ color, vt ventriculi dolorem ex cruditate qui prudentius, immo malitiosius simulet, etiam aquæ admixtione, sed ipse faciei color viuidus horum malitiam irritam facit, cùm vbi longa ventriculi cruditate, & ob eam ejusdem dolore quis molestetur, impossibile sit faciei colorem non immutari, & in albidum, pallidumve verti, & alia accidentia huic morbo familiaria non comparere; licet etiam faciei color adulteretur facilimè plerisque suffitibus, præcipuè ex sulphure, & ex cumino, quod etiam bibitum idem præstat, vt notauit Dioscorid. *lib.* 3. *cap.* 60. & ibi Matthiol. & Ruell. *de nat. stirp. lib.* 3. *cap.* 44. quod & Horatius *lib.* 1. *Epistol. penultima* innuebat dicens:

---------*Quod si*

Pallerem casu, biberent exangue cuminum.

nempe vtipsi sibi conciliarent faciei pallorem, quo me affectum viderent, sed pallorem quemcunque suffitu procuratum facile deprehendimus lotione ex rebus abstergentibus, vt ex aqua hordei cum aceto, aliisve medicamentis ejus facultatis, vt latius Deo dante infra docebimus.

Baroncell. denique *lib.* 2. *de sudore cap.* 11. proponebat quæstionem, an scilicet Arte procurari possint sudores sanguinei, concluditque duobus exemplis dari quædam medicamenta, quæ hujusmodi sudores sua applicatione elicere possint, vt de herba illa, qua Iudus quidam in vrbe Posto dicta plures morbos curabat; de cujus rei veritate fidem facit Petrus de Osma *in Epistola ad D. Nicolaum Monardem ab ipso Baroncell. citata.* sed quia hæc vel ignota sunt, vel à nobis admodum remota, idcirco his aliquid addere superuacaneum puto. Cum tamen hoc sit accidens maximæ considerationis, si quando eueniret, proculdubio supponeret magnum morbum, terribilibus accidentibus concomitatum, & cum certo periculo terminaturum, qualem offendit aliquando Illustrissimus, & Reuerendissimus D. Iulius Mancinus S. D. N. Vrbani Papæ Octaui à cubiculo Medicus, & vir ob suam doctrinæ excellentiam omnibus notissimus.

Si ergo talia symptomata abessent, per artem procuratum fuisse talem sudorem, esset suspicandum; qui tamen non ita extra naturam est, quin aliquando obseruatum sit, illum ex ingenti animi angore in iis qui morti damnati sunt, prorupisse, vt in juuene Belba igni destinato non multis ab hinc annis quicunque voluit adnotauit, & notauit etiam Card. *de Subtil. & alibi.* sed sanguinem sudorem Christi Seruatoris naturalem non fuisse, probant nonnulli, vt Siluaticus *controuers.* 5. *Medic. infin.* & vir eruditissimus Steph. Roder. Cast. *in lib. cui tit. Quæ ex quibus lib.* 1. *cap.* 23. Sed qui nonnullas historias, & exempla huius sudoris legere cupit, & alia circa id ipsum scitu maxime necessaria, legat Marc. Donat. *de hist. mirab. lib.* 1. *cap.* 2. *per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Febris quomodo per fraudem simuletur.*
2 *Piscium genus, quod manu detentum febrem accedit.*
3 *Simulat febris quomodo deprehendatur.*
4 *Vlcera à quibusdam quomodo simulentur.*
5 *Mulierum cancrum in mamillis simulantium historia.*
6 *Simulata vlcera ex quibus deprehenduntur.*
7 *Quid agendum vbi ementiti vlceris suspicio adsit.*

De simulata Febre, effictisque Vlceribus.

QVÆSTIO III.

Licet febrem inter eos connumerauerim morbos, qui non tam de facili simulari possunt, tamen

tamen aliquando per aſſumpta quædam medicamenta ex induſtria, & per fraudem excitatur. Refert Cardan. *lib.* 10. *de Subtil.* in Aretan flumine fœliciſſimæ Inſulæ Zeilan eſſe Piſcium quoddam genus, quod manu apprehenſum, detentumque febrem accendat, immo illico qui illum tetigerit, febre corripitur. ſed hoc tantummodo ob rei nouitatem retuli, nam hæc à nobis longe abſunt, licet non extra rationem eſſe videantur, quia notiſſimum eſt quod de Torpedine, & de Cantharidibus, aliiſque medicamentis aduenit: illa enim etiam per aliquod medium, vt per funem, aut baculum tangentem inficit, hæ vero manu detentæ ex viis vrinæ ſanguinem proliciunt, vt dixi; immo cuicunque parti corporis admotæ, vt quotidie in applicandis veſſicatoriis, quæ ex illis componuntur, experimur. Sed hæc valeant, nam alia non deſunt. Alterci ſemen epotum febrem commouet, ſed mentem quoque turbat, & quaſi phreneticos homines facit. eſt autem Altercum Hyoſcyami genus, de quo Ruell. *de Nat. Stirp. lib.* 3. *cap.* 107. & Matthiol. *in quartum Dioſcorid. cap.* 64.

Scribit Cardan. *de Variet.* & refertur à Vvecher *lib.* 5. *ſecret. cap.* 4. Nec non id ipſum recenſet Silvaticus *lib. de his qui morb. ſimul. cap.* 14. accendi febrem, ſi cornuti ſcarabæi in oleo decoquantur, & ex eo oleo pulſus inungantur. Allium ſi quis ſibi in anum indiderit, febrem ſibi excitat. Theriacam, aut Mithridatium qui aſſumpſerint, aut aliquod aliud calidum electuarium, vino ſuperbibito, in febrem incidunt; quo remedio licet vti; quandocunque febrem tanquam morbi alicujus remedium ob contrarietatem ad ejus expulſionem excitare deſideramus: cætera enim majorem habent ſuſpicionem, quam etiam non caret vinum, in quo Mandragoræ radices efferbuerint, vt teſtatur Fortun. Fid. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 2. Alia inſuper medicamenta ſunt, quæ febrem excitare facili negotio poſſunt, nempe quæ ſumme calida, ac vaporoſa exiſtunt, piper, & aromata omnia ex vino præcipue aſſumpta; cibi omnes acres, vt alia, cæpe, & his non diſſimiles.

Sed quid alia inueſtigamus? ipſum vinum per ſe, præſertim ſi generoſum, craſſum, ac potens ſit, in multa copia potatum ſuo calore febrem accendere quotidie experimur. Gal. *de cauſ. morb. cap.* 2. & 3. quod multò promptiùs facit ex vino elicitus ſpiritus, quem Aquam vitæ, ſeu aquam ardentem nominant, in multò minori quantitate aſſumptus. Verumenimvero cùm nullus adeo extra mentem ſit, aut ea temeritate dotatus, vt ea ſimulare audeat, quæ non ſine propriæ vitæ periculo experiri poteſt, hinc eſt quòd de raro febris per horum aſſumptionem data opera ſimuletur. Sed ſi quando ſimulari contingat, niſi altiùs radices egerit, & pertranſierit terminum 24. horarum, aut ad ſummum trium dierum, qui ſunt termini Ephemerarum, (licet verus terminus prior ſit. Gal. 10. *Meth. cap.* 2.) facile vel ceſſantes omne negotium nobis adimunt, aut refrigerantibus potionibus facillime cedunt, etiam ipſius aquæ frigidæ potui. conſentaneum ergo erit, vbi ſuſpicio adfuerit, & oportuerit hæc aliquo modo tentare. quia damno eſſe non poſſunt, etiamſi febres ex aliis cauſſis fuerint excitatæ. quæ autem ab Allij ſuppoſitione excitata fuerit, deprehendetur tum inquiſitione, ſi aliqua ſuſpicio adſit, tum odore, quem expirare ſimulantem quoquo pacto eſt veriſimile.

Cæterum vlcera qui fingunt, hoc non vno modo faciunt, nam aliquando per medicamenta quædam vrentia, vt per Thapſiam, Flammulam, Vitemalbam, Titimallorum ſuccos, Turpetum, Taxi puluerem, & ejuſmodi alia, carnoſas partes vere ſibi exulcerant. aliquando autem non vlcerant, ſed quarundam rerum appoſitione Vlcerum figuram repræſentantium ea perbelle effingunt. Ex priori genere fraudem detexit in ſeruo illo Galenus, vt ſuperius enarrauimus; ex poſteriori Paræus, & Pigræus ambo Regum Galliarum Henrici tertij, & quarti, Chirurgi doctiſſimi, vterque enim eorum in mulierculis quibuſdam ſinguli in ſingulis cancrum ſimulatum deprehendit, ea dexteritate effictum concinnatumque, vt nihil ſupra, quemadmodum apud ipſos videri poteſt. Paræus enim hiſtoriam hanc enarrat *lib.* 24. *cap.* 18. Pigræus autem *lib.* 7. *cap.* 8. Ea, quam Paræus, vel ejus frater detexit, ſpongiam liquore ex brutino ſanguine, & lacte commixto imbutam ſambucino tubulo per latentia ficti cancroſi vlceris foramina decurrente, ſub axila repoſuerat, aliaque nonnulla tam eleganter adaptauerat, vt facile quemcunque vel ſenſatum virum decipere poſſet Altera vero, cujus fraudem deprehendit Pigræus, ſplenis vaccini fruſtum mammæ aglutinauerat, quod ſeroſam, ſubrubramque materiam reddebat, vt veri cancri faciunt. eandem texere ſolebat fraudem in Tibia vlcus effingens Mendicus ille, de quo idem Paræus ibid. quo loco multas etiam hujuſmodi perſonarum technas recenſet, & modum docet, quo facillime deprehendi poſſint: in his autem omnibus maxime conſiderare oportet reliqui corporis diſpoſitionem, deinde ipſa vlcera, & omnia circumſtantia lynceis oculis perluſtrare; ac dehinc etiam ad nonnulla leuia medicamenta, (niſi omnino efficta, vt ſuperiora, ſint) deueniendum tentandi gratia. Nam ſi corporis totius color viuidus ſit, carneſque bene compactæ, non diffluentes, habitus item carnoſus appareat, oculiq; natiua viuacitate dotati, non liuentes, neque album in fuſcum colorem immutatum habentes, & tamen cum his vlcus primo aſpectu horrendum ſeſe offerat, magnum, ſordidum, liuens, pus multum reddens citrinum, aut viride, & in ſumma cacoëthiam præſeferat, tunc, & eo caſu impoſſibile eſt fraudem non ſubeſſe; neque enim corporis conſtitutio vlla ex parte tam maligno vlceri correſpondet, immo vndequaque eſt contraria; conſentaneum namque eſt, vbi vlcus talis naturæ vere & realiter corpus occupet, abſque omni dubio ab ipſius corporis impuritate emanare; at corpore tam immunda illuuie redundante, neceſſe eſt ipſius colorem in deterrimum commutari, carnes diffluere, ac conſumi, ex quo & ipſius corporis emaciationem conſequi neceſſe eſt, non generantibus viſceribus talem ſanguinem, qui aptus bonæ nutritioni ſit. Adde quod impoſſibile eſt in vlceribus magnis, maligniſque, & in corporis cachexia, quam ſociam habent, non adeſſe lentam quamdam febriculam, quæ inſuper malam corporis totius craſim denotat; quod ſi vlcera neque tam magna, neque tam virulenta appareant, licet neque in his corpus naturaliter ſe habere conſueſcat, tamen poſſet in mediocribus non multum à Naturali conſtitutione recedere. ſed vbi ſuſpicio ſubſit ementiti vlceris, leuia quædam medicamenta, vt dixi, apponenda; nam ſi quidem medicamentis vrentibus vlcus ſit procuratum, neque à corporis impuritate dependentiam habeat, facillime contra-

riis medicamentis cedet, & breuissimo temporis spatio vel prorsus sanescet, vel facilis curationis signa manifestissima commonstrabit.

SVMMARIVM.

1 *Dolor frequentissime simulatur, & qua de caussa.*
2 *Sensus sentientis est.*
3 *In dolore fit sensus contristans.*
4 *Dolor an sentiatur.*
5 *Dolor est sensus.*
6 *Sensus non sentitur.*
7 *Dolor si sentiatur, per alium sensum sentietur.*
8 *Processus in infinitum disconueniens in naturalibus.*
9 *Dolor si sentiatur, per certum aliquem sensum sentietur.*
10 *Dolor non est objectum adæquatum alicujus sensus particularis.*
11 *In omni sensu dolor inest, & voluptas.*
12 *Dolor in sensu tactus magis manifestus, quam in aliis.*
13 *Omnibus sensibus conuenit tristitia, & delectatio.*
14 *Sensus tactus omnium communissimus.*
15 *Sensus quo perfectior, eo grauiores dolores sentire debet.*
16 *Cur dolor in cæteris sensibus non adeo manifestus, vt in tactu.*
17 *Sensibile in quantum tale perficit sensum.*
18 *Dolor sensum corrumpit.*
19 *Dolor si minus sentiretur, animal à rebus nocentibus, & dolorem caussantibus non fugeret.*
20 *Dolorem cur sentiant animalia.*
21 *Dolor non est objectum sensus alicujus externi, sed est modus sentiendi, mouens Phantasiam, à qua mouetur animal ad fugiendum quod illi molestum est.*
22 *Voluptas est modus sentiendi, quo mouetur phantasia ad quietem habendam in eo, quod animali jucundum est.*
23 *Dolor an sentiatur, quomodo intelligendum.*
24 *Dolor non est sensus, sed sensatio.*
25 *Dolor communis omnibus sensibus.*
26 *Dolor quomodo sensibile dicatur.*
27 *Simulatus dolor quomodo deprehendi debeat.*
28 *Partes quæ simulantur dolere, quænam esse soleant.*
29 *Externi dolores vt plurimum euidentibus signis se produnt.*
30 *Partium dolentium singulæ habent sua propria symptomata, & accidentia.*
31 *Doloris species quæ cuique parti familiaris.*
32 *Caussæ dolorem excitantes quos dolores inferant.*
33 *Caussa externa maxime consideranda in dolore, qui simulatus præsumitur.*
34 *Simulationis suspicio esse debet, vbi effectus suæ caussæ non respondeat.*
35 *Duratio doloris quomodo consideranda.*
36 *Dolor ad quem effectum non satis est vt sit leuis.*
37 *Leuis morbus non impedit hominem, quin actiones suas exercere possit.*
38 *Leuis morbus non est dignus nomine morbi.*
39 *Leuis dolor non dicitur ægritudo.*
40 *Dolor quando debeat excedere mediocritatem.*
41 *In concessione coadjutoris morbus impediens debet esse talis, vt corpus aggrauet absque vlla spe futuræ prosperitatis.*
42 *Dolor, de quo judicium ferre debeat Medicus, oportet vt aliqua signa euidentia habeat.*
43 *Dolor magnus ex magnis signis demonstratur. & num. 47.*
44 *Magnorum morborum magna signa existunt.*
45 *Symptomata magna ex magnitudine morbi fiunt.*
46 *Vehementes dolores ex Hipp. quomodo cognoscantur.*
48 *Acuti morbi magnam de se significationem præbent.*
49 *Magni morbi supponunt magnas caussas.*
50 *Effectus suæ caussæ æquiualens sit oportet.*
51 *Magnæ caussæ magnos faciunt morbos.*
52 *Magnæ caussæ latere non possunt.*
53 *Difficile est simulantem morbum ab experto Medico interrogatum non errare.*
54 *Pulsatilis dolor ex calida caussa fit.*
55 *Remedia à Medico proponenda, vbi dolorem esse simulatum suspicetur.*
56 *Dolores particulares habent sua particularia signa.*

De Simulato Dolore.

QVÆSTIO IV.

FRequentissime ab iis, qui fraudulenter se ægrotare simulant, dolor simulatur, experientia teste, quam suo testimonio confirmat Siluestr. *in lib. de his, qui morb. simul. cap. 6.* idque ea potissima ex caussa, quod videatur dolor percipi non posse nisi ab eo, qui dolet, & qui in se ipso habet caussam dolendi. sensus enim sentientis est, dolor autem est sensus; ex eo enim fit sensus contristans ex contrarietate corrumpente; quæ contrarietas, & contristatio non videtur percipi posse ab alio, quam ab eo, qui dolet. 1 2 3

Sed agitari solet inter Medicos pulcherrima quædam quæstio, An nimirum Dolor sentiatur. hanc proponunt, & examinant Concil. *diff.* 77. Taddæus *in* 2. *Aphor.* 6. Vgo Senens. & Iacob. de Part. à Cardano adducti, qui & ipse eam quæstionem longioribus percurrit *lib.* 1. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 17. mirum autem est, inquit ille, nos toties dolorem sentire, & adhuc nescire, an ipse sentiatur, an potius sensus ipsius pars quædam sit. licet autem hæc quæstio mere Physica sit, & nihil ad Legalem materiam pertineat, Iurisconsultorum tamen pace, ac bona venia impetrata, eam hic breuibus discutiam. 4

Qui negant ergo dolorem sentiri, his rationibus ducantur, quod Dolor sit sensus, & hoc patet ex ejus definitione, quia Dolor sensus contristans esse dicitur; at sensus non sentitur, quod patet, quia visus non videtur, neque auditus auditur, & sic de singulis; ergo neque dolor, cum sit sensus, sentitur. Deinde si dolor sentitur, cum ipse sit sensus, proculdubio per alium sensum sentitur, & hic, per quem sentitur dolor, sentiri debet per alium sensum, & sic procedendo in infinitum, quod maxime disconueniens est in naturalibus. Adde quod si dolor sentitur, per certum aliquem sensum sentitur, vtputa per tactum, non vero per visum, aut per gustum, aut si quidem sentiretur per visum, non sentiretur per tactum, neque per gustum, quemadmodum visibile neque per gustum, neque per tactum, sed solummodo per visum, & audibile neque per gustum, neque per tactum, neque per visum, sed per auditum tantum sentitur. at dolor non est objectum adæquatum alicuius sensus particularis, quemadmodum neque ejus contrarium nempe voluptas: quia in omni sensu dolor inest, & voluptas, nempe sensus tristis, & jucundus. patet auctoritate Aristotelis 2. *de Anim. cap.* 2. *text.* 20. & ex Auerr. *ibid.* & Gal. 1. *de Sympt. caus. cap.* 6. *class.* 5. 5 6 7 8 9 10 11

& multo euidentius ipſo ſenſu, quia tam per tactum, quam per viſum, per auditum, per guſtum, per odoratum ſentimus quædam moleſta, quædam autem jucunda, licet, vt Gal. ibid. proſequitur, magis manifeſtus ſit dolor in ſenſu tactus, quam in quocunque alio, & hoc abſque dubio ob ejus ſenſus corporeitatem, vt ita dicam, & terreſtreitatem, non quod illi magis naturaliter conueniat, quia omnibus æqualiter ſenſibus conuenit triſtitia, & delectatio, illa vt fugiant quæ ſibi nocent, hæc vt proſequantur quæ illis juuamento ſunt, & ſatis eſt, ſi in ſuo ſenſorio quilibet ſenſus delectationem experiatur parem triſtitiæ, & è contra, quod manifeſtum eſt; non enim magis delectamur guſtando cibos ſuauiſſimos, quam triſtemur guſtando cibos deterrimos, & abominabiles, neque magis nos delectat ſecundum auditum, ſonus quilibet ſuauiſſimus, & concentus Muſicæ ſummæ perfectus, quam contriſtet ſecundum eundem ſenſum ſonus quiuis aut inconcinnus, aut diſſonus, aut horrendus. Ex quo patet, triſtem ſenſationem fieri pariter in omnibus ſenſibus, quamquam manifeſtius, & frequentius apparet in ſenſu tactus, vt dixi, tum ob prædictam cauſſam, tum ex eo, quod omnium ſenſuum communiſſimus ſit, & per aliorum inſtrumenta diſperſus. Neque valet ratio à Valleſio adducta *lib. 4. Controuerſ. cap. 4.* quod ſi vnuſquiſque ſenſus per ſe dolorem ſentiret, eo grauiores dolores experiretur, quo perfectior eſſet, & ſic viſus, quia perfectior, acerrimos pateretur dolores, quod tamen eſt falſum. Non valet inquam, hæc Valleſij ratio, quia quanto magis ſenſatio perfecta eſt, magis recedit à corporeitate ſenſus, & accedit ad ſpiritualiorem quandam naturam, quæ magis item vicina eſt ſenſibus internis, quam externis. Quanto ergo magis corporeus ſenſus eſt, tanto magis corpus afficit. Mo- objecta aliorum ſenſuum percipiuntur per media materialia, & idcirco minus mouent ſenſoria ſua, quam tactus. Satis ergo eſt, vt dixi, ſi cæteri ſenſus triſtitiam experiantur parem voluptati. In ſenſu enim tactus major abſque comparatione ſit voluptas, quam in aliis, vnde etiam dolor major, & ...itior.

Sed eſſe in omnibus ſenſibus dolorem, manifeſte demonſtrat ipſius doloris definitio omnibus ...tiſſima, dicitur enim triſtis ſenſatio, quæ in ...bus ſenſibus abſque dubio fit, quod ſi ſenſui tactus ſolum hæc definitio conueniat, proculdubio. ...oſa erit, cum non conuertatur cum ſuo definito. Neque enim omnis triſtis ſenſatio eſſet dolor, quod tamen ita in rei veritate eſt, & ob id ea definitio ...ma eſt, & perfecta: oportebat autem addere in definitione doloris, quod eſſet triſtis ſenſatio in ſen... tactus. Si tamen, libet appellare verum dolorem illum tantum, qui accidit ſenſui tactus, cum Mercato ſaltem *lib. 3. de morb. part. 1. quæſt. 180.* di... cæteris etiam aliquem dolorem conuenire, cum excellentia, & improportionata ſibi objecta offeruntur, ſed cum ille hanc quæſtionem inutilem vocet, ... relinquamus, quamquam etiam præcipuam, ...am tractamus, pariter inutilem ille fortaſſe diceret, ſed animi cauſſa eam proſequi liceat. Patet ergo ex dictis, dolorem non poſſe reponi ſub certo ...odam ſenſu, per quem ſentiatur, vnde dicendum ...etur, quod nullo modo ſentiatur.

His addunt, quod ſenſibile, in quantum ſenſibile, perficit ſenſum, ſed dolor ſenſum corrumpit, ergo dolor non eſt quid ſenſibile, non ergo ſentitur,

Zacch. qq. Med. leg.

quia ſi ſentiretur eſſet ſenſibile, & ſi eſſet ſenſibile ſenſum perficeret. Alias nonnullas rationes adducere ſolent qui negant dolorem ſentiri; ſed qui affirmant habent ipſum ſenſum pro ſe: nam ſi [19] dolor non ſentiretur, animal ab eo non fugeret, nunc animalia eum fugiunt quantum poſſunt, quia ſentitur, & ejus moleſtia ipſo ſenſu percipitur, datus eſt enim, vt aliàs annuimus, ſenſus doloris, aut ſenſus contriſtans animali, vt ſentiret ea, quæ ipſum corrumpere poſſunt, & ea deuitaret. Alia quoque adducunt affirmatiuæ ſententiæ fautores, quæ breuitatis cauſſa omitto, & pro dubij ſolutione dicam [20] cum Cardano (qui quatuor opiniones ex Vgone re- [21] citat) quod dolor non eſt objectum ſenſus alicujus externi, ſed eſt modus ſentiendi mouens Phantaſiam ad fugiendum id, quod animali moleſtum eſt. [22] Sic etiam de voluptate dicendum, quæ eſt modus ſentiendi mouens phantaſiam ad quietem habendum in eo, quod animali jucundum eſt; de qua tamen an conſona veritati ſint ea, quæ affert Gal. pro nunc non diſcutiam, neque enim aptus hic videtur locus ad id diſcutiendum. Quando ergo. inquam, [23] quæritur, an dolor ſentiatur, vel dolor accipitur pro re abſtracta, & diſtincta ab ipſo ſenſibili dolorem faciente, & ſic dicendum dolorem non ſentiri, quia dolor in tantum ſentitur, in quantum ſenſibile facit illum ſentire, veluti quodlibet aliud accidens in tantum poteſt mouere ſenſum in quantum objecto eſt adjunctum, vel accipitur dolor pro particulari modo ſentiendi ſub forma contriſtanti, & ſic dolorem ſentiri aſſerendum eſt, quia ſenſibile mouet ſenſum non ſimpliciter, nempe exempli gratia tangibile non mouet tactum ſimpliciter in quantum tangibile, ſed in quantum calidum aut frigidum, durum aut molle, & in quantum ſimile, aut contrarium ſenſui, & tunc cauſſat dolorem. Et ex his facile manifeſtum ſit quid reſpondendum ad argumenta in contrarium adducta, nam dolor non [24] eſt ſenſus, ſed ſenſatio, hoc eſt modus quidam ſentiendi, & ſic non valet dicere, quod cum ſit ſenſus non ſentiatur, aut quod indigeat alio ſenſu, vt ſentiatur, & cum ſit modus tantum ſentiendi, idcirco communis eſt omnibus ſenſibus; & ad id, [25] quod dicitur, quod ſenſibile perficit ſenſum, hoc recte dicitur in quantum tale, quia reducit ſenſum de potentia ad actum, non ergo valet, quod [26] dolor non ſentiatur, quia ſenſum deſtruat, quia etiam vt ſic perficit ſenſum ſenſibile contriſtans, ſed qui plura de hac quæſtione audire cupit ad præcitatos auctores recurrat, nos jam ad Iuriſconſultos redeamus.

Vt ergo prudens Medicus ad decernendum ab [27] ipſis Iuriſconſultis de veritate vocatus, non decipiatur, plura in conſideratione adhibeat neceſſe eſt; & primo partem, quæ dolet, vel quæ dolore ſimulatur, ſecundo doloris ſpeciem, tertio cauſſam doloris, & maxime ſi quam enarrauerit patiens ex procatarcticis, & externis, quarto doloris ipſius durationem, quinto remedia adhibitia ſeu adhibenda. Pars autem quæ dolet, aut quæ dolere ſimulatur vt [28] plurimum aliqua ex his eſt, Caput ſcilicet, Aures, Pectus, Stomachus, venter, aut vaciuæ partes, vt Renes, veſica, & reliquæ. Nam partium ignobiliorum dolores non tam frequenter ſimulantur, vt adnotat Siluat. *lib. cit. de his, qui morb. ſimul. cap. 6.* & ratio eſt quia Iudices hos dolores non curant, neque alia ex parte tam procacis ingenij viri inueniuntur, vt dolorem in parte ſentire ſe fingant,

quæ oculis ipsis nulla labe affectam se commonstret. Est autem dolor aut internarum partium, aut 29 externarum, sed dolores simulati interni semper esse effinguntur: nam externi vel tumore, vel calore, vel rubore, vel colore immutato, vel aliis signis facili negotio deprehenduntur.

30 Singulæ autem partes, quæ dolent, habent semper sua propria symptomata, quibus sese manifestant. Capitis enim dolorem sequuntur vigilæ (quæ singulis item doloribus sunt familiares, sed præcipue capitis) tristitia, vertigines, & his non dissimilia; Auris febris, vigiliæ, phrenitis, seu rationis permixtio; & alia plura. Pectoris dolorem concomitantur febres, tusses, respirandi difficultas, difficilis in alterutram partium decubitus, & hujusmodi. Dolori ventriculi associantur nausea, vomitus, lypothymia, Syncopis, sudores frigidi circa frontem, & similia. Inferioris ventris dolorem subsequuntur aut ipsius ventris stipticitas, aut fluxus, interdum vomitus, rugitus, & alia ad hunc modum. Renibus autem, aut vesica dolentibus, vrina aut retinetur, aut guttatim effluit, aut crassa, aut turbida apparet, & alia quamplurima symptomata molestant Medicis notissima.

31 Doloris species consideranda venit, quæ cum multiplex sit, non cuiuis parti quælibet doloris species est familiaris; quinimo variatur quoque respectu caussarum dolorem facientium. Calidæ enim do- 32 lores acutos, frigidæ grauatiuos, siccæ extensiuos procreant. Ab humore bilioso pungens, à pituitoso grauans, à spiritu & flatu extendens, à sanguine pulsans dolor efficitur. Quin & ipsis partibus, vt dixi, magis vna, quam alia species conuenit, intestinis enim extensiuus, aut pungitiuus, non vero pulsatilis; Renibus grauatiuus, seu pungitiuus, & sic de reliquis, nam hæc pro exemplo sunt.

33 Caussa procatarctica, hoc est antecedens, euidens, & externa, quæ dolorem fecit, aut quæ dolorem fecisse simulatur, maximæ considerationis est in hoc negotio: consequens enim est ad vnam caussam sequi potius hujus, quam illius partis dolorem, & hujus potius, quam alterius speciei. Ab aëre enim nocturno, exempli gratia, capitis præcipuè grauitas oriri solet, à potu aquæ frigidæ stomachi, aut intestinorum dolor, & in assuetis illum pati dolor quoque nephriticus, seu renalis; à Sole capitis dolor acutus, & ab aliis aliter, vt Medicis est notissimum; hæc enim omnia consideranda eam ob caussam proponuntur, quia si effectus, & mo- 34 dus suis caussis non respondeat, suspicio simulationis augetur, vt dehinc exemplificabimus.

35 Duratio quoque doloris, vel est longa, vel est breuis, nam vel dolor Multum durauit, vel nuperrime prehendit, aut medio modo se habet; & sic si vetus fuerit, tunc adhibita remedia in ejus curatione examinanda, si recens fuerit, ea proponenda, quæ adhiberi debeant, aut etiam quæ de nouo adhiberi possint, si aliqua jam sint adhibita. Quin etiam circa durationem doloris obseruanda partis dolentis Natura, quia, vt notum Medicis est, Cordis, Stomachi, Aurium, Pectoris, faucium, & vesicæ dolores intensi ac magni, & interdum aliqui periculi pleni sunt; vnde in longum protrahi non possunt; si ergo de similibus doloribus conqueratur aliquis, & jam per duos aut tres dies eos se tolerasse dicat, nullo apparente euidente symptomate, huic fides non est habenda, Sunt etiam nonnulli dolores, qui si diu durauerint, abscessus, & suppurationes de necessitate faciunt. sic Hipp. 7. *Aphor.* 22. dicebat: A diuturno partium ad ventrem attinentium dolore suppuratio. Alij vero dolores in alios morbos transeunt, vt longus ac vehemens dolor capitis in Apoplexiam, lethargum, surditatem, spasmum, apostemata, & hujusmodi. Auicen. 1. 3. *tract.* 2. *cap.* 1.

His consideratis, Medicus hoc fundamentum præ oculis habeat, quod dolor, ex cujus caussa ho- 36 mo eximendus sit à carceribus, vel ab oneribus liberandus, vel cui concedenda sit immunitas, aut qui obtinere debeat coadjutorem, & hujusmodi, 37 non satis est, vt sit leuis. Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *relat. Med. cap.* 2. quia leuis morbus non impedit hominem, quin actiones suas exercere possit, vt per *l. Quæsitum. ff. de Re. jud.* & per Galen. ex nostris *lib. de constit. Art. cap.* 19. *in Isagog.* immo sicut 38 leuis morbus non est dignus nomine morbi, argumento *l.* 1. §. *sed sciendum. ff. de Ædil. edict.* sic 39 neque leuis dolor dicitur ægritudo, vt Gal. ipse, *vbi supra* apertissime docet.

Præterea in plerisque casibus non modo non suf- 40 ficit leuis dolor, vt hominem excuset, seu debet etiam excedere mediocritatem, vt exempli gratia, vbi aliquis Canonicus, aut similis persona, seu Episcopus aliquis ob aliquem dolorem pati consuetum coadjutorem exposceret; in hoc enim casu morbus debet esse talis, vt corpus aggrauet absque 41 spe futuræ prosperitatis. Ricc. *in coll. dec. par.* 3. *coll.* 489. coadjutor enim non datur, vbi tale impedimentum omnino non adsit, vt habetur *in cap. vnico de Cler. Ægrot. in* 6.

Facto igitur hoc fundamento, quod dolor in plerisque casibus saltem sit, & esse debeat vltra mediocritatem, in aliis autem saltem mediocris, Medicus hanc conclusionem elicere debet, quod 42 dolor quicunque, de quo judicium ferre debeat, oporteat vt signa aliqua habeat euidentia, & si magnus dicatur esse, etiam certa, ex quibus vere adesse deprehendatur, aut si sit mediocris, saltem leuiora signa ostendat suæ præsentiæ, quæ vbi non appareant, aut dolorem esse simulatum, aut modicum, & nullius considerationis facile pronuntiare poterit, adhibitis etiam conjecturis tam ex iis desumptis, quæ supra commemorauimus, quam ex propria industria, & diligenti examine præcedente.

Ad corroborationem autem eorum, quæ de signorum euidentia, & certitudine dixi, notissimum est, quod vbi dolor magnus sit, magna, ac maxime 43 conspicua signa, apparere idcirco necesse sit, quia 44 magnorum morborum non nisi magna signa ap- 45 parent, & ea de caussa symptomata magna cum magnitudine morbi eueniunt. Gal. 1. *de sympt. causs. c.* 2. *& alib.* Hinc Hipp. 2. *Epidem. sect.* 2. *text.* 10. ad doloris magni cognitionem duobus euidentissimis, ac magnis signis nos peruenire posse edocuit. Dolores, inquit, vehementissimos quomodo cognouerit qui conspicatus, terror, bona tolerantia, oblationes, & ignauia: in vehementissimis 46 namque doloribus terror adest, nempe accidentia terrorem inducentia, ea sunt virium lapsus, pulsus imbecillitas, extremorum frigus, sudores syncoptici, & hujusmodi alia his non dissimilia; vnde est, quod, vt aduertebat Rondric. à Castr. *in suo Mep. Polit. lib.* 4. *cap.* 9. magnitudine doloris agitati in alium atque alium habitum se traiiciunt, quod simulantes non aduertunt. Præter hæc autem con-

concomitari dicit Hippocr. hujusmodi magnos dolores ignauiam, nempe non modo auersionem à cibis & refectionibus, sed tædium quoddam accipiendi, vt optime Vallesf. in comm. prosequitur. Ergo vbi è contra bona tolerantia appareat, & absint signa terribilia, & æger ad oblationes saltem mediocriter se habeat, quantumuis ille ejulet, & conqueratur de doloris acerbitate & magnitudine, quantumuis exclamet & vociferetur, dolorem vehementem non esse concludendum est. Atque ex his deduci potest, Magnorum dolorum dari magna & euidentia signa, quod etiam magis declarant alij morbi, præcipue autem Acuti, qui cum magni sint, magnam etiam notitiam ex multis, & euidentibus signis de se præbent, vnde est, quod etiam in ipso principio, quando nimirum morbus minus cognoscibilis est, facile cognoscuntur non à Medicis solum, sed ab ipsis quoque idiotis hominibus, teste Gal. 1. *de dieb. decret. cap. 6. class.* 4. hoc autem non sine caussa fit, quia magni morbi supponunt magnas caussas. Mercat. *lib.* 3. *de morb. part.* 2. *class.* 1. *quæst.* 182. *art.* 1. *num.* 12. cum effectus suæ caussæ æquiualens sit oporteat, & ea de re magnus morbus magnum recessum à naturali statu demonstrat, vt notat Gal. 1. *de sympt. causs. cap.* 2. Magnæ ergo caussæ magnos morbos faciunt. Valles. *comm.* 3. *in tertium Epidem. text.* 2. *& comm.* 2. *in sextum tex.* 28. at magnæ caussæ ob earum magnitudinem nequaquam latere possunt, & consequenter neque magni morbi, qui earum effectus sunt. nam magna intemperies, exempli gratia, etiam nuda, & absque materia sensu ipso deprehendi potest, quod si cum materia sit etiam facilius non modo rationabili discursu, sed etiam sensu ipso, & mille euidentissimis signis, vt per colorem partis immutatum, per tumorem, per excretiones, & per similia. vbi ergo Medicus non videat ea signa apparere, quæ apparere consequens est in tali dolore ex tali caussa emanante, aut ea signa non ita conspicua viderit, jam dubitare de simulatione potest, aut de magnitudine saltem doloris; quod si vlterius ea, quæ supra commemorauimus, in memoriam reuocauerit, & ex iis rectam ratiocinationem instituerit, certum de veritate ferre judicium absque dubio poterit; difficile enim est, si is qui simulat Medicinæ artem non calleat, eum in sui morbi enarratione, in caussarum explicatione, in explananda doloris specie, & cæteris supradictis, dissona & sibi contraria interdum non pronuntiare: nam si interrogaueris, quod pro exemplo sit, de parte dolente, & dicat esse caput secundum partem interiorem, & rursus interrogatus de specie doloris, dicat esse pulsatilem, & sibi caput apparere frigidum, & maximopere grauatum, aut dicat caussam procatarcticam doloris fuisse, & esse nimiam humiditatem carceris, vbi detinetur, jam hæc inter se dissona sunt, & simul stare non possunt, quia dolor pulsatilis ex caussa calida fit, vnde neque ab hac externa caussa potuit prouenire talis dolor, nec caput cum tali dolore persentiri frigidum. & ex his Medicus colliget subesse hic fraudem, & ad vlteriores interrogationes procedet, alia quæ diximus diligenter examinans; nam si interrogabis de duratione doloris, & respondeat æger huncipsum dolorem, quem dicit esse pulsatilem, esse inueteratum, & interrogatus de continuatione, & modo affligendi, dicat dolorem nunquam intermittere, sed tantum sese paulisper remittere, & ad interrogationem de tempore remissionis respondeat, remitti magis interdiu, quam noctu, & magis remitti à cibo, quam stomacho jejuno, tunc etiam ex his conjecturam simulationis desumere licet, quia pulsatilem dolorem, vtpote qui à sanguine, & calida caussa originem habet, conueniens est magis affligere interdiu, quàm noctu, & magis à cibo, quàm stomacho jejuno, quia vapores à cibo eleuati calidi existentes caussam doloris fouent. Circa remedia quoque adhibita si interrogatus fuerit simulator, facillimè errabit, nam remedia narrabit ad talem morbum, & ad talem caussam minime ad rem facientia, aut præteribit efficaciora; vt in hoc casu sanguinis repetitas euacuationes, quia à sanguineo humore morbus fit, per venæ sectionem, per cucurbitulas scarificatas, per hyrudines, & longinquis partibus, & ipsi parti affectæ nempe capiti applicitas vt post aures, aut naribus, & per sanguinis etiam reiteratam missionem ex vena frontis, & ranulis, venis nimirum quæ sunt sub lingua, & ex aliis quoque partibus.

Præter interrogationes autem vbi de simulatione suspicetur Medicus, proponere debet remedia noua, & hæc quidem magna, & quæ magis molesta habentur, vt cognoscat promptitudinem simulatoris in illis reiiciendis, vel acceptandis. proponat ergo sanguinis largam missionem, cucurbitulas plurimas iteratas, & scarificatas, acria clysteria, vessicantia ipsa, & inustiones, nam vbi dolor magnus exerceat, vt aliàs diximus, nihil omnino dolentes morantur, omnia promptissimè admittunt; vbi vero dolor aut nullus sit, aut mediocris, vel nullum admittunt, vel leuiora, & hæc etiam coacti, & ne eorum simulatio ex totali remediorum abominatione detegatur.

Sunt etiam in doloribus particularibus, præcipue vbi magni sint, quemadmodum annuimus, sua propria & peculiaria signa. prosequamur autem exemplum prædictum, calidi nempe doloris, in quo caput necesse est apparere calidum præter naturam colorem faciei ad rubedinem vergere, oculos esse tumentes, inflammatos, & rubore conspicuos, venas præter morem elatas ac tumidas, febrem quoque, ac calorem quendam præternaturalem à capite per vniuersum corpus diffundi, & alia hujusmodi apparere, quæ si absint, & contraria potius appareant, cui dubium erit hic fraudem subesse? sic & in reliquis doloribus ratiocicari oportet; vt de singulis recte judicemus.

SVMMARIVM.

1 *Nullus morbus frequentius fingitur; quam insania.*
2 *Sapientes nonnulli, & magni viri, qui insaniam simularunt.*
3 *Quodnam insaniæ genus simulari soleat.*
4 *Furor à Melancholia quomodo differat.*
5 *Quæ obseruanda vt simulatam insaniam deprehendamus.*
6 *Furentes, & Melancholici perpetuis vigiliis infestantur.*
7 *Somnus in melancholicis difficilis & maxime necessarius.*
8 *Ad procreationem morbi melancholici quæ concurrant.*
9 *Morbi melancholici derepente non adueniunt.*
10 *Morbi melancholici longi sunt, & difficulter terminantur.*

De Simulata Insania.

QVÆSTIO V.

1 NVllus morbus fere est, qui facilius & frequentius simulari soleat, quam insania, nullus item, qui difficilius possit deprehendi; eamque ob caussam adnotare licet, nonnullos sapientes viros, ac 2 summi ingenij, & virtute maxime insignes insaniam aliquando simulasse, vel vt se periculis imminentibus eximerent, vel ad alium quendam laudabilem finem, vt de Dauid in sacris, & de Vlysse, de Solone, de Iunio Bruto, de aliisque in profanis historiis legimus. Quamquam Claudius Imperator librum edidit teste Sueton. *in ejus vita cap.* 38 Moron anastasis, cujus argumentum erat, stultitiam neminem fingere, fortasse quia in ea opinione fuit, quod stultitia simulari non posset. Cæterum de veræ insaniæ quamplurimis speciebus copiosissime egimus *lib.* 2. *tit.* 1. quatenus ad nostrum Legale argumentum pertinebat; nunc de simulata loquentes, dicamus, quod 3 insania, quæ & facilius potest, & frequentius simulari solet, aut simplicem melancholiam, aut cum furore conjunctam repræsentat; potest & eodem modo simulari fatuitas, adjuncta etiam surditati, & mutitati, quæ tamen rarius simulatur; idcirco antea de prioribus loquamur. per ea vero, quæ loco citato dixi, 4 patet, quid intersit inter melancholiam, & furorem, nimirum, quod illa affecti in quiete sint, timidi, tristes, animoque demisso, hoc autem laborantes, in perpetuo motu, sine vlla requie, audaces, & iracundi. In mentem ergo reuocanda in hoc casu maxime 5 sunt signa vtriusque morbi, à Doctoribus in suis practicis diligentissime tradita: considerãda enim primo facies, quæ in his, qui vere melancholici sunt aut furentes, tendit ad quasi terreum colorem, vel liuidum, aut est vltra consuetum rubicunda, sed cum quadam liuedine ob melancholiæ admixtionem, in furentibus præsertim, & præcipue secundum oculos, qui tamen in melancholicis colore sunt fusco, ex ipsorumque maxime intuitu interni melancholici humoris copia, & turgentia transparet: fixantur enim aliquando ita, vt ægrotantes stupidi appareant; in aliis nonnullis excauantur, & in oculorum cauitatem quasi se retrahunt, & absconduntur, quod frequentius in furentibus euenire solet: cum accessio instat, sanguinolenti fiunt cum tortuositate quadam, venæ extenduntur, genæ interdum rubent, si sanguis melancholiæ sit admixtus, corporis duritiés quædam, & non consueta apparet nigrities se ipsis fortiores euadunt, iracundi fiunt, minimaque ex caussa excandescunt, clamant, vociferantur, absentibus, præsentibus minantur, toruo aspectu sunt, & violento corporis motu formidabiles. Quilibet ergo videt, quod hęc omnia simul non tam facile effingi possunt; & si animum prudens Medicus aduerterit, ex plurimorum supradictorum absentia aut præsentia sine magno negotio deprehendere poterit, quando furor aut melancholia vere fatiget, quando vero simulate. Adest insuper præter hæc omnia signum maximopere considerabile, quod est perpetua vigilia, qua tam furentes omnes, quam melancholici 6 magna ex parte perpetuo affligantur, vel ob humoris ipsius, qui cerebrum obsidet, siccitatem, vel ob quamplurima phantasmata, quæ imaginationi præsentantur, & illa quidem maxime afficientia primum ipsum sensorium; adeo enim viuida sese illi offerunt, vt non aliter ac si vera & realia essent, ipsum moueant, ob quorum indesinentem oblationem vigilia excitatur his ægrotantibus adeo molesta & damnosa, vt recte dixerit Celsus, somnum in his tam diffi- 7 cilem esse, quam necessarium; itaque hoc vno signo considerato, aliquando deprehendere licebit eum, qui furorem simulat. impossibile enim est hunc consueto somno non capi, ac præter morem per longum tempus vel volentem vigilare, vbi caussa interna eum vigilare non cogat.

His consideratis, ad externas prægressasque caussas oculos animumque conuertamus; ac sciendum ad horum morborum procreationem requiri, 8 & perseuerantiam, & magnitudinem caussarum; 9 quia eiusmodi morbi, vt deinceps demonstrabo, non fiunt, vt alij, derepente aut modico tempore; sed quemadmodum ob naturam peccantis humoris, qui motus est tardissimi inter alios, cum sua natura crassus & terrestris existat, hi morbi longi sunt, & maxima cum difficultate terminantur, sic habent quoque principium, & insultum maxime 10 diuturnum. Ergo considerata caussa externa, & antecedenti, quoad magnitudinem, an sufficiens nimirum fuerit, nec ne ad talem procreandum morbum, adnotanda etiam ipsius caussæ perseuerantia, per quam potuerit longo temporis spatio humor multus atrabiliarius in corpore aggregari, & inde spiritus infici, ac mens ipsa consequenter deprauari.

Præterea consideranda sunt, quæ solent hujusmodi morbos præcedere, accidentia nempe quæ- 11 dam in ipso ægrotante; vt enim patet ex Hipp. sententia *Aphor.* 6. *num.* 23. Melancholiam, & conse- 12 quenter illi similes passiones præcedere solent Timor & Mœstitia, per longum tempus perseuerantes: ægri insuper vigiliis, & inappetentia molestantur, somniisque melancholicis ac turbulentis, si quando somno indulgere possunt, perturbantur; hominum conuentum, præcipue gaudentium & lætantium, fugiunt, intra se loquuntur, & obmurmurant, & aliquando absque caussa lachrymas effundunt, neque propriæ mœstitiæ, timoris, aut fletus caussam vllam, quæ satisfaciat, reddere norunt; vbi horum ergo nihil præcessisse comperias, sed ex abrupto melancholiam aut furorem irrepsisse, de simulatione non solum quantum est ex hoc, suspicari prudenter licet, sed quasi certitudinem habere: quod prudenter etiam adnotauit Siluaticus *loco aliàs citato cap.* 10. de hac eadem materia verba faciens. nam

maxime

maxime ad id aduertendum, quod dixi, quod hi morbi nunquam derepente, aut ex abrupto prehendant, absque eo quod prædicta per aliquod saltem tempus prægressa fuerint. Quod non solum verissimum est in his, qui aliàs nunquam insanierunt, sed etiam in illis, qui per circuitus quosdam insaniunt, aut furiunt; hos enim instante tempore, quo delirare solent, contemplari licebit consueto magis tristes ac mœrentes, solitudinem eligere, secum ipsis mussitare, tandemque in apertam insaniam, aut manifestum furorem labi: immo & hoc ipsum in morbis omnibus melancholicis, aut qui melancholiæ vitio fiunt, experiri licet maxime cum per circuitus mouentur, vt in Epilepsia, in Quartana, & aliis: videbis enim in Quartanariis (quorum abundantia facilius id experiri nobis permittit) ea die, qua febris instat, per multas horas ante, immo per totam diem, desidiam quandam & tristitiam, coloris mutationem, membrorum grauitatem pati, & hujusmodi alia, quæ quilibet ex se obseruare potest. Hoc cur ita fiat, superius annuimus, dicentes, fieri ob humoris melancholici naturam, qui tardissimi motus est, vnde vides, quantum etiam ipsa febris cum ab eo humore originem habet, tardi motus sit, non solum respectu temporum vniuersalium ipsius morbi, cum & principium, & augmentum, & statum, & declinationem habeat quam longissimam, sed etiam respectu temporum particularium in ipsis accessionibus. Non enim nisi de quarto in quartum repetit, & eadem tempora, vt vniuersalis morbus, longissima habet. Cum ergo etiam in his particularibus morborum accessionibus constet, præcedere per multum tempus ea signa, quæ diximus, id multo magis habere locum in furore, & melancholia necesse est, quia nobiliorem partem obsidet humor, nempe caput cui totum corpus consentire dubium non est; quod si talia non appareant, simulationis suspicio subest.

Cæterum ex ipso insaniendi modo potest etiam aliquid veritatis elicere, aliis adhibitis adminiculis; siquidem, qui vere insaniunt habent vt plurimum quasdam hæreses, & imaginationes quasdam absurdissimas circa quædam particularia, circaque vt plurimum dementiunt, multaque effutiunt ac deblaterant. Alij enim se mortuos esse putant; idcirco comedere, bibere, loqui, aut quicquam agere recusant; at næ talem insaniam nunquam simulabunt, qui per fraudem alios decipere student. Alij se in aliqua parte corporis vlcera maligna, apostemata, tumores ingentes, & hujusmodi pati somniant, alij capite se carere autumant; alij se ad æternum damnatos ignem prædicant, neque amplius seruari posse; alij denique alia absurda imaginantur, & circa eam rem, cujus occasione delirant, interrogati perperam respondent, & manifestissime se insanire ostendunt, circa alia tamen prudentes aliquando responsiones reddunt, ita vt vix crederes, eos vllo modo insanire aut mente motos esse. At vbi ficta insania sit, non modo circa id, cujus caussa insanire se fingunt, extra rem respondent, sed etiam circa quæcunque alia, immo maxima cautela vtuntur, ne quicquam prudenter dicant, aut faciant, putantes eo modo eorum fallaciam deprehensum iri: non tamen ob id negauerim, esse ex insanientibus nonnullos, qui nullatenus ad rem respondent, eo quia non circa particulare quoddam insaniant; sed considerandum admoneo, quod vbi talis insania simularetur, nimirum circa particularia, vt exempli gratia, si aliquis simularet se insanire, affirmans, se mortuum esse, tunc si hic etiam circa alia omnia insanire se loquendo ostenderet, simulationis suspicionem faceret, & affectatæ insaniæ, difficillimum tamen profecto est ex solo insaniendi modo, vt ex simplici obseruatione verborum & actuum absurdorum, deprehendere veram insaniam; quare alia quoque adminicula adhibenda sunt.

16 Denique nonnulla ingenia ad insaniam deprehendendam proponuntur, scio primum doctissimum & expertissimum quemdam Medicum, cujus nomen justis ex caussis non profero, cum sibi oblatus esset is casus, in quo de simulata insania ambigebatur, insanum illum multis verberibus affici illico jussisse, eo fine & intentione, vt si vere insaniret, iis verberibus humores ad vapulantes partes diuerteret, sin vero simularet, eorundem verberum virtute vel nolens resipisceret; vt res ipsa commonstrauit. Itaque hoc ingenio nobis quoque vti licebit, & vbi ab eo opere humana pietas nos distraheret, saltem minis primum, & timore incusso de veritate certiores fieri quæramus. Quod si non sufficiant minæ, non erit ab illo abstinendum.

17 Alia via, vt omni ingenio, ac clam, quantum fieri poterit, commoueamus in eo, qui insanire se simulat, Animi affectus, præcipue vero spem, iram, lætitiam, & alios his congeneres; ad quorum excitationem, si vt par est afficiatur qui insanum se fingit, jam de simulatione suspectos nos reddere potest, quia in vere insanientibus, præcipue autem Melancholicis, & furentibus nulla spes, neque vlla lætitia, neque ira, aut excandescentia nisi vana, & ex nulla occasione conuenienti, sed præter rem omnino apparet, neque quicquam ad vnius, vel alterius affectus commotionem irritantur; est enim in illis Mens veluti alligata, & fixa ab ipso humore melancholico, & ita in phantasmatibus sibi ab eo humore præsentatis abstracta, vt ad alia nequaquam se conuertere possit, non secus ac somniantes facerent, si circa illos quicquam existeret, quod eos ab eorum imaginatione, & somnio distraheret. Contra ergo vbi insania simulata sit, vix

18 fieri poterit, quin homo conceptæ spei, aut lætitiæ signum aliquod in verbis, in gestibus, in ipsa saltem facie non patefaciat, nam, vt Iuuenal. dicebat Sat. 4.

Deprendes animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendes & gaudia, sumit vtrumque
Inde habitum facies,

ex quibus signis si alias conjecturas adhibebimus, facile simulationem deprehendere nobis licebit. Vltimo loco ad interrogationes deuenire licet, sed ab his facile sese extricant qui simulant, ad rem nequaquam respondentes, & idcirco difficile est ex his quicquam quod ad rem faciat elicere. Exemplum habemus lixæ illius ex Illyrico exercitu juxta cubiculum Octauij Augusti deprehensus cultro venatorio cinctus, is enim impofne mentis, an simulata insania incertum, nihil enim exprimi quæstione potuit, inquit Suet. *in Oct. cap.* 19.

19 Certum à nonnullis affectatur insania, hoc est medicamentis quibusdam procuratur, vt pœnas, vel carceres effugiant; quibus autem medicamentis id fiat, non detegam: multa eorum recensuit data opera Siluaticus, quæ apud ipsum vide

in lib. ſæpe cit. de his qui morb. ſimul. cap. 10. multa etiam habentur apud rei herbariæ ſcriptores. De Vino, & Ceteuiſia notiſſimum eſt, quod breuem inſaniam inebriantes procurent; ſed inſaniæ hujus generis ob temporis breuitatem non egent vlteriori diligentia, vt deprehendantur, aut curentur, majus negotium exhibent quæ nonnullis medicamentis fiunt, quæ vel perpetuo dehinc perdurant, vel ad multos ſubſequentes dies. Ego igitur, vbi hujuſmodi ſuſpicioni daretur locus, contrariis medicamentis & antidotis contra procuratam inſaniam pugnarem; nam vel ea medicamenta calidiora fuerunt, vel frigidiora; vtraque varietate ſymptomatum ſe produnt, ſed calidiorum in hac re minor vſus, quod potius breuem, quam longam inſaniam procurare poſſint, tamen contra ipſa infrigidantibus pugnandum; contra frigidiora autem calefacientibus. In omnibus autem Theriaca, & Mithridatium ſuas vires exercebunt. Interimque frictionibus, cucurbitulis, ligaturis, & omni diuerſionum, ac reuulſionum genere inſiſtendum, vt à capite tetros vapores prohibeamus, ipſumque quantum fieri poſſit, expurgemus. Sed procuratæ inſaniæ non contemnendum ſignum erit, immo magis hoc in caſu habebit locum, quam in aliis, ſi ex abrupto, & derepente appareat, præcipue ſi ex fatuitatis genere ſit.

SVMMARIVM.

1 *Morbi cum defectu Animi aliquando ſimulantur.*
2 *Morbi cum defectu Animi magni ſunt ratione partis patientis, & ſymptomatis.*
3 *Simulata Apoplexia quomodo deprehendatur.*
4 *Apoplexia ſimulata in ipſa acceſſione quomodo cognoſcatur.*
5 *Ex ſternutamentis applicitis impoſſibile eſt ſimulantem Apoplexiam non excitari.*
6 *Epilepſia ſimulata quomodo deprehendi poſſit.*
7 *Ecſtaſis ſimulata qua via deprehendatur.*
8 *Ecſtaſis fictæ à quadam Muliere hiſtoria.*
9 *Syncopis ſimulata quomodo deprehendatur.*
10 *In ſimulata ſyncopi non ſequuntur ea, quæ in vera ſemper conſequi ſolent.*
11 *Faciei pallor quomodo procuretur, & quibus ingeniis deprehendatur, qui ſuffitu fuerit procuratus.*
12 *Pallor faciei procuratus per ebibita medicamenta quomodo cognoſci poſſit.*

De ſimulato morbo cum defectu Animi, & Senſus amiſſione, vt Syncopi, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.

QVÆSTIO VI.

Morbos, qui cum defectu Animi ſunt, licet difficulter ſimulari poſſe quis credat, eò tamen malitia hominum proceſſit, vt hos ipſos tam aptè, tamque appoſitè effingant aliqui, vt interim tantò difficiliùs ſimulatio deprehendatur, quantò minus de ſimulatione ſuſpicamur. Tamen ne in his caſibus tanquam imprudentes decipiamur, nonnulla in conſideratione adhibenda, antequam ſententiam noſtram de veritate proferamus. Sciendum ergo quòd cùm hi omnes morbi ratione partis affectæ, quæ vel caput eſt ſecundùm interiorem partem, & maximè ſecundùm ventriculos, vel Cor aut per ſe, aut per conſenſum, vel vtrumque ſimul, & ratione ſymptomatum, quæ magna ſunt, magni & ipſi re vera ſint, non poſſunt niſi à magna cauſſa prouenire, & conſequenter non poſſunt hominem multùm non lædere. Sed vt peculiariùs de ſingulis ſermonem habeamus, ſimulata primum Apoplexia ab ipſo exitu facillimè deprehendi poteſt, quia vera vel in mortem, vel in paralyſim perpetuò degenerat; (licet aliquandò, ſed rariſſimè viſa ſit Apoplexia ſecundum aliquos abſque paralyſi terminari, quod ego quidem reſtringo ad paralyſim membrorum externorum, nam aliàs etiam internarū partium nerui reſoluuntur, atque inde mutitates, ſurditates, cæcitates, mentis obtuſiones, & hinc oblæſiones ſuccedunt) cumque ejus acceſſio tertiam diem non pertranſeat, facile eſt, vt dixi, ab ipſo euentu veritatem rei elicere. Quòd ſi in ipſa acceſſione vrgeat veritatis cognitio, hoc facile fieri poteſt valida remedia adhibendo, nempe fortes reuulſiones per doloroſas ligaturas, & ſenſum multum inducentes, per cucurbitulas cum multo igne appoſitas, ac per vim anulſas, per inuſtiones & cauteria, quæ omnia habebunt eundem finem, quem verbera diximus habere inſanientibus, ſed præ omnibus veritas conſtabit per applicationem ſternutamentorum; impoſſibile enim eſt ex eorum vi ſimulantem non excitari, & ad ſenſum volentem nolentem non redire. Eadem verò in Epilepſia locum habent; quo ingenio vſus doctiſſimus Medicus Sanctorellus. Virginem ſimulantem ſe Epilepſia detineri falſitatis redarguit, vt narrat ille in ſua Anteprax. *lib. 4. cap.* 19. In Ecſtaſi quoque eadem in vſum conuocari poſſent, ſed de hac major difficultas eſt ob cauſſam, propter quam ſimulari ſolet; non enim ſimulatur à Reis ad pœnas euitandas, & ad tormenta declinanda, aut ab aliis, vt immunitates obtineant, vel onera effugiant, ſed ab Hypocritis quibuſdam ad homines decipiendos, & ſanctitatis nomen ſibi conciliandum. Vulgus enim fraudem neſcius raptum illum non adeò viſu frequentem tanquam rem ſupranaturalem, & miraculoſam admirans, eos veneratione potius, quàm tormentis dignos diiudicat, neque adeò permittit illos moleſtari, aut hujuſmodi experientias per propoſita medicamenta de illis ſumi; præterquam quòd multò faciliùs ſimulatur Ecſtaſis, quàm prædicti alij morbi. Vidi ego mulierem mihi ſatis notam, quæ ſe, vbi frequens hominum cœtus in templis, ſacriſque locis conueniſſet, raptam in Ecſtaſim effingebat, & admiratione non parua dignum erat, quàm aptè ſimularet. Stabat extenſis brachiis in Crucis modum, palpebris immobilibus, oculis fixis, & per horæ ſpatium, ac vltrò eo in actu perſeuerabat. Interdum veluti ad cœlum volatura, & in aerem ſe eleuatura corpus attollebat, illud mirum in modum extendens, ſed admirationem omnem ſuperare mihi viſum eſt, quòd vultum in mille colores vel ictu oculi commutaret; nam modò rubeſcebat, & quaſi ardore quodam incendi videbatur, modò adeò palleſcebat, vt quaſi emortua langueret, denuò, ac dicto citiùs, rubore perfundebatur, ac denique veluti animo deficiens ad ſe ipſam redire ſimulabat, ita vt circumſtantes omnes eam diuino raptu prehenſam pro ſancta venerarentur, & ad illius veſtimenta deuotionis ergo tangenda, quæcunque mulierculæ & homunciones aderant, turmatim accurrerent, non ſine mei ipſius riſu, & multò majori, vt credo, ipſiuſmet fœminæ deriſu, quam ego quidem intus & in cute agnoſcebam; erat autem Sicula. Alia inſuper apud alios auctores graues habentur.

Card.

Card. *lib.* 8. *de variet. cap.* 43. *in princip.* hæc habet: Narratur de quodam Presbytero qui quoties volebat, jacebat vt mortuus absque anhelitu, nec solum vellicantes, sed & pungentes non sentiebat, & admoto igne amburebatur absque dolore. Id mirum & incredibile multis videri possit, qui hoc apud Turcas frequens esse ignorant: multò verò minus, si quidpiam tale apud nos esse docuerimus. Quorum primum hoc est, quòd quoties volo, extra sensum quasi in Ecstasim transeo. 2. Quidam fuit, qui quoties vellet, fiebat paralyticus, id est, jacebat absque sensu & sicut mortuus. Ex Auic. idem Card. *ibidem*. Hunc autem Card. voluit in Ecstasim raptum quoties vellet, hoc enim intellexisse Auicennam, dicit ipse illis verbis: Qui quoties vellet, fiebat paralyticus. Sed ad rem nostram redeuntes, dicimus difficilius esse per alia signa, quàm per superiora Ecstasim veram à simulata distinguere. Videnda tamen ea sunt, quæ *tit.* 1. *lib.* 5. *seq.* attulimus *quæst.* 6. vbi quænam consequantur ad Ecstasim naturalem, docuimus, quæ, vbi illa simulata sit, minimè consequentur, & ex his veritas innotescet.

Sed Animi defectum, lipothymiam, & præ omnibus Syncopen deprehendere quandò efficta sit, aut vera, non adeò operosum diligenti Medico est; quippe qui notum habeat, à quibus talia symptomata originentur, & quænam ad ea consequantur: impossibile enim videtur quædam ad amussim posse repræsentari in ficta syncopi, vt in vera eueniunt. Veluti sunt pulsus languidi, parui, remissi, sudores frigidi, totius quoque corporis refrigeratio, squalor item faciei, & pallida mortis imago. Hæc enim in vera Syncopi omninò apparent, & magna etiam ex parte in Animi defectu, & lipothymia. At vbi tales affectus simulati fuerint, pulsus constabunt, (nisi fraus etiam circa hoc lateat, quemadmodum supra admonuimus) neque sudores aderunt, neque extremorum frigus, nec squallor, ac pallor faciei, nisi hic etiam ante sit procuratus: nam aliquando, vt verè se ægrotare vel ipso aspectu demonstrent versuti, & callidi homines, suffitibus nonnullis, aliisque ingeniis colorem faciei immutant ex viuido in pallidum, quam malitiam deprehendemus, primo si, vt consulit Siluaticus *cap.* 14. *de his qui morb. simul.* malitiam malitia superare tentemus, & tanquam præsentaneum remedium ad concidentes hominis vires, aquas aliquas odoriferas, vinum maluaticum, acetum rosatum, seu cariophyllatum pro faciei lotione ipsis proponamus, & nobis præsentibus in vsum id Medicamenti trahi studeamus. Deinde considerantur artus discooperti, & vniuersum quoque corpus, nam si pallor suffitibus sit procuratus, reliquum corpus non pallescet, sed suum natiuum colorum seruabit.

Quòd si per ebibitum aliquod medicamentum pallor sit excitatus, difficiliùs quidem erit hanc fraudem deprehendere, quia neque lotioni cedet pallor, neque particularis erit, sed toti corpori communis. Consideranda tamen in hoc casu reliqua accidentia; nam fieri nequaquam potest tantum pallorem nòn habere cum se aliquod magnum accidens, vt extremam debilitatem, lipothymiam, syncopen, vomitum virulentum, ac molestum, aut etiam quamdam vrgentem euacuationem, vigilias continuas, dolores acerbissimos, & his simila, quæ si non appareant, procurati palloris suspicionem facient, & ad malitiam detegendam alia tentabimus, quæ prudentia Medica, & occasio nobis offert. Sed in syncopi, quam simulari suspicamur, considerandus etiam prægressus ægri status, & caussæ omnes tam internæ, quàm externæ, vt pateat, an consequens fuerit ex his syncope hominem affici, quæ omnia perspicaci Medico cognitu erunt facillima.

SVMMARIVM.

1 *Virginitas amißa quomodò reparetur.*
2 *Medici cur in reparanda virginitate mulieribus consilium præbeant.*
3 *Simulata virginitas ex quibus deprehendatur.*
4 *Loca muliebria in Virginibus quomodò se habeant.*
5 *Lotiones ad deprehendendam fictam Virginitatem.*

De Simulata Virginitate.

QVÆSTIO VII.

Corruptæ juuenculæ, ne propriam impudicitiam prodant cum primum viro nubunt, cui per vasorum muliebrium laxitatem corrupt[illegible] apparere posset, eadem vasa nonnullis lotionibus adstringentibus, aliisque aptis medicamentis adhibitis adeò adstricta, & angusta reddunt, vt non modò naturalem cohærentiam ante violatam Virginitatem adæquent, sed etiam longè exu[illegible]rent, & sunt ex Medicis multi, qui remedia nonnulla ad hoc ipsum procurandum in medium afferunt, nempe vt corrupta mulier incorrupta appareat. Hoc autem non modò ad euitandam mulierum infamiam, quandocunque stuprum ante nuptias passæ fuerint, efficiunt, sed eo interdum fine, ne nimia muliebrium vasorum laxitas, & delectationem in coitu impedire, & conceptionem etiam inhibere possit. Quoniam autem, vt Titul. de Virginitate, & Stupro *lib.* 5. dicam, interdum pro veritate Medicus interrogatur, & in Iudicem adhibetur, vt de integra, seu violata Virginitate sententiam ferat, ne ex simulata per hæc medicamenta decipiatur in judicando, paucula hæc quæ sequuntur animaduertere debet. Et primò debet ea omnia examinare, quæ dehinc, cit. tit. de Virginitate afferemus, neque ea solùm, quæ ex muliebrium vasorum constitutione desumuntur, perpendere, sed alia quoque, quæ ex mammarum, pectoris, ventris, totiusque denique corporis statu elicere licet, quibus ponderatis ad muliebria loca consideranda se conferat, quæ vbi naturaliter habeant, cohærere quidem, ac conniuere reperiet, sed naturali quadam humiditate earum partium propria dotata adnotabit. At vbi medicamentis adstringentibus, præsertim verò validis, ac potentibus vsa sit mulier, ea loca exucca, & indurata, arida, ac contracta inueniet, & in summa à naturali constitutione manifestè desciscere: neque quoad constitutionem solùm, sed etiam quoad tactum, & quoad colorem immutata experietur. His tamen non contentus, qui certioris veritatis studio detinetur, lotiones etiam relaxantes & emollientes adhibeat, quales erunt ex decocto Maluæ, Bismaluæ, Violarum, Branchæ vrsinæ, Betæ, Fœnugræci, seminis Lini, Meliloti, & hujusmodi. quod & admonent Medici, Codronch. *in Methd. Testif. cap.* 11. & ex Iurisconsultis Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 166. In horum tamen adhibitione animaduertendum, quod non illico à lotione veritatis experimentum sumendum est, sed post conuenientem locorum

exsiccationem, quoniam immediatè post fomenti adhibitionem absque dubio loca relaxata, & patentia comperiet, sed si exsiccari permittantur, si virgo fœmina sit, loca inuicem cohærent, & naturalis constitutio euidenter apparet, sin simulata sit virginitas, à collutione ariditas, contractio, & corrugatio locorum cessat, & ea patentia remanent, manifestè corruptionem demonstrantia, quæ tantò magis manifesta fiet, si alia signa, quæ in violata Virgitate apparere dicemus vna conspicua, & hic erunt. De constitutione autem Hymenis eadem, quæ ibi attulimus, hic veniunt consideranda; de qua tamen re plura attulit Siluaticus *lib. de his, qui morb. simul. cap. 9.* negans omninò tale quidpiam in Virginibus reperiri, neque contemnendam experientiam ex plurimis Virginibus cujusdam Xenodochij captam affert. Sit tamen quomodocunque, ex cohærentia & symphisi naturali partium nonnihil deprehendi non negandum, neque Pinæo idcircò fides deneganda.

Habent quoque in hoc casu locum ea medicamenta, quibus deprehendi Virginitatem dicam *lib. 5. seq. eod. tit. 2. qui est de Virginitate quæst. 3. num. 18.* quorum si vllus sit verus vsus, faciunt etiam hìc veritatis, aut falsitatis aliquam præsumptionem.

SVMMARIVM.

1 *Prægnantia quoscunque etiam Medicos latere potest.*
2 *Experimenta ad explorandam prægnantiam periculosa.*
3 *Mulierem, quæ se prægnantem simulet, cognoscere quòd vtero non gerat, non tam difficile est, quàm cognoscere aliam quamcunque, an pro certo vtero gerat.*
4 *Delictum suppositionis partus est crimen falsi.*
5 *Probatio per conjecturas facta in actibus simulatis sufficiens est, vt in partu supposito.*
6 *Præsumptiones suppositionis partus vndè desumantur.*
7 *Præsumptiones suppositi partus ex parte viri.*
8 *Præsumptiones ex viri ætate.*
9 *Præsumptiones ex viri temperamento.*
10 *Præsumptiones ex viri habitu.*
11 *Præsumptiones ex pręgressa viri sterilitate.*
12 *Præsumptiones ex constitutione genitalium virilium.*
13 *Priuatio vnius testis in viro an faciat præsumptionem aliquam difficultatis generandi liberos, & quid in fœmina, num. 15.*
14 *Vnius Testis vir generare potest.*
16 *Priuatio vnius testis quandonam faciat aliquam præsumptionem difficultatis generandi ex parte viri.*
17 *Præsumptiones ex parte mulieris.*
18 *Præsumptiones ex mulieris ætate.*
19 *Præsumptiones ex mulieris temperamento, & habitu.*
20 *Præsumptiones ex pręgressa mulieris sterilitate.*
21 *Præsumptiones ex mulieris frigiditate.*
22 *Præsumptiones ex locorum inspectione.*
23 *Præsumptiones ex menstruis.*
24 *De raro cõtingit mulierẽ menstruis destitutã concipere.*
25 *Magis contra Naturam est mulierem seniorem, quæ ob ætatem menstruis priuatur, concipere, quàm mulierem juniorem, quæ non menstruatur ex morbo.*
26 *Mulieres nonnullæ menstruis destitutæ conceperunt.*
27 *Præsumptio simulatæ prægnantiæ ex non superuenientia lactis.*
28 *Præsumptiones suppositionis partus ex parte vtriusque, nempe viri, & vxoris.*
29 *Præsumptio ex pręgressa sterilitate vtriusque.*
30 *Præsumptio ex vtriusque habitu.*
31 *Præsumptio ex odio inter conjuges.*
32 *Odium inter conjuges impedit generationem.*
33 *Præsumptio suppositi partus ex dissimilitudine ad præsumptos parentes.*

De simulata Prægnantia, & de Partu supposito.

QVÆSTIO VIII.

PRægnantia per ea, quæ *lib. 1. harum quæstionum tit. 3. par. 1.* dixi, tam facile non idiotas modo, & mulierculas, sed doctos etiam quoscunque Medicos latere potest, vt nullo modo ab illis deprehendi, & ex consequenti ob eam caussam non magna cum difficultate simulari possit, & quia periculosa quoque ea sunt experimenta, quæ ad prægnantiæ veritatem deprehendendam adhibentur, idcirco videtur omnis via præcisa, quæ nos ad veritatis cognitionem in hac re ducere poterat.

Sed profectò licet difficillimum sit cognoscere pro certo mulierem vtero gerere, non adeo tamen difficulter cognosci pro certo potest, in ea, quæ simulet, nequaquam illam in Vtero habere, præcipue si de vetustiori prægnantia agatur, vt de trimestri, aut majori; vbi enim potiora signa non apparerent, vt lac in mammillis suo tamen tempore idoneo, ventris tumefactio, & calor, motus quidam leuis in vtero, & alia hujusmodi, adhibitis quoque conjecturis nonnullis ab extra desumptis, & aliis, de quibus infra, mulierem vtero gerere audacter negare possumus.

Cæterum nonnullæ mulieres, vt maritos, vel amantes in sui amorem alliciant, filios ex eis suscepisse se simulantes, cùm ipsæ per se steriles existant, aut saltem ex Marito, vel Amante prolem habere non possint, non secus ac aues alienis se pennis exornantes, partus alienos sibi supponunt, atque ea malitia, & fraude Marito, aut Amanti imponunt, prolemque non suam tanquam ex se susceptam alere, atque in posterum pro sua habere cogunt. [Quod etiam *Iuuenalis sat. 6.* obiicit sui temporis mulieribus in his carminibus.

Transeo suppusitos, & gaudia, votaque sæpè
Ad spercus decepta lacus, atque indè petitos
Pontifices Salios, scaurorum nomina fasso
Corpore laturos, stat fortuna improba noctu
Arridens nudis infantibus, hos fouet omnes
Inuoluitque sinu, domibus tunc porrigit altis,
Secretumque sibi mimum parat, hos amat, hisse
Ingerit, vtque suos ridens producit alumnos.]

Cum autem hoc delictum Leges jure puniendum jubeant, nam illud est crimen falsi, quod capitale est, vt ex adductis per Bos. *in pract crimin. tit. de part. supposit.* & per Farinac. *de fals. & simul. quæst. 151. part. 10. num. 239.* licet de pœna non idem sentiant *num. 242.* patet, (vbi etiam plura habentur de hujus delicti grauitate) idcircò hìc adducenda ea sunt, quæ ex artis nostræ industria possunt haberi ad veritatem in hoc casu propalandam. Et quia pro Legumperitis maximè faciunt præsumptiones, & conjecturæ in hujusmodi casibus, eo quia probatio per eas facta tanquam in actibus simulatis, & fraudulentis sufficiens sit, vt ex Bart. Iason. & Paul. dicit idem Bos. *ibid. num. 3.* & Farinac. *ibid. num. 245.* cumque plurimæ earum conjecturarum, & præsumptionum desumi possint à Medico, eas nos adducamus oportet, vt pro viribus Legumperitis, & plenissimè satisfiat. De his autem, quæ ad Legumperitos magis pertinent, licet eas Medico quoq; necessariissimum sit

ſit cognoſcere, non agam, quia apud eoſdem Iuriſconſultos videri poſſunt, vt apud Farinac. *vbi ſupra à num.* 248. *ad plures ſeqq.* & Carranz. *à num.* 65. *ad ſeqq. lib. de Partu, cap.* 5. *ſect.* 1. talis eſt ea conjectura, quæ deſumitur ex delatione culcitræ, vel ſimilis cujuſdam rei ſupra ventrem, aut ea, quæ ſumitur à partu in abſcondito celebrato, & abſque præſentia mulierum, & præcipuè ſine obſtetrice, & aliæ non diſſimiles. Præſumptiones autem, & conjecturæ, 6 quæ ad Medicos pertinent, vel deſumuntur ex parte viri, cujus proles dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, vel ex parte mulieris, vel etiam ex parte vtriuſque. Ex parte viri deſumuntur ab 7 ætate, à temperamento, ab habitu, à ſterilitate præ-greſſa, &, ſi poſſunt venire in conſiderationem, à partium genitalium conſtitutione. Ab ætate, vt 8 quia nimis tenera, & infra 14. annum, vel nimis prouecta, & vltrà ſexageſimum, cùm ſenex in ea ætate præſumatur impotens ad generandum per ea, quæ dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 31. & vide ex Iuriſconſultis Carranz. *cap.* 5. *ſect.* 2. *num.* 65. ergo vbi in ea ætate conſtitutus vir fuerit, & partus dicatur ejus eſſe proles, præſumptio, quantùm ſpectat ad hoc, erit pro ſuppoſitione partus. Farinacc. *vbi alias quæſt.* 150. *par.* 10. *num.* 252. in hoc tamen conſiderandæ ſunt & vires, & valetudo ipſius, nam ſiquidem ſenex viuidus eſſet, & vt de Charonte Virg. 6. Æneid.

Iam ſenior, ſed cruda deo, viridiſque ſenectus.

ac proſpera fruatur valetudine, viribuſque conſtet, illico ceſſaret hæc præſumptio, & particularia, vt cenſeo, decidenda eſſent Iudicis arbitrio, audita ante ſuper hoc Medicorum ſententia.

9 A temperamento deſumitur etiam præſumptio, ſi illud euidenter in primis qualitatibus excedere comperiamus, nec ſolùm totius temperamentum in conſideratione habendum, ſed etiam præcipuarum partium Capitis, Cordis, Hepatis, Genitalium; nam & harum partium excedentes intemperies ſterilitatem facere poſſunt, vt aliàs diximus. eſſet tamen hæc præſumptio apud me minoris momenti, quàm ſuperior, præcipuè ſi partis tantùm eſſet, non totius, quia interdum vnius partis etiam excedens dyſcraſia temperatur à contraria dyſcraſia alterius partis, & ſic per eam non impeditur vllo modo generatio.

10 Ex habitu quoque deſumi poteſt alia præſumptio, quia ſi vir, cujus dicitur eſſe ſuppoſitus infans, eſſet præpinguis, & extuberanti mirum in modum abdomine, aut contra eſſet admodum gracilis & extenuatus, inſurgeret præſumptio ſuppoſitionis partus. vterque enim habitus impedire videtur fœcunditatem, præcipuè autem præpinguis. & aduerte, quod licet hæ conjecturę, & præſumptiones ſingulæ per ſe leniuſculæ videantur, tamen omnes ſimul, & aliis adjunctæ facerent pluſquam ſemiplenam probationem ſuppoſitionis partus, vel adulterij.

11 Ex prægreſſa ſterilitate poteſt ſumi præſumptio, & quidem magni momenti, vt optimè ſentit Farinac. *de falſ. & ſimul. quæſt.* 150. *part.* 10. *num.* 244. contra Menochij opinionem. Facit text. *in l. Filiam. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni juris.* adductus à Carranz. *vbi ſupra, num.* 70. vt ſi conſtaret hunc ipſum virum, cujus filius nunc dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, jam per multos annos huic ipſi mulieri, vel aliis etiam vxoribus, & concubinis commixtum nunquam generaſſe; quod ſi cum hac concurrerent etiam leuiores aliæ præſumptiones ego jam de ſuppoſito partu non eſſem dubius, aut de adulterio, vel ſaltem in affirmatiuam maximè inclinarem.

Ex conſtitutione autem genitalium, ſi ea contem- 12 plari liceat, poteſt deſumi conjectura maximi momenti, vt ſi in illis vitium aliquod notabile appareret eorum, quæ in hoc *lib. tit.* 1. diximus impedire coitum, aut generationem, vel ſi, cùm non liceret viri genitalia inſpicere, vt quia jam mortuus, adduceretur hæc præſumptio ab iis, qui agitarent pro ſuppoſitione partus, & per habiles Teſtes probaretur; hanc enim præſumptionem magni etiam facit Farinac. *loco citato num.* 251. ſed num priua- 13 tio vnius teſtis aliquam in hoc caſu poſſit facere præſumptionem, ſi interrogemur, ego diſtinguendum cenſerem, diceremque hoc per ſe ſolùm nihil me mouere, cùm jam aliàs probauerim, vnius teſtis virum generare poſſe; cum aliis tamen indiciis, non 14 eſſet omninò hoc contemnendum. Adnotandumque pro hac re eſt ex Valeſco de Taranto, Medico veteri, ac doctiſſimo, *lib.* 6. *Phil. cap.* 8. quòd quamuis ii, quibus vnus deficit teſtis, in juuentute generare poſſint, tamen in ſenectute eorum generatiua deficit, quia ſenes cum duobus teſtibus modicum habent ſperma, multò minus cum vno; itaque in ſene priuatio vnius teſtis faceret aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus, etiamſi non magnam ætatem ageret, & adhuc non pertranſiret 65. annum, ſed eſſet in 60. dummodò valdè robuſtus non eſſet. In fœmina tamen etiam vnius teſtis carentia 15 (nam fœminas interdum caſtrari aliàs dixi) faceret non lenem præſumptionem ſuppoſitionis partus; quia fœmina etiam vnico teſte abſciſſo redditur impotens ad generandum, ob multiplicem vaſorum lacerationem, quam in exciſione eam pati neceſſe eſſet.

Cum hac etiam præſumptione ex parte viri conjungi poteſt ea, quæ ex totius corporis conſtitu- 16 tione deſumi poteſt, vbi nimirum apparerent ſigna frigiditatis aliàs à me recenſita, vt barbæ, & pilorum carentia in locis conſuetis, & alia hujuſmodi. & hæ præſumptiones deſumi poſſunt ex parte viri.

Ex parte autem Mulieris conjucturæ deſumi poſ- 17 ſunt non ſecus ac in viro, ab ætate, à temperamento, ab habitu, à ſterilitate prægreſſa, à genitalium inſpectione, inſuperque à menſtruis, eorumque qualitate, & quantitate. ab ætate mulieris de- 18 ſumitur præſumptio, quia vt dixi *citato lib.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 57. *& ſeqq.* mulier ſupra quinquageſimum concipere non poteſt vt plurimum, quod comprobat vniuerſa Medicorum ſchola, teſte Plater. *in Cent. Poſth. Quæſt. Medic. Parad. num.* 38. & ex Iuriſconſ. Farinac. *vbi ſupra num.* 252. & Alphonſus à Carranza *num.* 67. *loco ſuperius citato.* immo pleræque in quadrageſimo concipere deſinunt, & ego quidem ſi aliàs conjecturas ſuppoſitionis partus haberem, hanc non parui penderem, etiamſi quadrageſimum non excederet, quando per totam anteactam ætatem non fuiſſet admodum fœcunda. & ratio eſt, quia etiamſi non ſit impoſſibile, immo nec omni ex parte difficile, in ea ætate mulierem concipere, dummodo menſtruis non deſtituatur, vt dicemus, tamen cùm hoc de raro admodum contingat, vt quæ juniores jam deſierunt generare, ſeniores factæ, & quadrageſimo anno majores de nouo generent, jure meritò poteſt ex hoc capite

aliqua conjectura, seu præsumptio desumi, quòd concipere non potuerit, & sic de partus suppositione non sine caussa dubitabimus.

19 Eædem porrò præsumptiones, quæ ab habitu, & temperamento viri desumi possunt, habent locum quoque in fœminis, nam non secus ac in viris contingat, excedentes intemperantiæ, & habitus præter naturales in muliere fœcunditatem adimunt, & generationem retardant.

20 Sed maxima inter omnes censenda ea præsumptio est, quæ desumitur ex ipsius Mulieris prægressa sterilitate. Farinac. *vbi supra num.* 244. Carranza *cap.* 5. *de partu. sect.* 2. *num.* 64. nam vbi mulier jam per multos annos viro vno, aut pluribus vsa non conceperit, absque dubio sterilis dicenda est, nisi alia ex parte euidenter constaret, eam vitio virorum non concepisse, & nunc aut ex eodem marito, vitio sublato, aut ex nouo conjuge prolem suscipere potuisse, nam, vt alias ex Lucretio dixi:

Et multæ steriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ post sunt tamen vnde puellos
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.

Hæc autem præsumptio tantò majoris esset momenti, quantò pluribus viris copulata fuisset mulier, & maximè si etiam per aliquod tempus postremo vsa esset, & tamen non concepisset, vt per triennium, aut vltrà. & cum hac etiam præsumptione adjungi

21 posset, vt in viris diximus, præsumptio desumpta ex frigiditate mulieris, nimirum si in ea apparerent ea signa, quæ frigiditatem in mulieribus attestari

22 suo loco dixi. A locorum porrò inspectione posset præsumptio aliqua desumi, si præsertim illicò ab editione partus, vel per paucos dies post mulierem inspicere liceret, de hac tamen præsumptione plura habentur quæstione seq. ad quam Lectorem remitto, nam est magni momenti.

23 Denique plurimi faciendam eam præsumptionem censeo, quæ à Menstruis desumitur, de qua tamen nihil præcitati Iurisconsulti, & quidem immeritò: nam, vt aliàs dixi, quotiescunque, & quandocunque mulier menstruis destituatur, etiamsi ætatem juniorem degat, semper præsumptio debet esse pro suppositione partus, etiam aliis in contrarium facien-

24 tibus non obstantibus; quia nunquam, aut de raro admodum immò rarissimè contingit, mulierem menstruis destitutam concipere, immo hoc inter admiranda & rara adnumeratur, vt per Marcell. Donat. *lib.* 4. *hist. Med. mirab. cap.* 23. eam tamen distinctionem reiteremus hic, quod hæc præsumptio multò magis vrgeat, vbi per majorem ætatem menstrua defierint, quàm si ex aliquo corporis vitio destiterint, vel naturaliter non fluxerint; Nam magis contrà Naturam est, mulierem, quæ per seniorem ætatem non

25 menstruatur, concipere, quàm eam, quæ ex morbo, vel ex naturali vitio menstruis destituitur: contingit enim aliquas etiam non menstruatas concipe-

26 re, in quibus Arist. 7. *de histor. Anim. cap.* 2. tantundem humoris colligi dicit, quantum iis, quæ purgantur restare solet. præcipuè verò Rusticas quasdam mulieres, & laboribus assuetas aut non menstruari, aut de raro, & in modica quantitate aliàs enarraui. [Absumitur enim in his quicquid in sanguine superfluum est ab ipsis laboribus.]

27 Aliam insuper conjecturam desumere possumus ex non superuenientia lactis, quæ affertur inter Iurisconsultos à Carranza, vbi aliàs *num.* 82. pro conjectura suppositi partus in puerpera, de qua nos in seq. pro nunc sciendum, vt aliàs adnotaui, lac prægnantibus superuenire tertio, vel quarto mense, itaque in muliere, quæ se prægnantem dicat, jam translacto quarto mense, non superuenientia lactis faciet contra eam præsumptionem simulatæ prægnantiæ, & erit quippe hæc præsumptio maximè vrgens, & tantò magis, quantò conceptus prouectior erit. In partu autem si nullo modo lac appareat, absque dubio magnam dabit suspicionem suppositi partus. circà quod tamen sciendum, aliquas fœminas à natura sine lacte esse, vt testatur Hipp. *lib.* 1. *de morb. mul. tex.* 99. alias autem idipsum ex accidenti, & ex morbo habere, vt lac non generent, vt idem Hipp. testatur *in lib. de Glandulis. tex.* 12. quin etiam & aliquibus fœminis lac ex aquarum duritia, ac cruditate extingui, ita vt pueros nutrire non valeant, narrabat *in lib. de aer. aquis & locis num.* 7. Itaque videbatur conueniens non tantum fidere huic præsumptioni non superuenientiæ lactis, cùm possibile sit mulierem fuisse enixam, & lac in mammis nullo modo habere ex vna, aut pluribus ex prædictis caussis, quod etiam militare potest in probatione simulationis prægnantiæ, cum ex lactis carentia non possit concludenter deduci etiam in debito tempore, mulierem vtero non gerere. sunt tamen nonnulla signa, quæ satis demonstrant, an lac in muliere à natura, vel à morbo, vel àb aquarum praua qualitate deficere contingat. siquidem si lac à natura deficiat, mulier à natura sortietur solidam, ac densam carnem, vt *loco cit. de morb. mul.* Hipp. docebat; ipsa quoque mammarum constitutio idipsum commonstrabit, nam & ipsæ erunt solidioris substantiæ, & mulier cum his non habebit pectus carnosum, vt cæteræ habent, non potente nutrimento, vt in cæteris, tam facile ad pectus se conferre. Adde quod necesse erit mulierem, quæ vere peperit, & lac ob corporis densitatem non habet, aliqua symptomata pati non secus ac eæ patiuntur, quibus ex morbo, aut alia quadam calamitate mammæ ademptæ sunt, seu potius, inquam, lactandi vsum: *nam, & vox ipsarum, inquit* Hipp. *loco cit. de Glandulis. aspera redditur, & humores in gulam feruntur, & multo sputo vexantur, & caput dolent, & ab his ægrotant*; quorum omnium rationem reddit, subdens: *lac enim proficiscens, ac influens ab vtero quemadmodum etiam ante in suprema vasa transibat; quum propria vasa non habeat, nec reperiat, vtpote ipsis per mammarum ademptionem priuatum, in principales corporis partes insumit, cor videlicet, ac pulmonem, atque sic suffocantur.* Nec secus aliis quibusdam fœminis euenire forte debet, quæ ob pulchritudinis caussam, lac ad mammas recurrere non permittunt, aut eas dum adhuc virgines sunt, quibusdam frigidis ac adstringentibus medicamentis in decora paruitate custodientes, aut cum prægnantes sunt iisdem medicamentis aliisque lac extinguentes; has enim vt superiores & sibi, & fœtibus nocumentum afferre palam est, vt natat Daniel Sennert. *lib.* 4. *suæ Med. par.* 3. *sect.* 2. *cap.* 1. ergo à quacunque caussa præternaturam extinguatur lac, aliqua signa apparebunt, quemadmodum etsi ob potum prauarum aquarum id continget, non difficile erit hoc cognoscere, considerando ipsas aquas, quibus prægnans, aut puerpera, de qua dubitatur, vsa est. Itaque hoc ratum omnino habendum, quod simpliciter loquendo, & vt plurimum carentia lactis in prægnantia post quartum mensem, & in puerperio facient maximam præsumptionem vel simulatæ prægnantiæ, vel suppositi partus.

28 Conjecturæ porro, quæ desumi possunt ex parte vtri-

vtriuſque, viri nempe & vxoris, deſumuntur ex præ-[29]greſſa ſterilitate, ex habitu, & temperatura, ex odio inter ipſos, ex prægreſſa ſterilitate; quia ſi diu ſimul cohabitauerint, & nunquam generauerint; præſumptio erit ſuppoſitionis partus, non quòd ſit impoſſibile, quòd conjuges, per decennium & vltra ſimul habitantes, non generauerint, & dehinc generent, quia hoc euenire ſolet aliquando, ſed quia rarum eſt, jure præſumptio videtur rationalis eſſe. [30]Ex habitu poteſt deſumi præſumptio, ſi vterque conjugium ſit admodum pinguis, non modo enim difficillimum eſt hos ſimul junctos generare, ſed magnam habet difficultatem hos ſimul jungi poſſe in actu venereo ob extuberantem ventrem. Sic ſi eſſent nimis macilenti; aut vterque dotaretur eodem temperamento nempe nimis calido, vel nimis frigido. tales enim difficulter generant; vt aliàs dixi.

[31] Odium quoque poteſt facere aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus; nam ſi hoc probetur adeſſe inter conjuges, & ſit graue, diuque durauerit, vix credendum eſt ex ipſis prolem vnquam [32]naſcituram, quod odium conjugum; vt Tit. 1. hujus libri dixi, impediat maximopore generationem.

[33] Reſtat vltimo loco vnica præſumptio, deſumpta ex diſſimilitudine nati ad parantes, de qua Farinac. *loco citato num.* 158. licet autem hæc aliàs, & per ſe parui momenti eſſet, tamen ſi aliis adminiculis conjungeretur, maxime vrgeret, cum naturaliter filij naſci debeant ſimiles parentibus, aut alteri ſaltem ex parentibus, vt dixi aliàs *Lib.* 1. *Tit.* 5. *quæſt.* 4. *num.* 6. patet quia ex ipſa ſimilitudine illicò deuenimus in cognitionem filiationis, cujus rei præter quotidiana exempla habemus etiam teſtimonium apud Homer. Odyſſ. 1. vbi Minerua alloquitur Thelemachum in hæc verba:

Si jam ex ipſo tantus filius es Vlyſſe,
Vehementer enim capite, & oculis pulchris ſimiles es Illi.

Sed de hac re plura qui deſiderat, adeat Titulum ſupra citatum.

SVMMARIVM.

1 *Mulier an abortiuit, quomodò cognoſci poſſit.*
2 *Abortus junioris ſigna.*
3 *In abortu per vim procurato vix poſſibile eſt nihil præter naturam interuenire.*
4 *Conjecturæ aliquæ procurati abortus.*
5 *Conjecturæ abortus ex ſtatu mulieris.*
6 *Conjecturæ ex pectore, & mammis.*
7 *Grandioris abortus ſigna.*
8 *An Mulier vnquam pepererit quomodò cognoſcatur.*
9 *Ventris rugoſitas facit ſuſpicionem partus aliàs facti.*
10 *Ventris rugoſitatem quomodò euitent Mulieres, quæ vtero gerunt, aut pariunt.*
11 *Venter corrugari poteſt ex aliis cauſſis, quàm ex prægnantia.*
12 *Præſumptio partus ex corporis ſtatu.*
13 *Lac ex ſola menſtruorum retentione generari poteſt.*
14 *Pudenda Mulieris, quæ peperit, quomodo ſe habeant.*
15 *Signa Mulieris recenter enixæ.*
16 *Venæ in partu dilatantur, & num. ſeq.*
18 *Pudenda Mulieris in partu tument ædematoſo quodam tumore.*
19 *Carunculæ Myrtoides in partu obliterantur.*
20 *Ex lacte maxime luxuriante partus Mulieris elicitur.*
21 *In recens enixis lac cum lochiis, & vrina expurgatur.*

Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus conijci poſſit.

QVÆSTIO IX.

QVemadmodum nonnullæ mulieres fingunt ſe peperiſſe, partus alienos ſibi ſupponentes, ſic aliæ, vt ſuam infamiam, & impudicitiam contegant, partum celant, aut impio conatu abortum procurant. Eam ob cauſſam dubitatur aliquando, an mulier pepererit, aut an abortum fecerit, nec ne. Itaque tripliciter diuidenda hæc quæſtio eſt, nam vel quæritur, an mulier abortum procurauerit, vel quæritur, an pepererit, idque dupliciter, vel enim quæritur, an vnquam pepererit, & mater fuerit facta, vel an pepererit de recenti. Pro prima parte quæſtionis ſciendum; quòd in procurato abortu, vel fœtus erat tenerior, & recentior, vt qui non per-[1]tranſiret tertium menſem, aut ad ſummum quartum, vel erat major, & qui partum pertranſiret, junioris abortus ſigna perquirere inanis labor mihi vide-[2]tur, cum aliquando ita de facili contingat abortus in primis menſibus, vt difficiliorem ipſæ mulieres experiantur interdum menſtruorum purgationem: tamen poſſunt & hic nonnullæ adhiberi præſumptiones, & conjecturæ, nam vix poſſibile,[3] aut credibile eſt, in abortu, qui medicamentis validioribus, & ex arte procuretur, nihil ſuccedere, quod præter naturam ſit, præcipuè cum talia omnia medicamenta calida magna ex parte ſint, & ſanguinem, corpuſque mulieris plurimum exagitent. Conſequens ergo eſt ab eorum aſſumptione, aliquem dolorem præter conſuetum, vel calorem extraneum mulierem pati, præſertim vero in pudendis, inibique pondus quoddam perſentiſcere, & in regione renum inſuper dolere. Quin etiam conſentaneum eſt, febrem aliquam accendi tum ob ipſorum medicamentorum violentiam, & inſignem caliditatem, tum ob agitationem, & validum motum in abortu excitatum. Reuocandæ itidem in mentem ſunt aliæ conjecturæ, quæ mulierem fuiſſe prægnantem poterant demonſtrare; nam ſi mulier[4] exempli gratia malè colorata præter ſolitum videbatur, vomitibuſque non conſuetis obnoxia, appetitu rerum extranearum ſollicitata, aliiſque prægnantiæ notis non deſtituta, mox autem eam videris purgationes pati, atque illas quidem copioſas, & conſueto vberiores, ſanguinemque fluentem bene coloratum, ac diutius, quàm menſtruatim prodiens deberet, perdurare, cum aliquo ventris dolore, & ponderis ſenſu, tunc ex his ſuſpicari licet talem cum vtero gereret, fœtum abortu abjeciſſe. Conſiderandus inſuper eſt ipſius mulieris ſtatus, nam ſi ob ſimplicem purgationem menſtruam, ſanguinis fluxum patiatur, à naturali ſtatu non mutatur, aut parum admodum, ſi ſanguis ſuper-[5]fluat. At ſi ex abortu id ſit, & præcipue ſi medica-

mentis validis fuerit procuratus, hoc esse non poterit vt plurimum sine aliqua virium labefactatione, & lassitudine quadam, & molesto sensu, & faciei pallore, & hujusmodi.

6 Cum his etiam pectus considerandum præcipuè grandiore existente fœtu, nam mammæ in abortu lacte turgent, quod vbi menstrua purgatio procedit, minimè euenire solet; & hæc omnia facere, inquam, possunt aliquam conjecturam prægressi abortus, non tamen tutam, aut certam per se; aliis tamen indiciis associata nequaquam erunt contemnenda.

7 Cum autem fœtus grandior est, vt si pertranseat quartum mensem, tunc ea omnia, quæ commemoraui, & majora, & multò magis conspicua sunt; & conjecturæ illæ, quæ ex vi medicamentorum, & ex prægressis prægnantiæ signis supra recensitæ sunt, multò magis vrgebunt, præterquam quod illæ quoque in hoc casu adhiberi possunt; quas mox adducemus, de partus signis sermonem habentes, & hæ posterioies tantò magis afficient, quantò fœtus grandior, & partui propinquior erit; tunc enim nihil distabit ab eo, qui tempore debito in lucem prodit, nisi fortasse magnitudine symptomatum, quæ semper in abortu, vtpote motu, & actione præter naturam, majora, & magis molesta erunt.

8 Pro secunda parte hujus quæstionis, in qua quæritur, an mulier vnquam pepererit, vix quicquam est quod afferri possit, præter vnum, aut alterum signum, idque est ventris rugositas, & scabrities, 9 quæ tantò magis conspicua apparet, quantò grandior, & obesior fuerit fœtus, quem mulier vtero gestauerit, & quantò plures etiam gestauerit: ex fœtus enim crassitie, & magnitudine venter magis magisque distenditur; vbi autem, fœtu in lucem edito, subsederit, maxime rugosus ob eam caussam euadit. 10 Aduertandum tamen primò circa hoc esse, ex mulieribus nobilibus præsertim nonnullas, quæ & ingenio, & medicamentis id incommodi aut deformitatis euitent, conuenientibusque emplastris illico à partu ventri admotis, vel linimentis nonnullis adhibitis, aut in prægnantia subligaculis vtentes ad ipsum ventrem sustiuendum, ne tantopere distendatur, & alia medicamenta in hunc vsum conuocantes, sic rugarum contractionem effugiunt, neque ex ventris planitie ipsas non peperisse tutum est pronunciare, cum ea non obstante peperisse potuerint. Quanquam semper notabilis differentia erit in ventris leuitate vbi mulier non pepererit, quia non obstante artis subsidio & ingenij, semper leuitas illa naturalis deperditur.

11 Aduertendum secundo, quod à quacunque caussa venter magnopere, & per longum tempus distensum permaneat, vbi subsederit rugas quoque contrahet; & idcirco hoc signum poterit esse viris & virginibus commune, si hydrope, aut aliquo magno ventris tumore interdum laborauerint, vt rectè notat Pinæus *lib.* 1. *de notis Virgin. cap.* 7. itaque præstat ante perquirere, an mulier vllo ex his morbis vnquam laborauerit, ne ab hoc signo decipiamur.

12 Potest quoque præter hujusmodi signum, desumi aliqua præsumptio ex corporis constitutione, præsertim vero ex mammis, & pudendis; non enim dubium est in his, quæ pepererint, mammas esse laxiores, flaccidioresque, earumque papillas colore esse magis fusco, quàm in virginibus, & iis, quæ non pepererint, idque ea ratione fit, quia vbi mulier vtero gestauerit, mammæ suo tempore lacte turgent, ac distenduntur, vbi vero lac siccescat, illæ subsidentes, laxiores, vt dixi, & flaccidiores, quàm antea fuerint, euadunt, licet & ad hoc ipsum remedia non sine optato successu excogitata sint. 13 Quamquam autem ex simplici menstruorum retentione lac etiam generari possit, nunquam tamen in tanta copia generari potest, vt in prægnantia, & ex consequenti mammæ non adeo distenduntur, maxime cum lac tunc temporis tenuius, & aquosius sit, vnde neque cum subsidunt, vt in his, quæ pepererunt, laxari eas contingit, aut flaccescere.

14 Idem quoque euenit de pudendis, quia in partu pudendorum labra, & Nymphæ maxime protenduntur, vt dicemus, quin etiam maxime tument; itaque cessante ea caussa, partibusque subsidentibus, flaccidiores, & laxiores eas reddi necesse est; præterquam quod, ob magnam dilatationem in partu factam viæ ipsæ patentiores sunt; hoc tamen non est necessarium semper ita esse, quia interdum vterus à partu ita angustatur, vt ex ejus angustia potius integritatis, quàm partus indicium desumi possit; quin immo, & id ab ipsis mulieribus medicamentis procuratur. Sunt etiam præterea quæ vterum à Natura patentem & laxum habent, ita vt etiam virgines existentes corruptæ ex hoc appareant; vnde priores ob angustiam, & cohærentiam vteri (si huic tantummodo signo fidem habeas) incorruptas judicabis, cum corruptæ sint & pepererint, posteriores contra.

15 Quoad tertiam denique partem quæstionis, in qua quæritur de signis mulieris recenter enixæ, dicendum, ea plura esse, & posse simul juncta quasi concludenter probare, mulierem peperisse. Ante tamen admonendum, quod ea signa magis conspicua sunt decem prioribus diebus, aut circiter à partu, mox minus conspicua decem subsequentibus, & sic etiam multò minùs conspicua succedente tempore vsque ad quadraginta. Post quem terminum vigent ea signa, quæ superiùs commemorauimus, quorum primum non diu modò, sed per totum vitæ curriculum perdurat, nimirum ventris rugositas; secundum hoc est, ventris aliarumque partium flacciditas quibusdam permanet quidem, in aliis sensim obliteratur, ac denuò ipsæ partes solidiores euadunt, præsertim si optima sanitate mulieres fruuntur, sed ad alia signa deuenientes, primum scire decet, quod cuicumque notum est, in partu non modò fieri dilatationem ipsius oris vteri exeunte fœtu, sed etiam venas omnes aperiri, sanguinemque in eo conatu affluenter effundere; itaque licet sanguinis fluxus hic quolibet menstruo spatio fiat, tamen differt alter ab altero, 16 quod in hoc venæ majores, & in summa omnes, in menstruali minores, & nonnullæ tantùm adaperiantur. In hoc maximè hiant, in menstruali minus; in hoc majori quantitate, & diutius sanguis effunditur, in menstruali, quantitate minori, & minus durat. 17 Secundò vias vteri præter venas, præsertim collum, & partes, quæ facili negotio oculis examinari possunt, maximè distensas fuisse necesse est. 18 Tertio pudendæ partes ædematoso quodam tumore extuberant, vt adnotat Pinæus *lib.* 1. *de not. Virg. cap.* 7. quin etiam pudendorum labra & nymphæ in tantum protenduntur, vt carunculæ illæ triangulares Myrtoides dictæ omninò oblite- 19 rentur,

rentur, neque per septem sequentes dies appareant, ac si nunquam extitissent, testante Riol. *filio in Anthropograph. lib.* 2. *cap.* 32. & Pinæo *vbi supra*. Quartò ex lacte in mammis collecto facile cognosci potest, mulierem peperisse, tunc enim maximè luxuriat, & ipsæ mammę adeò turgent, vt interdum, & vt plurimum dolorem faciant, & quandoque indurescant, & apostementur; quamquam & ad luxuriantem lactis copiam, immò ad ipsius omnimodam extinctionem facilia mulieres medicamenta habent, & pręsentanea.

Denique in recenter enixis lac sincerum vna cum lochiis per vterum expurgari adnotatur, vt testes sunt Holler. *comm.* 7. *Aphoris.* 3. *in Schol.* & Ioubert. *lib.* 4. *Err. popul. cap.* 11. & Pineus *vbi supra*, qui etiam cum vrina misceri interdum ipsum lac fatetur & quando hoc signum adesset, faceret omni procul dubio omnimodam probationem, aliis pręsertim signis, & conjecturis associatum.

SVMMARIVM.

1 *Simulatur id, quod non est, dissimulatur id, quod est.*
2 *Dissimulent aliqui morbos ad quem finem.*
3 *Impotentia coëundi dissimulata ex quibus deprehendatur.*
4 *Epilepsia dissimulata quomodo detegatur.*
5 *Experimenta ad detegendam Epilepsiam.*
6 *Gallicus morbus, si dissimuletur, quomodo deprehendi possit.*
7 *Valetudo dissimulata ex quibus possit cognosci.*
8 *Prægnantia dissimulata quomodo cognoscatur.*
9 *Mulierem vtero gerere vniuersaliter loquendo pro certo affirmari non potest.*

De Morbos Dissimulantibus.

QVÆSTIO X.

Quemadmodum nonnulli, de quibus hactenus verba fecimus, cùm nullum morbum patiantur, se tamen aliquo ex commemoratis affectos fingunt, & idcircò morbos simulare dicuntur, sic alij permulti sunt, qui cùm morbum aliquem patiantur, eum pro viribus celare student, atque hi dissimulare morbos dicuntur: simulatur enim id, quod non est, quasi sit, vel alio modo quàm sit, dissimulatur verò id, quod est, quasi non sit, vel alio modo quàm sit. Cardan. *in Proxenet*, vel *de prudentia ciuili*, *cap.* 53. Vndè illud Horatij lib. 1. Epist.

---- *Occultam febrem sub tempus edendi*
Dissimules.

Ratio autem dissimulandi multiplex est. alij dissimulant morbos quosdam, quia detecti vel non possent contrahere matrimonium, vel certè cum magna difficultate, vt esset impotentia coëundi, contagiosus aliquis morbus, & maximè Gallicus. alij alios dissimulant, quia iis morbis affecti à dignitatibus Ecclesiasticis, ab ingressu Religionis, à muneribus publicis abdicantur, vt esset exempli gratia Melancholica insania, Epilepsia, perpetua valetudo, Gallicus morbus, & alij. Quin etiam mulieres, quas minime in vtero habere decet, si conceperint, conceptum quantum possunt celant etiam ipsæ, & dissimulant. Ergo necessarium videtur, etiam horum fraudem detegere, ac deprehendere; quamquam vt notissimum cuilibet est, vbi nulla suspicio sit, nullus est hujus doctrinæ vsus. sed vbi aliqua suspicio irrepserit, hæc paucula quæ sequuntur in singulis casibus obseruanda veniunt

Impotentiam coëundi demonstrare facile possunt plura ex sequentibus signis simul concurrentia, de quibus etiam titulo primo abundè egimus: sunt autem paucitas pilorum in barba, & consuetis locis, & præsertim in pube: Testes vel nulli, vel exigui admodum, vel suum situm non seruantes, tactu frigidi, & pendulus cum ramice neruus, qui & ipse exiguus fuerit, flaccidus, & emorruus, vel obtortus, vel aliquod aliud insigne præseferens vitium. Ad hæc corporis habitus accedet vel inutili mole insignis, vel gracilitate notabilis, ac tenuis; ætas etiam ipsa, si declinans, aut præcipitata sit, idipsum attestabitur, & alia, de quibus abundè loco citato.

Epilepticus si quis fuerit, & id dissimulare velit, signis, & experimentis deprehendi facile poterit. signa oculi erunt turbulenti, obscuri, torui intuitus, facies melancholica, color plumbeus, aut liuidus, capitis mala compositio, & alia hujusmodi. experimenta multa sunt huic negotio dicata, & à Dioscoride, Plinio, Apulejo, Æmilio Macro, Auicenna, Rasi, & aliis tradita. suffumigio ex cornu ceruino, aut ex lapide Gagate Epileptici illicò cadunt. idem præstant comesta, & suffumigata jocinora Capræ, vel Hirci. Apium Epilepticum prodere nonnulli prænominatorum firmarunt. neque desunt alia, sed nobis hæc satis superque sunt. si quis plura desiderat, adeat Iasonem Pratensem *de morb. capitis*, *cap.* 23. quod totum est de detegentibus Epilepsiam.

Qui Gallico Morbo aliquandò affecti fuerint, si adhuc ejus vestigia remanserint, his signis conspicui erunt: aliquo nimirum capitis, seu juncturarum dolore grauatiuo potiùs, quàm alterius cujuspiam generis, de nocte magis, quàm de die affligente, faciei colore lurido, ac malo, depilatione tam capitis, quàm barbæ, & palpebrarum, aliorumque locorum, dentium nigrore, oris halitu fœdo, vlceribus tibiarum vel aliarum quarumcunque partium difficilè sanabilibus, nasi, & faciei rubedine molesta, raucedine perpetua, tumoribus, quos gummas, vel gummata vocant, stigmatibus in pudendis, aliisue corporis partibus, quæ vlcera jam passæ aliàs fuerint; gonorrhœa, cicatricibus ex apertione bubonum, aliorumue apostematum relictis, membrorum impotentia, & his similibus. quòd si adhuc morbus vigeat, multò magis conspicua hæc erunt, & ipsi bubones, aliique tumores adhúc apparebunt, pustulæ vniuersum corpus defœdabunt rubræ, & difficulter amouibiles; salsa destilatio nonnullos cum his exercet, quæ ad pectus deuoluta, tabem excitat, & vt vno verbo plura dicam, vix, si cum perico Medico negotium sit, is morbus dissimulari poterit.

Cæterum qui valetudinarij sunt, aspectu ipso se produnt, quod si hoc sufficere non videatur, etiam alia consideranda, venter obtrectandus num obstructiones secundum internas partes aliquas habeat, vrina inspicienda num tenuis, aquosa, crudaque assidue, & de mane præsertim reddatur. adnotandum etiam in flatibus copiosis vir infestetur, an illi os oleat, & alia consideranda, quæ non Medicis solùm, sed cæteris etiam extra artem notissima sunt, quibus facile valetudinem deprehendimus.

8 Denique mulieris, quæ prægnantiam dissimulet in prioribus mensibus fraudem cognoscere videtur omninò impossibile, quod etiam Siluaticus demonstrabat *in lib. de his, qui morbum simulant cap.* 18. Sed si jam quatrimestri, aut quinquemestri fœtu grauida exciterit, vel nolens tumefactione ventris, & motu fœtus ipsius in vtero, præcipuè si validus sit, se ipsam manifestabit; quamquam enim generaliter loquendo, nunquam certò firmari potest, mulierem vtero gerere, in particularibus tamen aliquando ex motu fœtus, & tumefactione ventris pro certo id firmari potest, atque tantò facilius, quantò major erit fœtus post quartum mensem: [Post quem terminum lac etiam in mammillis apparebit, & mammarum turgentia dissimulationem deteget; nam licet ex simplici menstruorum retentione aliquandò possit in mammillis lac coaceruari, tamen præterquam quod non tam frequenter, nec tam facilè succedit, vt in prægnantia, alia signa ad hoc collimabunt, quod in simplici menstruorum retentione non eueniet.]

9

Tituli Secundi finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI TERTII
TITVLVS TERTIVS,
De Peste, & Contagio;
Continens Quæstiones sex;

quarum

Admodum Illustri, atque Excellentissimo

DOMINO

D. ALEXANDRO BVCCABELLÆ,

Sacræ Theologiæ & I. V. D. & Sacræ Inquisitionis CONSVLTORI MERITISSIMO, AC NOBILI ROMANO

Paulus Zacchias F.

SCIS, neminem sibi nasci, præ cæteris autem eos maximè aliis natos, qui virtute præcellunt; nam & ipsa virtus plurimum in aliorum commodum exercetur. Idcircò non ab re sapiens quidam vir dicebat, se plurimùm debere iis, in quos ipse beneficia contulisset, quòd sibi virtutem exercendi occasionem dedissent. Multùm ergo Te mihi debere, scito, qui tot hujusmodi occasiones Tibi obtulerim, quas Tu cum ob generis, tum etiam multò magis ob animi ingenuitatem tam auidè amplexus es. Debitum igitur hoc jam à Te soluendum mihi est, quod facilè præstiteris, si munusculum hoc litterarium meum, quod ad Te defero, promptè, ac libenter exceperis. Vale.

Inter Rotæ Romanæ Auditores fuit adscitus ab Vrbano octauo.

LIBRI TERTII
TITVLVS TERTIVS,
De Peste, & Contagio.

SVMMARIVM.

1 *Pestis occasione quamplurima à consueto judicandi stilo deuiant.*
2 *Pestis tempore vnus testis sufficit, vbi aliàs duo requirantur.*
3 *Fœmina potest esse testis tempore pestis.*
4 *Notarius non matriculatus tempore pestis est idoneus, vbi matriculatus ex statuto requiratur.*
5 *Pestis operatur, quod valeat contractus Mulieris sine proximiorum præsentia celebratus.*
6 *Pestis est justissima caussa absentiæ.*
7 *Ex pestis probatione probatur non tutus accessus ad locum, in quo viget.*
8 *Ad pestilentem locum accedens dicitur tentare Deum.*
9 *Pestis excusat à residentia.*
10 *Pestis à multis aliis excusat.*
11 *Tempore pestis nonnullæ sacræ res præter canonum decreta administrari permittuntur.*
12 *Laicus tempore pestis potest audire confessionem. falsum.*
13 *Pestis vt plurimum contagiosa.*
14 *Ob morbum contagiosum dirimi potest matrimonium initiatum, seu ratum, non consummatum.*
15 *Sponsalia dirimi possunt contagiosi morbi aduentu.*
16 *Lepra infecti à Magistratibus expelli possunt ex ciuitate, & loco.*
17 *Contagiosa infirmitas præbet justam caussam Monialibus recedendi à monasterio, nisi radix ejiciatur.*
18 *Pestis nomen generale est ad multa mala.*
19 *Pestis non est vna species morbi.*
20 *Pestis atrocissimus morbus est, & omnes alios atrocitate exuperans.*
21 *Pestis vnde dicta.*
22 *Pestis est bellum Dei, cui humanæ vires nequeunt resistere.*
23 *Pestis quid ex Ripa. rejicitur num. seq.*
25 *Morborum aliqui sunt particulares; alij vniuersales.*
26 *Sporades morbi qui.*
27 *Endemij morbi, aut patrij.*
28 *Morbi populares.*
29 *Pestilentes morbi.*
30 *Epidemij morbi proprie qui sint.*
31 *Pestis proprie quid.*
32 *Omnis Pestis Epidemia est, non è contra.*
33 *Epidemia est genus generalissimum.*
34 *Epidemia est genus, Pestis est Epidemiæ species.*
35 *Species aliquando nomine generis insignitur.*
36 *In Epidemia vagatur certum quoddam morbi genus.*
37 *In peste qui morbi fiant.*
38 *In Epidemia Aër est maxime alteratus secundum primas qualitates.*

Zacc.qu.Med.leg.

Pestis quid sit, quid item Epidemia, & quæ sit inter eas differentia.

QVÆSTIO I.

LIcet de Peste Iurisconsulti rarò quidem ob eius raritatem verba fecerint, vt notat Præuidell. *de Pest. in princip.* tamen non defuerunt, qui ob ejus argumenti vtilitatem, & necessitatem, de ea integros tractatus congesserint, vt Ripa, & prænominatus Præuidellus; sed & Petrus Follerius libellum de eadem materia edidit, in quo breuiter multa necessaria tetigit. quamplurima enim dubia pestis caussa occurrunt, quæ ad ipsos Iurisconsultos decidere spectat, præterquam quod eorum præcipuè munus est vigente peste loca, & ciuitates instruere, atque ordinare, & multa in vtilitatem populorum præcipere, quæ absque horum notitia præstare non possunt.

Iurisconsulti ergò quamplurima, quæ ad eorum artem, atque scientiam pertinebant, doctè quidem, vt mihi videtur, & luculenter pertractarunt; multa quoque immò plura, quæ ad Medicam facultatem spectabant, tetigerunt; nonnulla tamen vel ab ipsis prætcrita, vel magis parcè, ac jejunè, quàm oportcat, nostra opera absque dubio indigent; non enim tot difficultates, quæ circà hanc materiam occurrunt, absque perfecta, & exquisita cognitione Medica decidi possunt. sed breuiter, antequam vlteriùs progrediamur, vt hujus argumenti, vtilitas, & necessitas, quam dixi, ipsis Iurisconsultis elucescat, nonnulla recensebo, quorum caussa illos eorum, quæ dicturi sumus, plenam notitiam habere oporteat.

1 Nouerunt illi, Pestis occasione quamplura à consueto judicandi, & Iustitiam ministrandi stilo deuiare. quædam enim à Legibus aliàs denegata tunc temporis permittuntur, quædam autem aliàs per ipsas permissa denegantur; ac vt vno verbo dicam plura, ac magna sunt pestis priuilegia: nam ea vigente vnus testis sufficit, vbi duo ex statuto requi- 2 rantur. Bertachin. *de Gabell. & vectig. par. 2. num.* 50. quin etiam fœmina, cum aliàs non sit habilis, 3 tunc in testem admittitur in testamento. Ripa *in tractat. de Pest. partic.* 1. *num.* 8. Mascard. *conclus.* 763. *num.* 13. Notarium etiam non matriculatum dicunt 4 esse idoneum, vbi aliàs Statutum matriculatum requireret. Bertachin. *ibid.* & adducti per Præuidell. *de pest. par.* 1. *partic.* 9. *num.* 14. licet ipse contrarium credat verius. item Pestis operatur, quòd contra- 5 ctus Mulieris sine solemnitatibus, & præsentia proximiorum, & aliorum celebratus, validus sit. Car- 6 din. Tuscus *pract. concl. Iuris. concl.* 326. *Litt. P. verb. Pestis.* est etiam Pestis justissi.na caussa absentiæ,

Parif. *lib.* 5. *de Resignat. Benef. quæst.* 3. *num.* 251. & 7 ex Pestis probatione probatus remanet non tutus accessus ad locum, in quo viget. Mascard. *de probat conclus.* 20. *num.* 1. *volum.* 1. immo adeo justam absen- 8 tiæ caussam Iurisconsulti dixerunt esse ipsam pestem, vt accedentem ad locum pestilentem, vel in eo commorantem dicant tentare Deum. Ripa *vbi suprà.* 9 Mascard. *ibid. num.* 3. Præuidell. *vbi supra par.* 2. *partic.* 4. *num.* 4. & eam ob rem licitum, permissumque esse fugere à ciuitate pestilentia oppressa, demonstrat pluribus exemplis ex nostris Vntzer. *lib.* 1. *Antid. pest. dist.* 3. *med.* 2. & idcirco Pestis excusat à residentia. Ripa *ibid. part.* 2. *num.* 136. quod ampliatur etiam ob simplicem Aëris intemperiem. Præuidell. *ibid. par.* 3. 10 *partic.* 14. *num.* 3. Excusat insuper Pestis ab appellatione, à mora, à contumacia, à perjurio, à solutione datiorum, & gabellarum, à pœna, & ab aliis multis, vt per Ripam *vbi supra*, & per Mascard. *ibid.*

11 Quin etiam (vide quanta rerum mutatio fiat tempore pestis) ipsæ sacræ res, & actiones præter Iuris, & Canonicum decreta administrari permittuntur: tunc enim Laicus potest audire confessionem ejus, qui peste laborat, (credo vbi Sacerdotis copia præstò non sit, quia periculum est in mora) & potest similiter absoluere excommunicatum in articulo mortis positum, secundùm adducta per Ripam *vbi aliàs partic.* 3. *part.* 2. *num.* 46. *& seqq.* quæ restringenda, & declaranda, vt ibi per eum. nam hæc simpliciter vera non sunt. Deniquè ex Peste decedens non amittit pecunias in societatem datas, vt ex ipso contractu manifestissimè apparet, vbi etiam de Epidemia mentio habetur, quasi eodem priuilegio gauisura sit, quo pestis, sed de hac re inferiùs disserendum.

12 Alia insuper quam multa sunt Pestis Priuilegia, quæ qui scire cupit, eundem Ripam consulat copiosissimè de iis disserentem *vbi supra* & Præuidell. *tract. eodem.*

13 Quoniam verò Pestis vt plurimum contagiosa est, ob argumenti contiguitatem, de contagio morbisque contagiosis hic vnà pertractare decreui: nam de hac quoque re agere necessarium mihi videtur ob multa, quæ ipsis Iurisconsultis circà eam dubia occurrunt; disputant enim, an ob contagiosum morbum dirimi possit matrimonium, deciduntque affirmatiuè, dummodo non sit consummatum, sed tantùm initiatum. Alciat. *in rubr. ff. solut. matrim. num.* 14 16. quamquam contrarium sentit Sannazar. *de Spons.* 15 *& matrim. cap.* 5. *art.* 60. *num.* 96. sponsalia tamen dirimere contagiosi morbi aduentum, etiamsi juramento firmata sint, tenet Sanchez *de Matrimon. disputat.* 57. *num.* 2. quod etiam antè firmauit Ioann. Andr. *de spons. num.* 4. & in terminis lepræ Sannazar. *vbi suprà cap.* 3. *art.* 4. *num.* 33. multa quoque disputant Iurisconsulti de Lepra, quæ locum habere videntur in aliis contagiosis morbis, vt quod Lepra 16 infecti à Magistratibus expelli debeant ex ciuitate, & loco. *cap.* 1. *de conjug. leprof. & ibi gloss.* Ripa *loco sæpe citato par.* 3. *partic.* 1. *num.* 152. Præuidell. *ibid. par.* 1. §. 3. *num.* 1. *&* 5. & ex Med. Lemn. *lib.* 2. *de occult. Nat. mirac. cap. vlt. in fine.* & ampliat Ripp. procedere, vt dixi, in omnibus morbis contagiosis, & notat idem ex nostris vir doctissimus Roderic. à Castro *de Meteor. Microc. lib.* 3. *cap.* 5. quod etiam apud alias gentes de more fuisse notum est, vt apud Hebræos, sicuti patet in sacris *Leuit. cap.* 13. & apud 17 Persas teste Herodoto *libro* 1. Contagiosam quoque infirmitatem dicunt Iurisconsulti (immò constitutionibus Pontificiis statuitur) præbere justam caussam, quòd Moniales possint relinquere monasterium, si ex illa absque dubio positæ in periculo sint, nisi radix ejiciatur. Roderic. *quæst. Canonic. Tom.* 1. *quæst.* 49. *art.* 4. *vers. ex dictis clarè sequitur. & art. seq. ibid. vers. Tertio infertur.* Barbos. *de off. & potest. Episc. alleg.* 102. *par.* 3. *num.* 24. [Et nouissimè Selascian. de Sot. *in libell. de infirmit. ob quas Monial. exire poss. à clauss. Proposit* 2. *& seqq.*] Vt ergò hæc vndequaque Iurisperitis innotescant, nonnulla sunt à nobis pertractanda, & idcircò hac occasione sumpta, de contagio, morbisque contagiosis verba faciemus, antè tamen de Peste loquamur, & videamus quid illa sit, & quid sit Epidemia, cui ita congener est, vt vna nomine alterius interdum appelletur. de nomine ergò aliquid afferamus, prinsquam vlterius progrediamur. Pestis nomen generale est ad multa 18 mala, neque enim Pestis vna certa quædam species 19 morbi est. Gal. *in tertium Epid. comm.* 3. Andr. Gall. *de Pest. Fascic.* 4. Liddel. Scot. *lib.* 3. *cap.* 1. Hucher. *de Febr. lib.* 4. *cap.* 2. & ex Canonistis Roderic. *quæst. Canonic. & Regul. Tom.* 1. *quæst.* 49. *art.* 4. *vers. Porro hoc nomen.* sed genus quoddam, comprehendens sub se plures morbos. Forest. *lib.* 6. *Obseruat.* 9. quoniam autem Pestis atrocissimus 20 morbus est, & omnes alios morbos atrocitate exuperat; vt ex Iurisconsultis quoque testantur Ripa *de Pest. par.* 1. *num.* 5. *& partic.* 1. *vlt. part. num.* 1. Mascard. *conclus.* 20. *num.* 4. *Tom.* 1. Parif. *de resignat. Benef. lib.* 12. *quæst.* 6. *num.* 14. & ex nostris Gal. *in* 1. *Epidem. comm.* 7. *in principio.* Paul. Ægin. *lib.* 2. *cap.* 36. Alexand Bened. *de febr. pest. in præfat.* Fumanell. *de Pest. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Forest. *vbi supra.* vndè rectè Langius *libr.* 1. *Epistol.* 18. majorum morborum maximum pestem appellat. idcircò cum quid maximè noxium, ac pernecabile nominare volumus, quasi per Antonomasiam Pestis nomine illud solemus insignire; indè Homerus Iliad. 1.

Iram cane Dea Pelidæ Achillis
Pestiferam.

& Virgilius 4. Æneid. Amorem, quo tantoperè detinebatur Dido, pestem appellauit, dicens:

Quam simul, ac tali persentit peste teneri
Cara Iouis conjunx.

Quin etiam ipsos malos homines tanquam res maximè noxias pestes appellamus. Plaut. in Pseud. act. 1. scen. 2. de lenone Ballione loquens:

---- *Quin omnes vnà peste hac populum hunc liberant?*

Virg. Æneid. lib. 3. de Polyphemo:

---- *Dij talem auertite pestem.*

Quod etiam à nostris Poëtis factitatum est: Torquatus Tassus in sua Hier. introducens Armidam se occidere volentem, Cant. vlt. stantz. 126.

Felice me se nel morir non reco
Questa mia peste ad infettar l'inferno.

Dicitur autem pestis à depascendo, quia ceu fera 21 quædam venenosa non paucos aliquot miserè perdat, verùm totas ciuitates depascatur, vt Galen. *de Ther. ad Pison.* dicebat, & Guainer. *de pest. differ.* 1. *cap.* 1. *in princ.*

Quid autem sit propriè Pestis in suo germano significato sumpta, diuersimodè docuerunt DD. Ripa ex Iurisconsultis duas attulit definitiones, quarum neutra vndequaquè satisfacit. Prima est, quòd Pestis sit bellum Dei, cui humanæ vires nequeunt 22 resistere. de hac non est, quòd aliquid dicamus, cùm de rei natura nihil contineat, præterquam quod hoc bellum non in peste solùm consistit, sed aliquandò in aliis calamitatibus. alia est, Pestis est

eſt morbus contagioſus à nutrimentorum, vel Aëris infectione procedens, & hæc quidem non eſt perfecta, quia non conuenit vni, ſoli, & ſemper; cum ſcabies, Lepra, Phthiſis ſint morbi & ipſi contagioſi, & à nutrimentorum, & aëris etiam quandoque infectione procedant, nullus tamen eorum morborum peſtis eſt. cùm ergò hæc Iuriſconſultorum definitio non ſatisfaciat, à Medicis alia expetenda eſt, quæ vt magis magiſque ſit accepta, ſciendum eſt primò, quòd morborum aliqui particulares ſunt, & priuati, qui ſporades dicuntur, alij vniuerſales: illi omni tempore prehendunt, neque vnam magis, quàm aliam perſonam, neque magis huic loco, quàm illi familiares, ſed diſperſim euagantur, idcircò ſporades dicti, ſuntque tandem morbi diuerſi generis, & qui minimè ſub vno quodam certo genere comprehendi poſſunt, niſi eos in hoc conuenire dicas, quòd nullum ordinem ſeruent, vt diximus; habent enim particulares cauſſas à particularibus naturis, quemadmodum poſteriores, qui cauſſam habent vniuerſalem, ſunt & ipſi vniuerſales, & habentes vnam naturam, aut in aliqua re inuicem conuenientes plures eodem tempore inuadunt, & hi diuiduntur in duas ſpecies, prout magis, aut minus vniuerſales ſunt, cum quidam ſint alicujus loci ac ciuitatis proprij, & familiares, hoc, aut illo tempore inuadentes ex locorum, aut ciuitatum naturali intemperie, & ſitu, aut alia quadam ex cauſſa omnibus habitantibus communi, vt ex aquarum inſalubritate, ex ratione victus, & hujuſmodi, quemadmodum Gallicus morbus Indiarum accolis, Ophthalmiæ, ſiue oculorum inflammationes Ægyptiis, ſtultitia & fatuitas Populis vallis Teilinæ, Romanis Hæmitritæus, & melancholia Hypochondriaca dicta, & aliis alij, vocanturque hi ob eam cauſſam Endemij, hoc eſt Patrij, & vernaculi. alij deinceps populares ſunt non habentes certam naturam, & affligendi modum, ſed originem trahentes ab vniuerſaliori cauſſa, & communi, nempe ab Aëre, & hi aliquando vnam ciuitatem, interdum plures, aliquando etiam vniuerſam aliquam totius Orbis terrarum partem, vt Europam, aut Aſiam, quin etiam & totum ipſum orbem interdum obſident & infeſtant, & hi quoque in duplici ſunt differentia: nam aut habent à communi illa cauſſa naturam quamdam deleteriam, & venenoſam, & idcirco tunc peſtilentes dicuntur, aut ea venenoſa Natura carent, & mitiores ſunt, ac tunc nomine generis inſigniuntur, vocanturque Epidemij, & populares. Hæc autem omnia apud auctores noſtros quilibet videre poteſt in tractatibus de peſte, aut de peſtilenti febre, apud Iuriſconſultos autem videre licet Ripam *eodem tract.* & præ cæteris Roderic. *Quæſt. Canonic. & Regul. quæſt.* 49. *artic.* 4. *tom.* 1. His ſic præfatis, Peſtem ita definire licet Peſtis eſt morbus Epidemicus: aut popularis, pluribus & ſecundum plurimum pernicioſus, & ſi libet, addere potes, ex communi cauſſa originem ducens, licet per verbum illud Epidemicus, aut popularis, id ipſum manifeſtiſſimè inſinuetur, vt ex ſuperioribus patet. deſiderant tamen alij DD. quòd huic definitioni addatur, quòd Peſtis ſit morbus contagioſus, vt ex Iuriſconſultis fecit Ripa *vbi ſuprà.* & Follerius *in tract. ad Inſtruct. Vrban. in præfat. in fin.* & ex noſtris plurimi infra citandi. alij volunt addi, quòd ſit morbus cum febre; ſed quia de vtraque re inter Medicos dubitatur, idcircò ea definitione, quæ mihi integrè rei naturam explicare videtur, pro nunc contenti erimus. quotieſcunque enim vagetur per populum morbus aliquis, qui plurimos ægrotorum ſua venenoſitate, & malignitate perimat, habens originem à cauſſa vniuerſali, nempe maximè ab Aëris impuritate, tunc peſtem eſſe talem morbum manifeſtiſſimum eſt, & nullo modo controuerſum.

Ex his manifeſtum eſt, omnem peſtem eſſe quidem Epidemiam, non tamen è conuerſo, omnem Epidemiam eſſe peſtem; eſt enim Epidemia genus generaliſſimum, vt Septal. docet *lib.* 1. *de peſt. cap.* 3. eorum morborum qui cauſſam habent vniuerſalem, comprehendens ſub ſe duo genera ſubalterna morborum, videlicet populares, & peſtilentes. idcirco Epidemia cum eſt nomen generis ſubalterni, dicitur eſſe morbus communis à communi cauſſa originem habens vt plurimum ſalutaris; non enim requiritur in morbo populari, qui Epidemia vocandus ſit, vt pernicioſus, & malignus exiſtat, nam & benigniſſimi quidam vagantur morbi populares, quales ſunt Raucedines, & Grauedines quæ hoc tempore plures Italiæ Vrbes moleſtarunt, & adhuc anno præſenti 1627. moleſtant. Ergo morbi aliqui communes dantur, qui peſtilentes nequaquam ſunt, vt noſtri Medici docent. Guainer. *de peſt. diff.* 1. *cap.* & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt. Canonic. Tom.* 1. *quæſt.* 49. *art.* 4. *verſ. Ex his ſequitur.* Ex quibus patet malè inter Iuriſconſultos à Tiraquell. *de leg. Connubial. l.* 1. *par.* 15. *n.* 47. Peſtem à Medicis vocari Epidemiam, abſolutè aſſertum eſſe, & ex noſtris etiam erraſſe nonnullos, qui Epidemiam, & Peſtilentiam confundunt, & attributa vnius faciunt alterius, vt Sauonarol. *de febr. cap.* 9. *rubr.* 1. qui idcirco omnem Epidemiam dicit eſſe peſtilentiam, non vero omnem peſtilentiam eſſe Epidemiam, & adducit ad id inſulſam quandam hujus vocis Epidemiæ deductionem, cùm contrarium omninò ſit verum, quia, vt dixi, Epidemia ſe habet tanquam genus, peſtilentia, ſeu peſtis, tanquam ſpecies, quod manifeſtiſſimis verbis docuit Gal. *in* 1. *de morb. Vulg. in Proœm.* dicens: *Peſtis eſt ex genere Epidemiorum ab Epidemiis ſola pernicie differens*, & ex ipſo id ipſum teſtantur Guainer. *vbi ſupra.* Altimar. *de febr. cap.* 3. *par.* 4. & Maſſaria *Pract. lib.* 5. *capit.* 24. Cæterum Ariſtotelem erroris notat Roderic. *Quæſt. Canonic. quæſt.* 89. *art.* 4. quòd de Peſte malè locutus ſit, cùm voluerit, peſtem ſolam ex omnibus morbis eſſe pluribus communem: nam hoc modo Ariſt. videtur confundere peſtem, & Epidemiam; id tamen feciſſe dicendus eſt ſecundum vulgi conſuetudinem, qui etiam morbos non pernicioſos, dummodò communiter vagentur, vocat peſtem. malè tamen reprehendit idem Roderic. *ibid. verſicul. liquet etiam*; nonnullos Medicos, qui febres quaſdam mali moris, ac pernicioſiſſimas, etiamſi non ſint populares, vocant peſtilentes; quia vt aliàs ex Gal. dicam, quod fortè fugit ipſum Rodericum, datur peſtilens febris abſq; Peſte; nempe datur febris pernicioſa, & omnes conditiones habens peſtis, abſq; eo quod per populum vagetur; quas febres rectè Medici vocant peſtilentes, quòd peſtilentium Charactere quoad perniciem donentur.

Verumenimverò aliquandò ſunt qui ſpeciem nomine generis inſignire ſolent, & hoc pacto nonnulli Medici vocant Peſtem nomine Epidemiæ, ſed abuſiuè, & impropriè. Concil. *diff.* 94. quod etiam manifeſtiùs fit ex ratione, quia morbi ſimpliciter Epidemici à peſtilentialibus propriè dictis maximopere differunt, ſecundùm conuenientiam, & naturam eorum morborum.

36 In Epidemia enim vagatur determinatum quoddam morbi genus in omnibus, vel in pluribus, vt de grauedine, raucedine, & spiritualium partium affectibus superiùs dixi, qui nunc euagantur, & non multis etiam abhinc annis præcipuè Neapolitanis molesti fuerunt, cum tonsillarum, fauciumque inflammatione, & qualis etiam fuit non absimilis morbus abhinc quadraginta annis vel suprà, magnam ac potiorem orbis terrarum partem obsidens, à nostris *il Castrone* appellatus. At in peste propriissimè accepta 37 fiunt ægritudines diuersorum generum, quæ omnes in hoc conueniunt, quòd sociam habeant prauam, deleteriam, seu venenosam qualitatem ab aëre ipsis communicatam, ex cujus pernicie plurimi ægrotantium prosternuntur. [Qua non videntur caruisse faucium inflammationes, quas superioribus annis Neapolitanis fuisse maxime infestas aliàs dixi:] hoc eo modo euenire non est inconueniens, quia in Epi- 38 demia simplici aër est secundùm primas qualitates solummodò alteratus, licet insigniter interdum, sed non concepit cum hoc vllam corruptionem, aut si quam concepit, modica est, & remota à primo illo, & supremo gradu, qualem concepit in peste, in qua eò ascendit aëris corruptio, vt venenositatem acquisierit, & vitæ nostræ non secus ac exitialissima venena inimicissimus euaserit, ex quo fit, vt facillimè quiuis superaduenìens morbus veneni illius naturam sapiat, & repræsentet, vnde & ipsi morbi aliàs de sua natura mitissimi, tunc temporis ob adjunctam illam prauitatem omninò exitiales euadunt, ex quo fit, vt pauci eorum, qui tunc ex quouis morbo ægrotant, pestifera lue non contaminentur. Sed hæc quoad nomina, & differentias inter Epidemiam, & Pestem, satis sint.

SVMMARIVM.

1 *Non omnis Epidemia est Pestis.*
2 *Pestis priuilegia non omnia locum habent in Epidemia.*
3 *Priuilegia quædam ad quem finem concessa in peste.*
4 *Vt priuilegia pestis suum locum, & effectum habeant, pestis debet esse grauis, non leuis. & num. 36.*
5 *Pestis potest esse particularis.*
6 *Vt pestis priuilegia suum locum habeant, pestis debet habere caussam vniuersalem.*
7 *Pestis propriè dicta ab aere.*
8 *Pestis ex Cloacarum immunditie excitari potest.*
9 *Pestis vt suis priuilegiis gaudeat, debet esse contagiosa.*
10 *Contagium quid.*
11 *Contagium triplex.*
12 *Contagium bifariam diuisum. & num. seq.*
14 *Contagium an de necessitate sit adjunctum pesti.*
15 *Peste infectus potest expelli ex ciuitate.*
16 *Pestilens morbus ex Aristotele vnus ex omnibus afficit eos, qui ad laborantes eo morbo accedunt.*
17 *Pestilens, putridum, & contagiosum conuertuntur. contr. num. 24.*
18 *Pestis nulla magis præcipua caussa quàm contagium.*
19 *Pestis particularis aliquandò fit vniuersalis.*
20 *Contagij pestilentis mira vis.*
21 *Pestis esse potest sine contagio.*
22 *Qui primi peste inficiuntur absque contagio ægrotant.*
23 *Respondetur ad auctoritates in contrarium.*
25 *Omne pestilens est perniciosum, non verò contrà.*
26 *Scabies tempore pestis salutaris.*
27 *Contagium an necessariò requiratur, vbi pestis priuilegia suum locum habere debeant.*
28 *Cessante fine, ad quem priuilegia sunt concessa, cessant*
29 *Vera pestis an de necessitate febrem adjunctam habeat.*
30 *Pestis non datur absque febri. contrarium num. seq.*
32 *In Peste non semper cor est primum patiens.*
33 *Non omnia venena cor primo adoriuntur, sed aliam antè quandam partem.*
34 *Febris non fit absque affectione cordis, pestis verò maxime.*
35 *Pestis si sit absque febri an gaudeat priuilegiis.*
37 *Inter graues pestes vna est major altera.*
38 *Ratione caussæ quomodò vna pestis sit grauior alia.*
39 *Pestis magis periculosa ea est, quæ vitio aeris fit.*
40 *Ratione multitudinis locorum, quæ inficiuntur, vna pestis est grauior alia.*
41 *Loca quædam, & Ciuitates facillimè pestem sentiunt. alia difficillimè, num. seq.*
43 *Ratione durationis vna pestis est grauior alia.*
44 *Pestis non excedit tres menses ex Plinio.*
45 *Non potest certus terminus durationis pestis præscribi.*
46 *Tot sunt modi pestis, quot tempora.*
47 *Ratione indifferentiæ specierum, quæ peste afficiuntur, quomodò magis, aut minus grauis ea sit.*
48 *Pestis interdum non nisi certum genus, aut certam animalium speciem inuadit.*
49 *Pisces minimè pestem sentiunt. contrarium num. seq.*
51 *Canes, & Muli omnium facillimè peste inficiuntur.*
52 *Indiuidua quædam certa vnius speciei magis, aut minus peste corripiuntur.*
53 *Peste qui magis obnoxij.*
54 *Ratione indifferentiæ temporum, quibus pestis vagari solet, quomodò magis, aut minus grauis censenda.*
55 *Pestis quò plura indiuidua interimit, eò grauior absque dubio dicenda.*
56 *Pestis est multò grauior ferro.*
57 *Pestis grauissima quæ.*
58 *Pestes quædam grauissimæ & exitiosissimæ.*

Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, vt Pestis dicatur, & ad hoc vt Pestis priuilegiis locus detur.

QVÆSTIO II.

CVm pateat ex superioribus & quid intersit inter Pestem, & Epidemiam, & quod non omnis Epidemia sit Pestis nomine insignienda, sequitur inde, priuilegia, quæ tempore pestis locum habent, non habere debere locum tempore Epidemiæ, saltem non omnia, nec omni tempore, nec in omni Epidemia; jure merito ergò decernendum est, quænam conditiones concurrere debeant in Epidemia, vt pestis nomen mereatur, & ex consequenti prædicta priuilegia, ea grassante, locum habeant. Itaque videndum, qualis fuerit legislatorum, seu quorumcumque Magistratuum, & de Iure disponentium finis, ex quo moti sint ad ea priuilegia tunc temporis concedenda; dicendumque non vnicum fuisse in omnibus; vnum tamen principalem in pluribus, nempe vt cuicunque suæ saluti consulere liceret, & euitare euidens, atque imminens vitæ periculum, vt in iis priuilegiis præcipuè apparet, quæ in personarum excusationem tendunt, sicuti quod pestis excuset à Mora, à Contumacia, à Residentia, & ab aliis hujusmodi. in aliis autem in quibus insufficientia, aut etiam defectus personarum in numero suppletur, vt quod mulier possit esse te-

se testis in quibusdam casibus aliàs non permissis, quòd Notarius non matriculatus sit sufficiens ad condendum testamentum, etiamsi ex statuto matriculatus requiratur, quòd contractus ob omissionem solemnitatum nullus, validus tunc temporis efficiatur, quòd vnus Testis sufficiat vbi duo ex statuto requirantur, in his inquam omnibus, & aliis his non dissimilibus, respicitur primò personarum diminutio in numero occasione pestis, quia plures vel jam mortuæ sunt, vel infirmæ, vel à ciuitate, & loco ob pestis timorem absentes; indirectè verò intenditur eadem salus indiuiduorum. Vt tamen hæc priuilegia suum effectum habeant, non satis est, vt simplex Epidemia, vel leuis quædam contagio grassetur, sed debet propriè Epidemia esse pestilentialis, & notabilis, vt prudenter admonet Ripa *citato tract. de pest. part.* 2. *partic.* 2. *num.* 11. atque ea de caussa crediderim non sufficere, vt dans pecunias in societatem sub periculo propriæ vitæ, excipiens tamen mortem ex peste, & Epidemia, vt in hujusmodi contractibus fieri solet, eàs non amittat, si ex quacunque Epidemia moriatur; quia cum casus excepti idcirco excipi permittantur, quia periculum mortis nimis certum est, & euidens, vt dixi *lib.* 1. *tit.* 4. *quæst.* 1. *num.* 12. patet periculi certitudinem majorem esse in peste, quam in Epidemia, quia in hac raro, aut nunquam adjuncta est pernicies, vt superiùs dixi, licet non ob hoc impossibile sit etiam ex leui Epidemia aliquos de medio tolli, sed non ob id videtur exceptioni in Epidemia debere esse locum, quia vt plurimum, contra quàm pestis sit, absque pernicie, & periculo est.

Quoniam ergo pestis potest etiam inuadere aliquos particulares, vt domos solùm aliquas, & sic non habere caussam vniuersalem. Guainerius *de pest. diff.* 1. *cap.* 1. Herculan. *de febr. tract.* 4. *cap.* 1. Andr. Gall. *de pest. fascic.* 4. nam id sibi voluit Gal. cum *comm.* 3. *in tertium Epidem. part.* 57. dixit, dari pestilentes febres sine peste, nempe posse dari pestilentem febrem, quæ à caussa particulari emanans particularem aliquam personam, aut domum inuadat, sed non ob sit pestis, quia defecit ab ea conditione, quòd non habeat caussam vniuersalem, cùm tamen in cæteris cum peste conueniat, habens omnia signa, & characteres pestis veræ etiam ipsum contagium; idcircò vt pestis notabilis dicenda sit ad hoc, vt priuilegiis sibi à Iure concessis gaudeat, requiritur primò, quòd habeat caussam vniuersalem. Altim. *de febr. part.* 4. *capitulo* 3. Ioann. Marinell. *pestil. in respons. ad primum argumentum.* & ex Iurisconsult. Roder. *loco sæpius citato.* & patet dilucidiùs ex supra adductis. præcipuè verò necesse est, quòd originem habeat ab Aëre, qui & intemperatus, & corruptus sit; hæc enim verè, & propriè sic dicta Pestis est, vt probant Hercul. *de febr. tract.* 4. *cap.* 1. *& tract. eod. capit.* 3. Mercatus *lib.* 3. *de morb. part.* 1. *class.* 1. *quæst.* 176. *art.* 4. *num.* 30. Mercurial. *Pract. lib.* 1. *cap.* 17. Rudius *lib.* 3. *arc. Med. cap.* 30. quia talis pestis periculosior, & ex consequenti grauior, & notabilior est. Forest. *lib.* 6. *obseru.* 24. *in schol.* & hoc non nisi summa cum ratione, quia cum ex necessitate, vt viuamus, aërem attrahere respirando cogamur, & is tunc corruptus sit, illum in nos ipsos tanquam præsentaneum aliquod venenum ingerimus, vt testatur Gal. *in Theriac. ad Pison. c.* 16. *class.* 5. quamobrem & plures multò in periculum incidunt in hac, quàm in [illegible] ex aliis caussis procedente, quæ tamen veræ p[illegible] sunt, & euidentiùs, ac faciliùs periclitantur. Ex Iurisconsultis Folerius *in libell. ad instruct. Vrban. in præfat. & num.* 147. atque ea de caussa videndum esset, an aliæ caussæ, quæ pestem prouocare possunt, sufficientes sint ad hoc, vt priuilegia pestis etiam in illa quæ ab ipsis suscitatur, locum habere debeant.

Patet enim, Pestem aliquandò ex sola cloacarum immunditie, excitari, vt per nostros DD. notatur *in tract. de pest. cap. de causs.* neque prætermissum est à Iurisconsultis, vt patet *per l.* 1. *ff. de Cloac.* §. *sub hoc titulo, & per gloss. in l. de pupillo.* §. *si quis ciues. ff. de nou. oper. enunciat. in verbo salutis.* & hæc caussa est absque dubio minus communis, quemadmodum etiam si praua victus ratio cujusdam particularis loci, aut ciuitatis, vel potus prauarum, corruptarumque aquarum, aut vbertas post penuriam, aut exitialis quædam specus alicujus exhalatio, & hujusmodi caussæ pestem excitauerint, vt fieri posse notant practici omnes Medici, & non præteriit ex Iurisconsultis Ripa *part.* 1. *à num.* 10. *ad seqq.* immò non desunt aliæ caussæ, quæ minus communes, quam supradictæ sunt, qualis esset si ex corrupto animalis cujusdém cadauere pestis excitaretur, vt eueniisse aliquandò ex cadauere Balenæ putrescente non procul à Bunis, testis est Plut. *in lib. de industr. Anim. prope finem,* & in littore Thusco similiter, & propè pagum Egmondanum ex eadem occasione pestem irrepsisse, testatur Forest. *lib.* 6. *obs* 9. *in schol.* cùm ergo (licet multæ harum caussarum in tantùm pestem excitent, in quantùm Aërem inficiunt) hæ caussæ non sint ita vniuersales, vt omnibus communes existant, vt in vera peste euenire oportet, decernendum ab ipsis Iurisconsultis esset, an eadem priuilegia militare debeant tam in illa, quæ vniuersalem caussam habet, nempe aërem ipsum corruptum; quàm in illa, quæ particularem, vt loci, seu ciuitatis immunditiem, vel prauam aliquam exhalationem; quemadmodum idem esset dubium diluendum, vbi pestis caussa facile esset amouibilis, vtputa quia à praua aliqua alicujus specus exhalatione emanaret, quæ facile prohiberi posset, specum obturando, vt Empedoclem factitasse refert Plutarch. *in lib. de curiosit.* hic enim montis cujusdam profundum inter rupes hiatum grauem, & morbiferum, & quod Notum ventum efflaret in vicinos campos, obstruxit, atque ita pestilentiam è regione depulit: Aut si à prauarum aquarum vsu originem pestis traheret, facile amoueretur, aquas ipsas repurgando, aut coctione rectificando, aut mulieres in vrbem, & inquinatos locos deriuando, aut si annona cara fuisset, & ob id prauis cibis populus vsus in pestem incidisset, laudabiliora cibaria in eum locum comportando.

Secundò vt priuilegia pestis suum locum habeant, requiritur, quòd illa sit contagiosa: nam controuertitur inter Medicos, an necessariò cum peste jungatur contagium, quod dubium vt diluatur, videndum quid sit, & quotuplex contagium, & quodnam requiratur ad hoc, vt pestis grauis dicatur, & suis priuilegiis fruatur, sed de his breuiter, nunc in secunda hujus tituli parte fusius hæc ipsa pertractanda. Dicitur ergo Contagio, & vel Contages, aut Contagium ab vno in aliud transiens infectio. Fracast. *lib.* 1. *de contag. cap.* 1. alij aliter, & longioribus definiunt, vt idem Fracast. *in fin. ejusdem capitis.* Hucher. *lib.* 4. *de steril. c.* 1. Sal. *de febr. pest. c.* 11. Rud. *de morb. occult. lib.* 1. *c.* 8. Portus *de peste lib.* 1. *cap.* 5. sed quia hæc satis-facit, alias non affero. Triplex ve-

11 ro contagium voluerunt dari DD. Fracast. *vbi supra cap.* 2. Mercat. *de febr. lib.* 7. *cap.* 1. Salius *ibidem cap.* 11. Rudius *loco eod. lib.* 1. *cap. eod.* Cardan. *lib.* 12. *de subtil.* Septal. *lib.* 2. *de pest. cap.* 10. & Santorell. *lib.* 6. *suæ anteprax. cap.* 12. vnum immediatum, quod per contactum immediatum duorum corporum fiat, ex quorum altero in alterum per illum contactum transit infectio. Secundum est per fomitem, non quemcunque, sed rerum porosarum, vt quæ incorruptæ permanentes conseruare aptæ sunt contagiosi morbi seminaria, vt sunt precipuè indumenta, & tegumenta, quibus familiariter vtimur.

Tertium contagium fit per Aërem inspiratum, tam cum ille corruptus est, & inspiratus tanquam præsentaneum venenum, vt dixi, per inspirationem attrahitur, quàm cum infirmis contagioso morbo laborantibus assistentes, vel eorum expirationem excipientes per eam inficimur.

12 Hucher. autem *lib.* 4. *de febr. cap.* 7. contagium diuidit bifariam in verum, seu immediatum, quod fit per contactum, & in mediatum. Illud accubitu, osculatione, aut simili alio modo contrahitur, hoc intercedente fomite aliquo, vel etiam ipso aëre. Bifariam quoque sed diuerso modo diuisum est contagium à Marinell. *vbi supra.* Prout scilicet vel ex eo communicatur idem genus morbi, vt si ex febre febris per contagium concipiatur, vel diuersum, vt si ex pleuritide communicetur contagione febris pestilens, aut si ex bubone pestilenti communicetur Pulmonia. His præsuppositis, ad quæstionem accedamus, nimirum, an contagium cum peste ex necessitate ita sit adjunctum, vt pestis sine contagio esse non possit; & pro parte affirmatiua fauet vniuersus hominum consensus, à peste enim tanquam à re perniciosa, quæ facillime per contagium communicetur, longè fugimus, neque permittimus ab ea infectis tangi; ita vt non injuria disputatum sit à Præ-
14 uid. *lib. sæpe cit. de peste*, an liceat vi & armis peste infectum à se expellere, etiam vsque ad occisionem, cum in periculo manifestissimo sit qui ab infectis tangitur, vnde facetè Plaut. in Amphitr. Act. 2. Scen. 1.

--- A. *Apage te à me.* S. *quid est*
Nogotij? A. *Pestis te tenet.*

Communiter autem pestis pro morbo ita contagio-
15 so habetur, vt, ne ea infectus alios inficiat, expelli possit, & debeat ex ciuitate Alex. *in l. casus.* C. *de test. num.* 3. Bertach. *de Gabell. & vectig. p.* 2. *num.* 49. Foller. *in tract. ad Instr. Vrban. num.* 14. & eam ob rem ab omnibus in præseruationem à peste consulitur fuga, vt omnes Med. faciunt, nec prætermissum est à Iurisconf. Ripa, & Præuid. *loc. sup. cit.* sed præter communem opinionem Arist. videtur in ea sententia esse, cum. 1. *Probl.* 7. quærit, cur morbus pestilens solus ex omnibus vitiis afficiat eos, qui ad labo-
16 rantes eo morbo propè accesserint? videtur etiam ab ea opinione non dissentire Gal. nam 1. *de diff. febr. cap.* 2. dicebat, sicuti & quod pestilenti morbo laborantium conuersatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie, & lippitudine. Huic auctoritati accedit Paul. *lib.* 4. *cap.* 1. qui de Elephantiasi loquens dicebat, eam esse non minus, ac pestilentiam contagiosam, & præter hos videntur penè omnes cæteri Medici idem sentire, cum plures *in tract. de febr. pestil.* dixerint, eam esse febrem contagiosam. Matth. Curt. *de febr. c. de febr. pestil.* Portus *lib.* 1. *de pest. cap.* 4. alij ipsam pestem per contagium definierint, cum dicant, pestem esse morbum contagiosum. Isidor. *Etymolog. lib.* 4. ex quo repetit Bayr. *de Pest. cap.* 1. qui morbum pestilentialem dici non concedit, nisi sit cum contagio. Card. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 5. *cap.* 4. *& lib.* 1. *de Venen. cap.* 11. Fracast. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 8. Capiuacc. *Pract. lib.* 6. *cap.* 36. Plater. *de febr. causs. lib.* 3. *cap.* 1. Mercurial. *lib.* 5. *cap.* 17. Liddel. Scot. *lib.* 3. *de febr. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Septal. *de pest. lib.* 1. *cap.* 28. & alij permulti. Præcipuum autem Pestis signum est contagium. Heurn. *de peste cap.* 5. cui assentiuntur alij Medici, quibus assentiri videntur Iurisconsulti; nam Ripa *in supra citata definitione* dixit, esse morbum contagiosum, ita quoque Præuidell. ex Isidor, *in sæpe cit. lib. de pest. p.* 4. *partic.* 7. *num.* 2. Pestem dicebat esse magis contagiosam, quàm Lepram. cui fauet supra citata Pauli auctoritas. *& par.* 2. *part.* 1. 2. *num.* 15. dicebat esse contagium. Denique Card. *loco citato lib. de Ven.* dicebat, Pestilens, putridum,
17 & contagiosum conuerti, ita vt non possit vnum absque alio inueniri; quibus addendum, quòd ipsius Pestis nulla alia est magis præcipua caussa, quàm contagium, vt testantur Salius *citato lib. de febr. Pestil.*
18 *cap.* 11. & Septal. *ibid. lib.* 2. *cap.* 8. & idcircò facili negotio etiam extincta de nouo reuiuiscit, ac propagatur, etiam per ipsas res insensibiles, quæ ipsius Pestis fomitem retinere solent. Immò adeò de Natura Pestis est contagium, vt hoc mediante impij, ac nefarij quidam homines suo arbitrio illam aliquando excitauerint, ac concitare possint: constat enim Venetiis pestem concitatam fuisse, illitis tantùm venenatis medicamentis, ac pestiferis, ostiorunt annulis, ac pessulis, quibus contactis Pestis venenum à tangentibus hauriebatur, vnde infecti postmodum alios inficiebant; de qua re plures auctores testes sunt apud Schench. *lib.* 6. *obseru. tit. de contag.* & præter eos Cesalpinus aliàs à me adductus *Pract. lib.* 3. *cap.* 48. & Paræus *lib.* 12. *c.* 10. necnon alij multi apud Vntzerum *in Antidot. Pestil. lib.* 1. *dist.* 6. *cap.* 3. nec deest inter Iurisconsultos ad hoc testimonium Ripæ *loco citato par.* 1. *num.* 5. quin etiam alibi aliàs idem facinus ab aliis patratum legimus, & ætate nostra non multis adhinc annis Mediolani idipsum accidisse audimus, quod profecto absque maxima contagij vi fieri non potuisset, quia nulla alia ratione infici tangentes poterant, & in summa per contagionem propagari sæpissime pestem, testatur Ioubert. *de pest. cap.* 2. vndè est, quòd interdum particularis pestis, quæ nempé vnicam familiam, aut domum, aut locum obsideat vniuersalis euadit, vt Ioub. dicit *ibid.* & pro-
19 ximas familias, & ciuitates adoritur. Cardan. *Contr. Med. lib.* 2. *tr.* 5. *contr.* 4. nam peste infectus contagio adeò inficere potest, vt non per contactum solùm, sed etiam per halitum aliquandò labefactet. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. caus. cap.* 12. Cardan. *ibid.* immò interdum ipsa inspectione, vt ex Guidon. dicit Rud. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 30. euenisse in quadam sæuissima peste; quod confirmat etiam Nicol. Mass. *de febr. pestil. c.* 2. qui & illud addit, etiam ex cadaueris peste extincti inspectione aliquos interdum infici.

20 Præ cæteris autem experimentis quanta sit Contagij vis in pestilentia, illud manifestimè docet, quod refertur à Forest. *loco sæpius citato* de quodam Medico, qui cùm peste infectus jaceret, vt id ipsum, quod de contagio demonstrare nos studemus, astantes edoceret, recens ouum manu apprehensum diu sic retinebat, illudque infra breue spatium liuidum, ac putridum euadebat, & quod admirabilius est, si modo veritatem habet, hoc ipso ouo in mensa

posito,

posito, & illi altero prope apposito, eodem modo ex primo secundum, vt primum ex egroto inficiebatur.

Sed his non obstantibus, videtur ex nonnullorum DD. auctoritate, Pestem posse esse sine contagio, quamquam vt plurimum cum contagio est. Sal. *de febr. pestil. cap.* 11. Marinell. *de pest. arg.* 3. Saxon. *de phænigm. lib.* 2. *cap.* 1. Cæsalpin. *lib.* 3. *practic. cap.* 50. Diomed. Amic. *de pest. cap.* 3. Quin etiam Cœl. Rhodig. *lib.* 2. *lect. antiq. cap.* 6. *in fin.* cum de quadam peste Constantinopolim molestante verba faceret, de qua etiam Cardan. *lib.* 2. *de subtil.* meminit, narrans vterque, quòd qui ea apprehenderentur, ab alio homine vapulare sibi vedebantur, eoque terrore perturbati morerentur, addit Cœlius, quasi rarum quoddam in tanta morbi raritate, Morbus tamen hic contagiosus haud fuit; quod etiam Cardan. fassus est. Procopius item qui & ipse Medicus fuit, & historicus insignis, *lib.* 2. *de bello Persico*, (ex quo repetit Septal. *lib.* 1. *de pest. c.* 6.) pestis cujusdam mentionem habet, quæ absque contagio vagata esset. Neque Colica item à Paulo *lib.* 3. *cap.* 43. de quo ex eodem mentionem habet idem Sept. *ibid.* contagiosa fuit, cum ille nihil omnino de contagio meminerit; ac tandem Petr. Bayr. Medicus non spernendus apertissimè *in tract. de pest. cap.* 1. fatebatur, dari pestilentem febrem non contagiosam.

Auctoritatibus addo non contemnendam rationem, certissimum etenim est, illos, qui primi peste inficiuntur, ab aliis contagium non traxisse. Hercul. *de febr. tract.* 4. *c.* 1. nisi diceremus cum Platero *lib.* 3. *de febr. cap.* 2. *& quæst. Medic. Parad. cent. Posth. num.* 41. & cum Vntzero *in antidot. pestil. lib.* 1. *dist.* 6. *caus.* 2. pestis venenum originem suam in mundi origine habuisse, & de corpore in corpus per contagium dispergi, ac propagari; ita vt ex horum sententia nullo modo absque contagij seminio pestis irrepere possit. sed hæc opinio plerisque ex doctioribus non erit, vt existimo, accepta, sed potiùs alterari dicent omnes de nouo aërem ad contrarias qualitates, & interdum corrumpi, atque eò pacto pestem primùm oriri. ergo quemadmodum qui primi peste laborant absque eo, quod ab aliis contagium contraxerint, illa afficiuntur, sic dari potest pestis genus, quod nullo modo contagio noxium sit, sed simpliciter à caussa aliqua alia antecedenti nobis communicetur. & ad id, quod Platerus, & Vntzerus dicebant de contagij origine, obijci potest, quòd multi morbi sunt contagiosi, non verò sola pestis; neque tamen videtur in aliis morbis posse habere locum contagij seminia ab his DD. adinuenta.

Ad auctoritates autem in contrarium allatas dicendum videtur, partim non loqui de simplici peste, sed de febre pestilenti, partim verò, immò, vel omnes intelligi secundùm plurimùm. quod autem Cardanus dixerit, pestilens, putridum, & contagisum conuerti, cùm non sit vnum accipere sine alio, mirandum est, quia manifestissimè conuincitur falsitatis, cùm pateat contagiosum sæpissimè pestilens non esse, vt vel ipsi viles tonsores norunt, & notat etiam Mercat. *de morb. lib.* 3. *class.* 1. *quæst.* 176. *in fin.* nam Scabies, Phthisis, Lues Venerea, Rabies, Lippitudo, & nonnullæ aliæ infirmitates, quæ maximè contagiosæ sunt, non sunt tamen pestilentes. conuincitur vlteriùs ex eo, quod omne pestilens perniciosum est, quia venenosum & deleterium. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. causs. cap.* 10. idcircò illicò atque popularis, seu Epidemicus morbus aliquis perniciosus secundùm plurimum euadit, pestis dicitur. Liddel. Scot. *de febr. lib.* 3. *cap.* 1. non tamen omne contagiosum perniciosum est, quia Scabies vt plurimum salutaris morbus est, immò multò magis salutaris efficitur in pestilenti tempore, vtpote quæ possit à peste hominem præseruare. Alexand. Bened. *lib. de febr. pestil. c.* 6. Plater. *quæst. Medic. Parad. cent. posth. num.* 43. Ioubert. *de pest. cap.* 15. Forest. *lib.* 6. *obseruat.* 24. *in schol.* sed & ipse Cardanus sibimetipsi contradicere palam videtur, cum *lib.* 2. *contr. Med. tract.* 5. *contrad.* 4. dixerit: Sufficit ad hoc vt pestilens sit morbus, vt sit Epidemicus, & pernecans, & hic potest esse sine febre, cùm sit etiam sine contagio. en igitur datur vnum sine alio, nempe pestilens sine contagio; non ergò necessarium videtur ad pestis essentiam, vt contagiosa sit. sed vtrum necessarium id sit ad hunc effectum, vt priuilegia pestis suum locum habeant, cum distinctione responderem; quia ea priuilegia, quæ censenda sunt fuisse concessa ob id, quod respiciant periculum contagionis, vt quòd citatus comparere non teneatur, si pestis in eo loco vigeat, ad quem citatus fuerit. Paris. *de resign. benef. lib.* 5. *quæst.* 13. *num.* 68. & quòd non teneatur comparere, etiamsi tantùm transire debeat citatus per locum peste infectum. Præuidell *de pest. par.* 7. *partic.* 2. *num.* 1. & alia hujusmodi, omni procul dubio in peste tantum contagiosa locum habere debent, non in ea, quæ contagio caret: cætera verò, quæ alios fines respiciunt, de quibus suprà, in quauis peste, dummodo alia habeat requisita veræ pestis: non enim dubium est, quòd cessante fine, ob quem priuilegia concessa sunt, cessent etiam ipsa priuilegia. Tiraquell. *in tract. cess. causs. par.* 1. *num.* 203.

Dubitari potest vlteriùs, an vera pestis de necessitate febrem adjunctam habere debeat, ad hoc vt prænominata priuilegia suum locum habeant: nam in hoc variæ fuerunt opiniones, testantibus plerisque, non modò non posse dari pestem veram sine febre, sed ipsam pestem per febrem definientibus; quod longioribus præstiterunt Andr. Gall. *de pest. fascic.* 4. Ant. Portus *ibid. lib.* 1. *cap.* 3. & Ludouicus Septal. *loco eodem lib.* 1. *cap.* 15. Maximè verò pro hac opinione faciunt Hipp. verba *in lib. de flat.* quæ sic habent: *Febrium duo genera, & vnum quidem omnibus commune pestis appellatur.* Patet autem auctores omnes, cum de peste tractarunt, de ea inter febres mentionem habuisse, & ipsorum plures titulum de febre pestilentiali inscripsisse; quod tamen qua ex caussa præstiterint non difficile est edocere, nimirum quia vt plurimum pestis cum febre adjuncta est; sed non est idcircò omninò necessarium, vt semper cum febre sit, quod ex Hipp. & Gal. auctoritate probarunt, qui sententiam hanc tuentur. Bair. *cap.* 1. *de peste.* Manard. *epist. lib.* 2. *epist.* 1. Capiuacc. *lib.* 6. *pract. cap.* 36. Oddus *de peste cap.* 12. Petr. Salius *de febr. pestil. c* 5. Rudius *lib.* 3. *Art. Med. c.* 30. Cesalp. *lib.* 3. *c.* 48. *&* 50. Hucher *de febr. lib.* 4. *c.* 2. Mercat. *lib.* 7. *de febr. in præfation.* Liddel. Scot. *lib.* 3. *de febr. c.* 3. Diomed. Amic. *de pest. c.* 14. & alij relati per Septal. *lib.* 1. *de peste c.* 4. & qui hoc ipsum, dum pro hac opinione disputat, comprobat experientia, nonnullas pestes enarrans, quæ absque febre vagatæ sunt.

Quinetiam ratio ad hoc adduci potest, quam affert idem Liddel. *ibidem*, & est, quia non semper in peste cor est primum patiens; quemadmodum enim ex Venenis aliis nonnulla sunt, quæ non pri-

mò cor petunt, sed aliam quandam determinatam partem, sic & ex venenis ab aere nobis communicatis sunt, quæ alias partes, quàm Cor primò obsident, sic colica pestilentialis visa est, sic & dysenteriæ pestilentiales, & alij hujusmodi morbi à Corde remoti. Prætereà si de essentia pestis est febris, idem proculdubio esset febris pestilens, ac pestis, at pestem esse quid generaliùs, quàm febrem pestilentem, concludunt auctores. Mercat. *de febr. lib. 7. capit.* 1. non est ergo necessarium, in peste semper adesse febrem; quia absque eo, quod cor afficiatur, febris non fit, 34 sed pestis fit absque eo quod cor afficiatur saltem primò, & vno eodemque tempore cum parte primariò patiente, ergò pestis potest esse absque febre. Vtrum autem detur, aut dari possit febris intermittens, quæ pestilens sit, dubitant Medici. Salius *suprà loco cit.* in affirmatiuam sententiam inclinat; plures in negatiuam, & præ cæteris Rudius, & Septalius *locis suprà citatis*.

Ego non video, quid obstet, quo minus esse possit febris intermittens pestilens, si concedatur pestem posse esse sine omni febre. ego profectò hujusmodi febres vidisse me certò certius affirmauerim, cùm tertianas exquisitas, breuissimasque, & non nisi septem, aut octo horarum spatio affligentes obseruauerim, cum tanta tamen vehementia, vt spiritum ægrotantibus in accessione intercluderent, mox ab ea per copiosissimum sudorem vindicatos adeò languidos, ac viribus dejectis, & cum indicibili tristitia permansisse, vt admirationem non modicam incuterent; pulsus enim adeò tardi fiebant vt nunquam aliàs; ac denique viderim has ipsas febres quarto paroxysmo homines sustulisse. hujus generis febris eam censui, ex qua licet multò seriùs sublatus olim est Cinthius Clemens Pauli V. Medicus: mortus enim est 27. & febris continua post 14. facta est, cùm ante per octo tantum horas ex 48. affligeret, & cum iis, quæ recensui symptomatibus. sed ad pensum nostrum, nam forte nunc non erat his locus.

Quid ergo dicendum, vbi pestis absque febre grassaretur? an priuilegia pestis in hac, veluti in illa, quæ febrem comitem habet, locum habere debent? dicendum videtur, quòd sic, quia satis superque est, si pe-35 stis sit perniciosa, & habeat cæteras conditiones, de quibus in hac quæstione: nam cùm ex alio quoque morbo quicunque sit, contingat homines periclitari, non minùs quàm ex febre, & priuilegia pestis concessa fuerint omnia respectu. ejus perniciei, & mortalitatis, vt ita dicam, absque dubio quòd etiamsi non adsit cum peste febris, ea priuilegia valere debent.

36 Cæterum cum pestis, vt superiùs ex Ripa dicebam, debeat esse grauis, & notabilis ad hoc vt priuilegia ei concessa suum effectum habeant, idcircò præterquam quod ob id debet esse contagiosa, debet etiam esse perniciosa, & plurimos rapiens, nempe majorem ægrotantium partem. Io. Marinell. *de peste in respons. ad primum argumentum*; nam etiamsi morbus popularis esset, & Epidemicus, habens caussam communem, & esset vnà contagiosus, & febrem quoque comitem haberet, tamen si major pars eorum, qui ægrotarent, conualesceret, aut non esset dicenda pestis, sed simpliciter Epidemia, quia non haberet adjunctam perniciem vt plurimum, & secundùm plurimum, aut non esset dicenda grauis, & notabilis, aut talis, vt ejus caussa prædicta priuilegia permittenda essent executioni demandari.

Verumenimverò quamquam quæ dicta sunt sufficiunt ad hoc, vt pestis grauis dicatur, tamen inter graues pestes vna proculdubiò altera grauior dicenda; est, & quædam inter alias grauissima. quæ grauitas 37 desumitur non modo ratione contagij, & perniciei & respectu symptomatum magis, aut minus horribilium, sed etiam ratione caussæ, & ratione multitudinis morientium, & ratione breuitatis morbi, & ratione numerositatis locorum, quæ inficiuntur, & ratione longitudinis, & ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget, & tandem ratione varietatis, & indifferentiæ specierum, sexuum, ætatum, temperamentorum, & hujusmodi, quibus pestis infesta est. ratione enim caussæ grauior, & periculosior ea pestis est, quæ magis vniuersalem habet caussam. Cæsal-38 pin. *lib. 3. cap.* 50. nam licet aquæ putridæ, hiatus, & halitus cauernarum, & puteorum, & victus prauus, & aliæ nonnullæ caussæ his non absimiles pestem aliquandò excitent, tamen periculosior illa est, quæ ex aëre corrupto, vtpote caussa communiori excitatur, 39 vt supa dixi ex Foresto. Duncan. Liddelius *lib. 3. de febr. cap.* 3. Rud. *lib. 3. art. Med. cap.* 30. nam alias caussas euitare quomodocunque licet, sed hanc velint nolint animalia omnia admittere coguntur, cùm illam incessanter inspirent. si ergò venenatam, ac deleteriam acquirat qualitatem, quis non videt vniuersa animalia ex ejus pernicie promptiùs, quàm ex quauis alia caussa damni plurimum passura, & summa cum difficultate mortem euitatura? maxima ergo cum ratione nonnulli in pestis definitione, cum propriissimè accipitur, voluerunt addi, quòd sit morbus ex aëris corruptione originem habens, vt Auctor *libri definit. inter. Gal. libros recensiti*, & Sauonaroll. *de febr. c. 9. rubr.* 1. Cæsalpin. *lib.* 3, *cap.* 48. & inter Iurisperitos Ripa, quem supra adduxi, hæc enim, quia inter omnes grauissima est, idcircò pestis nomen propriissimè acceptæ sibi vindicat. [Ac profectò hanc vnam *Hipp. in lib. de Nat. hum. vers.* 18. videtur pro peste acceptare quia à communissima caussa nempè ab Aëre originem habet, reijciens à caussa pestis alias quascunque etiam ipsam prauam victus rationem.]

Vnde idem Cæsalpin. nullas alias pestes eo nomine dignatur, nisi quæ ab aëre fiunt venenatò, alias enim Epidemias perniciosas vocat. nos autem ad hunc effectum, de quo agimus, dum morbus sit popularis & perniciosus, pestis nomine insignimus.

Ratione contagij non modo grauior pestis est, quę cum contagio est ea, quæ est sine contagio, vt dictum jam est, sed quia non semper eadem est contagij vis. Lud. *lib. 3. supra citato cap. eodem.* nam aliquando, vt alias annuimus, sola consuetudine noxia est, & grauis quidem hæc est, sed grauior multò, quæ etiam ipso halitu inficit, grauissima, & perniciosissima, quæ etiam intuitu, si modo tanta pernicies datur.

Ratione multitudinis locorum, qui peste inficiun-40 tur, eò grauior dicitur pestis, quò plura loca inficit, & multò etiam grauior, si loca quoque, quæ difficulter, vel de rarò admodum pestem experiuntur, tunc temporis ea molestantur; si enim quod optimum est corrumpitur, quantò magis quod à bonitate recedit? sunt enim quædam pestes locis quibusdam familiares, idcircò minus graues dicendæ, ac minus notabiles, quòd vni tantum ciuitati, aut loco molestæ sint, quia caussam minus communem sortiuntur, vt quę à praua ratione victus illius loci, & annonæ caritate eueniunt, aut quæ ex immunditie, & terræ hiatibus loco vicinis originem ducunt; aut etiam quę ex quadam naturali aëris proprietate illius loci fiunt; ob has enim caussas quædam loca facilli-

cillime pestem sentiunt, vt Constantinopolis, & Ægyptus tota, in quibus regionibus frequentissima est testibus Io. Leon. *suæ Africæ part.* 8. & Alpino *lib.* 1. *de Med. Ægypt. c.* 15. sed & in ipsa Ægypto magis familiaris Cayro est, vt prædicti dicunt; item Delphensis ciuitas singulis decem annis peste corripitur, asserente id Forest. *lib.* 6. *obseru.* 9. Frequens quoque dicitur esse Parisiis, Coloniæ, Famangustæ: in Cypro, Venetiis, & Anconæ in Italia, aliisque in locis, & regionibus, in quibus raro, aut nunquam auellitur, vt testatur Scaliger contrà Cardanum *lib.* 1. *exerc.* 32.

Contrà verò aliis in locis nunquam visa. Locris, & Crotone pestem nunquam fuisse molestam, testatur Plin. *lib.* 2. *c.* 96. Calecutam etiam ab ea semper fuisse immunem narrat. Cardan. *lib.* 10. *de subtilit.* Alcmariam patriam suam Forestus *loco supra citato* non esse de facili pesti obnoxiam recitat. Itaque cum pestis plura loca, & ea præcipuè, quibus familiaris facilè non est, immò quæ aliàs præ cæteris aeris salubritate gaudere solent, obsederit, grauissima censenda est, qualis fuit quæ anno Domini 1335. oborta fuit, qua dimidiam penè mortalium partem absumptam fuisse tradunt, quòd nulli loco, nulli ciuitati quantumuis salubri aere insigni pepercerit.

Ratione durationis, pestilentia magis, aut minus grauis dicitur: est enim quædam pestis, quæ veluti incensa quædam flamma exagitata velocissimo impetu, ac veluti pertransiens ab vno loco in alium, obuia quæcunque animalia prosternit, breuissimo temporis spacio vigens, ac ferociens. alia autem est, quæ per annos durat. longam autem, aut breuem cladem esse, dicebat Seneca *lib.* 6. *quæst. c.* 28. prout vitia valuere. Plinius tamen *lib.* 2. *c.* 50. dicebat, obseruatum fuisse pestem non excedere tres menses. Cardanus etiam *lib.* 2. *de subtil.* & Prosper Burgarutius *de peste*, nullam pestem vltra triennium sæuire affirmauit; sed quemadmodum Plinij dictum ab experientiæ veritate est alienissimum, nisi restringatur ad id, quod vt plurimum fit, ita eadem experientia Cardani sententiam falsitatis redarguit. Idcircò non immeritò reprehenditur hic à Scaligero loco aliàs citato, qui in quibusdam regionibus pestem nunquam auelli scribit. de hoc verò pestis genere non fuisse locutum Cardanum, dicere quisquam posset.

Tolosæ tamen aduenticiam pestem septennium perdurasse, idem Scaliger narrat. Galenus etiam suo tempore, vt *quinto Meth. Meden. c.* 12. *& alibi* commemorat, pestem longissimam fuisse expertus est. Eam quoque, quæ anno 1348. incepit, quinque annis durasse testis est Guido Cauliacus, qui illo tempore in viuis degebat, ex quo repetit Forest. *lib.* 6. *obseru.* 14. & de qua loquitur Io. Boccat. *in suo Decam. in princ.* qui & ipse eam multis annis peruagasse testatur. compluribus item annis eam pestem durasse, quæ anno 1450. viguit, & ex qua vix tertia viuentium pars superstes remansit, firmant auctores nonnulli. & refertur à Forest. *loc. cit.* ea quoque pestis, quæ à Britannia in omnem inferiorem Germaniam, Galliamque Belgicam grassari cœpit anno Domini 1525. & sudor Anglicus appellata, sex annis durauit, Autumno potissimum peruagando: auctor Paræus *lib.* 21. *qui est de peste. cap.* 5. anno præterea 1568. Geneuæ per septennium pestem sæuiisse, refert Bodin. *lib* 4. *Dæmonum. c.* 4. Quin etiam Vallesius *in septimum Epidem. partic.* 78. per Hispaniam quindecim annis pestem grassantem nondum desiisse scribit, ac profectò certum terminum durationis pestilentiæ adscribere, nullum habere potest reale fundamentum: nam quemadmodum circa morborum pestilentium naturam tot esse modos pestis quot tempora dicebat idem Cardan. *lib.* 2. *de subt. &* 2. *contr. Med. tract.* 5. *contr.* 4. ita & quoad durationem omninò variare existimandum. Neque enim dubium est, aerem vnius loci citiùs vindicari à putrefactione, quàm alteriùs; cujus rei caussam rejicit in ipsius aeris tenuitatem, seu crassitiem. Hieron. de Manfred. *in lib. de homin. cap.* 6. sic & ipsius aeris mutationes, & alterationes inter se multùm differre, credendum est, & pro majori aut minori recessu à statu naturali, magis, aut minus perseuerare, & faciliùs, aut difficiliùs ad suam naturam regredi.

Ratione porrò indifferentiæ specierum, & indiuiduorum, quæ peste afficiuntur, tantò grauior est ipsa pestis, quantò plures species, & plura indiuidua, sexu, temperamento, ætate differentiæ, adoritur: patet enim pestem quandoque non nisi certum genus, aut certam animalium speciem molestare, vt præ cæteris demonstrat Diomed. Amic. *de pest. cap.* 4. quod etiam elegantissimè cecinit Hieron. Fracast. lib. 1. Syphil. his carminibus:

Nunc age non id te lateat, super omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus esse.
Solis nam sæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem.
Interdum segetem, & sata læta, annique labores
Corripuit, scabraque vssit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit semina Tellus.
Interdum pœnas animalia sola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipsis, memini ipse malignam
Luxuriem vidisse anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Austro, quo protinus omne
Caprigenum pecus è cunctis animantibus vnum
Corruit, à stabulis lætas ad pabula pastor
Ducebat, tum forte alta securus in vmbra
Dum caneret, tenuique gregem mulceret auena,
Ecce aliquam tussis subito irrequieta tenebat,
Nec longe via mortis erat, &c.

Cæterum omnium animalium pisces minime pestem sentire auctor est Arist. 8. *de hist. anim. cap.* 19. quin etiam addit Plinius *lib.* 9. *c.* 49. Morbos vniuersa genera piscium, vt cætera animalia etiam fera non accipimus sentire. vnde emanauit prouerbium illud, *Pisce nil sanius.* cujus rei rationem reddunt nonnulli, quod nullum aerem inspirent, & quod aqua maris, in qua viuunt. non putrescat. Santorell. *lib.* 6. *suæ Anteprax. c.* 22. sed hæc posterior ratio locum haberet in piscibus in mari tantùm degentibus, cùm tamen credam, quòd conclusio de omnibus indifferenter prolata sit. Montuus *lib.* 7. *Halos. febr. cap.* 1. eandem attulit caussam, sed ad instantiam, quæ fieri poterat, non respondit, nimirum quòd pisces aerem attrahant, & respirent, sed negare videtur, quod respirent, & Hipp. Gal. & Plinij auctoritatem nihili facere videtur. Ego pro vera admissa tantorum virorum sententia, (nam negari non potest saltem nonnullos pisces respirare) Galen. 6. *de vsu par. cap.* 9. Plinius *lib.* 9. *cap.* 7. Mercat. *de sanit. & ejus conseruat. art.* 1. *quæst.* 163. Rondelet. *de pisc. lib.* 3. *cap.* 11. (quamquam omnes voluit Hipp. respirare absolute, inquiens: *Neque enim natantia animalia sine spiritu viuere possunt; quonam autem alio pacto cum illa commercium habeant, si non per aquam, & ex aqua spiritum attraherent?*) dixerim, quòd quamquam pisces aerem nostrum respiratione attrahunt, is tamen ab ipsa aqua, per cujus me-

dium necessario pertransit, retunditur, & corrigitur, præcipuè cùm contraria qualitate id facere possit facillimè, aëre pestilenti semper calidiore sua natura reddito, vnde ab Aquæ frigiditate illius intemperies emendatur. Adde quòd si pisces respirant, tenuiorem, ac magis repurgatam aeris portionem ipsos attrahere ob meatuum angustiam naturalem, & ob prædictum transitum per aquæ medium necesse est; sed posse facillimè aeris venenum ab aqua obtundi, admittit Ioub. in Aporym. *de pest. cap.* 2. ipse tamen Aristotelis dictum non omnimodam habere veritatem credit, dum pisces quoque pestem experiri posse non tantùm suo generi propriam, sed etiam ex nostro aere, & ex eadem caussa communi, qua cætera animalia ęgrotant, concitatam existimat, dato etiam, quòd nullo modo respirarent; crediderim tamen non esse Aristotelis dictum vndequaque rejiciendum; licet ejus sententiam experientia falsam esse testetur Vvinrich *de ort. monst. cap.* 16. quam tamen tuetur acerrimè contra Rondeletium Card. *lib. 6. de variet. cap.* 37. Sed ego restringerem hanc Aristotelis sententiam, quòd non tam frequenter, nec tam facilè, vt cætera animalia pestem experiantur; ad quod facit Plinij auctoritas supra relata. oporteret autem si æquè ac cætera animalia pisces pestilentia laborarent, hoc aliquando patuisse ex numerosis ipsorum piscium cadaueribus aquis ipsis supernatantibus. quod tamen rarissimè visum, ac propè nullum, qui id scriptis mandauerit, vidi, præter Iul. Obseq. *de Prodigiis apud Fortun. Fidel lib.* 1. *de relat. Med. cap.* 3. narrat enim hic, memoriæ proditum esse ad insulam Liparam piscium vim magnam exanimem aliquando in littus ejectam fuisse, quos Lipperenses comedentes in pestem inciderint; sed hæc ille inter prodigia narrat, aliàs tamen & paucula admodum conspiciuntur tempore pestilenti, auctore eodem Iouberto *ibid.* sed tamen pro Iouberto non parum vrgeret Virgilij auctoritas 3. *Georgic.* qui pestem quandam describens vbi cuncta animantia ea infecta fuisse enarrasset, subdidit in hoc carmine:

Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum
Littore in extremo ceu naufraga corpora fluctus
Proluit, insolitæ fugiunt in flumina phocæ.

Neque dicendum poetam sapientissimum id ignorasse, quod Aristoteles testatus de piscium natura fuerat, sed innuere potius veritatem rei voluisse. Aristotelis autem dictum interpretatur Diomed. Amic. *de pest. cap.* 4. quod piscibus nulla pestis propria sit, sed tamen possint ab vniuersali peste infici. Cæterum quod ex Aeris nostri infectione pisces quoque infici possint, & pestem concipere, non indifferenter admitterem in omnibus: nam videretur ex mea sententia in mari degentes salsuginosisque aquis, aut in magnis rapidisque fluminibus viuentes, iis qui in minoribus fluuiis, neque rapiditate motus, neque bonitate aquarum insignibus commorantur, difficilius pestem sentire, quod etiam admittere videtur Diomed. Amic. *loco proxime allegato.*

Verumenimvero quoad alia quoque animalia pestis magis, aut minus familiaris esse solet. inter omnia autem canes, & mulos peste promptissimè tentari dicunt omnes. Cæl. Rhod. *lib.* 17. *lect. Antiq. cap.* 28. quod etiam Poetarum pater Homerus non ignorasse se demonstrauit; cum describens pestem in Græcos ab Apolline Chrysis Sacerdotis precibus immissam 1. Iliad. dicebat:

Mulos quidem primos inuasit, & canes veloces.

Et fortassè illum imitati dehinc alij sunt, vt Lucr. lib. 6. de rer. Nat. in descript. pestis Atheniensis dicens:

---- *Cum primis fida canum vis*
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.

Et Ouid. 7. Metamorph. describens pestem Æginæ molestam sic exorditur:

Strage canum primo, &c.

non est autem verum, quòd semper ita succedat, sed vt plurimum, nam in peste anni 1475. vt narrat Cardan. *in lib. Hipp. de Alim. lect.* 23. *tex.* 25. canes non solùm non moriebantur, sed neque eo morbo corripiebantur, cùm tamen equi maximè corriperentur, licet non morerentur.

Proximè à canibus pesti præ cæteris obnoxiæ videntur oues, & reddit ejus rei rationem Senec. *lib.* 6. *Quæst. Nat. cap.* 27. ab his autem cætera animalia, quæ his congenera videntur. quandò tamen sæuissima pestis est, omnia indifferenter corripiuntur, & intereunt, quod vt significarent tam Virgilius, quàm Ouidius, nempe pestem, quam vnusquisque eorum describit, atrocissimam fuisse, eam nulli animalium pepercisse dicunt; prior enim 3. Georg. in fin. id seq. carmine testatur:

Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoque Autumni incanduit æstu:
Et genus omne neci Pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo, &c.

Et Ouid. loco citato:

Strage canum primo, volucrumque, auiumque, boumque
Inque feris subiti deprensa potentia morbi est.
Concidere infœlix validos miratur Arator
Inter opus Tauros, medioque recumbere sulco;
Lanigeris gregibus balatus dantibus ægros
Sponte sua lanæque cadunt, & corpora tabent.
Acer equus quondam, magnæque in puluere famæ
Degenerat, palmæ, veterumque oblitus honorum
Ad præsepe gemit morbo moriturus inerti.
Non aper irasci meminit, nec fidere cursu
Cerua, nec armentis incurrere fortibus Vrsi;
Omnia languor habet.

Quinetiam inter vnam eandemque speciem, cum mitior pestis vagatur, indiuiduorum aliqua cernitur differentia: inter homines enim est quando vno in loco sæuiens exteros omnes afficiat, cæteros autem nequaquam, aut difficilius; vt Romæ sæuiens Gallis molesta, Italis autem aut nullo modo, aut multò minus. Forest. *Obser. lib.* 6. *Obs.* 9. quod etiam Cardan. *lib.* 8. *de variet. cap.* 40. relatus à Schench. *lib.* 6, *tit. de pest.* confirmat his verbis: *Cum essemus Basileæ biennio pestis eos solos afflixerat, qui essent Heluetij, adeo vt eo tempore vix vnus aut alter, dictu mirum, Gallus, aut Italus obierit.* Quin etiam aliquando pueros tantùm adoritur, aliquandò solùm juuenes, interdum solas fœminas, aliàs solos mares. Fracast. *lib.* 1. *de contag. cap.* 8. And. Gall. *de pest. fasc.* 3. *in princ.* Vt plurimum autem peste magis affligantur plebeji, quàm nobiles. Forest. *vbi supra* & Medici omnes; & ex Iurisconsultis Preuidell. *p. vlt. partic.* 15. *num.* 1. magis item juuenes, quàm senes. idem Forest. *ibid.* & est acceptissima opinio experientia confirmata, notaturque à Plin. *lib.* 7. *nat. hist. c.* 50. à Rasi *de pest. c.* 1. ab Andr. Gall. *vbi sup.* & ab aliis omnibus, & inter Iurisconſ. à Preu. *de pest.* p. 3.

p. 3. partic. 17. num. 4. cùm ergò pestis omnium animalium genus, & hominum indifferenter prosternit tunc grauissima, atrocissima, & notabilissima est.

Dicitur præterea minùs, aut magis grauis pestis 54 ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget; minus enim grauis absque dubio, quæ aliquando remittit, vt facere plerumque solet per Hyemen, & Ver, quàm quæ numquam cedit, viget enim vt plurimum in Autumno, vt experientia constat, & notatum est à Med. Ras. *de pest.* Rorar. *contrad.* 2. *in Auic.* Septal. *de pest. lib.* 2. *c. vlt.* & ex Iurisconf. Carrar. *de Med. p.* 3. *n.* 57.

55 Insuper pestis eò grauior certè est, quò plures occidit: cum enim atrocissima est nulli parcit, sed tanquam fera inexorabilis obuia quæque animalia depascitur, & jure à Rip. *de peste par.* 1. *partic.* 1. *num.* 9. & à Præuid. *vbi alias part.* 3. *partic.* 13. 56 *num.* 5. & à Foller. *numero* 92. & ex nostris à Langio *Ep. lib.* 6. *Epist.* 19. Pestis dicitur esse multò sæuior ferro, hoc enim aliquibus parcit, & aliquandò precibus, aut commota miseratione superatur, illa verò nequaquam: quod præcipuè testantur pestes quædam atrocissimæ. decem millia hominum singulis diebus Romæ periisse Vespasiano imperante, refert ex Nicephoro Vntzer. *in antid. pest. lib.* 1. *p.* 1. *dist.* 1. *num.* 1. qui addit ex Leonclauio Constantinopoli intra 4. menses 150. millia hominum absumpta: & quod etiam mirabilius est, tempore Carol. IV. Imp. trium annorum spatio inter quam plurima, & infinita propemodum hominum millia, centum viginti quatuor millia, & quatercentum viginti quatuor Franciscanos periisse; cujus rei fides apud auctorem esto. hæc ex Vntzero, alia autem exempla data opera prætermittam, sed præ omnibus grauissima ea pestis censenda est, quæ cum omnibus antedictis conditionibus breuissimo quoque temporis 57 spatio occidit, omnem locum remediis quibuscunque adimens, neque permittens vlla via, aut modo ægros subueniri; licet enim vt plurimum vera pestis septimam attingat, non tamen excedat. Ioub. *de pest.* c. 8. aliquandò tamen quatriduò, vt ii morbi, de quibus Card. *in* 3. *lib. prognost. progn.* 1. aliquandò triduò, interdum biduò, aliàs etiam cum perniciosissima est, eò ipso die quo prehendit, occidit. nam nonnulli intra viginti, aut etiam intra decem, immò & intra octo, & sex horarum spatium in domesticis negotiis succumbunt. Alex. Bened. *de febr. pest. c.* 1. Ioub. *vbi proxime* Forest. *lib.* 6. *obs.* 9. ipsi Medici aliquando inter inuisendum ægrotos in opere ipso vitam relinquunt.

---- Inque ipsos sæua medentes.
Erumpit clades, obsuntque auctoribus artes.

vt Ouid. vbi aliàs, & Virgil 3. Georg.

Quæsitæque nocent artes: cessere magistri,
Phyllyrides Chiron. Amythaoniusque Melampus.

58 Recenset ex aliorum tamen testimonio Cardanus 5. *Aphorism.* pestem aliquando grassatam, in qua cum breui momento sæpius homines sternutassent, statim concidebant animam exhalantes, refertur quoque à Valeriol. *lib.* 3. *locorum commun. c.* 18. quod in peste, quæ anno 1534. in Galliæ Narbonensis parte vigebat, homines loquentes, ac sedentes, tanquam fulmine icti, statim peribant. Ergò quantò plures harum conditionum simul concurrent, tantò magis perniciosa & notabilis pestis dicenda, quæ idcirco præ aliis priuilegiis sibi à jure concessis vti permittatur.

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Signa futuræ pestis ex Cœlo.*
2 *Signa ex Aere.*
3 *Signa ex anni constitutione.*
4 *Signa ex iis quæ circa terram contingunt.*
5 *Signa præsentis pestis.*
6 *Contagio vt plurimùm pesti adjuncta.*
7 *Pestes plures simul esse possunt.*
8 *Signa communia in omni peste.*
9 *Pestis caussæ.*
10 *Aer corruptus propria, & immediata caussa pestis.*

De signis futuræ, aut præsentis Pestis.

QVÆSTIO III.

Ponenda jam hic sunt signa nonnulla, ex quibus facilè in cognitionem veniamus quando vigeat pestis, & quia nonnulla quoque pestem præcedere solent, idcircò hæc signa dupliciter diuidamus, in ea nimirum, quæ præsagire solent futuram pestem, & in ea, quæ jam præsentem ostendunt. Vtraque autem à nostris auctoribus exquisitissimè percurruntur, & vide si libet eos, quos in hujus tituli processu jam citaui. attulerunt etiam nonnulla Iurisconsulti, vt Ripa, & Præuid. *loc. cit.* ego quia in hac parte breuis esse cupio, ex omnibus potiora, & majoris momenti seligam, & hic adscribam. hæc igitur partim sumuntur ab iis, quæ in cœlo, & aere fiunt, partim ab iis, quæ hic in ima terra apparent. In cœlo 1 Astrologi considerant magnos Solis, & Lunæ defectus, conjunctiones infortunarum, malignarumque stellarum, aliosque earundem maleficos aspectus, hos enim semper pestem præcedere docent. in aere signa quæ notantur sunt cometarum genus omne, lampades ardentes, lanceæ, capræ saltantes, & aliæ 2 igneæ impressiones, quæ non nisi ex tempestate maximè intemperata, ac æstuosissima originem ducunt. Minatur quoque futuram pestem aer nebulosus, & puluerulentus, ac crassus, imbribus assiduis humectus, & Austrino vento indesinenter perflatus, quæ omnia adnotantur ab Ouid. *loc. sup. cit.* his carminib.

Principio cælum spissa caligine Terras
Pressit, & ignauos conclusit nubibus æstus;
Dumque quater plenis expleuit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Lethiferis calidi spirarunt æstibus Austri.

Ex anni quoque tempestatibus pestis futura cognoscitur, 3 nam si ad frigidum siccumq; tempus vernũ æstas calida & humida subsequatur, aut annus totus pluuiosus, & Austrinus extiterit, pestis expectari facile potest. ad hæc accedunt fulgura crebriora, & graui odore insignia; quin inter pluendum ranunculæ, & alia quædam insecta semiformata ab aere vnà cum rarioribus aquæ guttis descendunt, quæ manifestam, ac consummatam ipsius aeris corruptionem demonstrat.

Circa terram autem, & nos ipsos plura visuntur, 4 quæ nos de futura peste admonere possunt. Terræmotus imprimis maximè si magnus sit, aut frequens, qualis hisce diebus, in Apulia fuit, ex cujus violentia multa oppida diruta sunt, & S. Seueri vrbs omninò destructa, vnde sub ruinis nonnulla hominum millia periere, accidit autem die 30. Mensis Iulij hujus Anni 1627. De quo Terræmotu discursum edidit Io. Ant. Foglia Medicus Neapolitanus. Terræ item halitus, & vapores crassi, ac grauiter olentes id ipsum præmonstrant, sicuti etiam Insectorum multitudo,

præcipue eorum, quæ ex magis putri materia ortum ducunt; vt Ranæ, & buffones; horum enim animalium multitudo non solum auget pestem, & per se potest etiam causare pestem, vt ex Iurisconsultis notat Ripa *de pest.* 1. *par. partic.* 1. *num.* 15. sed pestem portendit, vt notant Medici. eandem quoque portendunt carnes, & morticina quæque facillime putrescentia, & alia his non dissimilia. Variolæ porro, & morbilli frequentiores non sine prauitatis indicio, frequentes item prægnantium abortus, & morbi quicunque facillime prauam naturam induentes, pestem præcedere solent. sed & bellum, & fames longa si præcesserint, & superiora appareant, pestem proculdubio portendunt, cum aliis, quæ exquisitissimè percurrunt Medici, & vide peculiariter Forestum, Septalium, Amicum, & præcitatos omnes.

5 Sed cum jam præsens pestis est, manifestissimis signis se prodit. ipsa primum ratione animalia carentia cauernas suas, & latibula relinquunt, aeris noxam illis in locis reclusi euitantia; Canes, & Lupi in rabiem aguntur, ipsa terræ affixa germina marcescunt, panis, carnes, oua aeri exposita citissime putrefiunt; vestium, & tegumentorum genus omne humectum præter morem apparet, situmque contrahit. domestica animalia præ cæteris, sed & reliqua prosternuntur, & in summa omnia languor, ac terror habet, quem hominibus majorem facit; 6 contagionis suspicio, quæ in quacunque peste vt plurimum saltem locum habet; tunc enim vbi vnus in vna domo ægrotauerit, mox omnes in eadem domo similiter & vicina ægrotant, commoriuntur.

Sed supra enarrata signa declarant aerem id vitium contraxisse, & computruisse, ipsamque pestem jam irrepsisse; alia tamen sunt præter hæc, quæ indiuiduis ipsis communicatam esse infectionem denotant, quanquam verò non omnes pestes eosdem morbos, & accidentia secum afferunt, ita vt ob id maximè inter se sint diuersæ, immò in vna, eademque tempestate plures simul pestes vagari possunt, 7 more, & natura differentes. Valles. *in tertium Epid. sect.* 3. *par.* 3. tamen id omnes pestes commune ha- 8 bent, vt ea correpti illicò faciei colorem in pallidum, aut liuidum immutent, spontanea, grauique lassitudine detineantur, timore, ac terrore corripiantur, & plerumque syncope molestentur ob aeris nempe in corpus irrepentis venenositatem, sudoribus tenuibus, frigidis, ac diaphoreticis perfundantur, fœtorem anhelitus expirent, sanguinis stillas è naribus emittant, carbunculis, anthracibus, bubonibus, in inguinibus, & sub alis, aut parotidibus tumoribus scilicet in aurium radicibus pestis præsentiam attestentur, quæ tamen omnes eruptiones, veluti etiam exanthemata omnia, & peticulæ colore liuentes, aut nigræ interdum post apparitionem intrò remaneant. Vomitus etiam comparere solent putridorum humorum, grauiterque olentium, & in summa aut omnia, aut plura signa, & potiora eorum apparere solent, quæ summam, ac conclamatam humorum corruptionem attestantur.

Reliquum autem erat, vt de caussis pestis aliquid afferremus, quę plures esse possunt, multisque modis à Medicis considerantur: ego quia de peste absolutum tractatum instituere non debeo, sed de iis tantùm mentionem habere, quæ ad ipsos Iurisconsultos pertinere possunt, cum de ea in ordine ad Le- 9 gale argumentum verba faciam, breuiter dicam, caussam pestis, vt omnes, qui de ea verba faciunt, plenissimè docuerunt, duplicem esse, supernaturalem vnam, naturalem alteram. supernaturalem ipsum Deum esse non ambigendum, qui mortalium facinora vindici dextra hac ratione in hac vita vlciscitur. hanc caussam etiam ipsi Philosophi admittunt. Plutarch. *de serm. num. vind.* & vide alios cit. *seq. lib. tit.* 1. *quæst.* 10. admittunt & omnes Medici, & eius quoque mentionem habent Iurisconsulti. Ripa *in sæpe cit. tract. de pest. par.* 1. *num.* 8. Præuidell. *ibid. par.* 1. *partic.* 7. *num.* 7.

10 Naturalis autem caussa est aer putrefactus, qui quidem magis conjuncta, & proxima caussa est pestis propriè dictæ, nam alias caussas adductas, vt prauam victus rationem, halitus prauos, cloacarum penuriam, immunditiem, & alias his non dissimiles nunquam excitare pestem veram manifestum ex superioribus est primò, & per se, nam aliquæ possunt aerem corrumpendo etiam pestem veram excitare, sed erunt tunc remotiores caussæ. sed qui hujusmodi caussarum censum perlegere cupit, nostros auctores adeat, præcipue jam citatos, & præ cæteris And. Gall *in fasc. de pest. fascic.* 3. Septalium, Amicum, Portum, & alios omnes, & inter Iurisconf. Rip. *p.* 1. *à num.* 10. *ad seqq.* & Præuid. *p. vlt. partic.* 15. *nu.* 1.

SVMMARIVM.

1 *Pestilenti tempore non propriæ tantùm salutis vnusquisque satagere debet, sed etiam alienæ.*
2 *Pestis vt plurimum habet adjunctum contagium.*
3 *In cura pestis à Deo inchoandum.*
4 *Cura præseruatiua à peste, in quo consistat.*
5 *Aer præcipua pestis caussa.*
6 *In peste longè fugiendum, ac tardè redeundum.*
7 *Loci, & habitationis delectus.*
8 *Ignis in peste mira vis.*
9 *Ciborum delectus.*
10 *Cibis prauis vtentes peste facillimè corripiuntur.*
11 *Pestis tempore confert plurimùm comedere.*
12 *Pauci bibuli pestis tempore periclitantur.*
13 *Somni consideratio in peste.*
14 *Corpus in peste incrementis liberum sit oportet.*
15 *Coitus maximè noxius tempore pestis.*
16 *Exercitium quale conueniat tempore pestis.*
17 *In pestilenti tempore respirationis necessitatem quantò minus fieri possit, habere oportet.*
18 *Animi passiones quomodò regendæ tempore pestis.*
19 *Meticulosi præ omnibus pestem incurrunt.*
20 *Musicæ vis in peste.*
21 *Ad Magistratus quæ agere pertineat.*
22 *Mortuorum cadauera citissimè sepelienda.*
23 *Cloacæ liberæ esse debent.*
24 *Peste infecti ab aliis segregandi.*
25 *Peste infestus an possit per vim expelli ex ciuitate, si malit in domo includi.*
26 *Aduenæ ex suspecto loco accedentes ad vrbem arcendi.*
27 *Quot diebus debeat sumi experientia in Aduenis, an sani sint, nec ne.*
28 *Medici quales eligendi tempore pestis.*
29 *Supellectilia eorum, qui ex peste obeunt, venalia exponenda non sunt.*
30 *Balneis tempore pestis interdicendum:*
31 *Paræi admonitio circa vespillones, & impios quosdam homines pestis tempore.*
32 *Putridæ carnes, & pisces corrupti non vendendi.*
33 *Qui ægris aliquo modo ministrant per aliquam notam ab aliis secernendi.*
34 *Lemnij consilium tempore pestis.*

De cura præseruatiua à Peste.

QVÆSTIO IV.

1 IN pestilenti tempore non modo propriæ sanitatis vnusquisque satagere debet, sed etiam alienæ, quantò plures enim morbo corripiûntur, tantò euidentiùs imminet vnicuique propriæ vitæ periculum.

2 Quia cùm pestis secundùm plurimùm, vt sæpe jam dictum est, adjunctum secum habeat contagium, facili negotio ab vno indiuiduo in aliud pertransit, nam facilè est vicino, aut conciue infecto, alium vicinum, & conciuem infici. ea igitur de re vnusquisque per semetipsum, sed Magistratus præcipuè, & qui Iustitiam populis ministrant, in hoc totis neruis, ac viribus incumbere debent, vt contagium omni modo arceatur, vel saltem prohibeatur, ne vlteriùs serpat, & vt faciliùs hi noscant, quibus tunc interdicere conciuibus, & habitatoribus, subditisque conueniat, quæ facere, quæ omittere necesse sit, hæc quæ sequuntur in mentem sibi redigant; quorum etiam plurima animaduertat quisquis propriæ salutis zelo tenetur, & ea, quæ ad se pertinent, inuiolabiliter obseruet. Neque miretur quisquam, quòd in hoc titulo hanc partem, quæ primo intuitu omninò medica videtur, non prætermiserim, quia in hac ipsa parte multa sunt, quæ scitu, & executione necessaria sunt ipsis Iurisconsultis, vnde etiam ii, qui inter eos de peste tractarunt, eam intactam minimè reliquerunt, vt Ripa, & Præuidellus, & post hos Follerius. Ergo antea doceamus, quæ ad vnumquemque hominem peculiariter scire pertinent, mox quæ ad Magistratus, publicasque nonnullas personas spectant, detegamus.

3 Ante omnia à Deo inchoandum, quem supplicationibus, ac sacrificiis pura mente oblatis placandum esse certum est, id enim summum tanto malo censerem remedium, cùm ab quo, nec absque eo vnquam pestis mortales adoriatur: ita faciendum suadent Medici omnes præcitati, nec non etiam Iurisconsulti. Rip. *par. vlt. partic. vlt.* Præuidell. *par.* 4. *partic.* 3. *num.* 1. *&* 2. hæc enim agentes, quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? vt Ionę habetur *cap.* 3. *vers.* 9.

4 Sciendum post hæc, quòd vniuersa cura præseruatiua à peste, consistit in recto, & conuenienti vsu sex rerum non naturalium, inter quas præcipuum locum obtinet, maximè tempore pestilenti ipse aër, qui nos 5 ambit, hic enim, vt toties inculcaui, tunc præcipua caussa morbi est; quæ si remoueatur, facillimè & ipse morbus remouetur, & mors euitatur, à peste igitur vnusquisque se immunem seruabit, si ab aëre pesti- 6 lenti longè aufugiat, tritum enim est, quod jactatur, citò ac longè fuge, & tardè redi, vt omnes Medici concludunt, Bened. *de pestil. febr. cap.* 6. Paschal. *lib.* 2. *pract. cap.* 9. Andr. Gal. *de pest. fasc.* 5. Ioub. *de pest. cap.* 10. Forest. *lib.* 6. *obs.* 15. & ex Iurisconsultis Ripa *vbi sæpe par. penult. num.* 53. sed quibusnam fugere liceat, quibus verò non, declarat Vnzet. *lib.* 1. *Antidot. pestil. distinct.* 3. *med.* 2. si ergo hoc 7 fieri non possit, locus eligendus est in ciuitate elatior, à ventis maxime perflatus, ad Orientem, aut Septentrionem vergens, dummodò venti ab ea parte non spirent, in qua pestilentia viget.

Locus hic neque mortuorum cœmeteria, neque sentinas, neque cloacas, neque sterquilinia, neque stagnantes aquas, aut paludes, neque hortos, neque arborum nonnullarum multitudinem, vt præcipuè Ficus sunt, & Nuces, & Taxus, & Sauina, veluti Ras. 30. *contin. tract.* 3. *cap.* 1. admonet, non modò propè se non habeat, sed neque adeò parùm distantes, vt facilè tetri vapores, & caligines ab iis exhalantes habitationem inficere possint; notant horum plurima Alex. Bened. & cęteri Med. supra cit. quibus addit Geor. Pictor. *de conseru. valet. dial.* 2. nonnullas herbas, nempe Elleborum, Erucam, & Brassicam, quarum herbarum, & arborum vmbram cæteris herbis adeò noxiam dicit, vt comestæ à bestiis noxiæ etiam ipsæ euadant. Noxia etiam mirum in modum ea loca sunt, quæ aquas vicinas habent, in quibus Linum, Canabis Spartum, & hujusmodi res macerari solent, teste eodem Alex. Bened. & experientia ipsa. Vbi autem tales locos seligere non concedatur, aër ipse proprię domus variis ingeniis alterandus, & emendandus.

8 Focus imprimis assiduo, & perenni luceat igne, cujus tanta vis in peste, vt Hipp. quemadmodum notissimum est, hoc vno remedio pestem aliquandò Athenis abegerit, & Acron eodem auxilio Agrigentum ab eadem calamitate liberauerit, in ignem si fieri possit, odoramenta nonnulla injiciantur juxtà temporis qualitatem. Fenestræ versus Meridiem, aut eam partem versus, in qua pestis maximè viget, perpetuò occlusæ sint, & portæ etiam, & aperturæ omnes obstruantur, per quas Auster, aut alius quiuis noxius ventorum flatus subire possit. Æstate floribus odoriferis, aquis item odoriferis destillatis, & aceto rosaceo pauimenta irrorentur, dummodò flores corruptionem generare non valeant cum putrefiunt. ab ea quoque parte, in qua vicini peste infecti jacent, aër quantùm fieri potest abdicandus; quin etiam consilio doctorum hominum nec canes, nec feles, aliaue domestica animalia, ex vicinis ædibus in proprias commeare, neque propria in vicinas permittenda: hæc enim innoxiè aliquandò pestem circumferunt: si quandò autem extrà domum exire contingat, hora diei seligatur matutina post Solis ortum, cum jam ipsius splendore omnia illustrata sunt. calor nimius, aut frigus superfluum, aër caliginosus, venti, nubes omninò euitentur. conuentus, & hominum frequentiæ, ac cætus fugiantur, nec indifferenter, aut temerè vnusquisq; in domum, aut colloquium admittatur. Non minor debet esse ciborum delectus, qui optimi nutrimenti sint oportet, & 9 concoctu faciles, ac cane pejus, & angue ii euitentur, qui facilè corrumpuntur, seu qui praui succi sunt, vel difficilis concoctionis existunt; qui enim hisce cibis vtuntur omnium Medicorum sententia faciliùs peste corripiuntur, nec id ipsum siluerunt ipsi Iuris- 10 consulti. Ripa *vbi alias par.* 1. *num.* 16. *& par.* 3. *nu.* 9. Præuidell. *ibid. par. vlt. partic.* 15. *num.* 1. Confert tamen tunc temporis plurimùm comedere, non ita 11 tamen, vt cruditates generentur; longum enim jejunium, aut præter morem toleratum summoperè obesse notum est, contrà verò adnotatum est ab expertissimis Medicis, ventri, & gulæ indulgentes minus cæteris peste tentari, Plater. *Cent. post. quæst. Med. Parad. num.* 43. Forest. *lib.* 6. *obs.* 9. quinetiam ipsi jam peste ægrotantes cogendi sunt ad plurimum cibum assumendum ex Gal. consilio *in* 3. *de morb. vulg. par.* 5. *tex.* 81. nam euadere dicebat promptiùs eos, qui strenuè, ac viriliter in assumendis cibis se gerunt, sibimetipsis vim inferentes, quod etiam ex eo

repetit Ras. 30. *cont. in tract.* 13. *cap.* 1. Qualitates autem ciborum in particulari enarrare hic non est necessarium, sed qui id exquisitiùs notum habere desiderat, consulat supracitatos doctores de ea re accuratissimè pertractantes. illud vnum hic mentione dignum est, quod ex Mizald. Vntzer. *lib.* 1. *Antid. pestil. par.* 2. *dist.* 3. *med. quint. num.* 2. & ille ex Antonio Ludouico refert, Lampretas nimirum tempore pestis frequenter comestas innata vi contrà tam diram luem maximè efficaces haberi.

Potus sit vinum, si vsus fert, æstate pauciferum, odoris jucundi, mediocris potentiæ, ac similiter suaue, & quoad quantitatem potus, proculdubio non debet esse superflua. non multùm ergo bibendum, licet Sauonar. *de febrib. cap.* 9. *rubr.* 1. notasse se dicat in tribus, aut quatuor pestilentiis, quòd pauci bibuli perirent.

12 Notandum autem ex Vntzero *vbi suprà*, Aquam vitæ tempore pestilenti omninò noxiam esse, neque absque ratione, cùm Hepar, & sanguinem incendat, & humores acuat, & exurat. immò laudat, vt publico Magistratuum decreto ejus vsus abdicetur. quòd si aqua bibenda sit, ea sit purissima, leuissima, tenuissima, nullo odore, aut sapore dotata, fontana, aut cisternalis, quarum vtramque, dummodò cæteris conditionibus non destituatur, bonam existimo, licet sciam inter Medicos de principatu bonitatis esse contentionem. Plerique Hipp. sequi se putant, si pluuialem præferant. alij fontanam malunt, cujus opinionis fuit Andr. Thurin. Piscien. Reg. Galliarum & mox duorum summorum Pontificum Medicus, qui libellum etiam de ea re conscripsit, & Epiph. Ferd. *lib.* 1. *Theor.* 13. sed, vt dixi, ex mea sententia vtraque in vsum conuocari potest.

13 In somno quoque eadem moderatio seruanda, & diurnus maximè euitandus. sed & superflua vigilia officere censetur non immeritò, quòd corpus aptius facilè reddat ad concipiendum morbum; quod vt magis magisque euitetur, quotidiè ipsum ab excre-

14 mentis congestis liberare studendum. quòd si sponte id non succedat, leuiori aliquo leniente, aut potius ipsis cibariis aluum mollientibus id procuretur; fortia enim, & frequentiùs vsurpata medicamenta abdicanda.

15 Coitus ab vniuersis Medicis mirum in modum vituperatur, quod etiam à Iurisconsultis particulariter animaduertitur Ripa *par. vlt. partic.* 1. *num.* 9. & Præuidell. *par. vlt. partic.* 15 *num.* 4. ab eo ergò non modò in parte, sed in totum abstinendum; Vndè non ex timore solùm contagionis arcendæ sunt meretrices tempore pestis ex ciuitate, vt voluit Ripa *de pest. par.* 3. *partic.* 1. *num.* 163. sed etiam quia incitamentum sunt ad opera venerea, à quibus tunc temporis summum in modum, vt dixi, abstinendum. in cæte-

16 ris mediocritas laudatur, quemadmodum etiam in exercitio: nam si excedat maximè damnatur, tum quia sanguinem magnoperè calefacit, & acuit, atque ad febrem disponit, tum quia poros rarefaciendo, & majorem respirandi necessitatem faciens, in caussa est, vt multò plus circumambientis aeris in corpus subeat, quàm oporteat, cùm in pestilenti constitutione maximè conferat, quantò minùs fieri potest, respirationis necessitatem augere. Hippocr. *de Nat.*

17 *Humana*, quòd aer corruptus quantò minùs inspiratur, tantò minùs noceat.

In animi denique passionibus moderandis vnus-

18 quisque diligens sit oportet. Metus præ omnibus, & tristitia abdicanda: notatum enim, & refertur à Platero, & à Foresto *locis supra citatis*, Meticulosos præ omnibus pestem facile incurrere, quod etiam inter

19 Iurisconsultos innuere videtur Ripa *par.* 1. *num.* 15. omninò ergò prohibenda cogitatio de mortuis, & ægrotantibus. Hieron. de Manfred. *de Hom. lib.* 1. *capite vlt. in fin.* neque de morte timendum, nisi in ordine de animæ salute. in Deo sperandum etiamsi occideret nos, vt sanctissimus Iob dicebat *capite* 13. *versic.* 15. gaudendum cuique esse suadent Medici, & adnotat etiam ex Iurisconsultis Ripa *part.* 3. *partic.* 1. *numero* 153. cum paucis, sed honestis amicis hilariter viuendum, Musicis, ac Melodiis vacare conducit, cùm sola aliquandò Musicæ vi pestis sublata fuerit, teste Plu-

20 tarch. *in lib. de Music. in.* quod etiam Vair. *lib.* 2. *de fascin. capite* 11. ex Pausania adnotauit, vt ex ipso adnotat Vntzer. *in antid. pestil. libro* 1. *part.* 2. *distinct.* 3. *med.* 5. *num.* 6. & cum his omnibus mundus cultus corporis eligendus, ac vestes sæpiùs immutandæ.

21 Verumtamen ad ea jam veniamus, quæ ad Magistratus pertinent. hi curare debent maximè, vt Ciuitas ab immunditiis vndequaque libera existat, & aeris corruptione præsente luculentos ignes vicatim accendi jubeant ex lignis, si fieri possit, odoriferis, vt cupresso, Iunipero, sin minùs ex vitium sarmentis, aut ex lignis quernis, quæ putrida jam, & emortua non sint, aut situm contraxerint, vel propè paludes, stagnantesque aquas diu jacuerint, aut pluuia, vel quoquo modo humecta sint.

22 Mortuorum cadauera quam citissime sepulchris mandari, & altè defodi curent, quia citissimè putrescunt. Paræus *lib.* 21. *capite* 10. & præcipuè à cadaueribus brutorum, si quæ peste tentantur, omninò ciuitatem repurgare; quamquam vbi pestis bruta etiam molestet, conferret ex mea sententia ea omnino à ciuitate amouere, & expellere antequam inficiantur. vnde Paræus *vbi supra* occidi omnia jubet præcipuè feles, canes & alia domestica animalia, quibus præ cæteris connumerandi sunt porci, quia eorum excrementa aerem venenosum maximè reddunt, vt scribit Georgius Pict. *de conseruanda sanit. dial.* 2. cloacas libe-

23 ras esse jubeant, ac si ad repurgandam ciuitatem non sufficiant, nouas construendas curent. Peste

24 infectos ab aliis quantùm fieri potest segregent, aut eos in propria domo, vt fieri alicubi solet, portis muro obductis, vel obsignatis retinendos; aut in locum ad eam rem destinatum asportandos curantes. ita faciendum admonent ipsi Medici, & præ cæteris Massa *de febr. pestil. tract.* 2. *cap.* 1. Paræus *lib. capite* 10. Cesalpin. *lib.* 3. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *de pest. cap.* 6. Vntzerus *in Antidot. pestil. lib.* 1. *distinct.* 2. & ex Iurisconsultis Ripa *part. vltim. partic.* 1. *num.* 3. vtrum autem

25 per vim expelli possit quis ex ciuitate, si malit in domo includi, decidit idem Ripa *ibidem numero* 4.

26 Sed & maxima cura arcendi sunt aduenæ omnes, qui à pestilenti loco veniunt, vel vndecumque dummodò sanitatis testimonium secum non habeant, ne in ciuitatem intromittantur, antequam per aliquot dies experientia sumatur eorum sanitatis. Cesalpin. *lib.* 3. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *cap.* 7. & ex Iurisperitis Præuidel. *par.* 4. *partic.* 21. & Foller. *in appar. ad instruct. Vrban. numer.* 171. quantum autem debeat esse hoc dierum spa-

spatium à Iurisconsultis decisum non inuenio. consuetudo est quadraginta dierum, de qua testatur Septalius *vbi suprà*: & hunc ipsum terminum desiderat Cesalpinus *vbi suprà*: sed Septalius putat, atque contendit, esse justo longiorem: palam enim est, inquit ille, quòd accedentes ad locum sanum vel habent intrà se Pestis contagium, vel extrà; nempe quia per contactum externa membra seminia pestis retinuerunt. si habeant intùs, impossibile est per tot dies venenum tam atrox, & exitiale absque eo, quod vllam de se significationem præbeat, latitare; si extrà, hoc facile potest emendari per corporis mundationem, & lotionem ex aceto, aliisque ad rem facientibus, per rasuram omnium pilorum, per vestium commutationem, & hujusmodi. restringit etiam hunc terminum Massa *vbi suprà* ad plus minus pro infectionis majori, vel minori suspicione. Sed in his cum securitate, non cum conjecturis agendum.

28 Præterea Medicos, Christiana pietate & sapientia insignes, in ægrorum curam destinent, quemadmodum etiam expertissimos Chirurgos, non quales vt plurimum nunc eam artem exercent, audacia & temeritate, necnon etiam crassa ignorantia notandos, & qui vix tonstrinam exercere norunt.

29 Supellectilia, & tegumenta, vestesque eorum, qui peste perierint, venales exponi non permittant, sed omnia igni mandanda præcipiant, quæ fomitem, & seminia morbi conseruare facilè possunt, vt lineæ sunt, & laneæ vestes, & his similia, quod admonere non reliquerunt Medici supra citati, Paræus, Septalius, Cesalpinus, Vntzerus, & alij, necnon etiam Iurisconsulti Ripa *loco citato numero* 43. sed mirum videtur quod narrat Alpin. *lib.* 1. *de Medic. Ægypt. cap.* 17. nimirum quòd tegumenta, & supellectilia eorum, qui peste ibi laborauerint, etiamsi aliàs contagium retineant, tamen mense Iunio omne contagium exuere, & illis tutò vti quemlibet posse. Quæri autem hic posset, cur vestes eorum, qui peste corripiuntur, & ab ea immunes euadunt, non afficiant tangentes contagio, vt vestes, aliaque tegumenta eorum, qui peste moriuntur. Sed ad hoc aliàs.

Quæ verò merces admitti tutò possint, quæ non, docet exquisitissimè Massa *vbi supr. tract.* 2. *c.* 1. docetque nullum Frumenti genus, nec aromatum, neque fructum, neque carnium quarumcumque dummodò putrere non incipiant, neque Vina, neque acetum, neque oleum suspicionem vllam habere, quia talia contagium non suscipiunt. præ omnibus autem tutissima sunt metalla omnia. sed si quæ saccula, aut tegumenta, vel funes, & hujusmodi alia cum his juncta fuerint, omnia comburenda præcipit. nam quæcumque ex lino, canabe, sparto, cotone, lana, bombace, pilis, vellere, serico, plumis, & hujusmodi rebus conficiuntur, facilè infectionem suscipiunt. quibus addenda quæ ex arundinulis, juncis, & hujus generis materia componuntur. de his inter Iurisconsultos Follerius, quibus non multa fides est adhibenda, cum loquatur de his, quæ ad ipsum non pertinent.

Quoad receptionem Epistolarum, multis vti debere nos cautelis, admonet Saluian. *Variar. lect. lib.* 1. *c.* 7. quòd charta facillime infectionem suscipiat, & retineat. itaque & circa hoc peculiaris diligentia adhibenda, vt suffitibus, antequam legendas litteras suscipiamus, eas repurgemus, & liquoribus etiam nonnullis imbuamus, aliisque cautelis vtamur ab ipso Saluiano conscriptis.

30 Balneis porrò, si quæ publica extant, interdicere Magistratus oportet, cùm qui iis vtuntur Pestem facillimè concipiant, vt adnotant Rasis 30. *contin. tractat.* 13. *cap.* 1. Ioub. *de pest. cap.* 9. Andr. Gall. *de pest. fascic.* 3. *in principio.* Plater. *quæst. Medic. Parad. centur. posth. quæst.* 43. Paræus *de peste cap.* 10. & alij. quare iis vnusquisque pro posse abstineat.

31 Cæterum idem Paræus in his recensendis diligentissimus, admonebat quoque Iudices, & Magistratus, vt maximoperè animum aduerterent ad impios quosdam vespillones, & alios hujus farinæ homines, qui, vt ex majori ægrotantium, ac morientium copia plura congerant, sibique acquirant, per linimenta quædam, ostiorum annulis, & pessulis aliisque locis illita, pestis contagium in sanos transferunt, aut alia malitia vtentes, mortuorum supellectilem in sanas domos comportant, milleque aliis ingeniis inexpiabili impietate pestem propagant. quod non semel tantùm, aut bis, sed multoties euenisse constat, vt superiori quæstione dixi.

32 Curent etiam iidem Magistratus, ne putridę carnes, & olidi, ac semiputrefacti Pisces veneant, sed eas, eosque quamprimùm putrere inceperint abjiciendos curent, nè ex eorum comestione vulgus prauis humoribus congestis facilè pestem concipiat, quod prudenter præter Medicos admonet ex Legumperitis Ripa *vbi aliàs.* quin etiam, quia contingit cum ægrotantibus vtentes innoxiè aliquandò pestem circumferre, vt sunt Ministri omnes, Sacerdotes, Medici, Chirurgi, Barbitonsores, Pharmacopolę, Vespillones, Obstetrices, & aliæ personę, non permittendus quisquam eorum est in publicum exire, nisi aliqua conspicua nota se notum vnicuique faciat, vt possint alij ejus euitare occursum, & allocutionem.

33 Custodes etiam portarum constituantur, qui aduenas peste infectos, aut de peste suspectos, aut etiam qui bulletinum sanitatis secum non habent à ciuitate, & loco repellant, & arceant. sed de custodibus portarum tempore pestis, & de bullettinorum qualitate, & aliis ad hæc pertinentibus qui plura scire cupit, ex Iurisconsultis adeat Ripam *par.* 3. *partic.* 2. *per totam.* Follerium *vbi suprà.*

34 Denique non inane consilium censendum, quod ex Leuino Lemnio refert Paræus *vbi sæpe*, & laudatur ab Vntzero *vbi aliàs lib.* 1. *par.* 2. *dist.* 3. *num.* 2. nimirum quòd murales cannæ, & machinæ tormentariæ, puluere bombardico repletæ, absque globis sub diei, noctisque crepusculis explodantur: eorum enim ictu, ac vehementia impulsus aer exagitatur, & ea agitatione repurgatur; præterquam quod etiam ipsius bombardici pulueris qualitate alteratur, & exsiccatur; adjuncta maximè ipsius ignis virtute. hæc & alia permulta ad Magistratus pertinent, quæ si quis luculentiùs enarrata desiderat, ex nostris consulat Paræum, Vntzerum, & prę omnibus Septalium *lib.* 4. & ex Iurisconsultis Ripam, & Præuidell. & Follerium *locis citatis.*

PARS SECVNDA.

De Contagio.

SVMMARIVM.

1 *Contagium quid.*
2 *Contagium triplex.*
3 *Morbus contagiosus quis.*
4 *Contagiosus morbus duplex.*
5 *Contagiosi morbi benignæ naturæ, seu contra.*
6 *Scabies quid.*
7 *Lepra quid scrophulæ.*
8 *Elephantiasis quid.*
9 *Alopecia est particularis quædam Lepra.*
10 *Achores quid.*
11 *Lippitudo quid.*
12 *Tabes est vlcus Pulmonis.*
13 *Febris Hectica quid.*
14 *Lues venerea, siue Gallicus morbus quid.*
15 *Febris quid sit.*

Quid sit Contagium, quid, & quotuplex contagiosus Morbus.

QVÆSTIO V.

QVibus ex caussis inter Legales materias etiam de contagio verba facere operæ pretium duxerim, in principio hujus tituli notum 1 feci; dicam ergo jam quid sit Contagium, & quid, & quotuplex contagiosus morbus. Contagium aliàs esse dixi infectionem transeuntem ab vno indiuiduo in aliud. Mercatus autem *lib. 3. de Morbis p. 1. cl. 1. q. 176. num. 11.* dixit, Conta- 2 gium esse id, quod alteri ab altero pręstatur dum passum fiat ejusdem speciei cum agente. dixi etiam illud esse triplex, immediatum, quod ex simplici atque immediato contactu fit duorum corporum animatorum. Secundum per fomitem, & est mediati prima species, nempe inanimatæ cujusdam rei, & contagij seminia retinentis, vt vestes sunt, supellectilia, & hujusmodi. Tertium, quod est secunda species mediati, fit mediante Aëre inspirato, qui ab vno indiuiduo expiratus quod jam infectum est, ab alio inspiratur, vnde ex inquinamento prioris per 3 illum Aërem exspiratum inquinatur posterius. Morbus autem qui contagiosus est, dicitur morbus per 4 contagium communicabilis vno, vel pluribus ex supra commemoratis modis. Est autem contagiosus morbus duplex, nam quidam est benignæ naturæ, in quantum vitę nequaquam insidiatur, saltem non manifeste, aut non tam subitaneam affert perniciem, licet temporis diuturnitate non nisi cum vitę præjudicio afficiat. alius est malignę Naturę, vt qui vitam facili negotio, ac manifeste, & euidenter eripiat. morbi prioris classis ex humorum putredine habent quidem originem, non tamen consummata, sed magnæ actiuitati juncta; posterioris etiam venenata qualitate participant. in priori censu sunt Scabies, & ejus species omnes, Strumæ de quibus vide Zacutum Medicum doctissimum *lib. 1. de* 5 *Med. princ. hist. cap. vel hist. 84. in comm.* Tinea puerorum, Alopecia dicta, eorumdemque achores, & faui, lippitudo, vel Ophthalmia Græcis, vlcera, quædam maligna, simplex febris, nam, vt testatur Fracast. *lib. 2. de Contag. cap. 1.* nonnullæ febres sunt contagiosæ, cum tamen sint vt plurimum salubres. In posteriori censu sunt Rabies, Morbilli, & Variolæ, & ipsa pestis. quamquam morbilli, & Variolæ interdum nulla prauitate infestæ videantur, aliàs tamen pestilentes euadunt, & cum multiplicantur, ipsam pestem portendunt, vt omnes, qui de peste scripserunt, fatentur in capp. de signis prognosticantibus futuram pestem. Sunt tamen alij morbi Medij jure vocandi, quod neque perniciem illicò afferant, neque tamen vitæ omninò parcant, sed procrastinantes locum remediis concedunt. hujusmodi sunt Lepra, ejusq; genera omnia, & Elephantiasis, si modò diuersus morbus à Lepra est, Tabes, seu Phthisis, Hectica febris, Epilepsia, nam notatum est, hanc quoque per contagium fuisse communicatam. Bertin. *lib. 22. suæ med. cap. 3.* immo etiam per solum visum teste Christof. à Vega *lib. 3. art. Med. cap. 12.* quorum vterque refertur à Schenchio *lib. 1. Obser. tit. de Epilepsia.* sed quod magis mirandum est, communicari per contagium non solùm hominibus, sed etiam animalibus extrà humanam speciem, docet Card. *lib. 7. de variet. cap. 33.* qui ancillam morbum hunc cani, & cato comunicasse refert. tandem inter hos morbos comprehenditur etiam Gallicus, vt notum est.

Omnes hi morbi (excepta lippitudine, ac Strumis) enumerantur ab iis, qui de contagio ex professo verba fecerunt. Fernel. *lib. 2. de Abd. rer. caus. cap. 11.* Sal. *de febr. pest. cap. 11.* Fracast. *de contag. lib. 1.* Hucher. *lib. 4. de febr. cap. 7.* sed miror cur de lippitudine nullus meminerit, cum tamen Arist. *7. probl. 4.* & Alex. *lib. 2. probl. 14.* quærant, cur lippitudo sit contagiosa, quod etiam vulgo persuasum est, & notatur à Iurisconsultis Martin. de Arles *de superstit. num. 36.* quomodocunque tamen sit, non tanti momenti is morbus profectò est, vt de eo peculiarem mentionem habere oporteat.

Cæterum ne Iurisconsulti nominum varietate decipiantur, breuiter quid singuli horum morborum sint exponamus, ii præsertim, qui minus noti esse possunt. Scabies autem præ omnibus notissimus morbus est, sed ejus genera quamplura sunt pro humorum differentia, & miscela. definitur vero scabies pruritus in vniuerso corpore, vel in pluribus ejus partibus ex asperitate, vel pustulis, vel vlcusculis ejusdem proueniens, aliquando vero solus pruritus totum occupat corpus, non tamen pustulæ vllæ ad sensum sunt manifestæ, neque vlla vlcuscula, sed 6 bene asperitas quædam, non mutat autem nomen, nisi quando prædicta apparent. quod autem quædam scabies humida sit, quædam sicca notum est, & quod illæ habeant sub se plures alias species; sed hæc pro nunc ad hoc argumentum minus pertinent. Strumæ, quæ & scrophæ, seu scrophulæ dicuntur, 7 tumores sunt in collo, & in axillis euenientes, ac se propagantes ex materia partim frigida, & mucilaginosa, partim terrea, ac melancholica, & dicuntur scrophæ, ex eo quod plures gignant conceptus, nempe minores tumores, quorum sunt fœcundissimæ, veluti scrophæ. quam vero hi tumores sint contagiosi, vide aut Doctorem Zaccutum Lusitanum, multæ eruditionis, ac indefessæ lectionis virum, cujus libri de Principum Medicorum historiis, doctis omnibus mirum in modum accepti, ac commendati sunt.

Lepra porro dicitur cutis asperitas cum pruritu, 8 & cor-

& corporis colliquatione depascens profundas corporis partes orbicularim, atque piscium instar squammulas ex sese emittens. in hoc enim morbo solidarum partium nutrimentum ob prauam sui qualitatem assimilari non potest, vnde ad cutim transmissum, & extraneum calorem concipiens, pruritum facit ingentem, & ob admixtionem siccæ, melancholicæ, ac terreæ substantiæ à cute abscedit, & in squammulas abit. non dissimilis morbus 8 est Elephantiasis, quamquam non desunt contrariæ opinioni adhærentes; sed esse hos vnum eundemque morbum testatur Mercurial. *lib. 2. de morb. cutan. cap.* 5. apud quem Lepræ genera, & species videre licet ab ipso accuratissimè enumeratas. si quis autem Medicorum Lepræ veræ signa perlegere cupit, præ cæteris practicis legat Bauerium in consil. præcipuè, quod incipit: *In nonnullis dictum est, &c.* nam diligenter, & exquisite ea percurrit, & differentias omnes edocet. non prætereundum tamen hic signum illud confirmatæ Lepræ exploratissimum, de quo Lemn. *lib. 2. de occult. nat. mir. c. 51. in fin.* quod est hujusmodi: Vsti plumbi puluerem in matulam, vrinam Leprosorum continentem, conjicit, si enim fundum petat, vel Lepra illa vera non est (vel non est, addo ego, confirmata) si verò suprà natet, signum est manifestissimum veræ, & confirmatæ lepræ. plures insuper experientias ponunt alij, ad cognoscendum veram lepram, & præcipuè Vallescus *in Philon. lib. 7. cap.* 21. inter quas est, quæ ex sanguine desumitur supernatante in aqua clarissima. alia autem signa videri possunt apud ipsum, & alios auctores Arabes præsertim, & præ cæteris Iulianum Palmarium. celebris & ea experientia est, quæ desumitur à sensus stupiditate, nam tenuissimam acum in corpus leprosi infigunt, & si minus sentiat, lepra est confirmata. Vallesc. *vbi suprà.* Paræus *lib. 19. cap. 7.*

9 Lepra quædam particularis videtur esse Alopecia; nam conueniunt in essentia, cùm non minùs Alopecia, quàm lepra ex prauo nutrimento fiat, & non minùs quàm lepra vniuerso corpori, cuti capitis Alopecia obsit, & vtraque sit corruptio, & alteratio carnis superficialis. Arist. teste 10. *Probl.* 20. & rectè notatur inter Iurisconsultos à Glo. *in c. voluißent de pœniten. dist.* 1. quòd lepra in Capillis dicatur Alopecia. licet autem velis eos morbos differre, tamen negari non potest, eos congeneres esse, nam & Ophiasis, quæ maxime similis est Alopeciæ, præcedere solet lepram, & iis esse præcipue infesta, qui in Elephantiasim proni sunt. Piso *lib. 1. pract. c.* 1. quin etiam vterque morbus eodem med. curatur. Cardan. *in lib. Hipp. de Alim. lect. 32. tex.* 31.

10 Achores sunt vlcera capitis humida, quæ appellant vulgo *lattime*, quod fortasse ex lactis vitio manare credantur, vel quod lactentibus pueris sint familiaria. Manard. *lib. 17. epist.* 2. huic morbo non dissimilis est, qui fauus dicitur, de quibus tamen alia superaddere præsentis loci non est.

11 Lippitudo quid sit, dixi *Lib. 2. Tit. 3. q.* 10. quòd sit inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Tabes verò, seu Phthisis vlcus pulmonis est, ex quo consumptiua 12 febris Hectica dicta generatur, vel ad quod potius 13 ea febris consequitur, quæ febris Hectica (nam & ipsa aliquando contagio communicatur) est calor naturalis mutatus in igneum, solidas ipsius cordis 14 partes obsidens. Lues autem Venerea, Gallicus dictus morbus, adeò pluribus notus est, vt alia explicatione non indigeat; dici tamen potest infectio, seu contaminatio massæ sanguineæ ex coitus præcipuè inquinamentis, vel alio modo per contagium communicata, ex qua infectione plures apti sunt pullulare morbi, natura, & specie differentes; & licet alij aliter hunc affectum definiri malint, mihi pro nunc ad rem meam hæc definitio satisfacit.

Quid sit denique febris Iurisconsulti *in l. quæsitum, ff. de re judic.* dixerunt, esse motum corporis contra Naturam. Medici dicunt, esse calorem extraneum in corde accensum. Sed hæc de his satis. 15

SVMMARIVM.

1 *Contagiosi morbi non omnes ex quibusuis in quasuis personas transferuntur.*
2 *Ob contagiosum morbum de nouo aduenientem dirimi potest matrimonium initiatum, non autem consummatum.*
3 *Ex quibusnam morbis leue periculum contagionis impendat.*
4 *Ex Epilepsia leue contagionis periculum imminet.*
5 *In tabe majus periculum junioris conjugis à seniore, quàm è contra.*
6 *Periculum infectionis prolis nasciture ex conjugibus qualenam sit.*
7 *Ex lue venerea quandò existimandum dirimi iure posse matrimonium.*
8 *Ex Morbillis, & Variolis etiam pestilentibus, ex ipsa peste, ex rabie, an diuidi debeat matrimonium.*
9 *Moniales habent justam caussam relinquendi monasterium, vbi in eo vigeat contagiosa infirmitas: declara vt num. seqq.*
11 *Contagioso morbo laborantes expelli possunt ex ciuitate. declara vt ibid.*
13 *Quartus casus circa redditionem debiti matrimonialis, vbi alter conjugum contagioso morbo laboret.*
14 *Sanus Conjunx tenetur reddere debitum Leproso. distingue ex aliis vt num. seq. dic vt num.* 21.
16 *Sanus conjunx an teneatur cohabitare cum leproso.*
17 *Non ita inficitur sanus conjunx à leproso per coitum, vt per cohabitationem. falsum ibid.*
18 *Lepra inficit etiam per halitum.*
19 *Quæ per contagium ad distans inficiunt, multò magis per contactum id præstant.*
20 *Non infectus potest alios inficere, & quomodò.*
22 *Ex coitu cum leproso imminet euidens periculum infectionis.*
23 *Sanus conjunx non tenetur reddere debitum infirmo peste vel rabie laboranti.*
24 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo Tabe infecto.*
25 *Coitus Tabidis maximè noxius.*
26 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo Gallica lue laboranti.*
27 *Si vnus conjugum commercium habeat cum extranea persona Gallico morbo infecta, an alter teneatur ad ad redditionem debiti.*
28 *Nonnulli cum infectis personis rem habentes non inficiuntur, & tamen alios inficiunt.*
29 *Ob adulterium an liceat denegare debitum.*
30 *Contagiosus morbus quandò impedire debeat professionem.*

Iuriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circà Contagium, & Contagioſos morbos quibus in caſibus locum habeant.

QVÆSTIO VI.

1 Statuendum imprimis antequam ad particulares caſus veniamus, contagioſos morbos non æquè omnes ex quibuſuis in quaſuis perſonas contagio transferri: alios item facili negotio hac ratione contagio afficere, nonnullos verò faciliùs alia: nam de priori parte patet, quòd neque Alopecia, neque Phthiſis adeò ex teneriori ætate in maturiorem, vt ex maturiori in teneriorem transferri facile poteſt. de poſteriori parte notum eſt, quòd Lues Venerea coitu maxime, & accubitu, dehinc etiam conuictu, & conſuetudine communicatur, vt etiam Phthiſis, ſeu Tabes, Scabies, & hujuſmodi; Peſtis autem ſola exſpiratione, vt etiam Lepra, de qua & aliàs dixi, & infra dicam. Alij prætcrea morbi certas perſonas inuadunt, & contaminant, alij verò indifferenter omnes. nam Tabes, Phthiſis, Alopecia tenerioribus maxime ætatibus noxiæ, aliis perſonis maturiorem ætatem agentibus non ita; contra Peſtis, Scabies, Lepra omnibus indifferenter communicantur. ſic etiam & alia nonnulla in quæſtionis proceſſu adnotanda veniunt, vt dicemus: hic enim examinabimus caſus nonnullos circa contagioſos morbos euenientes, vt apertiſſimè dehinc pateat quandò, & in quibus caſibus concluſiones, & aſſertiones Iuriſcoſultorum locum ſint habituræ, quas recenſui in principio Tituli, quarum prima eſt, quòd ob contagioſum morbum de nouo, aut quomodocunque euenientem dirimi poſſit matrimonium initiatum, non tamen quod ſit conſummatum; circa quam concluſionem, licet aliquod dubium interueniat, minus de ſponſalibus dubitatur, vt per Auctores ibi per me adductos. circa primam partem concluſionis (quia cùm multò majoris momenti ſit, & quæ in ipſa locum habebunt, multò magis procedent in poſteriori parte) conſiderari poteſt periculum contagij non modo reſpectu conjugum, ſed reſpectu prolis ex matrimonio naſcituræ. Secundò conſiderari poteſt euentus morbi, ipſiuſque natura, nempe an pertinax morbus ſit, & rebellis, & ob id nulla ſpes ſit ægrum ab eo conualiturum, an verò contrario modo ſe habeat, aut ſaltem mediocriter, ita vt licet cum difficultate, poſſit tamen Æger ab eo conualeſcere. Tertiò conſiderari poteſt qualitas periculi, quod vel imminens ſit, & de ipſius Conjugis ſani vita, vel ſit tantùm de ſanitatis detrimento, aut etiam de turpitudine. Morbi item aut ſunt inſtantanei, aut permanentes. inſtantaneos voco pro nunc, qui breui dierum ſpatio, vt quatuordecim, aut viginti, aut etiam vnius, vel alterius menſis, aut anni finiuntur; permanentes voco, qui diu perdurant, aut toto vitæ curriculo, & ad mortem vſque hominem concomitantur.

3 Itaque periculum leue imminet ex morbo leui, vt ex Ophthalmia, ex ſimplici ſcabie, aut ſimpliciſſima febre, & morbis aliis his non diſſimilibus, & licet in Ophthalmia, & in febre periculum non ita certum ſit, vt in ſcabie, quæ multò magis contagioſa eſt, tamen neque in hac, neque in vlla illarum poterit eſſe locus diſſolutioni matrimonij, aut ſponſalium, quæ juramento firmata ſint, tanquam ſi nullum omnino adeſſet impedimentum. quod ob leuitatem eorum morborum, qui nullius conſiderationis in hoc caſu videntur, vlteriori probatione non eget.

4 Idem etiam in Epilepſia habebit locum; licet enim majus multò ſit periculum in hoc morbo, quàm in prædictis, tamen periculum ex hac non eſt certum, & euidens, cum non ſoleat Epilepſia ſecundum plurimum per contagium de facili communicari. communicatur tamen filiis, & deſcendentibus; ſed neque hanc puto eſſe juſtam cauſſam ſeparationis matrimonij, aut ſponſalium, ob periculi incertitudinem: quia licet Epilepticus interdum Epilepticum generet, cum Epilepſia ſit morbus hæreditarius, tamen hoc eſt de futuris contingentibus, non de neceſſitate euenientibus. Contra tamen dicendum videtur in Tabe, in Lepra, in graui Lue Venerea, in Alopecia; nam in tabe graue, & euidens periculum vitæ imminet juniori conjugi à ſeniori, 5 non tamen tam euidens ſeniori à juniori, vt dixi. idcirco in vno caſu matrimonium, ſeu ſponſalia dirimi poterunt, in alio non, quia morbus permanens eſt. id tamen intelligendum de jam confirmata Tabe, non de incipiente, quia hæc amoueri faciliùs poteſt; idem in Lepra confirmata dicendum, ſed abſolutè, quia omnibus communicabilis, tam ſenioribus inquam, quàm junioribus. præterquam quod habet cum ſe notabilem deformitatem, vt etiam habet Alopecia.

6 Sed quid de periculo, quod imminet proli ex matrimonio naſcituræ, ne eodem morbo infecta naſcatur, vel poſt inficiatur? dico quòd ſi Lepra in parentibus curationem recipit, poterit prohiberi quin proles inficiatur; ſin confirmata ſit, & curationem non recipiat, poterit & ob id, & ob ſupradictam cauſſam concluſio Iuriſconſultorum locum habere.

7 In Lue Venerea, ſi grauis ſit, nempe tumoribus, vlceribus malignis, doloribus perpetuis, Alopecia, gonorrhœa virulenta, & aliis ſymptomatibus concomitata, abſque dubio matrimonium dirimi poterit, quia communicabilis ab omnibus in omnes, & quia notabilem affert turpitudinem, & quia morbus permanens eſt, & ſi ſit confirmatus numquam curabilis.

8 Ob morbillos, & variolas etiam peſtilentes, ob Peſtem ipſam, ob rabiem licet ex omnibus euidens periculum vitæ inſtet, præcipuè autem ex peſte, non poterit dirimi matrimonium, neque ſponſalia ſi juramento firmata ſint; ratio eſt, quia etiamſi ſint contagio à quouis in quoſuis communicabiles peſtis duntaxat, & Rabies, nec non vitæ ſummopere inſidientur, tamen morbi inſtantanei ſunt, & qui facillime aut occidunt, aut hominem ſanum deſerunt; idcirco abſque injuria, & ſine vllo incommodo poteſt attendi eorum exitus, qui vbi in bonum terminet, matrimonium ſuum locum habere facile poteſt, cùm nihil impedimenti poſt eorum amotionem relinquatur.

Declaranda tamen hæc omnia ſupradicta ſunt reſpectiuè, quoad ſeparationem matrimonij non conſummati, vel ſponſalium, vel certe ejuſdem matrimonij, quoad ſeparationem thori.

9 Secundus caſus circa contagioſos morbos eueniens eſt, quòd Monialibus concedi poſſit licentia exeundi ex vno monaſterio, & ingrediendi aliud monaſterium, vbi in eo ſit contagioſa infirmitas, ex qua

qua ipsæ absque dubio sint in manifestissimo periculo positæ, nisi quæ jam infectæ sunt ejiciantur. ita deciditur in constitutione Pii Quinti, quam habes apud Nauarr. *de Regul. comm.* 4. *num.* 47. & apud Roderic. *quæst. Canonic. & Regul. Tom.* 1. *q.* 49. *artic.* 4. apud Barbos. *de offic. & potest. Episc. alleg.* 102. *num.* 14.

In hoc casu de duabus tantùm infirmitatibus mentio habetur, de Lepra nimirum, & Epidemia, nempe peste; (abutuntur enim hic Iurisconsulti, seu Canonistæ voce Epidemiæ) sed eam constitutionem extendi etiam ad alios morbos contagiosos, si qui sint, aut esse possint, vt Hecticam febrem, Tabem, Rabiem, & alios, tenet idem Barbos. *ibid. num.* 16. *& seqq.* [Et ex Medicis *Sebastian. de Soto in libell. de Infirmit. ob quas Moniales exire possunt è clausura proposit.* 2. *& seqq.*] Neque videtur contrariari, immò potiùs assentiri Nauarr. *vbi supra num.* 49. qui etiam prædictam constitutionem extendi vult ad morbum non contagiosum, de quo Medici docti, ac pii judicent aliquam morituram, nisi ex monasterio exire permittatur, & salubriorem locum eligat. de qua ampliatione nonnulla dicam Deo dante *Lib.* 5. *Tit. de aere, aquis, & locis.* sed in hoc quoque casu adnotandum, quod in superiore admonuimus, nempe de periculi certitudine, & euidentia; & de grauitate & confirmatione, & conditione morborum: nam non satis esset simplex Epidemia ad hoc, vt Moniales possent relinquere Monasterium, sed debet esse pestilentialis, & contagiosa, nempe cum periculo, & pernicie manifesta. [Sed de hac materia prolixiùs Deo dante agam lib. 8. tit. 2. vbi quicquid ad materiam clausuræ Monialium pertinere videbitur, quod Medicam speculationem requirat, discutere conabor.]

Tertius casus est, in quo ii, qui contagioso morbo laborant, expelli possint, ac debeant ex ciuitate; in quo casu nota, quòd non satis est contagium quodcunque ad id, sed requiritur tale, vt afferat vitæ periculum, seu notabilem turpitudinem; insuperque vt sola expiratione possint infecti nocere sanis, eosque inficere, veluti in peste euenit, & in Lepra.

Fortassè idem dicendum esset de Rabie, qua affecti aut expelli, aut vinculis coerceri debeant, ne alios morsibus impetentes, rabiem illis communicent, & de Lepra certum est in hoc casu, quod debeat esse in vltima specie, & confirmata, quia cæteræ species nequaquam possent halitu, & exspiratione de facili inficere, vt confirmata potest.

Quartus casus est circa redditionem debiti matrimonialis, circa quam contrariantur sibi Canonistæ præcipue de Lepra loquentes, volentibus aliis, qui Textus auctoritatem sequuntur *in cap.* 1. *&* 2. *de conjug. lepros.* quòd sanus conjunx teneatur reddere debitum infirmo, non obstante, quòd timor adsit non modo infectionis sani, sed etiam prolis inde nascituræ ea infectione labefactatæ. Io. Brunell. *de sponsal. & matrim. conclus.* 8. *num.* 8. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 24 *num.* 25. & vide alios DD. adductos per August. Barbos. *in Collect. Doct. lib.* 4. *tit.* 8. *cap.* 2. *num.* 2. Alij maluerunt in hoc casu distingui, nimirum quòd vbi judicio Medicorum adsit periculum notabilis infectionis, sanus non teneatur reddere debitum, contra si id periculi absit. ita Hostien. *in summ. lib.* 4. *rubr. de Conjug. Lepros.* Sanchez *vbi supra num.* 17. qui ad contrarias sententias satisfacit. ita quoque videtur sentire Ripa *in tract. de pest. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 103. quem adducit Sannazar. ejus nepos *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 77. dum non vult, Conjugi Lepra leonina nempe Lepra maligna, & confirmata, & vltimæ speciei, vel Elephantiasi infecto sanum teneri reddere debitum. Circa cohabitationem etiam discordes videntur DD. cum alij voluerint teneri sanum cum ægrotante cohabitare, alij verò non, sed tantùm teneri ad debiti redditionem. Alberic. *in Dict. in verb. Lepra.* qui & eam rationem ex DD. auctoritate affert, quòd non ita inficiatur sanus ex coitu, vt ex cohabitatione; quod etiam tenet Scotus *in* 4. *sent. dist.* 32. *q. vnica.* quod tamen non est verum, quia contagium nulla via, ac modo efficacius & faciliùs contrahitur, quàm per carnalem conjunctionem; quòd si Lepra inficit etiam per halitum, multò magis per cohabitationem, & multò etiam magis per copulam carnalem. & idcircò *Leuit. cap.* 13. ex legis præcepto Leprosi non modo ejiciebantur ex ciuitate, sed debebant etiã euitare sanorum occursum, quia expiratione maximè homines inficiuntur, vt notat Valles. *in eo loco de sacr. Phil. cap.* 19. ergò multò magis per contactũ, quia quæ per contagium ad distans inficiunt, multo magis per contactum id faciunt. Fracast. *lib.* 1. *de contag. cap.* 2. Adde quod Medici non solum admonent esse fugiendum coitum cum Leproso, sed aliqui, vt Gordon. 1. *par. Lilij. cap.* 22. voluerunt etiam illius commercium deuitandum esse, qui, aut quæ cum leproso jacuerit, etiamsi infectus inde non remanserit; quia etiam non infectus potest alios inficere conseruando in se ipso, in propria cute & carne, seminaria ipsius contagij, vt etiam in morbo Gallico euenit, vt mox dicemus. Itaque si cohabitare non tenetur sanus conjunx cum Leproso, multò minus tenetur reddere debitum. sed decisio harum rerum ad Canonistas pertinet; nos admonere eos de periculo decet. satis ergò sit, hinc eam conclusionem elicere, quòd vbi alter conjugum vera lepra sit infectus, etiamsi non esset confirmata, ex eorum conjunctione euidens periculum imminet sano ne inficiatur: nam licet leuior esset Lepra, tamen infectionis periculum non cessaret, & timor ne sanus postmodum ea infectus, in multò pejorem conditionem laberetur, quàm ipse leprosus ad præsens sit; parua enim infectio si corpus prauis humoribus offendet, magnam pariet affectionem, vt quotidie in Lue Venerea, & in Scabie experimur; nam habeat commercium aliquis cum muliere sola gonorrhœa infecta, inde aliquandò in dolores atrocissimos, in vlcera maligna, in tumores, in depilationem, & in mille alios affectus incidet. sic etiam si jaceat quis cum aliquo, qui solo simplici pruritu, vel leuissima scabie laboret, si inde inficiatur, in scabiem pessimam, & vlceribus, & incendioso pruritu scatentem, labetur, itaque etiam ex leui infectione timendum est, ne sanus maximè lædatur.

Cæterum quoad rabiem, morbillos, & variolas, & pestem, absolutè dicendum videtur, quòd non teneatur sanus reddere debitum, quia periculum certum est & euidens; & de Peste apertissimè Iurisconsulti. Ripa *de pest. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 202. quamquam peste affectum conjugem, aut rabie detentum nunquam eò dementiæ, (nisi verè dementiat) peruenire existimem, vt debitum à sano reposcat.

Circa Tabem dicerem, opus esse distinctione: nam si sanus conjunx tenerioris sit ætatis, & habeat etiam promptitudinem ad concipiendum talem morbum, vt si esset habitus gracilis, pectoris angusti, colli tenuis, & longi, humeros habens alarum modo extensos, & alias haberet Tabis dispositiones, non teneretur reddere debitum; quia facili negotio, & absque dubio inficeretur; si verò

talia non apparerent, & jam grandior natu esset, nempe si supra 35. annum ætatem ageret (vsque ad hunc enim terminum tabidos fieri à 18. incipientes, voluit Hipp. 5. *Aphor.* 9. & ibi Gal.) tunc teneretur; quamquam æger conjunx concupiscentiæ pœnas lueret, cùm coitus Tabidis maximè sit noxius.

25

Restat denique, vt decidatur, quid de morbo Gallico dicendum sit, de eo enim majus dubium esse posset: nam etiamsi leuis esset, quia tamen quilibet vel minimus fomes sufficit ad concipiendum magnum morbum, & potest ex leui contagio sanus conjunx maximè affici, vt dixi, idcircò videretur, quòd, quotiescunque de morbo Gallico certitudo habetur, non teneatur sanus conjunx reddere debitum ægrotanti. dicendum tamen ea ratione non obstante, quòd vbi leuis morbus est, sanus teneatur ad redditionem debiti, contrà vero vbi imminet notabile infectionis periculum. Barbos. *in coll. DD. lib.* 4. *tit.* 8. *cap.* 2. *num.* 3. *tit.* 2. Circa id sciendum, quòd infectio ex morbo Gallico aut non pertransit pudendas partes, & eis proximas, aut penitiora penetrat, & ad Hepar peruenit inficiens illud contagio, quod cum sit officina sanguinis, inficitur tota sanguinis massa, & sic morbus vniuerso corpori communicatur. in priori ergo casu apparent vlcuscula in pudendis, aut virulenta gonorrhœa, & alia symptomata his non dissimilia, in posteriori apparent bubones primùm, dolores in vniuerso corpore, vlcera maligna, depilatio, raucedo, & alia. His sic se habentibus, dicendum, vrgente morbo quocunque semper imminere periculum infectionis, & idcircò nunquam, vigente morbo, teneri sanum ad redditionem debiti; morbo remisso, si fuerit leuis, omninò teneri, si fuerit grauis, distinguendum, nam aut omninò morbi reliquiæ omnes sunt extirpatæ, aut adhùc remanent: si sint exstirpatæ, teneri, si aliquæ remaneant, non teneri, cum per has infici possit sanus. [Ratio verò prædictarum conclusionum est, quia quandocunque morbus fuerit leuis, & jam cessauerit, aut si fuerit quidem grauis, & integrè remiserit nullis remanentibus reliquiis potest sanus conjunx leui negotio etiamsi timeret infectionis cauere sibi corporis, & genitalium præcipuè partium emendatione, & lotione immediatè post coitum; at non ità tuto id fieret, vigente morbo, aut ipsius reliquiis permanentibus, eum grauis fuerit.]

26

27

Sed quid dicendum, si alter Conjugum commercium haberet cum persona morbo Gallico infecta, an teneretur alter reddere debitum ob infectionis timorem? Ratio dubitandi est, quia notissimum habemus, & testantur auctores de morbo Gallico, euenire vt aliquis cum persona infecta coitum exerceat, neque tamen inficiatur, & hoc non obstante, cum alia persona non infecta hic idem congrediens eam inficiat; quod non ita infrequens est, & tam morbi hujus peculiare, vt in aliis etiam morbis contagiosis non eueniat: nam in peste idem fieri probat Septal. *lib.* 2. *de pest. cap.* 11. hoc fit, quia tunc hi habent rationem fomitis, suscipiunt enim in cute extrema seminaria morbi, absque eo quod ad interiora penetrent; sic ipsi sani permanentes, cum aliis congredientes eos inficiunt.

28

Dicendum ergò in hoc casu, quòd si alter conjugum cum persona maximè infecta commercium habeat, timendum esset alteri conjugi de notabili periculo, & infectione, cujus respectu credo quod per Canonistas (quibus non hæc solùm, sed quæcumque vbi vbi dixi ad ipsos pertinentia, decidenda relinquo) liceret ei debitum denegare. Quòd si ob adulterium id locum non haberet, nimirum quod liceat ob illud denegare debitum, liceret ex hoc capite, vt dixi.

29

30

Vltimo loco de contagioso morbo videndum, quandò impedire possit professionem, & quandò professionem jam factam reddat nullam, si, qui facit professionem, nihil de tali morbo enunciauerit; ita enim volunt Doctores. Ricc. *collect. Decis.* 530. In hoc casu dicendum videtur idem, quod de superioribus; nempe inspiciendum esse, an morbus magnus sit, & incurabilis, vel contra: censendum enim, quòd, si sit curabilis, aut non ita grauis, vt maxima secum afferat incommoda, aut notabilem turpitudinem, neque impediat professionem, neque jam factam reddere possit nullam.

Tituli Tertii finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Quartus,

CONTINENS

TITVLOS DVOS,

quorum

Primus est de Miraculis.
Secundus de Virginitate & Stupro.

Illustrissimo, ac Reuerendissimo D D.

CÆSARI MONTIN,
VTRIVSQVE SIGNATVRÆ REFERENDARIO, ET NEAPOLIS NVNTIO APOSTOLICO DIGNISSIMO,

PAVLVS ZACHIAS F.

TAnta est virtutis energia in irretiendis hominum animis, vt etiam rudes, & omni pene sensu orbati, ejus vim experiantur. Ego illam Magneti assimilo, quòd non secùs ac Magneticus lapis inerte, ac rude ferrum, ipsa ad se humanos animos attrahat, atque alliciat. Hanc de Te ipso, Vir illustrissime, in præsenti experientiam capio, quem non modò ab omnibus amari sentio, sed in me ipso jam pridem id ipsum expertus sum, cùm etiam mihi de facie ignotus, fama tamen tuarum virtutum notissimus, arctissimo amoris vinculo me Tibi conjunxisti: mox ad Te maximo meo eufortunio admissus, ejusdem amoris, & seruitutis vincula conduplicari sensi. In cujus testimonium cùm quartum librum mearum Quæstionum Medico-Legalium excudendun pararem, Illustrissimo tuo nomini eum inscribere decreui. Hoc vnum autem hac Epistola testatus, reliqua silentio prætereunda mihi proposui; nequè enim locus hic oportunus mihi offertur, vt auorum, proauorumque tuorum gloriam, & facta enarrem, aut fratris tui viri clarissimi honores concelebrem: quin etiam minimè oportunè factum censui, si tuas ipsius laudes, & merita hic pauculis verbis perstringere tentassem; quî enim egò Te tot munia tanta cum tui nominis gloria sub tribus summis Pontificibus obeuntem, vtrique Signaturæ addictum, inter sacræ Consultæ proceres adnumeratum, Partibus Sanctæ Congregationis de Propaganda Fide adscriptum, Sacræ Inquisitionis tribunali præfectum, & Nuntium Apostolicum deniquè Neapolim missum ad majora non à Sanctiss. D. N. tantùm, sed ab ipso D.O.M. destinatum, inculta verborũ serie, ac parciùs multò, quàm ipsa enarrationis dignitas exposceret, laudauero? Patere igitur me de Te ea silere, de quibus sufficienter loqui non licet, & hæc mea scripta, quæ nunc primùm lucem aspiciunt, tuo Illustrissimo nomine munita exire assentiare: spero enim me de miraculis agentem, ejus nominis tutela miracula facturum, detrectantium impetum omnem obtundendo, ac coërcendo, malevolorumque animos mihi beneuolos reddendo, quæ quidem miraculi naturam redolent: interimque me sub tua clientela, cui jam pridem addictus sum, fouere non desinas. Vale. *Creatus Cardinalis ab Vrbano Octauo.*

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVARTI TITVLVS PRIMVS,

De Miraculis,

Continens Quæstiones vndecim;

quarum

LIBRI QVARTI
TITVLVS PRIMVS,
De Miraculis.

SVMMARIVM.

1 *Homini à Natura insita quædam propensio ad Religionem est.*
2 *Christiana Religio in nulla re patitur fideles suos decipi.*
3 *Neminem pro sancto venerari licet absque Ecclesiæ auctoritate.*
4 *Nulli licet noua miracula publicare.*
5 *Mali etiam homines, & ipsi Dæmones miracula interdum faciunt. Declaratur num. seq.*
7 *Miracula facere est gratia gratis data, quæ cum peccato stare potest.*
8 *Cur etiam per Malos, aut Dæmones aliquandò Deus miracula operetur.*
9 *Idiotæ pro miraculis existimant ea, quæ de rarò eueniunt.*
10 *Non est semper, ac statim miraculis credendum.*
11 *Ad alicujus Canonizationem duo maximè requiruntur.*
12 *Miracula in persona canonizanda debent etiam post mortem facta probari.*
13 *Miracula post mortem mali non faciunt, sed soli sancti.*
14 *Absque miraculis in vita factis potest quis canonizari, non autem absque miraculis factis post mortem.*
15 *Naturalis effectus quid.*
16 *Miraculum quid, & num. seq.*
18 *Miraculum vnde dicatur.*
19 *Non quicquid diuina virtute fit, miraculum est.*
20 *Multa miracula non videntur vltrà Naturæ potentiam sese extendere.*
21 *Miraculorum aliud simpliciter, tale, aliud secundùm quid.*
22 *Quid sit miraculum simpliciter, quid item miraculum secundùm quid, & num. seq.*

Quid sit Miraculum.

QVÆSTIO I.

Tametsi argumentum hoc de Miraculis à Legali materia tantisper recedere videatur, ita vt quasi per vim inter has quæstiones Medico-Legales dictas intrusum videri posset, tamen quia non magis ciuiles materias, quàm Canonicas pertractare decreui, cùm hæc absque dubio ad canonicas pertineat, potest non immeritò inter cæteras connumerari, quæ nostri operis intentum perficere videntur.

Quoniam ergo homini insita quædam propensio ad Religionem à Natura est, vt elicitur ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 2. *ad* 3. Medic. *de mirab. oper. Dei lib.* 1. *quæst.* 21. ita vt ipsemet humanus animus à nullo edoctus superiorem quandã caussam agnoscat, à qua & proprium suum ipsius esse, & vitam, & quodcunque boni habet, emanet, & ea de re hanc esse vnicè colendam, ac summo honore prosequendam vel nullo admonente, aut innuẽte, sed sola naturali quadam pietate eruditus existimat, hinc fit, quòd vbi qualiscunque Religio tanquam falsa quædam Magistra, arcana, quæ non nouit, detegens accedit, facillimè quæcunque illa dictat, etiam ab omni veritate aliena, pro veris acceptat, summumque nefas autumat ab illis vel latum vnguem recedere. Quàm detestanda autẽ ea credulitas, quæ ex falsa Religione viget, existat, ipsa luce meridiana clarius est. Verũenimverò Christiana Religio vnica veritatis magistra; quemadmodum omnia ab ipsomet Veritatis Verbo emanantia fideles suos edocet, sic non patitur illos in iis, in quibus hominem errare facile est, vllo modo decipi. Cùm igitur contingat interdùm quædam opera vel Dæmonis virtute, vel Naturæ etiam vi, immò & supernaturalis caussæ auxilio, & consensu à quibusdam fieri, quæ aut verè miracula sunt, aut talia nobis videntur, ob quorum operum euidentiam illi minimè sibi debitum sanctitatis, ac Seruorum Dei nomen vsurpant, vndè cæteri illos vt tales debito honore venerantur, idcircò sancta Mater Ecclesia neque aliquem sine ejus auctoritate pro sancto venerari nos jubet, etiamsi opera miraculosa faceret, *cap. Audiuimus de Obseru. Iejun.* Barbos. *de offic. & potest. Episc. allegat.* 97. *par.* 3. *num.* 1. neque alicui licere voluit noua miracula publicare. Ricc. *in prax. Episc. resp.* 485. *num.* 1. Roderic. *Quæst. Canon. & Reg. quæst.* 32. *art.* 15. *tom.* 3. Rocca *de Canoniz. Sanct. cap.* 9. sed ad ipsam vtrunque omninò decernere pertinere voluit. Et ratio prioris est, quia etiam mali homines, & ipsi Dæmones miracula faciunt. Fauet illud *Math. cap.* 7. Nonne in nomine tuo multas virtutes fecimus? Glos. *in cap. Venerabilis de Testib.* & ibi Abb. & Felin. *in princ.* ead. Gloss. *in cap. Audiuimus de Reliq. & Vener. Sanct.* D. Thom. 2. 2. *quæst.* 178. *art.* 2. Troyl. Maluit. *de Canoniz. Sanct. dub.* 3. *num.* 3. Mascard. *de Probat. concl.* 262. *num.* 60. *volum.* 1. Medic. *de mirab. operib. Dei lib.* 1. *quæst.* 18. & ex nostris Thom. Erast. *in disput. contra Paracels. par.* 1. quod quidem non ita solùm accipiendum, quòd mali homines, ac Dæmones faciant opera, quæ miraculosa videantur, cùm tamen talia non sint; sed quòd etiam vera miracula operentur, non tamen vllus eorum ex se, sed ipsa diuina virtute, ita Deo volente. Rocca *de Canoniz. Sanct. cap.* 10. quia miracula facere est gratia gratis data. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 178. *art.* 1. quæ gratia cum peccato stare potest. Medic. *vbi supra quæst.* 21. & adducti per Roccam *ibidem.* quare & Balaam, & Saül, & Sibyllæ, & Caïphas prophetarunt, & alij non boni alia miracula fecerunt, immò hæc gratia, vt aliqui putant, transit aliquandò de generatione in generationem per totum genus descendentium. Maluit. *de Canoniz. Sanct. citato dub.* 3. *num.* 34. & vide multa hujusmodi exempla apud Henric. Kornman. *de mirac. viuo. tit. de hæreditar. quor. virt.* Quæ verò caussa sit, ob quam Deus per malos homines, & per ipsos quoque Dæmones miracula operetur, ad nos non pertinet scire: dicunt tamen Theologi, & Canonistæ, id triplici ex

caussa posse contingere, ex magnitudine nempè fidei, quæ sine Charitate operatur, ex virtute sanctissimi nominis Iesus inuocati, & ob confusionem, & justiorem condemnationem facientis miracula. Rota *in Relat. super processu B. Andreæ Corsini par. 2. vers. Amplius quæritur.* Et vide quæ ad hanc rem adducit Iacob. Biderman. *in Agonistic. lib. 3. cap. 4.*

9 Ratio posterioris est, quia multi hominum, idiotæ præsertim, & illiterati, miraculi vice pleraque acceptant, quæ de rarò eueniunt, vt in Auth. de Consul. *vers. fin. coll. 3.* Tiraquel. *de leg. Connub. Gloss. 1. par. 6. num. 22.* Biderman. *vbi supra lib. 1. cap. 6.*

10 vndè ob tale non rectum miraculorum judicium admonemur, quòd non sit à nobis semper, ac statim miraculis credendum. Caballus *Resp. crimin. cas. 257. num. 2.* decipiuntur enim multi à falsis quibusdam miraculis, vndè est illud Hierem. *cap. 23. vers. 32.* Et seduxerunt populum meum in mendaciis suis, & in miraculis suis.

Summa ergò cum ratione judicium de veritate, & falsitate miraulorum sibi reseruat Ecclesia, vnà cum judicio de alicu jus hominis sanctitate, ob quà dignus veneratione apud cæteros homines, tanquam verus

11 Dei seruus, & amicus, existimandus sit. Ad quod maximè duo requirit, vitæ nimirum innocentiam, & miraculorum euidentiam, vt Canonistæ testantur *in cap. 1. de reliq. & vener. Sanct. & in cap. Venerabil. de Testib.* Cassan. *in Catal. Glor. mund. par. 3. consid. 49.* Mascard. *de Probat. conclus. 262. num. 1. par. 1.* Medic. *vbi supra*

12 *lib. 1. quæst. 22.* Verumtamen Ecclesia ad probandam alicujus viri sanctitatem per miraculorum testimonium, non modò vult probari, ea in vita celebrata

13 fuisse, sed etiam post mortem facta desiderat: & ratio est, quia vt dictum est, etiam mali miracula operantur viuentes, sed post mortem non nisi Dei amici, ipsi nempe sancti, vt dictum est à Rota *in Relatione super Canoniz. B. Andreæ Corsini par. 2. vers. Rursus disputari solet.* Quamobrem miracula in vita facta non sunt necessariò probanda sed sufficit, tantùm constare de factis post mortem. Rota *in relatione de Mirac. B. Teresiæ, in proœmio, vers. Et quamuis.* Et multò majoris momenti ob eam rem existimantur miracula post mortem, quàm in vita facta, ità

14 vt absque miraculis in vita factis possit quis canonizari, non autem absque miraculis factis post mortem. eadem Rota *in dicta relatione super Canoniz. B. Andr. Corsini. vers. Qua occasione.* vbi eam opinionem tanquam veriorem sequitur contrariam refellens. quod etiam repetit in eadem relatione *par. 4. §. 2. vers. tertium generale argumentum.* In nonnullis ergò miraculis examinandis sacra Rota Romana, vt plenam, & indubitatam veritatem assequatur, Medicos interdum accersi jubet, eorumque sententiam exposcit, vt ipsamet testatur *in eadem relatione B. Andreæ Corsini par. 2. vers. vlterius per S. Thomam.* Nos enim, qui Naturæ operibus indesinénter insistimus, facilè ea, quæ ab ejus operibus descíscunt, ejusque operandi potentiam exuperant, cognoscere possumus jure merito igitur de hoc argumento agendum jam mihi proposui; circà quod videndum primò, quidnam sit miraculum, quod tamen multò clariùs euadet, si ante Naturalem effectum cognoscamus, quem sic definire licet quatenus ad hoc

15 argumentum pertinere videtur: Naturalis effectus est Naturæ opus, per suas caussas censueto modo & ordine caussandi productum. Ex qua definitione facilè elicitur, quid sit miraculum, quod tamen multi

16 diuersimodè definiuerunt. Alij dixerunt, Miraculum esse id, cujus effectus manifestus quidem est, caussa verò incognita. Bart. *in tract. de Testib. nu. 57.* Troyl. Maluit. *vbi supra dub. 3. num. 36.* Mascard. *de Probat. concl. 1060. num. 1. vol. 2.* nam idcircò admirationem affert miraculum, & ab hoc sic dictum est, quia ejus caussa ignota est, tamen hæc definitio non comprehendit veram miraculi naturam, nisi dicas, illud, *caussa vero incognita*, ita intelligi, vt naturaliter ejus caussa cognosci non possit; eo quòd in naturalium caussarum censu non comprehendatur. Aliàs enim multi effectus in rerum Natura apparent euidentes, quorum caussæ incognitæ sunt, & tamen miracula non sunt.] Licet sciam hanc definitionem ad Aristotelis mentem fuisse traditam, qui in quæstionibus Mechanicis in primò dicebat, *Miraculo sunt ea quidē quæ natura contingunt, quorum ignorantur caussæ,* sed Arist. ibi non definit miraculum, sed explanat, ea quorum ignorantur caussæ pro miraculo ab hominibus haberi, cùm non sint, quia à natura sunt.] Alij maluerunt dici, Miraculum esse aliquid arduum, & insolitum, præter Naturæ facultatem, & spem admirantis proueniens, ex S. Thom. *par. 1. quæst. 105. art. 7. in princ.* Medic. *vbi aliàs quæst. 8. lib. 1.* cui non dissimilem definitionem ex eodem S. Thoma, & aliis affert Rocca *vbi supra cap. 10.* Dicunt alij, Miraculum sim-

17 pliciter esse effectum, præter & extrà Naturæ ordinem productum. Martin. Delr. *lib. 2. disquisit. Magic. quæst. 7.* quibus definitionibus non absimilis fuerit, quæ sequitur: Miraculum effectus est rarus, arduus, & admirabilis, præter naturæ ordinem ex primæ caussæ virtute productus. Esse enim miraculum effectum rarum, & admirabilem, patet ex ipsa nomenclatura, cùm miraculum dicatur quasi admira-

18 tione plenum. Archidiac. *in cap. Nec mirum. num. 6. 26. quæst. 5.* Medic. *vbi proxime,* Rocca *ibid. cap. 19.* & ex nostris Card. *lib. 15. de variet. cap. 81.* vndè fit, quòd opera quædam mira, ardua, & euentu rara miraculi vice habeantur. Tiraq. *de leg. Connub. Glos. 1. par. 6. num. 22.* quòd verò sit opus arduum, illud manifestum facit, quod ipsius Naturæ super omnia dominantis potentiam tantoperè exuperet. Quòd tandem Dei virtute fiat, constat ex eo, quòd neque vllus ho-

19 mo per se, neque Dæmones ipsi miracula facere possint. Grill. *de Sortileg. quæst. 7. num. 15.* Medic. *de Mirab. operib. Dei. quæst. 19.* Mart. delr. *disquisit. Magic. lib. 2. quæst. 7.* immò nequè ipsi sancti, neque ipsimet Angeli ex se. Idem Medic. *ibidem quæst. 16.* sola ergò primæ caussæ, ac diuina virtute fiunt, vnde illud *in sacris Psal.* Qui facis mirabilia solus. Gundis. *de Hæret. quæst. 21. num. 6.* Maluit. *vbi supra dub. 3. num. 36.* Nota tamen quòd non protinùs ob prædicta, quicquid supernaturaliter, & diuina virtute fit, censendum est, esse miraculum, sed id, quod fit modo insueto. Sotus *4. sent. dist. 34. quæst. vnica art. 3. col. 6. vers. vnum autem* relatus per Sanchez. *de Matrim. lib. 7. disp. 39. num. 8.* Barbos. *Coll. doct. lib. 4. tit. 15. cap. 5. num. 5. tom. 2.*

20 Quoniam autem multa miracula non videntur vltra Naturæ potentiam sese extendere, vt infirmorum sanationes, longa jejunia, vltrà tempus quod mortalis conditio ferre potest, tolerata, Prophetia, & Ecstasis secundùm aliquos, & alia hujusmodi, idcircò dubitandi occasionem offerre nobis possent verba illa in definitionibus Miraculi apposita, quòd nempè sit effectus vires naturæ exuperans, cui dubitationi facillimè satisfit, si dicatur, quòd etiamsi non semper miraculum exuperet Naturæ vires simpliciter, semper tamen exuperet respectiuè ad aliquid,

quid, vel secundùm quid, non enim exuperat Naturæ vires, hominem à morbo aliquo, vt à febre ardenti, liberari, sed exuperat Naturæ vires, hominem absque vllo euidenti medio, & in instanti, solo Christi Domini jussu, vel ejus nomine inuocato, à febre immunem euadere. Hac eadem ratione non exuperat Naturæ vires, hominem quadraginta diebus à cibo & potu abstinere, sed exuperat ejus vires, hominem totidem diebus jejunare, qui à Natura non habebat eam aptitudinem, vt tam diutino tempore posset absque nutrimento permanere. Superant ergò Naturæ vires non secundùm totum effectum, sed secundùm modum. Biderm. *in Agonistic. lib.* 1. *cap.* 14. Iuxtà prædicta ergò duplex erit miraculum, vt docet Martin. Delr. *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 7. aliud enim est miraculum simpliciter, alterum secundùm quid. Illud effectus est, præter & extra Naturæ creatæ vires simpliciter productus, hoc autem effectus, viribus Naturæ respondens, sed ejus vires exuperans respectu alicujus conditionis, aut modi operandi, cum qua conditione, aut quo modo Natura talem effectum producere non erat apta, vel dicamus, quòd miraculum simpliciter effectus sit omninò supernaturalis, miraculum autem secundum quid, effectus quidam naturalis, non tamen ex dispositione, aut actione caussarum Naturalium emanans, sed ex sola, & absoluta Dei virtute. Quæ omnia luculentiùs infrà explicabimus, & variis exemplis illustrabimus.

SVMMARIVM.

1 *Miraculum tripliciter diuisum.*
2 *Miraculum contra Naturam quid.*
3 *Miraculum supra Naturam quid.*
4 *Miraculum præter Naturam quid.*
5 *Miraculum præter Naturam tripliciter diuisum.*
6 *Miraculum præter Naturam ob excessum.*
7 *Miraculum respectu obedientiæ ipsius Naturæ ad diuinum Verbum.*
8 *Miraculum præter Naturam quando quid generatim sit.*
9 *Omne miraculum vel simpliciter, vel secundum quid supra Naturæ vires est.*
10 *Miraculum in quatuor classes diuisum.*
11 *Miracula primæ classis pluris multo facienda, quam secundæ, & sic de aliis.*
12 *Deus quo pacto vario modo operetur miracula.*
13 *Miraculorum supremum genus quodnam sit.*
14 *Secundus miraculorum gradus.*
15 *Tertia classis miraculorum.*
16 *Postremus gradus miraculorum.*
17 *Miracula majora, & minora esse possunt, & quomodo.*
18 *Nihil respectu Dei est miraculum.*
19 *Maius miraculum est, quod absolutè est miraculum, quam quod secundum quid.*
20 *Et in vno eodemque gradu vnum miraculum est majus alio.*

De variis miraculorum generibus.

QVÆSTIO II.

VT ea, quæ de miraculis tractamus, clariora euadant, 1 nonnulla necesse habemus à Theologis mutuari. Miraculum ergo illi tripliciter diuidunt, nimirum in miraculum contra Naturam, supra Naturam, & præter Naturam, quod sequenti modo declarant, vt ex S. Thom. 2. *sentent. dist.* 18. *quæst.* 2. *art.* 3. referunt Medici, Rocca, & alij ex supra citatis, & Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 1. *in princ.* Miraculum contra Naturam esse dicunt, quan- 2 do aliquid contra rei Naturam & inclinationem fit, vt est, corpus ex se in raptu seu Ecstasi in sublime attolli, vt plerisque euenisse sanctis viris ipsæ sanctorum vitæ passim testantur: contra corporis enim grauis propensionem est, illud sursum ex se attolli, contra Naturam eodem modo est, montes de loco ad locum ex se moueri, cum ex propria Natura stabiles sint, nec amouibiles, tamen & hoc à fidelibus fieri posse per fidem patet *in Euangel. Matth. cap.* 21. *vers.* 21.

Miraculum porro supra Naturam tunc esse dici- 3 tur, cum effectus productus à Natura produci non potest in eo, in quo fit, vt est, mortuo vitam præbere: nam potest quidem Natura vitam semini prolifico communicare, non autem mortuo; sic etiam potest Natura visum restituere, non tamen ei, qui cæcus à natiuitate sit, & organum habeat labefactatum, & minime reparabile.

Præter Naturam autem dicitur miraculum, cum 4 effectus productus est extra ordinem à Natura datum, vt quod quis subito, & incontinenti à morbo aliquo sanetur, nulla præuia humorum concoctione, vt socrus Petri à febre ad Christi Domini nutum; cum si naturaliter sanari debuisset, oporteret per humorum alterationem ac concoctionem morbum superatum iri, ordine quem ipsa seruat Natura in abigendis morbis, miraculosum quoque est, quod ficus ad ejusdem Christi Domini maledictionem illico aruerit, vt narratur *Matth. c.*21. *v.*20. nam ordine à Natura dato, si arefieri debuisset, hoc paulatim & in tempore fieri oportuit. Alteratio enim fit in tempore naturaliter, non in instanti.

Sed & hoc postremum miraculorum genus tri- 5 pliciter iidem Theologi subdiuidunt; vt apud citatos auctores videre licet. Primo enim miraculum aliquando dicitur præter Naturam ob excessum, & singularem facti modum. Non enim quicquam mira- 6 culosi habuisset, Ranas aliquot, aut aliquot animalcula Ægyptum infestare, aut aliquot coturnices in deserto Hebræis aduolasse, aut aliquot ex primogenitis Ægyptiorum vna nocte succubuisse, aut mannam tantisper de Cœlo cecidisse. Omnia tamen hæc maxime miraculosa fuerunt ob excessum, vt diximus.

Secundum genus respicit obedientiam Naturæ 7 ad diuini nominis inuocationem, vt quod Vrsi ad Prophetæ maledictionem deuorarent pueros eidem Prophetæ illudentes. *Reg. lib.* 4. *cap.* 2.

Tertium genus est, quando quid generatim & 8 vniuersim contingit, vt de Aqua Zelotypiæ exemplificant iidem auctores, de qua in veteri Testamento *Num. cap.* 5. sed aduerte quod quanquam hæc ita recte distinguuntur, non est tamen quod vnum idemque miraculum non possit simul in vnoquoque prædictorum generum comprehendi; vt esset Mortuorum resurrectio, Montis de loco ad locum translatio; hi enim effectus sunt simul & contra & supra Naturam; & jam patet, omnibus miraculis id esse 9 commune, vt vel simpliciter, vel secundum quid supra vires Naturæ sint, vt diximus in hujus tituli principio.

Verumenimvero cum omnia miracula ex supradictis ex Deo, aut ex ejus virtute sint, & inter se differant tantummodo ob diuersum operandi modum

respectu causatum naturalium, juxta quem vnum dici potest majus alio, ego quatuor miraculorum classes considero; & fauet Iacob Biderman. *in Agonist. lib.* 1. *cap.* 14. nam hæc diuisio multò magis conformis videtur nostro modo intelligendi, quam superior; videturque maxime facienda in consideratione & approbatione miraculorum, ad Sanctorum canonizationem deseruiente; quia semper multò pluris æstimanda miracula primæ classis, quàm secundæ, & plus secundæ, quàm tertiæ, & sic deinceps: ita vt majorem fidem sanctitatis, magisque indubitatam facere possint quoad nos duo miracula primæ classis, quàm quatuor secundæ, & majorem quatuor secundæ, quàm duodecim tertiæ, & sic in reliquis; ratio est, quia in miraculis primæ classis nulla deceptio cadere potest, quæ potest cadere in miraculis secundæ, & multò magis tertiæ, & omnium maximé quartæ.

12 Deus ergo vel operatur miracula nullis mediantibus naturalibus caussis, & operatur id, quod nequaquam per ipsas effici potest, vel operatur quod per eas effici potest, sed non operatur per ipsas; vel operatur quidem per ipsas, non tamen ad operandum dispositas, vel operatur per eas etiam dispositas non tamen de proximo ad agendum, sed suo nutu eas inuicem conjungendo, quæ omnia exemplis manifestissima mox euadent.

13 Primum ergo, ac supremum miraculorum gradum eorum dico, quæ absolute miracula dicuntur, & hæc neque vllo caussarum Naturalium medio fiunt, aut fieri possunt, sed immediate ex merà ac libera Dei virtute emanant, vt est, mortuorum resurrectio, montium de loco ad locum ex se translatio, solis retrocessio, aut ejusdem à suo motu cessatio. Et hæc quoque possunt distingui inter se, prout superius retulimus.

14 Secundus miraculorum gradus est eorum, quæ fieri quidem possunt mediantibus caussis naturalibus, & tamen alio caussandi modo à Deo, & ab ejus seruis diuina virtute fiunt; vt repentina morborum curatio, & repetamus exemplum de socru Petri, quæ profectò poterat fortasse curari à febre, quanquam magna esset & lethalis, & medicis auxiliis, immò & ab ipsa Natura sanari; tamen sanatur absque illis ad Iesu Christi Domini verbum, cum dicitur: Et imperauit febri. Idem etiam in Paralytico, & in leprosis, & in aliis mille accidit, vt tam in Veteri, quàm in Nouo Testamento patet.

15 Tertia classis eorum miraculorum est, quæ mediis caussis naturalibus in actu fiunt, sed Deo ipsas naturales caussas aliàs ad eos effectus producendos nequaquam dispositas, disponente & ordinante, vel earum virtutem adaugente, sufficientiamque illis caussandi tribuente, vt curatio lepræ in Nahaman per Iordani aquas, dulcoratio aquarum amararum per lignum immissum, in nostræ salutis figuram, & alia his similia.

16 Postremus miraculorum gradus eorum est, quæ per media naturalia fiunt etiam disposita ad agendum, & ad talem effectum producendum, non tamen de proximo, vnde neque illum essent producturà absque concursu diuinæ voluntatis non tantum permissiue sed specialiter, & cum effectu ad eam caussarum applicationem concurrentis, vt de Leonibus deuorantibus translatitios Samaritanos 4. *Reg. cap.* 17. Leones enim homines deuorare maxime naturalis res est, & caussæ sunt Leones ad deuorandum homines dispositæ, tamen ex speciali Dei voluntate deuorarunt Samaritanos illos. Sic etiam serpentes in deserto contra Hebræos immissi caussa quidem naturalis ac disposita ad nocendum, & occidendum homines existebant, non tamen nocuissent, neque quenquam occidissent, nisi ipse Deus ad suæ Iustitiæ rigorem demonstrandum eos in rebelles Iudæos immisisset, vt narratur *Numer. cap.* 21.

17 Miracula igitur in hos quatuor ordines diuisa, majora, & minora dici possunt, non tamen respectu Dei, nihil enim ejus respectu est miraculum, ita *Ecclesiastic. cap.* 39. *vers.* 25. nihil est miraculum in conspectu ejus. *& Marc.* 10. *& Luc.* 18. omnia possibilia sunt apud Deum, cum ei nihil sit difficile juxta illud *Genes. cap.* 18. *vers.* 14. *& Ieremiæ cap.* 32. *vers.* 27. *& Matth.* 19. *vers.* 26. Apud Deum autem omnia possibilia sunt. Vnde prudentissime Pindar. in Pyth. od. 10.

----- Mihi autem nihil in admirando
Videtur esse impossibile, si Dij executi fuerint.

Sed majus, & minus miraculum dicitur respectu Naturæ, quatenus in his operibus magis, aut minus ipsius Naturæ vires exuperantur, vt ex D. Thom. Rocca *vbi alias cap.* 23. *& seq.* & alij supra citati.

19 Atque hac ratione constat, majus miraculum esse illud, quod absolute miraculum dicimus, quàm quod secundum quid vocamus, & majus, quod in supremo, quàm quod in infimo ordine collocandum est: notissimum quippe est, majus miraculum esse mortuum suscitare, quàm infirmum sanare, & majus miraculum esse, ignem de cœlo, quàm pluuiam euocare, quod horum vtrumque magis Naturæ vires exuperet, & majus item miraculum est Solem retrocedere ab occasu in ortum, vt Ezechiæ testimonium daretur in suæ vitæ tutelam, quàm eundem Solem ad Iosuæ præceptum stare, vt subtilissime probat Galeott. Mart. *de doct. promisc. cap.* 38. & sic de cæteris. 20 Immò in vno eodemque gradu miraculorum, potest vnum esse majus alio, vt patet, nam majus miraculum est, mortuum suscitare, quàm visum cæco nato restituere; sed hæc vlteriori exemplo non egent.

SVMMARIVM.

1 *Effectus aliquis vt miraculi nomen habeat plures debet habere conditiones.*
2 *Prima conditio effectus miraculosi, vt appareat esse supra Naturæ vires.*
3 *Interdum per caussas naturales effectus fit, ex speciali tamen Dei voluntate.*
4 *Secunda conditio effectus miraculosi, vt fiat diuina virtute.*
5 *Tertia conditio, vt accidat ex hominum merito, non ex verborum vi.*
6 *Quarta conditio effectus miraculosi, quod effectus patens sit.*
7 *Quinta conditio, vt sit ad Fidei corroborationem.*
8 *Sexta conditio, quod appareat in instanti.*
9 *Septima conditio, quod fiat sine dolore. Contrarium ib.*
10 *Octaua conditio, quod sit opus perfectum.*

De conditionibus effectus miraculosi.

QVÆSTIO III.

VT effectus aliquis miraculi nomen mereatur, nonnullas habeat conditiones necesse est, quarum

quarum aliæ à Theologis, & Canonistis desiderantur, aliæ vero à Philosopho, vt Philosophus est: recensentur autem conditiones hujusmodi per Maluetium *vbi aliàs dub. 3. à num. 38. ad 41.* per Cassan. *in Catal. Glo. mund. par. 3. consf. 49.* Mascard. *concl. 262. à num. 25. ad seqq.* Medic. *de mirab. operib. Dei lib. 1. quæst. 22. per totam.* Martin. Delr. *disquisit. magic. lib 2. quæst. 7.* August. Barbos. *de off. & potest. Episc. alleg. 97. num. 8. par. 3.* Roccam *de Canoniz. Sanct. cap. 19.* & per alios eodem tractatu. sunt autem quæ sequuntur: Prima, vt appareat, eum effectum esse supra Naturæ vires; jam enim in definitione patet, esse de miraculi ipsius essentia, vt exuperet vires Naturæ: non enim dici potest miraculum, quod per naturales caussas fit, & eo ipso modo, quo succedit per eas fieri potest. sed animum ad id aduertendum, quod etiam superiori quæstione monuimus, euenire nempe, vt effectus aliquis per naturales caussas fiat, ex Dei tamen speciali voluntate, ipsas caussas ad agendum aut nullo modo, aut non de proximo dispositas, disponentis. Valles. *de sacr. Philos. c. 35.* vt in curatione lepræ Nahaman *lib. 4. Reg. cap. 5.* per aquas Iordani: in quo miraculo Deus disposuit ipsas Iordani aquas, tribuens illis facultatem, quam antea minimè habebant mundandi nempè à lepra, & in hoc consistit miraculum; mundatio enim lepræ posthac per easdem aquas naturalis res est; sunt enim & aliæ aquæ nonnullæ (in quarum numero ad præsens, & post illud miraculum recensetur ipsa aqua Iordani) quæ virtutem habent mundandi lepram, vt de ipso Iordane testatur Bacc. *lib. 3. de Therm. cap. 3. rubr. de balneis ad cutis morbos.* Ad hoc autem multò magis confirmandum, ac demonstrandum, non consistere in eo casu miraculum in ipsa lepræ curatione, & mundatione, sed in attributione virtutis, quam non habebant, ipsis aquis Iordani, nota in sacro textu, mandatum fuisse Nahaman à Propheta, vt septies lauaret se in Iordane, non autem semel, vt satis fuisset ad miraculi efficientiam; quia postquam Deus Optimus Maximus eam virtutem Iordani aquis impertitus est; vt à lepra mundarent, naturali jam via, & agendi modò Nahaman curari debuit, nempe per alterationem, mundificationem, & corroborationem membrorum; quæ omnia non vnica vice, aut temporis momento naturaliter perfici poterant, sed tempore, & repetitis vicibus, vt in cæteris naturalibus balneis vsuuenit. Fuit ergo supra Naturæ vires, quòd aquæ Iordanis aliàs ex sua Natura nullam talem virtutem habentes, illicò ex Dei virtute ad Prophetæ petitionem, eam facultatem induerent, quam etiam posthac seruarunt, vt dixi; sed ipsa lepræ mundatio in Nahaman effectus naturalis fuit, à Naturali caussa naturali via hac modo productus. Ad id ergo, quod dicit Bart. *de Test. num. 57.* nimirum non esse miraculum id, quod fieri potest per caussas naturales, dicendum videtur, quòd non sit simpliciter intelligendum, sed si fieri quidem possit non quomodocunque, sed eo modo, quo fit; vt si antea aquæ Iordanis virtutem illam à Natura habuissent, jam nullum in eo casu miraculum esset, non enim naturaliter fieri potuisset, vt aquæ illæ in continenti eam virtutem induerent, & fortasse etiam ad præsens non tam citò alios quoscunque à lepra mundarent, vt Nahaman mundatus est.

Secunda conditio est, quòd fiat diuina virtute, non ex arte Diabolica, aut aliter: Dæmones enim, & eorum sequaces mira quædam faciunt, vt Magi Pharaonis. Martin de Arles *de superstitione num. 93.* quæ tamen miracula non sunt, quia vel non sunt vera, sed apparentia tantùm, & vocantur propriè præstigia, & illusiones, eo quod Dæmones nobis illudant, oculosque ita perstringant, vt ea quæ non sunt, neque esse per ipsos possunt, realiter esse apparere nostris sensibus faciant, vel si vera quidem sunt, non virtute diuina, sed Naturali fiunt, neque ipsius Naturæ vim pertranseunt, à nobis tamen miracula judicantur, quia talia vel nunquam, vel de raro videmus, aut earum caussas nescimus: quod & Thom. Erast. *disputat. contra Paracelsum par. 1.* benè explicabat. possunt enim Dæmones mirabilia quædam facere, nunquam tamen Naturæ vires exsuperare, vt exempli caussa, posset quidem Dæmon aliquem morbum celeriter, & quasi subitò curare, non tamen aliter, quàm per media naturalia, quæ ipsi notissima sunt, sic Vrbs Roma longa peste affecta aduentu Æsculapij à peste vindicata est, vt narrat Lactantius *de Orig. Err. cap. 8.* & sic nobis id quidem miraculum videtur, cùm tamen naturalis res fuerit, cessante peste ob subitam causarum amotionem. Eodem quoque pacto cætera permulta miracula ab historicis enarrata, vt à Tito Liuio, Valerio Maximo, & aliis, & relata ab eodem Lactantio ibidem, nunquam vires Naturæ prætergressa sunt, aut saltem apparentia, non autem vera fuerunt. Quotiescunque ergò constaret realem, ac verum aliquem effectum neque ab homine, neque à Dæmone, neque à Natura fieri potuisse, illico probatum remaneret; illum fuisse miraculosum; neque enim miraculosum quid probari euidentius potest, quam probando non potuisse esse naturale, atque hac ratione ea omnia miracula, quæ talia simpliciter dicuntur, vt Resurrectio mortui, vera Prophetia, & his similia, pro miraculis illicò se produnt, quia & Dæmonis, & Naturæ vim omnem exuperant, vndè inanis, ac superflua est omnis probatio in his, quia ex se ipsis miraculosa apparent, non sic autem infirmorum sanationes, & alia his non dissimilia.

Tertia conditio est, quòd effectus non accidat ex vi verborum, sed ex hominum merito. hanc conditionem Theologi desiderant, quia constat in sacrosancto Missæ sacrificio ex verborum vi per sacerdotem prolatorum, panem, & vinum in corpus, & sanguinem verum, ac realem Christi transubstantiari; sic etiam in aliis sacramentis ex verborum enunciatione, maxima, ac supernaturalis virtus conciliatur; at non ex hoc quis dici posset miracula fecisse, quia quantumvis malus esset sacerdos sacrificans, aut benedicens, tamen idem panis, & vinum eodem modo transubstantiarentur, & cætera sacramenta eandem virtutem communicarent; non enim hæc ex hominum merito contingunt, sed ex verborum vi, vt dixi; vnde hæc conditio videtur mihi magis respicere ipsum hominem facientem miracula, quàm naturam effectus miraculosi, & ea de caussa ad Philosophum, quemadmodum neque aliæ ex his, nihil pertinet. Quod enim per verba quædam fieri possint alia miracula, præter ea quæ vel in Missæ sacrificio proferuntur, ad transsubstantiandum in corpus & sanguinem Christi Domini panem, & vinum, in eo sacrificio oblatum, & alia quæ vim sortita sunt ab ipsa Ecclesia, vanum omninò est & ab omni veritate alienum; non modò enim per vllum verborum genus miraculum, quantumvis minimum, fieri non potest, sed neque ex

eorum energia vllus quantumuis minimus effectus naturalis produci. Sed de his aliàs.

6 Quarta conditio est, quòd effectus euidens sit, ac patens, non autem latens humanos sensus; exemplificant autem circa hanc conditionem de eodem Eucharistiæ sacramento; quia transubstantiatio panis & vini, in Christi corpus, & sanguinem, non est patens, & euidens ad sensum, sed per fidem, qua solummodò eam assequi nobis licet, & non aliter. Ab hac conditione deficeret, stigmatum signatio in corpore Pauli, nisi ejus dicto credendum esset, quia ad sensum latebant, à qua tamen non deficerent stigmata in D. Francisco, & in D. Catharina Senensi, quia in eorum vtroque ad sensum apparebant, vt ex eorum vita constat.

7 Quinta conditio est, vt miraculum sit ad fidei corroborationem, in hominum salutem, & ad Dei gloriam, quia miracula attribuuntur Fidei. Glos. *in cap. vnico verbo sedis. tit. de reliq. & ven. Sanct. in 6.* non enim existimandum est, gratis Deum interrumpere ordinem ab initio Naturę datum, sed vt est ipsa Sapientia, id non nisi ad sui Gloriam, & in nostram salutem operari; ex fidei autem corroboratione, vtrumque emanare palam est.

8 Sexta conditio est, quòd affectus appareat in continenti, aut multò citiùs quàm à Natura fieri potuerit, & hoc habet locum in his tantùm, quæ aliàs naturaliter fieri possunt. Maluet. *vbi alias dub. 3. num. 25.* siquidem nonnulli, quod exempli gratia dictum volo, ab infirmitatibus etiam extremis, & vndequaque periculosis sanantur, Natura ipsa morbum superante humorum concoctione, & adæquatione etiam citiùs, ac faciliori modo, ac via, quam sperari ab hominibus potuerit; ii tamen miraculosè non sanantur, quia sanatio tempore contingit; sanationes autem miraculosæ nulla intermedia humorum concoctione fiunt, sed in instanti, confestim, subitò, statim: his enim vocibus ad ostendendam miraculorum euidentiam vtitur Sacra Scriptura, præcipuè verò in miraculis, quæ à Christo Domino patrata fuisse narrant Euangelistæ. Sed aduerte, vt dixi, hanc instantaneam operationem non requiri in omnibus miraculis, sed in iis, quæ sunt à Natura factibilia, & idcirco nihil omnino demit de miraculo, quòd Elisæus non vnica vice puerum à morte suscitauerit, sed tantùm vbi septies super illum sese inclinasset, & quòd Christus Dominus non prima vice integrum visum restituerit cœco, de quo *Marc. cap. 8. vers. 23. & seqq.* sed secundo manus super oculos ejus imposuerit; contra autem euenisset in sanatione cœcitatis Tobiæ, multum enim de miraculo minuisset, repetitio per plures vices medicamenti ab Angelo Tobiolo commonstrati; quia fortasse erat opus hoc per conuenientem & iteratam ejus medicamenti applicationem naturaliter factibile, non verò vnica vice.

9 Septimam conditionem affert Maluet. *vbi supra nu. 52.* & Medices *ibidem.* est autem, quòd fiant sine dolore. Sed hæc, vt videtur, non est in omnibus miraculis perquirenda; immo fortasse in nullo: nam quid demeret de miraculo, si lapide Renum magno [Et qui non potest naturaliter per angustias vretri exire] laborans ad alicujus serui Dei benedictionem illum cum consueto dolore per vrinam ejiceret? aut si putrida febre laborans jam jam periturus, solo Iesu Christi nomine inuocato, stomachi dolore illicò apprehensus vomeret, & à febre, insimulque ab imminente morte liberaretur? jam verò tale exemplum in Sacris habemus ab ipso Medic. relatum *Marc. cap. 9. vers. 25.* de Dæmoniaco à Christo Domino liberato, de quo ille: Et exclamans, & multùm discerpens eum, exiit ab eo, & factus sicut mortuus, ita vt multi dicerent: Quia mortuus est. Et *infrà quæst. 8. sub. num. 11.* miraculosum opus (quantum ego existimo) contemplari licet, doloris vnius partis in aliam transmutati, ita ægrotante Deum rogante per merita Card. Bellarminij piæ memoriæ. Itaque dummodò incontinenti exempli gratia recedat morbus, licet remaneant consequentia morbi, puta lassitudo, debilitas, cicatrix dolor, & similia, sufficit ad hoc, vt opus miraculosum dicatur, ita sentiente Rota *in Relatione super processu Canonizationis B. Raimundi par. 2. art. 5. vers. Quòd si quandoque*, non tollit itaque dolor interueniens in alicujus morbi curatione vim miraculi, vt firmat Rota *in Relatione super processu Canonizationis S. Caroli par. 3. mirac. 2. post mortem in fine & in Relatione super processu Canonizationis S. Theresiæ art. 4. super 11. mirac. post mortem*, quæ testimonia referuntur ab eademmet Rota *in Relatione super processu Canonizationis B. Andreæ Corsini par. 2. vers. Item quod Deus.* Ac profectò etiam ipsi Philosopho satis fuerit ad miraculi essentiam, vt opus non sit sua natura factibile, neque curabit ille, an cùm dolore, vel aliter fiat.

10 Octauam addamus conditionem omnium maximè necessariam, & est quòd opus miraculosum sit vndequaque perfectum. Marc. Anton. Genuen. *in prax. Archiep. Neap. cap. 59.* Ricc. *in prax. Episc. Resolut. 487. num. 7.* & ex Medicis Fortun. Licet. *lib. 2. de his, qui diu sine alimento viuunt, cap. 172. in fin.* nam mortuum suscitare, qui illicò remoriatur imperfectum opus est, & apparere potest ex Dæmonis virtute factibile, vt patet in histor. *Act.* B. Petri Apost. de Simon. Mag. qui neque potuit mortuum omninò suscitare, neque vllo modo, quia etiamsi moueretur, non erat verè suscitatus. Cœcum quoque cœcitate exuere, qui mox in illam relabatur, miraculum non est, quia opus imperfectum, & sic de cæteris. Et hæc conditio videtur maximè desiderabilis in effectibus, quorum caussæ sunt ignotæ, aut qui miraculosi censentur: nam vidi ego plures ægrotantes aliquo morbo molestatos ad præsentiam, vel aduentum, vel tactum alicujus Religiosi, in quo maximam haberent fiduciam, vel etiam aliquarum Reliquiarum etiam ipsorum Sanctorum (nam neque per has Deus quandocunque nobis libet, & semper miracula operatur) sese à morbo recollegisse, ac meliùs habuisse, mox ex eodem morbo deteriùs molestatos fuisse, & aliquandò etiam periisse, nimirum quia ex contracta fiducia imaginantur, se iis mediis sanari posse, vndè Natura bona spe ducta, morbo insultat, mox autem inualescente morbo, succumbit. Deus autem cum miracula operatur, omninò, & vndequaque perfecta opera efficit, sed circa hanc miraculi conditionem, vide quæ dicemus *quæst. 8.* Vide autem, si libet, sex occasiones, ob quas miracula fiunt, apud Card. *lib. 15. de Variet. cap. 81.*

SVMMARIVM.

1 *Absque conditionibus requisitis nullus effectus pro miraculo existimandus.*
2 *Deus de raro nunc miracula operatur, & cur.*
3 *Multa pro miraculis habentur, quæ non sunt, & caussam vide num. 4. & 5.*

6 *Ec-*

6 *Ecclesia Catholica non patitur quemquam decipi.*
7 *Ignorantia quo pacto sit in caussa, ut ea, quæ miracula non sunt, pro miraculis à nobis judicentur.*
8 *Cognitio Caussarum, quæ maximè ex Philosophia habetur, admirationem tollit.*
9 *Plures eorum, qui Dæmoniaci existimantur, tales non sunt, sed potius melancholici.*
10 *Ex ignorantia nihil boni emanare potest, cum ipsa per se mala sit.*

Vera miracula cur rarò fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrentur.

QVÆSTIO IV.

SEd cùm ad miraculi efficientiam tot concurrere conditiones necesse sit, quibus deficientibus effectus nullus miraculi nomine insigniendus est, atque insuper difficillimum sit eas conditiones simul concurrere, cumque miraculum ex sui natura, ut superius annuimus, effectus sit admodum rarò apparens, immo ad præsens rarissimè, quia Deus Optimus Maximus hoc tempore de raro admodum miracula operatur, testante D. Augustino, quem adducit Mascard. *de probat. concl.* 262. *num.* 59. *tom.* 2. quoniam stabilita jam fide minor est, vel nulla eorum necessitas. Delr. *disquisit. Magic. lib.* 4. *quæst.* 1. *sect.* 2. Vide de hac ipsa re Io. Stuart. *in exam. ingen. cap.* 2. & cùm tandem Miracula Deus non nisi rarissimè perficiat citra ulla naturalium causarum admotionem. Valles. *de sacr. Philos. cap.* 38. Card. *lib.* 15. *de Variet. cap.* 81. meritò quærendum videtur unde sit, quòd tam multa, ac frequenter facta indies miracula celebrentur, & quòd plerosque naturales effectus, dummodo admirationis quicquam in se habeant, homines pro miraculis judicent: nam profectò si hominum quorumdam credulitati acquiescendum esset, plures omninò essent effectus miraculosi, quàm Naturales, immò quasi otiosa videretur Natura, Deo ipso absoluta sua potentia, non autem per has secundarias caussas pleraque disponente. Nihil enim omnino euenit, cujus caussa à vulgo ignoretur, nihil quod rarum sit, nihil item, quod admirationem aliquam, quantulacunque sit, secum habeat, quod ab indoctis, & rerum naturalium ignaris pro miraculo non prædicetur, nullus ex aliquo morbo aut periculoso, aut aliàs molesto vindicatur, qui non ex miraculo id impetrasse se affirmet; nullus ab aliis quibuscunque imminentibus periculis, aut molestantibus ærumnis eximitur, qui non miraculi fauore ab illis se exemptum dictitet, tanquam si gratis Deus, & ad cujuslibet homuncionis nutum, ac petitionem Naturæ ordinem peruertat, ac non potiùs id ipsum, ut cætera omnia, summa cum sapientia, & non nisi maximis, atque urgentissimis ex caussis peragat: nam profectò quando oportuit propriam potentiam incredulis hominibus patefacere, aut veritatem Christianam firmiter stabilire, viderunt omnes opera Domini, & mirabilia ejus; nunc autem quando jam veritas notissima est, incassum tot miracula commonstraret. Quid est ergo quòd tam facilè homines miracula celebrant, & eorum narrationem tantopere affectant? Ego ejus rei duplicem posse caussam assignari existimo, unam quidem minimè improbandam, sed in hoc coërcendum, aliam autem summopere vituperandam, & omninò explodendam. Prior caussa pietas est in Deum, ejusque seruos; consentaneum enim videtur, & à pietate Christiana minime abdicandum, quòd quæcunque bona indies nobis eueniunt, Deo summo omnium bonorum datori accepta referantur; sic & quæcunque admirationem aliquam habentia eueniunt, quæ in ipsius Dei laudem, & gloriam, in nostramque utilitatem, & disciplinam redundare possunt, ab ipsomet Deo emanare credamus, licet hæc ipsa naturali via successisse, aut succedere potuisse existimemus: nam neque quicquam à secundariis prouenit caussis, quod à primaria non habeat exitum. ac maxime me hercle expetenda, ut dixi, ac collaudanda hæc caussa videtur, coërcenda tamen ob rationem, de qua infra. hanc caussam insinuasse quoque videtur Poëta noster Torquatus Tassus Cant. 2. st. 9. his carminibus, de sacræ Imaginis disparitione loquens:

> *Incerta fama è ancor, se ciò s' ascriua*
> *Ad arte umana, od à mirabil opra;*
> *Ben è pietà, che la pietad, e'l zelo*
> *Uman cedendo, autor s'en creda il Cielo.*

Ac benè quidem hæc se habent, sed quemadmodum Deus Optimus Maximus non omnes Sanctos vult pro Sanctis canonizari, hoc est nominatim pro Sanctis coli, & idcirco non omnes miraculis illustrat, & hoc multis ex caussis, & præcipue ne multitudine Sanctorum eorundem cultus vilescat. Glos. *in cap. unico de Reliq. & Venerat. Sanct. in 6. verbo Sedis. vers. Quinto ne in infinitum.* sic quoque de miraculis censendum est; & idcirco, ut dixi in principio hujus tituli, non licet absque auctoritate Ecclesiæ noua miracula publicare.

Sed quemadmodum hanc priorem caussam, ut Christianum hominem decet, quantum ac qualiter requiritur, libenter & laudo, & amplector, sic inanem alia ex parte, futilem, & insulsam quorundam sciolorum pietatem odio plusquam vatiniano 5 prosequendam censeo. his enim impium, ac nefarium videtur, miracula quæcunque insulsissima ipsi somniauerint, ac effutierint, & eorum crassa ignorantia pro verissimis canonizauerit, illico non acceptare, atque hæreticæ prauitatis indicium putant, ea vel digno risu excipere, vel tanquam futilia, & inania refellere; nescientes miseri, injuriam se veritati Catholicæ facere, cum eam mendaciis & fictitiis, aut non veris miraculis fulcire se credunt, quæ verissimis, ac tot, tantisque jam à Christo Domino, ejusque Apostolis, cæterisque ejus seruis sit stabilita: ad quid ergo noua miracula effingere? Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos? nam rectè his cum Iob. *cap.* 13. hæc objicio: An patiendum est in Catholica Religione quemquam decipi? non profectò; neque id 6 unquam Sancta Mater Ecclesia permisit, aut permissura est, sed supinam, ac maxime fatuam (neque enim malitiosam dicere in animo est) horum ignorantiam coërcuit, & coërcitura semper est. Obstrepant ergo quantumcunque libuerit contra nos, qui interdum eorum inscitiam irridemus, veritatem enim nos ipsi Deo Optimo Maximo acceptissimam detegemus, eorum latratus, ac strepitus negligentes.

Ignorantia ergo posterior caussa est, ut, quo- 7 tiescunque aliquis effectus mirus, aut cujus caussa latens sit, appareat, ad superiores caussas homines

confugiant, effectus illos pro miraculis judicantes; quod etiam extra Christianam Religionem & nunc accidit, & olim euenit, semperque in futurum eueniet, quod [Et Aristoteles innuebat in Quæstionibus mechanicis in prin.] & optimè demonstrauit Lucret. lib. 6. de rer. nat. his verbis:

Cætera, quæ fieri in terris, Cœloque tuentur
Mortales, pauidis cum pendent mentibu' sæpe
Efficiunt animos humiles formidine Diuum,
Depreßosque premunt ad terram, propterea quod
Ignorantia caußarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concredere regnum:
Quorum operum caußas nulla ratione videre
Possunt, hæc fieri diuino numine rentur.

Ex ignorantia ergo admiratio, & ex admiratione Deo tanquam miracula tribuuntur ea, quæ non secus ac cætera omnia Natura operante eueniunt, contra 8 autem cognitio caussarum, quæ ex Philosophia habetur, admirationem tollit. Plutarch. *in lib. de Audit. off.* De hac eadem caussa loquebatur Hipp. noster *in lib. de morb. sacro dicens: Homines vero ex imperitia, & admiratione, ei (nimirum morbo sacro) Naturam quamdam, & caussam diuinam ineße consuerunt, quòd nulla in eo reliquorum morborum similis eßet, & præ consilij inopia, quod morbum non cognoscunt, illi diuinitatem asseruant.* Hæc Hippocrates: quod quidem etiam nostris temporibus eodem modo in aliis multis euenit; cùm enim morbum curatu difficilem, aut accidentia rara, & aliis morbis non consueta habentem offendimus, illico vel ad Dæmonia, vel ad cæteras metaphysicas caussas eos referimus; ita vt plures eorum, qui Dæ- 9 moniaci existimantur, melancholici sint, aut ex vtero laborantes, vt aliàs dixi, ob symptomatum enim nouitatem, ac raritatem tales existimantur; neque solùm indoctos, & idiotas decipi aliquando contingit, sed etiam doctos viros: id ipsum ergo in mira- 10 culis celebrandis euenit. Verum quia ex Ignorantia nihil vnquam boni emanare potest, cùm ipsa per se mala sit, omninò abigenda est, & idcirco à doctis semper veritas expectanda, eorumque judicium in his maxime expetendum.

SVMMARIVM.

1 *Prophetia quid. & num. seqq.*
4 *Prædictiones multæ fiunt, quæ tamen prophetiæ non sunt.*
5 *Ars, & Natura ex aliquorum sententia vim habent in futurorum prædictione.*
6 *Diuinatio datur in rerum Natura.*
7 *Medicina habet partem diuinatricem.*
8 *Medicina nihil certi præuidere, aut prædicere potest, sed tantum conjecturaliter.*
9 *Medicinæ ars non promittit certam prædictionem futurorum euentuum.*
10 *Medicinæ artis fallacia in prædicendo, vnde sit.*
11 *Astronomia maxime ad Prophetiæ naturam accedit. Vide ibid.*
12 *Astrologia digna est, vt à scientiarum amatoribus intime cognoscatur.*
18 *Astrologia nihil quod futurum sit pro certo prædicere potest, sed omnia conjecturaliter.*
14 *Quibus modis naturaliter contingat Prophetia.*
15 *Melancholica temperatura maxime apta est ad diuinationem.*
16 *Melancholicis morbis detenti, & prophetare, & aliena lingua non edocti loqui, & alia multa mirabilia facere traduntur. (Aristotele.*
17 *Diuinatio per somnia non temere est aspernenda ex*
18 *Moribundi diuinare solent.*
19 *Herbæ quædam, lapides, gemmæ, Aquæ diuinationem procurare creduntur.*
20 *Ex prophetiæ dono non potest quis tanquam ex miraculo in sanctorum numerum redigi.*
21 *Prophetia tum bonis, tum malis communis.*
22 *Prophetia non est inter miracula, sed potius inter admirabilia reponenda. Contrarium num. seqq. & num. 40.*
24 *Futurorum prædictio apud Veterum nonnullos à Natura tam aliena habita, vt Deos ipsos in ea mentiri voluerint.*
25 *Futurorum prædictio si vera sit, à Deo non emanans, per accidens vera est.*
26 *Certitudo futuri euentus in vera Prophetia requiritur.*
27 *Certitudo euentus in quibuscunque diuinationibus desideratur.*
28 *Casu interdum prædicta, qua ratione vere fuiße prædicta ab exitu contingat.*
29 *Melancholia maxime confert ad prudentiam.*
30 *Prædictio quæcunq; à Melancholicis facta, casu fit.*
31 *Prophetantes, & diuinantes non intelligunt quicquam eorum, quæ prophetant, aut diuinant.*
32 *Non omnes, qui Melancholicis morbis tentantur, diuinare solent.*
33 *Prædictio futurorum est perfectioris, & sapientioris Intellectus. & num. 37.*
34 *Somnia, quæ à copia, & qualitate humorum procedunt, habent aliquam significationem.*
35 *Cardanus vanitatis notatus.*
36 *Somnia quæcunque vana sunt quoad futuri prædictionem.*
38 *Non omnes, qui somniant diuinare dicuntur, sed eorum pauci.*
39 *Anima in moribundis minus recte suas functiones exercere potest ob instrumentorum defectum.*
41 *Ex Dæmonis ministerio an possint futura certo prædici, aut cognosci.*
42 *Dæmon nihil agere potest, quod Naturæ vires exuperet.*
43 *Dæmonis opera non nisi ea, quæ aliquam connexionem habent cum rebus præteritis, aut præsentibus, poßunt præuideri.*
44 *Prophetare non potest Dæmon.*
45 *Dæmon contingentia futura ignorat, probabiliter tamen conjecturat.*
46 *Hominem non posse, nisi Dæmonis opera, futura diuinare, quomodo accipiendum.*
47 *Hippocrates ex Physionomia malos, aut bonos mores denotat.*
48 *Ex mala aut bona facie, bonitatem aut malitiam deprehendimus.*
49 *Deformitas corporis malam mentem arguit.*
50 *Deformitas insignis impedit ordinum susceptionem.*
51 *Vbi torquendi plures Rei sint ad eliciendam veritatem in paritate indiciorum, ab eo incipiunt Indices, qui pejorem habet effigiem.*
52 *Præsagitio ex Physionomia nullam habet certitudinem.*

De Prophetia, seu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.

QVÆSTIO V.

SEd quemadmodum, vt ex superiori quæstione patet, ob alteram ex commemoratis caussis multi

multi multos effectus mere naturales miraculosos judicant, cum non sint, sic è contra pervicaces quidam Philosophi, & impia temeritate insignes, multa, quæ vere, & absolute miracula sunt, ad effectus & caussas naturales reducere conantur, Naturæ opera tribuentes, quæ solius Dei virtute fieri possunt, sic & non aliter miraculosa opera in fidei nostræ, & Catholicæ veritatis testimonium ac confirmationem emanantia diminuere tentantes, insimulque ejus fundamenta concutere volentes. Itaque ad horum temeritatem coercendam operæpretium esse duxi, ad quædam particularia descendere, demonstrando quædam à Natura nullo modo esse posse, sed semper supernaturalem ac diuinam virtutem requirere, & in consequens vere & absolute miracula esse; præcipue autem ea talia fuisse, quæ tam in veteri, quam in noua Sacra Historia enarrantur: hinc etiam apparebit, quænam proprie miracula sint, ob quorum vim & apparentiam, quantum ex ipsis est, possit quis in Sanctorum catalogum recipi, quænã insufficientia sint, & de quibus nõ sit curandum, quod Naturæ vires non pertransierint.

Ac primo loco de Prophetia & diuinatione sermonem habeamus, de qua qui multa scire desiderat, legat præ cæteris Delrium *disquisit. magic. lib.* 4. & Torreblanc. *in Epit. delict. lib.* 1. & ex nostris Card. *lib.* 14. *de variet. cap.* 48. Peucerum *de omni diuinat. genere.* dicitur autem Prophetia, diuina inspiratio rerum à nobis procul distantium, euenta immobili veritate, & maxima cum certitudine prænoscens, atque denuncians. Mart. Delr. *disquisit. magic. lib.* 4. *cap.* 1. *quæst.* 1. vel breuius cum Cassiodoro, ex quo repetit Medices *cit. lib.* 1. *quæst.* 21. & Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 54. est inspiratio vel reuelatio diuina, rerum euentus immobili veritate denuncians. Ego hic Prophetiæ nomen tantisper latius accipio, ac magis Philosophice, nempe prout intelligimus, Prophetiam esse certam futurorum prædictionem, ex infallibili præcognitione emanantem, ostendere enim hic paratus sum, hanc certam, & infallibilem futurorum prædictionem nullo modo posse à Natura proficisci, quemadmodum neque certas occultarum rerum cognitiones. Prædictiones enim multæ quidem fiunt, aut fieri dicuntur, quæ nequaquam Prophetiæ nomine dignandæ sunt, nisi id per nominis abusum fiat, quia nullam habent prædictorum euentuum certitudinem, vt Prophetia habere debet. Videndum autem quonam sese extendant cæteræ prædictiones omnes, & quantum, & quatenus futura annunciare valeant, vt appareat dehinc, Prophetiam semper effectum esse miraculosum, & ex Inspiratione diuina, & caussa supernaturali, nunquam autem ex naturali emanantem.

Præsupponunt igitur hominum plerique tam Artem quam Naturam in futurorum prædictione vim habere. Et ante omnia dari in ipsa rerum natura diuinationem, communi hominum consensu, & infinitis pene experimentis probant, & vniuersaliter, vt Ciceronis verbis vtar *in princ. lib.* 1. *de diuinatione*: *Gentem quidem nullam videmus, neque tam humanam atque doctam, neque tam immanem atque barbaram, quæ non significari futura, & à quibusdam intelligi, prædicique posse censeat.* Sed hoc, vt dixi, simpliciter ex ipsa Naturæ vi interdum, alias vero ex arte contingere posse existimatum est. Primo autem artes, quæ id ex proposito, ac præcipue promittunt, (vt earum quasdam prætercam, quæ ad ridiculam vsque vanitatem excreuerunt, vt omnes augurandi artes, & per lineas manus aut frontis prædicendi, nempe Chiromantiam, & Metoposcopiam, diuinationem per somnia, & hujus farinæ alias; quarum nomina & instituta si quis scire cupit, legat Cardanum de sapientia *lib.* 4. & Peucerum *de omni diuinat. genere.* & Mart Delr. *disquisit. magic. lib.* 4. *per totum*) sunt Medicina, & Astrologia. [Et Ian. Iacob. Boissand. *de diuinatione cap.* 5. *per totũ.*]

De Medicina ergo certum est, eam non modo particulares hominum propensiones ac passiones ex temperamento, & corporis habitu posse cognoscere, quod facillimum existimatur, sed etiam futuros, & imminentes morbos prænunciare, &, quod plurimum expetitur, eorundem morborum euentus prædicere, nempe mortem ex iis secuturam, aut futuros abscessus monere, aut tutam sanitatem promittere; ipsorum etiam morborum recidiuas, aut transmutationes, partiumque ex ipsis morbis futuras læsiones præuidere. hæc enim omnia, quæ Prophetiæ naturam sapere videntur, ab ipsa arte promittuntur; vnde quantum ex ipsa est, non videtur, futurorum prædictionem esse miraculosam, nec consequenter semper supernaturalem caussam habere.

Sed etiamsi hæc veritatem aliqua ex parte in se contineant, notissimum tamen est, & ab hominum nullo negandum, artem hanc licet inter omnes nobilissimam, & sensu ipso stabilitam, nihil omnino certi vnquam posse præuidere, neque prædicere, sed omnia sola conjectura assequi, quod recte insinuabat Hipp. 2. *Prædict. Ego autem, dicens, hujusmodi scilicet Medicos, vates esse nolo, sed signa describam, ex quibus quis sanos fore, aut morituros homines conjectura cognoscat*; quasi diceret, non est in Arte Medica, futura quomodo euentura sint certo cognoscere, hoc enim Vatum, ac Prophetarum proprium est, non Medicorum, qui tantum conjecturaliter per signa quędam futura præuidere possunt. [Vnde nullam veritatem habet id, quod firmabat *Ian. Iacob. Boißard. vbi s. cap.* 3. nempè quòd ex Medicina, meteoris, & Physiognomia prædictiones elici possint, quæ nequaquam fallant; ex nulla enim prædictarum facultatum ità certa prędictio elici vnquã potest, vt infallibilis sit.] Recte igitur Cicero *citato lib.* 1. *diuinatione*, Medicorũ prædictiones inter diuinationes connumerari non vult: nam si quid vnquam in medendo euenit, quod Medicorum prædictionibus respondeat, id quidem omne per conjecturas assequuti sunt, & per accidens dehinc eo modo euenit, non ex ipsius artis prædicendi certitudine; nos enim ipsi nostræ artis fallaciã in prædicendo non sine honesto rubore confiteri cogimur. Admirandas autem Galeni, & aliorum prædictiones, præcipue autem Cardani, ego quidem quantum in me est satis superque admiror, scio tamen doctissimos quosdam viros eas risu excepisse, & tanquam ab ipsismet auctoribus confictas (quod ego non admiserim) aspernatos, scientes artem posse sibi hæc promittere, neutiquam autem artifices, forsan ob vitæ breuitatem, ea assequi posse: ego tamen libenter concedam Galeni, & Cardani, aliorumque quorundam ingenia cæterorum omnium ingenia excellentia superasse, non tamen eorum prædictiones quicquam certi habere potuisse existimandum, ita vt prædicta de necessitate sic contingerent, neque possent alio modo, quam prædicta ab ipsis erant, euenire; ars enim id omnino non promittit: immò nos in præsentiarum neque Galeni, neque Cardani, neque hujusmodi Medicorum prædictionibus similes facere scimus, neque alios, qui similes faciant, aut audimus, aut videmus; immo ingenue cum veridico præceptore nostro Hipp. 2. *Prædict.* dicamus: *Prædictiones Medicorum referuntur permultæ tum præclaræ, tum ad-*

miratione dignæ, quales neque equidem prædixi, neque quemquam, qui prædiceret, audiui.

10 Cæterum Artis fallacia in prædicendo non tam ab ipsius artis insufficientia, quam ab ipsorũ indiuiduorum natura, & diuersitate procedere existimanda; non ergo ob ib ars incusanda est, aut artifices, præterquam quod multa alia in nostram tutelam, & artis ipsius venire possunt, quæ pro nunc conticebo, ne potius artem, quam profiteor, à calumniis defendere ac vindicare, quàm instituti operis telã prosequi velle videar.

11 Astronomia porro multo plura promittit, & ars diuinatoria dicitur, & ad Propheriæ naturam accederet, si quidquid artifices sibi promittunt, assequerentur. ex superiorum enim corporum, ac Sphærarum motu, & Planetarum cæterorumq; syderum malo aut bono aspectu inter se, ipsorumque loco, & positura, & ex mille aliis circumstantiis nõ modo ea, quæ ex quadam Naturæ proprietate quasi ex necessitate hominibus eueniunt, vt morbos, & interitus, aliosque casus, sed etiam ea, quæ ex ipsa volubili hominum voluntate, & ex incertissimo euentu dependentiam habent, prædicere, ac certo præmonstrare ex arte promittunt. Sed quid circa eam scientiam ipse sentiam, libere, & nullo impulsus affectu, aut scientiæ ipsius amore deceptus, non hujus, aut illius præceptoris, aut cujusuis docti auctoritate permottus, edisseram, si ante illud admonebo, me Astrologiam, & Astronomiam pro nunc confundere, & vtramque pro vna accipere. Itaq; Astrologia digna quidem est, vt à scientiarum amatoribus non ignoretur, immo potius vt intus, & in cute cognoscatur, quod ex Hipp. & Galeni, & multorum doctissimorum Medicorum auctoritatibus clare patet, & notat inter Iurisconsultos Vinc. Carrar. *de Med. & ejus off. par. 2. n. 365.* eam enim partem, quæ multa continet vera, realia, & scitu tum dignissima, tum jucundissima, nimirum, quæ cœlorum stellarumq; motus, & accidentia reliqua considerat, criminari minime possumus, quod falso Prophetiæ nomen sibi arroget, quia ab ea longe se abesse profitetur, cũ euentus solum prædicat de necessitate Naturæ contingentes. D.Thom. 2.2. *q. 95. art.* 1. Aliam autem partem pleriq; criminantur, quod pleraque habeat commentitia, & ab hominum speculatione conficta, ad ipsam prædicendi artem confirmandam ac stabiliendam. Motus, inquiunt, Planetarum, & mutuæ eorum Syzygiæ, vel aspectus, & congressus, eorumq; motuũ, & aspectuum, & congressuum inordinatus ordo, non modo per ipsam Astrologiæ artem, sed & per ipsos sensus percipiuntur; quin etiam & aëris mutationes, ventorum incursiones, corporumq; alterabilium quasdam alterationes ex iisdem motibus, & aspectibus quadam conjectura venari posse, ejus artis proprium est. Cæterùm, addunt, ab ipsismet sphærarum astrorumque motibus, aspectibus, & congressibus ea, quæ ab accidenti, & hominum voluntate libera pendent præuideri posse, vanam, absurdamq; curiositatem videri, si enim contemplatus optime fueris plura eorum, ex quibus accidentia nobis euenientia præuidere ea scientia siue Ars promittit, imaginaria omnia ac commentitia reperies. quin etiam Artis ipsius axiomata quędam, immo & ipsa principia omnibus acceptissima, si intime examinaueris, clare videbis, inquiunt, ea nullum habere fundamentum reale. Astrorum quædam bona esse, quædam mada, quædam fortunata, quædam infausta ac infortunata, nec à priori, nec à posteriori probabile videtur; multo minus aspectuum quosdam amicos esse, quosdam inimicos, item locorum in Cælo quædam apta, quædam inepta, quædam fœlicia, quædam infelicia: proprietates etiam quædam ipsorum locorum, & Planetarum, vt quod Horoscopus personam nati, occidens vxorem, medium cœlum honorem, imum cœlum bona stabilia; quod anguli sint loca fortunata, domus cadentes infortunata, quod sol denotet Reges, Iupiter Religiosos, Mars milites, & aliorum singuli magis vnum personàrum genus, quam aliud; item quod magis vnus, quam alius signi gradus ad certum quid faciat: & cætera omnia à prædictis non dissimilia, anicularum deliramentis comparanda illis videntur. Hæc & infinita alia contra Astrologiæ scientiam plerique in medium afferunt, quæ qui peculiarius cognoscere desiderat, præter allata à Mirandul *in libb. cont. Astrologos*, & ab aliis, videat Valles. *in lib. de sacr. Philos. cap.* 3. & Alex. de Angel. *in lib. ad hanc rem dicato.* Roderic. à Castr. *in suo Med. polit. lib. 2 cap.* 2. Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 7. *&* 8. quibus tamen satisfacere se dicunt magna ex parte Astrologi. Quomodocunque tandem sit, si quid prædicere ea pars Astrologiæ potest, 13 quæ circa elementorum aut corporum alterationes prædicit, id nunquam cum certitudine facit, sed tantum conjecturaliter. Ac denique dato, quod aliqua Ars sit; quæ futura prædicere doceat, atque id quomodocunq; assequatur, id tamen certum est, hoc ex præ existenti scientia, & facto aliquo fundamento in aliquibus rebus contingere, cum prophetia ex nulla præexistente cognitione, & ex nullo præexistente rerum fundamento contingat. Verumtamen non solum arte futura præuideri posse plerique etiam ex doctis sibi persuadent, sed etiam ex Naturæ ipsius proprietate, idque multis modis; ex dispositio- 14 ne nempe, & temperatura melancholica, ex morbo aliquo item melancholico, ex somniis, ex actu separationis Animæ à corpore, & ex aliis; & vt à melancholica dispositione initium sumamus, videntur 15 etiam ipsi Philosophi in hoc conuenire, quod Temperatura melancholica apta maxime sit ad diuinationem, futurorumq; prædictionem, vnde ea temperatura dotati, diuinatoria etiam & prophetica somnia habere dicuntur ab Arist. *Moral. Eudem. lib.* 7. *c.* 18. & ab Aretæo, quem adducit. Mercur. *Pract. lib.* 1. *c.* 10. quin etiam Alex. Trall. *lib.* 1. *suæ Med. cap.* 13. & Paulus *lib.* 3. *cap.* 14. voluerunt, quod melancholicis morbis tentati diuinare futura soleant. Immo & ipsos Prophetas, Sibyllasque cæterosque omnes, qui vaticinio clari extiterunt, melancholicos temperatura fuisse volunt. Iõ. Huar. *in exam. Ingen. cap.* 4. siue hoc ita ex diuina dispositione eueniret, siue per accidens, siue à priori, seu à posteriori, nempe quia non quod essent Melancholici prophetarent, sed quod prophetantes fierent Melancholici ex assidua mentis abstractione in res diuinas, & oracula propalanda. Cæterum adeo sibi persuasum habent Philosophi, Naturam in ea re id posse, quod ex ejus solummodo dispositione quis Propheta seu vates euadat, vt conditiones etiam nonnullas afferant, quas concurrere necesse sit in eo, qui Propheta futurus sit, & maxime interpres somniorum, & vide, si libet, ipsos Philosophos *in lib. de diuinatione per somnia.*

Præter hæc autem ad firmandum Prophetiam naturaliter posse contingere, nonnullæ adduci possunt experientiæ. Narrat. Plin. *hist. lib.* in Hysia Bœotiæ vrbe puteum extitisse, ex quo qui ebibissent fuaura vaticinabantur. *& lib.* 2. *cap.* 103. Colophone in Apollinis Clarij specu lacunam esse, cujus potu mira reddantur oracula bibentium breuiore vita. Testatur item Ioan. Leo *suæ Aphricæ par.* 3. in Aphrica

ca in regione Fetza multos eſſe Prophetas & diuinatores, qui reſponſa vt plurimum infallibilia reddant, & ratio fortaſſe eſt, quia ea regio plures producit temperaturas melancholicas. Quin etiam, quod de ſuperioribus aquis jactatur, ex eo euenire poteſt, quod earum aquarum potus homines dementes & melancholicos efficiat. Eam autem vim in effingendis vatibus melancholici humoris ineſſe illi, probatur ex ipſis melancholicis morbis, quibus detentos prophetare, alienam linguam perſonare, abſque eo quod illam didicerint, carmina componere, & diſertiſſime loqui, cum extra morbos ignorantes earum rerum fuerint, occultas hominum cogitationes reuelare, & alia id genus maxima cum admiratione, immò ſtupore audienda, teſtes ſunt tam multi, ac tam præclari viri, vt non niſi impudentis ac peruicacis nomen meriri videatur, qui contra dicere paratus ſit. Videndi autem præter Trallianum, & Æginetam ſupra adductos, præcipue Concil. *diff.* 32. Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 2. Io. Huart. *in exam. Ingen. cap.* 4. Cepalpin. *de Dæmon. nat. cap.* 13. Foreſt. *lib.* 10. *Obſeruat.* 19. *in ſchol.* & alij apud Schench. *lib.* 1. *Obſeruat. tit. de Mania,* qui omnes, & alij quos enumerare non intereſt, varios caſus circa hoc particulare enarrant, quorum ſimilem mihi nunquam vel extremam diligentiam adhibenti licuit videre. Mirum eſt quod Card. *lib.* 8. *de Var. cap.* 43. narrat de quodam, qui cum Italus eſſet, nec vnquam in Germania fuiſſet, ac ne per ſomnium quidem Germanicam linguam calleret, tamen Germaniſſime loquebatur, quod illi ob vermium copiam, quam in corpore habebat, contigiſſe vult. Atque alia inſuper non diſſimilia narrantur. ſuſpicatus tamen ſum, videns interdum amentes quoſdam vtriſque ſexus concionantes, carmina pangentes, & plura effutientes, hos eſſe illos, de quibus ea miracula narrantur; at nullam ab illis vnquam extorquere Prophetiam potui, neque vllum ſonum Latinæ aut alterius linguæ audire, niſi abſurdum & inconcinnum: non enim patior ego in in hiſce rebus decipi, aut me ipſum decipere, vt nonnullos factitare expertus ſum, qui adeo auidi ſunt miracula prædicandi, & admirationem audientibus concitare, vt ea quæ neque vident, neque audiunt, neque vllo ſenſu percipiunt, & videre, & audire, ac plenis ſenſibus percipere ſe dejerare non timent. Quomodocunque autem ſit, ij melancholici, quos tam mira efficere ſupraicitati auctores prædicant, alterius fortaſſe generis ab iis erant, quos ego vidi.

Sed præter hæc celeberrima inter naturales diuinationes ea eſt, quæ per ſomnia fieri dicitur, quam etiam plurimi facere viſus eſt Hippocr. in libello ad hoc argumentum dicato, & de qua illud pronuntiauit Ariſtot. in ſimili item libello, non eſſe nimirum eam temere aſpernandam. Immò cæteri Philoſophi, vt Dicearchus, referente Cicerone *lib.* 2. *de diuinat.* qui omnia vaticiniorum & diuinationum genera deridebant tanquam vana, hoc vnum admiſerunt, quod etiam admiſit Galenus noſter, quippe qui ex Patris inſomnio Medicinæ ſe operam dediſſe tradat 9. *Method. cap.* 4. *& de præcognit. ad Poſth. cap.* 2. & qui ex inſomnio quodam monitum ſe in medendo profiteatur, vt de ſectione totali arteriæ, *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. vlt.* ſed & ipſam Medicinæ artem comparatam fuiſſe diuinis inſomniis ex dignis auctoribus Tiraq. *de nobil. cap.* 31. *nu.* 14. tradidit, & ex eo Carrar. *de Medic. & ejus offic.* *Zacc. qu. Med. leg.* *par.* 2. *nu.* 15. quamquam enim hæc prophetica non fuerint, docent tamen nos, in ſomnia vana non eſſe, ſed habere in ſe aliquando diuini aliquid, ita vt perſuaderi facile poſſimus, etiam diuinationem per ea poſſibilem eſſe, & vide adducta à Polyd. Virg. *lib.* 2. *de Prodig.* nam multa quoque Prophetica ſomnia enarrantur, quorum plura apud Cicer. videnda offeruntur *lib.* 1. *de diuinatione*, & apud Recentiores alia permulta legere licet, vt apud Karnman. *de mirac. viuor. tit. de ſomniantibus*, & præ omnibus duo pulcherrima apud Fracaſtorium *lib.* 2. *de Intellectione.*

Sed quid Philoſophorum Medicorumque ſententias, & opiniones ad eam rem corroborandam congero? an non veritas ipſa ex Sacra pagina luce meridiana clarior apparet? quippe quæ permulta prophetica ſomnia contineat, vt Abimelechi, Iacobi, Ioſephi, Pharaonis, duorumque ſeruorum ejuſdem, Nabuchodonoſoris, & Madianitæ cujuſdam, quæ poſteriora magis naturalia eſſe videntur: ac denique Deus ipſe, vt narratur *Numer. cap.* 12. *verſ.* 6. per ſomnia noſtræ menti ſeſe inſinuat, ita enim ibi: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnia loquar ad illum; quod etiam firmabat Iob. *cap.* 33. *verſ.* 14. *& ſeq.* dicens: Semel loquitur Deus, & ſecundo id ipſum non repetit; Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo: Tunc aperit aures virorum, & erudiens inſtruit diſciplina. Neque diſſentiunt ab hoc profani auctores, quin ipſe Hippocr. *in libello de Inſomniis*, ſomnia quædam à Diis immitti edocet: ita vt hinc facile pateat, diuinationem per ſomnia tanquam in rerum Natura familiarem eſſe & bonis, & malis communem, cum & boni & mali habuerint interdum prophetica ſomnia, vt ex prædictis hiſtoriis palam eſt. Reſtat denique alia experientia ex moribundis deſumpta; hos enim conſueuiſſe interdum diuinare, teſtatur Plato *in Apologia Socratis*, & confirmatur id ipſum exemplis nonnullis à Cic. *in* 1. *de diuinat.* adductis. Sed ante hos Homerus, rerum naturalium peritiſſimus, quaſi id ipſum inſinuans, moribundum Patroclum Hectori mortem prænunciantem facit Iliad. lib. 16. inquiens:

Hunc autem languens allocutus es Patocle equitator,
&c.
Aliud autem tibi dicam, quod tu in animum reponito
tuum,
Ne tu quidem ipſe diu viues, ſed tibi jam
Prope imminet mors, & fatum violentum
Manibus domito Achillis inculpati Æneidæ.

quin etiam Hectorem ſimiliter morti proximum diuinantem introducit Achilli mortem per manus Paridis his carminibus:

Hunc vero moriens allocutus fulmineus Hector.
Certe te bene cognoſcens diuino; neque enim eram
Perſuaſurus. certe enim tibi ferreus intus animus.
Vide nunc, ne tibi aliqua Deorum iræ cauſſa ſim.
Die illo, quo te Paris, & Phœbus Apollo
Strenuum licet exiſtentem perdet ad Scæas portas.

Homeri locum hunc imitatus quoque eſt ad idem docendum, & firmandum Virgil. Æneid. lib. 10. carmine ſeq.

Ille autem expirans, Non me, quicunque es, inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Proſpectant eadem, atque eadem mox arua tenebis.

Neque grauabor ea quoque carmina, quæ ad horum imitationem in ſuo Poëmate inſeruit Taſſus

noster, cum his recitare, quæ ita habent Cant. 9. st. 79. & seq.

Ei gli occhi graui alzando all' orgogliose
Parole in su'l morir così rispose.
Non tù, chiunque sia di questa morte
Vincitor lieto haurai gran tempo il vanto,
Pari destin t'aspetta, e da più forte
Destra à giacer mi sarai steso à canto.

Hinc omnibus his prædictionibus effectus suos fuisse consecutos omnes testantur; quæ tamen ab illustribus hisce Poëtis non tam Poëticè dicta sunt, quam secundum id, quod hominibus persuasum est, esse nimirum secundum naturam, vt homines morti proximi diuinent, ac prophetent; cui opinioni opitulari videntur Iacob, & Moyses in historia sacra, vterque enim moriturus ventura filiis, & populo Hebræo vaticinatur, vt de illo *Genes. cap.* 29. & de hoc *Deuteronom. cap.* 33. recensetur. Plura quoque alia exempla de moribundis vaticinantibus recollegit Kornman. *de mirac. mort. par.* 4.

His ergo omnibus experientiis probari ea opinio videtur, quæ vult, Prophetiam à Natura interdum esse; quibus etiam addi posset, quod à quibusdam traditur, herbas nempe nonnullas, lapides, gemmas, 19 & aquas certo tempore, ac certo modo in vsum conuocatas diuinantes homines facere. Quorum nonnulla referuntur à Plin. *lib.* 37. *cap.* 10. qui etiam *lib.* 30. *cap.* 3. idem de corde Talpæ adhuc palpitante deuorato firmat, & de quibusdam lapidibus, quod diuinare faciant, si credere dignum est, docet Card. *lib.* 7. *de subtilit. in princ. & lib.* 14. *de var. cap.* 48. quin etiam diuinationem non tanti facere videtur; facilius enim credit per quædam medicamenta procurari diuinationem, quam somnia; vide quæ ipse sibi somnia fingat! sed quid mirum de ejus vana credulitate, qua gemmas nonnullas bonæ ac malæ fortunæ caussam esse posse, sibi persuadeat?

Sed cum ex cæteris non tantam futilitatem sapientibus pateat, hominem naturaliter diuinare posse, mirum posthac esse non debet, si Prophetiam 20 non tanti faciat Ecclesia, vt ex ipsa, tanquam ex miraculo in sanctorum numerum redigi quis possit. 21 Mascard. *conclu.* 262. *num.* 8. *tom.* 1. est enim Prophetia tam bonis, quàm malis communis. Cæl. Rhod. *lect. Antiq.* 21. *cap.* 37. Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 44. *& seq.* & ex nostris Card. 22 *lib.* 1. *de Sapientia vers. fin.* Non erit ergo ex his Prophetia inter miracula reponenda, sed potiùs inter admirabilia, & ea, quæ euentu rara quidem sunt, sed tamen à Natura proueniunt. Plura insuper ad hanc rem adducta sunt à Valles. *in sua sacra Philosophia cap.* 30. vbi pariter omnia doctissime confutantur. Legat autem apud ipsum, qui similia luculentius pertractata desiderat.

Ego pro viribus his quæ adduxi respondebo, eam conclusionem ante pro indubitata ac verissima 23 apponens, Prophetiam nempe, & rerum futurarum prædictionem, occultarumque præsentationem ex se, & ex sui natura supra naturalem rem, & à Deo esse. D. Tho. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. Iamblic. *de myster. Ægypt. Segm.* 10. *cap.* 3. Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 12. atque hoc pacto erit omnino miraculosa; vnde quandocunque prabari possit, si bonæ vitæ sit adjuncta, non minus ac cætera quæcunque miracula, verum ac sufficiens esse poterit veritatis testimonium. Nam cum, vt jam dictum est, Prophetia sit certa & infallibilis enunciatio futurorum absque vlla præexistentia phantasmatum, ex quibus firmari possit talis enunciatio, patet quod, cum nulla enunciatio, nullusque discursus in via naturæ fieri possit absque ea phantasmatum præexistentia, futurorum autem nulla existat hujusmodi præexistentia (de his loquor, quæ ad prophetiam pertinent) absque dubio nulla hujusmodi enunciatio in via naturæ erit possibilis: tametsi enim nonnulla enuncientur futura ab aliquibus, quæ postmodum, vt prædicta sunt, eueniunt, tamen semper aut alterutra, aut vtraque conditione destituuntur, nempe quod non enuncientur absque ea phantasmatum præexistentia, vt quæ Astronomi de futuris Lunæ Solisque laboribus, & de congressibus Planetarum, aliarumque stellarum prædicant, & quæ Politicus exempli gratia de futuro Imperatore, aut alio quocunque Principe diuinare videatur, aut quod non sortiantur certitudinem euentus, quam certitudinem requirit Prophetia, vt prædicta diuinatio de futuro Principe, potest enim ea aut non vt prædicta est, contingere, aut alio modo, vnde manifestum est, non posse in via naturæ hominem prophetare. Non defuerunt autem ex Philosophis aliqui, quibus hæc conclusio acceptissima fuerit, imo aliqui tam difficilem futurorum prænotionem existimarunt, & tam ab ipsa Natura alienam, vt etiam Deos ipsos circa futura mentiri aliquando firmauerint, & vere Prophetiam ad diuinam naturam pertinere, clare ostendit illud Isaiæ *cap.* 41. *vers.* 23. Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dij estis vos. Fuit & ejus opinionis Porphyrius referen- 24 te Cælio Rhodig. *lib.* 2. *lect. Antiq. cap.* 12. Licet vero ad nostræ conclusionis tutelam plenissime, & vndequaque satisfacere possint ea, quæ adducta sunt à Cicer. *lib.* 2. *de diuin. per totum*, & à Iamblico *de myster. Ægypt. Segm.* 3. *per totum*, & ex recentioribus à Valles. *loco citato*, & ab aliis, qui de diuinatione contra Astrologos nuperrime scripserunt, tamen ego hic aliquid ex illis ipsis breuibus adducam.

Antequam autem ad confutanda superius adducta descendam, illud pro certo habendum, futurorum quamuis præsentionem, ac prædictionem quo- 25 modocunque & à quocunque præterquam à Deo emanantem, vel per accidens veritatem habuisse, vel ex rationabili discursu, cum nulla tamen certitudine futuri euentus. D. Thom. *vbi supra.* quæ cer- 26 titudo in vera Prophetia omnino est necessaria. Vnde *Deuteronom. cap.* 16. *vers.* 21. legitur: Quod si tacita cogitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus! hoc habebis signum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus. Ita vt de essentia Prophetiæ sit certitudo euentus, & vide ad hæc quæ affert Io. Gerson *in lib. de distinct. veri à falso. vers. quartum signum.* Neque obstat, quod aliquando Prophetæ ex Deo quid euenturum prædixerint, quod tamen non euenerit, vt de Ezechia, cui dictum est, Morieris, & non viues. *lib.* 4. *Reg. cap.* 20. & de populo Niniuæ, cui prænuntiauit Ionas: Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur, cum tamen neque Ezechias ex eo morbo interierit, neque Niniue subuersa fuerit. Idemque contigit de Dauid, cui Dominus per Nathan Prophetam multa comminatus est ob peccatum in Vriam, & Bersabeam patratum, quæ tamen illi non euenerunt. 2. *Reg. cap.* 12. non obstat, inquam, hoc, quia in his, ac similibus casibus Deus optimus maximus conditionaliter est locutus, vt per Ieremiam *cap.* 18. *vers.* 8. ipsemet testatur dicens:

Si

Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui, vt facerem ei. videnda insuper ad hoc ea, quæ adducit D. Tho. 2. 2. *quæst.* 171. *art.* 6. comminatur ergo Deus hominibus mala ea conditione, nisi recedant à via mala; itaque recedentibus ipsis à peccatis, & misericordiam ab ipso Deo exposcentibus, ea quæ comminatur, non eueniunt; quemadmodum contrà ea, quæ comminatus per Moysen Iudæis est, si à Deo recederent, si iniquitatibus sese pollluerent, si suis mandatis non obedirent, omnia illis ad amussim euenerunt, tradidit enim eos Dominus corruentes ante hostes suos, & dispersit per omnia regna terræ, omni tempore calumniam substinentes, oppressosque violentia, nec habentes, qui eos liberet. contrà bona, quæ pollicitus illis est, si justitias facerent, & judicium, si veritati assensi essent, nullatenus experti sunt, de quibus *Deuteronom. cap.* 28.

27 Itaque certitudo euentus in quibuscunque diuinationibus, etiamsi aliquo modo concedantur, omnino desideratur, possunt enim aliter euenire ea, quæ per eas prædicuntur, quam sint prædicta, non sic autem euenit de Prophetia. Idcirco omnes diuinationes & maxima ex parte falsas & fictas esse, nullamque habere cum Natura connexionem patet, quia quod ad ea spectat, quæ de temperatura Melancholica dicuntur, respondendum, quod, licet aliquando Melancholici futura præuidere videantur, (quod tamen adeo perrarum credo, vt nihil supra) tamen 28 hoc dupliciter possit contingere, vel casu quodam, vt non modo Melancholici, sed cæteri etiam homines faciunt, vel euenire potest ex rationabili discursu. Exemplum adducam de Iosepho illo historico, qui Vespasiano prædixisse dicitur imperium: hoc enim vel esse potuit, quia vir ille ea prædictione conciliare sibi voluit Vespasianum, vel etiam quod simpliciter ita euenturum sibi persuaderet, vel ex tali discursu, quo facile id assequi liceret cuicunque prudenti. vt quia dissensio maxima vigebat inter duos Imperatores, qui vitiis maxime erant dediti, & ad Imperium tegendum ineptissimi, contra vero Vespasianus optimus erat princeps, virtutibus addictus, & ab exercitu maxime adamatus, qui præcipue Imperatorem eligebat, facile potuit vir sapiens ac prudens, & in regimine assuetus, illi imperium prædicere. quamquam autem non modo Melancholici, sed omnes homines ita interdum ratiocinari possunt, vt ex recta ratiocinatione euentus futuri prædicantur, tamen magis videtur Melancholicus vaticinari, quia majori prudentia dotatur, & solidiori dis- 29 cursu vtitur; confert enim Melancholia maxime ad prudentiam, vt plures Philosophorum, & Medici omnes testantur, qua mediante non ita difficile est, facto rationabili discursu. quædam futura prædicere, & ex quibusdam præmissis maxime veritati cohærentibus nonnulla euentura elicere; quæ neque hoc modo prædicta aut præuisa vllam habent certitudinem, nam possunt etiam vario, ac penitus contrario modo, quam prædicta aut præuisa sint, euenire.

Quod autem pertinet ad morbos Melancholicos, clare patet etiam ex illorum sententia, qui eam diuinationem admittunt, eam mere accidentaliter & 30 casu fieri, si modo vere fit; nam effutiunt quædam ipsi Melancholici & insanientes, quæ neque ipsi intelligunt, (quod commune esse volunt multi omnibus prophetantibus, & futura prædicentibus. Plat. *in Apolog. Socrat. & in Conuiuio.* Auerr. *in Metaph* *Zacc. qu. Med. leg.* *comm.* 18. *par.* 1. *digress.* Card. *de var. lib.* 14. *cap.* 48. Vallesius *de sacr. Philosoph. cap.* 30. & verificatur in 31 Caipha, qui cum esset Pontifex anni illius, prophetauit, neque tamen intellexit quid verba propria portenderent: hoc tamen quando veritatem habeat, & in quibus, docet D. Tho. 2. 2. *quæst.* 172. *art.* 4.) neque nos ipsi qui audimus comprehendimus, sed vt lubet, quia omnia dubia sunt, & in multiplicem sensum facillime adduci possunt. Ghirl. *de Sortileg. quæst.* 5. *num.* 1. & ex nostris Card. *de Subtil. lib.* 19. ea interpretamur, ac nobismetipsis persuademus, ea verba tale quid importasse, quale postmodum successit, aut quale in animo concepimus: sed illud manifestissime declarat, ab accidente eam diuinationem esse, non quod vllam connexionem habeant Melancholici morbi cum rebus futuris, quod non omnes, sed perrari, qui Melancholicis morbis ten- 32 tantur, futura prædicere creduntur. sunt autem ii, qui in ea re dementiunt, quod se tales, vates nimirum, Poëtas, concionatores existiment, contra autem sit necesse est, si à Natura eam habent Melancholici morbi proprietatem: omnes enim illis detenti prophetare deberent, & futura prædicere; ego tamen horum nullum adhuc vidi Prophetam, cum alia ex parte Melancholicos, & insanientes prope infinitos viderim.

Præterea cum præuisio futurorum sit perfectio- 33 ris, & sapientioris intellectus si insano potius, quam sano homini eam inesse dicamus, contrarium omnino erit verius: gratis ergo firmatur, facilius præuideri futura ab insanientibus, quam ab his, qui sanam ac perfectam mentem habent: atque his non obstantibus, Card. *lib.* 14. *de Var. cap.* 48. vaticinium non nisi ex mentis excessu & insania fieri voluit, & vates omnes amentes esse, quia non fit diuinatio absque Enthusiasmo; in eo autem sensus & ratio ablegantur quamobrem tum ex frequenti vsu, tum ex natura ad hoc parata, necesse est illos esse insanos. Hæc Cardanus, & tamen, vt cum Cic. *in lib. de diuinatione* loquar, & dicuntur hæc, & creduntur stultissime, cum plena sint futilitatis & vanitatis. Quid autem dicam de diuinatione ex insomniis? num somniare dixerim eos, qui somniis fidem habent? non absolute quidem; nam quædam somnia, 34 quæ à copia, qualitate humorum, & ex prægressis actionibus, hesternisque cogitationibus dependentiam habent, possunt nobis certa quædam præmonstrare, maximeque hęc à Medicis animaduertuntur, quod copiæ, & qualitatis humorum, & constitutionis corporis nobis indicio esse possint, at eos somniare omnino dixerim, qui alia omnia ex somniis conjectari se credunt, neque vllum somnium tam futile, vanum, absurdum, ac monstrosum est, cujus interpretationem in medium afferre non audeant, suntque aliqui hominum ita creduli, imo ita mente capti, ac stolidi, vt ex somniis non aliter quam ex ipsis prosperis, seu aduersis successibus, & lætentur, & mœreant, ita vt exclamare cum Poëta liceat,

O miseras hominum mentes. ô pectora cœca! Lucr. l. 2.

Quid autem mirum est, plebejos, & idiotas his nugis fidem habere, easque tantopere obseruare, cum docti viri, neque postremæ quidem notæ tam insigniter, ne dicam turpiter, somniorum fallaciis decipi se passi sint? nam quid magis vanum, aut à seria Philosophia alienum, quam id quod Card. de se, suaque progenie jactat, habuisse nimirum tam multa somnia mirabilia, cum sibi cœlitus injunctum per somnium affirmet, vt libros suos de varie-

tate, & de ſubtilitate conſcriberet? at ego quid de me ipſo, & veritate ſomniorum firmauero, quod nonnulla jam in ſomnis viderim, quæ mihi ad amuſſim contigerint, & cui ſæpiſſime ſomniare accidat ea, quæ ſequenti die facturus ſum; neque tamen ob id ego vel latum vnguem ab opinione jam firmata recedo, quod ſomnia quæcunque vana ſint, & ſi quid illis euentus reſpondeat, per accidens id ſuccedat, niſi à Deo immiſſa fuerint; vel cum humoribus, aut corporis noſtri diſpoſitione, vel cum prægreſſis phantaſmatibus aliquam habeant connexionem, quibus aſſentiri videtur D. Tho. 2.2.*quæſt.* 95. *art.* 6. militat enim hic etiam ratio ſuperius adducta: nam cum præuidere futura ſit, vt dixi, nobilioris, & perfectioris cujuſdam potentiæ, jam

37 anima dormientis ſapientior, ac nobilior, & perfectior erit, quam vigilantis; quod ſi vllam habet veritatem, omnes in ſomno tales eſſe deberemus, vt nobiſmetipſis vigilantibus dormientes ſapientiores eſſemus. ſed dicant obſecro, num hæc proprietas diuinandi per ſomnia ſit hominis propria, vt homo eſt, aut propria hominis quatenus in ſomno permanet, & ſomniat; ſi primum, ergo homines

38 cuncti vt homines id habebunt proprium, vt diuinare ſint apti; at cur perpauci diuinare dicuntur, cum id dicatur ſecundum naturam ineſſe, quod in pluribus, & ſecundum plurimum eodem modo fit? ſi ſecundum, cum ſomnians ſit impos rationis, & quatenus talis à brutis non differat, brutis autem nonnullis ſit ſomnium familiare, deduci hinc poteſt etiam bruta ſomniantia diuinare poſſe. hi tamen qui non ſomniant, vt de Atlantibus populis refert Herodotus *lib.* 4. & de aliis quibuſdam ab aliis relatum eſt, num deficient ab hominis natura, quod vt tales diuinare ex ſomnio non poſſunt?

Sed ſomniis jam, ac nugis omiſſis, eaſdem diffi-

39 cultates patitur ea diuinatio, quam ex moribundis extorquere conantur: non enim dubium eſt, animam tunc temporis minus rectè ſuas functiones exercere quàm aliàs, ob inſtrumenti, quo vtitur, deuaſtationem; at contra ſit neceſſe eſt, ſi diuinare tunc poteſt, quòd ſi maxime id poteſt, quia tunc à corporis nexu jam quaſi liberata, & magis depurata, poteſt melius ea, quæ à ſe magis diſtant, præuidere, nam hoc magis diuinam naturam requirit, cur non omnes prophetant, cum morti proximi ſunt? Ad exempla autem adducta ſi profana ſint, falſa ac conficta eſſe dico, ſi ſacra, vt quæ de Iacob, & Moyſe afferuntur, eſſe ſupernaturalia, & ſi quid euentus his reſpondeat, eſſe omninò per accidens dico; at non reſpondere certitudinem euentus his prædictionibus, fatetur Io. Huart. *in exam. Ing. cap.* 4. & multò magis confirmat experientia.

40 Ergo Prophetia, & rerum futurarum prædictio certa & infallibilis à natura ineſſe homini non poteſt. D. Thom. 2.2.*quæſt.*172. *art.* 1. Medic. *de mirab. oper. Dei quæſt.* 21. *lib.* 1. Vairus *de faſcin. lib.* 2. *cap.* 3. & 4. & ex Medicis Auic. adductus per Cæl. Rhod. *lib.* 9. *lect. Antiq. cap.* 19. quam concluſionem maxime confirmat illud *Eccleſiaſt. cap.* 8. Et multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt modo. & illud ejuſdem *cap.* 10. *verſ.* 14. Ignorat homo quid ante ſe fuerit, & quod poſt ſe futurum ſit, quis ei poterit indicare? Hoc ipſum quoque inſinuabat Poeta noſter Torq. Taſſ. *Cant.* 10. *ſt.* 20. dum Magum illum Iſmenum ita Solimanum alloquentem adducit, qui ab eo futura ſcire deſiderabat:

Ma ch'io ſcopra il futuro, & ch'io diſpieghi
Dell' occulto deſtin gli eterni annali;
Tropp' è audace deſio, troppo alti preghi,
Non è tanto conceſſo à noi mortali.

41 Sed quæritur, controuerſumque eſt, an ex dæmonis miniſterio futura poſſint certò præuideri: nam malos aliquandò prophetaſſe, certum eſt. Maluet. *de canoniz. ſanct. dub.* 3. *num.* 23. vt de Balaam, de Sibyllis, de Saul, de Caifas dixi, & per ipſam ſacram Scripturam firmatur *Matth. cap.* 7. *verſ.* 22. non videtur autem à Deo illos prophetare potuiſſe, ſed potiùs à dæmone. cùm tamen manifeſtum ſit,

42 dæmonem nihil agere poſſe, quod Naturæ vires exuperet, dicendum eſt, ope illius non niſi ea, quæ

43 aliquam connexionem habent cum rebus præteritis, aut præſentibus præuideri poſſe, & hæc non ita certò, & infallibiliter, vt aliter euenire non poſſint, quàm præuiſa, aut prædicta fuerint. Eodem quoque pacto ea, quæ ex cognitione cauſſarum per aliquam artem præſciri poſſunt, poterit etiam dæmon prædicere, cùm ſit ſcientiſſimus, & omnium Artium ha-

44 beat perfectam, & conſummatam cognitionem; at prophetare, quod eſt, vt diximus futura certò cognoſcere, ac prædicere, vt futura ſunt, nunquam poterit dæmon, quemadmodum neque alia miracula facere. Nauar. *in Relect. cap. Nouit. de Iud. not.* 2. *num.* 24. Quia dæmon contingentia futura igno-

45 rat, licet probabiliter conjecturet. Mart. de Arles *de ſuperſtit. num.* 59. Poſſet quidem nonnulla prædicere, quæ nobis ob cauſſarum ignorantiam omnino prophetica viderentur, & nullam vel ex prægreſſis, vel ex præſentibus, vel ex ordine naturalium cauſſarum habere dependentiam; hæc tamen non erit vera Prophetia, & ſic puto intelle-

46 xiſſe Vairum *vbi ſupra,* cum hominem diuinare futura, & occulta præſcire non poſſe firmat, niſi dæmone mediante, id enim ſic, & non aliter accipiendum.

Sed reſtat vltimo loco quædam prophetiæ, ſeu potius diuinationis ſpecies, quæ eſt occultorum præſagitio, qua præcipue occultas intimaſque hominum cogitationes, ac paſſiones, & naturales propenſiones deprehendi volunt. videtur autem ſecundum noſtrum intelligendi modum id in Sacris inſinuatum *Geneſ. cap.* 4. *verſ.* 6. cum Dominus Cain alloquens, Quare, inquit, iratus es, & cur concidit facies tua? ex facie enim & aſpectu ipſius videbatur proprias animi paſſiones detegere, cui ſacræ paginæ auctoritati aliæ nonnullæ concinere videntur quas adducit Lemnius *de Occult. Nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 26. quibus addo illam *Sapient. cap.* 7. *verſ.* 20. vbi profitetur ſe Salomon ex ſapientia didiciſſe etiam cogitationes hominum ſcire. Sed præter Sacræ Scripturæ teſtimonia, quę per ſe ipſa ſufficere poſſent non deſunt doctiſſimorum hominum auctoritates, quibus hujus præſagitionis veritas roboratur. Hipp. ante omnes vir ſenſatiſſimus, & cordatiſſimus, & à nugis, & falſitatibus præ cæteris omnibus alienus, ex phyſiognomia, & faciei delineatione malos, aut bonos mores denotari docuit, vt 2. *Epid. tex.* 1. *ſect.* 5. ex pilo rufo, naſi acuitate, & oculorum paruitate, morum prauitatem elicit; contra ex Naſi ſimitate, oculorum magnitudine eidem pilo juncta bonitatem, & alibi aliàs plura habet ad phyſiognomiam pertinentia. Ariſtoteles etiam de eadem multa ſcripſit, & alij item ſapientes, vt Polæmon, Meletius, Diocles, & alij. inter ſuperioris ætatis viros videnda plura ſunt apud Hyeronym. Manfred.

de

de Homine, apud quem plurima auditu non injucunda reperies. videndi & ex recentioribus Io. Baptista Porta. habet etiam plura ex Medicis nostris Valles. & in comm. supradictati loci Hippoc. & in lib. de sacr. Philosoph. cap. 32. & Lemn. vbi supra, non esse vanam Physiognomiam probat, vt inter Canonistas Roderic. Pract. crim. regul. tit. 17. cap. 50. num. 50. Torrebl. in Epitom. delict. lib. 1. cap. 7. & ex Iurisconsultis Vinc. Carrarius de Med. & ejus off. par. 2. num. 359. Qui etiam Medico dicit esse ejus cognitionem necessariam. Accedit his vniuersus hominum consensus, qui quasi naturali instinctu ex phisiognomia bona & ex pulchritudine bonos mores arguunt, & idcirco qui forma insignes sunt, aliis digniores imperio videntur, vt insinuatur ab Arist. 1. de Rep. vnde & Lucret. lib. 5. de Rer. Nat. id sibi voluit in his carminibus de primis hominibus:

Condere cœperunt tum vrbeis, arcemque locare
Præsidium Reges ipsi sibi, perfugiumque;
Et pecudes, & agros diuisere; atque dedere
Pro facie cujusque, & viribus ingenioque.
Nam facies multum valuit, viresque vigebant.

48 Communiter etiam ex mala, aut bona Physiognomia malitiam, aut bonitatem deprehendi dicimus, vnde illud Homeri Odyss. 1.

---*Non enim malo in vultu similis videbatur.*

quasi diuersa omnino sit effigies boni viri ab effigie mali. qua de caussa idem Homerus in Iliad. *lib.* 2. Thersitem describens, eum malæ physiognomiæ facit, nempe deformem, strabonem, claudum, curuum, acuto capite, peneque imberbem, quæ omnia mali, immo pessimi hominis notæ sunt, & recte 49 quidem ex his videntur Legumperiti ex quacunque deformitate malam mentem, malosque mores arguere, vt dixi aliàs ex Parisio *lib.* 2. *har. quæst. Tit.* 3. *quæst.* 12. *num.* 13. & notant etiam Vinc. Carrar. *vbi supra par.* 2. *num.* 403. Farinac. *in pract. & Theor. crim. p.* 1. *Tom.* 2. *quæst.* 52. *num.* 165. ex quo talis Physiognomia facit indicium ad torturam. quia si Medicis, & Philosophis credimus, rarò admodum deformes bonis moribus præditi sunt, vt testatur præcitatus Manfred. *lib.* 2. *de hom. cap.* 4. ita vt propter eam caussam insignis deformitas impediat or-50 dinum susceptionem, vt Canonistæ tradunt *in tit. de corp. vitiato.* immo & in Testamento Veteri repudiabantur sacerdotes aliqua deformitate insignes, præcipue autem *Leuit. cap.* 21. *vers.* 18. illa habentur: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus; si cæcus fuerit, si claudus, si paruo, vel grandi, vel torto naso, &c. vbi de naso præcipue textus loquitur, quia, vt Melet. *de Nat. hom. cap. de naso* dicebat, hæc pars præ cæteris hominis faciem deformem, formosamue maxime reddit. 51 Tandemque Legumperiti vbi torquendi plures sint in paritate indiciorum ad eliciendam veritatem, ab eo semper incipiunt, qui pejorem habet effigiem. Roderic. *vbi supra num. eod.* quod notat quoque ex Medicis VVinrich. *de ort. menstr. cap.* 37. & Riol. *Anthropograph. lib.* 6. *cap.* 3. & Vall. *loco cit. lib. sacr. Philos.* sed idem Roderic. *ibid.* ex Physiognomia capi plusquam leue indicium dicit. Ex quibus facile deduci posse videbatur, præsagitionem occultorum per physiognomiam non esse vanam, sed omnimodam & infallibilem habere veritatem. Sed veritas est, ex ea posse desumi conjecturam aliquam morum, & naturalium passionum negari nequaquam posse; aliàs autem nullam habere certitudinem talem præsagitionem manifestum fecimus, ita vt hoc 52 vlteriori probatione non indigeat. Itaque ad alia pergamus, si modo antè vna aut altera auctoritate Physiognomiæ fallaciam comprobauero: nam quod de Socratis effigie narratur, vt omnibus notissimum, silentio pertransibo, & cum Iuuenal. dicam:

Frontis nulla fides.

Prima autem auctoritas est in 1. *Reg. cap.* 16. vbi Deus Samueli, ne respicias, inquit, vultum ejus, neque altitudinem staturæ illius, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea, quæ patent, Dominus autem intuetur cor. in quibus postremis verbis fallaciam, quam dixi, adnotauit, quod plurimum non respondeant internæ passiones externę effigiei. Altera est *Ecclesiast. cap.* 11. *vers.* 2. Non laudes, inquit, virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo: Quasi dicat, ex Physiognomia ne putes te posse deprehendere quis sit honore, aut contemptu dignus, hæc enim fallax est. Denique si quis auctores cognoscere cupiat, qui de hujusmodi argumento, vel simili scripserunt, consulat doctissimum Barbosam *in collect. Doctor. lib.* 5. *tit.* 21. *Tom.* 2.

SVMMARIVM.

1 *Ecstasis nomen diuersimode accipitur.*
2 *Ecstasis hic quomodo accipienda.*
3 *Ecstasis pro mentis raptu accepta duplex, naturalis, & supernaturalis.*
4 *Naturalis Ecstasis quomodo fiat.*
5 *Ecstasis secundum Scaligerum est priuatio officiorum Animæ sentientis, mouentis, & intelligentis.*
6 *In Ecstasi fit magis aut minus intensa Imaginatio.*
7 *Ecstasis affectus aut symptoma est in genere oblæsionum facultatum principum. & num.* 21.
8 *Ecstasis quando possit in Apoplexiam terminari*
9 *Supernaturalis Ecstasis duplici modo, vt naturalis euenire potest.*
10 *In Ecstasi Naturali corpus in aerem à terra per se subleuari falsum est.*
11 *Corpus graue à centro subleuari propria virtute, & in aere sustineri, contra Naturam est. & supernaturale. num. seq.*
13 *Dæmon eleuare, ac sustinere in Aere potest corpora quæcunque, & per quodcunque tempus.*
14 *Supernaturalis Ecstasis alia ratione fit, quàm Naturalis.*
15 *In Supernaturali Ecstasi Intellectus noster non est primò efficiens, sed concurrit vt caussa instrumentaria.*
16 *In Ecstasi supernaturali non est necessarium animam à corpore separari.*
17 *Ex Animæ separatione à corpore mors contingit.*
18 *Naturalis Ecstasis à supernaturali quomodo internoscatur.*
19 *Cur difficile sit vnam Ecstasim ab alia distinguere.*
20 *Vtraque Ecstasis similis est quoad externa signa.*
22 *Ecstasim naturalem ad caussas præternaturales sequi necesse est.*
23 *In Ecstasi Naturali necesse est Naturam malè affici.*
24 *Affectus præternaturales, nisi sanentur, labuntur in deterius.*
25 *Ecstasi frequenti apprehendi solitum necesse est in morbum pejorem labi.*
26 *Naturalis Ecstasis aliquando leuis, aliquando verò fortis.*

27 *In Ecstasi supernaturali non est necesse concurrere conditiones in naturali requisitas.*
28 *Supernaturalis Ecstasis non habet determinatum tempus sui insultus.*
29 *Ecstasis naturalis potest fortaße ex propria voluntate fieri.*
30 *Ecstasis naturalis initiatiue tantùm à voluntate dependere potest.*
31 *Nulla corporis dispositio requiritur in supernaturali Ecstasi.*
32 *Ab Ecstasi naturali quænam pati hominem necesse sit.*
33 *Naturalis Ecstasis non nisi quædam mentis amotio, & desipientia est.*

De Ecstasi, & Raptu.

QVÆSTIO VI.

1 ECstasis nomen diuersimode accipi, patet ex iis, quę retuli *Lib. 2. Tit. 1. quæst. 16. num. 32. &* 2 *seqq.* pro nunc autem, cæteris acceptionibus rejectis, Ecstasim accipiamus pro mentis raptu, & apprehensione, qua detenti omnibus externis sensibus orbati, & motu, immo & ipsa vita videntur carere, ita vt vix à verè mortuis interstingui possint. Mercat. *lib. 3. de morb. parte 1. quæst. 180. num. 34.* sic definiuit: Ecstasis est alienatio imaginationis ab omnibus rebus cum detentione in alicujus rei consideratione. 3 Quæ sic accepta duplex est, Naturalis dumtaxat, & supernaturalis. Naturalem voco eam, quæ Naturalem habet caussam, supernaturalem autem eam quæ caussam habet supernaturalem.

Cæterum quia dubitari contingit, an Ecstasis in aliquibus miraculosa fuerit, nec ne, de vtriusque natura & ratione aliqua recensere necesse est. vni-4 uersaliter autem naturalis sequenti modo fieri solet: Facta vehementi imaginatione, ac fixa circa rem aliquam; vt circa amatam mulierem, vel etiam circa cœlestia, circa Angelos, circa Sanctos, (nam non ob id, quod Ecstasis fiat ex contemplatione supernaturalium rerum, idcirco supernaturalis semper & ipsa est) confluunt in cerebrum animales omnes spiritus, externis sensibus, ac internis, & motui quoque destinati, vnde contingit, quod quemadmodum ex Leone Hebræo *dial. 3. de Amore* aliàs dixi, magis multò, quàm in somno ipsi externi sensus obligati, & ipsum animal omni motu carere appareat; eo enim spirituum animalium omnium confluxu à sensibus prorsus alienatur homo, qui in ea imaginatione hærens non secus ac in somniantibus eueniat, se præsens habere existimat, ac realiter videre, & audire, quæcunque imaginatur, cum Angelis, & sanctis Dei colloqui, si circa illos imaginatio fuerit, vel cœlestia, ac Dei gloriam, aut inferna, & damnatorum pœnas contemplari, vel cum ipsissima amata confabulari. si de ea præmeditatio exstiterit; & in summa nihil differt naturalis Ecstasis à somnio, nisi quod illa vigilanti, hoc autem dormienti accidat; vnde quemadmodum in somno sentientis simul, mouentisque & Intelligentis Animæ officia cessant, vel quiescunt, 5 sic & in Ecstasi, quæ non aliter idcirco definitur à Scaligero *exercit. 312. in Card.* quam priuatio prædictorum officiorum Animæ.

6 Fit autem in Ecstasi magis, aut minus intensa imaginatio, vnde major aut minor mentis abstractio succedit, & magis, aut minus à sensibus externis apparet homo alienatus: nam quod intensior fuerit Imaginatio, eò major spirituum copia ad cerebrum repit, & locum, vbi imaginatio viget, anteriorem nempe capitis partem, & sic majori in consequens temporis spatio durat ea mentis apprehensio, nisi interim homo stimulatus, aut ab externa aliqua caussa excitatus ad sensum redeat. Faciunt & ad Ecstasis durationem, & intentionem cerebri ipsius debilitas, & fortitudo, & ipsorum quoque spirituum qualitas, & quantitas: Ecstasis enim affectus, 7 vel symptoma quoddam est in genere oblæsionum facultatum principum, animalium nempe, vt ex superioribus patet; itaque ad ejus symptomatis generationem cerebri secundùm ejus ventriculos debilitas contingit, & non naturalis quædam sanguinis, & spirituum constitutio. debili ergo existente cerebro, Ecstasis magis durat, non potente virtute nocentem spirituum confluxum tam citò dissipare. sic & vbi spiritus crassiores existant, & magis melancholici fuerint, difficiliùs dissipantur. Itaque si simul debile fuerit cerebrum, spiritus multi, & crassi, & melancholici, Ecstasis non solùm interdum multùm 8 durabit, sed etiam in Apoplexiam morbum sibi congenerem, & ipsam mortem terminari poterit: est enim affectus hic Apoplexiæ adeò similis, vt vterque eodem nomine Apprehensionis nempe, & detentionis insigniatur, licet aliquando Catalepsi consimili quoque cuidam morbo magis conuenire videatur. Mercat. *lib. 3. de morb. par. 1. quæst. 180. num. 34.* nam interdum Ecstasi detenti non minus quàm Cataleptici eodem modo, quo apprehensi sunt, permanere solent, nimirum si stantes, scribentes, jacentes, meditantes apprehenduntur, stant, jacent, ac scribere, & meditari videntur, vt de Socrate euenit, de quo narrat Plato *in Conuiuio in oratione Alcibiadis*, quod integro die eodem vestigio cogitabundus steterit: alias autem Ecstatici vt Apoplectici cadunt, & quasi mortui jacent, vt desse narrat Balaam *Num. cap. 42. vers. 4. Dixit Auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus*; hoc est tunc visionem Dei contemplatur, cum tanquam mortuus cadere conspicitur, innuens modum suæ Ecstasis: vterque enim modus locum quoque habet 9 in Ecstasi suparnaturali. Sed alij præterea sunt Ecstatici, qui à terra in Ecstasi eleuantur, & quasi in Aere librati permanent; hoc autem (quicquid co-10 nati fuerint nonnulli affirmare) in naturali Ecstasi est ab omni veritate alienum: contra Naturæ enim 11 propensionem omnino est, corpus graue à centro propria virtute subleuari, & in aere sustineri: sed vide obsecro quàm auidi nonnulli scriptores sint narrandi, immo potius effingendi miracula, qui Imaginationem supra Naturæ vires posse existimant, & miros quosdam effectus aptam, natam esse producere, quos aliàs ipsa Natura producere non potest, vt hic est, eleuatio nimirum corporis grauis à centro ex propria virtute facta, & ejus permanentia in aëre: nam & hoc à viribus imaginationis fieri posse prædicant, ac fabulantur; quod tamen esse supra Naturæ vires, ac miraculosum pro 12 certo esse debet, atque vbi appareat, aliis conjecturis, & probationibus bonæ vitæ concurrentibus pro miraculo acceptandum, absque eo quod quicquam dubitetur, an miraculosus effectus sit, nec ne.

Quòd autem Dæmon eleuare possit corpora 13 quęcunque libuerit, & in aere sustinere, non controuertitur. D. Tho. 2. 2. *quæst. 75. art. 1.* idcirco eam tantùm corporis subleuationem miraculosam esse dixi,

dixi, quæ ex ſe fit, nimirum nulla virtute naturali, aut Dæmoniaca, ſed diuina tantùm corpus ſubleuante.

14 Cæterum ſupernaturalis Ecſtaſis alia ratione, quàm naturalis fit, nulliſque legibus obligata eſſe poteſt, fit namque à cauſſa ſupernaturali, à Deo nempe, vel Angelis auocantibus mentes noſtras ad diuinorum contemplationem, cum per eam mentis auocationem ab his ſenſibilibus ſeſe nobis inſinuare volunt; in quo actu non fixatur Anima in præexiſtentibus phantaſmatibus: nulla enim phantaſmata præexiſtere poſſunt eorum, quæ nobis in ſupernaturali Ecſtaſi præſentantur, ſed omnia à Deo, vel ab Angelis diuina quadam, ac longè à Naturali diſſimili ratione oſtenduntur quæcunque illi videre nos 15 volunt. In eo autem actu Intellectus noſter non vt primò efficiens, ſed vt inſtrumentaria cauſſa concurrit: Deus enim ipſe in hac Ecſtaſi eſt cauſſa primò efficiens, neque poteſt abſque ejus virtute vllo modo fieri. Martin. Delr. *diſquiſ. Magic. lib.* 2. *quæſt.* 15. Si quæ vero phantaſmata cœleſtia repræſentantia poteſt ſubiicere Dæmon Intellectui noſtro, ita vt Ecſtaſis ſupernaturalis effigiem ſimulet, ea falſa ſunt, & naturali modo Intellectui offeruntur.

Notandum autem, quòd quamquam in ſupernaturali hac Ecſtaſi non fixatur anima noſtra in phantaſmatum contemplatione, ſed in repræſentatione quadam ſpirituali ab ipſo Deo, vel Angelo immiſſa, 16 non tamen in eo actu animam à corpore ſeparari neceſſe eſt. Vnde non contemnendi erroris notatur Bodinus à Delrio *vbi ſupra*, & à Torreblanca *lib.* 2. *Epitom. delict. cap.* 20. *num.* 7. cum *lib.* 2. *Dæmonoman. cap.* 2. Animam in Ecſtaſi à corpore migrare, illudque deſerere voluerit, quod ab ipſo Delrio ſatis ſuperque vt erroneum, & à vera fide alienum, confutatum eſt, ſi modo hoc tanquam neceſſarium, & conditionem ſine qua non concurrere admiſerit Bodinus: nam à Deo fieri id quandocunque poſſe non controuertitur. Torreblanca *ibid. num.* 11. Et idcirco quòd Paulus de ſe ipſo narrat, quod raptus fit vſque ad tertium cœlum abſque eo quod ſciuerit, vtrum hoc in corpore, vel extra corpus fuerit, 17 adhuc indeciſum manet, cùm vtrumque ex diuina potentia eſſe potuerit. Illud certum eſt, quod notauit etiam Delrius, ex Animæ ſeparatione à corpore mortem contingere, vnde ſi de neceſſitate in Ecſtaſi anima à corpore ſeparatur, de neceſſitate homo in Ecſtaſi moritur, & cum ad vitam reſtituitur, reſurgere dicendus eſt, Anima denuò in corpus, à quo jam ſeparata fuerat, commigrante; ita vt plura miracula abſque vlla neceſſitate operatus fuerit Deus, cùm potuerit vnico tantùm Ecſtaſim excitare. Sed video in hoc excitata alia dubia, an nimirum in Ecſtaſi fiat abſtractio ab omni motione appetitus ſentientis, & virtutis mouentis, ac nutrientis, ac certè cùm anima, vt probatum eſt, præſens ſit in corpore, etiamſi abſtracta ſit in contemplatione, poteſt tamen ſuis facultatibus, & mediantibus ſpiritibus exercere omnia ſua munia. Sed de his videatur poſt D. Thom. & alios Suarez *de virt. & ſtat. relig. lib.* 2. *cap.* 18. *Tom.* 2.

Sed jam his ad Theologos relegatis, ad ea, 18 quæ magis ad nos ſpectare videntur, reuertamur, ac videamus, quomodò internoſci poſſit, & debeat naturalis Ecſtaſis à ſupernaturali; quod tamen 19 duplici ex cauſſa valdè operoſum eſt: prima quia ea, quæ hanc ab illa diſtinguere poſſunt conditiones, occultæ ſunt, & ſenſibus ignotæ. Secunda quia, quoad ea, quæ exterius apparent, ambæ ita conueniunt, vt vnius ejuſdemque ſpeciei de neceſ- 20 ſitate ab omnibus judicentur: etenim ea vna conditio, quam recenſuimus, de corporis eleuatione, quæ poſſet eſſe maximum, ac euidens ſignum ſupernaturalis Ecſtaſis, neque in omni Ecſtaſi fit, & poteſt in naturali, operâ Dæmonis, apparere. Quomodocunque tamen fit, nonnulla adducenda, quæ ſaltem aliquam conjecturam faciant, Ecſtaſim eſſe potiùs ſupernaturalem, vel viceuerſa judicandam. In mentem ergo redigendum id, quod pau- 21 lò ſuperiùs dixi, Ecſtaſim nimirum, quæ naturaliter fit, eſſe morbum quendam, ſeu affectum, vel ſymptoma præternaturam, quod etiam Card. *lib.* 19. *de ſubtilit.* & aliis acceptum eſt. Vnde re ita ſe habente neceſſe eſt, eum affectum ad cauſſas quoque præternaturales ſuccedere, quæ erunt præ- 22 cipuè capitis dyſcraſia, ſeu intemperies, quam Mercatus loco aliàs in hac quæſtione citato frigidam, & ſiccam ſtatuit; ejuſdem naturalis, ſeu accidentalis debilitas, ſanguinis item, ac ſpirituum non naturalis conſtitutio. Ob eandem inſuper cauſſam, nimirum quia affectus eſt præternaturam, neceſſe eſt ab eo Naturam lædi, præſertim, cùm pars af- 23 fecta princeps ſit, & principes quoque lædantur functiones. Prætereà cùm affectus præternaturales, præſertim ſi magni ſint, (extimata in hoc caſu magnitudine non reſpectu vnius rei tantùm, ſed 24 plurimarum) niſi ſanentur, omninò labantur in deterius, in alios ſcilicet deteriores morbos, vel 25 in mortem, idcircò neceſſe eſt, eum, qui naturaliter corripitur, (dico naturaliter etiam de cauſſa morbifica intelligens) vel in Paralyſim, vel in Apoplexiam, vel in conſimilem alium morbum, vel in ipſam mortem temporis progreſſu lapſum iri, niſi & affectus leuis ſit, & jam quaſi connaturalis euaſerit, vt nonnullis eueniſſe compertum eſt, vel ſaltem admodum rarò prehendat. Sciendum enim, Ecſtaſim naturalem aliquandò leuem eſſe affectum, 26 & quem facile Natura ferre poteſt, aliquando fortem, ac detentioni, ſeu Catalepſi ſimillimum, & Naturæ maximam vim inferentem. In leui, qualis tunc fit, cum intenſa, ac fixa imaginatione detinemur, & qualis vigere ſolet in hominibus, qui vel ſcientiarum, vel diuinarum rerum contemplationi ſunt dediti, & in Melancholicis, non habent locum ea, quæ ſuperiùs relata ſunt, ſed in forti maximè, quæ quidem propriè Ecſtaſis dici debet, qua correpti omninò exterioribus ſenſibus deſtituuntur, & tanquam mortui apparent. Circa leuiorem autem Ecſtaſim non eſt quod quidquam nos remoretur, cùm ea facillimè dignoſcatur eſſe naturalis affectus; nec poſſit ita ſupernaturali ſimilis fieri, vt dubitari de ea poſſit, an miraculoſa fuerit, nec ne.

His ergò præſuppoſitis euidenter apparet, conditiones illas, quas de naturali Ecſtaſi retulimus, ne- 27 quaquam de neceſſitate in ſupernaturali concurrere, ſed eam non alio modo fieri, neque diutius durare, neque alia ratione hominem afficere, quàm quomodo ſupernaturali cauſſæ ipſam excitanti libitum fuerit. Itaque non habebit ſupernaturalis Ecſtaſis determinatum tempus ſui inſultus, naturalis autem maximè. Fit enim ac concitari poteſt, 28 magis ac promptius hoc vel illo tempore, pro ratione, qualitate, & quantitate peccantium, & ſuperfluentium humorum, & pro temporis etiam conſtitutione, & ſic habere poterit quoſdam paroxyſmos, & exacerbationes, ſeu inſultus, vt cæteros præter-

naturales affectus habere conspicimus. Etiamsi au-
29 tem detur, Ecstasim naturalem posse ex propria voluntate contingere, quod quidem admitti potest, & habemus insigne exemplum apud D. Augustin. *de ciu. Dei lib.* 14. *cap.* 23. non tamen in voluntate Ecstatici erit, in Ecstasi quamdiu voluerit permanere, non enim esset vera Ecstasis, in qua voluntas, & Ratio sui Iuris essent; sic neque pro voluntate Ecstatici fiet Ecstasis magis, aut minus intensa, sed à qualitate & quantitate spirituum, ad cerebrum confluentium, dependentiam habebit, & à dispo-
30 sitione aliarum caussarum, de quibus superiùs. Initiatiuè ergò naturalis Ecstasis à voluntate libera dependere fortasse poterit, ac supernaturalis nequaquam, vndè cum Card. erroris notantur, qui putant, Ecstasin supernaturalem ad hominis libitum accidere posse, vt per Majol. *dier. can. coll.* 3. *p.* 2. & dico de vere supernaturali, non etiam de ea, quæ naturaliter mouetur ad rerum diuinarum contemplationem, sed de ea, quæ ab ipso Deo, & caussa supernaturali supernaturaliter excitari solet: hæc enim ab ejus caussæ mero, & libero dependet ar-
30 bitrio. Supernaturalis insuper Ecstasis non requirit de necessitate corporis vllam dispositionem, vt temperaturam melancholicam, capitis distemperantiam, aut debilitatem, & cætera, quæ tanquam morborum notæ in corporibus afferuntur; quæ tamen in naturali erunt conspicua, & Natura, & consuetudo, & caussæ externæ, & internæ, ac denique singula quæque ad id demonstrandum collimabunt.

32 Præter hæc autem in Ecstasi naturali necesse est corpus ab ejus inuasione aliquid perpeti, vt lassitudine quadam, & membrorum pigritia, ac torpore detineri, mentis, & intellectus quandam offuscationem, & hebetudinem pati, rerum præteritarum obliuione affici, colorem totius corporis, sed præcipuè faciei, ad pallorem, & liuorem, vel fuscedinem quandem conuerti; insuper hominem tristitia absque alia euidenti caussa vexari, pandiculatione, & oscitatione frequenti molestari, & alia ad hunc modùm apparere. Contra vero in supernaturali nihil horum succedere conueniens est, sed potius his omninò contraria, præcipuè autem quoad ea, quæ ad animum spectant; nam quemadmodum naturalis Ecstasis non nisi quædam mentis amotio, ac desi-
23 pientia est, vt ex Gal. 1. *Prorhet.* testatur Holler. 7. *Aphor.* 5. & Marcell. Donat. *lib.* 2. *hist. med. mirab. cap.* 1. quia in eo affectu Mens ea vera judicat, quæ sibi vana Imaginatio repræsentat, sic Ecstasis supernaturalis summa sapientia dici potest, cùm per eam Anima secundùm Intelligentiam perficiatur, & sapientior euadat. Contra autem euenit, vbi naturalis, seu potiùs præternaturalis aliqua caussa Ecstasim excitare solet, quam nullo modo concurrere in excitatione supernaturalis Ecstasis doctè admodum monet Guilielm. Ader. *de Agr. Euang. Enarr.* 8. *par.* 3. Illud denique maxime videtur adnotandum, quod cùm in Ecstasi supernaturali interueniat miraculum, vt dictum est, non erit vnquam existimandum, eam frequenter prehendere, & ad hominis voluntatem; vnde quandocunque videbimus hominem frequenti Ecstasi prehensum, in hoc semper præsumptio debet esse naturalis affectus potiùs quàm supernaturalis, nisi aliunde euidenter constet; cum miracula, vt aliàs probatum est, non nisi de raro, & ex magna caussa fiant, & non ad hominum voluntatem.

SVMMARIVM.

1 *Iejunium quadragenarium ter in sacris obseruatum, in Moyse. in Helia, in Christo Domino.*
2 *Nullum animal corruptibile potest longo tempore absque cibo viuere.*
3 *Iejunij tolerandi terminus in homine septem dierum secundùm Hippocratem. Secundùm veritatem autem non est vnus in omnibus, num. seq.*
5 *Senes facillimè jejunium ferunt, pueri vero difficillimè.*
6 *Vndecimum diem absque nutrimento transigere homo non potest.*
7 *Cur semel in die comedere liceat in Quadragesima ex Ecclesiæ Indulgentia.*
8 *Quadragesimale jejunium in Christo Domino fuit miraculosum.*
9 *Plures non modò quadraginta dies, sed plures menses, & annos naturaliter jejunium tolerant.*
10 *Plantæ multo tempore absque alimento viuunt.*
11 *Plura animalia multo tempore absque alimento viuunt.*
12 *Historia juuenis Scoti per triginta dies jejunantis.*
13 *Puellæ Spirensis historia quadriennio absque cibo viuentis.*
14 *Alterius puellæ historia sexdecim mensibus jejunantis.*
15 *Alia historia vetulæ septem annis inediam tolerantis.*
16 *Alia historia Religiosi solo sacratissimo Christi corpore vitam protrahentis.*
17 *Alia historia puellæ, quæ per septem annos jejuna permansit.*
18 *Alia historia puellæ, Pedemontanæ per duos menses nihil comedentis.*
19 *Alia historia ex Dino mulieris septem annis jejunantis.*
20 *Alia ex Oribasio cujusdam mellis odore per dies quadraginta viuentis.*
21 *Alia virginis viuentis absque vllo cibo & potu per plures menses.*
22 *Alia cujusdam Monachæ jejunantis per quatuordecim, & plures dies.*
23 *Homo, & quodcunque animal potest sine externo alimento per longum tempus naturaliter viuere, & num.* 56.
24 *Liceti opinio circa longum jejunium, quod naturaliter toleratur.*
25 *Viuentia omnia ex Liceto viuere possunt per longum tempus absque eo, quod nutriantur, fulsum, num. seq. & num.* 32.
27 *Vita nihil est aliud, quàm consistentia per alimentum.*
28. *Naturalium actionum prima, & omnium maxime necessaria est nutritio.*
29 *Facultates, & actiones viuentis animalis sunt inter se ad inuicem subordinatæ.*
30 *Humidi radicalis consumptio non est adæquata caussa necessitatis nutritionis.*
31 *Viuere est calorem per substantificum humidum foueri, ac sustentari.*
33 *Plantarum semina quandiu viuunt, nutriuntur.*
34 *Nutriri est calorem humido foueri.*
35 *Semen animalium perfectorum in vtero primis saltem diebus non nutriri, quomodo dicendum.*
36 *Respondetur ad auctoritates à Liceto adductas.*
37 *In Atrophia corpus non nutriri quomodo dicatur.*
38 *Ad Liceti rationes responsio.*
39 *Nutritio etiamsi respectu vnius rei posset intermitti, respectu alterius erit semper necessaria.*
40 *Omnia, quæ præter naturam sunt, ipsi Naturæ vim inferunt.*

41 *Nu-*

De longo Iejunio.

QVÆSTIO VII.

1 Longum jejunium, quod sua longitudine miraculosum exstiterit, ter in Sacris historiis se prodit. Primò etenim Moyses, cùm in monte Sina acciperet à Deo Legum tabulas, per quadraginta dies quicquam neque comedit, neque bibit, vt narratur. *Exod. cap. 34. vers. 27. Fuit ergò ibi cum Domino 40. dies & 40. noctes, & panem non comedit, & aquam non bibit. Et Deuteronom. cap. 9. vers. 9.* de se ipso loquens Moyses: *Et perseuraui in monte quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, panẽ non comedens, & aquam non bibens;* in vtroque autem loco panis pro omni ciborũ genere, aqua pro omni genere potus desumitur, vt palam est. Totidem item diebus jejunauit Helias, de quo 3. *Reg. cap. 19. vers. 8.* dicitur: *Qui cum surrexisset comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vsque ad montem Dei Horeb.* Denique Christus Dominus idem jejunium totidem quoque diebus tolerauit; de quo *Matth. cap. 4. vers. 2. Et cum jejunaßet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus postea esuriit, & Lucæ cap. 4. vers. 2. Et agebatur à Spiritu in desertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil manducauit in diebus illis, & consummatis illis esuriit.* Iejunium ergo à Domino, & à duobus illis Prophetis, & deinceps ab aliis absque vitæ dispendio tam diu toleratum disputandi occasionem præbet, ac demonstrandi miraculose id factum, nec potuisse naturaliter ea ratione in illis succedere, vt in aliis naturaliter contigisse potuit.

2 Patet autem non hominem modo, sed neque vllum aliud animal corruptibile posse abque alimento longo tempore vitam protrahere: omnia enim per calorem viuere certum est, qui pabulo indiget, quod illi à Natura in prima animalis conformatione, immo & in ipsissimo semine præparatum est, nempe humidum quoddam, quod ille indesinenter depascens, nisi de nouo reparetur, suum ipsius pabulum absumens, seipsum non longo post tempore extinguit. 3 Quæ temporis longitudo, ac terminus durationis varius est in variis animantibus, in homine verò septem esse dierum voluit Hipp. *in lib. de carn. in fin. Qui enim, inquit, septem diebus absque vllo cibo permanserint, de hinc non possunt etiam volentes cibis subueniri, quia jam venter eos non admittit.* Rationem reddit ille: *Iejunum enim intestinum in his diebus cohærescit.* ex quo repetit Torreblanca *lib. 2. cap. 21. Epitom. delict. num. 2.* exemplum ejus rei habemus in Carolo VII. Galliæ Rege, cùm enim hic dolore & iracundia aliquot diebus nec cibum, nec potum capere voluisset, dehinc cum vellet non potuit. Tarcagnott. *lib. 60. in prin.* simile etiam quid vidi in sene quodam Scoto, qui tribus diebus jejunus permanens ob febrim, dehinc cum voluit cibos admittere ampliùs non potuit. Sed non esse hunc terminum cunctis hominibus communem, & ex ipso Hipp. patet, & monet Plin. *lib. 11. hist. nat. cap. vult.* cum aliquibus etiam quinta dies sit lethalis; nonnulli verò etiam vndecimam exuperent, vt ex seqq. Poetarum testimoniis, aliisque historiis palam fiet. nam Ouid. 14. Metam. Canentem sex tantùm diebus absq; cibo vixisse dicit;

Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt inopem somnique, cibique
Per juga, per valles, qua fors ducebat, euntem.

Clitiam autem etiam ad nonum absque cibo permansisse testatur 4. ejusd. lib.

Perque nouem luces expers vndæque, cibique,
Rore mero, lachrymisque suis jejunia pascit.

Eam igitur ob caussam nõ est incusandus Homerus, apud quem Priamus duodecim dierum jejunium tolerasse se, narrat Achilli his carminibus, lib. vlt. Iliad.

Ex quo tuis sub manibus meus filius perdidit animã, &c.
Nunc etiam cibum gustaui, & igneum vinum
Per guttur demisi, antea certe neutiquam gustaui.

A cæde enim Hectoris vsque ad Priami aduentum in Achillis tentoria duodecim dies intercesserant. Cujus rei omnem admirationem deponet, qui legerit in Actis Apostol. *cap. 27. vers. 33. & seqq.* eos, qui cum Paulo in Italiam nauigabant, ad numerum ducentorum septuaginta sex hominum per quatuordecim dies jejunos permansisse, cùm tamen nullus eorum perierit; licet hoc ex miraculo quisquis fit contigisse facile existimare possit.

4 Est ergo, vt ad rem veniamus, varius hic terminus tolerandi jejunium in homine, quam varietatem faciunt temperamenta, ætates, regiones, anni tempora, consuetudo, & alia nonnulla. Admiratione dignum est quod Carol. Clus. *in annotot. ad cap. 3. Garz. ab Hort.* refert, ex quo repetit Marcell. Donat. *lib. 4. histor. med. mirab. cap. 12.* nimirum sacerdotes quosdam Indos viginti interdum diebus sine cibo viuere. Idem Marcell. Donat. *ibidem ex Brasauol.* recitat anno 1528. plures extitisse ægrotantes, qui nihil penitus accipientes, ad 14. diem sine cibo & potu peruenerint, & ex illis etiam firmat plerosque conualuisse. Platerus *in quæst. suis Med. paradox. centur. post. num. 32.* refert, quemdam captiuum sibi omni cibo & potu interdicto 14. diem exuperasse, pœnitentia ductum serius tamen, quam oportuit, cibum experisse, quem admittere cum nequisset, expirasse citra grauius aliquod symptoma. Eusebius quoque

Monachus Hispanus Medicus, & vir doctissimus sexdecim dies absque cibo & potu transegit. [Stabui superiori anno 1649. nobilissimum puerum annorum quinque, qui cùm ex magna febre ægrotasset in eam ciborum, ac potuum quorumcunque abhominationem incidit, vt ne aquam quidem spatio quatuordecim dierum ingurgitare vellet, aut potuerit. Illi tamen clysteres frequentes ex carnium contuso per anum immittebantur, quo auxilio superuixit, ac morbo in totum superato adhùc Dei gratia viuit, & benè se habet.]

Verumenimvero vel ipso Hipp. teste *Aphor. sect.* 1. *Aphor.* 13. *& seq.* Senes facillime jejunium ferunt, pueri difficillime, vere, & hyeme difficulter, æstate, & autumno facile inediam sustinemus, & sic de cæteris. vnde prudenter Dantes Aliger. *in sua Comœd. Infer. cap.* 33. describens Comitis Vgolini, & filiorum mortem ex fame, hanc varietatem obseruauit, & filiorum minimum ante omnes occidisse, mox grandiores natu refert, vltimo loco Patrē, vt ex subsequenti carmine apparet, in quo introducitur ipse Vgolinus hæc dicēs: 5

Poscia che fummo al quarto dí venuti,
Gaddo mi si gettò disteso à i piedi,
Dicendo, Padre mio, che non m' ajuti?
Quiui morí, e come tu mi vedi,
Vid' io cascar li tre ad vno ad vno
Tra'l quinto dí, e' l sesto, ond' io mi diedi
Già cieco à brancolar sopra ciascuno,
E tre dí gli chiamai, poiche fur morti,
Poscia più che' l dolor, potè' l digiuno.

Vbi nota, Vgolinum etiam nonum superasse; licet Card. *Aph.* 13. hæc Dantis carmina adducens, velit ipsum octo diebus tantùm superuixisse, quod falsum patet esse. intra sex enim dies filij perierunt, & tribus sequentibus eos defleuisse se dicit, mox potentiorem dolore fuisse famem, insinuans, dolorem sua acerbitate sufficientem non fuisse ad se enecandum, quod tamen potuit denique fames.

Verumenimvero licet certus jejunij terminus, qui lethalis sit, assignari non possit, illud pro comperto est, rarò vndecimum diem quemquam superare posse, quin fame è viuis tollatur, ob rationem scilicet, de qua supra, caloris videlicet naturalis, qui receptus, & sustentatus in humido radicali, illud indesinenter, paulatim tamen depascitur, ac se ipsum, nisi nouo pabulo subueniatur, destruit, ex ejusque destructione animal etiam illicò destruitur, neque ampliùs viuere potest alimentorum verò assidua ingestione, & subministratione humidum illud substantificum quasi reficitur, ac reparatur; ex iis enim noua quædam humidi appositio fit, (non quidem quod primigenij illius dotes æquare possit) in quod calor agens, interim segniùs in illud inuehitur, atque hac ratione animal vitam multò diutiùs trahere potest. 6

Hanc noui alimenti necessitatem animaduertens sancta mater Ecclesia, in Quadragesimali jejunio permittit, nos semel in die cibos capere; cum, si per fragilitatem mortalem liceret, totos quadraginta dies ad Christi Domini imitationem impasti, & absque vllo ciborum, aut nutrimentorum genere permanere deberemus, vt dicitur *in cap. solent. de Consecr. Iejun. dist.* 1. Ergò sequitur ex his jejunium, ac abstinentiam ab omni alimentorum genere ad quadraginta dies protractam, non naturalem effectum, sed miraculosum fuisse in Christo Domino, in duobusque sanctis illis Prophetis, de quibus jam supra diximus. 7

Contrà quam tamen conclusionem mille, ne innumera dicam, experimēta objiciuntur: nam ex historiis fide dignissimis & verissimis habemus, plures non modò quadraginta dies, sed plures menses, immò plures annos, immò toto vitæ curriculo adeò jejunasse, vt nec vllo cibo, neque vllo potu vitam sustentarent; qui autem eas historias perlegere desiderat, præter Cæliū. Rhodig. *lib.* 13. *lect. Antiq. cap.* 24. *& alibi.* Rauisium *in off. Text. lib.* 2. *tit. de Sobr. & Temp.* Ionbert. *Parad.* 2. *decad.* 1. Marcell. Donat. *lib.* 4. *hist. med. mirab. cap.* 12. & Gregor. Horst. *lib.* 7. *Ejusd. histor. cap.* 1. Cagnat. *lib.* 1. *de San. tuen. cap.* 5. Kornman. *de mirac. viuor. tit. de jejun.* Schench. *lib.* 3. *Obseruat. tit. de Asitis.* adeat prę omnibus virum doctissimum Licetū *lib.* 1. *de his qui diu sine alimento viuunt per totum.* in quo permulta ejus jejunii exempla habebit, quæ tamen omnia huc transferre eandem telam esset retexere, aut aliena transcribere; afferam tamen nonnulla ab ipso Liceto recensita, alia perpauca ipsi vt recentiora incognita, alia item ab ipso studio prætermissa. Relinquam autem fabulas, vt quod de Abari fabulari Hyperboreos, tradit Herod. *lib.* 4. nimirum, quod sagittam per vniuersam terram circumtulerit, nihil vnquam comedens. Sed antequā longum jejunium in homine secundùm naturam per has historias, & experimenta tolerari comprobem, vt lectori magis magisque id ipsum persuadeam, demonstrandum est, quam sit quoque secundum naturam in omnibus viuentibus absque externo vllo alimento viuere ad longum tempus. 9

Plantas igitur primò à terra auulsas plures dies absque eo quod aliunde alimentum habeant, viuere certum est, cùm deficiat illis materia, quam à terra attrahebant pro se alimētandis: immò non modo absq; alimento externo plures viunt, sed etiam germinant, quod in semperuiuo, in Cæpa, in scylla, & in bulbaceis omnibus manifestū fit, & fortasse etiam in aliis. Quin etiam arbores omnes, vel saltem potiorem earum partem, hyème nullo modo alimentum à terra attrahere, & consequenter jejunare constat; si enim alimentum aliquod attraherent, & flores, & folia, & fructus non secus quam Vere, Æstate, aut Autumno soleant, producerent. sed longe fortasse in hoc abest à nobis Plantarum Natura, ad cætera viuentia oculos conuertere operæpretium est, quorum multa per multos dies, & menses, & annos, & per totam vitam absque cibo viuere experimur. Narrat de Echino Arist. *de admir. audit. partic.* 64. quod internallo annuo absq; cibo degat. Serpentum genus omne, & Lacertarum, Glires item, & Taxos tota hyeme alimento quocunq; externo carere pro comperto est; profundissimo enim somno toto eo tempore detinentur: idem de Vrsis & Vulpibus euenire tradit Concil. *diff.* 112. *&* 117. de Vrso autem peculiariter Plin. *lib.* 8. *cap.* 25. Cicadas præterea, Ciconias, Turtures, Cuculos, Buffones, Marmottas, Limaces, & alia permulta animalia longo tempore sine vllo alimento degere plures auctores serio affirmant. De Crocodilo Herod. *in Euterpe, seu lib.* 2. At Crocodilo. talis inest natura, vt quatuor mensibus maxime hybernis nihil omnino edat. Quin & alia omnino tota vita externo alimento destitui narrantur. De Chamęleonte Plin. *lib.* 8. *cap.* 33. ex quo Ioub. *parad.* 2. *decad* 1. & alij. Hiante semper ore solum animantium nec cibo, nec potu ali, nec alio quam aëris alimento. at vero Chamæleontem muscis, & vermiculis, aliisque hujusmodi bestiolis victitare, indubitatæ fidei, & oculatus testis est Illustrissimus, & nobilissimus vir D. Crescentius de Cresentiis, qui & id animal millies præ manibus habuit, dum ex Ægypto Hierusalem tenderet, & data opera multoties obseruauit, num vere absque vllo nutrimento viueret, & aëre 10 11

aëre ſolo, vt cómunis fama eſt, an potius aliqẽ cibum familiarem haberet: comperit autem, illum muſcas ingerere. Id autẽ veritatem habere teſtatur vir illuſtriſſimus, quod cum vnam aut alteram muſcã deglutierit, ac per horam, veluti ruminantia cum ruminant faciunt, per os retractauerit, mox non modo per horas, ſed per integros & plures dies, nempe ſeptem & octo nihil amplius comedat; muſcas autem ſi quas ingerere deſiderat, vibrata lingua mira celeritate ſua ſcabritie eas irretitas in guttur demittit. Teſtis quoque oculatus ejus veritatis eſt Io. Faber. Lynceus *in lib. de Anim. Ind. in ſuo Chameleonte*, qui pleniſſime & exquiſitiſſime, & hujus & cæterorum rariorum animalium hiſtorias enarrat, vtpote qui in indagandis Naturæ ſecretis, & in rerum veritate ex autopſia venandi vir ſit indefeſſus, & extrema auiditate ejus rei teneatur, cui ego permultos ſimiles optarem exſtare Medicos, qui ejus imitatione, non hujus aut illius Philoſophi dicto cótenti acquieſcerent, ſed rei veritatem intimius exquirere ſtuderent, non relinquentes ſenſum ipſum, vt præceptorum auctoritati adhæreant; quam multa enim, Deus bone, vir hic erudiſſimus ex ſenſu ipſo, & oculari teſtimonio inuenit, Ariſtotelis præcipue, ac cæterorum Philoſophorum dictis aduerſantia? Sed ad rem noſtram redeamus. [Vidimus enim hìc nos Chameleontem ſuperioribus annis ad eminentiſſimum Cardinalem Franciſcum Barberinum tranſmiſſum muſcas deglutientem, vndè prædictorum virorum auctoritatem confirmauimus.] Non deſunt autem alia animantia, quæ nullo externo alimento vtuntur. Feram Hulpalim, aliamque, quam Hayt nominant Indi, nullo vnquã cibo alij recenſent Indicæ hiſtoriæ auctores, & Paræus *lib. 24. c. 22.* vnde aliqui eas aëre nutriri ſibi perſuaſerunt, quod an fieri poſſit, præ cæteris conſulendus prænominatus Io. Faber *loco citato*. Idipſum etiam de Cane leui animali Indo referunt iidem ſcriptores. Ouiedus *in ſumm. Ind. hiſt. c. 25.* Scalig. *in Carda. exercit.* 229. ex Cardano quoque narrat Paræus *vbi ſuprà*, Auem Manucodiatam, quæ Paradiſi auis vocatur, nullo cibo, aut potu ſuſtineri. Alteram quoque auiculam, quam paſſerem vicilinum, ſeu reſuſcitatum vocant, auctor eſt idem Card. *lib. 7. de rer. variet. c. 36.* ab Octobri menſe ad Aprilem vſque, ſine cibo, & alimento vllo viuere. Ergo cum tam frequenter in cæteris animantibus illud eueniat, vt ſine cibo, & nutrimento externo viuant, non modo miraculoſum videri non debet, ſed neque mirum, hominẽ longo tempore jejunare naturaliter. Nec valet contra id argumentum Cagnati præceptoris mei doctiſſimi *in lib. de ſan. tuen. cap.* 7 nimirum, quod ſi valeret ſumere argumentum à plantis, & ab animãtibus cæteris, quod ſine cibo viuant, & quod idcirco idem in homine euenire poſſit, tantundem eſſet dicere: ſunt animalia, quæ volant, aut quæ ſub aquis viuunt, ergo homo poteſt volare, aut ſub aquis viuere; non valet, inquam, hoc argumentũ, immo indignum Philoſopho viro eſt, quia nutritio, & vita ſunt termini communes homini cum quolibet viuente, non autem ſic volatus, & victus ſub aquis, ita vt bene quidem procedat hoc argumentũ: ſi multa quæ nutritione indigent, abſque externo alimento viuunt, poterit etiam homo abſque nutriméto externo viuere: quia in hoc quod eſt viuere, nutritione indiget homo, vt cætera animalia. Non ergo adeo pro fabuloſis hiſtoriis habendæ, quæ de Aſtromorum gente, & Gangis accolis narrat Solin. *cap.* 53. & Plin. *lib. 7. c. 2.* ex quibus eaſdem referunt hiſtorias Ioub. *vbi ſuprà*, & Kornman. *de mir. viu. tit. de Iejunan.* Sed ſi quis tam propriæ fauet opinioni, vt neque ſupradi-

Zacc. qu. Med. leg.

ctis acquieſcat, profecto audax, & temeritate inſignis exiſtimãdus veniet, vt ſenſui contradicat, aut ſequentibus hiſtoriis fidem deroget, ex quibus conſtat ſummos ſapientes, ſummoſque Pótifices, Reges, ac inclytas Reſpublicas pluries ejus rei experimenta cepiſſe, poſteriſq; veritatis fidẽ publicã, & indubitatã feciſſe.

Sub Clemente Summo Pontifice ejus nominis VII. vir Scotus, juuenis, piliſque rubris, & vt videbatur, habitus biliosi, cum ſponte ſe obtuliſſet, diebus vndecim in cuſtodia habitus abſque cibo, alioquin aſſuetus vſque ad 20. diem, & vſque ad 30. in eadem inedia perſeuerare, miraculi præmium accepit. Cardan. *lib.* 11. *de ſubtilitate.* & de ejuſdem hiſtoriæ veritate teſtis oculatus eſt Garimbert. *in problem. lib.* 1. *probl.* 34. Naturale etiam quis dicet fuiſſe Danielis jejunium, qui tribus hebdomadis integris abſque cibo & potu permanſit; ſic enim ille *cap.* 19. *verſ.* 2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. De jejunio autem Eſdræ quòd naturale fuerit, non dubitandum, & tamen tribus hebdomadis jejunauit; nam etiamſi & qualibet hebdomada jejunium fregiſſe dicas illum, tamen mirabile eſt, illum ſeptem diebus jejunaſſe iterum atque iterum, vt narratur *lib. 4. cap. 6.*

13 Ferdinandus item Romanorum Rex vnà cum omnibus ſuis proceribus à conſilio puellæ Spirenſis experientiam deſumi voluit, quæ quadriennio jam tranſacto ab omni cibo, potuque abſtinebat, cujus puellæ tam longum jejunium tantam attulit admirationem, vt de ea peculiares diſputationes inſtituere plures non infimi nominis Philoſophi dignati ſint, inter quos præcipue id præſtitit Simon Portius, apud quem, ſi libet, plura ad hanc rem facientia videre poteris. Sed ejus puellæ hiſtoriam longioribus retulit Langius *lib.* 2. *Epiſtol. num.* 27. ex quo etiam repetit Licet. *lib.* 1. *de his qui diu ſine alimento viuunt.* & Gregor. Horſtius *in lib.* 7. *hiſtor. med. mirab.* Marcell. Donat. *cap.* 1. apud quem plures hujus generis hiſtorias perlegere licet, & inter Canoniſtas ejuſdem puellæ meminit Torreblanca *in Epitomo. delict. c.* 21. *lib.* 2. *num.* 4. Idem autem Licetus de alia quoque

14 puella mentionem habet, quæ ſexdecim integris menſibus jejuna permanſerit. Cumque ejus rei fama ad notitiam Sereniſſimæ Chriſtinæ magnæ Hetruriæ Duciſſæ deueniſſet, ad ſe puellam deducendam curauit, vt tanti miraculi judicium ex Medicis Philoſophiſque cæteriſque ſapientibus audiret; quorum variæ, ac ſibi contrariæ fuerunt ſententiæ. Sauonarola *in practica magna tract.* 6. *c.* 13. in dubiis hiſtoriam

15 narrat, quæ ſequitur: Quidam Piſtorienſis refert, à fide digno habuiſſe, quod in ciuitate, quæ vocatur Alumna, fuit quædam vetula, quæ ſeptem annis vixit ſine cibo. Poſtremò aduerte ad vnum, quod eſt ma-

16 xima reuerentia dignum: Fertur hoc tempore in Hiſpania apud Regem principaliter eſſe Religioſum Ordinis Heremitarum ſanctæ vitæ, qui poſt aſſumptam Euchariſtiam ſtat 20. diebus ſine cibo, quod Rex ipſe, & Generalis Ordo maxima diligentia inveſtigare voluerunt ſtudentes, & ita eſſe inuenerunt.

17 [In Palatinatu quoque, pago qui dicitur Schmitvveiler puella quædam vietoris filia nomine Catharina] ſeptem annos ſine cibo & potu exegit, cujus examen & vniuerſa hiſtoria, Magiſtratus decreto anno 1556. Germanice ſcripto, ad plenum Heidelbergæ publicato, exſtat. Refert idem Licet. ex Le-

18 uino, Hulsio, Citesio, Schenchio *lib.* 1. *cap.* 12. Iuuenis item quædam Pedemontana anno 1601. annos nata circiter 22. jussu excellentissimi Principis Auriæ Genuam translata sub arctissima custodia per duos fere menses habita, nihil omnino præter aquam ingessit, vinumve dilutissimum in abluendo hausit, famam, quæ de suo plurium annorum jejunio dudum percrebuerat, certis experimentis mirifice comprobauit. Idem Licet. *ibid. cap.* 15.

Has ergo historias, cæteris posthabitis, adduxi, quia, vt vides, summi Principes illarum veritatem experientia confirmarunt: nam & his admirabiliores enarrantur. Contigit mihi præteritis diebus imaginem videre ad viuum depictam Francisci Nicolai Petræ Vnderi Heluetij, qui viginti annis absque cibo & Potu vixit; mortuus est in die S. Benedicti anno 1470. vixit annos septuaginta. Erat aspectu squallidus, & mirum in modum extenuatus, adeo vt ejus imago intuentibus facile horrorem incuteret. Relatum est à Dino Medico, inquit 19 Mercurial. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. mulierem fuisse quamdam suo tempore, quæ septem annis sine vllo appetitu, & cibis vixerit, & ex Alberto Magno plures sex, & septem, & pluribus mensibus sine externo quopiam alimento vixerunt. Alius toto vitæ curriculo nec comedit, nec dormiuit, & hic sese Soli exponebat, quoties nutriri voluit. Refert Ori-20 basius 1. *Aphor.* 12. quemdam ad solum mellis odorem quadraginta diebus vixisse. Volunt nonnulli mendam irrepsisse in textu, & pro quadraginta, quatuor scribi volunt, sed quæ admirationis caussa esset, aliquem quatuor diebus vixisse etiam absque mellis odore? Scio tamen quod de Democrito narrant, eum nempe morti proximum rogatum, vt vitam protraheret, mel ad se afferendum curasse, & ejus odore vixisse diebus quatuor, Refert præter alios Prouenzal. *de sensib.* Conciliator *citata differ.* 112. *prope finem.* Certificatum, inquit, mihi per fidelem socium Ioannem de Corceo Normandiæ cum aliis quammultis dicentem, illic fore mulierem, quæ amodo per spatium 36. annorum nihil assumpsit, & cum vellet, sanguinem ex ore, & naribus effluere faciebat. Retulit etiam, addit, vnus meorum Accinctorum, contrectasse monialem in Stendal Saxoniæ Medianæ, quæ per duos annos nihil recepit, post quod esuriens, vt prius consueuerat alimenta suscepit. Valescus Tarentinus *lib.* 4. *Philon. cap.* 5. *not.* 6. *ex Iordane de Turri super* 4. *de Morb. capit.* 2. cujusdam mulieris meminit Alemannæ, quæ sex mensibus sine cibo, & potu perseuerauit.

21 Narrat Dominic. Terilli *in lib, de causs. repent. mort. sect.* 4. *cap.* 4. vidisse se Patauij virginem quandam Chirothecarij sororem, quæ permultos menses non solum sine cibo & potu vixerit, sed quæ singulis diebus insignem aquosi humoris copiam cum carunculis quibusdam conjunctam euomeret, quæ omenti portiunculæ videbantur; interim etiam per sanguinis missionem ob morbum Cathoche dictum è vena largius euacuata fuerat. Gulielm., Fabrit. *Obs. suar. cent.* 4. *Obs.* 30. recenset, grauidam quandam fœminam sex hebdomadarum spatio absque cibo fere & potu permansisse. *& Obser. antecedenti*, Puellam Marsiacensem vltra annos quindecim absque cibo & potu adhuc dum hæc ipse scriberet, viuere. Scribebat autem anno 1612.

22 Viuit autem adhuc, nisi mentiar, Reate ingenua quædam Monacha, quæ per quatuordecim, pluresque dies non modo quicquam neque comedit, neque bibit, sed etiam omnes potuum, & ciborum odores ita abominata est, vt in animi deliquium facile ex eis incideret, immo neque aquam ipsam inodoram, & nullo sapore conspicuam primoribus labris degustare potuit. Interim tamen nutritiui clysteres iniiciebantur, quos omnino retinebat. Tandem Eucharistiæ Sacramento accepto paulatim denuo cibis & potibus refici cœpit. Erat autem tunc ætatis annorum 20. & nouennis jam purgationes menstruas quantitate plurimas experta est, ex quarum dehinc diminutione, & hæc, & alia symptomata passa est, quæ recensere non facit ad rem. Tractauit nescio qui Medicus Reatinus, prædictam Monacham, & aliam, quæ miro symptomate oppressa per totidem dies jejuna omnino permansit. Erat autem symptoma, quod patiebatur, tale: Lingua adeo illi in penitiores partes se retraxit (ex conuulsione aliqua crediderim) vt nullo modo amplius appareret; interim autem nec vllo modo loqui, nec quicquam deglutire potuit: seruata est iisdem clysteribus, quibus superior. Sed quid ego plura testimonia adduco, cum tot, & tanta cumulauerint Licetus *vbi suprà.* Gregor. Horstius, & Henricus Kornmanus, & Daniel Sennertus *pract. lib.* 3. *cap.* 2. & alij *locis citatis*? Concludendum ergo 23 restat ex adductis experientiis, hominem, & quodcunque animal posse naturaliter per longum tempus absque vllo alimento externo, & cibi, inquam, & potus, vitam incolumen traducere. Quod tamen quanam ratione fieri possit, adeo controuersum est, vt doctissimus vir Licetus eodem libro plusquam septem supra viginti opiniones inter se omnino varias, ac discrepantes enarrauerit Medicorum, aliorumque sapientum, qui de ea re locuti sunt; quas tamen ille omnes partim vt minus probabiles, partim autem vt ab omni veritate alienas, partim denique vt nullis rationibus fultas confutat, discerpit, reiicit; ipse *lib.* 3. *per totum* propriam affert sententiam, quam & defendere plurimum laborat, vt ingeniosissime facit, cujus sensus est, quisequitur: Ponit primo conclu- 24 sionem quandam, ipsamque nonnullis experientiis, rationibus, & auctoritatibus munire conatur, ea autem talis est.

25 Viuentia omnia posse naturaliter viuere per longum tempus absque eo, quod vllo modo nutriantur; vel breuius, credit, nutritionem non esse semper, & cuicunque animali ad vitam necessariam: cum enim concedatur, nutritionem fieri ob deperditionem humidi radicalis, quod à calore natiuo indesinenter absumitur, deducit hinc, necessitatem nutritionis auferri posse, quandocunque auferatur absumptio radicalis humidi. hanc autem absumptionem humidi radicalis omnino de medio tolli concludit, ab æqualitate caloris cum humido, ita vt ille non exuperet hoc quoad vires saltem, vel alio modo, aut parum admodum exuperet. Vbi igitur hæc æqualitas contigerit, omnem nutritionis necessitatem cessare necesse est ex ejus sententia, ac durante hoc pacto principiorum vitæ, seu quomodocunque appellare libet, æqualitate, homo jejunium perferre potest, ea autem destructa ab extrinseca aliqua, aut intrinseca caussa, vt ab humoribus, aliisque rebus, homo, aut animal quodcunque, nutritione denuo indigebit, & ad ciborum assumptionem denuo compelletur. Hæc est opinio doctissimi viri, qui difficultatibus ex ejus sententia emergentibus satisfacere accuratissime conatus est, quod toto quarto libro, qui ejus operis postremus est, præstitit.

Hæc tamen eruditissimi viri sententia, licet ingenio-

niosissima sit, permultas patitur difficultates, quibus, vt mihi videtur, vndequaq; satisfacere impossibile omnino est; quoniam autem omnes hic proponere, ac pro singulis disceptare, majus multo requireret & tempus & opus, nec mihi in animo est, cum locus is hoc non requirat, ex professo & data opera de ea re, sed potius per transennam disceptare, idcirco pauca quædam, ac breuissime hic proponam, vt deinceps veriorem sententiam, ac plurimis doctorum magis acceptam patefaciam.

Primo autem assumptum de nutritionis intermissione, quod nimirum absque eo quod animal aliquo modo nutriatur viuere possit, falcissimum, vt videtur, apparet; quod potest ante omnia auctoritatibus magnorum virorum comprobari. Aristotelem primo audiamus 2. *de Anim. tex.* 3. asserentem, Vitam nihil esse aliud, quam consistentiam per alimentum, & *tex.* 54. ejusdem nutritiuam animam, & cæteris inesse, & primam, & maxime necessariam, & communem in Animæ potentia, ex qua insit viuere in omnibus, *& loco eodem tex.* 37. Nihil decrementum pati, neque augumentari naturaliter, nisi alatur, ali autem nihil, quod non viuat. ex quibus in sententia Arist. bene infertur, nihil viuere, quod non nutriatur. Imo vitam à nutritione nihil differre, manifeste astruit *in lib. de Iuuentute. c.* 14. Quin etiam Gal. 3. *de sympt. c.* 3. Naturalium, inquit, actionum prima, ac propemodum omnium maxime necessaria nutritio est. juxta quas auctoritates primum fundamentum à Liceto jactum non subsistere apparet. sed auctoritatibus breuiusculas quoque rationes annectamus. Facultates & actiones viuentis animalis sunt inter se ad inuicem subordinatæ, ita vt vna sit propter aliam; quod probatione non eget. prima igitur ablata, omnes corruant necesse est, cum ergo ex superioribus auctoritatibus nutritio sit omnium prima, & maxime necessaria, ea ablata, aliæ quoque vna cum ipsa succumbent. Immo cum nutritio sit simpliciter subordinata ad vitam, ablata nutritione, vitam quoque cessare omnino necessarium est.

Secundo caussa necessitatis nutritionis à Liceto allata, nempe assumptionis humidi radicalis à primigenio calore, non est adæquata, quia non ob id solum nutritione eget animal, sed multas alias ob caussas, præcipue vero ob assiduam spirituum deperditionem in quibuscunque actionibus celebrandis. Respirando, loquendo, videndo, audiendo, aut quomodocunque sentiendo, immo viuendo spiritus absumuntur, & diffluunt, & cum iis vitæ principia succumbunt. Quanto magis præterea absumi eos, ac diffluere necesse est, si imaginari, intelligere, ratiocinari nos oporteat? Quanto magis si corpus quoquo modo mouere, laborare, aut aliqua ratione exerceri necesse sit? quin etiam non in his solum, & nobis manifestis actionibus eorum exinanitio contingit, sed vt Gal. dicebat in Platonis Timæum, sensu etiam ignotas euacuationes habere nos, qui ex elementis constamus, oportet. Igitur etiamsi natiuus calor adeo humido radicali æquetur, vt in ipsum nullo modo agat, tamen necessitas nutritionis non cessabit, vtpote qui reparatione spirituum indigeamus, cum in quibuscunque actionibus & functionibus calorem ipsum, ac spiritus absumi necesse sit, vt supra dixi; sed quale axioma hoc est, animal viuere, calore quiescente, nihilque agente? nam quid est viuere, nisi calorem per humidum radicale ali, ac sustentari, aut ejusdem caloris in humidum actio?

Cæterum experientiis, rationibus, & auctoritatibus, quas pro sua fulcienda opinione Licetus adducit; si per hujus operis institutum liceat, mihi respondere ad experientias, quas ille à prin. lib. 3. vsque ad cap. 13. adducit, pace illius dixerim, omnes respectu ejus opinionis falsas esse, dum putat, Plantarum semina, arborum ramos, stirpes, bruta quædam animalia, insecta, oua, aues, pisces, ipsum animalium semen, & ipsamet denique perfecta animalia, ipsos quoque homines aliquando viuere, absque eo quod vllo modo nutriantur. Si enim à fortiori valet argumentum, profecto si plantarum semina alimentum continent, & quousque viuunt nutriuntur, multo magis idipsum de cæteris firmandum est. sed Plantarum semina alimentum in se continere, si quis addubitat, audiat Theophrastum *lib.* 1. *de causs. Plant. cap.* 7. Semina, inquit, omnia aliquid in se alimenti continent, quod vna cum generandi principio Natura profundit, sicut in ouis. qua de caussa non inepte Empedocles.

---- *Oua solent excelsis gignere ramis.*,

inquit. Enimvero Natura seminum ouis proxima est. differere tamen ille non tantum de arboribus., sed etiam de omnibus debuit: habet enim vnumquodque alimentum in se, quo & durare temporis aliquantum valet, nec quemadmodum animalium semen, exceptis quæ oua pariunt, protinus perit, vbi seorsum fuerit: hæc enim alimento fulcita, vt dictum est, munitaque ad suum conseruandum principium durare valent; sed alia diuturniora aliis, maxime vero diuturna, quæ spissa, sicca, lignosaque sunt; ceu Palmæ: is enim nullus extrinsecus aditus patet, nec humor vllus includitur, quod putrescere possit; quapropter neque bestiolis infestantur sicut frumenta, neque resiccantur, vt semina olerum, sed mira soliditate munita, suum tuentur illud genitale principium. Omnibus autem seminibus aliquid pabuli inesse, hinc etiam constat, quæ enim arida, & veluti putaminea omnino cernuntur, vt olerum, hæc suis temporibus ad germinandum mouentur, etiamsi humoris quantumlibet senserint: quamobrem hæc in cœnaculis reponunt, suspenduntque eminentius, nec vllam in eo domicilio aquam conspergunt, aut afferunt. Eo verius in reliquis sensu etiam percipi alimentum facile potest, quod quidem in carnosis lactescere quodammodo solet. Confessum hoc idem fere & in animalium genere est; neque etiam quod ab his emittitur, totum semen purum sincerumque arbitrandum. Hæc Theophrastus; cujus auctoritati acquiescere non modo decet, quia vir est maximæ, & antiquæ auctoritatis, sed etiam quia non absque firma ratione, & experimento loquitur. ex quibus contra eruditissimi Liceti sententiam deducere licet, quod in omnibus his, quæ viuunt quidem, sed externo alimento destituuntur, reperiatur humidum quoddam substantificum, quod insitus eorum calor depascens, vitam ejus fouet, eaq; idcirco tamdiu viuere certum est, quamdiu calor eorum humido illo fouetur, mox deficiente humido, & calore euanescente, ea corrumpi, quod non habeant amplius vnde nutriantur, calorem enim humido foueri nutriri est. patet insuper ex his, vnde sit, quod aliqua semina longiori, alia breuiori tempore prolifica permaneant; quousque enim alimentum habent, vnde viuant, germinare itidem possunt; durat autem in ipsis alimentum pro caloris ipsius virtute pro ipsius pabuli quantitate, & tenacitate, pro ipsorum seminum magis aut minus densa ac solida substantia. sed incassum me hæc contra sententiam eruditissimi

viri adduxisse video, cum vel ipso asserente *lib.* 4. *de Spont. Viuen. ort. cap.* 58. semina omnia nutriantur. qua solum auctoritate responsum volo omnibus experientiis ab ipso allatis, sequenti tantummodo excepta. Ex Andreæ Laurentij auctoritate probat ille, semen perfectorum animalium primis diebus non nutriri, imo superuacaneam esse tunc quamcunque

35 nutritionem; quod tamen sano modo intelligendum, nimirum non nutriri alimento aliunde influente, vt ab ipsa Matre, idcirco per illud temporis adhuc non generatur vmbilicus: per hunc enim in posterum nutritur Embryo; at non est dicendum, nullo modo nutriri, nutritur etenim insito, ac proprio alimento, nam aliter non viueret, viuit tamen: immo hæc experientia, si quæ alia declarat, & firmat sententiam nostram de hujusmodi quæstione, quam deinceps exponemus.

36 Auctoritatibus porro à Liceto allatis à cap. 33. ad 39. respondeo, partim de externo alimento loqui, partim quidem ad rem vix quicquam facere, partim etiam declaratione egere, vt ea, quæ ex Hipp. Gal. Celso, Auicenna, & aliis præceptoribus desumitur, qui de Atrophia loquentes, dicunt in ea corpus non

37 nutriri: dico enim hoc intelligi, quoad solida membra respectiue, & exteriora, non quoad omnimodam omnium partium nutritionem, & ipsius caloris natiui; vel dicendum corpus non nutriri perfecta & absoluta nutritione, sed tamen nutriri aliquatenus, & sic inde procedere totius emaciationem, tandemque mortem, quia multo plus absumit calor, quam reficere possint ministrata alimenta: immo ob eam caussam, nempe, quia calor acerrimus excedenti vtitur alimento, & ipsum humidum quasi vorax depascitur, animal succumbit; ita vt etiamsi concedamus non nutriri corpus, calorem tamen natiuum non nutriri dici non potest, at in Liceti sententia oporteret calorem ipsum omni nutrimento destitui, si absque omnimoda nutritione viuere debeat animal.

38 Rationibus denique, quas in medium attulit Licetus dicamus, eas nihil omnino pro sua opinione concludere, immo, pace eius viri dixerim, earum quasdam transcendere. quod etiamsi condonemus, eas omnes esse validissimas, & concludentissimas, ac probare tandem, nutritionem neque ratione animæ, neque ratione corporis, nec ratione caloris, nec ratione totius viuentis, neque ratione ipsiusmet nutricationis, neque ratione spirituum esse ita necessariam, vt aliquando intermitti non possit, tamen non probabunt, ratione omnium simul omnino non esse necessariam; nam nisi ad præsens sit necessaria ratione vnius, est necessaria ratione alterius, ita vt saltem alicujus rei, si

39 non omnium respectu intermitti omnino sit impossibile.

Verumenimvero si intermitti aliquando in viuente nutritio potest, hæc intermissio vel maxime erit secundum naturam, præsertim quia ex æqualitate caloris cum humido dependebit, constitutione nempe corporis temperatissima, vel id ipsum erit per accidens, & præter naturam. Si primum, ergo nutritio erit quid maxime præter naturam, vel tantopere recedet nutritio à constitutione naturali, quantopere intermissio nutritionis ad naturalem constitutionem accedet. Si secundum, cum omnia, quæ

40 præter naturam sunt, ipsi Naturæ vim inferant, & violenta sint, maximopere ab ea intermissione dependere debet ipsius Naturæ destructio; at contrarium concluditur in sententia Liceti, quia cum calor non agit quicquam in humidum, neque humidum consequenter quicquam patiatur, Natura multo magis, quam quod calor agit, & humidum patitur, vegeta ac viuida permanebit. Adde quod si animal absque nutritione viuere potest, maximopere incusanda venit ipsa natura, quæ cum posset animal creare, quod & diutius viueret, & paucioribus auxiliis ad vitam egeret, ipsum tale plasmauit, vt sine tot ab extra subministratis viuere non posset, saltem vt plurimum. vel inscitiæ ergo, vel impietatis incusanda esset Natura in hac sententia, quod absit, vt nos firmemus.

Sed videamus quænam sit ea æqualitas, de qua Licetus loquitur, qui ad suam opinionem vel declarandam, vel stabiliendam, volens demonstrare, quanam ratione possit contingere, vt nutritio ob

41 id intermittatur, quod animali non sit necessaria, asserit, id tunc euenire, quando calor natiuus adeo æqualis euadit humido, & vice versa, vt neque calor agere possit in humidum neque humidum à calore pati. sed quam mihi æqualitatem effingit, ens quoddam rationis mihi videtur, ac somnio simile, nullam habens, aut habere potens existentiam realem. quænam enim est hæc æqualitas inter calorem, & humidum, cum vnum ad agendum, & propter id existat, alterum ad patiendum, & propter id subsistat? quid ergo impedimenti esse potest, quo minus vnum agat, & alterum patiatur? num vtriusque determinata quantitas? num inualiditas agentis, & resistentia patientis? sed quæ inualiditas agentis vbi neque à contrarietate patientis impeditur, neque à multitudine obruitur? aut quæ resistentia patientis vbi nulla qualitate agentis virtutem retundit? sed non posse id succedere, quod tamen facile credit Licetus, manifestissime demonstrant Gal. verba 12. *Meth. cap.* 5. Ac si quidem, inquit, sic prospici his (spiritibus, solidisque partibus) posset, vt nec substantiæ eorum quicquam vacuaretur, aut prorsus immutaretur, id esset optimum. sed quoniam in commentariis de sanitate tuenda ostendimus, fieri non posse, vt id generabili corpori vnquam contingat, eò Lectorem ablegamus.

42 Præterea frustrabitur Natura ipsa eo fine, quem intendit in viuentium plasmatione, quippe quæ calorem in illis implantauerit, vt per illum viuerent, humido quodam illi substrato, quod esset ejus pabulum, vt jam sæpe diximus; si ergo calor hoc pabulo jam non nutrietur, frustra fuerit ejus appositio à natura facta, immo animal nequaquam viuere poterit, calore non potente suo pabulo vti. quod si potest animal absque hoc quod calor vllo pabulo vtatur, viuere, cur non poterit idem ca-

43 lor absque vllius pabuli appositione ad longum tempus permanere, quod si non potest sustentari absque hoc pabulo, jam sustentatio per pabulum ipsa nutritio est.

Quonam ergo pacto contingat, vt nonnulla viuentia absque externo alimento viuant, & præcipue perfecta quædam animalia tam longo tempore jejunantia vitam trahant, vt sensu, & experientia constat, jam nunc aperiendum. Communis opinio, quæ

44 Alberti est, Conciliatoris, Cardani, Iouberti, quibus accedit Epiph. Ferdinand. *lib.* 2. *Theor.* 7. & aliorum, cæteris probabilior videtur. ea est, quod nutriantur ex humore crudo ac pituitoso in eorum corporibus aggregato. Hunc enim, inquam ego, humorem non ad

ad alium potiorem finem Natura progignere intendit, nisi, vt deficiente interni alimenti copia ob externi defectum, aut quomodocunque ipse in caloris natiui pabulum, & alimentum facessat. Nonnullas tamen conditiones concurrere necesse est, ad hoc; 45 vt hoc alimento contenta Natura sit, ita vt externo non indigeat. Primò enim calor natiuus non acer, nec validus, sed debilis sit oportet saltem respectu copiæ, & qualitatis crudorum humorum, vt infra dicemus: ex caloris enim debilitate major pituitæ, & crudorum humorum copia emerget, ex qua etiam major erit ipsius appetentis facultatis satietas, & ab externo alimento cessatio. Hoc enim ita se habere satis commonstrat experientia, ea autem ex caussa multo plures fœminæ, quam viri, visæ sunt, quæ na-46 turaliter longum seruauerint jejunium. Idcirco facilius senes, quam cæteræ ætates jejunium tolerare possunt. Tam in fœminis enim, quam in senibus concurrit & caloris natiui debilitas, & crudiorum humorum copia. Contra pueri etiamsi ob ingluuiem crudis abundant humoribus, quia tamen calorem validum, ac vegetum sortiuntur, famem longo tempore non perferunt. Neque conualescentes etiamsi calorem debiliorem habeant, famem tolerare possunt, quia copia crudiorum humorum destituuntur.

At quia non esse solam, & adæquatam famis caussam consumptionem radicalis humidi à calore, sed etiam indesinens spirituum effluuium, jam dictum est, idcirco in plerisqua qui longiori tempore, quam aliis liceat, tolerare famem possint, constrictio etiam pororum cutis concurrere debet, ex qua calor minus fit dissipabilis: immo noua humorum congestio ex euaporatione euenit constricta cute; incrassantur enim, si qui vapores ad cutem eleuantur, & ad interna denuo remeant, non aliter, quam in pluuia contingere soleat. Quandiu ergo natiuo calori suppetit pituitæ copia, quam in sui pabulum conuertat, eamque externi alimenti loco habeat, tam diu animal ab ejus alimenti externi quacunque assumptione cessare poterit; & ex hoc fit, vt major in vno, quam in alio jejunii tolerantia existat, vt experientia docet, majorem esse in fœminis, quam in viris, innuente Conciliatore *diff.* 117.

Sed neque hæc, quæ hactenus prædicta sunt, sufficiunt ad longi jejunii tolerantiam; si sic enim esset, cum omnes fere homines pituita abundent, multique crudis humoribus sint refertissimi, omnibus fa-47 cile esset jejunium longo tempore tolerare, cum tamen pauci admodum id possint: quamobrem necesse insuper est, pituitam, ac crudos illos humores, qui ita externi alimenti vicem gerere possint, habere in se humidum quoddam aëreum, & vnctuosum, & quod calori non aliter quam oleum Lucernæ flammæ pro pabulo seccedat; alias enim ipsum calorem potius extingueret sua copia, & frigiditate, & aquea humiditate; nam & hoc in externo quoque igne facillime experimur, qui humido pingui, & aëreo fouetur, aqueo vero potius extinguitur. Confirmari potest hoc in multis animalibus, quæ tota hyeme dormiunt, neque vllo externo alimento vtuntur, de quibus supra. Hæc enim per alia tempora multam pituitæ copiam, & crudioris sanguinis multitudinem congerunt, ex qua multa pinguedo generata in locum alimenti dum dormiunt 48 illis facessit. Non solum ergo ex simplici pituitæ majori copia, sed etiam qualitate major succedit jejunii tolerantia; quandocunque enim assumpta à calore fuerit, quæ corpori alimentum subministrabat, rursus animal expergiscitur, & ad externorum alimentorum opem concurrere cogitur. Qui reditus 49 ad externa alimenta quomodo fiat in sententia Liceti, nequaquam mihi licuit expiscari: cum enim ex æqualitate illa caloris cum humido sopiti velit externi, immo & interni, omnisque nutrimenti necessitatem, oportebit hanc ipsam æqualitatem (rem quippe tam difficilem, vt dari vnquam posse in rerum Naturam non credam) sæpe & accedere & recedere in iis, qui cum per longum tempus jejunauerint, rursus ad cibos redeunt, & dehinc multo tempore jejunant.

Superest tandem, vt rationibus, quas Licetus contra hanc opinionem producit, satisfaciamus; quod quidem breuibus agendum; jam enim quæstionem hanc vltra septa transilisse video, antè tamen duas experientias ad nostræ opinionis confirmationem recitare operæpretium est, quarum prima desumitur ex Monarde, qui *in lib. de simpl. Ind.* 50 *cap. de Tabaco*, & ejus herba pillulas quasdam conficere Indos narrat, quarum vsu famem, ac sitim iter facientes triduo, ac quatriduo sustineant; vnam enim, aut aliam inter inferius labrum reponunt, inferioresque dentes ejus liquorem assidue sorbentes: ea absumpta, reponunt aliam, atque inde aliam, donec peregrinationem absoluant triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem sibi, neque sitim molestam esse dicunt; cujus caussam esse puto, addit ille, (neque alia assignari ex mea sententia po- 51 test) quod assidue sorbentes pillulas illas etiam humores pituitosos è cerebro eliciant, qui deglutiti, & in ventriculum demissi naturalem ejus calorem humectant, sed ab eo tandem absumuntur aliorum ciborum defectu, vt in multis animalibus obseruare licet, quæ tota hyeme in suis latibulis se sustinent sine alicujus alimenti copia, quia calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda, quam æstatis tempore collegerant. Hæc Monardes, cui experientiæ maxime concinunt ea, quæ scripsit Plin. *lib.* 25. *cap.* 8. de herba quadam Scythica dicta, & de alia dicta Hippice his verbis: Scythia primum eam inuenit, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam nascens prædulcis. Aliam vtilissimam ad ea, quæ spasmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiunt, idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeant; traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitique. Non absimilis virtutis herba quædam apud Indos reperitur nomine Cacaore, quæ famem expellit ore retenta. Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 8. ex Petro Chieza, & August. Zarate. Atque hæc quidem à veritate non aliena alia ratione, quam supradicta fieri asserendum non est, attractione nimirum pituitæ à Ce- 52 rebro ad ventriculum, quæ cibi potusque omnem defectum supplent.

Alia experientia, quam pro sua sententia affert Licetus est de animalium perfectorum semine, quod vtero receptum primis diebus, & viuit quidem, & nutritur non externo, aut aliunde influente alimen- 53 to, sed ingenito, & superflua quadam sui ipsius parte, quam in omni semine reperiri supra ex Theophrasti auctoritate patet: non enim viueret si non nutriretur; at ipsum viuere necesse est, cum vitam toti animali impertiri debeat, quod probat Valles. *lib.* 2. 54 *Controuers. cap.* 9.

At creditne Licetus, semen non nutriri, & tamen viuere, quia reperiatur in ipso ea caloris, & humidi æqualitas, quam ipse imaginatur? quod si hoc ille vult, doceat necesse est peculiarius, quomodo dehinc semen nutrimento egeat, & quæ nam caussa æqualitatem illam tam exquisitam, tam cito, breui nempe nonnullorum dierum spatio, destruere possit.

Verumenimvero ad ea, quæ Licetus contra nostram opinionem opponit, breuiter ita responsum volo: imbecillum calorem non supponi in jejunantibus simpliciter, sed respectiue. At difficile, immo impossibile est probare id, quod sibi Licetus assumit probandum; nimirum nullum eorum abstinentium fuisse imbecilli caloris, immo contrarium facilius probares, quia abstinentes omnes pene, & vt plurimum fœminæ sunt, quę crudiori abundant sanguine, ex cujus abundantia caloris arguitur imbecillitas. Neque dicat, eas fuisse juuenculas, & ob id calorem habuisse fortem, quia notum est, juuenculas vt plurimum pati menstruorum defectum, ex quo quis ignorat sanguinis crudioris plurimum aggregari, ex cujus copia calor alias vegetus & fortis obruatur, & debilis euadat? Nec ad probandum minus difficilis est altera negatiua, quod abstinentes pituita & cruditatibus non abundauerint, & ex superioribus satis falsitatis conuincitur.

Quod autem tam anxie laborat Licetus, inuenire, vbinam loci asseruetur pituita, ex qua abstinentes aluntur, quiescat jam à labore, nam in quauis corporis parte eam asseruari posse alias sibi etiam consueta credimus: non eget autem Natura tam rigorosa & exquisita, ac immutabili operandi regula ad suos effectus celebrandum, non enim philosophatur illa, cum necessitate vrgente quicquam molitur. Trahit vndecunque oportuerit, expellit quocunque libuerit, & quacunque sibi visum fuerit; inuia, inaccessa, sibi inconsueta, intentata, incomperta adit, nullo tempore, nullo modo, nullo ordine seruato. Atqui hinc miracula in Natura apparent. Itaque abundante vbicunque pituita, Natura eam sibi in alimentum immutare potest, modo & via, ac medio nobis vel incognito, vel incomperto.

Ad id, quod Licetus dicit de constrictione pororum cutis, qui etiam stomachari videtur circulatione, quam diximus fieri ab euaporatione pituitæ ad extimas partes, respondeo, hanc non esse conditionem tantopere necessariam, vt non existimem aliquando absque illa fuisse nonnullos abstinentes; sed in pluribus eam potuisse considerari, & neque excrementorum conuersionem in alimentum, neque circulationem illam vaporum, neque illam pituitæ euaporationem esse quicquam præter Naturam, cui omnia facillima sunt, & cujus ingenium in operando longe satis nostram exuperat cognitionem. Sed profecto, vt dixi, non est hic aptus locus satisfaciendi omnibus iis, quæ Licetus adducit ad hanc nostram sententiam infirmandam, aut ad suam ipsius corroborandam, alias autem quandocunque libuerit accuratius me satisfacturum promitto, nunc cum Jurisperitis agentem ab alios me conuertere omnino improbandum mihi videtur.

Acceptatis ergo jam pro veris historiis omnibus, & experientiis à quamplurimis doctissimis viris enarratis, & ab ipso diligentissimo pariter, & eruditissimo Liceto in vnum congestis, jam inde clarissime patet, longum jejunium, nimirum non modo quod ad quadraginta dies, sed ad plures menses, & annos toleretur, esse rem maxime naturalem, nihilque in se miraculosi continere, sed potius rari; quod quidem in pluribus veritatem habere est manifestum. Neque tamen, his non obstantibus, dicendum est, semper jejunij longam tolerantiam à Natura esse; sed fuisse interdum supernaturalem, & miraculosam: quemadmodum ergo longum jejunium tunc naturaliter toleratur, cum prædictæ omnes conditiones in vnum coierint, caloris nimirum imbecillitas, vel absolute, vel respectiue, crudorum humorum & pituitæ copia, ejus tamen Naturæ & qualitatis, quam supra monuimus, & vt plurimum constrictio pororum cutis, sic vbi eæ conditiones defuerint (quarum indicia aduertentibus poterunt esse conspicua) jejunium vltra naturalem terminum septem, aut nouem, vel decem, aut ad summum vndecim dierum toleratum, miraculosum erit, & caussam habebit supernaturalem. Tale dicendum fuisse jejunium Moysis in monte Sina, tale item fuisse jejunium Heliæ pergentis ad montem Dei Horeb. tale denique Christi Domini in deserto. Fortun. Fidel. *lib. 2. de relat. Med. cap. 2.* & tale insimul nonnullorum aliorum seruorum Dei, si de quibus tale quid prædicatur, quod Sanctæ Romanæ Ecclesiæ acceptum, ac probatum, & pro miraculo canonizatum fuerit.

Ratio vero, ob quam jejunium in his miraculosum sit, in illis vero nequaquam, non alia est, nisi quia illi, quicquid in contrarium probare conatus fuerit Licetus, omnino nutriebantur, non externo, sed interno alimento, neque aliter illi viuebant, quam cæteri homines, & animalia viuant, nempe per nutritionem; at vero in Christo Domino, atque in aliis miraculosè jejunantibus omnis cujuscunque alimenti subministratio deficiebat, non externi solum, sed etiam interni, quod posset illis vitam fulcire, quæ idcirco miraculo omnium euidentissimo incolumis permanebat, non enim naturaliter possibile est, animal mortale viuere absque eo quod vel externum, vel internum habeat nutrimentum. Concordat cum hac opinione Mercurial. *var. lect. lib. 6. cap. 12.* vel dici potest, virtute diuina augeri vires alimentorum per anteactum tempus assumptorum, vt credi potest de Helia, de quo dicitur: Et ambulauit in fortitudine cibi illius; quasi illum cibum tantæ virtutis fecisset Deus, vt toto eo spatio pro alimento sufficeret.

SVMMARIVM.

1 *In miraculis celebratis per infirmorum sanationum diligens examen faciendum.*
2 *Multæ sanationes morborum miraculosè fiunt.*
3 *Morbi, quos ex miraculo sanatos fuisse præsumere debeamus, quas habere debeant conditiones.*
4 *Morbus ex miraculo sanatus debuit esse curatu vel impossibilis, vel difficilis.*
5 *Morbus ex miraculo sanatus debuit esse grauis.*
6 *Morbus ex miraculo sanatus non debuit esse in vltima parte status.*
7 *Sanatio ex miraculo facta debet esse facta subito, & in instanti*
8 *Monstra in Arte contingunt.*
9 *Sanatio ex miraculo debet esse vndequaque perfecta.*
10 *Aliqui ex multa fide, & imaginatione sanantur.*
11 *Vnus morbus in alium miraculose transmutatur.*
12 *Sanatio miraculosa procedere debet diuerso modo, quàm naturalis.*
13 *Sanatio per insignem euacuationem, facta est naturalis.*
14 *Naturaliter etiam interdum aliqui subito à morbis sanantur.*

De Miraculosa infirmorum sanatione.

QVÆSTIO VIII.

IN hoc miraculorum genere, quia plurimum decipi homines contingit, exquisito examine opus esse palam est, quod prudenter admonet Rocca *de Canoniz. sanct. c.* 25. tam multæ enim prædicantur miraculosæ infirmorum sanationes, vt plures multo ex miraculo, quam ex Naturæ, aut Artis ope sanitati restitui credantur. Immo neque tempus vllum à sæculi initio repertum est, in quo frequentissime hujusmodi miracula facta non prædicentur; neque vlla gens tam barbara, atque à diuino cultu aliena vnquam fuit, quæ ægrotantium plurimos ex superorum virtute sanari sibi non persuaserit. Hinc falsorum Deorum delubra ac templa, votiuis tabellis vndequaque refertissima, confluente vulgo, cui casus, & ignorantia multa imponunt, ad referendas superis gratias ejus, quam eorum fauore credebat reportatam sanitatem. Multa quoque & apud nos hujusmodi miraculosæ infirmorum sanationes quotidie, immo in horas, ac momenta audiuntur; quæ tamen vt plurimum iis, qui naturales rerum caussas inuestigant, ab ipsis naturalibus caussis vulgo ignotis emanasse sensu ipso apparent; non tamen idcirco omnes naturaliter procedere obstinatè asseuerandum; multæ enim interdum non naturaliter, sed à supernaturali caussa fiunt. Quod ipse Hipp. *in lib. de decen. hab.* insinuare videtur his verbis: Medicina, inquit, multum Deos colere comperitur, tum vero Medici Diis plurimum concedunt: neque enim superuacaneam potentiam sibi arrogat, cum siquidem ipsi multa aggrediuntur, in multis tamen ab iis superantur. Multæ ergo morborum curationes immediate à Deo omnium bonorum datore miraculose emanant, inter quas peculiariter illæ fuerunt, quæ in vtroque testamento enarrantur, ac deinceps eæ, quas S. R. E. Sanctorum meritis

perpetratas agnoscit: de quibus tamen omnibus particulariter disserere non est præsentis loci; de prioribus tamen nonnulla dicam occasione sumpta in hac quæstione. Pro nunc autem vniuersaliter de omnibus sermonem habebo, ac primo edocendum videtur, quibus signis miraculosæ sanationes à fortuitis naturalibus, vel artificialibus interstingui possint.

In morbis ergo omnibus, quos ex miraculo curatos fuisse præsumendum est, plures adnotare nos conditiones oportet; quibus, aut potiori earum parte destitutos, non ex miraculo, sed vel naturaliter, vel ex arte, vel ex casu fuisse curatos, suspicandum est: harum autem conditionum nonnullæ considerantur ex parte ipsius morbi, aliæ ex parte sanationis, & modo, seu ratione ipsius, aliæ denique ex parte ipsius ægrotantis. 3

Ex parte enim morbi requiritur primo, vt curatu vel impossibilis, vel maxime saltem difficilis extiterit; quia miracula, vt alias dixi, sunt circa ardua, & difficilia, non circa leuiora. Habenda tamen consideratio impossibilitatis, & difficultatis, respectu temporis, respectu Naturæ ipsius morbi, & respectu modi curandi: nam vel morbus erat difficilis, & impossibilis omnino, vt curaretur, vel impossibilis, & difficilis erat vt curaretur eo modo, vel vt curaretur tam breui temporis spatio. Vt esset si morbus esset ex iis, qui nullo modo curationem recipiunt, vt naturalis cæcitas, aut si curaretur cum luto facto ex sputo, aut si curaretur ictu oculi. Nullo enim ex his modis hic morbus naturaliter sanari potuisset, quamobrem apertissime apparet, ejus curationem fuisse omnino miraculosam. 4

Secundo requiritur, vt morbus fuerit grauis, vt quia sit vel cum manifestissimo vitæ discrimine, vel cum mala tolerantia, grauibusque symptomatibus; talis in primo casu esset febris ardens, & maligna, quali detinebatur socrus Petri, fortis syncopis, vel fortis Apoplexia, oris ventriculi imflammatio, à qua qui euadunt Iouis filij dicendi, vt dicit Amatus Lusit. *curat. med. cant.* 3. *cur.* 93. In secundo casu esset Lepra confirmata, qualis erat illa Nahaman Syri, Paralysis inueterata, quali affligebantur nonnulli in Sacris, de quibus infra, vetus, & nodosa Arthritis, sæuus, & jam diuturnus capitis dolor, qualis is est, qui clauus dicitur, & vniuersim dolores omnes acuti, nobilem, aut sensitiuam aliquam partem obsidentes. 5

Tertio requiritur principaliter, quod morbus non sit in vltima parte sui status, ita vt non multo post naturalitet declinare debeat; vel vt morbus non sit prope judicium: in hoc enim tempore, vt ex Hipp. sent. patet *Aphor. sect.* 2. *Aphor.* 30. symptomata omnia fortiora sunt, ita vt ægri aliquando de vita periclitentur, succedente autem crisi, subita ac repentina mutatio fit ad salutem, quæ miraculosa ob id plerisque videtur: ob sæuitiem enim symptomatum judicant, absque dubio ægrum de proximo moriturum, qui tamen breui sanitati restituitur. Cum ergo ægri in tali statu sunt, ad supernaturalia remedia promptissime recurrunt, mille ac plura vota Deo, sanctisque concipiunt, & remittente morbo, miraculosum id putant, præcipue cum tam breui temporis spatio insperata salus successerit, cum tamen naturaliter morbus remittere debuerit, & declinare. 6

Cæterum pro parte sanationis maxime facit ad probandum, sanationem fuisse miraculosam, si ea fiat subito, & in instanti: nam sunt ex ægrotis nonnulli, qui Naturæ ope à quibusdam morbis vindicantur, à quibus nullo artis Medicæ præsidio sanari posse credantur, immo neque ipsius Naturæ auxilio. Ita insanabiles omnino existimati, si dehinc sensim Naturæ ope sanentur, ex miraculo sanatos se esse prædicant, ac profecto quia de raro hæc contingunt, & vulgus caussas sanationis ignorat, ex miraculo sanitatem recuperasse facile cuiuis persuadent. Accedere enim hæc videntur ad miraculi naturam, vnde & apud Medicos illud jactatur, monstra, ac miracula in Arte contingere. Vnde id insinuebat Auic. 4. 4. *tr.* 2. *cap.* 10. *in fin.* dicens, sæpe numero aliqui sanantur absque spe vlla, existente, mirabiliter, tamen naturales habent caussas, ita vt ad supernaturales nequicquam referantur. Sed inter quamplurima exempla, quæ ad hujus conditionis corroborationem adduci possent, libet conferre quandam miraculosam aduentitiæ cæcitatis curationē à B. Andrea Corsino factam cum alia, quæ naturæ, & artis auxilio processit. Repurgabat quidam artifex aurum ab argento, & ex ignis maxima vi visum amisit. ad sanctissimi tamen viri benedictionem illico, & in instanti visum recuperauit. Alia vero ex parte cum duo viri frumenta jam matura ab ignis voracitate, qui ea penitus absumebat, vindicare plurimum laborassent, ex ingenti flammarum ardore, ac splendore lumen amiserunt, quod tamen oportunis medicamentis, & temporis diuturnitate affatim recuperarunt hæc igitur quia temporis beneficio facta naturalis fuit, illa quia momento, & in instanti, omnino miraculosa sanatio. 7 8

Secundo sanatio debet esse vndequaque perfecta & absoluta, non manca, seu concisa: miraculvm enim vt opus à supernaturali, ac perfectissima caussa emanans, perfectum & absolutum opus est, vnde etiam si aliquis liberetur à morbo aliquo difficili, & insanabili, seu periculoso, vtputa à forti Apoplexia, mox autem denuo in illam relabatur, vel ab ea liberatus paralyticus tamen permaneat, miraculose factum id non putauerim, nisi aliunde constet, Aliqui enim interdum ex multa fide, & ex vehementi imaginatione à morbis sanantur, vt firmat Concil. *Differ.* 135. & Carrar. *in quæst. de ven. ad temp. conc.* 1. Marcell. Donat. *hist. mirab. lib.* 2. *c.* 1. At quia hæc caussa insufficiens est, neque potest omnino morbificam caussam abigere, idcirco facillime morbus reuertitur. Accidit præterea, vt ex vno morbo quis perfecte quidem sanetur, sed in alium incidat, vt ex febre longa in Quartanam, aut ex febre acutissima in lentam, & diuturnam, aut ex maligna febre in aliquem abscessum, aut ex Apoplexia in Paralysim, aut ex Epilepsia in melancholiam, & vice versa, aut ex alio in alium, quæ sanationes maxime secundum Naturam sunt, & deficiunt omnino à miraculosis, quia hæ perfectæ non sunt, sed imperfectæ, & mutilæ. Neque sanari dicitur morbus, qui alterum facit morbum. Galen. *in* 6. *Aph.* 26. Non negauerim tamen aliquando ex diuina voluntate, & ex miraculo posse vnum morbum transmutari in alium, vt fortasse euenit anno præterito 1622. die 17. mensis Septembris deuotæ cuidam mulieri Tiburtinæ, cui nomen Arsilia Altissima, quam ego curabam. Hæc enim cum acerbissimo hæmorrhoidum dolore vexaretur, & eas tumidas, & exulceratas insimul haberet, nullisque leuaretur remediis, meo consilio, & impulsu se Chirurgis inuisendam sequenti die exponere debuerat, cum ecce enixe à Deo nocte præcedenti per merita Roberti Cardinalis Bellarmini piissimæ memoriæ, cujus felicissimi 9 10 11

fœlicissimi transitus ea dies erat anniuersaria, expostulat, vt dolorem illum in aliam sui corporis partem transmitteret, quo se ab honesto illo pudore vindicaret; quamobrem eadem nocte dolores articulorum eam detinuerunt, & à dolore hæmorrhoidum, & à tumore, & vlceribus penitus, ac dicto citius libera euasit. hoc pro exemplo sit. & licet objici possit hic, quod ea metastasis non infrequens naturaliter sit, & quod dolores articulares aliàs huic mulieri familiares fuissent, tamen miraculi euidentis speciem præbuit, quod subito, & in instanti sanata fuerit. Hæc enim conditio in miraculis videtur præ cæteris à naturali effectu abesse: præterquam quod aliæ non desunt conditiones, quæ opus hoc pro miraculo canonizare possunt; vt quod proportionatis, ac pluribus remediis adhibitis non cesserit dolor, sed potius inualuerit: quod nullis apparentibus signis, sed ex abrupto disparuerit ad solam beati illius inuocationem. possunt ergo huic similes casus ex miraculo euenire, vt hunc ipsum ex miraculo euenisse crediderim.

11 Tertio, sanatio miraculosa diuerso, ac interdum contrario modo, & per alia media procedit, quam naturaliter fiat. ita enim notandum venit in cunctis miraculis, à Christo Domino, ejusque Apostolis ac seruis patratis: quicunque namque ab illis sanati sunt, solo contactu manuum, immo & vestimentorum, quinimo ipsius vmbræ, vel solo verbo & jussu ipsorum sanati sunt. si ergo post longum remediorum vsum, quæ quidem pateat maxime proportionata morbo fuisse, vel ex aliquo nouo præsidio etiam proportionato in vsum conuocato, etiam longe ab ejus administratione quis sanetur, & effectus remediis correspondeat, ad eorumque virtutem referri sanitas possit, hoc absque dubio quantum ex hoc est, miraculum non erit; quemadmodum neque si ad Naturæ opus referri sanatio possit (hæc autem est quarta conditio ex parte sanationis) vt

13 quæ per insignem aliquam euacuationem fiat, nempe per vomitum, per hæmorrhagiam, per alui fluorem, per sudorem, per vrinam, aut aliam quamcunque euacuationem: has enim ego sanationes neque prompte, neque libenter pro miraculis admiserim, nisi abunde id constet, etiamsi aliàs dubitandi aliqua occasio vrgeret, etiamsi illico, & quasi in instanti fierent: nam vt ex Gal. elicitur *3. de Cri-*

14 *sib. cap.* 9. aliqui interdum subito, & quasi instantaneè à morbo euadunt, hoc autem nunquam fit si-

15 ne crisi, cum id naturaliter succedit: itaque crises, præsertim quæ per insignes euacuationes fiunt, maxime ostendunt, sanationem naturæ vi successam.

16 vnde noto in Sacris quascunque sanationes absque vlla simili euacuatione successisse, hoc autem non alia ex caussa factum puto, nisi vt ex hoc pateret, eas ex miraculo factas, non ex Naturæ beneficio. neque me à mea sententia amouit, quod de Tobia dicitur *cap.* 11. *vers.* 14. *& seq.* Et cœpit albugo ex oculis ejus quasi membrana oui egredi, quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus; quia hæc sanatio fuit quidem ex parte miraculosa, ex parte tamen naturalis, quia mediis naturalibus, & naturali modo successit, tribuente tamen Deo, & adaugente virtutem fellis piscis illius, quod erat per se remedium ad id ipsum aptum: Deus tamen adeo ejus virtutem adauxit, vt quod alias non nisi multoties repetitum præstitisset, vnica tunc vice præstiterit. ex qua parte miraculosa ea sanatio fuit; at in sanatione Cæci nati in Euangelio nihil tale apparuit: fuit enim ex toto, & simpliciter miraculosa; nam luto facto ex sputo, & linitis oculis ejus, postquam, vt illi injunxerat Christus Dominus, lauit in natatoria Siloë, venit videns, vt narratur *Ioan. cap.* 9. *& Marc. cap.* 8. alius item cæcus sola impositione manus curatur, nulla apparente ex oculis materia. Neque probatur mihi quod Ronss. *Epist. medic.* 59. voluit, (Cui sententiæ videtur etiam adhærere Gaspar. *Trist. de Cler. Med.* §. 9.) nempe cæci nati curationem non fuisse extra Naturæ limites, quamquam miraculosam, tribuens terris quibusdam, vt verè habent, virtutem oculis medendi: & saliuæ facultatem discutiendi, & abstergendi: nam quid hæc prodesse poterant in natiua cæcitate? nullam ergo communionem habuit hoc remedium cum remediis naturalibus, sed omnino supernaturale exstitit.

17 Denique ex parte ægrotantium est etiam aliquid, quod consideretur in sanatione, quæ miraculosa dici debeat: necesse enim est, morbos, à quibus curantur, non esse consuetos, hoc est, non consueuisse ægros aliàs iis morbis affici, & ex iis quamquam difficilibus sese recolligere: sunt enim, qui morbos magnos, exitiales, & horribiles pati, & ex illis præter spem non semel, aut bis, sed multoties sanari consueuerunt. vidi ego qui quolibet trimestri spatio tali morbo affligaretur, vt nullum excogitari posset tam exitiale symptoma, quo ex illo morbo non molestaretur. hic cum ab aliis ejus Naturæ ignaris pro mortuo haberetur, omnes pluries, vt dixi, delusit: quod etiam in aliis & ego animaduerti, & alios animaduertisse scio. vniuersaliter autem videbis, mulieres multò difficiliores, & atrociores morbos pati quàm viri faciant, & tamen sese ab illis faciliùs extricare, quod cuilibet volenti

18 adnotare licebit. His sic præmissis, ad particularia quædam veniamus, vt ex his non modo pateat, sanationes omnes in S. Litteris enarratas, cæterasque per manus seruorum Dei factas miraculosas extitisse, nec potuisse ex casu, aut Naturæ, vel artis ope emanare, sed vt insimul exempla quædam habeamus, ad quorum normam liceat nobis de cæteris in dies euenientibus rectè, & secundùm veritatem judicare.

Lunatici, Paralytici, Dæmoniaci, Aridi

19 QVi propriè appellentur Lunatici, dixi *lib.* 2. *harum quæst. tit.* 1. *quæst.* 14. *num.* 25. *& sequ.* vbi loci non esse alios Lunaticos ab Epilepticis probaui, sed differre tantùm in accessio-

20 num frequentia, & fortitudine. Lunaticus enim morbus propriissimè loquendo Epilepsia est molesta, & confirmata, & quæ secundùm Lunæ motus exacerbatur, & inualescit, fortioresque patitur accessiones. Dixi quoque Lunaticos à Dæmoniacis differre; non enim omnes Lunatici dæmoniaci sunt, neque vice versa omnes dæmo-

21 niaci sunt Lunatici; sed aliqui interdum dæmoniaci operâ ipsius dæmonis Lunatici efficiuntur, qualis erat ille, de quo *Matthæi capite decimo septimo.*

22 Cæterum morbus hic est ex se perniciosus, & curatu difficilis, vt ex Hipp. & Gal. Rot. *apud Farin. dec.* 236. *n.* 1. *tit.* 1. *p.* 2. difficilior tamen in ætate pro-

vectori, difficillimus autem, immò impossibilis vbi confirmatus fuerit. quæ enim Epilepsia de nouo prehendit, recentioresq; ætates fatigat, vt ex Hipp. præ cæteris habemus *6. Epidem. sect. 1. tex. 4. & 2. Aphor. 45.* spes est vt mutatione ætatis sanetur, vel vt medicamentis quoque cedat. licet autem de ætate ejus Lunatici, de quo in Euangelio, nulla habeatur mentio, certum id tamen est, ætatem illum agere tunc non grandem, cùm supplex pater pro eo deprecetur: non autem quòd hic pubes esset, aut etiam ætate minor, idcircò putes, morbum illum potuisse arte Medica vel summo cum studio, & difficultate sanari, quia sententia illa, quòd Epilepsia in pueris sanabilis sit maximè ætatis mutatione, ita limitanda est juxta Galeni doctrinam *in commento supra citati loci Epidemiorum*, vt veritatem habeat, vbi ex natiua temperie ortum trahat, quia mutatur etiam temperies ætatis mutatione; at hic non sola potuit esse morbi caussa natiua temperies, sed necesse erat cerebrum ipsum tanquam instrumentariam partem læsum esse, & humores in eo dominari venenositatem habentes, ex quibus tam sæua symptomata consequi par erat. quibus addi potest, quòd Hipp. sententia locum non habeat vbi Epilepsia ob frequentiam accessionum, & ob earundem fortitudinem jam habituata est, & Naturam sibi subegit, vt cum aduenit quolibet Nouilunio, vel Plenilunio, & cum magna agitatione, & distorsione membrorum, & cum grauibus aliis symptomatibus: tunc enim tantùm abest, vt ætatis mutatione curetur, vt indies potiùs molestior euadat, & si medicamentis tractetur, irritetur potiùs, quàm secùs, & ratio est, quia ab humore melancholico originem trahit, qui ex sua natura talis est, vt vbi radices altas egit, auelli vnquam non possit, sed vniuersam corporis crasin, siue temperaturam deuastet, vt in cancris, similibusque morbis melancholicis obseruare licet. De quibus idem Hipp. *in Aph.* dicebat, quòd eos non curare meliùs sit; non enim, licet de cancris loquatur, de solis cancris id intelligendum, vt benè sentit Card., sed de omnibus morbis melancholicis confirmatis, & in habitu, quos incurabiles esse, notum est, quia cum non liceat eos minuere, vt ex dicta Hipp. sententia apparet, cùm medendo citiùs interimant, non licet eos in totum tollere. Card. *de mal. med. cap.* 1. Neque dissentit ab hac sententia Hipp. cum *lib. de morb. sacr. paulo ante finem* eam curari non posse docuerit, vbi inueterauerit; præterquam quod frequentia, & fortitudo accessionum maxime secundum lunæ motus supponit naturalem cerebri, Neruorum, capitisq; totius debilitatem, materiæ multitudimem, inobedientiam, & prauitatem, quæ omnia superare humana ope est impossibile. In Lunatico ergo hoc à Christo Seruatore sanato vides hæc omnia in vnum coiisse; quia, vt dicitur, Lunaticus est, & malè, hoc est grauiter, & miserabiliter patitur. nam sæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam, quibus verbis denotatur accessiones in eo fuisse & fortissimas, & frequentissimas, morbum decernentes sola Dei virtute amouibilem. quibus addebatur dæmonis præsentia, qui caussam naturalem irritabat, ac ferociorem morbum faciebat, neque permittebat puerum vlla ope humana (si modo vlla juuari poterat) subueniri, quod illi facillimum est. præter morbi ergo ipsius magnitudinem, & repugnantiam, aderat etiam in hoc repugnantia ad recipiendum sanitatem ex parte dæmonis, quem naturalibus remediis non cedere, firmiter est asseuerandum.

23

24

Tametsi enim controuersum sit, an dæmones arte Medica ejici possint, & naturali quodam remedio, & pro affirmatiua sententia faciant quæ adduxi *lib. 2. har. quæst. tit.* 1. *quæst.* 18. tamen absolutè dicendum nunc videtur, nullum posse esse naturale remedium de directo contra dæmones, & consequenter nulla arte, nulloque remedio nisi supernaturali ex obsessis corporibus dæmones ejici posse. & vide circa hæc, quæ affert Sprenger. *in mall. malef. part.* 1. *quæst.* 5. controuerti enim non potest omnem curationem per contraria fieri, (sano modo, & cum conditione id ipsum intelligendo, cum & hæc conclusio à nonnullis improbetur) at dæmonibus quatenus substantiæ spirituales sunt, & Metaphysicæ, nihil corporeum, naturale aut physicum contrarium esse potest: sunt enim contraria sub eodem genere. nulla ergo curatio artificialis esse poterit ad dæmonia ejicienda. Quod autem aliàs dictum est, natutalia remedia dæmoniacis conferre, hoc ita accipiendum, quòd conferant illis tanquam melancholicis, incommoda, & molestias ab humore melancholico dæmonis opera exagitato prouenientes alleuantia; præterquam quod præcedentibus Ecclesiæ sanctæ precibus, & ceremoniis, induunt semper naturalia remedia virtutem quandam supernaturalem; quibus mediantibus precibus, vel cum illis remediis, vel sine illis abjecto dæmone, etiam per se dehinc naturalia remedia conferunt: relinquuntur enim post ejectum etiam dæmonium vestigia quædam in humoribus praua, quæ simillima & ipsa symptomata apta nata sunt excitare. & ita ab exorcistis etiam physica remedia exorcizando in vsum trahi, & multa hujuscemodi vide apud Meng. *in flagell. Dæmon. dec.* 3.

25

26

27

28

28

29

30

Quod etiam dictum à me ex nonnullorum sententia est loco superiùs citato, dæmonem nimirum gaudere humore melancholico, faciet forsan dubitandi locum contra priorem conclusionem; quia quemadmodum dæmon hoc humore gaudere dicitur, sic poterit etiam alio huic contrario, vt sanguine contristari, & cum omnia gaudeant similibus, & contristentur contrariis, poterit dæmon habere aliquid contrarium. ad quæ dicam, quòd idcirco dæmon humore melancholico gaudere dicitur, quia ii, qui eo humore exuberant, maximè sunt timidi, & imaginosi, & sic faciliùs à dæmone obsidentur. Adde quod eodem humore super abundante mores, quantùm est ex hoc, mali, ac deterrimi redduntur; facit enim ex sua natura homines morosos, inuidos, auaros, obstinatos, vindictæ auidos, & ab omni humana charitate alienos. inde ergo fit, quòd talia corpora vtpote suæ naturæ quamsimillima de facili, ac promptè dæmon obsideat; & has esse putauerim caussas, vnde firmatum sit, illum melancholico humore gaudere, non quòd tanquam re sibi simili eo delectetur, vt optimè declarat Delr. *libro 2. disquisit. magic. quæstione 3. sect.* 3. & ex hoc etiam patet illum non habere quicquam contrarium, vnde nihil erit, quod vt tale dæmonio ejiciendo simpliciter; & de directo valeat, quicquid alij dixerint. fauet autem huic nostræ sententiæ Valles. *in lib. de sacr. Philosoph. capite* 28. qui & longioribus eam tuetur, ac firmat. nobis ista sufficiunt, quorum plura ab ipso desumpsi. Fuit ergo curatio hujus Lunatici, de quo ad præsens verba facimus, & dæmoniacorum omnium, quos Christus

31

32

33

34

Domi

Dominus vel ejus serui sanarunt, omnino miraculosa, nihil quicquam naturæ operibus affine habens.

Sequitur vt de paralyticis loquamur: sunt vero, vt Medicis notum est, Paralytici, quibus nerui resoluti sunt. Ita vt ad motum membra vel omnia, vel aliqua inepta habeant, & aliquando etiam sensu carentia. Ii autem, qui toto corpore resoluuntur, vocantur Apoplectici, Paralytici vero proprie ij, qui in aliqua tantum parte, vel non in omnibus eo morbo detinentur, qui Paralysis dicitur. Quæ quidem, vt Cels. *lib.* 3. *cap.* 27. asserit, nunquam acutus, sæpe longus, ferè sanabilis morbus est. Quæ Celsi verba (vt obiter hoc Mercurialis studiosos admoneam) perperam ab ipso Mercuriali relata sunt *lib.* 1. *suæ pract. cap.* 20. cum contrarium omnino asserat Celsus ex Mercurialis lectione, nimirum esse interdum partium paralysim acutam ægritudinem, sæpe longam, fere incurabilem: licet autem ex vera Celsi sententia partium paralysis sanabilis fere existat, tamen non simpliciter id venit intelligendum, sed ad hoc vt veritatem habeat requiritur primò, vt paralysis leuis sit, secundò vt vnicam tantùm partem obsideat puta brachium, vel crus; tertiò vt non sit inueterata: contra enim si fortis sit, si plures partes molestet, si sit inueterata, tantum abest, vt sanabilis sit, vt potius quemcunque medicæ industriæ laborem, atque studium in ea curanda impensum eludat, quotidiana experientia id commonstrante, & omnibus Doctoribus annuentibus. Paralyses autem, de quibus in sacris, posteriores omnes habuisse conditiones apertissime patet: nam ægrotantes illi nullo modo ex eo morbo mouere se poterant, ita vt ex hoc conjectari liceat plures, ac potiores partes obsessas fuisse; erant etiam illæ paralyses graues, quia habebant secum praua accidentia; de seruo enim Centurionis dicitur *Matt. cap.* 8. *vers.* 6. Domine, puer meus jacet in domo Paralyticus, & male torquetur; & de eodem *Lucæ c.* 5. *vers.* 2. Centurionis autem seruus male habens erat moriturus. Item de altero Paralytico *Ioan. cap.* 5. *vers.* 5. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua; ex quibus etiam habetur, eas Paralyses fuisse inueteratas, vt erat etiam illa, qua detinebatur Æneas, de quo *in Actib. Apost. cap.* 9. qui per octo annos eo morbo detinebatur. Grauis quoque Paralysis illius fuit, quem Christus Dominus curauit in Capharnaum, cùm esset ille toto corpore resolutus, & idcirco tanquam cadauer à quatuor portaretur, vt dicitur *Marc. cap.* 2. *vers.* 3. Omnes igitur supra nominatæ paralyses ob prædictas conditiones, omnem artem, omnemque naturalem curationem, effugiebant, nec nisi omnipotenti Dei manu sanari poterant, & ratio est, quia partes, quæ paralysim longo tempore fuerint passæ, non secus ac partes jam demortuæ existimandæ. Idem autem esset, partem jam demortuam ad vitam, quod totum animal jam mortuum reuocare. Facit Cardan. *in Hist. Prognost. lib.* 3. *prog.* 38. nouam enim vitam illam quoque adipisci necesse est, quippe cum desuescente natura per neruos transmittere animales spiritus, concidit neruorum substantia, flaccescitque, & omnino temporis longitudine inepta redditur ad recipiendum vlterius animalium spirituum influxum.

Non multùm abest à Paralysis Natura Atrophia, hoc est partis alicujus consumptio, & ariditas, in qua passione corpus, seu corporis pars aliqua non amplius nutrimento fruitur, & naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur, vt Cornel. Cels. dicebat *lib.* 3. *cap.* 22. pars ergo, quæ Atrophia laborat vita carere dici potest, cum vita per nutritionem existat. In pejori ergo conditione est, quàm ea, quæ laborat paralysi; quod hæc licet motu, aut sensu, aut vtroque careat, nutritur tamen, quod sufficit ad viuendum. Laborabat ergo homo ille, de quo *Lucæ cap.* 6. *vers.* 7. Atrophia manus dextræ; omnes autem Euangelistæ vnanimiter dicunt, hunc habuisse manum aridam ob id, quod præ temporis longitudine, quo hic atrophia manus laborauerat, ea jam exsiccata, arida, ac mortua erat: non enim vllo nutrimento jam per longum tempus, vel etiam ab ipsa natiuitate fulciebatur: quòd si paralyses, de quibus supra, non nisi miraculosè sanari poterant, multò magis verum id erat in hac manus ariditate, quæ grauior erat ægritudo, quàm paralysis. De manu autem arida Ieroboam, de qua *Reg.* 3. *cap.* 13. non est, quòd quicquam in medium afferam, cùm & miraculosè aruerit, & miraculosè restituta fuerit; vt in historia patet.

Cæci, Muti, & Surdi.

CÆcitas à Christo Domino ea, qua pollebat supernaturali virtute, non semel sanata est; sed in vnico tantùm casu eam à natiuitate fuisse constat, vt narratur *Ioan. cap.* 9. in cæteris autem de cæcitatis qualitate nihil habetur, vt videri potest *Matth. c.* 9. & 20. *Marc. cap.* 8. *& seqq. Lucæ cap.* 18. Tobiæ verò cæcitatem aduentitiam fuisse, ex ipsius historia constat, in qua ejus caussa procatarcthica, & externa narratur. *& Genes. cap.* 19. cæcitatem adnotare licet Sodomitis procuratam ex miraculo. Item 4. *Reg. cap.* 6. cæcitatem militum Regis Syriæ aduentitiam fuisse constat, & ex miraculo inflictam, & ex miraculo quoque sanatam, quamobrem de hac cæcitate nihil est, quod in medium afferamus, quemadmodum neque de aliis, si cæcum natum, & Tobiam excipiamus, nisi quod in illis præter modum, quo sanati sunt, qui fuit vt in cæteris omnibus mere miraculosus, erat etiam ex parte morbi repugnantia quædam recuperandæ sanitatis per præsidia naturalia: scimus enim Medici quique experientia quotidiana docti, quam parum in affectibus oculorum curandis proficiamus, cùm altas egerunt radices, & confirmati jam sunt. Cæcitas vero affectus est vt plurimum dependens ex aliis oculorum affectibus difficilibus, & contumacibus, & ex pannis, maculis, cataracta, & hujusmodi. Hi etenim cum confirmantur, in cæcitatem terminantur, & vniuersim morbi omnes in videndi virtute pullulantes, vel ab ortu, vel à temporis longitudine incurabiles omnino sunt, ex Practicantium sententia. Mercurial. *lib. de ocul. aff. cap.* 1. plures autem conditiones adfuisse in cæcis à Christo Domino sanatis, ob quas multo minus curabiles humana ope erant, adnotat Guilel. Ader. *de Ægrot Euang. enarrat.* 6. vbi & de morbi qualitate, quo detinebantur, verba habet, de quo tamen ex mea sententia, nihil quicquam certi affirmari potest, nisi quod erat ex genere cæcitatis; nam poterat vnus cæcus diuersum quoque ab altero morbum pati. Quamquam autem ita se res habet, vt cæcitatem curare jam confirmatam, potius miraculosum opus

46 sapiat, quam naturale, non est tamen hoc ita perpetuæ veritatis, vt aliquando ex casu non contigerit nonnullos à multo tempore occæcatos ex accidenti aliquo à cæcitate fuisse vindicatos, vt illi euenit qui vulnere in fronte accepto visum jam à multo tem-47 pore amissum recuperauit, & alteri ex morbo Gallico oculis capto, qui cum ad eum Gallicum morbum depellendum sese linimento ex Mercurio inungeret, deperditum jam visum denuo adeptus est, quas historias cum aliis nonnullis his non absimilibus admirandis ac raris habes apud Schenck. *lib. Obseruationum titulo de Oculis.* Recitat quoque Kornman. *de mirac. viuor. tit. de natis cæcis. ex D. Gregorio Dialog. lib. 2. cap.* 10. cuidam Abbati post quadraginta cæcitatis annos visum fuisse restitutum. Quod tamen miraculose contigisse crediderim. Sed & visum animalia nonnulla omnino amissum naturaliter recuperare posse, docent pulli hirundinum, quibus, oculis erutis, sic vt crystalloides effluat, visus tamen atque oculus restituitur, vt docet Arist. & confirmauit experientia. Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 36. quod & 48 Ælianus *lib.* 2. *de Animal. cap.* 3. firmat. At vero cæcum à natiuitate visum recuperare, hoc quidem toto genere præter & supra Naturæ vires est; vnde vides in sacra historia quod hoc factum ab ipso cæco sanato tantopere extollitur. A sæculo, inquit, non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati, & addit: Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquam, innuens in ea curatione requiri omnino supernaturalem ac diuinam virtutem, loquor tamen hic de vera cęcitate, non de ea, quæ interdum fieri potest ex palpebrarum coalitu & adhæsu; hæc enim vel manu chirurgica juuari potest, dummodo oculus ipse, qui videndi est instrumentum, purus sit, & nihil impedimenti patiatur; affectus autem oculorum proprius, qui à Natura sit, & qui dicitur cæcitas, arte medica nunquam sanari potest, cum oblæsum sit ipsum videndi organum in sua ipsius plasmatione, solus ergo is, qui illud plasmauit, ad rectum, & sibi debitum munus reuocare potest. Visus namque organum multis modis deprauari potest, tam respectu principalis partis, nempe humoris crystallini, quam respectu aliarum huic inseruientium; qualecunque autem fuerit vitium hujusmodi, à natura tolli nequaquam potest, quia si nullum naturale vitium inter hæc recipit curam, multo minus ipsa cæcitas recipere poterit.

49 Cæterum, diuersa omnino fuit operatio in curatione cæcitatis Tobiæ, quam Sacra Scriptura diligentissime enarrat, docens caussam primùm externam cæcitatis, modum curationis, remedia applicita, & successus in ipsa curatione. Itaque compara-50 tione facta inter curationem cæcitatis in Tobia, cum curatione facta in cæco nato, clare apparet, hanc, vt dixi, fuisse simpliciter miraculosam, illam vero solummodo secundum quid excedentem Naturæ vires in eo, quod naturale aliàs remedium, & non nisi multoties repetitum, & post multa obseruata ex artis præceptis, vt totius corporis euacuationem, victum conuenientem, & hujusmodi, tunc ex diuina virtute adeo viribus polluerit, vt semel applicitum omnino cæcitatem sustulerit, vnde, vt aliàs 51 dixi, hoc miraculum in infimo miraculorum genere reponendum venit, cum factum sit mediis quibusdam naturalibus, quia fel ejus piscis (quem Callionymum, seu Vranoscopum fuisse, aut Hyænam vult Valles. *de sacr. Philos. cap.* 42.) & alia piscium fella, & Auium, aliorumque animalium ad oculorum affectus mirifice valere notum Medicis est. Peculiariter autem Ælianus *lib.* 1. *de Animal. cap.* 42. de felle aquilæ docet ad visum acuendum esse optimum, & de aliis animalibus, quorum fella eandem habent virtutem, alij meminerunt; vnde constat remedium hoc naturale fuisse, & in summa hanc curationen ex parte naturaliter successisse ex medicamenti applicitì virtute, firmant Valles. *vbi suprà*, & Ronsseius epist. 59.

Porro non minorem admirationem continet Mu-52 torum, & Surdorum sanatio (præsertim si à Natura tales existant, & multo magis si muti simul, & surdi fuerint) quam cæcorum, qui à natiuitate non videant. Vnde ob miraculi paritatem in Sacris hæc simul conjunguntur, & futura prædicantur ab Esaia *cap.* 35. *vers.* 4. *& seq.* Deus ipse, inquit, veniet, & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Sunt igitur omnia hæc supernaturalia & miraculosa, quod vero *Libro secundo harum quæst. tit.* 2. *quæst.* 8. *num.* 7. ex Vallesio dixi, euenisse nempe vt à quodam Monacho ejus amico ij, qui surdi simul, & muti à natiuitate erant, loqui docerentur, non potuisse habere locum in omnibus mutis, & surdis, sed in quibusdam, & in quibusnam tunc manifestum feci: vbi enim impedimentum tam loquendi, quam audiendi in naturali neruorum defectu consistat, nullo modo fieri potest, vt quis humana arte adjutus vel loqui, vel audire vllo tempore possit, sed hoc requirit absolute potentiam diuinam, vt sentit etiam Mercur. *lib.* 2. *de morb. puer. c.* 8. qui id ipsum latius patere vult, & locum habere in quibuscunque, qui muti simul & surdi à natiuitate existant; quamobrem non videtur vero consentaneum id, quod de muto dæmoniaco vult Guilhelmus Ader *de Ægrot. Euang. enarr.* 5. nempe quod pateretur vitium illud, quod Molalgia, vel Molilalgia & anieloglosson, vel angyglosson nuncupatur, quod est hæsitantia quædam in loquendo, aut difficultas introitus in loquelam; nam neque admirationem vllam haberet, quod mutus hic expedite locutus fuerit, neque vitivm est irreparabile saltem vt plurimum. Contrarium autem innuit Sacer Textus, cum dicit: Ejecto dæmonio, locutus est mutus. Quasi admiratio non solùm ex ejectione dæmonij, sed ex recuperatione loquelæ emanare debuerit, cùm verè dæmoniacus ille nullo modo loqueretur, siue hoc ex vitio naturali illi contigisset, siue ex malitia ipsius dæmonis, quod magis conforme videtur Sacro Textui dicenti: *Luc.* 11. *vers.* 14. Et erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. refert enim mutitatem in dæmonium, quia dæmonium ipsum impediebat ejus loquelam.

Magna febre detenti, Dysenterici cum febre, & sanguinis longo fluxu vterino laborantes.

FEbris, qua socrus Petri detinebatur, vel ipso Euangelista testante, erat magna; quæ magnitudo non modo respiciebat febrilem calorem, quod 53 valde esset acer, mordax, ac molestus, nec respiciebat solum symptomata, & accidentia febris, quia consequens erat, ad tantum calorem sequi sitim intolerabilem, ardorem, anxietudinem, spirandi difficultatem, & alia his grauiora, sed etiam respiciebat naturam ipsius febris, quod esset mali moris, & vt

vt vulgo dicitur maligna; hoc enim fortasse insinuat Euangelista, cum non singulari numero dixerit, eam teneri magna febre, sed plurali, detineri nempe magnis febribus; nimirum nimia præ symptomatum sæuitiæ, & acutie, & ipsius febris magnitudine non vnicum morbum, aut vnicam febrem, sed plures, atque illas quidem magnas pati videretur: præterquam quod febris hæc non modo erat magna sui ipsius respectu, sed etiam respectu patientis, quippe quæ jam vetus erat, & fortasse viribus dejectis; nam (vt Gal. firmat 1. *Aphor.* 14. ex quo idem reperit Gulielm. Ader. *lib.* 1. *de ægrot. à Christo Domino sanat.* enarr. 8. in casu hujus ipsius ægrotantis) neque senes magna ex parte febricitant, acuta febre sicuti juniores, & si quando rarenter his accidit febris qualis juuenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Erat igitur hæc febris magna respectu quoque subjecti, in quo erat: non enim secundum ejus proportionem acciderat, & idcirco erat omnino & vndequaque lethalis.

Sed præter socrum Petri curatus est à febre etiam reguli filius, cujus licet in historia neque natura, neque magnitudo, vt in superiori ab Euangelista describatur, tamen satis superque denotatur, eam fuisse, & magnam, & periculo plenam, immo omnino lethalem per illa verba; Incipiebat enim mori: nam febris ex qua, & ex cujus vi homo moritur, & magnam, & exitialem absque dubio se esse successu ipso ostendit. Ergo puer hic jam moribundus erat, & naturaliter mori debuisset, cum jam incepisset mori, quia febris illa jam naturalem calorem denastabat, & humidum radicale absumebat, nullis contra illius ferociam præualentibus Artis præsidiis, aut Naturæ ipsius robore. maxime quia patiens ætatem degebat puerilem, quæ neque sustinet, neque admittit remedia conuenientia, & magna, qualia magnis morbis debentur. Tam socrus ergo Petri, quam Reguli filius sanitatem absque dubio ex miraculo recuperarunt: nam præterquam quod vterque insanabilis erat, vt demonstratum est, modus ipse sanationis fuit mere miraculosus, cum solo verbo præcipiendo tantum id factum sit, quod naturaliter succedere non potest; nam de illa dicitur Lucæ *cap.* 4. *vers.* 39. Et stans super eam imperauit febri, & dimisit illam, & continuo surgens ministrabat illis; de hoc autem Ioan. *cap.* 4. *vers.* 50. Vade, filius tuus viuit. & illa ipsa hora reliquit eum febris, vt additur. Illud adnotandum, quod si minime concedat peruicax aliquis Medicus, hos ægrotos fuisse insanabiles, sed contendat potuisse in illis habere locum Medica præsidia, tunc miracula hæc non erunt toto genere supra Naturam, & in secundo miraculorum ordine erunt reponenda, habito respectu ad solum modum sanandi.

56 Simile opus fuit illud Pauli in curatione Patris Publici, qui dysenteria cum febre laborabat, vt narratur in Actib. Apost. *cap.* 28. *vers.* 8. nam & hic morbus in sene erat absque dubio difficilis, & lethalis, qui in junene similiter lethalis existat. nam non dicam illum fuisse incurabilem, vt vere fortasse erat, ne videar in his miraculum affectare: curatus tamen est à Paulo oratione, & manus impositione. ergo ob similem modum curandi erit hoc miraculum, vt superiora in secundo ordine reponendum.

57 Adæquat, immo fortasse superat prædictorum miraculorum admirationem sanatio mulieris, quæ fluxum patiebatur sanguinis jam per duodecim annos, de qua diligenter scribitur Marc. *c.* 5. *vers.* 25. his verbis. Et mulier, quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpessa à compluribus Medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat. Quibus non absimilia narrat Lucas *cap.* 8. *vers.* 43. vterque autem his verbis, & morbi naturam, & tempus, & medicamenta incassum adhibita memorat, vt insinuaret eam jam humana ope non potuisse sanari, quod notat etiam Mercur. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 2.

Id quod mirum duco in hac muliere est, quod tam diu fluxu sanguinis conflictata (siue ille menstrualis fuerit, siue hæmorrhoidalis vterinus tamen vt videtur malle, nescio qua potiori ex caussa Gulielm. Ader. *vbi alias par.* 1. *enarr.* 8.) in alium morbum non inciderit, cum quicunque ille fuerit fluxus 58 chachexiam, Hydropem, aliosque consimiles morbos, si inueterauerit, non solum aptum sit excitare, sed quasi de necessitate inferat, refrigerato nempe natiuo colore, ipsaque hepatis sanguificatrice virtute labefactata, ita vt ex his non possim mihi non persuadere, eam mulierem fuisse in extrema chachexia, quod fortasse innuere voluit Euangelista illis verbis, Nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat: non tamen habet expressam mentionem alterius morbi, sed solius hujus symptomatis nempe fluxus sanguinis, quia hic erat præcipuus, & primus affectus, & caussa aliorum, si qui inerant, vt Cachexiæ, & Hydropis, qui jam pene refrigeratum, & extinctum omnem viscerum calorem denotabant, emunctis jam ipsis visceribus sanguine ipsius caloris fonte, ac thesauro, immo ipsissimæ animalis vitæ. Mihi quidem hæc consideranti parum abesse videtur sanatio hujus mulieris à mortui resurrectione, itaque si opus hoc intimius examinabimus, nulla conditione destitui comperiemus ex his, quæ ad miraculosi operis essentiam requiruntur.

Leprosi, & Hydropici.

59 VNdecim leprosi in Nouo Testam. à Christo Domino Seruatore nostro sanati enarrantur, eorumque curatio fuit omni ex parte, & omni nomine supernaturalis. vnus eorum est, de quo vnanimiter Euangelistæ omnes verba faciunt; cæteri decem, de quibus solus Lucas *c.* 17. *vers.* 12. curati autem sunt solo verbo diuino, nullo intermedio naturali præsidio. In Veteri autem Test. pluries de lepra mentio habetur. nam primò *Exod. c.* 4. de Mosis manu dicitur, quod apparuit leprosa, cum eam in sinum immisisset, itemque illico sana apparuit, cum denuo id ipsum ex diuino mandato fecisset. ita vt tam ipsius lepræ aduentum, quam sanationem fuisse miraculosam aperte pateat, nec egere vlteriori discursu.

Parum ab hoc distat lepra Mariæ ejus sororis, de qua *Num. cap.* 12. ex miraculo enim ob detractionis peccatum in Moysen commissum leprosa euasit, sed ejus curatio tantisper ab illa recidit, ita vt non 60 debeat reponi in eodem miraculorum genere; quia Maria non illico sanatur, sed separatur septem diebus, juxta ritum lepræ, & sic ab illa mundatur: videtur ergo hic concurrere aliquo modo Natura, cum tempore fiat sanatio, cujus beneficio, ita Deo specialiter volente, fit. Sed & hac ipsa magis à miraculi natura recedit mundatio lepræ in Na- 61

haman Syro, ita vt infimum miraculorum gradum sortiatur, quia mediante Naturali caussa, atque ea quidem conspicua, sanatus est; concurrente tamen ad ejus sanationem virtute diuina, & tribuente ipsis aquis facultatem, quam antea minime habebant mundandi corpora leprosa, vel saltem adaugente earum virtutem, si quam à Natura obtinebant, licet nullam habuisse ex verbis ipsius Nahaman conjectari possimus. cum enim præcepisset illi Elisæus, vt septies lauaret se in Iordane, sicuti narratur 4. *Reg. cap.* 5. id remedij paruipendens, indignabundus, Nunquid, inquit, non meliores sunt Abana, & Pharphar fluuij Damasci omnibus aquis Israel, vt lauer in eis, & munder? Autumabat siquidem, & ita fortasse expertus quoque fuerat, Damascenos illos fluuios lepræ mundandæ aptos esse, & ea opinione illis forsan vsus fuerat, licet incassum, & absque vlla vtilitate. at hoc non eueniebat de Iordane, & sic tunc primum à Deo Iordani tributa ea virtus est. sed omisso pro nunc de Nahaman loqui, ad decem illos leprosos redeo, de quibus initio dicebam, simul fuisse sanatos: eorum autem lepram fuisse jam confirmatam, ita vt omnem Medicam industriam, 62 omnemque opem humanam subterfugeret, duabus conjecturis adducor, vt credam. prior est, quia decem illi leprosi omnes simul, & gregatim Saluatori occurrunt, nimirum quia à cætu reliquorum hominum, & è ciuitate ejecti insimul cohabitabant extra ciuitatem aut castellum: nam Saluatori occurrunt 63 ante ingressum in castellum, *vt infra*; at ab hominum cœtu ejiciebantur, qui maligna, & confirmata lepra deturpabantur; sumebaturque ejus rei experientia (nimirum num lepra confirmata, & insanabilis esset, necne) à sacerdotibus per plures dies; vt mandatur Leuit. *cap.* 13. Sed & hic idem mos ejiciendi lepra infectos è ciuitate vigebat apud Persas, vt testatur Herod. *in Clio, vers. Med.*

Posterior conjectura desumitur ex enarratione ab Euangelista facta sequentibus verbis. *Et cum ingrederentur quoddam castellum, occurrerunt ei decem leprosi viri, qui steterunt à longe, & leuauerunt vocem suam,* ex legis enim præcepto in veteri testamento leprosi ita omnino facere jubebantur, hoc est, vt occurrentes aliis hominibus à longe starent, & clamarent, se esse inquinatos, & immundos, & hoc summa cum ratione, vt cæteri scilicet eorum occursum, & exspirationem euitarent, qua facile erat eos infici, & hoc etiam in confirmata, & vera lepra locum habebat, vnde par est credere, horum leprosorum morbum fuisse jam confirmatum, & ob id à sacerdotibus extra habitata loca illos fuisse ejectos; ex quibus consequenter deducitur, eos fuisse omnino incurabiles, cum talis lepra omnium medicorum consensu curam non admittat.

Redeo nunc ad Syrum illum Principem Nahaman (nam prætereo alium leprosum à Christo seruatore sanatum, de quo nihil peculiare habetur in Euangelio) consequens quidem erat etiam lepram, qua hic detinebatur, & confirmatam esse, & incurabilem; nam longo jam tempore illum obsederat, quod ex ejus historiæ enarratione facile innotescit. præterquam quod erat Nahaman ætate grandior, cum esset princeps Militiæ, cumque ejus serui illum alloquentes Patris nomine appellarent, Pater, inquiunt, & si rem grandem dixisset tibi Propheta, &c. quibus accedit curatio longe à patria petita; nam consentaneum est, illum pluribus, atque illis quidem magnis, & nobilibus vsum fuisse remediis, erat enim princeps Regi Syriæ apprime carus: tanquam ergo omni spe destitutus extra patriam quærit remedium, immo & ad alienum Deum pro auxilio recurrit; tentauerit ergo non modo naturalia quæcunque remedia, sed etiam supernaturalia, & à propriis idolis, quæ venerabatur, incassum remedia expectauerit: euenit enim in humanis rebus, vt de- 64 sperati humanæ, ac diuinæ opis, etiam ad incantationes, artesque diabolicas, ad ipsumque Dœmonem (quod à Christiano homine Deus auertat) conuertamur, cujus rei non vnicum habemus exemplum in ipsa sacra historia.

Verumenimvero licet ob sui vetustatem, ac pertinaciam lepra ipsius Nahaman fuerit incurabilis; à Deo tamen non nisi per naturale medium ab ipso quidem Deo disposito curata est, lotione nempe 65 ex Iordanis aqua per septem vices: quaruncunque enim aquarum lotio, & Iordanis præsertim, qui aquas habet limpidissimas, lepræ naturaliter conferre solet, vt testatur Valles. *in sua sacr. Philos. cap.* 38. de hac eadem Nahaman curatione verba faciens, & Baccius *lib.* 3. *de Therm. cap.* 3.

Cæterum Lucæ *cap.* 14. mentio fit cujusdam Hydropici à Christo Domino sanati, Hydrops au- 66 tem per semetipsum adeo difficilis morbus est, vt pauci sint ipso difficiliores. quamquam autem omnino varia, & aliquando etiam contraria erat curatio, quam Seruator noster ægrotis suis adhibebat, ab ea, quæ ex Artis præceptis fieri solet, & modus curationis esset semper, & vndequaque, ac simpliciter supernaturalis, & miraculosus, vt alias dixi, ita vt etiam leuis febricula, & morbus quicunque mitissimus eo modo sanatus conspicuam miraculi speciem præberet, quia solo verbo, solo tactu, sola præsentia, solo contactu indumentorum, sola corporis vmbra sanabat, innuens hac ratione se supra naturam esse, eiq; in totum imperare, tamen morbi ab eo curati omnes difficiles, & humana, vel Me- 67 dica arte vel simpliciter. vel ex nonnullarum conditionum concursu incurabiles exstiterunt. Quod D. Ambros. *Epist.* 47. ex quo Maldonat. *in Euangel. in historia cæci nati*, etiam firmabat, neque hoc absque caussa manifesta, nimirum vt euidentiora essent, & multo perspicacius recedere sua opera à naturali via ostenderet, cum enim miracula fiant ad 68 Dei gloriam, videtur respectu nostri magis apparere Dei potentia in rebus arduis, & difficillimis, vnde ex his facilius homines, ac pertinaces præcipue Iudæi promptius ad credendum suaderi possent. His ergo ex caussis quamquam in aliquibus ægrotis nulla habetur mentio de grauitate, difficultate, & longitudine morborum, de aliisque conditionibus eorum sanationem omnino impedientibus, tamen id ego in omnibus supponi debere libenter admiserim, maxime cum apertissime id pateat in potiori morborum parte, qui longioribus enarrantur. talem ergo fuisse quoque hunc Hydropem ex his recte concludendum mihi videtur. Vnde apparet, quam falsa sit impiissima Paracelsi sententia apud Thom. Erast. *in disput. contra ipsum, part.* 1. cum dixerit in Paragran. à Christo Domino nullum esse sanitati restitutum inhabilem, hoc est, qui sanari non posset naturaliter. nam relictis cœcis à natiuitate, mutis item & surdis à natiuitate, claudis à natiuitate, aliisque similibus, an non inhabiles dixerit hic lunaticos, leprosos confirmatos, aridos, & hujusmodi? Sed impius

impius hic ex prauitate animæ delirabat, cum hæc ſcriberet.

Steriles ex miraculo concipientes.

PLura ego dixi de Sterilitate tit. de Impotentia coëundi & generandi, libro ſuperiori, ita vt nonnulla ibi requiri poſſint, quæ huic particulæ præſentis quæſtionis inſeruiunt; pro nunc autem ea in medium afferam quatenus ad miraculi naturam acceſſerit conceptio in ſterilibus facta tam in veteri, quam in nouo Teſtamento. Relinquam autem data opera de Abimelech vxore & ancillis loqui, quas ex miraculo ſteriles fuiſſe patet *Geneſ. cap.* 20. Sed in vniuerſa Sacra Scriptura duo ſterilitatis genera adnotanda, vnum quod ex defectu ætatis ſenioris proueniebat, alterum quod ex aliquo vitio, ſiue illud naturale eſſet, ſiue accidentale. Prior ſterilitas animaduertitur in Sara, de qua *Geneſ. cap.* 21. & in Eliſabeth, de qua *Lucæ cap.* 1. poſterior in quinque fœminis veteris Teſtamenti, nempe Rebecca, Rachele, vxore Mannæ, quæ & materfuit Sampſonis, Anna matre Samuelis, & Sunamitide Eliſæir. De priori nulli dubium eſſe poteſt, quod naturaliter eſſet irreparabilis, & hoc non ex vnico tantum capite, quia præter ætatem in vtriſque illis fœminis ſterilitas erat connaturalis: de Sara enim patet, quia nonagenaria erat, & nunquam conceperat, etiam ſi viro fœcundo conjuncta fuiſſet, vt narrat textus *Geneſ. cap.* 16. *verſ.* 1. de Eliſabeth autem dicitur *Lucæ cap.* 1. *verſ.* 7. Et non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſerant in diebus ſuis. Vltra connaturalem autem ſterilitatem, vt dixi, accedebat in vtraque ſterilitas ex cauſſa ſenij, quæ & ipſa per ſe erat irreparabilis: in ſenibus enim mulieribus non modo deeſt materia, quæ inſeruire poſſit nutritioni fœtus, ſanguis nimirum (nam & ob ejus defectum amplius non purgantur, Natura jam tantam ſanguinis copiam, quantam antea conſueuerat non generante) ſed deeſt etiam calor natiuus, qui præcipue agens eſt in fœtus formatione; quod non modo ex parte ſanguinis conſiderandum, ſed etiam ex parte ſeminis, nec ſolummodo ex parte fœminini, ſed etiam ex parte maſculini; in his enim caſibus ambo mares erant prouectæ, immo præcipitatæ ætatis; ita vt eorum calor jam elangueret proximus extinctioni, vnde prudenter *Paulus ad Rom. cap.* 4 *verſ.* 14. de Abraham loquens, Et non, inquit, infirmatus eſt fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum jam fere centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ, & vt pateat in vtroque caſu euidentius miraculum interfuiſſe, nota ambas concepiſſe, & peperiſſe maſculos, licet vetulæ ex decrepitis concepiſſent, cum vt ex Ariſt. dixi *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 55. nullus ſupra ſeptuageſimum maſculum generate ſoleat. Contrarium tamen demonſtrat Ioab. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 9. ſed Ariſt. ſententia verificatur ſecundum plurimum.

69

70

71

Cæterum ſterilitas in reliquis fœminis veteris Teſtamenti conſiderata non niſi ex magna cauſſa, atque illa quidem fortaſſe connaturali prouenire potuit. Quia cum omnes eſſent in ætate florenti, & à conjugibus maxime adamatæ, qui & ipſi juuenes exiſterent, omnino, niſi magnum obſtaret vitium, concipere debuerint; neque poterat impedimentum conceptionis prouenire ex parte virorum, ſed ſolum ex proprio defectu fœminarum, quia ſinguli earum viri aliis commixti mulieribus generabant, quod de omnibus legenti in ſacra hiſtoria patet. Erat ergo hoc vitium vel ex diſparitate ſeminum marium, & fœminarum, quod impedimentum auferri non poterat, niſi ſepararentur ad inuicem, & aliis viris jungerentur, vel ex parte proprij morbi; quomodocunque autem contingeret, illud certum eſt, arti Medicæ difficillimum fuiſſe vitium corrigere, ſi accidentale fuerat, impoſſibile autem ſi connaturale, ſed connaturale fuiſſe ex prædictis firmádus 73

Commorſi à Serpentibus, Vulnerati, Vlcerati, Claudi ex Vtero.

QVales fuerint ſerpentes, cujuſque Naturæ in Hebræos à Deo immiſſi ad condignam eorum punitionem, quod Mannam nauſeabundi faſtidirent, cum ex nulla conjectura conſtare poſſit (vna excepta, quam ab Hiſtoris profanis infra deſumam) requirere ſuperuacaneum cenſeo. Minime autem probatur mihi quod erudiſſimus vir Fortun. Licet. *in lib.* 3. *de Spont. viuen. ort. cap.* 51. volebat, hos ſerpentes natos fuiſſe ex ipſis Hebræorum corporibus, mihi enim omnino contrarium innuere videtur ſacra Scriptura, cum dicit, Immiſit Dominus ignitos ſerpentes, vt infra dicam: multo enim diuerſo loquendi modo vſa eſſet, ſi ex propriis Hebræorum corporibus ſerpentes ij pullulaſſent: præterquam quod non ex intenſa, ac ſumma putredine, qualis fuiſſet in eo caſu neceſſaria Hebræi interibant, ſed ex ipſorum ſerpentum morſu, ſic enim ſacra littera habet. Quamobrem immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt, &c. & deinceps. Fecitque Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno, quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Pace igitur viri hujus omni honore digniſſimi dixerim, quod licet, vt ex Plutarcho, & aliis ipſe dicit, hic morbus, in quo nempe ſerpentes ex ægrotantium corporibus pullulauerint, alias viſus ſit, & ex eo extinctum fuiſſe Pherecidem Syrum Pythagoræ præceptorem, ex Plinio, & aliis tradat Mercurial. *lib.* 5. *Var. lect. cap.* 6. & eum eſſe familiarem maxime Maris Rubri accolis (à quo loco non multum forte aberant tunc Hebræi) ex Agatharchide referat Plutarch. apud Mercurial. *lib.* 2. *cap.* 20. tamen non hic fuerit, qui Hebræis aduenerit, ſed tantum extrinſecus à ſerpentibus adorti, & commorſi fuerint, quos fuiſſe quidem venenoſiſſimos, & maxime exitiales non ex quam plurimorum ſolummodo morte, qui ab eis commorſi ſunt, conjectari licet, ſed ego dumtaxat ex vnico adjuncto ſacræ paginæ id manifeſte coniicio, quod etiam prudentiſſime ponderabat ipſe Licetus, & Buſtamantin. *de Reptlib. ſacr. Script. lib.* 2. *cap.* 1. Quamobrem, inquit textus, miſit Deus in populum ignitos ſerpentes, vbi ea voce, Ignitos, inſinuat morſum ipſorum ſerpentum fuiſſe pluribus nominibus noxium, & exitialem, nempe & ob veneni acutiem, quod tanquam ignis citiſſime, & omni mora relicta ad principes partes penetraret; ob ejuſdem ferociam, quod tanquam ignis omnia ſibi obuia depaſceret, ob ejuſque exitium quod eſſet irreparabile, & tanquam ignis incendium inextinguibile: præter hæc autem non modo denotatur ea adjectione veneni ipſius lethale exitium, ſed etiam ſymptomatum ab eo 74

emanantium acerbitas, vt totius corporis incendium, sitis clamosa, & inextinguibilis, dolores acutissimi, & hujusmodi, ita vt magis quid mihi innuere videatur hoc loquendi modo, quam fecerit alias Deuteron. *cap.* 32. cum de Aspidum veneno loquens, illud insanabilis epiteto insigniuit: horum enim serpentum venenum non modo certo certius occidebat, vt ex euentu apparet, quia plurimi eorum, qui morsum ipsorum experiebantur interibant, sed, vt dixi, cum intolerabili dolore, & anxietudine non secus ac ignis faceret, si eo quisiam sensim, paulatimque absumi permitteretur. Forcasse simile affert exitium serpens Dipsas dictus, de quo Nicand. *in Theriac. & Dioscorid. lib. 6. cap.* 50. & ibi Matthiol. & quidem, licet credat Bustamantin. *vbi supra cap.* 2. eos serpentes diuersi generis fuisse, connumerat tamen inter illos Dipsadem, qui effectus prædictos aptior est progignere; sed quales quales fuerint, effectus ipsius ignis produxisse in iis, qui commorsi erant ipse etiam Bustamantin. concludit. Nullum

75 porro intercessisse naturale remedium ad tanti veneni curationem, sed fuisse serpentem æneum remedium omnino supernaturale in figuram Christi Seruatoris nostri emanans, palam est. Neque facile adducor, vt credam quod Bustamant. *vbi sup. cap.* 5. videtur admittere, nimirum serpentem illum à Moyse potuisse tali cœli clymate, & configuratione constitui, vt non secus ac nonnullæ aliæ figuræ ad aliorum animalium morsum, vt puta Leonum, Tigrium, & hujusmodi conferunt, sic ad morsum illorum serpentum remedio ille fuerit; quia modus loquendi sacræ Scripturæ non hoc innuere videtur, sed contrarium: non enim ex se Moyses serpentem fecit, sed Dei ipsius præcepto dicentis, Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, viuet. At non videtur dicendum, D. O. M. vsum fuisse secundis hisce caussis, & ostendisse Moysi remedium physicum, & naturale, sed dedisse huic serpenti talem virtutem sanandi commorsos ab illis serpentibus ex propria potentia absoluta. Vnde merito damnatur, & exploditur hæc opinio à Torreblan. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 41. Præterquam quod apertissime conuincitur hujus sententiæ absurditas ex verbis *lib. Sapient. cap.* 16. *vers.* 7. vbi de ea re verba faciens Auctor, Qui enim inquit, conuersus est, (ad serpentem æneum) non per hoc, quod videbat, sanabatur; sed per te (Deus) omnium Saluatorem. Miraculum tamen hoc in secundo miraculorum gradu venit reponendum: non enim impossibile erat eorum serpentum morsum Medica arte sanari, vt abunde probat idem Bustamant. *ibid. cap.* 5. licet Aspidis, Hæmorroidis, & Dipsadis, aliorumque serpentum morsus immedicabiles judicentur; quod quidem vt plurimum fit, non semper, neque enim serpentes illi tunc primum sunt

76 à Deo creati ad eum effectum, ita vt suspicari possimus, habuisse illos venenum omnino à naturalibus diuersum, & ob id arte Medica insanabile, quia sacra Scriptura hoc non dicit, immo contrarium insinuat, cum dicit, Immisit Dominus in populum ignitos serpentes, quasi eos in aliqua deserti parte commorantes in Hebræos impulerit; quod etiam sentit Bustamant. *vbi supra cap.* 2. neque hoc absque naturalis rei testimonio dico, quia Herod. *lib.* 3. narrat, in Arabia reperiri maximam serpentum alatorum quantitatem, qui interdum quasi exercitu facto ad Ægyptios tendunt, eosque maxime molestant. Ad quod faciliùs adducor, vt credam, quia locus vbi Hebræi à serpentibus molestati sunt non longe abest ab Arabia, neque desunt mihi hujus sententiæ fautores, quorum vnus satis sit, nempe Tostat. *in hunc locum quæst.* 7. Ergo Deus hoc naturali medio vsus est ad Hebræos puniendos, vt ego sentio, si modo recte sentio: in hoc enim, vt in cæteris omnibus, Catholicæ veritati me submitto. Cum ergo hi serpentes natura conuenirent cum cæteris, poterant remedium habere naturale.

Cæterum quia ex morsu fit solutio partium, ejus argumenti affinitate de vulnerato Malcho seruo nimirum Principis Sacerdotum aliquid dicamus. Huic enim Petrus, vt Euangelistæ testantur, abscidit auriculam dextram, quæ suo principio vnita est solo Christi Domini contactu; vbi considerandum, quod auricula, vel erat penitus abscissa, vel tantum ex parte, ita vt tantisper adhuc hæreret. Si hoc postremo modo se res habuit, facile patet, vulnus hoc fuisse arte Medica sanabile, & potuisse auriculam restitui, capitique reuniri, quomodocunque id succedat, non enim id nunc quærendum; sic vero hujusmodi opus miraculosum esset tantum quoad modum, essetque in secundo miraculorum gradu. At si auricula erat penitus abscissa, dubitari posset, an per media naturalia restitui potuisset, quia constat aliquando nasum recenter decisum, & illico reconjunctum, optimeque alligatum restitutum fuisse, & vide pulcherrimum casum apud Arcæum *de cur. vuln. lib.* 1. *cap.* 7. quomodocunque sit illud omnimodam habet veritatem, partem animalis viuentis à suo principio decisam illico commori, nec restitui posse ad vitam nisi ex miraculo. Ad exemplum autem adductum dicendum, non fuisse omnino nasum à suo principio diuisum, vt in historia patet. Habet ergo eandem difficultatem restitutio partis à suo principio decisæ ad nouam vnionem, quam habet resurrectio mortui. Torrebl. *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 42. *nu.* 13. vnde si auricula Malchi penitus fuerat abscissa, vt credendum est, ejus restitutio miraculum fuit ex primo ordine, nempe vndequaque supernaturale. Aliter autem se habet miraculum in Ezechiæ persona celebratum, vt narratur Esaiæ *cap.* 38. & alibi, quia Ezechias curatus est naturali remedio, non tamen quod sanasset, nisi specialiter Deus ille virtutem sanandi tribuisset: nam verum quidem est, ficuum massam vlceri, quo ille laborabat, admotam potuisse alias conferre, quoniam, vt commonstrant Valles. *de sacr. Philos. cap.* 39. & Bustam. *de anim. rept. sacr. script. lib.* 2. *cap.* 5. de ea re verba facientes, habet facultatem illud medicamentum ad vlcera cum inflammatione sananda; sed quod in vlcere maligno, & ex quo ille erat jam periturus quicquam posset conferre, est ab omni verisimilitudine alienum, erit ergo miraculum hoc ex tertio ordine, vt patet.

77 78 79

Quoniam autem restant duo claudi, de quibus *in Actib. Apostol. cap.* 3. & 14. de his etiam mentionem habeamus, eos autem miraculose fuisse sanatos non dubitandum, quia cum essent claudi ex vtero matris, non poterant vlla arte juuari: dato autem quod juuari potuissent, quia constat etiam alios ab vtero claudos fuisse interdum sanatos (licet nunquam arte, sed casu, vt de illo, qui ex alto cecidit, & de puero pestilenti morbo correpto habetur apud Beniuen. *de Abd. cap.* 55. quorum vterque sanatus est, & de muliere quæ peste laborans restituta est) hoc miraculum erit ex secundo ordine, cum sani ambo facti sint solis Apostolorum verbis. 80

Et

Et hæc dicta sufficiant peculiariter de Ægrotis, quos constat ex sacro tam veteri, quam nouo testamento ad sanitatem miraculose fuisse reuocatos; quod si qui me fugerint, de quibus hic mentionem nullam habuerim, possunt facillime ex jam dictis lectores cognoscere, quantopere eorum sanationes vires Naturæ exuperauerint, & in quo miraculorum genere fuerint reponendæ, si ad hos collatæ fuerint, quemadmodum etiam de cæteris omnibus extra sacram historiam enarratis facere quandocunque licebit. hæc enim ego potius pro exemplo adduxi, quam vt omnium ægrorum, qui miraculose curati in vtroque Testamento reperiuntur, accuratam historiam texere voluerim.

SVMMARIVM.

1 *Deus miracula operatur in nostram salutem, & ad sui ipsius gloriam.*
2 *Malis hominibus Deus mala comminatur.*
3 *Antiqui Deos bonorum, & malorum caussas esse voluerunt.*
4 *Deus ex Platone solius boni caussa est: mali autem quæcunque alia caussa præter Deum.*
5 *Deus hominibus mala infert ad eorum correctionem.*
6 *Morbi ex Dei permissu à Dæmonibus in homines inferuntur.*
7 *Diuinum in morbis quid ex Hipp.*
8 *Qui supernaturales morborum caussas negant toto cælo errare dicendi.*
9 *Morbi nonnulli sunt, quorum caußæ ignorantur, & qui non habent vlla remedia propria.*
10 *Morbi nonnulli solis spiritualibus remediis sanantur.*
11 *Nulla naturalis caußa assignari potest interitus primogenitorum omnium Ægyptiorum.*
12 *Si Deus sit, is summe bonus, & virtutis amator sit oportet.*
13 *Vniuersus hominum consensus diuinos morbos admittit.*
14 *Morbos & mortes miraculose euenientes quæ nam signa demonstrare possint.*
15 *Miraculum est opus arduum, & difficile, & ab hominum cogitatione remotum.*
16 *Miraculum est id, cujus effectus est manifestus, caussa vero incognita.*
17 *Diuini morbi naturalibus præsidiis irritantur, vel illis nullatenus cedere conspiciuntur.*
18 *De morte, aut morbo miraculose immißo quando liceat suspicari.*

De Morte miraculosa, & de morbis diuinitus immissis.

QVÆSTIO IX.

1 QVemadmodum in nostram salutem, & ad sui gloriam multa operatur Deus miracula, quibus singularia nobis impertitur beneficia: sic tum ob prædicta, tum etiam in nostram correctionem alia nonnulla operatur, quibus & morbos, & ærumnas, & mortes hominibus conciliat, quod adeo vnicuique hominum acceptum videtur, vt vniuersus omnium consensus id ipsum fateatur, vel ipso Galen. teste in primum Epidem. in princ. quin ipsemet veritatis fons Deus optimus maximus 2 hominibus prauo corde ambulantibus millies quamplurima mala minatus est, præcipue autem morbos graues, & mortem, quod maxime *in Deuteron. cap.* 37. apparet, vbi derelinquentibus vias, & præcepta ejus inter alia multa hæc comminatur. Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam; Percutiat te Dominus egestate, febri, & frigore, ardore, & æstu, & aëre corrupto, ac rubigine, & persequatur donec pereas; Percutiat te Dominus vlcere Ægypti, & partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque, & prurigine, ita vt curari nequeas. dehinc etiam cæcitate, & amentia, & furore mentis. neque solum constat hæc D. O. M. comminatum aliquando fuisse, sed alias etiam ad effectum deduxisse, vt mille exemplis ex sacra Scriptura patet, quibus hanc veritatem confirmare non facit ad rem, quia cum fidelibus superfluum est, cum infidelibus autem non 3 satis probant. Sed & antiqui Poetæ præcipue ipsos Deos, & bonorum, & malorum caussas esse, & nobis immittere morbos interdum, & pestem firmarunt, vt Hesiod. *lib.* 1. *oper. & dier.* in hæc carmina.

> *Sæpeque vniuersa ciuitas malum ob virum punitur,*
> *Qui peccat, & iniqua machinatur, illis autem*
> *Cælitus magnum adduxit malum Saturnius, famem simul & pestem.*

Homerus *item Iliad. lib.* 1. hoc ipsum fatetur, cum pestem, qua laborarunt Græci à Diis immissam fuisse narrat. Plutar. *quoque in lib. de ser. num. vind.* his assentiri videtur, nam & pestem à Deo immitti confirmat, quorum auctoritatibus aliorum quoque magnorum virorum dicta adjungi possent, nisi prolixitatem timeremus. Nihil autem nos moueat, quod contra horum Poetarum, & Philosophorum auctoritatem Plato. 2. *de Rep. non longe à fine* ex professo locutus videatur dicens. *Et bonorum quidem* 4 *solus Deus caussa est dicendus, malorum autem quamlibet aliam præter Deum caussam quærere decet*, quia cum Deus hominibus mala inferat ad eorum correctionem, & punitionem, hoc non nisi 5 gratia boni facit, vt recte Mars. Ficin. *in argum. ejus dialogi.* immo, vt idem Plato *in Gorgia* dicebat, *demit maxime de infælicitate, quæ ex malis operibus hominibus prouenit, si condigna pœna pro illis afficiantur; infœlicissimus enim omnium est, qui prauitatem habet, & non castigatur.* Ergo & mala immittit in nos Deus, quæ nobis quidem mala videntur, cum potius bona sint, reuocant enim nos à via mala, & ipsa mala prohibent, non ergo sunt mala; vnde satis nobis est, si Platonem in hoc communi hominum sententiæ non aduersari, immo potius assentiri sciamus. Sed neque Plato, neque quisquam fortasse alius negabit, morbos aliquando permissu 6 Dei, & superioris caussæ à Dæmonibus inferri, neque ego in hoc probando multùm immorabor, quod satis superque in hoc elaborauerint Codron. *de morb. venef. lib.* 1. *Septal. de pest. lib.* 3. & ante illos Fernel. *lib.* 2. *de abd. rer. caus. cap.* 16. & nouissime Io. Bustamantin. *de rept. anim sacr. Script. lib.* 2. *cap.* 5. & ex Iurisconsultis, & Canonistis. Martin. de Arles *de superstit.* Martin. Delr. *in disquisit. Magic.* Torrebl. *in Epitom. delict.* & omnes qui de simili materia ad Dæmones præcipue pertinente scripserunt. An autem hoc sibi voluerit Hipp. *in prognost. tex.* 4. cum considerandum monuit, si quid diuini 7 insit in morbis, nimirum an à caussa aliqua Methaphysica vllam dependentiam habeant, vel potius an occultam aliquam proprietatem, generique humano inimicam sortiantur, vt vult Fernel. *vbi supra cap.* 10. vel ab aëris nos ambientis conditione ori-

Zacc.qu.Med.leg.

ginem trahant, vt Gal. *ibi.* & Prosper. Martian. pro nunc indecisum relinquamus. eam tamen quæstionem plenifs. exagitat vir doctifs. Steph. Roderic. Castrenf. *de Meteor. Microc. lib.* 1. *cap.* 17. & Claudin. *Resp. Med. p.* 1. *resp.* 12. & Cesalpin. *in Dæmon. Inuest. peripat.* [Et vltimo loco *Iulius Cæsar de Benedictis lib.* 5. *suarum Epist. Medic. omnibus doctis acceptissimarum Epist.* 4. quam mihi inscripsit.] illud mihi persuaserim, modum loquendi Hippocratis eo loci sibi alias minime familiarem potius ad id, quod primo loco annuebam, quam ad aliud quid protrahi posse: nam considerandum, inquit, & si quid diuini insit in morbis, nam & illius quoque ediscere oportet prouidentiam: male enim de ambiente aëre, aut de naturali quadam caussa ea verba intelligi possunt. Fortasse de stellarum quarundam influxu, & actione intellexit, vt Tadd. *in comm.* volebat, & videtur consentire Cardan. *ibidem*, nam & alias quasdam apparentias, & aspectus, in morbis medendis considerare nos jussit. quomodocunque tandem id se habeat, palam 8 est, Hippocratem, & quencunque alium, qui supernaturales quasdam morborum caussas abnegat toto cœlo errare; sed Hippocr. apertissime eas admittere, patet ex principio *lib. de Nat. Mul.* vbi vide commentatores, & præcipue Martian. optime de mente Hipp. disserentem: verum & ipsa rerum experientia 9 hoc potest edocere. cum interdum morbos quosdam offendamus, quorum neque caussæ nobis notæ ex quantumvis exquisita, & diligenti inquisitione esse possent, cum nulla Physica caussa sufficiens videatur ad eorum productionem, neque vlla naturalia præsidia ad eos abigendos sufficiant, & licet in his Philosophus semper ad occultas quasdam proprietates tanquam ad sacram anchoram recurrat, tamen negari non potest, hos ipsos morbos interdum solis spiritualibus, & supernaturalibus præsidiis curari. sed id 10 ipsum plures casus, & euentus veritatem habere luce clarius demonstrare possunt: si enim plerisque historiis cunctis gentibus acceptissimis fidem negare noluerimus, videbimus nonnullas hominum clades, & pestilentias, aliasque calamitates nullam potuisse habere naturalem caussam: quamnam enim similem caussam somniabit mihi Philosophus in interitu 11 omnium primogenitorum Ægyptiorum, quæ non modo ætate, temperamento, habitudine, & hujusmodi aliis conditionibus inter se differebant, sed etiam ipsa specie? quod etiam si dicas potuisse hic subesse communem caussam, quæ tam pecoribus, quam cæteris animalibus & ipsis hominibus insidiaretur, tamen hoc falsum apparet ex eo, quod non indifferenter omnia, sed primogenita tantum perirent, nullam enim connexionem habere potuit naturalis aliqua caussa cum primogenitura. Eadem de exercitu Sennacherib dici poterant, vt de Hebræis quoque ob Dauidis Regis peccatum peste absumptis, de Philistæis dysenteria, aut hæmorrhoidibus percussis, & de aliis plerisque euentibus, omissis iis, quos nulla fide dignos esse quisquis pertinax, & à Christiana veritate alienus existimare posset, vt Sodomæ incendio, & vniuersali ante illud diluuio, & mille aliis, qui occurrunt sacram paginam reuoluentibus, licet & de his ipsis naturales caussas reddere nonnulli conentur. Sed vnica ratio conuincere 12 quemcunque potest, nisi Atheos existat; si enim credamus, Deum esse, illum supreme bonum, & virtutis amatorem esse concedendum. contra vero vitiorum osorem, & persecutorem, vnde cum virtus, & vitiũ hominis propria sint, necesse est propter eorum alterutrum ab ipso Deo ipsum hominẽ aut bona, aut mala reportare. ac profecto si cũ fideli homine, aut saltem qui quoquo modo Deum cognoscat agamus, hæc quę diximus satis superque sunt, nam Atheos neque hæc, neque mille aliæ rationes, neque sensus conuinceret. eos tamen suæ hæresi condonemus. inter cæteros autem homines dubium nullum in hac re intercidit, ita vt ad eam plene probandam sufficere videatur vniuersus hominum consensus, de 13 quo initio hujus quæstionis, vel ipso Galeno de Diis non bene sentiente testificante, mentionem habui.

Itaque cum jam ex his pateat mortem, & morbos à supernaturali caussa, nempe ab ipso Deo miraculose immitti, videndum restat, quæ signa tales morbi, & interitus sortiantur, ne ea, quæ naturaliter eueniunt ob sui raritatem pro miraculis acceptemus, vel è contra, ita vt tanquam insipientes delusi, à sapientioribus corripiamur. Verumenimvero licet hoc difficillimum sit edocere, nonnulla tamen obseruatione digna hac in re afferamus. Consentaneum ergo est tam morbos, quam mortes mira- 14 culose euenientes habere in se aliquid ardui, & difficilis, & ab hominum cognitione remoti; tale enim opus miraculum dicitur, vt dixi *quæst.* 1. *nu.* 14. 15 difficultas autem tam morbi, quam interitus consideranda est non solum respectu modi, quo morbus affligit, & quo mors contingit, sed respectu etiam caussarum, quarum cognitio sit impossibilis, nam & ipsum miraculum sic definiri dixi ex Bartolo *loco* 16 *cit.* quod sit id, cujus effectus manifestus est, caussa vero ignota Considerand a quoque Symptomata morbi, & mortis, an secundum Naturæ præscriptum, vel præter ejus consuetudinem succedant, & an ipsis naturalibus caussis respondeant, nec ne, consideranda etiam est tolerantia remediorum naturalium, & supernaturalium, an ad alterutrorum applicationem morbus irritetur, vel quiescat: patet enim diuinos morbos naturalibus præsidiis aut irri- 17 tari, aut saltem illis nihil omnino cedere. Adhibendæ insuper & in hoc judicio conjecturæ ex temperatura, ex ætate, ex statu, & ex habitu ægrotantis, vel pereuntis, videndumque quantum morbus, aut interitus ab ægroti, aut morientis temperatura, habitu, ætate, aliisque conditionibus desciscat, quæ enim secundum Naturæ vires eueniunt, consentaneum est secundum easdem conditiones euenire, & in summa quandocunque morbus occurrit difficilis, 18 siue repentinus interitus, cujus caussæ sapientibus sint ignotæ, & ipse morbus, aut interitus naturalibus, apparentibusque caussis non modo minime conformis, sed vndequaque repugnans, & alia ex parte vrgeant præsumptiones, & conjecturæ etiam extra artem Medicam quæsitæ, de miraculo suspicari licet, & ad ejus cognitionem habendam, prædicta exquisite examinanda.

SVMMARIVM.

1 *Corpora quæcunque sublunaris mundi natiuo calore destituta putrescunt.*
2 *Omnium corporum citissime putrescunt quæ sanguine prædita sunt, & cur.*
3 *Corpus incorruptum seruari naturaliter an possit.*
4 *Corpora veneno interempta non putrefiunt.*
5 *Cadauera à putrefactione Artis ministerio facillimè seruantur. dic vt ibi.*
6 *Cedria multum potest in præseruatione cadauerum.*

7 Scordij,

De cadauerum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.

QVÆSTIO X.

1 CORpora quæcunque in sublunari hoc mundo viuunt ingenito calore destituta mori primum, 2 ac dehinc etiam putrescere necesse est. omnium autem promptissime putresiunt, quæ sanguine prædita sunt, quod calido simul, & humido temperamento natura sint, quorum vtrumque putredinis principium est. concipiunt ergo hæc illico ab excessu natiui caloris calorem extraneum, qui transpirare prohibitus per corporis majorem condensationem, putredinem accersit in humidum superfluens, & extraneum agens. hoc experientia quotidiana patet, & Philosophis est compertissimum, & notat D. Thom. 3. *part. summ. q.* 51, *art.* 3. *Rota in relat.* 1. *de Mirac.* B. Theresiæ, *art.* 4. §. *de exhumac. d. corp. seruor. Dei*, *pag.* 29. *versic.* ex quibus, Cadauera ergo humana non minus prompte, quàm cætera naturaliter corrumpuntur: accidit tamen interdum aliqua incorrupta seruari, & id miraculo attribui, vnde jure videndum hoc loco est, an id ex Naturæ vi contingere possit, aut ex artis ministerio, vel an solum diuina potentia factibile existat. Sed antequam vlteriùs progrediamur, notandum, varios esse corruptionis modos, duos tamen præcipuos, quantum ad rem nostram facit, nempe putrefactionem (ex qua corpora diffluunt, & in tabem abeunt, vermibus aliisque putridis animalculis scatentia, & hanc proprie vocamus corruptionem) & exsiccationem, ex qua eadem corpora paulatim, & longo annorum cursu exsiccantur, & hic modus apud vulgus non adnumeratur inter corruptiones, sed putant, talia incorrupta seruari; euenit igitur vt hoc modo cadauera dicantur manere incorrupta; nos sequentes hanc communem vulgi opinionem, dicamus, quòd multis experientiis persuaderi possumus, hoc posse modo prædicto naturaliter contingere; nam primo videmus, cadauera à fulmine icta 3 corruptioni non esse obnoxia, vt inde constat veteres ea nec cremasse, nec inhumasse, & ex Philippo Cominio tradit Paræus *de Renunc.* caussam ejus rei affert, quod sulphure pro sale condiantur. meminit & hujus rei ex Plutarcho, & Seneca Torreblanca *Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 5. Ego puto à fulminis vi, & absumi humiditatem omnem, & siccitatem consequenter introduci; sicca autem corpora difficulter putrefieri palam est, fauet meæ opinioni Alexand. Tasson. *Quæsit. lib.* 4. *num.* 11. qui prudenter, an in omni fulmine eadem ratione semper succedat, dubitat.

Naturaliter quoque fit, vt corpora veneno in- 4 terempta non putresiant, tradente Cardano *lib.* 12. *de Subtil.* vnde ea ideirco verminationem non patiuntur, vt dixi alias ex Senec. *lib.* 2. *quæst.* 8. *tit.* 2. *num.* 20. Afferri insuper potest & ad ejus rei confirmationem vna, aut altera experientia. Narrat Alex. Tasson. *vbi supra lib.* 9. *Quæsit.* 2. ex Pompilio Placentino Venetæ mulieris historiam, quæ ex venenato pomo cum mortua esset, tota ita riguit, vt in petram versa videretur, nec potuerit vllo modo gladio, aut cultro venter ejus incidi.

Extat apud Pausaniam in Eliacis, *& est lib.* 5. prope finem, historia, quam mihi in mentem redegit eruditissimus pariter, & humanissimus Medicus D. Baltassar Bonannus, de milite illo, cujus cadauer inuentum est vulneribus adhuc recentibus apparentibus, cum tamen ante Olimpiadas 62. vel annos 248. circiter obiisset. Vulgatum quoque est quod de Alexandri Magni cadauere relatum ab Historicis est, & retuli alias ex Q. Curtio, quod per septem dies in loco calido permanserit omnino incorruptum. narratur etiam in insulis Arran in mari Connachlico hominum corpora defuncta non putrescere, sed dio exposita incorrupta permanere: sic homines auos, atauos, tritauos, longamque stirpis suæ seriem magna admiratione cognoscere, refert ex Girald. Henric. Kornman. *de mirac.* 5 *mort. par.* 3. *c.* 4. Multò autem faciliùs, & frequentius arte posse cadauera à putrefactione præseruari notissimum quidem, & cuilibet volenti facillimum;

vt executioni demandetur. [Aduerte tamen hoc de primo putrefactionis modo verificari, non de secundo; nam hoc illud est, quod neque Arte, neque Natura haberi potest, nempè vt ab exicatione, vel à putrefactione, quæ per per exiccationem fit cadauera integra conseruentur: ad ea verò præseruanda à primo illo putrefactionis modo.] plura medicamenta sunt, quæ id ipsum præstare pro voto possunt. Cedriæ litu id optimè succedere tradunt. Plin. *lib.* 24. *cap.* 5. *& Scalig. in Card. Exerc.* 141. *num.* 2. ita vt quod viuis mortem affert, inquit Plinius, mortuis pro vita sit. at id commune habet Cedria cum aliis venenis, quæ viuis & ipsa mortē afferunt, mortuis pro vita sunt, quod cadauera eis sublata non putrefiant. Mirum est insuper quod de Scordij virtute narrat Gal. *lib.* 1. *de Antid. cap.* 12. *class.* 5. *Litterarum quippe monumentis traditum,* inquit, *est a quibusdam celebribus viris, cum in prælio interempta cadauera multos dies insepulta jacuissent, quæcunque supra Scordium forte fortuna ceciderant multò minus aliis computruiße, ac præsertim ea parte, qua herbam tetigerant.* Non inferioris esse virtutis Daphnoidem herbam testantur nonnulli DD. relati ab Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 2. *in prin.* vbi ex Plinio de lapide Chernite idem narratur. sed historiam aliam refert de capite mortui exhumato, quod herba prædicta aliàs Vincapervinca vocata coronatum erat, & ob id nullatenus corruptum. Referunt, Auiculam quandam, quam alicubi sanctæ Mariæ vocant, mortuam nequaquam corrumpi, sed ad longum tempus imputrem seruari, quin etiam veteres pennas exuere, & nouas emittere. Narrat item Olaus Magnus *lib.* 1. *de Rit. gent. Septentr. cap.* 2. Pisces in regione Biarmiæ, nullo sale conditos, sed solo aëre siccatos toto decennio à putrefactione immunes seruari, tanta est ibi aëris excellentia, & salubritas. Sed mirabilius est quod de Pauone referunt Cardan. *lib.* 7. *de variet. cap.* 36. ex D. Augustini auctoritate, & Aldrurand. Ornithol. *lib.* ... firmant enim ejus carnes assatas sine vlla corruptione ad annum asseruari (licet D. Augustinus per mensem solummodo dicat) quousque exiccatæ in puluerem redigantur, qui fæniculum sapore referat. Idem quoque Cardan. *lib. eod. de variet. cap.* 39. *in fine* narrat, inter Montes Indiæ occidentalis carnes tamdiu seruari incorruptas, vt supra fidem sit, nam juxta Cuzcumi Vrbes equos post quartum mensem occisos licet, adeo esse recentes, ac sine odore tetro dicit, veluti si nuper essent occisi.

Cæterum plures rationes condiendi cadauera Ars docuit, quæ ea omnia in hùnc vsum conuocat, quæ vehementem exiccationem cum adstrictione quadam excitare possunt; inter quæ primatum obtinet Sal, cujus hac in re mira vis est, ac cæteris quibuscunque præstantissima, vt demonstrat Gomes. de Sal. *lib.* 2. *part.* 32. *& seq.* non inferius Sale in hoc opere complendo est vitriolum, quod & ipsum Salis species sit, & cujus virtutem in conseruandis carnibus à putrefactione admiratur Galenus 9. *de Simpl. med. fac. vers. fin. class.* 5. ex quo reperit acerrimi ingenij vir Petrus Castell. *Episp. suar. decad.* 1. *epist.* 3. Succedunt his Alumen, Calx, Nitrum, Acetum, Aromata quæcunque, Opobalsamum, de quo Alpinus *de Med. Ægyptiorum capite vlt.* & his similia. eandem ob caussam exiccationis nempe adstrictioni junctæ veritatem habere compertum est id, quod Plutarchus refert, & quod experientiæ respondere nouerunt posteriores asseuerante id Langio *in Epistolis lib.* 2. *epist.* 36. clauum ex ære chalcitide conflatum carnibus quibuscunque infixum eas diu imputres conseruare. hoc ipsum ex Cardan. *recenset Kornman. vbi alias cap.* 37.

Porro inuentum condiendi cadauera peruetustum est; nam & Iacob Patriarchæ corpus aromatibus conditum esse constat ex Ioseph ejus filij præcepto, vt narratur *Genes. cap. vlt. vers.* 2. quo in loco tantisper anceps, ac dubius hæsi, nesciens, vt ingenue fatear, quid sibi vellet sacra historia, cum post illa verba, *Præcepitque seruis suis Medicis, vt aromatibus condirent Patrem*, addit, *Quibus jussa explentibus transierunt quadraginta dies, iste quippe mos erat cadauerum conditorum*; nesciebam, inquam, an post condituram relinquerentur cadauera insepulta per quadraginta dies, an potius tam longum tempus in conditura absumere consueuerint, quod admirationem mihi afferebat, & insimul hujus sensus improbabilitatem; quippe cum in præsentiarum modico tempore quodcunque cadauer condiatur, ita vt ad sæcula incorruptum perdurare valeat. Verumenimvero ex Herodoti lectione dubium omne dilutum facile est, hic enim *in Euterpe, hoc est lib.* 2. posteriorem opinionem veram esse certiorem me fecit, cum docens modum condiendi cadauera, quo Ægyptij vtebantur, postquam ea odoribus, aromatibusque infarxerunt, Saliunt, inquit nitro abditum septuaginta dies, nam diutius salire non licet; & paulo inferius de alia condiendi ratione, Arefaciuntque sale septuaginta per dies, deinde traduntreportandum. sed ad rem nostram redeamus, & Marias quoque aromata ementes, vt condirent corpus Iesu prætergrediamur, vt narratur Marc. *cap.* 16. & Lucæ *cap.* 23. *& seq.* quæ testes esse possunt veteris consuetudinis condiendi cadauera, quæ ad hanc vsque diem perdurat. existimauerim tamen antiquiores illos Ægyptios in eo opere aliquid peccasse; licet in pleristque supra humanum ingenium diligentes existerent: quod autem eam mihi dubitationem excitauit illud fuit, quod animaduerterim, corpus Ioseph diligentissime, vt par est credere, aromatibus conditum, ac asseruatum, vt *citato loco Genes.* enarratur *vers. vlt.* non longo annorum spatio defecisse, nempe annis circiter 300. quibus sepultum, aut quoquo modo asseruatum in Ægypto mansit, & sola ossa relicta, vt patet *Exod. cap.* 13. *vers.* 19. nisi dicamus sacram historiam per ossa ipsum cadauer intellexisse, nam & ipse Ioseph ante mortem, Asportate, inquit fratribus suis, ossa mea vobiscum de loco isto. sed quod me magis in mea opinione confirmat illud est, quod Arabes quotquot de cadauerum conditura locuti sunt (quos præ aromatum affluentia diligentiores in ea re fuisse oportuit) non exenterabant cadauera, sed ea clysteribus acerrimis repurgabant à fœcibus interioribus, quod & apud ipsos Ægyptios factitatum esse patet ex Herodoto *vbi supra.* aut si exenterabant, id non perfecte faciebant, neque cæteras cauitates, siue ventres, vt cerebri, recte repurgabant, quia ex eodem Herodoto Ægyptij incuruo ferro per nares cerebrum educebant, vnde absque dubio eueniebat, non omnino internam capitis cauitatem à cerebri corpore repurgari, & sic facilius cadauera putrescebant, licet singula in eo existentia foramina multis aromatibus infarcirent. Plutarch. tamen *in const.* cadauera ab Ægyptiis exenterari testatur & intestina in fluuium dejci. Sed de capitis repurgatione nihil. Nostra autem ætate non modo cadauera euiscerant, & ab omnibus excrementis diligentissime repurgant, & cranio detecto

detecto cerebrum cum cerebello eximunt, sed etiam venas, & arterias omnes majores per longum incidunt, omnemque sanguinem exprimunt, & sic omni humiditate expulsa, cadauera non modo ad multos annos, sed etiam quantum est ex hoc ad multa sæcula produrare possunt, quanquam non ea aromatum copia munita, quæ Ægyptij consueuerunt. Plurima sic fortasse, & non aliter condita reperta sunt diutissime perdurasse, & vt cætera multa prætercam, superioribus annis in templo diuæ Cæciliæ trans Tiberim, cum resarciretur, inuentum corpus est cujusdam Cardinalis Angli, qui jam ab hinc trecentis annis decesserat, vndequaque integrum, nullaque labe contaminatum, vt retulerunt, qui illud & viderunt, & tractarunt. Non multo quoque ab hinc tempore Bononiæ in Ecclesia S. Dominici inuentum est cadauer integrum, nihilque labefactatum Alexandri Tartagni Imolensis Iurisconsulti clarissimi, qui plusquam centum quinquaginta annis jam decesserat. Idem narrant de Bonifacij octaui corpore, cum vetustissimum S. Petri templum demoliretur, vt nouum, atque illud quidem amplissimum, & magnificentissimum construeretur, & plura etiam alia eodem modo reperta constat diebus nostris. Alia tamen ex parte crediderim multum nos in conditura cadauerum, ob specierum, & aromatum affluentiam, & summam diligentiam in ea adhibitam illos superasse, & ob id ad hunc vsq; diem referunt in ea regione reperiri Regum, & Magnatum cadauera adhuc integra, & Valentiæ vrbis Hispaniæ refert idem Kornman. *lib. 3. cap. 21. de mirac. mort.* repertum esse cadauer Adonizam serui Salomonis post duo millia annorum, & supra incorruptum cum epitaphio Hæbraico, quod apud ipsum lege, qui & de cadauere Cleopatræ mentionem habet, quod per 125. olympiadas nempe annos quingentos illæsum permanserat, vt ex Heraclij Imperatoris Epist. ad Sophoclem Philosophum refertur. De Romanis tamen nihil tale memini legisse, nisi de cadauere quodam, quod Tulliolæ Ciceronis filiæ volunt fuisse nonnulli: de quo etiam fortasse intelligit Alexand. Tasson. *Quæsit. lib. 4. num. 2. in fin.* hoc enim post mille trecentos annos, vt collegerunt quidam, integrum inuentum est, & incorruptum, cujus rei historiam apud eundem Kornman. *habes* 14 *vbi supra cap.* 11. neque obiiciat quis, quod antiqui cadauera cremabant, quia is mos non fuit apud Romanos veteris instituti teste Plin. *lib. 7. cap.* 54. quod tamen inficiatur Hieron. Maggius *lib.* 3. Miscell. *cap.* 10. Plinij sententiam improbans. Plures prætcrea historias cadauerum ad longum tempus seruatorum absque vlla corruptione recenset idem Kornman. *par. 3. & par. 5.* de Podiuino quodam suspenso meminit, qui per duos annos corruptionem non est passus, *& par. 7. cap.* 42. de juuene bombarda occiso per plures septimanas incorrupto seruato, sanguine etiam per vulnus ad illud ipsum tempus emanante, ex quibus constat cadauera non tam ex arte, quam ex Naturæ ipsius virtute posse ad longissimum tempus à corruptione libera permanere. Sed tamen Natura id succedere posse non facile adducor, vt credam, nisi ad paucos quosdam dies, & ratio est, quia recedente natiuo calore, & extraneo succedente de necessitate Naturæ, siue illico ab excessu illius fiat, siue rationabili tempore, necesse est etiam cadauera corruptionem pati; neque enim extraneus calor potest id, quod natiuus potuit, nempe omnia moderari, & animalis vitam fouere, humidumque superfluum absumere, in quod immo tantisper agens, neque potens illud vincere, 16 eo modo excitat putredinem. Quæ tamen non in omnibus vno eodemque temporis spatio ab obitu excitatur, sed multa eam & retardare, & accelerare possunt, vt morbi species, & mortis, qua sunt sublata temperamentum, quo dotata, fuerant, dum viuerent, ætas, quam agebant, tempus anni, quo sunt extincta, & alia quoque ab extra aduenientia, vt flantes venti, locus ipse, in quo conduntur, & alia hujusmodi, & vt ab hoc postremo incipiamus, constat esse terras, & lapides quosdam, quibus si cadauera condantur citissime absumuntur. De lapide in Asso Troadis Plin. *lib. 36. cap.* 12. in 17 hæc verba. In Asso Troadis Sarcophagus lapis fissili vena scinditur, corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra 40. dies exceptis dentibus, de qua re meminit quoque inter Iurisconsultos Scæuol. *in l. libertis §. fin. ff. de Alim. & cib. leg. citatus ab* Henric. Kornman. *vbi supra par. 3. in prin.* Romæ ferunt locum illum Cœmeterij, quem Campum sanctum nominant, vigintiquatuor horarum spatio sepulta cadauera absumere, de qua etiam idem Kornman. *idem cap. 26. & in Temp. Nat. histor. p. 4. cons. 43. concl.* 1. vbi etiam de aliis hujusmodi virtute dotatis cœmeteriis mentionem habet. Contra vero alia sunt, quæ corpora imputria longo tempore seruant, plumbeis Sarcophagis condita cadauera diutius corruptioni resistere & experientia dictat, & notat Kornman *cit. loco de mirac. mort. par. 3. cap. 6.* vnde fortasse irrepsit vsus eo modo cadauera asseruandi. Sed maxime notatu dignum videtur quod adnotauit Platerus *in cent. posth. quæst. med. paradox. num. 9.* nimirum quod cadauera terræ cuicunque mandata, si alte desossa sint, minime omnium putrescant; nam neque putrida, aut fœtida, vermibusve scatentia, sed arida, & sicca tanquam fumigatæ carnes permanent. Rationem esse credit, quod terra ipsa, qua nihil siccius existit ejusmodi corpora longe melius, quam si pice, aut sale condiantur à putredine conseruare possit. Alia ex parte Plutarch. *in Sympos. dec. 6. probl.* 10. auctor est, carnes de fico suspensas (& hoc de suspensis cadaueribus verificatur) citius teneres-cere, & consequenter citius putrescere; quod & ex eo repetit Mizald. qui ex eodem Plut. ibidem carnes tritici aceruo obrutas tenerrimas facillime reddi dicit, hoc autem ob calorem extraneum, quem concipiunt, rationi maxime consonum videtur. Sed quid quod Lunæ radiis cadauera exposita promptissime corrumpuntur? quam rem veritatem habere testis est Gal. *lib. 3. de dieb. decret. capit. 2. class.* 4. & cum eo Oribasius *ex Antyll. Collect. lib. 9. cap. 3. Lemn. de Occult. nat. mirac lib. 2. cap. 4. Ioub. in tract. de Paralys.* Alexand. Tasson. *Quæsit. lib.* 4. 18 *num.* 2. Facit quoque, vt diximus, ad citam corporum corruptionem genus morbi, quo cadauera fuerint extincta: si enim siccum fuerit, vt Marasmus, Tabes, Hectica, ardentissima febris, & hujusmodi difficilius, si humidum, & à magna putredine ortum ducens absque mora corrumpuntur. Vnde ea 19 de caussa fit, vt corpora peste sublata celerrime putrefiant *Ioub. de Pest. cap.* 8. Pareus *lib.* 21. *qui est de Pest. cap.* 10. contra vero vbi hectica febre sublatus homo sit, non aliter quam si fumo, aut ipso igne tostus fuisset, incorruptum ejus cadauer ad longiusculum tempus seruari par est. Habitus etiam ipsius cadaueris in caussa est facilioris, aut difficilioris putrefactionis; pinguia, & humiditate multa referta

citissime corrumpuntur, extenuata, & exucca tardissime, & eorum præcipue, qui in abstinentia, & jejunio diu vixerunt; Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 3.

20 Tempus insuper anni ad faciliorem, & difficiliorem corruptionem facere vel ipsi imperitissimi barbitonsores nouerunt: per æstus enim, & humiditates facilius, ac citius, per frigora, & siccitates serius, ac difficilius multo putrefactioné concipiunt: idem etiam de temperamentis, & de ætatibus est dicendum, quinimo & nonnihil ad id sexum conducere paret, fœminea enim cadauera, quod humidiora masculeis, quod ficciora sint promptius, quantum est ex hoc, corrűpentur.

21 Præterea cadauera occisa, & violenta morte sublata corruptioni esse magis obnoxia, quam quæ naturali morte decedunt testis est Homer. *Iliad.* 19. *&* 24. cujus carmina habes infra. Quamquam contrarium omnino

22 firmat vir doctissimus Steph. Roder. Castren. *lib. 3. de Met. Mic. c.* 4. ac profecto cum in occisis vt plurimum totus sanguis effluat, qui putredinem promptius conciliat, magis rationi consonum videtur, ea diutius incorrupta seruari, qnam quę à morbo fuerint interépta.

23 Sed & inter ea, quæ vi pereunt, maxime ea corrumpi nostra ætate compertum est, quæ sclopo & tormentariis hujusmodi instrumentis interficiuntur, quod testatur Pigræus Chirurgus doctissimus *lib.* 4. *suæ Chir. cap. vlt.* cujus verba referam. *Corpora, inquit, quæ sclopororum ictu intereunt omnia putrefactioni, ac corruptioni magis obnoxia sunt; quam cætera quocunque tandem morbi genere pereãt*, hæc ille. At vnde hoc? An quia per hujusmodi instrumenta communicatio fit ipsis corporibus extranei caloris, & sic facile putredinem concipiunt? nam & ipsæ partes vulneratæ citissime corrumpuntur. Alphons. Ferr. de Sclopet. *Vulner. lib.* 1. *cap.* 2. An potius ob contusionem id euenit? cum in omnibus hisce vulneribus contusio accidat, & contusionem facillime corruptio sequatur, vt & præcitatus Ferrus *ibid.* & Bartolom. Magg. *de vulner.* Sclopet. *in prin.* & Paræus *lib.* 10. *in Apolog. alt. fatentur.* Communicatio autem putredinis ex vna parte ad aliam, & ad corpus vniuersum facillima est.

24 Cæterű quod cadauera aromatibus, Sale, vel nitro, vel Calce excepta, aut quocunque modo condita incorrupta seruentur, nihil habet in se non miraculi dicam, sed ne admirationis quidem, quamobrem quorundam simplicitatem, vt ita dicam, jam notandum censui, qui corpus cujusdam probi viri, & vitæ quidem, vt audio, integerrimæ, aromatibus, vt fieri solet, asseruatum, vix 18 annis ab obitu transactis, miraculose incorruptum seruari volebant, cum tamen non obstante conditura jam putrere inciperet. Ad quid obsecro miracula affectare? an non etiam ejus corpore putrescente, potuit hic Deo esse acceptissimus? Sed his relictis, ego puto cadauera incorrupta permanentia nullo artis, aut Dæmonis ministerio, miraculose seruari [dummodò hæc incorruptibilitas perfecta sit, ità vt cadauer ne exficcationem quidem patiatur, sed secundùm corruptibiliores etiam partes integrum ac viuidum non secùs quàm si in vita homo degeret, conseruetur] D. Thom. 2. 2. *q.* 178. *art.* 1. *ad* 3. *& ex ipso*

25 *Rota in relat.* 1. *de mirac.* B. Teresiæ, *art*, 4. § *de Exhumat. pag.* 30. *vers. vnde cum.* Dæmonem enim posse id facere non dubitandum, vt testatur Martin. Delr. *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 25. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 1. *& seqq.* neque solum id poterit facere Dæmon Artis ipsius præsidiis sibi quam notissimis, sed etiam amouendo quascunque naturales caussas, quæ cadaueribus putredinem conciliare possent. At corpus, quod ex Dei virtute, & ex miraculo incorruptum permaneat, nullo

26 artis præsidio, immo nulla caussarum corrumpentium amotione, sed ipsis corruptiuis caussis permanentibus conseruari poterit; idcirco nulla cadaueris exentheratione, aut euisceratione, nulla excrementorum repurgatione, nulla Aromatum, aut aliorum medicamentorum conditura, nulla temporis, aut loci conditione opus erit vbi ex miraculo cadauer aliquod incorruptum permanere debeat; hoc prudentissime insinuauit Homer. in cadauere Hectoris, quod quamquam cruore refertum, diu, multumque circum mænia Trojæ protractum, nullo vnguento delibutum, tamen Deorum virtute incorruptum seruabatur, vt ille inquit sub persona Mercurij Priamum alloquentis Iliad. 24. his verbis.

O senex nondum hunc canes comederunt, neque alites,
Sed adhuc jacet Achillis apud nauem
Neglectum in tentoriis, duodecima autem ei dies
Iacenti, neque tamen ei corpus putrescit, neque ipsum vermes
Edunt, qui sane viros in bello occisos edunt.

Et paulo infra, vt miraculi vim ostenderet.

Adeo tibi curant beati Dij filium tuum,
Et mortuum licet existentem, quoniam ipsis carus erat ex animo.

27 Sed quodnam tempus assignandum corruptioni cadaueris? vel quanto tempore naturaliter potest cadauer aliquod incorruptum permanere? certe impossibile est omnibus vnum, eundemque terminum posse assignari, quippe cum, vt jam præfatum est, multæ caussæ sint, ex quibus ipsa cadauera citius, aut serius corruptionem patiuntur; vel ipsæ particulares hominum Naturæ, & temperamenta, vt diximus, in hoc multum possunt. In Persico quodam bello notatum cadauera Romanorum post quatriduum putrescere, ac tabe corrumpi, vt non facile qui sint dignoscantur. Contra Persarum, siccatis corporibus sine tabe vt ligna durescere. Refert exemplum hoc ex Card. *de rer. varietat. lib.* 8. *cap.* 40. Korman. *de mirac. mort. par.* 3. *cap.* 1. superius quoque de quibusdam populis mentionem habuimus, quorum corpora nullo modo putrescunt, cum cætera omnia putredinem tam de facili patiantur. Verum enim vero si ab eo, quod vt plurimum fit; vniuersalis regula firmari debeat, dixerim cum terminum tribus diebus definiri, quia tanto temporis spatio si quæ naturalis caloris reliquiæ in cadauere relictæ fuerint, omnino euanescunt, & eorum loco

28 calor putredinalis succedit; idcirco is terminus assignatur à Medicis expectandus in quibusdam, qui ob morborum vim veluti mortui jacent, & ab ipsis vere mortuis non distinguuntur: nam (præterquam quod eo spatio omnes humores suum motum sortiuntur, ex eorumque motu vita inesse, aut ex quiete abesse deprehenditur) non longius protrahi posse videtur corruptio in his, qui vere mortui fuerint. Firmari possunt hæc argumento Lazari, de quo recte, quia transierat hic terminus, dicitur, fœtet jam, quia quatriduanus est *Ioann. cap.* 12. *vers.* 40.

29 Cum vero, vt notum est, naturaliter omnia cadauera corrumpantur, & putrefiant, sciendum est ad majorem miraculi euidentiã vt superiùs dixi, cadauer ex miraculo incorruptum seruatum, debere non solum secűdum solidiores, & ficciores partes tale conseruari, sed etiam secundum molliores, & humidiores, & secundum eas,

dum eas, quæ magis sunt putrefactioni obnoxiæ: & hæc quidem ab omni genere putrefactionis immunes sint oportet; sunt enim vt superius quoque dictum est putredinis plures modi, seu potius gradus, secundum quos alia cadauera, in quibus calor multus putredinalis, & humidum viget, in vermes & alia insecta abeunt, alia secundum humidiores præcipue partes in tabem conuertuntur, alia situm contrahunt, alia in quibus carnes, ac viscera omnia diffluunt, alia cæteris ficciora, & in quibus calor mordax, & acer viget, humidioribus partibus absumptis, resiccantur, & diutius durant, omnia tamen putrescunt in majori, aut minori gradu. ita vt quamquam hæc posteriora minorem putredinis gradum attingunt, & cæteris diutius, ac melius, & quasi incorrupta seruari videntur, non sufficeret tamen hoc ad miraculi probationem, quia & ipsa resiccatio putredo quædam est, vt ex *Arist.* 4. *Meteor. cap.* 2. *tex.* 5. manifestissime elicitur. At vera cadaueris incorruptibilitas est inter miracula magnæ considerationis, ac Dei omnimodam virtutem requirens. nam quæ superius incorrupta vel natura, vel arte seruari diximus, non verè incorrupta seruantur, imo neque ipsa, quæ diligentissime condita sunt, nam & hæc & alia quæcunque paulatim, vt dixi, resiccantur, quousque tandem omnino in puluerem abeant, & incinerentur.

Cæterum circa cadauera pleraque alia obseruari possunt, & aliquando etiam obseruata sunt, quæ cum admirationem quamdam contineant, vulgo caussarum rerum ignaro miraculi suspicionem, immo certitudinem faciunt, cum tamen omnia Naturæ limites non prætergrediantur: quæ vt ab iis, quæ vere ex miraculo in cadaueribus accidunt distingui possint, paucula huic quæstioni addenda sunt. Obseruantur igitur aliquando cadauera sese mouere, vel secundum partes, vel secundum totum, sanguinem effundere, rubore perfundi, commaculari, & rubris stygmatibus conspergi, calida per longum tempus ab obitu permanere, & aliquando etiam per se stare. In quibusdam etiam vngues visuntur crescere, ac pili, quod etiam frequentius animaduertitur. adnotantur insuper retractiones quædam, seu potius conuulsiui quidam membrorum motus; quibusdam enim Penis erigitur, & ad multum tempus ita perdurat, quod pluries in his, qui suspenduntur animaduertitur. Narrat item Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Med. cap.* 1. ex Marcell. Don. *hist. mirab. lib.* 2. *cap.* 3. Monialem quamdam; cum alterius monialis demortuæ manum exosculáretur, ter illi manum à demortua tam fortiter fuisse constrictam, vt viua adhuc putaretur, & alias quoque non dissimiles historias, vide ibi, si libet. adnotantur quoque plura alia hujusmodi, quæ breuitatis gratia silentio prætereo.

Atqui primò cadauera per aliquod tempus ab obitu calida permanere, aut etiam post aliquod tempus post mortem recalescere, naturalis res est, et tunc maximè animaduertitur, cùm mors ex pestilenti morbo, aut ex summa, atque intensissima putredine ortum habuerit, ita vt contingat aliquando ea calidiora esse post mortem, quâm fuerint in vita, vt testatur Sal. *de febr. pest. cap.* 19. & Io. Hucher. *lib.* 4. *de febr. c.* 10. quod ob intensissimum putredinalem calorem accidit, qui tantus aliquandò est, vt Ægrotantium corpora ipsam gelidissimam humum, aut ipsa frigidissima marmora excalefaciant, quod scitissimè adnotauit Ouidius *lib.* 7. *Metamorph. de peste correptis.*

> *Dura sed in terra ponunt præcordia, nec fit.*
> *Corpus humo gelidum, sed humus de corpore feruet.*

Eadem ex caussa omnes commaculationes, rubores, liuores, stygmata, & his similia, quæ in cadaueribus fieri obseruantur, eueniunt, vt docet Valles. *in* 5. *Epidem. tex.* 87. sic etiam & sanguinis emissio aliqua ex parte, vt ex vlcere, ex ore, ex naribus, ex vulneribus: cum enim omnis jam naturalis calor euanuerit, & extinctus sit, & cum eo virtutes omnes conciderint, præcipue autem retentiua, jam turgentes humores, luxuriansque putredine sanguis impetu facto quoquo libet erumpunt. Notandum autem quod cum hæc ex Naturæ præscripto fiunt, non longe ab obitu accidere consueuerunt, & postridie, aut tertio ad summum die ab obitu comparent, aliter enim si multos post dies euenirent, multo majorem miraculi suspicionem facerent; & idcirco notoria miraculi euidentia accidit, quod è B. Agnetis à monte Politiano corpore plurimus sanguis post centum annos ab obitu profflueret. Notat tamen Plater. *in Cent. Posth. Quæst. Medic. Paradox. num.* 8. quod cadauera, quæ Anatomiæ caussa pluribus diebus seruantur, post flauescentem illum colorem; quo postquam expirarunt, pallent, exactis aliquot diebus rursum nonnihil in malis, & carnosioribus locis rubent: sanguinem quoque leui commotione ex venis nondum sectis, & ad interiora emanare dicit. alia etiam his non dissimilia obseruari posse in cadaueribus crediderim, si & qui obseruarent adessent, & cadauerum copia suppeteret. referunt cadauera aliquando exudasse, & Kornman. *de mirac. mor. par.* 5. *c.* 8. & 9. narrat cadauer cujusdam suspensi plurimum sudoris effudisse per quatuordecim continuos dies, & alium post nonnullos annos item suspensum ad accessum matris sanguinem per longum tempus stillasse; priorem historiam admirationis habere aliquid, posteriorem fabulæ proximam judico. hæc tamen nullo negotio posse à Dæmone quandocunque libuerit perpetrari certum est, itaque maxime ad hoc animaduertendum est, ne decipiamur.

Porrò cadauera per se stare supra naturam est: nam neque ab ipso Dæmone id fieri poterit, vt per se realiter stent, sed bene, vt appareant per se stare: non modo enim cadauer per se stare non potest, sed neque in alterutrum latus reclinatum permanere: cadauere enim in latus conuerso, inquit Gal. *lib.* 2. *de mot. muscul. cap.* 4. ne minimo quidem tempore super latus manet, sed illico vel pronum, vel supinum fit, quod etiam adnotauit Kornman. *ex Seidel. de Ebriet. lib. de mirac. mort. par.* 3. *cap.* 17. cum enim, vt corpus stet, valida musculorum actione sit opus, quippe, qui maximopere in ea actione operentur, vt docet Fabrit. *de Gressu Anim. trans. princ.* in hac autem tam valida actione plurimi spiritus requirantur, impossibile omnino est, vt hoc naturaliter succedat, deficientibus omnino spiritibus. multo minus ex se naturaliter moueri potest cadauer, aut aliquam sui partem mouere, vnde quod narratur de lacerto quodam, Dub nomie in Arabia nascente, qui occisus etiam post triduum igni applicitus, perinde mouetur, ac si viueret, nescio an pro vero admittam, an dicam potius, ex calore ignis contrahi in semetipsum, non autem vere moueri. narrat autem naturale hoc miraculum ex Lemn.

Majol. *coll.* 8. *dier. Canic. p.* 1. quanquam moueri cadauer ex Dæmonis præstigio possit, aut potius apparere, vt ex se moueatur. quamobrem vbi talia in sanctis corporibus ad aliquem finem facta obseruabuntur, ex miraculo fieri non dubitandum, vt illud est, quod de eadem B. Agnete à Monte Politiano narratur. quæ diuæ Catharinæ Senensi pedem ori propius admouit, vt facilius superstes virgo illum deosculari posset. loquor autem hic de motu vero, nempe qui fiat naturali modo, non de conuulsiuo, de quo superius dixi; hic enim à flatuoso spiritu, vel à putredinosis vaporibus etiam in cadaueribus excitatur, vt notat Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. med. cap.* 1. hac quoque ratione euenit, vt carnes vituli recenter mactati (forte & aliorum quoque animalium) tremant per aliquot horas, contrahantque sese ab externi Aeris injuriis lacessitæ, vt recenset eruditissimus Fortun. Licet. *lib.* 1. *de Spont. Viuen. ort. cap.* 149.

Ad hæc protritum, & ob id minus admirationis in se habet quod dicitur de pilis, & vnguibus in cadaueribus excrescentibus, cum tamen neutri illorum vere, & realiter crescant, sed crescere videantur ex depressione circumstantis carnis, aut cutis ex sententia Aristotelis, & Alexandri, quam cum cæterorum Philosophorum aliis opinionibus recitat Mercurial. *lib.* 1. *de morb. curan. cap.* 3. de qua re vide Licet. *lib.* 1. *loco citato.* majorem multo admirationem haberet, dentes crescere; vt aliquando euenisse recenset Kornm. *de mirac. mort. par.* 3. *c.* 42. si modo vere crescunt. [Nam potiùs, vt de pilis, & vnguibus dictum est, videntur crescere, ob gingiuarum depressionem, & consumptionem.] 37

38 Liquores porro, sudores, humiditates, sanguis diu, & longe ab obitu ex cadaueribus emanantes suauiter redolentes, & in certa copia, statisque temporibus, nihil in se naturale habent, neque vllam dubitandi ansam præbere possunt, nisi quod hæc ipsa suis præstigiis facile operari potest Dæmon. sed in sanctorum corporibus nulla erit hæsitantia, vnde prudentissime à Rota talia pro miraculis semper judicata sunt, & vide relationem sæpe citatam super processu B. Andreæ Corsini *par.* 5. §. 3. *in princ. & relat.* 1. *de mirac. B. Teresiæ, art.* 4. *mir.* 2. *post mortem,* quod autem de Alexandri cadauere jactant, nimirum insepultum per septem dies, incorruptumque seruatum, gratum odorem exspirasse, credo esse scriptorum adjunctum, qui, vt fit, non contenti narrare, quod incorruptum Alexandri cadauer seruatum sit, vt audierant, addiderunt etiam illud gratum spirasse odorem, cum sufficeret ad admirationem excitandam, quod ingratum non spirasset. Nam fætor semper consequitur pútredinem, odor vero contra laudabilem humorem & corporis constitutionem. imo neque naturalis est odor qualiscunque. qui gratus quoquo modo esse possit, non modo mortuorum cadaueribus, sed neque viuentibus corporibus quantumcunque perfecta sanitate, & eucrasia fruantur, vnde nescio, an mendacij redarguendus sit Card. qui de suo corpore odorem bonum perpetuo exspirare scripsit; licet hominem naturaliter posse bene olere probet Licet. *lib.* 4. *de his, quæ diu sine alimento viuunt, cap.* 8. sed hoc intelligendum forte de odore quodam corpori humano conueniente; qui non simpliciter bonus ac suauis odor dici potest, & idcirco bene idem Cardan. *lib.* 13. *de subtil.* dicebat, corpora Sanctorum, cum cætera fœteant, bene olere ob id creditum est, vi Diuinitatis aduersus Naturę decreta pugnante. Nec tamen secundum naturam impossibile est, humanum cadauer recens non male olere: at bene olere, inquam ego, est impossibile; quia bonus odor ex calore naturali in cadauere emanare non potest, quia is aut nullus, aut exiguus, ex calore autem putredinali quomodo bonus odor emanabit?

Denique videbatur aptus hic locus ad inquirendam veritatem, & caussam naturalem de sanguine emanante à cadauere occiso coram occisore; sed quia magis aptus locus offeretur *in tit. de Vulneribus lib.* 5. *seq.* eò loci id ipsum rejiciam. qui autem plura mirabilia circa cadauera euenientia legere cupit, adeat Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 4.

SVMMARIVM.

1 *Resurrectio secundùm aliquos naturaliter fieri potest.*
2 *Affertur Ratio, qua id probari possit.*
3 *Multi qui mortui resurrexerunt.*
4 *Animalia nonnulla jam mortua aliquandò resurgunt.*
5 *Resurrectio opus est miraculosum.*
6 *Quanam ratione quidam resurgere à mortuis visi sint.*
7 *Supra terminum trium dierum non videtur possibile hominem, qui mortuus videatur, ad vitam redire naturaliter.*
8 *Nonnulli multis annis dormientes.*
9 *Populi Locomoriæ quomodò resurgant.*
10 *Quòd herbæ quædam resurgere faciant falsissimum, & ridiculum.*
11 *Dæmon an possit mortua insecta ad vitam reuocare.*
12 *Anima quoruncunque animalium irrationalium in morte corrumpitur.*
13 *Dæmon non potest idem animal numero ad vitam reuocare.*
14 *Resurrectio est vnius, ejusdemque numero animalis.*
15 *Nullum animal mortuum verè resurgit præter ipsum hominem.*
16 *Homo habet propriam formam à corpore segregatam.*
17 *Eundem effectum numero semel corruptum implicat posse reproduci.*
18 *Deus non potest idem animal numero irrationale duntaxat semel corruptum ad vitam reuocare.*
19 *Hominis Resurrectio ex Dei virtute factibilis, bruti verò nequaquam.*
20 *Resurrectio fit per nouam introductionem ejusdem animæ in idem corpus.*
21 *Brutum aliquo modo resurgens non esset idem numero.*
22 *Resurrectionis opus cur naturale esse non possit.*
23 *Ex nihilo naturaliter nihil fit.*
24 *Mors est priuatio vitæ.*
25 *A priuatione ad habitum naturaliter non datur regressus.*
26 *Productio naturalis effectus sequitur ad proprias dispositiones introductas in id, in quo fiunt.*
27 *In examine resurrectionis contingit dubitare, an verè is, qui resurrexisse præsumitur, mortuus fuerit nec ne.*
28 *Morbi, ex quorum vi homo interdum veluti mortuus apparet, cùm adhuc viuat.*
29 *Aqua submersi strangulati, ex alto cadentes, & hujusmodi aliquandò mortui videntur, cùm viuant.*
30 *Syncopis est preceps virium ruina.*

31 *Syncopis distinguitur à Lypothimia.*
32 *Syncopis ad talem vehementiam deuenire potest, vt homo mortuus appareat, non sic Lypothimia.*
33 *Ætij dictum defensum.*
34 *Syncope forti detentus non potest longo tempore superuiuere.*
35 *Cor non potest magnum morbum sustinere.*
36 *In valida Syncopi non est locus remediis.*
37 *Morbus, quo detinebantur Zeno Imperator, & Io. Duns Scotus non erat Syncopis.*
38 *Syncope detentus si post tres dies ad vitam redeat, magnam faciet resurrectionis suspicionem.*
39 *Impossibile est cum forti Syncope vltrà vigintiquatuor horas viuere.*
40 *Syncope dicitur quasi abscissio vitæ.*
41 *Quomodò fieri possit, vt homo absque vllo sensu, & motu viuat.*
42 *Priuatio respirationis est ipsa mors.*
43 *Vita non potest esse sine respiratione.*
44 *Homo respectiue ad nos tantùm potest sine sensu, & motu viuere.*
45 *Vltrà terminum trium dierum cum morbo, qui hominem motu, & sensu priuet; non potest vllo modo vita superesse.*
46 *Syncopis est ipsa mors.*
47 *Mors est confirmata Syncopis.*
48 *Nemo moritur absque Syncopi.*
49 *Terminus suspicionis vitæ breuior esse debet in Syncope affectis.*
50 *Tres dies pro termino vitæ assignantur in morbis attonitis. Rationem vide nu. seq. & 52.*
53 *Experientiæ variæ ad dignoscendum, an homo mortuus sit, nec ne.*
54 *Ex quibus præcipuè signis cognosci possit, an homo qui mortuus apparet, adhùc viuat, nec ne.*
55 *Vbi homo viuit, ejus oculi intuetnium imaginem reddere solent.*
56 *Homo ex morbo non periclitatur, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddunt. Falsum ibi.*
57 *Fœtore præsente de morte dubium non est.*

De Mortuorum Resurrectione.

QVÆSTIO XI.

QVantò intimiùs in miraculorum natura inuestiganda hactenus penetraui, tanto promptiùs hominum quorundam vanitatem in illorum veritate cognoscenda, ac propalanda perspexi. Miratus antehac sum, quam facile sibi persuadeant, non inquam postremæ notæ homines, sed sapientissimi, & quibus non immeritò primas in scientiis deberi communi calculo receptum est, posse quædam opera mirabilia à natura, vel à casu contingere: tamen æquo toleraui animo, quòd morbos nonnullos difficiles, & verè ex miraculo sanatos, à Natura curatos fuisse, & curabiles extitisse astruerint: magis me affecit, quòd hominem à Natura prophetare aliquando voluerint, quòd per imaginationem non modò extra mentem rapi, sed à terra etiam sublenari firmauerint. Ad mortuorum jam resurrectionem peruentum erat, quam adeò Naturæ vires exsuperare existimabam, vt ex communi hominum consensu firmari posset id esse semper, & absque vllo dubio opus miraculosum, & ab ipsa diuina potentia immediatè emanans: nihil enim excogitari posse in rerum Natura credideram, quod effectum, non dico parem, sed aliqua vel minima ex parte similem promitteret, neque vllam apparentem rationem, quæ id suaderet. Tamen & in hoc ipso opere esse aliquid, quod obiicere quisquis sit posset, adinueni; eo namque impudentiæ quorumdam futilitatem, seu malitiosam credulitatem peruenisse comperi, vt non modo resurrectioni simile opus, sed & ipsissimam mortuorum resurrectionem à natura factibilem judicent, &, si Diis placet, id etiam per simplicia quædam medicamenta sortiri posse effutiant. Sed ante hęc sequens ratio persuadere posset, Resurrectionem esse naturaliter possibilem: si enim naturaliter fit, vt animal, quod nunquam extitit in lucem, nascatur, (licet hoc negaret *Hipp. qui lib. 1. de Dæt. n. 5.* nihil fieri asseuerat quod prius non fuerit) multò facilius naturaliter erit, hominem, qui aliquãdo exstitit, resurgere, quòd enim difficilius sit ex nihilo aliquid fieri, quàm ex aliquo aliquid videtur rationi consonum, & probatur ad id firmandum à Plat. *in Cent. Posth. Quæst. Med. Pa. ad. n.* 34. Præter hanc autem rationem afferuntur nonnulla exempla eorum, qui cum mortui essent, non ex miraculo, sed naturaliter suscitari sunt. Inseram hic nonnulla euenta, quæ veritati ob eorum raritatem officere possent, alia risu potius quàm admiratione excipienda, quorum plura ex Valerio Maximo, ex Plinio, ex Cœlio Rhodig. & aliis referunt Ranis. *in sua offic. lib. 1.* & Martin. Delr. *lib. 2. disquis. Magic. quæst. 29.* Plura quoque hujusmodi exẽpla notatu digna habes apud Major. *dier. Can. Tom. 2. Coll. de Vatic.* Ferunt Appionẽ Grãmaticum herba Cynocephalea Osiriti Ægiptiis appellata Homerũ in vitã reuocasse, auctor Plin. *lib. 30. cap. 2.* Acilium Auiolam, & L. Lamiam in rogo reuixisse narrat Val. Max. *lib. 1. cap. 8. & idem Plin. lib. 7. c. 52.* qui etiam de Ælio Tuberone idem refert, & de aliis nonnullis. De Soleo Plutarch. *de ser. numin. Vind.* meminit, qui de sublimi loco in ceruicem delapsus ictu absque vulnere accepto, mortuus est, tertiaque post die sub ipsam funerationem reuixit. Mirabilius est quod de Ere Pamphilio narrat Valer. Max. *vbi supra ex Platone*, quod scilicet reuixerit post decimam diem, qua mortuus fuerat. Narrantur & apud Medicos (ne has fabulas quis judicet) quamplurimi hujusmodi casus, quorum nonnullos vide apud Schenck. *lib. 1. Obseruat. tit. de Apoplexia. & lib. 4. tit. de suffoc. Vter.* sed plerasque hominum reuiuiscentium historias, qui legere cupit, legat Henric. Kornman. *de Mirac. mort. par. 2. per totam.* Accedit his, quod de puero quodam, & de Epimenide Gnosio, seu Cretensi narrat supra citatùs Plin. nempe eum dormiisse annos 57. dehinc resurrexisse. Idem ex Laertio Diogene narrat Marcell. Donat. *lib. 4. histor. Med. mirab. cap.* 12. additque eum nunquam visum fuisse comedere. Multo majorem admirationem affert quod Sigismundus Liber *in suis Moscouiæ commentariis*, & ex eo Delrius memorat, homines nimirum quosdam Lucomoriæ trans flumen Obium in montibus positum sub finem mensis Nouembris obdormire, seu, vt ipse Sigismundus inquit, mori, post hæc sub finem subsequentis Aprilis reuiuiscere. Hanc ipsam horum populorum seu fabulam, seu historiam repetit ex Francisco Citesio Medico Fortun. Licet. *lib. 1. de his qui diu sine alimento viuunt, cap. 6.* & Henric. Kornman. *de mirac. mort. par. 2. c. 41.* cum minori tamen admiratione hæc à me perlecta sunt, qui similia apud Herodotum legerim *lib. 4.* nescio an de eisdem populis loquatur, eos tamen sex mensibus dormire narrat. Sed & supra citatus Marcell. Donat. *vbi supra* refert ex quodam historico tempore Gregori XI. summi

1 2 3

Zacc. qu Med. leg.

Pontificis quemdam ſcholaſticum ſeptem annis dormiuiſſe, excitatumque mox per vim à ſomno vnam ſe noctem dormiuiſſe ſibi perſuaſiſſe. Eandem habet hiſtoriam Kornman. *de mirac. viuor. tit. de dormien.* & repetit *lib. de mirac. mor. par. 2. cap.* 48. eumque Lubecenſem Scholarem vocat. In Germania ruſticum quemdam per totum autumnum, vniuerſamque ſubſequentem hyemem dormiuiſſe teſtatur Lil. Girald. *in hiſtor. poet. dial.* 4. ex quo reperit Torrebl. *in Epit. delict. lib. 2. cap. 22. num.* 2.

Sed ad demonſtrandum Reſurrectionem eſſe à natura factibilem adduci poſſunt multæ experientiæ in cæteris quoque animantibus, quorum multa vel ex ſe, vel remediis adjuta à morte reſurgere adnotantur. Circa Siciliam, inquit Ariſt. *de admir. aud. part.* 28. aquæ ſtagnum ineſſe aſſerunt, in quo ſi quis aues, cæteraque ſuffocata animalia intinxerit, rurſus reuiuiſcere autumant. De Muſcis, de Anguillis, de Leone, de Pellicano, & de pauca quadam auicula vide apud Martin. Delr. *vbi ſupra.* Muſcas item, & Apuas poſt mortem reuiuiſcere teſtis eſt Card. *lib. 9. de Subtil. in fin.* Apes quoque oleo enectas aceto reuiuiſcere dicunt, & quanam id ratione contingat recenſet Licet. *lib. 1. de ſpont. viuent. ort. cap. 39. & lib. 3. cap.* 54. Addamus his nos Bombicem, quem non modo ſuſcitari, ſed nouam quoque formam capeſcere eſt notiſſimum, vnde eleganter Vida *lib. 1. Bombicis:*

Ite Animæ egregiæ, fortunatæque laborum
Vltro in fata alacres, vobis namque altera fato
Corpora debentur, vobis miſerata priorem
Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
Lumina, & aëreas rurſum reuocabit in auras.

Vermiculos quoque, & ſcarabeos, & plura inſectorum corpora pluries mutare, ac multoties reuiuiſcere, nouaſque formas capeſſere, quicumque experiri volet, facile poterit, & expertus eſt millies ſolertiſſimus Medicus Petrus Caſtellus, qui & librum quoque de inſectis conficit ab ipſomet effigiatum, & variis inſectorum imaginibus ingenioſiſſime ornatum. Famoſiſſimum inſuper eſt, & ſanctis etiam quibuſdam viris acceptum, vt Ambroſio, Nazianzeno, Euſebio, & aliis, quod de Phœnice jactatur, de qua etiam Lactantius, & Claudianus cecinerunt, & de qua meminit quoque Herodotus *in Euterpe.* Quin & hiſtoriæ, quæ de Phœnice narratur non abſimilem offert Cardan. *lib. 10. de ſubtil.* de Aue Semenda nomine, quæ roſtrum habet triplici ordine, atque vt in Elychniis vndequaque perforatum. Hæc cum moritura eſt dulce canit Cycnorum exemplo, inde collectis ſarmentis motu alarum ignem excitat, flammiſque excitatis comburitur, & ex ejus cinere vermis, tum ex verme auis denuo renaſcitur.

Præterea Marcell. Donat. *lib. 4. hiſt. Med. mirab. c. 12. ex Martino Cromero lib. 1. hiſt. Polon.* narrat, in Polonia minores quaſdam aues, vt hirundines, & cypſelos implicitis inter ſe pedibus conglobatas in lacus, & paludes, piſcinaſque ſub hyemis initium ſeſe immergere, nec excitari vſque ad nouum ver. Capi autem à piſcatoribus hyberno quandoque tempore, & ſine vllo ſenſu & motu, aut vitæ adminiculis reperiri, ſed igni admotas reuiuiſcere, licet illico ab externo ambientis frigore de nouo extinguantur. Plantas quoque ipſas reſurgere, & earum ligna etiam dolata reuiuiſcere patet ex iis, quæ recenſet Theophr. *lib. 5. de cauſ. Plant. c.* 4. quibus adiiciam quod ex Quercetano, & Libauio commemorabat ſuprà nominatus Petrus Caſtellus, nimirum cineres quarundam herbarum denuo ex arte reuiuiſcere, & in ſui generis plantam redire, quod de vtrica præcipue narrat idem Quercetanus, vt id Caſtell. retulit. Multa demum naturalis reſurrectionis exempla afferuntur à Leuino Lemnio *lib. 1. de Occult. Nat. Mirac. cap.* 14.

Ex quibus omnibus videbatur, Reſurrectionem poſſe aliquando merè naturaliter contingere: quæ tamen cum partim falſa ſint, partim ad ſuas naturales cauſſas reducibilia, & nullam ea propter in ſe admirationem habentia, ita vt ad ejus rei probationem nihil faciant, hæc concluſio firma ſit, & inconcuſſa, Reſurrectionem mortuorum opus eſſe miraculoſum, & vires Naturæ creatæ adeo tranſcendens, vt neque ſimile quid ab ipſa promitti poſſit, & videtur ea concluſio ex ſacræ Scripturæ verbis deprompta, Iob. *cap. 14. verſ.* 12. Homo cum dormierit non reſurget, ſcilicet impoſſibile eſt vt naturaliter reſurgat. Maluet. *de Canoniz. Sanct. dubit. 3. nu.* 18. Vnde probare non poſſum Tiraquelli verba *de Nobilit. cap. 3. num.* 35. dicentis; Quid refert, vtrum anima denuo in artus relictos diuinitus reponatur, an penitus in corpore ſepulta morbique victoris oppreſſa viribus, arte curaque Medici ſuſcitetur atque eliciatur, jamque certo migratura retineatur? An non penè paria ſunt, mortuum reſtituere, & mox moriturum ſeruare, ejuſque animam in corporis latibulis deliteſcentem ab ipſo limine mortis reuocare? Hæc Tiraquell. quæ adeo à vero longe abſunt, vt non modò hæc paria non ſint, ſed toto cœlo diſparata: mortuum namque ſuſcitare, non niſi per ſupernaturalem potentiam fieri poteſt; moriturum ſeruare, non ſolum à Natura, ſed etiam ab Arte poſſibile.

Sed ne prædicta abſque reſponſione relinquamus, dicendum primo ad id quod opponebatur, eſſe nempe difficilius animal, quod nunquam extitit de nouo in lucem prodire, quàm ſi quandò exſtitit reſurgere, reſpondendum, negandò hanc concluſionem, ratio negationis eſt, quia paria ſunt non eſſe, & nunquam fuiſſe quoad nouum eſſe, & ad id, quod in confirmationem additur, quod difficilius ſit ex nihilo aliquid fieri, quàm ex aliquo aliquid, dico quod veritatem habeat in via Naturæ, quia ipſa ex nihilo nihil producit, at nunquam ex nihilo ipſa creat animal; non transferenda eſt ergo creatio ad Naturam, ſed ad diuinam potentiam abſolutè; vndè hinc deduci non poteſt faciliorem eſſe reſurrectionem naturaliter, quàm nouam animalis productionem.

Cæterum ad id, quod pertinet ad eos, quos reuixiſſe ferunt (ſi poſt congruum tempus id factum dicant, nam de Ere Pamphilio poſt decem dies reuiuiſcente fabula mera eſt) illos non fuiſſe verè mortuos, ſed potius Apoplexia, vel conſimili morbo detentos, ex quo è viuis ceſſiſſe apparent, cum tamen adhuc viuant, eo autem morbo diſcuſſo, manifeſtè viuere cernuntur, & ignorantibus, ac fatuis, idiotiſq; reuixiſſe, & à mortuis ſuſcitati exiſtimantur, quod & ex Ariſt. probat Licet. *de ſpontan. viuen. ort. lib. 4. cap.* 5. at in Medicina facienda hæc non adeo de raro eueniunt, vt multam admirationem nobis incutiant; non tamen id firmari poſſet, quandocunque, ſed congruo tantum tempore, vt dixi, nempe infra tres dies à putatiua morte; nam ſupra hunc terminum difficillimum, & fortaſſe etiam impoſſibile eſt, hominem naturaliter reuiuiſcere ob rationem,

de

de qua infra. Vnde non sine mysterio Lazarus post quartum suscitatus est, ad insinuandum nempe omnes vitæ terminos in eo præteriisse, ne dubium aliquod intercedere posset, quod non esset mortuus, sed apoplexia, aut hujusmodi aliquo morbo detentus; quin & in eo mortis manifestissima jam signa erant conspicua, fœtebat enim jam, & corruptionem patiebatur.

Præterea quod à Plinio, & alias narratur de puero per 57. annos dormiente, (nisi fabulosum, & risu dignum judicare id velis) dicendum hoc non aliter euenisse in hoc, quam in his, qui absque cibo, & potu diutissime viuunt, aut quomodocunque sit, neque hic, neque Lubecensis Scholaris ille erant vere mortui, sed dormientes viuebant. Major suspi-8 cio intercedere potuit, nisi miraculum intercederet, de septem sanctis quibusdam viris, qui in persecutione Decij obdormisse dicuntur annis 19?. & somno occupatos fuisse, hinc euigilasse, seu potius resurrexisse temporibus Theodosij, si recte memini. De viris porro illis Lucomoriæ trans flumen 9 Obium quid sit dicendum docet Delrius, esse nimirum quid commentitium, ac fabulosum: & tamen, etiamsi pro vera historia admitteretur, non esset par ratio in resurrectione mortuorum; somnum enim hunc libentius dicerem, quam mortem, & ad instar quorundam animalium, quæ mensibus hyemalibus somno occupantur, eos populos quoque tali natura præditos dixerim, neque esset quid adeo à Natura alienum, vt omni fide indignum existimandum, stante præsertim vetustissimo ejus rei Herodoti testimonio, de quo supra confirmato noua non contemnendi auctoris attestatione.

10 Quod autem de herbis quibusdam recitare ausi nonnulli sunt, confutatione non eget; quod si Dœmonis opera mortuos ad vitam reuocare quarundam herbarum vi aliqui visi sint, hoc ipsius Dœmonis præstigium fuit, non quid reale. De Leone vero, & Pellicano non habeo quid dicam, nisi quod hæc vt pleraque alia falsa credam. Insecta autem nonnulla, aut plura, & ex putri materia nascentia animalia quædam quomodo reuiuiscere possint, & quod renascentia eadem numero non sint, declarat Delrius *vbi supra*, & ex nostris Medicis Licetus *lib.3. de spontan. viuent. ort. cap.* 54. ego dixerim, quod cum his calor sit pro anima, facile hic lateat in materia illa putrida, ac tenaci; dum latet autem mortua videri animalia, cum denuo calor emergit, & se ipsum detegit materiæ ipsi motum communicans, animalia denuo viuere conspiciuntur.

Verumenimvero dubium mouebat idem Delrius, 11 vtrum nempe possit Dæmon insecta, & similia imperfecta animalia, propria virtute ad vitam reuocare; mihi tamen incassum dubitari de ea re videtur, si propositionem adeo restringamus, vt de resurrectione proprie sic dicta, non autem similitudinarie, & æquiuoce intelligamus: nempe quod animalia ad vitam reuocata eadem numero sint cum jam præmortuis, hæc enim est vera resurrectio, cujus nedum insecta, sed quæcunque animalia irrationalia quantun-12 cunq; perfecta, sunt omnino incapacia. Anima enim quoruncunq; animalium, vno excepto homine, per mortem corrumpitur, & in nihilum omnino abit. Quod si possit Dœmon idem animal numero cum eo, quod jam corruptum est, suscitare, poterit idem sua potentia facere, vt idem effectus numero semel corruptus de nouo producatur, quod neque per ipsam potentiam diuinam est factibile, vt infra dicemus. Corrupta ergo priori forma, non poterit Dœmon ex materia, quam anima illa informabat, eandem formam educere, non existentibus in materia iisdem dispositionibus, quæ inerant in prioris animæ eductione. Quod si nouas dispositiones introducere possit (quod non inficior) nouam item formam, & animam eliciet, non eandem numero cum ea, quæ materiam illam informabat. Numquam ergo poterit 13 Dœmon idem animal numero etiam ex insectorum genere ad vitam reuocare, sed materiam anima destitutam in iis, quæ ex putri materia præcipue oriuntur, de nouo viuificare introducens nouum calorem, & spiritum, aut animam ex nouis materiæ dispositionibus elicitam, Torreblanca *in Epitom. delict. lib.2. cap.* 10. *nu. vlt. & lib. eod. cap.* 35. *nu. vlt.* nunquam tamen talia insecta, aut alia quæcunque animalia sic suscitata erunt eadem numero cum jam corruptis. De Phœnice tandem quid dicam non habeo; si vllam veritatem habent, quæ de ea jactantur, non sine speciali forte Dei voluntate, & non sine aliquo occulto mysterio animal illud eo modo interire, & resurgere dixerim. [De aue semenda Cardani nihil addo. apud alios auctores fide dignos adhuc de ea nihil inueni.]

Sed jam his relictis, adnotandum venit ex Delrio vbi aliàs, quòd cùm resurrectio sit vnius, ejusdemq; numero animalis, nullum animal vere resurgere di-14 ci potest præter vnum hominem, Meletius *de natura* 15 *hominis.* hic enim suscitatus à mortuis vere est idem homo, qui ante mortem, Bald. *apud Maluet. de Canoniz. Sanct. dub.* 3. *n.* 7. & 10. *& seqq.* homo namque 16 ita propriam formam à corpore segregatam habet, vt ab eo separata per se existat, & viuat, cætera vero animalia ita corpori habent cohærentem & annexam, vt ab eo segregari nequeat, sed materia corrupta corrumpitur & ipsa, & in nihilum abit, tanquam si nunquam in rerum Natura fuisset.

Itaque, si verum est, implicare contradictionem, 17 eundem effectum numero semel corruptum à Deo reproduci, jam verum insimul erit, neque ipsum Deum posse idem animal numero (de brutis intelligo, non de rationalibus) cum corruptum fuerit 18 ad vitam reuocare; nouam enim formam resurgere oportet ex potentia materiæ, quæ eadem cum priori nunquam esse poterit. Resurrectio ergo hominis 19 ob hæc ex virtute Dei possibilis est, bruti vero nequaquam, quia incapax est resurrectionis.

Ex dictis manifeste elicitur, Resurrectionem fieri 20 per nouam introductionem ejusdem animæ in idem corpus, quod ante mortem informabat, ita vt homo resurgens nihil à se ipso neque in temperatura, neque in ætate, neque in effigie, neque in quauis alia re mutatus existat. At Equus, Taurus, Elephas, aut aliud quodcunque animal, si vllo modo resurgere dici possunt (possunt enim improprie, si ab iisdem corporibus eliciatur alia forma, introductis antea requisitis dispositionibus in materia) valde à se ipsis mutata existerent, neque eadem ætate, neque eodem temperamento, neque iisdem viribus, fortasse neque eodem aspectu, neque eadem habitudine, quam ante mortem habebant, donarentur, quia omnia hæc à noua forma immutata emanarent; & in summa non esset idem numero Equus, idem Tau-21 rus, idem Elephas, qui erat prius, immo neque sibi similis, quia variarent dispositiones cadauerum à dispositionibus seminum, nisi hoc peculiariter fieret ex diuina potentia, vt idem animal in omnibus appareret. Sed an aliquis alius modus sit, quo posset Deus Brutum suscitare, vt formam

à materia sejungere, & à corruptione, & annihilatione conseruare, hoc ego Theologis dijudicandum relinquam: illud satis sit, quod cum brutum fuerit mortuum, simpliciter loquendo nullo modo poterit suscitari.

Ex his insuper patere potest, cur resurrectionis opus à natura esse non possit; in brutis enim (vltra rationem, quæ militat in homine, de qua infra) jam diximus esse impossibile, quia eorum forma corrumpitur, & in nihilum abit, naturaliter autem ex nihilo nihil fit, vt ex Philosopho notat inter Canonistas Roderic. *Quæst. Canonic. & Regul. quæst.* 11. *artic.* 2. *Tom.* 3. Quod enim non est non generatur, cum non sit vnde generetur. Hippocr. 1. *de vict. ratione*. in homine autem patet, quia Mors est priuatio vitæ, & à priuatione ad habitum naturaliter non datur regressus, vt protritum in Philosophia est. Aristotel. 5. *Physic.* & inter Iurisconsultos notat Maluet. *de Canonizat. Sanctor. dubio* 3. *num.* 53, quibus adde, quod cum naturaliter productio naturalis alicujus effectus sequatur ad proprias dispositiones introductas in id, in quo fiunt, jam sequitur, quod cum in cadaueribus non solum non adsint illæ dispositiones, quæ requiruntur ad nouam vitam in materiam introducendam, sed potius his contrariæ, nullo modo naturaliter fieri poterit vera resurrectio, quæ ad nouam vitam consequitur.

23 24 25 26

Cæterum quia contingit in examine hujus miraculi dubitare, an is, qui resurrexisse præsumitur, mortuus vere esset, nec ne, idcirco quatuor puncta jam nobis discutienda veniunt; quorum primum est, vt enarremus eos morbos, ex quibus homines interdum contingit ita affici, vt omnino pro mortuis judicari possint, hinc morbo discusso, à morte suscitati. Secundum, an possit homo absque vllo sensu & motu viuere, ita vt à vere mortuo nequaquam discerni possit. Tertium, qualis esse possit in eo morborum statu vitæ terminus, nimirum quot diebus homo viuere adhuc præsumi possit, motu & sensu jam orbatus. Quartum, quibus potioribus signis distingui possint aliquo morbo detenti ab his, qui jam vere è vita excesserunt.

27

28 Et circa primum dicendum, tres præcipue morbos esse, in quibus solet homo aliquando absque vllo sensu & motu permanere, & mortuo simillimus apparere, hos esse apoplexiam, syncopim, vteri suffocationem. Verum ad apoplexiam reuoco epilepsiam, quandocunque ita grauis fuerit, vt ab eadem apoplexia etiam forti distingui non possit, quemadmodum aliquando euenire dixi alias *lib.* 2. *harum quæstionum tit.* 1. *quæst.* 14. *num.* 16. Ad apoplexiam item reuoco suffocationem ex aqua, quia licet vulgo persuasum sit, aqua submersos ex eo, quod multum aquæ hauriant, perire; tamen suffocari potius ipsos constat, quod respirare non possint, vt probat Plater. *Quæst. Medic. Paradox. Centur. Posth. num.* 55. ad eundem morbum reuoco suffocationem ex laqueo; nonnulli enim, cum per plures horas suspensi pependissent, & eorum corpora aut vespillonibus, vt sepulchris conderentur, tradita essent, aut Anatomicis dissecanda, inter opus reuixerunt: lege, si libet, Marcell. Donat. *de histor. Medic. mirabil. lib. vlt. cap.* 9. & alia exempla mirabilia apud Schench. *Obseruat. lib.* 2. *titul. de suffocat.* ad eundem apoplexiam reuocandi qui ex carbonum fumo strangulantur, vt iis euenit, de quibus Paræus *in tractat. de Renuntiation.* & aliis apud Schench. *vbi supra.* ad eundem effectum reuocanda suffocatio ex ebrietate, ex vapore vini, aut cereuisiæ, cum ebulliunt, ex fulminis ictu, ex cerebri percussione, & concussione, vt in iis, qui ex alto cadunt; ex aëre item corrupto exspirante ex cauernis, puteis, subterraneis locis, ex fossis in quibus frumenta asseruantur, & cloacis, sentinis, & hujusmodi. Huc etiam reuocanda suffocatio ex fumo Mercurij, Arsenici, & similium medicamentorum, cui maxime obnoxii sunt Argentarii, & qui ex morbo Gallico aut inunguntur, aut suffumigantur. Ac denique huc reuocanda suffocatio, vel animi defectus ex peste; multi enim ob tetrum corruptumque vaporem pestilentem animo linquuntur atque deficiunt, vt omnino mortui appareant, cum tamen adhuc viuant. de qua re vide nonnullas obseruationes scitu dignas apud Guilhelmum Fabric. *centur.* 2. *obseru.* 95. *& seq.* in omnibus enim commemoratis casibus, hisque similibus homines [Aut syncope correpti sunt, aut] apoplectici vere fiunt, aut illis similes, & ab iis, quatenus ad rem nostram pertinet nequaquam distinguendi: nam & aliqui eorum, qui aliquo ex his modis afficiuntur suffocanturue, aliquando post duos aut tres dies ad vitam reuocantur: de quibus omnibus exempla vide apud Schench. *loco citato, & lib.* 1. *Obseruat. titulo de Apoplexia*, & apud Dominic. Terill. *libro de causs. repent. mort. sect.* 6. *cap.* 6. peculiariter autem de suffocatis, aut de aqua submersis Alexand. Bened. *lib.* 10. *cap.* 9. quibus maxime animum aduertere debet lector humanissimus, præcipue si medicinam minime callet, cum facillime his, qui ejus artis expertes sunt imponi possit, hominem aqua submersum, aut laqueo suspensum, aut qui ex alto ceciderit, aut aliquod eorum quæ commemorauimus expertus sit, omnino fuisse mortuum, præsertim si per vnum aut alterum diem nullam vitæ significationem præbuerit, & absque sensu, absque motu, absque respiratione apparuerit. Is ergo si ad vitam redeat, difficillime persuaderi, quisquis sit, poterit, illum non resurrexisse, quia mortuus omnino existimabatur, cum tamen re vera apoplexia detineretur, & adhuc viueret. Sunt ergo omnes supradicti casus ad apoplexiam reducendi, & quæcunque de apoplecticis dicentur, iis etiam applicanda, quemadmodum applicari etiam possent syderatis, seu attonitis, congelatis, caroticis, catalepticis, lethargicis, & hujusmodi, quamquam hi morbi nunquam ad tantam vehementiam perueniunt, vt homines omnino sensu & motu destituti appareant; patet enim hos vniuersos integram habere respirationem, & faciem seruare sibi ipsis viuentibus simillimam, quæ duo signa facillime, nulloque negotio possunt illos à vere mortuis secernere. Non est ergo quod inter priores morbos apoplecticos, hos quoque adnumeremus, quamquam id præstitit Martin. Delrius *vbi supra*, de quo circa hoc particulare non curandum.

29

30 Porro syncopis est præceps virium lapsus, & ruina, Galen. 12. *Method. Meden. cap.* 5. & inter Iurisconsultos ex eodem Galen. Augustinus Barbosa *in collect. doct. lib.* 3. *tit.* 41. *cap.* 9. *num.* 10. *Tom.* 1. sed de syncopi illud admonendum, quod alias *lib.* 2. *quæst.* 19. *num.* 4. admonebam, nimirum eam distingui à lipothymia, & ab animi deliquio secundum magis, & minus, & alio etiam ex Capite: nam Mercatus *lib. de Intern. morb. curat. cap.* 10. voluit non pertinere vtrumque morbum ad

ad eandem partem, ſed animi deliquium, & lipothymiam ad cerebrum, ſyncopen vero ad cor, & ſyncopen includere animi deliquium, non tamen è contra, quia in ſincope omnes facultates concidere dicebat, non vnam tantum, vt in animi deliquio. Vnde eſt, quod ſyncopis poteſt quidem ad eam vehementiam peruenire, vt ſenſu & motu omni hominem priuatum repræſentet, & mortuo ſimilem efficiat, at lipothymia, & animi deliquium id non poteſt. Capiuacc. *comm. Aph.* 1. 24. nam vt Iacchinus teſtatur *in nonum ad Almanſ. cap.* 21. multi à mortuis nihil differunt: qui duo affectus ob minorem, aut majorem tantum ſymptomatis grauitatem inter ſe differunt. Porro male ſyncopis, & lipothymia confunduntur, quod tamen fecit Delrius *loco altàs citato*, quod notatur à Medicis omnibus. Fernel. 2. *Method. cap.* 10. Amat. Luſitan. *Centur.* 3. *curat.* 31. *in ſchol.* Altimar. *de meden. humani corpor. mal. cap.* 55. Riol. *in Meth. partic. cap.* 15. *ſect.* 2. Capiuacc. *vbi ſupra.* Maſſaria *libro* 2. *Pract. cap.* 9. Iacchin, *in nonum ad Almanſ. vbi ſupra.* Mercurial. *pract. lib.* 2. *capite item* 9. Holler. *lib.* 1. *de morb. int. cap.* 30. Foreſt. *lib.* 17. *Obſeruat.* 7. *in ſchol.* Ejuſdem quoque erroris cum Delrio notantur à Maſſaria vbi proxime recentiorum nonnulli, qui tamen neſcio cur Aetium ejus erroris redarguat, quod *cap.* 101. *ſermon.* 5. hæc dixerit. Differt autem animi deliquium (quod ſupra lipothymiam vocari dixerat) à ſyncope, quod animi deliquium de repente incidat, ſenſu, & motu hominem priuans, & omnino non ſudans: ſyncope vero & vigilantes, & dormientes inuadit, & omnino cum ſudoribus, qui ſyncoptici appellari ſolent. Aetius ergo vnum ſymptoma ab alio diſtinguit, licet fortaſſe ea differentia, quam ille affert, aliis non ſit vndequaque accepta.

Sed his relictis admonendum præterea eſt, nullatenus fieri poſſe, vt forti ſyncopi detentus longo tempore viuat; afficitur enim in hac paſſione mirum in modum ipſum cor principaliter, quod non poteſt magnum morbum ſuſtinere ad longum maxime tempus, morbi enim cordis ſtatim, atque inceperint, hominem jugulant, Galeno teſte 5. *de loc. aff. cap.* 2. præcipue vero ipſa ſyncope, vt idem tradit *commen.* 2. *Aphor.* 41. longum autem tempus in hoc caſu intelligo, quod pertranſit ſpatium vigintiquatuor horarum: idcirco nempe à Paulo *lib.* 3. *cap.* 34. cui & aſſentiuntur alij, vt Piſo *ſuæ pract. lib.* 2. *cap.* 12. dicebatur, in valida ſyncopi non eſſe locum remediis, & hoc non niſi ob celeritatem interimendi, eademque ex cauſſa dicebatur à Rabi *Moyſi* 6. *Aphor.* 7. & ab Aretæo *lib.* 2. *cap.* 3. totum ingenium Medici debere eſſe in hoc affectu præuidendo, & præcauendo; annunciandoque; qui enim illum non præuidet, nec præcauet, aut periculum non prædicit, mortui hominis reus eſt, & in ſumma ſyncopen aut ſtatim interficere, aut nocte ſequenti, nunquam autem vltra biduum extendi teſtatur ex recentioribus Ceſalpinus *lib.* 6. *Art. Medic. cap.* 22. Hinc patet, morbum, quo detinebatur, ac quo ſæpe ſæpius corripiebatur Ioannes Duns Scotus, non fuiſſe ſyncopen, vt ex Iouij authoritate voluit Delrius *vbi alias*, ſed potius apoplexiam, vel fortem epilepſiam, non enim ſyncopen tanto tempore ſuſtinuiſſet: neque ſimiliter Zenonem Imperatorem ſyncope detentum fuiſſe crediderim, cum omni ſenſu amiſſo, ſepulchro mandatus eſt, in quo inuentus fuit præ fame ſuos ipſe lacertos, caligaſque, quas geſtabat, commanducaſſe, vt recenſet ex Baronio Kornman. *de mirac. mort. part.* 7. *cap.* 59.

Ex his igitur eliciendum videtur, quod ſi conſtaret hominem ſyncopi valida, & grauiſſima detentum poſt duos aut tres dies reuixiſſe, majorem multo faceret miraculi ſuſpicionem, quam ſi Apoplexia, vel conſimili morbo, vel vteri ſuffocatione detentus fuiſſet, quia, vt dixi, impoſſibile eſt cum forti ſyncopi vltra vigintiquatuor horas perdurare; adeo enim in occidendo is morbus eſt, vt idcirco ſyncopa dicatur, hoc eſt abſciſſio vitæ, vt prædicti Medici adnotant. Altomar. *cap.* 55. & ex Iuriſconſultis Auguſtinus Barboſa *in collect. doctor. lib.* 3. *titulo* 11. *cap.* 9. *num.* 16. *Tomo primo*, & ſumma cum ratione à Græcis Oxyntona morbus hic dicitur, nimirum cito jugulans, teſte Aret. *lib.* 2. *Acut. capite* 3.

Tertius morbus ex quo homo tanquam mortuus aliquando apparet, nullo ſenſu aut motu, imo ne reſpiratione quidem viuere ſe manifeſtans, fœminarum proprius eſt, & eſt, vt dixi, ſuffocatio ex vtero, ex quo morbo tam ſopitæ inuentæ ſunt nonnullæ, tamquam à vita alienatæ, vt tanquam mortuæ ſepulchris ſint demandatæ, quin & earum aliquæ vtero gerentes in ipſis ſepulchris pepererunt; eamque ob rem non omnino fabuloſam exiſtimaui hiſtoriam à Boccacio recenſitam in *Decam. die* 10. *fabella quarta.* quin & alias hiſtorias huic ſimiles, & multo forte admirabiliores legere conceditur recollectas per Schenckium *lib.* 4. *Obſeruat. tit. de vteri ſuffocat.* inter quas illa præ omnibus notabilis, quæ de nobili muliere narratur, quod ſimili morbo mortua jam credebatur, ad quam diſſecandam vocatus inſignis quidam Medicus, celeberrimuſque Anatomicus, ad ſecundam adactæ nouacnlæ impreſſionem, illa motu, & clamore viuam ſe manifeſtauit, cum tanto ejus Medici dedecore, vt eo mœrore confectus non multo poſt obierit. Itaque conſuetum eſſe, etiam in iis mulieribus, quæ ex vtero ſuffocantur, ſeptuaginta duas horas, non minus quam in iis, qui Apoplexia moriuntur, expectare, antequam ſepulturæ tradantur, vt notat Alex. Bened. *ſuæ pract. lib.* 10. *cap.* 10. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *pract. par.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 4.

Sed in hoc morbo hoc præcipue, quod ad rem noſtram facere poteſt, adnotandum; nempe eas, quæ ex vtero ſuffocantur, non ſemper eodem modo ſuffocari, quia interdum, vt notat idem Sennert. *loco cit.* in iis afficitur cor, & hoc pacto in ſyncopen labuntur, & ſic aut mortuæ apparent, aut vere moriuntur; alias autem fiunt Epilepticæ, quin etiam interdum fiunt Apoplecticæ, & veluti Apoplecticæ jacentes, eodem modo dubium de earum morte excitant. Hæc autem differentia ſymptomatum inde enoſcitur, quod vapores tetri, ac maligni, ſeu venenata illa aura, quæ vel ex menſtruis retentis, ac corruptis, vel ex ſimilibus humoribus, vel etiam ex retento, & corrupto ſpermate eleuatur, modo hanc modo illam partem feriunt, & labefactant, non vero ſemper vnam eandemque: vnde, ſi cor petant, ſyncopen excitant; ſi vero cerebrum ejuſque ventriculum, Epilepſiam, & Apoplexiam; quamobrem vbi ſuffocata ex vtero mulier mortua diceretur, ac deinceps reſurrexiſſe, probandum eſſet per Medicos, qui eam curaſſent, aut quomodocunque præſentes fuiſſent, an ſyncopi, vel Apoplexia mortua eſſet. & de ſignis maxime eſſet inueſtigandum, cum promptius admitti poſſit miraculum, vbi ſyncopi

mulier detenta post tres dies resurrexisset, quàm si Apoplexia percussa post tantundem temporis ad vitam fuisset reuocata, ob rationem, de qua superius mentionem habui, nimirum, quod difficillime, immo etiam impossibile sit, syncopi detentam per tres dies superuixisse, non sic autem detentam Apoplexia, cum in syncopi confertim, ac subito meliores spiritus euanescant, & ipsum cor vitæ fons tantopere patiatur.

Circa secundam dubitationem, in qua quæritur, quomodo fieri possit, vt homo absque vllo sensu, 42 & motu etiam ipsius pulsus, & respirationis viuat, dicendum, hoc simpliciter, & realiter nequaquam 43 possibile esse, quia priuatio respirationis est ipsa 44 mors. Auer. *Collig. cap.* 39. neque potest esse vita sine respiratione, nec consequenter sine motu, neque respiratio sine vita, Galen. *6. de loc aff. cap.* 5: *class.* 4. Valesc. *lib.* 3. *Philon. cap.* 14. Gordon. *in Lilio parte* 7. *capite* 10. Altomar. *pract. capite* 110. Massaria *pract. lib.* 2. *cap.* 9. Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. Medic. cap.* 1. adeo vt spiratio, & vita conuertantur, cum spirantem non viuere, aut viuentem non spirare sit impossibile. Gal. *vbi supra.* Mercat. *de Intern. morb. curat. lib.* 1. *c.* 13. Hieronym. Fabrit. *lib.* 1. *de Respir. cap.* 1. sed si libet, vide de hac quæstione *Claudin in Resp. Med.* 14. & Daniel. Sennert. *lib.* 4. *pract. p.* 2. *sect.* 3. *cap.* 4. Aliqui ergo non assequentes sensu, apoplecticos, suffocatos, syncopizantes, & hujusmodi respirare, dixerunt in illis seruari tantummodo transpirationem, quam sufficientem esse volunt 45 ad vitam vtcunque conseruandam. Respectiuè ergo ad nos, & sensum nostrum homo potest absque vllo sensu, & motu etiam pulsus, & respirationis viuere, ita vt à vere mortuo vix, ac ne vix quidem dignosci valeat, sic enim concludunt Auctores omnes supracitati, & alij, quos recensere est superuacaneum.

46 Circa tertium dicendum videtur, quod vltra terminum trium dierum, cum tanto morbo, qui hominem quoad nos sensu, & motu priuet, vitam esse superstitem pro impossibili sit existimandum, & hoc dico vniuersaliter loquendo de omnibus prædictis morbis, quia si ad particulares casus deueniamus, de syncopi aliter sentiendum, vt supra innui- 47 mus, terminumque breuiorem circumscribendum censeo, quia syncopis est ipsa mors, dicitur enim 48 dissolutio nexus Naturæ ab Aretæo, vnde conuertuntur mors, & syncopis, cum vtraque dissolutio nexus Naturæ sit, & syncopis nil aliud sit quam principium mortis, mors autem nihil aliud quam terminus syncopis, seu syncopis confirmata, Gerard. Cremonen. ex quo Vallesc. *vbi supr.* vnde bene idem Vallesc. & cum eo Duret. *id Holler. pract. lib.* 1. *c.* 30. 49 *in annotat.* neminem mori dixerunt absque syncopi, ita vt quamuis fortis Apoplexia, & quælibet suffocatio, etiam ex vtero tanti morbi existant; non occidunt tamen nisi superueniente syncopi, ex qua dissoluitur tandem nexus Naturæ, & animal interit.

Ex quibus multò magis roboratur allata opinio, 50 quod nimirum breuiorem terminum assignare debeamus in syncopi affectis, vt pro mortuis habeantur, quam in iis, qui Apoplexia, aut consimili morbo detinentur. Quid autem differat, & ex quibus potissimum dignoscatur syncopis à cæteris illis morbis, Medici optime nouerunt, quorum testimonia in particularibus adhibenda. Duo tamen sunt præcipue, sudores frigidi in ipsa accessione syncopis, qui in aliis morbis non comparent, & recordatio post accessionem, quæ in Apoplecticis, & con- 51 similibus abest, In cæteris ergo morbis tres dies pro termino viuendi assignantur ab omnibus. Auic. *part.* 3. *tractat.* 5. *capite* 11. Vallesc. *libro primo Philonij capite* 19. *in clar.* Sauonarol. *in pract. magn. capite primo. in dub. de Apoplex & ibid. rub.* 10. Paschal. *libro primo, pract. cap.* 13. *in fin.* Fontanon. *Pract. libro primo, capite* 16. Lemnius *de occult. nat. mirac. lib.* 2. *capite tertio.* Cesalpin. *Art. Medic. lib.* 5. *cap.* 34. Mercurial. *pract. libro* 1. *cap.* 19. Dominic. Terill. *de causs. repent. mort. sect.* 6. *capite* 2. *& alij.* Rationem ejus termini esse 52 voluerunt omnes, humorum motum, tanto enim, inquiunt, spatio, nempe horis 72. omnes humores suum motum habent; itaque si humores immoti jam consistant, mortis signum est exploratissimum; cum eorum enim motu signa vitæ manifesta apparerent. 53 Ego quicquid sit dicendum de hujusmodi humorum motu, non aliam caussam agnosco, nisi difficultatem, & impossibilitatem vlterius protrahendi vitam cum tam sæuo, ac tam valido morbo, ob quam etiam superuacaneam putat eam tridui expectationem Fortunat. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Medic. cap.* 1. quæ tamen omnino esset obseruanda ob varios successus, de quibus plerique ex supra citaris.

Circa quartum denique, admirationem quidem præbere potest illud, quod Democritum proposuisse narrat Celsus *suæ Medic. lib.* 2. *cap.* 6. nimirum, 54 ne finitæ quidem vitæ satis certas notas esse, quibus Medici credidissent; itaque si etiam mortui hominis signa conjecturalia sunt, possunt nos aliquando decipere, & viuum pro mortuo, mortuum vero pro viuo nobis imponere, quamobrem non debet hominum vulgus Medicos peritos deridere, si nonnulla circa eos qui mortui putantur, aut verè mortui sunt, machinantur, vt eos deprehendant, an vita adhuc supersint, nec ne. Itaque Medici cum Galeno *loco citato* ad nonnulla experimenta confugiunt ad dignoscendum, an homo vere mortuus sit, vel adhuc vitæ aliquam portiunculam conseruet. Gossipij, seu lanæ tenissimè carptæ flocculum, vel accensam candelam ori jacentis admouent, & ex motu, vel immobilitate flocculi, vel candelæ vitam, aut mortem deprehendi volunt: vel cyathum aqua plenum super ægri pectus imponunt, & ex ejus similiter motu vitam explorant, sed has experientias tanquam minus tutas respuit, & paruipendet Hollerius *lib.* 1. *pract. cap.* 59. Alij speculum tersissimum ori admouent, quod si infici, & offuscari deprehendant, viuere adhuc ægrotantem dicunt, sin minus jam è viuis excessisse. Tutior fortasse hæc, non omni tamen ex parte. Optassem, vt alia signa, & tutiora experimenta, si fieri potuisset, adduxissent, sed vltra prædicta ne verbum quidem. Fortasse quia neque aliæ supererant experientiæ, & signa quæcunque recenseri poterant, minus tuta animaduerterant.

Quomodocunque sit nonnulla ego hinc inde excerpta subdam, quæ considerata majorem, & eui- 55 dentiorem ejus rei cognitionem facere possunt.

Consideranda itaque ante omnia propono accidentia ipsius morbi, quo vel detinetur, vel ex quo decessisse præsumitur ægrotus: si enim ea fortissima fuerint, ac validissima, & ex eorum numero, quæ magis exitialia judicantur, de vita, quantum est ex hoc modica, aut nulla spes est: vt si syncopis absque vlla caussa manifesta adueniat, atque illico æger omni motu, & sensu etiam pulsus, & respirationis desti-

destitutus appareat cum faciei liuiditate, cum tenui, ac frigido sudore, pallore, & intensa partium frigiditate: maxime si antea solebat ægrotus frequenter, ac fortiter absque caussa manifesta exsolui, nam iusta Hippocrat. *dogmat.* 2. *Aphor.* 41. tales derepente moriuntur.

Contrarium tamen his videtur sentire Mercatus lib. 1. *de Intern. morbor. curat. cap.* 13. quippe qui docens quando de morte apoplectici certi esse debeamus, quando vero dubij, dicat, quod si in apoplexia illico simul adueniat syncopis, quod ex respirationis omnimoda abolitione deprehendimus, tunc debeamus expectare, ac dubitare de morte; quod si syncopis paulatim adueniens dehinc ita crescat, vt homo amplius non respiret, tunc mortem esse præsentem credendum est, ac prudenter quidem hæc admonet. Cæterum in quacunque suffocatione spuma in ore apparuerit, de morte dehinc major certitudo erit, de his enim dicebat Hippocr. 2. *Aphor.* 43. quod non amplius in vitam reuocantur, & licet hoc secundum plurimum, & non semper veritatem habeat, vt Galenus *in commento*, & alij multi docent, illud tamen satis est, hoc esse signum exitialissimum, & quo apparente perpauci à morte euadunt, & junctum maximæ respirationis deperditioni, seu totali ejus abscissioni, aliisque sæuissimis symptomatibus, fortissimam apoplexiam, & suffocationem demonstrat, ex qua ægros necessario quamprimum perire contingat, immo neque ad tertium vsque diem perdurare docet experientia, & adnotant auctores omnes Holler. *lib.* 1. *de morb. int. cap.* 7. *in Schol.* Piso *de morb. cognosc. & curan. lib.* 1. *cap.* 16. & alij. Si præterea facies apparuerit liuida, & nigricans, aut viridis mortis signum. Ras. 16. *cont. tractat.* 1. *cap.* 1. Auicen. 11. 3. *tractat.* 2. *cap.* 6. *in fin.* tales enim caloris suffocati, & extincti jam omnino certum præbent indicium. Si item præter multa experta ad excitandum ægrotum, sternutatoria naribus applicata fuerint, & ille non sternutauerit omnium consensu pro mortuo judicandus, Gordon. *in Lilio par.* 3. *cap.* 12. Vallesc. Philon. *lib.* 3. *cap.* 4. Sauonarol. *in pract. magn. cap.* 22. *rubrica* 3. Piso *lib.* 2. *cap.* 12 id enim consopitam, immo omnino extinctam omnem virtutem denotat, quæ si quantumuis exilis adhuc vigeret, ad sternutatorij irritationem expergisceretur, cum maxime hoc medicamenti genus primum ipsum sensorium, & virtutum pene omnium sensibilium promptuarium valide stimulare possit. Præter hæc autem membra in mortuo rigida euadunt, nullo modo flexibilia, squallor item, ac siccitas quædam membrorum adnotatur, quæ etiamsi in iis, qui adhuc etiam viuunt appareant, non tamen adeo conspicua sunt.

56 Postremo oculi veniunt considerandi, vbi enim homo viuit, quantumuis exilis vita remaneat, oculi tantisper fulgere, & intuentium imaginem reddere solent; non enim verum crediderim quod Plinius *lib.* 27. *cap.* 6. firmat, hominem scilicet ex morbo 57 non periclitari quandiu oculorum pupillæ intuentium imaginem reddant, quasi cum moriturus est, id non contingat; si qui enim adhuc spiritus vitæ remanserint, ij facillime per oculos, partem nempe lucidissimam, ac diaphanam apparent, & è cerebro quamdiu homo viuit semper luminosus spiritus in oculos proficiscitur. Galen. *comment.* 4. *in* 3. *Epid. tex.* 28. at vbi nulla vitæ spes superest, oculi jam omnino offuscati, ac veluti panno quodam obducti, spiritibusque extinctis nullam euidentem saltem reddunt intuentium imaginem.

58 His accedit vnum aut alterum infallibile mortis signum, partium nempe, aut partis alicujus liuor, & æstuatio cadaueris, & fœtor ex ipsius jam putredine ortum ducens: est enim fœtor proprium putredinis accidens. Galen. *in primum prognost. comment. vltimo tex.* 42. quo præsente, dubio absque dubio non est locus, vt in Lazaro. quæ duo signa expectari desiderat Mercat. *loco supra citato.* Libet denique adnotare hic Persarum morem, de quo Herodot. *in Clio non longe à fin.* hi mortuum non antè humari permittunt, quam aut ab alite, aut à cane trahatur. Hoc existimarim illos ideo facere, quod ex nullis aliis signis possit haberi mortis certitudo, nisi cum Alites, & Canes fœtore allecti è cadauere expirante ad illud accurrunt.

Antequam ergo certe de resurrectione quid pronuntiemus, de signis prædictis mortis constare optime debet, tunc enim resurrectionis miraculum, quod est inter alia maximum, euidenter erit probatum.

Atque hæc de miraculis dicta sufficiant, de quibus multa data opera omisi, partim quod ab auctoribus à me in tractatu hoc citatis, & ab aliis luculenter tradita sint, partim quod ad Medici pensum facere nihil existimauerim. Alia, Deo concedente, ac per multa quidem in libris de S. Scripturæ miraculis afferre non pigebit, in quibus omnia prolixius, ac magis Philosophicè discutiam.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVARTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Virginitate, & Stupro.

Continens Quæstiones quinque;

quarum

Admodum Illuſtri, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. GASPARI CECCHINELLO

MONTISFALISCI VICARIO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias S.

QVemadmodum inter eos, quibus me plura debere ſentio, non poſtremum habere te locum ſatis noui, ita neque eorum pleriſque virtutis meritis ſecundum te eſſe, compertum habeo: ob illud me tibi arctæ ſeruitutis vinculo obſtrictum, ob hoc autem tui obſeruantiſſimum in perpetuum debere me eſſe ſcito. Vt autem vtriuſque rei teſtimonium tibi darem, pauculas haſce pagellas tuo nomini inſcripſi, quas ſi ob doni tenuitatem non ſpreueris, ſed contrà læto animo acceperis, humanitas tua mihi in pleriſque notiſſima, magis magiſque ex hoc eluceſcet. Vale.

LIVRE

LIBRI QVARTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Virginitate, & Stupro.

SVMMARIVM.

1 *Virginitas quid sit, & num.* 6.
2 *Virginitas præsumitur adesse, & contrarium asserenti incumbit onus probandi.*
3 *Virginitas vnde destruatur, & num.* 11.
4 *Virgo dicitur fœmina quamdiu à viri conjunctione (abstinet.*
5 *Virgo dicitur virgo, etiamsi per aliud instrumentum, aut per aliam viam, quam per viri conjunctionem corrumpatur.*
7 *Certa virginitatis signa an dentur.*
8 *Hymen quid.*
9 *Hymenis signum certum, & infallibile.*
10 *Virginitas in Sacris probatur per pannorum sanguinolentiam in primo concubitu.*
12 *Virginis defloratio probatur, si illius camisia tempore stupri fuerit reperta sanguine respersa, vel linteamina, in quibus cum stupratore cubuit sanguinolenta.*
13 *Dantur certæ notæ Virginitatis, & certa signa violationis. contrarium. num. seq. & nu.* 24.
15 *Signa, quibus probatur Virginitas fallacia sunt.*
16 *Hymen in omnibus non reperitur, sed in paucis.*
17 *Hymen est quid rarum, & difficulter reperibile.*
18 *Virginem esse corruptam per Viri conjunctionem, certo firmari non potest.*
19 *Hymen naturaliter non reperitur.*
20 *Sanguinis effusio in violatione Virginitatis potest non (fieri.*
21 *Deuteronomij locus explanatus ex Augenio, & aliis.*
22 *Quotiescunque sanguis in primo concubitu effunditur facit testimonium Virginitatis. contrarium. nu. seq.*
24 *Sanguinis effusio in coitu non attestatur Virginitatem.*
25 *Coherentia partium Vteri non obliteratur vnico con- (gressu.*
26 *Sanguinis effusio in concubitu per fraudem simulari facile potest.*
27 *Corrupta potest in coitu sanguinem effundere.*
28 *Virgo potest deflorari, & concipere, & hymen non disrumpi.*
29 *Primus modus, quomodo hymen, etiam violata Virgine, integer remaneat.*
30 *Secundus modus.*
31 *Tertius modus.*
32 *Quartus modus præ cæteris notabilis.*
33 *Tuta Virginitas nusquam datur.*
34 *Æthiopum aliquorum mos in custodienda puellarum Virginitate.*

Virginitas propriè quid sit, & an ex certis signis cognosci possit.

QVÆSTIO I.

LOQVIMVR in hoc titulo de fœminarum virginitate, atque illa quidem corporali, non mentali, seu materiali, non autem spirituali; cumque hæc ipsa virginitas materialis duplex sit, vna, quæ simplicem pollutionem respicit, alia, quæ integritatem vasorũ. Roderic. *Quæst. Canon. Tom.* 1. *quæst.* 63. *art.* 3. de posteriori loquimur, non de priori; circa illa enim grauia multa occurrunt dubia, quæ ipsis Iurisconsultis scitu sunt perquam necessaria; etenim in virginitatis violatione præcipuè per vim facta grauissimum delictum consistit, quod quemadmodum frequentiùs patratur, quàm oporteret, ita in illud à Legibus debita seueritate animaduertitur. Dubitant ergo ob id Iurisconsulti, an Virgo aliqua deflorata sit, nec nè, & eam rem ad Medicos, vbi obstetricum judicium tutum non sit, aut illæ sint inter se discordes, tanquam ejus rei peritos diiudicandam deferunt, vt notat ex nostris Vinc. Alsar. *de Quæsit. per Epist. cent.* 4. *quæst.* 44. cum Iurisconsultis ibi per eum adductis.

Multis insuper aliis ex causis, vt apud ipsos videre est, idipsum aliquandò in dubium vertunt; quamobrem non absque occasione, aut frustrà pro ipsis Iurisperitis assumpta à nobis prouincia hujus tractatus de virginitate videatur, de qua primum consentaneum est scire, quid sit, & quia potest virginitas modò magis formaliter, nunc vero magis materialiter accipi, primò definiamus eam, prout magis formaliter accipitur, est autem qualitas quædam mulieris à Natura ex integritate muliebrium vasorum resultans, quamdiu à maris conjunctione illibata seruantur. Quod enim sit qualitas quædam naturalis notum est, vndè idcirco præsumitur à jure adesse, & contrarium asserenti incumbit onus probandi. Macchell. *patroc.* 49. *num.* 3. Mascard. *de probat. conclus.* 1410. *num.* 1. *Tom.* 3. Guazzin. *in tract. ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 6. August. Barbos. *in collect. Doct. lib* 5. *tit.* 16. *cap.* 1. *num.* 5. *Tom.* 2. quod autem hæc qualitas resultet ex vasorum integritate palam est, quia per eorundem vasorum manumissionem ex virili conjunctione virginitas destruitur, vt infrà habetur. Dicitur autem quamdiu à maris conjunctione illibata seruantur, quià etiamsi vel ipsis manibus, vel alio quocunque instrumento claustra virginalia frangi, ac reserari possint, vt notant ex Medicis Pareus, Codronchius, Roderic. Castr. *lib.* 4. *Med. Pol. cap.* 12. & aliis locis infra adducendis, & ex Iurisconsultis Guazzinus *vbi supra num.* 11. tamen quamdiu à maris conjunctione ea illibata Virgo seruabit tamdiu virginitatem ipsam incolumem, & incorruptam costodiet, si de virginitate sic accepta loquamur: neque enim minus Virgo dici potest, quæ virginalia claustra alio instrumento, quàm virili disrupit, quàm si pedem, aut manum disrupisset. D. August. *lib.* 1. *de Ciuit. Dei, cap.* 18. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 152. *art.* 1. ex quo notat Mascard. *vbi supra*; licet si id lasciuiens præstitisset, mentalem virginitatem illicò absque dubio amisisset.

Porrò virginitas, si magis materialiter sumatur, nihil est aliud, quàm naturalis constitutio, & cohærentia vasorum muliebrium, quæ sic accepta potest facillime amitti: destructa enim vel manibus, vel alio quocunque instrumento naturali constitutione, & cohærentia earum partium, illicò destructa di-

cetur & ipsa virginitas; ac nobis profectò de hac est sermo instituendus; cùm enim hæc magis sub sensum cadat, & ex ipsa sola judicium fieri possit destructionis virginitatis per maris conjunctionem, omni procul dubio hujus signa veniunt à nobis examinanda.

7 Sed ante in dubium vertitur tam apud Iurisconsultos, quam apud Medicos, an certæ quædam notæ dari possint Virginitatis, & primo videtur affirmatiue respondendum: nam id vulgo persuasissimum est, & multa in medium adducuntur, quibus præsentibus de virginitatis integritate ambigi non potest: præcipuè autem id probare videtur infallibile, & inseparabile signum ab hymene desumptum, 8 tenui nempe quadam membrana claustrum virginale intersepiente, & aditum genitali virili impediente; quo præsente, virginem esse illibatam satis superque notum est etiam iis testibus, qui de hymenis natura, & veritate dubitant, vt Riolan. Fil. *lib.* 2. *Anthropograh. cap.* 32. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *probl.* 5. Quin etiam Seuerin. 9 Pinæus *lib.* 1. *de not. Virgin. cap.* 5. & dari hymenis signum docuit, & ipsum esse certissimum, & infallibile, sumpto hymene suo modo, vt patebit inferius: præterquam quod aliter constitui eam partem in Virginibus, quam in corruptis doctissime, & accuratissime demonstrauit. Quam etiam sententiam comprobant maxime Auctores, & quæ ex ipsis nouissime adduxit Daniel Sennertus *lib.* 4. *Pract. par.* 2. *sect.* 3. *cap.* 1. *quæst.* 1.

Præterea non temere factum in Sacris existi-10 mandum *Deuteronom. cap.* 22. vt virginitas probata censeretur per pannorum sanguinolentiam in primo concubitu deturpatorum: quia vt Oribasius *ex Soran. Collect. lib.* 24. *cap.* 23. Auic. 2. 3. *tract.* 1. *cap.* 1. Fernel. *lib.* 1. *Pathol. cap.* 7. Paræus *lib.* 23. *cap.* 2. & alij, & inter Canonistas Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 3. *&* 4. firmarunt, Virginitas 11 violatur per destructionem, & lacerationem venarum, & ligamentorum valde debilium in collo matricis, ex qua dilaniatione sanguinem effundi omnino necesse est; vnde quia hoc certum erat signum illibatæ Virginitatis, idcirco, non apparente tali signo, lex lapidari volebat eas, in quibus non apparebat, quia tanquam corruptæ sanguinem in primo concubitu non effundebant, quasi is non esset primus concubitus, sed jam ex alio concubitu virginitatem amisissent. Et quanquam Recentiorum nonnulli hoc signum parui pendunt ob rationes, de quibus infra, non desunt tamen ex Doctoribus, qui illud acceptent, vt inter Iurisconsultos Farinac. *in* 12 *prax. crimin. quæst.* 14. *num.* 148. qui voluit virginis deflorationem probari, si illius camisia tempore stupri fuerit reperta sanguine respersa, vel linteamina, in quibus cum stupratore cubuit, sanguinolenta.

Videtur insuper his duobus certissimis, atque vrgentissimis signis alias plerasque notas, & conjecturas addi posse ex relatione matronarum, & Medicorum, quibus simul concurrentibus, absque vlla hæsitantia firmari potest, dari certas notas, ac certa signa virginitatis, vnde quoque & certas notas, 13 & certa signa ejusdem violationis dari, consequens omninò est.

Verumenimvero his non obstantibus prima 14 conclusio hæc sit: Virginitatis nullæ dantur certæ & inseparabiles notæ, accepta Virginitate prout est quædam muliebrium vasorum integritas ex conjunctione viri non maculata. Acceptissima est hæc conclusio Recentioribus omnibus, præcipue autem Iouberto *lib.* 5. *Error. popul. cap.* 4. Paræo *in lib. de Renunciat.* Augenio *Epistol. lib.* 1. *Tom.* 2. Fortun. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. Med. cap.* 1. Codronchio *in meth. testif. cap.* 11. Nancelio *in Analog. lib.* 7. *par.* 3. *problem.* 5. Vlmo *in vter. muliebr. cap.* 6. Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 25. Vicentio Alsario *de Quæsit. per Epist. cent.* 4. & quamplurimis aliis doctissimis Medicis, quos data opera prætereo. Sunt & inter Iurisconsultos, quos adducam ad ejus conclusionis tutelam, nimirum Cujac. *lib.* 17. *Obseruat. cap.* 20 quem refert ex nostris Riol. Fil. *lib.* 2. *Anthropograph.* Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *disput.* 113. *nu.* 10. Ratio autem hujus conclusionis est, quia ea potissimum signa, quibus maxime in ejus rei attestatione fidendum esset, vel fallacia sunt, & nihil certi promittunt, vel realiter nulla sunt: nam quod de hymene 15 jactatur, omnes pæne Anatomici Recentiores in re Anatomica oculatissimi vnanimes assentiuntur, ac 16 conueniunt, eam membranam non reperiri in omnibus, sed in paucis, de communi autem hac opinione testatur Capiuacc. *in tract. de sign. Virginit.* vnde nonnulli ob id non solum volunt illam naturaliter in pluribus non dari, sed in iis, in quibus reperitur, esse quid omnino præter naturam, & morbosum, vt Vassæus *in sua Anatomia tab.* 1. Paræus, Augenius, Vlmus, Laurentius, & alij *locis citatis*, & inter Canonistas Torreblanca *lib.* 2. *de delict. in quibus, &c. cap.* 19. *num.* 9. quod si qui sunt adeo vetustiorum sanctionibus addicti, vt hymen dari naturaliter contendant, illud saltem absque dubio negare non poterunt, esse quid rarum, & non de facile reperibile, 17 si fidem clarissimis Anatomicis Vessalio, Falloppio, Laurentio, Columbo, & aliis multis adimere nolint; nam vix in vna aut altera puella obseruatum est à Columbo, à Falloppio non in pluribus, quam in tribus inter mille ab ipso dissecta virguncularum cadauera, à Laurentio vero in nulla, vt ipse testatur; immo Mercatus *lib.* 1. *de Part. par.* 4. *class.* 1. *quæst.* 97. *art.* 3. *num.* 6. à nullo Anatomico visam firmat.

Secunda conclusio sit, Virginem esse corruptam 18 per viri conjunctionem per quantacunque signa corruptionem attestantia, firmari non potest. Hæc conclusio manifesta est ex jam dictis, & Medicis omnibus acceptissima. Fortun. Fidel. *lib.* 3. *relat. Medic. cap.* 1. Claudinus *in Respon. Med. num.* 40. & inter Iurisconsultos Cujac. *obs. lib.* 17. *cap.* 27. quia neque per hymenis disruptionem, etiamsi adesse in omnibus concedatur, neque per viarum latitudinem, neque per carentiam effusionis sanguinis in concubitu, neque etiam si adessent signa prægnantiæ, etiam ipsa lactis collectio in mammillis, virginem esse defloratam certo firmari potest, vt optime ostendit Mercat. *lib.* 1. *de Part. par.* 4. *class.* 4. *quæst.* 124. *num.* 3. Quia quoad hymenis membranam jam 19 diximus, saltem in pluribus non adesse naturaliter: viarum vero latitudinem naturaliter, & accidentaliter absque concubitu existere posse palam est; immo Medici ad eam latitudinem, cum morbosa est, aut demere potest coitus voluptatem, non pauca remedia præscribunt, vt notat ex Canonistis Torreblanca *vbi supra num.* 12. quoad sanguinis effu- 20 sionem in defloratione patet, quod ea minime potest apparere, si viæ fuerint vel naturaliter, vel accidentaliter maxime patentes, præcipue si congressor non valde mentulatus existat, aut sponsa annosior

ſiorut, Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap.* 23. Fortun. Fidel. *vbi alias*, & ex Canoniſtis Torreblanca *ibid. num.* 12. & ad id quod objicitur ex Sacro textu, re-21 ſpondebat Augenius, Moſem ibi noluiſſe, quod in omni caſu panni ſanguinolenti facerent teſtimonium Virginitatis, ſed in eo tantum, de quo ibi, nimirum quando vir falſo accuſaret vxorem imponens ei nomen peſſimum, quod non reperiſſet eam Virginem, tunc enim pannos illos ſanguinolentos atteſtari voluit lex, eam virginem fuiſſe, vnde vir falſitatis arguebatur: non quód vniuerſaliter, & generaliter panni illi ſanguinolenti facerent, aut facere deberent in omnibus teſtimonium Virginitatis; itaque, inquam ego, quotieſcunque ſanguis in primo 22 concubitu effunditur, faciet teſtimonium Virginitatis, non tamen effundi ſemper in omnibus neceſſe eſt, vnde ibi arguebatur vir falſitatis, quia aderat ſignum manifeſtiſſimum innocentiæ mulieris. licet autem concedatur, omnia eſſe incerta, aliis omnibus minus incertum hoc erat, & vt tale à Moſe receptum, vt dicit Mercurial. *vbi ſupra.* Aduertendùm tamen ad id, quod addit ſacra Scriptura, ex quo redargui poſſe videtur hæc Augenij reſponſio; additur enim in textu, Quòd ſi verum eſt, quod objicit, & non eſt in puella inuenta Virginitas (at quomodo id cognoſci poterat? nempe quia ſanguinem in concubitu cum ſuo viro non effudiſſet, vnde neque ſuam virginitatem per pannos ſanguinolentos poteſt atteſtari (tunc ejicient eam extra fores domus patris ſui, & lapidabunt eam. Ad hanc inſtantiam in Augenij ſententia nihil, quod ſatisfaciat adduci poteſt, quamobrem placeret Nicolai de Lira in hunc locum expoſitio, qui primo confutat hanc opinioné de conſuetudine ſeruandi pannos ſanguinolentos dupluci ratione; prima ob turpitudinem, valde enim turpe videbatur, quòd talis pannus ſeruaretur (adde tu maxime ad longum tempus) & expanderetur coram judicibus. ſecunda ob inueriſimilitudinem, quia ſi is mos vigebat, non erat veriſimile (quod etiam inculcat Paulutius hic) quod vir ſciens eos pannos aſſeruari apud parentes vxoris, certus ſuæ ipſius condemnationis, eam accuſaret. his ſtantibus ex ſententia Hebræorum dicit, hunc loquendi modum eſſe parabolicum, & adducit ad id firmandum alios modos ſimiles loquendi, itaque dicens lex, Expandentque veſtimenta, &c. tantundem eſt, ac ſi diceret, producent teſtimonia ad probandam filiæ virginitatem, explicantes ea, veluti expanditur veſtimentum, innuens, inquam, quod teſtimonia clara eſſent, non dubia, & incerta.

23 Ergo his ſtantibus hoc ſignum per ſe dicendum eſſe fallaciſſimum, quia non modo, ſi non adſit, non poteſt probare corruptionem, ſed, etiamſi adſit, non atteſtatur virginitatem; & de priori parte conſentiunt Medici omnes, & notauit præ cæteris Marc. Donat. *lib. 4. hiſtor. Med. Mirab. cap.* 15. neque diſſentiunt Iuriſconſulti Abb. *in cap. Propoſuiſti de probat.* Afflic. *deciſ.* 236. *nu.* 3. Farinac. *de del. carn. quæſt.* 147. *nu.* 149. §. *Probatio.* de poſteriori autem parte patebit infra.

24 Tertia concluſio ſit, Quibuſcunque ſignis, quæ virginitatem incorruptam atteſtari poſſunt præſentibus, virginem eſſe incorruptam certo firmari non poteſt. hæc concluſio facile manifeſta fiet, ſi certiora ſigna virginitatis examinabimus, nempe vaſorum conniuentiam, & anguſtiam, hymenis integritatem, & alia; conniuentia enim, & cohærentia partium colli matricis non vnico congreſſu obliterantur; præterquam quod etiam medicamentis procurari talis poteſt, quæ non modo adæquet, ſed etiam exuperet naturalem, vt norunt Medici, & notat ex Iuriſconſultis Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *diſput.* 113. *num.* 10. quinimo & à morbo interdum adeo anguſtantur illæ partes, vt nonnullæ fuerint fœminæ, quæ ob eam cauſſam à ſuis viris in poſterum cognoſci non potuerint, vt teſtatur Seuerin. Pinæus *lib.* 1. *de not. Virgin. cap.* 5.

26 Sanguinis quoque effuſio in primo concubitu per fraudem ſimulari, immo etiam vere procurari poteſt, Fortun. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap.* 1. & modos apud ipſum vide; quibus adde, quod multis non in primo ſolum concubitu, ſed etiam in ſecundó, & tertio, & vlteriori ſanguis effunditur, iis nimirum, quæ anguſtiora vaſa habent. Vidi ego quæ à coitu diu ob mariti abſentiam, vel infirmitatem abſtinens, cum de nouo concumberet, ſanguinem effunderet; & pudiciſſimam viduam noui ſecundo nubentem ſanguinem effudiſſe, cum primum ſecundo viro conjungeretur: biennio autem viduitatem, & cœlibem vitam ſeruauerat, erat tamen adhuc juuenis, non major viginti annis. hic autem dolus nullus ſubeſſe potuit. Itaque quemadmodum poteſt 27 mulier eſſe incorrupta, & ſanguinem in primo concubitu non effundere, ſic poteſt alia ex parte eſſe corrupta, & ſanguinem concumbens effundere.

De integritate autem hymenis, etiam corrupta exiſtente muliere, patet per ea, quæ alias de Imperforatis dixi, nam poteſt Virgo deflorari, immo et-28 iam concipere, abſque eo quod Hymen diſrumpatur, vt concludunt nonnulli prædictorum auctorum. hoc autem dupliciter euenire poteſt, vno mo-29 do, ſi membrana illa adeo dura ſit, vt diſrumpi à congreſſore non poſſit, tunc enim ſi vir intra vteri collum ſemen effundat, & vterus illud attrahat per orificium, quod perpetuo in ea membrana reperiri certum eſt, & minime controuerſum, poteſt mulier concipere. Secundo modo ſi vir membrum ha-30 beat admodum breue, & membrana illa ſit altius, interiuſque poſita, vel ipſa Mulier vteri collum habeat prælongum, tunc enim idem, quod in ſupe-31 riori caſu euenire poterit. Addam duos alios modos, vnum ſi Virga tenui exiſtente, hymenis orificium ſit ampliuſculum, nam abſque hymenis dilaceratione mulier corrumpi poteſt, & concipere. Capiuacc. *in tractat. de ſign. Virg.* Quartus modus eſt 32 notatu præ cæteris digniſſimus, vt qui euentu frequentior eſſe ſoleat, & maxime notatur à Pinæo *cit. lib.* 1. *cap.* 6. quando virgines vno, aut altero die, aut etiam tertio, & quarto prægreſſo à menſtrua purgatione viro junguntur, quia tunc non modo virum facile, & abſque dolore admittunt, ſed quod mirum duxeris membranæ illæ, quæ Hymen conſtituunt, non diſrumpuntur, ſed tantummodo ob prægreſſam menſtruorum humiditatem relaxantur, ita vt facile congredientis Peni abſque earum dilaceratione cedant, & tunc etiam mulierem concipere poſſe nihil obſtat. Vides ergo quot modis corrumpi poſſit Virginitas, & tamen Virgo incorruptiſſima intuentibus apparere, ſi his exterioribus ſignis fidem habeamus. Nuſquam igitur dari di-33 xerim tutam virginitatem, niſi fortaſſe apud Æthiopum, & Barbarorum nonnullos, qui, vt narrat Petr. 34 Bemb. *lib.* 6. *hiſtor. Venet.* quem refert Kornman. *de mir. viuor. tit. de ſign. probat. virg.* & Riol. Fil. *lib.* 2. *Anthopograph. cap.* 32. vt virginum ſuarum pudicitiam nullo modo ſuſpectam habeant, puellis, vbi

primum natæ fuerint, pudenda consuunt, relicto libero tantum meatu ad vrinam reddendam. Cum nuptui vero traduntur, ipsi Sponso incumbit onus vteri labra dissuendi. Sic Sponsæ ipsorum vel nolentes illibatam, & incorruptam suam virginitatem Sponsis suis conseruant, & ipsi Sponsi ab omni suspicione liberi existunt, cum non possint ab aliis in ea re vllo modo decipi. hoc ita narratur à Bembo, an veritatem habeat, ambigo, an habere possit, non credo, quia consuta loca ab ipsis incunabulis ita cohærere necesse est, vt non nisi summa cum vi, & adhibita sectione dissui possint; vnde spasmum, inflammationem, & alia symptomata in omnibus pullulare necesse est. sed de incertitudine signorum Virginitatis qui plura scire desiderat, legat Fortun. Fidel. *loco sæpius citato*, qui ad id plura ex pluribus recollegit.

SVMMARIVM.

1 *Hymen non reperitur in omnibus Virginibus: contrarium num. seq.*
3 *Mercurij error circa hymen.*
4 *Per hymenem quid intellexerint nonnulli, & nu. 7.*
5 *Per hymenem quid intelligendum ex Fallopio, Riolano, & Pinæo.*
6 *Hymenis descriptio.*
8 *Nulla regula desumi potest ex iis, quæ per accidens, & de raro eueniunt.*
9 *Quid considerandum in carunculis in examine violationis virginitatis.*
10 *Nymphæ quid sint.*
11 *Nymphæ in virginibus tenues.*
12 *Orificium Vuluæ in Virginibus est crispum.*
13 *Pubis pili in pudendis Virginũ sunt promissi, & plani.*
14 *Signum Virginitatis ex sinu pudoris desumptum.*
15 *Ex vrinis an desumi possit vllum signum Virginitatis.*
16 *Signa ab Obstetricibus obseruata.*
17 *Signa Virginitatis ex voce.*
18 *Experientiæ nonnullæ ad probandam Virginitatem.*
19 *Partes colli in corruptis cur incraßentur.*

De minus fallacibus notis, & conjecturis Virginitatis.

QVÆSTIO II.

QVam difficile sit virginitatis integritatem probare, ex superioribus satis liquet; si tamen quoquo modo per aliquas notas, & conjecturas deprehendi possit, est à nobis in hac quæstione aperiendum; & quia inter potiora signa recensetur integritas hymenis, de eo primum peculiarius verba faciamus: quemadmodum igitur superiori quæstione dixi, plures Medicorum de hymene dubitarunt, & illud dari saltem in omnibus apertissime negarunt; quinimmo si quando in aliquibus appareat, esse voluerunt quid præter naturam atque morbosum, aut quod naturalibus actionibus impedimento sit, & Vessalius Anatomicus illustris, cum videret in pluribus non apparere, subterfugium excogitauit fortasse in affirmatiuam sententiam inclinans, dixitque referente Riol. *lib. 2. Anthropograph. cap. 31.* eam membranam in quibusdam locis solere obstetrices tanquam inutilem lacerare, quando digitum podici, & vuluæ immittunt, vt connatas partes illas adaperiant. quidquid tamen senserit Vessalius, contendit Fallopp. *in Obser. Anatom. prope finem.* contra eos, qui hymenem derident, illum veredari, quem etiam se obseruasse aliquando testatur Mercurius *in lib. della Commare* 1. *cap.* 2. qui tamen valde errat in ejus membranæ descriptione; vult enim per illam nymphas simul conjungi, quod adeo absurdum est, vt nihil supra, quemadmodum ex doctorum Anatomicorum scriptis facile legenti parere potest. sed alios auctores, qui hymenem dari naturaliter voluerunt, recenset Riolan. *vbi supra*. & Daniel Sennert. *loco in superiori quæstione citato*. [Sed inter recentiores Anatomicos Ioannes Veslingius vir in iis rebus accuratissimus, & exercitatissimus in suo *syntagm. Anatom. cap.* 7. in fine, dari in rei veritate Hymenem membranam carnosis expansionibus, carunculisque stipatam ostendit, eamque in omnibus Virginibus naturaliter reperiri docet. Præter hanc autem in aliquibus aliam reperiri membranam dicit, quam nonnulli peritissimi viri pro Hymene descripserunt, idque in causa fuit, quòd cùm in plerisque eam non obseruarent (est enim quid preternaturam & morbosum, & idcircò in paucis obseruatur) in eam opinionem venerunt, naturaliter in Virginibus non inueniri, & sic nullum Hymenem naturaliter dari firmarunt.]

Sed mirum videbitur alicui, quod in re, quam sensu ipso oculato assequi possumus, tantopere inter se dissentiant Auctores, vt alij quidem hymen dari voluerint, alij vero nequaquam; sed mihi videtur æquiuocationem ejus rei caussam fuisse, & dissensus ipsorum auctorum circa essentiam, & existentiam ipsius hymenis: nam pro Hymene nonnulli intellexerunt membranam quandam duriusculam vteri collo adnatam, non semper vno eodemque loco sitam, sed modo interius, modo exterius in ipsius matricis collo; hæc, vt est res toto genere præter naturam, in paucis admodum reperitur; reperitur tamen interdum, & ea de re qui hymenem dari negarunt, pro hymene hanc membranam intellexerunt, quam nequicquam requiri in virginibus certum est. vnde non immerito redargui potuit Vvier. à Balduin. Ronsseio *Epist. Medic. nu.* 49. quod *in lib. de Præstig. Dæmon.* hanc ipsam membranam pro hymene acceperit, & vnam cum allia confuderit; cum Medicis erant etiam alij nonnulli, vt Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 19. *vers.* 5. licet ex aliorum sententia dictum suum moderetur. Qui tamen rei veritatem diligentius perscrutati sunt, vt Riolan. & Seuerin. Pinæus, & ante hos Fallopius pro hymene non aliud intelligi debere docuerũt. quam connexionem nonnullarum membranarum, [Et sic ex Medicorum sententia concludit ex Canonistis *Sanchez de Matrim. lib. 7. disput. 14. num. 1.* quæ connexio ab illis,] & præcipuè à Seuerin. Pinæo sic describitur. Post Nymphas (quę duo membranosa corpuscula sunt alarum modo expansa immediate post pudenda, & labra vteri sita) interius versus intimum vteri osculum, quatuor carunculæ apparent; quæ Myrtoides, quod myrti folia referant, appellantur, vel triangulares, quod triangulari figura dotentur, quarum singulæ in singulis lateribus nimirum superno, inferno, dextro, sinistro prominent; inuicemque ita per acutiorem partem sese respiciunt, vt cariophylli nondum bene explicati imaginem repræsentent. conjunguntur autem, inuicemque cohærent omnes per membranulas quasdam, aut per fibras colligantur, & hæc pars ita constituta verus hymen est, neque præter illam alium hymenem reperiri tradit, & apertissime docet idem Pinæus *libro prim. de not. Virgin. cap.* 5. [Cum

[Cum pro maximè, conueniunt ea, quæ nuperrimè attulit Ioannes Veslingius, *loco citato.*] Non est ergo virginitas simplex connexio partium sine vlla membranula, vt ex Medicorum nonnullorum auctoritate vult Torreblanca *loco supra citato, num.* 10.

7 Hymenem autem, quem alij describunt, dicunt esse membranam tenuissimam vltra prædictas carunculas in ductu interiore muliebris sinus positam, atque in sui medio pertusam; quam quidem, quod in aliquibus reperiatur præter naturæ constitutionem,

8 multi in omnibus reperiri voluerunt. Quoniam verò nulla regula desumi debet, aut potest ex iis, quæ per accidens, & de raro eueniunt, idcirco hac postposita, de ea, quæ realiter in omnibus reperitur, loquamur, & si quid ab ejus constitutione elici potest in incorruptæ virginitatis dignotione manifestum faciamus. Itaque consideranda sese offerunt in hac parte tria, nempe magnitudo, color, & colligan-

9 tia. Quoad magnitudinem enim carunculæ hæ in virginibus crassiores, & quasi inflatæ apparent, in corruptis autem minores, & exiliores, flaccidiores que ob penis attritionem; quoad colorem in virginibus sunt rubicundæ; in corruptis verò colore magis remisso, & ad liuedinem vergente. Quoad colligantiam, & vnionem omni procul dubio apparent in virginibus inter se cohærentes, & medio tenuissimarum membranularum colligatæ, in corruptis vero disgregatæ, ac inuicem diuisæ, abscedunt enim inuicem illæ carunculæ ob illarum membranarum violationem ac disruptionem. Itaque hæc omnia signa simul conspirantia integræ virginitatis euidentem conjecturam præbent. Nam quòd singula per se testari non possunt, simul vnita poterunt. Quamobrem si vltra hæc ipsa, quæ jam notauimus, ea, quæ infra notanda veniunt, apparebunt, de virginitatis incorruptibilitate non inane judicium ferre licebit.

Præter prædictas autem partes aliæ quoque con-

10 siderandæ veniunt in examine virginitatis, & primo sese offerunt nymphæ, quæ, vt dixi, alatæ sunt, ac veluti inter carneas, & cartilagineas excrescentiæ quædam, seu carnosæ quædam membranulæ post labra vteri intrò progrediendo situatæ pullo-

11 rum cristis non absimiles. Hæ in virginibus, vt notat Riolan. *vbi supra*, saltem vsque ad annum vigesimum tenues sunt, nec admodum latæ, in iis vero quæ virum sunt expertæ, præcipuè si pepererint, crassiores, & latiores euadunt: sunt etiam in virginibus magis tensæ, in corruptis laxiores, & tantò laxiores quantò frequentiori coitu vsæ fuerint, vel quantò validiorem vim passæ fuerint.

12 Auerroes porro *lib.* 1. *Collig. cap. vltimo* dicebat, orificium vuluæ in virgine esse crispum, in cæteris autem, quia rugæ ex coitu atteruntur, magis leue, & planum esse; sed hoc signum, & superius, quod ex nympharum constitutione desumi dicebamus, non nisi tunc apparent, cum coitus pluries frequentatus exstiterit, vnde vix apparebunt, aut aliquam de se significationem præbebunt in ea, quæ vnicum congressum sustinuerit, in cujus Virginitate, aut violatione exploranda totus labor esse debet.

Notat præterea Riolanus in virginibus, neque

13 præterit id ipsum Pinæus *lib.* 1. *cap.* 7. quod habeant pilos pubis promissos, ac planos; eæ autem quæ virum expertæ frequenter fuerint magis crispos: hoc autem, etiamsi ratione non careat, leuiusculum signum est, & maxime difficile, vt obseruetur; licet enim respectu sui ipsius vnaquæque fortasse habeat pilos pubis promissiores cum virgo est, quàm cùm fuerit corrupta, tamen non desunt quæ etiam virgines existentes habeant eosdem pilos crispos; præterquàm quod neque hoc signum quicquam valet in nuper corruptis, non enim pili ex vnico, sed ex iterato, & multoties frequentato congressu crispantur.

14 Magis probatur altera conjectura ex inspectione locorum muliebrium allata à Seuerino Pinæo *lib.* 1. *cap.* 9. ea autem talis est. Immediate post prædictas carunculas, quæ conjunctæ hymenem constituunt, cauitas quædam succedit intrò progrediendo, quæ sinus pudoris appellatur. Hæc veluti fossicula quædam est, & in virginibus angustior visitur, & exucca, in corruptis multò capacior, & humidior.

15 Præterea Codronchius *in Method. testif. cap.* 11. signum aliquod integræ virginitatis desumi voluit ex vrinis, quas ex cujusdam peritissimi viri sententia dicit esse tenuiores & clariores, quàm in cæteris mulieribus, in quibus ob viarum laxitudinem, & reserationem, & ob vteri numerosiora excrementa vrinæ turbidæ, & crassæ cum multo sedimento excernuntur. Hæc tamen ego nugas meras existimauerim, & hoc signum si quod aliud fallacissimum, immo vanum, & indignum, cui fidem vllam habeamus: vrinas enim examinare, vt ex iis virginitatis indicium habeamus, aquam è pumice expectare est.

16 Prudentiùs fortasse agunt, qui loca ipsa considerantes, colorem volunt esse rubicundum, ac naturalem, non ad liuedinem quandam, aut nigredinem decliuem. Ipsius quoque vteri partes natiua quadam soliditate, & renitentia dotatas esse volunt, non laxas, aut diffluentes, neque humectas, sed exuccas. Cum quibus etiam vniuersum corpus considerant: nam & ipsæ carnes in corruptis laxiores sunt, in virginibus duriusculæ, & renitentiores. Colore item sunt viuidiore, qui, vbi violata virgo est, sensibiliter remittitur, vnde Democritus puellam tanquam virginem cum salutasset, subsequenti die illam iterum tanquam mulierem salutauit, ex mutato faciei colore illam corruptam præterita nocte fuisse comprehendens. Inter cæteras verò partes mammæ, earumque capitula obseruanda: mammas enim non diffluentes, & laxas, sed in se ipsas recollectas, papillas autem natiuo colore, seu fusco quodam rubore perfusas, non liuore, aut nigridine labefactatas esse decet; neque etiam circulo quodam nigriusculo notatas. Vnde forte illud apud Ezechiel. *cap.* 23. *vers.* 3. ibi subacta sunt vbera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum.

17 His addi potest vocis consideratio, quæ in virginibus delicatior, & suauior est, & mirum videri potest, quam citò insuauior, & crassior ex coitus vsu euadat; & profectò, licet hoc signum non tanti momenti sit, vt illi solummodò sit fidendum, faceret tamen aliis adjunctum maximam præsumptionem corruptæ virginitatis, vt *in seq. quæst.* dicam.

18 Id autem, quod ad probandam virginitatem nonnullos afferre testatur Pinæus *vbi alias lib* 1. *cap.* 5. *in fin.* vanum est; erat autem, quòd si filum ab extremo naso per mediam frontem extensum ad coronalem vsque suturam ejusdem puellæ collum cingere, ac circumdare possit, virgo sit incorrupta, Roderic. à Castr. *lib.* 4. *Med. Polit. c.* 12 *ex Mercurial.* aliter [hoc experimentum adducit; circun-

dari enim tradit per anteactam noctem primum concubitum præcedentem, virginis collum filo, postera die eodem filo collo emensurato, & latiori inuento, virginitatis amissionem hariolantur. Sic & Catull. *de nupt. Pelei & Thetid.*

Non illam nutrix orienti luce reuisens.
Hesterno poterit collum circumdare filo.

Sed de hac re vide Ranchinum *de morb. virg. sect.* 1. *cap.* 9. addunt alij, vt ejus rei caussam afferant, hoc euenire quia partes colli nempe venæ, & arteriæ, vbi coitum experta sit mulier, incrassantur, signum 19 est etiam vocem mutari, crassioremque effici: cur autem eæ partes ex coitu dilatantur, & incrassantur? An quia à capite per colli vasa semen defertur ad vterum, insimulque plurimum sanguinis, & humorum per ipsa, & ad ipsa, ad vterumque demandatur? inditio est purgationes melius ire, vbi virum expertæ fuerint. Sed quicquid sit de harum caussarum veritate, hoc virginitatis inditium adeo tenue est, vt friuolum, & nullius momenti ex mea sententia sit censendum. quanquam mercurialis fidem illi tribuit *lib.* 6. *Var. lect. cap.* 6.

Ea occasione de Marium virginitate meminisse operæpretium videtur, cujus tamen dari aliqua signa, adeo vanum est, vt nihil supra; nam quæ de odoris, & vocis mutatione sumuntur nihil ad rem faciunt, quod non modo odor, & vox mutationem accipiant cum virginitatem mas amittit, sed cum semen ferre incipit, quando eum hircire, & catulire dicimus, vt alias dictum à me est, ex quibus cum Capiuacc. *in libell. de not. Virg.* concludendum, non esse, neque esse posse alia signa virginitatis in maribus, quamobrem ea perquirere superfluum est. Denique de virginitatis in fœminis probatione per nonnulla medicamenta, licet eam fallacissimam existimem, tamen, ne quid eorum in hac materia prætermittam, quæ ab aliis tradita sunt, aut tradi de nouo possunt, in sequenti quæstione agam.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia signa corruptæ Virginitatis sunt omnibus corruptis communia.*
2 *Signa stupri de recenti in virgine patrati, & pluries iterati.*
3 *Signa stupri recentis, vel corruptæ Virginitatis de recenti, sed vnico tantum congressu.*
4 *Corrupta virginitas per viri congressum jam à multo tempore facta quomodo deprehendi possit.*
5 *Loca muliebria semel violata denuo aliquando coalescunt.*
6 *Grauida mulier potest apparere virgo.*
7 *Signa corruptæ Virginitatis per iteratas vices, sed à multo tempore jam transacto.*
8 *In examine violationis Virginitatis consideranda etiam, si fieri potest, natura, & genitalia stupratoris.*
9 *Quænam consideranda in ea, quæ violata præsumitur.*
10 *Quænam consideranda in stupratore.*
11 *Aliud signum ex Pinæo in stupro.*
12 *Sponso cum Sponsa cubante, vel quocunque viro cum virgine, præsumptio debet esse deflorationis.*
13 *Copula carnalis non potest vere probari.*
14 *Copula carnalis quomodo probetur.*
15 *Ex concubitu præsumitur violatio, & contrarium asserenti incumbit onus probandi.*
16 *Virginitas corrupta denotatur ex liuore papillarum in mammillis.*
17 *Experimentum ex Gagate lapide ad deprehendendam Virginitatem.*
18 *Quomodo Gagatis lapis, & alia nonnulla medicamenta possint deprehendere fœminas corruptas.*
19 *Apes acriter in eos inuehuntur, qui de recenti mœchati sunt.*
20 *Apes Veneris expertes. contrarium ibid.*

De Signis Violatæ Virginitatis.

QVÆSTIO III.

Ex signis integræ virginitatis, quæ supra adnotauimus, facile est deuenire in cognitionem virginitatis corruptæ, per eorum enim absentiam apparet violata virginitas. Sunt tamen præter antedicta alia nonnulla magis, magisque corruptionem attestantia, quæ hic peculiariter enarranda, & adnotanda veniunt. Sed antequam ad vlteriora progrediamur, aduertendum est, non omnia signa cor- 1 ruptæ virginitatis esse omnibus corruptis communia, sed alia aliis magis conuenire: nam vel Virgo deflorata est de recenti, vel jam à multo tempore. Si de recenti, vel vnicum tantum congressum est experta, & dehinc omnino viro abstinuit, vel multoties est manumissa. Sic etiam id ipsum à multo tempore jam transacto euenire potuit.

Itaque si Virgo de recenti violata sit, & plures 2 congressus sustinuerit, ea facili negotio, vel à quauis inexperta obstetrice, deprehendi poterit ex simplici locorum inspectione. Nam & ipsæ vteri partes adhuc sanguinolentæ, & consueto rubicundiores, & quasi inflammatæ conspicientur, si recens admodum stuprum fuerit, sin minus, vt si vna, aut altera hebdomada intercesserit, vel etiam tertia, eæ naturali colore destitutæ apparebunt, & eo magis ad liuedinem vergente. Laxiores etiam vias, & humidiores notabit, quin etiam ad tactum dolorosas experietur.

Si quid autem ab ipsamet constuprata muliere veritatis elici possit, eas partes referet colore quodam, ac veluti liniusculo incendio sibi molestas esse; quod etiam incessus ipse partim attestari poterit, si in hoc minus cauta mulier fuerit. Vix enim consueto modo incedere poterit, nam distractis, ac veluti disiunctis inter se cruribus ambulare cogetur, præcipue si ætate tenerior fuerit, & stuprator valida vi-vsus, aut bene mentulatus exstiterit.

Quod si mulier vnico congressu violata de re- 3 centi fuerit, certum est majorem difficultatem affuturam in ejus rei cognitione; aderunt tamen pæne omnes eædem notæ, nonnullæ quidem leuiores, vt eæ, quæ laxitudinem viarum, & immutatum locorum, colorem respiciunt, euidentiores aliæ, quæ dolorificum sensum partis commonstrant, quia quanto frequentiori coitu vsa fuerit mulier, absque dubio tanto laxiores viæ efficiuntur, & tanto minus in futurum illum moleste ferre solet, immo molestia omnis ex coitus reiteratione cessat, quæ cum major sit in primo concubitu, sensim delitescens, in voluptatem commutatur.

Multo

Multo magis operoſum fuerit cognoſcere corruptam virginitatem vnico congreſſu patratam, ſed à multo tempore citrà, & ea de re in hoc caſu præſumptionibus, & conjecturis magis vtendum cenſeo. quia ſigna per partium inſpectionem habita leuiuſcula ſunt, & vix quicquam de veritate atteſtari poterunt, licet enim in primo congreſſu facta fuerit violatio, & deſtructio panniculorum, & caruncularum ſimul cohærentium, & ipſorummet laterum Vteri, tamen, ſi dehinc à coitu abſtinuerit mulier, adeo inuicem temporis ſpatio denuo cohæreſcunt, ipſo quoque ſanguine, qui in primo concubitu emanauit, mediante, vt majorem interdum anguſtiam præſeferant, quam ante amiſſam virginitatem facerent, quod adnotabat etiam Seuerin. Pinæus *de not. Virgin. lib.* 1. *cap.* 6. ita vt hinc deducat ille; poſſe etiam in muliere, quæ grauida ſit, conſpicuas 6 Virginitatis notas apparere. quod etiam vt verum fatearis, ad parturientes mulieres temetipſum conuertas, in quibus vterum tantopere adaperiri; atque hiare neceſſum eſt, vt mirum ſit, quonam pacto dehinc, non longo temporis interuallo, tam facile partes reuniantur, ac denuo cohæreant, ad priſtinumque ſtatum tam prompte remeent; quod, cum ita ſit, nullas notas, nullaque conjecturalia ſaltem ſigna, quæ Medica inquiſitione haberi poſſit, inuenio, quorum medio ad dignotionem corruptæ virginitatis in hoc caſu deuenire liceat, niſi ipſorum panniculorum integritatem & cohærentiam adducamus, quæ tamen & poteſt adhuc ſeruari in corrupta, & abeſſe in ea, quæ corrupta non ſit; multis aliis ex cauſſis. Quæ difficultas licet nonnihil remitti poſſit, vbi mulier jam à multo tempore violata quidem fuerit, ſed multoties viri congreſſum ſit experta, non tamen omni ex parte ceſſare videtur: quamquam poteſt in hoc caſu Vte-7 rus non adeo rugoſus notari, vt par eſſet in incorrupta Virgine apparere, ſic etiam loca magis liuentia, & natiuo rubore deſtituta, & fortaſſe etiam magis laxa, & diſſluentia, quin etiam carunculæ illæ quatuor, de quibus alias mentio habita eſt, inuicem diſtractæ, & multum disjunctæ conſiderari poterunt: in hoc enim ſigno magis fidendum, quam in alio quouis exiſtimo, quantum patitur ipſius quoque incertitudo; nihil enim certi promittit per ſe ſolum adnotatum.

Quoniam ergo tam difficile eſt in ſuperiori caſu in veritatis cognitionem deuenire, non eſt temere judicium, & abſque multa conſideratione ferendum; ſed maxime nonnulla aduerti debent, ex quorum conſideratione facile ſit nonnullas conjecturas elicere, quæ viam veritatis nobis commonſtrent: non modo ergo animaduertere oportere 8 perſuaſerim ipſam mulierem, quæ ſtuprum paſſa præſumitur, ſed ſi id fieri poteſt, ipſum etiam ſtupratorem vel qui ſtuprator præſumitur, ſi in Iuſtitiæ manibus detineatur, vel ſi contingeret, vt allegaretur viri impotentia, ex qua matrimonium minime conſummatum fuiſſe probare quis vellet, contrà autem vir matrimonium conſummatum diceret, & ſponſam defloratam, tunc enim etiam virilia ſponſi eſſent obſeruanda. In muliere autem conſi-9 deranda eſt ætas, vtrum tenella ſit, vel prouectior, vt ſi ſit minor quattordecimo anno, vel major vigeſimo; quippe cum ſtuprum, violentia magis conſpicua apparere debeat in puella ætatis teneriotis, quam prouectioris. Habitudo etiam mulieris præ oculis habenda, ſi pinguis ſit, aut gracilis, cum quibus etiam ipſa genitalia conſpicienda, an patentia, & laxa ſua natura ſint, vel contra exilia, & anguſta, cum major in vno, quam in alio caſu conjectura, & præſumptio corruptionis haberi poſſit, quæ etiam major, ac certior deſumi poterit, ſi inſpicere liceat ipſum ſtupratorem, nam permittente 10 honeſtate talia machinari, ejus genitalia membra ſpectanda, eorumque longitudo, craſſities, & magnitudo animaduertenda, faciendaque comparatio inter vtriuſque genitalia, vt certior conjectura habeatur violatæ, vel integræ Virginitatis: ſi enim, exempli gratia, virgo tenella eſſet ætatis, nimirum infra decimumquartum annum, habitudine gracilis, & genitalibus anguſtis, & exilibus, contraria autem omnia eluceſcerent in eo, qui ſtuprator præſumitur, tunc non apparente euidenti corruptione, & ſignis manifeſtiſſimis de violata virginitate, Virgo integra eſt judicanda, etiamſi leuiora ſigna, & conjecturæ in contrarium vrgerent. neceſſe enim omnino fuiſſet in hoc caſu, Virginem magnam vim paſſam fuiſſe; cum in primo congreſſu in ſimilibus caſibus tantam interdum vim Virgines patiantur (quæ nimirum vterum anguſtum habent, aut tenerioris ætatis ſunt, exiſtente è contra congreſſore viro maturo, & bene mentulato) vt ex ea violatione vulnus in vtero ad aliquod tempus relinquatur, ad cujus curationem nonnulla præſcribunt Auenz. *lib.* 2. *Theiſir. tract.* 6. *c.* 8. & Alſaharauius *practicæ tract.* 25. *cap.* 24. Præter hæc autem notat Seuerin. 11 Pinæus in hujuſmodi caſu, nempe vbi ſtuprator craſſo membro dotatus ſit, & virgo tenerior, aut vteri oſculo anguſtiore, quod ſi facta magna vi penetrauerit ad fundum ſinus pudoris, hymene violato, membranæ illæ, quas diximus inter quatuor illas carunculas eſſe poſitas, omnino obliterantur, ac ſi deletæ eſſent. contra autem, vbi mentula minor, aut ſaltem mediocris eſt, non omnes obliterantur, ſed ſeruantur collaterales, præcipue ad primum vſque partum. Relinquo autem data opera conjecturas, quibus ad facti dignotionem vtuntur Iuriſconſulti, vt eſt, quæ ex conſuetudine, ex commeſſationibus, ex familiaritate magna, ex commoratione ſolius cum ſola, & ex ſimilibus deſumitur: nam his concurrentibus leuiora ſigna corruptionis fortaſſe ſufficiunt, & ea de cauſſa recte exiſtimandum eſt, quod vbi ſponſus cum ſponſa vna cubue- 12 rit, præſumptio in dubio debeat eſſe deflorationis, putandumque, quantum ego aſſequi poſſum, onus probandi contrarium debere eſſe penes negantem, cum paria ſint quem jacuiſſe cum aliqua, & illam adulteraſſe. Vinc. Carrar. *de Medic. & ejus off. par.* 2. *num.* 210. faciunt ad hanc opinionem, quam etiam communem dixerim, fulciendam Terentij carmina *in Hecyra act.* 1. *ſcen.* 2. quæ ſic habent:

> *Quid ais? cum virgine vna adoleſcens cubuerit*
> *Plus potus, ſeſe illa vt abſtineri potuerit?*
> *Non veriſimile dicis, nec verum arbitror.*

Cui Terentij dicto non diſſimile eſt illud Ouidij in *Epiſtola Oenonis ad Paridem:*

> *A juuene, & cupido credatur reddita virgo?*

Recte ergo à Iuriſconſultis dictum eſt, quod, cum 13 copula carnalis non poſſit vere probari, ſed tantum per conjecturas, & præſumptiones, Maluaſ. *conſ.* 59. 14 *num.* 20. *vol.* 1. Fontanella, *de pactis nupt. Clauſula* 5. *gloſ.* 5. *par.* 2. *n.* 18. *tom.* 2. illa probatur ex viſu, ex riſu, ex colloquio, ex loco conſtituto, ex admiſſione in domum de nocte. Burſ. *conſ.* 69. *num.* 10. *lib.* 1. ſed his omnibus, cum longe major ea ſit, quæ ex con-

cubitu in vno eodemque lecto desumitur, immo hæc, quod ad actum proximum pertineat, non conjectura fortasse, neque præsumptio, sed plena probatio copulæ esse possit, patet, quod neganti debeat incumbere onus probandi. sed quia hæc ad Medicum minus spectant, & à me non vt decet fortasse explanantur, ea ad Iurisconsultos remitto, & ad ea, quæ Medicorum magis propria sunt jam redeo. Montanus *lib. de vter. aff.* ex quo Roderic. Castr. *lib.* 1. *de morb. mul.cap.* 14. *tom.* 2. voluit, virginem esse corruptam, si patiatur fluxum humiditatum albarum ab vtero, quod redarguitur ab ipso Roderico, neque immerito: nam testis ego sum, virginem nobilem, & illibatæ pudicitiæ hunc fluxum per annos passam. Veruntamen est frequentius videri in corruptis, & adultis, fortè ob majorem viarum laxitatem. septennem quoque puellam noui biliosam, ac calido & sicco temperamento, hunc fluxum per vices quasdam pati, & alias eundem morbum passas videntur multæ, vt apud ipsum Rodericum videri potest: non tamen aspernenda esset hæc conjectura corruptæ virginitatis, si aliis adjungeretur.

16 Dixi etiam aliàs superiùs, corruptam virginitatem denotari ex colore liuente in mammarum papillis adnotato, hoc enim signum maxime obseruant obstetrices, neque quid absurdi continet; denotat quoque idipsum vox immutata, cui signo multùm tribuere videntur nonnulli, & ego quidem, si aliæ adsint conjecturæ, non aspernendum, nec cæteris postponendum hoc duco. [Licet non ex congressu tantùm cùm viris vox in virginibus immutetur, sed ex simplici quoque seminis emissione quomodocumque facta.]

Denique ad probandum, an Virgo corrupta sit nec ne, plura à pluribus recensentur experimenta, quæ ego quoque recensebo, non quod illis vllam fidem habeam, sed ne mancus in hac re videar fuisse,

17 celeberrimum inter cætera experimenta est, quod ex Gagate lapide desumitur: hunc enim in aqua triduo maceratum, ac bibitum, corruptam virginem esse attestari ajunt, si vrinam reddere illico coacta fuerit, sin minus Virginitatis florem illibatum conseruare. de hoc Plin. *lib.* 36.*cap.* 19. Æmil. Macer. *lib.* 5. *de mat. Med. cap.* 18. dicens:

Et solet, vt perhibent, deprendere virginitatem.

Sed Plinius suffitu id ipsum effici narrat. si quicquam hoc veritatis habeat, vtroque modo in vsum conuocatus effectum suum prodet. Proponunt alij Lapathi flores, ex quibus suffumigata Virgo, si incorrupta sit, statim pallescit, eodem quoque pacto, si mulieri ex Melanthio suffumigia fiant, ajunt, extemplo cogi vrinam reddere, si corrupta sit. Proponitur etiam Xyloaloes, & Electrum eodem modo in vsum conuocata, & alia nonnulla, quæ quidem si quam veritatem habere credam, & caussam naturalé non illico à Virginitatis corruptione id agere puta-

18 uerim, neque in omnibus indifferenter veritatem patefacere, sed in iis tantummodo, quæ frequenti coitu virum longiusculo temporis spatio sunt expertæ: in hujusmodi enim fœminis viæ magis patentes relaxantur, vnde facile ex prædictis medicamentis vrinam validè cientibus ipsa vrina prouocari nolentibus potest; quod difficulter, aut nullo modo in Virginibus succedit ob contrariam caussam, viarum nempe angustiam, cum & integræ membranæ, & cohærentia quoque ipsius vteri prohibere facile possint, ne suffumigata medicamenta ad interiora penetrent; tamen cum Fortunato fideli loco citato omnia hæc experimenta maxime vana crediderim.

Non delinquam autem, neque sicco, vt ajunt, pede pertransibo id, quod de apibus à Plutarcho *in lib. de caus. nat. problem.* 36. *& in precept. connubial. nu.* 46. relatum est, ex quo etiam refertur à Pierio Valerian. *Hieroglyph. lib.* 26. illud est, eas acriter

19 ac promptissime in eos inuehi, illosque aculeis suis petere, qui recenter mœchati fuerint, sed in mulieres, inquit Pierius, quæ veneri operam dederint, acrius, ac promptius inuehuntur, & si quam ejus rei caussam rimari liceat, nullam aliam me hercle afferri posse crediderim, quam quæ ex Virgilij carminibus 4. *Georgic.* ab ipso Pierio allatis elici potest. ea

20 est, quod apes Veneris sint expertes, & idcirco, eodem Pierio teste, virginitatem incorruptam per apem denotari dicit; Virgilij autem carmina ea sunt.

Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem soluunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verum ipsæ foliis natos, & suauibus herbis
Ore legunt, &c.

Hanc apum naturam, ne poetice effictam suspiceris admisit *Arist.* 3. *de generat. anim. cap.* 10. quamobrem mirum esse non debet, quod Scriptores de re Rustica, vt Pallad. *lib.* 1. *titul.* 37. Apud custodem purum, ac castum requirant, ad hanc enim apum naturam respexerunt, quam tamen in dubium reuocat Columell. *de re rust. lib.* 9. *cap.* 2. immo Fortunius Licetus vir summa doctrina præditus *in lib. de spont. viuen. ort. lib.* 4. *cap.* 57. Apes coire contendit, & ex coitu generari, eo quod etiam sexu sint distinctæ; licet contrarium sentire videatur D. August. *de ciuit. Dei, lib.* 15. *cap.* 27. sed vtrum Liceti opinio veritatem habeat, alij viderint, habet tamen ille firmissimas quas adducit rationes pro sua opinione, quas, si libet, apud ipsum vide.

Ratio autem ex Virg. allata, cur apes aculeis suis eos insectentur, qui de recenti concubuerint, moralis est; naturalis alia esse potest, nempe quod ex corporibus eorum, qui de recenti concubuerunt, malus quidam exhalat atque hircosus odor, vt supra citatus Aristoteles testatur, *lib.* 4. *probl.* 25. ejus rei caussam quærens. Fit ergo, vt ex malo illo odore apes vel allectæ, vel irritatæ in concumbentem impetum faciant, & hoc promptius in fœminas, quam in viros, quia insignior & major exhalat malus odor ex fœmineo corpore, quam ex virili, ob vteri ipsius qualitatem; is enim semper excrementis superabundans & humoribus superfluis, facillime, ex coitu mirum in modum excalefactus, malum ex se odorem emittit, qui etiam magis aut allicit, aut irritat ipsas apes, ad eas offendendas, & aculeo impetendas. [Verumenimverò si commentitia quædam Naturæ miracula ab aliquibus in medium aliquibus deludere solida veritate rerum ambimus, dicamus id moris impetendi eos, qui de recenti veneri operam dederint cum Apibus commune habere etiam nonnulla alia insecta, vt Muscæ Culices succi ipsi, & alia, vt cuilibet volenti, experiri licet; omnia enim ab exhalante ex coientis corpore vapore ad illud impetendum alliciuntur, vt Apes.]

Cæterum quia facile est per medicamenta vulgarissima adeo genitalia fœminea restringi posse, vt corruptissimum, & subagitatissimum scortum Virginem præseferat, id qua ratione deprehendi possit titulo de morborum simulatione patefit.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Virgines non ante nuptui aptæ sunt, quàm generare possint.*
2 *Fœminarum semen requiritur ad generationem.*
3 *Cur fœminæ absque voluptate interdum concipiant.*
4 *Mulier ante semen ferre solet, quàm menstrua.*
5 *Tam semen, quàm menstrua ad generationẽ destinata.*
6 *Menstrua non sunt materia nutritionis fœtus.*
7 *Menstrua quo tempore patiatur mulier.*
8 *Virgo cum menstrua experta est, nubere potest.*
9 *Virgo nubere potest ante Menstruorum apparitionem, si ad simplicem coitus potentiam respiciamus.*
10 *Puellæ, quæ non purgabantur, generarunt.*
11 *Puellæ non ante 18. annum nubere debent.*
12 *Puellas non ante 18. annum nubere expedit Reip.*

De tempore nubendi in Virginibus.

QVÆSTIO IV.

De hac materia nonnulla dixi *lib. 1. tit. 1. quæst. 6. à num. 38. ad seqq.* vnde pauca admodum dicenda restant; breuibus ergo in hac quæstione agam; notum autem est, & ab omni dubio remotum virgines non ante nuptui aptas esse, quàm generare possint; generare verò non posse, antequam semen ferant, cùm etiam fœmineum semen ad conceptionem ex Naturæ necessitate requiratur, quicquid ipsæ interdum dicant, & quidquid ex earum assertionibus nonnulli docti sibi persuaserint, vt latiùs dixi *superiori libro tit. 1. quæst. 7. à num. 11. ad plures seqq.* [Et dicam etiam *libro septimo quæstion. prim. tit. 3. num. 16. & pluribus seqq.*] & licet puellis de recenti nuptis maximè familiare sit, vt aliquandò concipiant, antequam semen se effundere didicerint, tamen, vt loco citato dixi, illud euenit, quia à majori delectatione ex Viri congressu, & receptione seminis ipsius in proprij seminis emissione omnis delectatio penè obruitur, & aboletur; ad quod maximè facit seminis fœminini tenuitas; nam quemadmodum in ipsis Matibus, vbi primum semen ferre incipiunt, illud tenuius, & fluidius est, minusque crassum, ac concoctum, quàm procedente tempore, & ætate fit, sic etiam in puellis euenit, quæ cum ex naturæ quoque præscripto tenuius semen habeant, multò magis etiam tenue ferunt in sui generationis principio: quapropter mirum non est, si modicum, aut nullum suæ excretionis sensum faciat, cum excernitur, distractis præsertim juuenculis à majori voluptate cui antea non assueuerant. sed profectò non ante Mulier semen ferre potest, quàm menstrua patiatur, hæc enim ambo vno, eodemque tempore euenire solent, quia tam semen, quàm menstrua ad generationem destinauit Natura, neque altero eorum deficiente succedere potest conceptio: non quod ipsa menstrua sint proxima materia nutritionis ipsius fœtus, vt semen ipsius fœtus & principium, & materia est, sed quia cum menstrua fluunt, indicium præbent mulierem tam multo sanguine abundare, vt & proprio corpori alendo, & fœtui nutriendo sufficiat; ad id enim Natura mulierem voluit multo sanguine abundare, vberioremque eo esse, quàm virum, licet sanguis in muliere ob eam multitudinem crudiusculus existat, qui tempore, quo mulier in vtero non habet ob sui multitudinem singulis mensibus expurgatur, cum in vtero habet, retinetur, & ob necessitatem nutriendi fœtus magis concoquitur, vt ejus laudabilior portio in ejus alimentum facessat. sed de materia nutritionis fœtus in proprio libello ad id ipsum dicato plura dixi. nunc ad rem nostram sciendum, mulierem menstrua pati, vt communis fert opinio, anno duodecimo, quam tamen opinionem non esse vniuersaliter, immo neque in pluribus veram probaui, quia ex multis paucæ tam citò purgari incipiunt, plures verò sunt, quæ vix decimoquarto purgantur, vt latiùs ibi dixi. cùm ergò quæritur de tempore nubendi in Virginibus, vel intelligimus de tempore, quo aptæ sunt ad copulam, & vtcunque ad generationem, vel intelligimus de tempore, quo expedit eas nubere respectu habito ad faciliorem, & perfectiorem generationem inde prouenturam, quòd tunc non modo absque periculo concipiant, sed fœtus quoque validiores, & vndequaque perfectos procreare soleant. si in priori sensu intelligatur quæsitum, jam id decisum habemus, quòd vbi menstruantur mulieres nubere possint, immò, vt hoc ingenuè fateat, si de simplici potentia ad concubitum quæstio sit, etiam antequam menstrua patiantur nubere eas posse crediderim; & ratio est, quia persuasum habeo, mulierem ante semen intra se generare, quàm menstrua patiatur, saltem per aliquod tempus non diuturnum, & idcirco nonnullæ puellæ quæ adhuc per ætatem non purgabantur, tamen generare visæ sunt, quod quidem absq; semine fieri non potuit, absque menstruorum apparentia potuit, natura ipsum matris sanguinem quamquam non admodum superfluentem in fœtus alimentum destinante. Si vero in posteriori sensu quæstionem accipiamus secundùm vetustiorum opiniones, quas retuli *lib. 1. quæst. 6. num. 39. & seq.* non ante 18. annum nubere Virgo debet, quod etiam notarunt recentiores Io. Marinell. *lib. 1. de medicin. mul. cap. 3.* hoc enim tempore menstrua faciliùs, & in majori quantitate fluunt, & calor magis vegetus est, vnde etiam semen magis concoctum, magisque proli gignendæ aptum generatur; quinetiam & laboribus ferendi vteri, & pariendi, & liberos nutriendi facilius sufficiunt; viæ etiam in ipsis laxiores, & patentiores factæ faciliorem exitum fœtui præbent, vnde & ipsæ matres, & ipsi fœtus minus periclitantur, cum partus instat, contrà quàm fiat in tenerioribus juuenculis, quæ ob contrarias omninò caussas aut non concipiunt, aut fœtus maximè imbecillos procreant, qui in nascendo cum ipsis matribus facili negotio periculo subjiciuntur, & si forte fortuna superstites remaneant, vitam valetudinariam perpetuò degunt: expedit itaque Reipublicæ, vt Virgines non ante 18. annum, saltem vt plurimum nubant.

SVMMARIVM.

1 *Stuprum etiam in masculos committitur.*
2 *Signa stuprati pueri in duplici differentia.*
3 *Stuprum in puerum de recenti patratum vnde cognoscatur.*
4 *Stuprum in marem vbi frequentatum sit, quæ signa habere soleat.*
5 *Signa stuprum denotantia possunt etiam ex aliis caussis apparere.*
6 *Carunculæ in Ano, & rugarum planities vix ab alia caussa, quàm à stupro esse possunt.*

Constuprati Pueri signa.

QVÆSTIO V.

Stuprum non modò in puellas, & Virgines, & Viduas committitur. Alciat. & alij apud Carrar. *de* 1 *Med. par.* 2. *num.* 200. sed à sceleſtiſſimis hominum Natura abutentibus etiam in maſculos patratur. Farinac. *de delict. carnis*, *q.* 148. *num.* 1. quod delictum grauiſſimum quidem inter omnia cum sit, jure merito condignas pœnas expoſcit, & in illud à ll. ſummo cum rigore animaduertitur, vt per *l. Cum vir. C. de Adulter.* Clar. *lib.* 5. *ſent.* §. *Sodomia. n.* 1. Boſ. *in pract. crimin. tit. de ſtupr. deteſt. in maſc. num.* 1. In ejus autem delicti examine, vt de veritate Iudices certiores fiant; per Medicos, & Chirurgos ipſos pueros conſpiciendos curant, vt notat Guazzin *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 7. *num.* 12. qui, ſi quæ ſigna ſint, quæ pueros ſtuprum paſſos eſſe atteſtentur, ea ad ipſos Iudices deferant.

2 Quemadmodum ergo de ſignis ſtupratæ Virginis dictum eſt, ea in duplici differentia eſſe, quia nonnulla ſtuprum ſignificant de recenti commiſſum, quædam vero à multo tempore, & rurſus quæ ſtuprum vnica vice patratum, aut de raro, quædam quæ fræquentatum oſtendunt, eodem quoque pacto 3 de hujus ſtupri ſignis diſtinguendum eſt. nam ſtuprum in puero, quod de recenti patratum fuerit, vt ante menſem, præcipuè ſi frequentatum ſit, indicare manifeſte poſſunt, Ani ſciſſuræ Rhagadiæ dictæ, quæ facilè ob illatam vim apparent, præcipuè ſi puer tenerioris ætatis ſit, & ſtuprator craſſa mentula dotatus. nam etiam conſideratio magnitudinis, & paruitatis membri ſtupratoris inquiſiti debet in hoc caſu haberi, vt notat Guazz. *loco ſuprà cit. num.* 13. de neceſſitate autem videtur, quòd non modò ſciſſuræ adſint vbi hæc concurrant, ſed manifeſtiſſima etiam fractura. vbi autem puer grandior ſit, aut ſtuprator non adeò craſſa mentula dotetur, interdum ea pars excoriata apparebit, ob eandem ipſam cauſſam, violentiæ nimirum, ob quam etiam aliàs inflammatione moleſtatur, cujus vice, vel ea ipſa permanente, pruritus quidam indeſinenter infeſtat. ſed inflammatio faciliùs in principio apparet, dehinc ea mitigata pruritus ſequitur, & color ipſius partis in liuidum mutatur, commutato ſanguine, qui eò concurſum, ob violentiam, & motum, & calorem 4 habuit, in liuidum colorem. etſi ſtuprum fuerit valdè frequentatum apparet etiam in ipſo podice laxitas quædam, & partis dilatatio, quæ etiam multo poſt tempore perdurare poteſt, & indicare inſimul ſtuprum frequentatum, etiam à multo tempore commiſſum. quod multò magis ſignificant quædam carunculæ, ſeu carneæ excreſcentiæ, quas vulgo criſtas vocant, quæ maxime ex frequenti Sodomia originem habent, teſte Amato Luſit. *Curat. Medicin. cent.* 2. *curat.* 87. Has excreſcentias, ſeu criſtas Iuuenal. mariſcas vocauit. *Sat.* 2. inquiens:

----- Sed podice leui.
Caeduntur tumidæ, Medico ridente, mariſcæ,

[à Martiali verò Epigr. lib. 1. dicuntur fici, ibi

Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

Licet fortaſsè non idem ſint fici, & criſtæ, & mariſcæ, cùm mariſcæ apud] quamplures Medicos pro ipſis hæmorrhoidibus accipiantur., cum tumidæ ſunt, & adaperiuntur, vel vlcerantur, ita vt imitentur ficum quandam, quæ præ pinguedine aperitur, & ſemen oſtendit, quæ ficus mariſca, & ſycomorus dicitur. Multò magis frequentem tam nefandi coitus vſum ſignificare poterit ipſius Podicis conſtitutio, qui cum ex Natura rugoſus exiſtat, ex hujuſmodi congreſſu leuis, ac planus efficitur, obliterantur enim rugæ illæ in Ani circulo exiſtentes ob aſſiduam membri attritionem; laxitas quoque ipſius Podicis quò magis ſtuprum frequentatur, major indies euadit, maximè quia coguntur cinædi infamiſſimi, vt dolorem in eo actu, præcipuè in principio, effugiant, & vt facilius patiantur, medicamentis vti relaxantibus, & mollientibus.

5 Adnotandum tamen eſt, quòd plura commemoratorum ſignorum poſſunt ex aliis cauſſis, quàm ex conſtupratione originem trahere; itaque maxima cautela vtendum, vt dignoſcamus quando ex ſtupro, quando autem ex aliis cauſſis enata fuerint, quemadmodum notat Guazzin. *vbi alias*, *num.* 13. Sciſſuræ enim, exempli gratia, poſſunt ab humore acri, & erodente dependere, aut etiam ex fœcum duritie, cum quibus etiam inflammatio, & pruritus adeſſe facile poteſt. ſi tamen ab humore acri, atque mordaci ſciſſuræ dependeant, id facile apparebit per aliqua ſigna hujuſmodi humorum abundantiam atteſtantia, & per reſudationem interdum humoris ichoroſi, flaui, citrini, aut viridis ex ipſis vlcuſculis, & ſciſſuris. Sic etſi fuerint ex nimia fœcum duritie excitatæ, promptè id conſtare poterit ex ipſarum fœcum conſideratione; præterquam quod vbi altera ex iis cauſſis ſimplex fuerit, non eſt neceſſe adeſſe liuores, aut inconſuetum rubórem in Ano; neque enim tantam vim pati poteſt puer ex fœcum duritie, quantam ex ſtupri violentia pati cogitur.

Altera autem cauſſa, nempe fluxus humorum erodentium, vix habet locum in pueris, neque ſolet is morbus eſſe ipſis admodum familiaris, quod benignioris naturæ humores ſortiantur. Præterea carunculæ, & rugarũ attritio, atque planities vix ab alia cauſſa 6 eſſe poſſunt, quàm à ſtupro. itaque conſideratis quidẽ ſingulis per ſe cauſſis, & ſignis, magna cautela adhibita, non neglectis etiam conjecturis, & præſumptionibus, etiam quæ extra artem haberi poſſunt, Medici de hac re facile veritatem pronuntiare poterunt.

LIBER

Libri Quarti Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES
MEDICO-LEGALES.

Liber Quintus,

CONTINENS

TITVLOS QVATVOR,

quorum

Primus de Iejunio, & Quadragesima.
Secundus de Vulneribus.
Tertius de Membris, eorumque mutilatione.
Quartus de Aëre, Aquis, & Locis.

Eminentissimo, ac Reuerendissimo

DOMINO

D. IO. FRANCISCO EX COMITIBVS GVIDIIS A BALNEO. S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO.

Paulus Zacchias S.

ENimvero imprudentis notam contrahere mihi viderer, si qui tam auidè, ac tanto cum studio occasiunculam jam mihi oblatam, quæ in tui me seruitutem insinuabat, amplexus sum, quicquid inde mihi conquisierim, illius nunc otiosus jacturam facerem. Eam ob rem dum meæ erga tui Eminentiss. nominis reuerentiæ, & obseruantiæ memoriam ab obliuionis interitu vindicare satago, nullam potiorem nactus mihi videor occasionem, quàm quæ ex meis Quæstionibus Medico-Legalibus sese mihi offert, quarum cùm Quintus Liber jam in lucem prodire properet, & inter materias nonnullas canonicas, quas habet, celeberrima illa sit, quæ de Iejunio, & quadragesima peragit; hanc dignam duxi, quam summi Antistitis, ac viri, de cujus Christiana pietate ac omnigena virtute splendori generis adjuncta plura semper supersunt dicenda, quàm dici possint, Eminentiss. nomine præmunirem. Tuum erit jam obsequium hoc meum non detrectare, sed innata tua humanitate me, atque hosce labores meos sub tua clientela fouere, dum Tibi rerum omnium fælices euentus pro nobilissimi animi tui votis à D. O. M. exposco. Vale

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVINTI
TITVLVS PRIMVS.

De Iejunio, & Quadragesima.

Continens Quæstiones nouem;

quarum

LIBRI QVINTI
TITVLVS PRIMVS,
De Iejunio, & Quadragesima.

SVMMARIVM.

Quid sit Iejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Ecclesia institutum, & quot conditiones ad illius obseruantiam requirantur.

QVÆSTIO I.

1 Canonica materia hæc est, quæ Medicam speculationem maximè exposcit, nam licet jejunium à Catholica Ecclesia indictum sub peccati mortalis reatu obliget quascunque personas ad ejus obseruantiam, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. Couarr. *var. resol. lib.* 4. *cap.* 20. *& ex comm.* Lessius *de Iust. & Iur. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 5. *nu.* 33. legitimè excusatas non obligat, hinc est, quòd ad legitimationem ejus excusationis Medici consilium multoties adhiberi debet, qui consi- 3 deret, an jeiunium huic, aut illi personæ noxium futurum sit. Azor. *Institut. mor. lib.* 7. *cap.* 11. *vers. Quinto quæritur. & lib. eod. cap.* 18. *vers. Quarto quæritur.* Tunc enim talis persona ab ea obligatione fit immunis, quia Ecclesia non intendit per jejunium 4 animæ, vel corpori detrimentum inferre, nec cum graui læsione naturæ quemquam ad jejunium obstringere. Less. *vbi supra lib.* 4. *cap.* 6. *dub.* 6. *vers. Ob impotentiam.* & ex nostris, Io. Alphons. à Fontech. *in Specul. Med. Christ. lumin.* 2. *pag.* 2. *versic. sequitur* 3. & testatur idipsum Medina *apud eundem ibid.* idcircò non modò non imperat sancta Ecclesia jejunium quadraginta dierum absque vlla ciborum refectione per totum hoc spatium, vt teneremur ad Christi Domini imitationem, sicut aliàs dixi *ex c. solent. de consecr. jejun. dist.* 1. sed prohibet etiam jejunium hu- 5 jusmodi absque omni cibo duorum, aut trium dierum. *c. non dico. & c. seq. de consecr. dist.* 5. quin etiam, 6 vbi jejunij tolerantia communem hominum facultatem excedat, ab ipsa Ecclesia illaudabile reputatur. *c. Non mediocriter de consecr. dist.* 5. nam magis peccare dicitur, quàm quicquam mereri is, qui jejunat, vbi ex jejunio verisimiliter morbus aliquis, aut mors succedere potest. Abbas *in c. cum infirmitas. not. vlt. can. de Pœnit. & remiss.* ex quo Thom. Aetius *de Infirm. p.* 1. *cap.* 43. *nu.* 25. Quoniam ergo, vt dixi, ad jejunij excusationem ob impotentiam Medicorum judicium exposcitur. Azor. *Instit. mor. lib.* 7. *cap.* 19. *vers. Tertio quæritur. & vers. seq.* Lessius *vbi supra dub.* 6. *nu.* 40. & in caussa dubia Medicum 7 esse semper consulendum Canonistæ docent. Anton. Fernand. *in exam. Theol. mor. par.* 2. *cap.* 7. §. 2. *num.* 13. Filiucc. *Moral, quæst. tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 6. *vers. Tertio dico. nu.* 128. cum caussa, de qua Canonistæ, vel eæ personæ, ad quas dispensare pertinet, ambigunt, Medicis euidens sit, & certa. Azor. *vbi supra vers. Quarto quæritur cap.* 18. idcirco de hac materia inter alias Medico-Legales agere operæpretium visum mihi est, vt circa eam ea animaduertam, quæ ad Medicam spectant facultatem, relictis iis (nisi quæ per transennam incidant) quæ eandem facultatem transcendunt. Occurrunt autem plurima quidem, & non minimi momenti dubia circa hanc materiam ex Medica officina discutienda; non enim simpliciter Medici consilium adhibetur, vbi dubium est, an quis à jejunio dispensari possit, sed etiam, an à tali jejunio, & an ab vna jejunij circumstantia dispensatus, puta à qualitate ciborum, ab aliis etiam dispensandus sit, puta à quantitate, ab vnitate comestionis, ab hora determinata, & sic de singulis. Et circa jejunium impositum cum pane, & aqua, & alia, quæ communi sunt arctiora, nonnulla dubium afferunt, neque alia permulta desunt cum Medici tantùm voto decidenda, vt legentibus patebit.

Ante omnia ergò videndum quid sit jejunium, & quotuplex, de nomine enim jejunij nihil occurrit dicendum, nisi id, quod nonnulli volunt deduci

Zacc. qu. Med. leg. Ll

8 ab intestino quodam, quod inter graciliora est medium, & quod jejunum nominatur. Hanc nominis deductionem afferunt Canonistæ, & post alios Filiucc. *Quæst. mor. tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 1. *num.* 3. quæ nominis deductio mihi ridicula sit, non enim jejunum intestinum sic nominatum, nisi quia jejunum, ac vacuum præ cæteris reperitur, vt notant Anatomici, & vide, si libet, Laurentium *lib.* 6. *Anatom. c.* 13. sed de nomine vlterius loqui omittens ad jejunij definitionem accedamus.

9 Definitur jejunium afflictio carnis ab abstinentia ciborum proueniens. Abb. *in tertium decretal. rubr. de obser. jeiu. num.* 1. sed videtur hæc definitio nimis generica, neque soli Ecclesiastico jejunio conueniens, sed qualicunque abstinentiæ à cibis, ex qua sequatur carnis afflictio. Definitur tamen rectè jejunium per hanc carnis afflictionem juxta loquendi modum ipsius sacræ paginæ, in qua quotiescunque imperatur jeiunium hic loquendi modus reperitur, vt Leuit. *cap.* 23. *vers.* 27. *Affligetisque animas vestras in eo.* & Leuit. *cap.* 23. *vers.* 29. *Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.* & Num. *cap.* 29. *vers.* 7. *Decimo quoque die Mensis hujus septimi erit vobis sancta, atque venerabilis, & affligetis animas vestras.* & *cap.* 30. *vers.* 14. *Si vouerit, & juramento se constrinxerit, vt per jeiunium, vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam.* & Iudith. *c.* 4. *vers.* 8.

10 *Et humiliauerunt animas suas in jeiuniis.* Hoc enim præcipuè intendit Ecclesia in institutione jejunij, vt latiùs infra dicemus, vt caro, & sensus corporei refrenentur, & affligantur, & spiritus ab eorum molestia magis solutus ad diuinarum rerum contemplationem faciliùs dirigatur, vnde in oratione in die jejunij sic precatur. Deus, qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem eleuas. *Hæc* autem afflictio, seu maceratio carnis facillimè ex ciborum abstinentia succedit: tunc enim caro gliscit, & corporeorum sensuum stimulo maximè irritatur homo, cum electis cibis, & potibus sese ingurgitat, at contra tunc maxime caro friget, & sensuum stimulus reprimitur, cum cibis, & potibus homo parcit, juxta illud, *Sine Cerere, & Baccho friget Venus.*

11 Sed alij jeiunium definierunt hoc modo, quod sit nimirum maior quædam abstinentia in victu, & iis, quæ gustu percipiuntur, quam communis temperantiæ regula requirat Lessius *lib.* 4. *de Iust. & Iur. cap.* 2. *dub.* 2. *sub num.* 6. Filiucc. *Moral. quæst. tom.* 2. *tract.* 217. *par. cap.* 1. *vers. Tertio quæro.* sed & hæc definitio nimis generica, vt superior est, & Ecclesiastico jeiunio soli non conuenit, sed cuicunque.

Ex nostris Conciliator *diff.* 117. *vers. Propter primum.* Multò meliùs, quàm superiores, vt mihi videtur, jeiunium definiuit dicens, *esse secundum Leges in*

12 *Deum directiuam victus parsimoniam*, quæ definitio ea omnia continet, quæ ad jeiunij Ecclesiastici essentiam requiruntur: nam cum victus parsimonia etiam major, quàm temperantia requirat, non sit verè jejunium, nisi naturale, idcirco addendum fuit, quod sit talis parsimonia in Deum directiua; nempe ad eum finem facta, vt spiritus promptior ad rerum diuinarum contemplationem esse debeat. Sed adhuc non omnis parsimonia in victu etiam ad hunc finem facta jeiunij Ecclesiastici nomen meretur, idcirco additum, quod sit secundum leges, nimirum iuxta sacrosanctæ Catholicæ Ecclesiæ præcepta; nam si quis ad hoc, vt diuinarum rerum contemplationi facilius vacaret, victus parsimonia etiam maiori, quàm virtus temperantiæ requirat, vteretur, non autem tali, qualis ab Ecclesia præcipitur, neque in tempore, quod Ecclesia præcipit, nequaquam hoc esset jeiunium. Couar. *var. resol. lib.* 4. *cap.* 20. *nu.* 12. Vnde & quorundam hæresis apud eundem damnata *ibid. nu.* 3. *in fin.* qui quamquam jeiunium laudarunt, putarunt tamen, non posse Ecclesiam nos obligare ad jeiunium, sed vnumquemque posse sibi præscribere jeiunium pro libero ejus arbitrio, & voto. Negari quidem non posset, quamcumque abstinentiam maxime ad prædictum finem factam esse meritoriam. Martin. Ledesm. *in D. Bonauent. Tom.* 4. *dist.* 15. ex quo inter nostros Alphons. à Fontech. *vbi suprà, pag.* 49. *vers. Quid autem.* Recte ergo videtur jeiunium Ecclesiasticum à *Conciliatore* definitum, prout est quædam abstinentia à Christiana religione nobis injuncta; nam jeiunium simpliciter, prout est quædam arctior abstinentia à cibis definitur ab eod. Concil. *ibid. quod sit quædam diætematum subtractio,*

13 cui tamen definitioni non temere addendum puto, ex qua corpus vacuum permanet; nam hæc vacuitas, vt ita dicam, videtur de essentia jeiunij, vel dici posset, tale jeiunium esse abstinentiam in assumendis cibis. Azor. *Inst. moral. cap.* 20. *vers. Tertio quæritur.*

14 Quotuplex autem sit jeiunium multi docuerunt, sed varia omnino ratione. D. Th. 2. 2. *qu.* 147. *art.* 6. *ad secundum.* Dupliciter diuisit ieiunium, in jeiunium naturæ, & ieiunium Ecclesiæ, quod vocat ieiunium ieiunantis. Canonistæ triplex constituunt, spirituale vnum, quod est abstinentia à peccato mortali omnium Deo acceptissimum, & maximum *c. jeiunium de consec. dist.* 5. alterum item spirituale quod est abstinentia à gaudio corporis, tertium corporale, quod est abstinentia à cibis, qualis supra definita est, ita Abb. *loco suprà cit. de obser. jeiun. nu.* 1. Hostien. *in summ. lib.* 3. *rubr. ead. num.* 1. & alij *ibid.* & ex nostris Io. Alphons. à Fontech. *vbi supra, pag.* 65. *vers. Pro dilucidatione.* quæ diuisio ad nos minime pertinet, sed ad ipsos Canonistas, & Theologos.

15 Aliam diuisionem habet Abb. *vbi supra.* nempe quoddam esse abstinentiam à cibis secundum propriam voluntatem, non secundum Ecclesiæ præceptum, aliud esse abstinentiam ab humectantibus, cum scilicet comeduntur sicca tantum, puta panem, nuces, & similia, tertium esse abstinentiam à cibis secundum ordinationem, & consuetudinem Ecclesiæ, sed neque hæc diuisio ad rem nostram pro nunc quicquam facit. Tripliciter item diuisum est ieiu-

16 nium à nonnullis Doctoribus. Filiucc. *vbi supra, nu.* 6. nam quoddam dixit esse naturale, quoddam morale, quoddam Ecclesiasticum. Naturale est, simplex

17 abstinentia à cibis cum ventris vacuitate, quod definiebat superius *Conciliator* esse diætematum subtractionem, nempe, inquam, esse subtractionem consueti cibi quotidiani talem, vt corpus inde magis solito vacuum per aliquod tempus maneat, & hoc ad nullum potiorem finem obseruatur nisi ad corporis sanitatem tuendam, vel ex plenitudine amissam recuperandam; dum enim nouis cibis oblatis concoquendis natura non distrahitur, prægressas cruditates, & superfluitates omnes concoquit, & abigit. Morale jeiunium abstinentia est à cibis, &

18 potibus ad hunc finem factum, vt virtutis operibus vacare possimus. Ecclesiasticum jam diximus esse

19 abstinentiam à cibis juxta ritum, & præceptum Sanctæ Matris Ecclesiæ.

20 Diuiserunt alij jeiunium multipliciter, nimirum quatenus vnum est durius alio, Nauarr. *de quinq. præc. Eccles. cap.* 21. *num.* 11. *vers. Tertio peccat.* & juxta hoc

aliud

aliud jejunium eſt durissimum, quando eſt cum pane, & aqua ad certam, & modicam menſuram; aliud eſt hoc mitius, ſed tamen durum, quod fit cum pane, & aqua ſemel in die ad appetentiæ exigentiam; aliud hoc etiam mitius cum ſit, cum quadam abſtinentia à certis quibuſdam rebus, puta ab iis, quæ guſtus illecebris magis inſeruiunt; aliud adhuc prædicto mitius cum ſumitur certa quantitas cibi cujuſcunque in jejunio permiſſi, minor tamen, quam Naturæ exigentia requirat; aliud denique mitiſſimum cum comeditur ſemel in die, quantum quis voluerit, & ſic multipliciter adhuc variari poteſt jejunium, vt patet modo abſtinendo à cibis delicatioribus, modo à potu vini, modo ſubtrahendo de cibo ad vnicam quotidianam refectionem neceſſario, & ſic de reliquis aggrauando ſibi conditiones ab Eccleſia in jejunio requiſitas, de quibus infra, vt declarat Alb. Pius *lib.* 4. *contra Eraſm.* ſed juxta prædicta ex noſtris Conciliator *vbi ſupra*, dupliciter diuiſit jejunium, vnum ratione quantitatis, cum non tantum comeditur, quantum Naturæ exigentia expoſcit, vel conſuetudo; aliud cum non toties comeditur, quoties Natura expoſcit, vel quoties homo conſueuit comedere. addendum his, & tertium cum non talia comeduntur, qualia homo conſueuit, ſed qualia ab Eccleſia imponuntur: in Eccleſiaſtico vtrumque jejunium Conciliatoris, & hoc item tertium obſeruatur.

21

Vt autem ſciamus Medici definire, quando quis excuſari poſſit à jejunio, & quouſque procedere debeat abſtinentia, vt jejunij nomen mereatur, videndum ad quem finem Sancta Mater Eccleſia jejunium inſtituerit; præcipuum ergo finem Canoniſtæ eſſe dixerunt, vt per abſtinentiam certis legibus præſcriptam corpora caſtigentur ad illicitos carnis impetus compeſcendos. Couarr. *vbi ſupra, verſ. Prima Eccleſia.* Ac profecto vna ex cauſſis cur quadrageſimale jejunium verno potius, quàm alio quouis tempore ab Eccleſia ſit inſtitutum illa eſt, quia hoc tempore animalia, & homines maximè, acutiùs ad Venerea ſtimulantur. vt ergo carnis ſtimulus tunc præcipue refrenaretur, cum majorem in modum moleſtus eſt, jejunium Quadrageſimale tunc temporis ab Eccleſia impoſitum. hanc cauſſam attulit ad hoc ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib.* 2. *Theorem.* 40. *in princ.* Neque conticebo hic id, quod Pierius Valer. *Hierogl. lib.* 14. dicebat, nempe jejuni hominis ſaliuam ſerpentem necare, quod ex grauibus auctoribus habemus, quos & ille adducit. ex hoc autem, addit, ſubmonuit natura veneteas voluptates, libidiniſque ardorem jejunio identidem extingui. Sed & præter commemoratum finem alium intendi dicunt Canoniſtæ, nempe vt mens liberius ad ſublimia contemplanda eleuetur, vt jam diximus, Couarr. *ibid. num.* 1. *verſ.* 7. *Ex eo.* Tertius etiam finis aſſignatur, nimirum ſatisfactio pro peccatis, quos omnes fines enumerat D. Thom. *cit. quæſt.* 147. *art.* 1. *in concl. & ibid. art.* 3. & ex eo Canoniſtæ omnes.

22

Poſteriorem autem hunc finem eſſe Deo acceptiſſimum ex eo firmari poteſt, quod jejunium videatur maxime in ſatisfactionem, & remedium primi peccati emanaſſe, vt ea pars præcipue pœnitentia plecteretur, quæ primi peccati culpam meruiſſe videbatur; nam idcirco forte jejunium ſecundum ſe conſideratum non importat aliquid eligibile, ſed pœnale quoddam. D. Thom. *vbi ſupra, art.* 3. *ad primum.* Quia enim non jejunauit homo, de Paradiſo ejectus eſt, jeiunemus ergo nos, vt ad ipſum reuertamur, inquit D. Baſil. ex quo Alb. Pius Carp. *lib.* 4. *contra Eraſmum.*

Quamquam autem Eccleſia non intendit niſi animæ per jejunium proſpicere, conſecutiue tamen jejunium etiam ad corporis ſanitatem, & incolumitatem confert, *arg. tex. in c. Legimus de Conſecr. diſt.* 5. *c. Nihil enim ibid.* vnde & ad vitæ longitudinem ejuſque protractionem. Leſſius *de Iuſtit. & Iur. lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 10. Filiucc. *Quæſt. mor. tract.* 27. *cap.* 1. *verſ. Septimo quæro.* quas etiam vtilitates jejunio ineſſe probant ex noſtris Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 26. & Io. Alph. à Forench. *in Spec. med. Chriſt. lumin.* 2. *in princ.* & ex Iuriſconſultis Barboſ. *de off. & pot. Epiſc. Tit.* 2. *Gloſ.* 5. *art.* 8. Adduntur & à Filuccio *vbi ſupra*, aliæ vtilitates ex jeiunio prouenientes, vt apud ipſum videre eſt, ad nos enim de illis loqui non ſpectat.

23

Cæterum ad jeiunii obſeruantiam nonullæ conditiones requiruntur, circa quas plura dubia occurrunt, quorum ſolutio ex Medica officina petenda eſt. Vnanimiter ergo omnes Canoniſtæ tria ad jeiunii obſeruantiam requiri docent; qualitatem nempe ciborum peculiarem ab Eccleſia præſcriptam, vnitatem refectionis in ſpatio viginti quatuor horarum, nempe diei vnius naturalis, & horam competentem aſſumendi cibos. Azor. *Inſt. moral. lib.* 7. *cap.* 2. *& ſeqq.* Leſſius *vbi ſupra, cap.* 2. *dub* 2. Filiucc. *loco cit. c.* 2. *verſ. Primo quæro.* Fernand. *in exam. Theol. mor. par.* 2. *cap.* 7. §. 2. *nu.* 8. & ex noſtris Io. Alph. à Fontech. *cit. opere ſpec. med. Chriſt. lumin* 2. *in princ.* qui & alios Canoniſtas ad id adducit, quos nos cum aliis omittimus; res enim eſt clariſſima. Cur vero hæ conditiones ab Eccleſia requirantur ad jeiunii obſeruantiam, Medica etiam conſideratio demonſtrare poteſt; præter id, quod Canoniſtæ ad hoc afferunt. Finis ergo præcipuus in jeiunio intentus eſt, vt jam diximus, maceratio carnis, & impetus ſenſitiuæ, ac inferioris partis per abſtinentiam in cibis refrenatio, qui finis facile ex obſeruatione harum trium conditionum in cibis aſſumendis reſultat; ex qualitate ſcilicet ciborum, ex quantitate tam continua, quam diſcreta eorundem, & ex hora determinata comedendi: nam quoad qualitatem elegit cibos modici nutrimenti, vt per eos ſanguinis luxuria demeretur, &, ſi qui ex his ipſis cibis generaretur non admodum ſpirituoſus eſſet, talis enim cum generatur caro maxime ad ſenſus gliſcit. Abſit autem à nobis cum impiiſſimo Eraſmo aliiſque Hæreticis affirmare, Eccleſiam habuiſſe in inſtitutione jeiunii ciborum delectum, & ob eam cauſſam carnibus interdixiſſe; non enim abſtinendum ſuadet à carnibus tanquam à cibis immundis, & illicitis, ſed tanquam à cibis nimiam ſanguinis copiam aggregantibus, & ob id carnis ſtimulos acuentibus; non ergo ob ſuperſtitionem, vt declarat Alb. Pius *loco alias cit.* ſed quoad quantitatem, tam continuam, quam diſcretam voluit Eccleſia, vnica nos refectione vti quanta ſatis ſit, interdicens repetitam comeſtionem, etiamſi non tantum ſumeremus pluribus vicibus, quantum vnica; quia cum maceratio carnis maxime contingat ex defectu alimenti, ad quem ſequitur quædam corporis triſtitia, cum qua tamen animus magis ſolutus eſt à corporis impedimento, idcirco, vt hunc defectum experiremur, Eccleſia vnicam comeſtionem ſingulis diebus permittit non multiplicem, qua facile erat, eum alimenti defectum euitare, non obſtante quod cibi eſſent modici nutrimenti. Quoad tempus comedendi determinauit etiam horam certam, vt in ſpatio 24. horarum ſemel comedentes incommodum aliquod inediæ corpus perſentiſceret; ex hoc enim quod corpus cibis majoris nutrimenti aſſuetum, & pluri-

24

25

26

bus quoque refectionibus incommodum illud aliàs euitans, fit vt citiùs indigentiam alimenti perſentiat, quàm aliàs, vnde triſtitiam quandam, vt diximus, concipit, quam proprie carnis afflictionem vocamus, quæ videtur omnino de jeiunii eſſentia, cum jeiunium per carnis afflictionem definiatur, ex qua cum caro ſuccumbat, ſpiritus viuidior, ac purior non modo ad corporis functiones, ſed ad mentis quoque ipſius eleuationem promptior redditur: nam vini & carnium plenior vſus, corpus quidem validum, Athleticaque firmitate facit, animum vero imbecillum, & fragilem, Plutarch. *in lib. de Tranquill. Anim.* immo cum animo ſimul etiam corpus crapula infirmum facit, vnde Horat. *lib. 2. ſerm. Sat. 2.*

---- vides vt pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægrauat vna,
Atque affigit humo diuinæ particulam Auræ.

Opponere tamen poſſet contra abſtinentiam hanc, ex qua natura alimenti percipit indigentiam quiſquis ſit, quod ea homines magis triſtes faciat, timidos, moroſos, iracundos, & impatientes juxta paræmiam illam, *Fames, & mora bilem in naſum conciunt*, & juxta id, quod demonſtrat Hipp. *in lib. de vict. rat. in acut.* vnde, & animo noxia erit. Ad quod dicendum eſt, confitendo indigentiam & famem poſſe hos effectus producere, ſed habere gradus quoſdam, ad quorum ſummum cum peruenerit tunc quidem eos effectus excitare, non autem in cæteris gradibus. vel dicendum eſt, famem multiplicem eſſe juxta diuiſionem à Mercato traditam *lib. 3. de morb. intern. cur. c. 2.* in ea namque fame, quæ naturaliter fit, ſeu ex indigentia cibi, quem calor in chylum vertat, vel ex indigentia chyli, quo cæteris membris ſuccurrat, ſiue ex indigentia propriæ humiditatis, dummodo moderata vnaquæque ſit, & non ad longum tempus tolerata, non ſolet homo bono temperamento dotatus, & ventriculo competentis virtutis in ea ſymptomata incidere, quæ jam recenſita ſunt, vt in alia fame (quæ vere potius non naturalis dicitur, & idcirco à Gal. 1. *de ſympt. cauſ.* vocatur triſtis quidam ſenſus) ex eo quod morboſa ſit, euenire ſolet; vnde jure merito vnum ſymptoma ab alio diſtinguitur, & Gal. *ibid.* famem ab appetitu ſecreuit, vt percurrit Mercat. *loco ſupr. cit.* Eccleſia ergo non intendit ex abſtinentia, quam præcipit in jeiunio inducere famem illam in extremo gradu, aut non naturalem, ſed indigentiam tantum quandam primi generis, ex qua & caro affligitur, & ſpiritus promptior ad ſua munera exiſtit; atque ea de cauſſa non permittit hominem, vt ſupra etiam dixi, præter conſuetudinem aſſumendi alimenta vltra ſpatium diei vnius jeiunare *c. non dico. de Conſecr. diſt. 5.* ne in famem illam morboſam, aut in alia pejora incidat ſymptomata; quin & ob hanc ipſam cauſſam recte conceditur licentia præueniendi horam refectionis in jeiunio deſtinatam iis, qui ſtomachi os exquiſitioris ſenſus ſortiti, & ſuctum ventriculi facillime perſentientes in prædicta ſymptomata, in lipothymiam, & hujuſmodi labuntur, vt iis plurimum euenit, quos picrocholos nominamus, vt in ſeqq. patebit.

27

28

Eccleſia igitur ad prædictam intentionem aſſequendam macerationis nempe carnis primo, vt diximus, tales cibos in jeiuniis elegit, vt ſanguinis parum generarent, vnde iis omnibus, ac ſingulis interdixit, qui multum ſanguinis procreare apti nati ſunt. his ex cauſſis à carnibus, & ab iis omnibus qui ſementinam originem carnis habent, vt oua & lacticinia, abſtinere nos in jeiunio præcepit, cum hæc omnia, & multum ſanguinis, & laudabilem generent, ex cujus generatione libidine excitata ſpiritus ſuccumbit. quamobrem miratus ſum nonnullorum locorum, neſcio an abſolute dicere liceat, vituperabilem conſuetudinem, ſeu forte nimis licentioſam, in quibus ouis, & lacticiniis in jeiuniis veſcuntur; nam hæc quidem carnium vicem gerunt, & non abſque ratione Ægyptii Sacerdotes, vt refert Pier. Valer. *lib. 17. Hierogl. cap. de Papyro.* qui à carnibus in victu abſtinebant (licet ſuperſtitioſa eſſet eorum hæc abſtinentia) ab ouis quoque, & lacticiniis ſe temperabant, quod dicerent, oua eſſe carnes liquidas, lac autem ſanguinem colore immutato. Iure ergo nos, qui carnes macerare in jeiuniis tenemur, ab ouis ſimul & lacticiniis abſtinebimus.

29

Sed præter abſtinentiam à carnibus, cæteriſque cibis prædictis antiquitus ob eandem rationem jeiunantes etiam vino abſtinebant, vt teſtantur Azor. *lib. 7. Inſtit. moral. cap. 10. verſ. ſeptimo quæritur.* Leſſius *vbi alias, dub. 2. verſ. Porro hæc tria genera.* Filiucc. *loco cit. cap. 3. nu. 62.* & patet id per ea D. Hieronym. verba apud Alb. Pium *lib. 4. contra Eraſm.* vbi Hieronymus de Danielis jeiunio loquens, Hoc, inquit, docemur exemplo temporibus jeiunii à cibis delicatioribus abſtinendum, quod eſt carnes non comedere, vinum non bibere. idem patet ex verbis D. Gregorii apud eumdem, *ibid.* Carnem non affligit, qui carne, & vino ſimul, & cibis delicatioribus vtitur. Vini vſus tamen in præſentiarum, non modo in ipſa comeſtione permittitur, ſed etiam extra ipſam; ac profecto in ipſa comeſtione vino interdicere in quocunque jeiunio nimis durum fuiſſet, & ſanitati maxime officeret hoc præcipue tempore, in quo homines ſtomachos delicatiores ſortiti ſunt, & ab ipſis matris vberibus vino aſſueti, vnde fit, vt non niſi cum maximo ſanitatis detrimento liceat nobis ad longum tempus ab eius potu abſtinere. ſed vtrum vini vſus extra cibos ſit omnino à culpa eximendus in propria quæſtione diſcutiendum proponemus.

Cæterum Eccleſia cibi quantitatem continuam, nempe quantam vnica comeſtione accipere liceat, non determinauit, ſed diſcretam; dummodo enim non pluries quàm ſemel in naturalis diei ſpatio comedamus, permittit vnica vice comedere quantum quis voluerit; & non obſtante quod nonnulli DD. aſſerant, quod qui cibis plurimis, ac ſelectis ſeſe ingurgitat, licet vnica vice id faciat, jeiunii præcepto minime ſatisfacere dicatur, etiamſi cibi fuerint tales, quales in jeiuniis requiruntur, & videatur hoc de mente tex. *in cap. Ne tales. de Conſecr. diſt. 5.* & faciat etiam auctoritas D. Thom. *2. 2. quæſt. 147. art. 6. ad 2.* Couarr. *lib. 4. var. reſol. c. 20. nu. 11. verſ. Cæterum Chriſtiani.* communis tamen opinio eſt, hunc contra jeiunii præceptum non peccare, ſed potius contra Temperantiæ virtutem.

30

Sed quam ob cauſſam, inquies, indeterminatam reliquit Eccleſia hanc ciborum quantitatem vnica vice aſſumendam? nam videbatur omnino neceſſarium, eam determinare, vt finem ab ipſa intentum in jeiunio aſſequeremur; ſi enim voluit nos ex moderata quadam abſtinentia carnem macerare, quod tunc maxime fit, vt aliàs dictum eſt quando corpus per aliquod rationabile tempus alimenti indigentiam experitur, omni proculdubio debuit quantitatem talem præſcribere ciborum, ex quorum aſſumptione debito tempore facta, corpus non ita nutriretur, vt eam indigentiam euitaret, & ſic nulla ſequeretur

retur maceratio carnis. At non definita hac ciborum quantitate, & nobis ad libitum quantum appetimus comedentibus, facile euitatur prædicta indigentia: nam quod poſt vberrimam, & ad ſatietatem vſque factam in prandio comeſtionem, veſpere ſubſequente à cœna abſtineamus, non tam ex præcepto Eccleſiæ faciendum, quam ex præcepto Medicinæ, quæ crapulæ pro remedio jejunium injungit, & abſtinentiam; vnde non determinata hac ciborum quantitate, jejunium nullo modo videtur meritorium.

Ad hanc objectionem reſpondeo, duplici potiſſimum ex cauſſa Eccleſia (vt mihi videtur, quantum ex Medica contemplatione aſſequi licet) hanc quantitatem non determinaſſe, primo ob impoſſibilitatem; cum enim indiuidua in infinitum euarient, & vnum contentum eſſe non poſſit tanta quantitate vnica vice, quanta alterum tribus vicibus naturæ indigentiæ pleniſſime ſatisfaceret, nullo modo potuit hæc quantitas determinari, & hæc ratio eſt de mente D. Thom. *cit. quæſt.* 147. *art.* 6. *ad primum.* ſecundo, quia quantumuis homo comedat vnica vice, dummodo cibis in jejunio permiſſis ſolis vtatur, nunquam euitabit die ſequenti indigentiæ illius incommodum, ex qua maceratio carnis procedit, & quam Eccleſia in jejunio expoſcit: ratio ejus rei eſt, quia indigentia hæc non fit niſi ex defectu chyli, & nutrimenti interni; vnde licet multum immo plurimum comedamus, ſi cibi ſint quales eſſe debent, facile hæc indigentia aliqua ex parte ſaltem ſubſequetur, quia ſi cum quid ad ſatietatem comedit carnes, proliciet ex his chyli libram, ſi ad ſatietatem comedat piſces, non proliciet ex iis ejuſdem chyli trientem, itaque etiam comeſtione piſcium ad ſatietatem facta, natura antè experietur indigentiam, quàm ex comeſtione carnium ad dimidium ejus quantitatis, quæ ad ſatietatem vſque ſufficeret. Itaque fruſtra videbatur determinari hæc quantitas, vbi effugere non licebat, cæteris jejunii conditionibus obſeruatis, à quantumuis copioſa comeſtione carnis macerationem ab ipſa Eccleſia expetitam; quod & experientia quotidiana confirmat, quippe cum in jejuniis etiamſi plurimis, ac ſelectioribus cibis vtamur, & conſuetam quantitatem quo ad molem triplo exuperemus, quam cum carnibus veſcimur, ſemper tamen aliquam indigentiam ante ſecundam comeſtionem ſequenti mane experimur, non obſtante quod etiam jentaculo veſpere vtamur.

Sed vt omnia ad hunc ipſum ſcopum macerationis carnis in jeiuniis collimarent, Sancta Mater Eccleſia etiam horam certam comedendi præſcripſit; [...]nam ſi præuenire hanc horam liceat, facile etiam le[...] illud famis prædictæ incommodum euitabimus, [...]llumque ex jejunio laudabilem fructum percipie[...]mus. Vnde recte quidem Azor *vbi alias, c.* 11. *in prin.* [...]rectius, ac religioſius jeiunium ſeruari dixit cæteris [...]ibus, quo tardius prandium aſſumitur; ſic enim [...]longiorem inediam caro magis affligitur, & id[...]circo hora nona conſtituta eſt pro hora comedendi [...]jejuniis, quia conſueta hora comedendi in aliis [...]bus ſolet eſſe ſexta; tardatur ergo refectio ob [...]cauſſam vſque ad nonam. D. Thom. *ſæpiſſime cit.* [...]147. *art.* 7. & ex eo Azor. *præd. cap.* 11. nos tamen [...]præſens poſt ſextam comedimus conſuetudine in [...]trarium irrepente, cui acquieſcendum videtur.

SVMMARIVM.

1 *Medicorum quorumdam temeritas.*
2 *Iejunium Quadrageſimale inter omnia notabiliſſi(mum.*
Zacc. qu. Med. leg.
3 *Cibi omnes, quibus vtimur in jejuniis mali ſucci ſunt.*
4 *Talis ſanguis generatur, quales cibi comeduntur.*
5 *Victus ratio in Quadrageſima, aliiſque jejuniis inſtituta omnino inſalubris. Contrarium nu.* 10.
6 *Iejunium non ſolum animæ, ſed etiam corpori ſalubre.*
7 *Quæ perſonæ ad jejunij obſeruantiam teneantur.*
8 *Corpora eorum, qui ad jejunium tenentur vel omnino, vel maxima ex parte ſana ſunt.*
9 *Sanis omnia ſana.*
11 *Piſces inter cibos boni ſucci connumerantur.*
12 *Piſces facile corrumpuntur. Falſum ibi.*
13 *Piſces non ſunt difficilis concoctionis.*
14 *Legumina, & frumentacea an inſalubria.*
15 *Olera an ſint vituperanda in cibis.*
16 *Modus refectionis, quo vtimur in Quadrageſima; aliiſque jejuniis, facit eam victus rationem ſalubriorem.*
17 *Temporis ratio facit victus ratione in Quadrageſima, etiamſi per ſe eſſet inſalubris, maxime ſalubrem.*
18 *Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi.*
19 *Tutior eſt noſtra victus ratio in Quadrageſima, quam conſueta viuendi ratio eſſet Antiquis.*
20 *Antiquiores magis piſcibus, quam carnibus veſcebãtur.*
21 *Carnium vſus, quam noxius.*
22 *Quatuor tempora cur inſtituta ab Eccleſia.*

An Iejunium, & præcipue longum, vt Quadrageſimale corporeæ ſaluti ſint noxium.

QVÆSTIO II.

1 Medicorum quidam corporeæ ſanitatis adeo ſtudioſi, vt eam ſpirituali ſanitati (quam forte fortuna vndequaque contemnunt) præferre ſumma cum temeritate audeant, dummodo corpori ne per ſomnium quidem quicquam detrimenti adueniat, ſpiritualia remedia ad animæ morbos medendos emanantia omnino reſpuere, ac damnare conſueuerunt. Eorum alij non tanta temeritate conſpicui, ſed nimis alia ex parte corporeæ ſaluti indulgentes, jejunium inter prædicta remedia præcipuum damnare non audent, ſed vel minima ex cauſſa legitime quemcunque excuſari ab ejus obſeruantia volunt, vnde non modo præſente graui morbo, ſed etiam leui, & non modo leuioris præſentia, ſed timore futuri jejunium quantum in ſe eſt à ſuis ægrotis, & conſultoribus frangi permittunt, putantes tam hi, quam ſuperiores, jejunium omnino, & vndequaque corpori, ejuſque ſanitati officere, & quia inter omnia 2 jejunia, & veneratione dignus, & diuturnitate notabilius, & Chriſti Domini exemplo celeberrimum Quadrageſimale eſt ex tex. *in c. Quadrageſima. De Conſecr. diſt.* 5. priores in hoc impie inuehuntur, poſteriores vero nimia ac irrationabili corporis indulgentia ducti, illud ſoluendi leuiſſima ex cauſſa hominibus Chriſtianis auctores ſunt, à jejunio, & cibis in jejunio permiſſis non niſi ſummam noxam corporeæ ſalutis emanare ſibi perſuadentes. Vt ergo priorum temeritatem, & poſteriorum damnoſam licentiam non modo legibus, ac pœnis ab illis indictis coerceamus, ſed ſcriptis etiam falſam hanc hypotheſin ab animo non eorum modo, ſed quorumcunque hominum euellamus, quod jejunium tantopere corporeæ ſaluti aduerſari credant, his quæ aduerſarij objiciunt ſatisfaciendum, & in contrarium rationes, quæ verum detegant, ac perſuadeant adducendæ.

Dicitur ergo primo, & vniuerſaliter contra omne

jejunium à qualitate ciborum incipiendo; quod cibi, qui in eo in vsum veniunt, sunt omnes mali 3 succi, & nutrimenti illaudabilis, sed præcipue hoc esse valde noxium in jejunio Quadragesimali, non tantum quia per se ipsa hujusmodi alimenta prauum generant sanguinem, sed etiam quia tunc maxime, & eo tempore iis vti nos accidit, cum noua sanguinis regeneratione, & renouatione egemus, vt per totum annum incolumes viuere liceat; tempus hoc vernum est, in quo crudiores humores, ac ingens pituitæ copia prægressa hyeme congesta excoquitur,, & in optimum sanguinem conuertitur, ex quo viuidior, alacrior, & incolumior natura existat juxta id, quod docuit Hipp. *in lib. de Nat. hum.* & eum secutus Gal. 8. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 7. & alibi, à quibus nullus dissentit. Cum ergo victus ratio in Quadragesima instituta prægressas cruditates potius foueat, & adaugeat, quam emendet, & moderetur, consequens est ex ea corpus per totum anni curriculum excrementitiorum humorum copia scatere, vnde quamplurimi morbi postmodum pullulent, & vitæ cursus per eas præcidatur. Talis enim 4 sanguis in corporibus generatur, qualis est natura eduliorum, quibus pro nutrimento vtimur; at cibaria quibus vtimur in Quadragesima omnia concoctu sunt difficilia, aut saltem secundum plurimum; præterea vel nimis calida, vel nimis frigida, vel nimis humida, vel nimis sicca, & omnia in summa intemperata; quin & plurima generant excrementa, etiam quæ inter ea sunt laudabiliora; mali succi sunt, & stomacho parum amica; consequens ergo est, sanguinem ex iis congestum deterrimum esse, fæculentum, crassum, intemperatum, ac quauis mala qualitate insignitum. Esse autem eos cibos ejusmodi naturæ facile probatur, si sufficienter singulos per classes suas examinemus, nam si legumina primo consideremus, frigida sunt, & flatulenta, & melancholicos, crassos, & fæculentos generant humores, vt communis censet Medicorum opinio. Pisces & ipsi frigidi, & inflatiui sunt, facile corrumpuntur, & plurimum excrementi habent, & vt summatim dicamus, eorum frequentata comestio plurimas ægritudines accersit, vt sentit Rasis *lib.* 3. *ad Almans. cap.* 16. Salsamenta, & salita omnia, quibus in jejuniis vtimur affluenter, nutrimenti nihil præbent, sed excrementi multum habent, melancholiam generant, ad lepram disponunt, stomacho aliena sunt, & difficulter concoquuntur. Orib. *lib.* 2. *Collect. cap.* 58. Fructus nutrimenti nihil præbere, & facile corrumpi, corpusque ad mille morbos disponere notum est. Herbæ omnes mali succi sunt, & excrementitiam gignunt humiditatem, & sunt præ cæteris cibis insanissimæ, vt iidem Medici sentiunt, & non injuria Cardan. *de malo. Med. vsu, cap.* 5. Medicos suæ ætatis erroris non contemnendi redarguit, quod herbas quascunque pro bonis laudent, etiam ipsam lactucam inter cæteras optimam, cum omnes perniciosæ sint ac vituperabiles. Vnde recte de iis loquutus videtur Coquus ille apud Plautum *in Pseud. Act.* 3. *Scen.* 2.

Hoc hic quidem homines tam breuem vitam colunt,
Quum hasce herbas hujusmodi in suum aluum congerunt,
Formidolosas dictu non esu modo;
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.

Nullum ergo dubium esse debet, cum prædicta veritatem habeant, victus rationem in jejuniis institutam, & præcipue in Quadragesima esse omnino insalubrem, & corporeæ sanitati maxime noxiam, ob eamque videri nos homines affligi, ac denique mori, vt impius Erasmus concludit apud Alb. Pium *in loc. lucubr. dicti Erasm. lib.* 4. *in princ.* Addere possent his, arguentes à consuetudine mutata, quod cum consueuerimus bis in die comedere, & cibos majoris multo nutrimenti assumere, & laudabiliores, omni procul dubio lædi nos oportet plurimum, ac plurimis nominibus; nam consuetudo non solum de repente mutatur respectu diuersitatis ciborum, sed etiam respectu horæ cibationis, & respectu ejusdem frequentationis, quia cum, vt dixi, bis comedere consueuerimus singulis diebus, tunc semel tantum comedimus; ex qua mutatione quanta incommoda expectari sanitatis possint, non est quod d camus, cum satis superque id demonstret ipsa experientia, & admonuerit Hipp. maxime *in lib. de vict. rat. in acut.* & ibi Gal. *com.* 2. omittendum & id quod de retardatione horæ comedendi idem Hipp. docet, quam scilicet & hoc nocuum esse possit, quia vnusquisque in se ipso facile experiri potest in retardatione cibi consueti determinata hora assumi, tristitiam accidere, oris amarorem, desidiam, timiditatem, iracundiam, pandiculationem, aliquando etiam animi defectionem, post quæ cibus à stomacho ægrius recipi videtur, quod in anteacta passione prauis humoribus facile sit repletus. Cum ergo tot & tantæ caussæ colliment ad aggregandas corporis impuritates ex victu Quadragesimali, certe inde necesse 5 est non corpus solum labefactari, sed etiam animum mirum in modum offendi, ac in pejorem conditionem decidere; quippe cum vbi corpus impurum sit, & vitiosis humoribus infarctum; animam quoque ipsam contaminari declarant ipsi ægrotantes, qui quam à se ipsis differant cum sani sunt, satis norunt; animi enim mores sequi corporis temperaturam constans est opinio apud Medicos, quam abunde probat veritatem habere ipse Galenus in libro ad hoc destinato, & hoc eod. titulo insignito. Præterea denique jejunium ob id maxime videtur improbandum, quod contrarium omnino effectum producat, quam quem speramus; nam cum dicatur, illud ad carnis & Veneris stimulos refrænandos fuisse institutum, certum est, ex eo acutiores multo fieri stimulos carnis, ob quod jejunium & ob non insuetam abstinentiam, & ob ciborum qualitatem, quibus in jejuniis vtimur, Venerem maximopere accendere; nam quoad abstinentiam, certum est, ex ea sanguinē acutiorem & calidiorem reddi, & ad Venerem excitandam aptiorem; quoad qualitatem vero ciborum patet, eos aut flatulentia, quam plurimā sortiuntur, vt legumina, herbæ, pisces, aut acutie qua dotantur, vt salita omnia, & aromata, valde in Venerem homines excitare. His ergo ita se habentibus non modo ob corporis salutem jejunia fugienda sunt, sed multo majorem in modum ob animi ipsius incolumitatem.

Hæc, & alia, quæ impia, ac temeraria procacitas effutire docet, contra jejunia nonnulli Medici, aliique hæretici objiciunt, vel objicere possent; quæ tamen cum omnia, ac singula vana, futilia, insulsa, irrationabilia, ac ab omni veritate sint alienissima, firmanda hæc conclusio est, jejunium & animæ & 8 corpori esse proficuum & salutare; quod vt euidentissime probemus, examinanda primo est personarum conditio, quæ ad jejunii obseruantiam obligantur; secundo ciborum qualitas, quibus vtimur in jejuniis, tertio modus refectionis, quarto temporis ratio, in quo Quadragesima est instituta (nam de hoc

jejunio

jejunio tanquam diuturniori majus dubium eſt, vt diximus) ac denique differentia inter noſtram victus rationem in jejuniis inſtitutam, & victus rationem Antiquorum, qua ante Chriſtianæ Religionis introductionem diætim vtebantur, vel qua vtuntur nunc alij homines extra prædictam Religionem. Ex quorum conſideratione facile veritas concluſionis prædictæ eluceſcet, & rationes in contrarium adductæ tanquam nullo fundamento innixæ prorſus corruent, & in auras euaneſcent.

Quoad perſonas ergo Eccleſia non obligat ad jejunii obſeruantiam niſi quæ potentes ſunt, nam eas, quæ juſtum aliquod impedimentum habent, ex quo facile ſit eas in aliquem notabilem morbum caſuras, ab ea obligatione eximit; in qua re tanta circumſpectione vtitur Eccleſia, vt non modo reſpiciendum patiatur, ac jubeat præſentem hominis ſtatum morboſum, ſed etiam futurum, aut valetudinarium, quin & ætatis tam majoris, quam minoris rationem habuit, & paupertatis, & laboris, & aliorum impedimentorum, de quibus omnibus infra Deo dante luculenter diſſeremus. Ex quibus ſupponendum primo eorum corpora, quæ ad jejunii obſeruantiam tenentur, vel vndequaque ſana, & robuſta eſſe, vel maxima ex parte, ita vt relata ad jejunii tolerantiam ſana abſolute exiſtant, cum excipiantur ea omnia, quæ à tali jejunio ìæsa iri ſaltem inſigniter timor rationabilis adſit, Azor. *Inſtit. moral. lib. 7. cap. 18. verſ. Septimo quæritur.* & ex hoc vno quidem ſuppoſito omnino euaneſcerent quæcunque contra jejunii inſalubritatem, ac noxam deblaterant Hæretici, ac temerarij quidam, cum, ex indulgentia Eccleſiæ ad hoc præceptum non adſtringamur, ſi ab eo ſanitas corporea detrimenti quicquam notabile perceptura ſit. Facit tex. *in c. Quadrageſima de conſecr. diſt. 5.* ibi. *Niſi quem infirmitas impedierit*, & proſequitur ad ipſum Alb. Pius contra Eraſm. *lib. 4.* facit & alius tex. *in cap. 2. §. cum autem de obſer. jejun.* cùm ergo ad jejunium non teneantur niſi ſana corpora, non eſt dicendum hæc ab ea victus ratione, & à cibis præſertim in jejunio adhibitis læſa iri, quia ſanis omnia ſana, vt vulgo dicitur, 9 & ſani, vt Celſus *lib. 1. c. 1.* dicebat, nullum cibi genus fugere debent, quo populus vtatur.

Quoad ciborum qualitatem, ſi eos per ſuas claſſes examinabimus, manifeſtiſſime conſtabit, victus 10 rationem in jejuniis inſtitutam nequaquam eſſe inſalubrem: nam primò Piſces, qui frequentius in vſum veniunt in diebus jejunii, boni ſucci eſſe patet, 11 & notatur millies à Galeno, & præcipue *in libro de ſucc. bon. & vit. cap. 9.* in his verbis: *Piſcium vniuerſorum propemodum ſuccus bonus eſt.* & particulariter de marinis loquens ibidem, *Culpa enim prope omni vacant quicunque in mari verſantur, pelagij, ſaxatiles, tales igitur ſumpſiſſe perpetuo tutiſſimum fuerit.* ſed & piſces cum auibus montanis in bonitate pares ponit apud Orib. *lib. 3. cap. 5.* dicens: *Aues autem, & Piſces ferme omnes boni ſucci cenſentur.* Prætermittam quantopere ab eodem Galeno, & ab aliis quibuſque prioris notæ Medicis ſexatiles piſces extollantur, vt 3. *de Alim. fac.* Gal. *cap. 28.* his verbis: *Alimentum, quod ex ſaxatilibus ſumitur non modo ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimum, vt quod ſanguinem medium conſiſtentia generat.* & de Pelagiis *ibid. cap. 26.* dicebat: *Sanguinem laudatiſſimum ex ipſis progigni.* quibus addenda illa Xenocratis Medici apud Oribaſ. *Coll. lib. 2. cap. 58.* *Natantium natura cibus extitit, qui in conuiuiis ſplendidis in delitiis eſt habitus, & magnum quoque ad ſalubrem victus rationem vſum præſtitit.* Simeon Sethi *de Aliment. litt. I. in principio.* de piſcibus loquens, *Proſunt*, inquit, *jam demonſtrati piſces otioſis, & non exercitatis hominibus, imbecillibus, & qui è morbo conualeſcunt.* Non ſolum ergo nutriunt piſces, ſed optimum præbent nutrimentum, & idcirco ridicula eſt Kornmanni opinio *in Templ. Nat. hiſtor. par. 3. conſid. 16.* volentis, Piſces in jejuniis idoneo adhiberi, quod non nutriant, ſed in aquam reſoluantur, quæ nullo modo nutrit, cujus rei falſitatis apparet ex hoc, quod piſcibus victitantes longam vitam traducunt, vt Medicus, & Grammaticus illi apud Gall. de quibus *infra*, & ipſi Apoſtoli, quos Cardan. *lib. 2. Contr. Med. tract. 5. contrad. 25.* non immerito piſcium vſum vſurpaſſe dicit, quod optimum præbeant alimentum, vnde cum vſu eorum in victu ad extremam ſenectutem eos perueniſſe dicit.

12 Neque cum his prætermittendum quod tam Hippocrates, quàm Galenus, & alij antiquiores piſces, vt optimi alimenti cibos in pleriſque morbis ægrotis offerebant, præcipue vero ſexatiles etiam in iis morbis, in quibus magis ſuſpecti eſſe poterant, vt in Tertiana, & Quartana Gal. *1. de art. Cur. ad Glauc. cap. 9.* & ipſe Hipp. *in lib. de vict. rat. in acut.* Piſces omnibus febrientibus promiſcue concedit, quin & in ipſa repletione idem Hipp. *lib. 3. de vict. rat.* eos offert. Quamobrem non immeritò Card. *de malo med. vſu cap. 10.* recentiores Medicos ſugillat, qui carnes piſcibus in febribus præferunt, cum contrarium omnino faciendum eſſe dicat. Neque placet omnino id, quod Mercurial. *lib. 1. var. lect. cap. 25.* dicebat, qui cum rationem quæreret, quare antiquiores Medici piſces ſuis ægrotis indulgentibus offerrent, quam in præſenti recentiores faciant, eam eſſe voluit, quod Antiqui ad conſuetudinem reſpicerent, quia piſcibus maxime in quotidiano victu vterentur; quod tamen non ita ſe habere demonſtrant alia permulta, quibus præter conſuetudinem in morbis ſuis ægris interdicebant, vt maxime vino, cujus vſus multo frequentior pro potu, quam piſcium pro cibo, & multo magis neceſſarius. Præterea non fuiſſent Antiqui tam indulgentes in præbendis piſcibus in febribus, ſi ad conſuetudinem tantum reſpexiſſent, cum multo magis vrgeret, alia ex parte morbus, & humores peccantes, & obſtructiones, quibus piſces erant contrarij, quàm conſuetudo. Cauſſa ergo cur piſces ab Antiquis libenter ægrotis concederentur non alia eſt, niſi quia optimi ſucci ſunt, vt ex plurimis auctoritatibus ſupra manifeſtum fecimus, quod etiam probat & tenet D. Zaccutus *de Princ. Med. hiſt. lib. 1. hiſt. 28. q. 19.* neque alias Antiqui eorum vſum in morbis ob ſolam conſuetudinem admiſiſſent, ſtante præſertim quod facile corrumperentur, & quod difficulter coquerentur. 13 Quod enim non facile corrumpantur demonſtrat eorum vſus in febribus, quanam etiam ratione antiqui illi Præceptores medicinæ eos in putridis febribus ſuis ægrotis tanta indulgentia obtuliſſent? non eſſe autem difficilis concoctionis idipſum demonſtrare poteſt, & ea quæ ex Gal. & aliis ſupra attulimus.

Cur vero nos piſcibus noſtris ægrotantibus interdicamus, dictu difficile eſt; niſi confiteamur, nos in multis eſſe Antiquioribus timidiores; neque enim in ratione victus id tantummodo euenit, ſed & in quorumcunque præſidiorum adminiſtratione, & in ratione ipſa victus non in hoc ſolum, ſed in

mille aliis. Exemplum vnum aut alterum sufficiat. Vino quod nobis tantopere in potu familiare est, in quibuscumque febribus, & in plerisque morbis tanquam à veneno abstinemus, antiqui eo, & in febribus, & in plerisque morbis, imo & in ipsis internis inflammationibus, in quibus maxime ejus vsus timorosus est, vtebantur; nam Hipp. *in lib de morb.* illud in pleuritide, & in peripneumonia, & in aliis similibus inflammationibus exhibet, crudas nonnullas herbas illi in victu ægrotantium, ipsorum quoque febrientium offerebant, vt lactucas, nos in communi medendo vsu, ne per somnium quidem admittimus, & sic de plerisque aliis vsuvenit; ergo & hanc ipsam caussam esse facile suspicor, cur pisces in ægrorum victu non admittamus, vt antiquiores faciebant, plurimum enim differt nostra medendi ratio ab illorũ ratione medendi, & plura nobis scrupulum injiciunt, qui nullam timoris caussam adducere nouimus, quæ illi tuto, & audacter in vsum trahebant. Si tamen, ratione duce, ægrotos regere in animo est, non alienum censendum à recta medendi ratione, illis, etiam febrientibus, optimos pisces aliquando offerre, vt probat Rousseus *in epist.* 30. & concludis D. Zaccut. *vbi supra.*

14 Præterea Legumina, & frumentacea, quæ pro frequenti cibo veniunt in Quadragesima (si flatulentiam excipias, quæ tamen facillime coctura, & conditura dissipatur) non improbanda videntur, cum aliàs mediocre præbeant alimentum, & maxime familiaris cibus existant, vt Gal. testatur *lib.* 7. *de vsu part. cap.* 8. quin, & si quid vitij habent, leui negotio tollitur, si cum aliis cibariis, nempe cum pane comedantur, vt explicat Gal. *in comm. ad Hipp. lib. de vict. rat. in acut. tex.* 92. atque esse legumina, & frumentacea sumenda in hyeme, & consequenter in vere, consulit Auic. 3. *p. doctr.* 2. *c.* 8. ex quo Valesc. Tarent. *lib.* 4. *Philon. c.* 16. sunt etiam præter hæc plura leguminum, & frumentaceorum genera, quæ non modo in victu sanorum salubriter veniunt, sed etiam infirmorum, vt Cicer quodcunque, sed præcipue rubrum, punicum, & nigrum Arietinum dictum, far, oryza, hordeum, milium, & alia nonnulla, quæ passim ab Hipp. & aliis vetustioribus in

15 quibusdam morbis ægrotis offeruntur. Neque Olera vituperanda adeo sunt, cùm licet boni succi non esse in vniuersum tradiderint Gal. *loco sup. cit. de succ. & bon. & vit. cap.* 8. & alij; tamen & ipsa aliis cibis admixta, debita conditura excepta, & suo tempore, & loco in moderata quantitate in cibum conuocata, cùm aliàs & ipsa nobis familiarissima sint in mensis, possunt non vituperabilis cibi vicem supplere; neque temere D. Paul. *ad Roman. cap.* 14. *vers.* 2. & D. Hieronym. ex quo Bruyer. *de re cib. lib.* 8. *cap.* 1. dicebat; *Qui infirmus est, olus manducet*, quia antiquiores conualescentibus, & se reficientibus olera in cibis laudant, vnde illud Plaut. *in Capt. Act.* 1. *Scen.* 2. Vbi Seni dicenti se victitare

Atque multis oleribus

Respondet Parasitus ergasilus.

E curato ægrotos domi

Quasi secundum D. Pauli dictum suprà relatum, infirmis oleribus cibandi. Verum illud est, modum in horum vsu adhibendum esse. Addendum his, quod cum Oleribus apponuntur in mensis in jejuniis plures pisces sale conditi, quorum nonnulli stomacho apti, & boni succi sunt, vt Xenocrates apud Oribasium *Coll. lib.* 2. *cap.* 58. docet, omnes autem id proprium habent, vt ob salem cæterorum ciborum, qui simul assumũtur excrementitias humiditates absumere possint & frigiditatem emendare, nam idcirco ab Isaach *in diæt. part.* & ab aliis Plegmaticis corporibus, & stomachis vltro offeruntur; vnde ex tali victus ratione nempe constante ex piscibus, leguminibus, herbis, fructibus, salsamentis nutrimentum tam in primis, quam in secundis qualitatibus temperatum, licet quantitate minus, quam cum carnes, & oua comeduntur, generali facile potest, maxime verno tempore, in quo ventres sint calidissimi, cibos hujusmodi, si quæ humidiora excrementa habeant, probe confici contingit, & humiditates illas absumi.

16 Sed & modus refectionis, quo ex Ecclesiæ præcepto vtimur in jejuniis, facit mirum in modum victus rationem, quia in ipsis viuimus, salubriorem. Ea est, vt semel in die, & circa meridiem tantum comedamus, scilicet, vt à meridie ad meridiem vnicam refectionem assumamus: nam ex hoc facile fit, vt si quæ excrementorum superfluitas ex tali victus ratione accumuletur, ea facile per cœnæ omissionem, vel à natura ipsa rectificetur, & in optimum alimentum conuertatur, vt alias in indigentia Natura facere consueuit, vel saltem euincatur, & per insensibilem transpirationem, vel per alias consuetas vias ex corpore expellatur: & quanquam Ecclesia, vt supra jam dictum est, non definiuit quantitatem ciborum vnica vice assumendorum, tamen voluit nos temperantia victus vti, nam non solum qualitatem ciborum minus nutrimentium præscripsit, sed cœnæ etiam ob idipsum interdixit; neque aliud ex hoc elicere forte licet, nisi quod absque temperantia jejunii meritum omne nos amittere contingat. Hoc igitur sibi voluit cœnæ interdicens; quantum enim hæc sobrietas saluti conferet verbis explicari non potest; non minimum illud est, quod per eam damna omnia ex repletione prouenientia, quæ mater, & fons est omnium morborum, euitamus, imò & quod per eam bene valeamus, vnde *Horat. lib.* 2. *serm. sat.* 2.

Accipe nunc victus tenuis, quæ, quantaque secum
Afferat. in primis valeas bene, &c.

17 Tempus etiam ipsum (peculiariter nunc de Quadragesimali jejunio loquentes,) licet aliàs per se victus ratio in ipsa instituta non esset vndequaque salubris, facit ipsam non solum minus insalubrem, sed saluberrimam: ratio est, quia tunc nimirum in vere calor natiuus, vt communis est Medicorum opinio, & jam superius diximus, magis vegetus, ac fortis est. quàm in quouis alio totius anni tempore; dato ergo quod victus hujusmodi ratio in Quadragesima sit ex hoc insalubris, quòd plurimam pituitam, & frigidos, excrementitiosque humores apta nata sit aggregare, dico primò, quòd eadem victus ratio in eo tempore ob ipsius caloris fortitudinem nequaquam tot excrementa generabit. Secundò quòd si quæ aliàs generarentur ab eo in optimum alimentum facile vertentur. Tertiò quòd, etiamsi ex hujusmodi ciborum oblatione excrementa aliqua generata ad rectam naturam, & bonum sanguinem reduci non possent, facile ab eodem forti calore exsuperabuntur, & absque vllius noxæ contractione ex corpore protrudentur: nam quoad primum patet, quod calore tam forti existente cibos pituitosos magis esse conuenit, aliàs ab eodem calore assati pejores multo humores, ac sanguinem teterrimum procrearent; nam in calidis naturis idcirco, & consequenter quotiescunque calor vegetus est, breui fit putrefactio, Gal. 8. *de comp. med. s. l. cap.* 7. cui vt accuramus offeruntur calidioribus naturis cibi frigi-

frigidiores, quod eſt de mente Hipp. *6. Epid.* & Gal. *ibid. comm.* 4. *tex.* 15. quia ab huiuſmodi naturis fortius, & melius frigidi cibi concoquuntur, vt teſtatur Auctor *libri de diſsol. contin. cap.* 4. vnde idem Auctor *ibid. cap.* 2. propter aggregationem caloris in interioribus corporum, & ſomni longitudinem hyeme cibos craſſos, quales Quadrageſimales nonnulli ſunt, aſſumendos conſulit, quæ ratio etiam in vere habet locum juxta protritam Hippocratis aſſertionum 1. *Aphoriſ. Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi, & ſomni longiſſimi.* ergo reſpectu fortitudinis huius caloris in vere huiuſmodi cibi omni cum ſecuritate adhiberi poſſunt, etiamſi alias non ita tuto concederentur.

Quoad ſecundum patet, quia non dubium eſt, in vere plurimum ſanguinis aggregari non tam ex cibis, qui aſſumuntur, quàm ex cruditatibus, quæ in prægreſſa hyeme accumulatæ ſunt, vt iam aliàs ex Hippoc. diximus. Pituita enim eius naturæ humor eſt, vt magis excoctus in ſanguinem vertatur, & in corporis nutrimentum faceſſat, vt millies demonſtratum eſt à Galen. & vide maxime *comm.* v. *in lib. Hipp. de vict. rat. in acut. tex.* 30. Quoad tertium etiam patet, quia conſonum eſt, naturam tum maxime excrementitios humores, ac ſibi noxios ſuperare, & ex corporibus depellere, cum maxime vegeta eſt; at hoc eſſe in vere, vel ipſi pueri norunt, & confirmat experientia, cum eo tempore, & minime morbi fiant, & ſi fiant ſalutares ſint juxta Hippocratis ſententiam *lib.* 3. *Aphor.* 4. *ver: autem ſaluberrimum, & minime lethale* ergo, vt dicta in vnum colligamus, cibi Quadrageſimales, etiamſi excrementitii ſint, & pituitoſi, tales humores ob caloris fortitudinem non generabunt, vel ſi generabunt ab eodem calore concoquentur; & in meliorem naturam, imo in optimum ſanguinem reducentur, vel ſi non reducentur, facili negotio exuperabuntur, & à corpore expulſi nullam omnino noxam inferre poterunt.

Sed concedamus cibos quadrageſimales, & paucum ſanguinem, & illum quidem frigidiorem generare, cum hoc tamen dico, quod idipſum ex ratione factum etiam pro ipſa ſanitate fit; non modò enim carnis ſtimulos, quos pro ſanguinis maiore copia, & calidiore natura acutiores in vere experimur, retundimus hoc victu, & omnino compeſcimus, ſed etiam morbos, qui ex luxuriante ſanguine prouenire poſſunt, atque illi quidem maximi, ac maxime periculoſi, euitamus, vt prudentiſſime Canoniſtæ dicunt. Facit Tex. *in cap. Ne tales. de conſecr. diſt.* 5. & firmat cum aliis Filiuc. *lib. ſep. cit. cap.* 5. *nu.* 97. neque deſunt ex Medicis, qui id ipſum affirment, nam ad euitandos plenitudinis morbos non modo cibis pauci nutrimenti, ſed etiam in modica quantitate debere nos in vere vti ad ſanitatem tuendam monet Alex. Petr. *de vict. Rom. lib.* 4. *cap.* 28. *& ſeq.* ſed & Valleſii *comm.* 1. *Aph.* 18. verba ad hoc probandum affigere libet, quæ ſic habent: *Ex dictis apertè conſtat, quam ſapienter, vt alia omnia, illud quoque ab Eccleſia ſtatutum ſit, vt longum jejunium, & eſus piſcium, ac leguminum, & olerum vere medio potius, quàm alio tempore ſingulis annis repetat. eo enim tempore quam minimum officit valetudini, imo vero quam multis etiam eſt ſanitatis cauſsa; quid enim aliud agimus jejunantes, quàm quod multum, & raro cibum capimus, quod indicatione ab ipſo tempore accepta agendum eſſe Hippocr. præceptis confirmauimus; iam vero quod vſus piſcium, & leguminum, & fructuum eo tempore minus quàm alio obſit, conſtat cum illa omnia in multa copia nutriant exiguum, atque opus ſit eo tempore cibis vti, quorum major copia ingeratur, vt magno calori ſatisfiat, & nutritio non magna proueniat; quia eo tempore periclitantur corpora præ multitudine.* Malignè itaque Leonard. Fuchſius contendit *ſui compendioli c.* 17. contra veterum Medicorum præcepta illud inſalubre eſſe. hæc ille. neque verum eſt, vt ex his apparet, quod Montan. *in* 1. *Aphor.* 18. dicebat jeiunantes in Quadrageſima valde grauari, læſionem percipere, & non ita facile concoquere vt in hyeme, ſi volunt aſſumere vnica vice multitudinem cibi, quia in vere facilis ſequitur concoctio, ob id quod ventres calidiſſimi, & ſomni longiſſimi. eſt ergo Montani ſententia contra Hippocratis doctrinam apertiſſime, & falſum omnino quod vere non ſimpliciter, ſed reſpectu Autumni, & Æſtatis facilius concoquatur; repugnat enim hoc verbis Hippocratis, ex quibus elucet poſitiua cauſſa facilis concoctionis, & tolerantiæ multitudinis ciborum. Igitur ſi maximè debemus ſtudere, vt hi humores certis temporibus refrenentur, in quibus luxuriare conſueuerunt, & verè quidem ſanguis maxime luxuriat, non aliter ille refrenandus quàm ciborum parcitate, qui & contrarii ipſi exiſtant, & eius generationem impediant, quales ſunt cibi Quadrageſimales.

19 Ac denique ſi conſideremus quotidianam victus rationem Antiquorum ante fidei Chriſtianæ amplexationem, & præſentem, qua vtuntur alii homines extra prædictam religionem, & cum ratione victus Quadrageſimalis jeiunii comparabimus, clarè patebit nos tutius, & minori cum periculo vti hac poſſe, quàm illi ſua vnquam fecerint, aut de præſenti faciant: facile enim probatur, illam fuiſſe, ac eſſe noſtra hac multò inſalubriorem: ſi

20 quidem antiquiores illi in familiari victu multò magis, & ſine vlla forte comparatione, piſcibus, quàm carnibus veſcebantur; cùm autem lautius commeſſarent, promiſcuè tam piſces, quàm carnes in menſis apponebant; quod quàm damnoſum, & inſalubre ſit, non eſt, quòd vlterioribus probemus, cùm notum vel ii habeant, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt; quòd vero hæc veritatem habeant, patet, quia ante Pigmalionis vetuſtiſſimum ſæculum, & ante diluuium, quod ab eo nomen recepit; homines carnibus prorſus abſtinebant, ac ſolis piſcibus, fructibus, herbis, & lacticiniis victitabant, vt tradunt Arnald. Villanouan. *in libell. de eſu carn.* Alb. Pius Carpen. contra Eraſm. *lib.* 4. Cæl. Rhod. *lect. Antiq. lib.* 13. *cap.* 25. & Pier. Valer. *lib.* 57. *Hierogl. cap. de Papyro.* qui & Porphyrii & Euſebii teſtimonium inducit: ſed quid ego omiſi Hipp. auctoritatem, *lib. de vet. Med.* ipſum teſtificantis, ac dicentis: *Quanquam ego ſane ab initio etiam hominem tali victu vſum eſſe putem; nempe eo, quem ſupra memorauerat, ex fructibus, & oleribus, aliiſque ejuſmodi conſtante.* Ad quod etiam probandum faciunt illa Lucret. de primo victu mortalium, *lib.* 5. *de Rer. Nat.*

Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore.

Et illa Ouidii *lib.* 1. *Metam. in princ.* de primis illis mundi incolis verba facientis in his carminibus:

Contentique cibis nullo cogente creatis
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,

Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes.

Et *lib.* 15. *ejusd. Metamorph. in persona Pythagoræ:*

At vetus illa ætas, cui fecimus aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore;
Tunc & aues tutæ mouere per aera pennas,
Et lepus impauidus mediis errauit in aruis.

Ab his multi antiquissimorum Philosophorum, & præcipue Sacerdotes Ægyptiorum solis herbis vescebantur, & carnium esum tanquam piaculum euitabant, vt apud eosdem Albertum Pium, Cælium, & Pierium *locis citatis* habetur: qua etiam victus ratione Pythagoram vsum patet, qui carnium esum non solum euitauit, sed alios homines docere, vt euitarent, conatus est. Ouid. *vbi supra:*

---- *Primusque animalia mensis*
Arguit imponi, primus quoque talibus ora
Docta quidem soluit, sed non & credita verbis.
Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora; sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidæque in vitibus vuæ.
Sunt herbæ dulces, sunt quæ mitescere flamma,
Mollirique queant, nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore;
Prodiga diuitias, alimentaque mitia tellus
Suggerit, atque epulas sine cæde, & sanguine præbet.
Carne feræ sedant jejunia.

His documentis edocti ejus discipuli à carnibus, & quibusque animalibus in cibis abstinebant, vt patet apud Athenæum *Deipnosoph. lib.* 5. *cap.* 19. & tamen omnes cum hac victus ratione nostra Quadragesimali multò insalubriore diutissimè viuere potuerunt: relinquo tot Eremitas per sæcula solis herbis, earumque radicibus victitantes, nam de his sermo non est. ad recentiores tam Græcos, quàm Latinos accedamus, quos constat piscium vsum adeò habuisse familiarem, vt Obsonii nomine simpliciter prolato pisces venirent, vt docet Cagnatus præceptor meus *lib.* 1. *var. lect. cap.* 18. cùm tamen nomen Obsonii cuiuis cibo aptari possit, qui in mensam vltrà panem veniat, vel qui cum pane comedatur. sed antiquos in mensis, & frequentiùs pisces habuisse, quàm carnes, & eos multò majore studio conquisiuisse, longioribus probat idem Cagnat. *ibidem*, & Mercurial. *lib.* 1. *variar. lect. cap.* 25. ac siquidem nonnullas celeberrimas antiquorum cœnas, aut prandia euolues, vt Cagnatus fecit, semper pisces frequentiùs, & in majori copia appositos inuenies, quàm carnes; quod etiam constat apud Athenæum *lib.* 1. *Deipn. cap.* 25. *& alibi*, & apud Satyricos Poëtas Horatium præcipuè, & Iuuenalem, cum luxum suorum temporum carminibus suis insequuntur. si libet autem videnda est Cœna Metelli P. M. relata à Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 13. In cœnis quoque triumphalibus à C. Iulio Cæsare populo datis pisces plurimos extitisse, & signanter octo millia Murenarum, narrat idem Macrob. *ibid. cap.* 15. & si ex nonnullis Poetarum, & historicorum auctoritatibus familiarem victum antiquorum expiscari liceat, facile erit id, quod diximus pro vero acceptare: carnes enim rarò, pisces vt plurimum assumebant. locus est ad hoc notatu dignus *in Terentij Andr. Actu* 2. *Scen.* 2. vbi seruus cœnam seni paratam enarrans:

---- *Etiam puerum, inquit, inde abiens conueni (Chremis*
Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni,

Est & alter *in Adelph. Act. Scen.* 4. vbi altus seruus conseruos suos obsonia in cœnam parare jubens pisces maxime nominat.

---- *Pisces, inquit, cæteros purga, Dromo,*
Congruum illum maximum in aqua sinito ludere
Paulisper, vbi ego venero, exossabitur.
Prius nolo. &c.

Sed notabilior erit vnus aut alter locus apud Plautum, vt ille *in Mostell. Act.* 3. *Scen.* 2.

Musicè hercle agitis ætatem, ita vt vos decet:
Vino & victu, piscatu probo, electili
Vitam colitis.

Et alter *in Casin. Act.* 2. *Scen.* 8.

St. *Scin' quid nunc facias?* Ol. *Loquere.*
St. *Tene Marsupium.*
Abi atque obsonia propera: sed lepide volo
Molliculas escas, vt ipsa mellicula est. Ol. *Licet.*
St. *Emito sepiolas, lepadas, lolligunculas*
Hordejas. Ch. *imò triticeias, si sapis.*
St. *Soleas.* Ch. *Quî quæso potius, quàm sculponeas,*
Quibus batuatur tibi os, senex nequissime?
Ol. *Vin' lingulacas?* St. *Quid opus est, quando vxor domi est?*
Ea lingulaca est nobis: nam nunquam tacet.
Ol. *In re præsenti, ex copia piscaria*
Consulere, quid emam, oportet.

Et ne aliud agere videar, addam tantummodò etiam magnatibus, & imperatoribus pisces pro familiari cibo extitisse, satisque sint ad id confirmandum duo exempla, Alterum Alexandri Magni, qui tantum pisciculis delectabatur, vt eos carissimis amicis dono mitteret, narrante Bruyetin. *de re cib. lib.* 18. *c.* 1. alterum vero Augusti, cui, vt narrat Sueton. *in ejus vita, cap.* 76. inter alios pauciores illos quidem cibos familiarissimi erant pisciculi minuti. Quin etiam Rhodiis tam familiaris erat piscium vsus, tamque acceptus, vt homines, populosque qui piscibus non secus, ac ipsi vescerentur, elegantes & lautos existimarent, cæteros autem omnes, qui nimirum carnes pro cibis haberent, insulsos, & comedones, testante Bullengero *lib.* 2. *de Conuiuiis, cap.* 25. & in summa tam frequens piscium vsus apud antiquos, vt aliquando in eadem lance pisces cum carnibus apponerent; præcipuè tamen piscibus, herbis, leguminibus, ac victu prorsus Quadragesimali illos totum annum fuisse vsos abunde probat Bruyer. *vbi supra, lib.* 2. *cap.* 3. quibus ego addam Claudii edictum, de quo apud Suetonium *in ejus vita, cap.* 22. quo cauebatur, ne in popinis quicquam cocti veniret, præter olera, & legumina; quæ quidem non contemnendam conjecturam præbent antiquiores hæc præ cæteris cibariis in familiarissimo vsu habuisse. est & apud Horatium locus, ex quo similis conjectura desumi potest, cum suum victum familiarem, ac quotidianum narrat *lib.* 1. *serm. Sat.* 6. inquiens

-------- *Inde domum me*
Ad Porri, & Ciceris refero, laganique catinum.

Neque omittenda etiam eorum victus ratio, qui sanitati plurimum inuigilabant, & vitæ longitudini studebant, quorum duo exempla sufficiant, quæ apud Gal. habemus *lib.* 5. *de san. tuen. cap.* 4. vnum Antiochi Medici octogenario majoris, & alterum Telephi Grammatici centenarii, quorum vterq; inter familiares cibos pisces habuit, vt ibi Gal. testatur. sed quid ego vetustiorum exempla, & experientias in medium affero, & tam multas quotidianas, & nobis con-

conspicuas prætermitto? nonne tot religiosi vitam incolumem, & ad extremum vsque senium ducunt, qui non modo Quadragesimale & alia jejunia ab Ecclesia indicta summo cum rigore obseruant, sed quam plura alia à propriæ religionis instituto sibi injuncta ita vt potiorem anni partem, & eorum aliqui etiam totum annum victu hujusmodi vtantur? cum ergo ita se res habeat, & cùm tamen hujusmodi victus ratione perpetua vetustiores illi incolumem vitam degerent, & ad extremum senium peruenirent, & nostris Religiosis idem vsu nunc veniat, vt signanter de Carthusiensibus testatur Arnald. de Villanoua *in libello de esu Carnium*, *in fin.* quid caussæ obsecro est, quin nos per decimam anni partem tempore salubriori, cum salubriore viuendi modo, ac regula sani viuamus? An non tanta indulgentia Ecclesiæ præmuniti sumus, vt à tali obligatione nos omnino eximat, vbi quicquam notatu dignum corporeæ saluti aduersum timeatur? sed quid tantopere carnium esum pro sanitate conseruanda effectamus?

Vnde fames homini vetitorum tanta ciborum est?

Quid tantopere carnes in cibis suis verbis extollunt carniuori isti recentiores Medici, qui antiquorum tam insalubrem victum, ne per somnium arguerent, si in præsentiarum apud nos in vsu esset! scimus Porphyrium *in lib. de abstinentia*, ex quo Pier. Valer. *lib.* 57. Hyerogl. firmasse, carnium vsum non conferre ad salubritatem. Nam carnium vsus disponit corpora ad putredinem quæ caussa est, cur à Medicis in peste prohibeantur. Ras. *in libell. de Peste.* Auenz. *lib.* 3. *sui Theisir. tract.* 3. *cap.* 1. dicens: ad præseruationem pestis non comedat tempore illo carnes vllo modo, sed non solum in præseruatione à peste, sed quocunque tempore optimum est consilium D. Pauli ad Roman. *cap.* 14. *vers.* 21. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, & pro omnium tandem coronide audiant Medici isti, & qui cum iis sentiunt, aut eorum consiliis suæ sanitati timentes acquiescunt, audiant, inquam, sapientiessimum Philosophum Plutarchum in lib. quem ad tuendam valetudinem scripsit, qui ad id assequendum victum præcipit penè Quadragesimalem, [11] hæc enim ejus verba sunt. *Ad euitandam plenitudinem, & mala [illegible] de consequentia ita fiet, si solidiores, multique nutrimenti cibos, quod genus sunt carnes, caseus, fici ficci, oua assa, quum apponuntur cautim attingamus, nam semper recusare difficile est. Subtilibus autem, & leuibus immoremur, cujusmodi sunt olera, plæraque volatilia, & si qui pisces sunt non pingues, siquidem fieri potest, vt his exhibitis ita palato gratificemus, vt corpus tamen non graues. In primis autem cauenda cruditas, quæ ex esu carnium nascitur, propterea quod non solum protinus grauant vehementer, verum etiam in posterum noxiæ harum reliquiæ remanent. At optimum quidem fuerit ita consuefacere corpus, vt nullum carnium esum desideret, nam terra plurima suppeditat, quæ abunde satis sit non ad alimoniam modo, verum etiam ad delicias, ac voluptatem*, & quæ sequuntur. Quid ad hæc respondere temerarij isti vnquam scient? obmutescere quidem eos satiùs erit, cùm euidenter ex prædictis probatum remaneat, victus hanc rationem in jejuniis, ac præsertim in Quadragesima insalubrem esse non posse, sed ab ipsa sanctissima Ecclesia Spiritu sancto dictante ex ratione institutam tam intuitu salutis animæ, quàm corporis: quemadmodum & alia jejunia, & præcipue quatuor temporum instituit: nam vt optime notat Alex. Petron. *de vict. Roman. lib.* 4. *cap.* 29. in temporum mutationibus, quæ in vtroque solstitio, & in vtroque Æquinoctio maxime fiunt, & sic quater singulis annis, euidens sanitatis periculum nostris corporibus imminet, in his enim temporibus plurimæ infirmitates fiunt docente id experientia, & admonente Hipp. *in lib. de Aer. aq. & loc.* vt ergo corpora à superfluitatibus euacuentur, & sic imminentes morbi declinentur, jubet nos Sancta Mater Ecclesia, vt singulis hisce temporibus inedia, & sobrietate corpora euacuemus, & repletiones vitemus, quæ quidem euacuatio multò tutiùs, & minori cum incommodo succedit, quàm si cum medicamentis fiat, vt ille prudenter prosequitur; quibus addam, quòd & corporis simul cum animæ salutem à Deo impetramus, cùm, vt diximus, corporis salus his maxime temporibus periclitetur. In posterum ergo falsam hanc hypothesin, quòd jeiunia corporeæ saluti noxia sint, è mentibus humanis eradendam omninò censeo, & blaphematores illos, qui procaciter, ac tanta cum temeritate jeiunium scriptis, aut verbis insequuntur, silere cogendos, ac condignis pœnis mulctandos; cæteros verò Medicos, qui falsa illa hypothesi persuasi vel minimis ex caussis frangendi jeiunium, & præcipuè Quadragesimam hominibus auctores sunt, sese refrænare, ac majore seueritate, & circumspectione in ea re vti debere. [22]

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium omnes obligat sub pœna mortalis peccati.*
2 *Legitimè impeditus ad jeiunandum, quando quis dicatur.*
3 *Quænam legitimè excusent à Ieiunii obseruantia.*
4 *Nulla est opus dispensatione jeiunii vbi caussa excusans est euidenter justa.*
5 *Minores tertio septennio à jeiunio excusantur.*
6 *Qui crescunt plurimum habent calidi innati.*
7 *Minores an ab omni jeiunij conditione sint absoluendi.*
8 *Vnusquisque tenetur pro viribus in jeiuniis carnem macerare; dummodo sit capax præcepti.*
9 *Adolescentes non videntur debere esse immunes ab obseruatione Ieiunij respectu qualitatis ciborum.*
10 *Infantes cur non teneantur ad vllam Ieiunij obseruantiam.*
11 *Qui non sunt sanæ mentis, non sunt capaces præcepti.*
12 *Nutrices excusantur à jeiunio. Declara vt nu.* 14.
13 *Si in præjudicium puerorum lactantium jeiunent nutrices potius peccant, quàm ob jeiunium quicquam mereantur.*
15 *Transacto primo septennio possunt pueri absque vllo sanitatis detrimento ad certam ciborum qualitatem in jeiuniis obstringi.*
16 *Adolescentes ad quam abstinentiam obstringendi in jeiuniis.*
17 *Quarumnam rerum ratio habenda in decidendis particularibus.*
18 *In dispensatione jeiunij intuitu ætatis; quorumnam consideratio habenda est.*
19 *Senes quo anno à jeiunij obligatione eximantur.*
20 *Senes qua ætate faciliùs, aut difficiliùs jeiunium ferant.*
21 *Tutum minimè est annorum numero se à jeiunij obligatione excusare.*
22 *Senex ob ætatem à jeiunio solutus, an ab omni conditione Ieiunij solutus sit, & num. seq.*

24 *Excusatio non tam de facili procedit in jejuniis particularibus, vt in Quadragesimali.*

Quibus ex causis à Iejunij obseruantia homines excusentur. ac primò de caussa respectu ætatis.

QVÆSTIO III.

1 TAmetsi Iejunium, vt aliàs diximus, ex præcepto Ecclesiæ impositum omnes obliget sub pœna mortalis peccati. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. & eum secuti DD. vniuersi. Lessius *vbi aliàs dub.* 6. Filiucc. *ibid. cap.* 6. *vers. Primò quæro. num.* 104. tamen excipitur quicunque rationabiliter, & legitimè impeditus est. Impediri verò dicimus a-2 liquem ad jejunandum quandocunque abstinentiam, & inediam jejuniis quandocunque obseruandam, ita difficulter ferre solet, vt inde vel corporis saluti aliquid notabilis mali immineat, vel etiam animæ salus aliquo modo periclitetur, vel majus aliquod bonum intercipiatur. Sed posterioribus his impedimentis omissis, nos de prioribus loquamur, nam de his verba facere ad Medicum maxime spectat. Sunt ergo impedimenta, quæ legitime à jeju-3 nio excusant ætas, morbus, labor, paupertas, nam si quod aliud simile est ad hæc reduci potest. Quoniam autem non cujusuis hominis est cognoscere sufficientiam horum impedimentorum, idcirco in his decidendis Medici judicium exposcitur, secundum cujus sententiam aut dispensari, aut obligari ad jejunandum personas contingit. Nam aliàs nul-4 la opus est dispensatione, vbi caussa excusationis est euidenter justa. D. Thom. *quæst.* 147. *art.* 4. Filiucc. *vbi supra vers. Dico tertio. num.* 128. & idcirco in ætate minori puta in prima pueritia, & in majori, ac præcipitata, puta in extremo senio, in prægnantia, in morbis acutis, & euidentibus nulla dispensatione egemus.

Sed dubitatur primo quoad ætatem tam majorem, quàm minorem quoto anno excusari legitimè homines possint, & quoad minorem communiter 5 DD. volunt, minores tertio septennio excusari. Ita D. Thom. *vbi supra art.* 4. *ad secundum.* & ex eo Azor. *Instit. moral. c.* 17. *vers. Secundò quæritur.* Lessius *vbi alias dub.* 6. *vers. Ob eandem caussam.* Filiucc. *ibid. cap.* 6. *num.* 110. *vers. Dico primo.* Fernand. *in examin. Theol. Moral. loco cit. num.* 20. Ratio est eadem, quam cum D. Thoma ibidem omnes assi-6 gnant, nempe quod, vt Hipp. *lib.* 1. *Aphor.* 14. dicebat. Qui crescunt plurimum habent calidi innati, & ea de re plurimo egent alimento, aliter impediretur hoc corporis augumentum cum notabili vitæ præjudicio, quod Ecclesia euitare studet: nam, vt addit ibid. Hippocr. plurimo egent alimento, quia alioquin corpus absumitur. Quousque ergo corpus augmentum recipit, cujus rei communis terminus esse solet in pluribus, & secundum plurimum tertium septennium exactum, vnde ea de re adolescentes tunc temporis dicuntur, ob plurimi alimenti necessitatem ad debitum augmentum assequendum, à jejunij obligatione ex indulgentia Ecclesiæ soluti sunt in ætate hujusmodi constituti.

7 Sed videndum esset, quod prætermissum à nonnullis ex Canonistis video, num ab omni conditione jejunij tales sint exempti, nimirum, & à qualitate ciborum, & à quantitate tam continua, quàm discreta, & à constituta hora refectionis: certum enim est, corporis augmentum non impediri ab obseruantia cujuscunque conditionis indifferenter, sed tantùm à diminuta quantitate ciborum, nam ab eorum mutata qualitate non videtur augmentum impediri, quia calor ob ipsam ætatis conditionem maxime fortis, & vegetus cibos etiam difficiliores ad concoquendum, & modici nutrimenti, & natura excrementitios, & pituitosos bene concoquere potest, iisque optime, & sufficienter nutriri, ita vt licet in qualitate forte euariet nutrimentum, quod carnes, oua, & lacticinia subministrant ab eo, quod à piscibus, & aliis cibis. Quadragesimalibus subministratur, tamen neque in quantitate forte minus est hoc, quàm illud, nec quicquam notabilis detrimenti ab hoc adolescentibus, & eorum corporum incremento emanare potest, cùm ergo vnusquisque teneatur 8 pro suis viribus, dummodo sit capax præcepti, in jejuniis carnem aliquo modo macerare, non vide-9 tur, quod adolescentes sint à jejunio respectu qualitatis ciborum soluti, vt bene prosequitur Azor. *vbi sæpe lib.* 7. *c.* 17. *vers. secundo quæritur.*

Circa id Medici partes non transgrediar, si primò distinguendum dixerim, ac diuidendam ætatem hanc, quæ à jejunij obligatione eximitur, in tria septennia, ac primum demus infantiæ, secundum pueritiæ, tertium adolescentiæ; juxta quam diuisionem dicendum primò videtur, quòd infan-10 tes, nempe qui in primo septennio sunt, ad nullam jejunii conditionem obseruandam cogi debeant; ita ex Canonistis Azor. *vbi sup. c.* 17. *vers. Tertio quæritur.* & ex Medicis Io. Alph. à Fontech. *in spec. med. Christ. lumin.* 2. *pag.* 51. *vers. dubium secundo.* Prima ratio ad Canonistas, & Theologos pertinens, est Intellectus imperfectio, ob quam non sunt capaces meritorij cujusdam actus, computantur enim inter eos, qui non sunt sanæ mentis, vt aliàs dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *q.* 3. *& lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 5. at qui sanæ mentis 11 non sunt, incapaces habendi præcepti Filiucc. *vbi supra cap.* 6. *num.* 104. Secunda ratio pertinet ad nos, & est, quia per subtractionem alimenti quomodocunque factam, nimirum vel per retardationem assumptionis ciborum per consuetas horas, vel immutatione eorum, qui majoris alimenti sunt cum iis, qui minus nutriunt, vel diminutione quantitatis facillime hujusmodi corporum calor resolui potest, viribusque labefactatis non modo eorum corporum augmentum retardari, sed perpetuæ valetudini ea subiici; quin etiam operationes omnes tam ad corpus, quàm ad animum pertinentes inde imminui necesse est, & in summa maximum, ac euidens præjudicium sanitati, & corpusculorum incolumitati afferri potest.

Amplianda insuper hæc conclusio in pueris la-12 ctantibus, vt non modo ipsi à jejunii obligatione eximantur, sed etiam eorum nutrices; nam lac, quod exsugunt, tale fit, quales sunt cibi, quibus Nutrices vescuntur argumento tex. *in lib.* 6. *de morb. vulg. sect.* 5. at præstat illud ex optimis alimentis confici, veluti ex carnibus, & ouis, ex quadragesimalibus enim cibis absque dubio lac & copia minus, & in qualitate deterius, ac multis excrementis abundans generabitur juxta id quod docet Hipp. *lib.* 4. *de morb. nu.* 28. at ex his facile erit puerulos in morbos difficiles labi, quibus valde sunt in ea ætate obnoxij, & idcirco peccare potius, quàm quicquam mereri ex jejunio nutrices dicendæ, cum illud in euidens 13 præ-

præiudicium suorum puerorum emanare potest. Fauet Azor. *eod.cap.* 17.*vers. Sextò quæritur.* & ex nostris idem Alph. à Fontech. *ibid.pag.* 76. hoc tamen non in omni jejunio dixerim locum habere, sed in longo, & plurimum dierum, & maximè in Quadragesimali, & idcircò restringenda, ac limitanda tam principalis conclusio, quàm eius ampliatio ad solam Quadragesimam, & diuturniora jejunia, quam vnici diei, nam nullum notabile præiudicium emanare alterutris potest, videlicet pueris lactantibus, aut ablactatis, si vel ipsi, vel eorum nutrices per vnicum diem ieiunium seruent, quoad ciborum tantummodò qualitatem, non verò quoad cætera, nam vtrisque maximo damno esset quicquam de quantitate subtrahere, aut refectionem retardare: bene quidem verum est grandiusculis pueris, nimirum quatriennio maioribus, vt ieiunio assuescant; aliquam subtractionem absque vllo sanitatis discrimine fieri posse non quoad quantitatem, sed qualitatem, curando, vt solis ouis in ieiuniis particularibus, & in diebus Veneris, & Sabbathi contenti sint, & aliquando etiam in diebus maioris afflictionis ab his abstineant, si grandiores sint; & stomacho valido existant.

14

15 Dicendum secundò, quòd transacto primo septennio absque vllo sanitatis dispendio possint pueri in ieiuniis, etiam in ipsa Quadragesima (si aliàs firmis viribus existant & stomachi non imbecillis) quoad ciborum qualitatem ad ieiunii obseruantiam se obstringere parcentes carnibus, & ouis quoque in diebus Veneris, & Sabbathi, aliisque quibus maior abstinentia ex Ecclesiæ consilio videtur requiri. Fauet Azor. *vbi suprà, vers. Tertio quæritur.* ratio vero huius conclusionis est, quia sensim iam primigenia illa humiditas deperditur, & calor fortior in dies euadit saltem intensiuè, ita vt possint facile pueri frigidiores, humidioresque cibos, & concoctu aliquantisper difficiliores absque multo negotio concoquere, & ad bonam naturam redigere.

16 Dicendum tertiò constitutos in tertio septennio, qui vere adolescentes dicuntur, licet dispensari possint à ieiunio quoad ciborum quantitatem ob corporis adhuc vigens augmentum, rectè tamen absque notabili sanitatis discrimine obstringi posse, & ad ieiunii obseruantiam quoad ciborum qualitatem. Filiucc. *vbi sæpe, n.* 111. (qui hoc extendit ad omnes pueros doli capaces) & quoad frequentiorem refectionem, quam moderari possunt, bis tantum in die comedentes, prandentes nempe, & cœnantes, ientaculo, & merenda, seu antecœnio abstinentes. hoc enim pacto conueniente abstinentia absque corporeæ salutis periculo carnem ipsi quoque aliquatenus macerabunt. ratio autem eiusce rei patet, quia procedente ætate necessitas illa incrementi corporis diminuitur; si ergo propter incrementum huiusmodi à ieiunii obligatione anteacta ætate erant soluti, cessante, vel diminuto eo incremento cessare, etiam debet, aut diminui licentia frangendi ieiunium, nam priuilegii caussa cessante cessat effectus. Tiraq. *in tract. cessant causs. par.* 1. *num.* 203.

17 Quoniam vero hæc vniuersaliter dicta sunt, si de particularibus dubitare contingat, peculiarius videntur consideranda. dicendum igitur quartò maximam habendam esse rationem habitudinis, & temperamenti particularium indiuiduorum, quia difficile est per annorum numerum determinare potentiam, aut impotentiam ieiunandi, nam habitudine graciles, picrocoli; stomachi magni, & exquisiti sensus non modo in tertio septennio, sed per totum vitæ curriculum à jeiunii obligatione legitime eximi possunt, saltem respectu quantitatis ciborum, & vnitatis refectionis, & horæ quoque determinatæ comedendi; plurimum enim talia corpora ab abstinentia læduntur, & maxime in teneriore ætate, facillime quippe resoluuntur, & ob exquisitum stomachi sensum facile in extremam corporis debilitatem, maciem, lipothymiam, syncopen, & alios similes affectus, & interdum quoque in Ecticam eos labi ab intempestiua abstinentia contingit: contra vero corpora humecta, succi plena, carnosa, aut crassis humoribus affluentia famem leui negotio ferre possunt etiam cum sanitatis beneficio juxta Hippocratis sententiam, 7. *Aphor.* 59. *Corporibus humida carne prædictis fames perferenda est, nam fames corpora siccat.* Ergo pueris crassioribus, ac carnosis maturius abstinentia injungi potest, gracilibus, ac tenuibus abstinentiæ interdicendum.

18 Dicendum quintò, in dispensatione jeiunii respectu Ætatis magnam habendam esse rationem temporis, & constitutionis ipsius anni, cum pro eiusdem temporis constitutionis ratione stomachus plures, aut pauciores cibos requirat, quod patet ex notissima Hippocr. sent. 1. *Aphor.* 15. dicente, *Ventres hyeme, & vere natura calidissimi, & somni longissimi, quapropter per ea tempora majora alimenta sunt exhibenda*, & faciunt ad hoc, quæ inibi prosequitur Gal. *in comm.* & facit insuper alia ejusdem Hipp. sententia *ibid. num.* 18. Neque solum attendenda est temporis ratio respectu quantitatis continuæ, nempe vt in singulis refectionibus plurimum cibi offeramus, sed etiam respectu quantitatis discretæ, nempe vt pluries in die cibos offeramus: notum enim est majorem quantitatem continuam requiri in hyeme, minorem in Æstate, discretam contra minorem in hyeme, majorem in Æstate, vt dilucide demonstrat Gal. *in comm. præd. Aphor.* 18. & ratio est ejusdem natiui caloris major, aut minor energia, vt ex Hippocratis verbis *in priori sententia* palam fit. Per vniuersam ergo hanc ætatem, quæ continetur spatio vnius, & viginti annorum libentiùs, & absque vllo scrupulo calidis temporibus dispensare possumus jejunium quoad multitudinem refectionis, & horæ determinationem in comedendo, quàm temporibus frigidis, vt verno, & hyemali.

19 Sed rursus quoad majorem ætatem dubitatur, quo anno senes à jeiunii obligatione sint soluti, & dicendum cum Nauarra, *vbi suprà, n.* 16. ex Cajetano, quod etiam Medicis est acceptissimum, ex senibus alios aliis citius, aut serius impotentes fieri ad jeiunii obseruantiam; nam licet notissima sit ea Hipp. sent. *lib.* 1. *Aph.* 13. senes facillime jeiunium ferre, id non promiscue de quibusuis senibus veritatem habere docent Gal. & Philothæus *ibi in comm.* cum senes illi, qui extremam senectutem attingunt, nequaquam in jeiunio diu possint durare, vnde Hippocraticæ sententiæ placet Galeno addere; quod senes ibi intelligantur ii, qui adhuc in primo senio sunt, aut saltem qui adhuc ad extremam senectutem non peruenerunt, & Hollerius *ibidem*, quasi interpretando Hippocratis sententiam ad Galeni mentem vocem Gerontes vertit, Senes non decrepitos, idque declarat postmodum *in commento.* Scio Cardanum *in comment. præcitati Aphorismi* à Galeni, & cæterorum opinione tantisper deuiasse, & ingeniose quidem multa circa illum protulisse, sed nunc

his non est locus. videtur igitur dicendum, quòd in vltimo senio politi idcirco jeiunium ferre non possint, quia vnica vice non tantum alimenti possunt assumere, quantum requireret necessitas: nam si plura alimenta vnica vice subministrentur eorum calor, qui in extremo debilitatis est, ac perexiguus suffocatur, vt ipse Hipp. *seq. Aphor.* addebat. cum parum ergo assumere vnica refectione cogantur, necesse habent non multo post noua refectione, aliter deficiunt, & in prauos affectus, imo in præproperam mortem labuntur. In quo vero ætatis anno difficilior reddatur hæc jeiunii tolerantia, si licet his vniuersalem quamdam regulam præscribere, dicendum cum Medicis videtur, & præcipue cum Philotheo, & Hollerio vbi supra, à quinquagesimo ad sexagesimum facilius, ab inde difficilius jeiunium sustineri, vnde rectè, huic forte opinioni innixi ipsi Canonistæ, transacto sexagesimo anno, omnes legitime excusari volunt; vt ex communi Azor. *cap.* 17. *vers. Quarto quæritur.* Lessius *vbi alias*, *& ex eo* Filiucc. *ibid. cap.* 6. *num.* 112: hæc vero spectant ad eam jeiunii legem, qua obligamur semel tantum in die cibum capere, deinde per totum diem abstinere, de hoc enim jeiunio Medici loquuntur, nempe de totali abstinentia à cibis per aliquod temporis spatium.

20

21 Verumenimvero minime tutum est illi, qui secundum conscientiæ rectitudinem excusari vult, ab annorum numero se immunem facere, sed debet propriam tolerantiam, & vires cum consilio Medici mensurare, & horum adminiculo se ipsum regere. nam idcirco Azor. *vbi supra*, ex nonnullorum doctrina docet, Senes jeiunium seruare debere quousque firmo, ac valido corpore sunt, nec ab ejus obligatione immunes esse, nisi adsit etiam aliqua senilis ætatis infirmitas.

22 Sed dato, quòd senex iam sit solutus ob ætatem ab obligatione jeiunii, dubitari potest an ab omni jeiunii lege exemptus esse debeat, vel tantum ab vnitate refectionis, & pro eo, quòd ad Medicum

23 decidere pertinet, dicendum videtur, quòd senes aut habent tantùm difficultatem tolerandi jeiunium, ita vt nisi frequenter cibentur facile deficiant, & notabilem noxam percipiant, sed alia ex parte viribus sunt integris, & stomacho mediocriter valido, aut hac difficultate jeiunandi carent, sed alia ex parte valetudinariam vitam degunt, iisque morbis, & incommodis obnoxiam, quæ aliàs senibus sunt familiaria, aut denique vtrumque habent impedimentum, nempe quia & valetudinarii sunt, & jeiunium difficulter ferunt, posteriores hi jure dispensari possunt quoad omnia, cùm à quacunque conditione jeiunii insigne sanitatis nocumentum recipere possint. priores verò ab hora determinata comestionis, & ab vnitate refectionis immunes absque scrupulo esse possunt, à qualitate vero ciborum non ita; quia qualitercunq; nutriantur dummodo & quoties indiguerint, & hora competenti cibentur, omne sanitatis incommodum euitare possunt, neque necesse habent carnibus, aut ouis jeiunium frangere. Qui in secundo loco ponuntur, licet à qualitate ciborum, & ab vnitate refectionis illis damnum immineret, & idcirco ab vtraque conditione absolui possint, tamen, vt eam, quæ sese offert, abstinentiæ occasionem, quantum in se est, obseruent, prandii retardationem in horam jeiunio determinatam seruare possunt; quod si in anteuersione ejus horæ quicquam à jeiunantibus delinquitur, hos ipsos eodem modo delinquere putauerim, cum in jeiunio non obseruent abstinentiam eo modo, quo possunt, vt vnusquisq; tenetur.

Et cum his omnibus admonendum, quod licet in vltimo senio positi, ac maxime si valetudinarii sint, nulli omnino legi cujusuis jeiunii teneri videantur, ob præproperam sanitatis amittendæ occasionem, alii tamen non promiscue ab omni jeiunio soluti esse debent, sed ab iis, quæ pluribus diebus perdurant, & præcipue Quadragesimali, neque enim hi qualitercunque jeiunent per vnicam tantùm diem, vllo modo insigniter lædi possunt; quod & in tenerioribus ætatibus locum habere iam annuimus, nempe in secundo, & multò magis in tertio septennio. 24

SVMMARIVM.

1 *Vbi fames laborandum non est, & è contra,*
2 *Legitimum impedimentum non jejunandi est labor.*
3 *Non omnis motus, seu exercitatio corporis est labor.*
4 *Labor est vehemens motus. dic. vt num. seq.*
6 *Labor non fit vbi non est spirituum insignis inanitio.*
7 *Labor non solum corporis, sed etiam Animi est.*
8 *Labor Animi est justa causa non jejunandi.*
9 *Labor Animi, an corporis sit nihil refert, vt magis hic, quàm ille à jejunio excusare debeat.*
10 *In labore tam corporis, quàm Animi inedia euitanda.*
11 *Labor non solum prægressus, sed futurus excusat.*
12 *Laboris tolerantiores sunt Mares, quàm fœminæ.*
13 *Eorum qui animo laborant, quinam jejunium difficulter sustinere possint*
14 *Animo laborantes ad quamnam jejunii legem obseruandam teneantur.*
15 *Mechanici artifices à jejunio excusantur, & qui.*
16 *Nullus labor quantumuis vehemens ab obseruantia jejunii respectu qualitatis ciborum excusat.*
17 *Caupo apponens conuiuis, vel aduenis cibos vetitos peccat mortaliter.*

De Impedimentis Ieiunandi ex caussa laboris, & paupertatis.

QVÆSTIO IV.

Qvemadmodum verissimum est Hippocratis dictum illud 2. *Aphor.* 16. Vbi fames laborandum 1 non est, sic è contra verissimum & hoc est, vbi labor ibi famescendum non est; nam absumitur corpus à labore eodem Hipp. asserente *lib.* 1. *de Diæt. prope princ.* spiritúumque fit confertim, & cumulata inanitio, vnde virium defectio, nisi habeant vnde restaurentur; idcirco legitimum impedimentum jeiunandi visum est omnibus Canonistis esse id, quod ex 2 labore prouenit. sed quia non omnis motus cor- 3 poris, neque omnis eiusdem exercitatio laboris nomen meretur, ita vt excusare hominem legitime in hac re possit, cùm non ex omni labore fiat pariter talis spirituum inanitio, quæ multa, & frequenti refectione indigeat; idcirco videndum quid proprie sit labor, vt sciamus qui laborantes, aut se potius exercentes, ac mouentes excusandi sint, qui non.

Gal. ergo *Comm.* 2. *Aphor.* 16. & Auic. *in Cant. tract.* 1. *num.* 143. & alii definiunt, Laborem esse vehe- 4 mentem motum. ego ad rem nostram malim addi, Laborem esse talem motum, ex quo notabilis spiri- 5 tuum inanitio fiat, & virium debilitatio. Nam cum labor sit ex iis, quæ ad aliquid dicuntur, potest quidem homo vehementem motum facere, non tamen laborare ob validas corporis vires. patet hoc familiarissimo exemplo, puer si stadium cucurrerit labo-

rasse

rasse dici absque dubio potest, vir etiam si decem stadia cucurrerit laborasse non dicitur; debilis si centum pondo eleuauerit laborabit, fortis etiamsi eleuauerit mille non laborabit, hoc autem non alia contingit ex caussa, nisi quia in puero ex cursu stadij vnius, & in debili ex eleuatione ponderis centum librarum insignis spirituum inanitio facta est, in viro ex cursu decem stadiorum, & in forti ex eleuatione ponderis mille librarum nulla. Cùm nunquam ergo 6 sit labor, vbi non sit spirituum insignis inanitio, dicendum, quòd vehemens motus labor in tantum dicatur, in quantum ad illum succedit spirituum ea inanitio. Bene quidem verum est semper posse vehementem motum relatiuè ad eum, qui mouetur, labor dici, & sic semper vehemens motus erit labor, & idcirco si in puero stadium cucurrisse, aut in debili centum pondo eleuasse erit vehemens motus, & idcirco labor, in viro decem stadia cucurrisse, aut in forti mille libras eleuasse non erit vehemens motus; neque consequenter labor, & sic vera remanebit sententia Galeni, & Auicennæ, & aliorũ, quod labor sit vehemens motus respectiue ad illum, qui laborat.

7 Cæterum cùm labor non solùm corporis sit, sed etiam animi quoad effectum non quidem analogicè, & æquiuocè, sed vniuocè, & propriissime cum tam ab Animi, quàm à corporis labore fiat eadem spirituum inanitio, & virium labefactatio, licet magis confertim fiat in corporis, quàm in Animi labore, ad quem sensim, & paulatim tantùm sequitur, id- 8 circo non solùm corporis, sed etiam Animi labor justa caussa est impediens jejunium, dummodo vterque talis sit, vt ex eo insignis inanitio immineat, & consequenter necessitas noui alimenti vrgeat; ne- 9 que enim refert qualis labor sit corporis, an vero Animi, dummodo ad vtrumque sequatur ea exinanitio, quam diximus. Lessius *vbi aliàs dub. 6. num.* 43. Filiuc. *ibid. num.* 119. quod etiam Medicis est acce- 10 ptissimum, quia in vtroque labore inediam tanquam rem sanitati noxiam euitandam consulunt. Holler. *in Aphor. sect.* 2. *Aphor.* 16.

11 In tantùm autem excusat labor à jejunio, vt non modo si jam prægressus sit, vel de præsenti excuset, sed etiam si de proximo futurus sit, *ita* Filiucc. *vbi mox. nu.* 121. & consonat cum his, quæ in principio quæstionis attulimus; facitque non dissimilis Celsi sententia ex prædicto Aphor. desumpta. *Si quibus de caussis inedia futura est, labor vitandus est*, cui respondet sua æquiualens, si quibus de caussis labor futurus est, inedia vitanda est.

At vero quoniam diximus, laborem esse vehementem motum respectu illius, qui se mouet, patet quod non omnis motus est labor, neque consequenter quicunque motus, qui aliàs ex vulgi opinione, qui indifferenter omnem motum laborem vocat, esset labor, à jejunio excusare debet; nam, vt, diximus, vnus, idemque motus respectu diuersarum personarum, & vehemens est, & non vehemens, ita vt respectu vnius sit labor dicendus, respectu alterius nequaquam. Exempli gratia facilè à motu etiam moderato tanquam à labore afficiuntur, qui molliora membra habent, contra vero, qui membrorum duritie dotantur nihil afficiuntur, vt innuit Galenus *lib.* 2. *de san. tuen. cap.* 2. vnde ob eam rem Mares tole- 12 rantiores sunt laboris, quàm fœminæ; idcirco ergo de particularibus certi quicquam determinari non potest; generaliter tamen loquendo dicendum vi- 13 detur primò, eorum qui animo insigniter laborant, illos potissimum non sustinere jejunium absque insigni noxa, qui meditationibus scientificis vacant, non vt discant, vt scholares, sed vt alios doceant, atque instruant, veluti sunt Lectores, Oratores, Concionatores, & ratio est, quia præter quam quod cum vehementi animi labore in his adjungitur etiam aliquis corporis motus, certum est in ipso simplici animi labore hos multò copiosiorem facere spirituum inanitionem ex hoc, quod in meditando ea, quæ docere satagunt, & in ordine disponendo, quo jam inuenta auditoribus demonstrant; & in mille aliis actionibus plurimum animus defatigatur, ad quod sequitur spirituum inanitio, vnde hi proprie laborare dici possunt; at non ita scholares, qui tantum in simplici meditatione eorum, quæ vel ex ore, vel ex scriptis Præceptorum hauserunt sese leniter exercent.

Sed quod de Scholaribus dicimus; vniuersaliter dictum est: nam si aliàs stomacho debiles sint, etiamsi hoc ob ipsum studium eueniret, vel aliud legitimum impedimentum jejunandi habeant, tunc tantò magis excusari possunt, non ex capite tantùm alterius impedimenti; sed hujus ipsius, ij quoque qui grauibus negotiis, ac curis magnis impliciti sunt ob indesinentem Intellectus occupationem laborare dici debent & ex hoc capite excusari à jejunio.

Sed ad quidnam non teneri determinandum est Concionatores, Lectores, Oratores, & grauibus ne- 14 gotiis implicitos ex hoc capite nempe ex animi labore? & videtur dicendum ab his tantummodo solutos esse, à quorum obseruantia insignem noxam propriæ saluti expectare possent: ea vero à cibi retardatione, si determinatam horam seruarent, & ab vnitate refectionis facile resultaret; videant ergo Canonistæ, an jure ab vtraque jejunii conditione immunes esse debeant. A ciborum vero qualitate non esse ex hoc capite solutos palam est, quia si quæ spirituum inanitio per laborem fiat, ea facile quocunque alimento restauratur; indiga enim natura promptissime quemcunque cibum admittit, & concoquit, ac suæ consulit indigentiæ.

Porro qui corporeos labores subeunt, dummodo tales sint, vt inde corpus notabiliter debilitetur, omnes ac singuli insigne detrimentum ab abstinentia 15 reportare possunt, & idcirco omnes pene Mechanici artifices (nam ij, qui sedentarias nonnullas artes exercent facile excipi possunt, vt Scriptores sunt, Notarij, Bibliopolæ, Sutores, Chirothecarij, Coronarij, Barbitonsores, Nummularij, Crepidarij, Calceolarij, Gemmarij, aliique his similes) à jejunio maximam noxam expectare possunt, vnde omnes dispensatur. Filiucc. *cap.* 6. *num.* 117. licet aliquos ex exceptis hic non excipiat Azor. *& citati per eum lib.* 7. *cap.* 17. *vers. Quæres etiam.* & vere plurimi eorum etiamsi sedentariam artem exerceant, tamen facile ex labore inaniuntur, vt Sutores, Argentarij, Crepidarij, Calceolarij, hisque similes. Neque ex hoc quòd laborantium ex Gal. 2. *Aphor.* 49. alius vnam tantum corporis partem valide exerceat, alius vero aliam, alius autem æqualiter totum corpus moueat, idcirco minus vnus quàm alius à jejunio debet esse immunis, quia vt Galenus docet pariter in omnibus totum corpus exinanitur. Hi tamen omnes dispensari possunt ab vnitate refectionis, non vero à ciborum qualitate; neque enim necesse est carnibus, & ouis hujusmodi personis, sed reiterata tantum, & non retardata refectione. Immo quia Quadragesimales cibi secundùm plurimum magis in stomacho commorantur, &

crassius præbent nutrimentum, sunt laborantibus magis idonei, & facit ad hoc Galeni auctoritas *lib. 2. de sant. tuen. cap. 2.* vnde supposito labore per se, nisi alia caussa vrgeat, quicunque aut animo, aut corpore laborant sine vllo sanitatis discrimine à carnibus abstinere possunt. Ex quibus eam conclusionem eliciamus, 16 nullum laborem quantumuis vehementem ab abstinentia ciborum vetitorum in jeiuniis excusare posse. Cæterum inter labores commemorandus & ille est, qui ex coitu prouenit, & cum vxorati teneantur reddere debitum ex justitia, videndum est, an hic labor vel perpessus, vel quem perpeti debent, eos excuset à jeiunio. Ac certum quidem est, ex nullo labore (nisi immoderatus, ac longus extiterit) tantam fieri spirituum inanitionem, quanta ex seminis effusione fit. Itaque vbi ex coitu corpus insigniter debilitari comperiamus, certum est, mirum in modum jeiunium, maxime respectu quantitatis ciborum, nocuum esse posse. Quandocunque ergo vel prægressus est, vel futurus est hujusmodi labor, licitè hominem ab vnitate comestionis excusabit, nisi quid aliud majus adsit, quod etiam qualitatem ciborum requirat meliorem, quia in hoc labore non tam considerandus venit motus corporis, qui & ipse interdum vehemens est, quàm ipsa seminis effusio, ex qua plurimum spiritus exinaniti, vires maximopere labefactant.

Sed & inter impedimenta jeiunij connumeratur etiam paupertas, quæ qualis esse debeat, vt excuset, ad nos non pertinet decidere; illud tantummodo per transennam, licet extra rem meam animaduertam, 17 quòd quemadmodum caupo apponens conuiuis, vel aduenis, & viatoribus cibos vetitos peccat mortaliter. Lessius *dub. 4. nu. 22.* pari modo Pater familias, seu Oeconomus, & aliæ similes personæ apponentes conuiuis, & familiæ cibos, quibus jeiunium frangere possint peccant & ipsi grauiter. Nauarr. *de quinq. præcept. Eccl. cap. 21. nu. 26.* eodem modo videtur, quod ij, qui pauperibus jeiunare potentibus vetitos cibos offerunt, in pari culpa sint, & multò magis ipsi pauperes tales cibos comedentes. Hæc tamen ad Canonistas releganda, quod ad negotium nostrum non spectent, videndus tamen Azor. *vbi sæpe.*

SVMMARIVM.

1 *Morbus est sufficientissima caussa excusans homines ab obseruantia jejunij.*
2 *Non quilibet morbus legitime à jejunio excusat.*
3 *Non omne sanitatis incommodum à jejunio proueniens illico à jejunio excusat.*
4 *Vix dici potest jejunium, vbi corpus nullum à victus ratione in eo seruata incommodum experiatur.*
5 *Quale, ac quantum incommodum sanitatis liceat perpeti in obseruatione jejunij.*
6 *Non omnibus, qui à jejunio læduntur, licet à jejunio abstinere. declara vt ibi.*
7 *Morbus à jejunio excusans debet esse alicujus momenti.*
8 *Excusatio à jejunio ob morbum est legitima quando est secundum morbi exigentiam, non autem secus.*
9 *Ratio victus in Quadragesima, aliisque jejuniis nequaquam est insalubris.*
10 *Nonnullis hominibus morbosis ratio victus Quadragesimalis potest esse maxime noxia.*
11 *Dolores omnes Capitis vehementes, &c. legitime excusare possunt à jejunio.*
12 *Morbi neruos insigniter lædentes à jejunio excusant.*
13 *Insaniæ quodcunque genus cur, & quando excuset ab obseruatione jejunii.*
14 *Oculorum insignes morbi excusant à jeiunio.*
15 *Pectoris morbi quinam à jejunio excusent.*
16 *Catharrus quid.*
17 *Pectoris morbis detenti non semper ad carnium comestionem dispensandi.*
18 *In destillatione à capite ad pectus crassa, vel tenui à quibus excusandi sint infirmi.*
19 *Cordis morbi omnes à jeiunio excusant.*
20 *Stomachi affectus insignes legitime à jeiunii obseruantia excusant.*
21 *Hepatis, & Splenis morbi quinam à jeiunio immunes faciant infirmos.*
22 *Renum, vesicæque vitia quænam legitime impedimentum jeiunandi afferant.*
23 *Febres omnes à jeiunio excusant. Amplia vt num. seq. limita vt num. 25.*
26 *Febre intermittente laborantes sani non sunt in tempore intermittentiæ.*
27 *Cutanei morbi an excusent à jeiunio.*
28 *Articulares morbi, vt Podagra, Chiragra, Arthritis an excusent.*
29 *Morbi articulares quinam legitime non excusent.*
30 *Morbus Gallicus an excuset.*
31 *Inimica qualitas in Gallico morbo considerata ex se non excusat legitime à jejunio.*
32 *Vulnera quænam excusent. Limita conclusionem num. seq. Amplia conclusionem, vt nu. 34.*
35 *Valetudinarii an excusentur, & quinam sint.*
36 *Prægnantes, & Nutrices an excusentur.*

De Impedimento ieiunandi ex caussa morbi.

QVÆSTIO V.

Morbus est omnium sufficientissima, ac euidentissima 1 caussa excusans homines à jeiunio, vt omnes Canonistæ docent, & ipsum quoque vulgus satis nouit. Licet autem plurimum hoc veritatem habeat, tamen non quilibet morbus à jeiunio legitime 2 excusare potest, neque etiam idem morbus, qui ab vna obligatione soluit, ab omnibus soluere potest. Quia vero longum esset, & tædio non vacaret de singulis morbis, qui à jeiunio excusare legitime possent disserere, idcirco nos per generales quasdam regulas, siue Canones ea determinabimus; quæ circa hoc negotium ad Medicum determinare spectat, nempe quibus in morbis jeiunium corporis saluti ita nocere possit, vt justus timor inde emanet grauioris morbi, vel etiam mortis; quod si quis magis particulariter de hac materia instrui postulat, adeat. Io. Alphons. à Fontech. *in specul. Med. Christ. lumin. 2. per tot.* qui copiosissime de his disseruit. Nos à Capite incipientes, & per membrorum, partiumve ordinem procedentes, generales quasdam conclusiones, vt dixi, afferemus. Sed ante omnia admonendum primo, quod non omne sanitatis incom- 3 modum à jeiunio proueniens illico hominem à jeiunio excusat; nam vix dici potest jeiunare, qui ex 4 jeiunio nullum percepit corporis incommodum; idcirco enim vt adnotabimus, jeiunium definitur maceratio, seu afflictio carnis ex abstinentia ciborum, nempe talis abstinentia, vt per ipsam caro aliquod incommodum sentiat, & affligatur, ita vt spiritui succumbat. Ergo vt caro maceretur non tanto sani-

sanitatis studio teneri nos oportet, vt quæuis Sanitatis læsio etiam minima nos à jeiunio excusare debeat. quale vero, ac quantum corporis, & sanitatis incommodum ex jeiunio pati nobis liceat, videtur definire D. Thom. 2.2. *quæst.* 88, *art.* 2. *ad tertium.* vbi definit abstinentiam non esse Deo acceptam, nisi in quantum est opus virtutis; at abstinentia in tantum est opus virtutis, in quantum cum discretione fit; vt scilicet concupiscentia refrenetur, & natura non nimis grauetur. ita vt si ex obseruatione alicuius voti, vel jeiunii magnum, & manifestum grauamen quis sentiret, & non esset facultas recurrendi ad superiorem (nam dixerat supra in his recurrendum ad superiorem) non debet homo tale votum (adde & jejunium multo minus) seruare. ego, vtrumne liceat necne tanta abstinentia corpus suum macerare, vt inde sequatur & diminutio vitæ, & morbus aliquis consideratione dignus, ad Theologos & Canonistas decidendum relegabo, sed juxta D. Thomæ superius allegata, quod non teneamur jeiunare etiam obligati ex voto, vbi magnum, & manifestum grauamen sentiamus, dico, posse nos in tantum corpus affligere, quod à statu naturali in euidenter præter naturalem non labamur. est enim status quidam corporum, qui medius est inter naturalem, & præter naturalem, dicunturque hujusmodi corpora neutra, quæ quidem dantur juxta tres modos, à Gal. *in Arte Med.* descriptos. & dari eadem, statum ex Iurisconsultis dicit Carrar. *de Med. par.* 1. *num.* 8. *& Act. de Infirm. p.* 2. *Reconualescentia nu.* 3. *ex Mandos.* in quo statu Naturæ vires consueto imbecilliores fiunt, homo familiarem sibi alacritatem diminutam experitur, color totius corporis in albidiorem, seu pallidiorem immutatur, & ex minima occasione morbus aliquis pro ipsorum corporum apparatu subsequitur. hæc omnia idcirco eo modo contingunt, quia naturæ vires ob alimenti consueti destitutionem languent, & sanguinis copia per inediam diminuta, ex quo spirituum copia ante affluebat, animalis alacritas pene euanescit, & viuidus cutis color immutatur. atque id quidem rectè insinuari mihi videtur in Euangelio *Marc. cap.* 6. *ibid. Cum autem jejunatis nolite fieri sicuti Hippocritæ tristes, exterminant enim facies suas, & quæ sequuntur*, & inde. *Tu autem cum jejunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus jejunasse.* nam quia ex jeiunio, cum secundum præceptum legis obseruatur, procedit extenuatio quædam, & coloris faciei in pallidiorem immutatio, idcirco Christus Dominus, ne homines jejunasse nos deprehendant ex hoc, jubet, vt faciem lauemus, &c. Ergo ad hunc vsque terminum procedere potest maceratio carnis ex jeiunio proueniens, nam si vlterius progrediatur, jam decidemus in statum præter naturalem, & in euidentem morbum, quod an liceat, & quatenus, & quando liceat, determinare ad nos non spectat.

6 Secundò admonendum, non licere omnibus, qui à jejunio læduntur, à jeiunio abstinere. conclusio est Vallesii *in comm.* 2. *in lib. de vict. rat. in acut.* & ratio, quæ ab ipso affertur est quæ sequitur. quia multi eorum discere possunt à Medicis, vt se debeant gerere, quando quidem est Medica ratio cauendi eas noxas aut omnino, aut maxima ex parte; ex quibus discant tam Medici, quàm eorum consultores non esse petendam absolutionem à jeiunii obligatione illico, atque læsum quis se senserit à jeiunio, sed potius quærendum, an aliqua ratio jeiunandi sit, quæ sit magis salubris, quàm præterita; discemus enim tunc, à quibus abstinere nos oporteat; sunt enim qui ab aliquo cibo particulari in jeiuniis consueto noxam percipiunt, hi si hunc cibum omiserint, jeiunium de cætero commodissimè seruare possunt; aliis nocet plurima comestio vnica vice facta; quia enim prandentes non cœnant, ingurgitant se in prandio; hi si minus comederint, etiamsi non cœnent, jeiunium absque noxa ferre poterunt; aliis nocet ciborum varietas, qui, si simpliciori cibo sint contenti, nullo modo à jeiunio lædentur. videant ergo Medici, ac rigorose insistentes examinent, an aliquid simile irrepere possit in his, qui jeiunare obligati, ab ea obligatione se eximere student huiusmodi illegitimis excusationibus. [Et ad hunc finem iam à multis annis libellum èdidimus, cui titulum fecimus, de victu quadragesimali vulgari sermone; in quo multa præcepta habentur ad jeiunii quadragesimalis obseruantiam requisita, vt sine corporeæ salutis dispendio huiusmodi obligationi possimus satisfacere.]

7 Admonendum tertiò, non illicò hominem in quolibet morbo à jeiunio excusari, sed necesse esse, vt morbus sit alicuius momenti; nam paruus morbus, ac leuis non est dignus nomine morbi. *argum. l.* 1. §. *sed sciendum. ff. de Ædil. ed.* quam & ego aliàs citaui ad hoc, & Canonher. *lib.* 1. *Aphor.* 2. & facit Gal. *lib. de constit. Art. c.* 19. vnde non illico ac quis capite leniter doluerit, aut stomacho tantisper male habuerit, aut etiam si leuiuscula febri detentus fuerit, quæ non pertransierit terminum communem Ephemerarum diem scilicet integrum, à jeiunio excusabitur: nam etiamsi morbus grauior succedere possit, tamen conducit in eius principio abstinere juxta Medicorum præcepta, cùm aliquando sola diæta, & abstinentia morbus in principio exsuperetur absque jeiunii solutione; quod si minus ex voto succedat, tunc excusatio erit legitima; secus vero nequaquam.

8 Admonendum quartò, excusationem à jeiunio legitimam esse, si fit secundùm morbi exigentiam, aliàs verò non: non enim quiuis morbus à quauis ieiunii conditione excusare debet indifferenter; sed alter quidem ab esu carnium, alter ab esu tantùm ouorum, non carnium, alter ab vnitate comestionis, alter ab hora refectionis, alter ab omnibus simul immunem reddere hominem potest. quia exempli gratia frigiditas ventriculi, ex qua quis frigidiores cibos malè potest concoquere, aut qui difficilioris sunt concoctionis, potest quidem hominem excusare à qualitate ciborũ, non autẽ à cæteris jeiunii conditionibus. sic etiam nimius sensus, & suctus ventriculi, ob quem homo à retardatione horæ consuetæ comedendi male afficitur, excusabit illum ab vnitate refectionis, & ab hora determinata comedendi, non autem à qualitate ciborum, & sic de cæteris.

9 Admonendum quintò, quòd licet ratio victus in Quadragesima, aliisque jeiuniis instituta insalubris ex se non sit, & cibi quadragesimales nihil sanitati præiudicent, si regula, & modus adhibeatur, vt latissime probauimus *suprà, quæst.* 2. *per totam.* tamen vbi homines valetudinarii 10 existant, ac morbosi, & aliqua corporis parte insigniter affecti, potest semper talis victus ratio eos morbos certi quippe generis fouere, & augere, quia in sanis calor vegetus, ac validus, & ab excrementitiis humoribus vel in partibus, vel in toto, neque impeditus, neque oppressus optime suo munere fungitur in tantum, vt etiam praua alimenta, si quæ in vsu victus in jeiuniis veniant, rectificare valeat, & in bonum nutrimentum com-

mutare. at contra in morbosis calor debilis ex se, aut ab humoribus prauis, & excrementitiis, vel in partibus, vel in toto impeditus, atque oppressus etiam non omnino vituperanda alimenta crudiora relinquit, aut in prauos humores commutat; quòd si alimentum ex sua natura illaudabile sit, ac prauæ qualitatis, tunc omnino morbos in pejorem conditionem labi necesse est, & homines ex valetudinariis actu fieri morbosos, & discrimen ipsius vitæ experiri. Concludendum ergo, quòd multi cibi, & præcipue plures, quibus in jeiuniis vtimur, non simpliciter praui sunt, sed respectiuè ad personas, quæ iis vtuntur, nam sani iis securè vesci possunt, cùm tamen morbosi, & veletudinarii insignem noxam ab illis percipiant.

Quibus suppositis à capite originem sumentes dicamus primò. Capitis dolores omnes vehementes, continuos, aut periodales cum febre, aut sine febre, qui secum habent in accessionibus, vel exacerbationibus grauia, ac praua accidentia excusare hominem à jeiunio respectu qualitatis ciborum. ratio est, quia in his morbis requiritur tale nutrimentum, quod facile concoquatur, & stomachum retardando descensum, & distributionem non aggrauet, quod parum excrementi habeat, quod euaporatione careat, & quod præcipuè pituitam in capite adaugere non valeat, si maxime dolor ab eo humore originem ducat. hæ namque omnes caussæ facile possunt ipsum caput maiorem in modum replere, dolorem augere, & atrociores morbos eo nomine accersere, vt Epilepsiam, Vertiginem, Apoplexiam, Paralysin, & id genus alios. loquimur autem de dolore capitis per essentiam præcipue. neque solum oua, sed etiam carnes his concedendæ sunt, quia lacticinia, butyrum, & hujusmodi capiti sunt nociua, vt norunt Medici. Vtrum vero tales morbi excusent ab vnitate comestionis distinguendum videtur; nam vel patientes sunt stomacho valido, & sic quoad hoc ferre possunt jeiunium quo ad vnitatem refectionis, & tunc quidem videtur dicendum, quod non excusentur, quia à cibi parcitate, & potus potius juuantur, quàm secus. neque me mouet Hipp. dictum *in lib. de vict. rat. in acut.* quod jeiunium ad capitis dolorem malum sit, quia ibi non loquitur in casu nostro, vt apud ipsum videre est. sin autem patientes stamacho quoque imbecilli sint, ita vt non multùm vnica vice assumere possint, tunc etiam ab vnitate refectionis immunes esse possunt, quia aliàs vnica, sed copiosiore refectione grauato ventriculo, acutius capite dolerent ob majorem euaporationem, & in prænominata mala faciliùs inciderent, cum semper caput compatiatur stomacho.

11

Secunda conclusio. Omnes capitis morbi, qui vel per se neruos quomodocunque lædunt, vt Apoplexia, Epilepsia, Paralysis, spasmus, stupor, & his congeneres, vel qui alios huiusce classis affectus minantur, vt frequens vertigo, ac vehemens, Memoriæ lapsus, torpor, motus impotentia, & alii non dissimiles legitime hominem excusant à jeiunio respectu qualitatis ciborum, cum facile succedere possit, vt à cibis, quibus in jeiuniis vtimur, multa pituita generetur, & alii excrementitii humores, qui leui negotio graues morbos graniores facere, & ad salutem, aut mortem ancipites cum certitudine mortales reddere, & leuiores etiam reddere graues possunt. Sed circa vnitatem refectionis, & horæ determinationem in comedendo non videntur legitime excusare, quia omnes, ac singuli prædicti morbi ab humoribus pituitosis, & frigidis aliisque remementitiis originem ducunt, quorum peculiare excerdium abstinentia est; & maxime cœnæ omissio. Quæ conclusio amplianda est, vt non solum procedat vbi huiusmodi morbi sint præsentes, & actu affligant, sed etiam vbi accessiones, & repetitiones quasdam habere soleant, nam etiam in ipso tempore intermissionis omnino & absque vllo dubio excusare debent; insurgit enim ex his verisimilis timor, ne ex ipsius jeiunii culpa & reuertantur, & deteriores euadant.

12

Tertia conclusio. Insaniæ quodcunque genus, nimirum fatuitas completa, stoliditas, obliuio, Melancholia, Mania, Lycanthropia, Hydrophobia, & si quæ aliæ Insaniæ species his similes sunt in ipsa afflictione, excusare hominem possunt à quocunque jejunio non tantum ex caussa morbi (cujus respectu possunt Quadragesimales cibi illis nocere) quantum ex eo, quod non sunt capaces præcepti. Filiucc. *Quæst. mor. tract. 27. par. 2. cap. 6. sub num.* 104. *ex nostris* Io. Alph. à Fontech. *in Spec. Med. Christ. lum. 2. pag.* 52. *vers. Ex his bene infertur.* In interpelatione autem, aut intermissione à nulla jeiunii conditione excusandi videntur, sed tanquam sani ad omnes obligari, cessante nimirum impedimento, per quod excusabantur: licet, si bene res ponderetur, non possit dici cessare impedimentum, per quod excusantur in his, in quibus remanet dispositio quædam, ob quam facillime morbus reuertatur; imo non solum morbi reuersio ex malo victu, aut etiam ex jeiunio timeri posset, sed etiam ejus exacerbatio maior, & casus in morbum multo peiorem; itaque non promiscue id accipiendum; sed firmandum est in iis, in quibus nulla dispositio videtur remansisse, ob quam morbus reuertatur, non adesse impedimentum legitimum jeiunandi, cum sani omni ex parte sint; contra vero, vbi adhuc videtur adesse aliqua dispositio reuersionis morbi, cum tales sani dici non possint: neque enim sanus dicitur is, in quo reliquiæ præteriti morbi, aut dispositiones quædam ex ipso relictæ fuerint. quomodo vero Quadragesimales cibi nocere possint iis ægrotis in ipsa morbi exacerbatione palam est, quia tales cibi humores morbum fouentes augere possunt, & maxime melancholiam. sed an timor futuræ insaniæ possit legitimam excusationem afferre non jeiunandi, dupliciter distinguendum. primò distinguendum quoad jeiunia; nam impedimentum jeiunii quadragesimalis erit justum ex hoc timore, aliorum vero jeiuniorum non ita. distinguendum secundò quoad conditiones jeiunii; nam hic timor excusaret à qualitate ciborum, à cæteris vero conditionibus nequaquam. quod vero timor futuræ insaniæ sit legitima caussa non jeiunandi, probatur, quia si homo jeiunando insaniret, ac jeiunio præberet occasionem insaniæ, absque dubio præponeret mediocre bonum multo meliori, & numero & conditione, à quot enim bonis operibus cessare cogitur insanus? non teneretur ergo jeiunare qui ex jeiunio insaniam timeret, imo ob prædictam caussam jeiunando erraret, per tex. alias citatum *in cap. non mediocriter. de Consecr. distinct.* 5.

13

Quarta conclusio. Insignes oculorum morbi, vt longæ, & pertinaces Ophthalmiæ, seu Lippitudines, suffusiones, Glaucomata, Amauroses, & id genus alii affectus notabiliter visus actioni vel alterius, vel vtriusque oculi incommodantes dum adhuc in fieri sunt, neque omnino sunt confirmati, à ciborum qualitate iure excusare possunt, non vero ab vnitate refe-

14

refectionis, neque ab hora determinata comedendi; cum enim quadrageſimales cibi vbi impura corpora offendant, craſſius alimentum ſubminiſtrent, & maxima ex parte vaporoſi ſint, & facillime caput repleant, & cum in ſtomacho diutius commorentur ob coctionis difficultatem ſaltem ſecundum plurimum, hinc facile eſt, tales morbos foueri, & adaugeri ita vt in perfectam cæcitatem terminentur; quod quia impedire poteſt multo maiora bona, idcirco à ieiunio abſtinere licet iuxta tradita in fine præcedentis concluſionis. At vero ſi morbi confirmati iam ſint, & in conſummatam cæcitatem abierint, tunc quia non eſt, quod quid ſperemus à ſalubriori victus ratione, non debent tales morbi excuſare ab vlla conditione jeiunii. Sed & hic habet locum ampliatio, de qua in ſecunda concluſione; nam & hujuſmodi morbi habent paroxyſmos quoſdam & acceſſiones, & exacerbationes pro temporum, & errorum, qui patrantur in ratione victus, qualitate; & idcirco etiam hi poſſunt jure hominem in tempore intermiſſionis, & interpolationis excuſare.

15 Quinta concluſio. Pectoris omnes morbi non modo ob præſens periculum, ſed reſpectu etiam imminentis ſunt legitima cauſſa impediendi jeiunium qualecumque, non ſolum, inquam, Quadrageſimale, ſed particularium quoque temporum, & vigiliarum, dummodo ſint notatu digni, cujuſmodi ſunt omnes ſpecies Aſthmatis, DypſnϾ, & OrthopnϾ, Tuſſis moleſta, ac pertinax, Hæmoptois, ſiue ſanguinis ſputum, Empiema, Phthiſis, & ſi qui alii his ſimiles ſunt. relinquo enim pleuritidem, & Peripneumoniam, ſicuti relinqui poterat etiam Phthiſis, quod febrem, vt alii nonnulli morbi conjunctam habeant, de quibus ſeparatim agemus. Ratio concluſionis eſt, quia frigidum pectori inimicum non tantum actu ex ſententia Hippocr. & Gal. 5. *Aphor.* 24. ſed etiam potentia, quia frigida omnia conſtipant, vt frigida, & humores frigidos augmentant; cibi autem quadrageſimales, & maxime ſelectiores, vt optimi piſces, frigidi ſunt; vt iam probatum eſt. habent præterea ſecum multam excrementitiam humiditatem, quæ apta eſt affectus prædictos ita exacerbare, vt hominem euidenti periculo exponant. & inter has affectiones connumerandus etiam

16 Catharrus. eſt autem Catharrus deſtillatio à capite ad pectus; nam materia alio deſtillans à capite alia nomina ſortitur. ſed & Catharrus, qui legitime à jeiunio excuſet, debet eſſe inſignis, & valde moleſtus, & cum non contemnendis ſymptomatibus, vt ſi ſit tenuis, ſalſus, diutinus, aſpredinemque in pectore concitauerit, dolorem, aut morſum; nam ex hujuſmodi deſtillationibus, quæ facile foueri poſſunt ab omnibus cibis quadrageſimalibus, quod frigidi, & humidi; quod vaporoſi, quod ſalſi, quod excrementitios gignant humores; periculum impendet exulcerationis ipſius pulmonis, rupturæ venarum, ſuffocationis, Aſthmatis, & aliorum mor-

17 borum. Non debent tamen his morbis affecti in omni jeiunio ad carnium comeſtionem admitti, niſi & debiles valde ſint, & morbus ſit valde vrgens, ſed ſatis eſt, ſi ouis veſci permittantur in diebus Veneris, & Sabbathi, & in vigiliis, & quatuor tempo-

18 ribus. Admonendum autem, quod vbi deſtillatio craſſa ſit, copioſa, non debent ii, qui ea laborant excuſari ab vnitate comeſtionis, & ab hora determinata comedendi in jejuniis; contra vero ſi deſtillatio ſit tenuis, & ſalſa poſſunt laborantes ad omnia diſpenſari. ratio eius rei eſt, quia vbi craſſa deſtillatio eſt, ipſa materia deſtillans facile abſtinentia, & parcitate ciborum abſumitur, & ſic qui talibus humoribus abundant maxime ab inedia iuuantur. Gal. 12. *Meth. cap.* 3. & faciunt multo melius illa Hippocratis verba *in lib. de vict. rat. in acut.* Non aſſuetam autem cibi abſtinentiam facilius omnino ferunt, qui parte ſuperiori pituitoſi ſunt; quo fit, vt ſi ſemel in die cibo vtantur facilius etiam ferant. at vbi deſtillatio tenuis eſt, aut ſalſa abſtinentia potius irritatur, quippe cum ea a calore procedat, at calidis, & ſiccis naturis (nam & tales plerumque ſunt qui hiſce deſtillationibus ſunt obnoxii) inedia eſt aduerſiſſima, vt ex eodem Hippocrate vbi proxime elicitur ibi. Talia vero moleſtius ferunt (nempe incommoda inediæ, & non conſuetæ abſtinentiæ) qui parte ſuperiore picrocholi, hoc eſt bilioſi, exiſtunt, quod & Galenus confirmauit 10. *Method. cap.* 5.

19 Sexta concluſio. Cordis morbi omnes, etiamſi parui ſint, dummodo perſeuerent per aliquod tempus rationabile ob partis nobilitatem, & timorem majoris morbi poſſunt à jeiunio legitime excuſare reſpectu cujuſcunque conditionis; cum his enim morbis perpetuo adiuncta eſt virium imbecillitas, lipothymia, vel frequens Animi defectus ſtomachi languor, & alia ſymptomata hujuſmodi maximi momenti; ob quorum vrgentiam, & cibi optimi nutrimenti, & facilis concoctionis requiruntur, & non multa generantes excrementa, neque multi vnica vice, quod apud Medicos nulla indiget probatione. ſunt autem ii affectus maxime Tremor ipſius cordis, Cardiaca, paſſio dicta, & Syncopis.

20 Septima concluſio. Stomachi affectus omnes inſignes etiam ſine febre, vt dolores, lipothymia, Cardialgia, debilitas, morſus, inflatio, & ſi quæ aliæ ſunt, quæ ipſum exerceant, legitime ab omni jeiunii obligatione excuſare poſſunt. in omnibus enim, ac ſingulis hujuſmodi affectibus ſtomacho, ſeu potius ventriculo inſigniter læſo, cibi difficulter concoquuntur, & ob caloris pauperiem (neque enim vnquam cum valido calore, aut fortitudine ipſius hæc præhendunt) in multa copia oblati eaſdem paſſiones præſentes augent, & intermiſſas reuocant, immo etiam acerbiores factas in mortem degenerare faciunt. de qualitate autem ciborum non eſt dubium, quod omnes Quadrageſimales in his caſibus improbantur, quia inſigniter lædere poſſunt.

21 Octaua concluſio. Hepatis, & Splenis, omniumque partium naturalium circumjacentium longæ, ac rebelles, contumaceſque obſtructiones, aut tumores etiam ſine febre, cachexia ſeu malus corporis habitus, Icteritiæ omnes confirmatæ, ſeu longæ, Hydropis ſpecies omnes tam incipientes, quàm confirmatæ, Melancholiæ Hypochondriacæ inſigniter exercentes, & ſi qui alii morbi his congeneres ſunt legitime à jeiunio excuſant, & à quacunque jejunii conditione: nam vel reſpectu partium maxime debilium, vel reſpectu copiæ prauorum humorum, vel reſpectu caloris ipſorum viſcerum, vel reſpectu flatuum, qui maxime in pleriſque his morbis abundant, vel reſpectu tandem ipſarum obſtructionum neque piſces, neque olera, neque fructus, neque legumina, neque aliud quid ſimile venit in cibis admittendum, ex quorum vſu inſignis noxa ſecutura ſit, ſi maxime per longum tempus, & ad plures dies hujuſmodi cibis vtamur.

22 Nona concluſio. Renum vitia, & veſicæ, quæ

vrinæ excretioni insigniter incommodant, vt debilitas, obstructio siue à crasso humore, siue à lapide, Gonorrhæa vera, sanguinis mictus, Diabetes, Stranguria, Ischuria, Dysuria, vrinæ ardor, & alii affectus huius generis legitime impediunt hominem à jeiunio: nam absque periculo notabilis mali non possunt sic affecti vti Quadragesimalibus cibis; qui pituitam multam generantes, & maxime in corporibus morbosis caussam præbent maiori morbo. Possunt tamen horum plerique seruare horam jeiunii, & vnica refectione esse contenti non modo absque periculo, sed etiam cum maximo juuamento, cum multis excrementis abundent, quæ aliqua abstinentia absumi facile possunt.

26 Decima conclusio. Febres omnes, ac singulæ, omnesque ac singuli morbi febrem quamcunque siue de necessitate, & ex sua natura, siue per accidens sociam habentes, continuæ, vel interpolatæ à quacunque ieiunii conditione legitime excusant. quoad qualitatem enim ciborum patet, quod Quadragesimales cibi partim tanquam obstructiui, & succum crassum generantes, vt legumina, partim tanquam inflammantes, & humores incendentes, vt salsamenta partim vt putrefactioni citæ obnoxii, vt fructus, & pisces, vt nonnulli volunt, partim vt multam, & excrementitiam humiditatem sociam habentes, vt herbæ omnes sunt, febribus maxime contrariantur. Quoad vnitatem vero refectionis, & horam determinatam comedendi, patet legitimam esse excusationem, quia in febribus ob earum inæquales accessiones, exacerbationes, insultus, repetitiones, & circuitus nulla potest certa seruari hora comedendi, sed iuxta easdem accessiones, & insultus ægros cibare cogimur. ob stomachi autem & natiui caloris imbecillitatem, qui tunc à calore febrili insigniter patitur, non possumus ægros vnica tantum refectione nutrire, quantum oporter: nam si modica fuerit, vires labefactantur, & æger ex hoc promptissime periclitatur;

24 si copiosa calor suffocatur. Amplia verò hanc conclusionem, vt non modo procedat in febribus continuis, sed etiam in interpolatis, neque solum in diebus, in quibus per circuitus fiunt accessiones, sed etiam in diebus intermediis: & ratio ampliationis est, quia licet febris in his diebus omnino cesset, restat tamen apparatus morbificus in corpore, vnde neque in his diebus in quibus sunt à febre immunes tales dicuntur sani etiam ipsis Iurisconsultis

25 *l. Qui Tertiana. ff. de Ædil. edict.* Ergo si apparatus hic morbificus à cibis, & à quacunque occasione, & errato in victu foueatur, facile intermittens febris continua effici potest, aut saltem ex simplici duplex, & sic æger periclitari, quod in febribus est facillimum; putredo enim facile propagatur, &

26 maiorem in modum leui negotio intenditur. Limita tamen præcipuam conclusionem, quod non habeat locum in febre Ephæmera, in qua tantum abest, vt ieiunium obsit, vt ex ægri salute sit ipsum non cibari toto febris decursu.

27 Vndecima conclusio. Cutanei morbi si decori tantum officiant, vel mediocriter sanitati præiudicent, quatenus tales à nulla ieiunii conditione excusare debent; sed si insigniter sanitati officiant, vt quia pruritum molestissimum faciant, somnum impediant, incendium ac sitim excitent, & febrem aliquando accendant, aut etiam quia temporis diuturnitate vitæ insidiantur: vt Lepræ species omnes, Alopecia contumax, & Tinea, Scabiei species nonnullæ rebelles, ac pertinaces insigne secum dedecus afferentes, & eiusdem vitæ tædium, vt quæ ab humore acri, & erodenti, melancholico cum adustione prouenient, aut salsa, crassaque pituita, tunc eorum plures à qualitate ciborum excusant, nonnulli etiam à cæteris jeiunii conditionibus; quia cibi Quadragesimales mirum in modum hos morbos fouere apti nati sunt, In mediocri autem scabie maxime cum pruritu, & incendio pisces, & olera, aliique cibi hujusmodi, si quædam legumina, & salsamenta omnia excipias, proficua magis quam damnosa sunt, cum sanguinem infrigidare, & rectificare possint, & pruritum quoque demulcere. non ergo tam libenter scabiosis licentia comedendi carnes in jejuniis concedatur; quin etiam si major vrgeat necessitas ad oua tantum, non ad carnes erunt dispensandi, habita semper personarum ratione.

28 Duodecima conclusio. Articulares morbi, vel leuiores sunt, & de raro prehendentes, vel grauiores tam respectu doloris, quam frequentiæ accessionum, vt quia dolorem excitant acerbissimum, & singulis solstitiis, & Æquinoctiis, vel etiam singulis nouiluniis, aut pleniluniis reuersionem faciunt, & cum remittunt, non vt priores liberum prorsus hominem relinquunt, sed artubus omnino infirmis, ac debilibus, ad motumque ineptis. Item vel à materia pendent calida, subtili, ac tenui, vel à materia crassiori tenui quidem admixta, nam sine serosiori, ac tenuiori materia, quæ pro vehiculo est, non possunt crassiores humores ad articulos descendere. præterea aut concurrit humorum magna repletio, aut non.

29 Leuiores ergo articulares morbi, vt simplex Podagra, aut Chiragra, si ab humoribus frigidis sint, & crassioribus, vel à modica licet tenui, & calidiori materia excitati, vel si grauiores sint, sed habeant adjunctam maximam crudorum humorum copiam, & multam corporis cacochymiam, patiente existente habitus pleni, & viribus valentibus, nequaquam quantum est ex hoc legitime excusant indifferenter à quauis jeiunii conditione; idcirco dicendum, posse excusare multis caussis simul vrgentibus à qualitate ciborum non ab aliis, quia ab abstinentia aliquando sic affecti sanantur, vt Medicis est notissimum, & facit pro Canonistis Tex. *in cap. Legimus. de Consecr. distinct.* 5. nam habita ratione victus, & selectis cibis quibusdam Quadragesimalibus in vsum conuocatis, jejunium non modo non erit in his morbis noxium, sed etiam maxime proficuum, & si magis durum esset, vt si abstinerent tales à vino, adhuc magis esset salutare. Neque etiam in aliis quibuscunqte casibus, si aliàs vires integræ sint, tam noxia judicanda his morbis sunt Quadragesimalia edulia; vt dispensari jure possint ægrotantes à solutione cujuscunque conditionis; nam ex sui natura hi morbi abstinentiam requirunt, & cibos modicæ nutritionis, ex quibus non valde subtilis sanguis generetur quales sunt selectiores cibi inter eos, qui in jeiuniis conceduntur. Quod si patientis corpus imbecille sit, & Arthritis, siue quiuis alius particularis morbus articulorum à materia tenui dependeat, neque adsit multa repletio, poterit talis ad vsum carnium dispensari, & ad alia prout temperamentum, ætas, morbi natura, & aliæ conditiones dictabunt.

30 Decima tertia conclusio. Morbus Gallicus genus quoddam est morborum habens secum inimicam quandam humorum, sanguinisq; præcipue qualitatem, qua mediis partibus naturalibus per totum corpus disseminata, vniuersa sanguinis massa, & humores omnes

omnes inficiuntur; & idcirco quodcunque morbi genus etiam ipsa febris, potest esse Gallicum, habere nempe hanc inimicam qualitatem naturalibus partibus primo, ac præcipue infestam, omnium enim morborum faciem suscipit, &

Omnia transformat se se in miracula rerum,

veluti alter Protheus, de quo Virgil. 4. *Geor.* Itaque de morbis Gallicis judicandum secundum eorum grauitatem, & leuitatem: nam quod ad inimicam illam spectat qualitatem, dicendum videtur non excusare ab vlla Ieiunij conditione, vnde si aliàs morbus per se non excuset, ex hoc quod Gallicus sit, non excusabit, vt exempli gratia, si vlcera Gallica quis patiatur non aliqua grauiori conditione insignia, non ob id quod Gallica sunt excusabunt, non enim habet praua illa qualitas quicquam in cibis, quod ex proprietate naturali illi contrarietur, sed per accidens tantum, & cœnæ omissio his morbis maxima ex parte est proficua.

31

32 Decimaquarta conclusio. Vulnera omnia lethalia, siue cum febre, siue absque febre, item vlcera maligna, Cachoetica, vt Chironia, Telephia, & hujusmodi legitime à jeiunio excusant. Ratio est in promptu, quia corpus indiget alimentis optimis, & nullum habentibus excrementum, vel quam minimum; talia autem ex optimis cibaris, & facilis concoctionis proueniunt. Limita tamen hanc conclusionem quoad vlcera maligna; si enim sint absque febre, quemadmodum & vulnera absque febre, si modo aliud quicquam non vrgeat, excusatio valeat quoad qualitatem ciborum, non quoad reliquas conditiones in jeiunio obseruandas. Imo neque ad omnes interdictos cibos dispensandi videntur tales infirmi, sed possunt esse contenti ouis, nisi aliud quid vrgeat, vt morbi principium, in quo oua videntur suspecta maxime in vulneribus, in quibus etiam & carnes habent eandem suspicionem. Amplia vero præcipuam conclusionem quoad vulnera dicendo, quod etiam si sint indifferentia, nempe quæ sint cum periculo vitæ ob eorum qualitatem, sed non certo & euidenti, conclusio tamen procedat, quia timor rationabilis futuri mali est justa caussa excusationis, vt aliàs dictum superiùs est.

33

34

35 Decimaquinta conclusio. Valetudinarij, nimirum qui de facili ægrotant, vel qui perpetuo aliqua corporis valetudine detinentur, vt stomachici sint, Hepatici, Lienosi, Hypochondriaci, viscera obstructa habentes, Herniosi, & mulieres hystericæ, hujusque classis alij à jeiunio jure possunt fieri immunes. Declaranda tamen conclusio: nam valetudinarij quia de facili ægrotare possunt, non modo ob qualitatem ciborum, sed ob immutationem victus possunt aliquem morbum contrahere, sic etiam & alij, si Herniosos excipias, hos enim à qualitate ciborum immunes fieri cum cautela permittendum, aliis jeiunij conditionibus nullo modo.

36 Vltima conclusio. Mulieres vtero gerentes quocunque gestationis tempore, puerperæ per totum puerperium, Nutrices quousque suis puerulis lac præbent non modo jeiunare non tenentur, sed jeiunantes peccant maxime prægnantes, & nutrices, si ex jeiunio quicquam aduersi conceptuum, aut puerulorum sanitati adueniat, vt alias dixi. In hoc tamen animaduertendum, quod conclusio procedit, quando prægnantes sensibiliter experiuntur, se vel à ciborum qualitate, vel à retardatione, & diminutione refectionum lædi, & quoad nutrices, quando in ipsis lac euidenter deterius euadit ex tal qualitate ciborum, (nam quoad quantitatem refectionum proculdubio non tenentur) vel puerulos suos habent viribus imbecillis, & valetudinarios; aliter si nihil à ieiunio sentiant se lædi, non solum non peccant ieiunando, sed peccant nisi ieiunent. Hoc tamen Medicorum indicio relinquitur.

SVMMARIVM.

1 *Potus extra cibum non frangit jejunium.*
2 *Potus an nutriat.*
3 *Aqua nutrit. Contrarium num.* 5.
4 *Omnia quæ nutrire possunt interdicta extra vnicam comestionem sunt in jeiuniis.*
6 *De præcepto jeiunij non est vnica potatio sed tantum vnica comestio.*
7 *Finis Ieiunij est afflictio carnis.*
8 *Caro magis affligitur ex tolerantia sitis, quàm ex tolerantia famis.*
9 *Potus ordinatur ad distributionem ciborum, non ad nutritionem.*
10 *Ecclesia imponens jeiunium non intendit Animæ, vel corpori detrimentum afferre.*
11 *Ad sitis tolerantiam cur non obligemur in jeiuniis.*
12 *Facilius toleratur fames, quàm sitis.*
13 *Vini potus extra cibum in jejuniis an recte ab Ecclesia permittatur.*
14 *Vini potus videtur de directo contrarius intentioni Ecclesiæ, quam habet imponendo jeiunium.*
15 *Vnum nutrit.*
16 *Vini potus Venerem stimulat.*
17 *Ieiunium ad carnis afflictionem institutum.*
18 *Cur vnica comestio singulis diebus jeiuniorum sit ab Ecclesia ordinata.*
19 *Famem vini potio tollit.*
20 *Facilius est repleri potu, quàm cibis.*
21 *Vini vsus in jeiuniis erat antiquitus interdictus.*
22 *Vini potus extra cibum permissus ob consuetudinem.*
23 *Intentio naturæ in potu est distributio alimenti solidi.*
24 *Potantis intentio in potu est leuare sitim.*
25 *Vinum conceditur ratione potus, non ratione alimenti, & num.* 30.
26 *Vinum excitat luxuriam per modum alterantis.*
27 *Immoderate bibens, ac præbens luxuriæ occasionem ieiunij meritum perdit.*
28 *Ecclesia concedendo vini potum non intendit, vt per illum famis incommodum expellamus, sed vt sitim leuemus.*
29 *Vinum inter ea connumeratur, quæ vniuersim, & celeriter nutriunt.*

De Potu in Iejunio extra refectionem.

QVÆSTIO VI.

OMnes DD. in hoc consentiunt nemine penitus discrepante, potum, vt potum extra cibum, (nam & in potu, vt omnes norunt assumuntur quædam, quæ rationem habent alimenti) jeiunium nullatenus frangere. D. Tho. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 6. Abb. *de Obser. jeiun. num.* 3. Nauar, *de quinq; præcept. Eccles. cap.* 2. *num.* 13. Azor. *Inst. Moral. lib.* 7. *cap.* 11. *vers. Septimo quæritur.* Less. *de Iust. & Iur. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 10. Ant. Fernand. *in exam. Theol. mor. par.* 2. *cap.* 7. §. 2. *nu.* 1. Vinc. Filiucc. *Moral. quæst. tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 2. *num.* 42. & alij Canonistæ omnes, & ex 1

noſtris Io. Alphonſ. à Fontech. *in Spec. Med. Christ. lumin.* 2. *pag.* 48. circa quam tamen materiam nonnulla ſunt inquiſitione digna, & primò, an recte concedatur potus extra cibum in jeiuniis. Secundò cur Eccleſia tam indulgens ſit in potu, vt ad ſatietatem vſque bibere, & in cibo, & extra cibum abſque peccato permittat quantum eſt ex parte ieiunii. Tertiò an vinum nutriat. Quartò an dato; quod vinum nutriat adhuc tamen ſi extra cibum, horamque comeſtionis aſſumatur, ieiunium non frangat, & recte ob id ſit permiſſum, & alia, ſi quæ occurrent.

2 Et quoad primum ratio dubitandi eſt, quia videtur potus nutrire, & de vino dicemus poſtea, ſic & de Cereuiſia, Mulſa, Zytho, & aliis quibuſdam artefactis potionibus, ſed ipſiſſimam aquam putam

3 nutrire probatur ex pluribus auctoritatibus, quas afferunt Petr. Hiſpan. *in comm. ad lib. Iſaac. diæt. partit. cap. de Aqua.* Valleſ. *lib.* 6. *Contrad. cap.* 6. *Epiph.* Ferdin. *lib,* 1. *Theor.* 9. & videtur de mente Ariſtotelis, *Sect.* 1. *probl.* 13. vbi cauſſam reddens, cur mutatio aquarum grauis ſit, aëris vero non, eam affert; quod aqua corporibus alimento ſit, aër autem non. Sed & Baccius *de naturali Vinorum Historia*, *lib.* 3. *cap.* 4. *in fin.* etiamſi in libb. de Thermis aquam nutrire negaſſet, ibi tamen quaſi ſeſe retractans, aquam quoque poſſe nutrire firmauit. Vide tamen allata à Santorello *lib.* 16. *Anteprax. cap.* 4. ſed apertiſſime aquam nutrire adſtruit Athenæus. Deipnoſophiſt. *lib.* 2. *cap.* 2. *in fin.* & alii quos citat eruditiſſimus & indefeſſæ lectionis vir D. Zaccutus *de Princ. Med. hist. lib.* 1. *hist.* 28. *q.* 19. quibus adde quod Piſces aqua nutriuntur. Ariſt. 8. *histor. Anim. cap.* 2. cum ergo aqua, quæ communiſſimus potus eſt, nutrire poſſit, non videtur recte extra cibum eius vſus permiſſus, & multò minus quilibet alius potus, cum omnes magis quàm aqua nutrire poſſint, omnia vero, quæ poſſunt nutrire, ſunt interdicta in ieiuniis

4 extra vnicam comeſtionem. Ad hanc obiectionem breuiter dicendum, quod potus, vt potus non nu-

5 triat, & aquam abſolutè non nutrire firmandum, vt cōmunis eſt Medicorum, & Philoſophorum opinio, de qua teſtantur præcitati Auctores, quibus & ipſi aſſentiuntur, Athenæo excepto, de quo non curandum.

6 Quoad ſecundum reſpondent Canoniſtæ dicentes, non eſſe de præcepto Ieiunii vnicam potationem, ſed vnicam comeſtionem; at hoc illud eſt, quod quæro, nam in idem recidit, nempe cur de præcepto ieiunii non ſit abſtinentia à potu, vt abſtinentia à cibo extra determinatam horam, ita vt Eccleſia in conceſſione potus tam indulgens fuerit:

7 nam cum finis ieiunii ſit afflictio, & maceratio car-

8 nis, vt toties diximus, iam notiſſimum eſt, magis affligi carnem ex tolerantia ſitis, quàm ex tolerantia famis; ergo videbatur, debuiſſe Eccleſiam vtroque medio vti ad eum finem aſſequendum, non vero famis tantum tolerantia.

Reſpondent alii, vt D. Thom. *loco ſæpiſſime citato art.* 6. *ad* 2. ex quo eam reſponſionem acceperunt Leſſius *loco alias adducto*, & Filiucc. *ibid. num.* 42. (& hæc reſponſio magis ſatisfacit) rationem eius rei

9 eſſe, quia potus ordinatur ad diſtributionem ciborũ, non vero ad nutritionem, quod etiamſi nutriat, hoc eſſe per accidens. Hæc ratio eſt, vt dixi, ſuperiori ſufficientior. ſed non ſatisfacit ad inſtantiam de tolerantia in ieiuniis, quia Eccleſia debebat iniungere vtramque tolerantiam famis ſcilicet, & ſitis ad maiorem corporum afflictionē, & caſtigationem, [nam certum eſt, potum extrà cibum non aſſumi ad diſtributionem ciborum, ſed tantummodò ad ſitis moleſtiam leuandã.] Habeo ergo ipſe Medicam rationem, quæ forte vndequaque ſatisfaciet, & eſt quæ ſequitur. Dictum iam ſuperiùs non ſemel eſt, Eccleſiam in impoſitione

10 Ieiunii non intendere Animæ, vel corpori detrimentum inferre. Idcirco non modo non permittit ieiunium infirmis, ſed diſſuadet, *c. Non mediocriter de Conſecr. dist.* 5. eaque ex cauſſa non imponit ieiunium plurium dierum, ſed vnius tantum. *c. Non dico ibid.* quia vbi rarius comederemus, quàm ſemel in ſpatio 24. horarum ſtante conſuetudine comedendi bis, aut eo amplius in eo temporis ſpatio, prompte, & nonniſi cum periculo ægrotaremus. Hoc fundamento poſito, dico, Eccleſiam ab ipſo Spiritu ſancto edoctam recte ad cibi abſtinentiam nos adſtringere, quia omni periculo vacat, & recte etiam ab abſtinentia potus, & tolerantia ſitis nos abſoluere, quia ex ſitis tolerantia

11 maxime ſi immodica ſit, periculum imminet corporeæ ſalutis; cum ſitis duo habeat incommoda multæ conſiderationis, vnum quidem dum toleratur, tunc enim ſpiritus inflammat, & febrem facile poteſt accendere, atque eo procedere, vt Gal. nonnullos ex ſitis tolerantia mortuos viderit, vt narrat *lib.* 1. *de ſymptom. cauſſ. cap.* 7. alterum incommodum, quod etiam multiplex, eſt cum poſt eius tolerantiam eam auidiùs extinguere ſtudemus; tunc enim affatim aquam, ſeu aliud quid potulentum ingurgitantes in mille non contemnenda ſymptomata facile incidimus, quorum nonnulla ad quatuor vſque enumerat Gal. *vbi ſupra*, imo & ipſam mortem oppetimus, vt multis eueniſſe patet ex hiſtoriis cumulatis per Schench. *lib.* 3. *Obſ. tit. de Siti.* &, præcipue ex ea cauſſa extinctum fuiſſe Valerium Cordum iuuenem in re herbaria peritiſſimum apud eundem ex Foreſto habetur; tandemque (magnam ſitim etiam toleratam cauſſare aliquando mortem luculenter teſtatur Auicen. 13. 3. *tract.* 2. *cap.* 20. Ac tanti momenti ſitis tolerantia eſt, vt Hipp. *Epid. lib.* 6. *tex.* 28. enumerans quædam ad ſanitatis cuſtodiam maxime obſeruanda, atque illa ad tria reducens, ſitis tolerantiam præcipue enumerauerit ibi. Paucus cibus, ſine laſſitudine, ſine ſiti, & ob prædicta mirum non eſt, ſi Medici indulgentiores ſunt ſuis ægrotis in potus, quam in ciborum erroribus dicente Celſo *lib.* 3. *cap.* 6. *neceſſe eſt tamen, quantò facilius etiam ſani famem, quàm ſitim ſuſtinent, tantò magis ægris in potione, quàm in cibis indulgere.* Ad hæc ergo incommoda, & pericula euitanda Sancta Mater Eccleſia ad ſitis tolerantiam nos obſtringi noluit; ſtante præſertim cauſſa euidenti ſitim excitante, & adaugente, ipſo ſcilicet jeiunio, in quo patet ſitim fieri moleſtiſſimam ex ipſa experientia. Præterquam quod vt Chriſtianæ Legis jugum ſuaue experiamur ad illud quoque eadem Piiſſima Mater Eccleſia reſpexiſſe videtur, ad faciliorem nimirum tolerantiam. Facilius enim toleratur fames, quàm ſi-

12 tis, vt notum eſt, & quæritur ejus rei cauſſa ab Ariſt. *ſect.* 28. *Probl.* 5. quæ facilitas non reſpicit ſolum minorem anxietudinem, quam ex fame tolerata percipimus, ſed etiam temporis durationem, nam facilius toleratur fames per tres dies, quàm ſitis per tres horas. Vnde ibi Ariſt. reddens cauſſam hujus facilioris, & difficilioris tolerantiæ, dicebat, quòd ſitis res eſt magis anxia; facit enim multò majorem cruciatum ſitis tolerata, quàm fames, vt Plater. probat *in Quæst. Med. Parad. & Endox. cent. poſth. num.* 32. tam anxia enim res ſitis eſt, & tanto cum cruciatu affligit, vt nonnulli mori aliquandò elegerint,

rint, vt ſeſe ab ea moleſtia liberare poſſent, vt ille apud Gal. *lib.* 7. *Meth. cap.* 8. quam anxietudinem in ſiti optime inſinuauit Stat. *lib.* 4. *Theb. in fin.* dicens:

---- Non ora modò, anguſtiſque peruſti
Faucibus, interior ſed vis quatit aſpera pulſu
Corda, gelant venæ, & ſiccis cruor æger adhæret
Viſceribus, &c.

Ad cuius imitationem Poëta noſter Torq. Taſſ. Hyeruſ. *Cant.* 3. *St.* 61. ſic dicebat,

Vedi le membra de' guerrier robuſte,
Cui nè camin per aſpra terra preſo,
Ne ferrea ſalma, onde gir ſempre onuſte,
Ne domò ferro à la lor morte inteſo,
Ch'or riſolute, e dal calore aduſte
Giacciono à ſe medeſme inutil peſo,
E viue ne le vene occulto foco,
Che paſcendo le ſtruge à poco, à poco.

Et prudenter idem Poëta ſitim peſſimum malorum vocauit ibid. dicens

Ma pur la ſete è'l peſſimo dè mali.

Ergo hanc ſitis tolerandæ difficultatem præ oculis habens Eccleſia, ad libitum bibere quandocunque permiſit eo ſolummodo contenta, vt mediocri, & rationabili famis tolerantia gliſcentem carnem quoad fieri poteſt, compeſcamus. Quin & ad hoc Eccleſia facile reſpexit, nempe ad remedium promptius & ſecurius pro carne & laſciuia edomanda, quod ex fame tolerata haberi quidem poteſt; non ſic autem ex tolerata ſiti, quæ ſanguinem potius accendit, vt iam dixi.

Sed quia videbatur, quòd ſtante etiam hac Eccleſiæ indulgentia, debuiſſet ſufficere aquæ potus ad ſitim extinguendam, vnde enumerata incommoda euitaremus, idcirco dubitatur vlterius, an recte etiam vinum permiſſum ſit maxime extra cibum, & ratio dubitandi multiplex, & magni ponderis eſt; nam primo vini potus videtur de directo contrarius fini in jeiunio propoſito; cum intentio jeiunantis ea ſit oporteat, vt ſubtrahendo, ac demendo conſuetum, quotidianumque nutrimentum, corpus indigentia nutrimenti caſtigetur; at hanc indigentiam vini potu maxime ad libitum vſurpati euitare facili negotio licet, quia vinum nutrit. Imo ſolum inter omnes liquores vinum nutrit, vt probat Gal. *in lib. de Ren. aff. cap.* 6. minima namque eget alteratione, vt in ſanguinem vertatur, vt præcipue de vino rubro, & craſſo dicebat idem Gal. *lib.* 3. *de Alim. fac. cap.* 40. & de hoc dubitare perinde eſſet, vt Baccii verba vſurpem, *lib.* 3. *de Vinor. hiſt. cap.* 4. ac ſi de Pane verteremus in dubium, an nutriret, necne. qui tamen de hac re plura ſcire deſiderat, legat ipſum Baccium, qui ex Hippocratis, & Galeni decretis id ipſum luculenter probauit. cum ergo vinum nutrimenti defectum reparare poſſit, & moderatam illam tolerantiam famis inhibere, non videtur jure extra cibum permiſſum.

Secundo quia vini potus Venerem ſtimulat, juxta illud Prouerb. *cap.* 20. *verſ.* 1. Luxurioſa res eſt vinum: & illud Pauli ad Epheſ. *cap.* 5. *verſ.* 18. Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. cuius rei notiſſimam experientiam habemus in Loth, qui vino inebriatus à propriis filiabus non abſtinuit, vt narratur Geneſ. *cap.* 19. Vnde optime dicitur Ouid. *de Rem. Amor.*

Vina parant animos Veneri.

Adde quod vinum hominem exhilarat juxta illud Pſalm. 103. *verſ.* 15. *Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis:* & illud Prouerb. *cap.* 31. *verſ.* 6. *& ſeq. Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo: bibant, & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.* & lib Eccleſiaſt. *cap.* 40. *verſ.* 20. *Vinum & muſica lætificant cor. & cap.* 31. *ſuperiori verſ.* 36. *Exultatio animæ & cordis, vinum moderate potatum.* quod etiam clare docet Iſaac *in diæt. part. in cap. de vino*, dicens, *quod vini bonitas non ſolum in corpore oſtenditur, ſed etiam in Anima operatur, facit enim illam obliuiſci triſtitiam, & anguſtiam, datque ſibi lætitiam, &c.* at jeiunium ad carnis afflictionem, & triſtitiam eſt inſtitutum. vnde idcirco dicitur eſſe afflictio carnis ex abſtinentia ciborum, & ad hoc præcipue emanauit, vt carne afflicta, ſpiritus viuidior ad cæleſtium contemplationem dirigatur. Tertiò ab Eccleſia vnica comeſtio in ſpatio vigintiquatuor horarum inſtituta idcirco eſt, vt famis aliqualem tolerantiam experiremur. at ſi quod incommodum ex fame emanat, id, vt dixi, vini potu facile euitatur juxta vulgatiſſimam Hippocratis ſententiam *Aphor. lib.* 2. *Aphor.* 21. *Famem vini potio tollit.* Neque ſolùm famis incommodum vini potione euitatur, ſed etiam corpus facile repletur juxta alteram eiuſdem Hipp. ſententiam ibid. *Aphor.* 11. *Facilius eſt repleri potu, quàm cibo.* ſi quo autem potu facile replemur, is certe vini potus eſt, cum vinum maxime inter ea ſit, quæ vniuerſim, & celeriter nutriunt ex Gal. *comm.* 2. *Aphor.* 18. Denique quia ob hæc omnia vini vſus in jeiuniis antiquitus fuit interdictus à SS. Patribus, vt ex plurimorum auctoritate probat Azor. *lib.* 7. *cap.* 10. *verſ. Septimo quæritur.* Ex quibus videtur perperam in jeiuniis permitti nunc vini vſum extra menſam, [immò fortè & in ipſa menſa.]

Quibus tamen non obſtantibus, dicendum videtur, ex ratione vini potum extra cibum, & cum cibo in die jeiunii ab Eccleſia tolerari. primò quidem propter conſuetudinem, ad quam reſpiciens Eccleſia facile vidit, quòd cùm nos ab incunabulis vino aſſueſcamus, leuiſſimo negotio ab aquæ potu lædi inſigniter poſſumus; nam ob ciborum quadrageſimalium vel difficiliorem coctura, vel calorificam in pleriſque qualitatem, vel ob id, quod vnica vice plura aſſumamus, quàm conſueuerimus, & idcirco maiore potus quantitate egeamus, facile in jeiuniis ſitim incurrimus, quam ſi aquæ potu extinguere velimus ob deſuetudinem in difficilia ſymptomata labi poſſemus. Secundò quia præcipua intentio potus eſt diſtributio alimenti ſolidi; vnde cum bibentis intentio primaria ea ſit, nihil nos mouere debet, ſi ſecundariò, & per accidens potus quicunque ea intentione aſſumptus nutriat. modo ad alimenti diſtributionem maxime in aſſuetis multo melior eſt potus vini aqua permixti, quàm aquæ per ſe: nam vinum ad hunc potiſſimum finem inuentum, vt aqua exceptum majorem illi penetrationem conciliaret, vnde promptior fieret ſolidi alimenti diſtributio. hanc rationem attigerunt Leſſius *loco cit. num.* 10. & Filiuc. ex eo *ibid. num.* 42. Tertiò quia intentio potantis eſt leuare ſitim, quod ab Eccleſia diximus jure fuiſſe permiſſum; at vinum aqua permixtum magis leuat ſitim, quàm aqua ſola per ſe. igitur jure optimo videtur vſus vini in jejuniis etiam extra cibum ab Eccleſia tolerari.

Et ad ea, quæ in contrarium opponuntur, dicendum videtur ad primum id, quod jam ſuperius dicebamus, vinum quippe concedi ratione potus, non ratione alimenti, quod ſi nutriat, id ſecundario

sit, & per accidens. Ad secundum respondet D. Bonauentura, ex quo inter Medicos Io. Alphons. à Fontech. *loco sæpe cit.* vinum excitare luxuriam, seu carnis concupiscentiam per modum alterantis inflammando sanguinem, & spiritus, at tales alterationes non diu durant. quia tamen instari potest, quod etiam momentanea carnis concupiscentia debeat euitari; & debeat omnino tentationis occasio quælibet, quantum nobis licet, auferri & idcirco etiam stante quod vinum hoc pacto concupiscentiam excitet, debeat tamen euitari, præterquam quod nonnihil dubii habet ea assertio, & facile contrarium defendi potest, addo respondendo ad hanc instantiam, quod Ecclesiæ indulgentia se extendit tantum ad sitis extinctionem; at præter eius intentionem euenit, vt bibens tam immoderate sese vino ingurgitet, vt exinde carnis stimuli acutiores fiant. neque enim ex moderato vini potu, & præcipue si aquæ conuenienti quantitate eius potentia edometur, luxuria accenditur, sed ex eius potu immoderato, & cum meracius bibitur, vnde cum quis immoderate bibens luxuriæ occasionem præbet, & intemperantiæ, seu gulæ peccatum incurret, & jeiunii meritum perdet, D. Thom. 2.2. *q.* 157. *art.* 6. *ad secundum.* his tamen non obstantibus quærebat Leon. Iacchin. cur Cereri, & Baccho dediti minus amore tententur, quod quidem prædictis contraria videtur; ac profecto immoderata vini potio spiritus extinguit, sanguinemque refrigerat, vnde & Veneris stimuli obtunduntur.

26

27

Ad tertium videtur eadem responsio satisfacere; non enim intendit Ecclesia, vt vini potu famem repellamus, sed tantùm vt sitim extinguamus; at sitis vino optimè diluto extinguitur, fames autem meraciore vino superatur, vt ex Hippocratis verbis satis perspicuum fit; neque vlla imminet ex potu repletio, qui solum ad sitis extinctionem fiat.

28

Ad tertium principale dubium iam videtur satisfactum; vinum enim non modo nutrit, sed vniuersim, & celeriter nutrit, vt jam superius dictum est, & habet vicem alimenti intrò in corpus assumptum ob familiaritatem, quam cum nobis habet, vt Gal. dicebat *de Ren. aff. cap.* 6. imo addit Isaac *in diæt. part. cap. de vino.* nullum cibum inueniri aut potum, qui adeo sit naturalis caloris confortatiuus, & augmentatiuus prout vinum propter familiaritatis consortium, quod cum natura habet, & quia humanis est conueniens corporibus eius calor similis est calori naturali, atque cito conuertitur in naturalem, & mundissimum sanguinem, imo, vt addit ex Rufo, vinum turbidum clarificat sanguinem, neque solum intro assumptum, sed etiam odoratum nutrire præ cæteris omnibus potest, ex hoc enim spiritus viuificat, quod satis probat quotidiana experientia, cum eos, qui animo linquuntur, vel syncopi, aut lipothymia deficiunt, nihil celerius in vitam reuocet, quàm vinum naribus inditum, præcipue si potens sit, & odoratum. citissime enim conuertitur in spiritus, & calorem naturalem, vnde spiritus recreantur, vt dicit Petr. Hisp. *in comm. ad lib.* Isaac *de diæt. part. cap. de vino.* Satisfactum quoque ex his videtur ad quartum principale dubium, etiamsi enim vinum nutriat, non vt alimentum, sed vt potus est concessum ad ciborum distributionem, & ad sitis extinctionem.

29

SVMMARIVM.

1 *Iejunium modo mitius, & modo durius imponi potest.*
2 *Iejunium ab Ecclesia impositum videtur vnius ejusdemque rationis.*
3 *Peccat mortaliter frangens jejunium cum eis, quæ ex proprio voto; vel ex alia simili obligatione tenetur non assumere in cibis.*
4 *Quæcunque legitimæ caussæ excusant à jejunio ab Ecclesiā imposito, eædem excusare videntur ab alia quacunque obligatione. dic. vt nu. seq.*
6 *Qui tenetur jejunare cum pane, & aqua, an possit panem, aut aquam aliquo modo alterare.*
7 *Aqua saccharata vti non potest qui tenetur jejunare cum pane, & aqua.*
8 *Quod est mixtum non est simpliciter tale.*
9 *Iejunium cum pane & aqua impositum, quem finem habeat.*
10 *Obligatus jejunare cum pane & aqua, an panem aqua incoquere potest.*
11 *Obligatus ad jejunium cum abstinentia ab omni cibo cocto, an possit panem aqua incoquere, vel quibusdam aliis cibis vti, qui coctura asseruari solent ad longum tempus.*
12 *Obligatus ad jejunium cum abstinentia à piscibus, an possit salsamentis vti.*

De Iejunio imposito cum pane, & aqua, & aliis similibus.

QVÆSTIO VII.

1 IAm diximus Iejunium posse imponi modo mitius, modo durius, & hoc vel ex proprio voto, vel ex instituto Religionis, vel ex imposita pœnitentia: nam jeiunium, ad quod obligat Ecclesia vnius generis est; neque enim prohibet modo hæc, modo illa, aut huic personæ hæc, illi vero illa, sed æqualiter omni tempore, singulisque personis eadem obseruanda præcipit prohibendo certos quosdam cibos, multiplicem vnico die refectionem, & ante horam determinatam assumptam. particularia jeiunia, nempe quæ vel ex proprio, vt diximus, voto, vel quæ pro peccatorum satisfactione injunguntur, vel ex instituti particularis præcepto obligant, eam differentiam recipiunt, vt modo cibis quibusdam vel certo modo conditis interdicant, modo solis quibusdam vti permittant, vt puta leguminibus; & herbis, modo omnes prohibeant præter panem, modo etiam certum potum constituant, prohibendo vini, cereuisiæ, aut alios huiusmodi potus. Vbi ergo quis ex proprio voto, vel ex pœnitentiæ impositione ad simile aliquod jeiunium teneatur, peccat contra votum, & institutum Religionis voto confirmatum, & pœnitentiæ impositæ non satisfacit, si quid, quod particularis jeiunii illius lex prohibuerit, in cibis assumpserit. videndum ergo quænam contra tales obligationes irrepere possint (quæ à Medico definiri expostulent) quæ hominem in peccatum agere facile sit. ac præmittendum primo est, quod quæcunque caussæ ex infirmitate legitime excusant à jeiunio ab Ecclesia imposito, eædem excusant ab alia cujuscunque jeiunii obligatione, nisi votum, aut institutum voto susceptum nominatim ad hoc obligauerint, vt non obstante infirmitatis excusatione, jeiunium seruandum sit, quod an licitum, & quomodo Canonistæ decident. Ratio eius rei euidens est, quia eadem militat in vno, quæ in alio; dico autem has caussas legitime excusare, & non teneri sic legitime excusatum ad

2

3

4

5

ad proprij voti obseruantiam; aliàs autem non peccaret, si non obstante legitima excusatione, nollet carnibus vti, dummodo hoc ea intentione faceret, vt se exerceret in virtutis studio, non autem vt propriæ vitæ noceret. Azor. *Inst. mor. lib. 5. c. 6. vers. in hac contron.*

6 His præmissis dubitatur, an qui ex qualicunque obligatione tenetur ad jeiunium cum pane, & aqua, possit panem aliquo modo alterare, vt Sale, Aniso, Fæniculo, Sacchato, aut alium potum aqua suauiorem bibere, vt vina nonnulla factitia ex succis pomorum, Cereuisiam, Mulsam, vel aquam ipsam aliquo alio modo præparatam. Ratio dubitandi est, quia non videtur, dummodo præcipua materia potus sit Aqua, quicquam voto præiudicare, illam aliquo modo alterare, sicuti neque panem maxime rebus, quæ vim condimenti habeant, non nutrimenti, cum intentio jeiunium imponentis cum pane, & aqua sit tantum nutrimentum minuere, at nihil nutrimenti addere videntur quædam, quibus pané, aut aquam alteramus, præcipue vero Cinnamomum, Anisum, Fæniculum, & huiusmodi, quæ solum saporem meliorem conciliant, & flatus discutiunt. Quemadmodū ergò vini potus, quamquā nutrire potest, tamen ratione potus extra cibum in jeiuniis est concessus, sic etiam videtur concedendum, panem, aut aquam aliquo modo conueniente alterare ei, qui obligatus est ad jeiunium cum pane, & aqua.

7 Alia tamen ex parte Bald. *in c. etsi Christus de Iure-jur. nu. 9.* noluit licere ei, qui ad hujusmodi jeiunium cum pane, & aqua tenetur, Aqua saccharata vti; multo minus, inquam ego, pane aliquo modo alterato.

8 Rationem afferebat ille, quia quod est mixtū non est simpliciter tale; quod si ita est, non videtur aquam bibere, qui aquam saccharatam bibit, sic etiam de pane dicendum. Ego Medici partes non transgressus

9 dico, quod intentio imponentis jeiunium cum pane, & aqua non modo est, vt consueta abstinentia, quæ ex communi jeiunij obseruantia prouenit caro maceretur, sed vt multo majori majorem in modum castigetur, & affligatur: non solum igitur vult minui varietatem ciborum, & selectiores non admitti; sed restringit se ad certum cibum, nempe panem, & ad certum potum, nempe aquam, & hoc non aliam ob caussam, nisi vt ex tali ratione victus etiam ea voluptas, quæ in comedendo, & bibendo natura solet percipere, quantum fieri possit minuatur. Non ergo respicit hæc obligatio minorem tantum nutritionem, sed minorem etiam oblectationem in assumptionem cibi, & potus, vnde magis corpus tristetur.

His ergo sic se habentibus, quandocunque obligatus ad jeiunium cum pane, & aqua ipsum panem aut ipsam aquam ad hunc finem alteraret, vt magis suauem hanc, aut illū redderet, aut vt maius nutrimentū ab vno, aut altera sic alteratis perciperet, proculdubio non satisfaceret obligationi; at si ad declinandam aquæ cruditatem eam Cinnamomo, Aniso, Fæniculo, Coriandro, aut simili quapiam re præpararet, aut etiam ob stomachum panem simili modo alteraret, & in summa totum præstaret ratione medicamenti, non autem condimenti, neque nutrimenti, tunc non videretur facere contra obligationem, etiamsi per accidens suauior fieret vtrumq; sic alteratum. Satis enim esset, vt prima intentio esset alterare vtrumque, aut alterutrum ad effugiendum aliquod sanitatis incommodum, quod posset aliàs ex ipsis prouenire

10 Sed vtrum is, qui prædicti jeiunii obligatione tenetur, poterit panem aqua incoquere, & eo vice panis vti, aut etiam aquam incoquere, vt melior euadat? dicendum videtur idem, quod superius, quoad panem; quoad aquam enim nullum est dubium, neque enim suauior euadit aqua cocta, sed melior, & salubrior, quàm cruda, neque suam naturam vllo modo mutat. Quoad panem autem si incoquatur, vt facilioris sit degestionis, licet: sed si, vt minori cum displicentia comedatur, forte non licet; idéque videtur dicendum de quacunque panis coctura, vt si torreatur, vel alio modo decoquatur: nam semper ex coctura panis suauior euadit; nisi dicamus hoc esse leuissimi momenti, neq; conciliari majorem suauitatē pani ex alienæ rei admixtione, sed tantum ex alteratione ab igne communicata. Dummodo ergo nulla conditura in eius decoctione vtamur, vt si oleum admisceremus, vel acetum, vel defrutum, vel quid simile poterit forte panis quouis modo concedi. Obstabat tamen Filiucc. *Tract. 27. par. 2. c. 2. n. 31.* qui in jentaculis negat posse apponi panem coctū etiam simplici aqua, tametsi non excederet debitam quantitatem. Dicendum tamen est, rationem esse diuersam; quia jejunanti cum pane, & aqua licet pane, & aqua semel in die se ipsum quantum libuerit nutrire, ac sustentare, at ei, qui communi jeiunio satisfaciens jentaculo vtitur, fugienda ea sunt, quæ multum nutrire possunt, vt panis sic coctus, qui non solum ipse nutrit, sed etiam aquæ, in qua coquitur, nutritionem conciliat, vt addit Filiucc. *ibid.*

11 Sed dubitari potest vlterius, an qui teneretur jeiunare cum abstinentia à qualicunque cibo cocto, posset pane, vt supra diximus, qualicunque modo cocto in cibis vti, & videtur dicendum posse, attento quod obligans se ad eam abstinentiam non intelligit nomine cibi coctivenire panem quomodocunque dummodo in ejus coctura nulla conditura vteretur, nam aliàs non posset.

12 Sed potestne, qui teneretur ad jeiunium cum abstinentia à piscibus, salsamentis vti? ratio dubitandi est, quia pisces recentes magis nutriūt, optimumque præbent alimentū contra vero saliti, *vt infra.* Deinde pisces recentes maiori indigent conditura, at saliti per se absque alia conditura ingeri possunt. Itaque cum intentio imponentis sibi, vel aliis tale jejunium si forte prohibere cibos, qui magis nutriunt, & multa conditura indigent, non videntur salsamenta interdici debere. Tamen si ad rei naturam respiciamus cum piscibus etiam salsamenta connumeranda veniunt, quia salsamenta aut pisces sunt, aut ipsorum piscium partes sale asseruatæ; tametsi ergo nutritio ex salsamētis prouenient, & modica sit, & praua, vt testatur Oribas. *Coll. lib. 2.* non videtur tamen mutata omnino eorum natura. Dixerim tamen salsamēta concedi in hoc jeiunio posse, quia licet pisces sint, aut piscium partes, & quoad hoc non mutauerint naturam, tamen maxime mutarunt naturam quoad gustum, quoad nutritionem, & quoad quantitatem, & qualitatem alimenti, & quoad gustum patet; quoad nutritionem hoc est modum nutriendi, quia pisces recentes non multum in stomacho morantur, saliti contra; recentes majorem, saliti minorem quantitatem alimenti subministrant, recentes bonum, saliti prauum nutrimentū præbent. [Illud tamen non omittendum, quòd cùm salsamenta ex piscibus appetitum valdè excitare soleant, cauendum, nè in comedendo mediocritatem excedamus, & jeiunij leges transgrediamur; itaque cautius procedemus, si vt plurimum his rejectis, fructibus quibusdam, aut herbis vtamur, vt quæst. vlt. Deo annuente, docebimus.] Multa alia quæ circa hanc materiam occurrere possent, quæ dubium aliquod excitarent, data opera omitto, vel quia magis ad Canonistas, quam ad Medicum pertineat ea decidere, vel quia minimi momenti cum

sint, operam ludere in iis tractandis facile viderer.

SVMMARIVM.

1 *De essentia jejunij ita est abstinentia à carnibus, vt cum comestione earũ nulla alia jejunij obligatio stare possit.*
2 *Dispensatus à majori obligatione multo magis dispensatus videtur à minori.*
3 *Non est dispensatus ab vnitate comestionis, qui est dispensatus ad comestionem carnium.*
4 *Non censendus dispensatus ab vna obligatione, qui est dispensatus ab alia.*
5 *Dispensatio duplex simpliciter facta, & secundũ quid.*
6 *Licentia Medici requirit particularem mentionem ejus conditionis, quæ dispensatur absque aliarum dispensatione.*
7 *Qui ob præsentis morbi vrgentiam dispensatur à jejunio quoad carnes, censetur dispensatus ab omni jejunii obligatione.*
8 *Dispensatus ad carnium comestionem ob timorem tantum futuri mali, non censendus ad aliquod aliud dispensatus.*
9 *Vnusquisque tenetur jeiunare eo modo, quo potest.*
10 *Cautela in concedendis licentiis Medicis seruanda.*

Dispensatus à Ieiunio quoad qualitatem ciborum, & præcipuè quoad carnes, an ab omni alia obligatione Ieiunij solutus censeatur.

QVÆSTIO VIII.

HÆc quæstio admodum controuersa est inter Canonistas, ita vt ob id in tres præcipue classes diuisi sint, vt refert Filiucc. *vbi alias, cap.* 3. *nu.* 50. 1 Putarunt nonnulli tam esse de essentia jejunij abstinentiã à carnibus, vt cum comestione carnium nulla alia jejunij obligatio stare possit, vnde eo ipso quod quis dispensatus est ad comestionem carnium, dispensatus etiam censeatur ab omni alia obligatione jejunij, ab vnitate scilicet comestionis, & ab obseruatione horæ comedendi post meridiem. Vide Auctores hujus opinionis apud Azor. *vbi alias, cap.* 10. *vers. Tertiò quæritur.* & apud supracitatum Filiuc. *ibid.* ac præterea D. Bonauent. & Martin. Ledesm. apud Io. Alph. Fontech. ex Medicis *in spec. Med. Christ. lum.* 2 *prope princ.* ejus quoque opinionis fuit Azor. *vbi supra, vers. Arbitror igitur.* Roderic. *quæst. Canon. & Regul. Tom.* 2. *quæst.* 106. *art.* 2. *nu.* 22. & idem sentire videtur ex nostris Baptista Codronch. *lib.* 1. *de* 2 *Christian. med. rat. cap.* 26. *in fin.* Ratio videtur esse, quia dispensatus à majori obligatione, videtur multo magis dispensatus à minori obligatione ejusdem generis, vel circa idem subjectum. At præcipua, & majoris momenti obligatio in jejunio est abstinentia à carnibus, nam absque harum comestione consistit jejunium, cum comestione vero nequaquam. Si ergo quis dispensatur ad comestionem carnium, multo magis dispensatus censendus ad repetitam comestionem; nam multo magis caussa impediens jejunium quoad qualitatem ciborum vrget, quam caussa impediens repetitam comestionem, poterit ergo vrgentia prioris influere in posteriorem, quæ minoris momenti est.

3 Alij voluerunt, nullo modo dispensari à cæteris conditionibus jejunij, qui dispensatus est ad comestionem carnium, & rationem adducunt superiori 4 omnino oppositam, nempe non esse censendum dispensatum ab vna obligatione, qui dispensatus est ab alia, vnde dispensatus ad ouorum comestionem non dispensatur ab vnitate comestionis, aut ab hora determinata comedendi, vt præcitati Canonistæ apud eundem Filiucc. & ex nostris Codronch. *vbi supra.* apud Filiuccium alios ejusdem sententiæ fautores vide; tenet & hanc sententiam Fernand. *in exam. Theol. moral. par.* 2. *cap.* 7. §. 2. *num.* 24.

Alij denique distingui malunt de dispensatione 5 simpliciter facta, & de dispensatione respectiua & secundum quid: nam vbi quis simpliciter est dispensatus ob naturæ insignem debilitatem, ad omnia censetur dispensatus, vbi vero respectiue, & ex eo solum, quod timeat à cibis quadragesimalibus insignem noxam reportare, quod suæ naturæ, & temperamento, aut stomacho contrarij sint, tunc quidem non censetur ab vlla alia obligatione solutus, quam à qualitate ciborum. Ita Lessius *vbi alias, cap.* 2. *n.* 45. & cum eo Filiucc. *ibid.* qui & hanc opinionem verissimam esse concludit; juxta quam dicamus Medici, quod quæcunque dispensatio à quacunque conditione jejunii requirat particularem consideratio- 6 nem, ita vt teneamur in licentiis concedendis fidem facere, an cum licentia comedendi carnes intelligatur annexia licentia bis in die, aut pluries comedendi, aut horam jeiunii præueniendi. Primò ergo cum quis ad carnes dispensatur, vel dispensatur ob vrgentiam morbi præsentis, vel ob timorem rationabilem futuri juxta commemorata à Lessio, & Filiucc. *vbi supra:* qui ob præsentis morbi vrgentiam dispensatur, ab omni alia obligatione videtur solutus. Ratio 7 est, quia vrgens morbus non modo requirit cibos, qui sint facilis concoctionis, optimi nutrimenti, & stomachum non grauantes, ne ob id natura abstracta cum morbo colluctari minus possit, sed requirit etiam iteratam refectionem; cum ab vnica, si modica esset, vires succumberent, si multa opprimerentur, & in vtroque casu naturæ maximum præjudicium inferretur. Hoc tamen intelligendum locum habere in morbo notatu digno, & maxime si sit cum febre. At vbi quis dispensatus sit ad carnes ob timo- 8 rem tantum futuri morbi, non censendus ad aliquid vlterius dispensatus, & ratio est, quia caussa, ob quam quis dispensatur ab aliqua jeiunii obligatione eatenus legitima est censenda, quatenus respicit incommodum notabile sanitatis ex ea caussa proueniens, & idcirco qui ab vnitate comestionis dispensatur, non promiscue ad ciborum qualitatem dispensatur, nec qui ob stomachi eximium sensum horam prandii præuenire potest, dispensatur idcirco ad repetitam comestionem. Caussa ergo similiter, ob quam quis ob timorem futuri morbi dispensatur ad comedendas carnes non influit in aliquod aliud incommodum, quod prouenire possit ex retardatione, aut vnitate comestionis: non ergo legitime excusat, ab alterutra ex his conditionibus, aut ab vtraque multo minus; quia vnusquisque tenetur jeiunare 9 eo modo quo potest. Nauarr. *in manual. Confess. cap.* 21. *nu.* 22. Roderic. *vbi supra, nu. eod.* Thom. Actius *de Infirmit. par.* 2. *verbo Quadragesima. nu.* 2. nullus enim immunis esse debet in vigiliis, & jeiuniis, & Quadragesima, ab ea carnis maceratione, quam sibi licet exercere absque euidenti sanitatis dispendio; ita vt si quis non possit à carnibus abstinere, quia pisces suæ naturæ contrarii sunt, abstineat, saltem à multitudine refectionis, quæ propriæ sanitati non erit contraria, seruet item horam jeiunii ab Ecclesia determinatam, vt carnem eo modo, quo potest, affligat; nam neque hoc contra hujus sanitatem forte fuerit.

Ergo

10 Ergo consulto factum puto in licentiis, quas Medici in quadragesima concedere solét, vt hanc clausulã, in quibꝰ necessaria videtur, apponant, dũmodo in cæteris præcepta jeiunii seruet; quod præcipue aduertendum, vbi licentia ouorum, & lacticiniorum tantum concedatur; tunc enim, vt suprà annuimus, omnes Doctores in hoc conueniunt, vt non censeantur ab aliis jejunii obligationibus soluti, qui tales licentias obtinuerunt, vt Canonistæ præcitati tenent apud eundem Filiuccium, & ex nostris Codronch. *ibid.*

SVMMARIVM.

De Ientaculo, seu Collatione, vel Refectiuncula, aut Cœnacula tam vespere, quàm mane in jejunio sumpta.

QVÆSTIO IX.

1 Antiquorum jejunium nostro multò durius fuisse certum est; nam illi præterquam quod, vt diximus à vino abstinebant, semel tantùm in die comedebant non ad satietatem, sed ad Naturæ solummodò sustentationem. à delicatioribus cibis, à Gulæ blandimentis, à popinæ illectamentis, à ferculis tanto cum studio elaboratis tanquam ab illicitis cibariis aliis quibuscunque sese continebant; & præter vnicam illam refectionem longe à meridie sumptam ne hilum quidem in os ingerebant, forte & cuicunque potui, nisi summa vrgente necessitate, parcebant, cùm carnem affligere, ac macerare curiosiùs multò quàm nos satagerent. Nos multò blandiora jejunia obseruamus, ac tantùm ex mea quidem sententia ab illis diffidentia, vt illorum respectu vix credibile ducam ab iis notabiliter carnem affligi. Horam comedendi primò multò magis præuenimus, satis enim habemus si circa meridiem comedamus; tunc refectionem assumentes non modò selectissimis cibis, & conditura quoque suauiorem saporem nactis, sed ad satietatem vsque nosmetipsos infarcimus contrà quam nos admoneat Tex. *in cap. Ne tales. de Consecr. dict.* 5. Potum deinde vini & in comestione, & extra comestionem non ad sitim modo leuandam, sed ad delectationem quoq; ad libitum accipimus. ac denique ne ex omissione cœnæ nostra corpuscula indigentiam aliquam patiantur, ejus loco quadam parua cœna, seu quadam breui refectione, (quam cœnulam ob id vocant, vel jentaculum, siue refectiunculam, vel colationem) ante somnum vtimur, quod etiamsi cœnare, vt nostri moris est, tum vellemus, corpore à matutina refectione quasi nauseabundo, ventre à nimia repletione distento, medii medius fidius disrumperemur; quamobrem nisi Ecclesiæ Indulgentia obstaret, adeò contraria abstinentiæ in jejuniis obseruandis hæc cœnula, siue jentaculum videretur, vt incassum nos selegisse ciborum qualitatem diceremur, vt jejunaremus. At vero quia Ecclesia permittente hoc fit, quam errare est impossibile, nos quidem, nisi intemperantia obstet, possumus optime jejunii leges seruare, & ex hac obseruantia quam plurimum mereri cum hac ipsa ratione jeiunandi, comedendo scilicet circa meridiem ad libitum, bibendo etiam ad libitum ad sitis tamen extinctionem, ac sumendo tandem vespere ante somnum hanc ipsam refectiunculam ex patientia Ecclesiæ nobis permissam. Quoniam autem circa id nonnulla occurrunt dubia, inuestigandum primò de caussa hujus Sanctæ Matris Ecclesiæ Indulgentiæ. Secundò de quantitate cibi quærendum, quam in jentaculo liceat absque jejunii violatione assumere. Tertiò de qualitate ciborum assumendorum. Quartò de hujus vespertini jentaculi cum matutino permutatione, an licita sit, & vtrum si sit licita, eædem conditiones obseruari in hoc, quæ in illo debeant tam quoad qualitatem, quàm quoad quantitatem ciborum, & quid de hora assumendi hoc jentaculum de mane, si liceat.

2 Quoad caussam ergo hujus Indulgentiæ Ecclesiæ permittentis jentaculum omnes Canonistæ conueniunt, eam esse vnicam, quæ tamen duplex est, nempe vna respectu sitis, altera respectu somni. jam enim 3 demonstrauimus, nos non obligari in jeiuniis ad sitis tolerantiam ob nocumenta exinde prouenientia. cum ergo necesse habeamus aliquando potum assumere, & maxime cum in prandio vberius comederimus, quàm aliàs consueti simus, ne potus officiat stomacho, conceditur vt aliquid cibi præsumamus. Azor. *Inst. moral. lib. 7. cap. 8. vers. Quarto quæritur.* 4 Caussa autem somni conceditur jentaculum, quia cum somnus fiat ab euaporatione alimentorum, jam

Zacc. qu. Med. leg.

deficiente materia euaporationis, deficiet quoque somnus, at somno maxime indigemus, aliter Natura deficeret; idcirco omnibus viuentibus sensu præditis communis est somnus, aliquando enim omnia dormiunt, neque fieri potest, vt semper vigilent. *Arist. de somn. & vig. cap.* 1. has caussas, vt dixi, Canonistæ afferunt, quibus tertiam ex Medica officina depromptam annectendam censeo. ea est quæ sequitur, nocumentum scilicet, quod facile prouenire potest ex totali cœnæ omissione iis, qui bis in die comedere sunt assueti: satis enim luculenter demonstratur à Medicis, & præ omnibus à communi omnium præceptore Hippocrate *in lib. de vict. rat. in acut.* & Gal. *in comment.* 2. *ejusd. partic.* 22. quantopere lædantur ii, qui cum cœnare consueuerint, cœnam totaliter dimittunt. Et ex Aristotele Vallesc. Tarent. Medicus temporis sui non pœnitendæ, neque aspernendæ doctrinæ: *Ignorare, inquit, non debes, quod qui consueuerunt bis in die comedere, si retrahant se ad vnam comestionem certum sibi eueniet nocumentum. lib.* 4. *Philon. cap.* 16. Itaque à Spiritu Sancto edocta sancta Mater Ecclesia permisit consuetudinem hanc irrepere, vt jentaculum assumamus, ne ex totali dimissione cœnæ Natura non assueta læderetur, & homo ægrotaret. maxime quia hæc mutatio erat repentina semel tantum in die comedendi, cum bis comedere ad satietatem vsque assueti per anteactum tempus essemus. quæ mutatio quantùm noceat, docet idem Hipp. *vbi supra.* & Gal. & Vallesius *in comm. supra cit. partic.* 22. *& seqq.* ergo vt id periculi, cujus timor rationabilis quidem est, effugeremus, permittitur cœnula, siue colatio, vel refectiuncula, ex qua Natura veluti decepta cœnæ omissionem facilius, & nullo cum detrimento sustineret. Puto itaque cum superioribus caussis à Canonistis assignatis hanc etiam locum habuisse, nam solæ duæ illæ priores forte insufficientes erant; quia ad euitandam & sitim, & vigiliam poterat Ecclesia imperare, vt in jejuniis comederemus occidente Sole tantum, vt antiquitus in vsu fuisse dicit Ioseph Angles *in secundum lib. sentent.* & ex nostris Valles. *lib.* 2. *de vict. rat. in acut. vbi supra.* vel alia magis oportuna hora, & ad somnum alliciendum magis commoda. Ad hanc tamen instantiam est promptissima responsio, ac illa quidem multiplex. prima, quia refectione ad noctem protracta, euitato vno inconuenienti, non euitabatur aliud; non enim euitato vigiliæ incommodo, cœna de nocte assumpta, euitabatur sitis, quæ interdiu poterat molesta esse. sed hanc facile tollebat somnus, qui cœnam excipiebat, humectat enim, atque eo pacto sitis caussam adimit, juxta Hippocr. sentent. *lib.* 5. *Aphor.* 27. Secunda quia refectione ad occasum Solis, vel vlterius protracta, non idcirco euitabatur incommodum, quod ex dimissione prandii imminebat, & in idem recidebat prandii dimissio, & dimissio cœnæ, quia in non assuetis vtrumque pari damno esse potest, vt manifeste patet ex citata Hippocratis sententia *in lib. de vict. rat. in acut.* Tertia quia multo magis damnosa est cœna vberior, quam prandium vberius, & ratio est, quia plurima euaporatio ciborum nocte assumptorum caput mirum in modum replet, neque vt interdiu capitis pori aperti sunt, sed iis nocturno frigore densatis vapores incrassantur, qui in pituitam versi omnium malorum fons, & origo existunt. Scio in hoc esse aliquod dubium, & idcirco quamplurimos Medicos eam quæstionem exagitasse, an prandium vberius cœna, vel cœna vberior prandio sumi debeat, & pro vtraque sententia reperiri defensores; & si ad hanc rem Auctores desideras, vide Concil. differ. 1. *per tot.* Dinum *in tract. ad hanc quæstionem dicato.* Arnald. Nouic. *in comm. Schol. Salern. de cons. valet. cap.* 5. Michael Sauonar. *de tuen. valet. cap.* 26. Andr. Thurin. *de Prand. & cœn.* Fuchs. *lib.* 2. *Paradox. cap.* 21. Odd. de Odd. *in lib. de cœn. & prand.* Iul. Alex. *lib.* 29. *salubr.* Valles. *in Contr. lib.* 6. *c.* 7. Epiphan. Ferdin. *lib.* 2. *Theor.* 8. latissime Card. *Contr. med. lib.* 1. *contr* 18. & *lib. de mal. Med. vsu, cap.* 8. Petr. Tolet. *in paraſt. de prand. & cœn. rat.* & alios sed nunc non est forte his locus. concludamus igitur, prudentissime ab Ecclesia institutum, vt pranderemus aliquanto serius consueto, & ne sitim vltra modum tolerantes, eamque extinguere volentes potu læderemur, & vt somnus non impediretur, passam fuisse consuetudinem hanc irrepere, jentaculum cœnæ vice assumendi, vt diximus; qua consuetudine stante, etiam cessantibus omnibus, ac singulis prænominatis caussis, jentaculo tamen vti possumus, consuetudo enim excusat Azor. *vbi supra* non obstante contraria opinione, quæ vult, non esse licitum hoc jentaculum absque necessitate, quam opinionem fuisse D. Antonini, Cajetani, Paludani, & aliorum, dicit Azor. *vbi supra*, nam simpliciter, absolute, & absque vlla necessitate esse licitum tenent ex communiori Azorius *ibid. vers. item sumentes* Lessius *lib.* 4. *cap.* 2. *disp.* 2. *nu.* 11. Filiucc. *tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 2. *num.* 25. Auctores autem contrarium tenentes conciliat Azor. dicens, quod eorum opinio intelligenda est de Iure, non de consuetudine.

Quoad quantitatem, quam pro jentaculo assumere liceat, non dubium est secundum Canonistas, eam debere esse modicam; nam idcirco voluerunt nonnulli DD. licitum esse, quia parum assumitur, parum autem pro nihilo habetur. Azor. *vbi sup. vers. Quinto quæritur.* Licet hæc opinio non subsistat, quia illud quoque parum jejunium alias frangeret. ita Azor. & Filiucc. *vbi supra, num.* 26. vt si inter prandium, & jentaculum decimam partem cibi in jentaculo assumendi, quis assumeret, quamuis hoc non modo parum, sed quasi nihil esset, tamen jejunium frangeret. sed quantitatem alii diligentius determinarunt, & stateræ pondere definiri voluerunt. differunt tamen, quia alii non nisi ad quatuor vncias panis concedunt, vt Azor. *vbi alias, vers. Octauo quæritur.* alii ad sex quoque eam extendunt Filiucc. *vbi sæpe, nu.* 32. veritas tamen est, eam quantitatem esse indeterminabilem, necesse enim est, eam esse majorem, & minorem pro subjectorum varietate, quæ variant temperamento, ætate, vitæ genere, viribus, sexu; pro varietate locorum, quæ variant secundum quatuor primas qualitates, secundum aeris tenuitatem, & crassitiem; pro varietate consuetudinis, & pro varietate conditionis jejunantium. nam calida temperamenta, ætates minores, vitæ genus laboriosum, vires imbecilles, sexus masculeus majorem exposcit quantitatem, frigida temperamenta, ætates consistentes, primique senii, vitæ genus deside, & otiosum, vires constantes, sexus fœmineus minorem. loca frigida, aerisque tenuis majorem, calida, aerisque crassioris minorem, consuetudo plura assumendi, multumque comedendi majorem, contraria minorem, nobiles majorem, ignobiles minorem ob eandem forte consuetudinem, & sic de cæteris. nam si promiscue omnibus jejunantibus quinque vel sex vnciæ concedantur, multi eorum nullum jejunium seruabunt, quia prægresso vberiori prandio, & à jentaculo non mul-

multum distante, sex vnciæ ad satietatem explendam sufficient.

Verumenimvero in hac quantitate determinanda ante oculos tres illæ caussæ assignatæ habendæ, ob quas jentaculum conceditur, nempe sitis, somnus, consuetudo. Non enim vllo modo comedendum ad

13 appetitum ciborum, & famem expellendam, sed ad sitis remedium, vt absque noxa bibere liceat, & ad somnum conciliandum Azor. *vbi supra vers. Octauo quæritur.* Addo ego ad euitandam consuetudinis mutationem, quam periculosam esse jam diximus.

Itaque hoc posito fundamento, dicamus primo, quod siti vrgente parum omnino cibi sufficiat ad nocumentum euitandum, quod ex potu absque cibo prouenire posset. Itaque respectu sitis vix vnciam

14 vnam aut alteram panis sufficientem esse dixerim, stante maxime quod ob prandij vbertatem, & tardiorem assumptionem adhuc cibus saltem totaliter à stomacho non descenderit in hora assumendi jentaculi. Cum ergo jentaculum ob potum innoxie assumendum concedatur, certe quantitas à Canonistis assignata videtur minuenda.

15 Dicamus secundo, quod etiam respectu somni ea quantitas minuenda sit; duo enim illa jam considerata quoad sitim, consideranda & hic quoad somnum, primum scilicet, prandij retardatio, ex qua ejus concoctio ita protrahitur, vt adhuc possit in nocte materia aliqua euaporationis superesse, quæ somno opituletur; ita vt modica de nouo superueniente ea euaporatio sufficientissima sit ad somnum conciliandum. Secundum est major copia ciborũ in prandio assumpta, quæ diuturniori indiget concoctione, & sic etiam ex hac caussa protracta concoctione, facile est superesse materiam euaporationis ad somnum alliciendum. Hæc quidem extra jejunium, quandocunque libeat, experiri possumus habere veritatem; si enim vltra consuetudinem, ac copiose pransi fuerimus, vel incœnati imus cubitum, vel minima refectione, vt panis buccella, & cyatho vno, aut altero potus contenti sumus; tamen non modo bene dormimus, sed consueto multo suauius. Itaq; stante multitudine ciborum in prandio assumptorum, & prandij retardatione, non tanta necessitas noui cibi est in cœna ob hanc caussam, nempe vt dormire noctu liceat; videtur ergo respectu quoque hujus caussæ quantitatem debere esse modicam in jentaculo, & minorem, quam Canonistæ supracitati præscripserint.

16 Dicamus tertio, quod etiam respectu consuetudinis bis in die comedendi, si ad tempus, & quantitatem refectionis vnica vice in jejunio assumptæ respiciamus, multo minor cibi quantitas sufficiens sit etiam à nobis præscripta non major, quia cum prandium valde prope consuetam cœnandi horam assumatur, & consueto multo vberius; vel minima quantitas satis est ad satisfaciendum huic consuetudini bis in die cibos assumendi; quia stomachus adhuc matutino cibo, vel prandio repletus, nullam necessitatem habet nouum cibum appetendi. Consuetudo autem tunc nocet mutata, quando stomachus indigentiam pateretur, aut saltem quando omnino nihil assumeretur. Concludamus ergo ex his, quod quantitas cibi in jentaculo assumendi ne jejunium frangatur tam respectu sitis, quam somni, & consuetudinis restringenda sit ad modicum quid, quod vncias duas, aut tres ad summum non pertranseat, vt jam supra diximus.

17 Non defuerunt tamen qui aliter hanc jentaculi quantitatem determinauerint, volentes quartam, aut quintam partem comestionis ordinariæ posse licitè pro jentaculo inseruire. Filiucc. *vbi aliàs, nu.* 33. rationem ejus rei esse voluit, quia talis portio in aliis rebus modica existimatur, vt ibi per eum. Ego licet disparem credam esse rationem, tamen puto quartam, vel quintam partem ordinariæ comestionis pene in idem recidere, nempe in vncias quinque, vel sex in personis tamen, quæ moderate cibari solent: nam in quibusdam dimidiam cœnam, in aliis integram constituent, in aliis vero quarta, vel quinta pars ordinariæ comestionis libram, aut majorem quantitatem transcenderet, sed vere, vt superius jam dixi, definiri ea quantitas propter varietatem subjectorum, & conditionum ab extra euenientium nullo modo potest. Et quia nonnulli sunt qui con-

18 sueuerunt semel in die comedere indifferenter omni tempore, quæri posset, an hi sumendo aliquid præter consuetudinem ante somnum, jejunium fregisse essent dicendi, quod Canonistæ decidant. Certum est, si id facerent ob vrgentem aliquam necessitatem, eos in hoc nihil delinquere; sed quid si ob comitatem, vel delectationem, aut quid simile? num eos, vt cæteros, qui absque necessitate jentaculum assumerent, consuetudo excusaret? sed ad pensum redeamus. An forte vnusquisque poterit sibi eam quantitatem in jentaculo assumendo præscribere, quæ satisfaciat commemoratis caussis absque eo quod jejunium violetur? & videtur hoc maxime ex re eorum esse, qui largiori jentaculo nolunt conscientiam simul cum corpore grauare, sed hoc sine Medici consilio nullus recte determinabit. An non posset generalis quædam regula constitui omnibus communis? hoc quidem jam dixi esse impossibile? sed quid si dicamus quantitatem cibi in jentaculo as-

19 sumendi tantam esse posse, quantam assolet vnusquisque in cœnæ principio in aliis diebus assumere, nempe cum acetaria primum in mensam veniunt? aut forte cum primo bibimus? licet enim non omnes eandem victus seruent rationem, & vnus post acetaria non bibat, alius vero plurimum cibi, antequam bibat, assumat, tamen vt plurimum non multum assumi solet, & post acetaria bibimus, vel non multo post solemus enim post acetariorum cum pane assumptionem (cujus quantitas raro excedit talem, quæ consideratione digna sit) potu primum sitim extinguere; hoc enim pacto non ad famem expellendam, sed ad sitis molestiam abigendam comedemus, & jejunium non violabimus, sed & in hac quantitate sic definita adhuc est difficultas, ergo indefinita relinquatur, & boni viri arbitrio remittatur, cum de particularibus est determinandum.

20 Cæterum quoad qualitatem ciborum quibus vti liceat in jentaculo concordant Azor. & Lessius debere esse talem, vt cibi non sint ex iis, quibus vtimur in prandiis, & cœnis ad Naturæ sustentationem, sed ex iis, quæ in vltima mensa venire solent, vt fructus, condita ex saccharo, & quædam bellaria. Concedit Azorius *vbi aliàs, vers. Septimo quæritur*, pisciculum minutum majore seueritate vtitur Filiuccius quoad qualitatem, liberalior in quantitate. Panem coctum, vel panem cum amygdalis in ferculis appositum. Etiam in debita quantitate non admittit, vt hæc tamẽ exquisitius decidantur, repetendum id, quod alias dictum est, quantitatem cibi assumendi non debere esse notatu dignam, vnde & qualitatem talem esse oportet, vt quam minimum, vel nullo modo nutriat.

21 Ergo inter omnes cibos minimi nutrimenti sunt herbæ, & fructus, atque vtraque profecto eo minus

nutrire possunt, quo simpliciora assumuntur, coctura enim, & conditura aptiora ad nutritionem efficiuntur.

22 Sed cur, inquies, conceditur panis, qui & nutrit, & ob familiaritatem multo magis quam alius quiuis cibus, si euitanda sunt in jentaculo, quæ insigniter nutriant? quoniam, inquam, non euitaretur nocumentum potus, nisi solidi quicquam in stomachum ingereretur; Fructus enim, & herbæ solidi quicquam vix habent; adde quod cum pane assumpti innocentiores fiunt, vt ex Gal. aliàs dixi. Præterquam quod & consuetudo in hoc aliquid operatur; fructus ergo, & herbæ pro jentaculo cum pane admitti possunt, & si quæ alia sunt his similia.ココturas tamen, & affectatas condituras non admitterem nisi valetudinis caussa, & multo minus pisciculum minutum; nam eadem portio concedi posset ex quibusuis grossis, & selectioribus piscibus; nam quid refert grossine, an minuti pisces sint quoad nutritionem? non minus nutriunt hi quam illi, & forte melius præbent alimentum. Cum his fercula omnia à jentaculi mensa amouerem, & in summa omnem ciborum curiosam condituram, vt sapidiores, aut magis nutritiui cibi euadant fugere ij ex mea sententia debent, qui jejunij obligationi satisfacere volunt.

Restat denique de commutatione jentaculi verba facere, an nimirum liceat jentaculum de mane sumere, refectione, vel prandio in cœnam commutato: nam quod liceat, jentaculo omisso in totum, prandium in noctem differre, non est dubio locus. Ego neque in hoc, neque in aliis quibusque tanquam Canonista sententiam ferre ambigo, sed tantum ea, quæ ad medicam scientiam pertinent definire. Iejunij obligatio ea est, vt semel in die comedamus; jentaculum de jure non esse permissum jam diximus, sed propter commemoratas caussas toleratum ab Ecclesia, ita vt ex longa consuetudine jam illicitum non sit. Cæterum vbi jentaculum de mane assumatur tam somni, quam sitis caussam cessare (ob quas Canonistæ adstruunt jentaculum tolerari) manifestum est. An autem cesset incommodum mutatæ consuetudinis, quæ erat tertia caussa à nobis adducta, determinandum, & non cessare palam est, quia stomachus retardata ciborum assumptione, & maxime ad multum tempus, pituita oppletur, languet, amara bile molestatur, & mille alia incommoda perpetitur ab Hippocrate recensita *in lib. de vict. rat. in acut.* Itaque non cessat hæc caussa in jentaculo de mane sumpto, vnde hujus respectu admitti posset, & tunc quidem videretur tanquam medicamentum ratione tuendæ valetudinis assumi; vt sic autem est licitum. Azor. *vbi aliàs, cap.* 8. *vers. Sexto quæritur.* & tamen secundum communiorem & veriorem opinionem non licet jentaculum de mane sumere, nisi vrgente necessitate, Azor. *vbi proxime, in fin.* Lessius *vbi sæpe, c.* 2. *disp.* 2. *nu.* 11. *vers. Item sumentes.* Filiucc. *ibid. p.* 2. *c.* 2. *nu.* 28. etiam seruata hora jejunii, & cæteris conditionibus requisitis, vt prosequitur Azorius *ibi.* At cur hoc? respondent nonnulli apud Azor. dicentes, quod Ientaculum non jus, sed consuetudo, excusat; sed consuetudo contra jus introducta restringenda est, non laxanda, ergo non videtur permittendum jentaculum de mane assumere, etiam seruatis Iejunii legibus. Alii vero contra id opponebant, quod per assumptionem jentaculi in meridie, & cœnæ de nocte non mutatur substantia Ieiunii. Licet enim in jejunio vnicam refectionem sumere, & vnicum ientaculum, nihil ergo refert, si hæc de mane, illa de sero sumatur, vel è contra, & tamen Azor. priorem sententiam amplectitur tanquam tutiorem & veriorem, & violari credit jeiunium, & mortaliter peccari, si absque necessitate id fiat. Ego quicquid sit de peccato (nam in his me non admisceo) dico cur non videatur licitum jentaculum mane sumere. Afflictio carnis, que in jeiunio ab Ecclesia affectatur, non tam ex qualitate ciborum prouenit, quam ex dimissione consuetæ cœnæ, ob quam corpus aliqua inedia maceratur. Dico ergo quod si ientaculum de mane sumatur omnino euitabitur omne inediæ incommodum. Ratio est, quia licet parum de mane assumatur, illud tamen tempus, quod intercedit inter ientaculum & cœnam (maxime quia tum temporis cœna maturius apponitur.) est adeo breue, vt quantumuis parum cibi accipiatur, nullum omnino inediæ incommodum nos persentire permittat, nec consequenter finem ieiunii assequi. Adde quod debita cœna ad satietatem assumpta homo sequenti mane multo minus indiget noua refectione, quia stomachus non est ita liber à ciborum superfluitatibus præteritæ cœnæ. Vnde neque de mane tam solutus est, vt mentem ad diuinorum contemplationem libere eleuare possit, qui alter finis est ex iis, quos Ecclesia in ieiunio instituendo sibi proposuit. Ergo cessante carnis maceratione, cessabit simul mentis eleuatio ad diuinorum contemplationem; cessabit & tertius finis in ieiunio intentus, hoc est satisfactio pro peccatis, erit enim ieiunium huiusmodi nullius meriti.

Illud autem omninò adnotandum duco, quod dato etiam, quòd aliqua ex caussa liceat, cœna protracta in noctem, sub meridiem ientaculum assumere, maiori semper rigore id permittendum non modò quoad qualitatem ciborum, sed etiam quoad quantitatem ob rationem, quam attulimus. Itaque si in refectiuncula noctu sumpta licet assumere panis vncias quatuor vsque ad sex, de mane si sumatur vix vncias duas ad quatuor concederem, vt quantum fieri potest, ex abstinentia homo carnem maceraret. Sed quid dicendum de tempore assumendi hoc jentaculum, si aliqua ex caussa liceat illud mane assumere cœna ad noctem protracta, an licet illud de mane quandocunque assumere? An potius debemus determinatam horam seruare, nempe aut in meridie, aut à meridie illo vti? Iam vero consentaneum videtur quod si jeiunium tanto religiosius seruatur, quanto serius prandium assumitur, vt alias dictum est, sic etiam si contingat de mane jentaculo vti, cœnamque in noctem protrahere, teneamur horam jeiunii seruare, & illud saltem ad meridiem protrahere. Ac profecto videretur sic decidendum, & ratio est, quia si quod incommodum corporale in jeiunio persentimus, id quidem maxime de mane experimur, cum per noctem facta assumptorum ciborum digestione, stomachus iam, & intestina vacua reperiuntur, ita vt Natura facile indigentiam experta, afflictio carnis sequatur in Ieiunii obseruantia necessaria, at vero ientaculo ad libitum de mane sumpto, eam indigentiam facile licet euitare. Quamobrem non nisi in meridie, aut post meridiem videtur assumendum quandocunque licuerit.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVINTI
TITVLVS SECVNDVS.

De Vulneribus.

Continens Quæstiones vndecim;

quarum

Illustrissimo, ac Reuerendissimo

DOMINO

D. ANGELO ANDOSILLÆ,

CANCELLARIÆ APOSTOLICÆ

REGENTI,

AC BASILICÆ S. PETRI CANONICO DIGNISSIMO

Paulus Zacchias F.

AGenti mihi inter has materias Medico-Legales de Vulneribus, facile detrectantium vulnera licet pertimescere; contra quorum spicula dum defensorem requiro auctoritate conspicuum, scientia insignem, ingenij alacritate notum, ac animi in me propensione beneuolum, Te ipsum, vir Illustrissime, eligendum censui, qui æmulos auctoritate coërceas, scientia perturbes, ingenij alacritate reiicias, atque me animi propensione protegas, dum interim à D. O. M. fœlicitatem tibi perpetuam exopto. Vale.

LIBRI QVINTI

TITVLVS SECVNDVS, De Vulneribus.

SVMMARIVM.

1 *Materia de Vulneribus est valde practicabilis.*
2 *Medicorum sententia exposcitur, cum dubitatur, an vulnus sit lethale, nec ne.*
3 *Inspectio Cadaueris hominis occisi absque Medici præsentia fieri non potest.*
4 *Pluribus deponentibus aliquem ex vulnere periisse, & duobus Medicis contrarium aßerentibus, dicto Medicorum magis creditur.*
5 *Medicorum judicio statur circa remansuram cicatricem ex vulnere, & ejus qualitatem.*
6 *Medici conuocantur ad judicandum de debilitate, & deturpatione membrorum ex vulneribus.*
7 *Medici conuocantur ad judicandum, an quis ex vulnere mortuus sit, vel ex alio morbo.*
8 *Vulnus est vnitatis solutio.*
9 *Omnis morbus dicitur Vlcus.*
10 *Vulnus proprie quid. & num. seq. & 12. & 14.*
13 *Vulnus datur absque sanguine.*
15 *Vulnus, & Vlcus pro vna eademque re aliquando accipiuntur.*
16 *Vulnus, & Vlcus ex Auicenna quomodo differant.*
17 *Vlcera sunt aliquando absque sanie.*
18 *Vulnus ab Vlcere quomodo differat, alia opinio.*
19 *Vulnus ex communi opinione quomodo differat ab vlcere.*
20 *Vulnus quando degeneret in Vlcus,*

Quid sit Vulnus, quid Vlcus, & quæ sit inter ea differentia.

QVÆSTIO I.

1 VTinam hæc materia de Vulneribus non esset præ cæteris omnibus, quas hactenus tractauimus, vel quas in posterum tractaturi sumus practicabilis: maxime enim esse talem testatur experientia, & adnotant Iurisconsulti, Boer. ex Bart. *decis.* 323. *in princ.* nam profecto multo minora mala, ac pauciora homini ab homine impenderent: detestabile autem est, tam auidos suæ ipsorum calamitatis, & ruinæ homines extitisse, vt tot, ac tanta ingenia ad inuicem sibi nocendum in suæ speciei exterminium excogitauerint; quorum ope (non intenti iis, quæ à casu imminent, & ab ipsa mortali natura miseriis) breuissimum hoc vitæ nostræ tempusculum magis magisque breue redderetur. sed minus dolendum medius fidius esset, si qui ferina crudelitate ducti in homines ipsos sæuiunt, soli propriæ crudelitatis pœnas luerent. at deplorandum est, innocentes sæpius succumbere, nocentes maioribus sceleribus patrandis superesse. Sed his omissis, huius argumenti necessitatem, & vtilitatem ostendere superuacaneum videtur. est vero hæc materia mixta, Medica nempe, & Legalis; ad Medicos pertinet vulnerum naturam, & differentiam, periculum ab iis imminens, aut securitatem, remansuras cicatrices, deformitates, mutilationes, impedimenta cognoscere. ad Legumperitos autem juxta Medicorum relationem sontes condemnare, insontes absoluere; idcirco cum dubitatur, an vulnus mortale sit, nec ne, Medicorum sententia exposcitur, eorumque iudicio statur. *cap. significasti.* 2. *de Homicid. cas. & vol.* Bart. *in l. final. ff. ad l. Cornel. de sicar. & in tract. de percuss. in princ.* Alexand. *in l. si ab hostib. ff. solut. matrimon. num.* 9. Abb. *in cap.* 2. *de Cler. percuss.* Clar. *lib.* 5. *pract. crimin.* §. *homicid. nu.* 34. Iacob. de Bellou. *in pract. judic. tit. de quæst. & qual. torm. num.* 219. Bot. *in pract. crimin. titulo de Homicid. num.* 115. Damhouder. *pract. crimin. cap.* 77. *num.* 21. Andr. Gaill. *lib.* 2. *& pract. obs.* 111. *num.* 1. & 7. Farinac. *Cons.* 171. *nu.* 7. & 28. *lib.* 2. & *quæst.* 127. *par.* 4. *nu.* 101. vide hac de re latissime Guazzin. *ad def. reor. def.* 4. *cap.* 12. *num.* 1. & ex nostris id ipsum testantur Langius *Epist. lib.* 1. *Epist.* 5. & P. Andr. Canoncher. ex pluribus Iurisconsultis *in prolegom. ad Aphor. Hipp. pag.* 93. *vers. Scientia præstantior.* & esse communissimam opinionem affirmant Clarus, & alij vbi supra. Vnde neque ipsius Cadaueris occisi hominis inspectio absque Medicis fieri potest. Franc. Cason. *de indic. præmiss. cap.* 2. *num.* 6. nam tanti valet in his Medicorum judicium, vt si plures testes, etiam multi deponant aliquem ex vulnere decessisse, & è contra duo tantum Medici contrarium affirment, atque id negent, magis creditur dicto duorum Medicorum, quam quibuscunque aliis. Corsett. *in singul. verbo Testis. num.* 4. Farinac. *quæst.* 127. *par.* 4. *num.* 116. Guazzin. *def.* 4. *cap.* 12. *num.* 12.

Eodem quoque pacto de cicatrice statur judicio Medicorum, an ex vulnere remansura sit, nec ne, & cujus qualitatis futura sit. idem Farinacc. *vbi proxime, num.* 108. ad judicandum quoque, an membrum ex vulnere remansurum sit debilitatum, deturpatum, aut aliqua alia ratione impeditum Medici conuocantur. Caball. *Cent.* 3. *cas.* 236. *num.* 114. Majus quid est, quod sequitur, nam secuta morte vulnerati hominis, Medici ad decidendum conuocantur, an is ex vulnere, vel potius ex alio quopiam superueniente morbo mortuus fuerit. Zabarell. *in cap. Furios. num.* 14. *de homicid. cas. & vol.* Alex. *cons.* 148. *num.* 2. *vol.* 2. Boer. *decis.* 323. *num.* 10. Mascard. *de probat. concl.* 1034. *num.* 6. *vol.* 2. Roland. *cons.* 30. *num.* 27. *tom.* 3. & in summa de quibuscunque ad vulnerum naturam, differentiam, & periculum pertinentibus Iurisconsulti Medicos ipsos consulunt, eorumque dictis maxime deferunt; itaque de hac materia verba jam faciamus & videamus primo quid sit vulnus, quid item sit vlcus; nam, etiamsi vel rudibus ipsis puerulis quid sit vulnus notum sit, tamen scientificè id scire ad eruditos spectat. definitur ergo vulnus à nostris Doctoribus dupliciter, primo modo latissime, & sic comprehendit om-

nem continui solutionem vbicunque & quando-
8 cunque fiat; nam dicunt, vulnus esse vnitatis solutionem, & sic dicitur etiam vlcus; qua de re Apuleius Medaur. *de virt. herb. hist. cap.* 55. Vlcera ipsa vocauit vulnera ex se nascentia. sed hujus solutionis vnitatis plures afferuntur differentiæ, imo tot, quot
9 sunt differentiæ morborum, cum Hippocrati omnis morbus dicatur vlcus; at quomodo id veritatem ha-
10 beat videndum apud Auctores infra citandos. Sed magis proprie vulnus dicitur solutio vnitatis in carne, ita pluries Galenus *in Method. med. lib.* 3. *cap.* 1. *&* 4. *ejusd. cap.* 1. *& de Causs. morb. cap. vlt. & de differ. morb. cap.* 11. *& alibi alias.* cæteræ vero solutiones continui in aliis partibus euenientes sua quæque nomina sortiuntur; vt patet apud ipsum Galenum *locis citatis.* Tagaut. *lib.* 2. *Inst. Chirurg. cap.* 1. Fallopp. *in tract. de Vulner. cap.* 1. Vessal. *lib.* 3. *Chirurg. cap.* 1. Paræum *lib.* 8. *cap.* 1. Pigræum *Chirurg. lib.* 3. *cap.* 1. & alios omnes *in tract. de vulner. in princ.* Sed recentiorum plerique, vt particularius, & magis proprie vulnus definirent, secuti Auicennam, & Gui-
11 donem de Cauliaco dixerunt, vulnus esse continui solutionem in carne de recenti factam sanguinolentam, & absque putredine. sic Io. de Vigo *lib.* 3. *Chirurgiæ tract.* 1. *cap.* 1. Tagaut. *loco cit.* Vessal. *ibidem.* Paræus, & Pigræus *vbi suprà.* Riolan. *Chirurg. sect.* 3. *c.* 1. & denique Ranchin. *in Pathol. vniuers. sect.* 2. *cap.* 37. quam tamen definitionem conuellit & refutat Fallop. *vbi suprà*, multis ex caus-
12 sis volens, vulnus esse continui solutionem cæsim factam in qualibet corporis parte siue de recenti, siue à multo tempore, siue cum putredine, siue absque putredine, siue sanguinolenta, siue non; nam etiam absque sanguine fieri continui solutionem in partibus mollibus à re extrinseca palam est, vnde
13 potest dari vulnus absque sanguine vel ipsis Iurisconsultis adnotantibus. Catal. de Boncomp. *de Syndic. num.* 87. & ex nostris Fallopp. *cit. lib. de vuln. cap.* 1. Verumenimvero Hieronym. Fabrit. *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 1. præ cæteris videtur rei naturam sua definitio-
14 ne attigisse, quæ hujusmodi est: Vulnus est continui solutio in molli parte ab externo aliquo instrumento inflicta; neque videtur deficere à vulneris natura solutio continui, quæ cæsim facta non sit, vt volebat Falloppius.

Sed quid intersit inter vulnus, & vlcus, non adeo
15 perspicuum est: nam apud Galenum vtrumque indifferenter pro eadem re accipitur; siue id ita ex se ipse fecerit, siue id Interpretum vitio acciderit, quos tamen (cum plerunque viri fuerint eruditissimi) credibile non est toties, omnesque simul aberrasse. quod etiam in Hippocratis libris esset mirandum, qui similiter vtrumque nomen confundit, cum tamen manifestum sit inter se non parum differre, vt docent supracitati Auctores; quomodo vero differant, ipsi inter se differunt, ac discordes sunt.
16 Auicenna enim 2. 1. *doctr.* 1. *cap.* 4. plagam, seu vulnus dici voluit, solutionem continuitatis in parte molli, in qua adhuc non apparuit pus, vlcus autem nominari quando in solutione continui superuenit pus; cui videtur fauere Hipp. *de Vlcer.* dicens, Est namque vlcus humidum. hanc ipsam opinionem secutus videtur Riolan. *suæ Chirurg. sect.* 2. *cap.* 1. quæ
17 tamen à cæteris improbatur, & jure, quia dantur vlcera absque sanie, vt omnes notant, vnde falsum est superiorem opinionem esse Medicorum communem, quod voluit Amat. Lusitan. *Cent.* 6. *cur. vlt.* erat tamen ad hoc facilis responsio, dicendo; Vlcus ex sua natura esse semper saniosum, per accidens autem, & ex aliqua caussa non ad vlcus, sed ad humores, & reliquum corpus pertinent e aliquando non esse saniosum. Vessalius, & alii nonnulli Recen-
18 tiorum voluerunt, vlcus esse continui solutionem in carne sine sectione factam cum deperdita quantitate, nam vulnus est solutio in carne sectione facta, & potest esse absque deperdita quantitate. sed hæc vlceris definitio non comprehendit omnes vlcerum differentias, cum quædam vlcera sint, quæ sectione procurata sunt, vt sunt vlcera quæ ex vulneribus non consolidatis relinquuntur. Communissima ergo opinio, & rationi magis consona est, vulnus esse
19 continui solutionem illatam, à re scilicet extrinseca factam, vlcus vero innatam, scilicet à caussa intrinseca. ea est opinio Galeni *in lib. de Causs. morb. cap. vlt. class.* 3. Theodor. Priscian. *lib.* 1. *ad Timoth. cap.* 20. & post alios multos Petr. Sal. *in* 1. *Hipp. de morb. sect.* 2. *tex.* 78. & acceptatur hæc ipsa opinio à Iurisconsultis, Glo. *in l. Ob quæ vitia.* §. *fin. ff. de Ædil. ed.* Cæpoll. *ibid. num.* 4. Boer. *cit. decis.* 327. *num.* 3. idque sibi voluit Apuleius vbi suprà, appellans vlcera vulnera ex se nascentia, hoc est, à re intrinseca facta, cum alias vulnus simpliciter continui solutio sit à re extrinseca procurata. Neque obstat, quod suprà dictum est obstare definitioni vlceris à Vessalio allatæ, quod scilicet nonnulla vlcera ab extrinseca caussa originem habere comperiantur, vt ea omnia, & singula absque dubio sunt, quæ ex vulneribus remanere solent: quia cum vulnus pertransit terminum suæ
20 vnionis, & consolidationis habito respectu naturæ ipsius vulneris, partis, vulneratæ, & aliorum, tunc degenerat in vlcus, quia à corporis impuritate ejus vnio impeditur, & sic licet, vt vulnus à re extrinseca fuerit inflictum, vt vlcus ab interna caussa fouetur, & in eo casu externa caussa respectu vulneris est solum caussa proxima, nam respectu vlceris est caussa remota, hujus enim proxima est, vt dixi, corporis impuritas, & humorum confluxus ad partem vlceratam. potest & ex hoc Vessalii definitio ad rectum sensum reduci, vt patet.

SVMMARIVM.

1 *Vulnerum differentiæ permultæ sunt.*
2 *Lethalia vulnera quomodo distinguantur.*
3 *Vulnerum diuisio juxta eorum quantitatem.*
4 *Vulnerum quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam autem indifferentia.*
5 *Vulnera de necessitate lethalia, quæ.*
6 *Vulnera vt plurimum lethalia, quæ.*
7 *Vulnus potest esse ex his, quæ secundum plurimum lethalia sunt, & tamen vulneratus superesse.*
8 *Morbi nonnulli lethales ab aliquibus exsuperantur.*
9 *Glo. in l. Quod si nolit. ff. de Ædil. ed. & Cæpolla notantur.*
10 *Medicus non potest sanare vulnus lethale. Falsum ibi.*
11 *Lethaliter vulneratus potest quoad vulnus sanari, & tamen ex alio morbo tunc temporis decedere.*
12 *Lethalia vulnera ex partis præcipue natura judicanda.*
13 *Natura partis vulneratæ est præcipua caussa periculi in vulneribus.*
14 *Vulnus simplex in carnosa parte omnem securitatem promittit.*
15 *Vulnusculum in digito non judicatur mortale.*
16 *Ex omnibus vulneribus contingit homines mori.*
17 *Vulnus potest esse salutare, & tamen vulneratus decedere*

cedere ex morboso corporis apparatu, vel prauitate in vulnere non ratione suæ naturæ, vel aliter.

18 *Vulnusculum non dicitur vulnus.*

19 *Vulnus leue non præsumitur mortale.*

20 *Vulnusculum leue, quomodo possit esse mortale.*

21 *Vulnera cor lædentia de necessitate sunt lethalia.*

22 *Corde vulnerato non potest homo superesse nisi ex miraculo.*

23 *Vulnera de necessitate lethalia.*

24 *Vulnera vt plurimum lethalia, quæ.*

25 *Vulnus circa vmbilicum vt plurimum lethale.*

26 *Vulnera non lethalia, quæ.*

27 *Vulnera lethalia ex ipsorum qualitate.*

28 *Senum vulnera cæteris paribus periculo magis proxima, quam alias ætates degentium.*

29 *Mulieres grauiores ictus, & grauiora vulnera patiuntur, quam viri.*

30 *Temporis constitutio facit ad securitatem, & periculum vulnerum.*

31 *Capitis vulnera Florentiæ, & Bononiæ maxime lethalia, Romæ, & Ragusij non ita.*

32 *Vulnerans infirmum, eoque decedente, tenetur de homicidio, etiam si vulnus non fuerit lethale.*

33 *Qui caußam damni dat, damnum fecisse videtur.*

De Vulnerum differentia, de eorumque periculo, & securitate.

QVÆSTIO II.

1 VVlnerum differentiæ permultæ sunt, nam quædam differunt respectu partium vulneratarum, vnde quædam in capite, quædam in collo, quædam in thorace, quædam in ventre, & sic de cæteris; quædam differunt respectu qualitatis, vnde quædam simplicia, quædam composita, quædam cum contusione, quædam absque contusione, & similiter de aliis. Alia differunt respectu periculi, & securitatis, vel impedimenti remansuri, & sic quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam nullum afferunt post sanationem impedimentum, quædam vero membra post sanationem vel impedita, vel debilitata, vel deturpata relinquunt. 2 Lethalium porro quædam de necessitate interficiunt, quædam vt plurimum, non lethalium quædam nunquam lethalia, quædam secundum plurimum. Alia differunt respectu instrumentorum vulnerantium, atque hac ratione quædam cæsim inflicta, quædam vero punctim, quædam cum armis contundentibus, quædam secantibus, quædam discerpentibus, & alia alio modo. 3 Præterea differunt vulnera juxta quantitatem, atque hoc pacto quædam magna, quædam parua, quædam mediocria; quædam item penetrantia, seu profunda, quædam lata, & superficialia; ac tandem plerisque aliis modis vulnera inter se differunt, sed nos pro Iurisconsultis non omnes differentias hic exquisito examine, vt ex re Medicorum esse solet, percurrere intendimus, sed eas tantummodo, quæ ad eorundem Iurisconsultorum negotium magis facere videntur; juxta quam intentionem cum Fortunato Fideli *lib.* 4. *Relat. Medic. c.* 2. & aliis dica- 4 mus, Vulnerum quædam esse lethalia, quædam non lethalia, quædam indifferentia, quod aliquando lethalia sint, aliquando non, pro medentis industria, ægri natura, constitutione, ætate, robore, & obedientia, pro temporis ratione, pro regionum qualitate, & huiusmodi. Gal. 5. *Aphor.* 65. lethalium porro, vt diximus, alia sunt de necessitate lethalia, quod omnino naturaliter interimant, alia non necessario, sed vt plurimum occidunt.

5 Vulnera de necessitate lethalia ea sunt, quæ omnem medelam effugientia breui temporis spatio vitam adimunt, vt notat ex Iurisconsultis Farinacc. *de Homicid. q.* 126. *n.* 5. 6 lethalia secundum plurimum sunt ea, quorum curatio secundum plurimum male succedit, & difficilis est, non quod semper interficiant, adnotante ex ipsis Iurisconsultis Barbos. *in Collect. Doct. tit-* 12. *cap.* 18. *nu.* 7. *Tom.* 2. 7 nam potest quidem vulnus esse secundum plurimum lethale ex sua natura, & tamen vulneratus ex vulnere conualescere, vt ipsi Iurisconsulti notarunt. Glo. *in l. Cum aliter.* §. *si Dominus. ff. de de Senat Cons. Syll.* Royz *decis. Lituan.* 1. *nu.* 247. Tiraq. *de Retract.* §. 15. *Glos.* 2. *num.* 12. & de Leg. Connub. *l.* 2. *num.* 29. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. ex Medicis Tagaut. *lib.* 2. *Inst. Chirurg. cap.* 3. Codronch. *in method. Testi. cap.* 4. 8 quemadmodum etiam aliqui morbi tametsi lethales sua natura sint, à nonnullis exsuperantur. Facit Hippocratis auctoritas *lib.* 1. *de morb.* Codronch. *vbi suprà cap.* 3. Prosper Martian. *in annot. ad lib. primum de morb. mul. vers.* 155. 9 Non est ergo absolute verum quod Glos. *in l. Quod si nolit. ff. de Ædil. ed.* in verbo *Adhibuit Medicum.* & Cæpolla *ibid.* §. *si Mancipium. num.* 13. & 10 ex hoc Boerius *quæst.* 323. *num.* 10. dicebant, Medicum nimirum non posse sanare vulnus mortale; quia sunt quædam vulnera, quæ ex se, & ex sua natura occiderent, quæ tamen adhibitis opportunis remediis sanantur, Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Med. cap.* 2. 11 quinimmo possibile est, vulneratum lethaliter à vulnere liberari, & omnino sanari, & tamen ex morboso corporis apparatu, vel ex nouo superueniente vndecunque morbo decedere. Valles. *in* 5. *Epidem. tex.* 16. *in fin.* & facit pro Iurisconsultis Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *c.* 11. *num.* 8.

Lethalia ergo vulnera ex quibus judicentur licet videre apud nostros auctores omnes *in tractat. proprio de vulneribus. in prin.* præcipue vero apud Recentiores, vt Tagautium, Falloppium, Paræum, Pigræum, Hieronym. Fabritium, & plerosque alios, & inter Iurisconsultos præ omnibus apud Farinacc. *loco cit. quæst.* 127. *par.* 3. *à nu.* 38. *ad plures seqq.* 12 ex quorum sententia lethalia vulnera judicanda primo, ac præcipue sunt ex natura partis vulneratæ, dehinc ex vulneris qualitate, ex ejusdem quantitate, ex ætate patientis, ex sexu, ex temporis constitutione, ex loci conditione, ex statu ipsius vulnerati, ex qualitate armorum vulnerantium, ex accidentibus de natura sua vulneribus superuenire consuetis, ex aliisque nonnullis conditionibus ab extra aduenientibus. 13 Sed, vt dixi, natura ipsius partis vulneratæ præcipua caussa est periculi, & securitatis ipsorum vulnerum, vt prudenter sentit ex Hippocr. documentis, Fortun. Fidel. *vbi suprà, cap. eod.* cætera enim omnia per accidens ad id concurrunt, vt palam est; cum hæc, si quidem vulnera lethalia ex partis natura sint, faciant ad mortis accelerationem, aut retardationem; aut si lethalia non sint, possint ea reddere minoris, vel majoris securitatis, facilioris, aut difficilioris curationis, 14 vt exempli caussa vulnus simplex in carnosa parte omnem securitatem quantum est ex se solet promittere. Codronch. *in Meth. testif. cap.* 4. quale esset vulnus in carnosa parte brachij, notantibus ex Iurisconsultis Farinacc. *Cons. crimin. lib.* 2. *cons.* 81. *nu.* 6. & Guazzin. *defens.* 4. *cap.* 11. *num.* 10. quod si id ipsum vulnus

magnum sit, si accedat constitutio temporis praua, si æger sit debilis, senex, aut valetudinarius, si arma fuerint venenata, hoc ipsum, inquam, vulnus in hac eadem musculosa brachij parte inflictum, quod alias tutum erat, euadet dubium, & lethale. Exemplum habemus in Artabano, quem Iustin. *histor. lib.* 42. narrat vulnere in brachio accepto decessisse, & idem alias aliis euenisse notat Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cas.* 275. *nu.* 12. eodem quoque pacto vulnusculum in digito non judicatur mortale. Guazz. *vbi supra, n. eod.* & tamen Eques quidam in digito medio sinistræ manus vulneratus periit referente Cardan. *in* 5. *lib. Aphor.* 2. quod non tam ex natura partis, cujus respectu tutum erat, sed ex aliquo prædictorum accidentium euenisse putandum est. Hinc dictum sapienter, vt in cæteris omnibus ab Hipp. est *lib.* 2. *Prædict.* quod ex omnibus vulneribus contingit homines mori, quod etiam admonet Valles. *comm.* 5. *Epidem. tex.* 16. *in fin.* Paræus *lib.* 8. *oper. suor. cap.* 4. Codronch. *in Method. test. c.* 4. & alij. Quia, vt inquiunt, potest vulnus esse salutare, & tamen vulneratus vel ob morbosum corporis apparatum, vel ob occultam quamdam læsorum, circumstantiumque corporum cacoethiam decedere, vel aliis etiam accidentariis ex caussis, vt procedente sermone dilucidius declarabimus. Vnde etiam si quoad magnitudinem vulnusculum in consideratione nullo modo habeatur, ita vt neque vulneris nomine dignetur. *l.* 1. §. *sed sciendum. ff. de Ædil. ed.* Corsett. *de Minimis q.* 1. *nu.* 23. Verall. *decis.* 140. *n.* 3. Tiraq. *de Iud. in reb. exig. notab.* 10. quemadmodum neque morbus leuis dicitur morbus, neque febricula dicitur febris arg. *l. Ob quæ vitia* §. *final. ff. de Ædil. ed.* alias à me adduct. & facit ex nostris P. Andr. Canoncher. *in primum Aphor. lib.* 1. *pag.* 565. *vers. sicut leuis febricula.* vnde ob sui modicam æstimationem leue vulnus non præsumitur mortale Catal. de Boncomp. *de Synd. nu.* 83. Farin. *cons.* 171. *nu.* 4. *& nu.* 46. *lib.* 2. tamen respectu partis læsæ vtrumque potest esse de necessitate lethale, vt si Cor attigerit, aut si ad internas alias nobiliores partes penetrauerit, aut si acum in neruosam particulam profunde adegeris, quale exemplum habemus apud Hipp. 5. *lib. Epid. tex.* 44. sutoris illius solearum veteramentariarum, qui pupugit se acu juxta genu, & tertia die à vulnere mortuus est; sic & Aristo apud eundem Hipp. *lib.* 7. *Epid. tex.* 97. ex vulnere digiti pedis gangræna succedente mortuus est, quod forte neruosam partem læsisset; quæ exempla satis declarant vulnus aliquando esse quidem respectu magnitudinis paruum, sed respectu partis vulneratæ maximum, quia mortem facillime accersit. Paræus *lib.* 9. *c.* 9. Ergo partis natura præ cæteris omnibus vulnerum conditionibus vehit consideranda, juxta quam secundum Hipp. cæterorumque Medicorum omnium decreta, & secundum ipsam rerum magistram experientiem, lethalia vulnera de necessitate sunt, quæ Cor quomodocunque læserint, cum viscus hoc nobilissimum continui solutionem non patiatur, vt communis est Medicorum opinio, & tamen reperta sunt aliquando in Corde vlcera antiqua. cum quibus homo potuerit per longum tempus superuiuere, quale repertum est in Corde insignis cujusdam furis, de quo Beneuen. *de Abd. curat. cap.* 8. quin etiam narrabat nobili cuidam viro, ex quo ipse audiui, Prosper Cecchinus Chirurgus Romanus casum hujusmodi supra omnem admirationem. Maniacus quidam Sacerdos cum furore ductus se primum castrasset, immo vniuersum penem cum scroto, & testibus abscidisset, in eodem furore persistens acubus quibusdam fortibus pectus sub sinistra mammilla sibi transfodit, tandemque post nonnullos dies quinque nimirum aut sex, ab hisce vulnusculis illatis vitam, quam oderat, facile amisit. Aperto cadauere acus omnes ad cordis substantiam penetrasse reperti, cum quibus tamen potuit per nonnullos dies superuiuere. Hoc quidem mirabile auditu est, nam pro raro quodam euentu videtur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 2. enarrasse, quod nonnulli corde vulnerato, vulnere tamen ad ventriculos non penetrante, non solum eadem die, sed sequente etiam nocte tantum vixerint, sed & alia exempla similia vide apud Schenchium *lib.* 2. *Obser. tit. de Corde.* Hæc autem ita persuasa sunt Hollerio, vt voluerit *Comm.* 6. *Aphor.* 18. vulnera, si tantum pulpam, vel carnem cordis attingant non necessario interimere, quod tamen aliis persuasu difficile est, quia quamcunque cordis particulam quomodocunque attigerit vulnus coalescere ob continuum motum non poterit, & facillime inflammationem excitabit, & exinde alia symptomata, quæ necessario Animal si non subito, saltem non multo post interficient; nam quomodocunque sit quod aut eadem hora, ac momento, vel subsequenti die, vel etiam post duos, aut tres qualecunque cordis vulnus interficiat, nobis ea conclusio rata, ac firma maneat, quod talia vulnera necessario interimant, ita vt recte à Fallopp. dictum sit *in lib de vulner. cap.* 6. quod vulnerato Corde non potest homo viuere nisi miraculose, & ejus assertionis rationes apud ipsum vide, licet non sit necessarium illico à vulnerato corde hominem, siue quodcunque animal commori, vt ex historiis relatis per Schenchium vbi supra euidentissime patet, & ex alia à nobis commemorata. Quinimmo scimus, quod auulso corde integro, & arteriæ magnæ trunco ante auulsionem optime alligato, animal per aliquod temporis spatium viuere potest, vt multi ex Anatomicis oculati testes sunt, & quandoque ipse etiam vidi, sed & Galen. 2. *de Decr. Hippocr. & Platonis* pluries obseruatum memorat in sacrificiis victimas auulso corde, & clamasse, & aufugisse, donec sanguine toto effuso conciderent. Ex quibus patet adeo euidentem mortis caussam esse Cordis vulnus, vt non obstantibus quibuscunque vel vulneribus aliis cujuscunque partis, vel morbis aliis certo interimentibus, semper ad hoc sit referenda caussa ipsius mortis subsecutæ.

Sed proxime à Corde periculo certissimo hominem exponunt vulnera quæcunque insignia, quæ Cerebrum, Iecur, Diaphragma, Stomachum, Ventriculum, Asperam arteriam, Venam, itemque Arteriam magnam, Pulmonem, Lienem, Fellis vesicam, Vesicam vrinariam, tenuia intestina, præsertimque jejunum, Renes, & temporales musculos læserint. Adnotandum tamen ad hoc vt vulnus de necessitate interimat his partibus inflictum, requiri non modo vt eas quomodocunque læserint, sed etiam vt ad eas earundem partium particulas peruenerint, quæ vel quoad vsum, vel quoad sensum, vel quoad nobilitatem sunt præstantiores, vt Gal. *Comm.* 6. *Aphor.* 18. docet, & vide commentatores in Hipp. *lib.* 6. *Aphor. eod.* nam exempli caussa, licet Cerebrum insigniter læsum secundum suam substantiam mortem afferat, hoc quidem vt plurimum veritatem habet, & non semper, & de necessitate, nisi ad basim penetrauerit vulnus, tunc enim necessario occidit. Gal. *ibidem.* Cels. *lib.* 5. *cap.* 26. Fallopp.

Fallopp. *de Vulner. cap. 6.* & idem de pulmonibus, hepate, & reliquis partibus vulneratis est dicendum; atque hoc pacto intelligendi sunt Auctores, quando vulnera aliquarum partium pro desperatis, & incurabilibus pronuntiant, vt de renibus Ruland. *Chirurg. lib. 3, cap. 36.* dicebat, curam eorum potius diuinæ gratiæ, & beneficio committimus naturæ, quam operi nostro. sed de his omnibus vide peculiariter Fallopium *vbi supra.* Et ex his apparet non esse simpliciter verum exemplum allatum à Farinacc *de Homicid. quæst. 126. num. 5.* de vulneribus, quæ ad mortem certo, & omnino terminantur, Quemadmodum, inquit, sunt quæ cerebrum tangunt, vt enim dictum est, non modo euadunt interdum leuiter in cerebro vulnerati, sed etiam ii, qui ex iisdem vulneribus aliquam ipsius cerebri substantiam amiserunt, vt in casu, de quo Galenus, & aliis euenisse certum est, quorum historias vide, si libet, apud Schench. *lib. 1. obser. titul. de Cerebr.*

24 Porro vt plurimum lethalia vulnera sunt ea omnia, quæ prædictas omnes, ac singulas partes, corde excepto, non insigniter læserint, sed non penetrauerint ad intimiora. de diaphragmate tamen, seu Septo transuerso dubium est apud Falloppium, qui ex Galeno *loco cit.* dicit, diaphragmatis vulnera aliquando fuisse sanata; ipse autem de necessitate interficere asserit propter continuum, & nunquam desinentem motum. Mihi quidem non videtur Galenus hoc dixisse, quod illi imponit Falloppius, sed potius contrarium, nam & cordis, & diaphragmatis vulnera agglutinari non posse ex jugi eorum motu fatetur, in principio autem ejus commenti dicebat, cordis vulnera lethalia de necessitate esse, vt est in confesso apud omnes, non tamen in aliis partibus & membris ab Hippocrate inibi enarratis æque recipi vulnus quodcunque mortem afferre; hoc est non omnes in hoc conuenire, vt vulnera aliarum partium sint de necessitate æque lethalia, ac vulnera cordis. certum igitur sit, vulnera diaphragmatis etiam non magna interimere, quia & jugem habent motum, propter quem & sanguinis suppressio, & agglutinatio impeditur, & nullo negotio inflammationem concipit, & habet sensum exquisitum, ob quem dolores mirum in modum exacerbantur. sed & spinalem medullam vulnera lædentia lethalia de necessitate sunt, si notatu digna alias sint quoad eorum magnitudinem, sin minus vt plurimum interficiunt, vt omnium magnorum articulorum præcipue vulnera faciunt. Guid Caul.ac. *suæ Chirurg. tract. 2. doctr. 1. cap. 1.* Paræus *lib. 9. cap. 39.* quia semper fiunt cacoëthica, & maligna. Gal. 4. *Method. cap. 6.* Tagault. *lib. 2. Instit. Chirurg. cap. 3.* Riolan. *Chirurg. sect. 3. cap. 2.* Forest. *lib. 6. Obser. 2.* vesicam item vrinariam necessario mortem afferre volunt quandocunque in parte musculis, & carne carente vulnus fuerit; sed de his omnibus consulendus præ cæteris Fallopp. *vbi supra*, nam hæc dicendum potius frequentius, quam alia quædam vulnera occidere, & sic multo rarius sanari, quam quæ secundum plurimum lethalia sunt judicata; non quod vere de necessitate interimant,

25 Sed & lethale secundum plurimum vulnus est circa vmbilicum duobus vel tribus digitis in circuitu inflictum, & hoc, vt inquit Arcæus *de cur. vuln. lib. 2. cap. 4.* & Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 2.* ob neruos, qui in vmbilicum pertingentes ea loca percurrunt, & hoc fortasse sibi Homerum voluisse putauerim, qui Medicus fuit, & Chirurgus, quantum nonnulli astruunt, *Iliad. lib. 13.* in illis carminibus.

> *Meriones porro abeuntem insequens per cussit hasta*
> *Pudenda inter, & Vmbilicum, vbi maxime*
> *Fit plaga grauis ærumnosis hominibus.*

Et id ipsum significasse puto Torquatum Tassum nostrum *in sua Hierus. Cant. 9. St. 68.* cum inquit

> *Poi fere Albin la'ue premier s'apprende*
> *Nostro alimento.*

In cujus rei confirmationem non conticebo id, quod de iis, qui viui excoriantur à nonnullis relatum est, non mori nempe nisi vmbilico secto. Legi hoc apud Leonem Africanum *in sua Africa*, ex quo, & ex Scaligero refertur à Riolan. *lib. 2. Anthropograph. cap. 10.* imo Andr. Laur. *Anat. lib. 6. cap. 19. in fin.* simpliciter secto vmbilico homines perire dicit, & consueuisse barbaros vmbilicum orbiculatim secare, *Nam eo, inquit, resecto, statim pereunt suffocati, concidente enim vmbilicali vena hepatis vinculo, collabitur hepar, à quo trahitur diaphragma princeps respirationis organum.* hæc ille. Et in enunciatione vulnerum lethalium hæc sufficere possunt. non lethalia vero sunt quæcunque nullam ex his partibus attigerint, quæ simplicia fuerint, in parte ignobili, & obtuso sensu prædita, quæ quantitate fuerint modica, in juuene robusto, cum armis incidentibus potius, quàm alterius generis inflicta. 26

27 Lethalia autem ex qualitate ipsorum vulnerum judicantur, quæ cum contusione sunt, quæ magis compositas, & plures partes natura diuersas læserint; sic & quantitatis respectu majora magis lethalia quantum est ex hoc, minora minus, & mediocria medio modo se habent; cum autem triplex quantitas sit, vulnera quæ magis profunda, & penetrantia sunt, minus profundis, superficiariis, & non penetrantibus sunt magis periculosa; sic quæ in longum, aut in latum sese extendunt cæteris paribus minus periculosa iis, quæ magis profunda sunt; & quæ rotunda, & in orbem se produnt cæteris magis periculo proxima, quod hæc multo difficilius conglutinentur, & idcirco sanguinis effusionem, inflammationem, & dolores in longum protrahunt, vnde mors facilius succedit. Quin etiam respectu qualitatis armorum nonnulla magis aut minus lethalia sunt. si enim arma fuerint pungentia, hamata, serrata, & hujusmodi euidentius periculum afferunt, quam si simpliciter incidentia sint. Io. de Vigo *vbi supra.* Fortunat. Fidel. *ibid. cap. 4.* si ea item fuerint contundentia pejoris naturæ, ac magis lethalia vulnera infligunt: quamobrem vulnera sclopetorum, & aliorum id genus armorum ob id ipsum præter alias caussas pejora sunt, quam cum simplici ferro accepta. venenata etiamsi fuerint arma quomodocunque, & qualecunque vulnus afferant, lethale est, vt *in seq. quæstione* docebimus. Ætatem quoque vulnerati in considerationem venire oportet; nam vulnera in senibus cæteris paribus periculo magis proxima, minus puerorum, & robustorum juuenum ob vegetum calorem, vt cum Gal. Medici omnes, imo cum ipsa experientia sentiunt. Quin & sexus si consideretur, certum est fœmineum facere ad majorem vulnerum securitatem, quia fœminæ multo grauiores ictus, & vulnera perperiuntur, & ab his facilius sese extricant, quam viri, adnotantibus etiam Iurisconsultis. *Glo. in l. Nihil interest. in verbo tam grauia. ff. ad l. Iu-* 28 29

liam de Adul. cum plerisque aliis adductis à Tiraquel. *de leg. Connub. l. 9. nu.* 225. nam & alios etiam morbos difficiliores patiuntur quam viri, vt dixi aliàs *lib.* 4. *har. Quæst. tit.* 1. *quæst.* 8. *nu.* 18.

30 Temporis etiam constitutio facit ad majorem, vel minorem vulnerum securitatem, magis enim periculosa in constitutione frigida, & humida quàm in quauis alia; licet Hipp. *de Cap. vuln.* dixerit eos, qui in capitis vulneribus perituri sunt, magis viuere, & longiori tempore in hyeme, quàm in Æstate; pessimum omnium tempus Autumnale judicatur. Fortun. Fidel. *vbi alias, lib.* 4. *cap.* 2. Locorum quoque respectu vulnera magis aut minus periculosa. vnum, idemque ejusdem partis vulnus in hoc loco vt plurimum lethale, in illo vt plurimum non le-

31 thale. Vulnera capitis, quod pro exemplo sit, Florentiæ, & Bononiæ maxime lethalia, Romæ vero, & Ragusii non ita. Florentiæ, & Bononiæ (inquit Amatus *Cur. med. cent.* 6. *cur. vlt.*) ita capitis vulnera periculosa sunt, vt raro capite vulneratus sanetur; in hoc vero saxo Ragusæo contrario modo euenit, vix enim ex fracto, & comminuto capite ægrotus decedit, imo plerumque conualescit. idem de Ferraria testatur Ioseph. Quercet. *de Vulner. Sclopet. cap.* 3. In summa autem vt vniuersaliter loquamur, in editis locis, apertisque, aerisque tenuioris capitis vulnera difficillime, crurum facillime sanantur, contra in locis calidioribus, humilioribus, crassiorisque aeris vulnera capitis facillime, crurum difficillime ad sanationem perducuntur, cujus rei caussam quærit Prothus Casul. *lib.* 1. *Æthiolog. num.* 290. atque ea quidem manifesta est; nam Aer editorum locorum ob frigiditatem, & tenuitatem vulneribus capitis inimicus, ob siccitatem vulneribus crurum amicus: contrariæ caussæ in diuersis locis contrarios effectus producunt.

Ex statu denique vulnerati præcedente vulnus accipitur conjectura majoris, aut minoris periculi, quæ enim vulnera in corporibus fiunt, & morbosis, & cacochymis, in conualescentibus, valetudinariis, vel morbis de facili obnoxiis, & hujusmodi personis magis absque dubio periculosa; & idcirco pru-

32 denter Iurisconsulti voluerunt, vulnerantem infirmum, si ille decedat, teneri de homicidio, etiam vulnere non existente mortali. Damohud. *in Enchirid. rer. crimin. c.* 87. *num.* 40. & adducti per Thom. Actium *de Infirmit. par.* 2. *verb. vulnus. num.* 1. *& seqq.* licet contrarium velit Caball. *de omn. gen. hom. num.* 330. sed ratio videtur militare pro affirmatiua; dato enim quod vulnus non mortale possit fieri mortale ex corporis impuritate ipsius vulnerati, videtur vulnerans dedisse proximam caussam morti, vt in casu, de quo Manard. *lib.* 6. *Epist.* 1. in quo cum superuenerit vulnerato duobus vulneribus læso non quidem mortaliter, vt ipse probat, erysipelas ob corporis impuritatem, mortuus est decimaquarta; & cum vnusquisque huic periculo subjici possit, nempe corporis impuritati, non videretur vllo modo excusandus vulnerans, maxime si deliberato animo occidendi vulnerasse constet, si vulneribus non mortalibus existentibus, vulneratus ex corporis impuritate decedat, ex qua tamen, absque acceptione vul-

33 nerum non decessisset; nam qui caussam damni dat, damnum fecisse videtur, vt ipsis Iurisconsultis notissimum est, quibus hæc decidenda relinquantur, non enim sunt vndequaque à dubio exempta per superiora.

SVMMARIVM.

1 *Vulnere existente lethali non excusatur vulnerans ex malo regimine, aut negligentia, vel imperitia Medici.*
2 *Vulnere lethali existente præsumptio mortis est ex vulnere non obstantibus quibuscunque.*
3 *Vulnus si sit indifferens, & vulneratus sua negligentia, vel ex Medici culpa periit, vulnerans non tenetur de occiso.*
4 *Vulnere non existente de certo lethale, præsumptio est vulneratum non decessisse ex vulnere. Amplia vt num. seq. declara vt ibi.*
6 *Vulnus ex sua natura non lethale potest incuria, vel alia occasione fieri lethale.*
7 *Ex quibuscunque vulneribus homines perire contingit.*
8 *Caussæ ex quibus vulnus, quod ex sua natura non est lethale, fieri potest lethale.*
9 *Culpa Medici quomodo vulnus non lethale, fiat lethale.*
10 *Culpa ægroti quomodo succedat, vt vlnus non lethale, fiat lethale.*
11 *Medicum non adhibere, vel adhibere imperitum paria sunt.*
12 *Non quilibet error vulnerati culpari potest ad hoc, vt vulnus non lethale ejus culpa mortem accersisse dicatur.*
13 *Vulnus non lethale quomodo ex culpa constitutionis corporis ipsius vulnerati fiat lethale.*
14 *Morbosus corporis status in vulneratis magnifaciendus est.*
15 *Vulnera in quibusdam morbis difficulter sanantur.*
16 *Externa culpa quomodo no lethale vulnus occidat.*

Vulnus ex sua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occasione fieri possit lethale.

QVÆSTIO III.

Sed eorum verborum occasione, quæ in fine superioris Quæstionis attulimus, videndum in præsenti, an vulnus, quod ex sua natura nequaquam lethale sit, possit incuria medentis, vel ipsiusmet vulnerati, ab extra, & per accidens fieri lethale, & cum effectu hominem è medio tollere. hoc enim pro Iurisconsultis videtur valde scitu necessarium, quia 1 etiamsi quando vulnus est ex sua natura mortale (& maxime, inquam, quando de certo est mortale) non excusetur vulnerans ex malo regimine, aut ex negligentia, & imperitia Medicorum, sed omnino de homicidio teneatur. Clar. *lib.* 5. *sent. §. homicidium. nu.* 33. qui de communi testatur. Andreas Gail. *Obser. lib.* 2. *obs.* 111. *nu.* 21. Farinac. *cons.* 100. *nu.* 17. & *quæst.* 126. *num.* 12. quia dominatur præsumptio, 2 quod vulneratus ex vulnere decesserit. *l. Ait lex. §. quid si mortifere. ff. ad l. Aquiliam.* Adducente Io. Aloys. Ricc. *in prax. var. resol.* 194. *num.* 3. tamen si vulnus fuerit indifferens ad sanitatem, & mortem, & vul- 3 neratus Medicum non adhibuerit, aut adhibuerit quidem, sed imperitum; aut si sua ipsius negligentia, & inobediendia mortuus fuerit, tunc vulnerans de homicidio non tenetur, cum sua ipsius culpa reputetur mortuus. Io. Trigonius *singul.* 67. *nu.* 1. Petr. Rauenn. *singul.* 797. Caball. *Cent.* 3. *cas.* 248. *num.* 40. late Farinacc. *vbi supra, num.* 20. Guazzin. *defens.* 4. *cap.* 10.

4 *cap.* 10. *num.* 12. semper enim præsumptio militat, quod vulnere non existente de certo lethale, vulneratus non decesserit ex vulnere. Farinacc. *cons.* 121. *lib.* 2. *num.* 1. & 27. & ex Medicis Codronc. *in method. testif. cap.* 4. & Fortun. Fidel. *Relat. lib.* 4. *cap.* 2. & facit tex. *in l. si ex plaga. ff. ad l. Aquiliam.* ab ipso Fortunato nostro adducta. Imo volunt multi relati 5 per Guazzin. *vbi supra*, *nu.* 13. hoc procedere quandocunque etiamsi forte vulnus ex sua natura secundùm plurimum occideret; licet contrarium in vtroque casu sentiat Boer. *quæst.* 323. *nu.* 8. cum aliis ibi per eum adductis, quorum tamen sententia saltem in priori casu videtur omnino moderanda. Ac profecto præsumptio mortis ex vulnere debet sumi non simpliciter ex vulnere, sed ex aliis quamplurimis cum vulnere adjungi solitis, vt jam diximus. His ex caussis scire maximopere expedit, an id succedere possit, & ex quibus caussis, & quoad primam partem facile est respondere, quippe cum apertissime 6 id decidatur per *l. Qui occidit. §. si vulneratus. ff. ad l. Aquiliam.* & id fieri posse quandocunque docent ex Iurisconsultis Corneus *cons.* 283. *lit. L. vol.* 3. Damohud. *in Enchirid. rer. criminal. cap.* 75. *num.* 2. facit pro Medicis Valles. *in* 5. *Epidem. tex.* 97. & casus à Langio narratus *lib.* 1. *Epist.* 5. & alter relatus à Monard. *de quo supra*, & idcirco, vt jam non semel di- 7 xi, ab Hipp. prolatum est, ex quibuscunque vulneribus homines aliquando decedere, nempe etiam ex minimis, & non lethalibus, & facit ad hoc pro Iurisconsultis id, quod dicebat Bartol. *de percuss. nu.* 8. quod scilicet quandoque quis moritur de leui vulnere, de quo alius non moreretur, [id quomodò, & quibus ex caussis succedere possit docet *Fortunat. Fidel. lib.* 4. *de Relat. Med. cap.* 2.] dato igitur, quod id succedere possit, videndum quæ caussæ ad hoc concurrant, quæ reducendæ ex mea sententia vel ad Medicum, vel ad ægrotum, vel ad externa, nam 8 quoad Medicum, vel chirurgum vulnus non lethale 9 aliquando occidit, si ex ignorantia ille non nouerit vulneris qualitatem, vt in casu, de quo Langius vbi proxime, vbi chirurgus sanciatum in capite equitem cum cranij fractura, vulneris exiguitati fisus, cranij fracturæ nullo modo medicatus est, vnde vulneratus ob eum errorem è medio sublatus est, aliàs non periturus, non dissimilem casum habes apud Forest. *lib.* 6. *Obs.* 2. de vulnere non lethali, ex quo tamen æger culpa Medici interij; eadem enim ratione si Medicus nescierit remedia opportuna adhibere, aut adhibeat contraria, ægrum perimit; si item phlegmonem, spasmum, sphacelum, doloris acerbitatem, & alia hujuscemodi accidentia corporis purgatione tam per pharmaca, quàm per sanguinis repetitas euacuationes non prohibuerit, aut prohibere non curauerit, si secare vbi opus fuerit, nescierit, aut non quantùm oportuerit secauerit, vt in casibus ab Hippocr. relatis. 5. *Epidem. tex.* 27. & 28. si manantem item sanguinem supprimere ignorauerit, aut quid omiserit ad curam necessarium, aut quid etiam cum maximo ægroti damno fecerit, quod non facere præstitisset, vt secare vbi opus non fuerit, quemadmodum Medicus quidem proximis diebus faciendum inculcabat in leuissima quadam capitis percussione absque fractura, ex qua æger nihil detrimenti reportauerat; tunc, inquam, ex Medici imperitia, & negligentia vulnus non lethale facile occidere poterit.

10 Quoad ægrotum manifestissimum est, quòd ejus culpa idipsum potest succedere, vt si Medicum non adhibuerit, vel adhibuerit imperitum, cùm paria 11 sint Medicum non adhibere, aut adhibere imperitum. Glos. ex qua Farinacc. *de Homicid. quæst.* 120. *sect.* 4. *num.* 76. Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 4. *num.* 161. Thom. act. *de Infirm. part.* 1. *cap.* 47. *nu.* 30. Quia præstat, Medicum non habere, quàm malum habere. Rod. à Castr. *in Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 7. si item medicamenta opportuna sibi adhiberi non permiserit, aut quicquam moliri circa se renuerit, quod erat ad sanationem necessarium, si contra Medicorum sententiam acri sese exposuerit, vt Telephanes apud Hipp. *lib.* 7. *de morb. vulg.* aut si quomodocunque in vsu sex rerum non naturalium insigniter peccauerit. Farinacc. *dicta quæst.* 127. *num.* 87. & *seqq.* Non tamen quilibet error vulnerati jure cul- 12 pari in hac re potest, sed debet esse notabilis, vt prudenter monet Farinacc. *quæst.* 126. *num.* 25. Guazzin. *vbi aliàs, cap.* 10. *nu.* 8. & eo, inquam, insignior, quo magis leue, ac tutum vulnus à peritis judicatum fuerit, tunc enim talis sit oportet negligentia, ac tales errores in victu, & medela, vt euidenter constet, ex eorum vitio ægrum succubuisse. At tunc quidem debent periti de his erratis peculiariter judicare, ac nominatim determinare, quod hic error cum hoc vulnere, etiamsi non esset mortale, potuerit mortem accersere, & videtur quidem hoc maxime attendendum.

13 Potest insuper etiam ex culpa constitutionis corporis ipsius vulnerati vulnusculum aliquando nullius momenti, ipsum ad interitum trahere, & multo magis, si vulnus non esset omnino aspernabile, licet salutare, vt insinuatur ab Hipp. in casu Hippocomi Palamedis in Larissa *lib.* 5. *Epidem. tex.* 16. *in fin.* per illa verba, Vlcus autem malorum caussa nulla erat, quod Vallesius *in comm.* exponit, vulnus non fuisse lethale, sed salutare. Est autem tanti faciendus mor- 14 bosus hic corporis apparatus in vulneribus, vt non solum in mediocribus, sed etiam, vt dixi, in minimis ejus maxima ratio sit habenda, cum facile ex ejus culpa possit minimum vulnus, & omnino salutare cacoethiam, & prauitatem contrahere, ex qua deinceps ægrum perire facillimum est; idcirco 15 in cachecticis, elephanticis, hydropicis, phthisi, vel marasmo, aut non leui gallica lue affectis vulnera etiam simplicia haud facile sanantur, ac sæpe non sanantur; verba sunt Parei *lib.* 9. *suor. oper. cap.* 10. sed multo ante illum Hipp. *lib.* 6. *Aphor.* 8. Vlcera in hydropicis facta difficulter sanari tradidit.

16 Quoad externa tandem multa sunt, quæ mortem ex non lethali vulnere afferre possunt, nempe ipsa armorum qualitas, Aër externus, regio, temporis constitutio, & alia, de quibus in superiori quæstione jam locuti sumus, quæ vtrum ejus momenti existimanda sint, vt reum ab homicidio excusare possint, non leuiter dubitandum; illud certum est, non esse hæc talis ponderis, vt promiscuè in quocunque leuissimo vulnere mortis caussa esse possint, in mediocribus tamen vulneribus multùm cooperari non hæsitandum, ex quibus Iurisconsulti cætera decidere possunt, quæ ad id negotium facere videntur.

SVMMARIVM.

1 *Hominem vulnerantes juxta exitum vulneris pœnas luunt.*

2 *Non caret culpa Medicus, qui futura impedimenta ex vulnere non prædixerit.*

3 *Vulnera de neceßitate, aut secundum plurimum lethalia relinquunt hominem, qui ex iis forte euaserit, debilitatum, & multo deterioris conditionis.*

4 *Eos, qui craßos neruos sauciatos habent, necesse est Claudos fieri. declara hoc dictum vt nu. seq. & Limita regulam hanc vt num. 6.*

7 *Membri abscissio, etiamsi reparetur, ejus vsum omnimodum in posterum tollit.*

8 *Capitis magna vulnera reddunt hominem infæcundum, & aliquando ad coitum impotentem.*

9 *Vulnera in quibus cerebri substantia quantulacunque deperditur, hominem in animalibus functionibus ad eam cerebri partem attinentibus læsum relinquunt.*

10 *Occipitis vulnera vt plurimum cæcitatem inducunt.*

11 *Ex temporum vulnere ochlus aliquando amittitur.*

12 *Vulnera superciliorum aciem oculorum obtundunt. vide circa ejus rei veritatem num. seq.*

14 *Vulnera superciliorum palpebras relaxant, visumque impediunt.*

15 *Asperæ Arteriæ vulnera non vniuntur, & vsum loquendi, si magna fuerint, impediunt.*

16 *Vtriusque Recurrentis nerui abscissio aphonum, hoc est, sine voce hominem reddit, alterutrius autem perpetuo raucum facit.*

17 *Thoracis vulnera penetrantia fistulam relinquunt.*

18 *Cicatrix quid.*

19 *Cicatrix vel sanitati officit, vel pulchritudini, vel vtrisque.*

20 *Cicatrix propriissime pulchritudini obest.*

21 *Maculæ in facie indignius feruntur, quam alibi.*

22 *In facie nullus signari potest ex Legum edicto.*

23 *Cicatricum differentiæ.*

24 *Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices faciunt.*

25 *Vulnera cum deperditione substantiæ, & præcipue ossium cauas cicatrices relinquunt.*

26 *Cicatrices aliquando medentis culpa magis deformes ex vulneribus relinquuntur.*

27 *Cicatrices magis deformes respectu partium quæ.*

28 *Cicatrix in loco, in quo pili nasci solent, locum glabrum in futurum relinquit.*

Vulnera quæ vsum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre possit.

QVÆSTIO IV.

1 HOminem vulnerantes iuxta exitum vulneris (nam omitto alia considerare) pœnas dare debent ex legum sanctione; aliter enim puniendum decernunt illæ eum, qui vulnerando occidit, aliter eum, qui vsum alicuius membri vulnerando adimit, aliter eum, qui turpem cicatricem inducit, aliter denique eum, qui solius vulneris incommodum præbet, & solam iniuriam vulnerando infert. Itaque necessarium videtur manifestare, quibus ex vulneribus talia impedimenta, vel cicatrices expectare conueniat, cum iam de iis, ex quibus mors timenda est, abunde locuti simus, nam non modo factum impedimentum diiudicare, sed futurum quoque prædicere Medicus tenetur, & culpa carere non videtur, quandocunque talia impedimenta 2 subsecutura non prædixerit, vt monet Galenus *lib.* 1. *de Anatom. Admin. cap.* 3. *class.* 1. itaque ante nonnullas generales Regulas tradamus, deinde ad particularia membra, nempe à capite ad pedes vsque descendentes id pro viribus manifestum faciamus quod quærendum nobis proposuimus.

3 Sciendum ergo primo, vulnera omnia ex primo capite periculosa, nimirum quæ nobiles partes, aut exquisiti sensus, aut magni, & præcipui vsus læserint, videntur saltem vt plurimum, & quasi necessario hominem occidere, quod si forte fortuna ex iis conualescet, necesse est, eum per totum qui restat vitæ curriculum, debilitatum, ac multo deterioris conditionis fieri, quam antea fuerit, non modo quia apparentem aliquem membrorum vsum adimere aut impedire possunt, aut aliter corpus labefactare, sed quia eæ ipsæ partes debiliores de necessitate redditæ, cum ad vitam omnino sint necessariæ, vitæ ipsi maximopere præjudicare, ipsamque breuiorem propter vsus earum deteriorationem reddere apta nata sint. Hoc omnibus Medicis est acceptissimum, nec vlla controuersia disputabile, & facit inter infinita propemodum exempla illud, quod adducitur à Valesco Tarent. *lib.* 1. *Philon. c.* 1. de capitis vulneribus in quodam milite, & eodem modo de reliquis partibus nobilibus exemplificare licet.

4 Secundo eos, qui crassos neruos sauciatos habent necesse est claudos fieri, sic etsi musculorum capita sauciata fuerint, vel musculi per transuersum, vel tendines abscissi. Hæc regula est Hipp. 1. *de morb. sect.* 2. *tex.* 5. *&* 6. *in Coac. prænot. num.* 508. & confirmatur quoque ab aliis. Tagaut. *lib.* 2. *Instit. Chirurg. cap.* 3. & si quispiam desiderat peculiariter scire qui nerui, aut musculi, aut tendines læsi, cujus partis impedimentum afferant, consulat de hoc Fortun. Fidel *lib.* 2. *Relat. cap.* 5. vbi plura habentur. Sciendum vero ex Petro Salio *in priorem Hippocratis locum,* 5 quod illud. Necesse est claudos fieri, non est intelligendum solum de eo crurum impedimento, seu deprauatione, quam claudicationem nominamus, sed intelligendum est quoque per ea verba, quod ex tali neruorum, tendinum, seu capitum musculorum abscissione, aut sauciatione membri, ad quod pertineat talium neruorum, capitum musculorum, ipsorumque musculorum, ac tendinum vsus deprauetur, aut deperdatur motus.

6 Limitandum tamen dictum hoc quo ad musculos, vt docte admodum monet Fortunatus *vbi supra,* quia membri motum, atque vsum perire, ac deprauari ex abscissione, aut læsione musculi verum est, quando membri functio vnico musculo perficitur; si enim pluribus perficiatur, & alter tantum musculus lædatur, aut abscindatur, tunc nequaquam necesse est actionem partis prorsus perire, aut insigniter deprauari, sed tantum debilitari. De particularibus autem musculorum functionibus, & læsionibus ex eorum vulneribus prouenientibus, si quis magis peculiarem habere cupit cognitionem, Anatomicos consulat in tractatu de musculis, & præcipue Gal. *in lib. de Muscul. dissect. & de mot. Muscul. & lib.* 4. *&* 5. *de Anato. admin. class.* 1. *& alibi ibi.* Vessal. *lib.* 2. *de hum. corp. fabr.* Andr. Laur. *Anatom. lib* 5. Columb. *Anatom. lib.* 5. Riolan. *Anthropograph. lib.* 5. & Anatomicos alios, & ex aliis Fortun. Fidel. *vbi supra.*

7 Tertio membri cujuscunque aut totalis, aut maxima ex parte abscissio, etiamsi reparari per naturæ miraculum posset, semper tamen omnimodum vsum illius membri impediet; quod amplia etiamsi, vt dixi, non

non totaliter, sed magna ex parte illud membrum esset abscissum; & ratio est, quia in tali abscissione neruos, arterias, venas, musculos illi membro opitulantes abscindi magna ex parte, aut in totum necesse est; quorum instrumentorum plura abscissa, denuo coalescere non possunt. Hipp. 6. *Aphor.* 19. & in Coac. *prænot.num.*504. & ibi omnes Doctores. quod etiamsi aliquo modo reuniri contendas, quia tamen ex cicatrice, & callo impeditur transitus sanguinis, & spirituum ad subjectum membrum semper motus, & sensus ejus membri alteruter, aut vterque simul aboletur.

8 Cæterum quoad particularia sciendum primò à capite incipientes, quòd omnia ejus vulnera magna, cum periculo euidenti, & exitialia nisi occidant, præter id, quod diximus, quòd relinquunt hominem maximè debilem, vitamque ipsius reddunt breuiorem, faciunt etiam sterilem, & aliquandò etiam ad coitum impotentem, vt notat Marcell. Donat. *lib.*4. *hist. Med. mirab. c.* 18. Prætereà si cerebri substantiam vulnus attigerit, & in caussa fuerit, vt ejus substantiæ aliquid fuerit deperditum, necesse est hominem in animalibus functionibus insigniter, licet non semper eodem modo, & eadem læsionis specie labefactatum iri, prout deperdita substantia ad hujus, aut illius conjugationis neruorum originem, aut progressum spectabit. Andr. à Cruce *lib.* 1. *Chirurg. cap.* 14. quod Hipp. & Gal. auctoritati, & experientiæ innititur, & vide, si libet, plures historias hujusmodi apud Schench. *lib.* 1. *Obser. tit. de Vulner. Capit.* ex quibus elicies nonnullos homines ex his vulneribus resolutos aliqua in parte remansisse, alios cæcos, alios strabones, alios surdos, alios memoria orbatos, alios denique mutos, alios fatuos, & stolidos; & licet nonnulli omnino etiam conualuerint, tamen aliquod notabile incommodum in ipsa vita breuiore facta effugere non potuerunt, ita vt regula pro indubitata sit acceptanda.

9 Verum circa partes ipsius capitis particulares sciendum, occipitis vulnera vt plurimum cæcitatem inducere, cujus rei caussam quærit, & affert Epiph. Ferdin. *lib.* 1. *Theorem.* 51. *quæst.* 44. & vide de hac re plura apud Marcell. Donat. *Med. hist. mirab. lib.* 2. *c* 11. neque ab re ad hoc adducam legalem textum *in l. sed & si quemcunque.* §. *si magister ff. ad l. Aquiliam.* vbi Tutor puero discenti ingenuo filio familias parum bene facienti quod demonstrauerat forma calcei ceruicem ita percussit, vt oculus puero perfoderetur; vides enim quam bene hic textus aptetur ad rem nostram. Sed & idem Epiphan. *vbi proxime, quæst. seq.* idem in altero oculorum euenire ex temporis vulnere asseuerat, nempe dextrum oculum occæcatum fuisse ex tempore dextro vulnerato, sinistrum ex sinistro. Sed de hac materia, nempe de temporum vulneribus, vide Lang. *lib.* 1. *cap.* 10.

10 Hippocr. vlterius in Coac. *præno. sent.* 510. aciem oculorum obtundi iis ait, qui in superciliis, vel paulo altius vulnera acceperint, & in amaurosim, hoc est, visus obscuritatem eos incidere, & quod magis consideratione dignum censetur, quo vulnus, inquit Hippocr. recentius est, eo magis vident, inueterascente autem, aut tardante cicatrice magis obtundi solet. qui vero ejus rei caussam noscere cupit, Duretum consulat in ejus loci commento. & quamquam hoc etiam ex recentiorum experientia veritatem habere confirmatum est, tamen Fortun. Fidel. *vbi supra*, ex propriis quotidianis obseruationibus, nihil vnquam tale sibi successisse testatur. Ego quid in hac re pro Hippocrate dicam non habeo, nisi id secundum plurimum succedere eo modo velimus ob rationes, de quibus Duretus *in comm.* & Hollerius ab ipso Fortunato adductus. modus fortasse læsionis ex ipsis vulneribus emanans considerandus, non enim æque in omnibus succedere par est, vt Medici nouerunt.

11 12 13 14 Paræus porro *lib.* 9. *cap.* 23. dicebat, vulneratis superciliis aliquando ita lacerari musculos palpebras mouentes, vt ægri sanitati restituti dum aciem oculorum in rem aliquam intendere student, cogantur ipsas palpebras propria manu attollere, quod impedimentum alicujus considerationis existimandum. Membranæ insuper oculorum dissectæ præter alia multa symptomata, quæ inducunt etiam persanata visui maxime officiunt ob inductam cicatricem. Pigræus *lib.* 4. *suæ Chirurg. c.* 11. quamquam Gal. *lib.* 1. *de causs. sympt. cap.* 2. & alii apud Schench. *lib.* 1. *Obser. tit. de Oculis.* viderunt discissa membrana, & humore albugineo exeunte, ægros visum recuperasse.

15 Asperæ Arteriæ vlnera non vniuntur, quin etiam vsum loquendi, si magna fuerint, impediunt, licet Paræus *lib.*9. *cap.*29. narret, se duos homines ea in parte vulneratos ex aphonis vocales reddidisse; sed hi spatio trium vel quatuor dierum interierunt. Pigræus tamen *vbi supra, cap.* 12. narrat cujusdam viri historiam, qui eo loco vulneratus sanatus quidem fuit, sed orificium vulneris apertum remansit, ex quo biennio tantum superuixit. 16 Sed etsi nerui recurrentes vulnerati fuerint, & abscissi, hominem aphonum, & absque loquela remanere necesse est absque vlla spe illam vnquam in futurum recuperandi; quod si alter tantum dictorum neruorum sauciatus, aut dissectus fuerit, perpetuæ raucedinis incommodo homo molestabitur, & semiuocalis efficietur. Paræus *vbi alias*, Pigræus *ibid. lib.* 3. *cap.* 1.

17 Thoracis vulnera penetrantia fistulam relinquere, & vniri nequaquam posse communis est Medicorum opinio, de qua testantur Arcæus *de cur. vuln. lib.* 2. *c.* 1. & Aluar. Nonn. *in annotat.* Cardan. *lib.* 5. *Aphor.* 2. Fallopp. *de Vulner. cap.* 28. & ante hos omnes Bertapalia *de vulner. tract.* 2. *cap.* 2. ob eam caussam homo ex his vulneribus, licet aliquando per annos superuiuat, tamen denique tabidus moritur. Verum idem Arcæus *ibid.* huic communi Medicorum sententiæ contrariatur; credit enim thoracis vulnera posse perfectissime sanari, & omne futurum tabis incommodum facile euitari, si diligenti opera Medicus vsus fuerit, cujus vt plurimum incuria, ac inscitia eas molestias ab iis vulneribus relinqui affirmat. tradit autem ipse rectam rationem hujus curationis.

18 Porro hic de cicatricum incommodo aliquid dicamus; quid autem sit cicatrix manifestum est, vestigium quippe eam esse dicimus solutæ vnitatis prægressæ ex contracto callo in externæ cutis vnione apparens. quæ definitio consona videtur dictis Gal. *lib.* 14. *Method. meden. cap.* 18. & huic non dissimilem affert Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 1. apud quem plura de hac materia habentur. 19 Nos dicamus cicatricem vel sanitati officere, vel pulchritudini, vel vtrisque simul: non enim dubium est, quod aliquando cicatrix corporis functionibus obesse possit. vidi qui tumorem prope podicem patiebatur, cui cum maturus jam præcideretur, ex cicatrice dehinc ea in parte relicta perpetuo tenesmo magna cum molestia afflictus est. Mulieres etiam ob cicatricem in vtero relictam steriles fieri ex

Hippocratis auctoritate patet *in libb. de morb. mul.* & sic aliæ cicatrices in aliis partibus, vt in oculi tunica, de qua jam diximus, visui incommodare, in buccis, partibusque proximis loquelam impedire, & in aliis partibus alias lædere possunt. Sed pro-
20 priissimè, vt rectè existimat Fortunatus, cicatrix pulchritudini obest, cujus cum præcipua sedes fa-
21 cies sit, idcirco indignius ferri, majorique dedecori (vt Plutarch. *in Politica ad Trajanum* dicebat) haberi solent verrucæ, ficusue in facie, quam notæ, næui, atque mutilationes in reliquo corpore, quod etiam ex Hipp. *in Coac. prænot. cap.* 11. *par.* 3. Duretus firmabat. qua de re sancitum est *in l. si quis in metallum. C. de Pœnis.* quam ex nostris adducit Talliacot.
22 *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. c.* 3. Ne quis in facie signetur, tanti fecerunt legislatores faciei humanæ decorem. & Plato *lib.* 9. *de Leg. in fin.* vulnera quæ turpitudinem relinquant (qualia maxime sunt quæ in facie cicatricem relinquunt) insanabilibus vulneribus æquauit, & eandem pœnam in vtrisque delinquen-
23 tibus imposuit. Cicatricum autem differentiæ multæ esse possunt, omnes tamen huc tendunt, vt magis aut minus conspicuæ aut deformes sint. quæ enim majores sunt, magis inæquales, duriori callo obductæ, magis cauæ, aut eminentes, magis conspicuæ item sunt, & sic etiam magis decori ac pulchritudini officiunt. contrà quæ minores, æquales, leuiter junctæ, neque cauæ, neque eminentes, minus conspicuæ sunt, & idcirco parum pulchritudini obsunt. & hæc regula generalis est quoad omnes omnium partium cicatrices, nam respectu partium lon-
24 ge aliter se res habet. Quales autem cicatrices ex vulneribus remansuræ sint ipsa vulneris natura, ac forma declarat. Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices relinquunt; inæqualia, & ferro non incidente, sed hamato, vel serrato, aut quomodocunque inæquali inflicta, cicatrices etiam faciunt inæquales, & distortas. quæcunque etiam vulnera cum deperditione substantiæ partium, ac præcipue
25 ossium fiunt, cauas cicatrices facere certum est, & demonstrat Hippocr. auctoritas *lib.* 6. *Aphor.* 45. & hæc à natura ipsius vulneris dependent; alias autem
26 culpa medentis cicatrices ex vulneribus magis deformes relinquuntur, vt si aspere tractentur, si lente, & parum bene suantur, aut si suantur vbi opus non sit, si ante opportunum tempus dissuantur, si medicamenta nimis, ac præter exigentiam densantia applicentur; nam ad hæc omnia aduertere debent, qui vulnera curantes, remansuræ cicatricis prouidentiam quoque habent. ad cujus negotii assecutionem Chirurgus quidam, vt relatum est, solebat vulnera inter se nulla consuere, sed ipsorum vulnerum labris optime, ac quantum arctius fieri potest inter se vnitis, aptisque auxiliis in ea vnione ad conueniens temporis spatium retentis, cicatrices efformare solebat elambendo propria lingua, & sic nullo modo à sanato vulnere conspicuæ erant.

27 Non dubium denique est, quod faciei cicatrices respectu aliarum partium magis deformes existimandæ, Duretus *in Coacæ prænot.* Hipp. *Tract.* 2. *cap.* 2. *de Vuln. & fist. partic.* 3. quod facies omnium partium pulcherrima sit; ita vt majoris æstimanda sit minima cicatrix in facie, quam maxima in quauis alia parte. Sed & respectu partium ipsius faciei vna cicatrix, & magis conspicua, & magis deformis, quam alia esse solet; & circa id plura attulit jam sæpe adductus Fortunatus *loco proxime allegato*, cujus verba huc transferre libet. Ergo, inquit, quæ in naso apparet cicatrix quantum ad partium ornamentum spectat, omnium maxime deformis esse mihi videtur, data nimirum in reliquis paritate. proxima vero quæ in malis, quas prisci genas appellant, & quæ, vt ait Plinius, pudoris sedes est, ac maximum ruboris indicium. tertio loco quæ in buccis, nisi cum barbæ tegumento delitescit. quarto quæ in labiis, postea quæ in oculis, deinde vero quæ in fronte apparet, ac quæ tandem in auribus. Hæc Fortunatus, in cujus dictis licet aliquæ difficultates esse possint, quarum nonnullas ipse proponit, eæ leuiores sunt, neque ejus momenti, vt remorari nos amplius debeant.

28 Illud vnum addam, cicatricem in loco, in quo pili enasci solent, relictam, hoc præ cæteris cicatricibus incommodum afferre, vt glaber locus perpetuo appareat, quod quam faciat deformitatem omnes norunt. glabra vero loca cicatrice obducta remanent ob ipsarum cicatricum callositatem & duritiem, quam mollis pilus perforare non potest. Sed cur, inquies, in aliis animalibus pili in cicatricibus nascuntur, quod etiam testatur Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 4. num, quia duriori pilo dotantur? sed profecto hoc locum in omnibus non habet. aliam igitur caussam venari oportet. at qui plura de hac materia desiderat audire, ad Fortunatum recurrat, qui summa diligentia hæc percurrit.

SVMMARIVM.

1 *Conjectura desumpta à tempore inter vulnus & mortem, quod vulnus fuerit lethale aut non lethale parem habet necessitatem, & difficultatem determinationis.*
2 *Certus terminus pro vulnerum securitate assignari non potest.*
3 *Vulnera capitis quadragesimo, aut sexto supra quadragesimum transacto periculum non afferunt.*
4 *In vulneribus qui termini periculi assignari soleant.*
5 *Vulnera capitis ad centesimum, & vltra periculosa.*
6 *Vulnera capitis quousque periculosa.*
7 *Vulnere existente lethali non attenditur vllum tempus mortis.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur ad quodnam vsque tempus vulnus dici potuerit mortem attulisse.*
9 *Iudex in determinando hoc tempus debet suum arbitrium ex Medicorum dicto moderari.*
10 *Non potest vnica temporis determinatio in singulis vulneribus assignari.*
11 *Vulnera sincipitis magis periculosa, & breuiori tempore occidunt, quam in occipite.*
12 *In vulneribus lethalibus videtur terminus acutorum morborum acceptandus.*
13 *Decedens intra triduum ab accepto vulnere, præsumitur ex vulnere mortuus quibuscunque non obstantibus. Amplia vt num. seq.*

De Conjecturis, ex quibus vulnus lethale, vel non lethale fuisse judicatur, & primò de Conjectura desumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.

QVÆSTIO V.

Quoniam sæpissime occurrit, quod homicidæ, vel qui homicidii accusati reperiuntur, opponunt de Vulneris inhabilitate ad occidendum, & mortis

mortis cauſſam aut in ipſius ægroti negligentiam, & intemperantiam, aut malum habitum, & ſtatum valetudinarium, aut Medicos, & Chirurgos, aut in nouum aliquem morbum, aut in aliud quid ab extra adueniens conjiciunt, idcirco ſumma, ac exquiſita diligentia Iuriſconſulti conjecturas aliquas proponunt, ex quibus facilius in veritatis cognitionem deueniamus, ac realiter cognoſcamus, vtrum mors ex ipſo vulnere, quod vere lethale extitiſſet, an ex alia quacunque cauſſa originem traxerit; quas conjecturas mira diligentia proſecutus eſt Farinac. *quæſt.* 127. *par.* 2. *à nu.* 28. *ad plures ſeqq.* eas tamen omnes examinare, & longum eſſet, & extra rem noſtram, cum earum plures ad Medicum negotium non faciant; examinemus ergo eas, quæ & ad nos pertinent, & majoris momenti ſunt; & præ omnibus quidem ea magnifacienda videtur, quæ à tempore deſumitur, quamobrem de hac primum verba faciamus. habet autem ejus rei deciſio parem, & difficultatem & neceſſitatem: difficilis enim eſt tum ob vulnerum ipſorum multiplicem differentiam, tum ob variam indiuiduorum conſtitutionem, & naturam, tum ob infinita propemodum ab extra vulneribus accidentia, ob quorum culpam vulnera aliquando citius, aut ſerius occidunt, & citius quoque, aut ſerius ſanantur, quam deberent. quin etiam difficile hoc punctum facit diſſidentia Auctorum cum Medicinæ tum Iuriſconſultorum, qui in tempore ſecuritatis vulnerum ſtabiliendo diſcordes inter ſe mirum in modum extiterunt. cujus rei potiſſima cauſſa eſt particularium caſuum euentus, quibus obſeruatum eſt, vulnera modo procraſtinare, modo accelerare mortem, etiamſi vnius, ejuſdemque naturæ ſint, vnde certum terminum pro eorum ſecuritate aſſignari poſſe nonnullis impoſſibile viſum eſt. Sed tamen hujus difficultatis ſolutio maxime videtur neceſſaria, quia iniquum eſt, & contra Iuſtitiam ſontes aliquando abſolui, multo magis iniquum, & contra humanitatem inſontes ſupplicio affici, vt facile vtrumque euenire poſſet, vbi breuius, & longius quam in rei veritate ſit, id temporis conſtituatur, quamobrem valde in hoc elaborandum, vt veritatem, ſi fieri poſſit, aſſequamur.

1 2

Communis ergo opinio, de qua teſtantur inter Iuriſtas Ang. *in l. vnic. C. de emend. ſeru.* ex quo Clar. *in lib.* 5. *ſent.* §. *Homicidium. num.* 35. Boer. *quæſt.* 323. *ſub nu.* 11. Andr. Gaill. *lib.* 2. *Obſer.* 111. *num.* 23. Guazzin. *ad def. reorum. def.* 4. *cap.* 10. *nu.* 1. *& ſeqq.* & alii per eum relati, & inter Medicos Guido Cauliac. *ſuæ Chirurg. doctr.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. Marcell. Donat. *ſuæ hiſtor. Med. mirab. lib.* 5. *cap.* 4. & alii, eſt, vulnera Capitis (quæ præ cæteris ſuſpecta proculdubio ſunt) quadrageſimo die, aut ad ſummum quadrageſimo ſexto tranſacto non amplius periculum afferre. Nonnulli tamen Medicorum, vt idem Guid. Cauliac. *vbi ſupra.* Tagault. *lib.* 2. *Inſtit. Chirurg. cap.* 3. & inter Iuriſconſultos ex eodem Guidone Boetius *vbi proxime*, & alii tam ex Iuriſconſultis, quàm ex Medicis in vulneribus, ac præcipue capitalibus tres conſtitui terminos voluerunt, nempe ſeptimam, Nonam, vel decimamquartam, & Quadrageſimam juxta terminos aliorum morborum acutorum: non deſunt autem qui eos terminos longius multo protrahunt: Nam ex Medicis Marcel. Donat. *vbi ſupra*, vulnera capitis etiam poſt centeſimum, & ad 130. vſque periculum afferre inculcabat. ſed de hac temporis determinatione plures refert opiniones Farinacc. *quæſt.* 126. *num.* 11. *& quæſt. ſeq nu.* 33 *& ſeqq.* nam alii etiam poſt octo menſes vulnus poſſe periculum afferre decreuerunt: alii etiam poſt annum, quin alii etiam poſt integrum triennium. ſed ex noſtris quoque Fallop. *de Capit. vulner. cap.* 45. dicebat aliquos ex illis perire, poſt duos aut tres annos. eam ob rem eò res deuenit, vt nonnulli apud Farinacc. *vbi proximè*, non attendi tempus voluerint, ſed ſi vulnus ex ſua natura fuerit lethale, & vulneratus proceſſerit, vt inquiunt, de malo in pejus, & tandem mortuus ſit, ſemper dicendum eſſe illum ex vulnere mortuum fuiſſe. Hippol de Marſil. *in l. ſi in rixa. n.* 63. *& ſeq.* Boer. *vbi ſupra, nu.* 10. relati ab ipſo Farinaccio.

3 4 5 6 7

Communis autem Iuriſconſultorum opinio, de qua ille, eſt eam rem Iudicis arbitrio decidendam eſſe, quam tamen opinionem prudenter quidem moderatur Farinacc. *ibid. num.* 50. *& ſeqq.* volens in hoc Iudicem debere ſequi Medicorum, aut Chirurgorum ſententiam, & jure quidem optimo, quomodo enim arbitrabitur Iudex ex ſe in re, quam prorſus ignorat? quamquam enim ſcientiſſimus Legum fuerit, & exquiſite quantum ad Iuriſconſultum pertinet de ea temporis conditione determinare ſciuerit, naturam tamen particularium indiuiduorum, cujus reſpectus habendus in ſententia ferenda, nunquam vt Medicus callere poterit, qui etiam in hoc caſu requiritur, vt ſit magnæ experientiæ: nam contingit juxta eorundem indiuiduorum naturam mortis, aut ſalutis periculi, aut ſecuritatis terminos variari: neque ſolum corporum particularium naturas, ſed partium quoque vulneratarum adhibere in judicio oportet, quod quanam ratione per ſe determinare abſque Medicorum ope Iudex poſſit, ego quidem non video. Quicquid autem ſit de hoc Iudicis arbitrio, palam illud eſt, nequaquam fieri poſſe, vt hæc temporis determinatio poſſit vnica in omnibus vulneribus aſſignari, & indifferenter in vnoquoque ſubjecto, immo neque in vna eademq; parte; de neceſſitate enim ob plures ab extra accidentes cauſſas eam variari oportet. alius enim terminus aſſignandus eſt in ſimplici Capitis vulnere, quod ſolam cutem cum modica cranii læſione violauerit, alius ſi cranium fiſſum, aut cerebrum concuſſum fuerit, alius ſi Meninges, ſeu cerebri cooperientes membranas lacerauerit, alius ſi ad cerebri ſubſtantiam, alius ſi ad ventriculos vſque, & intimiores partes penetrauerit; item alius ſi Sinciput, alius vero ſi Occiput læſerit, cum in illo magis periculoſa vulnera ſint, & breuiori tempore occidant, quam in hoc. Hipp. *de Vuln. Cap. in princ.* Amat. Luſitan. *Curat. Med. cent.* 6. *cur. vlt.* quin etiam alium terminum requirunt vulnera Capitis, alium Pectoris, alium etiam viſcerum inferiorum, alium magnorum articulorum, & ſic de cæteris. Cum ergo in infinitum particularia variari contingat, variari etiam in infinitum hos ipſos terminos neceſſe eſt. Sed ſi quæ conjectura ex tempore inter vulnus, & mortem deſumi poteſt ad hoc, vt vulneratus ex vulnere præſumatur mortuus, non autem ex alia cauſſa, aut vice verſa, profecto terminus acutorum morborum in vulneribus lethalibus, & periculo proximis præ cæteris videtur acceptandus: intra quem terminum vulnerato decedente, ſemper quantum eſt ex hoc debet dici ex vulnere mortuus, & ſemper præſumptio pro vulnere eſſe debet, & ratio concluſionis eſt; quia ſtante cauſſæ euidentia, quæ influit in futuram mortem, conjuncta cum ſufficientia ejuſdem cauſſæ, non debet culpa

8 9 10 11 12

mortis in aliam minus euidentem, aut minus sufficientem caussam conjici, quod maximè procedit in vulneribus ex primo capite, aut secundum plurimum lethalibus. Contraria vero caussa militat transacto prædicto termino, & contraria inde ob id conjectura debet emergere; quia jam & ab euidentia, & à sufficientia caussæ illa deficit, neque tam promptè influit in mortem, præterquam quod in diuturniori tempore verisimilius est nouam caussam irrepsisse, quam in breuiori. quia & plura ab extra irruunt, & ipsi ægrotantes tædio ducti facilius in aliquem errorem labuntur, ex quo mors subsequitur.

13 Illud absque dubio procedere omnino debet, quod decedente vulnerato intra triduum, & multo magis eadem die præsumatur mortuus ex vulnere non obstantibus quibuscunque. Farinacc. *Cons. Crimin.* 100. *num.* 16. & ratio est, quia vix dari potest morbus acutus, qui vulneri non ex culpa vulneris superueniat, qui tam breui spatio hominem è medio tollat. Et ego quidem non modo hanc conclusionem pro verissima recipio, sed non absque ratione ampliandam censeo, & ad septimam vsque extendendam: quia etiamsi non sit impossibile, perdifficile tamen videtur intra hunc posteriorem quoque terminum tam acutum morbum, qui non ex vulnere procedat, irrepere, vt intra septimam occidat, eo quod vt plurimum in vulneribus maxime non aspernendis vel ex se; vel ex arte, & aliquando ex vtriusque caussa statim in ipsa vulnerum acceptione, vel paulo post, multum sanguinis euacuetur; ex qua euacuatione non est dubium, retardari nullo negotio posse qualemcunque imminentem acuti morbi impetum, præcipue cum antequam morbus se prodat facta ea euacuatio fuerit. relinquo alia præsidia, vt plura diuersionum genera, quæ cum pro cura vulneris exerceantur, facile possunt futurum morbum inhibere, aut saltem ejus impetum retundere, & ex acuto minus acutum facere, ita vt nullo modo possit intra septimam, vt acutissimi solent morbi, occidere. Sed circa hanc temporis conjecturam, vide nonnulla alia *in quæst. seq. num.* 19. *& seq.*

14

SVMMARIVM.

1 *Conjectura lethalitatis vulneris ex natura partis desumpta præ cæteris est vrgens.*
2 *Partis natura per se sola reddit vulnus lethale, aut tutum.*
3 *Ex partis natura desumitur certissima conjectura qualitatis ipsius vulneris.*
4 *Conjectura vulneris lethalis ex qualitate, & quantitate vulneris.*
5 *Simplex vulnus tutum est.*
6 *Vulnus quanto minus, tanto tutius.*
7 *Magna vulnera etiam in simplici carne periculo non videntur vacare.*
8 *Ex simplici magnitudine vulnera redduntur lethalia.*
9 *Conjectura ex qualitate armorum.*
10 *Vulnera ære inflicta tutiora.*
11 *Conjectura desumpta ex armorum venenatione est vrgentissima.*
12 *Conjectura ex fama publica.*
13 *Vulneratus non præsumitur mortuus ex vulnere, quod Medici judicarunt non esse mortale.*
14 *Conjectura ex natura, & perseuerantia accidentium.*
15 *Paria sunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere caussato aliquem decedere.*
16 *Percutiens infirmum vulnere etiam non lethale existente, tenetur, infirmo dece dente, de homicidio.*
17 *Conjectura quod vulnus non fuerit mortale desumitur ex remissione accidentium.*
18 *Vulnerato post triduum surgente è lecto, & ambulante, vulnerans non tenetur illo decedente nisi de vulnerato.*
19 *Vulneris accidentibus remissis, non præsumitur vulneratus ex vulnere mortuus. Contrarium num. seq*
Declara vt num. 23.
21 *Recidiua facit conjecturam vulneris lethalis.*
22 *Morborum, & Vulnerum remissio triplex.*
24 *Superuenientia malorum accidentium facit præsumptionem vulneris lethalis.*
25 *Status valetudinarius vulnerati post vulneris sanationem facit conjecturam, vulnus fuisse lethale.*
26 *Vulnus non fuisse lethale conjicitur ex vulneris consolidatione.*
Limita hanc conjecturam, vt num. seq.
28 *Vulnus quanto tempore apertum manere debeat.*
29 *Vulnus ante tempus fuisse consolidatum ex quibusnam conjici possit.*
30 *Farinacij conjectura de vulneris lethalitate examinatur, & num. seq.*

Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuisse aut non fuisse lethale.

QVÆSTIO VI.

SEd præter conjecturam à tempore desumptam, quod vulnus lethale aut non lethale fuerit, vel melius, quod caussa mortis vulnus exstiterit, aut non exstiterit, sed aliunde dependentiam habuerit, alias permultas afferunt præsumptiones, ac conjecturas Iurisconsulti, quas, vt dixi, exquisitissime, prosequitur Farinacc. *in sæpè cit. quæst.* 127. *à num.* 2. *ad plures seqq.* has etiam nos majoris doctrinæ gratia prosequemur, vt quemadmodum Iurisconsulti in veritate indaganda munus suum explent, sic & nos in eundem scopum conspirantes nostram prouinciam absoluamus.

1 Secundam ergo conjecturam, seu præsumptionem desumunt ex partis vulneratæ natura: nam profecto hæc vna præsumptio præ omnibus videtur vrgere, cum vere partis ipsius sola natura vulnus reddat lethale, aut tutum, vt prudenter admonet Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 2. *in princ.* & dixi etiam *supra, quæst.* 1. in quam sententiam conspirare etiam videtur Salius *in primum de morb. sect.* 2. *Tex.* 7. Itaque licet Medici contendant, ac profecto firmissima cum ratione non solum ex partis læsæ natura vulnera reddi lethalia, sed ex quamplurimis aliis rebus, tamen cætera pro nunc posthabeamus, & id tantum, quod in præsenti negotio pro Iurisconsultis facit afferentes, dicamus quod omnium euidentissima, ac certissima conjectura absque vlla hæsitantia desumi debet ex natura partis vulneratæ, quæ si in illarum numero fuerit, quæ vulneratæ hominem perimere de certo solent, aut saltem vt plurimum, præsumptio debet esse, vulnus mortis caussam extitisse. si de hac ergo constabit, onus probandi contrarium incumbet ei, qui contra hanc conjecturam opponit; nam quæcunque in contrarium vrgeant, nisi euidentissime probentur, videntur præ hac præsumptione ne flocci quidem facienda. (2, 3)

Quam-

Quamobrem etiamsi opponeretur notabilis negligentia vulnerati, & errores tam ipsius vulnerati in victu, quam ipsorum Medicorum in medendò, seu quodcunque aliud, in quod rationabiliter mortis culpa reiici posset, tamen remanente semper habilitate vulneris ad occidendùm ex partis ipsius natura, præsumptio hæc aliis omnibus præualeret, & tanto magis quanto nobilior esset pars vulnerata, & quanto intimius ad ipsam partem vulnus penetrasset.

4 Tertiam conjecturam deducunt Iurisconsulti ex qualitate & quantitate vulneris. Nos qualitatem à quantitate distinguamus. Qualitas vulneris facit 5 præsumptionem, quia si simplex vulnus sit, tutum est, quantum est ex hoc, si compositum, contra. Simplex dicitur in simplici parte carnosa inflictum, & simplici incisione factum, compositum in parte factum, quæ ex pluribus partibus simplicibus composita est, & ipsas omnes, vel earum plures obsidens, aut cum contundenti instrumento, vel non simpliciter inflictum, & hujusmodi.

6 De quantitate quoque idem est dicendum; quanto enim minor continuitatis solutio fuerit, eo major præsumptio securitatis inualescit, adeo vt, sicut aliàs dictum est, vulnusculum non modo non præsumatur lethale, sed neque vllum habere in se deli7 ctum; contrà vero magna vulnera etiam in simplici carne, cum periculo non vacent, præsumptionem aliquam faciunt, quod vulnus mortis caussa esse potuerit, nam non absque ratione Forest. *lib. 6. obs.* 7. *in Schol.* ex simplici magnitudine vulnera reddi vo8 luit lethalia; consentaneum enim est in magnis vulneribus magnam fieri sanguinis effusionem, & accidentia majora, & vehementiora ad ea consequi, quam in minoribus; præterquam quod raro, aut nunquam magnum vulnus absque multorum vasorum incisione esse potest. Facit pro Iurisconsultis *tex. in l. vulneris. ff. de injuriis, & fam. lib.* vbi vulneris magnitudinem dicebat facere atrocitatem, quo loco de simplici magnitudine quantitatiua locutus est textus; nam de qualitatiua in sequentibus verbis loquitur, cum dicit. Et nonnunquam locus vulneris, adde ex Glosa, facit majorem atrocitatem, nimirum pars ipsa vulnerata.

Quarta conjectura apud eosdem Iurisconsultos 9 desumitur ex qualitate armorum, de hac Felinus *in cap. significasti lib. 2. de homic. vol. & cas. nu.* 8. *&* 10. Mascard. *de probat conclus.* 1073. *num.* 9. *Tom.* 2. quædam enim arma, vt alias diximus pejora, & magis periculosa vulnera faciunt, quemadmodum alia 10 contrà minus periculosa: nam exempli gratia vulnera ære inflicta benigniora sunt, citiusque sanantur, cujus rei caussam quærit Arist. *lib.* 1. *probl.* 35. at contrà si ferrum rubigine obsitum fuerit vulnera inde maligniora fiunt. Fortunat. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 4. Sic vulnera sclopo, tormentariisque instrumentis facta cæteris pejora censenda, vt aliàs dicemus, data tamen paritate in cæteris conditionibus. Idcirco hæc conjectura cum aliis adjuncta aliquid operari posset, licet ipsa per se magni momenti existimanda non esset; nisi constaret 11 arma ipsa fuisse venenata, tunc enim hæc præsumptio esset adeo vrgens, vt ex se ipsa sola facere posset euidentissimam conjecturam, quod vulneratus ex vulnere mortuus fuerit, etiam cæteris omnibus conjecturis, & præsumptionibus in contrarium facientibus, ipsius quoque partis natura, quæ omnium vrgentissima est, non obstantibus, sed de hac re longioribus in particulari quæstione pertractabimus.

Quintam conjecturam, quæ tamen Medica non est, sed merè ad ipsos Iurisconsultos spectat, de- 12 sumunt illi ex fama publica; sed quemadmodum vel ipsis Iurisconsultis asserentibus vulneratus non præsumitur mortuus ex vulnere, quod Medici judica- 13 runt non esse mortale, Menoch. *de Arbitr. lib.* 2. *cent.* 3. *cas.* 374. *nu.* 11. sic non obstante etiam fama publica id procedere debet, plus enim credendum, vt aliàs dixi, duobus Medicis, quam mille aliis contrarium asserentibus: nam aliquando Idiotæ, & vulnus hominum vulnus conspicientes magnum cum magna sanguinis effusione, vulnerato postmodum decedente etiam post multos dies judicant ex vulnere fuisse mortuum, & sic tota ciuitate, vel vicinia, vel majori parte idem dicente emergit fama publica, quæ in hoc casu minime probabit, contrarium asserentibus Medicis, qui vulnus non ex magnitudine, & magna effusione sanguinis, sed ex qualitate judicant, & natura partis vulneratæ, vt jam diximus.

Sequitur sexta conjectura, quæ & ipsa vrgentissima est desumiturque ex Natura, & perseuerantia 14 accidentium: si enim vulneratus febre correptus fuerit, dolore, spasmo, & his non dissimilibus symptomatibus, & hæc quidem semper perseuerauerint, atque æger in deterius labatur, quousque tandem diem obeat, tunc omni procul dubio ex vulnere mortuus est præsumendus; contra vero si euenerit, contraria militat præsumptio. Facit Manard. *lib. 6. Epist.* 1. *in* 1. *supp.* tametsi vero Fortun. Fidel. *loco sæpius cit. in fin.* hanc sententiam improbet ex hoc, quod possit dari leue vulnus, ac omni ex parte tutum, ex quo vulneratus semper in deterius labatur, ac tandem pereat, vt si cacochymia laborauerit vulneratus, & ex hoc vulnus illud perpetuum dolorem excitauerit, & inflammationem contraxerit, quemadmodum etiam si debilis ex sua natura pars hujusmodi vulnus acceperit, vel ob imbecillitatem vulnus praua accidentia excitando mortis caussa fuerit: ad hoc tamen ego respondeo (quicquid sit de hoc, an nimirum mortuus dicatur aliquis ex illo leui vulnere, nec ne, ita vt vulnerans de vulnerato tantum, & non de occiso teneatur, aut contra, hoc namque alias discutiam) quod dummodo constet accidentia ex vulnere ipso originem habuisse, & semper vsque ad mortem perseuerasse, semper ex vulnere præsumi debeat mortuus vulneratus. Quod enim in sano corpore haberet se vt caussa remota, & esset solum occasio mortis, quandocunque nouus morbus superueniret; in corpore cacochymo, debili, valetudinario habet se vt caussa proxima, & efficiens, cum absque tali vulnere nunquam ille, qui vulneratus est, decessisset, quod in sano homine non habet locum, quia etiam absque tali vulnere, superueniente maligna febre, seu alio quocunque morbo lethali, mori absque dubio poterat, nam accidentia hujus noui morbi quemadmodum sunt improportionata salutari vulneri in homine sano, sic sunt proportionata etiam leui vulneri in corpore morboso. Non enim si ex cacochymiæ vitio vulnus non lethale efficiatur lethale, dici potest nouus morbus superuenisse, quia sic fert conditio corporis cacochymi, vt etiam leue, ac salutare vulnus praua accidentia excitare, & mortem afferre aptum sit, exemplo sint vlcera ipsa etiam non maligna, quæ licet in sano corpore facile sanentur, si corpus

occupauerint hydrope affectum absque eo quod nouus morbus adueniat, sed ex sola particulari constitutione ejus corporis hydrope affecti, ægerrime sanantur. Facit pro his casus, de quo Horat. Augen. *lib. 9. Epist.* 3. nam is, qui vulnus acceperat valetudinarius erat, & ob id, licet ex sua natura vulnus illud lethale non fuisset in alio subjecto, in illo non erat dicendum absque periculo esse; quamobrem nequaquam in eo casu procedere crediderim Augenij opinionem contendentis, vulneratum illum ex alio morbo periisse, non ex vulnere; satis enim est, quod in hoc subjecto hujusmodi vulnus non vacet periculo, sic enim semper vulnus influit in mortem, cum valetudinarius ille non vulneratus etiam ex leui illo vulnere non fuisset mortuus. Quod si dicas, ex vulnere valetudinem fuisse adauctam, immo vulnerati statum mutatum, tunc dico, quod quemadmodum absque infirmitate non esset secuta mors, sic neque absque vulnere infirmitas. Bart. *de* 15 *percuss. num.* 5. paria vero sunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere caussato aliquem decedere. Idem Bartol. *ibid. num.* 1. Boerius *decis.* 175. *num.* 10. Facit pro Medicis Galen. *de causs. Procath. cap.* 2. vbi non lethale, vel mediocre vulnus in corpore imbecillo mortis caussam fuisse contendit, refellens eos, qui in imbecillitatem caussam mortis reiiciebant. Vnde non absque ratione apud nonnullos 16 Iurisconsultos inuenio, quod percutiens infirmum non existente etiam vulnere lethali, si ille decedat, teneatur de homicidio. Damohuder *in Enchirid. rer. crim. cap.* 87. *num.* 40. licet contrarium teneat Caball. *de omni genere homicid. nu.* 330. quod tamen declarandum videtur; nam vel infirmitas erat omnino lethalis, & quasi desperata, & tunc Caballi opinio posset vtcumque procedere, at non existente infirmitate lethali, & post vulnus ægro in pejus lapso, opinio Damohuderij videtur acceptabilior. Ad quid autem vere teneatur vulnerans in his casibus postea cum Iurisconsultis plenius discutiam. Contraria porro conjectura, nimirum quod vulnus non fuerit le-17 thale, desumitur ex remissione accidentium, & ex eo quod vulneratus melius habuerit, licet deinde recidiuans mortuus fuerit. Circa quam conjecturam adnotandum est, nonnullos Iurisconsultos voluisse, 18 quod si vulneratus post triduum surrexerit è lecto, & ambulauerit, vulnerans jam vltro non teneatur de occiso. Petr. Rauenn. *sing.* 795. tanquam si non præsumatur ex vulnere mortuus, & videntur om-19 nes in hoc concordare, quod si accidentia vulneris cessauerint, aut magna ex parte remiserint, non præsumatur vulneratus mortuus ex vulnere. Damohud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 77. *nu.* 10. Menoch. *de arbitr. cas.* 275. *nu.* 9. Farinac. *loco sæpius cit.* cum adductis ibi per ipsos, & de hujusmodi tam Iurisconsultorum, quam Medicorum communi opinione testatur ex nostris Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. loco* 20 *proxime cit.* qui tamen hanc sententiam omnino improbat ea ratione ductus, quod ægritudines malignæ, & ipsa quoque maligna, & pernecantia vulnera aliquando remittant; immo habent hoc proprium, vt ex Gall. *comm.* 2. *in* 1. *Epidem. tex.* 25. ille addit, vt remittere videantur, ac dehinc repente recrudescant, hominem è medio quasi inopinato tollant. Difficultatem quoque auget id, quod 21 ipsimet Iurisconsulti ex recidiua conjecturam desumunt, quod vulnus fuerit lethale, & quod vulneratus ejus culpa decesserit ob recidiuam. Farinacc. *quæst.* 127. *num.* 77. quæ de directo contraria videntur iis, quæ circa hanc conjecturam ex ipsorum sententia superius allata sunt.

Ad hujus difficultatis decisionem videtur dicendum, triplicem considerari posse tam cæterorum 22 morborum, quam vulnerum remissionem; vnam quidem veram & realem, alteram apparentem tantum, & non veram, tertiam veram quidem, at non completam, sed imperfectam; prior dependet ex omnimoda victoria Naturæ supra morbum ex vera ac totali humorum coctione, & ex robore virtutis naturalis caloris. Secunda dependet potius ex Naturæ succumbentia, quæ quoniam defatigata, & à morbo debellata, ipsius morbi ferociæ jam victa cedens, non amplius cum ipso morbo colluctatur: at pugna Naturæ cum morbo quiescente, remittuntur etiam symptomata; quæ non nisi ab ea, & in ea fiunt, & sic videtur morbus remitti, cum tamen validior indies euadat. Tertia dependet ex victoria quidem Naturæ ex vna parte, quod aliquam humorum peccantium portionem concoxerit, & morbo superior existat, sed remanente adhuc morbi radice cum praua aliqua qualitate, quam à principio habebat, quæ dehinc repullulans recidiuas facit, & vt plurimum interficit, quia vt Auic. dicebat, morbus in radice est fortis, & virtus infirmi debilis. Quando ergo dicitur, quod remissio accidentium facere 23 debeat præsumptionem, quod vulnus non fuerit lethale, intelligitur juxta priorem modum de vera, & reali remissione, non de ficta, & apparenti, aut de incompleta, & imperfecta, quia in vtraque harum posteriorum subest morbi, siue vulneris prauitas, quæ latere per aliquod temporis spatium facile potest, deinde autem sese prodere. His sic se habentibus, in vera accidentium, & morbi remissione recrudescente morbo, seu vulnere semper præsumptio esse poterit aduentus nouæ caussæ; at in remissione non vera, sed apparenti, non completa, sed incompleta, hoc non habet locum, & idcirco si accidentia vulneris remiserint quidem, sed vulnus nunquam sanationis, seu consolidationis signa commonstrauerit, tunc semper præsumptio militare debet, quod mors ex vulnere excitata sit, etiamsi post remissionem symptomatum æger per triduum, aut majus aliquod tempus extra domum exierit, & ambulauerit, remanente tamen semper vulneris stimulo, quod facile fieri potest in tertia specie remissionis morbi, de qua diximus.

Septimam conjecturam, & sequentes accipiunt Iurisconsulti ex superuenientia doloris, spasmi, vo-24 mitus, & aliorum accidentium, quæ prius non aderant, & ex eorundem accidentium qualitate. Apud nos vnica erit hæc conjectura, quam desumi dicimus ex superuenientia quoruncumque malorum accidentium, quæ ad lethalia vulnera consequi solent, cum hominem è medio tollunt. Consentaneum enim est, quod praua, & maligna accidentia ex mala caussa ac graui originem ducant, neque videtur verisimile, quod leue vulnus, aut leuis morbus, aut alterutrum cum in salutem tendit, huius generis accidentia possit producere: imo eorum apparentia ita testatur de morbi, & vulneris grauitate, vt lethalium morborum, ac vulnerum hæc sint veri characteres, & signa, vt loquimur Medici, Pathognomonica, ac demonstratiua. Cum ergo hæc superueniunt, neque alia caussa euidens, ac manifesta apparet, cujus culpa eueniant, præsumptio concomitantiæ, vel superuenientiæ horum symptomatum erit & efficacissima, & firmissima, quod vulnus ex se,

&

& natura sua fuerit lethale. sunt autem hæc accidentia spasmus, dolores pernecantes & atrocissimi, febris ardens, inflammatio, tumoris retrocessio, vomitus indesinens, syncopis, sanguinis fluxus, qui cohiberi non possit, delirium, inappetentia deplorata, exitus cibi, vel potus, vel fæcum, vel vrinæ per alienas vias, & alia quam plura hujus classis Medicis notissima; quæ quidem quanto plura, & grauiora erunt, tanto magis conjectura ab eorum aduentu desumpta absque dubio vrgebit.

25 Decimam septimam conjecturam accipi dicunt ex statu valetudinario ipsius vulnerati post acceptum vulnus, hoc fit vt jam superius adnotatum, est, remanente semper vulneris stimulo; patere tamen debet, vulneratum in ea valetudine diu perseuerasse ob ipsius vulneris culpam: nam si exempli caussa ob plurimam & immoderatam sanguinis effusionem ex ipso vulnere diu valetudinarius permansisset (nam, vt satis superque etiam nolentes experiuntur Medici quidam Hemophili, multa sanguinis euacuatio maxime diuturnas facit conualescentias, neque patitur homines sese recolligere, labantibus semper viribus ob spirituum inopiam) tunc id non fieret primario vulneris vitio, & consequenter ea valetudo non faceret præsumptionem, quod mors ex vulnere successisset. idcirco patere debet, quod vulneratus ob id valetudinarius vixerit, quia vulnus ex sua natura prauum erat, & idcirco consolidari non potuerit, idcirco pus laudabile non emiserit; ob eandemque caussam dolore nunquam vacauerit, febriculam semper adjunctam habuerit, vel continuam, vel interpolatis etiam diebus insultum facientem, & alia ad hunc modum, tunc enim vere dici potest valetudinem ab ipso vulnere dependentiam habuisse, & sic ea præsumptio mirum in modum vrgebit: quod procedit etiamsi vulnus non fuisset lethale. sed fuerit ex eorum numero, quæ vt plurimum salutaria censentur, licet aliquando, sed raro occidant.

Decima octaua conjectura, ex qua præsumitur, 26 vulnus non fuisse lethale, accipitur ex vulneris consolidatione. facit pro hac conjectura Bart. *vbi supra, num.* 3. ratio autem eius rei in propatulo est, quia manente aliqua prauitate, vel externa quadam re in ipso vulnere, nunquam consolidari potuisset. Cum ergo nihil præter naturam sese obtulerit, quod vulneris consolidationem impedierit, euidentem conjecturam facit, quod vulnus salutare exstiterit. Li-27 mitanda tamen hæc præsumptio, quod cesset vbi consolidato vulnere accidentia ipsius vulneris, vel non remiserint, vel etiam de nouo præhenderint; quippe cum aliquando imperiti quidam operarii Chirurgorum nomine indigni ante debitum tempus vulneris consolidationem medicamentis validioribus, & inoportunis procurent, & materiam à vulnere emanantem inhibeant, ægrumque eo errore è medio tollant; in quo casu, nempe quando ante debitum tempus vulnus, vel ex arte, vel ex se consolidatum est (vtrumque enim succedere potest, non obstante quod contrarium allatum sit in principio hujus conjecturæ, non enim illud habet om-28 nimodam veritatem) prædicta conjectura non habet locum. ad quodnam autem tempus vulnera aperta manere debeant, decidi firmiter non potest, quia permulta sunt, quæ tempus hoc minuere, & augere possunt, vt vulneris magnitudo, ejusdem qualitas, vulneratæ partis natura, vulnerati ipsius ætas, habitus, temperamentum, corporis constitutio, & alia quamplurima, quæ optime norunt Medici quorum, judicium in his requirendum. Non deest autem aliqua conjectura, ex qua elici possit, vulnus ante tempus fuisse consolidatum, vt est, quæ 29 ab accidentibus ipsius vulneris denuo repullulantibus desumitur, vt febris reuersio, dolor, seu punctura in parte læsa, ejusdem partis torpor, & grauitas, ac impotentia, & alia hujusmodi, quæ in tali casu apparere consueuerunt, vt Medicis exploratum est, & facit pro Iurisconsultis Bart. *de percuss. num.* 5.

Denique Farinaccius, cujus ordinem (quod is videatur præ omnibus hæc luculenter pertractasse) in his, quæ hactenus scripsimus secuti sumus. *Cons. Crim. lib.* 2. *cons.* 171. *num.* 4. *& num.* 46. aliam videtur adducere conjecturam, quod vulnus mortale, aut non mortale exstiterit, vult enim, quod si accidentia illico succedant, & in continenti, præsuma-30 tur vulnus fuisse mortale, si vero non in continenti, sed post aliquos dies, tunc contraria præsumptio vigeat, quod mortale non fuerit. hæc tamen conjectura ex mea sententia nihil in se momenti habet, cum etiam in vulneribus salutaribus sæpissime accidentia alicujus ponderis, & aliquando grauia à principio præhendant, & in lethalibus ad tertiam, aut quartam retardare soleant, vt ex plerisque historiis ab Auctoribus relatis, & ex quotidiana experientia notissimum fit. Negari quippe non potest, quod si accidentia ab initio præhendant (vt in prauis capitis vulneribus euenire dicebat Hipp. *de vuln. Cap.*) & indies augeantur, vulnus tunc maxime lethale fuisse, jure sit præsumendum. non tamen inde se-31 quitur, quod si à principio non præhenderint, vulnus fuerit salutare; neque etiam verum id est, quod idcirco lethale fuerit, quia à principo accidentia mala pullulauerint. itaque si Farinacii dictum simpliciter intelligatur, tanquam nulla ratione fultum rejiciendum omnino videtur, maxime cum pene omnibus vulneribus id familiare sit, vt tertia, aut quarta recrudescant, & tunc temporis facile febres appareant inflammationes vigeant, & dolores exacerbentur, vt Hippocrates docet *in lib. de fract. non longe à fin.* vnde est illud in Sacris, Et ecce die tertia, quando grauissimus vulnerum dolor est; *Genes. cap.* 34. Et hæc de conjecturis, seu præsumptionibus, quod vulnus, cum quo quis decesserit lethale fuerit aut non lethale. nonnullas autem ad Medicum non pertinentes silentio omnino preterii, ne in alienam messem falcem immittere existimer.

SVMMARIVM.

1 *Qui venenatis armis hominem occidit non modo de homicidio, sed de veneno tenetur.*
2 *Qui veneno occidit proditoriè dicitur occidere, sic & qui armis venenatis.*
3 *Venenum per vulnus inditum multo majorem vim obtinet, quam epotum.*
4 *Arma venenari non est nouum.*
5 *Vulnera sclopo inflicta, vel alio simili instrumento venenositate non carent. Contrarium nu. seq.*
7 *Venenosa vulnera faciunt arma rudia, & rubiginosa.*
8 *Signum familiarissimum vulneris venenosis armis inflicti.*
9 *Vulnera venenata dolorem excitant acerbissimum.*
10 *Ex vulneribus venenatis grauis odor eleuatur.*
11 *Aliæ præsumptiones vulneris venenosi.*

De Vulneribus venenatis, eorumque signis.

QVÆSTIO VII.

1 QVi data opera venenatis Armis hominem aggreditur, ac vulnerando occidit, non modo ex mea sententia de homicidio teneri debet, sed etiam de veneno; quod an hactenus à Iurisconsultis animaduersum fuerit nequaquam assecutus sum. 2 quemadmodum vero qui veneno occidit, proditorie dicitur occidere, vt dixi alias *lib.* 1. *quæst.* 1. *nu.* 5. sic qui ex proposito armis venenatis hominem occidit, eodem proditoris nomine insigniri ex mea sententia debet, & majori forte pœnæ subjiciendus, quam qui simplicibus armis eodem modo delinquit, maxime quia cum deliberato animo occidendi hominem aggressus videtur, quod satis sit hominem hujusmodi armis qualitercunque vulnerare, vt succumbat, nam vt Lucan. *lib.* 8. *de Bello Pharf.*

---- Sed multò saturantur tela veneno,
Vulnera parua nocent, fatumque in sanguine summo est.

Et Torq. Tass. noster suæ Hierus. *Cant.* 16. *St.* 88,

E'l ferro armato di veneno hauranno,
Perche mortal sia d'ogni piaga il danno.

Et ratio hujus dicti est, quia vt Card. *lib.* 2. *de venen. cap.* 6. dicebat, Venenum per vulnus inditum 3 multo majorem vim obtinet, quam epotum, illico enim per venas ad cor penetrare facillimè potest; quamobrem hæc Iurisconsultis decidenda propono, qui vt in judicando sontes debitis pœnis afficere valeant, cognoscere debent, an arma, quibus percussor vsus est, veneno forte infecta fuerint; non enim nouum est hoc, aut inusitatum, Arma venenari, cum 4 antiquitus id apud multos populos in vsu fuerit. testis ejus rei antiquissimus ante omnes Hesiodus est in Herc. Clypeo in his carminibus;

Accingit pharetram, cui plurima spicula diris
Artibus, & variis inerant imbuta venenis.

Sed & Nicand. in Alexipharmacis hæc in hujus rei confirmationem habet:

Isto Cycræi Nomades, populusque rapacem
Qui colit Euphraten, armant sua tela veneno.

Et Virgil. *lib.* 9. *Æneid.*

---- Quo non fælicior alter
Vngere tela manu ferrumque armare veneno.

Et *lib.* 10. *ejusdem*;

Te quoque magnanimæ viderunt, Ismare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno.

Quin etiam Strabo *lib.* 15. *Geograph.* Dicunt, inquit, apud Oritas lethiferis venenis sagittas præustas illini; & Plin. *lib.* 18. *c.* 1. Nos, inquit, & sagittas vngimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus. Faciunt & Lucani, & Tassi carmina supra citata. Sed & superiori ætate apud Indos plures populi reperti sunt, qui eo armorum genere vtebantur, contra quorum venenum nullum excogitari poterat remedium, vnde sauciati non multo post ab accepto vulnere rabidi moriebantur. Sed hæc à nobis longe absunt; non caret hoc nostrum hemisphærium ea malitia, & idcirco plures Chirurgorum peculiariter verba fecerunt de vulneribus venenatis. Sed & nostris hisce temporibus quædam arma igniuoma sunt (de quorum inuentione, si libet aliquid peculiariter scire, vide Hieron. Magg. *lib.* 1. *Miscel. cap.* 1.) de quibus hac occasione aliquid afferam, eo 5 quod existimauerint aliqui doctissimi viri, vulnera his armis illata venenosa esse, quia ignis in his puluere quodam excitatur, qui nitrum, & alia nonnulla excipit; hunc autem esse venenositatis caussam plures Medici fatentur, tametsi non defuerint, qui nullam ab eo puluere venenositatem communicari 6 voluerint. ita Lang. *lib.* 1. *Epist.* 9. Bartolom. Magg. *de vulner. Sclopet.* Paræus *lib.* 10. *Chirurg. in princ.* contra sentientibus Ioan. de Vigo *in tract. comp. cap. de vuln. venen.* Alphons. Ferr. *de Sclopet. vulner. & aliis nonnullis.* sed quomodocunque sit, nos de his armis venenatis non loquimur, quemadmodum neque de iis vulneribus, quæ venenositatem concipiunt ex armorum ruditate, quæ enim talia sunt, vt quæ sunt desquamata, aut rubiginosa, vulnera vene- 7 nosa faciunt, aut venenosis similia, vt supra dixi, & Cardan. voluit *lib.* 2. *de venen. cap.* 6. sed loquimur tantummodo de armis, que data opera veneno aliquo imbuuntur, vt qualecunque vulnus faciant, omnino occidant, hoc enim facillimè præstant, cum multo majorem vim obtineat, vt dixi, venenum per vulnus inditum, quam epotum, ita vt exiguà quantitas in telo adhibita sufficiat, in potu eadem quantitas ne noceat quidem, asserente Card. *vbi proxime*, rationem vide apud ipsum Card. ex quo etiam aduertendum quo multa venenosa arma reddunt, quibus facile animalia bruta conficiuntur, quæ tamen veneno homini non sunt, in ipsis armis adhibita, de quibus apud ipsum vide.

8 Habent ergo hujusmodi vulnera peculiaria signa aliis vulneribus non familiaria. sed familiarissimum omnibus est, quod vulnerati statim animi defectum, ac illum quidem notabilem, & frequentem patiantur, Fallopp. *de vuln. cap.* 8. Paræus *lib.* 20. *cap.* 5. afferunt etiam & Cordis ipsius palpitationem Card. *lib.* 2. *de ven. cap.* 6. habent præterea illud communissimum, vt vulnerati tanquam marmor rigeant, atque instar cadauerum tactu ipso frigidissimi persentiantur, etiamsi ab animi deliquio sese recolligant, vt docet idem Paræus *ibid.* qui eius rei rationem esse dicebat, non quidem ob veneni ipsius frigiditatem, quia non omnia venena frigida sunt, quin pleraque sunt calidissima, sed ob id, quod natiuus calor in ipso inflicti vulneris, ac veneni articulo seipsum vniuersum ad intima, & penitiora cordis retrahit, tum tuendi ipsius principis visceris gratia, nempe cordis, tum quia à veneno cujuscunque tandem generis illud sit, calor ipse natiuus mirum in modum dissipatur, tum etiam quia, addam ego, idem calor refugit à veneno, tanquam à re sibi auersissima, & inimicissima.

9 Sed præter hæc hujusmodi vulnera dolorem excitant consueto acerbiorem, etiamsi neque pars exquisiti sensus sit, neque ipsa vulnera magni momenti existant; est autem eorum vulnerum dolor specie ab aliis non nihil differens, est enim punctorius, ac veluti si acubus ea pars vellicaretur, vt notat idem Paræus *lib.* 10. *cap. vlt.* Card. tamen *loco cit.* simplicem doloris vehementiam adducit, & cum Galeno dolores ex venenis malignos esse dicit, nempe, inquam, molestissimos, eaque inducentia symptomata, quæ à summa doloris acerbitate prouenire solent, vitalem nempe virtutem cum cæteris omnibus prosternentia. Caro cum his, inquiunt, & Paræus *vbi proximè*, & Card. *ibid.* & Codronch. *in Meth. testif. c.* 5. pallet, & liuescit, cum signis quibusdam necroseos, corruptionis, & prauitatis, & hoc ob corruptio-

ruptionem ab ipso veneno partibus introductam, quod etiam Nicander adnotauit *vbi supra*, dicens:

Quæ postquam hæserunt, & non sanabile vulnus
Inflixere, caro liuet, virusque putrescit
Vipereum, atque cutis se tabo fœta resoluit.

Familiarissimum quoque est his, qui à venenato ferro percussi sunt, vertigine affici, cum ob validum motum in sanguine factum, tum etiam ob ipsorum venenorum naturam, quæ maxime si calida sint, per se euaporant ad caput, si frigida à calore ipso actuta, tum ob consensum ad ipsum caput per neruos, & alia vasa cum toto corpore.

10 Est præterea aliud signum maximi quidem momenti, nimirum quod ex hisce vulneribus grauis odor eleuatur. Card. *vbi supra*, & hoc quia venena omnia, aut plurima saltem eorum mali odoris sunt, vnde is facile communicatur vulneri, qui etiam odor ob citam partis corruptionem adaugetur. Verum si à principio vulneris is odor prauus, & grauis appareat, jam quasi, certi esse possumus de hoc ob rationem prædictam. Admirationem omnem exuperat si vllam habet veritatem id, quod Card. *vbi alias*, narrat, nempe telo, vel ense, quo quis percussus est aëri sub dio exposito, vulneratum grauiter torqueri. Addit medicamento esse vnguentum quoddam (miraculum miraculo subnectens) quo ipsum telum, vel ensis illinitur, cujus descriptionem inibi habes, si videre libet.

Alia vero nonnulla circa qualitatem signorum videnda apud ipsum Cardan. *loco sæpius cit.* & in summa 11 quotiescunque ad leue vulnus, vel alias non lethale, neque habens justam caussam excitandi magna, ac terribilia accidentia, sequantur ea, quæ prædicta sunt, & alia his non dissimilia, & qualitati vulneris maxime disproportionata, & maxime post modicum temporis à vulneris acceptione, tunc de venenositate summo jure suspicari licebit, quemadmodum etiam eadem suspicio rationalis esset, vbi vulnus esset quidem lethale, sed accidentia non essent ipsi proportionata, vt si ad vulnus lethale quidem, sed non magnum, & ex primo capite lethale, sequeretur fortis syncopis, totius corporis frigiditas, & partis cita corruptio, & nigrities: etiamsi enim disconueniens non sit sequi syncopen ad capitis vulnus, & cætera commemorata accidentia, tamen non videntur proportionata mediocri vulneri etiamsi lethale sit, & maxime à principio.

SVMMARIVM.

1 *Cadauer occisi coram occisore cominus stante sanguinem effundit.*
2 *Sanguis ab occiso quando effundatur coram occisore.*
3 *Sanguis vnde emanet à cadauere hominis occisi coram occisore. & num. 9.*
4 *Sanguinem quonam modo exire à cadauere occisi velint coram occisore.*
5 *Sanguis an ex omnibus cadaueribus occisorum effundatur.*
6 *Sanguis ex cadaueribus occisorum coram quibus personis effundatur.*
7 *Sanguis ex quibus cadaueribus prosilire soleat.*
8 *Germaniæ mos in perscrutando occisore occulto.*
10 *Sanguis ab occiso an simplici præsentia occisoris effundatur, vel aliud quid requiratur.*
11 *Deuteronomij locus.*
12 *Sanguinis ex Cadauere occisi profusio coram aliquo an sit sufficiens indicium ad torturam. Zacc. qu. Med. leg.*
13 *Cadauer occisi sanguinem effundere coram occisore an realiter verum sit.*
14 *In cadauere occisi seruatur ad aliquod tempus calor, & spiritus quidam inimicitiæ.*
15 *Cadauer occisi quanam ratione sanguinem effundat coram occisore ex Libauio.*
16 *Effectus quicunque realis & naturalis suas habere debet caussas proportionatas.*
17 *Naturalis effectus in pluribus, & secundum plurimum eodem modo fit.*
18 *Sanguinis effusio ex cadauere occisi coram occisore, an à Deo ex miraculo fiat.*
19 *Miracula esse debent ad fidei corroborationem.*
20 *Multa sunt peccata homicidio grauiora.*
21 *Deus est liberum quoddam agens, & miracula ad proprium libitum operatur.*
22 *In his, quæ miraculo fiunt, nulla conditio requiritur à parte rei, circa quam fit miraculum.*
23 *Miracula fiunt opera vndequaque perfecta.*
24 *Sanguinis effusionem ex cadauere occisi coram occisore à Dæmone non fieri.*
25 *Sanguinem ex Cadaueribus aliquando emanare res est naturalis.*
26 *Cadauer occisi coram occisore aliquando cruentasse fuit quid per accidens.*
27 *Ex cruentatione Cadaueris occisi coram occisore nullum indicium desumere licet contra aliquem.*

De sanguine manante ab Occiso coram Occisore, de ejus rei veritate, ac de præsumptione inde deducta contra homicidij reum.

QVÆSTIO VIII.

TAntam fidem adhibuerunt nonnulli docti viri huic seu suppositioni, seu impositioni, vt de ejus veritate dubitare temerarium prima fronte videri possit, sed antequam ad eam rem discutiendam pro veritate accedamus, facti series enarranda est, nimirum quo pacto eam rem fieri sibi plerique persuadeant. Dicunt ergo quod si aliquis ex inflicto 1 ab inimico vulnere decedat, & percussor ad ejus cadauer cominus accedat, tunc è cadauere sanguis percussorem versus prosiliat. Variant tamen mirum in modum ejus facti enarratores circa multa; & 2 primo circa tempus à morte vulnerati computandum, cum plerique non nisi post septem aut octo, vel ad summum decem, aut duodecim horas talem sanguinis ejaculationem fieri contendant, post illud vero tempus nequaquam, refrigescente forte affatim sanguine, euanescentibusque spiritibus. Alij ad tertiam diem fieri talem ejaculationem credunt, alij nullum tempus determinatum habent, sed quandocunque cadaueri occisor, præsentetur, sanguinem effundi autumant.

Variant secundo circa subjectum, ex quo sanguis 3 emanare dicitur; nam potior pars ex ipso cadauere occisi, & ex vulnere ipso emanare vult, nonnulli ex naribus, oculis, ore, aliisque partibus cadaueris, alij ex iisdem partibus occisoris; nonnulli & ex cadauere occisi per vulnera, & ex occisore simul per nares. Variant tertio circa modum emissionis sangui- 4 nis ex cadauere. Aliqui cadauer occisorem versus ejaculari sanguinem dicunt, stillare tantum ajunt alij ab ipsis vulneribus; alij ebulire potius, ac fermentari in venis, vndè extra venas prosiliant. Variant

5 quarto quia multi id indifferenter in omnibus euenire dicunt, siue occisor per errorem, ac casu vulnerauerit hominem, siue data opera, siue cum impetu, & cum ira, siue absque tumultu, & iræ feruore; siue ferro, siue quocunque alio modo quis succubuerit. Variant quinto quia alij coram occisoribus tantum cadauera sanguinem stillare, aut ejaculari dixerunt; alij coram propinquis quoque, & amicis, quin & coram iis quoque, qui occisi ipsius misereantur. Variant sexto quia nonnulli ab iis tantum cadaueribus emanare sanguinem volunt, quæ ferro extincta sunt, alij ab iis etiam quæ qualicunque modo sublata sunt, siue aquis submersi sint, siue laqueo strangulati, siue veneno necati. Quinimmo, vt in iis rebus euenire solet, quæ ab erronea potius hominum opinione, & à casu quam à rei natura, & facti veritate dependentiam habent, eo deuenit in hoc persuasionis futilitas, vt alia mira permulta circa hoc ipsum factum efficta enarrentur.

8 In Germania ferunt id moris esse, vt cum Iudices ea ipsa die, qua aliquis interemptus reperitur, experientiam de occisore sumere eo modo, quo jam dictum est, non possunt, Occisi pollicem vna cum musculosa ipsius propinqua parte Manus abscindunt, & seruandum curant ad decem, duodecim, quindecim, aut plures dies. Interim si quis de homicidio suspectus in carcerem coniiciatur, vel quomodocunque in Iustitiæ manus perueniat, pollicem obseruant, quem in eodem cubiculo, vbi suspectus custoditur asseruandum curant; tunc si cruentauerit, saluam rem habent, inquisitumque tormentis subiiciunt, & ad vlteriora prout visum de Iure fuerit procedunt. Hoc factum ita se habere narrauerat jam mihi Io. Faber Lynceus, de quo alias, qui & ipse Germanus erat, & patrios mores optime callebat; sed confirmaui dehinc id ipsum testimonio Neouald. *in exeg. Sagar.* apud Kornman. *de mirac. mort. par. 9. cap.* 23. cui experientiæ nonnihil consonare videtur, id, quod Libauius *de Cruentat. cadauer. Theor.* 158. dicebat, nimirum manum pridem tostam, repositamque præsente post Cæsare cruentasse.

Tradit præterea idem Libauius *Singul. par.* 2. 9 *tract.* 5. non modo sanguinem ex cadauere occisi coram occisore aliquando effundi, sed etiam, vt dixi, ex naribus, aut aliunde ab ipso occisore coram cadauere prosilire. Quin euenisse memorat vt etiam instrumenta, enses nimirum, lanceæ, falces, pugiones, & alia permulta id genus homicidæ præsentata 10 sanguinem exudauerint. Denique non vno modo in ea re vacillant scriptores, nam aliqui non simplici apparitione percussoris volunt à Cadauere sanguinem emanare, sed nonnullis ante execrationibus pronuntiatis, & corporis acclinatione versus cadauer occisi, & motu manuum, ac tactu vulneris, vt narrat idem Libauius *de Cruent. cad.* cui enarrationi 11 nonnihil fauere videtur Sacer Textus *Deuteronomii cap.* 21. vbi ad ostendendam populi innocentiam super cadauere hominis occisi, & in agro, extraque ciuitatem reperti nonnullis cæremoniis præmissis, seniores, & majores Ciuitatis tenebantur accedere coram interfecti cadauere, vt ibi videre est.

Non desunt autem, vt in principio quæstionis dicebam, mille doctissimi viri, qui non solum his fidem habent, sed etiam experientias adducunt, cujus frequentia eam rem probatam fuisse contendunt, vt inter Iurisconsultos Boërius *decis.* 166. *nu.* 1. cum aliis ibi per eum adductis. Menoch. *de arbitr. Iud. cent.* 3. *cas.* 270. *lib.* 2. Thesaur. *decis.* 173. & alij per eos relati, & per nostrum Libauium *in lib. de. Cruent. cadauer.* & Marcell. Donat. *lib.* 2. *histor. Med. mirab. cap.* 1. & inter Medicos Lang. *lib.* 1. *Epist.* 40. Taddæus *in Isag. Ioann. cap.* 10. Lemnius ab ipsis quoque Iurisconsultis relatus *lib.* 2. *de Occult. nat. mirac. cap.* 7. *Concil. in* 7. *problem. Arist. probl.* 6. Valeriol. *lib.* 2. *Obs.* 7. *&* 9. Hildebrand. apud Horstium *Epist. sect.* 9. Gal. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 22. citatus Libauius *in lib.* ad hanc rem dicato, & aliis, & ex aliis professoribus Sprenger *in mall. Malef. p.* 1. *quæst.* 2. Cæl. Rhodigin. *lib.* 3. *lect. Antiq. cap.* 12. Del. *disquisit. Magic. lib.* 1. *cap.* 3. *quæst.* 4. *vers. sexto cadauer. & comm. in Senec. Octauiam num.* 117. *cum plerisque ibi citatis.* Majol. *in dieb. Canic. colloq.* 1. *par.* 1. Kornman. *de mirac. mort. par.* 9. *cap.* 23 apud quos alios Auctores cujuscunque facultatis citatos habes, & esse tandem hoc Medicis persuasissimum dicit Petr. Andr. Canonher. *in* 1. *Aphor.* 1. *pag.* 429. *vers. Quod vero.* apud quem etiam alios Auctores relatos habes, & vide plura ad hoc apud Farinac. *in pract. & Theor. crim. p.* 1. *Tom.* 2. *quæst.* 52. *à nu.* 154. *ad seqq.* quin etiam ex Clarissimo Viro Stephano Roderico Castrensi per familiares epistolas habeo exemplum hujusmodi veritatem attestans; aliudque magis recens per familiares item epistolas ab eruditissimo Viro Francisco de Curtis, qui in suis epistolis propediem in lucem prodituris de hac ipsa re diligentissime scripsit. Præ omnibus autem Iurisconsultorum nonnulli adeo hoc sibi persuasum habent, vt ex eo casu velint desumi contra suspectum homi- 12 cidij tale indicium, quod sit sufficiens ad torturam, quemadmodum ex magis communi Doctorum sententia dicit Thesaur. *d. decis. nu.* 2. quinimo alij hanc præsumptionem tanti fecerunt, vt ab ea experientia non esse recedendum dicant, vt per Afflictum, & alios ab ipso Thesauro relatos.

Non desunt tamen alia ex parte, qui neque vllum 13 indicium ex hoc desumi voluerint, neque facti veritatem admiserint, sed illam omnino detractauerint; inter quos præcipue Vairus est *lib.* 2. *de fascin. cap.* 10. inter Iurisconsultos Hieron. Magg. *Miscell. lib.* 4. *cap.* 5. & inter Medicos Gregorius Horstius *in lib. ad hanc rem dicato.* de quo habet ille mentionem *cit. lib. Epist. sect.* 9. non ego illum non vidi. sed & ipse Libauius *de Cruent. cad. posit.* 5. hanc experientiam non esse exacte exploratam fatetur. Nos primo supponemus facti veritatem, vt videamus quas caussas nonnulli doctissimi viri commenti circa hoc sint; plerique ergo, ne omnes dicam in 14 hoc conueniunt, quod in cadauere occisi seruetur per aliquod tempus nempe per horas octo, vel decem, vel ad summum viginti quatuor calor, & spiritus quidam inimicitiæ, qui potens adhuc sit ad bilem commouendam, vnde præsente occisore facto impetu in sanguine, is per vulnus in occisorem prosiliat. De hoc spiritu inimicitiæ videtur ante omnes aliquid innuisse Plato, qui *lib* 9. *de Leg.* dicebat, *Animas interfectorum irasci interfectoribus.* Videtur quoque idem insinuasse Lucretius *lib.* 4. *de rerum Nat. non longe à fin.* cujus carmina omnes ad hoc adducunt, quæ sequentia sunt;

> *Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam*
> *Emicat in partem sanguis, vnde icimur ictu,*
> *Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.*

Sed de horum carminum sensu infra. Sequuntur Tadd. *vbi supra* Marsil. Ficin. *in comm. ad Platonis conuin.*

commun. orat. 7. *cap.* 5. Cæl. Rhodig. *vbi supra.* Sed Taddæus addidit, spiritum hunc inimicitiæ egredi ab occisore in occidendum in ipso occidendi actu; præsente dehinc occisore, spiritum illum ad suum locum, nempe ad occisorem remeare, ac prosilire, eoque motu sanguinem è cadauere effundi, quam opinionem secuti etiam videntur Sprenger. *in mall. Malef. par.* 1. *quæst.* 2. Majol. *in dieb. canic. vbi supra,* & alii. sed Galeott. Mart. *de doctr. promisc cap.* 22. altius speculatus voluit, non modo occisoris spiritus in ipso occidendi actu in ipsum occisum conuolare, sed etiam hominis trucidandi spiritus in occisorem: ex quo fit, inquit, vt cum ille occisus est, sanguis jam frigefactus fluere desierit, comparente occisore spiritus vtriusque diuerso motu agitentur, & quilibet suum corpus repetens motum faciat, vnde & hominis occisi spiritus redeuntes, sedemque suam repetentes, & occisoris recedentes, vt ad corpus redeant, faciunt motum ejus rei, quam habitant; habitant autem sanguinem, & hoc pacto jam frigidior sanguis, & ad fluxum ineptus ab occisoris, & occisi spiritibus vi multiplicata, rursus fluitat, estque illi tantus proprii corporis affectus, vt plerumque latitantem hominem, sed proxime existentem intra tempus, quod assignauimus, tot enim horis viuunt, recognouerint, & repetiuerint; hoc autem non in omnibus occisis, sed in plerisque euenit, quoniam quorundam Natura ita debilis est, vt eorum spiritus vno momento conflaccescant. hæc Galeottus. cujus sententia quam habeat probabilitatem alii viderint; ego in illa explodenda plura verba non absumam, cum præsertim satis jam explosa sit à Hieron. Magg. *vbi supra.*

15 Libauius libro aliàs citato de Cruentatione Cadauerum aliter hanc rem commentus est: voluit enim, quòd occisore coram occisi cadauere præsente, ejus imaginatio validè commoueatur, & de ipso interfecto intensè eo cogitante, spiritus facilè ad interfectum directi, indè vapores quosdam educant, cum quibus etiam sanguis prosiliat versùs occisorem, vndè spiritus illi deciduntur. Atque hæ sunt opiniones, quæ circa hanc rem circumferuntur, quarum quænam majorem habeat probabilitatem videant, ii qui commentationi huic fidem habent; nam ego, paratus aliàs sententiam mutare, multas in ea difficultates inuenio. Mirandum valdè censeo, Antiquiores de tam obstrusa re, & quæ quotidiana experientia in horas, ne in momenta dicam, posset innotescere, nihil quicquam firmi, aut saltem effatu dignum litteris mandasse. scio ad hoc adduci ex Homero *locum* 17. Iliados *de Euphorbi Cadauere*, cujus hæc verba sunt:

> *Lustrauit (Hector) oculis deinde per ordines, illicò autem cognouit*
> *Illum quidem auferentem inclita arma, hunc autem in terra*
> *Iacentem; fluebat verò sanguis per vulneratum vulnus.*

Mihi tamen hæc nimis distare à re proposita videntur; nam quid mirum Menelao satagente Euphorbi cadauer armis expoliare, tum primum ab ipso occisi, quod

> ---- *Flueret sanguis per vulneratum vulnus?*

sanguis quidem fluidus ex sua natura est, & facilè per apertum vulnus ex se effunditur. Adducuntur & ad hoc ipsum Lucretii supra relata carmina, quæ an ad rem hanc quicquam faciant, Deus scit; loquitur ibi Poeta de Amoris libidine, redditque caussam, quarè tantoperè inhiat amans ejicere semen in hominem, cujus amore saucius est, inquit ergò:

> *Irritata tument loca semine, fitque voluntas*
> *Ejicere id, quò se contendit dira libido;*
> *Idque petit corpus Mens, vndè'st saucia amore:*
> *Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam*
> *Emicat in partem sanguis, vndè icimur ictu,*
> *Et si comminus est, hostem rubor occupat humor.*
> *Sic igitur Veneris, qui telis accipit ictum,*
> *Siue puer membris mulieribus hunc jaculatur,*
> *Seu mulier toto jactans è pectore amorem,*
> *Vndè feritur eò tendit, gestitque coire,*
> *Et jacere humorem in corpus de corpore ductum,*
> *Namque voluptatem præsagit multa cupido.*

Sensus ergò, vt patet, horum carminum is est; Quemadmodum vulnerati super ipsum vulnus cadunt, & sanguis versus illam partem fluit, vndè ictum experimur, ita vt hostis, si propè sit, fluentem sanguinem excipiat, eodem quoque pacto in Amoris vulneribus euenit, &c. & hic quidem est germanus sensus carminum Lucretii, vt testatur Martin. Delr. *in Senecæ Octauiam, vbi suprà*, Quorum tamen sententia cum non omninò ad rem prolata videatur, idcircò voluit Lambinus in hujus loci commentario, tres illos versus, vt spurios, & minime Lucretianos, esse delendos, quod neque sententia, neque locutione Lucretio digni essent. quomodò ergò id miraculum ex his carminibus expiscari aliqui tentauerint, ego non video. Sed vlteriùs mirandum quoque mirum in modum de Philosophis esset, cùm Aristoteles, Alexander, Plutarchus, Seneca, & alii quæstiones quasdam naturales præ hac ne flocci quidem faciendas longioribus fortassè, quàm opus fuerit prosecuti sint, ex quibus neque vlla insignis vtilitas percipitur, neque noui quicquam circà scientiam emanat. multò magis mirandum esset, Recentiorum nonnullos inuestigandi occultiores, & secretiores rerum caussas auidissimos, ac noua quædam veteribus incognita proferendi cupidos, vel incuria, vel data opera tanti momenti rem aut omninò silentio inuoluisse, & sicco, vt ajunt, pede transegisse, aut nihil effatu dignum de ea protulisse, vt Fernelius, Fracastorius, Cardanus, Cæsalpinus, & alij multi, quorum nullum, quantùm ego hactenùs assequi potui, de ea re mentionem habuisse comperi. sed tamen peccauerint, ac negligentes fuerint tam vetustiores, quàm recentiores Philosophi, & cùm de ea re disceptare debuerint, ob rei difficultatem omiserint, videamus jam nos, an aliquam veritatem id habere possit. neque dubium quòd quilibet natu- 16 ralis, ac realis effectus habere debeat suas proportionatas caussas, à quibus producatur, & quod eæ caussæ necessario sint, vel naturales, vel supernaturales. Si ergò hunc effectum à nulla ex his caussis dependere posse probemus, probatum insimul erit, non esse hunc effectum quid reale, sed imaginarium, & rationale quoddam ens ab hominibus effictum, vel ad omne pejus quid ex accidenti eueniens, aut ex miraculo, nam aliquandò factum non negandum, ne fidem viris doctissimis, ac magnæ auctoritatis, qui eam rem inspexerint, denegemus. factum tamen eo fine, & naturali quadam antipathia, & energia ego hactenùs non admitto. Primò autem à caussa naturali non esse probatur; si enim ab ea dependeret, cum ad hanc dispositam ad agendum, & requisitis dispositionibus extra illam præsentibus in subjecto sequatur de necessitate effectus, nisi à majori virtute impediatur, sequeretur quod in omni casu, hic effe-

ctus appareret; aut saltem vt plurimum (nam in naturalibus effectibus producendis nullum vt plurimum inest impedimentum) at neq; in omnibus, neque in pluribus; sed in perpaucis talem effectum apparere vel ipsi hujus facti assertores fatentur. Lemn. *vbi sup.* Galeott. Mart. *ibid.* Libauius *loc. cit.* & cæteri. Neque valet caussa impediens hunc effectum à Galeotto allata, nimirum quod in multis effectus hic non sequatur, quod vegeto calore destituantur; hoc enim gratis dictum est, præterquam quod ejus sententia de caussa hujusmodi agente neque acceptabilis est, neque vllo modo rationi consona, vt supra dixi. Addo quod naturales effectus vt plurimum, & 17 secundum plurimum eodem modo fiunt, vt alias ex Philosopho dictum est, de raro autem ab accidentali aliqua caussa impediuntur, deberet autem spiritus ille, etiamsi validus non sit, pro sua energia operari, si enim ex vegeto spiritu sanguis in hostem prosilit, ex minus vegeto deberet tantum effluere, & ex maxime debili ebullire, seu aliquo modo efferuescere, ac commoueri. Cum ergo positis dispositionibus, & caussa habili ad agendum in plerisque non sequatur effectus, quem speramus, dicendum vel illum effectum ex tali caussa non dependere, vel non esse secundum naturæ ordinem, sed per accidens, si alias semel aut bis cum iisdem dispositionibus successerit. Non solo autem testimonio prædictorum Auctorum probatur talem effectum non sequi secundum plurimum ad assignatam caussam, sed multo magis euidenter quotidiana experientia; assignata enim caussa non habet solùm in hominibus locum, sed in quibuscunque animalibus brutis, cum in his quoque facillime & procreari & efferuescere possit inimicitiæ ille spiritus. at quis est, qui adnotauerit mactata animalia coram lanionibus cruentare? & tamen hos præsentes semper habent, & illico à mactatione, & non multo post. Sed esto, non possint bruta hujusmodi spiritum inimicitiæ concipere, quis obseruauit vnquam cadauera eorum, qui manu carnificis interimuntur in ipsum carnificem cruorem ejaculari? at, inquies, non adest hic spiritus ille inimicitiæ aut Carnificis aduersus damnatos, aut damnatorum aduersus Carnificem. bene dicis, sed cur infantem à Matre suffocatum cruentare dicunt, num hic inimicitiæ spiritus in infante aduersus Matrem, aut Matris aduersus infantem repetitur? cur ii quoque, qui aqua submersi pereunt, etiam post duos, aut tres dies à morte coram parentibus, propinquis, & amicis cruentant, vt asserunt? at negabis & illud de infante, & hoc de aqua submersis; at ego, & cum his etiam & de occisis quod jactatur à te, negabo, cur enim si primum admittendum, & hoc non admittemus? non videtur ergo quod à caussa naturali hic effectus fieri possit. sed specialiter non posse illum effectum à spiritu inimicitiæ produci patet, quia oporteret dari in cadauere potentiam quandam cognitricem, quæ sanguinem in occisorem dirigeret, imo quæ cognosceret illum esse præsentem, imo & in rationabili distantia, non enim sanguis prosilit si hostis stet eminus. at vbi habitabit hæc virtus cognitrix? cujus animæ facultas erit, cadauere omni anima expoliato? Deinde si tantum potest inimicitiæ spiritus in cadauere hominis occisi, vt sanguinem proliciat, & occisorem versus ejaculetur, quid non poterit idem spiritus inimicitiæ in viuo homine? cur ergo obuiam sibi ipsis factis acerrimis duobus inimicis sanguis illis ex oculis, ex naribus, ex ore, aut ex quibusuis corporis partibus vnius aduersus alium non prosilit? aut cur vulnerato ad mortem homine, dum adhuc viuit non multo majori impetu sanguinem in præsentem percussorem prosilire contingit? an credis forte post mortem vehementiores, ac magis vegetos spiritus illos esse in cadauere occisi, quam in viuo homine, adhuc odio iræque feruore gliscente? Denique si spiritus hic inimicitiæ tam feruens est, ac tantum energiæ habet, vt sanguini communicare possit motum, multo magis communicare poterit cadaueri ipsi calorem, & sic cadauera occisorum deberent esse cæteris calidiora, saltem, inquam, respectu partis in qua asseruari spiritum illum contendis, aut saltem sanguis durante spiritu illo calidus permanere deberet, aliter congelabitur, & erit omnino ad motum ineptus etiam remeante dupla spirituum quantitate in cadauer. Igitur cum hæc caussa inualida sit, neque alia proportionata reperiatur, & effectus tam raro appareat, & omni euidentia carere videatur, dicendum videtur, neque effectum hunc realem esse, neq; consequenter posse caussa ejus quod nequaquam est in natura assignari.

Sed quia aliquando factum non negauimus, dicemus ne à Deo hunc effectum esse? minime gentium, si velimus de necessitate à Deo fuisse, & esse quandocunque licet id sentire nonnullos ex præcitatis Auctoribus sciam, & inter Medicos Thom. Fien. *de virib. Imagin. quæst.* 24. & alios apud Petr. Andr. Canonher. *lib.* 1. *Aphor.* 1. *pag.* 425. *vers. Sicut multi Medici.* licet enim ex voluntate Dei hoc possit facillime succedere, & speciali ipsius permissione, tamen ab eo non esse quandocunque dicendum, si modo vnquam est. jam enim per caussas naturales non fieri ejus permissu patet, sed neque supernaturali agendi modo, & ex miraculo id facit, quia miracula sunt ad fidei corroborationem, vt alias dixi, at hoc nihil ad fidem, nam & apud infideles idipsum succedere non negabis, quibus fides nota non est. at dices, fieri propter justitiam, at, inquam, justitia omnia peccata pro eorum grauitate punienda vult, at multa sunt peccata homicidio grauiora, in quibus tamen propalandis nullum interuenit miraculum. deinde homicidium vnum altero grauius est, ferro occidere hominem minus graue, quam veneno, aut alio modo, cur ego non semper occisa quomodocunque cadauera coram occisore cruorem emittunt? Addo Deum esse liberum agens, & miracula ad proprium libitum operari, & idcirco non posse cogi ab euentuum frequentia ad miracula faciendum, & interrumpendum Naturæ ordinem; imo si quid clarissime ostendit in ea re miraculum non interuenire, hoc illud est, quia fit sanguinis emissio ad nostram voluntatem, cum occisorem coram occisi cadauere sistimus. Præterea in his, quæ miraculo fiunt nulla requiritur conditio à parte rei circa quam fieri debet miraculum, cum miraculum fiat à potentia infinita. Si ergo cruoris emissio ex cadauere miraculose fit, non modo fieri debet post horas determinatas octo nempe, vel decem, sed quandocunque neque solum in cadauere hominis ferro sublati, sed in quocunque quomodocunque enecto, neque solum si percussor stet cominus, sed etiam si sit eminus. Deinde cum miracula sint opera vndequaque perfecta, & hæc sanguinis ex cadauere ejaculatio ad hunc finem fiat, vt occisor patefiat, cur sanguis non prosilit multa vi contra occisorem etiam eminus stantem, & procul inter alios spectatores, sic & miraculum esset euidentius, & illius finis melius haberetur. neque desunt permulta alia

Marginal numbers (right column): 18, 19, 20, 21, 22, 23

alia, quæ contra hanc sententiam faciunt; sed jam hæc prætermitto. Neque majorem probabilitatem habere videtur ea opinio, quæ vult id accidere dæ-24 monum opera; non enim videtur ad vllum finem id dæmones velle, nam cur velint? num vt sontes sceleris sui pœnas luant? sed & hæc sententia ab aliis reprobata est concludentissimis rationibus, & circa exclusionem quarumcunque caussarum supernaturalium, vide quæ affert Libauius *in tractatu prædicto, & in positionibus à num.* 46. *ad* 65. *& seqq.* vbi etiam occisorum animas ab earum caussarum numero repellit; nam non defuerunt qui hanc caussam hujus effectus commenti sint, quorum opinioni fauet insulsa quædam Antiquorum persuasio, de qua Martin. Delr. *in Sen. Octauiam. nu.* 117. credebant quippe illi, occisorum animas nocturno tempore homicidas persequi, ac vexare.

Sed vnde obsecro emergere potuit commentum hoc de cruentatione cadauerum occisorum 25 coram homicidis? nouum profecto non est, ex cadaueribus quibuscunque post horas nonnullas ab interitu, quid etiam postridie, aut die tertia à morte sanguinem emanare, nam facillime quiuis motu agitentur cruentare fatetur Plater. *cent. posth. quæst.* 8. & Libauius *vbi supra, posit.* 10. an non quotidie in iis, qui apoplexia, squinantia, lethargo, Phrenitide, aut suffocante aliquo morbo, aut ex malignis, pestilentibusque febribus perierunt, & ex naribus, & ex ore, & ex oculis quoque interdum, & ex auribus sanguinem fluere conspicimus? at quod coram propinquis id fiat per accidens est, nam propinquos cadauere hominis assistere estne quid nouum? item quod puer à matre suffocatus, aut aqua submersus coram matre, vel amicis cruen-26 tet, sic & per accidens euenisse existimauerim, quod aliquando cadauer occisi coram occisore cruentauerit, non per antipathiam, aut quamuis aliam naturalem, aut supernaturalem caussam, vt sentire quoque videtur Plater. *vbi proxime quæst.* 8.

Vnde his sic se habentibus, nullum vnquam desumi deberi indicium ex hoc contra aliquem fir-27 mandum, neque ex hoc posse judices ad alicujus rei exsecutionem deuenire reo præjudicialem, cum etiam coram insontibus & homicidij illius nesciis sanguis ex cadauere leui ex caussa emanare possit. non tamen pertinaci animo negare in animum induxi meum omnem ejus rei realitatem, sed si vlterioribus, certioribusque experientiis, firmioribusque rationibus ea res innotescet, sententiam mutare paratus sum. Ex re interim Medicorum futurum existimo, vt hæc experientia omnino infirmetur, & euanescat, nam si vera manifestabitur, hinc quot Medici ex eo indicio suorum ægrorum occisores deprehensi, homicidij pœnas luent?

SVMMARIVM.

1 *Vulnera capitis præ cæteris notanda.*
2 *Vulnera capitis etiam leuissima negligenda non sunt.*
3 *Hippocratis dictum de capitis vulneribus examinatur.*
4 *Idem os potest findi, & frangi.*
5 *Caput vulnerari potest in vna parte, & cranium findi in parte aduersa.*
6 *Nonnulla locum habent in capitis vulneribus, quæ minime procedere debent in vulneribus aliarum partium.*
7 *Post quadraginta dies non dicitur quis ex vulnere mortuus, quod tamen non habet locum in vulneribus capitis.*
8 *Vulnera capitis, etiamsi parua sint, periculo non vacant.*
9 *Simplices etiam capitis percussiones non contemnendæ.*
10 *Præsumptio desumpta ex remissione accidentium quod vulnus fuerit tutum, non habet locum in vulneribus capitis.*
11 *Thoracis vulnera habent tempus suæ sanationis multo longius, quam alia.*
12 *Magnorum articulorum vulnera securitatis tempus habent cæteris vulneribus magis diuturnum.*

De particularium membrorum Vulneribus.

QVÆSTIO IX.

HActenus de vulneribus vniuersaliter locuti sumus, sunt autem quædam in particularibus, de quibus maxime sermonem habere oportet. Ac 1 primò de vulneribus capitis, quæ præ cæteris omnibus digna vt notentur existimanda: habent enim quid peculiare, ac omninò diuersum à plerisque aliis vulneribus, alia enim vulnera etiamsi non con- 2 temnendæ magnitudinis sint, negligi tutiùs possunt, quàm leuissima capitis vulnera, quæ nequaquam negligenda esse monent cum Hippocrate ex nostris Hor. Augen. *Epist. lib.* 9. *Epist.* 3. Hieron. Fabric. *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 15. & Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 2. & ex Iurisconsultis Farinacc. *quæst.* 126. *num.* 196. *& quæst. seq. num.* 53. non igitur crassa minerua accipiendum Hippocratis dictum *de loco in* 3 *Hom.* vbi dicebat, In capitis vulneribus si os quidem fractum sit, & contritum periculo vacet, si fissum, & fissura intrò procedat periculo plenum. Prima enim ejus sententiæ pars ita accipi debet, vt eo periculo vacet capitis vulnus, quandò os fractum est, quod aliàs ex fissura impenderet, non quod omnino periculo vacet; vel dicendum est, Hippocratem locutum esse comparatiuè, volens innuere multò majori periculo esse in capitis vulnere cranij fissuram, quàm fracturam. Non valeret ergo dicere, in hoc capitis vulnere os fractum est, ergo nullum adest vitæ periculum, quia præterquam quod potest respectu vnius partis vulnus esse salutare, respectu autem alterius lethale, idem os etiam frangi, & findi eodem vulnere quid obstat? nam 4 cranium laminis conflatur, & ideò potest superior lamina frangi, inferior verò findi. Quin etiam notum est, & ab Amato Lusitano *Cur. med. cent.* 6. *cur. vlt.* ex Hippocratis sententia contra Paulum pro Galeno ipso probatum, caput vulnerari posse in 5 vna parte, & cranium findi in parte aduersa, quod malum contrafissura dicitur, quam etiam alij Medici fieri posse docuerunt citati à Fallopp. *in lib. Hipp. de Cap. vuln. cap.* 14. & commonstrauit alias idem Amatus *Cent.* 3. *Cur.* 42. *in Schol.* contra quam tamen opinionem nouissime fuit Æmil. Paris. *de Microc. subtil. lib.* 8. *exerc.* 1. *cap.* 5.

His sic se habentibus, certum sit, nonnulla habe- 6 re locum in capitis vulneribus, quæ in aliis non procedent. Ac primò quoad tempus securitatis, de quo jam longioribus locuti sumus, dicendum, quod licet communis opinio locum habere possit vt plurimum in cæteris vulneribus, nimirum, quod post

7 quadraginta dies non dicatur quis ex vulnere mortuus, ea tamen in vulneribus capitis locum non habeat. Quia, vt jam probauimus, etiam post centesimum, & vltrà hæc periculum afferunt, & ratio ejus rei multiplex esse potest, nempe quòd externis injuriis caput præ cæteris partibus sit expositum, quòd excrementis pluribus abundet, quòd neruorum, & sensuum omnium principium, & origo in ipso sit, per quod totum corpus regitur, & sustentatur, vnde & à toto euaporationes suscipit, ex quibus fit, vt & facile malum contrahat, & facile etiam in eo concepti morbi magni euadant, qui & sensiles partes maximopere afficere & exinde magna symptomata excitare valeant, vt resolutionem, conuulsionem, dolores acerbissimos, ac pernecantes, & id genus alia.

8 Quoad magnitudinem vulnera capitis habent etiam hoc ab aliis peculiare, quòd etiamsi minima sint, non idcircò, vt in aliis partibus, dici possunt periculo vacare, vt supra ex Hipp. & aliis dixi, quibus addo ex Medicis Hieronym. Fabrit. *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 15. & ex Iurisconsultis Farin. *quæst.* 126. *num.* 196. ratio ejus rei tota dependet ex dubio, ne cranium læsum sit, quod hoc aliquando læsionem sentiat etiam cute externa non vulnerata, nullaque in ea facta solutione continui apparente; vnde quandocunque caput vi, & impetu, & à re dura vulneretur, etiamsi vulnus minimum existat, ob prædictum timorem periculum adest. Quinimmo licet ex consilio Hippocratis multùm faciat, vt Medicus cognoscat quo instrumento, quanta vi, & per quodnam spatium vulnus sit inflictum, & multa id genus alia, tamen interdum etiam simplices, ac le-

9 ues capitis percussiones cranio noxam communicant, vnde nullo modo contemnendæ, nam præter cranij fissuras, contusiones, & fracturas, potest etiam ex simplici ictu cerebrum commoueri, & homo exinde epilepsia. Resolutione, aliisque formidandis symptomatibus molestari, & mortem denique obire, vt exemplo patet in casu Virginis Nerei apud Hipp. *lib.* 5. *Epidem. tex.* 49. & in aliis ab aliis auctoribus adducta.

10 Tertiò ea conclusio, quòd si vulneratus post nonnullos dies melius habuerit, & accidentia remiserint, non præsumatur, si dehinc moriatur, ex vulnere mortuus, vt superioribus quæstionibus jam probaui, non procedit, neque habet locum in vulneribus capitis; nam aliquandò in hisce vulneribus accidentia remittunt quidem, sed vulneris fomes semper remanet, vulnere existente notabili, ex cujus caussa ipsum caput debilitatum facile in caussa est, vt vulneratus denuo ex ipsius vulneris culpa recidiuet, & tandem moriatur; & licet id commune esse malignis quibuscunque vulneribus jam dixerim, vt aliqualiter in sanationem euntibus, dehinc suam denuo malignitatem prodant, hoc præterquam quod in vulneribus capitis præ cæteris locum habet, etiam absque eo, quod prauitate vlla dotentur. hoc in huius partis vulneribus habet locum, vt ex historiis patet, & exemplis, quorum nonnulla vide apud Marcell. Donat. *loco supra citato.*

11 Quartò Thoracis vulnera, quoad tempus, intrà quod debeat dici quis ex vulnere mortuus habent proculdubio non modo longius, sed pene indeterminatum tempus; quandocunque enim hæc vulnera sanata non fuerint, in fistulam degenerantia vitæ insidiantur, aut æger tabidus moritur post eorum sanationem, ita vt semper ex vulnere dici debeat mortuus, & licet hoc contingere possit in aliis quoque vulneribus, nimirum quod ad sanitatem perduci nonpossint, ita vt ex eorum vitio tandem æger vita fungatur, non est hoc ex partis vulneratæ natura, vt in Thoracis vulneribus vsuvenit, quemadmodum aliàs dictum est.

12 Quintò eadem ratio militat in vulneribus articulorum præcipuè magnorum: nam & hæc ex sui natura semper, aut plurimum malignitatem adjunctam habent, vt patet etiam ex superioribus. Qua de re neque in his locum habebit terminus quadraginta dierum, qui securitati vulnerum assignantur, quia hæc in longum protracta, & prauitati associata quandocunque, etiam post longissimum tempus interimere possunt.

SVMMARIVM.

1 *Vulnus esse potest sine sanguine.*
2 *Omnis continuitatis solutio dicitur vulnus.*
3 *Pugno vel Alapa quis impetitus aliquando interiit.*
4 *Percussiones, ictus, pugni, alapæ, & hujusmodi an mortis caussa esse possint. Distingue vt num. seq.*
6 *Si quis pugno aut alapa impetitus intereat, percussor non ordinaria pœna homicidij puniendus.*
7 *Pugno percutiens non præsumitur habuisse animum occidendi.*
8 *Flagellatio quomodo mortem afferre possit.*
9 *Fustibus, flagellis, aut sacculis arena refertis occisi quomodo cognosci possint. & num. seq.*
11 *Sanguinis rejectatio per os, & alias partes an sit sufficiens signum flagellationis, &c.*
12 *Sugillationes, vibices, stigmata, & hujusmodi an sint sufficientia signa flagellationis, &c.*
13 *Differentia sugillationum ex percussionibus, & ex caussa interna emanantibus. Rationem differentiæ vide num. seq.*
15 *Alia differentia inter has, & illas sugillationes.*
16 *Tertia differentia.*
17 *Vasorum internorum disruptio quomodo differat in hoc, aut illo casu.*

De percussionibus sine Sanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Saccellationibus, & aliis læsionibus hujusmodi.

QVÆSTIO X.

1 VVlnus esse posse, ac dici etiam absque sanguine jam in superioribus dictum est; omnis enim
2 continuitatis solutio dicitur vulnus, vnde & percussiones, & flagellationes, & saccellationes, aliæque læsiones absque sanguine factæ inter cætera vulnera connumerari possunt, ac de his nunc sermonem habeamus: si quidem circa hæc quamplurima occurrunt dubia non minus enodatione difficilia, quàm scitu necessaria, cùm aliquandò ad hujusmodi percussiones, ictus, pugnos, alapas, flagellationes, saccellationes, & id genus alias læsiones, soleat succedere febris, & partium putrefactio, interiorum venarum ruptio, & laceratio, cerebri commotio, & exinde etiam mors; quinimmo euenisse
3 non semel compertum est, vt pugno, aut alapa quis petitus interierit, vt est casus apud Hippocratem, de quo supra filiæ Nerei, quæ à muliercula amica

amica lata manu percussa secundum sinciput nona periit, & apud Beniuen. *de Abd. cur. cap. ult.* casus juuenis, qui alapa percussus, illico apoplexia prehensus interiit, & alterius apud eund. *ibid.* qui pugno impetitus, interemptus est, nec desunt alia quamplura his similia: in quibus casibus dubitari aliquando potest, an percussiones, ictus, pugni, alapæ, & id genus alia esse potuerint, ac cum effectu fuerint proxima caussa mortis; ac primò nulli dubium esse debet, quod vbi percussiones, & ictus hi validi fuerint quacunque in parte, præterquam in artubus, (voco artus hic brachia, & crura) sed præcipuè in Capite, in Stomacho, in Pectore, & in regione Hepatis, possint esse proximæ caussæ mortis, etiamsi nullum ab extra appareat nocumentum, & nulla continuitatis solutio. Hoc autem in prænominatis partibus facile fit ob rupturam, & lacerationem internorum aliquorum vasorum, aliquando ob exquisitum partis sensum, vt in stomacho præcipue secundum os; in capite tum ob prædicta, tum etiam ob cerebri validam concussionem, ex qua Epilepsiam, Apoplexiam, Catochum, Lethargum, & hujusmodi affectus suscitari facillimum est, admonente quoque Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 5. at vbi ictus, & percussiones non ita validæ sint, vt in enarratis casibus, nam lata manu, aut etiam pugno percuti non magnum quid est, tunc res dubio non vacat; neque enim videtur hæc caussa sufficiens ad mortem accersendam, immo neque ad magnum morbum excitandum.

5 Dicendum ergo videtur, quod distinguendum sit non modo à fortitudine instrumenti, quo in percussione vtimur, sed etiam ab ipsa fortitudine percutientis, & à validitate ictus, seu percussionis, & à statu ipsius, qui percussus est, nempe à fortitudine, & debilitate non solum secundum totum, sed etiam secundum partem percussam. Vnde si percussor fuerit vir membra habens multo robore, & duritie prædita, aut valido instrumento percusserit, contra vero vapulans debilis sit maxime secundum eam partem, quæ vapulauerit, vt in casu puellæ illius, de qua Hipp. tunc dicendum, tales percussiones esse proximas caussas ipsius mortis excitando dolores, & inflammationes in parte vapulante, & in capite concussiones, ex quibus facile sequitur mors. Si vero percussor mediocri robore præditus sit, & cætera mediocriter se habeant, sed qui vapulauerit debilis existat, tunc quia remotior caussa videtur hæc, insufficiens quidem judicanda ad immediate mortem accersendam, neque tamen sine omni culpa ea caussa est, quia potest humores commouere, & exinde febrem, aut alium quendam morbum excitare, ex quo etiam temporis successu mors subsequatur. At vbi is qui vapulauerit fortis fuerit, & à forti percussore vapulauerit, aut debilis à debili, tunc non videtur sufficiens caussa proxima mortis in hoc secundo, in primo autem casu dubio aliquando non vacabit.

6 Scio autem in his omnibus casibus, etiam secuta morte, percussores non ordinaria pœna puniri, sed mitius, ex eo quod non præsumatur eo modo percutiens habuisse deliberatum animum occidendi, 7 facit *l.* 1. §. Diuus Hadrianus, *ff. ad l. Cornel. de si car.* Bart. *de percuss. num.* 7. quamquam sacer Textus *Exodi cap.* 21. *vers.* 18. tacite videtur damnare percutientem lapide, vel pugno, si inde mors secuta sit, inquit enim: *Si rixati fuerint viri, & percußerit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo, si surrexerit, & ambulauerit foris super baculum suum, innocens erit qui percußerit, &c.* quasi si vapulans decesserit, percussor innocens futurus non sit, sed quicquid sit de hoc, quod ad Iurisconsultos pertinet, certum est aliquando tales percussiones, nempe calcibus, pugnis, lata manu, ictibus, & hujusmodi factas posse esse proximam mortis caussam, vt diximus.

8 Cæterum flagellatio si multa, valida, & cum validis flagellis facta extiterit, aut verberatio robustis baculis à robusta manu celebrata potest vtraque mortem afferre, quamquam neque flagellatio, neque verberatio cum baculis, aut fustibus videntur animo occidendi fieri; vtrum autem id delinquenti in his casibus suffragari possit, Iurisconsulti videant. At contra saccellationes ad talem finem inuentæ, vt homo succumbat, & mortis caussa palam non fiat: neque enim hujusmodi saccellationes vestigium in exterioribus relinquunt, quia æqualiter vniuersos externos musculos conterunt, & vnico colore inficiunt non multum à naturali distante, nec maculas relinquunt, sed internas venas, ac vasa disrumpunt, & lacerant, vnde facile saccellati intereunt.

Verumenimvero difficultas est in cognoscendis iis, qui flagellis, fustibus, aut sacculis arena refertis vapulantes perierunt, nam aliquando hoc vertitur in dubium, & magni interest scire. De hac re, vt de plerisque aliis diligenter disceptans Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 5. nihil certi in ea re firmari posse ingenue fassus est, ac profecto non absque ratione; 9 duo enim potiora signa, ex quibus id, quod quærimus, coniicere liceret, fallacia, & incerta omnino sunt, vt recte ille concludit; ea sunt sanguinis per os, aut aliquam aliam partem rejectatio non solum 10 dum adhuc flagellatus viuit, sed etiam post mortem, & vibices, sugillationes, Ecchymomata, Stigmata, Maculæ; seu quomodocunque appelles in corpore, & musculosis præsertim partibus: nam 11 sanguinis rejectatio, quæ per os, vel nares, vel aures, vel etiam per oculos, aut per inferiorem ventrem, vel per vrinæ quoque vias fieri in his casibus solet, neque semper contingit, neque etiam tantum in hoc casu succedit: contingit enim vbi ictus, seu percussiones hujusmodi corporis pars fuerit passa, quæ magnis venis, atque arteriis sit insignita, contra vero vbi nulla id genus vasa exstiterint: non est autem semper flagellationis signum, quia etiam ex aliis caussis solet contingere, vt videre est in his, qui Apoplexia, Epilepsia, Squinantia, aut suffocanti morbo, maligna febre, vel pestilentiali intereunt.

12 Quoad sugillationes, vibices, Ecchymomata, vestigia, stigmata, maculas, & hujusmodi certum est, quod eandem incertitudinem ex iisdem prorsus caussis habent; quia non semper talia apparere est necesse, vt diximus, & apparent etiam ex febre maligna, ac pestilentiali non modo in viuis, sed, etiam in mortuis post aliquot horas, immo post vnum aut alterum diem à morte, quamobrem recte videtur concludere ex his Fortunatus, nihil certi in ea re decerni posse.

Ego vero contemplatus aliquando sum, neque rationi dissonum mihi visum est, quod diuersa ratio est, vbi sanguis per vim, nempe per fla- 13 gella, baculos, fustes, ictibus, verberibus, flagellationibus, percussionibus à disruptis, laceratisque venis profunditur, & exinde sugillationes, vibices, aut stigmata fiunt ab ea, in qua ex morbi mali-

gnitate, & impetu talia apparent, & idcirco licet in externa facie eandem liuiditatem, eundemque colorem hæ sugillationes, & vibices præseferant, tamen si ad sectionem veniamus, cutemque ipsam scindamus manifeste, vt existimo, apparebit differentia inter vtrumque casum: nam vbi ab externa vi disruptæ venæ sanguinem euomuerint, facile deprehendetur sub cute crassus, ac concretus cruor ex ipsa venarum, aliorumque vasorum dilacerarione, quod quidem vbi ex maligna febre, aut alia simili interna caussa vibices apparuerint, non habebit locum, sed tantum color ipsius cutis, & forte subjacentis carnis in liuorem mutatus apparebit, &

14 ejus assertionis rationem habeo in promptu, quia vbi ex caussa externa sanguis effundatur, venarum capitula dilacerata ac disrupta facile, quem continent sanguinem etiam crassum, ad vicinas cauitates transfundunt, qui extra vasa subito concrescit; at vbi ex caussa interna vibices fiant, neque lacerantur, neque adaperiuntur capita vasorum, sed per ipsa veluti resudat tenuior sanguinis pars, quæ à putrescentibus humoribus eleuata ob turgentiam, & maximam sui copiam, vel prauam qualitatem, & acrimoniam ad cutim erumpit: quamobrem non necesse est in hoc casu apparere sub cute crassum illum cruorem, neque etiam euidentem vasorum lacerationem, vt in priori.

15 Addo his aliam differentiam ex colore sugillationum, ac vibicum desumptam; nam si à caussa externa fiant, color est plerumque maxime liuens ad nigredinem vergens, & temporis successu ex virore pallescens. At vbi fiant à caussa interna, tunc color vt plurimum non adeo liuet, licet aliquando nigricet, & non immutatur, sed temporis successu sensim delitescit, & obliteratur. Ratio ejus rei desumitur ex tenuitate, & crassitie materiæ, seu sanguinis, qui sugillationes excitat; in caussa enim interna, quia tenuior facile ex se ipso digestus sugillationes euanescunt; at in externa ob sui crassitiem tam cito resolui non potest, sed virorem contrahit, quod putrere incipiat. Priorem tamen conjecturam ego rationi tantum innixus affero, cum adhuc in experientiam non traxerim; propono tamen tanquam quid verisimile, & rationi consonum, & quod à Medicis veritatis amatoribus experientia vel confirmandum, vel explodendum sit, sin minus illi respondeat; nam si hæc vera apparebunt jam euidentissima signa habebimus, ex quibus veniamus in cognitionem certam ejus rei, quam quærebamus.

16 Aliud quoque signum probabile haberi potest, quod Fælicis Plateri est *Obser. suar. lib. 3. tit. de deform.* Est autem, quod vibices, & sugillationes in his, qui ab externa caussa ex percussionibus interierunt, non indifferenter in quacunque parte, sed iis tantum quæ percussionibus fuerunt obnoxiæ inueniuntur, at vbi ab interna caussa originem ducant in quacunque parte apparent etiam in extremis artubus, & interdum, inquam, etiam sub capillis aliisque locis, qui à percussionibus sunt immunes.

17 Major difficultas est de vasorum internorum ruptura, cum hæc in vtroque casu vere disrumpi, & lacerari possint, & ex illis sanguis ad cauitates effundi. Quamobrem ex sanguinis rejectatione nihil certi videretur discerni posse, nisi quod ruptura à caussa interna facta caussam habere debuerit aut longam, vt tussim longam, longumque descensum acrium, salsorumque humorum ad pectus, aut maxime efficacem, & euidentem, vt validissimam tussim, aut alium euidentem morbum; at hæc quidem facile interrogationibus, aliisque inditiis haberi possunt. Forte vbi externa vis in caussa ruptionis vasorum fuerit, plura vasa insimul disrupta, ac lacerata comperiemus, quam si ab interna factum id fuerit.

SVMMARIVM.

1 *Signa demonstrantia vulnera viuo, vel mortuo inflicta.*
2 *Venæ in eo, qui viuus vulneratus est sanguine vacuæ, contrà in eo, qui jam mortuus fuerit vulneratus.*
3 *Aliud signum ejus, qui viuus vulneratus est.*
4 *Aqua submersi moriuntur ob cohibitam respirationem.*
5 *Signa in eo, qui viuus suspensus est.*
6 *Signa obseruata in eo, qui per vim suffocatus est.*
7 *Fulmine percussi signa.*
8 *Cadauera fulmine icta à feris non degustantur.*
9 *Cadauera fulmine icta putrefactioni non sunt obnoxia.*
10 *Cadauera fulmine icta leuiora euadunt.*

Vulnera viuone, an mortuo inflicta fuerint, in flumen, vel mare demersus viuusne, an mortuus fuerit demersus. Item viuus an mortuus quis fuerit suspensus. Fulminene ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.

QVÆSTIO XI.

Quæritur aliquando cum reperitur cadauer hominis occisi, qui vulneribus confossus videtur, vtrum vulnera illa viuo adhuc homini, an mortuo fuerint inflicta; à qua quæstione breuiter, sed prudenter se expedit Paræus *in Renunciationibus*, ac duo **1** affert signa, primo colorem ipsorum vulnerum, qui vbi viuus homo vulneratus fuerit, ruber est, & ipsa vulnera cruenta cernuntur, mortuus vero si fuerit vulneratus contrà, inquit, neque rubra, neque cruenta sunt. Secundò vulneris labra dicit esse tumida, ac liuida, si vulnus viuo homini sit inflictum, vbi vero mortuo inflictum sit, labra neque tumida, neque liuida sunt, sed potius, inquam, albida, & flaccida; id autem fit, vt prudenter addit ille, ob concursum humorum, sanguinisque in viuente homine, qui concursus nequaquam accidit in mortuo. Porro neque ex rationabili discursu, neque ex propria experientia quicquam ego habeo, quod huic Paræi documento addam; nisi dicam, venas in eo, qui viuus sauciatus est sanguine vacuas, ac flaccidas, & in **2** se ipsas concidentes reperiri, in eo vero, qui jam mortuus est vulneratus sanguine oppletas. Id fit, quia in viuo sanguis facile per vulnera excurrit, cum fluidus sit, & extra corpus exilit, in mortuo vero non ita, quia concrescit.

Sed hac occasione sumpta, alia nonnulla, quæ in dubium circa mortuorum cadauera venire possunt discutiamus. Dubitatur ergo vlterius, num qui ex aquis mortuus emergit viuus, an jam vita orbatus in aquas submersus fuerit. Mouent hoc dubium Paræus *vbi supra.* Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 4. & Roderic. Castren. *in med. Polid. lib.* 4. *cap.* 11. atque omnes

omnes vnanimiter in his signis conueniunt; primum est, quod qui submersus viuus est ventrem totum aqua plenum ac tumentem habet; secundum est, quod illi muccosa quædam excrementa è naribus, spumosa vero ex ore prodeunt, illa ob ventriculorum cerebri obstructionem ab aqua, & à cohibita respiratione factam, hæc ob eandem respirationem vi cohibitam, & aëris violentum egressum cum impetu ex pulmonibus, & spiritualibus partibus: moriuntur enim qui aqua suffocantur ob cohibitam potius respirationem, quàm ob aquæ copiam, quæ ab illis ingesta fuerit, vt aliàs quoque monuimus.

Tertium signum est, quòd is, qui viuus in aquis submersus est, atque ibi suffocatus, extremos digitos attritos, & excoriatos habet ex eo, quod mortem qua datur euitans, obuia quæcunque, saxa nempe, scopulos, terram ipsam, si datur attingere, veluti furibundus tentat arripere, arenamque ipsam effodit: in eo autem qui mortuus in aquas dejectus est nihil tale conspicitur, nam vt iidem auctores prosequuntur, neque aluus tumet, quod viæ omnes, & ductus in mortuo subsidant, & aquæ ingressum non admittant, neque spumam ex ore, aut muçum ex naribus emittit, quod nulla fuerit illi necessitas cohibendi spiritum, cum respirare non cogeretur, neque digiti in illo attriti conspiciuntur, neque enim mortuus amplius cum morte colluctatur. hæc illi, quibus acquiescendum videtur, cum rationi consona sint, & experientiis forte ab illis confirmata, propriæ namque mihi desunt.

De eo quoque qui suspensus reperitur dubitari posset interdum num viuus adhuc, aut jam mortuus suspensus fuerit; mouent & discutiunt hoc ipsum dubium Paræus & Fortunatus *vbi supra*; atque eorum vterque eadem affert: sunt autem ab iis allata quæ sequuntur. Qui viuus suspensus est funis, vel laquei vestigium in jugulo seruat, quod vel rubedine, vel fuscedine, aut liuore, vel nigredine erit insigne. rugosam, inquit Paræus, & contractam apparere circumstantem cutem ob eam, quam funis fecerit compressionem. Asperæ Arteriæ caput sæpe lacerum, ac contritum videtur, luxataque, & suo loco mota secunda ceruicis vertebra. liuore etiam faciei, crurum brachiorumque conspicuum id fiet, & thoracis ipsius tumore. spumam etiam in his ex ore, & muccum ex naribus, veluti in superiori casu dictum est, & in omnibus suffocatis apparet, in hoc ipso notabimus, vt Paræo placet. At Fortunatus plenam, & indubitatam ejus facti notitiam desumit ex dissectione pectoris, quod pulmones veluti purulenta spuma turgeant. his addam ego linguæ crassitiem, & nigritiem, & aliquando prominentiam extra oris septa, & Ecpiesmum, nempe oculorum expressionem ob interclusi spiritus angustiam, & violentiam, vt quotidie adnotare licet in his, qui Iustitiæ mandato à Carnifice suspenduntur, ac strangulantur. Vrina, dicit Fortunatus, sese aliquando perfundere eos, qui viui suspensi fuerint. quin, inquam ego, adnotatum est virile membrum in his aliquando erigi, ac tendi, forte & seminis ejaculationem contingere interdum non est absurdum, nam & hanc in Epilepticis fieri notum est, at & in strangulatione spasmum fieri quis dubitat? eueniunt ergo hæc quòd via per hos, & superiora spiritui interclusa, is ad eas partes sese impetuose conferat, easque tumefaciat, at tendat.

Eadem signa, inquit Fortunatus, obseruare licebit in iis, quibus quoquomodo per vim spiritus intercluditur, exceptis vestigiis illis, quæ à fune, vel laqueo relinqui diximus, quando ex ejus vi quis suffocatur. Ego vero rationi consonum existimo non ita tumefieri partes circa collum & guttur. vertebram certe suo loco in his, vt in illis non moueri in dubium verti non debet. liuidas tamen quasdam maculas totum corpus deturpantes tam in his, quam in illis conspici necesse est ob rationem, de qua Fortunatus. At vbi quis jam mortuus fuerit suspensus, neque funis, seu cujuscunque laquei generis vestigium vllum circa collum apparebit, neque cætera, quæ memorata sunt, conspicua fient: maximè vero cadaueris color nihil immutabitur, neque liuorem vllum aut secundum faciem, aut secundum commemoratas alias partes contrahet, neque tumor vllus circa guttur, vel linguam, vel faciem, aut pectus apparebit, neque oculi tumidi, nec aliud quicquam eorum, quæ dicta sunt.

Perquiruntur tandem aliquando signa fulminis in eo, qui mortuus in aliquo solitario loco extra habitata loca, & vrbes reperitur, neque vllum vestigium vulnerum, aut strangulationis, aut alterius mortis generis aliàs consueti seruat, præsumiturque hunc fuisse à fulmine ictum, & tunc nonnulla signa ad id cognoscendum afferuntur à Paræo *vbi alias*; & à Fortunato *lib.* 4. *cap.* 6. quorum duo priora cuilibet fulmini communia sunt admonente Fortunato. Primum ergo ac maxime quidem euidens signum est odor, quem spirat Cadauer, qui grauis profecto est ac sulphureus; ex quo fit, inquit Paræus, vt hujuscemodi cadauera neque à feris, neque ab auibus degustentur: relinquitur autem hujusmodi grauis, ac sulphureus odor non modo in cadaueribus, sed quibuscunque rebus à fulmine ictis, Seneca testante *lib.* 2. *Nat. qu.* 53. Persensi cum per æstatem animi caussa Viterbii adhuc adolescens commorarer cum auunculo meo, cujus memoria in benedictione sit, ejusmodi odorem ex fulmine, quod nostras tetigit ædes prope arcem ante Ecclesiam D. Faustini, qui tam grauis fuit, vt facile mihi grauem capitis dolorem excitasset, nisi mihimetipsi prospexissem. itaque odorem hunc, vt dixi, non solum ex cadauere exspirare comperiemus, sed etiam ex vestimentis, & ex ipsa quoque circumstante terra, & quibusque rebus prope adstantibus Secundum signum color ipsius cadaueris est; contrahunt enim quæcunque cadauera fulmine icta fuscum quemdam colorem ea præcipuè in parte, quam fulmen percusserit. hæc ipsa duo signa conspicua fuerunt in historia relata à Iacobo Iauello *in sua quadam epistola ad Ferd. Angel. Farg.* quæ impressa est post ejusdem Medicinæ compendium, & digna est consideratione, vbi traditur breuis cura eorum, quos fulmen percusserit.

Tertio dicit Paræus aliquando nullum vulneris vestigium in cadauere apparere, sed tamen si diligenter introspiciatur, ossa comminuta, ac confracta in ea parte, quæ icta est, animaduertentur. Adnotandum tamen est, non omnes perire ab ictu ipsius fulminis, sed aliquos à solo pauore extingui. Proth. Casul. Æthiol. *lib.* 1. *num.* 11. in his autem hæc inquisitio superflua est, sicuti etiam & ea, quæ ex immutato coloris cadauere desumitur; relinquitur autem solus odor grauis, & sulphureus de quo diximus. Si tamen in percussis aliqua pars vulnerata appareat, eam ex Plinii sententia reliquo corpore longe frigidiorem persentiri dicit Paræus; quod etiam ex eodem Plinio refert Majol. *Dier. Canicul.*

colloq. 1. *par.* 1. & Petr. Crinit. *de honest. discipl. lib.* 9. *cap.* 12. ejus rei caussam quærit, ac reddit idem Proth. Casul. *vbi supra*, *num.* 152. absumique, inquit, spiritus à fulmine maxime in ea parte, quæ icitur, vnde ea quasi incineratur. Non tamen admittit Fortunatus, quod in cadaueribus fulmine percussis contusio aliqua, aut ossium semper comminutio fiat, cum fulmen solidum quid non sit, sed spiritus quidam, vel tenuis, & clarus, & ob id non adurens, vel spissus, & fumidus, & ob id incendio absumens, 8 contundere itaque ossa, aut frangere, aut comminuere non potest, quod consonare videtur cum opinione Casulani.

Quarto, homo à fulmine percussus cadit super partem quæ icta est, & conuertitur in partem, vnde fulmen venit, quod tamen nequaquam verificatur in historia relata per Cardan. *lib.* 8. *de variet. cap.* 43. nam cum in Lemno Insula, vbi Insulæ cornu diuiditur, octo Messores sub quercu cœnarent, à fulmine percussi, atque exanimati manserunt sub ea specie, qua discubuerant, vt vnus comedere videretur, alter ori poculum manu admouere, alius bibere, cumque nigri omnes essent, imaginem totidem statuarum repræsentabant: illud etiam obseruatum esse, ajunt, quod si dormiens homo ictus sit, oculis apertis reperiatur, si vigilans clausis; at vnde hoc? dormiens ad fragorem expergiscitur, oculosque aperit, vigilans ad terrorem concutitur, oculosque claudit ob timorem præsentis mali. Putant autem nonnulli, dormientes fulmine non percuti, ejusque rei caussam assignat Proth. Casul. *vbi supra*, *num.* 9. quod tamen an veritatem habeat prorsus ignoro.

9 Addebat insuper Paræus ex Philippo Cominio, cadauera fulmine extincta non esse reliquorum instar putrefactioni obnoxia, quod etiam admittunt Proth. Casul. *vbi supra*, *num.* 8. & Iun. Paul. Crass. *quæst. Nat. & Medic. num.* 34. qui idcirco damnari dicit Euripidis Poëtæ Clymenem, quæ Phaëtontem de Cælo tactum in vallibus putrescere cecinerit. Seneca tamen *lib.* 2. *Nat. quæst. cap.* 31. ex quo etiam Fortunatus ibidem ea verminationem intra paucos dies pati affirmauit. quid experientia doceat adhuc ignoro: si contendendum ratione sit cum priore opinione, sentirem ob sulphuris vim cadaueribus communicatam, & exiccationem à fulmine conciliatam, quæ opinio Casulano quoque *vbi supra*, & Iunio Paulo Crasso accepta est. quod si hæc veritatem habent, inter alia hoc erit signum euidentissimum, quod is, cujus cadauer est, fulmine fuerit peremptus, non vero alio mortis genere.

10 Est vltimo loco aliud signum à Fortunato allatum, quod hujusmodi cadauera leuia euadant, ob humorum consumptionem à fulmine factam, quod signum in hoc casu videtur magnifaciendum, cum aliàs cadauera se ipsis grauiora euadant, vt notum est. volunt nonnulli absumi in his interiora omnia viscera, quod obseruatum aliquando experientia esse oculatos testes habeo, in omni tamen fulmine idem euenire omnino à vero alienum est; notum tamen alia ex parte est, fulmina nonnulla interna absumere externis intactis, & infantem in vtero perimere, salua matre, & hæc de Vulneribus dicta sint, & de his, quæ argumenti similitudo, vt vna pertractarentur, exposcere videbatur.

Tituli Secundi Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVINTI TITVLVS TERTIVS.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

Continens Quæstiones septem; quarum

Illustrissimo, ac Reuerendissimo

DOMINO

D. MARIO BOVIO

GREGORII XV. P. M.

CONSOBRINO,

V. S. R. AC BASILICÆ S. PETRI

CANONICO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

HVmanitatem tuam non admirari modo mihi contingit, sed in plerisque etiam experiri, dum fauorem tuum mihi tam alacriter, tamque benignè vltro offerre, ac cum effectu impertiri multoties assoles. Ergo ne, dum de membrorum vsu, eorumque deturpatione verba facio, omni deformitate fædiorem notam ingrati animi contrahere videar, si adhuc ad tuæ benignitatis vehementes stimulos non excitatus appaream, fructus hosce litterarios meos in meæ obseruantiæ signum ad te defero. Tu quæ tua est humanitas illos humaniter excipe, & me consueta tua beneuolentia, ac fauore munire non desistas. Vale.

LIBRI

Ad titulum Secundum libri Quinti referenda est ista Quæstio quæ est XII. Ejusdem tituli fol. 322.

SVMMARIVM.

1 *Casus plures eorum, qui ex eodem infortunio, & violenta caussa perierunt.*
2 *In omnibus casibus, bello excepto, illud omnes, qui simul moriuntur, commune habent, vt suffocati pereant, & num. 20.*
3 *Sub ruinis oppressi ob angustiam spiritus moriuntur.*
4 *Aqua submersi non ex copia aquarum ebibitarum, sed ex spiritus interceptione suffocati pereunt.*
5 *Incendio eodem extincti suffocantur prius quam à flammis comburantur.*
6 *Qui à putridis vaporibus, & exhalationibus extinguuntur, suffocati pereunt, & quomodo num. 8.*
7 *Apoplectici tum demum moriuntur, cum respirare amplius non possunt.*
9 *Peste sublati quomodo suffocentur.*
10 *Fulmine icti vel ab ipsius fulminis violentia, vel à pauore suffocati intereunt.*
11 *Suffocati videntur interdum mortui, licet adhuc viuant.*
12 *Eadem ex caussa suffocatis pluribus, vnus diutius, quam alius non per momenta, & horas tantùm, sed per dies viuere potest.*
13 *Conjecturæ, ex quibus haberi possit quis prius, aut posterius perierit, vbi plures ex eadem caussa sint extincti, vnde habeantur.*
14 *Conjectura desumpta ex ætate.*
15 *Ex corporis temperamento quæ conjectura desumi possit.*
16 *Ex habitu quæ conjectura desumatur.*
17 *Ex majori, vel minori virtutis robore, quænam conjectura desumenda.*
18 *Ob virium robur nonnulli diutiùs viuunt in morbis lethalibus, quam deberent.*
19 *Ex sexu quænam conjectura habeatur.*
21 *Mulieres in respiratione multò minus læduntur, quàm viri.*
22 *Conjectura desumpta ex animi passionibus & maximè ex timore.*
23 *Ex vehementi, ac improuiso timore nonnulli interierunt.*
24 *Eminente caussa habili ad concitandam mortem, priùs aliquando à timore, quam à caussæ violentia nonnulli extinguuntur.*
25 *In paritate caussæ interimentis timidiores citiùs interire præsumendum.*
26 *Mulieres cur timidissimæ.*
27 *Viro, ac muliere eodem incendio, naufragio, rùina, præcipitio sublatis, virum superuixisse verisimilius est ob animi fortitudinem.*
28 *Ex sanitate, & statu morboso quænam conjectura haberi possit.*
29 *Quibus ex morbis præsumendum citiùs interiisse illis affectum, quam alios, qui simul ex eadem caussa perierunt.*
30 *Conjecturæ desumptæ ex Cadauerum obseruatione in duas classes diuisæ.*
31 *Primæ classis conjecturæ, seu potius signa euidentia prauentionis mortis in cadauere obseruata.*
32 *Magis vrgent conjecturæ, vel signa prædicta, quam quæuis aliæ conjecturæ, seu præsumptiones.*
33 *Conjecturæ secundæ classis desumptæ ab obseruatione cadauerum ex quibus habeantur.*
34 *Conjectura desumpta ex cadauerum calore, vel frigiditate, & similibus qualitatibus.*
35 *Conjectura desumpta ex cadauerum majori, vel minori caliditate maximè habet locum in iis, qui in bello perierunt.*
36 *Corpora obesiora frigidiora sunt, quam graciliora.*
37 *A frigiditate membrorum rigiditas.*
38 *Conjectura desumpta ex cadauerum colore.*
39 *Cadauera quædam non longè ab obitu recalescunt, & ruborem concipiunt.*
40 *Conjectura desumpta ex cita, vel sera cadauerum putredine quantùm afficiat.*
41 *Sanguine prædita Animalia citiùs putredinem concipiunt.*
42 *Inter eos qui simul pereunt, quando verum sit, illum aliis superuixisse, cujus cadauer seriùs putrefiat.*
43 *Cadauera eorum, qui tormentario instrumento sublati sunt citiùs putrescunt quam eorum qui ferro sunt perempti.*
44 *Morbi genus, ex quo homines sunt extincti, multum facit ad citam, vel seram cadauerum putrefactionem.*
45 *Cadauera eorum, qui calido, & sicco morbo pereunt exiccantur, eorum vero, qui calido, & humido extinguuntur, putrefiunt.*
46 *Propria, vltima, ac vera corporum putrefactio exiccatio est.*
47 *Putredo communiter accepta non est vltimus finis corporum, sed tendit ad vltimum finem, qui est exiccatio.*
48 *Conjectura desumpta ex oculorum obseruatione quantùm afficiat.*
49 *Oculi etiam defuncto homine per aliquod rationabile tempus vitæ quoddam specimem præseferunt.*
50 *Ab oculis habentur in morbis potissima signa salutis, aut mortis.*
51 *Crystalinus humor secundum omnium D. D. communem opinionem est præcipuum videndi instrumentum.*
52 *Ex Cadauerum fætore quænam conjectura desumi possit, quamtumque afficiat.*
53 *Fætor est soboles Putredinis.*
54 *Nihil euidentius cadauerum putrefactionem attestatur, quam fætor ex illis emanans.*
55 *Fætoris dantur aliqui gradus pro ratione, & intensione ipsius putredinis.*

Pluribus simul, eodemque casu extinctis, quis citiùs, quis posterius exspirauerit.

QVÆSTIO XII. & vltima.

NVllum aptiorem locum in toto hoc volumine inueni, in quo dubium quoddam à Iurisconsultis esset exagitatum, & ab acutissimo Legum-

perito mihi in mentem, redactum, aliasque ex negligentia, vt ingenue fatear, prætermissum discutere liceret, quam hunc ipsum, quem elegi. Erat autem propositum dubium ejusmodi, ex quibusnam signis, præsumptionibus, vel conjecturis possit notitia haberi, quisnam ex iis, qui simul ex eodem casu perierunt, priùs, quis posterius Animam exhalauerit, exemplum proponebat ille quorundam, qui 1 sub ruinis veteris eujusdam ædificij oppressi vitam cum morte commutauerant. At verò huic infortunio alia permulta euenire possunt, quæ eandem dubitandi ansam nobis præbeant celerioris, vel tardioris interitus vnius, quàm alterius, ipsique Iurisconsulti nonnulla ad hoc adducunt exempla: nam & naufragio eodem submersi idem dubium excitare possunt; sic & si plures personæ eodem incendio arreptæ intereant, eidem ambiguitati caussam dabunt, necnon etiam qui ab alto ceciderunt, eodemque præcipitio interierunt, aut vbi in eodem cubiculo plures personæ permanentes, & ad noxium frigus depellendum focum ex carbonibus accendentes, ex eorundem carbonum fumo fuerint strangulatæ, vt sæpè sæpius in dies euenire experimur, eandem dubitationem in medium producere possunt simile quid alias accidisse ex apertis foueis, vel puteis, in quibus frumenta asseruantur, quorum exhalatione plures ex circumstantibus aliquandò subitaneo casu interiisse, non vnica, sed multiplici experientia constat; quod etiam ex cloacarum quarumdam, ac cauernarum tetris, malignis, ac venenosis euaporationibus ijs qui ad eas minus cautæ accesserint pluries experti sunt. Eadem dubitatio fatigare nos potest circa eos, qui simul eodem naufragio submersi sunt in aquis quo mortis genere, veluti etiam eo, quod à ruinis euenire diximus, deos vsos in scelerum vltionem ex Antiquorum opinione eruditè satis commonstrat Petrus Lascena I. C. Neapolitanus in suo Cleombroto, vel de iis qui in aquis pereunt. cap. 2. Nec minus grauem excitare possunt dubitationem ij, qui simul ex Peste obierunt, quo tempore non ea viget morientium cura, quam alias vigere solet, ac vix habent morientes qui eos lachrimis prosequantur, vnde *Ouid. metam. lib.* 8.

Qui lachryment desunt, indefletæque vagantur
Natorumque virumque animæ, iuuenumq; senumq;

vndè euenit, vt qui supersunt, sciant quidem qui nam perierint, non autem quandò perierint in vna eademque domo, aut familia: sed & inter alios casus ll. de iis dubitationem mouent, qui simul in bello occubuerunt. Idemque est de iis qui aggressu grassatorum occisi remanserunt, vt est casus apud *Peregrin. Cons.* 99. *lib.* 6. potest & idem casus habere locum in iis, qui eodem veneno potionati non multo intercidente tempore extincti sunt; & cum omnes similes casus hic commemorare non vacet, de iis tandem qui ab vno eodemque fulmine percussi vita fuerint orbati, idem dubium insurgere posse vt est casus apud *Vinc. de Franch. decis.* 454. quantopere autem intersit prædicti dubij quandocunque occurrit decisio, docet post alios *Menoch. de Præsumpt. lib.* 6. *Præsumpt* 50. *per totam.* sed & ante illum plerique Iurisconsulti quæstionem hanc agitarunt, ex Medicis autem, quod sciam nullus ne verbum quidem: Antequam ergò ad hæc decidenda veniamus, & præsumptiones, vel conjecturas, & signa enumeremus, ex quibus ejus dubitationis ambiguitatem eluere possimus hoc fundamentum in primis faciendum est, scilicet, quod in omnibus penè, ac singulis prædictorum casuum (si bellum, & venenum excipias) quicunque intereunt, nulla alia euidentiori ex caussa intereant, nisi ex cohibita respiratione, ob quam 2 rem cum ipsum cor natiui caloris fons euentilari non possit, necesse est vitam finiri; quod quidem admirari desinant ij, qui Medicinam non profitentur, aut rectò discursu non sufficiunt ad rerum veritatem assequendam, cujus occasione sibi persuadere nequaquam possunt, quanam ratione id succedere indifferenter in dictis casibus possit: sed reuera non alio modo id contingere, quæ sequuntur indubie demonstrabunt. Hoc ergo fundamentum idcirco primo loco jecimus, vt notum habeamus, quod facta comparatione celerioris, vel tardioris mortis vnius, respectu alterius, semper ea præsumptio aliis quibuscunque præualere debet, quæ desumitur ex majore, vel minore læsione ipsius respirationis, vt procedente sermone palam fiet; interim edocendum est, quonam pacto id in propositis casibus eueniat, vt firmauimus.

Quoad illos ergo, qui sub ruinis perierunt, nulla hæsitatio interuenire potest ne apud plebejos 3 quidem: nimis enim certa ea res est, si modò nulla major caussa, aut violentior, quam ipsa murorum ruina accesserit, vt exempli gratia si ab ipsa ruina caput contritum, ac communitum fuerit, vel quocunque alio modo violentiam oppressionis ab ipsa ruina imminentis alia violentior caussa præuenerit. Ex sola ergo oppressione sub ruinis concidentes idcircò mori, quod respirare non possint, tam certum est, quam quod certissimum, ita vt aliis probationibus, aut testimoniis ad eam rem pro vera comprobandam haud quaquam opus esse existimandum. Difficilius, & multò minùs persuasibile videtur id ipsum adstruere de iis, qui in Aquis ex naufragio, vel quomodocunque pereunt; persuasissimum enim habet vulgus, eos ob multam aquæ copiam ingurgitatam perire, cum tamen non ità sese res habeat, mo- 4 riuntur, enim quia in illis respiratio impeditur, quod admonui alias *lib.* 4. *Tit.* 1. *quæst.* 11. *num.* 28. *ex Platero in quæst. Medic. Paradox. num.* 55. *cui nunc addo Petrum La sena. I. C. Neapolitanum eruditissimum in sua Cleombroto, seu de iis, qui in Aquis pereunt cap.* 8. in qua opella, vt hoc obiter dicam, satis superque ostendit ille, quanti sit ejus doctrina à doctioribus æstimanda. Itaque non differre mortem eorum, qui in aquis submersi sint, ac pereant ab ea, quæ per respirationis impedimentum alias homines è medio tollit, palam sit, cum, veluti prosequitur Platerus, qui in aquis naufragantur aquam deglutire inuiti non soleant, sed respirationem inniti remorantur, tandemque pereunt, quod ipse experientia comprobauit, quia in dissectis eorum cadaueribus, qui in Aquis sunt suffocati, parum quid aquæ in ventriculis reperiisse se testatur, quin & in eis, qui reuiuiscunt, & vt aquam ebibitam euomant inuerso corpore, nempè pedibus sursum sublatis, capite autem deorsum demisso sistuntur, aquam effluentem ex vestimentis potiùs, quam ex ventriculo fuisse ejectam non semel animaduertit.

Adhuc autem major dubitatio excitari posset de 5 iis, qui ex incendio perierunt, videretur enim nullum habere locum hic suffocationem ob interceptam respirationem succedens, sed potiùs existimandum ab excedenti flammarū ardore illos abripi, atque absumi, antequam vlla respirationis difficultas succedere possit; sed contrario omnino modo se se res habet, in nullo alio namque casu id genus mortis,

mortis, nempe suffocationis magis habet locum, quam in hoc: nam respiratio non ad alium potiorem finem à Natura est instituta, nisi ad cordis calorem attemperandum, ac refrigerandum. *Galen. in lib. de Vtil. Respirat. cap.* 3. licet & ad nutritionem quoque, & subministrationem pabuli ipsi Cordi inseruiat, quem vsum multò potiorem esse, quam refrigerationem, & fuliginum expurgationem probat *fœlix. Plater. in quæst. Physiol. num.* 30. Modo certum est, nihil promptius, aut citiùs impedire posse vsum respirationis, quam summum illud cauma à flammis exardentibus excitatum, vnde licet in aliis suffocationum generibus homines aliquandò absque respiratione videantur permanere, & omni vita orbati, cum tamen mortui non sint; immò aliquando ad vitam redeant, vt inferiùs dicam, quia non omninò extincta est omnis respirationis materia, tamen hoc in iis, qui ob incendium suffocantur, nunquam euenire potest, quia suffocatio in his fit, à totali consumptione spirituũ ab ipso flammarum ardore facta, non ab oppressione, siue obstructione viarum; ac rationi quidem omnino consentaneum est, vitales spiritus illos tenuissimos ab excedenti ardore multò antè absumi, quam solidiores partes: atque ea ratione fit, vt homines ab incendio non comburantur, sed ab incendij vi, vt dixi suffocati pereant ob cohibitam respirationem, vel siquidem corpora comburantur, pereant tamen ob eam caussam antequam comburantur; quod obseruari facilè potest, vbi hujusmodi incendij casus interueniat, nam conspicere licet cadauera à flammis intacta sed ab earum impetu, & exurenti vapore suffocata.

De iis porrò qui pariter vnà ex fumo carbonum, 9 ex cloacarum, vel puteorum, cauernarumue putridis, tetris, ac malignis exhalationibus perierunt, nulla hæsitatio excitari debet, quin constet eos excohibita respiratione perire, certum enim est, eos omnes eodem modo affici, veluti Apoplectici afficiuntur, immò omnes hi pro Apoplecticis à Medicis L habentur, qui tum demum extremum spiritum emittunt, cum ad id deueniunt, vt respirare amplius non possint; idcircò enim *Hippocr. lib. de Coac. Prænot. sect.* 3. *tex.* dicebat in Apoplecticis à spiritus angustia sudor prorumptus mortem subesse ostendit, fit enim sudor à suffocante jam, & calorem extinguente spiritus angustia, vt exponit *Duretus in comm.* quod etiam *ex Galeno habetur lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 10. atque id qua ratione fiat docet ille luculenter ibidem, licet forte contrarium verius videri possit iis, qui in rebus Medicis non admodum experti sunt; quippè cum pateat omnibus, Apoplexiam affectum esse ipsius cerebri secundùm ejus cauitates seu ventriculos animalium spirituum fontes; quomodò ergo fieri potest, vt non ob cerebri affectionem, sed ob cordis potius culpam Apoplectici moriantur? & tamen eo modo se se rem habere satis clarè, vt dixi, docet ille: quemadmodum igitur Apoplexia fit à sanguine, vel à frigidis, crassisque humoribus cerebri ventriculos obstruentibus, vnde abscinditur om- 8 nis influxus Animalium spirituum ad quascunque subjectas partes ita vt omnes sensu, & motu priuentur, vndè & spiritualia quoque instrumenta à suo motu cessant, & homo suffocatur, sic & non aliter idem succedit, vbi à carbonum fumo, à vaporibus vini, vel Cereuisiæ, vel ab alia quacunque exhalatione tetra, crassa & maligna eadem obstructio succedat, ex qua cum aliis partibus etiam eæ, quæ ad respirationem destinantur, à motu cessant, atque hoc pacto homo respirare non potens, mortem obit, vndè non secùs ac Apoplectici hi omnes, ac singuli suffocati intereunt *Paræus de Renunc.*

Verumenimverò si qui ab enumeratis casibus iurè eximi posse videantur, ij fortasse erunt qui vno, eodemque tempore modica mora intercepta ex Peste perierunt; hos enim non facile affirmabimus suffocatos perire.

Subeunt tamen & hi eandem aleam, vt superio- 9 res, licet negari nullo pacto possit, plures alias caussas ad eorum interitum concurrere; nam nemo inficias ibit Peste affectos ex prauitate, & malignitate pestilentis veneni succumbere: sed & huic prauitati interficienti efficacior fortè caussa adjungitur, contrarietatis nempè, & improportionalitatis pabuli ipsius cordis, quod ab infecto Aëre attrahere in momenta, & indesinenter cogitur, hinc ergo suffocatio, & extinctio tandem caloris vitalis.

Denique eos etiam, qui à fulmine extinguuntur, 10 suffocatos perire necesse est; ipsa enim fulminis violentia confertim, & dicto citiùs spiritus absorbens, & absumens, in caussa est, vt homo, vel quodcunque animal respirationis particeps, respirare ampliùs non possit; præterquam quod plurimos non à fulminis ictu interire constat, sed à pauore. *Prot. Casul. Ætiolog. lib.* 1. *num.* 11. ob quem spiritus ad Cor cum impetu, ac tumultuarie accurrentes calorem naturalem obstruunt, ac strangulant, cum respiratio neque ad ipsum refrigerandum, neque ad illum à fuliginibus vindicandum sufficiens tunc temporis esse possit, suffocatur ergo, & perit.

Superiori fundamento id addo, quod omnibus hisce, qui aliquo ex commemoratis modis suffocantur, id commune est, quod aliquando ob interceptam totaliter, vt videtur, respirationem, mortui ap- 11 parent, ac pro mortuis aliquando efferuntur, ac tumulo etiam demandantur, cum tamẽ verè adhuc spirent, & viuant, & aptis remediis adjuti interdum reuiuiscant; quod non solùm de his, quos commemorauimus, sed de aliis quoque quomodocunque strangulatis, aut fune, vel laqueo suspensis non semel euenisse constat, vt videre est apud *Io. Schenchium in suis obseruat. tit. de Apoplexia lib.* 1. *& lib.* 2. *tit. de suffocat. & alios.* Narrat. *Gregorius Horstius lib.* 7. *de Hist. Med. mir. addit. ad Marcell. Donat. lib.* 6. Latronem quemdam furcæ destinatum, ac suspensum, ejusque cadauer ad Anatomiam designatum, antequam Anatomicus manus admoueret, vitæ sensum aliquem præbuisse, & remediis adjutum reuixisse licet deinceps ob noua scelera post aliquot annos iterum fuerit suspensus, in quem certè videtur apertissimè dictum ab Horatio.

Naturam expellas furca tamen ipsa recurrit.

Idem quoque de aliis accidisse non dubiæ fidei testimonia referunt; sed in his qui suspenduntur euenire id potest ob non satis impressum laqueum, in aliis autem suffocatis potest ex majori virtutis robore, ac præcipuè Cordis, & partium spiritualium fieri. Et ex his deducere licet non tantùm posse vnam personam per aliqua momenta, aut per tem- 12 pus non admodùm notabile alteri, vel [illegible]s superuiuere, vbi plures ex eadem caussa simul intereant, sed etiam ad plures horas, immo & dies, nam aliquos aqua submersos post quadraginta octo horas reuixisse testatur *Alexan. Bened. lib.* 10. *cap.* 9. *de cur. morb.* quod ad rem nostram maximè facere videtur.

His ergo prælibatis, accedendum jam ad dete-

genda signa, coniecturas, & præsumptiones, ex quibus haberi aliqua notitia possit, quis eorum citius, quis serius obierit, qui simul ex eodem casu, & infortunio perierunt, puta Ruina, incendio, naufragio, suffocatione quacunque, Præcipitio, fulmine, Bello, Aggressu, aut simili quopiam accidenti.

Cum autem plures sint, & esse possint hæ coniecturę & præsumptiones, primò in legales, & Medicas eas diuidam; ego igitur eas tantum percurram, quæ ex Medica speculatione haberi possunt, cæteras, quæ ad iurisconsultos spectant, intactas omnino omittens, illisq; decidendas relinquam, sciens illos eam rem determinare multò diuersa ratione, quam nos faciamus; determinant enim pro varietate effectuum, qui offeruntur. Earum verò, quæ ad Medicum spectant (quarum vix vnam, aut alteram visi sunt illi mihi attingere) nonnullæ ex conuenienti ratiocinio 13 habentur fundato in statu, & conditione personarum, quæ simul perierunt, aliæ verò habentur ex obseruatione ipsorum cadauerum, quando ad manus sint, ita vt obseruari possint. Igitur quoad coniecturas, & præsumptiones eliciendas ex ratiocinabili discursu, eæ haberi possunt ex Aetate, temperamento, ex habitu corporis, ex sexu, ex viribus, & ex animi passione, nempè ex timore.

Et quoad Aetatem dubium esse non debet, quòd data paritate caussæ interficientis, & in pari 14 efficacia, teneriores Aetates, infantiam nempè ac pueritiam, & impubertatem, vel vsq; ad vndecimum annum secundum plurimum, aliaq; ex parte maturiores, nempè senectutem, & decrepitatem coniecturam non omninò inefficacem facere posse præuentionis mortis, si cum aliis ætatibus comparentur, nempè pubertate, Adolescentia, iuuentute, virilitate, ac primo senio, & ratio videtur euidens; quoad seniores enim, & decrepitos, cum perpaucis spiritus, & modico calore dotentur, necesse est illos, illumq; leuissima ex caussa extingui, ac in auras euanescere; vndè per multò minus temporis spatium poterunt interimenti caussæ resistere, quàm iuuenes, alijque in ætatibus degentes, quæ spiritibus, & calore superabundant; & sic in paritate caussarum præsumendum erit, celerius vitæ cessisse senes, ac decrepitos, quam alios, quos commemorauimus.

Non dispar ratio videtur militare in tenerioribus ætatibus Pubertate minoribus; licet enim proximi suo ortui sint, & multo calore abundent, obruitur tamen ille à nimis excedenti humiditate, ex cuius caussa citò virtus eorum exoluitur. *Gal. de curat. per sang. miss. cap.* 10. vnde fit, vt accidente aliqua contraria caussa, & quidem violentissima insidiante ipsorum virtuti, minùs reluctari possint quàm Puberes, iuuenesq; ac viri, & in primo senio constituti. Quamobrem prudententissimè obseruo determinatum à Il. iterum, atq; iterum, vt vbi duo simul ex eadem morte pereant, semper præsumatur is priùs decessisse, qui in ætate teneriori degebat, nempè antè pubertatem. Ità habetur *in l. Qui duos. §. vlt. ff. de reb. dub.* vbi speciatim Puberem Patri superuixisse, impuberem contra priùs decessisse in eo casu præsumitur; quæ differentia habetur etiam *in l. Cum pubere, & l. seq. ff. eod.* sic etiam & *in l. Inter socerum. ff. dè Pact. dot.* Infantem puerum prius Matre obijsse ex naufragio præsumitur & has omnes Il. ad hoc adducunt DD, & præcipuè *Menoch. de præsumpt. lib.* 6. *Præsumpt.* 50. *n.* 30. nec ab re *Franch. decis.* 454. in casu illo, vbi à fulmine Mater cum duobus filiis minorib. fuerat extincta, decidebat Matrem præsumi filiis superuixisse secundum naturam enim hæc succedere dicunt, vt ibi per eumdem Menochium, & multò clariùs per *Peregrin. Cons.* 99. *n.* 50. *lib.* 6. qui etiam ex Medicorum auctoritate suas rationes confirmat. facit & ad hæc comprobanda tex. *in l. ex facto. §. si quis autem ff. ad senat. con. Trebellian.* vbi cùm dicitur, quòd Patre, & filio simul naufragio, ruina, aggressu pereuntibus, non esse verisimile filium Patri superuixisse, de filio impubere est intelligendum, *vt glossa ibi in v. filium eius. Addentes ad decis. Vinc. Franch. decis.* 454. *n.* 1. Secundùm rationem igitur, & secundùm Il. auctoritatem ex ætate talis coniectura desumetur, vt quantò infrà Pubertatem magis Puer est, & quantò vltra senium homo est, tantò vrgentiorem coniecturam præbeant celerioris mortis respectu eorum, qui simul perierunt, & in ætate robustiori degebant.

Secunda coniectura, neque omninò inanis, elici 15 potest ex temperamento: Certum enim est personas, quæ laudabiliori temperamento dotantur maiorem resistentiam facturas contrà vim caussæ interimentis, easq; diutiùs vitam protracturas, quàm quæ contrarium, nec laudabile temperamentum sortiuntur: Manifestissima enim res est, temperamentum, quo quis dotatur, in caussa esse, vt facilè, vel difficile patiatur. *Galen. in primum de morb. vulg. sect.* 2. *part.* 7. Temperamenta autem, quæ ad hunc effectum meliora sunt, erunt calida, & humida, ex quibus sanguineum resultat, & calida, & sicca, ex quibus biliosum; hæc enim maiore, & laudabiliore spirituum copia, tum consequenter magis vegeto, ac uiuaciore calore affluunt, qui insuper ex abundantia frigidorum, & superfluentium humorum non obruitur, nec præpeditur, vndè diutius cum inimica caussa luctari possunt, ac in longiùs contrà eius vim spiritũ protrahere; nõ dubiũ tamen est his multo melius esse corpus tẽperatum; in hoc enim nullus alicuius humoris, qui calorem immutare, aut minùs aptum ad resistendum reddat, excessus, vt in superioribus obseruari potest. Ex opposito ob contrarias caussas frigidum, & humidum, aut frigidum, & siccum temperamentum, quæ corpora faciunt pituitosa, aut melancholica, minùs resistere par est, atq; idcircò multò citius, quam superiora efficiunt, vt homo è vita excedat.

Tertia coniectura, seu præsumptio desumi potest, 16 ex habitu corporis, quæ quidem non minimi facienda, sed cum superiori æqualis roboris æstimanda; nam ex bona temperatura bonus quoq; habitus vt plurimum prodire à natura consueuit, ac tantundem est, hominem bona habitudine dotatum dicere, ac si dicas illum esse vndequaquè sanum, bona enim habitudo ipsa sanitas est. *Galen. de bon. habit. in prin.* & multò prolixius *in lib. ad Thrasibul. cap.* 12. vt ibi, & alibi etiam doceat, quid differat bonus habitus à sanitate: est autem bona habitudo, quæ media est inter gracilem & obesum. Modò constat ex sententia *Hippocr. lib.* 2. *Aphor.* 44. eos, qui corpore obesiore sunt citius interire, quàm qui gracili; eius rei rationem reddit *Galen. in comm.* dicens, ob angustiam viarum eorum calorem proximum esse extinctioni, quamadmodum ergò obæsiores ex naturali caussa, nempè ex viarum naturali angustia citius pereunt, quàm graciliores, eodem modo vbi caussa violenta aliquando opprimantur citius suberabuntur, & minùs resistent, quam graciliores, quià accidentalis illa caussa violenta adaugens vim caussæ naturalis, facit, vt eorum calor citius extinguatur, quàm in-

gracilibus. Licet autem commentatores prædicti Aphorismi duas species obesitatis constituunt, vnam nempè naturalem ex temperamento frigido, & humido prouenientem, aliam verò adscititiam, quæ per accidens ex nimio cibo, & potu, vel alia quauis ex caussa, quæ cum calido temperamento stare potest, & Aphoristicam illam sententiam de priori obesitate velint, intelligi, non de posteriori, quia in priori tantum non in posteriori reperitur naturalis illa vasorum angustia, de qua Galenus, quę ob temperamenti rationem frigiditate insignis, emergit, tamen in casu nostro indifferenter procedere dixerim de quibuslibet obæsis, siue à natura tales sint, siuè ab accidenti; itaque in paritate caussarum opprimentium, & spiritum intercludentium, ac respirationem remorantium citius ab illis superabitur obesus quicunq; in comparatione gracilioris, vel aliorum, qui habitus non tam obesi sunt, adest etiam à natura ipsa viarum angustia, sic in ijs, qui ex accidenti òbesiores euaserunt, adest earum viarum angustia ex accidenti, ob id, quod ab ipsa pinguedine luxuriante viæ compressæ angustiantur; vndè consequens est, obesos quoscunq; minus resistere posse caussæ suffocanti, quam dissimili habitu insignitos, & sic multò citius illos vitæ cędere necesse est, quàm non obesos. Apertissimè autem patet quoscunq; obesos quantocunq; calore affluant, viarum ac ductuum angustia premi, cùm videamus illos spiritum ęgre ducere, & minima ex caussa in illis respirationem lędi. Non negauerim tamen, quòd facta comparatione corporum obesorum ex natura, & ob temperamenti frigiditatem cum ijs corporibus, quæ cum calidiore temperamento ex accidenti obesa euaserunt semper in paritate caussę lędentis faciliùs, ac citius deficere, ac vitam obire obesa ex natura ob caloris pauperiem cùm contrà obesa ex accidenti ob caloris fortitudinem magis resistere possint.

Quarta coniectura, quæ vrgentissima est desumi potest ex maiori, aut minori virium robore: vires 17 enim prę cæteris quibusque caussis contrà quascunq; præternaturales, ac violentas caussas resistere palam est, ex ijs enim maior, ac magis vegetus calor arguitur, ita vt vbi vires adsint semper pręsumptio debet esse ex parte ipsarum, quod maiorem resistentiam fecerint violentæ, ac pernecanti caussæ; idque tantoperè operatur, vt coniectura desumpta ex viribus omnes alias inualidet, nam per semetipsam non solum plurimum operatur, sed inanem omninò reddit aliarum omnium vrgentiam; vndè dato ab vna parte hominè iam sene, temperamenti non omnino laudabilis, habitusque non vndequaque boni, qui tamen robusto sit corpore, & cruda viridiq; senectute fruatur, aliaq; ex parte posito iuuene temperamenti optimi, & habitus laudabilis, viribus tamen imbecillibus, in paritate caussæ lędentis, pręsumendum erit magis, ac diutius resistere potuisse senem illum, quam hunc iuuenem, & sic senem iuueni superuixisse, eodemq; modo de cæteris: Nam idem etiam euenit in morbis lethalibus, dicente *Gal. in lib. 3. Epidem. Aegr. 2. partic ij.* Ob virium robur nonnulli diu-18 tius viuunt, quam deberent, & sic è contrà nonnulli in similibus morbis ob virium imbecillitatem citius intereunt, quàm deberent.

Itaque maxima ac præcipua ratio in his casibus habenda virium est, cùm semper imbecillior præsumatur prius mori. *Iason in L. Filius familias. ff. de lib. & Poroh. num. 2.* & ad earundem imbecillitatem respexisse etiam *Il. in l. quod de pariter. ff. de reb. dub.* dicit Bartol. ibidem semperq; vbi ex æquali impetu, inquit *Peregr. Cons. 99. num. 160. lib. 6.* pariter illato in personas inęqualium virium, præsumptio est contrà imbecilliorem, vnde ipsæ quoq; *Il. in alias cit. l. qui duos. Il. vlt. ff. de reb. dub.* semper videntur respexisse ad virium robur, & imbecillitatem, & idcircò Puberem Patri superuixisse, impuberem Patrem morte præuenisse in pari caussa interimente verisimilius voluerunt esse. Prudenter igitur Soccin. sen. in casu, de quo Soccin. Iun. ex quo *Menoch. de Præsumpt. lib. 6. cit. præsumpt. 52. num. 27.* in quo ex ruina vltrà quam plurimas personas perierat Pater nàtura fortis, & robustus simul cum filia tredecim annorum naturę imbecillioris, determinauit, præsumendum esse, priùs decessisse filiam ob multas coniecturas, inter quas maximè vrgebat naturæ debilitas ex parte puellæ, & fortitudo ex parte Patris, neque alia ex caussa Pubere, & impubere simul ex eodem casu pereuntibus, præsumi impuberem priùs obijsse ob virium imbecillitatem iureconsultum determinasse dicit *Couarr. lib. 2. Var. res. cap. 7. n. 2.*

Cæterum ex sexu quoque non infirma prorsus coniectura haberi potest, quæ quinta erit in ordine, 19 cum absque vlla hæsitantia liceat affirmare, virilis sexus homines & ob laudabilius temperamentum, & ob magis vegetum calorem, & ob firmiores vires, & ob maiorem Animi fortitudinem magis resistere posse violentæ ac inimicæ caussæ, quàm sexus feminini. Facit pro iureconsultis *tex. in l. Qui duos. §. si Maritus ff. de reb. dub. Couarr. Var. resol. lib. 2. cap. 7. num. 2. Tiraq. de leg. Connub. l. 8. num. 55. Alciderc. ad Franch. decis.* 454. *n.* 3. sed circà hoc non contemnendum in multis casibus interuenire potest dubium, si veritatem habet, vt habere probaui, conclusio in principio huius quęstionis firmata, nempè, quòd omnes, ac singuli, qui in propositis, aut similibus casibus naufragio scilicet, ruina, præcipitio, 20 incendio, suffocatione, & id genus aliis (excepto bello, rixa, hostium aggressu, grassatorum insultu, aliisque casibus, in quibus homines ferro, alijsue bellicis instrumentis occumbunt) moriuntur ex angustia spiritus, & impedita respiratione intereunt: ex qua conclusione illud etiam deducitur, quod qui minus in respiratione læduntur cùm magis violentiæ caussæ opprimentis resistere possint, diutiùs viuant, ac serius extremum spiritum emittant, quàm qui in respiratione magis lęduntur, & idcircò mi- 21 nus resistere possunt. Modò illud certum est, mulieres ex respiratione multò minus lædi, quàm viros, vnde est, quod etiam aliàs adnotaui, quòd Asthmate magis de rarò prehenduntur, & ab ea faciliùs liberantur, quàm viri, vt docet *Mesuæ in sua Pract. sect. 1. partic. 2. summ. 2. cap. 1. Sauonarol. in Pract. magna tract. 6. cap. 10. in dubiis. dub. 1. Alex. Bened. Pract. lib. 8. cap. 24.* quod ità euenire ob pectoris latitudinem dicendum; à natura enim ità institutum est, vt mulieres lato pectore dotarentur ob prolis nutritionem. Consequens ergò est in paritate caussarum respirationem lædentium, ipsamque omninò abscindentium magis ob hæc resistere mulieres, quam viros, & sic in dubio pręsumi debet mulierem superuixisse viro. Sed his non obstantibus contrarium habere veritatem certum est, nam præter quam plures alias caussas potentes mortem accelerare in muliere respectu viri, qui simul aliquo ex prædictorum casuum oppressus fuerit, illa vna præualet, quæ respicit vires, in qua conditione quantum excedant viri ipsis mulieribus, non est qui ambigat.

Sexta conjectura desumitur ex animi passione, nempe ex Timore, & est quidem magni momenti, & ex mea sententia vrgentissima: palā enim est in paritate caussę interimentis facilius, ac citius, interire pauidos, ac timentes, quam qui sunt Animo fortiore: nam ipsemet, Timor per se caussa efficacissima mortis aliquando est, multiplicique experientia constat, plures homines ex subito timore interire, vnde *Lucret. lib. 6. de Rer. nat.*

23

Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines.

Quod etiam pluries testatus est Galset, signanter *lib. 2 de sympt. causs. cap. 5. in ijs verbis. ex subito etiam timore nonnulli jam interierunt, cum scilicet Animulus eorum naturaliter imbecillus vehementi passione detentus semel, & confertim extinctus est, & suffocatus, idemque testatur lib. 5. de loc. aff. cap. 1. & lib. 12. Method. med. cap. 5.* idque fit, quia timor illico dejicit virtutem. *idem Gal. cit. lib. 2. de sympt. causs. cap. 2. & lib. de tremor. cap. 3.* Animi verò essentia facile dissolui potest in iis, quibus vitale robur infirmum est, Animæ autem affectiones ob imperitiam fortes. *idem Gal. cit. lib. 5. de loc. aff. cap. 1.* ex timore enim syncope excitatur, vnde pulsus illicò minime fiunt, & maxime imbecilli, vt idem dicit *Gal. loco cit. de sympt. causs.* ac postmodum omninò abscinduntur, sequiturque mors, hinc fit, vt in timore attoniti euadamus. *Gal. in lib. 7. Aphor. 14.* quod eleganter expressit, vt sui moris est, *Torq. Tass. sua Hyerus. cant. 20. st. 104.* in persona Solimani hoc carmine.

Lostupor dispauento, è d'horror misto
Il sangue, è i cori à i circostanti agghiaccia,
E Soliman, ch' il colpo estranio hà visto,
Nel cor si turba, è impallidisse in faccia;
E Chiaramente il suo morir preuisto,
Non si risolue, & non sa quel che facia
Cosa insolita à lui.

Immò interdum ex timore tantoperè afficimur, vt non recordemur eorum, quæ in ipso timore gessimus *eodem Gal. teste lib. 2. de mot. musc. cap. 6.* quia extra sensus præ timore rapimur: sed quod magis ad rem nostram facit illud est, quod in hisce casibus horribilibus, & ex improuiso aduenientibus homines ex timore prius quam ex violentia cujuscunque caussæ intereunt; patet in fulmine, quo licet nullam aliam possimus excogitare violentiorem caussam in occidendo, tamen multi antè ex timore, quàm ex ejus vi intereunt, vt superiùs quoque dixi ex *Prot. Casul. lib. 1. Æthiolog. num. 11.* & simile quid affirmare licet in quibusuis similibus casibus vbi subitus timor improuisæ, ac ineuitabilis mortis irruat. Maximè ad rem *Francisc. Balduccius Poeta siculus in suis Liricis.*

24

Come talora à reo dimorte auueune,
Qualhor tutto di ghiaccio
Sù lcollo ignudo hauea l'aspra bipenne,
Che tantosto, ch'ei vide
Per le mani homicide
Altemuto coltello il fil reciso,
Fù dal timor pria, che dal ferro vciso.

25

Ergò qui timidiores sunt alios in morte præueniunt ob ipsius timoris euidentes effectus; idcirco pueri ob rerum inexperientiam ex quauis occasione facilè timentes in Epilepsiam aliquandò labuntur, ac etiam mortem, obeunt, vt experientia testatur, & docuit etiam *Hippocr. in lib. de Morb. sacr. tex. 11.* sunt autem pueri, vt notum est, ità timidi, vt etiam res minimas, ac nullo modo timendas timeant, etiam ipsas tenebras, quibus præsentibus horrent, vnde *Lucret. lib. 6. de Rer. nat.*

----- Sic nos in luce timemus
Interdum nihilò quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, finguntque futura.

Quod etiam Galen. dicebat lib. 3. de loc. aff. cap. 7. & alibi.

26

Post pueros autem timidissimæ mulieres sunt, quod illis contingit non tantùm quia minorem habent rerum experientiam, & à Natura frigidiorem sanguinem sortiuntur, sed etiam quia eandem frigiditatem indesinenti otio, ac desidia fouent, augetur, autem à desidia, & otio timiditas, ab exercitio verò, & laboribus crescit virilitas. Verba sunt *Hippocratis in lib. de Aer. Aq. & loc. num. 54.* refrigeratur enim ab otio sanguis, ab exercitio calefit, à refrigeratione autem timiditas, ab excalfactione virilitas. Timidiora enim Animalia ex frigidiore, & Aquosiore sanguine fiunt, & ipse metus magis refrigerat. *Arist. lib. 2. de Part. Anim. cap. 4.* sed mulieres esse præ viris timidiores vniuersus hominem consensus absque vlla hæsitantia admittit, quod etiam aliis fæminis commune esse idem fatetur, *Arist. lib. 4. de Hist. Animal. cap. 1.* & ad hoc videnda, si quis plura desideras, inter Iurisconsultos *Tiraq. in ll. Connub. l. 9. num. 158.* idcircò ergò vbi vir, & mulier simul eodem naufragio, incendio, ruina, præcipitio, abrepti fuerint (nisi aliundè manifestiora, & contraria indicia, aut vrgentiores præsumptiones habeantur) fæminam præcociori morte sublatam fuisse est præsumendum facit, *tex. in l. cui, duos. ff. si Maritus. ff. de Reb. dub.* quià cum multò magis quam vir timida ex sua natura sit, citius à tam violenta, ac repentina caussa extingui potuit, ipso eodem timore ad mortem cooperante.

27

28

Denique septima, & vltima conjectura desumitur ex sanitate, vel statu morboso eorum, qui ex eadem caussa simul perierunt; rationi enim consentaneum absque dubio est, morbosum hominem esse sano debiliorem, & ob id morbosum promptiùs cedere violentiæ caussæ interimentis, cum ob morbum sufficiente robore ad resistendum non dotetur, quàm sanum, qui vires integras habet, & intactas, & ab aliis præternaturalibus caussis nullo modo labefactatas. Vndè hæc conjectura pari passu incedit cum conjectura desumpta ex viribus, estque ejusdem roboris cum prædicta, aut paulò minoris; atque idcircò in casu de quo Soccin. Iunior. determinatum à Soccino seniore videmus multa cum ratione filiam puberem, sed valetudinariam antè Patrem licet senem, sed sanum, ac robustum decessisse ex eadem ruina. Verùm in his casibus operari speciatim vnum magis morbum, quàm alium non est negandum: vniuersaliter autem tantò magis culpari absque dubio debet morbus, quantò magis ex sui natura vires dejicit, & sic magis debilem esse existimandum hominem febre maligna correptum, quàm febre non maligna, licet continua, & lethali, quia vires à morbi malignitate majorem multò in modum dejiciuntur. Sed præ cæteris ponderandi hic ij morbi sunt, qui Cordi, vltrà febrem, & spiritualibus partibus sunt inimici, suntque earum partium essentiales, ac proprij morbi, vt Animi defectus, lypothimia, syncope, Asthmatis species omnes, omnesque alij pectori familiares, cum minimo negotio à caussa superueniente, ac ipsi etiam respirationi, & spiritualibus partibus aduersissima opprimi præ aliis, ac multò promptiùs, & citiùs ij debeant, qui similibus morbis vel de præsenti

29

ti

ri conflictantur, vel ob aliquam naturalem, vel adscititiam dispositionem ijsdem sunt obnoxij. Neque prætereundi tamen sunt Capitis, aliarumque præcipuarum partium morbi vehementes, ac præsertim frigidi, quià tantò facilius est, eos, qui his morbis, detinentur, aut illis obnoxij sunt à ruina, naufragio, præcipitio, aliaue simili violenta caussa opprimi, quanto magis eorum calor à prædictis morbis labefactatur, ex quo imbecilliores, ac timidiores illos fieri necesse est. Itaque si exempli gratia Pater cum filio pubere, ac etiam juuene Asthmatico eadem ruina opprimatur, præsumendum est, filium antè Patrem exspirasse: angustiari enim oportuit multò magis in respiratione filium ob perpessum morbum, & sic vitam multò citiùs in illo fuisse terminatam, quam in Patre, & hæ quidem sunt conjecturæ, seù præsumptiones alicujus momenti mihi visæ, ex quibus in dubio, elici possit notitia quis priùs, quis posterius decesserit ex iis, qui simul ex eodem infortunio perierunt, quantùm ad Medicam speculationem pertinent, quantumque ex decenti ratiocinatione visum est haberi posse.

Sed præter prædictas conjecturas videndum vlteriùs an adhuc aliqua remaneant, quæ prædictis tutiora sint, vel possint saltem easdem conjecturas, ac præsumptiones coadjuuare, & validiores efficere. Non dubium ergò est, quod si liceat obseruare Defunctorum cadauera, saltem non longè ab obitu, vt per vnum, aut alterum diem, aut ad summum tertia, nonnulla inde elicere indicia possimus, ex quibus in ea re multò tutiùs, ac certius pronuntiare liceat, & quamuis Iurisconsultos de his nihil litteris mandasse animaduerterim, ego tamen ex Medico penu nonnulla depromam, quæ, vt spero, non erunt ab ipsis Iurisconsultis, omninò rejicienda, sed recipienda potius, & cum iis, quæ ipsi attulerunt conjungenda, qui poterunt etiam si quæ his addenda sunt addere, si demenda demere, si corrigenda corrigere.

30 Ex cadauerum ergo obseruatione, si quandò obseruari possint, primò haberi possunt indicia, ac signa quędam, quæ irrefragabilia sunt, & omninò indubia, ità vt non pro conjecturis, vel præsumptionibus, sed pro certissimis, & manifestissimis probationibus haberi debeant: secundò ex eadem cadauerum obseruatione quædam conjecturæ elici possunt, quæ licet non adeò tutæ, ac certæ sint, multò magis tamen fortassè vrgent, quàm faciunt aliæ, de quibus in superioribus verba fecimus; nam illæ, vt verum ingenuè fateamur, non possunt rem per se euidenter, concludenterque comprobare; nam disiunctæ quidem parum quid operantur, conjunctæ verò non omninò probant propter indiuiduorum varietatem: sed signa, de quibus hic primò mentionem habui concludentissimè probant; coniecturæ verò aliæ recensendæ, partim quidem semiprobabiles sunt, neque omninò aspernendæ, partim autem magna ex parte probabiles, aut saltem, vt mihi videtur, multò, vrgentiores, quam quæ ex Iurisconsultis allatæ sunt.

31 Verumenimverò circà signa, & indicia illa in primò loco reposita, parum quid est, quod afferri debeat, ad omnia enim supplere potest si vnica conclusione quicquid circa ea dici posset compræhendamus; nempè quod inter eos, qui simul ex eodem casu moriuntur ille omninò cæteros morte præuenerit, in cujus cadauere plures, grauiores, majorisque momenti læsiones præter eas, quæ aliis communes sunt, obseruabuntur; è contrà verò ille aliis superuixerit, in cujus cadauere, aut nullæ præter communes, aut pauciores, minusque graues, minorisque momenti læsiones apparebunt. Exempli gratia si præter oppressionem ab Ædificij ruina perpessam omnibus, qui sub ea extincti sunt, communem, vnius personæ cadauer reperiatur nulla labe contaminatum, alterius verò vulnere grauissimo confectum, Tertiæ vero etiam capite confracto, ac penitus comminuto, quis locus dubio esse potest, quo minus priorem illam personam duabus aliis superuixisse, affirmemus, secundam verò superuixisse Tertiæ, ac Tertiam denique omnium primam animam exhalasse? his etiam vbi plures personæ eodem incendio fuerint extinctæ, & vnius cadauer suffocatum tantum ab incendij ardore comperiatur, alterius verò magis à flammis exustum, Tertiæ verò capite omninò, & corporis parte aliqua insigni torrefactum, atque absumptum, certè eadem consideratio habebit locum, & hanc postremam personam antè alias expirasse, mox secundo loco repositam, ac tandem primam ijs duabus superuiuentem spiritum vltimo loco emisisse affirmabimus: sed & in iis, qui ex aliis caussis similibus mortem obeunt eadem obseruatio locum habet; exemplo præ aliis ij sint qui simul ex eadem Peste sublati sunt (cum fortè major dubitatio in iis insurgere possit) nam vbi cadauer vnius nullum, vel leue aliquod malignitatis, ac summæ putredinis signum præbeat, alteriùs verò exanthematibus, seu peticulis, & partium liuore, & nigrore fuerit conspicuum, ac Tertij denique malignis vlceribus, ac fædissima putredinis illuuie scateat, asseueranter confitendum hominem vltimo loco commemoratum celerius multò obiisse, quam alios, & primo loco nominatum diutiùs vitam pertraxisse, ac cæteris superuixisse, medio autem modo se habuisse secundum, vtpote qui vltimo superuixerit, & primum morte præuenerit; pro majori enim, aut minori, & magis, aut minùs intensa malignitate, & putredine, cæteris paribus, vnum ægrotum alteri superuixisse, aut priùs decessisse omninò verum est, secundum quod majorem, aut minorem resistentiam facere potuerint.

Inter hæc non erit omittenda aliqua conjectura à caussæ interimentis vi deducta, secundum enim majorem, aut minorem agendi virtutem, majorem aut minorem potuisse homines resistentiam facere conjectamur: nam exempli gratia majorem agendi fortitudinem habebit incendium in eos, qui illi propinquiores sunt, quam in eos qui longius absunt, & sic consentaneum erit eos, qui incendio proximiores fuerint decessisse celerius, quam eos, qui ab incendio magis aberant; eodemque pacto majorem violentiam exercebit vapor malignus puteorum, cauernarum, similiumque rerum in eos, qui propius adstiterint, quam in eos, qui ab exhalante vapore magis distabant, & sic consequens erit priores illos vita celeriùs decessisse, hos verò illis superuixisse: similiter vbi plures in domicilio ex fumo carbonum extinguerentur cum aliis in proximo domicilio discumbentibus, certum erit illos priùs animam exhalasse, qui in eo ipso domicilio jacebant, in quo carbones manebant accensi, ac deinceps illos, qui in domicilio proximo reperiebantur, cum caussa interimens majori, ac celeriori violentia operata sit in priores, quam in posteriores.

32 Quæ quidem indicia, & obseruationes adeo, ex mea sententia vrgent, vt non obstantibus quibus-

cunque in contrarium, semper præsumptio celerioris interitus eius personæ, quæ à caussa violenta magis lædi potuit, vnde dato quod homo ætate iuuenili, temperamento optimo, habitu bono, sanus, ac viribus integris domo ardente incendio fuerit magis vicinus, quam alius ætatis senilis, temperamenti non laudabilis, habitus non boni, valetudinarius, & viribus imbecillibus, præsumendum semper ob caussæ violentiam, & in iuuenem magis promptam ad agendum, hunc iuuenem prius decessisse, quàm illum senem.

33 Proximè à prædictis à signis, seu indiciis sequuntur coniecturæ nonnullæ vrgentes quidem ab ipsa quoq; cadauerum obseruatione petitæ comparatione semper facta vnius cadaueris ad aliud. Desumuntur ergò hæ coniecturæ à qualitate sensibili eorum cadauerum prout magis, vel minus calida, vel frigida, magis, aut minus rigida, magis, aut minus flexibilia; ab oculis prout magis, vel minus obtenebrari apparent, à colore prout magis ad fuscedinem, nigredinem vergit, ab odore prout magis, aut minus grauem expirant, à putredine prout promptiùs, aut seriùs accedere conspicitur.

Quoad qualitates ergò sensibiles caloris, vel frigoris, certum esse videtur, quòd, vbi cadauer vnius 34 personæ, quæ simul cum aliis ex eadem caussa occubuerit, fuerit repertum adhuc calore omni non destitutum, cæteris aliarum personarum penitùs calore orbatis, ac mortali frigiditate rigentibus, persona illa cæteris superuixerit, nonnulla tamen hic animaduertenda veniunt; & primò animaduertendum, cadauera iuuenilia (quod etiam vulgo non incognitum puto) diutius calidiora seruari, quàm senilia: promptius enim euanescere necesse est calorem imbecilliorem, quam fortiorem; & sic non operaretur hæc coniectura quicquam, facta comparatione inter iuuenem, & senem ambos ex eadem caussa vnum non multò post alium extinctos. Fieri siquidem potest, vt iuuenis animam celerius exspirauerit, quàm senex, & tamen eius cadauer diutiùs calidum permaneat, quàm cadauer senis. Ergò conclusio intelligenda est, locum habere cęteris paribus, nam aliàs ad alias coniecturas, & signa confugiendum, neque huic vni tantum standum est.

Secundò animaduertendum, aliquam etiam in hoc differentiam fieri debere respectu morbi, quo personæ perierunt, quandò dubium esset, duobus simul ex morbo pereuntibus, quis, eorum alteri superuixerit, vt in Peste euenire posse superiùs annuebam: Qui enim ex putrida febre, aut ex conuulsionibus moriuntur calidi permanent. *Gal. lib.* 1. *de Præsag. ex Pulsf. cap.* 4. vt notatum est in puero quodam Hydropico *ab Hipocr. lib.* 4. *Epid. tex.* 81. cuius cadauer, non obstante Hydrope morbo vt pote frigido, quo detinebatur, per multum tempus calidum permansit, quià non ex Hydrope, sed ex maligna, atque acutissima febre cum conuulsione periit, vt percurrit *Vallesf. in comm.* contrà autem qui ex syncope obeunt; frigidi obeunt. *idem Gal. ibid.* nam ipsimet ægrotantes syncope affecti etiam viuentes frigidi sunt, vt *id. Gal. ibid.* sed & alij morbi dantur, cum quibus morientes calidi ad aliquod temporis spatium conseruantur, licet vniuersim frigidissimi existant, immo in frigiditate tantoperè excedunt, vt simul rigeant intensissime, ita vt, veluti *Plutarch. dicebat in libell. Ver. Aqua &c.* nouacularum aciem hebeare. Sed hæc, vt dixi non habent locum nisi in ijs, qui eodem tempore ex morbo perierunt; nam in cæteris casibus, in quibus omnes defuncti ab eadem violenta caussa sublati sunt, eodemque mortis genere, nempè secundum plurimum suffocatione, non potest hæc differentia animaduerti, scilicet quod aliqua defunctorum cadauera ad aliquod saltem tempus calida permaneant; quædam verò illicò ab excessu, immo & ante mortem frigescant, cum omnia pariter ob eadem caussam frigida esse debeant ex eo, quod superius dictum est, quod corpora eorum, qui syncope correpti pereunt frigida illicò euadant; at ex suffocatione syncopis succedit; erit ergò par ratio in omnibus ex parte generis ipsius mortis, impar tamen ex parte particularis naturæ, & caloris peculiaris ipsorum corporum defunctorum, licet enim, vt dixi, omnia, ac singula frigida esse debeant, considerari tamen poterit secundum magis, & minus, atq; hoc pacto ille, cuius cadauer minus frigidum apparet cæteris superuixisse, ille autem, cuius cadauer magis frigidum obseruabitur alios morte præuenisse præsumendus. Sed hæc coniectura leuior, vt plurimum, censenda, non leuis autem respectu eorum, qui simul in bello, vel hostium aggressu, vel grassatorum insultu occisi sunt, cæteris 35 tamen paribus, nam illud in his casibus adnotandum, quod frigiditas maior, aut minor resultare potest ex accidenti ex maiore, vel minore sanguinis effusione, quamobrem facillimè dari potest casus, quòd vnus lethalissimo vulnere impetitus non multum sanguinis effundat, alter verò non tam lethali vulnere perstrictus, immo forte vulnere salutari, copiam maximam sanguinis emittat, & inde pereat vtrisque autem animam exhalantibus, ille ob vulneris lethalitatem, hic ob effusam sanguinis copiam, prioris cadauer, etiam si multo ante fuerit anima destitutum, poterit ad longiusculum temporis spatium calidum permanere, posterioris autem licet per horas superuixerit illicò refrigerari ob successam syncopem, & nimiam sanguinis eiecti copiam. At vero in paritate vulnerum ille, cuius cadauer diutius calidum perdurabit, superuixisse illi dicendus, cuius cadauer citiùs frigidum euaserit. Sed tamen semper ea consideratio habenda, nè defuncti illi magnoperè inter se differant, natura, temperamento, ætate, habitu corporis, & id genus aliis conditionibus, de quibus iam superiùs meminimus, nam iuuenis cadauer diutius calidum à morte conseruari par est, quam cadauer senis, & illius, qui temperamento est calido diutius, quam illius, qui temperamento est frigido, & sic de cæteris, & tunc in ea dubitatione ad alias coniecturas confugiendam.

Tertiò videtur in hoc obseruandum, quòd corpora obesiora frigidiora sunt, quàm graciliora, 36 quià tantundem hæc excedunt in calore illo primogenio, quantũ priora in eiusdem caloris imbecillitate, hoc autem verificatur magis de obesitate naturali, quam de accidentali; naturalis enim, vt superius annuimus, ex ipsa caloris parcitate prouenit; accidentalis verò potest etiam cum notabili calore consistere; & tamen corpora gracilia quià calorem habent cum siccitate cuniunctum, ac vehementem, & acutum, nec à superfluente humiditate hebetatum, semper in morte poterunt diutius illum conseruare, quàm corpora obesa, etiam si ex accidenti obesa euaserint: quià tamen obesa quæcunq; celeriori putrefactioni sunt obnoxia, fieri potest, vt eam ob causam extraneum calorem concipientia, qui putrefactionem accersit, recalescant. Differre tamen rationabile est, hunc putredinalem

differre tamen rationabile est, hunc putredinalem calorem à calore naturali, cuius reliquiæ adhuc in defuncti cadauere interdum percipiuntur.

Itaque videndum, quantum hæc coniectura valoris habeat, cùm facilè euenire possit, vt decipiamur; nam fieri potest, vt homo corpore obesiori alios morte præuenerit, & tamen postridie eius cadauer putredinalem illum calorem concipiat, ità vt tangentibus calidum, percipiatur. Si ergo rem ex hoc tantum, nempè ex cadaueris calore expendamus, omninò decipiemur iudicantes, hominem illum, cuius illud cadauer est, aliis, quorum cadauera frigida persentiuntur superuixisse; idcircò ergò putredinali huic calori non fidendum, qui satis se ipsum manifestabit ipsa cadaueris putredine, corruptione, ac fætore, quæ maximè obseruabuntur adiungi reliquiis naturalis caloris, si quæ in cadaueribus defunctorum relictæ fuerint; & in summa vbi corpora à putrefactione illæsa seruentur (quod etiam post notabile aliquod temporis spatium potest contingere, vt per vnum, aut alterum diem magis, & minùs pro caussarum putrefacientium absentia, vel præsentia) illum, cuius cadauer magis in calore excedere obseruabitur, cæteris paribus, verisimile est aliis superuixisse, maximè si nihil aliud ob aliquam particularem conditionem obstiterit.

37 Quartò obseruandum, quod à frigiditate ipsorum cadauerum prouenit postmodum partium omnium, ac membrorum rigiditas, quæ quidem tanta aliquandò est, vt ne ipsis cutis nouacula scindi possit, vt superius ex Plutarcho adnotatur, quia si id experiamur, ejus acies potiùs hebetatur, quàm vltro in cutem adigi possit; sic etiam si membra aliqua ratione flectere velimus, potiùs ob eandem rigiditatem cadaueris disrumpemus: cujus rei caussam si quis scire desiderat ad *Antonium Sanctorell. virum doctißimum confugiat in lib. de Medic. defunct. cap.* 8. hanc tamen membrorum rigiditatem majorem, & minorem esse posse, ac majorem, vel minorem in vno cadauere adnotari quàm in alio certum est: nam ad hoc etiam facit habitus, Aetas temperamentum, sexus, mortis genus, locus, in quo reponuntur, & id genus alia, si quidem corpora gracilia, ac exucca, ætate prouecta & multò magis senili, temperaturæ siccæ sexus virilis, incendio, aut bello extincta, loco frigidiore asseruata magis, ac promptiùs frigescent, ac rigescent, quàm corpora obæsiora succi plena, ætate teneriori, temperaturæ humidioris, sexus fæminini in Aquis suffocata, & loco calidiore exposita, eaque de re in hac quoque conjectura desumenda habenda semper ratio, vt in cæteris differentiarum ipsorum cadauerum in comparatione vnius ad alterum, pueri siquidem corpusculum etiam postridie à morte molle, ac tractabile permanebit, senis verò cadauer illicò à morte rigebit, & tamen puer multò antè senem vitam obierit. Obesa corpora molliora, ac flexibiliora membra seruabunt ad multò longius tempus, quàm graciliora; sic etiam temperaturam humidiorem habentia corpora non tam citò rigebunt, vt quæ sicciorem obtinent, nec fæminea cadauera tam citò ex frigiditate rigiditatem contrahent membrorum, vt virilia, etiamsi eodem momento ambo decessferint. Igitur cum obseruabimus membrorum rigiditatem in cadaueribus, ex eaque conjectura elicere liceat, vnum aliis superuixisse, vel celerius obiisse, semper censendum, eam validam esse cæteris paribus, non indifferenter in omnibus.

38 Ex colore quoque ipsorum cadauerum desumi potest aliqua conjectura celerioris mortis, vel superuiuentiæ; quæ enim longius à vitæ discessu absunt, multò magis terrum, lucidumque colorem, & ex virescentem, vel liuore, vel nigrore conspicuum obtinebunt; contrà quæ magis recenter anima sunt destituta, minus prauo colore, & adhuc à viuente non in totum alieno dotabuntur; licet enim cum mortuus homo est cadauer ejus illicò pallorem contrahat, ac colorem induat, quo ipsam mortem præseferat, vndè illud *Virg. Æneid. lib.* 3.

> --- *Et pallida mortis imago.*
> *Et Torq. Taßi Hyerus. cant.* 5. *ff.* 32.
> *Steso Gernando il crin di sangue, èl manto*
> *Sordido, è molle, è pien di morte il viso.*

Tamen ipse idem color in horas magis intenditur, magisque offuscatur, ità vt comparatione facta inter duo cadauera, quæ vicissim spiritu fuerunt orbata, & vnum per horas post aliud, facilè licebit obseruare, & ex carnium colore conjectare quodnam alteri superuixerit: colorem enim illum mortuos familiarem tantò magis fuscum, ac deteriorem fieri necesse est, quantò longiùs ab excessu naturalis caloris abjerit, nam tantò magis approximatur putredini, cujus soboles, & propago ipse color in terrum, ac liuidum immuratus est. Itaque cum in cadaueribus de recenti vita orbatis nondum ex toto, ac omni ex parte euanuerint quædam naturalis caloris reliquiæ, ex propria earum præsentia calorem non tantoperè immutari contingit, quantoperè immutatur, cum jam reliquiæ illæ penitus euanuerint; nam succedente calore putredinali, coloris mutationem fieri necesse est in magis atrum, & extinctioni conformem.

39 Non prætereundum tamen hic id, quod etiam superiùs *ex fœlic: Plater. Quæst. Medic. Parad. num.* 8. dixi, & quod adnotauit est etiam *Valles. in comm. lib.* 7. *Epidem. tex.* 87. *in f.* nempe quædam cadauera aut illicò ab obitu, vel etiam postridiè denuò recalescere, ac ruborem quoque maximè secundùm carnosiores partes contrahere; ex quo non difficile esset nos in judicando decipi qualenam cadauer priùs exspirauerit, quale verò posterius; cum fieri possit, vt cadauer illius, qui priùs animam exhalauerit, die sequenti ruborem contrahat, & recalescat, altero illius, qui posterius obiit frigido, & mortali colore permanente. Sciendum tamen (quod etiam anteà admonebam) recalescentiam illam cadauerum non ex asseruatione, & reliquiis naturalis caloris emanare, sed ex calore putredinali, & ex vaporibus ab ipsa putredine sublatis; consequens ergo erit alia nonnulla putrefactionis indicia simul elucescere, atque hoc pacto tunc magis habebit locum conjectura desumpta à magis cita, & celeriori putredine.

40 Circà quam tamen multò major, & inextricabilior quæstio insurgere potest; quia, si secundùm vulgus sentire velimus, certum est, cadauera, quæ citiùs putrefiunt, citiùs etiam spiritu, & calore, & consequenter vita fuissè destituta, quàm ea, quæ seriùs putrefactionem concipiunt, sed hæc communis hominum persuasio, licet secundùm plurimùm vera esse possit, non est tamen vndequaque vera, quia ex particulari natura fit, vt cadauera quædam diutiùs, quædam breuiori tempore incorrupta permaneant pro maiori, aut minori dispositione ipsorum ad putredinem, quæ dispositio respicit temperamentum, habitum, ætatem, sexum, mortis speciem, & id genus alia, vt aliàs dixi *lib.* 4. *superiori tit.* 1. *quæst.* 10. *num.* 16, *& seqq.* Itaquè fieri potest,

vt cadauer illius, qui temperatura sanguinea dotatus fuerat, citius putrefiat, licet serius expirauerit, & exanimatum fuerit, quàm cadauer alterius, qui temperatura calida, & sicca dotatus erat, & ob id serius putrefiat, licet citius vita fuerit orbatum, cùm pateat, vt eo in loco dixi, sanguine prædicta animalia citius putrescere, calida vero, & sicca corpora, vel etiam frigida, & sicca longius ab obitu incorrupta seruari. Eodem quoq; pacto quoad alias conditiones euenire potest, vt cadauer fœminæ, quę post marem spiritum emiserit, celerius putrefiat ob sexus conditionem, qui nimia abundat humiditate, quàm cadauer viri, qui multo ante extinctus fuerit, eademq; ratione & de ætatibus, & de aliis quibusq; conditionibus est determinandum, vndè rebus sic stantibus hęc conjectura accepta ex celeriori, vel tardiori putrefactione non erit indifferenter admittenda, neq; eiusdem roboris censenda, nisi facta comparatione inter ea cadauera quę personarum fuerint ætate, temperamento, habitu, sexu mortis genere, & id genus aliis conditionibus inter se aut similia, aut non multum distantia; tunc enim verum erit dicere, inter eos, qui ex vna, eademq; caussa simul extincti sunt, puta ruina, incendio, naufragio, pręcipitio, suffocatione, & id genus aliis, illum cæteris superuixisse cuius cadauer magis illæsum, & incorruptum videtur seruatum, contrà verò illum cęteros morte præuenisse, cuius cadauer à putredine promptius, ac maiorem in modum videtur labefactatum.

41

42

Prætermittendum tamen non est, quod huius conditionis respectu non parua differentia est inter illum, qui in bello, vel hostium, aut grassatorum aggressu ex vulnere à tormentario instrumēto inflicto occisus est, & illum, qui ex ferro periit, nam patet & alias adnotaui, eiusque rationem euidentem reddidi, quod corpora tormentariis illis instrumentis sublata, citissime præaliis putredinem concipiunt, quod *ex Ambr. Paræi, Alphonsi Ferri, Bartholom. Maggij, P. Pigræj*, aliorumq; Chirurgorum expertissimorū auctoritate tunc comprobaui, at quæ ferro occisa sunt non tam facile putrescere ratione, de qua ibi firmaui, quam etiam Stephani Roderici Castrensis esse dixi. Vnde coniectura nihil operabitur, vbi de duobus simul, & eodem bello interfectis quæstio sit, si vnus eorum ferro occubuerit, alter verò tormentario instrumento, cum hic potuerit quidem illi superuiuere, & tamen eius cadauer citiùs putredine marcescere. Occurrentibus ergò id genus dubiis ad alias coniecturas hac omissa, confugiendum.

43

Multum autem (vt neque hoc etiam silentio prætercam) facit ad citam, vel seram cadauerum putrefactionem, morbi genus, ex quo sublata fuerint, quòd etiam annuebam sub n. 34. constat enim, vt ibi, dixi, corpora ex morbo calido, & sicco intereuntia, vt ex febre ardente, Hectica, aut similibus serò putrescere, contrà quæ contrariæ naturæ morbo, & maximè in quo magna putredo vigeat, vt Pestis est, vel febris maligna extinguuntur: Nam ipsa eadem corpora Pestè detenta dum adhuc viuunt, corruptionem, ac putredinem magnam præseferunt, nam ea de caussa fœdus in illis spiritus ab ore emanat, ac ab ipso corpore, & tam grauis aliquandò est, vt non nisi ex putrefacto cadauere expirare videatur, quod scitè adnotauit *Lucret. lib. 6. de Rer. nat. sequenti carmine.*

44

Spiritus ore foras tetrum voluebat odorem.
Rancida quo perolent proiecta cadauera situ.

Immo ipsam putredinem in adhuc viuentium corporibus ad tantam malitiam peruenisse aliquando compertum est, vt genitales partes, vel manus, vel pedes iam marcescentes præcidere opus fuerit, nè putredo iam à morbo concepta in vniuersum corpus serperet, quod neque destitit adnotare idem Lucret. ibid. decens.

—— Tamen in neruos hic morbus, & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipsas,
Et grauiter partim metuentes limina lethi
Viuebant ferro priuati parte virili,
Et manibus sine nonnulli, pedibusq; manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim.

Quæ quidem ærumnæ *ex Hippocr. lib. 3. epid. text.* 22. *& ex Thucidide* referuntur in Peste Atheniensi accidisse *à Io. Nardio in comm. ad præcitata Lucretij carmina.*

Sed ad rem nostram, exiccari potius dixi cadauera eorum, qui calido, & sicco morbo extinguuntur, putrescere autem cadauera eorum, qui morbo calido, & humido exanimantur. Sed ipsa quoque exiccatio putrefactio est; immò propria, ac vera omnium corporum putrefactio exiccatio est, si quidem tum demum in totum perire viuentia omnia dicendum est, cum omni primigenio humido absumpto ad extremam exiccationem deueniunt, ac tunc desinere vlterius esse, vnde hæc vera putrefactio est. Quòd verò calida, & humida corpora antè exiccationem, putrefactionem illam communiter acceptam experiantur, videanturq; vt Virg. dicebat *lib. 3. Georg.*

45

46

—— Turpi dilapsa cadauera tabo

& quod etiam Ouid. asserebat nempè quod

Dilapsa liquescant [illegible]

lib. 7. Metamorph. idcircò euenit, quia facilius concipiunt calorem extraneum, qui agens in humidum putredinem hanc communiter vocatam accersit; quæ tamen, vt dixi, non est finis vltimus, ac vltima mors corporum (quæ quandiù calore aliquo participant etiam putredinali, videntur aliquo modo esse, & viuere) quià tendit ad vlteriorem putrefactionem, nempè ad exiccationem quæ propriè est vltima putredo, & consumptio, quasi annihilatio quorumlibet comporum; omnia enim quæ putrefiunt tandem in fimum, & cinerem extabescunt. *Fernel. lib. 2. de Abd. rer. caus. cap.* 10. quamobrem optimè Ecclesia sancta, cum comminatur homini vltimum finem, illud profert, *cinis es, & in cinerem reuerteris.*

47

Porrò oculorum obseruatio in cadaueribus non sòlùm inanis censenda non est, sed magni quidem facienda; nam eorum naturalis constitutio, qualis in cadaueribus requiritur, vel quam proximè ad naturalem constitutionem accedens signum præbere potest non omninò, nec in totum extinctarum reliquiarum naturalis caloris, & sic non multò antè, corpus illud mortem obiisse; contrà illud, quod à requisito statu naturali magis recedit quod verò alias ex *Plinio dixi suæ nat. hist. lib.* 28. *cap.* 6. nimirum Augurio esse, quod homo ex morbo non sit moriturus, quamdiù oculorum pupillę intuentium imaginem reddant, *vndè lib.* 11. *eiusdem nat. hist. cap.* 37. dicebat, oculos primùm mori, cor vltimo loco, vanum omnino esse ostendit, quòd non solùm in ijs, qui ex eo morbo non periclitantur, sed in ijs etiam, qui & periclitantur, & pereunt, & in iam vita functis pupillæ intuentium imaginem semper reddant, licet tantò obscuriorem, quantò magis à morte distant, quousque eorum cadauera imputria seruantur; postmodum enim accedente putredine, vel exiccatione, spiritibusque ijs omninò euanescentibus, qui partis proprij sunt, oculi magis, magisque offuscantur; tametsi

49

ex quo homo moriturus est, ac morti proximus, oculi fulgorem omnem remittant, tandemq; amittant. *Valles. in lib. 5. Epidem tex. 57. in f.* ita vt amplius eam imaginem intuentibus nullo modo reddere possint. Inane ergò augurium captatur ex aparitione imaginis intuentium in Aegrotum pupillis, cùm ea etiam in mortuis per aliquod saltem tempus non omninò obliteretur, vndè sequitur falcitas etiam alterius sententiæ, quod oculi primum moriantur, cùm contrà dici pòssit, vltimos mori, cum etiam in mortuis aliquos lucidos spiritus retinere eos experiamur. Itaquè cadauer illud, in quo licet obseruare oculos non omninò offuscatos, sed tantisper adhuc intuentium imaginem reddentes, coniecturam non leuem faciet, hominem illum, cuius cadauer illud est, cæteris superuixisse, qui ex eodem casu perierunt, & quorum oculi omni ex parte obscurati, tenebrisq; obducti conspiciuntur, omniq; luce, & Diaphaneitate ità orbati, vt nullam intuentium imaginem reddere obseruentur.

Neque mirum videri debet, quòd præ cæteris corporis partibus oculi, homine etiam defuncto, per aliquod tempus rationabile nescio quod vitę specimen adhuc præseferant; hoc enim à tenuitate, & perspicuitate partium oculos componentium deriuare certum est, vt præcipuè humores sunt, quos omnes lucidos, ac perspicuos esse præter alios Anatomicos docet *Fallopp. instit. Anatom. tract. 1. cap. de ocul.* inter quos præcipuè emicat humor crystallinus, qui producitur à natura è seminis portione pellucida, simul atque oculorum fundamenta locat *Ioan. Vuesling. in syntagm. Anat. cap. 15.* vndè tanta perspicuitate dotatur, vt optimi crystalli modo pellucidissimus sit, & ab ipsis oculis exemptus vitri alicuius modo omnia, quibus imponitur impensè quorumdam specillorum ritu adaugeat *Andr. Vessal. lib. 7. de hum. corp. Fabr. cap. 14. Reald. Columb. Anatom. lib. 10. Io. Riol. Antropograph. lib. 6. cap. 4. tit. de humorib.* sed neque in hac re deest aliquid, quod nos in aliquam ambiguitatem ducere possit circa huius coniecturæ validitatem, cum pateat alios alijs maiorem, ac minorem oculorum alacritatem, & perspicuitatem à natura fuisse sortitos; nam de Augusto, & de Tiberio, & de Alexandro Magno, aliisque legimus habuisse vltrà quàm credi possit oculos viuidos, & alacres, idque ob maiorem à natura illis impertitam eius instrumenti perspicuitatem, & splendorem. Sed hoc præter quam quod sunt de rarò contingentibus, non eam facere posse differentiam existimandum inter vnam, & aliam personam, quæ considerabilis sit, & idcirco nullam in ea re excitare posse difficultatem; & tamen si defunctæ personæ de quibus ferendum est iudicium, insigniter inter se differant, ætate, temperamento, & id genus aliis conditionibus, debet ex mea sententia aliqua eius rei consideratio haberi, cùm omninò ex rei natura contingat, promptius offuscari oculos. In cadauere defuncti senis (in quo etiam viuente offuscati reperiuntur) quàm in cadauere defuncti iuuenis, aut tenerioris ætatis hominis, & sic, non habita ratione huius differentiæ ætatis, malè fidere licebit huic coniecturæ, cum potuerit in sene promptiùs oculus offuscari, licet iuueni superuixerit.

49

Quicquid autem sit de his, quæ hactenus attulimus, illud certum est ex testimonio Medicorum, *Gal. Max. in 6. Epidem comm. 4. tex. 28.* Animalem spiritum luminosum à cerebro in oculos plurimum proficisci, vndè fit, vt ab oculis ipsis in morbis signa potissima habeantur salutis, vel mortis, roboris, vel imbecillitatis virtutis, quià pro totiùs corporis valetudine oculi clarè ostendunt, qualis status sit sanitatis, & morbi, quod ex nulla alia corporis parte euidentius haberi posse notat idem *Galen. loco cit.* vndè pluries Hippocr. ex videndi vi pereunte mortis instantiam prognosticari vt *in Coac. Prænot. sect. 1. tex. 78.* & alibi, & tamen licet oculus mortis indicia primus omnium cęterorum membrorum præbeat, vltimus omnium moritur, vt iam diximus. Stante ergò humoris crystallini (qui præcipuum videndi instrumentum est, vt cum Galeno sentiunt Anatomici omnes) naturali perspicuitate, ac claritate, quam à sua constructione habet independenter à calore, & spiritu, ita vt etiam in mortuo homine, immo ab ipso cadauere separatus eandem perspicuitatem, ac claritatem retineat, & possit forte tanquam crystallus, si aliqua re à posteriori parte obducatur non minus, quàm speculum imagines intuentium reddere, mirum esse non debet, si etiam in suo loco conseruatus in homine vita functo, intuentium adhuc imagines aliquatenus reddat, licet ob aliarum fortè partium offuscationem à morte contractam, & ob spirituum carentiam non tam exactè id faciat, vt in viuente homine.

50

51

Deniquè ex cadauerum fætore maiori, aut minori desumi potest alia coniectura ad probandum quis eorum, qui simul ex eadem caussa perierunt celerius, aut tardius obierit. Loquor autem hic de fœtore, qui à cadaueris putrefactione subleuatur, non de eo, qui vel ab excrementis, vel aliundè in nuper etiam defunctis emanare solet: nam ille fætor, non hic est, qui soboles est putredinis, vt notum est *Galen. in prognost. comm. 2. tex. 42. Io. Fernel. lib. 2. Patholog. cap. 5. & lib. 2. de Abd. rer. causs. cap. 10.* licet enim fætor etiam ex viuente corpore emanare possit, vt in ijs, qui Peste laborant interdum euenire super dixi, & ex Lucretij carmine comprobaui, tamen id non habet locum in vllo propositorum casuum, si Pestem excipias, in quibus omnibus mors non à febre, & ab intensa putredine prouenit, sed ab improuisa, ac subita violentia, vel ex ferro, alioue instrumento sanguinem hauriente, vel ex alia caussa spiritum intercipiente, vndè nullus indè à prægressa putrefaciente caussa fætori est locus, qui in viuente emanare potest, sed tantùm modò fætori, qui ex cadaueris putrefactione eleuatur; quæ putrefactio tantò citiùs conspici obseruatur in vno, quàm in alio cadauere, cæteris paribus, quantò citius vnus homo extinctus est, dum modò, vt iam admonuimus, ratio habeatur ipsorum cadauerum quoad temperamentum, ętatem, habitum, sexum, & alia id genus. Licet autem hæc coniectura à cadauerum fætore desumpta videatur coincidere, atq; vnam eandemq; esse cum coniectura desumpta ex eorundem cadauerum putrefactione, tamen hæc per se maius aliquid operatur; cùm enim putrefactionis indicia ex aliis quibusdam rebus haberi possint, vt ex partium liuore, aut nigredine præcipuè verò nonnullarum, vt narium, aliarumq; extremarum partium, & ex aliis, tamen nihil euidentiùs illam attestatur, quàm fætor ex ipso cadauere emanans; quippè cùm ille ad partium internarum incipientem putredinem illicò sequatur, quæ citissimè præ aliis putrescunt de naturalibus maximè intelligendo, vndè tanquam prædictæ putredinis signum primum, & antè alia fætor se conspicuum facit, quià statim atque calor extraneus in ipsas partes suas vires exercere incipit, eleuat ab ipsis vapo-

52

53

54

res putidos, ac pessimè olentes, vndè fætor adstantium nares inficit.

Sed ipsius quoque fætoris dantur aliquæ differentiæ, & aliqui gradus pro ratione & intentione ipsius putredinis. Minimum, ac minus grauem exhalant cadauera, quæ per exiccationem tabefiunt, & tandem absq; alia putrefactione in fimum, ac cinerem abeunt. Maximum, ac grauissimum, quæ tabe diffluunt, & saniem generant; ex his enim tantus, ac talis interdum fætor emergit, vt homines, cæteraq; animalia consternare sit aptus; talis fit in ijs, qui ex morbo à summa putredine proueniente extinguuntur, vt in malignis febribus, & in peste euenit; corpora namq;his morbis sublata fætoris exspiratione ipbestias, auesque, quæ turmatim aliàs ad cadauera accurrunt, eaq; auidissimè deuorant, à se abigant, vel si propius accedant, perimant. Vndè *Lucret. lib. 6. de rer. nat.*

Multaq; humi cum inhumata iacerent corpora suprà
Corporibus, tamen alituum genus, atq; ferarum
Aut procul absiliebat, vt acrem exiret odorem,
Aut vbi gustarat languebat morte propinqua,

Et Ouidius lib. 7. Metamorph.

Omnia langor habet, syluisq; agrisq; vijsq;
Corpora fœda iacent, vitiantur odoribus auræ.
Mira loquar, non illa Canes, auidæq; volucres,
Non Cani tetigere Lupi, dilapsa liquescunt,
Afflatuq; nocent, & agunt contagia latè

Vbi ad confirmandum illud, quod diximus de maiori, ac magis graui fætore exspirante ex cadaueribus, quæ sanie diffluunt, nota modum loquendi ipsius Poætæ ibi.

Dilapsa liquescunt,
Afflatuque nocent.

Recedit autem ab hac fætoris grauitate eorum cadauerum odor, quæ situm contrahunt, sed ad eam propiùs accedit fætor eorum, quę verminationem concipiunt absq; sanie; atq; in summa quæ ex caussa naturali promptiùs putrefiunt, vt ex conditione sexus, habitus, temperamenti, Aetatis, non tam horribili fætore conspicua sunt, veluti quæ ex præternaturali caussa, vt ex febre maligna, vel ex Peste in putredinem abeunt.

Tituli Secundi Finis.

LIBRI QVINTI

TITVLVS TERTIVS,

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

SVMMARIVM.

1 *Membri mutilatio irregularitatem inducit.*
2 *Mutilatio partis alicujus membri non facit irregularem.*
3 *Mutilans membrum fit irregularis, mutilans membri partem non.*
4 *Ad decidendum an membrum mutilatum, vel debilitatum sit Medici conuocantur.*
5 *Membrum vel proprie dicitur, vel improprie.*
6 *Omnis pars organica membrum dicitur lato modo.*
7 *Membrum ex Auicenna quid.*
8 *Membrum proprie, & stricte quid sit, & num. seq.*
10 *Membra humani corporis quæ.*
11 *Mammilla in fœminis non est membrum. Contrarium ibi.*
12 *Hominem castrans non subjicitur pœnæ mutilantis membrum, sed majori.*
13 *Testes habent distinctam operationem, & insignem, ac perfectissimam.*
14 *Penis non est vocandus membrum.*
15 *Ejaculatio seminis, & erectio, Penis operationes sunt, sine quibus conceptio fieri non potest.*

Membrum quid sit, & quænam propriè membra sint in corpore.

QVÆSTIO I.

Iam Pontificii, quàm Cæsarei Iuris peritis hæc materia communis est; illi enim non modò in iis, qui ad ordines promoueri cupiunt, sacros præsertim, membrorum integritatem, & naturalem formositatem requirunt, sed etiam quam irregulariratem inducat membrorum mutilatio tam in mutilato, quàm in mutilante discutiunt, ac determinant: quamobrem dubitant aliquando, an aliqua corporis particula propriè integrum membrum sit, nec ne, & pars tantùm membri; quia membri mutilatio irregularitatem quidem inducit, vt est notissimum. Barbos. *de off. & potest. Episc. Alleg.* 42. *num.* 10. *par.* 2. at mutilatio partis alicujus membri non ita. idem Barbos. *ibid. num.* 12. eodem quoque pacto, qui aliquem membro aliquo mutilauerit incurrit irregularitatem, vt Canonistæ norunt, qui vero tantummodo membrum debilitat, nequaquam. Capell. Tolos. *quæst.* 208. *num.* 3. in decidendo ergo, an membrum mutilatum sit, vel aliquo modo debilitatum, aut impeditum Medici tanquam periti conuocantur. Caball. *Resolut. Crimin. Cent.* 3. *cap.* 236. *num.* 114.

Sed & Cæsarei Iuris consulti ad pœnas condignas delinquentibus irrogandas, & ad alia permulta de eadem materia multa perquirunt, vt in processu disceptationis manifestum fiet. Meritò ergò nos, vt vtrisque rem gratam faciamus, hoc argumentum inter alia nobis pertractandum suscepimus: videndum ergò generaliter primò, quid sit membrum, dehinc ad particularia accedemus, & ea, quæ ad hoc argumentum spectare videbuntur quoad fieri poterit accuratiùs pertractabimus.

Membrum igitur vel propriè dicitur, vel impropriè, & abusiuè; impropriè, ac lato modo omnis organica pars membrum dicitur. ita Arist. *lib.* 1. *de hist. Anim. cap.* 1. Galen. *lib.* 1. *de vsu part. cap.* 1. & cum his Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 8. & inter Iurisconsultos Couarruuias ex Cicer. *Relect. par.* 3. *de homicid. Init. num.* 8. Caball. *Resol. Crimin. cent.* 3. *cap.* 236. *num.* 4. Guazzin. ad defens. Reor. *def.* 33. *cap.* 6. *nu.* 1. & sic auctoritate Auicennæ 1. 1. *doctr. quinta cap. vnic. in princ.* definitur membrum à Concil. *diff.* 38. quòd sit corpus solidum, quod ex humorum generatur commixtione, vel quòd sit pars animalis inspissata ex humiditatibus genita naturæ viribus insignita. quæ quidem definitiones adeò genericæ sunt, vt non modo Manus, & Pedes comprehendant, sed & Digitos, Nasum, Auriculas, Dentes, Vngues, ac denique quascunque corporis particulas dummodo actioni alicui destinatæ sint: nam idcirco organicas, non similares partes membra appellauit Aristoteles, vt ex eo notat Andr. Laur. *lib.* 1. *Anatom. q.* 1. sic etiam Galen. *loco cit.* & sic etiam Iurisconsultos Membri nomine vsos esse testatur ipse Fortun. Fidel. *vbi proxime.* Strictè tamen, ac propriè, & in germana significatione, Membrum dicitur ea corporis pars, quæ perfectam edere re potest actionem, & quæ distinctam habet ab aliis operationem. Gal. *lib.* 1. *Method. med. c.* 6. Fortun. Fidel. *vbi supra*, & inter Iurisconsultos ex Aristot. & aliis Iurisconsultis Couarruuias *loco jam cit. num. eodem*, Barbos. *de off. & potest. Episc. allegat.* 42. *nu.* 11. *par.* 2. vel dicamus, quòd membrum sit certa corporis pars ad perfectam actionem edendam destinata, qua pereunte actio illa in animali respectu ejus partis destruitur. Couarr. *vbi supra*, ex Bald. *& aliis.* sic oculus ad videndum, Manus ad apprehendendum, Pedes ad ambulandum, lingua ad loquendum, quarum partium vnaquaque pereunte, ea actio ex parte sui totaliter perit: neque enim animal sine oculo videre, neque sine manibus homo operari, neque sine pedibus ambulare, aut absque lingua vnquam loqui potest, vnde miraculo proximum est, quod Schench. *in Obs. lib.* 1. *tit. de Ocul.* narrat de quodam cæco species visibiles per nares percipiente. licet non adeo hoc sit impossibile, quin potuerit ex naribus ad ipsos oculos aliàs perfecte organizatos, & tantùm ab extra expalpebrarum coalitu impeditos, visibilium species prouenire, aut lumen ipsorum oculorum per narium ductum lumini externo conjungi ad visibilia percipienda. Ac non de oculo, ita euenire

de Digitis, de Naribus, de Auriculis, aliisque hujusmodi dicendum est, quia propriam actionem, aut perfectam non habent, nam etiam vnico digito abscisso, manus apprehendere, & operari potest; naribus etiam obtruncatis, raptisque auriculis, homo & respirare, & olfacere, & audire potest.

Cum ergo præmissa veritatem habeant, membra 10 nostri corporis dicenda sunt primo Manus, deinde Pedes, ab his Oculi, post Lingua, dehinc in viris Testes, in fœminis mammillæ; nam neque sine testibus semen, neque sine Mammillis lac conficere potest fœmina, cum ad has perfectas illas quidem actiones edendas hæ partes sint à natura constructæ, ac destinatæ, vt doctè, ac luculenter demonstrat Fortun. Fidel. *loco cit.* quamquam Gal. *lib.* 1. *de vsu part. cap.* 8. inter præcipua membra mammillas connumerare visus non est; sed quicquid sit de ejus opinione, optime his membri definitio jam allata videtur conuenire. sed de mammillis Iurisconsulti apertissime sentiunt? nam Couarruuias *vbi supra* contra Baldi opinionem, & Farinacc. *in Append. de Immunit. Ecclesiæ, cap.* 16. *num* 145. voluerunt 11 Mammillam in fœminis non esse membrum proprie dictum; at magis ex mea sententia Baldo assentiendum, qui Philosophus erat, sciebatque Mammillam in fœminis habere distinctam operationem, eamque destinatam esse à natura, vt diximus, ad lac conficiendum, itaque stricte, ac propriissime membrum vocanda est. Fortun. Fidel. *vbi supra.*

Sed de testibus nullam mentionem apud Iurisconsultos inuenire mihi licuit, ex qua circa hoc expiscari eorum sententiam potuerim. scio solum majoribus 12 pœnis tam spiritualibus, quàm temporalibus subjici eum, qui hominem castrauerit, quàm eum, qui membrum aliquod mutilauerit. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 1. ex quo Thom. Act. *de Infirm. par.* 1. *cap.* 5. *num.* 9. quod an apud Iurisconsultos ob id procedat, quòd non solum Testes inter membra computentur, sed cæteris membris præstent, 13 exploratum adhuc non habeo. satis autem nobis sit, Testes habere distinctam operationem, atque illam quidem insignem, ac perfectissimam, seminis scilicet conficiendi, vt longioribus prosequitur Galen. contra Aristotelem *lib.* 1. *de Semine*, atque idcirco membra dici debere, præsertim quia præter jam commemoratam operationem, virilem quoque vigorem in Maribus tuentur, cum illis abscissis, Mas fœminæ similis quoad prædictum Animi vigorem euadat.

Idem quoque dubium intercedit de Pene, at neque de hoc Iurisconsultos locutos fuisse comperi, supponentes fortasse non esse reuocandum. in dubium, An hæc pars membrum sit, cum pater sit omnium membrorum, & habeat ejus nominis immemorabilem possessionem, vnde per Antonomasiam Membrum ab omnibus appellatur; sed inter Medicos jam sæpissime in his quæstionibus adductus, & adducendus Fortunatus Fidelis litigiosam fecit Peni hanc possessionem, qua per omnia præterita sæcula Membri nomine potitus est. dicebat autem doctus hic Auctor, Penem non esse vocan-14 dum membrum, eo quod non habeat conditionem ad Membri naturam requisitam, distinctam nempe, ac perfectam, seu primariam operationem, quia neque erectio, neque seminis ejaculatio absolutæ, ac primariæ actiones videntur, sed vtraque famulatrix potius est ipsius conceptionis: vtitur enim natura hac parte veluti canaliculo quodam, per quem Animal semen ejaculetur, vt inde conceptio fiat. quemadmodum ergo Nares, seu ipse Nasus Membrum non est, quod nullam operationem habeat, sed tantum ad decorem fabrefactus à natura sit, & vt tanquam per ductum cum minori indecentia Cerebri excrementa expurgarentur, idem de Pene firmandum videtur. Sed videat Fortunatus, ne infortunatus euadat, si de turbata possessione accusatus ab ipso Pene in judicium trahatur, quamobrem prudenter agit, cum hanc nominis possessionem non inficiatur, sed ingenue confitetur, qua quidem non videtur tam ex abrupto exspoliandus, præsertim quia videtur ejus possessio justa; quod enim contra adducit Fortunatus, non esse nempe erectionem, & seminis ejaculationem tales operationes, vt ex iis membri nomine Penis dignandus sit, quia vtraque actio est, quæ aliis famulatur, ego quidem partim admitto, partim vero nequaquam. admitto quatenus ejaculatio fit quidem per Penem non autem absolute à Pene; non admitto quatenus absque ejaculatione, & erectione conceptio fieri non potest, erectio autem terminatur in ipsum, & 15 ejaculatio, vt dixi, fit per ipsum. conceptionem autem non posse succedere absque vtraque actione latius probaui *lib.* 3. *har. quæst. Tit.* 1. *quæst.* 8. Nihil autem me mouet, quòd hæ non sint ita perfectæ operationes, vt per se ipsas naturæ intentioni satisfaciant, sed destinentur ad vlteriorem finem, &, vt ille dicit, alteri famulentur, quia hoc non videtur impedire, quod sit vocandus membrum, cum satis videatur si actio à tali parte celebrata sit in suo genere perfecta; itaque jure gaudere debet Penis nomine membri, neque membrum membri nomine videtur defraudandum. Illud obiter addam hic ex Riol. *Anthropograph. lib.* 1. *cap.* 31. Penem magnum, durum, ac stolidum ingenium denotare. at vnde hoc? Num natura in conformatione naturalium partium intenta, in animalium conformatione deficit? an potius materia in naturalium conformatione absumpta, & in iis luxurians, non sufficit ad perfectum vigorem animalibus conciliandum?

SVMMARIVM.

1 *Mutilatio non est idem apud Medicos, quod apud Iurisconsultos.*
2 *Mutilata membra apud Iurisconsultos quæ dicantur.*
3 *Mutilata membra quæ dicantur apud Medicos.*
4 *Mutilum membrum non vocandum, ex quo aliqua pars præcisa non sit.*
5 *Mutilata membra sunt, quæ aliquo modo sunt præcisa.*
6 *Mutilatum membrum quodnam vere dicendum.*
7 *Ad veram mutilationem tria requisita.*
8 *Mutilatio non est absque deformitate.*
9 *Mutilationis præcipua conditio est membri obtruncatio.*
10 *Mutilatio tam à natura, quam ab Accidente esse potest.*
11 *Deformitas est aliquando absque mutilatione.*
12 *Notabile impedimentum præcipuæ actionis alicujus membri semper inducit irregularitatem.*
13 *Medici conuocantur ad judicandum, an membrum debilitatum, vel impeditum sit.*
14 *Eadem ejusdem membri mutilatio, vel debilitas diuerso modo æstimatur in diuersis personis.*
15 *Amplia prædictam conclusionem vt hic.*

De

De Mutilatione, Impedimento, & debilitate Membrorum.

QVÆSTIO II.

1 QVamquam membri mutilatio in ſuo vero ſenſu non eſt eadem apud Medicos, quæ eſt apud Iuriſconſultos, tamen Iuriſconſultorum acceptione hic vtemur, nam hæc magis in conſideratione habenda in caſu noſtro: apud Iuriſconſultos enim 2 mutilata membra appellantur quæ præciſa, & obtruncata aliquo modo ſunt. Auguſt. Barb. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 42. *num.* 10. ſed apud Medicos amplior multò eſt mutilationis acceptio, non mo- 3 do enim quæ amputata ſunt membra mutilata dicuntur, ſed quæ deformitatem, & impedimentum afferunt, & ipſius faciei partes, & aliæ ſecundum tria genera mutilationis à Fortun. Fidel. allata *lib.* 2. *Relat. cap.* 7. Immo etiam quæ ex morboſa cauſa à proprio opere deſiſtunt, etiamſi neque vllam partis præciſionem, neque vllam deformitatem patiantur, vt probat ex Hippocratis mente Petr. Sal. *in lib.* 1. *de morbis. ſect.* 1. *tex.* 5. & Marſil. Cagnat. *lib.* 1. *var. obſeruat. cap.* 2. licet ſupra citatus Fortunatus ibid. hanc opinionem rejiciat, nolens vocari 4 mutilum membrum, ex quo aliqua pars præciſa non ſit.

Ac profecto videtur juxta Fortunati doctrinam tale membrum vocandum eſſe potius imbecillum, quàm mutilum, æquiuoca enim potiùs, quàm vniuoca, & propria mutilatio hæc Salij, & Cagnati videri facile poteſt. Nos, vt dixi, ſecundum Iuriſconſulto- 5 rum ſenſum mutilata ea membra appellabimus, quæ aliquo modo præciſa ſunt, ſed quia ad hoc vt membrum aliquod verè mutilatum dicatur, non ſufficit quælibet cujuſcunque quantitatis partis ipſius mem- 6 bri præciſio, idcirco dicamus, quòd quandocunque præciſio, ſeu amputatio partis alicuius membri ipſius vſui, vel pulchritudini inſigniter obſit, tunc membrum vere mutilatum dici debeat, ſed differentia eſt in hoc, quia ad hoc vt partis præciſio vſum membri adimere, vel impedire poſſit, notabilis eſſe debet, ſed ad hoc vt pulchritudinem amittat, etiam minima præciſio ſufficiens eſt, & ex ea pars mutilata dicitur; vt ſi vel ipſa Naſi cuſpis præciſa ſit, ex eo enim quod in facie, & in parte maxime decori deſtinata, Naſum ipſum reddit mutilatum; atque hoc pacto videndum Iuriſconſultis eſt, an ex hoc capite is, qui eo modo eſſet mutilatus, vel alium mutilaſſet irregularitatem incurreret; etiam nihil incommodante ea præciſione actionem aliquam corporis neceſſariam, ſed tantum formam deturpante. Sed circa id notandum quod Fortunatus Fidelis *vbi ſæpe* volebat, ad veram ſcilicet, & exquiſi- 7 tam mutilationem alicujus membri, tria requiri, abſciſſionem ſeu obtruncationem alicujus membri, vel partis ipſius membri, actionum ipſius membri impedimentum, ac denique deformitatem; hanc verò poſtremam præ omnibus requiri, ita vt nulla 8 vera mutilatio ex ejus ſententia ſit; quæ deformitatem non inducat. Videtur tamen præcipua conditio 9 eſſe membri obtruncatio, cum deformitas eſſe poſſit abſque obtruncatione partis, obtruncatio vero abſque deformitate nequaquam, nam ipſa obtruncatio deformitatem inducit; idcirco membrum poteſt eſſe quidem deforme abſque eo quod ſit mutilum, quod non videtur controuertendum, licet nunquam futurum ſit mutilum abſque partis obtruncatione; quæ quia per ſe ipſam comitem habet deformitatem, & actionis impedimentum, idcirco videtur hæc conditio multo majoris momenti exiſtimanda, quàm deformitas, & actionis impedimentum: non enim à deformitate dependet vera mutilatio, ſed ipſa membri præciſio, at contra, vt dixi, à membri mutilatione dependet deformitas, & actionis impedimentum.

10 Cæterum mutilationem tam à natura eſſe poſſe, quàm ab accidente notum eſt; & idcirco quærebat Hippocr. *in lib. de Genit.* vnde fit, quòd ex mutilatis parentibus (non tam ex accidente, inquam, quàm à natura) aliquando ſani, aliquando autem mutilati filij naſcantur, nempe quod ex parentibus aliquo membro, vel membri parte orbatis filij eodem vitio aliquando inſigniti naſcantur, priuati ſcilicet eo ipſo membro, vel membri parte, quæ in parentibus deficiebat.

11 Porro quemadmodum deformitas interdum eſſe poteſt abſq; mutilatione, ſic & impedimentum alicujus membri abſque vera mutilatione partis nempe præciſione eſſe poteſt. Impediri autem poteſt membrum duplici modo, vno ne ſibi deſtinatum officium vllo modo in poſterum exercere poſſit, altero ne tam facile, & expedite, vt à natura fit. Relinquo tertium modum, quando deprauate membrum ſuo officio fungi cogitur. Vtrumque autem impedimentum; & à natura eſſe poteſt, & ab accidente; neque ſolum ex vera mutilatione, partis ſcilicet priuatione, vel naturali, vel accidentali, ſed ex aliis quoque cauſſis; circa quæ animaduertendum, quòd notabile 12 impedimentum præcipue actionis alicujus membri, vt oculi in videndo, linguæ in loquendo, Manus in apprehendendo, Pedis in ambulando ſemper inducit irregularitatem juxta notata à DD. *in tit. de Corp. vitiat.* Notabile autem impedimentum dico, quando membrum ſuo officio aut nullo modo, aut nonniſi ingenti cum difficultate fungitur, aut cum eſt in operando magna ex parte debilitatum, & ſatis diminute operatur, vt ſi Lingua nullo modo loquelam formare poſſit, aut poſſit quidem, ſed cum tali difficultate, vt multum temporis in loquendo, & exprimendo animi ſenſum, & verba ipſa abſumat, aut ita debiliter operetur, vt verba vix diſtinguat, & ſic de cæteris, aliter enim debilitatum, & imbecillum potius dicitur. Ad determinandum autem, an membrum vere impeditum, vel tantum debile redditum ſit conuocantur ipſi Medici. Caball. *Reſol.* 13 *crim. Cent.* 3. *caſ.* 236. *nu.* 114. etiamſi id ipſum cuilibet patere facile exiſtimemus, cum leui negotio videatur à quouis etiam imperito percipi poſſe, vtrum membrum aliquod ſuas actiones naturaliter, fortiter, aut debiliter exerceat.

14 Adnotandum prætereа eſt, eandem vnius, ejuſdemque membri mutilationem, ac debilitatem non eodem modo æſtimari in vna perſona, ac in alia; vnde ſi Pectori, qui manuum induſtria vtitur, vel Fidiceni, qui etiam ſingulis digitis fides mirabiliter pulſat, digitus amputetur, majoris facienda hæc digiti amputatio in his artificibus, quàm in aliis. Caball. *vbi ſupra, nu.* 121. immo inter ipſos artifices majoris æſtimanda læſio ejuſdem partis in vno, quàm in alio, vt ex prænominatis majoris æſtimanda amputatio vnius digiti Fidicenis, quàm Pictoris; nam etiam vno digito obtruncato Pictor non multo cum incommodo operari poteſt, & ego Pictorem vidi, qui in vna manu quatuor minores tantum digitos

habet, nam majori, Pollice nimirum caret, in altera duos tantum Pollicem, & Indicem, & tamen non omnino male etiam exiles picturas palmo non majores exprimit. Eodem quoque pacto si Musico, vel potius cantori tantisper linguam præcidas ad majus damnum teneberis, quàm si cuiuis alteri 15 eandem inferas injuriam, quia non solum hoc veritatem habet in præcisione totius membri, sed etiam in præcisione partium, quæ tali membro inseruiunt, vt si neruos manus Pictoris, vel Fidicenis, vel Militis, aut alterius similis personæ sauciaueris, vel dentes Musico, aut Concionatori excusseris, cum quilibet neruus læsus ad manum pertingens ipsam manum reddat debiliorem, & dentes excussi magnopere, & insigniter Musico in canendo, & Concionatori in orando obsint.

SVMMARIVM.

1 *Membra proprie dicta si præcisa sint restitui non possunt.*
2 *Mutilati membri reparatio an quicquam suffragari debeat ei, qui illud mutilauit ad pœnæ mitigationem. vide num.* 8.
3 *Falsum est præcisas in totum partes ad sua principia reuniri posse.*
4 *Medici restaurari docent nonnulla membra deperdita.*
5 *Restauratio membri non caret tædio, & periculo.*
6 *Lingua mutilata reparari non potest.*
7 *Mutilata membra habentes, si ea recuperent, videntur ab irregularitate prægressa immunes.*

Mutilata membra an reparari possint.

QVÆSTIO III.

1 MEmbra proprie dicta reparari non posse, non controuertitur, licet ingeniosissimi quidam Medici, ac Chirurgi, inter quos præcipue ex recentioribus Paræus est, plura machinati sint non modo ad turpitudinem, quæ ex mutilatione prouenit contegendam, sed etiam ad præcisi membri vsum quadantenus, & vtcunque recuperandum. Ad hanc intentionem plura proponit idem Paræus *in lib. de deficentium supplemento per totum*, vbi non modo factitias manus, effictaque crura, sed etiam factitios Oculos, Dentes, Auriculas, Labia, Nasum, & si quæ alia sunt, quæ deficiunt efformare, & in vsum trahere docuit. Sed hæc nihil ad rem nostram; aliæ tamen corporis particulæ sunt, quæ resecatæ dubium excitant, an recuperari possint, quod non videtur omnino vanum pro Iurisconsultis discutere: ex his enim illi facile determinare poterunt, an quicquam 2 suffragari possit ei, qui alicui membrum, vel aliam partem mutilauerit ad pœnam mitigandam, vel ei cui præcisum, vel præcisa sit ad irregularitatem eui-3 tandam: non reuocatur autem in dubium, an ipsæmet partes in totum præcisæ denuo possint ad sua principia reuniri, hoc enim vanum simul, ac falsum est, & jure Lanfranc. *suæ Chirurg. tract.* 2. *cap.* 2. eos deridet, & mendacij impudentissimi arguit, qui affirmare audent, aliquos portasse Nasum incisum in manu, qui illis postea fuerit in suum locum restitutus, quod, inquit Lanfrancus, est maximum mendacium, quoniam vitalis spiritus in continenti perit, nutritiuus similiter, & motiuus. Alia ergo via est ad restitutionem aliquarum partium mutilatarum, de qua tamen non liquet, an tentari possit, necne. Nam profecto si Hippocrati, & antiquis omnibus credendum sit, videtur hoc quod proponitur impossibile, vt executioni demandetur; quippe cum partes, quas reparari posse aliquis promiserit, Nasus sint, Auriculæ, labia; ac de prioribus certum est, quod regenerari non possint, cum partes cartilagineæ sint, de labiis forte tolerabile esset (licet & hoc impossibile plurimis hominum videatur) quia sanguineæ partes sunt, quæ restaurari aliquo modo possunt.

Quibus tamen non obstantibus eò processit Medicinæ nobilitas, & Neotericorum Medicorum ingenium, & industria, vt non solùm has partes vtcunque restaurari posse ipso opere commonstrauerint, sed etiam de nouo efformari, atque ita affabre fieri, 4 vt naturam ipsam imitatorum suorum operis pudeat, atque iidem ipsimet inuidiosi euadant. Mirum enim est quanta solertia nonnulli Chirurgi prænominata membra, vel potius particulas deficientes de nouo efformauerint, in cujus doctrinæ gratiam doctissimum librum edidit Gaspar Talliacotius Bononiensis de Curtorum Chirurgia per insitionem inscriptum, vbi ejus operationis præcepta, & modum tradidit, quin & ipse pluribus experientiis eam ipsam operationem confirmauit, nec defuerunt alij, qui fæliciter hanc operam nauarunt, & præ omnibus celebris est Branca Siculus, cujus dexteritatis in hac operatione multi Medici mentionem habuerunt, sed & de hac Chirurgica administratione copiosissime scripsit alter Medicus Bononiensis, nempe Ioan. Baptista Cortesius Miscellan. *Med. decad.* 3. *per totam.* meminit & de hac ipsa re Paræus *suæ Chirurg. lib.* 22. *cap.* 2. vbi quendam vidisse se testatur, qui Nasum cum magna amicorum admiratione hac arte recuperauerat.

Illud negari non potest, eam operationem non 5 carere, & longo tædio, & periculo, vt testis est idem Paræus vbi proxime, licet ipse Talliacotius, & cum eo idem Ioan. Baptista Cortesius contrarium omnino probare nitantur, & maxime prior *lib.* 1. *præd. oper. cap.* 22. quod tamen vndequaque tueri minime possunt, credo tamen, quod multo facilior ea operatio indies futura esset, si modo frequenti exercitatione Chirurgi confirmentur. Habet tamen hoc ipsum præter tædium, & periculum aliud incommodum, quod an ipsis Talliacotio & Cortesio notum fuerit, exploratum non habeo, dummodo veritatem habeat, & experientiæ sit conforme, illud est, quod quandocunque ex alio corpore, quam ex proprio Nares, aut aliæ deficientes partes reficiantur, pereunte homine eo, ex quo restaurata pars est desumpta, ipsa pars restaurata in viuo homine cum demortui cadauere commoritur, ac emarcescit. Ita autem in rei veritate euenire narrabat ex nescio cujus auctoritate Petrus Castellus Medicus accuratissimus, cujus alias his in quæstionibus mentionem habui. Quod mihi non adeo difficile persuasu est, si modo alia permulta his admirabiliora, quæ tanquam verissima narrantur, mendacio non laborant. Vnum addam, quod ob rei similitudinem hoc ipsum confirmare potest. narrat Ioannes Bodinus *lib.* 3. *sui Theatr.* experientia frequenti confirmatum fuisse, quod si Verres, aut Canes, ex quibus Scrophæ, aut Catellæ vtero gerunt, occidantur, abortus in fœminis sequitur. Quicquid autem sit de harum rerum veritate,

tate, incommodum prædictum facile euitari potest, si de proprio corpore hæ particulæ reficiantur, cætera vero non ita, vt apertissime videbit, qui restitutionem hanc prædictarum particularum per insitionem factam considerare volet apud eosdem Talliacotium, & Cortesium late de ea differentes.

Sed vt dixi non omnia membra ea ars reparare potest; nonnulla enim ob multam partium ea componentium diuersitatem, reparari nullo modo possunt, sed ea tantum, quæ ex simplici carne effingi patiuntur, vt prædictæ partes sunt, Nasus nempe, 6 Aures, & Labia. & quamquam eo modo sese res habet, tamen mutilata Lingua ob situm, quem habet, reparari non potest, non quod noua regeneratio deficientis ipsius partis fieri in ea, vt in prædictis non possit; tamen & ad vsum depertitum amputatę in parte linguæ recuperandum ingeniosum quoddam instrumentum Ars excogitauit, cujus figuram atque vsum descripsit atque edocuit Paræus *lib. jam cit. cap.* 5. quod vtrum satis sit ad euitandam irregularitatem in eo, qui mutilatus est, Iurisconsulti viderint. in cæteris profecto casibus euidens videtur militare ratio, quod patientes ab irregula- 7 ritate debeant esse immunes, quia nonnisi ob insignem deformitatem irregularis euadit is, qui Naso, Labiis, Auribus mutilatus est, at huic deformitati satis Artem succurrere posse, & cum effectu eam omnino tollere jam supra ostendimus. Vtrum autem id suffragari quicquam possit ei, qui aliquem Naso, Labiis, Auribus mutilauerit ad leuiorem pœnam dandam, aliquid scrupuli habere posset, quod tamen facile diluitur ex operationis difficultate, tædio & periculo; præterquam quod non videtur ex mea sententia delinquenti suffragari debere, quod proprio ingenio, & labore se mutilatus ab ea deformitate vindicauerit, cum delinquens, quantum in se est, delictum consummauerit. Sed an non idem est in eo, qui aliquem lethaliter vulnerauit, qui tamen summa cura & diligentia adhibita mortem euasit? nam vulnerans etiamsi quantum in se est hominem occiderit, tamen nisi hic moriatur, de homicidio non tenetur. Sed hæc ad Iurisconsultos discutienda remittantur.

SVMMARIVM.

1 *Nasus an sit membrum.*
2 *Nasus ex Farinaccio est membrum proprie dictum.*
3 *Naribus mutilatis ea omnia ac singula locum habent, quæ in cæteris mutilatis membris.*
4 *Nasi abscissio irregularitatem inducit.*
5 *Nasum abscindens tenetur majori pœna quam teneatur abscindens membrum.*
6 *Majori dedecori est Nasi abscissio, quam Manus*
7 *Nasus nullum habet officium proprium.*
8 *Nasus non est odoratus instrumentum, & nu. seq.*
10 *Nasus non videtur inter membra connumerandus. Contrarium num. seq.*
11 *Nasus est primum respirationis instrumentum.*
13 *Nasus est veluti modulator decoris & pulchritudinis.*
14 *Facies in homine omnium partium pulcherrima.*
15 *Homo sublunarium omnium creaturarum pulcherrima.*
16 *Naso solus homo dotatur.*
17 *Ægyptij adulteras mulieres Naso mutilabant.*
18 *Nasus retortus ac deformis magna ex parte tum mores tum mentis propositum retortum peruersumque denotat.*
19 *Nasus quoad pulchritudinem inter cæteras partes principatum obtinet.*
20 *Ex Nasi abscißione dißoluuntur sponsalia etiam juramento firmata.*
21 *Sponsalia juramento firmata an reintegranda Naso resecto.*
22 *Auris inter membra connumeranda ex aliorum opinione.*
23 *Auris est auditus instrumentum.*
24 *Auris non est membrum, quod non habeat distinctam operationem, & num. 27.*
25 *Auriculæ abscissio non inducit irregularitatem. Declara vt num. seq.*
28 *Aurem abscindens tenetur pœna incidentis membrum.*
29 *Aurem abscindens in Ecclesia non gaudet immunitate Ecclesiæ sicuti neque abscindens aliud membrum.*
30 *Labia non sunt membra.*
31 *Os distortum, & Labia corrosa irregularem faciunt.*

De Naso, Auribus, & Labiis.

QVÆSTIO IV.

DE Naso non absque summo jure peculiariter 1 considerandum, de quo primo dubitatur, an membrum sit, necne, in qua dubitatione plures videntur in partem negatiuam inclinare; & ratio est, quia non videtur propriam, ac perfectam habere operationem, Fortun. Fidel. *loco sæpe cit.* sed Aristot. *lib.* 1. *de part. Anim. cap. vlt.* Nasum inter membra connumerat, & ex Iurisconsultis Farinacc. *in Append. de Immunit Ecclesi. cap.* 16. *nu.* 249. Nasum in- 2 ter membra proprie dicta connumerauit, neque est dubium, quod Naso mutilato, ea omnia locum ha- 3 beant, quæ in cæteris mutilatis membris locum habere diximus. Nam Nasi abscissio præ cæterarum 4 partium abscissione irregularitatem inducit. Barbos. *de off. & potest. Episcop. Alleg.* 42. *num.* 33. *par.* 2. & in eum, qui nares abscidit non modo pari ra- 5 tione, vt in eum, qui aliud quodcumque membrum abscidit, sed majori seueritate animaduertitur, non ob id tantum, quod hæc pars vnica in nostro corpore sit, & nequaquam duplicata, vt Oculus, Manus, Pes, Auris, labium, sed quia realiter majus multo dedecus affert abscissio Nasi, 6 quam alterius cujuscunque partis etiam ipsius Manus. Paris. à Put. *de Re milit. lib.* 8. *cap. Quand. vnus effod. ocul. alter. & alter. abscid. Nas.* videtur ergo quod quæcunque Leges de Membris, de eorumque mutilatione sanciuerunt, recte ad Nasum quoque sint transferenda.

Qui tamen negant, Nasum esse membrum, di- 7 cunt, illum nullum habere, vt dixi, proprium officium, nisi quod tanquam per tubulum cerebrum per ipsum expurgatur, vnde deducunt vsum ipsius esse exiguum. vt ex Medicis idem Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 1. & ex Iurisconsultis idem Paris. à Put. *vbi supra, nu.* 2. nam neque odoratus instrumen- 8 tum Nasus est, quamquam Idiotis, imo & Doctis nonnullis tale existimatur, vt ab eod. Paris. à Put. *ibid.* & à Farinacc. *Fragm. Crimin. lib.* 1 *par.* 2 *n.* 587. qui habent etiam pro sua opinione Aristot. 2. *de Anim. & in lib. de Sens. & sens.* Auerroem 1. *Collect. c.* 11. & ex Recentioribus Medicis Vallesium *Contr. lib.* 2. *contr.* 26. à quo noua nonnulla argumenta contra Galeni sententiam allata sunt. Quinimmo videtur aperte consentire Hipp. quem ante omnes nominare decebat, *lib.* 1 *de Diæta.* Nasus, inquit, odores,

lingua suauia, & insuauia discernit. sed & communis hominum consensus id ipsum videtur confirmare, cum enim de odoratu quicquam proferimus ad Nasum omne referimus. sic Catullus ab Fabullum, vt melius odoretur:

Quod tu cum olfacies Deos rogabis,
Totum vt te faciant, Fabulle, Nasum.

Naso etiam odores nos deprehendere dicimus, non alia corporis particula. Horat. *lib. Serm. sat.* 2.

Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia Nasus
Illis nullus erat.

Vnde videtur ex his quod Nasus habeat propriam ac perfectam operationem, nempe odores judicandi, & tamen vnica experientia omnia quæcunque opponuntur videntur refelli (nam de vulgi modo loquendi non curandum) ea est, quod ii, qui obstructum os cribrosum habent, vt nonnullis ex pertinaci Gallico morbo, vel ex contumaci coriza euenisse scio, nullum odorem persentiunt, cum tamen nares maxime patentes habeant; quod etiam experiri quotidie licet in familiari grauedine, in qua sensus odoratus aliquando omnino aboletur, licet in hoc casu non ab re superabundantem humiditatem ipsis naribus communicatam caussari liceat. sed de hac quæstione qui plura desiderat, videat Nicol. *Serm.* 3. *tract.* 1. *cap.* 7. & Cardanum *Contr. Med. lib.* 2. *tract.* 6. *contr.* 9. vbi copiosissime de his differit, ac variis quæstionibus recensitis, rei veritatem venatur, & assequitur. sed & præter ab eo allata videnda, quæ affert Laurent. *lib.* 11. *Anatom. quæst.* 12. & Valles. *vbi suprà.* Nobis id pro nunc 9 scire satis sit, Nasum nequaquam esse odoratus instrumentum, vt Medici, qui rem intimius perscrutati sunt ex Autopsia docent; quam conclusionem longioribus probat Gal. *in lib. de Instrum. Odor.* contra ipsum Aristotelem differens *operum suorum Class.* 1. probant hanc ipsam Anatomici omnes recentiores, inter quos, si libet, vide Laurentium *vbi* 10 *suprà.* Cum ergo Nasus nullam habeat propriam operationem, non videtur inter membra connumerandus.

Verumenimvero si quæcunque ad Nasi officium spectant, diligenter examinabimus, haud indignum 11 omnino Membri nomine Nasum dijudicabimus; missum enim faciam, quod per Nares mucus à Cerebro deriuetur, alias cum maxima indecentia proditurus; quod locutionis venustati, & concinnitati soni mirum in modum conducat, vt ex iis facile elicitur, qui nares obstructas habent, vel iis ipsis priuantur; & quod alias nonnullas præstet vtilitates, de quibus Laurentius *loco cit.* & Talliacot. *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. cap.* 5. *& seqq.* vnicum quoque munus prætermittamus, quod satis esset ad id no- 12 minis illi conciliandum, quod nempe sit primum respirationis instrumentum. Gal. ipso asserente 11. *de Vsu par. cap.* 11. ex quo Rabi Moyses *Aphor. sect.* 3. *Aphor.* 24. & Anatomicis omnibus: profecto 13 illud vnum omnium optatissimum Nasi munus est, vt ipsius decoris, & pulchritudinis veluti modulator quidam existat. an non hæc propria ipsius Nasi actio est & præcipua & perfecta? cum enim in ho- 14 mine omnium partium pulcherrima facies sit, huic profecto per ipsum Nasum tota pulchritudinis vis, & energia conciliatur, cum per hanc maxime partem hominis facies aut formosa, aut deformis euadat. Meletius *de Nat. hom. cap. de Naso.* quamobrem jure cum homo sublunarium omnium creaturarum pulcherrima existat, sola quoque Nasum peculiarem habuit, cum cæteris animantibus aut omnino denegatus sit, aut non ita conspicuus datus. ita vt proprie 16 solus homo Naso dotetur Andr. Laurent. *vbi suprà, cap.* 14. hinc non absque summo Iure Ægypti adulte- 17 ras mulieres Naso mutilabant, vt in eis ea pars plecteretur, per quam facies magis honestata amantes in adulterium allicere poterat, vt ex Franc. Patritio *lib.* 4. *de Instiut. Reip.* refert Io. le Cirrier *de primogenit. lib.* 1. *quæst.* 2. *num.* 9. & inter nostros ex Diod. Sicul. Marc. Ant. Vlmus *de Physiolog. Barb. hum. sect.* 3. *cap.* 4. Vnde recte aliquando Nasus pro tota facie sumitur. Iuuen. *sat.* 6.

---- Quanam est hic culpa puellæ
Si tibi displicuit Nasus tuus?

Sed & partem hanc præ omnibus pulchritudini inseruire facile insinuatur in Sacris *cap.* 21. *Leuit. vers.* 18. cum in electione Sacerdotum pulchritudinis magnam rationem habendam esse sanciretur, non modo eos ab Altaris ministerio repellebat lex, qui Naso prorsus carerent, sed eos quoque, qui illum vel nimis paruum, vel nimis magnum, vel obtortum haberent; quia non modo, vt dixi, hæc pars ad pulchritudinem facit, si recte constituta sit, sed etiam animi veluti quædam nuncia est, & vbi valde retorta, aut deformis sit, magna ex parte tum Mores, tum Mentis propositum retortum, peruersum- 18 que denotat. Polæmon. *in Nat. sign. Interp. cap. de Naso.* & Hippocrates noster ex acuto Naso, ac paruis oculis rufo capillitio adjuncto prauitatem arguit. 2. *Epidem. sect.* 5. *tex.* 1. vbi Vallesius *in comm.* non ex rufo capillitio, sed ex acutis naribus tali capillitio adjunctis, & prauis oculis prauitatem denotari dicit. maxime ergo vituperatur Nasi deformitas tanquam praui animi signum, vnde Horat. *in art. Poët.*

---- Hunc ego me, si quid componere curem
Non magis esse velim, quam prauo viuere Naso.

Igitur cum quasi proprium munus hujus particulæ sit faciei decorem tueri, imo cum ipsa per se sola sit pulchritudinis moderatrix quædam, jure merito non solum Membri nomine digna est, sed inter alia 19 membra quoad hoc principatum obtinere dicenda, cum majus dedecus, ac magis insignis deformitas resultet ex Naso non modo mutilato, sed male etiam conformato, vt superius demonstratum est; atque ea de re hujus partis mutilatio præ omnibus aliis mutilationibus semper turpissima, ac inhonestissima habita est, quod prudenter insinuauit Virgil. de Dheiphobo loquens *lib. 6. Æneid.* his carminibus.

Atque hic Priamidem laniatum corpore toto
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora, manusque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhonesto vulnere Nares.

Vbi loci Narium solummodo vulnus inhonesti Epitheto insigniuit, non aurium, non manuum, non oris ipsius, vt demonstraret id, quod annuebamus, & pro omnium maxima contumelia illud minatur Deus per Ezechielem *cap.* 23. *vers.* 25. Nasum tuum, & aures tuas præcident. quamobrem non est mirum, si tanti fiat à Canonistis ea turpitudo, quæ ex mutilato Naso prouenit, vt ob eam dissolui per- 20 mittant sponsalia, etiamsi juramento firmata sint, Sanchez *de Matrim. lib.* 1. *disp.* 57. *num.* 1. Sed non aspernenda dubitatio hic oritur ab ipsis Canonistis decidenda, num scilicet reparato Naso, vt ex Arte 21 fieri posse jam patet, sponsalia redintegrari debeant,

beant, cum juramento firmata sunt. illud enim certum est, cessante caussa, ob quam sponsalia juramento firmata solui permittuntur, nempe ea turpitudine, quæ ex mutilatione Nasi proueniebat per nouam ipsius Nasi reparationem, nihil jam impedimento esse posse, quin jurata sponsalia suum effectum sortiantur, sed an hoc sufficiat, ipsi videant.

De Aure porro idem dubium intercedit quod de Naso, vtrum nempe membrum sit, necne: nam ex Iurisconsultis Glo. *in cap. singula. verb. Oculus.* 89. *distinct.* & post alios Farinacc. *de Immun. Ecclesiast.* 22 *loco jam alias cit.* Autem inter membra connumerarunt. Quinimo ex Medicis Galenus *in lib. de In-* 23 *strum. Odor. vbi suprà* Autem dicebat esse instrumentum Auditus, vnde cum habeat propriam, ac perfectam operationem inter alia membra jure connumeranda videretur. Alia tamen ex parte inter Iurisconsultos Couarr. *Relect. par.* 3. *de Homicid. init. num.* 8. & ex aliorum auctoritate Barbos. *de off. & potest. Episc. alleg.* 42. *num.* 39. *par.* 2. & ex Medicis 24 Fortun. Fidel. *vbi alias, lib.* 2. *cap.* 8. Autem membrum esse apertissime negarunt ex eo, quod non habeat distinctam operationem, quæ enim ei tribuitur, Auditus nimirum, sua non est; volunt ergo hanc particulam esse tantum ad decorem factam, & ad id quod Gal. *vbi suprà*, affirmabat, respondendum volunt, ipsum non intellexisse de Aure externa, quæ proprie Auricula dicitur, sed de interna; seu toto meatu auditorio, hic enim vere est instrumentum auditus; quamquam negari non potest, ipsas etiam Auriculas ad meliorem soni editionem conferre; nam illis abscissis non amplius exactum sonum, sed instar fluentis aquæ per auditum percipimus, vt notat Hieron. Fabrit. *de Org. Audit. par.* 25 3. *cap.* 2. non mirum ergo est si apud Canonistas Auriculæ abscissio non inducat irregularitatem. 26 Couarr. *vbi suprà, sub num.* 8. quod declarandum dummodo vitium contegi capillis possit. Nauarr. *lib.* 5. *consf.* 75. *nu.* 1. & ex eo Barbos. *vbi alias, nu.* 38. 27 quapropter non est in rei veritate Auris membrum, licet aliquando à Iurisconsultis inter membra connumeretur, nam id ab ipsis fit, vbi de partium mutilatione loquuntur, in quo casu bene dicitur, Au- 28 rem esse membrum, quia abscindens Aurem iisdem pœnis subjicitur, quibus subjicitur abscindens membrum, vnde etiam in Auris abscissione habet locum 29 id, quod in abscissione membri quoad immunitatem Ecclesiasticam, qua abscindentes membra in Ecclesia non gaudent, vt Farinacc. *vbi suprà.*

30 Labia denique membra non esse certum est. Fortunat. *vbi sæpe*; sed quantum & ipsa ad decorem valeant, nemo est, qui non nouerit, vnde non minori dedecori subjicitur is, cui labia abscissa sunt, quam cui abscissus Nasus est, vt demonstrat Talliacot. *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. cap.* 11. cum ipsum os ab ipsis labiis concinnatum sit faciei pars pulcherrima; præterquam quod Labia ipsa ad locutionis concinnitatem conferunt, vt Democrit. *in libell. de Natur. hum.* & Talliac. *vbi suprà.* & Cæl. Rhodig. *lib.* 3. *Lect. Antiq. c.* 31. docent. sed & ipsa Labia discissa id ipsum demonstrant, cum loquelam ab eorum discissione deprauari experientia comprobatum sit. Trincauell. *de rat. cur. morb. lib.* 5. *cap.* 11. habent etiam Labia alias vtilitates, quas omnes doctissime percurrit Talliacot. *vbi supra, cap.* 9. os autem ipsum, quod Labiis, vt dixi circumscribitur, Gratiarum sedem esse aptissime cecinerunt Poetæ. Addo quod partes sunt maxime conspicuæ, quibus abscissis Dentes, & Oris intimiores recessus cum magno dedecore, & turpitudine facile patent, ob quam absque dubio irregularitatem inducunt; nam & os distortum, & labia ipsa corrosa; quod multo minus est, hominem irregularem faciunt. Barbos. *vbi alias, num.* 34. quid au- 31 tem tam in his, quam in Auriculis, vbi reparentur, dicendum sit, Iurisconsulti determinabunt.

SVMMARIVM.

1 *Oculus membrum nobilissimum.*
2 *Oculorum excussio insignem inducit deformitatem.*
3 *Luscus est qui altero captus est oculo.*
4 *Luscus, seu monoculus est irregularis.*
5 *Oculorum expressio insignem affert deformitatem.*
6 *Vueæ descensus insignem deformitatem inducit.*
7 *Ophthalmia contumax insignem affert deformitatem.*
8 *Ægritudines Oculum in qualitate vel quantitate insigniter immutantes deformitatem & incommodum afferunt.*
9 *Pupillæ dilatatio visui incommodat.*
10 *Barba ad decorem facta, & ad virilitatem denotandam.*
11 *Barbæ carentia prauitatem denotat.*
12 *Barbam mulieres nonnullæ emiserunt.*
13 *Barba mulieribus dedecori est, barbæ carentia viris ignominiosa.*
14 *Barbam alicui expilare realis injuria est.*
15 *Barbam incidens tenetur pœna incidentis membrum: declara vt num.* 18.
16 *Barba est membrum. contrarium ibi, & num. seq.*
18 *Barba necessario consequitur virtutem generatricem masculinam speciei humanæ.*
19 *Dentes an sint membra.*
20 *Dentes excutiens non tenetur pœna incidentis membrum.*
21 *Lingua cum pars simplex sit, ad duplex tamen munus destinata.*
22 *Lingua ad locutionem, & ad gustum est fabricata.*
23 *Lingua quas vtilitates præstet.*
24 *Capolla notatur.*
25 *Linguæ nobilitas cæterorum omnium membrorum nobilitatem exuperat.*
26 *Per linguam homo à cæteris magis differt animalibus, quam per alia quæcunque membra externa.*
27 *Linguæ extrema pars præcisa facit hominem balbutientem.*
28 *Lingua præcisa denuo excrescit.*

De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.

QVÆSTIO V.

Oculus membrum nobilissimum, & officium 1 habens præ cæteris vitæ jocundum, non modo ad corporis salutem, & incolumitatem animali datus, sed homini etiam ad mentis cognitionem opitulatur, vt dicebat Leo Hebræus *dial.* 3. *de Amore, non longe à principio.* & tamen cum tanta nobilitate præditus sit, non solum vt cætera membra mutilationem, cum excutitur, aut vulneratur, patitur, sed plura multo incommoda perpetitur, ob quorum caussam multa ipsis Iurisconsultis consideranda veniunt tam in Pontificii, quam in Cæsarei Iuris administratione, sed prætermissa pro nunc de fin-

gulis oculorum morbis inquisitione, de iis tantum loquamur, qui vel insignem deformitatem afferunt, ob quam irregularitas inducitur, vel maximum incommodum in visione, cujus caussa, aut irregularitatem quoque incurrant ii, qui sic affecti sunt, & ii qui eos affecerunt debitis pœnis veniant plectendi. Morbi igitur occulorum, qui insignem deformi-

2 tatem afferunt sunt primo oculorum excussio, aut amborum, aut alterutrius: non modo enim Oculus pars conspicua est, & defectum in facie illico prodit, sed ob sui nobilitatem, ac transparentiam maximam inducit ex sui carentia deformitatem in

3 ipsa facie: quamobrem jure Monoculus, vel Lus-

4 cus (nam Luscum esse qui altero captus est oculo jam docuimus *lib.* 2. *harum Quæstionum Titulo* 3. *quæst.* 10. *num.* 4.) est irregularis, neque potest ad ordines promoueri. Barbos. *vbi sæpe*, *Alleg.* 42. *num.* 29.

5 Secundo deformitatem insignem affert Oculorum expressio, & tanto magis insignem, quanto major est; nam aliquibus totus ipse oculus foras prosilit, ita vt horrorem intuentibus incutiat; ergo & hic morbus ob eandem caussam videtur inducere irregularitatem etiamsi alias visus integer seruaretur. dixi autem superioribus libris morbum hunc vocari Ecpiesmum, & oculorum procidentiam, quamquam nonnihil inter se hæc duo differant, quæ deformitas tametsi major proueniat ex ambobus oculis, tamen ex alterutro quoque proueniens insignis est, ita vt sufficientissima videri debeat ob eandem insufficientiam inducendam ad ordines suscipiendos.

6 Tertio parem pene deformitatem inducit alius morbus, qui Græcis Proptosis dicitur, & Latinis Vveæ descensus; sed hic præter deformitatem etiam visui maximopere incommodat; cum tamen ejus morbi quatuor enumerentur species secundum majorem aut minorem descensum ipsius Tunicæ, quæ Vvea dicitur, de quibus Practici, & Arabes præ omnibus, illam proculdubio majorem deformitatem, majusque impedimentum afferre par est, in qua descensus major fit, & est ea hujusce morbi species, quæ Clauus dicitur, de qua *lib.* 2. *har. quæst. tit.* 3. *q.* 15. *num.* 2.

7 Quarto Ophthalmia, seu Lippitudo, quæ contumax sit, insignis, & diuturna præter deformitatem habet secum notabile incommodum, præsertim si cum magno tumore, & inflammatione sit conjuncta, & idcirco ex aliquorum sententia hic morbus his conditionibus associatus inducit & ipse irregularitatem. Barbos. *loco cit. num.* 3. & facit Textus *in Lege Veteri cap.* 21. *Leuitici vers.* 18. vbi Lippus à ministerio altaris excluditur.

8 Quinto notabilem deformitatem, neque minus incommodum afferunt quæcunque aliæ ægritudines, quæ ipsum oculum aut in qualitate, aut quantitate immutantes visui insigniter obsunt, vt tumores, Panni, Maculæ, Cataractæ, vel suffusiones, & aliæ id genus.

9 Sexto Pupillæ dilatatio præter deformitatem, quæ tamen insignis esse non solet, visui incommodat; ejusdem constrictio minorem deformitatem, minus quoque incommodum visioni affert; sed nulla earum passionum talis videtur, vt ex illis quis irregularis euadere debeat, nisi valde notatu digna sit, & in vtroque oculo, & visioni maximopere obsit; quemadmodum neque strabositas in culpa esse videtur, licet apud aliquos prauitatem morum denotet, visui tamen minus incommodat, nisi ejus speciei sit, in qua visibilia geminata apparent, de qua alias locutus sum; sed neque hoc incommodum tale est, vt irregularem hominem facere debeat. de cæcitate autem, & visus obscuritate, aliisque passionibus quæ in totum visum adimunt, nihil attinet dicere, quod nullum dubium ex his intercedere videatur, quin minus hominem irregularem faciant.

De Barba jam verba faciam, in qua Antiquiores & mœstitiæ & lætitiæ signum ponebant; cum enim quicquam, mœstitiam requirens, acciderat, vt majorum & propinquorum mors, aut sinistri aliquid euenerat, barbam demittebant, id est, non tondebant; cujus rei nonnulla testimonia habes apud Cujac. *Obseru. lib.* 6. *cap.* 5. Hæc igitur licet D. Au-

10 gust. *lib.* 22. *de Ciuit. Dei*, *cap.* 24. videatur ad decorem tantum facta, tamen, & ad virilitatem, & virtutem virilem ostentandam viris à natura concessa.

11 Vlmus *de Physiolog. Barb. hum. sect.* 3. *cap.* 2. vnde ejus carentia ex aliquorum opinione prauitatem denotat, nam pilorum paucitas caloris natiui monstrat pauperiem, argumento sint Eunuchi, & Mulieres, tam illi enim, quam hæ Barba ob prædictam caussam caruere, licet & Eunuchi post pubertatem execti (si modo Eunuchi merentur vocari) Barbam interdum emittant. Vlmus *vbi supra*, *cap.* 12. & mu-

12 lieres nonnullæ, quibus menstrua ante debitum tempus substiterunt barbam produxerunt, vt est geminus casus apud Hippocr. *lib.* 6. *Epidem. in fin.* de Phaëtusa Abderita Pythei conjuge, & de Namisia in Thaso vxore Gorgippi; vtraque enim muliebribus destituta barbam emisit; jam & hic præteritis diebus visa est mulier quadragenaria prælonga, ac hispidissima barba donata, cujus historiam habes etiam apud Io. Fabr. *in lib. de Animal. Ind cap. de Stellion. nouæ Hisp. & in libro. seq.* hunc nostrum *quæst. vlt.* permulti insuper alii casus ab aliis quoque huic similes obseruati sunt, & præcipue à præcitato Vlmo *vbi proxime*, *cap.* 11. vbi nonnullas jucundissimas historias habes; duas præsertim duarum puellarum, quarum vna nono, altera decimo barbam emisit, que insigniter in ambabus ætate procedente creuit; quas historias referre non vacat, apud ipsum eas vide, si libet, vt alias quoque apud Riolanum Libell. *de Hermaphr. cap.* 6. illud non omittam ob rei nouitatem quod ex Boccatio refert Maiol. *dier. Canicul. coll.* 16. *par.* 1. & confirmat Riolan. *vbi supra*, in Æthiopiæ monte quodam, cui Climax no-

13 men est, fœminas degere prolixis barbis. Sed quemadmodum, vt diximus, barbæ carentia viris est maxime ignominiosa, quia, vt Ouid. 13. *lib. Metam. Fab.* 8.

Barba viros hirtaque decent in corpore setæ.

ita mulieribus barbæ productio insigni dedecori est, cujus rei caussam require à Leonard. Iacchin.

14 *Quæst. Natur. num.* 62. Eam ob rem apud Iurisconsultos barbam alicui expilare realis iniuria est. Oinot. *in §. Sed & lex Corinthia ff. de Injuriis. num.* 8. hinc ad denotandam futuram Hebræorum ignominiam sacra Scriptura per Isaiam *cap.* 15. *vers.* 2. In cunctis, inquit, capitibus ejus caluitium, & omnis barba radetur. ea de caussa tolerare non potuit Dauid Rex similem injuriam legatis suis illatam ab Hannone Rege Ammonitarum, qui raserat eorum vnicuique barbæ dimidium, vt narratur *Reg. lib.* 2. *cap.* 10. Additur enim 1. *Paralip. cap.* 19. Grandem enim contumeliam sustinuerant. vnde est quod apud

apud Iuriſconſultos incidens barbam per ignominiam tenetur pœna incidentis membrum, vt ex Bald. *in l. Reos. num. 6. C. de accuſat.* Menoch. *lib. 2. de Arbitr. cap. 392. num. 32.* ex quo videtur Baldus inferre, quod Barba ſit membrum, ſed alij Iuriſconſulti barbam non eſſe proprie membrum fatentur, ſed in genere tantum acceptam. Guazzin. ad defen. Reor. *def. 33. cap. 6. nu. 5.* alij neque proprie, neque improprie eam dici membrum volunt, vt idem Guazzin. *ibid.* ex Soccini ſententia *in cap. ad audientiam. num. 201. de Homicid. in 6.* quæ poſtrema opinio veriſſima eſt, & ab re videtur de hoc dubium moueri, imo apud Medicos de hoc ambigere ridiculum eſſet, non ſolum enim membrum Barba non eſt, ſed neque pars alicujus membri non ſecus ac extremi vnguiculi, qui quotidie forcipibus reſecantur; etiamſi Concil. *differ. 58.* auctoritate Haby. 2. *Techn. comm. 32.* dixerit manifeſtum eſſe, quod capilli, & vngues ſunt ingredientes in numero membrorum, ſed hoc impropriiſſime dicitur, & prout omnem ſubſtantiam induratam vocamus membrum ad differentiam humorum, qui ſubſtantiæ fluidæ ſunt; at proprie loquendo non eſt de hoc ambigendum. Neque valet argumentum Baldi, quod barba ſit membrum ex hoc, quod barbam incidens teneatur pœna incidentis membrum, quia hoc intelligendum habere locum propter injuriam illatam, & dehoneſtationem, nam maximo contemptui eſt barbam vellere, ita vt in prouerbium abierit pro contemptu ſignificando, ita Horat. *lib. 1. Serm. ſat. 3. in fin.*

---- vellunt tibi barbam.
Laſciui pueri, quos tu niſi fuſte coërces,
Vrgeris turba circum teſtante, miſerque
Rumperis.

& Perſius *ſat. 1.*

--- multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Non quod barba ſit membrum, nam vt diximus ad nihil inſeruit, niſi ad decorem, & ad virilitatem oſtentandam, quamquam Plater. *Quæſt. Med. Parad. cent. Poſth. num. 6.* ſolum poſteriorem hanc cauſſam admittat, & priorem reijciat, cujus etiam opinionis multo ante fuerat Concil. *diff. 54.* Talliacot. tamen *lib. 1. de Curt. Chirurg. cap. 1.* tam priorem, quam poſteriorem cauſſam admittit. Addit his Vlmus *in lib. de Phyſiol. barbæ hum. ſect. 3. cap. 6.* quod barba cum ſit faciei pars, & quæ neceſſario conſequatur facultatem generatricem maſculinam humanæ ſpeciei, eſt index temperamenti organorum deſeruientium eidem facultati, ac præcipue teſtium; ad quod etiam in lib. inſcripto Vter. Muliebr. *ſect. 2. cap. 5.* adducit teſtimonium Guainerij. at ne ego horum temperamentum magis à pilis pubis deſignari crediderim, non negaturus ad idipſum Barbam collimare; (licet eo multi populi occidentalium Indiarum prorſus careant) præcipuam tamen cauſſam virilitatis denotationem fuiſſe credo; cum enim homo minime nudus incidat, debuit ex facie parte nimirum maxime conſpicua, & detecta virilitas cognoſci; & ea de re Barba nunquam in homine deficit, etiamſi ſeneſcat, non obſtante quod ſecundum reliquas partes pili defluuium patiantur. ego id fieri ob majorem tenacitatem pilorum ipſius barbæ, quam cæterorum puto, vnde idcirco etiam cauſſa morbifica irrepente barba minus patitur defluuium, quàm pili aliarum partium, vt Foreſt. Obſ. *lib. 8. num. 8. in Schol.* teſtatur, vel forte acribus euaporationibus ab inferioribus aſcendentibus non adeo ſunt pili barbæ obnoxij, vt Capitis, quam etiam cauſſam ad hoc problema enodandum affert Proth. Caſul. *Æthiol. lib. 2. num. 307.* Sed quid de reliquis partibus dicemus?

Cæterum Dentes membra non eſſe communis ſententia eſt. Caball. *Reſol. Crimin. cent. 3. caſ. 236. num. 12. & 128.* Guazzin. ad def. Reor. *def. 33. cap. 6. num. 9.* Barboſ. *de off. & pot. Epiſc. alleg. 42. num. 56. par. 2.* ex noſtris Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. cap. 8.* quamquam autem Dentes multas præſtant vtilitates, & præcipue maſticationem perficiunt, locutioni opitulantur, & ad oris quoque decentiam, ac decorem conferunt, non tamen aut aliorum membrorum, quæ proprie membra dicuntur, aut eorum quæ improprie, ſed conſpicuæ partes ſunt, vtilitatem, & decorem æquiparant, quamobrem jure optimo videtur decidendum, quod qui hominem edentaret (eſt autem edentare dentes excutere Plaut. *in Pſeud. Act. 3. Sc. 2.*

Nimis velim homini impudentiſſimo malas edentauerint)

non eſſet pœna dignus incidentis membrum, præterquam quod tam vtilitas in locutione, quæ ab ipſis prouenit, quam decor oris ex illis proficiſcens, facillime factitiis dentibus reparatur, dummodo omnibus omnino orbatus homo non ſit, vt cunctis eſt notiſſimum, & docet Paræus *in lib. de defic. ſuppl. c. 3.* licet factitiorum dentium vſum antiquum fuiſſe pateat ex ſalſis Martialis carminibus, & præcipue *lib. 5. num. 44.* in Thaidem & Leraniam, vbi hæc habet:

Thais habet, nigros niueos Lecania dentes;
Quæ ratio eſt? emptos hæc habet, illa ſuos.

Et in Læliam *lib. 12. num. 23.*

Dentibus, atque comis, nec te pudet, vteris emptis;
Quid facies oculo, Lælia? non emitur.

Et *lib. 14. num. 56.* vbi Dentisfricium, nempe medicamentum, quo dentes expoliuntur, alloquitur edentulum:

Quid mecum eſt tibi? me puella ſumat,
Emptos non ſoleo polire dentes.

Lingua denique inter cætera omnia membra ſimplex ſola eſt, ad duplex tamen munus deſtinata, cum cætera membra duplicata ad vnicum deſtinentur. ipſa namque ad locutionem, & guſtatum fabricata à natura eſt. Ariſtot. 2. *de Part. Anim. cap. 56.* Gal. 11. *de vſu part. cap. 10. & alibi ſæpe.* Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 18.* licet Galenus ibidem geminam & ipſam linguam, vt cætera membra eſſe dicat; quod ea de cauſſa dictum ab ipſo eſt, quia linguæ corpus per lineam quandam in dextram, & ſiniſtram partem dirimitur. Sed extare populos quoſdam, qui duplicem, vel bifidam linguam habeant, & ob id pluribus ſimul eodemque tempore reſpondeant, narrat ex Diod. Maiol. *dier. canic. par. 1. coll. 2.* de cujus rei veritate quicquid ſit, certum eſt, nos vnicam lingnam obtinere, cujus præter commemoratas aliæ extant vtilitates, maſticationi enim, deglutitioni, & ſaliuæ quoque expulſioni opitulatur. Qua de re merito irridendus videtur inter Iuriſconſulto Cœpolla, qui contendit *quæſt. 8. num. 2.* vt refert Caball. *Reſol. crimin. cent. 3. caſ. 236. num. 9.* linguam non eſſe membrum, cum non vnius, ſed plurium membrorum officio per ſe fungatur. Vnde ejus tanta nobilitas eſt, vt omnium cæterorum membrorum nobilitatem longe exuperet, quippe cum alia ſoli corpori inſeruiant, hæc corpori ſimul,

& Animo, magis tamen Animo, quod ejus nuncia sit, & interpres, vt dicebat Democritus *in lib. de Nat. hum.* & alij adducti *lib. 2. tit. 3. quæst.* 8. Vnde Horat. *in Art. Poëtic.*

Post effert animi motus interprete lingua.

nullumque membrum fere est, per cujus operam homo à cæteris animantibus differat, ac per ipsius linguæ officium, nempe per locutionem, cujus industria tot hominibus vtilitates alias perituræ in scientiis addiscendis emanant, sed de ejus nobilitate plura Cælius Rhodig. *lect. antiq. lib. 3. cap.* 31. & nonnulla attuli ego ipse *loco proxime citato*, & tamen cum tantæ nobilitatis membrum sit præ cæteris membris oblæsiones, & mutilationes perferre solet, cum etiamsi amputetur, nihil fere vitæ obsit, vt cum Gal. testatur, Lang. *lib.* 1. *Epist.* 4. & ego alias me cognouisse experientia dixi. Quoad hujus vero partis præcisionem notandum censeo, quod extrema ejus pars tantum præcisa balbutientem quidem hominem reddit, non omnino mutum, vt in præcitata historia à me notatum est; si tamen penitius abscindatur, tunc quidem loquelam penitus perire necesse est. Quod autem Iustinianus *Imp. in l.* 1. *in princ. C. de off. Præf. Prætor. Aphr.* ait, se vidisse venerabiles viros, qui abscissis radicitus linguis pœnas suas loquebantur, & quæ in annot. Ad hunc locum de aliis ex aliis auctoribus affert Cuiac. *lib.* 19. *Obs. cap.* 6. ex quo Thom. *Act. de inf cap.* 12. *in fin.* non potuisse naturaliter fieri, sed tantum supernaturaliter, & ex miraculo probatione non eget, & facit maxime quod idem Cuiac. *in fin.* addit, nimirum nonnullos, quibus Honorichus Vandalorum Rex linguas radicitus præciderat, loquelam tamen habuisse integram, ac si linguam haberent, præter duos, qui cum se scortis commiscuissent, loqui amplius non potuerunt. Quemadmodum & alius, qui mutus natus, cum lingua illi fuisset abscissa, loqui cœpit non aliter, ac si lingua impedimento illi fuisset ad loquendum, & sic refutauit Arrianorum impietatem.

26 27

28 Noto vlterius quod ipsa lingua præcisa denuo excrescere videatur, ita vt si modice præcisa sit, sperandum facile sit temporis progressu hominem magis expedite, ac libere locuturum, tanquam si lingua nullo modo vnquam fuisset præcisa. Hoc ita euenire posse, & experientia prænominata me docet, de qua *loco cit. num.* 4. & ratio confirmat, cum lingua carnosum membrum sit, caro autem deperdita facile regenerari possit, quod sanguinea pars existat. Iam vero etiam absque vllo morbo nonnullis linguam excreuisse notauit Galenus, & cum eo alij. Num autem hoc quicquam suffragari possit linguam abscindenti, Iurisconsultis discutiendum relinquatur, sicuti & illud, an modica linguæ præcisio, ex qua homo balbutiat, aut tardius loquatur, irregularem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Manus multis membris nobilitate, & vtilitate præcellit.*
2 *Manus Sapientiæ, & Rationis ministra.*
3 *Manus non solum sua officia complet, sed defectum aliorum membrorum supplet.*
4 *Membrum simpliciter prolatum Manum significat.*
5 *Statuto imponente pœnam amputationis membri, de manu est intellegendum.*
6 *Manum abscindens, vel debilitans majoris damni caussa est, quam si quoduis aliud membrum abscindat, aut debilitet.*
7 *Manus quænam pars vere sit.*
8 *Digitos amputans manum abscidisse dicendus est.*
9 *Pedes sunt membra maximæ necessitatis.*
10 *Pedum beneficio solus homo erectus stare potest.*
11 *Magis inutilis videtur homo pedibus orbatus, quam orbatus manibus.*
12 *Digiti membra non sunt.*
13 *Manus præcipua actio, & vtilitas in digitis est.*
14 *Digitorum singulorum in singulis actionibus necessitas.*
15 *Pollicis, & Indicis simul amputatio æquiparatur amputationi totius manus.*
16 *Digitorum major & minor vtilitas pro ordine quem tenent.*
17 *Statio & ambulatio non perit etiam amputatis omnibus pedum digitis.*
18 *Pedum digiti ad eorum tantum stabilimentum procreati.*

De Manibus, Pedibus, & Digitis.

QVÆSTIO VI.

1 Manus plerisque aliis membris nobilitate, & vtilitate præcellit, vnde proprium, ac conuenientissimum Animalium sapientissimo homini datum hoc instrumentum est, vt Galen. *lib.* 1. *de vsu par. cap.* 3. & alibi scriptum reliquit. Hoc enim vnico instrumento veluti Rationis satellite ipsa Ratione dictante cætera animalia domat, vt ex eodem habetur *lib.* 11. ejusd. Sunt enim Manus Sapientiæ, & Rationis ministræ, vt dicebat Cæl. Rhodig. *lib.* 4. *Lect. Antiq. cap.* 3. sine quarum auxilio veluti emortuus homo, & inermis omnino existens facilis præda sæuioribus feris futurus erat, & quocunque bruto infœlicior, vt *ibid.* addebat Cælius. Summo ergo summi Opificis beneficio Manus homini traditæ, quibus non modo ipsæ sibi in necessariis opem ferret, sed & cæteris animantibus auxilio quoque esset; qualis namque esset Terræ hujusce facies, qualem spiraret horrorem, quam inhabitandi opportunitatem Animantibus ipsis exhiberet, nisi hominis manibus coleretur, ac custodiretur? ex quibus & hujus Instrumenti excellentia, & nobilitas, & vtilitas facile innotescit. Addam & illud, non solum Manus in suo proprio munere præstare, sed aliorum etiam membrorum defectum aliquando supplere. Oculo in tenebris, aut ex cæcitate non vidente, Manus ipsa præcedens aut errantes dirigit gressus, aut vacillantes baculo sustinet, & per ipsam offendicula quæque obuia euitantur. Lingua non potente aut ob morbum, aut ob externi alicujus idiomatis ignorantiam Mentis conceptus exprimere, Manus ipsa ita Linguæ officio fungitur, vt Mutos viderim quæcunque alij homines Lingua, Manibus facillime significare, & viuit ad... sexagenarius, aut ætate etiam major homo à natiuitate mutus, qui prægressas sui temporis historias mira industria ita enarrat, vt facillime quæcunque velit audientibus commonstret. Quin etiam internas Cordis præces manibus Deo porrigimus, & incorruptæ fidei pignus manibus alter alteri damus, quam obrem recte tam supplicantis, quam fidem præbentis symbolum manus ipsæ sunt, quemadmodum & liberalitatis, vt videre est apud Pier. Valer. *lib.* 25.

2 3

lib. 25. *de Hierogl.* Sed qui plura de hujus membri præstantia scire desiderat, consulat Aristotelem 4. *de Part. anim. cap.* 10. Cicer. *lib.* 2. *de Nat. Deor.* Gal. *in libb. de Vsu. par. & de Anatom. admin. & Anatomicos etiam omnes.* Cæl. Rhodig. *loco supra cit.* & præ omnibus Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 6. Videnda quoque apud Mercurial. *lib.* 3. *variar. lect. cap.* 4 20. noua, ac perpulchra quædam sententia Gregorii Nysseni de Manus præstantia. Illud hoc in loco non prætermittam, membrum scilicet simpliciter 5 prolatum apud Iurisconsultos plurimum Manum significare, dicentibus ipsis, quod statuto imponente pœnam amputationis membri, de manu sit intelligendum. Petr. Rauenn. *singul.* 312. Caball. *Resol. Crimin. cent.* 3. *cas.* 236. *num.* 29. quod etiam ex nostris adnotauit idem Fortunat. *vbi supra ex Ang. de Malef.*

Cum tanta ergo sit hujus membri nobilitas, & necessitas, ac tantopere aliis supereemineat, jure optimo ejus partis læsio, & amputatio præ aliis magnifacienda videtur; neque forte pares, sed majores pœnas dare deberet is, qui manum amputaret, quam 6 qui aliud quodcunque membrum; quia manum abscindens, vel debilitans majoris damni caussa efficitur, quam qui quoduis aliud membrum abscindit, aut debilitat.

7 Adnotandum tamen ex Fortunato nostro *vbi supra*, quod quamquam Manus ea pars vere est, quæ cubito annectitur, & ex carpo, metacarpo, & digitis componitur, & proprie summa manus, vel extrema manus dicitur (nam manus sumitur apud Medicos aliquando pro toto brachio, vt probat Manard. *Epistol.* 3. *lib.* 13.) tamen quia ipsius vsus potissimum in digitis viget, idcirco si digitos 8 amputaueris, totius manus vtilitatem sustulisse dici poteris.

9 Sed & Pedes membra sunt maximæ necessitatis, licet nobilitate à cæteris plerisque exuperentur: sunt enim abjectæ partes in animali, vt patet, Gal. *lib.* 3. *de vsu par. cap.* 10. tametsi visum aliquando sit, Pedes Manuum industriam æquiparasse, quippe cum nonnulli homines Manibus destituti, Pedibus non minus quam Manibus officia omnia, ac ministeria homini necessaria præstitisse reperti sint; cujus rei in primis testis est Alex. Bened. *lib.* 1. *de hist. par. corp. hum. cap.* 2. Vidimus, inquit, mulierem sine brachiis natam pedes pro manibus ad nendi, suendique artem habuisse. Paræus *lib.* 24. *operum suorum, qui est de Monstris cap.* 6. cujusdam viri meminit, qui brachiis carens, pedibus edebat, bibebat, chartis lusoriis, ac talis colludebat, iisdemque, vt credo, furabatur, nam, vt ille addit, Latro, & sicarius deprehensus ex cruce strangulatus rotæ affixus est. idem etiam ibidem de muliere mentionem habet sine brachiis nata, quæ nihilominus secabat, nebat, suebat, & pleraque alia, quasi manus haberet, perficiebat, de qua etiam Licet. *lib* 2. *de Monstr. causs. cap.* 2. de hac etiam forte Mercat. *lib.* 3. *cap.* 7. *de steril. & prægnant. affect.* de duobus similibus meminit, Roderic. à Castr. *de morb. mul. par.* 1. *lib.* 3. *cap.* 11. qui ambo litteris operam nauabant, de quibus etiam Bahuin. de Hermaphrod. *lib.* 1. *cap.* 8. Sed & Cardan. *lib.* 17. *de Subtilit.* superioribus similem se vidisse virum narrat; hunc ipsum Scaliger. *in Card. exerc.* 336. Antonium vocatum memorat, & Neapolitanum extitisse, de quo etiam Mart. Wintrich. *de ort. Monstr. cap.* 37. sed & supra citatus Card. *de Variet. lib.* 12. *cap.* 62. Mexicanos jaculatores pedibus ea agere narrat, quæ alii vix manibus facere solent. sed & nos oculati hujus experientiæ testes sumus; nam anno 1624. comparuit hic mense Nouembris vir quidam sine brachiis, cui nomen erat Petri natione Lucernen. qui non modo pedibus edebat, ac bibebat, tesseris ludebat, nebat, & alia quamplura faciebat, sed quod mirum duxeris, musica instrumenta nonnulla ex arte pulsabat, ac tractabat. quin etiam anno 1627. similis mulier hic visa est, quæ eadem omnino faciebat, etiam musicalia instrumenta ex arte tractans, eratque, vt credo, nam omnino expertum non habeo, Natione Germana: habes etiam *in fine sequentis libri harum Quæstionum Tit. de Monstris* Adulescentuli historiam sine brachiis nati, qui eadem omnino præstabat, & nonnulla adhuc ediscebat. de aliis quoque similibus viris, aut mulieribus sine brachiis scribentibus, pingentibus, sclopos explodentibus, ac alia multo admirabiliora operantibus meminit ex propriis obseruationibus Plater. *suæ Pract. lib.* 3. *tit. de deformat.*.

Quis ergo non videt ex his quo pertingat diuinum hominis ingenium? qui etiam si manibus caruisset non omnia dicam, sed per plura eorum, quæ nunc manibus perficit, pedibus ipsis operari didicisset; nam & habet ipse Pes aliquam apprehensionem ad ipsius Manus similitudinem. Gal. *de vsu part. lib.* 3. *cap.* 5. ob quam ad plura eorum, quæ diximus, aptus esse posset, non minus quam manus, si modo exerceretur, & vsus, ac necessitas id exposcerent, vt in his, de quibus supra enarrauimus; quorum alicui si quis pedem abscidisset, manum abscidisse dici potuisset, cum paris vtilitatis esset pes in hoc, cujus esse solet manus in aliis. sed hæc profecto Pedi non sunt connaturalia; inseruiunt enim pedes ad itionem tantum, quorum tamen beneficio solus homo inter animalia stare potest, & cœlum 10 intueri,

— — *& erectos ad sidera tollere vultus.*

Quanto autem incommodo pedibus homo careat, vel altero, vel vtroque ii sciunt, qui id infortunii, vel à Natura, vel ab accidente perpetiuntur. neque facile pronuntiari potest, quidnam majori incommodo sit manibus, aut pedibus carere; nam siquidem illud contemplabimur, quod supra dicebamus, posse pedibus plura eorum quæ manibus operamur effici necessitate vrgente, non est alia ex parte, quod speres deficientibus pedibus, manus eorum vicem gerere posse, & licet nonnulli visi fuerint, qui manibus pro pedibus vsi sint adnotante Forest. *lib.* 6. *Obseruat. cap.* 6. nunquam id solis manibus succedere potuit, sed genuum auxilio, neque tamen sine summo incommodo, & dedecore, vt notum est. Adde his quod magis inutilis videtur homo pedibus orbatus, quod aliena ope indigeat, neque suum infortunium, ac deformitatem celare apte potest, vt ii, qui manibus carent, quorum 11 aliquos interdum adnotabis adeo suo dedecori consuluisse, vt proprii defectus nullam omnino notam præsetulerint. Vnde & in hanc sententiam multa adducit Paris à Puteo *de re militari, rubr. Quando vnus percutitur in brachio, &c. nu.* 4. Forte igitur non minori pœnæ subjiciendus videretur, qui pedem abscinderet, quam qui manum mutilaret, nisi hujus nobilitas aliquid obsisteret, quam tamen æquipararet damnum, quod ex pedibus abscissis resultaret, cum, vt dixi, magis inutilis homo fiat ex horum deperditione. illud tamen veritatem habere

non diffiteor, quod minus infortunium existimandum, sit minorque deformitas carentia vnius pedis, quam carentia vnius manus, at contra carentia vtriusque pedis majori dedecori, & infelicitati adjudicanda, quam carentia vtriusque manus, licet ambulatio tollatur ex vnius cruris carentia, non enim duplicitatis vtilitas aliorum membrorum, nempe quod vno oblæso, alterum actioni destinatæ supplere possit, locum habet in duplicitate pedum vel crurum, quia ad ambulationem vnus pes vel crus insufficiens est, & omnino duo requiruntur, vt Hyeronym. Fabric. *de mot. local. Animal. lib. de Gressu*. Di-12 giti denique tametsi membra proprie non sint, vt communis est opinio, Bart. *in l. 2. ff. de publ. Iud. num.* 13. *Dec. in l. si fugitiui. C. de seruis fugit. num.* 26. Gonzal. *var. quæst. cap.* 22. *num.* 13. & ex nostris Fortunat. *lib.* 2. *Relat. cap.* 8. tamen, vt supra dixi, & Galenus firmat *lib.* 3. *de vsu part. cap.* 10. & ex ipso idem Fortunat. *ibid.* præcipua manus a-13 ctio, & vtilitas in digitis omnino locata est. igitur licet singuli per se membra non sint, omnes tamen simul omnem membri necessitatem complent, eam namque quæ ex manuum opera dependet: & his non obstantibus quilibet eorum per se (de manus digitis loquor) adeo destinatæ cuidam actioni inseruit, vt læso, vel abscisso facili negotio ea actio 14 vel pereat, vel deprauetur, vel debilitetur. Omnium summa necessitas in apprehensione Pollicis, & indicis in scribendo, delineando, pingendo, ac in actionibus pene omnibus, & recte Gal. & Auicenna, & cum eis Fortunatus ipsum Pollicem quatuor reliquis simul oppositis vtilitatem æquiualentem præstare dixerunt, & idcirco parua manus vocatur, 15 ac certe Pollicis summa necessitas; sed Pollicis, & Indicis simul amputationem totius manus amputationi æquipararem, videntur enim tres posteriores digiti, Medius nempe, Annularis, & Minimus potius priorum Pollicis scilicet, & Indicis operationes coadjuuare, quam per se quicquam effatu dignum præstare. In quibusdam tamen musicis in-16 strumentis pulsandis Pollicis minimus vsus, summus indicis, Medij, & Annularis, qui & Medicus dicitur; Minimi, seu Auricularis in omnibus minimus vsus est; ac veritatem profecto illud habet, digitorum vtilitatem majorem, aut minorem esse pro ordine, quem tenent, nam eorum minor semper vtilitas, qui à Pollice magis in ordine distant. itaque recte Pollicis, & Indicis carentia irregularitatem inducit, Medij, & reliquorum duorum, non ita Barbos. *in Coll. Doct. lib.* 1. *tit.* 20. *c.* 6. *num.* 3.

17 Digitorum Pedum non eadem ratio est, neque in vtilitate, neque in damno. Omnes Pedis digiti si abscissi fuerint, statio, & ambulatio non idcirco omnino peribunt, sed deprauabuntur; magis forte, quam statio ambulatio. Nam ego deperditis ex nimio frigore digitis Pedum stantem hominem, & ambulantem vidi; licet in cursu credam illum non perinde valere, quod non ita stabiliter pes firmari possit: nam in motu progressiuo semper alter Pedum in terra obfirmatur, alter autem mouetur; at in pedis stantis obfirmatione, præcipue si motus se mouentis celer futurus sit, plurimum conducunt ipsi digiti, itaque non credo, vt dixi, quod abscissis Pedum digitis homo currere tuto possit. ex vnius autem digiti Pedis amputatione non tantum incommodi in sua actione Pedi resultare, quantum ex vnius digiti Manus palam est. bene tamen procedit, quod majus damnum ex majoris digiti, quam ex cæterorum cujuslibet amputatione Pes consecutus sit; & sic incipiendo ab eo, quod Pollici manus respondet damnum semper majus ex amputatione digiti, qui illi magis vicinus est. Quoniam vero Pedum digiti ad eorundem tantum stabilimentum, non ad aliam quampiam actionem sunt procreati, Alex. Bened. *in histor. corp. hum. cap.* 2. idcirco tanto antecellit læsio digitorun ipsius Manus læsionem digitorum ipsius Pedis, quanto actio Manus præstat actioni Pedis.

SVMMARIVM.

1 *Penis est pater omnium membrorum.*
2 *Absque Pene an fieri possit generatio.*
3 *Casu præcidens membrum in rixa cur minori pœna videretur mulctandus, quam præcidens aliud membrum.*
4 *Testes membrum sunt.*
5 *Testes abscindens, aut conterens, aut tabefaciens tenetur Pœna. l. Cornel. de Sicar.*
6 *Castrantes vel abscindendo, vel contundendo, vel tabefaciendo Testes, fiunt irregulares.*
7 *Mammillæ membra sunt.*
8 *Par injuria infligitur in abscissione mammillarum in fœminis, quæ in abscissione cujuscunque membri.*

De Pene, Testibus, & Mammillis.

QVÆSTIO VII.

PEnis, cujus nomina perplura, ac propemodum innumerabilia sunt, familiarissimum nomen Membri est, neque injuria illud sibi addixit, quia pater est omnium membrorum. ejus necessitatem 1 esse propter generationem satis superque notum, vnde major jactura esset in amputatione illius, vbi homo generationi studeret, quam si castam, & cælibem degeret vitam.

Quæsitum autem jam à me est *lib.* 3. *superiori. quæst.* 8. *Tit.* 1. an absque Pene fieri possit generatio, & visum est concludendum negatiue ob ratio- 2 nes ibi adductas: non tamen idcirco dictum illud est, quod Penis vim habeat in generatione vllius caussæ nisi instrumentariæ, vel quod quicquam conferat ad generationem, aut in procreatione, aut in confectione seminis, aut in alia quapiam re præterquam in apta, & conuenienti ejaculatione ipsius seminis in vterum; neque enim (licet ejaculatio non fiat ab ipso, sed per ipsum) absque ejus opera vnquam virile semen ad vteri intimiora proueniret, quantacunque attractice facultate, & virilis seminis auiditate, ac bulimo vterus conflagraret. Vnde admirationi multæ mihi fuerunt historiæ alias ex S. Thoma relatæ, & ex aliis, ex quibus habetur mulieres nonnullas ex semine prope vas effuso concepisse. nec minorem admirationem mihi incussit præteritis hisce diebus Excellentiss. atque Illustriss. D. D. Io. Antonius Vrsinus Dux S. Gemini, qui serio mihi affirmauit, sponsam quandam grauidam fuisse effectam ex sola pollutione sponsi prope vas absque vlla omnino membri intromissione; nam habuit Excellentiss. D. in castro quodam suo dominio subjacente hujusmodi casum, & omnibus diligentissimo, ac exquisito examine perquisitis, rem

ita

ita se habere comperit; quod cum sit ex raro contingentibus, me à mea opinione auellere non potest, qui sciam os vteri internum ab externo distare digitos septem, aut octo plus minus, neque possibile esse os illud internum tantopere irruere ad semen virile deglutiendum. Præterquam quod necesse est semen extra vas effusum externum aërem tangere, vnde illico, & absque vlla mora, momento inquam, spiritus omnes euanescere necesse est, & semen etiam ab vtero eo modo attractum infœcundum fieri; addo quod impossibile sit fieri concursum amborum seminum, quem esse omnino necessarium jam alias probauimus. Ac in præcitato casu pleræque concurrunt conditiones, quæ in aliis desiderantur, vnde forte hic possibilis euentu fuit, cæteri nequaquam.

Sed his omissis, cum, vt dixi, nullius potioris vsus sit membrum hoc, quam ad coadjuuandam generationem, ex cujus priuatione conditio indiuidui quantum est ex se non deterioratur, videndum idcirco esset, an ob id quicquam leniri pœna debeat in eo, qui tale membrum præcideret, dicendumque fortasse (nam hoc ad Iurisconsultos pertinet decidere) quod vbi casu id contingeret, nempe quod duobus rixantibus alter alteri membrum 3 præcideret inter rixandum, minor pœna esset imponenda, quam si manum aut aliud quoddam membrum magis ad Indiuidui bonum necessarium, aut quod magis faciem decoraret præcidisset; si modo in rixa aliqua ratio habetur hujus differentiæ, at si id per injuriam, & data opera factum sit, aliter forte decidendum, nam maxima injuria hæc videtur, de qua Iurisconsulti videant.

4 Cæterum Testes membrum esse jam supra probauimus, & eos abscindentes subjici pœnæ l. Corneliæ de Sicar. patet *in l. Lege Cornelia. §. Idem Diuus Hadrianus. ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Quod quidem licet non ex hoc capite procedat, quod membrum quis præciderit, tamen & hoc cum alio capite nonnihil operatur; est autem quod abscindentes testes virilem omnem vigorem adimimus, & in muliebrem naturam virum abire cogimus vno fine jucunditatis vitæ, & ejusdem longitudinis deterioratione; quamobrem non modo qui vere Testes 5 abscindunt, sed etiam qui eos conterunt, aut arte aliqua tabefacere cogunt pœnæ ejusdem Legis Corneliæ subjiciuntur, *vt in l. Ii quoque ff. eod.* in qua Thlibias, ac Thlasias facere id importat, vt alias dixi *lib. 2. tit. 3. quæst. 7. nu. 36. & seqq.* Vnde sequitur ex mea sententia (quod non abnuentibus Iurisconsultis dictum volo) quod tam castrantes, nempe abscindentes Testes, quam eos conterentes, aut tabefacientes irregulares euadant; itaque non video quam licite Sacerdotes nonnulli castrationem puerulis suadeant, eorumque parentibus 6 Auctores fiant illos castrandi, vt non multis ab hinc diebus aliquos præstitisse notare licuit; nam licet castratio ob sanitatem procurata, & ob eandem sanitatem recuperandam persuasa irregularem non faciat, tamen id habet locum vbi per alia remedia sanitatem recuperare non licet, vnde non crediderim licitum esse, absque eo quod irregularitas incurratur in modica, vel leui ruptura castrationem suadere, vel admittere, quod illi Sacerdotes præstiterunt. Sed hic obiter de seueritate Veteris Legis in mentem venit, quæ mulierem apprehendentem virilia ejus, qui cum marito rixabatur, abscissione manus, absque vlla misericordia plectendam jubet, vt habetur *Deuteronom. cap. 25. vers. 11.*

Mammillas denique membrum in fœminis esse, 7 quod lacti conficiendo sit destinatum, jam in principio hujus tituli firmatum est. Id tamen discriminis intercedit inter alia membra, & mammillas, quemadmodum etiam de Pene dixi, quod actio, ad quam destinatæ mammillæ sunt non in ipsius indiuidui vtilitatem, sed potius in speciei conseruationem à Natura sit instituta, quod an aliquam pœnæ differentiam constituere debeat inter illum, qui alia membra, & eum qui mammillas præcidit, Iurisconsultorum esto judicium. Credo tamen parem 8 inferri injuriam in abscissione mammillarum; & cujuscunque membri, dummodo studio, ac data opera membrum qualecunque abscindatur, cujus injuriæ non esse minorem æstimationem in mammillarum quoque præcisione vero consentaneum puto.

Tituli Tertij Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVINTI
TITVLVS QVARTVS.

De Aere, Aquis, & Locis.

Continens Quæstiones septem; quarum

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo

DOMINO

D. STEPHANO RODERICO

CASTRENSI

LVSITANO, VIRO

CLARISSIMO,

Paulus Zacchias S.

SI in viuis degeret nunc ſenex ille noſter prope diuinus, ex quo hujus Tituli inſcriptionem mutuatus ſum, nulli equidem aptius hunc nuncupandum, quam illi exiſtimaſſem. Nunc quando ille deeſt, non vlli conuenientius inſcribi judico, quam ei, qui ejus vices hoc ſæculo gerere facile videri poſſit. Tuo ergo nomini dicanda hæc erant, quod ætate, doctrina, experientia, ac integritate illi quam ſimillimus ſis; tanquam rem ergo Tibi ſummo jure debitam oblationem meam hanc excipito, ac ſolito me amore proſequere, interimque vale.

LIBRI

LIBRI QVINTI
TITVLVS QVARTVS.
De Aere, Aquis, & Locis.

SVMMARIVM.

1 *Prædia ratione salubritatis aëris majoris æstimantur.*
2 *Minori conceditur restitutio aduersus alienationem Prædij ratione salubritatis aeris.*
3 *Aeris intemperies est justa caussa non immorandi in aliquo loco.*
4 *Aeris insalubritas à plerisque rebus excusat.*
5 *Aer respectu vnius personæ aliquando salubris, & respectu alterius insalubris.*
6 *Aeris summa necessitas viuentibus est.*
7 *Nihil est quod magis efficax caussa morborum hominibus existat, quam ipse aer.*
8 *Aeris bonitas ex quibus rebus consideretur.*
9 *Aer quoad substantiam debet esse tenuis.*
10 *Aer ex perflatione ventorum quomodo affici debeat.*
11 *Aer ciuitatum crassior est.*
12 *Aer salubris ex Cœli aspectu quomodo fiat.*
13 *Aer quomodo bonus reddatur ex Solis illustratione.*
14 *Sol est, qui aerem rectificat.*
15 *Aeris salubritas ex absentia quarumdam rerum quomodo habeatur.*
16 *Aer morbosus quomodo fiat.*
17 *Aer an possit putrescere.*
18 *Ad aerem pestilentem accedere nullus tenetur. Amplia nu. seq. Limita ampliationem hanc si vbi aer non sit pestilens, sed tantum intemperatus. nu. 23.*
20 *Aer qui secundum primas qualitates peccat aliquando id à sua natura habet, aliquando ab accidente.*
21 *Aeris mediocris excessus in primis qualitatibus per accidens factus est insufficiens caussa, vt aliquid ejus respectu concedatur, vel immutetur.*
22 *Aeris magnus excessus in primis qualitatibus, quando excuset à residentia, & ab aliis quibusdam.*
24 *Aeris intemperies excusat Episcopum à residentia. Limita vt nu. seq. declara vt nu. 27.*
26 *Aer ex natura sua distemperatus non emendatur.*
28 *Aer distemperatus an excuset à contumacia.*
29 *Commoratio diuturna in loco valde distẽperato potest à contumacia, & ab aliis quibusdam excusare.*
30 *Aer intemperatus æstiuo tempore magis suspectus.*
31 *Æstas quando dicatur.*
32 *In excusatione à proscriptione, & aliis ob aerem malum attendenda conditio personæ excusandæ.*
33 *Loci conditio ex quo quis discedit, & illius, ad quem accedit consideranda.*
34 *Aeris boni conditionibus respondet Incolarum prospera valetudo.*

De boni ac mali Aëris conditionibus, & signis.

QVÆSTIO I.

Hippocrates noster librum edidit hoc titulo insignitum, in quo sapienter, vt sui moris est, de Aëris, Aquarum, & locorum Natura multa edocuit. Ego in ordine ad meas hasce materias Medico Legales de iis ipsis disserere in hoc Titulo eandem inscriptionem habente decreui; cum plura sint, quorum occasione Medicorum judicium circa hæc à Legumperitis exquiri possit. In dubium enim vertere aliquando illis occurrit, an locus aliquis puta Ciuitas, vel Castrum aliquod, vel rusticum aut vrbanum prædium, vel habitatio salubri aëre fruatur, nec ne; aut comparatione facta inter vnum locum, & alium, quisnam eorum salubrior sit, cum ratione salubritatis Aëris majoris æstimetur aliquod prædium, domus, aut fundus, quàm alius, vt per Cœpoll. *de seruit. rust. præd. c.* 43. *nu.* 4. ex quo Paris. *de resignat. benef. lib.* 5. *quæst.* 3. *nu.* 252. [Facit *Rota in Romana, seu Tudertina educationis* 14. *April.* 1636. *coram Pirouano, quæ est decisio.* 589. *par.* 5. *Tom.* 2. *Rec. nu.* 6. & 7.] & ratione etiam mali aëris fundus emptus redhiberi possit *l. etiam in fundo. ff. de Ædil. ed.* nam ejusdem salubritatis Aëris ratione conceditur Minori restitutio aduersus alienationem fundi, vel prædij, vt per Ripam *in tract. de Pest. par.* 3. *partic.* 1. *num.* 3. inter qualitates enim optimi prædij connumeratur salubritas; sunt enim bonitas, salubritas, amplitudo, *vt in l. Quid aliud. ff. de Rer. & verb. signif.* Præter hæc volunt Iurisconsulti, Aëris intemperiem esse justam caussam non immorandi in aliquo loco, & non residendi ibidem, & eadem Aëris insalubritas pro legitima caussa acceptatur in excusationem in plerisque vt per eundem Paris. *vbi supra, nu.* 246. & *seqq. Hostien. in summ. tit. de Conjug. Seruor. n.* 5. *in fine Henric. Bouhic. in c. de illis n.* 2. *vers.* & *dico de Sponsalib. Capiblanc. de Iur. Baron. Pragmatic. q. sub n.* 51. *vers. limita Sanchez de Matrim. lib. disp.* 40. *n.* 3. *Farinacc. de delict. carn. qu.* 14. *n.* 181. *Cappella Thol. decis.* 87. *n.* 1. *vers. nisi aliud.* & *Mascard. de Prob.* &c.] & per Mascard. *de Probat. concl.* 20. *num. vlt. par.* 1. & per Thom. Actium *de Infirmit. cap.* 41. *nu.* 2. & *seqq. par.* 1. [*Rota in Tridentina Matrim.* 27. *Iunij,* 1646. *coram Rpd. Celso.*] in quibus casibus hæsitantibus Iurisconsultis de Aeris ipsius qualitate, ejus rei decisio ad Medicos per ipsos defertur. Quin etiam occurrit aliquando, quod alicujus loci Aër si quidem ex sui natura salubris, & laudabilis, sed respectu alicujus personæ, quæ in eo residere cogitur, puta Episcopi, Parochi, Canonici, & hujusmodi, aër ille sit omnino insalubris, & illaudabilis: nam, exempli gratia, Tusculanus aër, vel Tiburtinus optimus esto, at si qui Tibure, vel Tusculi residere debet gracilis sit, pectoris angusti, & partium spiritualium affectibus laboret, puta Asthmate, Phthisi, Tussi longa, ac molesta, & hujus generis aliis, vel ex morbo Gallico dolores juncturarum, ac membrorum patiatur, vel jam sit senex in secunda parte senectutis, tunc quidem ejus respectu non modo Tusculanus, & Tiburtinus Aër est insalubris, sed etiam maxime nocuus, & pro his quidem verificabitur illud, In medio Tibure Sardinia est, vtpote qui ex commoratione in hujusmodi aëre facili negotio possint è medio tolli, morbis adauctis, & exasperatis. Tunc ergo intrat dubium pro Canonistis, an hujusmodi personæ dispensari possint à residentia, & an resignare possint, & affirmatiuam sententiam esse communem, tenet Paris. *vbi supra nu.* 244.

Sed & idem dubium interuenit, vbi Monialis ob

Monasterij malum Aerem, vel suæ naturæ, & valetudini contrarium perpetuo ægrotat, nam & de hac dubitatur, an possit in aliud Monasterium transire, & posse credunt nonnulli, quos refert Thom. Actius *de Infirmit. vbi supra, num.* 6. & ego dixi ad hoc propositum nonnihil *lib.* 3. *tit.* 3. Eodem quoque pacto circa bonitatem aquarum, earum emendationem ac deprauationem multa occurrunt Iurisconsultis nonnisi ex Medico fonte diluenda, vt ex pluribus idem Thom. Act. *vbi supra, nu.* 7. *& seq.* apud quem alia nonnulla ad hoc ipsum caput pertinentia habes. Quin etiam contingit quoad locorum constructionem, aut destructionem multa perquiri, aut de nonnullis dubitari, quæ ipsa loca insalubriora reddunt, remouendis, vt de Silua, quæ salubrium ventorum incursum prohibeat, cædenda, aut de monte, qui eorundem ventorum accessum, aut Solis illustrationem impediat, dirimendo, aut de impedimentis, quæ sibi inuicem locorum & Ciuitatum ædificia præbere possunt, prohibendis, vt in Romana Tramontanæ, vel altius non attollendi, & in Mediolanen. Sancti Ambrosij nuperrime factitatum est, quibus ex caussis non videbatur hoc argumentum oscitanter prætereundum.

Primo ergo de Aere videndum, qualis esse debeat, vt salubris sit, deinde quibus ex caussis malus, & morbosus euadat, & quænam inter has ipsas caussas potiores existimandæ. Neque mirandum est, quod tam exquisita proponatur Aeris consideratio, quia tanta 6 ejus necessitas cunctis viuentibus est, vt possibile quidem sit sine alio nutrimento externo cibi, aut potus vnicuique ad aliquot dies, immo ad menses, & ad annos viuere, sine Aeris vero nutrimento nulli ne momento quidem, experientia commonstrante, & asserente Hipp. *in libell. de flatib.* & notante etiam ex Iurisconsultis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 5. *nu.* 2. Cum ergo, velimus nolimus, Aeris beneficio vti perpetuo 7 cogamur, nihil ex consequenti esse potest, quod nobis salutis, aut morbi caussa paratior existat, quã ipse Aer pro ipsius bonitate, ac vitio. Multum ergo conducet ejus bonitatem aut prauitatẽ ex manifestissimis signis cognoscere. Bonitatem autem Medici omnes Hippocratem secuti *lib. de Aer. Aq. & Loc.* vt Galenus, Antillus, Athenæus, & alij apud Oribas. *Collect. lib.* 9. & Auic. 2. 1. *doctr.* 2. *cap.* 11. Halyabb. *Theor. lib.* 5. *cap.* 5. Isaach. *lib.* 5. *Theor. cap.* 2. cæterosque omnes, ex quibus postremus in ordine ad hanc ipsam materiam Fortun. Fidel. *Relat. Medic. lib.* 1. & inter Iurisconsultos Ripa *in tract. de pest. par.* 3. *partic.* 1. *à nu.* 5. *ad seqq.* plu-8 res considerarunt ex ejus substantia, ex perflatione ventorum, ex aspectu Cœli, ex Solis Illustratione, & ex absentia nonnullarum rerum, quæ præsentes ipsum facile contaminare possunt, vt videbimus, cum de malo aere tractabimus.

9 Ac primo quoad substantiam, aer debet esse tenuis, & purus; cognoscitur autem tenuis ex Auicenna *vbi supra*, & Isaach *loco cit.* vbi cito refrigeretur, ac cito quoque calefiat, nimirum si cito refrigeretur recedente Sole, calefiat autem quamprimum accedente, non secus quam aquæ tenuitas, & leuitas soleat probari, de qua Hippocr. 5. *Aphor.* 26. Sed & ipsa Solis illustratio aeris arguit tenuitatem (nisi ex vicino solo, aut ex vicinis aquis vapores crassos, ac malos extrahens aerem inficiat) attenuat enim per se suo calore, & puritatem conciliat, crassos vapores aliunde contractos absumit; contra vero, vt ex Athenæo habet Oribas. *lib.* 9. *Collect. cap.* 5. Aer, qui multum in vmbra est, crassior est, ac frigidior.

Ex perflatione ventorum aer magis aut minus salubris efficitur; in vniuersum autem aer à ventis perflatus, & motu perpetuo agitatus salubrior censetur, non secus enim ac ipsa aqua, aer, qui motu caret, crassior & magis turbidus euadit, ac putris & suffocãs fit, vt is es, qui celsis vndique montibus inclusus perflatum nullum à ventis recipere potest. Galen. *loco cit.* 11 atque ea de caussa aer ciuitatum crassior fit, non solum, inquit Athenæus, quod in sese cogatur ex eo, quod nullo motu cieatur, sed ex eo etiam, quod multo tempore in vmbra sit, & multo magis, quod plurimæ, atque omnis generis exhalationes ex vrbe in aerem ipsum eleuentur. Vnde Auicẽna *vbi supra*, Si fuerint, inquit, venti multi sibi succedentes, quos non refrænauerint montes, aer erit magis à putrefactione saluus; nam venti, vt Hipp. noster dicebat *in lib. de morb. sacr.* ex omnibus rebus, atque adeo ex ipsis hominibus humiditatem & tenebrositatem excernunt.

Ex aspectu Cœli aer dicitur salubrior, cum ille O- 12 rientalis est, insalubris cum Occidentalis, minus insalubris Occidentali Australis, adhuc minus Australi Borealis; immo verius hic, Orientali excepto, cæteris salubrior, nam saluberrimus est Orientalis, insaluberrimus Occidẽtalis; Orientali autem in salubritate magis proximus Borealis, sicut in insalubritate magis proximus Occidentali Australis, etiamsi diuersa omnino in singulis ratio salubritatis, & insalubritatis existat: nam exoriens Sol ea in parte aerem illico attenuat & expurgat, superfluitates omnes abigit, & aerem facilem perspiratu reddit, contra vero Occidens Sol plures vapores eam in partem Cœli eleuat, neque absumere eos potest propter caloris jam elanguentis defectum; immo iidem vapores superuenientis noctis frigiditate densati, inibique permanentes aerem incrassant ac contaminant, & perspiratu difficilem reddunt. Meridionalis vero aspectus ob Solis vigorem, & longam ac perpetuam toto annuo cursu in eod. loco moram, Aerem habet æstuosum, non tamen ita facile, vt Occidentalis putrescentem, hic enim humiditate, ille siccitate excellit. Borealis vero post Orientalem salubrior idcirco est, quod à Borealibus ventis per eam partem flantibus aer attenuatur, & expurgatur, puriorque fit, cum tamen ob excedentem frigiditatem, ac rigorem spiritualibus partibus infestus habeatur. Quæ omnia juxta Hippocratis doctrinam *præcitato lib. de Aer. Aq. & loc.* prolata sunt.

Ex Solis porro illustratione aer, vt diximus, pu- 13 rior euadit, ac tenuior, & idcirco quanto longiori tempore aer in vmbra est, & ab illustratione radiorum Solis impeditus tanto frigidior, crassior, turbidior, & perspiratu difficilior est: Sol enim, inquiunt 14 Auicenna & Isaach. *locis supracit* est qui aerem rectificat, quod etiã ex Athenæo patet *loco superius allegato.*

Denique ex absentia & priuatione nonnullarum 15 rerum aer bonus censetur, id est, qui neque stagnorum, neque paludum halitu inficitur, neque ex profundo aliquo specu perniciosam auram exhalante prauam aliquam recipit impressionem. Qui neque ex Cloaca magnam præcipue aliquam Vrbem, aut numerosum exercitum expurgante vitium contrahit; qui neque ob lacus, aut fluminis viciniam nebulosus fit; qui neque ex animalium immunditie, neque ex fimo, aut putredine olerum, & similium rerum coinquinetur; is etiam, vt bonus sit, cœmeteria, & sterquilinia vicina non habeat, & in summa ea omnia ab eo longe absint, quæ prauis vaporibus, & exhalationibus ex ipsis eleuatis inficere illum possint, vt præcipue aquæ stagnantes sunt, vbi in iis linum,

linum, aut Canabis æstiuo tempore macerentur, sed & idem vitium secum afferunt aquæ minerales, & terræ similes, eæ præcipue, in quibus Alumen, aut vitriolum conficitur, aut in quibus argentum viuum præ cæteris metallis effoditur. Artes etiam quædam immundæ, vt Coriariorum sunt, Lanionum, & hujusmodi sua vicinitate proximum aerem labefactant; idemque incommodum afferunt horti; & Pomaria vbi frequentia sint, præterquam quod Arbores ipsæ & Solis illustrationem, & ventorum perflatum impedire facile possunt, præsertim si magnæ sint, si densæ, si præaltæ, si frequentes; vnde in hujusmodi aere neque homines longo tempore viuunt, & morbis maxime sunt obnoxij, neque aues multæ in eo conspiciuntur? nam si verum est quod Card. *lib.* 10. *de subtil.* dicebat, Aer bonus Auium omnis generis copia abundat, non bonus sterilescit; vt ergo summatim dicamus, quicunque aer contrarias jam prædictis habet conditiones malus est judicandus, & eo insalubrior, quo plures numero, & efficacia potentiores ipsæ caussæ fuerint: pessimus enim exempli gratia erit, qui substantia crassus est, & impurus, qui nullis ventis perflatur, qui ad Occidentem est, qui à Sole parum illustratur, & in vmbra plurimum est, qui vicinitatem paludum, & stagnantium aquarum, similiumve rerum habet; minus prauus censendus qui licet tarde illustretur à Sole, & ad Occidentem sit, aut ad Meridiem, à ventis tamen perflatur, & nullam habet prauatum rerum vicinitatem; omnium minime malus qui aspectum exempli caussa bonum non sortitus, tamen ab aliis conditionibus bonis non longe discedit, & sic de cæteris.

Vtrum autem aquarum affluentia ad aeris salubritatem conferat, necne, in sequentibus dicutiendum; nunc breuiter videndum, quænam caussæ magis aptæ sint ad ipsum aerem ita morbosum reddendum, vt facile sit in eo commorantes promptissime ægrotare, quæ item remedium & emendationem admittant, quæ non, quæ per aliquod temporis spatium absque notabili nocumento tolerari possint, quæ ne per diem quidem; hæc enim, vt decet, determinata maxime faciunt ad eas omnes difficultates enodandas, quæ in principio hujus quæstionis sunt propositæ.

Quoniam vero ad rem Iurisconsultorum non spectat tam exquisita aeris dignotio, præteritis iis, quę huc pertinere non videntur, dicamus pro Iuris- 16 consultis, Aerem vere morbosum, nempe qui homines facillime reddit morbis obnoxios, eos pręcipue, qui in eo viuere assueti minime sunt, vel simpliciter alteratum esse, & peccare secundum qualitates manifestas, vel peccare etiam secundum qualitatem aliquam occultam; in aere, qui hoc modo peccet neque homines, neque vllum forte animal, quod respiret (respirare autem omnia quæ viuunt est manifestum) viuere posse longo tempore probatione non eget. Idcirco hujusmodi aerem, qui talis à Natura sit, non datur, sed datur bene talis ex accidenti; licet enim agitatum sit inter Philosophos & Medicos, an aer putrescere possit, negantibus id 17 nonnullis, & præcipue Arist. *lib.* 25. *probl.* 20. tamen putrescere ita posse, vt pernecabilis, & exitialissimus viuentibus euadat, concludit Claudin. *Respons. Medic.* 1. Dato ergo quod aer putrefactus sit, & hoc per Medicorum testimonium constet, & multo magis per frequentem, & irreparabilem, ac citam hominum mortem, cæterorumque etiam animalium, notissimum est, hanc caussam esse vrgentissimam, ac tantæ efficaciæ, vt vel minima, ac breuis ejus aeris inspiratio possit de facili (non dico de necessitate, nam sunt qui etiam ad aliquod tempus sani in hujusmodi aere degunt, licet temporis diuturnitate & ipsi succumberent perseuerante aeris maligna illa ac venenosa qualitate) hominem interficere, vel saltem hominem manifesto vitæ periculo exponere: quamobrem nullum hoc in casu dubium esse debet, quin per ll. & Iura, & ab eo fugere iis, quibus alias liceat, concedatur, & ad eum accedere nullus omni- 18 no, ac nulla prorsus ex caussa teneatur; cum & ipsi Iurisconsulti concedant, quod accedere ad aerem, seu locum pestilentem sit tentare Deum, vt ex Ripa, & Præuidello dixi *lib.* 3. *tit.* 3. *quæst.* 1. *nu.* 8. quod ampliandum videtur, vt neque teneri debeat quis 19 accedere ad vicinum locum per conuenientem distantiam, vbi aerem esse putrefactum illius loci constet, & acquisiuisse quam diximus prauitatem, & venenositatem. Ratio ampliationis est, quia aer ex sua natura mobilis est, & de momento in momentum potest ab vno loco in alium viciniorem non deposita praua illa qualitate transire; nam si longius progrediatur, potest ab aeris noui affluentia, in quem irruit, facile edomari, & venenositatem contractam deponere, & sic loca, quæ à pestilenti aere distant, idcirco tuta sunt, non vero quæ illi sunt propinqua: vnde est, quod pestes, quæ ab aere sic putrefacto originem ducunt (vbi quidem caussa putrefactionis vniuersalis sit, non particularis) parum durent in vno loco, sed exitialissimæ sint, & ab vna regione in aliam quasi ignis flamma perreptent, viuentia omnia ineuitabili Mortis falce demetendo.

Ampliandum vlterius hoc dictum, vt neque teneatur quis accidere ad locum sanum, vbi per infectam transire debeat, & ratio est, quia facile in transitu infici & ipse potest; vnde non sine caussa suspecti sunt non modo habitantes loca infecta, sed etiam per ea transeuntes. Foller. *in tract. pro custod. Pestis. nu.* 165.

Sed aer, qui priori modo, nempe secundum qua- 20 litates manifestas peccat, aliquando id à sua natura habet, aliquando ab accidente; si ab accidente, vel excessus est modicus, vel mediocris, & de neutro multum videtur curandum: quia vel facile emendatur, vel non potest insigniter lædere; aut saltem non offertur quicquam consideratione dignum, quod ad 21 rem nostram faciat, cum insufficiens caussa videatur, vt aliquid ejus respectu immutetur, quod ad consuetum ejus spectare possit, nisi conditio personæ, quæ in tali aere commorari debeat, aliquid peculiariter consideratione dignum offerat, vbi excessus sit mediocris, vel alia magis particularis caussa vrgeat, cujus respectu etiam mediocris hic excessus in consideratione habendus sit. Verumenimvero vbi hic excessus sit vltra mediocritatem, tunc licet non cum tanto impetu lædat quanto facit is, qui computruit; & venenositatem contraxit, tamen insigniter lædere quemcunque is quoque potest. Licebit ergo & ab hoc fugere vbi Epidemiam, aut pestem excitaue- 22 rit, non secus ac diximus de priore. Non tamen procedere debet ex mea sententia in hoc casu ampliatio illa, quod neque ad vicina loca sit tutus ac- 23 cessus, & ratio hujus restrictionis, vel limitationis est, quod liquido constat, hanc alterationem in primis qualitatibus facile refrangi posse à contrariis qualitatibus vicini aeris; quinimmo hæ ipsæ qualitates ipsa aeris agitatione refranguntur, ac euincuntur, vnde ipsi aliquando salubrium; vel contrariorum

ventorum flatus omnem acquisitam jam nocentem qualitatem subito domant, atque immutant. Quam-24 obrem licet aëris intemperies excuset Episcopum à residentia ex iis, quæ notat Parisius *lib. 5. de resign.* 25 *benef. q. 3. nu. 147.* tamen non procederet hoc, vbi non esset intemperies vniuersalis omnium locorum ipsius Diocesis: teneretur enim residere vbi esset aliquis locus, in quo aër non esset adeo intemperatus, vt declarat idem Paris. post *nu.* 252. neque valeret oppositio, quod & hic esset vicinus loco intemperatissimo, nempe suæ ciuitati, & quod ob vicinitatem facile timeri posset infectio, quia hoc in hujusmodi casu non procedit ex supra adductis.

26 Quod si à natura aër distemperatus sit, tunc quidem nullo modo emendatur, & non assuetum in illo viuere promptissime lædere potest, vnde facile vbi talis sit, procedent ea, quæ in principio quæstionis attulimus, nimirum ejus caussa intrare excusationem in nonnullis casibus, ut ibi videre est, quæ tamen, quia in quouis aëris vitio omnia locum non habent, sigillatim examinanda videntur; & quoad excusationem à residentia non est dubium, illam procedere in notabili aëris vitio, quod à natura sit, quia 27 promptissima caussa ea est ad morbos concipiendos, at quoad excusationem à contumacia, non ita 28 palam est maxime in quacunque aëris intemperie; quemadmodum & quoad excusationem à perjurio, & à cursu proscriptionis, in quibus casibus videant Iurisconsulti, An excusatio procedat in aëre tantum pestilenti, cum hic caussa sit nimis efficax, & subitanea, quam declinare, nisi fuga, & absentia non licet, vnde ne momento quidem in eo commorari tutum est; at aër simpliciter intemperatus non est tam actiua caussa, & impetuosa, quin in ipso per aliquot dies commorari non possimus absque alicujus morbi notatu digni contractione, etiamsi de facili posset, & capitis grauedinem, corporisque torporem, ac relaxationem, aut aliud quoddam simile, vel suæ intemperantiæ conueniens incommodum excitare, pro quibus omnibus faciunt quæ adducit Mascard. *de Probat. concl.* 20. *nu.* 8. *& seqq. tit.* 1.

29 Limitanda tamen videntur prædicta juxta ea, quæ sequuntur: nam primo vbi commoratio in loco valde intemperato debeat esse diuturna (diuturnam voco, quæ spatium decem dierum pertransiret) ex-30 cusatio suum locum habebit. Secundo, vbi anni tempus sit magis suspectum, nempe à Solstitio Æstiuo ad Æquinoctium Autumnale, tunc bene procedat excusatio: Aër enim, qui ex sua Natura sit valde intemperatus, tunc temporis induit quamdam venenositatem, ac quasi pestilens efficitur; dicitur vero hoc tempus ab Astrologis Æstas, sed Iurisconsulti Æstatem largo modo accipientes ab Æquinoctio verno ad Autumnale eam extendunt, vt patet *per l. 1. §. Æstatem. ff. de Aqua quotid. & Æst. licet Glo. in l. vnicam. §. Æstas. ff. Ne quid in flum. publ. verbo refertur*, illam restrinxerit ad tres menses, tamem Me-31 dicis dicitur quandocunque calor, & siccitas exuperare incipiunt vsquequo calor remittat, & frigus cum siccitate prædominetur, etiamsi ante solstitium Æstiuum per aliquot dies id fieret, aut per Autumnale Æquinoctium perduraret, aut breuius etiam fieret ex aduentu post Solstitium prædictum, & breuiori duratione desinendo ante prædictum Æquinoctium, nam Medici ab anni, seu temporis tempertie mensurant, ac distinguunt mutationes tempestatum ipsius Anni.

32 Tertio, conditio personæ excusandæ attendenda est, cum nonnullæ sint, quibus aër malus aliquando non modo non nocet, sed valde juuat; nam & aliquos, vt ex nonnullis morbis conualescant in aërem crassum, atque alias intemperatum relegamus, ad quod facit illud Celsi *lib. secund. suæ med. cap.* 1. Pessimum cœlum est, quod ægrum fecit, adeo vt in id quoque genus, quod Natura pejus est in hoc statu salubris mutatio sit. Non ergo procederet excusatio in ea persona, quam constaret hujusmodi aere incolumiter vti posse, vel aliquando etiam vsum.

Quarto, consideranda loci conditio, ex quo quis discedit, & illius ad quem accedit; potest enim hic, qui est terminus ad quem, vel esse ipsi aeri, qui est terminus à quo, in prauitate par, vel etiam illum in bonitate excedere, ac tunc quidem nulla excusatio haberet locum.

Sed præter commemorata nonnulla alia signa ab 33 extra afferenda, antequam huic quæstioni finem imponamus, quæ ipsius aeris bonitatem, aut prauitatem arguant, quæ ab ipsa habitantium constitutione desumuntur, & habentur ex Hippocr. *in sæpissime adducto lib. de aer. aq. & loc.* & vere à Palladio *lib. 1. de re rest. tit.* 3. dictum est, Aeris boni conditio-34 nibus respondere tandem ipsorum incolarum valetudinem, quæ si prospera sit, ac firma, nullique familiari morbo tentetur, aer optimus censendus est, at vbi insalubris habetur, ibi homines longioris vitæ nullos, aut perpaucos admodum esse necesse est, ita vt & cito consenescant, & in sexagesimo ad summum pereant. In viuis autem degentes male colorati sunt, ac morbis plurimis obnoxij, præcipue vero viscerum obstructionibus, Cachexiæ, singulisque Hydropis speciebus, vbi crassus sit, & humidior; somnolenti homines sunt, & ingenio vt plurimum tardi, ac corpore segnes, vnde ad labores inepti; inuidi præteria sunt, maligni, & insidiatores, aspectu turpi, ac tetrico, colore ex albido flauescente; quod si aer nimis æstuosus sit, & calidus, ibi ardentibus febribus per æstatem præcipue homines conflictantur, ex acutisque vt plurimum morbis juniores intereunt, & alia ad alias aeris intemperies sequuntur incommoda, de quibus non est, quod plura addamus: multa tamen sunt, quæ ad hoc ipsum argumentum de aere pertinerent, quæ passim in hoc titulo ob materiæ contiguitatem habentur.

SVMMARIVM.

1 *Aquarum consideratio præferenda considerationi de aere.*
2 *Nulla ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam necessitatis, quantum aqua.*
3 *Aqua vnde dicta.*
4 *Aer simpliciter ad vitam necessarius.*
5 *Aqua promptius inficit aerem, quam è contra.*
6 *Omnis morbus curari potest solo aquæ potu.*
7 *Aquarum consideratio quanam ratione Iurisconsulto necessaria.*
8 *In locorum mutatione plures male afficiuntur ex aquæ mutatione potius quam ex aeris.*
9 *Peste vigente ad Iudices pertinet de aquarum bonitate esse sollicitos.*
10 *Ex solo aliquando prauarum aquarum vitio pestis excitatur, & excitata conseruatur.*
11 *Aquæ trium sensuum judicio optimæ censendæ.*
12 *Aqua optima elementaris aquæ natura, quam proxime accedere debet quoad simplicitatem.*
13 *Aqua impermixta optima.*

14 *Aqua*

14 *Aqua omnium sensuum judicio examinata.*
15 *Aqua nullius odoris, nullius saporis, nullius coloris optima. Contrarium nu. seq. ex Hipp. declara vt num. 17.*
18 *Leuitas in aqua quomodo consideranda.*
19 *Aquæ inter se nullo pene momento differunt. Contrarium ibid.*
20 *Stateræ judicium in aqua examinan. non exploden.*
21 *Vna, atque eadem aqua se ipsa aliquando leuior, aliquando grauior.*
22 *Aquæ bonitas in hoc vno maxime consistit, vt cito Hypochondria permeet.*
23 *Signum bonitatis aquæ, quod desumitur ex habitu, & membratura eorum, qui ex ea bibunt, omnibus anteferendum.*
24 *Ad aquæ bonæ explorationem animalium jocinora inspicienda ex iis bibentium.*
25 *Celeberrimum experimentum bonitatis aquæ ex cita calefactione, & cita refrigeratione, & quomodo hoc experimentum in vsum trahatur. num. seq.*
27 *Aliud experimentum bonitatis aquæ ex facili leguminum, & quaruncunque rerum coctura.*
28 *Tertium experimentum ex modica vini tolerantia. quomodo interpretandum hoc experimentum ex Septalio nu. seq. noua interpretatio circa idem experimentum. nu. 30. alia nu. 31.*
32 *Experimentum bonitatis, vel prauitatis aquæ ex vase æneo.*
33 *Aqua pura in fundo vasis residentiam non facit.*
34 *Ardoini experimentum ex lixiuio aquæ admixto.*
35 *Ligna in aquam prauam injecta tubera concipiunt.*
36 *Auicennæ experimentum.*
37 *Cardani experimentum.*
38 *Masinii consideratio de aquæ bonitate.*
39 *Iouberti experimentum.*
40 *Quædam aquæ duplo majus pondus ferunt hyeme, quam æstate.*
41 *Idem nauigium majora sustinet pondera in mari, quam in flumine.*
42 *Nauigia tantum ponderis sustinent, quantum est pondus aquæ quod capere possunt.*
43 *Aquæ summæ leuitatis.*
44 *Aquæ exploratio ex herbarum quarundã adnascentia.*
45 *Nota bonitatis aquarum ex parte desumpta ad quam fluunt.*
46 *Terra metallifera prauas omnino aquas gignit.*
47 *Ex luto aqua inficitur.*
48 *Aquæ pessimæ quæ.*
49 *Aquarum potabilium genera.*
50 *Stagnans, & palustris aqua omnium deterrima.*
51 *Lacustris aquæ conditio.*
52 *Aquæ Nili præstantia.*
53 *Quænam aqua melior, fontana, an pluuialis.*
54 *Fluuialis aqua omnium optima ex Card.*
55 *Pluuialis optima cum conditionibus requisitis.*
56 *Legumina in aqua pluuiali facilius coquuntur, quam in fontana.*
57 *Cita putrefactio pluuialis aquæ nihil demit de ejus bonitate.*
58 *Aqua cito putrescens optima.*
59 *Optima aqua cito calefit, & cito frigefit.*
60 *Quicquid corrumpitur alteratione ad contraria corrumpitur.*
61 *Fontana aqua cur non corrumpatur.*
62 *Aquæ tempore pestis facile inficiuntur.*
63 *Prima aquæ emendatio destillatione.*
64 *Aquarum qualecunque vitium coctione emendatur. Contrarium num. 66.*
65 *Aquas coquere antiquitus etiam solebant.*
67 *Galenus quas aquas excoquendas jubeat.*
68 *Coctione & vitium aquarum emendatur, & leuitas augetur. & num. 70.*
69 *Aquæ coctione semper attenuantur.*
71 *Aqua pura non datur.*
72 *Pestis tempore quomodo emendandæ aquæ.*
73 *Iouberti ratio in emendandis aquis.*
74 *Stagnantium aquarum vsus tempore pestis in primis fugiendus.*
75 *Aquæ haustu assiduo perficiuntur.*
76 *Francisci Mariæ de Monte Card. aquarum purgandarum ratio.*
77 *Aquarum prauitas non excusat à residentia.*

De Aquis, earumque bonitate, & vitio.

QVÆSTIO II.

AQuarum considerationem non modo magni momenti esse, sed considerationi de aere esse præferendam non absque ratione dicebat vir clarissimus Ludouicus Septalius *in emunctissimo commentario suo in Hipp. de aer. aq. & loc. comm.* 1. *tex.* 3. & facit pro eadem opinione inter Iurisconsultos Ripa, qui ex Vitruuio *lib.* 8. *cap.* 4. *in tract. de Pest. par.* 3. *partic.* . *num.* 6. Nulla, inquit, ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam necessitatis, quantum aqua, quod Arist. dicto consonat. 4. *de gener Anim. cap.* 2. & facit etiam ad hoc Bacc. de Tiber. *lib.* 1. *in præfat.* & quidem plurimum momenti aquæ ad sanitatem conferunt, vt ipse Hipp. *cit. lib.* dicebat, sed hanc aquarum necessitatem mortalibus summam esse longioribus percurrit Bacc. de Therm. *lib.* 1. *cap.* 1. & *in cit. præfat. lib.* 1. *de Tiber. aq.* vnde non incuria antiquitus aquam Lixam fuisse appellatam memorat Galeott. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 28. vt ea nempe res, addit ille, à qua viuimus: & jure à Pindaro vocata est omnium rerum optima. imo non inepte aliquos locutos testatur Masin. *de Gelid. pot. abus. lib.* 1. *cap.* 13. cum aquam dici inde volunt, quasi Aqua, id est, sine qua viuere non possumus. 1 2 3

Addam autem ego rationem, cur majoris considerationis debeat esse aqua, quam aer, nam contrarium omnino videtur verius, cum aer ad vitam sit simpliciter magis necessarius, vt patet per superiora. Tamen quia aer vniformis magis videtur respectu aquæ, neque tot ob id, ac tantas suscipit differentias, neque etiam ab extra suscipit, nec susceptas retinet impressiones ob suam tenuitatem, & continuam agitationem; contra vero aqua neque eam tenuitatem sortitur, ac maxime discontinua est, & à se ipsa nempe à suomet elemento, ac toto disiuncta, vnde & ob eam quoque caussam magis alterationi ab extra obnoxia est ex terræ ipsius proprietate, & exhalationibus, inde fit vt exquisitiori examine egeat aqua, quam aer: atque ita medius fidius Hippocrates noster insinuasse videtur in lib. ad hanc rem dicato, cum de aquarum natura multo plura habeat, quam de ipso aere. Sed vide ad hoc Arist. *lib.* 1. *problem.* 13. 4

Habet præterea id magis considerabile aqua, quam aer, quia promptius aqua inficit aerem, quam è contra, nam & aer malus fit à prauis aquis, vt dicebat Cardan. *in lib. de aqua.* Etsi bonæ, addit, sint aquæ, aer malus esse non potest, quam tamen 5

partem non vndequaque recipiendam censeo. prætéribo autem id, quod idem Card. *in eo tract.* probare nititur, nimirum omnem morbum curari posse solo aquæ vsu, quod de aere quidem tam facile persuadere nequaquam licebit. 6

Cæterum ad rem Iurisconsultorum hanc quoque considerationem pertinere multis nominibus manifestum fit: nam dubitari potest, an bonarum aquarum penuria sit justa caussa non residendi in aliquo loco; quia notissimum est, & Hippocratis auctoritate firmatum *in sæpe cit. lib.* plures homines multo magis affici in mutatione locorum ob aquarum, quam ob aeris qualitatem. Vbi insuper pestis viget ad Iudices, & Gubernatores pertinet de aquarum bonitate sollicitos esse, & earum vitia emendanda curare, cum ex solo prauarum aquarum vitio aliquando pestis excitetur, & excitata conseruetur, vt dixi alias *lib. 3. tit. 5.* & notat Cardan. *lib. 1. de venen. cap. 9.* Præterea dubitari potest apud Iurisconsultos, an liceat sine præjudicio bonitatis ipsius aquæ in fundo, in quo aqua est, fodere, putare, ædificare, aut aliud quid agere, ex quo aqua aliquam mutationem suscipiat. tunc enim rationabilis timor intrat ne aqua inquinetur, vitietur, deterioretur, corrumpatur. *ad tex. in l. 1. §. Labeo putat. ff. de aqua quotid. & æstiu.* quin & in aqua ducenda attendi semper jubent ll. ne aquæ bonitati, qua cæteri riuales fruuntur, præjudicetur, *vt per l. hoc Iure. §. Is qui jus aquæ & §. seq. ff. eod.* sed & de restagnatione alicujus fontis, vel riui, vel fluminis dubitari potest, an ipsi aquæ, aut etiam aeri nocere possit, & aliæ permultæ occurrere possunt dubitationes Iurisconsultis circa aquas à Medicis diluendæ. 7 8 9 10

Ad rem ergo accedentes primo loco de bonæ, ac laudabilis aquæ conditionibus loquamur, de hinc de notis hujusmodi bonitatis. Secundo de aquarum inter se comparatione. Tertio de earundem emendatione cum prauæ sunt, & maxime tempore pestis, & Epidemiæ. Vltimo proposita dubia quantum ad Medicum pertinet, discutienda.

Et quoad primum Hippocrates ante cæteros omnes in opere præcitato bonæ aquæ conditiones quasi per epilogum attulit, cum secundum trium maxime sensuum judicium pluuias aquas optimas esse dixit, quod judicio tactus sint leuissimæ, judicio gustus dulcissimæ, judicio visus tenuissimæ, & limpidissimæ. magis copiose tamen bonarum aquarum conditiones sic enarrabat ibidem. Optimæ sunt quæcunque ex sublimibus locis, & terreis collibus fluunt; hæ enim & dulces sunt, & albæ, & vinum ferre quam minime possunt; hyeme autem calidæ scatuiunt, æstate vero frigidæ; tales enim erunt, si fuerint ex profundissimis fontibus; maxime vero eas laudare oportet, quarum fluxiones ad Solis exortum erumpunt, & maxime ad æstiuum, oportet enim claras esse, fragrantes, & leues. Ex quibus Hippocratis verbis deducuntur eæ omnes conditiones, quas alii Medici, & Professores post illum attulerunt. percurrunt autem eas diligentissime Galenus 1. *de san tuen. & in lib. de bon. Aq.* Auic. 2. 1. *tract.* 3. Isaac *in lib. diæt. part. cap. proprio de Aq.* Vitruuius *lib.* 8. & alii plerique antiquiorum. ex recentioribus autem Andr. Thur. *in libell. de bon. aq.* Lang. *lib. 1. Epist.* 44. Georg. Agric. *lib.* 1. de his quæ fluunt ex Terr. Ioubert. *decad. 1. parad.* 5. Card. *lib. de Aqua.* Epiphan. Ferdin. *lib. 1. Theor.* 13. Pamphil. Herilac. *in lib. 1. de Aqua.* Franc. Scacc. *de Sal. pot. c.* 12. & ex Iurisconsultis Ripa *loco supra cit. à num.* 5. *ad plures seqq.* Summatim vero omnes laudabilis aquæ conditiones in aqua considerabiles in vnum perstringet, qui hanc vnam ob oculos ponet, nempe impermixtionem, aut simplicitatem, non quod idcirco, vt male sentiunt nonnulli Medici, similis esse debeat in substantia, & suis qualitatibus aquæ elementari, nempe quod frigidissima sit; & humidissima, nam contra valde frigidæ aquæ improbantur, & forte aquam, quæ distributioni ciborum inseruire debet, potius temperationem quamdam caloris, & frigoris habere oportuit, quam secus, vt probat luculenter Card. *cit. lib. de Aqua*, & idcirco rectius videtur dicendum cum Baccio *lib. 1. de aq. Tiber.* quod aqua optima substantia similis potius esse debeat aeri, quam aquæ elementari, quia debet esse leuis, & facile alterabilis, quod & inter Iurisconsultos ex Plinio adnotat Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 184. contra autem elementaris aqua à frigore ponderositatem haberet, & difficulter alteraretur. ergo vt sit leuis, & facile alterabilis aeri simillima sit oportet, nempe tenuis, & impermixta; huc enim pertinent quæcunque Hipp. & cum eo cæteri omnes Doctores de signis bonitatis aquæ attulerunt, vt ex superioribus, & ex iis quæ sequuntur, luculentissime patet: neque enim ad alium potiorem finem hæ conditiones in aqua perquiruntur, nisi vt per eas sciamus, an corpori nostro salubris futura sit, necne; at tunc maxime salubris est, cum eam vnicam conditionem, simplicitatis, & impermixtionis sortitur, quippe cum tunc aqua cito permeet, stomachoque idcirco grauis non sit, & in Hypochondriis non moretur, quod ab aquæ bonitate solummodo attendimus. At vero, quia necesse habemus ante experimentum capiendum in ipsis animalibus, hominibus præsertim de ipsius aquæ conditione pronuntiare, ad assequendam prædictam impermixtionem adducuntur nonnullæ conditiones, quæ maxime ad sensuum singulorum judicium examinandæ sunt, quia colore, sapore, odore, tactu, addam etiam & sonitu bonas à malis secernere licet: nam tametsi, vt ipsum quoque imperitissimum vulgus jactat, bona aqua nullius coloris, nullius odoris, nulliusque saporis sit oporteat, tamen Hippocrates & colorem, & odorem, & saporem in optima aqua desiderare videtur; nam colore voluit eas esse albas, sapore dulces, odore fragrantes, & quoad tactum desiderat eas esse Æstate frigidas, hyeme calidas. sed quoad priores tres conditiones quomodo intelligendus sit Hippocrates optime post alios declarat doctissimus Septalius *comm.* 3. *cit. lib. partic.* 16. & ad commune, ac vulgare dictum Hippocratis sententiam accommodat: nam cum vellet Hippocrates laudare in aqua nonnullas qualitates juxta tres prædictos sensus, ea sensibilia nominauit, quæ magis ipsis sensibus delectant, nempe inter colores albedinem, inter sapores dulcedinem, inter odores fragrantiam; non quod vere aqua aut alba, aut dulcis, aut fragrans esse debeat; quomodocunque enim esset, ejus simplicitatem, & impermixtionem alienis rebus inquinatam denotaret; at quanto magis impermixta cum aliis rebus aqua est, eo magis pura, ac melior absque dubio est. Ejus ergo color laudabilis in pelluciditate, & diaphaneitate, seu transparentia consistit, quæ est quasi omnis coloris priuatio, ejus sapor in priuatione cujuscunque saporis, ejus odor in cujuscunque item odoris priuatione: Quoad sensum vero tactus duas conditiones videtur afferre Hippocrates vnam, quod æstate

11 12 13 14 15 16 17

æstate frigidæ sint, hyeme calidæ, & hæc ad primas qualitates pertinet; secundam quod sint leuissimæ, sed leuitatem hoc in loco non vno modo omnes accipiunt; nam aliqui volunt, hanc leuitatem accipiendam esse ad pondus, ex quo ipsius aquæ densitatem, aut tenuitatem argui dicunt; alij malunt leuitatem hanc accipiendam esse respectu ventriculi; nempe quæ ventriculo leuis sit, & illum non grauet, de qua quæstione vide Septalium *vbi supra*, cum quo dicamus, vtrumque sensum habere hanc leuitatem, cum aqua optima, & pondere leuissima sit oporteat, & stomacho etiam leuis: neque valet quod dicitur, quod aquæ nonnullæ malæ sint pondere æquales aquis optimis, quia potest quidem aqua, quoad hanc conditionem ad pondus leuis esse, & sic bona, quoad alias tamen conditiones esse mala; & tamen hæc conditio, nempe leuitas quoad pondus stateræ est maximi facienda, vt plerique Auctores probant, & præcipue Ioubert. *cit. Parad.* 5. *lib.* 1. vnde mirari subit Plinium *Nat. hist. lib.* 31. *cap.* 3. & Senecam à Card. adductum *in lib. de Aq.* asserentes, nullo pene momento ponderis aquas inter se distare, quod & Erasistratum sensisse memorat Athenæus *lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. eo argumento ductum, quod Amphiarai, & Eretriæ aquæ collatæ, quarum hæc est bona, illa mala, nulla prorsus ponderis differentia inueniatur. Sed ego, præterquam quod contrarium sentiunt cum doctoribus omnibus (quorum omnium instar Cels. *sit. lib.* 2. *suæ med. cap.* 18.) vel ipsæ Aniculæ, noto apud Strabonem *lib.* 15. *suæ Geograph. in fin.* Persas Reges aquas ex Eulæo Fluuio sibi asportandas curasse, quod ea omnium aquarum esset leuissima; & hanc leuitatem stateræ judicio examinatam insinuat addens, Atticum acetabulum ejus aquæ drachma minus pendere. Est autem acetabulum mensura quindecim drachmarum teste Plinio *lib.* 21. *cap. vlt.* & sic quintadecima parte minus cæteris melioribus aquis ponderabat. Parthos autem Reges ex eodem Eulæo flumine, & Choaspe bibisse, forte ob eandem leuitatem, testis est idem Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. Sed & apud Athenæum *lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. illud habetur, Qui fontis Pirenes dicti in Corintho aquam ponderauit, omnibus aquis totius Græciæ leuiorem inuenit. Itaque satis perspicuum hinc fit, stateræ judicium non esse tanquam futile explodendum in aquarum examine, vt nonnulli voluerunt; nam & ratio id ipsum suadet, dicente Rufo apud Oribasium *lib.* 5. *Collect. cap.* 3. Quæ pondere leuis est semper terræ impermixta est, quæ vero grauis terræ ratione plus grauat, cui subscribunt alij, & præcipue Rasis ad Almans. *lib.* 3. *cap.* 4. Plinium autem contrarium sensisse mirandum est, nec minus mirandum de Seneca: licet Plinium tueri conetur Alexand. Petron. *dial.* 1. *de re Med.* in quo aquas inter se pondere distare astruit. Immò constat tantopere nonnullas aquas aliis pondere esse leuiores; vt crassioribus supernatent, si quando vnum, eundemque alueum sortiantur. De Titaresij aqua Homer. *Odyss. lib.* 2 sic;

Quique circa desiderabilem Titaresium colebant,
Qui in Penæum demittit purissimam aquam.
Neque ille Penæo commiscetur argenteos vertices habenti,
Sed ipsum desuper supernatat veluti oleum.

& Lucan. *lib.* 6.

Solus in alterius nomen cum venerit vndæ,
Defendit Titaresus aquas, lapsusque superne.
Gurgite Penei pro siccis vtitur aruis.
Hunc fama est Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluuij contagia vilis
Nolle pati, superumque sibi seruare timorem.

Et ne hoc poetice dictum putes, Boristhænis aqua, inquit Athenæus *loco jam citato*, quibusdam temporibus est violacea, quamuis valde tenuis, cujus rei illud est argumentum, quod in Borealibus supernatat ob leuitatem; habes & hujus rei plura exempla apud Georg. Agric. *de his, quæ fluunt ex terr. lib.* 1. *transf. princ.* & apud Bacc. *de Tiber. lib.* 1. *cap.* 2. Sed ex Agricola illud addam, non modo aquas inter se pondere distare, sed vnam, eandemque aquam juxta temporis diuersitatem se ipsa leuiorem, aut ponderosiorem esse, in tantum, vt quædam aqua, de qua ille juxta Metalla Pangæi montis in Thracia æstate tertia parte minus ponderet, quam Hyeme, in cujus rei confirmationem est Athenæi testimonium *jam sæpe citato loco*, vbi hæc habet. Earum aquarum, quæ sunt apud Metalla circa Pangæum hyeme vas ducens habet nonaginta sex proportionem, at æstate quadraginta sex, & sic est plusquam dimidia parte minor hæc proportio.

Sed addidimus, vt ad omnium, ac singulorum sensuum examen aqua perfectissime judicaretur etiam sensum auditus: nam laudabilis aqua cum fluit, aut ab vno vase in aliud transfunditur, non debet instar Olei fluere, ac lenta esse, nullumque penitus sonum edere; tunc enim valde praua aqua censenda, quia crassa est; & vnctuosa, immo pleræque aquarum cum corrumpuntur, eam substantiæ consistentiam sortiri solent, vnde apud Columellam *lib.* 1. *de re Rust. cap.* 5. vituperatur, quæ pigro lapsu repit, & inter alia vitia, quæ Tiberinæ aquæ obiiciuntur, illud est, quod instar Olei lente, & absque vllo sonitu fluat. Bacc. *de Tiber. Aq. lib.* 1. *in argum. contra bonit. Tiber. ex eff. arg. vlt.* Sed neque strepitum, aut stridorem edere debet aqua cum fluit, aut cum transfunditur de vno vase in aliud, quia tunc grauiorem esse patet, & terræ admixtam; vnde frigida quia magis crassa, quam calida, quæ calore jam attenuata est magis obstrepit, cujus rei caussam quærebat quoque Aristot. 11. *problemat.* 10. ex quo Alex. Petron. *lib.* 2. *de Aqua Tiber. cap.* 13. immo frigidam calida acutius in decursu susurrare etiamsi ex eodem foramine fluant, dicebat Galeott. Mart. *de doctrin. promisc. cap.* 28.

Verumenimvero, vt innuisse jam superius mihimetipsi videor, aquæ examen ad omnes, & singulos sensus non per se requisitum, sed ad explorandam ipsius aquæ bonitatem, quæ tandem in hoc vno consistit, vt prædiximus, vt Hypochondria cito permeet, ac viscera, & vias omnes citissime penetret, easque neque distendat, neque grauet, neque vlla mala qualitate afficiat: licet enim quæuis aqua plures earum conditiones sortiretur, & tamen Hypochondria difficulter permearet, nunquam bona esset dicenda, Gal. *lib.* 1. *de san. tuend.* contra vero aliqua ex prænominatis conditionibus deficiente, si ipsa Hypochondria facile permeet, optima dicenda est, vt elicitur ex Gal. apud Oribas. *lib.* 5. *Collect. cap.* 1. quamobrem cum hoc nonnisi ex confirmata experientia possit innotescere, idcirco omnibus signis, quæ in optima aqua desiderantur, illud anteponendum, quod ex habitu, & membratura, & laudabili colore, & optima partium quarumcunque dispositione Incolarum ex ea bibentium desumitur. De hac enim Vitruuius *lib.* 8.

cap. 5. Pallad. *lib*, 1. *de re rust. tit.* 4. & ex priore Lang. *lib.* 1. *Epist.* 44. ex posteriore Ioubert. *vbi suprà*, & inter Iurisconsultos Ripa *de Pest. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 13. Mascard. qui & Ripam adducit *de probat. conclus.* 122. *nu.* 1. *Tom.* 1. Incolis ergo, prout in consideratione de Aere diximus, laudabili colore dotatis, corpore curato, ac bene habito existentibus, nullis patriis, seu endemiis morbis obnoxiis, non viscerum obstructionibus, Cachexiæ, Gibbositati, Strumis, Guttorositati, Tussi, Asthmati, Bronchoceli, Lippitudini, fatuitati, Lithiasi, aut vesicæ vitiis, crurum debilitati, Herniæ cujuscunque speciei, Hydropisi, & hujusmodi, non contemnendum elucet inditium bonitatis aquarum, quibus tales Incolæ in potu vtuntur; at è contra vbi aliqui ex enumeratis morbis sint illis familiares contraria militat præsumptio prauitatis ipsarum aquarum: ex potu enim aquarum cum vitiosæ fuerint pullulant, vt plurimum ex prædictis morbis nonnulli, vt Medicis est notissimum. Baccius, & Bruyetinus ad hoc ipsum adducti *lib.* 2. *tit.* 3. *quæst.* 11. *num.* 20. Scalig. *exercit.* 6. *in Card. de subtil.* & ex Iurisconsult. præter Mascard. ibidem relatum, Ripa *in tractat. de Pest. partic.* 1. *par.* 3. *num.* 15. Et quod de hominibus dictum est ad bruta etiam transferri debet, ex quibus certior desumitur experientia, cum in iis, quæ ad

24 victus necessitatem mactantur, jocinora conspiciantur, si optime constituta sint, neque vllo tumore, neque fluiditate, neque aquositate, neque liuidis maculis insignita, aut quomodocunque commaculata sint; quam experientiam antiquioribus familiarem fuisse testatur Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. & videtur quidem vtrumque hoc experimentum summi momenti esse, licet in vnum coincidant; sed quia offertur aliquando noua aqua, de qua nulla adhuc experientia desumpta est, non desunt alia experimenta ad ejus bonitatem, aut prauitatem propalandam.

Celeberrimum est, & omnibus anteferendum, quod noster Hippocrates, *& loco sæpè cit. & lib.* 5. *Aphor.* 26. & eum secuti Celsus, Galenus, Paulus, Rufus, ex quo Oribasius, Aetius, Auicenna, & cæteri omnes, ipsique etiam Auctores *de re Rust.* vt

25 Palladius *loco supra cit.* afferunt ex celeri excalfactione, & refrigeratione ipsius, hoc enim cæteris quibusque bonitatis signis præfert Rufus apud Oribas. *lib.* 5. *cap.* 3. quanto enim citius aqua ab externa caussa alteratur, tanto magis tenuis censetur, & idcirco melior: non enim ad aliud quid innuendum experimentum hoc à sensatissimo viro Hippocrate nobis ob oculos propositum est, nisi vt per illud exploratam haberemus aquæ tenuitatem: nam hoc multo magis industre, & ingeniosum, immo forte multo certius experimentum est leuitatis aquarum, vt Gal. *in comm. ejus Aphor.* prosequitur, quam commune experimentum ex statera desumptum; maxime quia hoc ex statera perquisitum tutum nequaquam est, quia potabiles non multum inter se ponderositate distant, vt supra ex Plinio dixi, licet nonnihil distent; sed potest vna aqua æqualis esse alteri in pondere ad stateram, & hæc quidem bona esse, illa vero mala, nam hæc aliquibus vitiis scatebit, quibus facile carebit illa. Itaque multo magis tutum hoc ad aquarum bonitatem, & tenuitatem dijudicandam, quod ex cita, aut tarda excalfactione, vel refrigeratione desumitur. Sed non solum excalfactio-

26 ne ad ignem ipsius aquæ, & refrigeratione post remotionem ab igne id experiri debemus, sed etiam ex refrigeratione, & excalfactione juxta anni tempestates, nam optima aqua hyeme calet, æstate frigescit, vt jam diximus, & omnes cum Hipp. docent.

In idem cum superiore videtur coincidere alte-

27 rum experimentum, quod accipitur ex facilitate, aut difficultate coctionis quarumcunque rerum, sed præcipue leguminum in ipsa aqua, de quo experimento, & Medici pene omnes, & Ripa ex Iurisconsultis vbi supra loquuntur; id fit, vt superiora, ex tenuitate ipsius aquæ, quæ & facile calorem contrahit, & facile in substantiam rerum coquendarum sese sua tenuitate insinuans, ipsas facile edomat, ac percoquit; contra vbi crassior est, tanto difficilius calorem contrahit, & tanto quoque difficilius in ipsam excoquendarum rerum substantiam penetrare potest.

Præter hæc autem Hippocrates noster aliud experimentum, atque illud quidem pulcherrimum, & vulgo admirabile affert bonitatis aquæ, illud

28 est modici vini tolerantia; hoc nonnulli docti viri (ne vulgi tantum opinionem admireris) nequaquam intelligere potuerunt, ita vt Hippocratis sententiam peruertere conati sint, vt testis est doctissimus vir Septalius in hunc locum; neque videntur excusatione digni, cum Rufus apud Oribas. *loco supra cit.* apertissimis verbis hanc Hippocratis sententiam repetierit dicens, quod bonæ aquæ vino perexiguo temperantur, & non multo post, Et ita non multo vino ad eas attemperandas opus erit. Non videtur tamen, his Rufi dictis non obstantibus, aliquibus vero consentaneum, quod aqua temperetur, & dometur vino, sed potius contra, quod vinum aqua edometur, & refrangatur, vnde Catull. carm. 27.

---Hinc abite lymphæ
Vini pernicies.

Neque enim in aqua videtur esse, vt in vino vis illa, quæ ipsius aquæ attemperatione extinguitur: præterquam quod vinum, vt Gal. dicebat *lib.* 7. *Meth. cap.* 6. habet facultates omnino vitiis aquæ contrarias, quibus ea omnia euincere sua admixtione potest. Ludouicus Septalius vir non minus in præsenti ætate, quam semper scientia insignis hunc locum ita interpretatur, vt aquam modicum vinum ferre

29 intelligatur, eam statim, ac facillime vino admisceri, quantumuis parum vini superinfundatur. Hoc enim aquæ maximam tenuitatem ostendit, & idcirco aquæ nonnullæ ob id, quod crassiores sint vino difficulter admiscentur, aut nullo modo; talem putauerim esse aquam illam fluuij Dianæ apud Camerinam in Sicilia, quæ vino nullo modo admisceatur, vt Solin. refert. *de sit. orb. cap.* 10. ex quo Majol. *Dier. Canic. Colloq.* 11. nam quod additur, vino misceri non posse, nisi à pudica muliere hauriatur, commentitium puto. Similis aquæ meminit Athenæus *cit. lib.* 2. *cap.* 2. In Tesco, inquit, fons est, cujus aqua vino non miscetur. Sed Septalij ad Hippocratis locum interpretatio ingeniosa quidem est, & idcirco mihi maximopere arridet; quid tamen si hoc addatur, quod non solum ob facilem admixtionem à-

30 qua dicatur modicum vinum ferre, sed etiam quia ipsius vini saporem non infringit? exempli gratia: si aquæ tenuissimæ, ac optimæ libræ, vnciam vnam vini admisceas præterquam quod facile admiscebitur, adhuc magis vini saporem retinebit, quam si deterioris aquæ pari quantitate vini duplam quantitatem prædicta excipias; quia in hac vinum suum

suum saporem cito, ac facillime amittet; & hoc quidem non aliunde fit, quam ex aquæ tenuitate, aut crassitie. An non inter optimas aquæ conditiones illa est, vt omnis saporis expers omnino sit? Si ergo vinum optimæ aquæ admisceas, nequaquam vini saporem suo sapore, quo prorsus caret, alterabit; quantumuis ergo modicam vini quantitatem aquæ infundas vini saporem percipies, nam si aqua vini saporem alterabit, tanto magis praua judicanda, quanto magis alterabit, quia tanto insignior sapore est, quo magis potest vini saporem euincere, & edomare; nam sapor quicunque ab admixtione fit alienæ substantiæ in simplici corpore, vnde eo minus impermixta aqua est, quo magis saporem aliquem præsefert, quod & prosequitur Geor. Agric. *lib. 1. de iis, quæ ex terr. fluunt in prin.*

Non deest tamen altera ratio interpretandi hoc Hippocratis dictum, quamquam superior interpretatio rei naturæ maxime accommodetur. Forte enim 31 modicum vinum bonas aquas ferre dixit ex eo, quod homines vino vtantur, vel vti saltem debeant, ad aquas corrigendas, si quas noxas habeant; quanto ergo aqua laudabilior est, & magis impermixta, tanto minore vini quantitate ad sui correctionem indigebit, quod videtur innuere Rufus apud Oribas. *vbi alias ibi*, Et non multo vino ad eas attemperandas opus erit.

Cæterum ab aliis Auctoribus ad detegendam aquæ salubritatem, & tenuitatem, ex qua videtur dependere vniuersa ipsius aquæ laus, adducuntur alia experimenta. Vitruuius *lib. 8. Architect. c. 1. & 4.* ex quo Lang. & Ioubert. *locis citatis*, & Card. *in lib. de aqua*, ex Medicis, & ex Iurisconsultis Ripa *vbi sæpe*, 32 hoc adducunt, In vas æneum aquam projiciunt, si maculas reliquerit, praua est, sin minus bona. ejus rei rationem, quæ vniuersaliter satisfaciat, nullam in promptu habeo, neque præcitati Auctores vllam afferunt. Forte non omne aquarum vitium hoc experimentum detegere potest. sed illud tantum, quod contraxerint ex admixtione nonnullorum metallorum, & mineralium, quæ cum ipsi aquæ vt plurimum communicent, vel aciditatem, vel ponticitatem quandam, per hanc facile possunt vasa prædicta ab aqua infici. nam & acria omnia, ac ponticitatem sortita facile ea vasa inficere conspicimus, & licet tam ponticitatem, quam acredinem mineralium admixtione contractam gustu sensus facilius posse innotescere contendas, tamen hoc non semper verum esse dicam, nam aliquando admixtio non multa est, neque tanta, quæ sapore se prodat pontico, aut acri, aut si multa sit ab aliis rebus admixtis potest euinci; vnde poterit absque eo, quod sapore se prodat ponticitas, aut acredo, ipsa vasa inficere; non enim à sapore, sed ab ipsis metallis, vel mineralibus inficiuntur.

33 Aquæ item puræ, & impermixtæ nullam in fundo residentiam faciunt, & quanto majorem relinquunt tanto deteriores; & idcirco non adeo laudanda aliquibus visa est aqua Tyberina, cum multum residentiæ faciat, & vix sex mensium spatio repurgetur, vt multi testantur. Masin. *de gelid. pot. abus. lib. 1. cap. 13. ex Petron. lib. 2. de vict. Roman, cap. 6.* Bacc. *de Tiber. lib. 1. in argum. contra bonit. aq. Tiber. arg. 6.* quamquam hanc ipsam Card. *lib. 2. de subtil.* & Alex. Petron. *de aqua Tiber.* inter optimas connumerant.

34 Sed ad probandum, an aqua terreas partes commixtas habeat Ardoin. *lib. 2. de ven. cap. 24.* pulcherrimum hoc experimentum adducit. Purum lixiuium ad rationabilem quantitatem aquæ permiscet, cujus experientiam desumere satagit; si enim aqua turbida fiat praua est, namque illico facit residentiam vigore lixiuii terteas partes, quæ ante ita mixtæ erant cum aqua, vt non discerni, nec secerni alias possent, in fundo deponens.

Addebat etiam Vitruuius *loco proxime allegato*, quod ligna in aquam projecta, si tubera concipiant, 35 eam prauam esse ostendunt; at vnde hoc? num quia putredinem simplicia corpora per se non excitant at tubera ex quadam putredine pullulant. ergo aquam tunc non simplicem esse, sed alienis rebus permixtam ex conciliata lignis putredine manifestum est.

Auicenna 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 16. cum duas, vel plu- 36 res aquas inter se comparare vult, & meliorem eligere, pannos lineos, vel laneos, qui tamen omnes ejusdem sint conditionis, in ipsis aquis madefacit, deinde omnes æqualiter exsiccari permittit, nam aquam meliorem esse judicandam docet, cujus pannus post exsiccationem leuior altero, vel aliis est. Cardanus autem *in lib. de aqua*, laneos, vel lineos 37 pannos similiter madefieri, & exsiccari permittit, obseruatque, an vllam maculam contraxerint, nam si contraxerint prauitatis signum esse docet.

Ingeniosum præterea est Iouberti experimentum *loco alias citato*. Ligneum cylindrum in varias aquas 38 projicit, nam eam, in quam celerius descendit, tenuiorem esse adstruit; quod vero repugnare non videtur; nam quo magis crassa aqua est, eo difficilius in eam projecta ad fundum descendunt.

Non omittenda autem duo signa in aquæ bonitate dignoscenda considerata à Masinio *lib. 1. de gel. pot. abus. cap. 16.* quorum primum est, quod aqua 39 dum excoquitur spumam generat candidam; secundum signum est ejusdem spumæ cita dissolutio, cum aqua refrigescit. vtriusque signi ratio euidens est, nempe tenuitas suæ ipsius substantiæ, vt apud ipsum patet.

Sed vt ad Iouberti experimentum reuertar, in ejus confirmationem videmus quasdam aquas (& cur non omnes etiam dicimus?) duplo majus pon- 40 dus sustinere hyeme, quam æstate, non aliam forte quam ob præadductam caussam: nam Plutarch. *de caus. natur. num.* 7. Theophrastus, inquit, auctor est in Thracia non longe à Pangeo fontem esse (de quo supra ex Athen. & Georg. Agric.) qui hyeme æquali scaturigine plenus, pondus duplo majus, quam æstate ferre potest. quod autem addit, densitas vnde nauigia fluuiatilia tardiora reddit, indicium est, quod & onera longe grauiora hyeme ab his ferri soleant. hæc Plutarchus. quinimmo Mare ob sui crassitiem nauigia magna sustinet Plin. *lib. 2. cap. 103.* & eodem Iouberto asserente, & præter illum Gomes. *de Sale lib. 1. in fin.* imo adnotante ante hos forte Cardano *lib. 1. de subt.* majora sustinet pondera idem nauigium in Mari, quam in flumine 41 ob eandem ipsam rationem. sustinet autem semper tantum ponderis, quantum est pondus aquæ, quod capere possunt. itaque si fluuiales aquæ capiant cen- 42 tum millia pondo cymbæ in flumine, jam in Mari capient decem supra centum millia, nam & aquæ Marinæ, quam capere poterunt, erit idem pondus. Non est ergo dubium, quod aquæ quanto sint leuiores, tanto minus pondera sustineant; imo 43 nonnullæ aquæ tantæ sunt leuitatis, vt nihil omnino ponderis sustinere valeant; qualis est Fons, vel

Lacus apud Æthiopes Macrobios appellatos, de quo Herod. *in Thalia, vel lib.* 3. & Pompon. Mela *de sit. orb. lib.* 3. cujus aqua loti efficiuntur perinde atque inuncti violam redolentes; adeo vero ad sustinenda quæ incidunt, aut immittuntur infirmus, vt folia etiam proximis decisa frondibus non innatantia ferat, sed passim, & penitus accipiat; tantæ leuitatis hæc aqua est, vnde non mirum, si ea vtentes in potu admodum longæui sint, & idcirco Macrobii, id est longæui appellentur. idem de Syderi, seu Sibici lacu indorum (qui forte idem est) refert Bartholom. à Chuol. *lib.* 3. *de Baln. cap.* 36. Sed quemadmodum aquæ reperiuntur, vt diximus, tantæ leuitatis, vt nihil omnino sustineant, sic aliæ sunt tantæ crassitiei, vt omnia pondera sustineant, vt est Arethusæ lacus, in quem Tigris influit, de quo Plin. *lib.* 6 *cap.* 27. & lacus Asphaltites in Iudæa, de quo idem Plin. *lib.* 2. *cap.* 103. vbi & de eod. Arethusæ lacu meminerat. sed hæc obiter.

44 Arguit præterea vulgus hominum, & medicorum nonnulli. aquæ bonitatem ex adnascentibus quibusdam herbis, vt Adiantho, Hepatica, Phyllitide, & similibus, quod indicium bonitatis fallax esse demonstrat adnascentia, & multitudo earundem herbarum apud aquas maxime prauas, & vituperandas. sed de hac re Rufus apud Oribas. *loco alias cit.* ita scriptum reliquit: Herbæ quandoque etiam valde aquam corrigunt; tale autem est Syum, Nepita, & Adianthum, etenim hæ plurimæ iuxta innascuntur, quæ quidem bonam aquam vitiant, malam vero alioquin juuant, cum ab eis quoddam quasi medicamentum aquæ impertiatur. quod si hæc Rufi sententia vera est, semper herbarum adnascentiam improbandam jure censet Cardan. *in lib. de aqua*; non obstante quod ex hujusmodi adnascentibus herbis medicam virtutem aquis impertiri concedat.

45 Cæterum non postrema bonitatis nota in aquis ea est, quæ à parte, in quam fluunt desumitur, nam & hanc plurimi fecisse videtur Hippocrates, qui optimam putat, quæ ad orientem excurrit, & ratio in promptu est, cum exoriens Sol suo moderato calore aquas excoquat, & expurget. quæ ad Septentrionem fluunt quamquam dulces, immoderate refrigerant, nam à Sole non aspiciuntur. quæ ad Occidentem vergunt, impuræ sunt, frigidæ, ac duræ, quod Sol ob impotentiam eas suo calore defæcare non possit. quæ ad Meridiem ob caloris vehementiam salsæ sunt, & æstuosæ, & ob id quod tenuiores partes Sol absumit, crassiores. Cardan. tamen *cit. lib.* de aqua optimam, ac saluberrimam censet cujus ortus est, & procul ab Oriente, & in calida regione, calorem autem aquam depurare, eamque nunquam per illum crassescere jam dictum est; vnde vero consentaneum videtur, quod magis ab ejus calore excoquatur, ac depuretur, quæ magis à Sole aspicitur. vnde stante veritate hujus sententiæ Cardani, putauerim non in omnibus mundi regionibus indifferenter dictum Hippocratis verum esse. in meridionali enim, ac æstuante regione fontem ad Septentrionem fluere non erit omnino forte improbandum, quemadmodum experimento constat, Nili aquam ad Austrum excurrentem optimam esse, vt ex Oribasio notat Septal. *comment.* 3. *in Hippocr. de Aer. Aq. & Loc. partic.* 21.

46 Consideratur quoque præter hæc Terræ, ex qua aqua fluit conditio: nam omnium consensu terra metallifera prauas omnino aquas gignit, sic & bituminosa, & quæcunque impura est, & aliorum extraneorum corporum miscelæ vitiata. vnde miror quomodo Theophrastus apud Athenæum *cit. lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. dixerit, Nili aquam ob nitrosam admixtionem ventrem soluere bibentibus, & tamen dulcissimam, & fertilissimam esse dicit; nam & saporem, & salubritatem Nitrum alterare facili negotio potest. Sed his omissis, terra laudatur Argillosa, Glarea, Creta clara, & similes. Lutosa à Hieronym. Manfred. *de Nat. hom. cap.* 2. & ab Alemann. *in comm. ad lib. de aer. aq. & loc.* laudata reprobatur à Septal. *in comm.* 3. *ejusd. lib. partic.* 16. & jure, nam ex luto aqua sine dubio inficitur, malum odorem concipit, & turbida, ac crassior euadit, vnde recte Plinius limum esse vitium aquarum voluit; per argillum autem, & glaream aqua veluti excolatur, & à crassioribus partibus, si quas habet, repurgatur. id commodi à petrosis scaturiginibus non habetur, sed aquæ ab eis emanantes frigidæ sunt, & idcirco crudiores; magis adhuc crudæ his, & magis frigidæ, quæ ex saxeis collibus fluunt; de hac tamen re audiendus Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. ex quo nonnulli ex præcitatis, & Fortun. Fidel. *lib.* 1. *cap.* 1. is enim magis distincte loquitur modo qui sequitur. Aqua semper dulcis in Argillosa terra; frigidior in Topho, namque & hic probatur, dulces enim leuesque facit, & colando continet sordes. sabulum exiles, limosasque promittit; Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum, & arena carbunculosa certas, stabilesque & salubres, rubra saxa optimas, speique certissimæ; radices montium saxosæ hoc amplius rigentes; oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, faciliusque ferramenta descendere. Considerat etiam Rufus præter hæc ipsius terræ qualitatem juxta planiciem, aut montuositatem: terra enim plana ad effluxiones aquarum deterior; colles vero, & montes potiores sunt. id inde fit, & quod à crassioribus vaporibus à Sole ex adjacente, atque imo solo eleuatis magis liberi sunt, & aqua majorem motum habet; in plana terra contrà: nam ibi eleuati vapores crassi resident, & aquis permixti eas inficiunt, & ipsæ aquæ segniori cursu feruntur, quamobrem vt plurimum in his multi sunt putei fossiles, & resides fontes. hæc Oribasius ex Rufo *loco citato*. 47

48 Sed recensitis jam conditionibus & indiciis optimæ aquæ, illud dubij insurgit, quænam aqua potior, ac salubrior hominibus sit, facta comparatione inter diuersa genera aquarum. at prætermittimus de aqua ex niue, aut glacie, grandine, rore, & similibus loqui, nam qui diligentem, ac exquisitam aquarum omnium historiam, & conditionem peculiarem desiderat, Georgium Agricolam legat *in lib. de his quæ è terra fluunt, lib.* 1. *& seqq.* Pamphil. Herilac. *de Aquis*, & plures alios ex jam citatis auctoribus Medicis, Iurisconsultus autem adeat Tiraquell. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 18. *& seqq.* sed commemoratas omnes pessimas esse notum est, & docuerunt omnes. Hippocr. *lib. toties cit.* Rufus apud Oribas. *Collect. lib.* 7. *cap.* 2. Macrob. *lib.* 7. *Saturn. cap.* 12. Aul. Gell. *ex Arist. Noct. Attic. lib.* 19. *cap.* 5. & alii plerique. Sed niualem glaciali pejorem facit idem Hippocr. *ibid.* Niuali tamen pejorem esse eam, quæ ex grandine fit probat Georg. Agric. *vbi supra, lib.* 3. & Pamphil. Herilac. *loco cit. lib.* 1. *cap.* 10.

Mirandum tamen est, Athenæum *lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. Aquas ex niue, & glacie tanquam optimas

mas laudasse contra omnium Medicorum sententiam ea ratione fisum, quod leuiores sint, & præcipue quod glacies leuior aqua reliqua reperiatur; quo tamen argumento Hippocr. vtitur ad probandam ipsius aquæ & glacie prauitatem; idcirco enim leuior, quia frigore congelata aqua, tenuiores partes exhalant, vnde nunquam eadem fuerit quantitate aqua & glacie liquefacta, qua erat antequam congelaretur.

Prætermisso ergò de hujusmodi aquis loqui, cæteræ aquæ reducuntur ad hæc genera, nempe ad fontanam, pluuialem, fluuialem, putealem, lacustrem, palustrem seu stagnantem. Neque dubium est, quod posteriores hæ de loco cedant, & principatum duabus prioribus concedant, quæ tamen de eodem principatu inter se certant. Scio autem in multò plures classes diuidi posse aquas, quod exquisitè præstiterunt Auctores citati, & maximè Pamph. Herilac. *lib.* 1. *de aquis per totum*, nobis supradicta diuisio sufficiens pro nunc videtur.

Stagnans igitur, & palustris aqua prædictarum omnium deterrima, longissime enim abest ab iis conditionibus, quæ in optima aqua desiderantur; nam crassa est, odore graui, æstate calida, hyeme frigida, & in summa quòd pessima sit, in hominum vsum non venit. Lacustris ab hac succedit non adeò quidem praua, sed bonitate, leuitate nempe, & tenuitate aliis longè cedens. Post hanc sequitur putealis & ipsa non admodum sana, crudiuscula enim est, & frigida, cùm vel motu careat, vel non magnum habeat, & à Sole excoqui, ac defæcari difficulter possit. Fluuialem post hanc reponunt plerique; bonitate enim omnes commemoratas exuperat, sed pluuiali, & fontanæ posthabenda. Quamquam hoc in vniuersum veritatem non habet, quia cum particulares aquæ quorundam fluminum, ac fontium inter se comparantur, hoc nequaquam verum est. Aqua nempe Nili adeo præstans est, vt non solum ex proprio alueo hausta, sed ex paludibus ab ipso Nilo efformatis optima censeatur, testante id Rufo *loco sæpe citato*, non desunt idcircò qui vniuersim fluminum aquas improbent, vt præcitat. Pamphil. Heril. *lib.* 1. *de aqua cap.* 10. de fluuiali tamen aqua inferiùs aliquid dicemus, nunc cæterum omnium consideratione omissa, ad fontanam, & pluuiam accedamus, quarum vtraque suos habet fautores acerrimè pro alterutrius principatu defendendo inter se dimicantes. Nos breuibus hanc quæstionem transigamus, ne si taciti eam prætereamus, in aliquo defecisse videamur; jam autem hanc ipsam quæstionem luculenter exagitarunt plures docti viri, & vt vetustiores omittam præ cæteris Andr. Thurin. *in lib. de aquar. bonit.* Valeriol. *lib.* 2. *loc. comm. cap.* 7. Laur. Ioubert. *decad.* 1. *Parad.* 5. *Epiph.* Ferdin. *lib* 1. *Theor.* 13. Claudin. *de ingr. ad infi. in append. sect.* 1. Masin. *de gelid. pot. abus. lib.* 1. *cap.* 13. Septal. *comm.* 3. *in Hippocr. de aer. aq. & loc. partic* 33. Bruyer. *de re cibar. lib.* 16. *cap.* 9. *& seqq.* Scaccus *de sal. pot. cap.* 12. & nouissimè D. Zaccutus *de princ. Med. hist. lib.* 1. *hist.* 7. *quæst.* 6. *cap.* 12. & alii permulti, inter quos Andr. Thur. pro fontana dimicatur, & eam opinionem facit Medicorum communem, de qua re tamen dubito, cùm fortè neque plures numero, neque majoris auctoritatis Medici pluuiam præferant, quorum multi ab ipsomet Andr. Thur. adducuntur. licet enim pro fontana sit Galen. 1. *de san. tuen. cap.* 11. Auicen. 2. 1. *doctr.* 2. *c.* 16. Rabi Moyses *Aphor. sect.* 19. *Aphor.* 29. *Auer.* 4. *Collig. cap.* 38. Varro *de re rust. lib.* 1. *cap.* 14. & ex recentioribus Valeriol. *loc. cit.* Gal. Matt. *de doctr. promisc. cap.* 28. Cardan. *lib.* 2. *de subtil.* Septal. Masin. Ferdin. Scacc. *locis jam adductis.* Fortun. Fidel. *lib.* 1. *Relat. Med. cap.* 1. Michael Sauonaro. *de san. tuen. cap.* 12. & ex sententia Hippocr. *& aliorum auctorum assertione.* Gazius *in flor. cor. cap.* 253. & alij permulti, tamen pluuiam præferre Hippocr. plures existimant, ac contendunt; sed apertissimè pro ea sunt Cels. *lib.* 2. *cap.* 18. Plutarch. *de Caus. nat. n.* 2. Columell. *lib.* 1. *de re rust. c.* 5. Isaac. *lib.* 5. *Theor. cap.* 99. Halyabb. qui etiam ex Hippocratis sententia loquitur. *Theor. lib.* 5. *cap.* 29. Michael Sauonar. *de cons. valet. cap.* 13. ex Hipp. Matthiol. *in* 5. *Dioscord cap.* 14. Ioub. *loco sæpe citato.* Alex. Petron. *de aqua. Tiber. lib.* 1. *cap.* 7. Claudin. *de ingr. ad insi. in append. sect.* 1. Brnyerin. *de re cib. lib.* 16. *cap.* 7. & nouissimè D. Zaccutus *vbi supra*, quin etiam communem hanc opinionem Medicorum faciunt Gazius *ex Auerr. in flor. cor. cap.* 257. *Isaac cap. de dist. vin.* Petr. Hispan. *in comm. ad lib. Isaac. diæt. partic.* Sauonar. *vbi proxime*, & alij, sed tam priores, quàm posteriores Hippocratem in suam sententiam trahere conantur, sed priorum plerique ea conditione fontanam magis laudant, si modò pluuialis cruda assumatur, nam pluuialem coctam fontanæ præferre non dubitant, vt Septalius, & Fortunatus, immo ipse etiam Hipp. vt videtur manifestissimè.

Non desunt autem, qui ambabus hisce aquis inter se de principatu litigantibus, illum adimant, ac tertiæ fluuiali nempè adjudicent, hi sunt Card. & Baccius. nam Card. *in lib. de aqua*, Omnium, inquit, aquarum saluberrima, & optima est fluuiorum, quorum alueus est profundus, & terreus, non limosus tamen, cujus ortus est procul, & ab Oriente, atque in calida regione, & motus lenis, sic enim optimè à Sole excoquitur, & quæ sequuntur, sed & Baccius non solum huic opinioni adhæret, sed eam strenuè tuetur *lib.* 1. *de aqua Tiber.* Quia tamen magis controuersa est alia opinio, de hac vlteriùs loqui omittamus, & ad litigiosam illam definiendam accedamus.

Ac difficile quidem omninò est in tanta Auctorum dissensione veritatem determinare. Si aquam optimam fontanam pluuiali optimæ comparemus, nempè quæ suo tempore collecta sit, & putredinem non conceperit, neque vlla alia ratione sit alterata, forte pluuialem victoriam ferre ennunciabimus. Certum quidem illud est in aqua pluuia legumina multo faciliùs excoqui, quàm in fontana, quod non aliundè prouenire dicendum est, nisi ex majore pluuiæ aquæ tenuitate. Cardan. *in lib. de aqua*, Proth. Casul. *lib.* 1. *Æthiolog. num.* 125. At verò quia fontana magis ad manus plerumque est, & incommodum citæ putrefactionis non habet, sed seruatur ob continuam ipsius renouationem incorrupta, idcirco præ cœlesti in vsum conuocandam jubent Auctores; quod verò de astringentia pluuialis aquæ opponitur, nihil obstare ejus bonitati debet; non enim idcircò, si Hippocr. & bonis omnibus fidem habemus, & ipsi experientiæ assentimur, in stomacho, aut Hipochondriis moratur, sed omnium facillimè descendit, & sua adstringentia potiùs stomachum, & viscera roborat. Quòd vero putrefiat citissimè hoc nihil demit de ejus bonitate, vt omnes sentiunt, neque nos comparauimus eam, quæ fuerit putrefacta cum fontana; tametsi, & de hac cita putrefactione non concordent

Zacc. qu. Med. leg.

auctores: nam Card. *lil. 2. de subtil. in fin.* dicebat, Aquas leuissimas in omni genere tutiores esse, & serius putrescere. Cùm tamen idem ipse *in lib. de aqua*, facilè putrescentes aquas probari dixerit, nisi aliud obstet. Sed & Alex. Petron. *vbi supra*, nominatim de aqua pluuia dicebat, eam nequaquam putrescere, cui tamen contrarius est Bacc. *lib. 1. de aq. Tib.* Præterea Rufus apud Oribas. *lib. 5. Collect. cap. 3.* dicebat, Solas paludes Ægyptias inter omnes, quas ipse nouerit, salubres esse; rationem reddit, Quia hyeme aqua non putrescit, siquidem non supercalefit, & Athenæus *lib. 2. Dipnosoph. cap. 2.* In Cappadocia, inquit, fertur aqua esse optima, & quæ non corrumpitur, etiamsi non fluat, nisi currat sub terram: Si ergo hujusmodi aquæ, & Nili præsertim cùm optimæ sint, non putrescunt, consentaneum est aquas, quæ optimæ sunt, non putrescere. Verùm & Dioscorides *lib. 5. de Mat. med. cap. 14.* breuibus, sed dilucidis verbis bonæ aquæ conditiones perstringens, vltimo loco eam minimè computrescere dixit, & Matthiol. *in comm. ad præd. Dioscorid. locum*, Tiberis aquam eo nomine laudasse videtur, quòd fictilibus asseruata, ac defæcata ad centum, & plures annos perduret incorrupta, quod etiam Georg. Agric. *lib. 1. de nat. com. quæ eff. ex terr.* firmabat. Sed & Pluuiam omnium minimè de facto putrescere, adstringentia, quam in illa omnes adnotarunt, docere potest: & tamen contrariatur his com-

58 munis Medicorum opinio, omnes enim vno ore fatentur, aquam optimam citò putrescere, & pluuiam ob id ipsum quod citò putrescat optimam esse censendum; fit namque putrefactio, vt declarant vnanimiter Auctores omnes, ob multam aquæ tenuitatem ob quam externæ caussæ corrumpenti facilem aditum præbet. Sic Paul. *lib. 1. cap. 50.* Isaac, Halyaabb. Gazius, Manfred. Bacc. D. Zaccutus, & alij. Ac profectò quanam ratione subterfugium quærere

59 possint Card. & Petronius non video, cum vterque alia ex parte concedat optimam aquam, & signanter pluuialem citò calescere, & citò refrigescere, quod, vt dixi, non tam de calore igneo, quàm aereo intelligendum, nempè volunt esse facilè ab externa caussa alterabilem; ac facilis alteratio facilem viam monstrat ad corruptionem; quicquid

60 enim corrumpitur alteratione ad contraria corrumpitur.

Dices autem, negari non posse, fontanam esse laudabilem, & tamen hanc difficulter corrumpi;

61 ad hoc dico, fontanam aquam ob assiduum fluxum, & motum non pati corruptionem, contrà verò cisterninam ex aqua pluuia collectam ob id, quod motu careat faciliùs corrumpi: nam fortè etiam fontana, si bona sit, eodem modo collecta, & asseruata corruptionem pateretur, vt de aliquibus euenire sentit Bacc. *loco supra citato*, præterquam quod non valet hæc deductio, vt prudenter admonet *ibid.* Bacc. nempè quòd cùm putrefactio sit signum bonitatis aquæ; omnis aqua, quæ non corrumpitur, bona idcircò non sit, est enim consequentia, vt ille addit, à particulari ad vniuersale, quæ falsissima est. Vt ergò quæstionem absoluamus, dicendum videtur, citam putrefactionem esse quidem sigum bonitatis aquæ non tamen vniuersale, & inseparabile, nam & optimæ quædam aquæ non putrescunt, vt ex superioribus patet.

Tertio loco de prauarum aquarum emendatione disserendum: expedit enim Reipublicæ, vt qui gubernant, & Ius administrant, id non ignorent, maxime cum tempore pestis vrgeat laudabilium aquarum necessitas, & remotionis prauitatis ipsarum, quæ in potu veniunt, & quæ etiam in alios vsus:

62 nam & aquæ ipsæ eo tempore facile inficiuntur, & nisi emendentur, pestem ad longum tempus fouent.

63 Card. *in cit. lib. de Aqua*, ante omnia ponit destillationem, post hanc percolationem, tertio loco transfusionem per arenam cum decoctione post transfusionem ad tertias, sed destillatam aquam ex sua natura optimam, & per manicam Hippocratis, quam vocant, dehinc transcolatam, sedimentum reliquisse, non semel fuisse se expertum testatur Illustriss. vir. D. Iulius Mancinus, de quo alias. Verumenim-

64 vero putarunt plerique Medicorum, aquarum omnium qualecunque vitium emendari ipsarum aqua-

65 rum decoctione; Aquas autem decoqui (vt obiter hoc dicam) peruetustum inuentum est, vt patet ex nonnullis auctoribus, præcipue Herodoto (nam Hipp. relinquo) apud Mercurial. *var. lect. lib. 1. cap. 8.* & apud Scaccum *in lib. de sal. pot. cap. 3.* hoc autem dixi, quia nonnullos Medicos offendi, qui ex Plinij auctoritate *lib. 31. suæ hist. nat. cap. 3.* inuentum hoc decoquendi aquas Neroni adscribunt; at vero Plinius non id sibi voluit, sed quod Neroni tribuit est, decoctam aquam in niuem demissam refrigerare ad majores delitias, vnde Iuuenalis *Sat. 5.*

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Sed his omissis, coctione aquæ vitia omnia emendari videtur sentire Plin. *vbi supra.* Omnem vtique, inquit, decoctam vtiliorem esse conuenit, & deinceps vitiosæ aquæ remedium est, si decoquatur ad dimidias partes. Quam tamen opinionem, vt falsam,

66 pluribus refellit Ioubert. *Parad. 5. decad. 1.* & Ludou. Mercat. *de recto præsid. vsu, lib. 1. cap. 2. versus finem.* & alij apud D. Zaccutum *de Princ. Med. hist. lib. 1. hist. 7. quæst. 6.* nec injuria, quia consentaneum rationi videtur, quod aqua tenuis naturæ, vt pluuialis, & fontana est cum requisitis conditionibus potius coctione crassescant, exhalare enim ignis virtute tenuiorem ipsarum portionem jure videretur concedendum. Quamobrem Ioubertus Gal. *secutus comm. 4. in 6. Epid. par. 14.* & Mercat. *vbi supra.*

67 Tria tantum genera vitiosarum aquarum coctione emendari, ac meliores, salubrioresque reddi vult; palustrium nempe primum, limosarum, lutulentarum, graueolentium, aut alia conspicua ac maxime insigni, ac sensibili qualitate notarum: secundum earum, quæ stomacho graues sunt, aut Hypochondria inflant. Tertium earum, quæ crudæ sunt. Cæteras vero aquas, si quid vitij habent, coctione emen-

68 dari minime posse credit. Communis tamen Medicorum opinio est, decoctione non solum omne aquæ vitium emendari, sed ipsas salubres aquas reddi salubriores; nam negatur omnino aquas decoctione crassescere; cum si quid veritatis hoc haberet, jam neque vitiosis aquis decoctio remedio esset, quia tenuiores earum partes, vt cæterarum in vapores abirent, crassiores remanerent. At con-

69 tra patet coctione semper aquam magis attenuari, semperque suam formam retinere: sed vide quæ ad hanc rem afferunt Petr. Hispan. *in comm. ad lib. diæt. particul.* Isaach. *cap. de aqua.* Septal. *in Hipp. de aer. comm. 3. partic. 33.* Pamphil. Herilac. *lib. 4. de aquis cap. 13. & seqq.* & Franc. Scacc. *de sal. pot. cap. 13.* & nouissime D. Zaccutus *vbi supra.* vnde idem Septalius etiam pluuialem, vt melior efficiatur, excoquendam præcipit, Hippocratis præceptum secutus; qui apertissimis verbis quanquam

quam summopere pluuiam aquam laudauerit, tamen coquendam esse voluit: coctione namque adeo perfectam reddi dicit, vt etiam optimam fontanam exuperet, cum tamen non decocta inferiorem bonitate ipsa fontana faciat. concedit vero his non obstantibus idem Auctor *lib.* 5. *de Pest. cap.* 7. aquam fontanam, aut pluuialem indifferenter sine coctura.

70 Dicamus itaque cum cæteris omnibus, coctionem aquam quamcumque semper perficere, cum quantumque optima aqua sit, pura omnino non sit; neque enim datur aqua pura, vt dicit Tadd. *in Isag.* 71 *Ioannit. cap.* 3. *prope fin.* coctione ergo quæcunque aqua depuratur, vnde fit, quod semper, etiamsi perfectissima sit, post coctionem relinquat in fundo vasis, in quo decoquitur, terrei aliquid, teste Gal. 1. *de simpl. med. fac. c.* 4. attenuatur enim aqua cum decoquitur, attenuata crassiores partes subsidere necessarium est.

72 Quomodo autem emendandæ sint aquæ tempore Pestis non difficile est determinare, cocturam enim ante omnia proponimus, ignis enim suo calore omne aquæ vitium etiam ab aere pestilente contractum excutere potest. cocturam ergo quam maxime tunc desiderarem in aqua pluuia, que esset eo tempore collecta, nam potest facillime, si aer sit infectus, infici etiam aqua, quæ ab aere prouenit. præterquam quod jam dictum est, pluuiam aquam facillime putrescere, vt ergo suspicionem hanc effugiamus, ne corpora ad putredinem disponat, eam coctione emendabimus.

73 Sed & aliæ traduntur rationes, quibus aquarum vitia corriguntur. Sunt qui Anetum in aquas injiciant, alij farinam, aut amylum, hæc enim fundum petentia aquam clarificare dicuntur, si turbida sit. Ioubertus Amaranthi florem in aqua intabescentem illam salubrem reddere, & vini colore tingere docet. idem præstare dicit, Oxalydis radicem, nobis Acetosæ dictæ. hanc malim tempore pestis; quo etiam tempore plura ad hanc intentionem vsurpari possunt in aquis incoquenda, quæ consulto prætermittimus. 74 Illud monendum est, vt aquarum omnium stagnantium, & residuum vsus omnino tunc temporis euitetur, ac magistratus præcepto interdicatur, & inhibeatur, & si fieri possit etiam domestica animalia ab earum potu arceantur. Si qui vero putei in ciuitate sunt, aut cisternæ, harum aquæ continua agitatione, & motu perpetuo, atque indesinenti haustu, etiamsi pro necessitate non fiat, puriores, & tenuiores reddentur. nam & ad aquæ prauitatem 75 emendandam Auctores omnes tam antiqui, quam moderni frequentem haustum consulunt, vt Rufus, Auicenna, & omnes supracitati, imo & vulgus ipsum.

Non conticebo autem modum quemdam, pluribusque forte ignotum, quo aquæ quæcunque absque coctura, absque destillatione, & absque vllius alienæ rei admixtione tenuissimæ, ac saluberrimæ redduntur, quo vtebatur Illustriss. D. Card. Franc. Maria de Monte, qui plurimum Chimicis magiste-76 riis delectabatur. habebat enim duo vasa ad instar duorum mortariorum ex saxo Olandico, seu potius ex petra capacitatis, vt credo librarum centum viginti; vel vt nostro more loquar, *di boccali venti*, plus minus. hæc enim mensura sex libras habet. horum vnum aqua repletum alteri super imponebatur, nam aqua in eo contenta guttatim conuenienti quodam temporis spatio in suppositum vas descendebat; sub hoc alterum vas cujuscunque materiæ libuisset supponebatur, quod aquam similiter ex secundo vase guttatim fluentem excipiebat. non erant autem vasa hæc vllibi perforata, sed ex naturali quadam porositate aquam contentam sensim remittebant. in vtriusque autem mortarii fundo semper terrei aliquid notabile plus minus residebat post aquæ transfusionem, etiamsi aqua immissa optima alias censeretur, nam & Tiberinam jam depuratam, & virgineam, & alias his non inferiores eadem excrementa post se relinquere compertum est. Sed aqua tandem eo modo per hæc vasa transfusa, ac transcolata tantæ tenuitatis erat, vt dicto citius Hypochondria ebibita permearet. ea se vsum in colico dolore cum optimo successu ipsemet Illustrissimus D. Cardinalis mihi non semel testatus est, vrinam enim citissime prouocabat.

Sed jam ad dubia accedendum, quæ discutienda diximus, quæ, ne hæc quæstio in longum jam progressa tædium Lectori pariat, in sequentem rejiciamus, si modo nunc illud tantummodo decidamus, Aquarum prauitatem, quæcunque tandem illa sit, 77 non posse dare justam caussam non residendi, aut commorandi in loco aliquo; non quia multum non conferant aquæ bonæ ad salutem, sed quia facilis est earum, si prauæ fuerint, emendatio, vt ex superioribus jam notum est.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes seruitutes possunt quibusuis aquis indifferenter imponi.*
2 *Communissima aquæ seruitus est haustus.*
3 *Haustus aquæ ejus bonitati non officit, sed prodest.*
4 *Publica aqua cur priuata melior.*
5 *Nulla seruitus imponi potest vbi alterius intret præjudicium.*
6 *Aquæ puteales, & cisternales quomodo detrimentum à vicinis cloacis patiantur.*
7 *Si Cloaca, vel latrina noceat puteo, vel Cisternæ vicini, habet hic actionem contra Cloacæ dominum.*
8 *Ciuitatum putei cur insalubres.*
9 *Stagnum, Palus, Lacus quid sint.*
10 *Seruitutes quæ lacubus, & hujusmodi aquis imponi possunt.*
11 *Irrigatio aquarum bonitati non officit.*
12 *Pecudum appulsus potest esse caussa alicujus nocumenti in aqua.*
13 *Piscatio quid in aquis operetur circa bonitatem.*
14 *Piscationum genera plura.*
15 *Piscatio medicata quæ.*
16 *Balneatio quid operetur in aquis.*
17 *Cloacarum, Aquæ ductum, & Latrinarum expurgatio aquis maxime officit.*
18 *Immunditierum projectio aquis damnosa.*
19 *Lauatio pannorum, & hujusmodi an aquis damnosa.*
20 *Lini, Cannabis, & Sparti maceratio aquas inficit, & ipsum aerem.*
21 *Seruitutes eatenus imponi permittuntur, quatenus in alterius incommodum non fiant.*
22 *Molæ seruitus quæ incommoda habeat.*
23 *Restagnatio aquæ ipsius bonitati officit.*
24 *Fluentes aquæ minus prompte inficiuntur quam resides.*

Quæ ſeruitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præjudicare poſſint.

QVÆSTIO III.

1 NOn omnibus Aquis indifferenter eædem ſeruitutes imponi poſſunt, cum earum aliæ fluentes ſint, aliæ vero reſides, & earum, quæ reſides ſunt, aliæ ſint puteales, aliæ ciſternales, aliæ paludales, aliæ ſtagnantes, aliæ lacuſtres, & fluentium, aliæ ſint fontanæ, aliæ riuales, aliæ torrentinæ, aliæ fluuiatiles, aliæ Marinæ. non omnes ergo eaſdem ſeruitutes pati poſſunt, vt cuicunque notum eſt. videtur tamen communiſſima aquarum ſeruitus eſſe ſeruitus hauſtus, de qua id pertinet ad Medicum dicere, quod hauſtus aquæ cujuſcunque non modo nihil demit de bonitate aquæ, ſed maximopere addit bonitati, vt omnibus notum eſt, & adnotat Ioubert. *loco ſæpe citato* & ſupra dictum eſt ex communiſſima hominum, & Doctorum omnium ſententia; inde enim fit, vt publica aqua melior multo ſit, quam priuata, vt ille ex Plinio dicebat; idcirco ad detrectandam hanc ſeruitutem aquarum, nunquam poterit hæc cauſſa adduci, quod nimirum earum bonitati præjudicetur, quod non tam procedet in quacunque aqua non laudabili, ſed etiam in optima, nam hauſta mala fit minus mala, & bona fit melior. Quod vero ſeruitus hauſtus imponi non poſſit vbi aqua non ſit perennis, vel ſi imponatur, perpetua eſſe non poſſit, hoc eſt quod aqua toto anno inſeruiat, hoc nihil ad nos, ſed ad Iuriſconſultos mere pertinet, qui ſatis ſciunt, *per l. Imper. ff. de ſeruit. Ruſt. præd.* nullam ſeruitutem imponi poſſe, vbi alterius intret præjudicium.

(Marginal numbers: 2, 3, 4, 5)

Iam vero putealibus aquis, ciſternalibus, & hujuſmodi nullam aliam ſeruitutem imponi poſſe præter hauſtum patet; poteſt tamen euenire, vt ex aliis ſeruitutibus ad aquas non pertinentibus aquis ipſis, 6 earumque bonitati damnum inferatur, vt ſi cloaca, aut latrina, aut alterutrius fiſtula conſtruatur puteo, aut ciſternę adeo vicina, vt aquam aliquo modo inficiat, non tam penetratione immunditierum, quam ſola euaporatione, & exhalatione, qua ipſam aquam inficere, & odore abominabilem reddere poſſit; imo non ſolum communicando odorem malum, ſed ſimplici euaporatione, ſolaque vicinitate poſſunt Cloacæ præcipue magnæ, & latrinæ, & cætera id genus, ciſternæ, ſeu putei aquis officere, quo caſu abſque dubio, vt mihi rationabile videtur, dari debet actio quæcunque illa ſit, domino aquæ contra Cloacæ, aut latrinæ conſtructorem, aut Dominum, qui cogi poſſit ad reficiendum latri- 7 nam, ſeu cloacam, vel ad eam deſtruendam ita, & taliter quod non noceat puteo, vel ciſternæ vicini ex adductis per Cæpollam *de ſeruit. Vrb. præd. cap.* 65. *num.* 7. nam jure quidem merito Fortunatus Fidel. ex noſtris toties à me adductus *lib.* 1. *Relat. med.* 8 *cap.* 1. adſtruit, ciuitatum puteos hac vna ex cauſſa inſalubres eſſe; facile enim fit, vt ob cloacarum, & latrinarum multitudinem aquæ earum inficiantur.

Plures porro ſeruitutes imponi poſſunt cæteris aquis quibuſcunque, ſed ante de his quæ ſtagnantes, aut reſides vocantur, loquamur, vt Stagna ſunt, Paludes, Lacus, Piſcinæ. quid autem differant hæc inter ſe, ſi ſcire deſideras, vide tex. *in l. vnic. §. Lacus, & §. ſeq. ff. Vt in flum. publ. nauig.* quanquam mihi 9 non ſatisfaciunt Vlpiani definitiones: nam libentius dixerim, Lacum eſſe collectionem aquarum ab intrinſeco principio, vel ſaltem perenni erumpentium, Paludem aquarum collectionem ab extrinſeco non tamen fluente, aut viuo, Stagnum eſſe item ab extrinſeco, ſed fluente, & viuo, vel cum Georg. Agric. *lib.* 3. *de his quæ fluunt ex terr.* Lacum eſſe collectionem magnam aquarum, Paludem exiguam, & minime profundam. Seruitutes autem, quæ his aquis imponuntur, de quibus ad nos loqui pertinet, ſunt 10 hauſtus, de quo jam vniuerſaliter locuti ſumus, irrigatio, pecudum appulſus, piſcatio, balneatio, cloacarum, & aquæ ductuum quorumcunque expurgatio, immunditierum projectio, pannorum, & quarumcunque rerum expurgatio, Lini, Sparti, Cannabis, & ſimilium rerum maceratio, & hujus 11 generis aliæ nonnullæ. Et de irrigatione quidem dubium non eſt, quod (dempta aquæ ipſius imminutione, ſi vlla dictarum aquarum potui inſeruiat) nihil earum bonitati officit, imo verius prodeſt, cum reſidem, & omni motu carentem aquam aliquo modo commoueat, atque expurget, dummodo non modica ſit, & fundum lutoſum, ſiue limoſum habeat, qui facile ex motu in aqua concitato, & ipſe commotus aquam impuriorem reddat. Pecudis appulſus poteſt eſſe cauſſa alicujus nocumen- 12 ti, ſi pecus ejus generis ſit, quod aquas exturbare potando ſolet, aut etiam pedibus imum fundum dimouendo, quale maxime porcinum, & bubalinum eſt, alias autem non.

13 Piſcatio vbi aqua fluens non ſit, vt in his, de quibus loquimur, aliquid bonitatis aquæ demere poteſt, & tanto promptius, quanto aquæ copia minor eſt, & piſcium affluentia minor; ipſi enim piſces ipſammet aquam perpetuo agitant, quod aquæ bonitati conferre jam ſæpe dictum eſt; præterquam quod etiam immundities ingurgitant, & aquam ipſam expurgant.

14 Admonendum tamen, plura eſſe piſcationum genera, vt notum eſt, quædam enim hamis filo, vel funiculo calamis, vel arundinulis alligato fit, & idcirco Retrahens, à retrahendo, ſeu Hamotrahonia, vel Hamatoria piſcatio ab hamis dicitur. quædam vario Retium, Naſſarum, Sagenarum, Verriculorum, Plagularum, Tragularum, & hujuſmodi aliarum rerum genere, & hæc à retibus Retiaria, ſeu Retinacularia dicitur. quædam autem ſariſſis fit, fuſcinis, aut armis quibuſdam vibratis, vt bidenti, vel tridenti, & hæc ea de cauſſa dicitur Tridentia, ſeu Fuſcinalis. quædam baculis celebratur, quibus percuſſi piſces, & ementati facilis præda piſcatoribus fiunt, diciturque idcirco hæc percutiens. quædam etiam igne fit, ob id Ignifera, ſeu Igniaria dicta, & de his nonnulla Mart. Delr. *in Senec. Hercul. Fur. num.* 157. aliæ quædam aliis ingeniis fiunt. quæ mihi ignota ſunt; ſed & quædam piſcatio fit aquam ipſam inturbidando, ſic enim piſces quidam ex ea aquæ turbatione ſuffocantur, & præcipue Anguillæ, de quarum piſcatione ea ratione celebrata athenæus *lib.* 7. *Dipnoſoph. cap.* 17. Alia piſcatio medi- 15 camentis fit, quæ à Plut. *in præceptis connub. num.* 4. ob id damnatur, quod piſces labefactet, & eos menſæ non aptos reddat. hæc idcirco Medicata dicta à Cælio Rhod. *lect. Antiq. lib.* 28. *cap.* 21. fit enim herbis quibuſdam, vt Tapſo barbato ſecundum Auicennam *lib.* 2. *tr.* 2. *c.* 480. ſi modo apud ipſum id ſignificat vox illa Mehezeheregi, quod credo,

credo, quia concordat cum eo, quod dixit Arist. *ex quo Bruyerin. de re cib. lib.* 18. *cap.* 7. quod Pisces herba Verbasco moriantur, sicque à Phænicibus capiantur, & herba quadam, quam Moram vocant grauis odoris, & helleboro, aut pastis quibusdam in aquam conjectis, qualis ea est, quæ rotundæ Aristolochiæ radicem calce admixtam excipit, ad quam cupiditate mira aduolant pisces, statimque exanimati fluitant. Plin. *lib.* 25. *cap.* 8. vnde facilis præda sunt piscatoribus; aliàs iisdem medicamentis omnino interimuntur, ac præcipue baccis quibusdam, quas cocculas Orientales vocant; his enim non modo pisces extra se rapi, sed etiam vt dixi, perimi probat Codronchius *in tractat. de bacc. orient. & antim.* Alia nonnulla medicamenta ad hanc ipsam piscationem apta apud Bruyerin. *loco citato* habes.

Sed quemadmodum cætera piscationum genera nihil videntur in se vitii habere, si id, de quo meminimus, excipias. ita quæ Percutiens dicitur, & quæ turbulenta dici potest ab inturbidandis aquis, ex vno capite, & postrema, quæ Medicata dicitur ex alio, vitio non carent, & suspectæ aliquo modo sunt. Percutiens quidem, & turbulenta ex eo, quod aquas conturbent, Medicata autem quia ea, quæ in hunc vsum trahuntur medicamenta, vt plurimum praua qualitate prædita sunt, vt baccæ dictæ, Titimallorum omne genus, & præcipue illud, quod Plin. *lib.* 26. *cap.* 8. Platyphyllon, vel Corymbitem, seu Amygdalitem vocari tradit, & peculiariter pisces necare, Lactuca, sylvatica, vel Caprina, de qua idem Plin. *lib.* 20. *cap.* 70. Mora illa herba, Helleborus, Verbascus, & alia id genus quamobrem vtrumque genus piscationis prohiberi facile potest, & maxime hoc postremum; quod multo magis habebit locum in riuis, & aquis, quæ vel modicæ sunt, vel leui, aut nullo motu cientur. jam verò aliàs dixi Solonis consilio Plistim fluuium helleboro infectum fuisse, vt Cyrræi inde bibentes inficerentur, quod successus comprobauit. quamobrem omnino suspecta hæc piscatio est, vbi aqua potui inseruiat. Addo his, quod quamquam ex opinione Codronchii prædictæ baccæ à veneni natura longe absint, & idcirco minus quam cætera medicamenta suspecta esse debeant, tamen alio nomine mirum in modum, vbi aqua modica sit, nocebunt; nimirum quia, cum pisces iis baccis enecti, nisi illico capiantur facillime putrescant, vt idem Codronchius fatetur, & cum facillimum sit non omnes enectos pisces piscatorem prædari posse, facillimum etiam erit, aquas à corruptis piscibus vitiari.

16 Balneatio in aquis potabilibus aliquando fit, ac profecto nihil offertur de ea dicendum consideratione dignum; quamquam enim in quibusdam fluminibus, vt in Tyberi nostro, quorum aqua pro potu inseruit, balneantur nonnulli, qui Scabie, pruritu, pustulis, impetigine, lepra, & similibus morbis sunt infecti, quia tamen aquæ magnæ sunt, & motum indesinentem habent, nihil ipsis offici consentaneum est; at si in aquis quibusdam fiant aluei non ita capacis, nec motu perenni insignibus hujusmodi balneationes, non erunt omnino à suspicione liberæ.

17 Cloacarum, Latrinarum, & Aquæductuum, & hujusmodi sentinarum expurgatio vbi resides aquæ sint, mirum in modum quantumuis magna sit aquarum collectio, obesse illarum bonitati potest; imo eas omnino inficere, ita vt non solum pro potu inseruire minus possint, sed etiam ita vt aerem ipsum contaminent, & vicinæ ciuitati, ac propinquis locis summopere obsint. Neque tamen dicendum, non nocere quicquam vbi aquæ fluentes sunt; inficitur enim ex ea caussa ipse fluminis, riuorum, ac fontium alueus, & inde malam suscipere potest qualitatem, præcipue si perennis sit hujusmodi expurgatio: nam etiamsi aqua semper fluat, semper etiam influit in aquam sentinarum, & cloacarum immunditities, à qua quædam nonnisi praua exhalatio eleuata non aquæ modo insinuatur, & commiscetur, sed, vt dixi, alueo etiam communicatur, vnde aqua ipsa semper suscipit prauam impressionem; cum tamen hoc nullum videatur habere remedium, quia ciuitates per Cloacas, & sentinas expurgantur, & hæ nonnisi per magna flumina, vt patet; nisi id remedii proponatur, vt hujusmodi cloacæ nonnisi flumine longe progresso extra ciuitatem suas immundities deponant in ipsum flumen, ita vt pars superior fluminis ciuitati pro potu inseruiens libera remaneat, & minime infecta.

18 Non minus damnosa est immunditierum projectio, quæ tamen respectiue ad diuersas aquas potest esse magis, aut minus damnosa; nam si resides sint, si copia modicæ, si omni penitus motu carentes tanto magis erit damnosa, contra vero tanto minus quanto majorem impetum aquæ habebunt. idem quoque dicendum est de pannorum, & quarumcunque rerum lauatione, cum & immundities ab iis proficiscens non minus aquas inficere possit, quam quæcunque alia, præsertim si resides sint,

19 quamobrem suspecta, & hæc tanto magis erit, quanto aquæ minores, & tardiore motu dotatæ fuerint. illud admonendum majorem noxam aquis conciliari vbi in lauatione pannorum, & expurgatione quarumcunque rerum aquam restagnari ob commodum lauantium permittatur; nam etiamsi aqua fluens sit, tamen remoratione, & restagnatione hujusmodi infecta, potest inde bibentes, neque aduertentes inficere, atque in omnibus jam prædictis (de aquis præcipue fluentibus) illud notum est, noxas aquis communicatas magis pertinere ad eos, qui inferiorem fluminis, vel riui, vel cujuscunque fluentis aquæ liquorem potant, quam ad eos, qui in superiore parte sunt.

20 Cæterum Lini, Cannabis, Sparti, aliarumque similium rerum maceratio duplici ex caussa suspecta est: nam & aquam mirum in modum inficit, ita vt eam venenosæ naturæ reddat, & aeri etiam prauam communicat qualitatem; quamobrem nisi in aquis fiat, quæ pro potu hominum, & aliorum domesticorum animalium non inseruiant, & longe valde à ciuitate, & locis habitatis, nequaquam permittenda; quinimmo quandocunque hæc seruitus aquæ vicini imponatur, & quomodocunque nempe clam, vi aut precario, remoueri per actionem quamcunque deberi credo, quod non esse debeat dubitationi locus: semper enim impositæ seruitutes eatenus permittuntur, quatenus alterius incommodo, & damno non sunt, vt ex ll. auctoritate jam dixi.

21 Denique Molæ seruitutem non modo absque dispendio bonitatis ipsius aquæ imponi posse existimo, sed ad eandem aquæ bonitatem præsertim si motu careat, nonnihil conferre ob perennem agitationem credendum est.

22 Eædem autem seruitutes quæ aquis immobilibus, seu stagnantibus imponuntur, possunt & fluentibus aquis imponi: in quibus id primum animad-

23 vertendum, ne impoſita ſeruitus quæcunque tandem illa ſit, in cauſſa ſit reſtagnationis ipſius aquæ; tunc enim & ejus bonitati præjudicaretur maxime reſpectu eorum, qui ſuperiorem partem habitarent, & aeri quoque noceri poſſet; quæ reſtagnatio maxime habet locum in Mola conſtruenda, plurimum enim hoc damnum à Molis inferri obſeruatur. Illud vero 24 peculiare habent fluentes aquæ, vt minus prompte inficiantur, quam reſides, quemadmodum jam annuimus, itaque major ſuſpicio infectionis eſt in aqua reſide, quæ pro potu inſeruiat ex minima cauſſa, quam in aqua fluente ex magna: mirum enim in modum curandum, ne reſidi aquæ quicquam vel minimi momenti admiſceatur, quod ipſius bonitati contrarietur, cum enim parum bona ſit, facillimè ex quauis minima cauſſa, ſi quam habet bonitatem amittens, praua qualitate inficitur.

SVMMARIVM.

1 *In locis quæ conſideranda.*
2 *Ciuitas, vel locus qualem Cæli aſpectum habere dicatur.*
3 *Aſpectus Cæli quadruplex.*
4 *Oriens, & Occidens non ſemper idem.*
5 *Orientalis aſpectus omnium ſaluberrimus.*
6 *In regione Septentrionali Meridionalis aſpectus omnium aliorum maxime laudabilis.*
7 *Ædificia non idem incommodum in diuerſis regionibus inuicem ſibi præſtare poſſunt, etiamſi eundem ſitum ſortiantur, & eundem Cæli habeant aſpectum.*
8 *Ventorum quænam ſit ratio reſpectu ſalubritatis.*
9 *Venti mutant naturam ex natura regionis, per quam tranſeunt.*
10 *Humiliora loca ſemper editis, ac ſublimibus poſthabenda.*
11 *Loca ſicciora ſemper ſalubriora.*
12 *Vicinum mare quomodo loca proxima afficiat.*
13 *Loca in Lacubus, vel prope lacus ſita improbantur.*
14 *Flumina vicina loca quomodo afficiant.*
15 *Terræ qualitas ad locorum ſalubritatem quæ faciat.*
16 *Aquarum copia num faciat ad locorum ſalubritatem.*
17 *Terra nuda quæ, & quid conferat ad ſanitatem.*

De locorum ſalubritate, & inſalubritate.

QVÆSTIO IV.

NOn accipimus hic loci nomen in eo ſenſu, quem accipit Tex. *in l. Locus ff. de rer. & verb. ſignif.* neque vt accipiunt Philoſophi, quod ſit vltima ſuperficies continentis immobilis. Ariſt. 4. *Phyſ. tex.* 41. ſed loca vocamus quæcunque hominum habitationi inſeruiunt, non ſolum particularis alicujus familiæ, vel indiuidui, ſed etiam totius ciuitatis, Terræ, Caſtri, aut etiam Prouinciæ, & vniuerſitatis, hæc enim loca & ipſa dicuntur, cum locus vel ſit, proprius, vel communis, vt nonnulli Philoſophi dicunt, & ex Iuriſconſultis doctiſſimus Lother. *lib.* 1. *de re benef. q.* 30. *n.* 2. vel triplex eſt proximus, remotus, & remotiſſimus. Tolet. *in* 4. *Phyſic. c.* 5. *tex.* 49. *q.* 8. ergo nos de loco, vt eſt communis, aut remotus, vel remotiſſimus verba facimus, prout etiam ab Hippocr. accepta ea vox eſt in lib. quem de aer. aq. & locis inſcripſit, nam & de Ciuitatum, Terrarum, Caſtrorum, Prouinciarum, & de priuatorum tam vrbanorum, quam ruſticorum prædiorum ſalubritate, & inſalubritate agimus; qua occaſione ea omnia, quæ ad hoc propoſitum facere videntur, pertractabimus, vt in ipſius quæſtionis proceſſu palam fiet. Et quoniam plura eorum, quæ huc ſpectant in priore hujus Tituli quæſtione enarrata ſunt, ne eadem bis abſque vlla neceſſitate repetantur, inde multa deſumenda huic quoque quæſtioni aptanda, vt quicunque non omnino torpentis ingenii lector per ſemetipſum factitare poterit.

Ergo in locorum conſideratione quadam vniuerſali plura ſeſe offerunt examinanda, aſpectus nempe 1 Cæli, ventorum incurſus, altitudo, vel planicies, Terræ ipſius qualitas, nonnullarum rerum vicinitas, & alia permulta, vt videbimus. dicitur autem Ciuitas, vel locus illum Cæli aſpectum habere, quem 2 liberiorem obtinet, vel dicitur Ciuitas, aut locus eam Cæli partem aſpicere, vnde patentior locus, vel ciuitas eſt, neque à vicinis montibus aditus illuſtrationi Solis, vel incurſui ventorum impeditur: vnde eſt quod ciuitates planæ, & æquales ad nullam Orbis partem verſæ vtique dicantur. Gal. *apud Oribaſ. lib.* 9. *Coll. cap.* 10. ita vt, quemadmodum idem addebat, aſpectus maxime conſideretur in Vrbibus, quæ altis in locis ſunt conditæ; nempe quia montes ſuo dorſo, vt ita dicam, ab vna Ciuitatis parte, aut Solis illuſtrationem, aut ventorum incurſum impediant, ab alia vero parte Vrbs è contra ad Solis radios, & ventorum incurſus pateat, & quaſi faciem alicui ex Cæli partibus diſcooperiat. notiſſimum autem cuicunque eſt, Cæli aſpectum quadru- 3 pliciter variari juxta quatuor Cæli ipſius, ſeu mundi partes: vniuerſum enim hunc mundi globum in quatuor partes æquales diuidunt Mathematici, quarum vnaquæque nonaginta gradibus conſtat, cum totum ſphæricum circulum in trecentas ſexaginta partes æquales diuiſerint, quos gradus nominant.

Prima ergo pars Orientalis dicitur, ab ea enim parte Sol exoritur, ſecunda in ordine dicitur Meridionalis, quod ſol in ea parte exiſtens meridiem faciat, vel in medio diei itinere Sol ad eam partem accedat. tertia dicitur Occidentalis, cum per eam partem Sol occidat; quarta denique dicitur Borealis, à Borea vento ex ea parte ſpirante, vel Septentrionalis à ſtellis quibuſdam polaribus, quæ ſeptem Triones vocantur, quod ſeptem numero ſint, quæ cum aliis viginti minoribus Vrſæ majoris figuram effingunt.

4 Illud vero notandum eſt, quod Oriens, & Occidens non ſemper idem ſunt, ſi ſtricte Orientem, aut Occidentem pro ea præciſa Cæli parte accipias vbi ſol oritur, aut occidit, quia ſingulis diebus punctum variat tam Ortus, quam Occaſus, & à puncto quodam cardinali, vt exempli gratia, a. o. gradu Cancri incipiens vagatur cum oritur per totum eum tractum Orientalem, quem gradibus conſtare nonaginta diximus, efformans ſupra noſtrum orizontem ſemicirculos ſingulis diebus minores, infra orizontem autem majores, quouſque ad Capricornum perueniat, tunc enim ſemicirculos vice verſa ſupra orizontem efformat ſingulis diebus majores, infra orizontem minores, eodem quoque pacto variare in occaſu neceſſe eſt. at Meridies nunquam euariat, quia ſemper Meridies in ea parte cæli eſt, quam interſecat circulus, quem Meridianum ex hoc vocant, cum enim Sol præciſè ad eum circulum peruenerit tunc

tunc fit Meridies, quia nullam habet is circulus latitudinem; euariat quippe quoad altitudinem, quia & is ipse circulus suam longitudinem habet, vt cæteri omnes in sphæra effecti trecentorum sexaginta graduum, & tamen hæc ipsa cæli pars, quæ Meridionalis dicitur, eandem habet latitudinem, nonaginta scilicet graduum, sicuti etiam & Septentrionalis, quæ & ipsa nullam recipit euariationem, nunquam enim Sol ad illam accedit. Prout ergo ad alteram ex his quatuor Cæli partibus locus aliquis patet, dicitur habere talem, aut talem aspectum juxta ejus partis denominationem. Ex quibus aspectibus saluberrimus juxta Hippocratis, & aliorum omnium doctrinam Orientalis est, secundum locum obtinet Septentrionalis, post hunc succedit Meridionalis, qui à bonitate jam videtur recedere; pessimus Occidentalis, nec dissentit ab hac Medicorum sententia Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. dicamus ergo duos aspectus salubres judicari, insalubres alios. Orientalis saluberrimus ob caloris temperiem, vnde Veri assimilatur, quod cum ex Hippocr. 3. *Aph.* 9. saluberrimum sit, & minime lethale, sic & loca orientalia salubertima sunt, & si quidem Incolæ morbis nonnullis ex accidenti præhendantur, ij minime lethales sunt. Septentrionalis aspectus eam ob caussam salubris, quod natiuum calorem in se ipsum recolligi impellens, robur illi conciliat, vnde homines Septentrionalia loca incolentes robustissimi, & maximè longæui. Meridionalis Septentrionali opponitur, quamobrem ex tali aspectu calor natiuus imbecillus redditur in animalibus, eorumque corpora ob viarum latitudinem facile resoluuntur, & ob æstuantem calorem febribus facile corripiuntur. Iam vero Occidentalis insaluberrimus idcirco est, quod contrarius Orientali existens, contrarios effectus in corporibus producat, & assimilatur Autumno, qui inter Anni partes morborum est feracissimus, atque illis quidem aut longis, aut lethalibus. Ac de omnibus his vide quæ docet Hippocr. *in lib. de aer. aquis, & locis*, cujus doctrinæ prædicta sunt innixa, & hæc vniuersaliter quidem dicta sunt, & simpliciter considerato ex se cæli ipsius aspectu, vel positione; at de particularibus aliter considerandum, quia si de his aspectibus loquamur respectu hujus, aut illius loci, aut ciuitatis aliter determinandum, neque enim tunc in particularibus prædicta verificantur, cum sicuti & rationibus, & auctoritatibus, & experimentis facile probatur (& vide quæ ad hoc affert Fortun. Fidel. *loco sæpe cit.*) in regione Septentrionali, vbi frigoris rigor maxime corpora infestat, Meridionalis aspectus est magis laudandus, post hunc Orientalis, deinde Occidentalis, pessimus erit ipse Septentrionalis; in Meridionali vero vbi æstuans calor natiuum dissipat calorem, Septentrionalem Orientali præferimus, post Septentrionalem forte Occidentalem, ab hoc Orientalem, & sic obseruatum adnotabis apud Vitruuium *lib.* 6. *suæ Archit. cap.* 1. in contructione particularium ædificiorum. Hinc fit, vt non idem incommodum ædificia sibi inuicem præstare possint in diuersis regionibus, quamquam eundem aspectum singula in singulis sortirentur: nam in regione Septentrionali domus, quæ ab aduerso ædificio ita impeditur, vt Meridionalem aspectum ipsi impediat, majus proculdubio damnum sentire dicetur, quam si eundem aspectum illi interdiceret in regione Orientali, aut Meridionali; sic in regione Meridionali majus damnum accipiet meum ædificium à tuo, si Septentrionalem aspectum meo impediat, quam si alium quemcunque & sic de reliquis. Semper enim majus damnum inferunt sibi inuicem ædificia non promiscue ex impedimento cujuscunque cæli aspectus, qui simpliciter, & ex sua natura salubris judicetur, sed ejus, qui in particulari quadam regione salubrior censendus.

De Ventis autem diuersa consideratio est; Occidentales enim omnium saluberrimi existimantur, ab his Septentrionales, seu Boreales, post hos à bonitate jam recedere dicuntur Orientales, dehinc multo magis Austrini, seu Meridionales. Occidentales enim insitum calorem viuentibus omnibus fouent. In eorum numero est Zephirus, qui & Fauonius, & est inter Occidentales majoris momenti, & dicitur à Plinio *lib.* 16. *Nat. hist. cap.* 25. genitalis mundi spiritus, vnde Lucret. *lib.* 1. *de rer. nat.*

Et reserata viget genitabilis aura Fauoni.

Septentrionales verò, quod corporum superfluitates expurgent, atque exsiccent, & exteriores cutis poros densando natiuum calorem ad interiora compulsum robustiorem faciant, merito post Occidentales laudantur. Ex horum numero Etesiæ sunt ab ortu æstiuo spirantes diebus canicularibus, & ob eorum frigiditatem eo tempore æstus maxime grati. Dicuntur etiam Prodromi, de quorum natura vide Arist. *lib.* 2. *Meteor. cap.* 2. & Plin. *lib.* 18. *cap.* 29. & Io. Bapt. Portam. *lib.* 1. *de aer. transm. cap.* 22. Orientales quod humidi sint, neque idcirco emendare corporum vitia sint apti, sed illa potius ad putredinem disponere, insalubres habentur, hisque magis insalubres Meridionales Austrini dicti, quod caput grauent, sensus hebetent, calidaque ac humida eorum temperie putredinem promptè accersent. Sed & in ventorum consideratione particularium ratio habenda, vt recte monet Fortunat. *lib.* 1. *Relat. cap.* 1. nam & ex iis ipsis venti sunt, qui cum aliis omnibus sint salubres, quibusdam tamen populis sint insaluberrimi; contra vero alij sunt, qui cum insalubres plerisque populis existant, salubres alias aliis nonnullis esse solent. Sunt & præter hos venti quidam particulares quorumdam locorum, qui ea loca perflant, ac percurrunt modo maximo cum populorum damno, modo vero nonnisi cum magno salutis commodo, de quibus vide quæ Fortunatus habet *loco supra cit.* nam de particularibus omnibus differere præsentis loci non est: illud quiuis nosse potest, quod etiamsi ventus aliquis sit alicujus loci particularis, tamen in constructione Ædificiorum, & quorumcunque locorum, ejus summa sit ratio habenda.

Mutant præterea suam propriam naturam venti ex regionis natura, per quam transeunt, & pro accidentali quadam ejusdem dispositione; quamobrem facile euenit, vt ventus sua natura frigidus fiat per accidens calidus, & sic ex salubri fiat insalubris. Potest & contrario modo euenire, ac forte non absque summa ratione sensatissimus vir Hipp. omnibus ventis eandem tribuit Naturam humectandi, & refrigerandi, quam tamen mutari contingit ex regionum, & locorum situ, per quæ ad regiones quasque obueniunt, ita ille, 2. *de vict. rat. in prin.* sed hæc alterius considerationis sunt.

Cæterum locorum positio quoad altitudinem, & planiciem maxime in consideratione habenda, semperque humilia loca editis, ac sublimibus posthabita, vt ex Athenæo, & Antyllo Oribas. *lib.* 9. *Collect. cap.* 12. Fortun. Fidel. *vbi supra*, & ex Iurisconsultis

Ripa ex Vitruuio *in tract. de pest. part. vlt. partic.* 3. *num.* 5. nam constat & magis sanos, & diutius in editis locis homines viuere, quam in humilibus, cujus rei rationem quærit Aristot. *lib.* 14. *probl.* 7. Sed & ipsa sublimia, edita, ac montana loca adhuc inter se quoad salubritatem differunt; nam quæ ficciora sunt, semper salubriora censentur Oribas. ex Athen. *vbi proxime.* ejus rei caussa maxime in promptu est; quia sublimia loca, ac montana à Sole facile illustrantur, vnde in vmbra parum sunt, à ventis maxime perflantur, & ab infimis, crassisque exhalationibus libera pene sunt, cum ad ea tales exhalationes peruenire non possint, aut si quidem perueniant facillime & à Sole dissoluuntur, & à ventis difflantur, vnde moram in illis trahere non possunt; quæ omnia quantum momenti afferant ad aeris, & locorum salubritatem, & jam diximus, & vulgus ipse imperitissimus non ignorat.

11

12 A vicinitate quoque Maris, aut aliarum nonnullarum rerum loca magis aut minus salubria fiunt. constans apud omnes non doctos solum, sed quoscunque viros opinio est pleraque loca ex maritimis salubriora esse, quam Mediterranea, vt ex Athenæo Oribas. *vbi supra.* contra vero loca, quæ stagna, paludes, piscinas, aliasque collectiones aquarum non fluentium, aut simile quid vicinum habent, multis ex caussis sunt morbosa; cum semper enim sunt in vitio, tum vero æstate sunt pestilentia. Verba Antylli sunt apud Oribas. *loco cit. cap.* 11. Quod vero pro ratione posita nonnulla loca dicat Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. si in paludibus Mænia constituta sint, & paludes secundum Mare fuerint, forte non vndequaque recipiendum, si salubritati prospicimus, non obstantibus conditionibus, quas ille inesse desiderat, vt salubres sint; nam neque exempla ab ipso adducta pro ipsius opinione faciunt, sed potius contraria sunt, cum Rauenna, Altinum, Aquilegium nonnisi propter paludes hujusmodi aeris insalubritate infestentur, & quamquam Daniel Barbarus in ejus loci commento mutatas esse Naturæ vices dicat, cum Vitruuij tempore salubria ea loca fuerint, quæ nunc insalubria sint, tamen illud mihi persuaserim, quod licet per aliquod tempus salubritati aeris officere non possint eæ paludes, de quibus ibi Vitruuius, nempe quousque motionibus à Maris tempestate concitantur, & nouam aquam ab ipso Mare recipiunt, tamen non esse id perenne, & stabile ipsa exempla à Vitruuio adducta satis commonstrant.

13 Sed & loca quæcunque in lacubus sita sunt, vel lacubus propinqua eadem pene vitia habent; humidiora enim sunt, & crassis euaporationibus obnoxia; quæ nequaquam facili negotio, aut Solis illustrationi, aut ventorum flatibus cedere solent. Quomodo tamen flumina præcipue magna vicina loca afficiant ex Athenæo explicat Oribas. *vbi alias.* Si enim, inquit, loca siccissima sint, & flumina temperata (nempe, inquam, non producentia stagna, aut aliud quicquam, quod nocuum esse possit, neque cursus lenitate, ac tarditate, aut aquarum crassitie, & prauitate sint insignia) fiunt quidem temperatissima; at vbi excedant, non praua fit ad morbos gignendos accessio. Hoc autem ita se habere experientia constat; nam in ciuitatibus humidioribus, vt Roma est, per quas flumina magna percurrunt, semper habitationes prope ipsa insalubriores, & quod ob aquæ vicinitatem humidiores etiam reddantur, quam Loci natura ferat, & quod etiamin humiliori parte Ciuitatis sint; ad ipsas namque facile immunditierum, quæ in flumina proiiciuntur perueniunt exhalationes, & totius ciuitatis quædam sentina sunt, cum ad decliuiorem semper partem, & ab ipsa flumina Latrinæ, Cloacæ, & Sentinæ, & Aquæductus, & cætera id genus tendant, & in ipsa exonerentur. Contra vero in vna eademque ciuitate si quæ loca edita sunt, & ab hujusmodi euaporationibus, & exhalationibus liberæ etiamsi per se ipsa ciuitas aeris sit non omnino salubris, tamen ibi aer eorum locorum sit saluberrimus.

14

15 Porro Terræ ipsius qualitas ad locorum salubritatem multum facit, de qua etiam peculiariter considerauit noster Hipp. *in lib. toties cit.* & alij auctores prænominati. Nudam, & aquis carentem, cum sicca sit, salubriorem esse non hæsitandum; metallifera tamen esse non debet, quia talis mala ob id existimatur, quod etiamsi sicca sit, suffocans tamen euadat, vt ex Antyllo Oribas. *ibid.* quæ vero plantis consita est, minus, inquit Athenæus apud eundem Orib. perflatur, minusque à Sole illustratur, quam nuda; quocirca per hyemem vmbrosa est, ac frigida, per æstatem vero difficulter à ventis perflatur, suffocansque est, & ob eam caussam respirationem habitantibus deteriorem parat.

16 Verumenimvero an ad locorum salubritatem, vel insalubritatem potius faciat aquarum copia non tam in ipsa ciuitate erumpentium, quam aliunde deductarum, vt, exempli gratia, hic Romæ tanta fontium vbertas, vt nulla platea, nullus vicus, nulla via, nulla domus sit, quæ fonte, immo fontibus non decoretur, præterquam quod Tyberis eam mediam præterfluit, ac innumeris puteis, & cisternis abundat, si quid vnicæ huic experientiæ fidendum est, dicendum videtur nonnihil ad sanitatem conferre, cum palam sit ab eorum fontium deductione à Paulo V. P.M. mirum in modum adaucta, & affectata, vrbem Romam sanitate nunquam intermissa gauisam. Forte aquarum frigiditate aeris æstus præcipue per æstatem temperatur, quod maxime patet in ea vrbis parte, quæ trans Tyberim, & inter Adriani Molem, & Vaticanum est, quæ cum præ aliis vrbis regionibus æstuosa esset, ab hujusmodi fontium deductione æstum remisit, & morbis multo minus videtur obnoxia, licet in præsenti anno valde morbosa fuerit; sed ejus rei caussa non tantum fontium extitit vbertas, quam pluuiarum aquarum prouentus, quæ nequaquam vt necesse fuisset, per cloacas, & alios ductus expurgabantur; ac ea de re fontium tanta vbertas huic caussæ, quasi manus dedit, & morbos mirum in modum adauxit, qui neque hyeme jam penè prægressa remiserunt. Sed profecto non est ex re Medica vnicæ experientiæ acquiescere; quamobrem in ea re decidenda locorum consideratio habenda, ac juxta eorum naturam circa id pronunciandum. Fontium affluentia in locis sua natura calidioribus, & ficcioribus, aut saltem humiditate non insignibus, non videtur vituperanda, sed potius laudanda, & affectanda; in locis vero humidioribus, ac frigidioribus nequaquam videtur expetenda.

17 Quænam porro affectiones ex quibus terræ qualitatibus pullulare soleant apud Oribasium videre licet; nobis innuisse satis sit cum Fortunato, quamcunque terram, quæ ficciore sit temperamento, & aquis, arboribusque careat, vt ea, quæ nuda dicitur,

tur, quemadmodum lapidoſa eſt, argilloſa, macra, & hujuſmodi ſanitati magis eſſe accommodatam, quam contrariis qualitatibus inſignem.

Domorum autem priuatarum ſalubritas, & inſalubritas ex iiſdem pene rebus dependet, ex quibus locorum, & ciuitatum; ſed quia non modo tantiſper enariant inter ſe, ſed multa in conſiderationem venire poſſunt reſpectu vicinorum ædificiorum, idcirco quod ad earum negotium pertinere videatur, in eam quæ proximam ſequitur quæſtionem rejiciemus; nunc autem quæ ad locorum conſiderationem vlterius ſpectant, proxima quæſtione diſcutiemus.

SVMMARIVM.

1 *In locorum mutatione plura conſideranda.*
2 *Vltra aerem quæ conſideranda, in locorum natura examinanda.*
3 *Mutationes omnes cauendæ.*
4 *Mutatio non modo periculoſa ex ſalubri loco in inſalubrem, ſed etiam ex inſalubri in ſalubrem.*
5 *Tenera ætas aeris mutationem facilius ſuſtinet.*
6 *Temperamenta, & ætates quomodo ab Aeris varietate afficiantur.*
7 *Anni tempus maxime aduertendum in locorum mutatione.*
8 *Mutationes locorum non tam ratione Aeris, quam mutatione Aquarum noxiæ.*
9 *Inſalubritas quæ ex Intemperantia procedit incorrigibilis.*
10 *Aquarum vitium non eſt ſufficiens cauſſa non reſidendi.*
11 *Patrius Aer ſemper aliis præferendus. Contrarium num. ſeq.*
13 *In patrio Aere conſideranda latens quædam energia.*
14 *Contraria contrariis curari quomodo intelligendum.*
15 *Patrius Aer quomodo præferendus.*
16 *Peſſimum cœlum eſt, quod ægrum fecit.*

Quænam, & quo tempore tuta Aeris, & Locorum mutatio, quæ vero non tuta.

QVÆSTIO V.

DE hac materia copioſiſſime ſcripſit jam ſæpe adductus Fortun. Fidel *Relat. lib.* 1. *cap.* 2. ex quo nonnulla ad hanc rem facientia transſcribam, libenter vero ad eum lectorem meum remiſiſſem, ſi per ſcribendi neceſſitatem licuiſſet, cum paucula quædam addi poſſint his, quæ ab ipſo allata ſunt, licet nos non vt ille exactam de ea re doctrinam tradere cogamur, ſatis enim ſuperque erit, ſi breuibus innuamus ex qua locorum mutatione in quæ loca, quo tempore, quibus ætatibus, quibus morbis, quibus temperaturis immineat, aut manifeſtum vitæ periculum, aut rationabile, vel certum quoque aduerſæ valetudinis diſcrimen, aut alterutrius ſaltem non irrationabile dubium; hoc namque pacto Iuriſconſultis faciemus ſatis, quibus in Iuſtitia miniſtranda id tantum ſcire neceſſe eſt.

1 In locorum igitur permutatione plura veniunt conſideranda, nempe primo terminus, à quo quis ſe mouet. ſecundo terminus, ad quem ſe confert. tertio viæ longitudo. quarto collatio ipſorum locorum, quæ pro terminis conſtituuntur. quinto perſonæ ipſius, quæ locum mutat, conditio, nempe temperamentum, ætas, coſuetudo, valetudo, & alia id genus. Et quoad loca tam ad illa, quæ ſe habent vt terminus, à quo, quam ad illa, quæ ſe habent, vt terminus, ad quem non conſideratur tantum ipſius aeris conditio, & natura, ſed cibi, & potus ratio, diuerſitas inſtitutionis vitæ, & alia quæ in magnis mutationibus conſideratione digna ſunt. 2 Itaque ab Hippocratis ſententia *lib.* 6. *Epid ſect.* 3. *tex.* 24. cum Fortunato exordiamur dicentes, Mutationes omnes eſſe cauendas, quod ſemper periculoſæ ſint, quo vero majores, & breuiori tempore factæ, nempe magis ſubitaneæ, & plurium rerum reſpectu, eo magis proculdubio periculo ſubjiciuntur. ſi itaq; in locorum mutatione non modo aeris natura plurimum euariet ejus loci, qui eſt terminus, à quo ab illo, qui eſt terminus, ad quem, ſed etiam cibi, & potus ratio, & vitæ inſtitutio, & indumentorum vſus cum aere ſit immutandus, tunc certiſſimo periculo eam eſſe obnoxiam manifeſtiſſimum eſt: quod ſi præter hæc mutatio facienda ſit nulla habita temporis anni ratione, nulla ætatis, aut temperamenti, aut valetudinis ejus, qui locum mutat conſideratione, tunc tanto magis certo periculo hominem ſubjici dicendum eſt; 3 quod non modo intelligendum, vbi è ſalubri loco in inſalubrem mutatio fiat, aut vbi ex optima victus ratione, & ex optimorum ciborum, & potuum vſu in prauum victum, & noxiorum eduliorum, ac potuum vſum tranſitus fiat, ſed etiam, vt 4 ex Celſi verbis inſinuatur *lib.* 1. *cap.* 3. vbi contra è malo in bonum fiat mutatio, vt ſi ex aere maxime craſſo ac calido, in tenuiſſimum, & frigidiſſimum, ex vſu panis fabacei, hordacei, vel alterius cujuſcunque frumenti, præter triticei, in vſum panis optimi triticei, & ex potu aquæ in vini potum, & ex comeſtione herbarum, frugum, & ciborum parum nutrientium in comeſtionem carnium, aliorumque eduliorum multi nutrimenti, aut ex vita laborioſa in ſedentariam, aut ex ſedentaria in laborioſam fiat mutatio, ſemper eo magis periculoſa, vt diximus, quo major eſt, & quo magis repentina, & quo plurium rerum reſpectu. quod maxime notandum contra vulgarium hominum, imo & vulgarium quorundam Medicorum opinionem, qua perſuaſum habent nullum habere in ſe periculum eam mutationem, quæ ex malo aere in bonum, aut ex malo victus regimine in laudabile pertranſitur. diuerſa tamen eſt ratio reſpectu ætatum, quippe cum 5 quo magis tenera ætas eſt eo facilius haſce mutationes ferre poſſe abſque ſubitaneo & euidenti periculo videtur eo quod cæteris paribus, Natura non ita præteritæ victus rationi alligata, atque aſſueta ſit, præterquam quod natiuus calor vegetus adhuc, & fortis promptius occurrentem contrarietatem exuperare valet. contrariis autem omnino ex cauſſis (licet omnibus ætatibus abſolute loquendo magnæ mutationes noxiæ ſint) ſenectus præ omnibus ab iis læditur: non dubito autem, quin in particularibus decidendis plurium eorum, quæ diximus, ratio habenda ſit, ſed tamen ſimpliciter loquendo ea videtur eſſe rei veritas.

6 Sed præ omnibus non omittenda ſimul cum ætate temperamenti, habitudinis, & valetudinis conſideratio, cum euidentiſſime pateat ſenes, eoſque qui frigido, & ſicco temperamento ſunt, graciles, & quoſdam valetudinarios, vt Aſthmaticos, Phthiſicos;

Ehcthica febre detentos, Arthriticos, & alios nonnullos à frigido, ac tenui aere summopere lædi; contra vero juuenes, & qui calido humidoque temperamento dotantur, habitu plenos, ac pingues, prosperam valetudinem sortitos, aut valetudinarios quosdam, vt longa febre detentos, viscerum obstructionibus obnoxios, capitis defluxionibus quibusdam molestatos, & id genus alios ab eodem aere summopere juuari. Vniuersim autem magis esse periculosas eas mutationes, quæ ad loca calidiora fiunt, quam quæ ad frigidiora notat ex Vitruuio Fortunat. *lib.* 1. *cap.* 2. & ratio est, quoniam, inquit Vitruuius, quæ à frigidis regionibus corpora traducuntur in calidas non possunt durare, sed dissoluuntur, quæ autem ex calidis locis sub Septentrionum regiones frigidas non modo non laborant in mutatione loci valetudinibus, sed etiam confirmantur.

Verum maxime inter ea, quæ adnotanda diximus in locorum mutatione est ipsum anni tempus; 7 periculosa enim ea mutatio est, quæ in æstate, & calidiori tempestate fit; habetque eandem rationem, quam in regionibus considerauimus. minus periculosa, imo etiam vndequaque tuta, quæ hyeme fit, & frigidiore cæli constitutione; quippe cum ipsum extremum cæli frigus, ipsaque frigida anni tempestas aerem omnem etiam prauum, & pestilentem perpurgare soleat, vnde etiam ex salubri, puro, ac tenui in insalubrem, impurum, ac crassum aerem absque periculo eo tempore mutatio fieri solet. imo in ipso quoque pestilenti tempore minori cum periculo ad loca pestilentia acceditur hyeme, & frigidiore tempestate, quam alio quouis tempore: non tam quia externæ cutis pori obserati ab externo aere ambiente minus contagium suscipere possunt, quam quia ipse aer ab excedente frigore, vel omnino à putredine vindicatur, vel saltem ab vlteriore putrefactione coercetur concipienda.

Sed & illud maximopere aduertendum, quod monebat idem Fortunatus, sed ab ipso præceptore Hippocrate multo ante animaduersum, nimirum 8 locorum mutationes non tam ratione aeris, & ipsorum locorum naturæ fieri periculosas, quam ex mutatione aquarum, & intempestiuo cæterarum rerum non naturalium vsu, quod & nos alias admonuimus, non erit ergo semper culpandum aeris vitium, sed videndum ne ex intemperantia, aut inconsideratione ejus personæ, quæ locum mutat, morbus irrepat, cum is error sit corrigibilis, & id- 9 circo non possit præbere justam caussam non residendi in illo loco, vel resignandi beneficium, & hujusmodi, quemadmodum neque sufficiens caussa non residendi, aut resignandi beneficium erit, si 10 valetudo ex aquarum vitio originem habeat, nam & hoc vitium est de facili corrigibile, vt patet ex superioribus, cum de aquarum prauarum emendatione disseruimus.

Mouet præterea Fortunatus hujusmodi dubium, an semper patrius aer cæteris in bonitate sit præferendus, quod sæpe vsuuenit, & absolutè à nonnullis sententia pronunciatur definiendo, semper patrium 11 aerem esse aliis præferendum, semperque morbis quibusque Chronicis præsertim opitulari; putat tamen Fortunatus, ac prudenter quidem altera ex parte, quantum mea fert opinio, hoc non esse perpetuo 12 verum, dato etiam quod semper veritatem habeat, morborum incommoda minus ægre in patria tolerari, quam extra patriam; cæterum patrium aerem in tantum posse quibusdam morbis juuamento esse credit, in quantum intemperiei ipsius morbi contrariatur; itaque si calido quis laboret morbo, & patrius aer frigidus sit, profecto tunc illi proficuum futurum credit, qui ob sanitatem recuperandam in patriam redire desiderat; sin vero patrius aer calidus sit, & instet infirmus in patriam remeare, quod aer patrius sibi familiaris sanitatem sit reportaturus, tunc negat Fortunatus id pro infirmi desiderio successurum. verum in aere patrio præter manifestas qualitates, quibus morbo contrariari potest, considerandum medius fidius censeo latentem quamdam energiam, & familiaritatem, 13 seu sympathiam, cujus beneficio insitum calorem recreare, ac roborare in tantum possit, vt facilius quoscunque morbos euincat, & abigat; nam licet facile sit demonstrare habere semper veritatem eam propositionem, quod contraria curentur contrariis, non tamen semper curatio per 14 medicamenta & præsidia fit, quæ manifestis qualitatibus morbo, ejusque caussæ contrarientur, sed aliquando ea in vsum trahuntur, quæ ob occultam quandam virtutem ipsum calorem natiuum, & vires ægrotantis confortare, ac roborare valent: sic enim ipsa Natura per se absque alio artis præsidio prauos humores rectificat, corrigit, concoquit, exuperat, abigit; coctiones omnes meliores efficit, singulas corporis virtutes roborat, vnde postmodum tranquilla sanitas emergit. Aerem vero patrium, quicunque tandem ille sit, peculiarem hanc facultatem sortiri, vt natiuum calorem vegetet ac roboret ipsa docet quotidiana experientia, præterquam quod idipsum à simili facillime probatur; nam sunt qui optimos, & euchimos cibos in prauos vertunt humores, cum alias non ita bonis assueti sint; hos ad minus bonos transire permittendos, si ægrotauerint quis negabit? illud tamen controuerti non potest, quod si aer patrius multum excedat: ita vt aer vbi quis ægrotat optimus sit, purus, tenuis, temperatus, vel moderate frigidus, & in summa saluberrimus, patrius vero impurus, crassus, distemperatus, calidus, & in summa insaluberrimus, tunc quidem ineptum esset consilium ob id tantum, quod patrius sit prauum aerem bono præferre, & ex optimo in pessimum ob sanitatem recuperandam se conferre. quod maxime procedit vbi etiam peregrinus aer ex longa mora in ipso contracta jam familiaris & ipsi ægrotanti euasisset; nam si modico tempore in peregrino aere æger moram traxisset, & forte ex nimia dissimilitudine ad patrium aerem ægritudo irrepsisset, non esset in hoc casu dubitandum, quod ad patrium aerem remeandum esset, etiamsi peregrinus optimus, patrius vero pessimus esset. Verumtamen cum aer non multum bonitate cedit ei, in quo quis ægrotat, etiamsi morbo 15 non esset vndequaque contrarius, patrium præferendum censerem, quod non sine exemplo ab Hippocrate mutuato, & superius repetito, dictum volo, qui *lib.* 2. *Aphor.* 38. paulo deteriorem cibum aut potum suauem tamen, meliori, ac minus suaui præferendum jubet non alia quidem ex caussa, quam quia Natura magis gaudet iis, quæ sibi grata. ac familiaria sunt; quod etiam in aeris delectu locum habet, qui etiamsi paulo deterior sit, tamen si patrius est, & ob id magis gratus, meliori, ac salubriori est præferendus: nam

nam & illud etiam in aere, in quo quis ægrotare cœpit considerandum, quod Cels. *lib.* 2. *suæ Med. cap.* 1. monebat, pessimum nimirum cœlum est, quod ægrum fecit: non enim hæc aeris, in quo quis ægrotare cœpit malitia ad manifestas ipsius aeris qualitates est referenda, hoc namque non semper vsuvenit, vt morbus sit in manifestis qualitatibus ipsius aeris, in quo quis ægrotare cœpit, & vt ea de caussa morbus ab ipso aere, & foueri & adaugeri valeat, sed referenda est vel ad latentem quandam energiam ipsius aeris, vel ad contrarietatem forte, quam habere potest is aer etiamsi optimus sit cum eo, qui ægrotat, vt explicat Hieron. de Rubeis *in hunc Celsi locum.* Si ergo aer laudabilis potest pessimus esse respectu cujusdam indiuidui, poterit & illaudabilis etiam esse salubris respectu alterius, quod etiam verbis prædictam sententiam subsequentibus insinuabat Celsus subdens, Adeo vt in id quoque genus, quod Natura pejus est in hoc statu salubris mutatio fit. Cum ergo liceat in pertinaci morbo ex Celso bonum aerem in pejorem simpliciter commutare, tanto magis licebit vbi concurrat cum hoc naturalis quædam familiaritas, & sympathia, qualiter in patrio aere vsuvenire palam est. Vbi ergo non sit magna, & valde notabilis bonitatis disparitas inter aerem, in quo quis ægrotat, aut commoratur, & patrium, semper dixerim pro salute custodienda, aut recuperanda patrium esse tutiorem. Fortunati vero sententiam locum habere in casu, in quo manifestis qualitatibus contra morbum pugnare oporteat, & aer patrius insigniter iisdem qualitatibus morbum fouere possit, ita vt periculum inde certum emersurum pro certo sit tenendum.

16

SVMMARIVM.

1 *Actio, quæ dicitur noui operis nunciatio, quid operetur.*
2 *In ædificiis construendis contiguis quæ consideranda.*
3 *Actio de noui operis nunciatione non datur contra ædificia jam constructa, sed de nouo construenda.*
4 *Ædificia tam contigua, quam sibi aduersa quo magis attolluntur, magis inuicem sibi incommodare possunt.*
5 *Vnicuique licet suum ædificium altius tollere vsque ad cœlum.*
6 *Seruitus negatiua, seu affirmatiua quid.*
7 *Quo magis angustæ viæ sunt, eo magis ædificia sibi inuicem aduersa, sibi incommodant.*
8 *Quo magis viæ tortuosæ sunt, eo magis ædificia sibi inuicem incommodant.*
9 *In ciuitatibus viarum latitudo, & rectitudo, cum longitudine consideratur.*
10 *Ædificia circa quæ sibi inuicem incommodant.*
11 *Prospectus ad sanitatem nihil facit nisi per accidens.*
12 *Luminum triplex genus.*
13 *Majus incommodum insurgit ex priuatione luminis, quam ex priuatione perflatus ventorum.*
14 *Luminum diuersorum diuersa vtilitas.*
15 *Majus incommodum emergit ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ex eo, quod cœlum mediantem, aut occidentem impediat.*
16 *Dies artificialis quodnam tempus dicatur.*
17 *Anni tempus maxime considerandum in decidendo incommodo ex ædificio proueniente.*
18 *Ædificia quomodo respectu ventorum sibi inuicem incommodent.*
19 *Seruitus altius tollendi si detrectetur quomodo afficiat respectu ventorum.*
20 *Venti nonnulli per rectam lineam spirantes salubriores, alij minus salubres.*
21 *Publica ædificia, Oppida, Ciuitates, & hujusmodi quæ impedimenta accipere possint ex vicinis.*
22 *Major ratio habenda publici interesse, quam priuati.*

Quæ incommoda sanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.

QVÆSTIO VI.

IN hac quæstione offertur materia satis practicabilis, de qua Iurisconsulti nonnulla, sed pauca habent sub titulis de seruitutibus tam communibus, quam vrbanorum, & rusticorum prædiorum, & in tit. *de oper. nou. nunc. in libb. ff.* & in tit. *de servit. & aq. Cod.* occurrit enim sæpissime in ædificiis construendis, in nonnullisque aliis circa particulares domos peragendis dubitare de incommodis, quæ vicinis ex tali constructione, aut rerum actione emergere possunt, ac tunc ipsis vicinis competit Actio, quæ dicitur noui operis nunciatio, qua sibi cauere licet, ne quid vicinus in præjudicium sui innouare valeat circa ædificia suis contigua, vt in tit ipso *ff. de operis noui nunciatione manifestum fit.* in harum vero plerisque occasionibus Medici aduocantur in consilium, vt cum ex constructione alicujus muri, vel parietis, vel ex eleuatione alicujus ædificij vicini domui obesse contingit, impediendo Solis illustrationem ab aliqua domus parte, vel aeris ipsius à ventis perflationem, ob quas caussas domus ipsa vicini insalubrior in posterum futura sit, vel cum ex demolitione veteris muri, vel cujuscunque ædificij, vel ex Syluæ cæsura priuata domus, vel Ciuitas aliqua nocumentum receptura est. quod insalubriorem Cæli aspectum habitura exinde sit, vel quod ab insalubriori vento perflatum sit receptura, & sic de cæteris, vt videbimus.. 1

Itaque nos quantum ad Medicos pertinet, dicamus in ædificiis quibuscunque, sed præcipue in vrbanis considerari deberi ipsorum ædificiorum altitudinem, vicinitatem inter ipsa intercedentem, viarum ea dirimentium dimensionem, spatia in ipsis ædificiis ad lumen, aut ad prospectum, vel ad commodum aliud, vel ad pulchritudinem, & magnificentiam, vel ad horum nonnulla, aut ad omnia simul relicta, vt fenestræ sunt, portæ, angiportus, xysti, cohortes, ambulacra, ac præterea nonnulla alia ad ipsa attinentia, vel in ipsis contenta, vt Hortus, Pomaria, Fontanæ, Cisternæ putei, Camini, Latrinæ, & alia permulta. Ex quibus omnibus, vt dixi, videndum quæ incommoda vicinis ædificiis emergere possint: nam si incommodo sint, poterunt prohiberi ne fiant, ne construantur: neque enim si jam facta, aut constructa sint competit ea actio, quæ noui operis nunciatio dicitur, vt patet *per l.* 1. §. 2. *ff. de oper. nou. nunc.* 2 3

Primo igitur quoad ædificiorum altitudinem hæc sit conclusio. Quo magis ædificia vel sibi con- 4

tigua, vel aduersa attolluntur, eo magis sibi inuicem incommodare possunt tam quoad lumen, quam quoad ventorum perflatum, quam etiam ad pleraque alia, vnde & potest prohiberi vicinis ne altius tollat, & cogi potest ad altius tollendum, nam & quanto minus attolluntur ædificia vel contigua, vel aduersa, tanto magis patet aditus aut insalubri vento, aut Cæli aspectui non laudabili: 5 non enim ex eo quod vnicuique regulariter liceat suum ædificium tollere altius vsque ad Cælum, *vt per l. Altius quidem, & l. seq. C. de seruit. & aq.* & per alias adductas à Cæpoll. *de seruit. rust. præd. cap.* 11. *num.* 4. idcirco non licet ex justa caussa, & dominio hanc seruitutem altius non tollendi vicino imponere; plures enim sunt, & esse possunt caussæ, ob quas noceri mihi contingit, si tuum ædificium meo contignum, vel aduersum altius extollas, quod nocumentum, vt euitem, possum, si jus habeam, tuo ædeficio hanc seruitutem imponere, vt altius non tollatur; nihil enim aliud est 6 seruitus negatiua nisi prohibitio ad ædificium, vel prædium pertinens ejus, quod alias liceret, sicuti affirmatiua coactio ad ea præstanda, quæ in domini voluntate sunt. Porro notissima est superior conclusio, & idcirco probatione non eget, & procedit etiam quoad vicinitatem; nam quo magis sibi inuicem vicina ædificia sunt, eo magis sibi inuicem obesse necesse est.

Secundo quoad viarum dimensionem similis 7 conclusio efformari potest; nam quo magis angustæ viæ sunt, tanto magis ædificia ex aduerso posita sibi inuicem incommodant, & quoad lumen, & quoad aeris perflatum, & quoad Solis reflexum. Ratio est, quia quanto propinquius vnum ædificium alteri est, tanto magis in vmbra illud esse necesse est, quod ad Occidentem, vel Septentrionem vergit; tanto minus etiam quod alteri subest à ventis perflatur, qui ab ea parte eminentioris nempe ædificij spirant: nam linea, per quam venti feruntur in imminens ædificium terminatur, neque pertingere potest ad ædificium subjectum, sed illud præterit, vnde hujus aer ab ejus venti perflatione immotus permanet; sed & tanto magis contra positum ædificium à reflexis Solis radiis, & calefieri, & illuminari contingit ob vicinitatem; reflexi enim radij quanto magis ad distans extenduntur, tanto magis propriam vim remittunt, vt experientia patet.

8 Tertio quo magis tortuosæ, & flexuosæ viæ sunt, eo magis ædificia tam contigua, quam aduersa sibi inuicem & quoad lumen, & quoad ventorum perflatum, & quoad reflexum officere contingit, quod tanto promptius euenit, quanto viæ sunt angustiores; nam præter supradicta in secunda conclusione accedit hic quoad ædificia Soli opposita cum tortuosa sint majorem vmbram faciunt, cum recta minorem faciant, quod illa majus, hæc multo minus spatium occupent, est enim linea recta omnium breuissima, cumque tortuosa ædificia majorem extensionem habeant respectu diuersarum partium ipsius cœli plures etiam ventorum flatus impedire ea oportet; & si quis ad eas vias perueniat ob eandem tortuositatem non habens exitum, aeremque agitando, plures quasi ventos efficit, qui nequaquam aeris salubritati sunt accommodi. Quin & reflexum radiorum Solis molestiorem ab his tortuosis ædificiis fieri contingit, quod Solis radij in vnum coeuntes magis vniti cum eorum curuos parietes feriunt, majorem vim sortiti in aduersas habitationes majori cum vehementia reflectantur. Itaque prudentissime his ex caussis Oribas. *lib.* 9. *collect. cap.* 20. & ex ipso Fortun. *cap.* 1. viarum latitudinem, & rectitudinem 9 in ciuitatibus desiderat; sed & longitudo erat addenda, nam viarum frequentia breuitati conjuncta earundem tortuositati æquiparanda est: necesse enim est vias breues numero multiplicari, & sic sese mutuo intersecare, ac veluti obices sibi mutuo fieri. Nec minus nocet viarum tortuositas quoad aerem, nam ex ea caussa non obscure aerem turbari ex Sabino dicebat Oribas. *vbi supra*, ob flexus ad ventos ipsos obliquos, vnde cum vnus ventus spirat multos fieri accidit, eosque pugnare inter se; nam ventus per rectum fluit, at viæ non sunt rectæ, ergo incidens in eas, quæ exitus non habent, ventus non ingreditur, quia ei nulla ibidem patet via, aerem vero, qui in ea via est, collidit, & vndabundans per flexus, easque vias, quæ exitus habent, jactatur, quandoquidem aliter ab aliis atque aliis inflectatur, & refringatur; à quibus autem vibratus circumfluit, & sæpe vicissim fertur, in eis ad eadem loca debilis fluit, & vndosus sese jactat, à quibus vero in alios constitutos mittuntur, contrarias spirationes faciunt, vt lumen luminis reflexum, ad pares enim angulos semper reflectitur, & quæ sequuntur.

Et quoniam, vt ex superioribus patet, incommoda quæ ex proximis ædificiis inuicem emanant in vno, eodemque genere majora, & minora esse possunt, determinandum idcirco quodnam majus sit facta comparatione & inter incommoda diuersi generis, & inter ea, quæ ejusdem generis sunt. Diximus autem ædificia sibi inuicem incommodare posse & circa prospectum, & circa lumen, & 10 circa aeris perflationem, & circa ejusdem puritatem, & bonitatem; si quæ autem incommoda ex aliis rebus ad ædificia attinentibus emergunt ad hæc reduci possunt. Iam verò prospectum omnium 11 minime ad salubritatem conferre notum est, ad amœnitatem enim solum inseruit, licet per accidens ad alia inseruire possit; majusne autem sit incommodum ex priuatione luminis insurgens, quam illud quod ex priuatione perflatus aeris emanat, non videtur difficulter terminari posse stante ejus conclusionis veritate, quam alias induximus, Solem esse, qui aerem rectificat. Dicamus tamen luminis considerari posse triplex genus; juxta 12 Mathematicos, qui primum vocant primarium, secundum secundarium, tertium tertiarium. Primum illud dicunt cum illapsus sunt radiosi, nempe inquam lumen ab ipsis radiis primo factum, secundarium illud, quod est in loco illustrato ab illapsu eorundem radiorum per totum cubiculum. Tertiarium cum ex ipso loco illustrato lumen recipit alius locus per se non luminosus; ego ad negotium nostrum magis facere crediderim, si dicamus, à Sole nos habere lumen vel mediate, vel immediate. Immediate, vel per directum, vel per obliquum, seu transuersum, mediate per reflexum luminis immediati, vel recta, vel oblique. Quibus stantibus dicamus, quod majus sit incommo- 13 dum ex parte priuationis luminis immediati siue illud directum sit, siue transuersale, vel obliquum, quam ex parte priuationis perflatus ventorum, quod perspicuum fit quia lumen alterutrum facile emendare potest quicquid vitij aer contrahat ex immo-

immobilitate, & priuatione perflatus ventorum; at ventus non poteſt è contra tam facile emendare incommodum prouenienſ ex perpetua vmbra, quæ aerem ipſum frigidiorem, & humidiorem, ac conſequenter inſalubriorem facit: nam hoc incommodum potius augetur ab aeris perflatu, quam tollatur, præterquam quod etiamſi ab vno vento aer perflari non poſſit, poterit perflari ab alio, at de Solis illuſtratione nequaquam idem euenire po-14 teſt. non videtur tamen parem habere vtilitatem lumen mediatum per reflexum habitum ſiue obliquum, ſiue rectum, vt ejus priuatio æquiparari poſſit priuationi perflatus aeris, & maxime ſi impediatur ventus aliquis ſalubris; niſi obſtet quod & lumen etiam mediatum, & maxime rectum calefaciendo aerem poſſit aliquo modo perpurgare; vnde dicendum potius videtur multo minus incommodare priuationem luminis per reflexum reſpectu priuationis perflatus aeris, quam priuationem luminis cujuſcunque reſpectu ejuſdem perflatus aeris.

Sed hæc de incommodis, & nocumentis diuerſæ ſpeciei inter ſe comparatis; nunc de iis, quæ ejuſdem generis ſunt dicamus, majus incommo-15 dum emergere ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ſi eundem in Meridiano exiſtentem, aut Occidentem impediat, vnde diuiſa tota artificiali 16 die in quatuor partes (eſt autem dies artificialis illud temporis ſpatium, in quo Sol eſt ſupra Horizontem, ſicuti nox artificialis illud, in quo Sol eſt infra Horizontem, vt per auctores in Sphæram Clauius *in* 1. *cap. de Sphær.* cum agit de Horizonte, vel eſt tempus à mane ad veſperam, *vt Glo. in l. More Romano. ff. de feriis*) majus nocumentum afferet ædificium, quod impediat vicino Solis illuſtrationem in prima diei parte, dehinc quod in ſecunda, & ſic de reliquis; nam minime omnium incommodat, quod Occidentem impedit Solem, vt jam ex ſuperioribus liquet. cum his tamen reuocandum in mentem eſt, quod de peculiari regionum natura alias diximus, quia in temperatis procedent quidem ea quæ diximus, in calidioribus minus damnum emerget ex impedimento illuſtrationis Solis in meridie exiſtentis, contra in frigidioribus majus.

17 Sed & circa hæc anni tempus multum momenti habet; nam, vt alias dictum eſt, non ſemper Sol in eodem Cœli puncto præciſe oritur, aut occidit, neque ſemper eandem cœli mediationem habet: in ortu enim, aut occaſu ſpatiatur per totum tractum illum, qui comprehendit quartam totius circuli partem, & inde oriens, aut occidens dicitur; in mediatione vero cœli habet majorem, & minorem eleuationem, vt notum eſt: itaque, vt exemplis agamus, majus damnum emergit ex impedimento Orientis Solis hyberno tempore, quam æſtiuo ex vno capite, ex alio contra, item majus ex impedimento Solis mediantis cœlum hyberno, quam æſtiuo tempore, & ſic de cæteris.

De ventis porro eadem eſt conſideratio; nam pro ipſorum ſalubritate, vel inſalubritate poteſt ædificium, quod altius extollitur magis, aut mi-18 nus proximo, aut aduerſo obeſſe; nam ſi ædificium quod contra meum extollitur, vel meo contiguum impediat ventos Occidentales omnium ſaluberrimos majori incommodo proculdubio mihi erit, quam ſi impediat ventos Septentrionales; magis etiam nocebit. ſi impediat Septentrionales, quam Orientales, aut Meridionales, & quemadmodum hæc conſiderata ſunt reſpectu ſeruitutis altius non 19 tollendi, ſic conſiderare eâ licet reſpectu ſeruitutis altius tollendi: nam ſi ædificium contra meum poſitum altius non tollatur, & ab ea parte Meridionales vel Orientales venti ædificium meum impetant, majori mihi damno erit, quam ſi ab eadem parte Septentrionales, vel Occidentales ſpirarent. In ſingulis tamen caſibus videndum, an venti ad ædificium, cui ſeruitus debetur per rectam lineam, vel per obliquam, aut tranſuerſim, & per reflexum accedant: nam aliqui per rectam lineam ſpi-20 rantes ſalubriores, alij minus ſalubres; ſunt enim qui ſalubriores euadant ſi vel per obliquam ſpirent, vel aliquo modo refracti ad nos perueniant. Sed quæ in particularibus ædificiis diximus, ad publica, & vniuerſalia loca quoque transferenda, nempe ad Oppida, Terras, Villas, Ciuitates, Prouincias; 21 nam & hæc loca à vicinis ſyluis, vel montibus, vel aliis quibuſcunque obicibus eadem incommoda reportare poſſunt, vel à Syluarum cæſura, & montis deſtructione, vel à Syluæ plantatione, & montis, vel arcis conſtructione, quæ priuata ædificia inter ſe ſibi communicare diximus cum altius tolluntur, cum tolli non deberent, vel cum non attolluntur, cum tolli deberent. quod vero major ratio habenda ſit incommodi, quod ex publico, aut priuato impedimento publico loco emanat, quam ejus 22 quod priuato, non eſt quod longioribus demonſtremus, nam non ipſis Legumperitis ſolum eſt notiſſimum *per. l. pupillo §. ſi quis riuos. ff. de nou. oper. nunc.* ſed & aliis quibuſcunque, & facit ex Medicis Roderic. Caſtren. *de Med. Polit, lib.* 1. *cap.* 12. alia tandem nonnulla, quæ huc pertinent in ſeq. quæſtione diſcutiemus.

SVMMARIVM.

1 *Res quaſdam penes ſe, ac ſuum ædificium habere ſeruitus quædam eſt.*
2 *Cloacæ ſpectant ad publicam vtilitatem.*
3 *Cloaca quid.*
4 *Cloaco quanto major eo magis damnoſam ſeruitutem facit.*
5 *Major ſeruitus eſt Cloacæ inferius os, quam ſuperius penes ſuum ædificium habere.*
6 *Cloacæ mundæ, ac liberæ ſint oportet.*
7 *Cloacas purganti vis fieri non poteſt.*
8 *In Cloacam publicam nihil immitti poteſt, quod ejus vſum deteriorem faciat.*
9 *Aquæductus, & Canales quodnam afferant incommodum.*
10 *Horrea duplicis generis, & quodnam afferant incommodum.*
11 *Horti quomodo vicinis officiant.*
12 *Pomaria quomodo damno ſint.*
13 *Prata quodnam incommodum afferant.*
14 *Furnus an damno vicino ſit.*
15 *Fornaces quodnam afferant incommodum.*
16 *Sterquiliniorum damna.*
17 *Stabula an damnoſa.*
18 *Immundæ Artes quantum Ciuitati noceant.*

De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Pratis, Furnis, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & Artibus immundis.

QVÆSTIO VII.

SVnt quædam in Ciuitatibus, quæ omnino necessaria incolis sunt absque eorum præsentia plurimum incommodi subituris, quæ tamen vel immunditie, vel illuuie, vel prauis euaporationibus ab ipsis ascendentibus, vel aliqua alia ex caussa vicinorum sanitati facile obesse possunt; idcirco hujusmodi res penes se, ac suum ædificium habere 1 seruitus quædam est, vt patet multoties per ll. *in titt. de seruitutibus.* horum tamen singula enumerare superfluum est, sed vt ad aliquorum exemplar de cæteris judicare liceat, nonnulla hic videntur recensenda.

Frequentes ergo in Ciuitatibus Cloacæ sunt, & eo frequentiores, & majores, quo magis popula-2 ta, & magis capax Ciuitas est; nam pertinent quidem Cloacæ ad publicam vtilitatem. *l.* 1. §. *Quia autem. ff. de Cloac.* Quid sit autem Cloaca definitur 3 à ll. *in ead. l.* 1. §. *Cloaca*, sic. Cloaca est locus concauus per quem colluuies quædam fluunt. sed lex, vt apertissime patet ex ipsiusmet subsequentibus verbis, Cloacæ nomen satis genericè accepit prout & Tubum, & Fistulam continet, imo sic definita pro aliis quibusdam accipi potest. sed quicquid sit de hoc, in Cloacis non modo consideranda concauitas illa, quæ veluti canalis quidam est, per quem aquæ projectitiæ, & pluuiæ, & quælibet viarum immunditiæs in flumen, vel alium quemlibet locum expurgantur, sed etiam duplex terminus, à quo nempe, & ad quem, vel superius, & inferius ipsius Cloacæ foramen, aut os: nam per superius, quod terminus à quo dici potest, omne immunditierum genus receptum, ac per cauitatem delatum per inferius, quod terminum ad quem vocamus, in alium locum, vt in flumen, vel in majorem aliquam Cloacam demittitur. consideranda quoque ipsius Cloacæ magnitudo, & capacitas, quædam enim earum magnæ sunt, quædam paruæ, quædam maximæ, vt quæ alias expurgant, qualis erat Romæ. 4 His consideratis dicendum, quod Cloaca quantò major est, tantò onerosiorem, & magis damnosam seruitutem inferat, cum quantò major est, tantò major copia exhalationum, & putredinosorum vaporum inde eleuata vicinas ædes inficiat, præterquam quod propinquas habitationes, & vicina loca atque ea quoque, per quæ ejus ductus pertransit humidiora, & minus salubria proculdubio efficit, & in summa ex Cloacæ propinquitate semper damnum aliquod aeris salubritati majus vel minus, pro ipsius magnitudine emergit.

Cæterum majori damno est Cloacæ inferiorem 5 exitum, quam superiorem prope se habere, & ratio est, quia locus, in quem Cloaca immunditiæs deponit, semper earundem immunditierum reliquis scatet, & sic multo magis magisque indesinenter aerem proximum infici inde contingit; contra vero superius foramen, licet aliquando iisdem immunditiebus scateat, tamen vel à frequenti pluuia, vel ab hominum ipsorum diligentia facillime expurgatur, & ab eo incommodo vindicatur; præterquam quod hoc ipsum edicto cauetur, nem-6 pe vt Cloacæ liberæ sint, & mundæ, cum hoc ad salutem publicam pertineat, vt *l. de pupillo* §. *si quis riuos. ff. de nou. oper. nunc. & jam cit. l.* 1. *ff. de Cloacis.* vnde vetatur vtrobique per ll. ne purganti, aut 7 mundanti Cloacas vis fiat, etiamsi ad ædes alienas Cloaca pertingat; nam habet liberam actionem, qui Cloacam mundare vult etiam per ædes alienas, dummodo restituat Domino, ac reficiat, quod operis vitio factum est; ex quibus palam est, quanti fiat à ll. damnum, quod ex Cloacis non solum vicinis, sed vniuersæ ciuitati emanare potest. quod vt melius demonstrarent, vetitum per ipsas est, ne quid in publicam Cloacam immittatur, neue quid 8 in ea fiat, ex quo Cloacæ vsus euadat deterior, vt si in eam cadauera brutorum, vel illuuies alias quis immittat, quæ Cloacæ ductum, & ipsius expurgationem remorentur: nam hoc modo augentur putredinosæ exhalationes ex ipsa Cloaca, & Ciuitatis aer facili negotio inficitur.

Aquæductus, & Canales (habita semper ratione 9 eorum magnitudinis) si puram aquam contineant, nullum habent in se incommodum, si hoc vnum excipias, quod ædificiis, & habitationibus humiditatem communicent, & eam ob caussam illas reddant insalubriores; quod si etiam impuram aquam contineant, & illuuie scateant non secus ac ipsæ Cloacæ etiam prauis exhalationibus possunt esse molesti.

Horrea duplicis generis, quantum mihi constat, 10 esse comperi, triticum enim vel in quibusdam ædificiis ad hoc constructis, aut domiciliis asseruatur, quæ proprie vulgo granaria dicuntur, & frumentariæ cellæ, vel seruantur in subterraneis foueis ad eum effectum excauatis; vtrumque genus noxam afferre vicinis potest; non enim ignotum est, quod ab ipso tritico prodit exhalatio quædam molesta, præterquam quod cum in granariis asseruatur frequenti agitatione indiget, ne teredinem concipiat, aut superexcalfiat, aut à quibusdam aliis animalculis exedatur: in frequenti vero illa agitatione puluis ab ipso eleuatur, qui quam sit noxius nullus est, qui nesciat. sed majus multo incommodum afferre granaria, quæ in puteis, ac foueis fiunt declarat aeris pernicies, quæ ab his exhalat cum aperiuntur, vt frumenta inde eximantur. quod optime nouerunt propria experientia edocti ii, qui improuidè, & absque vlla cautela in ipsas frumentarias foueas descendunt, antequam prauus ille aer in illis inclusus prorsus exhalauerit; quamobrem non modo prohiberi vicinos posse existimauerim, ne tales frumentarios puteos construant, sed etiam vt jam constructos destruendos curent. cellæ vero ad eundem finem fabricatæ in magis apertis ciuitatis, locis, & in extrema ipsius parte longè ab incolarum habitationibus construendæ sunt, licet non tam noxiæ, vt prænominati putei esse possint.

Horti nonnullis nominibus vicinis officere pos- 11 sunt, quoad sanitatem; non modo enim prauis exhalationibus ex ipsis plantis hortensibus eleuatis noxii sunt, sed etiam stercoratione, quibus indigent, nocent, vt elicitur ex Gal. 3. *Epid. comment. tex.* 14. ex quo Fortun. *Relat. lib.* 1. *cap.* 1. addo his quod continua irrigatione aerem reddunt humidiorem, qui cum apricitate jam calidus existat, inde calidæ, & humidæ naturæ effectus facillime putredinem

dinem accersit, & in caussa est, vt illum exspirantes promptissime putridas febres concipiant, obstructiones cachexiam, hydropem, & alios hujusmodi morbos, vt obseruare sæpe licet in ipsis hortorum cultoribus.

12 Pomaria autem neque tam assidua indigent aquatione, neque tam perenni stercoratione, sed quoniam Solis illustrationem impediunt, aerem frigidiorem, & humidiorem reddunt, & minus sana ob id ipsum & ipsa euadunt. Neque aliam ob caussam concessisse puto ll. *in l. 1. ff. de arb. cæd.* vt si arbor ex ædibus tuis meis ædibus impendeat, eam te inuito mihi cædere liceat, quia potest aliquo modo mihi nocere.

13 Sed & Pratum (nempe locus in quo ad fructum percipiendum falce opus est. *l. Pratum. ff. de rer. & verb. signif.*) insalubrem aerem facile sua humiditate reddit, vnde si cum agrum restibilem haberes prope meum prædium, pratensem illum effecisti, videndum an justam actionem contra te intentare ob prædictam caussam mihi liceat, quam Iurisconsulti decidant.

14 Furnus ad panes coquendos licet nullum, aut modicum videatur in se vitium habere, attenta tamen loci conditione potest aliquando vicino & tædium, & insalubritatem aeris afferre, vt si regio calidissima sit, si domus Meridiei exposita, & cætera ad hunc modum.

15 Fornaces autem multum vitij in se habere palam est, & miror in media ciuitate nonnullas ad calcem etiam excoquendam permitti; nam quæ ad figulina vasa percoquenda, aut scyphos, cululloSque Chrystallinos, vel vitreos, aliaque permulta vasa effingenda construuntur, non tantum noxæ habere crediderim, at illæ, nempe quæ ad calcem excoquendam inseruiunt, duplici nomine insigniter vicinis officiunt; primo quia aerem notabiliter excalfaciendo illum æstuosum reddunt, & suffocantem, secundo quia euaporationibus à calce sublatis ipsum aerem labefactant; qui inspirantium pectoribus maxime noxius eo modo euadit. Illud veritatem habere quiuis n[illegible], temporis anni rationem esse habendam, cum hyberno tempore minus, æstiuo maxime noxiæ eæ fornaces sint.

16 Sterquilinia posse & ipsa facile sanitati officere non est dubium, putridum enim vaporem assidue exhalant, vnde æstiuo tempore valde suspecta esse debent, curandumque vt sæpissime mundentur; ob eam caussam videndum Iurisconsultis est, an prohiberi à vicinis possint, etiamsi per longum tempus hujusmodi seruitus durasset non tantum ob priuatum interesse, quam ob publicum: periculum enim est, ne ciuitatem inficiant maxime vbi alias suspicio esset pestis; non permittenda ergo nisi extra habitata loca.

17 Sed & stabula nonnihil vitij habent, nisi quotidie à fimo emundentur, is enim in cumulos aggestus, & superexcalfactus putrorem concipit, & facile cum inde eximitur aerem potest inficere; nonnullis autem vicinis eam ob caussam capitis dolorem excitari, aliquando etiam febrem expertus non semel sum; de latrinis non est, quod quicquam addam, nam eas molestas esse, & sanitati, & munditici non est qui nesciat.

18 Denique immundas artes, nempe quæ fætorem excitant, quantum publicæ, & priuatæ saluti noceant, norunt omnes; idcirco quædam earum, vt coriaria est, & huic affines, fides, seu Chordas pro instrumentis musicis ex animalium intestinis præparantes, & quæ seuaceas candelas fabricant, carnificina, & id genus aliæ in locis seorsim ab aliis collocandæ, vt hic Romæ de prioribus fit, vbi prope Tyberim habitant, vt fluminis commoditate proprias domos expurgent, & vt sua ipsorum arte publicæ sanitati non noceant, nam si artem exercere, per quam malus odor vicinis fiat, etiam in domo sua prohibetur quis exercere. Cæpoll. *de seruit. vrb. præd. cap.* 48. *num.* 3. quanto magis hujusmodi artes prohiberi debent, quæ cum fœtore etiam aerem inficiunt; & de his, quæ ad hujus Tituli argumentum facere videbantur, hæc satis sunto.

Libri Quinti Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Sextus,

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quorum

Primus de erroribus Medicorum à Lege punibilibus.
Secundus de Tormentis, & Pœnis.
Tertius de Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo Domino

CLEMENTI MERLINO,

SACRÆ ROTÆ ROMANÆ AVDITORI MERITISSIMO,

Paulus Zacchias F.

SCio me de erroribus Medicorum agentem, Vir Illuſtriſſime, tantò magis apud æmulos quoſque reprehenſioni obnoxium futurum, quantò acriùs cæterorum errores fuerim inſectatus: ſed præter ea, quæ mihi cum aliis ſunt communia, id inſuper mihi multi vitio vertunt, quòd in his Quæſtionibus agitandis duas diſciplinas ſuſque deque euoluere coactus, neutram perfectè attigerim Platonem mihi in Legibus objiciunt ſeriò inculcantem, duo ſtudia, aut duas artes exactè tractare hominum neminem poſſe. His ego primum duas artes me ad Platonis mentem tractare inficiatus, Te deinceps, Vir ſapientiſſime, illis oppono tuomet ingenio teſte Platonem aperte coarguentem, qui non duo tantum ſtudia, ſed omnes quotquot ſunt bonas Artes, ac doctrinas & exactiſſime ad rem pertractes, & reliquis, qui iis inuigilant, perfectiſſimo exemplo eſſe poſſis. Inſtant, non omnes omnia poſſe, An tibi, inquiunt, eadem licere, atque illi perſuades, cujus ingenio ad omnia nato magno naturæ miraculo acri, ſolertique judicio, fœcundiſſimaque ſimul ad portentum vſque rerum memoria pollenti tam facile fuit veram, atque ipſiſſimam Encyclopædiam præ cæteris mortalibus nanciſci? Acquieſcere coactus, qua me deinceps ratione tueri valeam non habeo. Patrocinium ergo tuum, quo me, quæcunque ſeſe ferat occaſio, peramanter protegis, hic etiam imploro. Videam Ariſtarchos iſtos ad aſpectum tui nominis animo conſternatos, à detrectando poſt hac ſe abſtinere; ſi quæ in meis ſcriptis errata deprehenderint meritis tuis, quæ in omnium oculis, in ore omnium ſunt condonantes. Fac igitur opellas haſce meas Te grata animi propenſione excipere noſcant, dum Tibi, quà potis ſum, non ingratus ego, parem tuæ virtuti fortunam à D. O. M. exopto. Vale.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEXTI
TITVLVS PRIMVS.

De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

Continens Quæstiones tredecim;

quarum

LIBRI SEXTI
TITVLVS PRIMVS,
De Medicorum erroribus à lege punibilibus.

SVMMARIVM.

1 *Medici nomine qui veniant.*
2 *Medici nomen late patet.*
3 *Medicus ab omni pœna liber est, si, qui ab ipso curatur, ipso inuito, moritur.*
4 *Medici culpa nunquam præsumitur mortuus infirmus.*
5 *Medicus errat omittendo, & committendo.*
6 *Medicus tam omittendo, quam committendo tripliciter errare potest.*
7 *Culpa sociam habet pœnam.*
8 *Pœna debetur propter culpam.*
9 *Culpa quid.*
10 *Culpa quotuplex.*
11 *Culpa sequitur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam.*
12 *Cum ignorantia Dolus stare non videtur.*
13 *Nulla ignorantia est caussa peccati, nisi per accidens.*
14 *Dolo deficiente, deficit culpa grauior saltem.*
15 *Dolus dicitur tam in malo, quam in bono.*
16 *Dolus duplex.*
17 *Dolus quid.*
18 *Negligentia solummodo in erroribus omissionis videtur consistere.*
19 *Negligentia quid.*
20 *In omittendo non interuenit dolus verus. Fallit in Medico.*
21 *Ignorantia quid.*
22 *Ignorantiæ prima species.*
23 *Ignorantiæ species altera.*
24 *Dolone, an ignorantia errare dicatur is, qui vltra suam capacitatem operatur.*

Medici nomine qui veniant hic. Quot modis errare Medicus dicatur, & quinam errores sint à Lege punibiles.

QVÆSTIO I.

DE Medicorum erroribus inter Miscellanea verba facere breuioribus decreueram, cum maxime multa sparsim in hisce quæstionibus occurrerint ad hoc ipsum argumentum pertinentia; cum tamen Hippocraticæ, solidæque doctrinæ studiosissimus vir D. Angelus Colius, meique amantissimus admonuisset, præstabilius fore in vnum quæcumque ad hanc materiam faciunt recolligere, tam insignis viri, tamque amici consilium acceptandum duxi; quamobrem titulum hunc, cui de Medicorum erroribus nomen feci, huic argumento dicaui, non tamen de omnibus Medicorum erroribus hic agendum, sed de iis tantum, qui vel ex dolo, vel ex negligentia, vel ex ignorantia ab illis in infirmos, vel in quoscumque homines medendi caussa patrantur, & qui punitionem à lege reportant; non solum, inquam, à lege ciuili, sed à Canonica etiam, eo quod Medicum peccati reum faciant.

Sed Medici nomine abuti nos hic oportet; neque enim solummodo de vere Medicis, nempe de iis, qui Rationales dicuntur, eo quod Philosophiæ principiis innixi Medicinam exercent, loqui nos hoc in loco debemus, sed de quibusque, qui quoquo modo in ægrorum, aut quorumcumque hominum curatione, vel in Medicamentorum præparatione, & administratione sese immiscent, vt primo loco Chirurgi sunt, Phlebotomiam exercentes, hoc est sanguini detrahendo quocumque modo destinati, Aromatarij, Seplasiarij, Empirici, & Chimicorum genus omne procacissimum, neque solum viri, inter quos etiam, & assidentes, aut ministrantes infirmis sunt, sed etiam ipsæ vilissimæ muliercula, aut vt viri infirmis ministrantes, aut medicamenta aliqua dispensantes, aut obstetriciam artem exercentes, omnes enim hi abusiue medici nomine veniunt; vnde est quod *in l. si duas. §. Grammatici. ff. de excusat. Tut.* Circulatores etiam vocentur Medici. Ripa *tract. de Pest. par. vlt. partic. 2. nu. 3.* Magon ex Bald *decis. Flor. 11. nu. 2* Franch. *decis. 564. nu. 3. par. 4.* Cujac. *in lib. 3. recept sentent.* Paul. *tit. 6. de Legat.* Carrar. *de Med. pag. 3. nu. 11*. nomen enim Medici latè patere testatus etiam ex nostris Gal. est *in lib. ad Thrasib. cap. 24.* immo erant antiquitus multo plura Medicorum genera, quam nunc sint; quia notissimum est, & apud Herodotum auctorem vetustissimum *lib. 2.* comprobatum, antiquitus Medicos extitisse, qui vni tantum corporis parti medeerentur, dicebanturque ex hoc Auricularij, Ocularij, Dentarij, de qua re videndus Mercurial. *lib. 2. var. lect. cap. 8.*

Sed his omissis, ad Medicorum errores accedamus, qui quidem non videntur prima fronte reportare vllam à Lege punitionem, quia vt Plato *lib. 9. de Leg. vers. med.* sanciuit, Medicus ab omni pœna solutus esse debet, si is, qui ab ipso curatur ipso inuito moritur. Neque dissentiunt nostræ leges, Tex. *in l. Illicitas. §. sicuti. ff. de off. Præsid.* Ripa *vbi supra, nu. 70.* & facit etiam ex nostris Gal. *in primum prognostic. in princ.* numquam enim Medici culpa præsumitur mortuus infirmus Ripa *loco citato, num. 75.* sed hæc primo nec in omni Medico, nec semper locum habent, quia de ratiocinali tantum Medico intelligenda, & quandocunque culpa abest, vt elicitur ex iisdem verbis Textus *citatæ l. Illicitas.* vt ergo sciamus quandonam Medicus puniri possit, discutiendum primo est, quot modis errare Medicus possit; quod vero de rationalibus Medicis dicemus, etiam cæteris erit commune.

Potest igitur Medicus quicumq; is sit, aut minister Medicorum, vt quilibet alius homo primo aut omittendo, aut committendo errare; quod insinuatur *à l. Qui non facit. ff. de reg. Iur.* omittendo enim peccat qui non facit ea, quæ facere debet, committendo qui facit ea, quæ facere non debet,

6 ſed tam omittendo, quàm committendo triplici ratione Medicum errare contingit, dolo nempe, vel malitia ignorantia, & negligentia, in omnibus 7 enim his culpa interuenit, culpa vero ſociam habet pœnam, quemadmodum meritum ſocium habet præmium: nam pœna debetur propter culpam D. Tho. 12.*q.* 87.*art.* 2. *in corpore.* & 2. 2. *q.* 108. *art.* 8 4. eſt autem culpa inordinatio voluntaria, vel pri- 9 uatio boni. id. D. Tho. 1. *primæ q.*48.*art.*7.vel ſecundum Bart. *in l. Quod Nerua ff. Depoſit. num.* 6. *& ſeq.* eſt deuiatio à Legis diſpoſitione, circa quas definitiones qui plura ſcire deſiderat, aut noſſe quot, & qualia ſint culpæ genera præ cæteris adeat Molinam *de contract. diſp.* 203. Farinac. *Theor. & pract.* 10 *crimin. par.* 3.*q.* 88. *à num.* 48. *ad ſeqq.* nobis ſatis ſit dixiſſe, quod ſecundum aliquos culpa triplex eſt, lata nimirum, leuis, & leuiſſima, ſecundum alios tamen eſt quintuplex, hoc eſt, latiſſima, latior, lata, leuis, & leuiſſima, de qua re præter quamplurimos videndus Bart. *vbi ſupra*, & inter modernos Farinac. *loco citato*, ex Iuriſconſultis, & alij, & ex Canoniſtis Azor. *lib.* 6. *Inſtitut. moral. par.* 3. *cap.* 4.

11 Sed etiamſi culpa ſequatur, vt dixi, dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam, non promiſcue tamen id de omni culpa firmandum; nam ex dolo quidem manifeſto culpa emergit latiſſima, ex dolo autem præſumpto culpa latior, ex alio vero quocunque dolo quodcunque culpæ genus poteſt emergere pro doli qualitate; quemadmodum etiam ex negligentia; ſed ex ignorantia per ſe non videtur niſi lata culpa, leuis, & leuiſſima ſuccedere poſ- 12 ſe, quia cum ignorantia non videtur ſtare dolus, nec manifeſtus, inquam, neque præſumptus, quia cum dolo ſemper conjuncta eſt malitia, & vafrities, quæ aliquo modo contraria eſt ignorantiæ; 13 vnde ſecundum D. Tho. 1. 2. *q.* 76. *art.* 1. nulla ig- 14 norantia eſt cauſſa peccati niſi per accidens, deficiente igitur dolo, deficit etiam culpa grauior ſaltem nempe latiſſima, & latior, in quorum altera, vt dixi, eſt dolus manifeſtus, in altera dolus præſumptus, ſed videndum, antequam vlterius progrediamur, quid ſit dolus, quid item ignorantia, quid negligentia.

15 Sed primo ſciendum, doli vocem eſſe æquiuocam ad malum, & bonum ſignificandum, vnde quando dolum dicimus, epithetum addimus mali, vel boni, vt *ff. de dolo malo, l.* 1. *ibi*, quæ dolo malo eſſe facta dicentur. Plautus in Rudente *Act.* 5. *(Scen.* 4.

Nil dolo malo inſtipulatus ſis.

Terent in Eunuch. *Act.* 2. *Scen.* 3.

----*Æquum eſt fieri, vt à me ludatur dolis.*

Et *Act.* 3. *Scen.* 3.

----*Iam tum erat ſuſpicio,*
Dolo malo hæc fieri omnia.

Virgil *lib.* 1. *Æneid.*

Nec latuere doli fratrem Iunonis iniquæ.

Et *lib.* 4. ejuſdem.

Annuit, atque dolis riſit Citherea repertis.

Et *ibid.*

Vna dolo Diuum ſi fœmina victa duorum eſt.

16 Cum igitur dolus duplex ſit malus nempe, & bonus. vt *l.* 1. *§. non fuit. ff. de dolo malo.* D. Tho. 2. 2. *q.* 55. *art.* 4. *ad primum.* & ex Medicis. Io. Alph. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 3. *in princ.* hic de malo loquimur qui *in ead. l.* 1. §. 2. *& alibi*, & apud Cicer. *lib.* 3. *de off.* & alios, & ab eod Io. Alphonſ. à Fontech. ex noſtris definitur, quod ſit machinatio 17 quædam ad decipiendum alterum adhibita; ita etiam Bartol. *in prædicta l. nu.* 12. & nouiſſime Farinac. *Theor. & pract. crimin. part.* 3. *q.* 88. *nu.* 1. *& ſeq.* & ex Canoniſtis Azor. *lib.* 6. *inſt. mor. cap.* 4. *par.* 3. Molina *de Contract. diſp.* 293. *num.* 4. Aliam definitionem doli generaliter ſumpti attulit Leſſius *de juſt. & jur. lib.* 1. *cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 25. & eſt hujuſmodi, dolus eſt aſtutiæ executio ſiue verbis, ſiue factis; quæ licet eadem ſit cum ea, quam attulit Molina de dolo late ſumpto, eſt tamen breuior, quod definitioni eſt conuenientius.

18 Tam in erroribus autem commiſſionis, quam omiſſionis, & dolus, & ignorantia ſubeſſe poteſt, ſed negligentia in erroribus tantum omiſſionis interuenit; conſiſtit enim in defectu, cum deficiat ab actu præcipiendi per defectum promptæ voluntatis D. Tho. 2. 2. *q.* 52. *art.* 2. dicique idcirco ex mea ſententia poteſt, Prætermiſſio faciendorum ex animi ig- 19 nauia; atque ea de re voluerunt nonnulli Iuriſconſulti apud Farinac. *pract. crim. par.* 3. *q.* 88. *n.* 31. in o- 20 mittendo non interuenire verum dolum, ſed tantum præſumptum, quod tamen maxime cum de Medicis agitur eſt falſum, quia Medicus ex vero dolo poteſt aliquid omittere, vt ſi in pleuritide, aut magna febre, aut ſimili morbo abſq; vlla cauſſa ſanguinem detrahere omittat, aut ſi ei, qui venenum ſumpſit deleterium, proprium alexiterium non præbeat, vt à morbo, & veneno homo euictus, vitam obeat.

21 Ignorantia porro lato modo ſumpta eſt rei ſcibilis inſcitia; ſtrictius autem dici poteſt, Eorum, quæ ſcire tenemur inſcitia, vt elici poteſt *ex l.* 5. *C. per quas perſonas, ibi*, & forſitan ignorat, & neſcit, cujus licet multiplices ſpecies tradantur à D. Tho. 2. 2. *q.* 74. *art.* 1. *ad* 2. *& alibi*, & à DD. *in l.* 1. *ff. de jur. & fact. ignor.* tamen ad rem noſtram dicamus, eam eſſe duplicem, vnam quidem, qua quis ignorat ea, quæ 22 ſcire tenetur, & ſine quibus non poteſt debitum exercere ſaltem ſecundum communem ſimilium hominum ſolertiam, & hæc habet profecto conjunctum peccatum D. Th. 2. 2. *q.* 76. *art.* 6. & in hac eſt lata culpa, & punibilis idcirco eſt, immo poteſt in ea interuenire culpa latiſſima, non quidem ex parte ignorantiæ per ſe, ſed ex ſumma negligentia; alia 23 vero ignorantia eſt, qua quis ignorat ea, quæ vltra communem aliorum capacitatem ſunt, & in hac certe interuenit leuis culpa, & idcirco in noſtro caſu nullo modo eſt punibilis.

24 Illud autem jure quærendum hic videtur, num dolo, aut ignorantia errare dicendus ſit is, qui vltra ſuam capacitatem aliquid operatur; hoc enim maxime vſuuenit in caſu noſtro, cum vt plurimum omne cæterorum Medicorum genus, rationali excepto, multa audacter vltra id, quod nouit, circa infirmos machinari tentet, & multoties graui damno ipſis exiſtat, imo etiam & exitio. Licet autem hi per audaciam delinquere ſoleant, quæ ex ignorantia conſequitur, dolo tamen peccare vt plurimum ſolent, maxime cum quid machinantes, quod ipſi ignorant, & ignorare ſe cognoſcunt, & tamen, vt aliquid lucri faciant, & pecunias à credulis extorqueant, vel vt nomen ſibi apud eos acquirant, promittentes quod præſtare non poſſunt, ab operando non deſiſtunt; videntur ergo tanquam doloſi puniendi.

Ex his igitur patere jam credo, quinam errores à lege punitionem reportare debeant; videntur enim quicunque dolum conjunctum habent, & maxime verum, & apud canonicas leges reos homines efficere, & pœnas apud ciuiles luere debere. qui

qui autem ex negligentia proueniunt, si magna sit, etiam à ciuili lege puniri posse, & à Canonica expiari, si modica apud ciuilem quidem in considerationem non haberi, apud Canonicam non prorsus pœnæ esse immunes. eodem modo, & ignorantia si magna, & affectata sit apud vtramque legem est punibilis, sin minus à pontificia tantum in eam leniter animaduerti debetur.

SVMMARIVM.

1 *Infirmo ex Ignorantia Medici decedente, non potest Medicus pœna corporali puniri.*
2 *Infirmo Medici dolo pereunte, Medicus pœna mortis puniendus.*
3 *Magna negligentia culpa est.*
4 *Medicus dolo peccans in ægrotum proditorie agit.*
5 *Medicus ægrum veneno interimens non est proditor. contrarium ibi.*
6 *Ignorantia quando præsumi possit, Medicum errasse.*
7 *Secunda præsumptio erroris per ignorantiam patrati.*
8 *Tertia præsumptio.*
9 *Quarta præsumptio.*
10 *Quinta præsumptio.*
11 *Sexta præsumptio.*
12 *Negligentia locum habet tantum in omissionibus.*
13 *Negligentia quando præsumi possit.*
14 *Dolus quando præsumatur.*
15 *Secunda Doli præsumptio.*
16 *Tertia Doli præsumptio.*
17 *Quarta doli præsumptio.*
18 *Doli præsumptio ex maxime affectata negligentia.*
19 *In Medicis omnibus præter Physicos semper ignorantia præsumi potest.*
20 *Prætergressio, aut immutatio eorum, quæ à Superiori Artifice præcipiuntur, à minori facta dolosa præsumenda.*

In quibusnam casibus Dolus, in quibus verò Ignorantia, in quibus deniquè Negligentia præsumi possit.

QVÆSTIO II.

NOn esse parem culpam in omnibus Medicorum erroribus est notissimum, ac consequenter patet, non esse parem pœnam in omnibus infli- 1 gendam: nam si Medicus per ignorantiam peccauerit, maxime affectata, puniendus quidem est, sed tamen illum pœna corporali puniri posse non conceditur. facit auctoritas Pauli Iurisconsulti *lib. 5. recept. sentent. tit.* 23. *ad l. Cornel. de Sicar.* & probant Ripa *de peste partic. 2. par. vlt. num.* 70. *& seqq.* Vrsill. *ad Afflict. decis.* 123. *num.* 4. quod tamen contrario 2 modo euenit, vbi dolo Medicus erraret. *l. Illicitas. §. sicuti. ff. de off. Præsid.* quia tunc pœna mortis esset dignus, vt est notissimum. sic etiam grauiter punien- 3 dus venit Medicus, vbi sua negligentia periret ægrotus, quia magna negligentia culpa est. *l. Magna. ff. de rer. & verb. signif.* sed multo grauius puniendus 4 cum dolo peccat, nam Medicus in ægrotum dolo peccans ex mea sententia proditoriè agit, cum proditoriè agere sit, vnum actibus ostendere, & aliud in mente gerere. Bartol. *in l. Respiciens. §. delinquunt. ff. de Pœnis.* at Medicus ægroto se amicum in actibus ostendit, illi promittens ex oblatis medicamentis sanitatem, & tamen in mente aliud habet, vnde illi vel adhibet medicamenta contraria, & noxia, vel non adhibet oportuna; & si proditor dici potest quicunque sub prætextu amicitiæ, & bonæ voluntatis hominem grauiter decipit, & maxime qui occidit, certe Medicus dolo in ægrum peccans proditor dici potest, æger enim illum tanquam amicum ad suæ sanitatis custodiam conuocat, & ille sub hoc prætextu ejus vitę insidiatur. quamquam scio aliter à Legum peritis accipi Proditoris nomen, vnde ea de re non vult. Carrar. *de Med. par. 2. num.* 342. Me- 5 dicum etiam veneno ægrum interimentem debere dici proditorem, sed ego ad rei naturam, non ad nomen, aut aliorum opinionem respicio. sed quid plura? Si veneno occidens etiamsi non sit Medicus proditor est, vt ex Bald. & aliis dixi *lib. 2. q. 1. num. 5.* & notauit ex nostris Franc. Ranchin. in Hipp. *jusjur. l. 4. rubr. an liceat Medicis, &c. vers. nos tamen contra.* Bos. *in pract. crim. tit. de Homicid. nu.* 14. quanto magis si Medicus ille sit? Necesse igitur ex his omnino videtur scire, quandonam, in quibusque casibus præsumi possit, Medicum dolo in ægrotum errasse, quando item potius negligentia, quando autem ignorantia; circa quę dici potest primo, quod Medicus in vtroque errorum genere tam commissionis, inquam, quam omissionis præsumi primo potest ignorantia peccasse, quandocumque morbus, aut ca- 6 sus offenditur, qui de raro euenit, aut quem ipse Medicus de raro, aut nunquam vidit; vnde Medici juniores, qui in studiis, artisque operibus non multum sese exercuerunt, cum cęteris audaciores sint, facile per ignorantiam errant, negligentes seniores, & magis expertos Medicos conuocare, ad quod quidem sub pœna mortalis peccati tenentur, vt suo loco dicemus. extat hujus erroris exemplum apud Amatum Lusitan. *curat. med. cent. 6. cur.* 82. relatum ex ipso Amato à doctiss. viro Marco Aurelio Seuerino Medico, & Chirurgo Neapolitano in opere vere recondito, cui titulum fecit, De recondita abscessuum natura, *lib. 4. c. 7.* in quo casu Medici illi, qui numquam spirituosum tumorem viderant, cum de raro etiam ab aliis videri soleat, illum adaperientes, ægro manifestam, ac repentinam mortem conciliarunt.

Secundo cum Medicus aliquod medicamentum 7 in vsum trahit, quod cum morbo, cui adhibetur habet insignem aliquam contrarietatem non vulgariter notam, ob quam ęger periclitatur, vt apud eundem Amatum quidam Medicus Acetum in colica passione prębens, necis caussa extitisse dicitur, nesciebat enim Medicus hic hanc aceti contrarietatem cum dolore colico, & cum quibuscumque ventris doloribus, quos excitare consueuit, & in similibus etiam doloribus improbatur maxime in mulieribus Aceti vsus ab Hipp. *lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. par.* 78. scioque exhibitione spiritus vitrioli acidi ad febrem, mulierem hystericis doloribus obnoxiam spatio vigintiquatuor horarum à Medico sublatam, volvulo excitato.

Tertio pręsumi potest per ignorantiam Medicum 8 peccasse in iis morbis, in quibus cum adsit indicans remedium aliquod necessarium, ac generosum, adest alia ex parte aliud multo fortius prohibens, vt, exempli caussa, si adsit febris continua & magna, indicans sanguinis missionem, alia vero ex parte adsit notabilis fluxus ventris vires maxime dejiciens, & tamen Medicus sanguinem mitteret, & æger ex hoc succumberet, certe pręsumptio esse potest erroris per ignorantiam patrati. Eodem modo in his casibus vsuuenit, in quibus præsente indi-

cante generosum aliquod, & maxime necessarium remedium, contra adesset prohibens aliquod leue, & Medicus pluris faceret prohibens leue, quam indicans forte, vt si æger summa plenitudine molestaretur cum febre, quæ indicaret subitam purgationem, alia vero ex parte adesset leuis aliqua diarrhæa, quam Medicus judicans esse prohibens sufficiens, abstineret se ab exhibitione medicamenti; aut si in ardente febre ob leuem aliquem fluxum, aut leuem errorem in Veneris vsu præcipue in assueto (qui error vulgo est frequentissimus) omitteret sanguinis missionem, certe tunc præsumptio erroris erit per ignorantiam commissi, cum facillimum sit, non expertum Medicum quibusdam vniuersalibus regulis confisum fortiora indicantia pro leuioribus, & leuiora prohibentia pro fortioribus judicare. Habes in hoc genere errorum exemplum apud Altimar. *in lib. de med. hum. corp. morb. cap.* 74. vbi Medici quidam in dysenteria cum inflammatione, in qua sanguinis missio erat fortiter indicata à dolore, à febre, ab inflammatione, judicantes ventris fluxum esse fortius prohibens, quam esset indicans dolor magnus, inflammatio, febris, eam prætermiserunt, vnde duo ægri sic tractati perierunt, cum alter grauiori dysenteria afflictus sanguinis missione fuerit liberatus, vt percurrit idem Altimar. *ibid.*

9 Quarto ignorantia præsumi potest, quando in morbis adest insigne quoddam symptoma, ad quod Medicus totam curam dirigens, principalem morbum omnino negligit; veluti imperitissimi Chirurgi apud Lang. *lib.* 1. *epist.* 4. qui circa symptomata morbi curanda defatigabantur, nescientes ea non nisi ablato morbo auferri posse, eo quod morbus esset caussa sympromatum; sed è contrario ignorantia præsumi potest, quando Medicus curat morbum, & negligit magnum aliquod symptoma, quod ob sui prauitatem vniuersam curam ad se deberet attrahere; vt præteritis annis euenit cuidam Medico, qui cum in nobili curaret Tertianam simplicem, & intermittentem, cujus paroxismus molestissimæ cardialgiæ associabatur, ille in ipsam febris accessionem culpam conjiciens, nihil omnino curæ illud symptoma habebat; immo contendente me, maximam habendam esse ejus symptomatis rationem, ægrumque ob bilis ad os stomachi irruentis morsum ante accessionem, immo in ipsa accessione esse cibandum, quasi consilium meum irridens, ægrum in ipsa accessione expirare vidit. ego autem alios ægros ab his pernecabilibus symptomatibus, immo ab ipsa morte reuocatos vidi oportune eis in ipsa accessione cibos offerens, vt Galenus ipse alias factitauit.

10 Quinto per ignorantiam præsumi potest peccasse Medicus, quandocumque motum aliquem symptomaticum à morbi vi excitatum pro critico judicat, & à Natura profectum, quamobrem aut illum negligit, aut etiam coadjuuat, sequens prauum illum morbi, non Naturæ motum. cujus erroris luculentum exemplum habemus apud Galen. *in primum Progn. tex.* 4. vbi juuenis quidam Medicus infirmum syncoptice sudantem in balneum demisit, & sudorem majorem in modum excitans, ægrum extinxit; cui par fuit error prouectioris alterius Medici, cujus nomini parco, annis præteritis, qui alium ægrotum similiter diaphoretico sudore respersum stragulis coopertum suffocauit.

11 Sexto ignorantia Medici præsumi potest in morbo, qui cum esset pernecabilis, à principio leuis apparuit, vnde Medicus ejus leuitati confisus, nullum notabile præsidium contra ejus perniciem in principio adhibuit. hujus erroris exempla multo plura in dies offenduntur, quam oporteret; in quibus interdum habet etiam locum negligentia, præcipue si aliquod notabile symptoma à principio appareat, ex quo Medicus si debita solertia, & diligentia esset vsus facile in perniciosioris morbi cognitionem venire potuisset. vt si, exempli gratia, febris à principio quidem apparuerit parua ob moderatum externarum partium calorem, ob absentiam insignis alicujus doloris, ob somnum, & cibum sufficienter sumptum, & similia, sed pulsus fuerit celerrimus, ac paruus, & adfuerit sitis molesta cum inordinata corporis jactatione, ad quæ Medicus à principio non aduerterit, tunc enim tanto magis negligentiæ insimulandus, quanto hæc symptomata magis conspicua fuerint.

12 Iam vero alias dixi, Negligentiam non habere locum nisi in erroribus omissionis, cum ipsa sit prætermissio agendorum, & tamen cum negligentia maximus inesse potest dolus, vt videbimus cum de dolo agemus.

13 Sed negligentia, quæ nec dolosa sit, nec affectata, præsumi potest, cum lente Medicus processit in morbo præcipiti, sed non à principio tali, licet grauis esset, vt tarde medicamenta admouendo, aut admouendo leuiora, sanguinis detractionem protrahendo, aut quantum detrahere oportuit non detrahendo, aut si vice euacuationis sanguinis per venæ sectionem, contentus fuit cucurbiculis scarificatis, & similiter in reliquis.

14 Dolus autem præsumi potest tam in committendo, quam in omittendo, & primo præsumi potest in committendo, quandocumque Medicus relictis medicamentis tutioribus, & quæ magis in quotidiano vsu sunt, recurrit ad minus tuta, & inusitata (& maxime si illi ipsi ante hac in vsu non fuerint) vt si in leui morbo, veluti leuis esset febris, vteretur stibio, Elleboro, Mercurio, aliisque quibus de raro, & in magnis morbis, & summa vrgente necessitate vtimur.

15 Secundo si remedia sint multum improportionata ægri naturæ, morbo, ætati, Anni tempori, tempori item morbi, dolus præsumi potest, vt si exempli caussa; ægro debili, vigente morbo, seni, in media hyeme, morbo frigido affligente plurimum sanguinem detraxerit, aut si vomitum in summa spiritus, respirationisque angustia in magnis anni rigoribus, ægro non assueto, nec facile vomenti, & angusti pectoris forti medicamento, ac violento prouocauerit; facile enim est ægrotum ab ipso medicamento suffocari, vomitus enim morbis pectoris est contrarius.

16 Tertio si nonnulla generosa præsidia summam requirentia corporis purgationem, atque exactam humorum expiationem, nulla præcedente purgatione adhibeat, vt si Thermales aquas maxime ad alterandum exhiberet, corpore cacochimo existente, aut si nec per sanguinem, nec alio modo expurgato Ægri corpore summe plethorici, valido, ac forti linimento scabiem curare tentasset; scimus enim multos ex similibus linimentis vitam cum morte ex improuiso commutasse, alios in difficillimos morbos incidisse, & si placet percurre nonnulla exempla ejus rei apud Amat. Lusit. *cur. med. cent.* 2. *cur.* 23. sic etiam & in aliis casibus exemplificare licet, infiniti enim esse possunt hujusmodi casus, in quibus ad horum similitudinem dolose medicus errasse præsumi potest.

Quarto

17 Quarto si Medicus moueat quando non debeat, vt si purget in statu morbi, incoctis omnino existentibus humoribus, & præcipue si vtatur medicamento catartico, & eradicante, si item moueat in diebus criticis, qui præ cæteris sunt considerabiles, & maxime si nulla apparente saltem caussa ad hoc motus fuerit. Quando autem liceat, & an liceat mouere in diebus criticis longioribus demonstrat Card. *lib.* 1. *Contrad. Med. tract.* 3. *contr.* 7. subuenit vero id, quod Arist. narrat. *lib.* 3. *Politic. cap.* 11. apud Ægyptios nempe non licuisse ante tertiam diem mouere, quod antea mouisset Medicus periculo id faciebat suo, sed & de hac ipsa re, an nimirum liceat in morbis à principio medicari idem Card. *ibid. tract.* 6. *contrad.* 16. notissima certe est Hipp. *sententia* 2. *Aphor.* 29. In principiis morborum si quid tibi videtur mouendum moue, quæ similibus aliis sententiis est confirmata; quomodo tamen intelligenda sit, & quomodo contrariis Hippocratis assertionibus conciliianda, apud expositores videndum.

18 In maxime affectata negligentia dolus etiam verus, vt dixi, inesse potest, idque tunc præsumere licet, quandocunque in morbo notissimo facilique cognitionis, & præcipiti, remedia valentiora, & proportionata prætermittuntur; coincidit vero hic error negligentiæ cum errore in omittendo per dolum patrato; procedit autem id, non solum quando morbus est notus, sed etiam quando remedia sunt nota, ita vt per ignorantiam prætermissa præsumi non possint, sicuti si in acutissima pleuritide, in suffocante angina, in magna & ardente febre, aliisque similibus morbis, & inflammationibus sanguinis missio prætermittatur, nullis contraindicantibus eam prohibentibus. Ac denique errores magni semper debent secum habere doli præsumptionem, si eos ex ignorantia præcessisse non suspicandum.

Sed hæc locum præcipue habent in rationalibus Medicis, nempe Physicis, eorum tamen exemplo in nonnullis aliis quoque errores aduertere possumus, nam neque omnium errores cæterorum Medicorum recensere, neque etiam omnes ipsorum

19 Medicorum rationalium licet. In cæteris profecto ignorantia plerumque præsumenda, quandocunque propriam sufficientiam prætergrediuntur, & sese in iis immiscent, quæ eorum captum exsuperant, vt in dies animaduertimus, Barbitonsores, Aromatarios, Seplasiarios, Chimicos irrationales, audacissimos Empiricos, Circulatores, Obstetrices, & muliercularum genus omne per ignorantiam peccare; quæ tamen quia semper comitem habet audaciam, nulla

20 excusatione videtur digna, sed in iis, quæ ad eos proprie spectant, prætergressio, aut immutatio eorum, quæ à superiori artifice præcipiuntur, malitiosa præsumi potest, de his tamen peculiarius in propriis quæstionibus agendum.

SVMMARIVM.

1 *Medicus inter auaros connumeratur.*
2 *Medici sunt inuidi.*
3 *Medici sunt detractores.*
4 *Ignorantia punibilis in Medico quæ sit.*
5 *Ignorantia in Medico habet cum se conjunctum peccatum.*
6 *Medicus peccans per ignorantiam latam culpam committit.*
7 *Medicus peccat superbe promittendo certam salutem.*
8 *Loquacitas in Medico reprehensibilis; & quando sit punibilis.*
9 *Medicus requisitus ad veritatem propalandam, quando teneatur eam propalare.*
10 *Medicus in casibus dubiis alios Medicos socios renuens mortaliter peccat.*
11 *Medicus sententiam mutare nolens, ne errasse videatur, grauiter delinquit.*
12 *Morbum salutarem dubium faciens, & verbis aggrauans peccat.*

De erroribus Medicorum Rationalium, & primo de iis, qui ad Mores, & scientiam spectant.

QVÆSTIO III.

MEdicos in quouis peccati genere, vt cæteri hominum faciunt, delinquere contingit, sed habent tandem tamen vitia quædam peculiaria, quæ ipsis ab arte, quam profitentur, emanare creduntur, licet hoc nequaquam veritatem habeat, præcipue tamen Auaritia tam familiaris illis est, vt non immerito (quod non sine honesto rubore fateri cogor) inter auaros à Iurisconsultis connumerentur, vt alias dixi. 1

Inuidia præterea perpetua, & irreparabili detinentur, vnde non omnino extra rationem Conciliat. *diff.* 4. dixerit, Medicum esse inuidiæ pelagus inexhaustum, de hoc tamen vitio non mirandum, nam semper inter pares inuidia, & vt Hesiod. in Theog. 2

Faber Fabro inuidet, & Figulus Figulo.

Inde fit, vt Medici detractores sint, in qua re illos grauiter errare, siue id jure faciant cum veritate detrahentes, detegendo æmulorum veram ignorantiam, morum peruersitatem, conditionis vilitatem, siue falso id præstent, notissimum esse censeo, & admonet Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 60. & 64. & Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 332. & ex nostris Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 1. *cap.* 35. Siluat. *in Med. cap.* 8. 3

De his tamen erroribus, siue peccatis ad nos non multum pertinet verba facere, de iis differendum, quæ Medicus vt Medicus patrare solet; & primo quidem sese offert Ignorantia, quæ in Medico est jure punibilis, quia caussa est omnium aliorum errorum. D. Thom. 2. 2. *q.* 76. *art.* 2. *ad secundum*, quod intelligitur de ignorantia affectata ex summa discendi negligentia, cujus ignorantiæ vnusquisque sibi caussa est, vnde intrat illud Arist. *lib.* 1. *magn. moral. cap.* 3. *Quod quandocumque perpetrandi aliquid absoluta fuerit ignorantia, id non fit consulto, & proinde ne quidem afficit injuria, at cum ipse suæ caussæ fuerit ignorantiæ, perpetraritque quicquam ex ignorantia, cujus ipse extiterit caussa, is plane afficit injuria, & ejusmodi jure criminis arguetur.* Hæc Aristoteles, neque dubium est, quod si cum te tamquam perito in Arte vtar, in me per ignorantiam affectatam quicquam perpetraueris, me injuria afficias, cum talem te mihi præstiteris, qualis non es, in dolo ergo es. Ripa ex Iacob. *de Aret. in tract. de pest. partic.* 2. 1. *par. nu.* 67. vnde grauiter Medicum peccare tali ignorantia dotatum dicunt Codronch. & Siluat. *locis supra citatis*, quæ tamen, vt dixi, locum habent in ignorantia affectata, nempe per quam ignorantur ea, quæ communiter sciunt, ac scire debent omnes similes artifices; aliàs enim non eidem pœnæ 4 5

ſubjiceretur, neque tam grauiter peccaret Medicus, qui ignoraret ea, quæ alij Medici excellentes tantùm ſciunt, & multò minus ſi ignoraret ea, quæ ſciunt ſolum Medici excellentiſſimi. Quemadmodum enim ex priori Ignorantia lata culpa reſultat; ſic ex ſecunda leuis tantum, & ex poſtrema leuiſſima, ſed hæc magis ad Morales Theologos, ſeu Canoniſtas pertinent, & videndus ſignanter Azor. *lib. 6. Inſt. moral. cap.* 4. *par.* 3. Itaque hoc modo videtur accipiendum Bartoli dictum *in l. Quod Nerua. ff.*

6 *Depoſit. nu.* 18. cum ſimpliciter pronunciauit, medicum in arte ſua committere latam culpam, quando peccat per ignorantiam. Quas vero ſcientias, atteſque callere debeat Medicus, ſine quarum aliquali ſaltem notitia bonus in ſua arte eſſe non poſſit, immo etiam peccet Medicinam abſque tali cognitione exercendo, docuerunt nonnulli DD. præ cæteris autem exactiſſimè Roderic. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.*

7 Ignorantiam conſequitur vt plurimùm alter grauis error, ſuperba nempe promiſſio ſuis ægrotantibus certæ ſalutis: nam hoc vitium proprium eorum eſt, qui minus in arte valent, & qui neſciunt Hippocratis aſſertionem *in lib. de dec. hab. nu.* 6. *Medicina multùm poſſe ſibi non arrogat.* Eſt ergo hic error contra ipſam etiam artem præterquam quod non ſine peccato patratur, vt ex Medicis admonent Thom. Eraſt. *in diſput. contra Parac. par.* 1. *pag. mihi* 184. & Roderic à Caſtr. *lib. cit.* 3. *cap.* 7. & ex Iuriſconſultis Ripa *in tract. de peſt. tit. de remediis præſeruat. nu.* 95. ſed præter Medicos hoſce rationales craſſioris Mineruæ. Reliquum Medicorum vulgus, & maxime audaciſſimi Empirici, & procaciſſimi illi Chimici, qui ſuæ ipſorum Artis promiſſa ratione moderari neſciunt, nihil eſt, quod ſibi ſuiſque ægrotis à ſuis remediis non promittant, etiam æternam vitam, ſi oggannire ad libitum poſſent, ignorantes naturæ noſtræ imbecillitatem, ac fluxibilitatem, & remediorum fallaciam, fidentes tantummodo iis, quæ apud ſcriptores reperiunt, vel quæ ſibimetipſis inaniter perſuadent, ſomniiſque quæ ipſi ſibi fingunt, quibus poſtmodum ne per ſomnium quidem ſimilis reſpondet effectus.

8 Loquacitas porrò in Medico maximè rationali reprehenſibilis eſt, & circulatoribus, aliiſque hujus farinæ hominibus digna, iiſque relinquenda, tunc autem juſtis pœnis mulctanda, cum ſecreta ſibi commiſſa, quæ detecta in damnum, aut ignominiam alicujus perſonæ emanare poſſunt, Medicus detegit; vnde ad hoc juramento ſeſe obſtringit Hippocrates noſter in ſuo jurejurando, ex quo ad ipſum deſumentes adnotarunt alij Medici Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 7. Siluaticus *in Medico, cap.* 8. Ranchin. in ipſum Hippocratis *jus jur. leg.* 8. qui optime addebat, quod quemadmodum Animorum Medici, nempe confeſſarij tenentur animi morbos, quibus eorum ægri detinentur, ſilentio tegere, ſic & medici, qui corporis morbis medentur, eos, quibus ſui ægroti afficiuntur, non debent, ſi patefacere eos non expediat, propalare.

9 Sed dubitari hìc poteſt, an ſi Medicus requiratur in aliquibus caſibus ad detegendam veritatem, quæ celata in præjudicium requirentis, aut alterius perſonæ redundaret, teneatur contra hoc jusjurandum facere, loquor autem extra judicium, nam in judicio tenetur omninò veritatem detegere. Codronch. *vbi ſup. lib.* 1. *cap.* 38. Siluat. *de Med. cap.* 8. juramento enim ad hoc obſtringitur; dabo autem in hac re exemplum: Vir ſit, qui vxorem ducere velit, à Medico, qui mulieri, quam in vxorem petit, medetur, exquirit an morbo aliquo, & præcipue contagioſo laboret; poſtulat item alter in religionem aliquam recipi, & ſuperior Medicum conſulit, an hic tali morbo laboret, qui ingreſſum religionis impedire illi poſſit, & ſic in cæteris; in quibus omnibus caſibus Medicus, aut ſecreta ſibi commiſſa detegere, aut celare cum alterius præjudicio cogitur, ſed hujus quæſtionis deciſio non ad nos, ſed ad Canoniſtas pertinet.

10 Præterea Medicus, qui in caſibus dubiis alios Medicos ſocios renuit, mortaliter peccat, vt ex Toleto dicit Tho. Act. *de Inf. p.* 2. *verbo Medicus, nu.* 8. Vtrum autem poſſit Medicus (quod in quotidiano vſu eſt) pro Socio renuere alium Medicum, quem nouit quidem plurimum in arte valere, vt alium conuocet magis ſibi gratum, aut amicum, certe in dubium verti poteſt, ac profecto ſi veriſimile ſit, hoc in præjudicium ægrotantium futurum, certum eſt, quod nullo modo liceat, & idcirco peccare nos medicos dixerim in hac conſuetudine; de grauitate verò peccati ad me non pertinet quicquam determinare, de ea igitur nihil addo. Scio tantum ex Medicis Siluaticum *vbi ſupra cap.* 13. voluiſſe Medicum mortaliter peccare quandocumque odio, aut inuidia doctiorem ſocium in curam non admittit, aut minus aptum, & minus doctum ob amicitiam, aut ob aliquem alium finem aduocandum curat: ſed magis accuſandi qui bonos, ac doctos inuidia aut odio reſpuunt, maximus enim peruerſitatis cumulus eſt optimis viris inimicum eſſe, vt Plutarch. dicebat *in lib. de diff. int. od. & Inuid.* Aduerte tamen non ſolum non errare, ſed maxime ſecundum Canonum conſtitutionem facere, qui Medicum Iudæum, aut alium quemcumque extra Chriſtianam Religionem, aut etiam Hæreticum in ſocium renuit, nam acceptando hujuſmodi Medicos in ſocios mortaliter peccaret, vt omnes Canoniſtæ docent, & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 37. & Mercurius *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 18.

11 Grauiter inſuper errat Medicus, lethaliſque peccati reus efficitur, qui ne ſententiam ſuam mutans erraſſe videatur, commiſſos errores fateri recuſat, & eos acriter defendit; & tanto magis graue peccatum committit, quanto majus præjudicium ex hoc ſuis ægrotantibus emanare poteſt. Codronch. *vbi ſupra lib.* 1. *cap.* 11. *& ſeq.* Siluat. *ibid. cap.* 8. quod quidem peccatum ad ſuperbiam referri debet, à quo certe ſeſe abſtinerent, ſi in mentem reuocarent, fieri non poſſe, vt nunquam erremus, & idcirco non reperiri Medicum, qui non peccet, ſed illum ſumma laude dignum putat Hippocrates, qui parum peccet. non eſt ergo ex hoc indecorum Medico, ſi quando erret, errores ingenue fateri, nam & ipſe Hippocrates, & Galenus, & alij Medicinæ Proceres ſuos errores fateri non erubuerunt, quos imitari ſi quis erubeſcat, diſcat prius erubeſcere, quod non imitetur: ſed de hac re qui plura ſcire deſiderat, adeat ex Iuriſconſultis Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. *nu.* 50. *& ſeqq.* & ex Medicis Sanctorell. *lib.* 13. *ſuæ Anteprax. cap. vltimo.* & Zaccut. *de Princ. Medic, hiſt. nu.* 79. *dub.* 50.

12 Denique ex Medicorum vel ſuperbia, vel auaritia fit, vt morbos leues, tutos, ac ſalutares, graues, dubios, & periculi plenos faciant, nam vel vt eorum ſolertia, & potentia in arte magnificetur, & inanem gloriam apud homines conſequantur, vel vt largius ab ipſis ægrotantibus de morte timidis remunerentur, hoc

tur, hoc facere consueuerunt. sed in vtroque casu homines malitiose decipiunt. de quo errore vide supra citat. Sanctorell. *lib. eod. cap.* 10.

SVMMARIVM.

1 *Medicus ante omnia tenetur infirmis suadere confessionem.*
2 *An teneatur in quolibet leui morbo, & num.* 4. *dicendum vt num.* 5. *&* 6.
3 *Ægritudines fere omnes in principio lenes.*
7 *Leuis morbus ad hunc effectum quis dicatur, & seq.*
9 *Confessionem an in prima semper visitatione Medicus suadere teneatur.*
10 *An Medicus possit per alium ægros ad Confessionem adhortari.*
11 *Medicus an, & quomodo teneatur certiorari, vtrum infirmus obedierit, necne.*
12 *Ægro non obediente, an Medicus teneatur eum deserere.*
13 *Medicus an vltra confessionem teneatur etiam infirmis suadere Viatici assumptionem.*
14 *Medicus an teneatur mortem quoque suis infirmis nunciare.*
15 *Medicus an teneatur absentes infirmos ipsum consulentes ad confessionem hortari.*

De erroribus omissionis ad consilia spectantibus:

QVÆSTIO IV.

1 MEdicus ad infirmos curandos vocatus ante omnia tenetur illos ad confessionem hortari, quod omittendo mortaliter peccat, vt omnes Canonistæ *in cap. cum infirmitas de pœn. & rem.* & omnes Catholici Medici docent; nam & ipsi Medici cum Doctoratus lauream consequuntur ad hoc præstandum juramento sese obstringunt. sed circa eam rem nonnulla dubia occurrunt. Primo, an hæc obligatio Medicos deuinciat in quolibet morbo etiam leui. Secundo, an possit Medicus huic obligationi per alium satisfacere, vt puta per Propinquos, per Parochum, per Amicos, per Religiosos. Tertio, an infirmo non obediente teneatur Medicus juxta juramenti formam illum deserere. Quarto, an teneatur etiam suadere ægrum ad Viatici, cæterorumque Sacramentorum assumptionem. Quinto, an etiam mortem infirmis nunciare debeat. Sexto, denique, an absentibus etiam infirmis, qui ab ipso consilium quærunt, debeat confessionem suadere.

Et quoad primum Carrar. *de Medico* ex multis DD. auctoritatibus ab ipso adductis *par.* 4. *à nu.* 28. *ad seqq.* & ex Medicis Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 1. *cap.* 17. voluerunt, Medicum teneri in quolibet 2 morbo etiam leui infirmis suadere confessionem, ad quod etiam nonnullas rationes adducunt, quarum primam nos ampliando, ac declarando dicimus, quod constitutiones Pontificiæ præcipientes Medicis, vt confessionem infirmis suadeant, loquuntur in principio cujuscumque ægritudinis. at ægritu- 3 dines in principio omnes videntur leuiores, juxta id, quod docet Hippocrates *lib.* 2. *Aphor.* 30. circa principia omnia leuiora, vnde facile daretur casus, vt in dies vsuuenit, quod infirmitas à Medico leuis judicaretur, & ægro ad confessionem non compulso, in augmento vel periret, vel deliraret, vel obmutesceret, vel strangularetur, & sic non posset amplius Sacramento pœnitentiæ muniri. ne ergo in hujusmodi inconueniens labamur, illico à principio in quolibet morbo debemus ægros ad confessionem compellere. nam erit exempli gratia, qui leuiter in faucibus dolebit, & forte etiam febricitabit, huic si confessionem quam primum non suadeas, poterit interdum paucarum horarum spatio squinantia suffocari; aut ita strangulari, vt spiritus via interclusa, loqui nullo modo possit, & sic de cæteris.

Alia tamen ex parte post Nauarr. *in Manual. cap.* 4 25. *num.* 61. *versic. Tertio peccat.* M. Antonin. *lib.* 1. *Var. resol. cas.* 30. *resol. vltim.* Actius *de Infirmitate par.* 2. *verb. Medicus. num.* 6. & ex Medicis Io. Alphons. à Fontech. *in Spec. Med. Christ. lum.* 1. *pag.* 8. *vers. Quarto tenetur.* & Gaspar. Tristan. *de cler. Med.* §. 33. firmarunt Medicum in periculoso tantum morbo, non in leui ea obligatione teneri. nam alias videretur, vt ex Cajetano dicebat etiam Codronch. *vbi supra*, ea res ludibrio, & despectu non destitui, si in quocumque leui morbo ægri cogi deberent ad confessionem, nimisque durum esset ad id semper Medicos teneri sub eadem pœna, qua in grauioribus casibus tenentur, vt ex Rosella addebat idem Actius *vbi supra*.

Ergo in hac re Medici solertia, & prudentia opus est, qua neque in constitutiones Pontificias illum peccare contingat, neque eam rem alia ex parte despectui haberi. dicendum itaque primo, quod 5 etiamsi morbus in principio leuis appareat, & Medicus ex magnitudine apparatus morbosi, & ex vi, & magnitudine prægressarum caussarum, ex aliisque Medicis conjecturis, probabiliter timeat illum grauem futurum, teneatur omnino in ipso principio confessionem suadere, etiamsi speraret fieri posse, vt oportuno aliquo medicamento posset morbi grauitas euitari, impetusque obtundi. alias autem in leuibus morbis Medicum non teneri. Secundo dica- 6 mus, quod quandocumque morbus habeat conjunctam febrem etiam intermittentem Medicus teneatur omnino ad hujus præcepti obseruantiam; & ratio est, quia tametsi morbus cum tali febre leuis videatur, rationabiliter tamen semper timendum, ne grauis fiat, cum febris quæcumque vt alias ex Galeno dixi, sit caussa, & signum perniciosissimum.

Sed dubitari generaliter potest, quandonam morbus ad hunc effectum debeat dici leuis, & dicamus Tertio non satis esse, vt dicatur leuis, quod sit 7 dubius, immo neque satis esse, quod sit securus à morte, quia constitutiones Pontificiæ, sacrique Canones non ob id tantum jubent, vt Medici impellant infirmos ad confessionem, ne absque pœnitentiæ Sacramento decedant, sed etiam vt illi occasione infirmitatis medio eo Sacramento conuertantur ad Deum creatorem suum, & recedant à via sua mala. non debent ergo Medici deserere hanc occasionem sub prætextu leuitatis morbi, quam ab Ecclesia arripere jubentur.

Quarto dicamus leuem morbum in hoc casu, & 8 ad hunc effectum dicendum esse, qui neque vlli vitæ periculo hominem subjicit, neque sua longitudine hominem ad multum tempus jacere cogit, vt qui non pertransit tertiam, vel quartam diem, aut ad summum septimam. sed videnda quæ ad hanc ipsam rem affert Mercurius. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 4. vbi præcipue morbos enumerat; in quibus Medicus tenetur huic obligationi satisfacere. Sed dubitatur vlterius, num Medicus teneatur in prima visitatione id præstare. Nauarr. ex Canonistis *vbi supra*

voluit teneri antequam Medicus ægris medicamenta præscribat, & videtur idipsum apertissime injungi *in cit. cap. cum infirmitas ibi.* ante omnia, & ita videntur tenere cæteri Canonistæ; & ex Medicis Codronch. vbi supra voluit teneri in principio curationis: nos, si quid in hoc cum Canonibus pronunciare possumus, dicamus, quod, quamquam saluberrimum consilium sit in principio curationis huic obligationi satisfacere, tamen nequaquam peccat Medicus, si antequam tertia dies pertranseat, obligationi satisfacere ægrum curet, nam per tres dies licet ægrum visitare, etiam si pœnitentiæ Sacramento sese non muniuerit; prima ergo die licebit morbum obseruare, secunda confessionem suadere, tertia inuisere, an æger obedierit, nec ne, & hoc nisi major vrgeat necessitas, vt si morbus esset præceps, tunc enim absque vllo dubio in prima visitatione, antequam quidquam præscribamus, tenebimur ad confessionem suadendam. alias, seruatis quæ diximus, post tertiam diem ad ægrum, qui non obedierit, non redibimus. licet certe si juxta formam Iuramenti, quod suscipimus, sit procedendum, semper ante omnia debeamus huic debito satisfacere, ea enim ita habet. Omnes, qui ad manus meas deuenient primum ad pœnitentiæ Sacramentum suscipiendum hortabor, alias post tertiam diem, nisi confessi fuerint, non redibo. nulla tamen necessitate cogimur ad sequendum indifferenter in quouis casu Nauarri, & Codronchij consilium, licet optimum sit, volentium teneri omnino Medicum ante vllius remedij applicationem ægro confessionem suadere, absque peccato enim, vt credo, poterit ille medicamenta primo præscribere, & dehinc aut immediate post, aut in secunda visitatione ægrum ad confessionem hortari, nisi major vrgeat necessitas.

10 Vertitur secundo in dubium, an Medicus huic obligationi possit per alium satisfacere, vt per Parochum, aut per Propinquos. Amicos, Assistentes, Religiosos, & similes. Nau. *vbi sup.* & alii apud Codr. *ibid.* & Gasp. Trist. *de Cler. Med.* §. 33. affirmatiuam sententiam sequuntur, pro quibus videtur facere protrita Reg. 72. *in sexto*, sed hoc impugnat idem Codr. *ibid.* nec immerito, quia præceptum obligat ipsos Medicos ad suadendum ægros ad hujusmodi Sacramenti susceptionem, propinqui vero, & aliæ personæ possunt, vt idem Codronch. addit, in ea re negligenter se gerere, & sic obligationi non erit satisfactum, & tamen Nauarra eximit Medicum à peccato, si illi, quibus hanc prouinciam Medicus demandauerit, negligentes fuerint; mihi autem, si quid in hoc pronuntiare licet, nimis indulgens videtur Nauarra; nam præterquam quod regula illa, Qui per alium, non habet locum hic, intelligi etiam posset, quatenus haberet locum, veram esse, quando nulla interuenit disparitas actionis inter facientem, & jubentem facere; at hic est omnino dispar ratio, quia multo majorem efficaciam habet suasio Medici tunc ad confessionem, quam cujuscumque etiam Parochi, aut Religiosi; primo quia infirmus Medico indigens, tanquam Deum illum veneratur, illique in omnibus obtemperare satagit; secundo quia Æger sciens Medicum hoc ex debito suo facere, alias non posse ad eum redire, nisi obedierit, libentius, ac promptius obedit, quam si quiuis alius ejus rei ipsum admoneat; videretur ergo dicendum, saluo semper saniori judicio, non eximi Medicum à peccato, nisi per semetipsum huic obligationi satisfaciat, in qua sententia confirmor ex verbis Panorm. *in cit. cap. cum infirmitas de Pœnit. & Remiss. nu.* 2. qui vult, quod cum præcipitur Medico, quod moneat, & inducat, hoc debeat, intelligi cum effectu, & cum efficacia; non enim satis est simpliciter monere ægrotum, & multo minus monere per alium, quia hoc non est cum effectu monere, & impellere ægrum ad confessionem.

11 Sed quomodo certior fieri debet Medicus, an Æger obtemperauerit, & pœnitentiæ Sacramento sese muniuerit? an ad suæ conscientiæ exonerationem sufficit ægri, vel assistentium dicto stare? an potius tenetur vt alia certiori via hoc habeat manifestum? Io. Alphons. à Fontech. *vbi alias lum.* 1. *pag.* 8. *vers. Quarto tenetur.* & Gasp. Trist. *vbi sup.* voluit, teneri Medicum de hoc per fidem Parochi, vel confessarij in scriptis certiorari, ad quod etiam videntur Medici obligari ex decretis Summorum Pontificum non multis ante annis emanatis, quibus obedire tenemur, alias videbatur sufficere quomodocumque de ea re non dubiam cognitionem habere.

12 Dubitatur tertio, an si æger in hoc Medico non obtemperauerit, Medicus debeat sub pœna peccati illum deserere. Nauarra cum summistis. Carrar. *de Med. par.* 4. *nu.* 35. & Actius *de Infirm. par.* 1. *c.* 43. *nu.* 33. & ex Medicis Gasp. Tristan. *vbi supra*, existimant ægrotum non esse deserendum quia Medicus peccaret contra charitatem. contra hos tamen pugnat ex Medicis Codronch. *vbi supra*, qui vult transacto triduo omnino ægrotum esse deserendum, nisi obedierit. certe, inquam, nisi Medicus cogatur sub pœna peccati infirmum non obedientem deserere, frustratoria fuit ejus clausulæ appositio in juramento, quod à Medicis ex constitutionibus Pontificiis præstatur, quod post tertiam diem ad ægrum non redibunt, qui huic debito non satisfecerit. satis ergo erat injungere Medicis, vt sub pœna peccati ad confessionem ægrotos suos hortarentur. itaque si frustratoria ea juramenti verba esse non debent, Medicus omnino medius fidius tenetur ad eorum adimplementum. vnde idem Codronchius, qui acriter hanc opinionem tuetur respondet ad id, quod dicunt, Medicum non teneri deserere infirmum, qui non vult obedire Sacramentum pœnitentiæ suscipiendo ex eo, quod peccaret contra charitatem, dicitq; quod multo magis forte peccaret contra caritatem, si cum suæ ipsius Animæ detrimento Pontificio mandato, & juramento non satisfaceret; additque, Pontifices nihil potuisse præcipere contra charitatem; deserere ergo infirmum inobedientem in hoc præcepto non est contra caritatem. Alij distinctione in hoc casu vsi sunt volentes, quod si suppetat copia aliorum Medicorum, teneatur Medicus infirmum deserere, sin minus non teneatur, sed id, ad quod vnus tenetur, tenebitur & alius, omnes ergo Medici postquam ægrum ad confessionem fuerint hortati, debent non obtemperantem deserere. Ego quidem, vt libere sensum meum patefaciam, nimis rigorosam, ac duram existimo Codronchij setentiam, & omnino, si quid mihi in hoc pronunciare licet, dixerim, quod quandocumque immineat euidens vitæ periculum, si Medicus deserat infirmum, non debeat illum deserere, immo puto quod peccaret deserendo; in aliis autem casibus, quando videret pertinaciam infirmi, credo quod omnino teneretur illum deserere, & maxime si adsit copia aliorum Medicorum, hoc tamen pertinet ad Canonistas decidere.

13 Insurgit quarto alia dubitatio, num scilicet in morbo præcipiti, & periculi pleno teneatur Medicus vltra confessionem, etiam ad Viatici assumptionem

nem ægrum hortari. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap.* 25. vult etiam ad hoc Medicum teneri. ego Canonistarum nullum offendi, qui ad hoc Medicum obligatum dicat; neque juramentum, quod in doctoratus laurea assumenda præstamus, ad hoc nos obstringit. & tamen licet Medicus non teneatur sub pœna peccati, & ex proprio officio, si Parochum, Religiosos, Confessarios, assistentes, propinquos, amicos, & ipsum ægrum in hoc negligentes videat, saltem ex charitate tenetur, ne ægrum ipsum tam pretioso animæ remedio sub finem vitæ defraudet, ex quo quot, & quanta ejus saluti beneficia consequantur, nullus sanæ fidei homo est, qui nesciat. adde quod sacramenta hæc non minus corporis, quam animæ saluti sunt proficua. ac profecto etiam ad corporis salutem procurandam à Medico proponi tamquam remedia tutissima possunt, anteposita semper Animæ salute; quia certum est, morbos animi etiam corpori officere arg. *tex. in cap. cum infirmitas sæpe citato.* at nihil est, quod animum pejus afficiat, quam conscia delictorum mens. quis autem est, qui aliquando in se ipse non sit expertus, quantopere post sacramentalem confessionem, & multo magis post sacratissimæ Eucharistiæ assumptionem se ipso lætior, & alacrior existat? Videtur enim Anima deposita grauissima, ac pernecanti peccatorum sarcina, recreari, ac respirare, & ex hoc ipsissimum corpus à morbis leuari.

14 Quinto dubitatur, an Medicus teneatur etiam mortem infirmo nunciare. Nauarra ex Canonistis *vbi alias, n. 63.* & ex Medicis sæpe adductus Codronch. *ibid. cap. 19.* & Io. Alphons. à Fontech. *in spec. med. Christ. lumin. 1. vers. Rogabis forsitan.* ponunt aliquos casus, in quibus volunt Medicum teneri, nempe cum speratur ex hac denunciatione Medici infirmo facta, aliquod magnum bonum subsecuturum. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult Medicum teneri denunciare mortem saltem propinquis, & adstantibus ad scandala euitanda. ego quæ addam sicuti & superius allata omnia Canonicæ censuræ subjicio, & meam tantum opinionem profero, non vt pro vera, si minus vera sit recipiatur. dico igitur, non videri ad Medicum pertinere mortem aliquo modo ægro nunciare, nisi forte ab ipso ægro, vt fit, instanter ob suæ animæ salutem, de hoc interrogetur, aut si nulla alia via sit, qua magnum scandalum euitari post ægri mortem posset, licet sufficeret etiam eo casu per alium hoc ægro denunciare. satis ergo se ab omni culpa immunem Medicus reddet, si Parochum, Sacerdotes, Propinquos, assidentes, amicos ejus rei admonuerit. & ratio est, quia Medicus corporeæ saluti præpositus, dummodo satisfaciat debito de suadendo confessionem, quod ipse æger scit ad Medicum pertinere, si mortem quoque ab eo sibi denunciari videat, à quo salutem expectat, absque dubio insolito timore, ac terrore afficietur, forte etiam ira, & excandescentia in ipsum Medicum commouebitur, & mortem accelerabit, scioque infirmos nonnullos Medicis hæc nunciantibus, & testamenti confectionem suadentibus iratos, & animum despondentes respondisse, hoc ad Medicum non pertinere. alios omne in posterum remedium recusasse, & alia inde mala, ac scandala euenisse. Licet ergo Christianus Medicus non debeat (quod Galen. volebat *comm. 4. in sextum Epid. tex. 8.*) certam incolumitatem ægro polliceri, quando adest aliquod vitæ periculum, ne spe corporeæ salutis, à salutis æternæ desiderio distrahatur, nunquam tamen debet certam mortem enunciare (nisi aliquid majus vrgeat) sed hoc Parocho, confessariis, religiosis præstandum relinquere; cui sententiæ videtur adhæsisse Actius *de Infirm. cap. 43. nu. 26. & seqq.* & ex Medicis doctissimis Gabriel Fonseca *in sua Med. œconomia cap. 11.*

15 Vltimo dubitatur an Medicus absentes infirmos, qui ipsum consulunt, teneatur ad confessionem scriptis, vel nunciis hortari. hoc dubium à Canonistis est prætermissum, illudque mouent ex Medicis Codronch. *vbi sæpe cap. 18.* & Mercur. *vbi alias, lib. 2. cap. 25.* & vterque in affirmatiuam sententiam inclinat, & ad hoc sub pœna lethalis peccati volunt Medicum esse obligatum. Horum Medicorum consilium pium quidem est, & homini Christiano acceptandum; sed quod Medicus mortaliter delinquat hoc omittendo, nimis durum est, & falsum credo; quia ex forma juramenti obstringimur ad illos tantum hortandos, & impellendos ad confessionem, ad quos in lecto jacentes accedimus, sed & de hoc, vt de superioribus, Canonistæ determinare debent.

SVMMARIVM.

1 *Medicus an tuta conscientia possit absentibus infirmis mederi.*
2 *Medicus non potest quicquam contra Animæ salutem ægris suadere.*
3 *Infirmitas corporis ab infirmitate Animæ.*
4 *Coitus ad corporis salutem an à Medico suaderi possit.*
5 *Conjugatis an possit Medicus coitum suadere.*
6 *Medicus tenetur præscribere remedia certa, non dubia.*
7 *Coitus licitus à Medico suaderi potest ex caussa sanitatis.*
8 *Actus venereus inter conjugatos licet non sit actus virtutis, non est contra virtutem.*
9 *Coitus conjugalis etiam absque vlla spe generationis non est illicitus.*
10 *Coitus moderatus est salubris, & caussa curatiua multarum ægritudinum.*
11 *Accubitus cum Virginibus caussa sanitatis Senibus, aut juuenum vetulis an suaderi possit.*
12 *Pollutio caussa sanitatis an procurari possit.*
13 *Pollutio voluntaria est peccatum mortale.*
14 *Ebrietas à Medico caussa sanitatis an suadenda.*
15 *Ebrietas ad nonnullos morbos curandos laudata.*
16 *Medicus non debet suadere Ebrietatem.*
17 *Ebrietas ex aliis rebus quam ex vino, aut Cereuisia, an à Medico suadenda.*
18 *Circa jejunium quodnam consilium dare possit Medicus remissiue.*
19 *Cessationem à recitatione diuinorum officiorum quando consulere Medicus possit remissiue.*
20 *Virginitatem dissuadere an possit Medicus decidend. vt num. 25.*
21 *Actus Matrimonij non solum est licitus, sed etiam meritorius.*
22 *Virginitas in statu Politico perniciosa. Falsum.*
24 *Conjugium præferre Virginitati est Hæreticum.*
25 *Virginitas neque noxia, neque insalubris.*
26 *Medicus in judicium tanquam peritus vocatus peccat mortaliter falsa referendo.*

De erroribus commissionis ad Consilia spectantibus.

QVÆSTIO V.

PRimo sese offert dubium jam diu agitatum, an nimirum possit Medicus ex arte primo, dehinc etiam an tuta conscientia absentibus mederi, ac consilium dare; & Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. ratione cap.* 5. rei difficultatem in hoc puncto ostendens, in negatiuam sententiam ire videtur, quod si aliquando Medico liceat, tunc voluit illum tutiora, & clementiora medicamenta debere præscribere, validioribus omnino prætermissis. neque dubium est, vt elicitur ex Galeno *in documento de Puer. Epil.* quod absentibus consilium dare est vndequaque difficile, ac omnino periculosum. Codronchii tamen sententiam possumus aliqua ex parte moderari dicendo primo, quod quandocumque Medicus ab aliis Medicis, vel à personis expertis certior fiat de natura, & accidentibus morbi, de temperamento, & viribus ægrotantis, & de aliis ad hoc necessariis possit & ex arte, & tuta conscientia absentibus mederi, & quæcumque medicamenta indifferenter præscribere, vt in dies à quibuscumque Medicis factitari absque vllo conscientiæ scrupulo obseruamus.

1

Secundo dicendum neque tuta conscientia, neque ex arte Medicum posse absentibus mederi, si aut incertam, & dubiam, aut non sufficientem relationem eorum habeat, quæ diximus; quomodo enim curabit morbum, quem non cognoscit, aut ægrum juuare aliquo modo poterit, cujus naturam, & vires ignorat? poterit tamen quædam generalia præscribere, vt quæ pertinent ad vitæ rationem saltem aliqua, quædam item medicamenta clementiora, vt dicebat Codronchius; quin etiam & sanguinis missionem, dummodo nonnulla prius ipse interroget, & alia etiam admoneat, vt de viribus ægrotantis, de symptomatibus, quibus affligitur, de sexu, de ætate, de vitæ instituto, & similibus, & admoneat insuper ne præcesserit vlla insignis euacuatio, aut veneris immoderatus vsus, & alia, quæ possint sanguinis missionem impedire.

Præterea Medicus, vt omnes Canonistæ admonent, & cum Canonistis Medici omnes catholicè sentientes, non potest quicquam, quod contra Animæ salutem sit ægris suadere; sic expressissime cauetur *in cap. cum infirmitas de Pœnit. & remiß.* in hæc verba, Cæterum cum anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporis salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur. quod non destiterunt etiam admonere ipsi Medici, *vt Forest. lib.* 4. *Obs. Chirurg. obs.* 6. *in schol.* Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 20. Gasp. Tristan. *de Cler. Med.* §. 36. qua occasione sumpta dico, Medicinam, si res intimius perscrutetur, non quærere simpliciter corporis sanitatem. ita vt de Animo non sit sollicita, imo potius contrarium, quærere nempe corporis sanitatem ad hoc vt Animus valeat.

2

-----*& sit mens sana in corpore sano.*

aliàs incassum laboraret, non solùm quia corporis infirmitas originem trahit aliquandò ab infirmitate animi. *tex. in cit. cap. cum infirmitas.* vnde non remoto morbo animæ, non induceret sanitatem, sed etiam quia nulla potest verè dici sanitas adesse vbi anima sana non sit, ergo de necessitate Medicina debet quærere Animæ sanitatem, & sanitatem corporis ad Animæ salutem dirigere. qui igitur vt corporis sanitati consulat, animæ sanitatem negligit, non in præcepta modo diuinæ legis peccat, sed apud veram etiam Medicinam vt Anathema habendus. quamquam autem Medicum nos pro sanitate corporis tantum consulamus, certe si pro sanitate quoque Animæ in iis, quæ ad eum spectant, consuleremus, non minora præsidia ab ipso in animi reportaremus, quam in corporis salutem reportemus. sed quotusquisque homo est, qui ad animi morbos auxilium à Medico exposcat? deplorandum quidem est, vt neglectis omnino auxiliis, quæ ad animi morbos Medicina suppeditare potest, sola ea expetamus, quæ corporis saluti prospiciunt. sed de his longioribus egi in libris de Animi passionibus, ac morbis, de eorumque cura tam Physica, quam morali vulgari sermone exaratis.

3

Cæterum cum multa sint quæ Medicus contra Animæ salutem hominibus suadere potest, aut de omnibus, aut de plerisque saltem singillatim agendum.

Dubitatur ergo primo, an Medicus possit ad alicujus morbi curationem, aut etiam ad euitandam mortem, ægro coitus vsum suadere, omnesque DD. vnanimiter dicunt non posse, quod in tantum est verum, vt non solum peccet hoc aperte suadendo, verbisque explicitis, sed etiam implicite, & conditionaliter, vt declarat cum aliis Nauarra *loco citato*, & ego quidem non modo existimauerim peccare Medicum conditionaliter loquentem, vt Nauarra dicit, Ego hoc tibi non consulo, sed si tale quid faceres, sanareris, sed etiamsi cum hac exceptione loqueretur, Nisi peccatum obstaret, coitus vsus tibi sanitatem restitueret, quia quantum est ex parte sui Medicus consilium etiam per hæc verba dare videtur, & facile dare potest occasionem peccandi anteposita sanitatis recuperatione, & voluptate propositi remedii.

4

Hæc autem habere locum in coitu illicito nemo inficiatur, sed dubitant nonnulli, an etiam licitum coitum Medicus possit conjugatis suadere. Turrecremata, ex quo Actius *de Infirm p.* 1. *cap.* 44. *nu.* 29. dicit non posse saltem absque peccato veniali, quod tamen cæteri non videntur admittere, quia volentes Medicũ non posse suadere coitum, omnes loquuntur de illicito. ita post alios Nauarr. *vbi alias, nu.* 62. Less. *de Iust. & Iur. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 14. Carrar. *de Med. p.* 4. *nu.* 63. Carranz. *de part. cap.* 20. *q.* 8. & ex Medicis Codronch. *vbi sæpe lib.* 1. *c.* 20. Mercur. *lib.* 7. *error. popul. cap.* 41. Ratio tamen videtur adduci posse pro Turrecrematæ opinione, atque ea est, quod Medicus, vt suo loco probabimus, tenetur præscribere remedia tuta, & certa, non dubia, & quæ periculo possunt hominem exponere; sed tale remedium est coitus, quia semper noxius, nunquam salutaris, aut tam de raro proficuus, vt jure suspectus esse possit. quod autem sit noxius multa, ne infinita dicam, probare possunt, quę tamen data opera relinquam; celeberrimum est Cliniæ Pythagorici dictum, venerem tunc esse exercendam, cum quis damnum aliquod subire vult, vel vt alij, cum quis se ipso deterior esse desiderat. si quis autem plures rationes, & auctoritates percurrere velit demonstrantes coitum esse semper noxium, & insalubrem, adeat ex Iurisconsultis Cagnol. *in Epist. de Vita, & reg. bon. Princ. nu.* 137. & Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *à num.* 195. *ad seqq. & de leg. Connub. Glos.* 1. *par.* 10. *à num.* 6. *ad quam plures seqq.* multa, ne omnia dicam, congerentem, & post eum Carranz. *de part. cap.* 20. *q.* 8. & ex Medicis post antiquiores Nicol. *serm.* 6. *tract.* 2. *cap.* 5. Cagnatum

5

6

tum *lib.1.Obs.1.* Rod. à Cast. *lib.3. de nat. mul. par.1.c.3.* & nouissime Antoniũ Sanctorell. *lib.1. suæ Anteprax. c.5.* & ex aliis professoribus Cæl. Rodig. *Antiq. lect. lib. 15.c.4.& seq.* quod autem multi dicunt, Venerem aliquibus morbis prodesse, & quod ipse Hipp. 6. *Epidem. sect.5. tex.22.* coitum dixerit esse vtilem morbis ex pituita, & Arist. *lib.4. problem. cap.31.* vtilem esse morbis melancholicis, & iterum Hipp. *lib.1. de rat. vict.* præceperit Venereis esse magis vtendum in Aquæ accessionibus, minus in ignis incursionibus, & qui firmauerit quoque *lib.7. Epidem. in f.* Dysenteriam à turpi scortatione solui, quod, & Amat. Lusit. experientia confirmauit cent.2. *curat. med. cur.47.* hæc inquam omnia videntur à plerisque bene sentientibus satis refutata, ac confutata. Nunquam ergo coitus a Medico est suadendus quantumuis alias licitus existat.

7 His tamen non obstantibus, dicendum videtur, saluo semper meliore judicio, licitum coitum pro sanitatis remedio à Medico suaderi tuta conscientia posse: si enim coitus est licitus, non suadet Medicus rei illicitæ operã dare, potest ergo coitum suadere. Licet enim actus venereus inter conjuges non sit actus virtutis, non est tamen contra virtutem, imo licitus actus est, & laudabilis, si debito modo, & ad non malum finem celebretur. D. Tho. 2.2. q.153. art.2. imo vt addit, non est minus licitus coitus ad sustentationẽ humanæ speciei, quam delectatio in cibis ad conseruationẽ indiuidui. [Neque solùm licitus est coitus inter conjuges, sed est etiã actus meritorius si in gratia fiat, & debitis circunstantiis non destituatur. Sanchez de Matr. lib.9. disp.1. n.3.] Inde non video, quomodo locum habeat opinio Io. Brunelli de spons. & matrim. *conc.8. nu.12.* volentis, quod actus concubitus ad euitandam incontinentiam, & fornicationem cum alia muliere; sit, cum propria vxore peccatum veniale, sed in his ego me non admisceo. Licet autem instari possit, quod quando coitus à Medico suadetur, non suadetur ad hunc finem, nempe ad generationem, sed ad alicujus morbi sanationem tamen respondendũ, quod satis sit, si finis principalis copulæ sit generatio, licet cum hoc sequatur, quod sit remedium alicujus infirmitatis: neque enim à Medici consilio impeditur principalis ille finis, tunc enim non liceret coitum suadere, licet coitus conjugalis etiam absque spe futuræ generationis non sit vllo modo illicitus, vt est coitus inter valde senes, & coitus cum prægnante cum qua nulla secundum plurimũ spes est nouæ generationis donec vterum gestet; & tamen coitus hujusmodi sunt liciti, habet enim copula conjugalis præter finem generationis alios bonos fines ab ipsis Theologis, & Canonistis enumeratos, [*& à Rota in Pisaurenum Iocaliũ Lunæ 22. Iunij 1648. coram Arguelles,*] & inter Medicos à Moxio *de cur. morb. mul. per venæ sect. lib.2. c.16.* Coitum vero

9

10 moderatum esse saluberrimum, & caussam curatiuam multarum ægritudinum, post Gal. *lib.6. de loc. aff. c.5.* Aet. *serm 3.c.5.* & Auic. Constantin. Haly, & alios antiquiorum dicit Tadd. Florent. *in Isag. Ioann. c.30.* & Nicol. *serm. 6. tract. 2.c.4.* & late demonstrat Concil. *differ.124.* Roderic à Castr. *de Nat. mul. c.3. lib.1.* & nouissime Franc. Ranchin. *de morb. Virg. sect.3.c.2.& de morb. senum sect.1.c.10.* & Sanct. de Sanct. *in meth. vitãd. err. lib.4.c.9.* neque deest ex Iurisconsultis, quem adducam abunde de ea re differentem Tiraq. *de Leg. Connub. leg.15. Glos.1. à nu.73. ad plures seqq.* Vnde verum non est, coitum semper esse noxium, numquam salutarem, quia, vt ex Rufo Aetius *loco supra citato*, Naturale opus coitus est, nullum autem ex naturalibus operibus nociuum est; & omnium quæ superfluunt salubris suo tempore est euacuatio, quia Naturam veluti a sarcina subleuat, quæ aliquando ex se ipsum superfluentem sanguinem, & ipsissimum semen non modo absque noxa, sed maximo cum commodo sponte excernit, vtpote quæ per eas excretiones hominem aliquando ab imminente morbo, & ab ipsa morte vindicare soleat, & si coitus intermissio tantopere nocet, vt demonstrat Hippocr. *in lib. de his, quæ ad virg. spectant*, & Gal. *lib.6. de l. c. aff. capit.5.* & cum his Epiph. Ferdinan. & Sanctorius *locis supra adductis*, certe reditus ad coitus vsum ab his nocumentis hominem liberabit.

11 Aliud insuper insurgit post hoc dubium, an liceat Medico senibus accubitum puellarum, virginumque suadere, quemadmodum vetulis accubitum cum juuenibus vel adolescentulis ad aliquem morbum profligandum, vt Medici, vel serui suaserunt Regi Dauid jam senio confecto, sacra scriptura narrante *lib. 3. Reg. in principio*: quod enim accubitus juuencularum senibus, & juuenum vetulis sit salubris præter experientiam testem, probatur ratione à Francisco Ranchin *de morb. sen. sect.1. cap. 8.* demonstrans quonam modo hic accubitus hujusmodi personas juuare possit. In hoc dubio decidendo, remedij suspicio ante omnia præ oculis habenda, etiamsi præcipitatæ ætatis hominibus suaderetur, quanquam enim certi essemus de impotentia conclamata hominis, tamen certi esse non possumus, an aliquam sinistram cogitationem in sene hic accubitus excitare posset, & sic cum non solum euitare debeamus consilia, quæ peccata suadent, sed etiam ea, quæ dant, aut dare possunt occasionem peccati, concludendum à Medico non posse tale remedium tuta conscientia proponi, sed esse potius in alia simillima remedia commutandum, de quibus idem Ranchin. *ibid.* nisi adeo tenellæ ætatis pueros, & puellas in hac occasione assumendas curaremus, vt omnis peccati suspicio omnino euanesceret.

12 Sed circa Veneris vsum aliud dubium non prætermittendum excitatur, an liceat nimirum ob sanitatem recuperandam pollutionem procurare; videtur autem prima fronte incassum de hoc dubitare, quia si coitum suadere non licet, multo minus procurare

13 pollutionem, cum pollutio voluntaria sit peccatum mortale. vt ex communi Lessius *de Iust. & Iur. lib.4.c.3. dub.14. in princ.* [*Sanchez de mat. lib.9. disp.17. nu.16.*] Sed instatur an liceat saltem ad euitandam mortem, vt maxime in histericis mulieribus, quæ suffocantur, & aliquando ex procurata seminis emissione reuiuiscũt, vt in vidua, de qua Gal. *cit. lib. 6. de loc. aff. c.5.* sunt enim ex Canonistis qui hoc in aliquibus casibus licitum esse existiment. Sanchez de Matrim. *lib.9. disp. 17. nu. 19. Tom.3. relatus per Moxium ex nostris lib. 2. Method. med. morb. mul. per ven. sect. c.17.* & ita se aliàs sensisse fatetur Codronch. *lib. 1. de Christ. med. rat. cap.21.* tutior tamen sententia est, hoc in nullo casu vnquam licitum esse Less. *de Iust. & Iur. lib.2. cap.9. dub. 10. num. 61.* & ex Medicis idem Codronch. *ibid.* Ranchin. *de morb. virg. sect.3. cap.2.* Moxius *vbi supra*, qui acriter impugnat Sanchez opinionem, ejusque argumẽtis pro sua opinione allatis satisfacit.

Præterea dubitatur, an Medicus possit abortum suadere, & absolute loquendo omnes negant, dubium tantum est, vt in superioribus casibus, an id pro recuperanda sanitate, aut saltem pro euitanda morte interdum licere possit; de qua re quia ma-

gis oportuna in sequentibus offertur occasio, eo loci ejus rei determinationem rejiciemus, quemadmodū & illam non absimilem, an liceat suadere sterilitatem.

14 Quæritur vlterius an licitum Medico sit hortari aliquem ad ebrietatem pro remedio alicujus morbi, & primo videtur, quod non, quia ebrietas peccatum inducit, & est illicita; quia & corpori noxia est, & animo etiam officit, reddit enim partem Animæ rationalem hebetem, ac turbidam, vt Gal. *lib.* 2. *de sanit. tuend. c.* 11. *& lib.* 4. *ejusd. c.* 4. & post eum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 150. *art.* 1. *in c.* dicebat, [vndè Horatius serm. lib. 2. sat. 2; de crapula loquens,

Atque affigit humi generosæ particulam Auræ]

& vt cætera prætermittam, ebrietatis nocumenta & multa, & maximi ponderis esse, qui cognoscere desiderat videre poterit Platon. *lib.* 1. *de Leg. vers. f.* Senecam. *in Epistol. n.* 83. & inter Iurisconsultos Hostien. *in summ. lib.* 1. *tit. de temp. & qualit. ordin. n.* 27. Tiraq. *de leg. Connub. lib.* 15. *Glos.* 1. *n.* 146. *& seqq.* Less. *de Iust. & Iur. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 3. & post alios Barbos. *de offic. & potest. Episcopi alleg.* 26. *par.* 2. *nu.* 10. & ex Medicis Practicos omnes *in propriis capitibus*, & præ cæteris Forestum *lib.* 9. *obser.* 23. Saluat. *in controuers. n.* 14. Ranc. *Patol. sect.* 2. *c.* 15. & plura dixi *alias lib.* 2. *harū Quæst. tit.* 1. *quæst.* 11. cum ergo ebrietas sit adeo noxia non videtur pro remedio sanitatis à Medico vsurpari posse.

15 Verumenimvero ebrietas alia ex parte cum à Philosophis, tum à Medicis pro multarum ægritudinum remedio laudatur, nam Hipp. 1. *lib. de intern. aff. nu.* 19. *in Renum morbo*, Si morbi, inquit, initio accesserit, vinum Mendæum album dilutius, quam primum per diem potui exhibere oportet, & inebrietur, quoad sanguis ex naribus plurimus prorumpat. Plato quoque *dial.* 1. *de leg. trans. med. iterumque ibid. vers. finem*, ebrietatem videtur commendare, dummodo modus adhibeatur. Quin etiam Seneca *lib. de Tranquill. Anim. cap. vlt. in fin.* Ebrietatem apertissime suadet ad vitæ jucunditatem, magnorum virorum exemplo, qui vt curis leuarentur aliquando sese inebriabant, & ex aliorum Medicorum testimonio pro remedio oportuno nonnullorum morborum ebrietas proponitur, & vide quæ in hanc rem attulit ex Auicenna, Haly, Gordonio, & aliis Nicol. *tract.* 2. *serm.* 3. *c.* 9. & ex Neotericis Siluatic. *loco supra cit.* & Ranchin. *ibid.* quibus addendum quod D. Thom. 2. 2. *q.* 150. *art.* 2. *ad* 3. aperte firmat, quod multum comedere, & bibere ad hoc, vt vomitus prouocetur; non est peccatum, & manifeste Less. *de Iust. & Iur. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 3. & Paul. Laymann. *lib.* 3. *Theol. Moral. sect.* 4. *num.* 4. cum aliis docent, quod inebriare se non voluptatis caussa, sed valetudinis recuperandæ gratia, si in aliquo casu oportunum medium esse videatur, non sit illicitum.

16 Sed his non obstantibus dicendum videtur, Medicum non posse directe saltem pro remedio sanitatis suadere alicui ebrietatem; & ita tenet ex Canonistis Nauarr. *vbi alias num.* 62. & ex Medicis Gord. *in lib. p.* 2. *cap.* 21. & Codronch. *vbi sæpe lib.* 1. *cap.* 20. & Siluatic. *in Controuers. loco jam adducto.* Addendæ sunt ad hoc nonnullæ rationes, Medicus non potest quicquam suadere, quod sit contra animæ salutem, vt probauimus, nempe quod sit peccatum, & maxime mortale, sed inebriare se est peccatum mortale. D. Thom. 2. 2. *q.* 150. *art.* 1. *&* 2. ergo Medicus non potest alicui suadere, vt sese inebriet, & ad instantiam, quæ fieri potest, quod tunc Medicus consuleret quid contra animæ salutem, quando consuleret ebrietatem ob voluptatem, non vero ob finem recuperandæ sanitatis, respondetur, quod, quemadmodum non licet mediante aliquo peccato mortali sese etiam ab imminente morte liberare, sic non licet consulere ebrietatem propter sanitatem, cum inebriare se, vt dictum, sit peccatum mortale. Præterea Medicus non debet vti remediis dubiis, & quæ cum periculo vitæ in vsum trahuntur, sed tale remedium est ebrietas, quia aliquando excitat apoplexiam, & occidit juxta vulgatam Hippocratis sententiam *lib.* 5. *Aphor.* 5. *& alibi*, ergo ebrietas non est à Medico pro remedio morborum vsurpanda, quia, vt Gordon. addit, ante vomitum posset homo incurrere Apoplexiam.

Neque valet instantia, quod si ebrietas fiat eo fine, vt vomitus prouocetur, & non ad voluptatem, vt dicebant Lessius, & Laymann. & alij, non sit peccatum, quia vt optime D. Thom. *vbi proxime, art.* 2. *ad* 3. non est necessarium ad vomitum prouocandum, vt quis sese inebriet; nam ad hunc finem satis est affatim comedere, & bibere citra ebrietatem; præterquam quod, vt addit, aqua ipsa tepida facillime vomitus prouocatur. Addamus & nos mille alia remedia non tam generosiora, quam leuiora posse ad prouocandum vomitum in vsum trahi, de quorum Natura, & qualitate luculentissimos tractatus parat jam solertiss. Medicus Petrus Castellus in libris de vomitoriis. Itaque non excusatur, vt D. Thomas addit, à peccato, qui eo fine, nempe ad vomitum procurandum sese inebriat; & quidem recte, quia per ebrietatem vsum rationis amittimus, per quam secundum virtutem operamur, & peccata declinamus. Sed cum hæc locum habeant in ebrietate, quæ vino excitatur, aut alia potione vini naturam æmulante, vt Cereuisia est, Sicera, Birra, Hala, Zitum, & similes potus; instari potest, an quibusdam medicamentis licite possimus ebrietatem prouocare, & antequam de hoc quicquam determinemus, placet afferre id, quod Herodot. *lib.* 1. *non longe à fin.* narrat; nempe pomum, seu fructum quemdam igni injectum circumstantes omnes sese calefacientes suo odore inebriare; nec desunt alia, quæ solo odore eundem effectum apta nata sunt producere, de quibus non est hic locus vt loquamur. Ad dubium dico, quod licet peccatum in ebrietate consistat formaliter in excessu potus caussa voluptatis vsque ad Rationis permixtionem, D. Thom. *vbi supra art.* 1. Less. *loco eod. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 3. *num.* 13 crediderim tamen non licere priuare se aliquo modo Rationis vsu ad quemcumque finem id fiat, quia per priuationem vsus Rationis similes euadimus Brutis, quod esse maximum malum, idem Lessius dicebat *vbi supra, num.* 17. & tamen ipse vult, quod non sit peccatum inebriare se aliquibus medicamentis, aut etiam vino, dummodo non fiat caussa voluptatis, quæ simul stare posse non videntur, si modo ebrietatis peccatum non consistit tantum in excessu potus propter voluptatem, sed in spontanea priuatione vsus suæ ipsius rationis. Ergo si quis aliquo medicamento sese inebriet, cum habeat forte alia, & meliora, negligens per aliquod tempus priuare se rationis vsu, videant Canonistæ an peccet, quantumq; peccet. Plura autem sunt medicamenta, quæ inebriare hominem possunt, vt Ambarum cum vino assumptum, lignum Aloes, solanum maniacum, Crocus, Lolium, Anisum, Lupulorum decoctum, aquæ stillatitiæ ex hordeo, aliisque granis, & Tabac-

& Tabacco, & alia quæ recenset Daniel Sennert. *lib. 1. pract. part. 2. cap. 6.* Sed placet notare Medicum errorem Lessii; qui de Tabacco pronunciauit esse de genere narcoticorum, ac frigidam, quod tamen falsum omnino est, cum sit calida, & sua acrimonia sternutamenta moueat, aliaque efficiat, quæ acrium medicamentorum propria sunt, vt videre est apud Nicolaum Monardum *de simpl. medic. Ind. Occid. cap. proprio.* qui Tabacco calidæ, & siccæ naturæ in secundo gradu constituit.

18 Excitatur præterea dubium de consiliis dandis circa Iejunij obseruationem, & circa comestionem carnium, aliorumque ciborum certis diebus interdictorum, quandonam liceat Medico infirmis suadere, vt à jejunio sese abstineant, & vt carnibus, quando alias non liceret, vescantur; sed de hac re plura, ac quæcunque occurrerunt, attuli *lib. 5. superiori titulo primo per totum.*

19 Præter hæc in dubium vertitur an possit Medicus sine peccato infirmo suadere cessationem à recitatione diuinorum officiorum, ab auditione Missæ, à similibusque obligationibus ab Ecclesia, vel à particulari quoquam instituto requisitis; sed & de hac re seorsim agere operæpretium duxi, nimis enim excresceret præsens titulus, & maxime hæc quæstio, si omnia de hac re dicenda in præsentiarum discuterentur.

His ergo omissis videamus quid sentiendum de 20 consilio dando circa virginitatem dissuadendam: nam videretur hujusmodi consilium non esse illicitum, quia suadendo virgines ad nubendum, non suademus ad aliquod prauum opus, quod sit pecca- 21 tum, quia actus Matrimonij non solum est licitus, sed est etiam meritorius, D. Thom. 2. 2. *q.* 153. *art.* 2. & conjugium est ex rebus maxime licitis, quia multa bona secum affert, quæ enumerat D. August. *in lib. de bono Conjug.* Si ergo Medicus potest licita suadere, poterit etiam ad conjugium tanquam ad rem licitam virgines hortari. Immo non solum poterit virginibus suadere conjugium, sed forte etiam dissuadere virginitatem, tanquam rem maxime insalubrem, quia mulier nata est ad fœtus generandos, & quandocunque ab eo fine distrahatur, morbis fit valde obnoxia, maxime quia in ejus corpore aggregatur suo tempore materia seminalis ad generationem destinata, quæ in corpore retenta, neque vllo modo per coitum expulsa mille mala symptomata, ac mille morbos gignit, vt demonstrat. Gal. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* ex quibus mulieres periclitari quotidiana experientia docet.

22 Adde quod virginitas in statu Politico videtur perniciosa, cum tendat ad interitum populorum, & totius generis humani absumptionem, vt prosequitur Franc. Ranchin. *de morb. virg. sect. 1. cap. 12.* ergo non solum licitum est dissuadere virginitatem Medico ob id, quod noxia indiuiduis sit, sed etiam ob bonum publicum, quod absque dubio priuato anteferendum.

Denique virgines multis ac difficillimis morbis conflictantur, quos percurrit Hipp. *in lib. de morb. virg.* his autem summa medela, atque vnicum remedium est, vt matrimonio jungantur, quemadmodum conceptis verbis ipse Hippocrates præcipit *loco cit.* cujus præceptum quam vtile, quam ad rem soleat esse, satis superque declarat quotidiana experientia, vix enim viro junctæ virgines valetudinariæ, morbosæ, debiles, & vitam miseram ducentes, sanæ, vegetæ, ac robustæ euadunt, omnibusque morbis, quibus affligebantur, facili negotio se extricant.

D[icendum] est, aliud esse dissuadere virginitatem, 23 & hortari virgines, vt potius conjugalem statum, quam virginalem eligant, aliud illas, quæ alias virginalem statum non elegerunt, sed quandocunque detur casus nubere propositum habent, suadere, vt quam primum nubant. hoc enim illicitum non est; at dissuadere virginitatem his, quæ virginalem statum elegerunt, & præferre conjugium virginitati 24 & omni ex parte illicitum est, & hæresim sapit, ejusque erroris damnatus fuit Iouinianus, qui insuper existimabat non majoris esse meriti statum virginalem, quam conjugalem, vt ex D. Hieronymo tradit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 152. *art.* 4. hoc ergo illicitum est quacunque ex caussa fiat etiam ad recuperandam amissam sanitatem, imo etiam ad euitandam mortem, tametsi non fieret hoc, quia ita sentiremus, sed solum ad dissuadendas virgines ab earum sancta opinione, & à laudabili illo proposito permanendi in statu virginali.

Ad difficultates autem, quæ pro contraria sententia proponuntur facile est respondere, & ad primam dicimus, concedere nos conjugium esse licitum, sed non ob id esse anteferendum, imo ne comparandum quidem statui virginali: vnde etiamsi liceat suadere matrimonium, non idcirco licet dissuadere virginitatem.

Ad secundam dicendum cum Ranchino *vbi supra cap.* 13. falso supponi virginitatem esse noxiam, & 25 insalubrem, quia experimento quotidiano habemus Religiosos omnes, & castam vitam degentes magis sanos viuere, quod de viris non est dubium, de fæminis autem hoc verificatur secundum plurimum; neque ob id, quod suspicemur vni, aut alteri obesse, id circo si secundum plurimum non obest, dicendum esse rem noxiam, & insalubrem. addendum etiam, quod si nocumenta ex continentia hujusmodi personarum corporibus aliqua resultare possunt, habent alia ex parte oportunissima remedia, vt euitentur, sicuti jejunia sunt, orationes, corporis macerationes, & alia id genus.

Ad tertiam difficultatem respondendum cum D. Thoma *vbi supra, art. 2. ad 1.* virginitatem nequaquam tendere ad generis humani interitum, cum sit tantummodo aliquarum personarum, non totius multitudinis, vnde potest per alias personas genus humanum propagari, neque necesse est id ipsum per singulas quasque personas fieri.

Ad quartam dico, bene quidem procedere, quod coitus licitus, nempe conjugalis, possit pro alicujus morbi remedio à Medico suaderi, sed non sequi idcirco dissuadendam esse virginitatem tanquam quid noxium, aut conjugali statui postponendum, etiamsi corpori noxia esset. Hippocrati tamen, qui virginitatis bona non cognouit, licuit virginibus suadere, vt quam primum viro jungerentur; nobis haudquaquam licere debet, qui cum ea bona cognoscamus, virginitatem semper conjugio præferre debemus, ad eamque potius, quam ad hoc homines hortari, quandocunque de ea re nos consulere satagunt.

Ad consilia denique spectare dici possunt, ea omnia circa, quæ Medicus in judiciis tanquam peritus consulitur, & nulli dubium esse debet, quod etiam in his multipliciter peccare potest, sed illud certissimum est, semper mortaliter peccare quandocun- 26 que falsa refert, non solum si hoc faciat medio jura-

mento, nam tunc esset etiam perjurus, sed etiam si nullo juramento adstrictus id faceret, & tunc maxime cum ejus relatio in alicujus personæ, vel ipsiusmet Iustitię prejudicium redundaret. etiamsi id prestaret sub pietatis pretextu, vt si, ne quis ad vltimum supplicium damnetur, referret vulneratum ab ipso damnando, non periisse ex vulnere, sed ex alio morbo, aut non periisse aliquem ex assumpto veneno, licet ex artis suę peritia contrarium esse verum cognosceret: peccat enim absque dubio Medicus contra Iustitiam. Codronch. *lib.* 1. *Christ.med.rat. cap.* 38. de qualitate autem, & grauitate peccati ad Canonistas pro consilio confugiendum.

SVMMARIVM.

1 *Medicus relinquens infirmum ante absolutam curationem, si ille ob id decedat, puniendus, & peccat mortaliter, amplia nu.* 2. *in ægroto etiam non soluente, aut desperato.*
3 *Medicus an possit deserere infirmum suis præceptis non obedientem.*
4 *Medicus non potest recedere à loco infecto, si sit à publico conductus.*
5 *Medicus an possit cogi ad medendum.*
6 *Medicus à publico conductus non tenetur ad casus pestilentes.*
7 *Medicus vocatus non potest negare opem suam afferre. amplia vt num.* 9.
8 *Fides, quam habet infirmus in Medico magis operatur in salutem, quam medicamenta.*
10 *Medicus morbum protrahens mortaliter peccat, & tenetur ad mercedis restitutionem.*
11 *Medicus celans remedium vtile, & expertum, an dicatur peccare.*
12 *Medicamenta magis experta magis tuta.*
13 *Medicus conductus peccat satisfaciendo per alium debito sibi injuncto.*
14 *Medicus grauiter peccat negligendo suæ ipsius artis præcepta.*
15 *Medicus studia negligens peccat mortaliter.*
16 *Medicus qui tarde visitat ægrotantes quomodo peccet.*
17 *Medicus an possit deploratos relinquere.*

De erroribus omissionis circa operationem.

QVÆSTIO VI.

1 PLures casus occurrunt in hoc errorum genere multa animaduersione digni, quorum primus esse potest, quando Medicus ante absolutam curationem infirmum deserit, & ille ob eam caussam ex eo morbo decedit, aut saltem magno vitæ periculo subjicitur, aut morbus prolongatur; tunc enim culpę reus efficitur vt apertissime elicitur *ex tex. in* §. *Præterea, Inst. de lege Aquilia*, vbi Medicus, qui seruum secuit, & dehinc ejus curationem dereliquit, & ob id seruus mortuus est, damnatur; & in similibus casibus Medicum mortaliter peccare firmat Nauarr. *in man.* Confess. *cap.* 25. *num.* 61. & venit puniendus Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 85. Caroc. *de loc. & cond. q.* 16. Actius *de Infirm. cap.* 47. *num.* 45. Inde non videtur multa reprehensione dignus Alexander Magnus, qui Glauconem Medicum cruci affixit, quod Ephæstionem infirmum deseruisset, vt quibusdam spectaculis interesset, vnde in caussa fuit, vt Ephæstio non seruata debita victus ratione objerit, vt refert Plutarch. *in vita ejusd. Alex.* & ex ipso Mercur. *in lib.* 2. *Error. popul. cap.* 3.

2 Neque solum Medicus peccat, & sine graui culpa non est deserendo infirmum simpliciter, sed etiam deserendo infirmum, qui non soluat, Caroc. *vbi supra*, Actius *ibid.* quod procedit etiamsi infirmus sit deploratus, de qua re infra.

3 Sed potestne Medicus deserere infirmum, qui suis præceptis non obediat? communis certe Medicorum sententia est, ægrotos, qui Medico inobedientes sunt esse deserendos. videtur tamen dicendum, quod si ægrotus in rebus leuioribus sit inobediens, non sit vllo modo deserendus, si vero delinquat in grauioribus, ac pertinaciter in plerisque contra Medicorum præcepta se gerat, omnino deserendum esse; vt, exempli gratia, si sitim æger tolerare omnino nolit, si quidpiam noxium tantisper degustet, si somno paulisper extra horam indulgeat, si sæpius os colluat, & sic de cæteris, non est ob hæc deserendus. non enim hæc tanti momenti ad curam sunt, vt sanitatem multum impedire possent; at si vino abstinere nolit, si potum præter modum assumat, si noxios cibos ingurgitet, si medicamenta assumere nolit, deserendus absque dubio est, nam quid boni ex Medica ope expectare potest, qui Medicinæ præceptis tantopere est contrarius?

4 Secundus casus est, cum Medicus recedit à loco infecto; vt ne infectis medendo, ipse etiam inficiatur, quod quidem locum habet, quando Medicus est à publico conductus, Carrar. *de Med. par.* 2. *n.* 92. Actius *de Infirm. par.* 1. *cap.* 42. *num.* 15. nam alias Medicus non conductus non potest cogi ad medendum, Carrar. *ibid. num.* 91. Sed videndum esset, an 5 Medicus ex hoc, quod nonnullis gaudeat priuilegiis, & exemptionibus, teneatur idcirco etiamsi non sit à publico conductus etiam nolens mederi tempore pestis, & aliter faciendo amittat ea priuilegia, aut aliter veniat mulctandus. ac profecto cum hujusmodi priuilegia non alio intuitu Medicis concessa videantur, nisi quia publicæ salutis curam gerant, *argum. l.* 1. §. *Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* videretur tunc maxime eos teneri, ac cogi posse ad medendum, quando major vrget necessitas publicæ salutis, vt pestis tempore vsuuenit. Et 6 tamen si Medicus etiam à publico conductus non tenetur ad casus pestilentes. Corneus *cons.* 347. *vol.* 1. ex quo idem Carrar. *de Med. par.* 3. *num.* 60. *& seqq.* multo minus videtur teneri non conductus; sed forte concedi posset, non posse Medicum cogi tempore pestis ad medendum gratis, sed oblata conuenienti mercede cogi posse ob rationem prædictam, quæ quidem veritatem habebit, si quis etiam cum propriæ vitæ discrimine tenetur aliis subuenire, quod non credo, licet de Medico conducto non sit verum, quod non teneatur ad casus pestilentes, sed quod non teneatur pro eodem salario, vt ex eodem Corneo dicit idem Carrar. *vbi supra.*

7 Tertius casus est, cum Medicus vocatus negat opem suam ægroto afferre, quod forte procedere debet etiamsi in loco esset copia aliorum Medicorum, ægrotus tamen maximam fiduciam in ipso haberet, & ratio esse potest, quia denegando opem suam infirmo, qui multum in eo confidit, impedit Medicus aut omnino, aut in parte ejus curationem, 8 quia magis operatur fides, quam infirmus in Medico habet,

habet, in ejus salutem, quam ipsa medicamenta, vt post Galenum 1. *Prognost. in princ.* & Auic. 6. *Natural.* firmat Galeott. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 15. & Laur. Ioubert. *lib.* 1. *Err. popul. cap.* 12. quia tamen nimis onerosum esset Medicos in hoc grauare, vt vocati peccarent recusantes ad ægrotum multum in ipsis fidentem accedere, dicendum videretur, Medicum satisfacere huic obligationi si saltem vna, aut altera vice accedat, suppetente aliorum Medicorum copia.

9 Amplianda autem principalis conclusio, vt procedat non solum quando Medicus negat opem suam homini Christiano ipsam imploranti, sed etiamsi neget personæ extra fidem positæ. ita Io. Alphons. à Fontech. *in spec. Med. Christ. lum.* 1. *pag.* 6. & in hanc ipsam sententiam consentit Roderic. à Castr. *lib.* 3. *Med. Polit. c.* 5. qui non solum Barbaris, sed & ipsis hostib. petentibus debere nos subuenire affirmat; immo hoc in tantum esse verum probat, vt etiamsi ingrati in Medicum sint, tamen firmet non esse expellendos. Neque valet quod ex Hippocrate opponitur, qui recusauit Persas tanquam barbaros pestilente morbo afflictos curare, vt patet ex ejus epistola ad Histanem Artaxerxis præfectum; imo ipse quasi de hoc gloriaretur ad Abderitas scribens, Regionem, inquit, Græciæ inimicam malo morbo liberare recusaui; neque enim erat Hippocrates Christiana charitate, vt nos esse debemus, munitus. Multo profecto melius Scribonius Largus *in proœm. lib. de comp. med.* non fortuna, neque personis homines æstimat, sed æqualiter omnibus implorantibus auxiliis suis subuenturum se pollicetur, & Amatus Lusitan. quanquam forte Christiana charitate non motus, quod de Christiana fide non bene sentiret, in suo jurejurando cujusuis religionis hominibus æqualiter operam suam se præstitisse juramento solemni confirmat. Si ergo Medicus peccat denegando auxilium personæ extra Religionem Christianam positæ, multo grauius tunc erraret, quando assumens curare infidelem, ejus curam negligeret, grauissime porro si medicamenta saluti contraria adhiberet, nec minori pœnæ subiiceretur, quam si in Christianum hominem peccasset.

10 Quartus casus est, cum Medicus, vt morbum protrahat, remedia salutaria adhibere negligit, aut tarde adhibet, tunc enim non solum peccat mortaliter, sed tenetur etiam ad restitutionem mercedis, & est fur manifestus Carrar. *de Med. par.* 2. *n.* 70. & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 10. hoc autem est maximum malorum Medicorum erratum ex conclamata auaritia originem ducens, quod tamen in bonum Medicum cadere nequaquam potest, sed neque malos Medicos, licet id machinentur, nempe morbos protrahere, perficere posse, abunde demonstrant Ioubert. *Err. pop. lib.* 1. *c.* 3. & Mercur. *lib.* 2. *Err. pop. c.* 27.

11 Quintus casus est, cum Medicus celat remedium, quod vtile expertus est ad aliquam infirmitatem, & maxime si esset communis, & popularis, illudque pro secreto habet, & non propalat. Neque valet dicere, quod non teneatur Medicus sua secreta propalare, publicique juris facere, quia hoc redundat in ejus præjudicium, quia minus ex illis lucrabitur; vltra quod enim est contra Medici dignitatem remedia secreta habere, neque probi Medici talia secreta habere debent, vt optime admonet optimus senex Septalius *lib.* 1 *suarum caution. nu.* 14. magis certe attendendum publicæ vtilitati, quam priuatæ. *l. pupill.* §. *si quis riuos. ff. de noui oper. enunc.* si ergo Medicus aliquod remedium aliis non cognitum habeat, expedit Reipublicæ, vt propaletur; nam vel illud remedium est vere vtile, & salutare, & sic cessare debet particularis Medici vtilitas ob publicam vtilitatem, vel non est in veritate tale, & tunc etiam expedit, vt propaletur, ne hujusmodi Medici, qui vt plurimum aut imperiti sunt, aut merè Empirici, vanis suis promissionibus, & miraculis homines decipiant, vt quotidie fieri obseruamus. Quam inanis enim est, Deus bone, hæc secretorum remediorum persuasio! & tamen non in vulgus tantum, sed in cujuscunque generis viros, immo inquam in ipsos Medicos irrepsit, sed quis est, qui negare audeat, medicamenta quo magis sunt experta, & meliora, & tutiora esse, minus autem bona, ac minus tuta, quo minus experta fuerint? & tamen secreta aliis medicamentis ab omnibus præferuntur, cum quo magis secreta sunt, eo minus experta ea esse oporteat, ergo & minus tuta, & minus bona secreta aliis medicamentis sunt. Sed vide hominum insaniam, quod peregrinum est, necdum constat, inquit Hipp. *de fract. in princ.* an vtile sit, consueto, quod jam norunt vtile esse, anteponunt, quodque ab vsu communi abhorret ei, quod est probe cognitum. 12

13 Sextus casus est cum Medicus à publico conductus per semetipsum non satisfacit muneri sibi injuncto, sed seruit per substitutum, quia cum dicatur electa ejus industria, tenetur ipse per se inseruire. Carrar. *vbi alias, per* 3. *num.* 11. quod videndum, an procedat indifferenter in omnibus casibus, quia facile euenire potest, vt substitutus sit majoris pretij, & valoris, quam substituens; & tunc videretur, quod cum hoc non emergeret in damnum, sed potius in vtilitatem conducentis, non esset hoc Medico conducto interdicendum.

14 Septimus casus est, cum Medicus suæ ipsius Artis præcepta negligit, & omittit secundum ea operari, quia Medicamentis non fidit, neque is, quæ Medicina per ea promittit, fidem habet; nam præterquam quod magis debet tribuere vniuerso sapientum, hominumque consensui, quam propriæ opinioni, dato quod ejus persuasio vera esset, ipse diceretur homines decipere exercendo medicinam, & mercedem laborum suorum ob ejus administrationem ab illis exigendo, & teneretur ad restitutionem. Debet ergo Medicus Arti suæ fidere, & ejus præcepta solertissime exequi, alias grauiter delinquit. Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 60.

15 Octauus casus est, quando Medicus studia dimittit, negligitque etiam in difficilioribus casibus auctores euoluere fidens tantum propriæ scientiæ, & experientiæ, cum enim in dies noui morbi emergant, & iidem morbi in diuersis personis naturam euariando, euarient etiam medendi rationem, quia & temperamentorum, & ætatum, & sexuum, & Regionum, & institutionum in victu, & consuetudinum, & complicationis morborum, & symptomatum, aliarumque plurimarum rerum variatio in hoc operetur, nunquam Medicus debet ita fidere anteactis experientiis, vt putet non indigere se nouo studiorum labore, nouaque in nouis præcipue morbis speculatione.

16 Nouus casus est, cum Medicus negligenter se gerit in Ægrotantium visitatione. Nauarr. *vbi supra*, & maxime si ex ejus negligentia ægrotos aliquid damni reportare cognoscat, vt verbi gratia

si serius visitet, quam oporteat, & transacta jam opportunitate applicandorum remediorum, ita vt ea procrastinare cogatur non sine ægrotantium euidenti damno. In quem errorem facile dilabuntur, qui Principibus viris medicinam facientes aliquando leuiter ægrotantibus, tenuioris fortunæ homines grauiter, & ad mortem ægrotantes, vt illis accuratius inseruiant, transcurant.

17 Vltimus casus est, cum Medicus deploratos relinquit, de hoc enim maxime hæsitatur, an licite fiat, nec ne. Nam primo & ratione, & auctoritate probatur id licere. Ratione quia incassum Medicus videtur inuisere ægrotantes remediorum incapaces, quales sunt deplorati; satius ergo est, ne objiciatur illud, Amice ad quid venisti? hujusmodi ægrotantes solo prognostico relinquere Secundo quia visitatio Medici cum ægroti sunt in extremo vitæ potest esse noxia saluti Animarum, cum enim in eo statu positi debeant à præsentis vitæ amore sese alienare, vt spe futuræ vitæ serio concepta ad Deum toto corde, totaque mente conuertantur, certum est ex Medici visitatione illos à desiderio salutis æternæ ob spem salutis corporeæ, ac temporalis distrahi. Tradendi ergo sunt tales infirmi Religiosis, qui Animæ medeantur, & ipsius æternæ saluti prospiciant quantum in ipsis est Tertio quia si deploratis remedia admoueamus, potest fieri in præjudicium aliorum ægrotantium, quia remedia, quæ adhibentur in iis, qui de proximo sunt morituri, infamantur, & male in posterum apud cæteros homines audiunt, ita vt non permittant Medicos amplius illis vti, quod ne fiat deplorati potius sunt solo prognostico relinquendi.

Probatur vlterius id ipsum auctoritate, quia Hippocr. *in lib. de Arte*, de essentia Medicæ Artis dixit, esse eorum, qui à morbo victi sunt curam non aggredi. Manifeste etiam Gal. 2. *Aphor.* 29. *&* 11. *Method. cap.* 10. *&* 4. *de rat. vict.* 12. id ipsum inculcauit volens in his ægrotis inuisendis Medicum solo prognostico vti debere, quod etiam videtur sentire Cels. *lib.* 5. *cap.* 26. atque eandem sententiam sequitur ex recentioribus Card. *lib.* 1. *Contr. Med. tract.* 5. *contr.* 9.

Pro hujus dubij resolutione, videtur dicendum cum Recentioribus, nempe cum eodem Card. *de mal. med. vsu cap.* 47. Rod. à Castr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 17. Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 1. *cap.* 7. Mercur. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 26. & nouiss. Zaccuto *de Princ. Med. histor. num.* 63. *dub.* 41. & cum solertissimo Medico, & hic Romæ magno cum applausu Medicinam faciente Gabriel Fons. *in sua Med. œcon. cap.* 11. deploratos, immo etiam de proximo morituros nullo modo vsque ad extremum vitæ spiritum esse deserendos, maxime si mente constent, dummodo ea cautela vtamur, vt prognosticum, & nostram visitationem subsequatur immediate, & præcedat omnium, & quorumcunque etiam minimorum remediorum admotionem. Ad primam autem rationem in contrarium dicendum, nunquam Medici visitationem posse esse inanem, & superfluam, quia etiam in eo statu positis potest secundum eorum exigentiam ea præscribere, quæ juuare maxime, nocere nunquam possunt. Præterquam quod nunquam tam certi sumus de mortis euentu, quin aliqui etiam ex deploratis præter spem non euadant, vt alias ex Medicorum auctoritate dixi, Auic. 4. 4. *tract.* 2. *cap.* 10. ad quod etiam auctoritas Iurisconsultorum adduci potest, ne ea vlla in re deficiat. Gaill. *pract. Obser. lib.* 2. *obs.* 111. *nu.* 14. Quin etiam potest Medicus visitando ægrotum moribundum talem nonnulla prohibere, quæ mortem accelerare possunt.

Ad secundam rationem in contrarium dicendum, quod si Medicus cautus fuerit in prædicendo mortis euentum de proximo, etiam ipsi ægroto, si ita expediat, nunquam animę, aut corporis saluti præjudicium afferet. Ad tertiam dicendum Medicum omnem calumniam facile euitare, & sui ipsius, & remediorum, quæ præscribit, propalando verum prognosticum futuræ mortis. Ad auctoritates dicendum, omnes loqui de iis, qui jam jam extremum spiritum sunt exhalaturi, vt ex Gal. dicit Cardan. *in cit. lib. Contrad. med.* vel dicamus cum eodem Cardan. *in alio cit. loc. de mal. med. vsu*, intelligi de Medico de nouo accedente, non de illo, qui à principio curam susceperit, & in summa tutius esse cum recentioribus in hac re sentire.

SVMMARIVM.

1 *Medici ad senium deducti, & defectum interiorum sensuum jam habentes, medendi artem non debent exercere.*

2 *Medicus qui sequitur opiniones dubias, incertas, nouas, grauiter errare videtur.*

3 *Medicus etiam doctus, qui non assumpsit insignia doctoratus, mederi non potest.*

4 *Medicus absque sufficienti scientia artem exercens grauiter errat.*

5 *Medicus peccat curando morbum, antequam eum cognoscat. Limita vt num. seq.*

7 *Medicus errat, qui medicamenta noua, & non experta in vsum trahit.*

8 *Melius est anceps remedium experiri quam nullum.*

9 *Medicus peccat si plures ægrotos, quam possit diligenter curare, curandos suscipiat.*

10 *Medicus grauissime peccat si medicamentum præscriptum pro non bono cognitum, mutare renuit.*

11 *Medicus peccat, qui vt seniori Medico, vel amico moram gerat, medicamenta ab ipso proposita, & quæ minus oportuna cognoscit, tamen acceptat.*

12 *Medicus peccat si medicinam non secundum Artis præcepta, sed secundum locorum consuetudinem exercet.*

13 *Medicus grauissime peccat porrigendo medicamenta abortiua.*

14 *Abortum procurare ob matris salutem, an licitum.*

15 *Abortum quando liceat procurare ex Moxio. nu. seq.*

17 *Grauidæ an liceat sanguinem ex pede detrahere.*

18 *An liceat intra puerperij terminos catartica medicamenta præscribere.*

19 *An liceat exhibere medicamenta sterilitatem procurantia.*

20 *An liceat morbum prouocare, vt alium morbum curemus.*

21 *Medicamenta ad malum aliquem finem præscribere error grauissimus.*

22 *Medicamenta venenosa præscribere graue peccatum.*

23 *Medicamenta superstitiosa præscribere est graue peccatum.*

24 *Ima-*

24 *Imagines Astrologicæ fabricatæ an ad alicujus morbi curationem à Medico in vsum trahi possint.*
25 *Medicus, qui pauperi medicamenta pretiosa præscribit, aut diuiti non necessaria, peccat.*
26 *Peccat Medicus præscribendo medicamenta corrupta, & obsoleta.*
27 *Morbos incurabiles an curandos suscipere Medicus possit. dic vt num. 29.*
28 *Medicus curando morbum incurabilem nulli facit injuriam.*
30 *Medicus concedens in morbis desperatis, & incurabilibus noxia ab ægrotis desiderata, peccat.*
31 *Medicus an possit curare seipsum.*

De erroribus Commissionis circa operationem.

QVÆSTIO VII.

1

IN hoc errorum genere placet primo connumerare communem Medicorum omnium pene errorem, qui cum ad vltimam jam senectutem peruenerint, & senectutis incommodis quæ ad rationis vsum, & ingenij, ac memoriæ perspicaciam spectant, molestentur; ita vt jam ad medendum inepti sint, tamen ob auaritiam; quæ Medicorum, & senum peculiare vitium est; medicinam facere non desistunt, quod aliquando graui cum ægrorum damno fieri experientia ipsa quotidiana docet; ob memoriæ enim præcipue torporem in mille non contemnendos errores maxima cum hominum pernicie impingunt. Optime ergo horum conscientiæ consultum putauerim, si cum se memoria, atque judicio deficere ex ætatis vitio senserint, vel omnino à medendo sese abstineant, vel multa circumspectione vtantur, ne in propriarum animarum, & alienæ salutis detrimentum contra quam teneantur medicinam faciant.

2

Cæterum ante alia statuendum, quod Medicus, qui in medendo incertas, nouas, dubias, & extra quotidianam praxim existentes opiniones sequitur, grauem errorem committit, cum ex conscientia teneatur sequi sententias certas, securas, & communiores, Paulus Layman. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 15. quod secundum plurimum intelligendum, quia interdum potest Medicus à communi practicandi modo recedere ob particulares aliquos respectus, vt, exempli gratia, si fluentibus menstruis præcipiti, ac suffocante squinantia mulier capiatur, poterit in eo casu Medicus contra communem praxis vsum ex superioribus venis sanguinem mittere. contra vero damnandi, & puniendi etiam sunt Medici illi, qui remedia quædam celeberrima apud Medicinæ Artem omni sæculo canonizata respuunt, & ob propriam quandam hæresim ea maximo cum ægrorum præjudicio, prætermittunt, absurdis quibusdam, & insulsis rationibus inhærentes quæ ne dignæ quidem sunt, quæ in medium producantur. tales sunt qui sanguinis missionem negligunt, aut à vesficantibus medicamentis in omni morbo abhorrent; sed hi errores ad omissionem pertinent, ad commissionem pertinet ille, sanguinem præter modum, vltra vires, extraque morbi exigentiam detrahere, aut violenta, & cathartica medicamenta, absque vlla vrgente necessitate præscribere; videmus enim in dies ex vtroque errore infirmos periclitari, & nouimus hic Romæ Medicos, qui miseris ægrotantibus vsque ad spiritus exhalationem sanguinem detrahebant indifferenter in omni morbo, in quocunque morbi tempore, imo & in quocunque tempore particularis accessionis, nullo delectu, nullaque sibi intentione proposita, & aliquando in morbo vigesimum diem non excedente vigesies ægros phlebotomasse comperimus: vidimus eos robustissimos juuenes carnificino hoc consilio è medio sustulisse; vidimus eos moribundis quoque, animamque de proximo exhalaturis sanguinem detraxisse ea ratione non nisi multo cachinno excipienda, vt suauius morerentur. ac denique vidimus ex his Medicis alterum alias non aspernenda doctrina imbutum, seipsum jugulasse; postquam enim copiosissima sanguinis missione florenti adhuc ætate arthriticis doloribus sese obnoxium reddidisset, quos iterum non alio remedio, quam repetita, ac frequentata sanguinis missione curabat, & veluti cachecticum habitum induisset, tandem per tredecim vices in vltimo morbo sibi sanguinem detraxit, & maxime in die mortem præcedente ad vncias decem, & octo, vt relatum ab aliis amicis Medicis mihi est. certe pertinax hujus Medici persuasio helleboro indigebat. peccabat ergo hic grauissime in ægrotos, & grauissime item peccauit in se, sed sui peccati pœnas luit. Quod autem de sanguinis missione dictum est procedit etiam in exhibitione fortium medicinarum, quæ in vsu de raro sunt, ex quorum exhibitione in dies homines periclitari notamus, vt Antimonium, Helleborum, Mercurius, & alia hujusmodi, quæ tamen à Medicina me eliminare nullus existimet, sed tantum frequentem eorum vsum absque necessitate vrgenti vsurpatum vituperare; idemque sentio de quibuscunque aliis medicis auxiliis, quæ in summa secundum communiorem opinionem, non secundum aliquam particularem hæresim administrare decet, ita vt neque nimius, neque nimis parcus vbi morbus requirat eorum vsus sit. Iam alium quemdam Medicum crassioris Mineruæ hominem nouimus, qui robustissimis juuenibus in morbis maxime sanguinis euacuationem requirentibus, nullo contra indicante prohibente, vnam aut alteram sanguinis vnciam detrahebat. Prodicus item apud Hippocr. 6. *Epid. sect.* 3. *tex.* 27. Febricantes interficiebat cursibus, lucta, & calidis fomentis: contra omnem ergo rationem, & contra communem Medicorum aliorum opinionem tentabat hic calefaciendo febrem superare addens laborem labori, & auxiliis ipsi febri inimicis febrem propulsare volebat, plectendus ergo erat hic, & à Medicina facienda prohibendus.

3

Præterea Medicus etiam si doctus sit mederi non potest, nisi doctoratus insignia assumpserit. Ioan. Alph. à Fontech. *in spec. Med. Christ. lum.* 1. *vers. Dubitari tamen.* & si medeatur plecti jure potest, quia tenetur pœna falsi, cum se Doctorem præbeat, & immisceat se in actibus Doctorum, cum Doctor non sit, vt ex Franc. Mar. dicit Catrar. *de Med. par.* 3. *nu.* 147. sed Io. Alphonsus supracitatus restringit hoc, vt non procedat in casu necessitatis. ego tamen non video quo ex capite id procedat, cum Doctoratus nihil addat scientiæ, & sufficientiæ ipsius Medici, nisi ergo aliquo alio ex capite id pec-

catum existat, ex hoc tantum non existimauerim Medicum in scientia sufficientem peccare, si absque Doctoratus insignibus medeatur, satisque esse puto si corporali, aut pecuniaria pœna mulctetur, absque hoc quod etiam censuræ Canonicæ ob peccatum subjiciatur; nisi dicamus ex eo quod contra Leges facit, illum peccatum non euitare.

4 Pejor multo, vt credo, illorum error, grauiusque absque dubio peccatum est, qui Doctoratus insignibus assumptis absque sufficienti tamen scientia medendi artem exercent. Nauarr. *in Man. c.* 25. *num.* 60. Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 1. in quibus Doctoratus insignibus conferendis hujusmodi personis insufficientibus grauiter peccant ii, quibus tale munus est demandatum. Quibus vero scientiis instructus esse debeat Medicus, qui boni Medici nomen mereri debeat; & qui tuta conscientia velit Medicinam facere, docuerunt abunde, & antiqui, & recentiores Medici, sed præ omnibus vide, si libet, Roder. à Castren. *in Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 1. *& seqq.*

Medicus insuper qui & sufficienter Doctus est, & Doctoratus insignibus ornatus potest interdum 5 in operationibus Medicis errare, & primo cum antequam morbum cognoscat, illum curare aggreditur. idem Nauarr. *ibid. num. eod.* ex Medicis Codronch. *vbi supra, lib.* 1. *cap.* 2. Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 25. Ioan. Alphons. à Fontech. *loco cit. lumin.* 1. *vers. dubitabis forsitan.* Vnde miror quomodo supra citatus Nauar. *ibid.* voluerit licere ei, qui diuturnam experientiam habet, mederi aliquibus morbis, etiam si regulas Medicinæ ignoret; neque enim potest quis absque Medicinæ præceptis ex sola experientia morbum cognoscere, si ergo non cognoscit, non potest morbum curare, experientia enim quam fallax sit satis docuit Gal. *in 3. Aphor.* 11. & post alios luculenter Sanctor. de Sanctor. *in method. vitand. err. lib* 12. *cap.* 5. *&* 6. Oportet ergo antequam Medicus curationem aggrediatur, morbum cognoscere, aut si ex Nauarra satis est experientia, nihil interest morbum cognoscas, nec ne, & sic pene omnes Medici post aliquam acquisitam experientiam, absque eo quod morbos cognoscant mederi poterunt. sed contra hic error, mederi nempe alicui morbo antequam illum cognoscas, tanti æstimandus est, vt Medicus semper in graui culpa sit, si æger à morbo superetur, quem ille non cognouerit, Hipp. *in lib. de affect. num.* 12. & ratio est, quia vt Auic. *lib.* 4. *fen.* 4. *cap.* 1. dicebat, non cognito morbo melius est illum Naturæ permittere, quæ forte illum curabit, quam medicamentis illam à curatione abstrahere: si ergo in morbo non cognito Naturam medicamentis à sanando abstrahis, hominem certe data opera occidis.

6 Nota tamen quod etiam non cognito morbo potest Medicus aliqua præscribere: nam Hippocr. *in lib. de loc. in Hom. num.* 46. præcipit, non cognito morbo leuius aliquod medicamentum præbendum, & Auic. non cognito morbo victum esse attenuandum docet; leuiora etiam nonnulla medicamenta, vt clysteria, fomenta, inunctiones, & hujusmodi pro exigentia licet in vsum trahere, etiam non cognito morbo, quæ tamen & ipsa leuiora sint, & nulla insigni qualitate dotata, in reliquis autem morbus Naturæ committendus, vt prosequitur Heurn. *lib.* 3. *Method. ad prax. c.* 27. & de hac ipsa re vide Siluat. *contr.* 16. & Sanctorell. *lib.* 14. *suæ Antepraxis cap.* 6.

7 Cæterum in hoc etiam errorum genere implicatur Medicus, qui medicamenta noua, & non experta in vsum trahit, cum habeat experta, & communi vsu recepta, & hoc summa cum ratione, quia nihil in medicina majoris faciendum, quam experientia scientiæ associata, cum nihil æque ad ipsam curandi rationem conferat. Cels. *in proœm. suæ Med.* qui ergo nouis vtitur medicamentis experta relinquens, videtur experientiam negligere, grauiter ergo errat, vt omnes DD. dicunt. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 6. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 25. & Ioan. Alphons. à Fontech. *in spec. lum.* 1. *pag.* 30. quod etiam non destiterunt admonere Canonistæ, cum dixerunt Medicum teneri præscribere medicamenta, quæ secundum artem nouit certo proficere. Innocen. *in c. Tua. extr. de Homicid. num.* 3. imo tam experta voluerunt esse medicamenta, vt si dubitet Medicus, an aliquod medicamentum profuturum sit, nec ne, voluerint, potius illum dimittere debere ægrum in manus Dei, quam periculo mortis experimento exponere. Nauarr. *in Manual. c. cit.* 25. *num.* 60. Carrarius *de Med. par.* 4. *num.* 55. Actius *de Inf. par.* 2. *in proœm. num.* 10.

Crica quam tamen DD. opinionem insurgit aliquod dubium, cum Hippocr. *in lib. de loc. in Hom. num.* 36. in morbo lienis, qui præ febre factus sit 8 magnus periculum facere jubeat ventris inustionibus, & aquæ eductione, quæ periculo non vacant. sic & alias in aliis morbis dubia quædam medicamenta proponit, quia videtur satius esse anceps remedium experiri, quam nullum, vt Cels. dicebat, *lib.* 2. *suæ Med. cap.* 9. vnde, In morbo, inquit, Apoplexiæ si periturus videatur, qui laborat, nisi temeraria quoque via fuerit adjutus, est etiam ad temerarium remedium transeundum, & sanguinem eo casu mittendum suadet, licet anceps omnino remedium sit, aut liberat enim, aut occidit. Adde quod si non licet ex Christiana pietate deploratos solo prognostico relinquere, non licet etiam à medicamentorum adhibitione desistere, tunc autem omnia dubia sunt, omniaque cum periculo administrari certum est.

Præterea si medicamentis certò profuturis, & non aliis vti licet, de Medicina acta res est, cum nullum omnino medicamentum certò profuturum sciamus, sed conjecturaliter profuturum existimemus. atque idcirco videmus sæpius quam oporteat, cum tutissimis quibusdam medicamentis homines perire; nam quot videmus cum leui Medicamento ex Manna, aut syrupo Rosato solutiuo, aut cum exigua sanguinis missione, aut cum aliis ejusmodi auxiliis, imo & cum iis, quæ ad ipsam Naturam roborandam ministrantur, è vita excedere? aut ergo omnia medicamenta sunt abdicanda, aut omnibus etiam dubiis vtendum.

Videtur tamen respondendum, quod Medica remedia, aut sunt vt plurimum, & secundum plurimum salutaria, quia cum his vt plurimum, & secundum plurimum ægri à morbis sese vindicare solent, aut sunt vt plurimum, & secundum plurimum damnosa, non tamen sunt temeraria, sed aliqua ratione fulta, quia cum his de raro homines saluantur, vel tandem sunt indifferentia, quia experta non sunt; & cum hoc sunt etiam temeraria. prioribus semper, & in omni morbo vti licet, secundis de raro, & maxima cum cautela, postremis nunquam; atque de his intelligendi DD. cum prohibent dubiis medicamentis esse vtendum. Puniendi ergo

ergo sunt, qui talia medicamenta adhibent, quod plerunque faciunt temerarissimi Empirici, & Chimici irrationales, aliique id genus homines ad tollendos è medio cæteros homines nati. Ad Hipp. autem, & Celsi auctoritatem dico, illos intelligere de medicamentis in secundo genere, non in tertio. Ad instantiam dico, quod deploratos non licet deserere, sed non idcirco licet temerariis medicamentis, parumque expertis vti, & ad alteram instantiam dico, satis esse Medico, si medicamenta, quibus vtitur, cum ratione adhibeat, & conjecturaliter sciat, ac speret, ea proficere posse, licet eadem in aliquibus aliquando fuerint damnosa.

9 Notandus autem inter alios errores ad opus attinentes, qui committendo patrantur, ille, quando Medicus plures infirmos vno eodemque tempore curandos suscipit, quibus omnibus accurate, & exacte, vt Ars jubet, auxilium afferre non potest; hoc enim primo contra Artem ipsam esse admonuit Cels. *lib.* 3. *cap.* 4. dicens; Ex his autem intelligi potest; ab vno Medico multos non posse curari, & vide apud illum ejus dicti rationes, & est etiam hic error contra conscientiam, quod non tacuerunt ex Medicis ipsis Codronch *vbi aliàs, lib.* 1. *cap.* 15. Mercur. *ibid. cap.* 25. *lib.* 2. Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 19. & ex Iurisconsultis Ripa *in tract. de Pest. par. vlt. partic.* 2. *nu.* 49. in quibus tamen casibus liceat pluribus vno, eodemque tempore mederi vide apud ipsos.

10 Verumenimvero præ cæteris ille error est maxime punibilis, quando Medicus præscriptum medicamentum, quod pro minus bono, minusque opportuno deinceps cognouit, adhibet tamen, & mutare renuit, ne imperitus, aut inconstans videatur. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 11. & certe dubium ex mea sententia non est, quod Medicus in hoc casu ejusdem peccati reum se facit, & eadem pœna dignum, ac si à principio per dolum malum medicamentum, aut morbo non conueniens præscripsisset, cum anteponere omnino teneamur hominis salutem falsæ nostræ persuasioni de existimationis amissione; quam tamen facile tueri Medico licet, quandocunque hic casus eueniat.

11 Sed & ille error non contemnendus est, quando Medicus, vt seniori Medico, aut amico moram gerat, medicamenta ab illo proposita, & quæ ipse pro non oportunis cognoscit, in suorum ægrorum curatione admittit, maxime si in sua potestate sit illa commutare. Licet ex Canonistis Azorius *Instit. moral. par.* 1. *lib.* 2. *c.* 17. *vers. Vndecimo quæritur.* Voluerit Medicum non peccare, si contra propriam opinionem ex probabili aliorum sententia, licet nec communi, nec aliis probabiliore, medicamentum ægroto porrigit; sed hic est diuersus casus, maxime supposita probabilitate sententiæ aliorum, in quam Medicus ea probabilitate ductus potest tuta conscientia descendere: sed in nostro casu nulla supponitur sententiæ probabilitas, imo supponitur, Medicum cognoscere alterius opinionem pro falsa, & tamen, vt non contradicat seniori, aut amico, in illam consentit, & absque dubio grauiter peccat, & tenetur ad damna, quæ inde ægroto emanare possent, & si quidem ob id æger periret, etiam ipse esset magis homicidij Reus, quam alij, nam alij ex ignorantia peccassent, ipse vero scienter.

12 Huic errori affinis alius est, cum Medicus Artem exercet non secundũ Rationẽ, & vt ipsius artis dictant præcepta, sed prout locorum fert consuetudo, quem errorem reprehendit Cardan. *in lib. de mal. med. vsu. cap.* 14. nam licet multum attendendum sit ad locorum, & ciuitatum Naturas, & secundum earum differentias oporteat medendi rationem variare, tamen nullo pacto sequi debemus malas consuetudines à vulgo ipso, vel ab imperitis Medicis introductas, immo tenemur pro viribus malas omnes, & damnosas hujusmodi consuetudines à medendi ratione eradicare, bonas vero de nouo introducere; ad jam introductas autem multum quidem respicere oportet, ne erremus, sed nunquam ob loci consuetudinem ab ratione mederi.

13 Porro circa alios errores primum ille valde notandus, cum Medicus præscribit medicamenta ad abortum prouocandum, in qua re, quam graue peccatum committat Medicus, non est qui nesciat. Apud vetustiores certe Philosophos non videbatur ea res magni momenti, quia Aristoteles *lib.* 7. *Polit. c.* 16. licitum facit ad minuendum filiorum numerum abortum prouocare, antequam fœtus ad sensum, & vitam perueniat, quod & à Medicis aliis ex caussis factitatum nouimus, nam Hippocrates noster vir, quantum dicere de Ethnico homine licet, piissimus, ab hoc opere sese non abstinuit; procurauit enim abortum in ancilla quadam, vt ipse refert *in lib. de Nat. Puer. nu.* 4. quod tamen de præsenti, & diuinis, & humanis legibus nobis est interdictum. *cap. consuluisti il.* 2. *q.* 5. *l. Cicero. §. sed si quam. ff. de Pœnis*; pro homicida enim habetur, qui procurat abortum, & idcirco fit irregularis. Nicol. Plouius *de Irregul. num.* 21. quod notauit etiam ex Medicis Moxius *lib.* 2. *de med. morb. mul. per ven. sect. cap.* 14. & humanis ergo, & diuinis legibus expiandum hujusmodi peccatum est, quia grauissimum. Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *nu.* 63. & ex nostris Moxius *vbi supra*, Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. par.* 2. *cap.* 21.

14 Dubium tamen erat, an pro cura alicujus morbi, & maxime lethalis, quo mater affligatur, liceat oportunis medicamentis fœtum abigere, vt mater saluetur. Non defuerunt enim ex grauissimis doctoribus aliqui, qui id licere voluerint, vt Cajetan. in 2. 2. *q.* 67. *art.* 2. *ad* 1. relatus à citato Moxio *vbi sup. cap.* 17. & alij Canonistæ apud eundem Moxium. Torreblanca *Dæmonoman. lib.* 2. *cap.* 43. *nu.* 10. cum aliis ibi per eum adductis, sed & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 357. *num.* 20. ejusdem sententiæ fuisse videtur, licet voluerit non esse ab omni pœna immunem, qui etiam ad hunc effectum abortum procurauerit.

Alij tamen distinguendum existimarunt in fœtu animato, & non animato, in illo enim dixerunt non esse licitum prouocare abortum, in hoc autem licere. Ita Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 62. [qui tamen apud Sanchez vbi infrà, retractare suam sententiam videtur,] Azor. *Instit. mor. lib.* 2. *c.* 4. *par.* 3. Less. *de Iust. & Iur. lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 10. *nu.* 60. [Sanchez *de mat. lib.* 9. *disp.* 20. *num.* 9.] Paul. Laymann. *lib.* 2. *Theol. Mor. tract.* 3. *par.* 3. *c.* 49. & ex Medicis Epiphan. Ferdin. *lib.* 3. *Theorem.* 11. & alij ex citatis pro superiori sententia. Sed hæc D. Antonini, & aliorum est, vt Lessius, & Torreblanca referunt, eamque ex nostris longioribus tuetur, & plures auctores ad eam corroborandam adducit Moxius *lib.* 2. *de morb. mul. cit. cap.* 16. *vers. sit hæc conclusio*; & de hac etiam meminit Ranchin. *in Hip. jusjur. leg.* 5. *vers. secunda opinio.*

Alij tandem absolute negarunt vllo modo, aut ad vllum finem etiam ad seruandam Matris salutem

licere abortum procurare. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. *in fin.* Hucher. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. de concept. prohib.* Siluatic. *controuers. Med.* 81. Ranchin. *vbi supra, vers. Tertia opinio.* Codronch. *lib.* 1. *cap.* 22. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 26. Roderic. à Cast. *de morb. mul. vbi supra in scholiis.* videndus etiam Cortes. *miscell. med. decad.* 10. *q.* 10. & vltimo loco Daniel Sennert. *lib.* 4. *suæ Pract. sect.* 5. *cap.* 3. *q.* 5. & ex Iurisconsult. post alios, quos cumulat nouissimus Carranz. *de Part. cap.* 16. *nu.* 47. Inter cæteras autem rationes, quæ persuadere possunt, licere aliquando abortum prouocare, illa certe magni facienda, quod cum prægnantia aliquibus fœminis ita lethalis sit, vt nisi abortiant, eas vna cum fœtu perire sit necesse, vt ex Hippocrate habemus in libb. ad mul. pertinentibus, videtur non solum licere, sed æquum esse, ad matrem salutem saluandam, abortum procurare.

15 Moxius *vbi supra cap.* 16. concedens posse ad matris salutem procurandam, abortum prouocari, distinguit tamen grauidationis tempora, ac duobus tantum temporibus id licere asserit, ante Animæ nempe infusionem, hoc est in primo mense ob rationes ab ipso allatas, & in septimo, nono, & decimo, quia tunc, inquit, fœtus etiam si per vim ab vtero extrudatur, viuere tamen potest, aut saltem non defraudatur vita Animæ, quia viuus nascitur, & baptizari potest.

Ad has tamen rationes facile respondetur, & ad priorem dico, quod multo potiori ratione destruitur, quia medicamenta abortiua magnam inferunt violentiam, ob quam ab vtero fœtum extrudunt, vnde etiam matri vim faciunt; non potest ergo procurari abortus nisi & fœtui simul, & matri vis inferatur, hinc est, quod hæc operatio nulla ex parte ita secura esse possit, vt prouocato abortu certa secutura sit matris salus, quæ dum abortum prouocamus manifesto vitæ periculo exponitur, cum frequens experiẽtia commonstret ex hujusmodi medicamentis mulieres mortem obiisse, & est Medicis præ aliis notissima historia ab Hippocr. enarrata *lib.* 5. *Epid. tex.* 5. mulieris pharmacum corruptorium assumentis, ex quo quarto die mortua est. Simile quid euenit Domitiæ Domitiani Imperatoris ex fratre nepti, periit enim ex abortiuo medicamento, referente Suetonio in Domitiani vita *cap.* 22. adde quod in vsu horum medicamentorum non solum timetur mors corporalis ipsius Pueri, sed etiam mors æterna, vt bene aduertit ex Canonistis Azor. *Instit. mor. lib.* 6. *cap.* 14. *par.* 3.

Neque Moxij opinio quicquam de periculo demit, immo ex parte auget, dum grandiore existente fœtu abortiuis medicamentis vtitur, tanto enim major violentia infertur, & tanto valentiora medicamenta ad abortum prouocandum requiruntur, quanto fœtus major est, sed neque recentiore existente fœtu quicquam certi stabiliri potest, quandonam animatus existat, si tam varias auctorum opiniones examinemus, nam & tertia die animam infundi aliqui voluerunt, quando vix suspicio conceptionis potest irrepere.

16 Vera sententia hærens Constitut. F. R. Sixti Quinti, de qua nonnulli ex præcitatis Medicis, est, nunquam licere directe procurare abortum, etiam si proponatur matris salus, quæ periclitetur, nisi prouocetur abortus; indirecte tamen non est prohibitum pro matris salute dare caussam abortiendi, dummodo totis neruis innitamur, ne fiat, ita vt si fiat, sit præter nostram intentionem. Directe autem prouocare abortum est, proposita sibi hac intentione, medicamenta ad eam assequendam præbere. Indirecte, est porrigere medicamenta ad aliquem morbum sanandum ab ipso morbo requisita, etiamsi ex eorum vsu timeatur abortus, vt sunt medicamenta ventrem soluentia, Clysteres, sanguinis detractio, & alia hujusmodi præsidia, in quorum tamen vsu semper etiam cauendum, vt quantum fieri potest, tam fœtus, quàm matris vita saluetur, [& ità prudenter determinat inter Canonistas, Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 20. *nu.* 14.] Prætereo autem sciens alias nonnullas secundarias dubitationes hic annectendas, nempe an grauidas purgare, an phlebotomare liceat, an clysteres adhibere, & alia medicamenta præscribere, quæ abortui caussam dare possunt, hæc enim etiam post alios plerosque breuiter, sed bene tractauit Daniel Sennert. *lib.* 4. *suæ Pract, cap.* 3. *sect.* 5. *q.* 1. *& seqq.*

17 Sed licebit ne in morbis Grauidarum sanguinis euacuationem requirentibus, illum ex inferioribus venis detrahere? Ratio dubitandi est, quia etiam si liceat Grauidæ, vrgente morbo, sanguinem mittere, id numquam fieri debet ex inferioribus partibus; nam si tantum nocet ex superioribus missus, vt ex ea caussa mulier facile abortiat ex Hipp. *lib.* 5. *Aphor.* 31. quanto magis nocebit sanguinem detrahere ex inferioribus venis, ex quibus alimentum fœtui subtrahitur, & menses cientur? cum ergo tam de directo, ac tam prompte abortum prouocare possit sanguis ex pedibus missus, nunquam in grauidis mittendus, sed aut alia auxilia tentanda, aut potius ægram dimittere debemus in manus Dei, quam tam ancipiti, immo periculi pleno remedio vti, vt alias ex Nauarra, aliisque Canonistis dixi faciendum. Quibus tamen non obstantibus Raphael Moxius *lib.* 2. *de morb. acut. Grauid. per ven. sect. cap.* 20. qui hanc quæstionem exagitat, in partem affirmatiuam inclinat, & rationes ab eo adductas apud ipsum vide. Hanc ipsam opinionem tuetur doctissimus Zacutus *lib.* 1. *de princip. Medic. histor. quæst.* 21. Ego certe, nisi ab ea me deterreret vulgi persuasio, & aliorum Medicorum præcipue ignorantium calumniæ, pro inconuenienti non haberem in nonnullis casibus maximi ponderis, & vrgente morbo ad earum venarum sectionem venire, vt Moxius & præcitatus Zacutus consulebant, dummodo fœtui aptis remediis prouideretur, vt quam minimum fieri posset ab ea sanguinis missione læsionem sentiret.

18 Sed aliud non minoris momenti dubium excitatur ab eod. Moxio *lib.* 3. *c.* 47. & à Siluat. *contr.* 86. Hic discutiendum, an liceat nempe intra puerperij terminos medicamenta cathartica præscribere; quam quæstionem postquam vterque multis hinc inde deductis & rationibus, & auctoritatibus exagitauit, in affirmatiuam partem inclinat, verissimamque eorum sententiam puto, multasque mulieres in puerperio perire crediderim ob nimis religiose à Medicis euitatam medicamentorum ventrem subducentium assumptionem. Quæri insuper hic non ab re potest, an cæsarea sectio celebrari absque peccato possit; est autem sectio cæsarea, viuentis matris in ventre sectio, vt fœtus inde aut viuus, aut quomodocunque eximatur. Certe cum operatio periculi plena sit, non videtur temere celebranda; immo cum vt plurimum inde matris mors succedat, quia paucæ admodum ex his, quæ hoc modo secantur, saluari solent, dicendum videtur, non posse fieri absque peccato graui, cum, vt alias dictum est,

est, remedia quibus vtimur, debeant esse tuta, aut saltem secundum plurimum talia, sed his non obstantibus, dicendum videtur, hujusmodi sectionem esse licitam; & ratio est, quia, etiamsi velimus, eam esse periculosam, tamen certiori periculo exponitur ipsa mulier, nisi sectio fiat, quia certo non secta peribit, secta autem & ipsa, & aliquando ipse fœtus viuere potest; nam non est verum, has mulieres vt plurimum perire, quia, si expertissimis Medicis ac Chirurgis credimus, plures earum, quæ secantur, saluari solent. Sed de hac materia vide Roussetum *de Partu Cæsar.* & Bahum. *in ejus appendice* & præ omnibus vide quæ doctè & eleganter de hoc argumento scripsit Pater Theophilus Raynaudus *in lib. cui Titulus: De ortu infantium contra naturam per sectionem cæsaream.* vbi diligenter omnia ad hæc pertinentia discussit, quæ ad Theologum discutere spectabat.

19 Cæterum cum jam determinatum sit, conceptum jam factum nunquam esse corrumpendum, aliud insurgit dubium; an impedire liceat, ne fiat, hoc est, an sterilitatem possimus absque peccato procurare. Et primo nobis scrupulum in hac re mouet Hippocratis auctoritas, qui non semel in libb. ad mulieres spectantibus ostendit, esse ex eis aliquas, quibus conceptus funestus est, vnde & medicamenta sterilitatem inducentia his præscribit; ad cujus exemplum nobis quoque fas erit, si vrgens sese ferat occasio, idem iisdem medicamentis procurare: nam si è plurimorum DD. sententia licet procurare abortum non adhuc animati fœtus, multo magis licebit ad euitandum vitæ periculum infœcundas mulieres reddere, quæ ex facta conceptione periclitari possunt: & maxime cum id multo minori cum periculo fiat, quam jam factum conceptum interimere, ac per vim ab vtero expellere. Sed Tex. clarus est *in c. aliquando* 32. *q.* 2. simpliciter loquendo, & ad malum finem nunquam licere sterilitatem inducere; sed an ad mulieris salutem procurandam liceat, inter Canonistas Paul. Laymann. *lib.* 3. *Theol. Mor. tract.* 3. *par.* 3. *cap.* 4. *quæst.* 2. *nu.* 1. & Codronch. ex Med. *lib.* 2. *cap.* 25. expresse tenent, quod in hoc mortale peccatum interueniat, ad quemcunque finem fiat. Medici tamen plerique cum ad prædictum finem, ad euitandum nimirum vitæ periculum, sterilitas procuratur, licitum esse voluerunt. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. Hucher. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. proprio.* Epiph. Ferdin. *lib.* 3. *Theorem.* 11. Roderic à Castr. *de Morb. mul. lib.* 3. *c.* 2. *in schol.* Moxius *lib.* 2. *cit. cap.* 16. ad malum autem finem nunquam licere omnes consentiunt, vt post alios Ranchin *in Hippocr. Iusjur. l.* 5. *q.* 2. & sic videtur intelligenda Bulla Sixti Quinti. de qua per cit. Codronch. dum eadem pœna eos puniri vult, qui abortum procurant, quique sterilitatem inducunt.

20 Sed cum sterilitas in muliere morbus sit, siquidem liceat sterilem mulierem facere ad alios morbos euitandos, licebit etiam morbum morbo curare, quod an liceat dubium est, videtur enim omnino contra Medicinæ finem, & intentum, quod est sanum facere, at vno morbo alium curare non est sanum facere sed tantum morbum mutare, & tamen cum Natura, cujus documenta sequi debemus, & cujus Ministri Medici sunt, sæpe morbum morbo curet, vt Gal. *asseuerat. lib.* 6. *Epid. sect.* 6. *comm.* 8. cur non licebit Medico Naturam recte operantem imitari? Prudentis, inquit Celsus, *lib.* 3. *cap.* 9. Medici est nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere; & à vetustioribus quidem Medicis ad hoc absque vllo scrupulo suademur, sed qui de hac materia scire vlterius desiderat, adeat Vallesium abunde eam tractantem *lib.* 8. *Contr.* 10. & nouissimum Zaccut. *lib.* 1. *de Princ. Med. histor.* 34. *q.* 23. Vera sententia est, quod vbi Medicus securus sit, quod de nouo factus morbus aut mitior, aut tutior priori sit futurus, aut saltem impetum vetustioris nouus refrænare possit, tunc non inconueniens, neque illicitum sit morbum morbo curare. Sic, vlceribus excitatis, mille morbis succurrimus, sic, excitata febre, repentinam ab Apoplexia comminatam ruinam euitamus. At procurando sterilitatem non procuramus morbum, qui vitæ vllum afferat præjudicium, ejusque prouocatione majores morbos, ex quibus mulieribus vitæ periculum impendet declinamus. In viris certè sterilitas ad nullum bonum finem procurari potest, nisi forte extrema seminis refrigeratione tentaremus veneris stimulos cohibere, quod an liceat meum non est determinare.

21 Quemadmodum autem non licet ad malum finem sterilitatem procurare, immo neque vt ferendæ sobolis laborem mulier simpliciter euitet, sic neque ad aliquem malum finem licet vllum medicamentum Medico aut præscribere, aut patefacere, quod ad proximum fallendum, ad virginitatem reparandam, ad coitum stimulandum, ad somnum inducendum, ad lac exsiccandum, ad delectationem in coitu augendam, ad generationis membra incrassanda, & ad alia id genus aptum sit. Hæc enim omnia illicita sunt, si ea intentione fiant, vt interim aliquis illicitæ cuipiam rei operam dare possit, & de plerisque Codronch. *vbi aliàs*, *cap.* 22. *& seqq.* & Mercur. *lib.* 2. *Error. Popul. cap.* 25. & licet post factum aliquando Medicus possit aliqua ex his præscribere, vt medicamenta virginitatem simulantia in puellis jam deuerginatis, & lac exsiccantia in his, quæ pepererunt, & celare puerperium desiderant, tamen videndum, ne hoc in alterius præjudicium aliquo modo esse possit.

Sed & illud scrupulum mouet, an Medicus tuta conscientia possit comotica medicamenta, siue ad decorem mulieribus facientia præscribere, aut commonstrare, in quo dubio aduertendum, quod nos de iis medicamentis agimus, quæ cosmetica dicuntur, hæc enim à comoticis, seu comptoriis differunt in hoc, quod cosmetica respiciunt naturalem, ac veram pulchritudinem, comotica, & comptoria falsam, adulterinam, atque fictitiam, ac propriam meretricum, licet apud Iuuenal. *Sat.* 6. Cosmetæ dicantur Artifices quædam mulieres, alias mulieres fucis exornantes, ibi:

----*Ponunt Cosmetæ tunicas.*

Sed quemadmodum de illis non dubitatur, quod sint licita, & Medico conuenientia, vt demonstrat Mercurial. *de Decorat. cap.* 1. sic de his certi esse debemus, quod Medico sint indigna, vt Gal. 1. *de Med. local. cap.* 2. dicebat, & non sine peccato aut præscribantur, aut administrentur; caueatur enim expressè *per tex. in cap. fucare. de consecr. dist.* 5. ne mulieres sese hujusmodi medicamentis pulchriores reddere studeant.

22 Sed & in præscribendis medicamentis venenosis etiam ad bonum finem, errare Medicos contingit, cum ea non recte præparata exhibent, aut nulla vrgente necessitate, maxime cum meliora, & tutiora non desint. Licet enim plures Classicorum Medicorum venenosa quædam medicamen-

ta exhibenda doceant, & Card. *lib. de mal. med. vsu cap.* 77. probauerit, errare Medicos, qui venenosa medicamenta, immo ipsa venena ab vsu medicinæ eliminant, tamen id sana mente intelligendum, vt hæc in summa necessitate, aliis æqualis virtutis deficientibus, aut ad manum non existentibus, aut non sufficientibus, exhibeantur; non autem tam frequenter, ac tam facile, vt aliqui, ac præcipue Chimici, & Empirici procacissimi factitare solent, vt docet etiam Franc. Ranchin, *in Hipp. Iusjur. l.* 5. quamobrem non deberet ab omni pœna esse immunis qui minus caute hæc medicamenta propinans ægrum occideret, contra id, quod voluit Grill. *de Sortileg. cap.* 12. *num.* 13.

25 Præterea non absque magno delicto fit, vt Medici medicamenta superstitiosa præscribant; neque enim ob id, quod ad bonum finem ordinentur, nempe ad recuperandam sanitatem, licet idcirco Medico illis vti. D. Thom. 2. 2. *q.* 96. *art.* 2. eumque errorem pluribus insectatur Io. Heurnius. *lib.* 3. *Method. ad prax. cap.* 28. quem vide, & de hoc etiam Codronch. *de morb. venef. lib.* 3. *c.* 13. *& lib.* 2. *de Christ. med. rat. c.* 3. Mercur. *lib.* 4. *error. popul. c.* 13. & præter Medicos Grilland. *de Sortil. q.* 6. Spreng. *in mall. malef. par.* 2. *q.* 2. Delrius *lib.* 6. *disquisit. Magic. cap.* 2. *sect.* 1. *q.* 1. *& seq.* Actius *de Infirm. c.* 44. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 50.

24 Sed quid dicendum de Imaginibus Astrologicè fabricatis ad aliquos peculiares morbos propellendos? certe non modo hæ à nonnullis Medicis admittuntur, sed maxime celebrantur, & videndi præ cæteris Arnald. Villanouan. & Galeott. Martius *de doct. promisc. c.* 24. quin etiam à quibusdam ex Canonistis admittuntur, vt à Cajet. apud Suares *lib.* 2. *de superstitione c.* 15. *n.* 16. Sed de his remittam me ad ea, quæ definiunt cum D. Thom. Martin. de Arles *de superstit.* Suarez. *vbi supra, numeris seqq.* Martin. Delr. *lib.* 1. *Disquisit. Mag. cap.* 3. *q.* 1. Torreblanca *lib.* 1. *Dæmonolog. cap.* 7. & ex nostris Heurn. *loco supra cit.* & Thom. Erast. *in disquisition. contra Paracelſ. par.* 1. qui longioribus eam rem discussit, cum quibus concludam, quod cum in his semper concurrat tacitum pactum cum Dæmone, vt D. Thom. dicebat, ex quo citatus Martin. de Arles, hujusmodi Imaginibus vti sit omnino graue peccatum, ac debita pœna mulctandum, nec multum interest, an has imagines Astrologicè, an Magicè fabricatæ sint, cum, vt Erast. *vbi proxime*, dicit, nullum inter illas aliud intercedit discrimen, nisi quod in his aperte inuocantur Dæmones, in illis tacite occultisque characteribus vt pacti signis inuitantur; & admonentur.

25 Sed neque satis est ab his medicamentis nempe superstitiosis venenosis, cosmoticis, aliisque de quibus supra præscribendis sese Medico abstinere, sed etiam in præscribendis medicamentis bonis, atque oportunis errat, cum ægroto pauperi medicamenta pretiosa, & magni valoris præscribit, tantoque grauius errat, quanto facilius id præstat, vt Aromatariis rem gratam faciat; nam neque ipsis diuitibus ad hunc finem potest similia medicamenta exhibere, de qua re vide allata à Codronch. *lib.* 1. *de Christian. med. rat. cap.* 32. cum quo errore coincidit etiam ille, quando plura medicamenta, quam oporteat Medicus ad eundem finem præscribit, de quo supra, in quo etiam interuenit peccatum, & tenetur ad restitutionem. Nauarr. *in manual. c.* 25. *num.* 64. Codronch. *loco cit.* quod amplia procedere etiam si ad eum finem non fieret, sed vt abundare se remediis Medicus ostenderet, aut vt tanto majorem se curam ægrotantis gerere hoc modo commonstraret, vt juniores maxime faciunt.

26 Notabili quoque errore implicatur Medicus, qui medicamenta corrupta, & obsoleta ægrotantibus exhiberi permittit. Nauarr. *vbi supra, num.* 61. in quem errorem non solum labitur quando data opera, vt Aromatario rem gratam faciat ea medicamenta administrari curat, in quo casu non solum peccat, & punitione dignus est, sed ad restitutionem cogendus, & ad damna resarcienda, verum etiam quando per Medici negligentiam Aromatarius ea medicamenta exhibet, sed tanto majus illud, quam hoc delictum est, quanto punibilior dolus est, quam negligentia, sed videnda quæ circa hoc afferunt Card. *de mal. med. vsu. cap.* 11. Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 9. Mercur. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 25. & ex Iurisconsultis Guibertus *quæst. Iurid. cap.* 16. *num.* 55. *& seqq.* Verumenimvero decidendum in hoc dubio est, an Medicus semper, & in omni casu, quantumque in culpa sit: nam certe & nimis rigorosum, & impossibile insimul est, Medicum teneri ad del genda omnia, & singula medicamenta, quæ in ægrotorum salutem adhibenda sunt, neque fieret hoc absque ipsorum ægrorum incommodo, quia vix vni ægroto vnius Medici opera sufficeret; satis superque mihi videtur, si Medicus diligens sit in his, quæ majoris momenti sunt, & in morbis magnis, in quibus mininus error est exitialis, alias vnusquisque debitum sibi injunctum adimplere debet, neque tenetur Medicus id, quod Aromatario demandatur, tam rigorose supplere, vt ipse Aromatarij vices gerere debeat, deligendo omnia, ac singula medicamenta, vt aliqui voluerunt: qui omnino ignorant, quam operosum futurum esset, Medicum in electione simplicium, in confectione medicamentorum, in eorum præparatione, eorumque administratione semper, & vbique interesse; ad impossibile ergo Medicos obstringunt, eosque à melioribus operibus distractos volunt.

27 Cæterum dubitatur, an erret Medicus suscipiendo curam morborum deploratorum, & incurabilium. Præcipit enim Hippocr. eorum, qui à morbo victi sunt; curam non esse aggrediendam; vnde jure Card. *lib. de mal. med. vsu cap.* 1. reprehendit Medicos illos, qui insanabiles morbos curandos suscipiunt, eamque rationem pro hac sententia adducit, quod Morborum incurabilium caussæ sunt habituatæ, ac confirmatæ; non est ergo possibile eas remouere, aut in totum tollere, ergo nec minuere, quia si liceret minuere, liceret etiam longiori curatione in totum tollere; incassum ergo Medicus tales morbos aggreditur, cum sanare non possit; vnde, vt prosequitur, exemplo occultorum cancrorum, tales morbi non sunt curandi, quia quod H pp. dixit, cancros occultos non curare melius esse, de omnibus consimilibus morbis intellexit. Addamus, quod si concedamus, verum esse Cardani dictum, Hippocratem nempe voluisse suam sententiam locum habere in omnibus morbis incurabilibus, hujusmodi morbi non solum non debeant à Medico curari, quia eos sanare non potest, sed etiam quia curando obest, nam, vt addit Hippocrates, curati, facilius intereunt, non curati diutius perdurant. Errant ergo qui incurabiles morbos curandos suscipiunt,

vt

vt concludit post nonnullos & vetustiores, & recentiores Roderic. à Castr. *lib.* 3. *Medic. Polit. cap.* 19. qui etiam quales hi morbi sint, docet. Alia tamen ex parte & humana, & Christiana Pietas permittere non videtur, homines, qui auxilium à nobis implorant, pro desperatis contemnere, sed persuadet aliquo modo adjutrices manus admouere, & falsa etiam spe à summa vitæ desperatione distrahere. etiamsi enim Medicus nihil opis medicamentis afferre possit, ejus tamen præsentia, ac mollioribus verbis, & colloquiis solet morbi simul, ac vitæ tædium lenire; præterquam quod etiamsi Medicus non possit sanare tales morbos jam incurabiles, & sanitatis incapaces redditos, potest tamen aptis auxiliis prohibere ne inualescant, & majores fiant, atque deteriores; potest & symptomatibus nonnullis occurrere, quæ morbos intolerabiliores reddere solent. potest denique victus rationem præscribere, etiamsi morbum medicamentis

28 non aggrediatur. Adde quod medicus curando morbum desperatum, ac incurabilem nulli facit injuriam, D. Thom. *par.* 2. *q.* 71. *art.* 3. *ad* 1. vnde certum est, Medicum non peccare curando tales morbos, vt Aduocatus defendendo litem injustam per ea, quæ affert Ripa *in tract. de pest. part vlt. partic.* 2. *num.* 93. & Thom. Actius *de Infirmit. par.* 2. *v. Sanitas. num.* 1.

29 Dicendum ergo in hoc casu, triplicem esse morborum curationem; vnam præseruantem, aliam curantem, si curabiles sint, aliam prohibentem ne deteriores fiant, cum sunt incurabiles, quæ palliatiua dicitur. Prima non habet locum in casu nostro, secunda Medicus vti non debet, tertia potest, vt concedit etiam Cardan. *vbi supra*, sed concurrere debet ea conditio, vt Medicus ante omnia morbum pro incurabili pronunciet vt ex Iurisconsultis Actius *vbi supra.* & ex Medicis dicit Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 30.

30 Sed circa curationem similium morborum frequentissime Medici cum vulgo errare consueuerunt, concedendo infirmis quæcunque desiderant, etiam quæ contra morbum faciunt, ægrotis in omnibus gratificando; ejus autem erroris Medicos insimulant, Codronch. *vbi supra, lib.* 1. *cap.* 8. Mercur. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 25. Io. Alphons. à Fontech. *in Spec. Medicin. Christ. lum.* 1. *pag.* 30. & eorum sententiæ rationes vide apud ipsos præcipue apud Mercurium.

31 Vltimo loco videndum, an Medicus curando se ipsum, aut suos, vt filios, parentes, fratres aliquo modo erret; & in hoc quidem vulgi opinio est, hoc Medico non licere, quam opinionem sequitur Roderic. à Castr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 15. at ego quidem, vt ex mea sententia loquar, magis imprudentiæ, quam peccati cujuspiam insimulandum censeo, qui sibi ipsi in grauioribus præcipue morbis medetur. Quoniam autem nimis operosum esset, nimisque volumen hoc excresceret, si omnes, ac singulos Medicorum errores, & signanter qui ad hoc genus pertinent, peculiari sermone percurrere tentaremus, de his satis sit mentionem habuisse, cum alij plerumque minoris momenti sint, nec digni, de quibus hic verba fiant.

SVMMARIVM.

1 *Medicus minori faciens medicinam solita mercede quomodo erret.*
2 *Medicus an licite mercedem accipiat.*
3 *Medicus an pacisci possit de mercede. dic. vt num. seqq.* 4. 5. 6.
7 *Medicus errat expostulando nimiam mercedem.*
8 *Medicus pauperibus sine mercede tenetur mederi.*
9 *Medicus si quid à pauperibus extorqueat, tenetur ad restitutionem.*
10 *Pauper quis dicatur ad hunc effectum, vt Medicus teneatur ei gratis mederi.*
11 *Medicus an vocatus à paupere semper teneatur accedere.*
12 *Medicus non solum tenetur pauperibus gratis mederi, sed illis de suo elargiri.*
13 *Medicus tenetur mederi gratis diuiti nolenti ob auaritiam curari.*
14 *Medicus à publico salariatus ab ægrotis non potest aliquid accipere.*
15 *Medico an liceat mercedem ante inceptam curationem exigere.*
16 *Medicus an licite accipiat mercedem in diebus festiuis.*
17 *Mercedis pro opere acceptio reddit illud opus seruile.*
18 *Curare infirmos non est seruile.*
19 *Quæ dantur Medicis dicuntur Honoraria, non mercedes.*
20 *Medicus an in morbis incurabilibus, & desperatis licite mercedem accipiat.*
21 *Medicus an teneatur ad restitutionem, ægro mortuo, nihil de periculo, aut incurabilitate ipso prædicente.*

De erroribus tam in omittendo, quàm in committendo ad Mercedem spectantibus.

QVÆSTIO VIII.

Errores, in quos dilabi Medicum contingit circa mercedem in omittendo pauci numero sunt, multi in committendo. Vnicus enim tantum considerari potest in omissione, atque is est, cum Medicus minori facit medicinam mercede solita; errat enim Medicus, quia hoc in præjudicium aliorum Medicorum redundare potest per ea, quæ adducit Carrar. *de Med. par.* 3. *num.* 219. *& seq.* Vnde vilis quidam conditionis Medici, qui vt sese in seruitutem alicujus Principis, aut nobilium, potentiumque virorum, vel loci alicujus publici, vt Hospitalis, aut Monasterij, aut Collegij insinnent pro minima, aut nulla mercede sese vltro offerunt, videndum an quicquam, & quantum delinquant, & maxime si hoc in præjudicium alterius Medici, qui actu pro majore mercede inseruit, emanare possit. illud certum est, hos à cætu nobilium Medicorum esse ablegandos, nam non solum Medico nobili id patrare non licet, sed neque honestam mercedem vltro oblatam renuere, vt optimè admonet optimò de Medicina meritus Lud. Septal. *lib.* 1. *Caut. Med. num.* 20. 1

Circa errores autem commissionis in hoc genere primo sese offert dubium, an pro morborum scilicet curatione licitè Medicus mercedem possit recipere. mouent hoc dubium multi DD. Sotus, & Nauarr. apud Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 35. Ripa *in tract. de pest. par. vlt. partic.* 2. *numero* 93. 2

& seqq. Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *q.* 1. *rubr. de Medico.* Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §. 16. Ratio pro negatiua sententia hujusmodi affertur, spiritualia non possunt vllo pretio absque simoniæ peccato vendi, sed Medicina, siue donum curationum est quid spirituale, non videtur ergo absque peccato mercedem pro eo recipere. Præterea ipse Hippocrates populo Abderitano scribens, Neque; inquit, viri, Abderitæ, argentum per vim mihi obtrudite, sed liberæ Artis libera esse sinite opera, qui vero mercedem capiunt hi scientias seruire cogunt velut captiuas ex priori libertate ipsas facientes. quamobrem idemmet piissimus senex ad eos, vt curaret Democritum absque vlla mercede contendit. Quinimo apud eundem non modo indecens, & illiberale est mercede medicinam facere, sed res impia, sic enim addit *ibidem* dicens. An non reputatis æquale peccatum esse hostes seruare, & amicos mercede curare? non mirum ergo est, si Æsculapius à Ioue fulmine ictus sit, quod ob auaritiam medicinam mercede exercerer, vt ex Pindaro, & aliis tradit Tiraq. *de nobil. cap.* 31. *num.* 22. *& seqq.* Addendum ex Carocio *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 1. *nu.* 5. quod Medici ratione exercitii multis gaudent priuilegiis, quæ loco mercedis eorum laborum cedere debent, non possunt ergo aliam mercedem recipere.

Sed contraria opinio est communissima, & vera, licite nimirum Medicum mercedem recipere ab ægrotantibus, quibus medetur. quod primo elicitur ex sacro Textu *Exod. cap.* 21. *vers.* 19. Innocens erit qui percusserit, ita tamen vt operas ejus, & impensas in Medicos restituat. dum enim jubet mercedes Medicis soluendas per vulnerantem, non dicendum, illicitam rem præcepisse. Et *Ecclesiast. cap.* 3. *vers.* 1. Honora Medicum ibi. A rege accipiet donationem. Secundo patet ex tex. legali *in l. Medicos. C. de Profess. Med.* ibi. Mercedes etiam eis, & salaria reddi jubemus. [Immò tam iustè accipiunt Medici mercedem, vt pro ea præferantur omnibus creditoribus. *Gait. de Cred. cap.* 4. *quæsit.* 11. *num.* 1566.] Ad rationes autem in contrarium respondetur ad primam, mercedem à Medico non recipi pro quapiam re spirituali, nec pro ipsa sanatione, quale enim esset præmium par sanitatis? sed tantum pro labore, quem Medicus in curando impendet, vt etiam euenit in iis, qui aliquas scientias docent, qui non pro ipsa scientia salaria recipiunt, hoc enim esset symoniacum, sed pro labore in ipsis edocendis suscepto. Hippocrates autem loquitur de mercede, quam per vim exigit Medicus, non de ea, quæ ab amicis, & beneuolentibus grati animi ergo vltro libenter offertur, vnde idcirco *in lib. de Præcept.* monet Medicum, vt in exigenda mercede omnem deponat acerbitatem. ad secundam dico, quod priuilegia, quæ conceduntur Medicis ratione exercitij non tollunt, quin mercedem recipiant, nam post constitutas ipsis mercedes ab Imperatoribus ea priuilegia insuper sunt concessa.

3 Secundo sese offert aliud dubium, an scilicet erret Medicus paciscendo cum infirmo de mercede. Hippocrates *primo loco supra cit.* non solum licere voluit Medico hoc pactum inire, sed omnino de mercede debere ipsum pasciści ob rationes inibi ab eo adductas *nu.* 4. vnde apparet falso Cujacium *in comm. ad l. Iustiniani lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 8. dixisse pactionem Medici cum infirmo esse contra Hippocratis jusjurandum; nihil enim ibi Hippocr. habet de mercede; cum ergo hoc in loco concedat Medico, vt paciscatur cum ægroto de mercede, non erit hoc pactum contra ejus dogmata; sed non defuerunt alij post eum Medici, qui id ipsum admiserint. sed pro negatiua videtur absolute facere Tex. *in l. Medicus. ff. de var. & extraord. cognit. & l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* ibi. quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt. vbi nota quod illa verba, Etiam ea, non referuntur ad salaria contra id, quod voluit Glosa hic, sed ad verba subsequentia, nempe etiam ea, hoc est. Præter salaria etiam ea, quæ sani offerunt: & alias permultas DD. auctoritates pro negatiua parte adducit Ripa *de Pest. par. vlt. partic.* 2. *num.* 86. & Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Medico. q.* 4. *num.* 4. & vide ex Canonistis Azorium *Instit. moral. lib.* 6, *cap.* 14. *quæst.* 3. & ex nostris in eandem sententiam venit Septal. *lib.* 1. *caution. Medic. num.* 21. multa tamen pro parte affirmatiua adducit Caroc. *vbi supra, num.* 5. & Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §. 34. Vt autem hoc dubium diluatur nonnulla consideranda, ac primo videndum de quibus Medicis loquamur, cum non solum de Physicis intelligi possit hoc Medici nomen, sed de Chirurgis, Empiricis, Chimicis, ac quibuscumque aliis, quos nomine Medici venire diximus in hujus tituli principio. Secundo videndum an indifferenter de omnibus morbis sermo sit, an de aliquibus tantum; cum pactum aliquando possit habere locum, aliquando non. Tertio considerandum differre Physicorum mercedem à mercede aliorum Medicorum, nam quod Physico tribuitur dicitur honorarium, vt infra dicemus, quod aliis tribuitur dicitur merces.

4 His sic se habentibus dico, cæteros omnes Medicos, Physico excepto, posse de mercede cum infirmis pasciści, eorum enim opera sunt seruilia non minus, ac sint opera aliorum Artificum mechanicorum, nam & ipsa Chirurgia, quæ cæteris superemi net, mechanica est, nisi à Physico exerceatur, aut si omissa ratione suum opus efficiat empiricorum more soli experimento fidens. licet communiter ipsa Chirurgia etiam rationalis pro mechanica habeatur. Franch. *decis.* 564. *par.* 4. *n.* 10. aut saltem licet mechanica non sit, quando jungitur Rationi, & tunc maxime cum à Physico exercetur, quia nullo modo hominem inhonestat, vt probat Roder. à Castr. *Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 3. & Septalius *lib.* 8 *Caut. Medic. num.* 1. tamen pari passu cum Medicina Physica in dignitate non incedit.

5 Dico secundo, quod nullus Medicus pacisci potest cum infirmo, si morbus est acutus, aut vrgens, sed tantum quando est diuturnus, & inducias præbet. ea fuit Hipp. mens in Præception. & ex Medicis neotericis idem senserunt cit. Roder. à Castr. *ibid. lib.* 3. *c.* 21. & Septal. *lib.* 1. *Caut. num.* 21. qui hoc non solum indecens, sed impium esse pronunciat, Impium est, inquit, magno morbo vrgente, de mercede pacisci. vnde Tex. *in l. Medicus. ff. de var. & extr. cognit.* illius Medici auaritiam reprehendit, & emedari jubet, qui periculum amittendæ visionis in ægro procurauerat, & eo periculo vrgente ægrum compulerat, vt possessiones suas sibi venderet, Inciuile, inquit textus, factum Præses prouinciæ coerceat, remque restitui jubeat.

6 Tertio dico, quod contra omnem Physici dignitatem est de mercede cum quocumque ægroto, quocumque in morbo, aut quocumque in tempore non solum pacisci, sed verba qualiacunque mouere; ex digni-

dignitate enim Medici est mercedes siquidem dentur accipere, & non recusare, si autem non dentur, non exigere, vt Soran. *Ephæs. in Art. Med. Isagog. cap.* 3. dicebat, & Ratio est, quia quod Physico tribuitur pro morborum curatione, non est, vt dixi, merces, sed honorarium, vt melius, & affluentius suo loco; at cum de mercede cum ægro pacto conuenis, tunc amittit nomen honorarij, & acquirit nomen mercedis, & ipse Physicus mercenarius euadit, & suæ ipsius Artis dignitatem inquinat; relinquendum ergo mechanicis est, vt de mercede paciscantur. Sed quia aliquando impingimus in homines ingratissimos, qui accepto beneficio, nullam benefico Medico gratiam habent, immo potius illum tanquam Dæmonem odio prosequuntur (nam idcirco prouerbio circumfertur, Medicum trifrontem esse, Angeli nempe faciem gerit, cum curat, hominis cum inter alios versatur, Dæmonis cum ægro, qui non satisfecerit, post curationem fit obuiam, quod est celebre apud Iurisconsultos Caroc. *vbi supra*, *q.* 4. *in fin.* & ex Medicis Roder. à Castr. *vbi supra, cap.* 21.) hinc fit, vt interim Medicus cogatur mercedem exigere, in qua re contingit eum errare, cum nimiam mercedam expostulat, Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *nu.* 64. Caroc. *vbi supra, q.* 11.& ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cap.* 29. *in fi.* sed certe non est in manu Medici in hunc errorem impingere, nam quantumcunque ipse expetat, vix habebit, qui dimidium æqui rependat; vtinam & hoc assequeretur, incidimus in tempora cum maxime deploranda est inhumana hominum in Medicos voluntas, sed hæc silentio contegere satius duco. Aduerte tamen, non esse præter Medici dignitatem cum Principibus viris, communitatibus, vniuersitatibus; locisque publicis de mercede annua conuenire. sed & dari possunt casus, in quibus etiam non sit extra Physici dignitatem de mercede pacisci, qui videndi apud citatum Rodericum.

7

Porro etiam si Medicus mercedem non recipiat sæpissime à quibus debet, est quando à quibusdam nihil recipere debeat; tritum enim est, Medicum teneri pauperes gratis curare, etiam ex præcepto Hippocr. *in præcept. num.* 5. & juramento sese ipse Medicus ad hoc obstringit, cum Doctoratus lauream consequitur, & est communissima DD. opinio, & vide tam Canonistas, quam cæteros allegatos ad hoc per Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 3. *à n.* 5. *ad seqq.* & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cap.* 29. Roderic. à Castr. *lib.* 3. *cap.* 21. Mercurius *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 24. & Gaspar. *Tristan. de Cler. Med.* §. 16. quod si quid à pauperibus Medicus extorqueat, tenetur ad restitutionem, Carrar. *de Med. par.* 2. *nu.* 67. sed hoc an procedat si accipiat à jam sanatis dubitari posset; nam tex. *in l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* videtur permittere Medico à sanis factis accipere. Non loquitur tamen ibi speciatim de pauperibus, sed generaliter de quibuscunque hominibus. Forte à paupere etiam sano facto non potest quicquam accipere, nisi forte res modicas, aut comestibilia non notabilis valoris, sed videndum esset, quisnam ad hunc effectum pauper dici debeat, & certe quemadmodum ad plerosque effectus arbitrarium dicitur esse, quis vocari debeat pauper ex adductis per Menoch. *de Arbitr. lib.* 1. *cent.* 1. *cas.* 65. *nu.* 7. & per Surd. de Alim. *tit.* 9. *q.* 37. *in principio*, forte & ad hunc effectum id arbitrarium esse deberet; sed num de hoc Medicus ipse erit Arbiter? an potius pauper hic stricte accipi debet pro eo, qui non habet vnde viuat? vt idem Surd. *ibid.* quod hic videretur magis habere locum, quam quod dicit Gail. *lib.* 1. *practic. obseruat.* 43. *num.* 13. pauperem dicit scilicet extrema paupertate laborantem, & qui juramentum paupertatis in camera præstitit, sed quid de illo, qui cum non habeat diuitias vnde viuat, potest tamen sua industria viuere? certe enim cum infirmitas impediat, ne quis sua industria vtatur, hic pauper ad hunc effectum erit dicendus.

8

9

10

11

Sed teneturne Medicus ea obligatione, vt quandocunque à paupere ad medendum vocatur, accedere teneatur? nimis onerosum medius fidius esset, Medicum ad hoc teneri, quia pauperes & multi sunt, & sæpe ægrotant; multoque magis onerosum esset id, ad quod illum obligant nonnulli ex nostris Doctoribus, nempe quod non solum teneatur pauperibus mederi, sed etiam de suo illis elargiri. Ita vnanimiter Codronc. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 29. Roderic à Castr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 21. & Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 24. ex Nauar. Dicendum itaque videtur cum eodem Nauarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 64. deberi hanc Medicorum abligationem restringi ita, vt dicantur teneri concurrentibus tribus conditionibus. Prima, quod probabiliter existiment pauperem moriturum, nisi ei medicinæ præsidiis succurrant. Secunda, quod non adsit alius, qui id faciat. Tertia, quod nullus reperiatur, qui pro eo mercedem soluat: si enim hæ conditiones simul concurrant non solum ex mea sententia tenetur Medicus pauperi mederi, & si non medeatur mortaliter peccat, sed tenetur etiam de illius morte si periclitetur; quia si qui Medicum ægrotanti non adhibet dicitur mortis caussam dedisse Surd. *de Alim tit.* 4. *quæst.* 5. *num.* 9. multo magis ipse Medicus dicendus esset dedisse caussam morti, si ægro, quem tenetur sub pœna peccati curare, non medicatus fuerit, cum in hoc aliena opera non indiguerit, sed propria tantum. Illud certum est, non teneri Medicum, si adsint alij Medici; & multo minus, inquam, si pauperes habeant vnde eorum necessitati subueniant, veluti sunt Xenodochia publica ad hunc effectum constructa, in quibus recte, & pro eorum statu, & conditione commode curari possunt.

12

Sed illud multo durius videri posset, Medicum præter pauperes, teneri etiam curare gratis diuitem nolentem, aut auarum, qui, vt Medico mercedem non solueret, curari recusaret. Et tamen hæc opinio videtur esse Doctorum communis. Abb. *in cap. Ad Aures de Aet. & qualit. nu.* 7. Ripa *de peste part. vlt. partic.* 2. *nu.* 103. Nauarr. *loco supracit.* & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 34. rigor tamen hujus opinionis temperatur ex eo, quia post celebratam curationem, etiam si Medicus nolentem curauerit, datur ipsi Medico actio exigendi mercedem ab infirmo jam sanato, siue ab illius hæredibus, si ille decesserit, vt per Nauarr. *ibid. Afflict. decis.* 123. & ibi Vrsillus *nu.* 2. *Magon. decis. Flor.* 11. *nu.* 2. & plurimi apud Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 2. *à nu.* 4. *ad seqq.* quod etiam eleganti dialogo prosecutus est Gulielm. Onciac. *Colloq. mixt. cap.* 6. *in fi.* & ex nostris Codronch. *vbi aliàs, lib.* 1. *cap.* 29.

13

Porro autem vltra commemoratum errorem, quando Medicus accipit à pauperibus, vel eis mederi absque mercede recusat, in alium sæpissime labi solet, cum à publico salariatus ab ægrotis aliam

14

mercedem, aut donaria accipere non veretur: hoc enim peccatum esse voluerunt multi, quia nemo debet vltra conuentam mercedem aliquid accipere, ad quod videtur facere Textus *in l. Necessarios. §. final. ff. ad sull.* Ripa *tract. de Pest. par. vlt. partic.* 2. *à num.* 112 *ad seqq.* Nauarr. *loco sæpe adducto nu.* 64. Minsing. *Obs.* 75. *cent.* 2. Carrar. *de Med. par.* 2. *nu.* 93. & ex Medicis Codronch. *vbi sæpe, cap.* 28. *lib.* 1. sed contra aperte est Textus *in l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* vbi Medico à publico salariato conceditur accipere à sanis factis quæ in obsequium offeruntur, qui textus est clarissimus, vt mihi videtur, licet à Iurisconsultis non ita exponi, vt verba sonant, notauerim. Hortantur enim ibi Imperatores ipsos Medicos Archiatos, quibus Annonaria commoda à populi commodis ministrantur, vt honestè obsequi tenuioribus malint, hoc est, vt sine mercede tenuioribus medeantur, à quibus nihil accipiunt, neque accipere debent, cum à publico salaria habeant, quam turpiter seruire diuitibus, hoc est, quam cum mercede ipsis diuitibus, qui habent vnde dent, seruire, quod turpe est, quia non debent etiam si offerant accipere, & intentio legis est hortari Medicos à publico salariatos ad medendum tam pauperi, quam diuiti contentos publico salario, additurque; Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, scilicet contenti sumus, vt vltra salaria ex publico accepta, possint accipere ea, quæ sani offerunt vel salaria, vel quæcunque ea sint; neque enim hæc vocanda esse salaria voluit Glossa hic, sed donaria, quia sponte à sanis factis pro obsequiis offeruntur.

15 Præter hæc dubitatur, an Medico liceat mercedem ante inceptam curationem accipere; ratio dubitandi est, quia merces respicit jam factum laborem, non videtur ergo deberi nisi post curationem, ita decidentibus Iurisconsultis, de qua re vide post Ripam *de pest. vbi alias nu.* 125. *& seqq.* & Cagnol. *in l. Diem functo. ff. de off. Assess. num.* 131. Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. quæst.* 5. & vide insuper ea, quæ de paciscenda mercede jam dixi.

16 Aliam vltra prædictas dubitationem mouent Iurisconsulti, an nimirum Medicus debeat habere mercedem in diebus festiuis, & pro negatiua faciunt ea, quæ attulit Ripa *loco supracit. tit. de remed. ad cur. pestem, nu.* 131. & post eum Magonius *decis. flor.* 11. *nu.* 8. & ratio est, quia in diebus festiuis laborare, aut seruilem operam facere non licet ex tertio præcepto Decalogi; satis autem apparet seruilis opera infirmos curare accepta mercede ex iis, quæ affert Suarez *lib.* 2. *de dieb. festis, cap.* 19. *nu.* 5. quin etiam nulla mercede accepta non licet in his diebus curare, vnde idcirco Christo Domino indignatus est Archisynagogus apud Lucam *cap.* 13. *vers.* 14. quod diebus festiuis, nempe Sabatho mulierem illam curasset, curare enim est seruire alteri ad corporis salutem recuperandam; cum ergo hoc sit opus seruile, non exercendum in diebus festiuis; sed dato etiam, quod, quia tendit ad alterius salutem, morborum curatio exerceri possit, vt D. Thom. dicit. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad.* 3. tamen id

17 intelligi debet, si absque mercede fiat, mercedis enim pro opere acceptio facit illud seruile, cùm mercedem accipiens sui ipsius se venditorem faciat, vt ex Xenophonte *in lib. de dict. & fact.* Socrat. refert Peregr. *in Apolog. aduers. Philosoph. & med. calumn. pag.* 190.

18 Sed contrà est consuetudo non præter rationem introducta, & ad ea, quæ opponuntur dicimus, quòd curare infirmos non est opera seruilis, vt per D. Thom. *vbi suprà*, vel si sit seruilis secundo modo, non est prohibita in diebus festiuis. Non obstat, quòd Medicus laboret in medendo, quia labor ille non est corporalis, etiamsi enim indigeat labore, & corporis motu, vt ægrotos inuisat, hoc est per accidens, quia Medicus, vt aliàs ex Platone dixi, non corpore corpus curat, sed animo. Non obstat

19 insuper, quòd pro curatione accipiat mercedem, quia quod recipit Medicus ab ægrotis non est propriè merces, sed honorarium, daturque illi pro obsequio, *l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* dicique Medicorum mercedes honoraria patet *ex l. §. proinde. & l. in honorariis. ff. de var. & extr. cognit. c. Non sane.* 24. *dist.* 5. & nota Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 21. & Gaspar. Tristan. *de Cler. Med.* §. 28. vndè illud Cicer. apud eund. *lib.* 16. *Epistol.* 9. & apud Peregin. *vbi proximè, Curio misi, vt Medico bonos habeatur.* Sed dato etiam, quòd id, quod Medicis datur, esset merces sic propriè dicta, tamen opus non seruile fieri posse pro mercede etiam in festo, dicit Suarez *lib.* 2. *de dieb. fest. cap.* 19. *nu.* 10. & si opus seruile ex necessitate fieri potest pro mercede etiam in diebus festis, vt *ibidem* Suarez *nu.* 9. quantò magis fieri potest opus, quod est pro hominum salute tam necessarium? Sed mercedem facere hoc opus seruile falsum est, nihil enim de Medicinæ dignitate mercedem demere demonstrat Valles. *in sacr. Philosoph. cap.* 74. licet absolutè falsum sit ex mercede opus euadere seruile, vt probat Suarez *vbi suprà, nu.* 6. Cùm ergò Medicus neque corporis labore curet, neque mercedem pro curatione dicatur accipere, etiamsi aliquid accipiat, potest absque vllo scrupulo etiam diebus festiuis quæ ab ægris offeruntur accipere, & sic concludit Ripa *vbi suprà, num.* 132. cujus consilium laudandum, quòd Medicus accipiat à sponte dantibus, quemadmodum in consuetudine est etiam in diebus festiuis, nihil tamen ipse in hisce diebus expetat à non sponte dantibus. Vndè Magon. *decis. flor.* 11. *nu.* 6. in constituendo salario cuidam Chirurgo, qui per octo menses infirmum quendam curauerat, detrahit dies festiuos.

20 Deniquè dubitatur, an in morbis desperatis, & incurabilibus Medicus licitè mercedem recipiat, & videtur quòd non, quia nemo debet recipere mercedem laboris, quem incassum sciebat se insumere, sed sic est, quòd in desperatis, & incurabilibus morbis Medicus scit, ac manifestè cognoscit, se frustrà laborem suscipere in illis curandis, ergò non debet ex eo labore vllam mercedem recipere. Contrà tamen D. Antonin. ex quo Actius *de infirm. vers. salarium.* Voluit Medico deberi salarium etiam pro morbo desperato, & insanabili. Communis tamen DD. opinio est deberi, quandocunque Medicus morbum talem esse pronuntiauerit, aliàs verò non deberi. Ita ex nostris Codronc. *lib.* 1. *sæpe cit. cap.* 30. & Mercur. *lib.* 2. *Errorum popul. cap.* 5.

Sed quænam requiruntur ad hoc, vt Medicus, moriente ægroto, à culpa sit immunis, & licitè mercedem accipere possit? Gaill. *lib.* 2. *Obs.* 111. *num.* 25. quatuor requiri dicit, primò ne excedat limites suæ professionis, secundò vt sit peritus in Arte, tertiò quòd diligentiam adhibuerit, quartò quòd rectam instituerit victus rationem. Nos dicamus necesse esse, vt morbum cognouerit, vt periculum præ-

prædixerit, vt diligentiam in omnibus curæ spectantibus adhibuerit.

Sed hic insurgere potest dubium non contemnendum, an nimirum Medico de periculo nihil annunciante, Ægroque mortuo, debeat Medicus acceptam Mercedem restituere; si enim vera est citata Codronchij, & Mercurij opinio, quod tunc licitè accipiat, quandò periculum, aut insanabilitatem prædixerit, certè si non prædixerit, illicitè accipit; illicitè verò acceptum teneri nos restituere quis dubitabit? & tamen cùm Medicus laborem insumat, semperque eum finem sibi proponat, vt ægroto aliquid adjumenti ferat, etiamsi illicitè acceperit; quòd mortem, aut insanabilitatem non prædixerit; licitè tamen accepisse ob laborem, est dicendus. sed hæc decidere ad me non pertinet, ad eos ergò, ad quos pertinet, ejus dubitationis decisio remittenda.

SVMMARIVM.

1 *Primus error Chirurgorum.*
2 *Secundus error Chirurgorum.*
3 *Tertius error.*
4 *Quartus error.*
5 *Chirurgi an teneantur infirmos ad confessionem hortari.*
6 *Chirurgus peccat consulens quicquam contra Animæ salutem.*
7 *Chirurgus vt Physicus errat in opere omittendo, & committendo.*
8 *Chirurgus circa mercedem quomodo peccet.*
9 *Chirurgus tenetur pauperibus gratis mederi.*
10 *Chirurgus an in diebus festiuis curare possit, & an iisdem diebus mercedem accipere.*
11 *Quisquis absque sufficienti examine medetur, peccat.*
12 *Artifex excedens limites suæ capacitatis, peccat.*
13 *Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.*
14 *Magna culpa dolus est.*
15 *Artifices errantes in manualibus operibus puniri possunt.*
16 *Magna negligentia culpa est.*
17 *Phlebotomantes, hoc est, sanguinem detrahentes, vnam venam pro alia secantes, peccant.*
18 *Non omnes venæ eadem promptitudine corpus euacuant.*
19 *Detrahentes sanguinem absque Physici licentia, errant, & sunt puniendi.*
20 *Grauis error, est sanguinem alia ratione detrahere, quàm qua Physicus jusserit.*
21 *Errant detrahentes sanguinem in majori, aut minori quantitate, quam Physicus præceperit.*
22 *Errant detrahentes sanguinem alio tempore, quam quo Physicus voluerit.*
23 *Consilium dando quomodo errent supradicti Artifices.*

De Chirurgorum, aliorumque similium Artificum erroribus.

QVÆSTIO IX.

IN hac Quæstione de Chirurgorum erroribus primo agemus, deinde de erroribus Phlebotomantium, omniumquè qui aliquo modo Chirurgica opera exercent, sanguinem quocunque modo detrahendo, leuiora vulnera curando, tumores simplices, vlcera superficiaria, & alia id genus. sed Chirurgos, cum ad rationales Medicos quam proxime accedant, in plurimos eorum errorum impingere contingit, in quos ipsos Physicos dilabi jam enarrauimus, vt deinceps monstrabo. sed præ cæteris familiaris Chirurgorum error est absque præcedenti studio, & necessaria rerum cognitione, & absque vlla Theoricæ scientia Chirurgiæ sese addicere, solaque praxi contenti esse; quod quidem ipsis est tam peculiare vitium, vt vix ex decem vnum aut alterum reperias, qui in Theoricis sit vel mediocriter instructus, quod etiam de sui temporis Chirurgis deplorauit Galenus *lib. 3. de Anat. admin. cap. 1.* vnde non mirandum si etiam in his curandis, quæ ad sensum patent sæpissime hallucinentur, idcirco non absque summa ratione nominatim ob male administratam curationem à ll. puniuntur. *tex. in §. præterea. Inst. ad l. Aquiliam:* minori enim excusatione dignus videtur Chirurgus si erret in his, quæ ad ipsum pertinent, quam Physicus, qui etiamsi per ignorantiam erret excusatur, *arg. l. Illicitas. §. sicuti. ff. de off. Præsid.* & ratio est, quia Physicus in curandis morbis cogitur vti conjecturis tam in ejus dignotione, quam in curatione saltem secundum plurimum, quod etiam secundum plurimum non euenit de Chirurgis, qui præsertim in operibus manualibus si per ignorantiam peccent puniendi veniunt de ignorantia; licet etiam Physici, qui perperam medicamentum dedit, ignorantia impunita remanere non debeat, *vt per cit. tex. in §. Præterea. Inst. ad l. Aquiliam.*

Errant autem peculiariter Chirurgi (nisi simul & Physici sint) cum vltra limites suæ ipsorum Artis progrediuntur, & in iis sese immiscent, quæ vltra eorum capacitatem sunt, sicuti in medendis morbis internis, quorum cognitionem ipsi neque habent, neque sine Philosophiæ scientia habere possunt; ex hac enim habetur cognitio Naturæ ipsorum morborum, caussarumque ipsos progignentium; & idcirco cum mortaliter peccare dicatur Medicus, qui medetur morbo non cognito, vt alias dixi, tantò magis peccabit Chirurgus, qui & morbum non cognoscit, & facit quod facere neque debet, neque potest.

Errant insuper iidem Chirurgi (nisi ipsi Physici etiam sint) cum Physicos non aduocant in morbis etiam ad eorum artem, & ad ipsam operationem spectantibus, qui tamen Physici præsentiam requirunt, vt Chirurgi illi apud Lang. *lib. 1. Epist. 4.* qui non solum non aduocabant Physicos, sed Physicorum munere audacter fungebantur, febrem ardentem curantes.

At quia Tumorum, Vulnerum, vlcerum, Fracturarum, aliorumque morborum curatio perfici à Chirurgis non potest, nisi corpus vt decet expurgetur, cum hoc ab ipsis fieri non possit, necessarium est, atque ex juramento tenentur Physicos aduocare, qui interna caussa inspecta, quæ morbum fouet; ipsam remoueant, ea enim non remota, incassum Chirurgi insudant eos morbos superare, qui tamen vt plurimum Physici præsentiam valde reformidant, non ex eo solum, quia crassos eorum errores sæpe detegat, sed quia morbus amota caussa celeriorem sortitur curationem, quod ex re eorum non est, qui lucro inhiantes (de malis, & auaris, non de bonis loquor) morbum ad longissimum tempus protrahi desiderant.

Sed in indagandis reliquis Chirurgorum errori-

bus, qui punitionem ab alterutra lege reportare deberent, satius est eundem ordinem sequi, quem in Physicorum erroribus seruauimus. Primo ergo dubitari potest, an Chirurgus, vt Physicus, teneatur 5 ægrotantes suos ad pœnitentiæ Sacramentum hortari, dicendumque videtur in eadem obligatione illum quoque esse, cum & juramento in doctoratu consequendo ad hoc sese obstringat; quod intelligendum quando solus curat, nam si adsit simul Physicus, videtur ab ea obligatione immunis; & ratio est, quia major videtur esse obligatio Physici ex hoc, quia morbi, qui Physici præsentiam requirunt, sunt magis periculo proximi, quam ii, quibus solus Chirurgus sufficit; cum ergo Physicus & sit primus in dignitate, & multo melius quam Chirurgus morborum pericula cognoscat, magis ad ipsum spectare videtur ægros ad confessionem hortari, quam ad Chirurgum, vbi ambo in eadem cura sint eodem tempore vocati; alias videretur incumbere hoc onus ei, qui primus vocatur. Sed quid si Chirurgus videat Physicum in ea re negligentem? existimarem teneri Chirurgum, aut Physicum admonere, vt suo munere fungatur, aut etiam ipsum ægrotantem hortari, vt huic obligationi satisfaciat. In cæteris autem, in quibus diximus *quæstione per totam*, Physicum errare omittendo exequi ea, quæ ad salubria consilia spectant, potest etiam & ipse Chirurgus delinquere in iis, quæ ad illum spectant, quamobrem ad eam quæstionem recurrendum.

Sed & circa ea, quæ committendo Physici peccant in consiliis dandis, peccare & ipsi Chirurgi 6 possunt. & primo non minus quam Medicus peccat Chirurgus, si quicquam contra Animæ salutem ægris, vel sanis persuadeat, de quibus omnibus videnda quæ *superiori quæstione quinta per totam* attulimus. illud vnum peculiariter de Chirurgis determinandum venit, an possint ipsi suam sententiam dicere, & consilium dare circa Iejunij obseruantiam, circa cessationem à recitatione diuinorum Officiorum, & circa hujusmodi alia; dicendumque videtur, quod cum de his impedimentis determinare spectet ad superiorem scientiam, quæ exactè cognoscit morborum naturam, caussas illos excitantes, particulares hominum temperaturas, ipsorumque vires, & tolerantiam, aliaque id genus, non poterit Chirurgus, vt talis in his consilium vllum dare, quia ejus captum transcendunt. debet ergo ægros ad Physicos remittere, nisi caussam, ob quam quis dispensari ad hæc debeat sit nimis euidens, tunc enim forte poterit circa hoc consilium dare, quia etiam absque ejus consilio præsente caussa euidente æger potest licitè se ipsum dispensare. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147, *art.* 4. Forte & idem habet locum vltra Iejunij obseruantiam in aliis quibusdam obligationibus.

7 Sequuntur porro errores in opere tam committendo, quam omittendo patrati, in quibus non minus quam Physicus, etiam Chirurgus implicari potest, & de his videndæ quæstiones sexta, & septima. sed & circa mercedis receptionem eodem 8 modo Chirurgus, & Medicus per omissionem errare potest. Chirurgo autem nonnulla licere potius, quam Medico certum est: de Chirurgo enim non dubitandum, quod cum opus faciat seruile, mercedem nulla hæsitatione potest accipere; vnde pacisci illum de mercede posse *superiori quæstione* diximus; sed tenebiturne, vt Physicus, pauperibus gratis mederi? In hac re potest esse dubium, quia Physicus nullum impendet corporis laborem in curandis ægris, nisi per accidens, & quod ab illis accipit non accipit tanquam mercedem laboris corporei, quem in illis curandis absumpserit, sed tanquam honorarium, & pro obsequio, ad quod jure non debent adstringi pauperes, sed diuites; Chirurgi autem vtuntur labore corporis dum vulneribus medentur, dum luxata ad suum locum impellunt, dum secant, vrunt, aliaque id genus opera moliuntur: at nemo teneri videtur pro altero gratis laborare. quibus non obstantibus dicendum videtur ad 9 idem teneri Chirurgos, vnde idem in doctoratu consequendo juramentum suscipiunt; & ad id, quod dicitur, neminem teneri pro altero laborem gratis suscipere, respondendum verum esse vniuersaliter, sed fallere in Chirurgo ratione Doctoratus.

Dubitari porro vltra hæc potest, de Chirurgo 10 multo rationabilius, quam de Physico, an possit diebus festiuis mederi, & dato quod possit, an licitè accipiat mercedem. Ratio dubitandi est eadem, quæ supra, quia Chirurgi opera seruilis est, & laborem corporis requirit; sed in diebus festiuis præcipimur abstinere ab omni opere seruili, ergo Chirurgus diebus festiuis non debet mederi. dicendum tamen, quod licet curare manuali opera sit quid seruile, videtur tamen esse permissum etiam in diebus festiuis, quia impenditur in hominum salutem, vt manifeste D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 3. Sed quoad mercedem majus potest esse dubium, sed idem videtur dicendum, quod de Physico diximus, non esse nempe illicitum accipere mercedem etiam in diebus festiuis à sponte dantibus; abstinendum tamen in his diebus à petenda mercede ob Religionis reuerentiam, non ob vanam aliquam superstitionem, quod Iudæis ipsis omnium hominum superstitiosissimis est familiare, licet Suar. *lib.* 2. *de dieb. fest. cap.* 19. *num.* 10. ex Cajet. concludat, non esse contra obseruantiam festi locare operas suas in illo die etiam pro mercede, quando alias tales operæ non sunt in festo prohibitæ, vel ex caussa legitima permittuntur.

Post Chirurgos aliud sequitur hominum genus Chirurgis quidem affine, sed in dignitate ob Doctoratum, quem assequuntur Chirurgi, longe illis inferius; nam Chirurgus Doctoratus honorem consequitur, vt per Franch. *decision.* 565. *num.* 11. & *seqq.* sed hujusmodi artifices in nullo dignitatis gradu sunt, Chirurgiæ tamen aliquam partem, sed infimam exercent, cum licentia alicujus Collegij, vel Principis auctoritate. Eorum aliqui sanguini solummodo detrahendo, cucurbitulis aut cum scarificatione; aut sine ea affigendis, hirudinibus applicandis, inustionibus simplicibus faciendis se destinant. alij simplicibus vulneribus, aut simplicibus tumoribus, leuioribusque continui solutionibus medendis, luxatisque ossibus restituendis, alij etiam magis composita vulnera, & machinationes majorem solertiam, & cognitionem requirentes tractant, de quorum omnium communissimis erroribus nunc aliqua dicenda.

Et primo notum est, quod quisquis absque præ- 11 cedente examine, & sufficiente cognitione rerum, & absque Superiorum licentia curandum aliquem ex prænominatis morbis suscipit, non solum pœnis per Medicos, ad quos pertinet indictis, se subjicit, sed grauis etiam peccati reus fit, quia si Physico etiam perito non licet absque Doctoratu mederi, vt quæ-

quæstione secunda dixi, multo minus licere debet his, qui vt plurimum sunt crassioris Mineruæ hominis, nulliusque intelligentiæ, absque expressa licentia, quam semper examen præcedere debet, prædicta machinari posse,

Secundo horum singuli frequentissime in eum 12 errorem impingunt, quod excedunt limites propriæ capacitatis, & licentiæ sibi concessæ, in qua re & grauiter etiam peccare, & si aberrent, puniri etiam 13 posse, manifestum est, quia in culpa sunt, culpa enim est immiscere se rei ad se non pertinenti *l. Culpa est. ff. de Reg. jur.* cum vero hæc culpa sit grauis, & magna, quia incurritur cum periculo salutis ipsorum hominum, dolosa dici debet, *l. Magna. ff.* 14 *eod. ibi.* Magna culpa dolus est. ad cautelam ergo in licentiis, quæ similibus personis conceduntur, speciatim morbi nominari debent, quibus mederi illis conceditur, negata licentia medendi aliis ibi non expressis.

15 Tertio aberrant aliquando hujusmodi personæ in ipsis manualibus operibus, & si error sit insignis, punibilis absque dubio est, pro ejus majori aut minori grauitate; talis est cum incidentes mediam, siue communem dictam venam subjectum neruum pungunt, vt euenit Chirurgo illi, qui Carolo Nono Galliarum Regi eam venam incidere volens neruum pupugit, ex qua læsione Rex nonnisi post trimestre spatium sanatus est, vt Paræus narrat *lib. 9. sui operis cap.* 38. sic & Phlebotomus ille apud Amatum Lusit. *cent.* 3. *curat.* 45. ex cujus errore æger vita functus est, in quem errorem turpiter lapsum vidi audacissimum Pharmacopolam, qui sanguinem etiam detrahebat, qui robustissimum juuenem eo errore è medio sustulit. Sic & cum subjectam arteriam venam jecorariam aperientes, incidunt, & in caussa sunt, vt Aneurisma excitetur, & cum partes inurentes capita musculorum, & neruos subjectos lædunt, aut tumorem aperientes eandem noxam ægris conciliant, vnde in caussa sunt, vt partium motus in futurum aut diminuantur, aut deprauentur, aut etiam in totum amittantur. Idcirco autem errata hæc punitione digna videntur, quia facile adhibita diligenter euitari pos16 sunt, magna ergo Artificis negligentia præsupponi potest, quæ quidem culpa est *l. eadem. ff. eod.* pro his ergo in judicium trahi possunt, & in eos digna pœna animaduertere licebit, de cujus qualitate ad me non pertinet, sed ad Iudices determinare.

Quarto hujusmodi artifices in sanguine detra17 hendo multis erroribus implicantur, & primo cum vnam venam pro alia secare negligunt; vt si Hepaticam pro Cephalica, aut Mediam pro Hepatica secuerint, contra id, quod *Physicus* præceperit; quia licet nonnulli Doctores in ea opinione fuerint, quod parum referat ex qua vena sanguinem detrahas, quia omnes æqualiter corpus euacuant, aut nihil saltem referre credant quam ejusdem partis venam aperias, dummodò ejus partis sit, quam Physicus jusserit, nempe si dextram in superioribus dextram superiorum partium incidas, si sinistram inferiorem, inferiorum partium sinistram, & sic de reliquis, tamen certum est, quod demonstrat etiam Galen. *comm.* 2. *in lib. de vict. rat.* 18 *in acut. tex.* 10. non omnes venas eadem celeritate, & promptitudine omnes corporis partes indifferenter, aut totum euacuare; & patet experientia in quibusdam particularibus casibus magis opportunum esse hanc, aut illam potius venam secare, & commodius, & promptius partem affectam juuare, non est ergo hic error absque animaduersione transigendus.

Sed superiori adducto errato multo majori cen19 sura dignum est, cum Phlebotomus sanguinem detrahere audet absque vlla Physici licentia; præterquam quod enim hoc illis per edicta, & constitutiones omnium Collegiorum prohibitum expressè est, facile in graue damnum alicujus personæ in hunc errorem labi possunt; cum enim neque hominum temperaturas, neque partium dispositiones, neque morborum, neque caussarum essentiam, neque virium robur, neque alia necessaria cognoscant, impossibile est illos non errare, & fortuito fit quod non errent, & ex hominum, quibus sanguinem detrahunt, infortunio.

Sed grauior multo error ille est, cum omisso, 20 aut neglecto Physici præcepto jubentis venæ incisionem, illi aut per scarificatas cucurbitulas, aut per hyrudines sanguinem detrahunt, aut contra, jubente Physico, vt scarificatæ cucurbitulæ applicentur, earum loco hyrudines admouent, aut venas aliter aperiunt. Est autem hic error tanta animaduersione dignus, vt inde facile ægrorum mors aliquando emanare possit, & siquidem hoc, aut aliud notabile damnum ob illum succedat, non debet vllum esse dubium, quin isti artifices in culpa sint; qui qualiter, & quatenus sint puniendi ipsi Iurisconsulti melius determinabunt.

Quinto errant inemendabiliter hi Artifices in 21 quantitate sanguinis detrahenda juxta Medici præceptum; quippe cum semper eam excedant, & aliquando insigniter prætergrediantur, ita vt viderim ex hoc ægros aliquando succubuisse. Nam memini artificem quemdam ex his jussum à me sanguinem ex saluatella cujusdam febricitantis ad vncias quatuor detrahere, illum ad libras duas detraxisse, ex quo adeo refrigeratus Æger est, vt cacehicus factus intra bimestre spatium obierit. In hunc errorem hi volentes impingunt ea ratione persuasi, quod sanguis ater, niger, crassus, adustus, malus, pessimus sit, quam cantionem de quocunque sanguine canunt, quia boni, aut mali sanguinis qualitatem ne per somnium quidem agnoscunt: sed etiamsi agnoscerent, nesciunt ignari, neque persuaderi possunt, in tantò minori quantitate sanguinem esse detrahendum, quantò impurior, ac deterior existit, quia tunc manifest signo apparet, spirituum paucitatem subesse, & facile hinc posse vires collabi, ita admonente Fernel. *lib.* 2. *Method. med. cap.* 17. & doctissimo sene nostro Septalio *lib.* 4. *caut. Med. n.* 2. Licet autem grauiter peccent hi in majori copia sanguinis detrahenda, quam Medicus præscripserit, non tamen sunt ab errore immunes, si minorem detrahant, nam & hoc in notabile interdum Ægrotantium præjudicium esse potest, nam & in hunc errorem hos ipsos aliquando labi comperies, cum vt pro doctis habeantur, ægrotantium vires ipsi metiri volunt, & si Medicus semi libram sanguinis detrahi jusserit, ipsi vires languentis debiles esse pronunntiantes, ad tres tantum vncias detrahunt, & interdum cum euidenti ægrorum periculo.

Sexto errant iidem Artifices circa tempus mit22 tendi sanguinem, vt si Medicus præcipiat venam secari summo mane, illi prope meridiem secent, aut si jusserit secandam venam hodie, illi in crastinam diem opus rejiciant. Hoc enim maximi refert præ-

cipue in febribus, in quibus aliquando necesse est euitare ipsarum febrium accessiones, insultus, incursiones, nam prope hæc tempora venam secare est hominem è medio tollere. Adde quod aliquando procrastinatio in caussa esse potest, vt æger succumbat, etiamsi sit aliquarum tantum horarum, vt vsuvenire potest in præcipitibus nonnullis morbis, qualis esset acutissima Pleuritis, suffocans squinantia, aut alia pernecabilis inflammatio interna; debita ergo seueritate in hunc errorem animaduertendum, & Medici quidem culpam in his casibus euitare debent, vrgendo, vt sanguis quamprimum detrahatur.

Sed videamus tandem num circa consilium dandum id genus hominum quicquam peccare possit, quod vel temporali, vel spirituali pœnæ, aut vtrique subjiciatur. Notum autem est ad eos non pertinere vllum consilium ægrotis dare, sed ad Physicum, qui vitæ institutum præscribit, & idcirco nihil peccant hi omittendo aliquid consulere, cum 23 nihil teneantur consulere; sed committendo sæpissime, ac grauiter ob eorum audaciam peccant; dant enim & ipsi interdum praua aliqua consilia, vt circa abortum procurandum, circa coitum exercendum, vel circa aliquid simile, in quibus duplici ex capite veniunt puniendi, primo quod transgrediantur propriam capacitatem, & facultatem eis concessam, immisceantque se in iis, quæ ad eos non pertinent. Secundo quod consulant ea, quæ contra Animæ salutem sunt Denique circa horum Artificum mercedes quando, & à quibus accipere possint idem videtur dicendum, quod in superioribus de Chirurgis dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Aromatarij quomodo errent circa peritiam.*
2 *Aromatarius non habens sufficientes diuitias ad exercendam artem grauiter peccat.*
3 *Circa electionem medicamentorum quomodo errent Aromatarij.*
4 *Circa medicamentorum, quæ Medici præscribunt quantitatem quomodo delinquant Aromatarij.*
5 *In compositione medicamentorum Aromatarij quomodo errent. & num. seq.*
7 *Circa medicamentorum ætatem quomodo errent.*
8 *Circa vsum medicamentorum quomodo errent.*
9 *Circa recipiendas visitationes Medicorum Aromatarij, qua ratione errent.*
10 *Seplasiariorum errores.*

De Aromatariorum, & Seplasiariorum erroribus.

QVÆSTIO X.

QVam multiplici errore implicentur, & implicari possint Aromatarij in propria Arte exercenda, non est quod pluribus demonstrare laborem, satis fuerit si nonnulla generaliora in medium proferam, ex quibus lectores facile in cæterorum cognitionem deuenire possint. Sed horum artificum delicta licet respectu variarum rerum considerare, vt primo respectu peritiæ; secundo respectu facultatum, quibus affluunt; tertio circa electionem, & qualitatem medicamentorum; quarto circa quantitatem eorundem; quinto circa præparationem; sexto circa compositionem; septimo circa eorundem commutationem; octauo circa eorum ætatem; nono circa vsum; decimo circa Aromatariorum visitationes.

1 Vt ergo à primo incipiamus, certum est mortaliter peccare Aromatarium, non minus quam Medicum, & Chirurgum, cum absque sufficienti peritia pharmacopæam exercere aggreditur; in quibus autem, & de quibus sit hæc peritia satis docuerunt ij, qui de hujuscemodi arte præcepta tradiderunt; ex quibus antequam Aromatarius ad eam artem sese accingat, ediscendum quænam cognoscere oporteat: neque id solum sufficere putandum, sed maxime necessarium esse sub solerti ejus artis magistro sese exercuisse, à quo postquam idoneus judicatus fuerit, poterit consueto, & diligenti examini se subjicere, quæ si minus præstiterit, graui illum errore detineri certum est, cujus complices, & participes illi fient, qui ad pharmacopæam exercendam eum tanquam idoneum admiserint, etiamsi non sit.

2 Secundo grauiter errat ille, qui Pharmacopæam exercere aggressus, sufficientibus diuitiis non affluit, quibus Aromatariam rebus necessariis, & opportunis instruere possit; ad hoc enim teneri quemcunque Aromatarium ex Medicorum auctoritate satis testantur omnes, qui Antidotaria, aut de hujusmodi Arte libros ediderunt, & inter alios ita eos obligari dicunt Val. Cord. *in princ. sui Antid.* & Calestan. *par.* 1. *suar. Obser. in princ.* & hoc summa cum ratione, quia nunquam fieri potest, vt absque mediocribus saltem diuitiis Pharmacopola suum munus recte, & vt decet exercere possit in hac Arte; in qua tam facile potest Artifex hominem decipere. Paupertas autem licet in homine alias non malorum morum, nec prauæ propensionis, multa contra artem simul, & contra conscientiam, & contra hominum salutem machinari non docet modo, sed cogit, quia vt moralissimus Poeta noster Petrarca dicebat:

> ----*Il pouerel digiuno*
> *Viene ad atto talor, ch'in meglior stato*
> *Hauria'n altrui biasmato.*

Immo, & in statutis Aromatariorum exstat Bulla Iulij Tertij, si rectè memini, quæ obligat quemcunque, qui aromatariâ instruere velit, vt habeat quingentos nummos aureos, quos in ea impendat. Itaque qui suæ indigentiæ sibi conscius tamen non abstinet ab hac arte exercenda, perpetuò occasionem peccato præbens se animæ periculo euidenter exponit.

3 Tertio Aromatarij sæpissime delinquunt circa electionem, & qualitatem medicamentorum, quibus vtuntur, eligendo vetustiora, & obsoleta, & quæ nullius valoris sunt, vt viliori emant, vel de nouo emant, coganturque ea, quæ habent, projicere; quod peccatum tam graue est, vt præterquam quod grauibus pœnis se subjiciunt, vt dicit Act. *de Infirm. cap.* 42. *num.* 25. si ex hoc mors alicujus sequatur, rei mortis efficiantur. Carrar. *de Med. & ejus off. p.* 4. *num.* 143. neque solum errant Aromatarij trahentes in vsum medicamenta jam vieta, & obsoleta, sed etiam non eligendo inter bona meliora, & inter selecta selectiora; quia in hoc maxime, ac præcipue consistit Aromatarij solertia, & diligentia, à qua si deficiat, manifestum est illum errare; neque debet esse contentus mediocri diligentia vti, vt

bona

bona inueniat, sed summa adhibere debet, vt optima inuestigare queat.

4 Quarto circa quantitatem medicamentorum errant Pharmacopæi, vel in componendis medicamentis officinalibus, vel in expediendis Medicorum ordinationibus, quas receptas vocant: in vtroque enim casu si minorem, aut majorem quantitatem in vsum trahant, quam Medici præscripserint, in magnum, & nonnihili faciendum errorem labuntur, cum possint esse notabilis damni caussa, aut periculi vitæ earum personarum, quæ talia medicamenta assumunt. jam non semel euenisse scimus ægros ex hujusmodi Pharmacopæorum errore euidenter periclitatos; dum enim satagunt hi, vt medicamenta suum effectum sortiantur, dosim quorundam simplicium iterum augendo id se consecuturos autumant, vt, exempli gratia, in opiatis opium augendo, aut in medicamentis soluentibus augendo soluentia, ex quibus factum aliquando est, vt Ægri in lethargum, vel in superpurgationem ex alterutro errore lapsi sint. Ægro cuidam D. Baltassar Bonannus vir non vulgaris doctrinæ, nec vulgari laude dignus medicamentum quoddam satis ad rem præscripserat, quo assumpto Æger toties egessit, vt animam jam agere videretur. Medicus ægrum inuisens præter opinionem toties leue medicamentum, ac tanta cum vitium dejectione, aluum mouisse comperiens, quid esset suspicatus, ad Pharmacopolam properat; apud ipsum conqueritur de medicamento illi ægrotanti dato, quod nihil omnino aluum dejecerit, tum audax Pharmacopola, miror, inquit, ejus rei, cum medicamento à te præscripto, vt promptius solueret, Diagridium commiscuerim. sic solertissimus Medicus procacissimi artificis dolum detexit, & opportunis auxiliis superpurgationem compescuit, multo autem libentius, vt est cujuscunque doli hostis acerrimus, & æqui amantissimus, ignari illius artificis audaciam compescuisset.

5 Quinto in componendis medicamentis multis modis errant Aromatarij tam in electione medicamentorum, eorumque qualitate, de qua supra, quam in quantitate, & in modo compositionis. nam circa electionem, & qualitatem non potest Aromatarius absque graui culpa, nulla caussa cogente, nullaque vrgente necessitate medicamenta à Medicis præscripta commutare, & quid pro quo absque Medici licentia accipere. Io. Alphons. à Fontech. *in spec. Med. Christ. lum.* 1. *pag.* 38. *in fin.* tametsi enim sancitum jam à multis doctissimis Medicis sit, quid in defectu vnius medicamenti assumere debeamus, quod ad deficientis naturam quam proxime accedat, & vires imitetur, tamen diligens Aromatarius in hoc non debet esse facilis, sed tenetur omnem operam impendere, vt ipsa medicamenta ab auctoribus præscripta inueniat; quod si diligentia adhibita tamen non inueniat, tunc excusari potest, si accipiat quid pro quo, idest vnum pro alio. Ratio ejus rei est, quia licet hæc medicamenta substituta, seu supposititia similem sortiantur naturam, & vires cum iis, quibus substituuntur, & similia sint, non sunt tamen eadem, quia simile non est idem, neque fieri potest, vt in aliqua re ab illis non deficiant, semperque supposititia hæc medicamenta in virtute inferiora censenda sunt iis, quibus sunt substituta, vnde Auctores non substituta, sed ea, quibus substituuntur elegerunt.

6 Sexto circa compositorum medicamentorum compositionem quantopere errent interdum mali Artifices facile norunt, qui de ea re particulariter verba fecerunt, quorum omnium instar sit in omnibus Medicinæ operibus exercitatissimus Medicus Petrus Castellus, qui in suo nouo Antidotario, anno 1634. edito, exquisita diligentia edocet, quomodo hæc medicamenta componi debeant, & quanam ratione aliquando errare Aromatarios contingat tam in electione, & in præparatione, quam in commixtione simplicium, & in coquendo, & fermentando, & conseruando composita. Malorum autem Artificum errores solertes, exercitatique Medici, & Aromatarij non semel deprehendunt; tenetur autem ipse Aromatarius, si errores non sint emendabiles, si sint notatu digni, composita abjicere, quod si non abjiciat, toties mortaliter peccat, quoties iis vtitur.

7 Septimo delinquunt circa medicamentorum tam simplicium, quam compositorum durationem, & quidem enormiter, quia ne abjicere cogantur, ea post expiratum terminum durationis eorum, adhuc in vsum trahere non desistunt, eaque magno cum Medicorum dedecore, & graui cum ægrotorum damno illis administrant; certum autem est hujusmodi viros tanquam sicarios esse habendos, & summa cum seueritate esse puniendos, in his enim malus dolus interuenit, quia cum optime nouerint, quanto tempore medicamenta integra virtute seruari possint, sciantque ea ob id non esse bona, sed mala, & nullius pretij, tamen hominum salutem nihil facientes, ob auaritiam illis vti non desistunt. qui tamen de medicamentorum duratione certior fieri cupit præter Auctores Antidotariorum, recurrat ad supra nominatum Petrum Castellum de hac re seorsim in particulari libro disserentem.

8 Octauo circa vsum medicamentorum errant Aromatarij, quando iis ex se vtuntur absque Medicorum licentia; neque solum puniendi cum ad malum finem id faciunt, sed etiamsi ad bonum. idcirco respectu prioris prohibentur absque sufficienti licentia vendere; aut præbere medicamenta venenosa, soluentia, opiata, abortiua, & hujusmodi alia *per l.* 3. §. *alio Senatusconsulto. ff. ad l. Cornel. de sicar.* licet enim ibi solummodo venenorum commercium, & aliquorum tantum interdicatur, tamen omnibus similibus eorum exemplo Legislatorem interdixisse non est ambigendum, quod ex ipsius Textus verbis palam est, vt admonui *alias lib.* 2. *harum Quæstionum tit.* 2. *quæst.* 12. *in princ.* Respectu etiam posterioris, nempe quando ad bonum finem fit, Aromatarii sunt puniendi, si id absque licentia faciant, quia transgrediuntur propriæ Artis limites, ex qua transgressione mille errores, & his multo plures pullulare possunt.

9 Denique quia laudabili consuetudine introductum vbique terrarum est, vt semel in anno saltem ab aliquo Collegio Medicorum, vel ejus aliquo idoneo ministro Aromatariæ omnes visitentur, vt Aromatarii eas oportunis, bonisque medicamentis instructas sufficienter habeant, fit inde vt Pharmacopolæ malitiose admodum in ea re errent; cum enim norunt propriam Apothecam esse visitandam, medicamenta si quæ mala habeant, celare student, & ea interim ab aliis, vt etiam quæ deficiunt, mutuantur; decipiuntque hoc pacto ministros ipsos visitantes, pœnamque deficientium, & malorum medicamentorum effugiunt, in hominum perniciem ea postmodum adhibituri.

Post Aromatarios de Seplasiariis agendum, qui & ipsi multipliciter errare possunt tam in colligendis, quam in conseruandis, & vendendis simplicibus; debent enim ea suo tempore, ac debito ex loco colligere, conueniente item loco reponere, ac conseruare, & vbi oportuerit siccare; neque longiori tempore ea venalia habere, quam par sit; in quibus si quid notabiliter peccauerint, culpæ rei efficiuntur, cum & in graue interdum damnum hominum illis vtentium eorum errores emanare possint. non adhibita enim diligentia, quæ in ea re desideratur, hujusmodi simplicia, aut propriam virtutem amittunt, aut saltem remittunt, aut etiam aliquando contrariam induunt naturam, quæ nocere magis, quam juuare est apta. Possunt insuper & hi vt Aromatarij, aliique id genus artifices errare vendendo medicamenta venenosa, soluentia, somnifera, abortiua, aut alia mala qualitate insignia. quin & si aliis Hominibus ad malum aliquem finem horum medicamentorum virtutem commonstrent, grauiter delinquunt, & debitam ejus delicti pœnam reportare debent.

SVMMARIVM.

1 *Empirici toties errant, quoties sese in curandis hominum morbis immiscent. & num.* 4.
2 *Empirici ab omni ratione alieni.*
3 *Empirici antiqui sua remedia ex triplici fonte depromebant.*
5 *Empirici licentiam dispensandi aliquod medicamentum habentes, si illud aliis morbis adhibeant, quam iis pro quibus licentiam habent, puniendi.*
6 *Circulatores audire, & ab illis medicamenta emere est peccatum.*
7 *Chimicorum peritia suis principiis, & rationibus innixa.*
8 *Chimici superbe sanitatem à suis medicamentis hominibus promittunt.*
9 *Chimici dupliciter errare possunt.*
10 *Chimici quomodo errent in administrandis suis medicamentis.*

De Empiricorum, & Chimicorum erroribus.

QVÆSTIO XI.

1 QVotquot actiones Empirici faciunt immiscendo se in curandis hominum morbis, tot errores eos patrare tam certum est, quam quod certissimum. si enim vera est jam sæpe adducta Canonistarum omnium opinio, quam sequuntur etiam Medici, quod sub pœna mortalis peccati non possit vllus Medicus antequam morbum cognoscat, medicamenta administrare, certe empirici quoties medicamenta administrant, toties peccato mortali subjiciuntur, quia medentur non cognito morbo, nec caussa inquisita. Galen. *in Introd. seu Med. cap.* 3. & tamen aberrare in salutis propriarum Animarum, cæterorumque hominum perniciem permittuntur; ac mirandum me hercle, quomodo non quiuis videat, Empiricos non posse quicquam, nisi ex casu, in hominum salutem afferre; quia si quid salutare hominibus futurum est, profecto ratione aliqua inueniendum est, futurum salutare, sed Empiri-2 ci à ratione ita sunt alieni, vt ei sint inimici manifesti, quia nihil aliud satagunt, nisi vt, quæ ratione inuenta sunt, destruant, vt inculcat Galen. *lib.* 1. *de Alim. fac. in princ.* quod si vetustiores Empirici, qui tamen aliquibus præceptis suæ ipsorum Artis innitebantur, & secundum ea operabantur, vt pluries demonstrat Gal. & præcipue *in Introd. vbi supra*, *& de opt. secta ad Thrasib. cap.* 20. tam insigniter errabant, tamque irrationabiles erant, vt eos idem Galenus lapidibus assimilaret, quid dicemus de nostri temporis Empiricis, quos ex ignorantia, & temeritate progenitos esse dejerarem, qui, licet illi tam à ratione alieni essent, tantopere illi ipsis sunt ratione inferiores; vt demonstrat Sanctor. de Sanctor. *lib.* 12. *de vit. error. cap.* 5. Illi quidem tres fontes 3 constituebant, ex quibus remedia depromebant, propriam nempe inspectionem, Historiam, & Analogismum, nostri neque vllum hujusmodi fontem constituunt, neque vnde remedia depromant, nouerunt, neque quæ agenda sunt ad aliqua capita referre sciunt, neque tandem cognoscunt, quam tantopere in ore habent experientiam, quæ satis post Galenum, & alios demonstrata sunt à præcitato Sanctorio, *vbi supra*. sed vnde obsecro tanta hominum patientia in hoc ignauo hominum genere tolerando? num quia facile in aliis patimur ea, quæ nos etiam patrare satagimus? vnusquisque enim occasione præsente se pro Medico jactare posse desiderat, vnusquisque etiam suas in morbis anteponit experientias, neque vllum hominum genus est, etiam mulierculis ipsis, vilissimisque aniculis non exceptis, quod non habeat ad certas quasdam ægritudines sua remedia expertissima, quorum auxilio certo certius morbi illi curentur; tanta est in omnibus medicum se aliis ostentandi prurigo.

Quoniam vero præter meum esset institutum eorum, qui vere Empirici sunt, errores prosequi; hancque sectam (sed quid ego sectam dixi? turbam potius dixerim) ab iis metu pœnæ deterrere, de ipsis plura non addam, omnia enim mihi dixisse videor, cum toties errare eos firmauerim, quoties manum 4 ad medendum admouent, certumque esse debet, quod si quid damni tales homines ex suis medicamentis cæteris inferant, de damno tenentur, & si quem medicamentis suis occiderint, tenentur etiam de homicidio. Quia tamen eorum nonnulli sunt, qui à quibusdam Collegiis, vel supremis Principibus licentias reportant certa quædam medicamenta venalia habendi (an id autem iis tuta conscientia concedatur illi videant, ad quos pertinet) de his peculiariter dicendum, quod quandocunque 5 sua remedia ad alios morbos, quam ad expressos in suis licentiis adhibeant, seuerissime sunt puniendi, & hujusmodi licentiis priuandi. Sed quis est, qui procacem eorum loquacitatem in circulis compescat? quodcunque remedium ab eis dispensatum ad omnes, ac singulos morbos fugandos valet, & si iis liceret etiam ad mortuos suscitandos illud valere dejerantes affirmare non dubitarent: nihil prorsus est, quod suis hisce insulsis remediis summa temeritate non audeant intentare, ac verbosa quadam, naturalique loquentia credulos plerosque ex plebe, imo & alios homines ad ea coemenda non alliciunt modo, sed pene cogunt. Verum tales homines, quos Circulatores, & Ceretanos vocamus 6 audire, ab illisque medicamenta emere peccatum esse ex D. Thomæ auctoritate luculenter demonstrat Merc. *lib.* 4. *Error. popul. cap.* 8. vbi & rationes ad hoc affert.

Empi-

Empiricis proximum aliud genus hominum est ipsis Empiricis non minus procax, quod chymicum dicitur. per quos illos artifices intelligo, qui cum nullam habeant Philosophiam, aut rationem, cui innitantur, sed solùm destillandis, ac suo modo præparandis medicamentis destinati, audent tamen quæcumque se offerat occasio manum admouere, alias autem ii, qui cum ratione Chimicis remediis vtuntur, etiam alias quam de cæteris faciant, laudandi sunt non vituperandi, quod Medicinæ præsidia augeant. sed ignarum illud genus hominum suis remediis tantopere fidit, vt nihil supra. medicamenta omnia rectificare, & purum ab impuro separare autumant, solisque rerum substantiis nulla labe, nullaque fœcum illuuie conspurcatis vti se credunt, tantisque elogiis sua hæc medicamenta extollunt, vt minimum, quod præstare posse affirmant, sit morbos quoscunque etiam incurabiles, ac desperatos cito, tute, jucunde sanare; majora multa promittunt, jam morti proximos ab orci faucibus eripere; vitam ad longum tempus protrahere, parumque abest, quin suis remediis homines beatos efficere affirment, tantum omnia diuina, vitalia, cælestia sunt quæcunque proponunt.

7 Quoniam autem Chimicorum peritia suis principiis, & rationibus innititur, nolim idcirco putet quisquam, me Chimicam à Medicina eliminare, imo in nonnullis etiam eam maxime proficuam agnosco; velim tamen chimica remedia debita diligentia à suis artificibus præparata à rationalibus Medicis tractari, non autem ab irrationalibus quibusdam, ac procacissimis mechanicis, qui putant se non minus scire eorum medicamentorum præparationem, quam vsum, quod tantum à vero abest, vt hac audacia impulsi in mille errores in hominum perniciem indies labantur, cum neque morbos cognoscant, nec modum vtendi suis medicamentis, quibus tantopere fidunt, vt in detestandum illum errorem eos incidere contingat, cujus in principio 8 nonnullos quoque rationales Medicos insimulauimus, nempe quod superbe sanitatem hominibus promittant, ita vt summæ Dei potentiæ detrahere videantur.

9 Sed præter hunc errorem dupliciter peccare possunt Chimici, primo in iis, quæ ad ipsam chimicam Artem proprie spectant, quæ cum pars quædam Pharmacopeæ sit (de operatiua loquor) non minus hi, quam Pharmacopæi errare solent & in electione, præparatione, & asseruatione medicamentorum tam simplicium, quam compositorum, & in aliis omnibus, in quibus Pharmacopæos errare diximus. secundo errare possunt circa eorundem medicamentorum administrationem, & hoc modo dupliciter, vel administrando ea per se absque vlla Physici licentia, vel administrando cum licentia, sed non vt Physicus jubet; primo modo Chimici semper grauius errant duplici ex caussa, prima, quia morbos, quibus ea adhibent, non cognoscunt, secunda, quia non norunt tempus adhibendi. aduertendum tamen, me semper loqui de Chimicis Mechanicis, & qui Rationem non sequuntur, qui ea tantum medicamenta præparare, non vt ratio postulat, in vsum trahere norunt; alias enim Medici rationales Chimicæ addicti, qui & morbos, & tempora morborum cognoscunt, & medicamentorum, quibus vtuntur, naturam, sciunt etiam incommoda ab illis prouenientia euitare, neque promiscue, vt illi faciunt, & indifferenter in omnibus morbis iis vtuntur, cum nonnullos irritare potius, quam sanare possint.

10 Secundo modo in administrandis suis medicamentis errant Chimici, cum ea administrant ex licentia Physici, sed non, vt Physicus præscripserit, & in ea quantitate, quam jusserit, aut non cum circumstantiis, quas ille desiderauerit, quocunque enim ex his modis sua remedia adhibeant, culpæ rei efficiuntur, maxime si quid inde damni assumentibus emanare possit.

SVMMARIVM.

1 *Mulierculæ etiam sub nomine Medici veniunt.*
2 *Obstetrices possunt, vt Physici, in consilio, in opere, in mercede recipienda errare.*
3 *Obstetrices quomodo errent, cum mulieres extra prægnantiam, & partum tractant.*
4 *Obstetrices quomodo in prægnantes errent.*
5 *Obstetrices non debent medicamenta ad prægnantiam explorandam adhibere.*
6 *Obstetrices quomodo errent in parturientes, & puerperas.*
7 *Obstetrices quomodo errent in fœtum.*
8 *Obstetrices quomodo errent in fœtum simul, & puerperam.*
9 *Obstetrices per negligentiam quomodo errent.*
10 *Obstetrices tenentur veram babtizandi formam callere, alias toties peccant grauissime, quoties recens natos baptizare aggrediuntur.*
11 *In præscriptione victus puerperarum quomodo delinquant obstetrices.*
12 *Obstetrices errant quicquam per hos exhibendo.*
13 *Obstetrices an teneantur parturientibus confessionem suadere.*
14 *Obstetrices peccant in judicio falsum referentes.*
15 *Omittendo circa operationem quomodo errent.*
16 *Obstetrices nimis vetulæ, & impotentes errant artem exercendo.*
17 *Mulieres an absque licentia Obstetricis officium exercere possint.*
18 *Obstetrices plures parturientes in cura suscipientes, quam quibus satisfacere possint, errant.*

De Obstetricum erroribus.

QVÆSTIO XII.

1 MVlierculas etiam sub nomine Medici compræhendi, jam ab initio hujus tituli firmaui, sed earum aliquæ sub Empiricorum genere continentur, nempe quæ, vt Empirici factitant, nonnulla medicamenta ad quosdam morbos administrant, de quarum erratis non aliter quam de erratis ipsorum Empiricorum sentiendum: sed aliæ obstetriciam Artem exercent, licet omnes fœminea audacia, & ignorantia ductæ, etiam medicamenta nonnulla administrare soleant; sed nos de iis tantum nunc erroribus hic agemus, quos hæ in officio Obstetricis patrare possunt, ob quorum culpam vel punitionem à ciuili Lege reportare debeant, vel peccatum incurrere; de qua re licet copiosissimè scripserint plurimi Doctores, & præ omnibus ex Neotericis Mercurius *in lib. cui titulum fecit*, *la Commare*, *& lib. 6. Err. popul.* tamen non desistam ego, quæ ad meum argumentum faciunt, hic adjungere, ne ex eorum omissione mancum in hac parte fuisse me quisquis sit existimet.

Obstetrices ergo cum sint cæterarum mulierum præcipue fœcundarum, earumque quæ marito junguntur, Prothomedicæ, non aliter quam Physici possunt in consilio, in opere, & in receptione mercedis committendo, & omittendo delinquere. vel ergo obstetrices extra prægnantiam, & partum mulieres tractant, vel in prægnantia, & partu. Extra prægnantiam, & partum multipliciter, ac insigniter errant obstetrices vno ex commemoratis modis, vt cum contra animæ salutem quicquam mulieribus persuadent, vt non licitum coitum ad suscipiendos liberos ex alio, quam ex proprio viro, vsum vani alicujus, & superstitiosi remedij ad eundem finem suscipiendæ prolis, vel alium quemcumque, aut cum medicamenta coitus desiderium excitantia commonstrant, aut viri vel proprij, vel cujusuis amorem conciliantia, cum corruptarum virginum integritatem reparare docent, vel lac à partu exsiccare, vel sterilitatem inducere, & conceptum impedire, cum medicamenta genitalium laxitudinem constringentia administrant, cum fucos, & cosmotica ipsis mulieribus parant, vel indicant, & alia hujuscemodi ad malum finem adhibita; in his enim omnibus quantopere ipsæ propriam conscientiam aggrauent, non meum est demonstrare.

4 In prægnantes porrò non minus, imo multo magis grauiter peccant, cum vel aliquid facere, vel aliquid assumere, aut alio modo adhibere ad abortiendum eas mulieres docent, quas minime grauidas esse decet, vbi notandum est, quod quamquam ex multorum sententia Medicus possit ob matris salutem abortum non animati fœtus procurare, tamen obstetrici id nunquam omnino licebit, ita vt nulla excusatione digna sit, si quando in tale facinus fuerit lapsa, quia suam capacitatem prætergreditur.

5 Sed neque tuta conscientia potest obstetrix ad detegendum, an mulier grauida sit, nec ne, aliqua medicamenta propinare, aut supponere, aut aliter adhibere hujusmodi fœminis familiaria, vt, exempli gratia, Aqua mulsa à cœna exhibita, anisum tenuissime tritum, & aqua dilutum, Allium, Netopum, Galbanum supposita, & alia his similia, suffitus, aliaque id genus, quorum licet plura ab Hippocrate primo, & mox ab aliis tam vetustioribus, quam recentioribus proponantur, ab aliis tamen pluribus rejiciuntur, eo quod omnia hujusmodi experimenta periculi plena sint, cum facillime abortui caussam dare possint.

6 Porro autem in parturientes obstetrices errant 7 dupliciter, vel in éas solum, vel in fœtum. in fœtum primo cum ipsum perire permittunt, vel dolo occidunt; euenit enim aliquando fœtus nasci parentibus ipsis inuisos, vt cum nascuntur monstrosi, scioq; ipsas obstetrices cum tales nascuntur à parentibus petere an vmbilicus illis alligandus sit, vel non alligandus, sed sic permittendus, vt fœtus non viuat; aliquando etiam matres celari partum volunt, & sic ab ipsis obstetricibus nefario ausu auxilium reportant, fœtum enim in ipso ortu, & exitu ab vtero facile illis est necare; atque in his casibus eas tanquam homicidas esse puniendas non est dubio locus. neque obstat, quoad partum monstrosum, quod monstrum possit impune occidi, vt dicam *alias, tit. de monstris, in princ.* quia non indifferenter de quolibet monstro est intelligendum. & qualisnam fœtus monstrosus ad hunc effectum possit dici monstrum videndus Menoch. *lib. 2. de arbitr. jud. num.* 28. & *seqq.*

8 Errant porro & in fœtum, & in puerperam obstetrices cum in actu pariendi verba superstitiosa proferunt, aut superstitiosa etiam remedia adhibent ad partum accelerandum, vel cum superstitiosos actus quosdam faciunt, quibus cum semper vel implicitè, vel explicitè Dæmonis opera interueniat, videant quam pessime cum puellis agant, dum in primo eorum ortu Dæmonem in patrocinium aduocant. Christiana igitur, & prudens obstetrix hæc cane pejus, & angue effugiat, & inuocato semper Dei, Deiparæque Virginis præsidio, operi sibi imposito incumbat, & si quibus remediis sit vtendum, Physica tantum sint, & nulla omnino superstitione suspecta.

9 Peccant vlterius obstetrices cum debitam diligentiam non adhibent in adjuuandis ipsis parturientibus, vt partus facile succedat tam ex parte fœtus, quam ex parte matris; & quia ad debitam diligentiam adhibendam multa experientia opus est; hinc fit, vt obstetrices, quæ nulla præcedente exercitatione, & obseruatione ex aliis senioribus obstetricibus petita ad hoc munus deueniunt, mortaliter peccent, quotiescunque illud exercent, etiamsi bene exerceant; quia semper paratæ sunt dare caussam magno vitæ periculo mulierum, cum recte administrare administranda nesciant, & si quid insoliti eueniat euitare, aut corrigere non sint aptæ. quæ vero errata, & cujus momenti ex hoc emanare possint, late demonstrauit Mercurius *loco supra cit.* Sciat ergo diligens obstetrix, optimeque calleat non solum naturalem partum, sed etiam contra naturam adjuuare, expertaque sit in omnibus, quæ & ad partus actionem, & ad fœtus, puerperæque custodiam, & ad symptomata puerulis nuper natis, aut puerperis ipsis euenientia pertinent, in quorum omnium non oportuna, aut nimis tarda, vel nimis præcipitata administratione maximi momenti errores interuenire indies adnotatur.

10 Verum post hæc, imo ante hæc omnia tenetur Christiana obstetrix debitam, ac veram baptizandi formam, vt decet, scire, quam si non exquisitè calleat, mortaliter absque dubio, & grauissime toties peccat, quoties baptizat. Nauarr. in Manual. *c.* 21. *nu.* 7. patet enim quanta mala ex hac obstetricum ignorantia non fragilibus puerorum corpusculis, sed ipsorum animabus immineant; neque enim baptizatus dicitur, qui non est baptizatus sub vera baptizandi forma à Catholica Ecclesia præscripta, vnde certum est tales sic baptizatos vitæ æternæ bonis defraudari, quod in casu nostro ex ipsarum obstetricum culpa fit digna animaduersione expianda.

11 Præterea peccant obstetrices in præscribendo victu puerperarum contra id, quod Medicis placere nouerunt; consueuerunt enim audaculæ istæ mulierculæ ex proprio marte multa contra Medicorum dogmata præscribere, sibimetipsis persuadentes multo plura se Medicis cognoscere; & idcirco Medico præcipiente Puerperæ abstinentiam à vino, aut jubente dandum esse vinum leue, & olygophorum, illæ contra & vinum propinant, & illud quidem potens, ac meracum, ex quo fit, vt facile genitales partes, ob extraneum conceptum calorem in partu, inflammatione tententur: sic etiam Medico in nonnullis casibus tenuem victum præscribente, vt quando puerperæ retinentur partus purgamenta, & quando interdum ob id ipsum magna simul

ſimul febre detinentur, ipſe contra victum non ſolum plenum, ſed pleniſſimum inſtituunt, & in cauſſa ſunt, vt febre aucta, Puerpera in vitæ periculum deueniat. Reprimenda ergo earum audacia eſt, & ſi quid contra Medicorum præcepta pertinaciter peccare inueniantur, ſeneriſſime puniendæ, & officio obſtetricis priuandæ, maxime quandocunque conſtet, ipſas etiam à Medicis admonitas ab iis erroribus non deſtitiſſe.

12 Errant etiam eædem mulieres non leuiter cum Puerperis, aut aliis quibuſcunque fœminis quicquam per os notatu dignum exhibere audent, hoc enim ipſis nullo modo permittendum, quia ignorant indiuiduorum, morborumque ac Medicamentorum naturam, & quicquid machinantur caſu faciunt, ſed hic error eſt illis communis non ſolū cum mulierculis aliis, ſed etiam cum ineptiſſimis Empiricis, cum quibus & ipſæ, vt decet, veniunt mulctandæ. Quia tamen obſtetrices in iis, quæ ad earum munus pertinent parem cum Medicis aleam currere videntur, determinandum vlterius de quibuſdam erroribus, qui cum erroribus Medicorum rationalium facile conueniunt, & primo quoad conſilia

13 videndum eſſet, an teneantur obſtetrices, mulieres cum partui ſunt vicinæ, aut quæ in ipſo partu periclitantur, ad Sacramentalem Confeſſionem ſuadere, quia licet actio partus ſit naturalis ex ſe, tamen adeo de facili præter naturam euadit, & tam prompte exitialis fit, vt jure mulier in partu exiſtens dicatur uitæ periculo expoſita, in quo caſu eas Pœnitentiæ Sacramento ſeſe munire conueniens eſt, cum ergo Medici teneantur eis, quorum curam ſuſcipiunt, & maxime quando morbis exitialibus ſubjiciuntur, confeſſionem ſuadere, eodem modo obſtetrices videntur teneri Parturientibus eandem confeſſionem injungere. Erant mediusfidius obſtetrices ad hoc medio juramento obſtringendæ, antequam illis licentia impertiretur in eo munere ſe exercendi, cum tamen neque vllum tale, neque aliud ſimile juramentum præſtent. Ex mea vero ſententia præſtaret, eas non ſolum ad hoc medio juramento obligare, ſed etiam ad multa alia, quæ ipſæ facillime, & abſque vllo ſcrupulo contra propriam conſcientiam patrare ſolent. Iurarent ſaltem, nulli ſe mulieri abortum conſulturas, medicamenta ad ſterilitatem conciliandam, aut ad alium quemlibet malum finem non exhibituras, pueros naſcentes nonniſi juxta ſanctæ Matris Eccleſiæ præcepta excepturas, eoſque ſecundum eadem præcepta, quatenus opus fuerit, baptiſmatis lauacro aſperſuras, omnem ſe ſuperſtitionem non tam in actu partus, quam baptiſmi, & in alia quacunque occaſione relicturas.

Cæterum quia obſtetrices aliquando tanquam peritæ in judicium vocantur, vt in multis, quæ ad eas pertinent ſecundum earum peritiam ſententiam ſuam propalent, vt cum quæritur de alicujus Virginis integritate, aut cum de mulieris impotentia ad copulam, aut cum dubitatur, an mulier in vtero habeat, nec ne, & in aliis permultis, certe non du-

14 bitandum, quod etiam de aliis Medicis firmauimus, in eis habere locum, peccare nempe eas mortaliter quotieſcunque contra veritatem, & contra id, quod ex propria peritia ſentiunt, Iudici relationem faciant; quod peccatum eo magis graue, magiſque punibile eſt, quo magis in particularium hominum, vel ipſius juſtitiæ præjudicium earum votum emanat.

15 Verumenimvero circa operationem errant obſtetrices, ſi parientem in neceſſitate poſitam quacunque occaſione relinquant, & maxime ſi hoc faciant, vt ditiori inſeruiant; tantundem enim eſt, ac ſi Medicus infirmum ante abſolutam curationem deſerat, quem magnæ culpæ reum fieri *ſupra quæſt.* 6. dixi. Si ergo ob abſentiam obſtetricis, quæ illam reliquerit, mulieri in partu poſitæ quicquam ſiniſtri eueniat, non minus illa punienda, vltra mortale peccatum, quod etiam illam incurrere eſt veriſimile, vt de Medicis etiam cum Nauar. dixi *loc.cit.*

16 Sed hic error omiſſionis eſt, commiſſionis eſt qui ſequitur, nimirum quando obſtetrices jam vetulæ, & inualido corpore obſtetrico muneri ineptæ, tamen ab eo ſeſe lucro inhiantes abſtinere recuſant; ex hoc enim quamplurimis non contemnendis erratis occaſionem dare poſſunt, quæ in notabile tam parientium, quam fœtuum præjudicium reſultare poſſunt, & maxime in caſibus difficilioribus, quando maxime & fœtus, & matres obſtetricum alacritate, robore, perſpicacia, ac dexteritate indigent, contra quam illæ ſeſe eis præbere poſſint, quia ex ſenio effœtæ jam ſunt, viribuſque debiles, inertes, ac tardæ neque poſſunt, vt decet, tanta neceſſitate vrgente, opem ferre. Non negauerim tamen, ſi judicio polleant, vt altera juniore, ac robuſtiore fœmina ad manualia opera ſubſtituta, ipſæ præſentes conſilio & fœtam, & fœtum, & juniorem obſtetricem coadjuuent, quam etiam inſtruant quanam ratione ſeſe in eo caſu gerere debeat.

17 Determinandum autem erat, an mulieres obſtetricis munus exercere abſque eorum licentia poſſint; ad quos pertinet illam impertiri, nempe Medicorum, qui de Collegio Ciuitatis ſunt; ac profectò cum licentia concedatur præcedente examine, ex quo apparet, an tali officio idoneæ ſint, necne, non poſſunt abſque licentia obſtetricem exercere, & ſi quicquam locum habet hic ſimilitudo, quemadmodum Medicus abſque doctoratu non poteſt mederi, vt dixi *ſuprà quæſt.* 7. ſic neque obſtetrix eo officio fungi abſque licentia poterit; excipiendi tamen caſus neceſſitatis, in quibus vnaquæque mulier obſtetricem exercere tuta conſcientia poteſt, quemadmodum & Medicum non doctoratum in caſu neceſſitatis poſſe mederi volunt DD.

18 Nec minùs quàm errent ipſi Medici, qui plures infirmos curandos ſuſcipiunt, & omnibus debitam opem ferre non poſſunt, peccant & ipſæ obſtetrices ſi plures parientes, quibus inſeruiant vno eodemque tempore habeant, quibus accurate ſubuenire non valeant; debent enim omnino illas relinquere, vt alias conuocent, quæ obſtetricari illis poſſint, & ſolum iis inſeruire, quas ſua ſe ſolertia juuare poſſe cognoſcunt, aliter ſi ex hoc alicui damnum aliquod reſultauerit, immunes à culpa non ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Infirmis aſſidentes veniunt hic ſub nomine Medici.*
2 *Errata aſſidentium in quibus conſiſtant.*
3 *Summa artis Medicæ difficultas vnde.*
4 *Aſſidentes quomodo errent circa adminiſtrationem medicamentorum.*
5 *Circa victus rationem quomodo errent aſſidentes.*
6 *Aſſidentes errant negligendo conuocare Parochos;*

De Assidentium, seu Ministrantium erroribus.

QVÆSTIO X.

1 HI quoque, qui infirmis assident, aut illis aliquo modo ministrant, sub medicorum censu pro nunc venire debent, nam & hos multis erroribus implicari non aduertentes contingit, qui etiam à legebus punitionem reportare deberent, quod etiam si de facto non fiat, non est idcirco, quod aliquando graue, & mortale peccatum non 2 incurrant. Omnia vero horum hominum errata consistere videntur in exequendis quæ Medici præceperint; itaque aut omittentes ea, quæ illi jubent, aut facientes ea, quæ illi vetauerint, errare solent; factum autem aliquando est, immo & quotidie fit, vt ob aliquem hujusmodi ministrantium assidentiumve errorem ægri plurima damna perpetiantur, & interdum etiam vitam cum morte commutent; eam 3 ob rem inter præcipuas Artis Medicæ difficultates hanc agnouit de ea tantopere bene meritus senex noster Hippocrates *lib.* 1. *Aphor.* 1. quod non sufficiat medico, vt recte operetur, se ipsum præstare oportuna facientem, sed necesse etiam sit, vt & ipsi Ægri, & Assidentes, illisque ministrantes, & exteriora in salutem ipsorum conspirent, faciendo ea, quæ ad eorum salutis acquisitionem pertinent.

4 Grauiter ergo peccant multi, qui vel remedia à Medicis proposita in Ægrorum vtilitatem renuunt, quod, exempli gratia, nimis implacida illis videantur, vel quod illis non probentur, vel ea secundum Medicorum præceptum non adhibent, vt, jubente Medico, sanguinis extractionem ex venæ sectione, ipsi cucurbitulas malunt scarificatas applicari, vel hyrudines, improbantes venæ sectionem, ægro debilitatem caussati, aut præteritum veneris vsum, aut aliud quid: sic & si Medicus purgans medicamentum præscribere voluerit, stomachi subuersionem, ejusque imbecillitatem in medium afferentes, in caussa sunt, vt æger medicamentum non assumat, vnde debitis auxiliis defraudatus, aut vitæ periculum subit, aut saltem morbus in longum protrahitur. At narrari vix potest, quantopere vulgares hi Doctores Ægris assidentes ipsis dispendio sint; nihil enim à Medico proponitur, de quo illi insulsum aliquod dubium in medium non afferant, & quod pejus est, semper se præ Medicis ipsis sapere sibi persuadent.

5 In victus porro ratione quam frequenter non leuiter errent, vix possibile dictu est, & maxime mulieres, quæ præcipiente Medico victum tenuem, ipsæ semper pleniorem exhibent, semper, æternumque Ægri debilitatem, nunquam plenitudinem pertimescentes. Res autem à Medico vetitas, vt ægro morem gerant, passim offerunt; sed non considerant, quod si ex eorum errore æger decedat ipsi ejus mortis rei efficiuntur, & idcirco etiam irregularitatem incurrunt, vt post Innoc. & alios DD. dicit Couarruuias *in* 2. *par. relect.* §. 4. *rubr. de Homic. num.* 3. *verf. ex his etiam.* Non enim de raro fit, vt horum aliquis ægro obtemperare studens, ipsum è medio tollat.

6 Cæterum assidentes ægrotis, eisque ministrantes peccare non est dubium, si negligentes sint in conuocandis Parochis, & Sacerdotibus, qui ipsis ægris oportunè Ecclesiæ Sacramenta ministrent; quod multo magis habebit locum, si de his à Medico admoniti, jussa non exequantur, quod enim ex se ad hoc teneantur sub pœna mortalis peccati ego quidem affirmare non ausus fuerim, quod ad me hæc non pertineant, sed ad Canonistas decidere. Certe si quisquis sit Medicum, cæterosque negligentes videat in suadendo ægro confessionem, & in aliis ad animæ salutem spectantibus procurandis, & tamen ipse idipsum negligat, cum aliquid in his præstare possit, non est ex mea sententia (si tamen in his mea sententia locum habet) à peccato immunis. Et hæc de Medicorum erroribus ab vtraque Lege punibilibus dicta sufficiant.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI SEXTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Tormentis, & Pœnis.

Continens Quæstiones octo;

quarum

Admodum Illuſtri, admodumque Reuerendo

DOMINO

D. LÆLIO GVIDICCIONO,

Genere & Virtute

CLARISSIMO,

Paulus Zacchias F.

QVid mihi, inquies, Vir Præſtantiſſime, cum Tormentis, & Pœnis? Suem Veneri immolare medius fidius dici potes. At, inquam, id mihi volui, tam diro argumento viri nomen præfigere, cujus notiſſima naturæ lenitate atrox Tormenti nomen demulceri, cujus morum ſuauitate acerba Pœnarum appellatio emolliri, cujus doctrinæ ſplendore, ac Generis claritate hujuſmodi vocum horror diſcuti poſſet. Quem ergò ipſe alium ad hoc mihi expeterem, præter Te vnum, habui neminem: fruſtrari enim me deſiderio meo Naturæ tuæ lenitas, Morum ſuauitas, Doctrinæ ſplendor, ac Generis claritas non patientur; ſed id Te æqui, bonique conſulere facient, eamque mihi, qua me cumulatiſſimè proſecutus es, beneuolentiam tuam, ſartam tectam perpetuò ſeruabunt. Vale.

LIBRI SEXTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Tormentis, & Pœnis.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia tormenta, neque omnes pœnæ indifferenter omnibus hominibus infligi possunt.*
2 *In tortura agitur de Hominis salute.*
3 *Medici circa tormenta infligenda consuluntur.*
4 *Pœnæ temperantur ob ætatem, & morbum.*
5 *Tormentum est corporis cruciatus.*
6 *Tormentum proprie hic quid sit.*
7 *Quæstio, Tortura, Tormentum synonima.*
8 *Quæstio quid sit.*
9 *Tortura quid sit.*
10 *Pœna quid sit.*
11 *Tormenta, quæ nunc sunt in vsu quatuor sunt, & quænam sint.*
12 *Tormenti nomine simpliciter prolato, de Chorda intelligitur.*
13 *Rei ita torquendi, vt salui, & illæsi, vel innocentiæ, vel supplicio seruentur.*
14 *Tormentis, verberibus, aut virgis Rei non sunt interimendi.*
15 *Tormenti Chordæ descriptio.*
16 *Chordæ tormentum vetustissimum.*
17 *Fidiculæ quid.*
18 *Chordæ tormentum infligitur aliquando per vnum brachium.*
19 *Vigiliæ descriptio.*
20 *Descriptio Tormenti Taxillorum.*
21 *Descriptio Tormenti Sibillorum.*
22 *Tormentum famis.*
23 *Tormentum sitis.*
24 *Vigiliæ tormentum in ejus inuentionis principio quomodo veniret in vsum.*
25 *Ignis tormentum.*
26 *Tormentum Aquæ.*
27 *Tormentum ex Aceto.*
28 *Tormentum ex Scarabæo.*
29 *Tormentum ex Sale, & Capra.*
30 *Tormentum ex Sale, & Linteo.*
31 *Pœnarum diuisio.*
32 *Temporalis pœna quid, quid item spiritualis.*
33 *Corporales pœnæ quæ.*
34 *Capitales pœnæ quæ.*
35 *Pœnæ non capitales corporis afflictiuæ quæ.*

Tormentum, Quæstio, Tortura, Pœna quid.
Tormentorum quot genera, quot item genera Pœnarum.

QVÆSTIO I.

ERrorum inquisitionem tormenta manent, delicta pœnis expiantur, jure ergo post tractatum de erroribus, seu delictis Medicorũ, de Tormentis, & Pœnis agẽdum, de qua materia cũ inter Miscellanea disserere decreuissem, & plura jam exarassem, visum est, tractationẽ justæ quæstionis modum nimis excedere, vnde coactus calculum reducere, seorsim de iis agere oportuit, & vnicam quæstionem in plures diuidere, eis in vnum Titulum redactis. Videbatur autem hoc argumentum à Medico pro Iurisconsultis de necessitate tractandum, 1 quia cum Tormentorum, & Pœnarum plura genera, & plures gradus sint, non omnia indifferenter, & in quocunque gradu indifferenter omnibus infligi possunt, fit enim interdum, vt vel ob Ætatem, vel ob Naturæ debilitatem, vel ob aliquem morbum, vel vitium, vel ob sexum, vel aliquam aliam conditionem Rei huic, aut illi tormento sint inepti, aut illud in hoc, aut illo gradu non sustineant, alias ex eo tormento in eo gradu inflicto perituri, sic & de pœnis dicendum; quorum omnium consideratio ad Medicum pertinere satis liquet, maxime cum in Tortura, hoc est in tormentorum impositione 2 agatur de Hominis salute, vt dicit Farinac. *in pract. crimin. quæst.* 37. *par.* 2. *tit. de Ind. & Tort. nu.* 4. de iis autem, quæ ad hominum salutem pertinent, præ omnibus Medicus est sollicitus, *arg. l.* 1. *§. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* Hinc est, quod in tor- 3 mentis infligendis, si torquendus alleget aliquam infirmitatem, ex qua ineptum tormento se dicat, Medicorum ad hoc judicium exposcitur, vt post alios dicit Farinacc. *vbi supra, quæst.* 41. *num.* 93. sic etiam Reo deficiente in tormentis, Medicus ad determinandum conuocatur, an vlterius sine periculo torqueri possit, necne. Ambrosin. *de mod. form. process. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 12. & vtrum tortus ex immoderato tormento obierit, statur etiam Medicorum judicio, vt per Farinac. *ibid. quæst.* 37. *num.* 141.

Sed vt palam fiat de quanam re futurus nobis sit sermo, videndum est primo, quid sit tormentum, quid item Quæstio, & Tortura, qui termini pluries progrediente sermone occurrere debent, quid denique sit Pœna, nam & de Pœnis hic agimus, quod inter caussas, propter quas pœnas aliquando esse temperandas Iubent Leges, recenseatur etiam ætas, & morbus, itaque de his quoque agere operæpre- 4 tium est.

Tormentum igitur, vt omnibus manifestum est, 5 corporis est cruciatus; ex Iurisconsultis autem Bos. *in pract. crimin. tit. de Tort. num.* 14. dixit, Torturam, vel Tormentum esse magnum corporis dolorem; omnis ergo dolor, dummodo sit magnus, hoc modo tormentum, aut tortura dicetur, sed proprie tormentum accipimus pro cruciatu ab extrinseco per vim inflicto; propriissime vero hic intelli- 6 gimus pro cruciatu à Iudice illato ad veritatem ex Reis indagandam; quæ tamen definitio minus bona videri posset ex hoc, quia non semper in inquisitione à Iudice per tormenta facta ad veritatem ex Reis eruendam, interuenit cruciatus, cum minæ, & terror à Iudice incussus, & conductio ad locum tormentorum, & simplex spoliatio, & alligatio Rei dicatur Tortura, & inter gradus torturæ connumeretur. Clar. *lib.* 5. *recept. sent. quæst.* 64. *num.* 30. Farinacc. *in pract. crimin. quæst.* 38. *num.* 34. Guazzin. *ad*

def. Reor. def. 30. *cap.* 22. *nu.* 3. & tamen in his nullus interuenit dolor, aut saltem non magnus. Dicendum tamen videtur, quod DD. hæc omnia voluerunt esse impropriè tormenta, vnde gradus quosdam, & rudimenta tormentorum ea esse determinarunt, & largo modo tantum esse torturam. Farinacc. *ibid. nu.*43.

7 Sed & Quæstio, & Tortura, & Tormentum synonima sunt, atque vnum idemque apud Iurisconsultos significant, vt ex Glo. & aliis dicit Chartar. 8 *in practic. interr. reor. lib.* 4.*cap.*1.*nu.* 2. Quæstio enim dicitur inquisitio veritatis per tormenta. *l. Item apud Labeonem.* §. *Quæstionem. ff. de Injur. & fam. libell.* & propriè quæ in seruos fiebant, teste Sigonio *lib.*2. *de Iud. cap.* 14. Quæstiones, inquit, fuerunt testimonia seruorum vi tormentorum expressa, & sic eo nomine vtitur Cicero pluries, vt in locis adductis ab eodem Sigonio *ibid.* qui etiam quæstionem veram dicebat *lib. eod. cap.* 4. Iudicium publicum. Tor-9 tura quoque idem importat, cum dicatur esse corporis cruciatus ad eruendam veritatem. Abb. *in cap. cum contemplat. de reg. Iur.* Brun. *de Ind. & tort. par.*2. *cap.* 1. *num.* 1. Grilland. *de Quæst. & tort. dub.* 1. *nu.* 3. Carrer. *in pract. crimin. in princ. nu.* 171. vnum ergo, idemque hæc omnia significare videntur, quotiescunque enim Iudex vt facti veritatem à Reis eliciat, illos tormentis subjici mandat, tunc intelligitur quæstio, quæ & tortura. *d. l. apud Labeonem.* §. *Quæstionis verbo.*

10 Cæterum Pœna dicitur satisfactio pro delicto à Lege, vel à Legis ministro imposita. Azo *in summa rubr. de Pœnis num.* 1. quæ quidem definitio optima videtur, cum comprehendat quodcunque velis Pœnarum genus, non inquam solum quæ temporales simul, & corporales sunt, sed etiam pecuniarias, quæ corporales non sunt, & alias quascunque, quinimo etiam spirituales, nam & satisfactiones impositæ à confessariis tanquam Primæ, ac supremæ Legis ministris in ea definitione comprehenduntur, & pœnæ, seu Pœnitentiæ dicuntur, de quibus tamen cum verba facere sit necessarium pro iis, quæ ad nostram facultatem spectant, id quidem in alium oportuniorem locum rejiciemus.

Tormentorum porro quemadmodum, & pœnarum quamplurima sunt, & esse possunt genera, sed neque possibile est de omnibus mentionem habere, neque ad rem nostram necessarium, de iis enim solummodo tormentis, & pœnis nobis differendum, in quibus infligendis aliquando Medicorum judicium exposcitur, vnde ea de caussa relinquam data opera de iis tormentis, aut pœnis quicquam afferre, quæ de præsenti in vsu non sunt, nisi de paucis, & per transennam id fiat; nam pluribus apud vetustiores tormentis Rei torquebantur, quam nunc fiat, & illis quidem tam atrocibus, & immanibus, vt intolerabili cum dolore, ac cruciatu, aliquando etiam cum membrorum mutilatione, vsusque eorum deperditione adhiberentur, qualia erant ea, quæ præcipue in SS. Christi Martyribus excruciandis in vsum trahebantur, de quibus abunde Anton. Gallon. *in lib. ad hoc dicato.*

11 Sed tormenta, quæ modo in vsu sunt, quatuor tantum esse testantur Recentiores, nempe Tormentum Funis, vel Chordæ, Tormentum vigiliæ, Taxillorum, & Sibillorum: omnium tamen vsitatissimum, & frequentissimum esse tormentum funis DD. vnanimiter fatentur, Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 178. Chartar. *in sua pract. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 4. *&* 6. Farinacc. *quæst.* 38. *nu.*61. Ambrosin. *de mod. form. processʃ. in fin. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 2. & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 3. *in princ.* & idcirco Torturæ nomine 12 simpliciter prolato de hoc intelligi dicit Ambrosin. *ibid. cap.* 8. Ratio vero cur horum tandem tormentorum tantum vsui acquieuerint Iudices, ita vt nouorum vsum interdixerint, vt post alios dicit Chartar. *vbi suprà*, *num* 7. *&* 9. Farinac. *ibid. num.* 55. *& seq.* ea est, quia cum Rei in quæstionibus exercen-13 dis ita torquendi sint, vt salui, & illæsi innocentiæ, vel supplicio seruentur, sic disponentibus Legibus *in l. Quæstionis modum. ff. de Quæstion.* quam sequuntur omnes DD. Guido à Suzar. *de Ind. & tort. num.* 3. Carrer. *vbi suprà*, *num.* 53. *& quæst.* 41. *num.* 93. & ex nostris Fortun. Fidel. *vbi proxime in princ.* cumque expresse prohibitum à Lege reperia-14 tur, ne tormentis, verberibus, aut virgis Rei sint pro pœna interimendi. *l. Aut damnum.* §. *hostes autem. ff. de Pœnis.* nullum tormentum adinuentum est, quo magis, aut melius id consequi liceat, quod Iudices intendunt (nempe absque vitæ dispendio per cruciatus veritatem ex Reis elicere) quam prædictis quatuor tormentorum generibus, & maxime funis, quia hæc inferendo multum dolorem, & cujus acerbitate coguntur Rei inuiti veritatem propalare, non admodum corporis saluti incommodant, vt de Chorda præcipue dicebat idem Fortunat. *ibid. in princ.* licet ex Iurisconsultis Brunus *in tract. de Ind. & Tortur. par.* 2. *cap.* 2. *nu.*6. dicat, multa pericula solere euenire ex funis tormento, quæ tamen prudentia, ac solertia, & præcautione ipsius Iudicis facile euitari possunt.

Horum autem tormentorum descriptionem, atque illam quidem integram, quantum in me erit, lectori meo, & maxime Medico, qui nullam de eis notitiam habeat, ex proprio marte talem dabo, Chordæ igitur tormentum nulli non notum hoc modo infligitur. Reo denudato brachia re-15 tro in dorsum contorquentur, inuicemque superposita tenui, sed coriaceo vinculo digitum latitudine non æquante, quod vocant, la stringa, artissime supra carpum, seu brachiale obligantur. dehinc crassiori vinculo similiter coriaceo, sed tereti iterum super primum vinciuntur, atque per hoc funi ex alta trochlea pendenti Reus alligatur, tum per trochleæ curriculum sursum trahitur, & pendulus eo modo ad Iudicis libitum relinquitur. Aliquando Reo vsque ad trochleam sublato, funis relaxatur, reusque suo pondere labi deorsum permittitur, ita vt suspensus à terra remaneat, quod interdum repetitur bis, aut ter, sed quia non satis aliquando est simplex suspensio, neque repetiti ictus, multa Iudices machinantur ad majorem cruciatum Reis inferendum, vt funis quassationes, pondera Reis pedibus appensa, compedes, vrcei aqua pleni, baculus diuaricandis, ac distrahendis pedibus inditus, & alia hujuscemodi; sed præ omnibus superioribus temporibus in vsu erat aqua frigida in dorsum projecta, de quibus omnibus suo loco abunde differemus.

Cæterum hoc tormentum nouum non esse vna-16 nimiter DD. omnes testantur, sed vetussimum, vocatumque apud veteres, fidicularum nomine, vt *in l. Decuriones. C. de quæstionib. & l. Nullus. C. ad l. Iuliam Majestatis:* ac de eo etiam meminit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.*10. *cap.* 5. inter alia tormenta veteribus vsitata, sed de hac voce, fidiculæ, maximum inter-

interuenit dubium, cum non constet quid vere essent; certum est fidicularum nomen diminutiuum esse à fidibus, fides autem chordas nerueas esse, quibus in aliquibus musicis instrumentis vtimur, Terent. *in Eunuch. Act. 1. Scen. 2.*

Is vbi hanc forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire.

Virgil. *lib. 6. Æneid.*

Si potuit manes accerscere Conjugis Orpheus
Threicia fretus cithara, fidibusque canoris.

Sumitur & hoc nomen pro ipso quoque instrumento musico. Fidiculæ ergo sunt & ipsæ neruea quædam vincula, quibus Reorum brachia dum tormentis subjiciuntur, alligari solent, imo & iis ipsis in aliis tormentis infligendis antiqui vtebantur, vt in Eculeo maxime testatur Sigon. *de Iudiciis lib. 3. cap. 18.* sed aliam esse magis vsitatam, ac propriam fidicularum significationem dicit Martin. Delr. *in comm. Troad. Senec. par. 2. num.* 560. & Anton. Gallon. *de cruciat. Mart. cap. 3. pag.* 57. esse nempe fidi-17 culas vngulas, quibus torquentur in Eculeo appensi, & alia de hoc nomine vide apud ipsos; sed & Calepinus vtramque significationem amplectitur. apud Suetonium certe fidicularum nomen *in Tiberio cap.* 62. (qui locus ab illis etiam adductus est) male aptari potest vngulis ferreis, sed bene conuenit paruis funibus (& forte nerueis, qualibus in musicis instrumentis vtimur) quibus Tiberius aliquos larga meri potione per fallaciam oneratos veretris deligatis fidicularum simul, hoc est strictura nerueorum funiculorum, vrinæque tormento distendebat.

Sed quicquid sit de prædictis certum est, Chordæ tormentum non idem esse cum tormento Eculei, vt notat Alciat. *lib. 10. Parerg. cap.* 11. (nam aliqui hoc nomine chordæ tormentum appellant, vt Fortunatus (quod satis patet per ea, quæ afferunt Sigonius *lib. 3. de Iudiciis cap.* 18. & Antonius Gallonius *de cruciat. Mart. c.* 3. quale autem tormentum esset Eculeus videndum apud eosdem. illud tantum addam Eculeo vsos fuisse veteres in quæstionibus, Culeo, vel Culleo (vtroque enim modo scriptum reperio) ad Pœnam parricidij, erat autem Culleus saccus, in quo includebatur parricida cum simia, gallo, cane, & serpente, & in mare projiciebatur, vnde Iuuenalis *Sat.* 8.

Cujus supplicio non debuit vna parari
Simia, non serpens vnus, non Culleus vnus.

Et *Sat.* 13.

Et deducendum corio bouis in mare, cum quo
Clauditur aduersis innoxia simia fatis.

Sed de chordæ tormento pro nunc hæc sufficere existimo, ad alia transeundum, dummodo non prætereamus, quod præsente aliquo impedimento in alterutro brachio ipsius Rei, torquetur per brachium tantum sanum, vt post Brun. *de Ind. & tort. par. 2. cap. 2. num.* 6. Farinac. *citata quæst.* 38. *num.* 63. & Guazzin. *ad defens. Reor. def. 30. cap.* 20. de qua re peculiariter est suo loco considerandum. qui cruciandi modus etiam apud Tyrannos in vsu fuisse in SS. Martyribus torquendis, testatur Gallon. *de cruciat. Mart. cap. 1. pag.* 8.

Secundum tormentum, quo in præsentiarum vtuntur illud est, quod tormentum Vigiliæ nominant, quod quidem ex nonnullis conditionibus atrocius multo videtur, quam tormentum funis, est autem hoc tormentum hujusmodi. Reus in totum de-19 nudatus, illique pilis omnibus etiam reconditarum partium derasis, brachiis versus spinam retro contortis, vt in tormento chordæ, alligatur tanquam fune torquendus. Tripes tum scamnum in promptu est, quod Capram, vel Equum, vel vulgo, il Caualletto nuncupant, sexipedalis altitudinis, cujus summitas ex quadrangulari tabula lignea est pollicaris crassitudinis, latitudinis vndique bipalmaris. ejus tabulæ superficies plana quidem in totum non est, sed sensim, paulatimque versus medium ex singulis lateribus sese eleuans, in obtusum angulum desinit seu potius obtusam planitiem efformat. Reus eo modo chordæ ex trochlea pendenti alligatus hic sedens sistitur. Lata insuper fascia ad pectus inditur, ac retro in proximo pariete firmatur. vterque humerus muris hinc inde à lateribus existentibus longo funiculo medius deligatur; tum ad pedes longus inditur baculus ipsos pedes diuaricans, ne eos Reus jungere possit. hic baculus per alium funiculum, quo medius ligatur, sursum elatus pedes etiam, & crura Rei attollit, aduersoque parieti firmatur. hoc modo relinquitur misellus per decem, duodecim, quindecim, aut viginti, & plures horas ad Iudicis libitum, nisi delicta confiteatur, ea tamen cautela adhibita, ne brachia retro contorta per crassiorem funem trochleæ appensum nimis extendantur; fit enim, vt miseri Rei multum extensis brachiis de vita periclitentur, vt notat Farin. *quæst.* 38. *num.* 71. vbi plures ex nimia brachiorum extensione in ipso tormento periisse narrat. alias autem ex eo tormento. licet magnum dolorem, ac cruciatum, multumque laboris, ac molestiæ Rei percipiant, nullum tamen vitæ periculum incurrunt, nisi quid obstet, vt aliqua membrorum principalium debilitas, morbi aliqui peculiares, corporis habitus, & dispositio, ætas, aut quid simile, vt suo loco videbimus.

Sed vbi adsint aliqua impedimenta, ex quibus neque chordæ, neq; vigiliæ tormento Rei supponi possint, tertium tormenti genus in eorum locum succedit, quo de præsenti Iudices vtuntur, quod Taxillorum appellant, vulgo autem la Stanghetta, de quo 20 post alios Farin. *quæst.* 28. *nu.* 67. quod sic describam.

Reus, vt oportunum videtur, alligatur, nudisque pedibus in terram prope destinatum parietem prostratur. Taxillos tum ferreos binos paratos habent quatuor digitorum latitudinem vndique æquantes, digitalis crassitudinis, atque in medio excauatos quantum maleolorum alterutrum capere possint. est tamen inferior Taxillus ob id eo, qui superponitur interno malleolo major. supponitur ergo major taxillus Reo pedem porrigere coacto, superponiturque minor super dictum internum malleolum. Tum in pariete foramen est quatuor digitorum latitudinis, in quod ligneum repagulum, ac forte inditur ejusdem latitudinis, crassitudinis digiti crassioris longitudinis vero quatuor, vel quinque palmorum. Tum Tortor Repagulum super Taxillos valide premit, iteratque ad Iudicis voluntatem premere, ex quo dolor atrox quidem, & notabilis excitatur, est enim pars compressa maxime sensibilis.

Denique in debilibus, fœminis, ac pueris leuiori 21 tormento ad præsens vtuntur, quod sibilorum vocant, de quo idem Farinac. & adducti per eum *ibid. num.* 68. quod tormentum an idem sit cum eo, quod Digitalia Antiqui nominabant, de quibus ex Synesio Martin. Delr. *in Senec. Troad. par. vlt. num.* 560. ego ingenue fateor, me ignorare, cum quale tormentum illud esset apud neminem inuenire licuerit. nostrum autem hoc modo repræsentabo. lignea paxilla habent numero sex longitudinis octo transuersorum digitorum torno fabricata ex forti

Zacc. qu. Med. leg. Zz ij

ligno, maxime vero ex Buxo; pollicaris sunt crassitudinis, capitulo oblongo, & vtrinque capitata, & in vtroque capitulo perforata. quod inter vtrumque capitulum est in cocleæ modum est affabrefactum, vtrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo conjunguntur, ipsaque funiculi capita currenti modo copulantur. Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari, la Stringa, alligatis manibus simul super brachiale in orantis speciem ante Iudicem sistitur. Tum singuli paxilli in singulis digitorum interstitiis interponuntur, ita vt duo postremi extra vtriusque manus interstitia digitos comprehendant, hinc Tormentarius valide funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non aspernabili dolore, iteratque ad Iudicis mandatum premere, eo interim instante, vt veritatem propalet. His jam descriptis tormentis ad præsens hic maxime Iudices in quæstionibus vtuntur, sed & vetustiores, & anteactæ quoque ætatis homines aliis quampluribus tormentis vtebantur, quorum aliqua ob eorum leuitatem, alia ob atrocitatem ab aula recesserunt. horum plura recenset Brun. *de Indiciis, & Tort. part.* 2. *num.* 6. Quorum nonnulla hic cum paruulis quibusdam aliis non ad alium effectum recensebo, nisi vt apertum fiat quanta nunc lenitate respectu præteritorum temporum Iustitia exerceatur; licet quæ recensebo vix minima pars sint eorum, quibus antiquiores, & Tyranni præsertim in sanctos Christi Martyres vtebantur.

22 Crudelitatem nimiam sapiebat illud, quod fame exercebant, subtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia Reorum pertinaciam superaret. de hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. cap. eod. num.* 1. & Carrer. *in pract. crim. tract.* 2. *de Ind. & tort. num.* 180. hoc autem tormentum graue quidem erat, sed nonnisi ad certum tempus periculosum, cujus tamen termini non possunt in particularibus assignari, sed de ea re plura dixi *lib.* 4. *superiori. tit.* 1. *quæst.* 7. *à nu.* 4. *ad plures seqq.*

23 Sed hoc multo immanius erat, multoque magis intolerabile tormentum sitis. curabant enim, vt Reo quantum vellet ciborum salitorum præcipue ad comedendum vltro daretur, potu omnino denegato. hic quidem cruciatus erat maximæ considerationis, quia quantumuis magnus esset is, qui ex fame proueniebat, nunquam æquare potuit cruciatum prouenientem ex siti, cur autem id ita in rei veritate se habeat, dixi alias *lib.* 5. *tit.* 1. *quæst.* 5. *num.* 12. sed erat forte hoc tormentum suspectum, cum sitis à nonnullis facile ad multos dies toleretur, imo acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibisse, vt patet ex historiis relatis per Schench. *lib.* 3. *Obs. tit. de siti.* nam Asitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuisse satis compertum est, sed toto vitæ curriculo neminem, ad ipsos tamen per totam vitam nonnullos, vt dixi, fuisse constat, & testantur etiam Alex. Bened. *lib.* 11. *pract. cap.* 17. & Bruyerin. *de re cib. lib.* 16. *cap.* 6. & præter allatos à Schenchio, recensetur alia obseruatio ex Platero Marchionis cujusdam à doctissimo Daniel. Sennert. *lib.* 3. *consummatissimæ ejus practicæ par.* 1. *sect.* 2. *cap.* 6.

24 Mitius multo prædictis erat in natalis sui primordiis, tormentum Vigiliæ: Reus enim in scamno sedere jussus absque vllo fortasse fulcimento per quadraginta horas neque se mouere, neque dormire permittebatur (forte etiam nonnullis ingeniis vtebantur, vt somnolentum redderent, vt maxime si post largiorem cœnam, & vberiorem potum tormento reum subjecissent) apponebantur enim hinc inde custodes, qui illum dormire tentantem expergefacerent, eo etenim tædio, & molestia mirum in modum Reus exagitatus, promissa sibi quiete illectus, veritatem propalabat; nam hoc tormento nullum efficacius, aut præstantius, minusue noxium esse recte dicit Mart. Delr. *in Senecæ Troad. par.* 2. *num.* 560. *in fin.* neque aliter se primum eo tormento vsum dicit Marsil. & post ipsum quotquot DD. de eo verba faciunt, & maxime Farinac. *vbi sæpe nu.* 70. Sed Iudicum modernorum solertia, vel seueritas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum tormenti atrocitatem in dies nouis ingeniis adauxit, ita vt ad id deducta res fuerit, vt coacti fuerint Principes ejus tormenti pernecabilitatem aliqualiter moderari, & modum Iudicum crudelitati præscribere, ne miseri rei, vt sæpe factum est, inter quæstiones decederent.

25 Sed non contenti præteritorum sæculorum Iudices fame, siti, vigilia reos cruciare, etiam igne, & aqua in quæstionibus vsi sunt. igne autem duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accensos carbones Reos calcare cogebant, atrox certe supplicium, non tormentum, ex quo in posterum inutiles miseri euadebant, vsu pedum omnino orbati. alias (& hoc erat magis in vsu, nam illo tyranni præcipue in SS. Martyribus cruciandis vsi sunt, de quo Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 7. & 8.) Reorum pedes porcina pinguedine perunctos magno igni appropinquandos curabant, ipsis, vt par erat, arctissime vinctis, ne loco dimoueri possent; ab humanitate & hoc nimis alienum, nam & ab hoc non secus quam à priori plerumque homines ad pedum vsum inhabiles reddebantur, vt geminus testatur casus apud Bernardin. *in scol. ad Ambrosin. tract. de modo form. process. lib.* 4. *cap.* 8. vnde jure ab eo abstinendum de præsenti suadet cum eod. Ambrosin. *eod. cap.* 8. *num.* 11. idem Bernardin. *ibid.*

26 Aqua etiam dupliciter Reos cruciabant. carnificinum illud erat, cum Reo, manibus, pedibusque funi alligatis compressoque naso, ahenum aqua plenum in os infundebant, dehinc alterum, atque alterum, vsque ad septem, & vltra strangulationis in his facile imminebat periculum, præter alia mala inde secutura. ea Ratione reos torquere consueuisse vetustiores ex Io. Millæo testatur Chartar. *lib.* 4. *Pract. inter. reor. cap.* 2. *nu.* 3. sed Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *quæst.* 2. *num.* 6. consueuisse dicit aliquos aquam in Reorum nares infundere ore obstructo, alios vero non simplici aqua vsos, sed calce immixta, quod cum multo majori molestia majori periculo Reos subjiciebat, & majorem hominum impietatem arguebat. Neque hoc inferius tormentum illud fuisse crediderim, quod aceto, vel aqua aceto immixto

27 exercebant, eodem modo, nempe vel ipsum acetum, vel poscam meraciorem in nares infundendo; hoc in seruis plectendis vtebantur, vt patet apud Aristophanem, quem refert Laurent. Pignor. *de seruis pag.* 14. parem hoc cum superiori habuisse & molestiam, & periculum crediderim.

28 Ridiculum illud medius fidius erat, sed tædij plurimum habuisse existimo, quod Scarabæo fiebat, de quo tormento Brun. *vbi proxime.* & Bellouis. *in practic. Indic. par.* 2. *rubr. de Quæst. nu.* 48. denudato, atque alligato Reo viuus Scarabæus supra ventrem, seu

seu in vmbilico ponebatur, inde catino, vel cyato intercludebatur, vt inde egredi non posset; mirum enim est quantum molestiæ animalculum illud afferre eo modo possit; sed quid mirum de Scarabæo dixi? qui id non credit, in mentem redigat, quantum molestus sit pulex in aure inclusus.

Multo magis molestum fuisse existimo, quod sequitur tormentum, neque tamen multum habuisse periculi, si modus adhiberetur. Reo discalceato, alligatoque muria, salita nempe aqua pedes madefaciebant; forte etiam sale plantis confricatis, ipsoque in scamno optime vincto, ne loco dimoueri posset, capram ad ejus pedes lingendos admouebant: fiebat enim, vt Capra salis auiditate allecta propriæ linguæ scabritie plurimum tædij eo linctu afferret, neque facile tolerabile, neque enim solum tædium, sed dolorem attulisse vero consentaneum est, cum & carnem aliquando vsque ad ossa corroderet. De hoc tormento meminit Brun. *vbi suprà*, & ex recentioribus Gomesius *de Sale lib.* 2. *num.* 28. qui & aliud tormentum ex sale factum describit hoc modo. Tum aliud longe grauius, quod ministro sale tendit ad strangulationem, fit enim magno quodam linteo sale, & aqua madefacto, quod in os, & guttur supplicis ingeritur; cui ob id maxime adhibetur sal, vt hujus sapore duce major fiat tum in gutture hiatus, tum in gustu appetitio, indeque facilior lintei insinuatio, vnde præ angustia spiritus aut timeatur suffocatio, aut fere ad animi vsque deliquium Reus torqueatur. Hæc Gomesius, sed Bellouis. *vbi suprà, num. eod.* De hoc tormento memoriam habuit simplici linteo aqua madefacto fieri solito. apud quem etiam alia tormentorum genera jam exoleta videre licet, quorum etiam nonnulla videnda apud Delr. *in Senecæ Troad. nu.* 560. & apud Gallonium plura *lib. de cruciat. SS. Martyrum*; & alia ex aliis hic commemorare possem, sed ne inanem operam sumpsisse videar, de his plura non addam.

Cæterum Pœnarum genera quamplurima sunt, eorumque plura recensentur in tex. *l. si quis forte. §. final. & ll. seqq. ff. de Pœnis.* nobis tamen de nonnullis tantum verba facienda, & meo modo pro nunc sic diuidam. Pœnæ vel spirituales sunt, vel temporales. Temporales voco à Iudice quocunque siue is laicus sit, siue Ecclesiasticus pro delictis publicis inflictas. Spirituales voco à Dei ministris, nempe à Confessariis, vel alias ab Ecclesiasticis Iudicibus impositas in peccatorum nonnullorum satisfactionem, quas proprie pœnitentias vocamus, de quibus tamen seorsim inter miscellanea verba faciam vnica ad hoc quæstione dicata. Pœnarum autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecuniariæ. Corporales voco non eas solum, quæ sunt corporis afflictiuæ, sed eas etiam, quæ vel libertatem adimunt, vel ciuitatem, vel etiam honorem. Quarum aliæ capitales sunt, aliæ non capitales. Capitalium aliæ ciuiles, aliæ simpliciter capitales. Non capitalium aliæ sunt corporis afflictiuæ, aliæ non. Simpliciter capitales sunt, quibus imponitur vltimum supplicium. Ciuiles cum inferunt summam capitis diminutionem absque sanguine, vt est exilium perpetuum, bonorum, & libertatis amissio, carcer perpetuus, deportatio, in quibus Rei tanquam si amplius in humanis non essent habentur, vt elicitur ex *l. Rei. ff. de Pœnis. & l. licet. ff. de verbor. signif.* Non capitales corporis afflictiuæ sunt fustigatio, verberatio, membri abscissio, tortura ad pœnam data, & aliæ ad hunc modum. Quæ corporis afflictiuæ non sunt exilium est ad tempus, carcer ad tempus pro pœna injunctus, & hujusmodi; de quarum nonnullis, quæ ad nostrum argumentum facere videntur, suo loco, & tempore disseremus.

SVMMARIVM.

1 *Tormenta eadem non semper vno eodemque modo infliguntur.*
2 *Tortura est remedium subsidiarium pro veritate in Iudiciis eruenda, quando alias haberi non potest.*
3 *Torturæ gradus quot.*
4 *Primus torturæ gradus.*
5 *Prægnans non potest terreri.*
6 *Pueri, & decrepiti an terreri possint.*
7 *Timor & terror Animi defectum excitant.*
8 *Puerpera an possit terreri.*
9 *Mulier menstruata an terreri possit.*
10 *Mulier menstruis fluentibus non est torquenda.*
11 *Secundus Torturæ gradus, & qui ab eo debeant esse immunes.*
12 *Tertius torturæ gradus.*
13 *Tristitia senibus inimicissima.*
14 *Quartus torturæ gradus.*
15 *Quintus torturæ gradus.*
16 *Carcer est quædam torturæ species. Contrarium nu. seq.*
18 *Carcer proprie est tormentum.*
19 *Carcer non facit quæstionem.*
20 *Quæ Medico consideranda cum judicium ferre debet, an quis in carcere absque periculo detineri possit.*
21 *Quomodo pronuntiare debeat Medicus circa detentionem Reorum in carceribus.*
22 *In carcerato ob leuem caussam leuis infirmitas sufficere debet ad illum ex carcere eximendum.*
23 *In carcerato ob grauem caussam leuis infirmitas non sufficit ad illum liberandum.*
24 *Grauis morbus in quibus caussis excusare carceratum possit.*
25 *Infirmitas grauissima quando excuset.*

De gradibus Torturæ, & de Carceribus.

QVÆSTIO II.

Licet vero de præsenti nonnisi quatuor superius descriptis tormentis quæstiones fiant, non tamen semper eadem tormenta eodem modo infliguntur, sed aliquando mitius, interdum atrocius, alias autem atrocissimè, quoniam etiam delicta, ipsique delinquentes non semper vnius ejusdemque conditionis sunt: delicta enim aliquando sunt leuiora, interdum grauiora, alias grauissima, & atrocissima, ita vt tormentorum, & pœnarum atrocitas illorum atrocitatem nunquam æquare possit. Sic & delinquentium malitia, delinquendi consuetudine, statu, ætate, fortitudine, sexu, fragilitate, multisque aliis conditionibus alij ab aliis superantur. Cum ergo Tortura remedium sit subsidiarium pro veritate in judiciis eruenda, quando alias haberi non potest, vt manifestè elicitur ex textu *in l. Edictum. ff. de Quæstionibus.* & ex aliis tam Legum, quam DD. auctoritatibus à Farinac. Post alios adductis *in pract. crim. quæst.* 40. *num.* 3. hinc est, quod Iudices in quæstionibus non ex abrupto ad tormenta deueniant, sed gra-

datim procedunt, incipientes primo ab admonitionibus, dehinc descendendo ad minas, & ad terroris incussionem, successiue ad deductionem ad locum tormentorum, post hoc ad corporis denudationem, tum postmodum ad alligationem, dehinc sensim ad aliqualem, sed leuem torturam, post hanc ad grauiorem, tandem ad grauissimam, itaque à DD. constituuntur varij torturæ gradus, & à pluribus plures, per quos sensim volunt esse, vt plurimum procedendum, nisi quid obstet.

3 Alij vero maluerunt torturam in tres gradus distingui, in leuem scilicet, grauem, & grauissimam, alij autem diuiserunt in quinque gradus; quæ quidem diuisio Medico magis cognitu est necessaria vt judicium ferre possit, an Reus torturæ subjiciendus sit, nec ne, cum non satis sit aliquando negatiue, aut affirmatiue absolute respondere, sed necesse sit distinguere quo torturæ genere, ac quo torturæ gradu possit, aut non possit cruciari: nam multi grauissimam torturam sustinere non possunt, qui tamen grauem sustinerent, alij neque ipsam grauem, sed leuem, alij neque lenem, sed leuissimam, alij ne leuissimam quidem, immo nec minas, & terrorem. Examinemus ergo torturæ ipsos gradus juxta postremam diuisionem, quæ magis ad rem nostram facere videtur, vt sciamus quænam prohibeant quæstionem in vno, aut altero torturæ gra-

4 du fieri. Primum ergo gradum cum nonnullis DD. faciamus cum Iudex minatur Reo tormenta, ipsumque terrere studet ad veritatem ab illo eliciendam, & ab hoc primo torturæ gradu (licet abusiuè tortura dicatur) nemo excipitur, nisi mu-

5 lier vtero gerens, vt vnanimiter sentiunt DD. omnes, Carrer. *in pract. in princ. num.* 180. Farinac. *quæst.* 38. *num.* 84. quem adduxi *aliàs lib.* 1. *num.* 3. & hoc summa cum ratione, quia si grauidam deterreas, fœtum abjicere facile coges. Cæteri autem à terrore, & minis non fiunt immunes, licet torqueri non possint, vt impuberes, senes, lactantes. Bos. *in pract. crim. tit. de Ind. & tort. n.* 121. Carrer. *vbi suprà.*

6 Sed non videtur tam absolute de ea re quoad pueros, & decrepitos esse pronunciandum, nam terror incussus Puero, aut Decrepito periculo non vacat, facile enim Pueri perterriti, & maxime tenerioris ætatis in Epilepsiam, aliaque mala de repente incidunt, senes autem facili negotio in apoplexiam, aut in animi defectum, cum timor, & terror ex sui natura animi defectum excitare sint apti,

7 Gal. *lib.* 1. *de art. cur. ad Glauc. cap.* 14. *& lib.* 2. *de Sympt. cauf. cap.* 5. quod maxime efficere possunt in senibus ob caloris pauperiem. Cauendum ergo in his ætatibus, vt quanto magis teneræ, & quanto magis præcipitatæ fuerint, tanto cautius, tantoque minor terror incutiatur. Monendum insuper, vt hic terror non sit repentinus, quia infirmæ ejusmodi ætates illum vix sustinere possunt, factumque interdum est etiam in robustioribus ætatibus, vt aliqui ex repentino terrore, aut timore interierint, vt narrat Gal. *vbi proxime.* Lenius ergo in primis Iudex procedat, dehinc sensim ad grauiores minas prorumpat.

Sed cum dixerimus prægnantem terreri non

8 posse, num & puerpera, hoc est, quæ de recenti peperit, terreri non debet? hoc à Iurisconsultis intactum video; dicamus ergo nos, distinguendo, aut enim puerpera est in primis diebus sui puerperij, & tunc nullo modo est terrore afficienda, qui terminus erit decem, aut ad summum quindecim dierum. ratio est, quia ex terrore, & timore maxima fit sanguinis commotio de directo contraria ei, quæ fit in puerperio: in puerperio enim sanguinis motus tendit ad exteriora per vteri venas, in timore sanguinis motus recurrit ad interiora, & maxime versus cor, & sic puerperia facili negotio retinentur, quæ retentio quam discriminis plena sit, nouerunt Medici. Sequentibus vero diebus, cum terror incussus tanto periculo hominem non exponat, erit, dummodo neque magnus sit, neque repentinus, magis tutus.

Sed postquam purgationibus puerperij tempore fluentibus mulier non potest terreri, poteritne 9 menstruis purgationibus fluentibus mulier terreri? videretur enim eadem ratio in vtroque casu militare, quia etiam in menstruata fieri potest recursus sanguinis ad superiora, & inde plurima mala enasci mulieri exitialia; sed dicendum non esse parem rationem, nam multò promptius, & majori cum periculo ex retentione puerperij morbi adueniunt, quam ex retentione menstruæ purgationis, vt adnotaui aliàs ex Gal. *lib.* 1. *tit.* 4. *quæst.* 4. *nu.* 49. Illud tantum adnotauerim hic, mulierem menstruis fluen- 10 tibus non esse torquendam, quia ex dolore, & labore, aut subita, ac repentina retractio fieret ad superiora fluentis sanguinis, aut major venarum adapertio; præterquam quod facile tunc ea occasione posset mulier animo deficere, & alia symptomata non sine vitæ periculo incurrere.

Secundus torturæ gradus erit, cum Reus deductus 11 ad locum tormentorum spoliatur, manibusque, vt fit, vinctis, tormento quasi tunc torquendus applicatur, judice jam minitabundo instante, vt antequam tormenta experiatur, veritatem prodat. Certum autem est, eos, qui primo gradu torqueri non possunt, neque etiam secundo esse torquendos, cum majora ex hoc, quam ex illo pericula immineant; majori ergo cautione his vti debemus; nam forte neque valetudinarij si multum debiles sint, & tennis complexionis, neque notabili morbo affectos, & maxime non aspernabili febre, aut acuto aliquo morbo ad hunc vsque terminum torquendi, vel potius deterrendi. Excipio tamen chronicos quosdam morbos, vt Hydropem, Cachexiam, febres longas, sed lenes, morbum Gallicum, Arthritim, & alios hujusmodi.

Et hæc multo magis procedere debetent in ter- 12 tio torturæ gradu, cum Reus denudatus, vinctis manibus, tormento jam exponitur, licet actu non torqueatur, sed sic in tormento tantisper detinetur, & certe nulla hic occurrit dubitatio de prægnanti, & de recenter enixa, aliisque supra commemoratis, sed de pueris, & senibus cum alter in ætate processit, attingens decimumquartum annum, aut non longe ab eo distans, alter autem nondum ita præcipitatæ ætatis est, vt adhuc omnino viribus destitutus videatur, & ego quidem in puero jam prouectiori nempe saltem duodecimum annum prætergresso nihil extimescerem. In sene autem etiam non præcipitatæ ætatis cautè agerem; neque enim dubium est quantopere animus tum exagitari possit, quantoque mœrore senex affici, vnde facile est illum aliquid mali non aspernabilis pati: nam tristitia senibus inimicissima, quia vt ex Galeno dicebat Ran- 13 chin. *de morb. sen. sect.* 1. *cap. vlt.* debilis natura sub valido affectu oppressa statim suffocatur; vt enim flammula morientis lucernæ à violentiori quauis aura facile extinguitur, sic & vita senilis à vehementiore

tiore animi commotione. Prudenter ergo Bos. *tit. de Tort. num.* 122. non esse audacter cum pueris, & senibus ad hæc deueniendum monet: quia tamen robur virium non ex annorum numero in particularibus mensurari potest, & hominum conditio est diuersa, idcirco hæc Iudicis arbitrio relinquenda.

14 Quartus torturæ gradus est, cum Reus jam actu 15 torquetur, cui succedit quintus gradus, cum non solum torquetur, sed ad atrocitatem tormenti augendam multa adhibentur, vt detinendo ipsum in tormento ad longum tempus, projiciendo aquam frigidam in dorsum, alligando lignum intra pedes ne eos jungere possit, quassando funem in cordæ tormento, aut dando ictus, imponendo pondera in extremis pedibus, & faciendo alia nonnulla, de quibus in sequentibus videbimus. Nunc de hoc quarto gradu torturæ dicamus, quod ad eum non possunt Iudices absque periculo deuenire in febricitantibus quacunque febre, nisi esset leuis quartana, & tunc in diebus interpolationis, in Hæmoptoicis, nempe in iis, qui sanguinem expuunt, in valetudinariis, in debilibus, & hujusmodi, quæ omnia clariora euadent, cum procedente sermone de tormentis in specie loquemur.

16 Quoniam autem Carcer dici potest torturæ species quædam, vt ex Baldo Paris. à Put. *de syndic. verb. Tortur. cap.* 1 *num.* 27. & Farinac. *quæst.* 27. *nu.* 1. antequam de tormentis proprie dictis in specie agamus, de carcere loquamur; licet sciam voluisse 17 nonnullos alios DD. Carcerem non esse speciem Torturæ per ea, quæ affert Clar. *quæst. 64. lib.* 5. §. *final. num.* 31.

18 Sed in rei veritate carcer dici potest tormentum corporis, & animi, vnde idcirco dicitur infernus, & sepultura viuorum. Farinac. *vbi suprà, num. eod.* immo Carcer durus quæstioni æquiparatur Bellouis. *in practic. Iudic. par.* 2. *rubr. de quæst. & qualit. torm. num.* 5. & jure, quia ex carceris duritie non minus elici potest per vim veritas à reis, quam ex duritie tormentorum.

19 Clarus tamen intellexit forte Carcerem non facere quæstionem, & consequenter non esse torturæ speciem, neque inter tormenta connumerari.

20 Quæri igitur potest aliquando à Medico, vt sæpesæpius etiam in ciuilibus caussis vsuuenit, an quis absque vitæ dispendio in carcere detineri possit. qui antequam de ea rejudicium ferat, & caussam, ob quam quis detinetur in carcere, & morbum, quo affligitur considerare debet. Caussa ergo vel est ciuilis, vel criminalis; criminalis item vel est leuis, vel grauis, vel grauissima. Leuem voco cum quis detinetur in carcere pro aliquo leui delicto, quod vel pecuniaria, vel leuissima aliqua pœna expiari soleat. Grauem cum pro delicto Reus graui pœna corporis afflictiua, aut etiam capitali, sed non vltimi supplicij, aut priuatione bonorum saltem magna ex parte est mulctandus. Grauissimam cum delictum pro quo custoditur vltimum supplicium exposcit.

Eodem modo infirmitas, qua carceratus detinetur, vel est leuis, nempe quæ neque de præsenti, neque in futurum etiam, in ipsis carceribus reo manente, quicquam timeri possit; ne ejus incolumitati notabiliter præjudicet, vt esset leuis stomachi, aut infimi ventris dolor, scabies, tumor aliquis simplex, vulnusculum, & id genus alia, vel est grauis, nempe quæ conjuncta est cum aliquo vitæ periculo etiam dubio, vel quæ cum non sit talis potest fieri talis, ex mora in carcere, aut ex sua natura, vt Tertiana febris etiam intermittens, ac simplex, & multo magis duplex, aut quotidiana intermittens, Quartana quæcunque, & alij non dissimiles morbi, qui licet ab omni periculo ex intermittentia, & maxime longa, vt in Tertiana, & Quartana, videantur immunes, facile ex procatharctica aliqua caussa, vt est ipse carcer, possunt ex tutis periculi pleni euadere. Vel tandem infirmitas est grauissima, id est cum manifesto vitæ periculo, quales sunt febres continuæ omnes, morbi acuti, & hujusmodi.

His sic examinatis & distinctis, ac considerata insuper carceris qualitate, atque duritie, Medicus in hac re ita interrogatus judicium ferre potest, subsequentibus vniuersalibus conclusionibus ad determinandum de particularibus manuductus. 21 Leuis infirmitas nullum affert impedimentum, quominus quis in carcere non nimis duro detineri possit; neque enim ob sui leuitatem vllum à carcere fomentum recipere potest, sed à natura, antequam vires acquirat, facile superatur; idcirco leuis morbus nomine morbi dignus non censetur. *l.* 1. §. *sed sciendum. ff. de Ædil. ed.* & ex nostris Gal. *lib. de constit. Art. cap.* 19. *in Isagogic.* quæ quanquam vera sunt, tamen secunda hæc conclusio formari potest. In leui caussa etiam leuem infirmitatem, nisi sit leuissima, 22 debere dare caussam excarcerationi. Etsi enim rationabiliter prognosticari possit, nihil ex tali infirmitate esse timendum, attenta caussæ leuitate, & incertitudine, quam habemus in quibuslibet leuissimis morbis apparatus corporis ægrotantis, leuis morbus respectu leuis caussæ grauis dici potest ad hunc effectum; quod tantò magis haberet locum; quantò infirmitas etiam leuis magis protraheretur, nam tunc dubitationi locum non facerem, quia cum in carcere detenti multa incommoda patiantur, non solum quo ad ea, quæ in victu necessaria sunt, sed etiam quoad res ipsas non naturales, & maxime ad aerem, qui in carcere non potest esse nisi deterrimus, cum sit locus immundus, & horribilis, vt dicit Bald. *in tract. de carcer. c.* 1. *nu.* 2. & Farinac. post alios *ibid. num.* 2. & ex nostris Baptista Codronch. *in method. testif. cap.* 2. & idcirco mala mansio ab ipsis Iurisconsultis appelletur. Farinac. *citata quæst.* 27. *nu.* 1. hinc est, quod etiam leuis morbus si perseueret, ita vrgere potest, vt facile carcerati vitam in discrimine ponat.

23 Sit tertia Conclusio, leuis infirmitas in caussa graui, & multo minus in grauissima non debet excusare hominem à carceris custodia; secundum Iustitiam enim videtur, vt grauiter delinquentes etiam cum aliquali vitæ incommodo, & dispendio (licet in leui infirmitate adesse non præsumatur) in carcere custodiantur, vt delictorum suorum condignas pœnas reportent.

24 Quoad infirmitatem porrho grauem eo modo, quo dixi, sit quarta conclusio, quod jure excusare debeat in omni caussa ciuili, & in criminali graui, & multo promptius in leui; & hoc non absque ratione, & auctoritate dico; quia non æquum est, carceratos etiam pro delicto graui ob carcerum incommoditatem in ipsis carceribus periclitari, vt ex Follerio dicit Farinac. *quæst.* 33. *num.* 78. quod si hoc verum est, cum ex infirmitate graui eo modo, quo grauem hic accipio, immineat justus, & rationabilis timor, ne ex mora in carcere infirmitas illa hominem è medio tollat, jure poterit excusare. Ra-

tionabilis autem timor non modo apparet ex parte, & ex natura morbi, qui aptus est interdum in mortem terminare, sed ex aliis plerisque conditionibus, vt ex malo carceris aere, ex ineptitudine ministrantium, & medicamentorum non opportuna exhibitione, ex grauibus infirmi pathematis, quæ omnia cum plerisque aliis facile ad Ægri interitum etiam in infirmitate alias non lethali, sed tamen graui, conspirare consueuerunt.

25 Multo magis ergo carcere excusabit infirmitas grauissima etiam in delicto graui; quia quæ in infirmitate graui euenire dixi, multo magis locum habent in grauissima, & multo promptius ad Ægri mortem cooperantur, quam in graui; atque ea de caussa acceptissimum apud Medicos est, grauissimos morbos, quales acuti omnes sunt, in carceribus non nisi summa cum difficultate, & cum euidenti ægrorum discrimine, curari posse, vt demonstrat Baptista Codronch. *in method. testif. cap. 2. per totum.*

Vtrum autem grauissimorum delictorum Rei ob grauissimas hujusmodi infirmitates à carceribus extrahi debeant, ego quod ad me non pertineat, non determino. Videtur Farinac. in negatiuam sententiam abire *loc. cit.* ibi, Nisi grauissimi criminis qualitas, vel indiciorum multitudo repugnaret. Mihi satis superque est admonuisse, in carceribus detentos morbo periculoso, aut acuto laborantes facile, & promptè interire, difficillime, & ægerrimè ad salutem perduci, cum ob inopportunam remediorum administrationem, tum ob vehementes animi passiones, & maxime timorem, & mœrorem, quæ si quid aliud infelicem morborum exitum promittunt.

SVMMARIVM.

1 *Inter tormenta frequentius est tormentum funis.*
2 *Chorda subtilis majorem infert dolorem, quam grossa.*
3 *Iudex debet vti cautione circa tempus intermedium inter ligaturam Rei, & eleuationem in tormentum.*
4 *Suspensio majorem cruciatum affert, quam ictus; contrarium ex Fortunato.*
5 *Quassationes minus periculosæ, magis dolorosæ, ictus contra magis periculosi, minus dolorosi.*
6 *In nullo delicto dantur vltra tres ictus.*
7 *Tormentum funis per vnum brachium inflictum an magis molestum, aut magis periculosum, aut magis dolorosum.*
8 *Ictus in tormento funis per vnum brachium inflicti magis periculosi, quam in inflicto per vtrumque brachium.*
9 *Quibus ingeniis Iudices funis tormento atrocitatem augere soleant.*
10 *Cur post refrigerationem à priori tortura major fiat cruciatus in secunda.*
11 *Parum à terra eleuatus in tormento majorem dolorem experitur, quam multum eleuatus.*
12 *Cur ex abrasione pilorum Rei facilius consiteantur.*
13 *Chorda non possunt Rei torqueri vltra horæ spatium.*
14 *Tortura repeti non potest.*
15 *Reus non potest torqueri continuatis diebus.*
16 *Spatium inter vnam torturam, & aliam quantum esse debeat. dic. vt num. seq.*
18 *In chordæ tormento quænam partes præ cæteris patiantur.*
19 *In Chordæ tormento humeros laxari falsum.*
20 *Chordæ tormentum pectori inimicissimum.*

De Tormentis in specie, & primo de tormento funis.

QVÆSTIO III.

Inter tormenta, quæ in vsu nunc sunt, frequentius, & vsitatius est tormentum funis, vt jam superius dixi, quia cum magnum inferat dolorem, ac cruciatum, hominis saluti nequaquam officit, & idcirco Iudices vbique terrarum eo vtuntur in quæstionibus. In eo tamen infligendo multa offeruntur consideranda, quæ ad ejus tormenti majorem, aut minorem tolerantiam facere videntur, vnde magis, aut minus ab eo in particularibus personis abstinendum Iudicibus est, qui animum ad hoc aduertere debent, vt majorem, aut minorem dolorem ex tormento Reus percipiat, quo major aut minor ejus apparet tolerantia: nam exempli gratia, chorda subtilis majorem multo infert cruciatum, quam grossa. Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 167. Giauar. *in addit. ad Clar. q.* 64. *lib.* 5. *litt. a.* Farinac. *quæst.* 37. *nu.* 62. in debilibus ergo, in pueris, in senibus, in valetudinariis grossa Iudex vtetur, in robustis, in juuenibus, aut viris, in sanis subtili, & sic de cæteris, & idcirco prior illa ligatura, quæ tenuiori vinculo choriaceo fit, quod dixi vocari, *la stringa*, videndum an in prioribus moderari debeat, ne tam atrociter torquendos cruciet, nam eam tanti facit Farin. *vbi supra, num.* 38. *& quæst.* 41. *num.* 19. vt eam ipsissimo tormento æquiparet, quin & in priori loco *num. superiori* dicebat; hanc ligaturam tam atrocem esse, vt carnem dilaniet vsqua ad ossa, itaque cum ipsa atrocitate tormenti Iudex hanc quoque computare debet, eamque in certis personis magnifacere.

Eadem cautione vtendum circa intermedium tempus, quod intercedit inter ligaturam, & eleuationem, quippe cum si diuturnum sit, erit maximæ considerationis, vt idem Farinac. animaduertit *d. quæst.* 38. *num.* 38. Medicus autem considerabit in hoc partium tam arctè vinctarum intumescentiam; & quid succedere possit præcipue in aliquibus personis debilibus, cum ex Auicenna habeamus 4. *primi cap.* 20. nonnullos ex forti ligatura aliquando periclitatos in phlebotomia facienda; quid autem in hac tam arcta ligatura, & tam diuturna euenire potest, & maxime si post diuturnam hanc ligationem funi appendantur, ibique per notabile spatium detineantur; videat ergo, ne eos, quos à tormento eximi debere judicat, sed ligari permittit, pari tormento exagitari faciat, ac si fune torquerentur, si per longum spatium ligati permanere permittantur, aut in aliquod periculum eos conjiciat.

Præterea cum in hoc tormento, vt dixi, Rei aut simpliciter suspendantur, aut etiam concutiantur, vel quassentur, fune, cui appenduntur agitato, aut denique ictu à summo Throchleæ præcipites deorsum labi permittantur, suspensi tamen à terra remanentes, voluerunt Iurisconsulti, vt post multos Farinac. *loc. cit.* suspensionem majorem cruciatum afferre, quam ictus; cum tamen ex Medicis Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 3. contrarium firmare videatur dicens, in simplici suspensione molestiæ quidem plus, minus doloris inesse, in concussione minus molestiæ, plus autem doloris. Ego quomodo horum DD. auctoritatem conciliare possim non

non habeo: mihi certè Medici opinio fit verisimilior, quia major fit violentia in ictibus, quam in simplici suspensione, major igitur vitatis solutio, & ex consequenti major cruciatus, quia ex majori, & violentiori vnitatis solutione majorem fieri non est dubium. Farinac. vt mihi videtur, molestiam à dolore non sejunxit, sed vnum idemque esse voluit, & sic ejus sententia vera esse potest, quia summa molestia, quæ percipitur in suspensione dolori associata superat absque dubio molestiam, & dolorem in ictibus perceptum. controuerti illud non potest, quod 5 idem Farinac. *d. q. 38. num.* 54. dicebat squassationes nimirum minus esse periculosas, magis tamen dolorosas, quam ictus, vtriusque autem minus periculosa est simplex suspensio, vnde squassationes, seu concussiones, & ictus vitandi in certis casibus, de quibus postmodum agemus. & ea de caussa, ob imminens nempe periculum ex iteratis ictibus, non possunt multoties repeti, sed in quocunque delicto, 6 & in quacunque quæstione etiam in atrocissimis non dantur vltra tres ictus, vt post vetustiores Farinac. *ibid. nu. eodem.* Ambrosin. *de mod. for. process. in fin. lib.* 4. *cap.* 4. *nu.* 6. considerabile tamen maxime in ictibus est, vtrum ab altiori, vel humiliori loco inferantur, cum quanto ex altiori loco inferuntur, tanto majorem vim reus patiatur, tantoque majori vitæ periculo exponatur; cui rei ex mea sententia terminus esset præscribendus, neque temere ex qualibet altitudine ictus inferendi.

Quoniam autem euenit aliquando, quod reus altero brachio est impeditus, & idcirco per vnum tantum brachium torquetur, vt in vsu esse testantur Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *cap.* 2. *nu.* 6. Farinac. *d. quæst.* 38. *n.* 63. Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 20. *n.* 7. & alij, videndum esset an hic torquendi modus sit magis, vel 7 minus periculosus, & an majorem, vel minorem molestiam, & cruciatum inferat, nam sit magis sit periculosus, magis item molestus, & dolorosus, certe cautius à Iudice in eo infligendo procedendum esset, neque posset forte per tantundem temporis in tormento reos detinere, vt quando per vtrumque brachium torquentur.

Sed contrarium medius fidius verius videtur, nempe tormentum funis per vnum brachium inflictum & minus molestum, & minus dolorosum, & minori periculo subjectum esse. nam præterquam quod (hoc enim ad multo majorem cruciatum facit) brachia sic non contorquentur, certum est partes numero pauciores male habere, & minorem 8 multo spiritus angustiam fieri. Illud maxime in hoc casu considerabile est, Ictus majus afferre periculum, quam cum per vtrumque brachium rei torquentur: quia cum corporis pondus ab vnico brachio sustentetur, si per se ex alto labi permittatur, suspensumque remaneat, totam vim vnicum brachium sustinet, & sic impossibile est quin ligamenta, Nerui, musculi, & musculorum capita in ea parte lacerentur, ac discindantur, vnde in posterum homo brachij illius vsum vel in totum, vel in partem amittat; præterquam quod alia pericula ex ea re imminere possunt, vt rupturæ venarum, & dilatatio arteriarum in ea potissimum parte, quæ alligatum brachium respicit; cauendum ergo duxerim ab ictibus, & præcipue violentis in hoc casu, & potius quassationibus vtendum, quæ cum ab omni periculo immunes sint, sufficientes existimandæ ad reum, quantum necessitas requirit, cruciandum.

Cæterum in hoc tormento infligendo Iudices, vt alias dixi, multis vtuntur ingeniis ad molestiam, & cruciatum augendum; tale illud est, cum baculum inter vtrumque pedem rei in fune pendentis immittunt, ne eos simul jungere possit, quod quanta cum molestia fiat testatur post alios sæpe adductus Farin. *loco cit. nu.* 65. non dissimile est cum compedes, vel pondus aliquod reorum pedibus appendunt, dum in fune suspensi manent; nam & ex hoc major dolor, neque impar molestia concitatur, & idcirco his non vtuntur nisi in delictis atrocissimis, eorum atrocitate tormentorum atrocitatem exposcente. sed non satis ad hoc est delicti atrocitas, nisi simul robustus rei vigor ad eam tormentorum atrocitatem sufferendam sufficiens existat; quia quantumuis atrocia delicta sint, nunquam tormentis rei possunt enecari, cum illis vti liceat pro quæstione, non pro pœna, vt alias dixi; sunt ergo hæc in debilibus, & insufficientibus euitanda.

Superat autem ejus tormenti hac ratione inflicti sæuitiem id, quod nonnullos Iudices facere dicunt, Carrer. *in pract. crimin. in princ. n.* 189. ex Parid. à Put. *de Synd. cap.* 4. *n.* 6. & post hos Farin. *vbi alias, num.* 66. imperare nempe reos jam tantisper tortos à tormento deponi, ac permittere eos à prægresso labore superexcalfactos refrigerari, refrigeratos denuo tormento subjicere duplicato in tormento ex prægressa refrigeratione, mirum in modum dolore. at cur 10 hoc? In priori tortura corpus insigniter excalfit, pori adaperiuntur, nerui, neruosæque omnes partes, & quæcunque neruorum naturam æmulantur, relaxantur; superueniente mox frigore, & per jam patentes poros facile ad eas partes sese insinuante, illæ obrigescunt, post ex nouo tormento majori multo cum cruciatu eas distendi, ac diuelli necesse est; vnde non fit hoc absque periculo disruptionis, euulsionis, & lacerationis vasorum, & patientium particularum; quamobrem non immerito & hoc ab vsu recessit, quemadmodum & projectio frigidæ in rei dorsum, quæ ob eandem ipsam rationem parem superiori infert cruciatum.

Considerabile & illud in hoc tormento est, quantopere nempe reus à terra eleuetur, nam parum à 11 terra eleuatus majorem experitur dolorem, quam qui magis eleuatur, ob rationem à DD. adductam, de qua re non siluit etiam Fortunat. noster *loc. cit.* eandem afferens rationem, quæ talis est: nam dum multa vi terræ inniti suspensi rei contendunt, atque in hoc vno totis neruis incumbunt, partes magis distenduntur, ac seipsos plurimum exagitant, atque dilacerant, etenim quo propius id laboris solamen cernitur, quod inhibetur, eo magis potiundi sollicitat desiderium. ita Fortunatus, & ex Iurisconsultis Carrer. *in pract. crim. in princ. nu.* 178.

Sed antequam vlterius progrediamur quæri potest hic cur abrasio pilorum id operari videatur, vt 12 rei facilius à tormentis victi, veritatem confiteantur? ita enim sese rem habere dicit ex Parid. à Put. Carrer. *vbi proxime*, & ex aliis Flam. Chartar. *in practic. interrog. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 222. *vers. Quinto capillos capitis.* & Ambrosin. *de mod. form. process. in fin. lib.* 4. *cap.* 7. *nu.* 6. Mihi quidem, vt veritatem ingenue fatear, nulla de ea re physica ratio, quæ satisfaceret, in mentem venire poterat. In sacris quippe robur in capillis adnotatur, vt in Sampsone, *Iudic. cap.* 16. cui abrasis capillis omnis vigor, & fortitudo illico recedebat, & renascentibus fortitudo redibat, vt ibi *vers.* 19. Apud Poëtas etiam, vt

apud Ouid. *Metamorph. lib.* 8. *fab.* 1. Nisus superari ab hostibus non poterat, nisi ei crinis è capite abscinderetur, quod à Scylla ejus filia factum facile à Minoë superatus est; sed cum id in Sampsone fuerit supernaturale, in Minoë, & aliis fabulosum, non habet locum in casu nostro, sicuti neque id, quod alij Poetæ fabulantur, quosdam nimirum vita excedere non potuisse, nisi illis crinis abscinderetur. Quasi abscisso crine omnis vigor euanesceret. vt de Didone Virg. *lib.* 4. *Æneid. ibi*;

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore,
Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, stygioque caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roscida pennis.
Mille trahens varios aduerso sole colores
Deuolat, & supra caput adstitit, hunc ego Diti
Sacrum jussa fero, teque isto corpore soluo,
Sic ait, & dextra crinem secat, omnis & vna
Delapsus calor, atque in ventos vita recessit.

Certe coma rasa abjicit animum, idcirco moris fuit apud veteres in conjunctorum funere comam deponere, aut tondere, aut etiam euellere, ad demonstrandam summam animi abjectionem, vnde apud Homer. *Odyss. lib.* 4.

---- indignor nec quicquam (obierit:
Flere quicunque mortuus fuerit mortalium & fatum
Hoc nimirum munus est solum miseris mortalibus,
Tondereque comam; profundereque lacrymas à genis.

de qua re plura vide apud Delrium *in comm. ad Senec. Hyppolit. num.* 1177. In Sacris etiam *Deuteron. cap.* 21. *vers.* 12. si quis captiuam ducere in vxorem vellet, præcipiebatur, vt eam in propriam domum introductam curaret, vt raderet cæsariem ad animum ejus, vt credo, abjiciendum. vnde apud vetustiores tam Græcos, quam Latinos omnes serui caput radebant, referente Pier. Valer. *lib.* 32. *Hieroglyphicorum cap. de Coma.* sed pilos fortitudinem, & audaciam afferre certum est, nam mulieres, & Eunuchi, qui pilis, vt cæteri secundum totum corpus minus abundant, timidiores etiam cæteris hominibus sunt, imo inter cæteros pilosos esse audaciores notissimum est. idcirco apud Græcos consuetum fuisse comam nutrire in fortitudinis signum testatur idem Pier. *ibid.* vnde nullum Heroum, qui bello Trojano interfuerunt absque comæ laude Homerus reliquit, vt percurrit Sinesius ex Dione *in caluitij encomio prope principium.* Superstitiosum quid inesse putant Iudices in ipsis pilis, & illis abscondi posse remedia quædam, & characteres ad tormenta sustinenda. ego quicquid sit de hoc putabam non nisi ex tormentorum atrocitate euenire, vt rei postquam illis pili abrasi fuerint, veritatem confiteantur: nam pili vel abraduntur postquam Rei jam alias torti fuerunt, & visi sunt tormentum floccifacere, vel cum vigiliæ tormento sunt supponendi, & in vtroque casu ob tormentorum atrocitatem vix vnquam rei constantes sunt in deneganda veritate; & quoad primum testatur Paris à Put. *ex Andr. de Isern. vbi supra. nu. eod.* & post hunc Chartar. *in pract. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 192. raro accidere, quod semel tortus iterum torturæ expositus non confiteatur; & quoad secundum asseuerat Farinac. *citata quæst.* 38. *n.* 71. perpaucos esse, qui à talis tormenti acerbitate non vincantur, quia, vt addit, est insupportabile tum ratione temporis, tum ratione immensi cruciatus, & doloris. verum cum prædictis non contentus adhuc caussam ejus rei, quæ magis satisfaceret inuestigarem, cum quodam Iudice de vigiliæ tormento verba faciens, retulit, Reos capillis derasis in ipso tormento summam, atque intolerabilem molestiam ex capitis frigore percipere, ergo consentaneum vero est per adapertos poros in locis, in quibus pili abraduntur, & maxime in capite externum frigus ad interna in eo labore, & agone non nisi summo cum tædio penetrare, atque eo modo in caussa esse, vt rei eo tædio, cruciatibus, quos perpetiuntur, adjuncto victi, vel nolentes veritatem fateantur.

13 Offertur insuper adnotandum tempus tam continuum, quam discretum, quo rei torquentur. quoad tempus enim continuum conuenit inter omnes DD. non posse esse longius spatio vnius horæ. Chartar. *loco cit. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 113. Ambrosin. *vbi alias cap.* 3. *nu.* 2. & ibi Bernardin. *in schol.* Farinac. *cit. quæst.* 38. *num.* 54. Guazzin. *def.* 30. *cap.* 22. *num.* 8. licet aliquando vltra per horæ quadrantem in atrocissimis sit illatum, teste eodem Farinac. *ibid.* sed certe conueniens est, & sufficiens ad summum horæ spacium, & prudenter hoc tempus moderati sunt Iudices; quia cum maxime & insigniter in hoc tormento lædatur respiratio, cum tantopere in tormento rei defatigentur, vt notat Fortunatus vbi sæpe, cumque respiratio tam necessaria sit ad fouendum cordis calorem, signanter vbi corpus tantopere laborat, certum est si ad magis diuturnum tempus tormentum proferatur, in pluribus, ne in omnibus dicam, periculosissima symptomata, & vitæ etiam extinctionem producturum, habita etiam consideratione intensi cruciatus, quem rei perpetiuntur; viderunt ergo illi, quod vltra hoc spatium illos torquere erat Legum sanctionibus contrarium, quæ Reos aut pœnæ, aut innocentiæ incolumes seruari præcipiunt.

Quoad tempus discretum consideratur spatium inter vnam, & aliam torturam, & torturæ ipsius repetitionem, & quoad primum (nam an, & quando repeti possit tortura ad me non pertinet decidere, sed illud tantum scio regulam esse in jure, quod tortura repeti non debeat. Brun. *de ind. & tort. par.* 2. *cap.* 5. *num.* 55. Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 188. Farinac. *vbi supra*, *nu.* 32. Guazzin. *de def. loco cit. cap.* 23. *num.* 1.) 14 communis DD. opinio est, quod 15 Reus torqueri non possit continuatis diebus. Farinac. *vbi mox*, *nu.* 103. cum pluribus *ibi* per eum adductis. Guazzin. *ibid. nu.* 11. & hoc non absque ratione, quia cruciatus tantopere excederet, vt suspectus esse posset in eruenda per vim veritate, & periculo non vacaret. eadem enim ratio hic militaret, & magis etiam vrgeret, quam militare dixi, cum Reus paulisper tortus refrigerari permittitur, & dehinc iterum tormento exponitur, quod ob immodicum cruciatum euitandum censent Doctores. Quoad secundum vero nihil certi determinatum reperio. Blanc. apud Farinac. *vbi proxime* interstitium 16 inter vnam & aliam torturam videtur constituere triduanum. sed Paris à Puteo *de Synd. vers. Tort.* 3. *cap.* 4. *num.* 5. de quorundam Iudicum consuetudine locutus, dicebat tale spatium debere esse octo, aut decem, aut plurium dierum. ex nostris autem Fortunatus *vbi alias* refert Iurisconsultos consueuisse, si quando funis tormentum repeti debeat, quadraginta dierum spatium interponere, quod apud neminem eorum, quos vidi, adhuc inueni; sic forte vtuntur in Sicilia. illud certum est, deberi considerari qualitatem torturæ prægressæ, & Rei torquendi

quendi vires, aliasque concurrentes conditiones antequam de tempore intermedio quicquam determinetur. Poterit enim illud longius, aut breuius esse pro torturæ prioris majori, aut minori grauitate pro Rei majori, aut minori robore, & sic de cæteris; neque dubium est, quod quanto magis vna distabit ab alia, tanto minus cum periculo secunda infligetur, & quanto minus distabit tanto cum majori periculo; licet etiam post octo, aut decem, aut plures dies, vt testatur Paris à Puteo *loco cit.* tortura repetita tantum inferat cruciatum, vt quantumcunque reus corpore, & animo sit induratus veritatem confiteatur. In hac re si Medicorum judicium requiratur, tale ex mea sententia esse debet vniuersaliter loquendo, non deberi Reum ante quindecim dies de nouo tormento exponi, nisi Iudex ob criminum immanitatem, atrocitatem tormentorum affectare cogatur: nam alias periculum est, ne in secunda tortura ante hoc tempus illata, nerui, venæ, arteriæ & capita musculorum disrumpantur, ipsique musculi lacerentur, & insigniter debilitentur, maxime in pectore, vt sunt qui brachia ad pectus adducunt; vt in nonnullis ex tormenti acerbitate euenisse testatur Fortunatus noster *vbi aliàs.*

18 Considerandum insuper Medico, quænam partes corporis in hoc tormento præ cæteris crucientur, ac male ex tortura afficiantur; & certe humeros præcipue dolorem excipere non est ambigendum, & maxime secundum articulos, quibus scapulis conjunguntur. 19 Quamobrem existimant omnes homines humeros in hoc tormento luxari, quam tamen opinionem ob impossibilitatem hujusmodi luxationis falsam esse dicit idem Fortun. Fidel. *loco cit.* probatque vlterius ea ratione, quod recenter à tormento depositi brachia quoquouersum moueant, quod facere absque dubio non possent humeris aliquo modo luxatis. Humeri quidem luxationes perraras esse, & euentu difficiles notissimum Medicis est, & licet Gal. plura genera luxationis humeri agnoscat, & nonnulli ex Auicennæ, aliorumque auctoritate tria genera luxationum in humeris considerauerint, & alij etiam quatuor, vt Paræus *lib. de luxat.* tamen Hippocrates apertissimis verbis negat humerum posse præterquam vnica ratione, nempe in alam luxari. Ita *lib. de Artic. in prin. & in Moclico prope princ.* Imo contra alios Medicos contrarium sentientes disputat. At cum hæc luxatio ex Chordæ tormento nequaquam fieri possit, sequitur vt nullo modo ex tormento luxatio sequatur, & tamen in vsu quotidiano est, vt Reo à fune deposito brachia per tortores reaptentur, quasi suo loco mota sint, sed id fieri credo ob jam perpessum dolorem, nam & cum à vigiliæ tormento deponuntur, in quo brachia non luxari certum est, brachia ob prægressum dolorem, & ligaturam, ac immobilitatem per custodes ex Iudicis mandato reaptantur.

Sed præter dolorem, quem humeris, eorumque 20 articulis, ac juncturis, quæ cubito manum jungunt, tortura Chordæ infert, pectori insuper est inimicissima, spirandique difficultatem, & plurimam spiritualibus affert molestiam; quia retro extensis brachiis, sursumque musculos, qui illa ad pectus adducunt, attrahentibus, & alia ex parte corpore pendulo suo pondere illos retrahente, fit molesta anhelitus difficultas, vrgente maxime summa respirandi necessitate ex labore in tormento perpetrato, neque idcirco aliæ partes à dolore, & molestia sunt immunes, quia totum corpus compatitur, & dolores, & molestiæ non ex solo tormento augentur, sed ex plerisque, quæ in ipso tormento superueniunt, quæ alias minimi momenti viderentur, exemplo sit sudor in guttas ex capite emanans, quem aliquando ad summum Nasi apicem decurrentem tam molestum miseri rei experiuntur, veluti mihi nonnulli retulerunt, vt magis molestum ipso cruciatu fuisse dejerauerint.

SVMMARIVM.

1 *Impedimenta, ob quorum caussam quis torqueri non debeat, vnde desumantur.*
2 *Impedimentum ex ætate.*
3 *Impuberes torqueri non possunt.*
4 *Impuberes habilitati à statuto ad testimonium dicendum torqueri possunt.*
5 *Senes torqueri non possunt.*
6 *Senex ad hoc vt torqueri non possit quis dicatur.*
7 *Morbi respicientes totum, ob quorum caussam rei tormento Chordæ non sunt subjiciendi.*
8 *Morbi particulares similiter impedientes tormento Chordæ Reum posse torqueri, & num. seq.*
10 *Articularibus morbis obnoxij ab hoc tormento an eximendi.*
11 *Gallico morbo affecti an à Chorda sint immunes.*
12 *Impedimenta respicientia partium dispositionem, ob quorum caussam Rei non possunt torqueri.*
13 *Cauteria in brachiis an excusent à Chordæ tormento.*
14 *Impedimenta corporis habitudinem respicientia, ex quorum caussa Rei non sunt torquendi.*
15 *Valetudinarij, & debiles torqueri non possunt.*
16 *Qui de recenti comederint, vel biberint non possunt torqueri.*
17 *Tormento subjiciendi per decem horas jejuni esse debent. dic. vt num. sequenti.*
19 *Mulierum quænam Chordæ tormento non sunt torquendæ.*
20 *Puerpera non potest torqueri.*
21 *Lactantes non sunt torquendæ.*
22 *Mulieres cur facilius Chordæ tormentum sustineant, quam viri.*

Quænam impedimenta in caussa esse possint, ne Rei Chordæ tormento subjiciantur.

QVÆSTIO IV.

1 Impedimenta hujusmodi considerari possunt, vel ex parte ætatis, vel ex parte morborum, vel ex parte constitutionis, & habitudinis corporis. Ex parte ætatis, vel quia est nimis tenera, vel nimis præcipitata. Ex parte morborum, qui vel respiciunt totum, vel partes; Ex parte, constitutionis corporis vel totius, vel partium.

2 Quoad ætates ergo primo sese offert ætas, quæ præcedit pubertatem, & est Regula apud Iurisconsultos desumpta *ex l. de minore* 14. *annis. ff. de Quæstion.* de qua omnes DD. etiam testantur, quod 3 Impuberes extendendo hanc ætatem ad 14. annos torqueri non possint. Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *cap.* 4. *num.* 16. Bellouis. *in pract. Iudic. tit. de Quæstion. num.* 13. Clar. *lib.* 5. *recept. sent. quæst.* 64. *num.* 20. Carrer. *in practic. crimin. in princ. num.* 180. Grilland. *de Quæst. & Tort. quæst.* 6. *num.* 4. & post alios vetustiores Chartar. *vbi aliàs, lib.* 4. *cap.* 1.

nu. 49. Farinac. *quæst.* 41. *nu.* 16. & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 11. *in princ.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *loco sæpius cit. rubr. Cujus ætatis, &c.* Sed no-4 ta DD. velle impuberes eximi quidem ob ætatem teneriorem ab omni tormento, sed si à statuto habilitentur ad testimonium dicendum (forte quia tum malitiam superabundare credendum est) posse torqueri. Bart. *in d. l. de minore.* Farinac. *d. quæst.* 41. *nu.* 21. quod quam bene sit prolatum ego non video, quia licet habilitatio ad testimonium dicendum fiat alicubi ob maturius aduenientem in hominibus animi vigorem, & quia vt Pers. *Sat.* 4.

----Ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit, dicenda, tacendaque callent.

tamen hoc non facit, quod possint esse habiliores ad tormenta toleranda, quia hæc tolerantia respicit vigorem, & robur corporis, non animi: nam possunt quidem alicubi terrarum pueri maturius quartodecimo anno eum animi vigorem habere, quem alibi vix quartodecimo adipiscuntur, sed non idcirco hinc sequitur, quod debeant corpore esse validiores, ita vt tormenta facilius tolerare possint, licet, vt ingenuè dicam, videtur in omnibus robur animi sequi ad corporis robur, sed tamen prudenter moderati sunt prædictam sententiam iidem DD. quod hoc sit intelligendum de tormentis leuioribus, vt de ferula, vel scutica: nam ea regula, quod minores torqueri non possint, maxime intelligenda habere locum in tormento funis, quia vt Fortunatus dicebat, & insimul ipsa ratio dictat, impuberibus adhuc corpus non est tam firmiter suis articulis compactum, neque ita neruorum duritie munitum, vt ex hoc tormento non insigne damnum, ac certum salutis detrimentum sint reportaturi. Vnde ex hoc idem Fortunatus (& maxime quia pubertas non eodem tempore in omnibus aduenire solet) illam ad decimum octauum vsque annum extendit: vult, inquam, Chordæ tormento non posse adolescentes ante hunc terminum cruciari: sed quæ à Iure determinari non possunt, Iudicis requirunt arbitrium: itaque particulares naturas ipse, requisita, si libet, Medici sententia, antea considerans, aptas, vel ineptas ad hujus tormenti tolerantiam judicabit quod satis superque illi notum esse potest ex compagine, & fortitudine membrorum, ex aspectu, & corporis habitu.

Quoad senes etiam protrita regula est apud eosdem Iurisconsultos *ex l. si quis graui. §. ignoscitur. ff.* 5 *ad sen. conf.* Syllanian. & Claud. (qui tex. an ad hanc rem faciat ipsi videant) eos torquere non posse Bellouis. *vbi supra, num.* 13. Brun. *loco cit. par.* 2. *cap.* 4. *num.* 18. Carrer. *ibid. nu. eod.* Farin. *cit. quæst.* 41. *num.* 24. Guazzin. *adducta def.* 30. *cap.* 12. *num.* 2. & ex Medicis idem Fortunat. *vbi alias, rubr. ead.* & hoc nonnulli voluerunt locum habere in omni tormento etiam leui. Bos. *in pract. crim. tit. de tort. num.* 20. Farinac. *vbi suprà, num.* 29. *in fin.* Sed hoc non debet in omnibus indifferenter procedere, quia nisi præcipitatæ ætatis sint, & viribus effœtis, non video cur non possint saltem leuioribus tormentis 6 cruciari. Quinam autem ad hunc effectum dici debeat Senex, recte à Iurisconsultis definitum puto, quod Iudicis arbitrio relinquatur, vt per eundem Farinac. *ibid. nu.* 28. Sed qui terminum aliquem præfigunt, extendunt illum ad septuaginta annos, ita idem Farin. *loc. cit. num.* 25. sed Fortunatus noster (licet nihil certi ex Iurisconsultorum monumentis potuisse se elicere circa hoc dicat, forte quia noluit in hoc tempus conterere, aut necessariis libris carebat) senes à sexagesimo tertio anno à tormentis facit immunes: ratio ejus termini est; quod omnis ætatum series vt ex nostro Hippocrate patet, per annorum septimanas progreditur, vnde in septimana sequenti annum sexagesimum tertium, senes plerumque viribus omnino destituuntur, & ad omnem laborem inhabiles fiunt, quod corpore, & animo langueant: sed melior est Iurisconsultorum sententia, quia nullus certus terminus in vlla re, & præcipue in ætatum mutatione, potest in particularibus assignari, & sic Iudicis arbitrium in hoc interuenire debet, erit enim qui sexagesimo tertio ætatis anno vegetior, & robustior erit alio, qui nondum quinquagesimum excesserit. Difficilius tamen omnino ob allatam à Fortunato rationem, Iudices eo termino transacto senes torquere debent, & omnino lenius.

Porro impedimenta ex parte morborum quamplurima sunt, cum multiplex item esse possit morbus, ex quo quis torqueri impediatur, & primo morbi respicientes totum erunt febres quantulæ-7 cunque sint. Quia cum in Chordæ tormento maxime spiritales partes afficiantur, & plurimus in illis calor ex molesto tormenti labore excitetur, periculum est, ne ex calore etiam minimo magna febris accendatur: sed vtrum excusare debeat simplex Tertiana intermittens, aut simplex quartana saltem in diebus intermissionis, dico, quod debeat excusare, & maxime Tertiana ob id, quod corpus facile ex incalescentia à tormento, & labore facta, & calidissimis humoribus jam putrescentibus refertum, majorem de facili potest calorem concipere, & ex simplici tertiana continuam, immo acutam febrem excitare. Minus quidem periculi esset in Quartana, in qua humores prædominantur frigidiores, sed tamen, nisi admodum leuis sit, idem ex ea periculum impendet, quod quidem majus erit ex hoc, quod Quartana ex simplici continua facta est maxime periculosa, vt Cels. testatur *lib.* 3. *cap.* 15. eadem autem ratio est de singulis morbis, qui febrem comitem habent, neque enim in hoc negotio quicquam refert, vtrum accidentalis febris sit, quia in vtroque casu par imminet periculum.

Cæterum alij morbi, qui impedimento sunt, ne Rei huic tormento subjici possint à capite enumerandi sunt, ejusdem capitis insignes dolores, Ver-8 tigines, & Apoplexia, Epilepsia, nempe, inquam, cum Rei alias apoplectica, aut epileptica symptomata pati consueuerunt, ejusdem tumores, & vulnera non præsentia solum, sed etiam à multo tempore prægressa, præcipue si insignia extiterint. Post hæc squinantia, si ei homo facile sit obnoxius, vulnus Trachææ, vel adjacentium partium præsens, aut prægressum, earundem partium tumores non aspernabiles, dehinc omnes pectoris morbi notatu digni, præter, & vltra eos, qui febrem adjunctam habent. Adnumeranda & hic est Tussis longa, rebellis, & molesta, Asthma, & omnis spirandi difficultas, catarrhus molestus, & maxime tenuis, & salsus. Præsentia, aut prægressa pectoris vulnera, & vlcera notatu digna, & præcipue fistulosa; venarum quæcunque solutio continui, siue, inquam, scissæ, siue apertæ, siue ruptæ, siue exesæ sint, raucedo perpetua, Empiema, Phthisis, & si qui alij ad pectus spectant. Cum quibus adnumerandi etiam cordis morbi, vel minimi momenti, vt ejus palpitatio, tremor, lipothimia, syncopis.

Pecto-

9 Pectoris morbos sequuntur morbi ventriculi, vt dolores, vomitus frequens, & molestus, cardialgia, tumor, & alij non aspernendi. hos sequuntur cæteri morbi infimi ventris, inter quos connumeranda Aqua intercus, Hydrops dicta, maxime jam confirmata, Herniarum species omnes, nisi subligaculis, aliisque ingeniis imminenti periculo occurratur. licet cum Hernia, siue Ruptura est intestinalis, & magna tutum non sit his remediis fidere. & licet Fortunat. vbi alias admiserit ad suspensionem, & concussionem etiam aliquos herniosos habita cautela prædicta, tamen neque magnos tumores illos pati, neque multum adapertos esse voluit. & aduerte quod nullus herniosus debet ictibus torqueri, licet ille ad concussionem hos admittat, quæ videtur apud ipsum ictum significare; non quassationem, nam vt patet, Quassatio differt ab ictu, quam differentiam non videtur Fortunatus cognouisse.

10 Qui Articularibus doloribus, & signanter partium superiorum infensi sunt ab hoc tormento videntur excusandi, quia facile est acerrimo dolore in læsis particulis excitato, eas inflammari, & ob externæ caussæ violentiam in gangrænam facessere concurrente præsertim partium debilitate, ac caloris inopia: & esset me hercle satis superque si ad judicantium ipsorum libitum dolores Arthritici in Reis excitari possent, qui pro tormento inseruirent, nam permultos eorum medius fidius cogerent ad confitendum etiam nolentes veritatem, neque vllis aliis ad hunc finem tormentis egeremus, tam acerbos, tamque atroces dolores illos articulares esse clamant Podagrici, & Arthriticorum omnis turba. Non tamen conticendum est, quod Guilelm. Fabrit. *Obseru. Chirurg. cent.* 1. *obseru.* 79. narrat, plurimos scilicet ex tortura ab arthriticis doloribus, & à podagra fuisse liberatos, quod si ita est, jam non esset timendum, quia suo potius commodo, quam incommodo Arthritici torturæ essent exponendi.

11 Gallico morbo affectos Iurisconsulti ab hoc tormento excipiunt, ita Chartar. ex Decian. *lib.* 4. *pract. interr. reor. cap.* 1. *num.* 112. Farinac. *q.* 38. *nu.* 33. *in fin.* & Guazzin. *d. def.* 30. *cap.* 4. *nu.* 25. Sed hoc certe indifferenter in omni Gallico morbo non habet locum, neque verisimile est, id sibi voluisse DD. vt quicunque Gallicus morbus Reos à tormento excuset; cum ergo id ipsi non definiuerint, nempe cujus qualitatis morbus esse debeat ad hoc, vt Reus torqueri non possit, ad nos pertinet hoc determinare, cum ex Arte notum habeamus, quandonam imminere possit ex hoc morbo periculum, si Reus huic tormento exponatur; dicendumque tunc periculum notabile illum minitari, cum grauia symptomata secum affert, vt sunt Artuum dolores maxime noctu molestantes, vlcera cacoetica, & maligna, tumores similis naturæ, quos gummata vocant, ossium caries, capitis dolores grauantes, noctuque similiter exacerbari, corporis consumptio, & marasmus, lenta febricula, & id genus alia. nam & potest ex supra nominatis morbis aliquem excitare, cum nullum prorsus genus morbi sit, quod à Gallico seminio excitari non possit, & cui non possit morbus Gallicus associari. Verumenimvero neque in hoc potest quicquam certi determinari, vnde & arbitrio Iudicantium hoc ipsum moderandum censeo, addito Medicorum consilio.

12 Cæterum impedimenta, quæ Artuum dispositionem respiciunt, enumerantur à Fortunato vbi alias. & primo est brachiorum debilitas ex prægressa eorum effractione, modo non acciderit ante pubertatem, quia fractura ante eam ætatem eueniens non solum facile sanatur, & proprie quidem sanatur, Auic. 5.4. *tractat.* 1. *cap.* 1. sed ossa ad conueniens; imo ad majus etiam robur redire solent: post pubertatem autem contrario modo euenit, vnde suspendi quidem tales permittit Fortunatus, sed ea cautela adhibita, vt si insolitus liuor in pendentis Rei brachiis animaduertatur, illico deponatur à tormento. sed nimis certe ille rigidus est, qui periculi experientiam in Reorum caput facere permittit. neque dubium est, id periculi imminere, ne jam effracta ossa iterum frangantur, satisque hoc videtur ad eximendum Reum ab hoc tormento. Sed & vulnera insignia brachiorum jam perpessa eandem afferunt excusationem pro Reis, quia non permittunt brachia extendi, & periculum est, ne ad extensionem coacta disrumpantur. neque Articulorum tantum, sed aliarum quoque partium ipsorum brachiorum, & præcipue magna; & transuersim inflicta vulnera, in quibus par est, venas arterias, capita musculorum, neruos fuisse recisos, ob eandem ipsam caussam Reos hoc tormento cruciari non permittunt, fiunt autem hæc ex magnis cicatricibus relictis satis intuentibus conspicua.

13 Voluerunt insuper ex Iurisconsultis Bernardin. *ad Ambrof. de mod. form. proceß. lib.* 4. *cap.* 2. *nu.* 13. *in fin.* & ex Medicis jam millies citatus Fortunatus *loco eodem*, à tormento hoc seruandos quoque eos immunes, qui vlcuscula in brachiis, quæ fonticulos, & canteria vocant, gestare solent; dilacerati enim brachia dicit Fortunatus, maxime si ex longa talium fonticulorum gestatione, vt vsuuenit, brachia sint emaciata, quemadmodum fœminæ cuidam euenisse testatur; vnde Reorum malitiam notat idem Bernardin. *vbi supra*, qui, vt se ab hoc eximant tormento, hujusmodi cauteria sibi in brachiis excitant. Tumores etiam in brachiis notatu digni idem impedimentum afferunt, testante eodem Fortunato ibidem, de quibus multo minus intercedere dubium debet, quam de fonticulis prædictis, cum periculum, vt mihi videtur, ex his euidentius, ac certius emanare possit.

14 Sed & inter cætera impedimenta ea connumerauimus, quæ corporis dispositionem, ac habitudinem respiciunt, vt est in primis nimia, & luxurians obesitas, & turgida membrorum, ventrisque inferioris compago: neque video quid ad hoc faciat Fortunati distinctio, qui voluit non de omni obesitate hoc verum esse, sed de illa maxime, quæ à natura, & à prima ætate aduenit, nisi quod in his, qui procedente ætate pinguescunt, calor naturalis major, & vasa ampliora, in illis vero, qui à Natura pingues sunt, minor absque dubio calor est, & vasa angustiora reperiuntur, ita docente Galen. *comm.* 2. *Aphor.* 44. vnde periculo majori exponuntur, sed non ob id à periculo sunt immunes qui per accidens pinguescunt; quia admodum obesi non ob id solum seruantur ab hoc tormento immunes, quia periculum sit, ne præ nimia corporis mole musculi lacerentur, & venæ, & vasa quæcunque disrumpantur, sed etiam, vt addit Fortunatus, quia omnes hi difficultatem respirandi patiuntur, ob quam non solum à concussione, & quassatione (pro quibus ille ictus intelligit) vt vult hos eximerem, sed etiam à simplici suspensione, & maxime ad longum tempus, quia & in simplici quoque suspensione insigniter respirationem lædi constat, præterquam quod Apoplexiæ,

& Syncopi esse nimis obæsos obnoxios palam est, quam etiam ob caussam non sunt huic tormento subjiciendi. Inepti præterea huic supplicio sunt, qui pectus habent angustum, humerosque ac spatulas eminentes, & alati ob id vocantur. præterquam quod enim hujusmodi habitudinis homines quamplurimis morbis sunt obnoxij, vt Phthisi, Empiemati, Hecticæ febri, sanguinis sputo, & similibus, difficultatem etiam respirandi ingentem in tormento patiuntur, eo quod non tantum aeris attrahere præ thoracis angustia valeant, quanto in eo labore indigerent.

15 Sed neque valetudinarij, & debiles funis tormento apti sunt, cum vtrique præ imbecillitate facile possint deficere: facile item est eos nouis ægritudinibus ex ea violentia præhendi, non sine manifesto vitæ dispendio: sed quinam ad hunc effectum debeant dici debiles, & qui valetudinarij, non ita in promptu est. signa equidem, ex quibus valetudinarij depræhendi possint, jam percurri *lib. 3. tit. 2. quæst. vlt. nu.* 7. sed in hac ipsa re Iudicis arbitrium requiri non est dubium, quod requisita Medicorum sententia ferre debet.

16 Ad corporis dispositionem spectat jejunusne, an satur homo sit, & omnes Iudices ea cautione vtuntur, ne tormento subjiciendi de recenti comederint, aut biberint. Paris à Put. *de synd. verb. Tortura* 3. *cap.* 4. *num.* 11. Clar. *lib.* 5. *Recept. sent. quæst.* 64. *num.* 29. Chartar. *in pract. interr. Reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu. vlt.* & ibi Bernardin. *in schol.* Farinac. *quæst.* 38. *num.* 32. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap.* 4. *num.* 20. & ex Medicis Fortunat. *loco sæpe cit.* rationem hujus cautionis Iurisconsulti dicunt esse, ne stomachus subuertatur. ita quoque & ipse Fortunatus, quia molestissimus eo tempore esset vomitus. sed aliæ vrgentiores caussæ ad hoc concurrunt, compressio primo partium spiritualium ex ventriculi plenitudine, & præcipue septi transuersi; quam tamen caussam non admittens Fortunatus videtur aperta fronte Galeno contrariari *lib. 6. de loc. aff. cap. 5. transf. med.* dicenti, Etenim cum aliquis se impleuerit, ventriculus intumescens plane videtur septum transuersum comprimere, atque hanc ob rem spiratio redditur crebrior. quia vnusquisque hoc in seipso facile sæpius experitur; concesserim quidem Fortunato non quantulocumque cibo ingesto ventriculum ita tumefieri, vt septum transuersum comprimere possit, sed multo. quoniam ergo in hoc tormento respiratio plurimum læditur, vt jam sæpissime diximus, si Rei, qui de recenti se cibis, & potibus impleuerint, illo torqueantur, majorem multo, & non absque periculo respirationis difficultatem incurrerent. His addendum impedimentum ex vomitu proueniens, de quo alij loquuntur; cum enim facile sit post ciborum assumptionem per agitationem in tormento factam nauseam, & vomitum excitari, suffocationis periculum absque dubio immineret; quia in tormento pectus ob violentam musculorum compressionem compressum minus liberè respirare potest, de hinc major ex labore in tormento fit respirationis necessitas, vnde superueniente vomitu, & ob motum sursum majorem in modum pectus comprimendo, & laborem, & respirationis necessitatem augendo, & dolorem etiam ob agitationem ab eo factam addendo, homo facillime exitio exponeretur, stante insuper quod vomitus pectori ex sui natura sit inimicus, vt dicit Auic. *lib.* 1. *fen.* 4. *cap.* 14.

17 Optimo igitur jure præcipiunt Iurisconsulti, vt Rei per decem horas cibum, aut potum non assumpserint, si tormento subjiciendi sint; quem tamen terminum multi ad pauciores horas restringi voluerunt; licet plures in decem conueniant, vt Paris à Put. & Clar. volunt: nonnulli dicunt sufficere septem, vt Ambrosin. Alij etiam sex, aut quinque, vt Farinac. & nonnulli alij apud Fortunatum. sed ex Iurisconsultis Bernardin. *loco citat.* & ex Medicis Fortunatus ipse *ibid.* longiori spatio decem nempe horarum adhærent, & tutius ex mea sententia procedunt, licet narret Fortunatus bis se vidisse Reos proxime à cibo tortos nihil inde nocumenti reportasse; non idcirco tamen hæc exempla videntur sequenda, si cum debita circumspectione in re tanti momenti procedere in animo sit.

18 Sed in hac ipsa re est aliquid maxima consideratione dignum, nempe quod si in omnibus indifferenter per decem horas à cibo expectes antequam tormento eos subjicias, summus error aliquando interuenire poterit; cum enim sint quidam homines ejus institutionis, & habitudinis, vt cibos facile conficiant, & jejunium difficillime ferant, quales ii sunt, quos picrocholos, id est, biliosos nominamus, certe si post decem horas à cibo hos tormento subjicias, ex hac vna caussa poterunt inter tormenta leui negotio deficere: itaque Iudex in his minus temporis spatium obseruabit, & vt eos ex aliquibus signis cognoscat, & non decipiatur, sciat hos plerumque esse habitus gracilis, coloris pallidioris, ad citrinitatem vergentis vel etiam ad fuscedinem, staturæ aut procerioris, aut etiam pusillæ, colericæ naturæ nempe ad iram promptæ. Cum his etiam Anni tempus considerandum est, difficilius enim vno, quam alio tempore homines jejunium tolerare possunt; sic & de ætatibus quoque considerandum, cum vna quam alia difficilius ferat jejunium, vt patet ex Hippocr. 1. *Aphor.* aliorumque medicorum auctoritate.

19 Denique mulieres si vtero gerant, si puerperia habeant, aut si lac præbeant, à tormento hoc excipiuntur, & multo magis, & quoad Prægnantem textus est *in l. Prægnantis ff. de Pœnis* à DD. adductus, qui tamen de tormentis non loquitur. Brunus *de Ind. & Tortura par.* 2. *cap.* 2. *num.* 6. Bellouis. *in practic. Iudic. titul. de Quæstion. num.* 7. Clar. *lib.* 5. *Recept. quæst.* 64. *num.* 22. Carrer. *in practic. crimin. in princ. nu.* 180. Farinac. post multos *quæst.* 41. *num.* 78. & hoc procedere in quocunque prægnantiæ tempore non est dubium, vt dicit idem Farinac. *ibidem num.* 38. & Fortunat. Fidel. *loco sæpe allegato.*

20 Concordant etiam omnes de Puerpera, nempe de ea, quæ de nouo peperit, quam per quadraginta dies dicunt torqueri non posse. ratio assignationis ejus termini conueniens quidem videtur, non quod ob juncturarum nonnullarum separationem, aut ossium motionem necesse sit tot diebus expectare, vt idem Fortunatus voluit neque solum quod purgationes puerperij per quadraginta dies durent, quia in pluribus ad tam longum terminum non producuntur, sed quia etiam cessantibus puerperiis adhuc venæ hiant, & apertæ ad hoc vsque tempus in pluribus remanent, ad expurgandas quasdam superfluitates in vteri substantia à partu relictas. euenire igitur facile potest, quod venæ in tormentis adhuc magis adaperiantur, & sanguinis fluo-

fluorem, aut alium etiam non minus periculosum morbum excitent, & præcipue histericos, seu vterinos dolores, quos ipso Chordæ tormento atrociores esse aliquando ipsa docet experientia.

21 Sed & lactantes non solum ratione Infantis, sed ratione etiam sui ipsarum exceptæ ab hoc tormento sunt; fieri enim potest, vt ex tormenti violentia, & sanguis ad mammas decurrens (si modo ex sanguine lac generetur, quod non infirmis rationibus improbatur) & ipsum lac, quod jam ad mammas delatum est per totum corpus dispergatur, vnde & dolores, & febres non contemnendas excitari posse certum est: præterquam quod, vt dicit Fortunatus, bona sanguinis parte in lactante ad mammas decurrente fit, vt ipsa mulier minori sanguinis copia abundet, & ea de caussa debilis reddatur; sed ego hoc suppositum falsum existimo, non enim video nutrices se ipsis fieri debiliores, & idcirco non ex sanguine lac fieri censendum, quomodo enim integras sanguinis libras, immo binas singulis diebus ex nutrice ad annos elicies? sed nunc non datur his locus. Obsecro, lector humanissime, vide quæ pro hac opinione affert cumulatissime Prosper Martianus ad lib. Hipp. *de Nat. Puer. versic.* 250. *& alibi in commentariis ejusdem Hipp.*

Sed his omissis superioribus rationibus allatis pro lactantibus, quod torqueri non debeant hoc maximè Chordæ tormento, addam etiam quod longo tempore jejunæ permanere non possint, pastas autem illas torquere, vt alios homines, est periculosum; si ergo eas impastas per decem horas ad tormentum duxeris animi deliquio, lipothimia, syncope facillime prehenduntur; si pastas, eas in illa pericula conjicias, de quibus jam locuti sumus.

22 De mulieribus autem cum sermo sit illud oportune quæri potest, cur sit, quod Chordæ tormentum facilius sustineant, quàm viri? ita tradit ex Iurisconsultis Ant. Scap. apud Chartar. *in practic. interrog. Reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 210. & ex Medicis Fortunatus *vbi sæpe*, & confirmat experientia, & communis hominum assensus. Ipse Fortunatus hoc ex eo euenire credit, quod non adeo molestentur à respirandi difficultate in ipso tormento, vt viri, quia pectus multo latius obtinent, vnde addam quod etiam extra tormentum respirandi difficultatem facilius tolerant, quam viri Aretæo teste *lib.* 1. *Actor. cap.* 11. oportuit namque à Natura mulieri latius pectus donari ob prolis nutritionem; sed interdum non tantum ex hoc fit, vt in confitenda veritate sint pertinaciores, sed quæ summa Animi pertinacia dotantur, quippe quæ frustratim se concidi libentius eligant, quam contra id facere, quod in animo obfirmauerint suo, cujus muliebris vitij testis est communis hominum opinio, sed de hac re vide, quæ affert Tiraquell. *in leg. connub. l.* 9. *à num.* 34. *ad plures seqq.* At vnde est, si hoc tormentum facilius sustinent, quod plerumque facilius quam viri quæ perpetrauerint confiteantur? nam ita firmat Tiraquell. *vbi suprà, num.* 136. & Ambrosin. *de mod. form. proceß. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 2. & idcirco volunt, vt testatur Paris à Put. *de Syndic. verb. Tortura* 2. *cap.* 2. *num.* 3. & idem Ambrosin. *ibid.* quæstionem esse primo à muliere incipiendam, quod facilius confiteatur. An ne timiditas Animi vincit peruicaciam? an forte impossibile est, fœminam quæ nouit tacere? an vtrumque simul in ea re aliquid operari dixerim?

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Vigiliæ tormentum atrocius quam Chordæ.*
2 *Quæ partes in Vigilia torqueantur.*
3 *Quæcumque impediunt Chordæ tormentum, impediunt etiam tormentum Vigiliæ.*
4 *Peculiares morbi, qui Vigiliæ tormentum Reis infligi non permittunt.*
5 *An vigilia torquendi comedere, aut bibere possint antequam tormento exponantur.*

De Tormento Vigiliæ.

QVÆSTIO V.

1 Atrocitatem Tormenti, de quo jam locuti sumus, superat, vt dixi, non ratione doloris tantam, qui insupportabilis est, vt dicit Farinac. *quæst.* 38. *num.* 71. verum etiam ratione temporis, quo detineri in tormento Rei solent, superat, inquam, absque dubio alterum tormentum, quod Vigiliæ nuncupant, & cujus descriptionem jam dedi *quæstione prima*, in quo tormento infligendo non aliter quam in superiori plura veniunt consideranda; & primo quæ de ligatura, & de tempore intermedio inter ligaturam, & torturam, cum eadem hic sint, omnia etiam in hoc locum habent: non aliter enim Rei tractantur, quam si Chordæ tormento essent subjiciendi. Brachia tantum in hoc non tantum attrahi, & extendi possunt, saltem insigniter, quia hoc esset manifesto Reorum exitio, vt ex Farinacio alias dixi. Sed tamen aut parum, aut multum quatenus hujus tormenti qualitas fert, extendi solent. Dolor in vtroque casu acerbus, sed in postremo pernecabilis, & notatum experientia est, de qua testatur Farinacius, plures ex hoc in ipso tormento periisse: nam non modo cooperatur hic tam insignis, ac tam diuturnus dolor, qui aliquando pertransit spatium quindecim, ac viginti horarum, sed etiam spirandi difficultas, quæ cum tanto dolore, ac labore, cum tanta totius corporis, ac tam varij generis cruciatu non potest hominem non multum lædere.

2 Cæterum in hoc tormento totum fere corpus suum particularem cruciatum experitur: torquentur enim diuersæ partes, & pene omnia corporis membra siue artus præcipui, vt brachia, quia retro contorta, arctissima, ac dolorosissima alligatione vincta per longum tempus detinentur crura quia summo cum incommodo distracta, ac tam molesto situ collocata omnibus inferioribus partibus cruciatum communicant, pectus item, & vniuersus thorax, infimusque venter suum particularem dolorem, & anxietudinem experiuntur, sed maxime omnium os sacrum, & coccix in eo cruciantur, cum vniuersa corporis moles super ipsum decumbat, & ipsæ Ossis sacri, ac coccigis partes super obtusam illam, & acuminatam planiciem non enarrabili molestia, ac cruciatu recumbant. Succedit his omnibus molestia ex Vigilia ipsa, cum dormire neque possint Rei, neque permittantur: immo hoc vno incommodo famosum erat hoc tormentum in sui natalis exordiis, vt alias dixi, auget autem mirum in modum dolores, & molestias ipsa vigilia, & corpus multo magis debilitat, vt notum est.

Cum ergo hoc tormentum non eadem modo incommoda, sed etiam multo majora, & numero plura afferat, quam tormentum funis, etiamsi

tempore illud non tantopere superaret, certe hujus molestia, & atrocitas, molestiam, & atrocitatem illius æquaret; cum vero tantopere illud exuperet, superfluum est asseuerare hoc illo esse pari cum cautela infligendum, imo majori, vt monet Farinac. 3 *quæst.* 38. *nu.* 17. atque idcirco dubium esse non debet, quod omnia ea, quæ impediunt, ne quis Chordæ tormento cruciari posset, multo magis impedimento erunt, ne quis huic tormento subjiciatur; nisi brachiorum quædam impedimenta excipere velis, quæ tamen ego respiciens ad cruciatus diuturnitatem non exciperem. Quinimmo leuiores aliquos morbos, qui forte Chordæ tormentum non sufficienter impedire videntur, vt esset leuiuscula Tertiana simplex, aut etiam Quartana, certe ab hoc tormento excusare dixerim, quia tametsi inter vnam, & aliam Quartanæ febris accessionem longa sint interstitia, nempe duorum dierum, tamen nimis violenta ea tormenti caussa est, neque fieri potest, vt tam violenter, & tam longo tempore agendo ex intermittente continuam febrem non faciat in corpore jam ad concipiendum febrilem calorem disposito, atque eadem ratio militaret, me judice, in omni vel leuissima febricula, & in quibuscunque aliis leuioribus morbis, vnde eadem caussa, quæ insufficiens videtur ad impediendum, ne quis fune torqueatur, sufficiens euadet ad impediendum, ne quis tormento Vigiliæ crucietur.

Sunt tamen præter enumeratos morbos in superiori quæstione alij nonnulli, qui peculiariter impedimento sunt, aut esse possunt, ne Rei huic tormento exponantur, quales illi omnes sunt, qui infimam sedem, circumjacentesque partes obsident, vt tumo-4 res sunt, siue apostemata eorum locorum, dolentes, aut tumentes, aut vlceratæ, aut fistulosæ hæmorrhoides, quæ quidem venæ quædam cum sint numero quatuor, quarum duæ à splenetico ramo, duæ ab Epigastrico descendentes ad extremum podicem se conferunt, interdum inflammantur, apostemantur, vlcerantur, & fistulas concipiunt, & quocunque ex his modis afficiantur, sufficientissimum impedimentum præbent, ne Rei torqueri hoc supplicio possint, quia facillimum esset ex tormenti violentia noua apostemata, & inflammationes gigni, aut jam factas in gangrenas abire, & malam qualitatem induere, quemadmodum etiam & in eorum vlceribus euenire potest; immo & in simplici earum venarum apertione; neque solum hoc locum habere debet cum de præsenti morbi Reos molestant, sed etiamsi constet de facili illis molestari solitos, de qua re cum nihil apud quenquam scriptum repererim, certe peculiarem haberi mentionem decuit; licet de Tormento Vigiliæ neque Iurisconsulti, neque alius quisquam quicquam effatu dignum afferant si modum, quo infligitur, & tormenti atrocitatem, de qua testantur, excipias. At de impedimentis quæ excusare Reos possint, nihil omnino habent, supponendo forte id, quod dixi, nempe quod omnia ea, quæ à Chorda excusant, excusent multo magis à Vigilia, sed hæc quæ addidimus excusant à Vigilia, non autem à Chorda.

Sed & illud peculiarem animaduersionem in hoc 5 tormento exposcit, quod si in hoc quoque tormento infligendo ea cautela adhibeatur, ne Rei per octo, aut decem horas quicquam comederint, aut biberint, cum tormento sunt subjiciendi, necessarium omnino erit plerosque si longo tempore in tormento detineantur, ex inedia deficere, maxime autem juniores, & halitu graciles, qui jejunium difficulter ferre possunt: in his enim cum ex labore, & dolore, quem in tormento perpetiuntur, fiat multa spirituum resolutio, si alia ex parte jejunium & ante torturam, & in ipsa tortura perpeti cogantur, facili negotio animi defectus, lipothimia, syncopis, & ipsa tandem mors succedere ipsis potest, nisi oportune hoc incommodum declinetur. Quamobrem recte consultum puto, si minus temporis spatium intercedat inter comestionem, & tormentum, & forte non majus quinque horarum, maxime in calidioribus naturis, & in his qui habitus sunt gracilioris; quod tanto magis, ac tutius executioni demandari potest, quanto in hoc tormento non fit tam violenta corporis agitatio, vt in Chorda; vnde minor etiam occasio adest excitandi vomitum, ex quo etiam minus periculum in hoc, quam in illo impendet. Quin & in ipso tormento non inconueniens duco Reis aliquid offerre, si deficere se clament, aut Iudici ita videatur, quod tamen stomachum grauare non possit, vt esset jusculum carnium, vel panis buccella vino madefacta, vel aliquid simile vel permittendum, vt vini modicum sorbillent, quod executioni aliquando à non imprudentibus Iudicibus demandari accepi.

SVMMARIVM.

1 *Iudex Reus mortis efficitur, si Rei in tormento ex sua negligentia moriantur.*
2 *Iudex quando teneatur de homicidio, si Reus in tormentis decedat.*
3 *Ad cognoscendum an Reus in tormento deficiat, quænam attendere Iudex debeat.*
4 *Quomodo succurrendum his, qui in tormentis deficiunt.*
5 *Admonitio circa Reorum torquendorum inediam.*

Reos in tormentis deficere ex quibusnam signis cognosci possit.

QVÆSTIO VI.

EVenit interdum in infligendis tormentis, vt vel nullum appareat impedimentum, vel nullum à Reis opponatur, vel si opponatur, sufficiens à Iudice, vel à Medico ad hoc conuocato non existimetur, vel vt verè nullum impedimentum adsit, vnde Rei tormentis expositi manifestissimi periculi aleam subeant, defectu animi, vel simili aliquo symptomate correpti, ita vt, nisi illico à tormentis deponantur, & quam citissime illis succurratur, acta de ipsis res sit: hoc autem magni momenti quidem est, tum quia de vita hominis agitur, tum etiam quia si in hoc Iudicis culpa interueniat, qui nimis 1 in tormentis excesserit, aut diligentiam non adhibuerit, nec peritos conuocandos curauerit, antequam Reum tormento subjecerit, neque oportune jam deficere incipientem à tormento deposuerit, ipse Reus mortis efficitur, de qua re, si quis plura scire desiderat, consulat Farinac. Abunde de ea re disserentem *quæst.* 37. *à num.* 112. *ad plures seqq.* vbi quando, & in quibus casibus hoc habeat locum sufficienter docet. Inter cætera vero, quæ ille habet hoc est, tunc nempe Iudicem teneri de homicidio, 2 quando Reum vltra ejus tolerantiam torquere non desistit,

non desistit, sed in torquendo modum excedit, quod tunc vsuuenit, quando apparentibus nonnullis signis, quæ demonstrare possunt tormentum excedere Rei tolerantiam, Iudex tamen illum vlterius torquet: necessarium igitur est videre ex quibusnam signis cognoscere liceat, quando Reus ex tormentorum atrocitate deficere incipiat, quæ quidem signa nimis succinctè, & concisè affert Ambrosin. *de mod. form. process. lib. 4. cap. 14. num.* 4. ex quo etiam, sed nihil luculentius Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap.* 12. *num.* 3. Accuratius, sed breuiter recensentur à Fortunato *loco sæpissime cit.* Iudex ergo vbi aliquid mali suspicetur, vel quod existimet Reum esse debilis naturæ, vel quod in medium attulerit aliquod impedimentum, quod ipse Iudex pro insufficienti duxerit, vel quod torméta sint nimis atrocia, vel præscriptum tempus excedant, 3 tunc primo ad faciei, & totius corporis colorem attendat, qui si in pallorem manifestum conuertatur, & appareat jam in Reo cadauerosa pene imago; si dehinc etiam liuescere faciem, pectus, & brachia conspexerit, tum tanto magis de futuro animi defectu dubitans, majore circumspectione, & majore attentione Reum considerabit, tum etiam ad illum tangendum accedet, vel tangendum curabit, ad explorandum, an refrigerari secundam frontem, aut tenuiter sudare comperiatur; quibus si accesserit vocis defectio, vel interceptio, crebrior anhelitus, & summa respirandi difficultas, aut si guttur, & collum præter modum intumescere videatur, si vngues liuescant, & si cætera omnia membra, quæ maxime soluta habet dissolui, ac quasi præmortua concidere adnotentur, jam magis de ea re sollicitus erit. quod si jam frigido, ac tenui sudore frontem, vel nimium copioso, & tepidiore corpus totum diffluere comperiat, si jam summus præsens sit corporis languor, si palpebræ concidant, si stertat, si spumam ex ore emittat, Reus jam prope mortem est, nisi confestim illi opem feras. neque debet Iudex hæc expectare, difficile enim esset hominem à morte eripere, antequam à tormento deponeretur, & apto in loco collocaretur; priora ergo signa animaduertens sese ad deponendum Reum à tormento accingat; quod si ea quæ secundo loco recensuimus adnotauerit, illico, nullaque interposita mora deponendum jubeat, aptisque auxiliis illi subueniat, quæ mox recensebimus. & licet Rei multa effingant, atque plura effingere possint, vt Iudici persuadeant, ne vlterius ipsos in tormentis detineant, vt vocis defectionem, crebram, ac difficilem respirationem, stertorem, languorem, spumę exitum ab ore, & alia id genus, tamen neque pallorem, ac fœdum illum, cadauerosumq; corporis aspectum sibi ad libitum conciliare possunt, neque item ad libitum, & quantum voluerint, & ex quibus partibus voluerint exsudare, neque alia nonnulla simulare, quę in vero, & non ficto animi quocunque defectu euenire solent; vt admonui alias *lib. 3. tit. 2. quæst. 6. n. 9.*

Videtur autem maxime ad nos pertinere, vt de-4 monstremus, quanam ratione succurrendum his sit symptomatibus, si vnquam ex tormento eueniant; & primo Rei quanto ocius à tormento deponendi, & vndique à vinculis soluendi, placidèque tractandi, & si fieri potest mollibus stragulis excipiendi, sin minus quiescere aliquo in loco quam minime incommodo permittendi; tum aqua frigida leniter inspergendi, vel rosacea in faciem projicienda; aceto item rosaceo tempora, nares, & pulsus madefaciendi, aliisque non dissimilibus ingeniis restaurandi, quibus vti plerumque Iudices testatur Ambro- *Zacc. qu. Med. leg.*

sin. *vbi supra, lib. 4. cap. 14. num.* 11. quæ tamen leuiora sunt respectu violentiæ prægressæ caussæ; quamobrem necessitate vrgente, nempe si Rei jam defecerint, & in manifestam syncopen lapsi fuerint, neque tamen à tormentis depositi, & prędictis adjuti in se redierint, tunc absque dubio Medicus conuocandus, sed interim si vocatus Medicus presto non adfuerit, quia in mora summum in hoc casu periculum, panis buccella vino generoso intincta offeratur, si modo porrectam assumere possint, vinum ipsum maluaticum, aut aliud generosum in os ingeratur, vel aquæ vitæ tantillum ex Cinnamomo, aut Gariophillis, aut simili, iisque etiam facies, pulsusque omnes madefiant; quinimo & petia eo vino madefacta, ac tepente testes inuoluantur. stomacho etiam crusta panis eodem vino calido madefacta apponatur, odoribus etiam gratissimis spiritus recreentur; nam mali odores in hoc casu omnino fugiendi, & idcirco reprobandum nonnullorum Iurisconsultorum consilium volentium, vt malis quibusdam odoribus Reos excitare procuremus; cum enim syncopis hic ex summa, ac confertim facta spirituum dissolutione eueniat, vitanda ea omnia, quæ aut spiritus ipsos dissoluere, aut turbare possunt; quamobrem nec cucurbitulis, nec fortibus ligaturis, nec dolorosis vllis remediis vtendum, sed placidis, ac mitioribus tractandum, omniaque sine mora administranda ei sunt, cui salus hominis cordi esse debet.

Admonendum autem hic etiam quod superiori 5 quæstione admonuimus, nempe quod cum consuescant Iudices homines per octo, aut decem horas jejunos tormentis exponere, aliqui ex ea sola occasione in prænarrata mala incidere possunt, & maxime si longo tempore in tormento detineantur, vt absque dubio in Vigilię tormento euenit, idcirco cum Iudex aliquid simile suspicatus fuerit, rectè consultum puto, si aliquod signum etiam leue ex his, quæ recensuimus demonstrantibus futurum animi defectum, adnotauerit, vt Reum cogat aliquid assumere, veluti buccellam panis vino intinctam, aut quid simile; aut si tormentum futurum sit diuturnum, aliquod majoris momenti, sic enim de facili hoc inconueniens euitabit.

SVMMARIVM.

1 *Taxillorum tormento non multum fidunt Iudices.*
2 *In maxime debilibus etiam Taxillorum tormentum euitandum.*
3 *Morbi peculiares impedientes hoc tormentum.*
4 *Sibillorum tormentum omnium leuissimum.*
5 *Sibillorum tormentum quanam impediant.*
6 *Ferula proprium puerorum tormentum.*

De Taxillis, Sibillis, & Ferula.

QVÆSTIO VII.

Taxillorum tormentum in locum atrocioris tormenti adhibetur, vocaturq; vulgo, la Starghetta, à repagulo ligneo, quo tormentarij in eo infligendo vtuntur, vt suo loco dixi. eo autem Iudices non 1 multum fidere videntur, imo periculosum esse dicunt, vtpote quod non possit sua acerbitate, quæ multa non est, Reos cogere ad veritatem propalandam; idcirco ipse etiam Farinac. *in sæpe citat. quæst.* 38. *num.* 67. hoc tormentum paruipendet, affirmans perpaucos esse, qui ob ejus efficaciam quicquam fateantur; cum tamen alia ex parte

Bernardin. *in schol. ad Ambrosin. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 2. serio affirmet, Taxillorum vsum esse vere inhumanum, ac rigidum. quanam ergo ratione hanc horum DD. contrarietatem conciliabimus? Farinaccio certe in his plurimum deferendum existimauerim; sed si alia ex parte considerabimus modum ipsius cruciatus, membrum quod cruciatur sensu exquisitissimo præditum articulum nempe insignem, aliasque partes eam partem componentes, negari nullo pacto poterit dolorem non posse fieri in hoc tormento atrocissimum, neque iis inferiorem, qui in aliis tormentis excitantur; jam à Tormentario accepi, posse se Repagulum calcando quantum vellet, malleolum ipsum minutim confringere. Sed quia neque ad longum tempus Rei eo tormento cruciantur, & in ministrorum potestate est, mitius, aut atrocius Reos torquere, qui strenis, & blanditiis cum licet, eos corrumpunt, idcirco eo nomine suspectum est. alias enim hoc non minoris facerem, quam ipsum Chordæ tormentum, quia saltem intensiue in hoc fit major cruciatus, licet in illo fiat major molestia. atque ea de re puto & in hoc tormento infligendo plura considerari posse legitima impedimenta, quibus præsentibus, Iudex ab eo abstinere debeat, ne, si non obstantibus his impedimentis; eo vtatur, impietatis crimine defœdetur, & hominis salutem paruipendere videatur. ac profecto, cum hoc tormentum, vt dixi, tunc in vsum à Iudicibus conuocetur, cum aliis præ Rei debilitate, aut aliqua infirmitate, & legitimo impedimento vti non licet, videndum ne insigni debilitate præsente id faciant; nam & ex hoc periclitari Reus posset, maxime si debilitas ex prægresso morbo sit; neque etiam præsente quacunque febre, nisi esset aspernabilis ob ejus exiguitatem, neque in vllo morbo, qui febrem adjunctam habeat; nisi forte in simplici quartana. in omnibus enim prædictis casibus & vires affatim concidere, & febres ex doloris acerbitate mirum in modum augeri possunt, quia dolor, & præcipue vehemens qualis in hoc cruciatu est, vires exoluit, Gal. 12. *Method. cap.* 1. *& alibi.* dolor item magnus corpus inflammat, humores accendit, inflammationesque ea de caussa inducit, Gal. *comm.* 3. *de fract. tex.* 21. & maxime dolor ex collisione, & compressione proueniens, qualis ex hoc tormento fit, vt idem Galen. docet *vbi supra comm.* 1. *tex.* 24. itaque non temere ita affecti hoc tormento cruciandi.

2

3 Sed morbi, qui peculiariter impedimento esse possunt, ne huic supplicio Rei supponantur, sunt qui ipsas inferiores partes, tibias nempe, pedesque exercent. vt tumores, siue apostemata, vulnera maxime insignia, vlcera notatu digna, varices, dolores podagrici, qui pedis proprie articulos molestant; qui quidem non solum si præsentes sint impediunt hujus tormenti vsum, sed etiam si Reus alias illis fuerit obnoxius; non sic autem cæteri supranominati morbi, nisi summa remansisset partium debilitas. tanto magis autem attendendum in hoc Iudici existimauerim, quanto hoc tormentum in senibus facilius vsurpari solet, qui propter grauiorem ætatem Chorda, aut Vigilia torqueri non possunt, vt dicit Farinac. *vbi supra.* At senes si quibus morbis sunt obnoxij, maxime podagram habent familiarem, vt experientia testatur, & cum Hippocr. *lib.* 3. *Aphor. vlt.* omnis Medicorum scola: id autem non aliunde fit, nisi quia articulos valde infirmos habent, & pluribus humoribus crudis, ac pituitosis abundant, qui facile ad eas partes tanquam cæteris, & debiliores, & decliuiores decurrunt, itaque caute agendum cum senibus in hoc tormento.

4 Sibilli & ipsi in locum majorum tormentorum vsurpantur, leuissimum omnium tormentorum censetur, quod non tam ratione ipsius instrumenti, quo infligitur euenire credo, quod alias grauissimum inferre posset dolorem, quam ratione modi torquendi; nam funiculus, quo Sibilli simul alligantur, & quem coarctando digiti pressi cruciatum majorem, aut minorem percipiunt pro majori, aut minori pressura, non videtur tantopere attrahi posse, tantane violentia digitos premere, vt licet notabilem dolorem excitent, intolerabilem faciant, aut parem illi, qui Taxillis inferri potest. præterquam quod etiam in hoc, vt in Taxillis Tortorum fraus intercedere facili negotio potest, qui funiculum valide attrahere simulantes, lentius attrahunt, & interim Reum ad vociferandum stimulant, ne fraus detegatur, vt magno cruciatu affici videatur. & tamen benignius, ac leuius tormentum hoc fuisse anteactis temporibus crediderim, eo quod, quantum assequi potui, nonnisi virgas quasdam inter digitorum interstitia immittebant, dehinc vinculo aliquo, aut funiculo digitos constringebant, vt recitat Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *quæst.* 2. *num.* 6. Sed nostra hac tempestate virgæ illæ in ligneos ac prædurus paxillos abierunt, quales retuli, cochleæ in modum fabrefactos; & quia ex Buxo fiunt ligno nempe durissimo, cochleares illi circuli multum cruciare sunt apti, quod non crediderim obtinuisse antiquiores Sibillos. Forte etiam non ambas simul manus junctas, vt ad præsens fit, tunc temporis alligabant.

5 Porro hoc tormentum absque periculo præ cæteris omnibus adhibetur; sed tamen si vllus adsit extremæ manus peculiaris morbus notatu dignus, vt maxime Chiragra est, ab eo certe abstinendum; periculum enim est, ne doloris acerbitate materia ad patientes particulas plurima cum violentia attrahatur, & notabilem excitet tumorem, & inflammationem, quæ facile gangrenosam, ac prauam naturam ob partis debilitatem inducere possit, aut aliquem alium morbum, qui licet difficulter talis fieri possit, vt lethalis euadat, tamen videant Iurisconsulti, an impedimento huic tormento infligendo esse debeat.

6 Ferula tandem, Virga, Scutica proprium tormentum Puerorum est, quo non solum Iudices, sed multo frequentius minaces Ludimagistri vtuntur, vnde illud Iuuenal. *Sat.* 1.

> *Et nos ergo manum ferulæ subduximus.*

pro eo quod est pueritiam euasimus. & Martial. *lib.* 10. *num.* 62. Ludimagistrum alloquens;

> *Scuticæque loris horridis Scythæ pellis,*
> *Qua vapulauit Marsyas Celenæus,*
> *Ferulæque tristes sceptra pædagogorum*
> *Cessent.*

Ferula vero & scutica leuiora sunt, flagella sunt grauiora: nam ferula & scutica in pueris, & mitioribus delictis, flagellis in viris & atrocioribus vtebantur, vnde illud Horat. *lib.* 1. *Serm. Sat.* 3.

> *Ne scutica dignum, horribili sectere flagello.*
> *Nam, vt ferula cædas meritum majora subire*
> *Verbera, non vereor.*

Sed & ad plectendos seruos antiqui his quoque instrumentis vtebantur. vnde idem Iuuenal. *Sat.* 6.

Hic

---- *Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,*
Hic Scutica.

Notum vero est nullum habere hoc tormentum in se vitium, nisi illud animaduertendum ducas, quod adnotauit Chartar. *lib.4. pract.interr.Reor.cap.1.n.49.* scilicet non indifferenter omnes pueros ferula, aut scutica cædi posse, quia excipi debent infantes, nempe illos, qui nondum septennium excesserunt, & videtur hæc cautela non esse superflua, sed post prædictum tempus, dummodo magnus terror illis non incutiatur, & vapulatio sit moderata, non est quid quod prohibeat, quo minus vapulare debeant. si tamen vnquam casus detur, in quo necesse sit ante duodecimum annum puerum torquere.

SVMMARIVM.

1 *Pœnarum diuisio.*
2 *Exilium perpetuum an sit pœna capitalis.*
3 *Exilium à relegatione quid differat.*
4 *Morbi ex Aeris vitio periculosissimi.*
5 *Carcer perpetuus pro pœna de jure ciuili prohibitus.*
6 *Carcer in quo Rei ob aeris malitiam perire possunt est prohibitus,*
7 *In damnatione ad Triremes quæ animaduertenda.*
8 *In fustigatione quid considerandum.*
9 *Membri abscissionem quæ prohibeant.*
10 *Fustigati, & ii quibus membrum est abscissum, quomodo tractandi.*

De Pœnis.

QVÆSTIO VIII.

POEnarum genera quamplura & esse dixi, & multo plura esse posse. omnia tamen in duo genera generalissima distinxi, in pœnas temporales 1 scilicet, & spirituales. de spiritualibus breuiter inter miscellanea pertractare decreui; nunc de temporalibus, quarum alias esse dixi pecuniarias, alias corporales, de prioribus nihil ad nos: posteriorum aliæ sunt capitales, aliæ non; Capitalium aliæ ad vltimum vsque supplicium procedunt; (de quibus nihil omnino est à nobis dicendum) aliæ non, de quibus perpauca sunt, quæ per nos admoneri debent; eæ autem, vt dixi, aut sunt simpliciter capitales, vt exilium perpetuum, Triremes perpetuæ, aut non capitales, vt fustigatio, membri abscissio, exilium ad tempus, Triremes ad tempus. relinquam autem, ne vltra septa meæ Artis transiliam, disputationem illam ad Iurisconsultos tantum pertinen- 2 tem, an nimirum exilium perpetuum, & Carcer perpetuus, & similes pœnæ capitales sint, nec ne; quia multi in affirmatiuam, plerique in negatiuam sententiam abeunt; communiorem ego pro veriori supponam, priores nimirum capitales esse, posteriores nequaquam; neque ad hoc vllas afferam auctoritates, cum hujus puncti decisio nihil ad ea, quæ pertractamus conferre possit.

De exilio igitur nihil adderem, nisi cum exilio relegationem etiam comprehenderem, quia quandocunque esset in potestate exuli sese ad hanc, aut illam regionem conferre, nihil difficultatis esset, quod quæcunque persona, & quandocunque nisi 3 aliud obstaret in exilium mitti posset. In relegatione autem coguntur, vt existimo, ipsi damnati in ea regione permanere, ad quam relegantur, quæ si aeris fuerit mali, & contrarij alicui morbo, cui relegatus sit obnoxius, vel si ob ejusdem aeris vitium in morbum aliquem incideret, dubitari posset, an locus relegationis esset in salubriorem mutandus, in quo dubio quid esset resoluendum ego, quod ad me non spectet, non determino; sed illud admonere, quod ad me duntaxat pertinet, non desistam, quod morbi, qui ex Aeris vitio eueniunt, & periculi pleni sunt, & cum summa difficultate sanabiles; 4 vnde quandocunque per Medicos requisitos pateret, locum relegationis esse praui aeris, vel contrariæ omnino Naturæ, habitudini, morbis, quos relegatus patitur, idem esset eo Reum relegare, ac illum securi percutere, aut alio modo occidere; cui impedimento an, & quando, & in quibus casibus sit attendendum ipsi Iurisconsulti dijudicent.

Eadem consideratio esse potest in damnatione ad perpetuos carceres, licet de Iure ciuili hæc pœna sit prohibita. Bald. *de Carcer. cap. 1. num. 3.* & 5 vide Cujac. *lib. 14. Obseruat. cap. 34.* sed si quando nunc imponatur, certum est prohibitum esse carcerem, in quo Rei ob Aeris malitiam perire facile possunt, Farinac. *q. 27. num. 97.* quod si veritatem 6 habet, etiamsi carcer non esset ex se praui aeris (si modo idem obseruandũ in carcere, qui ad custodiam, & in eo, qui ad pœnam inseruit) sed tamen ejus naturæ, vt damnato præsentaneum vitæ periculum afferret, absque dubio esset in minus malum permutandus; quod si habet locum in damnato, ad carceres perpetuos, multo magis habebit locum in his, qui ad tempus, aut non pro pœna, sed in custodia detinentur. quinam autem morbi ab ea custodia excusare, & quando hominem possint, jam alias determinauimus.

De damnatione ad Triremes eadem, imo multo 7 major consideratio habenda, si enim necessarium esse dicant Iurisconsulti attendere ad vllum futurum vitæ periculum in his, qui ad eas in perpetuum damnantur, multo magis necessarium esse firmabunt, attendere ad idem periculum in his, qui damnantur ad tempus. Itaque debiles, conualescentes, valetudinarij, magno morbo capitis, pectoris, aut cujuscunque alterius partis detenti, quos alias recensuimus, Gallicæ infectioni, arthriticis doloribus, herniis quomodocunque obnoxij Triremibus sunt inepti. Ætatem quoque tam teneriorem, quam prouectiorem in considerationem venire debere notius est, quam vt à me vlteriori oratione moneri debeat, quia triremes fortes homines & sanos requirunt, vt notat ex Iurisconsultis Act. *de Infirm. par. 2. verb. Triremes. num. 1.* vbi ad triremes damnatos, si sint infirmi, dimittendos esse voluit, dato substituto.

Cæterum fustigatio, quæ & fustuarium dicitur, 8 habet etiam aliquid consideratione dignum: nam si multa, ac sæua futura sit, in debili tuta esse non potest, neque in febricitante, neque in Phthisico, neque in Hectico, neque in eo, qui insigni aliquo pectoris morbo laborauerit. quin etiam tuta non est si graui stomachi imbecillitate, aut cordis tremore, aut lipothimia, aut syncope, aut alio notabili cordis affectu fustigandus inuadi sit consuetus.

Sed & membri abscissio multo magis in censu 9 habenda, neque vbi homo insigni morbo laborauerit infligi absque præsentaneo vitæ periculo potest; quin & robustas requirit vires, nam & ipsi

Medici vix audent membrum etiam demortuum abſcindere, niſi ſummus corporis vigor adſit; quamobrem morbi omnes notatu digni, quos alias nominauimus, etiam in hac pœna infligenda impedimento eſſe poſſunt, quodnam autem membrum abſcindendum, ſi quod à ſtatuto præcipitur tantum vtile ſit, aliud autem inutile, vt ſi ſtatutum jubeat amputari dextram, Reus autem ſiniſtram habeat aridam, apud Iuriſconſultos videndum.

10 Remanet tandem vt Medici officio pellecti doceamus quæ cura in fuſtigatis, & in his, quibus aliquod membrum abſcinditur, ſit adhibenda, & quoad fuſtigatos diuerſa auxilia proponuntur à Paulo *lib.* 4. *cap.* 12. ab Auic. 44. *tract.* 2. *cap.* 7. & aliis ex Arabibus, à Bertapalia *de apoſtem. cap.* 15. à Io. de Vigo *ſuæ Chirurg. lib.* 9. *cap.* 15. omnes autem maxime laudant ouillam pellem detractam, calentemque ſuperimpoſitam. Vigo ſanguinem primo detrahit; poſt cum aliis (qui vniuerſalia ſupponunt) præbet Rhabarbarum pondo vnius drachmæ, cum Rubea tinctorum, & Zingibere ad ſcrup. 1. cum aqua Scabioſæ. Datur & Bolus Armena, & Terra ſigillata, & Mumia, & Rhaponticum, & decoctum Cicerum rubrorum excorticatorum, & alia quæ ad eos, qui ex alto cadunt, aut violenter in aliqua dura corpora impingunt ab auctoribus præſcribuntur. extra apponitur ceruſſa, lithargirium, puluis mirtyllorum, Roſarum, Camomillæ oleum roſaceum, mirtinum, Camemelinum, & alia apud illos vide, apud quos etiam curam habes, quæ ſeruari debet in amputatione membrorum, præcipue autem eam require apud eundem Vigonem *lib.* 9. *cap.* 31. & apud Paræum *lib.* 11. *cap.* 20.

Libri Sexti Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEXTI TITVLVS TERTIVS.

De Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

Continens Quæſtiones octo;

quarum

Admodum Illustri, atque Excellentissimo

DOMINO

GASPARI DE SIMEONIBVS,

Spectatæ nobilitatis, ac virtutis Viro.

Paulus Zacchias F.

PVtasne, Vir Clarissime, me postremo loco habuisse; quòd in comprobandis hisce laboribus meis etiam Tu album calculum addideris? Haud equidem tuum ingenium ejus me incuriæ insimulari sinet, qui censuram tuam tanti fecerim, vt eos, tanquam ad Lydium lapidem exactos, aliquid esse facilè mihi persuadere possem, quod anteà non audebam: noui enim, quodcunque ipse de his, quæ ad grauissimas quasque Disciplinas, bonasque Artes pertinent, judicium tuleris, Xenocratis testimonio præferendum; norunt & hoc quicunque probatissimi nominis in virtutibus, ac literis excellunt; quorum non hic Tibi numerum longissima recensione præfigam, cùm instar omnium esse possit Illustrissimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor præclarissimus, apud quem Virum, sed quem virum! quanto in pretio sis, neque Te, neque literatorum quemquam, quorum illum Coriphæum jure dixeris, latere scio. Hæc interim Opella, quæ tibi vnà cum Auctore suo deuouetur, vt est monumentum meæ addictissimæ voluntatis, argumentum, vt spero, referet virtutis, ac beneuolentiæ tuæ, qua me, meaque studia complecteris peramanter, atque ornas: vt quam tua Doctrina æquam habet apud Viros doctissimos æstimationem, ac laudem in hoc munusculo hilarè excipiendo, humanitati pariter tribuatur. Vale,

LIBRI

LIBRI SEXTI TITVLVS TERTIVS,

De Præcedentia inter Medicum, & Iurisperitum.

SVMMARIVM.

1 *Honor quibuscunque præsentis vitæ bonis, & ipsi quoque vitæ est præferendus.*
2 *Ciuitas sine Legibus placere non potest.*
3 *Sine Lege viuere homines non possunt.*
4 *Quicquid ex mutua hominum societate boni emergit à Legibus dependet.*
5 *Præcedentia est honoris species.*
6 *Honor quid sit.*
7 *Præcedentia quid, & num. 27.*
8 *Præcedentia quid ex Legumperitis.*
9 *Præcedentia consistit in actu recipiendi honorem.*
10 *Præcedere quid.*
11 *Homines honorantur propter virtutem.*
12 *Virtus bonum facit habentem.*
13 *Virtuti cur debeatur Honor.*
14 *Virtutes non sunt omnes vnius generis.*
15 *Vna virtus est major altera.*
16 *Virtus est tanto altera major, quanto majoris boni est effectiua.*
17 *Virtutis magis proprium est honesta agere, quam non agere turpia.*
18 *In Republica quis præcedere debeat.*
19 *Multa honorantur præter virtutem.*
20 *Omnia honorantur in ordine ad virtutem.*
21 *Dominari debet qui justissimus est.*
22 *In mundi primordiis honorabantur præ cæteris qui virtute excellebant.*
23 *Quod honorentur Nobiles à prima Majorum virtute fit.*
24 *Honor tangit posteros, Laus autem eorum tantum est, quorum est virtus.*
25 *Generis virtus est nobilitas.*
26 *Propter ætatem majorem cur honorentur homines.*
28 *In Republica magis honorandi, qui virtute præcellunt.*
29 *Ars, & Scientia nobiles vnde dicantur.*
30 *Nobilitas subjecti à Philosophis accipitur tanquam quid cum bono conuertibile.*
31 *Verum, & bonum conuertuntur.*
32 *Animi bonum corporis bono anteferendum.*

Quid sit Honor, quid Præcedentia: Honor major vni, quàm alteri cur debeatur in Republica.

QVÆSTIO I.

Qvanta Honoris cura cunctis hominibus esse debeat, ipsius Honoris pretium facile commonstrare potest, tale enim, tantumque est, vt jure merito Honor quibuscunque præsentis vitæ bonis, etiam ipsi vitæ sit præferendus; quia est omnium bonorum externorum maximum, Arist. *lib. 4. moral. Nicom. com. 3.* cætera namque caduca, ac fragilia, Honor perenne, ac diuinum bonum est, Platone teste *lib. 5. de Legib. in princ.* Ne ergò tam excellens bonum paruipendere me quisquis sit existimaret, quod facile contingere potuit, si Artis, quam profiteor, honorem negligere credidisset, qui eam à detrectantium calumniis indefensam me reliquisse obseruasset, non erat à me silentio ea inuoluenda controuersia, quæ inter Iurisconsultos, & Medicos viget, prętereunda dum vtrique propriā, & suæ ipsorum Artis existimationem tueri satagunt. deserere enim meam simul caussam, & Honorem visus essem, si dum omnes, ac singulas quæstiones Iurisconsultis, ac Medicis communes hisce meis scriptis exagito, hanc vnam tacitus præteriissem, & omni ex parte neglexissem, quod ex Animi magis ignauia, quam ex alia quauis honestiore caussa factum Aristarchus aliquis judicasset. Pace igitur Iurisconsultorum liceat mihi cum ipsis in arenam descendere, etiamsi enim è pugna cedere victo mihi contingat, otiosus tamen, & inhonoratus cedere non cogar. Sed vtinam inter litterariæ palestræ limites sese continentes Iurisconsultorum nonnulli, dum de Honore cum Medicis contendunt, ad conuicia, & vilipendia non hominum dicam, sed diuinæ, ac Artis Artium omnium nobilissimæ, Deique dono hominibus concessæ transgressi, suum ipsorum honorem non defœdassent. dolendum medius fidius magis, quam redarguendum est, viros prudentissimos, & qui prudentum epitheto non injuria se decorari volunt, dum æmulatione excitati cum Medicis pugnant, ad despectum, & derisionem æmulorum prosiliisse, ac friuolis quibusdam cauillationibus, injuriosisque verbis Medicos lacessisse, Medicos, inquam, viros (absit verbo inuidia) vel ipsa superni Opificis sapientia dictante summo honore, & collaudatione dignissimos.

Vtinam ergo æquo animo pugnantes extra liram vagati non essent, poterant fortasse aliqua saltem ex parte victoriam vel ipsis æmulis judicibus reportare; nunc vero quæstionis litterariæ modum prætergressi, & ad ea, quæ ad rem minime suam faciunt sese conferentes, inanibus argumentatiunculis, frigidisque argutiis, insulsisque salibus segniter aduersarios lacessentes, de jure suo cecidisse, merito judicari possunt; ita vt nisi in integrum restituantur, vix illis locus ad oris apertionem sit relictus. Verumenimvero aliter cum ipsis decertare mihi in animo est. Apage à me non modo doctos viros, sed ne eos quidem, qui doctorum nomine quomodocunque insigniuntur aliter, quam summo cum honore excipere. absit de illis aliter, quam summa cum modestia, ac reuerentia loqui, longè tandem à me sit quicquam contra eorum existimationem proferre: hoc enim persuasissimum mihi est, cum, qui doctos viros, aut doctrinas, bonasque aliquas Artes negligit, despicit, irridet, vltrò

esse inhonorandum, despiciendum, irridendum, imo & puniendum. Ego vero licet professione Medicus ipsos Iurisconsultos in hac caussa æmulos habeam, non tamen ea de re ipsos despectu, aut irrisione, sed multo honore dignos pronuntio, Leges autem, & Legumperitiam (licet hæc cum Medicina de dignitate contendat) tanti faciendas existimo, vt non modò cum Platone sentiam *in Critone* dicente, Ciuitatem sine Legibus placere non posse, *& 2. de Leg.* inculcante, Ciuitatem sine Lege nullo loco esse habendam, tanquam si non esset, sed addam etiam, quod, quemadmodum sine Lege viuere homines non possent, eodem Platone teste *in dial. qui inscribitur, Hippias major*; sic quicquid boni ex mutua hominum societate emergit, ab ipsis legibus dependet, absque ipsis omnino, affatimque ruiturum, nulloque modo, neque per vllum tempus duraturum; quod si quis tam perfrictæ frontis homo sit, qui leges ab hominum societate ablegandas esse velit, aut eas, earumue conditores, ministros, & interpretes vllo modo injuriis lacessere, jurgiisque contra eas, aut eos insurgere audeat, sciat is per me, se omne publici boni fundamentum destruere, ipsumque publicum bonum ab hominum communitate eliminare, cujus origo, & præcipua caussa ipsæ Leges sunt, & ad cujus boni tutamen, & perpetuitatem non minus Leges, quam earum ministri, & interpretes necessarij omni ex parte existimandi, ac ipsum tale ob meritum summo supplicio tanquam humani, ac publici boni acerrimum hostem esse afficiendum. Eam igitur ob caussam quantum Leges, earumque conditores, & ministri honoris mereantur, quantumque ab hominibus obseruandi, nullus, sanæ mentis homo non nouit. Ergo Leges, earumque conditores, & ministri in debito honoris gradu etiam per nos manutenendi, & dum ex eorum numero aliqui nobiscum de honore pugnant, si ita Ratio, & Iustitia expostulat, locus illis cedendus est, sin minus secundum Rationem, & Iustitiam videatur, caussam nostram omni cum modestia tueri studeamus, solidas, ac firmas argumentationes, non ineptas argutias, aut vanas quasdam deductiones, vel contumeliosa verba extra rem pro nostra tutela adducentes, sed imo aduersarios ipsos in debito honoris gradu tueamur, vt tanto gloriosior victoria, si quæ sperari possit, futura sit.

Sed antequam cum ipsis congrediamur duo nobis præstanda sunt; primo videndum, quid sit Honor, quid Præcedentia, nam de his contentio est, quibusque ex caussis vni personæ in Republica major quam alteri honor debeatur. secundo calumnias quasdam, ac contumelias, quas in vtramque Artem, seu scientiam vel ipsi Professores vicissim inter se, vel alij quicunque euomunt, refellere, ac confutare oportet, ipsosque detractores mendacij conuincere; nam deinceps Artes ipsas, & Artifices inter se placide comparabimus, & ex his, quæ deducuntur, victoria facile cedet his, quibus de Iure conuenit.

Cum ergo Præcedentia sit Honoris species delati in aliquem respectu, & in relatione aliarum personarum, quæ simul honorantur, videndum primo quid sit Honor; & vt ab hoc puncto breuiter me expediam, & ad immediata me conferam, relictis pluribus Honoris definitionibus ex Aristotele, D. Thoma, & aliis relatis per Cassanæum *in Catal. Glor. mund. par.* 1. *conf.* 1. & per Leonell. *de Præced. Homin. quæst.* 1. *art.* 2. & per nostros Philosophos in Ethicis, dicamus cum Aristotele, Honorem esse exhibitionem reuerentiæ in virtutis testimonium, vel dicamus quod, Honor est significatio quædam excellentiæ virtutis per actus ciuiles præstita in eum, qui honoratur. est enim Honor quid pertinens homini prout sociabili, & in societate viuenti, idcirco prudenter ex Baldo doctissimus Iurisconsultus Melchior Lotherius in suo consummatissimo opere *de Benefic. lib.* 1. *quæst.* 16. *num.* 13. definiuit Honorem esse recognitionem majoritatis cujusdam, quæ à persona personæ debetur. licet, vt ingenue fatear, non semper Honor conferatur in signum majoritatis, quinimo multoties Honor à majori in minorem confertur: malim ergo dici esse recognitionem, & significationem virtutis, quam dixi per actus ciuiles præberi. siquidem honor confertur etiam à summis Regibus, Imperatoribus, Pontificibus priuilegiis, indultis, ac similibus rebus, vel confertur ab iisdem aliis personis majoribus, minoribus, paribus per eosdem actus ciuiles, siquidem in colloquiis, in congressibus, in sessionibus, & in aliis occasionibus hujusmodi, quin etiam & in scribendo per epistolas, aut alias manifestamus qualis debeatur significatio virtutis personæ, quam honorare intendimus, cujus rei exemplum vnum, aut alterum ex Sacris afferam, relictis aliis; sic Ioseph à Pharaone per multos hujusmodi actus honoratur *Genes. cap.* 41. sic & Mardochæus ab Assuero honoratur per plures similes actus proclamante Aman. Sic honorabitur quemcunque voluerit Rex honorare. *Esther. cap.* 6. vtimur & in præbenda hac significatione certis quibusdam verbis, loci dignioris cessione, titulis quibusdam, ac nominibus id, quod volumus attestantibus; vnde pro eorundem actuum conditione honor major, aut minor haberi dicitur, vt appositissime demonstrare possunt duo illi Regis Ægypti Oratores apud Torq. Tassum *Hierus. Cant.* 2. *St.* 61. *& seqq.* quorum alter parum, alius vero multum honoris Godefredo deferens per externa signa id significant, dicente Poeta.

Picciol segno d'honor gli fece Argante,
Quasi huom, ch'ad altro badi, è non curante.
Mala destra si pose Alete al seno,
E piego'l capo, è chinò à terra i lumi,
El' honorò con ogni modo à pieno,
Che di sua gente portino i costumi.

Cum ergo hæc exhibitio reuerentiæ, vel Honoris significatio possit esse major, & minor, fit vt cum plures personæ veniunt honorandæ in eam, quæ magis honorari meretur, aut ob excellentiorem virtutem, aut quia sic nobis videtur, majorem significationem per eosdem actus præbemus, vt collocatione in loco digniore, & eminentiore, assurrectione, concessione vt primo, aut vltimo loco loquatur, obuiatione, associatione, & similibus, atque hæc persona dicitur tunc cæteris præcedere, hoc est in honoris receptione cæteris præire; vnde patet, quod Præcedentia, est prælatio vnius personæ ad aliam in honoris publici exhibitione, vel est majoris honoris acceptio in comparatione ad aliam personam simul honorandam, quæ definitiones magis rei naturam attingere videntur, ni fallor, quam allata à Leonello *d. tract. de Præced. quæst.* 3. *art.* 3. nempe quod sit quædam qualitas, qua vnus homo est major altero: habet enim hæc definitio multas difficultates, præterquam quod obscura est,

cum

cum non semper ex præcedentia fiat, vt vnus sit altero major, sed vt appareat esse; cumque è contra quis habere possit hanc qualitatem, vt sit major altero, virtute, diuitiis, potentia, nobilitate, populi fauore, & tamen illum non præcedere; & illa qualitas potest multa respicere; poterat ergo addi saltem, in Honore; imo etiamsi vnus sit major altero in honore, non tamen dicetur habere præceden-9 tiam, cum præcedentia consistat in ipso actu receptionis honoris majoris, & maxime quidem publici respectu aliarum personarum, quæ simul honorantur, & consideratur etiam in honore ejusdem generis, vel qui similibus personis nempe dignitate conuenientibus, aut saltem non prorsus inæqualibus confertur, vt Regibus inter se, Regibus & Ducibus, Cardinalibus & Regibus, Cardinalibus & Episcopis & Abbatibus, & sic de aliis. sed quicquid sit de Leonelli definitione, illud manifestissimum est, quod præcedere est præ aliis ho-10 norari, aut alios in honoris collatione anteire, & præcipuè cum honor publicè confertur.

De Honoris porro variis generibus, & præcipuè de eo, sub quo continetur Præcedentia, quæ respicit Honorem vni personæ præstitum in comparatione alterius, nihil addo, quod nimis longum sermonem id argumentum requireret, & quod minus ad rem nostram faciat, est enim alterius considerationis.

11 Cæterum Honorem deberi virtuti manifestum est Arist. *in Mor. ad Nicom. lib.* 4. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 145. *art.* 1. *ad* 2. & ex Iurisconsultis doctissimus Melchior Lother. ex eodem D. Thom. *lib.* 1. *de Benef. quæst.* 16. *num.* 22. & idcirco, vt idem Arist. *ibid. cap.* 3. reuera solus Bonus est honorandus, atque inde fit, vt homines maxime honorem affectent; ob id enim, inquit idem Arist. *ibid. cap.* 5. *lib.* 1. sectari honorem homines videntur, vt se ipsi bonos esse credant. Cum ergo virtus bonum faciat habentem D. Thom. 2. 2. *quæst.* 47. *art.* 1. *ad* 3. 12 & honor debeatur Virtuti, qui honoratur bonus reputabitur: nunquam enim vilipendere oportet, vt dicebat Plat. *vlt. de Leg.* an boni esse, aut secus aliis videamur, licet præ omnibus curandum sit non vt boni videamur, sed vt priuatim, & publi-13 cè simus, eodem Platone asserente *in Gorgia.* Qua vero ex caussa virtuti Honor debeatur ipsemet Aristoteles *loco supra cit. lib.* 2. declarauit, nimirum quia est alicujus boni effectiua, immo vt Plautus in Amphitr. *act.* 2. *sc.* 2.

----omnia adsunt bona quem penes est virtus.

14 cum vero & virtutes non vnius generis sint, & bona item diuersi sint generis, & vnum sit melius & 15 excellentius altero, vna etiam virtus erit major, altera, quod bonum ex ea emanans majus fuerit altero, quod à minore virtute procedit. Si ergo 16 quo majoris boni est effectiua, eo major virtus censenda, major virtus, exempli gratia, erit Magnificentia, quam Liberalitas, siquidem majus bonum in suo genere ex illa, quam ex hac haberi palam est, major & dignior item Iustitia erit, quam Temperantia, cum bonum ex Iustitia emanans majus, & magis communicatiuum existat, quam quod procedit ex Temperantia. Ergo & majore honore digna erit Magnificentia, quam Liberalitas, & Iustitia quam Temperantia, & consequenter majorem honorem consequi debet Magnificus, quam Liberalis, & majorem Iustus, quam Temperatus, & idem procedere in omnibus ac sin-

gulis Virtutibus est acceptissimum; vnde sapienter Plato *lib.* 5. *de Republ. in princ. Honorandus,* inquit, *certe est, qui nihil injustè agit, qui vero nec alios id facere patitur, duplici honore, immo etiam magis est honorandus; ille enim vno, hic multis hominibus præstantior est, & qui aliis bonis abundat, quæ in alios transfundi possint, si cæteros participes efficit, tanquam vir summus honorandus.* Hæc Plato, & quidem optimè, 17 nam cum Virtutis magis proprium sit honesta agere, quàm non agere turpia, vt Arist. dicebat *lib.* 4. *eorundem Moral. cap.* 1. magis item proprium virtutis est in alienum bonum, & in commune, quàm in proprium, aut particulare redundare; quia honesta agere simpliciter, ac positiuè in alienum semper bonum redundat, non agere turpia non simpliciter, quia id positiuè bonum non est, nihil enim boni positiuè mihi euenit ex hoc, quòd meas diuitias non fureris, ac si tuas mihi impertiaris, hoc quidem positiuè bonum est. Ex quibus sequitur, quòd qui magis vtilis Reipublicæ est honestè, & ex virtute operando, in Honore aliis præcedere debet, cùm majoris boni caussa existat. 18

Dubium tamen facere poterat id, quod dictum est, Honorem soli Virtuti deberi, & propter eam tantùm Homines honorari, cùm pleraque alia sint, quorum caussa Homines honorantur, & quibus jure optimo honor deberi videtur, vt est Poten-19 tia, Dominatio, Nobilitas, Sexus, Ætas, Diuitiæ, & alia nonnulla, cum effectu enim videmus honorari Potentes, & qui cæteris dominantur præ aliis omnibus, ergò potentia honoratur magis quàm virtus; immò hoc jure fieri vel Platone Iudice *lib.* 5. *de Republ.* patet, *Quæ dominantur,* inquit, *præ illis, quæ seruiunt, semper sunt honoranda;* vnde illud in Sacris *Prouerb. cap.* 4. *vers.* 28. In multitudine Populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis. Sic etiam de aliis rebus suprà nominatis constat, eas honorari non minùs quàm honoretur virtus.

Si tamen animum aduertamus, omnia quæcun-20 què honorantur non respectu sui ipsorum, vt virtus, sed in ordine ad ipsam virtutem honorari comperiemus, & sic propriissimè soli virtuti debetur Honor per se, cæteris autem rebus non per se, sed quatenus virtuti vel inhærent, vel inhærere debent: quia dominantes, & Potentes in tantùm honorantur, in quantùm Dominatio, & Potentia cum Iustitia pari passu incedere debent, cùm qui domi-21 nantur Iustitiam simul populis administrent, neque Iustitia propter dominationem, & potentiam, sed è contra hæ propter Iustitiam honorantur, dominari enim debet inter homines, qui Iustissimus est; sic etiam de Nobilitate disserendum; nam primi Nobiles in aliqua Ciuitate, aut Communitate, aut prius in Mundi primordiis, quandò nullus alteri præibat, sed erant omnes genere æquales, ii existimati sunt, qui alios virtute excedebant, Seneca optimè *in Epist. num.* 90. & sic iis honor propter 22 virtutem habebatur; postmodum in abusum conuersa ea consuetudo est; cùm enim tunc qui erant virtute cæteris excellentiores, honore, potentia, dominio, & diuitiis potiti essent, filios, ac descendentes suos earundem rerum hæredes reliquerunt, quorum plurimi diuitiis, ac potentiæ fisi, virtute neglecta, honorari tamen, vt progenitores voluerunt, fucatam quamdam Generis nobilitatem adinuenientes, ex majorum virtute & gloria

emanantem, quæ in rei veritate imaginaria potiùs, quàm realis quædam res est; vnde rectè Plato *in Theæteto*, *Nobilitas apud Philosophum virum absurda quædam curiositas apparet*; *non enim*, vt Seneca *in Epist. num.* 44. dicebat, *facit nobilem Atrium fumosis imaginibus plenum*; *nemo in nostram gloriam viuit, nec quod ante nos fuit nostrum est*, *Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione supra fortunam surgere licet.* & rectè alter Seneca *in Herc. fur. Act.* 2. *sub persona Lyci.*

Non vetera patriæ jura possideo domus.
Ignauus hæres, nobiles non sunt mihi
Aui, nec altis inclitum titulis genus.
Sed clara virtus, qui genus jactat suum
Aliena laudat.

Cui concinit id, quod prudentissime Iuuenalis, *Sat.* 8.

---*Miserum est alienæ incumbere famæ.*

23 quòd ergò honorentur nobiles non ex nobilitate, sed ex prima Majorum virtute fit; nam Honor tan-24 git posteros, laus vero eorum solum est, quorum est virtus, vt post alios Philosophos dicebat Valles. *in lib. de sacr. Philosoph. cap.* 74. habet tamen mediusfidius id saltem Nobilitas sibi proprium, vt faciat præsumptionem pro se excellentiæ virtutis, & 25 quòd boni filius bonus futurus sit, cùm generis virtus sit nobilitas Arist. *lib.* 3. *Polit. cap.* 8. & vt rectè Plato *in Alcibiad.* 1. Meliores esse naturas in nobili genere consentaneum est, quàm in ignobili, vnde idcirco nobilitas refertur ad bonitatem generis, cùm nobile id sit, quod ex bono prodiit genere, vt Arist. dicebat 1. *de hist. anim. cap.* 1. & sic semper refertur ad virtutem.

26 Sed & propter ætatem honorantur homines non ob ipsam tantùm ætatem, quantùm ob id, quod ætate majores juniores, & minores prudentia, consilio, virtute præuertant, aut præuertere debeant, idemque dicendum de sexu, nam masculinus eandem ob caussam præ fœminino honoratur, cùm virtus proprie virorum sit. Sed & diuitiæ, licet immeritò, honorantur, nam vt Plat. 9. *de Repub.* dum diuitiæ, & diuites honorantur, & virtus, & boni contemnuntur. Honorantur tamen & ipsæ ex eo, quod bonorum, & eorum, qui virtute pollent esse deberent, per abusum tamen honorantur propter vtilitatem, quæ ab illis sibi homines emanare sperant, simulatus ergo hic honor est non verus, qui semper & vbique locorum ad virtutem refertur, & ejus intuitu habetur, & præcedentia, quæ est, vt diximus, collatio, vel receptio majoris honoris respectu alterius, refertur ad majorem virtutem minori comparatam. Vnde à 27 primò ad vltimum concludendum videtur, in honoris collatione in Republica illum deberi præ cæ-28 teris honorari, & inter alios magis honorari, quod idem est, ac præcedere, qui virtute alios præcellit: ex hac enim non solùm homines meliores dicendi respectu sui, sed etiam respectu Reipublicæ, quòd majoris boni illi caussa esse possint, idemque procedere debet in scientiis, & artibus; nam quantò majus bonum per ipsas consequimur, tantò sunt illæ præstantiores, & nobiliores, & tantò majore honore dignæ. Neque contra hoc facit id, quod Aristot. *de Anim. tex.* 1. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 182. *art.* 1. *Conciliat. diff.* 5. *vers. propter tertium.* Valles. *de sacr. Philos. cap.* 74. Roderic. Castren. *in Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 12. Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 1. & ex Iurisconsultis Cassanæus, & adducti per ipsum 29 *in Catal. Glor. mun. par.* 10. *consid.* 25. nempe quod Ars, & Scientia nobilis dicatur ex subjecti præcipuè nobilitate, aut propter demonstrationis certitudinem, aut propter vtrumque: nam in idem recidit quod dicebamus, quia subjecti nobilitas apud Philosophos accipitur pro bonitate ejusdem, & no-30 bile tanquam quid cum bono conuertibile, & idcirco scientia, quæ uersatur circa nobilius subjectum, magis est honoranda, quia majus bonum sibi pro fine proponit. Certitudo etiam demonstrationis in tantum facit scientiam honorabiliorem, in quantum est majoris boni effectiua, quia perducit nos ad certam, & infallibilem rerum cognitionem, & facit nos certissimo tramite inuenire veritatem eorum, de quibus est speculatio; absque veritatis autem inuentione nequaquam boni quicquam ex Artibus, & scientiis assequi possumus, nam si quid bonum est, id etiam verum sit oportet; cùm verum & bonum conuertantur, & scientia veritatis scien-31 tia sit. Plat. *in Parmen.* Subjectum autem scientiarum illud præire cæteris debet, quæ Animum respicit, Animi enim bonum corporis bono anteferen-32 dum esse, nullus est, qui ambigat.

Et hæc pro fundamento sint decidendæ quæstionis, ante cujus determinationem operæpretium duco, vt iis calumniis in medium allatis, quibus tam Medici, quam Iurisconsulti, & tam Medicina quam Iurisprudentia lacessuntur, eas omnino diluamus, ne ad nugas in ipso pugnæ feruore conuerti nos oporteat, & ab ea diuerti; quia dum friuola alterius partis jurgia potius, quam oppositiones altera conatur repercutere, à solido, & rationali discursu ab vtrisque deuiatur, nec optatus finis, interim incassum tempore præterlabente, quæstioni imponitur.

SVMMARIVM.

1 *In Medicam artem cur multi inuehantur.*
2 *Artifices nomine plurimi, re autem perpauci.*
3 *Ignorantia semper audaciam comitem habet.*
4 *Medicinæ origo ignota.*
5 *Medicinæ origo ex peccato.*
6 *Medicina ex Hominum Intemperantia.*
7 *Non est opus Medico bene valentibus.*
8 *Medicina est superflua.*
9 *Medicina est noxia.*
10 *Medicina Religioni contraria.*
11 *Medicina Ars vana, & inconstans.*
12 *Medicina est Ars, in qua plus valet experientia quam Ratio.*
13 *Medicina est Ars mechanica.*
14 *Nisi Medici essent, nihil esset stultius Grammaticis.*
15 *Bonus Medicus esse non potest, qui non sit malorum morum.*
16 *Medicorum vitia.*
17 *Medici dicuntur ex eo, quod homines è medio tollant.*
18 *Medici sunt superbi.*
19 *Auaritia proprium Medicorum vitium.*
20 *Inuidia proprium Medicorum vitium.*
21 *Medicus est ignobilis.*
22 *Medicus an assequatur Doctoratus dignitatem non est certum.*
83 *Medicus computatur inter viles artifices.*

24 *Me-*

24 *Medici exercitium antiquitus solis seruis exercendum relinquebatur.*
25 *Medici dicuntur Parabolani.*
26 *Medici non sunt majoris valoris, quàm Obstetrices.*
27 *Medicus, Merdicus, Mendicus.*

Objecta in Medicinam, & Medicos.

QVÆSTIO II.

SEd plurimum me hercle excresceret nostra oratio, ita vt justum volumen ob idipsum, multoque majus exposceret, si singula quæque ab Iurisconsultis, aliisque nonnullis professoribus in medicinam, & Medicos objecta hic discutienda proponeremus: mirandum enim est, quantopere multi in nobilissimam hanc artem, atque in ejus studiosos inuecti sint; cujus rei caussam aliquando mecum ipse perscrutatus, non vnicam in singulis detractoribus esse comperij. ante omnia autem ipsius Artis præstantiam, & difficultatem id operari certum est, nam solet accidere, inquit Ptolom. *de Iud. Astr. in proœm.* vt Artes difficiliores vulgi judiciis vituperentur, ac facile euenit, vt homines in aliis ea contemnant, quæ ipsi ignorant. Sed fit præterea, vt nonnulli Medicinam & nunc aspernentur, & alias aspernati sint ob odium, & æmulationem ipsorum Artificum, & in horum censu fuit forte Plinius, qui vel ob particulare, quo nonnullos Medicos prosequebatur, odium, vel quia ipse in recensione suæ naturalis historiæ multa attulisset à contemporaneis suis Medicis vel reprobata, vel illis minus accepta, in eos acerbe inuectus est, sed dum ipse in alios inuehitur propria vineta cædere videtur; multa enim bona ejus historia habet ad medicam facultatem pertinentia, & cæteris magis humano generi vtilia, atque proficua; sed videnda quæ contra Plinium affert Ioan. Filesac. Theologus Parisiensis *lib. 2. select.* in medicinæ defensionem. Verum & in hoc eodem numero Iurisconsulti nonnulli sunt, qui dum Artis hujusce gloriam, ac præstantiam transuersis oculis intuentur, & Medicos ipsos in honoris caussa æmulos sibi esse dedignantur, contra Artem, & Artifices obloquentes, se ipsos, & Iurisprudentiam ea ratione extollere se putant; neque enim alia via sibi succedere posse vident eorum aliqui, honoris palmam obtinere, quam affectata quadam æmulorum depressione.

Alij sunt qui Medicinæ, & Medicis male volunt ob improsperos successus, qui sibi ab illis prodierunt, vt caræ alicujus personæ, puta filij, vxoris, parentis, amici interitus, & hujusmodi; At næ iniquissimi hominum ii sunt, qui ab arte exposcunt quod ejus potentiam exuperat, nimirum, vt eos, qui à morbo vincuntur, ad sanitatem reuocet, quod tantundem esset, ac si jam mortuum hominem ad vitam reuocari ab ea expeteres, quod non humanæ alicujus artis præsidio, sed supernaturali tantum Dei potentia potest succedere. atque his affines sunt, qui medicinam, & Medicos idcirco insectantur, quia morbis longis, & incurabilibus detenti, non possunt, vt optarent, artis hujusce beneficio ab illis alleuari.

Alij verò (quibus justior forte hujus simultatis caussa vna ex parte offertur) in hanc artem inuehuntur, quod artificum multitudinem supina ignorantia insignium exosam habeant. at vero injustè agunt, qui hominum peccata in artem retorquent, & qui ob vnius culpam omnes condemnant; an non in quibuscunque artibus exercendis idem vsuuenit, vt Artifices nomine quidem complures sint, re autem perpauci, ipso Hippocrate attestante in lege? An non id ipsum in Iurisprudentiæ professione contingere ipsi quoque Iurisconsulti confitentur? Iniquum autem est, vt Ptolomæus dicebat *lib. 1. de Iud. nat. cap. 1.* Arti adscribere errata, quæ ab imbecillitate Professorum oriuntur.

Sunt præterea nonnulli, qui artem hanc præclarissimam, & Artifices irrident, ac despiciunt, quod à Natura optimum sortiti temperamentum, & idcirco morbis quam minime tentati, propriæ prudentiæ sanitatis suæ incolumitatem acceptam referentes, cæteros hominum, qui deterius temperamentum sortiti, & imbecilliori natura muniti morbis ob eam, aut aliam quamcunque caussam facilius conflictati Medicina, & Medicis indigent, cum suis præceptis, & medicamentis derident, nasoque, vt dicitur, adunco suspendunt, tanquam satur homo, qui famelico escam ad jejunium frangendum quærenti exprobraret; & tamen ii ipsi, velint nolint, dum medicinam contemnunt, ejus necessitatem, & vtilitatem facto ipso confitentur, nam aut aliquid faciendo, aut prætermittendo sani viuunt, vt Hipp. demonstrat *lib. de Arte.* Hujus classis jam fuit Cato ille Medicorum, imo inquam, doctorum omnium hostis acerrimus, qui tamen suæ inscitiæ pœnas dedit, cum filium, & vxorem sua ignorantia perdiderit, non obstante, quod de se, suaque prudentia (vt eorum qui ignorantia pollent mos esse solet) tam magnifice sentiret, vt gloriaretur, scire se suis præceptis familiam suam seruare incolumen, contempta omni Medicorum ope, vt Plutarchus in ejus vita testatur. sed quid mirum, hominem qui tunc & imperitus esset, & litteras odisset, tantopere de sua scientia extolli? an non Ignorantia semper audaciam comitem habet, vt Hipp. ipse *in lib. qui inscribitur Lex testatum reliquit?* At verò si qui alij hujus ordinis sunt, nempe qui Medicinam ob id insectentur, quod ipsi ea non indigeant, imprudenter omnino facere videntur, dum Naturæ indigentiam ab vno indiuiduo metiti, ad reliqua omnia transferre conantur. Sed illud pro certo, & quotidiana experientia docti, vel jurati affirmare Medici possumus, nullum genus hominum tam turpiter vnquam labi, & in irreparabiles propriæ, vel alienæ salutis errores præcipites dari, quam vulgarium hujusmodi doctorum turbam, qui dum suam sapientiam detegere, & ostentare pruriunt, crassæ, & impudentis ignorantiæ notas manifestissimas præbent: nam non ipse solus, neque semel vidi hujusmodi farinæ homines selectis quibusdam suis, vt plurimum absurdissimis medicamentis, vel ineptis quibusdam, & inanibus omnino præceptis dum sanitatem restituere quibusdam studerent, eos è medio euidenti facto sustulisse; neque longe quærendum exemplum est: nam ipse Cato, vt dixi, in filio, & vxore ejus rei periculum fecit.

Cum his pari passu procedunt, qui nauseabundi hanc Artem, ipsosque Artifices respuunt, vt vniuersis hominibus magis sapere videantur; & ob hoc ipsum Catonem inimicum nos habuisse certum est, forte & alios, quos ne nominare quidem

volo, sciolos maxime quosdam recentiores. ii tamen quicunque sint, qui præ aliis sapiunt, næ interdum cum magno suo malo propriæ sapientiæ vires in se ipsis experiuntur, cæterisque derisui, ac despectui in futurum sunt. sed accedamus jam ad ea, quæ vel omnes prædicti simul, vel eorum aliqui contra Medicinam, & Medicos obloquuntur, vt deinceps ea refellere liceat, & primo videamus quæ contra Artem, dehinc, quæ contra Artifices objiciuntur, vel objici possunt, nam & ego in hoc illis manus dabo.

Circa originem, primo Medicinæ nonnulli eam 4 criminantur, ac despiciunt, volentes eam esse ignotam, vt quidam ex recentioribus Iurisconsultis contendit, qui vel Auctores non legit, quod credo, vel legisse dissimulauit. illud ignorantiæ, aut conclamatæ negligentiæ, hoc malignitatis indicium est. Aliis, qui magis ad rem ratiocinari norunt, affirmare 5 liceret, illam à peccato deriuasse, vt ex Theologorum anctoritate probat Daniel Vlierden. *in Libell. Quod Medicus non corpus solum, sed animum etiam curat*; nam omnes morbi, & ærumnæ humano generi familiares, circa quorum curam medicina versatur, sunt pœna peccati à primo homine in terrestri Paradiso patrati, nam in statu Innocentiæ neque morbis esset conflictatus homo D. Thom. 1. 2. *quæst.* 85. *art.* 5. neque ex consequenti Medicina indiguisset, quod confirmat illud *Ecclesiast. cap.* 38. *vers.* 15. Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit illum, incidet in manus Medici. adde quod etiamsi hoc non haberet veritatem, certum tamen est, Medicinam à peccato originem duxisse; quia omnis medicina 6 circa morbos sanandos ex Intemperantia pullulat, Platone asseuerante *lib.* 3. *de Rep.* aliter cum Temperantia homines sani viuerent, neque medicina egerent. vnde Ægypti ex eo quod à ciborum affluentia, & ab ipsa intemperantia omnem morborum congeriem nasci crederent, sese singulis mensibus per triduum purgare assueuerunt, vt narrat Herodot. *in Euterp.* ergo sublata Intemperantia, tolletur prorsus medicina, quia homines sani viuent, sani vero medicina non indigent, 7 juxta illud in Euangelio *Marci cap.* 2. *vers.* 17. Non est opus bene valentibus Medico, sed male habentibus, cui consonat illud Ouidij *lib.* 4. *Trist. eleg.* 3.

Si valeant homines ars tua, Phœbe, jacet.

Vnde Celsus *lib.* 1. *suæ Med cap.* 1. Sanus homo, qui & bene viuit, & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet, ac neque Medico, neque Iatralipta egere: idemque comprobat Pausaniæ dictum apud Plutarchum *in Apophteg. Lacon.* Ne Medici quidem apud sanos, sed vbi sunt Ægroti versari consueuerunt. plura autem circa hoc propositum vide apud Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *à num.* 494. 8 *ad seqq.* Et tamen etiamsi intemperanter viuant homines, & medicina Intemperantiæ vitiis occurrere procuret, superflua quoque, & ad nihil vtilis videtur; quia cum cætera etiam animalia non minus quam homo corruptioni, ac morbis subjiciantur, tamen nulla ex illis medicina vtantur. superfluus etiam erit ejus vsus in homine, quia natura ex se ipsa morbos curat, vel ipsis Medicis non tergiuersantibus Hipp. 6. *de morb. vulg. sect.* 5. quæ ergo curat morbos per se in aliis animantibus, curabit etiam in homine.

9 Neque solum superflua, & inutilis Medicina habetur, sed noxia, & mortifera, vt deblaterat quidam crassioris Mineruæ Iurisconsultus, quod comprobant nonnulla sapientum dicta, vt illud Pausaniæ apud Plutarch. *vbi supra*, qui interrogatus cur Medico cuidam detraheret, cum ab eo injuria non esset affectus, Quia, inquit, si de illo periculum fecissem, nequaquam viuerem, & illud quod sequitur, quo Medico, qui ei gratulabatur, quod senex factus esset, respondit, Quia te Medico non sum vsus. & tertium quo firmabat, illum optimum esse Medicum, qui suos ægrotantes tabescere non sineret, sed quam primum sepeliret, quasi nonnisi noxa, & damnum à Medici opera proficisci possit, de qua re vide Royz. *decis.* 1. *Lituanica num.* 89. *& seqq.* quæ omnia cum aliis nonnullis referuntur etiam à Tiraq. *vbi supra.*

10 Sed quod adhuc magis quid est, Medicinam Religioni esse contrariam patet apertissime ex sacris Canonibus *cap. Contraria. distinct.* 5. *de Consecr. in* 3. *par. Decret.* & probatur etiam ratione, quia multa contra ipsius Religionis dogmata Medicina & docet, & operatur. Iejunium ab illa tantopere commendatum, tanquam insalubre, ac noxium vituperat, virginitatem rem apud illam sanctissimam, continentiam rem tam honestam rejicit, ac dissuadet, Gulæ illectamenta, Veneris irritamenta, contra ipsius Religionis consilia procurat, nam suis remediis languentem appetitum excitare, sopitam Venerem irritare, mulieres ipsas libidinis instrumenta ita fucis exornare studet, vt homines ad sui concupiscentiam alliciant, quæ omnia cum in Animæ detrimentum sint, quam sanctissimæ Religioni contraria existant, superfluum est explicare. sed quid quod ipsi quoque sapientiæ, & omnium, ac singularum artium, & scientiarum acquisitioni Medicina impedimento est, asseuerante Platone, qui & ipse Medicus erat, *lib.* 3. *de Republic. vers. med.*

Cum igitur medicina & superflua sit, & noxia, & religioni contraria, & Animæ bono, cur non ab hominum societate exulare permittitur? nam & 11 cum his omnibus vana etiam est, quod satis superque ejus inconstantia, & incertitudo demonstrare poterit; quid certi enim boni promittere potest Ars, quæ incertam habet veritatem. nullam Artium esse magis inconstantem, dicit Plin. 29. *suæ Nat. hist. cap.* 1. adeo namque inconstans est, vt pro ingenio eorum, qui in ea excellunt singulis ætatibus immutetur, nam famam, vt addit, nouitate aliqua Medici aucupantur, vnde Platone asseuerante *dial.* 3. *de Repub. transact. med.* diuersa erat medicina tempore Æsculapij ab ea, quam suo tempore Medici exercebant, quam tanquam nimis operosam, & difficilem vel ipse Plato ibid. damnabat; quid autem si eam, quæ nunc est in vsu Plato cognosceret, an non Fabri illius consilium vniuersis hominibus daret, de quo ipse, vt relictis Medicis, quod non esset sibi otium ad ægrotandum. Naturæ sese committerent? recte enim medius fidius facere viderentur, quis enim tam prolixam medendi rationem pateretur, cum antiquitus vnico medicamento soluente, aut vomitorio, aut alio simili curationes vnico die absoluerent, quas nunc ne mille quidem medicamentis, ac ne per annum quidem absoluere Medici norunt? non potest ergo realem vllam veritatem ars promittere, quæ pro hominum voluntate sua præcepta immutat. sed vide insuper quæ præ cæteris affert de hac medicinæ inconstantia Royz. *decis. Lituan.* 1. *num.* 82.

Confirmat superiora, quia medicina non est inuenta ratione, sed experientia absque vlla Ratione, vt ex

vt ex Aristotelis, & Galeni testimoniis testatur Argenterius, contra quem tamen pugnat Epiphanius Ferdin. *Theor. lib.* 1. *Theor.* 1. idcirco à Iurisconsultis non injuria dicitur, quod medicina ars est, in qua plus valet experientia, quam ratio. Rip. *tract. de Pest. par. vlt. partic.* 2. *num.* 26. quæ igitur veritatis assecutio sperari potest ab Arte, in qua Ratio veluti exulat, neque per eam licet homini ad finem ejus, quod quærit deuenire, vbi & ipsa Ratiocinatio homini propria ad nihilum valere experimur? vbi enim eminet experientia etiam Rationi contraria, cedere ipsa Ratio cogitur. Rectè igitur Macrob. *lib.* 7. *Saturnal. cap.* 15. Medicina, inquit, Physicæ partis extrema fex est, (quam amarulento ore id profert!) cui Ratio cum testeis, terrenisque corporibus; sed quid Rationem nominaui, cum magis apud ipsam regnet conjectura, quam Ratio? jure ergo inter Mechanicas Artes, & maxime abjectas communeranda videtur ex Arist. 1. *de Anim.* Auerr. *comm.* 17. *&* 1. *Collig. cap.* 1. & ex Iurisconf. Carrar. *de Med. par.* 3. *num.* 14. & idcirco non mirum est, Cardanum *in libello de libris propriis* hæc habere: At Medicina, si qua alia (gloria, quæ illam comitatur, excepta) tota servilis est, plenaque laboribus & incommodis, sollicitudinibusque immensis ac anxietatibus, &, vt vere fatear, ingenuo viro indigna, vt non mirer, olim seruorum fuisse hoc exercitium; vnde neque mirandum, Hippocratem *lib. de flatibus* fassum esse, hanc artem esse sordidam, vt somniat Tiraq. *loco cit. de Nobil. num.* 413. neque mirum est, eam ab Auctoribus Classicis nullo honore dignari, & à Virgilio ingloriam, ac mutam Artem vocari. 12. *Æneid. ibi.*

Ille potestates herbarum, vsumque medendi.
Maluit, & mutas agitare inglorius Artes.

vbi loci mutas Artes dixit, id est occultas, & gloriam non afferentes præcipue Musicæ, vel Poesi potius, aut rei bellicæ comparatas, vt exponit Ascensius, & alij.

Sed quot, & quanta, Deus bone, contra Medicos objiciuntur? nihil boni habet homo, quod judicio horum medicinæ osorum non amittat, si Medicus professiione sit: scientiæ, bonorum morum, nobilitatis, omnisque honoris, doctoratus ipsius, animæ denique jacturam facere eum, qui medicinæ se addicit, serio affirmant Iatromastigi quidam, tantum in illis potest male dicendi pruritus ille, & Enthusiasmus, ad quem ab hujus Artis odio rapi se permittunt. Quoad scientiam enim in tantum despicitur Medicus, vt ab Athenæo illud prolatum sit, Nisi Medici essent, nihil foret stultius Grammaticis, quasi medicinæ scientia stultitia quædam sit non scientia.

Quoad mores vero Medici ita taxantur, vt nullus hominum in pejori conditione sit; quod pessimum omnium est ipsi iidem Medicinæ Professores, non posse esse bonum Medicum affirmant, qui non sit malorum morum, ita Concil. *diff.* 7. *vers. propter tertium in fin.* quasi Ars ipsa morum prauitatem comitem perpetuam habeat. Sed multo clarius Medicorum quasi congenitos mores ad viuum depinxit *idem Conciliator ibid.* Emuli, inquit, sunt detractores, oblocutores, elati, ambitiosi, loquaces, scientiæ alicujus, & laudis detestatores, negligentes, luxuriosi, vinolenti, aleatores, pecuniæ, vanagloriæ, & superbiæ inhiantes, Dei etiam incultores, omnifariamque spernentes; & his non inferiora retulerat *diff.* 1. *vers. propter primum*, Medicus, dicebat ille, est Inuidiæ pelagus inexhaustum, detractionis organum, indefensæ, aut indefestæ ambitionis perforata clepsidra, alienæ veritatis garrulus prædictor, ignorantiæ propriæ constantissimus inconfessor, inexcusabilis infirmorum neglector. Quid ergo ab alienæ professionis hominibus de Medicorum moribus vlterius audire expectamus? Minima sunt horum respectu quæcunque Iurisconsulti, & præcipue Tiraq. *de Nob. cap.* 31. *num.* 437. *& seqq.* aut quiuis alius contra Medicos proferre possunt: sed tamen & ipsi ex proprio penu contra nos nonnulla depromere tentant. Impietatis nos primum criminantur, quod homines è medio officiosè tollamus, ita vt non aliunde nomen Medici sit deductum. Carrar. *de Med. par.* 1. *num.* 13. de nobis enim dicitur à Plinio, Experimenta per mortes agunt, Medicoque hominem occidere summa impunitas est, inde etiam Medicos dici Archiatros volunt, quod sint auctores, & principes omnis mali, vt quidam Iurisconsultus, cujus nomen proferre nolo, dicit, qui quicquid illi in buccam venit obloquitur insulsissime, minime gnarus eorum, quæ profert, de qua tamen voce vide quæ affert Mercurial. *lib.* 4. *var. lect. cap.* 1. & Cagnat. *lib.* 2. *var. obser. cap.* 15. & ex Iurisconsultis Cujac. *in comm. ad lib.* 11. *C. Iustinian. l. Medicos.* Sed & superbiæ taxantur Medici, quia semper nouitate aliqua famam nominis aucupantur, vt ex Plinio dixi. Auaritiam porro tam propriam esse Medicorum volunt, vt jure connumerentur inter Auaros. Mascard. *concl.* 150. *num.* 3. ac profecto nullum objectorum criminum in majorem me erubescentiam conjecit, quam objecta Auaritia, quæ quidem tanquam in propria sphæra in pluribus Medicorum residere conspicitur. Quin & ipsum medicinæ inuentorem, ac Deum Æsculapium hoc vitio laborasse ferunt, ob illudque à Ioue fulmine ictum, vt alias dixi, licet pateat Virgilij auctoritate. 7. *Æneid.* Æsculapium à Ioue fulmine interemptum ob id, quod Hippolytum in vitam reuocasset, vt patet in his seqq. carminibus.

Namque ferunt fama Hippolytum postquam Arte nouercæ,
Occiderit, patriasque explerit sanguine pœnas
Turbatis distractus equis, ad sydera rursus
Ætherea, & superas cœli venisse sub auras.
Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab vmbris.
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem Medicinæ talis, & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

& pleraque alia, vt ad rem reuertar, de tam inemendabili Medicorum Auaritia à Iurisconsultis sunt prolata; sed satis sit adducere quæ sequuntur ex Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. quæst.* 5. *nu.* 5. Nihil, inquit, hodie Medico magis auarum (vtinam falsa diceret secundum plurimum) omnes enim sitibundi, & reputant se mereri plus vltra dimidium justi pretij, & plusquam parabolani sunt, nec salmæ denariorum phantasticos satiarent. Quid ergo de medicina, & Medicis jactat Hippocr. *in lib. de Orn. Med.* dicens, Nam omnia, quæ ad sapientiam requiruntur insunt in medicina, Argenti contemptus, &c. & Gal. *in lib. quod Opt. Medicus sit & Philosophus*, oportet Medicum esse contemptorem pecuniæ, & quæ ibi sequuntur. Immo illud certum est, quod vbi

argentum, aut lucrum non est, nec Medicus venire vult, vt dicebat Gaspar. Tristan *de Cleric. Med.* §. 16.

20 Inuidiam porro esse Medicis connaturale vitium; idque in prouerbio esse dicit ex nostris Francisc. Ranchin. *de consult. med. cap.* 3. sed & Medicorum hæreditaria etiam est Superbia, & Auaritia, de quibus jam diximus, vt testatur ex Medicis ipsis Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 2. & ex Iurisconsultis Tiraq. *cit. cap.* 31. *de Nob. nu.* 437. *& seqq.*

21 Prætereà habetur Medicus pro ignobili, vt contendit Faber *decis.* 9. ex quo Ricc. *collect.* 147. *par.* 1. qui tamen nescire medius fidius videtur, quid sit Nobilitas, neque addam, hoc de Fabro mirum non esse. Qui etiam Medicus in tam vili conditio-

22 ne est, vt Doctoratus gradum assequatur, nec ne, dubium adhuc sit; litigant enim de hoc Iurisconsulti nonnulli, quorum nomina prætereo, qui tunc quod volunt contra nos probare se sibi persuadent, cum conditionem nostram viliorem faciunt, an vero vllum ea Rationis habeant fundamentum, nec ne, id illis curæ non est; nam satis superque habent si nonnulla verba alicujus Legalis Textus, vel alicujus Doctoris ad id, quod dicunt, per summam

23 vim accommodare possint. Computatur ergo ob prædicta Medicus per ipsos inter viles Artifices, argumento *l. Artifices. C. de excusat. Artif.* & jure, nam adeo vilis Medicorum professio est, vt cuilibet liceat medicinam exercere, & nomen Medici etiam non doctoratis conueniat, neque solum Chirurgis, quod æquiori animo ferendum esset, sed & cuicumque, & ipsis Obstetricibus, ac quibuscunque quouis modo Medicinam quamcunque exercentibus, sed & veterinariis, & circulatoribus, & hujusmodi personis abjectissimis Medici nomen aptetur. Ripa *vbi suprà, num.* 11. *& seqq.* quin-

24 imo tam vile est Medici exercitium, vt antiquitus solis seruis faciendum relinqueretur argumento *l.* 1. §. *sin autem aliqua arte. C. de comm. seru. manumiss.* quod & Card. testatur *in lib. de libris propriis.* ac de facto patet ipsos solos medicinam fecisse apud Romanos; sed etiam apud Ægyptios id ipsum in vsu fuisse demonstrare possunt sacri Textus *Genes. cap.* 9. verba, in quibus habetur Ioseph præcepisse seruis suis Medicis, vt condirent patrem. Plura etiam adduci poterant ad demonstrandum id ipsum Romanis familiare fuisse, sed satis sit vna, aut altera auctoritas, vt illa ex Suetonio decerpta, apud quem in Caligula *cap.* 8. Augustus ad Agrippinam scribens, Mitto, inquit, prætereà cum eo ex seruis meis Medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, retineret, & altera in Nerone *cap.* 2. vbi narrat Suetonius, Cneum Domitium haustum venenum pœnitentia mortis euomuisse, Medicumque seruum manumisisse, qui idem sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. pluribus etiam antiquis inscriptionibus, cæteris relictis, quas ex Pignorio communicauit mihi doctissimus vir Leo Allatius (Vir, inquam, magis inter eruditos notus, quam vt à me notior fieri possit, quibus omnibus summo decori, & vtilitati esse satis ejus monumenta typis commissa, ac prope diem committenda declarant) id ipsum commonstrari potest, vt illa est apud prædictum Pignorium *de seruis pag.* 40.

CRESTÆ CONSERVÆ, ET CONIVGI

CELEDVS ANTINOVS DRVSI MEDICVS CHIRVGVS.

& aliæ, quas apud ipsum vide, vbi etiam pleraque notatu digna reperies de seruis Medicis, & ne omnia ex aliis transcribere videar, cætera nonnulla circa hoc videnda apud Tiraq. *vbi sæpe, num.* 410. illud tantum addam, Archiatros ipsos, qui principes Medicorum erant, inter seruos fuisse connumeratos, ex Pignorio *vbi suprà, pag.* 43. licet illi contrarius omnino sit Tex. *l. Archiatri.* Ac denique tam despectum, atque abjectum Medici nomine est, vt vnicuique liceat appellare se Medicum, & stultum, vt ibid. Ripa *num.* 10. sed & ipsos vere Medicos, nempe qui cum Philosophiæ medicinæ quoque doctoratum assecuti Artem suam decenter vtcunque exercent, minimi pretij esse præter allata, illud

25 declarat, quod à ll. quasi per contemptum Parabolani appellentur, vt omnes penè Iurisconsulti fatentur argumento *l. Parabolani. C. de Episc. & Cleric.* & cur, & vnde vocentur Parabolani, vel simili nomine, explicat Tiraq. *vbi aliàs, num.* 421. quod etiam adnotarunt ex nostris Roderic. à Castr. *lib.* 1. *Med. Polit. cap.* 10. & Canonher. *in prolegom. ad Hipp. Aphor. pag.* 77. *vers. objicies* 16. quid mirum

26 ergo Medicos non majoris valoris haberi, quam Obstetrices? Glo. *in cap. non sane* 14. *quæst.* 4. *in vers. Nec Medico.* Ripa *vbi supra, num.* 106. & ex nostris idem Roderic. à Castr. *vbi mox.* ob hæc omnia etiam ad vilipendium, & derisionem Medicorum quidam

27 transgrediuntur, & Medicum in modo excedentem Merdicum, deficientem Mendicum vocari dicunt. Carrar. *de Medic. par.* 1. *num.* 13. ad quod poterant illud Plauti in Rudente. *Act.* 5. *Sc.* 3. non ab re addere.

----G. Quid tu, num Medicus quæso es?
L. Immo ædepol vna litera plus sum quam Medicus. G. tum tu
Mendicus es.

Hæc & his etiam pejora in nos Iurisconsulti, aliique objiciunt, & alia præterea quammulta, neque pudet prudentes viros hujusmodi pueriles nugas in spretum tam nobilis artis, eorumque professorum in medium afferre, cujus rei ego quidem, Deum hominesque testor, vicem eorum doleo, male enim ex hoc in perpetuum audituri sunt apud cordatos viros, & qui solidam sapientiam, non futilem, & ex commentario profitentur. Ac profecto, si liceret mihi tam turpem, deformemque maculam ab illis delere, næ ego quam promptissimè id præstarem, vt qui Iurisconsultos tamquam prudentes viros multum recolendos censeam; vnde ob hanc ipsam caussam, nempe vt quæ contra eos, eorumque peritiam objiciuntur (non vt par pari referatur) refellere, ac confutare liceat, ea non secus ac de iis, quæ contra Medicinam, & Medicos opponuntur hactenus præstiti, hic proponam; quod licet ipsi per se satis superque præstiterint, tamen facere non desistam, vt meum erga illos obsequium experiantur, quod æqui bonique consulant summopere exopto; atque ab ipsis enixè expostulo. Si quid tamen contra eos ob scioli alicujus culpam exciderit, quod contra eorum existimationem videatur, ego quidem licet factum nollem, prohibere tamen apud alios non potero, qui forte cum maledictis in nos, nostramque artem nullum finem aliquos facere aduertant, non se continere poterunt, quin acerbè iis respondeant, quia læserunt prius.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Legum origo ex Hominum malitia.*
2 *Lex Iusto non est data.*
3 *Nullus per Leges humanas bonus euadit.*
4 *Leges Naturæ contrariæ.*
5 *Lex non docet, neque instruit hominem ad virtutem.*
6 *Lex à ligando dicta.*
7 *Lex habet vim coactiuam.*
8 *Iuris nomen à jubendo, non à Iustitia.*
9 *Legibus carere hominibus præstaret, & cur.*
10 *Boni non sunt sub Lege.*
11 *Lex est per se muta.*
12 *Imperatores Legibus non obstringuntur.*
13 *Leges à Ratione elongantur.*
14 *Leges etiam sine ratione latæ sunt seruandæ.*
15 *Leges per ambages loquuntur.*
16 *Lex clara esse debet.*
17 *Legibus ob earum obscuritatem fides derogatur.*
18 *Leges vni, eidemque populo latæ inter se contrariæ.*
19 *Iurisconsulti erubescunt sine lege loqui.*
20 *Mundus aliquando fuit sine Legibus.*
21 *Multa regna Iure, & Iurisconsultis carent.*
22 *Vbi Iurisconsulti multi sunt ibi male constitutam esse ciuitatem indicium est ex Platone.*
23 *Possibile est hominem injuste operari, si secundum Leges faciat.*
24 *Leges plerumque malæ.*
25 *Lex intrauit, vt superabundaret delictum.*
26 *Iurisperitia neque Ars est, neque Scientia.*
27 *In Hispania Legumperitus venit maxime sub nomine litterati.*
28 *Leges insufficientes ad eum finem consequendum, quem sibi constituunt.*
29 *Mala auferendo auferentur etiam multa bona.*
30 *Leges inconstantes.*

Objecta in Leges, & Legumperitiam.

QVÆSTIO III.

Plurima sunt quæ contra Leges, & Legumperitiam, ejusque professores objiciuntur, quorum ego perpauca hic proponam, atque ea forte tantum, quæ non dissimilia videntur his, quæ ante contra Medicinam, & Medicos objecta sunt. Originem primo Legum hominum fuisse malitiam calumniatores pro certo habent, juxta illud Platonis *de Legib.* relatum à Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 17. Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Quod etiam explicatum est à Lucretio *lib.* 5. *de rer. nat.* in his carminibus,

Nam genus humanum defessum vi colere æuum
Ex inimicitiis languebat, quo magis ipsum
Sponte sua cecidit sub Leges, arctaque Iura.

& id circo Legibus viuere naturæ prauitatem, & imperfectionem arguere rectè ex Philosophorum sententia dicebat Peregr. *in Apolog. contra Med. Calumn.* immo eodem Platone asserente *lib.* 9. *de Leg. non longe à fin.* Nam profectò, inquit, si quis hominum diuinæ sortis fauore ea natura præditus esset, vt cognosceret publicum bonum, ad idque generosè, ac semper intenderet, nullis Legibus sibi dominaturis egeret, quod Platonis dictum multo magis roborat D. Pauli auctoritas 1. *ad Timoth.* 1. *vers.* 9. *ibi.* Sciens hoc, quia lex justo non est posita; & videtur quidem ita esse, nam ad quid essent necessariæ leges, si homines & bene viuerent ex se, & ratione omnia facerent? præterquam quod leges non compellunt homines ad bene faciendum (de humanis loquor) sed male facere prohibent. Felin. *in procem. Decret. cap. Rex pacificus. nu.* 1. vbi videnda alia nonnulla ad hoc facientia. Ergo vbi homines ex se à male faciendo abstineant, quod longe facilius est, quam bene facere, leges ad nihil videntur necessariæ, & sic à malitia sola hominum originem ducunt. Adde his, quod, vt Cardan. dicebat *in lib.* 3 *de Socr. stud.* Nullus per leges humanas bonus euadit, sed bene ex ipsarum metu à male patrando retrahitur. Cum ergo à malitia dependeant, & bonos homines facere non sint aptæ, vituperandæ magis videntur, quam laudandæ. Præterquam quod leges vim naturæ nostræ inferunt, quia illi sunt contrariæ, quod non diffitetur Plato optimus Legislator in Gorgia dicens, Lex, & natura inter se contrariæ plerumque sunt; vnde Hippocr. noster *in lib. de Aer. Aq. & Loc. num.* 41. Vt enim, inquit, quisque maxime à natura virilis, & magnanimus est, ita plurimum ejus natura Leges auersatur; & id circo ab eodem Platone *in Protagora* dictum est, Lex, quæ Tyrannus est hominum multa præter naturam cogit. Ac vere quidem Tyrannus dici potest lex, cum vitæ dulcedini, ac hominum libertati tantopere sit contraria, eosque per vim sibi subjiciat, vt Lucret. *loc. cit.*

Vnde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

& Ouid, *lib.* 10. *Metamorph.*

----Humana malignas
Cura dedit Leges, & quod Natura remittit.
Inuida Iura negant.

Neque hoc ex abundanti dictum ab effrænata libidine est, quia in rei veritate lex multis nobis interdicit, quæ à natura, immo inquam, ab ipso Deo permittuntur, Coninck *de Sacram. Tom.* 2. *disp.* 20. *dub.* 11. *num.* 110. neque dubium est, quod lex naturæ violentiam infert, vnde D. Paul. *ad Romanos cap.* 7. *vers.* 23. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & non extra rem Cardan. *lib.* 7. *de variet. cap.* 40. Quod vero lege, & consuetudine constat violentum quid habet.

A fine porro à legibus intento non videtur legumperitia in bonitate cum aliqua scientia comparanda, quia scientia est de aliqua veritate, & docet, atque instruit homines ad ejus inuentionem, & ad virtutem; at vero lex non docet vllam veritatem, neque instruit homines ad virtutem, sed tantummodo imperat, vetat, permittit, retrahit, punit. *l. Legis virtus. ff. de Leg.* D. Thom. 1. 2. *quæst.* 92. *art.* 2. Suarez *de Leg. lib.* 1. *cap.* 15. & ad hunc maxime finem factæ sunt leges, vt hominum metu earum coërceretur audacia, vt ex Isidoro idem D. Thom. 1. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. & ex Medicis Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. cap.* 1. *pag.* 73. *vers. sexto à fine.* Vnde lex à ligando dicta est, quia ligat, & obligat ad agendum, retinetque ne faciant D. Thom. 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 1. Licet sciam Ant. August. & ex Cicer. & ex legalis Textus auctoritate velle, leges dictas esse à legendo, & plures alias tradi ejus nominis etymologias, vt videre est apud citatum Suarez *de Leg. lib.* 1. *cap.* 1. *nu.* 9. sed quomodocunque sese ea res habeat circa nomen, certum est, Legem habere vim coactiuam D. Tho. *ibid. quæst.* 69. *art.* 5. vnde aliqui prudentes quidem

8 voluerunt Iuris nomen non à Iustitia, vt Vlpianus volebat, sed à jubendo deductum, vt probat Hieronym. Magg. *lib.* 4. *Miscellan. cap.* 1. quod quidem, si Cardano in his credere par est, verificatur de quacunque lege, quia diuina metu homines cogit esse bonos, humana nonnisi vi, sed quotusquisque homo est, qui inficiari possit, quod præstaret 9 homines legibus carere, vt ex se ipsis, volentes, & à natura boni efficerentur, non autem nolentes, & per violentiam? D. Thom. *vbi suprà, quæst.* 95. *art.* 1. quod & Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Sc.* 1. dicebat.

---- Nam præstat.
Sua sponte rectè facere, non alieno metu.

meliùs enim, vt prosequitur D. Thom. *vbi proxime*, inducuntur ad virtutem homines bene dispositi monitionibus voluntariis, quam coactionibus, & id-10 circo rectè ab ipso ibidem additum est, Bonos non esse sub lege, sed tantum malos; & multo magis ad rem nostram Aristot. 3. *Polit. cap.* 9. vbi loquens de hominibus, qui in Republica cæteros longe virtute antecellunt dicebat, in hujusmodi viros non esse positam legem, Ipsi enim, inquit, Lex sunt, etenim ridiculus foret, qui illos legi subjicere conaretur, quibus verbis consonant D. Pauli verba jam citata 1. *ad Timot.* Sciens hoc, quia lex justo posita non est, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, & parricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, &c.

11 Videtur insuper superflua legumlatio, quia leges per semetipsæ mutæ sunt, & nihil operantur, & ad nihil vtiles sunt, nisi lex viua illis vitam, & robur conciliet. Ergo satis superque esset si lex viua, quam Principes, Reges, Dominatores, & Magistratus repræsentant (Mutus enim magistratus est lex, sicuti viua lex est ipse magistratus Aristot. *lib.* 5. *Ethic. cap.* 4. Cicer. *lib.* 3. *de leg. Glos. fin. in l. More major. ff. de Iurisd. omn. Iud.*) bona esset, ac justa; nam si rex bonus fiat, vt dicebat Cardan. *vbi suprà*, statim omnes ferme vel etiam sine legibus, aut præmio vllo imitatione boni fiunt. Iuxta illud Senecæ *in Thyest. act.* 2.

Rex velit honesta, nemo non eadem volet.

& ante legum lationem, legis viuæ arbitrio, & exemplo populi regebantur, vt ex D. Augustino, qui ex Iustino id refert, dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 7. *nu.* 19. at cum ipsi Reges, & Magistratus aliquando mali sint, quippe cum multa licere sibi velint, quæ aliis non licent, vt aliena bona surripere, mulieres alienas subigere, injurias ad libitum, & sine modo vlcisci, & alia permulta, quæ animi elatio, & intemperantia dictat, hinc fit, vt leges constituantur, quibus inhibeantur cæteri hominum ea facere, quæ ipsi sibi licere volunt, neque enim Re-12 ges, Imperatores, & Dominatores legibus, quas aliis ponunt, obstringuntur. *l. Princeps ff. de leg. & sen. cons.* quam & D. Thom. adduxit 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 5. quomodo autem fieri potest, vt eadem lex, quæ norma debet esse, & regula aliorum sine lege, & norma, & regula viuere debeat, & tamen id plerumque vsuvenit, vt ipsa lex viua ipsius legis destructio suo exemplo sit. Quamobrem cum lex muta, & inutilis per se existat, & lex viua non solum illi vitam dare non sit sufficiens, sed potius illi vitam adimat, præstabilius, atque optabilius est, homines absque lege omnino viuere.

13 Præterea leges à Ratione plerumque elongantur, nam & Plutarch. *in lib. de ser. num. vind.* dicebat in principio leges, quas ferunt homines, neque rationabiliter se habent, neque vndique æquitati consonæ sunt, quod non diffitentur ipsi legum conditores, & si libet vide allata à Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.* 12. *num.* 2. vbi pleraque leges in tantum injustas esse dicit, vt etiam actus prauos non tantum permittant, quam foueant. Vnde hoc ipsum in se veritatem habere noscentes ipsi legumlatores sanxerunt, leges etiam sine Ratione, & contra justitiam, & æquitatem, immo duriter latas seruandas 14 esse. *l. Prospexit in princ. ff. Qui & à quibus man.* ex qua Marant. *in spec. Aur. par.* 3. *num.* 102. *l. Non omnium. & l. seq. ff. de Leg. & Sen. Cons.* videtur autem hæc ipsa lex contra æquitatem, & injusta; quod si respondeas nunquam leges esse injustas, aut duras, sed tales nobis videri, quos latet Ratio, ob quam dictæ leges eo modo latæ sint, cum multarum legum nulla ratio reddi possit, cur ita sint latæ. *eadem l. Non omnium.* D. Thom. 1. 2. *quæst.* 95. *art.* 2. tunc alia legum imperfectio, & magni quidem mo-15 menti pullulat, quod ea, quæ dicunt per verborum ambages, ac quasi per nebulam tradant, ita vt ne Apollo quidem aliquando earum sensum assequatur, contra id, quod desiderabat Isidorus, ex quo idem D. Thom. *vbi suprà, artic.* 3. quod nimirum lex clara, & manifesta sit; nam ex ejus obscuritate tanta in-16 terpretum copia, tam inexplicabilis opinionum confusio, tanta Auctorum circa verborum intelligentiam contrarietas emergit, atque illa tam perpetua necessitas, vt, quemadmodum Iuuenal, *Sat.* 3.

----veniat de plebe togata
Qui Iuris nodos, & legum ænigmata soluat.

17 Hinc detestabile prorsus vitium ipsis legibus irrepit, vt illis fides derogetur, neque illis credatur, nisi Doctorum auctoritatibus comprobentur Gratian. *discept. for. cap.* 257. *num.* 33. *Tom.* 2. ex quo etiam Fontanell. *de pract. nupt. claus.* 7. *Glos.* 2. *par.* 9. *num.* 29. *Tom.* 2. vnde merito apud Guillielm. Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 18. Plancus Iurisconsultus Medico cedens, ingenuè professus est Auctorum multitudine varie inter se dissidentium, veram, rectamque Iuris rationem vix subsistere; & quod præ omnibus deplorandum est aliquando ipsi Doctores, qui legem interpretandi potestatem habent, aut scientiam, non secundum veritatem, sed secundum proprium affectum eas declarant, celantes alios ipsam veritatem, vnde jure merito his comminatur Christus Dominus in Euangel. *Luc. cap.* 11. *vers.* 52. Væ vobis legumperitis, quia tulistis clauum scientiæ, ipsi non introiistis, ac eos, qui introibant prohibuistis. Inde denique fit, quod summopere damnandum, vt perraro Iustitia suum locum habeat; nam vt rectè idem Onciac. *ibid. cap.* 2. tam variorum Interpretum subtilitatibus, & opinionum conflictuum impatiens Iustitia ad superos euolauit terras relinquens.

Minus tamen hoc culpandum esset, nisi eadem contrarietas ipsasmet leges exerceret: non modo enim diuersæ leges diuersis populis latæ contrariæ inter se sunt, permittentibus illis ea, quæ aliæ prohibent, & capitale delictum aliis judicantibus, quod apud illas modica pecuniarum summa redimitur, sed ipsæmet leges vni, eidemque Populo 18 latæ inter se contrariantur, & de priori conclusione patet mille exemplis, Licurgus adulterium non puniebat. Ioan. Coras. *in l. Tertiam. ff. de Leg. & sen. cons. num.* 7. quod tamen à ll. nostris maxime punitur,

puniatur, vt patet *ff. ad l. Iul. de Adult. & alibi.* apud aliquas gentes mulieres in hæredes admittuntur etiam ad feuda, apud alias autem nequaquam, Leges Ciuiles ab Imperatoribus nostris traditæ non obseruantur vbique, & præcipue in Gallia Suarez *lib. 3. de leg. cap. 8. num. 4.* & habent inter se nonnullas contrarietates, & sic de plerisque considerari potest. de posteriori vero conclusione, quod eædem leges ejusdem populi contineant aliquando inter se contrarietatem patet ex *Glo. in l. ex quibus caussis. ff. de Leg. & sen. cons.* cum tamen lex vbique eadem esse debeat, si à Iustitia, & veritate dependentiam habet, verum enim, bonum, & vnum conuertuntur. quid mirum ergo est, cum ipsæ leges inter se sibi contrarientur, Iurisconsultos quoque sibi inuicem contrarios esse? hoc non inficiantur ipsi Iurisconsulti Caccialup. *de Transact. quæst 12.* Carrar. *de Med. & ejus off. par. 1. num. 130.* & adnotat ex nostris Peregr. *in Apolog. contra Med. calum. pag. 5. & pag. 181.* facile ergo inde est, vt verum omnino ignoretur, vnusquisque enim pro sua fulcienda opinione textum fautorem habet. Cum ergo legum 19 auctoritas pro decidendorum ratione sit (erubescunt enim Iurisconsulti sine lege loqui, vt notant ex nostris Card. *in libello de libr. propr.* Roderic. à Castren. *lib. 1. Med. Polit. cap. 12.* Obic. *de nobil. Med. dial. 1.* & ipsis est protrita conclusio (& leges in hanc, & illam partem trahi possint, eo quod & obscuræ sint, & vna alteri contraria, certe nihil inde aliud consequi par est, nisi vt pleraque contra Rationem, & veritatem determinentur.

Verumenimvero præter ea, que jam adduximus ad demonstrandum, nullam esse hominibus 20 legum necessitatem, hoc etiam vrgere videtur, quod & Mundus aliquando legibus caruerit, & tunc multo melius, quam nunc cum rebus humanis actum sit, cunctis rectius, ac magis secundum Iustitiam ex se viuentibus: aureo namque sæculo in mundi nempe primordiis, nullæ leges fuerunt, inquit Io. Coras. *in l. 1. ff. de leg. & sen. cons. num. 10. verb.* Delictum quo nulla inter homines contentio, atque ita crimen nullum, sed quisque fidem, & rectum sua sponte retinebat, quod etiam Poetæ demonstrarunt. Lucret. *lib. 5. de rer. natur.*

> *Nec commune bonum poterant spectare, nec vllis*
> *Moribus inter se scibant, nec Legibus vti.*

Et Ouid. *lib. 1. Metamorph.* luculentius id ipsum edocens.

> *Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo*
> *Sponte sua sine Lege fidem, rectumque colebat;*
> *Pœna, metusque aberant, nec vincla minacia collo*
> *Aere ligabantur, nec supplex turba timebat*
> *Iudicis ora sui, sed erant sine Iudice tuti.*

Et ne hoc poëtice dictum credat aliquis, inter Historicos sunt qui eadem habent, quorum satis sit Tacitus *lib. 3. Annal.* Vetustissimi, inquit, Mortalium nulla adhuc mala libidine, sine probro, & scelere, eoque sine pœna, aut coërcionibus agebant, neque premiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur, & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur, & reliqua. faciunt & ad hæc Ouidij carmina. *lib. 1. Fast.*

> *Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,*
> *Vltima de superis illa reliquit humum.*
> *Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat,*
> *Nullus erat iustis reddere Iura labor.*

Sed forte hæc longius ab hominum memoria absunt quam oporteret ad ejus veritatis probationem; euidentius probari potest ex eo, quod multa regna de præsenti Iure, & Iurisconsultis careant, vt testatur 21 Roderic. à Castr. *vbi suprà*, qui & Matthiam Coruinum ex vniuersa Pannonia Iurisconsultos expulisse memorat, neque injuria, si Platoni credimus, quem & ipse Rodericus adduxit, dicenti, Vbi Iu- 22 risconsulti multi sunt, ibi male constitutam esse ciuitatem iudicium est. vnde Lucianus *in dialogo de veritate*, miseros illos populos appellat, qui Iurisconsultorum arbitrio gubernantur; ac posse tandem absque Iurisconsultorum ope ciuitates gubernari probat luculenter Petr. Andr. Canonh. *in prolegom. ad Hipp. Aphor. pag. 10. vers. Vndecimo Principes possunt.*

Prætereamus autem id, quod Cardanus dicebat 23 *in Antigorgia*, quod possibile sit, vt quis iniuste operetur, si secundum leges faciat (quod verum esse dixeris si D. Thomæ dictum, de quo infra verum est) & quod pejus multo est, vt justè operetur, si contra ipsas leges operetur, & hoc quia quandoque leges scriptæ continent injustitiam D. Thom. *2. 2. quæst. 60. art. 5.* ex quo non solum inutiles, sed etiam damnosas leges esse patet; quamobrem idem Card. *in libell. de Secr. stud.* dicebat, 24 *Cum leges plerumque malæ sint, vt non ex malis bonos, sed ex bonis malos potius efficere queant; tyrannicæ primum, rudes, barbaræ, omnes ferme ad malos homines efficiendos videntur ordinatæ.* Et ad hæc facere videtur illud D. Pauli *ad Rom. cap. 5. vers. 20.* *Lex autem intrauit, vt superabundaret delictum*, 25 quasi posita lege, sequatur homines frequentius delinquere, quam ante legis positionem, cum, quemadmodum idem D. Paul. dicebat *ibid. cap. 4. vers. 15.* vbi non est lex nec præuaricatio, *&c. 6. seq. vers. 14. Peccatum vobis non dominabitur, non enim sub lege estis. & cap. 7. vers. 8. Sine lege enim peccatum mortuum erat.* & Seneca *epist. 90. sed postquam surrepentibus vitiis in tyrannidem versa regna sunt, opus esse cœpit legibus.* quæ si vera sunt, quis dubitare amplius debeat, an leges superfluæ, inutiles, & damnosæ sint nec ne, & an præstet homines illis carere?

Sed contra Legumperitiam objicitur vlterius, 26 quod neque ars sit, neque scientia, ex Arist. *6. Ethic. cap. 5.* cum ejus principium non sit in re, sed in Principibus. Cassan. *in Catal. Glor. mund. par. 10. cons. 25.* Benius *de priuileg. Inrec. par. 3. priuil. 15. nu. 2.* & ex nostris Epiphan. Ferdin. *lib. 1. Theor. 1.* Hyppol. Obicius *de nob. Med. dial. 1.* Canonher. *vbi suprà cap. 1. pag. 12. vers. Medicina est vere.* hoc patet, inquiunt vlterius, quia & demonstratione caret, & circa necessaria non versatur, vnde Iuristas scientificos non esse facile sequitur, id enim solummodo sciunt, quod legis conditor jusserit, vt ibid. addebat Obicius; hoc autem non est scire, cum rem per caussam non cognoscant; vnde coguntur Iurisconsulti, cum quid probare volunt, ipsis legum verbis sese adstringere nullam habentes intellectus libertatem, sed litteræ tantum inhærentes, & idcirco inter cæteros doctos Legumperitum maxime venire nomine literati in Hispania dice- 27 bat Io. Huart. *in examin. Ingen. cap. 11.* inde fit, vt cum Legumperitia omni contemplatione, & speculatione sit spoliata, sola memoria vigente facillime ediscatur, ita vt quemadmodum Cic. *pro Muræn.* dicebat, ex quo idem Obicius *vbi suprà*, & Roderic. à Castr. *loc. cit.* mirum non sit si triduo addisci

possit. quod etiam si dixeris, Iurisprudentiam à scientia saltem dependentiam habere, tamen notissimum est, eam scientiam, ex qua dependet, nempe Politicam, esse minimam Moralis Philosophiæ actiuæ partem, quam inferiorem longe esse contemplatiua, quis dubitat? probant id ipsum idem Obicius *vbi suprà*, & Goynæus *in dial. Quod Philosoph. & Med. Iurec. deb. præced.*

28 Porro leges sufficientes omnino sunt ad eum finem assequendum, ad quem latæ sunt: earum enim finis est hominem ad virtutem disponere, & vitia corrigere, vt ex Arist. D. Thom. & aliis locis supra citatis pluries testantur; at neutrum leges posse efficere, sed semper ab hoc fine deficere satis superque patet, quia neque ad omnem virtutem disponere possunt, neque omnia vitia corrigere, vt demonstrat D. Thom. 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 2. & 3. & testatur etiam Card. *in cit. lib. de Socr. stud.* & quod maxime ad rem facit, nullo conatu possibile est, vt per leges mala auferantur, quia auferendo omnia mala, multa 29 simul bona tollerentur. Doct. Thom. 1. 2. *quæst.* 91. *art.* 4. & *quæst.* 96. *art.* 2. At neque fieri potest, inquit Plato *in Theæteto*, vt pereant mala, semper enim aliquid contrarium bono esse necesse est. si ergo leges quod pro fine sibi proponunt assequi nullo modo possunt, insufficientes judicandæ, & aliunde petenda est virtutum assecutio, & vitiorum extirpatio.

30 Denique si Medicinæ objicitur inconstantia, multo promptius objici potest legibus, & legumperitiæ, cum leges perpetuæ mutationi subjiciantur, quod etiam maxime facit ad probandum legumperitiam non esse scientiam; nam quæ ex scientia habentur mutationi nequaquam subsunt, cum Scientia omnis sit immutabilis veritatis, versatur enim circa necessaria, at leges sæpe mutari, vel ipsi Iurisconsulti fatentur, imo ipsissimi legislatores. Non enim, inquit Plato *lib.* 4. *de Leg.* minori mutationi subsunt leges, quam multæ aliæ artes; multis enim ex caussis nouæ conduntur, & jam conditæ mutantur. hanc ipsam instabilitatem legibus inesse testatur Gellius *Noct. Act. lib.* 20. *cap.* 1. dicens, non enim profecto ignorans legum oportunitates; & medelas pro temporum mutationibus, & pro Rerumpublicarum generibus, ac pro vtilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, feruoribus, immutari, atque flecti, neque vno statu consistere; quia vt facies Cœli, & Maris, ita rerum, atque fortunæ tempestatibus variantur. hæc Gellius, atque ea de re videmus plerosque legislatores vetustiorum leges abrogasse, vt Solonem fecisse scribit Plutarch. in ejus vita abrogando leges Draconis, multasque hujusmodi legum mutationes, & abrogationes recenset Peregrin. *in Apolog. contra Medic. calumn.*

Multa præterea essent, quæ contra ipsos Iurisconsultos ab aliis prolata in medium producere possem, ne tamen cum quibusdam calumniatoribus obloqui contra quos minus velim fortasse videar, ea silentio præteribo, & ad refellenda ea, quæ contra leges, earumque peritiam objiciuntur accedam, si modo ante pro medicina, & medicis ea confutauero, quæ primum objecta sunt, vt in antecedente quæstione visum est; si quis tamen plura contra Iurisconsultos audire cupiat, præcitatos Auctores adeat, ac præ omnibus Petr. Andræam Canonher. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor. cap.* 1. *per totum.*

SVMMARIVM.

1 *A Deo est omnis medela.*
2 *Medicinam emanasse ex peccato falsum.*
3 *Ars Medica maxime à Natura inest.*
4 *Medicinam propter amorem à Diis hominibus concessam fuisse.*
5 *Medicinam non emanasse ex Intemperantia.*
6 *Medicina duplex ex D. Thoma.*
7 *Medicinam non esse superfluam.*
8 *Grauiter peccare dicitur, qui Medico indigens, à Deo sanitatem expectat.*
9 *Medicorum auxilio sæpe sanantur, qui alias perituri erant.*
10 *Medici opera, & medicamenta veniunt sub nomine alimentorum.*
11 *Medici hominum salutis curam gerunt.*
12 *Qui Medicum in infirmitate respuit habetur pro furioso.*
13 *Ars multa potest, quæ non potest Natura.*
14 *Medicinæ finis est sanitas.*
15 *Medicinam Religioni non esse contrariam.*
16 *Medicinam non esse inconstantem.*
17 *Experientia in medicina plurimi facienda.*
18 *Experientia quid.*
19 *Medicina ex Aristotele est ars mechanica.*
20 *Medicus corpus animo curat.*
21 *Medicina cur Ars muta à Virgilio dicta.*
22 *Medicina suos professores bonis moribus instruit.*
23 *Medicus semper prodesse, nunquam obesse cupit.*
24 *Melius est, Medicum esse bonorum morum, quam perfectum artificem.*
25 *Medicus an nobilis.*
26 *Medicus an Doctoratus dignitatem consequatur.*
27 *Medicum non esse vilem Artificem.*
28 *Homo dicitur tam vir, quam mulier.*
29 *Lex dicitur Medicina, & Iudices Medici.*
30 *Parabolanos apud Leges non esse Medicos.*

Respondetur iis; quæ contra Medicinam, & Medicos objecta sunt.

QVÆSTIO IV.

VErum contra hujusmodi tam medicinæ, quam Iurisperitiæ calumniatores acerbius sermonem acuere, vt meritum eorum esset, non est quod laborem. nam satis superque fuerit, si eos partim imperitiæ, partim verò mendacij redarguens, ea pœna mulctatos videam, quæ Imperitorum, & Mendacium est propria, nempe primo, vt discant, secundo, vt in posterum fides omnis eorum dictis derogetur.

Sed ante omnia hujusmodi calumniatoribus verba Hippocratis objiciam *in princ. lib. de Arte*, quæ sic habent. Qui ea, quæ ab aliis sunt inuenta inhonestorum verborum artificio contaminare contendit, neque quicquam corrigit, sed à peritis inuenta apud imperitos traducit, is sane prudentiæ existimationem tueri velle non videtur, sed potius naturam suam, aut ignorantiam malitiosè prodere, & quæ sequuntur. & hæc vniuersim dicta volo, nunc ad medicinæ objectiones diluendas deueniens, ad primam de ipsius origine eam nobilissimam, ac clarissimam esse, si infinita Doctorum testimonia ad probandum insufficientia sunt (quorum plura vide apud auctores sæpe citatos, & infra etiam citandos, & apud

apud Valeriol. *locor. comm. lib.* 1. *cap.* 1.) Sacræ saltem paginæ sufficiens esse debet. A Deo est omnis medela. *Eccles. cap.* 38. *vers.* 2. sed de hac re omissis iis, quæ à Medicis abunde afferuntur, vnum Tiraq. *cap.* 31. *de nob. num.* 24. *& seqq.* legendum proponam, & citatos à Carrar. *de Med. par.* 2. *in princ.* & ad id, quod additur, eam ex peccato emanasse, dicam facile hoc falsitatis conuinci ex ea, quod Adam antequam peccaret medicinæ scientiam habuerit, nam hoc insinuatur *Genes. c.* 2. *vers.* 19. *& seqq.* ibi, Formatis, &c. Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis ipsum est nomen ejus, Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & vniuersa volatilia Cœli, & omnes bestias Terræ. Quid autem aliud est illud, omne quod vocauit, ipsum est nomen ejus, nisi quod Adam vocauerit omnia, omnibusque nomina imposuerit, secundum naturam, & virtutem à Deo illis tributam, & secundum proprietates, quas à Deo sortita erant? hoc quidem etiam Valles. confirmat *in lib. de sacr. Philosoph. cap.* 3. hæc ipsa verba declarans. Neque tamen videtur dicendum, Deum post peccatum virtutes, & proprietates viuentibus tribuisse, immo potius in pœnam peccati ademisse. Patet id manifestissimè ex cæteris ærumnis, quæ consecutæ sunt peccatum. Si ergo ante peccatum inerat in singulis rebus sua propria virtus, qua poterant homini prodesse, & Adam ante peccatum fuit omni naturali scientia, & sapientia diuina instructus, vt probat D. Thom. 1. 1. *q.* 94. *art.* 3. certè medicinam etiam fuit edoctus, vnde medicina fuerit ante peccatum, non ergo ex peccato, immo ante creationem Adæ, quod longioribus probat Io. Martinus *de Medic. antiq. cap.* 13. quia ipsa Ars Medica maximè à natura cum insit, vt Hipp. *in lib. de flat.* dicebat, & ex Iurisconsultis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 4. *num.* 1. creatis rebus medicina suum esse est sortita; sed peculiariter Adam fuisse à Deo medicinam edoctum notat ex Nicol. de Lyra inter Iurisconsultos Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 2. *num.* 24. & ex Medicis Mercur. *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 11. sed quid ad citatum sacri textus testimonium quicquam addimus? non desunt tamen prophanorum scriptorum vetustissimorum testimonia, vnanimiter enim omnes conueniunt, Medicinam à Diis propter amorem hominibus fuisse tributam, vt ex Agathone refert Epiph. Ferdin. *lib.* 1. *Theorem.* 1. & ex Herophilo Scribon. Larg. *de Comp. Med. en proœm.* Lang. *lib.* 2. *Epist.* 2. & ex Iurisconsultis Tiraq. *loco cit. à num.* 2. *ad plures seqq.* Carrar. *vbi suprà par.* 2. *num.* 16. & vide plura ad hoc congesta à Mercur. *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 11. & à Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hippocr. Aphor. cap.* 1. *in princ.* & multo post *ibid. pag.* 19. *vers. Med. est scientia reuelata*, vbi ex Pythagora, & Apollonio Thianæo probat medicinam vocari rem diuinissimam, vnde merito à Luciano citante Tiraquello *ibid. num.* 33. vocatur Deorum doctrina, apud quem plura vide, ibi enim plures Deos connumerat, qui Antiquis pro medicinæ inuentoribus sunt existimati. Immo Ælian. *lib.* 2. *de Animal. cap.* 18. Medicinam, & omnia ad illam pertinentia Heroes tantum, & Deorum filios à principio exercuisse, quin & succedente tempore summos Philosophos medicinam exercuisse idem Ælian. testatur *lib.* 9. *var. histor. cap.* 21. præcipue autem Pythagoreos, ac præter hos Platonem, & Aristotelem, sed de hoc alias.

Quod additur ex Platone medicinam ex Intemperantia emanasse, diluitur leui negotio, quia si rectè Platonis verba ponderentur non id dicit, sed Intemperantiam ad leges refert, non ad Medicinam, vt prudenter adnotat Cagnat. præceptor meus *lib.* 1. *Obser. cap.* 21. sed esto ex Intemperantia fieri, vt homines medicina interdum indigeant, hoc tamen semper ita esse, verum non est, cum extra Intemperantiam multi pullulent morbi, & à natura etiam ipsa plurimi vigeant, non ergo ex Intemperantia originem ducit omnis medicina, quia etiam Intemperantia remota adhuc, homo medicina indigebit. Non esse autem opus bene valentibus Medico rectè dicitur in Euangelio, non tamen negatur, quod Medicus vllo modo sit necessarius, quia etiam si de præsenti quis non ægrotet sed sanus sit, & Medico non indigeat, poterit ob naturæ conditionem alias ægrotare, & Medico indigere. Deinde Medicus non amissam tantum sanitatem redintegrare potest, sed præsentem quoque conseruare, & relictis ad hoc probandum Medicorum auctoritatibus, id satis nobis declarat D. Thom. 3. *par. Summ. quæst.* 80. *art.* 4. *ad* 2. qui Medicinam duplicem esse dicit, vnam remouentem morbum, aliam promouentem ad perfectam sanitatem. Primam conuenire dicit infirmis, secundam etiam vere sanis. In Euangelio igitur dicitur sanos non indigere Medico eo modo, quo ægri, sed alio, nempe non indigere Medico curante, sed præseruante, ac sanitatem custodiente, quod etiam ex Iurisconsultis confirmat Carrar. *de Medec. & ejus off. par.* 3. *num.* 58.

Quod superflua non sit medicina, sed maximè vtilis, ac cunctis hominibus necessaria, ipsa sacra Scriptura (si quam fidem sacra Scriptura apud contumaces hosce medicinæ hostes assequi potest) apertissimis verbis testatur *Eccles. cap.* 38. *vers.* 1. Honora Medicum propter necessitatem; etenim illum creauit altissimus, *& vers.* 12. Da locum Medico, etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria; vbi nota illud, Etenim illum Dominus creauit, nam quæ major ratio est, cur honores Medicum ob hoc, quod illum Dominus creauerit, quam quemlibet alium hominem, cum omnes, ac singulos Deus creauerit? certe illud insinuatur per sacrum textum speciali quodam fauore, & ob hominum indigentiam Deum Medicum creasse. Atque inania sunt quæ contra hanc sacræ paginæ auctoritatem ex propria sententia profert Petr. Andr. Gamma *tract. de ver. & excell. scien. leg. num.* 56. relatus, ac confutatus à Gaspar. Tristan. *lib. de Cler. Med* §. 27. Natura quippe nostra alterationi, & corruptioni obnoxia est, ita vt nisi per conuenientia media aliquando illi succurratur, facile succumbat, ac deficiat; necessaria ergo omnino ab ipsa natura est medicinæ opera, & in tantum necessaria, & vtilis, vt vnusquisque teneatur in indigentia ea vti, atque ea non vtens videretur culpæ Reus non minus, ac si in semetipsum manus injiceret, vnde grauiter peccare dicitur, qui Medico, ejusque auxilio indigens, illud non implorat, etiamsi à Deo expectaret sanitatem D. Thom. ex quo Canoncher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. cap.* 1. *pag.* 66. & notat ex Iurisconsultis Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 21. nec id ipsum siluit Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 2. *cap.* 2. & Peregrin. *in Apolog. contra Med. calumn. pag.* 181. & ad hanc ipsam rem citatus Canonherius Nauarram adducit, hoc

enim, vt inquiunt, est tentare Deum, cum naturaliter eueniat, vt Medicorum auxilio sæpe sanentur, qui alias perituri erant. *cap. fin. de Pœniten. dist.* 7. Ripa *in tract. de Pest. par. vlt. partic.* 2. *num.* 1. & ex nostris Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 2. *cap.* 2. vnde omnino erronea eorum deductio est, qui cum dicunt, Deum esse auctorem omnis languoris & sanitatis, in Dei manus se hominem tradere debere affirmant, cujus quoque voluntate aut mori, aut sanari illum contingit; non aliter quam impij quidam Hæretica prauitate notandi, de prædestinatis loquantur; ajunt enim nihili curandum nobis esse, male ne, an bene operemur, certum enim, inquiunt, est prædestinatum saluari, præscitum condemnari, sed si quis multa contra hunc errorem, quo homines medicinam superfluam esse judicant, scire desiderat, legat Mercurium *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 3. *& seqq.* Gaspar. Tristan. *de Cler. Med.* §. 31. *per totum.*

At vero paruifacienda omnino est singularium quorundam hæresis potius, quam opinio, satis nobis sit ex Legum auctoritate Medicæ artis, ejusque operum necessitatem ostendere, quam quidem insinuasse manifestissimè videntur *in l. Cum Antiquitas, in princ. C. de Testam.* quam ad hoc etiam adducit Benius *de priuileg. Iurisconsl. par.* 3. *priuileg.* 55. *num.* 1. cum in condendo testamento id respexerint, ne ex retardatione medicaminis, aut potionis æger periclitaretur, ex hoc significare volentes, tantam esse hujus artis necessitatem, vt aliquando ex retardatione, & procrastinatione remediorum, quibus ipsa vtitur ad hominum salutem tutandam, & recuperandam, eorum sanitas in manifesto ponatur discrimine.

His adde ad hanc ipsam necessitatem Medicorum, & ipsius medicinæ demonstrandam, quod Medici opera, & medicamenta apud eosdem Legumperitos veniunt sub nomine alimentorum, quasi non minus cæteris alimentis ad vitam sustentandam, quam Medico, & medicinis homo indigeat; 10 idcirco, qui tenetur præstare alimenta, tenetur etiam soluere Medico salaria, & medicamenta emere pro eo, cui alimenta debet per ea, quæ ex communiori sententia adducit Surd. *de alim. tit.* 4. *quæst.* 5. *num.* 1. *&* 3. *&* 18. & post eum Carroc. *de loc. & cand. par.* 1. *quæst.* 17. *num.* 2. nam vt Surd. ibi humanum corpus vix sustineri potest sine medicina, ideo cui alimenta debentur, medicinæ quoque sunt præstandæ. *& num.* 8. Qui enim medicinas subtrahit vitam videtur subtrahere, & necare *ex Glossa.* Ergo si necessitatem vllam habet Ars, quæ salutis hominum curam gerit, certe medicina est summè necessaria, vel ipsis ll. asserentibus *l.* 1. *§. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* vbi Medicos salutis ho-11 minum curam gerere firmatur. Non ergo mirum sit, si qui Medicum in infirmitate respuit, aut qui ei non obedit furiosus non solum apud ipsos Iuristas, 12 sed etiam apud Theologos existimetur, vt ex D. Antonino notat Tiraq. *de Nob. cap.* 31. *num.* 529. & Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 157. cum aliis ibi per eum adductis, & ex nostris Codronch. *lib.* 2. *de Christ. med. rat. cap.* 2. & Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §. 27. quod veritati consentaneum est, cum rem suæ saluti tam necessariam respuat, aut contra suam ipsius salutem manifestè faciat Medici salutaribus præceptis non obediens. Imò multo fortius hoc ipsum probatur ex eo, quod si quis mente constans Medico obedire respuit, peccat mortaliter, vt post Nauarram, aliosque Canonistas probat Gaspar Tristan. *de Cleric. Med.* §. 35. (licèt hic velit non semper, sed aliquando hoc verum esse) & Mercurius *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 20. reprobans Innocentij, & Hostiensis opinionem volentium non teneri infirmum Medico obedire, quod nullam habeat Medicus jurisdictionem super infirmum, quod quidem falsum est, habet enim Medicus talem jurisdictionem super infirmum, vt cujuscunque qualitatis infirmus sit, Medico sit subjectus, & Medicus contrà illi liberè possit imperare, quod & innuitur ab Hipp. *in lib. de Arte. num.* 12. idcirco vetustiores Medici ab Asclepiade oriundi testante Gal. *lib.* 1. *Meth. cap.* 1. tanquam Duces militibus, & Reges subditis imperare ægrjs voluerunt, vnde illud, Medici Imperatoribus imperant, vt suo loco latius dicam, idcirco tam imperiosè Erminia apud Torq. Tassum in sua Hyerusal. *Cant.* 19. *St.* 161. Tancredum jubet quiescere, & silere, ibi:

----Or te'l commando,
Come Medica tua taci, & riposa.

Pugnat autem contra id quod diximus teneri furiosum medicamenta respuentem Royz *decis. Lituan.* 1. *à num.* 15. *ad plures seqq.* qui videtur extra Mineruam quidem, & ex abrupto in Medicos inuehi *à num.* 72. *ad seqq.* Sed nulla caussa est, cur aliqui medicinam, & medicamentorum vsum excludant, nisi vt detegant imprudentiam suam, vt dicit Scribon. *Larg. in procem de comp. medic.* imprudentiaque maxime notari eos, qui medicinam contemnunt ex sacræ Scripturæ auctoritate satis patet, & percurrit idipsum Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 74. sed ad Royzium respondeo, qui in hoc puncto, quod qui renuit medicamenta pro furioso sit habendus, multa quidem affert eruditè, hancque deductionem facit, si ex eo quia æger renuit medicamenta ideo judicatur furiosus, quia videtur malle perire, quam ope Medica seruari, quod dementis est, hinc deducere multo facilius licet, quod quicunque mortem sibi consciuerunt furiosi extiterint, quod est falsum, vt ex quamplurimis historiis ibi collectis probatur: sed non videt hic doctus Iurisconsultus, plures eorum, qui sibi mortem consciuerunt verè fuisse melancholicos, & amentes, sed dato quod hi non essent tales, habebant aliquam justam caussam, sano modo loquendo, quamobrem sese interimerent, vt impatientiam viuendi, metum pœnæ, conscientiam delictorum, pudorem, & alia id genus, atqui respuit medicamenta, & per illa juuari renuit, facit id absque caussa, & inde deduci potest eum furere saltem secundum plurimum, sed vide quæ ille affert *ibid. num.* 63.

At contra eos, qui idcirco superfluam esse medicinam probare se credunt, quod non medicina, sed natura sit morborum sanatrix, vel ipso Hippocrate asserente, & nullo Medicorum tergiuersante, crassa eorundem ignorantia opponitur, cujus culpa non vident, multa artem posse, quæ natura non potest, 13 vt, exempli gratia, medicina corrigere potest os fractum, non natura. Gal. *de Const. Art. cap.* 12. *& seq. in Isagog.* Multa item natura potest ab arte adjuta, quæ per se non potest, idcirco in plerisque ars natura præstantior, quæ non solum naturam imitetur, sed modo coadjuuet, modo etiam superet, ac sæpe medendo plusquam natura gerit; verba sunt Fernelij *lib.* 1. *Method. med. cap.* 1. quod longioribus etiam probat Canonher. *in proleg. Aphor. cap.* 1. *pag.* 23. *num.* 48. non negatur ergo, naturam

morbos

morbos curare, ea enim repugnante omnia irrita. Hippocrates *lib. de Arte.* sed artem plurimum naturam coadjuuare, & quandoque eam superare, nam facit, vt diximus, aliquando quæ natura per se non potest, cum is, qui decederet absque dubio non adjutus ab arte, ea adjutus mortem euitat, & qui non adjutus longo tempore ægrotaret, arte adjutus breui à morbo liberatur, & qui cum timore, & periculo non adjutus ab arte à morbo liberaretur, ab arte adjutus tuto, & absque timore sese recolligit, & qui tandem artis auxilio destitutus non nisi molestissimis morbi vestigiis contractis, vt membrorum mutilationibus, fistulosis vlceribus, perpetua partium debilitate, & hujusmodi ab eo vendicaretur, artis præsidio morbum, & omnia ejus vestigia, & incommoda abigit, & integram, ac jucundissimam consequitur sanitatem. Quod additur de Brutis, quod medicina non vtantur, non in spretum, sed in laudem, & dignitatem medicinæ resultat, quæ in hominis maxime vtilitatem, ac in ipsius tantummodo vsum inuenta est, quod si ob id, quia cætera animalia ea non vtantur, superflua etiam pro homine sit censenda, idem procedet etiam in vsu legum, & cæterarum scientiarum, & artium.

Sed calumniatores illos, qui artem hanc noxiam, & mortiferam contrà Spiritus sancti sententiam procaciter prædicant, mendacij, & calumniæ conuincit 14 ipsæ medicinæ finis, qui sanitas, & salus hominum est, ita vt quæcunque Medicus agit, quæcunque dispōnit, quæcunque mente euoluit omnia in hominum vtilitatem agat, & exequatur, semper enim Medicus prodesse, nunquam obesse debet ex artis præcepto, vt Hippocr. 1. *de morb. vulg.* & Gal. *ibi. com.* 2. *tex.* 50. dicebant, scientia enim hæc sanandi, non nocendi scientia est, Scribon. Larg. *vbi supra*, & idcirco vel Iurisconsultis confitentibus Medicorum opera valde vtilis Reipublicæ, & magnam infirmis præstat consolationem. Scaccia *de sent. & re jud. Glos.* 3. *quæst.* 1. *num.* 34.

15 Religioni porro non modo non esse contrariam medicinam, sed maxime consonam vel ex hoc vno capite probari potest, quod illi vitio dant, nimirum quod jejunium ab Ecclesia nobis aliquando injunctum dissuadeat; non enim medicina jejunium simpliciter dissuadet, sed tale jejunium, nempe quod saluti corporeæ notabiliter obesse potest, & in hoc cum ipsamet sentit Ecclesia, quæ & ipsa tale jejunium prohibet, ac condemnat; neque enim jejunium est semper laudabile D. Thom. *in* 4. *sentent. dist.* 51. quia cum ex eo homo ita debilis efficitur, vt ægrotet, & idcirco à necessariis, & vtilioribus operibus vacare cogitur, certe laudabile non est, *cap. non mediocriter, de Cons. dist.* 5. inde fit, vt medicina laudanda ex hoc sit, quia vituperat hoc jejunium, & illud, non vt opus virtutis, & vt ab Ecclesia injunctum, sed vt opus indiscretum, & illaudabile, & vt Ecclesiæ non acceptum, & sic potius ex parte vitii, quam ex parte virtutis se tenens. alias enim jejunium à Medicis bene, & catholicè sentientibus summopere, vt opus Temperantiæ laudatur, quod si quidam Medicorum jejunium simpliciter, & præsertim quadragesimale tanquam corporeæ saluti maxime noxium, & pernecabile vituperarunt nihili facientes Animæ salutem, hi quidem ab vniuersa Medicorum schola, quæ Catholicè sentit, non solum falsitatis redarguuntur, sed tanquam hæretica doctrina muniti, & ob id infames notantur. sed circa jejunium, & ea, quæ dubitanda etiam de hac ipsa re occurrunt, si libet, vide quæ attulimus *lib.* 5. *superiori, tit.* 1. *quæst. maxime secunda per totam.* & ne Aduersariorum quisquam nobis auctoritate *tex. in cap. Contraria de Consecr. dist.* 5. insultet, dicendum videtur textum non simpliciter pronuntiasse, quod medicinæ præcepta sint cognitioni diuinæ contraria, sed locutum esse de affectatis quibusdam medicinæ præceptis, vnde non dixit semper, sed plerumque hæc affectata præcepta contraria esse cognitioni diuinæ, innuere volens, ne multo cum studio medicinæ hæc scrupulosa præcepta obseruemus, atque illis ita nos emancipemus, vt impediant nos à bonorum operum executione, juxta quem sensum exponitur hic textus à Glosa hic. vel dicamus, textum non accepisse verbum illud, Contraria stricto modo, nempe quod posito vno tollatur omnino aliud, ita vt vnum sit destructiuum alterius, sed latè, quatenus vnum in aliqua parte potest aliud impedire; hoc enim pacto affectata obseruantia præceptorum medicinæ impedit diuinæ legis cognitionem, & distrahit nos à præceptorum ejus executione; sic si scrupulose obserues hoc medicinæ præceptum, ne aeri nubilo, ac pluuio te exponas, impedimento tibi erit, ne ad diuina officia audienda te conferas, aut si affectata quadam abstinentia cibos mali succi respuas, jejunium etiamsi sanus sis non obseruabis, sed hoc non est esse Religioni contraria, quia non est hoc præceptum veræ medicinæ, vt etiam à minimis quibusque te custodias, sed cujusdam affectatæ medicinæ. alias autem vera medicina adeo Religioni consona est, vt Medico maxime, ac præcipue timor Domini primum in omnibus ab ipsa arte imperetur, vt ostendit Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 17. præterquam quod medicinæ contemplatio homines Theologos facit, vt probat Io. Pistor. *in suo Microcosm. cap.* 5.

De medicinæ porro inconstantia quod objicitur, facile diluitur, cum medicina siue ars sit, siue 16 scientia (nam de hoc pro nunc vlterius non loquar, videndus tamen Concil. *diff.* 3. & Card. *Contrad. Med. lib.* 1. *tract.* 5. *contr.* 4.) versatur circa ea quæ immutabilia sunt, & habet sua principia, & propositiones vniuersales ab intima Philosophia deductas, quibus innituntur omnia quæcunque docet, aut actu operatur. si quæ autem in dies immutantur ab ipsis artificibus, eatenus immutantur, quatenus principiis illis vniuersalibus minus consona videntur illis ipsis, qui hæc immutanda censent. Neque medicinæ solum hoc vitium est, sed omnium, & quarumcumque artium, & scientiarum; in dies enim ab ipsis sapientibus, & artificibus noua quædam, & aliis, qui antecesserunt incogitata inueniuntur ipsis tamen principiis omnia innixa. at hoc in Medicina euidentius apparet, quia omnes indigent medicina, & habet illa omnium hominum oculos in se conuersos cum tamen vnus proponatur in medicina finis. nempe hominis sanitas, non absurdum est. hanc pluribus mediis, & instrumentis nos assequi posse; idcirco fuerunt qui sola Diæta morbos curarent, fuerunt qui exercitio, fuerunt alij qui corporis purgatione, alij qui sanguinis detractione, alij qui sudorificis id perficerent, & suæ opinionis fundamenta, & rationes tradentes, etiam nouam medicinæ exercendæ methodum demonstrabant.

Quod dicitur medicinam artem esse, in qua plus valet experientia, quam ratio, falsum esse demon- 17 stratur, quia licet plurimi facienda sit in medendi arte experientia; ita vt vbi eminet experientia,

omnis contraria ratio succumbat, atque inualida euadat. Ratio tamen tanti momenti est in arte medica, vt experientia per ipsam rationem, & non aliter confirmetur; imo casu aliquando, & temere inuenta non nisi ratione fulta cum securitate in vsum trahantur, quod nisi talis sit temeraria prorsus, & periculi plena experientia est. Rationalis quidem ars medicina est Philosophicis principiis innixa, ratiocinatione plura inuenit, & in experimentum trahit, & ea quæ rudis experientia, ac casualis in vsum jam traxerit, meliora efficit, ad rationalem vsum dispenit, & magis tuta reddit, de quibus vide Concil. *diff.* 5. *vers. propter tertium.* garriant, ac obstrepant, oblatrentque imperitissimi Empirici, rumpantur & ilia irrationabilibus Chimicis nudę experientię peruicaciter fidentibus, nulla vnquam experientia tuta, & omni ex parte vtilis est, nisi ratione Physica sit confirmata, ac postmodum in vsum tracta. quinimo non meretur experientia absque ratione facta experientiæ nomen, sed temerariæ potius operationis, cum vera experientia, 18 Remedij alicujus frequentatus vsus sit; & ratione confirmatus.

Cæterum cum Aristoteles non semel medicinam scientiam vocauerit, *vt lib.* 5. *Metaphys. cap.* 12. *tex.* 20. *& alibi*, id calumniatores silentio tegunt, & ad artis ignobilitatem demonstrandam adducunt ejusdem Aristotelis, & Auerrois auctoritatem connumerantium eam inter artes mechanicas, ad quod respondent nonnulli, vt ex Iurisconsultis Carrar. *de Med. par* 3. *num.* 114 non intelligi nisi de illa medicinæ parte, quæ consistit in componendis medicamentis, nempe, inquam, de Pharmacopæa, vel, addit ille, de Chirurgia; sed Aristoteles, inquit 19 Auerroes 1. *Collig. cap.* 1. appropriat hanc artem inter mechanicas in virtute, (loquitur autem de medicina proprie dicta) hoc est, inquam, quia videtur habere conjunctum opus cum se, vt mechanicæ habent, non quod sit mechanica. Alij; vt Capiuacc. *in schol.* 1. *Aphor.* 1. *vers. sed cum ars sit.* dicunt per hoc nomen mechanicum intelligi solertem quandam, ac sublimem machinationem, & idcirco Galenum quoque *in orat. suas. ad Art. cap. vlt.* dixisse, Medicinam esse artem liberalem, & maximè mechanicam. Galeni verba ita habent, Cum artium igitur duo prima genera sint, aliæ nobiles, quæ in munere animi positæ sunt, quas liberales vocant, aliæ ignobiles quæ labore corporis tractantur, quas mechanicas appellant, satius existimare debetis si vos primo genere electo, aliquam ex liberalibus discatis, aliæ enim deserere artificem in senectute solent, in primo genere sunt medicina, & quæ sequuntur. ita vt miratus sim quomodo Capiuacceus Galeni verba eo modo adduxerit, vt dixisse velit, medicinam esse artem mechanicam, cum contrarium dicat; non inficior tamen nomen hoc mechanicum apud Græcos significare id, quod ipse Capiuacceus ex Platone dicebat, nempe sublimem, ac solertem machinationem. cum hoc claré pateat, & ita loqui Græcos de quibusdam, qui habent ingenium maxime ad speculationem promptum, testatur Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 11. *cap.* 7. Sed ad Aristotelis dictum reuertor, qui nequaquam id sibi voluit eo in loco, vt medicina inter mechanicas artes connumeretur, nam quomodo id voluisset, si mechanicæ omnes artes laborem corporis requirunt teste Gal. *vbi proxime.* at quis dixerit medicinam labore corporis egere? Medicus, inquit Plato *lib.* 3. *de Republic.* corpus animo curat, & rursus, Medici non corpore corpus curant, sed animo. quod etiamsi detur, medicinam 20 corporis labore exerceri, tamen hoc nihil ad ejus nobilitatem præjudicare, sed imo multum addere abunde probat Canonher. *in prolegom. ad Aphor. Hippocr. pag.* 77. *vers. objicies* 17. Aristoteles ergo in citato textu diuidebat considerationem de passionibus corporum diuersimode; nam de quibusdam, inquit, passionibus, quæ non natura insunt considerare pertinet interdum ad Fabrum, & Medicum, nempe quia dixerat, ad Physicum pertinere de illis omnibus materiæ passionibus considerare ab ea non abstractis, de iis vero, quæ sunt quædam passiones corporum inseparabiles, sed per abstractionem consideratæ ad Mathematicum, de iis vero quæ vere abstractæ sunt ad primum Philosophum. non ergo ob id quod medicina, vt ars fabrilis, & mechanica consideret aliquando passiones corporum, quæ natura non insunt, idcirco mechanica dicenda est, neque enim id illud est, quod facit artem mechanicam, sed labor corporis, quando eo indiget ars, vt exerceatur: Medicinam vero inter mechanicas non connumerari Lacedemones testantur, quibus, cum non liceret mechanicas artes exercere, licebat tamen exercere medicinam, vt refert Ælian. *lib.* 5. *var. histor. cap.* 6. alia autem ad hoc ipsum probandum, vide apud citatos Auctores, præcipue verò apud Mercurium *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 22. quod etiam vt demonstrarent Athenienses cæterorum Græcorum, imo hominum tum temporis sapientissimi seruos ad medicinæ studia non admittebant, vt ex Proclo refert Tiraquell. *de nobill. cap.* 31. *num.* 526. sed decisionem ejus quæstionis ab ipsis legibus petamus, notus est text. *in l. Medicus. C. de Profeß. & Med.* qui inter liberales artifices medicos connumerat, & in fin. ejus legis ea habentur. Mercedes etiam eis, & salaria reddi jubemus, quo facilius liberalibus studiis, & memoratis artibus multos instituant. accedat & Plutarchi auctoritas *in princ. lib. de tuen. valet.* At medicina, inquit, sic est de numero disciplinarum liberalium, vt politie, splendore, & jucunditate nulli sit inferior.

Sed vlterius medicinam vilem, & abjectam esse ex eo probare nitebantur Aduersarij, quod à Virgi- 21 lio ars muta, & ingloria sit appellata, sed si Poetæ verba æqua lance ponderentur, nihil in artis hujus vilipendium inde deduci potest; comparabat quidem ille Medicam artem cum Poesi, Vaticinio, & Musica, dicens:

Iamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iasides, acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.
Ille, vt depositi proferret fata Parentis,
Scire potestates herbarum, vsumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Comparatione ergo Poesis, Vaticinii, & Musicæ medicina ars muta dicitur, quia Poesis, Vaticinium, & Musica voce exercentur, medicina vero operatione, non verbis, languentes enim, vt Celsus dicebat, non eloquentia, sed remediis curantur. sed vide insuper quæ ad hanc rem affert Mercur. *lib.* 3. *Variar. lect. c.* 13. Sed cur, inquies, addit vocem illam, inglorius, nisi quia medicina talis ars est, vt nullam afferat gloriam? certe Virgilius locutus est respectiuè ad poesim, innuens non parem esse

esse gloriam in medicina, quæ corpus à morte redimere solet cum poësi, quæ nomini immortalitatem conciliat, quod suæ ipsius arti blanditus fallus videtur; sed eum locum aptissime sane, & imitatione, & explanatione illustrauit Poëta noster Torquatus Tassus *Cant.* 11. *St.* 70. dicens:

E già l'antico Erotimo, che nacque
In riua al Pò s'adopra in sua salute,
Il qual de l'herbe, e de le nobil' acque
Ben conosceua ogni vso, ogni virtute;
Caro à le Muse ancor, ma si compiacque
Ne la gloria minor de l'arti mute.
Sol curò torre à Morte i corpi frali,
E potea far i nomi anco immortali.

Nihil ergo in hujusce artis contemptum pronuntiare voluit Poëta, neque verisimile est, illum animo deprimendi eximiam hanc artem, quam ipse professus aliquando erat, ea carmina protulisse. Multo tamen magis ad rem videtur eorundem carminum alia expositio, quam ex Ascensio, & Seruio affert Obic. *de nobil. med. dial.* 1. quam & ego tantisper illustrabo, ac dicam Virgilium de Medicina illa locutum, quam Empiricam vocamus, vt inde elicitur;

Scire potestates herbarum, vsumque medendi
Maluit.

non ergo doctrinam, & scientificam cognitionem est secutus, vnde merito additur,

----*& mutas agitare inglorius artes.*

mutas quidem, quia in simplici operatione consistunt, inglorius eo, quod non secutus esset gloriam scientiæ ipsius medicinæ, sed Empiricæ, quæ per se sine gloria; cum nullius scientiæ principiis innixa omni gloria destituatur, ac certè id vero consentaneum est sibi voluisse Virgilium, cum introducat Medicum manu operantem, & vulnus curantem; tales enim Medicos constat plerumque esse Empiricos.

Sed jam ad ea, quæ contra ipsos Medicos objiciuntur, respondendum; & primo illud monebo, nolle me particularium hominum vitia in censum vocare, eaque vel excusare, vel refellere, vel tueri, sed ea tantum, quæ ab ipsa arte emanare in suos professores creduntur; nam Medicum non qualis est hic, aut ille ab objectis injuriis, ac oppositis calumniis vindicandum mihi propono, sed qualis ex ipsius artis documentis esse debet; hic enim solus Medici nomine dignandus est. Athenæi ergo primum insulsissimum dicterium rejicere superuacaneum est, apud illum quisquis ille fuerit, vt scurra locutus est, & vt talis pertractandus, nempe vt suo libitu garriat.

22 De moribus Medicorum illud asseueranter dicam, quod Medicus, qui artis, quam profitetur præcepta, atque consilia in executionem demandare satagat, non modo bonis, immo optimis moribus instruetur, sed ipsius quoque artis beneficio prauas quasdam, & à natura, vel ab accidenti furtim irrepentes propensiones, facili negotio emendabit, bonas vero meliores efficiet; videat qui de his dubitat, quæ Hippocr. *in lib. de Med. & de dec. hab. & alibi,* aliique classicorum Medicorum scriptis de ea re mandarunt, & videat præcipue nonnullos ex Neotericis jam citatos, vt Heurnium, Codronchium Mercurium, Siluaticum, alios; Iurisperitus autem videat Tiraq. *cit. cap. de Nobil. nu.* 313. *& seqq.* nam facile discet ex medicina non solum fieri homines in sua arte doctos, sed etiam in quocunque virtutum genere maxime instrui; quicquid in contrarium dicat Conciliator Petrus de Albano de moribus Medicorum, licet non ex proprio, sed ex alieno dicto maledicta illa contra Medicos effutiat. Quomodocunque tamen hoc sese habeat, illud mihi satis superque esto, si ars ipsa nonnisi bonos artifices faciat, neque illis vitij quicquam, sed contra vt dixi, omne virtutis genus communicare, ac conciliare sit apta. Relinquam virtutes quasdam omnibus Medicis communes, ipsisque peculiares, etiamsi alio nomine improbi videri possint, nempe pietatem, qua semper prodesse, nunquam obesse desiderant, & 23 qua alienos casus suas faciunt esse tristitias, vt Hippocr. *cit. lib. de Med.* & Soran. *Ephes. in Isagog.* dicebant, & hujus pietatis intuitu etiam Clericis, & Religiosis, ac Sacerdotibus licet medicinam exercere, vt probat Gaspar. Tristan. *de Clerico Medico,* §. 8. relinquam humanitatem, & mansuetudinem, qua suos ægros excipere, ac tractare solent, nam has Medico magis, quam alteri cuicunque conuenire, & Hippocrates *locis citatis* docet, & notat ex Iurisconsultis Ripa *in tract. de Pest. par. vlt. partic.* 2. *nu.* 60. Sed ne omnes Medicorum virtutes proprias enumerem, id tantum dixisse satis sit, tanti momenti ab arte hac judicari bonitatem in suo artifice, vt malit Medicum esse bonum virum, quam perfectum ar- 24 tificem, ita Soran. *Ephes. vbi proxime,* quod etiam notant ex Iurisconsultis Tiraq. *vbi sæpe, num.* 313. & Carrar. *de Med. par.* 2. *num.* 63. sed & Sacer textus *Ecclesiastic. cap.* 38. *vers.* 11. *& seqq.* Medicorum pietatem insinuat illis verbis, Da locum Medico, etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria, Est enim tempus quando in manus illorum incurras, ipsi vero Dominum deprecabuntur, vt dirigat requiem eorum, & sanitatem propter conuersationem illorum, vbi monstrat Medicos esse maxime Dei amicos, & quidem ex artis ipsius præceptis verus, ac bonus Medicus semper Deum ante oculos habere debet, ita monentibus non Christianis solum, sed Ethnicis etiam quibuscunque auctoribus, vt ex quamplurimis probat Io. Alph. à Fontech. *in spec. Med. Christ. lum.* 1. *in princ. vers. Inuocabis igitur.* atque ex dictis corruit omnis contra Medicorum pietatem objectio. Quod vero de Superbia, Auaritia, & Inuidia eorum dicitur, nhil me mouet; sunt enim hæc indiuiduorum vitia, de quibus non curandum; non ita eos ars sua componit, neque instruit, vt tales sint, sed naturalis, ac praua animorum propensio tales efficit, à qua ne reclamante quidem sua ipsorum arte releuare se possunt. Habent tamen si ab exemplo quicquam proficere volunt, ducem in his Hippocratem, qui ab iis vitiis tantum abfuit, vt satis fuerit Christiano Medico in moralibus eum imitari.

25 An Porro Medicus respectu suæ artis nobilis sit, quod Faber inficiabatur, ij videant, vt Iuuenalis verbis vtar. *Sat.* 14.

----*Quibus Arte benigna,*
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

nam nisi homo à scientia nobilis fiat, & à virtute, vnde per te, Faber, nobilis euadet? at negabis Medicos esse scientes, & idcirco non esse nobiles firmabis, num contra sacrum textum stare audes dicentem, disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectu Magnatum collaudabitur; quod si neges Medicinam esse scientiam, & Celso fidem non habes, qui eam Sapientiæ partem apud

antiquiores habitam fuisse memorat, vnde Pallas sapientiæ Dea, quæ ex Iouis cerebro prosiliit, stygia dicta est, & Medicinæ prælata. Ignoras profecto artem hanc ex omnium artium cognitione constare, vt ex Plinio *lib.* 26. *cap.* 2. dicunt Tiraq. *loco cit. nu.* 73. Benius *de priuileg. Iurec. priuil.* 55. *num.* 3. & Carrar. *de Med. par.* 1. *num.* 41. ita vt Medicina vera sit Encyclopædia.

26 Ridiculum prætereà medius fidius est, quod in quæstione ponunt nescio qui Doctores, qui puri puti Iurisconsulti forte sunt, num Medicus Doctoratus dignitatem consequatur, & hoc tanto magis ridiculum mihi fit, quanto illi iidem Iurisconsulti Doctoratus dignitatem absque vllo controuersiæ principio sibi adjudicant, an Medicis debeatur in dubium reuocant, quod minime præstarent, si animum ad rei naturam, & dehinc etiam aduertere nouissent ad Ecclesiastici protrita illa verba, Honora Medicum propter necessitatem, creauit enim illum Altissimus, hoc est, Deus illum Medicum constituit, ita vt bene hinc deducat Obicius *de nobil. Med. Dial.* 1. Medicum à Deo primum Doctoratum adipisci creando illum Medicum, sic enim verba illa intelligenda nonnullorum expositorum auctoritate demonstrat; sed hæc subtilitates quædam obolariæ sunt Doctorum forte obolariorum, licet enim plures Iurisconsultorum Scriptorum, & Philosophi sint, & viri eruditissimi, quantum ego existimo, in omnique scientiarum genere instructissimi, non idcirco est, quin illorum aliqui inter Scriptores emergant, qui ex libro Doctores sunt; hi quia cæteris rudiores, audaciores etiam, & loquaciores sunt, & aliquando etiam de iis disserere audent, quorum cognitionem ex libro non habentes, ex proprio pœnu nonnulla depromunt insulsissima & Beotico ingenio digna, quale eorum est, à scientiæ quam profitentur dignitate alienissima, vt facile detegant crassam, ac contemptibilem ignorantiam suam, sed sermonem contra hos acuere tantundem est, ac in Bagoam loqui: hos igitur suæ imperitiæ relinquamus, ad veros Iurisconsultos nempe re, & nomine Doctores me conuerto, hi enim neque tam absurdos scrupulos, neque tam ridiculas dubitatiunculas de Medicorum dignitate, aut doctoratu excitabunt, qui sciunt Medicos apud Imperatores lege constituta inter comites primi ordinis connumerari, ducibusque, ac vicariis æquiparari, quæ dignitates inter maximas Imperij recensentur, de qua re vide quæ affert Io. Filesac. *lib.* 1. *select. in defens. Medic. aduers. Plin.*

27 Illud quod tanquam quid maximi ponderis adducunt nonnulli ad demonstrandam vilem Medicorum conditionem in medium afferentes Legum auctoritatem Medicos inter viles artifices connumerantium, confutant nonnulli dicentes cum Glosa textum loqui de Medicis Brutorum, hoc est, veterinariis, seu Mulomedicis. Cujacius ibi intelligit, & pro Mulomedicis, & Medicis; Medicos autem dicit esse Chirurgos. Ego concedam de quibuscunque Medicis loqui, quod me nihil moueret, quia de eorum commodo agitur. Aliam tamen responsionem ad eum textum affert Petr. And. Canonher, *in prolegom. ad Aphor. Hipp. pag.* 146. *vers. Respondetur.* qui & ad id, quod additur, seruos etiam posse esse Medicos luculentissime respondet *ibid. pag.* 76. *vers. Objicies decimoseptimo*, sed an non seruos medicinam exercentes contra ponderare debent tot summi viri pro Diis ob id à veteribus habiti, tot Imperatores, tot Reges, tot Pontifices, tot Legumlatores, tot eximij Philosophi, qui & ipsi medicinam exercuerunt? quorum omnium Cathalogum describere superfluum esset, sed qui illum habere desiderat videat inter Iurisconsultos Tiraq *in jam sæpe cit. cap.* 31. *de nobil.* & inter Medicos præter plures ex citatis, prædictum Petr. Andr. Canonher. *ibid. pag.* 6. *vers. ex præstantia.*

28 De nomine Medici, quod cuicunque licet vsurpare, nihil laboro, nam quid hoc ad Mercurium? Homo dicitur tam vir, quam mulier. *l. Hominis. ff. de verb. & rer. signif.* num idcirco ejusdem conditionis, & dignitatis mulier est, vt vir? aut vir quicquam dignitatis ob id amittit, quod etiam mulier vt vir Homo appelletur? Sed si ex eo, quod nomen Medici etiam vilibus personis commune est, Medici dignitas diminuitur, cur non alia ex parte adaugetur ex eo, quod nomen Medici Deo ipsi tribuitur? cur tacent calumniatores isti Medicomastigi, Christum Dominum non modo se vocasse Medicum, sed Archiatrum, hoc est, principem Medicorum, vt ex D. Chrysostomo *Homil.* 6. refert Gasp. Tristan. *de Cler. Med.* 9. §. *in fin.* Imo & Medicum se hominibus præbuisse, vt ex Iurisconsultis præter alios referunt Tiraq. *de nob. cap.* 31. *num.* 291. Scaccia *de sent. & re Iud. Glos.* 3. *quæst.* 1. Carrar. *de Med. in præfat. & par.* 2. *num.* 17. & ex nostris Goynæus *in dial. Quod Med. Iurec. praced. deb.* Gaspar. Tristan. *vbi suprà*, Petr. Andr. Canonher. *loco sæpe citato.* Prætereunt data opera qui calumniari gratis cupiunt, quod etiam Angeli Medici nomen assumant, nihil enim aliud importat Raphaelis nomen, nisi Dei medicina & quod ipsi Angeli Medici officium exercuerint, vt de eodem Raphaele pater Tobiæ *cap.* 12. *vers.* 12. *& seqq.* & de Angelo mouente Probaticam piscinam, & aliis, quæ vnusquisque videre potest apud plures ex citatis Auctoribus, & maxime apud Tiraq. *num.* 103. *& seqq.* Sed quid ego non ipsam legem medicinam vocari dixerim, & ipsos Iudices Medicos cum Plato *lib.* 3. *de Republic.* Iudices animo mederi firmauerit? & Plut. *de sera Num. vind.* non aliter Ius vocauerit, quam Animæ medicinam. De qua etiam re vide præcitatum Tiraquell. *ibid. num.* 316. *& seqq.*

29 Eandem sapit subtilitatem, quam superior objectio, dicterium illud protritum apud Iurisconsultos, quod Medici non sint majoris valoris, quam Obstetrices, tantidem enim æstimantur. Quod tamen satis refellit ex Iurisconsultis post Ripam Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 162. *& seqq.* & ex nostris Roderic. Castren. & Peregrin. *vbi aliàs*, qui & ad id, quod opponitur, Medicos apud ll. vocari Parabolanos satisfaciunt, & præter eos Scaccia etiam *loco suprà citato, num.* 32. ad quod ipse quoque habeo aliquid, quod Iurisperitorum quorundam & maledicentiam reprimat, & ignorantiam detegat; apertissime enim per ipsum textum legalem demonstrare licet, Parabolanos apud leges pro Medicis non accipi, cum, 30 vt per ipsam legum sanctionem liquet, Parabolanorum electio (qui verè hospitalarij sunt, vt præcitati Auctores declarant, & comprehenduntur inter Clericos, vt per Cujac. *in exponit. Nouell. constit. Iustin. nouell.* 3. qui & clarius qui sint Parabolani, vel Parabolarij exponit) pertinet ad Episcopum, at electio Medicorum pertinet ad Decuriones, seu Magistratus, vt clarissimè demonstratur *per l. primam. ff. de decret. ab Ord. facien.* Carrar. *de Med. par.* 3. *in princ.* siue pertinet ad Senatores, vt idem ibidem prosequitur,

quitur. Ergo ſi Parabolani, & Medici non ſunt eligendi ab vno eodemque genere Perſonarum, Parabolani, & Medici apud leges pro iiſdem perſonis non accipiuntur; imo vitio dari poſſet ipſi legumlatori quod hoc nomen pro Medicis vſurpaſſet abſque vlla occaſione, ac ne minima quidem neceſſitate, ſed inaniter omnino, ac præter rem, cum proprium nomen, & vſitatiſſimum haberet, & leges debeant vti vocibus claris non dubiis, & obſcuris, vt alias dixi. Atque hinc facile euaneſcit inſulſa eorum ſcurrilitas, qui Medicis hoc nomen imponi à legibus contendunt, quod multas habeant parabolas, & multa ſuis ægrotantibus polliceantur. Gloſ. *in cit. l. Parabolani. C. de Epiſc. & Cler.* Ferdin. Abduen. *contra Iuriſprud. vitup. pag.* 12. qui & inſulſiſſimè Archiatros dicit, vocari eoſdem Medicos, quod Auctores, & principes omnis mali, & mœroris credantur, neque adducens, neque ſciens deductionem hujus vocis à Græca voce Iatros, de qua tamen ſi aliquid ſcire lector deſiderat legat Mercurial. *lib.* 4. *variar. lect. cap.* 1. vbi etiam declarationes quaſdam nonnullarum legum C. habet, & Marſ. Cagnat. *lib.* 2. *variar. Obſeruat. cap.* 15. & ex Iuriſconſultis Cujac. *ad l. Medicos. C. de profeſſor. & Med.*

Sed jam cætera inaniter ſimul, ac procaciter in Medicinam, & Medicos prolata prætereo, ne aliena imprudentia me quoque procacem reddat, ac contra naturalem propenſionem acerbius, quam ferat, obloqui compellat; nam reſpondendum quidem interdum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur, aliquando vero non reſpondendum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne efficiamur ei ſimiles, ſecundum Sapientis ſententiam *Prouerb. cap.* 16. *verſ.* 4. *& ſeq.* qui tamen cumulatius percurrere cupit reſponſiones omnes ad objectiones contra medicinam, & Medicos factas, videat præ cæteris Petr. Andr. Canonher. *in proleg. citat. cap* 1. *à pag.* 40. *ad plures ſeq.* & Mercur. *lib.* 1. *&* 2. *Error. popul.* & ex Iuriſconſultis Tiraquell. & Carrar. cæteroſque tam Medicos, quam Iuriſconſultos ſupracitatos.

SVMMARIVM.

1 *Leges quomodo ab Hominum malitia ortæ.*
2 *Lex à Natura. & num.* 4.
3 *Lex & Natura omnia ſibi ſubjiciunt.*
5 *Legis ſubjectum Homo eſt dirigibilis in bonum.*
6 *Lex quid ex Cicerone.*
7 *Virtus eſt Hominis propria.*
8 *Leges plurimum ad magnanimitatem conferunt.*
9 *Leges Homines ad infuſam virtutem diſponunt, & acquiſitam cauſſant.*
10 *Legibus Homines cum Diis conſociantur.*
11 *Lex eſt Dei donum.*
12 *Leges humanæ omnes ab æterna lege.*
13 *Homo ſi per ſe bene viueret, non egeret legibus, quomodo accipiendum.*
14 *Lex eſt regula humanorum actuum.*
15 *Quod leges aliquando ſint injuſtæ hominum peccatum eſt.*
16 *Leges ſine ratione latæ non dicuntur leges.*
17 *Lex etiam dura, & injuſta cur ſit ſeruanda.*
18 *Legum obſcuritas Hominum peccatum eſt.*
19 *Contrarietas legum eſt quid ex accidenti.*
20 *Lex ſemper cum mundo fuit.*
21 *Regna legibus carere non poſſunt.*
22 *Homo ſeparatus à lege eſt peſſimum animalium.*
23 *Iuriſconſultorum multitudinem male conſtitutam ciuitatem oſtendere quomodo accipiendum.* Zacc. qu. Med. leg.
24 *Leges ſuo fine non fruſtrantur.*
25 *Iuriſperitiam non eſſe artem, neque ſcientiam falſum.*
26 *De ratione legis eſt, vt juſta ſit.*
27 *Inſtabilitas legum non facit inſtabilem ſcientiam condendi leges.*

Satisfit ad ea, quæ contra Iuriſprudentiam, ejuſque Profeſſores objiciuntur.

QVÆSTIO V.

NOn minoris certe impudentiæ taxandi ii ſunt qui contra Iuriſprudentiam, ejuſque Profeſſores, quam qui contra Medicinam, Medicoſque obloquuntur; & idcirco quæcunque in ejus, eorumque deſpectum objiciunt, tanquam falſa, nullaque ratione fulta, ſed ſumma cum temeritate prolata, confutanda, reprobanda, rejicienda, nam nemo qui mente præditus eſt redarguerit vel leges, vel legiſlatores, vt ex S. Cyrillo dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 3. *num.* 19. Sed ad objecta ſatisfaciamus.

1 Legumlationem primo ab Hominum malitia originem duxiſſe opponebatur, quod quidem ſi de ea parte intelligitur, quæ vitia, indictis pœnis, reprimit, aut hominum dirimit controuerſias, verum quidem vtrumque erit, ſed ſi de ea, quæ mores dirigit, & viam fœlicitatis docet, falſum. ſed ſit quomodocunque, nihil hoc demit de legum dignitate, vndecunque enim originem habeant, Hominem ad Iuſtitiam, & Virtutem diſponunt. ſed quod opponitur certe falſitatis conuincitur, quia lex ipſa à natura 2 originem habet, contra illud, quod in oppoſitum addebatur, leges nempe eſſe naturæ contrarias, quod tantùm à vero abeſt, vt ipſa natura nihil aliud ſit, niſi lex quædam in rebus creatis, vndè tam lex, quàm natura omnia ſibi ſubjiciunt vel noſtro Hip- 3 pocrate aſſerente *in princ. lib. de Genit.* an non à natura eſt, vt ſuum vnicuique tribuatur? at hoc à legibus præcipuè intenditur. ſed quomodò dixeris, legem ab Hominum malitia originem duxiſſe, ſi Deus ipſe, vt Plutarch. *in lib. de doctr. Princ.* dicebat, Lex eſt tum antiquiſſima, tum exactiſſima? vndè rectè Cicero *lib.* 3. *Epiſt.* 6. dixit, Legem ſimul cum mente diuina ortam eſſe. cùm ergò Deus ipſe ſit conditor naturæ, non poterit naturæ eſſe contrarius, non fuerit ergò lex naturæ contraria.

Præterea Legumperitia eſt Philoſophiæ pars, & ex ipſa Philoſophia immediatam dependentiam habet *l.* 1. *ff. de Iuſtit. & Iur.* Zaſius *in l.* 2. *de orig. Iur. par.* 3. *num.* 75. neque hoc ab ipſis Medicis controuertitur, Goynæus *in libell. Quod Philoſ. & Med. deb. præced. Iuriſconſ.* Obicius *dial.* 1. *de nob. Med. in princ.* quod & multò antè Cicero *lib.* 1. *de Leg.* propè *principium* firmauerat dicens, *Iuris diſciplinam ex intima Philoſophia hauriendam puto.* cùm ergò ita ſit, erit inſimul Iuriſprudentia Sapientiæ pars, ita enim vocatur à Iuriſconſulto *in l.* 1. §. *Proinde. ff. de var. & extr. cognit.* ex quibus veritatem inſimul habebit Iuuenal. dictum *Satyr.* 14.

Nunquam alind Natura, aliud Sapientia dicit.
non modò ergò leges non ſunt naturæ contrariæ, ſed initium Iuris ab ipſa natura proficiſcitur, vt te- 4 ſtatur Cicero *lib.* 2. *de Inuent. prope finem*, ex quo D. Th. 1. 2. *qu.* 91. *art.* 3. nam ante quamcunque conditam legem eſt in natura quædam naturalis lex, vt

ſentit idem Cic. *lib.* 2. *de leg.* & D. Thom. ex quibus Suarez *de leg. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 9. quòd ſi Plato aliquando dixerit, legem, & naturam inter ſe plerumque contrarias eſſe, reſpexit ſolummodò ad naturæ propenſionem, & ad eam partem, quæ illam tendentem ad malum retrahit à malo, nam

5 vniuerſim legis ſubjectum eſt homo dirigibilis in bonum maximè commune, aut in bonum commune, & in Deum ſecundum ſacros canones Lenauder. *de Doctor. par.* 3. *quæſt.* 1. & ex noſtris Epiphan. Ferdinan. *Theorem.* 1. *lib.* 1. idcircò prudentiſſimè Ci-

6 cero *lib.* 1. *de leg.* ſic legem definiebat. *Lex eſt Ratio ſumma in natura, quæ jubet ea, quæ facienda ſunt, prohibetque contraria:* non enim aliud leges ſunt, vt pulcherrimè ex Seneca dicebat Vir Doctiſſimus Melchior Lottherius *lib.* 1. *abſolutiſſimi ſui operis de re Benef. quæſt.* 21. *num.* 47. quàm minis mixta præcepta, nimirum vt minis à malo retrahant, vt præceptis impellant ad bonum. quandocunque ergò naturalis propenſio à bono retrahit, & ad malum impellit abſque dubio lex illi contraria eſt, quæ naturæ prauitatem emendare ſatagit retrahendo à contrariis, impellendo ad contraria. alias autem lex eſt ipſi naturæ conſona, quia cum virtus ſit Ho-

7 minis propria, vt alias dictum eſt, & lex diſponat Hominem ad virtutem, Ariſt. 5. *Ethic. cap.* 1. non poteſt lex naturæ eſſe contraria; nam bonum cujuſlibet virtutis eſt conueniens homini ſecundum Rationem, ideo conuenit ei naturaliter. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 147. ex vitio autem partis inferioris fit, vt quanto magis viriles homines ſunt, nempe partem iraſcibilem prædominantem ſortiri, eo magis à legibus auerſentur, quemadmodum ex Hippocratis dicto opponebatur, & hoc fit, quia dominante iraſcibili Homines à Ratione ſunt alieni, con-

8 tra vero vbi Ratio prædominetur, leges plurimum ad magnanimitatem conferunt, eodem Hippocrate aſſerente *in lib. de Aer. Aq. & loc. num.* 54. neque ad magnanimitatem ſolum, ſed ad quaſcunque virtutes leges conferre palam eſt, retrahentes enim vel per vim Homines à malo, & impellentes ad bonum, conciliant illis habitum quendam cujuſcunque virtutis, & vt Ariſt. *lib.* 2. *Moral. Nicomach. cap.* 1. dicebat, aſſuefacientes faciunt bonos, imo hæc, vt addit, & vniuſcujuſque legiſlatoris voluntas, qui vero id non bene efficiunt peccant. & cum virtus

9 duplex ſit infuſa, & acquiſita, leges ad infuſam homines diſponunt, & acquiſitam cauſſant. D. Thom. *par.* 2. *quæſt.* 92. *art.* 1. *ad* 1. *& quæſt. ead. art.* 2. *ad* 4.

10 ob hæc igitur tantum leges excellunt, vt per eas conſociari homines cum Diis putandum eſſe dixerit Cic. *loco cit.* neque injuria lex Dei donum voca-

11 tur à Iuriſconſulto *in l. Nam & Demoſthenes. ff. de leg.* quem ſequitur Gloſ. *in l. Cum in longi. §. fin. autem. C. de præſcript. long. temp.* nam vel Galeno noſtro edocente *in lib. Quod Anim. ſit id, quod in vtero eſt, cap.* 5. *claſſ.* 1. Leges ferre inprimis Deorum eſt, ſiquidem rerum omnium pater inter Deos omnia lege diſponit, cui dicto ſimile eſt illud D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 93. *art.* 3. quod leges humanæ (dummodo ſint qua-

12 les eſſe debent, nempe vt rectæ Rationis quippiam ſapiant) omnes, ac ſingulæ ab æterna lege originem habent.

Quamquam autem leges non inſtruunt Homines ad virtutes, ſed ad eas tantum præceptis alliciunt, & vi, ac metu à vitiis retrahunt, tamen lex ad hoc maxime inuenta, vt actus humanos dirigat, & in quantum actus humani operantur ad virtutem, in tantum lex facit Homines bonos. D. Thom. *vbi ſupra, art.* 1. *ad* 1.

13 Quod autem Homo non egeret legibus, ſi per ſe bene viueret, verum forte eſt, ſi ita accipiatur, vt intelligatur non egere lege illa, quæ vi, & metu retrahit homines à malis operibus, quæ coactiua dicitur, quia cum Homo per ſe bene operatur oſtendit opus legis ſcriptum in corde ſuo, vt ex D. Paulo *ad Rom.* 2. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 5. *ad* 1. non ergo hic Homo ſine lege viueret, ſed maxime ex lege, quia juſtiſſimus eſſet, quod eſt ſecundum leges viuere, eſſet enim ſibimetipſi regula ſuorum actuum, ex qua regula viuendo ex lege viueret, quæ nihil aliud eſt quam regula humanorum actuum, D. Thom. *vbi proxime.* quomodo autem intelligendum

14 ſit D. Pauli dictum, quod lex Iuſto poſita non ſit, vide apud Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 19. *n.* 2. *& ſeqq.* apud quem vide alia ad hanc ipſam rem facientia.

15 Quod dicebat Plutarchus, leges ab Hominibus latas æquitati, & rationi conſonas non eſſe, & D. Thom. quod leges ſcriptæ continent aliquando injuſtitiam, nequaquam peccatum eſt ipſius ſcientiæ ferendi leges, ſeu ipſarum legum, ſed eſt Hominum peccatum, nempe legiſlatorum, quemadmodum non artis, ſed Medici peccatum eſt, ſi remedia morbo præſcribat non conuenientia; ſecundum prædictam enim ſcientiam ferendi leges, hæ ſemper eſſe debent æquitati, & rationi conſonæ, quæ vero aliter latæ ſunt per errorem, & malitiam abſque inhærentia ejus ſcientiæ, ejuſque præceptorum latæ

16 fuerint, & hujuſmodi leges, quæ ſine ratione ſunt latæ, non dicuntur leges, ſed ſcita tyrannica, vt ex Cicerone admonet ſupracitatus doctiſſimus Lotherius *lib.* 2. *de re benefic. quæſt.* 40. *num.* 20. neque ſunt cum effectu leges, ſed peruerſitates potius legum, vt cum D. Thom. *vbi ſupra, quæſt.* 92. *art.* 2. *ad* 4. dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 9. quod notat etiam Io. Huart. *in exam. Ingen. cap.* 11. & ad id,

17 quod additur, legem etiam injuſtam, & duram eſſe ſeruandam, reſpondetur, hoc fieri ob ipſarum legum reuerentiam, quibus obtemperare conuenit, ne vna ſpreta cæteræ etiam vilipendio habeantur ſed alium ſenſum ad l. Proſpexit, quam adduximus, vide apud Melchior. Lotherium ex Iaſone *vbi ſupra num.* 29.

18 Obſcuritas ipſarum legum, ſi qua eſt, vel Hominum peccatum eſt, vel ſtudio, & ex induſtria procurata, ne ſi faciliores intellectu ſint, imperitis, ac rudioribus communicentur, ab ipſiſque defœdentur, vt aliis ſcientiis, & præcipuæ medicinæ eueniſſe conſtat, alias enim leges ſcribi debent ſermone maxime intelligibili, vt vnuſquiſque cognoſcere poſſit quid lex jubeat, D. Thom. *vbi ſupra, art.* 3. *quæſt.* 95. & notauit etiam idem Ioan. Huart. *ibid.*

19 Contrarietas etiam, & perplexitas legum eſt quid ex accidenti; nam ſatis eſt, ſi nullam habeant dubitationem, & contrarietatem quoad legiſlatorem, etiamſi habeant quoad nos Marc. Mant. *ſing.* 39. *num.* 1. pro ſæculi vero nouitate, ac temporum mutatione, & conditione noua lex conditur jam conditæ forte contraria, & hoc ex arte, & ſecundum Iuſtitiam fieri non eſt quid vetet.

20 Quod nulla idcirco videatur eſſe legum neceſſitas, quia mundus aliquando ſine legibus exſtiterit, falſum eſt, ſi de lege abſolute dicatur; eſt enim verum de lege ſcripta tantum; nam lex ſemper cum mundo fuit, & cum ipſo mundo, & cum ipſo homine nata eſt, ita vt impoſſibile ſit illam ab ejus

corde aboleri. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 6. imo tam necessaria est lex homini, vt supposita ejus creatione, lex simpliciter fuerit necessaria, necessitate finis, vt declarat Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 3. *num.* 3. non potest ergo Homo sine lege esse, ita vt si qui Populi lege carere videantur, hoc nequaquam ita sit, quia, vt D. Paulus *ad Rom. cap.* 2. *vers.* 14. ex quo D. Thom. *vbi supra, quæst.* 90. *art.* 3. dicebat, Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex. De Re-

21 gnis, quæ legibus carent idem prorsus dicendum est, absolute enim carere non possunt, quæ cum natura ipsa existit, quod si deficiat lex scripta, supplet ipsa ratio naturalis, quæ legis loco habetur. D. Thom. *vbi sæpe, quæst.* 91. *art.* 2. Ludouic. Roman. *sin.* 781. quomodo vero subsisteret Mundus, aut Homo sine legibus viueret, si à feris tunc nihil differet, & facile injustitia sua se ipsum absu-

22 meret? nam Homo separatus à lege & justitia est pessimum omnium animalium, habet enim arma Rationis ad explendas concupiscentias, & sæuitias ex Aristot. idem D. Thom. *ibid. qu.* 96. *artic.* 1. per leges autem à feris homo maxime distinguitur in ratione viuendi, quia per eas justitiæ adhæret, feritate exuta, vnde Claudian. in Manl. consul. Iustitiam allocutus;

---- Tu prima hominem siluestribus antris
Elicis, & fœdo detergis sæcula victu,
Te propter colimus leges, animosque ferarum
Exuimus.

Eaque de re primi Legislatores, vt Poetæ fabulantur, dicti sunt leniisse feras, ac mouisse saxa, vt de Orpheo, & Amphione, Horat. *in Art. Poet.*

Siluestres Homines sacer, interpresque Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire Tigres, rapidosque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor Arcis
Saxa mouere sono Testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet.

quod idcirco dictum est, quia Homines absque lege viuentes ipsis feris erant simillimi, imo & saxis nullo sensu præditis, tam à Ratione erant alieni. Necesse est, inquit Plato *lib.* 9. *de Leg.* Leges hominibus ponere, vt secundum leges viuant, nam si absque his viuerent nihilo à feris atrocissimis discreparent. cui dicto aptari quoque potest illud *Psalm.* 9. *vers. vlt.* Constitue Domine Legislatorem super eos, vt sciant gentes quia homines sunt. quasi dicat, necesse est dari gentibus Legislatores, qui eas regant, atque instruant, doceantque se à feris differre, & idcirco secundum leges viuere debere.

23 Dictum Platonis de multitudine Iurisconsultorum, quod arguat male constitutam ciuitatem declarandum est, quod intelligatur de iis Iurisconsultis, qui litibus fouendis solummodo apti sunt, & cauillationibus pugnantes plerumque contra justitiam lites fouent: nam alias Iurisconsulti sunt in ciuitate necessarij non secus ac leges, de quibus Plutarch. *in problem. Rom. num.* 40. dicebat, maximum atque pulcherrimum judicari in ciuitate legum bonitatem, & sicuti corpus absque anima viuere non potest, sic neque Ciuitas absque Legibus; hæ etenim sunt anima Ciuitatis, Cæl. Rhod. licet Antiq. *lib.* 18. *cap.* 19.

24 Ad objectionem, quod leges suo fine frustrentur, quia neque ad omnes virtutes homines instruant, neque omnia vitia corrigunt, respondendum ex D. Thom. 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 2. *ad tertium*; quod satis est, si leges dirigant homines ad eam virtutem, quæ ad commune bonum ordinatur, nam hoc sibi proponunt, sic etiam & de vitiis dicen-

25 dum, & tandem quamquam omnia non faciunt, non idcirco improbanda quæ faciunt, D. Thom. *ibid.*

Cæterum Iurisprudentiam non esse artem, neque scientiam ex eo, quod ejus principium non sit in re, sed in Principibus, haudquaquam verum est, quia etiamsi Principes ferant leges, semper tamen inhærent ipsi rei Naturæ, & prout ars, seu scientia ferendi leges dictat, semperque Principis voluntas est, & esse debet aliqua ratione regulata, ad hoc quod legis rationem habeat, alioquin voluntas Principis non est lex, sed iniquitas potius, quam lex. verba sunt D. Thom. *vbi supra, quæst.* 90. *art.* 1. *ad* 3. *& quæst.* 95. *art.* 2. Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.*

26 22. *num.* 4. & quod de ratione legis sit, vt inhæreat scientiæ, ac regulæ ferendi leges, & sit justa, & justè lata abunde præ cæteris, vt videtur, docet idem Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 9. *per totum.* Cum ergo lex sit aliquid Rationis, vt idem D. Thom. *eadem q.* 90. *art.* 1. dicebat, non potest habere suum principium in mera Principis voluntate, quæ aliquando à ratione est aliena.

27 Instabilitas porro legum non facit instabilem, & variabilem scientiam condendi leges quæ in hoc præcipue consistit, vt juxta temporum varietatem, & hominum conditionem, & juxta aliorum ab extra accidentium opportunitatem leges condantur nunc hoc, nunc illo modo, & quod aliquando concedant, quæ alias negauerint; & contra, & quod peccata quædam, alias leuiora, & antea&cto tempore vt talia, non animaduersa, nunc multa seueritate puniant, & sic de cæteris. necesse enim est, vt leges generaliter ponantur, actiones autem circa singularia fiunt, vnde patet quasdam leges, & quandoque esse mutandas. verba sunt Arist. *lib.* 2. *Politic. cap.* 6. apud quem complura vide de legum mutatione, & alia apud D. Thom. 1. 2. *quæst.* 97. *per totam.* facit pro Iurisconsultis *l. Iura. & ll. seqq. ff. de leg.* & notata à Suarez *lib.* 1. *de leg. cap. vlt. per totum.* Non ergo inconstantiæ insimulanda est scientia ferendi leges, quia ex ipsius scientiæ præceptis fit, vt leges pro rerum oportunitate mutari aliquando debeant. imo & pro populorum, regionumque varietate, vna enim eademque lex non potest omnibus populis conuenire, sicuti vnum, idemque medicamentum diuersis ægrotantibus, & ægritudinibus non conuenit.

Sed quid ego incassum pro Iurisconsultis dimicari laboro? satis superque ex se ipsi calumnias quasque sibi, eorumque professioni objectas refellunt, seque, suamque artem acerrime tuentur vnde si quis est, qui ad ea, quæ contra ipsos objiciuntur pleniorem desideret satisfactionem ipsos adeat, ac præ omnibus post plerosque antiquiores Cessan. *in Catal. Glor. mund. par.* 10. *cons.* 25. Tiraq. *de nobilit. cap.* 31. & adductos per Benium *de priuil. Iurisconsult priuil* 55. Carrar. *de Med. par.* 1. & alios quamplurimos, quos breuitatis caussa omitto.

SVMMARIVM.

1 *Homo ex sui natura est animal sociabile.*
2 *Homo debuit ad commune bonum instrui.*

3 *Bonum ciuile non est simpliciter, & per se bonum.*
4 *Homo absque Religione justus esse non potest.*
5 *Religio est potissima Iustitiæ pars.*
6 *Nihil Deo similius, quam justissimus Homo.*
7 *Legis nouæ, & veteris conuenientia.*
8 *Bonum commune quomodo conseruetur.*
9 *Politicæ facultatis adinuentio vnde.*
10 *Lex scripta cur lata.*
11 *Lex scripta muta, ac mortua per se est.*
12 *Leges ferre quis debeat.*
13 *Legis viuæ necessitas.*
14 *Actiones hominum, circa quas judicia occurrunt, sunt de singularibus.*
15 *Actiones hominum in communitate viuentium semper sunt ad alterum.*
16 *Iurisperitiæ inuentio vnde.*
17 *Iurisperitiæ finis.*

Lex quomodo orta, Politica vnde originem traxerit, vnde item Iurisprudentia.

QVÆSTIO VI.

VIndicatis jam à maledicentium calumniis ambabus scientiis nonnisi multa laude, & honore prosequendis, earumque professoribus ab injustè illatis iniuriis, & objectis vitiis, quantum nobis permissum fuit liberatis, reliquum est, vt jam pacato animo, omnique prorsus pathemate vndequaque deposito, ad litem in hoc titulo propositam dirimendam accedamus. At quoniam ego Medicus Medicorum partes tueri obligatus, suspectus in sententia ferenda haberi possum, si pro Medicis lata fuerit, ingrati autem, ac peruersi animi vir si contra Medicos, reclamante veritate, pronuntiauerim, recte medius fidius mihi consultum puto, si sententiam non suspecto Iudici ferendam relinquam. quoniam autem re omni ex parte sic indecisa relicta, viderer post multum apparatum, ac post multum exhibitum negotium, multamque de nobis opinionem excitatam, nihil tandem in medium attulisse, ea de re nollem vndique mihi viam præclusam esse, quo minus pro veritate multa proponam, quibus perpensis Iudex, quisquis tandem ille futurus sit, facilius secundum Iustitiam pronuntiare possit.

Ante omnia igitur operæpretium videtur voces quasdam, ac terminos in disputationis processu occurrentes declarare, ac distinguere, ex confusa enim eorum acceptione quamplurimos in judicando errores emergere posse tam certum est, quam quod certissimum. atque hanc vnam caussam agnosco, ob quam Iurisconsulti tam iniquam præ Iure suo caussam Medicorum faciunt, tamque impar proprio eorumdem Medicorum Ius. nulla etenim vocum distinctione, aut terminorum liquidatione vtuntur, sed indistinctè omnia accipiunt, legem nempe aliquando pro Politica, Politicam pro Iurisperitia, & quod pejus est Iurisperitiam pro lege, sic & legem viuam pro Politico, Politicum pro Iurisperito, & sic de cæteris, quod etiam cum de Medicina verba faciunt, vsu venit, confundentes interdum Medicinam Physicam cum Chirurgia, & quacunque alia mechanica, & quæ vni conueniunt alteri tribuendo. Nunc vero priusquam ad id, quod proposuimus accedamus, de earundem Legis, Politicæ, & Iurisperitiæ origine aliqua præmittamus, ex quibus quæcunque de terminorum explanatione afferemus, clariora euadent.

1 Homo igitur, cum ex sui natura animal sit sociabile, debuit absque dubio in communitate viuere, quod nequaquam succedere poterat, nisi ad bonum illud dirigeretur, quod maxime ad communitatis conseruationem faceret. debuit ergo ciuilis homo ad commune bonum institui, vt Ciuitates, Regna, Respublicæ, communitates & bene gererentur, ac diu, multumque, & si fieri posset, ad æternitatem vsque perdurarent. 2 sed quia bonum 3 ciuile nonnisi per participationem diuini boni, non autem simpliciter, & per se bonum est, idcirco incassum homo ad humanum, & ciuile bonum dirigebatur, nisi ante ad diuini assecutionem disponeretur. quia cum lex deberet instruere hominem ad justitiam, certum est, quod absque Religione, qua 4 diuinum illud bonum præcipue consequimur, justus esse non poterat, 5 ipsa enim Religio, qua Deo tribuimus quod debemus, est potissima pars Iustitiæ. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 1. si ergo ante homo in Deum dirigatur, tunc exercendo actus Iustitiæ ipsi Deo similis efficitur, qui vera justitia est, vnde Iure Plato *in Thæteto*, dicebat, 6 Nihil Deo similius, quam justissimus homo. Igitur cum per humanam sapientiam non posset homo dirigi in verum bonum, oportuit hoc à summa Dei sapientia emanare, & sic ipse Deus pro temporum oportunitate, & pro majori, aut minori hominum perfectione vtramque legem condidit veterem, & nouam. D. Thom. 1. 2. *qu.* 90. *art.* 5. quæ inter se ita 7 conueniunt, vt noua non sit destructio veteris, sed ejus perfectio, & complementum juxta illud in Euangelio, Non veni soluere legem, sed adimplere.

Postquam autem per legem diuinam homo ad verum bonum dirigi erat aptus, vt sciret dehinc tanquam ciuile animal in societate viuere, oportuit, vt regulam quandam haberet, secundum quam ea faceret, quæ ad ciuilis, communisque boni tutelam erant necessaria; tunc autem commune bonum tutum, & illæsum seruatur, cum præsupposito ante Dei timore, alter alteri in communitate non nocet, & cum suum vnicuique tribuitur: 8 in his enim maxime consistit Iustitia, & hæc præcipue à legibus jubentur. *l. Iustitia. ff. de Iust. & Iur.* Quoniam autem hæc regula recte viuendi in communitate ob Populorum, Regionum, morum, ac temporum, aliarumque rerum varietatem non poterat vbique, ac semper esse vna, idcirco inuenta est scientia quædam, ex qua discere liceret, quænam viuendi re- 9 gula huic, aut illi populo, vni, aut alteri Reipublicæ, his, aut illis regnis, communitatibus, vniuersitatibus, ac ciuitatibus, hoc, aut illo tempore, his, aut illis moribus vigentibus esset oportuna, quæ scientia Politica dicta est, quæ non aliud intendit, nisi per rectam legumlationem Populorum, Regnorum, ac Rerumpublicarum optimam gubernationem, vt diu durent, & augeantur, & sic varias leges ponere docet, ita vt non Respublicas ad leges, sed leges ad Respublicas accommodandas demonstret. Aristot. *lib.* 4. *Ethic. cap.* 2.

Præterea oportebat homines in communitate viuentes notum habere quid agere, quid prætermittere deberent, vt omnes, ac singuli ad commune bonum conspirarent, idcirco regulam illam, quam diximus, & secundum quam homines viuere debebant, notificari illis aliquo modo oportuit,

&

10 & præcipuè in scriptis tradi, quæ deinceps lex scripta dicta est; nisi enim aut scriptis, aut alio modo notificaretur, ignorantia præsumi poterat, & homines ab ejus obseruantia excusari. Idcirco lex nisi vel scriptis promulgetur, vel consuetudine introducatur nullius valoris est, D. Thom. 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 4. abundè Suarez *de leg. lib.* 1. *cap.* 11. *per totum.*

Sed cum his omnibus lex etiam juxta præcepta Politicæ tradita, scripta, aut quouis modo promulgata infirma, ac nullius valoris adhuc erat, quia Politicus vt talis non habebat potestatem in homines, vt eos ad conditas à se leges seruandas cogere 11 posset, nam lata lex per semetipsa muta, ac mortua permanebat, & quæ ab hominibus nullo negotio aspernaretur, debuit igitur is leges ferre, qui in 12 Populos plenam haberet potestatem præcipiendi, vetandi, permittendi, puniendi, & sic ad summos tantum Reges, & Imperatores pertinere debuit condere leges. Suarez *de leg. lib.* 3. *cap.* 4. *&* 9. hi enim vim conciliare poterant, ac robur legibus dare à Politicis, & Legumlatoribus secundum eorum scientiæ principia traditis. Oportuit igitur præter legem illam mutam, ac mortuam ex se dari legem 13 viuam, quæ haberet in homines potestatem, vt præceptis, minis, ac vi illos ad latæ legis obseruantiam alliceret, inuitaret, cogeret, si oporteret. 14 Quia tamen, vt aliàs diximus, actiones circa quas judicia versantur, sunt particularium, & numero infinitæ, ipsa lex viua non poterat ad omnia sufficere, idcirco debuit alios homines suæ ipsius potestatis participes facere, qui vicem suam gererent, & essent tanquam leges viuæ particulares ad hæc, aut illa judiciorum genera destinatæ, & sic à supremis Imperatoribus, Regibus, Potentatibus, & Magistratibus creari oportuit Præsides, Prætores, Iudices, & hujusmodi alios ministros majores, & minores, prout necessitas, & varietas judiciorum exigebat.

Præter hæc omnia cum, vt jam dictum est, actiones essent particularium, & leges vniuersaliter essent positæ, hinc alia difficultas insurgebat; nam 15 cum hæ actiones hominis prout in communitate maxime viuit, essent ad alterum, nempe vel ad alium hominem, vel ad ipsam justitiam, diuinam forte, aut humanam respicientes, quasi de necessitate oportuit sæpe sæpius in judicando contentionem excitari inter eas personas quarum sunt, & ad quas sunt hominum actiones, dum vniuersales regulas à legibus traditas particularibus his actionibus applicare contingebat; éa igitur de caussa ne- 16 cesse fuit dari artificiosam quamdam, aut si libet sic appellare, rationabilem facultatem, quæ ex ejusdemmet legis latæ principiis, & ex ejus recta intellectione, quandocunque de particularibus hominum actionibus juxta vniuersalem legis dispositionem determinandum, ac pronunciandum à Iudice esset, ipsa dubia, & difficultates pro alterutra parte pullulantes amoueret, & sententiam pro se à Iudice exposceret, & hæc fuit Iurisperitiæ (quam nunc vocant) facultas sic appellata, quod jam constitutarum legum, & conditi Iurisperitiam profiteatur: nam quicquid in contrarium aliqui dicant, nihil hæc facultas vltra rectam legis intellectionem sibi pro fine proponit, vt, ejus verba vniuersaliter prolata particularibus casibus, & difficultatibus, si quæ pullulent applicare possit illisque ex ejusdemmet legis verbis satisfaciendo. Neque ad eam facultatem pertinet latæ legis caussam reddere, aut cur sic, & non aliter sit intelligenda, sed sufficit illi si per vnam legem alteri satisfaciat; vnde si finis ab hac facultate intentus propalandus sit, certè alius non est, nisi recta legis intellectio 17 quatenus ad particulares casus decidendos inseruire debet, non quatenus ad publici boni custodiam tendit.

SVMMARIVM.

1 *Legis nomen ad multa aptatur.*
2 *Lex proprie quid.*
3 *Lex propriissimè quid.*
4 *Lex est quid omnino à scientia Legali distinctum.*
5 *Lex diuina opus est diuinæ sapientiæ, ciuilis humanæ.*
6 *Politica parit Leges, Leges Iurisperitiam.*
7 *Legis definitio ab Vlpiano tradita examinatur.*
8 *Iurisperitia propriè quid.*
9 *Iurisprudentia propriè dicta, neque diuinarum, neque humanarum rerum caussas, aut principia perscrutatur.*
10 *Præter Iustitiam legalem, alia est multo potior Iustitia.*
11 *Legi latæ, vel quomodocunque conditæ correspondet lex viua, Politicæ Politicus, Iurisperitiæ ejus professores.*
12 *Differentiæ inter Politicum, & Iurisperitum.*
13 *Philosophia est scientia rerum naturalium.*
14 *Medicina à Philosophia distinguitur tanquam pars à toto.*
15 *Medicus non est, qui non est Philosophus.*

Vocum, ac Terminorum elucidatio.

QVÆSTIO VII.

Ne igitur ex vocum, ac terminorum, quæ in disputatione occurrunt, confusione, & indistincta acceptione decipiamur, ipsæ voces, ac termini declarandi, ac inter se distinguendi, vt sciamus de quanam re verba fiant, & cuinam conueniant quæ proferuntur; nam aliquando Iurisperitiæ, & Legis nomina confundentes Legis propria Iurisperitiæ tribuimus, & Medicinæ nomen indistinctè accipientes, quæ Chirurgiæ, aut inferiori arti conueniunt veræ Medicinæ aptamus, & sic de cæteris: qui error non modo Iurisperitos maxime exercuit, sed etiam Medicos nonnullos, qui de hac materia scribentes, terminos distinguere aut nescientes, aut negligentes, non vndequaque susceptam prouinciam adimpleuere, sed ad objectiones Iurisconsultorum non plene satisfacientes dubiam suam victoriam fecerunt.

A Legis ergo nomine incipientes, patet illud ad 1 multa aptari, omnis namque regula ad quodcunque rectè peragendum, aut pronuntiandum lex dici potest, atque hoc pacto omnes non modo scientiæ, ac facultates, sed etiam vilissimæ quæque artes, immo etiam si quæ extra omnem artem peragi, aut ad aliquem præmeditatum finem deduci postulant, suas habent leges. Sic Hippocrates noster cum demonstrare vellet, quæ Medico requirantur, qui bonus futurus sit, legem constituit, nempe regulam, qua id ordine traderet, vndè non injuria idem Hippocr. *in lib. de Genit.* dixit, Legem omnia sibi subjicere, quia per legem, hoc est per regulam

2 quamdam omnia diriguntur, sed per Antonomasiam, ac proprie lex vocatur regula humanorum actuum à Deo, vel ab homine tradita, quæ ipsum ad verum, ac vltimum finem, aut ad commune bonum dirigit. Licet propriissimè, & per se illa tan-3 tum Regula dicatur Lex, & vera Lex, quæ hominem ad suum finem, ac verum, vltimumque bonum dirigit, nempe ad Deum, & hæc est lex diuina, cujus participatione ciuilis regula; quæ eundem hominem ad commune, & ciuile bonum instruit, lex vocatur. Sciens autem, ac volens silentio prætereibo hujus nominis legis deductionem, præterquam quod enim plura de ea re passim apud plures Doctores occurrunt, qui de legibus scripserunt, videor mihi nonnulla in superioribus quæstionibus attulisse, quæ pro nunc sufficiant.

Hic porro per legem accipimus vtramque regulam, secundum quam homo vel vt ciuilis persona, vel vt ad vltimum suum finem destinatus ex Dei, 4 aut hominis præcepto viuere debet. Illud autem ex his certissimum fit, legis nomen accipi debere, vt quid omnino à legali facultate distinctum, ac per se existens, tanquam opus quoddam ab artifice relictum, quod licet ab arte proficiscatur, & secundum artem sit, non tamen ipsum ars est, seu ar-5 tifex: nam lex diuina opus est diuinæ sapientiæ, ciuilis autem humanæ, nempe scientiæ Politicæ, veluti statua statuariæ, & sanitas Medicinæ; & hoc pacto non aliter lex à legis peritia, & ab ipsa quoque Politica distinguitur, quam statua à statuaria, & sanitas à Medicina. Vnde constat neque artem esse legem, neque scientiam, sed opus quoddam scientificum, aut artificiale Politicæ facultatis, atque hac ratione semper hic à nobis legis nomen accipiendum, contra quam eueniat apud Iurisconsultos, & alios, apud quos perperam pro ipsa legali scientia, nempe Politica, aut, quod magis ab re est, pro ipsa Iurisperitia accipitur; cum tamen lex à legumperitia, & Legumperitia à Politica, & Politica à Lege, non aliter differat, quam statua à statuaria, & statuaria à marmoraria, & marmoraria à statua, aut non secus quam differat figura depicta ab ipsa arte pingendi, & ars pingendi à colo-laria, & colo-laria ab ipsa figura delineata; nam 6 scientia Politicæ leges parit, leges autem Iurisperitiam.

Idem error, qui interuenit in legis nomine, locum quoque habet in Iuris scientiæ, Iurisprudentiæ, Legumperitiæ, & Iurisperitiæ nominibus. Accipiuntur enim omnia indistinctè, & indifferenter ab ipsis Iurisconsultis præcipuè pro duabus facultatibus inter se toto cœlo differentibus. Ac profecto non videtur ab eo errore immunis fuisse Vlpianus *in l. Iustitia.ff.de Iust. & Iur.* in qua Encomium po-7 tius, quam definitionem Iurisprudentiæ tradidit, dicens, Iurisprudentia est diuinarum, atque humanarum rerum notitia, justi, atque injusti scientia; neque constat quid verè definire voluerit, Politicamne, aut Iurisperitiam, nam neutri applicari ea definitio potest; vtrum autem applicari possit Politicæ, pro nunc determinare non curo; quod Iurisperitiæ aptari non possit, patet, si ea, quæ *superiori quæstione* retulimus in memoriam redigantur, neque enim est notitia diuinarum, aut humanarum rerum, cum ad eam non pertineat eas cognoscere, neque est justi, aut injusti scientia, quia neque omne justum, aut injustum est ipsius subjectum, neque rem per caussam cognoscit, cum tantum facultas sit, vt ex superioribus patet, quæ ex recta legum 8 intellectione emergentes lites dirimere apud Iudicem contendit, aut si facultas, qua secundum vniuersalem legum dispositionem particulares hominum actiones apud Iudicem tuemur: nam quicquid nouit ex regulis, & canonibus habet, per quos leges sunt latæ, hujusmodi autem habitus dicitur proprie peritia, non scientia, vt optime sigillatim de Iurisperitia verba faciens demonstrat ex nostris Hieronym. Capiuacc. *de differ. doctrin. cap. 2. prope finem.* Neque hæc facultas, vt dixi, de 9 diuinarum, aut humanarum rerum natura caussas, aut principia perscrutatur, neque item est justi, aut injusti scientia, cum causam non reddat, cur hoc sit justum, illud injustum, nisi quod sic à lege dispositum inuenit, quod vero secundum legem est, justum 10 dicitur, injustum, quod contra legem. Licet præter justitiam legalem alia sit potior Iustitia quædam, de qua aliàs, ita vt Iurisprudentia præterquam quod non est eo modo accepta Iusti, aut injusti scientia, non omne justum, aut injustum pro subjecto habeat, vt jam dixi.

Quemadmodum autem hujusmodi facultatum, & operum ab iis emanantium nomina inter se tantopere differunt, sic etiam Professores inter se differre tam certum est, quam quod certissimum; nam legi scriptæ, vel alio modo latæ, operi nempe 11 scientifico à Politica emananti, respondet lex viua ab æterno, ac sapientissimo Politico Deo emanans. Politicæ facultati correspondent Politici, & legum conditores; Iurisperitiæ vero Iurisperiti, vnde cum de dignitate hominum, professorumque quicquam requiritur ad earundem scientiarum, & facultatum, ac scientifici operis adminiculum id erit statuendum; cum maxime intersit inter Politicum, & Iurisconsultum. Politicus quidem legem condit, 12 quantum ad ipsum spectat, in vniuersali, Iurisconsultus conditam legem particularibus hominum actionibus accommodat. Politicus constituendo leges innititur Moralis Philosophiæ principiis, ejus nempe partis, quæ actiua dicitur, quorum principiorum virtute varias leges condit pro Populorum, Ciuitatum, Regnorum exigentia, innouat pro hominum malitia, abrogat pro de nouo emergentium necessitate, mutat pro temporis oportunitate. Iurisperitus nihil horum agit, sed tantum in constitutarum legum recta perceptione insistit, vt quam maxime fieri potest, secundum earum mentem, & dispositionem particularium casuum decisionem, à Iudice reportet, ita vt Politicus opus construat, Iurisconsultus constructo opere vtatur, eo modo, quo diximus.

Nomina quoque Philosophiæ, & Medicinæ veniunt distinguenda, nam Philosophia quidem 13 scientia est rerum naturalium, cujus multæ sunt partes, & quarum vna medicina est, & maxime speculatiua, & licet realiter Medicina à Philoso-14 phia distinguatur tanquam pars à toto, ita vt Medicinam nominantes non intelligamus eam pro scientia omnium rerum naturalium, sed quarundam, nempe earum, quæ ad humani corporis salutem, tuendam, & recuperandam spectant, tamen medicinæ nomine partem non factiuam tantum, sed speculatiuam quoque comprehendimus, & licet hoc quoque medicinæ nomine abutamur, comprehendentes per illud quamlibet medicinæ partem etiam mechanicam, & sordidam, tamen hic medicinam accipimus in vero, & propriissimo sensu,

sensu, pro facultate scilicet, qua res naturales considerantur in ordine ad sanitatem corporis humani; hoc enim pacto non solum Philosophiæ pars est, sed ipsissima Philosophia: quamobrem & Medici nomen strictè hic accipiendum, nempe pro Medico, 15 qui Philosophus est, cum vere Medici nomine dignandus non sit, nisi idem sit Philosophus; & licet pro Philosopho intelligamus illum, qui rerum naturalium scientiam habet, etiamsi Medicus non sit, pro Medico hic maxime non intelligimus illum, qui mederi nouit, nisi sit Philosophus, sed eum, qui cum scientia rerum naturalium conjunxit scientiam medicinæ; hic enim Medicus proprie est, cæteri improprie, & per abusum Medici nominati, atque hunc quidem cum Iurisconsultis comparare intendimus, nam solus ad caussam venit, cæteris Medicis, vel potius pseudomedicis omnino sedentibus. atque hoc pacto de nominibus, quæ in quæstionis processu occurrere debent, sentiendum, quod non reclamantibus Iurisconsultis factum volo; si quam enim difficultatem afferre in medium eos senseto, pro viribus ei satisfacere conabor.

SVMMARIVM.

1 *Honor debetur virtuti, & cur.*
2 *Bonum vnum altero majus, quando est magis excellens.*
3 *Bonum commune majus bono priuato.*
4 *Bonum magis necessarium dicitur majus, bono minus necessario.*
5 *Bonum magis appetibile majus est, quam bonum minus appetibile.*
6 *Illa virtus est aliis præferenda, quæ majoris boni est effectiua primò, & per se.*
7 *Sanitas bonum est animo, & corpori commune.*
8 *Lex supra omnes virtutes, omnesque scientias est honoranda.*
9 *Deus tanquam lex viua supra omnia honorandus, dehinc homines qui magis immediate ipsam primam legem viuam repræsentant.*
10 *Philosophia Politicæ anteponenda.*
11 *Totum est melius, & excellentius sua parte.*
12 *Pars continetur in toto.*
13 *Philosophus Politico præcedere debet.*
14 *Politica medicinæ an præferenda.*
15 *Politicus an debeat præcedere Medicum.*
16 *Iurisperitia longè abest à Philosophiæ dignitate.*
17 *Medicina Iurisperitiæ anteponenda.*
18 *Bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum.*
19 *Bonum emanans à Medicina est magis necessarium ad consequendam fœlicitatem, quam bonum emanans à Iurisprudentia.*
20 *Bonum emanans à medicina est per se appetibile.*
21 *Iurisperitia non est boni intenti caußa per se.*
22 *Medicus, vt Medicus Iurisconsulto anteponendus.*
23 *Bonum emanans à Iurisperitia est bonum particulare.*
24 *Iudex non exercet Iustitiam vt Iurisconsultus, sed vt repræsentat legem viuam, ejusque potestatis factus est particeps.*
25 *Anima est pratiosior corpore.*
26 *Illa scientia nobilior, quæ habet nobilius subiectum.*
27 *Finis legalis scientiæ est conseruare bonum publicum.*
28 *Illa scientia est nobilior, per quam humana vita melius disponitur.*
29 *Illa scientia est nobilior, per quam homo fit magis obediens Deo.*
30 *Iurisprudentia est diuinarum, & humanarum rerum cognitio.*
31 *Lex est donum Dei.*
32 *Medicus non est majoris valoris quam obstetrix.*
33 *Scientia Legalis est nobilior Medicina, quia faciliori modo acquiritur.*
34 *Illa scientia est nobilior, quæ parit nobiliorem effectum.*
35 *Per scientiam legalem illuminatur mundus.*
36 *Legalis scientia prodest vniuersis.*
37 *Sacerdotes præferuntur Laicis.*
38 *Doctores Iuris sunt tanquam sydera in cælo.*
39 *Omnes aliæ artes sunt vilissimæ respectu Iurisprudentiæ.*
40 *Facultas Legalis dicitur Thesaurus.*
41 *Doctoratus medicinæ conceditur Iudæis.*
42 *Notarius præfertur Medico.*
43 *Doctor Iuris præfertur apud leges Doctori Medico.*
44 *Iuristæ subrogantur loco Dei.*

Decidendæ quæstionis ratio ostenditur. Objectis in contrarium respondetur.

QVÆSTIO VIII.

Quæstionis hujusce decidendæ rationem commonstrare non vt Iudici mihi licere expeto, sed vt ingenuo viro pro veritate ea in medium afferenti, quæ ad verum litis judicium promulgandum faciunt. diximus ergo in hujus Tituli principio, Honorem deberi virtuti ex eo, quòd sit boni alicujus effectiua, idcircò enim virtus dicitur bonum honorabile. Aristot. *Magnorum moral. lib.* 1. *cap.* 3. vndè cùm omnes virtutes non sint vno modo honorandæ, sed vna altera magis, certè illa magis honorari debebit, quæ majoris boni erit effectiua. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 117. *artic.* 6. *in corp.* circa quod notandum primo, quod vnum bonum tanto potest esse majus altero, quanto est magis excellens, sic bonum animi majus est bono corporis, & bonum diuinum majus, quam bonum ciuile, vnde majus etiam bonum est, quod emanat ex vita contemplatiua, quam quod emanat ex actiua. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 2. *art.* 5. & 2. 2. *quæst.* 134. *art.* 3. & *ibid. quæst.* 152. *art.* 2. *ad* 4. & sic virtutes quæ ordinant in bonum diuinum, quia est majus, hoc est magis excellens, aliis virtutibus præferuntur, D. Thom. *vbi supra, quæst.* 117. *artic.* 6.

Secundo, bonum, quod est magis commune, est majus, quam quod est minus commune; atque hoc pacto bonum ciuitatis majus est, quam bonum particularis alicujus familiæ, & bonum totius familiæ majus est, quam bonum indiuidui, & sic inter virtutes Iustitia, quæ ordinatur in bonum commune honorabilior est, quam liberalitas, quæ tendit ad ordinandum propriam alicujus indiuidui actionem circa possessionem, & vsum pecuniarum. D. Thom. *loco citato.*

Tertio, vnum bonum est majus altero quando est magis necessarium ad majus aliquod, aut supremum bonum assequendum, atque hac ratione

majus bonum eſt quod reſultat ex lege diuina, quia magis neceſſarium ad conſequendum æternum bonum, quam quod reſultat ex ciuili. eodem quoque pacto majus bonum eſt quod reſultat ex juſtitia, quam quod ex Temperantia, quia magis neceſſarium illud & ad ſalutem aſſequendam, quam hoc, per bonum enim emanans à Iuſtitia aſſequimur omnes alias virtutes, non ſic autem ex bono, quod emanat ex Temperantia.

5 Quarto, bonum quod eſt magis appetibile, eſt majus, quam minus appetibile; nam bonum majus neceſſe eſt, vt ſit magis deſideratum, Ariſt. 12. *Metaph. tex.* 12. loquor autem de appetitu rationali, & ſic fœlicitas eſt majus bonum, quam ſanitas, cum enim fœlicitas contineat in ſe cætera omnia bona præſentis vitæ, magis appetibilis eſt, quam ipſa ſit ſanitas; & ſic bonum ſimpliciter eſt majus, quam bonum ſecundum quid.

6 Secundo, notandum quod illa virtus eſt præferenda, quæ bonum à ſe emanans cauſſat primò, & per ſe illi, quæ ſimile, aut par bonum cauſſat non primò, & per ſe, ſed ex conſequenti, vt, exempli gratia, Liberalitas, ita aſſerente D. Thom. *ibid.* licet primò & per ſe tendat ad ordinandum Liberalis propriam affectionem circa poſſeſſionem, & vſum pecuniarum, tamen ex conſequenti tendit etiam ad bonum commune; ſed Iuſtitia tendit primò, & per ſe ad bonum commune; erit ergo Iuſtitia honorabilior, quam Liberalitas; quod eſt ſecundum verba D. Thom. *loc. cit.*

7 Tertio, notandum ſanitatem non eſſe tantum bonum corporis, quam animi, non ſolum, inquam, quia animus moraliter dicatur infirmus, & ſanitate orbatus, cum vitiis inquinatur, & tunc ſanitate frui, cum vitiis caret, & ſecundum virtutem operatur, ſed quia phyſicè ipſa ſanitas corporis etiam animi ſanitas eſt, ex bona enim corporis diſpoſitione animus actiones ſuas facilius efficit bonas, & naturaliter bonas meliores, contra autem ex mala ipſius corporis diſpoſitione ſuas actiones, quantum eſt ex hoc, non ex neceſſitate, prauas efficit, & naturaliter prauas pejores. præterquam quod dantur etiam morbi quidam animi peculiares, quod eſt notiſſimum. Itaque medicina cum proponit ſibi pro fine ſanitatem, non intendit ſolum ſanitatem corporis, ſed etiam animi, & idcirco dixerim ego ſubjectum medicinæ non eſſe corpus humanum, vt ſanabile, ſed hominem, vt ſanabilem, quia & animo, & corpori medetur, non minus quam Moralis Philoſophia, cum hac tantum differentia quod medicina animo ſanitatem procuret per ſua inſtrumenta remouendo impedimenta, quæ malos mores homini conciliare poſſunt, Moralis autem Philoſophia introducendo habitus virtutis conuenienti inſtitutione.

8 His prælibatis videtur dicendum primo. Lex licet neque virtus aliqua ſit, neque ſcientia, ſed opus quoddam intellectualis virtutis, & Politicæ facultatis, ſi de ciuili loquamur, ſi de diuina autem, opus ſit quoddam diuinæ ſapientiæ, tamen ſupra omnes virtutes, omneſque ſcientias eſt honoranda. nam bonum, quod emanat à lege, maxime diuina, eſt quolibet alio bono magis excellens, quia eſt diuinum, & æternum, eſt item magis commune, cum lex proprie reſpiciat, & cauſſet bonum commune; eſt etiam magis neceſſarium, quia abſque lege nihil boni adipiſci licet, nam priuatio legis diuinæ priuat homines acquiſitione boni diuini, & priuatio Legis Ciuilis priuat homines bono communi, & ciuili, ad cujus acquiſitionem ipſa lex ſupra omnia eſt neceſſaria; & propter hæc omnia bonum emanans à lege eſt etiam magis appetibile. quod bonum ipſa lex cauſſat per ſe, & immediate, non ex conſequenti, aut per aliud, eſt ergo magis honoranda, quam cætera omnia. Quibus alia adjungitur ratio, cur Lex ſupra omnia honorari debeat, & eſt, quia neceſſe eſt illam dominari, nihil enim adeo, vt leges recte poſitæ in ciuitate dominari debent. Ariſtot. *lib.* 3. *Polit. cap.* 7. quæ autem dominantur præcedere ea ex Platone debent, quibus dominantur, quod ſi optimi homines cæteris præire debent, vt ex eodem Platone alias dixi, certe Leges, quia multo magis, quam optimi homines conducunt; Card. *lib.* 5. *de Sapien. tranſ. med.* præ omnibus honorandæ; vnde recte à Pindaro lex vocata eſt hominum, Deorumque Regina *l. Nam & Demoſthenes. ff. de Leg.* Plutarch. *de doctr. Princ.* Cælius Rhodig. *lib.* 18. *cap.* 19.

Quod vero de Lege muta diximus, multo magis locum habet in lege viua, ac primo, & principaliter in Deo, qui vera lex eſt, veruſque Legiſlator, Deus enim ſupra omnia ita eſt honorandus, vt illi 9 in honore non ſolum nulla res, aut creatura præire debeat, quantacunque ſit, ſed neque vllo modo comparari. Secundo habet locum hæc concluſio in omnibus ſupremis potentatibus, qui legem viuam, ipſum nempe Deum repræſentant immediate, vt Pontifices ſummi, ac ſupremi Reges, & qui ab aliis creaturis independentem poteſtatem habent. Tertio habet locum etiam in minoribus Principibus, & Potentatibus, qui à Deo quidem mediatè, à ſummis Potentatibus immediatè dependent. Quarto ſe extendit etiam ad quaſcunque perſonas, quæ legem viuam aliquo modo repræſentant, nempe ad eos, qui à ſuperioribus Potentatibus, aut Principibus ad judicia impartienda cæteris hominibus deſtinantur participes facti ejuſdem poteſtatis, quam ipſa lex viua ſortitur; hinc enim omnes viuæ legis loco colendi, atque in honore cæteris perſonis præire debent, facta diſtinctione inter ipſos ſecundum eorum dignitates, & gradus, vt patet.

10 Secundo videtur dicendum, quod comparatis ſcientiis, & facultatibus inter ſe, primo loco Theologiæ tributo, Philoſophia cum Politica deinceps comparata, abſque dubio Philoſophia ſecundum locum à Theologia teneat, & Politicæ præferatur. quod non ſolum procedit, ſi vniuerſam Philoſophiæ ſcientiam tanquam totum quid accipias continens ſub ſe varias partes, & inter eas Politicam, in qua re non eſt dubium, quia totum eſt melius, & excellentius, ſua parte; nam totum eſt per- 11 fectum, cum illi nihil deſit, Ariſtot. *lib.* 3. *Phyſic, textu* 63. *& ſequenti*, & pars continetur in toto. *l. in toto. ff. de Reg. Iur.* vnde ſi quid habet boni ipſa pars, hoc ipſum habet & totum, ſed procedit et- 12 iamſi diuiſim eas ſcientias accipias, ac ſingulas tanquam vnum totum per ſe, ſegregata à Philoſophia ipſa Politica, quia Philoſophiæ bonum eſt magis excellens, eſt enim ſecundum majorem ſui partem ſcientia ſpeculatiua conducens nos ad veritatis cognitionem, & ad aſſecutionem fœlicitatis, quin etiam, & ad acquiſitionem quarumcunque virtutum moralium, vt de quacunque ſcientia ſpeculatiua dicit ex Alexandro Auerr. *in Prolog.* 1. *lib. Phyſic.* Politica autem eſt ſcientia practica, & conſiſtit

stit in operatione; deinde abstrahendo Politicam à reliqua Philosophia morali, certè reliqua moralis in eo excellentior est, quod hominem multo melius ad omnem virtutem instruat, quod non facit Politica, quæ tamen in eo quod respexit bonum commune anteferri digna est: sed eodem modo si Philosophum cum Politico comparare libet extra communitatem sumpto, vel in communitate, in qua Politicus actu regimini non sit destinatus, Philosophus debet præcedere, non tantum quia & ipse Politicus est, & potest quandocunque etiam ipse regimini inuigilare, immò & leges tradere, cum videamus legislatores omnes summos Philosophos fuisse, vt aliàs dixi, sed etiam quia potest multo majoris boni Philosophus caussa esse docendo populos viam virtutis & veritatis inuestigationem, viamque ad inueniendam veram felicitatem. Cum autem Politicus præest, tunc Philosophum cedere necesse est ob rationes alias allatas.

13

14 Tertio videtur dicendum, quod comparata Politica, & Medicina ab ipsa Philosophia abstracta inter se, Politica sit præferenda. Ratio est primo quia Politica habet pro fine bonum commune pro vt tale, & sub ratione vniuersalitatis, Medicina autem quamquam aliquo modo potest dici habere pro fine bonum vniuersale, non habet tamen illud sub eadem ratione, nec vt tale, sed vt particulare. Neque valet contra hoc quod objicit Peregrin. *aduers. Med. Calumn. pag.* 175. quod etiam Medicina bonum publicum pro fine habeat, & vt tale respiciat, curando, exempli gratia, Reges, Imperatores, Pontifices, personas publicas, patresfamilias, (addamus & nos integras Ciuitates, & Prouincias, vt quando eas à peste, epidemicisque morbis liberat, aut præseruat) quarum incolumitas in bonum vniuersale redundat, quia hoc est per accidens; per se enim Medicus habet pro fine particulare hujus, aut illius bonum, nempe sanitatem, per accidens autem fit, vt sanitas hujus, aut illius redundet in bonum publicum. Magis afficeret illud quod diximus de liberatione Ciuitatum, & Prouinciarum à Peste, aut alio quopiam morbo Epidemico, quia vere tunc Medicus habet pro fine bonum publicum.

Secundò quia bonum emanans ex politica, quæ est regnorum, ac Ciuitatum recta gubernandi ratio per optimarum legum positionem, est magis necessarium ad consequendum commune bonum, quam bonum emanans ex Medicina, non autem ex eo quod politica constituendo leges animos curet, Medicina autem corpora, quia & ipsa Medicina non solum animos curat, sed multo magis, verum Medicina particularem curam perficit, politica vniuersalem animorum institutionem respicit in iis, quæ ad leges spectant, & ciuili homini conueniunt.

15 Sed quod de Politica, & Medicina diximus, dubium est, an locum habeat inter Politicum, & Medicum. Ratio est, quia Politicus non immediata caussa est boni communis ex legumlatione emanantis, quia quantumuis Politicus leges constituat, nullum illæ sortiuntur vigorem, neque vllum bonum ex illis emanare potest, nisi illis à Rege, Imperatore, aut Pontifice vis legis concilietur, nam lex quidem non Politici, sed Principis opus est, Plutarch. *de doctr. Princ.* Suarez *de Leg. lib.* 3. *cap.* 4. apud quem *capite* etiam 9. videnda permulta ad hanc rem facientia. Cum ergo Politicus non-primo, & per se caussetbonum commune, certè in hoc Medico cedit, qui per se primo, & principaliter caussat in homine animi, & corporis sanitatem, quantum artis potentia sese extendit, vndè est, quod Medicus dogmata Medica, & alia permulta in Medicina mutare potest pro oblata occasione, at Politicus, & multo minus Iurisconsultus Leges mutare non potest. Augustin. Barbos. *in Collectanea Doctor. Tom.* 2. *tit.* 7. *cap.* 5. *num.* 2. ex nostris Roderic. à Castr. *in Medico Politico lib.* 1. *cap.* 12.

16 Quarto videtur dicendum, quod comparata Iurisperitia cum Philosophia (memor semper, quomodo accipienda sit Iurisperitia) longè absit illa à Philosophiæ dignitate, tum quia à Philosophia emanat bonum magis excellens, magis vniuersale, magis necessarium ad majoris boni assecutionem, magis item appetibile, tum etiam quia Philosophiæ bonum caussatur ab illa per se, primo, & non per aliud, neque ex consequenti quæ omnia patent ex superioribus; nec quemquam credo posse hoc controuertere, quia dato etiam quod Iurisperitia, & Politica sunt vnum quid (quod longe à vero abest, vt probauimus) tamen erit hoc etiam pacto Iurisperitia Philosophia inferior, vt de Politica probaui, non solum quia erit pars, cum Philosophia sit totum, sed quia quicquid potest Politica, potest etiam Philosophia.

17 Quintò videtur dicendum, quod comparata eadem Iurisperitia, nempè quæ propriè Iurisperitia dicitur, cum medicina, ipsa medicina sit præferenda primo, quia bonum emanans à medicina est magis excellens, quam quod emanat à Iurisperitia. Quia bonum, quod à Medicina procedit multo magis respicit veram fœlicitatem, quam bonum, quod procedit ex Iurisperitia: à medicina enim emanat sanitas, quam ad fœlicitatem magis conferre non est dubium, & maximè cum ab ea procedat sanitas Animi, & corporis. De sanitate autem Animi non est dubium, quod est bonum magis excellens, quam alia quæcunque bona hominis propria. De sanitate vero corporis patet, quia bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 117. *art.* 6. Iurisperitia ergo tuetur quantum est ex se (nam in causando aliquod bonum siue particulare, siue vniuersale non est in censu alicujus generis caussæ, nisi fortè impulsiuæ) bona exteriora, nempe diuitias; ergo Medicina, quæ tuetur sanitatem, quæ est bonum corporis, dicitur caussare majus bonum. Quod verò Medicina causset etiam animi sanitatem abundè post Galenum *lib. de cognosc. curand. Anim. morb.* & *lib.* 1. *de san. tuen. cap.* 8. probatum est à plerisque Medicis, & signanter à Daniel. Vlierd. *libell. ad hanc rem dicat.* Goynæus *tract. Quod Med. Iurisperit. praced.* Canonher. *in proleg. ad Aphor. Hippocr. pag.* 11. *vers. Medici non solum*, & ex Iurisconsultis Tiraquell. *de Nobil. cap.* 31. *num*... Carrar. *de Med. par.* 1. *num.* 55. *&* 72. *& alij.*

18

19 Secundò quia bonum emanans à Medicina est magis necessarium ad consequendam fœlicitatem, quam bonum emanans à Iurisperitia, quia sanitas præ omnibus exterioribus bonis est ad fœlicitatem consequendam necessaria, & ob hoc, diuitiæ ad sanitatem ordinantur, non sanitas ad diuitias. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 2. *art.* 5. *ad primum.*

20 Tertiò quia bonum emanans à Medicina est appetibile per se, magis ergo appetibile, quam bonum emanans à Iurisperitia, quod est appetibile in ordine ad alia, non per se: nam diuitiæ per se bonæ

non sunt, sed quatenus per ipsas aut voluptates, aut sanitatem, aut honores, aut aliud quodcunque bonum consequimur. Cum ergo artificiales diuitiæ, quæ maximè sunt materia, circa quas versatur Iurisperitia, ordinenter ad naturales, & naturales ad hominis sustentationem, certum est, non esse quid appetibile per se, vt optimè explicat D. Thom. *vbi suprà, art.* 1.

21 Quarto quia Iurisperitia non est caussa boni intenti per se, immo neque est ejus boni vllo modo caussa nisi per accidens; Medicina vero caussat bonum intentum per se. Nam per se quidem medicina introducit, aut conseruat sanitatem. At Iurisperiti non per se conseruant diuitias clientis, hoc enim ad Iustitiam spectat, quæ reddit vnicuique suum, Iustitia autem à Iudice administratur tanquam lex viua, aut habens potestatem à lege viua, & ejus vicem repræsentans, quamobrem non facit hoc vt Iurisconsultus, quia etiamsi non sit Iurisconsultus Iustitiam administrat, si legis viuæ potestatem habeat. Cum ergo bonum emanans à medicina tantopere exuperet bonum emanans à Iurisperitia in excellentia, in necessitate, in appetibilitate, & præter hæc causset bonum intentum immediate, & per se, Iurisperitia autem bonum à se intentum causset per aliud, patet quod medicina Iurisperitiæ debeat omnino præferri, quod non solùm procedit, vt vult Leonell. *de Præced. Homin. quæst.* 9. *art.* 9. *&* 11. quatenus medicina continet contemplatiuam, sed etiam quatenus est factiua ob prædictas rationes.

22 Ex quibus videtur dicendum sexto, quod medicus, vt Medicus, non vt Philosophus (nam de hoc ex superioribus non est dubitandum) Iurisperitum præcedere debeat, quia Medicus majoris boni caussa est in communitate, quam Iurisconsultus, vt ex dictis patet; procurat enim Medicus, & introducit, ac parit, quantum sese sua facultas extendit, Populorum, & hominum sanitatem per se, Iurisperitus autem nullum bonum in communitate caussat per se, & immediate, sed tantum per alium, & mediate; immò vix dici potest vllo modo caussa esse boni, quod intendi à sua facultate existimat, si rectè, & animi passione quacunque remota, rei natura ponderetur. Sed Iurisperiti putant ex eo, quod à Iudice dependet Iustitia, & Iurisperiti in Iudices constituuntur, Iustitiam à Iurisperitia dependere, quod falsum esse satis superque per ea quæ attulimus ostenditur. Ac certè si exemplo per eos vti mihi in hoc liceat, facilius hoc ipsum demonstrabo. Afferam autem illud Seplasiarij, & Medici: nam Seplasiarius herbas radices, aliaque simplicia colligit, ex quibus Medicus relictis quæ ad rem suam non faciunt, & medicamentis compositis, eisque infirmo oblatis sanitatem amissam recuperat. Eodem modo Iurisperitus ex constitutis legibus seligit ea, quæ ad particularem aliquam hominis actionem tuendam apud Iudicem sunt apta, ipsique Iudici anteponit, tum Iudex rejectis quæ ad rem non faciunt, secundum ea quæ ad rem faciunt Iustitiam exequitur. Quemadmodum ergo ad sanitatem caussandam parum quid operatur Seplasiarius, immò nihil, & maximè cum herbas colligit, quæ ad medicamenta componenda non sunt aptæ, & si quid operatur, operatur tantum mediatè, & per accidens, non immediatè, & per se, sic profectò Iurisperitus in exercendo actus Iustitiæ nihil omninò per se, & primario, sed per alium, & secundario operatur, neque vllo modo dici potest caussare justitiam.

Sed dices, nonne ad Rempublicam, & ad bonum commune spectat, vt suum vnicuique tribuatur? at hoc sibi pro fine proponit Iurisperitia, quomodo ergo negabimus, eam non intendere bonum commune? si ergo intendit bonum commune, præferenda medicinæ est, quæ intendit bonum particulare. At ego falsum esse respondeo, quod Iurisperitia intendat vt suum vnicuique nempe omnibus hominibus tribuatur, quia intendit tantum, vt suum tribuatur (immò etiam quod suum non est) huic, aut illi personæ, vnde dato quod aliquod bonum ex ea emanet, non minus particulare est hoc, quam bonum emanans à medicina, quia Iurisperitia tueri studet famam, vitam, diuitias particularium hominum, nam judicia sunt de particularibus hominum actionibus. Oporteret autem Iurisperitiam intendere vt suum non magis huic, quam illi tribuatur, sed cui debetur; hoc autem ad Iudicem spectat, non enim magis vni, quam alteri fauet, sed indifferenter omnibus. Iurisperitia vero difficulter se saluare potest, quin simul, & semel & pro Iustitia, & contra Iustitiam defatigetur. 23

Et si de nouo instes, quod Iudices sunt ipsi Iurisconsulti, vnde patet Iurisconsultos exercere Iustitiam, & per se esse caussam communis boni in communitate, jam ego superius respondi, Iudicem non exercere Iustitiam, vt Iurisconsultus est, sed vt lex viua habens potestatem à superiori domino, nam & absque eo quod quis sit Iurisconsultus potest repræsentare legem viuam, & Iustitiam exercere, si à superiori principe ad hoc delegetur, vt in dies euenire videmus in electione Proregum, & Præsidum Prouinciarum, aliorumque majorum officialium, qui aut non sunt Iurisconsulti, aut per accidens, non quod de necessitate ad Iustitiam ministrandam Iurisconsulti esse debeant. Itaque Iudex, vt Iudex, non vt Iurisconsultus Iustitiam administrat. 24

Sed remanet tandem satisfaciendum nonnullis argumentis à Iurisconsultis in sui defensionem allatis, quibus etiamsi plenissime satisfecerint plerique Medici, tamen & ipse ab hoc non desistam, ne mancus in hac parte fuisse videar. Illud tamen ante omnia præmonebo, argumenta Iurisconsultorum prout ab ipsis afferuntur, nullis omninò mutatis verbis, me allaturum, quod ideò dico, ne lector animaduertens terminorum varietatem, & conclusionum fallaciam, eam mihi vitio vertat, illi enim vix ex multis vnum, aut alterum argumentum in forma probabili norunt afferre; desumam autem eorum formam à Cassaneo, & Tiraquello. Primum ergo est hoc. Anima est pretiosior corpore, & semper est præferenda, sed legalis censura est medicina Animæ, & curat Animam, sic & scientia legalis, sed medicina curat quandoque corpus ægrotum, non semper ergo scientia legalis est nobilior medicina. extendit deinde argumentum etiam ad Philosophiam, quia licet Philosophia naturalis tendat ad cognitionem rerum, & ad quandam fœlicitatem cognoscendi, non tamen tendit ad beatitudinem Animæ. Ergo, &c. Ad hoc argumentum satisfaciendum primo concedendo majorem, Animam nempe esse pretiosiorem corpore, sed minor negatur, nam si per scientiam, aut censuram legalem accipias Politicam, non est verum, quod sit medicina Animæ, quia ipsa non habet pro fine Animæ sanitatem, sed bonum commune, ponendo leges, quæ maxime faciant 25

faciant ad boni communis assecutionem, & tutelam, imo scientia legalis, & ipsa etiam lex ciuilis impotens, atque inefficax est ad mores dirigendos. Suarez *de Leg. lib. 3. cap. 11. num. 8.* & quod Plato dixit *lib. 6. de Leg. transf. med.* Leges versari circa animum bonis moribus imbuendum, intelligendum est de iis moribus, qui conueniunt homini ciuili, & qui faciunt ad boni communis conseruationem, non de iis, qui vere faciunt ad animæ beatitudinem. Quod si dicas hoc intelligi de scientia Legali Canonica, tunc ad vtrumque sensum respondeo, quod hoc non verificatur de scientia Legali, sed de Lege, nam lex quidem, & maxime Canonica est medicina animæ; modo scientia Legalis à Lege quantum differat ostendimus. Anima autem virtutibus imbuitur, & sana efficitur exuperatis vitiis ex Philosophia morali, ex qua etiam docemur parere legibus. nam leges non instruunt homines ad omnes virtutes, sed ad aliquas Moralis Philosophia ad omnes. vnde videndum quam audacter Cassanæus extendat argumentum suum etiam ad Philosophiam; ridiculum enim est, aptare scientiæ legali, quam quid sit ipse non declarat, morum instructionem, & virtutum assecutionem, & eam adimere Philosophiæ morali, sed is ignarus forte erat eorum, quæ illa docet. sed vlterius cum argumentum procedere vtcunque possit (quod detur per nos) in scientia legali accept. pro Politica, seu scientia instruente hominem ad rectam legumlationem, quid hoc ad Iurisperitiam? quonam pacto Iurisperitia, quæ non aliud est, vt toties dixi, nisi facultas quædam, qua juxta legum vniuersalem dispositionem, particulares hominum actiones tueri apud Iudicem contendimus, est medicina animæ? quid Iurisperitiæ cum anima? ne per somnium quidem quicquam ad animæ salutem spectans habetur à Iurisperitia, sed Cassanæus, qui nescio quam bonus Logicus esset, terminos confundens, eorumque naturam ignorans, deducit quicquid vult ex præmissis, quod quam bene illi succedat, videant qui in logicalibus sunt magis versati, quam ipse sit.

26 Secundum argumentum est. illa scientia dicitur honorabilior altera, cujus subjectum est honorabilius, sed subjectum legis est Iustitia, & justitia est major omnium aliarum virtutum, ergo scientia legalis est nobilior artibus, & medicina. cujus argumenti majorem propositionem libenter admittimus, minorem non negamus, conclusio declaratione indiget, nam quæ est hæc scientia legalis? dummodo autem illam pro Iurisperitia non accipias, concedo totum argumentum. aduerte tamen Cassanæe, te terminos etiam in hoc argumento confundere, nam quod in minori prædicatur de lege, in conclusione prædicatur de scientia legali, millies autem dixi, legem esse diuersum quid à scientia legali, vtrum autem legalis scientia habeat pro subjecto Iustitiam, & quam Iustitiam prætermitto pro nunc discutere, cum satis de hoc disseruerim superius.

27 Tertium argumentum. finis legalis scientiæ est conseruare Rempublicam, sed ad hunc finem non tendunt artes, & medicina. sed jam ad hoc argumentum patet responsio, nam legalis scientia, quæ habet pro fine conseruationem Reipublicæ non est Iurisperitia, & quod addit Cassanæus, ciuitatem non posse stare sine jurisperito falsum est, nam ciuitas non potest stare sine lege, & sine Iudice, qui legis viuæ locum tenet, sed Iudicem non esse de necessitate Iurisperitum jam probaui.

28 Quartum argumentum. illa scientia est nobilior, per quam humana vita melius disponitur, sed per censuram legalem melius disponitur humana vita, nam per leges homo homini prohibetur insidiari, &c. Ergo. Mi Cassanæe vide temet ipsum confundis dum leges, scientiam legalem, censuram legalem jurisperitiam, Iurisperitum, Politicam pro vna eademque re accipis. & ego iterumque iterumque monebo hæc inter se differre. ad argumentum igitur concedam majorem, & minorem non nego, nam censuram legalem pro legibus videris accipere, sed si inde inferre contendis, Iurisperitiam esse nobiliorem medicina, male audies apud Logicos, cum Iurisperitia non sit lex, nec scientia legalis eo modo, quo scientiam legalem in præmissis accepisti.

29 Quintum argumentum. Illa scientia est nobilior altera, per quam homo fit magis obediens Deo, & magis ipsi Deo conjungitur, sed per legem nos efficimur virtuosi, jungimur Deo, & sumus filij ipsius Dei, &c. sed per medicinam in nihilo Deo attingimur, &c. igitur, &c. Videte Doctores mei, qui hæc argumenta in medium affertis, nisi antea in Logicis tantisper vos exerceatis, vt saltem discatis terminorum varietatem in argumentis, difficile est vobis satisfacere. Dico tamen majorem continere falsitatem, quia nequaquam verum est, quod per scientiam legalem fiamus Deo obedientes, sed per leges, vt in minori, at per leges non magis fit obediens Deo, nec magis ipsi Deo conjungitur Iurisperitus, quam quiuis alius homo. sed vellem vos conclusionem per extensum deduxisse; sic ergo Iurisperitia est nobilior medicina, nam tunc etiam concessa majori, & minori, negabimus consequentiam, ob termini varietatem in præmissis, & conclusione.

30 Sextum argumentum. Lex est humanarum rerum, & diuinarum cognitio, & medicina est tantum cognitio rerum naturalium, & humanarum, ergo excellentior est legalis scientia. Alias dixi legem non esse cognitionem vllius rei, sed esse opus quoddam scientificum; oportebat ergo dicere, quod scientia legalis est humanarum, & diuinarum rerum cognitio, quod nullo modo est verum, sed transeat, ad conclusionem dico non esse bonam, si de Iurisperitia intelligatur, si de Politica dicatur, transeat, ne morosus videar.

31 Septimum argumentum. Lex est donum Dei, & medicina est inuenta ab homine, ex quo sequitur quod magis est honorandus Legista, quam Medicus. discant Logici hanc argumentandi formam. Respondeo concedendo primam antecedentis partem, negando secundam, vel si mauis concedendo totum antecedens, & negando quod inde sequitur, nam termini variantur, cum si lex est donum Dei, non sequatur Iuristam esse Dei donum, ergo non potes à lege transferre argumentum ad Legistam.

32 Octauum argumentum. Medici non sunt majoris valoris, quam Obstetrices ex Glos. *in cap. non sane 14. q. 5. verbo Medicus.* quid ergo hinc colligitis vos Doctores mei honorandi? credo responsuros, quod cum Legista sit magni valoris debeat præcedere Medicum. sed hoc non procedit, nisi antea probetis Legistam esse majoris valoris, quam sit Medicus, nam potest Legista, si Medicus non est majo-

ris valoris quam Obstetrix; esse etiam minoris valoris, & sic non præcedit Medicum. hoc tamen dictum ex vestra Glossa probatis, quod quam æquum sit, vos qui Iustitiæ moderatores vosmetipsos facitis, videte.

33 Nonum argumentum. Faciliori modo acquiritur scientia Legalis, quàm artis, aut Medicinæ, ergo videtur dignior. sed nunc de modis, ac methodis doctrinarum vobiscum disputare non vacat. si ex eo tamen quod faciliori modo acquiritur scientia Legalis, quam pro Iurisperitia accipitis, vultis esse superiorem Medicinæ, & Philosophiæ, quæ demonstratione habentur, jam complures artes erunt nobiliores Iurisperitia, quia faciliori modo traduntur. sed aduertite, modum, per quem habetur Iurisperitia, esse per regulas quasdam, & canones ab ipsa lege traditas, qui habitus peritia dicitur non scientia apud eos, qui scientiam à peritia distinguere norunt, modo tantum eminet modus acquirendi medicinam à modo acquirendi Iurisperitiam, quantum eminet habitus scientiæ habitui peritiæ.

34 Decimum argumentum. illa scientia est alia excellentior, cujus finis excellentiorem producit effectum, sed peritus in censura legali efficitur parens Imperatoris, & alij plures effectus emanant à scientia legali in legisperitos, qui nequaquam emanant à medicina in Medicos. ergo. Si inter ea, quæ per accidens, & ea, quæ ex rei natura sunt, vllam nouistis ponere differentiam Doctores mei Barbatia, Cassanæe, & Tiraquelle, videretis argumenti vestri energiam, sed apud vos forte non distinguitur id, quod per accidens est, ab eo quod est ex rei natura; hoc respondeo, dato quod cum effectu illico atque Iurisperitiæ doctoratum assequimini Parentes, imo Proaui Imperatoris euaderetis. sed num ex hoc, Deus bone, quod Imperator Vlpianum vocauerit parentem suum, id deduci vultis, quod omnes Doctores legum sint Imperatoris parentes? si his argumentis nobiscum Iurisperiti pugnatis, absque dubio nos conficitis.

Vndecimum argumentum. illa scientia est nobilior, cujus splendore illuminatur vniuersus orbis; sed per scientiam legalem illuminatur mundus. ergo. Sed quæ est ista illuminatio mundi, quæ procedit à legisperitia? nisi clarioribus terminis vtamini, ego quidem quid respondeam non habeo. illuminari mundum dixerim aliqua scientia præ qualibet alia per quam aut veritas, aut fœlicitas acquiri communiter potest, sed hæc scientia, legalis scientia non est, & multo minus Iurisperitia, per quam neque vllam rerum veritatem, neque vllam fœlicitatem mundus adipiscitur.

35

36 Duodecimum argumentum. Legalis scientia prodest vniuersis, quia bonos inuitat ad præmium, & malos prohibet à malo, sed medicina non prodest nisi ægrotis, ergo melior, & honorabilior est scientia legalis. Ego jam probaui Iustum non indigere lege scripta saltem, & sanos indigere medicina. nunc responde mihi Barbatia, siue Cassanæe, quomodo sanus viuis? nonne hoc, aut illo modo viuendo, hæc omittendo, illa exequendo? at hoc est medicina egere. num caput concutis? num id inficiaris? fac quæ omittere soles, omitte quæ facis, ambula sub sole, relinque omnino exercitium omne, imple te quantum potes cibis, & potibus, vel si mauis verè Medico non indigere, decem totos dies à cibis abstine, tum experieris an medicina egeas, etiam si sanus sis, nec ne. At quod Christus Dominus dixit non egere sanos Medico, de Medico curante intelligendum, non de præseruante, vt ex Diuo Thoma alias dixi. Sed quid tu tam promptè pronuntias Iurisperitiam cunctis prodesse, medicinam perpaucis? cur antequam id pronuntiares, non considerasti hominem antequam sit, postquam est conceptus, illico, atque est in lucem editus, dum viuit, & post mortem quoque medicina egere? num ignoras plura medicinam machinari, vt homo concipiatur, vt conceptus in vtero augescat, vt auctus in lucem exeat, vt editus in lucem longo tempore sanus viuat, vt vita fructus saltem ejus reliquæ diutissimè à corruptione immunes seruentur? quodnam genus hominum, quam ætatem, in qua regione, quo tempore obseruasti medicinæ ope interdum, imo semper non juuari? sed id ingenue mihi fatearis necesse est, quodnam genus hominum alterius ope indiget, Medicorumne, an Iurisperitorum? an me hoc cælare animum inducis? ego tibi id igitur patefaciam. Medicus Iurisperito raro, & solum vt ciuilis homo indiget, Iurisperitus Medico indiget vt homo, vt ciuilis homo, & vt Iurisperitus; nam quoties in Iudiciis exercendis Medici opera vti vestræ ipsæ leges coguntur, & cum ipsis vos ipsi? hoc manifestè ipso facto patet, & notant ex Medicis Langius *lib.3.Epistol.6.* Codronch. *in præfat. method. testif.* Fortun. Fidel. *in princ. Relat. Medic.* Roderic. à Castr. *in Medic. Polit. lib. 1. cap. 12.* Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. pag. 10.* & ex Iuriscons. Carrarius *de Med. & ejus officio in præf.*

37 Decimumtertium argumentum. Sacerdotes præferuntur Laicis, sed Doctores legum dicuntur Sacerdotes, ergo Doctores legum præferuntur Doctoribus artium, & Medicinæ. Saltem probasses primo, Cassanæe, Medicos non esse Sacerdotes, aut non dici Sacerdotes. nam ego apud Ægyptios inuenio Medicos fuisse Sacerdotes, de qua re meminit ex Medicis Langius *lib. 2. Epist. 3.* & ex Iurisconsultis Tiraquell. *de nob. cap. 31. num. 292.* sed libenter concedam Medicos non esse Sacerdotes, dum neque Iurisconsultos esse, sed tantum dici Sacerdotes affirmes.

38 Decimumquartum argumentum. Doctores Iuris stant sicut sydus in cœlo, ergo præferuntur Medicis. ego autem sydera pluries contemplatus nullum eorum Legumperitum inueni, ergo iuristæ non præferuntur Medicis; imo inter sydera cœli connumeratur Æsculapius & Chiron, qui fuerunt Medici, neque ibi connumerari reperies vllum Legumperitum. Astræam certe, nempe Iustitiam ibi inuenies ob id, quod nobiscum stare noluerit, sed ad cœlum aufugerit mortales relinquens, juxta illud Ouidij *Metamorph. 1.*

Victa jacet pietas, & virgo cæde madentes
Vltima cœlestum terras Astræa reliquit.

39 Decimumquintum argumentum. Omnes aliæ artes per textum *in Procem. ff. §. duab. verb. quibus.* sunt vilissimæ habito respectu ad scientiam Legalem, ex quo sequitur, quod habito respectu ad Doctores Iuris, Doctores artium, & Medicinæ succumbent. Huic textui dicit Barbatia, quod mundus respondere non posset, ego autem inuenio hominem, qui respondere potest, dicitque textum non probare quod supponit, ergo conclusio est falsa, & recte addentes ad Barbatiam, qui fallaciam argumenti viderunt, dixerunt hoc argumentum esse ab auctoritate Iurisconsulti, quod nullum est secundum Philosophum, & veritatem.

Deci-

Decimum sextum argumentum. Facultas legalis dicitur esse Thesaurus; hinc Doctor Iuris antecedere debet, & ego concesso quod facultas Legalis non solum dicatur, sed sit Thesaurus, dico multo majorem Thesaurum esse Medicinam, per quam alij Thesauri acquiruntur, & maximè Thesaurus sanitatis, sine quo Thesaurus facultatis legalis acquiri non potest, est ergo Medicina, quia major Thesaurus, facultati legali anteponenda.

41 Decimumseptimum argumentum. Doctoratus Medicinæ conceditur Iudæis, qui tamen non possunt assumi ad Doctoratum Iuris, vndè infert quod Doctoratus Medicinæ non sit dignitas, debet ergo præferri Iurisconsultus Medico, qui est in dignitate. Respondendum, Iudæos viuere sub alieno dominio, nec posse ex se judicia exercere, ideò ad Iurisperitiæ doctoratum non assumuntur; admittuntur autem ad Doctoratum Medicinæ, quam tamen nonnisi inter se, aut alios Infideles exercere possunt. Hoc quidem illis à Summis Pontificibus, & Imperatoribus an jure concedatur, videat Cassanæus. Certum est summos Pontifices & Imperatores non concedere non concedenda, alias aut injusti, aut ignorantes erunt per ipsum Cassanæum, qui dicet concedi ab ipsis quia Doctoratus Medicinæ non est dignitas; at hoc in idem recidit, quia iidem, qui concedunt Doctoratus dignitatem Iurisconsultis, concedunt & Medicis.

42 Decimum octauum argumentum est ab ordine litteræ, quod est validum in Iure, sed ex ordine litteræ Notarius præfertur Medico. *l. fin. in princ. comm. de leg.* Ergo multo fortius Iurista præfertur Medico. Si verò alibi Medicus præfertur Iuristæ, vt multis in locis citatis ibi per Cassanæum arg. seq. respondent litteram esse præposteratam, & hac responsione sibi victoriam addicunt. Nos autem hæc responsione non dignamur, quemadmodum neque.

43 Decimum nonum argumentum, quod eandem vim desumit ab ordine litteræ, quia *in rubr. cap. de Professoribus & Medicis*, Professor Iuris Medico præfertur. Quæ omnia tam inania sunt apud nos, qui argumentorum vigorem multo meliùs, quam Cassanæus cognoscimus, vt risu excipienda videantur.

44 Vigesimum argumentum. Subrogatum sapit naturam illius, in cujus locum subrogatur, sed Doctores Legum subrogantur loco Dei, ergò præferuntur Medicis. Hujus argumenti major per nos transeat, & ad minorem respondeo distinguendo, Doctores Legum subrogari loco Dei vt tales, negatur, subrogari ex eo quod majoribus potentibus sic libet, concedo, nam & loco Dei subrogantur etiam qui non sunt Doctores Legum, immò præcipui magistratus, vt Proreges, Prætores, Legati, Præsides prouinciarum, & alij non sunt de necessitate, sed per accidens tantùm aliquando Doctores Legum. [Nec solùm id verum est, sed notissimum etiam, vel ipsas fæminas, quæ Doctoratus dignitatem absque dubio non assequuntur interdum subrogari loco Dei, nempè quià loco legis viuæ destinantur ad regenda regna, & Prouincias, & status, & maximas vrbes, quin habent prætereà nonnulla regna, vt maximè Hispaniarum talia instituta, vt ipsæ fæminæ non extantibus masculis ad ea regna gubernanda absolutè; & independenter ab aliquo succedant.] Dixi autem aliàs necesse fuisse in hominum communitate præter Legem quoquomodo latam dari Legem viuam, quæ ad mutæ Legis obseruantiam homines cogeret, alias inanis omninò erat legumlatio. Modo lex viua non potest ad omnia sufficere, ergo oportet illam alios homines facere suæ potestatis participes, & in sui locum ad particularia judicia exercenda subrogare. Sæpe autem subrogantur, sed non semper Doctores Legum, ex eo quod majorem habeant legum cognitionem, & tamen in iis, quæ ad alios professores pertinent subrogantur etiam alij professores, etiamsi non sint Doctores Legum, vt in iis, quæ spectant ad Medicos subrogantur ab illa lege viua ad judicandum ipsi Medici; quin etiam in vilioribus artibus, ac mechanicis, vt in fabrili, ipsi fabri subrogantur, in carpentaria Carpentarij, & sic de singulis. Itaque ad minorem dico, quod si eam ita accipias, vt velis solos Doctores Legum subrogari loco Dei, absolutè nego, si non solos concedo; conclusio ergo non benè procedit, quia hic terminus subrogari loco Dei etiam aliis hominibus, & professoribus communis est. Addo aliam responsionem concedendo totum Argumentum, ac dicendo, quod habeat veritatem in iis Doctoribus Legum, qui actu loco Dei subrogantur, at non probat procedere in illis, qui non actu subrogantur. Iam enim dixi, Iudices, omnesque qui justitiam administrant judicando esse loco Legis viuæ præ cæteris omnibus honorandos. Ergo subrogatio loco Dei in caussa est, vt honorentur homines, non ergo Iurisconsultus tunc, vt Iurisconsultus, sed vt loco Dei subrogatus est honorandus.

Denique argumenta, quæ pro nobis non aduocati in medium afferunt quidam Iurisconsulti, omnia respuimus, habemus enim nos multo potiora, vt ex suprascriptis deducere licet. Atque hæc sunt quæ pro rei veritate in Medicorum tutelam afferre placuit, is autem de hac controuersia judicium ferat, qui omni pathemate nudatus nostræ argumentationis, allatarumque rationum vim, atque energiam ponderare nouerit, & qui omni animi affectu deposito Legem à Politica, Politicam à Iurisperitia, Iudicem, seu Legem viuam à Legumperito, & Legumperitum à Politico secernere facilè nouerit.

Libri Sexti Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.
Liber Septimus.
CONTINENS
TITVLOS QVATVOR,
quorum

Primus de Monſtris.
Secundus de Officiis Diuinis.
Tertius de Debito Conjugali.
Quartus de Stygmatibus Magorum.

ILLVSTRISSIMÆ

ACADEMIÆ

HVMORISTARVM,

Paulus Zacchias Academicus,

Sal. & Æter.

FAtale illud Monſtris omnibus eſt, Philoſophis compertiſſimum, vt vix in lucem edita, vitam obeant. Quare non immeritò, nec inaniter perculſus Monſtris hiſce meis breuem, ac ſine nomine vitam pertimeſco : vt viuant tamen, neque vitam degant obſcuram, quod ex me nata ſint, paterna pietate ductus exopto. Quam ergo malo eorum fato vitam ex ſeſe nanciſci minimè valent, aliundè illis conquirere ſatago, Viuifico ſeſe mihi obtulit præclariſſimæ hujus Academiæ humore diffluens NVBES, cujus ſaluberrima reſperſione quamplurimos ſibi vitam comparaſſe cognoſcens, indè etiam partubus hiſce meis illam haurire me poſſe, certam ſpem concepi : quemadmodum enim præmortuæ Aues viuida Trinacriæ Lacus aqua madefactæ in lucem reuocantur, ita vitali hoc humore ab imminente morte hæc mea Monſtra expediri conſpiciam, quæ nouum hinc robur adepta, in poſterum RECREATA VALESCANT. Interim nobiliſſimum hunc Academiæ Romanæ cœtum, cui me humiliter additum jampridem profiteor, vt hæc tanquam naturæ ludibria ab hac ſaluberrima perfuſione non arceat, ſed humaniter ad eam admittat, impensè rogatum volo.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI SEPTIMI
TITVLVS PRIMVS.
De Monſtris.
Continens Quæſtiones nouem;

quarum

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS PRIMVS,

De Monstris.

SVMMARIVM.

De Monstri, Ostenti, Portenti, Prodigij appellatione, Monstrum quid, & quotuplex.

QVÆSTIO I.

Tanta est in nobis vis consuetudinis circa ea, quæ sensibus nostris, atque oculis maxime in inferiore hac mundi Machina objiciuntur, vt ea, quæ nunquam satis admirari deceret, fere pro nihilo ducamus ob id, quod indesinenter ea conspiciamus; contra multa, quorum nulla nos mouere deberet admiratio, obstupentes contuemur, quod ea raro contueamur: tantillum vaporis in aere accensi turmatim accurrentes admirabundi contemplamur, Solem, Lunam, Stellas, Cœlum ipsum oscitanter præterimus; & in cæteris omnibus eodem modo vsuuenire & nos experimur, & docuit Lucret. *lib.* 2. *de Rerum Nat.* his carminibus:

Sed neque tam facilis res vlla est, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum constet; itemque
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim, vt Cœli clarum, purumque colorem,
Quemque in se cohibent palantia sydera passim,
Lunæque, & Solis præclara luce nitorem;
Omnia quæ nunc si primùm mortalibus adsint,
Ex improuiso seu sint objecta repentè,
Quid magis his rebus poterat mirabile dici?
Aut minùs ante quid auderent credere gentes?
Nulli, vt opinor, ita hæc species miranda fuisset,
Quam sibi jam nemo fessus satiate videndi
Suspicere in Cœli dignatur lucida templa.

Sed propiùs ad rem accedentes, non est qui nesciat, quantùm nos moueat duorum hominum inter se non facilè distinguibilis similitudo; ac tanta, & infinita effigierum varietas non inter homines solùm, sed inter tot animalium, rerumque penè omnium species, ne afficere quidem videtur nos quicquam. Tantam naturæ solertiam in Animalium generatione, tantum in membrorum compagine ordinem, & symmetriam, tantum vel in minimis studium, ac nunquam penè à scopo oberrantem operam nauseabundi negligimus, & nunquam intermissam ejus prouidentia rerum seriem pro nihilo ducimus; at casu in alicujus indiuidui formatione, neque ipsius, sed aliena culpa irrepentem errorem quàm vehementer demiremur, quanto stupore contueamur, quàm anxia mente excipiamus, cur pluribus verbis significare studeam, cùm re ipsa se palam faciat? De Monstris loquor, quorum contemplatio tantopere doctos viros defatigauit, vt nihil suprà. Nos inpræsentiarum, quia de illis con-

2 ſiderare non vno ex capite Iuriſconſultis eſt neceſ-3 ſarium, vt videbimus, de illis diſſeremus, quia ad Medicum, & Philoſophum ſpectat eorum naturam perquirere, ac definire quænam verè monſtra ſint, quæ non, vt docet Martin. VVinrich. *in lib. de Ort. Monſtr. cap.* 1. lic et ex Iuriſconſultis Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 5. *caſ.* 391. *num.* 28. hoc 4 Iudicis arbitrio relinqui voluerit, ſed palam eſt, arbitrari non poſſe Iudicem niſi cognitis iis, quæ ad rei Naturam, de qua arbitrium ferre debet, pertinent, quæ nonniſi ex Medicina, & Philoſophia haberi poſſunt.

Cæterum quot, & quanta occurrere poſſint dubia Iuriſconſultis circa hanc humanorum monſtrorum materiam (de his enim tantùm, non de cæteris quibuſque mihi ſermo in præſenti habendus eſt) facile ex iiſmet ipſis elicitur. Statuunt enim primò, 5 Monſtrum non rumpere teſtamentum argumento *l. Quod certatum eſt in fin. C. de Poſth. hæred. inſtit.* 6 & ratio ea eſt, quam adducit Glo. *ibi in verb. Monſtrum*, quod Monſtra filiorum appellatione non veniant *l. Non ſunt liberi. ff. de ſtat. homin.* & aliam rationem ad id ipſum affert Menoch. *vbi ſuprà, nu.* 27. 7 nimirum, quod quemadmodum partus ex ſua natura non vitalis teſtamentum non rumpit, vt ex pluribus per ipſum adductis patet *num.* 24. ita neque Monſtra teſtamentum rumpere debeant, ac hæreditatem adipiſci, quia vitalia non ſunt, quod auctoritate Ariſtotelis comprobat *lib.* 4. *de Gen. anim. cap.* 4. cui addi poteſt Alex. *lib.* 2. *Probl.* 44. & Plin. *lib.* 7. *cap.* 3. & id ipſum ex recentioribus atteſtatus Paræus *lib.* 24. *cap.* 2. Quod, inquit, vt inuita natura naſcuntur, ſic & viuunt; & ſequuntur hanc ipſam opinionem ex Iuriſconſultis Hyeron. Magg. *Miſcell. lib.* 1. *cap.* 20. & nouiſſimus Alphonſ. à Carranza *de Part. nat. & leg. cap.* 17. *num.* 23. qui omnes benè volunt non eſſe hoc omnibus Monſtris commune; ſed malè Carranza, & omnino præter rem ad hanc opinionem firmandam Lucretij carmina attulit *lib.* 5. *de rer. nat.* vbi Poëta loquitur de quibuſdam monſtris, quæ eſſe in rerum natura jactantur, cum tamen exiſtere non poſſint, & ita habet;

> *Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt*
> *Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta.*

nam videtur hic Iuriſta non percepiſſe eorum carminum ſenſum; dicit enim Poëta, Animal conſtans ex membris ſpecie differentibus non poſſe conſiſtere in rerum natura ob id, quia animalia ſpecie diuerſa neque eodem tempore augentur, neque vno eodemque tempore corporis robur adipiſcuntur, neque vno, eodemque tempore ſeneſcunt, hoc eſt, ætates non eodem annorum curriculo percurrunt, nec ſimili Veneris ſtimulo mouentur, nec conueniunt in moribus, & quæ ſequuntur; vndè omnino extra Mercurium ab hoc homine ad id, quod probare intendit, ea carmina ſunt adducta, multoque meliùs, & magis ad rem ſuperiora adduxiſſet, vbi Poëta narrans quomodo in mundi primordiis animalia eſſent à natura creata, dicit eam primum multa monſtra generaſſe, conatum tamen illius irritum fuiſſe, quia ea monſtra non viuebant, quod non haberent requiſita ad vitam, ſic ergo ait;

> *Multaque tum tellus etiam portenta creare*
> *Conata eſt mira facie, membriſque coorta.*
> *Androgynum inter vtrum, nec vtrumque, & vtrinque remotum,*
> *Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim;*
> *Multa ſine ore etiam, ſine vultu cæca reperta,*
> *Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſu,*
> *Nec facere vt poſſent quicquam, nec cedere quoquam,*
> *nec vitare malum, nec ſumere quod foret vſus;*
> *Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat,*
> *Nequicquam, quoniam natura abſterruit auctum,*
> *Nec potuere cupitum ætatis tangere florem.*

Sed hæc per tranſennam dicta ſunto; præter ſuperiora autem alia dubium excitant apud Iuriſcon- 9 ſultos in hac materia de monſtris, vt illud, num proſit mulieri ſi quid prodigioſum aut monſtruoſum ſit enixa, ad hoc, vt mater dicatur, & matris priuilegiis ex filiatione ſibi prouenientibus frui poſſit, quod adnotauit etiam ex noſtris VVinrich. *de ort. monſtr. cap.* 1. & habetur *in l. Non ſunt liberi, ſup. cit. & in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. ſignif.* quas & ille adducit.

Verumenimvero à Canoniſtis etiam, & Theologis dubitatur, an monſtrum baptizari poſſit, & 10 negatiuè reſpondent, vt ex Archidiac, Menoch. *vbi ſuprà. num.* 26. vnuſquiſque ergo facilè videt, quàm neceſſarium propter hæc ſit determinare; quinam partus verè monſtrum dici debeat, & qui non, ne Baptiſmus in incapacem conferatur, aut ne eo capax defraudetur.

Maximi inſuper momenti dubium circa hanc ipſam materiam occurrit, quod non tam ſcitu neceſſarium eſt, quam ſolutu difficile; dato enim quod ex homine fœtus naſcatur figura brutum referens ad ſecundum totum, vel ſecundum aliqua membra, aut quod ex bruto naſcatur fœtus facie hominem referens, aut humanis aliquot membris dotatus, dubitatur, inquam, eo in caſu de inceſtuoſo hominis congreſſu cum bruto, vt aliquando eueniſſe certum eſt, & maximè in caſibus, de quibus citatus Maggius, & Paræus *locis citatis*, ſed hic conceptus an ex hujuſmodi congreſſu naſci poſſet, 11 incertum eſt, ita vt vir, aut mulier tam nefariæ veneris rei condemnandi, an abſoluendi ſint, difficile, ſit dijndicare, ſi peccatum ex ſe non confiteantur cum de facti identitate minime conſtet, & Philoſophi plerique, ac præcipuè claſſici tam ex veteribus, quam ex recentioribus id inficientur.

Addendum his, quod tanto magis vrget ſciendi neceſſitas, quinam partus verè monſtrum dici debeat, quanto Leges permittunt monſtra impunè à quocunque occidi, vt ex pluribus Menoch. *vbi ſuprà, num.* 27. & nouiſſime Carranz. *ibid. num.* 22. & ex 12 noſtris VVinrich. *vbi aliàs cap.* 41. apud quem alios Auctores citatos habes.

Prætereà dubitant Theologi, an monſtra reſur- 13 rectura ſint, nec ne, & negat D. Bonau. *in* 4. *ſent. diſt.* 44. ex quo VVinrich. *ibid. cap.* 22. quæ tamen quæſtio ex eo dependere videtur, an monſtra rationalem animam ſortiantur, nec ne, de qua re *infrà quæſt.* 4. nam in dubium reuocari non debet, quod 14 quæ rationali anima dotata ſunt, reſurrectura ſint, ita tamen vt nihil deforme, aut indecorum habeant, ſic docente D. Auguſt. *de Ciuit. Dei lib.* 22. *cap.* 19.

Euenit etiam aliquandò, vt dubitetur, an re- 15 cens natus fœtus pro mare, vel femella baptizandus ſit, nullis apparentibus ſignis alterutrius ſexus, vt eſt geminus caſus apud Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 4. *qui & lib. eod. cap.* 4. *nu.* 1. hoc idem quærit, quin etiam alias permultas quæſtiones mouet

mouet idem Bahuinus *eodem cap.* 4. quæ tamen omnes ex eo dependere videntur, an fœtus virilis, aut muliebris conditionis exiſtat, itaque hac vna deciſa, omnes deciſas habebimus.

16 Circa bicorpora tandem monſtra multipliciter dubitari contingit, duone homines, aut potius vnus ſint, & ſic, an pro vno, vel duobus baptizandi, an tanquam vnus, vel duo in hæreditatem ſuccedere debeant, ſi ſuccedere modo poſſint, & alia permulta his non diſſimilia. de Hermaphroditis quoque quot, & quanta occurrant diſcutienda in propria quæſtione manifeſtum fiet.

Cum ergo ad tot, ac tantas dubitationes enodandas conferat ipſis Iuriſconſultis doctrina de Monſtris ad eam pertractandam accedentes ante omnia de nominibus diſſeramus, dehinc quid vere Monſtrum ſit videamus, mox alia permulta, quæ in proceſſu hujus tituli occurrent diſcutiemus.

17 Monſtrum igitur, Oſtentum, Portentum, Prodigium, licet in propriiſſima acceptione multum inter ſe euarient, in frequenti ſermonis vſu quaſi ſynonima ſunt, hiſque vocibus Antiqui indifferenter vſi ſunt, vt ex Iuriſconſultis teſtatur Alciat. *in l. Oſtentum. ff. de verb. ſignif. num.* 1. & ex Medicis in poſt multas adductas DD. auctoritates Bahuin. *de Hermaphr. lib.* 1. *cap.* 5. hoc autem pacto nominantur, ſi Ciceroni fidem habemus *lib.* 1. *de diuinat. & lib.* 2. *de Nat. Deor. in princ.* & D. 18 Auguſtin. *lib.* 21. *de Ciuit. Dei cap.* 8. (quibus adhæret Polydor. Virg. *lib.* 1. *de Prodig.*) quia monſtrant, oſtendunt, portendunt, prædicunt, & ita ab antiquis appellata, quod maxime auguriis, aliiſque diuinationibus eſſent addicti. quamobrem immerito videtur reprehendi Cicero à Liceto, quod voluerit monſtrum dici ex eo, quod futura præmonſtret, vult enim dici potius ex hoc, quod ab vnoquoque vnicuique commonſtretur, & facit pro Liceto communis loquendi vſus, quodcunque enim valde rarum, & inſuetum nobis offertur dignum, quod alteri commonſtretur tam in genere boni, quam mali, Monſtrum vocamus, quaſi dignum vt monſtretur alteri ab altero ob malitiæ, vel bonitatis exceſſum. ſic aliquando pro conuicio in peſſimos homines id nominis jactatur. Terent. *in Eunuch. act.* 4. *ſcen.* 4.

------ *Vnde habes veſtem? taces?*
Monſtrum hominis, non dicturus?

idem *ibidem act.* 5. *ſcen.*

------ *Monſtrum, etiam vltro deriſum venit.*

ſed & optimis quibuſque rebus, ipſi quoque pulchritudini cum valde excedit, hoc Monſtri nomen aptamus. vnde Petrarca noſter Lauram ſuam allocutus.

O de le Donne altiere, & raro moſtro.

Homines quoque doctrina excellentes Monſtra ob hoc ipſum vocamus; hanc enim ob cauſſam Monſtri nomine inſignitur ad præſens Reuerendiſſ. P. M. Fr. Nicolaus Riccardius S. A. Palatii Magiſter digniſſimus, nec injuria, quia, ſi quæ de raro eueniunt, vt Cicero loco citato, portenta ſunt, ſapientem portentum eſſe putandum eſt.

Quanquam autem hæc ita ſe habent, certe ego Latinæ linguæ parenti majorem, quam Liceto fidem habeo: nam eſto, Monſtra futura non præmonſtrare, vt veritas ipſa docet, primi tamen illi Latinæ linguæ inuentores, eo quod ita opinarentur, Monſtra ſic appellari voluerunt. abuti autem quoſcunque Auctores hac voce notiſſimum eſt, cum quod Prodigij, vel Oſtenti, vel Portenti potius nomen mereretur, monſtrum indifferenter vocitent. ſic Plaut. *in Aſinar. act.* 2. *ſcen.* 2.

------ *Pro monſtro extemplo eſt, quando qui ſudat, tremit.*

vbi monſtrum proprie prodigium eſſet dicendum. quemadmodum & illud apud Virgil. 9. *Æneid.*

Trojanos hæc monſtra petunt.

ſic etiam & à noſtris factitatum eſſe cognoſces Taſſ. noſter Hyeruſal. *cant.* 9. *ſtanz.* 13.

S'empie di Moſtri, e di Prodigi il Cielo.

Sed Leges in *l. Oſtentum. ff. de verb. & rer. ſignif.* oſtenta in duo genera diuidentes, Monſtrum fecerunt Oſtenti ſpeciem, vt in ipſo textu patet, & videat qui hæc luculentius pertractata deſiderat Alph. à Carranz. de ea re diſſerentem *lib. de Part. nat. & leg. cap.* 17. nam, nos has de nominum, & vocum vſu nimis affectatas quæſtiones Grammaticis relinquimus; proprietatem tamen, & differentiam eorum tradunt præter vetuſtiores inter Medicos Martin Winrich. *de Ort. Monſtr. cap.* 3. Paræus *lib. de Monſtr. in Præfat.* Licet. *lib.* 1. *de Monſtr. in princ.* & Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 5. & inter Iuriſconſultos Alciat. *vbi ſupra*, & nouiſſime Carranz. *ibidem in princ.* quamquam hi Auctores vix inter ſe conueniunt. mihi, vt breuiter ab his me expediam, placet Liceti opinio, quæ refertur etiam à Majol. ſiue ab adden. ad Majol. *dier. canic. coll.* 4. *tom.* 2. & à citato 19 Carranza *vbi proxime num.* 5. ea vero eſt, Monſtra in ſolis animantibus contingere, & ſic proprie Monſtrum de his ſolis dici, in cæteris anima carentibus portenta dari, oſtenta, prodigia; ſed præ cæteris Winrichius hanc horum nominum proprietatem proſequitur. nos de humanis monſtris tantum loquimur, vel quæ ex humana ſpecie originem ducunt.

Sed quid ſit Monſtrum diuerſimode multi docuerunt. Ariſtoteles 4. *de Gener. anim. cap.* 4. mon- 20 ſtrum voluit eſſe conceptum vitioſum, & præter Naturæ intentionem procreatum, ita vt quandocunque aliquid deficit, vel ſuperfluit in animantibus monſtrum ex ipſo ſit. ita præter alios Alciat. *in l. Quæret aliquis. ff. de verb. ſignif.* Carranza *vbi proxime*, & ex Medicis Roderic à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. *par.* 1. vnde eidem Ariſtoteli prima degeneratio conceptus in monſtrum eſt, cum fœmina concipitur, deficit enim fœmina à virili perfectione, præterquam quod præter Naturæ intentionem eſſe voluit, fœminam naſci, cum illa ſemper intendat animal perfectum generare; quod tamen veritatem non habere, longioribus ego non demonſtrabo, cum ſatis circa hoc nonnulli doctiſſimi viri inſudauerint, & nouiſſime Æmil. Pariſan. *lib.* 3. *de Microc. ſubt. cap.* 3. *exercit.* 2. ſatis illud ſit, quod etiam ſi Naturam velimus deficere in generatione fœminæ, non ideirco fœmina monſtrum eſt, quia generatio fœminæ à natura intenditur ad ſpeciei propagationem, & conſeruationem, non minus quam generatio Maris, ita vt fœmina non minus quam Mas ſit in ſua ſpecie perfectiſſima creatura. alias non ex naturæ intentione eſſet ſpeciei conſeruatio, nam ſi fœmina præter ejus intentionem generatur, & conſeruatio ſpeciei nonniſi per

fœminam fieri potest, Natura nunquam conseruationem speciei intendet, sed tantum indiuidui perfectionem. Adde quod si illico atque Natura à summa illa perfectione deficit, monstrum gignere dici debeat, cum illa intendat semper facere quod perfectius est, etiam cum marem vnum alio imperfectiorem facit, monstrum generasse dicenda esset, quod nequaquam verisimile est. Fœminam quippe mare imperfectiorem esse non est dubium, nam idcirco etiam Plato *in Timæo trans. princ.* voluit, animas eorum, qui in vita existentes male, & præter Iustitiam vixissent, in fœminea corpora, quasi imperfecta, & monstruosa recipi; sed quicquid sit de hoc, Monstri certe definitio ab Aristotele tradita neque fœminæ aptatur, neque monstri vere dicti naturam explanare videtur, cum alii conceptus vitiosi dentur, & præter Naturæ intentionem generati, quibus non conuenit monstri appellatio, vt Mola. Winrich. *de ort. Monstr. cap. 6.* Varand. *lib. 2. de morb. mul. cap 5.*

21 Mercatus *lib. 3. de Steril. & Pragn. aff. cap. 7.* Monstra ea proprie vocauit, quæ contra Naturam fiunt, sed hæc definitio multo magis manca videtur, quam superior, & confutatur à Winrichio vbi proxime; nisi dicamus, & hanc, & superiorem genericas esse, & comprehendere quæcunque in quacunque rerum generatione, & in quibuscunque Naturæ operibus contra Naturam fiunt. at forte Monstrum contra Naturam non est, quia ab ipsa Natura habet esse, vt rex Arist elicitur *lib. 3. de Anim. cap. 4.* etsi quid in monstro peccatur, id culpa potius aliarum caussarum fit,

22 vt latius infra dicam, licet etiam Winrich. *vbi supra* definierit, monstrum esse Naturæ erratum ab eo fine, quem sibi in agendo proposuit; sed & aliam definitionem idem ex Medicorum sen-

23 tentia affert, quæ est hujusmodi. Monstrum animal est in vtero deformatum genitum præter naturam corrupto aliquo generationis principio. sed neque hæc satisfacit, nam nullum principium generationis corrumpitur in his, quæ superfluunt, Hieron. Capiuac. *lib. 4. Pract. cap. 6.* sic definiuit,

24 Monstrum est animal in vtero genitum à deprauata formatione; at admodum de raro à deprauata formatrice monstrum fieri est compertissimum, nam neque in monstris, quæ mancum aliquod membrum habent, neque in his, quæ superfluunt, videtur quicquam formatrix facultas peccare, quia format pro materia sibi subministrata, quod potest, nam si non potest formare totum brachium, format humerum tantum, & superabundante sibi materia suppeditata forma pro vno, duplex caput, quod videtur potius illam commonstrare satis vegetam.

25 Licetus *lib. 1. de Monst. cap. 1.* definiuit, vt sequitur, Monstra dicuntur quæ in subcælestium animantium genere non sponte genita membrorum constitutionem perfecte primogenitorum structuræ turpiter dissimilem, ac rerum naturæ minime consentaneum sortita fuere. aliam huic non dissimilem attulit *ibid. cap. 11.* quam *cap. seq.* explanauit, vt apud ipsum videre licet; quarum vtraque probari potest, sed si libet alias Monstri definitiones apud ipsum, & Winrichium ex Medicis vide, & ex Iurisconsultis apud Carranz. *vbi supra*, sed ego quoque ad præsens negotium meam in medium afferam, & est hujusmodi. Monstrum animal est ita genitum, vt à figuræ bonitate, & simplicitate suæ speciei conueniente enormiter recedat. animal dico esse, vt monstrum à prodigio, & portento sejungam. à figuræ bonitate dico, sumendo bonitatem figuræ pro symmetria, & proportione naturali, vt cum deficit id, quod necessarium est, vt cum brachia, oculi, pedes, manus, aut aliæ notabiles partes desiderantur, aut cum suam naturalem figuram partes non sortiuntur, aut cum eædem partes suum situm non seruant, veluti si brachium non humero, sed lateri adnatum habeat, quale monstrum peperit Larissæa mulier apud Hippocr. *lib. 5. Epid. par. 1.* (quam historiam redegit mihi in mentem D. Claudius Le Februe Medicus Hippocratis studiosissimus) aut cum caput in homine apparet asinium, vel in equo humanum, & sic de cæteris. additum est, Et simplicitate, vt comprehendamus monstra, in quibus membra superfluunt, aut alia quædam pars, quæ ejus speciei indiuiduis non conuenit, superadditur. tale est monstrum homo caudatus, vel cornutus, aut cum naturales ipse partes præter modum magnificantur, vt Gibbositas in Camelo, & Indicis Tauris monstrosa non est, imo neque duplex gibbositas monstrosa in Asiaticis, vel scythicis Camelis, vt in Aphricanis, quæ in homine, aut Tauris nostris, aliisque animalibus monstrosa quidem esset. Quoniam vero non quilibet error, & recessus à figuræ bonitate, & simplicitate facit 27 monstrum, vt pes distortus, deficiens, aut superfluens digitus, quicquid in contrarium velit Carranza contra Alciati opinionem *d. cap. 17. num. 65.* & id genus alij recessus, addita idcirco sunt ea verba, Quod enormiter recedit, in hac enim enormitate recessus à figuræ bonitate, & simplicitate monstrositas consistit, siue monstrum ex eo, quod futura præmonstret, siue ex eo quod ab vno alteri commonstretur dictum velis ad admirationem excitandam, quæ quidem ex hisce modicis recessibus à naturali statu non insurgit.

Et licet propriissime, & stricte loquendo ita se res habeat, à Legibus tamen monstri nomen strictius multo, imo strictissime accipitur ad plures ma- 28 xime effectus: non enim apud ipsas satis est ad hoc, vt conceptus monstrum dicatur, membra in eo duplicari, aut deficere, sed requiritur, vn contra formam humani generis, & conuerso more procreatum sit, nempe vt humanam formam mutauerit, vt si caput habeat bouinum, vel toto corpore vitulum repræsentet, & aliter ad hunc modum prodigiosum appareat, vt apertissime elicitur ex ipsismet Textus verbis *in l. Non sunt liberi. ff. de stat. homin.* & prudenter admonet Farinac. *tit. de homic. q. 120. num. 191. sect. 5.* & notauit nouissime Carranza *sæpe cit. cap. 17. num. 21.*

Cum autem ad corporis naturalem constitutionem, & figura naturalis, & numerus, & situs ap- 29 tus membrorum, & debita quantitas requiratur, si vel in quantitate; vel in figura, vel in numero, qui & ipse discreta quantitas est, vel in situ membrorum animal enormiter vitietur, monstrosum fit, duplicem tamen monstrorum ordinem aliqui fecerunt, vt ll. primo *in l. Ostentum sup. cit.* vnum eorum, quæ contra Naturam fiunt superfluen- 30 do, aut deficiendo in partibus, alterum cum quid Prodigiosum nascitur, nempe, vt Gloss. *ibi in ver. videtur.* cum effigiem mutat, neque eam seruat, quæ suæ speciei conuenit. sed ex Legum peritis

peritis Menoch. *lib.* 2. *de Arbitr. cas.* 491. *num.* 29. *& seqq.* volens afferre signa, ex quibus liceat animal monstrosum dignoscere, monstra diuisit in sex classes, sed cum ea non diuidat secundum differentias specificas, eam diuisionem silentio prætereamus. Medici nonnulli, vt Capiuacc. *loco suprà cit.* dupliciter, sed diuerso modo, quam ll. fecerint, diuiserunt, & vnum dixerunt esse monstrum secundum speciem, alterum secundum compositionem. Secundum speciem cum alterum animal à sua specie nascitur. Secundum compositionem cum 31 fœtus peccat in plasmatione, sed & Licetus *lib.* 1. *de Monstris* ea dupliciter diuisit, sed diuersa ratione; nam vnum genus fecit vniforme, aliud multiforme; quæ tamen genera subdiuisit in suas species, & vtrumque in mutilum, aut excedens, aut difforme, aut informe, aut enorme; ex quibus facit decem monstrorum species, quas apud ipsum vide.

Ludouicus Mercatus *lib.* 2. *de prægn. & ster-* 32 *aff. cap.* 7. Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul.* 33 *par.* 1. *cap.* 11. & Bahuin. *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 15. quinque Monstrorum genera constituerunt, vnum eorum, quæ à Natura, & secundum Naturam ipsam sunt; in quo comprehendunt nationes omnes, quæ notabili aliquo vitio insigniuntur, vt præter quamplures Populos, de quibus Plin. *lib.* 6. *Nat. hist. cap.* 37. *& alibi.* & Strabo *Geograph. lib.* 2. sunt qui à nonnullis recentioribus historicis fide dignis enarrantur, quales sunt ij, quos canina capita habere, & alij, quos caudatos esse, aliisque enormibus figuris insigniri recenset Sigismund. *Liber in commentar. Moscou.* & alij, de quibus multi historici de rebus Indicis scribentes.

34 Secundum genus faciunt eorum, quæ peccant in quantitate secundum totum, hinc Gigantes in excessu, Pygmæi, Pumiliones, Nani in defectu, sed Gigantes, & Pygmæi comprehendi possunt in primo genere, quia à Natura, & secundum Naturam sunt, & de Gigantibus quidem alias. De Pygmæis Arist. 8. *de histo. anim. cap.* 12. Plin. *lib.* 7. *cap.* 3. Ælian. *lib.* 15. *de Anim. cap. vlt.* Strabo *Geograph. lib.* 2. *in princ.* & ex Poëtis Homerus *Iliad. lib.* 1. *in princ.*

Veluti clangor Gruum est in aere supra,
Quæ postquam frigus effugerunt, & immensum imbrem,
Cum clangore illæ volant ad Oceani fluctus,
Hominibus Pygmæis cædem, & mortem ferentes.

Et Ouid. *lib.* 6. *Metam.*

Altera Pygmææ fatum miserabile matris
Pars habet; hanc Iuno jussit certamine victam
Esse Gruem, populisque suis indicere bellum.

Et Iuuenalis *sat.* 13.

Ad subitas Thracum volucres, nubemque sonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis,
Mox impar hosti, raptusque per aera curuis
Vnguibus à sæua fertur Grue. si videas hoc
Gentibus in nostris risu quatiare, sed illic
Quamquam eadem assiduè spectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede non est altior vno.

quæ quamquam videri possunt tanquam à Poëtis tradita fabulosa, tamen naturales historici hæc pro veris admittunt; quin etiam Bernard. Gordon. Medicus sua ætate magni nominis, & integræ fidei *in Prognost. par.* 2. *cap.* 7. Pygmæos se vidisse testatur non majores palma manus. Ex quibus notandus videtur Caranza Iurisconsultus *de Part. cap.* 17. *num.* 59. qui nulla ratione fotus, & nulla experientia fultus, Pygmæorum existentiam fabulosam esse affirmat, & plinium, vide hominis ingenium, irridet, qui nonnulla de iis Populis tanquam vera recenseat: saltem aliquam apparentem rationem in contrarium adduxisset, nam si ipse nihil certi ex propria experientia afferre potest, non idcirco ob ejus dictum, qui neque Philosophum se profitetur esse, neque rerum naturalium indagatorem, neganda est Pygmæorum existentia; at saltem Aristotelem mendacij redarguere tam inaniter non decebat, sed ante ejus verba ponderanda erant, quæ assertiue Pygmæorum existentiam firmant: sic enim *loco suprà cit.* de his populis est locutus. Non enim id fabula est, sed certè genus tum hominum, tum equorum pusillum, vt dicitur, est, deguntque in cauernis, & quæ sequuntur. Saltem cum Alberto Magno dixisset, Pygmæos esse Simiarum genus, ne fidem gratis, & absque vlla in contrarium ratione tantis viris de Pygmæis loquentibus adimere videretur; nam & Aristotelem non apertè dixisse, Pygmæos homines esse, ex præcitato textu volunt, cujus verba aliter, quam Theodorus Gaza verterit, sonare dicunt. Vidisset denique solidas quasdam rationes à Cardano adductas *lib.* 8. *de variet. cap.* 40. ad improbandam hanc Pygmæorum fabulam; quæ probent ne, an non quod intendit Cardanus, non est hic aptus locus ad inquirendum. Majori multo cum modestia id ipsum negauit Torreblanc. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 31. *num.* 22. *& seqq.* de Pygmæis tamen plura VVinrich. *de Ort. Monst. cap.* 21. & alia notatu digna Nic. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 2. *col.* 949. qui quidem, si in rerum natura sint, à Natura, & secundum naturam, vt dixi, sunt; habent enim naturam hominibus ejus regionis conuenientem. Non sic autem Nani, & Pumiliones in nostris regionibus, qui deficiunt secundum totum, & constituunt secundum genus monstrorum apud Mercatum, & alios DD. suprà citatos. Vt fuerunt fœtus illi Comitissæ Margaretæ trecenti sexaginta quinque numero, qui majores non fuerunt quam magnus Manus digitus Pollex dictus; horum enim respectu nullus Pygmæus, aut Pumilio pusillus est; quamobrem alios Pumiliones, & Nanos prætereamus, quorum mentionem habent Majolus *dier. canic. tom.* 1. *coll.* 2. Plater. *lib.* 3. *Obser. tit. de deform.* & alij.

Magis compertum est, quod de Gigantibus scribitur, licet non minor de his sit quæstio, quam fuerit de Pygmæis, dubitatur enim de multis, nempe an vnquam fuerint, aut de præsenti sint Populi gigantææ staturæ, vnde primum geniti, & hujusmodi, sed verè fuisse gigantes, hoc est Populos gigantææ staturæ habemus ex Sacris *Numeror. cap.* 13. *in fin.* ibi Populus, quem aspeximus proceræ staturæ est, ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere Gigantæo, quibus comparati quasi locustæ videbamur. In libb. quoque Regum plurium Gigantum mentionem habemus, eosque verè fuisse præter sacræ Scripturæ testimonia testatur D. August. *lib.* 15. *de Ciu. Dei cap.* 9. & post alios vetustiores Perer. *in Genes. lib.* 8. *cap.* 6. Sed & proauorum nostrorum memoria Cannibales, & Patagones visi sunt gigantææ proceritatis populi, vt referunt In-

dicarum rerum scriptores omnes,& præcipuè Ouied. *in vtraque hist.* & *Card. de variet. lib.* 8. *cap.* 43. & alia permulta ad hoc vide apud Licet. *de Spont. viu. ort. lib.* 4. *cap.* 7.

Non est ergo reuocandum in dubium, an fuerint, & an esse possint Gigantes, sed quærendum potius est, cur sit, quod non tam frequens eorum prouentus nunc sit, vt antiquis temporibus. Dantes Alighierius *Infern. cap.* 31. ad Naturæ prouidentiam id refert in his carminibus,

Natura certo quando lasciò l'arte
Di si fatti animali assai fè bene
Per torre tali essecutori à Marte.
E s'ella d'Elefanti, é di Balene
Non si pente, chi guarda sottilmente
Piu giusta, é piu discreta la ritiene;
Che doue l'argomento della mente.
S'aggiungi al mal volere, & alla possa,
Nessun riparo vi puo far la gente.

Sed aliam ejus rei causam post multos tam vetustiores, quam recentiores, afferunt Hieron. Magg. *Misell. lib.* 1. *cap.* 4. & Licet. *vbi supra*, & videntur omnes conuenire in hoc, quod id fiat, ob mundi senectam, quod videtur etiam insinuari *lib.* 4. *Esdræ cap.* 5. *vers.* 54. Considera ergo & tu quoniam minori statura estis præ his, qui ante vos, & qui post vos minori quam vos, quasi jam senescentes creaturæ, & fortitudinem juuentutis prætereuntes. In hanc ipsam sententiam venerunt aliqui Philosophi, eamque sic attulit Lucret. *lib.* 2. *de Rerum nat. in fin.*

Iamque adeo affecta est ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parua creat, quæ cuncta creauit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.

& quæ ibi sequuntur, & Iuuenal. *sat.* 15.

Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.

Mihi tamen hæc sententia verisimilis non sit; nam si homo à prima mundi origine semper decreuisset, aut etiam si jam multis ab hinc sæculis, quando jam decrescere mundum erat communior sententia, decrescere incepisset, vsque ad præsens, res profecto ad Pygmæorum naturam vel jam esset redacta, vel tempore saltem non modo ad hanc, sed ad locustarum magnitudinem redigeretur. Addo quod Mundus non ex solo homine, sed ex infinitis pene animalium, viuentiumque speciebus constituitur, vnde non major ratio est, cur homo decrescat solus, cætera viuentia non item, & tamen hoc in cæteris viuentibus non obseruatur. Nam minima quædam si semper decrescerent in nihilum abirent. Ad quod me confirmat illud *Ecclesiast. cap.* 7. *vers.* 11. Ne dicas, Quid putas caussæ est, quod priora tempora meliora fuerunt, quam nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio, quod non tam ad hominum mores, quam ad cætera quæcumque refero. Alia ergo caussa quærenda est, cur de præsenti non tam frequenter Gigantes generentur, quam inuestigare ad aliud tempus rejiciam, alias autem aliquando generantur, & vt multas ipsorum historias prætereeam à supracit. Hieron. Maggio ibid. à Majol. *dier. canic. coll.* 2. *par.* 1. & à Korman. *de Mirac. viuor.* & à Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonol. cap.* 31. *num.* 1. & *seqq.* pauculas hic subdam. de Senogalliæ Gigante Amat. Lusit. *curat. Med. cent.* 5. *cur.* 95. hic cubito cæterorum hominum staturam excedebat, & huic proceritati singula membra proportionata obtinebat. Gigantem porro nouem pedum altitudinis vidit Mart. Delr. anno Sal. 1572. vt testatur *in Senec. Troad. comm. par.* 2. *num.* 91. alium vidi Romanæ ex S. Ginnesio oriundum anno 1600. præfato forte non minorem. In principio anni 1631. visum hominem memorat Bahuinus *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 8. octo pedum altitudinis, de quo etiam fortasse Plater. *vbi suprà*, qui & multo majori admiratione dignam staturam in medium affert, cujusdam Gigantis, cujus ossa in ditione Lucernensi, si rectè memini, inuenta sunt. Hic, vt ex eorundem ossium compositione computatum est, nouendecim pedum proceritatem excedebat, hoc est, triplo proceriorem communi hominum statura, & pede insuper majorem. Sed hoc etiam multo magis vasta Gigantum cadauera reperta aliquando fuisse, testantur plures historiæ à Majol. Magg. Korman. aliisque relatæ, quas apud ipsos vide. Mediolani tandem hoc præsenti anno 1638. ossa cujusdam Gigantis cum nonnullis molaribus dentibus reperta, quæ Materiæ verò affinitate pellectus historiam cujusdam pueri hic subnectam, qui Neapoli natus anno 1630. mense Febr. non major, quam cæteri recens nati puelli, seximestris in tantam molem creuit, vt ad decimum quartum mensem deductus altitudinem quatuor palmorum, totidemque crassitudinem æquaret, omnesque jam dentes emisisset.

35 Monstrorum tertium genus faciunt illi quoad particularem partium superabundantiam, vel defectum, vt si cruribus animal omnino destituatur, qualem fœminam viderunt multi annis superioribus, quæ à Circulatoribus circumferebatur, Hæc, vt audio à nebulone quodam imprægnata in partu periit. De hac fortè Licet. *lib.* 2. *de Monst. cap.* 2. in eodem genere continetur Monstrum quatuor cruribus, aut totidem brachiis dotatum, aut geminum obtinens caput, aut eo orbatum, & acephalum, vt Populi illi, de quibus Plin. *lib.* 5. *histor. nat. cap.* 8. Pompon. Mela *lib.* 1. *cap.* 4. Solin. *cap.* 3. Aul. Gell. *lib.* 9. *Noct. Att. cap.* 4. quos se etiam vidisse testatur D. August. *serm.* 37. *ad fratres in Erem.* quæ cum aliis refert Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 4. hi sine ceruicibus nati, oculos in humeris habent; tale fuit monstrum in Vasconia natum, de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & aliud VVittembergæ anno 1525. de quo Licet, *vbi proximè*. Et tertium in Misnia ortum, de quo ex Fincelio idem Licet. *ibid.* & de alio simili meminit VVinrich. *de Ort. Monst. cap.* 25.

36 Quartum genus faciunt quoad dissimilitudinem secundum aliquam partem à sua specie, quale est monstrum humanum capite canino, vt Cynocephali esse narrantur, quorum vnum ætate sua ad Ludouicum Galliæ Regem delatum esse testatur Vincentius *lib.* 31. *cap.* 126. ex quo Torreblanc. *vbi suprà*, *num.* 21. vel quale fuit aliud ranino capite ex humano semine prognatum, & quod ex ferino genere capite humano, aut humanis pedibus, vt Cæsaris Equus, de quo Plutarch. Plin. & alij, & Sueton. *in ejus vita cap.* 61. vel contra ferinis pedibus ex humano, quales sunt Centauri, Satyri, Sphynges, & hujusmodi, vel qualis fuit puella pedibus asininis, si tamen vnquam talia monstra exstiterunt.

37 Postremum genus ex eorum sententia est, quo-

ad

ad dissimilitudinem totius à sua specie, qualis erat puella specie honestissima ex Equa suscepta, & alia item formosissima ex Asina, de qua mox, & puer ex Vacca, & Lepus ex Equa natus cum Xerxes in Europam exercitum trajiceret, & Columba ex muliere, de qua Ouid. *lib. 7. de Metamorph. fab. 12.*

Transit & antiquæ Cartheia mænia Cææ,
Qua pater Alcidamas placidam de corpore Natæ
Miraturus erat nasci potuisse Columbam.

Tale etiam fuit caput humanum ex ouo Gallinaceo genitum, serpentibusque pro crinibus dotatum, de quo Paræus *vbi supra cap.* 2. quorum aliqua dariné naturaliter potuerint, nec ne; suo loco discutiemus. monstruosissima quidem hæc præ cæteris omnibus, vnde Iuuenal. *sat.* 2.

Scilicet horreres, majoraque monstra putares,
Si mulier Vitulum, vel si Bos edere Agnum.

Nos ad rem nostram, quia de humanis tantum 38 monstris verba facimus, ea sic diuidemus. Monstrum aut peccat secundum externam formam, vel figuram, aut secundum membrorum, vel totius quantitatem. quod peccat secundum externam figuram, aut peccat secundum externam constitutionem, aut secundum situm, aut secundum substantiam membrorum, secundum constitutionem peccat, si membra suam rectitudinem non seruent, vt Nasus distortus, pedes contracti, oculi strabi, & id genus alia; secundum situm peccat illud, in quo membra, & partes suum naturalem situm non seruant, vt quod habet oculos in pectore, aut manum prope costas mendosas, vt illud Hippocrat. aut pedem in medio tibiæ connatum, vt illud, quod secuit Ioan. Faber, de quo alias. secundum substantiam membrorum peccat quod habet aliquod membrum diuersum ab humana specie, vel secundum totum ab humana specie distat, vt puer capite canino, vel bubalinis cruribus, aut equinis, vel ex muliere natus Canis, aut Lepus, aut ex Equa puella, & alia ad hunc modum. Quod peccat secundum quantitatem aut est mutilum, aut excedens, vtrumque aut deficit, aut excedit in particulis membrorum, aut in membris ipsis, vel in partibus majoribus, vt capite, & cruribus, veluti si capite careat, vel gemino dotetur, vel quaternis cruribus, aut quaternis brachiis constet. vel peccat in quantitate secundum totum, vt Gigantes, & Pygmæi.

39 Aut etiam cum Liceto dicamus, Monstrum esse aut vniforme, aut multiforme, & vtrumque cum his omnibus prædictis conjungi potest. sed & quod excedit potest excedere in re suæ speciei non conueniente, vt si cornutus infans sit, aut caudatus, aut alatus, aut vngues habeat aquilinos, & alia his similia, nam hæc videntur omnia monstrorum genera, quæ in humana specie fieri possunt, comprehendere.

Non prætereunda tamen monstrorum diuisio à Martino Winrichio allata, quamquam ad rem nostram minus facit, etiamsi maxime ex re sua sit. 40 Monstrorum alia esse voluit diuina, alia naturalia, alia voluntaria, vel artificiosa, alia fabulosa. magis ad rem nostram facit, quam deinceps affert; Mon-41 strorum, inquit, alia speciem mutant, alia non mutant, quæ non mutant ea vel in intemperie insigni, vel in conformatione degenerant, vel soluta vnitate; in conformatione quadrupliciter figura, numero, magnitudine, & situ. quæ speciem mutant sunt, quæ Morphym, & partium constitutionem speciei conuenientem ex toto non habent, sed alienum quid repræsentant, eaque maxime inter cætera monstri nomine insignienda, quouis verò modo monstra diuidas, dummodò differentias omnes comprehendas, ego nihil moror.

SVMMARIVM.

1 *Caussæ Monstrorum, aut Physicæ, aut Metaphysicæ.*
2 *Caussæ Methaphysicæ.*
3 *Physicæ Monstrorum caussæ.*
4 *Caussæ Monstrorum secundum omnia caussarum genera considerata.*
5 *Deus aliquando, non semper est Monstrorum caussa, nisi permißiua.*
6 *Mali Angeli non semper monstrorum caussa.*
7 *Monstra ex incubis, & succubis.*
8 *Generatio ex incubis, & succubis facta ex principiis naturalibus est.*
9 *Monstrositatis caussa ex parte Dæmonis.*
10 *Cælum non est monstrorum caussa.*
11 *Semen quomodo sit caussa monstrorum.*
12 *Miscela seminum diuersorum specie animalium an monstrorum caussa esse possit.*
13 *Vterus quomodo sit monstrorum caussa, & num.* 15.
14 *Vteri angustia quorum monstrorum caussa esse poßit.*
16 *Vteri tortuositas quomodo esse possit caussa monstrorum.*
17 *Mulier quomodo sit monstrorum caussa.*
18 *Imaginatio an esse poßit monstrorum caussa.*
19 *Imaginatio non tantum potest, quantum plerique sibi persuadent.*
20 *Omnis monstrorum prouentus plerumque ex parte seminis.*
21 *Monstra, quæ excedunt à seminum superabundantia.*

De caussis generationis Monstrorum.

QVÆSTIO II.

VArias, ac inter se dissidentes monstrorum caussas Varij, ac inter se dissidentes Doctores attulerunt. plures tamen eorum duplex caussæ genus 1 constituunt, Physicum vnum, Metaphysicum alterum. 2 Metaphysicas dixerunt esse aliquando Deum, in-3 terdum malos Angelos. Physicas semen ipsum conceptum hoc, aut illo modo male dispositum, vteri ipsius naturam, & constitutionem, ejusdem angustiam, vel improportionatam amplitudinem, vel tortuositatem, mulierem ipsam, ejusque vehementem imaginationem, ac denique ipsum Cœlum. Licetus multa diligentia has caussas prosecutus est secundum quatuor genera caussarum, nempe materiale, formale, efficiens, & finale, de quibus apud ipsum *lib. 1. de Monstr. cap. 6. & seqq.* sed non mi-4 nori diligentia easdem caussas conquisiuit Martin. Winrich. *in lib. de Ort. Monstr.* & Bahuin. *de Hermaphrod.* nonnullas etiam earum recensuit

Io. Hieron. Bronser. *de princ. eff. sem. insit. sect.* 2. *cap.* 18. & ne in his Iurisconsultus desideretur, habes Alph. à Carranz. *in lib. de Part. leg. & nat.* qui *cap.* 17. *à num.* 85. *ad seqq.* diligenter easdem caussas dinumerauit, ad quem lectorem Iurisconsultum remitto, nam lectorem Medicum ad supracitatos relegauerim Auctores.

Ego in his prolixior non ero, sed ad ea immediatè me conferam, quæ ad nostrum negotium magis, 5 facere videntur. Quoad Metaphysicas ergo caussas; & primo quo ad Deum videtur dicendum, Deum pro caussa Monstrorum admittere sicuti aliquando videtur necessarium. Delrius *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 14. sic semper aliter, quam permissiue ad eorum generationem illum concurrere, & superfluum videtur, & ab omni veritate alienum, vt docte conuincunt Martin. Winrich. *loco cit. cap.* 10. & Licet. *lib.* 1. *de causs. monstr. cap.* 1. quam opinionem secutus etiam est Polyd. Virgil. *lib.* 3. *de Prodig.*

6 Malos autem Angelos semper esse Monstrorum efficientes caussas externas non est verum, sed aliquando posse, non sit per nos à vero alienum. idem Winrich. *ibid. cap.* 11. non videntur tamen Doctores vllo modo explanare, quomodo nam 7 Dæmones sint monstrorum caussæ, quippe qui tradant succubos Dæmones viris succumbentes; decisum ab illis semen excipere, dehinc incubos factos mulieres comprimere, ex eo autem semine concipere ipsas mulieres, ac monstra inde generari, quod tamen non videtur vlla ratione 8 consequi de necessitate, quia generatio per succubos, & incubos procurata (si modo id possibile sit, videtur enim difficile, ne dicam impossibile) ex principiis naturalibus fit, ex ipsis nempe humanis seminibus inuicem ad agendum, patiendumque ab ipso Dæmone applicitis, at si hæc principia aliunde non impediantur, sed in suo naturali robore, & energia conseruentur, non idcirco monstrosos fœtus generare debent, quod per Dæmonem in actum proximum generandi producantur, nihil enim de suo Dæmon in generatione admiscet, cum substantia sit spiritualis, & incorporea. ergo hujusmodi semina humana inuicem concurrentia, & in actum generandi producta per naturalem, ac insitam sibi virtutem generantia, nonnisi naturales partus procreabunt. quod si aliquo modo Dæmon esse possit monstrorum caussa, id non magis fiet in conceptu ex succubis, & incubis, quam in quocumque alio conceptu per naturalem agendi modum, 9 conjunctione nempe Maris, & fœminæ suscepto; in vtroque enim casu potest Dæmon læsionem aliquam seminibus in actu ipso concipiendi, vel postquam concepta fuerint, communicare, aut ipsum jam adultum in vtero fœtum quouis modo, permittente Deo, monstrosum reddere, & non alias, sed hoc forte non tam de facile euenire potest; nos autem caussas quærimus, quæ vt plurimum in generatione monstrorum concurrunt.

10 Quoad Physicas ergo caussas, Cælum inter eas admissum contra astrologorum sententiam cumulatissimè rejicit Winrich. *loco supra citato.* restant igitur aliæ caussæ supra numeratæ, ante quarum considerationem non videtur silentio inuoluenda eorum opinio, qui, vt pleraque alia in hoc sublunari mundo euenientia, monstra casu, aut fato contingere voluerunt. Facit Arist. 2. *Phys. tex.* 82. & illud Senecæ in Hyppol. *act.* 1.

---- Majus est Monstro nefas,
Nam Monstra Fato, moribus scelera imputes.

Adhærere huic opinioni videtur tex. *in l. Quæret aliquis. ff. de rer. & verb. signif. ibi.* Neque id, quod fataliter accessit, Matri injungere damnum debet. Alciat. *ibid. num.* 3. quam tamen sententiam improbat Hieron. Magg. *lib.* 1. *Miscell. cap.* 20. Rejecta ergo simul cum superioribus Fato, casu, & omni accidentali caussa pro caussa Monstrorum, reliquum est de cæteris caussis considerare. Empedocles apud Plut. *lib.* 5. *de Plac. Philosoph. cap.* 8. Monstra propter seminis redundantiam, aut defectum, aut propter motus perturbationem, aut propter diuisionem ipsius in plures partes, aut propter nutationem gigni pronunciauit, neque 11 dubium est semen obtinere primum locum in genere harum caussarum, & quantum ego existimo, prædictæ ejus Philosophi sententiæ inhærens, illud potissimam, & frequentessimam caussam monstrorum agnosco.

Sed dubitatur, vtrum miscela seminum diuersorum 12 specie animalium id possit, & de hoc in propria quæstione; est enim hic punctus magni momenti, & maxime controuersus.

Plerique autem pro Monstrorum caussa vte- 13 rum adduxerunt, cum aut nimis paruus, & angustus est, ita vt distendi in tantam capacitatem nequeat, quantam fœtus in sui augmentum exposcit; vel cum idem vterus est nimis amplus, & capax, ita vt semen vndequaque amplexari non possit, & sic non potens in se ipsum coire, diffluat. Verumenimverò haud verisimile sit vel an- 14 gustiam, vel amplitudinem vteri vnquam esse posse Monstrorum, maxime insignium, caussam: nam quoad angustiam certum est, quod si quod monstrum ex ea caussa generaretur, maxime generaretur id, quod peccat in defectu quantitatis secundum totum, vt Nani sunt, & Pumiliones, sed hoc ob vteri angustiam succedere non potest, nam dato quod semen habeat insitam virtutem aptam ad fœtus ipsius augmentationem, & distensionem, secundum omnem corporis dimensionem, ea otiosa nequaquam permanere poterit, sed alterutrum consequi necesse erit, aut abortiri fœtum, aut septimestrem, & ante debitum tempus nasci, ita enim docuit medius fidius Hippocr. noster *in lib. de Nat. Puer.* qui & ob eamdem caussam fœtus debiles nasci tradidit *lib. de Genitura in fin.* vel in vtero ipso contabescere, cum augere prohibeantur. Sed neque vteri amplitudinem, pro caussa monstrorum acceptauerim, quia quantæcunque amplitudinis vterus sit, debet, si vlla secutura est conceptio, super ipsum conceptum semen recolligi, illudque arctissime vndequaque amplexari, ita vt ne minimum quidem vacui inter conceptum semen, & corpus ambientis vteri intercidat, alias impossibile est, vllam sequi conceptionem. si quid 15 ergo in culpa esse possit vterus in generatione monstrorum, id fiet cum aliqua in parte callosam duritiem contraxerit, quæ facile impediat, ne secundum eam partem distendatur; inde enim fieri potest, vt membrum illi parti correspondens vel non augeatur, neque saltem ad debitam magnitudinem perueniat, vel augeatur quidem, sed obtortum euadat, aut alias male conformatum,

non

non potente vtero sese, vt dixi, secundum callosam, induratam, aut scirrhosam partem distendere.

16 Sed & vteri ipsius tortuositas inter monstrorum caussas adnumeratur à nonnullis DD. quæ an id possit, adhuc non video; putauerim enim tortuositatem vteri potius conceptum impedire, quam monstrum caussare; militat enim hic eadem ratio, quam supra de amplitudine ejus attuli; necesse enim est vterum super conceptum semen recolligi, vnde quantumcumque tortuosus existat, si sequi debeat conceptio, rotundari, vt ita dicam, illum oportet, & in orbem super ipsum semen coadunari, vt nullus externo aeri locus, aut cujus rei esse possit; quod inconueniens sequi necesse est, quandocunque vterus orbiculariter semen non amplexetur, datur namque aliquod vacuum in aliis figuris inter semen, & vteri corpus, & sic conceptio sequi, aut saltem perfici non potest.

17 Mulier denique ipsa pro caussa generationis Monstrorum maximè admittenda, hæc enim inconcinno coitu, & agitatione in eo actu celebrando, ac præcipuè in seminum emissione, aut illico ab ipsa conceptione, & motibus inordinatis, & laboriosis, crurumque in opportuna decussatione, & aliis mille modis potest insignem aliquam offensionem fœtui ipsi afferre, ac talem, vt ex ea monstruosus in lucem edatur. Sunt & præter hæc in harum caussarum censu ipsius Mulieris pathemata Animi vehementia, & maxime subitanea, ita vt validum excitent humorum, ac spirituum motum: nam hoc pacto factum puto, quod habente quadam muliere in vtero gemellos, & timore maximo perculsa, quod ex improuiso muliercula alia prægnantis ipsius capite arrepto ludibunda alterius mulierculæ proximæ adstantis capiti illud allideret, gemelli frontibus cohærentes nati sint; disruptis namque ex valido motu, vt credo, membranis fœtus inuoluentibus, si in diuersis includebantur, aut allisis simul gemellorum tenerrimis capitulis, si vnica continebantur, facile fuit eos simul secundum allisam partem cohærere, sic & alias euenire in aliis potest.

18 Restat vltimo loco inter Monstrorum caussas adnumerata imaginatio, quam plerique, ne omnes dicam ex DD. acceptant, vt ex Iurisperitis. *Gloss. in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. sign. in verb. fataliter.* Damohud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 84. *nu.* 29. & alij apud Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 33. *num.* 42. & apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 86. & ex Medicis plures à supradictis recensiti, ac plura quidem ex historiis monstra referuntur, quæ in nullam aliam caussam rejici posse existimantur, quam in Matris imaginationem; quorum plura vide apud Thom. Fien. *de virib. imaginat. q.* 13. & alibi eo in opere; hanc enim in omnibus, sed maxime in Prægnantibus magnam habere efficaciam volunt, quod facile etiam declarant frequentes maculæ, quas fœtus in ipso Matris vtero ex ipsius Matris desiderio; vel imaginatione vehementi alicujus rei contrahunt. Sed quemadmodum ego nonnihil vtcunque Imaginationi tribuo præcipue in Prægnantibus, ita vim talem, ac tantam, qua-

19 lem, ac quantam aliqui illi concedunt adimendam illi putauerim: nam si tantum potest imaginatio, quantum posse nonnulli ariolantur, huic quantam fenestram ad monstrorum generationem patefaciemus. nulla dies, nulla hora, nullum momentum absque alicujus Monstri ortu transigetur, quæ tamen tam de raro visuntur, vt non ob aliam caussam tantam nobis admirationem incutiant: in quot enim absurda, Deus bone, labitur in horas, & momenta Prægnantium imaginatio? At, inquies, plura concurrant, necesse est ad hoc, vt Imaginatio in fœtum operetur, vt est ipsius Imaginationis vehementia, validus spirituum motus ex valida aliqua Animi passione excitatus, vt ex auidissima cupiditate, ex improuiso terrore, ex insigni displicentia, & hujusmodi; tempus item præcisum generationis ipsius fœtus, cum aut solum in actu ipsius generationis, aut dum adhuc fœtus tenerrimus est, vt in primis quadraginta diebus, aut primis tribus mensibus, ab Imaginatione alterari aliquo modo possit, vt percurrit Thom. Fien. *de virg. Imag. quæst.* 21. quæ conditiones non tam de facili simul concurrunt, vt tam frequenter monstra generari debeant. & tamen hæc mihi non videntur adeo connexione incompossibilia, quod non debeant multo frequentius apparere, ac simul ad ejus effectus productionem concurrere.

Maximè item mirandum est, si Imaginatio tantum potest in immutatione fœtus, ac signanter in producendis quibusdam maculis, ac stygmatibus (quod minimum est respectu generationis Monstri) cur mille rebus, quas Prægnans mulier appetierit, auidissimeque desiderauerit, vix vnius stygma in fœtu imprimatur: plura enim, & maximo cum feruore pluries appetere prægnantes conspicimus, quibus partim sua vota explent, partim autem carere coguntur, & tamen fœtus de raro signantur; certè si semper signarentur, essemus jam omnes Panthæræ corio maculosiores. sed cur Bruta ipsa, ea præcipue, quæ palam coëunt, quotidiè monstra non generant, nempe fœtus suos alienæ speciei figura deformatos? habent enim imaginationem multo quam nostræ fœminæ vehementiorem ob id, quod mulieres à superiori facultate ab Imaginationis intentione distrahuntur, quod in illis non habet locum. Cur ergo Canes coram hominibus quotidie coëuntes, & dominos suos præsentes & in ipso actu coitus, & conceptionis, & toto grauidationis tempore vel blandientes, vel objurgantes, minitantesue eos conspicientes, indesinenterque cum illis commorantes, catulos suos saltem tantisper à sua specie immutatos non generant? aut cur saltem non pariunt similes fœtus aliis animalibus, coram quibus assidue coëunt, & cum quibus perpetuo commorantur, quorum species eas in Imaginatione perpetuo seruare, & facile illis objici posse verisimile est? imo non modo alterius speciei animalibus similes catulos non generant, sed neque ipsis canibus, qui in ipsissimo coitus actu præsentes non modo plurimum sunt; sed petulanti ardore, alacrique salacitate fœminas maribus cohærentes superinire satagunt; verum parentibus similes catulos generant, cum omnino concedendum ex mea sententia sit, plurimum fœminarum imaginationem à molestantium canum petulantia in ipso coitu eorum imagine alterari, & maxime tunc disponi posse ad conceptus figuram alterandam, si id naturaliter Imaginatio potest, quod mihi difficulter persuadetur: nam magis rationi consonum duxerim, imaginationem posse ad libitum fœtum delineare, & formosissimum effingere, quin & marem, & fœmellam pro suo arbitrio procreare cur non poterit? an non facilius est, Imaginationem Naturæ in suo opere

effingendo opitulari, quam ipsam per summam vim ab opere diuertere, ac deuiare? Naturam enim obsecundare, quam illi obsistere multo facilius putauerim.

Denique si Imaginatio alterare potest conceptum, & illum monstrificum reddere, vt, exempli gratia, conciliare illi figuram bouis, vel caput raninum, vel hujusmodi quid, vel id faciet in instanti, vel tempore quodam proportionato. In instanti non, quia vel facit in quolibet instanti, vel in certo; si in quolibet, poterit jam de vna figura fieri transitus in aliam, etsi in hoc instanti mater imaginata bouem, filio conciliet formam capitis bouinam, vel imaginata ranam, raninam, dehinc si imaginabitur Asinum, fiet metamorphoses de boue in Asinum; vel si imaginabitur auem, fiet immutatio ranæ in auem, quod est ridiculum. si vero id facit in certo instanti, vel facit ante fœtus formationem in primis septem conceptionis diebus, (non enim ante hoc tempus, vel saltem ante tres dies fœtus formatur, si Hippocrati credimus) vel post. ante non, quia imago ab Imaginatione communicata non potest in informi semine seruari, vbi nulla adhuc conspicitur partium differentia, & discriminatio. non post, quia sic Imaginatio, quæ est caussa per accidens, & momentanea esset Natura fortior, quæ est caussa per se, & immutabilis, vnde consequens est, Naturam indesinenti sua operatione Imaginationis breuem, ac non propriam operationem euincere, & si quid communicare posset, ab illa obliterari. Interim notandus Carranza *lib. de Part. cap.* 17. *num.* 91. *vers. Tertia caussa principalis, & deinceps.* qui in omnibus suam sententiam immiscens magnorum virorum opiniones audacter irridet, ac refellit non vlla ratione, sed ex propria assertione, nec, quod majori reprehensione dignum est, ex aduerso oppositas rationes conuincit, vt in hoc proposito Ioannis Huarti sententiam, qua contemnit eorum opinionem, qui Imaginationi vim tribuunt signandi fœtum in Matris vtero, reprobat, & audaciam notat, neque tamen ejus argumentis satisfacit, quod mirum non est, quanam enim ratione leguleus hic subtilissimis ejus Auctoris rationibus satisfaceret? magis prudenter. Torreblanc. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 33. *à num.* 38. *ad seqq.* Huarti sententiam examinans, illi tandem vt probabiliori adhæret; hoc enim pacto à doctis viris fieri solet, quamobrem ex his concludam, Imaginationem omnino à numero caussarum hic esse eliminandam.

Cæterum cum varia sint genera monstrorum, & monstrum sit quid præter naturam, & per accidens ita genitum, non possunt omnia ad vnam eamdemque caussam reduci, sed necesse est vnumquodque genus habere suam adæquatam, & proportionatam caussam, & licet plerumque monstra talia generentur ex parte seminum, tamen ipsa semina non semper eodem modo sunt disposita. defectus ergo, & superabundantia membrorum in monstris non aliam potest habere caussam, quam defectum, & superabundantiam seminum. Tortuositas monstrosa à mulieris inconcinno decubitu, aut ab inconcinnitate in actu ipso coitus dependentiam habet. membrorum mutatus situs ex seminum, vel cyematis ipsius, vel effluxionis trepidatione; & concussione originem ducet. Figura in maxime extraneas figuras degenerans, seminum, sanguinisque alentis vitium insigne denotabit. degeneratio in alteram speciem miscelam diuersorum specie seminum commonstrabit, maculas quasdam, si libet, ad Imaginationem refer, ego ad sanguinis ipsius vitium referrem, & sic de singulis considerandum.

(Margin: 20, 21)

SVMMARIVM.

1 *Ex diuersis specie animalibus tertium generari non potest.*
2 *Processus in infinitum à natura alienus.*
3 *Animalia specie differentia quando coeuntia generare possint.*
4 *Homo à cæteris animalibus quantum differat.*
5 *Homo cum multis animalibus conuenit in tempore ferendi vterum.*
6 *Propter formæ nobilitatem non potest vlla species cum humana commisceri.*
7 *Maxima substantiarum dissidentia impedit generationem inter Hominem, & Brutum.*
8 *Animalia specie differentia coeunt, & generant inter se.*
9 *Naturæ dissidentia non semper impedit generationem inter animalia specie diuersa.*
10 *Magnitudinis disparitas an generationem inter specie diuersa animalia impediat.*
11 *Nullum animal nasci potest, nisi sibi determinato tempore.*
12 *Homo ex Aristotele in tempore ferendi vterum cum omnibus animalibus ambigit. contr. num.* 14.
13 *Proprietates naturales sunt inseparabiles.*
15 *Carranza notatur.*
16 *Proprietas nascendi hoc magis, quam alio particulari, ac præciso tempore est diuiduorum, non speciei.*
17 *Cur non idem omnibus induiduis ejusdem speciei nascendi tempus.*
18 *Fœtus quando nascatur.*
19 *Monstra non viuunt.*
20 *In natis ex diuersis specie animalibus, quædam naturales parentum proprietates confunduntur, quædam non.*
21 *Cur ex diuersis specie animalibus non possit sequi generatio, alia caussa respiciens coitum, & constitutionem genitalium.*
22 *Semen ex Galeno principium sui motus non habet in diuersas species.*
23 *An ex Homine, & Bruto sequi possit generatio pecu- liaris consideratio.*
24 *Semihumanorum monstrorum historiæ cur suspectæ videri possint.*
25 *Vt conceptus quicunque ex duobus seminibus sequatur, necesse est ea semina misceri tota per tota.*
26 *Quanam caussæ ab extra concurrere possint, quæ impediant generationem inter hominem, & Brutum.*
27 *Concursum, & commixtionem seminis humani, & Brutini in ipso coitu fieri, nulla caussa videtur impedire posse.*
28 *In quibus vis viuentibus dari calorem quemdam cælestem, & diuinum.*
29 *Calor viuificans humani seminis differt à calore seminis belluini secundum majorem, & minorem perfectionem.*
30 *Calor magis perfectus non corrumpet, sed viuificabit calorem minus perfectum.*
31 *Quale monstrum secuturum esset ex commixtione seminis humani, & belluini, si quando fieret, non satis constat.*

Quæ Monstra ex diuersis specie Animalibus progigni possint, quæ non. Quæ item ex humana specie possibilia, quæ non.

QVÆSTIO III.

DE Monstris, quæ ex diuersis specie Animalibus progignuntur, multum inter Philosophos ambigitur. Negant aliqui ex diuersis specie animalibus tertium generari posse, & ratio pro his euidens est; nam quod ex duobus animalibus specie differentibus nascetur aut cum suo compare generabit, aut non; si primum dabitur hoc modo processus in infinitum, qui à Natura est maximè alienus; indies enim nouæ animalium species pullulabunt. Si secundum, videbitur Natura frustra aliquid facere, & à suo fine deuiare, qui cum is sit, vt se ipsam in speciebus conseruet, non poterit illum vlla ratione per hæc indiuidua assequi. Sed huic opinioni, & rationi in ejus fauorem allatæ refragatur experientia, nam nasci videmus animalia ex specie differentibus parentibus, quæ inter se aliquando generant, aliquando non, cujus rei testis instar omnium locupletissimus sit Arist. *lib. 2. de Gener. anim. cap. 5.*

Rationi in contrarium adductæ satisfit dicendo, quod alterutra ex suppositionibus admissa, neutra ex consequentiis sit necessaria: nam animalia ex parentibus specie differentibus enata, si inter se generent non nouam speciem generabunt, sed in primam redibunt; quod si non generent, vt de Mulis euenit, hoc non est, Naturam frustra aliquid facere, quia intentio Naturæ est conseruare se in indiuiduis susceptis secundum ejus dispositionem, non in his, quæ præter ejus intentionem oriuntur. Aristoteles vbi suprà, & 4. *ejusdem cap. 4.* quem plerique sequuntur, admittit quidem generationem inter animalia specie differentia, sed tres concurrere conditiones ex necessitate ad hoc vt inter ea sequatur generatio, voluit. Quarum prima est, vt Natura non multum distent, secunda, vt magnitudine corporis non admodum imparia sint, tertia vt vtriusque gestationis vteri tempora coincidant: sic Canes, & Lupi, Vulpes, & Canes, Equi, & Asinæ coëuntes prolem ex coitu suscipiunt, sic etiam ex Auibus Perdices, & Gallinæ, cum in eis omnes prædictæ conditiones concurrant. Contra verò ex homine, & Bruto non videtur posse sequi generatio, deficientibus omnibus prædictis conditionibus. Homo quippe Natura à Brutis, cæterisque quibuscunque animalibus tantum distat, vt cum nullo omnino conueniat. Temperaturæ enim bonitate omnia excellit, formæque immortalitate vnicus inter cætera existit, Magnitudine item maximè propter corporis constitutionem, & figuram nulli par videtur. Quod magis palam fiet, si eorum quæ maximè figuræ similitudine cum homine garriunt, qualitates, & conditiones examines: nam Homo solus bipes est, & erectus incedit, cæterorum animalium propriissime, & ex sua Natura nullum. Solus Homo manus habet ad omnia opera aptissima, cæterorum nullum, quamquam habere æquiuoce dici possunt, vt dicit Card. de Socr. stud. Soli Homini capitis rotunditas, & amplitudo præ reliquo corpore, est connaturalis, soli Hominis Nasus prominet, immò solus Homo Naso dotatur, vt ex Andræa Laur. dixi *lib. 5. superiori tit. 3. quæst. 4. num. 16.* soli Homini cutis leuitas concessa, cæteris vero horum nihil. Quid de facie dicam sede pulchritudinis, qua propriè solum Hominem dotari firmant Doctores? And. Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 1.* Talliacot. *lib. 1. de Chirurg. cap. 1.* quid denique de aliis plerisque particularibus mentionem habeam, quæ hominem tantopere quoad magnitudinem, & corporis constitutionem, & figuram à cæteris animalibus secernerunt? ex his enim omnibus videtur constitutio, & figura Hominis cum constitutione, & figura aliorum animalium incompossibilis; quia videtur à Natura quodlibet semen determinatum ad conformandum totum hoc, & non alio modo, nempè tali, & non alia figura, hac, & non alia temperie, hoc, & non alio situ, hoc, & non alio numero, ita vt semen humanum nonnisi figura humana membra dotata conformare possit, etiam abstracta ab ipso semine forma immateriali, & Equinum equinam, etiam abstracta forma totius, aliter videretur ex quolibet semine quodlibet animal quoad externam figuram generari posse, si fuerit indeterminatum ad certam figuram communicandam. Hoc autem importat illud Hippocr. semen rapere secum ideam omnium partium, quod optimè pluribus demonstrat Ludou. Mercat. *Consult. Medic. num. 20. vers. At cum prorsus.* Non videtur ergo quod semina commixta ex Brutino, & humano possint generare vnum quid, quod sit medium inter duo corpora tantopere in tam multis conditionibus inter se dissidentia.

Sed præter hæc homo tempora gestationis cum nullis habet communia, quod nullum, vt Aristoteli, aliisque placet, statutum tempus pariendi sortiatur, si ergo cum nullis conuenit, cum nullo commixtus generabit, cætera enim semina aut præuenient, aut subsequentur, quod ex semine humano generabitur, & sic cum simul nasci non possint, impossibile erit ea simul commixta generare.

Sed præ his maximè vrgere videtur intrinseca hominis forma, propter cujus nobilitatem nulla omninò species commisceri cum humana potest, quomodo enim immortalis, incorruptibilis, cœlestis cum mortali, corruptibili, & terrestri forma conuenire in vnum poterit? aut quodnam tertium resultare ex vtriusque principiis materialibus, quod partim corruptibile, & mortale, partim incorruptibile, & immortale existat? hoc tamen ad aliam videtur pertinere quæstionem, nempe an quod nascetur ex tali seminum miscela formam hominis habiturum sit, nec ne; primum autem videtur quærendum, an seminum commixtio in vtero fieri possit, an potius vnumquodque ab alio secessurum sit; an ex commixtis vlla plasmatio fieri possit, an potius vnum aliud corrumpet, vt infrà.

Nam Galenus quoque *lib. 3. de vsu Part. cap. 1. in princip.* hanc seminum miscelam ideo negauit fieri posse, quia propter maximam substantiarum dissidentiam vnum semen ab alio receptum corrumpi necesse sit; quin alias ad hanc ipsam generationem impediendam caussas concurrere voluit; nam exemplo deducto ex animali nato ex homine, & Equo, non constat quomodo tale animal, si nascatur, nutriri possit, cum Homo ab Equo tam diuersa sortiatur nutrimenta; item difficile est demonstrare quomodo tale animal regeretur in gressu, in

ſeſſu, in actionibus. Quæ omnia nihil quicquam generationem in vtero, niſi illam ſubſtantiarum diſſidentia, ſed vitam forte extra vterum impedire poſſent, at hoc ad rem meam non facit; mihi enim ſatis eſt inquirere, an generari tale animal ex tali commixtione poſſit. Licet ad ea, quæ Galenus affert, non deſit reſponſio, cum enim ex his ſeminibus generetur tertium quid, particulare forte nutrimentum habebit, particularemque corporis conſtitutionem obtinebit, nam alias animalia non ſpecie ſolum, ſed genere differentia commixta generant, vt infrà oſtendam, in quibus tamen potiores cauſſæ conceptum impedientes, & vitam extra matris vterum concurrunt.

Non diſſimiles allatis ad hoc ipſum rationes attulit Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat. & lib.* 5. ejuſd. *in ſubſequentibus carminibus:*

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in vllo
Eſſe queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas.
Hinc illinc par vis, vt non pari eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoſcere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret Equus, puer haud quaquam, qui ſæpe etiam tunc
Vbera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt vbi Equum validæ vires ætate ſenecta,
Membraque deficiunt fugiente languida vita,
Tum demum pueris æuo florente juuenta
Occipit, & molli veſtit lanugine malas;
Ne forte ex homine, & veterino ſemine Equorum
Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus,
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta,
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus vnis
Conueniunt, nec ſunt eadem jucunda per artus.

Exemplum quoque affert idem Poëta ab inſitione arborum deſumptum; quemadmodum enim impoſſibile eſt ex quibuſuis arboribus inſitionem fieri, quæ fructifera ſit futura, & maxime ſi fructus vtriuſque inſitæ arboris naturam æmulari debeat, ita, immò multo magis difficile euentu eſt in permixtione animalium ſpecie differentium quorumcumque generationem ſequi poſſe.

Sed quia huic ſententiæ videbatur obſtare experientia, cum ex hiſtoriis fide digniſſimis habeamus, monſtra hujuſmodi habentia nimirum membra commixta diuerſorum ſpecie animalium aliquando extitiſſe, Ariſtoteles huic inſtantiæ occurrit dicens, talia membra diuerſa à propria animalis ſpecie eſſe tantum per ſimilitudinem talia, non autem verè talia, nempè inquam non habere à forma ſua ſubſtantiali, à parentum ſcilicet ſemine deducta, vt talia ſint, ſed ab aliqua accidentali cauſſa. De iis autem intelligit, quæ nullo modo inter ſe conuenire poſſunt.

Plures autem DD. cum Ariſtotele conſentiunt, & ne omnium catalogum hic congeram, præter Auerroem ex vetuſtioribus 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. eandem ſententiam tuentur ex recentioribus Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſt. Med. mirab. cap.* 1. Card. *de variet. lib.* 15. *cap.* 77. Euſt. Rud. *de med. hum. corp. aff. lib.* 2. *cap.* 59. Faciuntque pro Iuriſconſultis nonnullæ Legum auctoritates apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *ſub num.* 71. *in fin.*

Alij denique voluerunt animalia ſpecie differentia quæcunque inter ſe coire, & generare poſſe, circa quod etiam fabulæ, vt puto referuntur, vt illud eſſe crediderim, quod Leo African. Ex quo Majol. *dier. canic. coll.* 6. refert, Aquilas nempe Lupis in Aphrica commixtas generare, ex eaque commixtione neſcio quod animal oriri. Neque majorem habet veriſimilitudinem quod jactatur, Hominem ſcilicet cum quibuſcunque brutis, & quod multo magis inueriſimile eſt, cum Auibus, & Piſcibus commixtum aliquando generaſſe, ex tamque nefando coitu interdum fœtum conſueta hominis figura prodiiſſe, interdum autem membris ex vtroque parente mutuatis, alias tandem brutum figura patrem, aut matrem repræſentans, idque pro generantium ſeminum majori, aut minori virtute, & actiuitate; quam ſententiam ſequitur, & tuetur inter recentiores Licetus *lib.* 2. *de cauſſ. monſtr. cap.* 68. & maximè in ea parte, qua credit hominem cum feris aliquando commiſceri, & generare, Ariſtotelem in teſtem aduocat, qui tamen potius contrarium firmare videtur, ſic enim habet: Sed enim impoſſibile eſſe, vt tale monſtrum gignatur, id eſt alterum in altero animal, tempora ipſa grauiditatis declarant, quæ plurimum differunt in homine, & Cane, & in Oue, & Boue. Licetus tamen alias ſuam ſententiam optimè tuetur, argumentis ex aduerſo oppoſitis, & contrariis Ariſtotelis auctoritatibus ſatisfaciens, vt apud ipſum vnuſquiſque videre poteſt.

Nos priori ſententiæ neganti abſolutè ex duobus animalibus ſpecie differentibus ſequi poſſe generationem jam ſatisfecimus. Difficultatibus nunc, quas pro Ariſtotelis ſententia allatæ ſunt ſatisfaciendum. Primò ergo quod de Naturæ diſſidentia affertur, non videtur impedire hanc generationem, cum videamus non modo ea animalia, quæ parum Natura diſtant, vt quorum vnum ſilueſtre eſt, domeſticum alterum, vt Sus, & Aper, Canis, & Lupus, Aſinus, & Onager, inter ſe coëuntia generare, ſed etiam quæ multo magis diſſident in temperamento, in naturali propenſione, in corporis diſpoſitione, vt Canis, & Vulpes (quamquam parum admodum diſſidere vult. Card.) Canis, & Tygris, Tygris, & Panthera, Pardus, & Leæna, Canis, & Simia, & alia permulta. Prætereo Equum, & Aſinum, quos natura multum diſſidere quis non dixerit, cum alter impiger ſit, ſuperbus, anima elato, curſu veloci, alter vero piger, humilis, anime demiſſo, greſſu tardo, ille bello aptus, hic nonniſi oneribus ferendis? quis non dixerit illos plurimum natura diſſidere, cum vnus calidiſſimi temperamenti ſit, alter frigidiſſimi? & tamen hæc Bruta inter ſe conjungi, & quotidie generare quis non nouit: ſed omittamus Equum, & Aſinum, an non toto Cœlo diſſident animalia, quæ ſub diuerſo genere conſtituuntur, vt quæ ſub ſolidungulorum genere continentur, & quæ ſub genere ruminantium comprehenduntur? & tamen hæc inter ſe coire, & generare Hippotaurus declarat, partus ex Tauro, & Equa ſuſceptus, quem & vidiſſe ſe teſtatur Iacob. Rueff. *lib.* 5. *de muliebr. cap.* 3. & de quo Card. *lib.* 2. *de Medic. contrad. tr.* 6. *contr.* 18. & quem in Gallia infrequentem non eſſe teſtantur nonnulli, & quem denique nos ipſi vidimus, vt ex hiſtoria, quam in vltima hujus tituli quæſtione habes ſatis liquet. Et de eo etiam Pariſanus *Nobil. exerc. de ſubtil. lib.* 2. *exerc.* 3. *cap.* 3. cum ergo tanta Naturæ diſſi-

diſſidentia, quanta interuenit inter Solidungula, & Ruminantia non impediat inter ipſa generationem, certe non quælibet, ſed ſumma diſſidentia concurrere debet, ſi generatio inter hæc animalia fruſtrari debeat; & idcirco bene crediderim falſitatem continere quod de Aquilis cum Lupis coëuntibus refertur, aut de homine cum Auibus, aut Piſcibus commixto; hæc enim fabulam omnino ſapiunt, cum propter ſummam diſſidentiam in quibuſcunque rebus tam ad coitum, quam ad generationem, tam quoad temperaturas, quam quoad corporis conſtitutionem tam quoad victus rationem, quam quoad mille alia ſpectantibus impoſſibile videatur ex illis ſequi poſſe generationem.

10 Altera conditio, quam deſiderabat Ariſtoteles, erat corporum magnitudo non improportionata, quæ item maxima ſit oportet; alias enim inter ejuſdem ſpeciei indiuidua, nullo impedimento eam eſſe conſpicimus, ergo nec inter animalia diuerſæ ſpeciei. In humana certe ſpecie in dies animaduertimus prægrandes viros puſillas fœminas grauidas facere, & contra prægrandes mulieres à maxime puſillis viris, & pumilionibus impleri. in canino porro genere catellam aliquando aſpicies à Moloſſo, ſeu Maſtino iniri, qui quadrupla proportione in magnitudine illam exuperabit. illud verum eſt, fœminam canem magnam à catello iniri non poſſe; ſed non idcirco dicendum, inter hæc animalia ſequi non poſſe generationem, hoc enim ſolum per accidens eſt, quia conjungi non poſſunt, & ſic in cæteris animantibus improportionata magnitudo impediet forte Maris & fœminam diuerſæ ſpeciei conjunctionem, non tamen idcirco ſequitur, quod impediat ex ſua natura generationem, ſed tantum per accidens.

Verumenimvero præ omnibus conditionibus, quæ inter animalia ſpecie differentia generationem impedire exiſtimat, maximi facere videtur Philoſo-11 phus differentiam temporis in vtero ferendo. patet enim nullum animal naſci poſſe niſi determinato, & ſibi conueniente tempore; quod ergo ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus conflatur, quocumque tempore naſcatur (dummodo non ex animalibus deciſa ſint, quæ vno eodemque tempore pariant) aut præueniet, aut retardabit ortum ex parte alterius ex ſeminibus, & ſic impoſſibile erit, vt viuat; at, inquam, non viuat, nam ego quæro, an naſci poſſit, non autem, an victurum ſit tale animal, nec ne. ſed neque ad vitam obſtare quicquam videtur, quod opponitur maxime in ipſius Ariſtotelis do-12 ctrina, & ſignanter inter hominem, & brutum; quia in ejus ſententia homo in vteri geſtatione cum omnibus ambigit, ergo cum omnibus etiam quoad vteri geſtationem conueniet. licet voluerint nonnulli DD. proprietatem hanc generandi filios ſeptimo, aut octauo, aut nono, aut decimo, aut vndecimo menſe eſſe quorundam indiuiduorum, quod falſitatis conuincitur, vt alias dixi, quia idem homo eidem mulieri junctus modò ſeptimeſtres, aut nonimeſtres generat, non ſemper autem aut ſeptimeſtres, aut nonimeſtres, quod ſuccedere deberet, ſi 13 hæc proprietas à Natura ineſſet, quippe cum hu-14 juſmodi proprietates non ſint ſeparabiles. ſed ego jam monſtraui, hominem in vteri geſtatione, hoc eſt in tempore ferendi vterum, non differre à cæteris animantibus, ſed habere vt cætera ſuum ſtatutum pariendi terminum conueniente latitudine dotatum, vt alia quoque ſortiuntur. quam ſententiam 15 Carranz. *de part. in Prolegom. num.* 7. tanquam minus apte conſideratam reprobat. vide autem in quas ineptias hominum audacia aliquando eos conjiciat, quidque differant ſapientum ab aliorum ingeniis. Stepha. Roderic. Caſtrenſ. *in lib. Hippocr. de Alim. part.* 4. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *ſuæ pract. Med. par.* 2. *ſect.* 6. *cap.* 1. ambo Medici, & Philoſophi illuſtres hanc meam ipſius ſententiam examinantes, ejuſque & contrariæ ſententiæ rationes ponderantes, illam tanquam communi probabiliorem acceptant, cæteroſque ad eam acceptandam inuitant; hic homo autem, qui neque Philoſophus eſt, neque rationes meas aut voluit, aut nouit ponderare, audacter eam rejicit, ac improbat, & quod magis deteſtandum eſt, ratiocinationem à me habitam nonniſi multis in medium productis ſolidis quidem rationibus, vt prædicti DD. judicarunt, ineptam ineptiſſime appellat; ſed hunc Iuriſtam ſuæ in confutandis Philoſophicis aliorum ſententiis ineptitudini relinquamus. ad rem meam redeo, & ad Ariſtotelis rationem dicam, verum eſſe, debere vnumquodque animal ſtatuto ſibi tempore naſci; nempe Equum menſe duodecimo, vitulum decimo, Elephantem biennio, & ſic de cæteris; at quemadmodum quod ex Equo, & Boue progignitur, neque Equus vere eſt, neque Bos, ita neque Bouis, neque Equi tempore ſtatuto naſci debet, ſed habere illud oportet particulare quoddam tempus ſui ortus, nempe quod ſatis fuerit illi ad acquirendam ſibi conuenientem in vtero perfectionem. hæc enim 16 proprietas naſcendi hoc, aut illo tempore, etiam ſi quoad vniuerſale tempus ſit ipſius ſpeciei, quoad particulare, & præciſum ad dies determinatum eſt ipſorum indiuiduorum: non enim illud tempus ob 17 aliam cauſſam à Natura ortui animalium eſt aſſignatum, niſi quia tanto tempore indigent, vt in vtero perficiantur, ita vt in lucem prodeuntia, & nutriri per os, & externi aeris injuriis obſiſtere poſſint; & quia indiuidua ejuſdem ſpeciei variant temperamento, viribus, parentum fortitudine, cæli temperie, & mille aliis conditionibus, idcirco terminus ille non eſt à natura idem in omnibus, ita vt omnia eodem die eademque hora, totidemque diebus ab vtero prodeant, ſed latitudine quadam dotatur; atque hoc pacto calidiora indiuidua ejuſdem ſpeciei citius naſcuntur, quam frigidiora, vnde mas prior vt plurimum naſcitur, quam fœmina; robuſtiora etiam citius, debiliora tardius naſcuntur; quæ parentes fortes ſortiuntur maturant exitum, quæ debiles retardant; cælo calidiore minori tempore, frigore diuturniore in vtero manent, & ſic de cæteris, idcirco hominem à nono affecto ad vndecimum, Equum à decimo ad duodecimum, Aſinum, & Bouem eodem modo, canem à ſpatio bimeſtri ad trimeſtre, ouem à quarto menſe ad quintum, & alia alio tempore indeterminato ſemper, & determinato naſci deſtinauit; vt ex hiſtoricis naturalibus *loco citato*, comprobaui. Animal ergo quod ex duobus ſpecie differentibus fuerit concep-18 tum naſcetur eodem modo, cum ad eam perfectionem peruenerit. quæ ſibi conueniens erit, aut naſcetur cum illi defecerit à Matre alimentum; neque id obſtabit ejus ortui, viuere ne poſſit, an non, non enim ex intentione Naturæ vniuerſalis prognatum 19 eſt; vnde hac de cauſſa Monſtra facile intereunt, vt alias cum Philoſophis demonſtrabo. idque ſibi voluit Virg. *lib.* 6. *Æneid. ibi.*

Centauri in foribus ſtabulant.

vt ſentit Seruius ibi, ex quo etiam Hieron. Magg. *loco*

alias cit. pro nunc tamen non id quærimus, an quod ex ſpecie differentibus animalibus plaſmatur viuere poſſit, necne, ſed an plaſmari poſſit, aut concipi.

Addo his quoad in natis ex diuerſis ſpecie animalibus, cum ſemina miſceantur tota per tota, proprietates quædam naturales etiam confunduntur, neque facile dices, quam proprietatem tam ab altero parente accipiant, vt ex vno potius quam ex alio accepiſſe affirmare poſſis. aliæ autem non ab vtroque parente communicantur, ſed ab alterutro; ſic Mulus ex Equa, & Aſina conceptus habet ita ab vtroque parente commixtam figuram, vt à quo magis acceperit nequeas affirmare, à patre tamen accipit fortitudinem, à matre tolerantiam in laboribus ſic. & Hippotaurus in figura neutri ex parentibus omnino ſimilis, à matre tamen habuit ſpeciei characteré nempe, vt potius ſolidungulus, quam ruminans naſceretur. Specificam ergo hanc differentiam naſcendi potius hoc, quam illo tempore ab vtroque parente natum recipere neceſſe nequaquam eſt, ſed ab alterutro; aut etiamſi contendas vtrumque in hoc cooperari, naſcetur, vt dixi, peculiari quodam tempore, nempe cum perfectionem acquiſierit. at dices, vnum quidem ſemen perfectionem tunc forte acquiſierit, alterum tamen non, & ſic interibit, at ſi ſeminum fieri poſſit perfecta commixtio, ex duobus vnum fieri neceſſe eſt, quod talem inducat proprietatem, vt tali tempore naſcatur. redeundem ergo ad id, an ex hoc quod hæc ſemina perfici, & deduci in actum eodem tempore non poſſunt, eorum etiam commixtio impediatur, & ſic non quærendum de temporis diuerſitate in vtero ferendo, hoc enim nihil omnino ſeminum commixtionem, & conceptus formationem impedire poterit.

21 Sed præter impedimenta ab Ariſtotele allata, aliud non contemnendum inſurgit, ex quo inter ſpecie differentia animalia generatio ſequi non poſſit, idque eſt diuerſitas conſtitutionis membrorum generationis, & varietas in coëundo. Maris enim, & fœminæ ejuſdem ſpeciei genitalia ea proportione Natura plaſmauit, vt nullo negotio inuicem aptari poſſint, atque ea ratione cujus ſpeciei mares veretri craſſitudine dotauit, ejuſdem fœminas vuluæ amplitudine ditauit. contra cujus mares membri exilitatem obtinuerunt, ejuſdem fœminæ vuluę anguſtiam ſunt conſecutæ: ſic & in longitudine eadem proportio in eadem ſpecie, quæ ſi aliquando vitietur conceptus facili negotio impeditur. ſic etiam ſi quibus maribus veretrum oſſeum dedit; ac ita efformauit Natura, vt in coitu tumefactum nodos quoſdam in medio excitaret, quibus cogeret illos cum fœminis cohærere, ejuſdem ſpeciei fœminis ita vuluam efformauit, vt retinendo Maris genitali apta eſſet, non ſic autem in aliis fœminis, quarum mares membro non ita conſtituto dotabantur. Itaque quanam ratione canis quem inire poterit, aut etiamſi ineat, quomodo generabit, ſi in ipſa commixtione cum oue cohærere, vt ſua Natura fert, nullo modo poſſit? putandum enim eſt, animalia, quæ inter ſe cohærentia coeunt, nequaquam generare poſſe, vbi neque ſimul cohærere, neque per conueniens tempus perſiſtere in coitu poſſint: canes enim, qui vel ſui ipſorum vitio, vel fœminarum in coitu adhærere non potuerunt, ſteriles fuiſſe experimento compertum habemus.

Eandem parit difficultatem genitalium conſtitutio quoad magnitudinem, nam quomodo Equus Vaccam inibit, cum ille membri craſſitie, hæc vuluæ anguſtia pro ſui maris capacitate ſit inſignis? aut quam viam reperiet Camelus ineundi Equam, aut aliam fœminam extra ſuam ſpeciem, aut etiamſi ineat, quomodo in emiſſione ſeminum à fœmina ſimul, & mare facienda concordabit? conſentaneum enim eſt calidiora animalia citius, ac promptius ſemen emittere, frigidiora ſerius. ſed & hoc cauſſa erit per accidens impediens generationem inter duo animalia ſpecie differentia, quia impeditur generatio ex impedimento conjunctionis maris, & fœminæ. nobis autem inquirenda intrinſeca cauſſa impediens talem generationem in ipſis ſeminibus inhærens, nulla enim prænarratarum ſufficiens ad hoc ex ſua natura videtur.

Galeni quoque ratio ad hoc allata, cum maximi quidem ponderis ſit, ad trutinam reuocanda, ea eſt idcirco impoſſibile eſſe, ex duobus ſeminibus ſpecie differentium animalium generationem ſequi, quia ſemen principium ſui motus nòn habet in diuerſas ſpecies. quæ ratio licet experientia conuincatur, quia videmus ſemina Equi, & Aſinæ, Hirci, & Ouis, Tauri & Equæ commixta generare, habet tamen facilem reſponſionem, quia procedit quidem de quolibet ſemine per ſe ſeorſim ſumpto, neque enim Equinum ſemen poteſt habere motus ſui principium in diuerſas ſpecies, neque aliud quodlibet, at ſi conflatum quoddam ex diuerſis ſeminibus accipias, jam hoc habebit principium ſui motus ad gignendum tertium quoddam ex diuerſis ſpeciebus commixtum ob communicatam illi à ſeminibus, virtutem; ex duobus enim ſeminibus, quæ ſunt partiales cauſſæ conceptus, fit vnum totum, quod eſt cauſa totalis ipſius; niſi ergo, vt Galenus addebat, quid impediat ſemina diuerſa concipi, quia vnum forte aliud corrumpet, fœtum efformari ex ipſis non erit ob eam rationem impoſſibile; habebit enim ſemen commixtum ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus particularem quemdam motum ad talem, aut talem figuram, aut talem, & talem formam producendam, & non aliam. idque fiet pro exuperantium ſeminum virtute; quod enim magis exuperabit plura conceptui tribuet; ſed partim ſemper ſuperare, partim ſuperari neceſſe eſt, cum vtrumque ſemen, ex doctrina Hippocratica, & Galenica, habeat principium actiuum, & paſſiuum, tam fœmineum inquam, quam maſculeum, quod apud Medicos eorum ſequaces eſt acceptiſſimum.

22

23 Cæterum peculiariter eſt à nobis conſiderandum, an ex homine, & Bruto ſimul commixtis vlla ſequi poſſit generatio; nam hoc, vt dixi non ſolum concedunt multi viri doctiſſimi, ſed etiam hiſtorias, de quarum veritate piaculum videtur ambigere, in medium producunt. Vidimus jam animalia multum natura diſſidentia inter ſe jungi, & generare, notiſſimumque eſt, quod de Aphrica jactatur, ab ipſo quoque Hippocrate noſtro ſeria perpetuo, & certa ſectante (licet ille de Aſia loquatur ponens nonnullas Aphricæ regiones in Aſia, vt expoſitores volunt) *lib. de Aer, aq. & loc.* memoratum, vbi & ejus rei cauſſam affert dicens, Vincit enim in ipſis voluptas, quæ ratio eſt multiformes generari partus præſertim in feris; quod & Ariſtoteles fatetur *lib. 2. de Gener. Anim. cap. 5.* notandumque illud in Hippocratis verbis, Quæ ratio eſt multiformes generari partus præſertim in feris, quaſi non diffiteatur in aliis ſpeciebus, & in humana quoque id ipſum

ipsum contingere. Plutarchus *etiam in lib. cui tit. Quod* Brut. *rat. vtan. prope finem* manifestè manibus pedibusque in affirmantem sententiam ire videtur, quod homo Brutis commixtus generare possit, dicens. Etenim cum Capris, & suibus, & Equabus se commiscere, & viri tentarunt, & fœminæ propter ferarum mares insanierunt. Ex hujuscemodi verò nuptiis, & Minotauri, & Ægipanes, &, vt ego quidem puto, Sphinges, & Centauri vobis oriuntur. *In paralellis autem num.* 54. ex Aristotele historiam enarrat Aristonis Aristonymi Ephesij Demostrati filij, qui Asinæ sese immiscuit, & indè Onoscelem virginem specie honestissimam tulit. & num. seq. de Fuluio Stella meminit Equam comprimente, quæ ex eo congressu. Hipponam formosissimam puellam peperit. Plinius *præterea lib.* 7. *cap.* 7. Indos feras comprimere affirmat, & inde semiferos partus nasci tradit. Quin & *lib. eod. cap.* 3. sub Claudio Cæsare se vidisse Hippocentaurum narrat ex Ægypto allatum, ac melle asseruatum. Huic, inquit, anterior pars humana, equina posterior erat. Non videtur autem conueniens Plinio in his, quæ se vidisse affirmat, fidem derogare, maximè cum ipse Imperator, ad quem scribebat, & alij permulti ex principibus viris tunc temporis possent scribentem falsitatis conuincere. Sed & Ælianus Centauros admittere videtur *lib.* 17. *de Animal. cap.* 9. & Onocentauram visam se audiuisse docet: quin *idem lib.* 6. *cap.* 42. protritam illam historiam in medium affert Capræ ab adolescente pastore adamatæ, & compressæ, ex qua puer natus est caprinis pedibus, sed humana facie. Pastorem autem dormientem ab hirco ob zelotypiam narrat occisum.

Sed & Veronæ visum Centaurum, & à viro quodam impunè interfectum dicit. Franc. Petr. *lib.* 4. *Memorab. tr.* 6. *cap.* 20. *ex quo* Corasius, quem refert Menoch. *de Arbitr. lib.* 2. *casu* 491. *num.* 27. Multi ergo ex Recentioribus ob hæc concedere non recusarunt similes partus ex hujusmodi hominum cum feris commixtionibus suscipi posse. Vt Cardan. *de variet. lib.* 7. *cap.* 31. *vers. Lupos esse Canes.* Iacob. Rueff. *de muliebr. lib.* 5. *cap.* 10. Mercat. *lib.* 3. *de ster. & prægn. aff. cap.* 7. *& in consult. num.* 20. Capiuacc. *lib.* 4. *Pract. cap.* 6. Roderic à Castr. *de morb. mulier. par.* 1. *lib.* 3. *cap.* 11. VVinrich. *de ort. Monstr. cap.* 15. *&* 16. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8. *q.* 14. Fortun. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap. vlt.* Ambros. Paræus *lib.* 23. *cap.* 12. *Licet. lib.* 2. *de caus. Monst.. cap.* 68. Bahuin. *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 10. Sennert. *lib.* 4. *pract. par.* 2. *sect.* 4. *cap.* 10. Sebast. Nas. *in pract. Meth. med. par.* 1. *sect.* 2. *digr.* 2. *q. & ex Iurisconsultis Glo. in l. Quæret. aliquis ff. de verb. signif. verb. fataliter, & alij* Hieron. Magg. *Miscell. lib.* 1. *cap.* 20. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 32. *num.* 10. *& nouissime* Alphons. à Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 77. *cum aliis ibi per eum adductis num.* 91. *vers. Quinta istarum.* & ex aliis Professoribus Polyd. Virgil. *lib.* 3. *de Prodig.* Martin. Delr. *lib.* 2. *disquis. magic. quæst.* 14. apud quem etiam nonnullas historias vide; relinquam Manilium, ex quo idem Delrius, & alios, omittam quoque Auicennam *lib* 18. *de Animal.* & cum his quoque sentientem Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. aliosque Astrologos, qui concedunt quidem talia monstra nasci posse; non ad virtutem tamen ipsorum seminum, sed ad Stellarum referunt. Consulto etiam omitto nonnullos alios scriptores, qui ex historiis fide dignissimis facti possibilitatem comprobarunt, quos tamen si quis legere desiderat, auctores præcitatos euoluat, præcipuè autem Schench. *in Obseruat.* VVinrich. Licet. Paræum, Bahuinum, & alios. Solum. addam forte aliis quoque notam historiam, sed quam ex manuscripto quodam diario Paridis de Crassis habeo, nempè Romæ in Regione Montium mulierem fœtum semicanem edidisse regnante Leone Decimo. Et tamen nonnulli ex iisdem Auctoribus, quid id fieri posse concesserunt, alias negarunt, vt Plut. *en libello, qui inscribitur, Quod non oporteat fænereri*, vbi videtur pro impossibilitate generationem existimare in his verbis. Minime, inquit, Vsurariorum genus pessimum inueniretur, quemadmodum neque Centauri, neque Gorgones. Ad impossibilitatem etiam retulit id ipsum Ouid. *lib.* 4. *Eleg.* 7.

---------credam prius ora Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis.
Esse Canes vtero sub Virginis, esse Chimæram
A truce quæ flammis separat angue Leam.
Quadrupedesque homines cum pectore pectora junctos,
Tergeminumque virum, Tergeminumque canem.

Quin & Leges ipsæ similium animalium ortus ad impossibile reducendos censuerunt, *vt* §. 1. *Inst. de Inut. stipul. & l. si ita stipulatus. ff. de verb. oblig. & alibi*, vt per Torrebl. & Carranz, *locis suprà citatis.*

Cæterum non desunt in hac re aliæ plures difficultates; & primo historias Centaurorum, aliorumque monstrorum semihumanorum suspectas mihi mirum in modum facit eorundem corporum constitutio, quod nempè partim humana, partim ferina membra sortirentur: nam primò hoc apertissime commonstraret semina, ex quibus sunt generata, non fuisse tota per tota commixta, at nisi semina ita misceantur concipi in vtero non possunt, aliter posset ex alterutro tantum semine fieri generatio, quod est impossibile. Secundo dato quod semina sint quidem commixta in vtero, certè oportuit ea disgregari, vt vnumquódque sibi appropriata membra generaret, atque vnum exempli gratia generaret caput humanum, alterum vero pectus belluinum, & sic mixtionem illam dissolui oportuit, ac inuicem semina segregari, quod non est verisimile. Tertio necesse fuit dari duo agentia totalia in vno indiuiduo, quod nequaquam concedendum, nam vtrumque semen oportuit à proprio agente regi ad hæc, & non alia membra, hoc & non alio charactere insignita efformare, siquidem si ex vtroque vnum agens esset conflatum membra commixta generasset, non hæc humana, illa belluina. Denique si ab experientia fides desumenda est, nunquam videmus animalia ex seminibus diuersæ speciei enata habere partim membra vnius, partim alterius ex parentibus, sed commixta, ita vt aut totum magis ad vnius, quam ad alterius similitudinem accedat, sed retineat tamen aliquid, aut certè ad nullius, hoc est non magis ad vnum, quam ad alium, at numquam scio repertum mulum capite equino, reliquo corpore asinino, neque item Hippotaurum capite prorsus Taurino, corpore reliquo prorsus Equino, licet *Iul. Obseq. de Prodig. num.* 46. referat Frusinone Agnum natum capite suillo; hæc tamen, & si quæ alia his similia referuntur, fabulosa puto, aut habere quandam similitudinem, vt ha-

24

25

bent etiam quando ex diuersis specie generantur ad parentum imaginem, quam tamen, vt dixi, numquam simpliciter, & absque vlla conuenientia cum altero repræsentat.

Denique, præterquam quod de raro, immò rarissime fit, vt tam ab humano sensu deuiet homo, vt secum Brutis commiscere in animum inducat suum, existimandum est quamplurima etiam in tam nefario 26 coitu interuenire, quæ seminum miscelam, & ex iis generationem prohibeant, ferarum nempè ipsarum inobedientiam, quæ ab aliis maribus extra suam speciem subigi, aut cum alienis fœminis conjungi se non patiuntur. Hominis ipsius etiam extrema lascinia gliscentis abhominationem, & verecundiam. Vindicis item diuinæ, & humanæ Legis timorem, necnon etiam coëundi rationem, membrorum genitalium disparitatem, cujusuis procliuitatis alterius in alterum, & reciproci amoris absentiam, & alia id genus, quæ me maximè in eam opinionem manuducunt, quod etiamsi sæpe sæpius contingeret tam horrenda, & abhominabilis commixtio (quam D. O. M. ab humana progenie eliminet) nonnisi summa cum difficultate, aut forte nullo modo succederet generatio.

Sed neque hæc licet de facto generationem hujusmodi prohiberent, rei possibilitatem adimere videntur. Quid ergo ad tam implicitam dubitationem respondebimus? Post seminum concursum, quem 27 nihil impedire posse, nemo est qui dubitet, videndum an quicquam sit, quod eorum commixtionem possit prohibere. Substantiæ, vel materiæ dissimilitudinem caussari possumus. Et quoad substantiam nimis certè distare videtur perfectio caloris seminis humani à belluini. At si in quibusuis viuentibus calorem in- 28 esse quemdam cælestem, ac diuinum admittamus, quod demonstrat præ cæteris Fernelius *lib.* 4. *Physicol. cap.* 1. *& alibi*; calor seminis humani à belluini calore differet tantum secundum magis, & minus, 29 non erunt ergo contrarij, ita vt semina commisceri prohibeant; immò calor magis perfectus viuificabit, non corrumpet calorem insitum seminis belluini, 30 proprium enim videtur cælestis caloris viuificare non corrumpere. At nonne substantiarum dissidentiam indicant experientiæ in medium productæ hujusmodi miscelæ, humani nempè, & belluini seminis? quippè cum ex illis pateat nequaquam mixta fuisse tota per tota, cum partim generauerint membra humana, partim belluina, non promiscue commixta, vt in cæteris animalibus animaduertuntur, quæ ex parentibus specie differentibus procreantur? Adde quod anima, quæ est in semine humano, aut animæ facultatis nimis distat à natura animæ, quæ deducitur ex semine belluino. Sed alia tamen ex parte non videtur vlla anima, aut vlla animæ facultas effingi in semine posse, quia facultas, animæ facultas est, vnde si vlla adesset facultas animæ rationalis in semine humano, adesset & anima rationalis, quod non est verisimile; sed hæc longioribus prosequitur Thom. Fien. *lib. de form. fœtus quæst.* 5. Verum quoad materiam an fortè quia vnum semen magis altero crassum, tenue, frigidum, siccum, calidum, humidum, idcirco semina misceri prohibentur? certè neque hoc saltem de necessitate, quia vnum semen alterius qualitatem moderabitur, si commisceri permittantur. Misceri ergò semen humanum, & belluinum non est quid, quod prohibeat. De hinc in actum produci, & inde aliquam generationem sequi, quæcunque tandem illa futura sit, adhuc non video quod impedimento esse possit. Quod si hæc aut nunquam, aut tam de raro conspiciantur, non facti impossibilitas, sed caussarum ex accidenti concurrentium impedimentum incusandum. Quale vero monstrum qualisve partus ex tali seminum commixtione nasci possit, vtrum habens partim humana membra, partim belluina, an potius ita simul commixta, vt in aliis, quæ ex specie diuersis parentibus orta videmus, conspiciuntur, aut aliud quoddam animal, ingenuè fateor ancipitem me adhuc detinere, neque posse experientia orbatum (summum enim nefas in his experientia) quicquam certi determinare; quod enim homo inde nasci possit facile non dixerim, & multo minus quod bellua; sed illud non inficiari auderem, monstro nascente, vt natum aliquando jactant, quoquo modo commixta membra humana, & belluina habente, euidens indicium facere, vt nefariæ incestus Reus exquisitissimis tormentis torqueri possit; ad hoc enim maxime pro Iurisconsultis tota hæc rerum series pertinere videbatur; quod si quid aliud est, quod pro ipsis faciat, hinc etiam facilè recolligere poterunt.

SVMMARIVM.

1 *Necessitas sciendi quænam monstra rationali Anima sint prædita.*

2 *Fœtus ad aliquos effectus dici potest monstrosus, ad alios autem non.*

3 *Monstrum ad effectum quod baptizari non possit quando dicatur.*

4 *Fœtus humanam figuram habens pro homine habendus.*

5 *Fera ex homine concipiens poterit in aliquorum sententia generare aut hominem, aut feram, sic & mulier ex Bruto concipiens generare aut hominem, aut Brutum.*

6 *Ad hominis perfectionem videtur requiri figura humana.*

7 *Sola anima sine corporis perfectione sufficiente non facit hominem.*

8 *Quod formam hominis, id est, figuram non habet, rationalem animam habere non præsumitur.*

9 *Effigies externa est prædominantis seminis indicium.*

10 *Caput est præcipua rationalis Animæ sedes.*

11 *Fœtus humano capite pro homine habendus.*

12 *Totus homo in facie, & solus Homo facie dotatur.*

13 *Monstra in dubio baptizanda.*

14 *Fœtus humanus capite belluino an pro homine habendus.*

15 *Fœtus capite belluino quando pro homine existimandus.*

16 *Monstra ex homine ab humana figura prorsus degenerantia in speciem alienam nihil humani habent.*

17 *Monstri bicorporis alterum, quod videtur sensu carere, an homo sit.*

18 *Monstrum rationalem animam habere si humana figura sit præditum, an verum sit.*

Quæ

Quæ Monstra ex humana specie rationalem animam sortiantur, quæ non.

QVÆSTIO IV.

PRoximum ab his est, vt videamus, quænam monstra ex humana specie quomodocunque enata rationalem animam sortiri pronunciare liceat, quæ 1 non; ab hoc enim plura maximi momenti dubia dependentiam habent, nempe an fœtus baptizandus sit, nec ne, an rumpere debeat testamentum, an succedere debeat in paternis, aut maternis bonis, an impune occidi possit, & alia quamplura. non 2 enim, etiamsi monstruosus fœtus sit, semper eodem modo ad quoscunque effectus pro monstro habetur, sed ad aliquos monstrum dicitur, ad alios non. simpliciter tamen Monstrum dicitur quandocunque aliquod enorme vitium habet vel in excessu, vel in defectu, vel in conformatione membrorum. ad effectum autem quòd baptizari debeat nunquam 3 dicitur Monstrum, quandocunque humanam figuram retineat, nisi fortè quando cum hoc nullo sensu præditum esset, quemadmodum ad effectum quòd possit impunè occidi, non sufficit quæuis etiam enormis monstrositas, nisi enormiter à figura humana recedat, & verè homo dici non possit. an autem enormis læsio in excessu, vel in defectu membrorum impediat, nè in paternis, aut maternis bonis succedat, Iurisconsultorum est definire: nam nisi illud sit, quod hujusmodi fœtus pro vitalibus non habentur, & idcircò testamentum non rumpunt, non video quid in caussa esse debeat, cur paterna, aut materna hæreditate defraudentur; nisi fortè defectus esset enormis membrorum principalium, vt si monstrum esset Acephalum, hoc est, sine capite, tunc enim nequaquam palam esset, an homo esset, necne.

Videndum ergò quæ monstra Anima humana 4 dotentur, quæ non. Putarunt aliqui nullum in hoc dubium interuenire, quandocunque fœtus humanam figuram habeat; ita Fortun. Fidel. *lib. 3. relat. cap. vltimo*, in qua sententia sequitur, quòd Equa, vel Bos possit generare verum hominem, nam potest etiam, vt credit, Equa, vel Bos homi- 5 ni commixta generare fœtum, qui humana figura perfectissimè dotetur, nihilque Brutinæ retineat. sic & Mulier ex Bruto concipiens aliquandò Brutum, aliquandò Hominem generare poterit, sicque ferunt Attilam Hunnorum Regem ex cane, & muliere susceptum, vnde Torquat. Tass. *Cant. 17. Stanza 70.*

Ben si conosce ad volto Attila il fello,
Che con occhio di Drago ei par, che guati,
Et ha faccia di Cane, & à vedello
Dirai, che ringhi, è vdir credi i latrati.

In hanc ipsam sententiam ità ex Iurisconsultis inclinat Torreblanca *lib. 2. Dæmonolog. cap. 35. à num. 22. ad plures sequentes*, vt putauerit, Satyros, aliaque hujusmodi animalia semihumana figura insignita & homines esse, & rationis participes, natosque ex nefanda Hominum cum feris commixtione.

6 Videtur autem ad Hominis perfectionem, cor- 7 poris sufficientem saltem quandam perfectionem requiri, quia sola Anima non facit Hominem sine ejusdem corporis perfectione. Plat. *in Conuiuio. & ibi* Ficin. *orat. 4*, Cic. *in somn.* Scip. & ex Iurisconsultis Baldus *in l. 2. in princ. C. de Post. Hæred. Instituend.*

Vndè apud Iurisconsultos, quod formam, id est 8 figuram Hominis non habet, rationalem Animam habere non præsumitur, vt ex eodem Bald. Carranz. *de Part. hum. cap. 17. num. 25.* quandocunque ergò in externa figura humana elucet effigies, etiamsi fœtus ex nefaria aliqua commixtione hominis cum Bruto nasceretur (si modò id in via naturæ succedere possit) fœtus ille Homo dici debet, & ratio pro hac sententia est euidentissima, quia 9 externa effigies prædominantis seminis inditium est; ad cujus formatricem facultatem consequitur, determinantur enim semina à sua specifica natura ad talem, & talem membrorum, corporisque efformandam figuram, & non aliam, vt jam probaui.

Sed dubium hoc maximè procedit in his monstris, quæ cum aliqua parte, vel aliquibus membris humanis, mixta etiam habent membra belluina, vt esset Centaurus, Onocentaura, Satyrus, præcipuè autem dubitatur de iis, quæ caput humanum, cum corpore belluino, aut belluinum cum humano corpore sortiuntur; & circà id videretur facilis responsio, si de sede principatus Animæ constaret, de qua cùm non sit hic aptus locus ad disceptandum, cum Medicis me sentire, imò cum ipsa Ecclesia Catholica, dicam,) quæ, vt idem Fortunatus, dicebat, sacra, ac vitali Baptismatis aqua caput respergit, non pectus,) si caput esse præcipuam 10 rationalis Animæ sedem firmauero, quam sententiam, vt Medicos omittam communiter ei adhærentes, comprobat ex Iurisconsultis Carranza *de Part. cap. 17. num. 29.* Et ex his videretur dicendum, quod vbi fœtus capite humano insigniatur, præ- 11 sumptio sit latentis Animæ rationalis: nam totus 12 Homo in facie, vt dicebat Majol. *dier. canic. colloq. 2.* imò facies soli homini propria est, vt ex communi sententia dicit Andr. Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 1.* & tamen, proh naturæ nostræ infœlicitatem sub humana facie ferinum animum celari, an non quotidiè experimur? vtinam aut animo facies responderet, aut saltem illud succederet, quod in voto habebat Franciscus Balduccius Poeta Siluc us in suis carminibus nitore, & lepore suspiciendis, dicens:

Deh che non dassi à noi nell' altrui seno
Di Lince à guisa penetrar gli arcani,
O per ampia fenestra al manco lato
Mirar il cor suelato;
Pria che d'amour accor gli affetti insani?
Oh qual vedrian celarsi
Sotto sembiante human sensi inhumani, &c.

Et tamen constat, Monstra quædam superiores partes humanas habentia, inferiores belluinas, humani nihil habuisse, cùm neque humanam vocem ediderint, aut alio quocunque signo se homines prætulerint; vndè cum quæritur, an talia bapti- 13 zari debeant, nec ne, non malè forte diceretur, si modò id per Canones liceat, ea sub conditione esse baptizanda: nam esse omninò in dubio baptizanda ex Petr. Gregor. dicit Carranz. *vbi supra num. 31.*

At verò non quia præsumptio ex humana effigie desumpta id operetur, vt cum ea conjungatur

Zacc. qu. Med. leg.

Anima rationalis, constat idcircò, an si fœtus 14 humanus caput belluinum habeat, caninum puta, Equinum, caprinum, vitulinum, qualia plures habentur apud Iul. Obseq. Arnald. Sorbin. Paræum, & alios, pro bellua sit existimandus, nec ne. Carranza *vbi supra num.* 27. voluit hujusmodi monstra inter homines non esse connumeranda. at quidem, si nulla commixtionis suspicio adfuerit seminis belluini, cur quod ex humanis seminibus natum est pro homine non est habendum, cùm hæc, vt alias ex Aristot. dixi, non sint verè talia, 15 sed per similitudinem talia? ergò distinctione hic opus est, si enim vlla affuerit commixtio belluini seminis, pro homine non temerè hujusmodi partus esset habendus, aliàs autem omninò pro homine existimandus, quod maximè procedet, si etiam vox ipsa humana, & vagitus humanus erit.

Cæterùm alia monstra, quæ interdum mulieres pariunt ab humana figura aliena, imò verò nonnullorum aliorum animalium effigiem prorsus sortita, vt serpentes sunt, Buffones, Ranæ, 16 Soleæ, Glyres, Lepores, Tincæ, & si quæ alia id genus sunt conspecta, ex mulieribus genita (quæ omnia ad vitalis Molæ genera reducenda) in nullo censu habenda: nam non modò talia monstra humani nihil in se habent; sed neque perfecta animalia ejus generis sunt, cujus effigiem præseferunt. itaque de his nihil in medium afferendum, occidi enim possunt, & in sterquilinia abjici.

17 Sed remanet adhùc dubitationi locus circà Monstra quædam bicorpora, vel bicipitia, quorum alterum aliquandò conspicitur non modò cujusuis humanitatis expers, sed etiam cujusuis sensus. tale vidimus hic Romæ annis præteritis; adhærebat enim integro, & optimè quidem conformato puero (cujus historiam cum aliis nonnullis in fine hujus tituli damus) alter imperfectus puer secundùm reliqua membra, sed capite benè conformato, nullo tamen erat sensu præditus.

De hujusmodi monstris dubitari, inquam, potest, an vtrumque rationalem animam sortiantur, & ego quidem, si exemplo, quod retuli, quicquam fidére licet, dicendum putauerim, imperfectum illum puerum, etiamsi caput optimè conformatum haberet, nequaquam rationalem animam, imò forte nec sensitiuam fuisse sortitum, aut hanc quidem admodum imperfectam: sed fuisse puto inutile quoddam membrum nihil habens perfecti animalis, nisi augumentationem, & nutritionem: quomodò ergò tam imperfectum corpus vix perfectionem consecutum quorundam imperfectorum animalium sensu dilatationis, & constrictionis insignium rationalem animam sortiri potuerit, quæ insuper in eo lateret, nullaque sibi propria operatione, imò ne inferioris quidem vllius animæ sese proderet, ego quidem non video: nisi sufficere dixeris externam configurationem adhoc, vt anima rationali dotari præsumeretur, quod nullatenus admiserim. Scio hunc puerum seorsim à perfecto fuisse baptizatum, an rectè, & secundum rationem id factum neque affirmo, neque nego, quod enim Ecclesia Catholica in hoc determinet expecto, cui & in hoc, & in cæteris omnibus humiliter me subjicio. Interim verò non magis me mouet de hoc addititio puello dubitatio, quàm moueret me de aliis quibusdam superfluis membris, quibus monstra quædam insigniuntur, aut de aliis corporibus absque capite tamen alias à perfecto homine prodeuntibus, & qualem historiam narrat Paræus *lib.* 23. *cap.* 3. & Amat. Lusit. Curat. Medicin. *cent.* 3. *cur.* 57. Vir enim erat is, de quo Paræus, ex cujus aluo veluti consutus alter homo propendebat membris omnibus, capite excepto, absolutus. erat autem vir ille quadragenarius, visusque est tum primum anno Domini 1530. is vero, de quo Amatus, puer erat Illiricus sexennis boni sanè habitus, exactè, ac perfectè omnia sua membra habens, monstrum tamen præseferens, quia ab ejus vmbilico thoracem versus alterum pueri corpusculum deducebatur absque tamen capite, sed duo habebat crura, duo brachia, sed vtraque immobilia, ano carebat, sed scroto absque didymis, idest gemellis testibus ornabatur, non secùs ac pelle oblonga quadam glandis vice, per quam vrina fere semper destillabat, sed puer cum mingebat, per hanc quoque viam vrinam de repente mittebat. Fuit autem hoc monstrum Anconæ anno 1552. hactenus Amatus. simillimum (forte etiam idem, nisi temporis diuersitas obstaret) illud est, quod à Langio describitur, Argentinæ natum anno 1556. de quo vide apud ipsum *lib.* 2. *epist.* 8. Francofurti visum. non dissimile quoque illud est, de quo Beniuen. *de abd. ac mir. sanat. cap. vlt.* quod Alexandra quædam mulier ex Agro Mediolanensi spectandum obtulit Florentiæ, cujus historiam ab ipso require. simile & illud, de quo est Epigramma Pierij Valeriani, quod mihi communicauit omnium bonarum literarum scientissimus D. Gaspar de Simeonibus, & tale etiam illud denique est, cujus historiam attulit Plater. *lib.* 3. *Obs. tit. de deform.* De quibus omnibus dubitari non potest, quod & addimenta fuerint ex luxuriante semine enata, & quod nullum ne per somnium quidem rationalis Animæ potentiam sortirentur. quamobrem quemadmodum hæc addititia membra, vel corpora nihil dubij circa hoc pariunt, sic etiam si perfecta sint, & capite dotata, & tamen nullum omninò sensum præseferant, vt illud, de quo agebam, rationali anima non dotari, salua semper veriori sententia, asseuerarem.

Et ex his deducendum videtur, absolutè verum non esse, quòd vbi caput figura humana sit insignitum monstrum pro homine sit habendum, vt volebat Fortunatus; nam non satis est ad hoc externa configuratio, sed necesse est, vt propriis operationibus Animal se aliquo modo prodat, vt elicitur ex Arist. *lib.* 4. *Meteor. cap. vlt.*

SVMMARIVM.

1 *Sedes Animæ in capite.*
2 *Omnes præcipuæ Animæ operationes à Cerebro.*
3 *Passionum diuersitas simul, eodemque momento in eodem animali vigens, geminam animam in monstris bicipitibus ostendit.*
4 *Duplici corde nata bicorpora monstra, vnico tamen capite, vnica voluntate reguntur.*
5 *Animal vnicum si vnicum cor habeat, geminum cum geminum ex Aristotele.*

6 Gemi-

6 *Geminum caput geminum facit animal*, & *num.* 9. & 10.
7 *Animal nullum duplici corde, vt duplici capite.*
8 *Cum gemino capite non reperiri geminum cor contra Martinum VVinrichium.*

Bicorpora monstra, & quæ principaliora membra duplicata habent pro vnicone homine, an pro gemino habenda.

QVÆSTIO V.

HVjus quæstionis decisio cum superiori in hoc conuenit, quod ex cognitione sedis principatus Animæ & ipsa dependet: quam in controuersiam ad præsens reuocare, neque temporis, neque scribendi oportunitas permittit. Statuamus 1 itaque, ac supponamus, vt in superiori quæstione fecimus, sedem hanc in capite, hoc est in Cerebro esse, vt verè est, cum clarissime pateat cætera viscera, ipsumque Cor aliis multo præstantius ob Cerebrum facta, non è contra. Galen. *lib.* 6. *de vsu. part. cap.* 17. & *alibi.* vide quæ ad hoc præ cæteris affert Andr. Laur. *Anatom. lib.* 1. *q.* 4. & nouissime Æmil, Paris. *de subt. Microcosmica lib.* 8 *exerc.* 1. *cap.* 2 4. Omnia enim in conficiendo materiam insudant, quæ dehinc nobilioribus Cerebri functionibus inseruiat: ab eo enim dependent, originemque desumunt sensus omnes tam externi, quam interni, ac singuli motus in animali perfectiores. Per Cerebrum actiones nostras determinamus, atque ad hunc, aut illum finem dirigimus; corpus qua libet mouemus, quo libet trahimus, & hoc maxime quidem declarant veritatem habere Monstra duobus capitibus insignita, quomodocunque tandem in corpore situentur, quæ semper habent disjunctas operationes. Conspicitur enim sæpe sæpius in vnico corpore bicipite tamen diuersas vno eodemque tempore passiones dominari, atque vno eodemque momento voluntatem in diuersa rapi, alterum enim lætitia afficitur, mœrente alio, ridet vnum, flente altero; loquitur vnum, altero tacente, dormit, altero vigilante, blanditur, altero iratum præseferente, quin & inter se ipsa pugnare duo capita in vno corpore conspecta sunt, extatque de hoc Epigramma de gemellis connatis (præter historiam ex Gisberto relatam à Majol. *dier. canic. par.* 1. *coll.* 2.) à Francisco Petrarcha *tract.* 6. *de rer. mem. cap.* 21. relatum in quo præter alia hæc habentur:

Non vero nobis vnus somnusque cibusque,
Nec risus nobis, fletus & vnus erat.
Vnus membra dabat somno, ridebat & alter,
Surgebatque vnus, flens quoque & alter erat.

Hæc autem passionum contrarietas simul, & 3 semel apparens an accidere potuerit vbi vnica fuisset in ambobus anima, videant qui cor pro sede rationalis Animæ posuerunt. Nam contra vbi Mon4stra vnico capite dotata corpore duplici, duplicique corde nata sunt, vnicam, & à se ne latum quidem vnguem discrepantem voluntatem habuisse compertum est; vnico enim rectore, vnica anima in vnico capite domicilium habente gubernabantur. Tale monstrum à Valleriola describitur *lib.* 1. *loc. comm. cap.* 18. à ceruice infra totum bicorporeum, & aliud simile describitur à Pa- *Zacc. qu. Med. leg.* ræo *lib.* 24. *cap.* 2. & à Fortun. Fidel. *loco sæpe cit.* Itaque non obstat Aristotelis sententia, quod Animal tunc vnicum censendum sit, cum vnicum 5 cor habet, geminum cum cor geminum sortitur, nam dicendum videtur, geminum caput geminum 6 animal facere; quemadmodum enim Aristotelis sententia vera esset, si Animæ principatus in corde resideret, vt ille sentiebat, sic nobis, qui in capite, vt veritas persuadet, illum collocamus, ex capitis geminatione geminum Animal emanebit.

Non desunt tamen aliqua in naturalibus, quæ Aristotelicæ sententiæ maximè opitulari videntur. Natura enim producit animalia, quæ secundum 7 suam speciem duplici capite dotantur, nullum autem, quod corde duplici insigniatur, quia vnicum animal cum duplici capite stare potest, non autem cum duplici corde, nam tunc esset duplex anima in vnico corpore, quod nequaquam succedere potest: neque obstat id, quod ex Theophrasto Gell. *lib.* 16. *Noct. Att. cap.* 15. Plinius *lib.* 11. *nat. hist. cap.* 37. Ælian. *de Animal. lib.* 10. *cap.* 35. Petr. Crinit. *de honest. discipl. lib.* 13. *cap.* 7. Majol. *dier. canic. par.* 1. *coll.* 7. retulerunt, Perdicibus nempè in Paphlagonia bina corda esse, hoc enim falsum esse constat, & impossibile, ac fabulosum demonstrat Card. *lib.* 7. *de Variet. cap.* 36. & ego non majorem veritatem habere credo, quam quod ex Theopompo iidem Gellius *vbi suprà*, & Ælianus *lib.* 7. *cap.* 27. tradiderunt, nempè Lepores in Bisaltia bina jecora habere.

Circa capitis tamen geminationem magis acceptum vniuersim est, quod de Amphæsibena narratur, de qua Nicand. *in Theriac.* Solin. *de sit. orb. cap.* 29. Plin. *lib.* 8. *cap.* 23. Ælian. *lib.* 11. *de Animal. cap.* 25. Majol. *dier. canic. par.* 1. *coll.* 8. quam omnes firmant duplici dotari capite, vndè Lucan. *de Bel. Pharf. lib.* 9.

Et grauis in geminum surgens caput Amphæsibena.

Quin etiam Diod. Sicul. *lib.* 2. ex quo Majol. *ibid.* de quodam animali meminit quatuor capitibus insignito, & apud eundem Majolum *par.* 1. *coll.* 9. quorundam Cancrorum viridi colore insignium mentio exstat, qui bicipites sunt, licet vnum caput altero majus habeant.

Sed hæc aut falsa esse, aut monstrosa, & adhuc incomperta satis patet, & de posteriori satis declarat quod à Leone Africano, ex quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 22. vnico capite sit descriptum. de Amphæsibena porrò dubitat Auic. 6. 4. *tract.* 3. *cap.* 41. ipse Albert. Magn. *lib.* 25. *de Animal.* qui tamen alias videtur maximè credulus.

Neque vllam veritatem habet id, quod Mart. VVinrich. *lib. de Monstr. cap.* 49. tradidit, nempe 8 cum gemino capite, geminum cor etiam reperiri esse necessarium, experientia enim falsitatis hanc assertionem conuincit, cum ex Autopsia in dissectionibus contrarium apparuit, non semel, aut bis: nam Paræus de Monstro illo Lutetiano ita habet. Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ sexto grauiditatis mense fœtum peperit, geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habentem. ejus mortui cadauer cum dissecuissem vnicum cor reperi. Quæ autem addit à veritate, & communi Medicorum assensu dissona sunt, ab Aristotele enim decipi se passus est, ex quo, inquit, scire licet, vnicum cum infantem extitisse. Secundo

Fortunatus Fidelis *loco cit. lib. 3. cap. vlt.* hæc habet. Proditum est à doctissimis quibusdam viris, atque ego ab oculatis testibus accepi, non multis ab hinc annis Panormi monstrum exortum fuisse duobus capitibus, ac reliquis membris ita conduplicatis, vt duos planè diceres, vnicum tamen erat cor agglutinatis vtrinque pectoribus, atque vnicum tantum spatium efformantibus. Aliud monstrum apud Paræum sic se habebat. Anno Domini 1572. in ponte Sæo ad Andes oppidulo prodierunt in lucem decimo die Iulij gemellæ fœminæ cætera membris omnibus perfectæ, nisi quod alterutrius manus sinistra quatuor tantum digitis erat distincta. Cohærebant autem anterioribus partibus nempè à mento ad vmbilicum vsque, qui ipsis vnicus, vti & cor vnum erat; hepar verò in lobos quatuor diuisum.

In puella etiam bicipiti nata anno 1544. mense Ianuarij, de quo Card. *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. cor vnicum inuentum est, licet bifidum videretur, cujus rei quicquam non mirandum, quia Gallum quispiam Diis sacrificans inuenit cor duos vertices habens, Gal. referente 7. *de Anatom. admin. cap.* 11. tamen is Gallus vnicum erat animal. Sed non dissimile prænarrantis monstrum fuit Lutetiæ natum anno 1605. cujus historiam recenset Riolanus filius, ex quo Licetus *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 10. quod coagmentatum fuit ex duobus puellis amplexu mutuo sterno, & ventre ad vmbilicum vsque conjunctis; in quibus dissectis repertum est cor, & jecur vnicum. Sic & quod Heidelbergæ apud Neccarum flumen ortum est anno 1544. descriptum ab eodem Liceto ex duobus masculis infantibus constabat ventre conglutinatis, duobus capitibus, quaternis manibus, pedibusque totidem: in cadauere horum dissecto cor vnicum extitisse compertum. Aliud apud Cœlium Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 24. *cap.* 3. Id infans fuit biceps. Multa in eo mira. Quadrimestris primum magnitudo &c. natus est circa Idus Mart. 1514. cor quidem illi simplex, vt assolet, at Iecur duplex, sicuti & Lien: quin etiam Ioan. Faber Linceus bicipitem vitulum annis præteritis secuit non longè ab Vrbe natum anno 1625. & vnicnm cor inuenit, vt refert *in lib. de Animal. Ind.* ac denique monstrum bicorporeum natum hic Romæ anno 1631. circa Mensem Nouembris vnicum cor habebat, vt ex historia habetur in fine hujus tituli annexa. Ex quibus exemplis, aliis plerisque præteritis, quæ ad rem facere possent, perspicuum fit, caput geminum non habere de necessitate cor geminum, atque hoc pacto geminum caput gemimum animal constituere necesse est, cum appareat præcipuas animæ operationes diuersificari in geminatione capitis, non autem in geminatione cordis: nam si alia Monstra consideraueris, quæ sub vno capite duo pectora, & consequenter duo corda habebant, hanc sententiam multo firmiorem judicabis, quia ea vnica voluntate, & vnica Anima regebantur. Licet mirari subeat Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. asseuerantem, plures bicipites infantes videri, qui autem geminum corpus habeant, atque vnum caput, non ita, ipsum enim falsitatis conuincunt sequentes historiæ: tale enim fuit monstrum illud in Insula obscuri lacus in Ferrariensi ditione ortum anno Domini 1579. sub vnico capite duo pectora, & reliqua fere membra omnia conduplicata habens, de quo Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap. cit.* hoc quidem vnicum verè animal non geminum dixeris. Talia etiam fuerunt monstra illa, de quibus in fine superioris quæstionis locuti sumus ex Amato, Paræo, & aliis. At geminum caput, vbicunque tandem situetur (dummodo animalitatis particeps videatur, & non vt illud, de quo aliàs, sola plantarum vita viuens) geminum animal constituit; & ita tenet ex recentioribus Sebast. Nasius *in spec. meth. med. par.* 1. *sect.* 2. *digress.* 2. *quæst.* 5. nam & monstra visa sunt vnicum caput loco consueto, & aliud in medio ventre sortita. Tale visum est, cætera perfectus homo, cujus è medio ventre caput insigne extabat, nec secus quam verum, ac summum Monstri illius caput, hoc monstrificum, & tanquam applicitum nutriebatur; ad virilem ætatem peruenit: duo ergo homines hi censendi erant, & seorsim vnusquisque eorum baptismo fuit mundandus, vt ex Medicis concludit Fortunatus *vbi sæpe.* & Sebast. Nasius *loco cit.* & ex Iurisconsultis Carranza *de part. cap.* 17. *num.* 95. cum aliis ab eo adductis, ad quos Auctores, si plura lector audire desiderat, illum remitto. Dubium tantùm reliquum erat de Monstris brifrontibus, & quæ geminam faciem, vt Ianus pingitur, habent. An pro duobus hominibus, vel pro vnico habenda, & prudenter eam dubitationem resoluit idem Sebast. Nasius *vbi suprà,* quod si distinctum habeant cerebrum pro duobus hominibus habenda, quia distinctio animarum elicienda ex distinctione perfectissimi organi, per quod proprias operationes exercere valeat. Ergo si disjunctas hæ duæ facies operationes habebunt, & si singulæ suos sensus perfectos sortientur, duo cerebra habere conjectabimur, & duos homines esse

SVMMARIVM.

1 *Monstra ex sua natura non vitalia.*
2 *Monstra cur in Matris vtero facile viuant, extra vterum intereant. & num.* 4. 5.
3 *Monstra cur non abortiantur.*
6 *Quæ monstra in ipso ortu intereant.*
7 *Bicipitia monstra, aut præcipuas partes geminatas habentia, non viuunt.*
8 *Quæ ex corrupta, & vitiosa materia monstra generantur non viuunt.*
9 *Quæ ob figuræ absurditatem difficultatem partus excitant monstra non viuunt.*
10 *Quæ non justo tempore eduntur non viuunt.*

Quæ Monstra vitalia, quæ non vitalia.

QVÆSTIO VI.

HAnc quæstionem optime, & prudenter discussit Martin. VVinrich. *de Ort. Monstr. cap.* 34 ejusque discussio Iurisconsultorum maximi interest, & primo ea conclusio firma, sarctaque remanere debet ab Aristotele canonizata *lib.* 4. *de Gen. Anim. cap.* 4. quæ generaliter vera quidem est, Monstra scilicet ex sua natura non esse vitalia, atque idcirco inanis omnino censenda Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 33. audacter se in his, quæ sua non sunt, immiscentis explicatio, & hujus assertionis distinctio, quia non obstante, quod Monstra formam humanam obtineant, dummodo enormiter

ter deformata conspiciantur, vel quoad excessum, vel quoad defectum membrorum, vel quoad ipsam conformationem, vt plurimum, & secundum plurimum intereunt, ob rationes, de quibus infrà, quas luguleus homo hic penetrare non potuit; sed antequam eas caussas assignemus, illud discutiendum est, cur sit nempè, quod Monstra facillime in Matris vtero viuant, ita vt augescant, & ad vltimos vsque menses à Matre portentur, neque de facili abortiantur, vt firmat Cardan. *lib.* 12. *de subtil.* Audiamus ergo rationem ab ipso Cardano allatam, cur Monstra non abortiantur. Abortus, inquit, de raro fiunt, rariora Monstra, Monstrorum igitur abortus rarissimi. Sed hoc non satisfacit ad dubium, non enim quærimus raritatem abortus Monstrorum inter abortus quoscunque, seu respectu quoruncunque abortuum, sed raritatem abortus monstrorum inter ipsa monstra, & respectu monstrorum, quia monstra, vt plurimum non abortiuntur, vt ipse supponit; sed ego suppositionem hanc veram non credo, nam & monstra abortiua visuntur non in minori numero, quam Monstra debito tempore nata; quin vnam ex abortus caussis puto esse monstrositatem fœtus tanquam naturæ minus acceptam, & minus cõuenientem. Ad principale ergo dubium, cur scilicet Monstra de facili intereunt, idem Card. *loco cit.* dicebat, Principio quidem Monstra facillime in vtero viuere, & absolui, quoniam generantur, & quæ generantur non eisdem caussis etiam seruari necesse est, quibus fiunt. Verum, addit, cum à Natura remota sint, & imbecilia, & insaluberrima, cum primùm nata fuerint, intereunt. VVinrichius *loco suprà cit. cap.* 35. Monstra in Matris vtero conuiuere potius dixit, quam viuere, habere nempè ex vita Matris vndè viuant, & idcirco à Matre decisa, & ex se non viuere.

In eam ego sententiam venio, Monstra & facile abortiri, & si casu augescant, decisa à Matris vtero non viuere, & illud quidem multas habet caussas, multa enim concurrunt in prima monstrorum plasmatione vitæ de directo contraria: præcipuè autem seminum vitia, & discrasia, vel dissonantia inter se: eorundem vel luxurians copia, vel defectus, vteri, ac Matris, sanguinisve alimentalis vitiosa constitutio, caloris imbecillitas, & alia permulta Non ergo ad perfectionem deduci possunt, licet inesse ex talibus principiis deducantur, vndè fota calore materno facilius, eo destituta difficilius viuere ea contingit.

Sed ad propositam in quæstionis principio assertionem cum VVinrichio respondeamus, ea maximè Monstra vel in ipso primo ortu, vel quamprimum ab ortu interire, in quibus princeps aliqua pars in totum abest, vel enormiter quoque transposita, aut læsa est, Vt quod VVitembergæ natum est anno 1525. de quo Licetus *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 2. & aliud Villæfrancæ in Vasconia natum anno 1565. de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & his similia.

Secundo vitalia non solent esse quæ præcipuas partes geminatas habent, vt quæ bicipitia, aut bicorpora sunt, quorum plura variis temporibus conspecta, ex quorum numero vix vnum, aut alterum vitam ad perpaucos annos protraxisse compertum.

Tertiò quæ ex corrupta, aut vitiosa materia conflantur, & ea de re valdè infirma, atque informia sunt; vt verbi caussa quæ ex humana in brutinam figuram degenerare ob id conspiciuntur, & figura sunt valdè absurda, vt quæ raninum caput aut caninm aspectum sortita sunt, quale nobilis quædam primipara annis præteritis est enixa hic Romæ, & alia ad hunc modum.

Quartò quæ ob absurditatem constitutionis membrorum difficilem partum Matri conciliant, qualia sunt quæ diximus præcipuas partes geminatas sortiri, quæ vix integra prodire in lucem possunt.

Quintò quæ non iusto tempore eduntur, sed hæc duo postrema non ob id intereunt, quod monstrosa sint, nempè ab intrinseca caussa, sed ab extrinseca, quia vtraque caussa, hoc est & partus difficultas, & abortus omnibus partubus etiam nihil monstruositatis præseferentibus. est exitialis; cum neque vllus partus iusto tempore non editus, nec qui multum negotij matri in nascendo facessit, ipseque multum in ea se actione exagitat, vitalis esse consueuerit.

SVMMARIVM.

1 *Incubos, & succubos dari.*
2 *Dæmones coitus voluptate, aut propagationis desiderio non detinentur.*
3 *Dæmones semen habere, & fœcundos esse ridiculum.*
4 *Incubi, & succubi non generant, & num. seq.* 5. & 6.
7 *Seminis spirituosa substantia illico euanescit.*
8 *Mulieres dicentes se ex Dæmone concepisse, vel illuduntur à Dæmone, vel illæ aliis illudunt.*
9 *Gigantes an ex Incubis.*
10 *Pro filiis Dei in sacra historia qui accipiantur, & ex quibus generati Gigantes.*
11 *Nati ex Incubis an aliquid peculiare ob id habere debeant à cæteris hominibus.*
12 *Ex Incubis non debent generari Gigantes.*
13 *Filius ex Incubo susceptus hominis est, cujus est semen, non Incubi.*
14 *Nec quoad corpus, nec quoad animum quicquam peculiare habere debent nati ex Incubis.*
15 *Sprengeri opinio reprobata.*

De Partu ex Incubis suscepto.

QVÆSTIO VII.

DAri Incubos, & Succubos Dæmones, qui sub virorum specie cum mulieribus, & sub specie mulierum cum viris coitum exerceant, & alias firmauimus, & eam quæstionem longioribus discutit Mart. Delr. *lib.* 2. *disquis. Magic. quæst.* 15. & Perer. *in Genes. lib.* 8. *disp.* 3. præter quamplurimos alios tam vetustiores, quam recentiores Theologos, & ex Iurisconsultis Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. & nouissime Carranz. *de Part. cap.* 20. *quæst.* 10. Neque ob id, quod Dæmones Incubi, & Succubi fiant, coitus voluptate, vel propagationis desiderio detineri illos dixeris, sed hæc ea de caussa machinari, vt homines enormibus lasciuiis, ac fœdissimis Veneris delectamentis irretiant, atque illaqueent. Dæmones enim, cum spiritus sint, neutro horum moueri ad hæc patranda censen-

3 dum; neque enim sperma habent, neque successionem in prole quærunt, cum immortales sint; vndè deridenda Marci illius opinio, de qua præ cæteris Cœlius Rhodig. *lib.* 2. *lect. Antiq. cap.* 6. volentis Dæmones semen habere, ac fœcundos esse. Licet autem apud citatum Delrium Cardanus ex Medicis, & Ponzinibius ex Iuristis, & alij apud eundem Del. *in comm. Herc. Fur. Senec. num.* 447. contrariæ sententiæ adhæserint, tamen, vt rectè ille addit, minimi facienda eorum opinio. Quemadmodum neque nos à veritate amouere debent Martin. VVinrich. *de ort. Monst. cap.* 11. Ioan. VVierus apud Ronsseium, & ipse Balduin. Ronsseius *de hum. vitæ primord. cap.* 11. qui acriter in hanc opinionem inuehitur, absurdam eam existimans, neque etiam alij, si qui pro negatiua sententia sunt, cum affirmatiua sit magis communis Doctorum, de qua testatur idem Delr. vbi suprà, vtrobique, & eam sequuntur ex Medicis (nam Theologi magna ex parte consentiunt) Simphor. Champer. *lib.* 2. *Pract. cap.* 7. Marcell. Donat. *hist. Med. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. Hucher. *de Sterilit. lib.* 4. *in fin.* Vallesf. *de Sacr. Philosoph. cap.* 8. Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 10. Roderic. à Castr. *de nat. mul. lib.* 3. Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap. vltimo.* Mercurius *in lib. cui titul. la Commare* 2. *cap.* 39. Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 20. *& seqq.* Heurnius *de morb. Capit. cap.* 30. Licetus *de Monstr. lib.* 2. *cap.* 73. hanc ipsam sententiam insinuat Torquat. Tass. Ierusal. *cant.* 13. *st.* 4. *ibi.*

Qui s' adunan le streghe, & il suo vago
Con ciascuna di lor notturno viene;
Vien sopra i nembi, e chi d'vn fero drago,
E chi forma d'vn Hirco informe tiene.
Consiglio infame, che fallace imago.
Suol allettar di desiato bene
A celèbrar con pompe immonde, é sozze
I profani conuiti, é l'empie nozze.

Sed Heurnius, Paræus, & Roderic. à Castr. & ex Iurisconsultis Vlric. Molit. *de Python. mul. cap.* 6. *&* 10. Hieronym. Magg. *Miscell. lib.* 2. *cap.* 4. & Carranz. *de Part. cap.* 20. *quæst.* 10. Incubos, & 4 Succubos incumbere, & succumbere hominibus credunt, & concedunt, sed indè sequi posse vllam conceptionem aperta fronte negant. Torreblanca quoque *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 30. anceps in ea re est, verum vndique priori opinioni adhærent Suares *de superstit. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 5. Cæsalpin. *in Dæmon. inuestig. Perip. cap.* 14. *&* 19. & alij Medicorum, & ex Iurisconsultis Grilland. *de Scortileg. quæst.* 7. *num.* 12. & nonnulli, quos tam Delrius, quam Bahuinus adducunt locis suprà citatis. Consentit etiam omni ex parte, vt mihi videtur D. Thom. *in* 2. *sentent. distinct.* 4. *art.* 4. dum quærit, an geniti ex hujusmodi Dæmonum congressu sint majoris virtutis, quam alij homines, & illi adhærent Sprenger *in mall. malef. par.* 1. *quæst.* 3. *& par.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. Barthol. Spin. *de Strig. cap.* 6. & ex recentioribus Cardin. Bellarm. apud Osterman. *de Stygm. sect.* 7. dum putat Antichristum eo modo nasciturum. Conimbricens. *in primum de Gener. cap.* 4. *quæst.* 10. *art.* 3. eosque sequitur Peter. Hurtad. de Mendoz. *in sua Philosoph. tract. de Gener. disputat.* 1. *sect.* 3. §. 22. *& seq.* præterquam quod constat etiam ex Sagarum confessione, quæ inquisitæ apertissime fassæ sunt, se cum Dæmonibus concubuisse, & ex eis grauidas factas peperisse, vt maxime videri potest *in lib. de tribus Energum. in part. Belg. tract.* 3. *cap.* 3.

Sed certè hæc sententia multis implicita est difficultatibus; atque ea tandem tamen pro vera acceptata, datoque quod ex tali concubitu conceptio sequi possit, de prole multa in quæstionem veniunt, nempè an proles eo modo suscepta vllis signis ab aliis hominibus distinguatur, deinceps cujus proles sit dicenda, præterea an aliquid peculiare habeat à cæteris hominibus non solum circa ea, quæ ad corpus, sed etiam circa ea, quæ spectant ad animum; vltra hæc an iter se Succubæ, & incubi coire consuescant, vel possint, an susceptum ab homine semen fouere ita valeant, vt in perfectum fœtum euadat, dubia quidem magna ex parte inaniter ex mea sententia excitata.

5 Sed quoad conceptionem absurdissimum visum est non modo Medicis quibusdam, & Iurisconsultis, sed nonnullis etiam ex Patribus, quos referunt Delrius, Bahuinus, & alij locis suprà citatis, ex Dæmonum concubitu cum muliere sequi posse generationem; hujusque sententiæ rationes, & in contrariam simul objecta vide apud præcitatos Auctores, quemadmodum & rationes pro contraria facientes, objecta in contrariam præcipuè apud Perer. *in Genes. lib.* 8. *cap.* 6. *disp.* 2. *&* 3.

Ego quidem (licet aliàs *lib.* 3. *harum Quæstionum Tit.* 1. *quæst.* 8. *num.* 5. *&* 19. ex communi opinione contrarium senserim) nisi sancta Mater Ec- 6 clesia aliter doceat, de facto non dari talem conceptionem, & partum existimauerim, immò dixerim in via Naturæ esse impossibilem, cum Dæmon non possit excedere naturæ creatæ vires. Non obstante ergo summa Dæmonis virtute, ac mira dexteritate, & incomprehensibili, quam dicunt celeritate, & cautela in seminibus à viro decisis fouendis, illisque in actum producendis, generationem ex ejus concubitu sequi posse non credo, 7 quia spirituosa seminis substantia non minori momento, cum à suo principio fuerit decisa, & non illico inueniens vas recepta, euanescit, & infœcundum redditur quod reliquum ex semine est, vt percurrit Perer. *vbi suprà, disput.* 3. *vers. Hanc opinionem.* Neque crediderim vnquam celeritatem Dæmonis in semine adsportando, & injiciendo in vterum mulieris adæquare posse breuitatem temporis, quo seminis calore vanescit, neque enim in hoc exuperat Dæmonis potentia potentiam naturæ, quia ob sui inenarribilem tenuitatem seminis spiritus contineri extra conueniens receptaculum ne per momentum quidem potest, & tamen non credendum Incubum Dæmonem illico atque mulierem superinit, semen in illius vterum projicere, sed in ipso actu coitus, vt eis majorem in modum obsequatur, easque mulieres oblectet, longiusculo temporis interuallo insistere, maximè cum necesse sit ad generationem etiam fœminæ semen concurrere, vnde aliquanto tempore ad hoc ipsum opus erit, vt illa semen effundat; in quo tempore quis dicet adhuc seminis calorem, & spirituosam substantiam in ipso conseruari? immò necesse est, omni calore, & spiritu illud destitui, indicioque ejus rei esse potest, quod quæcunque sagæ concubitum cum Incubis fassæ sunt, referunt se semen illorum frigidissimum expertas, ita vt displicentiam magis, quam delectationem inde sint consecutæ, Ad hoc respondet Delrius *vbi suprà quæst.* 15. *argumento* 3. hoc non semper esse verum, sed tunc solum cum

Dæmon

Dæmon pro tali à succumbente muliere excipitur.

Sed quid dicendum ad id, quod supra innuebam, Dæmonem plurimum temporis absumere debere in actu coitus, vt suas amasias magis oblectet? vel ergo non habet necesse ea celeritate, quam dicunt, ad seminis conseruationem, vel si potest conseruare per dimidium horæ quadrantem, vel per minus etiam temporis spatium, potest etiam conseruare ad annos, si libuerit, quod non est verisimile.

Non valent autem contra adducta à Petr. Hurtad. *de Mendoz. in sua Philosoph. tract. de Gener. disput.* 1. *sect.* 3. §. 23. immo inania sunt, quæ ex Auerrois fabula, & ex similibus aliis, quæ nos alias multo plura adduximus, deducere ille conatur. magis vrgeret quod Conimbricens. *loco cit.* ex D. Thom. & ipse Petr. Hurtado addit, posse Dæmonem efficere, ne spiritus illi seminis tenuissimi exhalent; sed hoc non videtur possibile, quia si per quantumcumque modicum temporis potest Dæmon semen conseruare in suo vigore (neque enim in instanti operari potest, vt probat. Delrius *loco cit. quæst.* 10. *vers.* Quarto nequeunt) poterit, vt dixi, etiam ad longissimum tempus, quin & fateri necesse est, posse etiam illum semini huic alimentum præparare extra vterum, & in sententia eorum, qui semen mulieri denegant, poterit hoc semen in perfectum fœtum, & hominem deducere, cum facilius multo sit illi conueniens alimentum subministrare, quam in suo robore illud seruare extra naturalia conceptacula, sed hæc non videntur factu possibilia, immo omnino inuerisimilia.

Ad confessiones autem sagarum, quæ referunt 8 se ab Incubo Dæmone compressas, & inde grauidas affectas, dehinc peperisse, dicendum videtur, quod vel illis Dæmon illusit, vel illæ aliis illudunt. nam potest Dæmon facere, vt ex se grauidas se ipsas credant, ventremque tumentem effingere, de hinc tempore partus alienos fœtus vndecunque subreptos illis supponere; vel eas ex homine prægnantes ita persuadere, vt ex se ipso in ventre habere se credant. atque ita saluari credo nonnullas historias, de quarum veritate non videbatur dubitandum, & sic etiam fieri posse existimo, vt Succubus Dæmon in vtero habere se effingat, ac etiam vt suo tempore parere videatur assumens, vt in superiori, subreptitios pueros, & sibi supponens, vt percurrit Delrius vbi supra.

Ad exempla autem Antiquorum, quæ adducuntur in contrarium, efficta omnia esse dixerim, merasque fabulas. Iouem modo in forma Tauri, nunc in forma Cygni, modo sub specie Aquilæ, nunc mutatum in Amphitrionem, modo in Dianam, Martem sub forma Militis, aliosque Deos sub aliis formis varias mulieres compressisse, nescio quam facti realitatem nobis promittat, ita vt inde quicquam pro sufficienti rei probatione deduci possit. Neque Platonis auctoritas in Cratilo allata etiam à Delrio *in comm. ad Herc. fur. Senec. num.* 447. dicentis, Heroes omnes vel ex amore Deorum erga mulieres, vel ex amore Dearum erga viros esse progenitos, quicquam huic opinioni opitulatur, cum ille secutus sit in hoc fabulosas Poetarum traditiones, licet hoc videatur conforme sacræ Scripturæ narrationi de Heroibus, virisque potentibus, ac Gigantibus factæ.

Sed quæ de hujusmodi viris fortibus, & Gigantibus sacra narrat historia conceptis ex con- 9 gressu filiorum Dei cum filiabus hominum, non intelligi de hoc Dæmonum Incuborum, & Succuborum concubitu, vt arbitratur Valles. *de sacr. Philos. cap.* 8. tenet vniuersa Theologorum Schola, vt testantur idem Delrius *vbi sæpe*, & ex Medicis Roderic. à Castr. *de Nat. mul. loco cit.* Mercurius *lib.* 2. *della Comm. cap.* 39. & ex Iurisconsultis Hieronym. Maggius *lib.* 1. *Miscel. cap.* 4. *in princ.* & licet D. Augustin. *lib.* 3. *de Ciuit. Dei. cap.* 4. quasi dubius hoc indecisum reliquisset, tamen *lib.* 15. *ejusdem cap.* 23. eandem quæstionem reproponens, eam determinauit, docens quinam per filios Dei in sacra Scriptura accipi debeant. Certe Conimbric. *loco alias cit. in* 1. *de Gen. & corr. cap.* 4. *q.* 10. *art.* 3. & Pererius *in Genes. lib.* 1. *cap.* 6. *vers.* 2. & Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. & Ioan. Seldenus I. C. de Diis Syris *in proleg. cap.* 3. [*& Io. Iacobus Boissard. de Magia. cap.* 7.] & alij celeberrimam opinionem eorum in medium afferunt, qui per filios Dei filios Seth. intellexerunt, per filias autem hominum filias Cain, & rationes pro hac sententia adducunt, quam sequitur etiam ex nostris Roderic. à Castr. *de nat. mul. lib.* 3. *par.* 1. *cap.* 6. quæ tamen non caret diffi- 10 cultate; siquidem quicunque per filios Dei homines qualescunque intellexerunt illud inexplicabile, arduumque in hoc offendunt, quod demonstrare nequeant, quanam potiori ex ratione hi homines vel quod essent boni, vel quod essent ex filiis Seth, & vocarentur Dei filij debuerint generare Gigantes: nam quod supponunt nonnulli, filios Seth fuisse staturæ proceræ, & viribus præpollentes, non probatur; imo scimus Noe filiosque ex stirpe Seth non dissimiles ab aliis hominibus extitisse, cum nihil habeamus memoriæ proditum in contrarium, vt habere nos necesse esset, præterquam quod filios aliis hominibus proceriores non generarunt, alias cum omnes quotquot fuimus post diluuium ex Noe simus progeniti, vel omnes, vel magna saltem ex parte giganteæ staturæ esse deberemus. Neque magis satisfacit id, quod ex Hieron. Vecchietto *lib.* 3. *de anno primit. mund. cap.* 2. *in fin. affert.* Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 52. nempe sacram Paginam vocasse quoscunque homines filios Dei ex eo, quod essent rationis participes, qui cum ex mulieribus quascunque vellent, sibi eligerent, & cum eis miscerentur, cum maxime adamarent eas, quæ magis sibi sanguine proximæ erant, vt proprias filias, sorores, matres, factum est, vt ex tanta delectatione vberrimum semen in coitu excernerent, & sic generarent Gigantes; quod tam facile diluitur, quam facile ab hoc Doctore in medium producitur; nam si sic est, quotiescunque conjuges summopere in coitu delectantur, vt inter amantes fit, Gigantes deberent generari. Sed neque ex eo quod essent robusti, & potentes debuerunt generare Gigantes, nam non major caussa est cur in præsentarium viri potentes, & robusti, & anteactis similiter temporibus non debuerint, vt tunc temporis Gigantes procreare. multo minus autem videtur concedendum per filios Dei intelligi viros staturæ proceræ, nempe Giganteæ; nam inane hoc esset, volente sacro textu demonstrare, quanam ratione procreati sint

Gigantes; nam si jam erant homines Giganteæ staturæ, quid noui jam demonstrare debebat historia sacra de eorundem generatione? sed vere mihi videtur, saluo semper meliori judicio, sacram historiam id sibi voluisse, docere quanam ratione Gigantes fuerint procreati, cum antea omnes homines ad eam staturam non accederent, dicebat ergo, Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque generarunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi; hoc est, cum antea non extitissent Gigantes, procreati sunt postquam filij Dei congressi sunt cum filiabus hominum; vnde, vt verum ingenue fatear, perdifficilis videtur ejus loci intellectio & ad Theologos releganda, nam quæ hactenus adducta sunt nulla ex parte satisfaciunt. videtur enim sacer textus innuendo quod Gigantes generati sint ex hoc congressu filiorum Dei cum filiabus hominum aliquid nobilioris notæ, quam hominibus conueniat absque dubio his Dei filiis tribuisse, ob quod non consuetæ staturæ, & virtutis homines, sed Gigantes, & virtutis eminentioris generauerint; quod quid sit, cum quæ allata sunt, prædictis non conueniant, non est meum, sed sacræ Theologorum scholæ determinare. Nobis satis pro nunc sit, plures negasse, átque eos quidem summæ auctoritatis viros, eo in loco sacrum textum hujusmodi Incuborum commercium cum hominibus insinuare voluisse.

11 Sed demus vtcunque ex tali concubitu generationem sequi posse, & ad secundum quæsitum respondeamus, semen, ex quo mediante Incubo fieri supponitur hæc generatio, cum ab homine sit desumptum, & nihil ei à Dæmone de suo communicetur, hominem generabit nihil omnino ab aliis hominibus differentem, sed ei tantum similem, ex quo semen decisum fuerit, vel Matri in cujus vtero conceptus, & ad perfectionem fuerit deductus. nisi ergo vitium vllum in seminibus, aut materno sanguine sit (quod tamen communicari posse à Dæmone ipsis seminibus, & sanguini non inficior) fœtus ex hoc congressu susceptus nullum peculiare signum habebit, quod illum à cæteris hominibus pro nato ex Incubo palam faciat. Ne-

12 que majorem caussam esse existimauerim, cur Gigantes ex hujusmodi congressu aut alias nati sint, aut nasci debeant, vel Hæroes cæteris hominibus præstantiores: oportet enim semen ab ipso Incubo Dæmone aliquid majoris virtutis, & excellentiæ adipisci, ob quod ad Hæroes potius, & Gigantes generandos aptum esset, quam semen consuetæ conditionis hominum: cum semen igitur illud hominis sit, vt dixi (nam Dæmones aut quosdam, aut omnes semen habere quis vnquam firmauerit, nisi insulsæ quorundam opinioni adhæreat, de qua post alios Perer. *in Genes. lib.* 8. *cap.* 6. *disp.* 2.) certe secundum virtutem à patre semini communicatam, & secundum ejus virtutis gradum fœtum fortem, aut debilem, magni, ac proceri, aut parui, & pusilli corporis, quantum ad paternum semen spectat, generabit, cum filius

13 hominis sit fœtus inde susceptus, non Dæmonis, qui generare nequit, vt post alios dicunt etiam Conimbr. *in* 1. *de Gener. cap.* 4. *q.* 10. *art.* 3. & Petr. Hurtad. *de Mend. de Generat. disp.* 1. §. 12. *sect.* 1.

Scio quid D. Thom. *in* 2. *sentent. dist.* 4. *ar.* 4. *ex quo Spreng. in mall. malef. par.* 2. *q.* 1. *cap.* 4. qui in parte assentitur, & post alios ex nostris Medicis Valles. *de sacr. Philosoph. cit. cap.* 8. & ex Iurisconsultis Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap* 31. *num.* 19. attulerint. posse nempe Dæmones seligere humanum semen non qualecunque, sed robustissimum, crassissimum, calidissimum, & quantitate plurimum. id vero eis facile esse conquirere diligendo homines robustos, & calidos, multoque semine affluentes, quibus succumbant, deinde & mulieres similis conditionis, quibus incumbant, sic voluit Vallesius fuisse procreatos Gigantes illos, de quibus in sacris, sed præterquam quod hoc gratis dicitur, cum jam nullus inficiari queat, quod generatio Gigantum, qualitercunque à Dæmone per applicationem seminum hujusmodi naturæ procurata, virtute tamen hominum fiat, seu humanorum seminum, non ipsius Dæmonis, jam non major ratio erit, cur de præsenti Gigantes alicubi non generentur; quis enim inficiabitur, dari vbique terrarum robustissimos, calidissimos, & multo semine affluentes viros, qui similis naturæ mulieribus jungantur, & inde prolem suscipiant? concedam tamen quicquid sibi assumit Vallesius (licet de mulieribus contrarium videamus, cum eæ, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, plerumque deformes, vetulæ, vietæ, cæterisque debiliores existant (sed quid inde? num ex hoc concubitu Gigantes generabuntur? at hoc de præsenti non videmus, cum videre nos aliquando esset conueniens. num id sibi voluit Vallesius, Dæmonem ex Gigantibus, qui in Mundo, vbicunque terrarum reperiantur, semina hujusmodi furari? sed & Gigantæas fœminas quibus incumbat, eligere illum oporteret, forte enim aliæ fœminæ non tantum sanguinis gigantæo semini subministrare poterunt, quanto vt ad gigantæam proceritatem fœtus deueniat indigebit. Forte neque vteri aliarum Mulierum Gigantæi seminis capaces erunt, sed nimis angusti, vt in eorum cauitate gigantæus fœtus augeri possit. licet nonnullos ex Gigantibus, quos aliquando extitisse accepimus, ex parentibus naturæ etiam mediocris natos enarrant, & non admodum robustis; & præter alios Giganteæ staturæ mulierem ex parentibus consuetæ magnitudinis Romæ natam se vidisse testatur D. Aug. *de Ciu. Dei lib.* 15. *cap.* 23. Sed quid quod Gigantæum semen ad Gigantes generandos sufficiens non semper est? constat enim Samogethas homines corpore vt plurimum procero, ac prægrandi, persæpe pumiliones generare, vt refert Card. *lib.* 1. *de variet. cap.* 4. Præterea cum constet hisce temporibus maxime vigere Incubos, & Succubos, & multo magis quam sæculis retro actis, vt probat Spreng. *in mall. malef. par.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. *& alibi*, oporteret plures in præsentiarum Gigantes procreari, quam fuerint ante procreati, & tamen contrarium experimur.

14 Neque ergo quoad corpus, neque quoad animum (si nihil aliud interuenire aliunde supponamus) nati ex congressu Incuborum cum mulieribus quicquam melioris conditionis, aut deterioris sortiri debent, quam cæteri hominum, sed pro seminum, & materni sanguinis natura tam quoad corpus, quam quoad animum sibi debitas condi-

15 tiones, ac propensiones habere. Vnde duplici ex capite falsa apparet Sprengeri sententia *loco cit. par.* 2. *q.* 1. *l. cap.* 4. putantis & generationem talem ess

esse possibilem, & prolem inde nasci à Dæmone infectam, & quod pejus multo est, & à veræ Philosophiæ dogmatibus alienissimum, putat quod malefica viro juncta, & ex viro concipiens, per maritùm nempè impraegnata (hæc enim sunt ejus verba) possit per commixtionem alterius seminis ab Incubo suscepti fœtum inficere. Quod tamen qui sic nascuntur, aut nasci jactantur potius, ex Dei permissu sint pejores naturæ, & conditionis ob hujusmodi coitus abhominationem, quam cæteri homines, ego non detrector, sed si in via Naturæ loquimur, certè non aliter sese res habebit, quam quomodo recensui, si vnquam talis generatio posset succedere, quod non facilè admiserim. Pejoris conditionis aliquando posse esse puto qui ex mulierculis, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, orti sunt, non quod inficiantur à Dæmone, sed quod malitia matris faciat eos propensos ad iniquitatem, non tamen cogat.

Denique Succubos, & Incubos inter se coire, aut Succubos semen fouere, ac enutrire posse, vel, vt cum Delrio loquar, succubum Dæmonem ad debitam magnitudinem fœtum deducere, ac parere, aliaque his similia perficere, neque ego credo, neque quemquam solida doctrina munitum sibi persuadere posse crediderim, & si quando accidisse narretur, Dæmonis illusionem interuenisse putarim.

SVMMARIVM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum quatuor species.*
3 *Alia Hermaphroditorum distinctio.*
4 *Tertia Hermaphroditorum distinctio.*
5 *Fœminæ aliquando Penem emiserunt.*
6 *Hermaphroditorum à genitalium conformatione distinctio.*
7 *Eorundem à potentia coeundi distinctio.*
8 *Eorundem distinctio à potentia generandi.*
9 *Baptizans fœminam putans se baptizare masculum, fœmina non dicitur baptizata, & vice versa.*
10 *Hermaphroditi an sint monstra, & numeris seqq.*
13 *Hermaphroditi nullo sexu conspicui in censu Eunuchorum habendi.*
14 *Hermaphroditi qui sint irrigulares.*
15 *An dentur, & quæ sint signa distinguentia marem Hermaphroditum à fœmina, & num. 16. & 17.*
18 *Quinam Hermaphroditi pro maribus, qui verò pro fœminis habendi.*
19 *Testes extrà apparentes marem ostendunt.*
20 *Excretio menstrua cum carentia Testium facit euidentissimam probationem fœminini sexus.*
21 *Mas an in fœminam degenerare possit.*
22 *Natura semper tendit ad perfectiora. dic. autem vt num. seq.*
24 *Hermaphroditus eodem tempore in vtroque sexu perfectus an dari possit.*
25 *Senecæ locus de fœminarum sui temporis inhonestate, & lasciuia.*
26 *Adam un fuerit Androgynus.*
27 *Hæretica quorundam opinio de sexuum indistinctione ante peccatum Adæ.*
28 *Antè Euæ formationem fœmina erat in viro.*
29 *Non est impossibile dari Hermaphroditum, qui agere, vt vir, & pati possit, ut fœmina.*
30 *Impossibile est dari Hermaphroditum qui generet in se, & in alio.*
31 *Duplicem sexum sortiti ratum vnum, irritum alium habent ex Aristot.*
32 *Sodomia quid.*
33 *Adam debuit solus à Deo creari, & cur remissiuè.*
34 *Duo genitalia ejusdem sexus in eodem animali cur non reperiantur.*
35 *Hermaphroditus an irregularis.*
36 *Hermaphroditi quandò sint irregulares.*
37 *Hermaphroditi omnes irregulares.*

De Hermaphroditis.

QVÆSTIO VIII.

DE Hermaphroditis aliàs incidenter verba feci; in hac autem quæstione, ad quam propriè vniuersum hoc argumentum spectare videtur, de illis ex professo loquar. Dicuntur Hermaphroditi qui sexu 1 sunt indistincti, nempè qui vel neutrum, vel vtrumque habere videntur, & hoc nomine hic comprehendi volo quoscunque, qui aliquo modo in sexus qualitate dubium excitare possunt. Horum autem quatuor species constituunt, quicunque de illis verba faciunt, vt ex vetustioribus Paul. *lib.* 6. *cap.* 69. & Auic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 43. & ex recentioribus Manard. *lib.* 7. *epist.* 2. Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. & inter alios Professores, eandem habet diuisionem Cœlius Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 15. *cap.* 10. & ex Iurisconsultis nouissimus Carranz. *ex eod. Paræo de Part. cap.* 17. *num.* 67.

Considerant verò tres species in viris, vnicam 2 in fœminis. In viris prima est, cum in Perinæo (hoc est sub radice Penis in spatio, quod est inter ipsum, seu inter scrotum, & Anum, hoc enim dicitur Perinæus, non Coles, vt male Cœlius ex Theodoro, Aretæus *lib.* 2. *Acut. cap.* 11. Gal. *comm.* 3. *in lib. Hipp. de Artic. part.* 45.) muliebre pudendum conspicuum est. Secunda species est, cum idem pudendum muliebre apparet in scroto habens exile foramen, à quo nihil omnino prodeat. Tertia species est, cum ibidem existente eodem pudendo muliebre, ex ejus orificio vrina effunditur, aut etiam aliqua excretio menstrua. Et hæ species Hermaphroditorum dicuntur considerari in viris, quia sic constituti pro viris habendi, neque dubium in ea re intercedere debet, neque forte de his Leges ambigere credendum, vt latius infrà. Quarta species in fœminis considerata (quod sic constitutæ fœminæ verè sint) est cum in superna parte muliebris pudendi, nempè in ima pube, vbi magna pudendi rima suum desumit principium, Penis aliquis, vel quid Peni simile apparet.

Sed multo accuratius nonnulli alij Doctores has Hermaphroditorum species descripserunt, de quibus luculenter Bahuinus *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 4. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 12. Mihi tamen placet plures facere Hermaphroditorum distin- 3 ctiones. Et primò Hermaphroditorum alij in primo ortu sese produnt, alij instantibus primò menstruis, vel quandocunque. Rursus priorum alij in masculino sexu, alij in fœminino, alij tandem in vtroque præualent; quin & alij maresne, an fœminæ potius sint, non manifesti fiunt, vtroque sexu, quod oculis vsurpare liceat, orbati. Posteriorum plerique, ac pene omnes dixerim,

Mares ſunt, nempè qui in prima menſium eruptione mentulam exerunt, vt pleriſque eueniſſe eſt notiſſimum. Pauci quidem admodum ſunt prorſus fœminæ, vt quæ jam vterum geſtarunt. Sed tam ex validitate natiui caloris, quam adſcititij aucti inſuper ex dimiſſione coitus, menſtruorum intempeſtiuo defectu, & hujuſmodi, ſimile quid virili membro exerunt, & ſemiuiri apparent. Sed in prioribus Teſtes aliquando cum mentula exiliunt, in his vero mentula ſola; aut quid ſimile, membrorum nempè, vel carnea excreſcentia, ſed molis exilis, teſtibuſque omninò deſtituta.

4 Præterea licet diſtinguere omnes Hermaphroditos quadrupliciter, primo à conformatione genitalium, ſecundo à ſitu eorundem, tertio à potentia coeundi, quarto à potentia generandi. A genitalium conformatione diſtinguuntur, quia nonnulli neutrum ſexum, vt Natura requiri, rectè conſtitutum habent, alij contra vtrumque rectè, ſaltem quoad externas partes, alij denique vnum naturaliter rectè conformatum, alium nequaquam. A ſitu diſtinguuntur, cum alij ſexum habeant vnum ſub alio, alij vnum in alio, alij verò ambos lateraliter poſitos. A potentia coeundi diſtinguuntur, quia nonnulli ſunt potentes in alterutro tantum ſexu, alij in vtroque, alij in neutro, ſic, eodemque modo diſtinguuntur à potentia generandi, quæ omnia in proceſſu ſermonis exemplis, & hiſtoriis illuſtrabimus.

In primo ortu multos apparuiſſe Hermaphroditos eſt notiſſimum, neque vlteriori indiget teſtimonio; quod verò fœminæ nonnullæ, vel quæ fœminæ apparebant in Mares euaſerint, & ſic Hermaphroditos ſe inſtante pubertate, vel inſtantibus menſtruis prodiderint, non minoris famæ, quam de ſuperioribus hiſtoriæ teſtantur, quas hic tranſcribere ſuperfluum videtur.

Porrò in quo ſexu præualeant Hermaphroditi palam fiet, cum de potentia coeundi loquar, & exempla, ac hiſtorias ad eam rem afferam; at eos Hermaphroditos Mares vere eſſe, quibus inſtantibus menſtruis virile membrum exilit, manifeſtum eſt, vt Areſcuſæ euenit apud Plinium *lib.* 7. *cap.* 4. Lucio Coſſitio, & aliis apud eundem, & ſuperiori ætate duabus ſororibus Salernitanis, de quibus Fulgoſius *apud Schenchium*, & Mariæ Pacechæ *apud Amat. Luſit. curat. med. cent.* 2. *cur.* 39. & aliis, quorum hiſtorias vide recollectas per Schench. *lib.* 4. *Obſ. in princ.* & per Bahuin. *de Hermaphrod. lib.* 1. & inter Iuriſconſultos per Majol. *de Irreg. lib.* 1. *cap.* 27. *num.* 6. ita vt non injuria velit Licetus, hos non eſſe verè Androgynos, ſeu Hermaphroditos, ſed Pſeudoandrogynos, & habuiſſe tantum maſculinum ſexum intus latentem ob caloris pauperiem.

Quin etiam, addam ego, eos quoque, qui in pubertate penem exerentes, tamen in perfectos viros euaſiſſe non videntur, eſſe tamen verè Mares, ſed ob eandem caloris inopiam non potuiſſe virilia extra prorſus, ac omni ex parte exilire, vt Annæ illi euenit, de quo in fine hujus tituli. Nimis tamen prima fronte refragari videtur tot experientiis, tantorumque clariſſimorum virorum teſtimoniis Clementis Alexandrini, Mercurial. *lib.* 6. *var. lect. cap.* 20. Mercat. *lib.* 2. *de virg. & vid. aff. cap.* 10. Nancelij *lib.* 8. *Analog. Microc. ad Macroc. cap.* 8. *verſ. Ego vero.* & Pinæi *de not. virg. ſententia*; quæ non admittit vllas vnquam fœminas in Mares euadere, ſed id ſemper per Obſtetricum errorem contingere, aut aliquem Naturæ defectum, in quibuſdam autem penem nullum apparere, ſed vteri potius prolapſum fieri, ex quo penem exerere videntur, quod maximè voluit Mercatus. At Galenum tam aperta fronte Hermaphroditos negaſſe, vt dicit Carranz. *lib. de Part. cap.* 17. *num.* 69. omnino à vero abeſt. Loco enim ab eo citato *lib.* 2. *de ſem. cap.* 3. *in fin.* id dicit, aliquos fictores Hermaphroditos effingere, qui vtraque genitalia membra tam maris, quam fœminæ integra habeant. At abſurdiſſimum eſt, quod hic Iuriſta addit, Galenum negaſſe adeo maris, & fœminæ diuulſa membra eſſe poſſe, vt alia in maris, alia in fœminæ ſemine poſſint contineri: nam nihil omnino hoc ad rem ſuam facit, neque intellexit hic homo quid Galenus ſibi voluerit, quod mirum non eſt de Luguleo hoc Philoſophicis contemplationibus ſeſe audacter immiſcentè. Inibi certè Galenus contra Empedoclem diſputat volentem diuulſas partes in maris, & fœminæ ſeminibus ineſſe, quod Galenus tanquam quid abſurdum, & impoſſibile refellit, ſed quid hoc ad Mercurium aut quid ad comprobandum Galenum Hermaphroditos negaſſe, eum adducit hic de ſeminum miſcela loquentem?

5 Sed ad penſum noſtrum, certè fœminas (nempè inquam verè fœminas, non apparentes, vt ſuperiores) virile membrum, ſeu quid illi ſimile aliquando emiſiſſe etiam poſtquam non ſemel concepiſſent, teſtantur hiſtoriæ à Pontano relatæ apud Schench. *vbi ſuprà*, & apud Marcell. Donat. *lib.* 6. *hiſtor. Med. mirab. cap.* 2. & Bahuin. *loco cit.* has tamen pro fœminis ſemper habendas non ſolum teſtari poſſunt Teſtium, Barbæ, & pilorum in locis conſuetis carentia, & alia, de quibus agam, cum loquar de ſignis diſtinctiuis, ſed maximè perfectionem fœminini ſexus demonſtrat vſus venereorum per fœmineum ſexum, & multo magis conceptio. Satis ergo pro nunc id ſit adnotaſſe, mulieres ita in mares euaſiſſe, vt pleriſque id Clytoridis beneficio ſucceſſerit, vt nonnulli ſentiunt Anatomici, & pluribus demonſtrat exemplis Ioan. Riolan. *cap.* 9. vndè non verè mares euaſerunt, cum neque verum Penem emiſerint, & teſtes illis foras non proſilierint.

6 Porrò eorum Hermaphroditorum, quorum diſtinctio deſumitur à genitalium conformatione, aliquos diximus neutrum ſexum rectè conformatum ſortiri, vt exemplo eſt Cingara, de qua Columb. *Anat. lib.* 15. & fratres illi duo, de quibus in fine tituli, quibus imperfectus vterque ſexus contigit. Aliquos etiam dixi nullum habere inſignem ſexum, qualis fuit fœtus ille, quem diſſecuit Ioan. Faber in Xenodochio S. Spiritus; hic enim nullum ſexum præſeferebat, licet dehinc fæmella apparuerit in diſſectione cadaueris, & geminum vterum habere. Tale etiam fuit monſtrum illud Dantiſcanum, de quo Ioachim. Olhaf. apud Bahuin. *de Hermaphrod. in fin.* non diſſimilis etiam erat is Hermaphroditus, de quo Hali Rodoam apud Schench. *lib.* 4. *Obſeru. in princ.* qui nullo ſexu erat conſpicuus, ſed aſpectu, & moribus ſimilis erat caſtrato, & apud Paræum habetur Monſtrum bicorpor nullo ſexu inſigne, & aliud ſimile natum eſt anno 1610. cujus hiſtoriam habes in fin. hujus tit. cui par fuit natum anno 1555. apud Licet. *lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 22.

Vtrum-

Vtrumque autem sexum quasi recte conformatum habent, seu habere saltem videntur ii Hermaphroditi, qui in vtroque sexu sunt potentes, qualis forte fuit Montui Hermaphroditus, de quo Bahuin. & Schench. & qualis etiam fuit Asinus, quem Romæ vidi, cujus historiam infra annectam. Notissimi tandem sunt, qui alterutrum tantum sexum conformatum recte habent, sed inter se in hoc differunt, quod, vt dixi, eorum alij Mares sint, alij fœminæ, priores Androgynos, posteriores Gunanthropos appellari ex Domino de Val dicit Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 12. & huc referri potest ea differentia, quam primo ex aliorum sententia attuli, & de his dicebat Aristoteles (cui forte aliæ species cognitæ non fuerunt) eos alterum sexum ratum, irritum vero alterum habere, quod tamen non vndequaque verum esse volunt aliqui DD. nam experientia constat & vtrumque ratum, & vtrumque irritum habere eos posse, & de irrito non est dubium; tamen Aristotelem dicamus intellexisse pro rato sexu illum, cum quo homo potest generare, sic enim verum est, quod vtrumque ratum habere non possunt.

7 Sed & eodem quoque pacto distinguuntur Hermaphroditi à potentia coëundi, vt diximus, nam neutro nonnullos valere Cingara Columbi, & Anna ille Pharmacopolæ filius, & forte etiam Carolus alter ex fratribus Sangeminianis, & alij apertissime demonstrant. vtroque valere Montui Hermaphroditus, aliique ostendunt, alterutro vero nonnullos valere plura ostendunt exempla, quæ minime necesse est repetere, præterquam quod passim habentur.

8 A potentia item generandi distinguuntur Hermaphroditi; nam licet vt plurimum vere Hermaphroditi non generent, quia si in sexu masculino præualent, frigidiores tamen cæteris masculis sunt, & idcirco vt plurimum imberbes, & glabri, si in fœminino calidiores, quam oporteat, vnde menstruis destituuntur, vt ex Haly tradit Marcell. Donat *lib.* 6. *suæ nat. hist. med. mir. cap.* 2. tamen hoc non est perpetuæ veritatis, quia nonnulli cum masculino, alij cum fœminino sexu generarunt, cum vtroque vero an nullus generauerit, vel generare possit, discutiemus infra. licet plerumque Hermaphroditi, vere inquam Hermaphroditi in neutro sexu potentes sint, vnde Ausonius *Epigram.* 102.

Mercurio genitore satus, genitrice Cythere,
Nominis vt mixti sic corporis Hermaphroditus
Concretus sexu, sed non perfectus vtroque
Ambiguæ veneris, neutro potiundus amore.

A situ denique, vt diximus, Hermaphroditi distinguuntur; nam alij sexum vnum habent sub alio positum, nempe vel masculinum sub fœminino, veluti Mulus ex Mula natus, de quo Herod. *in Polymn. seu lib.* 8. & homo quidam apud Rueffum *lib.* 5. *de Gen. hom. cap.* 3. & alius apud Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod.* vel habent fœmininum sub masculino, vt plerique habere conspiciuntur, & qualem sortiuntur vtrique fratres Sangeminiani; alij vero sunt, qui sexum vtrumque habent à lateribus positum, in quibus adnotarunt Doctores, quod sexus, in quo præualent, & quem ratum habent, semper à dextris situs est, irritus à sinistris. hoc modo constituebatur Daniel ille, qui vxore ducta numquam cum ea congredi potuit, interim vero à quodam commilitone imprægnatus nocte intempesta cum vxore accubans ventris doloribus partum præcedentibus, fœmellam enixus est, quam sola dextra mammilla lactauit, sinistra lacte carente. erat enim huic ratus sexus; nempe fœmininus à dextris, masculeus, irritusque à sinistris. de hoc Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 33. Alij tandem sexum vnum habent in alio, veluti ille, de quo in fine hujus Quæstionis. hi tamen vltimo loco recensiti plerumque immo semper fœminini sexus sunt; in ipso enim vtero, vbi Clitoris apparet, vel etiam post vrinarium meatum intro progrediendo, vel insignem Clitorim, vel membro virili aliquid simile obtinent, quale sortiebatur Scortum Romæ famosum, de quo in seqq. nonnihil. Atque his videor mihi omnes, & quascunque Hermaphroditorum species, ac differentias amplexus; quotquot vnquam hactenus vel extiterunt, vel extitisse narrantur; de quibus tamen omnibus permultæ in medium afferri solent quæstiones. Et primo num inter monstra hujusmodi homines sint recensendi, secundo an dentur, & quænam sint signa distinguentia marem Hermaphroditum à fœmina; Tertio quinam eorum pro maribus, qui vero pro fœminis habendi: non modo enim multum refert hoc quoad Baptismum, quia si baptizans fœminam putans se baptizare masculum, masculinum nomen ei imponit, aut vice versa, non dicitur fœmella illa, aut puerulus baptizatus. Petr. Gerard. *sing.* 90. *num.* 2. sed & circa hoc ea omnia in dubium venire possunt, circa quæ mas à fœmina, & fœmina à mare distinctionem in Iure accipiunt. Quarto dubitatur num quemadmodum ex iis, quæ fœminæ apparent aliquæ in mares euaserunt, sic possibile sit ex maribus in fœminas degenerare. Quinto num dari possit Hermaphroditus vtroque sexu perfectus. Sexto quid sentiendum sit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ob eam scilicet inhabilitatem, & irregularitatem in aliquibus actibus celebrandis incurratur; & præter eas aliæ insuper dubibitationes proponi possunt, quas in sermonis processu discutiemus. 9

10 Sed quoad primam ex propositis antiquitus Hermaphroditi pro Monstris habiti, & idcirco tanquam sinistri ominis auguria forent, in mare demergebantur, vel in insulam desertam deportabantur, vel alia, quadam ratione, vt cætera Monstra expiabantur, ita factum testatur Liuius *decad.* 1. *lib.* 3. *& alibi.* Plin. *lib.* 7. *Nat. histor. cap.* 3. quorum plures historias vide apud ipsos, quas etiam cum aliis pluribus habes recollectas per Schench. *lib.* 4. *Obser. in prin.* Winrich. *de ort. Monstr. cap* 50. Marc. Donat. *lib.* 6. *hist. med. mir. cap.* 2. Laur. *Anatom. lib.* 7. *quæst.* 8. Nancel. *lib.* 7. *Analog. Microc. ad Macr. cap.* 1. Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 35. & ex Iurisconsultis apud Tiraq. *de leg. Conn. Glos.* 1. *lib.* 1. *par.* 1. *num.* 100. *& seqq.* & nouissime apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 69. sed & Plato *in Conuiuio in orat. Aristophanis* id ipsum videtur sentire, cum nomen Androgyni, seu Hermaphroditi infame dicat; sic etiam Lucret. *lib.* 5. *de Rer. nat.* illos inter Monstra enumerat.

Multaque tunc Tellus etiam portenta creare
Conata est mira facie, membrisque coorta
Androgynum inter vtrum, nec vtrumque & vtrinque remotum, &c.

Sed & Cicero *lib.* 1. *de diuinat.* pro Monstris judicauit, Quid, inquit, ortus Androgyni, nonne fatale quoddam monstrum fuit? Inter Recentiores quoque Mercat. *lib.* 3. *de Steril. affect. cap.* 7.

Martin Winrich. *de ort. Monstr. vbi supra.* Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 2. ex Iurisconsultis autem Majol. *de Irregul. lib.* 1. *cap.* 27. *num.* 4. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 21. & Carranz. *vbi supra num.* 68. in eandem sententiam venerunt. ac si verum est Aristotelis dictum *lib.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. quod aut deficere, aut superesse aliquid monstrosum sit, Hermaphroditi pro monstris habendi.

11 Verumenimvero his non obstantibus Hermaphroditi monstra non sunt, nec pro monstris à Legibus habentur, sed in virorum, vel mulierum censu reputantur, à quibus nihil habent peculiare *l. Quæritur. ff. de stat. hom. l. Repetund. §. Hermaphrod. ff. de Testib. l. sed est quæsitum in fin. ff. de lib. & posth. cap. si testis. §. Hermaphrodit.* 10. *quæst.* 3. & ex earundem Legum auctoritate idem adstruit ex Medicis Bahuin. *vbi alias cap.* 5. In hac controuersia Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 53. voluit non omnes Hermaphroditos indifferenter pro Monstris habendos esse, sed illos tantum, quibus neuter sexus ob exiliratem perfectus est, aut quibus alter longe à suo naturali loco est transpositus, juxta quam opinionem videtur dicendum, Hermaphroditos illos, qui saltem alterum sexum ratum, & recte conformatum habent, non magis monstrosos esse, quam eos, quibus aliquis digitus manus, vel pedis superflueret, vel quibus pes, aut manus esset distorta, aut qui simile quid vitij haberent, hi enim monstra dici non possunt, cum in monstri constitutione requiratur insignis, & enormis læsio, vt jam diximus.

12 Itaque non solum in hoc sensu monstra non sunt Hermaphroditi, qui in vtroque sexu, vel in alterutro tantum prævalent, sed ad rem nostram, nempe vt pro viris, vel fœminis habeantur, & inter eos, vel eas locum obtineant, neque ii monstra dici debent, qui in neutro sexu potentes existunt, aut alterum etiam transpositum habent; si quæ enim turpitudo, ac monstrositas inde enascitur, parum quid facere videtur ad humanæ figuræ, vel cujuscumque detrimentum; apud ll. autem hi tantum partus, qui scilicet forma humana destituuntur, pro monstris reputantur, ita vt in numerum filiorum non veniant. Vnde falsa apparet Carranzæ sententia *lib. de Part. cap.* 17. *num.* 66. volentis, Hermaphroditum esse proprie monstrum, cum ad nullum effectum pro tali à ll. reputetur, neque nisi latissimo modo, & impropriissime apud Philosophos pro Monstro sit judicatus.

Adnotandum tamen primo, eos Hermaphroditos, in quibus nulla sexus distinctio apparet, in

13 censu Eunuchorum esse habendos; seruare enim hos hujusmodi naturam patet experientia, cui suffragatur exemplum ex Haly Rodoam supra adductum; at quemadmodum Eunuchi fœmineæ naturæ accedunt quoad animi robur, & corporis constitutionem, ita dixerim apud Iudices hos Hermaphroditos non tam pro Eunuchis, quam pro fœminis habendos, & idcirco tanquam fœminæ ab iis omnibus eliminandos, à quibus fœminæ eliminari solent, aliaque ex parte si quæ ll. pro fœminis fauorabiles existunt, pro his etiam facere existimauerim.

14 Secundo adnotandum, hos ipsos Hermaphroditos ob naturæ imperfectionem facile pro irregularibus existimandos, quod Canonistæ videant, eos certe qui in vtroque sexu prævalent, non tam ob monstrificam qualitatem, qua carere eos facile conuinci potest ex superioribus, quam ob scandalum irregulares esse manifestum est, vt percurrit Nauarr. *Consil. lib.* 1. *tit. de Æt. & qualit. cons.* 8. *num.* 3. *Thom.* 1. & Majol. *lib.* 1. *de Irreg. cap.* 27. *num.* 4.

Secunda dubitatio est, an dentur, & quænam sint signa distinguentia marem Hermaphroditum ab 15 Hermaphrodita fœmina, & vnde hæc signa petenda sint. Nauarr. *vbi supra num.* 4. voluit hæc signa haberi ex potentia, & recte quidem hoc, non tamen recte quod addit, standum scilicet esse relationi ipsius Hermaphroditi, & multo minus recte que subjungit nimirum standum esse judicio Medicorum; Quod tamen, inquit, in idem recidit, cum oporteat judicare Medicos secundum ea, quæ ipse de se asseruerit. [In quam etiam sententiam iis ipsis verbis ire se manifestum facit *Sanchez de Matrim. lib.* 7. *disput.* 106. *num.* 2.] Vltima tamen hæc verba clarè ostendunt, insignes hos Doctores multa circa hoc ignorasse Medicis cognita; neque enim desunt nobis ingenia absque eo, quod stare debeamus relationi Hermaphroditi, quibus ipsius potentiam, aut impotentiam, & in quo sexu prævaleat, detegamus.

Itaque in propositis casibus, quando nimirum ita exilis sexus vterque est, vt modicam, vel quando nullus, vt nullam de se significationem præbeat, vel contra ita vterque conspicuus, ac bene effomatus, vt parem habere virtutem censeatur, Medici plura signa habent ad distinguendum potentiorem ab impotentiori Nauarræ, *& Sanchez* incomperta. Paræus ergo *lib.* 24. *cap.* 4. & ex ipso, & Liebautio Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 4. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 16. plura ad hoc afferunt, quæ omnia reducenda ad alterutrius sexus proprietates, nam is, qui majores, efficaciores, patentiores, & numero plures habet sexus, prævalere dicitur. 16 desumuntur vero hujusmodi proprietates ex mole vasorum, ex eorundem conformatione, ex naturali situ, ex viarum latitudine, & angustia, ex adnascentibus pilis, ex incalescentia majori, & minori in vno, quam in alio; sexus enim qui prævalet, mole semper est magis conspicuus, qui irritus est, minus; sic etiam sexus qui prævalet, in conformatione ad naturalem formam semper magis accedit, & perfectior est, contra fit in altero sexu, eadem quoque ratione prævalens sexus semper naturalem, ac sibi debitum situm seruat imperfectus nequaquam maxime respectiue ad perfectiorem. vnde fit quòd ratus sexus semper, vt diximus, à dextris est, irritus à sinistris in his, qui eos lateraliter constitutos habent; quin & in his, qui vnum habent sub alio superior ratus, inferior irritus, licet contrarium, sed perraro aliquando eueniat. Pili in perfecto conspicui sunt, copia, & qualitate, in imperfecto vel nulli, vel copiæ, & qualitatis nullius momenti. In rato sexu, vel potentiori viæ peruiæ, & patentes, ac penetrantes, in irrito, & impotenti imperuiæ, angustæ, & minime penetrantes; quod si ambo sexus imperfecti sint, vnus tamen respectu alterius latitudine earundem viarum, & penetratione se manifestum facit. ac denique incalescentia semper fit in sexu, qui prævalet, aut semper promptior, & citior, quam solam præ oculis habens Nauarra, *& Sanchez* cætera ignorare se patefecit, aut oscitanter prætermisisse. nam etiamsi in vtroque sexu incalescat aliquando Hermaphroditus, secundum perfectiorem tamen facillimè, secundùm imperfectiorem difficiliùs id illi contingit; aut si juxta vtrumque frigidus homo sit, is qui præua-

prævalet sexus magis naturalem colorem seruat, & venas magis conspicuas habet, qui imperfectus est, quasi emortuus languere videtur, & mole etiam non considerabili præ perfecto est.

17 Sed & præter hæc alia nonnulla ad idem demonstrandum collimant; habitus enim corporis virilis, vox grauis, ac sonora, animus ad virilia pronus, impiger, & pathematis viro dignis excitatus, pili in mento, in perinæo, seu Tauro, & ano, mammæ exiles, pectusve excarne, capitis capilli hirti, breues, & duriusculi, vrinæ per Penem excretio, & multo magis seminis, Testes propendentes, & non protius spernendæ magnitudinis, aut saltem in inguinibus adhærentes virilem sexum demonstrant, & maximè testes extra apparentes. Contra habitus corporis muliebris, mollis, & delicatus, vox exilis, animus demissus, & passionibus muliere dignis implicitus, pili in mento, in perinæo, in ano nulli, mammæ turgidulæ, & pectus carnosum, capilli capitis promissi, tenues, molles, longi, vrinæ per consuetas muliebres vias excretio, per easdemque menstruorum suo tempore facta expurgatio, vel apparens etiam sanguinea euacuatio, Testes nulli, nullumque alicubi eorum vestigium se prodens, muliebris certè sexus sufficientia inditia sunt; quod autem Marcell. Donat. *lib. 2. hist. Med. mirab.* ex Haly tradit, Hermaphroditos non purgari, non habere semper veritatem, jam diximus.

18 Tertia dubitatio est, quinam ex Hermaphroditis pro maribus habendi, qui vero pro fœminis; quæ, dubitatio remaneret prorsus sublata ex superioribus nisi darentur casus, in quibus nullus sexus apparet, aut vterque apparet imperfectus, aut aliquando apparent tantùm Testes, membrum vero nullum; præterquam quod membra sexum conformantia non sunt caussæ constituentes marem, aut fœminam, aut distinguentes inter ipsos, vt ex Aristot. probat Tadd. Flor. *in Isagog. Ioann. cap. 18. in respons. ad secundum quæsitum tertij argumenti principalis.* Quod si ita est, poterunt quippè apparere membra vnius sexus in eo, qui est contrarij sexus, & idcirco non his solum fidendum, sed iis maximè, quæ eorum respiciunt.

In hac dubitatione illud vnum ante omnia monendum, prædictis non obstantibus, genitale extra se prodens, Testesque extra aluum prominentes ostendere maximè animalia, quorum masculis prominere solent, sexus masculini, inditium enim faciunt temperaturæ totius calidioris ipsiusque natiui caloris vigorem, ac robur demonstrant. Quemadmodum ex aduerso, horum absentia ob contrarias caussas, fœminas indicat, quantum est ex hoc; Testes enim sic dicti, quod testimonium præbeant virilitatis Andr. Laur. *Anatom. lib. 7. cap. 4.* & ad horum similitudinem vocantur etiam Testes hæ ipsæ partes in mulieribus, & si in ipsis lateant. Et licet Cardan. *lib. 7. de var. cap. 27.* non haberi signum dixerit, quòd manifestius masculum ostendat, quàm genitale extra se prodens, tamen ex mea sententia insufficiens illud ad hoc per se est, nisi Testibus associetur: nam & fœminas habuisse genitale extra prodens patet ex historiis fide dignissimis, quarum vnam, aut alteram vide in fine hujus tituli Circa Testes autem dixi, eos esse signum masculeitatis, ut ita dicam, in animalibus, quorum maribus prominere solent, cum nonnulla eos habeant intus

19 conditos, vt Aues. Hinc elicere hanc conclusionem possumus, quod quandocunque Testes extra apparent, & ad sensum conspicui sunt, dummodo eorum exilitas non id operetur, vt tanquam si abessent, pro nihilo ducantur, Hermaphroditus pro viro reputandus sit; quod verum erit non solum si ambo Testes apparerent, sed etiamsi vnus tantum; atque insuper non solum verum est, cum etiam virile genitale apparet, sed etiamsi non appareat, qualis fuit puer apud Rueff. *lib. 5. de Concept. hom. cap. 3.* & alter apud Schench. ex Gneulino *lib. 4. Obseruat.* Adde etiam quod in tantum operentur testes ad ostendendam virilitatem, cum extra prominent, vt hæc conclusio habeat locum etiamsi insignis muliebris sexus constitutio adesset; & in priori casu habeo Rueff. testimonium, nam suum illum puerum pro mare baptizatum fuisse narrat.

20 Secundò monendum, quod excretio menstrua cum carentia Testium facit sufficientissimam probationem fœminini sexus, etiamsi plura alia vrgerent pro sexu masculino, & etiamsi insigne membrum virile adesset: indicat enim excretio menstrua internum hominis temperamentum, & muliebrium genitalium perfectam constitutionem, qua stante impossibile est virilia genitalia ad eam perfectionem vno, eodemque tempore peruenire posse.

Porrò ex hac ipsa hujus dubitationis decisione multæ aliæ dependentiam habent, quarum plures proponit inter Medicos Bahuin. *lib. 1. de Hermaphrod. cap. vlt.* & inter Canonistas, & Iurisconsultos Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 106. &c.* Alphons. à Carranz. *de Part. cap 17. num. 68.* & præter has aliæ, vt an matrimonium contrahere possint, an ad ordines admittendi, an ad testimonium dicendum, an ad feudi successionem, an eorum miseratio habenda, & id genus aliæ; quia quandocunque determinatum remaneat cujus sexus sint judicati, illico determinata remanent etiam quæcunque circa prædicta dubitationem parere possunt.

21 Quarta dubitatio erat, num quemadmodum Hermaphroditi aliqui, qui fœminæ apparebant, in viros euaserunt, sic è contra possibile sit eos, qui mares apparebant, in fœminas degenerare: nam aliqui non solum hanc posteriorem partem aperta fronte negarunt, sed priorem etiam, & aliàs dixi ejus sententiæ fuisse Clementem Alexandrinum, Mercatũ, Pinæum, Ard. Laurentium, & Riolanum; quoad hanc tamen partem videntur hi contra communem DD. opinionem pugnare, quæ tamen communis opinio declaranda, ac moderanda videtur juxta Laurentij, & Riolani opinionem. Quoad posteriorem tamen partem communis opinio est pro negatiua, rationem afferunt, quod Natura semper tendat ad perfectiora. Non

22 desunt tamen qui & id ipsum factum aliquando admittant, & fieri etiam posse, quod non est dubium, si modo factum vnquam est; primo Poetæ, (qui aliquando fabulis secretiora Naturæ arcana contegunt) pluries id euenisse, cecinerunt, Virgil. *6. Æneid.* de Cæneo loquens:

------Et juuenis quondam, nunc fœmina Cæneus,
Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.

Et Ouid. *lib. 11. Metamorphos. de Tiresia:*

----Venus huic erat vtraque nota,
Nam duo magnorum viridi coeuntia silua
Corpora serpentum baculi violauerat ictu,
Deque viro factus, mirabile, fœmina septem
Egerat Autumnos.

Et *lib. 4.* ejusdem *de Scythone.*

Nec loquar, vt quondam naturæ jure nouato,
Ambiguus fuerit modo vir, modo fœmina Scython.

Et ne hæc omnino fabulosa, & impossibilia ducas, narrantur & ab Historicis nonnulli casus facti possibilitatem attestantes, & historice primùm locutus videtur Ausonius Gallus vir consularis Poëta, & Medicus insignis, vt Langius testatur *lib.* 1. *Epist.* 10. (licet alij non hunc, sed hujus parentem Medicum fuisse dicant) in carminibus subsequentibus, quæ & ipse recitat Langius, ad rem enim nostram maximè faciunt.

Valle Banæ res nota, & vix credenda Poetis,
Sed quæ de vera promitur historia;
Fœmineam in speciem conuertit masculus Ales,
Pauaque de Pauo constitit ante oculos.
Cuncti admirantur monstrum; sed mollior Agna
Adstitit in tenerum de grege versa marem.
Quid stolidi ad speciem notæ nouitatis hebetis?
An vos Nasonis carmina non legitis?
Cænea conuertit proles Saturnia Consus,
Ambiguoque fuit corpore Tiresias.
Vidit semiuirum fons Salmacis Hermaphroditum;
Vidit nubentem Plinius Androgynum.
Nec satis antiquum quod Campana in Beneuento
Vnus Epheborum Virgo repenne fuit.
Nolo tamen veteris documenta accersere famæ,
Ecce ego sum factus fœmina de Puero.

Cujus Epigrammatis duo carmina quæ postrema præcedunt, recitat ex Iurisconsultis Tiraq. *de leg. Connub. Glos.* 1. *par.* 1. *num.* 105. relictis aliis, & maximè disticho postremo multùm ad suas rem facientе, licet nonnulla alia ex supradictis Virgilij, & Ouidij carminibus recitet, quæ tamen illi accepta non refero, sed Auctoribus suis, quemadmodum neque alia plura hic adducta, si quæ ille habet; hoc dico, quia mei moris fuit ingenuè referre vnicuique accepta ea, quæ ex lectione vniuscujusque, vel etiam oretenus excerpo, quandocunque primum apud ipsum quicquam, quod ad rem meam faciat legerim, vel ab amicis confabulantibus audiuerim, vt apertissimè patebit iis, qui opellas hasce meas criticè in hoc perlustrare voluerint; sed hæc incidenter. Habes præter adducta, vt ad rem redeamus, historias nonnullas Hermaphroditorum, qui & pro viris habebantur, & vxorem duxerant, vel monasticam vitam cum Monachis tanquam viri viuebant, qui tamen in fœminas postmodum abierunt, & filios pepererunt, & in posterum pro fœminis habiti sunt; & vide, si libet, geminam historiam apud Licetum *lib. sæpe cit.* 2. *de Monstr. cap.* 53. Sed quid prætereo Scytharum historiam ab Hippocrate viro sensatissimo, ac maximè veridico enarratam *in lib. de Aer. Aq. & locis?* hi enim cum Mares nascantur, mox euirati habitu muliebri induuntur, & in muliebrem naturam abeuntes, muliebria quoque munia obeunt, quos Herodotus *lib.* 1. hoc modo puniri à Diis meminit ob direptionem templi Veneris Vraniæ in Palestina, vocarique dicit hunc morbum Theliam. sed & arte mutari posse masculum in fœminam patet; castratione enim id facile assequimur, cum mas castratus fœminæ similis euadat, sicut alias ex Galeno dixi, vt interim Spori castrationem, & versionem in fœminam à Nerone procuratam prætercam.

Sed non desunt etiam plura exempla hujus metamorphosis, quæ in aliis animalibus à Natura apparent attestantia facile & id hominibus succedere posse. Notissimum est quod de Hyæna narrant, de qua copiosissime Gasp. Bahuin. *in sæpissime adducto libro de Hermaphrod.* 2. *cap.* 2. *& seqq.* qui etiam de Lepore, & de aliis quibusdam animalibus sexum mutantibus non tam fœmininum in masculinum, quod plerique admittunt, quam masculinum in fœmininum, quod fere omnes negant, mentionem habet, de quibus etiam Langius *vbi suprà*, qui Ceruos quoque in contrarium sexum abire tradit, quin & in vtero Gerui dum euisceraretur repertum fuisse hinnulum testatur membranulis circumseptum. Ex quibus non videtur extra Naturæ limites esse ex Maribus fœminas fieri, quæ conclusio Galeotto Martio *de doctr. promisc. cap.* 18. adeo accepta est vt non magis difficile credat propendentia maris genitalia intro remeare posse, quam eadem intus latentia foras prosilere; & Io. Huart. *in exam. Ingenior. cap.* 15. non solum huic opinioni assentitur, sed commentitium etiam hoc addit, Pueris hoc euenire non modo cum extra vterum existunt, sed etiam in vtero materno existentibus, & ex quibusdam imaginariis signis id colligi posse autumat. Et hanc ipsam opinionem sequitur ex Iurisconsultis Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 17; *à num.* 12. *ad plures seqq.*

Verumenimvero horum Doctorum varia, ac ridicula opinione non obstante, dicendum id natu- 23 raliter nequaquam posse succedere. Ludouicus Viues *in lib.* 3. *de Ciuit. Dei cap. vlt.* hoc pro difficili reputauit, cum potius pro impossibili pronuntiare debuerit, vt Majol. *dier. canic. coll.* 3. *par.* 1. & Delrius *lib.* 2. *disquis. Magic. quæst.* 22. qui sicuti hoc à Natura fieri posse pro impossibili ducit, sic neque factibile per Dæmonis potentiam probat: sed vide quæ ad hoc afferunt Marcell. Donat. *lib.* 6. *hist. med. mirab. cap.* 2. Riol. *de Hermaphrod. cap.* 13. & Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 8. *cap.* 8. nam si quæ membrorum transmutatio realiter fieri possit ea à calore proculdubio fiet, non à frigore; at calor impellit, diffundit, dilatat, non cogit, non contrahit, non rettahit, ergo nunquam vi caloris membra quæ foras propendent intro remeabunt. Secundo hic motus, (& dependet hæc ratio à priori) vel fiet à facultate Expultrice, vel Attractrice; non ab Expultrice, quia tendit ad contrarium motum, non ab Attractrice, quia hæc attrahit id, quod in Animalis commodum facessit, cum rectè operatur, sed hæc attractio esset magis in animalis detrimentum, fieret enim sua Natura, & in sua specie imperfectior. Tertio cum in corpore animalis non detur locus vacuus, si genitalia, quæ foras prominent intro remeare debeant, oportebit hæc alia corpora intus existentia aut penetrare, aut impellere, & de loco suo expellere, & mille alia absurda subsequentur, quæ ne admittamus superius allata conclusio sarta tecta remanere debet, & ad historias à Bahuino recensitas, (quarum veritatem retractare non decet, cum per publicos tabellarios ad perpetuam rei memoriam earum aliquæ fuerint descriptæ jussu eorum, qui tunc rerum potiebantur) dicendum, eos Hermaphroditos, licet pro viris haberentur, quod forte virile membrum essent sortiti, tamen re vera fœminas extitisse, vnde sequitur, nequaquam verum fuisse, quod ex masculino sexu in fœmininum fuerint commutati; nam miles ille Germanus nomine Danielis cum vxore, cui septem annos conuixerat, nunquam congredi potuit, nimirum quia erat in masculino sexu omnino imperfectus, fœminino præualente, quem ratum, ac perfectum habuit, vt experientia ipsa comprobauit; atque hoc etiam pacto

pacto de aliis historiis ab ipso Bahuino, & à Liceto, ab aliisque adductis sentiendum. De cæteris verò animantibus masculinum sexum in fœmininum commutantibus, dicendum certi quicquam non haberi, ac proinde non deberi ex his deduci rei possibilitatem, de qua tamen vide Gaspar. Bahuin. *vbi alias.* De Scythis, Castratis, Eunuchis dicendum, non fieri in illis mutationem hujusmodi quoad membra generationis, sed quoad corporis habitum, & animi vigorem, deinde priuari Castratos virilibus, non indui fœmineis genitalibus; ad poeticas autem enarrationes quid dicendum patet.

24 Quinto dubitatum est, an detur, vel dari possit Hermaphroditus vno, eodemque tempore in vtroque sexu perfectus, quod primo negatur aperta fronte ab Aristotele loco sæpissime citato, de historia animalium; vult enim in iis, qui vtroque sexu insigniuntur, vnum semper ratum, irritum alterum esse, cujus auctoritatem potior Medicorum pars videtur secuta, & vltimo loco Æmil. Paris. *de Subtil. Microc. lib.* 3. *exerc.* 4. *cap.* 11. contra quam tamen primo militat id, quod ipsemet Aristoteles; & ex ipso, & Calliphane Plinius *lib.* 7. *Natur. hist. cap.* 2. in naturalibus euenire docuerunt, nempe supra Nasamones Androgynos esse vicibus inter se coeuntes, quibus dextra mamma virilis, sinistra muliebris existat.

De capris etiam idem Aristoteles, & ex ipso Æmilian. *de Rugmin. syntagm.* 5. dicebat, Plurimis earum vtrumque sexum Natura concessit, quas hircinas vocant. & Ælian. *lib.* 10. *de histor. Animal. cap.* 47. de Ichneumone loquens, Ichneumoni, inquit, vtriusque sexus participi à Natura tributum est, vt suo semine grauiditatem, & partum aliis afferat; & ipse quoque vterum ferat, & ex sese pariat. relinquo quæ de Leporibus, de Ceruis, de Hyæna, de aliisque animalibus narrantur.

Secundo Auic. *lib.* 3. *fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 43. accepisse se scribit, quod ex Hermaphroditis aliqui sunt, qui agant, & patiantur. & licet ipse subdat, hoc non verificari, cum ille tales non viderit, verificatum tamen videtur apud posteriores. Montuus *de Med. Theor. lib.* 1. *cap.* 6. Ipse, Inquit, noui Hermaphroditum, qui segnioris sexus, seu muliebris putabatur, viroque nupserat, cui filios aliquot, & filias peperit, nihilominus ancillulas comprimere, & in his generare solebat. Sequitur apud Schenchium historia, quam apud ipsummet Auctorem antea legeram, nempe Mart. Winrich. *de Ort. Monstr. cap.* 50. de qua etiam Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 8. & est hujusmodi. Memorabile hoc anno 1461. in Scotiæ vrbe quamdam Androgynam ancillam herilem filiam in eodem lecto cubantem fecisse grauidam; accusatam facti apud Iudices, ac viuam sub terram defossam periisse. alias etiam historias habes ibidem quarundam Mulierum, quæ plures quidem annos cum maritis conuiuentes, alias mulieres comprimebant. Mirabile & illud est, quod de Ceruo illo ex Langio superius retuli. Sed & Io. Faber Lynceus *loco alias citato* de Iuuene Hermaphrodito in vtroque sexu potente mentionem habet his verbis. Certorum enim mihi fide testimoniorum constat, fuisse egregia statura, & venusta facie Iuuenem, qui modo gladium cingebat, modo colum tractabat, & agere, & pati posset. Sed non pigebit Equi Androgyni hystoriam ex Card. *lib.* 7. *de Zacc. qu. Med. leg. variet. cap.* 33. huc transferre, quæ sic habet. Vnum habebat is testem loco proprio cum mammis tumidis, vt Equæ habent; inde vuluam proprio loco, & ex vulua Penis emittebatur. Hinniebat ad Equas, & forma masculina erat, promptus, & erectus capite, crassiore autem corpore, colore griceo, vt vocant, caput magnum, Penis non major palmo cum illum exerceret. Emptus aureis 36. certum est, cum auerso esset Pene, coire illum non potuisse. Præterea idem Io. Faber Muris Androgyni, & fœtum in vtero habentis historiam *loco citato* profert. Apud Riolanum quoque *de Hermaphrod. cap.* 6. Androgynum fuisse vtroque sexu potentem firmatur, quod optime declaratur, quia cum fœminea genitalia perfecte conformata haberet, per glandem tamen semen emittebat mediocriter crassum, albumque. Licetus *insuper lib.* 2. *de Monstr. cap.* 53. ex Phlegone, duas historias enarrat, alteram de Cinædo parturiente, alteram de seruo militis similiter parturiente. Quin etiam Leges tales Hermaphroditos admittere videntur, cum concedunt Hermaphrodito sexum vnum eligere, alterius vsui illi interdicentes, quod testatur quoque Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 106. *num.* 6. *& seqq.* & ex nostris Riolan. *vbi sæpe cap.* 9. conceduntque tandem ejus rei possibilitatem Galeot. Mart. *vbi alias.* Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 53. Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 4. & Io. Faber *in lib. de Anim. Ind.*

Sed præter hæc aliæ possunt adduci ad ipsum probandum experientiæ. Domesticas Gallinas, quæ cæteris alacriores sunt, in Galli maxime defectu cæteras Gallinas calcantes, & Galli cantum, & officium imitantes cuilibet conspicere licet; quod & Marcell. Donat. adnotauit *lib.* 6. *de hist. med. mir. cap.* 2. Narratque Mercatus, Gallinam ex victoria contra Gallum parta cristam exerisse, & calcaria produxisse.

Tritum quoque est, fœminas nonnullas se ipsas inuicem inire, & semen in alias ejaculari, quod ne suspicemur per consuetas sibi vias, nempe per vasa seminaria suo sexui concessa illis contingere, audiamus quæ Alsahar. *suæ pract. tract.* 25. *cap.* 1. dicebat, & quidem, inquit, Antiqui dixerunt, quod hujusmodi carnem (loquitur autem de Clitoride, seu de Pene muliebri) in tantum est possibile crescere ita, quod aliquæ spermatizant cum ea, vt mares, & agunt cum aliis mulieribus, cui dicto consonat Auicennæ dictum *loco supra citato*, *cap.* 44. vbi mulieres, quæ desiderium coëundi cum maritis explere non possunt, quod segniores sint in semine emittendo, dicit cum aliis mulieribus coire, remque veneream habere, quo sese inter se subagitantes, semen expellant; & licet non dicat Auicenna eas per Clitoridem semen emittere, non desunt tamen alij, qui id concedant, & vide nonnulla apud Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 9. vbi & illud Martialis habes *lib.* 1. *num.* 58. in Bassam fricatricem.

Esse videbaris, fateor, Lucretia nobis,
At tu, proh facinus, Bassa fututor eras.
Inter se geminos audes committere cunnos,
Mentiturque virum prodigiosa Venus.
Commenta es dignum Thebano ænigmate monstrum;
Hic vbi vir non est, vt sit adulterium.

Et idem Martial. *lib.* 7. *num.* 69. *in Filenim.*

Ipsarum Tribadum Tribas Filenis
Recte quam futuis vocas Amicam.

Quid autem fieret mulieri, quæ alterius mulieris semen eo modo emittentis concipere? dices concipi non posse, quia milieris semen emittunt ad intra vterum, non ad extra. at hoc non semper verum est, nam & fœminas Clitoride insignes per eam, vt viros spermatizare jam supra probauimus & interdum etiam per productiones vasorum seminalium, de quibus Laurent. *Anat. lib.* 7. *cap.* 9. & alij semen ejaculari, maxime grauidas. Quin & non grauidas foras semen emittere testatur Hipp. *lib. de Genit. nu.* 5. in hæc verba. Emittit autem & mulier à corpore genituram aliquando in ipsum vterum, qui sane inde humidus euadit, aliquando foras, si vterus magis quam oportunum est hiarit. Forte ad fundum succubæ mulieris Incubæ semen peruenire non posse firmabis; at si dum gliscit Veneris ardor vterus tanta atractione dotatur, quanta DD. enarrant, cur non poterit Incubæ semen succubæ vterus ad se attrahere? Dices iterum, nullam secuturam conceptionem etiamsi ad fundum vsque vteri compressæ mulieris alterius semen peruenire posset. at ego hoc pro impossibili non duco, cum alias probauerim mulieres suum ipsarum semen aliquando concipere absque semine viri, & absque coitu, vt in Molæ conceptione euenire plerique existimant. At, inquies vlterius, idem fieret ex duobus seminibus Fœmineis simul commixtis. Fortasse, inquam, non idem fieret, præcipue cum subagitatrices, & fricatrices hæ mulieres ex Hermaphroditorum genere multo calidiores sint, quam aliæ; inditio sit eas semen crassius habere, quam fœminei sexus conditio patiatur, & menstruis plerumque destitui, absumente maximam excrementitij sanguinis portionem ipso viuidiore calore. Putant Vrtad. de Mendoz. *de Gen. & corr. disp.* 2. *sect.* 5. *subs.* 1. & Garzias Carrer. *in* 1.1. *Auic. doctr.* 7. *sum.* 1. *disp.* 36. *cap.* 5. ex hac conjunctione generationem posse sequi, dummodo mulier necessario semper ageret proprio semine, quod inficiatur Garzias. Vrtado enim non absolute credit hoc possibile esse. sed hæc omittamus. Redit nunc mihi in mentem (quod & ad hanc rem nonnihil facere videtur) id, quod mihi superioribus annis bona fide enarratum est, mulierem nobilem, cui puer quidam inseruiebat, ejus pueri amore aliquando detentam, quæ non tantum ab eo iniri, quam ipsum mascula venere inire ardebat; habebat enim mentulam muliebrem minimo digito virili, & crassiorem, & longiorem. hanc multoties cum eo congressam, vt libitum est, lassatam, non satiatam, desiderio nequaquam expleto recessisse, quod semen forte ea ratione non posset emittere; itaque ad Naturæ viam semper regredi coacta, comprimendam se illi tradebat. sic mihi narratum est, nec mihi hoc aliter, quam ex aliena narratione constat, nam Lectori hæc pro veris imponere absit, licet difficilia non videantur, ad ejus rei tutamen facit illud Martial. *lib.* 7. *num.* 66. relatum quoque à Riol. *vbi supra cap.* 9.

Pædicat pueros Tribas Filenis,
Et tentigine sæuior mariti
Vndenas vorat in die puellas.

Scio Vlmum Patauinum *in lib. de Physiolog. Barb. hum. sect.* 3. *cap.* 4. hoc pro impossibili habere, & idcirco Senecæ locum *in epist.* 95. vel vt ipse citat *lib.* 15. *epist.* 5. emendasse nixum, quod non visum illi sit Senecæ dictum vllam sortiri verisimilitudinem. sed apponamus hic Senecæ verba, vt sensus illorum promptius innotescat. Dij illas, inquit, Deæque omnes male perdant, adeo peruersum commentæ genus impudicitiæ, viros ineunt. Vlmus igitur illud, viros ineunt, accipit pro eo, quod supra de muliere illa nobili, & seruulo retulimus, & quod de Philæni Martialis, hoc est quod mulieres viros ipsos pronos supergredientes Clitoride Penis vice vsæ, mascula venere ineant; at hoc absque dubio verisimile non est, cum paucæ admodum tam insignem Clitoridem obtineant, vt id perficere possint, at Seneca de vitio fœminis sui sæculi familiari verba facit. præterquam quod idem Clitoridis situs ad hoc obstaret; illud ergo, viros ineunt, non aliud mea sententia importat, quam subjacentes, ac supinos viros supergredi, eoque modo Venerem exercere, quod vitium & fœminis nonnullis, & viris familiare est, sed non sine eorundem virorum periculo. multos enim morbos accersere potest, vt testatur Auicenna 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. Non est ergo, quod Vlmus Senecæ locum emendare, vt inuerisimilitudinem deuitet, tantopere laboret; apud ipsum tamen plura vide scitu digna, ac pulcherrima, quantum argumenti turpitudo permittit. [25]

Sed mirum in modum ad comprobandum dari in Natura Hermaphroditum vtroque sexu potentem, & generantem, videtur facere id, quod in Sacra Genesis historia in principio habetur, & mox *capite* 5. vbi prima fronte apertissime apparet, Deum creasse primum hominem Marem simul, & fœminam, ita enim *cap.* 1. *vers.* 27. Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum, & fœminam creauit eos, & deinceps *cap.* 5. *vers.* 1. Hic est liber generationis Adam in die, qua creauit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum, & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam in die, qua creati sunt. ex quibus videtur euidenter colligi posse, Adamum, cum primum creatus est, fuisse marem simul, & fœminam, quod longioribus explicat Leo Hebr. *dial.* 3. *de Amor.* qui & Platonem Androgyni fabulam non aliunde intexuisse dicit, quam ex hac sacri textus enarratione. [26]

Huic opinioni non minus erroneæ, quam ridiculæ accedit Hæresis sub Innocentio Tertio orta, quæ affirmabat, sexus non futuros distinctos, si peccatum Adæ non interuenisset. De hac hæresi ex Mart. Pol. Kornman. *de mirac. viuor. cap.* 8. Majol. *dier. canic. par.* 1. *colloq.* 3. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 3. apud quem vide etiam *cap.* 12. erroneam quamdam de hoc Domini de Val opinionem; nec deest inter Iurisconsultos quem ad hoc adducam, nempe Alphons. à Carranz. *de Part. cap.* 17. *nu.* 66. Ac profectò Platonem de Androgyno eam vel verè habuisse opinionem, vel quam ad allegoricum aliquem sensum traheret, & accommodaret, non est dubium, ejusque rei maximoperè admiratur Riolan. *vbi supra cap.* 3. [27]

Fauet etiam, vel fauere posse prima fronte videtur huic opinioni de Adamo Androgyno, ratio subsequens, cum enim ante Euæ formationem fœmina in viro esset, & ab ejus latere fuisset desumpta, vnde *cap.* 5. *Genes. vers.* 23. ipse Adam cum primum Euam videret, Hoc, inquit, nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea, certe Adam vtramque in se naturam continebat, fœmininam, inquam, & masculinam. in quam sententiam videtur ire Hucher. *de steril. lib.* 3. *cap. de Hermaphrod.* in his verbis, Hæc sexuum mixtio in Adamo non fuit, tametsi sexto die creatus ipse sit mas, & fœmina, de cujus latere fœmina auulsa sit. [28]

Adde

Adde quod omninò palam est, Adam primò solùm fuisse creatum absque fœmina, non vt alia animalia, quæ omnia indistinctos sexus creata sunt; vndè illicò illis communicata est à Deo virtus generatiua, cùm illicò post eorum creationem sequatur in sacro textu, benedixitque eis Deus dicens, Crescite, & multiplicamini. si ergo cætera animalia Deus voluerat per generationem propagari, & idcircò efformauerat ea distincti sexus, non erat conueniens solum hominem creasse generatiua facultate orbatum, qui ob id, neque crescere, neque multiplicare posset, dicendum ergò, Adamum ita creatum qui in se, & ex se generare, & multiplicare posset, vndà ea de rè in sacra historia apparet, Adamum absque fœmina creatum masculum, & fœminam extitisse, & crescere ex se, ac multiplicare potuisse, sic enim habet littera in enarratione ejus creationis, & creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum, & fœminam creauit eos, Benedixitque illis Deus, & ait, crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, &c. apparet insuper post creationem Adamum solum in Paradiso positum, eique soli præceptum datum non comedendi de ligno scientiæ boni, & mali, dehinc Deum, quod non esset bonum, Adamum esse solum formasse Euam. vndè videtur concludendum, Adam fuisse Androgynum, & ea verba, masculum, & fœminam fecit eos, de solo Adamo tunc primum à Deo creato esse intelligenda, quam opinionem Martini Poloni fuisse refert Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 19. licet is Auctor in vita Innocentij Tertij narret, vt videtur, alienam opinionem, non suam.

Neque frustrà illud appositum in sacro textu censendum, Ad imaginem Dei fecit illum, qui sicuti Deus quamlibet virtutem habet formandi, & creandi animalia, vt mas, & fœmina simul mixti, vnde illud Orphei apud Apul. de Mund.

Iupiter, & mas est, & nescia fœmina mortis.

sic Adam ad ejus similitudinem creatus est mas simul, & fœmina, sexusque indistincti, vt haberet potestatem ex se, & in se generandi, non vt alia animantia, quæ nullam habent potestatem hujusmodi per se, sed tantum cum compare mixta.

Pro veritate primo præcipuæ dubitationis, dicendum videtur primo, non esse omnino impossibile dari Hermaphroditum tantæ perfectionis in vtroque sexu, vt agere, & pati possit, nihil enim videtur obstare, quo minus genitalia ita affabrefacta sint, vt ad hunc vsum sufficiant; vnde non videtur historiis plerisque id attestantibus fidem denegandam esse. licet minus ad hanc rem probandam faciant, quæ superius de nonnullis mulieribus retuli, quas Tribades, Subagitatrices fictrices, seu frictrices, vel fricatrices vocari dixi, & notat Bahuin. *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 4. & quas Alciatus quoque ex Iurisconsultis Pathicas, & Tribades, & Subigatrices nominat *lib.* 10. Parerg. *cap.* 11. (non pertinet tamen huc Tractatricis nomen, vt hoc obiter dicam, erant enim Tractatrices, quæ corpus fricabant. Pignor. *de Seruis pag.* 43.) quia hujusmodi fœminæ non sunt Hermaphroditæ, sed habent tantum partem quandam sibi connaturalem, nempe Clitoridem, seu Tentiginem, vel Nimpham, aut Myrton, vel Hypodermin, aut quomodocunque appelles; consueto majorem, & insigniorem. ad ejus tamen rei probationem non desunt alia, vt ex superioribus videre licet.

Dicendum secundo, impossibile esse dari Hermaphroditum, qui vtroque sexu adeo perfectus existat, vt per vtrumque generare possit, in se nempe, & in alio, & ratio est, quia vnum, idemque semen non potest habere duos contrarios motus ad extra nimirum, & intra. Sed quid, si dicatur contra hoc, duplicem sexum habentem habere etiam vtrumque semen, & vnumquodque per se à suis vasis concoctum, conseruatum, delatum, & ejaculatum? hoc Alex. Bened. citante Marcell. Donat. vbi supra negat fieri posse, rationem in contrarium vllam, neque ipse adducit, neque ego habeo: impossibile enim est, inquit ille, reperiri in eodem corpore duo excrementa simul perfecta, nempe semen masculinum, & fœmininum. at hoc in idem recidit, nam cur, inquam, hoc est impossibile, cum tam mas, quam fœmina vtrumque semen in se contineat ex sententia Hippocratis *in lib. de genit. &* 1. *de Diæt. & alibi?* & quid si ad illatam rationem, quod impossibile sit, idem semen habere duos motus contrarios, dicamus, hoc verum esse in vno, eodemque tempore, ad habere eos motus vicissim, & successiue nequaquam esse impossibile? Sed esto pro nunc impossibile, quod possit vnus, idemque homo, seu aliud quodlibet Animal in se ipso, & in alio generare, quæramusque ejus rei magis sufficientem rationem. certe impossibile videtur vnum, idemque indiuiduum sortiri posse duplicem naturam inter se diffidentem respectu totius; nam hæc proprietas generandi vel in se, vel in alio respicit vniuersam indiuidui Naturam, & temperamentum, nam generare in alio ex viuido totius calore fit, generare autem in se ex calore remisso, quæ non videntur simul stare posse.

Plures porro rationes ex ipsa Anatomia, partiumque situ, & collocatione desumptas ad ejus rei impossibilitatem commonstrandam adducit Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 8. & Constant. Varol. *lib.* 4. *Anatom. cap.* 4. ex quo Daniel Sennert. *suæ pract. lib.* 3. *par.* 9. *sect.* 1. *cap.* 13. bene igitur pronuntiasse ex his Aristotelem dixerim, cum duplicem sexum sortita animalia, semper ratum vnum, irritum alterum habere voluit, nam ratum intellexit potentem ad generandum, irritum impotentem, non negaturus forte succedere posse, vt vtrumque ratum habeant quoad coëundi potentiam, vt jam dixi. & ad Montui, aliorumque historias respondendum censeo, fœminas illas, quæ se ab Hermaphroditis grauidas factas asseuerabant, ex aliis potius concepisse, & vt majori excusatione tanquam deceptæ dignæ viderentur, se ex Hermaphroditis vterum gestare firmabant.

Ad Legum auctoritatem, cum jubent, Hermaphroditos sexum, quem libuerit eligere, quasi vtrumque ita perfectum obtineant, vt in voluntate eorum sit positum seligere quo vti velint, pœnas imponendo, si quando propriæ electioni non steterint, ac contra fecerint altero sexu abutentes, dicendum id sibi voluisse, quod sexum, in quo potentiores sunt, eligant, & eo vtentes ab altero abstineant, arbitrioque eorum id remiserunt, quia certum est, vnumquemque sexum electurum, in quo se potentiorem experitur, & cujus vsum Natura magis insinuat, stimulisque vrget acutioribus: nam si irrito vtantur grauiter peccant, Sodomiæ peccatum, vel huic saltem non dissimile committentes, quia Natura abutuntur, cum non possibile sit illos per irritum sexum generare; nihil enim aliud forte

est Sodomiæ peccatum, quam coitus cum compari sexu, vel non in vase naturali, ex quo impossibile sit generationem sequi: neque enim solum Maris cum Mare carnalis conjunctio Sodomiæ peccatum est, sed etiam fœminæ cum fœmina, Filiucc. *in 6. præcept. Decalog. tract. 30. cap. 8. num. 159.* Farinac. *de delict. carn. quæst.* 148. *num.* 40.

Ad auctoritatem sacri textus respondendum, sacram historiam loqui ibi per anticipationem; primo enim narrat creationem per Epilogum dicens, Deum creasse hominem masculum, & fœminam. deinde magis per extensum narrat, qua ratione hominem masculũ, & fœminam creasset, erat enim quædam ratio particularis, qua creati fuerant, non enim, vt cætera animalia sunt progeniti; sed videnda quæ in hunc locum, & pro responsione ad tam absurdam opinionem affert Nicol. de Lyra *cap. 1. vers.* 27. & ad rationem, quòd non videretur conueniens, Adamum solum inter alia animantia creatum fuisse generatiua facultate priuatum, respondetur, Adam fuisse à Deo creatum, sed ita vt ex eo desumeretur, & formaretur Eua, cum qua postmodum generasset; & cur oportuerit ita, & non aliter fieri declarat D. Thomas *1. par. sum̃. quæst.* 92. *art.* 1. & ad illam tandem rationem de similitudine hominis cum Deo; dicendum non respicere hanc similitudinem virtutem generatiuam, neque Deum fœminam, aut marem esse; Orphæum autem poetice, & allegorice locutum fuisse constat. Ex quibus jam concludendum, omnino falsum, immo ridiculum esse asseuerare, Adamum fuisse Androgynum. [Tandemque quis non videt ejus opinionis vanitatem, quod Adam creatus fuerit mas simul, & fœmina, vt in se, & ex se generare posset? nam ad quid hoc? nonne oportebat Adamum Androgynum ab alterius semine in se generare, & ex se, ac proprio semine generare in alio? numquam mas simul, & fœmina erat Adam potuisset in se ex proprio semine generare? hoc si nugari non est, quid est nugari? silentium ergò tam bardæ opinioni jam imponatur.]

33

Sed incidenter hic pro Philosophis occurrit quædam dubitatiuncula à Bahuino excitata, quæ est, cur quemadmodum Natura in vno eodemque animali duos diuersos sexus effingit, nunquam tamen duos sexus similes in eodem efformet? Ego quidem, an hæc hypothesis veritatem habeat, valde dubito. nam ex Iul. *Obseq. de Prodig. num.* 84. habemus, anno ab Vrbe condita 618. puerum ex ancilla natum quatuor pedibus, manibus, oculis, auribus, & duplici obscæno; & de hoc etiam forte Majol. *dierum canic. par. 1. colloq.* 2. ex eodem quoque Iul. *Obseq. num.* 102. anno 662. habetur. Mulierem duplici natura fuisse inuentam. Theani insuper Senecini infantem natum manibus quatuor, pedibusque totidem, capite, & ventre vno binoque membro fœmineo, narrat Iacob. Rueff. *de muliebr. lib. 5. cap.* 3.

34

Præterea ex Wechero notat Schench. *lib. 4. Obs. tit. de part. genit, in spec.* Bononiæ in publicis dissectionibus visum viri cadauer, quod duplicem habuit Penem. & Io. Faber vir in indagandis Naturæ secretis, vt alias dixi, valdè accuratus, monstrum dissecuit, de quo etiam supra, quod duplicem habuit vterum, cui singuli testes adhærebant, non duo, vt in cæteris. & Riol. *lib. 2. Anthropograph. cap.* 31. in Hermaphrodita puella duplicem matricem obseruauit. Quin etiam Ouiedus grauis naturalis historiæ rerum Indicarum scriptor *lib. 13. histor. gener. cap.* 9. Tiburonum piscium Oceano degentium masculos duplici veretro dotari attestatur humani cubiti magnitudinem æquante, licet eorum fœminæ vnicum habeant vterum. quod etiam testatur Cardanus *in libell. de libris propriis.* sed & idem Card. *de san. tuend. lib. 3. cap.* 65. Raias duo foramina vuluæ habere narrat, quod, addit rarum & miraculi instar. quæ exempla falsam mihi reddunt, non suspectam modo superioris suppositionis identitatem, cujus tamen Bahuinus sequentem adducit rationem, quod si Natura duo membra ejusdem sexus efficeret in eodem animali, videretur frustra aliquid moliri, quod est contra Aristotelem. quæ responsio, quod pace hujus Doctoris dictum volo, mihi non satisfacit, quia in organizatione corporum superfluentium natura operatur pro ipsius materiæ copia, efformans hoc, aut illud membrum superfluum ex luxuriante materia, ne otiosa videatur; vnde nõn major ratio est, cur non debeat efformare duplicem sexum ejusdem conditionis in eodem indiuiduo, quam efformare tertium brachium, tertium crus, sextum digitum, quadruplicatas aures, & inanes, alias membrorum additiones: nam quis non videt hæc frustra à Natura facta? cur ergo si hæc cum frustra fiant, fiunt tamen, duplex genitale ejusdem sexus fieri non poterit? & tamen certum est id admodum de raro contingere. An forte quia Hermaphroditus ex seminibus efformatur, quæ æqualem virtutem masculeam, & fœmineam habeant in efformando fœtu, ita vt neutrum superare contingat, sed vnumquodque operari, quod potest?

Denique dubitatur, quidnam sentiendum sit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ea nimirum sit talis, vt ex ea irregularitatem incurrat. de qua materia videndus Majol. *lib. 1 de irregul. cap. 27. per totum.* qui Hermaphroditos omnino pene in omnibus facit irregulares, itaque neque moniales fieri posse adstruit, etiamsi in sexu muliebri incalescant, neque ad ordines promoueri posse vult, etiamsi in sexu masculino sint potentes, licet illis characterem imprimi affirmet, neque etiam eos, de masculis loquor, ad Religionem admittit, quod etiam procedere vult, vbi neutrius sexus Hermaphroditus existeret. Notandum tamen, Majolum præsupponere hos Hermaphroditos, licet in altero sexu magis incalescant, posse tamen etiam altero vti, in quo casu non est dubium apud Canonistas irregularitatem incurri; sed videndum an Hermaphroditus, qui in virili sexu incalescit, & fœmineum non solum inutilem habet, sed nullius vsus, talem habeat deformitatem, quæ sit sufficiens ad hoc, non videtur enim majorem deformitatem habere talis Hermaphroditus, quàm si leuiter in alia quadam corporis parte læsus esset, vt in sexti digiti superabundantia, vel minimi carentia; quod enim Arabes dixerunt, hanc esse affectionem valde turpem, ac verecundam, de de his non intelligendum. Antonius vero Fernand. *in exam. Theolog. moral. par. 2. cap. 10. §. 71. interrog.* 5. nulla distinctione facta, omnes Hermaphroditos dicit esse irregulares, quod an omnimodam habeat veritatem, Alij Canonistæ videant.

35

36

37

Cæterum alia nonnulla, quæ circa hanc materiam quæri possunt, consulto à me prætermittenda. Interim vero ab humanissimo lectore meo expeto, vt si quæ hic offenderint castis ipsius auribus minus congruentia, argumenti qualitatem excuset, quod aliter tractari non permittit; sciat tamen nullam esse in verbis indecentiam, aut ignominiam, quæ ad laudabilem finem, & propalandam rerum veritatem proferuntur.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Monstri Bicorporis historia.*
2 *Alterius Bicorporis Monstri enarratio.*
3 *Bicorporis alterius Monstri descriptio.*
4 *Monstri abortiui delineatio.*
5 *Columbæ monstrosæ historia.*
6 *Viri sine brachiis nati, pedibus non secus quam alij manibus omnia peragentes.*
7 *Puerulus monstrosa lingua natus.*
8 *Annæ Pharmacopolæ filius Hermaphroditus.*
9 *Ioannes ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
10 *Carolus alter frater ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
11 *Scortum caudatum.*
12 *Vulua muliebris puero in crure enata.*
13 *Mulier barbata.*
14 *Homo pilosus, & hujusmodi hominum ortus qualis.*
15 *Asinus Hermaphroditus.*
16 *Muliercula pro Hermaphrodita habita.*
17 *Hermaphroditus alius pro muliere habitus.*
18 *Hippotauri historia.*

Nouæ Monstrorum aliquæ historiæ, & alia circa hanc materiam scitu digna

QVÆSTIO IX.

Placet tandem in hujus tituli calce monstrosas nonnullas, & animaduersione dignas historias ad propositum argumentum pertinentes non ex aliorum relatione, sed ex propria obseruatione petitas annectere. Ac primo sese offert Monstrum bicorporeum, quod primo vidi hic Romæ anno 1617. si rectè memini, dehinc iterum magis adultum anno 1625. natum est Genuæ anno prædicto 1617. duodecima Martij ex quodam Io. Baptista Coloreto, & Peregrina ejus vxore, & eo quod pro gemino puero judicatum est, Lazari nomen vni, alteri vero Io. Baptistæ inditum est in sacro Baptismatis fonte; habebat autem se, vt sequitur. Puer erat venusta facie, aureo capillitio, & crispo, optimi habitus, & coloris perlaudabilis, omnibusque membris absolutissimus, & nihil omninò à cæteris benè conformatis pueris discrepās. Huic alter adnatus erat puer prope oris ventriculi regionem, aut sub mucronata pectoris cartilagine, cui adhærebat. Inter vtrumque in ea adhæsione vmbilicus apparebat. Posteriori huic puero crus vnicum erat, ac breuius, quam vt crura perfectioris adæquare posset; ita vt perfectus imperfectum quasi suspensum circumferre videretur. Vultu erat imperfectus hic incomposito, ac deformi, licet nihil a perfecto in hac parte deficeret, carne tamen præditus erat subpallida, Caput illi erat crassum, capillitium vt perfecto aureum, ac concinnatum; oculis captus erat, omnique sensu orbatus præterquam Tactus, læsus enim in se ipsum contrahebatur; ejusque læsionis expers perfectus videbatur, sed imperfectus nullum assumebat nutrimentum ab extra, sed perenni quodam motu os dimouebat, vnde semper spuma quædam prodibat calore candicante, ac lacteo. Erat etiam nonnullis dentibus insignitus, brachia habebat mutila, & imperfecta, quæ etiam ex seipse tātisper mouebat, sexus erat masculini, pene enim dotabatur, testibus tamen carebat.

2 Huic simile monstrum superioribus annis nempe 1610. natum erat Cosignani mense Martij die vndecima; est autem Cosignanum in Tuscia diœcesis Pistoriensis, ortum ex juuencula Matre, cui nomen Gineuræ de Magis, non majore annis sexdecim. Puelli erant sexus indistincti, & ambigui, idcirco vni Ioannis, alteri Mariæ nomen impositum est. Ad vmbilicum vsque superne optime conformati, inde per Epigastrium sibi inuicem aduersi cohærentes crura ad latera exporrigebant, quorum quidem alterum alteri deerat. Vixerintne, an non, satis compertum non habeo, vtrumque lac suxisse non segnius, quam cæteri pueri faciant nuper nati referebant. Monstrum hoc non vidi, cui simillimum tamen monstrum est, de quo Paræus *de Monstr. cap.* 2. apud quem ejus imaginem vide, nihil enim penitus ab hoc (cujus imaginem illico ab ejus natali accepi) differre videtur, nisi quod illud Paræi vnico sexu fœmineo dotabatur. Neque dissimile est, quod Ouied. *lib. 6. histor. Ind. General. cap.* 11. se vidisse testatur, virgunculæ erant in anteriori parte ab ore ventriculi ad vmbilicum vsquæ hærentes, cætera omnibus membris absolutæ; natæ sunt anno Domini 1533. decima Iulij in ciuitate Sancti Dominici in Insula Hispana olim Hayti dicta, vixere diebus octo. Pater vocabatur Ioannes Lopez, mater Melchioria.

3 Sed & anno 1631. hic Romæ 15. Augusti ex muliercula Hebræa natum est monstrum bicorporeum prænarratis non dissimile, quod tamen imperitus quidem Chirurgus, cum partus non succederet, tanta vi ab vtero detraxit, vt totum dilacerauerit, & insimul vterum maternum attrahens, matri mortem attulerit. Non licuit ea de re mihi omnia, vt decebat, examinare; quæ autem adnotaui hæc fere sunt. Duplici capite hoc monstrum dotabatur, & vnum in aliud conuersum exstabat, eratque vnum majus altero, visumque est se mutuo contigisse, & majus minus oppressisse. Hinc duo corpora videbantur à claniculis infra cohærentia ad infimam vsque pubem; vnicus prominebat in eorum medio vmbilicus, duoque apparebant Testiculi, qui non videbantur vllo scroto concludi, sed hærebant inter spatium, quo in pube conjungebantur. Quatuor brachiis erat insignitum inter se bene distinctis, ac decenter efformatis, sicuti & totidem cruribus. Cauitatem vnicam in Thorace conspexi, & cor vnicum obseruaui. Anus in neutro erat perforata, sed & virga deesse visa est, nisi à Chirurgo vna cum pluribus aliis partibus laceratam esse existimem.

4 Infantem porro abortiuum vidi hic Romæ vigesima quarta Martij anni 1624. erat fœminini sexus, &, vt tunc existimaui, septimestris: natus est, vt referebant, non longe ab Vrbe. A clauiculis infra ex parte antica non male conformatus, nisi quod tam crura, quam brachia longiora multo haberet, quam conueniret, brachium enim totum extensum vltra genu non parum porrigebatur, cujus proportioni crura respondebant. Caput habebat prægrande, corporis molem vltra proportionem exuperans, figura rotundum, collo omnino carebat, vnde clauiculis ipsis implantatum videbatur. Facie erat tumida, & duo primores dentes erant in ore conspicui. Totus pilis obsitus erat præsertim secundum superiores partes. Ea porro in parte vbi frons capillos versus terminatur hinc, & inde duabus eminentiis dotabatur, erantque quasi cristæ quædam pelliceæ cornicula repræsentantia. Caput à postica parte carne, seu pelle erat detectum, qua etiam spinalis medulla erat denudata; quæ duplex conspiciebatur. Mater, vt parabolani illi retulerunt, cum vtere gereret corpus, adeo tumens habuit, vt admirationi esset, & illo ejecto, insignem vna aquæ copiam eje-

cit. Cerebro caruisse dicebant, & cor sursum versus fuisse situm; sed hæc mihi non constant, nisi ex eorum relatione. Vidi hoc monstrum septima post die à quo mater illud ediderat; mirabile quidem, ac dignum profectò memoriâ, maximè si vera sint, quæ mihi ex auditu tantum, non ex visu constant.

5 Quod sequitur Monstrum, licet humanum non sit, habet tamen aliquid admirabile, illudque hic Romæ vidi anno 1618. Columba erat magnitudine cæteras Columbas parumper excedens, motu valida, ac magis ferox, quam Columbæ natura ferat. Hæc quatuor erat pedibus insignita, quod quidem parui feci, sed habebat insuper duo orificia non vnum sub alio sub Coccyge, aut cauda, vt in aliis fit, sed vtrimque lateraliter posita, per quorum vtrumque fæces excernebat, firmissimum inditum intestina quoque in illa fuisse duplicata; singulis mensibus oua pariebat, & tunc temporis pepererat, sed sui similem pipionem nullum ediderat, præter vnum, cujus scheleton nobis circulator ille ostendit. Huic erant posteriora crura, quam matri insigniora, mater tamen, vt adnotaui, anterioribus tantum pedibus ambulabat.

6 Offertur post hæc vir sine brachiis natus, quem hic Romæ vidimus anno 1614. mense Nouembris, huic nomen erat Petro, eratque natione Lucernensis, consistentis erat ætatis, pedibus nebat, tesseris ludebat, instrumenta nonnulla musica ex arte tractabat, & alia denique omnia, etiam quæ magis industrem manuum operam exposcunt, & quæ cæteri hominum manibus, pedibus ipse perficiebat. Alios nonnullos aliàs conspectos huic similem jam dixi, & notat Majol. *dier. canic. coll.* 2. *par.* 1. & de simili muliere, quæ hic conspecta est anno 1627. jam mentionem habui. Quin etiam anno, si rectè memini 1629. Romam deductus est puer annorum tredecim, natione Ligur, nomine Ioannis, qui & ipse multa aptissime pedibus, cum manibus careret, perficiebat, etiam sclopum explodens; huic Pedum digiti longiusculi visebantur; quam aliis hominibus esse soleant; valide quidem illis omnia apprehendebat, caput ea dexteritate pectebat, qua cæteri manibus faciant. Pedibusque ipsis ad quamuis corporis partem perueniebat, ita vt sese absque alterius auxilio vestibus indueret, & exueret, ad fœmoralia tantum soluenda non sufficiebat. De simili quoque iuuene sine brachiis Salmanticæ Iurisprudentiæ operam nauante meminit ex Iurisconsultis ipsis Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 18. sed & Hispanus hic Romæ mihi notus est, qui vtrumque brachium breue, ac mutilum sortitus est, dextram manum quatuor tantum digitis insignitam, sed cubiti flexuram versus obtortam habet, sinistra duobus tantum digitis constat. Hic tamen Pictor est, & licet in ea arte non excellat, mirum tamen est ipsum tam aptè pingere, quam facit, cæteraque non minori industria, & agilitate peragere, quam quilibet alius homo.

7 Cæterum in anni 1628. principio hic Romæ amico meo puerulus natus est maxime carnosus, optimeque efformatus, & in summa crassitudine alios vel crassiusculos puerulos non parum excedens. Huic lingua extrà os prominebat tribus saltem digitis, quæ etiam crassiuscula, & latiuscula erat, quam conueniret, at cum illam exerebat, mirum erat quantopere extra oris septa promineret. Lac tamen optimè sugebat, licet papillas requireret crassiores, & longiores, si enim exiliores, breuioresque essent, nequaquam sugere poterat. Bimestri spatio annum exuperans quatuor tantum dentes ediderat, comedebat tamen, & bibebat, & verba nonnulla, prout ætatis teneritudo fert, proferebat. Obiit non multo post, quo morbo compertum non habeo.

Nonnulla quoque hic de Hermaphroditis adnotare ex propria obseruatione libet. Ac primum 8 sese offert Aromatarij cujusdam filius Anna dictus, qui hic Romæ ex fœmina, vel cum fœmina appareret, decimo tertio ætatis anno mas apparuit. De eo nihil addam, quia notissimus hic fuit, & Io. Faber ejus historiam diligentissime intexuit *loco aliàs cit. de Anim. Ind.* cum de Zibetti animali agit, apud quem illam require. De eo etiam M. Ant. Vlmus Patauin. *in lib. de Physiolog.* Bal. *hum. sect.* 3. *cap.* 11. Illud non conticebo, credibile nullo modo esse, hunc, antequam virilia foras illi prosilirent, per vterum vrinam reddidisse, quo penitus caruisse illum, tam certum est, quam quod certissimum, erat enim hic Anna mas, sed imperfectus. Pene autem latente, & virilibus, vteri species apparebat, vnde per vterum mingere videbatur, cum per easdem semper vias minxerit. Hic, vt norunt omnes, imberbis semper permansit, ac superioribus annis à ruina suffocatus interiit; in tantam autem molem ejus corpus excreuerat, vt duo mediocris crassitudinis humana corpora simul, qualia nunc Natura producit, mole æquaret, neque jam loco se dimouere posset.

Sed digni præ cæteris memoria sunt, Germani duo fratres Sabinenses ex sancto Gemino oriundi, quorum alter altero anno major est. Eorum vnus, nempè Ioannes cum annis præteri- 9 tis hydrope detentus esset, tandem conualuit. Hic puer erat, cum illum conspexi, quatuordecim annorum aspectu magis fœmineo, quam virili, vultu verecundo, & frigidiuscula corporis temperatura, capillitio ex flauo albicante, statura mediocri, habituque simili. Mammæ illi erant tenues, sed, vt mihi visum est, turgidiusculæ quam in puero ejus ætatis esse debeant. Pili in corpore nullibi. In pube virile pudendum apparebat exile, ac breue cum suo quidem præputio, sed glandem non cooperiente: glans imperuia omnino erat: magnitudo Penis minimi digiti extremum articulum parumper excedebat, flaccidæ erat substantiæ, & nunquam erigebatur, vt ille ferebat; & vt rationi consonum existimo, quod peruium non esset. Sub hoc pudendo exilis rima conspiciebatur perinæum in longum dissecans, vt in fœminis, quæ quidem prope ipsum pudendum peruia erat, inibi enim paruum exstabat foramen, quod longum stilum admittebat, atque inde vrinam ejaculabatur, cujus perpetuam patiebatur incontinentiam, ita vt se ipse sæpe commingeret. Ejus Rimæ orificium non majus erat, quam vt scriptorij calami tenuis tenuiorem partem admittere posset. Prope hoc orificium rimam ipsam membrana intersepiebat, quæ videbatur facile incisioni cessura. Non tamen ex ejus excisione orificium majus euaderet; ab hoc intersepto rima Podicem versus superficialiter progrediebatur, ita vt labellis diductis subjecta tantum cutis appareret. Testes in inguinibus exiles, & molliusculi veluti glandulæ ea in parte adnascentes. Menstruari cœpit anno decimo quinto, &

to, & fœminea veste ob id indutus ; vnde dubitare contingit an vere glandulæ illæ in inguinibus Testes essent, nec ne.

10 Carolus alter frater ætatis duodecim circiter annorum aspectu erat magis virili, statura mediocri, & ætate conueniente. pilos in corpore nullos habebat. rima magna in naturali situ erat conspicua, primoque intuitu Penis nullus conspiciebatur, cum iatus Rimam lateret, & nonnisi labellis diductis sese proderet : minor erat, quam vt extremum articulum auricularis digiti æquare posset, glande donabatur, quæ similiter ac in Ioanne à præputio detecta, & imperforata visebatur. apparebat tamen in ipsius glandis fastigio veluti vestigium quoddam foraminis. sub pene exile quoddam foramen apparebat, quod vix crassioris aciculæ caput admittere poterat, per hoc vrinam reddebat. Testes tactu insignes in Rimæ labris ima in parte continebantur, & Gallorum testes magnitudine æquabant, compressi manum effugientes. Videtur autem Ioannes non differre ab Hermaphrodito, quem Riolan. descripsit *in fine sui libelli de Hermaphroditis.*

11 Scortum porro Romæ famosissimum notum plerisque præteritis annis fuit, cujus nomini maritigtatia parcendum duco, cui à teneriori ætate insignis Clytoris obtigit auricularis digiti magnitudine, quæ illi cum concumbit solet impedimento esse, præcipue si coeundi desiderio incensa sit, vt ab iis ipsis, qui eo vsi sunt, accepi. Non videtur autem

12 hic prætereundum quod D. Balthassar Bonannus vir humanitate, & doctrina insignis (ex cujus copiosissima, & instructissima Bibliotheca sæpe, qui mihi non suppetunt, libri subministrantur) de iuuene quodam retulit, quem pauperculæ mulieris filium ætatis annorum duodecim conspexit in reliquo corpore nullam omnino imperfectionem habentem ; hic tamen in medio crure dextro in parte siluestri, vel externa prope Ilij os vuluam sortitus erat, non modo labellis, & rima conspicuam, sed etiam pilis obductam, omnibusque numeris, quantum ab extra promittebat absolutam ; nam labris diductis, nihil præter subjacentem carnem apparebat, neque vllum peruium foramen conspiciebatur.

13 Mulierem insuper ex Amatrice oriundam annis præteritis, cui nomen, si recte teneo, erat Magdalenæ, viderunt plerique prolixa barba præmunitam, piloque denso, ac duro, pectore toto setis hispido, mammis, vt sexus fert, permagnis, rugosis, ac flaccidis. huic menstrua, vt ex ipsa accepi, annum circiter trigesimum desierant, vox tamen exilis, & fœminea seruata est. primum sub temporibus pili erupetunt, mox in mento, & reliquis partibus. ejus historiam diligenter conscripsit Io. Faber. *in lib. de Animal. Indic. cap. de Stellion.* illud in hac muliere adnotandum, animo semper illam extitisse virili, nam & cum hostibus pro marito pugnare non dubitauit, vt ipse etiam Faber testatur.

14 Et quia de Pilis mentio est, non abs re fuerit, de homine piloso, quem idcirco siluestrem hominem appellant, mentionem facere. hic in aula Odoardi Cardinalis Farnesij commorabatur ; eratque ejus Principis à cubiculo ; licet vero hoc nouum non sit, aliquid tamen ea occasione quod mihi, & forte aliis nouum erit, in medium afferam. homo erat hic justæ staturæ, & consueta forte procerioris, in nulla re à cæteris hominibus discrepans, sed faciem, vniuersumque corpus tenui pilo, oblongo, promisso, ac ex flauo albicante obsitum habebat. hic scribæ amici mei sororem in vxorem duxit, ex qua tunc nempe anno 1613. quatuor jam liberos susceperat, quorum duo, mas vnus, fœmina altera sui similes erant. horum ortus aliquid nouitatis habet, non omnibus compertum : nam cum primum in lucem eduntur pilo nigro toto corpore conteguntur, non aliter quam Hædi coloris nigri ; quod mihi in mentem reuocat ortum Esau in sacra Genes. *cap.* 25. de quo dicitur *vers.* 25. Qui prior egressus est rufus erat, & totus in morem pellis hispidus. hoc autem facti veritatem confirmare videtur ; nonnullorum vero dierum spatio, quindecim nempe, si recte memini, is pilus his sic natis totus decidit, ac dehinc adolescentibus pilus denuo emergit tenuis, & mollis, quo vniuersum corpus, ipsaque facies etiam secundum tempora, & frontem conuestitur. hic ipse autem vir, de quo verba fecimus ex patre piloso, & glabra matre natus est, vt ex Plate10 elicere mihi fas est, *lib.* 3. *Obser. tit. de deformat.* versabatur enim hujus pater in Aula Henrici Secundi, à quo hic, de quo loquimur dono missus est cum sorore similiter pilosa Duci Parmensi in Flandriam, à Duce autem Parmensi ejus fratre dono accepisse verisimile est Odoardum Cardinalem Farnesium ; de ortu tamen Platerus ne verbum quidem, quem tamen ita succedere retulit mihi Scriba ille amicus meus frater, vt dixi, vxoris hujus viri.

Sed ad Hermaphroditos redeo, & superioribus historiis tres adhuc annectendas enarrabo, priorem de Asino Hermaphrodito, de quo alias in hoc titulo, nam & bruta nasci vtriusque, & indistincti sexus plures historiæ testantur. Neronem Equas habuisse Hermaphroditas testis est Plin *lib.* 11. *Nat. hist. cap.* 49. de Canc, & Equa Hermaphroditis habes apud Schench. *lib.* 4. *Obser. in princ.* & de Agno Hermaphrodito Iul. Obseq. *de Prodig. num.* 26. de Sue Majol. *dier. canic. coll.* 1. *par.* 1. de Ceruo item Langius, & de Mure Faber, de quibus alias mentionem habui.

15 Itaque Asinus hic, quem hic Romæ vidi anno 1621. vtroque sexu erat insignitus. membro dotabatur satis crasso, vt Asinina natura fert, sed obtorto, quale Hyppospadiæi habent. sed & vuluam sortitus erat quantum ab extra promittebat optime efformatam, ejus tamen orificium minimum digitum admittebat ; situs vtriusque genitalis qui aliis est familiaris ; sub podice enim rima magna extabat, quæ à superiori parte versus caudam per medios vsque Testes ad membri dimidium protendebatur, sed consuetum spatium prætergressa superficialiter tantum incedebat, ita vt membri dimidium quasi fissum in postica parte ab eadem rima appareret, & vnicam rimam cum rima magna hæc fissura effingeret. Vrinam non modo per Penem, sed etiam per vuluam emittebat, arrigebat, & Asinas calcabat, sed inire eas non poterat ob prædictam membri tortuositatem. hunc Asinum circumferebat Imolensis quidam circulator, vel forte Foroliuiensis Senex procerus, qui aquam quamdam ad capitis dolorem venalem habebat, quæ illico applicata, vt ille jactabat, dolorem quemcumque sedaret ; qui in malam crucem abiit antequam illum diligentius de aliis permultis interrogare mihi licuerit. curabo, si in viuis est, vt omnia mihi innotescant.

16 Secunda historia est mulierculæ cujusdam, quam in Hospitali incurabilium conspexi, opera, & hu-

manitate D. Angeli Colij Senensis, qui prædicto Hospitali præest, apud celebriores Medicos solida doctrina, & maximè Hippocratica celebris, & vrbanitate acceptissimi. de hac inter Hermaphroditos mentionem habeo, non quod affirmare pro certo velim, fuisse illam Hermaphroditam, sed quod in ea re dubium aliquod insurrexerit inter celebriores Vrbis Medicos. habebat ergo genitales partes ita constitutas. Intra vteri labra supra meatum vrinarium versus internum vteri osculum procedendo, carnosa quædam moles conspiciebatur speciem virilis membri præseferens crassitudine virilis mentulæ mediocris crassitiem excedens, longitudine cum exerta erat quinque transuersorum digitorum quantitate. in summitate corpus apparebat virilis membri glandi respondens, sed præputio destituebatur, cujus vicem ipsa vteri pterygomata supplere videbantur. à parte superna callosæ erat substantiæ, ita vt suspicio mihi irrepserit, ne ex vlceribus cicatrices contraxisset, quod illa inficiebatur. Glans vt ita dicam, transuersaliter perforata erat, sed orificium minimum penè digitum admittebat. per hoc nulla vrina reddebatur, sed per meatum vnde cæteris fœminis solet effluere. Menstrua illi, vt referebat, partim per hoc ipsum orificium, partim sub eo ex intimiore, & inferiore vteri parte prodibant; nam sub hac carnea mole peruius erat meatus valde exilis, qui indito in ejus molis orificium per syphonem vino mulso, aut alio quouis liquore, conspicuus fiebat, per eum enim is liquor ex parte cum flatu quodam prodibat. Nimphæ hinc inde ab vteri labris admodum exiles erant. Moles hæc, quicquid esset, intra pudendi labra, vt dixi, delitescens vel tussiente, vel ridente muliercula ad duorum digitorum transuersorum quantitatem foras exiliebat (quod forte vteri corpus esse denotare posset) cum vero arrigebatur (quod contra non esse vteri corpus testari potest) tensam ac duram, vt retulerunt, euadebat, & in majorem molem excrescebat. ea mulieres aliàs se compressisse fatebatur, & per illam se semen emisisse, quod mihi non constat. Tunc temporis per Glandis hujusce orificium veluti gonorrhæam patiebatur, & in ipsa glande vlcuscula apparebant nullo dolore insignia, nam Chirurgus absque vlla mulieris molestia, & foras molem illam manu educebat, & intro impingebat. Cum iniretur, vt ipsa enarrabat, mentulæ virilis glans in suam ipsius glandem impingens, membrum muliebre ad vteri interiora claustra impellebat; ex hoc factum est, vt trudente membro virili glandem muliebrem, vlcera, & gonorrhæam contraxerit, quantum ex ipsa accepi. Aspectus fœminæ hujus muliebris, sed vox crassiuscula, Mammæ etiam crassiusculæ, ac inter se pares, nec vultu erat ingrato, Pudendi rima non magna, immo mediocri minor, Clitoris quam minima, pili in pube non multi, in podice nulli. patria erat Vicentina, nomen illi erat Franciscæ. Hanc fœminam nonnulli viri doctissimi Hermaphroditam esse voluerunt, & molem illam carneam virile membrum esse. alij voluerunt hanc pati vteri procidentiam, & molem illam esse vteri fundum inuersum, quorum opinioni fauet Mercat. *lib. 2. de Virg. & Vid. aff. cap.* 11. qui mulierum mutationem in viros ad vteri procidentiam reducit. Riolan. *lib. de Hermaphrod. cap.* 6. casum huic quam simillimum describit, ejusque opinionis est, molem illam fuisse in sua illa fœmina quandam carnis excrescentiam in ipso matricis collo enatam, reprobatque Mercurialis opinionem qui illam ad Clitorim reducit, cum hæc varium ab illa situm sortiatur. Sed quo pacto simplex carnis excrescentia esse illa potuit, si per eam mulier illa spermatizabat, vt ille refert, & semen crassum, & album per eam ejaculabatur? non ergò simplex carnis excrescentia hæc fuit, quid autem fuerit aliis dijudicandum relinquam; nam multa mihi aperiri vellem, antequam de hoc sententiam meam pronuntiarem, præcipue autẽ an hæc moles ab ortu mulieris apparuerit, an potius post aliquod tempus, & qua occasione, aliaque hujusmodi. quę cum mihi non constent, indecisa ea res per me remaneat.

17 [Tertia historia sequens est scortum viuit adhúc Romæ exoletum non ingrato aspectu, habitus succipleni, statura mediocri, calidiori temperamentis, cui nomen est Elisabettæ, patria Vrbinas, ætatis annorum quinque suprà quadraginta, quo nullum alium Hermaphroditum sexum habere vtrumque tam bene distinctum vidi. constituebatur autem quo sequitur modo vterum quoad externa optimè confirmatum habebat, mediocrisque magnitudinis, quin etiam diductis labris nihil se in conspectum dabat, quod à cæteris fœminis distaret: in ima tantùm parte ipsius vteri propè Perinæum, labris diductis lenis quidam, ac vix perceptibilis tuberculus apparebat, qui fœmina in venerem accensa sensim succrescens in verum penem euadebat, cujus longitudo ad quinque transuersorum digitorum mensuram ad summum ascendebat, crassitudinis erat pollicaris, ac fortè crassioris, glandem absque præputio habebat, ex carne molliori, ac spongiosa, sed imperforatam. tanta verò duritie erectus ipse penis constabat, vt nullum virile pene illi in duritie æquiparandum existimem. ad ejus radicem duo corpuscula glandulosa veluti testes fabam mediocrem communé æquantia exstabant. Pueros, & puellas calcandi erat auidissimum & animo erat virili, ac masculea audacia prompto. filios nunquam concepit, à congressoribus iniri, vbi erecto pene persisteret, nullo modo poterat. bis, terue, illud contemplatus expertissimum Chirurgum Nicolaum Larchè ad illud inuisendum conuocaui.]

Ex ceruo & vacca natum animal habet Eminentiss. Card. Barberinus; statura est magno ceruo aliquanto majore, ore oblongo, cornibus vaccinis internodiis tantum orbiculatim diuisis, colore nigricantibus; pilo est ex fuluo dilutiore; ferociam & velocitatem habet insignem, pedibus est ceruinis, sed crassioribus.

18 Denique de Hippotauro aliquid dicam. Mulus erat, vel quomodocumque appellare libet, animal ex Tauro, & Equa natum, facie bouina, cætera à reliquis mulis non dissimile, nisi quod tibias bouinas haberet, etiamsi pedibus, & vngulis equinis dotaretur. ejus magnitudo cõmuni, vel mediocri erat minor, pilo crasso, ac duro, dentibus omnibus, tam superioribus, inquam, quam inferioribus erat insignitus, ob id neque ruminabat; vox illi indistincta erat inter mugitum, & hinnitum, quam neque facile explicabat, neque tamen Mulorum ipsorũ voci eam facile assimilasses. à matre tantum videbatur cætera omnia desumpsisse, à patre perpauca, è Gallia, vbi frequentiora nascuntur hæc animalia, illum attulit Card. de Comitibus, si recte teneo, & Scipioni Card. Burghesio dono dedit. viribus erat validis, gressumque habebat firmum, ac suauem Vixit annis duobus supra triginta. vita functus, quod fœnum, & duriores cibos mandere dentibus non potens, integros diglutiret.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEPTIMI TITVLVS SECVNDVS,

De Officiis Diuinis.

Continens Quæſtiones ſex;

quarum

Illustrissimo ac Reuerendissimo D. D.

ANGELO CELSO

VTRIVSQVE SIGNATVRÆ

REFERENDARIO

AC NOBILI ROMANO,

Paulus Zacchias Medicus F.

OFficiis diuinis D. O. M. debitum persoluimus, laudes dicimus, gratias agimus. Ego his, quæ de iisdem diuinis Officiis medicè scripsi, eadem pensa absoluere Tecum agens desiderabam: at debiti persolutioni ejusdem magnitudo, & laboris tenuitas, laudum tuarum enarrationi loci angustia, & meritorum tuorum amplitudo, gratiarum actioni facti impossibilitas, & occasio ipsa obstabat. Quare perardua hac prouincia relicta, bonum hinc tantum omen tibi præcanere statui, tuo nomini argumentum inscribens, quod Ecclesiasticæ, & supremæ dignitati mirè congruum videtur. Vale.

PAV-

LIBRI SEPTIMI TITVLVS SECVNDVS,

De Officiis Diuinis.

SVMMARIVM.

1 *Officiorum diuinorum nomine quæ veniant.*
2 *Ad diuinorum recitationem quæ requirantur.*
3 *Ab obligatione recitandi diuina qui eximantur.*
4 *In dubia ægritudine an excusare debeat, Medicus consulendus.*
5 *Christiani omnes diebus festis de præcepto obligantur ad Missam audiendam.*
6 *Horæ Canonicæ septem.*
7 *Tempus recitandi notabiliter anticipare, aut remorari absque caussa sine peccato non sit.*
8 *Locus recitandi duplex.*
9 *In recitandi modo quæ considerentur.*
10 *In recitandis officiis diuinis requiritur vocis expreßio.*
11 *Attentio requiritur in recitando, & quotuplex sit.*
12 *Qualis nam vox requiratur in recitatione.*
13 *Oratio sine vlla attentione non dicitur oratio.*
14 *In publica recitatione requiritur præsentia in Choro.*
15 *In Missa celebranda major labor, quam in recitando diuina.*
16 *In Missa audienda quæ requirantur.*
17 *Attentio in audienda Missa qualis esse debeat.*

Quænam requirantur in recitandis Officiis diuinis, quæ item in Missa vel dicenda, vel audienda.

QVÆSTIO I.

1 Officiorum diuinorum nomine non solum, quæ Horæ Canonicæ appellantur, sed & sacrosanctum Missæ sacrificium, & si quæ alia sunt, quæ certas aliquas personas ad sui auditionem, vel recitationem adstringant, hic comprehendi volo, nam hæc omnia, sed præcipue Missam venire sub officij diuini nomine, *ex Glos.* dicit Alb. de Ferrar. *de Hor. Canon. num.* 26. circa hæc autem non desunt quamplura, de quibus Medicus secundum ipsorum Canonistarum determinationem venit consulendus, vnde æque Medicis, ac Canonistis scitu necessaria erunt, quæ hic afferemus.

2 Cum ergo clerici omnes in sacris constituti siue beneficiati sint, siue non, & religiosi omnes vtriusque sexus teneantur sub pœna mortalis peccati ad officiorum diuinorum recitationem. Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 97. & ex Io. Andr. & Archidiacono Nicol. Plouius *de Hor. Canon. par.* 1. *quæst.* 1. Io. de Lignan. *de Hor. Canon. quæst.* 3. Alb. de Ferrar. *vbi supra num.* 8. Nauarr. *de orat. cap.* 7. *num.* 1. *in fin.* intrat. & in hoc præcepto vt in aliis humanis excusatio ob corporis ægritudinem. Suar. *de virt. & stat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 19. vnde eximuntur ab ea obligatione, qui abs- 3 que notabili corporis damno ei satisfacere non possunt, vt communissima est opinio ex Innoc. & Hostien. Nauarr. *vbi supra in Man. num.* 100. *& de orat. cap.* 11. *num.* 1. Nicol. Plouius *ibid. par.* 1. *quæst.* 4. Suarez *vbi proxime num. eodem.* Azor. *Institut. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. Filiucc. *quæst. mor. tract.* 23. *cap.* 9. *in princ.* Tolet. *Instr. Sacer. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. cum vero infirmitas corporis aliquando vel leuis sit, vel grauis, aliquando autem dubia, ac media inter grauem, & leuem, ita vt hæsitari possit, an homo ea infirmitate detentus aliquod notabile damnum reportaturus sit ex diuinorum recitatione, Medici judicium exposcitur. nam leuis infirmitas, quæ non impediat alias corporis actiones, dubium non parit, quod hominem non excuset, grauis autem non indiget Medici judicio, quia caussa excusationis nimis patens est, & absque alia Medici definitione, aut Canonistæ dispensatione homines excusantur. sed quando ægritudo est dubia, tunc communis DD. sententia est, consulendum esse Medicum, & secundum ejus judicium faciendum esse. Ita Nauarr. *vbi supra in man. num.* 100. Azor. *loco citato.* Suarez 4 *ibid. num. eod.* Filiucc. *loco eod. num.* 293. Roderic. *quæst. Canonic. & Regul. quæst.* 42. *art.* 7. *tom.* 2. operæpretium ergo est, vt tanquam Medici determinemus, quænam corporis ægritudines ita hominem male accipiant, vt ex recitatione diuinorum notabile aliquod nocumentum elicere possit; in promptu enim simul erit quando excusatio locum habere debeat, quando vero nequaquam. Et quia eadem excusatio interuenire solet in Missa vel dicenda, vel audienda, quandocunque homo ad horum alterutrum teneatur, de hac etiam re in hoc ipso titulo disseremus. nota enim est obligatio, qua Christiani omnes obstringuntur, vt singulis festis diebus missam audire teneantur *per cap. Missas. & cap. Omnes fideles de consecrat. dist.* 1. cum non audiendo mortaliter peccent. Nauarr. *in man. cap.* 21. *num.* 2. *& de orat. & hor. Canon. cap.* 13. *num.* 18. at vero & ab hac ipsa obligatione soluti sunt, si aliqua infirmitate detineantur, ob quam non possint absque notabili salutis incommodo illam audire, vt communiter omnes DD. sentiunt. Nauarr. *vbi mox num.* 2. Azor. *Institut. moral. lib.* 7. *cap.* 7. Tolet. *lib.* 6. *Instit. sac. cap.* 9. *num.* 2. Layman. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 4. *cap.* 4. *num.* 3. & in hoc quoque casu de infirmitatis qualitate an sufficienter excuset, necne, Medicus consulendus. Azor. *vbi proxime.* qui tamen Medicus non eo fine in his casibus adhibetur, vt infirmos ab ea obligatione, aut alia quacunque absoluat, quia non hanc habet ille auctoritatem tollendæ, aut minuendæ obligationis, sed ad hoc, vt juxta propriæ artis peritiam determinet, an cum hac, aut illa infirmitate æger notabile periculum incurrere possit, si jejunet,

si debitum reddat, si officia diuina recitet, si Missam dicat, vel ad eam audiendam se conferat. ita Azor. *loco cit.* & Suarez *ibid. num. eod. in fin.*

Vt ergo hæc determinemus, ante necessarium est palam fieri, quænam requirantur ad satisfaciendum huic obligationi de recitandis officiis diuinis, quæ item ad satisfaciendum præcepto de dicenda, aut audienda Missa; & quoad primum in recitatione diuinorum officiorum plura considerantur, sed nos ea tantum percurramus, quæ ad rem nostram facere videntur, quæ sunt tempus recitandi, 6 locus, & modus, quoad tempus cum Horæ Canonicæ, ex quibus officia diuina constant, septem sint, Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium, non dubium est, quod habent diuersum recitandi tempus, juxta ritum Ecclesiasticum, quod tempus notabiliter aut antici-7 pare, aut tardare absque caussa, volunt Canonistæ absque culpa non esse. Nauarr. *de Orat. cap.* 3. *nu.* 54. Tolet. *lib.* 2. *Instr. Sacerd. cap.* 13. *num.* 3. Suarez *lib.* 4. *cit. cap.* 15. *nu.* 12. maxime vero graue peccatum, ac mortale interuenire volunt in vniuersali recitatione in choro facienda, vt Suarez dicit *ibid.* Itaque de hoc tempore nobis est peculiariter considerandum, cum possit quis ratione ipsius tantum rationabiliter impediri, ne in choro recitet. Quoad locum du-8 plex esse potest, aut determinatus aut indeterminatus; determinatus Chorus est, qui requiritur in publica recitatione in religiosis, aliisque personis ad hoc obligatis. quomodo vero hujusmodi personæ obligentur recitare in Choro, & an aliquo modo peccent, aut quantum peccent, videndus est præ cæteris Suarez *loco alias citato. lib.* 4. *cap.* 10. *præcipue num.* 15. *& seqq.* sed de his nihil ad nos. Indeterminatus locus est quicunque recitandi libuerit, nam in recitatione particulari, ac priuata non assignatur locus certus recitandi. Tolet. *vbi supra cap.* 13. *nu.* 5. Suarez *ibid. cap.* 27. *num.* 1.

9 Quoad modum recitandi duo considerantur, nempe vox, & attentio, vel vox eterna, & interna, hoc enim importare verba illa, studiose, & deuote, in præcepto recitandi apud Concilium generale, *ex Glos.* dicit Nauarr. *de Orat. cap.* 13. *num.* 1. & vt communissima est DD. omnium opinio in re-10 citandis officiis diuinis requiritur vocis expressio. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 12. *in corp.* Nicol. Plouius *de Hor. Canon. par.* 2. *quæst.* 3. Io. de Lignano. *ibid. quæst.* 11. Alb. de Ferrar. *eod. tract. num.* 60. *& seq.* Suarez *lib.* 4. *cit. cap.* 7. *num.* 6. Tolet. *lib.* 2. *Instr. Sacerd. cap.* 17. Roderic. *quæst. Canon. & regul. quæst.* 43. *art.* 4. *tom.* 1. & idcirco mentaliter tantum recitando non satisfit obligationi. Roderic. *vbi mox.* Tolet. *ibid.* & ibi Victorell. *verb. Nisi ore proferant,* vbi ea de caussa dicit, male nonnullos DD. excusare eos à peccato, qui mentaliter tantum recitant. rationes autem, cur externa vox in hujusmodi orationis genere requiratur, vide apud D. Thom. *vbi supra.* Tolet. *ibid. num.* 3. Suarez *loco citato, & alios.*

11 Sed requiritur etiam, vt diximus, vox interna, nempe attentio, quæ cum triplex sit, Nauarr. *de orat. cap.* 13. *num.* 4. hoc est prima circa verba, quando recitans attendit, vt singula verba bene, & integre, quantum est ex se, proferantur; secunda quando attendit ad sensum verborum, & tertia, quæ attendit ad finem orandi, considerando se coram Deo preces fundere, DD. volunt primam attentionem omnino esse necessariam, secundam nequaquam, quemadmodum neque tertiam, licet hæc sit maximæ vtilitatis. D. Thomas *vbi supra art.* 13. *in corp.* Tolet. *loco citato. cap.* 13. *num.* 5. *&* 6. Suarez *ibid. lib.* 5. *cap.* 6. *num.* 8. *&* 13.

De vtriusque autem vocis externæ scilicet, & internæ qualitate definiri debet, qualisnam sit oporteat; & quoad externæ qualitatem distinguitur in eo, qui publice, & in eo, qui priuatim recitat. nam is, qui publice recitat, ita debet vocem 12 extollere, vt à populo intelligi possit, is autem, qui recitat priuatim, debet vocem saltem ita exprimere, vt se ipsum verba proferentem intelligat. de quibus videndus post alios præ omnibus abunde differens Suarez *cit. cap.* 7. Quoad attentionem autem notandum, quod etiamsi primo illo attentionis genere, de quo diximus, qui satisfaciat præcepto de recitando officio diuino, non tamen idcirco, vt ajunt DD. potest homo cum hac sola attentione absque peccato mente vagari, & alio cogitationem dirigere; nam cum multi, postquam sese in hujusmodi recitatione conuenienti temporis spatio exercuerint, officium memoriter optime teneant absque vlla alia attentione ad ipsam verborum expressionem, in qua ob jam acquisitum habitum non errant, sequeretur, quod satisfacerent absque vlla alia attentione, quod non est dicendum, quia oratio sine vlla attentione non potest dici oratio. Suarez *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 5. imo 13 & ipsa voluntaria oratio sine attentione mala est, Nauarr. *de orat. cap.* 12. *num.* 39. *& seqq.* & sic, si qui recitat non orat, non satisfacit, ergo qui nullam habet attentionem non satisfacit: necessaria ergo est virtualis quædam attentio, nempe vt recitans habeat à principio propositum, & voluntatem attendendi, etsi quando inuoluntarie sit distractus, & se distractum cognoscat, debet ad eandem attentionem eodem proposito redire Nauarr. *de orat. cap.* 13. *num.* 13. *& seqq.* & Suarez *vbi supra num.* 7. *& seqq.* Itaque præsupponere debemus nos, teneri recitantem officium diuinum, vt culpam euitet ad hoc, quod diximus, nempe vt mente recurrat ad attentionem, quam à principio intendere debuit, si inuoluntarie aliquando distrahatur. quæ cum ad negotium Medicum nonnihil faciant recensenda omnino erant; nam hæc omnia considerare debet Medicus, qui suum judicium ferre debet, vtrum recitatio diuinorum officiorum possit ita huic, aut illi morbo, huic, aut illi homini noxia esse, vt inde recitans notabile damnum reportare possit, tunc enim intrat secundum Canonistarum sententiam excusatio.

Eadem consideratio adhibenda quoque est circa ea, quæ requiruntur in publica recitatione, & in Choro, & in dicenda vel audienda Missa. nam in publica recitatione requiritur, vt jam diximus, præsentia in Choro, vel in loco determinato, tem-14 pus item determinatum, aut saltem magis determinatum, quam in priuata, vox elatior, ita vt non à se ipso tantum, sed ab adstantibus quoque intelligi possit. In Missa dicenda major, intensiue 15 inquam, labor corporis, per horæ enim quadrantem quod minimum est, celebrans cogitur stare, qui situs laboriosus corpori est, magis multo, quam deambulare, aut quomodocunque moueri, vt alias adnotaui. requiritur vlterius major attentio, neque enim sufficit illud primum genus attentionis; vocis etiam requiritur intelligibilis prolatio à circumstantibus, & si quæ alia sunt, de quibus suo loco.

In

16 In audienda tandem Missa breuiter dicitur illud requiri corpore adesse, & mente attendere ad id, quod in sacro fit: nam, vt DD. dicunt, absque eo quod quis intelligat, & comprændat verborum, quæ in Missa dicuntur significationem, absque eo quod quis etiam auribus audiat eorum sonum, absque eo quod quis videat ea, quæ in sacro fiunt, præcepto huic de missa audienda diebus festis satisfacit corporis presentia, & mentis attentione, Nauarr. *de orat. cap.* 13. *num.* 8. Tolet. *Instr. Sacerd. lib.* 6. *cap.* 6. quod etiam innuere voluit Poëta noster Torq. Tassus *suæ Hierus. cant.* 11. *st.* 14. de hujusmodi sacrificio canens:

Humili interno ascoltano i primieri,
Le viste i più lontani almen v'han fisse.

De præsentia autem corporis non est, quod aliquid 17 dicamus, de attentione vero volunt DD. eam debere esse talem, vt homo aduertat ad id, quod fit, neque data opera mente diuagetur faciendo actus attentioni contrarios. Tolet. *vbi suprà*, *num.* 1. Et in omnibus, ac singulis his commemoratis casibus infirmitatem, aut præsentem, aut quæ de facili timetur præbere justam excusationem, aut non recitandi officia in Choro, aut non dicendi, vel non audiendi Missam, communiter decidunt DD. omnes, vbi de caussis ab hujusmodi obligationibus homines eximentibus verba faciunt. Sed qualis debeat esse infirmitas, vt excuset, si præsens est, aut justum timorem inducat, si præsens non est, vnde legitima emergat excusatio, ad Medicum, non minus, quam in superiori casu de recitatione officiorum diuinorum, pertinet judicare; itaque de hoc inseqq. differemus, & primò agemus de morbis, qui hominem à priuata recitatione excusare possunt secundum Medicinæ Canones, deinceps de iis, qui à recitatione publica illum eximere debent, tertio de iis, qui excusare possunt à Missa celebranda, vltimo de iis, qui excusant à Missa audienda; post quæ alia nonnulla addemus ad hoc ipsum argumentum pertinentia, illud ante omnia Lectorem commonendo, me semper tanquam Medicum loqui, nolens, vt hæc, quæ affero, vim Legis habeant, sed ea potius Canonistarum judicio submittens, illud vnum satis superque mihi esse testatus, si secundum Artem, quam profiteor ea, quæ sese mihi offerunt discutienda, determinauero.

SVMMARIVM.

1 *Morbus qui excusare debeat à recitatione diuinorum, qualis esse debeat.*
2 *Capitis dolor an excuset.*
3 *Azorij opinio examinata.*
4 *Dolores quidem speciales, qui excusare possint, & num. seq.*
6 *Dolores capitis intermissiones habentes an semper excusent.*
7 *Dolores aurium, & dentium an excusent.*
8 *Vertigo an excuset.*
9 *Obliuio an excuset.*
10 *Somnolentia innaturalis an excuset.*
11 *Morbi neruorum qui excusare possint.*
12 *Melancholia, & insania dilucida interualla habens, an excuset tempore intermissionis.*
13 *Catarrhus an excuset.*
14 *Ophthalmia, & alij nonnulli oculorum morbi qui excusent.*
15 *Surditas an excuset.*
16 *Narium hæmorragia an excuset.*
17 *Mutitas, & alia quædam oris vitia quæ excusent.*
18 *Gutturis affectus, qui excusent.*
19 *Tussis an excuset.*
20 *Asthma an excuset.*
21 *Sanguinis sputum, Empiema, Phthisis an excusent.*
22 *Cordis tremor, palpitatio, Syncopis an excusent.*
23 *Cardielgia an excuset.*
24 *Ventriculi affectus, qui excusare debeant.*
25 *Sitis, quando excuset.*
26 *Intestinorum affectus quidam qui excusent.*
27 *Venarum hæmorrhoidalium affectus, qui excusent.*
28 *Hepatis morbi, qui excusare valeant.*
29 *Lienis affectus, qui possint excusare.*
30 *Renum affectus, qui excusent.*
31 *Herniosi an excusentur.*
32 *Arthritici an excusentur.*
33 *Febres intermittentes an, & quando excusent.*
34 *Tumores qui, quæ vulnera excusent.*
35 *Fœminæ in quibus morbis peculiariter excusentur.*

Quinam morbi excusare possint à priuata diuinorum recitatione.

QVÆSTIO II.

CVm palam sit ex superioribus, quænam requirantur ad diuinorum recitationem, possumus non magno negotio, illis perpensis, determinare, quinam morbi ita huic obligationi impedimento esse possint, vt nonnisi cum graui, & rationabili vitæ periculo liceat ei satisfacere, & cum superius quoque dixerimus, leuem morbum sub hoc censu non venire, & grauem non indigere Medici judicio, remanent tantum nnnulli morbi considerandi, qui dubium excitare possent; de quibus vt determinemus, illud pro fundamento sit oportet ex Canonistis desumptum, 1 quod morbus, qui jure hominem excusare ab hac obligatione possit, talis esse debet, vt illum ita impediat, ne absque graui salutis propriæ discrimine, aut absque nimio dolore, & corporis vexatione prædictum pensum persoluere valeat; vt post vetustiores Tolet. *lib.* 2. *Instruct. Sacerd. cap.* 14. *num.* 1. Azor. *Instit.. mor. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* Suarez. *lib.* 4. *de virt. & stat. Relig. cap.* 28. *num.* 19. *Tom.* 2. Nauarr. *de orat. cap.* 11. vnde non tam faciles Medici esse debent, vt pro quolibet morbo judicent ægros excusandos, ne in illos possit Nauarræ reprehensio loco proxime allegato, ita vt minus probi Medici nomen negligere videantur. Sed non solum si morbus directe recitationi diuinorum impedimento sit, excusat, sed etiam si indirecte. Roderic. *quæst. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 7. aut etiam si non de præsenti, & in ipsa recitatione, sed etiamsi in futurum rationabiliter timeri notabile periculum potest, idcirco morbi graues. quales acuti sunt, & qui febrem continuam adjunctam habent, dolores insignes, & maximè molesti, nullum dubium, vt diximus, faciunt, ita vt neque Medici judicio opus sit ad decidendum, an ægri excusentur, nec ne, quia palam, & in promptu caussa est, ex qua absque dubio

recitanti summa noxa emergere potest, quia ex continuata officij recitatione, ex attentione, quæcunque tandem illa sit, ex lectione, ex tempore etiam determinato facilè insurgere potest febrium augmentatio, earundem recrudescentia, remediorum procrastinatio, dolorum intentio, accidentium augmentatio, atque id genus alia nocumenta; nam etiam hac multo leuiores caussæ ad ea sufficiunt, vbi adest jam in corpore morbosa dispositio. Sed de dubiis morbis jam sermo instituendus, & difficultates, quæ eorum occasione emergunt diluendæ; in quibus enarrandis eundem ordinem sequar, quem alias secutus sum in aliis similibus argumentis, nempè in quibus differendum erat de morbis ab aliqua obligatione hominem eximentibus, vel ipsum ab aliqua alia re liberantibus.

2 Offert igitur primo sese nobis considerandum capitis dolor, cujus cum plurimæ species sint, & vnus quidem grauis sit, alius acutus, alius pulsans, alius terebrans, alius pungens, & vnus quidem totum caput aggrauet, alius vero aliquam ipsius partem, non potest generaliter esse vera Azorij opinio *Instit. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* volentis 3 capitis dolorem non excusare à diuinorum recitatione; immò si absolute, & generaliter loquendum est; magis vera esset contraria conclusio, nempè quod dolor capitis debeat excusare; patet enim ex Medicorum auctoritate, sermonem, (cui propè accedit lectio cum distincta voce, & intelligibili fit, vt in diuinorum recitatione euenit) vim quamdam habere, vt caput impleat, & grauitatem afferat. Oribas. *lib. 6. collect. cap.* 7. vndè patet, quod cum dolor indicet partem affectam, quia vbi dolor ibi morbus, recitatio officij noxia ex se esse possit capite quomodocunque dolente. Nec contra id facit, quod Mercurialis *lib. 6. de Art. Gymnast. cap.* 6. ex Cælio Aureliano, & ex Seneca dicebat, nempè, quod clara lectio capiti nequaquam sit nocua, sed potius proficua argumento quod Cælius eam præcipiat in capitis dolore *lib.* 1. *tard. pass. cap.* 1. *& in mania ibid. cap.* 5. & Seneca illa vsus fuerit ad refrenandas capitis destillationes; nam neutrius auctoritate multum in hoc fidendum; quia Cælius non absolutè jubet in capitis dolore lectionis exercitium, sed cum jam dolore ægri fuerint releuati; in insania autem lectione non vtitur tanquam ad exercendum caput, sed ad spiritus excitandos, & ad falsas persuasiones in ægro tollendas. Seneca autem amico destillationibus obnoxio claram lectionem suadet ad exercendum potius pectus quam caput, quod in illis destillationibus affici credebat, vt videre est *epistol.* 78. quamobrem rectè idem Mercurialis *loco allegato* addit, sermonem in capitis doloribus, aliisque pluribus ejus affectibus interdici; ac profecto ita secundum plurimum sese res habet, non tamen semper, vndè determinandum in quibus doloribus excusatio sit legitima, in quibus vero non. Primo 4 autem dolores vel à caussa calida sunt, vel frigida, vel sicca, vel humida, vel aliqua ex his composita. At certè in caussa calida magis noxia recitatio, quam in frigida, & in sicca, quam in humida; recitando enim diuina caput calefit, & exiccatur, & morbi caussa augetur; at hoc quemadmodum in caussa calida, & sicca, aut ex his composita est noxium, sic in caussa frigida, & humida, aut ex his composita poterit esse proficua caput calefaciendo, & materiam dolorem caussantem absumendo; quod etiamsi caput dicatur lectio implere, non est quod inde notabilis noxa timeatur; quia major est vtilitas, quæ ex calfactione, & exiccatione prouenire potest, quam damnum, quod expectari posset ex aliquali vaporum eleuatione ad ipsum caput. His tamen omnibus non obstantibus, dicendum videtur; ea locum habere in doloribus mediocribus, nam vbi vehementes fuerint, & molestissimi, etiamsi à frigida, & humida caussa fuerint, & respectu ipsius molestiæ, & vexationis corporis, & respectu dejectionis virium, & aliorum symptomatum inde prouenientium, sufficientem caussam præbebunt, vt homo sibi timeat majus malum ex recitatione diuinorum.

Non est autem opus particulares capitis dolores recensere, vt constet, quinam excusare possint, qui non; quia hoc ab eorum grauitate, & leuitate 5 dependet; itaque nec quicquam interest, totumne caput doleat, vt in Cæphalea, seu Cæphalalgia, aut ipsius pars, vt in Hemicrania, in Clauo: in omnibus enim, ac singulis eadem ratio habenda, maximè cum interdum magis periculosi, ac molesti sint dolores capitis particulares, quam vniuersales, vt ipsa docet experientia. Eodem quoque pacto nihil refert in hoc negotio, vtrum caput per Idiopathiam, aut propriam affectionem, vel per sympathiam, & consensum aliarum partium doleat, ex lectione enim, & recitatione diuinorum facile dolor, qui proprius capitis est augetur, qui non proprius est, proprius euadere potest, ob illud, quod onnuimus lectionis incommodum, nempè quod vim habeat replendi caput. Notandum tamen, quod dolor occupans tantum externam capitis cutem, sicuti faciliorem habet exitum, quia facilius curatur, & minus affert periculum, ita etiam non facile ab hac obligatione excusare debet, nisi esset supra tolerantiam infensus; præsertim cum in recitatione possit adhiberi modus, ne noxia quibusdam affectionibus sit, vt in quæstione propria dicemus.

Sed cum ex doloribus aliqui habeant suos insultus, & exacerbationes, vt febres habent, & no- 6 tum sit, quod aliqui morbi, qui per totum diem non affligunt, sed intermissiones habent, non excusent totaliter à diuinorum officiorum recitatione, sed ab ea parte tantum, cui tempus afflictionis impedimento est, Suarez *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 27. Fiiucc. *tract.* 23. *cap.* 9. *num.* 295. videndum, an hoc etiam in doloribus locum habeat. Dicendumque in hoc, quod dolores vel sunt magni, & intensi, vel mediocres; item intermissio aut est magna, vt spatij vnius diei, quod dolor affligat de tertio in tertium, aut de nocte, & non de die, aut contra interdiu exacerbetur, noctu quiescat, aut intermissio est modica, vt paucarum horarum. Igitur dolores magni si modicam habeant intermissionem justum omnino impedimentum præbebunt non recitandi officia etiam in ipsa intermissione, quia consequens est morbum, & morbi caussam augeri per hujusmodi recitationem. Vbi autem intermissio sit magna, etiamsi dolor sit magnus, nulla noxa expectari potest ex recitatione facta tempore interpolationis, cum cautela tamen, de qua suo loco. Si vero dolores sint mediocres, & intermissio modica adhuc non esset tutum recitare, quia facile esset ex ea caussa dolorem ex interpolato fieri continuum, & majorem. Si vero intermissio sit magna,

nulla cauſſa eſt, quin abſque vllius noxæ timore recitari poſſit, quæ tamen locum habent in doloribus nobilium partium, nam cæterarum, niſi intenſiſſimi ſint, non eadem conſideratio habenda. Quod denique de dolore capitis diximus locum etiam habebit in doloribus partium nonnullarum ipſius capitis, vt eſſent dolores aurium, aut dentium, qui aliquando

7 ſunt acutiſſimi; ſed dolor aurium præcipuè, etiamſi tantam acutiem non ſortiatur, aſpernabilis non eſt, niſi eſſet omninò leuis, dentium non ita, non enim tam proxima pars cerebro eſt, neque par minatur periculum.

8 Poſt capitis dolorem ſequitur quoddam ſymptoma, Vertigo dictum, quo non modo aliqui ex alia quacunque occaſione prehendi ſolent, ſed ſunt qui ex ipſa lectione facile in illud labantur, eſtque certe magni momenti affectus, tendit enim aliquando ad Epilepſiam, vel Apoplexiam, aut conſimiles morbos Galeno aſſerente *comm.* 3. *Aphor.* 17. confirmantibuſque DD. omnibus in ſuis practicis capite proprio de vertigine. Eſt hic tamen conſiderandum, vertiginem quandam fieri à cauſſa interna, quandam ab externa. Quæ ab externa cauſſa fit, cum facile remoueri poſſit, remota cauſſa, nullo impedimento in recitando eſt, niſi eſſet ipſa lectio. Neque ob id, quod quis ob capitis debilitatem facile in vertiginem ex qualibet leuiori cauſſa incideret, idcirco magis excuſaretur, dummodo eas cauſſas remouere, aut euitare poſſet, ad quod teneretur, ne illi eſſent impedimento, quo minus huic obligationi poſſet ſatisfacere. Vertigo porro, quæ ad interna cauſſa fit, duplex item eſt vel grauis nimirum, vel leuis: vtraque vel per conſenſum fieri poteſt, vel per eſſentiam, vt de dolore diximus. In vertigine graui (nempè quæ hominem cadere in terram cogat, quæ diu duret, quæ frequenter prehendat) vndecunque fiat, vel per propriam capitis affectionem, vel per alienam, locum omninò habet excuſatio. In leui (non ita tamen, vt ob ſui leuitatem in conſiderationem venire non debeat) ſi fiat per conſenſum diſtinguendum, nam vel fit ex cauſſa aliqua notabili, & frequens eſt, vel fit ex leui cauſſa, & frequens non eſt: in primo caſu periculum imminet, ne quotidiana, ac frequentata diuinorum Officiorum recitatione, vertigo inualeſcat, hominemque in pejores morbos conjiciat: in ſecundo ceſſat hujuſmodi periculum, leuis enim cauſſa facile eſt amouibilis.

9 In obliuione quoque, & memoria deperdita non paruum intercedere poteſt dubium, an ex recitatione vllum notabile periculum immineat, nec ne: cum enim omnis actio, quæ ab Animali fit calorem naturalem defatiget, & in his affectibus partium, & capitis præcipuè calor ſit imbecillis, ac ſuccumbat, ita vt præcipuè ejus virtutes corruant, videretur non deberi frequentata lectione; & attentione hujuſmodi calor defatigari, ne diminutus omninò euaneſcat. Contra tamen ſeſe res habet, quia vocis exercitatio in his affectibus ſummo juuamento eſſe poteſt dicente Hippocrate *lib.* 2. *de Diæta num.* 16. *in fine.* Quicunque labores vocis ſunt, veluti ſermo, aut lectio, aut cantus, omnes hi animam mouent, mota autem ſiccatur, & caleſcit, & humiditatem in corpore conſumit. Itaque non modo diuinorum recitatio non erit nocua in his affectibus, ſed apprime proficua ad calefaciendas partes refrigeratas, & abſumendam exuperantem, atque excrementitiam humiditatem illas obſidentem: vndè conferet his ſic affectis clare legere, & vocem etiam intendere: nam vocis intentio ſumma prodeſt naturali calori excitando, pituitæ craſſæ, ac tenaci eruendæ, & meatibus aperiendis, qua de cauſſa refrigeratis corporibus calfieri indigentibus commoda eſt. Verba ſunt Rabi Moyſis *ſection.* 7. *Aphor.* 54. competet ergo diuinorum recitatio ſi quid aliud in prædictis morbis.

10 In ſomnolentia item non naturali non modo non nocet recitatio, ſed quia, vt diximus; clara lectio humiditatem Cerebri exuberantem, ex qua ſomnolentia fit, euacuare, ac digerere eſt apta; potius vtilis erit, quam ſecus: vndè jure ab Oribaſio *lib.* 6. *collect. cap.* 7. dictum eſt, ſermonem (cujus vicem ſupplet clara lectio) aptum eſſe iis, qui præter modum ad ſomnum ſunt propenſi. Nec quicquam faceret, quod lectio poſſit hominem magis ſomnolentum reddere, vt deinceps dicemus; quia vbi in hoc debita cura adhibeatur, vocem intendendo, ſeſe dimouendo, ac deambulando, ſi opus ſit, aut alia quadam corporis actione ſeſe excitando, facile hoc incommodum euitatur. Major difficultas eſt de præternaturali vigilia an legitime à recitatione poſſet excuſare. Nam primum vigilia vbi modum excedat, malum portendit; & quot, ac quanta incommoda, ſi ſuperexcedens, ac diuturna fuerit, parere poſſit, docuerunt omnes practici in propriis capitibus, neque hoc mirum videri cuiquam debet, quia ſomnus animalibus datus, vt anima quieſceret à magis laborioſis operationibus, neque vllum animal abſque ſomno ea de cauſſa diutius viuere poteſt, virtute omni concidente. Secundo recitatio diuinorum cum aliqua ſaltem attentione facta caput magis calfacere, & exiccare poteſt, & ſic morbificam cauſſam notabiliter augere; ex quibus videretur dicendum, vigiliam innaturalem, vbi diuturna ſit, & moleſta, debere hominem excuſare à recitatione diuinorum ob euidens inde imminens ſaluti recitantis periculum. Sed alia tamen ex parte notum eſt, ex ipſa lectione aliquando ſomnum excitari, vndè idcirco quæſitum eſt ab Ariſtot. *lib.* 18. *Problem.* 1. & 7. cur ſit, quod lectio quibuſdam ſomnum inducat, alios autem peruigiles reddat. Quod quidem ex varietate naturæ ipſorum vaporum ad caput ſeſe eleuantium, credendum euenire; in quibus enim humidiores ſunt, & frigidiores ſomnum facile excitant, eos autem, in quibus calidi, & ſicci ſunt, & acres, potius peruigiles reddunt. Licet & ipſius capitis in hoc craſis tanquam cauſſa concurrat. Dicendum, in his rationem particularium habendam; vbi ergo quis longis, ac moleſtis vigiliis affligeretur, ejuſque eſſet naturæ, vt lectio, & recitatio illum magis inſomnem redderet, & ex vigilia debilitatem, ſtomachi cruditatem, aliaque ſymptomata incurreret, abſque dubio ex recitatione euidens timere poſſet periculum eo affectu durante. Contra autem eſſet, vbi quis lectione ſomnum facilius arriperet, & ex vigilia nullius virtutis notabile reportaret incommodum.

11 Ab his conſiderari poſſunt morbi Neruorum, vt eſt prægreſſa Apoplexia, Epilepſia, Paralyſis actu affligens, Spaſmus, Tremor, membrorum torpor, & ſi qui alij his ſimiles ſunt, qui dummodo prolationi omninò non incommodent, nullam reportare poſſunt noxam ex diuinorum recitatione, quæ non ſolum in his morbis obeſſe non poteſt, ſed maximè prodeſſe, excitando partium calorem, &

moderate cerebrum, neruosque exiccando. Dixi autem, dummodo omnino prolationi non incommodent; nam interdum hujusmodi morbi neruos, & musculos, aut linguam mouentes, cæterasque partes prolationi destinatas obsident, ipsamque prolationem vel in totum, vel ex parte impediunt, sed nisi in totum impediant, debent infirmi omni conatu niti, vt verba proferant, & assidua prolatione partes illas expediant, quod quidem ipsa recitatione assequi facile licet.

12 In Melancholiæ, & Insaniæ speciebus omnibus, quæ dilucida habent interualla quæri potest, an excusatio habeat locum, & videretur dicendum, quod non, quia vbi ægri ad rationis vsum restituuntur, absque dubio huic obligationi videntur subjecti, neque videntur aliquod inde notabile incommodum posse reportare. Immò potius aliquam vtilitatem, veluti esset excrementitiorum, ac fumidorum vaporum ad caput repentium dissolutio, ipsius intellectinæ facultatis excitatio, caloris partium viuificatio, lenis ad somnum propensio, & hujusmodi. At verò non possunt hæc simpliciter in omni affectu simili locum habere. Itaque distinguendum est inter ipsas dementias, nam vel frequenter reuersionem faciunt, vel de raro. Vbi frequenter reuertantur, certum est ex quotidiana diuinorum recitatione ita posse Cerebrum lædi ob calorem, & exiccationem ex lectione, & attentione excitatam, vt ex interpolata fiat dementia continua, quod non nisi summo cum damno succederet. Vbi verò dementia de raro præhenderet, vt semel in anno, aut bis, nisi alia major caussa vrgeret, nullum timendum esset ex recitatione damnum; si modo æger lectione ipsa non dementiret, vt aliquando euenit.

13 De Catarrho peculiaris consideratio habenda. voco autem hic catarrhum destillationem à capite ad pectus, relictis aliis ejus nominis significationibus, est enim duplici ex respectu in magna consideratione habendus; primò quia læditur in hoc affectu caput tanquam pars mandans, cujus frequentata lectio, & attentio quotidie in recitandis officiis requisita potest magnopere obesse; nam vt Oribasius, ex quo aliàs id ipsum repetij, *lib. 6. Collect. cap.* 7. sermo (qui ejusdem naturæ cum lectione est, nisi quod sermo interdum nulla attentione fit, lectio verò raro sine aliqua attentione) vim quamdam habet, vt caput impleat, & grauitatem afferat, quin etiam vires dissoluit. Secundò quià in hoc ipso affectu læditur pectus tanquam pars recipiens, ex quo cùm deriuet vocis materia, frequentata lectio poterit ipsi magno nocumento esse ipsum pectus excalfaciendo, ac præbens illi occasionem, vt majorem in modum irruentem catarrhum ad se alliciat. Sed de catarrho quoad hoc negotium ita ratiocinandum. Catarrhus vel est maximè molestus, & indesinenter affligens, vel est benignior, & toleratu facilior; de posteriori nihil dicendum, cùm in eo locum non habeat excusatio; de priori autem notandum, illum aut esse cum capitis calore, materia salsa, atque acri, & tussi molesta, difficultate anhelitus, & hujusmodi, vel esse cum capitis frigiditate, vel non magno calore, & cum materia crassa, ac viscida; in primo casu certè ex recitatione imminet certum salutis periculum, calefieri enim & caput, & pectus majorem in modum ex lectione necesse est, materiam majorem salsedinem, atque acredinem induere, tussim irritari, & respirationis difficultatem augeri, vndè euitare ægro non licebit, quin pulmonibus vlceratis in Phthisim labatur. Contrario autem modo euenire certum est in alio casu, nam ex quotidiana diuinorum recitatione caput moderatè calefieri, & fluens materia per insensibiles poros digeri potest; quin & pectori hoc modo succurritur, vt videbimus, cum de morbis pectoris verba faciemus.

14 Accedendum verò jam ad Oculorum morbos, & primum in Ophthalmia grauitas, aut leuitas morbi, & accidentium consideranda, dehinc etiam an reuersionem facere soleat, exacerbationes pati, & quam pertinax sit ad curandum. Vniuersaliter tamen illud sciendum, quod cum Oribas. *lib.* 5. *Collectan. cap.* 7. dixerit, sermonem lippientibus esse incommodum, certè multò magis incommoda erit lectio, & diuinorum assidua, & quotidiana recitatio. Peculiariter autem Ophthalmia, seu oculorum inflammatio, quæ grauis sit, maximè irritari potest ab officiorum recitatione, vndè major in dies timenda symptomatum adauctio, visus imminutio, & morbi vicinis partibus communicatio. In leui autem lippitudine, etiamsi his periculis non sit æque obnoxia, si tamen de facili reuersionem facere soleat, timendum ex recitatione est, ne materia ipsis oculis infixa, alios conuocet molestos ipsorum oculorum affectus, vt Corneæ exulcerationem, suffusionem, pupillæ dilatationem, aut etiam Tabem, & alios his non absimiles. Hoc autem non accipiendum ita, vt in quacunque ophthalmia locum habeat, sed in ea tantum, quæ licet inflammatione, tumore, ac dolore non sit grauissima, non idcirco tamen aspernabilis omninò est; in leui enim quemadmodum comminata cessant pericula, ita omnis cessat non recitandi excusatio.

Succedunt alij oculorum morbi notatu digni, præcipuè autem Suffusio, Cataracta dicta, Obscuritas, seu Amaurosis, Nyctalopia, visus debilitas, Imaginationes, qui omnes aut via in cæcitatem sunt, aut cæcitatem inducunt, cujus periculi respectu à lectione abstinere homines necesse est, & à visionis quacunque defatigatione, & maximè ab ea, quæ fit lectione litterarum minutiorum, quæ in his affectibus est suspectissima. Si tamen alias quis majorem officiorum diuinorum partem memoriter teneret, tanto minus damnum ex recitatione reportaret, quanto minor officiorum pars legendo recitanda ab eo esset. De visus autem debilitate adnotandum an naturalis sit, vel adscititia; naturalis enim (quæ tamen à præternaturali aliqua caussa non esset adaucta) non parem timoris caussam daret cum adscititia, quam in tantum fouere posset assidua lectio, & officiorum recitatio, vt tandem in perfectam cæcitatem terminaret. Sed quomodo quis in visus debilitate sese gerere recitando debeat, vt quam minime, aut nullo modo ex recitatione lædatur, suo loco dicemus.

15 Surditas, aut grauis auditus rectè, vt mihi videtur, à persoluendo debitum recitandi diuina dicuntur non excusare. Suarez *de virt. & stat. Relig. Tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 17. quia cum vt plurimum hæc symptomata à frigida materia originem ducant, & lectio, ut sæpe dictum est, possit caput moderate calefacere, & exsiccare nullum ex officiorum recitatione damnum, sed immò notabile juuamentum ægri reportare poterunt. Nec contra hoc faceret, quod opponi posset probando recitationem diuinorum maximè posse esse noxiam in surditate, quia surditas detrimentum pulmonis est. Aristot. *in Probl. sect.*

ſect. 33. probl. 14. at in vocis formatione laborat præcipue pulmo, vtpote qui aërem, vnde, vox formatur, ſubminiſtrat, poterit ergo frequentata, ac quotidiana diuinorum recitatio pulmonibus majori detrimento eſſe, & cum pars hæc ſit ſummè ad vitam neceſſaria, conſequens etiam erit ex ejus læſione notabile periculum imminere. Sed neque verum eſt, ſurditatem ſemper fieri cum detrimento pulmonum, vt dicit Mercurial. *de morb. Aur. c.* 2. neque, etiamſi fieret, clara lectio poſſet quicquam nocumenti pulmonibus afferre, vt luculentius de pulmonum, ac pectoris morbis loquentes demonſtrabimus.

16 Sed & de Narium hæmorragia, ſeu de fluxu ſanguinis ex naribus aliquid dicendum, cum enim vt Oribaſ. dicebat *lib. 6. ſæpe cit. c.* 7. ſermo, & conſequenter etiam lectio, ſi aperta voce fiat, his, quibus ſanguis ex naribus fluit ſit nocua, quod etiam adnotauit Alex. Bened. *lib.* 4. *ſuæ pract. c.* 5. non ab re determinandum videtur, quod vbi quis huic affectui ſit obnoxius, ita vt ſuperfluentem, & magna cum difficultate reprimibilem ſanguinem fundat, euidens vitæ periculum æger ſubeat, aliàſq; expertus ſit ab hujuſmodi cauſſis, aut ſimilibus facile hunc fluxum reuerti, abſtinendum illi ſit ex Medici conſilio ab officiorum recitatione. at ſi fluxus neque frequens, neque diuturnus, neque multus ſit, ceſſante periculi euidentia, non debet abſtinere. nam etiamſi iteratus ſanguinis fluxus vndecunq; fiat poſſit hominem in Cachexiam, Hydropem, frigidoſque alios morbos conjicere, tamen, modo adhibito in recitando, poteſt omne inconueniens, ac periculum euitari, vt recitando ſubmiſſa voce, ac placide, & cum aliis conditionibus, de quibus in poſtrema quæſtione verba faciemus.

Quoniam vero vocis prolatio eſt præcipue partium pectoris, oris, & linguæ, idcirco non prætermittendum de harum partium affectibus loqui. poſſunt ergo inter eos affectus conſiderari mutitas, & loquelæ alia quædam vitia, oris inflammatio, vlcera, tumores, ſic etiam & linguæ, ejuſdem oris diſtorſio, ſeu Palalyſis, vel Cynicus dictus ſpaſmus, ſic etiam linguæ reſolutio, aut conuulſio, & hujus generis alij 17 affectus. & quoad mutitatem dubio quidem locus non eſt, quod cum ad ſatisfaciendum huic obligationi requiratur vocis prolatio, & muti ea ſint orbati, non videantur muti teneri ad recitandum. ſed proponam Canoniſtis circa hanc materiam dubium quoddam ab ipſis decidendum; nam euenit interdum linguam quibuſdam præcidi, non quidem totam, ſed aliqua ex parte, ex qua tamen omnino loquelæ, & prolationis vſum amittunt. verum Medicorum induſtria huic impedimento opem tulit, quoddam inſtrumentum in vſum trahens (de quo Paræus *lib.* 22. *c.* 5.) cujus ope lingua mutilata poteſt verba integre, ac bene proferre, non ſecus acſi mutila non eſſet. Vtrum ergo qui ſic loqui poteſt, alias non poteſt, tenetur ad diuinorum recitationem? De ſermonis autem tarditate, aliiſque loquelæ impedimentis, nihil quicquam addendum videtur; nam frequens ſermo lectio, recitatio, & hujuſmodi actiones potius juuamento, quam damno his affectibus eſſe poſſunt.

Oris inflammatio, niſi exigua adeo ſit, vt aſpernabilis judicetur, recitatione certe irritari facile poteſt, & hominem vitæ diſcrimini exponere, cum inflammatio hæc ſit etiam contiguis partibus, gutturi ſcilicet, & faucibus communicabilis, vnde pernecabilis ſquinantia excitari poteſt. Quoad vlcera, ſi magna ſint, ſi malignitate aliqua inſignia, aut exedentia, cum calore, & rubore notabili, idem prorſus dicendum, quod de ſimplici inflammatione diximus; alias ſi non magna ſint, neque maligna, neque exedentia, neque cum multo calore, & rubore nullum reportabunt à recitatione periculum, modo adhibito. Quod ſpectat ad tumores diſtinguendum, nam ſi ſint ex materia frigida, abſque inflammatione, recitatio potius erit proficua, quam damnoſa. ſi ſint ex materia calida, & cum inflammatione, tunc conjungi ſolet illis febris, & recitatio erit timenda, majorem enim in modum tumores augere, & inflammationem poterit non ſine euidentiori vitæ periculo; quæ vero de oris affectibus diximus linguæ etiam affectus debent comprehendere, eadem enim damna in iiſdem caſibus ex recitatione in linguæ affectibus emanare poſſunt, cætera autem oris ſymptomata, de quibus mentionem habuimus, vt etiam linguæ juuari magis, quam oblædi à voce quæcunq; illa ſit exercitatione, poſſunt; & idcirco non modo prohibendi ægri non ſunt à recitandis diuinis officiis, ſed cogendi vt recitent, ſic enim & debito ſatisfacient, & non aſpernabile remedium pro ægritudine depellenda habebunt.

Poſt Oris affectus conſiderandum eſt de affectibus Gutturis, ex quibus majorem conſiderationem ſibi vendicat inflammatio, ſeu illa Tonſillarum ſit, ſiue Gutturis, ſiue muſculorum quorumcunque Gutturis ipſius, aut linguæ. Ex his, ſi Antiades, hoc eſt Tonſillarum inflammationem excipias, reliquæ omnes, etiamſi non magnæ eſſent; ſed tantum mediocres, facile ex recitatione adaugeri, & ita irritari poſſent, vt hominem jugularent; præterquam quod etiam caput ex ea repleri poteſt, & materiam inflammationi ſubminiſtrare; quoad Tonſillas autem, niſi febrem adjunctam habeant, aut inſignem inflammationem facile contiguis partibus communicabilem, nullo impedimento eſſe illas dicendum, quo minus homo recitare officia tuto poſſit, præſertim ſi modum habeat in recitando. 18

A faucibus procedendum ad pectus, primuſque affectus, de quo conſiderandum ſit, eſt Tuſſis, non tamen quæcunque, ſed quæ frequens ſit, diuturna, & moleſta, & maximè ſicca. in hac itaque cum maxime afficiantur vocis inſtrumenta, videtur quod recitatio admodum noxia futura ſit, quia cum ſicca tuſſis vel à ſicca intemperie, & exaſperatione ipſius arteriæ aſperæ fiat, vel à materia acri, ac ſubtili, vel à vaporibus calidis, atque acribus, certum eſt, quod, cum recitatio apta ſit pulmones, aſperam arteriam, atque omnia vocis organa & calefacere magis, & exiccare, non poſſit vllo modo niſi ſumma noxa eſſe, magis enim partes exaſpirabit, & exiccabit, tuſſimque mirum in modum irritabit. contra tamen eſt Medicorum conſilium, in tuſſi enim quacunque, ſiue ſicca ſit, ſiue humida non ſolum confert moderata lectio, ſed etiam vehemens, qua de re Celſ. *lib.* 4. *ſuæ Medicin. cap.* 4. *rubr. de Tuſſi*, Oportet, inquit, in Tuſſi lectione vti vehementi, quæ primo impeditur à Tuſſi, poſt eam vincit: non modo ergo Tuſſi non nocebit diuinorum officiorum recitatio, ſed maximo juuamento eſſe poterit. quia tamen aliquando Tuſſis excitari ſolet à materia fluente à capite ad pectus cum ipſius capitis plenitudine, poterat in hoc caſu dubium interuenire, quia caput ex lectione majorem in modum repleri eſt conſentaneum, & tuſſis cauſſam adaugeri. eſt vero Tuſſis cum pertinax, ac moleſta eſt non tantum ſui cauſſa maxime timenda, ſed etiam quia propter ejus pertinaciam, & vehementiam vaſa pectoris difrumpi, pulmones, & alia vaſa exulcerari, Phthiſis inde accerſiri, & alia mala peri- 19

culi plena concitari possunt. si itaque lectio capiti est noxia; & præcipue si cum lectione aliqua conjungatur attentio, quia magnopere illud replet, & si repleto capite tussis augescit, tussi vero adaucta augescunt prænominata pericula, videretur in Tussi hujusmodi omnino ægris lectioni esse interdicendum. Altera tamen ex parte Seneca in se ipso, vt refert in *Epistolis num.* 78. expertus est, assiduam lectionem sibi in hoc affectu contulisse, destillationibus enim ad pectus, & febriculis vexabatur, vnde & amico eodem morbo detento suadet, vt clarius legat, & spiritum, cujus iter, & conceptaculum laborat, exerceat. Verum distinguendum omnino in hoc casu est, nam vel caput laborat notabili intemperie calida cum materia calida, vel frigida. in calida intemperie lectio potest esse insigniter noxia, si frequens, si multa sit, in frigida contra potest esse proficua. vnde Senecæ consilium optimum erat, quod caput in amico esset frigidiusculum, materias crudas procreans, quæ vel motu, vel superexcalfactione dum à capite ad pectus præcipitabantur febriculas excitabant; itaque exercendo caput, & pectus, materiæ illæ expugnari facile poterant, ac digeri, caput exsiccari, ac roborari, pectoris viæ dilatari, atque expediri, & homo ad sanitatem perduci.

20 Congener affectus Tussi Asthma est, quod symptoma licet plerumque à crassa, ac viscida materia fiat, aliquando tamen etiam à tenui excitari potest; Asthma vero Anhelatio Latinis dicta, & suspirium Cælio Aurel. *Chron. lib.* 3. *cap.* 1. dicitur difficilis respiratio sine febri; quæ vel actu affligit, vel alias affligere hominem facile solet. & aliquando quidem leuis est, vel mediocris, aliquando autem ita grauis, vt æger non nisi erecta ceruice possit respirare, & sicuti prior affectus Dispnæa, secundus vero simpliciter Asthma nominatur, sic posterior, Orthopneæ nomine insignitur; in quo morbo pro temporis ratione, & ejus morbi grauitate diuersimode determinari possunt ea, quæ ad propositum spectant argumentum. Primo ergo Asthma cum familiaris quidem homini est, non tamen actu affligit, nullum impedimentum illi præbere potest in legendo, loquendo, officia diuina recitando; immo hujusmodi actionibus possunt pectus, & pulmones, cæteraque vocis organa ab ipsis superfluis, noxiisque materiis ita repurgari, vt in posterum Asthmaticus aut in totum accessiones deuitet, aut saltem diminuat; & idcirco vociferationem Asthmaticis opitulari recte dixit Antyllus apud Orib. *lib.* 6. *c.* 8. & Asthmaticis omnibus suadent Practici, vt altiori voce legant. Alex. Bened. *Pract. lib.* 8. *c.* 25. difficultas major est in Asthmate cum actu affligit, siquidem etiam tunc videretur proficua recitatio, expurgaret enim ipsos pulmones à materia in ipsis impacta, dicendum tamen quod aut paroxysmus ita vehemens est, vt æger summa cum difficultate, & nonnisi erecta ceruice respiret, vt in Orthopnæa, aut non ita vehemens est; in priori casu timor vrget inflammationis, vnde verendum, ne excitato ex recitatione diuinorum majori calore in pectore, æger in Peripneumoniam labatur. in posteriori casu is timor aut omnino cessat, aut saltem diminuitur ita, vt ex recitatione potius aliquod leuamen, quam noxa sit expectanda.

21 Proxime ab his considerandum est de sanguinis sputo, Empiemate, siue suppuratione, Phthisi quatenus vlcus Pulmonis est; quoad sanguinis sputum, communis opinio Medicorum est, sermonem, lectionem, & his multo magis vociferationem esse mirum in modum his, qui sanguinem rejectant incommodam Oribas. *lib.* 6. *collect. cap.* 7. Alex. Bened. *lib.* 8. *Pract. c.* 45. adeoque quamcumque oris actionem in loquendo verentur, vt nutibus vti potius ægros velint, quam quouis locutionis modo. Cæl. Aurel. *lib.* 6. *Chron. cap.* 13. quamobrem neque leui, ac submissa voce facta recitatio omni ex parte tuta judicanda, cum maxime frequentari eam oporteat, ac indesinenter repeti; imminet enim aut major vasorum disruptio, si aliqua præsens sit, aut noua, si nulla adsit.

In Empiemate, Purulentia, Vomica, seu Collectione periculosa quidem alio tamen ex capite esse potest diuinorum recitatio, nempe quia cum Empiemate plerumque febris conjungitur, humores in pectore decumbentes facili negotio excalfiunt, atque acrimoniam sortiti, facilius Pulmones vlcerare possunt; itaque ea omnia religiosè conuenit euitare, quæ aliquo modo pectus, & Pulmones excalfacere apta sunt, inter quæ fræquentata lectio connumeranda, quæ profecto multo magis locum habent in jam facto Pulmonis vlcere, hoc est in Phthisi, in qua semper ob easdem jam commemoratas caussas periculosiorem existimarem recitationem, cum magis locum habeant in Phthisi, in qua certa jam febris fixa, & habitualis reperitur, cui quanto nocumento esse possit quæcunque à quacunque caussa procurata Pulmonum, spiritualiumque partium excalfactio, nullus Medicorum est, qui nesciat.

22 Ex Cordis affectibus hi præcipue in hoc negotio considerandi, tremor scilicet, Palpitatio, Syncopis; qui quidem vbi fuerint homini familiares, & de facili reuertantur, quantumcumque leues sint, euidens improuisæ mortis periculum minantur, vnde conuenit multa cautela vti, ne vel minima ex occasione repullulent, cum igitur recitatio diuinorum officiorum posset in hoc aliquid operari, videtur jure omni studio euitanda; præterquam quod enim in his omnibus, ac singulis affectibus fit confertim copiosa spirituum resolutio, ex longa lectione, aut vocis quocumque vsu, ipsum cor primo, & per se eneruatur, ejusque calore in auras euanescente, omnis ejus virtus concidit, vnde syncopis, & mors: constat enim (& testatur id ex Medicis Oribas. *loco jam sæpe citato*) sermonem, cui lectio congener actio est, vires dissoluere, quamobrem recte ab omnibus Practicis in his, qui facile resoluuntur quæcunque vocis formatio, ac quicunque vel minimus sonus prohibetur. quæ quidem cum maxime locum habeant in paroxysmis, aut non longe à paroxysmis, dubitari potest, an in interpolationibus idem periculum vrgere dicendum sit; ac dicendum videtur, quod si homo soleat prompte, ac frequenter aliquo ex prædictis symptomatibus præhendi, non omni periculo vacet recitatio etiam extra paroxysmos, cum facile ex ea possint singula prædicta symptomata repullulare. at si nec tam prompte, nec tam frequenter præhendunt, sed ex euidenti, ac notabili caussa, & de raro, vt singulis annis, vel singulis anni tempestatibus, tunc certe recitatio non habebit vllum cum se periculum, præsertim si modus adhibeatur à recitante. Non imminet autem æquale periculum ex recitatione in Animi defectu, lipothymia dicto, nisi admodum frequens esset, & minima quacunque ex caussa excitaretur. tunc enim facile esset in consummatam syncopim progredi, & ex illa hominem in medio tolli.

Cordis

23 Cordis affectibus quamproxime grauitate, & periculo accedit quoddam Oris ventriculi symptoma variis nominibus appellatum, dicitur namque Cardialgia, & Cardiogmos, & passio Cardiaca, & Syncope stomachica, in quo affectu ob exquisitum patientis particulæ sensum aliquando dolores, & tristes quædam sensationes excitantur tanta anxietudine junctæ, vt hominem mirum in modum exagitent, nec loco stare permittant, & nisi cito opem feramus, morti addicant. Hæ passiones siue plures numero sint, specieque differant, siue vnius tantum speciei sint, à calida intemperie cum acris, & biliosæ materiæ affluentia exoriuntur, quæ ipsum Os ventriculi sensus acumine Cordi æquiparandum vellicando, ac lancinando hominem in syncopem conjiciunt, cumque in his quoque multa, & confestim fiat spirituum resolutio, vires illico concidunt, vndè syncopis, & mors. Itaque vrgentissima caussa hæc est impediens omnem cujuscunque generis laborem, ipsumque etiam sermonem, & lectionem, nam & hanc vires dissoluere alias ex Oribasio *loco sæpe citato* dictum est.

Itaque si in leuiuscula Tertiana, vel Quartana hoc symptoma, vt euenire aliquando solet in accessionibus vigeret, omninò etiam in intermissionibus abstinendum esset à recitatione ob imminens reuersionis periculum. Quod autem dicebat Azor. *Institutionum Moralium lib.* 10. *cap.* 13. *in princ. tom.* 2. stomachi dolores non soluere hominem à recitatione diuinorum, de hoc certe dolore non intelligendum; immò nec promiscue de quocunque dolore, sed de mediocri, ac tolerabili, aut de eo, qui à flatu, vel à pituitosa, ac frigida prouenit materia, quo casu lectio potius proficere, quam officere potest; at vero in dolore acutiori, & in eo, qui à calida, mordaci, & biliosa materia prouenit, nequaquam potest habere locum.

24 Considerandum ergo jam de aliis ipsius stomachi, seu potius ventriculi affectibus quibusdam, vt cruditas est, imbecillitas, vomitus, inflatio; in quibus interdum tam male homines sese habeant, vt exangues, ac pallidi perpetuo appareant, spiritibus magna ex parte exhaustis, nec de facili generabilibus: ex quorum affectuum caussa videretur obligatus ad recitandum prohibendus esse à recitatione, ex qua majorem debilitatem caussari, spiritusque magis exhauriri jam sæpe dictum est. Alia tamen ex parte notum est, vt ex Antyllo Oribas. *lib.* 6. *Collect. cap.* 8. summopere à Medicis in his casibus laudari vocis exercitationem, maximè per vociferationem: sic enim Antyllus ibi: Conuenit autem vociferatio stomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægrè concoquentibus, atque etiam accommoda est his, quibus pituita redundat in corpore, & paulo post. Iam verò iis qui cibi fastidio tenentur, quique non aluntur conuenit, præcipuè verò languidis, Hydropicis, & Asthmaticis, itemque refectionibus ex morbo accommodatissima est. Videtur ergo, quod si vociferatio, quæ non nisi insigni cum labore fit, vtilis est prænominatis ventriculi affectibus, multo tutior futura sit simplex lectio, quæ absque insigni labore facta potest partium robur, virtutem, & calorem adaugere, spiritus viuidiores reddere, superfluas, ac noxias materias digerere, & alias vtilitates afferre his non absimiles. Ac certè licet diuersa omnino ratio sit vociferationis, & lectionis, existimandum tamen, etiam lectionem posse his affectibus opitulari, præcipuè cum in hominis potestare sit vocem quantumlibet attollere ad majorem partium exercitationem, & ad majorem calorem excitandum, quod quanam ratione præstandum sit, in propria quæstione palam faciemus. Nonnihil tamen obstare duo videbantur, attentio primum, quæ in recitatione requiritur, hæc enim quo major est, eo magis his affectibus infesta esse potest; deindè hora recitandi, quæ non semper ita oportuna est, vt absque omni noxa recitari possit; sed hæc Ego non tanti facerem, vt hominem eorum caussa à recitatione prohibendum censerem; nam attentio numquam tanta est, vt notabile nocumentum possit afferre, neque item semper importuna recitandi hora, sed plerumque oportuna; cum autem oportuna est vocem extollere, magisque exercere licet, cum importuna illam magis submittere, atque hac ratione nihil omninò nocumenti inde percipiemus.

25 Sitis & ipsa ventriculi affectio est, & quidem molesta, non ejus tamen grauitatis, vt ex ejus caussa videatur vllum imminere periculum in diuinorum recitatione; maximè cum facile liceat eam potu lauare. Quia tamen fieri potest, vt hoc symptoma alicui morbo leui quidem ex se conjungatur, vt Tertianæ miti, aut alicui affectui, qui per se non esset sufficiens ad aliquod notabile impedimentum afferendum, ex quo quis recitando diuina graue aliquod periculum incurreret; videndum esset tunc, an sitis molestia damnum aliquod minari posset, ex quo quis merito esset à recitatione prohibendus: nam si, exempli gr. sitis cum Tertiana leui conjungeretur, ex officiorum recitatione certe non solum sitis augeri, sed febris etiam majorem in modum intendi, & ex miti immitis fieri, ex intermittente continua, & homo periclitari posset. Euenire & illud facile solet, vt homo non tam facile, vt necessitas summa requirit, possit illi succurrere, quia interdum à potu quocunque etiam minimo insigniter læditur, tunc enim coactus sitim tolerare, daret illi majorem caussam recitando, & certè in vtroque casu non tam parui facerem sitis incommodum, vt non timerem; quod adaucto ventriculi calore homo aliquid majoris mali contraheret. Licet enim sitis esset febris ipsius symptoma, tamen posset fieri causa irritans, & adaugens ipsam febrem; immò aliquando sitis inter grauia symptomata ipsarum febrium recensetur, & curam ad se trahit; ex ejus namque magnitudine lingua, & fauces resiccatæ inflammantur, excorianturque: cumque ad ejus medelam vnicum proponatur ab Hippocr. remedium *lib.* 6. *de morb. vulg. sect.* 3. continere eos, ac tacere, profectò omnis lectio, & sermocinatio prohibenda est, si periculum, quod imminet, euitandum sit. Sed cum hæc locum tantum habeant in siti immoderata, & ingenti, & hæc semper ad majores morbos sequatur, qui ex se impedimento recitationi sunt, dicendum, numquam sitim per se posse insigne periculum minari in recitandis diuinis officiis.

26 Stomacho hærent intestina, & idcirco post ejus passiones de intestinorum affectibus verba facienda, qui præcipui sunt eorum dolores, & varia fluxus genera, vt Lienteria est, Diarrhæa, Dissenteria; & post hos Tenesmus, & Cholera, & quoad dolores in duplici differentia hi sunt; nam quidam Intestina tenuia exercent Iliaci dicti, & morbus indè genitus Ileos ab Ileo Intestino, vel Chordapsus, aut Voluulus, aut miserere mei; alij intestinis crassioribus sunt infesti à Colo intestino Colici

dicti. Item alij mitiores sunt, alij vero mediocres, alij ob eorum acutiem intolerabiles. Dolores ergo Illiaci, quia semper molestiores sunt, & insigniter vires dejiciunt, etiamsi essent leuiores (dummodo alias homo valentius ab illis angi consueuerit) facile ex sola diuinorum recitatione aut irritari, aut mirabiliter augeri possent dum aliquo modo affligunt; quod non fieret absque multa corporis anxietudine, & euidenti vitæ periculo, cum hujusmodi dolores pernecabiles sint, & leui negotio ob eorum atrocitatem hominem è medio tollant. Colici dolores cum non adeo vehementes sint, si leuiores, aut etiam mediocres exstiterint, nullo impedimento recitationi erunt; quinimmo ex clara lectione fieri posset, vt potius leuarentur, quam intenderentur; sed si magis acuti sint, tunc certè dum actu affligunt maximè incommoda esset recitatio, adaugeri enim possent, aliisque intestinis communicari, hominique exitio esse. In omni porrò fluxus genere (loquor autem vbi febris non adsit, nam præsente febre jam vniuersaliter determinatum est; quid sentiendum) considerandæ vires sunt, quæ si insigniter ex fluxu dejici, ac dissolui videantur, certè labor in recitandis diuinis officiis susceptus, saluti ægrotantium inimicus apertè est; at verò vbi vires constent, nihil quicquam is incommodare illis videtur; nisi forte peculiare quid in Dysenteria placeat determinare, in qua quia vlcus adest intestinis à materia calida, acri, ac mordaci, facile fieri posset, vt ex quotidiana, ac frequentata recitatione nimis excalfacti humores vlcus majus fieret, euidenterque cresceret, non sine rationabili vitæ discrimine, quod locum habebit non in graui solum, sed etiam in mediocri morbo, nempè qui dolore, fluxu, & aliis conditionibus non esset aspernabilis.

27 In vltima Intestinorum parte hæmorroidales venæ sunt, quæ interdum inflantur, inflammantur, dolent, adaperiuntur, sanguinemque in multa, & interdum in excedenti nimis copia effundunt. Simplici inflationi, aut apertioni recitatio nihil quicquam obesse potest. Inflammationi, si magna est, officere aliqualiter posset, non tamen insigniter. Vbi vero dolor vrgeat, nisi magnus sit, & intolerabilis, nihil quicquam recitatio obesse poterit, alias nocua insigniter esset, cum hi dolores interdum sint acutissimi, & vires insigniter dejiciant. In apertione, si sanguis in magna copia effundatur, duplici ex capite officiorum recitatio poterit ægrotis esse nocua, primo ob virium defectum, qui in omnibus sanguinis euacuationibus insignis esse solet; neque ob id, quod hic sanguis per hæmorroidales venas euacuetur, dicendum in hoc casu non adeo vires dejici, vt quando ex aliis venis effunditur, quia hoc habet locum vbi naturalis ille fluxus sit, non autem vbi est morbosus, in hoc enim, vt experientia patet, sanguis tenuissimus, atque optimus solet excerni. Secundo est nocua recitatio ratione apertionis venarum, nam ex frequentata recitatione, sanguis magis excalfieri, ad exitum fluxibilior reddi potest; & vasa etiam majorem in modum adaperiri, vndè homo in non contemnendum morbum facile dilabatur.

28 Cæterum connumeratis affectibus succedunt reliquorum naturalium viscerum morbi, & symptomata, & primo Hepatis, cujus ægritudinibus qui obnoxij sunt Hepatici dicuntur. Hi calorem ipsius visceris debilem sortiuntur, quamobrem male suo munere fungitur, crudumque sanguinem generat, neque rectè sanguificat, vndè fit, vt homines & male colorati perpetuo sint, & viribus admodum imbecillibus, & tamen non ob id ex diuinorum officiorum recitatione quicquam damni posse eos reportare existimandum, leuis enim illa caloris exercitatio totius corporis calorem excitare potest, & male affecto etiam visceri succurrere; idemque sentiendum videtur de obstructionibus ipsum hepar indesinenter exercentibus, quæ cum ex crassis, crudis, viscidisque humoribus proueniant, juuari magis, quam irritari à vocis illa exercitatione possunt; vndè neque Icterici, morbo regio, siue Arquato laborantes ob id abstinere ab officiorum recitatione licite possunt, cum nihil habeant, quod ex ea propriæ saluti timere debeant, nam & illis potest opitulari potius, quam secus; Cacecticis vero, aut malo habitu præditis, atque Hydropicis, si, vt Antyllus apud Oribas. *lib.* 6. *collect. c.* 8. constat conuenire vociferationem, eo quod ab illa subleuentur, crudosque, ac superfluentes humores degerent, & natiuum calorem exuscitent, nulla caussa est, quin etiam diuinorum recitatio conuenire non possit, nam & hæc modice excalfacere ipsos potest, & actiones quascunque coadjuuare. Vnicus Iecoris affectus est, cum quo ægri notabile nocumentum ex diuinorum recitatione reportare possunt, atque is est hepaticus dictus fluxus, in quo quæ excernuntur sunt veluti carnium loturæ, quem DD. voluerunt esse affectum hepaticis ipsis familiarem, sed aliquando diuersus omninò est, & si quidem aut familiaris hepaticis sit, aut ex se præhendat, semper à recitatione diuinorum hominem prohiberet ob noxam, quæ indè certa saluti emergeret, tum quia vires debilitat, tum etiam quia fluxum irritat, & alia mala generare apta esset, quæ hominem facili negotio morti addicerent.

29 In Lienis affectibus eadem locum habere debent, sed in omnibus his id, quod jam alias monuimus, iterum repetendum, intelligi nempè hæc vbi morbi febre vacent, nam alias pluribus morbis tam naturalia, quam alia quæcunque viscera, & partes cum febre afficiuntur, qui maximæ considerationis sunt, & semper periculo juncti, & idcirco locum in his sibi vendicat vniuersalis conclusio à nobis in hujus quæstionis principio proposita de febribus, & morbis, qui febribus copulantur. Illud tantum hic addendum, quod febres quædam lentæ, ac diuturnæ, quæ tamen nullo symptomate, si calorem, & pulsus frequentiam excipias conspicuæ sunt, & quæ præsertim à viscerum, meseraicarumque venarum obstructio ne dependent, excipiendæ sunt à communi illa conclusione, nisi forte hecticæ suspicio irreperet, aut à tenuibus destillationibus à capite ad subjectas partes fierent, vt fieri interdum experientia docet.

30 Renes & ipsi grauibus morbis obnoxij sunt, nobis ad præsens negotium proponendi tantum sunt Diabetica passio, calculus, sanguinis fluxus ab iisdem partibus, vrinæ difficultas, & suppressio. In Diabete, quæ hydrops Matulæ, & vrinæ profluuium dicitur, adest totius corporis consumptio, summusque virium languor, & renum excedens calor, quamobrem recitandi labor insigniter in hoc affectu ægris potest officere; nam & vires prosternere magis poterit, & spiritus absumere, & Renum calorem præcipuam Symptomatis caussam adaugere. In calculo nullum sese offert recitandi impedimentum, nisi dolore vrgente, non quidem quocumque, sed graui, in quo ob corporis anxietudinem nimis

nimis incommoda recitatio eſſet ; eo tamen remittente nullam, ab ea noxam expectare licet. In hæmorrhagia, vel ſanguinis fluxu ex ipſis renibus proueniente, etiamſi fluxus non eſſet admodum copioſus, recitatio eſſet timenda, nam in modico facile cautela adhibita omne incommodum euitatur, at ſi excedat, & præcipue ſi magnus ſit, profectò recitatio nullo modo tuta cenſenda eſt. Moleſtiſſima paſſio eſt vrinæ difficultas, & tamen non habet in quo officiorum diuinorum recitationem reuereri poſſit, niſi ſummam corporis anguſtiam, animique inſignem perturbationem. quæ omnia multo magis moleſta ſunt in totali illius ſuppreſſione, quam tanti faciendam cenſeo, vt nihil ſupra; & licet recitatio in hoc quoque affectu minus ſit timenda, cum nihil moleſtiæ ægrotantium ſaluti afferre poſſit, tamen impoſſibile eſſet hominem cogere ad recitandum, tanta anxietudine hoc ſymptoma ægros exercet. ſunt præterea nonnulli ex connumeratis affectibus, qui veſicæ quoque proprij ſunt, vt lapis, vrinæ difficultas, ejuſdemque ſuppreſſio, idemque de his videtur determinandum, quod de ſuperioribus determinatum eſt.

31 Herniæ ſpecies plures ſunt, nulla tamen earum in cauſſa, eſſe poteſt, quo minus tuto diuina ab Hernioſis recitari poſſint, niſi exitus inteſtinorum præcipue alium quempiam grauiorem affectum excitaret, vt dolorem non aſpernabilem, ventris torporem, calorem in parte præternaturalem, & hujuſmodi, tunc enim quia facile periculum inflammationis immineret, & dolor irritari poſſet, fugienda eſſent quæcunque quocunque modo cauſſam majori morbo dare poſſent, inter quæ ſuum ſibi vendicat locum labor in recitandis diuinis officiis perpetratus. non enim dubium eſt, affectas partes ejus occaſione facillime tumefieri, quod etiam, vbi dolor vigeat, ex ſimplici locutione euenire animaduertitur. alias autem etiamſi Hernia magna eſſet, & inteſtina majori ex parte in ſcrotum prolapſa, nihil mali ex recitatione euenire poteſt, modo præſertim adhibito.

32 Arthritici dolores etiamſi familiares homini ſint, non impediunt tamen diuinorum recitationem, ſed dum actu affligunt, & atrociores ſunt, videndum eſſet, an ex recitatione notabiliter Arthritici lædi poſſent ; at profectò non video quicquam eos inde lædi poſſe, ob corporis tamen ſummam anxietudinem, eſſet aliquid dolorum moleſtiæ condonandum. immo vbi dolores etiam ſpinalis medullæ, colique articulos exercerent, cum in his quilibet vel minimus capitis, aut oris motus ſoleat illos inſigniter irritare, non eſſent omnino Arthritici ab euidenti noxa immunes, ſed notabile vitæ periculum ſubirent, ne ex dolorum irritatione, inflammatio alias cunctis obſeſſis partibus familiaris adaucta, viciniſque partibus communicata ſquinantiam, aliumue quemdam grauiorem affectum produceret. alias vero non tanti faciendi ejus generis dolores, vt in recitandis officiis diuinis homo notabilis damni quicquam reportare poſſit ; immo ex hoc labore (cum omnis corporis exercitatio plerumque impeditis articulis ſit prohibita) commode exerceri homini licet, & aliquam inde vtilitatem reportare.

33 De febribus intermittentibus dubitatum à Canoniſtis eſt, an hominem tota die excuſent à diuinorum recitatione, vel an potius teneatur homo in febris remiſſione, aut omnia, aut nonnulla ex diuinis recitare, & videntur omnes in eam ſententiam venire, quod teneatur ſaltem eam officij partem recitare, quam poteſt, exemplificantque de Quartana, & Terciana, [Alb. *in cap.* 1. *num.* 10. *de celebrat. Miſſar.*] Azor. *Inſtit. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* Suarez *de virt. & ſtat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 23. Tolet. *lib.* 2. *Inſtruct. Sacerd. cap.* 14. Filiucc. *Quæſt Moral. tract.* 23. *cap.* 9. *num.* 295. Roderic. *Quæſt. Canon. & reg. tom.* 1. *q.* 42. *art.* 7. Quia tamen & natura, & ſtatus morborum mirum in modum diuerſificantur, & interdum morborum accidentia ſunt majoris momenti, quam ipſi iidem morbi, diſtinctione in his opus eſſe videtur, nam vel febres leues ſunt, aut mediocris ſaltem vigoris, vel ſunt fortes, & habentes validos paroxiſmos. ſic etiam vel intermiſſio eſt certa, & longa, vel eſt dubia, ac breuis. item in intermiſſione cum ipſa febre remittuntur, aut omnino ceſſant accidentia febris, vel adhuc in ipſa intermiſſione, aut omnia, aut magna ex parte affligunt, vel alia ab ipſa febre relinquuntur, vt laſſitudo magna eſt, debilitas, ſtomachi imbecillitas, nauſea, ſubuerſio, inappetentia, vigiliæ, capitis dolor, & alia id genus. vbi ergo interpolatio eſt certa, & longa, febriſque omni ex parte remittit, & cum ea febris accidentia, eorumque nulla, aut pauca, neque magna remanent, nulla cauſſa eſt, ob quam ægrotantes timere debeant diuinorum recitationem; at contra ſi interpolatio ſit breuis, aut incerta, & præceſſerint paroxyſmi fortes, & poſt febrem remaneant accidentia febris, tunc quidem timendum eſt, ne febris adaugeatur, ne accidentia irritentur, ne ex intermittente continua fiat, ne homo tandem periclitetur. & in Terciana certe, niſi leuiuſcula ſit, & notha, hæc omnia habere veritatem experieris, dependet enim ſi exquiſita, ac vera ſit, ab humore calidiſſimo, ac feruenti, maximamque habente actiuitatem, & facile etiam ex minima occaſione agitabilem, vnde motus fieri ſolent vehementes, ita vt etiam ceſſante febre, plurima remaneant ſymptomata, quæ febre ipſa pejora exiſtunt. In Quartana autem cum interpolatio major ſit, nempe duorum dierum, ſi ſimplex ſit, aut vnius integri, ſi duplex, hæc non ita procedunt, licet & ipſa vbi vehemens ſit peſſime interdum ægros accipiat, conſueſcatque ingentem laſſitudinem, mœrorem, ac triſtitiam, debilitatem, viſcerum, obſtructiones, inappetentias deploratas, & hujuſmodi alia ſymptomata in intermiſſione relinquere.

Zacc.qu.Med.leg.

34 Cæterum quoniam etiam fœminæ religioſæ obligantur ad diuinorum recitationem, habent & ipſæ peculiares quoſdam morbos, ex quorum culpa poſſunt ab ea recitatione notabile detrimentum reportare ; de quibus tamen generaliter dicendum eſt, quod, niſi ſint febribus, & vehementibus ſymptomatibus concomitatæ, non facile impedimento eſſe poſſunt diuinorum recitationi. Vna tantummodo, aut altera ægritudo eſt præ reliquis in fœminis hujus rei reſpectu conſideranda, nempe fluxus menſtruorum immodicus, & fluor albus ipſius vteri. cum primo ergo affectu, ſi notabilis ſit, & non facile amouibilis, recitatio profectò poſſet eſſe ſummopere nocua, vt fere omnibus immodicis hæmorragiis eſſe ſolet ; facile enim fit, vt ex aſſiduo motu oris,

partiumque vicinarum, etiamsi leuis sit, venæ majorem in modum adaperiantur, & sanguinis motus concitetur. in fluore albo, nisi admodum immoderatus sit, nequaquam æquale periculum imminet, sed adhibita cautela, poterit recitatio esse innocua. His addi potest dolor vterinus, & ipsius vteri suffocatio. in quarum ægritudinum prima dicendum, quod nisi doloris acerbitas obstet, recitatio non sit prohibenda; in secunda vero dicendum, quod, si ea passio sit insignis, & frequenter prehendat, omnino prohibeat hominem à diuinorum recitatione: nam & maxima in ea anxietudo interuenit, & multa, ac confertim facta spirituum resolutio, ex qua summa corporis debilitas infirmas insigniter exerceat.

35 Postremo de Tumoribus, & vulneribus mentio habenda. & Tumores quidem pro partis, quam obsident, natura, pro accidentium concomitantia, pro humorum ipsos excitantium qualitate possunt aut notabile nocumentum à recitatione reportare, aut immunes ab omni noxa esse; nam Tumoribus, exempli gratia, calidis, caput occupantibus, aut pectus, vel alias insignes corporis regiones, febribus concomitatis, doloribus, inflammationibus, recitatio certam afferre potest, ac insignem noxam; contra si frigidi sint, si ignobiliores partes obsideant, si leuibus accidentibus associentur, recitatio nulli nocamento esse poterit: idemque de vulneribus videtur determinandum, quæ tamen magnitudine non sunt æstimanda, sed qualitate, & partium nobilitate; nam & leuiuscula quidem capitis vulnera (nisi adeo exigua sint, vt aspernabilia judicentur) aut pectoris, aut aliarum nobiliorum partium, & vbi aliqua magna vena aut arteria continui solutionem patiatur, aut si sanguinis rejectatio difficulter cohibeatur, non modo à simplici recitatione insigne damnum reportare possunt, sed etiam ex frequentato, ac leui sermone, & multo magis ex lectione.

Morbus denique Gallicus; cutaneæ infectiones; & alij quidam affectus, de quibus hic peculiaris mentio non habetur aut ex se quidem nullam oblæsionem ex recitatione reportare possunt, aut si aliquibus symptomatibus, majorique morbo associentur, ad superiora capita reduci possunt; juxta quorum determinationem aut notabiliter oblædi à recitatione eos posse, aut non ita, vt sufficienter excusent, nobis determinare licet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi à priuata recitatione excusantes, multo magis excusant à publica.*
2 *Morbi aliqui etiam si prohibeant recitare, non prohibent adesse in Choro.*
3 *Vertigo leuis an excuset à publica recitatione.*
4 *Melancholia, & Insania, an à publica recitatione excusent.*
5 *Epilepsia an ab eadem recitatione excuset.*
6 *Asthmatici à publica recitatione, an excusentur.*
7 *Stomachi dolor, cruditas, & alij hujusmodi morbi, an à publice recitando excusent.*
8 *Calculosi à publica recitatione an excusentur.*
9 *Herniosi an in Choro recitare cogendi.*
10 *Arthritici dolores an ab ea recitatione excusent.*
11 *In febribus intermittentibus an valcat excusatio recitandi in Choro tempore intermissionis.*
12 *Fluxus menstruus immodicus an Mulieres à publica recitatione excuset.*
13 *Excusatio à publica recitatione locum habet in quibusuis sanguinis euacuationibus immodicis.*
14 *Fluxus albus vterinus, an mulieres à publice recitando excuset.*

De recitatione publica in Choro facienda.

QVÆSTIO III.

QVæ à priuata recitatione diuinorum idcirco hominem excusare possunt, quia ex ea notabile ejus saluti detrimentum immineat, multo magis excusare videntur à publica recitatione in Choro; nisi forte illud adnotare libeat, nonnullos ex prædictis morbis à recitatione quidem homines prohibere debere, quia ab ea insigniter oblæderentur, qui tamen prohibere non possunt, quo minus præsentes in Choro esse possint, vt exempli gratia Surditas est, Ophtalmia, Cæcitas, sanguinis sputum, stomachi dolor non actu affligens, & omnes pene morbi, qui etiam in interpolatione excusare possunt ob reuersionis periculum, & alij permulti. ergo nisi simul & semel qui eximitur à recitatione, eximatur ab interuentu in Choro (non inquam ab auditione recitandi, nam de hac re suo loco dicam) certe de hujusmodi morbis esset peculiarius considerandum. cum tamen hoc (nempe an excusatus à publica recitatione, excusetur etiam à præsentia in Choro) sit mihi adhuc incompertum, neque vllam circa hoc Canonistarum determinationem viderim, de illis vlterius verba facere pro nunc supersedebo, rejiciamque id ad eam ipsam quæstionem de auditione recitandi.

Sed præter commemoratos morbos, qui excusare videntur à priuata recitatione, adhuc alij sunt, qui non à priuata, sed à publica tantum excusare debent, de quibus aliquid peculiariter addendum. Diximus ergo leuem vertiginem, sed non frequentem nullo modo impedimento esse, quin homo possit diuina recitare, quod quidem non in recitatione priuata tantum, sed etiam in publica locum habet. dari tamen potest casus (nec difficilis quidem euentu est) vt homo ex aliorum hominum frequentia, ex aëris excalfactione, ex cantu, ex luminibus, aliisque hujusmodi concurrentibus facile vertiginem pateretur. tunc ergo quia morbus non solum semper repullulare potest, sed ex frequentatione Chori majorem in modum adaugeri, certe homo ex tali recitatione nonnisi notabile nocumentum saltem processu temporis expectare rationabiliter posset; nam, vt diximus, vertigo præludium quoddam est majorum morborum, & si frequenter præhendat, etiam si leuis sit, in eos tandem terminatur; at vero si vertigo leuis sit, neque ex hac caussa irritetur, tunc certe non majus detrimentum homo reportabit à publica, quam à priuata diuinorum recitatione.

Iam vero, præteritis aliis quibusdam morbis, Melancholia, & Insania idcirco de se particularem

larem speculationem exposcunt, quia, vt de vertigine diximus, euenire solet, quod aliqui ex hac vna caussa, nempè ex publica recitatione, & ex hominum frequentia, facile mente moueantur, idcirco igitur, licet in Melancholia, & dementia, cum habent dilucida interualla longa, vt sex mensium, aut etiam integri anni, diximus non posse ægros notabiliter lædi à priuata diuinorum recitatione, tamen vbi interuentus in Choro esset procathartica caussa reuersionis paroxismi, jam abstinere omninò debent ægri ab hac publica recitatione, quia non solum morbus reuerteretur, sed ægri in pejorem omninò statum singulis diebus lapsi, tandem nunquam resipiscerent.

5 Quæ quidem locum quoque haberent in Epilepsia, quam certè non aliam ob caussam sacrum morbum vocari voluerunt aliqui, nisi quia in sacris faciendis ipsorum hominum frequentia illi obnoxios molestare consueuit, quemadmodum & ob idipsum Comitialis dictus est, vel quia cum ægros præhendunt dum Comitia haberentur, Comitia dimittebantur: omittam autem volens alias caussas cur Sacer ab Auctoribus dictus sit, recensitas præcipuè à Mercurial. *lib. 1. pract. cap. 26. in princ.* esset ergo omninò euitanda publica recitatio ab Epileptico, dummodo soleat alias Epilepticis insultibus molestari; non enim ex hoc quod quis semel, aut iterum Epilepsia sit correptus, quicquam timere sibi debet ab hac publica recitatione, sed si frequentius corripiatur, ac præcipuè expertus sit ea occasione se concidere, tunc omninò abstinere debet, quia facile est hominem in accessione succumbere, si frequentius reuertatur, ac fortiter.

6 Quoad Asthmaticos, seu Anhelatores illud considerandum, an à motu lædantur, nec ne; sunt enim qui, vel leuissimo motu facto, suffocare planè videntur, hi autem non tam ratione recitationis in ipso Choro faciendæ, insigniter oblædi possunt, quam ratione motus. Neque solum eundo, & redeundo, sed etiam in aliis plerisque corporis motionibus, quæ in Choro fiunt; nam quoad ipsam vocem jam monuimus, ægros magis juuari, quam oblædi posse à diuinorum recitatione, neque ob id, quod in publica recitatione vox magis eleuetur, expectandum idcirco majus nocumentum inde est, nam contra pectus cum vox attollitur expeditius à crassis, viscidisque materiis illud obsidentibus expurgatur, & respiratio liberior euadit, vndè hujusmodi ægri (nisi moueri prohibeantur, quod maximè in ipsis accessionibus habet locum) in Choro interuenire debent, vbi primum publica recitatione in diuinum cultum directa, & ex ea etiam notabile leuamen suæ ægritudinis reportare poterunt, si studiose vocem attollant, atque pectus exerceant, facile enim experientur illud ab excedentibus excrementis hac ratione expediri.

7 Stomachi dolor, qui moderatus sit, ejusque cruditas, & inflatio, nausea, inappetentia, aliaque ejus symptomata à materia cruda dependentia non sunt impedimento publicæ recitationi: cum enim vociferatio ex Antyllo apud Oribasium *loco sæpe cit. cap.* 8. calorem augeat, purget, firmet, & attenuet, solidasque corporis partes robustas, puras, & offensæ minimè obnoxias reddat, præsentaneo remedio his affectibus esse potest, quod & ipse Antyllus paulo post addebat dicens, Conuenit autem hæc stomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægre concoquentibus, &c. vndè quo magis ægri hujusmodi in Choro vocem attollent, eo magis à circumstante populo officia diuina percipientur, & sic ipsi magis debito satisfacient, ac magis etiam ab ipsamet recitatione juuabuntur. Eadem ratio est de Hydropicis, Chachecticis, cruditque humoribus repletis, ac refrigeratis, immò, vt idem auctor dicebat, etiam de his, qui ex morbo refici debent, his enim omnibus accommodatissimam vociferationem esse inculcabat.

8 Qui calculo laborant, vt diximus, à priuata recitatione nihil quicquam oblæduntur, non sic autem à publica. Intelligo autem de iis, qui doloribus Nephriticis ex calculo, aut vesicæ ex eadem caussa molestari facile solent, hi enim coacti vocem attollere, iisdem doloribus facile præhendi possunt, qui acutissimi, ac molestissimi sunt, ob quorum caussam abstinere à recitatione debebent. Quod præcipuè haberet locum, vbi alias homo expertus sit, se à vocis eleuatione in prædictos dolores labi. Non tamen quicunque dolor considerabilis esset, sed grauis, aut ejus naturæ, vt cum eo lapis motus facile vrinam supprimeret, quod etiamsi absque vllo dolore ex hac ipsa caussa, nempè diuinorem recitatione alta voce facta accideret, hoc est, vt vrina ex moto lapide, vel crassiusculis arenulis supprimeretur, homo deberet omninò à recitatione abstinere, quia quanta mala impendant ex vrinæ suppressione, quantaque anxietudine homines in ea vexentur, vnusquisque nouit.

9 Herniosum non est dubium à vehementiori voce, qua in Choro opus est, posse insigniter oblædi, siquidem adaperiuntur magis viæ, & intestina, vel aliud quodcunque Herniam generans ad locum ruptura decidunt, vndè non aspernendum incommodum, ac morbus notatu dignus excitatur. Verumenimvero cum hæc facile remedium sortiri posse experiamur (nam subligaculis huic negotio aptis intestina, cæteraque à ventre ad rupturam decidentia suo in loco detinemus) nihil incommodi, quod notabile sit, ex recitatione etiam altiori voce facta ægri reportare poterunt: si tamen non obstantibus ligaturis ex leui occasione intestina in scrotum prolaberentur, non esset ea res negligenda, facile enim fit, vt intestina conduplicata in caussa sint, ne fæces excerni possint, quæ inibi induratæ, & superexcalfactæ inflammationem concitant, ægris exitialissimam, indè enim voluulus fit morbus carnifex, ac perniciosissimus, ex quo homines frequentius ob ejus ferociam succumbunt, quam liberentur, & hoc quidem familiare Herniosis esse, vt ex hoc symptomate pereant, testatur Paræus *lib. 16. cap. 58.*

10 Arthritici dolores etiamsi actu affligant, neque exacerbari ex diuinorum recitatione, neque grauiorem morbum accersere possunt, nisi acutissimi sint, & plures articulos obsideant, maximè autem superiores, & præcipuè ceruicis, tunc enim præterquam quod motu quocunque irritari possunt, ex qua potissimum caussa ægri in Choro præsentes esse prohibentur, ipsa recitatio alta voce facta posset non aspernabile

nocumentum afferre, nam non modo caput & excalefacere, & replere, & consequenter vniuersum corpus, sed etiam humores proritare potent, & promptius in articulos præcipitare, quin & ad spirituales partes, proximosque articulos eos demandare non absque euidenti salutis discrimine.

Iam vero de priuata recitatione in intermittentibus febribus locuti in superiori quæstione, determinatum est, quandonam ea noxia, aut innoxia esse possit; in publica vero recitatione multo magis militabunt quæ inibi concurrere diximus quod spectat ad imminens ex recitatione periculum. Illud vnum commonefacere hic non relinquendum, quod in Tertiana quacumque etiam leui, & quæ certam, ac longam habet intermissionem non modo quoad calorem febrilem, sed etiam quoad accidentia, quæ febrem concomitantur; etiamsi homo pancratice valeret, non posset sine periculo majoris morbi in Choro officia diuina recitare, & ratio est, quia cum in Tertiana putredo accendatur in humore tenui, calidissimo, & facile mobili, non leui negotio euenire potest, vt tam ex motu; quo indiget homo, vt ad Chorum se conferat, quicunque tandem ille sit, cum repeti debeat pluries singulis quibusque diebus, quam ex cantu, & recitatione alta voce facta; ipsa bilis majori cum impetu, ac celerius consueto moueatur, vt calor in corpore increscat, & in natura alias disposita eadem bilis adaugeatur, vt paroxysmi longiores fiant, ac fortiores, vt symptomata multiplicentur, & vt tandem febris ex simplici duplex, ex duplici intermittente continua fiat, & hominem è medio tollat. Quæ omnia tanto magis locum haberent quanto esset Tertiana magis exquisita; tunc enim bilis sincerior magis ferociens, cum impetu mouetur; vndè multò magis hæc locum sibi vindicabunt in juuene naturæ calidæ, & siccæ, in fortibus paroxysmis, in calore acri, ac feruido, quam in sene, in natura frigida & humida, in mitioribus accessionibus, in calore magis remisso; sed & in Quartana etiam pari circumspectione videtur vtendum, vbi tamen simplex est, recitare in diebus remissionis nihil obesse potest. Sed si duplex esset, non esset omni ex parte tutum recitare; quamquam enim integro die febris intermittit, ægri à præcedentibus accessionibus summe debiles, ac defatigati remanere solent, ita vt quiete opus habeant, ne ex labore, quicunque ille sit, labefafactata Natura, febris quotidiana fiat, tunc enim in malis æger est, vt dicebat Celsus *lib. 3. cap.* 15.

Sunt vero etiam in fœminis nonnulla, quæ sese offerunt in hac occasione consideranda; maximè autem considerabiles in ipsis sunt duo affectus, nempè menstruus sanguinis fluxus, cum immodicus est, & alter fluxus albus dictus. De priori enim symptomate dubium non est, quod recitatio in Choro alta voce facta possit illi summopere nocere, nam viæ magis adaperientur, sanguis magis excalfiet, & ad motum concitabitur. Vbi ergo hic fluxus adeo superfluus fit, vt periculum minetur, & habere soleat accessiones quasdam menstruas, aut etiam minus frequentes, non solum timendum est, ipso symptomate vrgente, sed etiam extra ipsius insultum, maximè vero ipso menstruali fluxu ex naturæ præscripto reuertente; modica namque occasione hiantibus vteri venis, sanguis ad exitum irritari, ac commoueri potest, & mulierem in commemoratum vitæ discrimen deducere; quapropter illud etiam hic adnotabimus, quod, cum in superiori quæstione ad monuerim, in nonnullis sanguinis expurgationibus etiam priuatam recitationem summo detrimento corporeæ saluti esse, hoc multo magis locum habeat in publica recitatione, ex qua quælibet sanguinis euacuatio præter naturam facta potest incrementum sumere, hominemque euidenti vitæ periculo exponere, si modo ea euacuatio notabiliter superfluat, nam alias vbi leuis esset, inanis esset timor reportandi aliquid mali ab ipsa recitatione; dummodo excipiamus sanguinis sputum ex pectore, in quo tanta circumspectione procedendum Medico est, vt etiam simplici locutioni ægro interdicere debeat.

Quoad alium vero fluxum, quem album nominauimus, dubitari non ab re potest, an publice recitationi impedimento esse possit, decernendumque id negatiue, nisi is fluxus consumptiuus esset, & ex ejus caussa mulier in marasmum tendere videretur, tunc enim magis disponeretur ex publica recitatione ad Tabem, ac promptius vitam, radicali humido omninò absumpto, obiret.

SVMMARIVM.

1 *Qui non tenetur recitare non tenetur alium recitantem audire.*
2 *Aliqui sunt qui obligantur ad audiendum Horas Canonicas.*
3 *In audiendo suus est labor.*
4 *Labor in audiendo leuis, quando sensorium est bene dispositum. contra vbi est male dispositum.*
5 *Dolores capitis acuti, & inflammatorij ab auditione vehementiori irritari possunt.*
6 *Auris dolor, vel inflammatio quandonam ab auditione excusare possit.*
7 *Dolores oculorum, & dentium, an & quando excusent.*
8 *Dolores si intermittant, tempore intermissionis non excusant*

Qui recitare officia diuina non possunt, an teneantur recitantem alium audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excusare possint.

QVÆSTIO IV.

Licet communissima Canonistarum opinio ea sit, non teneri eum, qui non potest officia diuina recitare, alium recitantem audire, vt testantur Nauarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 100. *& de Oration. cap.* 11. *num.* 6. *& seqq.* Suarez *de vir. & stat. Relig. cap.* 27. *nu.* 11. *Tom.* 2. Tolet. *lib.* 2. *Instr. Sacerd. cap.* 14. *nu.* 1. Summa Siluestr. *verbo Hora nu.* 5. Azor. *Instit. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. *vers. Secundo quæritur.* Rod. *Quæst. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 10. *& alij;* non defuerunt tamen, iisdem asserentibus, qui con-

contrariam opinionem veriorem crediderint, signanter autem apud ipsos hanc opinionem sequitur Girard. *in tract. de assid. oran. quæst* 4. eamque etiam amplectitur Nicol. Plouius *de Hor. Canon. quæst.* 4. & pro ea Innocentium adducit, quem tamen cæteri omnes pro negatiua citare solent, sed quicquid sit de hoc, non hac vna tantum ex caussa agere etiam de iis impedimentis statui, quæ homini justam præbere possint excusationem, ne audire recitantem teneatur, eo quod tuto auditus sensu vti non possit: sed etiam quia id ipsum ad 2 alia inseruire poterit; nam datur etiam in aliquibus obligatio audiendi Horas Canonicas, vt in Religiosorum Laicis. Nauarr. ex Palud. *de Orat. cap.* 11. *num.* 8.

3 Est ergo & in audiendo suus labor; nam & sua voluptas, & suus dolor est, vt patet, & adnotat quoque Gal. *lib.* 1. *de sympt. causs. cap.* 6. *in princ.* [Et antè illum Hippocr. *lib.* 2. *de Diæta. num.* 26.] consequens igitur est & in audiendo spiritus resolui, cum & ex voluptate, & ex dolore spiritus resoluantur, ex spirituum autem resolutione consequitur labor, & ea de caussa ad laborem sequitur imbecillitas Gal. *comm.* 2. *de vict. rat. in acut. tex.* 47. recte igitur inter cæteras exercitationes ac labores, quibus in victus ratione vtimur, hæc etiam exercitatio, & labor connumeratur, qui per auditum fit, de quo post vetustiores copiose ex Neotericis egit Marsilius Cagnatus *de sanitate tuen. lib.* 2. *cap.* 14.

4 Licet autem labor, quem sensus Auditus facit, leuis omnino sit, vbi objectum non sit valde excedens vel in magnitudine, vel in frequentia, vt in sono, ac fragore magno, in frequentata, ac alta, aut alias minus grata vociferatione, in sono maxime acuto, ac perenni, & minime grato, & in summa in omni sono, qui huic sensui aut insigniter displiceat, aut illum intense afficiat, tamen id quidem verum est vbi ipsum sensorium, ejusque origo, nempe caput sit bene, & naturaliter dispositum, alias autem vbi præter naturam aliquo modo se habeat, ac male sit dispositum, tunc etiam ab auditione mediocris soni, immo etiam interdum lenis, aliasque non ingrati laborem subit, & male habet, quemadmodum euenit etiam in sensu tactus; vbi enim caro naturaliter se habeat, non ita prompte afficitur à quocunque sensibili; quando vero non naturaliter est disposita, vt exempli gratia, in graui vulnere, in inflammationibus, & hujusmodi, tunc etiam à lenissimo sensibili pessime afficitur, atque intense dolet, quod eleganter insinuabat Torquatus Tassus *in sua Hierusal. Cant.* 12. *Stan.* 85. dicens in hæc Carmina:

Qual in membro gentil piaga mortale
Tocca s'inaspra, e'n lei cresce il dolore.

Quoniam ergo plures casus dari possunt, in quibus ex sola recitationis auditione homo notabilem lesionem reportare possit, certe omnino necessarium videtur de illis nonnulla in medium afferre. & primo quidem dolores capitis acuti, ac in- 5 flammatorij ex acuta, ac calidissima materia ortum trahentes, etiamsi absque febre essent, quod tamen de raro euenire solet, non minimum lædi à sola auditione recitationis diuinorum possunt, maxime autem id locum habet in recitatione publica, à qua etiamsi dolores ad eam acutiem, quam diximus, non deuenerit, sed tamen sint magni, & molesti, possunt notabiliter augeri, & majores facti morbum aliquem de certo pernecabilem accersere. quæ tamen locum non haberent in aliarum partium doloribus, ipsa Aure excepta, cujus vel dolor, vel inflammatio, si notabiliter, & insigniter affligant, à simplici auditione recitandi diuina majo- 6 rem in modum irritari posset, vt enim jam monuimus, licet sonus recitantis, moderatus esset, quemadmodum est cantus in Choro factus, tamen organo tam male disposito existente, etiam à moderato illo sono, immo & à leuiori, vbi maxime per aliquod notabile tempus frequentaretur, non aspernabilem pateretur læsionem. sed & aliarum quarundam partium ipsius capitis dolores tam male interdum hominem accipiunt, vt à simplici, submissa, ac leui allocutione irritari videantur, qualis esset do- 7 lor oculorum maxime pulsatilis, qui vel ex ipso aeris circumambientis motu videtur excandescere, vt in his, qui graui Ophtalmia laborant non infrequenter experimur. quin & dentium dolor tam acerbus, & attox interdum est, vt ne leuem quidem sonum audire ægrum permittat, neque id mirum, cum ipse motus aer in partem dolorosam impingens videatur ipsius doloris caussam augere; neque profecto hæc tam leuia sunt, vt saltem in vehementiori sono, qualis est, qui ex cantu in Choro proficiscitur, nulla consideratione digna sint censenda.

8 Admonendum autem, quod, etsi dolores ad magnam acutiem perueniant, & tamen sint periodici, & omnino remittant, non tam prompte ex hac sola caussa, nempe ex auditione aliorum in Choro recitantium, irritari, ac repullulare possunt; vnde, cum ex Canonistarum determinatione morbi, qui non perpetuo, sed per accessiones, & circuitus affligunt, non excusent hominem tempore intermissionis à recitatione diuinorum, multo minus profecto excusabunt ab auditione recitandi; neque enim tam euidens, aut efficax caussa auditio est, etiam mediocris soni, immo & vehementioris, vt Religiosorum in Choro canentium, vt insignem dolorem etiam in homine alias disposito, non tamen actu dolente, caussare possit: cum tamen dolores actu affligunt, & accerrimi insimul sunt, hæc ipsa caussa, vt diximus, facile potest eos ipsos dolores exacerbare, & adaugere, ob jam mali affecti instrumenti exquisitiorem sensum, & præternaturalem constitutionem. Quamquam, vt finem his imponam, numquam datur casus, in quo quis insignem læsionem ex sola auditione recitandi reportare possit, quod non simul & semel ab aliquo majori morbo, aliaue grauiori ex caussa ab eadem auditione excusari non possit, itaque superfluum videtur præter commemoratos, de aliis morbis mentionem peculiarem facere, maxime cum excusatio ab auditione vix vnquam habere possit locum in recitatione priuata, in publica vero semper plura concurrant, ob quorum caussam multo facilius homo excusatur, quam ex hac, nempe ex læsione, quam ille audiendo recitantes contrahere potest.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotes obligantur ad celebrandum saltem in diebus solemnibus, & num.* 3.

2 *Infirmitas est ex legitimis caussis impedientibus celebrationem.*
4 *Epilepsia quando prohibeat hominem à celebrando.*
5 *Vertigo an prohibere debeat Sacerdotem à celebrando.*
6 *In Asthmate quando abstinendum sit à celebratione.*
7 *Sanguinis sputum an impediat hominem celebrare.*
8 *Lipothimia, aut Syncopis quando impedire debeat celebrationem.*
9 *Cardialgia an impediat hominem celebrare.*
10 *Vomitus frequens, & ex leui caussa quando impediat celebrare.*
11 *Febres quæ à Missa audienda hominem excusare possint.*
12 *In intermittentia febris quando excusetur Æger ab audienda Missa.*
13 *Medici non absque peccato sine necessitate medicamenta præbent diebus festis, & in caussa sunt, vt illa assumentes Missæ non interueniant*
14 *Dolores qui à Missa audienda excusent.*
15 *Qui morbi ob Aeris injuriam à Missa audienda excusent.*
16 *Ob motum quomodo excusentur, qui sanguinis rejectionibus molestantur.*
17. *Qualitas motus, & quantitas consideranda.*

Qui morbi Missæ dicendæ, quiue audiendæ impedimento esse possint.

QVÆSTIO V.

1 MAnifesta est Sacerdotum obligatio ad celebrandum saltem in diebus solemnibus per ea, quæ adducit D.Thom. *par.* 3. *Summ. q.* 82. *art.* 10. & Nauarr. *in man cap.* 25. *num.* 89. & omnium item aliarum personarum obligatio ad audiendam Missam in diebus festis, qui de præcepto sunt, per Ecclesiæ præceptum, vt omnes Canonistæ testantur. Nauarr. *in man. cap.* 21. *num.* 1. Summa Ang. *verbo Missa num.* 57. summa Siluestr. *verbo Missa.* 2. *num.* 1. Tolet. *Instr. Sacer. lib.* 6. *c.* 8. in vtroque tamen casu interuenire possunt legitimæ excusationes, & justa impedimenta, de quibus iidem Cano-
2 nistæ, inter quæ suum obtinet locum infirmitas, de quo impedimento Medicus consulitur, ad quem spectat determinare, quando sit sufficiens, quando vero non. de eo igitur in præsenti quæstione verba faciemus, ac primo de iis, quæ impedire possunt Missæ celebrationem, deinceps de iis, quæ impedire possunt ejusdem auditionem.

3 Quoad primum ergo notandum, obligationem celebrandi non obligari Sacerdotes singulis diebus, sufficit enim, eique obligationi satisfaciunt, si aliquando celebrent, vt saltem ter in anno. qua veritate stante, rari omnino morbi erunt, qui hominem legitime excusare debeant, cum morbi rari sint, qui indesinenter affligant, & pene nulli, qui non aliquando intermittant, vnde potest homo, qui de præsenti aptus non est ad celebrandum, post menstruum, aut bimenstruum spatium aptus esse, etsi enim decentius sit in solemnibus festis celebrare, qui tamen tunc non potest, si alio tempore celebret, obligationi satisfaciet, dummodo ter in anno celebret, vt ego credo, nam hoc ad Canonistas pertinet.

Sunt tamen aliqui morbi graues quidem, qui vel ex hac vna occasione, si alias familiares sint, possunt reuerti, qualis primo loco est Epilepsia, quæ si insi-4 gnis sit, ita vt homo in terram cadat cum stridore, membrorum distorsione, & spuma in ore, & hoc non semel acciderit, omnino hominem prohibet à celebrando, quod idcirco jure determinatum est *in cap. Nuper. causs.* 7. *quæst.* 2.

Huic autem finitimus morbus est vertigo, cui 5 si homo sit ita obnoxius, vt facile ea prehendatur, ejusque naturæ sit, vt hominem stare non permittat, sed aut quiescere, aut in terram cogat concidere, & diu duret, motusque ejus sit validus ita vt omnia in girum conuolui appareant, profecto periculosa celebratio esset, maxime quia vertigo hujusmodi solet hominibus jejunis, stantibus, legentibus, aut aliquid attentius facientibus esse infesta, quæ omnia in Missa celebranda concurrunt.

Timendum insuper esset celebrare in Asthma-6 tis specie illa, quæ Orthopnæa dicitur, & quæ hominem suffocare videtur, si alias quis ea de facili prehendatur, & præcipue ex longiusculo sermone, vel vocis aliquali exercitatione, qualem oportet in celebrando interuenire. sic etsi stare quis non possit absque eo, quod facile in anhelationem, spiritusque angustiam labatur, nam vbi in celebrando symptomate prehenderetur, coactus celebrationem continuare facillime in animi defectum impingeret, & vitæ euidens periculum subiret, quæ tamen non haberent locum in aliis leuioribus suspirij, seu Asthmatis speciebus, licet & in ipsa accessione, nempe si in ipsa celebratione accessio irrueret, valde incommoda futura esset celebratio, & nonnisi cum indecentia aliqua absolueretur.

Sanguinis sputum timorosum quoque in hoc ne-7 gotio est, neque debet homo se huic periculo exponere, vbi alias frequenter sanguinem ex pectoris venis vel erosis, vel scissis, vel reseratis excreet, maxime vrgente adhuc destillatione salsa, & acri ad pectus cum tussi sicca, & perenni; nam profecto facile est in ipsa celebratione, venas adaperiri, & sanguinem ab illis effundi, aliquando in magna copia, non sine multo celebrantis dedecore, & tanti sacrificij indecentia, neque sine omni ejusdem celebrantis vitæ periculo.

Lipothimiæ, aut Syncopi si quis frequenter ob-8 noxius sit, à celebrando debet desistere; nam & jejuno homine, & stante, & quoquomodo laborante irruere hi affectus consueuerunt, quemadmodum etiam & Cordis tremor, ejusdemque palpitatio, ex quorum caussa prompte homo periclitari posset; quæ quidem intelligenda, vt in aliis quibusdam morbis admonui, vbi hujusmodi affectus insignes sint, & frequenter, ac leui ex caussa, & maxime stomacho vacuo, & homine diutius stante, aut attente aliquid faciente, reuertantur, syncopi excepta, quæ nunquam ita leuis est, quin sit grauissima, itaque si his commemoratis ex caussis aliquo modo se prodat, hominem à celebrando omnino prohibere debet.

Cardialgia quoque in hac re in censu habenda 9 est, tam atrox enim affectus est, tantaque anxietudine hominem exercet, vt impossibile sit eum inter celebrandum aut animo non deficere, aut inceptam sacrificij celebrationem absoluere, Vomitus etiam molestus, ac frequens fugiendus esset, si homo

si homo eo jejunus molestetur, nam alias vbi à cibo, vel longe à cibo, vel in quocunque diei tempore prouocaretur, nullum impedimentum præberet, quo minus homo celebrare posset.

Cæterum in Missa audienda tam parum laboris impenditur, vt, nisi obstaret corporis motus, quo indigemus, vt nosmetipsos ad locum sacrum conferamus, vix vllus daretur morbus, ex quo quicquam notabilis periculi homini imminere posset in Missæ auditione; quia tamen absque eo motu huic obligationi satisfacere secundum plurimum non permittitur, & ex ea caussa plura in morbis accidere possunt non contemnendum periculum portendentia, peculiariter venit considerandum, quinam ii morbi sint, ex quibus id genus periculi sit expectandum. & primo quod de 11 febribus alias diximus, locum etiam habere in hoc casu potest, nisi aut leuissimæ sint, aut simul & leues, & interpolatæ, vt Tertiana, & Quartana. in quibus tamen certum est, quod in diebus afflictionis nullo modo tutum sit, hominem è lecto sese dimouere, & multo minus tutum extra domum prodire, si vehementiores habeant insultus, & maxime in Tertiana, in qua ob humoris ipsam excitantis naturam, & qualitatem, facillime Ægri aut in praua symptomata labi possunt, aut febris ex simplici duplex, aut continua fieri potest; sed & in diebus quoque interpolationis, vbi Tertiana non omnino aspernabilis, sed aliquam habeat vehementiam, non caret periculo sese mouere, aut domo egredi; si tamen leuiuscula, est vtrumque videtur periculo carere, nisi morbosus apparatus majus aliquod malum minaretur. In Quartana, vbi lassitudo non sit adeo excedens, vt ipsa sola per se prohibeat hominem loco moueri, non modo è lecto surgere, domoque egredi, omni vacat periculo, sed etiam sese paulisper exercere; itaque absque incommodo possunt ægri Missæ interuenire.

12 Præterea in his febribus intermittentibus animaduertendum, quod, cum contingat in diebus interpolationis aut sanguinem minuere, aut medicamentum per aluum purgans exhibere, atque id de necessitate fiat, quia periculosum est in ipsa die afflictionis hæc præstare, certe non careret graui periculo homines in his casibus sacrificij celebrationi interuenire, ea enim occasione facili negotio in syncopim, aliosque non contemnendos affectus labi possunt. At vero non absque pec- 13 cato alia ex parte à Medicis fieri crediderim, vt in præseruatiuis purgationibus præbentes medicamenta, aut sanguinem absque necessitate extrahentes in diebus festiuis occasionem præstent, vt homines Missæ interuenire non valeant, ipsosque etiam medicamenta assumentes, quibusque sanguis extrahitur, non esse à culpa immunes credendum, cum alias commode possint feriatis diebus eadem medicamenta assumere, aut sanguinem extrahere, quod pro Canonistis animaduertendum duxi, & multo magis pro ipsis Medicis ad hoc, vt in posterum hoc inconueniens admoniti pro viribus deuitent.

14 Cæterum dolores, qui motu irritari possunt ad hoc, vt notabile aliquod periculum minentur, graues esse debent, & cum notabili anxietudine corporis associati, quales sunt qui vel nobilem aliquam partem, vel exquisito sensu præditam obsidere solent, & qui secum afferant alia non contemnenda symptomata, vel lassitudines ingentes, inappetentias inuincibiles, vigilias insuperabiles, & id genus alia. in his namque similibusque euentibus facile & dolores irritari, & symptomata adaugeri, & homo manifesto vitæ periculo exponi posset. Tales essent dolores capitis acuti cum pulsu, oculorum caligine, vomitu, horrore, & hujusmodi, stomachi vehementes cruciatus cum inappetentia, nausea, lipothimia, dolores colici, Iliaci, Nephritici, quando attrocitate sunt insignes, & alij his non absimiles.

15 Præterea quidam morbi sunt, qui non tam ex motus occasione, quam ratione externi ambientis periculum minari videntur, si homo illis affectus Aeri sese exponat. hujusmodi esset grauis Ophtalmia, quæ insigniter irritari ab externi Aeris injuriis potest, & hominem in pessimum statum conjicere, quæcunque tandem sit temporis constitutio; præcipue autem hoc locum habet in Ophtalmia, quæ & dolore, & inflammatione sit notatu digna. talis etiam morbus esset graue Asthmatis genus, etiamsi non actu affligeret, aut mediocre actu affligens vigente Hyemis rigore. & quamquam Cels. *lib. 4. cap. 4.* nihil magis conferre huic affectui adstruit, quam lentam ambulationem pene vsque ad lassitudinem, docetque exercitationem ambulandi, currendique esse in eo necessariam, tamen cauendus semper Aeris rigor est, ex cujus tantum culpa hi affectus & recurrunt, & exacerbantur, & acutiores fiunt. Non dissimile commemoratis est sanguinis sputum, quod etiam in magnis Æstatis feruoribus, & in horridis Hyemis algoribus solet leui negotio recrudescere. vbi igitur proximus timor, ac rationabilis est, ne reuersionem faciat, omnino hujusmodi temporis constitutiones declinandæ, ne homo mortis periculum ea occasione subeat.

16 Ex motu quoque rationabilis timor insurgit in omnibus sanguinis fluxionibus, si non modo mediocres tantum, sed & excedentes sint, qualis esset sanguinis vomitus, narium hæmorragia, aut hæmorroidum, aut menstruorum in fœminis non naturalis euacuatio, cum in omnibus, ac singulis indici à Medico debeat omnimoda quies, & qualiscunque motus etiam lenis discrimine notabili non vacet; quin etiam cæteros fluxus, cum vltra modum molestant, non esse ab omni periculo immunes in hoc negotio certum esse debet; nam prætetquam quod motu irritantur, facile ex ejusdem motus caussa ægrotantes in Lipothimiam, animi defectum, ac syncopem labuntur, ex quibus aliquando improuisam illos mortem oppetere difficile omni ex parte non est.

17 In quibusuis tamen casibus præter prædicta qualitas, & quantitas etiam motus faciendi, vt homo ad sacrificij locum se conferat, venit considerenda: non enim dubium est, quod vbi motus modicus sit, & cum parua agitatione, vt si lectica, aut Rheda quis ferri possit major morborum vehementia requiritur, vt ex eo homo quicquam periculi reportare se posse timeat: contra si multus esse debeat, vt si Ecclesia longe distet, si propriis pedibus perficiendus, minor morbus sufficiet.

SVMMARIVM.

1 *Vocis exercitatio inter alias corporis exercitationes connumeratur*

Medica præcepta in recitandis diuinis officiis iis seruanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo esse posset.

QVÆSTIO VI.

INter cæteras corporis exercitationes Medici vocis exercitationem connumerarunt, eamque ad corporis salubritatem accommodantes plura de ea re præcepta tradiderunt; inter alias autem de ea signanter exercitatione meminerunt, quæ lectione fit, in quo genere comprehendere nobis licet diuinorum recitationem. quoniam ergo vna ex parte in hac re vrget hominis obligatio ad recitandum, ex aliá vero timor corporeæ salutis amittendæ, cum nonnullos contingat male affici, & à diuinorum recitatione facile notabilem noxam reportare, qui tamen auctoritate *cap. Contraria de consecrat. dist. 5.* moti, aut religionis amore, & Dei obsequentia pellecti corpoream salutem Animæ saluti postponunt, consentaneum est his commonstrare quonam pacto cum minima, aut nulla corporis injuria propriæ obligationi possint satisfacere, quod etiamsi obseruare velint nonnulli, qui leuioribus ex caussis à diuinorum recitatione sese excusant, non tam faciles in posterum erunt ad se ab ea obligatione eximendos, nec Prælati tam indulgentes erunt in illis dispensandis, qui tamen plerumque Medicorum relationi, ad pauca aduertentium, & in hoc negotio negligentium acquiescentes, subditos suos ab hoc vinculo exuunt.

Iam igitur in secunda quæstione vidimus, quibus in morbis periculosa esse possit diuinorum officiorum recitatio. nunc vt propositæ prouinciæ satisfaciamus aliquid breuiter, ac generaliter de lectione dicendum, vt postmodum sciamus quæ commoda, aut incommoda ab illa reportare liceat, & quomodo incommoda euitare, commoda procurare inde possimus. ac profecto lectionis commoda, & incommoda, noxæ, & vtilitates à variis rebus dependent, quæ aut ipsum hominem recitantem, aut ipsam lectionem respiciunt. quoad hominem enim videndum, an sanus omnino sit, an aliqua parte corporis laboret, cujus partis respectu lectio illi vtilis, aut damnosa esse possit. quoad lectionem autem notatur qualitas ipsius modulationis vocis, tempus legendi, librorum qualitas & quoad res, quæ leguntur, & quoad characteres librorum, locus vbi legitur, quantitas lectionis.

Quoad vocis namque modulationem hæc aut alta est, & clara, aut sumissa, & obscura, item aut velox, aut tarda aut grauis, aut acuta, aliter enim corpus afficit vna, quam alia, & vna quidem partes roborare, alia illas debiles efficere apta est, & sic de reliquis.

Quoad tempus lectio vel fit jejuno stomacho, vel à cibo, item vel fit de mane, vel in meridie, vel vespere, vel noctu. item aut ante somnum, aut post somnum. Quoad qualitatem librorum vel constant ii characteribus minutis vel grossis, vel mediocribus, in qua re alia quoque adnotari possunt. Quoad qualitatem rerum, quæ leguntur, eæ vel seriæ sunt, & graues, vel ludicræ, vel jucundæ, vel molestæ, vel mentem abstrahentes, & summam attentionem facientes, vel contra.

Quoad locum legendi is vel apertus est, vel clausus, vel Soli discoopertus, vel vmbra contectus, vel calidus, vel frigidus, humidus, aut siccus vel ventis bonis, aut malis perflatus, aut nullo vento agitatus. Quoad quantitatem denique lectio aut longa, & multa est, aut breuis & modica, aut mediocris, item aut frequens, aut infrequens, aut vna vice confertim facta, aut sensim, & repetitis vicibus.

Qui ergo, non obstante aliqua corporis valetudine, quæ illos excusare posset, recitare diuina officia volunt, si quæ inde incommoda eorum saluti prouenire possunt, euitare desiderant, has primo generales regulas, quæ sequuntur, obseruent.

Minus damni semper habet secum lectio longe à cibo facta, quam immediate post cibum, innoxia autem semper est ante cibum. nam quæ immediate à cibo fit præterquam quod requisitam attentionem habere non solet, ciborum concoctioni nocet, caputque multis vaporibus replet, quæ tanto facilius succedunt, quanto attentius homo recitat, aut legit. maxime igitur nocebit recitatio tunc facta vbi caput doleat, aut excrementitiis humoribus sit refertum, vbi oculi fluxionibus sint obnoxij, vbi stomachus difficulter concoquat, & aliis quibusdam casibus, de quibus in superioribus.

Secundo litteræ, vel Characteres minutiores non solum oculos mirum in modum defatigant, quibus inimicissimi sunt, sed etiam caput ipsum, cujus aliquando dolores conuocare solent; quapropter semper, atque in omni ætate, in omnique corporis affectione conducibilius, magisque tutum est, crassiorum Characterum libris vti. præcipue autem minutiores euitare debent qui caput, & visum debile sortiuntur, & qui quoquomodo oculorum affectibus detinentur.

Tertio sicuti submissa vox nulli pene affectui incommodare est apta, ita alta, clara, & acuta in aliquibus interdum noxia, in aliis etiam perutilis esse potest. in submissa nulla humorum agitatio, nulla, aut saltem modica excalfactio succedit. in clara, alta, in acuta major, & minor agitatio, & notabilis capitis, pectorisque vicinarumque partium excalfactio exoritur. quemadmodum ergo submissa

ſubmiſſa capiti tutior eſt, ita cæteræ interdum inſigniter illi obeſſe poſſunt, eodem pacto ſubmiſſa pectori nunquam inimica, acuta aliquando inimiciſſima, clara, ſonora, & expedita amica plerumque eſt. Idem quoque de lectione tarda, aut veloci aſſerendum, illa nihil, aut propemodum, hæc aliqualiter interdum, plerumque autem inſigniter præcipuè ſi ſimul clara ſit & velox hominem exercere, & excalfacere apta eſt, & ſic aut nocua, aut innocua, quinimo dicam nonniſi vtilis euadet.

7 Quarto recitatio ſedendo, aut quieſcendo facta nullum habet ſecum ſalutis incommodum, niſi procumbendo, & maximè in dorſum fiat; ambulando autem quemadmodum aliquando poteſt nocere, ita alias vtilis eſſe poterit. Sic recitare ſub Sole ſemper nocuum, ſub vmbra non ſemper nocuum, ſi modo neque multum denſa ſit, neque in loco frigidiori, aut humidiori fiat, exercitatione enim, & recitatione ſuccedit internarum partium excalfactio, & euaporatio ad externos cutis poros, vndè ſi ambiens in frigiditate excedat pori conſtipantur, & vapores ad intra repelluntur non ſine notabili ſalutis nocumento. In humidiori autem loco pori adaperti ambientis humiditatem excipiunt, vndè non contemnenda ſanitatis incommoda pullulant. Iacendo, & maximè ſupine recitare habet ſecum notabile incommodum, in latus non ita. Et ratio eſt, quia ſupino jacente homine, magis laborant in reſpirando partes, cum difficilius eleuari poſſint; tanto magis autem eas laborare neceſſe eſt, ſi legere, aut recitare eo modo homo velit, itaque in pectoris affectibus erit hoc maximè noxium.

8 His ita diſpoſitis, ſanis ſuo juri relictis, ſi qui capite imbecilli ſunt, & quod facile repletur, aut minima ex cauſſa dolet, ij nullam noxam à recitatione reportabunt, ſi recitare vitent immediate à cibo, ſi recitent voce ſubmiſſa, in loco amæniori, & aperto, non ſub denſiori vmbra, neque in loco nimium calido, aut nimis humido, ſi ambulantes, aut ſedentes recitent, ſi non velociter, ſed tardiuſcule; quæ etiam conuenient iis, qui quoquomodo aliqua capitis parte dolent, aut male afficiuntur.

9 Qui catarrho tenui, ſalſo, ac ſubtili, calido, & acri laborant, leniter recitent, in loco frigidiuſculo, voce ſubmiſſiori, non jacentes, ſed ſtantes, leniter deambulantes; qui autem frigido, ac craſſo moleſtantur, concitatiori ſono, altaque, ac clara voce recitare debent, in loco calidiori, ſtantes, aut ambulantes potius quam ſedentes, aut procumbentes.

10 Qui oculorum vitiis obnoxij ſunt, characteres quærant craſſiores, ſub ſole non recitent, neque in loco valde claro, capite non inclinato, ſed reclinato potius; nihil enim æque viſui obeſt, quam caput in faciem pronum ſæpe habere, atque eo modo aut ſtare, aut legere, aut aliquid ſtudioſe operari, facile namque ex capitis vacuitate ad ipſos oculos delabentes humores viſui majorem in modum incommodant; contra vero reclinato ad poſteriora capite, humores ab ipſis oculis ad poſteriora potius recurrunt. Eadem fugiant qui frequenter Ophtalmia præhendi ſolent; & cum his fugiant etiam altiori voce, & contentiore, concitatioreque prolatione recitare, recitentque tardiuſcule, ac ſubmiſſiori voce.

11 Qui Aſthma patiuntur vocis exercitio, vt jam diximus, tutius quam plerique alij vti poſſunt, idcirco altiori, ac clariori voce, ac concitatiore recitare illis conducit, ſenſim ambulando potius quam ſedendo, aut procumbendo; præcipuè autem euitare debent recitare ſupini jacentes, reſpirationi enim hic modus eſt maximè noxius. Frigidiora loca, aut æſtuoſa vitent, maximè autem Soli diſcooperta; hoc enim pacto & debito ſatisfacere, & ſaluti etiam corporeæ ſimul proſpicere poterunt.

12 Qui hæmorrhagiis vndecunque fluentibus obnoxij ſunt, maximè autem qui ſanguinem exſpuunt, leni omnino voce, tarda, ab ſubmiſſa recitare debent, ſedentes, aut in latus recumbentes potius, quam deambulantes; ſolem pro viribus euitent, & temperato loco, temperatiorique item diei tempore recitare procurent, niſi ad aliud ex præcepto teneantur.

13 Quicunque animi defectum quomodocunque familiarem habent, quieſcentes recitare debent, voce ſubmiſſa, ac leniſſima prolatione, quam minimum corpus recitando defatigantes. Hos omninò jejunos eſſe non conducit, ſed ſatius illis eſt aliquanto poſt à cibo recitare, aut ſaltem ante recitationem aliquid præaſſumere.

14 Qui ſtomachi imbecillitate, ac cruditatibus laborant recitatione aptiſſime corpus exercere poſſunt, & male habenti ſtomacho commodiſſime opitulari, nam ex Celſi conſilio *lib.* 1. *cap.* 8. ſi quis ſtomacho laborat, legere clare debet, poſt lectionem ambulare, quod paulo poſt repetit. Alta igitur, claraque voce, ab concitatiori recitet leniter ſub dio perambulando. Immò non ſola lectio ſtomachicis confert, ſed etiam vociferatio, teſte Oribaſio *lib.* 6. *Coll. cap.* 7. nam, vt ibi habetur (vbi ſpeciatim vociferationem ſtomachicis conferre demonſtratur) vociferatio calorem auget, purgat, firmat, & attenuat conſequens ergo eſt, ſtomachi cruditates per eam purgari, ejus calorem firmari, concoctionem melius ſuccedere, & indè alia bona emanare, vndè proficua erit his, qui in Choro recitare tenentur.

15 Qui ventris doloribus ſæpè moleſtantur ex accumulatis cruditatibus prodeuntibus, non minus quam ſuperiores à recitatione juuari poterunt, & præcipuè à vociferatione, quæ in publica recitatione poteſt habere commodè locum. Hos etiam cum ſuperioribus jejunos recitare conducit, vt crudæ ſuperfluitates expeditius expurgentur, partium calore firmato.

16 Chachecticis, & Hydropicis eadem conuenire non eſt dubium, quos etiamſi capite firmiore ſint, ſub Sole recitare permittendum, monentes vt frigida & humida loca pro viribus declinent. Neque ſecus ſuadendum iis, qui viſcerum obſtructionibus, conſimilibuſque morbis conflictantur, præcipuè autem vbi ab infirmo calore, & à copia frigidorum humorum excitantur. Nam contra vbi calor viget, & humores calidiores abundant, contraria ſupradictis facienda; nempè leuiter, ac ſubmiſſa voce recitare, quieſcendo potius, quam ambulando, ſolem, & calidiora loca euitando, & ſic de ſingulis, quæ etiam pro regula inſeruire poſſunt ſeruanda in aliis morbis, qui homini moleſti eſſe ſolent.

Tituli Secundi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEPTIMI TITVLVS TERTIVS.

De Debito Conjugali

Continens Quæſtiones ſex;

quarum

Admodum Illustri, ac Reuerendiss.

PATRI MAGISTRO

FR. NICOLAO RICCARDIO

Ordinis Prædicatorum Sacri Palatij Apostolici

MAGISTRO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias Medicus F.

FEcisti, vt tui Iuris fieret argumentum hoc, quod maxime à re, & conditione tua videri poterat alienum, dum auctor mihi, ac præmonstrator fuisti nonnulla hic ex intimis sacræ Theologiæ Thesauris interserendi, quæ veluti micantes gemmæ legentium oculos perstringerent. Si quid ergo inter hæc nullo splendore insignia collucere videatur, id totum Tibi acceptum referendum est, ex quo tanquam ex perenni fonte vberrimi incomparabilis doctrinæ latices quotidie emanare conspicimus. Me interim, qui inter ex me nata monstra tuæ scientiæ monstruositatem sum admiratus, præ cæteris omnibus Te obseruare, atque admirari sciens, hęc quę in obsequium deuinctissimi Tibi animi offero, libenter excipito, ac vale.

LIBRI SEPTIMI
TITVLVS TERTIVS,
De Debito Conjugali.

SVMMARIVM.

Quandò, quantùm, quomodò debitum conjugale sit reddendum

QVÆSTIO I.

Qui sancto Matrimonij vinculo copulantur cum ad plura inuicem præstanda, tenentur, tum vel maxime ex Iustitia ad debiti conjugalis mutuam redditionem, eamque ob caussam mortaliter peccant quotiescunque hujusmodi debitum reddere absque legitima caussa negant, vt ex communissima dicunt DD. Nauarr. *in Manual. cap.* 16. *num.* 25. Summa Siluestrina *par.* 1 *verbo debitum conjugale num.* 1. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 2. *num.* 4. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 17. Alphons. Viuald. *in Candel. Aur. par.* 1. *tit.* 17. *rubr. de reddit. deb. Matrim. num.* 5. Pontius *de Matrim. num.* 10. *cap.* 2. *num.* 4. Bonaccin. *eodem tractatu quæst.* 4. *punct. num.* 1. Multa autem circa hanc materiam à Canonistis pertractantur, de quibus cum Medicus ex arte determinare possit, illi eius judicium requirunt, nam occurrit aliquando dubitare, an Veneris vsus hoc,

aut illo modo, qui à naturali recedat, celebratus, impedire possit generationem, necne; quia vbi generationem impediat, mortale interuenire peccatum volunt, nisi justa aliqua ex caussa id fiat. Coninc. *vbi suprà disput.* 34. *dub.* 9. *concl.* 9. *num.* 80. *& elicitur ex* D. Thom. 2. 2. *quæst.* 254. *art.* 12. Lessius *de Iustit. & Iur. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 13. *num.* 89. *vers. Quinto.* Sanchez *de Matrim. disp.* 16. *num.* 5. *lib.* 9. Pontius *ibid. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2. Scire ergo pernecessariissimum videtur, & ex Medicis expetendum, quinam concumbendi modus aut prorsus, aut ex parte, aut facilius, aut difficilius conceptionem impediat.

Præterea quia, vt post alios ex Riccardo Pontius *vbi suprà, num.* 2. Deus non vult conjuges inuicem obligari in his, quæ contra rectam Naturæ inclinationem sunt, quæ est prius, & ante omnia se ipsum 3 seruare, idcirco neuter eorum ob ejus mandatum reddendi debitum adinuicem tenetur reddere cum propriæ salutis detrimento. Scotus *in lib.* 4. *sentent. dist.* 32. *quæst. vnica.* D. Thom. ex quo Sanchez *vbi suprà. disp.* 24. *num.* 2. Pontius *loco cit. cap.* 14. *num.* 3. Coninc. *de Sacr. disp.* 34. *dub.* 3. *num.* 20. Bonacc. *ibid. q* 4. *num.* 6. *& ex nostris.* Epiphan. Ferd. *lib.* 3. *Theorem. vndecimo*, verum quando possit, & quale damnum ex coitu alterutri ex conjugibus, euenire, absque dubio ad Medicum spectat determinare, vt firmabat *idem* Pontius *loco citato.* Nonnulla insuper sunt, quæ sub mortalis culpæ reatu prohibent alterutrum ex conjugibus exigere, aliquando etiam reddere debitum, alia, quæ simul & reddere, & exigere, quorum etiam plura ad Medicum pertinet considerare, ac pleraque alia, quæ dubium faciunt, in ea re offeruntur, quorum determinatio à Medico proferenda est; de hoc igitur argumento etiam Medico quantum sua interest pertractandum.

Iam vero in principio hujus argumenti ex receptissima Canonistarum sententia, immò ex diuinæ sapientiæ decreto monuimus, Conjuges teneri ad mu- 4 tuam conjugalis debiti redditionem, quam quidem vel quod filiorum procreationem, vel quod Iustitiæ satisfactionem, vel quod stimulorum venereorum refrenationem, vel quod reciprocam conjugum dilectionem in Matrimonio spectemus, ad eorum singula comperiemus esse apprime necessariam; nam constat ex ea, & non aliter conjuges prolem sperare posse, nec aliter, aut alio modo Iustitiæ debito satisfieri, neque vllo aptiori medio Veneris aculeos retundi posse, neque per aliud quoduis medium, quam per hoc mutuum conjugum amorem foueri, nam id- 5 circo dictum est à plutarcho *in præcept.* Connubial. *num* 40. Venerem esse optimum dissidij conjugalis Medicum; debiti itaque Matrimonialis redditionem his omnibus Matrimonij finibus plenissime satisfacere certum est.

Cum ergo debitum à Conjugibus sit omninò ad inuicem reddendum, determinandum deinceps est quando, quantum, quomodo, sit reddendum. consentaneum enim est modum, ac regulam quamdam in his tradendam esse, neque indifferenter omni tempore, nec quantum alterutri libuerit, nec quomodo libuerit reddendum esse; sed tunc tandem contra Iustitiam, & rectum eos facere, cum 6 à prædicta regula deficiunt. Circa quando igitur absolutè dicunt DD. Conjuges teneri ad reddendum debitum quandocunque, vt ex D. Thoma Brunell. de Sponf. *& Matrim. concl.* 8. *num.* 10. in tempore tamen considerari possunt variæ qualitates, primo autem aut tempus vniuersale est, vt quot quatuor Anni tempestates comprehendit, aut particulare ipsius diei. Vlterius considerari potest tempus vel vt habens aliquam naturalem qualitatem, vt calidi, frigidi, humidi, sicci, nocturnam, aut diurnam, vel vt habens aliquam qualitatem ex accidenti, vt quod à prandio sit, vel à cœna, vel quod festum sit, aut nefestum; de hac tamen posteriori qualitate nihil ad Medicum considerare spectat, licet superuacaneum non existimen admonere, voluisse Canonistarum nonnullos copulam Matri- 7 monialem non esse licitam diebus festis, vt multis probat Tiraquellus *de leg. Connub. lib.* 15. *Glos.* 1. *num* 111. *& seqq.* vbi etiam apud Gentiles id moris fuisse, vt festis quibusdam, solemnibusque diebus vxoribus abstinerent testantur multæ ab ipso recollectæ auctoritates, quas apud ipsum vide, nam ego ne aliena transcripsisse videar, etiam nonnulla à meipso adnotata hic prætereo, quæ & ab ipso referuntur, vt illa Iuuenal carmina, sat. 6.

Ille petit veniam quoties non abstinet vxor
Concubitu, sacris: obseruandisque diebus.

Si tamen circa id alia desideras vide Suarez *de vir. & stat. Relig. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 4. [& Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 11. apud quem etiam habes plures Auctores citatos in varias sententias abeuntes, ipse vero adhæret Auctoribus quartæ opinionis tenentibus, nullum esse peccatum exigere diebus festis, sed esse tantùm de consilio non exigere.]

De qualitate autem temporis naturali constat, quibusdam temporibus coitum esse maxime no- 8 xium, & Medici quidem laudantes pro coitu tempus vernum, aliis anni temporibus ab eo abstinere jubent, neque dubium est summis feruoribus, rigidisque algoribus viuentibus notabile afferre nocumentum maxime in non assuetis; sed licet de particularibus nihil quicquam certi determinari possit, tamen dicendum ex hac temporum qualita- 9 te virum saltem à consueto parumper Veneris vsum remorari debere, quia si tam frequenter vtatur in æstate ferventi, in Autumno intemperato, in Hyeme rigida, vt in Vere, certe non euitabit notabile nocumentum, quo stante justa ex hoc excusatio emergit, vndè si exempli gratia, consueuit Vir Venere vti singulis diebus absque noxa, poterit æstu aut algore vigente bis singulis hebdomadis, aut moderatiori tempestate alternis diebus tuto illa vti, neque tenebitur, etiam petente vxore, frequentius vti, quia tunc dicetur vxor immoderate, & indiscrete exigere, periculo, de quo supra, ex redditione viro imminente. Sed hæc pro exemplo sint, nam particularia juxta virium, temperamentorum, ætatum, consuetudinis. Regionis qualitatem sunt determinanda; nam vnum temperamentum magis quam aliud Veneris laboribus aptum, & vna ætas aptior alia, & sic de singulis; in omnibus tamen Virium præcipua ratio habenda, & juxta earum robur de his sententia ferenda est. Illud tantum addendum est, accidentalem, sed contrariam temporis qualitatem nempe quando Hyems calida, Æstas frigida esset, posse etiam interdum justo impedimento esse; non enim ex eo quod naturalis temporis qualitas ab accidentali temperari videatur, idcirco dicendum non magno nocumento coitum esse posse; quia accidentales hujusmodi qualitates extra naturam temporum prædominantes corporibus sunt inimicissimæ, vndè

vnde indiuiduorum Naturæ notabiliter ab eis læduntur, quapropter conſentaneum eſt, eas à coitu tum temporis majorem in modum lædi. Ex accidenti etiam fit, vt tempori aut peſtilentia, aut Epidemia conjungatur, & communis Medicorum opinio eſt tunc temporis, vigente nempe aut Peſte, aut Epidemia, coitum eſſe ex magis lædentibus ſanitatem, *vt dixi lib. 3. tit. 3. quæſt. 4. num. 15.* licet non deſint, qui adſtruerunt, tunc temporis abſtinentiam à coitu conſuetis eſſe pernicioſam, & ex ea potiſſima cauſſa nonnullos peſtem contraxiſſe.

Cæterùm circa quantum reddendum ſit debitum duo ſeſe offerunt conſideranda, quantum nimirum diſcretum, & quantum continuum. circa quantum 10 diſcretum, hoc eſt, quoties ſit reddendum debitum, dicunt Canoniſtæ, toties reddendum, quoties moderate, & diſcrete exigitur; moderate autem, & diſcrete exigere dicuntur conjuges, quoties qui reddere debet abſque propriæ ſalutis detrimento reddere poteſt. ſed aduerte id, quod iidem Cano- 11 niſtæ admonere non deſtiterunt, exactionem nempe hanc vel poſſe eſſe expreſſam, vel tacitam, maxime ex parte mulieris: mulieres enim, de honeſtis loquor, vix eo procacitatis deueniunt vt expreſſis verbis, aut actibus à viris ſuis debitum exigant, idcirco cum non expreſſe exigunt, quibuſdam tamen ſignis, & verbis tacite exigunt, viri tamen etiam huic tacitæ exactioni tenentur ſatisfacere, Sanchez *vbi ſupra lib. 9. diſput. 2. num.* 4. Coninc. *de Sacrament. diſp. 34. dub. 2. num. 17.* Alphonſ. Viual. in Candel. Aur. *par. 1. tit. 17. rubr. de redd. debit. conjug. num.* 7. videndum ergo quibus ſignis, ac conjecturis dignoſci à viro poſſit hæc 12 tacita vxoris exactio, quorum ſignorum, conjecturarumque nonnullas Medici ſubminiſtrare poſſumus; licet profecto nunquam tam bardus homo ſit, quin ex ſe id ipſum maxime ex conſuetudine conjectari poſſit. tamen ſolent mulieres cum illis veneris libido inceſſit, viros circa amatoria facile interpellare, zelotypiam cauſſantur, ſeſe vltro illis dedunt, illiſque blandiuntur; corporis partes quaſi per incuriam denudatas apparere permittunt, pectus, & mammæ & incaleſcunt, & tumentiores apparent, alacriores conſueto ſunt, facie rubent, oculi illis nitore fulgeſcunt, & majori ardore coëundi detineantur, balbutire videntur, extra rem loqui, ac vix mente conſtare; loca illis inſuper incaleſcunt, ac tumefiunt, quæ ſi viro nota ſint, diſſimulare jam, neque ad debitum opus deuenire, omnino non curantis debito ſatisfacere hominis eſt. ſed etiam ex parte viri, qui verecundia detineretur, reuereturque vxorem, tacitæ hujuſce exactionis proportionales conjecturæ, præter membri erectionem, eluceſcunt, quibus etiam mulier admonita ex parte ſua ita operari tenetur, vt vir, minuta verecundia, debitum exigere tuto poſſit, quod facile ſuccedet mulieris ipſius blandimentis & illectamentis, quibus virum excipere conari debet.

13 Aduerte ſecundò, non parem eſſe rationem immoderate petendi in viro, ac muliere; cum enim, vt luculentius dicemus ſuo loco, vir ex coitu maxime diſſoluatur, ac debilitetur, neque vnquam illum exerceat ſine proprij ſeminis emiſſione, mulier autem contra parum debilitetur, & multoties abſque proprij ſeminis effuſione venere vtatur, fit, vt exactio ex parte fœminæ immoderata dici poſſit, exempli gratia, ſi bis ſingulis diebus aut etiam ſemel exigat, quæ tamen ex parte viri immoderata non diceretur etiam ſi decies ſingulis diebus exigeret, niſi tamen quid ex parte mulieris obſtaret.

Circa quantum continuum dubitatur primo, an vir teneatur copulam continuare, poſtquam ipſe ſeminauerit, donec mulier quoque ſemen emittat, & idem etiam dubium occurrere poteſt circa vxorem, an nimirum teneatur ipſa poſtquam proprium deſiderium expleuerit emiſſione ſeminis, virum expectare, qui emittat, ſed de vtraque hac dubij parte dicam quæſtione vltima, cum de ea re ſermo incidet.

Secundò dubitari poteſt, an mulier ita teneatur 14 reddere debitum, vt, niſi ſemen emittat, non dicatur reddidiſſe, ſic & de viro dubitari poteſt, an dicatur debito ſatisfeciſſe, ſi cum vxore congreſſus quidem ſit, & illa ſemen emiſerit, ipſe vero nequaquam. Sed de hac poſteriori parte alias; quoad priorem nempe quantum ad id, quod ad mulierem ſpectat, ratio dubitandi eſt, quia conjuges videntur teneri quantum eſt ex ſe procurare, vt ex eorum co- 15 pula ſequatur generatio, cum hic ſit præcipuus matrimonij finis; at hæc ſequi non poteſt abſque eo quod mulier ſemine proprio in coitu concurrat, tenebitur ergo copulam continuare, donec ſemen effundat, vt quantum eſt ex ſe ex eo congreſſu ſequatur generatio. Sed huic dubitationi reſpondendum videtur, ſaluo ſemper ſaniori judicio, aliud eſſe debitum reddere, aliud vti matrimonio ad hunc finem, vt ſequatur generatio. dicendum ergo mulierem debito ſatisfacere, ſi cum viro congrediatur, abſque eo quod ſemen proprium effundat, ſatiſque eſſe, ſi ipſa ſemen data opera non retineat, ne ſequatur generatio, aut alio quocunque actu ipſam generationem impediat, [Quod eſt peccatum mortale Sanchez *de Matrim. lib. 9. diſp. 20. num. 1.*] & licet, vbi ſpes eſt generationis mulier conari debeat, vt ſemen effundat, aliàs fruſtrà viro congreſſura, tamen obligationi reddendi debitum videtur ſatisfacere, ſi ipſa ſibi impedimento non ſit, ne effundat, quippe cum impediendo proprij ſeminis effuſionem, omnino impediret generationem, abſque eo enim ſuccedere non poteſt; quoniam mulieris ſemen requiri ad generationem apud Medicos communiſ- 16 ſima, ac receptiſſima ſententia eſt, ita vt mirari ſubeat Pontium *lib. 10. cap. 11. num. 3.* & Dianam Miſcellan. *tract. 3. reſol. 38.* & alios firmantes, ſemen muliebre non concurrere actiuè ad generationem ex receptiori Philoſophorum, & Medicorum opinione; videntur enim hi DD. quicunque tandem ſint, claſſicos Medicos, ac pleroſque Philoſophos non legiſſe; quia tamen video quam plurimos aliarum ſcientiarum Profeſſores ea hæreſi detineri, quod ſemen muliebre neque actiuè concurrat, neque ſit neceſſarium ad generationem, lubet tantiſper in hac re immorari, vt Iuriſperitis rem gratam faciam, qui hæc non adeò in promptu ex Medicis habent, breuiter enim ea, quæ prolixè ab ipſis Medicis in hac materia producuntur, recenſebo, & ſi quid aliud circa hoc mihi occurrit, vt veritatis lumine in hac re & ipſi perfruantur.

Digreſſio de ſemine fœmineo.

Licet Philoſophi nonnulli ante, & poſt Ariſtotelem negauerint fœminas ſemen habere,

aut quid ad generationem illud conferre, ipse tamen Aristoteles præ cæteris hanc opinionem secutus est, eamque multis in medium productis rationibus pro viribus tueri studuit: nam non solum negauit fœminas semen habere, sed probauit etiam nonnullis argumentis non debuisse habere, dicens, Si semen esset, menstrua non essent, nunc autem ideo menstrua sunt, quia semen non est. quod vero à fœminis in coitu cum voluptate excernitur, non esse semen, sed crudam quandam materiam credidit partis ipsius propriam, cum semen contra sit quid maxime concoctum. neque debere fœminas habere semen vlterius probauit, quia si haberent, vel concurreret ad generationem, vt agens, vel vt materia, non vt agens, quia cum agens in generatione sit semen Maris, disconueniens est vni materiæ, & vni effectui respondere duo agentia. neque vt materia, superfluum enim est menstruis pro materia existentibus. nullo ergo modo semen fœmineum concurrere debuit ad generationem, frustra ergo Natura illud in fœmina procreasset, quod non est affirmandum.

17

Præterea si semen fœmineum ad generationem necessario concurreret, nunquam fieret generatio absque fœminæ voluptate; cum neque semen absque voluptate emittatur, neque generatio absque semine succedat, sed generatio succedit sine ea voluptate, quæ ex seminis expulsione fit, ergo succedit etiam sine semine. Adde fœminam semen habentem actiuitate dotatum, omnino ex se generare posse, nam non deficiente agente, neque loco ad id apto, neque materia, quid impedimento est, quo minus fœmina ex se suo proprio ex semine generare possit?

18

His argumentis, & rationibus alias addiderunt qui Aristotelem secuti sunt Philosophi, quas ego prætermitto, ne res breuibus hic transigenda in longum protrahatur, sed non relinquam adducere quæ protulit Scaliger, nempe subsequentia. Species rerum non miscentur, & ex duobus entibus per se non potest vnum ens per se fieri. at vero concurrente vtroque semine Maris, & fœminæ actiue ad generationem; & species miscerentur, & ex duobus entibus per se fieret vnum, quod repugnat. Ex quibus elicitur aut fœminam semen non habere, aut si habeat quidem, improprie semen dici, quod ad generationem nihil conferat, aut ad summum actiue non concurrat. Vere tamen dictum est ab Æmilio Parisano *de Microcosm. subtilit. lib.* 1. *exercit.* 6. *cap.* 2. Philosophos hosce post Aristotelem, non ex naturæ, sed ex ejusdem Aristotelis libro hoc saxum volutare, non mirum ergo si tantopere à veritatis scopo aberrauerint. Medici enim qui Naturæ librum in Anatomicis dissectionibus susque deque euoluerunt, multo facilius veritatem assecuti, eam aliis professoribus propalare potuerunt, plerosque tamen in Aristotelis verba tam firmiter jurasse comperies, vt sensui potius, quam Aristoteli contradicere eligant. qui vero particularium hominum opinionibus veritatem præferendam existimat, audiat quæ à Medicis pro ejusdem veritatis tutela in hac re in medium producuntur. Fœmina habet omnia instrumenta, quæ ad semen perfectum, aptissimumque ad generationem procreandum potuerunt à Natura fabrefieri, cum autem à Natura nihil frustra fiat, sed quælibet res sit propter suam operationem 2. Cœli. *tex.* 17. certe ne hæc instrumenta frustra facta dicamus, dicendum est, quod fabrefacta sint propter seminis confectionem, quæ propria est operatio eorundem instrumentorum. Cæterum ita se rem habere sensus ipse demonstrat; nam in fœminis sint primum vasa desumentia materiam sanguinis venalis, & arterialis à vena magna, & arteria magna, vt in maribus, quam ad Testes deducunt, qui in fœminis etiam vt in maribus eandem ipsam materiam recipientes vlterius conficiunt, ac concoquunt. licet in nonnullis discrepent Testes fœminei à masculeis, scilicet figura, quia rotundiores, & compressiores; situ, quia intus hinc inde ad vteri latera conduntur; magnitudine, quia minores; temperamento, quia frigidiores, substantia, quia molliores; structura, quia simpliciores, vnicam enim tunicam non quadruplicem sortiuntur, & epididymide etiam molliore dotantur, nempe varicoso quodam corpore testi quasi adstante ad concoquendum, dealbandumque semen destinato, parastatas hæc corpora vocant. sed præterea in fœminis adsunt item vasa à superioribus, quæ præparantia dicuntur, enata, vocataque deferentia, aut ejaculantia ad semen ejaculandum, vt in Maribus destinata, quamquam hæc in fœminis ad vterum, in Maribus ad vesicæ collum terminantur: nam Marem oportuit extra se semen per Penem ejaculari, fœminam in se, nempe in proprium vterum. Nec solum denique vasa in fœminis apparent eadem, quæ in maribus, sed etiam ipsissimum semen in testibus album, atque exquisite, prout fœmineæ naturæ conditio fert, concoctum; & tamen his omnibus non obstantibus adhuc contendunt aliqui, materiam illam semen non esse, sed humiditatem quamdam, crudamque materiam generationi ineptam, totque vasa ad hanc materiam elaborandam Naturam procreasse volunt, vt ex ejus materiæ emissione etiam fœminæ voluptate perfunderentur, & per eam voluptatem ad venerem allicerentur. minimi autem faciunt, quod hæc eadem materia eosdem omnino effectus producat in fœminis, ac in maribus. jam enim ea turgente fœminas quasi furiis actas marem appetere norunt; maribus commixtas ejus materiæ ejaculatione summa voluptate perfundi sciunt, eadem materia deposita veneris desiderium in ipsis, vt in maribus refrænari notum habent; ejus multa effusione ipsas etiam viribus destitui, spiritusque in ipsis dissolui dissimulare non possunt, quod etiam testatur Auic. 21. 3. *tract.* 3. *cap.* 15. defraudatur enim earum corpus vniuersum sanguinis, & spirituum purissima portione, accedente etiam voluptate quæ vel sola idonea est ad vitales vires dissoluendas. Galen. 1. *de sem. cap.* 16. voluptates enim, quæ ad rem veneream spectant omnium maximæ habentur, Athænæus *Deipnosoph. lib.* 12. *cap.* 1. & tamen adhuc peruicaci animo negant, semen fœmineum semen vere esse, sed æquiuoce semen esse volunt, & idcirco infœcundum. Verumenimvero à Philosophantibus in hoc maxime peccari deplorandum est, vt inter Philosophandum non quomodo rerum veritatem assequantur satagant, sed quomodo hujus, aut illius Sapientis, aut Præceptoris sententiam pro vera tueantur; at hoc patrocinari medius fidius est, non Philosophari est; seruimus quidem hoc pacto alieno ingenio, nostro autem

19

20

21

22

autem veritati non invigilamus. Indè fit vt vel ipsum sensum negare aliqui sint parati, dummodo Præceptorum suorum sententias falsas esse non fateantur. Quid mirum ergo si neque prædicta, neque alia quamplurima hujusmodi farinæ homines à sua pertinacia dimouere non possint? fœm ineos testes 23 etiam æquiuoce testes esse volunt, quod si objicias ex eorum abscissione fœminam ad venerem non stimulari, non amplius generare, quemadmodum neque mas, iisdem abscissis, ad venerem agitur, neque generationi est aptus, promptam habent responsionem, id in fœminis euenire ex læsione vicinarum partium, & retractione cæterorum vasorum ad generationem facientium.

24 Porrò autem semen fœminarum verum esse, ac perfectum semen materia primum, ex qua fit, satis clarè demonstrare potest: si enim, vt Aristoteles ipse inculcabat, semen est quid summe, ac perfecte concoctum, jam cum materia seminalis in fœmina desumatur ex maxime concocto, & elaborato sanguine, tam venali, quam arteriali, quæ etiam in ipsis postmodum testibus majorem coctionem acquirit, patet eam materiam seminalem naturam esse adeptam eodem modo, quo ipse idem sanguis per eadem vasa in maribus ad testes delatus in semen per vlteriorem concoctionem èuadit. Itaque materia illa alba, quæ in fœminarum testibus reperitur, & quam per ejaculantia vasa illæ in coitu effundunt, non solum non erit materia cruda, vt voluit Aristoteles, & cum eo plures ejus sequaces, sed erit materia quouis venoso, ac arterioso sanguine magis; ac exquisitius concocta, & elaborata. Cum ergo hæc materia sit omni optimo sanguine perfectior, quanto magis perfectione superabit sanguinem menstruum, cum non è venoso tantum, sed arterioso sanguine componatur? quod non videtur assecutus Petr. Vrtado de Mondoz. *de Generat. & corrupt. disp.* 2. *sect.* 5. *subsect.* 1. qui credit seminis materiam ex venoso tantum sanguine depromi.; nisi per venosum genus intelligat etiam arterios. Non desunt verò, qui, vt suam opinionem tueantur, videntes, non posse se negare fœminas semen habere, dixerunt, illud esse imperfectum; sed contra ex prædictis patet, semen fœmineum non minus perfecte semen esse, quam sit semen maris; quemadmodum enim masculeum semen, quia ex sanguine calidiori, & robustiori desumitur, & à viuidiori calore conficitur, magis idem calidum, ac robustius est, magisque excoctum, sic & semen fœmineum, quia ex minus calido, minusque robusto sangnine desumitur, & à moderatiori calore perficitur, minus item calidum, minusque robustum est; sed quemadmodum se habet semen masculeum ad sanguinem masculeum, ita se habet semen fœmineum; ad sanguinem fœmineum, & quemadmodum non ob id., quod minus calidus sit, minusque excoctus respectu masculei, sanguis fœmineus sanguis dici non meretur, sic neque semen fœmineum non ob id, quod masculeo minus calidum, minusque excoctum sit semen dici non debet, sed immò est verum, ac perfectum semen in suo genere, vt sanguis est perfectus sanguis. Licet Reald. Columb. *de re Anat. lib.* 12. afferat in fœminis semen reperisse se adeo concoctum, album, ac crassum, vt tale in viris non inuenerit.

At vero non desunt aliæ permultæ, ac maximi quidem ponderis rationes commonstrantes, fœminas non solum vnum, ac perfectum semen habere, sed illud esse ita generationi necessarium, vt & tanquam materia, & tanquam agens etiam in eâ concurrat, & relictis his, quas Galenus, & alij in medium produxerunt, validissimas quidem, quæ per se conuincere possunt, & quas vnusquisque apud Auctores ipsos requirere poterit de hac materia ex professo tractantes, quorum cathalogum infra habes, nonnullas ego Philosophicas cum Philosophis certamen instituens, vltra productas producam.

Primò ergo si fœmina non concurrint actiuè ad generationem, falsò dicetur generare, quia non agens in generatione non generat, generare enim dicit actionem, vndè forma est actio agentis 2. *de* 25 *anim. tex.* 24. *vbi* Auerr. & generans geniti formam procreat. 3. *Phys. tex.* 17. idque dicitur generans, quod dat corpori generato suam formam, & omnia consequentia formam, Auerr. 8. *Phys. comm.* 32. *&* 3. *Cæli comm.* 28. aut ergò fœmina non potest dici generare, aut si verè generare dicatur, dabit formam generato, & sic actiuè concurret ad generationem. Si ergò concurret actiuè certè non menstruo, quod est tantùm materia: concurret ergò semine, vt mas. Prætereà proponamus nobis ante oculos animal ex parentibus diuersæ speciei genitum, ac semper illud veritatem habere comperiemus, hoc animal se tenere magis vt ex parte Matris, quàm ex parte Patris, sic ex Hirco, & Oue nascitur Ouis, ex Capra, & Ariete Capra. ex masculo Cane, & Vulpe, Vulpina proles, ex Vulpe mare, & Cane femina canina gignitur. Quod vt magis etiam palam fiat, sume mihi animal natum ex parentibus diuersi generis, vt ex Patre ruminante, & matre solidungula, quale est mulus natus ex Tauro, & Equa, jam semper ex talibus parentibus solidungulum fœtum nasci conspicies. De eo autem, ne fabulam credas, testantur Iacob. Rueff. *lib.* 5. *de muliebr. cap.* 3. Cardan. *lib.* 2. *contrad. Medic. tract.* 6. *contr.* 18. Parisanus *nobil. exerc. de subtil. lib,* 2. *exerc.* 3. *cap.* 3. quem nos etiam vidimus, vt testatur historia superiori titulo enarrata. tunc ergò sic arguo. Cujus est dare formam illius est 26 actio, cùm forma, vt diximus, sit actio agentis, sed specificam formam fœtui ex hac conjunctione suscepto tribuit Mater, ergò Matris fuit actio communicatio formæ.

Major quidem non controuertitur, minor probatur, vel ipso sensu demonstrante, nam characterem speciem fœtus hic à Matre habet, ita vt potius solidungulus sit, quàm ruminans. Ergò consequentia est bona, quod communicatio formæ fuerit actio Matris, sed Mater non concurrit ad agendum materia, nempè Menstruo, concurret ergò semine.

Insuper in semine inest forma fœtus in potentia, 27 quæ per aliquod agens extrahitur de materia ad actum: retento igitur supradicto exemplo, sic arguo. Forma hujus fœtus vel erat in semine Tauri, vel in materia præstita à matre in generatione. Non in semine Tauri, quia esset magnum absurdum affirmare, semina continere in potentia formas alienas, nam sic posset ex quolibet semine quælibet forma extrahi. Ergo forma erat in materia à matre decisa, & sic materia generaret formam, quod est non minus absurdum, Oportebit ergò quod cum forma deducta ex semine non sit deducta ex semine Patris, deducta fuerit ex semine Matris, cum similis procreata sit formæ Matris.

Vlterius forma aliquando sequitur naturam eju

quod mater in generatione subministrat, vt pater non solum inprædicto assumpto, sed etiam in alio, quod est ipsius Aristot. *lib.* 2. *de Gener. aim. cap.* 4. & de quo Card. *lib.* 2. *contr. Med. contr.* 18. & est hujusmodi, animalia specie differentia, & tertium quid generantia, primos partus sibi similes edunt communi generis vtriusque specie, quales ex Vulpe, & Cane generantur, aut ex Perdice, & Gallinaceo, sed tempore procedente diuersi ex diversis prouenientes, demum formā fœminæ instituti euadunt. Modo hoc non potest esse ex materia, quia forma non sequitur naturam materiæ 5. *de Gener. anim. cap.* 1. *& alibi sæpe Auerr. in* 2. *Phys. comm.* 74. *&* 87. *& alibi.* ergo mater subministrat aliquid in generatione, quod non est materia sed habet vim agentis, quod est semen. Minorem propositionis illam partem, quod forma non sequatur naturam materiæ, defendit pluries ipse Aristoteles contra Antiquos, non debet ergo ab eo, vel ejus sequacibus controuerti. Forma igitur fœminæ non potuit seminibus communicari à mare alterius speciei, quia nemo dat quod non habet, communicata ergo fuit à fœmina, & sic fœmina in generatione habet vim agentis. Præterea in ouo inest duplex materia, altera pro nutrimento alterius, vtrumque velis, ita vt vna sit tanquam agens, alia tanquam materia, sed vtraque hæc materia dicitur à matre, quia etiam absque ope maris in ouis vtraque inuenitur, ergo mater non solum subministrat materiam, sed etiam insuper aliquid aliud, quod vim agentis habere conspicitur. Etiamsi autem Hier. Fabric. *in lib. de format. oui, & pulli. cap.* 2. voluerit neutrum horum, hoc est, neque vitellum, neque albumen esse materiam, ex qua vel nascatur, vel corporetur pullus, sed vtrumque esse tantum materiam nutritionis pulli, tamen pro nunc communissima sententia acceptata, quod alterum alterius in nutrimentum facessat, prædicta quidem rectè procedere debent.

29 Denique si fœmina nullam haberet actiuitatem in generatione, Natura nunquam intenderet generare fœminam, ponens enim actiuitatem tantum, & dans vim generandi tantum Mari ex parte sui seminis, secundum ejus intentionem, quæ est simile semper generare sibi simile, nunquam debuit generari nisi Mas, fœmina autem casu, & ex accidenti, quod non dubitat affirmare Aristoteles. Sed certè contra est, quia Natura non magis intendit generare Marem, quam fœminam, oportuit ergo, vt fœmina fœminam generare posset, habere illam actiuitatem in generatione, qua generaret sibi similem. De majori propositione nullum intercedere debet dubium, est enim conformis Aristotelis doctrinæ, vndè facile per ipsum conceditur, quod indè deduximus, nempè fœminam casu, & non ex intentione Naturæ generari, quæ semper intendit perfectius, generatur enim ex ipso fœmina, cum Maris semen deficit à sua naturali perfectione, ob quem defectum mari sibi similem generare non potest. Sed minor probatur, qui intendit finem, intendit media ad finem, alias frustra intenderet finem. Sed Natura in generatione intendit pro fine specierum conseruationem, cum idcirco animalibus data sit generatio, quod numero perpetuari non possent. 2. *de Gener. animal. cap.* 1. ergo intendit Natura etiam media ad hanc specierum conseruationem, sed hæc media sunt tam mas, quam fœmina, cum tam hæc, quam ille sint generationis gratia, vt ibidem habetur, ergo Natura intendit generare tam marem, quam fœminam, neque fœmina casu fieri dici potest. Si ergo fœmina à Natura intenditur, necesse est, illam non minus ac marem actiuè in generatione concurrere, vt non Præter Naturæ intentionem ejus generatio succedat.

Relinquam autem data opera alia argumenta à Galeno primum, ab aliisque adducta, vt quod ex similitudine nati ad Matrem desumitur, quod maximè illustrauit Ant. Ponce Sanctacruz, & quod ex hæreditariis morbis à Matre filio communicatis, & alia plura videnda, si libet videre, apud Galenum præcipuè *in libb. de semine.* Quibus argumentis persuasi Medici penè omnes conclusionem hanc pro indubitata jam habent, semen fœmineum necessario requiri ad generationem, nec solum materialiter, sed actiuè concurrere. Fuerunt certè nonnulli Medici, qui particulares quasdam opiniones in hac re habuerunt, & à communi desciuerunt, vt Alex. Bened. qui semen fœmininum ad ignobiliora membra spermatica efformanda necessarium agnoscit; & Fab. Pacius, *qui in lib. Method. Med. Galeni cap.* 3. concessit semina ambo requiri ad generationem, sed voluit eorum vtrumque esse materiale tantum generationis principium, effectiuum vero voluit esse ipsius fœminæ, & vteri calorem. Noua certa opinio, sed quam ille multis rationibus non omninò respuendis tueri conatur. Sic & Petr. Garzia, vt infrà dicam, voluit fœmineum semen habere facultatem generatiuam, sed imperfectam, neque ob id necessarium esse simpliciter ad generationem [cui opinioni videtur adhærere ex Canonistis Sanchez. *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 17. *num.* 9.] Liddelius etiam Scotus, *vt infrà*, necessarium credit esse fœmineum semen, non tamen habere actiuitatem, cui etiam opinioni videtur adhærere Riol. *Physiol. sect.* 7. *cap.* 5. *& in Arte curatiua sect.* 4. *cap.* 11. sed ego eorum, qui communissimæ opinioni adhærent nonnullos maximè ex recentioribus recensebo, si antè dicam ex Theologis Scotum *super* 3. *sent. dist.* 4. *q. vnica* non dubitare contra Aristotelem opinionem hanc tueri, cum magis in hanc credendum esse Medicis firmet, quorum præcipui, qui ad mentem venerint, sequentes sunt. Ac primò omnium Præceptorem Hippocratem, ex quo alij hanc opinionem desumpserunt, & ejus interpretem Gal. prætermittam, [licet falsò Sanchez vbi proximè sibi contrarium esse dicat, cum tamen nullibi, & signanter in duobus locis ab ipso citatis, Gal. 5. *in contrariam sententiam inclinauerit.*] Æt. *serm.* 16. *cap.* 6. Auic. 31. *cap. vnico. sibi contrarius.* Isaach. *lib.* 3. *Theor. cap.* 34. Hali *abb. lib.* 3. *Theor. cap.* 34. Sauonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *cap.* 21. *rubr.* 21. Ioan. Matt. *de Grad. in nonum ad Almans. par.* 2. *cap.* 29. Franc. Pedemont. *suæ pract. partic.* 4. *sum. summa* 4. *sectionis primæ cap.* 2. Valesc. Tarentin. *in Philon. lib.* 6. *cap.* 10. Gordonius *in Lil* 6. *partic.* 7. *cap.* 14. Fernel. *Physiolog. lib.* 3. *cap.* 6. Capiuacc. *lib.* 4. *pract. cap.* 5. (quamquam hic Aristotelem tueri conetur, quasi non ex professo contra veritatem sit) Trincauell. *lib.* 11. *pract. cap.* 17. Vessal. *lib.* 5. *de fabr. human. corp. cap.* 15. Valleriol. *loc. commun. lib.* 1. *cap.* 17. Massaria *lib.* 4. *pract. cap.* 5. Cardan. *lib.* 2. *contrad. Med. tract.* 6. *contr*, 18. Valles. *lib.* 2. *controuers.* 7. Leuin. Lemn. *lib.* 1. *de occult. nat. mirac. cap.* 6. *& seqq.* Ioan. Heurnius

Heurnius *de morb. mul. cap.* 5. Mercat. *lib.* 1. *oper. suor. par.* 4. *art.* 3. *quæst.* 97. Hucher. *de sterilit. lib.* 3. *tit. de Conceptione.* Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 5. Vid. Vid. *de tuen. valet. membr. lib.* 13. *cap.* 5. Rorar. *in contrad. Gal. num.* 134. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8. *quæst.* 5. Plater. *de funct. læsion. lib.* 2. *cap.* 19. Eustach. Rud. *Art. Med. lib.* 2. *cap.* 59. Reald. Columb. *Anatom. lib.* 12. *in princ.* Balduin. Ronss. *de num. vit. primord. cap.* 2. Raphael Moxius *in Meth. med. morb. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Ferdin. Eustach. *lib.* 2. *Theor.* 38. Varand. *de aff. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Petr. de Peramat. *de semin. pag.* 59. *vers. sed jam quis hic ferat. Aristotelem.* Ioan Bapt. *Siluat. controuers.* 79. Roderic. à Castr. *de Nat. mul. cap.* 3. *&* 4. Petr. Carzia Carrer. *in* 1. 1. Auic. *doctr.* 2. *sum.* 1. *cap.* 2. *disp.* 35. *cap.* 6. (licet hic velit semen fœmineum habere quidem facultatem generatiuam, sed imperfectam, *vndè disp. seq. cap.* 4. non vult idcirco esse simpliciter necessarium ad generationem) Liddelius Scot. *Physiolog. lib.* 1. *cap.* 13. qui tamen actiuitatem fœmineo semini denegat. Stephan. Roderic. Castren. *de Meth. Microc. lib.* 2. *cap.* 1. 6. *&* 7. Ant. Ponce Sanctacruz *de Hippocrat. Philosoph. tex.* 73. *Nic.* Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. cap.* 8. *problem.* 4. *& alibi, Æmil. Paris. de Microc. subtil. lib.* 1. *exerc.* 6. Daniel Sennert. *Inst. Med. lib.* 1. *cau.* 10. Sebastien Nasius *in spec. med. par.* 1. *sect.* 2. *tract.* 1. *digress.* 1. *quæst.* 3. Ioan. Gallego de la Serna. *de princ. gener. lib.* 1. *cap.* 25. *& seqq.* qui tamen efficientiam negat fœminino semini. Acerrimè etiam ex recentioribus Philosophis hanc opinionem tuetur. Petr. Hurtad, de Mendoz, *de Gener. & corr disp.* 2. *sect.* 5. *subsect.* 1. *& seq.* quæ & nonnullorum antiquiorum Philosophorum fuit, vt Pythagoræ, Dæmocriti, Epicuri, teste Plut. de Plac, *Phylosoph. lib.* 5. *cap.* 5. vnde Lucret. *lib.* 4. Epicuri sententiam secutus.

Et muliebre oritur patrio de semine sæclum,
Maternoque mares existunt corpore creti,
Semper enim partus duplici de semine constat,
Atque vtri simile est magis id quodcumque creatur
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis,
Siue virum soboles, siue est muliebris origo.

Neque desunt ex Iurisconsultis quos pro hac opinione adducam, vt est ex Canonistis Sanchez *lib.* 7. *de Matr. dis.* 92 *num.* 9. [qui tam probabile dicit hanc sententiam, cum ipse credat non esse semen fœmineum simpliciter necessarium, sed valde conferre ad generationem, vt in superiori dixi] Pontius *ibid. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 3. Diana Miscell. *tract.* 3. *resolut.* 38. *& alij plerique* Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 44. *num.* 4. Carranza *de Part. cap.* 20. *quæst.* 1. *in Miscellan.* Sed jam ne tædio Lectori sim tam prolixa Auctorum recensione, alios tum Medicos tum Philosophos tum etiam Iurisconsultos huic opinioni addictos conticebo, & contrariæ fauentes nonnullos enumerabò. Habet enim contraria sententia Aristotelem Auctorem præter alios antiquiores Philosophos, vndè non mirum si aliqui tanti viri auctoritatem sequi destinauerint. Sunt autem D. Thom. 3. *par. q.* 31. *art.* 5. *ad* 3. *Auerr.* 1. *de Gener. anim. cap. vlt.* Auic. *lib.* 9. *de Animal. cap.* 1. *& lib.* 15. *ejusd. cap.* 3. (licet sibi contrarius videatur. *lib.* 3. *Canon. fen.* 21. *tr.* 1. *cap.* 2. & aliàs concedat fœminas verum semen habere, sed efficientia orbatum) Soran. *apud* Oribas. *lib.* 24. *Collect. cap* 31. & in Isagog. *si modo idem auctor est, cap.* 16 *Conciliat. differen.* 37 Tadd. Isag. Ioannit. *cap.* 10. Vgo Senen. 2. Tegnic. *de Testib. tex.* 1. Alex. Bened. *lib.* 24. *Pract cap.* 1. *licet is lib.* 1. *de hist. part. corp. hum. cap.* 23. ex muliebri semine ignobiliora membra spermatica formari dicat. Et vltimo loco Prosper Martian. *in* 1. *de morb. mul. sect.* 1. *vers.* 411. qui tanti facit Aristotelis rationes, vt ob eas in hoc à suo Hippocrate discedere cogetur; omittam autem alios recensere.

Sed argumentis in contrarium allatis satisfacere necesse est, satisque erit id de potioribus præstare; nam plerique ex citatis auctoribus plenissime singulis satisfecerunt. Primo ergò argumento dicimus, semen fœmineum concurrere ad generationem vt agens, & vt materiam; & licet masculeum sit præcipuum agens, est tamen per se impotens ad generandum, nisi fœmineo associetur; neque ob id dici potest hoc modo dari duo agentia, duasque materias vnius ejusdemque generationis, & effectus, quia seminum vnumquodque ex se agens est incompletum, & partiale, & materia incompleta, & defectuosa seminalium membrorum, ex commixtione autem vtriusque fit vnum agens completum, totale, ac perfectum, aptumque ad generandum. Vtrumlibet enim semen ex se ab vtero exceptum nihil quicquam operatur, donec & quousque ambo simul tota per tota misceantur, nam tunc fit vnum conflatum ex ambobus, quod vnum agens est, vna materia. Ejus rei manifestissimum signum est, quòd ex vtroque semine generatum non vnius tantum seminis naturam sequitur, sed vtriusque, cùm mixtum illud ex duobus vnum quid factum sit, quod peculiares effectus sibi quidem proprios, ab hoc tamen, aut illo semine communicatos, producit. Itaque videmus indies, filios aliquandò in externa figura referre patrem, & tamen à matre habuisse morbos quosdam hæreditarios, & è contra aliquandò in externa figura referre patrem, in moribus referre matrem; interdùm etiam ab vtroque habere hæreditarios morbos, & in figura neutrum referre; & sic mille modis pro mixtionis ratione genitorum proprietates variari comperiemus, modò ab vno, modò ab altero ex seminibus communicatas pro alterutrius exuperantia.

Quod additur, fœmineum nempè semen non posse in generatione concurrere tanquam materiam, quia superfluum est, concurrentibus vt materia fœtus ipsis menstruis, declaratione indiget; si enim loquamur de materia partium sanguinearum, veritatem habebit (licet non menstruus, sed optimus sanguis sit vera materia nutritionis fœtus) si verò loquamur de materia partium spermaticarum falsum est; nam sanguis quidem sanguinearum partium proportionata materia est, semen seminalium; itaque duplicem dari materiam generationis respectu diuersarum partium, neque inconueniens; neque absurdum est, sed omninò necessarium, quando vnam singulis inseruire non fuerit possibile.

Difficultatem illam, quòd fœminæ absque voluptate illa, quæ ex seminis ejaculatione fit, aliquandò concipiant, quod arguit etiam, eas concipere absque semine, aliàs diluere tentaui *lib.* 3. *tit.* 1. *quæst.* 5. *sed Æmil.* Parisan. *post alios mihi exercit. lib.* 1. *cap.* 2. *exerc.* 7. ex Anatomes inspectione demonstrauit, & rationibus confirmauit; quomodò contingat, vt mulieres sine voluptatis sensu, & absque eo quòd seminis proprij eja-

culationem persentiant, concipere soleant, quod etiam multum non esse dicit, cùm etiam viri licet rarò admodum, sine voluptate semen ejaculentur, sed certè in his, quæ absque voluptate concipiunt, plura concurrere necesse est, vt id eo modo contingat, seminis nempè tenuitatem, locorum frigiditatem, sensus hebetudinem, viarum breuitatem, earundem amplitudinem, seminis non vsque ad eas partes, in quibus delectatio, & titillatio viget, excursum, sed ad ipsum vteri corpus per ejusdem cornua momentaneam transmissionem, aliquandò etiam excedentem delectationem ex fricatione, & receptione seminis virilis voluptatem in emissione proprij seminis obscurantem, & alia nonnulla, de quibus vide peculiariter prædictum Parisanum *loco cit.* sed inter omnia placet responsum, quòd semen fœmineum tam præsto est aliquandò in vicinissimis vteri vasis irruenti semini masculeo, vt nullo penè motu opus habeat, vt cum illo permisceatur, vndè nulla excitatur tunc voluptas, quia voluptas ex titillatione fit, titillatio autem ex motu. Est etiam quandò semen non confertim mouetur, sed veluti stillans à superioribus partibus, & tunc quidem nullam secum affert ejus excretio voluptatem; nam videmus in Gonorrhæa etiam, in qua semen non confertim, sed quasi stillans excernitur, nullam fieri voluptatem.

Ad vltimum Aristotelis argumentum multi multa dixerunt, sed inexpugnabile illud crediderunt Peripatetici. Satisfecisse certe debuit, quod à nonnullis dictum est, seminum vnumquodque per se esse tantùm partiales caussas tum materiales, tum effectrices conceptus, conjuncta vnam totalem, ac perfectam efficere generationis caussam, consentaneum ergò est, quòd quamquam fœmineum semen sit caussa effectiua, & habeat promptam materiam, nempè & ipsius seminis, & fœminei sanguinis, & locum sortiatur conuenientem, & oportunum ad generationem, tamen cum partialis tantùm caussa sit, non sufficiens ad generandum. Sed ad hanc difficultatem Peripateticorum, quæ validissima censetur, vnico verbo respondeo, Cur, inquiunt, si fœmina vtrumque principium habet actiuum, & passiuum suo proprio semine in vtero non generat? quia, inquam, semen suum non concepit. At forte rides hanc responsionem? sed audi, risum amouebis. Etiam si vtrumque semen actiuè concurrat ad generationem, masculeum tamen majorem vim agendi habens excitat fœminei seminis actiuitatem. Sed circumscripta hac potiori actiuitatem masculei seminis, & dato etiam, quòd parem actiuitatem habeat fœmineum, & quòd etiam possit ex se habere principium motus, adhuc non generaret, quia à fœmina non concipitur. Conceptio enim fit attractione seminis masculei ad intra vteri cauitatem, & ejusdem necessaria retentione. Modò vterus, semine proprio ad expulsionem properante, illud non attrahit, attrahunt enim partes id, quod eis deficit) immò expellit per vasa ejaculantia ad vterum, vt obuiam factum masculeo semini, & cum illo commixtum generationem coadjuuet. Vndè hinc prouidentia Naturæ elucet, quæ vnico vteri motu, nempè attractione, simul & semel ad duo diuersa semina contrario motu se mouentia recipienda vtitur. Dum enim vterus in sese ad superiora recolligitur attrahendo semen masculeum, insimul semini fœmineo ab intrò aduenienti occurrit, ipsumque simul cum masculeo excipit, attrahit, retinet, fouet, deficiente ergò semine masculeo, nulla fit ab vtero attractio, nulla item retentio seminis, immò expulsio proprij, & sic nulla vnquam succedit ex solo fœmineo semine conceptio, etiam si solum ad conceptionem sufficeret.

Remanerent autem adhùc nonnulla argumenta Scaligeri, Fabij Pacij, & Prosperi Martiani, quibus necesse esset satisfacere, Sed ad Scaligeri argumenta satisfaciunt Garzias in Auic. *fen.* 1. *lib.* 1. *doctr.* 7. *summ.* 1. *cap.* 2. *disp.* 36. *cap.* 3. *sub. num.* 13. & Ant. Ponce Sanctacruz *de Hippocrat. Philosoph. tex.* 73. *in digressiuncula contra Scaligerum*, vbi etiam Fabij Pacij argumentis satisfacit. Contra quem etiam facit, quòd si ejus opinio esset vera, etiam calor extrinsecus posset habere in generatione vim agentis, quod est absurdum; siquidem ouipara sola incubatione pullos excludunt, immò & calore Solis & ignis pulli excluduntur, vt patet. At quomodò se habet calor vteri ad semina concepta in viuiparis, eodem modo se habet calor incubantis ad oua in ouiparis; sed calor vteri habet, secundum hanc sententiam, vim agentis, ergò & calor incubantis, imò & ignis & solis, & alterius etiam Maris diuersi à propria specie erit agens in ouiparis, quod videtur maximè absurdum. Ad argumenta Martiani satisfaciunt plenissimè quæ contrà Aristotelem adduximus, cujus ipse opinionem sequitur, cùm tamen nihil de nouo adducat, illud solummodò ab aliis nunquam memoratum attulit, semen fœminis idcircò datum esse, vt in congressu os vteri clausum aperiretur, ità vt masculeum semen statim ingredi vterum posset; sed pluribus agere contrà hanc opinionem superfluum est, illud tantùm non conticebo, quòd cùm mulier semen millies emittat, antequam semel concipiat, certè si semper os vteri aperitur, vt semen deglutiat virile, alterum ex his subsequi necessarium est, aut virile semen retineri absque eo quod concipiatur in ipso vtero, aut vterum de nouo aperiri, vt excidat; non primum absque dubio, quia semen virile non conceptum corrumperetur. Non secundum, quia oportet os vteri ex alia, ac noua seminis emissione aperiri, aut saltem ex fluxu menstruo, & sic idem inconueniens sequeretur, quousque alterum ex his succederet, nam, vt ille addit, vterus à se ipso non aperitur.

Sed his omissis adhuc non desunt aliæ difficultates ex vberrimis sacræ Theologiæ fontibus pullulantes, quæ communem Medicorum opinionem dubiam facere possent. Si enim velimus de Naturæ necessitate fœminam cum proprio semine concurrere ad generationem, cum ex Theologica veritate sic notissimum, Beatissimam Virginem fuisse veram, ac naturalem Christi Domini Matrem, vt omnes aliæ Matres sunt, sequeretur inde, illam neque in conceptione, neque post conceptionem mansisse Virginem, quod est falsissimum, nam si seminis effusione, carnalique veneris voluptate est polluta, virginitatem in ipsa seminis effusione amisit, quia saltem materialiter, virginitas consistit in immunitate à delectatione venereorum per seminis resolutionem D. Thom. 2. 2. *q.* 152. *ar.* 1. *in corp.* at Maria Christi Domini Mater non mente solùm, sed etiam corpore, antè, & post, & in ipsa conceptione semper Virgo mansit, corporisque etiam puri

puritatem ab omni vel imaginario inquinamento carnali illibatam seruauit; inconueniens ergò, ac indecorum est adstruere, illam proprium semen in Iesu Christi Domini incarnatione præstitisse; ergò contrarium erit verius, & cùm illa, quæ vera Mater fuit absque proprio semine naturaliter conceperit, poterunt etiam aliæ matres absque semine proprio concipere. Ad hæc respondent, ac vndequaque satisfaciunt nonnulli ex Theologis, qui Medicorum opinionem tamquam veriorem sequuntur, vt Scotus *in sent. dist.* 4. *quæst. vnica*, *& alij citati per* Petr. Vrtad. de Mendoz. *de Gener. & corrupt. disp.* 2. *subsect.* 3. & aliqua etiam attulerunt ex nostris Peramat. *in Appendice ad lib. de hom. procreat. vbi de Incarnatione, & partu Domini Nostri disput.* Gazias *in prima* 1. Auic. *doctr.* 7. *summ.* 1. *cap.* 2. *disp.* 35. *cap.* 5. & Ioan. Gallego de la Serna *de princ. Generat. tract.* 1. *lib.* 1. *cap. vlt.* Dicam tamen ipse etiam circà hoc quæ tanquam Medicus eloqui non prohibeor, vt ad propositam difficultatem satisfaciam.

37 Christi Domini incarnatio partim miraculosa fuit, partim autem naturalis, quæ autem peculiariter habuerit miraculosa, quæ vero naturalia abunde docet proxime citatus Petr. de Peramat. *in ea Appendice ad hoc dicata*; ego ad hoc particulare punctum deuenio, vtrum Maria Virgo semen in ejus conceptione præstiterit, nec ne. dico igitur hoc aut naturaliter processisse, aut supranaturaliter. si supra naturaliter, non esset quærendus modus, vel si quærendus modus esset, hoc ad Theologos, non ad Medicos pertineret. Supplente enim Spiritu sancto actiuitatem seminis virilis, in quamcunque materiam libuerit, quam semen muliebre præstaret, agere potuit absque vllo motu, qui posset carnali voluptate virginitatem commaculare.

Quod si hoc naturaliter processit non aliter successisse potuit, quam in naturalibus aliis conceptibus eueniat, quantum est ex parte seminis muliebris, quod aliquando ita præsens est in viciniſſimis vteri locis, in quibus fit conceptio, vt nullo motu opus sit ad hoc; vt cum virili semine misceatur, & sic absente motu, cessat titillatio, ex qua voluptas emergit, vnde est, quod aliquæ, vt jam diximus, absque vlla omnino voluptate, quantum est ex parte expulsionis proprij seminis, concipiunt; quod & naturaliter in sacratissima Virgine Saluatorum Mundi concipiente euenisse potuit. & sic etiam si proprium semen præstiterit, nulla tamen labe illibatam corporis, mentisque Virginitatem violauit.

Iam vero ad rem nostram redeuntes, de modo, quo reddi debet conjugale debitum verba facienda. & Canonistæ quidem, *vt summo Armilla verbo debitum conjugale.* Sanchez *de Matrimon. lib.* 9. *disp.* 16. *num.* 1. & alij, naturalem modum dicunt esse, vt mulier sit succuba, vir incubus, omnem autem deuiationem ab hoc modo aduersari aliqualiter Naturæ. sed aduerte, hos non aperte se explicare, nam mulier potest esse succuba, & vir incubus, & tamen deuiari à naturali modo, vt si mulier prona jaceat, non supina, oportuit ergo melius se explicare dicendo, naturalem modum concumbendi esse, vt mulier supina succumbat, vitque illam supergrediatur. *vt summa Ang.* 1. *p. verb. debitum conjugale num.* 25. & Siluestr. *verb. debitum conjugale. num.* 6. 1. *par. licet* Mercurialis, *quem retuli aliàs lib.* 3. *harum quæst. tit.* 1. *quæst.* 7. *num.* 22. ex Lucretio, & Paulo *voluerit. lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 2. *lib.* 1. *variarum*

38

lect. cap. 6. naturalem modum venerem exercendi esse, vt mulier prona à viro ineatur, nam quod mulier supina virum admittat, magis voluptuosum esse voluit, minus tamen secundum Naturam, quia homines hac ratione venerem exercent studentes magis voluptati, quam ex mutuis osculis, & amplexibus, & mutua inspectione percipiunt, quam generationi, quæ faciliùs succedit, vt cum citatis auctoribus credit, prona jacente muliere, & hoc pacto inita, quam si supina ineatur. Verumenimvero hanc horum Doctorum opinionem aliàs loco citato confutauimus, & ex Anatomicorum quorundam auctoritate demonstrauimus, nequaquam verum esse, quòd faciliùs sequatur conceptio eo modo, quàm hoc, quo communiter homines vtuntur. [Quod etiam faciliùs persuadere potest id, quòd loco citato dixi, nempè fœtum eo concumbendi modo conceptum nunquam in exitu ab vtero seruare naturalem situm, & sic semper maximum negotium parturienti Matri facessere.] corruit ergo, corruente hac ratione, etiam erronea hæc opinio. non est tamen negandum in aliquibus casibus interdum facilius sequi conceptionem illa ratione congrediendi, quàm consueta, nam experientia docuit Medicos, aliosque, nonnullas fœminas, quæ per multos annos ob Matricis deprauatum situm non conceperant, aut alia etiam ex caussa, ea ratione in venere congressas, concepisse, patientes nempe se pronas per posticam partem à viris superiniri; quemadmodum & aliæ sunt, quæ faciliùs in vno, quàm alio situ congredientes concipiunt, quod facilius virile semen excipiant, vt deinceps, cum occasio dabitur adjiciam. hæc tamen in quibusdam particularibus per accidens eueniunt, nobis autem quærendus est naturalis modus exercendi coitum; neque dubium est illum esse magis naturalem, qui magis facit ad conceptionem, cum fini à Natura intento consequendo magis adjumento sit. hunc ergo modum post Hippocratem, aliosque vetustiores tradunt nonnulli Recentiorum, vt Mercat *lib.* 3. *de Mulier. & Prægn. aff. cap.* 6. Roderic. à Castr. *lib.* 2. *de Nat. mul. cap.* 5. *& alij*, est autem hujusmodi, vt Mulier in dorsum jaceat diuaricatis, accliuibusque cruribus, capite tantisper dimisso, & vir illam sic jacentem supernineat, hoc enim pacto modice eleuato vteri osculo, ipse vterus promptiùs ad se virile semen allicere potest, & vir etiam facilius prope ipsum vteri osculum internum semen effundere, vnde facilius succedit conceptio. quæcunque ergo alia coëundi ratio aut in totum, aut ex parte impedire potest conceptionem, impediendo aut ne facile virile semen excipiat, aut ne virile membrum tam de facili ad vteri interiora peruenire possit, aut alia quadam ratione, recedat à naturali ratione, & habebit semper ob id in se delictum ex DD. nonnullorum opinione D. Thom. *in* 4. *sent. dist.* 31. *ex quo summa* Siluestr. *verbo deb. conjug. num.* 7. *summa Ang. par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 11. vnde præter allatas rationes, ex quibus coitus à postica parte celebratus impedit generationem, eam insuper esse voluit Roderic. à Castr. *vbi supra*, quia vir non potest ob natium spissitudinem, & crassitiem ad vteri intimiora suo instrumento peruenire; quamquam veritas est, hoc nullo esse impedimento, nisi Natium spissitudo monstruosa esset, aliàs si mulier prona quidem ineatur, in ventrem tamen non recumbat, sed super genua facilius peruenit

39

40

41

vir suo membro ad Vteri intimiora à parte postica, quàm ab antica, vnde, quantum est ex hoc, nullo modo impeditur conceptio Venerem hac ratione celebrando. Sed antequam vlterius progrediamur, quæri potest; (licet hoc ad Canonistas pertineat) vtrum deuiatio ab hac naturali ratione concumbendi, etiam in his culpabilis existat, qui nullam omnino spem concipiendi habent, vt in Decrepitis, aut in grauidis mulieribus maxime post aliquot menses, quando neque superfætationes vllum dubium esse potest. ratio dubitandi est, quia quocunque modo reddatur debitum, satisfit cuicunque Matrimonij fini, deuiationem auté à naturali ratione celebrandi coitum in tantū constat esse culpabilem, in quantum ex ea impeditur generatio. Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2. vbi ergo nulla spes sit generationis, nihil interesse videtur vtrum hoc, aut illo modo concumbas, dummodo Natura non abutaris, quod esset crimen pessimum, nam, vt dixi, debito matrimoniali, & aliis, si quos fines Matrimonium præter prolis generationem habet, absque dubio satisfacere videris.

42

Ego non vt sententiam meam in his proferam, sed per modum ratiocinandi ad hoc dubiū dicerem, quod quandocunque deuiatio à Naturali ratione concumbendi nulla honesta ex caussa fiat, sed ob voluptatem tantum, semper interueniat aliqua culpa, & moueor ex eo, quod etiam simplex coitus naturali modo celebratus, factus tamen sola voluptatis caussa peccatum infert secundum aliquos DD. saltem veniale. Coninc. de Sacram. *disp.* 34. *dub.* 1. *num.* 12. [*Adde seqq. Sanchez de Matrimon lib.* 9. *disput* 11 *num.* 4.] Qantò magis si illicito modo ob solam voluptatem coitus celebretur? quo tamen vel Galeno *nostro teste lib. 6. de loc. aff. cap.* 5 non est homini ob voluptatem vtendū, licet contrarium sentire videatur Plutarch. *in lib. de sanit. tuen.* vbi Veneris finem solam voluptatem esse voluit; sed hic finis irrationalis medius fidius est, neq; verus, nam coitum Natura non instituit ad delectanda animalia, sed voluptatem in coitu posuit, vt allicerentur ad coitum propter generationem Isaach. *lib.* 5. Theor. *cap.* 107. Halyabb. *lib.* 5. Theor. *cap.* 36. [Et ex Canonistis idem *Sanchez ibid. num.* 6. qui & illud rectè addit à Medicis, & Philosophis desumptum, non minus scilicet intendi à Natura delectationem in cibis assumendis ad indiuidui conseruationem, quàm delectationem in coitu ad conseruationem speciei.] Sed quicquid sit in cæteris animantibus, homini certe in vxore ex vsu Matrimonij voluptas minime quærenda; nam bene Verus Imperator referente Cœlio Rhodigin. *lect. antiq. lib.* 28. *cap.* 13. vxoris nomen dignitatis, non voluptatis nomen esse asserebat. relinquam nonnullorum Canonistarum opinionem, de qua *summa Armilla verbo debitum conjugale*, quod qui non naturali concumbendi modo vtuntur videntur abuti Matrimonij Sacramento, de hac enim ratione ad me non pertinet considerare.

43 44 45

Licet autem vnicam tantum coëundi rationem esse dixerim proprie naturalem ex eo, quod ea præ cæteris ad conceptionem facere videatur, non est tamen hoc ita accipiendum, vt quemadmodum superius annuimus, omnis deuiatio ab ea omnino generationi obsit, quia euenit aliquando, vt conceptio ex coitu naturali ratione celebrato nullo modo succedat, succedat autem alia quacunque ratione, vnde eam ob caussam determinatum à Canonistis est, nullam habere in se culpam deuiationem à naturali modo coëundi ad hunc finem, nempe vt facilius succedat conceptio. Brunell. *de Matrim. concl.* 8. *num.* 13. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 16. *num.* 7. Alphons. Viuald. *in Candel. aur. par.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debito conjug. nu.* 11. quemadmodum neque culpabilis hæc eadem deuiatio est quandocunque ex alia honesta caussa fiat, vt iidem DD. dicunt locis citatis, veluti ad euitandum abortum, vel cum non licet ob corporum dispositionem assueta ratione coitum exercere. hoc autem in tantum esse verum dicunt, quod etiam si talis coeundi ratio impediret, ne mulier totum virile semen suscipere posset, tamen dummodo ex caussa fieret, non esset peccatum, quia non impediret generationem, dicunt enim cum Medicis, quod ex parte tantum seminis succedit conceptio. *summa Armilla par.* 1. *verbo deb. conjug. summ.* Siluestr. *par.* 1. *verbo deb. conjug. num.* 6. *in fin.* Sanchez *vbi supra num.* 5. Diana *resolut. moral. par.* 3. *tract.* 4. *resolut.* 204.

46 47 48

Aduerte tamen hic neutiquam veram esse Canonistarum, ex Alberto summæ Siluestr. & Sanchez, aliorumque opinionem volentium generationem in nulla coeundi ratione impediri, dummodo coitus in naturali vase celebretur; prudenter autem eam rejicit Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2. & Medicorum sententiæ sese in hoc remittit, nam simpliciter loquendo omnis deuiatio à tradita illa naturali ratione conceptionem aut in totum, aut ex parte impedire potest, licet per accidens interdum eueniat, vt eadem deuiatio à naturali ratione conceptionem coadjuuet, alias aut prohibendo omnimodam vasorum approximationem, aut os vteri constringendo, aut contorquendo, aut à suo situ dimouendo, aut virile membrum cogendo extra oportunum locum semen effundere, aut alio quocunque modo hæc deuiatio conceptionem impedit, quemadmodum eandem ob rationem cum vel mulieris habitus, vel vterus non naturali modo se habet, juuatur conceptio ex mutatione modi naturalis. sic ventre alterutrius, vel amborum conjugum nimia pinguedine turgente, mulierem à parte postica inire idcirco conceptioni opitulatur, quia à parte antica inire impedit approximationem conuenientem membrorum, & seminis prouentum ad vterum, à parte autem postica facilior approximatio, & promptior seminis ad vterum accessus. sic etiam vbi vterus descendat, is idem situs magis facit ad conceptionem, quia muliere in faciem prona jacente sublatis lumbis vterus in suum locum reuerti potest, & sic facilius sequitur conceptio. eodem quoque pacto vtero in alterutrum latus vergente, prodest in aduersum latus jacentem mulierem comprimere, licet conjugibus hoc modo, in latus scilicet congredientibus alias difficulter, immo vix vllo modo sequatur conceptio, quia semen in collum ipsius vteri effunditur, vt dicit Roderic. à Castr. *de Nat. mul. lib.* 3. *cap.* 5.

49 50

Sed præterquam quod, vt dixi, vt plurimum mutatio modi naturalis concumbēdi impedit generationē. [Contra id, quod cum aliis citatis Canonistis determinat *Sanchez. loco cit. disp.* 9. *num. & disp.* 20. *n.* 1.] sunt quidam concumbendi modi, qui non solum conceptionem impediunt, sed sanitati maximopere officiunt, quod quidem concumbentium culpam grauiorem facere fortasse non erit dubium. tam vltro autem processit conclamata hominum lasciuia, vt nulla propriæ sanitatis ratione habita, nō contenta iis, quas natura immiscuit in coitu voluptatibus, majores sua malitia quæsiuerit, vnde non vni, aut alteri, quos forte ipsa Natura dictare potuit, modo concumbendi acquieuit, sed multiplices adinuenit potius silētio contingendos, quam summo cum pudore detegendos, jam

51

jam vero Cyrenem meretricem duodecim concumbendi modos habuisse, vndè Dodecamechani dicta sit, ex Aristophanis interprete referunt Cœlius Rhodig. *lib.* 14. *cap.* 8. *Auctor in Adagiis, & Tiraq. de Leg. Connub. Glos.* 1. *par.* 1. *num.* 97. *ex Suida*, qui & Elephantidem quandam modos, & figuras, speciesque, & formas descripsisse, & concubituum schemata depinxisse narrat, quibus Tiberium Imperatorem cubicula exornasse, tradit Sueton. *in ejus vita*, *cap.* 43. & de alis etiam vide apud ipsum, ibid. sed perdita quorundam hominum petulantia superiori sæculo huic rei ita studuit, vt de illis verificari potuerit Ouidij dictum *lib.* 1. *de Art. aman.*

---- Venerem jungunt per mille figuras.

& illud Martialis *lib.* 12. *num.* 43.

Sunt illic Veneris nouæ figuræ
Quales perditus audiat fututor;

& vtinam hæc in præsentiarum non magis, quam alio quouis tempore vigerent, fortasse non magis difficile fuit antiquitas, quam nunc sit enarrare,

---- quibus verbis concumbat quisque, modis quot-

nos autem de his non absque pudore inuiti loquimur, non tamen absque summa necessitate, pro Canonistis enim à nobis decidendum est, quinam modi concumbendi magis, aut minus generationem prohibeant, qui item magis, aut minus sanitati noceant, vt ipsi deinceps determinent quantum concumbentes, & quando peccent.

Naturali itaque modo jam demonstrato, dicendum est ab eo omnium minime recedere, nihilque 52 sanitati obesse coitum, in quo mulier instar Quadrupedum initur prona jacens eleuatis cruribus; magis autem conceptioni obsistit, & magis item sanitati mulieris obest, cum illa in ventrem jacens demissis, extentisque cruribus venerem exercet, pectori enim, & respirationi mulieris situs hic inimicus est, eo maximè in actu, in quo mulier multum se exagitat, atque vt Lucret. *lib.* 4.

-----edossato ciet omni pectore fluctus.

vir autem non potest ob natium mutam compressionem, & spissitudinem membro ad vteri intima penetrare. Conceptionem insuper impedit, & viri sanitati insidiatur, si modo quidem consueto concumbat, sed vir aut alterutrum, aut vtrumque vxoris crus propriis brachiis eleuet, atque sustentet, præterquam quod enim laborem adauget, ejus semen non recta ad vteri internum osculum, sed adsuperiores colli ipsius vteri parietes ejicitur. Hinc sequitur concubitus in latus, qui etiam si nihil obesse alterutrius sanitati videatur, conceptionem tamen omnino impedit, siue ille ab antica parte, siue à postica fiat; nullam enim in hoc differentiam agnosco quantum pertinet ad faciliorem, vel difficiliorem conceptionem, ventris enim exuberantia ab vna parte, Natium ab altera, & compressio subjacentis partis à superiore prohibent necessariam vasorum approximationem; situs autem vterum in latus concidere cogit, ac ipsius osculum constringit, ita vt minus prompte virile semen possit excipere. Ex quo patet magis recedere hunc modum à naturali, quam Canonistæ putent, qui parum recedere existimarunt. Summa Ang. *p.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 25. Sum. Siluestr. *p.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 6.

53 Subsequitur concubitus factus vtrisque stantibus, in quo conceptio impeditur, & sanitas detrimenti plurimum elicit. Impeditur conceptio, quia os vteri & constringitur, & nimis extenditur, vt dicit Roderic. à Castr. *loco cit.* sanitas labefactatur, quia cum coitus per semetipsum hominem debilem faciat, quandocunque erectis hominibus fit, majorem multo affert lassitudinem Oribas. ex Ruffo *lib.* 6. *Collect. cap.* 38. preterquam quod disponit corpora ad articulares morbos, & ad plerosque alios, vnde crediderim si vlla culpa interuenit in mutatione modi, multo majorem (licet contra videri possit) ex hoc concumbendi modo conjuges incurrere, quam ex vllo eorum alio, quos jam tradidimus. Sed & coitus qui sedente alterutro ex conjugibus, vel vtrisque fit, laboriosus est, & conceptioni contrarius, nam sedente muliere internum vteri osculum constringitur, & vasa, seu instrumenta generationis debite conjungi non possunt; sedente autem viro, eadem inconuenientia subsequuntur, quæ mox addemus numero proximo, sedentibus autem vtrisque eadem inconuenientia adaugentur. Omnium maxime & generatio- 54 nem impedit, & noxius sanitati viri concubitus est, cum mulier virum init, nempè cum vir succubus est, mulier incuba, Auic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. Ras. 24. *Con. in cap.* 1. præterquam multos enim morbos, qui inde sequi possunt, nullo modo conceptio est possibilis. Neque vllam veritatem habet, quod mulieres concipere possint etiamsi membrum virile non intret per vteri clastra ob vteri facultatem attractricem, vt voluerunt Canonistæ Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 16. *nn.* 3. decepti omninò ex eo, quod sibi persuaserunt ex semine projecto in balneo, aut in lecto absque concubitu mulieres aliquando concepisse, quod est ridiculum, & aliàs à me confutatum; itaque hic modus vti à Medicis præ cæteris ad corporis salutem improbatur, ita præ cæteris ob salutem animæ à Canonistis videtur damnandus, quia omninò impedit prolis generationem. Vnde videndum an bene determinauerit Vugarell. *in addit. ad summ. Ang. verbo debitum conjugale. num.* 25. *litt. b. ex Asten.* in hoc modo concumbendi eo quod nec mulier est apta ad semen suscipiendum, nec vir ad infundendum, interuenire peccatum mortale.

Et ex his apparet minus rectè Brunellum de Spons. *& Matrim. concl.* 8. *hum.* 13. *summ. Angel. par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 11. *summ.* Siluestri. *verbo debitum conjug. num.* 6. aliosque plures Canonistas determinasse qualisnam modus deuiet à naturali concumbendi ratione; nam cum deuiatio à naturali modo tanto sit magis contra Naturam, quanto promptius impedit conceptionem; vt elicitur ex D. Thom 2. 2. *q.* 154. *art.* 12. Less. de Iust. & Iur. *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 12. *num.* 80. Sanchez *vbi s. num.* 1. absque dubio modus, quo quadrupedes vtuntur; minimè deuiat à naturali modo, quia minus impedit conceptionem, vt jam probaui, contra autem lateralis concubitus parum quidem deuiat à naturali modo secundum figuram, sed maximè deuiat quoad finem in concubitu intentum, quia ex eo difficillimè, aut nullo modo sequitur conceptio. Brunellus tamen, & cum eo Sanchez *vbi s.* & alij Canonistæ, qui, cum Medici non essent, nesciebant qualis modus magis, aut minus conceptionem impediret, attendebant tantùm ad externam figuram, & sic voluerunt concubitum illum belluarum more omnium maximè esse contra Naturam, quod ex dictis falsum esse constat.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges excusantur à redditione debiti, si ea in propriæ salutis detrimentum sit futura.*
2 *Venus si quis alius labor firmas requirit vires.*
3 *Quæ Naturæ sint magis aut minus veneri idoneæ.*
4 *Venerem Melancholicis prodesse, quomodo veritatem habeat.*
5 *Morbis ex Pituita venus quomodo conferat.*
6 *Quæ ætates veneri sint magis, aut minus idoneæ.*
7 *Principum partium discrasia quomodo à Veneris vsu prohibere hominem possit.*
8 *Mulieres magis quam viri æstate venerem appetunt.*
9 *Anni temporis conditio quomodo virum prohibere possit à coitus vsu.*
10 *Quodnam tempus veneris vsui magis, aut minus idoneum.*
11 *Coitus quando exercendus, aut vitandus.*
12 *Inanitio quando coeunti possit esse noxia.*
13 *Iejunare an teneantur qui debitnm reddere debent.*
14 *Conjux non potest se ita jejuniis macerare, vt impotens ad debitum reddendum inde fiat.*
15 *Qui jejunauit an teneatur reddere debitum.*
16 *Labor quomodo excuset à reddendo debito.*
17 *Morbus est ex præcipuis caussis impedientibus debiti redditionem.*
18 *Coitus non præsumitur in valetudinario.*
19 *Coitus ad sanitatem confert, & est caussa curatiua multarum ægritudinum.*
20 *Morbi ex pituita quando præbeant legitimum impedimentum vtendi coitu.*
21 *Detrimentum, quod timetur ex coitu debet esse notabile, vt excuset.*
22 *In frequentata debiti redditione sufficit morbus leuissimus, vt excuset, contra in rariori.*
23 *Febres, & morbi cum febre à redditione excusant.*
24 *Dolores omnes insignes à debiti redditione legitime excusant.*
25 *Morbi per circuitus reuertentes, si sint notatu digni, excusant etiam in eorum intermissione.*
26 *Neruorum morbi qui excusent.*
27 *Morbi somnolenti, & insaniæ quando excusent.*
28 *Qui morbi oculorum, & Aurium excusent.*
29 *Qui morbi pectoris excusent.*
30 *Qui morbi partium naturalium excusent.*
31 *Morbi Renum qui excusent.*
32 *Vulnera quæ excusent.*
33 *Tumores qui excusent.*

De his, quæ virum à redditione debiti excusare possunt ex parte sui.

QVÆSTIO II.

EX præcedenti quæstione patet, quod quamquam Conjuges ex Iustitia teneantur sibi inuicem reddere matrimoniale debitum, tamen excusantur, quandocunque redditio futura est cum propriæ salutis periculo, vndè non solum non tenentur eo casu reddere, sed reddendo, & exigendo mortaliter peccant, Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 2. & 3. & quia ad Medicum solummodo spectat dijudicare, quandonam coitus possit esse ita noxius, vt notabili discrimini coëuntes exponat, circa hoc jure optimo Medicus venit consulendus Pontius *vbi proxime num.* 3. is enim caussas, quæ maxime impedire possunt veneris vsum inuestigans multum Canonistas juuare potest in determinando, quænam legitime excusent, quæ non.

Hujusmodi igitur caussæ veneris vsum notabiliter impedientes, considerari possunt vel respectu viri, vel respectu mulieris, vel respectu vtriusque. Loquamur autem ante omnia de iis, quæ excusant virum reddere debitum vxori ex parte sui ipsius, dummodo ante omnia admoneamus, omnes hasce caussas respicere magna ex parte virium robur; Venus enim, si quis alius labor, firmas requirit vires præsertim in viro; itaque vbi vires ex coitu notabiliter labefactatas iri suspicamur, jam præsens est legitima excusatio non reddendi debitum: vires autem vel ex sua natura debiles sunt, vel ex accidenti dejiciuntur. Ex Natura quidem vt ob temperamentum, vel ob ætatem, vel ob insignem aliquam principis partis discrasiam, Ex accidenti vero vel ob temporis conditionem, vel ob morbum, vel ob inanitionem, vel ob laborem.

Quoad temperamenta, quæ ipsas Indiuiduorum Naturas dixeris, certum est, & admonent etiam Medici, vt Galenus, Oribasius, Auicenna, & alij locis jam adductis, quod quemadmodum Naturæ calidæ, & humidæ veneri sunt maxime idoneæ, ita his contrariæ, nempe frigidæ, & siccæ omnino veneri ineptæ, vt enim illæ sanguine multo, & semine abundant, & ob id validas vires habent, eodem quoque pacto hæ ob contrarias caussas viribus sunt imbecillibus, qui ergo imbecilles habent vires, inquit Galenus *apud Oribas. lib. 6. collect. cap.* 27. ij à veneris vsu ad summam infirmitatem deueniunt. Considerandum autem esset quatenus, & quousque hujusmodi Naturæ sufficiant ad coitum, ita vt absque periculo saltem insigni possint debito satisfacere. Sed certè non possunt particularia determinari, quamobrem in hoc vnusquisque proprias vires, & Medicum consulere debet, adnotando ea, quæ alias ex coitu, aut ex voluntaria, vel in somnis facta seminis euacuatione sibi accederint, & quanam ratione in hoc se habuerit; vniuersaliter tamen hæc ita determinari possunt. Calidas, humidasque naturas omnium minimè, frigidas, & siccas omnium maximè, vt diximus, à veneris vsu lædi Auerr. *lib.* 5. *Collig. cap.* 12. vndè & respectu temporis, & respectu ætatis, & respectu laboris, & respectu frequentationis ipsius coitus, & respectu denique quarumcunque caussarum illæ aut nihil, aut parum, vel multum excusari possunt. Calidæ, & siccæ naturæ licet facile resoluantur, medio tamen modo se habent, quia sanguine abundant, multoque spiritu, & calore, vndè facile quod facile deperdunt, recuperare sunt aptæ. Frigidæ, & humidæ, eo quod multo calore non abundent, his multo minus veneri sufficiunt; quanam autem ex ratione Aristoteles, & Rufus dixerint, venerem Melancholicis prodesse, qui tamen Naturæ sunt frigidæ, & siccæ, ambigere licet; dici tamen potest, non his, qui à Natura, quod paucissimo calore sint dotati, sed his, qui ex accidenti, in quibus alias calor vigere potest, fiunt Melancholici, Venerem prodesse,

Idem

idem dubium etiam de Hippocratis, ejusdemque Aristotelis sententia insurgere potest, quod dixe-5 rint, coitum prodesse morbis ex pituita, nam si sic est, videretur etiam dicendum, Pituitosis naturis frigidis nempe, & humidis, quæ multa pituita abundant, venerem esse proficuam; veruntamen non idem est dicere, Venerem prodesse morbis ex pituita factis, & venerem prodesse Naturis pituitosis; nam pituitosæ Naturæ debili calore sunt præditæ, & modico sanguine abundant; at qui patiuntur morbos pituitosos, poterunt alias multo calore abundare, & sanguine, & vires integras sortiri, sic autem à Veneris vsu juuari poterunt, euacuando per Venerem pituitæ copiam absque eo, quod viribus destituantur, aut proprium corpus nocua refrigeratione labefactent.

De Ætatibus autem ita cum præcitatis Doctori-6 bus determinandum, Iuuentus quidem quod & spiritu, & calore, & viribus præ cæteris sit prædita, præ cæteris quoque veneris operibus vacare tuto potest. ab hoc autem tempore, quod in hoc negotio à vigesimo primo anno enumerare libet, quando jam corpus suum totale incrementum sortitum est, succedit procedendo vsque ad quadragesimum, vel quadragesimum quintum, ætas vero, quæ huic succedit vsque ad quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum, medio modo se habet, ab hinc ita ætatem excusare dixerim, vt legitimum impedimentum præstet reddendi debitum aut omni ex parte, aut saltem ex majori, ita vt si anteacta ætate quis reddere consueuisse bis singulis hebdomadis, ab inde sufficeret reddere semel in mense, quod ab vlteriori redditione insigniter lædi possit; imminet enim huic ætati ex frequentiori coitu euidentissimum sanitatis periculum. sed tamen hæc nihil per se operantur, nisi simul vires cum ætatibus considerentur, nam, vt non semel diximus, Ætates non annorum numero, sed virium robore sunt metiendæ. Verumenimvero Ætas, quæ Iuuentutem præcedit, nempe ante annum vigesimum primum, quemadmodum acutioribus veneris stimulis conflictatur, ita minus rationabiliter, minusque discrete & exigere, & reddere debitum solet; illud tamen certum est, hanc ætatem eo magis veneris vsu lædi, quo tenerior est, & idcirco in prima pubertate tanti æstimarem hanc rationabiliter timendam læsionem, vt saltem ab iterata per singulos dies redditione jure excusari etiam robustiorem adolescentem posse crediderim; coitus enim tum temporis, cum nempe hircire, aut catulire, vt ajunt, homines incipiunt, & corporis incrementum impedire, & vires insigniter labefactare, & hominem ad multos morbos disponere potest. quin & imbecillem prolem, morbisque obnoxiam expectare ex hujusmodi horum frequentata conjunctione conueniens est.

Ab his considerandum est de Principum par-7 tium naturali debilitate; fit enim interdum, vt corporis quidem Natura, Temperamentum, & robur Veneris laboribus facile sufficiant, sed vel capitis, vel cordis, vel stomachi imbecillitas huic rei mirum in modum obstare videatur. neque dubium est, naturales hasce Principum, vel præcipuarum partium debilitates, & constitutiones euidentem caussam præbere posse concumbentibus, vt in difficiles, perniciosos, lethalesque earundem partium morbos labantur, legitimum ergo hæ ipsæ impedimentum dabunt reddendi debitum, sed de his plura exarabimus, cum de morbis hanc eandem debiti redditionem impedientibus verba faciemus.

Iam vero ad ea, quæ ex accidenti eueniunt consideranda properemus, & primo loco se offert Anni tempus, circa quod illud ante ex naturalibus denuo adnotabimus (nam & alias adnotauimus) mulieres magis appetere coitum vigente 8 æstu, quam alio quouis anni tempore, quod etiam ex Hesiod. & Aristot. pluribus in locis præcipue vero *lib. 4. Problem. cap. 26.* & Plinio adnotauit ex Iurisconsultis Tiraq. *in leg. Connub. lib. 9. Glos. 1. par. 9. num. 125.* & ardente præsertim syrio salaciores sunt, quando maxime viribus Viri languent; cum ergo tunc euenire facile possit, vt mulieres debitum frequentius exigant, videndum, an temporis conditio viros à redditione sufficienter excuset; dicendumque videtur, anni tempora ali-9 quando in totum, aliquando ex parte excusare posse; nam in totum excusare potest æstas vigens, vt ardente canicula, vnde dies caniculares determinantur, tunc enim ob summam virium imbecillitatem, & ob facilem earum resolutionem, & ob præternaturalem calorem facile conceptibilem, summum imminet ex coitu periculum. in assuetis tamen hoc non habet ita locum, vt in totum excusari possint, sed maxima ex parte, vt si consueuerint bis in die non excusabuntur ab vnica, vel repetita etiam redditione singulis hebdomadis durante æstu, ex hac enim notabile nocumentum non reportabunt.

Porro Medici, cum inter Anni tempora vernum dixerint esse veneri aptissimum, cætera suspe-10 cta habuerunt, omnium tamen maxime æstiuum ob caloris naturalis pauperiem, ejusque facillimam resolutionem, viriumque vt dixi, summam imbecillitatem; alia vero duo, hyemale nempe, & Autumnale, licet non vtilia esse pronunciauerint, non vt æstiuum tamen ab aliquibus vituperantur; licet plerique fuerint, qui non Æstiuum, seu Autumnale præ omnibus damnandum esse ad hunc effectum existimauerint, quod & corpus imbecilli adhuc calore dotetur, & multis, variisque excrementosis abundet humoribus; & videtur quidem, quod quemadmodum coitus frigidis, & siccis Naturis est inimicissimus, sic etiam in Autumno, qui fridus, & siccus sua natura est, magis quam in alio quouis Anni tempore nocuus futurus sit, quod si ita est, Autumnus non minus, quam Æstas à debiti redditione excusabit, licet vulgus contrarium persuasum habeat, in Æstatis enim feruoribus ab vxoribus recedunt, adueniente autem Autumno ad earum redeunt congressus juxta vulgatum prouerbium. Ergo Hyemale tempus medio modo se habebit, vt non quantum vere coitu absque incommodo viri vti possint, nec vt in Æstate, & in Autumno excusentur.

Considerarunt porro Medici in hac ipsa re etiam particularia totius diei tempora, & quæ cum iis corporis eueniunt mutationes, vt an jejuno, 11 vel pasto homini coitus magis nocuus, aut proficuus sit, an ante, vel post somnum celebrandus an vespere, cum quis it cubitum, an de mane ante quam è lecto homo surgat sit conducibilior. nos Galeni, aliorumque Medicorum auctoritate ducti, dicamus, recentes, satietates, & ebrietates semper esse vitandas, periculum enim minantur,

videndum ergo an prægressæ à debiti redditione excusare debeant; famem quoque esse cauendam certum est, jejunis ergo à coitu abstinendum, vnde & jejunus homo excusabitur; non pro vnica vice, sed si frequenter jejunus concumbere cogeretur. optime vero quis concumbet à cibo, inquiunt Medici, qui ad satietatem non sit ingestus; & cum satius sit viro vti coitu cum cibum moderate sumpserit, à cœna quidem oportune id fiet, concubitus vero, qui media nocte, & qui sub Auroram fiunt habent omnes cum se aliquod periculum, & licet hæc leuiora forte sint, quam vt virum excusare à debiti redditione possint, tamen si vxor frequentaret exigere semper horis hujusmodi non oportunis, non esset detrectandum, virum legitime excusari posse, sunt enim qui ex coitu tunc facto in stomachi cruditates, dolores, vertigines, capitis debilitatem, & alias non contemnendas infirmitates incidant.

12 Cæterum inanitio notatu digna, vel Natura facta, vel arte, aut quomodocunque procurata, ex qua vires quoquomodo sint dejectæ, legitime viderentur excusare à redditione debiti, cum post tales inanitiones concumbere, sit mortis periculo sponte occurrere; vt post insignem corporis dejectionem post notabilem sanguinis vndecunque euacuationem, post vomitum copiosum, post vberem sudorem, & in summa post quamcunque inanitionem; sic etiam post jejunium, tale nempe, in quo nihil homo ingesserit, quod non minus inanire corpus est aptum. circa quod tamen dubitari potest primo, an qui debitum redditurus est, teneatur jejunare; & circa hoc non minus quam circa alia determinanda, vires, vt admonuimus, examinandæ, quæ si validæ sint, & debitum moderate sit reddendum, nihil quicquam impedimento esse censuerim debiti redditioni, si jejunium juxta Ecclesiæ Catholicæ ritum sit obseruandum, nempe vt semel in die ad libitum comedamus quicquid libuerit, carnibus, lacticiniis, ouisque exceptis, permisso insuper vespertino jentaculo, quod affluentius ea de causa, si quando opus fuerit, desumi poterit. alias vero si jejunium rigorosius esset, & plurium dierum futurum sit, vt si triduo cum pane, & aqua sit jejunandum, tunc certe ob imminentem virium dejectionem non posset absque periculo homo jejunare, vt si forte id esset alicui pœnitentia injunctum, nam tunc magis tenetur satisfacere debito, ad quod ex Iustitia tenetur. aduerte autem vnius diei jejunium ordinarium nihil notabilis detrimenti afferre posse ei, qui redditurus est debitum juxta id, quod in vsu habet; contra autem si plurium dierum, vt est Quadragesimale.

13

14 Nota vlterius secundum Canonistas non posse Conjugem se jejuniis, & abstinentiis ita macerare, vt euadat impotens ad reddendum, Summa Armilla *verbo debitum conjug.* summa Siluestr. *verb. eod. num.* 2. *par.* 1. Coninc *de Sacram. disput.* 34. *dub.* 2. *num.* 18. Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 3. *num.* 7. [*Sanchez de Matrim. lib.* 9. *disp.* 3. *num.* 7.] quod in tantum verum est, vt non solum habeat locum vbi impotens euaderet, sed etiam vbi deformis ex hoc redderetur, & maxime mulier, quam volunt ex hoc mortaliter peccare, quia daret causam, vt odiosa apud virum suum euaderet, qui facile inde occasionem haberet committendi adulterium, vt prosequitur Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 19. *num.* 4. & ex his etiam satisfieri potest alteri dubio, num scilicet qui jejunauit, teneatur reddere debitum; nam vir mediocris virtutis, nempe qui commune hominum robur adæquet, non excusatur ex ordinario vnius tantum, aut alterius diei jejunio à debiti redditione, secus autem si fuisset plurium dierum, & multo magis si jejunii ordinarii rigorem transcenderet, vt si fuisset cum pane, & aqua. sed in his quoque virium robur attendendum, nam quantumuis arduo, & longo quis jejunio maceraretur, intra terminos tamen ordinarii, ac diurni jejunii loquendo, dummodo vires sufficerent, non excusaretur à debito reddendo in totum, nullo imminente sanitatis periculo.

15

16 Sequitur post hæc labor, qui si vel jam præcesserit, vel de necessitate postmodum futurus sit, dummodo sit notatu dignus, à Veneris vsu ita hominem prohibet, vt nisi omnem salutis aleam currere velit, ab eo abstinere debeat; licet enim vt Rufus apud Oribas. *lib.* 6. *cap. vlt.* dicebat, putauerint Medici nonnulli, solui concubitu labores, nempe concubitum esse pro remedio laborum, tamen, vt ipse Rufus addebat, male hi sentiunt, cum imbecillitas esse non possit laborum remedium. nam ipsa ratio suadet, vt ex Hippocrate Galenus dicebat *in* 3. *de morb. vulg. comm.* 3. *tex.* 31. labori laborem non mederi. & tamen non videntur absque apparenti saltem ratione dixisse Medici illi, solui concubitu labores, nempe concubitum esse pro remedio ejus lassitudinis, quæ laborem consequitur; fit enim hæc à confertim facta, ac multa spirituum resolutione ex incalescentia sanguinis per laborem. Leuis ergo concubitus sanguinem modice refrigerando caussam tollit majoris resolutionis spirituum, sicque aliquo modo labori mederi potest; sed neque vera omni ex parte est ea Galeni assertio, quod labor labori non medeatur, quia si Celso credimus *lib.* 1. *cap.* 3. leuat lassitudinem, etiam laboris mutatio, eumque quem nouum genus ejusdem laboris pressit, id, quod in consuetudine est, reficit.

Quicquid autem de hac ratione sit, certum est laborem excusare à debiti redditione, quod intelligendum, vt annuimus, de labore immodico, & inconsueto, nam si alias ita quis se assueuerit, vt post familiarem, quotidianumque laborem concumbat, & ex hoc nihil jam detrimenti perceperit, non erit hic labor sufficiens ad excusandum. immoderati enim labores dicendi, qui vltra virium tolerantiam, vel vltra consuetum fiunt, semper autem immoderati dicuntur in relatione ad ipsum laborantem, nam qui labor respectu Socratis erit leuis, grauis, immoderatusque erit respectu Calliæ, & sic ex vno, eodemque labore quoad quantum Callias excusari poterit à redditione debiti, Socrates nequaquam, ex eo quod Calliam vel quia non est assuetus, vel quia imbecilli corpore est, insigniter debilem faciet, Socratem vel quod sit assuetus, vel quod firmo sit, ac robusto corpore, ne afficiet quidem. Sed de labore alias *lib.* 5. *tit.* 1. disserui.

17 Remanet tandem inter caussas virum excusantes à debiti redditione de morbo considerare, firmabimus ergo primo hanc conclusionem omnibus Medicis, sed quid inquam, Medicis? omnibus professoribus, immo & ipsi imperitissimo vulgo acceptissimam, Morbum esse ex præcipuis caussis impedientibus Veneris vsum; est enim morbus res præter naturam, & Naturæ ipsi inimica, vnde in

in quouis morbo supponitur Naturæ debilitas, & natiui caloris succumbentia. At veneris vsus, & multo calore naturali indiget, & prosperam requirit valetudinem, nam ipsa corporis valetudine, vt dicebat Aristot. 8. *de hist. anim cap.* 18. animalia quæcunque ad coitum excitari solent; atque eadem ex caussa prudenter apud Iurisconsultos dictum reperies, & communiter accipi, Coitum in valetudinario non præsumi. Mascard. *de probat. conclus.* 312. *num.* 16. quanto magis non præsumendus in eo, qui jam actu ægrotat?

18

19 Licet autem constet, vt aliàs etiam probaui, coitum non modò ad tuendam sanitatem aliquando conferre, sed esse caussam curatiuam plurimarum ægritudinum, vt cum Hippocrate, Aristotele, Galeno, & Auicenna, aliisque præcipuæ auctoritatis Medicis dicit vniuersa Medicorum schola, quemadmodum recensui *lib.* 6. *tit.* 1. *quæst.* 5. *num.* 5. *& seqq.* maximè autem opitulari morbis ex pituita genitis, vt post Hippocratem signanter firmat Arist. *l.* 1. *problem. num.* 51. quod qua ratione fiat exponunt Doctores ibi, & post Conciliatorem, Septalium, Guastauinium, alij recedtiores, tamen hi ipsi morbi legitimum impedimentum præbere debent in Veneris vsu, quia quandocunque coitus pro cura alicujus morbi sit exercendus, non debet qui coiturus est alterius voluntate adstringi, sed libitu suo, & quando oportunitas exigit concumbere; aliàs non modo venus morbum non curabit, sed eum adaugebit, aut hominem in pejores morbos conjiciet: non tamen dubitandum, quòd, si vxor oportunè petat, & redditio sit cessura in viri vtilitatem etiam morbo detenti, vir teneatur, modo id illi constet, reddere debitum, contrà autem si extra oportunitatem exigat.

Sed qualisnam morbus ad hunc effectum dici debet sufficienter excusare? num sufficiet qualiscunque etiam leuissimus? Aduertendum circa id, quod detrimentum redundans viro ex debiti redditione, vt ipsum legitime excuset, debet esse notabile, aliàs si modicum futurum sit, non legitimè excusabit, quia præponderat illi lex Iustitiæ obligans ad debitum reddendum. Sanchez *de Matrimonio disput.* 24. *num.* 2. *lib.* 9. Pontius *ibid. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 3. qua veritate stante, dicendum primò, In frequentata debiti redditione sufficere, vt morbus sit leuissimus ad hoc, vt excuset, quia frequentia coitus exhauriendo spiritus, absumendoque substantiam vltimi alimenti ex leuissimo morbo, maximè si aliqua dispositio, aut morbosus apparatus adsit, facile potest grauem facere. frequentia autem, & raritas coitus desumenda juxta hominum robur, & consuetudinem. At in ratiori debiti redditione in viro alioquin mediocris fortitudinis non satis est quicunque leuis morbus ad excusandum; Natura enim etiam in ipsis morbis alicujus considerationis salubriter sponte semen excernit maximè in assuetis. Morbus ergo qui legitime excuset debet esse talis, vt insigniter lædat operationes, & vires aliquo modo dejiciat.

20

21

23 Cæterum circa morbos vniuersaliter primo ita videtur pronunciandum, Morbi omnes, qui aut febres sunt, aut febres conjunctas habent, quæcumque tandem illæ sint, aut continuæ, aut intermittentes, aut lethales, aut non lethales, aut acutæ, aut chronicæ, aut essentiales, aut accidentales, aut Ephemeræ, aut putridæ, aut habituales, omnes, ac singulæ hominem ab omni coitus vsu prohibere debent, ob damnum notabile ab ejus vsu emergente; quia cum in febre calor vigeat præter naturam, certè necesse est naturalem calorem succumbere; at in veneris vsu, vt jam sæpe diximus, calore naturali multo quidem, ac vegeto est opus; si ergo ex coitu ob seminis excretionem naturalis debilior reddatur, jam absque vllo dubio naturam summopere lædi necesse est. Imminente ergo notabili, ac insigni periculo ex coitu, febris, quæcunque erit legitima caussa non reddendi conjugale debitum.

24 Secundo dolores omnes insignes, & maximè nobiliorum partium justo impedimento sunt, ne vir reddere possit debitum; nec quicquam interest verum à caussa calida, vel à frigida dependentiam habeant; cum enim in omni dolore notatu digno fiat maxima spirituum resolutio, ex qua vires dejici mirum in modum non est dubium, & in veneris vsu hæc spirituum resolutio, & ob euacuationem vtilis, ac spirituosæ materiæ, & ob laborem, & ob voluptatem multo magis adaugeatur, consequens est, veneris vsum notabile afferre periculum, vbi dolor aliquis virum exerceat, qui insignis sit, & idcirco hujusmodi dolorem semper dare legitimam caussam non reddendi debitum. Immò non solum hujus generis dolores excusare debent, dum adhuc vigent, sed etiam per aliquod tempus post eorum remissionem ob eandem virium dejectionem, quas refici ante vsum veneris vndequaque est necessarium. An autem excipi debeant dolores, qui à multitudine sanguinis originem habent, vel à retento semine, dubium esse posset, quia videmus in his casibus Medicos copiosa sanguinis euacuatione vti, rationabile ergo fuerit, etiam seminis euacuationem adjumento esse, sed hoc potius haberet locum in retento semine, quam in dolore à sanguinis copia; certum tamen est minus multo nocumentum hominem in his doloribus à sanguine ex venere percepturum, quam ex aliis.

25 Tertio morbi omnes, qui facile insultus, & exacerbationes habent ex erratis in victu, aut vndecunque, etiamsi præsentes non sint, sed alias familiares existant, dummodo sint notatu digni, legitime virum excusare possunt à debiti redditione; non solum enim quia veneris vsus potest eos morbos facile excitare, excusare debent, sed etiam quia possunt eos pejoris conditionis efficere, ita vt non solum alias consuetam afferant molestiam, sed vitæ euidentius insidientur, tales sunt Capitis dolores periodici, Apoplexia, Epilepsia, Vertigo, Paralysis, Asthma, sanguinis sputum, stomachi dolores, dolores item Colici, Iliaci, Nephritici, articulares, & alij id genus, quod tunc absque dubio locum habebit, cum idem vir alias semel, atque iterum venere vsus eorundem morborum insultus esset expertus.

26 Atque his quidem sic vniuersaliter determinatis ad particulares jam morbos deuenientes, dicamus primo, capitis morbos, qui neruis quoquo pacto sunt infensi, etiamsi leuiores sint, licite à debiti redditione virum excusare; cum enim venus neruis sit maxime inimica, Rasis 24. *Contin. cap.* 1. *in princ.* & morbi Neruorum ex quacunque leuiori caussa irritentur, certum est eos ex Veneris vsu mirum in modum irritari posse. Itaque non modo Apoplexia recens prægressa, Epilepsia, insignis Paralysis, conuulsio; aliique his similes

morbi à redditione debiti excusare debent, sed etiam membrorum permanens torpor, paralyses leuiores, Incubus, Scotomia, siue Vertigo, & si qui alij hujus generis sunt, sed priores non modo legitime excusare debent, dum actu molestant, aut de recenti molestauerint, sed etiamsi jam per nonnullos dies præterierint, qui plures, aut pauciores esse debent juxta majorem, & minorem morborum fortitudinem. Coitus enim facile eos morbos in personis ad eos dispositos excitare potest, & vitæ euidenti periculo hominem subjicere.

27 Porrò morbi omnes somnolenti, non solum quia vt plurimum febrem adjunctam habent, sed quia à frigida caussa originem ducunt, & debilem calorem supponunt, maximè in Cerebro, cui venus ex sua natura apprime est inimica, excusant à debiti redditione, tales sunt Lærhargus, Caros, Catoche, Catalepsis, Coma, seu Cataphora, vel subet, vel Sopor, & hujusmodi, quibus tamen præsentibus certum est incassum vxorem petere debitum, quæ tamen tunc peccaret exigendo, vir autem etiam iisdem morbis remittentibus, excusari debet. Addendi insuper soporosis, seu somnolentis morbis alterius generis alij, nempè Insaniæ quodcunque genus, vt Melancholia, Mania, Licanthropia, obliuio, & hujusmodi, omnes enim insigniter à Veneris vsu irritari possunt, & in deteriorem conditionem ægrum conjicere. Quamquam vero Arist. *lib.* 4. *Problem.* 31. Paul. *lib.* 1. *cap.* 35. Oribas. ex Rufo *Collect. lib.* 6. *cap. vlt.* Auic. 3. *lib. fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 11. *&* 20. 4. *tract.* 10. *cap.* 10. & inter Iurisconsultos ex Homero Tiraq. *de Nobil. cap.* 30. *num.* 195. *& de Leg. Connub. Glos.* 15. *num.* 58. voluerunt, Venerem, vt alias dixi, Melancholicis, morbisque Melancholicis esse proficuam, tamen hoc vniuersim, & simpliciter verum non est, vt ibi expositores percurrunt. Nam in Melancholicis, & morbis Melancholicis aut frigiditas, aut siccitas, aut vtraque simul qualitas mire exuperat, aut etiam alterutra; venus autem refrigerat, & siccat, spiritusque exhaurit, quorum exiguam Melancholici, vt plurimum, copiam habent.

28 Superiores morbos subsequuntur ægritudines oculorum, quorum illi, qui visioni quoquomodo incommodant, maximo impedimento sunt in reddendo debito conjugali, quia cum omnibus sensibus venus sit infesta, præ cæteris maximè visui obest. Rasis ex Arist. 24. *Contin. cap.* 1. *in princ.* quia cum indigeat tenuiorum spirituum ope, illis exhaustis insigniter labefactatur. Sunt vero hujusmodi morbi Ophthalmia frequens, Oculorum vlcera, & vulnera, Albugines, Pupillæ dilatatio, & Tabes, Suffusio, seu Cataracta, Glaucoma, Offuscatio, Obscuritas, siue Amaurosis, Hebetudo, Nyctalops, & id genus alij. Nec minori consideratione dignum impedimentum est, quod præbent morbi sensum Auditus labefactantes, nam & huic sensui noxia venus est; an autem insignis Auditus læsio, quæ ex redditione debiti prouenire possit, sufficienter virum excuset, Canonistæ determinent. Illud certum est, frequentatum veneris vsum totalem Auditus deperditionem minari in his, qui sensum hunc debilem sortiuntur, aut aliter læsum habent; quod si sufficiens caussa est non reddendi debitum, certè virum ad frequentem redditionem non teneri dicendum, si hunc sensum male dispositum habeat.

29 Succedunt prænominatis Pectoris morbi, de quibus peculiariter dicebat Rufus apud Oribasium *vbi proxime*, Habenda quoque est ratio omnium morborum Thoracem obsidentium, aut quos obsessuros esse suspicamur, & rectè quidem addidit, Aut quos obsessuros esse suspicamur, quandoquidem venus pectori est aduersa, ipsumque pectus, ac viscera in eo contenta ex Veneris vsu debilitantur; vbi ergo aut naturalis pectoris debilitas, aut ejusdem angustia, aut insignis cordis discrasia, aut Pulmonum flacciditas, aut arteriarum obstructio, vel alia quæpiam similis caussa, aut spirandi difficultatem, aut syncopem, aut sanguinis sputum, aut Cordis tremorem, vel alium quemdam hujusmodi affectum minentur, certè legitima caussa subest virum omninò excusans à conjugalis debiti redditione.

30 Subsequuntur morbi partium naturalium, & primo Hepatis, Lienis, & ventriculi. Harum ergo partium frigidæ intemperies, quæ insignes fuerint, possunt excusare virum à debiti redditione. Veneris enim vsus sanguinis meliorem partem exhauriens, facile cacexiam, Hydropem, insuperabiles cruditates, aliosque hujusmodi affectus facili negotio excitare potest, quos hominem in euidentissimum vitæ periculum præcipitare certum est. Dissimilia quidem incommoda afferre potest exuperans earundem partium sicca intemperies, quæ neque prorsus contemnendo periculo hominem exponeret, venus enim exiccat, quæ ratio est, vt Melancholicis aduersissima censeatur. Aliæ vero discrasiæ calida, nempe, & humida non tanti videntur faciendæ, vt in totum à redditione debiti, aut magna ex parte excusare possint, cum non adeo inimicam Venerem experiantur. Sed si verum est supradictas partium intemperies hominem aut vniuersim, aut in parte excusare à debiti redditione, multo magis verum erit excusare aliquos morbos prædictarum partium, qui ex aliqua ex supranominatis discrasiis originem trahunt, talis est Hepatis imbecillitas, qua qui laborant Hepatici ob id dicuntur, Hydropis species omnes non in facto esse tantum, sed etiam in fieri, quin & Cacexia, quæ Hydropem præcedit, Morbus Regius contumax, ventriculi recurrentes dolores, rebelles cruditates, Inappetentia non facile superabilis, Cardialgia, & si qui alij morbi notatu digni sunt, qui aliquam ex prænominatis partibus obsidere consueuerint, & maximè ventriculum, quia coitus, vt inquit Rasis 24. *Contin. cap.* 1. res efficacior in debilitate virtutis facienda in stomacho; hoc est ex cæteris omnibus caussis magis efficax ad debilitandum stomachum, & ideo, addit, abstinentia ejus conseruat virtutem stomachi. His etiam adnumerandi aliqui harum simul partium, & intestinorum affectus, vt insignis diarrhæa, cæliaca passio, Cholera, Lienteria Dysenteria, Fluxus Hepaticus, aliaque nonnulla fluxus genera; Intestinorum, ventrisque insignes dolores, & maxime Ileos, Voluulus etiam dictus, & Colicus. Quoad inappetentiam tamen, & longos fluxus Rufus apud Oribasium *loco citato* voluit, hos morbos Veneris vsu aliquando sanari, sed id multa cautione executioni demandandum esse norunt Medici Iam nota quoque est Hippocratis sententia, Dysenteriam solui à turpi scortatione, ex quo ductus Amatus Lusitanus *Curat. Medic. cent.* 2. *cur.* 47. coitum leniter factum idem præstare experientia do-

tia docuit. Sed quæ pro remedio sanitatis vsurpantur: non facile secundum alterius voluntatem vsurpari possunt.

31 Inter naturales partes Renes etiam sunt, Vesica, & Testes, harumque morbi notatu digni, & qui justam excusationem viro præbent non reddendi debitum sunt, Dolores Nephritici aut præsentes, aut familiares, hoc est, qui qualibet ex occasione reuersionem faciunt, Renum vlcera, vrinæ suppressio, stillicidium, Diabetes, & si qui alij sunt prædictis non dissimiles, Gonorrhæa vera, nam pseudogonorrhæa quæ est materiei cujusdam, non tamen proprie seminalis ex genitalibus profluuium, non est sufficiens caussa excusans, quemadmodum neque alij quidam leuiores morbi, vt Herniæ species omnes non tamen magnæ, nam magnæ possent magna ex parte excusare, quia frequentia coitus vias magis aperiendo, & partes caloremque earum debilitando, potest eos morbos insigniter facere deteriores.

32 Post hæc sese nobis offert aliquid dicendum de vulneribus, quæ nisi ita exigua sint, vt in nulla consideratione haberi debeant, pro eorum grauitate alias magis, aut minus excusabunt. semper autem legitime excusabunt dum vigent, sed grauia absque dubio ad multo longiorem terminum; immo si partium nobiliorum sint, & maxime Capitis, non solum dum vigent excusare debent, sed etiam per totum vitæ curriculum saltem à frequentiore redditione; quia magna vulnera nobiliores partes obsidentia corpus in posterum mirum in modum debilitatum relinquunt, quin & hominem, vt alias dixi, sterilem reddunt, immo non vulnera solum, sed etiam vehementes quarundam ex illis partibus percussiones, vt Capitis, Spinæ, vel Ceruicis eandem afferunt excusationem; in tantum enim hominum vires naturales dejiciunt, vt eos in venerem posthac reddant notabiliter segniores, vt notat Alex. Bened. *lib.* 24. *Pract. cap.* 12. sed & magna vlcera pari impedimento, aut non multo minori esse debent, nam dolore, & perenni sanguinis, aut puris, aut cujuscumque materiæ etiam inutilis expurgatione debilem hominem ita reddunt, vt frequentiori Veneris vsui absque vitæ dispendio sufficere non possit, &, si proprias vires experiatur, facile succumbat.

Erat postremo aliquid dicendum de morbo Gallico, & de Cutaneis morbis, de vtrisque tamen

33 conuenientiori loco agemus. addendum tantum, Tumores etiam externos non aspernabiles hominem vrgentes, illum à debiti redditione magna ex parte excusare, nisi ignobiliores partes occupauerint, aut magnitudinis sint non considerabilis.

SVMMARIVM.

1 *Non est par ratio viri, & vxoris in reddendo debito conjugali.*
2 *Mulier satisfacit debito patiendo se à viro iniri absque eo quod semen emittat.*
3 *Non licet negare debitum, ne plures filij nascantur, sed licet abstinere ob id à coitu.*
4 *Multa à redditione debiti excusant Virum, quæ non excusant Mulierem.*
5 *Qualisnam morbus esse debeat, vt mulierem à debito reddendo excuset.*
6 *Qui morbi mulierem à redditione excusent.*
Zacc.qu.Med.leg.
7 *Peculiares morbi mulierem excusantes.*
8 *Fluxus menstruus diuturnus, & morbosus an mulierem excuset.*
9 *Vteri morbi mulierem excusantes.*
10 *Affectiones hystericæ quæ excusent.*
11 *Tempore Menstrui an debeat reddi debitum.*
12 *Quandonam coire tempore menstrui omni culpa careat.*
13 *Majus periculum imminet coeunti cum puerpera, quàm cum menstruata.*
14 *Puerperæ quanto tempore à coitu abstinendum.*
15 *Prægnans an excusetur à debiti redditione.*
16 *Distinctio Sannazarij de vsu coitus in prægnantia examinatur, & num. seq.*
18 *Veneris vsus in prægnantia quando concedatur à Medicis in postremis mensibus.*
19 *Quodnam vltra Abortus periculum immineat prægnanti ex Veneris vsu.*
20 *Superfœtatio mulieri, & fœtui periculosa.*
21 *Mulier quæ in partu periclitari solet, an excusetur à redditione debiti.*
22 *Mulier an possit non seminando impedire conceptionem, si in partu periclitari soleat.*
23 *Lactans an excusetur à reddendo debito.*
24 *Ex Veneris vsu in lactante muliere duplex imminet periculum lactenti puero.*

De his, quæ Vxorem à debito reddendo excusant ex parte sui.

QVÆSTIO III.

1 NOn est par ratio Viri, & Vxoris in reddendo debito quoad excusationem ex aliqua ex caussis nominatis in superiori quæstione prouenientem, quia multa excusare possunt Virum à reddendo, quæ nequaquam excusabunt Mulierem, idque non ex vno, sed ex multiplici capite, & primo ratione laboris, qui major absque dubio est, concitatiorque fit ex parte Viri; secundo ratione modi concumbendi, plerumque enim Mulier in dorsum jacet, vnde veluti requiescens concumbit, neque laboris multum impendit, nisi volens; Vir autem illam supergressus perenni motu, & concitata impulsione.

----sollicitat spatium decurrere Amoris.

Tertio ob copiosiorem seminis quantitatem à viro profusam, quam à muliere, quod etiam est materiæ vtilioris, quam semen fœmineum, quia magis spirituosa, licet etiam fœmineum in suo genere semen sit perfectissimum habens potentiam generandi sibi similem, vt jam probatum est. quarto ratione intentioris voluptatis à viro in seminis effusione perceptam, ex qua etiam major spirituum, & virium dissolutio, nam dissolui ex coitu inter animantia maxime hominem constat, & ejus rei caussam quærit Arist. *sect.* 4. *problem.* 6. quod de viro quidem magis verificatur, quam de muliere, vt patet, ex quibus omnibus fit, vt non possit ex iisdem regulis traditis pro excusatione viri desumi quando excusari debeat mulier; præterquam quod sunt aliqui morbi viris peculiares, qui aut nullo modo, aut de raro, aut non tam male mulieres exerceant, quemadmodum è contra morbi nonnulli sunt mulierum proprij, à quibus viri sunt immunes.

2 His accedit, quod, vt quæstione prima jam probauimus, mulier satisfacit debito matrimoniali sola patientia copulandi se cum viro absque eo quod semen emittat; vnde potest minimo, immo nullo virium dispendio, nisi aliud interueniat, debitum reddere; licet nulli dubium esse debeat, quod stante necessitate seminis fœminei in generatione, nunquam mulier possit impedire semetipsam, si jam sit excitata ad seminandum, ne semen effundat, quia tunc impediret generationem, quod mortale peccatum est, quia impediendo generationem, matrimonium præcipuo suo fine frustratur, vnde est, quod non licet negare debitum, ne 3 plures filij nascantur. Nauarr. *in man. cap.* 16. *num.* 24. Comin. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 3. *num.* 24. *Tom.* 2. non interdicitur quippe abstinere à coitu hoc fine, ne plures filij nascantur. Nauarr. *ibid. num.* 33. sed si conjuges non abstineant, non possunt sine lethali culpa impedire aliquo modo generationem, vt patet apud omnes Canonistas; quandocunque ergo Mulier Viro copulatur, non poterit impedire seminis proprij effusionem, vbi suscipiendæ prolis spes aliqua esse possit, si ad illud effundendum jam mota fuerit.

Quicquid tamen sit de prædictis (nam ad Canonistas in his me omnino remitto, tantumque per modum consulentis hæc attuli) dicendum primo 4 est, Mulierem non excusari ab aliqua corporis, vel partium naturali discrasia à reddendo debito, neque ab ætate majori, vt à senio, vel decrepitate, neque ab ætate minori, quantum est ex parte virium, neque à principum partium debilitate, neque ab Anni temporei, neque forte ab aliis incidentibus particulari tempori diei, neque à labore, nisi sit excessiuus, neque à quouis etiam notabili morbo, quæ tamen, vt vidimus, virum excusant, nam morbus, qui mulierem excusare debeat talis sit oportet, vt non solum insigniter actiones lædat, sed sit 5 ex sua natura aliquo modo grauis. & hæc quidem procedunt in simplici redditione; nam alias vbi in mulieris potestate non esset non seminare quandocunque vir cum ea copulam exerceat, essent hæc certe omnino limitanda, at neque seminante muliere æqualiter cum viro excusari à redditione potest, quia magis, vt diximus, resoluitur vir, quam mulier ex seminis effusione, &, vt ex Rufo refert Oribas. *lib.* 6. *cap.* 38. minus laboris à muliere impeditur in coitu, quam à viro, atque ita etiam minus molestiæ mulieri accedit.

Restringenda insuper prædicta sunt, vt procedant in moderata debiti redditione; nam alias si vir nimius esset in petendo, excusare possent etiam mulierem prædicta paulo minus ac virum; quod haberet locum etiamsi mulier aut raro, aut nunquam semen effunderet; tametsi enim parum quid perpeti mulierem à compressione viri dictum sit, tamen si ea frequens, atque iterata fuerit, notabiliter resolui & ipsa potest ex solo labore etiam modico in coitu perpetrato, accedentibus externis illis caussis, quas commemorauimus, ex quarum occasione minus aptam ad eos labores perpetiendos mulierem reddi certum est.

Peculiariter tamen circa Mulieres considerandum de Menstruatione, de Prægnantia, de Puerperio, de lactatione, & præter hæc de aliis nonnullis particularibus, si modo ante quoad mor-6 bos hanc vniuersalem conclusionem ponamus, omnes morbos, qui non aspernabilem febrem adjunctam habent sufficienter posse excusare mulierem à redditione debiti. quia licet modico mulieris labore coitus exerceatur, nunquam tamen sine aliqua corporis excalfactione ipsius quoque mulieris succedit, quæ superaddita febrili calori non dubium est, quin morbum adaugere possit, sanitatisque recuperandæ spem adimere, vitæ periculo eam exponendo. cæterorum vero morborum de quibus in superiore quæstione diximus, quod virum excusent, perpauci quidem excusant mulierem: qui excusare autem possunt sunt Asth- 7 ma actu affligens, Phthisis maxime confirmata, cordis palpitatio, & tremor, syncopis, aut frequens Lipothymia, stomachi dolores insignes, aut alij partium nobiliorum dolores acuti, & pernecantes, & hujusmodi. sed præ cæteris considerandi veniunt morbi ad Renes, & contiguas quasdam partes spectantes, & primo Menstruorum defectus quicunque non impedit debiti redditionem ex se, contra vero Menstruorum fluxus legitime impedire potest, cum enim ex Veneris vsu majorem in modum venas adaperiri, loca magis concalefieri, & sanguinem concitatius ad vterum moueri contingat, certe ex eo, maxime si frequentetur, mulieris saluti notabile imminet incommodum. quod autem nonnulli Canonistæ dixerint, debitum reddi debere tempore 8 menstrui, quando est diuturnum, ac morbosum, nempe in eo morbo, quem proprie fluxum menstruorum immodicum vocamus. Tolet. *Instruct. Sacerd. lib.* 7. *cap.* 24. *num.* 2. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 21. *num.* 1. *& per eum adducti num.* 2. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 5. videndum ex his, an omnimodam habeat veritatem ex parte fœminæ, nempe quod teneatur reddere, stante supradicto periculo. Canonistarum certe sensus talis videtur, quod cum reddere, vel exigere debitum tempore menstrui sit peccatum aut mortale secundum aliquos, aut veniale secundum communem, aut saltem sit quid indecens, vt luculentius infra, hoc voluerunt habere locum vbi menstruum diuturnum sit, & immodicum, ac morbosum, ex quo capite vera est illorum sententia, ex capite tamen periculi imminentis mulieri ex Veneris vsu in sanguinis fluxu morboso, non perinde forte vera est, quod tamen, his consideratis, iidem Canonistæ determinent. habet tamen nostra conclusio magis locum in vno, quam in alio genere fluxus. præcipue autem in eo, qui valde immodicus est, & indesinenter affligit, aut de facili reuertitur, & in quo venæ mirum in modum hiant, & sanguis feruidus, tenuis, & biliosus, ac copiosus est, tunc enim tanto euidentius coitus nocet.

Secundo inflammationes, Apostemata, & Vlce- 9 ra ipsius vteri, quæ insignem dolorem, aut aliud quoddam notabile incommodum in congressu excitare mulieri possunt, certe illam euidenti periculo exponunt; ex frequentata namque impulsione, & excitato dolore vterus facile majorem in modum inflammari, ac forte gangrenari potest, quæ conclusio locum habere potest in omnibus, ac singulis vteri affectibus, qui quoquomodo notabilem dolorem ex coitu excitare possunt, signanter vero in mutato vteri situ, vt quando ad interiora, aut ad exteriora vergit tunc enim ex eo quod virile membrum in vteri corpus impingat, coitum mulieres tam molestum experiuntur, vt si sæpius iteretur manifestum habeant inflammationis periculum;

culum; neque contra hoc recipienda videtur sententia Mercurialis *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 21. qui ex eo quod Arist. 7. *de hist. anim. cap.* 2. scripserit in mulieribus vterum aliquando descendere propter coitus desiderium, hasque curari, vbi concipiunt, existimauit coitum in hoc vteri prolapsu potius prodesse, quam obesse; nam contra Hippocrates *lib.* 2. *de morb. mul. num.* 37. vbi vteri extra Naturam progressi fuerint, prohibet mulieri accessum ad virum, cui est magis adhærendum. Nisi dicamus Hippocr. voluisse esse abstinendum à coitu cum vteri foras prolabuntur, Mercurialem autem cum absque eo quod extra prodeant, simpliciter descendunt.

10 Tertio affectiones Histericæ, quæ ex nimio sanguine, aut ex magna seminis copia procedentes, mulierem exercent, nisi alio ex capite excusent, per se non excusant, quia non modo nihil detrimenti in his casibus ex Veneris vsu expectandum, sed potius etiam in ipsarum vigore releuari eas ex coitu sperandum; per coitum enim retrahuntur à capite, corde, ventriculo, & superioribus partibus euaporationes ad ipsas ab vtero transmissas, quin & ipse vterus ex coitu facile expurgatur, viæ magis adaperiuntur, & menses facilius eunt, eaque ratione mulier ab innumeris affectionibus ab ipso vtero emanantibus vindicatur, quin & euacuatione interdum superabundantis seminis omnino ab omni noxa liberatur, quod satis superque non vana experimenta veritatem habere indies ostendunt, vt Medici norunt, & patet exemplo viduæ apud Galenum.

Cæterum quod ad menstrua pertinet, voluerunt Canonistarum nonnulli, vt jam supra recensuimus, tempore menstrui mortale peccatum esse exigere

11 debitum, maxime autem mulieri, vt ex D. Thom. Nauarr. *in Man. cap.* 16. *num.* 32. Scot. *in* 4. *sent. dist.* 32. *quæst. vnica*, & ex Siluestr. & Ledesm. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 21. *num.* 4. quod habere maxime locum putat summa Ang. *par.* 1. *in verbo debitum conjugale*, *num.* 15. vbi periculum est lepræ morbo infectam nascituram prolem. licet alij voluerint hoc esse tantum veniale peccatum. Tolet. *Instruct. Sacerdot. lib.* 7. *cap.* 24. *num.* 2. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 9. *num.* 76. *Tom.* 2. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 6. alij tandem nullo modo esse peccatum firmarunt. Sanchez *vbi supra num.* 7. Alphons. Viuald. *in Candel. Aur. par.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debit conjug. num.* 9. circa quæ nonnulla mihi vti medico sunt adnotanda, quæ maxime ad rem faciunt; primo tamen illud certum est, quod notant etiam Canonistæ, *summa Armilla verbo debitum conjugale.* apud Legem veterem in tantum fuisse culpabilem coitum tempore menstrui factum, vt mortis pœna mulctaretur, quemadmodum habetur *Leuit. cap.* 20. *vers.* 18. neque aliam ob caussam interdictum ab illa Lege hoc est, nisi quia mirum in modum inuigilabat Legislator, vt populum à Lepra mundum seruaret, cum alias ob regionis, quam incolebat naturam, & alias dispositiones ab extra aduenientes, populus Israeliticus huic morbo esset maxime obnoxius; est enim Lepræ morbus Ægypto, finitimisque regionibus patrius, vt alias dixi, vnde Lucret. *lib.* 6. *de rerum nat. in fin.*

Est Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media.

Et Fracast. *lib.* 1. *Syphil.*

Sic Elephas sacer Ausoniis incognitus oris.
Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.

idcirco tot leges de Lepra, & Leprosis promulgatæ. modo certum est ex coitu cum menstruata periculum imminere, ne proles maxime deformis, & monstrosa; & hujusmodi morbo infect nascatur *cap. origo* 32. *quæst.* 4. *cap. caussa. quæst.* 7. *&* 33. *qu.* 4. Scotus *in* 4. *sentent. dist.* 32. *quæst. vnica.* vt Medici etiam fatentur. Card. *in lib. Hipp. de Alim. lect.* 24. *tex.* 26. *in fine.* neque solum proli timendum ex coitu tempore menstrui celebrato; sed etiam ipsis coëuntibus, disponit enim eorum corpora ad eum morbum, Scotus *ibid.* & ex nostris Auic. 2. 1. *doctr.* 1. *in fin.* Auerr. 3. *Collig. cap.* 7. Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 1. & Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 10. *cap.* 10. quod autem non Medicis solum, sed vulgo etiam ipsi constat quotidiana experientia, de qua etiam Mercurialis *ibid.* est aliquando ex coitu cum menstruata viros Gonorræam, non quidem veram, sed virulentam pseudogonorræam dictam contrahere, aliosque nonnullos morbos à sanguinis prauitate ab ipsis menstruis per genitales partes viro communicata originem ducentes, prolem insuper, si quæ sequatur, valetudinariam viuere, morbisque quamplurimis conflictatam; quin neque ipsas mulieres ab omni noxa ex hoc coitu esse immunes eadem testatur experientia; aliquando enim in causa est, vt menstrua aut plura, aut pauciora, quam par sit expurgentur, vnde plures pullulant morbi, quibus sic se habentibus determinandum à Canonistis jam est, an cum prædictorum periculorum imminentia absque vllius culpæ nota possint Conjuges, nulla vrgente necessitate, nullaque legitima ex caussa tempore menstrui ad solam libidinem explendam inuicem commisceri; præterquam quod Matrimonij vsus suo præcipuo fine plerumque frustratur, plerumque enim nulla euntibus menstruis fit conceptio, quod Medicis est notissimum, & notat ex Canonistis Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 14. *num.* 6. crediderim autem Canonistas non tam facile ab omni culpa immunes existimaturos Conjuges, qui euntibus menstruis coierint, his optime perpensis. quod si sententiam suam mutauerint, & cum aliis supracitatis determinauerint in hoc actu aliquam culpam interuenire, tunc admonendum est, posse fluentibus 12 menstruis præsentari legitimam coëundi caussam, ex qua conjuges fiant ab omni culpa immunes, nam etiam euntibus menstruis aliquando datur occasio coëundi, vt facilius succedat conceptio, in nonnullis enim casibus consulunt Medici vt Hipp. *in libb. ad mulieres pertinentibus*; *& maxime primo de morb. mul.* vt fluentibus adhuc mensibus vir, & vxor congrediantur. Dari insuper & alius casus potest, qui à culpa excusaret, nempe quando mulier aut ex sui natura esset nimis arcta, aut respectu magnitudinis, & crassitici pudendi virilis, tunc enim quia loca ex menstruo humecta, ac lubrica redduntur, promptissime virile membrum admittere posset, quantumcunque aut arcta ipsa sit, aut vir bene mentulatus existat. sed circa redditionem & exactionem debiti tempore menstrui vide distinctiones allatas à summa Angel. *par.* 1. *verbo debitum conjugale, num.* 15. & à Sannazar. *de Sponſ. & Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 56. *& seqq.*

Eadem dubia excitari possunt circa puerperium, quæ jam circa menstrua fuerunt excitata, quibus Canonistæ eadem responsione satisfaciunt. Summa Ang. *par.* 1. *verbo debitum conjugale, num.* 17. Pontius

lib. 10. *cap.* 14. *num.* 8. mihi tamen magis peculiariter de puerperio considerandum videtur, quia ex puerperio magis profecto imminet infectionis, & sanitatis periculum ipsis coeuntibus, proli autem forte nullum, cum neque vlla spes vt plurimum esse possit, vt fluentibus puerperiis mulier concipiat; quod si forte fortuna conciperet, tunc etiam multo majus periculum & monstruositatis, & infectionis inde proli immineret. ratio autem est, quia etiamsi nonnullæ mulieres sanguinem talem, tamque benignum sortiantur, vt etiam euntibus menstruis nihil damni viris cum ipsis congredientibus communicent, tamen puerperium numquam absque multa variorum humorum colluuie procedit; & idcirco, vt ex Hippocrate alias dixi, multo euidentius imminet periculum mulieri ex puerperij retentione, quam ex retentione menstrui, vnde cum ex concubitu immineat mulieri periculum retinendi puerperium, certum est majori periculo sese exponere exercendo coitum eunte puerperio, quam euntibus menstruis. cum quibus insuper admonendum, nunquam dari posse legitimam caussam exercendi coitum tempore puerperij, vt tempore menstrui (nisi legitimam dixeris illam, ad euitandam scilicet fornicationem, & stimulos carnis inhibedos) quandocunque ergo aliquam culpam firment Canonistæ incurrere vtentem coitu tempore menstrui, tempore puerperij semper, & multo magis erit in culpa. Sed per quodnam tempus abstinere debent conjuges in fluore menstruorum, per quod item in puerperio? & quoad menstrua dicendum seruandum esse consuetum tempus particularis fluxus, nempe quousque à sanguine mulieres sint emundatæ; nam plerisque post sanguinis excretionem restat cujusdam materiæ albæ, aut ad instar loturæ carnis, quæ, quia in nonnullis nihil impedit conceptionem, & in aliis adeo durat, vt vix vnquam omnino mundæ appareant, non prohibere debet conjuges à Veneris vsu. sed est etiam quando vti coitu adhuc fluentibus menstruis, sed cum jam desinunt, ad conceptionem maxime faciat; & tunc quidem cessant omnia tam conjugum, quam prolis nasciturae periculum, liberato jam vtero, à copiosa illa sanguinis colluuie, nam ejus reliquiæ remanere solent ex venarum hiatu, nec quicquam officere solent. sed quoad puerperium num Veteris Legis præcepto standum est, ex quo mulier si peperisset masculum triginta, si fœminam sexaginta sex immunda erat, vt narratur Leuit. *cap.* 12. non credo, quia non intuitu hujusmodi præcepti nunc abstinendum, sed obdecentiam, & ob timorem imminentis periculi. ergo per totum tempus abstinendum, quod periculum imminet, imminet autem ad summum per triginta dies in partu fœminæ, in masculi per viginti; non enim ad quadraginta, aut sexaginta vnquam prorogari puerperij purgationem comperimus, quin pluribus ante vigesimum cessat, & vix fœminas enixis ad triginta aliquid expurgatur notatu dignum; in particularibus autem id obseruandum, vt abstineamus quousque mulieres à puerperij reliquiis mundæ appareant.

13

14

Cæterum dubitatur de muliere Prægnante, an excusetur à redditione debiti, in quo puncto dicendum primo secundum Canonistas, quod quandocunque rationabilis adest, vel adesse potest timor abortus, tunc prægnans duplici ex capite excusetur. primo ratione fœtus, quem non debet, nec potest absque graui peccato hujusmodi periculo exponere; etiamsi enim Conjuges teneantur ex Iustitia debitum inuicem reddere, majus tamen debitum Iustitiæ est illud, quo tenemur alterum non lædere, cum ergo hic interueniat tam grauis alterius læsio, quippe cum vita defraudari ex hac debiti redditione prolem contingat, certe abstinendum ab ea redditione omnino est. secundo ratione sui ipsius, nam mulier abortum faciens rationabilem timorem incurrit suæ ipsius incolumitatis, cum ex abortu maxime ex violenta caussa patrato in dies videamus mulieres periclitari. jure igitur à Canonistis determinatum est, conjuges mortaliter peccare quandocunque tempore prægnantiæ venere vtuntur, si verisimilis timor insit abortus, vt per Summ. Siluestr. *verbo debitum conjugale num.* 8. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 22. *num.* 1. Tolet. *lib.* 7. *Instruct. Sacerd. cap.* 24. *num.* 2. alias autem nullam in hoc interuenire culpam omnes Canonistæ vnanimiter firmant Brunell. *de Sponsf. & Matrim. concl.* 8. *num.* 13. Sanchez *vbi supra.* Toler. *loco citato.* Pontius *lib.* 10. *cap.* 10. *num.* 7.

15

Examinanda autem venit hoc loco distinctio tradita à Sannazar. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 69. *& seqq.* Quæ talis est; Aut sumus, inquit, in primo tempore ipsius prægnantiæ, aut in intermedio, aut in postremo. in primo tempore igitur, & in postremo (in primo, inquam, & vltimo quadragenario) neque reddere, neque exigere debitum conjuges posse credit; in intermediis autem posse & redddre, & exigere. sed notandum primo, considerandam esse in hoc casu particularem mulierum naturam: sunt enim quæ in principio facile abortiant, aliæ quæ in principio nunquam, sed transacto tertio, aut quarto mense, aliæ cum septimum attingunt, aliæ tandem in vltimo quadragenario, tunc ergo dubium non est, quod omni studio coitus euitari debet eo tempore, quo mulieres sunt propensæ ad abortum, daretur enim facilis abortiendi occasio. licebit ergo quibusdam vti coitu in principio concaptionis, non in medio, aliis in medio, non in fine, aliis forte, vt his, quæ non de facili abortiunt, licebit toto grauidationis tempore indifferenter; vnde simpliciter loquendo, nisi aliunde timor adsit rationabilis, prægnantia neque redditionem, neque exactionem impediet, dummodo semper majori cautela vtamur in prægnantia, quam extra prægnantiam.

16

Secundo nota, quod etiamsi vera esset hujus Iurisconsulti opinio, tamen non vacaret maximo scrupulo, quia prægnantia in primis quadraginta diebus vix de se vllam præbet significationem, nullam vero omnino certitudinem, vnde sequeretur, quod emergente sæpe ex coitu inter fœcundos conjuges non irrationabili suspicione successi conceptus, semper à quocumque Veneris vsu tenerentur abstinere, donec ipse rei exitus certiores illos redderet, conceptum non successisse quod non est verisimile.

17

Nota tertio à Medicis concedi Veneris vsum mulieribus prægnantibus in extremis mensibus: dicunt enim partum faciliorem reddere. Rasis *lib.* 19. Contin. Mercat. *lib.* 3. *de steril. & prægn. aff. cap.* 21. Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Hucher. *de steril. lib.* 3. *rubr. de conseruat. concept.*

18

neque

neque in contrarium facit quod Mercurial *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 4. & Mercur. *in lib. cui tit. la Commare* 1. *cap.* 21. ex Arist. *lib.* 7. *hist. animal. cap.* 4. dicebant. quod vltimis prægnantiæ mensibus concubitus mulieribus sit prohibendus, quia ex eo fœtus nascuntur mucco oppleti, præterquam quod enim hoc non est semper verum, non videtur aliquid damni ob id siue Puerorum, siue fœminarum sanitati conciliari posse, licet Mercurius timeat, ne ex ipsorum muccorum quantitate ligamenta relaxantur; inanis tamen hic timor est; nam magna muccorum quantitate ad hoc esset necessarium, quæ vix coadunari posset spatio bimestri, sed aduerte Aristotelem voluisse tum demum infantem muccore oppletum exire, cum mulier mense octauo concumbit, cujus rei caussa erat peculiariter inuestiganda. Illud certè constat ex Hippocr. *in lib. de superfœtat. num.* 7. mulierem prægnantem facilius à partu liberari, si coitu non vtatur, quod non tam præcisè de postremis mensibus accipiendum, sed de toto prægnantiæ tempore, melius enim absque dubio vires seruantur abstinendo à coitu, quarum fortitudine partus facilior succedit.

Verumenimvero Prægnantibus ex Veneris vsu 19 vltra periculum abortus, de quo cum Medicis etiam Canonistæ, aliud quoque, & duplex illud quidem imminet Periculum à Canonistis prætermissum; vnum est periculum superfœtandi, aliud verò molam generandi, & de vtroque periculo Mercat. *lib.* 3. *de steril. & Prægn. aff. cap.* 21. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 4. & Daniel, Sennert. *lib.* 4. *suæ pract.* 20 *part.* 2. *sect.* 5. *cap.* 6. superfœtationem autem esse & mulieri, & fœtui vtrique periculosam & iidem Medici post Hipp. *lib. de superfæt. n.* 2. cum aliis testantur. Roderic. à Castr. *de Nat. mul. lib.* 3. *cap.* 13. & comprobat experientia, de qua idem Sennert. *ibid. sect.* 4. *cap.* 6. vndè ad euitandum hoc periculum consulunt Medici abstinentiam à coitu. Varand *lib.* 2. *de aff. mul. cap.* 6. Quod tamen ad hoc periculum attinet certum est illud esse valde remotum, cum de raro admodum mulieres superfœtent teste Arist. *lib.* 7. *de histor. Animal. cap.* 4. neque etiam hujus periculi timor semper æqualiter vrget, quippè cum primis quadraginta diebus magis, subsequentibus quadragenariis semper minus vrgeat; etsi desideras scire quanto tempore vt plurimum periculum superfœtationis immineat, vide vltra præcitatos Auctores, alios quos adduxi *lib.* 1. *Tit.* 3. *quæst.* 4. & ex Iurisconsultis vide Carranz. plura de ea re afferentem *lib. de Part. cap.* 19. vtrum autem Canonistæ vel ex non aduertentia, vel ob superfœtationis raritatem ejus periculi non meminerint, in lectoris esto libertate determinare.

Aliud, vt dixi, periculum impendet prægnanti ex vsu coitus à molæ procreatione, vt enim aliàs dixi, *citato lib.* 1. *tit. eod. quæst.* 5. *n.* 12. *& quæst.* 6. *num.* 9. Mola vt plurimum in Prægnantibus generatur, & hoc quidem & facilius euentu est, & frequentius, solet autem Mola fœtui mirum in modum, & Matri obesse, vt vnanimiter omnes Auctores Gyneciorum post Hippocr. *in lib. de steril. num.* 20. *& in libb. aliis de Morb. mul.* tradunt. At neque hoc periculum generationis Molæ tam euidens est, aut frequens, vt de illo quicquam à Canonistis in medium sit adductum. Sed non quia rarum, idcirco ejus timor irrationabilis existimandus, sed Canonistæ id animaduertentes determinent, an ex hujusmodi periculi timore conjuges abstinere à coitu debeant muliere in vtero habente, quod quidem nimis graue esset, & idcirco non in omnibus indifferenter id determinare possunt, sed certè in his, quæ aliàs in prægnantia molas gestauerint, & fœtum expertæ sint periclitatum ex hoc fuisse, aut se ipsas etiam vitæ aleam subjisse, non esset ab re, aliquo modo Veneris vsum in prægnantia dissuadere, nam Medici quidem intuitu sanitatis corporeæ dissuaderent.

Dubitatur insuper, an mulier, quæ concipiendo rationabili periculo exponitur moriendi in partu, 21 teneatur reddere debitum; & Canonistæ negatiue resoluunt. Bonacin. *de Matrim quæst.* 4. *nu.* 7. *par.* 1. Sed hoc difficultate non caret, quia cum mulier concipere non possit absque proprij seminis concursu, & debitum reddi possit absque proprij seminis emissione, certum est ex redditione debiti absque eo quod mulier semen emittat, nullum illi imminere periculum, at cessante periculo mulier tenebitur reddere, maxime si in ejus potestate sit abstinere à seminis effusione, & ab omni motione ipsius, quia quandocunque semen jam ad motionem properaret, non est omninò clarum, an possit mulier illud retinere. Illud ergo à Canonistis determinandum propono, an concurrente prædicto conceptionis 22 periculo, & mortis in ipso partu, mulier possit proprij seminis emissionem impedire, aut concursum saltem proprij cum semine viri ad hoc vt conceptio non succedat: nam non solum, vt succedat conceptio requiritur vtrumque semen, sed etiam vt simul effundantur, aut vnum non multo post aliud. Itaque videndum, an fœmina licite vel sollicite, vel remoretur proprij seminis effusionem, ne sequatur conceptio, & maximè si excitata jam fuerit ad expulsionem, an possit sese cohibere, & omnino semen retinere; aut an possit aliquo alio actu positiuo conari, vt conceptio impediatur, veluti multum se exagitando, ac corpus retractando in coitu, vel naturalem modum concumbendi mutando, vel se retrahendo viro seminante, ita vt semen, licet extrà non effundatur, ad vteri tamen interna non perueniat, aut aliquid aliud simile agendo, quæ quidem determinare meum non est.

Præterea dubitare occurrit de lactante an excu- 23 setur à redditione debiti, & negatiuam partem tenent communiter Canonistæ. Sanchez *de Matrim. disp.* 22. *lib.* 9. *nu.* 14. Pont. *ibid. lib.* 10. *cap.* 14. *nu.* 9. animaduertendum tamen hic ex Veneris vsu in la- 24 ctante muliere duplex imminere periculum lactenti puero. Vnum est prouocatio menstruorum, ex qua ipsum lac deterius multo euadit, ita vt videamus in iis, quæ cum lactant menstruantur, puellos eo tempore notabiliter male habere & in plerosque morbos labi. Secundum periculum est imprægnatio, cujus caussa multo euidentius pueri læduntur, ex ea enim in dies experimur (quod Canonistæ maximè adnotare debent) eos aut valetudinariam vitam in posterum agere, aut morbis difficilibus conflictari, aut in ipsis debitum augmentum corpusculorum impediri, aut etiam denique vitam obire, quod non tam infrequens esse constat, vt exigua ejus rei ratio sit habenda. Quin & ipsi conceptui male prospicitur, vt percurrit Auic. 3. *primi doctr.* 1. *cap.* 2. cum enim necesse habeat fœtus puriori sanguinis materni parte ad sui alimoniam, fit, vt lac ex deterrimo, qui relinquitur sanguine conficiatur, vnde lactens puer pessime nutritus in eos morbos, in eaque discrimina incurrat, de quibus jam diximus. At quia lactens puer ad mammas plurimum attrahit sangui-

nem, fit vt parua, & magis impuri sanguinis portio ad fœtum alendum transmittatur, & sic vterque summo, ac euidenti periculo subjicitur; & quotidiana quidem experientia constat, lactantes, quæ concipiunt præcipuè intra primum annum, nisi à lactatione desistent, conceptus gestare debiliores, & minime vitales, quibus ex caussis non absque ratione jubent Medici, vt toto lactationis tempore Nutrices à coitu abstineant, Mercat. *lib.* 4. *de morbis mul. cap.* 15. Roderic. à Castr. *de nat. mul. lib.* 4. *cap.* 13. Daniel. Senner. *lib.* 4. *Pract. de Infant. cur. par.* 1. *cap.* 1. & licet dici possit, quod quandocunque lactans mulier in ventre habere se sentit, facile illi sit, nutricem reperire, quæ puerum lactet, & sic vtriusque pueri indemnitati facile sit consulere, tamen videndum, an hoc habeat locum in pauperculis, & in nonnullis aliis, quarum pueri nequaquam alienas mammas sugere volunt, hos enim à periculo eximere est impossibile. Verum licet hæc per Canonistas forte non modo sufficienter excusare lactantem mulierem existimarentur, sed etiam prohibere à debiti redditione, haberent tamen locum, vbi tale aliquod rationabile periculum timeretur, & quandocunque etiam mulier in coitu semen emitteret; at potest mulier, vt alias diximus, debito satisfacere absque proprij seminis emissione, & sic cessabit omne conceptionis periculum, immò etiam & illud, quod timetur de lactis deteriore conditione, & turbatione ex seminis profusione, & tamen vbi vir frequenter debitum exigeret, non caret ea res periculo, de necessitate enim lactans Mulier frequenter à Viro cognita aliquando irritabitur ad seminis emissionem, vnde vtrumque periculum manifeste adaugebitur. Itaque non inconueniens dixerim determinare, vt viri à frequenti exactione abstinere debeant, & mulieres ad frequentem redditionem non teneantur.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges nunquam sub pœna peccati tenentur ad debitum exigendum, nisi in nonnullis casibus.*
2 *Conjuges prohibentur interdum debitum exigere.*
3 *Sanus conjunx an exigere possit à conjuge non sanæ mentis.*
4 *Sanus Conjunx tenetur leproso reddere debitum etiamsi proles nascitura sit infecta.*
5 *Ebrio Conjugi an sanus teneatur reddere debitum.*
6 *Menstruata an possit debitum exigere.*
6 *Menstruis fluentibus Mulieres ad Venerem excitantur.*
8 *Vir an exigere debitum possit à Menstruata.*
9 *Vir an exigere possit ab Vxore, quæ certo grauidationis tempore abortit.*
10 *Vir an exigere possit debitum ab Vxore, quæ semper mortuos parit.*
11 *Vir an exigere possit debitum ab Vxore, quæ semper Gemellos parit.*
12 *Mulier an exigere ita debitum possit, vt sola semen emittat, viro non seminante.*
13 *Arrigentes, sed semen non emittentes non possunt matrimonium contrahere.*
14 *Mulier lactans an possit debitum exigere.*
15 *Conjuges an possint ex sola caussa sanitatis debitum exigere.*

De his, quæ vel alterum, vel vtrumque Conjugem prohibent exigere.

QVÆSTIO IV.

1 Licet Conjuges nunquam obligentur sub pœna lethalis peccati, immò vero neque venialis, debitum exigere, nisi in vno, aut altero casu, de quibus Canonistæ. Summa Angelica *part.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 16. *& seq.* Coninc. *de Sacram. disput.* 34. *dub.* 2. *num.* 13. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 2. *nu.* 2. Alphons. Vinald. *in Candel. Aur. par.* 1 *tit.* 17. *rubr. de redd. deb. conjug nu.* 7. [Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 2. *nu.* 2.] tamen sub pœna mortalis peccati interdum 2 prohibentur exigere; & vniuersaliter id habet locum quandocunque coitus redundare potest in euidens, ac notabile detrimentum aut salutis ipsius exigentis, aut conjugis reddentis, aut etiam fœtus in vtero existentis, aut pueri lactentis. Tunc enim quemadmodum licite excusantur à redditione, sic videntur prohiberi ab exactione. Sannaz. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 73. Coninc. *vbi suprà dub.* 3. *num.* 20. quod quidem maxima cum ratione videtur determinatum; nam si licet negare conjugi quod illi ex Iustitia debetur, si hoc in detrimentum propriæ salutis emanare possit, quanto magis debet quis jure suo non vti, si hoc in detrimentum propriæ salutis futurum sit? sunt tamen peculiares aliqui casus, qui dubitandi ansam in hoc subministrare possunt, fit enim interdum, vt etiam si alter conjugum non possit exigere, non idcirco, si exigat, possit ab altero debitum negari.

3 Primo igitur dubitari potest, an sanus Conjunx exigere possit debitum à conjuge non sanæ mentis. Ratio dubitandi est, quia nonnulli Canonistæ voluerunt, non esse inter Conjuges licitam copulam conjugalem, vbi vterque sit non sanæ mentis ob periculum, quod proli imminere potest, ne ita nascatur, vt suo tempore nullo rationis vsu dotetur. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 9. *num.* 79. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 10. cum tamen existimem, hic non interuenire culpam ex malo opere, quemadmodum neque meritum ex bono, cum amentes vtriusque sint incapaces. Idem autem periculum, quod ajunt imminere ex vtriusque amentia, imminet quoque ex amentia alterutrius, vnde bene, vt credo, Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 14. *num.* 10. absolutè negat, tempore amentiæ esse reddendum debitum; & prudenter id quidem, nam securi nequaquam esse possumus, an nascitura proles magis sano, quam infirmo conjugi in valetudine similis futura sit; quinimmò contra justus timor, & rationabilis irrepit potius contrarij euentus, nempe vt morboso similior sit futura, quia plerumque parentes morbosi, nempe altero ex parentibus existente morboso, potius morbosam prolem generare sibi similem quam sani sanam, & sibi similem consueuerunt, vbi morboso sanus copulatur, vt ex Hippocratis auctoritate patet *in lib. de Genitura, & alibi*, quod quidem maximè habet locum in ægritudinibus Cerebri, quæ omnes cum insignes fuerint solent esse hæreditariæ. At 4 vero si leproso Conjugi tenetur sanus reddere debitum, etiamsi adsit notabile periculum, prolem eo morbo nasciturum infectam. Brunell. *de Spons. & Matrim. conclus.* 8. *num.* 8. Sanchez *lib.* 9. *de Ma-*

de Matrim. disp. 24. *num.* 25. quia melius est proli, vt dicunt, esse aliquo modo etiam sic infecta, quàm non esse, videretur par ratio militare in hoc casu; cum tamen alia ex parte contrarium sentiant Canonistæ, vt dixi, qui huic dubio satisfaciant. Quorum tamen nonnulli, vt Sum. Siluestr. *par.* 1. *verbo debitum conjug. num.* 2. volunt omnino esse necessarium reddere debitum conjugi fatuo, vel dementi, si id absque propriæ per sonæ periculo fieri possit. mihi satis sit innuisse, periculum non tantùm imminere ex vtriusque Conjugis amentia, sed etiam ex alterutrius tantùm. illud verò certum est, quòd si Canonistatum sententia habet locum in amentia, habebit etiam locum in plerisque aliis morbis, qui à Parentibus in filios emanare solent, vt Epilepsia est, Phtisis, Hectica, & alij, vnde non carebit hæc sententia multis difficultatibus, nisi quid forte in amentia peculiariter operetur priuatio vsus rationis, vix enim homo nasci dici potest, qui sic nascitur, vt nunquam debito tempore ratione vti possit.

5 Idem dubium interuenire potest de Conjuge Ebrio, cum idem etiam immineat periculum, ne proles fatua, vel amens oriatur; præterquam quod vrget etiam aliud periculum, ne scilicet ebrius Conjunx in ipso Matrimoniali actu in mille absurda incidat, quæ ebrietas Luxuriæ associata dictare potest, nam cum ebrius sui juris non sit, vbi Veneris ardore incaluerit, omnia sibi licere credit, in omnia impetum facit, vnde bene Iuuenal. *Sat.* 6.

> ----- *quid enim Venus ebria curat?*
> *Inguinis, & Capitis quæ sint discrimina nescit?*

videretur ergo à Canonistis decidendum, num ob Prolis periculum, aut etiam ne occasionem grauiter peccandi facile præstet, possit sanus conjunx ab ebrio debitum exigere, aut num teneatur reddere, cum ebrius exigens non possit dici oportune exigere, quia non est sui juris, neque opportunitatem nouit, neque periculum, quod sibimetipsi ex Veneris vsu instat, cum Medici omnes vno ore hortentur, vitandas esse ebrietates, cum quis coitu vti destinauit, periculosæ enim admodum, ne Apoplexiam, aut alium quempiam grauem excitent affectum. Rasis 24. *contin. cap.* 1. aduertendum autem distingui quidem ebrium ab ebrioso, vt alias dixi *lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 11. *n.* 24. sed etiam ebrioso coitum esse noxium, & prolem ex ipso susceptam, vt plurimum imbecillem esse, ac morbis obnoxiam patet, sed an hæc impedimento sint quoad debiti redditionem ii, ad quos spectat, determinabunt.

6 De Menstruata Muliere dubitatum est, an possit exigere debitum, nam aliqui putarunt eam posse. Sannazar. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 68. Sanchez *vbi alias disp.* 21. *num.* 4. contra sentientibus aliis, vt Sum. Siluestr. *verbo debitum conjug. nu.* 8. *in fine*, & Ledesm. apud eumdem Sanchez *ibid.* qui voluerunt mulierem mortaliter peccare, si menstruis fluentibus debitum exegerit. ratio horum Canonistarum est, quia cum mulier tum temporis non adeo acutis carnis stimulis, vt alias agitetur, & possit ob id facile prurienti luxuriæ resistere, non debet ipsa se ipsam ad Venerem irritare, maxime cum fluentibus menstruis conceptio plerumque non fiat. Sed hæc horum Doctorum ratio inanis, ac falsa est, ostenduntque se parum in his expertos; quippe cum plerumque mulieres soleant maxime menstruis fluentibus in Venerem accendi. Auic. *lib.* 9. *de Animal. cap.* 1.
7 quod etiam habet æquiualentem caussam, excalfiunt enim loca à confluente ad eam partem sanguine, vnde Veneris stimulus augetur; immo si adnotassent hoc in Brutis, non tam facile hæc protulissent; Bruta enim tum demum incipiunt in Venerem excitari, cum menstrua, aut quid simile patiuntur. hoc enim pacto Brutorum fœminas ad Marium desiderium, & conjunctionem irritari natura voluit, nam alias non facile paterentur se iniri, vt patet extra prædictum tempus. si ergo secundum communiorem opinionem mulier absque vllo peccato potest debitum exigere tempore menstrui, certe etiam si aliqua culpa in hoc interueniret, tunc maxime excusaretur, si exigeret, & Matrimonio ad compescendos carnis stimulos vteretur, quos tunc acutiores, & molestiores experitur, quam alio quocunque tempore. contra autem vir non videretur vllo modo excusari, si exigeret debitum a menstruata, immo potius culpari, cum non solum ex hujusmodi exactione pleraque illa mala immineant, de quibus quæstione superiori, sed etiam quia ipsa mulieris coinquinatio ex menstruis deberet ipsum magis alienum à Veneris vsu efficere, & potius in eo carnis stimulos obtundere, quam acutiores reddere. an non Brutis ipsis nauseam moueret procedens à fœminarum vteris colluuies? consideranda ergo & hæc cum iis sunt, quæ jam prædicta quæstione commemorauimus.

8 Præterea dubitari potest, an vir exigere possit debitum ab vxore, quæ certo grauidationis tempore abortit, aut ab ea, quæ semper mortuos parit. non quæritur autem hic, an exigere possit ab hac ipsa vxore tempore prægnantiæ, sed extra prægnantiam. nec dubitatur de hoc immerito, quippe cum mulier abortum faciens, aut mortuum fœtum pariens semper rationabili, & euidenti periculo vitæ subjiciatur. quibus adde periculum ipsius fœtus, qui in his, quæ sæpe obortiunt, plerumque aut non viuus, aut non vitalis editur, & sic ipsi fœtui periculum imminet amissionis vitæ temporalis, & spiritualis; videant ergo Canonistæ, an satius videatur determinare, quod vir cognoscens hæc omnia Matris, & fœtus pericula non possit absque graui culpa debitum exigere, & si exigat, quod possit Mulier licite excusari, vt non reddat, quod non est dubium; licite enim negari petenti conjugi debiti redditionem, quandocunque propriæ vitæ rationabiliter timetur, vt in hoc casu, jam superius firmatum est. Sed quoad abortum primo dicendum videtur, dupliciter mulierem ex abortu affici posse, vno modo quando facile liberatur ab ejus noxa, & impeditè tolerat ejus symptomatis molestiam, quemadmodum euenire interdum dixi *lib.* 1. *tit.* 4. *q.* 4. *num.* 106. quibusdam mulieribus, quæ non magis ex abortu afficiuntur, quam ex simplici menstruorum fluxu, & vidi jam præteritis annis mulierem duodecies abortum fecisse quinto semper, aut sexto mense, aliamque quinquies supra vigesies secundo, aut tertio, quarum neutra quicquam notatu dignum patiebatur, nisi posterior posterioribus abortibus; in quibus licet male admodum se habuerit, sana, tandem euasit. alio modo quando mulieres ex abortu manifestum vitæ periculum subeunt, ac pessime se habent. an igitur posset in priori casu dici, non sic illicitum esse exigere, vt in posteriori? nam in priori sperandum est, vt alias, mulierem non magno negotio incolumen futurum, licet hoc de necessitate sequi necesse non sit; corporis enim status in dies variatur, & ab extrinseco, & ab intrinseco plura in dies emergunt, quæ periculo ansam præbere pos-

ſunt. impoſteriori autem contra, timendum enim, ne in futurum mulier ex abortu pejus ſe habitura ſit, quam prægreſſo tempore, quo magis namque morbus reuerſionem facit, eo magis inualeſcens magis Naturam labefactat.

10 Aliter autem decidendum forte eſſet circa exactionem debiti ab Vxore, quæ ſemper mortuos pareret, ſiue juſti temporis fœtus exiſtant, ſiue ſaltem prouectiores vt ſeptimeſtres, vel octimeſtres; abſolute enim dicendum videtur, quod ſtante rationabili, & euidenti Mulieris periculo, vir omnino teneatur ab exactione abſtinere, & mulierem ipſam teneri, ſtante eodem periculo, non reddere; nam & Maritus, & Vxor aut exigendo, aut reddendo videntur aut in ſeipſos, aut in alium grauiter peccare exponendo ſe periculo tam euidenti. moderanda tamen hæc ſunt, his non obſtantibus, maxime quoad virum, quia vir poteſt debitum exigere, & Venere vti abſque eo quod Mulier ſemen emittat, & ſic non emittente muliere, conceptio non ſequitur, & ceſſat abortus omne, & vitæ periculum, quod abſque dubio adaugetur, ſi fœmina concurrat in emiſſione ſeminis cum viro, vnde ex hoc erit magis prohibi ta exactio mulieri, quàm viro. Quæ tamen (veluti cætera omnia quæcunque, & hic, & alibi dixi, aut dicturus ſum ad Canoniſtas pertinentia) ad eorundem Canoniſtarum mentem ſunt redigenda, ac moderanda. [Illud certum eſt, quòd cùm matrimoniũ ex ea cauſſa, quod mulier ſemper pariat mortuos non irritetur. *Sanchez lib. 7. de Matrim. diſp. 93. num. 26.* licebit conjugibus matrimonio vti, quia poteſt id non ſemper eodem modo euenire, vndè cùm hoc impedimentum non ſit, aut poſſit non eſſe perpetuũ non impediet vſũ matrimonij. *Sanchez ibid.*]

11 Occurrere poſſet inſuper dubium circa eam, quæ ſemper Gemellos pareret, cum enim in hoc quoque caſu duplex immineat periculum & ipſius mulieris, quæ geminos pariendo vitæ diſcrimini exponitur, vt dixi alias *lib.* 1. *tit* 2. *q.* 7. *num.* 14. & ipſorum fœtuum, quia difficillime ſeruantur. Auic. 21. 3. *tract.* 1. *cap.* 17. ex quo dixi alias *vbi ſupra q.* 8. *num.* 9. non videretur licite vir poſſe exigere debitum, & multo minus fœmina. ſed hoc dubium leue eſt, & ſecus quam ſuperiora reſoluendum: præterquam quod enim nõ ſequitur de neceſſitate, vt quæ bis, aut ter geminos pepererit, ſemper in poſterum gemellos parere debeat, dato etiam quod de neceſſitate id ſequeretur, tamen dicendum quoad matrem periculum, cui illa exponitur, neque tam euidens, neque tale eſſe; vt ex illo mulieres ſecundum plurimum periclitentur; nam potius vt plurimũ ſeruantur. quoad fœtus autem dicendum melius abſque dubio illis eſſe aliquo, quam nullo modo eſſe, itaque non videtur hæc cauſſa ſufficiens ad impediendam debiti exactionem alterutri ex conjugibus.

12 Præterea dubitari poteſt, an Mulier exigere poſſit debitum à viro, qui aut volens, aut non potens ſemen emittere, coitu tamen vteretur, vt ſuam ipſius cupiditatem mulier expleret. Sed de viro, qui volens pollutionem remoratur videbimus infra queſtione ſequenti, cum quæremus, an vir poſſit inchoatum coitum non abſoluere. de viro autem, qui non poteſt ſemen emittere, jure dubitatur, non enim ambigendum eſt, ex tali coitu nunquam ſequi poſſe cõceptionem, coitumque hoc modo irritum eſſe, & ſola voluptatis cauſſa exerceri; at coitus ſola voluptatis cauſſa factus peccatum ſaltem veniale inducit, *vt ſupra* ex Canoniſtarum decreto dixi, ad quos licet hujus dubij deciſio, nõn ad Medicum ſpectet, illud addere non deſiſtam, quod ſi verum eſt hujuſmodi viros arrigẽtes, ſed ſemen non emittentes inter frigidos connumerandos non poſſe contrahere matrimonium, vt probat Sannazar. *de Matrim. cap.* 3. *artic.* 4. *à num.* 11. *ad ſeqq.* 13 verum etiam erit, eos non poſſe Matrimonio vti. an forte diſtinguendum, dicendumque Virum vel ante contractum Matrimonium fuiſſe hoc modo affectum, nempe frigidum, vel poſt contractum ex valetudine talem euaſiſſe? Fortaſſis enim in primo caſu quemadmodum Matrimonium non tenet, ſic non licebit Matrimonio vti, in ſecundo contra. ſed hæc iis, ad quos pertinent decidenda remittantur. Illud dubium facit, cur fœmina ſemen non potente emittere, vir tamen coitu vti poſſit, & Matrimonium teneat, contra vero viro non potente emittere coitus ſit illicitus, & Matrimonium non teneat, cum in noſtra ſententia etiam fœmineum ſemen vt maſculeum requiratur ad conceptionem? In vtroque certe caſu, licet ſuccedere non poſſit conceptio, poſſunt intendi, & haberi duo alij Matrimonij fines, nempe & debiti ſolutio, & fornicationis remedium. ſi ergo ad primum finem, nempe ad procreationem filiorum non facit hic Matrimonij vſus, poteſt aliis duobus ſuppleri, non minus quam poſſit vbi alia quacunque ex cauſſa omnis ſpes habendæ prolis ſit irrita, vt in Matrimonio euenit inter decrepitos contracto.

De lactante muliere jam locuti ſumus in ſuperiori quæſtione quomodo, & quantum excuſetur à debiti redditione. modo dubitari poteſt, an ipſa lactans mulier debitum poſſit exigere. videretur autem eaſdem cauſſas, quæ lactantem excuſant à redditione, 14 prohibere eandem ab exactione. relictis tamen his, quæ ad Canoniſtas pertinent, dicam id, quod conſiderare ſpectat ad Medicum. nempe quod licet, vt alias dixi, non ſimplex, ſed duplex, immo etiam triplex periculum immineat ex coitu lactantis in lactentis pueri damnum, & in conceptus etiam ſi quis ſequatur, tamen hæc habent locum in coitu frequentato, & vbi timetur facilis conceptio. itaque cum ex rariori coitu ſanguis lactantis non ita turbetur, & niſi ſequatur conceptio (quæ tamen non eſt ſemper æqualiter timenda) ceſſent etiam omnia commemorata damna, dicendum non eſſe omnino prohibendam lactantem Mulierem ab exactione debiti de raro facta, ſi modo acutiores carnis ſtimulos experiatur; & ratio eſt, quia majus expectandum damnum & lactenti puero, & ipſi mulieri ex abſtinentia, quam ex vſu coitus, vbi mulier illum vehementer appetat. frequentem tamen exactionem ſemper eſſe noxiam dicendum, ob rationes, de quibus alias.

15 Dubitatur deniquè, an Conjuges exigere poſſint debitum ex ſola ſanitatis cauſſa. ratio dubitandi eſt, quia copula Matrimonialis ad hunc finem non eſt inſtituta, abutuntur ergo Conjuges Matrimonio, non deligentes ejus vſum ad aliquem ex illis finibus, ad quos eſt ordinatum. Præterea venus ſemper nocua eſt, neque veritatem habet vnquam ad ſanitatem, vel ad alicujus morbi releuationem ex vſu eſſe per ea, quæ adduxi *lib. ſuperiori tit.* 1. *quæſt.* 5. *num.* 6. non ſolum ergo debet prohiberi Veneris vſus ad hunc finem conjugatis, quia Matrimonium non exercetur hoc modo ad aliquem ex inſtitutis finibus, ſed etiam quia ſanitati obeſt, & inaniter procuramus per eum ſanitati conſulere. Dicendum tamen ſecundum Canoniſtas, nullam habere culpam exigere debitum cauſſa ſanitatis. Summa Ang. *par.* 1. *verbo debitum conjug. nu:* 24. tametſi veriorem opinionem eſſe credat, quæ hoc

veniale

veniale peccatum esse existimat, quam sequitur etiam Summa Siluestr. *verbo debitum conjugale num.* 13. Sanchez. *de Matrim. lib.* 9 *disput.* 10. *num.* 3. Coninc. *de Sacram. disput.* 34. *dub.* 1. *num.* 12. *tom.* 2. & licet Sanchez addat, hoc verum esse, quando aliud medium aptum ad tuendam præsentem sanitatem, aut ad amissam recuperandam non reperitur, tamen cum hoc medium non sit illicitum, fiatque absque vitæ dispendio, & facilius executioni demandetur, quam quæcunque alia à Medicis præscribenda, fortè etiam suppetentibus aliis mediis, non erit culpa hoc remedio ad sanitatem vti, quia semper saltem implicite intendi potest aliquis ex illis finibus in vsu Matrimonij intendendis. Secundum Medicorum autem communiorem opinionem dicendum, Veneris vsum nonnullis morbis auxilio esse, & sanitati etiam custodiendæ proficere, vt probaui *loco citato. num.* 4. *& seqq.*

SVMMARIVM.

1 *Conjugi leproso sanus an teneatur reddere.*
2 *Tex. in cap. Quoniam de Conjug. Lepros. de quanam Lepra loquatur.*
3 *Cuinam ex Conjugibus certius immineat infectionis periculum ab altero.*
4 *Vir Gonorræa laborans an possit debitum exigere.*
5 *Gonorræa duplex.*
6 *Sanus conjunx an teneatur reddere infirmo exigenti, cui venus futura est maxime noxia*
7 *Sani conjuges an teneantur inuicem reddere, si ex coitu notabilem morbum solent incurrere.*
8 *Conjugi satyriasi, aut consimili morbo laboranti an sit reddendum debitum.*
9 *Mulier an teneatur reddere viro, qui nimis crasso, aut longo Pene dotetur, & num. seq.*
11 *Vxori imperforatæ, an teneatur vir reddere debitum.*

De his, quæ conjuges à redditione debiti excusant ex parte alterius.

QVÆSTIO V.

PRimo loco offertur diu agitata inter Canonistas quæstio, an nimirum sanus Conjunx teneatur reddere debitum conjugi leproso, extatque circa hoc præceptum *in cap. Quoniam de Conjug. Lepr.* jubens esse reddendum; cum tamen alia ex parte certum sit, neminem teneri cum propriæ salutis periculo, aut notabili sanitatis detrimento debito satisfacere, vt superioribus quæstionibus ex Canonistarum auctoritate dictum est; at ex Lepra promptissime infici potest sanus conjunx à leproso, vndè non modo summum imminet sanitatis detrimentum, sed etiam manifestum vitæ periculum, quia Lepra cancer vniuersalis est ipsum corpus depascens, vltra indicibile, quod secum affert, tædium, & inenarrabilem molestiam, qua homines affligit, & abhominabilem turpitudinem cæteris hominibus odiosam. Itaque ex his moti aliqui DD. in ea re decidenda judicarunt distinguendum esse, ac tum demum teneri sanum conjugem voluerunt reddere debitum, cum Lepra non est contagiosa, vbi vero Medicorum judicio contagiosa sit, & sano immineat infectionis periculum non teneri. Sum. Siluestrina *verbo debitum conjug. num.* 2. *par.* 1. Tolet. *Instruct. Sacerd. lib.* 7. *cap.* 24. *num.* 3. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 22. *Tom.* 2. Bonaccin. *de Matrim. quæst.* 4. *num.* 8. *par.* 1. quam sententiam facit DD. communem Barbos. *in Collect. Doctor. in lib.* 4. *Decret. tit.* 8. *cap.* 2. *nu.* 2. & videndi allegati ibi per eum.

2 Noto tamen ego in textu, Pontificem in primo capite loqui de Lepra contagiosa, cum dicat, tali morbo affectos solere ejici ab hominum societate, quod quemadmodum ob solum contagium fit, ita de Lepra non contagiosa non verificatur. Mox autem in secundo capite præcipit, Conjugi leproso exigenti, debitum esse reddendum, vndè apparet, Pontificem de eodem morbo loqui, de quo locutus fuerat in præcedenti. Verumenimvero subsequentia illa verba nempè, seu alia graui infirmitate detenta, id videntur importare, vt Textus ibi non loquatur de Lepra respiciendo contagium, vel in respectu contagij, sed respiciendo grauitatem ipsius morbi; non solum enim in Lepra, sed in quacunque alia graui infirmitate voluit illud præceptum habere locum, hoc est, vt Conjuges ob grauem infirmitatem se inuicem non deserant, aut dimittant, quin etiam vt alter alteri exigenti teneatur soluere debitum, sed ad hoc videri possunt quæ attuli *lib.* 3. *quæst.* 6. *num.* 15. *& seqq.* vbi etiam licet videre quæ addidi de morbo Gallico, qui & ob symptomatum similitudinem & grauitatem, & ob contagium videtur Lepræ natura conuenire: quod & Card. *in lib. Hipp. de Alim. tex.* 26. dicebat. Immò non defuerunt qui nonnullos Gallico morbo affectos Antiquorum Elephantiasi infici censerent, quæ vnus idemque morbus cum Lepra pessima, & consummata est, & idcirco Gallicum morbum nouum non esse crediderunt Langius *lib.* 1. *epist.* 42. & Vallesi. *in* 4. *Epidem. tex.* 1. vbi loci in quibusdam ægrotantibus obseruata videntur omnia symptomata, quæ Gallicò morbo sunt familiaria, & ex quibus ejus essentiam, & naturam assequi solemus; licet supra citatæ opinioni nempè quod Elephantiasis sit idem, quod morbus Gallicus ex Leoniceni auctoritate contrarietur Fracastor. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 13. per totum, vbi ad id multas quoque adducit rationes, quamquam & ipse *lib.* 1. *Syphilidis* partim conueniat cum illis, qui morbum Gallicum nouum non esse censuerunt, sed alias visum, vt patet in seqq. carminibus.

De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exiit, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, durosque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur æuum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse
Ducendum est, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit, quoniam longæua vetustas
Cuncta situ inuoluens & res, & nomina delet,
Nec monumenta patrum seri videre nepos.

Sed quicquid sit de hoc, ne de nouo ea, quæ loco citato retuli; hic repetere cogar, cum jam ad eum Lectorem remiserim; iis, quæ inibi dicta sunt subsequentia addere libet, quæ vtrique etiam loco inseruire possunt. Videndum ergo est cuinam ex Conjugibus certius, aut majus immineat infectionis periculum, Virone ab Vxore, an Vxori à Viro ex contagioso morbo, qualiscunque tandem sit. Summa Siluestrina *par.* 1. *verbo debitum conjug. num.* 2. *ex Medi-*

corum auctoritate. Sanchez *de Matrimon. disput.* 24. *num.* 19. ex Canonistis voluit certius periculum infectionis imminere viro à muliere Lepra, aut alio contagioso morbo infecta. Sed cum Medicorum opinio ea sit, de qua testatur Forest. *lib.* 32. *Observat.* 1. *in Schol.* corpora, quæ molliorem carnem sortiuntur promptius contagium excipere, quam quæ solidiorem habent, certè mulier, quæ molliorem habet carnem promptius inficietur, quam vir. Neque ob hanc tantummodo caussam mulier facilius à viro inficitur, sed etiam quia ipsa à viro excipit materiam seminalem corruptam, & contagio infectam in proprium vterum, vbi etiam per aliquod spatium commoratur. At vir nihil recipit ab ipsa muliere, sed tantummodo se cum illa commiscendo per contactum, ac illum quidem non nisi multoties repetitum plerumque inficitur, quin facile emundando se, ab ea infectione se liberat, quod non tam facile euenit de muliere, in cujus vtero hærent interdum, ac sæpissime infecti seminis virilis reliquiæ, quæ ab ipsius calore, & humiditate fotæ facile contagium excitare possunt, cumque mulier non modo secundum totum, sed secundum genitales maxime partes multo humidior sit, quam vir, certè impressionem facilius excipiet viro. Simpliciter ergo loquendo, dataque paritate ex sua natura mulier promptius à viro inficitur, quam è contra, licet contracta infectione difficilius se liberare possit vir, quam mulier ob id, quod non vt mulier per vterum possit sanguinem à corruptis, & venenosis humoribus singulis mensibus expurgare. tametsi mulieres pessime à morbo Gallico exceptas, nec minus quam viros difficulter ab eo se vindicare comperiamus. Sed profectò in hac re decidenda temperamenta, & ætates sunt etiam considerandæ. tenella juuencula à seniori viro facillime inficietur, difficillime senior vir à muliere juniore. Iunior item vir, vt pubes, à seniori muliere facile contagium contrahet, difficulter senior mulier à pubescente mare, & sic de singulis, idemque de temperamentis statuendum, & de corporum ipsorum habitu, & textura. Sed aliud addunt Canonistæ, quod omnino à rei veritate abest, circa debiti redditionem à sano Conjuge faciendam leproso Conjugi, nempè quod non ita est periculum infectionis in reddendo debito, sicut in cohabitando. Ita summa Ang, *par.* 1. *verb. conjug. num.* 4. & Summa Siluestr. *par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 1. & alij, quod tamen nequaquam verum est, nullius enim actus, siue contactus promptius, ac euidentius inficere potest quam veneris vsus, qui non solum timeri debet vbi ipsa mulier lepra laboret, sed etiam vbi absque eo quod Lepra laboret cum leproso viro rem habeat, nam sano viro huic mulieri copulari esset periculosum; vt notat ex Medicis Gordon. *in Lil. par.* 1. *cap.* 22. & ex Canonistis Sanchez *lib.* 9. *disp.* 22. *num.* 20.

Sed cum de morbo Gallico inciderit mentio, & Gonorræa sit symptoma vt plurimum præcedens, vel concomitans morbum Gallicum, videndum, quam veritatem habere possit id, quod Sanchez determinat dicens, quod viro Gonorræa laborante nulla sit culpa exigere debitum, adde tu, idem valere in vxore eodem symptomate affecta, cum idem periculum, quod vxori impendet à viro, impendeat viro ab vxore, si de virulenta Gonorræa loquamur. 4

5 Aduerte igitur Gonorræam in duplici esse differentia, alia enim est vera, alia falsa; vera Gonorræa seminis effluxus indesinens est, absque voluntate factus, falsa, vel pseudogonorræa est morbificæ materiæ per genitales partes perpetuus effluxus, cujus sunt duæ species, nam alia quidem virulenta est, & contagio communicabilis, alia non virulenta, nec contagio communicabilis. Vera Gonorræa hominem emaciat, illumque ad tabem non longo tempore perducit, & idcirco cum non sine summo vitæ periculo in hoc affectu infirmi concubitu vtantur, facile Canonistæ decernent, vt mihi persuadeo, neque exigere, neque reddere debitum conjuges inuicem posse absque mortalis culpæ reatu. Pseudogonorræa virulenta præterquam quod generationem impedit, affert interdum molesta symptomata, & morbos etiam nonnullos accersit, maxime autem ob vlcus in meatu vrinario carunculas excitans, difficultatem, & quandoque etiam vrinæ suppressionem conciliat. Est autem hæc ita contagio communicabilis, vt ex ejus contagio interdum non simplex Gonorræa, sed mille Gallica symptomata, atque illa quidem grauia homines contrahant, & in summa aliquando ex ejus tantum vitio sæuissimi Gallici morbi concipiant seminia. Vnde videndum, an debeat hoc periculum retrahere hominem ab exactione, & excusare à debiti redditione. Pseudogonorræa non virulenta præter turpitudinem, & molestiam continui effluxus materiæ morbificæ, nullum insigne afferre consueuit incommodum, nisi quod interdum ipsa quoque in viris carunculas excitat, nunquam tamen par incommodum affert cum virulenta, præterquam quod contagio caret. Itaque cum Sanchez determinat nullam esse culpam exigere debitum à Conjuge Gonorræa affecto, videndum de qua Gonorræa intelligat, in vera enim hoc non potest habere locum, vt dixi; in virulenta autem non ita facile dictu est, quid sentiendum, in posteriori forte locum habere poterit illius opinio, vt ego existimo, licet hæc, ponderatis his, quæ illis ponderanda objicio. ipsis Canonistis remittenda sint.

6 Secundo dubitatur, an sanus Conjunx teneatur reddere debitum Conjugi non aspernabili ægritudine laboranti, stante exigentis notabili periculo ex Veneris vsu. In quo dubio aduertendum, disparem esse periculi rationem in Viro, & in Vxore, quod aliàs quoque admonui. Nam Viro reddere debitum grauiter ægrotanti tantundem est, ac illum jugulare, at fœminæ etiam grauiter ægrotanti reddere debitum, si à marito exigatur, licet nocuum esse possit, non ejusdem periculi erit, vt jam supra quæstione tertia dictum est. Ratio esse potest, quia vir quadruplo magis, quam fœmina in coitu dissoluitur tum ob majorem laborem, tum etiam ob copiosiorem vtilis materiæ effusionem. Secundo aduertendum, quod & aliàs admonui, mulierem minima, aut etiam nulla virium jactura posse debitum reddere, satis enim est absque eo, quod semen emittat, vt se à viro iniri patiatur. Quod si etiam exigendo debitum semen effundere cupiat, non potest hoc esse absque euidenti periculo, nisi morbus ex iis esset, quibus venus aliquo modo succurrere potest.

7 Tertio dubitari potest, an conjuges teneantur inuicem reddere debitum, si sani quidem sint, sed tamen insigniter alteruter eorum à coitu oblædi soleat.

soleat. in quo casu peculiaris est dubitandi ratio, vt dicam: nam sunt ex viris maxime, qui Veneris laborem nullo pacto sustinere possunt, quin aut cito dissoluantur, aut stomachi, cordis, ventrisve affectus, aut dolores contrahant, aut vertigine tententur, aut alio quodam notabili symptomate afficiantur. quin etiam quædam mulieres ex coitu vterinos dolores, lipothymiam, syncopem, aliosque affectus incurrere sunt paratæ; quemadmodum Scorto cuidam, cui Angela nomen erat euenire consueuisse narrauit mihi Ioseph Ghislerius Romæ inter primarios Vrbis Medicos multa, ac merita cum laude medicinam exercens. quotiescunque enim mulier hæc cum viro congrediebatur, maxime si bene mentulatus existeret, in syncopem leuem incidebat, si vero & ipsa semen emitteret, in grauiorem syncopem lapsa longiusculo temporis spatio ad sese redibat, nonnullisque in posterum diebus decumbere & ex lassitudine, & ex ventris dolore cogebatur. sic & Dyseridis ancilla Larissæ, narrante Hippocrate *lib. 5. de morb. vulg. num.* 12. cum Venere vteretur doloribus vehementer affligebatur. eodem quoque pacto Scortum aliud apud Marcellum Donatum *lib. 4. de med. histor. mirab. cap. 17. in princ.* cui nomen erat Lucretia, cum coitu vteretur animo linquebatur, & alios huic similes casus narrant alij, in quibus peculiariter considerandum, an si petant, sit illis debitum reddendum; cum enim hæc vitia sint vt plurimum connaturalia, certe si infirmus prohibeatur exigere, & sanus reddere, Matrimonium omni bono fine frustrabitur; alia autem ex parte coitus his adeo nocuus esse potest aliquando, vt subitam mortem obeant, aut in longos, & difficiles morbos, aut in perpetuam valetudinem labantur; nisi ergo noxa sit leuior forte non tam prompte Canonistæ concedent in hoc casu vel exigere, vel reddere.

8 Quarto occurrere potest dubium, an Conjugi Satyriasi, vel furore vterino, vel inordinata coeundi cupiditate affecto possit licite per alium debitum reddi. ratio dubitandi est, quia venus his, qui hujusmodi symptomatibus detinentur, plerumque noxia est, maxime vero vteri pruritui, quæ passio est furori vterino congener, quam à coitu efferari magis quam mitiorem reddi dicit Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap.* 8. quod palam etiam fit in nuper deuirginatis juuenculis, quæ ob extraneum calorem ex violentia deuirginationis conceptum, hujusmodi pruritu molestatæ magis libidinosæ euadunt ex ipso Veneris vsu, vt ex Arist. *lib. 4. problem.* refert Franc. Ranchin. *de morb. Virg. sect. 3. cap. 2. rubr. de fur. vterin.* Itaque duplici ex capite excusaretur sanus conjunx à debiti redditione in his casibus. vno quia tales possunt absque discretione, & immoderate exigere, alio quia ex redditione exigens notabiliter lædi potest, vnde neque etiamsi moderate, & cum discretione exigeret, durante morbo, teneri forte videtur sanus debitum reddere, esset enim in nimium exigentis præjudicium, qui tum temporis in his, quæ ad Venerem spectant, vix compos mentis esse solet. Dicendum tamen, quod, vbi hujusmodi morbi ex seminis abundantia ortum habeant, cum moderata venus illis pro remedio sit, vt idem dicit Mercurial. *ibid. c.* 10. sanus Conjunx teneatur exigenti moderate reddere. neque obstat quod Ranchinus ex Aristotele dicebat, quia loquitur vbi simplex calor passionem faciat, at vbi furor vterinus, tentigo, pruritus, & similes passiones ab exuberantia seminis ortum ducant, Veneris vsu eas omnino efferuescere, ac curari experientia docet.

9 Quinto vertitur in dubium, an mulier teneatur reddere debitum viro, qui nimis crassiori, aut nimis longiori mentula dotaretur. & quoad crassitiem, (nisi adeo immoderata appareat, vt sit monstrosa) si vir cautus sit, & cum moderatione agat, neque cum impetu, & irrationabili violentia in agrum Naturæ irruat, & vbi etiam opus sit, aptis medicamentis, nempe vteri angustiam relaxantibus vtatur; & nisi altera ex parte vteri angustia tanta sit, ac tam præternaturalis, vt Medici magis, quam Mariti operam desideret, nullum notabile secum periculum ea inducere potest, si aliqualem dolorem, aliqualemque, sed medicam lacerationem in primis congressibus factam excipias. nonne vides tenellarum Iuuencularum vteros in primo partu puerum emittere, cujus caput decuplo majus aliquando est, quam quæuis etiam crassissima mentula humana? illud certe palam est facile vterum dilatari, ac constringi, & vix hominem reperiri posse tam crasso membro dotatum, qui jactare illud possit, quod in obscænis habetur.

Commoditas hæc est in nostro maxime Pene,
Laxa quod esse mihi fœmina nulla potest.

Cui disticho æquiualens nouum hoc est de cunno angusto.

Maxima noster habet vigilataque commoda cunnus,
Parua quod esse mihi mentula nulla potest.

Itaque nisi aliud obstet, vt esset vteri præternaturalis angustia, aut mulieribus corporis exiguitas, & habitus monstrosa gracilitas, non videtur ex hac exuperanti membri magnitudine vllum notabile periculum mulieri imminere, vt dixi alias *lib. 3. tit. 1. quæst. 6. num.* 3.

Neque obstat, quod membri crassities interdum ipsius vteri vasa aperiendo, & lacerando sanguinis fluxum, & menstruorum nimis excedentem copiam adsciscere possit, vt notat Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap.* 2. nec quod addit Hucher. *lib. 1. de sterilit. cap. de magnitud. Pen.* nimirum hanc membri magnitudinem posse vrinæ incontinentiam, Diarrhæam, inflammationem, aliaque symptomata excitare, quia hæc locum habent tantum in violento concubitu, & absque vlla discretione, nec cum memoratis cautionibus celebrato.

10 Dispar tamen ratio est, vbi vir mentulam haberet nimis longam, ita vt facile concumbens in internum vteri osculum violenter impingeret; tunc enim, & magis notabile, & euidentius immineret periculum, cum dolorem grauem, sanguinis rejectionem, inflammationem, ligamentorum disruptionem, atque alia nonnulla symptomata excitare posset. præterquam quod excitando dolorem, omnem Veneris jucunditatem, ac delectationem mulieri adimeret, vnde etiam conceptio omnino impediretur, vt percurrit idem Hucher. *loco citato* quod autem longitudo nimia ipsius Penis per se sit caussa, vt semen infœcundum euadat, eo quod ob eam meatus longitudinem perfringeretur, antequam ad vterum perueniat, quod primo Aristoteles *lib. 1. de Gener. Animal. cap.* 6. & post illum multi Medici, ac Philosophi tradiderunt, non immerito ab eodem Huchero vbi alias improbatur ob nimiam viæ breuitatem, quam permeat, quantumcunque mentula longa sit, & ob vteri, à quo illico excipitur (immo inquam attrahitur) caliditatem. Vtrum autem supradicta sanitatis pericula tantæ molis sint, vt in considerationem venire debeant, maxime cum caute agendo euitari possint, forte negatiue resoluendum. certe ad hoc

ſaltem videbatur neceſſarium de his mentionem habere, quia facile euentu eſt, vt mulier à viro diſcedere cupiens, thori ſeparationem ex hac cauſſa procuret, & proprium periculum cauſſetur, & tunc Canoniſtæ palam ex dictis habebunt, an mulier juſto timore ducatur, necne, & an hæc cauſſa ſufficiens eſſe poſſit ad illam excuſandam à debiti redditione, vel ad thori ſeparationem illi concedendam.

11 Sexto in dubium verti poteſt, an vir teneatur reddere debitum vxori imperforatæ, nempe quæ vteri clauſuram patitur incurabilem; ſunt enim mulieres nonnullæ, quibus membrana in medio vteri collo obtenditur, aliquando tam dura, vt nulla irruentis viri violentia diſrumpi poſſit. has Atretas, imperforatas, ac velatas vocant, de quibus alias verba feci. videre tur autem, virum teneri his reddere debitum, maxime ſi concipere poſſint, vt nonnullæ poſſunt; nullo enim fine videtur deſtitui hoc Matrimonium, ita vt irritari poſſit, dùm vltra cæteros etiam hunc, qui præcipuus eſt, habere poteſt, nempe ſobolis procreationem, quia vt Hippocr. auctoritate, aliorumque Medicorum alias dixi *lib. 3. tit. 1. quæſt. 7. num. 24. & ſeqq.* hujuſmodi mulieres poſſunt concipere. Immo etiamſi hoc fine deſtitueretur, tamen non excuſari deberet vir, quin redderet, quia neque ipſe vir, neque mulier impediuntur, quin ſemen emittant, vnde vterque eorum poteſt habere remedium concupiſcentiæ, & vſu Matrimonij mutuam dilectionem fouere. ergo etiamſi ex hoc capite mulier ſterilis eſſet, tamen non eſſet illi denegandum debitum, quia & ſterilium Matrimonium valet, & ſterilibus etiam ex alia magis irreparabili cauſſa debitum eſt reddendum, quia etiam abſtracta à Conjugio omni ſpe habendæ prolis, tamen Conjugium non eſt irritum, Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſput. 92. num. 26. vt alias dixi.* ſi ergo inter hos Matrimonium valet, recte Matrimonio vti poterunt. Neque dicendum idcirco in hoc caſu non eſſe reddendum debitum, quia neceſſe eſt, virum extra vas fœmineum ſemen effundere, & hoc fieri non poſſe abſque peccato, quia id non videtur habere locum in hoc caſu, cum non poſſit dici, virum extra vas ſemen effundere, ſi intra vteri collum effundat; quemadmodum neque ille extra vas effundere dici deberet, qui vel per negligentiam, vel aliqua alia ex cauſſa ad intima vteri concumbendo non perueniret, ſed in media ſemita ſemen emitteret: totum enim vteri collum vas illud dici debet, in quod ſemen projiciendum eſt, ſufficitque ad hoc, vt vir dicatur, intra vas effundere, vt intra vteri labra emittat; ſatis namque eſt, vt in locum emittat, vnde vterus ſua attractrice facultate illud ad ſe allicere poſſit, vt inde conceptio ſequatur. Alia tamen ex parte videretur in hoc caſu debitum non eſſe reddendum, cum ſubſit manifeſtum vitæ periculum ipſius mulieris, ſi concipiat ex vna, & ex alia ſemen ob membranæ impedimentum retrocedat, at tantundem ſit illud extra vas effundere; quibus conſideratis Canoniſtæ determinabunt, an Matrimonium cum his fœminis valeat, an debitum reddi debeat, & hujuſmodi alia dubia, quæ circa hoc occurrere poſſunt, mihi ſatis ſit ea, quæ ad Medicum cognoſcere ſpectat, præmonſtraſſe. [Scio arctationem, quæ remedium non admittit in fœmina cauſſam eſſe ſufficientem, ac præſentaneam dirimendi Matrimonium. ſed ſi conjuges eo modo quo potuerint commixti fuerint, & ſeminauerint, & ex eo congreſſu mulier conceperit, vt euenire poſſe ex Hippocratis auctoritate aliàs dixi, poterunt-ne conjuges cognito impedimento hujuſmodi ab inuicem ſeparari, & Matrimonium dirimi. ad hoc dubium quid ſit dicendum, Canoniſtis relinquo determinandum.]

SVMMARIVM.

1 *Viro an liceat, aut mulieri medicamenta aſſumere ad Venerem excitandam.*
2 *Vir an poſſit ſe medicamentis validiorem reddere ad Veneris vſum.*
3 *Vir an teneatur poſt ſeminis emiſſionem copulam continuare, vt vxori integre ſatisfaciat.*
4 *Conceptio non ſequitur, niſi conjuges ambo ſimul ſemen emittant.*
5 *Conjunx an poſſit remorari pollutionem, vt alterius emiſſionem expectet.*
6 *Conjunx an poſſit pollutionem remorari, vt interim alter pluries polluatur.*
7 *An inchoatum coitum non abſoluere liceat.*
8 *Seminationem extra vaſa fieri quomodo ſit intelligendum.*
9 *Pollutio voluntaria extra vas eſt peccatum mortale ſecundum Canoniſtas.*
10 *Pollutionem extra vas quando dicatur vir facere.*
11 *Mulierem extra vas pollui quid ſit non poteſt explicari.*
12 *Vxor an poßit poſt coitum ſurgere, & vrinam reddere, vt ſemina excutiat, ne conceptio ſequatur.*

Examinantur nonnulla, quæ ſecundùm Canoniſtas in vſu Matrimonij cum peccato inter Conjuges contingunt.

QVÆSTIO VI.

PRoponam in hac quæſtione dubia nonnulla, de quibus nullam apud Canoniſtas factam mentionem inuenio, cum nonnullis aliis, quæ & ipſi tetigerunt. Primò autem quæro, an Conjunx, qui non eſt multum potens ad coëundum, teneatur, aut ſaltem licitè poſſit, vt debito ſatisfaciat, aliquo modo ſe ipſum potentiorem reddere, vt aſſumendo medicamenta calida, ſemen adaugentia, & ſopitam Venerem proritantia. & non teneri abſolute dicit ſumma Silueſtr. *par. 1. verbo debitum conjugale num. 2. ex Archid. auctoritate.* nam ſatis eſt, vt inquit, ſi ſe non reddat impotentem. an vero poſſit licite id præſtare non determinant. Dico igitur quantum ad Medicum ſpectat, quod primo in viro impotentia, ſeu ignauia, & debelitas ad Venerem exercendam poteſt habere diuerſas cauſſas, quarum aliæ nullo modo ſunt amouibiles, vt eſt naturalis genitalium partium frigiditas, aliæ vero ſunt amouibiles quidem, quæ & ipſæ in duplici, ſunt differentia; vel enim in totum amoueri poſſunt, vel in partem, vel melius dicamus, alias vere amoueri, alias autem apparenter tantum, & quemadmodum priores amouentur abſque vllo ſanitatis incommodo, immo cum ejus commodo, ita poſteriores etiamſi amotæ appareant, & homo ad Venerem excitetur, nonniſi cum aliqua, & notabili ſanitatis noxa id perficere ſolent. Priorum exemplum ſit impotentia, quæ ex longo aliquo morbo ſucceſſit, & ex diuturna conualeſcentia, in qua corpus ſpiritibus, & ſanguine depauperatum 1

tum

tum refrigescit; restauratis autem viribus facile impotentia cessat cum notabili sanitatis profectu; renutritur enim corpus, ac spiritibus, & sanguine repletur, vnde vtilis materiæ, seminisque copia procreata, facile venereorum appetitus redit, & homo ad Venerem stimulatus, ejus laboribus jam promptior, atque aptior euadit. Posteriorum exemplum esset impotentia in Viro jam in senectute, vel in senio constituto, amouetur enim, vel amoueri videtur impotentia quibusdam Medicis auxiliis, quæ semen, sanguinemque acuere, & genitales partes jam frigescentes solent excalfacere, flatumque insimul procreare, atque eo modo vir tantisper ad Venerem potentior euadit; quod non fit per amotionem caussæ, sed per momentaneam quandam alterationem, & idcirco succedere non potest, nisi cum magna virium jactura, & euidenti sanitatis noxa, si sæpe maximæ medicamenta reiterentur.

Præterea finis, cujus gratia Vir procurat se potentiorem facere vel est simplex venereorum voluptas, vel Prolis desiderium, vel voluntas debito satisfaciendi, dicendum itaque videretur (saluo semper meliori Canonistarum judicio) in primo casu, nempe vbi caussa est amouibilis procurare se potentem ad Venerem reddere ob procreandam prolem, non solum licitum esse, sed honestum, quia id fit salua etiam Viri incolumitate, neque enim aliter amouentur tales caussæ, quam excitando calorem naturalem, & vires augendo; quemadmodum etiam licitum esset vbi id fieret caussa reddendi debitum conjugale, quod etiamsi ex sola voluptatis caussa fieret, non videretur tamen vllam habere culpam, quia Vir dat operam, vt robustior euadat, & naturales actiones commode exercere possit, quod non videtur esse illicitum procurare licitis mediis. Licet ex aliquorum Doctorum opinione summa Ang. *verbo debitum conjug. num.* 23. dixerit hoc esse peccatum mortale. De qua re alij DD. judicent. In posteriori casu, si caussa habendæ prolis id fiat, non videretur illicitum, etiamsi cum aliqua, non tamen insigni, ac graui noxa propriæ sanitatis id fieret; quod si fiat caussa satisfaciendi debito, vbi non timeatur euidens, & notabile periculum, adhuc forte non esset inhonestum; sed si fiat caussa voluptatis tunc quidem omni proculdubio (nisi me mea fallit opinio) hoc tanquam illicitum, & peccatum inducens est improbandum. [Sed vide ad hæc quæ affert Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 3. *num.* 3. *& seqq.*]

Porrò in fœmina non datur impotentia ad coëundum, nisi ex caussa imperforationis, cujus curam tentare absque euidenti vitæ periculo, non est illicitum. Aliàs nunquam mulier est impotens ad exercendam Venerem, sed aliquando fit vt in coëundo nullam percipiat voluptatem, quam Medici interdum aptis medicamentis procurant; ergo id in muliere vel fit ob solam voluptatem, vel ob Prolis desiderium, cum priuatio delectationis in coitu conceptionem secundum plurimum impediat, non fit autem vnquam ex caussa satisfaciendi debito, quia absque voluptate mulier satisfacit. Ergo caussa solius voluptatis medicamenta assumere ad percipiendam delectationem in coitu, forte non erit magis illicitum, quàm exercere Venerem ejusdem voluptatis caussa, verum caussa habendæ prolis omninò erit licitum, immò forte tenebitur mulier cognoscens hoc sibi esse impedimento ne concipiat, ad ea medicamenta assumenda, vt in coitu delectata possit concipere.

Secundò dubitare licet, an quis possit, vt potentior ad Venerem euadat etiam vltra id, quod debiti redditio expostulat, sapradictis medicamentis licite vti; sunt enim quidam tam Veneris illecebris capti, vt ipse se ipsos aliàs per se ignauos ad eam stimulare, omnique studio prouitare satagant; præcipuè autem ex senescentibus nonnulli, qualis Lupercus ille apud Martial. *lib.* 3. *Epigr.* 33. in quem Poeta hoc pacto inuehitur.

Stare, Luperce, tibi jam pridem Mentula desit,
Luctaris demens tu tamen arrigere;
Sed nihil Erucæ faciunt, Bulbique salaces,
Improba nec prosunt jam Satureia tibi.
Cœpisti puras opibus corrumpere buccas;
Sic quoque non viuit sollicitata Venus.
Mirari satis hoc quicquam, vel credere possit,
Quæ non stat, magno stare, Luperce. tibi.

In hoc ergo casu cum ad nullum laudabilem finem, sed solum voluptatis venereæ caussa id fiat, & aliquando cum notabili sanitatis detrimento, videretur dicendum, non licere hujusmodi medicamenta assumere, cum coitum ab omni culpa immunem non esse jam dictum sit, si sola voluptatis caussa fiat, quid ergo si accedat notabile amittendæ sanitatis periculum? nam certe quæcunque tandem ea medicamenta sint, quæ Venerem stimulant, nunquam sine aliqua notabili noxa aut assumuntur, aut in vsum aliquando conuocantur.

Tertiò dubitatur etiam à Canonistis, an Vir teneatur post seminis emissionem copulam continuare, donec etiam mulier emittat. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 17. *num.* 9. & Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 3. voluerunt, virum non teneri expectare, vt fœmina emittat. Licet ille *num.* 11. & hic *loco eodem* dicant licere Marito copulam continuare donec mulier seminet. Nullum tamen peccatum interuenire determinauit Sanchez *ibid. num.* 15. si vbi vir semen emiserit, mulier ante proprij seminis emissionem à copula desistat. In quibus Canonistarum assertionibus nunnulla sunt, quæ graue dubium excitare possunt: quoad illud enim, quod ajunt, non teneri virum expectare mulierem donec semen emittat, non videtur in omni casu tam simpliciter accipiendum, & solùm forte habere locum, vbi vir à muliere exigat, nam exigente muliere videndum esset, an vir hoc pacto obligationi reddendi debitum satisfaceret. Atqui duplici ex capite satisfacere non videretur. Primò quia si debiti redditio respicere debeat generationem, jam absque eo, quod mulier semen emittat, nulla sequi potest generatio, vt communis est Medicorum opinio, quam luculenter quæstione prima roborauimus. Quòd si redditio debiti respiciat extinctionem stimulorum carnis, & coercitionem incendij ejusdem, tantùm abest, vt mulier à viro inita, & semen non emittens, ab ejusmodi stimulis vindicetur, vt potius acutiores eos experiatur, non enim cessat libido donec semen effundatur. Paramat. *de semin. pag.* 59. Itaque quandocunque mulier petit reddi sibi debitum, credendum maxime est, illam ad explendum proprium desiderium id expetere. quod non ad simplicem copulam, sed ad seminis tendit effusionem, per quam solum illico desiderium illud efferuescit. Non modo ergo vir non expectans mulierem in copula donec semen & ipsa emittat, non euitaret in illa, vt tenetur, incontinentiæ periculum, sed majorem in modum adaugeret; dupliciter namque mulier periclitaretur,

vno modo, qui animæ, alio, qui corporis respicit salutem. Primus modus est, vt mulier vel in somnis, quod minimum est, vel ex se aliqua via polluatur; nam plerasque offendes, quæ post viri congressum, cum proprium desiderium non expleuerint, coxas inuicem sibi superponunt, illasque inuicem constringunt, ac confricant, vt ea confricatione semen jam ad exitum stimulatum, effundatur, hoc nonnullæ; quod manum abstineant, putant se sine peccato facere; quibus fauēt nonnulli Theologi, de quibus Petr. Hurtad. de Mendoz. *in libb. de Gener. & corr. disput.* 2. *sect.* 6. §. 84. Sanchez *de Mat. lib.* 9. *disp.* 17. *nu.* 12. qui putant, posse mulierem post congressum cum viro se prouocare ad seminis emissionem, vt cōcipiant: quod quidem quēadmodum Medicis inane videtur, sic etiam Canonistis non esse sine culpa apparebit, quippe cum frustra omninò semen emittat mulier, nisi cum viro aut paulo post, vel ante emittat; nec majus peccatum existimandum prouocare se ad seminis effusionem post viri congressum, quàm extra viri congressum, in idem enim vtrumque recidit [& inania omninò sunt quæ contrà hanc opinionem, affert id. Sanchez *ibid.*] secundus modus, qui corpoream respicit incolumitatem est, quia mulieres ad seminis expulsionem stimulatæ, & illud non emittentes histericos dolores, & affectiones, melancholicasque passiones facile incurrunt. Ex quibus videretur potius dicendū quod muliere exigēte (& id quidem aut tacite, aut expresse, nihil enim ad hoc refert) maritus teneatur aut copulam continuare, aut non multo post, si fieri possit, ad eam redire, vt illa quod prima vice non potuit, secunda absoluat, nisi mulier ipsa expresse fateatur se prægressa copula esse contentam, & nouam respuat, nam alias ob modestiam mulieres dicunt se contentas esse, cum non sint.

Sed contra objici potest, frustra Maritum copulam continuare, si generationem respiciamus, cum jam seminauerit; prætèrquam quod noua agitatione semen in vterum emissum facile excidit, non potest inde vlla sequi, vt diximus, conceptio, nisi simul cum marito, aut tantisper post ipsum mulier semen effundat, sic enim semina illico commiscentur, & ab vtero attracta conceptionis materia, & caussa fiunt, alias non commixta, semen quod prius est effusum refrigeratur, & ab vtero non conceptum excidit, aut, cum illa suum emittit, foras prodit. Non ergo ad alium finem continuabitur copula à viro post sui seminis emissionem nisi, vt mulier etiam delectetur ex coitu, quod an liceat, non ita patet. Dicendum tamen, non esse necessarium ex omni concubitu sequi conceptionem, satisque esse; si conjuges, quantum est ex se ipsis, non sint impedimento ipsi conceptioni, & præter eorum intentionem, & ex accidenti fit, vt ob id, quod simul semina non effuderint, nulla sequi potuerit conceptio.

4

Verum cum dixerimus ob prænarratas caussas teneri virum expectare, vt mulier semen emittat, vbi illa debitum exegerit, videndum erat, an è contra mulier teneatur expectare virum, sed de hoc nullum omninò est dubium, cum non possit mulier dici debito satisfacere, nisi patiatur se à viro iniri, donec ille semen emiserit, terminus enim copulæ est seminis emissio.

5 Quarto dubitari potest, an Conjunx licite pollutionem remorari possit, vt alium expectet, quo simul semen effundat, de qua dubitatione etiam Canonistæ verba fecerunt; circa quam tamen nonnihil ratiocinari nos inuitat Medica speculatio, nam ex Rufo apud Oribasium *lib.* 6. *Collect. c.* 38. & ex Rasi. 24. contin. *cap.* 1. seminis interceptiones, quæ in medio concubitu fiunt renibus, & vesicæ pessimas esse constat; sicut est ex Auic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. spermatis retentionem, ejusque prætermissionem esse malam valde. Quamobrem cum ex remoratá pollutione notabile immineat periculum conjugibus propriæ salutis, dicendum videtur non posse absque culpa conjuges pollutionem retardare. His adde, quod hujusmodi seminis retardatio potest etiam impedire conceptionem; nam semen ad expulsionem motum, neque emissum, proprium vigorem amittit, euanescentibus spiritibus, indeque ipso refrigerato. Inditio est post hujusmodi interceptiones & minori cum delectatione, & minori etiam cum impetu semen effundi, quod in viris sensu assequimur, & in mulieribus consequens est eodem modo euenire.

Dicendum tamen est, aut semen jam motum esse, quod ex pruriente sensu, & ex incœpta delectatione conjicimus, aut non. Quando ergo semen jam motum est, & desistitur à coitu, & tunc omnia inconuenientia sequuntur, quæ supra commemorauimus, & idcirco tunc, vt puto, non licet pollutionem retardare. At si semen adhuc non properat ad exitum, sed videtur tantum de proximo properaturum, tunc licet magis lente in copulo procedere, aut ab ea tantisper desistere, vt alter Conjunx oportune semen emittat. Doctores autem loquuntur in priori casu, in quo ex seminis retardatione Renum, Vesicæ, & Testium tumores, Gonorræam, & meatuum obstructiones in Viris, in mulieribus autem histericas passiones facile succedere credendum.

6 Quinto dubitari potest, an vnus conjunx, vt vnico congressu alter pluries polluatur absque prænominatis periculis possit pollutionem remorari; nam sunt qui suo libitu absque vllo incommodo in coitu commorantur, seminis emissionem procrastinantes. Vtrum ergo ad supradictum finem licebit his pollutionem differre? ac certe cum hoc non fiat ad aliquem honestum, ac laudabilem finem, sed tantum ad magis libidinem explendam, credo Canonistas determinaturos licitum id esse non posse, maxime si inde aliquod notabile damnum alterutri ex conjugibus euenire possit. Sed licebitne conjugi, qui salacior in Venere sit, & quam citissime semen effundat, segniore existente altero, interim se prouocare ad iteratam pollutionem? hoc quidem non videtur habere difficultatem, si per Canonistas licet Conjugi, qui jam seminauerit copulam continuare, donec alter quoque semen effundat, cur ergo non licebit salaciori, & qui citius emittit de nouo emittere? nam non videtur vllo illicito medio ad hoc vti, nec quicquam ad hoc obstare. Sed adhuc instari potest, an licet conjugi, qui præpropere semen effundit, medicamenta assumere, quæ seminis effusionem retardent? hoc posse habere varios fines notum est; vel enim id fit ad se magis in coitu delectandum, vel ad delectandam conjugem, vel ad faciliorem conceptionem, vel tandem, quia hoc modo non potest integre debito satisfacere; ac profecto duos priores fines illaudabiles esse vnusquisque affirmabit, videtur ergo tunc id à culpa immunem hominem non facere. Duos posteriores laudabiles esse, vnde peccato

cato carere Canonistas determinaturos existimare licet.

7 Sextum dubium, ex Canonistis mouent Summa Ang. *par. 1. verbo debitum conjug. num.* 12. Sanchez *lib. 9. cit. disp.* 19. *num.* 14. & Pont. *lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 9. & alij, & est, an liceat inchoatum coitum non absoluere, vt si mulier semen emiserit, an liceat viro absque seminis proprij emissione à copula desistere, & sic è contra. Putarunt Siluestr. Rosell. & alij apud Pontium *vbi suprà*, non licere; Summa Ang. tamen *vbi suprà*, & Pontius *ibidem*, & alij contrarium putant verius, ea cautione vsi, dummodo neque adsit periculum spontaneæ pollutionis in altero conjuge, & sit hic alter ea copula contentus. Ego tanquam Medicus in hoc meam sententiam dicam, & quod pertinet ad virum difficile esse credo non subesse semper spontaneæ pollutionis periculum, si à copula non emisso semine desistat: nam in Venere exercenda semper à parte viri concurrat necesse est calor, & spiritus ad genitalia membra, vnde fiat erectio, dehinc ex motu, & agitatione majorem in modum loca excalfiunt, & semen facili negotio ad exitum excitatur; & sic si vir à coitu desistat facillime vel modica ex occasione etiam in vigilia, aut in somnis sequitur ejus effusio; quæ quidem non semper locum habent in muliere, quæ absque vlla interdum locorum excalfactione, absque vlla membrorum erectione, absque vllo veneris appetitu, absque vllo motu, & agitatione coitum exercet. In viro ergo magis periculosum est permittere, vt à coitu desistat non emisso semine; in muliere autem si in Venerem accensa non fuerit, permitti quidem posset ex supradictis; sed si jam in Venerem sit accensa periculosum etiam in ipsa erit, vt à copula desistat, quod melius ex iis, quæ *num.* 3. diximus, palam fit.

8 Dubitari præterea potest, quomodo intelligendum sit Canonistarum nonnullorum dictum, quod seminatio extra vas in vtroque Conjuge peccatum mortale inducat, si sponte sit facta, vt post alios dicit Pont. *lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 6. non reuoco autem in dubium, an spontanea pollutio ex se facta sit peccatum mortale, hoc enim est clarissimum, cum & Ethnicis ipsis tanquam opus pessimum sit vituperatum, vnde Martial. *lib.* 9. *Epigr.* 42. in Ponticum.

Pontice, quod nunquam futuis, sed pellice læua
Vteris, & Veneri seruit amica manus,
Hoc nihil esse putas? scelus est mihi crede, sed ingens.
Quantum vix animo concipis ipse tuo.
Nempe semel futuit, generaret Horatius vt tres,
Mars semel, vt geminos Ilia casta daret.
Omnia perdiderat, si masturbatus vterque
Mandasset manibus gaudia fœda suis.
Ipsam, crede mihi, naturam dicere rerum,
Istud, quod digitis, Pontice, perdis homo est.

10 Sed quærimus hic quandonam dicantur conjuges extra vas se polluere, ad hoc vt peccatum incurrant, & in viris quidem non multum negotij assumendum in hoc dubio decidendo, licet firmandum omnino sit quantum penetrare debeant ad vteri claustra, ne extra vas pollui dicantur, cum enim vterus diuidatur in os externum, collum, & os internum, quatenus ad hanc rem spectat, an teneri virum firmandum vsque ad os internum penetrare, an vero sufficit intra vteri labra, & prope externum os semen emittere, an ad peccatum euitandum tenetur saltem os externum transgredi? & in hoc quidem cum regula aliqua assignari debeat, absque dubio videretur dicendum; quod illa non alia esse possit, nisi quæ maxime ad generationem facit; quia tamen ad hunc finem jubent Medici, vt vir quam penitissime membrum intrudat, non idcirco dicendum, quod si aliqualiter ab ea intrusione deficiat, non possit sequi generatio, quia ipse vterus attractrice sua facultate potest, ac solet semen ad se allicere: quandocunque ergo vir, maxime data opera, non ita vas penetrat, nec tam proprie ad intimiores vteri partes polluitur, vt ex ejus seminis emissione sequi possit generatio, tunc extra vas pollui illum firmandum. Ex hac ergo regula desumendum videtur quomodo etiam ij, qui nulla spe generandi coëunt, Venerem exercere debent, ne extra vas pollui dicantur; ita enim forte se gerere debent, ac si conceptio ex eorum copula esset secutura. Neque fidendum est quorundam Canonistarum opinioni volentium satis esse, vt prope vas fœmineum vir semen emittat absque intromissione etiam, fundantes hanc opinionem in vteri attractione, ex qua factum dicunt, vt aliquæ in Balneo sint impregnatæ, aut ex semine simpliciter prope ipsas effuso, hæc enim ridicula apud Medicos, & inania sunt; licet pro fundamento suæ opinionis ea adducat Summa Armilla *verbo debitum conjug. vers. quarto quæritur.*

11 Major dubitatio insurgit circa mulierem, neque offendi quemquam ex Canonistis determinantem, quomodo mulier dicatur extra vas pollui, hoc enim explicari non potest; cum notum habeamus Medici, mulierem emittere semen in vterum, non extra vterum, & si quando emittat extra vterum, hoc inuoluntarie fit, cum in mulieris potestate non sit semen aut ad vterum, aut extra vterum pro suo libitu effundere: vasa enim ejaculantia ipsius mulieris in corporis vacuitate extra vteri corpus repentia ad ipsum vterum in coitu semen effundunt à quibus tamen vasis productiones quædam fiunt ad vteri collum, per quas etiam aliquando semen ad collum vteri demandatur, & per eas nonnullæ, & maximè Grauidæ spermatizant, quas tamen semen non emittere falso affirmat Auicenna. Vas ergo congruens, in quo semen fœmina demandare debet, vteri corpus est, & ad illud quidem demandatur. Vndè cum pollutio extra vasa in muliere aut non fiat, aut si fiat, id præter ejus voluntatem eueniat, non videtur dari posse casus, vt mulier peccet extra vasa semen emittendo, vt volebant citati Canonistæ, nisi id sit, illam extra vasa emittere, cum absque viri copula data opera polluitur. Quod si id non est, Canonistæ se ipsos explicet, significando quid sit.

12 Tandem in dubium verti potest, an mulier post celebratam Venerem, possit surgere, & vrinam reddere eo fine, vt semen ejiciat, ne prægnans reddatur, nam Petr. à Pal. apud Sum. Ang. *pag.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 14. putauit hoc non esse peccatum, prudenter tamen ipsa Sum. Ang. [& Sanchez *de Matrimon. lib.* 9. *disp.* 20. *n.* 3. cum aliis DD. per eum recensitis.] Periculosum id putant, & rectè, nam non videtur absque peccato mortali posse conjuges impedire conceptionem, postquam peruenerint ad carnalem conjunctionem, & maximè vbi semen emiserint; atque inane est quod putat Canonista ille, quod conceptio fiat per quoddam tempus post seminum emissionem; nam contra illico atque semina sibi inuicem obuiauerint, conceptio sequitur, aut ipsorum seminum ejectio ab

vtero. Itaque quandocunque mulier conetur ſemina ejicere dicetur conceptum ejeciſſe, quod an mortale peccatum ſit, nullum dubitare exiſtimo. Securior ergo videtur ipſius ſummæ Angelicæ opinio, nam omnino conceptio illico atque ſemina commixta retenta ab vtero fuerint, dicetur conſumata. Nam niſi illico fiat, multo minus aliquanto poſt fiet, refrigerantur enim ſemina, & infœcunda euadunt. Præterquam quod ſi illicitum eſt in ipſo coitus actu ſe gerere, vt conceptio impediatur, quanto magis poſt ipſum celebratum coitum id erit illicitum?

Tituli Tertij Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEPTIMI
TITVLVS QVARTVS.

De Stigmatibus Magorum.

Continens Quæstiones quinque; quarum

Admodum Illustri atque Excellentissimo Viro

DOMINO

LEONI ALLATIO

VIRO CLARISSIMO

Paulus Zacchias Medicus F.

NOn ego paucula hæc, quæ de Magorum Stigmatibus exaraui, tuo nomini inſcribens, peculiare aliquod Tibi debitum, licet multum debeam, perſoluere ſatago, ſed quantum Tibi vniuerſa literaria Reſpublica debeat atteſtari, cui quanto emolumento ſis, fruſtra ego ipſe longa verborum circumuolutione ſignificare coner, cum id te ipſum indeſinenti opera præſtare vnuſquiſque animaduertat. eandem ergo literariam Rempublicam oratam volo, vt hoc, quod ex me in virum tantopere de illa bene meritum, honoris ſignum emanat, æqui bonique conſulat, Te autem, vt me impensè ames, vt facis. Vale.

LIBRI SEPTIMI TITVLVS QVARTVS.

De Stigmatibus Magorum.

SVMMARIVM.

1 *Magorum genus detestabile.*
2 *Reipublicæ interest Magos perdere.*
3 *Varia Magorum proprietates, & signa.*
4 *Stigmatum signa Magos certo detegentia, quantum aliqui credunt.*
5 *Stigma quid significet.*
6 *Stigmatum differentiæ.*
7 *Magicum Stigma quid.*
8 *Stigmata Magica an dentur.*
9 *Stigmata an in omnibus Magis reperiantur.*
10 *Stigma est character impressus à Dæmone in Magis in vicem Baptismi.*
11 *Stigmata quam figuram sortiantur.*
12 *Stigmata aliquando visibilia, aliquando inuisibilia.*
13 *Stigmata an deleri possint.*
14 *Stigmatizata caro mortua est, & ad vitam reuocari non potest.*
15 *Stigmata quas conditiones habeant.*

Quid sint Stigmata, de quibus hic, & historica eorum disquisitio.

QVÆSTIO I.

1 IAM conclamatæ, ac deploratæ sortis, tamque iniquum, ac detestabile malorum Magorum genus est, vt nullum habeat genus humanum sibi magis infestum, atque infensum. Eò namque immanitatis hujusmodi Satanicæ prauitatis homines deueniunt, vt præter quamplurima feritatis plena, quæ in exitium cæterorum hominum patrare satagunt (veluti intolerabiles, insanabilesque simul morbos accersere, steriles mulieres, impotentes viros efficere, fœtus in vtero materno corrumpere, tenellos pueros necare, miserasque personas Dæmonibus obsidendas, torquendasque tradere) etiam humana viscera, horrendum dictu, in propria viscera transmittere non abhorreant. Sunt verò hæc, atque fuerunt omni sæculo persuasissima, ac tam crebris experientiis confirmata, vt vulgo etiam ea res notissima in omni ætate fuerit, & ad hoc, quod vltimo loco diximus, nempe eos tanquam nefarios Atreos humana viscera ingurgitare, respiciebat Coquus ille apud Plautum *in Pseud. Act. 3. Scen. 3.* vituperans condimenta cæterorum coquorum, inquiens:

-----quum condiunt
Non condimentis condiunt, sed Strigibus,
Viuis conuiuis intestina quæ exedunt.

Vnde Horatius in Arte Poetica;

Neu pransæ Lamiæ viuum puerum extrahat aluo.

Omnium tamen iniquissimum, ac detestabilissimum horum impiorum scelus est à Deo Creatore suo abscedere, vt enim propriarum animarum dispendio abominabiles commessationes, infamissimos Veneris congressus, aliaque infanda, ac detestanda oblectamenta mercari valeant, cum Morte fœdus percutiunt, & cum Inferno pactum ineunt.

2 Quanti igitur Reipublicæ intersit sacerrimum hoc hominum genus de terra viuentium eradicare, nullus est qui non nouerit; vndè maximè Justitiæ consonum est, cæterisque hominum apprime proficuum, vt cæteri vnanimiter in illos conspirent, illis in cæteros quosque conspirantibus. Quoniam autem fama est, eos nonnullis singularibus proprietatibus, ac peculiaribus signis inter alios homines conspicuos fieri, ad hæc animum aduertere æquum est, vt per ea detecti è medio populi succidantur.

3 Ferunt enim nefarios hosce binas aliquando pupillas in oculis habere, quod de quibusdam populis memorat Plinius *lib. 7. suæ Nat. hist. cap. 2.* & alij post ipsum. Ejus generis mulieres in Scythia reperiri, quæ visu interimant præcipuè quos iratis oculis aspexerint, vocarique Vithras ex Apollonide dicit Langius, qui & similes quasdam Pontum incolere addit, & à Plutarcho Thybias vocari. Sunt qui dicant, hujusmodi homines in alterutro tantum oculorum binas pupillas sortiri, alij, qui in altero geminam pupillam, in altero verò Equi effigiem obtinere tradant, vt idem Plinius *ibidem*, qui hos omnes visu tenellos pueros effascinare, atque interimere asserit, vndè vrentes oculos habere dicuntur Pers. *Sat. 2.*

----Vrentes oculos inhibere perita.

nam vniuersim omnes vastos oculos, ac deformes, & præter modum turgidos habere notant Martin. de Arles *de superstit. num. 36.* & alij relati per Petr. Osterman. *de Stigmat. sect. 1. Aitiolog. 1.* Rumor etiam est hujusmodi sceleratos à pluuia non madefieri, quin etiam pro indubitato Magorum signo eam in medium afferunt experientiam, de qua etiam Plinius *loc. cit.* & post alios Balduin. Ronsseius *Epist. Med. nu. 51.* si manibus, pedibusque alligati, atque in flumen præcipitati, non submergantur, sed supernarent, contra quam tamen experientiam non defuerunt docti Medici, qui nonnulla scriptis commiserint, eamque irritam fecerint, vt Heurn. *in libell. ad hanc ipsam rem dicato præter allatos à Kornman. in Temp. nat. histor. par. 3. concl. 3.* quam tamen ille cum aliis defendit. Flammis insuper eorum nonnullos inuiolabiles seruari jactant, Plinius *vbi supra.* Firmant præterea Maleficos, Maleficasque omnes lachrimarum non facile superabilem defectum pati, nec quantumuis conentur posse eas effundere, Grilland. *de Sortileg. c. 9. n. 3.* & ex Medicis Cæsalpin. *in Dæmon inuestig.* Peripat. *c. 13.* & Codronch. *de morb. venef. lib. 3. c. 4.* quod signum sunt qui pro certo, & calidissimo habeant, & multa experientia jam confirmatum, sed & inuincibili taciturnitate. Ne sua faci-

nora prodere cogantur, etiam exquisitissimis tormentis cruciati, eos conspicuos fieri ajunt. Sprenger, *in mall. Malef. par. 2. quæst. 1. cap. 2.* Cæsalpin. *vbi proxime*, & Codronchius *ibidem*. Pleraque tandem alia hujusmodi referuntur ad Magos detegendos, quorum plura refert Delrius *lib. 5. Disquisit. Magic. quæst. 5.* ex quibus cum alia fabulosa potius, quam vera à doctis existimentur, alia minus famosa sint, alia minus experientia comprobata, vlterioribus examinare desistam, Quod præomnibus in horum Impiorum notitiam Iudices perducere potest, cum sit inter commemorata om-4nia signa famosissimum, & Inquisitoribus pene omnibus non acceptissimum modo, sed, vt ferunt, multa, ac frequenti experientia comprobatum illud est, quod de Stigmatibus recensent, de quibus in præsenti eo fine sermonem instituere paro, vt quantum fidere eorum inditio possint Iudices, pro eo quod ad me tanquam Medicum, ac Philosophum spectat, detegam, & idcirco ea tantummodo inuestigabo, quæ vel Physicam, vel Medicam speculationem exposcunt; alia quæ vel ad historiam, vel ad Theologiæ, aut alterius scientiæ facultatem pertinent, vel pro veris supponemus, vel vtcumque admittemus, nisi quicquam quod ad historiam pertineat tanquam ab omni veritate alienissimum, rejiciendum putem. Videndum ergo primo, quid sit Stigma.

5 Importat ergo hoc nomen Stigmatis proprie notam, aut signum aliquod, siue characterem in alicujus corpore aliquo modo impressum; vndè non solum signa, quæ inustione inferuntur Stigmata appellantur, sed etiam quæ quomodocumque etiam à Natura ipsa sponte producuntur, aut alias à prægresso aliquo morbo, aut caussa præternaturali relinquuntur, vt quæ in Matris vtero contrahi consueuerunt, vt quæ à variolis, morbillis, aliisque pustulis, tumoribus, vulneribus, aut vlceribus, remanere solent. Ita apud plures Auctorum hanc Stigmatis vocem accipi notare licet, peculiariter autem apud Marcell. *de Medic. cap. 19.* vndè febrem illam, quam alij lenticularum, seu Peticularum appellarunt, fuerunt qui Stigmaticam nominauerint. Esse 6autem perplures Stigmatum differentias notum est, cum alia à Natura sint, alia ab accidenti, horumque alia igne, ferro alia inflicta, alia medicamentis, & alia item sint vnius, alia alterius figuræ, alia etiam sint casu facta, alia ad aliquem præmeditatum finem procurata; sed de multiplici eorum differentia plura habet Petr. Osterman. *de stigmat. sect. 1. & seqq.* Propriissime tamen stigmata dicuntur notæ ignito ferro, aut adurentibus medicamentis impressæ, vt expresse patet apud Scribon. Larg. *de Compon. med. cap.* 231. & apud Ætium *lib.* 8. *cap.* 11. vbi modum quoque habes, quo hujusmodi notæ inscriberentur, quomodoque dehinc nonnullis medicamentis deleri possent sic etiam apud Paulum *lib. 3. cap.* 7. & apud Auic. 7. 4. *cap.* 7. *tract.* 2. idem patet. De hoc autem Stigmatis genere locutus est Iuuen. *Sat.* 10.

Mitius id sane quod non & Stigmate dignum
Credidit.

quamobrem notæ illæ, siue Characteres, qui bestiis, aut mancipiis imprimi consueuerunt; vt pro suis cognoscantur, proprie Stigmata appellantur. Licet apud Thraces hujusmodi notæ non seruitutis, sed nobilitatis signum existerent, vt ex Cicerone refert Herman. Hugo. *de prim. scrib. orig. cap.* 19. apud plerosque tamen Populos in vsu fuit, & de præsenti etiam in vsu est, vt his notis bestiæ, & serui, si quando fugiant, aut amittantur, cujus domini sint deprehendi possint; quod etiam adnotauit Galenus noster *lib. 1. de disnosc. puls. cap. 1.* & ex hoc factum vero simile existimo, vt serui, qui alios conseruos cædebant, Stigmatiæ dicerentur, vt testatur Cæl. Rhodig. *lect. antiqu. lib. 25. cap.* 24. vel quod verberibus Stigmata plurima in vapulentium corporibus relinquerent, vel quod non modo alios seruos verberarent, sed etiam quod illis stigmata inurerent, si fugere tentassent, vel vt cujus Domini essent agnoscerentur. Licet Herman. Hugo vbi proxime ex Nonnio, & Cicerone voluerit, quod Stigmatiæ dicerentur iidem serui Stigmatizati, & notis compuncti; & si non solum fugitiuis seruis, & cæteris forte omnibus Stigmata imprimerentur, sed etiam Reis in infamiæ testimonium, & in pœnam, vndè Iuuenalis *Sat.* 14.

Tum fœlix quoties aliquis, Tortore vocato,
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

atque inde militibus, vt credo, excitabantur tales notæ in manibus, si aliquando in aliquibus defecissent, nam illud apud Ætium *vbi suprà* habemus, Stigmata notas esse, quæ in facie, aut alia quapiam parte corporis infliguntur, quales videmus in manibus eorum, qui militiam exercent, nisi forte quis malit, ad alium meliorem finem eas notas in Militum manibus fuisse excitatas; licet sciam Senecam *lib. 4. de Benef. capr.* 37. de Philippo Macedone narrare, quod cuidam militi iratus, Stigmata inscribi jusserit. Cæterum, inquit, improbissimo militi, ingratissimo hospiti, auidissimo naufrago Stigmata inscriberet, ingratum hospitem testantia, dignum quidem, addens, cui non inscriberentur illæ litteræ, sed insculperentur, ex qua auctoritate apparet etiam insignum infamiæ Stigmata militibus fuisse excitata, nisi libeat forte distinguere de Stigmatibus in manibus, & de Stigmatibus in fronte, aut in facie inustis, illaque in militiæ signum, vt ex Vegetio *lib. 1. de re militari cap. 8. & alibi* constat, hæc in infamiæ testimonium extitisse, sed & inter tormenta stigmata ab eodem Seneca *lib. 3. de Ira cap.* 3. connumerantur. Illud certum est, Athenienses quoque Samiorum frontes, eo quod ab eorum fide defecissent Stigmatizasse, vt refert Cælius Rhodig. *lib. 15. lection antiq. cap.* 27. atque hinc in infamiæ potius, quam honoris signum abiisse patet; vndè postmodum factum est, vt infames per metaphoram Stigmate notati dicerentur; hinc illud, Vitelliana cicatrice Stigmosus ex Plinio Auctor *in Adag.* pro eo quod est, infamis, & noti aliqua turpi insignitus. Huic metaphoræ alludit Martialis *lib. 6. num.* 64. ibi:

Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte.

Et Sueton. *in Iul. Cæs. num.* 73. Valerium Catullum, à quo sibi versiculis de Mamurra perpetua Stigmata imposita non dissimulauerat, satisfacientem eadem die adhibuit cœnæ. Sic in vetustissima inscriptione, de qua Gruterus apud Pareum *in Elect. Plaut. in Princ.*

HÆC STIGMATA ÆTERNA ACTÆ LIBERTÆ INVSTA SVNT, VENERARIÆ; AC PERFIDÆ, DOLOSÆ, PVRI PECTORIS CLAVOM, ET RESTIM SPARTEAM, VTI SIBI COLLVM ALLIGET, ET PICEM CALENTEM PECTVS MALVM COMBVRAT SVVM.

Porro

Porro antiqui Romani non frontem solum, aut faciem seruorum stigmatizabant, sed cum fugere tentabant, etiam crura ipsis inurebant, quod etiam Galenus noster testatur *lib.* 8. *de Plac.* Hippoc. & Plat. *cap.* 9. & certe Leges *in l. si quis in metallum C. de Pœnis.* suris tantum, vel brachiis, vel manibus eas notas inuri permittunt, expresse cauentes, ne facies aliquo modo defœdetur. Venit autem hac occasione in mentem id, quod Herman. Hug. *loco cit. cap.* 15. ex Poliæno, & Gellio narrat, consueuisse nempe Antiquos notas quascunque vellent capitibus seruorum inscribere non in aliquod infamiæ signum, aut in pœnam delicti, aut fugæ; sed vt succrescentibus postmodum capillis eos ad amicos mitterent, qui raso denuo serui capite, certiores per impressas notas fierent de amicorum mente. sed de seruorum stigmatizatione plura vide apud *Pignorium de Seruis pag.* 19. *& deinceps*, sed plura, ac pulcherrima apud citatum Herman. Hug. *de prima scrib. orig. cap.* 19. vbi & quales essent inscriptæ notæ habetur, & quotuplicis generis, & alia scitu digna. Iuxta hunc priscum ritum stigmatizandi delinquentes in pœnam (de quo etiam Gallon. *de cruciat. mart. cap. vlt. pag.* 199.) Iust. Lips. *lib. de vna Relig. adu. Dialog.* agens de coërcendis Hæreticis, pœnisque illis infligendis, postquam stigmata quoque & inustiones frontium adhibendas esse inculcauit, hanc ipsam pœnam in vsu fuisse testatur in Anglia sub Rege Henrico Secundo anno 1162. allegans ad id historiam Guillelmi Neubrigensis *lib.* 2. *cap.* 13. tunc Episcopi, Ne virus hæreticum latius serperet, eosdem publice pronuntiatos Hæreticos, corporali disciplinæ subjiciendos Catholico prius tradiderunt, qui præcepit Hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & spectante Populo virgis coërcitos vrbe expelli. Sed & simile quid habemus *in cap. ad Audientiam lib.* 5. *Decret. tit.* 20. *de crim. falsi*, vbi hæc reperies. Sed his à suis ordinibus degradatis in signum maleficij characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios dignoscantur.

Sed jam, cum hæc de hujus vocis significatione, & de stigmatum vsu prolixe satis allata sint, ad stigmata, de quibus nostrum argumentum esse debet pertractanda deueniamus. 7 Hæc, vt ajunt, notæ quædam sunt homini à Dæmone impressæ, quibus subjecta caro insensibilis, & exanguis apparet. Non est autem nouum Angelos, seu Dæmones tam bonos, inquam, quam malos certos quosdam homines aliquo charactere signare, vt in plerisque exemplis patet apud Petr. Osterman. *de Stigmatib. sect.* 6. quæ hic transcribere superuacaneum est: ex sacræ namque Historiæ lectura hæc quibusuis patere possunt, vt de Chaino euenit *Genes. cap.* 4. *vers.* 15. de signo Tau apud Ezechielem, & de signis Electorum in *Apocalypsi cap.* 7. & de signis Antichristi, vt idem Osterman. *ibid. sect.* 7. sic & apud Dantem Aligherium Angelus ipsum Dantem in fronte signat. vt Purgator. *cap.* 9.

Sette P. nella fronte mi descrisse
Col punton della spada, e fà, che laue
Quando sei dentro queste piaghe, disse.

Sed stigmatum, de quibus agimus, historia non videtur ita Doctoribus communiter accepta, vt aliqua ex parte dubia non remaneat. primo enim dubium est de eorum essentia, an nimirum vere dentur, an potius commentitium quoddam, ac quorundam figmentum existant. Secundo, quia non omni ex parte fictitia esse apud plerosque constans opinio est, dubitatur in quibusnam personis reperiantur, an scilicet in omnibus Magis Dæmoni emancipatis, an vero in aliquibus tantum. Tertio, cujus figuræ, ac magnitudinis sint. Quarto, an visibilia, vel inuisibilia, & an omnia, aut partim visibilia, aut inuisibilia. Quinto, an deleri possint, 8 necne: & quoad primum non defuerunt qui contenderent, commentitium quid hæc stigmata esse, nec vere in Magis tale quid reperiri, etsi quidem de præsenti iis, quæ plures incorruptæ fidei Viri, ac Doctores sanctæ Inquisitionis negotiis addicti experti hactenus sunt, credere æquum est, nihil omnino certi de ea re firmari potest; immo, sunt qui omnino vanum quid esse affirment. sed pro contraria sententia satis superque mihi fuerit Lectorem ad ea, quæ nouissime Petr. Osterman. *de Stigm. sect.* 8. attulit, remittere, hic enim ex quamplurimis Doctorum, & Inquisitorum auctoritatibus probauit, hæc Stigmata vere in Magis dari, pluresque experientias in medium attulit, quibus contradicere non tam facile est. addam tantummodo auctoritatibus, quas ille adduxit, duorum Medicorum dicta hoc ipsum contestantium, nempe Io. Hucher. *lib.* 4. *de steril. rubr. An. Dæmones immortales, & incorporei*, *& Bapt.* Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. c.* 4.

Quoad secundum non desunt ex ipsismet Theologis ea admittentibus, qui non in omnibus Magis stigmata reperiri asseuerauerint, sed in aliquibus tantum, & in hoc etiam non conueniunt, nempe in quibusnam reperiantur. 9 nam nonnulli eos solos Magos stigmata volunt habere, qui adhuc in Diaboli fide infirmi sunt, & de quibus facile ipse Dæmon dubitare potest, ne à sua fide desciscant. Vnde Bodin. *Dæmonom. lib.* 4. *cap.* 4. Ego tamen, inquit, cum Danæo sentio principes quosque Magos carere signo, aut illud habere loco tam abdito, vt eo signo detegi sit difficillimum, quod etiam Binsfeldius sentit, vt videre etiam est apud Osterm. *de Stigm. sect.* 9. *pag.* 54. contra vero alij, iis tantum stigmata conferri à Dæmone volunt, qui jam veterani sunt, & in fide confirmati. sed in omnibus indifferenter dari, quandocunque Diabolo se tradiderint, & nocturnis conuenticulis, ac conuiuiis interfuerint, firmarunt Recentiorum aliqui, quam sententiam mordicus tuetur Fr. Sebastian. Michael *in histor. de trib.* Energum. & ipsum secutus nouissime Petr. Osterman. *de Stigm. sect.* 9. illud tamen verum esse concedunt, non in omnibus depræhendi, quia aliquando aut inuisibilia sunt, aut in occultissimis partibus inflicta, vt sub palpebris, sub labiis, sub podice, sub vteri labellis, in aliisque occultioribus locis. aliquando etiam neque carnis colorem immutant, aut ipsius consistentiam variant, ita vt nisi ab ipsismet Magis, ac Veneficis designentur, nequaquam à Iudicibus deprælendi valeant. omnes tamen habere hæc stigmata vel ex hoc vno probare nituntur, quod hic sit character ab ipso Dæmone impressus in vicem Baptismatis; 10 quemadmodum enim Baptisma indelebilem characterem imprimit, ex quo Christianus homo fit, sic ex hoc stigmate character in corpore ipsorum Magorum imprimitur, ex quo Diaboli subditi, ac mancipia fiunt; & quemadmodum, inquiunt, nullus Christianus est sine Baptismate, & cum Baptismate vnusquisque homo Christianus est ita nullus Magus est sine stigmate, & cum stigmate repertus homo

Magus est. ita supracitatus Fr. Sebast. Michael *vbi supra*, & post ipsum, & ex ipso Petr. Osterman. *ibid. sect. 9. proposit. 6.*

11 Circa tertium quoque dubium discordes sunt qui de ea re mentionem habent; multis tradentibus hæc stigmata nullam habere certam figuram, aliis contendentibus ea variam habere, & aliquando vestigij Leporis, aut Aranei, aut Gliris, interdum equi effigiem repræsentare. alij voluerunt esse ad similitudinem manus Bufonis, vel Rubetæ, vel Lacertæ, alij imitari Catelli nigri imaginem, alij non omnia eandem sortiri firmant. Recentiores, & præcipue supracitatus Fr. Sebast. Michael; & prædictus Petr. Osterman. Iurisconsultus serio inculcant, ea in singulis Magis ejusdem esse figuræ, nempe ad modum Lentis, vel Pisi, nullius tamen coloris, & habere tantum subjacentem carnem circumstante depressiorem, quæ visibilia sunt. alias tamen idem Fr. Sebast. Michael cognosci hæc stigmata voluit ex nota rubra, aut nigra cum prædicta carnis depressione, quod quidem facile sequitur adinustiones igne excitatas, vt non Medici solum, sed vnusquisque etiam nouit. cui concinere videtur ex nostris jam citatus Bapt. Codronch. *lib. 3. de morb. ven. cap. 4.* dicens, hæc stigmata insensibilia esse, & perforata, nam forte hac voce, perforata, illud intellexit, quod Fr. Sebastianus dicebat de carnis depressione. Remigius tamen *lib. 1. Dæmonolatr. cap. 5.* ex cicatrice relicta stigmata dignosci inculcat.

Ego licet nullam harum rerum experientiam me habere ingenue fatear, cogarque quoad historiam, & rei identitatem alieno dicto stare, adimere tamen fidem cæteris Doctoribus, vt vni Fr. Sebastiano Michaeli prædicto omni ex parte credamus (qui tamen, vt libere meam sententiam dicam, in toto illo suo volumine multa habet absurdissima, non Philosopho modo, sed Religioso viro ob eorum inuerisimilitudinem dictu indigna, & quæ apertissimæ falsitatis redarguuntur) nunquam in animum inducam meum: crediderim ergo, licet vt plurimum hæc stigmata nullam sortiantur figuram, nisi qualem ipse Fr. Sebastianus dicebat, in nonnullis tamen Magis potuisse habere eam, quam alij Scriptores tradiderunt si modo vere hujusmodi stigmata in Magis reperiuntur.

12 Quoad quartum communiter conueniunt Doctores hæc stigmata aliquando visibilia esse, aliquando etiam inuisibilia; non est tamen dubitandum nonnulla horum stigmatum, licet ex sui natura inuisibilia sint, inuisibilia tamen esse aut ob loci, in quo imprimuntur, conditionem, & ipsius impressionis leuitatem, eorumque exiguitatem etiam homini perspicacissimo; immo forte in illis omnibus, quæ inuisibilia esse creduntur, potest Dæmon absque eo quod intuentium oculos perstringat, aut ex quocunque alio modo inuisibilia faciat, præstare vt minus sensum moueant, quod secundum plurimum fortassis euenit, quia, vt constat, nisi ipsi Magi plerumque ea stigmata in suo corpore designent, vix aliis, vt ferunt, aciem oculorum intendentibus perspicua esse solent.

13 Quoad quintum denique dubium, non solum non conueniunt Auctores, sed ipse idem Fr. Sebastianus Michael sibi ipsi in hoc contradicit. voluerunt aliqui, Dæmonem hæc stigmata suo libitu conferre, ac delere. sed contra horum opinionem strenue pugnat ipse Fr. Sebastianus, eamque rationem tanquam suum Achillem in medium profert, quod cum per hanc stigmatum impressionem subjecta caro mortua sit, nunquam possit per Dæmonem ad vitam reuocari, nam tantundem esset mortuum hominem suscitare, quod cum Dæmon nullo modo facere possit, neque poterit consequenter stigmata hæc delere, & carnem in pristinum statum restituere, hoc est ex mortua viuam reddere; & tamen in ipsa historia patet, Dæmonem deleuisse stigmata à quadam famosa venefica nomine Magdalenæ; & licet addat, hoc ex miraculo contigisse, magis patet absurdum per majus absurdum voluisse illum confirmare, nam Dæmon miracula non potest facere, neque Deus; neque Angeli boni per ipsum miracula operantur, quia tamen de ea re longioribus agendum est, pro nunc id monuisse sufficiat, ex aliorum DD. opinione hæc stigmata deleri à Dæmone posse. 14

Quamquam autem tot dubia in horum stigmatum inuestigatione occurrunt, in hoc tamen conueniunt auctores omnes, quod ea duplici conditione sint insignita, vtraque quidem maximi momenti, nempe quod omni sensu destituantur, & quod sanguinem non contineant. certum namque est, & multa, ac longa experientia, vt ajunt, comprobatum, partes stigmatizatas longissima acu transfixas neque vllum dolorem, aut vllum sensum mouere neque sanguinem vllo modo effundere. cum igitur in hoc omnes conueniant, relictis aliis supra allatis dubitationibus sub Iudice, eorum essentiam, & hanc specialem ipsorum naturam supponemus, vt pro eo, quod ad Medicum, & Philosophum spectat, illam examinare possimus, & rei veritatem detegere ostendendo, an dari possint, nec ne, an à Natura, vel ab arte excitari possint, vel ab ipso solo Dæmone, & si quæ alia in quæstionis processu discutienda occurrent, pro posse discutiemus. 15

SVMMARIVM.

1 *Eos qui sciunt consentire inter se oportet.*
2 *Quod verum est nunquam redargui potest.*
3 *Nulla tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat.*
4 *Magos stigmatizare videtur, non debere esse nouum Dæmonis inuentum.*
5 *Stigmata conferre non videtur ad vllum finem Dæmonem debere.*
6 *An Dæmon stigmata Magis conferat, vt ab aliis hominibus agnoscantur.*
7 *Ad quem finem Dæmon stigmata conferat.*
8 *Omne animal sanguineum, sanguine nutriri necesse est.*
9 *Omne animal sanguineum ex sanguine generatur.*
10 *Vita est consistentia per alimentum.*
11 *Mors est animalis corruptio.*
12 *Quicquid calore naturali destituitur corrumpitur ab extraneo.*
13 *Calor præternaturalis naturali contrarius, & inimicus.*
14 *Stigmatizatas partes non posse esse mortuas.*
15 *Dæmon circa Magos cum in Iustitiæ manibus detinentur nihil moliri potest.*
16 *Ridiculus modus assignatur, quo Dæmon stigmata conferat.*
17 *Grauitas, & leuitas corporum non est Dæmoni vllo impedimento.*

18 *Mor-*

18 *Mortuam partem suscitare idem est, ac totum animal suscitare.*

Vtrum ejusmodi Naturæ Stigmata dari possint.

QVÆSTIO II.

At vero plura sunt, quæ adeo suspectam reddunt horum Stigmatum historiam, vt omninò falsam inde aliquis illam judicare possit. Ac primò quidem ipsorum Auctorum discordia maximam facit difficultatem, quippè cum, vt Plato *de Nat.* 1 *hum. prope principium* dicebat, eos qui sciunt consentire inter se oporteat in iis, quæ sciunt, & non dissidere, at hæc scire eos oportet, cum sensu ipso assequi illa potuerint, quod si discordes qui de his scribunt in iis inter se sunt, aut ea nescire eos oportet, nullamque de illis experientiam habuisse, aut 2 falsos esse, aut alios fefellisse. Veritas enim vna est, & quod verum est nunquam redargui potest, eodem Platone *asserente in Gorgia.* Vndè autem hoc, vt in re, quam sensu assequi licet, tantus hominum dissensus interueniat, vt vnus alteri contrarius omni ex parte existat? sed huic dubitationi non omninò deest 3 responsio; nam quæ in mundo tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat? an non & alia plura, quæ sub sensum cadunt dubia facere consueuerunt qui contradicere sunt parati? an non ipsissimi sapientes, qui non nisi veritatis amore alliciuntur quantum, & quam frequenter inter se discordes sint vnusquisque nouit?

4 Secundo consentaneum vero videtur, non esse Magorum Sigmatizationem nouum Dæmonis inuentum, quin credibile est ab eo quoque tempore, quo primum Magos sibi addixit, consueuisse his notis eos signare, siue id in eorum honorem faciat, siue vt pro suis agnoscat, siue etiam vt characterem imprimat in vicem Baptismi, siue vt Chrysma deleat, quod vanum est. Quomodocunque autem, & ad quemcunqne finem id exequatur, non major ratio est cur non etiam anteactis temporibus idipsum fecerit; quocirca mirandum est, vetustiores de ea re ne verbum quidem fecisse, saltem plures eorum, qui etiam ex professo hæc pertractarunt, eos autem, qui aliquid de ea re in medium attulerunt, nihil certi adduxisse: nam quod F. Sebastianus dicit, quod Sigmatum cognitio habeatur per traditionem Doctorum, inane est. In tanta enim re non traditione opus fuit; sed firmissimis, ac minime dubiis testimoniis, quæ quidem sapientiores, si quid certi in hoc negotio experti fuissent, omnino posteris reliquissent. Sed ne hoc quidem argumentum sufficiens ad probandum videtur id, quod probare intendit; quis enim est, qui diabolicæ voluntatis rationem reddere possit, cur magis de præsenti, quam per anteacta tempora his characteribus vti voluerit? nonne etiam si consueuisset semper Stigmatis Magos signare, potuit ea res permulta sæcula cæteros homines latere?

5 Tertiò non videtur, quod Dæmon ad vllum finem moueri possit ad conferenda hæc Stigmata neque tamen dicendum est, tam nobile agens quicquam agere absque fine. Potuit igitur hujusmodi finis esse vt Magos ipse pro suis cognoscat, aut vt ab aliis cognoscantur, aut vt fidos ab infidis secernat. Sed prior finis est inanis, quia Dæmon his notis, aut signis non eget, vt sibi addictos ab aliis hominibus possit internoscere, qui facile non solum sibi addictos, sed singulas personas, & singulas creaturas absque vlla nota non minus quam quiuis homo vngues, digitosque suos cognoscit: quibus addendum, quod si ad hunc finem Stigmata conferret, cum semel impressa non amplius deleantur, sufficeret vt semel tantum conferret, & tamen non semel, aut bis, sed centies aliquando vni eidemque homini ea infligit, vt referunt Auctores, & signanter F. Sebast. Michael *loc. cit.*

6 Multo minus dicendum, Dæmonem Magis Stigmata conferre, vt ab aliis hominibus dignoscantur, hoc enim pacto non modo illos ad cultum, & seruitutem suam non alliceret, sed deterreret potius, per hæc enim signa facile illos proderet in Iustitiæ manus; præterquam quod si ad hunc finem id faceret, semper Stigmata imprimeret, quæ visibilia, & conspicua essent, immò multo magis, quam nunc sint & conspicua, & visibilia. At contra vt plurimum indit ea in partibus occultissimis, & aliquando etiam, vt ajunt, inuisibilia facit, vt superius etiam dicebamus. At hæc debuit potissima caussa esse, ne Dæmon Stigmata conferat, & ne Magi Stigmatizari se permittant, cum ad Iustitiæ manus lapsi, facile per ea dignoscantur. Neque vt fidos ab infidis cognoscat id facere debet Dæmon, nam eædem caussæ, quæ illum prohibent ob priorem finem à Stigmatibus conferendis, prohibere etiam debent ob hunc posteriorem.

7 Ad hanc tamen difficultatem respondetur ex historia ipsa, ex qua patet non ad aliquem ex supradictorum finium, sed ad alios nonnullos Dæmonem Stigmata Magis conferre, de quibus vide Petr. Osterman. *de Stigmat. sect.* 10. *Aitiolog. 6.* duo autem præcipui videntur primus, vt imprimat characterem suæ seruitutis; nam quia non potest in anima similem characterem imprimere, qualis per Baptismum ab Ecclesia imprimitur, cum homines suæ militiæ adscribit, facit quod potest, imprimendo suum characterem in corpore in vicem Baptismi. Secundus finis est, vt habeant Magi signum hoc honoris, & familiaritatis cum ipso, intimæque amicitiæ, & in premium seruitutis, nam idcirco, vt referunt, in nocturnis Magorum conuentibus & conuiuiis hæc Stigmata tanquam scintillæ relucent ex ipsis Magorum corporibus, vndè qui plura, & grauiora facinora perpetrarunt, insignioribus quoque, ac frequentioribus Stigmatibus sunt conspicui, vt ex ipso Fr. Sebast. Michael dicit, *jam sæpe cit.* Osterm. *loco proxime adducto.* sed si coram cæteris in conuenticulis relucere debent, cur induntur in partibus occultissimis? sed hæc forte leuiora sunt, multo magis vrgent quæ sequuntur: nam quarto, supposito, quod hæc Stigmata duabus commemoratis conditionibus dotentur, nempè vt partes Stigmatizatæ sensu omni destituantur, & sanguinem non contineant, cum punctæ, ac transfixæ sanguinem nullum emittant, tunc quæri potest, an partes sic Stigmatizatæ viuant, nec ne? nam si velis eas viuere, vt non videtur negare communis Auctorum assensus, tunc certum erit, quod nutriantur; at omne animal sanguineum sanguine nutriri 8 necesse est. Arist. *lib. 3. de hist. Anim. cap.* 19. nutritur enim vnumquodque ex substantia, ex qua primum genitum est. Gal. *lib.* 1. *de sem. c.* 19. & omne animal sanguineum ex sanguine generatur. Si ergo animal nutritur ex sanguine, certum est, quod

cum quæcunquæ nutriuntur per tota se nutriantur Gal. *lib.* 2. *de Nat. fac. cap.* 4. vndè est, quod si quis corpus hominis secet vbicunque velit, sanguis calidus fluit Hipp. *de Carn. num.* 10. etiam partes Stigmatizatæ sanguine nutriri debeant, ac si sanguine destituuntur, sanguine nutriri non possunt, sequitur ergo indè, quod Stigmatizatæ partes viuant quidem, sed non nutriantur, quod est idem ac si diceres viuunt, & non viuunt, quod est impossibile, 10 & implicat, cum vita nihil aliud sit, quam consistentia per alimentum, vitam enim dicimus nutritionem, quæ per se ipsum fit. Arist. *lib.* 3. *de Anim. tex.* 3.

Si autem velis Stigmatizatas partes non viuere, tunc necesse erit mortuas esse, & consequenter corrumpi, quia mors ipsa est animalis, & partium ejus 11 corruptio. Aristot. *sect.* 14. *Probl.* 9. nam quicquid 12 calore naturali destituitur, corrumpitur ab extraneo, Arist. *ibid.* & eodem calore naturali abscedente, alienus succedit præternaturam, qui putrefacit, cum vero alienus calor semper procedat putrefaciendo, otiosus enim ob ejus actiuitatem nequaquam est, consequens erit non solum ipsas Stigmatizatas partes corrumpi, sed successiue etiam contiguas, & non multo post tempore totum animal, quod tamen eo modo succedere non experimur.

Confirmantur hæc, quia partes Stigmatizatæ, (si mortuas eas esse asseras) continent, vt dixi, calorem præternaturalem, qui natiuo inimicus, ac 13 contrarius est; vndè cum vicinæ ac contiguæ partes viuant, & naturali calore regantur, hoc absque dubio succedere necesse est, vt vnum contrarium ab alio superetur; cum mortui & viuentis nulla fit proportio. Hipp. *de Vulner. capitis.* alterutrum ergo ex his fiet, aut naturalem vinci à præternaturali, & sic animal totum interibit, aut præternaturalem superari à naturali, & sic partes Stigmatizatæ, quæ jam mortuæ erant, reuiuiscent, & dabitur à priuatione ad habitum regressus, quod est impossibile.

14 Præterea cum partes Stigmatizatæ jam mortuæ circundentur partibus viuentibus, quæ necessario nutriri debent, nutritio autem fiat per vasa hac illac transeuntia, Stigmata, vero non superficiem solam partis, sed etiam profunditatem occupent, nam longa acu in profundum transfiguntur absque sensu, & sanguinis effusione, necesse est per hanc profunditatem etiam vasa, per quæ nutritio fit, transmeare; tunc ergo alterutrum sequatur necesse est, aut nutritionem incœptam terminari in parte Stigmatizata, & deindè de nouo fieri post ipsam partem Stigmatizatam, quod est absurdum; aut partes viuentes nutriri per partes Stigmatizatas, hoc est jam demortuas, quod est majus absurdum: nam sit exempli caussa humeri totius longitudo A. B. C. Stigmatizetur ergo in B. per lineam D. B. E. quæ profunditatem totam humeri in B. comprehendat, tunc nutritio incœpta per vasa, quæ perreptant humerum ab A. vsque ad C. aut necessario terminabitur in linea transuersali D. B. E. quæ Stigmatizatam partem comprehendit, & humerum, ac vasa nutrientia intersecat, aut per lineam D. B. E. hoc est per partem Stigmatizatam, ac demortuam succedet humeri nutritio à B. in C. & sic pars viua quæ est C. nutrietur mediante D. B. E. quæ est mortua, cum sit Stigmatizata; neutrum autem stare posse naturaliter tam certum est, quam quod certissimum. Adde his, quod cum Stigma non solam cutem sensu, & vita priuet, sed omnes partes subjacentes etiam venas, arterias, & neruos, necesse est & venarum, & arteriarum, & neruorum influxum abscindi per ipsum Stigma, & sic omnes, ac singulas partes, quæ Stigmati subsunt, nutritione, sensu, ac motu, & vita priuari omninò necessarium est. Neque enim à spirituum fontibus suscipere eorum influxum amplius possunt parte jam ipsorum vasorum non solum obstructa, sed penitus demortua.

Vtrum autem his difficultatibus satisfieri possit dicendo, in his præstigia concurrere, videant qui hæc adstruunt. Fieri enim posse, dicent, vt Dæmon intuentium oculos perstringat, ne fluentem sanguinem videant, ne Magum ex punctura dolentem agnoscant; sed hoc etiam patitur difficultatem, cum constet, vt ajunt, nihil posse Dæmonem ad sui libitum moliri circa veneficos ac Magos, cum in 15 Iustitiæ manibus detinentur; quam etiam difficultatem haberet, si diceremus, posse Dæmonem Magorum sensum obtundere, ne puncturæ dolorem sentiant, jam enim plura remedia etiam naturalia ad doloris insensibilitatem Dæmonem suis Magis tradere certum est, vt notat Grilland. *de Quæst. & Tort. cap.* 4. *num.* 13. *& seqq.* quapropter à Iustitiæ ministris solent Rei spoliari, omnibus pilis derasis, ne sub illis aliquod hujusmodi maleficium latitare possit, & eo modo tormentis subjici, vt notat etiam ex nostris Codronch. *de morb. venef. lib.* 3. *cap.* 4. sic & si dicamus, Dæmonem ipsum sanguinem retinere, ne fluat, aut influxibilem reddere, in eundem scopulum impingemus. Licet alias hoc non magno negotio præstare possit, quippè cum notissimis remediis etiam nobis id procurare liceat medicamentis sanguinem incrassantibus, ac coagulantibus ita vt nullo pacto fluere possit. Quoad partem autem demortuam, si dicamus, Dæmonem eam posse à putredine seruare, cum & hoc per remedia etiam Medicis expertissima, vel idiotæ præstare possint, nam & ipsa integra cadauera à putrefactione per sæcula seruantur, aut saltem in illis ita putrefactio procrastinatur (nam à primo die, ex quo calor viuificus abscessit, putrefactionem in ipsis incipere etiam si medicamentis condiantur certum est) vt veluti integra multos annos perdurent, nihilo melius prædictæ difficultati satisfaciemus. Sed his ego meliora non habeo ad tuendam ejus facti veritatem, quæ tamen nec mihi quidem omni ex parte satisfacere posse existimo.

Ridiculum præterea est, quod tradunt de modo, quo Dæmon hæc Stigmata Magis conferat, volunt 16 enim id digitis, aut vnguibus perficere, cornibus etiam dictum oportuit; quid malum, Dæmonem vti vnguibus, & digitis? quasi Dæmon vngues, aut digitos habeat. At, inquies, sic apparere. Ergo, inquam apparens, ac præstigiosus modus hic est, non verus, & realis. At verum assignasse oportuit, quem miror non elicere, & extorquere ex Magis potuerint Iudices, quos mirandum est huic dicto acquieuisse. VVierus tamen *de Præstig. Dæmon. lib.* 2. *cap.* 19. imaginarie hoc Stigma imprimi putat, non vere, ac realiter; erit ergo quid, secundum ipsum, potius præstigiosum, quam verum, licet huic auctori minus fides præstanda sit, quod neque de iis, neque de aliis permultis bene secundum fidei dictamen sentire videatur, qui non solum Stigmatum impressionem, sed pene omnia à Magis, Strigibusque facta ad præstigium, vel ad eorum depra-

uatam

vatam imaginationem reducit, negans omnia, quæ realiter fieri ab aliis millies probatum, & verificatum est, vt illi objicit Bodinus *in confutat. opin.* ejusdem Wieri *per totam.* non tamen ego inficior, posse Dæmonem ob illam, quam habent illi res naturales omnes obedientiam, sua voluntate mouere instrumenta quædam (vt ferrum calidum, aut ignitum, quo Auctor historiæ de tribus Energumenis dicit aliquando stigmata à Dæmone conferri) quibus notas hasce, characteres, seu stigmata imprimat etiam absque alio mediante corpore contra Cæsalpini opinionem, qui *cap. 2. Inuestig. Dæmon. Perip. vult*, eos corpora mediante aere quocunque mouere; nam eo modo, quo potest mouere aerem, mouebit etiam alia corpora, cum grauitas, aut leuitas nulli impedimento illi sit. Sed hoc locum habebit in stigmatibus visibilibus, quid autem dicemus de inuisibilibus? hæc enim aut alio omnino modo conferri necesse est, aut à Dæmone quicquam circa illa vlterius præstari. nisi diceremus nunquam esse stigmata vere inuisibilia, sed talia nobis ex Dæmonis solertia apparere. sed si cum effectu inuisibilia aliquando sunt, hoc est, vt nullo modo mouere possint sensum intuentium, non assignatur modus, quo conferantur, nisi admittamus illum, quem tradit eadem historia de tribus Energum. quæ vult, visibilia ferro calido, inuisibilia vngue ipsius Dæmonis infligi. equis non rideret hæc audiens? jam serio, ac realiter jam Dæmon vnguibus dotatur; nam iis contactu quodam physico stigmata confert, vt hic homo somniare videtur.

17

Qui præterea stigmatum existentiam tueri student, vt præcipue *citatæ historiæ de tribus Energum. auctor.* & ex eo Petr. Osterman. *de stigmat. sect.* 8. *& seqq.* volunt, vt à principio dixi, hæc stigmata ita partes, ac carnem, vasaque per membra perreptantia ita afficere, vt mortem omnino obeant, & in tantum hoc veritatem habere litigant, vt affirment, Dæmonem non posse amplius partem stigmatizatam viuificare, quod jure dicitur, supposito quod pars stigmatizata mortua sit, tantundem enim esset eam viuificare, ac totum hominem jam mortuum suscitare, quod nequaquam per Dæmonem est factibile, vnde concludunt, stigmata postquam impressa fuerint à Dæmone, deleri amplius vel per ipsum non posse, neque per alium, nisi ex miraculo, & sic ex sola virtute diuina. & tamen testantur multi has notas à Dæmone deleri, & præcipue patet ex Bodino *Dæmonoman. lib. 2. cap.* 4. quin etiam in prædicta historia narratur, cuidam famosæ veneficæ, cui nomen erat Magdalena, stigmata à Dæmone fuisse deleta. additur quidem ibi hoc ex miraculo contigisse, gratis tamen hoc dictum esse vnusquisque nouit, ac nescio qui illi Auctori eam facultatem dederit miracula declarandi, quod tamen nullus, qui temeritatis notam effugere cupit, facere debet, hoc enim soli Ecclesiæ, ejusque summo Pastori Christi Vicario reseruatur. & quod magis suspectam facit ejus historiæ fidem, est tanta miraculorum frequentia per ipsum Dæmonem, quod pejus est, patratorum. nam Dæmon ibi plura futura, & maxime de Antichristo pro certo prophetat, immo effutit; & multa quæ in ea supponuntur, non probantur, qui historiam ipsam reddunt absurdissimam, & aptissimæ falsitatis redarguunt, vnde jure optimo prohibita ejus libri lectio est.

18

SVMMARIVM.

1 *Necessarium est dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi deprehendantur. contrarium num. seq.*
3 *Ex his, quæ per accidens sunt, nihil quod habeat necessariam identitatem dependere potest.*
4 *Experientia est rerum magistra.*
5 *Stigmata, probantur esse ex communi Magorum consensu.*
6 *In Dæmonibus naturalia mansere in sua prima perfectione.*
7 *Sententia stigmata reprobans est Reipublicæ perniciosa.*
8 *Veritatis tutela semper pro justitia est.*

Rationes nonnullæ in Stigmatum defensionem producuntur, illisque occurritur.

QVÆSTIO III.

QVoniam autem sæpe citatus Fr. Sebastian. Michael, & eum secutus Petr. Osterman. tam anxie laborant in tuenda stigmatum existentia, vt non solum vere dari, sed de necessitate deberi dari contendant, ad idque perplures rationes in medium proferunt, videre operæpretium est, quantum eæ rationes efficiant, vt si quam facere possint difficultatem, eam diluamus, vbi dilui possit, non quia aut impugnare, aut expugnare hanc stigmatum historiam in animum induxerim meum, sed ad eum tantum finem, & effectum, vt veritas elucescat, & ne homines ab aliorum vel persuasionibus, vel mendaciis decipiantur. nam certe ego in tanta re meliora desiderarem, quam ii adduxerint, & supra omnia sensibus ipsis hæc assequi me velim, aut saltem iisdem sensibus ab incorruptæ fidei viris comprehendi: nam Fratri huic Sebastiano quæ fides habenda, cum ipse tanta inuerisimilitudine, totque absurdis suam ipsius fidem deturpauerit, atque insigniter infirmauerit? aut quid Petro Ostermano fidendum, qui similis fidei viro se totum tradidit? sed ad primam rationem, quam maximi facere videtur Auctor ille, & cum eo etiam idem Osterman examinandam deuenio, quæ talis est. supponunt primo, necessarium esse dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi pro talibus dignoscantur, rationem afferunt, quoniam alias, cum ipsorum peccata sint secreta, & ipsi pertinacissimi in deneganda veritate, nullo dato infallibili magiæ signo, non possent Magi certitudinaliter dignosci, & sic malum cresceret in infinitum. Absurda quidem ex mea sententia suppositio, ex qua tamen inferunt, nullum aliud habemus certius signum ad dignoscendos Magos, quam stigmata, ergo si negemus non dari stigmata, jam nullum dabitur certum signum, ex quo deprehendantur, quod ob necessitatem suppositionis dicere non debemus. Sequitur ergo signum illud infallibile in deprehendẽdis Magis esse stigmata. sed quam facile negari possit suppositio vnusquisq; videt; nam vnde emanat hæc necessitas deprehendendi Magos? à Natura ne? certe non, Magi enim non sunt sua Natura Magi, & hoc, quod est inter Magos connumerari, & pro Mago haberi, est quid per accidens, at ex his, quæ per accidens sunt,

1

2

3

non poteſt habere dependentiam aliquid, quod neceſſariam habeat identitatem. cum ergo corruat neceſſitas ſuppoſitionis, corruet inſimul quod inde deducitur, & ſic argumentum inane euadit, de quo certe valde miror, cum apud ipſum Fr. Sebaſtianum per Dæmonem ſit conflatum, ex quo manifeſtum fit, Dæmonem illum ſuum ignoraſſe logicam, cum deduxerit ex non neceſſario neceſſarium. & tamen conceſſa hac neceſſitate deprehendendi Magos, oportuit ſigna eorum eſſe conſpicua, vt facile in Iuſtitiæ manus deueniant, at contra cum ſint ſecreta, & occulta, & aliquando etiam inuiſibilia, plures, immo vel omnes effugere poterunt Iuſtitiæ manus. nam etſi poſtquam in carcerem deducti fuerint pro Magis non deprehendantur ex ſtigmatibus, neque poterunt per examina rigoroſa, & per tormenta ex propriis confeſſionibus deprehendi. Sed quod abſurdiſſimum eſt in hac argumentatione illud eſt, quod ſtigmata à Iuſtitiæ miniſtris deprehendi vix poſſunt, eodem auctore aſſerente, niſi ab ipſis Magis deſignentur. Itaque ante oportet Magos ſe pro Magis prodere, quam per ſtigmata pro Magis dignoſcantur.

Cæterum Oſterman *de Stigm. ſect.* 10. nititur probare quod hæc ſtigmata à Diabolo ſint, & primo Aitiologia hoc probat ab experientia, cui cum ſit rerum magiſtra, & ſit, vt dicebat Gal. *in 6. de morb. vulg. comm.* 3. index rerum euidenter apparentium, acquieſcendum, veluti & ego acquieſcerem, vbi probatos Auctores certi quid ab experientia deſumptum in hiſce inueniſſe ſe affirmantes reperiſſem; maxime autem vbi eos, qui alias probatæ fidei ſunt, cum hujuſmodi experientias in medium producunt, inter ſe conuenire adnotaſſem, & ſi denique nullos Inquiſitores inuenirem, qui eas ipſas experientias deluderent, & ingenue falſi non eſſent, nihil quod ſtabile, ac certum fuerit, ſe de ea re reperire vllo in tempore potuiſſe. Immo dediſſe operam ſe, aliqui fatentur, vt ejus rei certiores fierent, nec vnquam quid offendiſſe, quod dubiam credulitatem ſaltem eorum mentibus excitaſſet. 4

In ſecunda Aitiologia adducit Oſterman communem conſenſum, & omnium Magorum, Strigarumque confeſſiones, & depoſitiones, quibus dicit, non eſſe contradicendum, & per me ita eſto, ſed cum eos, qui eos ipſos Magos, ac Strigas præ manibus habuerunt, earundem confeſſiones, & depoſitiones ſuſpectas habere contingat, & ipſas experientias infirmare, quid cauſſæ eſt, quin cum his ipſis alij quoque dubitare de horum veritate non poſſint? at certe Frater Sebaſtianus ille, & Oſterman maxime aſſertionem hanc probare nituntur ex depoſitionibus Mariæ de Sains, Strigæ nimirum cujuſdam famoſiſſimæ, cujus fides quam ſuſpecta ſit, ipſi dixerint? 5

In Tertia Aitiologia proponit hoc ſubtiliſſimum, immo vero tenuiſſimum argumentum: In Dæmonibus, inquit, naturalia, manſere ſplendidiſſima, & in ſua prima perfectione, ergo poteſt Dæmon, ſi velit, ſeruis ſuis ſtigmata conferre. quod autem velit non eſt dubitandum, cum ſit Miſantropos, hoc eſt oſor hominum, naturæque humanæ, quam deſtruere ſummopere inhiat, vnde procurat ſtigmatizando partes ſenſus mortificare, & ſanguinem ex iiſdem partibus elicere. quid tandem inde infers Oſterman? nihil certe quod ad rem tuam faciat. Dæmon, inquis, poteſt, & vult ſtigmatizare ſeruos ſuos. velit, poſſit, & cum actu ſtigmatizet, non idcirco ſequitur poſſe hæc, hujus nempe naturæ ſtigmata conferre, ſed per contrarias rationes apparet, non poſſe. 6

In quarta Aitiologia dicit, contrariam ſententiam, quæ ſtigmata negat, eſſe Reipublicæ pernicioſam, quia patrocinatur crimini grauiſſimo, idcirco infert, hanc, quæ ſtigmata admittit, eſſe acceptandam. addit deinde, quod contrariari huic ſententiæ ſit condemnare præcipua pene Tribunalia Chriſtiani orbis, quæ jam ſtigmata pro infallibili Magiæ ſigno experta ſunt. Quibus rationibus dico, aliud eſſe patrocinari crimini grauiſſimo, aliud defendere veritatem, etiam ſi ea, ſit tali crimini fauorabilis, nam ſi falſitatibus, & mendaciis innitendum eſt, vt crimina grauia non remaneant impunita, ſi hoc Injuſtitia non eſt, dicat Oſterman, quit ſit Injuſtitia. 7

Veritatis tutela ſemper pro Iuſtitia eſt, ergo ſemper bona, nunquam mala, nunquam pernicioſa, nunquam crimini patrocinans. ſed ſemper vtilis, ſemperque laudabilis; & idcirco ſemper veritas quærenda, mendacia repellenda, non obſtante quod illa pro crimine, hæc ſint contra crimen. Quod vero negando hæc ſtigmata condemnentur præcipua Tribunalia Chriſtiani Orbis, non facile credo, cum nonnulla ex præcipuis illa non tam certo, & infallibiliter acceptauerint, vt ex eorum auctoritate ſint acceptanda, immo ea controuertere ac refellere adhuc patiuntur, cum adhuc de ejus rei veritate hæſitent. 8

In quinta Aitiologia demonſtrare nititur, hæc ſtigmata in Reis reperta debere facere indicium ad Torturam, quod ego non detrector. quod tamen addit, ſolam ſanguinis effluxionem ſiue ex vulnere, ſiue ex ore, & naribus poſt vnum, vel plures dies à morte vulnerati, homicidam indicare, quia experientia hoc docuit, & rariſſime fefellit, tam inane, ac falſum puto, quam quod falſiſſimum, & ex plurium Iuriſconſultorum auctoritatibus experientia illa nulla demonſtratur, eique non eſſe fidendum ita, vt ſufficiens indicium ad Torturam faciat concludit Farinac. *Theor. & Pract. Crimin. par.* 1. *Tom.* 2. *lib.* 2. *quæſt.* 52. *num.* 156. & videnda quæ attuli *lib.* 4. *Tit.* 2. *quæſt.* 8. *per totam.* & adhuc etiam ſi hoc eſſet verum, nihil concluderet in caſu noſtro. 9 10

Denuo præterea in ſexta Aitiologia narrantur cauſſæ, ob quas Dæmon ſibi additis ſtigmata conferat, ex qua cauſſarum enumeratione nihil prorſus deduci poteſt quod neceſſario ſtigmatum exiſtentiam comprobare poſſit, cum enim omnes illæ cauſſæ ſint contingentes, & non neceſſariæ, & dependeant à libero agente, nempe ab ipſo Dæmone, quid mihi inſudas ex earum cauſſarum poſitione, ſtigmatum exiſtentiam probare? habeat quippe Dæmon vltra connumeratas, mille, & multo plures etiam cauſſas, ex quibus veriſimiliter moueri poſſit ad hæc ſtigmata conferenda, ſemper tamen in ejus libera voluntate erit aut conferre, aut non conferre, neque ex iis cauſſis vnquam coactus conferet; præterquam quod has cauſſas qui adducit, conjecturali quodam diſcurſu vſus putat, ſe eas aſſecutum, cum tamen potiores habere poſſit Dæmon, quare non conferat, partim nobis ignotas, partim etiam vndequaque notiſſimas. an non magna cauſſa eſt ad impediendum Dæmonem, ne ſtigmata Magis conferat, ſi ex iis ipſis tandem pro 11

Magis

Magis depræhensi, pœnas luere debent? an non à suo cultu hoc modo Magos potius abigere, quàm ad illum eos allicere studeret?

In septima Aitiologia ex eo, quod Antichristus suos asseclas certo quodam signo sit notaturus, probabile esse deducit, ipsum Dæmonem futuræ illi stigmatizationi omnino preludere. Sed hæc quantum afficiant, quantunque roboris sortiantur ad probandum quod auctor ille probare intendit, vel ipsi pueruli nondum rationis capaces noscere possunt. nam quænam, obsecro, hujus stigmatizationis necessitas in Dæmone? Antichristus suos signabit, vt a cæteris discernat, ac pro suis cognoscat, Dæmon autem his notis ad hoc non indiget, gratisque asseritur, illum Antichristi stigmatizationi præludere.

In octaua denique Aitiologia supponit Osterman stigmatum existentiam, quam ante concludentius probare oportuit dehinc sequenti argumentatione probat ea à Diabolo esse, stigmata, inquit hæc in Magis reperta aut naturalia sunt, aut supernaturalia. non naturalia, ergo supernaturalia. Si igitur sunt supernaturalia vel diuina sunt, Diabolica, non diuina, ergo diabolica. optima certe argumentatio. sed difficultas est an vere sint hæc stigmata, aut an etiam ex Diaboli potentia esse possint maxime eo modo, quo is Auctor ea admittit secutus quorundam auctorum satis suspectam fidem, vt jam supra ostendimus. nam Dæmonem posse adimere sensum, & vitam alicui parti, illamque sic vita orbatam inter viuas conseruare, nisi ex præstigio ita appareat, quod absurdum videretur dicere, omnino est impossibile, & egreditur ejus potentiæ vires, vt alias diximus, ac de nouo inculcaturi sumus.

SVMMARIVM.

1 *Philosophiam è medio tollunt, qui rerum miraculis fidem non habent.*
2 *Effascinationis effectus miraculosi, aut Dæmoniaci censentur.*
3 *Fascinum etiam inter Bruta.*
4 *Fascinum videtur quædam contagij species.*
5 *Fascinatio quid.*
6 *Imaginationis vis.*
7 *Effectus indolentiæ, & non effusionis sanguinis in stigmatibus an ex Magorum imaginatione. vide num.8.*
9 *Sensus carentia ex morbo prouenire potest.*
10 *In Lepra sensus carentia in cute consueta.*
11 *Sanguinem à parte puncta, vel amputata non fluere, à natura esse potest.*
12 *Sensus abolitio, & sanguinis cohibitio ab Arte procurari potest. vide num. seq.*
14 *Affectio partis ex stigmatibus differt ab ea, quæ ab Arte, aut natura procuratur.*

Natura ne, an Arte caro viuentis Hominis ita affici possit, vt puncta dolorem non sentiat, nec sanguinem effundat.

QVÆSTIO IV.

Veruntamen non quia tam mirabilia nobis videantur hæc stigmata, idcirco videretur esse eorum existentia deneganda, quod eorum effectuum caussæ nos hucusque latere consueuerint, nam recte quidem videtur dixisse Florus apud Plutarch. *Sympos. dec. 5. probl. 7.* Philosophiam è medio tollere, qui rerum miraculis fidem non habent; etenim miracula vocitare solemus ea, quorum effectus notus est, caussa vero ignota. ex hac ignorantia, inquit, dubitatio emergit, ex dubitatione nascitur Philosophia, quæ rerum caussas inquirit; licet ergo hactenus impossibile visum nobis sit, stigmata dari posse iis conditionibus dotata, quibus dotari jactantur, quia horum effectuum Phisicas caussas incompertas habemus, & supernaturales putamus, non desistendum ab vlteriori inuestigatione, cum dentur in Natura his multo admirabiliores effectus, qui aut ex suis adæquatis, & naturalibus caussis procedunt, aut mirabiles ex hominum vafritie apparent, qua primum student illi eorum effectuum caussas veras alios homines non aduertentes celare, mox autem, vt majorem admirationem suis operibus concilient, aut superiores caussas illos referunt, vt ipsemet Hippocrates *in lib. de morb. sacr. num. 2. & 3.* testatum reliquit. & certe si ea omnia, quæ cæteris hominibus pro miraculis accipiuntur examines, & quotidie, passimque fieri obseruamus, apertissime videbis per naturam tantum, suasque caussas singula fieri. an non miraculo proxima existimantur, quæ de fascino ore omnium prædicantur? quotusquisque homo est, qui non miraculo, aut Dæmonis opera fieri contendat, quod solo intuitu animalia occidantur, segetes languescant, mare sterile, itemque terra reddatur, vt ipse Hippocr. *ibid.* dicebat? quod aspectu quorundam puerulis Hectica, aut Phtisis, aut Marasmus concilietur, lac nutricibus exiccetur, dolor capitis ingens quibusdam procuretur, somno interdicatur ad longissimum tempus, corporis alacritas euanescat, & pulchritudo defædetur? quæ omnia vbicunque terrarum facile euenire obseruamus. quarundam certe mulierum aspectu arbores, & segetes contabescere est compertissimum, pecora etiam, aliaque animalia morbosa fieri, ac interire est notissimum, quod & Virg. *in Buccol. Eglog. 3.* testatur in decantato apud omnes carmine.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinet agnos.

& eleganter cecinit id ipsum Marc. Hyer. Vida Bombyc. lib. 2.

------ discrimine nullo
Limine anus omnes monstra infœlicia longe
Pelle, nocent cantu tristes, oculisque malignis.

& paulo post

Quandoquidem memini Thusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira rigebant
Ora, grauesque oculi suffecti sanguine circum,
Fronsque obscœna situ, hirtique in vertice cani.
Ille truci, scelus, obtutu genus omne necabat
Reptantum tenues animas, paruasque volantes;
Quin etiam si quando hortos ingressus, vbi Annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam
Floribus, & passim per agros incanuit arbor
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque Anni Agricolæ mæsti fleuere caducam:
Nam quocunque aciem horribilem intendisset, ibi omnes
Cernere erat subito afflatos languescere flores,
Mox album late nimbum volitare per auras,

Hæc, & similia nos Dæmoniaca virtute, non naturali, & consueta fieri idcirco putamus, quia vix mente

concipere possumus, spirituosam quandam substantiam malignitate insignitam ex oculis, & corpore quorundam egredi, quæ commemorata patrare possit, quamobrem ad majorem virtutem nempe ad Dæmonem eos effectus referimus, cum tamen alia ex parte hæc adeo secundum naturam sint, vt etiam ipsa animalia rationis expertia Natura multa contra fascinationem edocuerit, & si nonnulla ad hoc scire desideras lege Ælianum *lib.* 1. *de Animal. cap.* 35. etenim inter ipsa animalia bruta similes effectus elucere ex iisdem caussis conspicimus, ita vt non ab re dicere possis, ipsa sese inter ipsa fascinare, atque interimere, vt Mustela aduersus Basiliscum, de quo Plin. *lib.* 8. *cap.* 21. & Catoblepon aduersus omnia animantia etiam aduersus ipsum hominem, de quo Ælian. *lib.* 7. *de Animal. cap.* 5. & Hyæna aduersus Canes, quibus etiam vmbra propria est noxia, Ælian. *teste lib.* 6. *de Animal. cap.* 14. & Gallus aduersus Leonem, de quo Plin. *lib.* 8. *cap.* 18. & Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat.* in his carminibus.

Quin etiam Gallum nocte explodentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare
Nenu queunt rapidi contra constare Leones.

Sed & in contagio similia, & admirabiliora obseruamus, & certe fascinum species quædam contagij videtur, nam ea de caussa dicimus, fascinationem esse vaporis virulenti à corpore noxio natura ab alio dissidente aporia, qua alienum corpus halitu, & spiritu per visum, contactum, aut inuidiam inficitur, vt apud Lang. *lib.* 2. *epist.* 36. & apud Ronsseum *epist.* 48. vel esse effluxum quemdam ab oculis, & corpore fascinantis virulenta qualitate conspicuum, ex quo illud recipiens corpus inficitur, de quo effluxu si quis plura exempla scire desiderat, ad Auctores de his pertractantes ex professo recurrat, vt Peucer. *de omn. diuin. gen. tit. de Incant.* Vair. *de fascin.* Vier. *de præstig.* Lang. *loco cit.* Ronss. *ibid.* & ex Iurisconsult. aliisque professoribus Grill. *de Sortileg.* Martin. de Arl. *de superstit.* Ponzinib. *de Lamiis.* Delric. *disquisit. Magic. lib.* 3. *quæst.* 4. *sect.* 1. & alios. qui omnes pene hanc vnam, ac naturalem illam quidem fascinationis caussam agnoscunt, non Dæmoniacam, quemadmodum etiam & Heliodor. *lib.* 3. *hist. Æthiop.* Alexand, *lib.* 2. *problem.* 5. Plut. 5. *Sympos.* 7. D. Thom. 1. 2. *q.* 117. *art.* 3. *ad* 2. neque solum naturaliter id procedit in particularibus hominibus, sed multo magis in quibusdam Populis, veluti narrant, in Africa, vt ex Gellio *idem* Langius *ibid.* hi namque si quas pulchras arbores, lætiores segetes, amæniores infantulos, egregios equos, pecudes pastu, atque cultu opimas impensius laudauerint, omnia contabescunt, & emoriuntur, hinc illud emanauit, vt alicujus sanitatem, bonamque valetudinem laudantes, manum oculis admoueamus, vt si quis malignus spiritus in laudatum hominem à nobis emanare possit, is motu manus dissipetur, vulgus autem ad nasum manu recurrit, ignorans quid sibi velit illa manus admotio.

Verumenimvero quæ de fascino commemorauimus, parumper à re proposita abesse videntur; cominus accedendum, atque in mentem reuocandum, quantum possit hominum imaginatio non in proprium solummodo corpus, sed etiam in alienum; nam & ea omnia, quæ de fascino commemorauimus, nonnulli DD. à sola imaginatione fascinantis dependere voluerunt, qua putant facile posse vel per spiritus vi Imaginationis à corpore expulsos, vel per quosdam radios, vel ipso Animæ præstantioris imperio in alienum corpus agere, neque solum quidem extra se in aliena corpora, sed etiam in ipsa elementa habere potentiam Imaginationem quidam putarunt, vnde & res loco mouere, nubes cælo deducere, pluuias euocare, fulgura excitare, mare ipsum turbare, & omnia facere, quæ de se jactat Medea apud Ouid. *Metamorp. lib.* 7. *Fab.* 2. in his carminibus,

Diique omnes nemorum, Diique omnes noctis adeste,
Quorum ope cum volui, ripis mirantibus Amnes
In fontes rediere suos, concussaque sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoque.
Vipereas rumpo & verbis, & carmine fauces,
Viuaque saxa, sua conuulsaque robora terra,
Et syluas moueo, jubeoque tremiscere montes,
Et mugire solum, manesque exire sepulchris;
Te quoque, Luna, traho, quamvis temerata labores
Aera tuos minuant, currus quoque carmine nostro
Pallent, ac pallet nostris Aurora venenis.

nam sunt, vt Auic. 6. *nat. sect.* 4. *cap.* 4. & alij apud Torreb. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 3. & ex nostris apud Thom. Erast. *in disput. contra Paracels. par.* 1. qui ipsos Magos hæc omnia, aut eorum partem non aliqua Dæmoniaca vi, sed imaginationis, Animæque humanæ imperio in ipsas res fieri contendant; vnde multo facilius concedere parati sunt, ejusdem imaginationis virtute posse interdum & morbos, & sanitatem hominibus procurari; quod si tantam habere vim Imaginationem patet in alienum corpus, quantam habebit in corpus proprium Imaginantis? Iam vero quamplura Matris Imaginatio in fœtum conferre possit, quin etiam & ipsius Patris tempore concubitus, incassum rememorabo, cum omnia DD. volumina infinitis historiis sint referta hæc testificantibus. in proprium vero corpus vterque parentum, ac quilibet homo multo plura potest; an non videmus vehementi imaginatione homines à difficillimis, & insanabilibus morbis sese recolligere? an non Imaginatione ipsa corpus tam sensibiliter permutari in horas conspicimus? immo, si nonnullis credimus, non aliena virtute, sed sola Imaginationis vehementia fit, vt homo in Ecstasim raptus de Terra eleuetur, & contra naturam propriæ grauitatis, ibi per notabile spatium ex se sustentetur. & quod futura præuidere interdum possit, & alia etiam admirabiliora efficere. quod si hæc, quæ tantam nobis admirationem incutiunt, vt persuaderi vix possimus à naturalibus caussis fieri, tamen fieri obseruamus, quanto facilius erit credere, posse in Magis dari hujusmodi stigmata, quæ puncta, aut quomodocunque transfixa neque sanguinem effundant, neque dolorem excitent, concurrente ad eorum effectuum productionem fixa ipsorum Magorum Imaginatione, aut certa persuasione hujusmodi stigmatum in eorum corporibus inustorum natura? nam certe imaginatione sanguinem fluentem cohiberi posse neque nouum, neque admirabile est; dolorem autem non sentiri distracta Imaginatione ad alia, & quotidiana docet experientia, & multo euidentius Stoicorum Apathia, seu Indolentia, qua ita persuasi, nullum quantumvis atrocem, ac pernecabilem dolorem persentire se ostentabant. Quin & in Reis quibusdam experimur, sola Imaginatione doloris

loris acerbitatem non sentiri, cum aliquid superstitiosum fecerint, aut secum ipsi portauerint, cujus virtute sibi persuadeant, non posse se propria delicta patefacere, vndè aliquando Tormentorum acerbitatem vix sentientes Judicum manus euadunt. Ac profecto Imaginationem corpus nostrum secundum primas qualitates manifestè, ac insigniter alterare quis dubitat? at ad primas qualitates, etiam secundarum effectus consequi quis est qui nesciat? si ergo Imaginatio res timoris plenas sibi repræsentans potest corpus frigefacere, poterit insimul cogere, densare, fluentem sanguinem cohibere, & sic de singulis, quemadmodum & si repræsentans sibi aliquid, quod iram moueat, potest calfacere, poterit ex consequenti, rarefacere, attenuare, aperire, & hujusmodi. Itaque poterunt effectus horum Stigmatum mere naturales esse, & à Magorum Imaginatione, vel persuasione certa dependere.

8 Sed hæc omnia, quæ allata sunt, adhuc non conuincunt dari posse hujusmodi Stigmata his conditionibus dotata, quibus dotari jactatur. Quæ enim de fascino dicuntur siue falsa, siue vera sint, ad præsens negotium nihil omnino facere videntur. Si vllam tamen veritatem habent, à suis manifestis caussis originem ducunt, quas vulgo ignotas esse nec mirum est, nec quicquam interest; satis superque est, si Philosophi rationabili discursu eas assequantur: quomodo autem ea, quæ ad fascinum tribuuntur succedant multi explicant, vide tamen, si libet, Thom. Erast. *in disput. contra Paracels. par.* 1. Hucher. *de Sterilit. lib.* 4. *cap. de Lamiar. imaginar.* Peucer. *de omni diuinat. gen. tit. de Incantationib.* Delrium *disquisit. Magic. lib.* 3. *q.* 4. *sect.* 1. Torreblanca *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 37. absunt ergo omninò effectus illi à miraculi natura, & omninò naturales sunt. Quæ deinceps de Imaginationis virtute, ac vehementia in medium producuntur, partim quidem falsa omninò sunt, vt quæ de actiuitate in alienum corpus jactantur, & quæ de Ecstasi, & eleuatione corporum à terra nobis aliqui obtrudunt, & quæ de Prophetia, siue futurorum prædictione imponunt. Partim vero de raro conspiciuntur, & forte neque conspecta vim Imaginationis consequuntur, quæ tamen quod aliquid possit in iis, cum quibus aliquam sortitur à Natura coordinationem, ego quidem vtcunque admitto; illud pro certo duco, ipsam per se, nihil quicquam operari, sed excitatis ob consensum communem, quem inuicem habent, cæteris animæ facultatibus, sed de his vide Thom. Erast. vbi *supra.* Hucher. *ibid.* Franc. Ranchin. Patholog. *sect.* 2. *cap.* 10. Delrium *lib.* 1. *Disquisit. Magic. q.* 3. at vero credibile non est, Magos tormentis expositos Imaginatione ad eos effectus producendos concurrere, qui detecti capitales sibi ipsis sint, ex Stigmatum enim detectione absque dubio condemnantur, potius ergo propria imaginatione ad contraria recurrent; præterquam quod, vt ajunt, Magi non aduertentes punguntur, ne si aduertant, dolere se fingant. Sed videamus vlterius, an esse à Natura, vel ab Arte aliquo alio modo possint. Constat enim primo, sensus carentiam in animalis partibus ex quamplurimis morbis prouenire posse, vt in stupore, in Paralysi, in Atrophia, in Sphacelo, & id genus aliis, in quorum nonnullis partes obsessas non minus sensu orbatas esse experimur, quam si ab ipso viuenti animali essent omninò separatæ, vnde eas quouis modo torquere, scindere, vrere, transfigere, amputare absque vllo ne minimo quidem doloris sensu, licere comperimus. Quod ex eo fit, quia sensus instrumenta obstructa in totum sunt, ita vt à primo sensorio, nempè à cerebro spiritus, & facultatem sensitricem non recipiant, & idcirco non semper eodem modo sensus hebetudo, ac priuatio contingit, sed quanto magis nerui, per quos spiritus ad partem deferuntur, sunt obstructi, magis inhibetur illorum transitus, & magis item sensus obtunditur, & totali facta obstructione, omnimoda item fit sensus deperditio. Quin etiam non solum ex prædicta neruorum obstructione deperditur sensus, sed etiam ex caloris, & spirituum in parte extinctione, vt in sphacælo, extincto enim partis calore, euanescentibusque spiritibus, jam pars non est amplius apta, vt transmissam à cerebro sensoriam facultatem excipiat, & sic neque vllo modo sentire potest, quod adeo verum in ipsa praxi comperies, vt aliqui igne partem sphacelatam absumi non perceperint, quemadmodum seruo illi euenisse narrat Paræus operum suorum *lib.* 11. *cap.* 12. quin etiam quotidiana experientia docet, partem sphacelatam punctam, aut etiam sectam nihil sentire. Fallop. *de Tumor. cap.* 10. Hieronym. Fabrit. *lib.* 1. Pent. *Chirurg. cap.* 19. Riolan. *Chirurg. cap.* 11. sed etiam in Lepra hanc sensus abolitionem ita consuetam esse docet experientia, vt cutis longa, ac crassa acu transfixa, nullum causset dolorem, quod maximè pro Lepræ confirmatæ signo adducunt plures Auctores. Arnald. Villanouan. *libell. de Signis Leprosorum in fine.* Theoric. *suæ Chirurg. lib.* 3. *cap.* 55. Lanfranch. *Chirurg. m. doctr.* 1. *tract.* 3. *cap.* 7. Paræus, & alij apud Schench. *lib.* 6. *Obseru. rubr. de signis Lepræ.* 10

11 Nec minus à Natura videtur fieri posse, vt sanguis à parte puncta, aut scissa non fluat, quia ita in parte congelari potest, vt nullo modo fluxibilis existat, consequens enim id est facile in partibus euenire, quæ sphacelari, ac emori possunt, Fallop. *de tumor. cap.* 10. qua ratione fit, vt in Gangrenæ sacrificatione, quemadmodum testatur Langius *lib.* 1. *Epist.* 40. ob timorem ne sanguis congelatus fluere nequeat, aqua salsa calente incisiones irrigamus. Idemque Falloppius cum cuidam non vnum, sed plura sphacelata membra amputaret, sanguinem inde non fluxisse narrabat, quod frequenti etiam experientia comprobatur. Ac certè si gangræna in sphacelum jam abierit, sanguinem ita congelare necesse est, vt, carne etiam incisa, nullo modo fluat.

12 Non solum autem Natura, sed etiam arte, vt nonnullis medicamentis hæc sensus in partibus amissio, & sanguinis congelatio procurari potest. Nam omnia Narcotica id operari non dubitandum, cum simul, & semel partem stupefaciendo à sensu abstrahant, & sua intensa frigiditate sanguinem cogant, ita vt fluere non possit; vt cætera vero prætercam, in partibus resecandis medicamenta hujusmodi virtute prædita componuntur, quibus fit, vt partes absque sanguinis fluxu, & absque vllo penitus dolore secari possint; qualia plura proponuntur ab Auctoribus, & quale est singulare illud Bartolomæi Maggij *in lib. de vulner. sclopett. cur.* relinquam Memphitim lapidem, de quo Dioscord. *lib.* 5. *cap.* 115. & Plin. *lib.* 36. *cap.* 7. & alia. Notum insuper est, dari venena non-

nulla, quæ ſanguinem congelando enecare ſoleant; quin & alia, quæ tantæ virtutis ſunt, vt ipſa viſcera, ſi aſſumantur, in ſaxeam naturam vertant, quale eſt fluminis illius aqua, de qua Ouid. *lib.* 15. *Metamorphoſ.*

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

licet Plinius *lib.* 2. *c.* 103. de hoc dicat nihil, ſed tantum, quod lignum in prædictum flumen conjectum, ſicut & in Picenum Lacũ, lapideo cortice obducatur. Notiſſimum & illud eſt, quod de Torpedine narratur quotidiano experimento à Piſcatoribus comprobatum, quam nullus homo manu tractare poſſe affirmant, tanto illico torpore tangentem afficit, ſed & de albo quodam Magnete meminit Card. *lib.* 7. *ſubtil. tranſ. med.* de quo etiam ex eodem Oſterman. *ſect.* 10. *Aitiolog.* 8. cui acus affricta cutem, carnemque ſine vllo dolore transfigere poteſt, quod in ſemetipſo expertum ſe eſſe Cardanus teſtatur, vtrum vero hic albus Magnes idem ſit cum eo, qui in Magneſia Aſiæ naſcitur, & qui ferrum non attrahit, de quo Plin. *lib.* 36. *cap.* 16. prorſus ignoro. Manifeſtum ergo ex his eſt, quod tam ex Natura, quam ex arte humani corporis partes ita ſenſu priuari poſſunt, vt aut punctæ, aut præciſæ neque ſanguinem effundant, neque dolorem generent. At ſi hoc veritatem habebit, jam omnis certitudo, quam ex hujuſmodi ſigno elicere conatur Fr. Sebaſtianus Michael, & alij, ad demonſtrandum reos eſſe Magiæ addictos, & Diabolo emancipatos, omninò corruet, atque euaneſcet.

13 At vero vbi ſtigmata ejus naturæ eſſe, quam diximus, adhuc contendamus, nihil omninò contra eam certitudinem probarent, quæ ſuperius in contrarium adducta ſunt. Siue enim à morbo, ſiue ab aliquo medicamento diſpoſitio in parte introducatur, ita vt ſenſum amittat, & ſanguinem puncta, vel præciſa non effundat, ea quidem nunquam eaſdem diſpoſitiones, ac conditiones ſortiri poterit, quas ſortiri jactant partes Stigmatizatas, nam Stigma, vt volunt, non lædit partis actionem, cum Magi non minus Stigmatizata parte, quam aliis quibuſcunque ſanis vtantur. At morbus, ſeu medicamentum, aut venenum quod eam diſpoſitionem in parte introducit, ejus actionem manifeſtiſſime lædit, & ex læſione fit, vt ſenſus obtundatur, & ſanguis congeletur, aut obſtruendo vias ſpirituum, ne ad partem fluant, aut calorem ipſum natiuum in ipſa parte extinguendo.

14 Porrò in plerifque differt affectio in parte à Stigmate Dæmoniaco introducta, ab ea quam Morbus, aut ars introducere poſſet, vt proſequitur etiam Fr. Sebaſt. & cum eo Oſterman. & primo quoad magnitudinem, Stigma enim minimam carnis particulam mortificat, morbus autem etiam ſi poſſet in principio minimam particulam occupare, ſemper tamen augeſcit, neque deſignata magnitudine ſeſe continet, ſed quia vbi introducit talem diſpoſitionem, quæ partem corrumpat, introducit etiam calorem putredinalem, qui ſemper procedit corrumpendo, de neceſſitate ſeſe dilatat, ac partem poſt partem corrumpendo, tandem non longo tempore totum animal abſumit; quod non tantum in conſumato ſphacelo verificatur, ſed etiam in Gangrena, nam & hæc ſemper procedit vicinas partes corrumpendo. Fallopp. *de Tumor. cap.* 10. neque ſolum carnem Gangrena in ſphacelum abiens corrumpit, ſed etiam venas, arterias, neruos, & oſſa ipſa, Gal. *lib.* 6. *Meth. cap.* 5. & ex eo Fallopp. *ibid.* idemque euenire, ſi ab Arte medicamentis hujuſmodi diſpoſitiones procurentur, certum eſt, quia & hæc medicamenta nonniſi partem, ipſiuſque natiuum calorem abſumendo, ac corrumpendo inſenſibilitatem, & ſanguinis influxibilitatem excitare poſſunt; neceſſe ergo eſt non in minima particula hujuſmodi affectionem conſiſtere poſſe, ſed in dies latius ſerpere, quouſque totum hominem corrumpat.

Differunt ſecundo in hoc ipſo, quod diximus, nempè quod Stigma non ſe latius propagare ſolet, ſed quamquam particulam, quam obſederit, vita priuet, ac omninò corrumpat, vt placet F. Sebaſtiano Michaeli (quia mors ipſa partis corruptio eſt) non tamen corruptio hæc vltro procedit, ſed neſcio quo miraculi genere à prædicto Fr. Sebaſtiano in medium producto, calor ille putredinalis abſque vlla vlteriori actione torpet, & euidentiſſimo miraculo prout neceſſario concludere licet, pars mortua cum viuis conuiuit, quod certe de partibus ex medicamentorum vi ita affectis, nullo modo naturaliter euenire poteſt. Sed naturæ neceſſitate vna particula corporis etiam minima demortua, neceſſe eſt, niſi à viuente corpore ſeparetur, totum corpus corrumpi, & idcirco vtimur partium, integrorumque membrorum inciſione, cum ea ſphacelata, ac corrupta ſunt, quemadmodum notum Medicis eſt.

Differt tertio pars Stigmatizata à parte, quæ ex morbo inſenſibilitatem, & corruptionem contraxerit, quia Stigmatizata pars neque colore, neque odore malo, neque alio quouis ſigno pro corrupta, ac mortua ſeſe prodit, at contra pars ex morbo affecta & liuore, & nigredine, & malo odore, putridaque exhalatione, diffluentia ipſius carnis, partiumque ſubjacentium, aliiſque pluribus ſignis corruptionem conſequentibus ſeſe manifeſtat, vt tradunt DD. inter quos præcipuè ſi libet vide Fallopp. & Fabritium *locis ſupracit.* ita vt Stigmatizatam partem, etiam ſi mortua ſit, vt paradoxe vult Fr. Sebaſtianus, à ſana in nulla re differre comperias, niſi ſenſus carentia, & ſanguinis influxibilitate, quibus conditionibus tantum cum morboſa, & ſphacælata, aut aliter male affecta conuenit. Vndè omninò concludendum eſt, neque à Natura, neque ab arte talem diſpoſitionem in viuentis corporis particulis excitari poſſe, vt neque ſentiant, neque ſanguinem effundant, neque viuant: itaque quandocunque hujuſmodi Stigmata in alicujus de Magia ſuſpecti corpore adinuenirentur, dicendum omninò eſſet, ea à Natura eſſe non poſſe, ſed dari hæc Stigmata cum his conditionibus jam per ea, quæ in ſuperioribus ſunt adducta, impoſſibile judicandum.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium de Stigmatibus videtur ſuſpendendum.*
2 *Stigmata deprahendi non poſſunt, niſi ab ipſis Magis primo deſignentur.*
3 *Iudicium à Stigmatibus deſumptum quam tutum.*
4 *Stigmatum detectio aut impoſſibilis, aut non tuta, aut non licita.*

Ex præcedentibus quid eliciendum.

QVÆSTIO V.

Enimvero ſi pro veritate libere, & abſque verborum circumuolutione diſſerendum eſt, cum ea,

ea, quæ ab Auctoribus de stigmatibus traduntur, partim dubia, & incertissima sint, partim vndequaque inuerisimilia, partim vero omnino falsa, quousque certiora, magis verisimilia, ac magis vera adducantur, judicium de stigmatibus suspendendum videtur; præsertim quia etiam ex rationabili discursu falsitas, & inuerisimilitudo plurimorum, quæ à nonnullis traduntur, luculenter demonstratur. Neque tamen ea, quæ à magis veridicis Auctoribus in medium afferuntur omni difficultate carere judicabit quisquis ea, quæ nos produximus, probe examinare voluerit. Habent Iudices vnde facilius Magos detegant, quam ex stigmatum inditio, immo majorem semper difficultatem habet cognitio, quam ex stigmatibus desumere satagunt, quàm ea, quæ tormentis extorqueri à Magis potest. quippe cum stigmata, vel iis tradentibus, qui mordicus eorum veritatem tuentur, depræhendi à quoquam vix possint, nisi sese ipsi Magi prodant, stigmatumque locum, ac situm ostendant. oportebit ergo semper præcedere eorum assensum, & confessionem, antequam per stigmata depræhendantur, ita vt postmodum stigmatum detectio inanis, & superflua futura sit, nisi ad facti euidentiam aliquid operetur.

Sed videamus vlterius quam tutum sit judicium, quod à stigmatibus in Reis repertis desumi potest. demus igitur Magum aliquem confiteri se à Dæmone stigmata recepisse, eaque in proprio corpore designet; tunc ergo ad experimentum veritatis capessendum accedamus. jam vero probauimus, non posse naturaliter partem animalis viuentis ita affici, vt sensum nullum habeat, & sanguinem non contineat, absque eo quod insimul vitam amittat, & totum deinceps animal absumat. ergo in probatione stigmatum alterutrum sequatur necesse est, aut Dæmonem sua actiuitate semper concurrere ad hoc, vt pars eo modo affecta neque corrumpatur, neque corrumpat, si vere ita est affecta, aut id per præstigium operari, si vere ita affecta non sit. at primum affirmare videtur inconueniens; quia cum, vt DD. volunt, Dæmonis potentia irrita sit in Reos, quandocunque in Iustitiæ manibus detinentur, & patet, quia non potest tunc Dæmon sua potentia efficere, vt Rei tormentorum acerbitate victi sua delicta non fateantur, vt experienta ipsa docet, contrarium esset verius, si posset tunc temporis ad libitum circa Magos operari, & facere, vt pars stigmatizata neque dolorem puncta sentiat, neque sanguinem effundat, neque putrescat, si per stigmatizationem jam amplius non viuat. quod si posterius affirmemus, tunc certe experimentum sumere ejus illicitum omnino esset, vt Theologi Leodienses, & Louanienses etiam existimarunt apud eund. Osterman *sect.* 12. quia non nisi mediante ipso Dæmone suis præstigiis ad id concurrente, hoc fieri potest; quod & dictu improbandum est, & factu pessimum, cum ex ipsius Dæmonis attestatione hunc, aut illum condemnare, aut absoluere oporteat; nam aut Dæmon cogi poterit per Iustitiam ad detegenda Magorum stigmata, aut non. si primum, oportebit id fieri diuina virtute, & sic semper in hoc interueniet miraculum, Deumque ad Iudicis libitum miracula operari erit dicendum, & quasi ab ipso cogi, quod est ridiculum, & absurdissimum; si secundum in libera potestate Dæmonis erit hunc, aut illum detegere, & nocentem condemnare, innocentem absoluere, quod etiam nullam habet veritatem. ergo etiam si fateamur dari hujusmodi stigmata, eorum detectio aut non erit possibilis, aut non erit tuta ex superioribus.

Verumenimvero cum stigmata in his Quæstionibus impugnasse forte legentibus videar, illud denuo admonere non desistam, non id mihi propositi fuisse, vt probare conarer Stigmata vere non dari, hoc enim, vt quisquis elicere ex iis, quæ scripsi, poterit detrectare, cum ad historiam pertineat, cujus veritati stare propria experientia destituto consentaneum est, nequaquam ausus sum, sed posse ejus naturæ esse hujusmodi stigmata, cujus esse jactantur, ita vt Magos certissime detegant, & Magiæ sint characteres infallibiles, ego quidem ob enarratas rationes in dubium reuoco, nunquam tamen idipsum inficiaturus, dummodo aut certiori experientia per integræ fidei viros, aut per propriam confirmetur, aut aliud Sancta Mater Ecclesia injungat.

Cæterum, Deo fauente, ad finem jam harum Quæstionum perueni; nonnullas autem materias, quas in vnum Titulum rejeceram, cui Miscellaneorum feceram nomen, vt, quæ comprehendebat ea, quæ de irregularitate occurrebant à Medico consideranda, & quæ de morbis, ob quorum caussam, vel Professio impediri solet, vel Coadjutor dari, & quæ de iis, quæ ab Itinere faciendo excusant, & quæ de salubri victus ratione in Iejuniis obseruanda pertractabat, idcirco prætermisi, quod videar mihi ea omnia sparsim in his Libris complexus.

Libri Septimi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Octauus.

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quorum

Primus de Irregularitate.
Secundus de Remediis Medicis.
Tertius de Clausura Monialium.

ADMODVM REVERENDO
DOMINO DOMINO
ANTONINO DIANÆ
Clerico Regulari,
AC CANONISTÆ CLARISSIMO,
Paulus Zacchias Medicus F.

CVm vltimam imponerem manum hisce Quæstionibus meis Medico-Legalibus, plura occurrerunt circà irregularitatem adnotanda, quæ medicam speculationem requirebant; ea in vnum Titulum congessi, non contentus iis, quæ sparsim in aliis libris, quandocumque mihi sese obtulit occasio, adnotaueram. Hæc tuæ censuræ subjicio, ac nomini tuo inscribo, maximè enim consentaneum visum est, Canonicum argumentum Summi Canonistæ nomine decorare. Vale, ac me ama.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI OCTAVI
TITVLVS PRIMVS,
De Irregularitate.

Continens Quæstiones vigintiquatuor; quarum

LIBRI OCTAVI
TITVLVS PRIMVS.

De Irregularitate.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas quid, ex Cononistis.*
2 *Irregularitas quid ex propria sententia. & num.* 5.
3 *Irregularitas spiritualis quæ.*
4 *Vitium refertur ad corpus, & ad Animum.*
6 *Irregularitatis species.*
7 *Irregularitatis duæ species, de quibus considerare potest Medicus.*
8 *Deformitas quid.*
9 *Irregularitas incurritur ex vitio proprij corporis, & alieni, & quomodò.*
10 *Chirurgus incidens non est irregularis.*
11 *Irregularis semper non est, qui alium facit irregularem.*

Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circà eam Medicus considerare possit.

QVÆSTIO I.

TAnta est apud Catholicos sacrorum reuerentia, vt meritò ij, qui ad ea ministranda per sacros ordines promouentur, non Animi tantùm, sed corporis etiam quacunque notabili labe carere debeant, vndè si quando alterutram, vel vtramque contraxerint, polluti ob id censeantur, nequè vlteriùs promoueri, aut, si jam promoti sint, in sacris ministrare per sacros canones permittantur. Inter ea verò, quæ vnam, vel alterutram, vel vtramque labem conciliant, vndè vel promotionis ad sacra, vel administrationis in iisdem emanat impedimentum, nonnulla sunt, quæ Medicam considerationem requirunt, de quibus ipsi quoque Theologi, & Canonistæ verba facientes ad Medicos recurrunt, vt in processu sermonis patebit. Ea igitur de re licet jam in euulgatis quæstionibus sparsim, & incidenter nonnulla interdum ad hoc argumentum pertinentia adnotauerim, tamen quia & plura consideranda supersunt, & in particularibus multa occurrunt, quæ non leue dubium excitare possunt, de præsenti magis peculiariter de singulis scribere decreui, quæ ad hanc materiam pertinere videntur; in quibus pertractandis à consueto, & mihi aliàs familiari modo non recedam, qui semper is fuit, vt ea tantùm quæ ad meam professionem spectant, assertiuè doceam, cætera verò, quæ ad alios pertinent professores, proponam tantùm, aut non nisi conditionaliter, & quatenùs non aliter iisdem professoribus visum fuerit decidere ambigam, quod tantò curiosiùs & in aliis argumentis præstiti, & in iis præstabo, quantò ad Theologos, & Canonistas ea spectate magis nouerim, cùm non nisi prout hi edocere ex Catholicæ fidei documentis me debent, omnia, ac singula à me proferri desiderem.

Antè omnia igitur quærendum primò est, quidnam sit Irregularitas, quæ quidem à Canonistis diuersimodè definitur; plures tamen eorum conueniunt in hoc, quòd Irregularitas Canonicum impedimentum sit ex facto, vel defectu prouenìens, quo quis prohibetur ad sacros ordines promoueri, aut in sacris ministrare. Nicol. Plouius *ex Duran. de Irregularit. num.* 1. & ex Io. Andræa, & Archidiac. Majol. *de Irregularit. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 1. & ex Medicis Gaspar Tristan. *de Cleric. Med.* §. 2. Habet etiam suam peculiarem definitionem Nauarr. *in Manuel. cap.* 27. *num.* 191. aliasque ex aliis affert idem Majol. *loco citato.* quas tamen putat ipse non explicare rem totam (rei naturam dixerit Philosophus) immò difficile omninò existimat veram ejus rei definitionem afferre, quod tamen non videtur adeò arduum, quin definitio assignata non videatur sufficiens ad rei Naturam explanandam multò meliùs, quàm aliæ per eum allatæ, & mihi quidem quatenùs saltem ad meum facere possit argumentum ea sufficientissima videtur. Si tamen peculiarem Irregularitatem, de qua Medicus signanter considerare potest, definire velim, dicam, Irregularitatem esse impedimentum ab Animi, vel corporis vitio emanans, cujus caussa prohibetur homo à Canonibus ad sacros ordines promoueri, vel in sacris ministrare. Dico ergò esse impedimentum, quià Irregularitas hoc peculiare habet, vt impediat hominem ad ea consequenda ex sacris, quæ cæteri liberè consequi possunt, & absque vlla exceptione. Dictum deinceps est, emanans ab Animi, vel corporis vitio, non vt compræhendam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, vt Dementiam, Epilepsiam, & his non absimiles, hos enim ipsos morbos, qui ad Animum spectant, Medici ad corpus referunt, quòd ex vitio corporis hi quoque originem habeant, sed vt compræhendam quasdam irregularitates ex facto, vel defectu prouenientes, vt quæ oritur ex debilitatione, mutilatione, & priuatione membrorum in alio ex culpa admissa, hæ enim videntur Animum coinquinare ob reatum, cùm ad corpus nihil pertineant, & idcircò has irregularitates jure meritò spirituales appellauerim, cæteras autem corporales.

Dictum insuper est ex vitio, non ex morbo, quia vitium & ad corpus, & ad Animum referri potest, vt patet *ex l. Ob quæ vitia. ff. de Ædil. edict.* licet idem de morbo eueniat, sed certè vniuersalior est acceptio vitij, quàm morbi non ob aliud, nisi quia vitium ad Animum quoque, & ad mores refertur, nom sic autem morbus, nisi per similitudinem, nam timiditatem, mœstitiam, iracundiam, & id genus alios affectus dixerimus, non morbos, vt cæcitatem, mutitatem, surditatem, & morbos dicemus, & vitia, quæ luculentiùs patent *pest.* 1. *ff. eod.* Cætera denique verba declarant Irregularitatis esse-

ctus, & vicem gerunt caussæ formalis, posito enim tali impedimento tanquam caussa primaria, necessariò consequitur prædictus effectus, nempè vt illicò tale impedimentum habentes prohibeantur à promotione ad sacros ordines, & ab eorum administratione, ac efficiantur irregulares. At verò si magis concisam, magisque Philosophicè traditam desideramus Irregularitatis definitionem, dicamus,

5 quod Irregularitas est inhabilitas prohibens hominem ad sacra promoueri, vel in illis ministrare; sic enim omnes, ac quascunque Irregularitatis species compræhendemus, non solùm, inquam, eas, de quibus nos Medici considerare possumus, sed eas quoque, quæ ad Canonistas merè pertinent; quandocunque enim quis ex quacunque caussa inhabilis redditur ad promotionem ad sacros ordines, vel ad ministrationem eorum, dicetur contraxisse irregularitatem.

6 Cæterùm irregularitatis plures sunt species, & Nauarra quidem *loco citato.* Ejus quinque species constituit, alij verò multò plures, vt duas tantùm ego constituam, cùm duæ tantùm sint, de quibus Medicus considerare potest, jam à me commemo-

7 ratæ, nempè spiritualem, & corporalem, quas irregularitates pœnæ, & inhabilitatis dicunt, & illa quidem continet Irregularitates emanantes ex Animi vitio ob admissam malitiam ex aliquo facto, vel defectu, vt exemplificando in Medico, si exhibeat ad malum finem medicamentum abortiuum animati fœtus, vel venenosum, aut si ex affectata ejus negligentia remedia in curando sint procrastinata, & infirmus ex hoc perierit, & in aliis cùm quis alium ad malum finem mutilauerit, aut deturpauerit. Alia verò continet Irregularitates ad corpus spectantes, nempe eas, quæ proueniunt ex inducentibus membrorum debilitates, mutilationes, & priuationes, aut quæ procedunt ex aliis quibusdam morbis, aut quas etiam inducit insignis deformitas, quas omnes ex corporis morbo procedere constat, quia non solùm debilitates, mutilationes, & priuationes membrorum verè morbi sunt, sed & ipsa

8 deformitas morbus est, cùm nihil aliud ea sit, quàm vitium lædens corporis formam, & pulchritudinem, seu decorem hominibus conuenientem.

Circa hæc igitur Medici judicium versari potest, quia de morbi grauitate, & leuitate, & quatenùs aliquis morbus, ac quantùm actiones lædat, & qua ratione, & quas peculiares actiones, solus ille judicare debet, nec de his solùm, quæ sanitatem, & liberum corporis vsum labefactant, suam sententiam Medicus interponere potest, sed etiam de his, quæ ad formam, & decorem pertinent, quia ex suæ ipsius Artis principiis Medicus rectè nouit, quænam requirantur ad bonam, & decentem corporis formam, & consequenter quænam sint, quæ formæ bonitatem aliquo modo, ac quandò, & quatenùs lædant.

9 Et quia, vt superiùs dicebam, Irregularitas non solùm incurritur ex debilitate, mutilatione, & priuatione membrorum, & deformitate proprij corporis, sed etiam quandò has ipsas debilitates, mutilationes, & priuationes membrorum, & defor-

10 mitates inducimus in alieno corpore ad malum finem, vel ex culpa nostra (quia Chirurgus debilitans, mutilans, priuans, aut deformans ob sanitatem recuperandam non dicitur Irregularis, vt est communis Canonistarum opinio. Summa Ang. *verbo Medicus num.* 4. Summa Siluestr. *verb. eod. nu. eod. vers. Tertium.*) idcircò quemadmodum priorem irregularitatem ex vitio corporis prouenire patet, sic posteriorem ad Animam referri non est dubium, vt dixi. Sed posterior hæc irregularitas eatenus contrahitur, quatenùs quis dat caussam Irregularitati in alio mutilando, debilitando, incidendo, deformando, non tamen hoc perpetuò verum est,

11 quòd irregularis sit, qui alium facit irregularem. Nauarr. *in Man. Confess. cap.* 27. *num.* 207. *& lib.* 5. *Cons.* 20. *num.* 2. quia Chirurgus, vt diximus, qui incidendo alium irregularem facit, non est irregularis, sed habet locum ea conclusio quandocunque quis non sine culpa alium facit irregularem, debilitando, mutilando, incidendo, deformando, vt ex jam dictis patet.

SVMMARIVM.

1 *Idem vitium inducit irregularitatem in vitiato, & in eo, cujus culpa vitium contrahitur.*
2 *Medicinæ exercitium maximè obnoxium irregularitati ob errandi promptitudinem.*
3 *Medicinæ exercitium an faciat hominem irregularem.*
4 *Qua maximè ex caussa ambigatur, quòd Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem.*
5 *Ægro moriente, aut mutilato ex culpa Medici, Medicus est irregularis.*
6 *Exercitium Medicinæ non est in Iure Clericis prohibitum, etiamsi sint in sacris constituti.*
7 *Nemo nascitur doctus, sed discendo doctus euadit.*
8 *Medico aliquando in Arte peccare est ineuitabile.*
9 *Medicus cùm non possit effugere aliquandò culpam, non potest effugere irregularitatem. & num.* 11.
10 *Clericus non prohibetur exercere Medicinam.*
12 *Clerici prohibentur mederi ob ineuitabilem necessitatem incurrendi culpam mortis, vel deformitatis.*
13 *Medicinæ exercitium non facit aliquem irregularem per se, sed ex accidenti inseparabili, ob ineuitabile errandi periculum.*
14 *Chirurgia an faciat hominem irregularem.*
15 *Physica est magis errori obnoxia, quàm Chirurgia.*
16 *Chirurgia hominem non dehonestat, sed est Ars nobilis.*
17 *Empirici cur debeant esse irregulares.*

De irregularitate spirituali, & vtrum Medicinæ exercitium inducat Irregularitatem.

QVÆSTIO II.

SVperfluum est de hac specie Irregularitatis verba denuò facere, stantibus iis, quæ in fine præcedentis Quæstionis diximus: siquidem idem vi-

1 tium, quod inducit irregularitatem in corpore nostro, idem etiam inducit irregularitatem in alio, quotiescunque ex ejus culpa nos tale vitium contrahimus; itaque membri defectus, cæcitas, deformitas ex cicatrice, aut ex alia caussa, & alia vitia id genus, que Te Irregularem faciunt, facient etiam me Irregularem, si ex mea culpa talem membri defectum, aut cæcitatem, aut deformitatem, aut aliud quodcunque vitium contraxeris. Quæ ergò considerantur tanquam vitia corporalia inducentia Irregularitatem in tuo corpore, considerantur tanquam vitia spiritualia inducentia irregularitatem in me

me ipso ex admissa culpa; atque hoc pacto per singula vitia discurrendo in singulis seqq. quæst. dupliciter considerabuntur, & tanquam inducentia irregularitatem in corpore proprio, & tanquam inducentia irregularitatem ob admissam culpam in eo, qui in culpa est, in casibus, in quibus id habet locum.

2 Quoniam autem Medicinæ exercitium maximè obnoxium est ob errandi promptitudinem huic Irregularitati, quæ ex culpa contrahitur ob introductum aliquod vitium in corpus alienum, idcircò non ab re celeberrima illa quæstio hic discutienda, 3 vtrum nempè Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem, nec ne, de qua materia integrum, ac diligentem tractatum habemus Doctoris Gasparis Tristan Valentini Præsbiteri Theologi, Canonistæ, ac Medici, cui titulus est de Clerico Medico. Ejus copiam mihi fecit D. Franciscus de Curtis Medicus Neapolitanus insignis vir non pœnitendæ, neque aspernendæ doctrinæ; in quo tractatu Auctor & rationibus, & auctoritatibus quampluri-mis id primùm nititur probare, Medicinæ exercitium neminem facere irregularem, atque ea de caussa nequaquam esse Clericis prohibitum; apud eum igitur multa poterit Lector tam pro negatiua, quàm pro affirmatiua sententia reperire, ego tamen breuitati quo magis fieri potest, consulens in compendium omnia redigam, & quid ex mea sententia concludendum sit aperiam. Antè omnia ergò videamus, ex qua potissimum caussa dubitari possit, quòd Medicinæ exercitium faciat hominem inhabilem tam quoad susceptionem, quàm quoad ordinum administrationem, ita vt irregularis euadat; ac certè (si de Medico Physico tantùm verba faciamus) 4 aliam caussam adducere non possumus, nisi periculum incurrendi culpam mortis, vel mutilationis, vel priuationis membri, vel deformationis Ægrotan- 5 tium: quandocunque enim hæc ex culpa ipsius Medici eueniant non lata tantùm, sed fortè etiam leui, immò leuissima vt ex Majolo infrà, Medicus vt quicunque alius, qui occidit, aut debilitat, aut mutilat, aut deformat, aut earum rerum aliquo modo est caussa, & auctor, & in summa quandocunque aliquam culpam in his habet, vel ex dolo, vel ex ignorantia, vel ex negligentia, irregularitatem incurrit. Summa Siluestr. *verbo Medicus num.* 1. *vers.* 2. debet, *& num.* 7. Summa Ang. *verbo eodem.* Nauarr. *cap.* 27. *num.* 228. *in Man.* Majol. *de Irregul. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 1. Ergò si hoc periculum absit, quia Medicus est doctus, & diligens, & sequitur suæ ipsius Artis præcepta, nec sine sufficienti ratione ab iis discedit, exercendo Medicinæ artem Irregularitatem non incurrit, vt omnes Canonistæ vnanimiter sentiunt, & probat abundè supracitatus Gaspar. Tristan. *de Cler. Med.* §. 2. & deinceps; alià enim, vt idem Gaspar Tristan pluribus probare prosequitur, 6 non est prohibitum in Iure Clericis etiam in sacris constitutis, etiam ipsis Præsbiteris Medicinæ exercitium, si ergò non est probibitum Clericis, non potest vllo modo inducere irregularitatem; sed tota difficultas, vt mihi videtur, in eo consistit, vtrum probabiliter dari possit Medicus tam doctus, ac diligens, vt semper ac in singulis medendi casibus sit à culpa immunis; hoc enim ego non dicam absolutè esse impossibile, sed impossibilitati proximum, stante Artis difficultate, & hominum inexperientia, antequam saltem ex longo tempore firmam aliquam experientiam assequantur; nemo enim nascitur doctus, 7 aut subitò euadit in Arte expertus, sed discendo doctus euadit, ac multo tempore experientiam consequitur, & ipsa Medicina temporis longitudine addiscitur, vt patet ex assidue decantato Hippocr. *Aph. lib.* 1. *p.* Ars longa, vita breuis; immò, vt inibi habetur, experimentum est periculosum, ob errandi promptitudinem; itaque impossibile est, vt saltem inter ediscendum tam securus Medicus sit de sua doctrina, & diligentia, vt semper culpa succedentis mortis, aut deformitatis, aut debilitatis, & priuationis membrorum vacare se affirmare possit; nam si Hippocrati credimus (sed cur tanto homini non credemus?) exactam certitudinem in operibus Medicinæ rarò videre contingit, vbi ergò secundum plurimum incertitudo militat, difficile, immò impossibile est non delinquere, vndè idem Hippocrates non cogit Medicum operam dare, vt non delinquat, hoc enim pro impossibili ducit, & ad impossibile nemo tenetur l. [impossibilium ff. *de Reg. Iur. c.* nemo potest *in* 6. *de Reg. Iur.*] sed vt parum delinquat, & quàm minimum, eumque Medicum præ cæteris laudandum censet, qui parùm peccet, cùm omnibus hoc cõmune sit, vt aliquandò peccent, quasi ineuitabile sit Artifici aliquandò peccare, sed hoc ex quadem necessitate con- 8 tingat. Itaque non tam tutò, ac de facili pronuntiandum videtur, posse Clericum etiam in sacris constitutum Medicinam exercere, aut Medicum absque dispensatione promoueri posse, si illum conscientia non remordeat alicujus notabilis erroris, aut culpæ admissæ, ex qua sui ægrotantes aut perierint, aut alicujus membri liberum vsum perdiderint, aut insigniter deformati remanserint; & quisnam erit hic, qui omnia tuta conscientia exequi potuerit? Non id de me mihi, ita me Deus amet, vnquam persuaserim, neque fortè Hippocrates ipse id de se sibi persuasisset, neque vnquam persuasit, cùm proprios errores aliquandò ingenuè fassus sit. Nisi condonetur ergò sufficere Medico ad euitandam irregularitatem habere communem quamdam intelligentiam, nec debere omnia quæ quæcunque ex culpa ejus eueniunt, facere illum irregularem, acta certè de nobis res est, nam cùm non possimus semper 9 culpam effugere, non possumus effugere irregularitatem; & tamen cum his omnibus juxtà tradita per D. Gaspar Tristan *vbi suprà.* Clericus non pro- 10 hibetur exercere Medicinam, neque ex ejus exercitio irregularis euadit: nam etiam stante, vt ille inculcat, artis difficultate, & tam ampla errandi occasione, dummodò Medicus ex se faciat ea omnia, quæ facere tenetur, irregularitatem non incurrit, quod etiam existimat Nauarr. *in Manual. cit. cap.* 27. *num.* 217. *in fin.* dummodò culpa absit. idemque Farin. asserit *Fragm. crimin. par.* 2. *litt.* 1. *num.* 436.

Ego verò liberè contrà propriam Artem pronuntiare non desistam, ac dicam, nequaquam fieri posse, vt in omnibus, ac singulis casibus, qui Medi- 11 co sese inter medendum offerunt, ipse ita à culpa sit immunis, vt irregularitatem effugiat, dummodò ex quacunque culpa irregularitas incurratur; siquidem vbi Medicus eos tantùm morbos curaret, qui neque vlli vitæ periculo sunt conjuncti, neque apti sunt ad vllam deformitatem, aut insignem membri debilitatem Ægris conciliandam, poterit fortè absque eo quod culpam vllam irregularitatem cientem incurrat, ægrotantibus mederi, aliàs verò, quantùm ego existimo, nunquam euitare poterit talem culpam, ac tantò verius id erit, quantò etiam quælibet leuis culpa in hoc sufficit ad inducendam Irregularitatem, vt ex pluribus Majol. *cit. lib.* 2. *cap.* 12.

num. 2. cum tali leui culpa Medicum semper carere sit impossibile, & hanc ob caussam clerici omninò prohibeantur exercere Medicinam, ita vt ne pro miserabilibus quidem personis, nec pro consanguineis mederi permittantur, & de rigore Iuris susceptum ordinem sacrum administrare prohibeantur, si exerceant, ex his, quæ prosequitur Majolus *loco citato num.* 7. benè igitur ex Panormitano Gaspar Tristan *loco citato* §. 1. concludit, Artis Medicæ exercitium non facere irregularem per se, sed ex accidenti, addam ego, inseparabili, nempè ob ineuitabilem culpam inter medendum. In abstracto enim supposita nunquam fallibili diligentia, & sufficienti scientia, adeò vt Medicum omni culpa vacare imaginemur, non faciet exercitium Medicinæ medentem irregularem, at in concreto hoc nunquam habebit omnimodam veritatem, cùm impossibile sit, vt toties dixi, Medicum semper culpa vacare.

Cæterùm quia nomine Medici non solùm veniunt Physici, sed & Chirurgi, & omnes, qui aliquam Medicinæ partem exercent, vt Phlebotomantes, Pharmacopolæ, Empirici, Chimici, quin & ipsæ etiam obstetrices, de singulis peculiariter videndum. Ac primò de Chirurgis, nam de iis rationabiliùs dubitatur, an etiam omni culpa vacantes, incidendo, secando, vrendo, mutilando, deformando etiam propter ægri salutem, tamen ex his actibus fiant irregulares: certum enim est, Clericos ab his actibus exercendis prohiberi, vt *in c. sentent. sanguinis. ne Cler. vel Mon.* ergò sequitur indè, quòd exercentes tales actus sint irregulares, & vide ad hoc quæ affert Panormit. *in d. c. sentent. sanguin. num.* 21. vbi tres assignat caussas, propter quas Chirurgia Clericis sit prohibita, nempè ob periculum erroris, quod ei inest, propter lubricum conscientiæ, & propter dubium curationis euentum, licet certè magis errori obnoxia Physica sit, quàm Chirurgia; nam si comparaueris doctum Physicum, ac doctum Chirurgum inter se, certè semper faciliùs errabit Physicus, quàm Chirurgus; hic enim in suis operationibus habet vt plurimum produce ipsos sensus externos, quorum ope assequitur quæ assequi est necesse, ille verò cogitur discursu, & conjecturis assequi quod intus in corpore latet; at quantò magis fallax discursus est, quàm sensatio, tantò magis errori obnoxius Physicus, quàm Chirurgus, & idcircò majori cum securitate procedit operando Chirurgus, quàm Medicus Physicus, eaque de caussa admodum turpe judicatur ab Hippocr. *in lib. de Med. vers.* 5. non contingere à Chirurgia quod velis, at Physicus magis errando excusatur, quia faciliorem occasionem errandi habet, & in docto quoque periculosa est ignorantia eorum, quæ nequeipse, non obstante, quod doctus sit, nouit, cùm tam necesse fuerit ea inter operandum noscere; periculosa item est in ipso negligentia quæcunque, quæ cum omnia dent caussam errandi, & incurrendi irregularitatem, non mirum si ex his voluerint aliqui Canonistæ, Physicum esse irregularem, vt sentit Majol. *lib.* 2. *de Irregul. cap.* 12. *num.* 1. & tamen licet Physica magis errori sit obnoxia, quàm Chirurgia, & magis prædominetur in illa, quàm in hac lubricum conscientiæ, & magis item habeat illa, quàm hæc dubios curationis euentus, non est clericis prohibita ex communi DD. sententia. Existimauerim ergò magis adæquatam caussam ejus prohibitionis exercendi nimirùm chirurgiam in Clericis esse ob ipsarum operationem Chirurgicarum conditionem, quæ non tantùm fiunt cum aliquo dedecore, & ob id Clericis videntur non conuenire, sed etiam habent adjunctam membrorum mutilationem, aliquamve corporis deformationem. Ex his ergò dico, quod Ars Chirurgiæ præter tres caussas à Panormitano assignatas, facit insuper hominem irregularem propter indecentiam exercendi, tum quoquè proper certitudinem mutilationis, aut deformationis, quam habet omninò conjunctam, licet enim excusari possit Ars, ex eo quod tendat ad optimum finem, nempè ad Ægrorum salutem, non potest tamen effugere dedecus exercendi respectu ipsorum Clericorum, nam aliàs ipsa Chirurgia non modò hominem non dehonestat, sed per se ipsam Ars est nobilis, & homine ciuili dignissima.

De aliis porro particularibus Medicis peculiaris consideratio habenda; ac in omnibus quidem exercitij dedecus ponderandum, propter quod maximè Clericis est indignum. Dehinc ignorantia eorum præcipuè videtur sugillanda, quæ in plerisque est conspicua, & multorum errorum caussa manifestissima; magis tamen, quàm in cæteris omnibus conspicua hæc ignorantia est in Empiricis, quippè qui nulla ratione fulti, nulla regula, nulla methodo ducti medeantur, vndè cùm ignarissimi sint, sunt insimul audacissimi, & tam facilè errant, vt nihil agant, quod errori non sit quam proximum, & cum his pari passu incedunt, qui peculiaria quædam medicamenta ad particulares quosdam morbos habere profitentur, & cum morbum non cognoscant, remedia sua etiam aliis morbis, quibus non modò non conueniunt, sed contraria sunt, adhibere solent, egrosque è medio facilè tollunt; in quibus videndum, an irregularitatem incurrant, cùm ex se talia remedia exhibent, quod non est dubium, sed etiam cum auctores sunt ipsis Medicis, vt exhibeant; nam non desunt ex Medicis, qui ne hujusmodi personis, maximè si conspicuæ sint, aut aliqua dignitate insignes, displiceant, facilè assensum præbent; de qua re meum non est, sed ipsorum Canonistarum determinare. Certè rectè consultum puto iis, qui in sacris sunt constituti, si in iis sese nullo modo admisceant; si enim Medicus Physicus etiam doctrina insignis, & judicio non potest, vt dixi, tam tutò medicinam facere, quin sæpè sæpiùs aliquam notabilem culpam non incurrat, quanam ratione poterunt ij, qui ne de limine quidem Medicinam salutarunt, tutò ægris sua medicamenta, quorum naturam, (licet ipsi de iis tam multa, ac tanta prædicent) nequaquam notam habent, propinare? certè valdè errare eos putandum, vt Gal. dicebat *in lib. de Ven. sect. adu. Eras. cap.* 6. ex Platone, qui ea tractant, quæ nunquam didicerunt, sed in hos acerbiùs inuehi in animo mihi non est ne rem meam agere me quisquis sit non æquo animo existimet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi aliqui inhabilitant ad promotionem, sed non prohibent promotum ministrare, alij inhabilitant ad vtrumque.*

2 *Quinam morbi faciant irregularitatem perpetuam, & qui temporaneam.*

3 *Cessante Irregularitatis caussa, cessat Irregularitas.*

4 *Morbi immanentes, hoc est nunquam recedentes.*

5 *Morbi*

5 *Morbi temporanei.*
6 *Morbi facilè recurrentes.*
7 *Morbi propter quas potissimùm caussas irregularitatem inducant.*

De Irregularitate ob caussam Morbi in genere.

QVÆSTIO III.

PLures sunt morbi, ex quorum caussa homines irregularitatem contrahunt, sed aliqui eorum inhabilitant ad promotionem ad sacros ordines, promotum tamen non impediunt ministrare, alij vero inhabilitant & ad promotionem, & ad administrationem, vt ex ipsis Canonistis habetur. sed tam priorum, quàm posteriorum nonnulli sunt, qui præbent impedimentum perpetuum; alij verò præbent impedimentum ad tempus. Impedimentum perpetuum prebent morbi omnes, qui permanentes sunt, aut qui de facili reuersionem faciunt, dummodò notabilis grauitatis sint, cæterasque conditiones habeant, quas habere necesse est morbum, qui faciat irregularem. Impedimentum ad tempus præbent morbi qui transitorij sunt, & facilè, aut saltem tempore omninò recedunt, nec de facili reuertuntur: hi enim licet dum præsentes sunt impediant hominem promoueri, & ministrare etiam, recedentes tamen nullum impedimentum in neutra earum rerum afferunt, neque vllam notam illos patientibus inurunt, etiamsi magni, & maximè notabiles existant, vt esset exempli gratia Phrænitis, quæ licet magnus morbus sit, & ad eam magnitudinem perueniat, vt hominem non minùs ac Mania, & amentia, aut similes morbi accipiat, tamen cùm recesserit, nihil nocet personæ promouendæ, aut promotæ, quin & promoueri absque alia dispensatione possit, & in sacris ministrare, vt tradunt Canonistæ Majol. *de Irregul. lib. 2. cap. 13. num. 6.* idemque est dicendum de plerisque aliis morbis, qui cum vrgent impedimentum omnimodum præbent & ad promotionem, & ad administrationem, cessantes autem hominem relinquunt ab omni impedimento immunem, tanquam si nunquam ægrotasset, nam cessante Irregularitatis caussa, cessat etiam effectus. *c. statuimus, &c. Neophitus. 61. dict.* & alij allegati per Viuald. *in Candel. aur. par. 3. in princ. nu. 3.* Antequam igitur ad particularia descendamus, generaliter determinandum quinam illi morbi sint, qui impedimentum perpetuum præbent, qui verò ad tempus, & quinam facilè recurrant, qui non. Primi ergo ordinis sunt, qui immanentes sunt; & nunquam ex quo hominem prehenderunt recedere solent; tales sunt insaniæ species omnes absque febre, quæ ex proprio capitis naturali, vel accidentali affectu oriuntur: vt est stoliditas, Amentia, Memoriæ defectus, Mania, vel furor, affectio Lunatica, & id genus alij; & præter hos surditas confirmata, cæcitas, Muticas, Paralysis, Stupor, Hydrops, Scyrrhus partium naturalium, Diabetes, Vrinæ incontinentia confirmata, Gonorræa confirmata, Hernia, Phthisis, febris Hectica, Lepra, & Elephantiasis, & si qui alij his non absimiles existunt. quibus addendæ insignes omnes deformitates à natura contractæ, vel ex accidenti cum deperditione partium, qui omnes morbi quia, vt dixi, permanentes sunt, & nunquam recedunt, impedimentum perpetuum præbent, quod amoueri non potest. Ad tempus autem præbent impedimentum cæteri morbi, qui non de facili reuertunt, & spatio temporis breuioris, aut etiam longioris tandem recedunt, vt sunt febres omnes, Hectica excepta, & qui febrem comitem habent; excepta Phthisi, & id genus plerique. Non permanentes, sed de facili recurrentes sunt speciales quidam capitis dolores, vertigines, epilepsia, lippitudo, seu Ophthalmia, dentium dolores in aliquibus, Asthma, sanguinis sputum, Hemorrhoides, Podagra, & Arthritidis omne genus, hisque non dissimiles, de quibus omnibus, quatenus opus sit, verba peculiariter faciemus.

Præterea omnes, ac singuli morbi ob vnam, vel plures simul ex sequentibus caussis irregularitatem generant, nempe quia vel impediunt liberum corporis vsum, vel quia periculum inter administrandum minantur, vel quia notabilem indecentiam secum habent, & scandalum excitare possunt: vel tandem quia contagiosi sunt. liberum corporis vsum, & impedimentum operationum afferunt febres, dolores insignes, & hujusmodi, cùm tamen neque vllam turpitudinem habeant, neque periculum minentur, si recesserint. Periculum inter administrandum minantur Vertigo, Epilepsia, Apoplexia, Vomitus, Cardialgia, Syncopis, sputum sanguinis, & hujus farinæ alij. Turpitudinem deniquè, & indecentiam habent insignis deformitas, membrorum defectum, vel superfluitatem, respiciens, cicatrices magnæ, & apparentes, quæ facilè tegi non possunt, maculæ fœdæ, ac magnæ conspectui hominum obuiæ, etsi qui alij morbi sunt ab his omninò non dissimiles, hi namque neque liberum corporis vsum impediunt, vt plurimum, neque periculum minantur: præter quos etiam sunt aliqui morbi occulti summam indecentiam afferentes, vt est, vera Gonorræa, hoc est, seminis veri inuoluntarium profluuium absque delectatione, & multò magis pollutio inuoluntaria, quæ est seminis emissio cum voluptate præter voluntatem, & satyriasis, & Priapismus, & sexus incertitudo, vel geminatio, etsi alij sunt ejus generis. Denique contagiosi morbi sunt Pestis, Phthisis, Lepra, Morbus Gallicus, & alij nonnulli. & tam horum posteriorum, quam aliorum nonnulli non vnam caussam irregularitatis habent, vt patet, nam exempli gratia, brachij defectus & turpitudinem habet, & impedimentum liberi vsus corporis, & forte etiam indecentiam, licet à periculo absint. Quæ omnia ita distinguenda videntur, quia quandò cum his dispensatur, notum sit vtrum facilè, aut difficulter dispensari debeat, quia absque dubio faciliùs dispensandum in irregularitate proueniente ab vna tantùm caussa, quàm cum proueniente à duplici, vel à triplici; quinimmò & caussarum grauitas in censu habenda non solùm vnius, ejusdemque caussæ respectu sui ipsius, vt de impedimento liberi vsus corporis, cum minus, aut majus est, sed etiam vnius caussæ respectu alterius, cum forte, vt credo, faciliùs sit dispensandum vbi deformitas viget, quàm vbi indecentia, & faciliùs cum horum vtraque, quàm cum imminet aliquod periculum inter celebrandum, & sic de cæteris.

SVMMARIVM.

1 *Dementiæ species.*
2 *Dementiæ quæuis non semper fiunt ex primario, ac proprio capitis affectu, ac per essentiam, sed aliquandò per consensum.*

3 *Rationis diminutio ex ætate dupliciter.*
4 *Pueri saltem vsque ad decimumquartum Ætatis annum non habent integrum Rationis vsum.*
5 *Ætatum differentia in conferendis sacris ordinibus, qua ex caussa potissimum obseruetur.*
6 *Ratio, & Memoria in ætate prouectiori aliquandò diminuuntur.*
7 *Rationis diminutio ex naturali vitio quomodò contingat.*
8 *Insaniæ, quæ ex accidentali aliquo vitio fiunt quæ sint, & quam Irregularitati caussam præbeant.*
9 *Terminus Annuus ad experiendum, an Insania conualuerint, nec ne, quam rationem habeat.*
10 *Insaniæ principium in aliquibus vndè, & quid secundum plurimum.*
11 *Quodnam tempus verè requiratur ad capiendum tutum experimentum recuperatæ sanitatis in Insania.*
12 *Insanientes licet circà particularia quædam delirent, & in cæteris sanæ mentis appareant, habent tamen euidentem Irregularitatis caussam.*
13 *Insaniæ, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, cur minus impedimentum Irregularitatis præbeant, quàm aliæ alterius generis.*
14 *Insania, quæ ex Hypochondriorum vitio generatur non est tanti æstimanda, vt cæteræ insaniæ, quæ ex Capitis morbo, aut totius generantur.*
15 *Quæcunque procedunt quoad Irregularitatem in Melancholicis, & Maniacis, procedere etiam debent in cæteris Insaniæ generibus.*
16 *Sub Melancholicorum genere quinam insanientes reponantur.*
17 *Sub Maniacorum genere quinam insanientes contineantur.*

De Morbis magis specialiter, & primò de iis, qui secundùm Canonistas ad Animum spectant.

QVÆSTIO IV.

Licet Medici etiam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, ad corpus pertinere, vel à corporis morbo dependere statuant, non idcircò desistam quin in hoc ipsos Canonistas sequar, 1 de iis morbis primò verba faciendo, qui sunt, vt illi volunt, Dementia, ejusque species omnes, Epilepsia, morbus Lunaticus (qui apud nos non aliud quàm frequens, ac confirmata Epilepsia est) obsessio Dæmonum, morbus fanaticus: qui cum aliis omnibus, qui mentem aliquo modo lædunt, sub Dementiæ nomine comprehenduntur, vt aliàs dixi *lib.* 2. *harum Quæstion. tit.* 1. *quæst.* 1. *num.* 10. vnde ordinem sequar in iis pertractandis inibi seruatum.
2 Sed antè omnia illud admonendum, horum plerosque morborum non semper fieri ex primario capitis affectu, sed fieri aliquandò per consensum vel à toto, vel ab Hipochondriis; & hoc quidem maxima animaduersione dignum censeo, cùm enim Canonistæ vertant in dubium, an qui aliquandò insaniuit, & dehinc resipuit, promoueri possit, nec ne, indifferenter decidunt, esse in omnibus quoddam determinatum tempus expectandum Majol. *lib.* 2. *de Irreg. cap.* 13. *num.* 5. quod tempus restringunt ad annum; sed hoc neque in omnibus, neque semper eodem modo procedere potest; nam in dementiis nonnullis, vt dicetur, nunquam expectari potest integra sanitas, quia semper vniformiter se habent, in aliis, licet remittant, semper tamen adest procliuitas facilis ad recidiuandum, vt maximè in iis, qui ex proprio capitis affectu procreantur; in aliis verò qui per consensum fiunt, non tam facilis reuersio, vt in prædictis, licet majorem promptitudinem habeant facti per consensum à toto, quàm per consensum ab aliis partibus. In summa autem dementiæ cum febre, non facilè, vbi recesserint, reuertuntur, quæ sine febre sunt, longiùs perdurant, & si ex capitis proprio affectu fiunt, aut nunquam integrè cessant, aut de facili reuertuntur; qui per consensum fiunt integrè quidem remittunt, & vt plurimum non de facili reuertuntur, quin etiam facilius per medicamenta amouentur.

Sed ad ipsa Dementiæ genera accedentes primò sese offert dementia, seu potiùs Rationis diminutio, & defectus, qui ex ætate contingit, idque du- 3 pliciter euenit, vel ex ætate nempè teneriori, vel prouectiori, ille à natura est, quia pueri saltem vsque ad decimumquartum annum non habent integrum 4 rationis vsum, ob quam caussam Irregulares sunt, neque debent in ea ætate constitui ad sacros ordines promoueri *c. Indecorum de Æt. & qualit.* & ibi DD. omnes. cumque hujusmodi Rationis imperfectio, vt dixi, à natura fit, non est verè morbus, sed ipsius naturæ imperfectio, quæ impedit pueros tanquam cæteræ dementiæ jam adultos promoueri, & jurè, quia, vt *in supra citato. c. Indecorum habetur, vt qui Ratione pro se ipso regendo vti nescit, alios regere debeat.* Quia tamen negari non potest, pueros transacto septennio indies Rationis magis compotes fieri, ita vt accedentes ad decimumquartum annum aliquandò penè perfectum rationis vsum quoad multa nanciscantur, idcircò transacto prædicto termino septem annorum non eliminantur à susceptione minorum ordinum, in his enim videtur sufficere, vt pueri habeant quamdam proximam aptitudinem, aut incipientem rationis vsum, cùm tantùm ob sacramenti dignitatem de honestate, non de necessitate præcepti requiratur tempus discretionis, ad quod videtur sufficiens septennium transactum, maximè si pueri bonæ indolis sint; nam aliàs, si crassioris Mineruæ existant; non videntur temerè ob prædictam sacramenti dignitatem posse ad minores etiam ordines promoueri, vt notat Majol. *citato. cap.* 30. *lib.* 1. *num.* 7. *in fin.*

Cæterùm Ætatum differentia, quæ obseruatur in 5 conferendis sacris ordinibus certè ob nullam potiorem caussam obseruari videtur, nisi ob majorem, aut minorem Intelligentiæ perfectionem, & prudentiam: ob majorem enim ordinum sacrorum reuerentiam decet, vt quantò ordo majoris dignitatis est, tantò majore prudentia promouendus sit dotatus: Canones ergo ad id, quod secundùm plurimum euenit respicientes singulis ordinibus suos Ætatis limites præscripserunt, ea enim procedente vsus Rationis magis perficitur, & ad 25. seu trigesimum annum ad perfectionem deducitur; qua ætate ad præsbiteratum quemcunque admittunt, quod secundùm plurimum eo modo eueniat, tametsi certum sit, hunc terminum perfectæ Ratiocinationis non posse in omnibus esse vnum, cùm pateat variari notabiliter pro temperamentorum qualitate, & cœli, in quo quis natus est, aut assiduè commoratur conditione, & pro qualitate rationis victus:

victus: ſunt enim frigidi temperamento, vt phlegmatici, & Melancholici tardioris intellectus, contrà calidi temperatura velocioris, ita vt priores in trigeſimo ætatis anno ad eam perfectionem non perueniant, ad quam poſteriores perueniunt in vigeſimo, idemque in regionibus frigidis, & victus ratione frigidiori, ac craſſiori contingit; ad quod etiam Canoniſtæ reſpicientes non eandem rationis perfectionem attendunt vbiquè, ſed in aliquibus regionibus, vbi homines pinguioris ingenijſunt, ſufficere volunt in promouendo, ſi tanto ingenio polleat, quanto populis ſibi commiſſis regendis opus eſt. Majol. *lib.* 2. *de irregul. cap.* 13. *num.* 7. ac certè in aliquibus Regionibus vix reperires ejus prudentiæ homines, qualem habere neceſſe eſt promouendum in noſtris.

6 Quoad ætatem grandiorem non dubium eſt & rationem, & memoriam diminui, & in aliquibus profectò tantoperè vtramque diminui, vt omninò ſtolidi appareant, quod non ſecùs ac cæteri ſtolidi, & amentes irregulares omni proculdubio euadunt abſque vlla ſpe amotionis ejus impedimenti; Sed hoc in paucis euenit eo modo, in plùribus quidem memoria inſigniter diminuitur, & tantò magis diminuitur, quantò vlteriùs ætas procedit. Vſus autem rationis non tam notabiliter labefactatur; at cùm hæc rationis, & memoriæ diminutio habeat plures gradus, quorum reſpectu promouendus admitti, vel rejici poſſet, nihil certi determinare de particularibus licet, quamobrem Eccleſiaſtici Iudicis arbitrium hic requiritur, qui Medicis conſultis, ſi ità expediat, hujuſmodi ſenes, vel admittat, vel rejiciat. Poſt rationis diminutionem ex ætatis defectu de ea dicendum, quæ à natura aliter contingit, nempè vel à mala cerebri, ejuſque partium conformatione, vel à temperatura frigidiori; 7 hæc compræhendit mutos, & ſurdos à natiuitate, ignorantes, ſtolidos, fatuos, & id genus alios homines; in quibus omnibus illud animaduerſione dignum eſt, quòd nulli ab ætatis progreſſu beneficium accipere conſueuerint; ità vt nunquam ſperari poſſit, eos ad meliorem rationis vſum deuenturos, & ratio eſt, quià tum mala partium compoſitio, cùm naturalis earundem frigiditas ſuperari vllo pacto per ætatem majorem non poſſunt; intemperies tantùm frigida ex ætatis conuerſione tantiſper emendari ſolet, nunquam tamen tantoperè emendari, vt anima ob expeditiorem organi conſtitutionem ſua munia obire ita perfectè poſſit, vt ad alios regendos ſufficiant, tantamq; prudentiam adipiſcantur, quanta neceſſe habent ad ordines ſuſcipiendos, ſacros præſertim. Qui verò dicantur ignorantes, ſtupidi, ſtolidi, fatui, & hujuſmodi jam ſatis patefeci *lib.* 2. *harum quæſtion. tit.* 1. *quæſt.* 7. *per totam.* Prædicta autem vitia ſunt, vt dixi, naturalia quatenus cum ipſis hominibus à naturali conſtitutione nata ſunt, ad accidentalia nunc deuenientes primò ſeſe offerunt Melancholici, Mente capti, & furioſi, ſeu Ma-8 niaci. Omnes hi ex humoris melancholici vitio vel naturalis, vel qui calore aduſtus eſt, inſanire ſolent, idque vel ex propria cerebri paſſione, vel per conſenſum à partibus inferioribus præcipuè autem ab Hipochondriis, vel à toto corpore, & in mulieribus ab vtero. Qui ex proprio capitis vitio inſaniunt, non modò habent cauſſam irregularitatis dum actu inſaniunt, ſed etiam extrà inſaniam ob facilem recidiuam, cùm promptiſſimè, & ex minima cauſſa ad inſaniam redeant. Semel enim capite, & rationis inſtrumento inſigniter ex proprio vitio læſo, vix vnquam, ac ne vix quidem ad integram redit ſanitatem, vt aliàs dixi. Qui ex totius corporis vitio inſaniunt, licet non adeò proximam diſpoſitionem habeant ad recidiuam, de facili tamen ad inſaniam redeunt, & idcircò cum agitur de eorum promotione ad ſacros ordines cautè videtur agendum, & exacto Medicorum examini ſupponendi; vndè & in capeſſenda de iis experientia, an verè ſanati ſint, nec ne, tantundem temporis videtur expectandum, quantum expectandum eſt in inſania, quæ ex proprio capitis vitio fit; & Canoniſtæ quidem *in c. communiter diſt.* 33. in furioſo, ſeu Maniaco annum expectandum eſſe cenſent. Majol *de irreg. lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 5. qui terminus habet quidem plurimum 9 rationis, quia cum ex anni temporum mutatione ſoleant potiſſimùm morbi pro ſuperabundantium humorum conditione reuerſionem facere, ſi omnia anni tempora pertranſierint, & inſania non repullulauerit, neque vllam de ſe ſignificationem dederit, jurè infirmus judicari poſſet ab inſania omninò liber. Sed hìc primò aduertendum, quòd aliquibus inſaniæ principium afferre ſolet aliquis error inſignis in ratione victus, tam circà ea, quæ cibum & 10 potum, quàm circà ea, quæ cæteras non naturales res reſpiciunt, præcipuè autem vehementes animi paſſiones, vt ira, excandeſcentia, timor, mœror, dignitatum affectatio, & alia id genus. Itaquè vbi ſecuri vndequaque eſſe deſideramus, an æger perfectè conualuerit, necne, experientia eſſet deſumenda ab his præternaturalibus cauſſis, exempli gratia, vbi viderimus illum; qui ex vehementi aliqua animi paſſione, vtpote ex ira magna, excandeſcentia, timore, aut mœrore in inſaniam lapſus eſt, inpræſentiarum poſt multam iram conceptam, aut poſt magnum incuſſum timorem, aut poſt longum, ac intenſum mærorem nullum inſaniæ ſignum præſeferre, benè tunc judicabimus, ac tutò hunc eſſe perfectè ſanatum, nam aliàs ſtante corporis diſquiſitione de facili his ex cauſſis ad inſaniam redibit.

11 Secundò notandùm in hoc caſu, vt experimentum tutum ejus rei, nempè recuperatæ ſanitatis habeamus, non eſſe tantùm expectandum annum vndequaque exactum, ſed vt pertranſierit totum illud temporis ſpatium, in quo quis inſaniuit, vt ſi quis inſanire cæpit veris initio, deindè reſipuit vere medio, non ſatis tutum eſt pronuntiare de ejus ſanitate tranſacta hyeme ſequentis anni, ſed neceſſarium eſt vt pertranſeat totum tempus vernum, quia morbi nonnulli pullulant in principio alicujus tempeſtatis, ac deindè recrudeſcunt in medio ejuſdem tempeſtatis, vel etiam in fine pro temporum ipſorum conditione magis quàm pro qualitate tempeſtatis, hoc eſt magis per tempeſtates, & partes anni ſumptas ſecùndùm Medicos, qui eas menſurant à temporis conditione prout magis frigidum, aut calidum, ſiccum, aut humidum fuerit, & ab his qualitatibus anni tempeſtates incipiunt enumerare, quàm ſecundum Aſtrologos, qui eas ab Æquinoctiis, & Solſtitiis enumerant, nempe Ver ab Æquinoctio verno ad Solſtitium Æſtiuum, Æſtatem à Solſtitio Æſtiuo ad Æquinoctium Autumnale, Autumnum ab Æquinoctio Autumnali ad Solſtitium Hyemale, & Hyemem à Solſtitio hyemali ad Æquinoctium vernum; At Medici ver conſtituunt, & ſic alias tempeſtates aliquandò multò antè, & aliquandò multò poſt prædictos terminos Aſtrologi-

cos; quin etiam producunt eas tempestates ad plures menses, & interdum annum constituent absque vere, quia ver erit fortè constitutionis hyemalis, & sic de cæteris: cùm ergò morbi pro temporum constitutione insultum faciant hoc modo accepta, in determinando de recuperata sanitate ejus, qui aliquandò insaniuit, debet expectari, vt pertransierit omninò annus, & tota sequens anni tempestas vt dixi.

Cæterùm cum aliqui dementes, atque etiam Maniaci, & Melancholici non circà omnia insaniant, 12 sed circà nonnulla quædam particularia, in cæteris autem sanam mentem præseferentes, non idcircò dicendum est, hos non habere caussam irregularitatis, & posse ad ordines, vel eorum administrationem admitti, quia prætetquam quòd imminet semper periculum, ne ipso actu administrationis circà illud particulare insaniant, cum maximo scandalo, & indecentia, habent insuper proximam aptitudinem ob rationis deprauationem, vt etiam circà reliqua quæcunque ipsis gerenda sunt, insaniant, & maximè in seriis, in quibus multa mentis applicatione opus est, tunc enim vitium partis apparet, cum curiosius ad suas actiones exercendas, & majori cum studio incumbit. Inter hos viderentur recensendi amantes, qui circà Amasiæ tantùm contemplationem, & desiderium insaniunt, & facilè in quibuscunque actionibus quantumuis seriis, immò faciliùs in his, quàm in aliis) à mente abstrahuntur, & ad Amasiæ imaginationem redeunt. Illud tamen peculiare habet hæc Amoris insania, quòd vbi cessauerit homines relinquit vndequaque sanos, nec facilè reuersionem facit, vt quædam aliæ insaniæ consueuerunt, vt aliàs alibi testati sumus; & hoc quidem jurè, quia ejus caussa in Hypochondriis magis residet, quàm in capite, quod non nisi per consensum ab Hipochondriis patitur.

De hujusmodi autem insanis, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt (nisi simul & totius, & capitis læsio concurrat) aliter determinandum, quàm de 13 superioribus: hujusmodi enim insaniæ non sunt adeò durabiles, faciliùsque superantur, & cura adhibita non tam de facili plerumque reuersionem faciunt, & ratio est, quia plerumque insaniæ hujusmodi excitantur à vaporibus melancholicis faciliùs, ac promptiùs, quàm ab humoribus, vndè fit, vt tantò faciliùs cedat insania ex Hypochrondriis, quantò faciliùs discutitur vapor, quàm humor: ille enim ob sui tenuitatem facillimè euanescit, & insania cessat, nec tantam facit impressionem in instrumento, nec tantoperè illud deprauatum in suis actionibus relinquit, quantoperè facit humor, quòd etiamsi ab ipsis Hypochondriis aliquandò humores melancholici ad caput repant, non tantoperè fixantur in organo, vt qui inibi generantur, vel à toto transmittantur; quinimmò ab ipso organo, cum præcipuè non habet à Natura talem dispositionem, promptè superantur, & insaniæ caussa illico cessat, quibus sic stantibus non videtur, quòd caussa insaniæ, quæ ex Hipochondriis generatur, tanti æstimari 14 debeat, vt non aliàs quàm caussa insaniæ, quæ ex proprio capitis affectu fit, homines irregulares faciat (nisi cum actu tales insaniunt.) Addo his quòd non tam seriæ plerumque sunt, nec tam permanentes insaniæ culpa Hipochondriorum factæ, vt quæ ex proprio capitis vitio fiunt; nam non omninò, ac prorsùs extra mentem insani id genus sunt, quinimmò inter insaniendum appræhendunt se insanire, & ad mentem facilè redeunt, & cum effectu per vices cognoscunt se extra rem aut loqui, aut operari, & admoniti abstinent ab opere, & locutione, vndè (nisi jam affectus in capite sit confirmatus) non solent palam, & in publicis viis, vel coram personis, quas reuerentur, absurdos actus facere, aut absurdà verba effutire, aut aliàs perperam operari, sed verecundantur in hominum conspectu, quod apertissime demonstrat in illis rationem turbari tantùm, non deprauari omninò, aut aboleri; quæ omnia eo modo, & non aliter in hoc insaniæ genere eueniunt, ratione causæ eas insanias excitantis, quæ vt plurimum vapor est melancholicus, qui neque fixatur in organi substantia, nec resistit resolutioni, sed facili negotio euincitur, ac dissipatur, vt dixi.

Cæterùm de reliquis insanorum generibus nihil addendum, cum omnes sub alterutro ex prædictis generibus vel Melancholicorum nempè, vel Maniacorum comprehendi in hoc casu possint, scilicet ad incurrendam irregularitatem; itaque omnia illa, quæ in alterutro ex his procedunt, locum habebunt 15 in iis, qui sub ejus genere continentur, si modò excipiamus dementias, quæ febrem conjunctam habent, de quibus seorsim verba faciam. Sub Melancholicorum igitur genere reponendi Lunatici, Attoniti, Congelati, vel Cataleptici, Ecstatici, Lycan- 16 thropici, seu Cynantohropici, Hydrophoboi, vel Rabiosi, Dæmoniaci, Fanatici, Lymphatici, Enthusiastici, Præstigiati, Engestrimathi, amantes, ex assumpto veneno delirantes, icti à fulmine, & si qui 17 alij hujus classis habentur. Maniacorum verò, furiosorum genus illos omnes comprehendit, qui in perpetuo motu, & agitatione sunt, & cum clamore, audacia, ac terrore quodam insanire conspiciuntur, de quibus omnibus ac singulis verba aliàs feci *lib. 2. tit. 2. per tot.*

SVMMARIVM.

1. *Epilepsia ex quibus grauis dicatur.*
2. *Symptomata quomodò ostendant, Epilepsiam esse grauem.*
3. *Symptomata quò magis terribilia, magis grauem Epilepsiam denotant.*
4. *Ex frequentia accessionum quomodò dicatur grauis Epilepsia.*
5. *Ex duratione Paroxismi quomodò fiat grauior Epilepsia.*
6. *Epilepsia quomodò grauis denotetur ex iis, quæ relinquuntur post accessionem.*
7. *Leuis Epilepsia quæ dicenda.*
8. *Epilepsia grauissima incurabilis, & cur faciat irregularem. num. 19.*
9. *Experimentum desumptum ex tempore de recuperata sanitate Epileptici, quale sit oporteat.*
10. *Spatium annuum in quibus Epilepticis tutum sit ad sumendum dictum experimentum.*
11. *Experientiæ ad probandum, vtrum Epilepticus sit sanatus, neque tutæ, neque certæ sunt.*
12. *Epilepticorum filij irregulares: declara vt numeris sequentibus.*
13. *Nepotes Epilepticorum non minus quàm filij dubium faciunt. an sint irregulares.*
14. *Natus ex Matre, aut Auia Epileptica magis Epilepsiæ obnoxius, quàm natus ex Patre, aut Auo Epileptico.*
15. *Quæ consideranda in nato ex Epilepticis, & n. seq. 16. Trans-*

17 *Transacta pubertate si natus ex Epilepticis sanus sit, quid dicendum.*
18 *Non eadem locum habent in Apoplexia quam in Epilepsia quoad irregularitatem.*
20 *Si Apoplexia nullum relinquat incommodum, Apoplecticus non est irregularis.*
21 *Tam Epilepsia, quàm Apoplexin ad animum referri possunt.*

De Epilepsia, & Apoplexia.

QVÆSTIO V.

Canonistæ inter eos, qui mentem oblæsam habent, vel vt eorum modo loquar, inter ægritudines animi connumerant etiam Epilepsiam, morbum comitialem dictum, seu morbum sacrum, circà quem nonnulla sunt multa consideratione digna à Medico discutienda; ac primò de morbi grauitate, aut leuitate necesse est determinare; juxta alterutrum enim irregularitas magis, vel minus prompte incurritur, ac magis item, aut minus dispensabilis censetur; de hac tamen materia plura dixi aliàs, nunc nonnulla restant breuiter proponenda, ac resoluenda. 1 Epilepsia igitur dicitur grauis ex symptomatum grauitate, ex eorumdem multitudine, ex frequentia accessionum, ex earundem duratione, & ex iis tandem, 2 quæ ab accessione relinquuntur. Symptomata primò quò plura sunt eò grauiorem ostendunt Epilepsiam, & consequenter quò pauciora eò minus grauem, sunt verò hæc symptomata casus repentinus, qui aut præsentitur, aut non; si præsentiatur minus grauem denotat morbum; non enim fit ex essentiali cerebri morbo, sed ex consensu aliarum partium, & habet minorem indecentiam, & minus periculum; minorem indecentiam; quia ægri præsentientes paroxysmum hominum conspectum fugiunt, abscondentes se, quousque à paroxysmo se recolligant, præterquam quod solet fieri cum minori membrorum distorsione, & cum minus terribilibus accidentibus. habet etiam minus periculum, quia ægri sibi oportunè cauent, quod non potest euenire cum paroxysmus non præsentitur, vnde aliquando se præcipitant, aut cadunt in ignem, aut in terram, & caput, aliasque partes pessime percutiunt. Aliud symptoma est membrorum contorsio, & hæc quo major est eo grauiorem morbum denotat. Præterea spuma in ore, qua apparente morbus est minus grauis, gemitus, & ejulatus, respirandi difficultas, vrinæ fæcum, ac spermatis inuoluntarius exitus; grauiorem tamen morbum ostendit exitus spermatis, quam fæcum, grauiorem item exitus fæcum, quam vrinæ.

3 Deinceps eadem symptomata quo magis terribilia sunt; eo grauiorem Epilepsiam ostendunt, nam interdum vnum, idemque symptoma & grauius, & leuius apparet; sicut de contorsione membrorum dixi, si magna sit magnum morbum, si modica leuem denotat; est enim quando tanta contortio partium, & membrorum fiat, vt impossibile videatur eo modo fieri posse. Præsbiterum vidi in Ecclesia sanctæ Claræ prope Mineruam ex improuiso Epileptica accessione præhensum, tanta partium faciei distorsione, vt os ipsum (vix audeo proferre quod oculis ipsis vidi.) ad pectoris clauiculas vsque distorqueretur. Monialem item tanta retractione capitis ad posteriora tentatam conspexi, vt ad renes vsque pertingeret, quo paroxysmo quibuslibet diebus præhendebatur ad longum tempus, à quo tamen optime conualuit; amittebat autem omninò vocem, licet ad se rediisset, quod non nisi oriente sole recuperabat, cum paroxysmus vigesima secunda hora pregressi diei accederet. sed & inter se comparata accidentia, vnum alio grauius est, vt de exitu spermatis, cum de exitu fæcum, & vrinæ comparato dixi.

Ex frequentia accessionum dicitur grauis, aut leuis Epilepsia; nam quanto major est eo grauior. 4 Grauissima illa censetur, quæ singulis nouiluniis, & pleniluniis, & in Lunæ quadratis quoque præhendit: grauissima item ea, cujus accessiones vel minima ex caussa repullulant, vt ex minimo errore in victus ratione, vt ex animi passione, ex cibis, aut potibus nociuis, ex vsu Veneris, ex somno profundiore, & longiore, & ex aliis similibus.

Ex duratione Paroxysmi grauis dicitur Epilepsia, 5 quando multum durat, & eo grauior quo magis durat, ita vt leuissima ea dicatur, in qua homines dicto citius ad sese redeunt, & tanquam si nihil mali perpessi essent, post paroxysmum se habent. Simili Epilepsia detentum aliquando Cæsarem ferunt, aliosque primæ notæ viros in quouis virtutum genere insignes.

Deniquè ex iis, quæ ab accessione relinquuntur 6 grauis dicitur Epilepsia, nam si Æger nulla verecundia afficiatur, tanquam si nihil passus esset, si fatuitas adsit, aut stultitia, aut mentis inconstantia, aut memoriæ defectus, aut impotentia ad motum, aut membrorum torpor, aut oculorum offuscatio, & id genus alia, si, inquam, aliqua, vel plura prædictorum, vel omnia post paroxysmum remaneant, grauem morbum ostendunt; & eo grauiorem, quo plura sunt, & majoris momenti, & diutius persistunt.

Contra vero leuis Epilepsia ea dicenda, cujus 7 accessio persentitur, & momentanea est, & nulla membrorum distorsione, nullo gemitu, aut vociferatione notabilis, nulla vrinæ, fæcum, & multo minus spermatis inuoluntaria ejectio apparet, verecundia post paroxysmum, nulla corporis lassitudo, nulla mentis inconstantia, nullus membrorum torpor, nullus memoriæ defectus eam consequitur. hæc certe si insimul raritate paroxysmorum fuerit conspicua, penè in nullo censu habenda videtur, cùm neque indecentiam vllam secum afferat, neque vllum notabile periculum comminetur. [Quoad tempus administrandi in sacris; nam aliàs nulla tam leuis Epilepsia est, quæ periculo vacet quoad vitam, cum etiam leuissima in accessionibus, & insultibus adaugeri ità possit, vt hominem è medio tollat.]

Notandum præterea, quod Epilepsia laborans 8 grauissima, ac tali, qualem Canonistæ describunt, & præcipuè Majol. *lib. 2. de Irregul. cap. 16. num. 2. & seq.* nunquam omnino curabilis est, nec quantumvis longo tempore homo à paroxysmo liber permaneat, potest præsumi ab eo morbo sanatus, dummodo id non semel tantum, atque iterum, sed pluries passus fuerit; & ratio euidentissima est, quia caussa excitans morbum violentissima fuerit, oportet; vnde morbus tam magnus sit excitatus qui organum ipsum necessario insigniter labefactauerit, & maximam impressionem fecerit, quam remouere est pene impossibile in totum, immo neque ex parte, cum si remoueri posset, ex parte. remoueri etiam potest est toto, cum facilius sit remouere minus impedimentum, quam majus; si ergo remota est caussa morbifica ex parte, impedimentũ quod remanet erit facilius amoni-

bile, cùm minus sit, quàm cum non erat ex parte amota. Quandocunque ergò constet de tanta grauitate Epilepsiæ, quantam hactenùs dixi, & quantam designant Canonistæ jam in casum vertitur in dubium, an Epilepticus dispensari possit, quia ob non reuersionem paroxysmorum ad longum tempus liceat præsumere, quòd sit sanatus, hæc enim præsumptio vana omninò est, quia talis nunquam humana ope sanari potest, vndè si dispensetur, facilè est illum in morbum relabi præcipuè inter ministrandum, quandò majori mentis applicatione opus est; irregularis igitur hujusmodi Epilepticus perpetuò omninò permaneat. In leuioribus autem Epilepsiis, aut saltem non tam grauibus, sequi possumus Majoli consilium, quòd Episcopus cum Medicorum consilio determinet, vtrum sanatus dici possit infirmus, & dispensari, aut non.

Vlteriùs sciendum, tutum esse consilium Canonistarum volentium ex tempore sumendam esse experientiam vtrum Epilepticus sanatus sit perfectè, necne, quod tempus duplex faciunt, nempè menstruum, & annuum; verùm inanem omninò experientiam esse desumptam ex tempore menstruo, cum rarissimè, aut nunquam, & non nisi in grauissimis Epilepsiis, & confirmatis euenire soleat, vt singulis mensibus paroxismus inuadat, immò in his ipsis Epilepsiis grauissimis, & confirmatis fit interdum, vt per spatium menstruum, & vltra bimèstre ægri quietem habeant, dico etiam in iis, quæ singulis Nouiluniis, & Pleniluniis ægros exagitant, cùm tamen deinceps fortiores paroxysmos faciant. At morbus, qui grauis quidem sit, sed non grauissimus semel, atque iterum in singulis annis inuadere solet, interdum etiam rariùs, vndè non solùm non sufficit menstruum spatium ad desumendum experimentum recuperatæ sanitatis, sed neque forté annuum; tamen quia maximè vrget annui spatij diuturnitas, & variarum tempestatum conditio, dicendum mihi videtur, vt sequitur distinguendo, quòd in his, qui semel, aut iterum tantùm Epilepsia in toto anno præhendi consueuerunt, spatium annuum sufficiat ad tale experimentum capessendum, præsertim si constet, debitam curam pro recuperanda sanitate eos adhibuisse. in his autem qui frequentiùs præhenduntur, nequaquam, nisi aliqua ratione id fieret, nempè ex mutatione ætatis, vt exempli gratia, si ante decimum quartum annum, aut ante vigesimum primum, aut ad summum vsque ad vigesimum quintum annum; qui Epilepsiæ symptomatibus fuerit etiam fortiter, & frequenter correptus, ac deinceps per totum sequentem annum nullo modo ab iis fuerit molestatus, jam quasi certi esse possumus, hunc ex mutatione ætatis perfectè conualuisse; quod tamen non habet locum in aliarum ætatum mutatione, quippè cùm Epilepsia post prædictos annos perseuerans nullo modo ampliùs recedat, sed potiùs ingrauescat, vt patet ex sententia Hippocratis *lib. 5. Aphor. septimo.* Quibus tamen non obstantibus, si quis post longam, & exactissimam curationem per annum ab Epilectico insultu immunis remaneret, non esset omninò spes omnis ejus recuperatæ sanitatis abjicienda, obseruandus tamen esset insequens annus, & non nisi cum multa cautela permittendus esset in sacris ministrare.

9

10

Cæterùm experientiæ, quæ proponuntur ad probandum, vtrum Epilepticus sanatus sit, necnè, multæ quidem sunt, sed neque tutæ, neque certæ. non sunt tutæ, quia fieri potest, vt qui posthac sanus ab Epilepsia viuere posset, medicamento Epilepsiam excitante adhibito, denuò in morbum relabatur absque spe sanationis; fortè ergò talia medicamenta tuta conscientia adhiberi non possunt. sed neque sunt hujusmodi medicamenta certa; quia frustrantur quandoque, & vt plurimum fortè fine suo, quod pene in quibusuis medicamentis habet locum, quorum plura hanc, aut illam virtutem à natura nacta prædicantur, cum autem in vsum trahuntur, experimentatorem ludunt; & vt à proposita re non longè abeamus, caro hædina à Galeno *in Cons. de Puer. Epil.* dicitur promouere Epilepsiam; quod & Canonistæ adnotarunt. Majol. *vbi supr. num.* 9. & tamen Rasis, Auicenna, Mesue, & plures alij innoxiè hædina carne vti Epilepticos posse docent. sic & Hyssopum, Apium, Petrosellinum ex communi sententia Epilepsiam excitant, quæ tamen plures Epilepticos impunè vsurpasse aliquandò nouimus, idem euenire potest & de suffitu Myrrhæ, Bituminis, Cornu caprini, & Hyrcini, quia, vt dixi, falsa sunt, quæ de horum virtute prædicantur. Apium Auicenna, & alij Epilepsiam excitare volunt, contra Leonard. Iakin. *de Acut. morb. cur.* acriter defendit, illum ab hoc vitio esse immunem. vanæ ergo hujusmodi experientiæ sunt, & experimentatores frustrantur, quemadmodum etiam vana, & ridicula sunt, quæ plures Medici & ex Canonistis Majol. *lib. 2. de Irreg. cap.* 14. *num.* 11. referunt de remediis, per quæ potest curari Epilepsia, quæ cum grauis est vix, ac ne vix quidem rationalibus, efficacissimisque medicamentis cedit, tantum abest, vt hujusmodi nugis debellari possit. Iam verò, quia Majoli ordinem in hac materia tractanda secuti sumus, restat, vt de iis quoque, quæ in ejus capitis calce addit, aliquid dicamus; & primò de filiis Epilepticorum; hos ille ab admissione ad sacros ordines excludit, & irregulares esse dicit ex Gabucino; sed res non tam generaliter. ac crasso modo determinanda videtur, nec absque omni distinctione, immò quamplura consideranda veniunt tam respectu parentum, quàm respectu promouendi. nam primò quoad Parentes, certum est multò majus dubium interuenire de eo, qui ex vtroque parente Epileptico ortus est, quàm de eo, qui ex alterutro tantum; & ad verum vlterius, idem dubium militare de eo, qui auos Epilepticos habuerit, quod militat in eo, qui parentes eodem morbo habuerit detentos, quia in confesso est apud Medicos, vitia hæreditaria, immò & proprietates quasdam indiuiduorum ab Auis transferri in nepotes non minùs promptè, quàm à Parentibus in filios, ità vt eueniat plerumque, vt nepotes contrahant vitia Auorum, à quibus tamen Parentes immunes exstiterint; sed quid mirum hoc? similitudines ipsas effigiei nepotes magis referunt Auorum, quàm Parentum; jam & ex Auo Æthiope, Nepotem susceptum Æthiopem scimus, atque id non semel, cùm tamen parentes albo colore dotarentur, itaque & hoc nullum excitare debet dubium in promouendo, atque omninò non minus quam is, qui parentes sortitus est Epilepticos, & cùm non minor suspicio irrepere possit de Nepote habente auos Epilepticos, quàm de filio habente Epilepticos parentes, videant Canonistæ an vtrique eidem irregularitatis incommodo pariter subjaceant.

11

Prætereà majus dubium excitare debet is, qui Matrem, aut auiam Epilepsiæ morbo obnoxiam habuerit,

buerit, quàm qui eodem morbo agitatum habuerit Patrem, aut Auum; & ratio eſt, quia fœminæ plura communicant filiis, quàm mares, immò & multo faciliùs & vitia, & proprietates quædam naturales à fœminis in filios tranſmittuntur, quàm à maribus, quod quidem euidentiſſime patet, quia fœminæ & ſemen præſtant, & materiam in augmentum conceptus, quem per longum tempus in vtero fouent, & proprio ſanguine enutriunt, & deinceps etiam proprio lacte. Sed non eſt forte his nunc locus, ſatis illud ſit, characterem ſpecificum, quod quidem maximum quid eſt, à fœmina potiùs, quàm à mare natum habere; de hoc qui dubitat, de veritate dubitat; adeat interim animalia ſpecie differentia inter ſe coeuntia, & generantia, & natos comperiet à matribus ſpecificum characterem habere.

15 Reſpectu deniquè promouendi conſiderandum eſt primò corporis temperamentum, deinceps capitis diſpoſitio, & fortitudo, ejuſdem forma, & magnitudo, ſenſuum acuties, vel obtuſitas; ſic & mentis vigor, & alia id genus; nam quoad temperamentum totius patet, quòd temperamentum frigidum, & ſiccum, melancholicum ſcilicet, aut frigidum, & humidum, nempe pituitoſum, Epilepſiæ eſſe magis obnoxium, itaquè cum offertur promouendus ex parentibus Epilepticis natus tali dotatus temperamento, majorem dabit ſuſpicandi anſam. Caput etiam ſi obtineat malè diſpoſitum, ac debile, & quod minima ex cauſſa facilè læſionem patiatur, adhùc magis ſuſpectos nos reddit; quòd ſi vnà ipſum caput fuerit prægrande, aut nimis paruum, de diſpoſitione ad Epilepſiam jam nos certiores faciet, licet paruum ſit pejus multò, quàm magnum, immò caput magnum non ſemper malum, paruum verò ſemper eſt malum *Gal. lib. 6. Epidem. comm. 1.* quia caput magnum poteſt prouenire ex fortitudine virtutis formatricis cum copia materiæ, & tunc quidem validum eſt, nec facilè morbis ſubjicitur, non ſic verò cum prouenit tantùm ex copia materiæ cum modica virtute, quia tunc facillimè morbis, & maximè Epilepſia tentatur. Quinetiam conformatio ipſius capitis eſt maximè conſideranda, ſi enim caput malè conformatum ſit, denotat organorum malam diſpoſitionem, & ſolent ſemper hujuſmodi capita magnis morbis, & ipſa Epilepſia moleſtari. Senſus quoquè ipſi vbi obtuſi ſint, vel omnes, vel eorum aliqui, ſic & mens ſi obtuſa fuerit, ipſius capitis imbecillitatem, & ejus diſpoſitionem ad contrahendos morbos, & maxi-

16 mè hæreditarios, qualis eſt Epilepſia, denotabunt.

Inſuper in promouendo conſiderandum eſt, an morbo aliquo notabili ipſius capitis laboret præcipuè autem catharro, dolore, ſtupore, ſomno graui, Incubo, vertigine præſertim conſiderabili, & frequenti tales enim morbi ſolent Epilepſiam præire, ac præſertim Incubus, & vertigo; ſi ergò Epilepticorum filius hujuſmodi morbis detineatur, vix effugiet, quin in ipſam Epilepſiam à parentibus hæreditatem præcipitet. Vbi igitur plura, aut nonnulla prædictorum in promouendo, qui ex parentibus Epilepticis ortus ſit, obſeruentur, cautè determinandum de eo eſt, nec tam facilè promoueri debet, vbi verò aut nulla eorum, aut leuiſſima quædam appareant, injuria à promotione ex mea ſententia repelletur, quia non eſt neceſſè natum ex Epilepticis Patentibus Epilepticum fieri, ſic enim per ge-

17 nerationes communicaretur Epilepſia in infinitum.

Et hoc multò magis habebit locum vbi promouendus jam tranſierit pubertatem, & huc vſque ſanus permanſerit non ſolùm ab Epilepſia; ſed ab omni alio ſymptomate præcedente, aut concomitante Epilepſiam, quia ſi quod vitium à parentum ſeminibus natis communicatur id antè pubertatem detegitur, maximè ſi vitium ex iis ſit, quæ puerulis, & Impuberibus familiares ſunt, quale Epilepſia eſt, quæ idcircò morbus puerilis vocatur, quod maximè, ac promptiſſimè conſueſcat pueros adoriri vſque ad Pubertatem; & licet illud veritatem habeat, quòd omnium peſſima illa Epilepſia ſit, quæ præhendit poſt pubertatem; quia omninò; aut ſaltem vt plurimum incurabilis eſt, tamen difficile, ne impoſſibile dicam, eſt natum ex Patre, aut Matre Epileptica, aut ex vtroque Epileptico, & qui ex ſeminibus vitium contraxerit, Epilepſia ante pubertatem non tentari. Itaquè ſi promouendus ad pubertatem vſque ſanus permanſerit, nulla ſuſpicio infectionis irrepere debet; vndè etiam ſi ex parentibus Epilepticis natus fuerit, non temerè à promotione eſt repellendus.

Epilepſiæ non abſimilis morbus ex vna parte Apoplexia videtur, [cujus etiam cauſſa quis promoueri ad ſacros ordines prohibetur. *Rota in Florentina Canonicatus 3. Iunij. 1630. coram verospit. n. 9. quæ eſt deciſio. 384. par. 5. Recent.*] quia tamen hæc ejus natura eſt, vt hominem facilè primo, aut altero inſultu; etiam ſi non multùm fortis exiſtat, è medio tollat, non habent locum in Apoplectico circà irregularitatem, 18 quæ locum habent in Epileptico: nam Apoplecticus à paroxyſmo excitatus non facilè in illum reincidit, ſi viuere debeat, Epilepticus verò contra; Apoplecticus denuò ſi morbo præhendatur, vt plurimum, vt dixi, perit, aut ſaltem inſignem membrorum oblæſionem, & impedimentum incurrit, vndè ex his dici firmiter poteſt, Epilepticum ob reincidendi periculum eſſe irregularem, Apoplecticum verò ab eo periculo 19 plerumque eſſe immunem, licet & hic aliis ex cauſſis ab ipſo Apoplexiæ morbo pendentibus irregularitatem incurrere poſſit, nam ſolet incurrere in Paralyſim alicujus partis, aut etiam in mentis obtuſionem, inſenſibilitatem, fatuitatem, immobilitatem, mutilatum, & id genus alios morbos, ac ſymptomata, de quibus omnibus impedimentis ſuo loco dicendum. Hic autem tantummodo de mentis obtuſione, quæ poſt Apoplexiam relinquitur, mentio habenda, eſt enim aliquandò tanta, & talis, vt hominem non aliter, quàm vera dementia; ac fatuitas reddat Irregularem; & hoc eo modo accidit, quia ex morbo relinquitur inſignis oblæſio in ipſo diſcurſus organo, hoc eſt in cerebro, ex qua impeditur recta ratiocinatio, & aliquandò omnis quarumcunque rerum memoria; quemadmodum enim ſecundùm plurimum, Apoplexia relinquit poſt ſe paralyſim, & reſolutionem externorum membrorum, ita vt amplius ſuo munere fungi non poſſint, ſic & aliquandò relinquit paralyſim, & reſolutionem, & totalem deperditionem organorum internorum, vndè abolentur eorum officia, & ea ratione Dementia, fatuitas, Memoriæ totalis amiſſio, auditus, & viſus deperditio, & alia id genus ab Apoplexia apparent.

Illud tamen adnotandum, quòd ſi Apoplexia nullum poſt ſe relinquat notabile nocumentum, (licet hoc, niſi ea leuiſſima ſit, de raro admodùm contingat) nulla cauſſa eſt, ob quam quis irregularis cenſeri debeat; nam & Apoplexia interdum tentatos vidimus non multo poſt tempore ſanos vndequaque factos; quamobrem non eſt ſemper, neque vniuerſaliter vera ea Canoniſtatum concluſio, quod

Apoplectici superuiuentes nec promoueri possint, nec promoti administrare, vt benè declarat Majol. *lib. 2. de Irregul. cap. 24. sub num. 1.*

21 Notandum præterea, tam Epilepsiam, quàm Apoplexiam posse ad ægritudines Animi referri, si ægrum in accessione positum consideremus, cùm vterque morbus omnem prorsus Rationis, ac sensuum vsum prohibeat, vndè in vtriusque accessione ægri extra se rapiuntur, & nullatenus Rationis compotes sunt; & quamquam Majol. *loco citato* Apoplexiam à morbis Animum respicientibus sejunxerit, reponens eam cum cæteris corporis ægritudinibus, & sub ipsa Paralysi, cum verè Apoplexia vniuersalis sit Paralysis, quemadmodum Epilepsia vniuersalis est conuulsio, tamen hoc non ex arte fecit, quia vel vterque morbus ad corpus, quod Medici faciunt, vel vterque ad Animum est referendus, si Canonistarum diuisionem sequamur; nam tam Epilepsia, quàm Apoplexia, vt diximus, in accessione consideratæ, ad Animum spectare videntur, quia facultates Animæ deuastant; Medici autem ad corpus eos ipsos morbos referunt, quia reuera omnes à corporis vitio originem habent, vt curato corpore per medicamenta, illicò Anima suis facultatibus vti libere solet, & homo corpore & Animo benè constare.

SVMMARIVM.

1 *Morborum Irregularitatem inducentium diuisio, & numerus.*

2 *Capitis dolor multiplicis speciei, & quænam species faciat hominem irregularem.*

3 *Vertigo quandònam faciat hominem irregularem, & plures ejus diuisiones.*

4 *Quænam vertigo ad inducendam irregularitatem, leuis, seu grauis dicenda, & ex quibus signis cognoscatur.*

5 *Ex quibus signis dignosci possit, vertiginem per consensum fieri, aut per essentiam.*

6 *Paralysis quid, & quomodò differat ab Apoplexia, ejusque diuisio.*

7 *Canonistarum determinatio, quòd Paralytici sint irregulares, quandò, & in quibus habeat locum. in quibus verò non.*

8 *Nerui non tantùm externi, & externarum partium, sed etiam interni, ac partium internarum paralyticantur.*

9 *Nerui ad sensus externos destinati, illius sensus, ad quem pertinent, si resoluantur, amissionem caussant.*

10 *Sensus Tactus si ex paralysi neruorum ad ipsum pertinentium deperdatur, quandò inducere debeat irregularitatem.*

11 *Gustus, & odoratus deperditio an debeat inducere irregularitatem.*

12 *Stomachus resolutus omninò facere debet hominem irregularem.*

13 *Morbi ex resolutione Intestinorum, Sphyncteris musculi, & Vesicæ vrinariæ, quid incommodi afferant.*

14 *Intestinorum resolutio, & maximè Intestini Recti caussat impedimentum retentionis sæcum.*

15 *Vesicæ vrinariæ paralysis vrinæ incontinentiam parit.*

16 *Sphyncteris musculi resolutio quos effectus parere possit.*

17 *Cur prædicti tres morbi non dispensabilem irregularitatem inducere debeant.*

De cæteris morbis, quorum culpa homo euadit Irregularis, & primò de morbis Capitis.

QVÆSTIO VI.

Antequam ad propositam prouinciam accedam, & de singulis morbis irregularitatem inducentibus verba faciam (de quorum tamen nonnullis, qui majoris momenti sunt, quàm ij, de quibus Canonistæ ne verbum quidem) diuidam eos tripliciter, cùm hæc diuisio multùm faciat ad principale negotium. Ergò morbi hujusmodi vel perpetui sunt, & ex quo incæperint nunquam hominem relinquunt, sed ad mortem vsque concomitantur (& hi vel à natiuitate, vel postmodum præhendere possunt) quos immanentes vocabo; alij post aliquod tempus omninò cessant, & hominem vndequaque sanum dimittunt, & hos transitorios appellabo; alij deniquè sunt qui hominem relinquunt quidem sanum, sed reuersionem exindè faciunt, hosque Recidiuantium, vel Recurrentium nomine insignitos volo. Sed præterea singulæ harum classium possunt iterum subdiuidi hoc modo: nam ex prioribus quidam omninò nunquam curantur, quidam cum magna, immò maxima difficultate: sic ex tertio ordine alij facilè reuertuntur, & frequenter, alij difficulter, & de rarò; ex secundo autem ordine quidam breues sunt, quidam longi, & quidam longissimi. Generaliter ergò loquendo, videtur, quòd immanentes morbi, vbi ejus ponderis fuerint, quod ad irregularitatem inducendam sufficiat, nullum dubium excitare possint, quantùm est ex hoc, nec vllam dispensationem admittunt, nisi à summo Pontifice, etiamsi non impossibilitas curationis vrgeat, sed tantùm summa, & rationabilis difficultas: transitorij autem, quousque hominem detineant, caussant irregularitatem, tamen recedentes adimunt insimul omne Irregularitatis impedimentum, non obstante quacunque caussa incontrarium, etiam turpitudinis insignis, aut insignis deformitatis, & indecentiæ, vt esset, exempli gratia, Phrenitis, quæ recedens nihil omninò impedimenti relinquit, vt aliàs annuimus. Recurrentium deniquè morborum aliqui, id est qui facilè, aut frequenter reuertuntur, Irregularitatem perpetuam inducunt; qui verò difficulter, non ita. De his ergò singulis jam verba facienda, vt si quid à Canonistis intactum in iis pertractandis obseruem, in medium afferam, etsi quid item aliter se habere, quàm quomodo aliqui eorum determinauerint inueniam, ea vt par est, ipsis corrigenda proponam; & quia Medicorum ordo in morbis recensendis expeditior videtur, nam à capite incipientes ad alias partes progrediuntur, & nihil intactum relinquunt, eorum ordinem libentissimè sequar. Initium ergò desumam à capite, in quo considerantur nonnulli morbi, quorum culpa irregularitas incurritur, præter jam commemoratos, & primò offertur dolor capitis, de quo certè multa dicenda essent, ego tamen omnia breuiter congerens dicam primò, Capitis dolorem esse multiplicis speciei, de ejusque speciebus si quis exactam cognitionem habere desiderat Practicantes adeat, Arabes præsertim, eorumque sectatores, qui numerosiori diuisione in hac re-

vsi

vsi sunt, quam Græci, & Latini; ad negotium tamen nostrum facit, vt diuidamus tantum hos dolores primò in leues, graues, & grauissimos, secundò in continuos, & interpolatos, & recurrentes: Dolor ergo capitis, qui debeat præbere caussam irregularitati non dubium est, quod debeat esse grauissimus; aut saltem grauis, nam leuis in censu non est habendus; debet etiam esse continuus, & quousque continuus fuerit caussam irregularitati dabit, quia dolor grauis, & continuus impedit hominem libere vti suis muneribus, præsertim capitis, cujus dolor vniuerso corpori est communis. De dolore autem graui interpolato, sed recurrenti poterat esse dubium, quod hoc pacto diluetur, nempè dolorem hujusmodi si frequenter recurrat facere hominem perpetuo irregularem, cum semper præsens sit, aut esse possit caussa impediens liberum corporis vsum. Cujuscunque autem speciei sint hujusmodi dolores, dummodo habeant prædictas conditiones, dabunt caussam Irregularitati, vt est species illa, quam Cephalalgiam nominant, & maxime illa, quam appellant Galeatam; sic & dolor ille, quem vocant clauum. Neque refert vtrum totum caput doleat, vt in Cephalea, & Cephalalgia, vel ipsius pars, vt in Hemicrania, & clauo, nam non minus hi dolores partiales, quam vniuersales, si habeant conditiones commemoratas, dabunt irregularitati caussam, cum tam priores, quam posteriores pariter liberum corporis vsum impedire consuescant.

3 Cæterum vertigo dubium excitare potest, quando hominem faciat, aut non faciat irregularem, cumque obseruauerim Canonistas parcius, quam res exigat, de ea verba fecisse, dicam, Vertiginem habere plures gradus, quædam enim est leuissima, & quæ sola frictione frontis, vel oculorum superatur, alia non tam facili negotio discutitur, sed homo cogitur sese aliquo modo munire, ne cadat, tertia vero grauis est, & quæ hominem cadere cum violentia cogit, nec de facile superatur.

Adhuc obseruandum, vertiginem vel de raro prehendere, & non nisi ex magna occasione, vel prehendere frequentius, & qualibet leui ex caussa. Præterea vertigo vel habet caussam facile amouibilem, vel mediocriter, vel maxima cum difficultate; non, inquam, respectu paroxysmi particularis, vt supra dixi, sed respectu totius morbi, ita vt caussa amota, morbus non amplius reuersionem faciat. Deniquè vertigo vel fit per consensum, nempe ex eleuatione vaporum ab infernis, aut aliis partibus ad caput; vel fit per essentiam, nempe per proprium Cerebri morbum. Atque hoc pacto dicendum, quod vertigo grauis, quæ frequenter prehendat, & caussam habeat fixam, nec de facili amouibilem, facta ex proprio Cerebri morbo, promptissimam caussam præbeat Irregularitati, quæ vix dispensari possit, ac ne vix quidem, quia cum sit proximus morbus Epilepsiæ, & in Epilepsiam omnino terminetur, periculum imminet, nè promouendus inter ministrandum in paroxysmum labatur, qui in Epilepsiam terminetur. Quæ verò media est inter grauem, & leuem, si frequens sit, si caussam habeat perennem, & fiat per proprium capitis affectum, adhuc eidem incommodo subjicitur, quia omninò in grauiorem, & grauissimam, tandemque in Epilepsiam terminatur. sin autem per consensum fiat, magis sanabilis videtur, vndè cum ea facilius dispensari poterit, si modò ipsa etiam caussa fuerit aliquo modo amouibilis; præterquam quod non pari periculo subjacet, vt in Epilepsiam degeneret; leuis autem vertigo, quæ per consensum fiat neque frequenter redeat, erit tantummodo ab Irregularitate immunis, quia opportune curata omne adimit dubium majoris morbi, neque vllam secum habet turpitudinem, neque corporis vsui incommodat. Vt autem Canonistis majorem in modum satisfaciam, 4 ex aliquibus signis illos deprehendere doceam; quænam vertigo ad hunc effectum leuis, quæ grauis, aut quæ grauissima censenda sit. Primò igitur vertigo, quæ ex caussa interna excitatur grauis dici debet, quantum est ex hoc, leuis quæ ex caussa externa, vt si fiat ex crapula, & ebrietate, ex intuitu rerum rapide, velociter, & in girum se mouentium, vel ex odore aliquo acuto, vel ex fumo carbonum, & similium rerum. Secundò vertigo, quæ prompte recurrit grauis est quantum est ex hac conditione, & tanto magis grauis, quantò habuerit accessiones magis ordinatas, vt si singulis mensibus, in Nouiluniis, & Pleniluniis, & Lunæ quadratis vrgeat, hæc enim maximè finitima est Epilepsiæ, & in eam omnino degenerat. Tertiò vertigo, quæ fit cum oculorum obtenebratione grauis est, grauior illa, in qua caput ipsum, & corpus Ægrotantis videtur circumagi, grauissima denique, in qua homo cogitur in terram concidere, hæc enim jam in Epilepsiam abit; leuis verò est, in qua prædicta absunt, & tantummodo externa circumagi videntur, & oculorum visus nullo modo læditur, ac nullatenus offuscatur. Quartò vertigo tanto grauior est, quantò magis ejus paroxysmus perdurat, caussam enim significat fixam, ac fortem, & non facile resolubilem, & virtutem insuper debilem, ex quibus fit, vt facilè augmentum capiat, & in deteriorem naturam conuertatur; quanto autem breuior, tanto leuior ob caussam morbi resolubilem, non fixam, & virtutem vegetam. Quintò vertigo, quæ fit per proprium Cerebri affectum grauis censenda, contra leuis quæ per consensum Cognoscitur verò vertiginem fieri 5 per proprium Cerebri affectum, vbi caput ipsum jam ante affectum fuerit, quod vel ex prægresso aliquo dolore, vel grauitate, vel somnolentia, vel obtusitate, vel longo aurium sonitu, rumore, fluctuatione, tinnitu, sibilo, interimque non præcesserint quærelæ partium aliarum capiti subjectarum, vt stomachi præcipue, & Hypochondriorum, aliarumque partium naturalium. Contra vero si per consensum fiat cognoscitur ex præcedentibus affectionibus earum partium, quarum consensu vertigo excitatur, absentibus interim prauis ipsius capitis dispositionibus, vt si à ventriculo eueniat, quod plerumque contingit, præcessit Nausea, vomitus, ipsius ventriculi dolor, aut morsus, cruditas, oris amaritudo, vel auiditas, & ipsa vertigo succedit ad has affectiones stomacho existente repleto nimio cibo, vel potu, vel humore aliquo præternaturali, aut corrupto, & non ante reuertitur, quam eædem dispositiones præcedant, neque ex caussa fit nisi ad eam partem spectante; quod si fiat stomacho jejuno, sumpto cibo alleuiatur, si vero stomacho repleto alleuiatur vomitu, aut diarræa. Atque ex his Canonistæ facilè determinare possunt, quæ vertigo dispensabilis sit, & quæ non.

6 Cæterum præteritis nonnullis morbis, in quibus nihil dubij excitari potest, de Paralysi loquamur, quæ est Neruorum Resolutio, & si sit vniuersalis dicitur Apoplexia, de qua jam locuti sumus, vel est partialis, & nomine Paralysis insignitur, & quia

Nerui vel ad sensum, vel ad motum diuisim destinantur, vel ad vtrumque simul, euenit, vt interdum ex Paralysi Motus tantum auferatur, non autem sensus, aliquando sensus, non autem motus, aliquando & motus & sensus; prout nerui læsi ad alterutrum, eorum, vel ad vtrumque fuerint destinati. Itaque 7 quemadmodum procedit Canonistarum determinatio, quod Paralytici sint irregulares, quandocunque alicujus necessarij membri aut motus tantum, aut vna motus, & sensus amittuntur, ita non promiscuè procedere potest quandocunque sensus tantum deperditur, quippe cum distinguendum absque dubio sit de parte, quæ sensu priuatur, non omnino injurium esset, si quis forte vnius, aut alterius digiti manus, vel alterutrius pedis, vel etiam vtriusque partis ipsius faciei, vel cujuscunque sensus, cujus amissio non sit valde præjudicialis, neque vllam afferant turpitudinem, vt ex hoc irregularis fieret, quamobrem ita limitanda est Canonistarum determinatio, vt tunc quis irregularis euadat ex Paralysi, cum aliquod membrum necessarium oblæsum habet, aut membrum, vel partem resolutam haberet, quæ deformitatem insignem faceret, vt esset tortura oris, vel oculi alterutrius, aliarumque id genus partium.

8 Quoniam autem non tantum nerui membrorum, partiumque exteriorum, sed etiam partium, membrorumque internorum aliquando resoluuntur, seu paralyticantur, & ex eorum resolutione plures morbi maximum incommodum, ac dedecus secum habentes oriri solent, videndum, quinam morbi ex hujusmodi neruorum resolutione oriantur, qui caussam irregularitati dare possint. Et primò nerui om- 9 nes ad sensus externos destinati, si resoluantur, cæcitatem, surditatem, stuporem, tactus, gustus, odoratusque carentiam excitant: de cæcitate tamen, & surditate non est, quod quidquam addamus, cum ex quacunq; caussa eueniant, omnimodam caussam irregu- 10 laritati præbeant: Quoad tactum certum est, quod si ita deperdatur, vt in manuum actione notabiliter noceat, morbus est maxima consideratione dignus, & qui facile à Canonistis non solum inter eos connumerandus sit, qui irregularem hominem faciant, sed inter eos, qui ita faciunt irregularem, vt omnem dispensationis spem adimant, quippe cum manuum, quæ præcipua membra sensus tactus sunt, actio ad plura sit necessaria, maximè vero in cele- 11 brando Missæ sacrificio. De gustu, & odoratu forte non tanta irrepere debet hæsitatio, cum ex eorum deperditione nihil quicquam incommodi, aut deformitatis in promouendo, aut in promoto offerantur, quod notabile impedimentum præbere in ministrando possit. licet videatur non omni dubio carere omnimoda gustus deperditio, de qua Canonistæ de- 12 terminent. Stomachus resolutus nullum dubium parere debet, quin faciat hominem irregularem, sed morbus hic hominem citò è medio tollit, & idcircò de eo superfluum est plura addere. vt etiam de aliis nonnullis interioribus membris, vnde restat tantum, vt de Intestinorum, Sphyncteris musculi, & vesicæ vrinariæ resolutione verba faciamus, sunt enim hi morbi in hoc negotio summæ considerationis, vt videbimus, in illis enim euenit aut fecum, aut vri- 13 næ incontinentia, & inuoluntaria expurgatio, vnde maxime hominem dehonestant, cum succedant hæc cum maxima turpitudine, & indecentia, ex qua non 14 est dubium generari irregularitatem. Intestinorum namque resolutio, & præcipue Intestini recti, quod ad podicem terminatur, caussat impedimentum retentionis fecum; resolutio autem vesicæ caussat idem impedimentum retentionis vrinæ. Sphyncteris 15 porrò musculi in intestino recto fecum, in vesica 16 vrinæ, & forte etiam seminis inuoluntarium exitum gignit. Quæ omnia cum non solum magnopere, vt dixi, hominem dehonestent, sed morbi sint, qui curationem in adultis, & multo minus in senibus, 17 non admittant, certum esse debet à Canonistis inter eos recensendos iri, qui irremediabilem irregularitatem conciliant.

SVMMARIVM.

1 *Morborum oculos infestantium, & ad hoc argumentum aliqualiter pertinentium enumeratio.*
2 *Myopia quid, & an aliquam caussam irregularitati præbere debeat.*
3 *Luscus differt à Lusciosò, & quomodo.*
4 *Luscus est irregularis, de lusciosò dubitabile est.*
5 *Nyctalops quid, & quotuplex, & quænam ejus species inducat irregularitatem.*
6 *Strabositatis diuersæ species. & quænam facere possit hominem irregularem.*
7 *Pupillæ dilatatio quando inducat irregularitatem.*
8 *Oculi prominentes quando inducant irregularitatem.*
9 *Suffusio, seu Cataracta facit hominem irregularem, amplia in vno tantum oculo.*
10 *Cataracta curatur extractione, & visus recuperatur.*
11 *Cataractis extractis si quis visum recuperet, an sit, nec ne. adhuc irregularis.*
12 *Glaucedo quid, & quando inducat Irregularitatem.*
13 *Pannus, & Macula quando faciant Irregularem.*
14 *Fistula lachrymalis an faciat hominem irregularem.*
15 *Illachrymatio oculorum quid, & quid differat à fistula lachrymali, & an faciat hominem irregularem.*
16 *Lippitudo, seu Ophthalmia, & ejus species, & quænam earum inducat irregularitatem.*
17 *Supercilia depilata an faciant irregularem.*
18 *Cilia depilata an inducant Irregularitatem.*
19 *Palpebræ morbosæ quomodo aliquando faciant hominem irregularem.*
20 *Aquei, siuè albuginei humoris vitia quænam inducant irregularitatem.*
21 *An cæcitas sanata per regenerationem humoris aquei, ex cujus priuatione fuerat generata, Irregularitatem tollat.*

De vitiis Oculorum.

QVÆSTIO VII.

Vitia ad visum pertinentia plura sunt, non omnia tamen ejusdem momenti, nos de illis tantum verba faciemus, quæ & ob impedimentum, quod afferunt & ob turpitudinem, & ob id, quod curationem non de facili, aut nullo modo admittant, irregularitatem inducere possunt; qui sunt 1 primò Myopia, vel Luscities, seu Lusciosa affectio, Nyctalops, vel Nyctalopia, Strabositas, vel Strabismus, Pupillæ dilatatio, Mydriasis dicta, Pupillæ imminutio, vel contritio, dicta Phthisis, Oculorum prominentia, suffusio, vel Cataracta, Gutta serena appellata, Albugo, Glaucedo, vel Glaucoma, Pannus, macula, Fistula lachrimalis, & si quæ alia sunt, quæ visui, ac decori notabili impedimento sint.

Myopia

2 Myopia ergo [quæ & Myopiasis dicitur] visionis quædam debilitas est, ex qua sic affecti visibilia per aliquam distantiam non vident, sed prope oculos admota, etiam si minima sint, vident; coguntur igitur, cum legere exempli gratia volunt, scripta oculis admouere, vt ex Aristotele, Alexandro, & aliis retuli *lib. 2. harum Quæstion. tit. 3. quæst. 10. num. 2.* vbi hanc eandem affectionem dici Luscitiem, & affectionem Luscitiosam dixi, neque dubium est non modicam in celebrante interuenire indecentiam, si affectio magna sit, nec modicum incommodum; videndum ergo, an irregularitatem inducat, & quando dispensari possit, quod ad me non pertinet determinare, illud tantummodo dicam, hanc affectionem à Natura tantum esse, & idcirco non esse amouibilem, eique omnino similem vna ex parte, ex altera vero contrariam esse visus debilitatem, quæ in senectute accidit, in qua visibilia ab oculis amoueri cogimur, cum ea videre volumus. 3 Adnotandum autem, Luscum differre multum à Luscitioso, vel Luscioso, & patiente hanc affectionem, quæ Luscities dicitur, siquidem Luscus est, qui altero captus est oculo, & Monoculus dicitur, qualis fuit Annibal, & alij, de quibus *loc. cit. n. 4.* vnde Luscus, & Monoculus idem est, neque vnus distinguitur ab alio, quod non videtur nouisse Majol. *loco sæpe cit. sub num. 4.* Lusciosus autem est, qui debiliter videt, vel qui vt visibilia discernat. cogitur ea oculis admouere, 4 præsertim si minuta sint, licet ergo clare pateat, Luscum esse irregularem Siluestr. *in 1. Corpore vitiatus, num. 5.* Nauarr. *cap. 27. num. 144.* non tam in aperto est, an Lusciosus debeat esse irregularis.

5 Nyctalops respicit etiam visus debilitatem, affectio enim est, in qua ægri duplici, ac contrario modo afficiuntur. nam aut noctu non vident, sed tantum interdiu, aut interdiu non vident, sed noctu Prima affectio, in qua homines noctu non vident, cum videretur habere cum se notabile incommodum (nam turpitudinem nullam affert, quia nullam de se significationem exterius præbet) non est tamen à suspicione libera ob insignem visus debilitatem. majorem inconuenientiam obtinet secunda Nyctalopiæ species, in qua ægri interdiu non vident, majori enim impedimento est; quoad administrationem sacrorum, vnde non erit forte dubium apud Canonistas, quod faciat hominem irregularem; præterquam quod, licet noctu hujusmodi ægrotantes cernant, tamen tunc temporis etiam debiliter admodum vident.

6 De strabositate illud & hic notandum, quod alias adnotaui *loco cit. quæst. 10. num. 27.* eam non esse vnius tantum generis, sed multiplicis, quippe cum aliquando oculi insigniter distorqueantur ex humoris christallini peruersione ad dextram, aut sinistram cum deformitate, & inuenustate quadam; aliquando vero leuiter distorqueantur absque vlla deformitate, & priores dicuntur strabones, posteriores dicuntur Pæti. sed insuper ex ejusdem humoris chrystallini, vel etiam ex nerui optici depressione, vel eleuatione, vel discursione ad dextram, aut sinistram, sursum, aut deorsum strabismi quædam species fiunt, sed quemadmodum in priore strabismi specie est maxima deformitas, in secunda autem, & tertia prorsus nulla, ita in tertia notabilis læsio visus apparet, in prima modica, in secunda prorsus nulla, nam in prima visibilia parum à vero differentia cernuntur, & id genus strabones non minus, aut saltem parum minus, quam alij cernunt; Pæti tam acute ac bene, quam cæteri homines, ac strabones tertiæ speciei visibilia vident duplicata, & vnica res bina ipsis apparet; ita vt aliquando hujusmodi strabones rei visibilis imaginem falsam sequantur vera relicta, turpiterque essent, sed facillime errorem corrigere possit. Igitur quemadmodum strabones primæ speciei ob deformitatem, & inuenustatem irregulares censentur Majol. *de Irregul. lib. 1. cap. 20. n. 5.* & strabones tertiæ speciei irregulares censendi ob vitium visionis, & ob sensus peruersitatem; sic Pæti neque ob inuenustatem; neque ob visus læsionem videntur Irregularitati obnoxij: in quibus tamen omnibus, veluti & in plerisque similibus Episcopi arbitrium requiritur juxta dispositionem *c. cum de tua. de corpor. vitiat.*

7 Cæterum Pupillæ dilatatio, Græcis Mydriasis dicta, & turpitudinem affert, si fuerit notabilis, & visui non mediocre impedimentum, cum contra Pupillæ constrictio, quæ dicitur Myosis, vel Pupillæ Phthisis, minorem turpitudinem, & minus etiam afferat visioni impedimentum; licet quandoque hoc, nempè impedimentum visionis, majus euenire possit ex constrictione Pupillæ, si in extremo fuerit constricta, quam ex dilatatione: sed quomodocunque sit, non dubium est, quod Canonistæ majori, aut minori deformitate, & impedimento determinationem capiunt, vtrum quis irregularis sit, necne; & vtrum dispensari possit, nec ne; sed tam deformitas, quam impedimentum cum majori ex parte à dilatatione procedat, quam à constrictione, certè majorem caussam irregularitatis semper habet pupilla dilatata, quam constricta.

8 Oculi prominentes vitio non carent, si enim in prominentia notabiliter excedant, deformitatem afferunt, neque acute vident, vt cæteri oculi naturaliter se habentes; at quia neque turpitudo notabilis est, neque debilitas visus insignis, si modò pares vtrique sint, recte non eam irregularitatem inducere volunt hujusmodi vitium Canonistæ, vt non debeat Episcopus facilè cum iis dispensare. Nauarr. *in man. c. 22. num. 144.* Majol. *lib. 1. cap. 28. num. 5.* sin autem dispares sint major videtur deformitas, & quemadmodum quando pares sunt à Natura videntur sic constituti, secundum plurimum, eodem pacto quando vnus est altero prominentior, non euenit secundum plurimum nisi à morbo, licet etiam vtriusque oculi prominentia à morbo esse possit; itaque notandum, quod ea, quæ hactenus dicta sunt, locum habere debent in prominentia naturali, nam in morbosa multo strictius res determinanda, quippe cum nullo modo fieri possit, vt non multo majorem deformitatem, & forte majus visionis impedimentum afferat. Dicitur autem hæc oculorum prominentia, vbi morbosa sit, oculi procidentia, vel Proptosis, vel Ecpiesmos, siuè oculorum expressio, fitque ex violentia quadam aliquando in acutissimis doloribus, & in violento conatu in reddendis vrinis, vel fecibus & in fæminis in expellendo partu, ac de ea verba feci *cit. quæst. 10. num. 14. & seq.*

9 De suffusione, gutta serena, seu cataracta nihil notatu dignum videtur adjiciendum; cum enim visum omninò auferat, & homines prorsus cæcos efficiat, irregularitatem irremediabilem, ac minimè dispensabilem inducit. Duo tamen de hac affectione notanda, primum quod licet suffusio, seu cataracta sit tantùm in vno oculo, tamen incassum videretur quis dispensari ad promotionem, nam ad admi-

nistrationem, quamdiu vno oculo bene vti potest, forte non esset omnino extra spem dispensationis, non sic ad promotionem, quod non tantum fit ex impedimento alterius oculi, sed quia nunquam fit, vt vno oculo cataracta affecto, non afficiatur etiam alter, ob maximam vtriusque communionem, quo suffuso homo perfectè cæcus euadit, quandocunque ergo suffusio in vno oculo incipiat, videtur ob periculi certitudinem, nempe venturæ suffusionis in oculo sano, suffusus in vno tantum oculo repellendus à promotione: vnde non absolute verum esse crediderim quod Nauarr. *in Man. cit. c. 27. num. 199.* dicebat, non esse scilicet par impedimentum promotionis, vel administrationis illius, qui visu caret absque eo quod intuentibus id appareat, eum absque vlla deformitate cum eo, qui oculo caret, idque dico ob commemoratam periculi certitudinem amittendi visum in totum, quæ major est ex parte ejus, qui alterum oculum suffusum habet, quam ex parte ejus, qui altero oculo caret, vnde magis dispensabilis videtur hic, quam ille, non obstante, quod majorem deformitatem præseferat; quamobrem Nauarræ sententia locum fortè habebit in aliis casibus, in quibus ex aliquo alio accidenti alterius oculi visio absque deformitate, & absque eo quod quicquam intuentibus appareat, fuit amissa, at non vbi altero tantum oculo visum amittente suffusio præcesserit, quia, vt dixi, non multo post tempore vterque suffunditur, & visus in totum amittitur.

10 Est præterea notandum, quod Cataracta aliquando curatur extractione, & sunt artifices quidam ad hoc munus exercitati, qui tamen multa promittunt, promissis tamen stare ne minima quidam ex parte solent ob multas difficultates sibi occurrentes. Vtcumque tamen hæc sese res habeat extractis cataractis nonnulli visum recuperare solent (debiliter tamen, & aliquando ad tempus tantum vt subjungam) nam humor, qui visum adimit, & Pupillam obstruit, intra corneam, & humorem Chrystallinum recluditur, & cum fuerit conuenienter incrassatus à Pupillæ regione per acum vel ad inferiorem partem remouetur, & versus oculi angulum transponitur; remoto ergo à Pupilla eo humore, remouetur impedimentum visus, quam eo modo ægri recuperant. Sed vtinam ea ratione res succederet, vt Medici promittere solent; certè tot, ac tantæ conditiones concurrere debent, vt hæc cataractarum extractio sit proficua, vt ex centum vix vnus visum perfectè recuperare soleat. quomodo autem Cataractæ extrahantur docent Celsus *lib. 7. c. 7.* Guido de Cauliac. *chirurg. magn. tract. 6. doctr. 2. rubr. de Catar. & gutt. ser.* Arnald. *lib. 1. Breuiar. c. 14.* Io. de Vigo *lib. 4. Chirurg. c. 7.* & ex recensioribus Hyeron. Fabrit. *de oper. Chirurg. tit. de suffusion.*

11 vtcumque autem fit, dubium excitari potest, an qui Cataractas habebat, & eas extrahendas sibi curauit, vnde visum recuperauit, possit ex sublato impedimento irregularitatis ad sacra promoueri, & in illis ministrare, & clarè patet, quod cessante caussa irregularitatis cesset irregularitas, & sic visum quomodocunque recuperans non prohibetur suis ordinibus defungi Majol. *d. cap. 20. num. 1.* sed profecto si quid ex propria sententia Arti Medicæ munito mihi pronunciare licet, non promiscuè quemcunque sic visum recuperantem ab irregularitate immunem dicerem, quia facili negotio cataractæ reuertuntur, vt est communis opinio experimento confirmata Arnald. *vbi supr.* quamobrem dicendum videtur, quod si cæcus jam fuerat promotus, & visum recuperet, possit quousque bene videat suo officio fungi, si vero non sit promotus, & per cataractarum depositionem visioné recuperauerit, non tam prompte videtur promouendus, quia, vt dixi, Cataractæ de facili reuertuntur, & in eadem extractione visus debilitatur, ac procedente tempore imminuitur, & deperditur. quod tanto magis verum erit, quanto quis post cataractarum extractionem debilius vsum recuperauerit. Glaucedo dicitur visus obscuritas, quæ & Glaucoma, & Glaucosis appellatur, fitque ex humoris Chrystallini crassitie. Hæc paruam de se ad extra significationem præbet, nisi quod circa pupillam profunda albedo apparet, sed visibilia quæcunque tanquam per fumum, aut nebulam cernuntur, vnde & ipsa irregularitatem inducere debet, non tantum quia hoc visionis impedimentum est insigne, sed quia difficillime curationem admittit, & in dies majus efficitur, & in consummatam cæcitatem terminatur.

12

13 Pannus item oculorum vitium est visioni insigniter officiens, & quandoque in totum illam adimens, vt etiam Maculæ, quæ non solum impedimentum, sed etiam deformitatem caussant cooperiendo oculorum splendorem, illosque obscuros reddendo tanquam si quodam panno, vel alia quapiam re cooperti essent; neque dubium est, homines ex vtraque indispositione irregularitatem incurrere, non inquam ex panno, aut macula vtriusque oculi, sed etiam ex alterutrius tantum non minus quam ex eluscatione, & totali oculi alterius priuatione, licet major multo deformitas appareat in Lusco, quam in habente pannum, seu maculam in oculo; non est tamen dubium, quod tam ob minorem deformitatem, quam ob minus forte visionis impedimentum (licet plerumque par in singulis horum morborum sit) magis dispensabilis videatur is, qui pannum, aut maculam in altero oculo habet, quam Luscus, aut Monoculus.

14 Fistula lachrymalis ex Ægilope, hoc est ex tuberculo in oculorum majori angulo adnato facta, cum male curatus est, aliquam turpitudinem habet, sed non talem, quæ possit inducere irregularitatem, nam neque visui quicquam incommodi affert, secundum plurimum saltem. notandum tamen non esse fistulam lachrymalem eundem affectum cum illachrymatione oculorum, quæ Epiphora à Græcis vocatur, nam quid sit fistula lachrymalis ex ipso nomine patet, Epiphora autem, & illachrymatio est assidua humoris cujusdam reumatosi, serosi, vel catharralis lachrymarum instar ex oculis effluxio, quæ & majorem habet deformitatem plerumque: & visioni magis noxia passio est; ex decursu enim perenni hujusmodi humoris, visus incrassatur, ita vt visio debiliùs fiat, at in fistula nihil tale accidit, sed ex ipsa naturali fistula humor acris effluit, vnde Iuuenalis *Sat. 10.*

15

---- *Et aere malum semper stillantis ocelli.*

qui tamen nihil visui incommodat. Præterea in fistula ab ipsa fistula lachrymali, quæ in caruncula majoris anguli oculi posita est, humor effluit, in illachrymatione autem humores effluunt ab ipsa oculi substanstia. Nota insuper Illachrymationem hanc non idem esse quod lippitudo, neque ex lippitudine fieri: quamquam enim in lippitudine oculi aliquando illachrymant, & plures humores ex oculis effluunt, tamen hæc illachrymatio, de qua loquimur, diuersa affectio est; fit namque absque oculorum in-

inflammatione, quæ lippitudinem semper concomitatur, &ob eam caussam aliquæ humiditates ab oculis effluunt. Itaquè non rectè fortè Majolus *citato. cap. 20. num.* 5. dicebat, Lippum, qui oculos lachrymantes habet perpetuò, cùm putredo ab eis effluat, ab ordinibus Ecclesiasticis Canones excludunt, intellexit enim, vel intelligendum id, quod dicit, de lippitudine vera cum inflammatione, quæ tamen absque oculorum illachrymatione fieri etiam solet. Sed illacrymatio, de qua nunc verba facimus, absque inflammatione oculorum fit, & habet cum se notabilem turpitudinem, vt dixi, etsi perennis sit, & incurabilis, multusque humor ab oculis descendat, caussa potissima videtur inducendæ irregularitatis.

16 Sed jam de lippitudine ipsa loquamur, quæ ophthalmia dicitur, & quæ frequens est, & notabilis oculorum morbus, ex quo, ita determinantibus Canonistis, homo fit irregularis: hoc tamen non indistinctè accipiendum, cum ophtalmia sit morbus non immanens, sed aliquorum dierum spatio recedens, quod secundùm plurimum euenit; quarè non quælibet ophthalmia facit hominem irregularem, nisi fortè ad tempus: sed hujus morbi tres potissimum species constituuntur, prima in qua dolor tantùm, pruritus, & rubedo oculorum absque insigni tumore apparet, diciturque ophthalmia spuria, ac notha, vel pseudophthalmia fitque vt plurimum à caussis externis, quæ plurimùm caput ipsum calefacere aptæ sunt, Græcis alio nomine Taraxis appellatur, Latinis oculorum perturbatio. Secunda species est, quando dolor, pruritus, & rubedo notabiliora sunt, & lachrymæ effluunt copiosæ, Ægerque lumen externum sustinere vix potest, & hæc propriè ophthalmia dicitur. Tertia species adhuc grauior Secunda est, diciturque Chymosis, & in hac oculi plurimùm tubent, intolerabiliter prutiunt, & acutissimè dolent, palpebræque simul cum vniuerso oculo tument, & indesinenter illacrymant; ac absque alia determinatione patet, maximam interuenire caussam Irregularitatis in tertia specie, magnam in secunda, minorem in prima, in singulis autem irregularitas temporanea est, recedente enim morbo (quod fit breui aliquorum dierum spatio, & quando retardatur spatio dierum quadraginta) absque dubio irregularitas cessat Sed aliquando Ophthalmia nunquam recedit, aliàs autem recedit quidem, sed de nouo, & facile quacunque ex caussa recurrit, & in vtraque hac ophthalmiæ specie turpitudo est insignis, & incommodum notabile, & quod majus quid est, tam turpitudo, quàm impedimentum in dies crescunt; nam oculi non modo propriam aciem amittunt, sed procedente tempore minores fiunt, & contabescunt non aliter, quàm in senibus, de quibus Iuuenal. *cit. Sat.* 6.

Fiant obscuri dentes, oculique minores.

& ex his noua, ac multò major deformitas, ac nonum, & multò majus impedimentum, quæ dubium nullum excitare debet, an irregularitatem inducant, necne, cum res clara vndequaquè sit.

Antequam autem absoluamus sermonem de vitiis oculorum, aliquid dicendum de vitiis quarundam partium circumjacentium, & ad ipsos oculos pertinentium, quæ sunt Cilia, Supercilia, Palpebræ: non enim nullius momenti sunt, quæ circa has partes considerare operæ pretium est. Et primò

17 supercilia depilata, & glabra non tantùm inuenustatem, sed & deformitatem caussant, cui si addas eorum glabritiem portendere deterius malum, ac præcipuè signum esse non contemnendi morbi Gallici, videndum, an ex hoc inducatur irregularitas. Certè ipse morbus Gallicus per se, vbi per exteriora signa, ac patentia manifestum se faciat, irregularem hominem facit, si non alia ex caussa, saltem ob publicum scandalum, sed de morbo Gallico sigillatim in sequentibus verba faciemus, cum multa peculiariter consideranda circa illum occurrant ad præsens argumentum facientia.

18 Verùm adhùc multò majorem deformitatem non sine incómmodo habent cilia depilata, hoc est palpebræ ipsæ pilis destitutæ, non tamen tam de facili defluuium patiuntur; sed si defluant, horrorem quemdam intuentibus incutiunt; vnde circumscripto etiam non vnico impedimento, quod ex horum pilorum defectu emanat, militat caussa euidens irregularitatis ex prædicto horrore intuentibus incusso.

19 Palpebræ (quæ soli homini, & struthiocameli duplices sunt; nempè superior, & inferior) si aliquo modo male afficiantur, vt exempli gratia si corrosæ vel in totum, vel ex parte sint, si conuulsæ maneant, vel relaxatæ, ita vt reclinari, & attolli cum opus fuerit, non possint, si vna alteri adhæreat, si irremediabilem liuorem, ac turpem contraxerint, dubitandi caussam præbent, an faciant Irregularitati locum. Ac certè si corrosæ sint etiam aliqua ex parte ob horrorem, quem inducunt, summam deformitatem præ se ferunt, quæ sufficiens caussa Irregularitatis à Canonistis Iudicatur. Si conuulsæ sint, ita vt oculi claudi nullo modo possint, non caret dubio, an faciant hominem irregularem; & sic in reliquis: in quibus omnibus; pro majori, vel minori turpitudine, & impedimento Episcopus dijudicare solet, an irregularitati sit locus, necne; pro qua re illud notum sit, minorem deformitatem, ac minus etiam incommodum afferre corrosionem, vel priuationem totalem inferioris palpebræ, quàm superioris. Paralysis autem non magnam habet deformitatem, neque magnum incommodum; contrà, insignem habet conuulsio, & incommodum etiam majus, sed circà erosionem, & deficientiam palpebrarùm illud animaduertendum, quòd non solum tota superior palpebra deficiens, aut corrosa magnam affert deformitatem, & incommodum, sed etiam pars ejus aliqua notabilis, vt superiùs innuebam, præcipuè autem si vngula, vel corona deficiat, nempe pars illa extrema cartilaginosa, cui pili adhærent: itaquæ hæc Canonistis obseruanda propono, vt ipsi determinent, an sint caussæ sufficientes inducendi Irregularitatem, & quæ dispensationem admittant, quæ non.

20 Sunt tandem nonnulla vitia, quæ visionem insigniter lædunt, ob Aquei humoris non naturalem constitutionem, sed præcipuè ob ejus effusionem, ex qua notabile nocumentum actioni videndi communicatur, immò & interdum perit ex ejus effusione omninò videndi actio, vndè & ex hac caussa, quemadmodum ex plerisque ex superioribus inducitur irregularitas. [*Rot dec.*602.*n.*14.*par.*5.*com.*2.*recen.*] Quoniã tamen hic humor, etiamsi deperdatur, solet de nouo regenerari, ac visus recuperari, vt experimento proprio docet Gal. *lib.* 1. *de sympt. caussis cap.* 2. & attestari proprio quoque experimento ipse possum, in duobus viris, qui maximo incendio coërcendo operam dantes, ex caumate summo visum amiserant, ob aquei, seu albuginei humoris consumptionem: quibus experimentis suffragantur alia doctorum hominum testimonia apud Daniel. Sennert. *lib.* 1. *pract. par.* 3.

21 *sect.* 2 *cap.* 34. hinc idem dubium enasci in hoc casu potest, quod in visus recuperatione per Cataractarum extractionem moueri posse dixi; sed libentiùs multò cum his dispensandum censerem, quàm cum his, qui ex Cataracta visum amiserant, quippè cùm ex Cataractis extractis non solùm remaneat visus debilitas, sed immineat semper periculum reincidendi, vt ibi dixi, at in hoc casu & visus omninò recuperatur, & nullum periculum recidiuæ timeri potest.

Erant & alij permulti oculorum morbi, qui vel visum impediunt, vel deformitatem faciunt, vel vtrumque simul caussant, sed quia non omnia, ac singula possunt hic recenseri, satis illud sit dixisse, quòd omnia ex magnitudine impedimenti, & deformitatis determinationem recipiunt, juxta quam Episcopus vel per se, vel cum Medicorum consilio in nonnullis casibus dubiis judicabit, quandò faciant irregularitatem, & quandò dispensationem admittant, quandò verò non.

SVMMARIVM.

De Nasi vitiis, Aurium, ac Labiorum.

QVÆSTIO VIII.

QVantam vtilitatem, ac quantum decoris obtineat in homine pars illa conspicua, ac prominens faciei, quæ Nasus dicitur, notum feci alias *lib* 5. *harum Quæstionum Tit.* 3. *quæst.* 4. *à num.* 1. *ad plures seqq.* hæc pars soli homini à Natura concessa, ac tanti ea de re æstimatur, vt non solùm ejus existentia, sed formositas, ac recta constitutio requiratur, vt quis ad sacra admitti possit: illud profectò palam est, ejus excessum in magnitudine, vel paruitate hominem antiquitùs à sacerdotij consortio repulisse, vt habetur Leuit. *cap.* 21. *vers.* 18. & notaui etiam *loco citato num.* 17. Neque injuria id factum est, siquidem Nasus primùm in facie in intuentium conspectum venit, & faciei deformitatem, aut formositatem primus prodit, præterquam quod interioris quoque pulchritudinis index habetur, obtortus enim nasus prauos mores ostendit, ac mentem obtortam, sicuti loco citato dixi. In eo ergò considerari possunt quamplurima vitia, ex quorum culpa homo irregularitatem contrahat, ac primo Nasi 2 magnitudo, vel exilitas consideratur, ex cujus alterutrius culpa, si notabilis sit, irregularitas inducitur. Majol. *lib.* 1. *de Irreg. cap.* 22. *sub num.* 1. sed tam magnitudo, quàm exilitas à natura esse potest, & à morbo; sed si magnitudo, vel exilitas sit à natura animi potius vitium, quàm corporis portendit; contrà si sit ex accidenti, & à morbo, potiùs corporis infirmitatem portendit, quàm Animi. Irregularitas vtroque modo inducitur secundùm Canonistas ob deformitatem, Medicus tamen prædictas etiam caussas considerat, nempè Animi prauam dispositionem, & corporis latentem morbum, & quidem notabilem, eruntque etiam in hoc hujusmodi irregularitates differentes ex eo quod naturalia vitia non possunt amoueri, accidentalia autem si de iis, quæ ad magnitudinem spectant loquamur, amoueri interdum possunt, si verò de iis, quæ ad exilitatem, nequaquam amouentur, nisi exilitas fieret ex totali, aut partiali priuatione Nasi, nam tunc reparatur, vt aliàs dixi.

De naturali igitur vitio quoad magnitudinem, & exiguitatem, non est quicquam addendum: de magnitudine accidentali obseruamus, quòd Nasus aliquibus vel ob affluxum humorum, vel post apostema, vel ob aliquam excrecentiam (omnia autem hæc in idem recidunt quoad caussam talem ægritudinem generantem) adeò excrescit, vt magnam inducat turpitudinem, immò & incommodum; cessante autem humorum affluxu, vel diminuta ex arte excrescentia, aut sanato Apostemate, Nasus ad naturalem formam redire plerumquè solet, & omnis turpitudo indè emanans cessat, qua cessante, cessat etiam Irregularitatis caussa, vt aliàs dictum est. Sed Nasi exilitas non tam de facili est amouibilis, vt obseruari potest quotidiè in aliquibus, quibus ob vlcus interdum, vel ob quamcumque aliam caussam Nasus indies decrescit, corrosis naribus, & subsidente ipso Naso: nam potest quidem prohiberi aliquandò, nè vlteriùs decrescat, & in totum amittatur, prohibendo humorum affluxum, & vlcus consolidando, sed quod deperditum est per se non ampliùs recuperatur, sed ex arte cum maxima tamen difficultate; & in hac Nasi exiguitate semper remanet latentis, ac magni morbi caussa, vndè etiamsi recuperetur, non effugitur ex mea sententia irregularitas prouueniens à prædicto morbo, qui vt plurimum Gallicus, vel malignus est. Ex quibus Canonistæ, quod & aliàs proposui discutiendum, videant, an irregularitas proueniens ex hujusmodi Nasi exilitate cesset, si Nasus ad naturalem statum per artis præsidia redierit. Ad Nasi etiam deformitatem per- 3 tinet illius tortuositas, & hæc quoque esse potest naturalis, & accidentalis; naturalis majorem caussam

præbet

præbet irregularitati, quàm magnitudo, & exilitas duplici ex caussa, nam & magis decori faciei officit, si insignis sit, & majus vitium Animi portendit, vt dixi enim Animi tortuositatem denotat, & est ex signis minus fallacibus, cum raro immo rarissimè talis tortuositas existat absque morum prauitate. Quæ autem accidentalis est nihil quicquam tale significat, & quia nonnisi ex magnis morbis prouenire solet, non facile succedit, vt homo cum tali tortuositate Nasi superuiuat; conuulsionem enim maxinsam internarum Cerebri partium ostendit, & est ex signis non solum lethalibus, sed ex iis quæ proximam mortem significant, Hipp. *lib.* 1. *Prognost. Partic.* 15. ibique Bened. Victor. Cardan. *aliisque in comm.*

4 Sed & præter figuræ deprauationem in Naso, ejus carentia maximè in considerationem venit, ob quam nulla difficultas est, quemcumque fieri irregularem, atque à solo Papa dispensari posse Majol. *lib.* 1. *de Irreg. cap.* 22. *num.* 2. quæ regula videtur mihi extendenda, vt non solum locum habeat in totali carentia Nasi, sed etiam si aliqua pars ipsius notabilis deficiat; vel si omnino subsideat ità, vt eminentia ipsius non amplius appareat; nam & totalis carentia, & partialis, si à morbo proueniat, majorem subesse caussam morbi denotat, vt jam superius dixi, vbi etiam de recuperatione Nasi verba feci, & alias ex Sanchez dixi, sponsalia juramento

5 etiam firmata ex deperditione Nasi alterius conjugum dissolui posse, & dubitaui, an ex reparatione Nasi sponsalia redintegrentur; & quia deperditio Nasi habet caussam vt plurimum morbificam, &

6 quidem grauissimam, & vt plurimum contagiosam, videbatur mihi dicendum, non teneri sponsum sanum sponsalia redintegrare etiam recuperato Naso per sponsum infirmum; idemque crediderim dicendum quoad irregularitatem, cum etiam recuperato Naso ex Gallico ac sæuo morbo deperdito, vrgeat ipsa morbi Gallici malitia, sed Canonistæ magis ad rem hæc determinabunt. Sed ponamus Nasum quem non à morbo, sed in bello amisisse, vel illi fuisse ab hostibus præcisum, vel quomodocunque per vim externam fuisse deperditum, ac deinde arte recuperatum, certe viderentur sponsalia redintegrari debere, de Irregularitate autem quid sit determinandum, non tam in propatulo est. si enim Nasus in rixa, & maxime injusta fuerit amissus, vrget scandalum, quod tamen maxima ex parte cessat recuperato Naso. Porrò Nasum deperditum ita reparari posse, vt nullam inuenustatem, nedum deformitatem præseferat, ostendunt opere, & sermone plures Medici, sed ex his vide præcipuè Talliacotium *de Cur. Chirurg. lib.* 1. *cap.* 19. *& seqq.* & Cortesium Miscellan. *dec.* 3.

Præter commemoratas Nasi deformitates, & incommoda, in eo eueniunt plura alia vitia, vt vlcera, & quidem maligna, & cacoëthica, carunculæ, apostemata, inflammationes, tumores, hæmorroides, Polypus, fætor, & id genus alia. Et quoad vlcera

7 certum est, ea non solum esse plerumque maligna, sed & turpitudinem, & indecentiam multum afferre; quia vt plurimum saniosa materia per nares ex ipsorum culpa expurgatur cum fætore [quæ aliquandò per se absque sensu cecidit ità vt,] à propinquis tolerari absque stomacho non possit; & quia vrget etiam difficultas, sanationis, & latentis morbi suspicio, immò certitudo, videant Canonistæ, cum hujusmodi vlcera ad prædictam grauitatem peruenerint, vtrum irregularitas talis sit, vt ab Episcopo dispensari possit, vel ejus dispensatio ad Papæ auctoritatem reseruetur.

Quoad Apostemata, tumores, & id genus alios morbos sciendum, omnia venire sub nomine Polypi, teste Falloppio *lib. de Tumor. c.* 23. Est tamen Polypus non vnius generis nec quoad turpitudinem, nec quoad sanitatis incommodum, nec quoad cu-

8 rationis difficultatem; cum alius sit maximus, & insignis, alius hoc minor, alius sanitati summopere officiat, alius autem parùm, & alius facile sanetur, alius vero difficillimè, aut nunquam; immo alius est, qui neque curari potest, neque tangi se vllo modo permittitur, vt quando in Cancri naturam degenerauit: verus tamen Polypus duplex est, vnus qui simplex tumor est absque vlla cacoethia, seu malignitate; alter qui cancerosus existit; & licet, quando Polypus cancerosus est, curationem non admittat, non tamen quando simplex tumor est, curatu adeò facilis existit, quin multum negotij Medicis exhibeat, quia plerumque inter curandum in cancrum degenerat; vnde iure merito à Talliacotio de Curt. *lib.* 1. *cap.* 21. inter eas operationes Chirurgicas Polypi extractionem enumerat, quæ non sine summa molestia, & periculo fiunt, & quæ summam curantis industriam exposcunt. Sed cur hic tumor vocetur Polypus, si quis scire desiderat, duplicem caussam ab Auctoribus assignatam esse cognoscat; vna quod ejus substantia mollis est, & alba, ad instar Polypi piscis, altera quod non minus quàm idem piscis Polypus tenaciter adhæreat parti, quam primo apprehenderit, vnde facete Plautus *in Aulal. Act.* 1. *Scen.* 4. alias à me ad hoc ipsum propositum adductus ad auaros denotandos dicebat.

Ego istos noui Polypos, qui vbi quid extigerint, tenent. eodem modo tumor hic adeò tenaciter naribus hæret, vt non nisi illum circum circa excidendo curari possit, & habet præterea non aliter quam ipse Piscis Polypus veluti multos pedes, quibus affectam partem arctissimè alligatam, tenet. Sed hæc ex abundanti. quod ad rem nostram facit; illud est, hunc tumorem afferre secum & deformitatem, & sanitatis detrimentum, & scandalum, quæ omnia apud Canonistas sunt potissimæ Irregularitatis caussæ, quæ quanto minus amouibiles sunt, tanto minus dispensabilem irregularitatem inducunt, vnde magis dispensabilis erit, quæ prouenit ex simplici Polypo, quam ex canceroso, vt patet.

9 Non habent omnino eadem incommoda Narium carunculæ nisi notabilis sint magnitudinis, cum tutior, & facilior earum curatio sit, immo neque eandem turpitudinem afferunt, neque incommodi tantundem vt Polypus; proximior naturæ Polypi

10 est hæmorrois, & curam sortitur Polypo similem; vnus tantum timor in ejus curatione imminet, ne scilicet ad ejus curationem hemorragia, hoc est, sanguinis fluxus sequatur, qui non facile deinceps cohiberi possit. Interim Hæmorrois habet turpitudinem Polypi non absimilem, majorem tamen, aut minorem prout major, aut minor est, quæ caussa absque dubio irregularitatem apud Canonistas inducit; per quem tamen sit dispensabilis, ipsi statuent,

11 Narium fætor alia passio est ipsarum Narium, qui aliquando tantus est, vt nonnullis animi defectum excitet, dum illum percipiunt, aliis præ animi angustia difficultatem respirationis caussset, aliis vomitum excutiat; & licet nihil exterius hoc vitium interdum se prodat, neque vllam turpitudinem osten-

dat, est tamen talis, ac tanta ejus vitij indecentia,& ignominia, vt non modicum scandalum inde excitari credam potissimam irregularitatis caussam: & quia hujusmodi fœtor potest variis ex caussis prouenire, & maximè ob vlcus earundem narium, vel ob Ozænam, vel ob Polypum, vel ob corruptionem humorum in interiore Cerebri parte, aut ob corruptionem Ossis Ethmoidis, aut ob vitium partium inferiorum vt Pulmonum, aut ventriculi, sciendum fætorem, qui prouenit à partibus inferioribus esse minorem, & magis curabilem (licet minus curabilis sit procedens à vitio Pulmonum, quam à vitio stomachi) contra qui prouenit ob vlcus, apostema, vel corruptionem partium non remoueri, nisi summa cum difficultate, & fortè nullo modo, quia non amouetur, nisi vlcus, apostema, & corruptio remoueantur, quæ plerumque remoueri non possunt. Qui ex humorum corruptione in cerebro suscitatur non de facili sanationem admittit, est tamen prædictis magis curabilis. In omnibus prædominatur turpitudo, & indecentia, quarum vtramque determinabunt Canonistæ, an sufficientes caussæ sint inducendæ irregularitatis. Circa aures tria vitia ad rem nostram consideranda, surditas nempè, grauis auditus, & auriculatum defectus, seu mutilatio: & de surditate nihil est quod peculiariter admoneamus, cum notissimum sit, perfectam surditatem facere hominem irregularem. Majol. *lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 1. & quia consummata surditas est ex morbis insanabilibus Paul. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 23. immò ex iis, qui indies ingrauescunt, quia procedente ætate quilibet sensus hebetior ad sentiendum euadit, videndum à Canonistis, an locum habeat cum hac surditate dispensatio, & per quem fieri debeat. Sed hi quoque qui graui auditu laborant, & surdastri dicuntur, si vtriusque Auris vitium habeant etiam per longum tempus male habuerint, non videntur ab omni Irregularitatis censura esse immunes, cum læsum habeant sensum perfectissimum cum certitudine totalis amissionis ejus, quia teste Gal. *l.* 3. *de composit. medic. secun. loc. c.* 1. *tit. ad audit. grauit.* hic grauis auditus in perfectam, ac consumatam surditatem degenerat; cum ergo id, quod de præsenti est, & quod de facili esse potest comparentur, videretur omninò surdastros vbi prædictæ in illis conditiones concurrant, non minus quam surdos irregularitati esse obnoxios, quod ipsi Canonistæ determinabunt.

Cæterum Auricula in totum abscissa licet magnam secum habeat turpitudinem, interdum tamen capillis tegi vitium potest, cumque ejus priuatio modicum incommodum auditus sensui afferat, minorem caussam dabit irregularitati; licet non dubium sit, quod multo majorem dabit vtraque deficiens, quam altera tantum, & quod tanto minorem caussam dabit pars Auriculæ deficiens, quam tota, præcipuè si quod deficit aliquo modo abscondi possit. Nauarr. *lib.* 5. *cons.* 75. sed & ipsæ Auriculæ deperditæ non minus quam Nasus, & labia reparari per Artem possunt, eademque dubia eodem modo, vt de Naso recuperato, soluenda, de Auriculis recuperatis moueri possunt. illud ex abundanti addam, non quod Auricula abscissa faciat hominem irregularem, idcirco Auricula membrum est vocanda, cum non habeat destinatam, ac perfectam operationem, quod latius probaui *lib.* 5. *harum. Quæst. tit.* 3. *quæst.* 4. *à num.* 22. *ad seqq.* & si aliquando tam Medici, vt Gal. *in lib. de Instrum. Odor.* quam Iurisconsulti, vt Gloss. *in c. singula num. Oculus dist.* 89. dixerunt aurem esse membrum, intellexerunt de Aure interna, non de externa, quæ propriè Auricula dicitur, quam inter membra connumerari, vt vult Majol. *lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 5. est omnino falsum ex prædictis.

Circa labia contingunt vlcera, tumores, excrescentiæ, relaxatio, & alia permulta vitia; sed vlcera si notabilia sint, & multo magis si sint malignæ naturæ, & curationem difficulter admittant, habent secum plurimam deformitatem, ac dedecus, & abominationem, & scandalum, quæ vrgentissimæ caussæ irregularitatis existunt; an autem ejus ponderis sint, vt Papæ auctoritatem pro dispensatione irregularitatis requirant, Canonistæ statuere poterunt. Cum his vlceribus pari passu procedit labiorum corrosio, quæ jam caussas irregularitatis facit grauiores; deformitas enim, & dedecus, & scandalum ex carentia læsionem notabiliter increscunt, patentibus dentibus, & Oris hiatu cum multo intuentium horrore, quamobrem irregularitas, quæ ex hoc vitio inducitur, erit ex his, quæ Pontificiam auctoritatem exposcunt, quantum ex similibus casibus conjicio.

Labium proinde, & maximè inferius relaxatum quandoque, ac decidit interdum ex se; interdum cum toto mento, & in aliquibus vidi tam turpiter eam partem relaxari, ac decidere, vt nõ tenui, sed forti filo eam alligare, & in suo loco continere fuerint coacti. in qua infirmitate, & turpitudo apparet, & minus liber corporis, vel oris vsus tam in cibo, & potu assumendo, quam etiam in loquendo; ex quibus facile possunt Canonistæ statuere, an tales sint irregulares, & an dispensandi, nec ne.

SVMMARIVM.

1 *Oris fætor, quatenus, & quando possit inducere irregularitatem.*
2 *Oris distorsio an inducat irregularitatem.*
3 *Palati vlcera quæ sint caussa irregularitatis.*
4 *Dentium vitium nullum adeo graue videatur, vt inducere debeat irregularitatem.*
5 *Dentium dolor an; & quando debeat inducere irregularitatem.*
6 *Gingiuæ vlcera quænam faciant irregularem.*
7 *Lingua præcisa ex qua caussa, & quando faciat hominem irregularem.*
8 *Linguæ magnitudo, & excrescentia quando caussèt irregularitatem.*
9 *Linguæ Paralysis, aut Conuulsio an faciat irregularem.*
10 *Obscurè loquens quando sit irregularis.*
11 *Raucedo quando faciat hominem irregularem.*

De vitiis Oris, Palati, Dentium, Gingiuarum, & Linguæ.

QVÆSTIO IX.

Abominabilis affectio est, & fæditatem habet Oris fætor, & licet formæ nihil incommodet, portendit tamen internarum partium morbosam constitutionem & illam quidem non aspernendam, vbi scilicet sit indesinens, nam si perpetuus non sit, & à caussa extrinseca enascatur, vt à nimio cibo, nihil

nihil tale minatur. De hoc vitio non aliter dubitari potest, quàm de fœtore Narium, de quo in superiori quæst. *num.* 11. ac profectò ea omnia, quæ in eo locum habere diximus, habebunt etiam locum in fætore oris; licet hic plures numero caussas habere possit, quàm ille; considerata igitur caussarum illum excitantium grauitate Canonistæ decidere possunt, quandò hic fætor inducat Irregularitatem, & quandò dispensari possit, aut non.

2 Oris distorsio deformitatem magnam affert, siue illa à conuulsione, siue à paralysi eueniat; & certè si magna, ac conspicua sit, non dubitandum, quod sit ex caussis Irregularitatem inducentibus, ac tantò magis id verum erit, quantò magis constabit, eam relictam fuisse ex prægressa Apoplexia, vel Epilepsia, & multò etiam magis si pateat hujusmodi Apoplexiam fuisse fortem, & Æger sit jam grauioris ætatis, quia tunc tale vitium curationem non admittit, immò in dies & deformitas, & incommodum sanitatis ex eo crescit; sed hæc distorsio potest major, & minor esse, & sic majorem, aut minorem deformitatem afferre, & majus, aut minus sanitatis incommodum, juxta cujus qualitatem Irregularitatem per eam induci, aut non induci Canonistæ determinabunt, qui tamen & impedimentum in loquela, in masticatione, in potu, in exspuitione ex eo vitio emanans considerare debebunt.

3 In Palato fiunt vlcera maligna, & cacoëthica, ex quorum vitio Nasus interdum deperditur, & fætor semper oris emergit; & de his non aliter statuendum, quàm statutum sit de Nasi vlceribus, de quibus abundè in superiori quæstione. Quòd si prædicta palati vlcera non sint malignæ naturæ, nec depascentia, cùm non facilè ab extrà appareant non erunt fortè, vt priora sufficiens caussa Irregularitatis; nam priora præter incommodum sanitatis, quod patet, Gallicam luem prætereà dominari satis clarè ostendunt.

4 Circa dentes non habent Canonistæ quicquam consideratione dignum, quod dubium excitare videatur, an Irregularitati caussam præbeat, necne; nam etiamsi distorti sint, vel eorum plures deficiant, aut etiam omnes, vel si extra os promineant hominem non facere irregularem dicunt. Majol. *lib.* 1. *cap.* 24. neque enim ex eorum carentia talem deformitatem agnoscunt, quæ celari non possit, neque tale incommodum sanitatis, & liberi corporis vsus, quod in sacrorum administratione vlli impedimento sit. Sed certè prominentia Dentium in aliquibus tanta est, vt insignem afferat deformitatem, maximè si cum prominentia jungatur eorundem Dentium magnitudo, quia non dentes humanos, sed porcinos, aut potius Aprugnos eos habere, dixeris; cumque hæc deformitas non facilè abscondi possit, videndum, an sufficiens caussa Irregularitatis debeat esse. Prætereà dentes nonnullis corrumpuntur, &

5 grauem oris fætorem caussant; sed his gratis omissis, quid de eorum dolore dicendum? hic certè tantus quandoque est, vt ex ejus impatientia non solum sibi auelli dentes Ægroti permittant, sed præ anxietudine caput ad parietes allidere interdum cogantur. Quis ergò non æquiparari dixerit hunc cuicunque alterius partis vel acerbissimo dolori? & quis negauerit eum, qui hujusmodi dentium dolori est obnoxius, ac frequenter, & ex quacunque vel minima caussa eo præhenditur, non minùs quàm qui capitis dolore graui tentari solet, esse ab Irregularitate immunem? Itaque & hoc ipsum vitium Canonistis considerandum propono.

6 Gingiuæ vlcera pati possunt maligna, serpentia, & cancrosa, quæ non minùs ac cætera id genus vlcera Irregularitatis caussa esse possunt, siquidem & insanabilia sunt, & grauem oris fætorem producunt, licet corporis munia exercere hominem non prohibeant. Cætera autem vitia gingiuarum non ejus grauitatis sunt, vt de illis ad hanc rem mentionem facere oporteat, de his ergò hæc satis sunt.

7 Lingua præcisa hominem mutum reddit, quod potissima caussa irregularitatis est; sed aduerte quòd aliàs admonui *lib.* 2. *harum Quæst. tit.* 3. *quæst.* 8. *num.* 4. linguam aliquandò in totum, & radicitùs præcisam esse, aliàs autem ex parte exteriori, & loquelam in totum perire si tota sit præcisa, si verò ex parte loquelam deprauari, aut etiam aliqualiter perire ad tempus, nam augetur ipsa lingua, & sermonis vsus majori ex parte redit, vt de quodam adnotaui loco allegato. In his autem casibus arbitrium Episcopi maximè videtur habere locum pro majori, aut minori sermonis impedimento.

8 Præterea Lingua vel à Natura, vel à morbo aliquandò naturalem magnitudinem excedit, nam à natura vidi Puerum natum cum lingua adeò magna, ac longa, vt extra os tribus digitis promineret, & si eam aliquandò forâs extendebat monstruosum judicari quid poterat, tantoperè prominebat, de eo mentionem aliàs feci *lib.* 2. *harum Quæst. Tit.* 1. *quæst.* 7. *num. vlt.* Ex morbo autem lingua vel apostematur, vel ita augetur, vt ore contineri non possit, qualem viderunt Galen. & Forest. referente Daniel. Sennert. *lib.* 1. *pract. part.* 3. *sect.* 5. *cap.* 2. Non dubium ergo esse debet, quin hoc casu, & maxima deformitas, & magnum liberi corporis vsus impedimentum insit, & deformitas quidem per semetipsam conspicua intuentibus fit, impedimentum autem caussatur in loquela, in masticatione, in respiratione, & aliis actionibus: præbebit ergò hujusmodi magnitudo Linguæ duplici ex capite caussam Irregularitati, vt patet.

9 Sed absque eo quòd lingua crescat, aut vllo modo magnificetur, paralysim patitur, ita vt contineri ore non possit intra sua septa, ac præter hæc aliquandò ita retrahitur ex conuulsione, vt neque vllo modo adesse in ore videatur, neque moueri possit, & in vtroque casu tam paralysis inquam, quàm conuulsionis loquela vel in totum amittitur, vel maxima ex parte, ac notabiliter impeditur. Verùm in paralysi præter mutitatis incommodum etiam inuenustas plerumque, & deformitas cum extra oris septa promineat. In conuulsione autem cessat ea deformitas, & tamen, vt dixi, ad interiora interdum tantoperè retrahitur, vt aperto etiam ore nulla ejus vestigia appareant, quod maximè notaui in muliere vteri præfocatione detenta, quæ sentiebat quidem quæcunque dicebantur (vt fieri plerumque solet in similibus præfocationibus) nam manus cuicunque parti admouebat, & os diducebat, ostendebatque inibi præcipuè molestiam, & in partibus spiritualibus percipere. Si ergò qui linguæ vsum amittunt sunt irregulares. D. Thom. *p.* 3. *q.* 82. *art. f. ad* 3. ex quo Majol. *lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 2. vterque casus inducit Irregularitatem.

Et quia Lingua sermonis modulatrix est, de loquelæ vitiis, si quid considerandum sese offerat, aptus hic locus est. Sunt autem multa impedimenta, quæ circa loquelam occurrunt, de quibus singulis

mentionem feci *lib. 2. tit. 3. quæst.* 11. quæ in nullo censu habuisse videntur Canonistæ, si vnam mutitatem excipias. Itaque nec Balbum, nec Blæsum voluerunt vlla Irregularitate obstringi. Majol. *loco citato.* fortè & idem dicerent de Atypis, Traulis, & Psellis, & id genus aliis, de quibus locutus sum 10 *præd. lib. 2. vbi suprà.* Sed inter hujusmodi loquelæ vitia illud est, ex quo quis obscurè loquitur, vt illi interdum faciunt, qui inter somniandum obloquuntur, quod vitium vulgò significamus hoc verbo, *parlar fradenti*, & est in aliquibus adeò notabile, vt vix, ac ne vix quidem percipi possint ab audientibus, vndè etiam si sermonis vsus in his non totaliter perierit, tam modicè illis inseruit, vt pro deperdito haberi possit. Hoc vitium dici à LL. *loco suprà cit.* Asymiam dixi, & rectè ex ejus culpa hominem morbosum debere dici ab ipsis ll. determinatum *in l. Mutem. ff. de Ædil. edict.* ac sunt qui credant idem vitium esse hoc cum Cœlostomia, quandò nimirum homo quasi in oris recessu, & ipsa gula loquitur, & ita obscurè, vt modicum sonum efformet, & non intelligibilem. Ea ratione sermonis vsum habuisse ferunt Gigantes Patagones nominatos, qui de rebus Indicis commentaria scripserunt. Sed sit quomodocunque illa generalis regula præscribi potest, quòd vbi nullus sermo est, aut nullus, vel valde modicus ejus vsus, euidens caussa Irregularitatis prædominetur.

11 Raucedo non ab omni dubio immunis videtur, an inducat Irregularitatem, nec ne, licet enim plerumque leuis affectio sit, & facilè remoueatur, quandò ex destillatione simplici prouenit (licet in senibus concoctionem non admittat, teste Hipp. *lib. 2. Aphor.* 40.) tamen aliquandò perpetua est, ac talis, vt sonus vix percipiatur, fitque à perenni, & contumaci destillatione interdum cum faucium, & partium ad vocem inseruientium vlcere, portenditque semper majus aliquod malum, & signanter morbum Gallicum jam confirmatum, qua de caussa ab Haliabbate serui, qui raucedinem perpetuam patiuntur, tanquam morbosi, & suspecti de Elephanthiasi, seu lepra respuuntur. Itaque determinandum à Canonistis est, an Raucedo ejus grauitatis, quam commemoraui, sit sufficiens caussa Irregularitatis: & an, & quam dispensationem requirat.

Est & aliud vitium quorundam ad loquelæ concinnitatē pertinens, cum quis per ipsas Nares loquitur, quod vulgo dicimus, *parlar col Naso*; quod videtur profectò magnam secum habere indecentiam, an verò tanta ea sit, vt sufficiat, ad Irregularitatem inducendam, Canonistis statuendum relinquatur.

SVMMARIVM.

1 *Pectoris vitia quæ respectu Irregularitatis sint consideranda.*
2 *Tussis quæ, & quandò inducat Irregularitatem.*
3 *Sanguinis sputum quotuplex, & quandò præbere debeat caussam Irregularitati.*
4 *Syncopis plures gradus, & quandò ex ea induci debeat Irregularitas, & quid de Animi deliquio, & Lipothimia.*
5 *Phthisis qui morbus, & an, & quatenùs faciat hominem irregularem.*
6 *Asthmatis diuersæ species, & quænam illarum Irregularitatem inducat.*

De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum spiritalium.

QVÆSTIO X.

IN pectore multæ sunt partes tam externæ, quàm internæ; de externarum vitiis suo loco differemus, nunc de vitiis internarum, inter quæ quinque præcipuè veniunt consideranda; nampè Tussis, 1 Hæmoptois, hoc est sanguinis sputum, Phthisis, Syncopis, & Asthma. Quoad Tussim, quamquam hæc leuis plerumque affectus censetur, & de qua frustrà verba facere instituamus, tamen offertur consideranda quædam peculiaris tussis, quæ non facilè videtur debere esse ab irregularitate immunis ob insigne impedimentum, & molestiam, quam affert, & periculum, quod minatur, & scandalum, quod excitari ex ejus vi inter ministrandum potest. Hæc Tus- 2 sis Thiriodes, & ferina, & maligna dicitur, & est Tussis molesta, vehemens, & frequens, quæ supprimi nequaquam potest, & minima quaque ex caussa inualescit; nam & inter loquendum, & inter respirandum, & inter bibendum promptissimè excitatur, nec nisi difficulter quiescit, ita vt homini nullum omninò tempus intermissionis concedat, quamobrem pessimos, ac lethales morbos excitat; proximius tamen ex ea imminet periculum rupturæ venarum pectoris, quæ ob violentiam, & indesinentem motum ipsius Tussis disrumpuntur, & sanguinem effundunt, ex quo deinceps vlcus generatur: nam à sanguinis sputo, Puris sputum, à Puris sputo Tabes, & Mors Hipp. *lib. 7. Aphor.* 15. Ergò ex hac Tussi fit, vt Ægri aliquandò ex improuiso cum magno impetu sanguinem ab ore rejiciant. Non vnico igitur ex capite intrat in hoc casu Irregularitas, sed ex multiplici, nempè ex impedimento liberi vsus corporis, ex imminente periculo majoris morbi, & imminente scandalo inter ministrandum.

Sanguinis sputum à multis partibus prouenire; potest, à capite scilicet, à gingiuis, à palato, à faucibus, à stomacho, à pectore, & partibus spiritalibus. Ad rem nostram illud tantùm videtur in con- 3 sideratione habendum quod ex pectoris, & partium spiritualium vitio prouenit, licet quodcunque sputum, quod cum molesta Tussis, & cum impetu ab ore rejicitur, videatur in consideratione habendum, circa ea, quæ dicemus: nam potest, & ab Hepate, & à Liene, & ex retentione consuetæ euacuationis per Hæmorroides, vel per vterum factæ prouenire, in quibus omnibus casibus semper malum portenditur juxta Hipp. *sent. lib. 4. Aphor.* 25. sanguis qualiscunque si sursum feratur, malum. Tamen non ejus periculi est sanguis ex capite, Gingiuis, & oris partibus proueniens, neque idcircò videretur esse sufficiens Irregularitatis caussa, contrà quàm dicendum sit de sputo sanguinis, quod à pectore, aut etiam aliundè ab inferioribus per os fiat, quia semper minetur vlcus Pulmonis ex vasorum apertione, & Phthisim; quamobrem cum ob præsentem morbum, & sanitatis incommodum, tum ob imminens periculum, & scandalum in administratione sacrorum, videtur hoc symptoma sufficiens caussa Irregularitatis, dummodò tamen non absit dispositio ad hos subsequentes morbos, sed ex Tussi perenni, difficultate respirandi, constitutione pectoris,

ctoris, & aliundè ea diſpoſitio manifeſtam de ſe cognitionem præbent.

4 Syncopis ſunt plures gradus, primus eſt, qui dicitur Animi defectus, vel Animi deliquium, ſecundus, qui dicitur Lipothymia, vel Lipopſichia, vel Apopſichia. Tertius qui dicitur proprie ſyncopis, qui eſt omnium grauiſſimus, minus grauis eſt Lypothimia, & adhuc minus Animi deliquium. Circà hunc affectum animaduertendum, quod ſyncopis omnino differt à vertigine, ab Apoplexia, & Epilepſia, & ſunt tam differentes, vt ſunt affectus diuerſarum partium, & à diuerſis cauſſis prodeuntes, ita vt nullum ſymbolum habeant contra id quod ex Gabuccino dicit Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 16. num. 12. verſ. ad Comitiales*: nam vertigo, Apoplexia, & Epilepſia ſunt paſſiones Cerebri, Syncopis eſt paſſio Cordis; illi affectus ad partem animalem hic ad vitalem ſpectat, vnde differunt etiam in duratione, nam ſyncopis de raro reuertitur, & ſi reuertatur, hominem è medio tollit; affectus autem illi præcipue vero vertigo, & Epilepſia facile aliquando reuertuntur, & cum illis homo ad plures annos perdurare poteſt. Verum quidem eſt, quoſdam Medicos, inter quos eſt Mercatus, putaſſe Lypothymiam, quam ſecundum gradum Syncopis fecimus, eſſe affectum Cerebri, & hoc pacto maximè conuenire cum vertigine, & Apoplexia, ſed rectè hæc ſententia conuellitur ab aliis, & præcipue à Daniel. Sennert. *lib. 2. tract. par. 4. cap. 6.* Recte tamen à Canoniſtis videtur deciſum, quod patiens ſyncopim, dummodo recurrat, & hominem frequenter, ac leuiori ex cauſſa adoriatur, irregularis fit, periculum enim eſt, ne tales inter ipſam ſacrorum adminiſtrationem deficiant juxta Hippoc. ſententiam *lib. 2. Aphor.* 41. Qui frequenter, ac fortiter abſque manifeſta cauſſa animo linquuntur, derepente moriuntur; in qua ſententia Hippocrates de vera ſyncopi loqui videtur, cum illo verbo vtatur, fortiter; ſed videndum vtrum de Animi deliquio, & Lipothymia idem ſit ſentiendum, ac ex mea ſententia, ſi tuto Canoniſtæ de his determinare cupiunt, Animi deliquium ſimplex non tanti faciendum, vt ex ejus cauſſa homo euadere debeat irregularis, quia facile diſcutitur, & hominem extra ſe non rapit, nec cadere cogit; ſed modica frictione faciei, aut leui quocunque auxilio, ceſſat. non ſic autem Lipothymia, quæ hominem parumper ſenſu, & motu priuat, & concidere cogit; niſi ab aliis ſuſtentetur, nec facile ceſſat, & quod magis conſiderabile eſt, ſi perſeueret, in veram ſyncopem conuertitur. ſed & alia quædam ſyncopis ſpecies eſt, quæ Cardiaca dicitur, de qua ſuo loco verba faciemus.

5 Phthiſis eſt vlcus Pulmonis, ad quod conſequitur hectica febris, ſiue habitualis, morbus eſt cum jam eſt confirmatus, qui curationem non admittit, nec tamen facile curatur, etiamſi confirmatus non ſit, & habet præterea conjunctum ſecum contagium, & quandoque tanta prauitate, ac malignitate comitatur, vt halitu inficere poſſit; ſed nota, non tantam energiam ejus contagium habere, quantam ſibi perſuadet Majol. *lib. 2. cap. 20. num. 1.* quia non à quocumque ſubjecto in quodcunque, & quandocunque communicatur; qui enim ætate jam prouecti ſunt non tam facile inficiuntur, vt ille credit, immo neque alij quicunque, niſi habeant quandam à natura propenſionem ad prædictum contagium contrahendum, quod non ſimplici halitu ſemel, atque iterum percepto contrahunt, ſed longa, ac multa reiteratione, ac conuerſatione cum perſona infecta, vt de aliis quibuſcunque contagiis vt plurimum vſuuenit. ſed quomodocunque ſeſe res habeat, Phthiſis vera etiam non confirmata non vnam habet cauſſam ſufficientem ad inducendam Irregularitatem.

6 Aſthma moleſtiſſimus affectus eſt, ex quo animal libere reſpirare non poteſt, & eſt triplicis generis, vnumquodque autem ſuum habet peculiare nomen, & illud certum eſt, quod cujuſcunque generis ſit, hominem libero corporis vſu priuare ſolet; & quia morbus hic eſt ex facilè recurrentibus. cum minima quandoque ex cauſſa reuertatur, idcircò determinandum, an omnes ejus ſpecies, vel aliquæ tantum, & quæ inducant Irregularitatem. nam certum eſt, omnes non eſſe pariter ſufficientes ad eam inducendam, ſed vnam eſſe alia potiorem cauſſam. Itaque ſimplex anhelandi difficultas, ſeu grauis anhelitus vel anhelatio, in qua denſus creberque fit ſpiritus, appellatur Dyſpnæa; ſi vero adhuc magis denſa, ac crebrior reſpiratio fiat, qualis eorum, qui violento curſu de proximo ſunt defatigati, Nominatur Aſthma; ſi vero tantopere reſpirandi difficultas creſcat, vt homo non niſi rectà ceruice reſpirare poſſit, vocatur Orthopnæa: non eſt igitur dubium, quod in Dyſpnæa, ſeu ſimplici Anhelatione, & difficultate reſpirandi minor militat Irregularitatis cauſſa, ſi quæ militat, quam in Aſthmate, & minor etiam in Aſthmate, quam in Orthopnea; vnde ob id Dyſpnæa laborantes non omnino forte erant repellendi à promotione ad ſacra, & ab eorum adminiſtratione, niſi forte in ipſo paroxyſmo, ex quo tamen non majus imminet periculum, ex cujus violentia deſiſtere cogantur ab vlteriori adminiſtratione; quod tamen in Aſthmate, & multò magis in Orthopnæa timendum, in quibus aliquando tanta vrget reſpirandi neceſſitas, vt homines præ anguſtia animam agere videantur, & niſi ſuccurrantur, in ſyncopim quandoque, & in mortem ipſam impingant. De his igitur ſi paroxiſmos frequentes habeant, & maximè ſi certis, ac determinatis temporibus recurrant, videndum, an repellendi omnino ſint à promotione, niſi promoti fuerint, etſi promoti ſint, an prohibendi ab adminiſtratione ſacrorum ob rationabilem timorem incurrendi periculum à me commemoratum.

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Paßionum, quæ Irregularitati caußam dare poßunt ad ſtomachum, & ventriculum pertinentium enumeratio.*

2 *Oeſophagi, & Ventriculi vlcera quatenus, & cur Irregularitatem inducere debeant.*

3 *Deglutitio quibus modis lædatur, & quandò faciat hominem irregularem.*

4 *Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis ſolidis tantum, aut in ingerendis liquidis tantum, an facere debeat Irregularitatem.*

5 *Cardiaca paßio, ſeu Cardialgia quid ſit, & quam cauſſam Irregularitati præbere poſſit.*

6 *Ventriculi dolor quando faciat hominem irregularem.*

7 *Singultus quid ſit, & quomodò à Vomitu, & à Nauſea differat, ac quandò Irregularitatem inducere poſſit.*

8 *Vomitus quatenus, & quibus in caſibus inducere debeat Irregularitatem.*

9 *Nausea quid sit, & quando videatur inducere Irregularitatem.*

De stomachi, seu Oesophagi, & ventriculi vitiis.

QVÆSTIO XI.

STomachus, & Oesophagus proprie vocatur, ductus, per quem cibi, & potus in ventriculum ingeruntur; ventriculus proprie, qui potus, & cibos recipit, retinet, ac concoquit. Circa has partes nonnulla vitia respectu Irregularitatis sunt consideranda, quorum tamen nullum præter vomitum videntur Canonistæ in consideratione habuisse; nos de aliis quibusdam mentionem facimus, quia juxtà generales Canonistarum regulas, videntur sufficientem 1 caussam præbere Irregularitati: sunt autem quæ sequuntur, nempè vlcera harum partium, læsa deglutitio, Cardiaca passio, ventriculi dolor, singultus, nausea, & vomitus. Et quoad vlcera certum est, ea 2 magni momenti esse, si in Oesophago existant, multo majoris autem si in ventriculo; vtraque autem habere secum impedimentum liberi vsus corporis, impeditur enim, seu inquam labefactatur hæc naturalis actio deglutiendi, tales enim non possunt absque molestia quicquam deglutire, maximè autem vinum, quod molestiam, & dolorem in vlceribus generat; præterquam quod vtraque habent secum manifestissimum periculum adjunctum; ex eo enim, quod non facile curationem admittant, indies majora fiunt, & sordidiora, & malignitatem concipiunt, quousque tandem homo tabe, vel lienteria, vel dis-3 senteria absumatur.

Quoad læsam deglutitionem sciendum erit, Naturam fabricasse Oesophagum, quem proprie stomachum, & gulam Medici vocant, vt per eum tanquam per Tubum, seu conductum cibi, & potus ore recepti in ventriculum demittantur, vnde illum ex filamentis, seu fibris, ac villis ad hoc fabricauit, quibus mediantibus tanquam chordis, seu potius manibus cibos, & potus in ventriculum detruderet. Duabus autem Tunicis illum, Oesophagum inquam, natura donauit, interna crassiori, rectisque fibris dotata, externa tenuiori, & transuersas, ac circulares fibras habente; rectis interna membrana tanquam manibus vtitur, vt dixi, ad attrahendos cibos, & potus in ventriculum; transuersis, ac circularibus externa vtitur ad trahendos eosdem cibos, & potus in ventriculum, & ad expellenda noxia per vomitum. Fit ergò, vt hæc pars, nempe Oesophagus hanc deglutiendi actionem, vel omnino amittat, vel male, difficulter, ac diminute exerceat; si difficulter, & diminute deglutire illum contingat, non tam considerabilis affectus videtur, vt in hoc negotio de Irregularitate locum habere debeat, sed si nullo modo deglutire possit, quomodocunque id fiat vel ex Apostemate, inquam, vel ex vlcere, vel ex Paralysi, Irregularitati videtur esse maxime locus, quod quidem ampliandum videtur in difficillima & anxia deglutitione, (nam totalis amissio deglutitionis absque dubio hominem paucorum dierum spatio è medio tollit, licet nouerimus quosdam, qui vsque ad quadragesimum perdurauerint, & sanati etiam sint, absque eo quod quicquam eo tempore deglutirent) nam in celebrando sacrificio missæ ea actione libera opus habemus; videant ergo Canonistæ quatenus in hoc casu intret Irregularitas. Præterea animaduertendum, quod deglutitio aliquando difficillima fit in ingerendis cibis solidis, cum contra liquidi facillime deglutiantur. Secundò contrarium quandoque euenit, vt cibi solidi absque difficultate deglutiantur, liquidi nullo modo. Tertiò denique fit, vt neque solidi, neque liquidi deglutiri possint. Itaque quomodocunque hæc actio deglutiendi fieri desistat, videntur prædicta habere locum, cum maxime in celebrando sacrosancto Missæ sacrificio libera deglutitione, vt dixi, indigeamus. Sed certe curiositate non vacat dubium, quod moueri circa hanc deglutitionis difficilis differentiam potest, & est, quanam ratione fieri possit, vt interdum solidi cibi deglutiantur, liquidi nequaquam, immo in aliquibus tam difficilis redditur deglutitio potulentorum, vt eam tentare absque suffocationis periculo non possint. At vero apertissime patet majorem vim requiri in deglutiendis solidis cibis, quam potulentis, ergo si solidi deglutiuntur, cur non deglutiuntur liquidi, in quibus ingerendis minor vis concurrit? Sed dupliciter satisfieri potest huic dubio, primò negando, majorem virtutem requiri in ingerendis solidis, quam liquidis absolutè, nam in deglutiendis, quæ offeruntur necesse est Oesophagum constringi, & amplexando oblata per rectas fibras detrudi in ventriculum; modo majori constrictione opus habet ad ingerenda, & amplexanda potulenta, quam solida; vnde ad ingerendos cibos solidos sufficient forte fibræ interioris membranæ, at in ingerendis potulentis concurrere etiam debent transuersæ, & circulares fibræ tunicæ externæ, & sic majus negotium Naturæ facessit ingestio potulentorum, quam solidorum, & huic opinioni adhæret etiam Daniel Sennert. *lib. 3. pract. par. 1. sect. 1. cap. 3. quæst. 5.* licet antequam ipsius scripta vidissem, eam concepissem Vel dicamus in liquidorum deglutitione pauciores musculos, & partes concurrere, quam in deglutitione solidorum; ac fieri interdum, vt etiam male affectis quibusdam musculis, aut instrumentis ad deglutitionem deseruientibus, eorum tamen deglutitio fiat per alios musculos, & organa sana, at in deglutitione liquidorum si qui musculi deficiant, aut organa ad id inseruientia, non posse suppleri per alia, & sic aut difficillimè, aut nullo modo liquida deglutiri posse.

Sed ad alia progrediamur, offertur igitur post hæc consideranda passio quædam ventriculi Syncope Cardiaca dicta, seu Cardialgia, de qua supra; & essent quidem nonnulla circa nomina ponderanda, sed satis illud sit, me hæc per hanc vocem Cardiacæ, vel Cardialgiæ significare velle, nempe passionem quamdam oris superioris ventriculi cum dolore, & anxietate maxima, & aliquando etiam cum animi defectu, & Syncope. Cum ergo hæc passio Syncopi jungitur non eget vlteriori consideratione, num ex ejus culpa irregularitas inducatur, nec ne, quippe cum non minus quam ipsa Syncope ex primaria cordis affectione procedens culpari debeat; sed dubium tantummodo est, vtrum si solo dolore, & anxietudine molestare ægrum soleat, Irregularitatem tamen inducat. At neque circa hoc vlum dubium interuenire debet, cum passio fit acutissima, & molestissima, & tanto angore hominem sollicitet, vt neque stare eum loco permittat, neque libere respirare, immo ne loqui quidem aliquando,

quandò, vndè palam est, quòd ob impedimentum liberi corporis vsus præter alia Irregularitatem inducat. Quod amplia non solùm dum actu hominem affligit, sed etiam extrà paroxysmum in aliquibus, quia hæc passio in nonnullis est ex facilè recurrentibus. Si quis ergò illi sit obnoxius, videant Canonistæ, an perpetua Irregularitate detineatur.

6 Non eadem passio est ventriculi dolor, & Cardialgia: nam Cardialgia ad os tantum ventriculi pertinet, dolor ad totum ventriculum; illa ab acutis, & malignis humoribus, & plerunque calidioribus excitatur, hic à frigidis, & crudis, à flatibus, & à pituita fit, vt plurimum. Est tamen ventriculi dolor passio magni momenti, non tamen vt Cardialgia, tum quia ille à benignioribus humoribus generatur, tum etiam quia pars affecta in hac est exquisitissimi sensus, & quæ nequaquam absque cordis ipsius affectione durare possit. Sed habet etiam ventriculi dolor illud inconueniens, vt facilè recurrat, & siquidem dolor sit insignis, ac notabilis plura alia symptomata maxima consideratione digna excitare solet, vt Animi deliquium, & Lipothymiam, & prætereà Nauseam vomitum, & anxietudinem. Si ergò facilè recurrat, & ad hanc magnitudinem perueniat, non minùs quàm alij similes morbi culpari ex mea sententia debet, quoad Irregularitatem inducendam.

7 Singultus est quasi conuulsiuus quidam ventriculi motus, & est inanis quidam ipsius conatus ad noxia expellenda, in hoc à vomitu differens, quòd vomitus est motus ventriculi, quo expellit cibos, & potus, aut humores in eo contentos, per os; differt etiam à Nausea, quia hæc est quidam inanis stimulus ad vomendum, neque fit in ea, vt in singultu, motus ille conuulsiuus; ob cujus respectum singultus molesta affectio certè est, circà quam illud tantummodò libet adnotare, nonnullos ex assumptione cujuscunque potus jejuno stomacho facta singultum molestissimum incurrere, ac maximè aliquibus familiarem esse expertum, tum vbi pòtus fuerit vini dulcis (quod tamen euitari facile posset,) sed alios vidi, vt hoc obiter dicam, nullas res dulces degustare vel primoribus labris posse absque eo quòd illicò singultu præhenderentur. Vitium igitur illud incurrendi singultum ex quocunque potu jejuno stomacho sumpto non videtur sicco pede pertranseundum, de quo quid statuendum sit, Canonistæ videbunt.

8 Vomitus quid sit norunt omnes, eumque superiùs definiuimus, sed diuersæ speciei est, & respectu caussarum eum excitantium, & respectu materiarum quæ euomuntur. Canonistæ de eo maximè loquuntur; qui fieri solet ex intemperie, & languore ipsius ventriculi, sed non hic tantum dare debet Irregularitati caussam, dum qui ex languore procedit Irregularem facit, sed ille etiam, qui fieret ab aliquo humore calido, & acri, vel etiam alterius naturæ stomachum irritante, ac cogente ad ejus expulsionem, ac profectò quomodocunque succedat, vt homo sæpe, ac leui quaque ex caussa, & indifferenter quocunque tempore etiam jejuno stomacho, vomitu protritetur, habebit vrgentissimam Irregularitatis caussam: nam aliàs si quis non nisi ab assumpto cibo vomeret, vel certo tempore, vt exempli gratia noctu, non interdiu, vel stomacho pleno, non autem jejuno, certè non nisi injuria, quantùm ego existimo ab administratione, vel à promotione sacrorum repelleretur. Et quia diximus vomitum variari secundum varietatem materiæ ejectæ, dicendum nùnc, quòd cujuscunque materiæ vomitus fiat, nempè sanguinis, pituitæ, bilis, aut melancholiæ, vel serositatis, vel puris, vel mixtæ, & ætherogeneæ cujusque materiæ, dummodò frequens sit, & indifferenter qualicunque hora molestare consueuerit, Irregularitatem inducet, sed maximè ille, qui jejuno stomacho fit, & minima ex caussa, ac præcipuè ex assumptione materiæ potulentæ, & ratio patet.

9 Sed quid dicendum de Nausea, quæ motus quidam ventriculi est, quo inaniter conatur contenta per vomitum expellere? certè Nausea solet præcedere vomitum; sed si Nausea simplex sit, nec ad illam vllo modo vomitus sequatur, dubitari potest, an hominem irregularitati subjiciat, nec ne; & hæsitandum non est, ex ea aliquod dedecus, & indecentiam in ministrando subsequi posse, an verò sufficiat ad Irregularitatem inducendam, Canonistæ videant.

SVMMARIVM.

1 *Intestinorum morbi Irregularitatem inducentes.*
2 *Intestinorum dolores qui, & tenuium dolores quatenus inducant Irregularitatem.*
3 *Dolores colici.*
4 *Fœcum incontinentia quemadmodum fiat, & an Irregularitatem inducat.*
5 *Fœcum rejectio per os, & aliena loca quandò, & quatenùs præbere debeat caussam Irregularitati.*
6 *Hæmorrhoides quid sint, & quales sint morbi earum, de quibus dubitari possit, an Irregularitatem inducant.*
7 *Hæmorrhoidis dolor quandò faciat hominem irregularem.*
8 *Venarum hæmorroidalium apertio vtrum, & quandò inducat Irregularitatem.*
9 *Hepatis morbi, de quibus dubium esse potest, an faciant hominem irregularem.*
10 *Cachexia quid, & an faciat irregularem.*
11 *Hydrops quid, & ejus species, & an inducat Irregularitatem.*
12 *Icterus quid, & an irregularitatem inducere debeat.*
13 *Icterus Niger quomodò fiat, & an Irregularitatem inducere debeat.*
14 *Lien vtrum eximi possit, & an is, cui exemptus est, vel alia ratione deficit, irregularitati subjiciatur.*

De vitiis Intestinorum, Hepatis, & Lienis.

QVÆSTIO XII.

1 IN intestinis quoquè vitia adnotantur, quorum culpa dubitari potest, an Irregularitas locum habeat, nec ne; quatuor autem ex eis tantummodò proponam, quæ majus videntur negotium facessere, nempè dolores, fœcum incontinentiam, earundem fœcum per aliena loca, sed præcipuè per os rejectio, & Hæmorrhoides.

2 Dolores Intestinorum variant pro varietate eorundem Intestinorum, & pro varietate caussæ, & materiæ dolorem excitantis; sed nobis sufficit hanc varietatem ex loco tantùm desumere, seu potiùs ex varietate ipsorum, vt dixi. Intestinorum quædam tenuia sunt, quædam crassa, & sic dolores in du-

plici erunt differentia, & qui tenuia occupant Iliaci dicuntur, ab Ileo intestino, suntque dolores acutissimi, & mortales, qui vocãtur alio nomine Chordapsus, & Voluulus, & Miserere mei; de his autem non est necesse quicquam addere, cùm hominem interdum breui paucorum dierum, immò & horarum spatio è medio tollunt. [Si autem homo ab illis superstes remaneat, cessat simul cum morbo etiam irregularitas.]

3 Dolores qui crassa intestina molestant Colici nominantur à Colo intestino, in quo præcipuè generari solent. His nonnulli adeò obnoxij sunt, vt minima quaque ex caussa illis molestentur, & cum his non contemnendis accidentibus anguntur, & in actu quidem affligendi nullum dubium facere debent, quòd hominem à quacunque actione impediant, & irregularem faciant; sed videndum, num promptitudo relabendi in tales dolores sufficiens caussa irregularitatis esse debeat.

4 Fæcum incontinentia fit resoluto musculo Ani, qui Ani Sphincter dicitur, de qua jam nonnulla diximus, turpisque admodum affectio est, ex qua homo fæces retinere non potest, sed inuoluntariè, & absque vllo sensu emittuntur; quod vitium in Senibus animaduertitur, ac præcipuè in Decrepitis, qui sese facilè conspurcant; ex qua turpitudine certè videtur fieri irregularitati locus, cùm & inter celebrandum, & ministrandum facilè id accidere possit cum maxima indecentia; indifferenter enim quocunque tempore id illis accidere solet præcipuè verò in magnis æstibus, & in magnis frigoribus; cùm namque musculus ille paralysim patiatur, & omnem sensum amiserit, ac omnem virtutem retentricem, fit, vt fæces vel acriores ex se excidant, vel etiam sua multitudine; non percipiente musculo stimulum ipsarum fæcum expultricem excitantium, non potest saltem momento illas retinere, ne importunè exeant. Itaquè consideratione digna affectio hæc censenda, & quæ à Canonistis, vt res requirit, ponderetur.

5 Verumenimverò magis multò turpis affectio in aliquibus, licet de rarò, obseruatur, & est ipsarum fæcum per aliena loca rejectio, vt per Vmbilicum, per Penem, per vulnera, & vlcera ventris, & per ipsum os. Hoc vltimum symptoma nempe fæcum rejectio per os aut à natura fit, & est rarissimum, & de quo nihil ob id venit dicendum, aut ex morbo, vt in voluulo, & quia citissimè ex eo morbo homo decedit, neque de hoc quicquam addendum. Fæces per os ab aliquibus ad aliquot annos, interdum etiam toto vitæ curriculo fuisse expurgatas, obseruatum à Medicis est. Nam nonnullis ex Ani naturali clausura fæcum exitus impediebatur, & sursum tendentes per os rejiciebantur. Aliis ex Scirrho obstruente viam intestinorum idem contigit, & in neutris videtur posse interuenire dubium circà irregularitatem; quod interuenire posset in exitu fæcum per alia loca; affectio quidem semper turpitudinem magnam habet, & si turpitudo abscondi possit, adhùc in dubio res est, si minime possit celari, dubio nullo modo est locus.

6 Hæmorroides vocantur quatuor illæ venæ, quæ in ano partim intrò, partim foras terminantur, duæ idcircò internæ vocatæ, duæ externæ. Has aperiri interdum, ac multum sanguinis effundere, inflammari, tumefieri, dolere, vlcerari contingit, & ex vlcere fistulas procreari. In quibus omnibus casibus licet turpitudo aliqua, & sanitatis incommodum interueniat, non ejus ponderis aut turpitudo, aut incommodum sanitatis videtur, vt irregularitati locum facere debeant, quia turpitudo contegi facilè potest, & incommodum modicum est. Apertio tantùm, & dolor facere majus dubium possunt, & 7 de dolore primum dicendum videtur, quòd si considerabilis sit non aliàs, quàm nonnullarum aliarum partium dolores culpari debeat, cùm non minori impedimento interdum sit, quàm alij, de quorum 8 nonnullis jam verba feci. De apertione, & sanguinis rejectatione dicendum, quòd si copiosissima sit, & perennis ita, vt non modò hominem debilem reddat, sed ad Cachexiam, & Hydropem disponere videatur, quòd facilè cognoscitur ex illaudabili corporis colore, non carebit dubitatione an irregulari... m inducere debeat, nec ne; non est enim absque turpitudine, & sanitatis incommodo.

Cæterùm ad Hepar nonnulli pertinent affectus, ex quorum culpa irregularitas contrahi debere videretur, de quibus tamen Canonistæ pauca, & tamen, vt mihi videtur, non irrationabiliter de his dubitari potest. Sunt autem præcipuè Cachexia, Hydrops, Icte- 9 rus. 10 Cachexia dicitur malus corporis habitus, ex eo enim quòd Hepar jam refrigerari incipiens non benè suo munere in sanguificando fungitur, cùm sanguinem frigidum, & aquosum, & qui nutritioni minus aptus est, generat, ægrotantes prauum corporis colorem contrahunt, & secundùm aliquas ejusdem partes inflantur, ex quo non modò turpitudinem notabilem incurrunt, sed ad liberum corporis vsum vix sufficere possunt. Ex hoc Ægri ad Hydropem tendunt, qui major morbus est; nam Hepar jam omninò refrigeratum 11 loco sanguinis aquam generat, quæ à Natura inter ventris cauitates, & per inania corporis spatia demandatur, & tumores procreat Oedematosos, præcipuè autem ex ea re venter intumescit, cùm admodum prauo corporis colore, & notabili actionum quarumcunque impedimento. Vocatur Hydrops hic aquosus, nam alius, vbi flatus prædominantur, Timpanitis vocatur; & tertia demum species, in qua tibiæ frequentiùs mirum in modum incrassantur, licet & aliquandò etiam totum corpus incrassetur, vocatur Anasarca. In singulis interuenit non modica turpitudo, grauitas in motu, ac præsertim in incessu, & in prioribus adest summa sitis, & respirandi etiam difficultas, & alia symptomata non vltimæ notæ; vndè ponderatis his, quæ Canonistæ concurrere volunt ad irregularitatem ex aliquo morbo inducendam, nil aliud determinari potest, quàm ex Hydrope hominem fieri irregularem.

Tertius deinceps affectus, quem nominauimus, 12 Icterus est, seu Icteritia, quæ Morbus Regius, & Arquatus, & fellis suffusio appellatur; in eaque totius corporis color, non inquam, tantùm carnium, sed interdum etiam oculorum, & vnguium, omniumque deniquè partium ad flauum conuertitur cum ingenti deturpatione, ac tali, vt ipsimet Icterici in publicum prodire, & ab aliis conspici verecundentur, vndè fortè non tam liberè admitti ad suscipiendos sacros ordines concedendum, vt admitti dicit Majol. *lib.* 1. *de Irregul. cap.* 21. *num.* 2. nam licet quoad corporis functiones nihil fortassè incommodi afferat, tamen sufficientem caussam irregularitati præbere videtur ipsa morbi turpitudo, præterquam quod vbi sæpius recurrat, majorem morbum portendit; vt Hepatis Scyrrhum, ejusdem refrigerationem, Cachexiam, & Hydropem. Illud tantùm aliquam limitationem exposcit, quòd in Ictero, vt irregularitatem inducere dicatur, requiritur,

titur, vt in plerisque aliis morbis, ipsius Icteri grauitas, nempè vt sit vniuersalis, & color sic intensè mutatus, & afferat secum alia symptomata in hoc morbo familiaria;hoc enim pacto major turpitudo,& majus sanitatis incommodum ex eo emergit; aliàs autem si quis leuiter suffunderetur, etiamsi hoc illi sæpiusculè contingeret, non tam de facili videretur Irregularitati subjiciendus.

13 Est & alius Icterus Niger dictus ad differentiam præcedentis, qui flauus nominatur, in quo ex effusione succi melancholici ad cutim corpus totum nigro colore inficitur, ita vt homo secundùm faciem, & totum corpus adeò naturalem colorem in nigrum mutet, vt ex nigris parentibus natus appareat. Hic morbus vitio Lienis contingit; nam quemadmodum bilis redundans in Hepate cum sanguine transmissa ad vesiculam ei appensam relegatur, sic humor niger, & melancholicus transmittitur cum crassiori sanguine ad Lienem, vbi aliquandò vel turgens, vel recipi in proprium receptaculum aliquo modo impeditus, per totum corpus effunditur, illudque nigredine inficit. Videtur ergo hic affectus non modò parem supradicto, sed majorem inferre turpitudinem, nisi quòd color niger magis homini familiaris videtur, quàm flauus. Ergò & de hoc Ictero nigro idem dubium, quod de flauo moueri poterit, & eodem modo resolui, quantùm ego existimo, licet fortè contrarium velit Majol. *vbi suprà.*

14 Mouet præterea idem Majol. dubium de eo, cui Lien exemptus est, credens ex aliquorum traditione Plinij præsertim *lib.* 11. *cap.* 37. Lienem quibusdam, vt expeditiores ad currendum sint, eximi. Alij crediderunt Lienem saltem inuri posse, ne majorem in molem tollatur, cùm Lien magnificatus leuitatem cursus maximè impediat; ad quod confirmandum addunt, integras interdum Lienis portiones in vulneratis per vulnus exiisse ex Arctæi testimonio *de cur. & sign. Acut. cap.* 14. immò & totum per vulnus exemptum dicebat Plinius *vbi suprà.* quod non videtur inficiari And. Laur. *lib.* 6. *Anatomiæ q.* 25. ex hoc quòd multa animalia perfecta sine Liene viuant, qain etiam hominum cadauera quondam dissecta sine Liene reperta commemorat, sed vsus Lienis tam necessarius est, vt sine ejus opera totus sanguis perpetuò coinquinatus remaneret; præterquam quòd necesse est in extrahendo Liene plurimas venas, infinitasque arterias dilacerari, itaque rectè ab Aureliano *lib.* 3. *Chron. pass. cap.* 4. scriptum est, ex quo Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 4. *cap. seq.* Lienem excindendum, vel vrendum esse voce quidem dictum fuisse, non officio completum. In omnem casum illum, cui Lien exemptus esset adeò morbis obnoxium euadere necesse esset, vt ex hoc tantùm irregularitati facilè subjiceretur.

SVMMARIVM.

1 *Renum dolores quam caussam præbeant irregularitati.*
2 *Diabetes quid, & quandò caußet irregularitatem.*
3 *Vrinæ incontinentia quid, & quandò faciat hominem irregularem.*
4 *Vrinæ incontinentia ex calculo videtur facere hominem irregularem.*
5 *Vesicæ calculus quam ob caußam facere debeat hominem irregularem.*

De Renum, & Vesicæ Vrinariæ vitiis.

QVÆSTIO XIII.

IN his partibus nonnulli obseruari possunt morbi, de quibus, vt de aliis nonnullis dubitari non absque ratione potest, an irregularitatem inducere debeant, nec ne, hi sunt Renum dolores Nephritici dicti, & maximè ex calculis prouenientes, Diabetes, seu vrinæ profluuium, vrinæ incontinentia, & vesicæ vrinariæ calculus.

1 Dolores ergò Renum acutissimi sunt, & intolerabiles, ex quorum vehementia homo omninò corporis vsu priuatur, cumque sint ex morbis facilè recurrentibus, dubitari potest, an qui illis obnoxij sunt, promoueri debeant, necne; cumque ex dolore capitis, qui magnus sit, & summoperè hominem angat, videam Canonistas judicare hominem irregularem, videtur mihi non minùs culpari posse dolorem Renum ad hunc effectum vbi & magnus sit, & sæpe recurrat; nisi dicamus, Canonistas judicasse dolorem capitis inducere irregularitatem quandò non solùm est grauissimus, sed etiam continuus, & nunquam desinit. Majol. *lib.* 2. *cap.* 23. non verò quandò interdum hominem dimittit liberum, licet postmodum recurrat, quamobrem idem fortè dicendum erit de dolore Renum, quandò hominem liberum relinquit, licet sæpè recurrat. sed certè nonnisi multoperè culpandi videntur similes acuti, ac graues dolores etiam si hominem liberum relinquant, vt sæpè recurrant.

2 Diabetes Renum passio est, in qua potulenta incocta redduntur, vndè vrina copiosissimè redditur. Dicitur vrinæ profluuium, & Hydrops Matulæ, rarus sane affectus, sed consideratione dignus in hoc negotio, quippè cum afferat secum alia symptomata molestissima, vt febriculam consumptiuam sitim inextinguibilem, corporis extenuationem, tandemque mortem. Tametsi ægrotantes per aliquod tempus lecto se non contineant, nisi ingrauescente morbo, sed certè ex eo in administratione sacrorum ob necessitatem reddendi vrinam, aliquod scandalum, & indecentia imminet; quamobrem ad Canonistas pertinebit determinare, an ab administratione & à promotione etiam, si non sint promoti, repelli debeant.

3 Differt vrinæ incontinentia à prædicto affectu Diabete dicto, vel vrinæ profluuio; in hac enim, hoc est in vrinæ incontinentia, vrina non multa redditur, sed redditur inuoluntariè, & contineri ad libitum non potest, ita vt Ægri se ipsos commingant, in illo verò redditur vrina copiosissima, sed cum consueto sensu, nec præter voluntatem vrinæ incontinentia fieri solet in his, qui vesicæ calculo laborant, sed ob vrinæ acrimoniam, & fit cum sensu, immò cum tristi sensu; sed illa, de qua loquimur, fit ob paralysim, & resolutionem musculi sphincteris vesicæ vrinariæ os claudentis, & ob ejusdem refrigerationem, ex qua deperditur sensus. Habet hic affectus dedecus multum, sed quod abscondi vtcunque possit; appenditur enim vas tubum retortum habens, quod vrinam excipit, in cujus os penis immittitur, & sic euitatur omnis turpitudo, quæ ex eo affectu emanare possit; igitur vtrum hæc turpitudo sit caussa sufficiens irregulari-

tatis, & vtrum euitetur sufficienter ea turpitudo, modo prædicto, Canonistis determinandum relinquatur. 4 Majus multò incommodum habet vrinæ incontinentia, quæ ex calculo vesicæ fit, ob dolorem enim, & cruciatum in reddenda sæpè sæpius vrina non facilè potest vitium celari, itaquè nequè facilè euitari poterit Irregularitas.

5 Vesicæ autem calculus molestissima, ac sæuissima passio est, ex qua homo perpetuis cruciatibus in vrina aliquando per vim, & cum maximo conatu reddendo, aliquandò verò coactè, & inuoluntariè, vt jam dictum est, obnoxius esse solet; ex ea igitur passione caussari Irregularitatem non videtur dubitandum, quippè cùm homo liberum corporis vsum non habeat, seb inter agendum, quæcunque tandem agat, cogatur vrinam, vt dixi, cum dolore, & ardore, & anxietate maxima reddere, vndè non solùm habet impedimentum liberi vsus corporis, sed etiam turpitudinem, & indecentiam; quamobrem nulla caussa est, quin & à promotione, & ab administratione sacrorum arceantur, nisi secùs Canonistis visum fuerit determinare.

SVMMARIVM.

1 *Morborum partium genitalium, qui Irregularitati caussam dare possunt, & enumeratio.*
2 *Vera Gonorrhæa quid, & an faciat Irregularitati locum.*
3 *Inuoluntaria pollutio quid, & an faciat locum Irregularitati.*
4 *Pseudogonorrhæa quid.*
5 *Castrati, & Eunuchi respectu Irregularitatis contrahendi qui veniant dicendi.*
6 *Qui post pubertatem eunuchantur magis habiles ad omnia, quàm qui ante pubertatem, & qui Eunuchi nascuntur minùs quàm cæteri omnes.*
7 *Qui vno Testiculo dotantur non sunt vt cæteri Eunuchi habendi, neque idcirco Irregularitati sunt obnoxij.*
8 *Virilitas medicaminibus amissa, an faciat locum Irregularitati.*
9 *Herniarum plures species, & quænam videantur posse inducere Irregularitatem.*
10 *Is cui Penis abscissus est, an sit Irregularis, vt in lege veteri.*
11 *Libentiùs videtur dispensandus is, cui Penis est abscissus, quàm ille, cui abscissi fuerunt Testes, aut quicunque Eunuchus.*
12 *Qui cum Glande imperforata nascuntur an, & quando Irregulares fiant, & quandò faciliùs dispensari posse videantur.*
13 *Priapismus quid sit, & an irregularem hominem facere debeat.*
14 *Satyriasis quid differat à Priapismo; & cur hominem facere debeat Irregularem, qui dispensari nullo modo possit durante affectu.*
15 *Hermaphroditorum plures species.*
16 *Quidam nascuntur Hermaphroditi, aut tales judicantur, ob latentia virilia, cùm mares sint.*
17 *Hermaphroditi fæminei sexus, & hujusmodi perfectiss. Hermaphroditi descriptio.*
18 *Hermaphroditi omnes Irregulares.*
19 *Hermaphroditus qui penitùs in fæmineo sexu non incalescit, an sit Irregularis.*
20 *Hermaphroditi omnes muliebri animo, ac moribus videntur dotati vt plurimum.*

De vitiis Membrorum generationis.

QVÆSTIO XIV.

IN his quoque partibus vitia quædam, ac morbi adnotantur, qui Irregularitatem inducunt, aut saltem dubium in ea re excitare possunt; sunt autem præcipui Gonorrhæa vera, vel seminis profluuium, Pollutio inuoluntaria, Pseudogonorrhæa, vel Gonorrhæa Gallica, Testium defectus, Penis priuatio, Glans imperforata, Priapismus, Satyriasis, & quædam alia vitia circà sexum, de quorum nonnullis, Canonistæ ne verbum quidem, cùm tamen sint multa consideratione digna.

Quoad veram Gonorrhæam, hoc est veri seminis effluuium certum est in Lege veteri ipsam repulisse ab administratione in templo homines, vt habetur *Leuit. cap.* 21. *& seq.* nec injuria, cùm passio sit admodum verecunda, & periculo non vacet, ex ea enim homo, si diu perseueret, in Tabem. seu Marasmum incidit. Est autem hæc passio inuoluntarium veri seminis profluuium absque Penis erectione, & absque præuia venerearum rerum vlla imaginatione; videtur igitur, quòd licet turpitudo ab ea emanans non sit patens, sed facilè celari possit, indecentia tamen ab ea proueniens sufficiens esse debeat ad inducendam irregularitatem, cùm respiciat sacramentorum Irreuerentiam, non obstante quod semen inuoluntariè effluat, & absque vlla delectatione. Nota autem quod, vt diximus, duplex est Gonorræa, vera scilicet, de qua locuti sumus, & falsa, Pseudogonorrhæa vocata, nempè Gonorrhæa Gallica, de qua inferiùs, majoremque turpitudinem esse ex parte prioris, & majorem etiam irreuerentiam importare illam, quàm posteriorem, non obstante quòd hæc posterior ex Gallici morbi seminiis, vt plurimum proueniat; & ratio est, quia in vera Gonorrhæa ipsissimum semen genitale effluit, & licet vt plurimum absque delectatione effluat, quandoque etiam non omni sensu delectationis priuatur, quod quidem turpissimum est, & omni indecentia comitatum. At in falsa Gonorrhæa non verum semen, sed materia quædam serosa, aut alterius conditionis interdum genitali semini non absimilis expurgatur, sed semper absque vlla venerea delectatione.

Sed adhuc majus multò dedecus inducitur ex inuoluntaria pollutione: nam quidam minima ex caussa & dormientes, & vigilantes, vt ex solo aspectu pulchræ mulieris, vel lasciuientis hominis, vel Bruti polluuntur; quæ passio in hoc à vera Gonorrhæa differt, quod in Gonorrhæa vera nullus est, aut saltem modicus, neque perpetuus delectationis sensus, neque penis erectio; at in pollutione inuoluntaria semen ejicitur cum consueta voluptate, & Pene erecto non aliàs quàm cum data opera in celebranda venere emittitur. Iamque nonnullos huic passioni obnoxios & ego ipse non semel vidi, & indies ab aliis Medicis alij obseruantur, de iisque aliàs *lib.* 2. *de Morb. Hypochondr. cap* 12. mentionem habui, vbi loci aliquos me vidisse memoraui, qui simplici lasciuæ mulieris aspectu, aut sermonis lasciui auditu, vel ex inspectione brutorum inter se coëuntium, quinimmò interdum ex suppositorij, vel clysteris receptione pollutionem patiebantur. hæc ex seminis acutie, aut partium debilitatarum secun-

secundum retentricem, vel ex vtraque caussa juncta tamen valida imaginatione proueniunt: ac de his quidem quod nec promoueri debeant, nec promoti ministrare, dubio non esse locum existimo.

4 Pseudogonorræa est, vt dixi, profluuium cujusdam materiæ seminali interdum similis facta à praua qualitate per contagium introducta in ipsis vasis seminariis, & quia de ea verba facienda iterum sunt, cum de morbo Gallico disserendum erit, pro nunc nihil addam, sed illud tantum repetam differre hanc à vera Gonorræa per ea, quæ jam de vtraque supra dixi.

5 Testium defectus, continet Castratorum, Eunucorum, & similium species omnes, de quibus sermonem instituere paro. Ad hunc igitur effectum Castratos, & Eunuchos eos omnes vocandos censeo, qui naturali vsu Testium priuantur, hoc est virtute generatiua, & virilitate, siuè id per castrationem, siuè per attrictionem, siuè per contabefactionem eorum fiat, atque id ipsum siuè à Natura, siuè ab Arte, siuè ex accidenti contingat; & vlterius siuè omnino deficiant, siuè tam exigui sint, vt nulli vsui esse possint; siuè etiam situm suum non seruent. Hi ergò omnes eodem Irregularitatis vinculo obstringuntur. Majol. *lib.* 1. *cap.* 15, *num.* 1. atque id duplici ex caussa. prima ob defectum membrorum, secunda quod euitari sint, & naturam induant muliebrem, vt alias diximus, & ad hoc argumentum repetit Majol. vbi mox. *num.* 2.

6 Notandum autem, quod hæc naturæ mutatio in muliebrem magis prædominatur in his, qui antè pubertatem eunuchantur, quam in illis, qui eunuchantur post pubertatem. jam enim transacta pubertate calor partibus communicatus est; qui ad virilitatem hominem disponit quod non potuit succedere ante pubertatem. Quinimmò qui tales nascuntur multo magis muliebri naturæ accedunt, quam qui castrantur; & tales quidem omnino mulieribus compararem, nec magis habiles ad sacra ministranda judicarem, quam ipsæ sint mulieres, nisi forte Testibus non omnino priuentur; sed reconditos eos in inguinibus habeant, vt nonnullis euenire quotidiana docet experientia.

7 Notandum præterea, quod ea, quæ de inhabilitate, & de naturæ mutatione in muliebrem dicuntur, locum non habent in iis, qui vno tantum teste dotantur, dummodo, si hoc à natura sit, seruet debitam magnitudinem & situm; nam experientia constat viros nonnullos virtute, & rerum gerendarum solertia, & sanctitate conspicuos cum vno teste natos; vt de Cotta, & Sylla, *ex l. Qui cum vno Testiculo. ff. de re militari*, dixi alias *lib.* 2. *harum Quæst. tit.* 3. *quæst.* 6. *num.* 4. & Eminentissimum Principem, ac Dominum meum singulari prudentia, ac morum suauitate, omnique virtute conspicuum, cum vno Teste natum tractaui; ex quibus clarè patet vnius testiculi priuationem nec naturam in muliebrem immutare, nec mores deteriores efficere, nec quicquam de virilitate demere; id enim sibi voluit *cit. l. Qui cum vno Testiculo* dum natos vno testiculo, vel etiam vno exciso non prohibet militare. Si ergo vllo modo Irregularitas habebit locum in iis, qui vno testiculo dotantur, certe ea ob membri tantum priuationem habebit locum, & erit omni facilitate dispensabilis, fortè etiam dispensatione non egere Canonistæ ex memoratis caussis judicabunt, quibus ea res releganda. certum autem est; talem membri priuationem nullum corporis vsum impedire, nec turpitudinem aliquam inferre, aut si quam infert, facillimè occultari, neque naturam in muliebrem immutare.

8 Quoniam vero virilitas non solum ex priuatione Testium adimitur, sed etiam medicaminibus, dubitari contingit hic, an hi quoque vt alij castrati irregulares sint: nam de Origene narrant, & refertur ab eodem Majol. *ibid. num. eod.* quod adhibita testibus nescio qua herba, virilitate se priuauerit; & Medici ipsi nonnulla medicamina ad id proponunt, quibus testes contabescant. Sed aduertendum quod hujusmodi remedia si ante pubertatem admoueantur possunt suum effectum vtcunque sortiri, sed si post pubertatem, & maximè post prouectam ætatem suo effectu omnino frustrantur; idcirco quid de Origene dicendum sit, hinc patere potest, nimirum ipsum potius ferro, quam aliquo medicamine se virilitate priuasse. Ad dubium videtur dicendum, quod vbi virilitate etiam per medicamina quis priuetur, & vigorem naturalem amittat, & in muliebrem naturam abeat, videtur eandem irregularitatem habere, quam alij.

9 Verum quia in Oscheo, seu Scroto, & Testium receptaculo fiunt herniæ, de his quoque aliquid dicendum. eæ quidem plurium specierum sunt, atque interdum ad eam magnitudinem deueniunt, vt homines cogantur subligaculis tumens scrotum sustentare; sed intestinalis Hernia majorem multo in modum, quam aliæ, plerunque excrescit, omnia enim intestina in scrotum decidunt, ex quo non modo insignis turpitudo, sed maximum incommodum in libero corporis vsu emanat. quinetiam hujusmodi herniosi obnoxij sunt ex improuiso interdum doloribus colicis, & Iliacis, seu voluulo, quamobrem determinandum erit, an irregulares sint, & an aliqua dispensatione, vel nulla digni.

10 Quid sentiendum sit de eo, cui Veretrum, seu Penis abscissus est, videbatur determinatum per Legem Veterem Deuteronom. *cap.* 23. *vers.* 1. vbi hominem Veretro abscisso non alias, quam Eunuchos ab Ecclesiæ ingressu Deus prohibuit, cum tamen multa, quæ in lege veteri circa id determinantur, in noua non habeant locum, videndum an & hoc ex iis sit; nam si quidem non alia ex caussa tales à promotione, & administratione sacrorum debeant eliminari, nisi quia membro priuantur; hoc bene procederet, cum tamen hoc neque vllum corporis vsum impediat, & si quam turpitudinem habeat facilè contegi possit; quoad reliqua autem non videntur ii, quibus abscissus Penis est debere pari passu cum Eunuchis ambulare; nam Eunuchi mutant naturam virilem in muliebrem, & mores acquirunt deteriores, non sic autem euenit de iis, quibus Veretrum abscissum est, nam & retinent virilem vigorem, & pristinos mores in nihilo deteriorem conditionem sortitos. Sed quomodocunque sit, certum est, ob talem membri priuationem non esse omnino ab irregularitate hujusmodi homines immunes, sed facilè dispensari posse, & si quid mihi pronuntiare circa hoc liceret, libentius, & minori multo cum difficultate dispensarem cum hoc, quam cum cujuscunque generis Eunuchis.

11 Sed præter hoc vitium siue naturale sit, siue accidentale, aliud in ipso veretro adnotatur; cujus aliqua consideratio habenda est, illud autem est Glans imperforata; siquidem nonnulli nascuntur cum pene nullo foramine peruio; hi si quam aliam viam natura sibi non comparet ad vrinam expel-

12

lendam in ipſo vitæ primordio pereunt; ſed in aliquibus natura aliam ſibi viam parat, aperiendo orificium aliquod vel in ipſo medio, vel ad veretri radices, vel ſub teſtibus in Perinæo, vel in inguinibus, vel alibi; & quia apparet id non euenire abſque multa turpitudine, dubium inſurgere poteſt, an tales irregulares ſint, & diſpenſatione indigeant, nec ne; illud controuerti non poteſt, neque vſum corporis fieri deteriorem, neque difficulter hujuſmodi turpitudinem tegi poſſe, niſi vrina abſque ſenſu redderetur, & cogerentur hujuſmodi homines ſe ipſos vrina conſpurcare etiam nolentes, tunc enim major inſurgeret turpitudo, & non modica indecentia inter celebrandum, ſi forte fortuna tunc temporis, vt facile fieri poteſt, ſe ipſos commingerent.

Deniquè turpiſſimus quidam affectus aliquando ſolet nonnullos moleſtare, qui duplex eſt, vnus, qui Priapiſmus vocari ſolet, alter qui ſatyriaſis. In 13 Priapiſmo Penis ſemper erectus manet, nulla interim venereorum appetentia ſeſe prodente; ita vt dicatur Penis erectio inuoluntaria, hoc eſt abſque procliuitate in venerem. In ſatyriaſi Penis erectio 14 indeſinens, & indeſinens etiam, & inexplebilis venereorum appetentia; in quibus affectibus cum concurrat maxima turpitudo, ac ſumma indecentia non dubium eſt, quod iis detenti neque promouendi ſint, neque adminiſtrare permittendi; cum tamen ſatyriaſis ſit multò magis turpis affectio, & reuerentia, quæ ſacris debetur, tantopere in hac lædatur, non dubium eſt; quin multo minus diſpenſabili Irregularitati hominem ſubjiciat, quam Priapiſmus; licet facile mihi perſuadeam durante affectu nullam diſpenſationem forte in his habere locum, quod vt cætera ad hoc negotium pertinentia Canoniſtæ determinare poterunt.

Circà ſexum etiam nonnulla animaduertenda, cumque vitia hujuſmodi conſtituant omnes ſpecies Hermaphroditorum, de his ſpecialiter agendum; de quibus tamen ſingulis copioſioribus egi *libro ſeptimo præcedenti harum quæſtion. tit.* 1. *quæſt.* 8. *per totam*; ſed hic ea, quæ inibi longioribus recenſui, breuioribus tranſigam, ea tantum attingens, quæ ad hoc Irregularitatis argumentum, pertinere cognoſcam. Dixi autem, Hermaphroditorum plures dari ſpecies, nam quoſdam Hermaphroditos verè naſci 15 conſtat, hoſque vel vtrumque ſexum, vel neutrum habere conſpicimus, ita vt cujus ſexus ſint non facile cognoſci poſſit. ſed Priorum tamen aliquos in alterutro valere conſtat, quoſdam in vtroque, quoſdam in neutro. Verùm aliqui non apparent naſci 16 Hermaphroditi, & Hermaphroditi certè non ſunt, ſed cum mares ſint ob latentia virilia intra pubem pro fæminis iudicantur, ſed pubertate inſtante virilia extra pubem exerunt, & ex fæminis in mares euadere dicuntur.

17 Contrà alij verè fæminei ſexus ſunt, ſed pubertatem egreſſi, & maximè ſi veneris ſtimulis agitentur, membrum Peni ſimillimum exerunt, quod niſi incaleſcant, in actu venereo occultatur; incaleſcentibus autem illis in coitu, erigitur, & in aliquibus duritie, & magnitudine Penem æmulans membrum emittunt, quo eorum nonnulli alias fæminas calcare valent; Talem ego Hermaphroditum hiſce diebus curioſius obſeruaui vna cum D. Nicolao Larchè Chirurgo vrbis primario, ac doctiſſimo, quem ad hunc effectum conuocaui. Scortum erat cui nomen Eliſabethæ non illiberali forma, ætatis quadraginta circiter annorũ, habitu carnoſo, ac ſucci pleno, craſſiuſcula voce, geſtuſque & animi virilis, ac in maſculos propenſa. Vterum ejuſque partes optimè conformatas habebat, ejuſque labris diductis nihil omnino in conſpectum ſe dabat, niſi naturalis partium conſtitutio, provt fæminas decet. Sed cum in venerem proritabatur in ima parte vuluæ propè perineon veluti tuberculus eminebat, qui incaleſcente jam magis muliere in membrum excreſcebat quatuor tranſuerſorum digitorum longùm, pollicaris craſſitudinis, glandem habens molliuſculam, ſed præputio detectam, & imperforatam, ejus tamen duritiei membrum erat, vt nullum virile membrum tam durum fieri poſſe credam; in cujus radice duo glandoſa corpora prædictus D. Nicolaus obſeruauit, teſtes imitantia, magnitudineque Gallorum teſtes æquantia. Scimus autem certo certius eandem meretricem juuenculas ſolitam eſſe conſtuprare, quas non alias quam vir aliquis adamabat: erat autem patria Vrbinas. Sed hic Hermaphroditus erat perfectus; aliæ fæminæ non tam frequenter conſpiciuntur tam benè conſtitutæ in maſculino ſexu, ſed aliquando habent quandam excreſcentem carnem intra vteri labra Penem imitantem quidem, ſed neque ea duritie, neque ea magnitudine, neque vllis teſtibus dotatam; licet, vt alias ex Auicenna ſiue neſcio quo alio Arabe dixi per eam ſpermatizent, quod difficulter admittendum.

De omnibus autem his indifferenter Canoniſtæ 18 pronuntiarunt, quod ſint Irregulares Silueſtr. 11. *Corpore vitialus num.* 5. & dixi ex Majolo ibi, & ex Hort. Fernand. *in exam. Theol. Moral. par.* 2. *cap.* 10. §. 71. *interrogat.* 5. Sed dubium mouebam de eo Hermaphrodito, qui in virili ſexu incaleſcit, & fœmi- 19 neum inutilem, & nullius vſus ſortitur, an vt alij irregularis ſit exiſtimandus, nam, vt addebam, deformitas in hoc, vel nulla, vel modica, nec major quàm ſi leuiter in alia parte corporis eſſet læſus, immo minor, ac facile occultabilis; adde quod ſi quæ Irregularitas ex ſcandalo, & indecentia inde incurri deberet, ea quidem omninò ceſſare videtur ex fruſtrato ſexus fœminei qualicunque vſu; nam vbi tantiſper per illum incaleſceret, non eſſet dubio locus. Nauarr. *vbi ſupra cap.* 27. *num.* 203. *verſ.* 15. *dico*. Niſi ergo illud ſit, quod mox ſubjungam, non tam gratis hi videntur irregulares pronuntiandi, qui nullo modo in ſexu fœmineo incaleſcunt, aut ſaltem facillimè diſpenſandi. Verumenimvero illud 20 obeſſe poteſt, quod etiam hi ipſi Hermaphroditi, licet, minus quam alij, vt cæteri omnes videntur à virilitate deficere, & naturæ muliebri accedere; quin & moribus non adeò viro dignis dotantur, vt in quibuſdam adnotauimus, qui vel ipſa facie, ac voce, muliebrem naturam præſeferunt, animoque demiſſo, ac fœmineo exiſtunt.

SVMMARIVM.

1 *Defluuium Capillorum duplex, & quodnam faciat hominem Irregularem.*

2 *Lepra, & Alopecia ſunt ſuperficialis carnis corruptio.*

3 *Scrophulæ quid ſint, & an faciant hominem Irregularem.*

4 *Gulæ tumor duplex, & quandonam inducere debeat Irregularitatem.*

5 *Gibboſi non prohibentur promoueri, niſi magnam habeant deformitatem, aut debilitatem.*

6 *Gib-*

6 *Gibbositatis species tres.*
7 *In quanam gibbositate major insit, aut minor deformitas, & in quanam majus, aut minus sit sanitatis detrimentum, & in qua faciliùs, aut difficiliùs sit dispensandum.*
8 *Gibbi primæ speciei, nempe ij, in quibus Tumor in dorso apparet, videntur habere formam contrà naturam. cùm proni in terram sint; contrà formam hominis, quæ erecta est.*

De externarum partium vitiis, & primò de vitiis Capillorum, cutis capitis, Colli, spondilium, & vertebrarum.

QVÆSTIO XV.

Absoluto de internis partibus discursu; ad externas me confero, licet de internis tractantes coacti fuerimus de nonnullis externis loqui; atque à capite incipientes, primò sese offerunt capilli, qui patiuntur disfluuium, non sine hominis dedecore, si aliàs ex culpa alicujus majoris morbi id eueniat; nam si ex naturali intemperie calida, & sicca vel etiam aliquo morbo, qui secum turpitudinem non habeat, neque scandalum excitet, fiat, & caluities inducatur, nihil habet consideratione dignum, quod ad Irregularitatem pertineat. Verùmenimverò ex duplici morbo, & vtroque quidem turpi aliquandò capilli omninò defluunt, nempè ex Alopecia, quæ vulgò Tinea dicitur, & ex Lue venerea. Differt autem caluitium ab hoc disfluuio capillorum, quia Caluitium occupat tantùm Bregma, vel Sinciput, & verticem, at hoc disfluuium omnes partes capillis denudat, sed in defluuio ex morbo Gallico non solùm capitis Pili defluunt, sed & cilia, & supercilia, & quicunque Pili in quauis corporis parte emergunt, in defluuio ex Alopecia vniuersim tantùm capitis capilli decidunt. Consequens ergò est quòd defluuium capillorum ex alterutrius morbi prædicti culpa faciat irregularem, item ob scandalum minus fortè dispensabile sit defluuium ex morbo Gallico, quàm ex Alopecia. Alopecia autem, cujus species Ophiasis est, turpis quidem est morbus, & hominem maximè dehonestat, insuperque habet secum conjunctum contagium, est enim ex genere lepræ, vt elicitur ex Leuitico *c.* 19. *vers.* 42. & est quædam particularis capitis Lepra, vtraque enim est superficialis corruptio carnis Arist. Probl. 10. *part.* 10. ex Iurisconsultis *Gloss. in cap. voluissent. de Pænitent.* faciet ergo Alopecia Hominem non minùs quàm Lepra, irregularem; quemadmodum & alij nonnulli morbi formam faciei deturpantes vel solam, vel cum aliis membris, vt omnes hi sunt, quorum nomina tantùm percurram, nempè Impetigo, Myrmecia, Leucæ, Morphea, Albaras, Lichen, Papulæ, Volatica, Mentagra, Vitiligo, & id genus alij; quia id commune habent, quod ad rem nostram apprimè facit, quòd deturpant caput, & faciem, absque eo quod turpitudo occultari possit; quòd contagiosi sint, & quòd sint Lepræ affines morbi, & in Lepram vt plurimum degenerent.

Scrophulæ, quæ & strumæ contagiosus morbus & ipsæ sunt, & collum maximoperè (licet & alias interdum partes) deturpant. Tumores sunt in collo vt dixi, sub axillis, in inguinibus, alibique pullulantes; sed ad rem nostram ij tantùm in considerationem veniunt, qui in collo apparent, curatu summoperè difficiles, & vestigium semper quandocunque curentur turpe relinquentes; ex cicatricibus in illis curatis causticis (quæ maxime expetunt) relictis. Modò si morbus, qui & deformitatem insignem affert, & contagiosus est facit hominem Irregularem Majol. *lib.* 2. *cap.* 19. *subne.* 2. certum est & scrophulas facilè Irregularitatem inducere. Quibus tamen non obstantibus videretur dicendum, scrophulas, vbi sanatæ sint, neque vt plurimum tantam inducere deformitatem, neque tam promptè contagio communicari, vt vtraque, vel alterutra caussa sufficiens videatur ad Irregularitatem inducendam; certè quoad deformitatem nunquam tam patens est, quin contegi aliquo modo possit; & quoad contagium certum est, eas non esse communicabiles à quibusuis in quasuis personas, sed à prouectioribus ad minùs prouectas, & hoc etiam admodum de rarò; saltem promptissimè, si quæ Irregularitas ex iis emergat, dispensari cum hujusmodi personis poterit.

In gula porrò tumor interdum excitatur magnitudine insignis ex frigida materia eò loci decurrente, vel ex gibbositate, & vitio vertebrarum ipsius colli, quod non sine notabili deformitate fit, quæ videretur sufficiens ad Irregularitatem inducendam. Vocatur autem Tumor ille Græco nomine Bronchocæle, à Latinis Hydrops Gutturis, à Barbaris Bocium Gulæ; & differt quidem maximoperè ab eo tumore, quem ex vitio vertebrarum fieri dixi, quamobrem hic eo nomine non insignitur, certè in illo minus multò incommodum est, in hoc multò majus, sed deformitas & incommodum ab illo emanans (nisi monstrosæ magnitudinis esset) non tanti facienda, vt non facilè possit cum iis ab Episcopo dispensari. Hujusmodi tumoribus (vt hoc obiter dicam) Allobroges, & in Alpibus degentes, & quidam Hispani, aliique nonnulli Populi ex affluxu humorum crassorum, crudorum, ac frigidissimorum ob potum aquarum crudarum, & frigidissimarum infestari solent, vnde illud Iuuenalis sat.. aliàs à me adductum.

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus?

Contrà autem euenit in iis, qui tumorem in collo patiuntur ex subluxatione, & vitio vertebrarum, nam & deformitas major, vt dixi, & majus sanitatis incommodum. de his Hipp. *in lib. de Artic.* hi enim majorem caussam Irregularitatis habere videntur, & minùs facilè idcircò videntur dispensandi, quia gibbi semper permanent, ex quo deformitas augetur.

De Gibbosis autem nonnulla peculiariter dicenda, licet enim Canonistæ absolutè dicant, Gibbosos à promotione ad sacra, & ab eorum administratione non repelli, nisi sit nimia deformitas, vel debilitas. Siluest. *in verbo corpor. vitiat. num.* 5. ad majorem tamen cautelam. sciendum ex Medicis est; Gibbositatis plures esse differentias, de quibus inter modernos Daniel. Sennert. *lib.* 2. *Pract. part.* 2. *cap.* 21. Tres præcipuæ tamen recensentur. Prima cum vertebræ luxantur ad exteriora, ex quarum luxatione tumor in dorso apparet, & hæc proprio nomine dicitur Gibbositas, & eam patientes, Gibbi; Græce Cyrtosis dicitur, cybosis, & ybosis. Secunda fit cum vertebræ luxantur versùs anteriora, & in dorso cauitas apparet, tumor autem sese prodit in pectore circa sternum hæc gibbosi-

tas dicitur, Repanditas, Recuruitas, & Gibbositas ad anteriora, Græcè Lordosis appellatur, Ægri vero Repandi, & Recurui. Tertia est cum in alterutrum latus vertebræ luxantur, diciturque Grecè scholiosis, Latinè obliquatio, & Tortuositas, 7 Ægri vero obliqui, & Tortuosi. In singulis sua inest deformitas, major tamen, aut minor respectu magnitudinis tumoris, & respectu loci, nam minor est in tertia specie, major in prima, maxima in secunda: itaque si cum aliquo dispensari debeat respectu deformitatis, faciliùs fiet in Gibbosis tertiæ speciei, difficiliùs in prima, difficillimè in secunda. Quinimmò etiam respectu incommodi sanitatis, & impedimenti liberi vsus corporis, & debilitatis faciliùs dispensari potest in tertia specie, quàm in prima, faciliùs in prima, quàm in secunda, non obstante eo, quod dicit Majol. *lib.* 1. *cap.* 19. 8 circa deformitatem, quæ major ex ipso est in prima specie ob id, quòd sit contra hominis figuram, quia ex hac gibbositate pronus in terram stare cogitur, cùm homo erectus à Deo creatus sit; certum tamen est multò majus sanitatis incommodum fieri in secunda, & hujusmodi gibbosos magis debiles esse, & breuioris vitæ ob id quod internæ partes spirituales mirum in modum à luxatione ad interna vexantur, & quoad deformitatem magis proculdubio conspicua est in secunda specie, quàm in prima.

SVMMARIVM.

1 *Cicatrices faciei, & Maculæ quandò faciant Hominem irregularem.*
2 *In cicatricibus quænam sint consideranda ad effectum, vt Irregularitatem causent.*
3 *Cicatricum magnitudo consideranda secundùm omnes dimensiones.*
4 *Cicatricum inæqualitas respectu quarum rerum consideranda ad hunc effectum.*
5 *Cicatricum Color quomodò eas faciat magis deformes.*
6 *Quænam partium Cicatrices sint magis deformes & num. seq.*
8 *Maculæ quid sint, & quandò præbeant caussam Irregularitati.*
9 *Maculæ contractæ à natiuitate sunt incurabiles, & quandò faciant hominem irregularem.*

De faciei, & conspicuarum partium Cicatricibus, Maculis, & defædationibus.

QVÆSTIO XVI.

1 Cicatrices, Maculæ, Stigmata, & id genus aliæ defædationes ad pulchritudinem pertinentes cum faciem deturpant non leuem Irregularitati caussam præbent, & licet fortè in ea re decidenda, nempè vtrum quis ex aliqua ejusmodi caussa irregularis censendus sit, necne, intret vt plurimum Ecclesiastici judicis arbitrium, non desistam tamen de iis nonnulla addere, secundùm quæ judicis arbitrium regulari debeat. Itaque de Cicatricibus primò dico, quòd tametsi quæcunque cicatrix in facie, dummodò alicujus considerationis sit, faciat hominem irregularem ob turpitudinem, quam inducit, ex qua scandalum etiam emergit, tamen cum vna majorem turpitudinem, & consequenter majus scandalum inducere possit, majorem & caussam, & minus dispensabilem Irregularitati præbebit, quàm alia.

Itaque in Cicatricibus nonnulla consideranda, 2 quæ ipsa magis, aut minùs deformes faciunt nempè magnitudo, inæqualitas, color, & pars cicatrizata, vel cicatrice affecta. Quoad magnitudinem igitur 3 dubio nequaquam locus est, quòd quantò major Cicatrix est, eo majorem caussam Irregularitati præbet, considerata magnitudine secundùm omnes dimensiones, hoc est secundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem, quo enim magis longæ, magis latæ, aut magis profundæ, vel eleuatæ, eo magis turpes cæteris paribus judicandæ; sed etiam respectu prædictarum dimensionum vna est magis turpis, quàm alia, vndè magis vituperanda in cicatrice profunditas, quàm latitudo, aut longitudo, & magis latitudo, quàm longitudo, comparatis tamen inter se harum dimensionum excessibus.

Eadem ratio Inæqualitatis habenda, nam quò 4 magis inæqualis cicatrix est, eò magis turpis judicanda, & sic homo majorem caussam Irregularitatis incurrit; sed & ipsa Inæqualitas respectu plurium rerum consideranda, vt dixi alias *lib.* 5. *tit.* 3. *quæst.* 5. *num.* 23. *& seqq.* nam magis tortuosæ respectu profunditatis, & eminentiæ non æqualiter profundæ, aut eminentes, angulosæ, aut in serræ modum obductæ, callum inæqualiorem habentes magis omninò deformes sunt, quàm rectæ, æqualiter profundæ, & æqualiter eminentes, obtusæ, & contrarias qualitates habentes, & idcircò magis dispensabiles sunt his cicatricibus affecti, quàm superioribus.

Color quoque in Cicatricibus consideratur, quan- 5 tò magis enim cicatrix à naturali colore recedit magis deformis judicanda, quia cæteris paribus magis pulchritudini officit, & sic luteæ, liuidæ, nigræ, & id genus aliæ magis fœdæ, & magis hominem deformant.

Quoad partes autem non omni difficultate ca- 6 ret, cujusnam faciei partis cicatrix magis deformis sit censenda, sed antè monendum, non esse aliquod dubium, quod magis deformis censenda sit Cicatrix, quæ non simplicem vnam partem occupat, quàm quæ duplicem, aut triplicem cæteris paribus; vndè magis deformis censenda Cicatrix, quæ Nasum simul, & genas defœdat, quàm quæ Nasum solùm, & sic de cæteris. Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. Medic. cap.* 1. Cicatricum deformitates sic descripsit, voluit enim deformissimam Cicatricem esse in Naso, secundo loco in Malis, tertio in buccis, nisi contegi pilis Mystacium possit, quarto in labiis, quinto in oculis, sexto in fronte, vltimo in auribus; addamus nos eam, quæ in mento apparet; insuperque eam, quæ in gula, & collo, si celari non possit, & insignis sit, aut aliàs conspicua, vt cicatrices sunt, quæ Scrophulæ excisæ, aut inustæ relinquere consueuerunt.

Sed non facilè in his communi calculo consen- 7 tientes doctores habebit Fortunatus; nam sicuti facilè illi concedi potest omnium deformissimam esse cicatricem in Naso, sic non facilè concedet aliquis fædiorem esse cicatricem in Malis, quàm in Oculis; nam quæ in oculis est, vltrà cicatricis deformitatem, necesse est etiam vt visionem lædat, vndè deformitas augetur; immò neque magis conspicuam putabit

putabit quisquis sit cicatricem in malis, quam in oculis, cum Oculi illico suo splendore sese intuentibus prodant; vnde & illico si quod habent vitium, aut deformitatem facile, ac promptissime eam manifestant, & facilius multo, ac promptius, quam Malæ faciant. quæ tanto magis locum habebunt respectu cicatricum buccarum, & Labiorum, quas etiam ille cicatricibus oculorum magis deformes facit; nisi forte dicamus, Fortunatum non de Cicatrice totius oculi intellexisse, sed de Palpebris superioribus, aut inferioribus.

8 Verumenimverò cicatrices non solum cæteris paribus sunt magis deformes in vna parte, quam in alia, sed etiam cæteris non paribus; exempli gratia majorem deformitatem secum habebit cicatrix parua in Naso, etiamsi nullo alio nomine turpis sit, quam cicatrix magna in Auribus, aut in mento etiam si aliis nominibus turpis esset; & sic de cæteris. itaque & in oculis parua cicatrix (parua inquam; sed consideratione digna) majorem deformitatem habebit etiamsi minor sit, quam cicatrix Malarum, aut Buccarum, aut Menti ob commemoratas caussas.

9 Maculæ sunt cutis vitia ipsius naturalem colorem defædantia, quæ pulchritudini faciei maxime obsunt; si insignes sint, & notabilis magnitudinis, coloremque habeant non laudabilem, vt ex rubro nigricantem, aut omnino nigrum, aut liuidum, aut id genus alium; & ipsæ quoque pro parte, quam occupant magis, aut minus deformes sunt, eaque ex caussa majorem, aut minorem caussam Irregularitatis habent; tanto autem magis turpes, quanto magis à Natura alienum colorem sortiuntur. Fiunt hujusmodi maculæ aliquando ex superabundantia humorum melancholicorum, & ex adustis etiam humoribus, sed rarius; vt plurimum à natiuitate pullulant, quas plerique Philosophi, & vulgus hominum ad extranearum rerum appetitum Grauidarum refert, vnde vocantur Maculæ hujusmodi *le voglie*; nam si grauida Mulier (ita ratiocinantur) appetitu alicujus rei impulsa, cujus desiderium explere non possit, manum ad aliquam partem admouerit, ex vi, & vehementia imaginationis signatur, inquiunt, fætus in ea parte, quæ correspondet parti à grauida parente contacta. Quomodocunque sit ejusmodi maculæ incurabiles omnino sunt; contra vero quæ ex humorum vitio fiunt, curabiles existunt, nam & aliquando ex se euanescunt. In his omnibus dispensantis intrat proculdubio arbitrium, quod regulari debet, pro majori deformitate, quam similes maculæ afferre solent; quæ deformitas major, aut minor censenda ex partis, quam occupant, situ, ex ipsarum magnitudine, & ex majori, aut minori coloris fæditate.

SVMMARIVM.

1 *Brachia curta, ac insigniter breuia an sint sufficiens caussa Irregularitatis.*

2 *Brachia attracta, & contorta quandonam faciant locum Irregularitati.*

3 *Manuum, & digitorum vitia, qualia, & quando Irregularitati caussam præbeant.*

4 *Pedum, eorumque digitorum vitia, qualia, & quando censeantur præbere caussam Irregularitati.*

De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.

QVÆSTIO XVII.

1 Brachia aliqui tam breuia, & curta à Natura sortiti sunt, vt insignem ex hoc deformitatem præseferant, licet alias nulli impedimento sit eorum breuitas nulli actioni naturali per ipsa faciendæ; & cum totum brachium pars sit adeo ad actiones necessaria, & maximè conspicua, non carebit omni dubio, vtrum habentes brachia insigniter curta, ac ita breuia, vt non omnes actiones libere exercere possint, promoueri debeant, nec ne; quod dubium tanto magis vrgebit cum simul cum breuitate jungitur eorum tortuositas, vt plerumque fit. ac videretur dicendum, quod quandocunque sola breuitas brachiorum impedimento non est vlli actioni, nec tortuositati est adjuncta non videri sufficientem caussam Irregularitati præbere posse, aut saltem si qua caussa est, dispensari facile posse. contra vero si non libere actiones suas quis ob breuitatem exercere possit, aut si tortuositas adsit notabilis, tunc alterutram ex his caussis, & multo magis vtramque simul majorem caussam Irregularitati præbere.

2 Retracta, seu attracta, vel contracta brachia qui habet, ad liberum vsum impedita ea sortitur, vndè patens inde emergit Irregularitatis caussa, atque ejus grauitatis, vt nullam dispensationem admittat; quod non minus habere locum credendum in eo, qui eadem brachia tremula habet, & paralytica, vnde rectè à Canonistis determinatum est, hos & à promotione, & ab administratione repelli. Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 9.

3 Manus proinde si deficiant ambæ, vel alterutra, si obtortæ sint, si ad actiones quoquomodo impeditæ, si tremulæ, ita vt non tuto ministrare possint, Irregularitatem inducunt indispensabilem, sed quia manuum vsus potissimum in digitis est, vt patet, & firmat Gal. *lib.* 1. *de vsu Part. cap.* 10. de digitis peculiarius agendum. Eorum certe non æqualis est vtilitas, vt longioribus demonstraui *lib.* 5. *harum Quæst. tit.* 3. *quæst.* 6. nam omnium summa vtilitas in apprehensione, & retentione, sed in quibusuis actionibus major vtilitas Pollicis, & Indicis, vnde in celebrando etiam tanta necessitas vtriusque est, vt eorum carentia Irregularitatem inducat apud Canonistas irremediabilem, cæterorum nequaquam Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 12. Barbos. *in collect. DD. lib.* 1. *tit.* 20. *cap.* 6. *num.* 3. tametsi non esset extra Irregularitatem is, qui pollicem, & indicem haberet, cæteris autem tribus digitis careret, cum maxima, & conspicua, neque occultabilis inde turpitudo emanaret, sinistræ etiam, & dextræ manus impar vtilitas est, vt omnes norunt; major enim ex parte dextræ, quam sinistræ, & eadem imparitas obseruatur in digitis, quia major necessitas digitorum dextræ, quam sinistræ; vnde si vlla difficultas interuenire debeat in promouendo, certe major erit in eo, qui manu dextra, ejusque digitis, quàm in eo, qui sinistra ejusue digitis sit læsus. Majol. *ibid. num.* 11.

4 Pedes contorti, qui ad intra, vel ad extra notabiliter respiciunt, notabilem deformitatem secum habent, & in libero incessu impedimentum, quod

tamen majus eſt ſi ad intra, quam ſi ad extra contorqueantur, vnde videndum, an ſufficientem cauſſam Irregularitatis habeant. Pedum autem digiti licet aliquam apprehenſionem habeant ad ſimilitudinem digitorum manuum, tamen non ad hoc ſunt principaliter à natura fabricati, ſed tantum ad corporis ſtantis ſtabilimentum, vt facilius homo erectus ſtare poſſet; quamobrem in eorum deperditione totali, circumſcripta aliquali deprauatione motus progreſſiui, ſola deformitas emergit, quæ tamen aptis calceamentis occultari poteſt, vnde ea de re non præbet eorum priuatio ſufficientem Irregularitatis cauſſam Nauarr. *lib. 5. Conſ. 67. per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Crura quæ partes ſint, & quænam vitia eorum faciant hominem irregularem.*

2 *Claudicationis multæ ſpecies, & quænam majorem, aut minorem turpitudinem, & majus, aut minus incommodum afferant.*

3 *Vari, Valgi, ſeu Vatij, Blæſi, & Rhæbi qui, & quinam eorum ſint irregulares.*

4 *Claudi, qui non indigent baculo ad ambulandum, non ſunt irregulares.*

De Crurum, & Ambulationis vitiis.

QVÆSTIO XVIII.

1 CRura non ſecus ac brachia morbis quibuſdam tentantur, quorum culpa à naturali actione impediuntur, & naturalem formoſitatem amittunt; ſi attracta ſint, ſi obtorta, ſi tumentia, ſi paralytica, ſi ſenſum amiſerint, ſi contabeſcant, motum corporis vel debilitant, vel deprauant, vel auferunt. Dicuntur autem Crura partes à coxa infra, Tibiamque continent, & Pedem Gal. *lib. de Inæq. Intemp.* factaque à Natura ſunt, vt totum corpus ſtantibus, aut ambulantibus nobis ſuſtineant. idem Gal. *lib. 2. de mot. Muſcul. cap. 7.*

Huc pertinent claudicationis ſpecies pene omnes; ſed antequam vlterius progrediamur, admonendum pro Medicis eſt, claudicationis vocem apud Hippocratem accipi pro ſimplici debilitate, ac deprauatione motus cujuſcunque partis, ita vt ex aliquorum neruorum, tendinum, aut capitum muſculorum abſciſſione quis eo modo claudum fieri dicatur, etiamſi non claudicet. ſed hæc per tranſennam dicta ſunto.

2 Species autem claudicandi euariant pro ipſorum crurum, aut partium ea componentium deprauatione: diſtorquentur enim interdum vel ad intra, vel ad extra, vel ad anteriora, vel ad poſteriora, licet hoc rarius eueniat. contrahuntur etiam, & relaxantur ex conuulſione, aut paralyſi, & ex abſciſſione neruorum, tendinum, & capitum muſculorum, & ex horum vniuſcujuſque vitio vel immobilia redduntur, vel deprauantur, vel debilitantur reſpectu motus, & aliquando etiam reſpectu motus, & ſenſus ſimul. Quin & ex contabeſcentia interdum eorum claudicatio contingit, ita enim teſtatur Hipp. *lib. 6. Aphor.* 50. licet addat claudicare ægros ex eo, quod coxa excidat, vnde crus contabeſcit. fit etiam claudicatio ex luxatione quorundam oſſium, præcipue vero ex luxatione ad Malleolum contingente, quomodocunque fiat, nempe vel in exteriorem, vel in interiorem partem, vnde ſpecies claudicationis multiplicantur; neque dubium eſt, omnem claudicationem habere ſecum inſignem deformitatem, & impedimentum quoad vſum membrorum, ſed tam deformitatem, quam impedimentum non eſſe in ſingulis ejuſdem grauitatis; vnde patere debet, quod Irregularitatis cauſſa major vbi major deformitas, & majus impedimentum. Vtriuſque certæ cruris, aut vtriuſque pedis claudicatio majorem abſque dubio deformitatem, & majus habet impedimentum. Item major deformitas, majus impedimentum, ſi claudicatio totius cruris vitio fiat, quam ſi vitio partis, & major etiam deformitas, & majus impedimentum ſi fiat vitio partis vtilioris, quam ſi vitio minus vtilis. Qui fulchris greſſus ſuſtentare cogitur turpius claudicat, quam qui iis non eget; & qui crurum tantummodo virtute qualitercunque ambulare poteſt, minus turpiter claudicat, quam qui inter ambulandum ſuperiorum etiam partium auxilium requirit; & qui corpus ambulans diſtorquet, aut prope terram illud inclinare cogitur magis indecenter claudicat, quam qui nihil eorum facit, & ſic de reliquis. Sed inter Claudos connumerantur maximè

3 Vari, & Valgi, ſeu Vatij, ac Rhæbi, & Blæſi, de quorum nominum acceptione vix conſtare inter Auctores jam admonui *lib. 2. Tit. 3. quæſt. 12.* vbi de hac materia prolixius egi. illud certum eſt, Vari nomen pro qualibet deprauatione accipi, vt inibi probaui, hoc eſt quomodocunque Crus ad aliquam partem inclinet, vnde idem importat Varum, ac obtortum. idem etiam de Valgo, & vatio vſuuenit, ſed apud Hippocratem, & Galenum eo loci adductos Vari ſunt ii, quibus crura, vel pedes extra ſunt obtorti, Vatij ii, quibus intro; ac Rhæbos Galenus eos vocauit, qui à natura curuis ſunt cruribus, Blæſos eos, qui eorundem imbecillitate laborant; ita vt ſtare, aut firmiter ambulare non poſſint. Sed omiſſo jam de iis, quæ alias loco citato recenſui, ſermonem habere, ad Irregularitatem redeo, ac dico, quod ſi Blæſos excipiamus (in quibus certe minor reperitur deformitas, licet par aut majus eſſe poſſit ambulationis incommodum) reliquos neque tantam deformitatem præſeferre, neque tale incommodum ambulationis perpeti, vt ex alterutrius, vel vtriuſque culpa homines Irregularitate obſtringi debeant; vnde recte, vt credo, ſaltem ſecundum plurimum à Nauarra *in Manual. ſac. cap.* 27. *num.*

4 199. & à Silueſtr. *in ſumm.* 11. Corpore vitiatus, *num.* 5. determinatum eſt, Claudos, qui non indigent baculo ad ambulandum; non eſſe irregulares; licet hoc veritatem habeat, ſi ad ipſam tantum ambulationem reſpiciamus, nam alias poteſt tanta eſſe crurum turpitudo, vt ex hac ſola cauſſa quis irregularis ſit judicandus.

In reliquis porro Claudorum ſpeciebus inſigniorem deformitatem, ac magis notabile incommodum in vſu membrorum reperiri, & vtramque cauſſam ejus ponderis eſſe dixerim, vt non abſque omni dubio tales ab Irregularitate eſſe immunes ſit pronuntiandum, licet vniuerſaliter cum talibus facile diſpenſari Canoniſtæ aſſerant. Illud certum eſt tantopere differre varos, cæteroſque ſupra nominatos à cæteris claudis, vt non niſi injuria fiat, eos pari paſſu cum vere claudis quoad Irregularitatem incedere, nam hoc quoque vt Majol. *tradit. lib. 1. cap.* 18. *ſub num.* 3. non niſi diſpenſatos promoueri volunt Cano-

Canonistæ, cum tamen, vt dixi, minori deformitati, & minori multò, immò nullo interdum incommodo ambulandi teneantur, quàm verè Claudi. Excipio tamen ab hoc censu eos, qui pedes obtortos ad intrà habent, & multò magis quàm eos, qui eosdem habent obtortos ad extrà, nam & majorem deformitatem præseferunt, & majori incommodo inter ambulandum detinentur; itaque hi si qui alij ex iis, qui turpiter claudicant, irregulares fortè judicandi à Canonistis non secùs ac ij, quibus omnes Pedum digiti deficerent.

SVMMARIVM.

1 *Membra principalia superfluentia habent secum maximam deformitatem, & monstruositatem.*
2 *Quædam superflua, ac monstruosa, si celari possint, an faciant irregularem.*
3 *Insignis monstruositas corporis etiam non apparens, Animi monstruositatem denotat.*
4 *Sedigiti quandò videantur irregulares.*

De Membris superfluentibus.

QVÆSTIO XIX.

1 Generalis regula tradi potest in primis, membra principalia superfluentia habere secum maximam turpitudinem, immò monstruositatem, ac talem, vt homines nequaquam dispensari ab irregularitate possint, etiam si talis monstruositas nullum illis impedimentum afferret: nam ipsa per se monstruositas sufficientissima caussa Irregularitatis est. Abb. *in c. 2. de Cler. Ægrot.* ex quo Majol. *lib. 1. cap. 13. num. 1.*

2 Dubitari tantummodò poterat de quibusdam in corpore superfluentibus, & maximè de iis, quæ contegi vestimentis possunt: nascuntur enim homines quidam, qui excrescentias exempli gratia, carneas insignes habent, vt quidam cui ab humeris caro quædam versus Lumbos, & Renes propendebat in modum Capucij quorundam Religiosorum, quæ tamen illi nullo erat impedimento; jam & alios veluti tertium brachium habuisse constat humeris adnatum, quod licet nulli vsui esset, nullum tamen impedimentum afferebat, & vestimentis celari facilè poterat, ita vt nullam monstruositatem, ac ne deformitatem quidem præ se ferret.

Relinquo alios (nam non solùm monstra sunt, sed monstra insignia, & horribilia) quibus vel aliud caput in medio ventre adnatum erat, vel quibus à ventre aliud corpus exibat, veluti si caput intra illius integri hominis ventrem occultasset, de his enim nullum interuenire potest dubium, sed de superioribus, & de aliis quibusdam non omne dubium dilutum est: nam in aliquibus cernuntur à Natura notabiles, ac magnæ excrescentiæ ab vna, aut alia parte propendentes, (quæ etiam interdum à morbo fieri possunt) vt ea, de qua superius, quæ si oculis aspicientium paterent, monstruosa certè non tantùm deformia judicarentur. Iam puerum vidit amicus Medicus cui vulua in coxa erat enata pilis obsita, & labellis conformata, sed quibus diductis nil aliud, quàm subjecta caro appareret. Gemino Pene aliquandò visum hominem dotatum testantur auctores, ac testes ex propria inspectione. Sed alias insuper additiones, & excrescentias monstruosas adnotare interdum licebit, quæ quia oculis aspicientium non patent, & vestibus conteguntur dubium faciunt, an hominem Irregularitati subjiciant, nec ne: omittenda autem videntur quædam aliæ monstruositates, quæ in infectione quidem carnis, & cutis consistunt; sed insignes sunt, licet vestibus occultari possint: nam ego hominem curaui, qui thoracem vniuersum cum brachiis vsque ad Metacarpum squamis nigricantibus, ac duris instar piscium coopertum habebat; alios alij viderunt, qui in diuersis corporis partibus quasdam eminentias obtinebant, pilis duriusculis obsitas, quæ porcinam cutem imitabantur. Leporina pelle quidam contectus secundùm spatulas videbatur. Aliqui aliter totam pellem commaculatam, ac colore alieno dotatam habuerunt non sine insigni, ac maxima deformitate, quæ quidem omnia monstruositatem sapiunt, & consideratione dignæ apprimè sunt, non tam ex turpitudinis respectu, quàm quia plerumquè animum non benè dispositum ostendunt; homines enim malorum morum, & animi inhumani portendunt, cùm 3 rarò obseruetur insignis monstruositas in corpore, etiamsi occultari possit, absque concomitantia monstruositatis Animi. In his tamen omnibus videtur Episcopi arbitrium desiderari; mihi satis sit de iis aliquam fecisse mentionem, ne defecisse in ea re alicui viderer.

4 Sedigiti licet inter monstra connumerandi non sint, non modicam tamen deformitatem præseferunt, licet non omnes eandem: nam vbi superfluus digitus suum locum seruet, nempè ordinem aliorum digitorum deformitas minor videtur, vbi verò vnus digitus videatur in duos bipartitus major deformitas est, sed multò major vbi sextus digitus ordinem non seruet, sed extra ordinem promineat, immò præter majorem deformitatem potest etiam aliquod incommodum afferre in libero manus vsu. Vndè non tam vniuersaliter fortè pronuntiandum, vt Majolus facit loco nuper adducto, sedigitos non habere vllam Irregularitatis caussam, quia aliquandò & deformitatem sufficientem, & sufficiens incommodum habere possunt ad Irregularitatem inducendam.

SVMMARIVM.

1 *Arthritis nomen generale est, comprehendens omnem articulorum dolorem.*
2 *Dolores omnes articulorum maximè molesti sunt, licet vnus sit acutior, & molestior altero.*
3 *Podagra, & Chiragra faciunt hominem irregularem, sic forte & alij dolores articulares.*
4 *Dolores articulorum, qui primò pedes inuadunt, de facili reuertuntur, qui verò primo impetu plures corporis partes molestant, non tam de facili reuersionem faciunt.*

De Podagra, & Arthritide.

QVÆSTIO XX.

Peculiarem considerationem habuerunt Canonistæ de Podagra, sub quo tamen nomine etiam Chiragram, omnemque articularis doloris speciem 1 comprehendi volunt: verè tamen apud Medicos Arthritis generale nomen est comprehendens sub se quemcunque Articulorum dolorem; nam &

ipsa Podagra, & Chiragra, & Sciatica, & dolor coxendicis, & cæteri omnes dolores, qui Articulos infestant, Arthritici nominantur, seu articulares; sed quandocunque plures articuli vno eodemque tempore dolent, vel omnes simul, tunc hujusmodi affectionem Arthritim vocamus cæterarum verò partium dolores alio ac proprio nomine insignimus ex parte ipsa dolente detracto. Sic ergò vbi Pedum articuli dolent, Podagram nominamus, si articuli Manus Chiragram, si os Sciæ Ischiadem, ac Sciaticum dolorem, si Genu, gonagram, sic & in quocunque alio articulo dolor sese prodat, nomen ab ipsa parte desumit, vel desumere potest, & sic in Maxillæ articulis, in articulis ceruicis, Dorsi, Cubiti, Humeri dolentibus suum nomen licet formare, nam aliàs apud veteres hujusmodi nomina non reperiuntur. Tenontagram dixit Cel. Aurel. *lib.* 5. *Tard. pass. cap.* 2. vocari, si dolor majores tenuerit neruos. Sed nominum curiositate relicta, ad id quod magis ad rem nostram facit, accedamus.

2 Dolores omnes articulorum notabili angustia ægrotantes premunt; non quòd in vno homine mitiores non sint, quàm in alio, sed quantumcunque mites sint, molestissimi sunt; certum tamen est secundùm aliquos dolorem coxendicum acutiorem, ac molestiorem esse, secundùm alios verò Podagricum. Indifferenter tamen omnis dolor articularis tam acerbus est, vt non absque ratione dixerit Aretæus *lib.* 2. *Diuturn. Morb. cap.* 12. Ac istorum (de ossibus loquitur) magnum est miraculum, non dolent quidem vel minimum, etiam si quis secet, aut collidat; ac si quis ab ipsis doleat, nihil aliud est eis ad dolorem citandum potentius: non ferramenta adstringentia, non vincula, non vulnerans gladius, non exurens ignis.

3 Hæc igitur cùm ita se habeant, & Canonistæ ex Podagræ culpa dicant hominem fieri irregularem. Majol. *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 1. videtur dicendum, idem habere locum in quocunque alio articulari dolore, dummodò ad eam acerbitatem deueniat, de qua dictum est; in omnibus enim concurrunt multæ conditiones, quarum caussa Irregularitas inducitur, nam & turpitudo interuenit ob tumores, ac distorsiones membrorum, ac impedimentum in libero corporis vsu, & curationis difficultas, ne dicam impossibilitas, vt prosequitur Majol. *vbi sup.* adde quòd vt plurimum parit scandalum hujusmodi morbus, quia hominem denotat maximè intemperantem, & licet verum sit illud, quod Majolus notat, nempè quòd hoc non semper sit verum, quia hic morbus est hæreditarius, tamen hoc non tollit, quin vniuersalis hominum conceptus hoc sibi persuadeat, vndè non ob hoc quòd sit morbus hæreditarius cessat idcircò scandalum.

4 Verumenimverò illud sigillatim adnotare non desistam, cùm aliquid momenti habere videatur, nimirum quòd peculiares dolores articulorum, & præcipuè Podagricus, si soli sint, vel meliùs, si hujusmodi dolores incipiant infestare vnum tantummodò articulum, ac præcipuè Pedum, tunc facillimè reuertuntur, ac temporis successu communicantur cæteris quibuscunque articulis, & sic facilè Podagra euadit in Arthritim; quòd si à principio, nempè in primo insultu morbi, plures articuli doleant, tunc dolores difficulter reuersionem faciunt, nec de facili recurrunt. Arthritis igitur nisi alij dolores articulares illam præcesserint, hominem liberum relinquit; contrà verò Podagra, Chiragra, Sciatica, & id genus alij facillimè recurrunt, & in Arthritim eandem degenerant; vndè videtur dicendum, quòd magis Irregularitati obnoxij sint qui Podagram, Chiragram, Sciaticam, aut coxendicum dolorem, vel alium quemcunque articularem patiuntur, quàm qui à Principio Arthritici sunt, absque eo quod aliquem ex illis prænominatis passi fuerint, sed optabit fortè Lector scire, qua ex caussa Arthritis non facilè reuertatur, contrà verò alij dolores articulares tam promptè reuertantur: ac breuiter dico Arthritidem fieri absque multa imbecillitate articulorum, & à multa copia humorum, alios dolores contra fieri ex multa articulorum imbecillitate, & à pauca materia humorali, quod satis ostendit, quod vt notauit Lud. Mercat. *lib.* 4. *de inter. morbor curat. cap.* 18. Arthritis incipiat cum tumore, & desinat in dolorem, in cæteris articularibus affectionibus partes primò dolere incipiunt, postmodum intumescunt. Quemadmodum ergò hi dolores ob articulorum vel naturalem, vel accidentalem imbecillitatem, tam promptè reuertuntur, sic ob contrariam caussam Arthritici dolores non tam promptè recurrunt. Adde quòd faciliùs possunt plures articuli euincere, & discutere materiam vndecunque illis transmissam, quàm possit vnicus articulus stante maximè ejus multa imbecillitate, quæ quidem plerumque est inseparabilis quia à natura est, cùm contrà in Arthritide articulorum imbecillitas accidentalis sit, & idcircò superabilis. De ea autem Arthritide hæc omninò pronuntianda, quæ non subsequitur ad aliquos particulares dolores articulares, vt jam dixi.

SVMMARIVM.

1 *Cutaneæ infectiones plerumque secum habent conjunctam fœditatem, ac sunt contagiosæ.*
2 *Leprosus repellitur à promotione, & ab administratione in sacris.*
3 *Lepra nunquam tam leuis esse potest, quin hominem irregularem non faciat.*
4 *Triplex infectionis lepræ distinctio.*
5 *Veræ lepræ duæ species.*
6 *Scabiei triplex diuisio, & quænam irregularem hominem faciat.*
7 *Non est possibile aliquem esse perfectè leprosum, nisi facies defœdetur.*
8 *Lepræ veræ signa.*
9 *Experientiæ ad dignoscendam lepram curabilem, vel incurabilem esse.*
10 *Ad inducendam Irregularitatem satis est scabies ferina, quæ præcedit lepram.*

De scabie, & Lepra, cæterisque cutis infectionibus.

QVÆSTIO XXI.

Cutaneæ infectiones habent interdum secum conjunctam tantam fœditatem, præterquam quod plerumque contagiosæ sunt, vt promptissimam caussam præbeant Irregularitati; vndè antiquitùs etiam à Lege veteri homines ob hæc vitia repellebantur à ministratione in templo, immò & à templi ingressu, vt habetur Leuit. *cap.* 11. *& seq.* Tria vero potissimùm vitia in sacra pagina repe-riuntur

riuntur commemorata ex his, nempe impetigo, scabies, & lepra ibi, *si jugem scabiem, vel impetiginem habens, si leprosus fuerit.* In noua autem lege leprosus non admittitur ad sacros ordines D. Thom. 1. 3. *quæst.* 82. *art.* 12. Nauarr. *cap.* 27. *num.* 202. *vers.* 13. *dico* Siluestr. *verb. Corpore vitiatus. num.* 5. Majol. *lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 1. Et quia scabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones quam proxime accedunt ad Lepræ naturam, etiam de scabie, & similibus infectionibus dubitare contingit, an Irregularitatem inducant, nec ne: Non est autem dubium has omnes infectiones habere secum insignem turpitudinem, quæ per se sufficiens caussa videtur Irregularitatis: idcirco Hippocr. *lib. de affect. sect.* 2. *num.* 35. eas magis turpitudines corporis dicebat esse, quam morbos, ex eo quia cutem defædant, sed ab internis morbis hominem liberant; cui sententiæ adhærebat D. Augustinus, ex quo Amat. Lusitan. sed Canonistæ non solum considerarunt in his infectionibus turpitudinem sed contagium, & morbum vsum liberum corporis impedientem, cum palam sit, eas vbi notabiles fuerint, non tantum externas partes contaminatas ostendere, sed etiam internas ob infectionem insignem totius massæ sanguinis. Verùm quia harum infectionum plures sunt species, quæ grauitate, fæditate, contagio, & impedimento liberi vsus corporis inter se differunt, certe operæ pretium est eas distinguere, vt sciamus quænam ejus grauitatis sint, vt Irregularitati locum faciant, quæ vero non. De Lepra igitur primò dicam, quod etiamsi non vnius speciei sit, tamen nunquam tam leuis morbus est, quin & turpitudine, & contagio, & incurabilitate, & incommodo sanitatis non sit adeò insignis, vt ea infectus ab Irregularitate dici possit immunis, sed distinguendum inter lepram, & quandam scabiei speciem, quæ visu ipso, & paribus signis ad Lepram accedit; signa ergo veræ lepræ necessariò tradenda videntur, dicendumque signa adducta in sacris incipientis lepræ conuenire maxime veræ lepræ, ex cujus caussa homines arcebantur ab ingressu templi, & à conuictu cum cæteris in ciuitate, non conuenire autem falsis quibusdam lepris, aliisque similibus infectionibus, quas tamen abusiuè lepras vocamus, & quas sacra scriptura forte lepras mundissimas appellat.

3

Quoad signa igitur veræ lepræ, & precipue ejus, quæ confirmata dicitur, sciendum quædam præcedere ipsam lepram; quædam vero ipsam jam confirmatam concomitari, de quibus omnibus diligentissime egit Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 14. percurrens prædictum *c.* 13. *Leuitici*, vbi etiam exquisitam, & exactam tradidit nominum declarationem, licet nonnihil differat ab iis, quæ Authores alij tradidere; nec mirum, cum omnes inter se multum discrepent in tradenda prædicta vera nominum significatione. Nos vt breuiter, & ad Canonistarum negotium tantum facientia afferamus, dicimus, has cutis infectiones triplici gradu distingui, nempe simplici cutis defædatione, exasperatione, & vlceratione. simplex defædatio Cutis Macula dicetur, Græcis Leuce, & Alphi, Latinis Morphea, & Vitiligo; estque in duplici differentia alba nempe, & nigra. Exasperatio altius autem penetrat, & quandam in ea asperitatem caussat, & dicitur Græcis Psora, Latinis Scabies, quæ similiter duplex est alba, & nigra, præterquam quod differt etiam secundum majorem, & minorem magnitudinem squammarum; nam cum majores squammas producit Græcis

4

dicitur Lepra, siquidem nigra fit, si vero fit alba dicitur Lichen, seu Impetigo, & Lepra volatilis. Vlcerationes si jam cutem penetrauerint, & carnem simul, & venas, veram lepram generant, quæ Elephas Græcis dicitur; nam alias lepra Græcorum Psora dicta est ipsa scabies. Amat. Lusit. *Cur. Medicin. sent.* 2. *Cur.* 32. *in schol.* qui tamen veram lepram ab Arabibus descriptam, & de qua in lege veteri tot præcepta emanarunt; elephantiasin Græcorum esse voluit, quod & aliis quibusdam Medicis probatur. Plures tamen lepræ nomine simpliciter prolato multo majorem morbum significari volunt quam scabies sit. quod & apud omnes communiter sine difficultate transit. immò neque ipsam scabiem malignam, & ferinæ nomine insignitam lepræ nomine insigniendam esse volunt; sed veræ lepræ duas constituunt species, vnam quæ nudo lepræ nomine appellatur, alteram, quæ & Leonina dicitur, & elephanthiasin proprie vocant. ita Gordon. & Valles. *vbi infra*, qui tamen hanc differentiam tradunt, quod Leonina est illa lepra, quæ fit à Cholera adusta, & cur sic dicatur docet Auic. 3. 4. *tract.* 3. *cap.* 1. Elephantiasis quæ fit à Melancholia, & eam, quæ fit à Phlegmate dicit Gordon. vocari lepram, quæ à sanguine Alopeciam, scimus tamen ex communi Medicorum consensu Alopeciam fieri à quocunque humore, & precipue à melancholia, & esse peculiarem quandam lepræ speciem Capiti familiarem. Prima autem illa species ab Arabibus Albaras nigra nominatur, & morbus est multo grauior, quam Psora, & scabies, vt ex signis ab Auic. *lib.* 4. *f.* 3. *tract.* 3. *cap.* 1. aliisque Arabibus allatis elicere possumus, & hanc à Celso vocari impetiginem dicit Mercur. *lib.* 2. *de morb. cutan. cap.* 5.

5

Sed quomodocunque sese res habeat, cum Canonistæ in lepra plura considerent, nempe turpitudinem, incurabilitatem, contagium, & impedimentum liberi vsus corporis, quorum omnium respectu leprosos irregulares esse volunt, qualibet scabies, nec forte qualibet lepra faciet hominem irregularem, cum non indifferenter in quocunque hujusmodi morbo sit par turpitudo, neque par incurabilitas, neque æqualis vis contagij, neque item par vsus liberi corporis impedimentum.

6

In his ergo considerari possunt plures gradus, pro majori, aut minori eorum grauitate, & primò in scabie, si sola mutatio coloris cutis fiat cum aliqua rubedine, & pruritu leuis scabies, & Prurigo dicitur, quæ quasi præludium est incipiens scabiei, licet antequam vlterius procedat, aptis remediis interdum sanetur. Iam vero si cutis magis defædetur, & pruritus crescat, & crustæ, aut pustulæ appareant, tum scabies dicitur. crescente vero jam pruritu, ita vt incendium afferat, pustulisque aut crustis multiplicatis, jam ferina scabies est, & ad lepræ naturam accedit, immo ipsa lepra Græcorum est. Cùm igitur in prima specie omnia sint debilia, nam modica apparet turpitudo, neque magnopere contagium immineat, & facilis sit curatio neque vllum adsit corporis impedimentum non videretur in illa posse habere locum Irregularitas, majus dubium excitari posset in secunda specie; in tertia autem res clara est. illud vero adnotandum eas infectiones magis accedere ad lepræ naturam, quæ caput, & faciem, aut per se solas, aut cum reliquis corporis membris defœdant, majus enim vitium subesse in massa sanguinis ambigitur, vbi elatiores partes inficiant, quam vbi inficiant humiliores, tenuiori enim

sanguine illæ, quam hæ nutriuntur; quamobrem auctores ferè omnes in hoc conueniunt, quod non sit 7 possibile aliquem esse perfecte leprosum, nisi facies defædetur, quam quæstionem proponit, & resoluit Gordonius *in lib. part. 1. c. 31. vers. Ista materia*; immo possibile è contra est corpus totum esse liberum, & caput, & faciem lepra infici, vt in Alopecia videmus. Cæterum quia totus cardo hujus rei vertitur in dignoscenda vera lepra, cum de hac plura veniant determinanda, quam de cæteris cutaneis infectionibus, jam veræ lepræ signa potiora tradenda, & nonnullæ experientiæ ad illam internoscendam in medium afferendæ ad probandum, an confirmata sit, nec ne. Signa ergo veræ lepræ sunt imprimis 8 Pilorum extenuatio, & minoratio, superciliorum depilatio, eorumq; crassities, oculorum rotunditas, narium ad extra dilatatio, ad intra coarctatio cum spirandi difficultate, verborum prolatio per nares, Aures subtiliatæ, faciei color lucidus ad fuscum vergens. addunt prædictis Auic. 3.4 *tract.* 3. *cap.* 2. Vallesc. *lib.* 7. *Philonij cap.* 21. & Gordon. *loc. cit.* musculorum consumptionem, ac maxime illius, qui est inter pollicem, & indicem. Ægri Melancholici fiunt, & moribus fiunt deterioribus, somniisque melancholicis fræquenter turbantur. Præter hæc in aliquibus Narium cartilago corroditur, ea nempe, quæ mediat nares, Pedes manusque scissuris scatent, vox rauca euadit, & catulina, & in summa instar omnium est corruptio ipsius formæ, ita vt non humana, sed ferina appareat, & accedere videatur ad formam Satyri, vt Gal. dicebat, *lib. de causs. morbor. cap.* 7. quam immutationem, & corruptionem formæ hujusmodi in leproso tanti facit Gordonius *loco allegato*, vt non credat, lepram dici posse confirmatam, nisi ad hunc vsque terminum sit progressa; vnde existimat ea de caussa non posse leprosum ab hominum consortio sequestrari, nisi in eo forma modo prædicto sit immutata, quanam autem ratione fiat, vt in leprosis forma ita deprauetur, docet Galen. *loco proximè allegato*, Sed Bauerius de Baueriis *Cons.* 22. ex Gulielm. de Placentia signum ponit confirmatæ lepræ, quod pro infallibili habet, & est apparitio pustularum, & scissurarum in radice linguæ diuersorum colorum, nam sunt albæ, rubræ, & citrinæ. Communiora sunt quæ sequuntur. Vlcerationes altiores carnem erodentes, incendium, & prurigo corpus colliquans, sudor fætidus ex corpore emanans, Anhelitus item fætidus, labia crassa; ex cute squammæ emittuntur ad instar squammarum piscium; quin etiam in ipsa cute maculæ apparent albæ ipsa cute humiliores, caro vero sub cute existens suum naturalem colorem amittit, & albidior apparet, quod signum est lepram occupasse etiam ipsas carnes; quod vt magis exploratum habeas Auicen. *loco cit.* jubet acu pungi carnem; si enim sanguis ex punctura exeat, lepra non est confirmata, sed si non exeat sanguis jam lepra confirmata est, & incurabilis. Aliud insuper signum magnæ considerationis affertur ex adnascentia pilorum, eorumque colore albicante; nam si vlcera ab ipsa lepra facta cicatricibus obducantur, ac post modum eo in loco pili albicantes renascantur, confirmatæ, ac verissimæ Lepræ signum est, ab ipsa quoque sacra pagina vna cum nonnullis aliis ex supradictis allatum. Illud autem notat Valles. *de sacr. Philos. loc. cit.* quod pili renascentes in reliquis partibus lepra occupatis mutantur in albos, in capite vero & barba in flauos & tenues, addo etiam admodum raros esse, vt in quibusdam notaui.

Quod ad experientias attinet jam vnam attulimus de punctura carnis cum acu, ex qua sanguine 9 exeunte Lepra curabilis est, exeunte vero lacteo quodam humore pro sanguine, confirmata est, & curationem non admittit, vt docet Paul. *lib.* 4. *suæ Med. cap.* 5. ex quo Valles. *vbi proximè*. Præterea desumitur alia experientia ex sensus stupiditate hoc modo, tenuissimam acum in leprosi corpus infigunt, quam puncturam si non sentiat, deplorata res est, consumatissima enim, & omnino incurabilis lepra est. Ex qualitate etiam sanguinis desumitur experientia hoc modo. Sanguis a leproso extractus orificio latiore in aqua lauatur, ac per pannum transcolatur, & si in fundo reperiuntur grana ad modum arenæ Lepra vera est. Ex auulsione pilorum aliam experientiam desumi volunt Auctores, auulsis enim capitis capillis si cum his etiam aliquod cutis, seu carnis frustulum auellitur, acta jam res est. Aliam ab ipso sanguine desumptam experientiam proponunt nonnulli hoc modo. Sanguinem leprosi ponunt in aqua clarissima, & si supernatet, lepra confirmata est.

Deniquè alia experientia affertur à nonnullis, 10 quam alias attuli *lib.* 3. *har. quæst. tit.* 3. *quæst.* 5. ex Leuin. Lem. *de occult. nat. mirac. c.* 51. *in f. quæ est hujusmodi.* vrina leprosi in matula colligitur, in eamque vsti Plumbi puluerem conjiciunt, si enim supernatet, signum certum est deploratæ, ac incurabilis lepræ. Sed hæc fortè pro Canonistis superflua à quoquam judicabuntur, quia si ad inducendam Irregularitatem sufficiens ipsa scabies est, vbi firma sit, & longo tempore durauerit, multò magis Irregularitatem inducet quæcunque Lepra etiam incipiens, & non confirmata. Verumenimverò hæc exacta lepræ confirmatæ dignotio per commemorata signa ad alia inseruire potest, vt maximè vbi agatur de ejectione leprosi à cætu hominum, vel de Thori separatione, & hujusmodi, in quibus hæc exacta lepræ confirmatæ notitia requiritur.

SVMMARIVM.

1 *Morbus Gallicus non ex vna tantùm caussa Irregularitatem inducit.*
2 *Morbi Gallici duæ species ex Majolo.*
3 *Gallici Morbi triplex species & in quanam locum habeat Irregularitas.*
4 *Morbus Gallicus, qui nullam exterius de se significationem præbet, an Irregularitatem inducat.*
5 *Irregularitas in morbo Gallico inducitur ex iis, quæ exterius apparent, & quanam ea sint.*
6 *Exterius apparentia in morbo Gallico ex diuerso capite inducere debent Irregularitatem.*
7 *Morbus Gallicus si celari facile possit, an inducere debeat Irregularitatem.*
8 *Penis ex morbo Gallico deperditus an Irregularem hominem faciat.*
9 *Raucedo perpetua ex morbo Gallico contracta an inducat Irregularitatem.*

De Morbo Gallico.

QVÆSTIO XXII.

Morbus Gallicus vt plurimum habet cum se non 1 vnam, sed multiplicem caussam Irregularitatis, nempe quandoque impedimentum liberi vsus cor-

corporis, turpitudinem, contagium, & difficultatem curationis, & scandalum. sed quia is morbus habet multos gradus, neque videntur, posse habere locum in vno, quæ habent locum in alio, idcircò non promiscuè quæ dicentur, intelligenda de quocunque morbo Gallico, sed de eo tantum, qui notabilem de se significationem præbere potest, vnde neque si quis leui Gonorræa laborauerit, aut vlcuscula, quæ citò curari possint, in pudendis passus fuerit, aut de presenti patiatur, aut leui bubone, ac de facili curabili afficiatur, dummodo scandalum absit, illico Irregularitati erit subjiciendus.

2 Majolus, qui profitetur, se ante omnes alios de morbo Gallico in ordine ad Irregularitatem pertractasse, vt dicit *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. duas morbi Gallici species constituit, & vtramque quidem grauissimam; nam vnam dicit ex sententia Medicorum esse horribilem valde propter vlcera per corpus diffusa, & propter extrinsecam deformitatem adjectis acerbis doloribus; alteram verò habere majorem cruciatum internum cum articulorum inflatione, membrorum, ac neruorum attractione, decoloratione vultus, & cutis sine vllo extrinseco vlcere, & vtramque magnam similitudinem cum Lepra habere asseuerat. Nos Medici aliter hanc rem enuclearemus, dicendo, Morbum Gallicum duplicis speciei esse (sequendo ejusdem Majoli distinctionem) & vnum potius per extrinseca signa, alium per intrinseca magis innotescere. sed multo magis ad rem nostram faciet si distinctiùs procedamus, nam si morbum Gallicum in species distinguere velimus prout ad negotium medicum magis pertinere videtur, aliter esset distinguendum.

3 Sed dicamus nunc, quod respectu Irregularitatis inducendæ per morbum Gallicum, tripliciter veniat diuidendus, nempe in illum, qui leuis, ac mitis est, solis paruis vlcusculis circa pudenda, vel breui Gonorræa, aut leui bubone concomitatus nullis aliis apparentibus symptomatibus, nisi forte aliquali capillorum defluuio, & hæc erit prima species. Secunda species grauior est, quæ contumaci Gonorræa, & vlceribus pudendorum malignioribus, & bubonibus insignioribus, dehinc etiam fœdis maculis, ac pustulis in toto corpore, & aliquando etiam in capite, & facie est insignis. Tertia denique species, quæ grauissima est, apostematibus, & contumacibus, malignisque vlceribus, & artuum doloribus, noctu maxime affligentibus, & abscessibus, ac carie ipsorum ossium, & Narium vlceribus cacoëthicis, & totali depilatione etiam ciliorum, & superciliorum est notabilis.

Ex hac igitur diuisione patet manifestè in prima hujus morbi specie minimam militare Irregularitatis caussam; si scandalum excipias, majorem in secunda: in tertia verò caussas & numero plures, & efficaciores, & grauiores militare, cum in ea concurrant omnia impedimenta, quæ ex morbis Irregularitatem inducentibus prouenire possunt, nempe Morbi difficultatem, contagium, deformitatem, sanitatis summum impedimentum, & scandalum, vt jam dixi.

4 Cæterum quia aliquando morbus Gallicus nullā de se exterius significationem præbet, sola autem doloris artuum acerbitate, & cruciatus malignitate se prodit, videndum à Canonistis est de hoc peculiariter; cessant enim in eo plures ex illis caussis, quas in cæteris concurrere dicebamus, præcipue vero deformitas, & scandalum, cum nullatenus per exteriora signa de se significationem præbeat, neque celebrationi impedimento sit, quia plerumque hujusmodi dolores noctu affligunt, interdiu vero hominem liberum, aut pene liberum relinquunt. Nisi ergo sola infectio Gallica per se sufficiens sit ad Irregularitatem inducendam, determinandum à Canonistis est, vtrum tales irregulares sint, necne.

5 Quod superest, certum est, Irregularitatem in hoc morbo induci ex iis, quæ oculis subjiciuntur, hæc enim scandalum pariunt, & deformitatem afferunt, vnde videndum, ex quibusnam signis homines morbo Gallico affici cognoscamus, & quæ maximè apparentia sint, & ex quibus vel ipsum vulgus facile, persuadet morbum Gallicum esse præsentem, sunt quæ sequuntur. Capillorum defluuium maxime vero eorum, qui ciliis, superciliis, & barbæ inhærent. [Quod signum certissimum Gallici morbi dicitur ab *Amato Lusit. cent.* 4. *curat. Medicin. n.* 4. *&* 14. & inter Iurisconsultos *à Sperello ex ipso Amato decis. for. Eccle-siast. par.* 2. *decis.* 14. *num.* 15. *dehinc*;] crustulæ, pustulæ & vlcuscula in cute capitis, in facie, in collo, & in reliquo corpore, ac cum his fœdus faciei color, vel ejus rubor insignis, oculorum offuscatio, Palati, Faucium, & Narium exedentia vlcera, raucedo perpetua, oris colluuies, ipsius Capitis & aliorum membrorum gummata, Palpebræ inferiores liuidæ, vt in nonnullis fœminis menstrua patientibus, scissuræ, & rhagades, in volis manuum, & pedum plantis, & alia nonnulla his non absimilia. Quibus accedant dolores artuum noctu maxime recurrentes, & molestantes, & alia quæ extra non apparent, de quibus idcirco nihil addo.

6 Hæc igitur, quæ pro signis infallibilibus morbi Gallici attulimus non vno ex capite omnia Irregularitatem inducere certum est, nam aliqua ob deformitatem, alia ob impedimentum liberi vsus corporis, & alia aliter faciunt hominem irregularem; nam si capillorum defluuium consideremus, id quidem ex magna deformitate hominem faciet irregularem, & ex magno scandalo, cum vulgus grauissimum, & fœdissimum illum morbum illico dijudicet, in quo tale defluuium capillorum apparet, & forma faciei mirum in modum deprauetur, maxime si cum capillis capitis etiam pili ciliorum, superciliorum, & barbæ decidant, vnde tanti facit hanc turpitudinem Majol. *loco cit. num.* 4. vt tales quasi publicos, & manifestos criminosos, & infames ab ordinibus sacris, vt reliquos infames repellat. At vero neque vllum sanitati hujusmodi depilatio affert incommodum, nec in veritate magnum morbum indicat, cum inter signa, quæ morbum Gallicum leuiorem esse demonstrant, sit defluuium capillorum. Iulian. Palmar. de Lue Vener. *cap.* 4. & cum eo Sennert. *lib.* 6. *Pract. partic.* 4. *cap.* 5. & alij, contra fissuræ, & rhagades in volis manuum neque ex deformitate, neque ex incommodo sanitatis Irregularitati debere caussam dare videntur, sed tantum quia cum morbum grauissimum denotent, scandalum afferunt, est enim tale signum ex potioribus, & minus fallibilibus denotantibus grauem morbum Gallicum, vt omnes Doctores firmant.

7 Quod reliquum est videretur à Canonistis id indubitanter determinandum, Morbum Gallicum nempe, qui celari possit, non inducere Irregularitatem, non obstante quod incurabilis sit, & contagiosus, quia videntur hæ duæ caussæ insufficientes ad inducendam Irregularitatem per se, nam de Incurabilitate nihil consideratione dignum occurrit, vbi non associetur aliis caussis efficacioribus, & de contagio idem dicendum quando non est de fa-

cili communicabile, vt in Lepra. cessante ergo in morbo Gallico, qui celari facile potest, scandalo, & impedimento liberi vsus corporis, videtur, salua semper Canonistarum determinatione, illum non inducere Irregularitatem.

8 Et in tantum crederem hoc esse verum, vt etiam si quis ex malignis vlceribus Gallicis, cicatrices insignes in corpore (quæ tamen occultari vestimentis facilè possent) contraxisset, aut etiam Penem totum deperdisset, vel aliud quodcunque quantumvis patens, ac indelebile signum in corpore conseruaret, non existimarem ex hoc Irregularem fieri. sed hoc ad me determinare non pertinet.

9 Sed inter alia signa conspicua grauis morbi Gallici, reposui Raucedinem perpetuam, & immedicabilem, quæ quidem tanto majorem dubitationem faciet, si cum ea conjungantur de præsenti, vel alias conjuncta fuerint, Gutturis, faucium, aut Narium, aliarumque partium contiguarum maligna vlcuscula, & exedentia. de hac igitur Raucedine non tam libere forte pronuntiandum, quod non sit sufficiens caussa Irregularitatis, cum, vt dixi, morbum Gallicum grauissimum denotet, & significationem de se præbeat maximam, ex quo scandalum emergere magnum, non est dubium.

SVMMARIVM.

1 *Febriens nec promoueri, nec ministrare potest.*
2 *Febres intermittentes, quartana simplici excepta, etiam in intermißione liberum corporis vsum impediunt, & idcirco semper inducere debent Irregularitatem.*
3 *Febres Hecticæ, & symptomaticæ ex naturalium viscerum obstructione, an Irregularitatem inducant.*
4 *Leuis febris quæ dicatur ad hunc effectum, vt non faciat Irregularem. & num. seq.*
6 *Pestis facit hominem Irregularem.*
7 *Pestis non semper est incurabilis.*
8 *Pestis, & Epidemia non sunt idem.*
9 *Peste cessante cessat Irregularitas.*

De Febre, & Peste.

QVÆSTIO XXIII.

Circà Febrem non aliter disserendum erat respectu Irregularitatis, quam de quouis alio morbo, qui liberum corporis vsum impediat; de éa tamen Canonistæ peculiarem sermonem habent, eamque conclusionem firmant, quod quandocunque hominem notabiliter vexat, vt libere actiones suas exercere non possit, inducat Irregularitatem, ita vt febriens nec promoueri, nec ministrare possit. Excipiunt autem illi febres intermittentes, & maxime intermissionis tempore, circa quæ tamen ex Medica officina sunt quædam non parui momenti ponderanda.

2 Et primò adnotandum, febres omnes intermittentes, si simplicem quartanam excipiamus, dummodo non adeo leues sint, vt nullius considerationis sint existimandæ, etiam in tempore intermissionis non permittere hominem, vt libere corporis muniis vtatur; quod tanto magis habet locum, quanto majoris vehementiæ febris est, quanto majoris durationis, quanto pluribus symptomatibus, & majoris momenti associata, & quanto minus interpolationis tempus habet, immo in duplici Tertiana, seu in triplici Quartana etiam febre omnino intermissionem per notabile spatium habente, homo non habet liberum corporis vsum, vnde semper videtur habere præsentem Irregularitatis caussam. sed quid ego in duplici Tertiana, aut Triplici Quartana dixi? in ipsissima Tertiana simplici non pertranseunte spatium duodecim horarum homo in die interpolationis non habet liberum corporis vsum, vnde neque sanus dicitur, neque sanus est. *l. Qui Tertiana ff. de Ædil. Ed.* quod apud nos probatione non eget, & hoc quidem non absque summa ratione, quia Tertiana laborans, non est in statu naturali, est ergo in statu præternaturam, & sic morbosus dici debet, sed in casu nostro multo facilius hoc habet locum, quia non solum Tertiana laborans in die interpolationis habet in se caussam morbificam, & dispositionem ad ægrotandum, sed potius dici debet in actu ægrotare, dum ad opera quædam naturæ est adeo ineptus, vt non nisi cum periculo eas exercere possit: nam si exempli gratia Tertiana laborantem permittes domo exire, aut quocunque modo sese exercere motu corporis, immo & è lecto tantum surgere, illico humor putrescens excitabitur, & ex simplici Tertiana duplicem, aut etiam continuam efficies, quod quidem hoc modo vsu venit, ob ipsius peccantis humoris naturam, qui vel minima occasione facile accenditur. Ergo febriens ex febri intermittente, Quartana excepta, erit semper impeditus etiam in die interpolationis in libero corporis vsu, habebit ergo semper sufficientem caussam Irregularitatis, & sic nec promoueri, nec ministrare vllo modo poterit, quæ omnia Canonistis consideranda propono.

Cæterum quoád febres continuas notandum, ex eis esse nonnullas, quæ vel habituatæ sunt, & fixæ, dicunturque Hecticæ, alias vero esse symptomaticas, & ex his quasdam dari leuissimas quidem ex naturalium viscerum obstructione dependentes; tam hæ autem; quam Hecticæ leues dici possunt vllo aliquo modo, quia neque vllo dolore, neque insigni symptomate, neque notabili corporis impedimento sunt molestæ. Sed Hecticæ humidum primigenium sensim depascentes, hominem extenuant, tandemque ad mortem perducunt, & quia cum confirmatæ sunt, curationem non admittunt, neque sunt à contagio liberæ, videndum an faciant hominem Irregularem: nam aliæ febres symptomaticæ jam commemoratæ neque incurabiles sunt, neque contagiosæ, cumque non magno impedimento sint libero corporis vsui, non viderentur facere hominem irregularem.

At vero cum leuis febris non dicatur inducere Irregularitatem, videndum quænam febris ad hunc effectum leuis sit nominanda; & videtur à Canonistis decisum, eam intelligi leuem, quæ non impedit liberum corporis vsum; at si considerabimus ea, quæ mox de Hectica febre retulimus, videbimus, eam non impedire hujusmodi liberum corporis vsum, quia homo non minus quam si sanus esset, liber est ad sua munia exercenda, & nullo corporis dolore afficitur, at vero talis homo dicitur sanus. Gal. *lib. 6. de sanit. tuend. cap. 5.* aut saltem etiam si sanum hunc non vocare debeamus secundum Galenum, quia vere non potest dici liber ad corporis munia exercenda, cum febricitet, sanum tamen vocabimus secundum Canonistas, quia talem

lem liberum vſum corporis habet, qualis ſufficit ad Irregularitatem euitandam, non erit ergò verum, quòd leuis febris non inducat Irregularitatem, cùm Hectica, quam vidimus leuem febrem eſſe, faciat Irregularem.

5 Dicendum videtur, leuem febrem ad hoc eam dici, quæ nullo notabili ſymptomate inſignis eſt, quales ſolent eſſe nonnullæ Tertianæ mitiſſimæ, & jam commemoratæ febres ſymptomaticæ ex naturalium viſcerum obſtructionibus originem habentes, & Quartana jam extenuata, & chronicæ quædam febriculæ, quæ ſperni poſſunt. At Hectica febris præter commemorata incommoda, de quibus ſuprà, habet ſecum ſummam extenuationem, quia abſumit Carnes, & radicale humidum, & idcircò non ſolùm leuis nomen non meretur, ſed eſt grauiſſima, & lethalis, vt notum lippis, & tonſoribus eſt.

6 Sed jam de Peſte loquamur, quæ dum actu affligit multò promptiùs quam alius quilibet morbus Irregularitatem inducit. Majol. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 2. ampliant autem Canoniſtæ, vt hoc non ſolùm locum habeat in eo, qui de præſenti peſte detinetur, ſed etiam in eo, qui peſtis ſuſpectus eſt, nempè quem facilè peſte præhenſum iri cenſemus, & hoc, ne, ſi infectus fortè fortuna ſit, alios inficiat. Duplicem autem cauſſam ejus Irregularitatis aſſignat Majolus, nempè Contagium, & incurabilitatem. Sed aduerte eſſe peſtes etiam aliquas ſine contagio, immò omnes abſque contagio incipere certum eſt, vt probaui aliàs *lib.* 3. *har. quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 2. *à num.* 13. *ad plures ſeq.* & tunc quidem ceſſante hac conditione, ceſſabit Irregularitas quantùm eſt ex hoc.

7 Prætereà non eſt adeò incurabilis peſtis; vt plures ab ea non euadant, nam grauiſſima cenſetur ab omnibus Medicis, in qua tertia pars ægrotantium vix ſuperſtes eſt, qualis ea Peſtis fuit, quæ annum Domini 1450. vagata eſt, & in ſumma non eſt abſolutè verum, eſſe incurabilem, ſi ex tribus partibus peſte affectorum vna ſuperſtes eſſe ſoleat; præterquam quod neque Peſtis ipſa contagioſa iudicata tam efficax cauſſa eſt communicationis morbi de vno ſubjecto in aliud, quantùm communiter creditur, cùm in vera peſte, quantùm ego exiſtimo, minimùm operetur contagium, ſed cita communicatio morbi ex aëris corruptione adueniat, cùm nulla vera Peſtis ſit, quæ ex aëris corruptione non fiat, & ea, quæ ex ſolo contagio fit, citiſſimè vires amittere neceſſe ſit ob reſiſtentiam, & reactionem eorum corporum, in quæ communicari debet contagium; amittit enim ſemper de ſuo vigore ſeminium peſtis communicando ſe de vno indiuiduo in aliud, tandemque euaneſcit, niſi ab aëre corrupto, ac peſtilenti adſit proxima diſpoſitio contrahendi hujuſmodi contagium, vt in particularibus Peſtibus vſu venit, quæ plures quidem homines ejuſdem domus, ac familiæ inficiendo, tandem agendi energia remiſſa, omninò, ac breui temporis ſpatio ceſſare ſolet, ſed nunc non eſt his locus; cogimur tamen plerumque communi hominum opinioni nos aſportandos committere, ex qua habemus, Contagium non ſolùm inſpiratione, & conuerſatione, & per tactum, & per veſtes, ſed etiam per viſum, ſi Diis placet, communicari, & ex hoc tam qui actu ægrotant, quàm qui diſpoſitionem proximam habere cenſentur ad ægrotandum, & peſtis ſuſpecti ſunt Irregulares omninò ob contagij periculum, judicantur.

8 Illud autem adnotauerim circà Peſtem, quòd non idem ſit Peſtis, & Epidemia, nam aliqui Iuriſconſulti, aliarumque ſcientiarum Profeſſores inter Peſtem, & Epidemiam nullam differentiam agnoſcunt, cùm tamen cauſſa, & periculo maximè eas diſtingui oporteat, nam Peſtis cauſſam habet communem, ſed deleteria, ac maligna qualitate inſignem, nempè aërem corruptum, ſeu malignam exhalationem contagio communicatam, Epidemia verò cauſſam quidem habet communem, nempè aërem intemperatum, & in primis qualitatibus excedentem, abſque concomitantia vllius prauitatis, vt ex Gal. aliiſque probaui *lib.* 3. *tit.* 3. *quæſt.* 1. *&* 2. differunt etiam periculo, quia in Peſte plures pereunt, quàm ſaluentur, nam Peſtis eſt morbus exitialis; in Epidemia contrà plures ſaluantur, quàm pereant, quia morbus eſt vt plurimum ſalutaris.

Atque ex his ſequitur, Epidemiam neque ob contagium, neque ob incurabilitatem facere hominem irregularem, ſed tantummodò ex vexatione corporis, ex qua impeditur ad ſuas naturales actiones liberè exercendas, vt quicunque alius morbus, qui liberum corporis vſum impediat.

9 Adnotandum prætereà, quòd Peſte ceſſante, ceſſat etiam Irregularitas, non obſtante contagio, quia ab eo, qui jam Peſte fuit affectus, & ab ea euaſit non ampliùs timetur contagium, & idcircò nullam cauſſam habet, ob quam repelli debeat aut à promotione, aut ab adminiſtratione ſacrorum; non enim fit in peſte quod in aliis quibuſdam contagioſis morbis euenit, nempè vt etiam recedente morbo retineant ægrotantes, ſeu potiùs conualeſcentes, & jam ſani facti ſeminium contagij, vt exempli gratia fit in morbo Gallico, ex quo recedentibus etiam cunctis morbi ſymptomatibus, perſeuerat tamen contagij ſeminium, ita vt etiam ſi de præſenti homo non appareat infectus, ſoleat tamen alios contagio inficere, vt quotidiè experimur; immò & illud experientia compertum eſt, mulierem non infectam morbo Gallico, habere in ſe aliquandò ſeminium ejus morbi, & non infectà alios inficere, quod etiam de viris euenire (licet multò rariùs & non ad longum tempus) non eſt impoſſibile; in his enim occultatur illud morbi ſeminium in aliqua corporis parte, neque vllam de ſe ſignificationem præbet quouſque in actum non producatur; id ipſum etiam de quibuſdam aliis venenis euenit, quæ latent per aliquod tempus in corpore, immò aliquandò per longiſſimum tempus, & dehinc cum in actum producuntur de ſe ſignificationem præbent excitando ſymptomata eorum malitiæ proportionata, vt de veneno Canis rabidi ſatis conſtat. Itaque quemadmodum in Peſte vbi ceſſauerit ceſſat in eo, qui Peſte jam fuit affectus omnis cauſſa Irregularitatis, ità in morbo Gallico hoc non haberet locum, quandocunque contagium judicetur ſufficiens cauſſa Irregularitatis, quia poſſunt etiam ceſſante morbo remanere ſeminia ipſius morbi, & deinceps repullulare. At vbi aliquis ſemel Peſte affectus ſit non ampliùs ea moleſtatur; non inquam, omni Peſte indifferenter, ſed ea tantum, quæ de præſenti vagatur, nam aliàs aduentante nouo Peſtis genere poteſt de nouo infici, vt experientia docet, cum multi bis, ac ter in diuerſis temporibus differentibus peſtibus fuerint affecti, at qui eodem tempore eodemque

genere Pestis pluries sint molestati non facilè reperiuntur.

SVMMARIVM.

1 *Fœminæ etiam suo modo sunt irregulares.*
2 *Mulierum Irregularitas quando habeat locum.*
3 *Virgo quando vere dicatur corrupta ex Canonistis.*
4 *Corrupta mulier dupliciter dicitur.*
5 *Corrupta quoad corpus dupliciter dicitur.*
6 *Non corrupta potest non esse Virgo, & corrupta potest esse Virgo.*
7 *Atreta, seu Velata dicitur corrupta, si viro jungatur, etiam si loca non violentur.*
8 *Virgo potest concipere absque violatione locorum, & quomodo.*
9 *Virgo quando vere constuprata dici debeat.*
10 *Pollutio non potest contingere ante seminis generationem, & vtrum Virgo ante dictum tempus possit mentalem Virginitatem amittere.*

De Irregularitate fœminarum.

QVÆSTIO XXIV.

1 FOeminæ etiam suo modo Irregulares dicuntur, cum inhabiles ex aliqua caussa fiunt ad quædam sacra suscipienda, & exercenda, quæ ad ipsas pertinent; nam aliquandò impedimento legitimo detinentur, ex quo Moniales fieri non possunt, nec velum qualecunque suscipere, nec publica officia, ac præsertim Abbatissatum exercere, & sic de cæteris. Nos pauca quædam de iis impedimentis addere possumus, quæ propria ipsarum mulierum sint; nam aliàs quædam, quæ viros Irregulares efficiunt, faciunt etiam Irregulares ipsas mulieres, vt est morbus contagiosus, vel qui magnum terrorem suis insultibus aliis incuteret, vt Epilepsia sæua, vel Lunatica passio, furor, & omnis species dementiæ, quæ in aliarum virginum præjudicium emanare 2 posset: in tantùm enim hæc mulierum Irregularitas locum habet, in quantùm earum morbi, ac vitia alias moniales lædere sint apta, nam quæ proprias personas deformant, non impediunt illas in omnibus, sed tantùm in quibusdam, cum surditas, mutitas, cæcitas, & alia vitia, & deformitates etiam insignes non impediant virgines consecrari, sed maximè impediant eligi in Abbatissam, vt existimat Majolus *lib.* 1. *de Irregular. cap.* 29. *num.* 5. quæ opinio an vndequaque veritati sit consona aliis Canonistis ponderandum relinquo. Nobis circa mulieres de corruptela tantùm virginitatis aliquid dicendum, & de pollutione. Hæc enim duo videntur peculiariter impedire posse, ne Monialis professionem emittat, aut consacrari possit, aut in Abbatissam eligi, de quibus videndus Majol. *vbi suprà.*

Circa corruptam ergò virginitatem occurrit du- 3 bitare, quandònam verè virgo dicatur corrupta, & primò afferamus quæ docent circà id Canonistæ, ac postmodùm quid secundùm Medicos sentiendum sit, licet, vt liberè meam sententiam dicam, nihil in hoc Medici determinare possint, cùm corruptio virginitatis, quæ prædicta affert impedimenta, maxima ex parte mentem respiciat, non corpus, Medici autem ad corporis tantùm integritatem respiciant; non desistam tamen, quin aliquid circà hoc in medium afferam.

Canonistæ igitur duplicem corruptelam conside- 4 rant, vnam ad mentem pertinentem, aliam ad corpus. Corrupta quoad mentem est, quæ ex negligentia, & complacentia, & assensu in pollutionibus spontaneis, (quæ nempe ex se, nulla data opera, vigilantibus, aut dormientibus accidunt) contaminatur; amittit enim irreparabiliter virginitatis virtutem, licet corpore sit integra. Corrupta quoad corpus est, quæ claustra virginalia violata habet, 5 quod dupliciter euenire potest, vel præter intensionem, vel ex propria voluntate, & data opera. Præter intentionem etiam dupliciter fit, vel casu, vt si Virgo impingat in aliquod obstaculum, quod claustrum virginale perrumpat, vel data opera, vt si Obstetrix, aut Chirurgus sanitatis caussa idem virginale claustrum violauerit, ac deuastauerit. Ex propria voluntate corrupta dicitur, quæ cum viro commixta, & violata est, aut quæ propriis manibus, vel instrumento aliquo, vel manibus alienis claustrum idem penetrauit, aut penetrari permisit. Ex quibus patet, quòd 6 quemadmodum virgo corpore integra potest amisisse virginitatem, ita corpore corrupta potest eandem virginitatem adhúc conseruare; licet quæ corrupta est quoad mentem virgo dici possit secundùm statum, non verò secundùm virtutem, contrà quàm eueniat de ea, quæ integra est quoad mentem, corrupta quoad corpus: nam, vt notissimum ex Canonistis est, virginitas non consistit in integritate corporis, sed in integritate mentis; atque hinc est, quòd ea, quæ mulier fieri non potest ob pudendi clausuram, quæ in aliquibus à Natura accidit (vo- 7 cantur autem tales Atretæ, Imperforatæ, seu Velatæ) si cum viro conjungatur, virgo ampliùs dici non potest, etiam si locorum integritatem seruet, ex assensu enim tantùm illicò virginitatem amittit, hoc est ipsam virginitatis virtutem, licet integra à viro remaneat.

Cæterùm ad ea, quæ magis propria Medicorum sunt accedens, de ipsa corporea virginitate differendum esset, de qua tamen lectorem, qui plura scire desiderat remittam ad harum quæstionum *lib.* 4. *tit.* 2. vbi & quid sit Virginitas, & de vera, ac naturali constitutione partium in Virginibus, & de aliis pluribus longioribus tractaui. Quod ad præsens negotium facit, illud est, determinare quandonam verè Virgo dicatur corrupta respectu integritatis locorum; quod tamen difficillimum est, quia, vt 8 *tit. præd. quæst.* 1. *num.* 32. docuimus, Virgo potest genitale viri admittere absque vlla violatione locorum, si vna, aut altera die à purgatione menstrua viro jungatur, itaque si id veritatem habet, vt veritatem omnimodam habere notat Pinæus *de not. Virg. lib.* 1. *cap.* 6. etiam integra virginitate corporali, hoc est non dilatatis, nec dilaceratis, aut vllo modo disjunctis vasis fæmineis, potest virgo virum admisisse, & concepisse, vndè si ad eam integritatem respiciamus, adhúc eam ipsam virginem esse pronuntiare deberemus, cùm nullatenus talis sit. Vt breuitati consulam id concludam, quòd corporalis virginitas amittatur intromissione quacunque notabili membri virilis; vel siquidem id nimis vigorosum videatur, dicamus, tunc debere dici om- 9 ninò constupratam virginem, cùm vir suo membro penetrauerit caruncalas illas Hymenem constituentes, quas Myrthoides, & Triangulares appellant, harum enim caruncularum (quæ Cariophilli speciem repræsentant) conjunctio, & cohærentia verus Hymen est, vndè tunc dici potest corporalis virgi-

virginitas amiſſa, cum hæ carunculæ disjunguntur per externam aliquam vim, quæ ſi à membro virili proceſſerit, omnino Virgo corrupta, ac violata dicitur, alias autem non ita. vel forte melius, tunc corporalis virginitas amiſſa dicenda eſt, cum membrum virile ad interna vteri etiam abſque vlla violatione, aut disjunctione locorum, ſed ſimplici intromiſſione penetrauerit, vt euenire poteſt non multo poſt menſtruam purgationem, præſertim ſi mulier ampla pudenda habuerit, & vir exile membrum fuerit ſortitus.

Quoad pollutionem tandem integra remanente primo ea Canoniſtarum ſententia, de qua ſupra, quod vera virginitas nempe mentalis, & ipſa Virginitatis virtus amittatur ſimplici aſſenſu, & ex complacentia, & deſiderio venereorum, dicamus, quod pollutio non poteſt contingere ante ſeminis generationem, ſemen autem generatur cùm menſtrua fluere incipiunt, tunc enim, & non ante mulier eſt apta generationi. Modo Canoniſtarum eſt decidere, vtrum antequam Virgo pollui ſit apta ex ſeminis ejaculatione, amittat tamen virginitatem, ſi ad eam malitiam perueniat, vt deſideret cum viro in actu venereo ſe jungere, & in hoc deſiderio, firma remaneat, ac ſe complaceat, nam hæc ad Animum ſpectant, & ad Canoniſtarum negotium faciunt. Dubium facere poſſet, ſi velimus Virginitatem conſiſtere in integritate locorum reſpectu emiſſionis ſeminis, ita vt non videatur Virgo illam amittere, niſi ex ſeminis ejaculatione delectationem percipiat, & cum aſſenſu, & voluntate ad eam concurrat. Itaque ſi hoc modo amittitur Virginitas, certe amiſſa non poteſt dici, vbi nulla ſeminis ejaculatio adeſſe poteſt, & ſic antequam Virgo ſemen ferat, hoc eſt ante decimum quartum annum, quo etiam menſtrua fluere incipiunt, non poteſt dici Virginitatem amiſiſſe etiam ex aſſenſu, & complacentia Venereorum; quæ tamen omnia Canoniſtæ magis clare definire poterunt in ordine ad Irregularitatem.

Tituli Primi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI OCTAVI TTVLVS SECVNDVS.

De Remediis Medicis.

Continens Quæstiones quatuor; quarum

Admodum Illuſtri atque Excellentiſſimo Viro,

D O M I N O

SILVESTRO COLLICOLÆ,

olim VRBANI VIII. P. O. M. MEDICO

à ſecretis, atque intimo Cubiculario. V. Cl.

Paulus Zacchias Medicus F.

HÆc quæ de remediis Medicis ſcripſi, Tibi, qui tanta dexteritate, tantoque Vrbis, & Orbis fauore ea in vſum conuocas, inſcripſi; atque hac occaſione arrepta, velim plura de Te, tuaque virtute, ingenij perſpicacia, animi ingenuitate, morum ſuauitate, ac medendi ſolertia dicere, niſi timerem eos, qui me Tui amantiſſimum nouerunt, illud Platonis mihi objecturos, cæcutire nempè vnumquemque in eo, quod amat. Tametſi alia ex parte vniuerſus hominum conſenſus in mei tutelam inſurgeret, qui vbi plura de Te dicerem, non cæcutire me, ſed vera dicere affirmaret, & plura etiam ſupereſſe mihi dicenda, quàm dicere poſſem. Sed loci anguſtia vlteriùs progredi me non patitur, & ſilere me etiam nolentem cogit. Vale, & me indies, vt facis, magis magiſque ama.

LIBRI OCTAVI
TITVLVS SECVNDVS.
De Remediis Medicis.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Medica vnde desumantur.*
2 *Remedia Diætetica ex quibus rebus desumantur.*
3 *Medici, & Ægroti, & Assidentes quomodo interdum circa Remediorum vsum delinquant.*
4 *Quæ Remedia consulere Medicus possit, quæ non, & primo de iis, quæ esse possunt contra Animæ salutem.*
5 *De Remediis dubiis an tentari à Medicis possint.*
6 *Æger an teneatur obedire Medico sub pœna peccati; pars negatiua. Contrarium. num.7. Vide num.13.*
8 *Æger non admittens remedia naturalia, remittens se in manus Dei mortaliter peccat. & vide num. 19.*
9 *Æger quandò excusetur, si renuat remedia à Medico proposita.*
10 *Iejunans notabiliter saluti corporeæ præjudicans, (peccat.*
11 *Infirmus tenetur ex charitate proprij corporis Medico obedire generaliter loquendo.*
12 *Quilibet tenetur custodire propriam salutem quantum potest, & maxime iis mediis, quæ ad id judicantur necessaria.*
14 *Homo non est suæ vitæ dominus.*
15 *Infirmus non tenetur obedire Medico, quando remedia aspera, & maxime dolorosa sunt, aut cum summa displicentia admittuntur.*
16 *Certitudo salutis ex remediis non habetur, sed tantum probabiliter sperari potest.*
17 *Non potest infirmus respuere remedia Medica ex eo, quod existimet expugnari posse morbum viribus Naturæ.*
18 *Infirmus non potest respuere medicamentum ex eo, quod majorem exacerbationem ex remedij vsurpatione timeat.*
20 *Infirmus non tenetur obedire Medico assumendo, vel admittendo medicamenta dubia, & periculosa, & vtrum erret talia remedia admittendo num. seq.*
21 *Non tenetur infirmus obedire Medico, vbi is imperet remedia extra communem medendi rationem, & multo minus si sint contra Animæ salutem, aut superstitiosa. num. seq.*

Quænam sint remedia Medica; & quænam Personæ circa eorum vsum errare soleant. Infirmus an, & in quibus casibus teneatur Medico obedire.

QVÆSTIO I.

1 RÉspiciunt Medica remedia tria Medica instrumenta, hoc est Diætam, Pharmaciam, & Chirurgiam; vnde ad Diætam pertinentia Diætetica vocantur, pertinentia ad Pharmaciam Pharmaceutica, & ad Chirurgiam tandem spectan-2 tantia Chirurgica. Quæ ad Diætam pertinent ea omnia sunt, ex quorum vsu tota victus ratio constituitur; hæc continet rectum vsum earum rerum, quas Medici Nonnaturales vocant, ac sunt, *num.6.* nempe Aër ambiens, cibus, & potus, motus, & quies, somnus, & vigilia, excreta, & retenta, & Animi passiones. hunc harum rerum rectum vsum in Ægris ad Medicum pertinet dirigere, ad Ægrotantem autem in his Medico, obtemperare, ad assidentes verò Medici præcepta quantum in se ipsis est executioni demandare. Verumenimverò tam Medici, quam Ægroti, & 3 Assidentes frequentius circa hæc, quam circa cæterorum remediorum administrationem grauiter delinquere solent vel negligentia, vel ignorantia, vel audacia, vel incontinentia, vel alia quauis ex caussa. Nam Medici aliquando non præcipiunt quæ præcipienda sunt, aut præcipiunt non præcipienda, aut concedunt non concedenda, vt ipsis Ægrotis gratificentur. Et multo magis in hoc interdum peccant ipsi Ægrotantes Medico non obedientes, ejusque consilia, ac præcepta spernentes, vt peruersis suis desideriis satisfaciant, vel infirmitatis incommoda nolentes sustinere, & sic de cæteris. Nec minus in hoc ipso Assidentes delinquunt, vel non mandantes in executionem ea, quæ Medicus imperauerit, vel porrigentes ægrotis cibos, ac potus noxios, & importune, ipsis ægrotis morem gerentes in his, quæ exposcunt, nihili facientes damnum, quod eorum saluti inde emergere potest, vel aliquando consulentes illis aliquid contra Artis dogmata.

Erratur quoque pari passu à singulis harum personarum in vsu remediorum Pharmaceuticorum, nam quoad Medicum jam alias plura eorum, in quibus ille peccat, deteximus, ac deinceps detegemus sic etiam & Ægri, & Assidentes circa vsum eorundem remediorum delinquunt; vt cum ipsi Ægri ob displicentiam, & horrorem, & abominationem eorum remediorum nolunt ea assumere, vel contra assumunt quædam non assumenda à Medico reprobata, & id genus alia. Eodemque modo circa remedia Chirurgica sæpe sæpius omnes, ac singulæ hujusmodi personæ delinquunt, cum Medici aliquando nonnullas operationes Chirurgicas vel consulunt, vel exercent, ex quibus vita patientis manifesto periculo exponitur, & ipsi Assidentes suasionibus suis aliquando ad eas ægrotos exhortantur, & iidem ipsi Ægrotantes vel recusant quæ recusare non debent, vel admittunt, quæ non debent admittere, in quibus omnibus cum possit aliquando intrare grauis, ac mortalis culpa, determinandum certe est, quando, & quibus remediis vti Medici possint, quibus vero non, quando item Assidentes, aut Ægrotantes consulere, aut admittere, aut dissuadere, aut renuere ea tuta conscientia possint, quando verò non.

Sed antequam vlterius progrediamur quædam dubia generalia discutienda sunt, & primò quoad Medicos videndum, an indifferenter omnia remedia Medica consulere possint, nec ne, quæ norunt 4 in Ægrotantis salutem emanare posse, ac dicendum

4 Medicum omnia remedia consulere, ac proponere posse, dummodo neque vllo modo contra Animæ salutem, neque certe, aut dubitatiue etiam contra salutem corporalem redundare possint, & quoad primam partem respicientem Animæ salutem, nullum interuenit dubium, & de ea re sufficienter verba feci alias *lib.* 5. *harum Quæstion. tit.* 3. qui est, *de Error. Medic.* quoad secundam partem etiam, quæ 5 respicit Medicamentorum dubietatem res est clara, quod nullum remedium consulere possit, quod certo contra corporalem salutem emanaturum sit, remanet tantummodo dubium in remedio dubio, quod dissolutum est ab aliquibus Canonistis dicentibus, Medicum non posse dubia remedia in vsum trahere, ac præstantius esse, Ægrum relinquere in manus Dei, & vide nonnullas tam Canonistarum, quam Medicorum auctoritates apud P. Theophil. Raynaud. *de Part. contra nat. cap.* 8. *num.* 2. non obstante ergo decantata Celsi sententia, Anceps remedium experiri, quam nullum, medicamenta & remedia dubia Medicus consulere, aut imperare non debet absque graui culpa, quæ quidem intrabit in ipsa remedij ancipitis admissione, etiam si deinceps res bene succedat, quia quantum est ex se Ægrum vitæ periculo exposuit, ipsa enim prohibita remedij dubij admissio antequam effectum suum prodat, culpa non vacat, de cujus grauitate, vel lenitate Canonistarum est determinare.

6 Cæterum quoad Ægrotum dubitatur primo, an ex præcepto, & sub pœna peccati teneatur obedire Medico. Plures Canonistæ quidem voluerunt non teneri. ita Innocentius, & Hostiensis relati per Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 2. *cap.* 2. Siluestr. *in summ. verbo Medicus num.* 7. Summa Ang. *verb. eod. num.* 10. Quin etiam supra citatus D. Theoph. Raynaud. *libro adnotato cap.* 6. *num.* 3. vult Ægro esse liberam prætermissionem remediorum, si sibi persuadeat, expugnari posse morbum viribus naturæ sibi relictis, vel si majorem exacerbationem ex remediorum vsurpatione vereatur, & in summa omnium remediorum rejectionem, dummodo non adsit certitudo salutis ex eorum admissione, quæ nunquam adest, esse licitam, & innoxiam probat ex 7 Victoria, vt ibi apud eum. Sed contra Priorum opinionem ipse Codronchius nonnulla adducit firmans, Ægrotum teneri obedire Medicorum preceptis sub pœna peccati, in quam opinionem videntur etiam nonnulli Canonistæ consentire, vt Lessius *de Iust. & Iur. lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 14. *num.* 96. qui dum determinat, hominem teneri permittere sibi membrum secari, si Medici id judicent necessarium, videtur multo facilius firmaturus, Ægrotum teneri obedire Medico in admissione aliorum re8 mediorum, quæ tam aspera, ac tam intolerabilia non sunt. Protrita deinceps est Canonistarum sententia, quod Æger non admittens remedia naturalia, ac necessaria ad recuperandam salutem remittens se in manus Dei, mortaliter peccet, quia hoc est tentare Deum, & de hujus peccati grauitate vidend. D. Lessius *lib. eod. de Iust. & Iure cap.* 45. *nu.* 4. licet supra citatus P. Theophil. Raynaud. *ibid.* cum nonnullis velit non cadere in remediorum prætermissione hanc Dei tentationem, dummodo forte Æger non expectaret ab ipso Deo salutem per miraculum, atque ex hac caussa renneret naturalia re9 media. Quomodocunque tamen sese res habeat, communior opinio est, in prætermissione horum remediorum peccatum interuenire ex parte Ægrotantis Medico non obedientis, dummodo remedia neque nimis horribilia, neque nimis aspera, neque nimium dolorosa sint, nec nisi cum maxima displicentia, & abominatione admitti possint: tunc enim infirmum excusant omnes, quia nemo secundum rectam rationem adstringi potest, vt vitæ suæ consultum in præsenti velit per tormenta, & cruciatus, præscitim cum salutis euentus nunquam sit certus.

At vero si illud veritatem habet, quod infirmus peccat jejunando, vbi jejunium notabiliter propriæ saluti futurum sit noxium *c. Non mediocriter de Consecr. dist.* 5. quanto magis peccabit si contra Medicorum præcepta quicquam vel admittat, vel renuat, quod vel admissum, vel rejectum notabiliter propriæ saluti præjudicare possit? nam vbi infirmus jejunaret etiam cum salutis nocumento, apparenter saltem videretur bene agere, & deciperetur tantum sub specie boni, cum id videretur agere amore obseruandi præceptum jejunij; sed vbi quicquam admitteret, vel rejiceret, quod notabiliter illi noceret, nihil tale illum excusare posset, sed potius accusari deberet, quod ex mollitie, vt displicentiam medicamenti non sentiret, vel vt prauo desiderio satisfaceret quicquam rejiceret, vel admitteret, quod rejicere, aut admittere non potest, nisi cum notabili salutis præjudicio.

Verumenimverò præstabilius videtur ad hæc determinanda nonnullas conclusiones firmare, quarum prima sit, Ægrum teneri ex charitate proprij corporis, ejusque salutis Medico obedire generaliter loquendo, aliter contra prædictam charitatem facere, neque sine peccato, quod aggrauare non parum videtur sacræ paginæ consilium *in Ecclesiast. cap.* 38. Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum. ac post nonnulla. Da locum Medico, & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria. Nec solum contra propriam charitatem, & contra sacræ paginæ consilium facit, qui Medicos, & medicamenta respuit, sed contra omnipotentis Dei dispositionem, qui vt habetur ex sacro textu ibidem, Altissimus de Terra creauit medicamenta, & vir prudens non obhorrebit illa; quandocunque ergo infirmus nulla potiori ex caussa renuit remedia naturalia à Deo in nostrám salutem ordinata, absque dubio imprudentiæ notandus, quia abutitur, ac spernit potius Dei beneficium, cum quibus an culpa pari passu incedat, nec ne, Canonistæ videant. illud certum est, quod si vnusquisque tenetur custodire propriam salutem quantum est ex se, & maxime tis mediis, quæ Natura ipsa nobis offert, & necessaria judicantur, tenetur infirmus admittere remedia medica, & obedire Medico, quia opera ejus sunt necessaria, vt mox ex sacra pagina dictum est. Quia tamen remedia medica non sunt vnius generis, neque omnia in omni casu, & omni tempore sunt necessaria, sed quædam magis, quædam minus, neque omnia item eadem facilitate in vsum trahi possunt, sed quædam facillimè, quædam difficillimè, quædam cum nullo labore, & displicentia, aut cruciatu, quædam contra cum multo labore, cum multa displicentia, & cum cruciatu maximo, insuperque aliqua certiorem salutem saltem probabiliter, alia vero magis dubiam promittunt, idcirco secunda conclusio sit, quod infirmus teneatur obedire Medico admittendo remedia, quæ in primo capite ad salutem recuperandam sunt necessaria, & alia ex parte renuendo ea, quæ notabiliter noxia judicantur, & à Me-

à Medico prohibentur. Circà alia vero remedia, quæ non sunt in primo capite necessaria, neque insigniter noxia, non grauiter errare Ægrum, qui ea vel admittat, vel respuat, & aggrauari culpam ex majori, aut minori necessitate, & ex majori, aut minori noxa. Hæc omnia videntur satis probata ex ea suppositione, quòd homo non est suæ vitæ Dominus, neque potest quicquam facere, aut omittere, quod vitæ suæ certò, ac notabiliter præjudicet, aliter posset homo etiam vim sibi inferre quod nullo modo dici potest. Quandocunque ergò infirmus respuit remedium in primo capite necessarium ad salutem corpoream recuperandam, aut quid assumit insigniter noxium, notabiliter, ac certò propriæ vitæ præjudicat, ergò non potest absque peccato infirmus absque sufficienti caussa talia remedia respuere, aut contrà Medici præceptum quid maximè noxium assumere. Nec dicatur, quòd hæc haberent locum, quandò ex remediorum admissione adesset moralis certitudo depellendæ ægritudinis, quæ nunquam adest; quia sufficit adesse probabiliter hanc certitudinem salutis, vt secundùm plurimum habetur. Quis est, qui non dicat, aut non videat ex quotidiana experientia, sanguinis missionem in internis inflãmationibus puta in squinantia, in phrænitide, in pleuritide, in febre ardente, esse de certo salutarem? videmus enim ex hoc remedio plerosque, immò inquam ex centum suprà nouem, & nonaginta saluari. Non est ergò ob id, quòd certitudo salutis in vno, vel altero non respondeat, rejiciendum remedium ob hanc incertitudinem, cùm sufficiat eam in pluribus, & secundùm plurimum adesse, & probabiliter de certo sperari posse. Modò cum Deus ex sacræ paginæ auctoritate determinauerit, opera Medici esse necessaria, non id sibi voluit, quòd ita necessaria sint, vt semper suum effectum sortiri de necessitate debeant, hoc enim pacto ita necessaria declarasset opera Medici, vt cum illis homo perire nullo modo posset, quod non est dicendum, nam Deus hominem creauit mortalem, & cum tempus decedendi aduenit, nullis remediis retardari potest, & quia idem Deus opt, max. noluit homini hujusmodi tempus reuelare, noluit etiam hominem medica opera renuere, sed necessaria esse simpliciter determinauit, vndè nunquam homo poterit hujusmodi opera renuere, sed supponere debet, esse semper necessaria, & sic Medico debet semper obedire in iis, quæ apprimè necessaria sunt ad salutem recuperandam, nam in cæteris nulla necessitas cogere debet infirmum ad admittenda remedia, quæ non tam necessaria sunt, & quæ rejecta notabiliter ejus saluti præjudicare non possunt, vt jam dictum est.

15 Tertiò dicendum, Ægrum non teneri obedire Medico in admittendo remedia aspera, intolerabilra, & quæ cum summa displicentia, & anxietudine vsurpantur, & videndi ad hoc citati per P. Theophil. Raynaud *cit. lib. de Ort. inf. contrà nat. cap. 6. num. 2.* contrà ponderat enim asperitas remedij ipsimet vitæ; quod tantò magis procedit, quantò remedia hujusmodi tam certam spem non promitterent ex eorum admissione, vt 16 certa salus attendi posset: nam hæc certitudo salutis vix, ac ne vix quidem in vllo remediorum genere reperitur: cùm omnia probabiliter tantùm dici possint profutura, non de certò ob indiuiduorum, & morborum, & mille aliarum conditionum diuersitatem, cùm indies experiamur vnum, idemque remedium, huic quidem juuare, illi autem nocere, alterum vero nullo modo afficere, immò vnum, idéque remedium eidem personæ pro status varietate modò juuare, modò obesse; vndè stante hac salutis incertitudine compensatur debitum illud charitatis personæ propriæ adjuncta etiam asperitate remedij; quamobrem exempli gratia, calculi per sectionem extractio, cum maximo vitæ periculo, & salutis incertitudine celebratur; non obligatur ergò calculosus in hoc Medico obedire, qui consuleret ad vitam protrahendam sese chirurgo secandum tradere; sic & membri demortui amputatio, & alia id genus respui tuta conscientia ab ægro possunt, cùm in hoc non teneatur Medico obtemperare.

17 Quartò dicendum, non posse infirmum ex eo, quòd existimet, expugnari posse morbum propriæ naturæ viribus, respuere remedia, & auxilia Medica, quæ neque aspera sunt, neque multùm dolorosa, neque summæ impensæ; neque aliter executioni admodùm difficulter demandari possunt, quod tamen licere existimauit supracitatus P. Theophil. Raynaud *præd. lib. de Ort. inf. con. nat. cap. 6. num. 3. in f.* & hoc summa cum ratione, quia infirmus non potest assequi vires suæ ipsius naturæ, neque cognoscere vires morbi, illasque cum naturæ viribus comparare, atque indè certò elicere, naturam superare per se posse morbum. Sed quid hoc? ne expertissimus quidem Medicus in semetipso ægrotante id cognoscere certò potest; poterit ergò ægrotus Medicinæ ignarus, & inexpertus plus nocere, quàm expertissimus Medicus? nimis certè defert, & vltrà quàm admitti possit, Pater Theophilus Ægrotantis cognitioni, & coërcendum omninò in hoc ejus dictum, qui tamen in cæteris tam prudenter, ac tam accurate solet differere.

18 Sed neque potest æger respuere remedia, & medicamenta ex eo, quòd majorem exacerbationẽ timeat ab ipsis, & difficilem suæ ipsius naturæ tolerantiam cognoscat ex remedij vsurpatione, quia neque hoc semper eodem modo succedit, neque Æger semper vno eodemque morbo laborat, neque semper in eodem statu, & in eadem ætate permanet, ita vt quod in vno morbo sustinere non potuit, in alio facilè sustinebit, & sic quod juuenem lædere poterit, juuare poterit consistentem, vel senescentem, hæc enim ita euariant ipsius Ægri conditionem, vt quod remedium aliàs multùm naturam exagitauit, de præsenti multùm coadjuuabit, tanta fieri solet in naturis pro ætatis, aliorumque accidentium conditione mutatio. Non tamen hoc procederet vbi Æger haberet cum hoc, aut illo medicamento naturalem antypathiam, & contrarietatem, vt si hortaretur Medicus assumere medicamentum, & velit præbere medicamentum ex Rosis, Æger autem à Rosæ odore naturaliter abhorreat, & ab ipso insignem læsionem percipere soleat, vt est casus apud Amatum Lusitan. *Cent. 2. nu....* in quo æger commonens Medicum, quòd Rosa sibi esset inimica, ideoque respueret eam assumere in medicamento, Medicus ejus rei oblitus rosas propinauit, ex quarũ potione æger syncope præhensus obiit. In quo casu, ac id genus aliis posset licitè æger tale medicamentum respuere, & Medico non obedire; at non indifferenter omnia, licet timeret de sua natura; id enim examinare, ac ponderare ad Medicum spectat, sunt namque interdum tales infirmorum timores inanes, & nullius momẽti, licet Medicus debeat stante ipsius ægri auersione, cum hoc aut illo medicamento, illud commutare, & aliud æquiualens propinare. Quæ omnia semper intelligenda cum ea conditione, quandò nempè propinatio talis medicamenti est apprimè necessaria, quia nulla, aut leuis culpa ægri intercedit, vt jam admonui, si renuat quid, quod ad ejus salutem recuperandam non sit in primo capite necessarium.

19 Quintò dicendum, multò minùs repudiari posse ab

infirmo tuta conſcientia abſque vlla confidentia ſuæ naturæ, aut timore remediorum, omnia & quæcunque præſidia naturalia permittendo ſe curſui naturæ, & in manus Dei non obſtante, quòd non expectaret à Deo ſalutem per miraculum, quia, vt jam ſuperiùs dictum, abuteretur, aut potiùs deſpiceret ipſius Dei beneficium, qui Medicinam creauit, & qui expreſſè per ſapientem monuit, ſe idcircò medicamenta creaſſe, quia ſunt neceſſaria, qui ergò reſpuit talia medicamenta reſpuit ipſius Dei beneficia nobis ad noſtram exigentiam, & neceſſitatem conceſſa, non ſecùs ac cibos, & potus, ac tantundem errare videretur, vel paulò minùs qui ad ſuſtentandam vitam cibos, & potus reſpueret, quàm qui ad recuperandam ſanitatem neceſſaria præſidia, & remedia naturalia reſpueret, vel abſque vlla cautela cibis, & potibus abuteretur confidens de ſua natura, & promittens ſibi de ea, vt omnia, ac ſingula errata in victus ratione ſuperare poſſit. Adde his, quòd æger non poteſt habere vllam certitudinem, aut notitiam, vtrum Natura poſſit abſque neceſſariis remediis morbum ſuperare, cùm neque ipſe Medicus ex Artis ſuæ præſtantia id ipſum vllo modo aſſequi poſſit, dico peruenire ad certitudinem talem, vt cognoſcat Naturam abſque vllo remediorum præſidio morbũ debellaturam. Itaque vbi remedia ſint neceſſaria ſaltem probabiliter, non poterit æger vllo modo illa renuere ex hac confidentia propriæ naturæ, niſi alia ex parte potiorem haberet cauſſam ea renuendi, quam juſtam, & ſufficientem is, ad quem ſpectat, judicaret.

20 Sextò dicendum, ægrum non teneri obedire Medico aſſumendo, & admittendo remedia dubia, & quæ licet vna ex parte ſalutem poſſint promittere, alia ex parte manifeſto vitæ periculo illum exponunt, quia licet aliquandò ſanari poſſint, interdum tamen contrarium effectum ſortita occidunt: nam neque Medicus talia medicamenta præſcribere poteſt, vt ex Canoniſtarum auctoritate ſuperiùs dixi. Dato autem quòd Medicus his non obſtantibus id genus remedia proponeret, ac aſſumenda juberet, æger non teneretur vllo modo obedire, cùm nulla ratio ſuadeat, vt teneatur exponere ſe vitæ periculo etiam dubio, & ſatiùs ſit, ac etiam magis prudens conſilium remittere ſe in manus Dei; ſed cùm dictum ſit, Medicum non poſſe talia remedia

21 præſcribere, dubitari poſſet vlteriùs, an æger ſciẽs dubietatem remedij aliquo modo erraret illud admittẽdo, & exponendo ſe vitæ periculo, ac videretur dicendum, ſalua ſemper veriori ſententia, nullo modo errare, cùm ſpes ſanandi honeſtet ægri actum in illius remedii aſſumptione, cùm licet medicamentum dubium ſit, tamen ille mouetur ad illud admittendum ſub ea ſpe ſalutis recuperãdæ, quod ſuccedere poteſt, licet etiam poſſet contrarium ſuccedere, quod maximè procederet, vbi ſalus aliàs eſſet jam deſperata, & de vita acta res eſſet: tunc enim omnem aleam ſubire licet, & poſſet non ſolùm æger dubium medicamentum abſque vlla conſcientiæ nota aſſumere, ſed & Medicus poſſet illud impunè proponerè, facta ſemper proteſtatione de Medicamenti qualitate; in hoc enim caſu inerat Cornelij Celſi ſententia, Anceps remediũ experiri, quàm nullum, & licet, vt aliàs dictum eſt; velint Canoniſtæ, ſatiùs eſſe in deſperata ſalute ægrum permittere in manus Dei, quàm dubij medicamenti exhibitione illum vitæ periculo exponere, tamen hoc intelligendum, quandò majus, ac certius imminet periculum, quàm vlla ſpes ſalutis appareat, nam vbi tam ſpes, quàm timor pares ſint, videtur, ſalua ſemper ſaniori ſententia, abſque omni culpa fieri, in deſperata ſalute anceps remedium vſurpare.

22 Septimò dicendum, non teneri ægrum obedire Medico, ſi is imperet remedia extra communem medendi artem, aut contraria conſuetis, ac rationabilioribus Medicinæ dogmatibus; vt ſi in febre ardenti Ægro merum copioſum bibendum ſuaderet, vel cibum aliquem deterrimum, ac noxium comedere, vel ſanguinem ſibi mittendum curare poſt copioſum Veneris vſum, vel in excedenti ventris fluxu diarrhætico, vel lienterico, & ſimili. 23 Multóque minùs tenetur obedire Medico Æger, ſi imperaret quid, quod eſſet cõtra Animæ ſalutem: in hoc enim non ſolùm non tenetur obedire, ſed peccat obediendo, ac debet potiùs mortem eligere, quàm obedire; cùm præſtabilius ſit mori, quàm contrà Deum peccare.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Diætetica pertinent ad vſum ſex rerum non naturalium.*
2 *In aëris vſu quomodò errare poſſit Medicus, & infirmus, & aſſidentes.*
3 *Infirmus ſpecialiter quando erret in vſu aeris ambientis.*
4 *In vſu motus, & quietis quomodò errare contingat.*
5 *In ſomno, & vigilia quomodò ſe gerere debeant Medicus, Æger, & Aſſidentes.*
6 *Quomodò errari poſſit in quarta re non naturali, hoc eſt, in excretis, & retentis.*
7 *Quid admonendum circà Animi paſſiones tam quoad Medicum, quàm quoad cæteros.*
8 *In cibo, & potu adminiſtrando Medicus quomodò erret.*
9 *In ciborum, & potuum vſu infirmus quomodò ſe gerere debeat.*
10 *Infirmus renuens comedere in jejuniis cibos à morbo requiſitos, & à Medico præſcriptos peccat.*
11 *Concedere cibos noxios infirmis jam deſperatis Medicus non poteſt.*

Diætetica.

QVÆSTIO II.

1 Diætetica remedia pertinent ad vſum ſex rerum non naturalium, in quibus præſcribendis Medicus debet ſe regere vt in quibuſuis aliis ſecundum rectas, ac communes Medicinæ regulas, & æger tenetur illi obedire ſub pœna peccati, ſi inobedientia ſit in notabile ſuæ ſalutis præjudicium. Prima autem ſex rerum naturalium aër eſt; in hujus vſu Medicus errabit, 2 ſi in leuiori morbo, vel in conualeſcentia, non omninò debili exiſtente ægro, non permittat illum domo exire ad Miſſam audiendam, vbi obligatio ex præcepto id requirat, vel ad aliud quid, ad quod ipſe æger ſit obligatus ſub pœna peccati, immò tunc æger non teneretur illi obedire, vbi proprias vires notas haberet, ac nullum ab aëre externo notabile damnum reportare timeret; deberet enim ſatisfacere obligationi audiendi Miſſam, aut alteri cuicumque, ad quam ſub pœna peccati teneretur, non obſtante Medici præcepto in contrarium. [Quod procedere debet, vbi Æger certus ſit, ſuis viribus fiſus, quòd nullum nocumentum ab Aëre percepturus ſit; àliàs ſi in hoc haberet dubium, debet obedire Medico, in quem omnis culpa transfundetur, ſi quicquam Æger delinquat non exeundo domo ad Miſſam audiendam, vel ad aliam quamcumque obligationem explendam.]

At verò contra peccaret omnino grauiter ipſe æger, vbi Medicus cognoſcens poſſe illi imminere notabile ſalutis nocumentum, & ab eodem Medico admonitus de periculo, tamen recuſaret obedire, & aëri improuidè ſe exponeret; quod procederet etiam ſi hoc faceret ob deſiderium ſatisfaciendi alicui obli-

gationi, vt audiendi miſſam in diebus de præcepto audiendam, quia tunc corporalis ſalutis periculum non ſolùm illum rectè excuſat ab ea obligatione, ità vt impunè poſſit abſtinere, ſed etiam obligat illum ad euitanda quæcunque propriæ ſaluti poſſunt notabiliter præjudicare, etiamſi id eſſet ex aliquorum præceptorum obligatione, vt in hoc caſu eſſet obligatio audiendi Miſſam in diebus Feſtiuis de præcepto. Quæ quidem probatione non egent, & aliàs diſcuſſa ſatis ſuperque ſunt, & non aliàs de his ſit ſentiendum, quàm de Ieiunio, & ſimilibus obligationibus, à quibus eximi ſolent homines legitimè ob aliquod juſtum impedimentum.

Non parùm etiam errare contingit ægrotantes vbi non ex vi morbi, ſed ex impatientia tolerandi calorem febrilem, ſtragulis cooperire ſe ſufficienter contrà Medici admonitiones recuſant, & in cauſſa interdum ſunt, vt ab aëre externo pori cutis claudantur, & via irrumpenti ſudori præcludatur, qui fortè febrem ſolueret. Vndè poſtmodum ex benigna febre maligna efficitur, & ex tuta periculoſa, vt indies obſeruamus in iis, qui nimis intemperantes ſunt, & nimium ſenſui, & corpori proprio indulgent, quos ſatiùs eſſet ſuæ intemperantiæ manuducendos relinquere, quàm pati inter medendum tantoperè contrà propriam ſalutem operari. [Errant etiam grauiter tam Medici, inquam, quam Ægrotantes, & aliæ quædam perſonæ, vbi illi nempè Medici, vt prædictis perſonis gratificentur, judicant, Aërem, in quo obligantur tales perſonæ commorari, aut reſidere, futurum ipſis noxium, hæ verò perſonæ, quæ reſidere, aut commorari tenentur, à Medico tale judicium extorquent, vt illo mediante, vacationē à ſuperioribus impetrent. Contrà verò errant quidam lucro fortè inhiantes, aut dignitati alicui aſpirantes, qui non obſtante Medicorum diſſuaſione judicantium aërem illum futurum ſanitati ipſorum maximè aduerſum, ac poſſe indè illis euidens vitæ periculum imminere, ad id tamen conſilium aſpirantes ſe conferunt, quorum aliquos vidimus propriæ auaritiæ, ac ſuperbiæ pœnas luere.]

4 Secunda res non naturalis motus, & quies eſt, in cujus adminiſtratione Medicus grauiter errare poteſt imperando motum intempeſtiuum, vt ſi febricitantem curſu, & lucta defatigaret ad eliciendum ſudorem, vt Prodicus ille apud Hippoc. 6. *Epid. Sect.* 3. *tex.* 27. ſed infirmus tunc licet ægrè poſſet obtemperare, non teneretur ejus præceptis obedire vllo modo, nam hujuſmodi remedium contrarium omninò eſt rectæ medendi rationi, cùm febris expoſcat refrigerantia, & humectantia, motus autem, & labor excalfaciant, & exiccent; itaque non motus imperandus, ſed quies, infirmuſque lecto eſt continendus interdicto omni motu maximè laborioſo. Diſſoluit enim meliores ſpiritus motus, ægrumque ità debilem reddit, vt poſtmodùm cū morbo luctari non valeat, ſed omninò ſuccumbere cogatur, vt infirmis, quos curandos ſuſcipiebat prænominatus Prodicus eueniebat, eos enim omnes occidebat tali medendi ratione. In hujus rei vſu poteſt quoq; notabiliter infirmus peccare, vbi cōtrà Medici præceptū quicquam faceret, mouēdo ſe, ac defatigando intempeſtiuè cum maximo, ac notabili ſalutis detrimento, etiamſi hoc faceret ad ali[illegible]em bonū finem, exempli cauſſa, vt alicui obligatio[illegible]tisfaceret, cui teneretur ex præcepto, non aliter quam ſuperiùs in ſimilibus dictum ſit. Pari errore implicaretur infirmus, qui nimia quiete, & otio morbum inſigniter foueret, & notabiliter ſaluti propriæ præjudicaret. In quo caſu occurrit dubitare, an ſi Medicus judicet exempli gratia, Chachecticum, ſeu Hydropicū moueri debere, ille autem in hoc difficultatem ſentiat, ac laborem non mediocrem, atque ea cauſſa recuſet ſe mouere, ac Medico obedire aliquo modo peccet, cùm motus ad ejus curam ſit maximè neceſſarius, ac dicendum videtur, ægrum debere quidem omni conatu propriæ ſaluti conſulere, ſed non interuenire in hoc notabile erratum, cùm difficultas ſe mouendi ſit excedens, à qua excuſatur ab inobedientia Medici, ſi à motu abſtineat.

5 Tertia res non naturalis ſomnus, & vigilia eſt, in quibus rebus præſcribendis Medicus rationalis, Artis regulis innixus procedere debet, & infirmus in his, vt in cæteris omnibus peccaret, vbi ſomno intempeſtiuo, & immoderato vteretur cum maximo ſalutis propriæ prejudicio, & nollet pati ſe vbi vigilandum eſt, excitari, vt in acceſſionibus febrium, in quibus ſi ſomnus non eſſet nimis innaturalis, & profundus ita vt inde argueremus impotentiam infirmi ſe abſtinendi à ſomno, ſed tantùm eſſet leuis inclinatio ad dormiendum, quę cum ſuperari facilè poſſit, tamen ęger dormire vellet, certè ex mea ſententia omninò peccaret ex mollitie, & impatientia vigilandi, quia hoc eſſet in pręſentaneum damnum, ac id quidem graue propriæ ſalutis, ac tantundem eſſet rebus nociuis, & aliis rebus maximè ſaluti contrariis contrà Medici pręcepta vti velle.

6 Ex quarta re non naturali etiam remedia Medica deſumuntur, ea eſt excretio, & retentio, & in hac ipſa, vt in reliquis ſi ęger quid pretermittat, aut admittat, quod inſigniter dānoſum ſit ejus ſaluti, abſque dubio ob incontinentiam peccati reus cenſendus, hujuſmodi erroris inſimulandus eſſet quoties aluo fluente, & ad periculum vſque adſtricta diu permanente, renueret aut clyſteres, aut ſuppoſitoria, aut medicamentum, aut quoduis aliud pręſidij genus, quod ad ciendum remorantem aluum eſt deſtinatum; nam non adeò rarum eſt, vt aliquandò non contingat, quoſdam ægros tam moroſos eſſe in his remediis admittendis, vt quamuis aleam potiùs currere determinent, quàm illis vti, etiamſi ab his neque vllum inſignem dolorem, neque notabile incommodum, neque faſtidium reportare ſoleant, ſed ex ſola pertinacia ea remedia renuentes, fœminæ prælertim, in quibus conuincendis nulla ratio, quæ perſuadeat inueniri poteſt, ſed & Aſſidentes interdum præter rem ex proprio marte quædam offerunt ad ciendam aluum, aut quædam conſulunt, vel applicant ipſis infirmis vndequaque noxia, & mortalia omninò eos peccare, fortè dubio apud Canoniſtas non erit locus.

7 Ad animi paſſiones pertinet quinta res non naturalis, ad quas refrænandas æger quantùm fieri poteſt, & quātùm Medicus imperauerit, tenetur: excuſatur tamen in hoc ob impotentiam, & impoſſibilitatem tales paſſiones refrænandi, quæ vt plurimum, nē ſemper dicam, ab humorum exuberantium qualitate dependent, pro eorum enim natura hæ, aut illæ paſſiones vigere ſolent, & niſi hujuſmodi humores, vel reſoluantur, vel euacuentur, vel in aliam naturam abeant, vix poſſibile eſt, vt æger ſeſe cohibere poſſit, cum vehementes maximè ſunt, quia permanente cauſſa illas excitante, neceſſe eſt etiam eas paſſiones vigere. Verùm ad Medicum etiam pertinet paſſiones hujuſmodi cōpeſcere pro artis ſuæ induſtria, & quia aliquandò pro remedio aliquorum morborum opportunum videtur modò vnam, modò aliam paſſionem excitare, videndum, an liceat Medico tali remediorum genere vti; ſcimus enim in frigidis morbis, vt in ſomno profun-

do,& innaturali,aliisque frigidis affectionibus cōducere bilem mouere,iramque excitare, qualem casum eleganter repræsentat Horat,*lib.2.serm.sat.3.* de auaro illo læthargo detento in his carminibus.

Pauper opimius argenti positi intus, & auri
Qui vejentanum festis potare diebus,
Campana solitus trulla vappamque profestis.
Quondam lethargo grandi est oppressus, vt hæres
Iam circùm oculos, & claues,lætus, ouansque
Curreret; hunc Medicus multùm celer, atq; fidelis
Excitat hoc pacto,mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem sic erigit, addit, & illud
Ni tua custodis auidus jam hæc auferet hæres.
Men' viuo?

sed vbi sanguis luxurians delirium cum risu,cum nimia petulantia concitat, præstat aliquid triste ægro nunciare, & melancholiam, aut tristitiam irritare, quòd ægrum à sua petulantia cohibeat.Sed & in sanguinis eruptionibus maximè cum impetu factis,aliisque excretionibus immoderatis, & excedentibus subitus timor incussus pro præsentaneo remedio est, easque subitò cohibere solet: Itaque seriò inquirendum,an ad aliquos præcipites morbos sanandos has passiones excitare Medico liceat.Ac dicendum videtur,non aliter de his sentiendum, quàm de aliis quibusque Medicis remediis, quibus in tantùm vti licet, in quantùm tuta vndequaque vel magna ex parte sunt,sed si dubia vndequaque,vel magna ex parte sint, ab illis abstinendum;si ergò ex subita aliquarum passionum excitatione imminet euidens vitæ periculum subiti interitus, Medicus abstinere debet non minùs quàm ab aliis dubiis remediis, & quæ nullam securitatem promittunt,quibus abstinere satiùs est,& ægrū in manus Dei permittere, vt Canonistæ sentiunt. Quamobrem non omninò admitterem Cardani remedium excitando subitum,ac magnum timorem instantis mortis ad compescendam impetuosam sanguinis ex naribus eruptionem in quodam infirmo; nam id genus remedij maximè dubium,& periculi plenum est, cùm per timorem sanguis cum impetu ad cor recurrat,& possit ipsum momento suffocare.Itaque abstinendum ab his, & similibus remediis censeo, eo quòd & dubia sint,nec tutò operentur, & major sit periculi timor ab his, quàm spes vlla salutis.

8 Connumeremus nos pro vltima re non naturali cibum,& potum, in quorum administratione Medicus multotiès,ac multifariam errare potest,vt aliàs *Tit. de Medi.* monuimus, vel nimio rigore, vel nimia indulgentia,eodemque modo infirmus,& assidentes.Medicus in his,vt in aliis omnibus communem,ac rationalem medendi viam seruet, itaque tenuissimam diætam per plures dies imperare extrà morbi exigentiam non debet, æger autem, si imperaret, & cognosceret ad rem suam non facere,non teneretur obedire,sed è contrà non seruando diætam rationabiliter à prudēti Medico præscriptam,& insigniter errans in notabile præjudicium propriæ sanitatis maximoperè peccaret,non solùm,inquam, si Medicus tenuissimā diætam præscriberet,& ille largiorem seruaret sed etiam, & fortè grauiùs, si Medicus tenuem, aut etiam pleniorem imperaret,& ille seruaret tenuissimam;& dixi, quòd fortè grauiùs erraret infirmus, qui ex proprio marte tenuiorem diætam seruaret contrà Medici præceptum,& Medicinæ regulas, quàm si largiorem seruaret vbi tenuior à Medico secundùm Artis propriæ regulas imperata esset, quià minus malum est repletio,quàm inanitio, & in multò majus sanitatis præjudicium est inanitio excedens, quàm excedens repletio, vndè morbi ex repletione facti multò faciliùs curantur, quàm facti ex inanitione, juxta illud Hippocratis,facilius est repleta euacuare, quàm euacuata replere.

9 In cibis eligēdis æger tenetur Medici præceptis obsequi,illudque hic etiam repetendum, errata quæcūque notabiliter propriæ saluti præjudicare possunt, culpæ obnoxium pro errati, & prædicti præjudicij grauitatem hominem reddere, quod tamen Canonistis decidendum relinquo. Sed in assumptione ciborum quomodò se gerere debeat æger, an peccet nimirum si vim sibi facere recuset, neque vllo ingenio curet sibimetipsi cibis opem ferre ad vitæ sustentationem, ità ob hoc de facili periclitetur, non adeò in promptu est, nam vna ex parte ad impossibile nemo tenetur, videmus enim in ægris interdum deploratas inappetentias, tantasque à cibis abominationes, vt quiduis pati potiùs sint parati,quàm cibos assumere. Alia verò ex parte non dubium est, quòd cibis in totum abstinere est seipsum interimere, contrà quàm vnusquisque teneatur ex proprij corporis saltem charitate; dicendum ergò videtur, teneri aliquo modo infirmum ad id,quod potest,vim sibi aliquo modò inferendo, non tamen magnam interuenire culpam, si adsit exexpugnabilis rupugnantia assumendi cibos ob morbi violentiam.Inuitus enim ægrotus id facit, nec potest ob eam repugnantiam ciborum assumptione sibi succurrere.Sed interueniretne peccatum si cibos bonos admittere ob eam repugnantiam recusaret,deteriores autem admitteret? ac profectò si ex violentia morbi id accideret,non videretur peccare,quia satiùs est deteriore cibo vitam sustentare, licet morbo is sit contrarius,quàm meliorum abstinentia omnem vitæ spem amittere.Neque ab re Hippocr.*lib.2.Aphor.38.* dicebat,deteriorem cibum,ac potum suauiorem,meliori ac minùs suaui esse præferendum, nam licet ibi dicat paulò deteriorem cibum, aut potum, non promiscuè quemcunque deteriorem meliori, ac minus suaui esse præferendum, loquitur ibi in casu, quo etiam minùs suauem æger posset assumere, at in casu nostro, vbi supponimus ægrum quauis sibi vi facta meliores cibos non posse admittere, & tamen admittere deteriores, locum habet id, quod determinauimus, licere ægro deterioribus cibis vti, ne totali ciborum abstinentia deficiat, si ex morbi violentia meliores assumere non potest.

10 Sed aduertendum, quòd infirmus recusans in jejuniis comedere cibos à morbo requisitos, & à Medico præscriptos, licet vetitos, volens jejunium seruare omninò peccat, si in notabile præjudicium propræ salutis id sit, vndè mulierculæ, quæ nunquam norunt rationibus acquiescere, in hoc peccato sæpissimè implicitas videmus existimantes se bonum, immò melius opus perficere jejunando etiam in corporeæ salutis non contemnendum damnum, quàm vetitis cibis propriæ saluti consulere. Sed apud illas nulla ratio tam valida est, vt hoc illis persuaderi possit; manentes autem in earum ignorantia, ac pertinacia sæpissimè ex hoc errore in vitæ dispendium labuntur, & suæ pertinaciæ pœnas luunt.

11 Húc spectat etiam ciborum quorundam, ac potuum per Medicum concessio, qui morbo aduersissimi sint, ac possint insigne damnum ægro afferre, plerique enim Medici in desperatis morbis ægris quæcunque volunt concedunt; quin & ipsi ægri, & assidentes in eandem culpam labuntur, quod tamen mor-

mortale peccatum inferre ostendit pluribus Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.* 8. non enim dubium esse debet hujusmodi prauos, ac noxios cibos, vel potus mortem in desperatis ægris accelerare saltem posse; vnde certum est, quod etiamsi per momentum ægrotanti mors accelerаretur, Medicum, & ministros id consulentes, aut offerentes ejus mortis reos effici, quod vlteriore probatione non eget. Circa potum vero illud specialiter discutiendum, vtrum tantundem peccet Æger assumendo potum ad extinguendam sitim, vt assumendo cibos noxios, vt appetitui tantum satisfaciat; dicendumque videtur non esse parem vtriusque rationem; quia ciborum appetitus facillimè tolerari, & superari potest; non sic autem sitis, quæ res maxime anxia est, & toleratu difficillima, ita vt, quemadmodum alias dixi, facilius toleretur fames per diem, quam sitis per horam, quæ caussa potissima fuit, quod sancta Mater Ecclesia non obligauit nos, vt in jejuniis siti corpora maceraremus, sed tantum fame, & cibi ablatione; cognouit enim sitis tolerantiam posse in maximum salutis corporeæ damnum redundare, accendendo sanguinem, & spiritus, & augendo respirandi necessitatem, vigiliasque, & alia accidentia perniciosissima excitando; non sic autem fames, & ciborum abstinentia, quamobrem decernendum videtur, an æger ex sitis molestia potum contra Medici præceptum assumens aliquo modo contra animæ salutem operetur, ac dicendum videtur, nullo modo in culpa esse, quia excusari debet ob intolerabilem molestiam ipsius sitis, quæ dictat, immo cogit ægrum, vt aliquo modo exigentiæ propriæ subueniat, partesq; exiccatas refrigeret, ne inflammentur, & respirationis necessitas augeatur, & alia inde mala succedant. quamobrem non tenetur æger in hujusmodi ardenti siti, ac clamosa, tam rigorose præceptis Medicis obtemperare, quin & ipsi Medici contra Medicinæ regulas, immo inquam forte contra propriam conscientiam peccant, qui ægros suos sitis tolerantia exagitantes, ac misere torquentes illos ad aliquem morbum exitialem, vt pulmonum, pectorisque inflammationem, irreparabiles vigilias, anxietudines, & id genus alia symptomata inducunt.

SVMMARIVM.

1. *Remedia dubia Medicus præscribere, vel admouere non debet.*
2. *An infirmus, qui sciens assumit medicamentum dubium, peccatum committat.*
3. *Remedia superstitiosa neque Medicus præscribere, neque assumere sine peccato Æger potest, sic consulentes.*
4. *Medicus non potest medicamentum nimis purgans, & suspectæ violentiæ præscribere, neque æger tenetur illud assumere. amplia quoad ægrotum. num. seq.*
6. *Non potest Medicus vno eodemque die plura remedia generosa vsurpare.*
7. *Æger an absque Medici consilio assumere possit medicamentum catharticum, ac validum.*
8. *Æger non debet Medicum importune sollicitare ad aliquod remedium sibi exhibendum.*
9. *Æger quando teneatur remedia admittere, quando vero non.*
10. *Ægrotus non sine summa culpa decipit Medicum asserendo se assumpsisse, remedium, quod non assumpserit, vel contra.*

Pharmaceutica.

QVÆSTIO III.

INfinita penè numero sunt remedia ex Pharmacia desumpta, in quorum vsurpatione tam Medicus, quam infirmus, & Assidentes, errare grauiter possunt, jam vero & hic specialem locum habent duæ conclusiones alias firmatæ; prima quod 1 remedia dubia Medicus præscribere non debet. Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.* 6. vbi & quæ sint hæc dubia remedia declarat, tametsi alias in desperata salute licere dubium remedium vsurpare ostendat. Theoph. Raynaud. *de Part. contra nat. cap.* 8. *num.* 3. sed dubium Canonistis deciden- 2 dum interuenit, vtrum infirmus sciens assumens tale medicamentum non minus quam Medicus in culpa sit, cum contra propriam charitatem, & corpoream salutem operetur eam in discrimine ponens. Secunda conclusio, quod remedia super- 3 stitiosa neque Medicus sine mortali culpa præscribere, aut consulere, neque alius quisquam, neque admittere infirmus potest. His generaliter positis ad magis particularia descendamus, ac silentio præteritis singulis Pharmaceuticorum remediorum speciebus (hoc enim & nimis difficile, ac operosum, nimisque longum esset, ac intolerabili tædio lectorem afficeret (de soluentibus primò aliquid dicamus. Medicus ergo non potest medi- 4 camentum nimis purgans, & ex cujus violentia superpurgatio, aut alia timorosa accidentia expectari possunt, Ægris suis præscribere sine graui culpa, vt ostendit Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 14. cum tutius sit medicamentum infra id, quod deberet, quam vltra operari ob virium conseruationem, quam primo loco respicere tenetur. Sed nec Æger Medico obedire vllam habet obligationem, si tale præscribat illi medicamentum, cujus vim etiam ille haberet notam ex publica voce, & fama; vt si vellet illi propinare Antimonium, Mercurium, sublimatum dulcificatum, Helleborum, & alia id genus, quibus nonnulli procacissimi Chimici, & Empirici indiscriminatim vtuntur, & cætera item quibus etiam Rationales Medici morbos depellere student, vbi vires non recusent. Hæc enim licet à prudenti Medico præscriberentur, non teneretur æger admittere, si de sua salute dubius esset, posserque ea ob eumdem timorem, tuta conscientia recusare. Nec solum si medicamentum purgans nimis violentum sit, potest æger illud 5 absque culpa renuere, sed etiam si esset nimis horribile, & cum maxima auersione sumendum esset; excusatur enim æger ob eximiam illam displicentiam, maxime si alia eorum vice à Medicis vsurpari possint, neque enim ab aliquo singulari medicamento, certa, ac secura salus promitti ita potest, vt alia in ejus locum non suppetant. vbi ergò hæc certitudo salutis absit, ad quid cum tanto horore, & displicentia hoc potius medicamentum, quam aliud minus horribile, & quod facilius assumi potest, vsurpare? Quinetiam illud habere locum hic crediderim, quod dato etiam quod in assumptione hujusmodi medicamenti daretur certitudo salutis, quæ tamen nunquam datur, non teneretur tamen æger ob difficultatem assumendi illud admittere, vt in similibus ostendit P. Theophil. Raynaud. *de*

ort. Inf. contra nat. cap. 6. num. 2. & 3. nam etsi negligere propriam salutem sit contra proprij corporis charitatem, tamen nolle hujusmodi medicamentum assumere etiamsi ab eo certam speret salutem, non est illam negligere, sed nolle eam tali medio recuperare, quia est maxime horribile, & ipsam naturam summopere affligit; licet enim magis respiciat propriam charitatem recuperatio salutis per hujusmodi medicamenti assumptionem, tamen etiam propriam charitatem videtur respicere declinatio tam horribilis remedij naturam summopere exagitantis, & affligentis.

Præterea non potest Medicus vno, eodemque die plura generosa remedia præscribere, maxime si sibi essent contraria, vt si eadem die sanguinem mittere, & purgans medicamentum exhibere vellet, neque æger hoc cognoscens teneretur illi vllo modo obedire; cum hoc contra bonas Medicinæ regulas omnino sit, & facile posset Ægrum vitæ periculo manifestissimo exponere, ad quam custodiendam tenetur Æger etiam spernendo præcepta ipsius Medici, dummodo hoc serio cognosceret; & apud idiotas quoque id videretur præter rationem fieri.

7 Sed potestne Æger ex proprio marte, & absque vllius Medici consilio assumere medicamentum catharticum, ac validum, aut alium remedium generosum vsurpare? ac videtur dicendum, non posse, quia si vnusquisque tenetur propriam salutem, quantum est ex se, quouis medio tueri, tenebitur etiam ea euitare, quæ eandem salutem in manifesto discrimine probabiliter ponunt, sed hujusmodi sunt prænominata remedia absque recto consilio, & ratione vsurpata, ergo non poterit æger ex se illa assumere, neque alia quæuis persona talia medicamenta consulere, aut offerre: quæ conclusio videtur etiam locum habere in aliis remediis ad Pharmaciam non spectantibus, vt in diæta tenuissima ad longum tem-

8 pus seruata, in copiosa sanguinis missione, & id genus aliis. Ex quibus etiam sequitur, quod Æger, si specialiter sit vir magnæ auctoritatis, non debeat importuna instantia Medicum vrgere, ac pene cogere, vt sibi aliquod medicamentum præbeat, quod Ægro ipsi quidem arrideat, sed ipsi Medico nequaquam: nam euenit interdum, vt ægri totam spem sanitatis in hoc, aut illo remedio reponant, quod illi ex proprio marte elegerint, vel quod Empiricus aliquis, vel Chymicus, vel muliercula, vel quæuis alia persona proponat, & instet summa importunitate apud Medicum, vt assumptioni hujusmodi medicamenti descendat, Medicus autem ægri importunitate, & auctoritate volens, nolens, ac cum auersione animi consentiat. Sed & Medicus consentiendo, & ipse æger nimia instantia Medicum ad consentiendum cogens, grauiter omnino errat; de grauitate vero, & leuitate hujus erroris Canonistæ dijudicabunt.

Quoad reliqua autem medicamenta, quæ soluentia non sunt, vbi generosa sint, & efficacia, caute à Medico præscribi debent; ægrotus autem, neque omnia, neque in omni casu ea respuere potest, aut admittere tenetur.

9 Duo vero specialiter consideranda, remediorum difficultas, & asperitas, ac displicentia, & salutis ipsius periculum: nam vbi remedium asperum est, aut dolorosum, vel assumptione difficillimum, & horribile; aliaque ex parte dubium, licet majorem spem promittat salutis, quam periculum, quod tamen probabiliter timeri possit, remedium hujusmodi poterit ab ægro tuta conscientia respui. sed si periculum sit præsentaneum, & quasi certum, non tam in propatulo est, an æger teneatur, nec ne illud admittere; vbi vero remedium sit mediocriter asperum, & periculum non sit certum, nec præsentaneum, sed major spes salutis effulgeat, æger de sua salute sollicitus tenetur obedire, aliter peccaret grauiter contra propriam charitatem. sed si remedium neque asperum sit, neque vllo tædio vsurpari potest, & salutis periculum, aut non est certum, & præsentaneum, etiam probabiliter timetur, æger certe non solum peccaret, sed pro insano reputari posset illud non admittens; & tamen videmus nonnullos tam delicatos, vt quantumvis à morbo molestentur, & in vitæ periculo versentur, vix, ac ne vix quidem leuissima remedia admittere, quin etiam omne remediorum genus imprudentissime respuere; verum his Medicus mederi quidem non debet, sed eos propriæ mollitiei, & ignauiæ regendos relinquere.

Præterea non videtur sine notabili culpa posse infirmum Medicum decipere, asserendo, se medicamentum assumpsisse, quod nequaquam assumpserit, vel non assumpsisse aliquid, quod assumpserit: nam circumscripta culpa ex mendacio proueniente, si id in non contemnendum propriæ salutis damnum redundet, non carebit notabili culpa, de cujus grauitate, & leuitate, vt in cæteris quibusque aliis similibus casibus Canonistæ determinare poterunt. quod procedit quidem, nisi alia potiori ex caussa renuisset assumere, vt quia medicamentum erat nimis ingratum, aut nimis validum, aut ab eo quomodocunque abhorrebat; tunc enim forte partim excusaretur ab inobedientia, licet à mendacio excusari non posset.

SVMMARIVM.

1 *Quoad sanguinis missionem quomodo se gerere debeat Medicus.*
2 *Infirmus quatenus admittere teneatur sanguinis missionem.*
3 *Membrorum amputatio vtrum fieri tuta conscientia possit.*
4 *Sectio cæsarea quatenus consulenda, vel admittenda.*
5 *In vteri clausura an liceat sectionem adhibere.*
6 *Ani clausuram sectione sanare an liceat.*
7 *Sectio in Empiemate an licita.*
8 *Sectio in Hydropisi an tuta, & licita.*
9 *Nasi, aliarumque partium deperditarum restauratio quatenus licita.*
10 *Palpebrarum adhæsio an sectione sanari debeat.*
11 *Cutis apertiones in capite, terebrationes, vstiones, & id genus operationes aliæ, an tutæ, & licitæ.*
12 *De Cataractarum extractione tuta ne sit, & licita.*
13 *Lapidis ex vesica extractio an tuta sit, & licita.*
14 *Castratio tuta ne, & licita sit.*
15 *Alias chirurgicas operationes quando suadere, & admittere debeat Medicus.*

Chi-

Chirurgica.

QVÆSTIO IV.

Circà remedia Chirurgica plura obseruari possunt, & primò suppositis regulis generalibus ad alia quoque remediorum genera spectantibus, 1 ad aliqua particularia descendamus. Et primò quoad sanguinis missionem Medicus tenetur communem viam tam in profusa, quàm in parca exsectione sequi. Errat tamen magis, qui superabundanti vtitur, quàm qui parciori; immò grauiter errare, & suorum ægrorum homicidas esse constat aliquos Medicos, qui nimis copiosè sanguinem detrahentes, eosdem ægros ad malum habitum, & Hydropem, vel ad insuperabiles conualescentias, vel ad alios morbos ob tam affluentem sanguinis missionem deducunt. Horum Medicorum præce- 2 ptis nullo modo tenetur infirmus obedire; immò dato etiam, quod morbus requireret talem sanguinis missionem, hoc est copiosissimam, & vsque ad animi deliquium, non teneretur infirmus illam admittere, cùm dubium id genus remedij sit, & possit hominem interficere, licet in aliquibus sit necessarium, tutior enim semper est repetita sanguinis missio, quàm confertim, & vnica vice facta; multò minus potest æger tuta conscientia ex se, ac proprio marte sibi sanguinem affluentem detrahere, eidemque periculo sese exponere, de quo proximè. Alia autem ex parte peccaret omninò infirmus, qui in morbo hujusmodi remedium maximè exigente, illud admittere recusaret cum euidenti periculo propriæ salutis; cùm enim remedium hujusmodi nullum habeat secum adjunctum periculum, aut dolorem, aut molestiam, & vndequaque tutum sit cum est necessarium ad salutem recuperandam etiam probabiliter, vt in squinantia suffocante, in pleuritide, in Peripneumonia, in Hepatis inflammatione, & similibus morbis, internisque inflammationibus, æger illud renuendo sui ipsius homicida est, nam exponit se præsentaneo mortis periculo, à quo sola sanguinis missione vindicare se potest.

Offeruntur post hæc aliquæ Chirurgicæ operationes, de quibus dubitare contingit, an Medicus eas in vsum trahere possit necne, & ægrotus possit eas admittere, necne. Ac primò de membrorum 3 amputatione considerandum, vtrum fieri necessitate vrgente tuta conscientia possit, nam aliquandò ob gangrænas, aut quid simile cogitur Medicus membrum aliquod amputare, quæ operatio non vndequaque tuta est, quia vix, ac ne vix quidem euenit, vt integrum membrum corruptum, aut integra pars corrupta amputetur, non læsa parte sana, aut si integrum membrum corruptum non amputetur, non relinquatur corruptæ partis portio, ex qua periculum idem, quod imminebat ab integra parte, adhúc perseueret; & in vtroque casu inest euidens, ac præsentaneum periculum, vndè videtur satiùs esse, ægrum in manus Dei permittere, quàm tale remedium tentare, quod vltra nullam securitatem ab eo promissam, & horrore, & dolore est euidenter molestissimum. Quibus tamen non obstantibus dicendum, posse quidem Medicum in extrema angustia tale remedium proponere, & consulere, sed non teneri infirmum illud admittere, stante horrore, ac summa tam asperi remedij molestia; vt pluribus ostendit P. Theophil. Raynaud. *de part. con. nat. cap. 6. num. 2. & seqq.*

Præterea de sectione cæsarea considerandum, 4 operatione nimirum difficillima, & periculi plena. Est autem hæc sectio operatio circa extractionem fœtus viui ab vtero Matris viuentis, quæ aliquandò à nonnullis in vsum protracta est fœlici cum successu, ac de ea videnda quæ scriptis consignauit Roussetus in libello ad hoc dicato. Sed quia, vt dixi, operatio hæc difficillima est, & periculi plena, non videtur à Medico tam promptè proponenda, aliaque ex parte nullum in hoc interuenire peccatum ægrotantis, si obedire recusaret, ob remedij immanitatem, ac præsentaneum vitæ periculum. Quibus tamen non obstantibus quandò, & in quibus casibus mater teneatur, vel non teneatur admittere hujusmodi remedium, summa diligentia, & exquisitè, ac perdoctè docuit P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Part. con. nat. per totum*, quem omninò videre qui de hujusmodi argumenti veritate certiores fieri volunt, debent; vndè ego lectores ad eum libentissimè remittam.

Circà Vteri clausuram dubitare contingit, vt de 5 superioribus, & quoad Medicum non videtur vllo modo errare, si tali clausuræ succurrendum sectione suadeat, cùm malum sit maximè notabile, & multa pericula secum afferat, & ejus curatio per sectionem à periculo magna ex parte sit aliena, nisi multùm dolorosa futura sit. Infirma verò tum demum teneretur obedire, cùm hujusmodi clausura vitæ insidiaretur, aliàs autem non; nisi cum insigni tormento cura esset perficienda. Eodem modo etiam Medicus si cognoscat sectionem hujusmodi tutam futuram, vel saltem probabiliter id speret, & plura appareant conspicua sanationis signa, quàm periculi, salua conscientia illam consulere, ac celebrare etiam potest. Sin res in dubio est, vt quandò clausura est maximè interna, vel sit potiùs à carne, quàm à membrana, vel ab alia re, quæ magis operosam reddat sectionem, potiùs debet ab ea abstinere, vt à remedio dubio, & periculoso; atque vno modo se gerere debet, vbi sectionem ad vitam sustinendam necessariam esse existimet, vt in casu à Gulielmo Fabritio narrato *lib. de Operat. Chirurg. relat.* à Dan. Sennert. *lib. 4. Pract. p. 1. sect. 1. cap. 3.* alio verò, cum non ita necessariam credat, in primo enim casu teneretur suadere, ac cogere infirmam ad obediendum, & ipsa infirma aliquo modo teneretur obedire, in secundo verò nequaquam.

Majus incommodum habet Ani clausura, de qua 6 idem Gulielmus Fabrit. *lib. 1. Obseruat. 73.* & alij. Sed quia hæc operatio in puerulis nuper natis tantùm plerumque habet locum (neque enim cum Ani clausura homo longo tempore viuere potest) nihil ex parte infirmi dignum consideratione offertur, cùm liberam voluntatem non habeat, & sui juris non existat. Quoad Medicum non est dubium, quòd cùm Ani apertio sit simpliciter ad vitam necessaria etiamsi alia ex parte aliquid periculi minaretur, consulenda, ac tentanda tandem tamen omninò esset; quia præponderat periculum certum, ac euidens, & præsentaneum, quod imminet ab ipsa Ani clausura periculo, quod imminet ab ipsa apertione.

In Empyemate, nempè in Puris collectione in 7 Thoracis cauitate, antiquitùs præsertim, sectio fiebat, inter quartam, & quintam, aut inter quintam,

& sextam costam ad ipsum collectum pus extrahendum, in qua operatione timidissimi sunt Neoterici, quos hujus timiditatis insimulat Rondelet. *lib.* 2. *Pract.cap.*15.apud Sennert.*lib.* 2.*pract.cap.*19.*part.*2. sed non sine ratione irrepsit hæc Neotericorum Medicorum timiditas; nam præterquam quod tuta vndequaque non est hæc operatio, sæpissimè in ea Medici decipiuntur secantes locum non idoneum ad pus extrahendum, cum non semper idem locus secandus sit, vndè emersit inter ipsos Medicos contentio de loco secando (quod multò majorem, & minùs tutam operationem demonstrat) cùm non solùm, vt dixi, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & sextam costam nonnulli fieri sectionem volunt, sed contendunt alij secandam esse inter secundam, & tertiam, alij verò inter tertiam, & quartam. Sed quomodocunque sese res habeat, operatio certè dubia est, & non omni ex parte tuta; vndè nec temerè consulenda, nec tentanda, nisi nulla alia via salutis adsit. Sed infirmus hujusmodi remedio suam vitam redimere, ob ipsius remedij qualitatem, cum dolorosum sit, & minus tutum non tenetur; & in hoc casu posset se potiùs remittere in manus Dei, quàm tali tormento se submittere.

8 Idem dubium habet sectio in Hydrope ad extrahendam aquam morbum facientem, idemque periculum, non solùm ex violentia sectionis, sed ex ipsius materiæ extractione, quippè cùm aliquandò pus, & aqua ex facta apertione confertim, & affluenter exeundo, Ægrotos perimere soleat, juxtà Hippocr. *sententiam lib.* 6. *Aphor.* 27. *Empyematici, vel Hydropici quicunque secantur, aut vruntur, si pus, aut aqua vniuersim effluxerint, omninò moriuntur.* Quamobrem idem omninò dicendum & respectu Medici, & respectu Infirmi de hac sectione in Hydrope, quod de vstione, aut sectione in Empyemate dictum est; nisi aliquid majoris timoris irrepere dicas duplici ex caussa; vna ex parte caloris naturalis, qui debilius videtur in Hydrope, & facile extingui posse, altera ex parte extractionis materiæ aquæ, quæ magis promptè effunditur in Hydrope, quàm pus in Empyemate, cùm tenuior materia sit, & in parte decliuiori contineatur. Itaque magna cum cautella à Medico consulenda, aut tentanda talis sectio est, & non nisi in summa, ac extrema aliorum remediorum desperatione, optimè primo loco perpensis Ægri viribus, cæterisque ad id peragendum necessariis.

9 Inter operationes prætereà chirurgicas, negotiosa est, & difficultatibus plena nonnullarum partium recuperatio, vt Nasi, Labiorum, & Aurium, quas subire nullus æger tenetur, cùm earum carentia nihil momenti ad vitam habeat, earumque integritas ad decorem tantùm, & vix ad aliud quicquam effatu dignum inseruiat. Medicus certè, qui experimento polleat, poterit has operationes consulere, ac tentare, cum periculo magna ex parte careant; nisi velis operatione non rectè secura, timeri posse inde gangrænam, seu sphacelum, & partium corruptionem; quæ tamen à peritissimo chirurgo, & in similibus operationibus experto non difficulter curari possunt.

10 Est & quædam chirurgica operatio circà palpebras; nascuntur enim quidam palpebris conjunctis, ita vt cernere non possint; vndè necessitas emergit aperiendi ipsas palpebras, quod opera manuali fit ab ipsis Chirurgis expertis, quibus apertis, ac disjunctis oculus indè emicat ad sua munia obeunda aptissimus. Operatio hæc periculosa non videtur, & tutò à Medicis executioni demandari potest. Æger autem teneretur ob vitæ bonum illam subire, quia cæcus cogitur multas bonas operationes intermittere etiam earum, quæ ad Animæ salutem videntur necessariæ. Sed quis est, qui vt videret, talem operationem detractaret? Verumenimverò veritatem hæc habet in simplici coalitu, & adhæsu ipsarum palpebrarum inter se; aliàs autem palpebræ cum ipso oculo, ejusque membranis coalescunt, & tunc operatio difficilior euadit, & exitus multò magis dubius est, nam etiam disjunctis palpebris interdum visus non recuperatur. Vndè neque tam promptè Medicus hujusmodi operationem in his casibus consulere, vel tentare debet, neque Æger eodem modo tenebitur ad illam sustinendam, nam & præter majorem difficultatem, ac dolorem, & exitus dubietatem, ab omni periculo immunis non est.

11 Cutis apertiones in capite, Terebrationes, Vstiones & hujusmodi aliæ operationes non in capite solùm, sed etiam in aliis corporis partibus, vbi eas morbi exigentia requirat, & consulere, & perficere Medicus potest; Æger autem vbi eas detrectaret, & vitæ periculum esset euidens, ac præsentaneum, non esset fortè ab omni culpa immunis, non obstante remedij asperitate, quæ quidem excusare illum aliquo modo posset. Sed quia comparata hac asperitate remedij cum ipsa vitæ deperditione, pro nihilo talis asperitas est habenda, excusatio non esset condigna, & teneretur omninò eam subire. Quòd si dubium adhúc esset, an tali operationi salus secutura sit, necne, & Medici, ac Chirurgi illi hoc dubium significassent, ponentes omninò ambiguitatem in recuperatione vitæ post tales operationes, in manu Ægri fortè esset tale remedium renuere, ac remittere se in manus Dei.

12 Cataractarum extractio difficilis & ipsa operatio est, neque magno periculo vt plurimum obnoxia; sed alia ex parte plerumque inaniter fit, vt aliàs admonui, & tamen neque consulendo, neque eam exercendo videtur Medicus errare, dummodò sufficientem experientiam ejus operationis habeat. Sed Ægroto liberum est eam vel admittere, vel renuere, quippè cùm difficultas ipsius operationis juncta cum remedij asperitate contraponderet debitum in propriam charitatem; nam teneretur fortè Æger ad eam sustinendam ob visum recuperandum, Cujus priuatio hominem multis bonis expoliare solet, etiam illis, quæ ad Animæ salutem pertinent, præterquam quod cæcitas ex rebus fit reddentibus vitam nostram maximè infælicem; & tamen non teneretur infirmus obedire non solùm ob prædicta, sed etiam ob remedij incertitudinem, & dubietatem, quod, vt dixi, plerumque suo fine deludatur.

13 Lapidis extractionem Hippocrates in jurejurando non admittit, sed ejus rei prouinciam peritis remittit. Extrahitur lapis ex vesica, & ab aliquibus proponitur etiam extractio ex renibus; sed hæc posterior nullatenus sine errore etiam notabili in medium à Medico afferri, aut celebrari potest, cum certi, ac præsentanei periculi plena sit; consequenter ergò non solùm non tenetur infirmus eam admittere etiam morte præsente, stante operationis horrore, ac difficultate, & salutis magna ex parte probabili dubietate, sed fortè erraret si eam admitteret, & se secandum Chirurgo traderet. Neque ex vesica etiam quantumuis secura esset operatio (licet

(licet non omnino tutam esse quotidiana experientia doceat) vlla obligatione detinetur æger eam subeundi, etiamsi instantis mortis immineret periculum; immanitas enim remedij, & salutis incertitudo illum excusaret. videretur tamen non esse in culpa Medicus, qui in rerum desperatione eam suaderet, cum non adeo dubium remedium sit, quin ex ejus præsidio nonnulli optime curentur. Habemus enim hic ejus rei quotidianam experientiam, qua obseruamus plures à D. Ioanne Trullio Chirurgo doctissimo, & expertissimo cum optimo successu secari, tanta diligentia, ac dexteritate operationem peragit. Vbi ergo tam expertos Chirurgos habeamus, non errabimus in rerum desperatione lapidis extractionem per vesicæ sectionem infirmis suadere.

14 Castratio ad aliquem laudabilem finem, & ad vitæ tutelam certè non proponitur, vnde non videtur tuta conscientia suaderi posse, cum operatio sit, quæ etiam si periculo vt plurimum careat, ad mortem effugiendam nequaquam videatur necessaria; licet enim in herniis, aliisque nonnullis morbis ad eorum curationem celebretur, non videntur herniæ tam magni momenti, vt mereant carnificino hoc remedio curari, maximè cum possimus remediis mitioribus illis opitulari. plures enim ex mea sententia facienda euiratio, quæ ex castratione sequitur, quam quoduis incommodum, quod ex hernia sequi posse timeamus. ac pene dixerim pluris eam faciendam, quam ipsam mortem. Quamquam vero tuta vndequaque videatur castratio in viris, in fæminis certe nullo modo tuta est, ac nullo modo suadenda, vel tentanda sine grauissimæ culpæ, & inhumanitatis nota; barbaris ergo omnino relinquenda; quamobrem de ea non est, quod quicquam addam, cum vix vlla de ea cognitio vigeat, ac ne per somnium quidem apud plerosque nota sit.

15 Deniquè aliæ nonnullæ chirurgicæ operationes, quæ fieri possunt in tantum Medicus suadere, aut tentare poterit, in quantum magna ex parte tutæ sint, & ab omni notabili periculo absint; nam alias non sine conscientiæ grauamine suadentur, aut peraguntur. Infirmus autem in tantum sustinere tenebitur, in quantum non magno cruciatu fiant ex vna, ex altera vero salutem probabiliter promittant, & ab imminente vitæ periculo hominem eximant: vbi enim adsit magnus remedij cruciatus, vbi dubium sit, & hæsitetur, vtrum magis profuturum, an nociturum sit, vbi imminens periculum magnum est æger potest tuta conscientia illud renuere, & Medici præceptis non obedire.

Tituli Secundi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM,
LIBRI OCTAVI
TITVLVS TERTIVS.

De Clausura Monialium.

Continens Quæstiones quinque;

quarum

Perilluſtri admodumque ingenuò

VIRO.

D. BARTOLDO NIHVSIO,

Paulus Zacchias Medicus F.

MVltùm me tibi debere fateor, quòd, virtutis tantùm amore motus, operam tuam in excudendis hiſce quæſtionibus meis mihi, ante hac tibi nulla amicitia deuincto, nullis meritis conſpicuo, tam prompto animo, tamque aſſidua ſedulitate præſtiteris. Locorum diſtantia non patitur, me id tibi aliter ſignificare. Sed meæ obligationis tamen teſtimonium, hujus Tituli inſcriptione, tuum nomen præ ſe ferente, præbere licet. Scito interim, me apprimè anxium eſſe, gratiam aliquo modo rependendi. Obſecro, vt aliquam mihi occaſiunculam offeras, qua ſaltim aliqua ex parte meo deſiderio ſatisfaciam. Vale, ac me ama.

LIBRI

LIBRI OCTAVI
TITVLVS TERTIVS.
De Clausura Monialium.

SVMMARIVM.

1 *Quam laudabile fuerit Moniales perpetuæ clausuræ obligare.*
2 *Quibus ex causis licet Monialibus deserere clausuram.*
3 *Intensio summorum Pontificum in concedendo Monialibus exitum à clausura occasione Epidemiæ, Lepræ, & incendij fuit, vt illæ propriæ saluti consulerent.*
4 *Clausura quid; & num. seq.*
6 *Clausura vtrum humanæ saluti sit nocua.*
7 *Epidemiæ nomen quomodo sumatur in Bulla Pij Quinti.*
8 *In omnibus caussis, ob quas clausura deseri permittitur, respicitur periculum vniuersale, non particulare.*
9 *Pestis quid, quid Epidemia.*
10 *Lepra vtrum sit justa caussa relinquendi clausuram.*
11 *Magis vrget caussa exeundi à clausura ex Lepra, quam ex Peste, & cur.*
12 *Vera Pestis semper dependentiam habet ab Aëris corruptione.*
13 *Contagium est minus efficax caussa vigoris ipsius Pestis.*
14 *Pestis datur sine Contagio.*
15 *Contagium duplex.*
16 *Vtrum in Lepra, & aliis contagiosis simul, & malignis morbis, magis expediat infirmas ejicere, quàm sanas à clausura dimittere.*

Quid sit clausura, vtrum noxia, & quibus ex caussis Moniales possint à Clausura exire.

QVÆSTIO I.

MAximoperè Christianæ Reipublicæ decens, ac laudabile consilium fuit illud à summis Pontificibus, & à sacrosancta Tridentina Synodo confirmatum, & in inuiolabilem obligationem injunctum, vt Virgines, quæ suam 1 castitatem Deo vouerunt, & in monasteriis religionis vinculo obstrictæ commorantur, perpetuæ clausuræ votum emitterent, vt habetur in eodem Concilio Tridentino *sess.* 25. *cap.* 5. & in bullis summorum Pontificum, præcipue vero Bonifacij Octaui, Pij Quinti, & Gregorij Decimi-tertij. notius enim est, quam vt scriptis monstrari possit, qualia, & quanta inde bona emanent, & qualia, & quanta scandala euitentur.

Quoniam autem multa accidere poterant, propter quæ necessarium foret, Moniales à prædicta clausuræ obligatione eximere, ad tres maxime casus ea reduxerunt Pontifices, ex quorum caussa vniuersus Monialium cætus aut perire, aut maxime lædi posset, eosque casus in suis constitutionibus promulgarunt, dicentes, Moniales non posse à clausura exire, nisi vbi magnum incendium earum omnium, aut majoris partis vitæ insidiaretur. secundò vbi Epidemia vigeret, & ex ejus violentia ob contagium justus mortis timor insurgeret, ac tertiò vbi aliqua Monialis lepra infecta alias inficere verisimiliter posset, nisi à clausura dimitteretur, in omnibus enim, ac singulis hujusmodi casibus consulere voluerunt vniuersali periculo, & indemnitati ipsarum Monialium, permittentes idcirco eas clausuram relinquere, & alio commigrare; seruatis cautelis, & conditionibus ab ipsismet Pontificibus indictis. In harum causarum igitur recensione, si magnum incendium exceperis, plura possunt à Medicis Canonistæ percontari, & plura ab ipsis Medicis animaduerti. 2

Cum ergo de incendio non videatur quicquam à nobis peculiariter dici posse, illud tantum per transennam cum Canonistis aduertamus, quod 3 cum intentio summorum Pontificum in permissione exitus à clausura ipsis monialibus fuerit cura vniuersalis salutis ipsarum, vt fuga se ab imminentibus vitæ periculis eximerent, non solum ad incendium sese restrinxisse illos dicendum est, sed incendio pro exemplo vsos esse, ac voluisse hanc permissionem in alia quacunque simili caussa locum habere, vt si fluminis inundatio monasterium obruere minaretur, aut ipsius monasterij summa ruina immineret, aut militum hostilium incursus, aut aliud quid simile. Reliquum igitur est, vt de peste tantum, & lepra nobis sermo instituendus sit.

Sed ante omnia videndum primò est, quid sit clausura, vt constet de quanam re verba faciamus. Bonaccin. *de Clausur. quæst.* 1. *punct.* 2. *n.* 1. eam sic definiuit, Clausura est locus, intra quem moniales 4 sistere debent, & à quo egredi nequeunt sine violatione præcepti, aut etiam voti. Nos magis concisam definitionem afferamus dicendo, Clausuram certum locum esse, ex quo moniales egredi, & in 5 quem externi ingredi sine peccato non possunt. vel clausuram esse illud monasterij spatium, quod monialibus egressum sub pæna violationis voti & externis ingressum interdicit sub pæna peccati. quibus definitionibus non absimilem affert Gibaldin. *de clausʃ. disquisit.* 1. *cap.* 2. §. 16. *num.* 29. moniales ergo ex voto huic clausuræ perpetuo adstringuntur, neque vlla quantumvis graui, immo grauissima ex caussa eam violare possunt, aut deserere, etiam si de vitæ negotio ageretur, nisi caussa ejus naturæ sit, vt vniuersus monialium cætus ex ea periclitetur, qualis esset magnum incendium, epidemia, & lepra; alias nulla alia caussa, quæ tantum particularem salutem respiciat, sufficiens esse potest manentibus in suo robore Pontificum constitutionibus, vt monialis à clausura sese eximere possit; quod si aliqua ex

monialium cætu morbum aliquem lethalem pateretur, qui non posset nisi extra clausuram curari, tunc egebit hæc speciali Pontificis derogatione, & dispensatione; neque enim extendi potest permissio ex caussa vniuersalis salutis facta ad salutem particularem, vt alias vidimus factitatum, & signanter in monialibus Gregorij XIII. de quibus alias. Vndè in præsenti nostræ partes sunt, vt de caussis à Pontificibus propositis pro clausuræ relaxatione ad ipsorum mentem disseramus; ante tamen discutere operæ pretium est, vtrum clausura humanæ saluti sit, aut possit esse noxia, & videtur prima fronte, quod non possit esse, nisi summe noxia, quia homines nulla alia re magis libere ad tuendam salutem frui debent, quam aëre libero, & aperto, ac vario pro temporum, & hominum conditionum, & ætatum ratione; at clausuræ aër, cum vniformis semper sit, huic temporum, conditionum, ætatum, aliarumque rerum varietati maximopere contrariatur, vt patet, & si quidem æstate frigidiusculus aër vtilis futurus est, si aër clausuræ erit calidior, non poterit esse nisi nocuus; & sic de singulis, vndè mirum non est, si in clausuris monialium tam frequenter infirmitates conspiciantur longæ, & contumaces, & quæ à cæterarum infirmitatum more tantopere deuiant, vt eas potius supranaturales caussas, quam naturales habere dixeris; quæ non solum naturalibus remediis non cedunt, sed iis potius irritantur, & augmentum sumunt, & tamen hæ ipsæ infirmitates extra clausuram aut non tantopere miseras ægras affligerent, aut certe facilius, commodius, ac citius curarentur, cum summum remedium in hujusmodi morbis sit, cælum mutare, quod monialibus ex legis clausuræ rigore denegatur, cumque notum sit, & à medicis comprobatum, vt ex Celso habetur *lib. 1. suæ Med. cap. 3.* pessimum cælum esse, quod ægrum fecit, certè deducendum hinc recte videtur, quod cum sæpissime ex ipsius clausuræ angustia plures ex monialibus in prænominatos morbos incidant, clausuram esse illis exitialem, vt experientia comprobatur. Quæ tanto magis attendenda videntur, quanto solutio clausuræ, vt toto discursu euidenter patebit, nunquam permissa censetur in gratiam particularis salutis, cum nulli moniali liceat ob morbum aliquem, ex quo etiam certo periclitetur, nisi à clausura exeat, clausuram deserere, neque comprehenditur hujusmodi casus sub Pontificum dispensatione, quæ in tantum habet locum, in quantum morbus alicujus particularis, potest redundare in damnum vniuersale, vel scandalo, vel communicatione ejusdem morbi ob contagium, & idcircò non indifferenter in omni morbo etiam lethifero, & qui non nisi extra clausuram curari posset, constitutio eorum locum habet, sed tantum vbi habeat adjunctum contagium, & cum contagio aut notabile scandalum, aut vitæ periculum cæterarum, & idcirco Lepra tantum, & Epidemia nominantur, quia & ab vtraque, & ab alterutra & communitatis periculum à contagio, vel ab eodem contagio notabile scandalum excitatur. Quantum autem ad particularem alicujus salutem, si clausura soluenda est, noua Pontificum dispensatione opus est, vt visum est in monialibus Gregorij XIII. & forte in aliis: nobis satis est, quod ex rigore legis ipsius clausuræ nulla habita sit ratio salutis particularis in ejus solutione, sed tantum salutis vniuersalis. Quibus sic stantibus dicendum videtur, clausuram esse humanæ vitæ minus accommodam, immo esse summè noxiam, præsertim cum tam rigide imposita sit, vt neque ex caussa certissimi periculi mortis solui possit, nisi ex speciali Pontificis derogatione, quæ tamen nimis frequens futura esset ob frequentiam hujusmodi casuum, ita vt forte inanis euaderet prædictæ legis clausuræ rigor, qui non nisi in maximum virginum, earumque salutis præjudicium impositus videtur.

6 Verumenimverò his non obstantibus, serio videtur dicendum, Clausuram nihil habere in se vitij contra Virginum Deo dicatarum salutem, immo posse esse summopere, & vndequaque proficuam; ipsa enim priuatio libertatis actionum, & fruendi aëris externi varietate pluribus, & secundum plurimum vtilis est, quia natura nostra quantum summopere læditur à mutationibus in contraria, tantopere proficit ex assuefactione victus cuidam rationi vniformis, & mutationibus non subjecti, quam quidem veritatem tam euidenter in ipsis religiosis, tam viris, inquam, quam fæminis conspicimus, & experientia perenni comprobamus, vt ad hoc alias probationes adducere inanis omnino opera videatur. Nec quicquam refert, quod aliquæ peculiares virgines in clausuris infirmitatibus tententur, quales superius commemoratæ sunt, nam præterquam quod illis hoc ex vitio clausuræ non accidit, quia etiam extra clausuram iisdem morbis affligerentur, vt aliæ virgines, & mulieres clausura non detentæ affliguntur, dato etiam quod ex clausuræ vitio id fieret, non idcircò esset dicendum, clausuram esse noxiam, satis enim est, si pluribus, & secundum plurimum sit salutaris, & ex natura sua non sit noxia, quia quæ ex naturæ præscripto contingunt in pluribus, & secundum plurimum eodem modo contingunt. Vnde corruunt quæcunq; ex aduerso adducuntur ad conuincendum, clausuram corporeæ saluti esse noxiam, cum quotidiana experientia id falsitatis manifestè conuincat, ex centum enim Monialibus vix vnam, aut alteram offendes similibus morbis tentatam; quinetiam in nullo hominum genere obseruabis homines vitam in longius protrahere, quam in religiosis mulieribus, quæ clausura detinentur. Hinc vero factum puto, vt Pontifices in suis constitutionibus non curauerint licentiam deserendi clausuram relaxare ob particularis alicujus Monialis salutem recuperandam, nam à spiritu sancto edocti cognouerunt, primò non habere clausuram hoc in se vitium, vt de se, & ex sui natura tales morbos procrearet, aut foueret, ita vt non nisi clausura relaxata curari possent, vix enim, ac ne vix quidem hic casus in morbis maximè lethalibus dari potest; licet non negem dari morbos, qui mutatione Cæli sanarentur, & in quibus forte necesse sit, dimittere Monialem à clausura, sed hoc non fit ex vitio clausuræ, sed ex natura ægrotantis, aut morbi, qui aliud cælum pro sua cura exposcit, vt etiam extra clausuram vsuuenit, nam Phthysicos, Hecticos, Hydropicos, & alios id genus infirmos mutatione Cæli maxime curamus. Deinceps satis viderunt iidem Pontifices, quod etiam dimissis ægris Monialibus à clausura non poterat ex hoc certa salus ipsarum expectari; quis enim ex Medicis id certo promittere audet? Itaq; incassum relaxabant Pontifices clausuræ rigorem, vbi nulla certitudo salutis ex hac relaxatione promittebatur: ex quibus videtur concludendum omnino, quod cum clausura nullo modo sit noxia corporeæ Monialium saluti, noluerunt, nec debuerunt Pontifices ejus rigorem mollire, aut rela-

relaxare respectu particularis alicujus salutis, sed tantum respectu salutis vniuersalis, cujus respectu & incendium primò magnum considerarunt, & deinde duas morborum species, nempe Epidemiam, & Lepram; circa quas primò obseruandum, 7 Epidemiæ nomen accipi à summis Pontificibus pro vera peste, vt facile demonstrari potest, inconcussa permanente ea propositione, quod in omnibus caussis, propter quas iidem Pontifices permiserunt Monialibus exitum à clausura, præ oculis 8 habuerunt commune totius monasterij bonum, & vniuersi cætus ipsarum Monialium salutem, idcirco non simpliciter in quolibet incendio hanc permissionem voluerunt habere locum, sed tantum in magno, in quo vel omnes, vel major ipsarum pars periclitari poterat. idem etiam de Epidemia, & Lepra est dicendum: nam Epidemia, hoc est, vera Pestis, propter contagium, & vitæ periculum, cui subjiciebatur vniuersus cætus Monialium, visa est justa caussa deserendi clausuram, sic etiam & Lepra; sed hoc periculum imminet tantum in vera peste, non autem in simplici Epidemia, ergo Pontifices de vera peste loquuntur non de simplici Epi-9 demia. Est autem pestis morbus Epidemialis, seu Popularis vt plurimum, & secundum plurimum exitialis, ac malignus; Epidemia vero morbus est popularis vt plurimum, & secundum plurimum salutaris, ac benignus; vt cum Galen. *in lib. de vict. rat. in Acut. comm.* 1. *tex.* 9. omnes Medici fatentur. Ratio autem hujus differentiæ est, quia in Peste prædominatur aëris infectio, & ab ipso aëre contagium cum qualitate maligna, venenosa, & deleteria, in Epidemia vero prædominatur aëris infectio, & contagium ab ipso aëre absque vlla malignitate, aut qualitate venefica. Modo si dicamus Pontifices Epidemiæ nomen accepisse in sua simplici acceptione, hoc est pro morbo populari non maligno, nec venefico, sequeretur maximum inconueniens, nempe quod permitterent clausuræ relaxationem absque legitima, & sufficienti caussa, cum non possit esse sufficiens, & legitima caussa deserendi clausuram, cui ex voto Moniales obligantur, morbus, qui cum periculo vitæ non sit conjunctus, etiam si esset contagiosus, & non omni ex parte leuis; si sic enim esset cum aliquando Epidemia producat febres Tertianas, Quartanas, Scabies, capitis dolores, & alios id genus morbos à periculo immunes, sequeretur etiam in his habere locum permissionem exeundi à clausura, quod non est dicendum, sed concludendum omnino est, Pontifices accepisse nomen Epidemiæ pro vera, & legitima peste, hoc est pro morbo pestilentiali maligno & contagioso, sic enim jure optimo licere debet Monialibus ad euitandum vitæ periculum, quod illis ex contagio imminet, deserere clausuram, vel infirmam ejicere, nam tunc censendum, caussam esse Legitimam, quando adest hoc periculum vniuersalis salutis, quo absente caussa non est amplius legitima; & id ipsum confirmatur ex verbis constitutionis Bonifacij Octaui ibi, Nisi forte tanto, ac tali morbo euidenter aliquam earum laborare constaret, quod non posset cum aliis absque graui periculo, seu scandalo commorari; quæ verba afferens, & declarans Gibaldin. *de Clauf. cap.* 6. §. 1. *num.* 1. dicebat, Itaque solam caussam egrediendi Bonifacius jure dixit esse morbum, cui intra monasterium sine aliarum periculo, & offensione remedium afferri non potest, vnde idem Gibaldin. *in princ. præd.* §. 1. 1. formans vniuersalem in hac re doctrinam determinauit, dicendum esse, exitum è monasterio permittendum esse Moniali propter ineuitabile aliarum periculum ex ejus commoratione. Attenditur ergo semper in hac permissione salus communis, quæ periclitatur ex contagio, non autem particularis. Quod si sic est, non video, quanam ratione tueri possimus, Pontifices nomine Epidemiæ hic non significasse veram pestem, vt existimat idem Gibaldinus: nam duo concurrere debent in Epidemia ad hoc, vt sit justa caussa, ac sufficiens dimittendi Monialem à clausura, primum quod sit contagiosa, vnde sanis immineat periculum contrahendi eandem infirmitatem; secundum, vt sit perniciosa, maligna, & cum manifesto vitæ periculo, vt clarè elicitur ex verbis Bonifacij VIII. quamobrem his sic stantibus fateri cogimur, Epidemiæ nomine à Pio V. intelligi morbum communem contagio, & periculo insignem, at si hic morbus Pestis vera non est, quid tandem erit vera Pestis? hæ enim duæ conditiones nulli alteri morbo conuenire possunt, nisi pesti, dummodo cum his etiam communis sit, & Epidemicus; eo ipso enim, quod morbus communis, & Epidemicus habebit secum contagium, & prauitatem, seu venenositatem erit Pestis. Nec multum moror, quod Pontifex vsus sit nomine Epidemiæ, cum posset alias vti vero, ac legitimo nomine pestis, quia non omnino extra consuetudinem videtur locutus, cum pateat, Medicos nonnullos etiam pestem Epidemiæ nomine comprehendere, quod testatur quoque ex Iurisconsultis Tiraq. *lib.* 1. *de Leg. Connub. par.* 15. *num.* 47. & ex Medicis Conciliat. *diff.* 94. *vers. Propr.* 1. *Inf.* licet falso ad hoc ab ipso Tiraquello nonnulli ex Medicis citentur, id tamen id præstitisse constat nonnullos Practicantes non infimæ conditionis, vt Valesc. ab ipso Tiraq. *citatus lib.* 7. *Phylon. cap.* 1. Sauonarol. *de febrib. cap.* 9. *& alij*, quos recensere non vacat. sed vt sese res habeat, dummodo demus, Pontificem hic nomine Epidemiæ voluisse significare morbum communem, contagio communicabilem, ac perniciosum, ego nihil moror, vtrum hunc, ac talem morbum veram pestem, an alio nomine appellemus, certum illud est, quod cum periculum ab hoc morbo imminens debeat esse graue, & vitæ insidiari, non satis erit, quod ex hoc morbo sanæ Moniales contrahere possint contagium, nisi vna cum contagio ponatur vita earum in euidenti, ac manifesto periculo.

Sed vt ad illud redeam, vnde digressus sum, dico iterum, atque iterum permissionem exeundi à clausura, vel ejiciendo infirmas, vel permittendum id ipsis sanis, semper factam respectu vniuersalis salutis, quia nunquam videtur, manentibus in suo robore Pontificum constitutionibus, habere posse veritatem id, quod censent nonnulli, & signanter Nauarra, & post ipsum, & alios Canonistas Sebastian. de Soto *in libell. de Infirmit. ob quas Moniales ex clausura dimitti possunt*, nempe Pontificum dispositionem respicere etiam particularium Monialium salutem, vnde volunt, eam extendi ad nonnullos alios morbos, qui non possint intra ipsam clausuram curari, & qui tantum vnius particularis infirmæ saluti insidiantur, non autem cæterarum Monialium; nam hoc esset aperire nimis amplam portam huic licentiæ, ac indies cogerentur superiores dimittere Moniales à clausura ob morbos ab ipsis recensitos; nam vix monasterium aliquod of-

fendes, in quo vna, aut altera Monialis similibus morbis affecta non reperiatur, vt est Hectica, Phthysis Epilepsia, Cancer, Melancholia, Scrophulæ, qui morbi signanter ab ipso Sebastian. de Sot. nominantur, ac pro talibus judicantur, vt præbeant legitimam caussam dimittendi Moniales à clausura; at ego illud inculcare nunquam desistam, nihil omnino cum constitutionibus Pontificiis habere commune particularem alicujus Monialis salutem, neque vnquam hoc Pontifices habuisse in mente; & si quidem justa caussa alias videatur deserendi clausuram alicui Moniali ob propriam salutem recuperandam concedenda, hæc nullatenus dictis summorum Pontificum constitutionibus inniti potest, sed egebit semper noua viuentis Pontificis dispositione, vt alias dixi.

Cæterum à veritate omnino abest id, quod Bonaccin. *loco supra cit. num.* 2. dicebat, nempe, pro Epidemia intelligi in ipsis Pontificiis constitutionibus morbum contagiosum, qui alios inficere solet, vt est Pestis, morbus Gallicus, morbus sancti Lazari, ignis sancti Antonij, & similes, nam hic Canonista accipit morbum contagiosum pro Epidemia, & vnum cum alio confundit; in tantum enim morbus aliquis dicitur Epidemia, in quantum vniuersalis est, & communis, ac populariter vagatur, hoc enim significat Epidemialis, at vero nec Lepra, nec morbus Gallicus, neque alij quidam morbi à Bonaccin. recensiti populares sunt præter Pestem; non possunt ergo comprehendi sub nomine Epidemiæ.

10 Verumenimverò de Lepra dubitari poterat, an bene judicatum sit, eam esse justam caussam deserendi clausuram, & ratio dubitandi est, quia Lepra non videtur morbus, qui sit adjunctus vitæ periculo saltem euidenti, ac præsentaneo, vt pestis; est enim Lepra cutis infectio, cum qua multos videmus ad plures annos perdurare, absente ergo vitæ manifesto, ac præsentaneo periculo, non videtur cum peste posse pari passu procedere, ita vt tanquam ipsa pestis debeat esse justa caussa deserendi clausuram. secundò Lepræ contagium lente procedit, neque illico occursantes, neque tam facile inficit; vt contagium à peste emanans, immo quemadmodum pestis contagium ob aëris conditionem disponentis corpora ad illud facillime contrahendum difficillime euitari potest, ità contagium à Lepra emanans facillime euitatur, nulla præsente caussa disponente corpora ad illud suscipiendum, vnde videmus ex Lepra vix vnum, aut alterum lente, & longo tempore, ac ex longa conuersatione cum Leproso infici, ex peste autem plures illico, & nulla interposita mora infirmari ob magnam contagij actiuitatem, & dispositionem introductam in corpora ab aëre infecto. Tertiò Lepra curari potest etiam in clausura, etiam absque susceptione contagij per ipsos sanos, si infirma sequestretur, & ejus conuersatio, & occursus à sanis euitetur, si ejus pannis, & vtensilibus aliæ abstineant, aliisque necessariis cautelis vtantur. cum ergo curari possit Lepra intra clausuram absque aliarum periculo, non videtur sufficiens caussa deserendi clausuram. Dicendum tamen est, plura esse Lepræ genera, sed duo præcipue, vt Medici omnes fatentur, & ego alias in hisce quæstionibus testatus sum, & ex Fracastorio, quem ego etiam ad hoc adduxi, & ex nonnullis aliis refert Gibaldinus *de Clauf. disquisit.* 1. §. 5. *num.* 30. vnum quidem nomine Lepræ insignitum, & est scabiei finitimum, siue scabies quædam ferina, & contumax cum nonnullis aliis conditionibus alias enarratis demonstrantibus morbum jam excessisse scabiei limites, & in Lepram fuisse conuersum. aliud nomine Elephantiasis insignitur, & est vera legitima, & consummata Lepra. Ergo præterquam quod falsum est, Lepram non esse morbum cum vitæ periculo, si de vera Lepra loquamur (cujus signa attuli titulo superiori hujus libri *quæst.* 21. *à num.* 2. *ad seqq.*) cum hæc cancer sit vniuersalis, carnes ipsas ad ossa vsque depascens, ac rodens, quousque hominem licet aliquando lente, consumat, habet insuper cum se horrorem, & contagium adjunctum, vnde non solum respectu particularis personæ, quæ Lepra detinetur, licentia exeundi à clausura impertiri licet (quamquam hic particularis respectus in hoc negotio in consideratione non habeatur) sed respectu totius cætus Monialium, & publici interesse, ne aut ab infecta sanæ inficiantur, aut ob horrorem in alias non contemnendas infirmitates labantur. Itaque Lepra ejus generis, quod diximus, erit sufficientissima caussa dimittendi Moniales à clausura, quinimmo vno ex capite magis vrgens caussa ad hoc videtur Lepra, quam Pestis, quia licet pestis habeat 11 secum magis præsentaneum periculum, cum peste affectæ paucorum dierum spatio vitam cum morte commutare soleant, tamen aliquando tam præceps est remediorum occasio, vt antequam de exitu à clausura quicquam determinetur, pestis jam communicata sit, quibus communicabilis erat, vel ejus impressio cessauerit; nam interdum vis ipsius pestis quasi pertransiens flamma momento regiones inficit, & momento desinit, licet non semper idem eueniat; at Lepra dando semper inducias non permittit exitum à clausura futurum inanem, quia vel quod ejiciantur infectæ, vel quod sanæ exire permittantur, euitatur semper ipsa vis contagij, contra quam vsu euenit in peste, in qua ipse exitus à clausura, & loci mutatio sanis plerumque est exitialis, quia ob aëris contrarietatem in morbum labuntur, vt inferius clarius demonstrabo.

Sed cum dictum sit, Lepram ob contagium simul, & periculum dare justam caussam Monialibus, vt impune exeant à clausura; de Peste jam hæsitare vlterius aliquis posset, vtrum vt sit justa caussa relinquendi clausuram, requiratur, vt sit contagiosa, an sufficiat ipsum periculum certum, & euidens mortis ex ipsa maligna Pestis natura imminens; & quia hæc quæstio ex mea sententia est maximi momenti, primò nonnulla præmittenda, quæ non ita omnibus, & singulis extra artem Medicam patent; immo quæ à communi opinione tantopere elongantur, quantopere, ni me mea fallit opinio, ad veritatem proximius accedunt.

12 Sciendum igitur, veram Pestem semper, & quandocunque ab aëris corruptione dependere, neque fieri vllo modo posse, vt ab alia caussa possit immediate originari, quod satis superque probaui *lib.* 3. *harum Quæst. tit.* 3. *Quæst.* 2. *num.* 21. *& seqq.* vnde falsissima est vulgi persuasio, credentis eam semper à contagio originari, quæ falsitatis persuasio maxime conuincitur ea ratione, quod qui primi Peste inficiuntur, per contagium non inficiantur; certum enim est, aliquos primò Peste præhendi absque eo quod cum aliis Peste infectis vllo modo versati fuerint, aut pestilenti alterius exhalatione, aut tactu alicujus rei Pestis infectæ, ac contaminatæ infectionem contraxerint, sed ex propria corporis dispositione ad contrahendam, & susci-

suscipiendam putredinem ex pestilentis aëris inspiratione. Si ergò Pestis incipit sine contagio, absque contagio quoque potest vigorem, & augmentum accipere; nam vt primi illi infecti à sola aëris pestilentis inspiratione sunt infecti, sic alij permulti eodem modo infici possunt; ac certè, si 13 liberè meam sententiam licet proferre, credo contagium esse minùs multò efficacem caussam ipsius Pestis, quàm vulgo credatur, cùm apertissime pateat, quòd maximè vigente Peste, & ad statum prouecta, sensim ad declinationem peruenit, tandemque omninò cessat, quod contrario omninò modo deberet succedere, vbi Pestis ex contagio dependeret, & contagium esset vera, ac potissima caussa Pestis; nam tunc maximè vigere deberet Pestis, cùm maximè viget ejus caussa, & majores vires sortitur, sed in statu ipsius Pestis maximè viget contagium, ergò non solùm Pestis in statu non deberet vllam habere declinationem, sed magis magisque augeri absque eo quod nunquam sperari posset declinatio: quia tunc maximè viget contagium, cum plura indiuidua sunt infecta, sed in statu plura indiuidua reperiuntur infecta, ergò tunc magis viget caussa Pestis, & tunc deberet Pestis indies augeri, ac nunquam deberet tendere ad declinationem; at contrà euenit, quia vigente Peste, & ad statum perducta, tandem non solùm non crescit, etiamsi tunc magis vigeat contagium, sed suam vim amittit, & declinat, ac deniquè omninò cessat, vndè non potest contagium esse caussa ipsius Pestis, neque ea à contagio originatur, neque ab eo in tantùm fouetur, vt etiam eo maximoperè vigente, non omninò cesset.

Adde his, quòd non solùm tunc maximè augeretur, & majorem vigorem acciperet Pestis, cum plures inficiuntur, sed, vt dixi, non daretur vnquam locus declinationi, quia caussa semper major in horas, & in momenta fieret. Dices autem terminari ob diligentiam, quam adhibent ipsi populi, vt se à contagio præseruent, sed præterquam quod quantò majus est contagium, tantò plures homines ad hoc vt sani præseruentur, necessarij sunt in curatione ægrorum, vndè tantò plures inficiuntur; quid dicendum de illis Pestibus, in quibus nulla hujusmodi diligentia adhibetur? An non conspicimus, morbillos, & Variolas pestilentes interdùm vagari, & plurimos pueros interimere, qui tamen morbi cessante aëris corruptela, ex qua originem trahunt, vndequaquè cessant; immò & Pestes Brutorum sine vlla custodia tandem terminari obseruamus. Sed circà hoc sermonem in longius protrahere, tempus non permittit, illud tantùm certissimum esto, quod superius firmauimus, Pestem posse dari 14 sine contagio. Itaque stante hac rei veritate, dubitari potest, vtrum vigente Peste sine contagio, sit justa caussa, vt Moniales sanæ, ne contaminentur, aut infirmæ, nè aliàs contaminent, relinquere possint clausuram, & ratio dubitandi est, quia periculum contrahendi Pestem imminet sanis à contagio, quod ab infirmis communicatur, quod vt euitetur, conceditur sanis deserere clausuram, nisi infectæ ejiciantur; vbi ergò contagium non adest, cessat periculum, & cessante periculo, cessat legitima caussa relinquendi clausuram. Si mihi igitur Medico licet ex mea arte quid sentiam proferre, distinguendum videtur, ac dicendum, quòd Pestis vel est sine aëris corruptione (quòd quidem secundùm vulgarem opinionem euenire potest) vel est cum aëris corruptione, in primo casu non liceret Monialibus exire à clausura, nullo imminente ipsis periculo à contagio ex infectis susceptibili, neque à contagio ex aëris corruptione exspirante, in quam sententiam inclinat Gibaldinus *de Clausf. cap. 6. §. 4. num. 10.* licet mordicùs tueatur eorum sententiam, qui negant Pestem dari posse sine contagio. In secundo casu, dummodò expediat, liceret exire, licet enim nullum periculum immineat à contagio ex infirmis contrahendo, imminet tamen à contagio ipsius aëris infecti, quod periculum euitare permittitur etiam fuga; sed vtrum hoc tutum sit, postmodum decernendum. Ex quibus eliciendum, quòd 15 cum de contagio verba fiunt, illud, cum duplex sit, dupliciter accipi posse, vel pro communicatione morbi à personis, aut rebus infectis, vel pro communicatione ab ipso aëre infecto; sed quemadmodum illud euitari potest, ita hoc est penè ineuitabile; quamobrem vulgi opinio fallax omninò est putantis, Pestem semper dependere à prima specie contagij, nam contra semper dependet à secunda, nec vera Pestis vnquam dari potest, vt toties inculcaui, quæ ab hoc dependentiam non habeat.

Cæterum circà Lepram, & alios quosdam conta- 16 giosos morbos, vt peculiariter est Phthisis maligna considerari poterat, vtrum magis expediat, infectas à monasterio ejicere, an permittere sanis, vt à clausura exeant, & ratio dubitandi est, quia hujusmodi morbi contagiosi primæ classis, tam magni sunt ex adjuncta insigni putredine, vt sui contagij seminium non solùm personis, & propriis vestibus, ac tegumentis communicent, sed etiam ipsis domorum parietibus; quod non solum patet ex cautela, qua vsa est Lex vetus, vt habetur *Leuit. cap. 13.* in mundandis habitationibus, & ipsarum domorum parietibus Leprà infectis, hoc est, vt credo, intrà quos commorati fuissent Leprosi (licet *Vallesf. de sacr. Philosoph. cap. 20.* aliter sentiat) sed etiam ex Galeni dicto *lib. 1. de differ. Febr. cap. 2.* Itaquè incassùm ejicientur infectæ remanente contagij seminio, ac fomite in ipsa habitatione, & in cellarum parietibus, ex quo facilè sanæ infici possent; tutiùs ergò videretur permittere sanis à clausura exire, quàm infectas ejicere. Videretur tamen alia ex parte potiùs dicendum contrarium, quia infectio communicata habitationi, atque ipsis habitationis parietibus potest facilè emundari: nam ea infectio non est vniuersalis, sed particularis vnius tantùm cellæ, in qua frequentiùs ægra commoratur, & in qua dormire consueuit ex perenni exhalatione putrida ex ejus corpore exspirante, quæ ipsis cellæ parietibus hærere solet, & nisi emundentur, potest ibi commorantes inficere, sed hoc non posset habere locum in peste, in qua plures vno eodemque tempore inficiuntur, neque tutum est, eas è monasterio ejicere, quia euidentissimæ, ac certissimæ mortis periculo exponerentur, sed de hac re inferiùs, Deo permittente, plura addenda.

SVMMARIVM.

1 *Permissio Pontificum facta Monialibus, vt exire possint à clausura, respicit tantùm vniuersalem salutem, non particularem.*

2 *De Iure naturali vnicuique licet propriam vitam ac salutem tueri.*

3 *Non videtur sufficiens caussa exeundi à clausura Lepra, vt Pestis.*

4 *Caussa, ob quam licitè exire possit à clausura, non est sufficiens, nisi respiciat salutem vniuersalem.*
5 *contagium non est vnius, ejusdemque speciei respectu periculi, neque respectu efficaciæ.*
6 *Pestis ex communi sententia habet summam vim contagij.*
7 *Nullus morbus dari potest ità similis Pesti, qui possit vt Pestis sufficiens caussa esse deserendi clausuram à Monialibus.*
8 *Pestis particularis, an sit sufficiens caussa exeundi à clausura; & resoluitur negatiue. num. seq.*
10 *Lepra suum contagium lentè communicat.*
11 *Morbi Lepræ similes, ex quibus putant aliqui dari justam caussam relinquendi clausuram, quorum sententia confutatur num. seq. & restringitur ea opinio num. 13. & multò magis num. 14.*
15 *Nauarræ, & aliorum opinio reprobata, & num. 16. 17. 18. 19.*
20 *Nullus alius morbus præter pestem, & Lepram potest dare justam caussam exeundi à clausura ipsis Monialibus manente in suo robore constitutione Pontificum.*

Vtrum præter Pestem, & Lepram alij morbi sint justa caussa exeundi à clausura.

QVÆSTIO II.

Conttouersa est hæc Quæstio inter Canonistas, volentibus nonnullis, non posse extendi permissionem exeundi à clausura ipsis Monialibus ob Pestem, & Lepram factam ad alios quosdam morbos, & casus, qui non habent cum Peste, & Lepra vnam, eandemque naturam, contrà sentientibus aliis, ac volentibus omnem morbum, qui habeat vitæ manifestum periculum, neque possit intrà clausuram, sed tantùm extrà curari, esse justam caussam, vt Monialis possit à clausura dimitti.

Præcipuum fundamentum Priorum est, quòd 1 hæc permissio à Pontificibus facta, respiciat tantùm vniuersale Monialium periculum, & non particulare hujus, aut illius personæ, vt multoties inculcat Gibaldin *de Clausura cap. 6. in prin. & signanter §. 1. num.* 4. & alibi; vndè quia tam Pestis, quàm Lepra possunt inficere omnes Moniales sanas ob euidens, ac certissimum contagium, quod ab vno subjecto in aliud communicatur, vtraque caussa existimata est justa, ac legitima, vt licitè sanæ possint relinquere clausuram, vel infirmas dimittere, non vt ipsæ curentur, neque enim particularis salus hic est primò intenta, sed ne aliæ inficiantur. Ac verum quidem est, quòd si qui morbi similes essent, qui respicerent communem Monialium salutem ob periculum contagij, essent & ipsi non minùs quàm Pestis, & Lepra justa caussa existimandi exeundi à clausura modo, quo dictum est, aliàs autem non, quia in hac Pontificum indulgentia nulla habetur ratio particularis salutis alicujus personæ, cùm ea in gratiam tantùm salutis vniuersalis emanauerit.

Posteriores autem Doctores suam opinionem inco fundarunt, quòd de jure naturali vnicuique li-2 ceat propriam salutem, ac vitam tueri, ergò vbi aliqua Monialis in certissimo vitæ periculo versaretur ob aliquam infirmitatem, ex qua nullo alio medio sanari posset, nisi exitu à clausura, licitum esse ei debet, non obstante voto, vt suam vitam tueatur, vitæ periculum effugiens, relinquere clausuram. Hujus opinionis fuit Nauarra de Regular. *comm.* 4. *num.* 46. *& in c. statuimus* 19. *quæst.* 3. *num.* 49. & alij relati per August. Barbos. *de Off. & Potest. Episc. Alleg.* 102. *num.* 19. *& seqq.* eandemque opinionem de recenti tuetur, & ampliat Sebastian. *Soto in Cor. tract. proprio de Infirm. ob quas Monial. exire possint à clauſ. Propositione.* 2. 3. & 4. Priorem verò opinionem sequuntur, & tuentur plures, & ipse Barbosa loco *cit. num.* 21. Secundùm quam opinionem nulla caussa relinquendi clausuram potest esse legitima, nisi respiciat vniuersale periculum, & sic conceditur à Pontificibus exitus à clausura ipsis infirmis, non vt ipsæ curentur, sed ne sanæ inficiantur, & periclitentur, quod succedere posset non dimissis à clausura infirmis.

Modò si hæc opinio vera est, vt veram ipse exi-3 stimo, non tam facilè pronuntiandum esset de Lepra, quàm de Peste, quia Lepra nunquam suo contagio tam efficax caussa esse potest contrahendi similem morbum, vt Pestis; non enim ejus contagium ità communicabile est de vno subjecto in aliud, neque tam ineuitabile est, vt contagium à Peste emanans secundùm communem hominum opinionem, atque idcircò non deerit qui firmare volet, hanc opinionem non esse vndequaque veram, dum Pontifices pro caussa legitima relinquendi clausuram admittunt ipsam Lepram, quæ videtur minùs respicere salutem vniversalem, ac fortè in hac indulgentia id sibi voluerunt, vt Monialis illa Leprosa propriæ saluti consulat, nam etiamsi contineretur in clausura, minùs periclitaretur vniuerlis salus, cùm, vt dictum est, ejus contagium neque de facili communicabile, & facilè euitabile sit. Et tamen his non obstantibus probabilior videtur prior sententia volens, caussam relinquendi clausu-4 ram juxtà Pontificum dispositionem non esse legitimam, ac justam, nisi respiciat vniuersalem Monialium salutem, cujus tantummodò rationem habuerunt Pontifices nihil omninò de particularium salute disponentes: nam non nego propositionem illam veritatem habere, quòd de jure naturæ vnicuique liceat propriam vitam tueri, sed dico non comprehendi id, quod pertinet ad salutem particularem sub hac dispositione respiciente salutem vniuersalem; aliàs nimis patens porta aperiretur exeundi à clausura, si propter salutem propriam tuendam vnicuique Moniali permitteretur exitus à clausura, nam etiam si dicatur hoc in tantùm licere, in quantùm nulla alia via daretur Moniali recuperandæ sanitatis, nisi exeundo à clausura; hoc non tollit, quin frequentissimè hujusmodi casus succederent, cùm nullum omninò monasterium existat, in quo non vna, vel altera, sed plures simul Moniales non reperiantur tali infirmitate grauatæ, vt in clausura permanentes nullo pacto curari possint, quæ tamen extrà clausuram facili negotio salutem recuperarent. Non ergò quicquam de hac particulari Monialium salute in suis constitutionibus determinarunt Pontifices, & idcircò quandocunque detur hujusmodi casus, vt Monialis ad recuperandam sanitatem, cogatur à clausura exire, tunc speciali indiget dispensatione, quia sub prædicta dispositione nihil de hoc determinatur. Quod reliquum est, quærendum videtur, an præter Pestem, & Lepram alij morbi dentur

dentur ita alterutri ex his morbis similes, vt non minus quam illi possint judicari dare justam caussam Monialibus exeundi à clausura. ego extra meum pensum non vagabor, si quicquam circa hoc proferam, cum ea tantum, quæ ad Medicum pertinent proponendo rem Medicam medicè determinaturus sim, ac dicam primò contagium & quoad vim agendi, & quoad salutis periculum non esse vnius, ejusdemque speciei; nam morbi quidam contagiosi simul sunt, & periculum afferunt, alij vero periculo vacant. Item aliqui facillimè contagium communicant, ac promptissimè, alij difficillimè, ac lente. Morborum etiam, qui cum periculo sunt contagiosi, alij sunt cum præsentaneo periculo, aut in longum protrahendo tandem tamen periculum afferunt. Morbi contagiosi sine periculo sunt scabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones, lippitudo, vel ophtalmia, scrophulæ, & si qui alij hujus farinæ sunt. Contagiosi cum periculo præsentaneo sunt Pestes omnes, inter quos etiam adnumerandi morbilli, & variolæ cum Pestis characterem habeat, nempe cum ab Aëris alteratione, & putrefactione originem habent. Contagiosi cum periculo, sed non præsentaneo sunt Phthisis, Hectica febris, Epilepsia, Lepra, morbus Gallicus. Morbi porro qui facillime communicantur per contagium sunt in duplici differentia, nam alij communicantur facillime à quolibet subjecto in quodlibet, & quacunque ratione, vt morbi vere pestilentes, alij communicantur tantum à certis personis in certas, neque indifferenter quacunque ratione, vt sunt Hectica febris, Phthisis, Cancer, & alij nonnulli, & ipsa etiam Lepra.

6 At vero Pestis habet secum, vt ajunt, tantam contagij vim, vt non solum communicetur à quolibet subjecto in quodlibet, sed etiam quacunque ratione, neque solum conuersatione, & accubitu, ac tactu rerum infectarum, sed etiam visu, vt aliqui somniant, vnde & ex Iuuenibus in senes, ex viris in mulieres, ex mulieribus in pueros, ex pueris in juuenes, & similiter ex quocunque in quemcunque transfertur. Sed hæc ex mea sententia non propter contagium communicabile ab infectis in non infectos euenire solent, sed propter Aëris putrefactionem disponentem promiscue quælibet corpora ad ægrotandum, vnde vulgo in contagium culpa rejicitur, si quis ægrum tetigerit, aut aliqua ad ægrum pertinentia tetigerit. Sed quomodocunque sit, necesse pro nunc est communiorem sequi opinionem. At vero Phthisis, Hectica febris, & si qui alij morbi his similes sunt, non tam facile communicantur à quocunque subjecto in quodlibet, sed prompte quidem communicantur ab iis, qui prouectiore ætate sunt in eos qui ætatis sunt tenerioris, at ab iis in priores, nequaquam, nisi alias naturalem dispositionem ad talem morbum sortiantur. Lepra autem difficilius communicatur à senibus in ipsos juuenes, facilius in pueros, & facilius ab ipsis jouenibus in senes, & Pueros, nec tamen ab omnibus transfertur indifferenter in omnes, sed in eos promptius, qui à Natura aliquam dispositionem sortiuntur ad talem morbum contrahendum.

His ita prælibatis, cum de Peste nullum hactenus interueniat dubium, videndum, an aliquis alius morbus detur, qui easdem conditiones habeat, quas habet Pestis, vt parem caussam præbere possit Monialibus exeundi à clausura, & absolute dicendum,

7 nullum omnino morbum dari posse nisi ipsa Pestis sit, qui cum Peste in hoc comparari posset; quamquam enim negari non potest, dari posse quosdam morbos, qui & parem vim contagij, & par etiam periculum, ac eandem perniciem secum habeant, vt Pestis, nunquam tamen habebunt caussam vniuersalem, vt vera Pestis, & cæteri morbi pestilentes, nam illico atque morbus habebit caussam vniuersalem, & erit Epidemialis, insimulque contagio, & periculo erit dotatus, erit vera Pestis, atque hic tantum judicatus est à summis Pontificibus dare justam caussam Monialibus relinquendi clausuram, quia vniuersalis Monialium salus exponitur manifesto vitæ periculo, quod neque de Lepra, neque de Phthisi, neque de morbo Gallico, neque de alio quantumvis contagioso, & periculoso morbo, nisi simul Epidemialis sit, verificari potest. Ex quibus deducendum, ex nullo alio morbo, præter Pestem, Moniales habere justam caussam exeundi à clausura, quia talis morbus, qui habeat omnes Pestis conditiones, neque tamen Pestis sit, neque datur, neque dari potest.

Sed quid determinandum de Peste particulari? nam, vt ex Gal. & aliis dixi *lib. 3. har. Quæst. Tit. 3. quæst. 2. num. 5.* datur Pestis quædam particularis vnius domus, aut vnius monasterij, aut etiam partis cujusdam ipsius domus, aut Monasterij, vt pluries à pluribus notatum est, & obseruauimus etiam nos ipsi non semel, & signanter præteritis annis vocati in Monasterio sancti Cosmatis de Vrbe, in quo Moniales habitantes in quadam certa Monasterij parte maligno quodam, ac vere pestilenti morbo sunt periclitatæ, cæteris incolumibus permanentibus. 8 Circa infectionem ergo totius monasterij non esset dubio locus, quod liceret omnibus Monialibus exire à clausura, & sibi consulere ad euitandum certum, ac imminens mortis periculum; quod forte minori cum periculo fieret, quam vbi Pestis vniuersalis vigeret, & aër totius Ciuitatis, aut prouinciæ esset infectus, tunc enim, vt alias admonui, nulla caussa magis præsentanea offertur ad contrahendam pestem, quam loci, & Aëris mutatio, non tantum inquam loci non infecti in infecti, & boni in mali, quam etiam infecti in non infecti, & mali in boni. Vndè, vt libere meum sensum patefaciam, Pontificum, & sacri Concilij Tridentini indulgentiam magis habere locum existimo in peste particulari ipsius Monasterij, quam in vniuersali. Majus dubium interuenire posset vbi Monasterij vna tantum pars esset infecta, vt in prænominato casu; nam etiamsi illico prompta adsit ad dubium responsio, quod tunc non liceret Monialibus, à clausura exire, cum posset relicta parte infecta ipsius Monasterij, ad non infectam se conferre (modo id commode succedere posset), tamen hoc non redderet eas tutas ab imminente periculo, quia facile esset, vt infectio communicaretur etiam parti adhuc non infectæ, nam euenire vt plurimum solet, quod vna pars inficiat aliam. Itaque videtur dicendum, quod vbi periculum hujusmodi infectionis 9 immineat, Pontificum permissio habere possit locum, alias vero nequaquam.

Sed adhuc de Peste particulare illud venit discutiendum, vtrum dato, quod vna tantum Monialis peste detineatur non quidem ex vitio Aëris, aut ex caussa communi, sed ex mala proprij corporis constitutione, & ex caussa particulari, vt non infrequenter fieri solet, liceat sanis aut eam ejicere, aut clausuram deserere; & ego quidem Artis fundamentis innixus dicam, neutrum horum licere, quia

si quæ contagij vis imminet ex hac particulari Peste, nunquam tantam habet efficaciam, nisi à caussa communi foueatur, vt propagari morbus per illud possit, & sanis communicari, præsertim si debitæ cautelæ adhibeantur; neque vnquam fieri potest, vt particularis Pestis vniuersalis euadat, nisi caussa communis simul concurrat disponens corpora ad putredinem, & ad suscipiendum contagium; neque aliter sensisse Galenum existimauerim cum dixit particularem Pestem fieri posse vniuersalem. id enim sibi voluisse illum dixerim, quod particularis Pestis concurrente mala Aëris dispositione fieri possit vniuersalis, cum impossibile alias sit, vniuersalem, ac communem morbum non habere vniuersalem, ac communem caussam, vt notum est.

10 Quod ad Lepram attinet illud primò in mentem reuocandum, eam ex iis morbis esse contagiosis quidem, sed qui contagium lente communicant, & non cum præsentaneo periculo; tardus enim est ipse Lepræ motus, neque morbus is ex iis, est qui communicantur prompte à quolibet subjecto in quodlibet, & quacunque ratione inficiendi, sed vt plurimum à certis personis in certas, & communicatur magis per longam consuetudinem, cohabitationem, & conuersationem, & excipiendo exspirationem Leprosi, aut per vsum indumentorum, quibus indutus fuerit idem Leprosus. Ergo morbi, qui eandem naturam cum Lepra sortientur, nempe qui contagiosi eodem modo fuerint cum periculo vitæ, licet non præsentaneo, & cum quodam horrore, dabunt & ipsi legitimam caussam vel ejiciendi infectam, vel exeundi sanis à clausura, attenta dispositione facta in constitutionibus summorum Pontificum.

11 Cæterum nonnulli Canonistæ vt Sanchez, Llamas, & Bonaccin. apud Gibaldin. *de Clauſ. cap. 6. §. 6. disquisit. 1. nu. 35.* & post hos Sebastian. *de Soto loco cit. proposit. 3.* huic morbo similes faciunt, Cancrum vlceratum, Elephanthiasim (quasi differat à Lepra, cum tamen nihil aliud Elephanthiasis sit, quam vera Lepra jam confirmata, & Leonina dicta) Morbum Gallicum, Scrophulas, & Ophthalmiam: at vero, si hæc veritatem haberent, liceret his addere, multo rationabilius, Hecticam febrem, Phthisim,

12 Epilepsiam, & Melancholiam, sed hæc horum Doctorum sententia multas patitur difficultates, & videtur excedere limites permissionis à summis Pontificibus factæ ob caussas tantum Pestis, & Lepræ, cum tamen non militent in prænominatis morbis conditiones, quæ militant in Peste, & Lepra, & quarum respectu moti sunt Pontifices ad eam permissionem concedendam. Sed videntur, quantum ego conjicio, Doctores supra nominatos non assecutos Pontificum mentem, qui respiciendo tantum communitatem Monialium, & publicum ipsarum bonum, ac commune periculum, quod imminebat, cum sanæ possent ab infectis infici, concesserunt licentiam vel ejiciendi infirmas, vel exeundi à clausura ipsis sanis. at vero hi Doctores non solum extendi volunt hanc licentiam vbi periculum est commune, sed vbi etiam est particulare, neque solum vbi adest periculum ex contagio, sed vbi imminet timor ex horrore, & tristitia, quam incurrere sanæ Moniales possent aspiciendo infirmas similibus morbis detentas, ac vlterius, & in summa vult signanter Doctor ille de Soto, indulgentiam Pontificum esse extendendam ad omnem casum, in quo Monialis aliqua infirma ex morbo aliquo magno, ac periculoso, si aliter non potest sanari, quam exeundo à clausura. Verumenimverò non versamur in his terminis, nec quicquam meminerunt Pontifices, neque in mentem vnquam habuerunt tales particulares casus, qui, vt mea fert opinio, egerent noua constitutione, cum sub illa comprehendi non possint, quia quod concessum est in gratiam salutis vniuersalis non censendum concessum in gratiam salutis particularis. immo, vt alias dicebam, tales particulares casus non solum non habuerunt Pontifices in considerationem, sed neque habere debuere, quia tam ingentem portam aperuissent huic permissioni exeundi à clausura, vt indesinenter, ac singulis diebus, & horis Moniales licite possent à clausura exire, cum nullum omnino Monasterium detur, in quo hujusmodi morbi frequenter, ac indies non pullulent; & idcirco si quando hic casus detur, vt Monialis aliqua morbo aliquo magno, ac periculoso laboret. qui non possit intra, sed extra clausuram curari, egebit peculiari Pontificis dispensatione, cum non comprehendatur sub prædicta dispositione, quæ tantum in gratiam vniuersalis Monialium salutis emanauit. Restringenda ergo omnino, ac serio

13 moderanda horum Doctorum sententia, & aliorum si qui eandem habent opinionem, ac dicendum, Pontificum licentiam, ac permissionem in hac vniuersali dispositione habere locum tantum in morbis consimilibus Pesti, & Lepræ, non in aliis, nempe in morbis, qui contagio, & pernicie vniuersæ communitati, ac toti cætui Monialium possunt esse noxij; hactenus tamen nullus alius morbus videtur ita similis Pesti, aut Lepræ, vt alterutrius conditiones omnes ad id necessarias sortiatur.

Lepræ quidem & contagio, & periculo si qui alius morbus similis & Phthisis, licet Lepra hoc insuper habeat, vt horrorem, & tristitiam intuentibus incutiat, & tamen cum pateat, vt supra diximus, Lepræ contagium non esse de facili communicabile à quibusvis in quasvis personas, & non inficere quolibet modo, ac lente procedere, neque afferre præsentaneum periculum, videretur adhuc esse

14 magis restringendam hanc permissionem, cum possint Moniales, necessaria cautela adhibita absque violatione clausuræ, & infirmam curare, & sese à periculo infectionis præseruare, quod facilè succederet, si à communicatione, cohabitatione, & consuetudine cum infecta abstinerent, ac maxime illæ, quæ majorem dispositionem præseferrent ad excipiendum Lepræ contagium, vt essent exempli gratia seniores, melancholicæ, & atrabiliariæ, & quæ alias in vitæ curriculo cutaneis infectionibus fuissent subjectæ. Insuper ipsa infecta segreganda esset, & omnes sanæ ab ejus frequentata consuetudine prohibendæ. ipsa infecta autem munditie plurimum quoad fieri posset, vti deberet, interimque aptis medicamentis esset curanda; ipsæque sanæ in victus ratione abstinere deberent à quibusdam cibariis noxiis, & ex quorum vsu facile infectiones cutaneæ efflorescunt, quousque vel infecta sanaretur, vel vitam cum morte commutaret, & sic absque violatione clausuræ possent saluti Monialium vniuersali consulere ii, ad quos pertineret, & in hanc sententiam descendit etiam Gibaldin. *de Clauſ. cap. 6. disquisit. 1. §. 6. consect. 1. num. 35.*

Vt vero adhuc magis magisque conuincamus Nauarræ, & aliorum Doctorum opinionem quæ Pontificum permissionem nimis ampliare videtur, exami-

examinemus morbos alios ab ipsis pro legitima caussa relinquendi clausuram admissos, non secùs ac pestes, & lepra. Eos morbos dotari voluntiis conditionibus nempè, quòd sint adeò periculosi, vt infirmæ certò morituræ ex iis sint, nisi exeant à clausura, etiamsi nullo contagio aliis monialibus nocere possint. Ita Nauar. *com.* 4 *de Reg. nu.* 49. qui ad suam opinionem roborandam Gregorij Decimitertij P. M. breue producit, per quod impertitur licentiam quibusdam sanctimonialibus, vt ob periculosam quandam infirmitatem, quam patiebantur, exire possent ex monasterio, & ad propriorum Parentum, vel consanguineorum domum se conferre, ibique manere, quousque sanitatem integrè recuperassent. Sed huic Nauarræ rationi dicam (licet fortè extrà rem meam sit) particulare priuilegium, siue indultum vnius monialis non posse transferri ad totum cætum monialium, ita vt quod vni conceditur, omnibus concessum intelligatur. Non enim innititur concessio illa Gregorij XIII particulari cuidam moniali facta dispositioni vniuersali aliorum Pontificum, & Concilij Tridentini, nam non egebat monialis illa speciali breui, ac indulto, vbi comprehensa fuisset sub vniuersali dispositione; sed quia nunquam sub tali dispositione vniuersali intelligendum est comprehendi respectum salutis particularis, oportuit, vt Pontifex speciali breui pro illa moniali dispensaret exitum à clausura, vt, quod ex vniuersali illa concessione Pontificum, & Concilij non licebat, ex particulari Pontificis viuentis indulgentia liceret. Vndè palam est, quòd tunc Nauarræ aliorumque Canonistarum, & Sebastiani de Soto opinio præualeret, quando summi Pontifices, & sacrosancta Tridentina Synodus respexissent particularem monialium salutem, sed quòd hoc nullam habeat veritatem patet vlteriùs ex eo, quia incassum Pontifices pro legitima caussa relinquendi clausuram admisissent Pestem tantùm, & Lepram, & erat inanis omninò hæc hujusmodi morborum nominatio, vbi ad eorum exemplum cæteri etiam erant admittendi pro legitima caussa relinquendi clausuram, maximè cùm licet essent periculosi, tantoperè deficerent à natura pestis, & lepræ; ac satis superque fuisset, hanc concessionem ita impertiri, quòd liceret nempè monialibus ob periculosum morbum, qui non nisi extra clausuram curari posset, à clausura exire, vt sanarentur; sed hæc concessio sic facta nec vsquam reperitur; nec compræhendi potest sub concessione facta ob pestem, & lepram, quia morbi alij non habent easdem conditiones pestis, & lepræ. Quòd si, vt dicebant, de jure naturali vnicuique licet propriam vitam, ac salutem tueri, atque hinc deducere volunt, quòd liceat moniali infirmæ, quæ aliàs curari non potest intrà clausuram, ab ipsa clausura exire, vt mortis periculum effugiat, videndum esset, an exitus à clausura tam certam salutem afferret, vt de ea nullum interueniret dubium, aliaque nonnulla essent tunc consideranda, quæ breuitatis caussa silentio inuoluam, cùm illud mihi satis superque sit, Pontificum permissionem factam fuisse tantùm respectu salutis vniuersalis monialium, neque in ea contineri quicquam, quod ad particularem salutem alicujus indiuidui pertineret; & tamen promptissimam caussam habebant considerandi, & obseruandi, moniales indies affligi perniciosis, ac contumacissimis morbis, qui extrà clausuram non difficulter curarentur: cùm ergò hæc silentio prætergressi sint, euidentissimam nobis certitudinem præbuerunt, non habuisse se vnquam præ oculis in concessione facta exeundi à clausura bonum particulare, & interesse salutis particularis alicujus Monialis, sed tantummodò bonum vniuersale totius communitatis, & vniuersalem ejus salutem, quæ periclitabatur ex peste, aut lepra, non ejectis infectis, aut sanis à clausura non exeuntibus; ex quibus denuò deducendum, Epidemiæ nomen à Pontifice sumptum fuisse pro vera peste periculo, & contagio insigni, non pro simplici Epidemia, & ita declarasse sacram congregationem Concilij adhærendo opinioni Ludouici della Valle Medici Cameræ Hispaniarum Regis, respuendo contrariam aliorum Medicorum opinionem, testatur Diana *Resolut. Moral. tract.* 15. & 1. Miscell. *Resolut.* 23. ex quo etiam Gibaldin. *de Clausf. cap.* 6. §. 2. *num.* 5.

15 16

17 Volebat insuper Sebastian. de Soto *in cit. libell. de Clausf.* quod ob aliquas horribiles infirmitates dimitti etiam possint moniales à clausura, quia sanæ ex horrore, auersione, & tristitia videndi assiduè tales morbos, facilè periclitarentur, quæ licet sit nimis subtilis speculatio, & quæ facilè euanescat, tamen etiam tunc, & eo casu id fieret respectu salutis communis, ad euitandum sanarum periculum, non ob salutis particularis respectum, & sic hæreret communi dispositioni summorum Pontificum, & sacrosanctæ Tridentinæ Synodi. Sed hoc non est concedendum ipsi Sebastiano de Soto, nam dato etiam, quòd tales morbi inferrent visu, vt ille autumat, manifestum vitæ periculum, tamen hoc facilè euitaretur cauendo ab eorum inspectione, & occursu; si enim, exempli gratia, monialis aliqua pateretur cancrum malignum, & vlceratum, aut similem aliquem alium morbum, quænam necessitas cogeret cæteras moniales sanas, vt perenniter talem cancrum conspicerent, & contemplarentur? an non sufficeret, si ægra per semetipsam, vbi illi liceret, sibi mederetur, vel vna, aut altera tantùm ex monialibus illi opem ferret, absque eo quod singulæ in ea curanda, & inuisenda sese immiscerent? Iam verò hæc omnia quotidiana experientia docet facili negotio succedere, cùm non rarò contingat in Monasteriis reperiri tales morbos, ex quibus nullatenùs obseruatur, cæteras ex horrore inspiciendi infirmas periclitari, immò ne eas quidem, quæ tales infirmas curant, & manibus contrectant applicando medicamenta necessaria. Verumenimverò si considerentur alij morbi, quos admittunt aliqui Doctores ad exemplum Pestis, vel Lepræ, pro legitima caussa deserendi clausuram, videbimus quantoperè ab iis conditionibus deficiant, quæ requiruntur ad hoc, vt morbus aliquis sit justa caussa deserendi clausuram juxtà Pontificum mentem. Nam primò acceptatur ab ipsis pro hac legitima caussa morbus Gallicus, deinceps Cancer vlceratus, scrophulæ, & Ophthalmia, relinquentes alios quosdam morbos, qui & magis horribiles, & magis periculosi sunt, & magis fortè contagiosi, vt maximè est Epilepsia, ac præcipuè ea, quæ morbus lunaticus dicitur, & est Epilepsia sæuissima jam confirmata, & in habitu, cujus terribiles, ac mirabiles insultus qui non vidit, nihil terribilis, aut mirabilis vidit in morbis, ac maximè clamores, ejulatus, stridores, membrorum contorsiones, & alia incredibilia symptomata, quorum horror vix scriptis repræsentari potest, & quem non facilè quiuis homo etiam animi fortioris sustinere potest sine multa, ac summa animi perturbatione, & totius corporis anxietudine, & angore; ita 18

vt respectu hujusmodi Epilepsiæ nullus morbus Gallicus quantumuis ferinus, nullus vlceratus cancer quantumuis malignus, nedum scrophulæ, & Ophthalmia quantumuis sæuissimi morbi essent,&in summo gradu, possint dici magni morbi, ac multò minus dare justam caussam sanis monialibus ob horrorem videndi infirmas, deserendi clausuram.

19 Sed quodnam, obsecro, periculum, aut contagium commentatur in morbo Gallico Sebastian. de Soto, quod non possit à sanis monialibus facillimè euitari? illud enim certissimum est hujusmodi morbum quémadmodum faciliùs per concubitum, ac carnale commercium communicatur, ita difficillimè per alios quoscunque modos inficiendi, vt per diuturnam consuetudinem, per simplicem accubitum, per exceptionem Aëris ab infirmo exspirati, per indumentorum vsum,& aliter, qui modi etiamsi promptissimè communicarent contagium, cùm contra difficillimè, ac tardè admodum id præstare possint, euitari tamen nullo negotio possunt. Adde quòd morbus Gallicus, nisi esset in summo gradu, ac pustulis, vlceribus malignis, intollerabilibus capitis, artuumque doloribus, consumptiua febre notabilis, nunquam ad tantam vehementiam solet ascendere; vt judicari possit justa caussa deserendi clausuram ipsis sanis monialibus ob timorem contagij, à quo tamen sese præseruare, vt dixi, facili negotio possunt.

De Phthisi videtur idem sentiendum, quod de lepra, nisi quòd cùm non habeat secum tantum horrorem, quantum habet lepra, potest faciliùs à sanis tolerari, ac satis erit, si juuenculæ, ac illæ, quæ magis ex contagio periclitantur, sese custodiant, cùm non sit morbus facilè communicabilis à quouis subjecto in quoduis subjectum, vndè rectè determinatum videtur à Gibaldin. *cit. lib. de Claus. cap. 6. §. 6. nu. 36.* quòd Phthisis non sit sufficiens caussa deserendi clausuram; sed illud me dubium fecit in prædicti Doctoris assertione, quid nempe sibi voluerit, cum dixit, Phtihsim non esse sufficientem caussam dimittendi infirmam monialem à Clausura, & rationem reddens, quia, inquit, nondum tabidus pulmo deprehenditur, nam illicò atque infirma patietur Phthisim habebit pulmonē tabidum, cùm nihil aliud sit Phthisis, quàm vlcus pulmonis, ex quo ipsi pulmones, & corpus totum cum ipsis contabescit, [Galen. *comm. 7. Aphor. 16. Cels. lib. 3. cap. 22.*] sed fortasse id sibi voluit, quòd Phthisis non sit justa caussa deserendi clausuram, nisi sit confirmata, tunc enim absque remedio est, & pulmones, & totum corpus manifestissimè contabescunt.

Cæterùm connumerant insuper Doctores prædicti inter morbos, qui justam caussam prabent exeundi à clausura, Rabiem, seu hydrophobiam, neque injuria id fieret, si ad contagium, ad periculum, ad morbi grauitatem, & ad illius horrorem respiceremus, nam & contagio communicatur, & periculi plenus existit, & est morbus grauissimus, & symptomata habet secum horribilia, sed quia cæteræ moniales facilè se ab omnibus his tueri possunt, cùm separari possit infirma, ac vinculis coerceri, si opus fuerit, non dabit justam caussam sanis exeundi à monasterio, neque ejiciendi infirmam si ad salutem publicam respiciamus. Quod si ad salutem particularem nosmetipsos vertamus, ac existimabimus de necessitate monialem infirmam extrahendam esse à clausura, vt curetur, cùm aliàs certissimo cursu tendat ad mortem, tunc particulari Pontificis dispensatione egebit, nam aliàs vt dixi, respectu vniuersalis interesse ipsarum Monialium non Indicatur, Rabies, caussa sufficiens deserendi clausuram. Gibaldin. *loc. cit. §. 6. num. 37.*

Connumerant insuper iidem Doctores inter prænominatos morbos dantes justam caussam deserendi clausuram, ophthalmiā, nempè oculorum inflammationem, sed neque respectu contagij, neque respectu periculi, neque respectu horroris inspiciendi infirmas videtur hic morbus connumerari posse cum peste, & lepra; etiamsi enim videatur communicari posse aliquandò per simplicem inspectionem oculorum ipsius ægrotantis, tamen quis non videt id leuissimum esse, & inspectionem euitari nullo cum labore posse? sed dato quòd euitari non posset, adhúc non videretur grauitas ipsius morbi sufficiens ad impertiendam licentiam Monialibus exeundi à clausura ob timorem contagij: nam etiamsi nonnullæ contagium contraherent, id absque vitæ periculo fieret; præterquam quòd morbus non est tam difficilis curationis, vt plerumque intrà paucorum dierum terminum sanabilem se non ostendat, [quòd etiamsi aliquandò contumacissimus sit, vacat tamen semper omni vitæ periculo, tantummodò visio discrimen patitur.]

Quid dicemus deniquè de scrophulis, quas etiam præcipuè Sebast. de Sot. voluit dare justam caussam Monialibus deserendi clausuram? at neque ob contagium, neque ob morbi grauitatem, neque ob horrorem possunt scrophulæ reputari pro justa caussa deserendi clausuram, cum vix, ac ne vix quidem facili per contagium communicentur, nisi in teneriores ætates, nempè antè decimum quartum annum; tunc autem nulla Monialis huic periculo subjacebit, quia ante pædictam ætatem professionem non emittunt, & vbi habitum non sumpserint, aut professionem non emiserint, possunt, si contagium timetur absque voti violatione aut in alia monasteria transferri, aut in proprias domos remitti.

Vt receptui ergò canamus concludendum ex dictis, nullum alium morbum dari posse ita pesti, aut lepræ similem, hoc est, habentem easdem pestis, vel lepiæ conditiones, vt ad eum extendi possit permissio Pontificum exeundi à clausura, nam vnus quidem deficit ab vniuersalitate caussæ, alterà grauitate periculi, & vnus quidem insufficiens est judicandus, quia periculum ab eo emanans non respicit salutem omnium Monialium, alter, quia non est facilè communicabilis ab vno in omnes, vt de ipsissima etiam lepra firmauimus, quæ tamen ob horrorem, quem intuentibus caussat, magis sufficiens reputanda, quàm alij similes morbi ab eo horrore immunes, vt de Phthisi diximus.

SVMMARIVM.

1 *Lepra infecta Monialis potiùs dimittenda à clausura, quàm sanas permittere eam relinquere ad euitandum contagium.*

2 *An in peste meliùs sit sanas dimittere, aut infirmas ejicere.*

3 *Tempore pestis omnis salus in fuga.*

4 *Aëris quæcunque mutatio tempore pestis est perniciosa.*

5 *Aeris mutatio semper periculosa.*

6 *Vera pestis à sola Aeris putrefactione originem ducit.*

7 *Vera pestis habet sua tempora Principij, augmenti, status, ac declinationis, non sic quæ ex contagio prouenit.*

8 *Contagium non est vera, ac præcipua Pestis caussa, vt vulgus sibi persuadet.*

9 *Illud*

9 *Illud, in peste cito, ac longe fuge, & tarde redi, quomodo intelligendum.*

10 *Peste vigente neque sanæ à clausura exire permittendæ, neque infirmæ ejiciendæ, sed sequestrandæ potius sunt.*

11 *Cur, & qua ex caussa Moniales Peste infectæ sint potius à clausura dimittendæ, quam sit permittendum sanas ab ea exire.*

Vigente peste, aut lepra in aliqua clausura sanæ ne, an infirmæ ab ea exire permittendæ.

QVÆSTIO III.

1 Non incassum dubitari potest, vtrum vigente Peste, aut Lepra in aliquo monasterio, ac maxime si plures sint infirmæ, permittendum sit, sanas Moniales à clausura exire, an potius infirmas dimittere, & quia non eadem est ratio vtriusque casus, ante de Lepra loquamur, & circa eam non videretur esse dubio locus, quod potius Moniales infectæ essent dimittendæ, quam sanæ; cum enim ex cohabitatione, & consuetudine cum infirmis, immineat, sanis infectionis periculum, ejectis infirmis, sanæ à periculo tutæ remanent, quia à contagio liberantur. Adde quod non solum prospicitur saluti, & incolumitati sanarum Monialium dimittendo à clausura infectas, sed etiam saluti ipsarum infirmarum, summum enim remedium in curatione Lepræ censetur aëris, & Loci mutatio; & licet notum sit, quod etiam habitationes, in quibus Leprosi commorati fuerint, sint suspectæ, cum vel in ipsissimis Parietibus hæreant semina contagij, ex quo facile succedit, vt sanæ etiam si in illis commorentur, infectæ remaneant, tamen hoc inconueniens facile euitatur purgando ipsas habitationes, easque mundando ab inquinamentis, si quæ à Leprosis inibi relicta fuerint; aut euitando per longum tempus commorationem in illis, ex se enim ipsæ temporis progressu emundantur, si ab aëre externo perflari permittantur.

2 Tota difficultas est de peste, neque vnius tantum generis difficultas est, nam si rem penitius examinemus, perspicue videbimus, non tam in propatulo esse, quonam pacto quid agendum determinemus; vtrum nempe vna, aut altera Moniali peste infecta, permittendum sit, cæteras omnes clausuram relinquere, aut infectæ tantum sint dimittendæ; neque enim, vt dixi, simile est de peste, & Lepra quoad contagium, ejusque agendi energiam, quia Lepræ contagium fundatur in materia lenta, & non facile peruagabili, contra pestis contagium fundatur in materia magis ignea, ac de facili peruagabili, ita vt bene succedat, quod ejecta Moniali Leprosa, cæteræ à contagio seruentur immunes, neque postmodum sit illis de ejus contagio timendum sed ejecta Moniali peste infecta, adhuc cæteræ non sunt tutæ, quia contagij seminia per ipsum aërem facile à sanis excipiuntur absque eo quod euitari vllo modo possint (dummodo vera pestis sit) & exhalationes, quæ à pestilenti corpore eleuantur non inficiunt tantum habitationem, in qua Peste infectæ commorantur, sed huc illuc peruagantes ob earum tenuitatem, & agendi energiam ipsum Monasterij aërem inficiunt, ita vt sanis Monialibus nihil omnino prosit, quod infectæ ejiciantur, atque hinc est, quod vigente vera peste vicini à vicinis tam prompte inici credantur. Itaque videretur potius dicendum, quod vbi Monialis aliqua peste, vera inquam, inficiatur, non ipsa ejicienda sit à clausura, sed permittendum potius sanas exire, ne ab infecto aëre per infectam Monialem ipsæ quoque inficiantur.

3 Et pro hac opinione maxime facit communis persuasio etiam à Medicis canonizata, quod pestis tempore salus omnis reposita sit in fuga, quam persuasionem etiam Iurisconsulti admisisse videntur, quorum insimul & Medicorum ad hoc auctoritates congessi *lib.* 3. *Tit.* 1. *quæst.* 4. *num.* 6. ergo incipiente peste, ac seipsam propalante in vna, aut altera Moniali, nullum tutius, ac magis præsentaneum remedium sanæ Moniales habere possunt, quam fugam à loco infecto, vt per eam aëris inquinamenta vitare quam primum possint, alias omnes periculo infectionis, ac certæ mortis subjiciuntur.

Alia tamen ex parte videretur, quod cum periculum infectionis ab infirmis in sanas immineat tantum à contagio, quod ipsa infecta sanis communicare potest, præstaret ipsam infectam à clausura dimittere, quia quemadmodum ab ipsa inficitur aër, & per aërem infici possunt sanæ, sic ea ejecta neque aër inficitur, neque sanæ periclitantur.

4 Præterea aëris mutatio tempore pestis est periculosissima, & est promptissima caussa concipiendæ pestis, quod duplici experientia, & vtraque quidem notabilissima probatur. prima est, quod tempore pestis ii maxime ab ea seruantur immunes, qui minimam habent occasionem aëris differentiis sese exponere, vt sunt qui in carcere detinentur, aut aliquo modo restricti aliquo in loco manent, & ipsæmet Moniales, quod etiam alias ex plurium Doctorum auctoritate adnotaui. ratio autem est, quia Natura primò assuefacta jam est tractu temporis aëri illi ejus loci sic restricti, & cum sensim illi sese assuefecerit, factus est jam illi veluti familiaris, etiamsi malam aliquam conditionem, & contrarietatem sortiatur, immo etiamsi venenositatem contraxerit, nullam ab eo noxam ob prædictam assuefactionem percipit. si vero ad aërem contrariæ qualitatis, immo inquam laudabilioris sese homo conferat, illico ob contrarietatem ægrotat, quia Natura meliorem, ac laudabiliorem aërem attrahens, spiritus infectos ab aëre priori jam putrefacto, ac venenato expellere volens, in caussa est, vt illico pestis se prodat, excitando motum in humoribus, & calorem, vnde percepta contrarietate prioris aëris venenati fit pugna ad noxia expellenda, & sic morbus emergit; immo hinc etiam fit, quod qui hujusmodi locis restricti detinentur, si ab iis eximantur etiam extra constitutionem pestilentem, facile ægrotent, & in constitutione pestilenti promptissime ipsa peste corripiantur, vt quotidiana experientia nos docet.

5 Secunda experientia est, quod etiam extra constitutionem pestilentem ipsa aëris mutatio semper est periculosa, quia Natura difficulter mutationes, & maxime subitaneas pati consueuit, vnde Lucret. *lib.* 3. *de Rer. nat.*

> *Nonne vides etiam cœli nouitate, & aquarum*
> *Tentari procul à patria quicunque, domoque*
> *Adueniunt?*

Vnde Celsus *lib.* 1. *suæ Med. cap.* 3. sanitatis seruandæ consilium tradens, Neque, dicebat, ex salubri

loco in grauem, neque ex graui in salubrem transi-tus satis tutus est, quamobrem si absente aëris putrefactione tam difficulter tolerat Natura aëris mutationem, quantò difficilius tolerabit eam mutationem, si aër tam insigniter sit alteratus? dico etiam si ex aëre putrefacto, & venenato mutatio fiat in bonum, ac salubrem, quia quanto melior, & salubrior erit aër, in quem fit mutatio, tanto majorem contrarietatem habebit cum aëre jam putrefacto, & sic natura magis ex hac contrarietate per eam mutationem afficietur. Itaque tutius est in aëre patrio, ac familiari, aliasque sibi consueto sese continere, & sic Moniales sanæ nullo modo permittendæ à clausura exire ob imminentis pestis timorem, sed potius dimittenda esset infirma, vt cæteræ incolumes, & tutæ seruarentur. Verumenimverò adhuc dubio non vacat, an liceat ejicere ipsam infirmam, hoc enim non fieret sine manifesto vitæ periculo ipsius infirmæ, cum si ejiciatur aëris mutationem multo difficilius tolerabit, quam sanæ; itaque ab ea caussa labefactata, & morbo jam conflictata certo certius peribit; at ex Christiana charitate videtur habenda ratio etiam vitæ ipsius infirmæ, contra quam fieret, si ejus morte aliarum salus in tuto poneretur; maxime cum non desint modi, quibus præseruare liceat ipsas sanas, ne ab infirma inficiantur. Augeretur etiam dubium, vbi non vna tantum Monialis esset infecta, sed plures, quia plurium vita esset periculo objicienda, vt aliæ seruarentur, & pretio mortis plurium, redimeretur salus aliarum, quod tanto magis contra Charitatem Christianam esset. Scio horum dubiorum resolutionem non futuram adeò difficilem, & inextricabilem alijs doctoribus, vt perdifficilis, & inextricabilis mihi est, quia communis D D. opinio non aliam potiorem pestis caussam agnoscit, quàm contagium, quod ab vno individuo in aliud communicatur ex consuetudine & commoratione cum infirmis, eorum expirationem excipiendo; ego verò, qui Hippocratis dogmatibus 6 innixus, nullam aliam pestis veram, ac præcipuam caussam agnosco, quàm ipsius aëris putrefactionem (licet negare prorsùs nolim contagium etiam posse concurrere tanquam particularem caussam, & quæ suam vim in longum per se protrahere non potest) nullam viam video, qua possim prædictis dubitationibus satisfacere, cùm impossibile sit, in alterutrum ex prædictis inconuenientibus non incurrere, aut sanis, aut ægris à clausura dimissis, vltra quod, vt annuimus, neutris tutum est aërem mutare, ob imminens singulis ab ea mutatione certum concipiendæ pestis periculum.

Quoniam autem multùm vrget, quantùm ego existimo, veritas hujus nostræ opinionis; non ab re erit illam firmissima aliqua ratione munire; & primò patet, veram pestem non fieri à contagio, quia vera Pestis habet sua tempora distincta principij, augmenti, status, & declinationis, ita vt sensim incipiendo, in augmentum abeat, deinde ad 7 statum perueniens, tandem declinat, & omninò euanescit; hinc fit vt in principio pauci infirmentur, mox in dies plures numero peste corripiantur, in statu quàm plurimi ac denique paulatim pauci, ac tandem nulli ampliùs corripiantur. Hoc posito, quod controuerti non potest, facilè patet pestem non habere caussam à Contagio, neque per illud posse suum incrementum (in totum inquam, aut pro majori parte) habere; quia contagij caussa semper crescit, & nunquam imminuitur, quò plures enim homines peste corripiuntur, eò magis crescit caussa contagij; vnde, si sic est, nunquam deberet pestis decrescere, sed semper augeri, aucto in dies contagij fomento, quia cessante caussa cessat effectus, sed contagium non modò non cessat, sed in dies augetur; ergo non à Contagio pendet pestis; vera ergo caussa pestis illa erit qua cessante cessat pestis, sed pestis cessat cessante Aëris alteratione, & putrefactione; ergo Aëris alteratio, & putrefactio 8 est vera caussa pestis, non contagium. Præterea si pestis à contagio originaretur, deberet semper procedere diminuendo, quia omne agens agendo repatitur; vnde contagium à secundo communicatum in tertium, non habebit eandem agendi energiam, quam habuit contagium communicatum à primo in secundum, neque quod communicatur à tertio in quartum, à quarto in quintum, & sic deinceps habebit eandem vim; vnde semper vires amittet, & necessarium erit illud omninò euanescere; at res non ita succedit, ergo non videtur contagium posse esse causa pestis: atque hæc veritatem habere manifestissimè ostendit quotidiana experientia, cùm obseruemus in peste particulari alicujus indiuidui, ex qua ob assiduam consuetudinem cum infecto facilè proximorum aliqui inficiuntur, atque vno, aut altero infecto, tandem contagium suas vires amittit, & euanescit, ita vt postmodum non valeat alijs etiam cum infirmis versantibus sese communicare.

Vlteriùs licet semper, cùm pestis se prodit, somniemus à contagio caussam habuisse, & ab aliqua externa persona ad nos vel corpore, vel vestimentis, vel marsupijs, vel caligis comportatam; tamen si rei veritatem indagare velimus, clarè obseruare licebit vno, eodemque tempore; imò vno eodemque die, ac hora in diuersis vrbis partibus à se maximopere discitis plura indiuidua ex peste infirmari, quæ ab ea infecta persona, quæ putatur primò pestem comportasse, nullam habere potuerunt contagij caussam, cùm nullam cum ea consuetudinem, neque vllam vllo modo communicationem habuerint. Ad quam experientiam aduertere seriò debemus, vbi contagij falsum, ac nimis excedentem timorem temperare, ac moderari velimus; & hanc ipsam experientiam, licet maximè obseruetur in Epidemia, & Peste, obseruare poterimus in qualibet anni tempestate, præcipuè autem cum morbi plures vagantur, & vna, eademque die videbimus plures in varijs vrbis partibus morbo prehendi, qui vagari solet, vt Tertiana, Febre ardente, Pleuritide, Squinantia, & id genus alijs.

Neque desunt aliæ permultæ rationes ad probandum, nunquam contagium esse veram, & adæquatam Pestis caussam, sed caussam ipsius veram, & adæquatam esse aëris alterationem ad qualitates deleterias, & malignas, quas rationes validas illas quidem, & veritati consonas in aptiorem locum reijcio.

Ad rem nostram redeundo dico, quòd si hæc vera sunt, nunquam erit tutum ipsis Monialibus sanis clausuram relinquere, & incassum etiam infectæ eijcerentur, tum quia etiam ipsis ejectis non cessaret caussa pestis, nempe aëris alteratio ad qualitatem prauam, ac perniciosam, tum etiam quia vitæ periculum non ab ipsis imminet, & si quod imminet potest industria, & cautione debita euitari, & quod imminet ab aëre non potest ejectione earum vllo modo euitari.

Neque

9 Neque in contrarium facit jam Canonizata, ac receptissima Doctorum sententia, qua suadent, In peste citò, ac longè fuge, ac tardè redi, de qua tam Medici, quàm Iurisconsulti, quia id veritatem haberet, quandò liceret fugere antequam loci aër putresceret, nam aliàs fuga non solùm non est proficua, sed nocua, cùm, vt diximus, aëris mutatio tempore pestilenti adeò sit perniciosa, vt etiam mutatio in meliorem tuta non sit, nam, quod admiratione dignum est, Natura potiùs assuescit sensim, ac paulatim aëri pestifero, quàm bono, & laudabili si contrarietur illi, in quo ante commorabatur, quod experientia confirmat in iis, qui in carceribus detinentur, aut clausuris, vt aliàs dictum est, nam non obstante aëris putrefactione, quæ in peste fit, minùs quàm cæteri homines, peste præhenduntur, vt notaui *lib.* 3. *harum quæst. Tit.* 3. Hinc fit, vt semper principium pestis dicamus esse ab aduenis comportatum ad nos, nam ob aëris mutationem, quæ, vt dixi, eo tempore est maximè nocua, aduenæ antè alios infirmantur, licet eodem tempore alij permulti infirmentur absque eo quod cum Aduenis vllam consuetudinem, aut commercium habuerint. 10 Sed quomodocunque sit, sanæ Moniales tempore Pestis non deberent clausuram relinquere ob periculum infectionis; quia fuga sibi non cauerent, neque infirmæ essent dimittendæ, quia vt dixi, non ab ipsis imminet verè periculum, & quod imminet præcaueri cautione potest, vt sequestrando eas ab aliis, & earum curæ eas præfigendo, quæ magis tutæ seruari à peste posse existimantur, vt vetustiores sunt, & quæ aliis longis infirmitatibus conflictatæ fuerint, & has ipsas monendo, vt debitis antidotis, & victus ratione laudabili, aliisque cautionibus ad se muniendas vtantur, quibus vti eos oportet, qui peste infectorum curationi assident. Quod si ex indulgentia, & permissione Pontificis, Episcopi, & aliorum, qui Monialibus præsunt ad timorem saltem ipsarum Monialium cohibendum, 11 hærentes maximè communi hominum opinioni de contagio dubitatur, vtrum sanæ, an infirmæ permittendæ sint à clausura exire, certè si ad contagium respiciamus potiùs quàm sanæ infirmæ sunt dimittendæ, non solùm quia pauciores numero erunt infirmæ, quàm sanæ, sed quia sanis exeuntibus ob aëris mutationem periclitarentur, & nihil boni ipsis infirmis à sanarum exitu emanaret.

Illud denique monendum, quòd vbi communis opinio de Contagio locum habere debeat, & aliquæ ex Monialibus debeant à clausura dimitti, pestem debere esse veram, hoc est morbum Epidemialem perniciosum, ac malignum, ex cujus vehementia, & prauitate plures occumberent, aliàs non sufficeret simplex Epidemia, etiam si aliquibus esset perniciosa, & idcircò, vt à principio dixi, Pontifices permittentes Monialibus exire à clausura ex caussa Epidemiæ, intellexerunt Epidemiam perniciosam, & pernecabilem, hoc est veram Pestem, cujus signa afferre superuacaneum omninò esset, cùm aliàs allata abundanter fuerint *lib.* 3. *harum quæst. cit. Tit.* 3.

SVMMARIVM.

1 *Monialis Peste, vel Lepra infecta à clausura dimissa, debet sana facta ad illam redire.*
2 *Leprosi retinent in se ad longum tempus seminia contagij.*
3 *Monialis Leprosa sana facta potest absque aliarum periculo ad clausuram redire.*
4 *Leprosa quando sit dicenda verè sanata, & num. seq.*
6 *Quandonam tutum sit cum Leprosa sana facta commorari, quando vero non.*
7 *Peste infecta si sanetur quandonam debeat ad clausuram redire.*
8 *Sanæ Moniales ob Contagij timorem clausuram relinquentes, quandò teneantur ad eam reuerti.*

Moniales Lepra, vel Peste infectæ, & à clausura dimissæ, si sanentur, quandò nam reuerti ad clausuram teneantur.

QVÆSTIO IV.

SVmmi Pontifices permittentes Monialibus exire à clausura ob alteram ex prænominatis caussis, nempè vel ob timorem contrahendi hujusmodi morbos, vel ob easdem Pestis, vel Lepræ infectionem, jubent etiam, vt cessante timore, aut sanis factis infirmis, si dimissæ à clausura fuerint, ad eandem clausuram reuertantur, ibi, sed nec in prædictis casibus extrà illa nisi ad necessarium tempus stare licere. Circà quæ nonnulla sunt à nobis etiam consideranda, & primò quoad Lepram duo occurrunt 1 dubia, primum vtrum Leprosa etiam si sanata videatur, redire teneatur ad clausuram, & Moniales debeant illam recipere.

Secundum quanam ratione constare possit, Leprosam esse perfectè sanatam. Et quoad primum ratio dubitandi est, quia etiam si Leprosi aliquandò videantur sanati, & forte cum effectu, ac verè sa-2 nati sint, tamen retinent in se contagij seminia ad longum tempus, quibus & facilè in morbum reincidere consueuerunt, & aliis quoque contagium communicare: nam si ipsa Leprosorum indumenta, & alia id genus, sed quid indumenta dixi? si ipsi inquam habitationis parietes, in qua Leprosi commorati fuerint, ea contagij seminia ad longum tempus retinere solent, vndè in sacris abradebantur hujusmodi parietes ad domum emundandam, & contagij seminia dissipanda, quantò magis ipsa cutis, & carnes, & membra Leprosi etiam principali Lepræ caussa remota, in se hujusmodi contagij seminia retinebunt? Ac profectò simile quid indies experimur in morbo Gallico, cùm quidam ab eo curati, morbum tamen congredientibus communicent, & præcipuè fœminæ, quas cum Medicis omnibus obseruamus sæpissimè viros inficere, cùm tamen ipsæ sanæ degant. Ergò, cùm adhùc militet caussa, ob quam potissimum Monialis Leprosa à clausura fuerit dimissa, si semel sit ejecta, non ampliùs redire debebit, neque à sanis ampliùs in clausuram admitti, etiamsi sanata omni ex parte videatur. Præterquam quod etiamsi seminia quoque contagij euanuisse contendamus, nunquam cessat naturalis quædam dispositio ad Lepram contrahendam, ob quam de facili semel sanati Leprosi, in morbum relabuntur. Neque solùm in morbo Gallico (qui morbus magis Lepræ similis videtur) sed in Peste etiam idem obseruamus, nempè quòd aliqui à Peste in nulla sanitatis parte contaminati, eo quia aliqua ex caussa, quæcunque tandem illa fuerit, conceperint, seu manis susceperint in se Pe-

stis seminia, alios inficiunt. Eodem quoque pacto cùm latere possint in corpore Leprosæ Monialis etiam si sanata sit, ipsius Lepræ seminia, vltrà naturalem dispositionem, ex quibus & in morbum reincidere, & sanas inficere est apta, non erit in clausuram vlterius admittenda.

His tamen non obstantibus ad dubium absolutè 3 dicendum, Monialem Leprosam, si sana sit facta, debere, ac posse absque sanarum periculo in clausuram admitti suo tamen tempore, factisque diligentiis, quas faciendas monebimus: nam quod dicitur, Leprosos etiam sanatos retineri in se contagij seminia, non vndequaque verum est, si enim velimus hoc perpetuò habere locum, & hæc contagij seminia perpetuò hærere eorum corporibus; hoc quidem falsum omninò est, & experientiæ contrarium, cùm videamus plures Leprosos cum effectu à morbo sanatos, nec in posterum in morbum ampliùs reincidisse, neque alios cum ipsis commorantes, aut eorum consuetudine vtentes coinquinasse. Si autem velimus ea seminia conseruari ad aliquod tempus rationabile etiam post curatam Lepram, tunc concedi hoc poterit, sed cum hoc etiam asserendum, posse ea contagij semina post sanatam Lepram facilè remoueri, vt lotionibus, balneis, frequentata corporis emundatione, ac iterata, immò affectata indumentorum cujusuis generis mutatione, ac membrorum sæpius repetita munditie; quibus præcedentibus permittendum est, Leprosam ad clausuram redire, omne enim infectionis periculum per id temporis ex adhibita diligentia euanuisse certò certiùs firmandum.

Neque verum est simile quid euenire in Lepra, vt in morbo Gallico, & in Peste, quia tam Pestis, quàm morbi Gallici seminia possunt in aliqua corporis parte ita hærere, vt de se nullam significationem præbeant, interimque totum corpus sanum appareat. In Lepra necesse est, ipsum sanguificationis principium, hoc est hepar, hæc seminia retinere, ex quibus Leprosus aptus reddatur ad morbi reincidentiam, & si quæ seminia in cute, & carnibus remaneant, aut in quauis corporis parte ex prædictis diligentiis adhibitis facilè diluuntur, ita vt nequè sanis indè vllum periculum infectionis imminere possit, neque ipsis infirmis recidiuæ. Secundum dubium erat, quomodò certò constare debeat, Leprosam esse sanatam, vt sciamus quandò ad clausuram redire teneatur, & quandò teneantur sanæ illam in clausuram admittere. Sanam ergò di4 cendum esse factam Leprosam, cùm ad statum naturalem redierit, quod succedit cùm cessauerint omni ex parte, & in totum omnia, ac singula incommoda, & accidentia, quæ Lepram ipsam concomitantur. Circà quæ adnotandum, quòd permissio exeundi à clausura facta Moniali Leprosæ; censenda facta in vera, ac legitima Lepra, non promiscuè in quauis simili dispositione, etiamsi quàm proximè ad Lepram accederet; quia cæteræ omnes, ac quæcunque cutaneæ infectiones dummodò non peruenerint ad Lepræ naturam, quin & ipsamet Lepra dummodò non sit confirmata, possunt, licet non sine difficultate superari, nec periculum minantur tam præsentaneum; neque si contagio communicentur, tam horribilis, ac fœdæ naturæ sunt, vt sanas visu ipso exterreant, quemadmodum in vera, ac confirmata Lepra succedit. Itaque Leprosa vt à clausura ejici debeat, præ se ferre debet omnia signa veræ, ac consummatæ Lepræ, iisque cessantibus, & vndequaque euanescentibus, videretur firmandum, Leprosam esse perfectè sanatam, ac debere ad clausuram reuerti. Verùm enimverò aliter sese res habet; nam non solùm necesse est ad sanatum tutelam, infirmam non retinere vllum ex signis veræ Lepræ, sed neque retinere eam oportet vllam dispositionem ad Lepram, vndè etiamsi ab ejus cute squamosa quædam corpuscula, vt anteà, ampliùs non decidant, & caro jam suum naturalem colorem recuperauerit, & cætera symptomata, quæ veram Lepram concomitantur, penitùs cessauerint, & tamen perseueret adhúc vniuersalis quidem pruritus, velut incipiente scabie, ita vt videatur Lepra in leuem scabiem mutata, nec sibi, nec sanis Monialibus poterit esse tutus reditus in clausuram, quia facilè morbus recrudescere potest, & leuis ille pruritus, aut scabies in nouam Lepram degenerare. Ergò, vt tutus ejus reditus sit, ad eum statum deuenire eam oportet, ac si nunquam ægrotasset.

Carnis ergo dispositio talis esse debet, vt natu- 5 ralem colorem, mollitiem, & leuitatem recuperauerit. Nulla in facie tumefactio, nullus in oculis rubor, nulla fuscedo, nulla obscuritas appareat, nulla respirandi difficultas eam molestet, nulla vocis crassities, vel raucedo, nulla sternutatio frequens adnotetur. Anhelitus suum naturalem odorem seruet, locutio libera sit, nec per nares fiat, capilli in suo statu persistant; neque rariores, aut subtiliores, quàm ante morbum essent, sint, sudor nullus olidus appareat, somni fiant placidi, nec in somnis terrores adsint, sed ipsa somnia sint qualia in benè valentibus esse debent, non horribilia, neqne melancholica, neque phantasmatibus turpibus perturbata. Mores quoque reditum ad consuetum faciant; forma ipsius corporis, atque habitus sit qualis antè quamcunque infectionem erat non crassior, ac pinguior, neque tenuior. Facies, & caput ab omni iuquinamento sint libera, & cutis vniuersi corporis leuis, æqualis, & munda. Nullum vlcus, & maximè in palato, & naribus, aut circumuicinis partibus appareat; crura, & pedes naturalem dispositionem retineant, tunc enim sana judicari poterit, & ad clausuram redire.

Sed adhúc dubitari potest, an sanæ tutò cum infirma sic sanata commorari possint, & cum ea consuetudinem habere ejusque res, & vestimenta impunè in vsum proprium conuertere, & hoc quia tametsi vndequaquè sana videatur facta, tamen ob naturalem dispositionem posset sanis contagium communicare. Circà hoc igitur videtur dicendum, quòd Leprosa vel incidit in morbum ex naturali 6 quadam dispositione, & maximè hæreditaria, vel ob errores in victu, & in vsu sex rerum non naturalium commissos, & ex caussa externa, & præcipuè ex contagio ab aliis contractò; in priori enim casu non vacaret suspicione consuetudo cum infirma, & commoratio longa, aut accubitus cum ea, & exceptio assidua ipsius exspirationis non obstante integra, atque incolumi sanitate, ad quam redisset; multa ergò cautela opus esset, neque cum illa frequenter commorari sanas oporteret, neque ejus indumentis vti, vel cibum vnà capere, & ipsius pocula in potando præ manibus habere, quia semper periculum infectionis hæret in radice, & à Natura ipsa, & possunt ex improuiso seminia morbi excitari, ac repullulare, & sanas inficere. Est enim vitium in seminibus, quod nullo tempore, ac nulla arte, & industria remoueri potest. In posteriori casu

casu nihil horum timendum, vbi verè, ac perfectè Monialis infirma à Lepra mundata fuerit, & ad statum naturalem plenissimè redierit.

Porrò circa Pestem dubitari potest, quandonam teneatur Monialis ex Peste reconualescens ad clausuram redire, ita vt tutò à sanis admitti possit, ac dicendum non sufficere, vt infirma sana videatur facta, ad hoc vt ad clausuram redeat, sed abesse etiam oportet omne recidiuæ periculum, quod manifestum fit non tantùm ex cessatione febris, & aliorum symptomatum Pestem concomitantium, sed ex reditu ad statum naturalem omni ex parte, ita vt neque sitis adsit, neque vigiliæ, neque lassitudines, neque inappetentia, neque aliud quicquam, quod perfectè sano homini non conueniat. Tunc enim adhibitis oportunis diligentiis in mundando proprium corpus à sorditie, & ab inquinamentis ipsius Pestis mutando vestimenta, & cooperimenta, quibus vigente morbo vsa est, poterit, ac debebit Monialis in clausuram redire, & sanæ poterunt illam absque vllo timore admittere.

7 Nec quicquam contrà faceret, quòd quemadmodum in Lepra retinentur etiam post sanationem contagij seminia, vt suprà dictum est, ita succedere possit de Peste, & sic eodem modo periculo non vacet, Monialem ex Peste sanatam, & à clausura jam dimissam, in clausuram de nouò admittere, vt periculo non vacat, Leprosam admittere in clausuram etiam postquam fuerit sanata: nam dupliciter responderi potest, primò dicendo, quòd seminia contagij ipsius Lepræ fundantur in materia lenta, ac viscida, & quæ diù hæret, quandocunque alicui materiæ adhæserint, vt vestibus, carnibus, immò ipsis domicilij parietibus; contrà verò seminia contagij in peste fundantur in materia tenuiori, & maximæ actiuitatis, & quæ facilè vel ex se, vel modica industria adhibita euanescit, nam idcircò producunt morbos acutos, immò inquam acutissimos. Secundò responderi potest, caussam Lepræ esse ab infectione Viscerum ab internis emanantem; Pestis caussam esse ab infectione Aëris, vel à contagio, & à caussa omninò extrinseca cujus efficacia, & energia in agendo faciliùs euanescit, contrà quàm eueniat de caussa Lepræ, quæ ab intrinseco pendens non potest facilè auelli. Vlteriùs in dubium verti potest, 8 vtrum pluribus Monialibus Peste infectis ex coinquinatione Aëris ipsius Monasterij, & à clausura exeuntes possint tutò ad eam, & quandò redire. Sic etiam si sanæ ob loci infectionem exierint, quandò reuerti tutò possint; & cùm vtriusque casus eadem sit ratio, dicendum, quòd si Pestis fuerit Popularis, hoc est non monasterio solùm, sed vniuerso loco, & ciuitati communis, non antè redire eas ad clausuram debere, quàm omnis Pestis labes, & suspicio prorsùs euanuerit, quod tunc manifestum erit, cum jam nullus in ciuitate ex peste ampliùs ægrotauerit, & in morbis vagantibus nullus malignitatis character se prodat, quem à prægressa Aëris putredine originem ducere suspicemur. Quòd si Pestis fuerit ipsi tantùm monasterio familiaris, vt euenire interdum non monasteriis solùm, sed particularibus domibus aliàs dictum est, tunc non antè illas debere redire firmandum, quàm temporis constitutione mutata, & ipso monasterio oportunis diligentiis expiato, vt ab illuuie, & seminiis prægressæ putredinis, si quæ remanserint, emundetur; sed de his in quæstione seq. nonnulla.

SVMMARIVM.

1 *Moniales aliquandò ex vitio Aëris ipsius clausuræ infirmantur, & id quot modis euenire possit.*
2 *Vtrum si Aer clausuræ videatur manifestè alicui Moniali perniciosus, possit judicari legitima caussa dimittendi eam à clausura.*
3 *Et quid si idem Aer esset pluribus damnosus.*
4 *Moniales S. Sixti ad Quirinalem translatæ ob Aeris clausuræ S. Sixti prauitatem.*
5 *Quid si ex vitio Aeris ipsius clausuræ quotannis aliquæ grauiter ægrotarent, ac perirent.*
6 *Et quid si singulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret.*
7 *Et quid si magis de rarò eueniret, vt singulis quindecim, vel viginti annis; num. seq.*
9 *Prædictorum declaratio, & limitatio ex emendabilitate, vel inemendabilitate vitij ipsius Aeris.*

De Monialibus, quæ ex culpa Aëris ipsius clausuræ infirmantur, & in quibus casibus videatur adesse justa caussa relinquendi Clausuram.

QVÆSTIO V.

1 Non rarò euenire potest, ac de facto vsuuenit, vt aliquæ Moniales ex vitio Aëris ipsius clausuræ in quosdam morbos non aspernabiles illos quidem, sed vel vitæ periculo, vel contumacia, & sanandi difficultate, vel accidentium horribilium concomitantia notabiles incidant. Hoc autem vel alicui Moniali tantùm, vel pluribus accidit, idque vel statutis temporibus vt singulis annis Vere, vel Autumno, Æstate, vel Hyeme, vel alternis, vel ternis, vel quaternis singulis annis vigentibus maximè certis tempestatibus, vt Borealibus, vel Austrinis, humidis, ac pluuiosis, vel siccis, pro quarum differentia variant etiam ipsi morbi natura, & pericula; nam aliqui sunt prauæ, ac malignæ conditionis, ac ferè pestilentes, terminanturque vt plurimum ad mortem non aliter quàm verè pestilentiales, alij verò terminantur ad salutem vt plurimum quorum duplex genus est: nam alij citò, & cum securitate ad salutem tendunt, alij serò admodùm, nec sine dubitate, & periculosis symptomatibus, suntque ex sua natura rebelles, & contumaces, detinentque infirmos ad plures menses impeditos, & inhabiles ad Religionis, immò inquam ad propria munia obeunda. De illis morbis, qui citò terminantur ad salutem; nulla hic nobis habenda ratio videtur, sed tantùm de posterioribus, de quibus maxima quidem consideratio habenda.

Cæterùm Aëris prædictæ clausuræ vitium vel commune est totius clausuræ, vel certæ ejusdem clausuræ partis, vt exempli gratia; ejus tantùm, quæ ad Austrum vergit, vel ad Aquilonem, quod manifestum fit ex eo, quia illæ tantùm Moniales infirmantur, quæ eam Monasterij partem inhabitant, idque illis maximè succedit flantibus Austris, vel Aquilonibus, sed de particulari primùm Moniali loquamur, cui supponemus Aërem ipsius clausuræ esse ita contrarium, vt commorans in eo semper morbis conflictetur non quidem nullius momenti, sed symptomatibus, & pertinacia non contemnen-

dis, decidendum ergò erit, an huic Moniali concedi debeat licentia exeundi à clauſura; ac profectò vbi noſtra opinio veritatem haberet, quòd permiſſio exeundi à clauſura reſpiciat tantùm vniuerſalis ſalutis intereſſe ipſarum Monialium, quia id certò nonniſi ob contagioſos quoſdam morbos permiſſio emanauit, nempè ob Peſtem, & Lepram, nulla cauſſa juſta offertur, ob quam permitti debeat huic Moniali exeundi à clauſura, cum ſupponamus, eam nec morbo contagioſo laborare, neque aliis vllum ſanitatis incommodum communicare poſſe. Egebit ergò hæc Monialis ſpeciali Pontificis diſpenſatione, cùm vniuerſali indulto inniti non poſſit. Itaque vbi ſpecialis diſpenſatio deſit, ſatis ſuperque erit ſi in ipſa clauſura procuretur huic Moniali minùs noxia habitatio, & locus, qui laudabiliorem Aërem habere judicabitur. In ſententia verò Nauarræ, aliorumque Doctorum, juſta offertur cauſſa, vt permiſſione illa vniuerſali, (quatenùs ad quoſdam alios caſus particularem ſalutem Monialium concernentes extenditur) vti liceat deſerendi clauſuram etiam abſente contagio, & nullo imminente periculo ab ipſa infirma in alias Moniales contrahendi eaſdem infirmitates. Quod quidem procederet, vbi in ipſa Monaſterij clauſura nullus reperiretur locus, vbi hæc

2 Monialis ſana viuere poſſet, & à morbi reincidentia tuta commorari, qui ſi non reperiretur talis, tunc locum haberet Nauarræ, & aliorum opinio; & ego quidem licet dicam non licere huic Moniali ob propriam ſalutem recuperandam à clauſura exire, hoc ſignificare volo, vt non liceat attentis Pontificum, & ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi verbis; nam aliàs permiſſionem huic Moniali factam Iuſtitiæ conſonam exiſtimarem, tamen vt illa propriam ſalutem recuperaret, (licet nullam ejus rei rationem habuiſſe Pontifices videantur, vt toties dixi) tum etiam ob ipſius vniuerſitatis, & totius Monaſterij frequens, ac perenne incommodum, dum prædictæ infirmæ curæ quotannis vocare Moniales cogerentur non ſine periculo etiam ſalutis earum, quæ eam gubernant; nam vt quotidiana experientia palam fit, ſemper in diuturnis, ac difficilibus morbis ij, qui infirmorum hujuſmodi curæ aſſident, illiſque miniſtrant, vix ex longo incommodo, & exceptione exhalationum perenni ab infirmo corpore emanantium immunes ab aliquo morbo euadunt.

3 Quid dicendum prætereà eſſet, vbi Aër ipſius clauſuræ non vni tantùm Moniali, ſed pluribus eſſet maximè inimicus, ita vt quotannis plures eodem morbo infirmarentur? dico autem ex morbo longo, difficili, & contumaci, nec ab omni periculo immuni. Hoc dupliciter euenire poteſt, vel quòd certæ quædam Moniales, vt quæ magis valetudinariæ ſunt, quotannis eo morbo præhenduntur, vel quòd indifferenter omnes, ac modò hæ, modò illæ; in priori enim caſu, patet clauſuræ aërem non eſſe niſi certis perſonis infenſum; in ſecundo autem patet eſſe infenſum omnibus, & videretur quidem tantò magis juſtam cauſſam relinquendi clauſuram videri in priori caſu, quantò plures infirmarentur, ita vt concedi facile illis ea de re poſſet licentia exeundi à clauſura, & multò magis etiam juſta cauſſa relinquendi omninò monaſterium militare videretur in ſecundo caſu; nam ad quid Moniales in ea clauſura detinere, vbi ob frequentes infirmitates plura eorum, ad quæ vt Religioſæ obligantur peragere ex morbi impedimento non ſunt aptæ? Satius ergo eſt locum commutare, & aliò commigrare, vt aliàs

4 factum fuiſſe accepimus hic Romæ; nam cùm Moniales in clauſura S. Sixti ob Aëris illius prauitatem frequentiſſimè ægrotarent, & frequenter etiam ex morbo ſuccumberent, ad Quirinalem ſunt translatæ, ibique Monaſterio nobiliſſimo quidem conſtructo ſanæ poſthac laudabilioris Aëris beneficio degerunt.

5 Dubio autem locus non eſt, quòd ſi ex Aëris malitia non ſolùm frequenter, & grauiter, aut etiam longo tempore Moniales ægrotauerint, ſed etiam quotannis vna, aut altera ex morbi violentia periret, tantò magis juſta cauſſa militaret relinquendi clauſuram, & habitationem commutare, quod quanam lege, quibuſve cautelis, ac conditionibus fieri oporteat, videndum apud Canoniſtas, inter quos videatur Auguſt. Barboſ. *de off. & Pot. Epiſt. Alleg.* 102.

6 Videntur prætereа hæc omnia amplianda, vt non procedant tantùm ſi ſingulis annis, vt relatum eſt, plures Moniales prænominata ratione ægrotauerint, aut perierint, ſed etiam vbi ſingulis ternis, vel quaternis annis, vel etiam pluribus idem eueniret, dummodò non tam de raro id fieret, vt propter

7 raritatem non videretur vlla ejus rei habenda ratio; nam controuerti non debet, quòd cauſſa relinquendi clauſuram tantò minùs juſta eſſet, quantò magis de raro ſimiles infirmitates graſſarentur; vndè ſi ſingulis vigintiquinque annis id accideret, abſque dubio hæſitandum in hoc eſſet, nec tam facilè eſſet

8 concedenda hujuſmodi licentia, tametſi & cum hoc obſeruari deberet etiam ipſius morbi vagantis conditio; nam ſi ſingulis vigintiquinque annis morbus talis debaccaret, vt plures Moniales abriperet, tunc etiam juſta cauſſa videretur militare, vt liceret relinquere monaſterium, & à clauſura exire, aëremque ab eo vitio liberum inhabitandum ſuſcipere. Quæ

9 tamen omnia videntur limitanda, vt locum habeant quandò Aëris vitium neque auferre, neque emendare vel in totum, vel pro majori ſaltem parte poſſibile fuerit; idque conſtare fortè debebit ex prægreſſa diligentia, qua plura tentata, & machinata fuerint ad noxium Aëris vitium emendandum, aut tollendum, & tamen Moniales nihil indè boni fuerint conſecutæ, vndè ex anteacta experientia vitium inemendabile eſſe conſtet.

Tituli Tertij Finis.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,
Liber Nonus:

HABENS
CONSILIA & RESPONSA
Ad prædictas Materias
MEDICO-LEGALES,

pertinentia.

Perilluſtri, atque Excellentiſſimo Domino,

GABRIELI NAVDÆO

PARISINO,

Viro Clariſſimo.

Paulus Zacchias Medicus. S. P. D,

INquirenti mihi ſedulo cui librum hunc conſiliorum meorum offerrem, oculos in te tandem conjeci, doctiſſime Naudæe, & Te vnum habui maximè idoneum, qui, & librum, & authorem Patrocinio tuo defenderes. Ea ſiquidem in me fuiſti ſemper beneuolentia cum Romæ apud Eminentiſſimum Cardinalem à Balneo degeres, vt dubitare minimè debeam, quin abſenti Tibi veteris noſtræ neceſſitudinis recordatio in mentem aliquoties recurrat. Maximè cum Italorum omnium fautor præcipuus exiſtas, quorum mores ſic dilaudas, ſtudia commendas, animum extollis, ingenium deniquè ad præclara quæque paratiſſimum complecteris, vt quod ipſis vicinorum populorum inuidia detrahit, abundè reddas, non modò teſtimonio, ſed præconio etiam tuo, quod propter ſummam in litteris authoritatem tuam, & vitæ ad vrbanioris conſuetudinis momenta inſtitutæ candorem non poteſt non eſſe luculentiſſimum. Rem igitur Italis meis gratiſſimam facturum me ſum arbitratus, & mihi quoque vtilem, ſi conſilia iſta, quæ Colophonis loco operi meo quæſtionum Medico-Legalium tuo præſertim conſilio addere viſum eſt nomini tuo, & mihi amiciſſimo, & litteratis omnibus notiſſimo, quemadmodum libens facio, dicarem. Vale.

LIBER

LIBER NONVS.

Habens responsa, & Consilia ad materias Medico-Legales pertinentia.

CONSILIVM PRIMVM.

ARGVMENTVM.

Agebatur coram Illustrissimis & Reuerendissimis DD. Rotæ Auditoribus de canonizatione Beati Laurentij Iustiniani, ad cujus sanctitatem magis magisque probandam multa proponebantur opera miraculosa ejus meritis, & inuocatione successa, circa quorum tamen nonnulla dubitare contigit, an verè miraculosa dici deberent, nec ne, & nos ad instantias Religiosorum, qui hujusmodi canonizationem promouebant, super nonnullis pro veritate scripsimus. Inter hæc autem offerebatur primò puer quinquennis nomine Laurentius Maphæus, qui sæuissima epilepsia, & Hydrocephalo per plures menses molestatus, Beato Laurentio Iustiniano per Parentes suppliciter commendatus, illicò à voto emisso, meliùs habuit, & breuissimo Tridui spatio integram sanitatem est consecutus.

SVMMARIVM.

1 *Epilepsia est morbus Pueris familiaris.*
2 *Epilepsia quid sit.*
3 *Hydrocephalus quid.*
4 *Hydrocephali duo præcipua genera.*
5 *Morbi à flatu excitati citò dissoluuntur.*
6 *Epilepsia à flatibus secundùm Hippocratem.*
7 *Hydrocephali aquosi quatuor species.*
8 *Hydrocephali interni non curantur, quod de tertia specie verificatur.*
9 *Motus ab interioribus ad exteriora bonus, contrà vero malus. declara vt num.* 11.
10 *Sanationes, quæ ob aliquam crisim præcedentem referri possunt ad opus Naturæ, non Iudicandæ miraculosæ, quantùm est ex hoc.*
12 *Epilepsia quàm grauis morbus.*
13 *Symptomata nullam requirunt per se curationem.*
14 *Pueri ob nimiam frigiditatem, & humiditatem Cerebri Epilepsia tentantur.*
15 *Morbi sanari non possunt nisi eorum caussæ tollantur.*
16 *Epilepsia in Pueris sanatur ob Ætatis mutationem.*

Dvplici morbo laborabat puer hic, de quo agitur, Epilepsia nempè, & Hydrocephalo, licet vterque ad vnam tantùm originariam caussam referri possit, aut potuerit facili negotio alter alterius esse caussa, cùm facillimè ab Hydrocephalo potuerit habere dependentiam Epilepsia, vel vice versa Hydrocephalus ab Epilepsia, vel à materia ipsam excitante: quomodocunque tandem tamen sese habuerit, casus erat humana arte, aut naturæ ope omninò irreparabilis, quod vt probetur, & consequenter constet, puerum hunc ex mero miraculo fuisse sanatum, vtriusque morbi natura non tam in abstracto, & in vniuersali, quàm in concreto, & in hoc particulari subjecto venit examinanda.

Antè tamen existentiam vtriusque morbi remanere oportet clarissimè probatam, quod ex Testium depositionibus ad hoc examinatorum plenissimè habetur: nam de Epilepsia nullum intercedere potest dubium; satis enim apertè illam delineant prædicti Testes, quibus facilis cognitu, vt quibusuis aliis personis esse solet, existebat, cùm sit morbus puerulis familiarissimus, teste Hippocr. *in lib. de morb. sacr.* cæterisque Medicinæ Doctoribus; nam idcircò puerilis morbus vocatur, & cùm habeat signa patentissima nempè casum subitaneum, raptum extrà mentem, membrorum contorsiones, spumam ab ore prodeuntem, & alia, quæ vel ipsis mulierculis sunt notissima, quæ omnia ex vniuersali conuulsione eueniunt, cùm Epilepsia nihil aliud sit, quàm vniuersalis corporis conuulsio, vt docent Medici omnes. Galen. *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. Auic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 8. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. Puer. cap.* 3. *& lib.* 1. *Pract. cap.* 17. [1] [2]

De Hydrocephalo quoquè ex eorundem testium depositionibus patet; nam Decimus Octauus *super* 61. *in summ. num.* 1. per hæc verba deponit. *se gli gonfiò la testa come vn pallone*, & Trigesimus primus super eodem *in summ. num. eod. Essendogli gonfia la Testa &c.* At verò Hydrocephalus nihil aliud est, quàm Tumor totius capitis, qualem patiebatur hic puer. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. puer. cap.* 4. Marc. Aurelius Seuerin. [vir non vulgaris aut sellulariæ, sed reconditæ prorsùs doctrinæ, vt suis litterariis laboribus Reipublicæ Medicæ manifestum facit.] In recondito suo opere. *de recond. abscess. nat. lib.* 4. *cap.* 9. §. 1. qui morbus etiam, vt superior, est ipsis infantibus, ac puerulis familiaris. Mercurial. *ibid.* M. Aurel. Seuer. *loco eod.* in tantùm vt aliquandò ipsis capita ad monstrosam vsquè magnitudinem augescant, quemadmodum videre est apud Hieronymum Montuum *in Pragmat. de infan. febr. inf.* & apud eundem Seuerinum eundem Montuum adducentem ibidem. [3]

At verò cùm Hydrocephali duo præcipua genera assignentur juxtà materiæ, ex qua generantur, diuersitatem, periculo maximè differentia, existente vno omninò lethali, altero verò periculo penè vacante, quorum ille Aquosus dicitur, quòd ab aquoso humore originem ducat, hic autem ventosus, quòd ex ventositate gignatur, determinare necesse est, cujusnam generis hic, de quo agimus, exstiterit. Ac certum quidem est, illum non fuisse ventosum, quià morbi à flatu excitati citò, ac facilè [4]

dissoluuntur. Auerrois *lib. 3. Collig. cap.* 41. quod maximè locum habet in pueris, qui aut morbis ex ventositate nullo modo tentantur, aut certè facillimè, ac citissimè ab ipsis hi morbi superantur, cùm non solùm flatus in ipsis generati tenues admodum sint, & propterea facilè dissipabiles, vt firmat etiam Mercurial. *loco suprà cit.* sed etiam ob vegetum calorem non sunt perdurabiles. Quibus addendum, quòd hæc species Hydrocephali ventosi rarissimè obseruatur ob rationes, de quibus idem Mercurial. *ibid.* immò, vt docet Daniel. Sennert. *de infant. curat. part.* 2. *cap.* 6. nunquam datur hujusmodi tumor simpliciter ventosus, cùm solus flatus per se sine aquæ admixtione non videatur posse similem tumorem excitare; ac etiamsi daretur hujusmodi tumor ventosus sine aqua, celeri cum facilitate curaretur, vt practicantes omnes vnanimiter adnotarunt.

Vndè non valet objectio, quæ fieri posset ex Hippocratis auctoritate *in lib. de flatib.* probando, quòd hic Hydrocephalus esset à flatibus ex eo quòd simul cum Epilepsia erat productus, cùm ex ea Hippocratis auctoritate pateat, Epilepsiam à flatibus 6 generari, vndè colligi potest, vtrumque morbum ab vna, eademque caussa, ac materia originem duxisse, & sic nulla admiratio detinere nos debet, si tam citò hic morbus fuerit sanatus. Sed hæc objectio nihil afficit, quià si verum fuisset, hunc Hydrocephalum fuisse ventosum, consequens etiam fuisset, quòd cessante Epilepsiæ insultu, cessaret etiam Hydrocephalus, sed cùm etiam cessante Epilepsiæ insultu, permaneret Hydrocephalus, signum erat manifestissimum, quòd materia Hydrocephali non esset ita resolubilis, vt materia Epilepsiæ; licet à ratione absonum non esset, quòd ab eodem ipso aquoso humore producente Hydrocephalum, eleuarentur flatus Epilepsiam excitantes, & sic saluari posset Hippocratis auctoritas superiùs adducta.

Cùm ergò constet jam, Hydrocephalum, quo affligebatur puer hic, fuisse aquosum, adhúc restat 7 videndum, cujus speciei fuerit, cùm hujus ipsius aquosi Hydrocephali quatuor assignentur species, juxtà locorum differentiam, in quibus aqua morbum faciens, colligi solet; multùm enim & ad periculi magnitudinem, & ad sanationis difficultatem facit loci conditio, in quo morbum faciens aqua reperitur. Prima igitur species est ea, in qua materia colligitur inter capitis cutem, & Pericranium, membranam nempè cranium conuestientem. Secunda in qua colligitur inter Pericranium, & Cranium. Tertia in qua colligitur inter Cranium, & Meninges, membranas scilicet Cerebrum cooperientes Duræ, ac Piæ matris nomine insignitas. Quarta in qua colligitur inter Meninges, & Cerebrum. Postrema verò hæc species, quia citissimè jugulat sæuissima symptomata excitando, nullam curationem admittit, neque idcircò vlla traditur ab Auctoribus eam curandi regula. Hoc Hydrocephalo non laborasse Puerum hunc satis liquet, ex temporis diuturnitate, qua morbo afflictus est, neque enim per octo menses, sed ne per totidem quidem dies absque dubio vitam protrahere potuisset; verùm fuisse hunc Hydrocephalum tertiæ speciei, ejus scilicet, in qua humor aquosus inter Cranium, & Meninges continetur ex sequentibus probatur. Et primò quià in morbi principio nulla signa ejus morbi apparuerunt, nisi Epilepsia, quæ ab ea materia excitabatur, caput tamen nequaquam tumefactum est, nisi adaucta mirum in modum materia, quod non nisi post octo menses contigit, atque in hoc Hydrocephalo ita euenire docent Auctores, quòd à principio nulla, aut satis modica capitis tumefactio appareat; sed procedente tempore, & adaucto intrà Cranium humore, & ad externas partes regurgitante, tunc ab extrà tumor apparere incipit, vt in casu nostro factum est, quemadmodum testantur verba illa Decimioctaui Testis *in summ. num.* 1. *ibi. Questo male gli continuò circa otto mesi, & poi se gli gonfiò la Testa come vn pallone*, vbi per illas particulas, Et poi, denotare voluit successiuum aduentum hujus morbi ad extrà, qui anteà solummodò in internis partibus vigebat.

Demonstratur secundò, quòd hic Hydrocephalus fuerit internus, & tertiæ speciei ex Medicorum prognostico, qui, vt deponunt Testes, vnanimiter judicarunt, morbum hunc esse omninò incurabilem, sed ad interitum terminaturum; quod prognosticum non nisi de hac tertia specie verificatur, 8 quæ interna est; nam aliæ duæ, quæ externæ sunt, curantur aliquandò etiam cum facilitate, hæc verò absolutè ab omnibus pro incurabili pronuntiatur. Galen. *in Introd. cap.* 18. Paul. *suæ Med. lib.* 6. *cap.* 3. Auic. 1. 3. *tract.* 3. *cap.* 10. Leonell. *de morb. puer. cap.* 14. Paræus *lib.* 1. *suæ Chirurg. c.* 1. Omnibon. Ferrar. *de arte meden. infant. lib* 3. *cap.* 12. Hucher *de Diæt. puer. cap. proprio.* Mercurial *lib.* 1. *de morb. puer. cap.* 4. Mercurius *in lib. cui titulus*, la Commare, *lib.* 3. *cap.* 54. Forest. *lib.* 3. *obseruat.* 5. *in schol. & lib.* 8. *obseru.* 29. *in schol. & alij omnes.* Inter quorum dicta ponderanda præcipuè ad hanc rem veniunt Pauli verba, qui de ejus morbi euentu sic pronuntiat. His igitur, inquit, (nempè qui habent aquam intrà Cranium) seu desperatæ salutis, non est manus admouenda, & Auicenna. In cura hujusmodi non est ingenium, & Paræus. Ex tumore intùs sub Cranio contento neminem conualuisse vidi. Tandemque Omnibonus. Indicatio istius curationis superat humani ingenij vires, & potestatem hominis.

His tamen non obstantibus adhúc insurgere poterat difficultas, nempè quòd etiam si tam periculosus sit hic Hydrocephalus, tamen in hoc casu ope naturæ sit sanatus, cùm ipsa facti series hoc manifestissimè patefaciat. Dicitur enim, quòd post nonnullos menses Tumor ad extrà apparuit, ergò supposito quòd Hydrocephalus hic internus fuerit, eo quòd materia intrà Cranium contineretur, jam apparentia Tumoris ab extrà Naturæ virtutem ostendit demandantis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, & volentis exonerare interiores partes tanquam nobiliores, vt posset morbum superare; nam patet experientia, & ab Hipp. *lib.* 6. *Aph.* 25. comprobatur, motum humorum ab interiori- 9 bus ad exteriora semper bonum esse, contrà verò malum, fit enim, vt dixi, ab ipsa natura prædominante materiam morbificam, vndè cum pateat hoc fuisse opus naturæ, excluditur omninò miraculum, quia manifestum est, hunc Puerum sanitatem recuperasse per Crisim, motum nempè naturæ propellentis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, ad locum quippè magis tutum, & minùs ipsi Naturæ incommodum, vindicando se à periculo, quod illi ex ea materia intùs permanente instabat. Aliàs autem dictum est *lib.* 4. *harum Quæst. tit.* 1. *quæst.* 8. *num.* 13. quòd sanationes, quæ referri 10 possunt ad opus Naturæ, vt maximè sunt eæ, quæ cum Crisi fiunt, & præcipuè alicujus insignis euacuationis, non sunt existimandæ de facili miraculosæ,

losæ, quamobrem neque hæc, quæ per crisim contigit miraculosa censenda est.

11 Ad hanc difficultatem respondendum, quod tam experientia, quam Hippocratis auctoritas verificatur, vbi expulsio fiat à validitate Naturæ expellentis noxia, vel quando motus ille ab interioribus ad exteriora à Natura vere est, non à vi, & malitia morbi Naturam stimulantis & cogentis ad motum, vt quando fit à materiæ morbificæ multitudine, quæ ob sui copiam tota in interioribus contineri non potest, & ob id ad exteriora redundat; nam tunc neque experientia respondet, neque Hippocratis dictum veritatem habet. Nec desunt signa, ex quibus certo assequamur; quandonam motus à Natura sit, quando autem à morbo, seu à multitudine materiæ morbificæ: quando enim motus à Natura est, subsequitur morbi, & symptomatum ab eo emanantium alleuatio, ex qua ipsa natura veluti resurgens, aut illico, aut non multo post pristinum vigorem recuperat, quando vero motus ex vi morbi, aut ex materiæ multitudine oritur, & morbus inualescit, & symptomata adaugentur. Cum ergo in casu nostro ex motu materiæ ad exteriora morbus non modo non sit alleuatus, sed imo symptomata ab eo emanantia adhuc perseuerauerint, certe motus hic non fuit ex validitate Naturæ materiam morbificam prædominantis, sed ex materiæ ejusdem copia, & malitia, & sic non fuit motus criticus, aut non fuit crisis bona, & ad salutem, sed mala, & ad perniciem ex vi morbi, qui indies inualescebat, & majores vires acquirebat. Quod vero ita sese res habuerit constat ex dictis Testium manifestissime: nam decimus octauus super 61. *& poi*, inquit, *se gli gonfiò la Testa grandemente, che pareua vn pallone, cadendo dello sesso male.* cui dicto consonat depositio Testis 31. *super eodem* Et in hoc casu habet locum Auicennæ dictum eo modo, quo à Mercuriali accipitur *lib.* 1. *de morb. puer. cap.* 4. nempe, quod vbi materia sit ab internis ad externa propulsa, res desperata sit, & ea de caussa nullam consulit aggrediendam curationem; tametsi in rei veritate Auicennas contrarium omnino asserere videatur, quod scilicet si ab externis communicetur ad interna res sit desperata, & hoc magis consonum rationi est. Sed quomodocunque tandem Auicennæ dictum accipiatur, habet locum in casu nostro etiam in hoc posteriori sensu, quia etiam postquam materia ad externa fuerat propulsa ad interna remeabat, quod demonstratur ex eo, quia accessiones epilepticas de nouo excitabat, quod certissimum signum erat aut materiam, vt dixi, refluere ab externis ad interna, aut intra cranium adhuc contineri, sed ob sui multitudinem totam recipi non posse, & idcirco ad exteriora refluere, vt in vtroque casu militare debent absque vlla hæsitantia Auctorum omnium dicta de ineuitabili periculo & omnimoda sanationis repugnantia in via Naturæ hujusmodi Hydrocephali.

12 Secundus morbus, quo detinebatur hic puer Epilepsiam fuisse jam ex superioribus patet, qui morbus adeo grauis, & pernecabilis est, vt idcirco ab Hippocrate *lib.* 6. *de morb. vulg. sect.* 6. *tex.* 7. per Antonomasiam vocatus fuerit Morbus magnus, quemadmodum declarat Gal. *ibi in comm.* neque aliam ob caussam, nisi ob ejus magnitudinem, dictus est communiter morbus sacer, teste Cæl. Aureliano *lib.* 1. *Chron. cap.* 4. & à Cornel. Cels. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 23. dictus est Morbus major, & ob maximam nocendi vim vocatus est etiam morbus sonticus, vt dixi alias *lib.* 2. *quæst. Medico-leg. Tit.* 3. *q.* 4. *num.* 33. ex Plinio *lib.* 36. *histor. Nat. cap.* 19. existente igitur morbo hoc tam graui, adhuc grauior in hoc Puero, & multo nocentior, immo grauissimus, & nocentissimus factus fuerat, atque id quidem ob capitis magnam, & insuperabilem intemperantiam, ob materiæ peccantis copiam, ob partis patientis debilitatem, quibus accedebat accessionum molestia, vehementia, & frequentia, quæ omnia morbum alias contumacissimum, rebellem, ac pernecabilem reddebant omnino & Naturæ, & Artis ope incurabilem.

Nec quicquam de hac difficultate demit, si contendamus, fuisse Epilepsiam hanc morbum ex se, & ab interno Hydrocephalo independentem, aut contra maluerimus fuisse dependentem ab eodem Hydrocephalo, vtcunque enim sese rem habuisse velimus, morbus erat curatu impossibilis, cum si Epilepsia ab Hydrocephalo dependebat, certum sit, non potuisse curari, nisi antea curaretur Hydrocephalus; ac Hydrocephalus ex jam adductis erat omnino incurabilis, ergo & ipsa Epilepsia, cum esset symptoma ipsius Hydrocephali, erat incurabilis: symptomata enim curari, ac tolli non possunt, nisi curato morbo, ex quo dependent, & idcirco symptomata nullam per se requirunt curationem, vt demonstrat Gal. *lib.* 12. *Method. med. cap.* 1. & alibi, & cum eo omnes Medici, vbi de symptomatibus agunt. 13 Ac vero si Epilepsia erat morbus ex se, & independens ab Hydrocephalo, jam neque sic erat curabilis; primo ob sui naturalem contumaciam, quam peculiariter in casu nostro attestabantur magni, ac frequentes insultus, ac paroxismi, cum prehenderent singulis binis hebdomadis, aut etiam frequentius, nempe in conjunctionibus, & oppositionibus luminarium, eorumque quadraturis (quod morbum jam in habitu factum ostendit) vt deponunt Testes, & singulariter. 18. *super* 61. *per hæc verba. Cominciò à cadere di malcaduco, & quæsto faceua ogni quattordici giorni, & qualche volta ogni sette giorni.* & Trigesimus primus super eodem, *Detto male era solito venire ogni quattordici giorni, & qualche volta ogni sette giorni.* Hujusmodi ergo morbum & cito, & facillime interficere maxime pueros testantur grauissimi Auctores. Paulus Æg. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 13. Rasis *lib.* 1. *Continens tract.* 13. *cap.* 1. Auic. 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 8.

14 Secundò hæc Epilepsia erat incurabilis ob insignem discrasiam, seu intemperantiam cerebri frigidam, & humidam à natiuitate contractam, cum tam multæ materiæ copia: cum enim ob hujusmodi intemperiem pueri maxime Epilepsia tententur. Gal. *in lib.* 6. *Epidem. comm.* 6. *tract.* 5. Auic. *vbi supra* jam non solum hæc non remiserat, sed majorem in modum vigebat, insuperque ab adscititia intemperie, & accidentali fruebatur, alias etenim nequaquam consueuerunt pueri tam copioso humore aqueo ex sui natura abundare, cum multo calore sunt præditi, qui facile excrementitios, & præcipue tenuiores humores absumere solet. Si ergo quando Epilepsia ab hac naturali intemperie dependet, ac sola est, nullo modo euincitur, sed tantummodo aliquando forte fortuna mutatione ætatis, quæ temperiem mutat, superatur, certe accidentali intemperie naturali adjuncta, erat omni ex parte in via Naturæ incurabilis.

Tertiò hæc Epilepsia erat ex sui natura incurabilis, quia erat confirmata, cum jam per octo men-

ses, & vltra Ægrotantem molestasset, & haberet insultus, ac paroxismos fortes, frequentes, & terribiles, neque vllis remediis minima saltem ex parte cessisset. Pars etiam patiens debilis erat, atque omni calore destituta, & è contra multa excrementitia materia grauata, & obsessa; quod si morbus hic est præ cæteris curatu difficilis in ipso morbi principio, & hujusmodi aggrauantibus conditionibus minime associatus, certe, cum jam est confirmatus, & tot conditiones concurrunt illum multò magis insuperabilem reddentes, Natura jam omnimode prostrata, ex omnium Auctorum consensu concludendum, quod neque ex Naturæ, neque ex Artis ope, & industria potuerit vllo modo sanari.

Ex quibus videtur satis abundanter probatum, hos morbos & de per se singulos, & multo magis simul junctos in hoc Puero habuisse omnimodam sanationis repugnantiam tam ex parte Naturæ, quam ex parte ipsius Artis, quamobrem venit jam ad majorem miraculi euidentiam probandam, ipse modus sanationis examinandus, cum hic fuerit omnino præter, ac supra Naturæ ipsius ordinem. In via enim Naturæ, aut etiam si Artis præsidiis curari morbus debeat, quæ semper ipsam Naturam æmulatur, curari non potest, nisi antea ejus causæ tollantur, quod persuasissimum Medicis est, nec ratione, nec auctoritate eget, vt probetur, nam patet totam morbi curationem in caussæ ipsum morbum efficientis abolitione consistere Gal. *lib.* 2. *Aphor.* 22. & è contra caussa manente manet & affectus, vt est notissimum. Caussæ ergo morborum, quibus Puer hic detinebatur, erant non naturalis solum, sed & accidentalis etiam intemperies frigida, & humida ipsius capitis, & Cerebri cum materiæ frigidæ & humidæ copia tumorem Hydrocephalicum excitante. relinquo Capitis debilitatem, & alias nonnullas caussas ad morbi procreationem concurrentes. Non poterat ergo sanatio succedere vigentibus, ac permanentibus adhuc prædictis singulis caussis in via Naturæ. At permanentia caussarum est manifesta, quia quoad intemperiem naturalem non est dubium, cum Puer hic esset quinquennis, ætatis nimirum, in qua maxime ea intemperies viget; sunt enim hujusmodi ætates humidissimæ, & tanto humidiores quanto teneriores, & caput habent valde frigidum, & humidum, quæ omnia passim ratione, & auctoritate habentur, & maximè, cum, vt dixi, non nisi ob eam temperiem facile Epilepsia tententur. Quoad intemperiem accidentalem patet, eam adhuc viguisse ex perseuerantia tam insignis tumoris dependentis à materia frigida, & humida, qui non solum non minuebatur, sed indies augescebat, vt ex frequentia accessionum Epilepticarum probatur; ex quibus etiam apparet materiæ morbificæ vtrumque morbum excitantis permanentia. Intemperies porro naturalis tolli non poterat, nisi ætatis mutatione (licet neque hoc in nostro Puero per ætatis mutationem tam de facili successisset, cum ea esset nimis excedens) hoc enim tempore Epilepsia solet in Pueris sanari ob ipsius ætatis conuersionem & mutationem temperiei naturalis, vt cum Hippocrate DD. omnes fatentur, præcipue Paulus, Aetius, Rasis, Auic. & alij locis superius citatis. Vt igitur hæc caussa tolleretur, expectandum erat temporis beneficium, non enim tolli poterat, nisi aliquorum annorum circuitu, saltem biennij, non autem spatio paucorum dierum, de Naturæ ergo necessitate perseuerante caussa in suo vigore, effectus sequi debebat ipsi caussæ proportionatus, qui non alius expectari poterat, quam destructio, & extinctio naturalis caloris, & Indiuidui interitus.

Cæteræ deinceps caussæ quatenus fuissent aut Artis industria, aut Naturæ ope amouibiles, aliquam de se omnino significationem dare debebant, Natura enim non poterat, cum jam prostrata, ac viribus esset destituta, eas breui trium dierum spatio superare, & casu quo superare potuisset, hoc non poterat succedere, nisi per insignem, ac patentem aliquam euacuationem, quia materiæ resolutio fieri absque dubio non poterat nisi à calore valido, ac vegeto, qui omnino aberat; & dato etiam quod potuisset materiam morbum facientem iusensibiliter resoluere, quomodo fieri potuit hoc tam modico tempore laborante existente tam languido, ac debili, & ab ipsius materiæ copia penitus obruto? Addo quod ad hujusmodi resolutionem subsecuta de necessitate esset Tumoris detumefactio, & symptomatum alleuatio, quorum nihil successisse patet, sed contra nonnisi ab emisso voto illico Tumorem detumefactum, & symptomata remissa fuisse.

Verum neque Artis ministerio succedere potuit caussarum eos morbos excitantium amotio, quia præterquam quod medicamenta omnia adhibita suo fine frustrabantur, apparet clarissime iis attribui non posse sanationem, cum executioni demandata fuerint jam multo ante tempore; quod si quicquam profuissent, morbus post eorum vsum non esset adauctus, sed remisisset; at contra post eorum vsum tumor vlterius processit, & morbi accidentia perseuerarunt. Cum ergo caussæ morbificæ adhuc vigerent, non potuit morbus ex Naturæ, aut Artis ope superari, vnde reliquum est, sanationem hanc fuisse mere miraculosam, quod & respectu modi, vt dixi, patet, cum nihil in ipsa sanatione successerit, quod aut Naturæ vigori, aut Artis præsidiis attribui posset.

CONSILIVM II.

ARGVMENTVM.

Religiosa octuagenaria nomine soror Antonia membrorum omnium stupore cum motus impotentia decem annorum spatio per repetitas vices conflictata, Beato Laurentio Iustiniano se commendat, & ejusdem Beati mensura corporis sibi applicita, illico integram consequitur sanitatem.

SVMMARIVM.

1 *Senes ex confirmatis, ac diuturnis morbis conualescere, contra Naturæ ordinem est.*

2 *Morbi curari possunt vel coctione, vel resolutione, vel discussione.*

3 *Senium, & Decrepitas quæ ætas dicatur.*

4 *Vitia*

4 *Vitia à Iuuentute in senectutem prouenientia non sanantur, & multò minus quæ à senectute in Decrepitatem perueniunt.*
5 *Morbi à calidis humoribus procreati breues, à frigidis vero longi.*
6 *Senes frigidis morbis corripiuntur.*
7 *Decrepitis stupor membrorum familiaris.*
8 *Natura partis affectæ reddit morbum magis incurabilem, si cum morbo conueniat, & debilis sit.*
9 *Senes conflictantur morbis neruosarum partium.*
10 *Increscentes morbi qui in senibus.*

1 Contrà Naturæ ordinem vndequaquè est, senes, & maximè Decrepitos ex diuturnis, & jam per plures annos confirmatis morbis, & præcipuè si eorum ætati sint connaturales, reconualescere, cùm alia ex parte indies experiamur, ex Naturæ præscripto fieri, vt potiùs semper in deterius labantur, eosque ad mortem vsque comites habeant, eorum calore jam debili existente, & indies etiam magis magisque declinante, & est circa hoc omnibus Medicis acceptissima, & comprobata Hippocratis sententia *lib.* 2. *Aphor.* 39. dicentis, *Senes Iuuenibus ægrotant minùs, at qui ipsis morbi diuturni contingunt, eos ferè ad mortem comitari solent.* Vbi loci non absolutè dixit, eos ad mortem comitari solent, sed addidit particulam illam, ferè, quia quandocunque morbi à caussa calida dependeant, quales esse possunt in antecedenti ætate procreati, hi quidem possunt in senectute sanari, quià contraria ipsius ætatis superuenientis temperie sanantur; sed qui à frigidis, humidis, ac crassis humoribus fiunt, & in senectute prehendunt, finiri per aliam ætatem non possunt, & sic concomitantur homines vsque ad mortem, quarè sunt ex sua natura omninò incurabiles, vt ex Gal. *comm.* 5. *in* 6. *de morb. vulgar. tex.* 6. prosequitur Mercurial. *in cit. Aphor.* 39. *lib.* 2. quam sententiam confirmant Tadd. Florent. Hollerius, & Heurnius *in comment. ejusdem Aphor.* & ratio est apud omnes eadem ex natura rei desumpta, quià 2 cùm curari possint morbi vel coctione, vel resolutione, vel discussione, calor, qui in senibus quotidiè imminuitur, insufficiens est ad eos vllo ex prædictis modis euincendos, quarè remanent omnino incurabiles Phylotæus *cit. lib.* 2. *Aphor. eod.* Hollerius, & Heurnius *ibid.* Facto hoc fundamento, jam indè de necessitate sequitur, Monialem hanc, de qua agitur, cùm esset octuagenaria, vel paulò minor, morbo diuturnissimo, ac ex sui natura frigido & contumaci, ac neruorum genus occupante detenta, & qui jam indè à principio sui insultus nullis cesserat remediis, non fuisse ope Naturæ sanatum, nec potuisse ex ejus virtute sanari, sed sanatum fuisse ope, & virtute diuina; quod vt concludentissimè probetur, examinandæ veniunt conditiones omnes concurrentes in hoc miraculoso opere, quæ licet plures existant, præcipuæ tamen sunt Qualitas, & Natura ipsius morbi, ætas ægrotantis, ejusdem morbi diuturnitas, & pertinacia, & repugnantia sanationis: Quoad ætatem namque apertissimè patet, Monialem hanc cùm primum à morbo affligi cæpit, jam præcipitatæ, ac decrepitæ penè senectutis fuisse, erat enim tunc paulò infrà septuagesimum annum, quæ ætas propriè senium, aut Decrepitas dicitur 3 tam à Iurisconsultis, quàm à Medicis, quorum omnium auctoritates congessi *lib.* 1. *Quæst. Medico-Legalium Tit.* 1. *q. vlt. num.* 14. *& seqq.* vbi etiam maturiùs, hoc est in 65. annò homines dici Decrepitos ex communi Medicorum sententia, demonstraui; quod maximè ad hunc effectum procedit, quia in pluribus calor hoc tempore est in vltimo suo decremento. At cùm hæc Religiosa à morbo curata est, agebat jam octuagesimum annum, de qua ætate nullus est qui dubitet, quòd multò magis verificetur, calorem esse in vltima declinatione, & ea de caussa hoc vlteriori probatione non eget. Caussa igitur, ex qua resultat repugnantia sanationis diuturnorum morborum in senibus, multò magis militat in decrepitis; nam si vitia ipsa, quæ à Iuuen- 4 tute in senectutem proueniunt, nunquam ex toto sanari possunt. Corn. Cels. *suæ Med. lib.* 2. *cap.* 7. certum est, quòd vitia, quæ à senectute proueniunt in Decrepitatem in via Naturæ non erunt vllo modo amouibilia, vndè incurata ea remanere ex necessitate Naturæ contingit.

Zacc. qu. Med. leg.

De Diuturnitate porrò hujus morbi non potest dubitari, neque alia probatione ad hoc egemus, nisi Testium depositione, ex qua apparet, illum per decem annos perdurasse, nam ægra, vt dictum est, erat quasi septuagenaria cùm morbo affligi cæpit, octuagenaria verò, aut paulò minor, cùm à morbo fuit liberata; quæ omnia habentur ex ipsius quoque sororis Antoniæ depositione *super.* 61. *in summ. nu.* 2. *ibi. Io. per lo spatio di diece anni, & piu ho patito,* &c. & Testis sexagesimus super eodem ibidem. *Et detta infermita le durò piu anni, & circa à diece anni;* quin etiam alij Testes concordant de morbi diuturnitate, ita vt nullum circa ejus rei veritatem reliquum esse possit dubium.

Prætereà qualitas morbi, nempè quod esset ex sua natura frigidus (hæc enim multùm operatur ad demonstrandam sanationis repugnantiam) probatur ex ipsius morbi natura, de qua infrà: probatur insuper ex ejus duratione, quia sicuti morbi à cali- 5 dis humoribus progeniti, non sunt diuturni, sic ij, qui à frigidis dependent humoribus maximè diuturni sunt, & non nisi ab humoribus ejus qualitatis fieri possunt Gal. *in comm. lib.* 2. *Aphor.* 39. *jam cit.* quod & pluribus confirmat Taddeus *ibidem.* Probatur etiam ex ætate Patientis, quia senes morbis 6 frigidis corripiuntur, vt patet experientia, & docet Gal. ad Hipp. *mentem in libell. cui tit. breuis denot. &c.* & licet Auerr. *lib.* 3. *Colleg. cap.* 31. contendat stuporem posse esse à caussa calida, hoc, præterquam quod posset habere locum in Iuuenibus tantùm, & ætate consistentibus, & hoc etiam de rarò, vel ipso Auerroe testante, in omnibus tamen secundùm plurimum, & in senibus semper falsissimum est: nam ipse Gal. *lib.* 2. *de loc. aff. cap.* 2. non solùm apertissimè fassus est, stuporem esse morbum frigidum, sed addidit quoque, esse insignem partium refrigerationem, cui consentiunt Auic. 2. 3. *cap.* 13. Gordon. *lib.* 2. *Lilij cap.* 17. Vallesc. de Tar. *lib.* 1. *Phylonij cap.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *Pract. cap.* 23. *& alij omnes.*

Sed quicquid sit de Auctorum opinione circà illud dubium, An stupor esse possit à caussa calida, certum est in nostro casu, eum fuisse à caussa frigida, cùm esset stupor quidam vniuersalis, vel potiùs semiparalisis quædam cum impotentia ad motum, vt ex ipsius sororis Antoniæ depositione satis liquet, deponit enim per hæc verba. *Io per lo spatio di diece anni, & piu hò patito non assideramento per tutta lauita,* qua voce, *assideramento* (quæ dormitationem, siderationem, seu stuporem importat) declarat formam, & naturam morbi, quo detine-

batur; in eo namque vel ex spirituum inopia, vel ex impedimento transitus eorum per neruos, occupantur affectæ partes dormitatione quadam, ac stupore, qualis fit cum diu super aliquod membrum innitimur, vel vnum alteri superponimus. Et licet ipsa soror Antonia deponat, quòd curata à Medico fuerit tanquam sciatica affecta (tametsi etiam sciatica non minùs quàm hic idem morbus in hac Religiosa fuisset incurabilis (certè non sciatica, sed stupore, vt diximus, laborabat; nam sciatica partem determinatam semper detinet, stupor verò aliquandò totum corpus detinere potest, vt in casu nostro. In sciatica porrò major est dolor, quàm sideratio partis, in stupore contrà, sideratio enim membri est magis conspicua, magisque affligit, quàm dolor, vt in casu nostro.

Præterea sciatica neque sensum, neque motum primò, ac per se, & principaliter lædit, stupor contrà aut alterutrum, aut vtrumque vt in hac Religiosa; aliàs enim, cum mitior est, sensum tantùm diminuit, aut obtundit, cum verò major est effectus & sensum lædit, & motum. Ac deniquè sciatica 7 non est adeò familiaris senibus, stupor verò maxime familiaris, ita vt Auerroes *lib. 3. Collig. cap. 31.* dixerit, decrepitos semper stupore laborare, nec sine ratione euidenti, nam quemadmodum senes omnes reliquos omnes, ac singulos sensus debiles, atque obtusos sortiuntur, sic etiam sensum tactus habent obtusum, ac debilem, hoc autem fit in stupore, aut saltem stupor affectus est sensus tactus debilitati proximus, sed & Gal. *lib. 2. de Temperam. cap. 2.* stuporem inter morbos senibus maximè familiares connumerauit. Quibus addendum, quòd sciatica est morbus articulorum, stupor autem est partium neruosarum, quod nemo inficiatur, & patet ex functionibus, quas oblædit, nempè sensum, & motum quorum vtrumque ad neruorum pertinet genus, 8 quod in hoc casu non oscitanter prætereundum; quippè cùm natura partis affectæ, morbum reddat magis incurabilem, quandò scilicet conuenit temperatura cum intemperie faciente morbum; & quandò debilis est, quorum etiam vtrumque militabat in nostro casu, quia cum morbus esset frigidus obsidebat partes omnium frigidissimas, hoc est neruos, qui etiam sunt in senibus in extremo debilitatis, vndè ea de caussa hujusmodi partes sunt in 9 iisdem senibus morbis insigniter obnoxiæ, quamobrem Apoplexiam, Paralisim, Tremorem, Conuulsionem, & Stuporem sæpissimè incurrunt, teste Galeno vbi suprà, qui omnes sunt morbi ad neruos pertinentes, & qui ob eandem partium debilitatem in ipsis non solum sanabiles non sunt, sed procedente ætate semper deteriores, & insanabiliores fiunt, atque idcircò increscentes dicuntur, ex eo, quòd 10 vires acquirunt eundo, increscente indies eorum caussa, vt prosequitur Io. Heurnius *lib. 2. Aphor. in commun. jam cit.* vndè prudenter Oribasius *cit. lib. 2. Aphor. 45.* dicebat, hujusmodi morbos in senibus vocari Conuiuas, qui cum ipsis commoriuntur.

Denique pertinacia morbi, & repugnantia sanationis probatur ex eo, quòd remedia in morbi principio adhibita; atque illa quidem validiora & quandò morbus adhúc debilis erat, atque Ægra adhúc viribus constabat, nullo modo contulerant, vt ex testium depositione liquet, nam quinquagesimus octauus super 61. in summ. *num.* 2. per hæc verba deponit, & est ipsamet infirma. *Ne primi principij 10. fui medicata &c. dale qua li medicine non riceuei beneficio alcuno.* Sed hoc multò magis confirmat ipsa facti series, cùm morbus transactis jam decem annis non solùm nihil diminutus esset, sed adhúc in suo vigore persisteret, quo longo annorum spatio nulla deinceps medicamenta sunt adhibita, vt ipsamet soror Antonia fatetur ibi. *Stando che nommi son seruita di medicine, se non nelli primi principij.* Cùm igitur Ægrotante jam in extrema decripitate existente, morbo jam in habitu permanente, viribus jam languidis, & effætis absque vllo Artis præsidio hæc sanatio tam promptè, ac celeriter contigerit ad solam beati Laurentij inuocationem, & mensuræ ejus corporis simplicem applicationem, certè eam non nisi ex diuina virtute meritis serui Dei successam omninò concludendum. Quod ego miraculum tanti fecerim, vt non in postremo miraculorum gradu reponendum existimem. Excedit enim naturæ potentiam, quantum ad id, in quo miraculum factum: nam aliàs potuisset quidem Deus in subjecto magis vegeto, & calore naturali adhúc non destituto per ipsummet calorem sua potentia operantem, aut acutum morbum illicò fugare, & tunc quidem miraculum esset in infimo gradu reponendum, sed in subjecto, in quo calor jam penè euanuerat, oportuit Deum absque caloris ope ægram ad sensuum vigorem restituere, quod penè est, mortuum ad vitam reuocare; Itaque juxta doctrinam D. Thom. 1. *summ. quæst.* 105. *art.* 8. hoc erit potiùs in secundo ordine miraculorum reponendum.

CONLILIVM III.

ARGVMENTVM.

Monialis quædam soror Lucia nuncupata brachiorum Arthritide opprimebatur, quæ illi eorum, manuumque operam omninò impediebat, jamque per duos annos in eo morbo perseuerauerat incurata, tophosque in articulis contraxerat. Mox B. Laurentij Iustiniani deuotione allecta ad ipsius altare accedens, ac se illi pro salute recuperanda humiliter commendans, indè recedens dicto citiùs motum, ac pristinum membrorum vigorem recuperat, ac sana deinceps viuit.

SVMMARIVM.

1 *Arthritis confirmata, & quæ Tophos contraxerit est in via Naturæ omninò incurabilis.*

2 *Tophi in Arthritide generati demonstrant morbum incurabilem. & num. 4.*

3 *Senilis, aut decrepita ætas ex Articularibus morbis nunquam conualescit.*

5 *Artr*

5 *Articuli vbi Tophis occupantur non possunt ad pristinum statum humana arte redire, sed diuina ope tantum.*

6 *Sanationes miraculosæ debent fieri in instanti, & esse perfectæ.*

TAm conspicua est sanationis repugnantia vna ex parte in hac Religiosa respectu Naturæ, & Artis, ac tam patens alia ex parte ipsa sanatio, tamque extra omnem spem subsecuta, vt de miraculo dubitare nullus remanere possit locus. Et quo ad sanationis impossibilitatem respectu Naturæ, & Artis in casu, qui nobis offertur, nulla præsumptio adesse potest, quod ipsa natura ex se, aut Artis præsidiis adjuta, quicquam in hac sanatione sit machinata; cum hæc enim Monialis laboraret Arthritide jam confirmata, & quæ Tophos contraxerat, notum est, eam laborasse morbo penitus incurabili. 1 Obsidebat vero hæc Arthritis, vt ex depositione testium liquet, vtrumque cubitum, vbi Tophos, vel callos, vel nodos, vt dicunt, ex vetustate contraxerat. *in summ. num.* 2. cum his autem jungebantur perpetui dolores, & eorundem brachiorum extenuatio, vt in similibus doloribus euenire cum *Auic.* 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 5. testantur auctores quicunque de eo morbo verba facientes.

Ex quibus apertissime constat, morbum hunc esse confirmatum, cum jam per duos annos ægram detinuisset, vt ipsamet Testis 16. super 61. deponit *in summ. num.* 2. *& confirmat.* 17. super eodem ibidem, & partes affectæ præ longitudine morbi essent extenuatæ, & Tophos, seu callos contraxissent, vt euidentissime probatur per testes omnes ad hoc examinatos: nam ipsa soror Lucia ad 61. ibidem ita deponit. *Et Haueua le gomme condurezze nelli gomiti, cie due gomme per gomito*, & 17. super eodem: *Haueua tutta duele brauia inarcate par le doglic con due gomme per gomito.* Et 25. super eodem: *Haueua le brauia piene di gomme, si come jo steual le cue vedute.* Vocant autem omnes hi testes callos illos, seu Tophos, vel nodos, Articulorum, le gomme, quia apparent in Articulis nodosis ex podagra factis tumores quidam veluti gummata, quæ cum apparent 2 demonstrant jam morbum esse omnino confirmatum, & insanabilem, & de quo illud Ouidij jactatur sæpissime.

Soluere nodosam nescit Medicina Podagram.

Morbo præterea ex sua natura contumaci, & prorsus insanabili accedebat ætas senilis, immo decrepita: agebat enim tunc hæc Monialis, vt ex processu constat in *summ. num.* 2. annum quintum 3 supra sexagesimum, quæ Ætas ejus conditionis est, vt à morbis hisce afflicta, nunquam ad sanitatem redeat. Facit Hippocr. cujus verba iufra referam, & Galen. *lib.* 3. *de san. tuen. cap.* 8. *& comm.* 2. *Aphor.* 40. à qua opinione nullus omnino Doctorum est, qui dissentiat; & ratio in promptu est, à quotidiana experientia confirmata, quia cum hic morbus in senibus dependentiam habeat à materia frigida, & cruda, sitque profundata in parte ex natura sua frigida, & omni calore destituta, nempe in Articulis jam manifestum est, quod deficiente etiam calore in toto, & in dies debiliore euadere, vt in senio fit, in quo calor sensibiliter, & euidenter declinat, nulla omnino sperari potest ex Naturæ ope morbi solutio, sed timendum potius indies ejus incrementum, & major expectanda accessionum frequentia, augescente indies tam materiali, quam agente causa, ac vtraque morbum manifestissime fouente.

Quæ quemadmodum veritatem habent in simplici Arthritide senes exercente, sic multo patentiorem, & magis irrefragabilem habent veritatem, vbi Tophi, seu calli in Articulis fuerint generati, 4 vt in casu nostro; tunc enim hos morbos omnino esse insanabiles notum vel rudiusculis Barbitonsoribus est, & ab Hipp. *lib.* 2. *Prædict. num.* 15. quasi per definitiuam quamdam sententiam pronuntiatum, esse humana arte incurabiles, per hæc verba. *Quicunque aut senes sunt, aut circa Articulos callos Tophaceos concretos habent; aut ærumnose viuunt, ac siccam aluum habent, hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantum ego noui:* In quibus verbis notandum Hippocratem diuisiue loqui de senibus, & Tophos habentibus, itaque tanto magis sententia erit vera in his qui & senes sunt, atque insimul Tophos in Articulis habent, & huic sententiæ adstipulantur DD. omnes quorum omnium instar sit vnus Gal. *lib.* 10. *de comp. med. sec. loc. cap.* 2. qui hæc quæ sequuntur de ea re pronuntiauit. *Et postquam fuerint producti (Tophi) ne speraueris ad pristinam constitutionem exacte redire articulum posse.* Accedant etiam Celsi verba *lib.* 2. *suæ Med. cap.* 7. *Articuli vero*, inquit, *qui sic dolent, vt super eos ex callo quædam tubercula innata sint, nunquam liberantur; quæque eorum vitia vel in senectute ceperunt; vel ab adolescentia in senectutem peruenerunt, vt aliquando leniri possunt, sic nunquam ex toto finiuntur.* quæ conditiones ab his Medicæ Artis Proceribus enarratæ cum maxime adessent in hac Moniali, certe nullatenus hæsitandum est, sed omnino confitendum, cum morbum fuisse in illa omnino tam à Natura, quam ab Arte incurabilem.

Nec quicquam facit, quod Auctores omnes tam Græci, Latini, quam etiam Arabes, tam recentiores, inquam, quam vetustiores plura præscribant ad Tophos in Articulis dissoluendos, & præcipue Gal. 10. *de simpl. Med. fac.* Alexand. Trall. *lib.* 11. *cap.* 1. Paul. *lib.* 3. *cap.* 78. *Aët. serm.* 12. *cap.* 43. *Cels. lib.* 5. *cap.* 18. *Auic.* 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. *Mercurial. lib.* 4. *Pract. cap.* 1. Mercat. *lib.* 4. *de Intern. morb. cur. cap.* 18. & alij, & quod multi profiteantur, se hujusmodi Tophos sanare posse, vt cum effectu nonnulli sanati sunt: & habes peculiariter exemplum vnum, aut alterum apud Schench. *lib.* 5. *Obseruat. Tit.* de Arthritid. quia præterquam quod notissimum est vt plurimum in nodosa Arthritide curanda, ne semper dicam, Medicos suo fine frustrari, sane si qui curatus vnquam est, nonnisi multis adhibitis medicamentis, & diuturnissima patientia id obtinuit, vt dolores tolerabiliores essent, & motus Articulorum essent aliquanto faciliores; at quod absque medicamentis, quod tam subito, quod tam fæliciter in subjecto decrepito Articuli jam Tophis impediti in suum pristinum statum, & vigorem redire vnquam potuerint, nemo vnquam factibile naturaliter concedet, & negatum id aperta fronte est ab ipso Galen. *loco supra cit. de comp. Med. s. l.* Immo hi ipsi, qui vtcunque curati sunt, ætate adhuc erant vegeta, & vires in illis conueniens robur obtinebant, & multis medicamentis, atque opera Chirurgica, aliisque Artis præsidiis alleuiati sunt quidem, non tamen ex toto sanati. sed Decrepitum in instanti ad sanitatem redire, Tophis dissolutis, & Articulis ad suam agilitatem de repente reuocatis, à sæculo 5

non est auditum, & omnino miraculosum est.

Cum igitur satis constet de impotentia tam Naturæ, quam Artis ad hunc morbum in hoc subjecto curandum, restat vt ejus sanatio ad Dei potentiam referatur, per quam B. Laurentij Iustiniani meritis ad ejusque inuocationem, Natura repugnante, soror Lucia integram sanitatem recuperauit. De modo autem sanationis non est, quod aliquid dicamus; est enim per semetipsum adeo patens, & euidens, cum sanatio successerit subito, & in instanti; & fuerit perfectissima, vt nulla vlteriori probatione indigeat. Requiri autem ad miraculi euidentiam, vt sanationes subito contingant, & sint perfectæ dixi alias *lib.* 4. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 1. *quæst.* 8. *num.* 7. quod maxime habet locum, vbi alias humores non sint sua natura de facili resolubiles, aut caussa morbum faciens non sit vllo modo, aut saltem nonnisi longo tempore amouibilis, vt erant Tophi in casu nostro, qui, dato quod aliquo modo resolui, aut discuti potuissent, hoc erat impossibile quod fieret in instanti, vt est notissimum.

CONSILIVM IV.

ARGVMENTVM.

Dominicus Maphæus patria Veronensis febre laborabat, & Tetano, fueratque iis morbis ex improuiso correptus; perseuerauerat autem in ea afflictione per viginti dies, atque in extremo jam vitæ periculo versabatur, cum se B. Laurentio Iustiniano commendans, illico à febre, & à doloribus omnino liber euasit.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia miracula transcendunt simpliciter Naturæ potentiam.*
2 *Triplex miraculorum gradus.*
3 *Miracula omnia habent aliquid, quod admirationem excitat.*
4 *Miracula quomodo aliquando etiam ex Naturæ virtute contingere videantur.*
5 *Sanatio miraculosa in instanti fit, & absque vlla Naturæ operatione.*
6 *Miraculosæ sanationes circa morbos difficiles contingunt.*
7 *Miraculum est opus arduum.*
8 *Tetanus conuulsionis species.*
9 *Tetanus morbus est grauis, & exitialis.*
10 *Tetanus à caussis frigidis generatur.*
11 *Tetanus tertia, aut quinta, aut septima, aut decimaquarta occidit.*
12 *Conuulsio insanabilis, atque mortifera est, cujus exolutio cita non est.*
13 *Conuulsio quibus modis naturaliter sanetur.*
14 *Febris conuulsioni remedio est.*
15 *Febris quas conditiones habere debeat, vt conuulsionem sedet.*
16 *Conuulsio in febre contingens perniciosa.*

1 NOn omnia miracula transcendere Naturæ potentiam simpliciter, notissimum est, cum aliqua excedant tantum secundum quid, veluti illa sunt, quæ excedunt non quantum ad id, quod fit, sed quantum ad id, in quo fit, & quod excedit quoad modum, & ordinem faciendi juxta doctrinam D. Thomæ 1. *par. summ. quæst.* 105. *art. vlt.* 2 & ea de caussa triplex assignatur miraculorum gradus ab eodem D. Thoma ibid. Euenit ergo interdum, quod ea miracula, quæ Naturæ vires transcendunt tantum quoad operandi modum, & in infimo miraculorum gradu à D. Thoma reponuntur, præ aliis dubitationem excitent, nec tam manifeste pro miraculosis operibus se prodant ex eo quod non videantur aliquando à consueto Naturæ 3 ipsius operandi modo recedere, cum tamen miracula oporteat semper peculiare aliquid habere, quod admirationem ex hoc excitet, quod recedat ab eo modo operandi ipsius Naturæ, & supponat exclusionem caussarum naturalium omnium, ac singularum, includatque supernaturalium operationem, ex qua admiratio excitatur, & cujus respectu miracula vocantur, vt latius dixi *lib.* 4. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 1. *quæst.* 1.

4 In nullo vero miraculorum genere major insurgere consueuit difficultas, quàm in eis, quæ circa morborum sanationes contingunt, circa quas aliquando ex sola ipsius Naturæ virtute miracula videntur contingere, vt protritum apud Medicos est, licet hæc nunquam vere miracula existant, neque caussam supernaturalem opificem habeant, sed simpliciter, ac mere ab ipsa Naturæ potentia dependentiam habeant; & tamen hi ipsi effectus majorem interdum nobis admirationem excitant, quam alia nonnulla, quæ vere miraculosa sunt circa morborum sanationes contingentia, cujus rei non alia assignari potest caussa, quod illa vt de raro, & præter omnem expectationem contingentia ad Naturæ opus referri posse nequaquam videantur, hæc autem contra ad Naturæ operationem facile referantur, & tamen aliquid semper peculiare habent, quod efficientiam caussæ supernaturalis his non obstantibus commonstrat. Præcipue vero modus sanationis à Naturæ lege omnino remotus, illam manifeste miraculosam declarat, vt cum maxime sana-5 tio in instanti succedit. Rota *in Relat. Canoniz.* S. Andreæ Corsini *mirac.* 2. & fit absque vlla sensibili Naturæ operatione; licet aliquando non repugnet, sanationem ex miraculo contingere, & tamen interuenire sensibilem Naturæ operationem obedientis ad Dei nutum, vt in illuminatione cæcitatis Tobiæ, de qua *cap.* 11. dicitur, *& cæpit albugo ex oculis ejus quasi membrana Oui egredi.* Sed hæc ipsa miracula non deficiunt à nonnullis aliis conditionibus requisitis in opere, quod miraculosum vere sit. Aliarum porro supernaturalium curationum exemplum esse potest febris valida, ac magna illico expulsa, nulla Crisi, nec in tempore, quo naturaliter succedere poterat, succedente. Sanationes ergo omnes miraculosæ (vt ex iis, quæ in sacris litteris enarrantur euidenter apparet) has conditiones sortiuntur, vt subito, in instanti, illico ad Dei, & Christi Domini, ejusque seruorum nutum factæ sint, & nulli suc-

successerint Naturæ motus, quæ eam cooperantem commonstrarent, Natura enim semper sui motus aliquam significationem præbet, neque operatur in instanti. Rota *in relat. B. Magdelenæ de Papzis Mirac.* 3. *post. mortem.* §. 4.

His non absimilis est casus nobis oblatus, qui à miraculosa operis conditione nulla ex parte deficere videtur: Maphæus enim hic laborabat morbo magno, difficili, & exitiali, vt videbimus: mira-6 culosæ autem curationes circa hujusmodi tantum morbos, non vero circa alios contingunt, qui nimirum vel molestissimi sint, quod intolerabiles dolores, ac cruciatus excitent, qui noxij, quod membrorum motum, & actionem maxime necessariorum impediant, vel qui tandem exitiales sint, quod homines manifesto, ac certissimo vitæ periculo exponant, sed tamen omnes summa cum difficultate curabiles, aut omnino ex ope Naturæ, vel Artis incurabiles existant, vt percurrebam alias *cit. lib.* 4. *Quæst. Medico-leg. quæst.* 8. *nu.* 4. *& seq.* quia cum mi-7 raculum sit opus arduum D. Thom. *vbi supra art.* 7. *ad* 2. non potest consistere circa leuiores effectus, sed circa grauiores, & cum his semper adesse debet sanationis repugnantia aut simpliciter, aut saltem secundum quid tam ex parte Naturæ, quam etiam Artis. Sed cum hoc, quod morbus hic, quo hic Æger detinebatur, habebat supradictas omnes, ac singulas conditiones, ejus curatio contigit in instanti, vt ipsemet Maphæus deponit *supra* 61. *in summ. nu.* 2. successitque nullo secuto Naturæ motu, quod ex facto ipso euidenter colligitur.

8 Et quoad morbum Maphæus laborabat ea spasmi, vel conuulsionis specie, quam Tetanum vocant Græci, Latini vero generico nomine distentionem; 9 Celsus autem Rigorem, qui morbus & grauis, & difficilis, ac molestissimus, & exitialis est, non solum quia cum euidenti vitæ periculo inuadit, & interdum Tertia, aut Quarta hominem jugulat. Hippocr. *de Iudic. num.* 8. *& lib.* 3. *de Morb. num.* 13. Cels. *lib.* 4. *cap.* 3. est enim morbus non modo acutus, vt Gal. *in lib. de Introd. cap.* 13. sed peracutus vt idem Gal. *in lib. finit. Medic.* affirmat. verum etiam quia cum terribilibus symptomatibus associatur scilicet doloribus vehementibus, rigore, hoc est membrorum rigiditate, eorumdemque immobilitate, vigiliis, & id genus aliis, quæ ab ipsomet Ægrotante sunt enarrata, & consimilia sunt iis, quæ ab Hippocrate, & Celso locis *supra citatis*, cæterisque Auctoribus afferuntur *in suis practicis cap. de spasmo, vel Conuulsione.* Dicebat ergo Hippocrates, Maxillas in hoc morbo rigere, quare non possunt languentes loqui, quod etiam in nostro Ægrotante factum est, qui neque loqui ob id poterat, vt habetur *in summ. nu.* 2. *ibid. Gridai forte, doue prima non poteua parlare.* Addit Hippocrates, quod infirmi se mouere non possunt, & hoc etiam in nostro casu manifestum fuit ibi, *Doue prima non poteua mouermi in modo alcuno, &c. cominciai à muouer le braccia, & le mani.* de qua etiam immobilitate deponit Trigesimus primus Testis *supra* 61. *in summ. nu.* 2. *ibi.* Gli *venne vn male grande, che lo fer restare come retirato, che non si poteua muouere.* Dolere insuper eos valde Hippocrates addebat, vt ex facto quoque in nostro Ægrotante euenisse patet. Ex quibus clarissime elicitur, Maphæum hunc Tetano laborasse, quod etiam in-10 sinuatur ab ipsa caussa Procatharctica, quam ipse Maphæus enarrat, mora nempe in cœmeterio, loco, vt fit, frigido, & humido, similes enim morbi à similibus caussis, hoc est frigidis procreantur. Gal. *in lib. de Tremor. Palpit. Conuulsi. & Rigor. cap.* 6. ex qua stante jam aliqua corporis dispositione, contractis musculorum capitibus, & Neruis, ac prohibita per loci frigiditatem cutis perspiratione facillime hic morbus est excitatus à Capitis forte destillatione fotus, & adauctus.

Cum ergo morbus hic tam molestus, ac exitialis proportionatis remediis non cesserit, certe ipsius pertinacia, & materiæ morbum excitantis inobedientia arguebatur, itaque mirum videri non debet, Medicos in hoc casu de Ægri salute omnino desperasse, cum notam haberent Hippocratis sententiam 11 *loco cit. lib.* 3. *de Morb.* Quod hic Morbus Tertia, aut Quinta, aut septima, aut decima quarta occidat. Neque fidendum erat in hoc Ægrotante iis, quæ addebat inibi Hippocrates, hoc est, quod si Æger prædictos terminos effugerit, sanus euadat, vnde videri poterat Æger hic jam periculum euasisse, cum præscriptos terminos superasset, quia idem Hippocrates docens, quod si Æger assignatos terminos effugiat, saluus sit, non aliud innuere voluit, nisi, si terminos illos superauerit in melius procedendo; non enim de necessitate in assignatis terminis pereunt sic affecti, sed etiam extra illos, & illis quoque superatis, cum in pejus, etiam illis transactis, labuntur, vt nostro ægrotanti euenire debuit, quia non solum transacta decimaquarta, sed jam vigesima ineunte in deterius tendebat; vnde Iure Medici futuram de proximo mortem expectabant, vt elicitur ex dictis Testium *in summ. num.* 2. *ibi. Volendo lui conqueste parole inferire, per quanto mi disse mia socera, che credeua, ch'io fosse morte.* Neque præter rationem timebant Medici, si enim (vt Duretus *in Coac. Prænot. tract.* 3. *Coac. de morb. mul. partic.* 21. 12 dicebat) Conuulsio insanabilis atque mortifera est, cujus exolutio cita non est, quanto magis insanabilis, & mortifera judicanda erat conuulsio cum tam malignis symptomatibus ad vigesimam protracta? Et multo magis rationabilem hunc Medicorum timorem faciebat exitialissimum symptoma in hoc morbo apparens, nempe longa obmutescentia, de qua Hippocr. *in Coac. Prænot. sect.* 2. *nu.* 265. dicebat, *In conuulsione obtumescere malum.*

Verumenimverò si modum jam solutionis hujus morbi considerabimus, manifestissime videbimus, illum fuisse supernaturalem, ac duo potissimum concurrunt id attestantia, nempe sanatio instantanea, & modus ipse non consuetus sanationis, ac præter Naturæ ordinem, totoque cælo ab eo differens, qui successit. Instantanea enim sanatio ex facto clarissime elucet, cessante in instanti morbo, & omnibus morbum consequentibus, nempe Obmutescentia, doloribus, immobilitate, rigiditate, inappetentia, vigiliis, & febre, & ceteris quibuscunque symptomatibus Ægrotum tam perniciose molestantibus, vt ex facti narratione in processu apparet; quorum aliqua licet non habeant dependentiam à principali morbo, Hoc est à Tetano, siue conuulsione, ita vt etiam conuulsione recedente remanere potuissent, insimul tamen recesserunt, vt miraculi euidentia ex effectus perfectione totali majorem in modum elucesceret.

Sed & facili negotio probatur, sanationis modum non naturali via processisse, sed supernaturali, quippe cum Hippocr. *in Coac. Prænot. loco citato: num.* 270. *& seqq.* tripliciter sanari hujusmodi con- 13 uulsiones firmauerit, resolutione scilicet per acu-

tam febrem facta, vrinæ crassioris, & aceruatim erumpentis fluxu, & Alui motu. Addit & quartum, nempe sudores paulatim oborientes, quorum nihil in nostro casu successit, neque vlli prædictorum modorum successa sanatio attribui potuit. De posterioribus enim non est dubium, cum in processu nulla similis mentio habeatur ex Testium depositionibus, quæ tamen, cum essent notatu maxime digna, non siluissent, si aut omnia, aut eorum aliquod apparuisset præcipue interrogati, vt fieri solet.

De febre tantummodo prima fronte non contemnendum insurgere videtur dubium, cum in casu nostro non solum adfuerit febris, sed conuulsio cum febre prehenderit, & per totum morbi progressum perseuerauerit: palam vero est non solum ex superiori Hippocratis sententia, sed ex mille aliis ejusdem assertionibus, & ex ipsa experientia, 14 febrem Conuulsioni remedio esse, & per eam resolui materiam omnem conuulsionem excitantem; vnde cum hic morbus habuerit remedium consuetum, naturale, ac proprium ex ipsa febre, non videtur ejus sanatio modo aliquo miraculoso contigisse.

Cui dubitationi ex ipsiusmet Hippocratis dictis, & auctoritate plenissimè satisfit; cum enim de ea 15 re verba facit, *Conuulsionem, inquit, sanat exorta febris acuta, quæ prius non fuit*; at in casu nostro febris ab initio cum ipsa conuulsione prehendit, vt ex facto patet. immo idem Hipp. *lib. cit. Coac. Pranot.* docens, non omnem febrem remedio esse Conuulsioni. declarat deinceps qualis esse debeat, vt proficua sit dicens, *Febris Conuulsioni finem affert, quæ aut eodem die, aut postridie aut perendie inciderit, sed si eam, qua iniuit horam excesserit, neque cessarit, praua est.* At in Ægrotante hoc nostro febris semper perseuerauit ex quo prehendit, vnde tantum abest, vt febris huic conuulsioni finem attulerit, vt potius praua, & exitialis extiterit juxta illam Hippocr. sententiam 16 *in sæpe cit. lib. Coac. Pranot. sect. 2. num. 29. Conuulsio in febre contingens perniciosa est*, & aliam ibid. *sect. ead. num. 30. Cum febre acuta Conuulsiones perniciosæ*, & aliam ad rem nostram magis facientem. *Conuulsio febri superueniens omnino funesta, perraro autem Puerulis, qui vero septem annis prouectiores sunt, conuulsione non tentantur in febre, sin autem, desperati.* Ergo cum febris hæc esset praua, & Conuulsionem adjunctam haberet, morti certissimæ hominem adjudicare debuit, nisi supernaturale auxilium præsto fuisset, naturali quocunque omnino deficiente. Ejus ergo sanatio miraculosa fuit, & meritis B. Laurentij Iustiniani successit, ad cujus inuocationem in instanti, absque vllo motu naturali, & morbus, & omnia consequentia morbum euanuerunt.

CONSILIVM V.

ARGVMENTVM.

Blasius Carpentarius annum agens octauum supra quinquagesimum ex Sciæ dolore tam male habuit, vt per se ambulare in posterum non potuerit, sed coactus sit fulchris gressus sustinere; ac jam nonnullis mensibus transactis recuperandæ salutis vel Artis, vel Naturæ præsidiis spem omuem abjecerat; cum ad altare B. Laurentij Iustiniani claudicans, & fulchris adjutus se contulit, inibique genuflexus sese illi humillime commendauit, & momento temporis sanus factus est, ad idem Altare fulchris relictis, nulloque auxilio propriis pedibus domum se confert, & in posterum sanus viuit.

SVMMARIVM.

1 *Instantaneæ sanationes naturaliter non fiunt in morbis longis, sed tantum in Acutis.*
2 *Crisis est subitus motus in morbis, & mutatio ad salutem, vel ad mortem.*
3 *Sanationes instantaneæ, vt miraculosæ judicentur, quas conditiones requirant.*
4 *Infirmi pereunt in instanti sine crisi, sed non saluantur in instanti absque crisi.*
5 *Crisis si interueniat in morbi sanatione, etiamsi in instanti succedat, sanatio à Natura censenda.*
6 *Crisis est Naturæ motus.*
7 *Sciatica inter Articulares omnes dolores molestior, & contumacior.*
Ex Sciatica Ægrotantes sæpissime claudi fiunt.
9 *Vitium ab Ætate proueniens durante ea Ætate tolli non potest.*
10 *Sciatica Vere exacerbatur, aut de nouo prehendit.*
11 *Crises fiunt vbi calor est vegetus.*
12 *Crisis est Naturæ certamen cum morbo.*

LIcet in via quoque Naturæ quædam morborum sanationes tam breui tempore succedant, vt in instanti factæ videantur (licet naturaliter in instanti non fiant, vt voluit Rota *in relat. Canonizat.* S. Hiacinthi, & S. Andreæ Corsini *mirac.* 1. & 2. cum ibi allegatis) & ob id miraculosæ existimentur, certum tamen est non indifferenter in quibuscunque morbis tam longis, inquam, quam Acutis, sed in Acutis potissimum secundum naturæ ordinem tales subitaneas, ac celerrimas sanationes contingere, ac tunc & quidem non sine manifesta aliqua Crisi motum, virtutem ipsius Naturæ commonstrante: cum enim in acutis morbis prædominentur semper, aut saltem secundum plurimum calidi, & tenues etiam quandoque humores, & subitaneæ sanationes non possint fieri nisi mediante aliqua Crisi, vt videbimus, quæ est subitus motus, & mutatio in morbo ad sanitatem, si bona sit, sin mala, ad mortem, Gal. *comm. 2. Aphor.* 13. certum est huic tam repentinæ mutationi non esse de se aptam materiam frigidam, ac crassam, ex qua morbi longi dependent, vt tenuis, & calida est, ex qua dependent Acuti quemadmodum insinuatur ab eodem Gal. *lib. 2. de Crisib. cap.* 11.

Verumenimverò licet subitaneæ mutationes in morbis longis vt plurimum non contingant, sufficit tamen ad excludendum miraculum etiam quod de raro, immo rarissime succederent, vt succedere aliquando posse, cum per Crises judicantur, ostendit Gal. *lib. 2. de Dieb. decret. cap.* 5. quamobrem difficillimum ob id esset naturales sanationes subito euenientes

3 nientes à miraculosis distinguere, nisi duæ de necessitate Naturæ in naturalibus conditiones concurrerent, quarum beneficio hæ ab illis internoscantur. Prima autem conditio est, quòd in sanationibus instantaneis, quæ Naturæ ope contingunt, seu per præ-4 cedat Crisis: nam infirmi possunt quidem derepente, & in instanti deficere absque Crisi, sed nullo modo sanari in instanti absque Crisi. Verba sunt 5 ipsius Galeni *lib. 3. de Crisib. cap. 9.* Vbi ergò in sanatione Crisis interueniat, ea etiam in instanti succedens naturalis censenda, quantùm est ex hoc, quia 6 nihil aliud Crisis est, quàm ipsius naturæ motus, vt Galenus vbi proximè docet.

Altera conditio est (& habet multò magis locum in morbis Chronicis, seu longis) vt Crisis facta in via Naturæ semper sit cum aliqua manifesta, & insigni excretione, vt demonstratum est à Galeno *lib. 2. de Dieb. decret. cap. 5.* quam conditionem maximè requiri in sanatione miraculosa, nempè vt succedat absque vlla insigni euacuatione dixi aliàs *lib. 4. cit. Quæst. Medico-Legal. tit. 1. q. 8. nu. 13.* nam semper è contra judicanda ex naturæ virtute successa, si per insignem aliquam euacuationem contingat, nisi euidenter aliundè constet etiam hoc pacto euenientе ex supernaturali virtute procedere.

His positis supponitur jam in casu nostro subitanea quædam sanatio cujusdam morbi Chronici, seu longi & difficillimi, absque vlla apparente Crisi successa, nullaque succedente insigni euacuatione, quare determinari jure posset, eam ex supernaturali virtute euenisse; quod vt magis magisque palam fiat, videtur de necessitate examinanda morbi, qui sanatus est, natura, & status, ac modus deinceps, quo sanatus est. Et quoad primum certum est, quòd Carpentarius hic patiebatur dolorem Ischiadicum, aut Coxendicum dictum, qui à Barbaris vocatur sciatica, & quem Chronicum esse ac longum pluries testatus est Hippocr. & præcipuè *lib. de intern. aff. propè finem partic. 58.* vbi morbum esse grauem, ac diuturnum firmauit, *& lib. 2. Prædict. part. 45.* vbi in senioribus vix per annum solere sanari docuit, & idipsum cæteri Medici vnanimiter fatentur, vndè tam Aretæus *lib. 2. de cur. tard. pass. cap. 12.* quàm Cæl. Aurel. *Chron. lib. 5. cap. 2.* eum inter diuturnas affectiones adnumerant, quod multò eui-7 dentiùs ipsa experientia commonstrat: nam inter omnes Articulares morbos, qui & longi omnes ex sua natura, & curatu sunt difficillimi, vt Medicis est notissimum, & adnotauit etiam Rota *in Relat. Canoniz. B. Andr. Corsſ. mirac. 2.* doloris acerbitate, afflictionis diuturnitate, sanationis difficultate, & recidiuæ promptitudine molestissimus est sciaticus dolor, ità attestantibus Medicis omnibus. Cels. *suæ Med. lib. 4. cap. 12.* Auic. *1 2. 3. tract. 2. cap. 5.* Fernel. *lib. 6. Patholog. cap. 18.* non vna verò ex caussa dependet tanta ejus morbi contumacia, tanta dolorum molestia, ac tam longa Ægritudinis afflictio, vt prosequitur Auic. *vbi proximè.* Nam primò Articuli patientis magnitudo in caussa est, vt materia promptiùs, & quantitate copiosior ad illum descendat. Secundò magnorum ligamentorum, aliorumque vasorum multitudo dolorem facit acerbiorem, ex dolore autem majore major sequitur attractio, & ex majore attractione major dolor, & sic quasi perpetuo circulo vna caussa per aliam fouetur, vndè fit, vt in hujusmodi doloribus asserente Auic. *loco cit.* fiat effusio materiæ desuper ex toto corpore ad ipsam patientem particulam. Tertiò dolentis Articuli profunditas impedit penetrationem omnem medicamentorum tam eorum, quæ ad leuandum dolorem, aut ad materiæ resolutionem, vel concoctionem exteriùs adhibentur, quàm eorum, quæ ad purganda quomodocunque eam ipsam materiam interiùs assumuntur. His aliisque nonnullis ex caussis simul concurrentibus, non mirum est, si morbus hic non solùm ex sua natura sit curatu difficilis, sed etiam multotiès insanabilis, quod Medici satis norunt, & non desiit adnotare Rota *in Relatione Canon. B. Caietani mirac. 2. post mortem*; quia sæpissimè ex 8 eo ægrotantes claudi fiunt, ita attestante Hippocr. *lib. 1. de morb. num. 3. & in lib. de intern. affect. num. 54. & 58.* & *lib. 6. Aphor. vlt.* quod nostro huic ægrotanti euenit. Multò minùs mirandum est cum tot difficultatibus ex ipsa natura prouenientibus adjungitur patientis ætas senilis; tunc enim desperata omninò res est, quia cùm hujusmodi dolores senibus sint familiares, & senectutis maximè vitio contingant, vt idem Hippocr. *lib. 3. Aphor. vlt.* & Galen. *lib. 5. de sanit. tuend. cap. 8.* docent, jam patet, quòd vitium ab ætate proueniens durante ea ætate 9 tolli non potest, quia caussa illud fouens non solùm non est amouibilis, sed indies vires acquirit, vndè prudenter Galen. *Comm. 1. Aphor. 40.* dicebat, Arthritidem, & Nephritidem ex eorum morborum numero esse, qui senes comitantur vsque ad mortem, quod multò magis habet locum in hac Arthritidis specie, nempè in sciatica; habet enim hæc inter alias hoc peculiare, vt facillimè reuertatur. Auic. *vbi aliàs, cap. 5. Sciatica*, inquit, *& Podagra cum curantur & eradicantur earum materiæ, sunt ex eis, quæ redeunt qualibet ex caussa*; hoc est, etiam si ex toto curentur, ita vt ab radice humores eas producentes euellantur, leui tamen negotio, ac facillimè reuersionem faciunt. Non modò ergò morbus hic difficilis curatu est respectu accessionum particularium, sed etiam respectu recidiuæ, & præcipuè in senibus, quos ad mortem vsque concomitari mox ex Galeno dictum est.

Erat Ergò morbus, quo Carpentarius hic detinebatur diuturnus, molestus, & contumax non solùm respectu sui ipsius, sed respectu etiam sui progressus, & respectu ætatis ipsius patientis, quæ senilis erat; agebat enim Blasius tunc annum octauum supra quinquagesimum, vt deponit secundus Testis super 44. *in summ. num. 1.* His addebatur temporis conditio, in quo sanatus est, cùm adhùc vigeret Hyems, aut saltem instaret Ver, nam circà Quadragesimam sanatus est, vt deponit idem Testis ibidem. In his verò temporibus hujusmodi morbi tantùm 10 abest, vt sanari soleant, quin potiùs, aut de nouo tunc præhendunt, aut jam facti exacerbantur, vt peculiariter de Vere testatur Hippocr. *lib. 3. Aphor.* & ibi Gal. *in comm. & lib. 6. Aphor. 55.* Cels. *lib. 4. cap. vlt.* & Auic. *vbi aliàs.* & facit Rota *in Relat. Canoniz. B. Felicis à Cantalicio, tit. de Mirac.* Si quæ ergò instantanea sanatio in tam difficili morbo successerit, vt successisse probatur ex testium depositionibus *in summa. num. 1.* nequaquam persuaderi possumus, Naturam quicquam in ea sanatione operatam fuisse; primò quia nulla in hac sanatione Crisis successit, vt de necessitate debere succedere in subitis sanationibus probauimus. Secundò, quia nulla facta est insignis excretio, nullusque apparuit motus, qui Naturam operantem commonstrare potuerit. Nam quòd nulla successerit Crisis probatur primò ex Natura morbi, qui cum diuturnus, ac chro-

nicus sit, non solet per Crisim judicari; vt jam superiùs annuimus: licet enim non desit aliquis morbus diuturnus, qui aliquandò per Crisim judicatur, certè Arthritis ex his non est, & maximè Ischias, seu sciatica, tum propter materiæ conditionem, quæ morbum excitat, tum propter particulæ patientis naturam, quæ calore destituitur; At Crises fiunt vbi vegetus est calor. Galen. *de Crisib. lib.* 2. *cap.* 11. tum propter alias caussas. Probatur secundò, quia cùm Crisis sit naturæ certamen cum morbo, in eo fiunt motus vehementes, conspicui, qui latere non possunt, vndè tales motus plura signa necessariò præcedunt, vt prosequitur id. Galenus *ibid. lib.* 1. Cùm igitur nihil constet de hóc in casu nostro, sed potiùs de contrario, quia is motus vehemens, si præcessisset, & hæc pugna cum morbo à natura facta plurimùm ægrum exagitasset, & coëgisset etiam decumbere, dicendum est, nullam in hac sanatione interuenisse Crisim. Quòd autem nulla successerit insignis euacuatio manifestum est, cùm Blasius à concepto voto in ipsa Ecclesia illicò sanus euaserit, nec verisimile sit, ibi similem aliquam excretionem successisse, de qua examinati Testes omninò tacuerint. Et vt magis innotescat, Blasium absque vlla Naturæ ope, & suprà omnes Naturæ creatæ vires sanum fuisse factum, non solùm sanatur in instanti ex morbo, qui aliàs à Natura nonnisi longissimo temporis interuallo vix sanari, & ne vix quidem potest, & liber ab eo omni ex parte euadit, nullo relicto morbi vestigio, sed in posterum etiam sanus per multos annos viuit, vt Testes deponunt; contrà quàm Natura ipsius morbi ferat, & maximè in senibus. In quibus vel leuissima ex caussa, ac de se reuersionem facere consueuit, vt superiùs jam firmatum est.

CONSILIVM VI.

ARGVMENTVM.

Affligebatur soror Cæcilia Morosina anno ætatis suæ quinquagesimo tertio febri cum catarro, à qua in acerbissimum dolorem Coxendicum, seu sciaticum (vterque enim similis est) lapsa est cum stupore, & motus impotentia sinistri cruris, quæ tamen inuocatione B. Laurentij Iustiniani, & ejus sanctissimi corporis mensuræ applicatione illicò à dolore libera remanet, ac deinceps breui integre etiam à febre sanatur.

SVMMARIVM.

1. *Deus seruos suos in peculiari aliquo miraculorum genere magis, quàm in alio interdum illustrat.*
2. *Sciatica inter articulares morbos est omnium molestissimus.*
3. *Morbum fieri per decubitum quandò dicatur.*
4. *Abscessus per decubitum fiunt in parte omnium maximè debili.*
5. *In ætate senili dolores coxendici fiunt maximè diuturni.*
6. *Ad celeres sanationes quæ conditiones requirantur ex parte naturæ.*
7. *Sanatio instantanea in morbis diuturnis Naturæ repugnat.*
8. *Satis est ad Miraculi euidentiam, vt sanatio vrgentioris morbi sit instantanea, licet remaneant alia morbi accidentia.*

1 IN omni effectuum genere, qui supra naturæ creatæ vires fieri possunt D. O. M. mirabilem se præstat in Sanctis suis, sed aliquandò eos in peculiari aliquo miraculorum genere illustrat, atque vni quidem Prophetiæ donum, alteri potestatem ejiciendi Dæmonia, huic occultas hominum cogitationes cognoscendi, illi verò gratiam visionum beatificarum, alteri item sanandi languores, neque virtutes omnes omnibus semper, sed peculiares peculiari seruo suo aliquandò impertitur. Itaque fit, vt vnius serui Dei inuocationem ad febres pellendas, illius ad puerperas leuandas, ad Epilepticos sanandos, ad aliosque particulares generis morbos edomandos valere comperiamus. Beatissimi serui Dei Laurentij Iustiniani inuocationem ad dolores, & morbos Articulorum, & neruosarum partium desperatos efficacem esse, jam non vno, aut altero, sed multiplici miraculo D. O. M. comprobauit. Sic factum apparet in moniali, cui sororis Luciæ nomen erat, nodosa Arthritide laborante, in Blasio Carpentario ex molestissima sciatica claudicante, in Dominico Maphæo sæuissimo Tetano detento, in sorore Antonia vniuersali stupore oppressa, & in aliis, ac peculiariter nunc in casu, qui offertur hujus Reuerendæ Monialis acerbissimo Coxendicis dolore conflictatæ; qui omnes cùm neque ab Arte, neque à Natura quicquam adjumenti suis ærumnis expectare possent, hujus serui Dei inuocatione sanati sunt; cùm verò de plerisque jam nonnulla dicta sint in prioribus positionibus, restat nunc, vt de hoc casu aliquid dicamus, vt non secùs ac alios miraculosè & ipsum contigisse non ex Artis, aut Naturæ ope firmis rationibus comprobemus.

2 Iam verò aliàs dictum, ac concludenter probatum est, sciaticæ morbum inter Articulares affectus esse omnium molestissimum, solutu contumacissimum, ac præ omnibus facilè recidiuam facientem. *Cels. lib.* 4. *suæ Med. cap.* 22. Auic. 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 5. *& alij.* Præter naturalem autem sanationis difficultatem, quam hic morbus sortitur, equidem sciatica, qua Reuerenda hæc Monialis opprimebatur, habebat quasdam aggrauantes conditiones, ex quarum conjunctione multò grauior, molestior, & contumacior, quàm ex sua natura sit, facilè euadebat; quarum prima erat, quòd euenerat ab alio prægresso morbo per materiæ decubitum. Secunda quòd materia erat copia multa, & qualitate frigida. Tertia quòd anni tempus morbum mirum in modum fouebat. Quarta quòd ætas patientis huic morbo & generando, & fouendo erat maximè idonea.

3 Et vt à prima conditione incipiamus, & quid ea ad rem nostram importet ostendamus, sciendum, Medicos tunc firmare, morbum fieri per decubitum, cum morbifica materia ab vna parte in aliam transmittitur. Galen. *lib.* 2. *de Art. cur. ad Glauc. c.* 7. *Nominant autem*, inquit, *hujusmodi dispositiones (hoc est, Decubitus, seu Apostemata) cum qui prius*

prius vnum membrum infestant humores, eo relicto, ad alterum transeunt. Id vero tunc euenit cum pars expellens, ac se exonerans est fortis, recipiens autem omnium, quæ in corpore sunt maxime debilis: nam omnes corporis partes, cum in suo robore sunt, expellunt à se superflua, ac noxia, quousque extra corpus protrudantur, vel ad vnam partem peruentum fuerit, quæ præ debilitate impotens sit à se ea depellere, quod millies explicatum ab eodem Galeno est; & signanter in Method. *med. libb. in lib. de sympt. caus. & de cur. rat. per sang. mission. & alibi.* Cum ergo materia in parte debili firmata fuerit, inibi caussat morbum, ac tunc dicitur is morbus factus per decubitum, parte, quæ antea laborauerat à morbo exonerata, vt in hoc casu, in quo cum hæc Religiosa caput multa pituita oppletum haberet, quæ excalefacta febrem quoque excitauerat, Natura volens se ab ea superflua, ac noxia materia exonerare, eam ad propinquiores partes repulit, & hæ quidem ad viciniores, quousque ad magnum articulum ossis Sciæ peruentum est, qui cum esset quacunque ex caussa maxime debilis, non potuit, vt aliæ partes effecerant, eam à se repellere, & sic dolor ibi generatus est acerbus, qualis ex sciatica caussari solet; quæ omnia non solum ex rationabili discursu, sed ex ipsa Patientis depositione habentur *in summmar. num.* 1. *ibi. Minenne insieme vn catarro, che mi comincio della Testa, & mi calò dalla banda sinistra, pigliandomi tutto il fianco, & la gamba; & mi parue, ch' allora mi calasse vn acqua fredda, che mi tolse intieramente la forza di poter mouere tutta quella banda.*

4 Cum ergo Abscessus per decubitum fiant in parte omnium, quæ sunt in corpore maxime debili; vt superius firmauimus, certe hinc manifestissima fit insufficientia, & omnimoda impotentia ejus partis ad talem morbum aliquo modo superandum; cum morbus superari non possit, nisi à validiori partium virtute, ac robore, vt notissimum est. quod si huic adscititiæ, ac accidentariæ debilitati conjungatur naturalis ipsius partis debilitas, eo quod minimo calore dotetur, vt est Articulus, & insimul ineptitudo ad remedia excipienda, vt præcipue inter omnes Articulos est Articulus ossis Sciæ, certe morbum, qui sic fiat, habere omnimodam suæ sanationis repugnantiam in via Naturæ firmandum est, cum tam Arti, quam ipsi Naturæ omnis præcisa via sit tales morbos superandi.

Sed adauget majorem multo in modum prædictam repugnautiam, materiæ morbum excitantis multitudo, & qualitas; quanto enim major materiæ copia partem affectam obsidet, & quanto frigidior ea est; tanto magis repugnat, morbum à calore debili posse naturaliter sanari. Quod vero in casu nostro materia esset multa, frigida patet; nam multa erat, quia non solum caussat dolorem, sed impediebat sensum, & motum; multa erat, quia tempus anni eam copiosiorem reddebat cum esset autumnale, in quo plurima excrementa aggregantur, præterquam quod ætas ipsa eam copiosiorem reddebat; multa erat, quia non modo occupabat articulum, sed vicinas etiam partes omnes; erat insuper frigida, quod ad sensum patebat, vnde eadem soror Cæcilia id fatetur ibi: *Et mi pare, ch' allora mi calasse vn acqua fredda &c.* Præterea idem Anni tempus aggrauabat morbum, & majorem in modum sanationem impediebat, cum morbus hic ex sua natura frigidus in parte frigida cum multa frigidæ materiæ copia ab Anni tempore frigido nonnisi summopere foueri, & adaugeri debuisset. Quibus omnibus addebatur ætas Patientis jam grauis, cum annum ageret tertium supra quinquagesimum, qua

5 ætate dolores coxendicos, & sciaticos maxime esse diuturnos & vix per annum sanari dicebat Hippocr. *lib.* 2. *prædict. n.* 45. quod multo magis ex ejus sententia habet locum, vbi torpores, & refrigerationes tum Lumborum, tum Crurum fiunt; vt in casu nostro, in quo non modo os Sciæ, sed etiam lumbos, & totum crus sinistrum dolor, ac torpor, & impotentia ad motum prehendebat, vt ipsamet soror Cæcilia deponit ibi. *Et mi calò dalla banda sinistra, pigliandomi tutto il fianco, & la gamba.* Atque hæc quidem omnia simul concurrentia (licet vnumquodlibet per se idem operari posset) faciebant omnimodam sanationis repugnantiam in via Naturæ. Quod si concedere velimus, his non obstantibus, Naturam vtcumque aliquid machinari potuisse circa hujus morbi sanationem, certe eædem conditiones, quæ tantopere morbum grauiorem reddebant, & contumaciorem, non permittebant vllo modo, vt Natura subitaneam hujus morbi discussionem moliri posset, siquidem ad hujusmodi non in-

6 stantaneas dicam, vt hæc fuit, sed ad celeres morborum sanationes requiritur ex parte Naturæ calor fortis, pars affecta vegeta, ac valida, materia morbum faciens non multa, neque crassa, qualitas calida, tempus morbo contrarium, ætas juuenalis, aut saltem consistens, hæc enim omnia simul concurrentia, aut saltem eorum plura, celeres motus in morbis faciunt, vnde celeres sequuntur sanationes; at contrariis conditionibus militantibus non solum fieri non possunt celeres hujusmodi motus, & consequenter neque celeres sanationes, sed impeditur omnino quicunque motus Naturæ, aut si forte aliquis fiat, is quidem non nisi temporis diuturnitate succedit, vt docet Galen. multis in locis, ac præcipue *in libb. de Crisib. & comm.* 3. *in Hippocr. Prognost. part.* 24. Et idcirco cum repugnet omnino Naturæ

7 morborum diuturnorum instantanea sanatio, & in hoc casu ad inuocationem B. Laurentij immediate post applicationem mensuræ ejus corporis ea fuerit secuta, non ex Naturæ ope, sed ex supranaturali virtute eam successie asseuerandum, quod non destitit etiam ponderare Medicus, qui Reuerendæ hujus Monialis curam gerebat; cum judicaret enim hoc fuisse vndecunque miraculosum, non aliam suæ assertionis caussam attulit, quod non poterat is morbus in via Naturæ tam breui temporis spatio superari, vt deponit *super.* 61. *in summ. num.* 9. *ibid. Poiche secundo il mio giuditio quel male non doueua guarire, ne si doueua leuare si presto.*

Nihil denique obstare videtur, si post principalis morbi curationem, remanserint aliqua consequentia morbum, nec ægra tam subito ab iis leuata

8 sit; satis enim est, si morbi malitia, & acerbitas ad serui Dei inuocationem, & immediate post applicationem mensuræ ejus beatissimi corporis, atque in instanti remiserit, vt in similibus dixit Rota in Relatione *Canon. sancti Caroli par.* 1. *mirac.* 13. vt in aliis Relationibus alias. Quod vero acerbissimus, ac molestissimus ille dolor illico ab applicatione prædictæ mensuræ corporis B. Laurentij cessauerit, probatur ex dictis Testium. Octauus *super.* 61. *Et subito mi acquetai, & mi addormentai fino alle none hore, &c.* Vigesimus nonus super eodem. *La trouai improuisamente in buon stato*, & Nonus super eodem ex dicto ipsius Patietis. *Et mi è passata subito la do-*

glia. Et Decimus super eodem ex dicto quoque ipsius patientis. *dicendormi subito messa quella misura, mi sono addormentata*; & concordant alij omnes nemine excepto.

CONSILIVM VII.

ARGVMENTVM.

Detinebatur Ioannes Picatus Crurum OEdematoso tumore perpetuo cum vlcere, & jam per quatuordecim annos eo morbo conflictatus fuerat, cum ope B. Laurentij Iustiniani implorata breui integram consequitur sanitatem.

SVMMARIVM.

1 *Tumor OEdematosus qui vocetur.*
2 *Hydrops fieri non potest nisi vitiato Hepate.*
3 *Intemperies omnes præsertim insignes, virtutem dejiciunt.*
4 *Natura repugnante omnia irrita.*
5 *Ars Naturæ ministra, & Medicus ipsius Artis, seu ipsius Naturæ minister.*
6 *Morbi longi non possunt naturaliter nisi paulatim, & longo temporis interuallo superari.*

TVmor, quem in cruribus patiebatur hic Ioannes Picatus, de cujus miraculosa sanatione modo 1 agitur, erat OEdematosus: vocant autem Medici Tumorem OEdematosum illum, qui à materia frigiga, & humida, pituitosa nempe generari solet. Ejus vero naturæ fuisse satis superque demonstrat & qualitas, & quantitas materiæ tumorem producentis, præter aliam, quæ ab eo per vlcusculum aliquando expurgabatur: erat enim aquosa, & quantitate multa, vt deponit Testis vigesimus nonus super decimo *in summ. num. 2. ibi. Poiche essendo solito vssirgli grand acqua de quella gamba, &c.* horum enim vtrumque proprium est Materiæ frigidæ; præterquam quod & morbi diuturnitas, & grauitas, & impotentia ad motum id ipsum apertissime significabant, cum diuturni morbi fiant ab humoribus frigidis Gal. *lib.* 4. *Aphor.* 44. & materia frigida ob sui crassitiem grauitatem in parte faciat.

Licet autem hujusmodi Tumor ex se ipso molestus admodum esset, ita vt vitæ tædium ægrotanti inferret, non ita tamen grauis morbus ex sua natura erat, quin multo grauioris, & difficilioris morbi germen esset: non enim ejus morbi caussa ab ipso crurum vitio dependebat, sed multo nobilioris partis vitium subesse in corpore ostendebat, nempe Hepatis; quippe cum OEdematosi tumores maximè si insignes sint, ex imbecillitate, & defectu sanguificatricis facultatis ipsius Hepatis generentur: cum enim viscus hoc præ caloris debilitate non possit totam Chylosam materiam ad ipsum transmissam in perfectum sanguinem conuertere, remanet ejus portio aliqua semicocta, quæ ad debiliores partes tanquam nutritioni non apta transmissa tumores hujus generis OEdematosos excitat, vt in casu nostro factum est; in quo cum omnes inferiores partes tumefierent, & maxime insigniter sinistræ, apparet hanc affectionem fuisse quandam Hydropis speciem, ejus nempe, quæ Anasarca nominatur, in qua vt plurimum totum corpus, interdum tamen solummodo inferiores partes tumefiunt. Ejus rei vnum, aut alterum euidentissimum signum ex Testium dictis elici potest; tumefactio scilicet crurum perpetua, & maxime ægro stante, aut ambulante, & tarditas, ac impotentia ad progressionem, quorum vtrumque ab Auctoribus ponitur pro signo hujus affectionis; & de priori quidem Aretæus *lib.* 1. *de causs. diuturn. pass. cap.* 6. his verbis *stantibus pedes, tibiæque intumescunt.* de posteriori vero Cæl. Aurel. *lib.* 3. *Chron. cap.* 7. *Debilitate tardus, inquit, ac piger corporis motus cum inflatione inani.* Ac vtrumque hoc symptoma in nostro ægrotante adfuisse manifestum est, & de posteriori Testes omnes *in summ. nu.* 2. vnanimiter deponunt. Ipse Ioannes Testis 27. *supr.* 10. *Et adesso camino liberamente, doue prima poteua à pena mouermi, & caminare perdue, ò tre Credi, che bisognaua, che mi sedessi.* & 33. super eodem, *e stentaua assaissimo à caminare*, & 34. super eodem. *Et quando gli conueniua venire giu in bottega, veniua giu con le crocce.* De priori vero. 29. *super decimo ibi. Ogniuolta che gli si leuaua in piedi, se gli gonfiaua la gamba.*

Constituta ergo jam vera hujus morbi Idea, facile erit nunc determinare, an ejus morbi sanatio successa immediate post inuocationem B. Laurentij, miraculosa fuerit, nec ne. Ac videtur dicendum, firmiterque asseuerandum, eam miraculosam fuisse, tum quia sanatio ejus morbi superabat Naturæ creatæ vires, tum etiam quia modus sanationis fuit vndequaque supernaturalis, & extra Naturæ ordinem. Quadruplici autem ex capite sanatio hujus morbi superabat Naturæ vires; & primò respectu remotionis caussæ morbificæ, & correctionis partis emandantis. Secundò respectu partis recipientis. Tertiò respectu diuturnitatis, & confirmationis ipsius morbi. Quartò respectu debilitatis ipsius particularis Naturæ ægrotantis, quæ neque ope Medica adjuta per tam longum temporis spatium tantisper resurgere valuit.

Et quoad primum caput norunt Medici, nullos 2 Hydropes fieri posse, nisi vitiato Hepate, Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 7. & DD. omnes vbi de Hydrope verba faciunt; immo non solum Hydrops, sed neque simplex OEdematosus Tumor, si confirmatus sit, absque Hepatis vitio procreatur. Gal. *lib.* 3. *de sympt. causs. cap.* 2. Cum ergo hic adesset insignis Tumor OEdematosus, certe ejus caussa à frigida Hepatis intemperie, & ab imminuto calore originem trahebat; tales enim Hydropes, atque hujuscemodi Tumores ab hujusmodi intemperie fieri docent Gal. *loco cit. de loc. aff.* & cum eo DD. omnes. Ergo ad hunc morbum sanandum, & ad remotionem caussæ morbificæ necesse erat, hanc Hepatis intemperiem ad contrarium reducere, quod duplici ex capite erat impossibile; Primò quia vires ipsius particulæ patientis erant inualidæ, & calor ipsius maxime debilis; id enim habent proprium omnes intempe- 3 ries cum insignes sunt, qualis hæc erat, vt virtutem summopere debilitent. Gal. *cit. lib.* 3. *de sympt. causs. cap.* 1. At si in principio contractæ hujus intemperiei Natura non potuit eam superare, quid sperandum ab ejus ope erat post tot annos elapsos? secundò

cundò, quia intemperies hæc jam erat confirmata, & in habitu, ac connaturalis euaserat; cùm enim Natura non potest in principio partium intemperies emendare, sed indies augescunt, paulatim illis assuescit, & sic illas sibi connaturales facit, easque in posterùm mutare non minùs impossibile est, quàm Naturam ipsam, aut quodcunque à Natura irrepens vitium.

Quoad secundum caput non est, quòd longioribus immoremur; erant enim partes recipientes humores illos crudos, & excrementitios, Hepatis vitio generatos, omnium corporis partium infimæ, decliuiores, & natura frigidiores: quod enim essent infimæ, commonstrat ipsas promptissimè recipere ab vniuersis partibus superioribus. Ex eo quòd essent decliues, eueniebat, vt difficillimè, immò nullo modo jam receptos humores ad alias partes remittere possent. Ex eo quòd essent frigidæ, euidenter succedebat, ipsas receptos humores neque concoquere, neque resoluere, neque vllo modo exuperare posse. Et licet aliqua dictorum humorum copia per vlcusculum expurgaretur, semper tamen remanebat fomentum ab interno viscere, ex quo pereniter nouæ materiæ generabantur ad ipsas partes affectas transmittendæ. Hepar enim tanquam perennis fons ex assumptis ob contractam frigiditatem, seu potiùs ob caloris pauperiem, nouos humores excrementitios procreabat, neque fieri poterat, vt desineret per aliquod tempus procreare, nisi ad pristinum statum reduceretur, quod erat omninò in via Naturæ impossibile. Quamdiu ergo indiuiduum viueret, & Hepar suo munere fungeretur, tamdiù necessarium erat illud nouos humores affectis partibus subministrare, nisi à sanguificatione desisteret, quod non nisi indiuiduo deficiente euenire poterat.

Quoad tertium caput, manifestissimum quoque est, sanationem Naturæ vires superasse; quia morbus erat jam in habitu, & per tot annos confirmatus, ad quem exuperandum jam nec fortior calor, nec ætas floridior, nec vires validiores, neque aliud quicquam opem ferre poterat, multò ergò magis desperata res erat, vbi calor erat jam debilis, vbi ætas jam declinans, vbi vires jam languidæ; in quo casu sanguis indies frigidior euadebat, & calor imbecillior reddebatur.

Quoad quartum denique caput ex ipsa facti serie elucet Naturæ simul, & Artis Medicinæ inualiditas ad ejus morbi sanationem; cùm tot annis neque ipsa Natura, neque ipsa Ars tot adhibitis medicamentis per tres insigniores Medicos, quorum fama, & scripta ad nos peruenerunt, nihil profecerit: censendum verò est, hos clarissimos Medicos omnem lapidem mouisse, vt Ægrum à tam molesto morbo vindicarent, sed incassùm omnia, aderat enim nimia, & inuincibilis Naturæ repugnantia, qua præsente omnia irrita redduntur. Hippocr. *in Leg. num.* 2. quia Ars est Naturæ Ministra, & Medicus ipse Artis minister, vel Naturæ. Id Hipp. *lib.* 1. *de morb. Popul. section.* 2. & notauit etiam ex Legum-peritis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. num.* 3. qua de caussa Medicus semper Naturam imitatur, & licet interdum quoque immò semper coadjuuet, non potest tamen quicquam proficere, si adsit subjecti inhabilitas ad recipiendam sanitatem. 4 5

Quod tandem modus sanationis hujus diuturnissimi morbi fuerit vndequaque suprà Naturam, patet, quia cùm morbi longi & ob caloris, & Naturæ debilitatem, & ob humorum copiam, & qualitatem (sunt enim multi, & frigidi, vt aliàs ex Gal. dixi) non possint nisi per insignes euacuationes, ac paulatim, & longissimo temporis interuallo naturaliter sanari, hic absque vlla excretione, & in instanti ab inuocatione B. Laurentij remisit, & breuissimo vnius hebdomadis spatio integrè sanatus est, nulla Artis ope interueniente, vt ex processu patet. Quamobrem cùm in hoc casu calor naturalis ad pristinum vigorem, cùm esset jam quasi extinctus, remeauerit, videtur mortui resurrectioni penè opus hoc æquiparandum. 5

CONSILIVM VIII.

ARGVMENTVM.

Nobilis mulier Veneta Marina Gritti nomine septuagenaria affligebatur jam per plures menses Canceroso quodam pectoris tumore vlcerato, cúmque jam in extremo vitæ degeret, ope B. Laurentij Iustiniani implorata, in instanti ab omni morbo liberatur, nullo omninò tumoris, aut vlceris vestigio in parte remanente.

SVMMARIVM.

1 *In miraculosis sanationibus duo de necessitate concurrere debent, vt miraculosæ verè sint.*
2 *Cancrosi tumoris signa.*
3 *Cancer ejus Naturæ morbus, vt nunquam consanescat.*
4 *Natura morbos superat concoquendò.*
5 *Impossibile naturaliter est ex soluta vnitate non remanere vestigium in carne.*
6 *Miracula aut sunt præter Naturam, aut contrà Naturam, aut suprà Naturam.*

TOt conditiones in proposito casu concurrunt, manifestissimè declarantes sanationem hanc suprà Naturæ vires vndequaquè fuisse, vt supernaturaneum videri facilè possit, hoc pluribus rationibus corroborare; tamen breuiter hic nonnulla deducam, vt miraculi euidentia majorem in modùm elucescat. Duo igitur mihi maximè videntur in hoc casu ad miraculi efficientiam considerari posse, quæ præcipuè in omni sanatione, quæ miraculosa judicanda sit, ex necessitate concurrere debent, de quibus etiam in superioribus actum est. Ac primum est repugnantia omnimoda sanationis ex parte ipsius tam Naturæ, quàm Artis. Secundum modus ipsius sanationis omni ex parte supernaturalis. Repugnantia namque sanationis quoad Naturam, vel Artem non solùm manifestissima est ex parte morbi, sed etiam ex Parte Patientis, & præterea ex parte multarum conditionum morbum ipsum concomitantium. 1

Zacc. quæst. Med. leg.

Et primò repugnantia ex parte morbi apparet, examinando naturam, & essentiam ipsius morbi: erat enim Tumor Cancerosus cum vlcere in pectore, vt ex signis ab omnibus testibus vnanimiter allatis satis patet: nam Tumor hic erat magnus adinstar oui gallinacei, colore liuens, ac nigricans, visu horridus, cum dolore perenni, ac pernecabili, tactu maximè durus; quæ omnia signa conueniunt cum iis, quæ ab Auctoribus pro signis diagnosticis cancri apostemosi afferuntur. Gal. *lib.* 2. *de Art. cur. ad Glaucon. cap.* 5. *Cels. l.* 5. *suæ med. cap.* 38. *Paul. suæ med. lib.* 4. *cap.* 26. *Aet. Tetrabibl. serm.* 16. *cap.* 43. *Rasis.* 27. *Contin. tract.* 3. *cap.* 1. *Auicen.* 3. 4. *tract.* 2. *cap.* 15. Ioan. de Vigo *lib.* 2. *suæ Chirurg. tract.* 4. *cap.* 3. *Paræus suor. oper. lib.* 6. *cap.* 26. *Tagaut. Inst. Chirurg. lib.* 1. *cap.* 15. *Forest. lib.* 4. *Obseruat.* 5. & alij. Licet ergò testes deponant de Gangræna, eo quod eorum nullus Medicorum nominum proprietatem callere potuerit, verè tamen ex signis ab ipsismet allatis, & descriptione ejus tumoris ab ipsis diligenter facta, nullus erit ex Medicis, qui in hoc hæsitauerit, vndè decernendum absque vllo dubio est, tumorem illum fuisse apostema cancerosum; neque enim allata signa Gangrænæ conuenire possunt, neque remedia à Medicis præscripta ex arte præscripta viderentur; aliam namque omninò curam requirebat Gangræna ab ea admodùm diuersam, qua medici vsi sunt; præterquam quod Gangræna non poterat ad plures menses absque vicinarum partium sphacælo, & corruptione, corrupta prius ipsa patiente particula, perdurare. Cum Gangræna principium sit, & via in corruptionem Gal. *vbi suprà cap.* 5. & cæteri omnes. Cùm ergò pateat, morbum hunc fuisse cancrum apostemosum, jam patet insimul sanationis ipsius impossibilitas, & repugnantia in via Naturæ: cancer enim hujusmodi naturæ morbus est, vt nunquam consanescat. Et quamquam Galen. *comm.* 4. *Aphor.* 24. dicit, cancrum in summa parte consistentem aut cum difficultate sanabilem, aut omninò insanabilem esse; tamen absolutè cancros jam accrescentes, qualis hic erat in insignem tumorem sublatus, insanabiles absque vlla hæsitantia esse, notissimum est. Facit ipse Galen. *lib.* 2. *de Art. cur. ad Glauc. cap.* 10. & multo clariùs Pauli auctoritas, *vbi suprà*, cujus verba hæc sunt. *Hoc malum*, inquit, *planè propter succi crassitiem non consanescit, vtpote, quod nec repelli, nec discuti queat, nec totius corporis purgationi cedat, vel quod etiam mitiora negligat remedia, vehementioribus autem irritetur, & excandescat.* Sed speciatim Aetius *loco cit. cap. seq.* de cancro in pectore verba faciens, *Cancros*, inquit, *in pectore obortos omninò deploratos esse scito.* Neque idem Galenus id inficiatur, cum *loco cit. de Art. curat.* solos incipientes cancros sanasse se aliquandò fateatur, jam auctos autem nunquam.

Non dispar sanationis repugnantia considerari potest ex parte subjecti Ægrotantis; erat enim hæc infirma septuagenaria, viribus destituta, ac omninò à prægresso morbo dejectis, cùm jam per multos dies febribus, doloribus, vigiliis, inappetentia, & mille aliis symptomatibus fuisset conflictata, vt deponunt testes, & præcipuè 26. *suprà* 45. *in summ. num.* 1. jam verò ad extremum quoque ventum erat, quia nihil per plures jam dies assumpserat; quinimmò & loquela, & voce erat destituta, vt concordant iidem testes 26. *super eodem* & 32. *super eodem in summ. ibid.* Non modò ergo repugnabat, Ægram sic constitutam morbum tam pertinacem, & rebellem, immò de sua natura insuperabilem superare, cùm neque integris viribus aliàs superari potuisset, verùm etiam repugnabat, eam superare posse quemcunque vel mediocrem, & multò mitiorem morbum; quippè cùm Natura morbos superet concoquendo, concoctio verò fiat per calorem, aut simpliciter fortem, aut saltem respectu morbi concoquendi. At in nostra Ægrotante calor non solùm non erat fortis, sed in extremo debilitatis, & respectu sui ipsius, & multò magis respectu morbi, nempè cancerosi illius apostematis, quod cùm originem habeat à materia crassa, & melancholica, vt Galenus, Celsus, Paulus, Aetius, Rasis, Auicenna, & cæteri omnes vno ore fatentur, hæc coctionem non admittit, vt iidem DD. prosequuntur, & vt ipsa tumoris essentia commonstrabat; erat enim maximè durus, at duri hujusmodi tumores ab Hippocrate, teste Gal. *comm.* 5. *Aphor.* 67. praui, & crudi ea de caussa vocantur, nempè quia rebelles sunt coctioni.

Sed & præter commemorata multæ insuper aliæ conditiones reddebant hunc morbum incurabilem, ac deploratum, & manifestissimè repugnantiam sanationis ex parte Naturæ ostendebant, vt quod hic tam malignus tumor ad febrem esset insecutus, faciente Natura abscessum, & demandante peccantem materiam ad externas corporis partes non ob sui robur, & virtutem, sed ob malignorum humorum stimulum; quæ Naturæ judicationes quàm exitiales sint, & qualem, ac quantam secum afferant calamitatem, & quàm pessimè semper terminari soleant, præter quotidianam experientiam ex Hippocratis, & Galeni aliorumque DD. decretis ostendit Prosper Alpin. *de Præsag. vit. & mort. lib.* 7. *cap. vlt.* His adde partis humorem excipientis naturam, hoc est pectus, in quo Cor vitæ, & caloris fons situatur: hujusmodi verò abscessus quantò cordi sunt propinquiores, tantò ob eorum malignitatem sunt pejores. Alpin. *vbi proximè.* jam autem ex Aetij dicto patet, eos tumores in pectore deploratos esse. Neque tandem desunt aliæ conditiones ita morbum aggrauantes, vt illum vndequaque in via Naturæ incurabilem redderent, quas breuitatis caussa considerare pro nunc supersedebo.

Probata igitur repugnantia sanationis hujus morbi ex parte naturæ, reliquum est, vt sanatio successa miraculosa fuerit, quomodocunque tandem successerit; sed vltrà prædictam repugnantiam etiam idem modus sanationis toto genere suprà Naturam apertissimè commonstrat. Successit enim sanatio primò absque vllis mediis naturalibus; succedit secundò in momento, in instanti, ac tertiò denique sanatio succedit perfectissima non relinquendo vestigium prægressi morbi, vt relinquere naturaliter debuisset. Et quoad primum patet, quia Medicus sciens hujusmodi tumores non esse remediis irritandos, & inanem esse, vt patet ex Pauli auctoritate, in iis medendis omnem operam medentis, vsus est cura, quam Palliatiuam vocant, præscribens oleum annodinum, seu mitigatorium ad dolorem tantummodò mulcendum; nam aliàs quid prodesse poterat oleum liliorum alborum ad concoquendum, aut dissoluendum Tumorem renitentem, durum, ac cancerosum? Itaque cùm hoc nou sit remedium morbo sanando proportionatum, & reliqua non sint administrata, sequitur, quòd sanatio successerit absque mediis ab Arte administratis, & quòd neque alia media

media naturalia huic curæ interuenerint patet ex iis, quæ jam dicta sunt.

Quoad secundum, verificatur ex dicto testium, sanationem fuisse instantaneam, secundus *supra 45. in summ. num. 1. Subito la Gangrena suani, non vedendo piu segno, ne effeto alcuno.* Et 26. super eodem, ad interrogata. *Io medesma vn hora prima l'haueua medicata, & visto il male, c'haueua, & poi in vn subito guarita senza che restasse male alcuno.* Concordant etiam circa hanc momentaneam sanationem Testis 22. *sup. eodem, & 21. sup. eodem in summ. num. eod.*

Quoad tertium opus hoc apparuit perfectissimum à superna Dei manu meritis B. Laurentij patratum: non modo enim recedit morbus, & omnia symptomata morbum consequentia in ipso sanationis instanti, sed ne vestigia quidem tumoris, aut Vlceris, quæ semper remanere solent, vlterius apparuerunt, quod admirationem, & miraculum multo magis adauget: naturaliter enim hoc quoque erat impossibile, non remanere scilicet in loco affecto signa vlla tumoris, aut saltem vlceris prægressi ex contracto callo in externæ cutis vnione apparens, vt Gal. *ipse lib. 14. Method. med. cap.* 10. prosequitur, quia nunquam quod generatur ad vniendam continui solutionem est vere ipsum, quod ante erat; at etiam si quam minima sit continui solutio, semper vbi vniatur vestigium prægressæ solutionis retinet: quamuis enim quod de nouo generatum est cuti simillimum sit, cutis tamen non est, vt addebat ibidem Galenus, quando & densior ea particula de nouo pullulans visu, tactuque inueniatur; immo cicatrices ab hujusmodi prauis tumoribus relictæ, tetro quoque colore se produnt, cum sequantur humoris peccantis conditionem, qui niger, ac teter in his tumoribus est.

Insurgere tamen poterat aliqua difficultas, quam, licet minimi momenti sit, dissoluere operæ pretium est: patet enim ex dictis testium, tumorem illum fuisse vlceratum, & per vlcusculum perpetuo pus emanasse; quæ euacuatio videtur huic morbo proportionatissima, neque enim tutius, aut melius tumores, quam per puris expurgationem terminari possunt, si insensibilem euacuationem excipiamus. potuit ergo tumor hic, vt aliis euenit, per illam Puris eulissionem ex Natura ope terminari. Cui difficultati ex facto ipso satisfit; Primò, quia Puris illa euacuatio erat modica, & nullius momenti, vt testes deponunt, vnde erat insufficiens ad tumorem illum sanandum; Secundò, quia illa materia non erat verum pus, sed ichor quidam, qualis ex malignis vlceribus fluere solet, atque eam ob caussam mirum non est, si neque dolores cessabant, neque tumor ab ejus euacuatione minuebatur, nihilque in summa Ægra leuabatur. Tertiò, quia cum tumor per horam ante sanationem, suam adhuc retineret magnitudinem, & duritiem, si ad Puris euacuationem subsidere, ac tandem disparere debuisset, necessarium erat tunc temporis majorem multo, & copiosiorem Puris quantitatem expurgasse, quod tamen factum non est. Itaque reliquum est, vt nihil omnino contulerit ea Puris emanatio ad Tumoris illius curationem, cum vere nulla animaduersione digna esset.

Et ex his manifestum fit, sanationem hanc fuisse vndequaque miraculosam, immo cum miracula aliquando sint præter Naturam, alias vero contra Naturam, interdum autem supra Naturam, firmandum certe est, miraculum hoc simul & præter Naturam, & contra Naturam, & supra Naturam fuisse: cum enim effectus successerit in instanti extra ordinem à Natura datum, quæ operatur in tempore, apparet fuisse præter naturam; cum autem tumor alias ex humoris conditione illum excitantis indissolubilis & qui discuti non sit aptus, vt Paulus dicebat, momento disparuerit, humore in auras attenuato, & euanescente, apparet esse contra naturam, ac cum tandem sanitas introducta est in subjectum non dispositum, nec aptum sanitatem recipere, nullis præuiis dispositionibus, apparet fuisse supra Naturam. Quamobrem licet miraculum hoc in primo miraculorum gradu reponi debeat, in quo reponuntur ea, quæ per naturales caussas nullo modo fieri possunt, sed à Deo tantum immediate fiunt, vt est mortuorum resurrectio, tamen in hoc primo miraculorum gradu, hoc non infimum locum tenere existimauerim, & ipsi mortuorum resurrectioni æquiparandum.

CONSILIVM IX.

ARGVMENTVM.

Nobilis mulier Aretina Alexandra nomine, summa, ac extrema pariendi difficultate conflictabatur, Puer enim brachium extra vterum porrexerat, cumque eo modo exitum ab vtero innenire non posset, Animam exhalauerat; vnde Mater in majorem pariendi difficultatem deuoluta, jam præ dolore Animam agebat, ventre mirum in modum intumescente. Ejus Frater Cathedralis Ecclesiæ Canonicus eam Beato Gregorio Decimo sanctæ memoriæ Pontifici maximo humiliter commendat, atque dicto citius, non reducto Pueri brachio intro, fæliciter parit, nullis omnino relictis prægressæ difficultatis Partus vestigiis.

SVMMARIVM.

1 *In probandis sanationibus miraculosis excludenda est ab effectu Natura, & Ars.*
2 *Non dicitur miraculum opus, quod Naturæ vires non excedat.*
3 *Naturæ vires superare aliquem effectum secundum quid, quot modis contingere soleat.*
Zacc. qu. Med. leg.
4 *Calore, & Spiritu vtitur Natura tanquam instrumentis ad suas actiones exercendas.*
5 *Ad Partus actionem requiritur tam Matris, quam fœtus vegetus calor.*
6 *Sanationes multæ miraculosæ existimantur, & jure de illis dubitatur.*
7 *Quæ conditiones considerandæ in sanationibus, quæ miraculosæ sint judicandæ.*

8 *Subita sanatio, crudo existente morbo, naturaliter succedere non potest.*
9 *Indicationes euenientes crudo existente morbo bonæ naturaliter nullo modo esse possunt.*
10 *Figuræ partus aliæ naturales, & faciles, aliæ non naturales, & difficiles.*
11 *Morbi Augmentum quando dicatur.*
12 *Morbus in Augmento dicitur crudus.*
13 *Ars est Naturæ ministra.*
14 *Crisis est Naturæ opus, commonstratque ipsius Naturæ virtutem supra morbum.*
15 *In sacra historia nullus morbus apparet curatus per aliquam crisim.*
16 *Natura operatur per alterationem, & idcirco in tempore.*
17 *Sanatio miraculosa debet esse vndequaque perfecta.*
18 *Sternutatio superueniens in partu difficili cur bona.*
19 *Partus difficiles in quos morbos Mulieres compellant.*

1 IN probatione Miraculorum, quæ respiciunt morborum sanationes, illud maximè locum habere videtur, Exclusio nempe tam Naturæ, quam Artis, & vtriusque ineptitudo, & impotentia ad ejus operis productionem: nam quod pertinet ad Naturam, 2 notissimum est, non dici Miraculosum opus, quod supra Naturæ facultatem, & ordinem aliquo modo, hoc est, aut simpliciter, aut saltem secundum quid non existat D. Thom. *p.* 1. *quæst.* 115. *art.* 7. *in princ.* Martin. Delr. *Disquisit. Magic. Quæst.* 7. *lib.* 2. ea enim de re hæc conditio, quod effectus sit supra Naturæ vires, desideratur ab omnibus DD. in effectu, qui miraculosus sit judicandus. Maluet. *de Canoniz. sanct. dub.* 3. *num.* 40. Cassan. *in Cathal. Glor. mund. par.* 3. *consid.* 49. Mascard. *de Probat. conclus.* 262. *num.* 34. Delrius *loco cit.* Barbos. *de Offic. & Potest. Episc. Allegat.* 97. *num.* 8. Biderman. *in Agonist. cap.* 14. & ex Medicis insinuatur hoc ipsum à Vallesio *in lib. de sacr. Philosoph. cap.* 35. Sed cum, vt annuimus superius, non necessarium sit ad Miraculi essentiam, vt sit opus supra Naturæ vires simpliciter, sed satis sit, vt secundum quid ejusdem Naturæ vires exsuperet, no- 3 tandum hoc non vnica ratione fieri posse: quia sunt nonnulla miracula, quæ quidem per caussas naturales nullo modo fieri possunt, sed alia sunt nonnulla, quæ per easdem caussas possunt fieri, in actu tamen per eas nequaquam fiunt, vt Mannæ descensus in deserto; alias enim Manna naturaliter descendit, aut pluuia ad preces sanctorum accersita, quæ similiter naturaliter producitur. alia vero miraculosa opera fiunt, quæ vere à caussis naturalibus procedunt, sed quæ minime erant dispositæ ad talem effectum producendum, quale esset mundatio Lepræ in Nahaman Syro; siquidem ea sanatio per caussam naturalem facta est, per aquam nempe Iordanis, sed quæ minime habebat eam aptitudinem mundandi corpora à Lepra. Ac denique alia miracula sunt, quæ fiunt per caussas naturales, habentes etiam aliquam dispositionem ad agendum, non tamen proximam, neque sufficienti efficacia dotatam, immo valde remotam, ac insufficientem, quale esset fel Piscis ad Tobiæ cæcitatem sanandam, quia id medicamenti erat quidem aptum, & habens hanc dispositionem à Natura ad abigendam cæcitatem prouenientem ex crassis humoribus, ob maximam abstersionem & discussionem, quam à Natura sortitur, non tamen ea dispositio erat proxima, & talis, vt tam modico tempore, immo in instanti sanare posset cæcitatem, cum non modo non haberet parem efficaciam ad hoc sufficientem, sed neque aliquo modo similem, vt vnica vice applicatum posset hunc effectum producere, vt optime percurrit Vallesius *in sacr. Philosoph. cap.* 42. & notaui ego alias *lib.* 4. *Quæst. Medico-leg. Tit.* 1. *quæst.* 8. *num.* 50.

His sic se habentibus, vt innotescat, an casus propositus miraculi nomen mereatur, necne, videndum, quonam pacto dispositæ essent caussæ naturales, ex quibus effectus erat expectandus in casu nostro, quæ caussæ erant calor, & spiritus: his enim mediantibus tanquam instrumentis vtitur Natura 4 ad suas actiones exercendas. Aristot. *lib.* 2. *de Part. Anim. cap.* 7. Galen. *comm.* 5. *Aphor.* 53. Non videtur autem absolute dicendum, quod effectus, de quo agitur, successerit absque vllo harum caussarum concursu, quia in miraculis, quæ omnino absque hujusmodi naturalium caussarum concursu eueniunt, apparet euidenter supranaturalis caussæ operatio, vt clare videtur, (quod pro exemplo sit), in socru Petri, quæ morbo crudo existente ad solum Christi Domini nutum confestim surgens ministrabat illis. At hæc sanatio non supergreditur simpliciter Naturæ creatæ vires, sed secundum quid, vt videbimus. dicendum ergo, effectum hunc à naturalibus quidem caussis dependentiam habuisse, sed quæ minime erant dispositæ ad agendum. Quod vero hoc ita se haberet facillime probatur, quia 5 cum ad Partus actionem requiratur calor vegetus, & fortis, non modo ipsius Matris, sed etiam ipsius Pueri, Hippocr. *lib.* 2. *de morb. Mul.* & alias alibi Aetius *serm.* 16. *cap.* 22. & alij omnes; insuperque requiratur ipsius Pueri aut naturalis situs, aut talis, vt saltem quomodocunque exire possit in lucem, patet in nostro casu vtriusque calorem omnino fuisse improportionatum ad Partus actionem, nullamque habuisse dispositionem ad operandum, immo contra ab omni hujusmodi dispositione fuisse remotissimum; quia ex parte Pueri omnino erat extinctus, cum ille jam diu esset mortuus, vt vnanimiter deponunt Testes omnes *super.* 27. Ex parte vero Matris erat in extremo debilitatis, cum illa jam animam ageret, vt iidem Testes super eodem deponunt. Situs denique ipsius fœtus erat talis, vt omnino exitum illi impediret, etiamsi & Mater & Puer ipse validissimas sortiri essent vires, nam erat vndequaque impossibile, Puerum in eo situ permanentem exire ab vtero posse. Cum ergo calor, qui in hac actione præcipua caussa agens est, adeo improportionatus esset respectu tam validæ actionis, qualis est actio pariendi, & pariendi mortuum, (nam tunc præcipue major requiritur ex parte Matris) & alia ex parte adesset renitentia, & repugnantia subjecti, in quod agebat, tanta vt nullo modo esset aptum ad patiendum; concludendum est omnino, effectum secutum nequaquam à calore vt caussa naturali emanasse.

Quoniam autem effectus quidam admirandi, in quibus naturalium caussarum concursum interfuisse ambigitur, eo difficilius pro miraculosis judicantur, quo naturales ipsæ caussæ magis aptæ videbantur ad effectum illum producendum, ne in his judicandis, & peculiariter in hoc opere, de quo agitur, decipiamur; necessarium videtur per aliquot signa opus à supernaturali caussa emanans, & quod miraculosum vere est ab eo, quod à naturali emanat, interstinguere; hoc enim pacto facillime in veritatis cognitionem deueniemus. Inter hæc autem miracula ea præcipue sunt, vt dixi, quæ circa infirmorum sanationes contingunt,

6 tingunt, nam hæc & frequentiùs conspiciuntur, & jurè de illis dubitatur, quia hominum vulgus in Ægrotis, qui in aliquo manifesto vitæ periculo constituuntur, & mox ab eo periculo euadunt semper miracula commentatur, cùm tamen pateat, vera miracula de rarò fieri; at in his sanationibus ea miracula existimantur, quæ vulgo admirationem excitant, quandò præter spem aliqui ex Naturæ vi mirabiliter sanantur. Auic. 4. 4. *tract.* 2 *cap.* 110. Vt ergò naturales hujusmodi mirabiles sanationes à verè miraculosis secernantur, videntur in miraculosis nonnullæ conditiones adnotandæ, quæ in naturalibus nequaquam adnotantur. Quarum aliquæ ex parte morbi se tenent, aliæ verò ex modo sanationis 7 considerandas se offerunt. Nam primò ex parte morbi videtur necessarium, quòd morbus, ex quo quis per miraculum conualescit, sit sua natura difficilis, quia miraculum non potest in leuioribus consistere, cùm sit opus arduum. D. Thom. *p.* 1. *loco cit.* Secundò morbus debet esse grauis, nempè aut cum manifestissimo vitæ periculo, aut cum ineptitudine ad reductionem status naturalis, in vtroque enim casu faciliùs datur occasio præsumendi, Naturam esse à morbo superatam, neque vllam amplius virtutem sortiri ad sanitatem introducendam, cùm contra in morbo neque graui, neque adeò periculo proximo, præsumatur Natura esse superior, & facilè posse illum superare. At secuta sanitate in morbo graui, & periculosissimo, sanitas non potest ipsi Naturæ accepta referri, quantùm est ex hoc, vt omninò alias ad ipsam referenda est, cùm Natura sit morborum medicatrix, & caussa sanationis adeò manifesta & euidens, vt frustrà minùs euidentem quæramus. Rota in nouissimis *decis.* 706. *par.* 1. & notum est in Philosophia

Tertiò videtur necessarium, quòd morbus sit adhùc crudus, & in augmento, quandò accidentia adhùc augentur, & morbus vires acquirit eundo, aut saltem necesse est, vt sit in principio status, quia cùm est verè in statu, & appropinquat declinatio, aliquandò fit repentina, ac momentanea mutatio, etiam præter spem, & cum summa admiratione adstantium ad salutem, quæ à Natura quidem est, quæ morbifica caussa in eo agone superata, ac validior reddita, corporis actiones suo libitu exercet, concoctosque humores quòcunque libet expellit, vndè bonæ, ac salutares crises emergunt, in quibus subitò, & de repente integra sanitas restituitur. Ga-8 lenus *comm.* 2. *Aphor.* 13. & alibi aliàs, & hæc morbo crudo existente naturaliter succedere non possunt, quod idem Gal. *firmat comm.* 1. *in* 1. *Prorhet.* 9 Hippocr. *partic.* 13. cum Iudicationes euenientes in morbis crudis à Natura esse non possint, nec bonæ idcircò sint; & sic sanatio subitanea facta eo tempore potiùs ex vi supernaturalis, quàm naturalis caussæ successa existimatur. His præmissis, apparet jam in casu nostro prædictas omnes, ac singulas conditiones adfuisse, vndè infertur quod miraculosus fuerit, & non naturalis, quia primò morbus absque dubio erat difficilis, quod patet ex ipsa hujus symptomatis appellatione, dicitur enim Partus difficilis; immò cùm partuum difficilium vnus sit difficilior altero, hic erat omnium difficillimus, vt ex dicendis patebit. Patet etiam ex facti narratione: 10 quia cùm figuræ, quæ in Partu conspiciuntur, aliæ sint naturales, ex quibus partus facilis existit, nempè quandò fætus in caput fertur. Hippocr. *de Nat. Puer. inf.* & *lib.* 1. *de morb. mul. num.* 50. Paul. *lib.* 13. *cap.* 66. Aetius *lib.* 16. *cap.* 22. & alij omnes Doctores; aliæ verò sint, quæ non naturales existunt, quarum aliquæ partum mediocriter difficilem faciunt, vt quandò Puer exit in Pedes. Paul. & Aet. *loco cit.* aliæ tandem, quæ faciunt partum difficillimum, constat in casu nostro eam fuisse omnium, vt dixi, difficillimam, quia infans brachium foras porrexerat, qua figura nunquam possibile naturaliter est, vt partus succedat, quia capite in scapulas conduplicato exire cogitur, hoc autem nec tentatum succedit, nec sine summa Matris pernicie tentari posset. Paræus suæ Chirurgiæ *lib.* 23. *cap.* 16. Mercurius *in lib. della Commare* 2. *cap.* 3. Relinquo mille alias conditiones, quæ morbum hunc in extremo difficultatis constituebant, vt Matris erat debilitas, fætus ipsius interitus, & corruptio, diuturnitas partus, & aliæ multæ breuitatis caussa omittendæ. Ex quibus etiam infertur, adfuisse secundam conditionem commonstrantem effectum miraculosum, cùm hic morbus non solùm grauis esset, sed grauissimus, & maximè lethalis. Hippocr. *vbi proxime:* neque hoc absque manifesta ratione, quia non vna solummodò, atque illa quidem maximi ponderis caussa ad Parturientis interitum conspiraret, sed multæ, ac validæ quarum vnaquæque per se poterat occidere, vt dolores vehementissimi, & indesinentes, syncopis, extrema debilitas, fætus corruptio, & aliæ permultæ.

Constat deniquè, morbum hunc eo ipso tempore, quò solutus est, perstitisse in suo vigore, quia accidentia in horas augebantur, & fortiora euadebant, vt ex facto patet; hoc autem tempus dicitur morbi 11 Augmentum Galen. *lib.* 1. *de Crisib. cap.* 2. & *alibi sæpe.* Ac cùm morbus est in Augmento, tunc dicitur 12 crudus (licet hic nulla concoctio expectari posset, sed tantùm reductio Pueri ad figuram naturalem, quod nequaquam successit) idem Galen. *ibid. cap.* 5. Quod autem Accidentia crescerent, patet ex dictis Testium, cum dolores fierent in horas atrociores, venter majorem in modum tumefieret, & fætus magis magisque corrumperetur, quare Parturiens jam morti erat proxima, vndè septimus Testis *super.* 12. dicit, *Che staua agonizando in stranagantissime maniere,* & 15. super eodem. *Staua della signora peli detti dolori in cantiuissimi termini, essendole più dell' ordinario gonfio il corpo, & era ridotto all' vltimo della vita* & ibid. super eodem testatur, *ch'era messa per spedita, da' Medici, hauendo fatto il corpo gonfio, & il parto si era cominciato à corrompere.* Sed & in modo sanationis, si considerare velimus conditiones omnes, ac singulas ita concomitatas, hoc opus inueniemus, vt de miraculo vlteriùs ambigere peruicacis omninò ingenij videri possit. Et prima conditio est, quod non præcesserint media naturalia, quibus accepta referri possit sanatio, quemadmodum quod non præcesserint auxilia ab Arte petita; tantundem est opus aliquod succedere in hisce effectibus ex natura, ac succedere ex Arte, quia Ars est Naturæ ministra, Galen. *comm.* 4. *Aphor.* 2. 13

Secunda conditio est, quòd morbus sanatus fuerit absque vlla Crisi, nam Crisis est Naturæ opus, & 14 indicat ipsius Naturæ virtutem suprà morbum, & est mutatio à Natura facta in bonum. Idem Gal. *lib.* 1. *de Crisib. cap.* 1. in qua mutatione maximè, cùm vndequaquè tuta est, solet Natura semper aliquam insignem euacuationem moliri. Cùm ergò morbi per similes euacuationes finiuntur, satis apertè apparet, Naturam in ea sanatione fuisse operatricem, vndè tales sanationes pro miraculosis non fa-

7. acc. quæst. Med. leg.

5 cilè acceptandæ, nisi aliundè constet, & hac de caussa noto in sacra historia, nullum morbum per hujusmodi euacuationem fuisse curatum, (nisi fortasse objicias Tobiæ cæcitatem in Veteri, & cæcitatem Pauli in Nouo Testamento,) at hoc non ob aliud factum est, nisi vt pateret, eas sanationes vndequaque miraculosas fuisse, neque vllum in ea re posset afferre dubium aliqua præsumpta dependentia ab ipsa Natura.

Tertia conditio est, vt sanatio fiat subitò, & in instanti, ac præter spem; Maluetius de Canoniz. 16 *sanct. dub.* 3. *num.* 25. & hoc quia Natura operatur per alterationem, & idcircò operatur in tempore, quia alteratio in instanti fieri non potest, cùm motus in instanti non fiat. Arist. *lib.* 6. *Physic. tex.* 74. & ibi Auerrois *in Parap.*

17 Quarta conditio est, quòd sanatio sit vndequaque perfecta; Marc. Anton. Genuensis *in prax. Archiepisc. Neap. cap.* 59. Martin. Delr. *lib.* 3. *Disquisit. Magic. quæst.* 7. Ricc. *in prax. Episc. resolut.* 487. *num.* 7. & ex Medicis Fortunius Licet. *in lib. de his, qui diu sine alim. viuunt, lib.* 2. *cap.* 173. *in fin.* & jurè, quia cùm miraculum à perfectissima caussa emanet, opus perfectissimum sit oportet.

Has omnes ergò conditiones adfuisse in hoc casu manifestissimè patet; nam quoad primam, jam per testium depositionem apparet administrata remedia, & præcipuè manualem machinationem, quæ hic maximè locum habebat, cùm per eam tantùm posset reduci partus ad naturalem figuram, nihil omninò contulisse, vt vnanimiter testes deponunt, vndè neque vllis aliis remediis supererat locus, quod apertissime fatetur testis 17. super 27. qui Medicus est dicens. *E però ne feci il Pronostico, che quanto all' Arte della Medicina non ci fosse rimedio,* & probatur euidenter ex facto, quia licet non deessent generosiora remedia, vt balnea, repetitæ concussiones, & tandem exectio, tamen quia priora hic non habebant locum, & posterius ægra præ debilitate non admittebat, prudenter quidem prætermittebantur, admonentibus DD. hæc non debere nos machinari, vbi præ debilitate seruari non possit patiens, sed eam vt desperatam omninò relinquendam. *Aetius loco cit. Auicenna ibid.* cæterique omnes cum de sectione verba faciunt.

Quoad secundam conditionem nihil est in nostro casu consideratione dignum, quia sanatio consistebat in expulsione fœtus, in quo casu non consideratur concoctio, sed benè situs conueniens ipsius Pueri; vndè si naturaliter nasci debuisset, dico ex Naturæ ipsius beneficio, necesse erat, vt antè ad naturalem situm reduceretur, & tamen constat de contrario ex Medici depositione testis *sc.* 17. *vbi. Ritornando jo la sera del med. giorno intesi, che la creatura era morta, è staua ancora nella med. positura.* Addo his, quòd nullum apparuerit signum resurgentis Naturæ, aut aliquo modo inualescentis, vt fieri in 18 his casibus solet, in quibus sternutatio signum salutis est. Hippocr. *lib.* 5. *Aphor.* 7. at hoc non modò ob concitationem, sed etiam quia Naturæ validioris specimen præbet, bonum esse solet; sed in hoc casu neque superuenit sternutatio, nec si superuenisset, quicquam contulisset, cùm fœtus eo modo positus nullo modo expelli naturaliter posset.

Quod pertinet ad tertiam conditionem nullum videtur posse intercedere dubium, quia non modò partus, siue expulsio mortui fætus subitò, & in instanti successit, cùm esset ex parte Naturæ impossibilis, sed etiam præter spem, non imperitorum, inquam, sed etiam peritorum, vt ex ipsorum depositionibus patet. Nam *ibid super* 27. *Et jo confesso in verità, che in venti attro anni, che fò questa professione non mi son mai trouato ad accidente simile & 17. super eodem, delche jo facendo il segno della santa cruce, &c.*

Quoad quartam deniquè, (quæ per se sola profectò in hoc casu posset hoc opus pro miraculoso canonizare) manifestum est, sanationem hanc fuisse 19 perfectissimam, quia cum similes partus in via naturæ soleant compellere mulieres in hernias, in venarum rupturas, in Arteriarum dilatationes, in vteri inflammationes, aut in irreparabilem ejusdem exitum, & in alios etiam pejores morbos Auic. 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 11. immò vlteriùs consuescant cum jam corpus intumuit, vt euenerat huic Puerperæ, vomitum accersere, & cum tremore mortiferam neruorum distentionem Cels. *lib.* 7. *cap.* 24. in hoc casu non modò nullum eorum malorum successit, sed mulier fæliciter, ac celeriter à concepto voto per D. Canonicum ejus Fratrem B. Gregorio peperit, & vndiquè sana permansit, vt ex dictis testium elicitur. Atque etiam si in tam difficili, ac tam molesto partu debuissent ex necessitate remanere saltem vestigia aliqua prægressi morbi, vt ipsius vteri hiatus, & laceratio, & hujusmodi, nihilominus ad majorem miraculi euidentiam tam sana Puerpera remansit, ac si naturaliter, fœliciter, & absque vlla vi peperisset.

CONLILIVM X.

ARGVMENTVM.

In eadem caussa respondetur magis præcisè ad aliquas objectiones ab Illustrissimis Dominis Sacræ Congregationis Rituum propositas.

SVMMARIVM.

1 *Ex Naturæ vi miracula aliquandò videntur contingere, & quomodò.*
2 *Fœtus in partu, si brachium foràs porrigit, nasci non potest, nisi brachium intrò reduxerit, & num.* 4.
3 *In partus actione caussæ primariò agentes sunt vires Matris, & fœtus.*
5 *Sanari non dicitur morbus, qui alterum morbum facit.*

Licet plura jam deducta sint ad probandam miraculi euidentiam in casu, de quo agitur, vt tamen quiuis excitatus scrupulus omni ex parte remoueatur, nonnulla videntur prædictis addenda; nam adhúc dubitatum est, an hoc factum Naturæ vires superauerit; etiamsi enim difficillimum fuerit, & suprà quàm dici possit, Dominam Alexandram eo modo peperisse, ac immediatè benè se habuisse, tamen difficultas hæc quantacunque sit, non excludit Naturæ potentiam; nam aliquandò etiam

etiam ex ejus virtute videntur miracula contingere, & talia, vt ab ejus potentia emanare minimè credantur. Probari autem videtur ex ejusdemmet Physici præsentis testis ad hoc examinati dictis, casum fuisse quidem & arduum, difficillimum, non tamen in via Naturæ impossibilem. Ita enim deponit super 17. *Poi che nel centinajo di quelle, che si riduceno à tal termine, à gram fatica vna ne scampa.* Satis superque ergò ostendit Naturæ potentiam, si non modò inter centum, sed inter mille, immò inter decem mille vna fœmina eo modo constituta sanitati ex ejus virtute restituatur; quemadmodum etiamsi hominem sine externo cibo viuere rarissimum sit, nec de facili reperibile, cùm vix vnus, aut alter in innumerabili hominum multitudine sine cibo viuere potuerit, non idcircò suprà Naturæ vires est, si id vnus, aut alter facere potuerit. Auget facti possibilitatem quotidiana experientia, cùm in horas videamus, Pueros in nates, in ventrem, in latera, diuaricatis cruribus, aut brachiis extensis, altero pede tantùm exerto, non tantùm nasci, sed nasci etiam viuos, & incolumes, matre quoque incolumi permanente. Pro hujus dubij solutione supplicamus, casum hunc non simpliciter, & solùm vt partum difficilem considerari, sed vt talem partum difficilem; hoc est, cum omnibus, ac singulis concurrentibus circumstantiis; nam si hoc modo consideretur, facilè erit determinare, neque Naturam, neque Artem quicquam in eo casu cooperatam; immò non modò nihil alterutram fuisse operatam, sed neque quicquam operari potuisse, & sic Medici dictum non restringitur ad hunc difficilem partum, sed ad statum Ægrotantis, quatenùs erat jam exspiratura animam, vndè dicit *di quelle, che si riducono à tal termine*; quæ verba non ad partus difficultatem, sed vt dixi, ad statum Parturientis referuntur. Sed quoad Artem probatur ex facti narratione. Cùm neque medicamenta, neque vlla alia remedia medica quicquam contulerint, vnanimiter omnes testes deponunt, præterquam quòd non dabatur hic locus aliis remediis, quàm manuali machinationi, qua jam frustrà Medici vsi fuerant. Neque dicendum est, quòd etiamsi præsidia Medica adhibita statim non contulerint, potuerint tamen temporis lapsu contulisse, cùm operentur per alterationem, & in tempore, aut saltem potuerint disponere Naturam ad agendum, quia, vt dixi, hic nulla Arti remanebat intentio, nisi operari, vt fœtus exertum brachium intrò reduceret, quia eo modo nasci non poterat, neque à matre expelli, neque ad hoc quicquam conferre poterant medicamenta ad fœtum expellendum, quamdiu in eo situ permanebat fœtus. Hippocr. *lib. 1. de morb. mul. & cæteri omnes* Doctores, qui in similibus casibus nequaquam exhibent ea, quæ fœtum expellunt, sed brachium antè reduci intrò consulunt, & si hoc non succedat, amputari brachium volunt, fœtu mortuo existente, & hoc non ob aliud, nisi ob impossibilitatem expellendi, aut per vim quomodocunque extrahendi fœtum, qui brachium foràs porrexerit; quia cùm Puer habeat superiores partes, ac caput præcipuè, crassiores, si brachio exerto ab vtero nasci debeat, necesse est, vt caput ad alterum humerum conduplicetur, nec possibile est absque multa laceratione vterum sic exeuntem Puerum excipere posse. Cæterùm reductio brachij, & Infantis ad situm naturalem non medicamentis procurari potest, sed opera manuali, concussionibus, agitationibus, & hujusmodi machinamentis, quæ omnia incassùm jam fuisse tentata ex depositione testium manifestissimum fit.

Impossibilitatem porrò operandi ipsius Naturæ deducimus ex caussarum naturalium insufficientia, ex ineptitudine, & repugnantia materiæ, & ex operis ipsius successu. Insufficientia caussarum satis superque demonstratur, quia, vt aliàs diximus, in hac actione, quæ dicitur Partus, caussa primariò agens calor ipse est, & spiritus, vires nempè tam matris, quàm fœtus. Hippocr *lib. 2. de morb. mul. & alij omnes.* Vires igitur tantò magis constare debent, quantò difficilior partus est ex eod. Hippocr. *ibid. & ex Auic.* 21. 3. *Tract.* 2. *cap.* 14. At qui calor, qui spiritus, quæ vires considerari possunt in Matre agonizante, in Puero jam mortuo? in illa enim jam omnia deficiebant, in hoc autem jàm prorsus defecerant. Sperare igitur ab his caussis eo modo dispositis partum facilem, ac tutum, qualis successit, profectò magis quid est, quàm sperare, mortuum propria virtute resurgere.

Non minor repugnantia erat ex parte materiæ, quàm esset ex parte agentis; materia verò in hoc casu Puer erat in vtero mortuus cum brachio exerto extrà vterum, in quo situ etiam si viuus fuisset, & Matris vires fuissent validissimæ, ac robustissimæ, erat impossibile in via Naturæ, vt nasceretur, quia, vt dictum est, ob impossibilitatem expellendi, aut extrahendi fœtum ab vtero eo modo positum, suadent Auctores, vt primò brachium intrò, si fieri potest, retrudatur, sin minùs, abscindendum jubent, fœtu existente mortuo; nimirum quia trahere etiam per summam vim infantem eo modo situm ab vtero, succedere non potest, nisi totus vterus dilaceretur. ex qua dilaceratione quàm certa, & euidentissima pericula immineant ostendit Auic. vbi suprà: Sed præter Auctoritatem, etiam Ratione, & experientia id ipsum probatur. Ratione, quia cùm in fœtu, qui alterum brachium extrà vterum porrigat, necesse esset, vt admonet Mercurius *in lib. 2. illa Comm. cap.* 3. Caput ad pectus, vel ad scapulas contorqueri, & conduplicari, fiebat, vt secundùm crassiores corpusculi partes simul junctas Puer exire cogeretur; habent enim puelli superiora inferioribus crassiora, & præsertim caput, teste Hippocr. *in lib. de Nat. Puer.* Indè fit, vt non possit vllo modo ea ratione situs fœtus ab vtero egredi, neque etiam per vim eo modo extrahi, quia non potest vterus tantoperè hiare, vt has partes simul exeuntes excipiat.

Deniquè ipsa experientia demonstrat facti impossibilitatem, cùm de facto nullus neque viuus, neque mortuus nascatur eo modo saltem sine certa Matris pernicie. Auctores enim Gyneciorum, vel de his, quæ ad mulieres spectant, cùm difficiles partus plurimos recenseant in Nates, in Latera, in ventrem, diductis brachiis, aut cruribus, seù etiam ambobus brachiis, aut cruribus natos fuisse, nunquam similem huic casum naturaliter successisse narrant, saltem, vt dixi, sine certo Matris periculo. Cùm igitur satis demonstrata sit tam Artis, quàm Naturæ inualiditas operandi in hujusmodi casu, remanet, vt ex supernaturalis caussæ virtute successerit; quod quidem non modò ità successisse censendum, sed facta comparatione cum aliis consimilibus casibus, dicendum, hunc nostrum multò magis exuperasse Naturæ creatæ vires, quàm permultos alios ab hac sacra Rota Roman. pro miraculosis canoni-

zatos, vt patebit clarissimè, si hic cum eo æquiparetur, de quo in Relat. Proc. S. Didaci in ea parte, vbi de mirac. agitur, & cum altero, de quo in Relat. Canonizat. S. Raimundi *part.* 2. *art.* 11. *mir.* 3. & cum alio, de quo in Relat. Canonizat. S. Caroli *par.* 3. *mir.* 14. Quòd si huic simillimum, & in terminis à Rota jam pro miraculo approbatum desideramus, supplicamus considerari secundum omnes suas partes historiam ex B. Franc. Borgiæ relatione desumptam *par.* 3. *art.* 2. *mir.* 1. & clarissimè videbimus, nihil omninò quoad virium Naturæ exuperantiam nostrum hunc casum ab illo deficere.

Videbatur tamen Illustrissimis DD. meis, non esse sufficienter probatum, quod D. Alexandra pepererit infantem in ea adhúc figura, ac situ permanentem, in quo testes deposuerant illum permanere in princ. partus, vndè cessaret absque dubio impossibilitas, quam dicimus, nascendi eo modo, reducto enim brachio potuit puer ad situm naturalem suo ipsius pondere, vel manuali Obstetricis opera conuerti, & sic ex Naturæ vi ab vtero exire, sed euidenter deducitur ex ipsorum Testium depositionibus, Puerum non fuisse vnquam ad naturalem situm conuersum, nec brachium reduxisse, sed in eo situ permanentem natum fuisse: cùm enim omnes concordent de exitu brachij, nequaquam de reductione quicquam memorant, quod non reticuissent, quia ex brachij reductione omnis salus patientis dependebat. Ergò si Puerulus brachium reduxisset, Medicus, Obstetrices, & Assistentes de salute mulieris non modò non desperassent, sed optimam spem concepissent; at contrà omnes illam pro desperata reliquerant, & Medicus præcipue ibi, *e ne feci il pronostico, che quanto all' Arte della Med. non vi fosse remedio.* Deindè idem Medicus, cùm redisset vesperi ad inuisendum Ægram, deponit de continuatione ejusdem positus ibi, *Ritornando jo di nouo la serra dil. med. giorno intesi, che la creatura era morta, e staua ancora nella med. positura.* A Medici autem visitatione ad horam partus non multum temporis intercessit, cum D. Alex. *hora* 1. noctis ejusdem diei pepererit, & visitatio hæc Medici esset vespertina, immò, vt ipsemet dicit, de sero; itaque satis probata remanet continuatio fœtus in eo situ vsque ad partum, & in partu, vt à principio apparuit.

Sed ex consequentibus manifestissimè excluditur Natura ab operatione, nam dato etiam, vt aliàs dixi, quòd per vim Mulier hæc eo mòdo positum infantem ejecisset, aut ipse idem infans per vim ab vtero fuisset extractus, nunquam tamen omninò aut hoc, aut illud succedere potuit naturaliter absque notabili vteri laceratione, eo quòd impossibile esset, quòd exeunte fœtu, capite ad pectus, vel ad scapulas conduplicato, vterus totus non discinderetur, & exinde immodica sanguinis quantitas, disruptis, ac laceratis cujuslibet generis vasis, non emanaret, vndè summa debilitas consequi debuit, syncopis, extremorum refrigeratio, & alia mille horribilia incommoda, & symptomata, immò & ipsa mors; præterquam quod etiam impossibile erat, vt hoc succederet absque intolerabili dolore, ad quem sequi vlteriùs febrem inflammationem, & alia permulta id genus erat omni ex parte necessarium. At D. Alex. absque vllo prædictorum incommodorum peperit, nec quicquam eorum ad ejus partum consecutum est, quod consequi de Natura rei oportebat: nam certè etiam si peperisset, & tamen aliis morbis conflictata remansisset, non poterat dici sanata, neque enim sanari dicitur morbus, qui alterum morbum facit, Gal. 6. *Aphor.* 26. Quod denique opponitur de voto Canonici, de quo ipse solus deponit, & idcircò videtur esse testis singularis, licet ad alios diluere pertineat, tamen si licet mihi quicquam in hoc proferre, non videtur vllo modo obstare: nam præter ea, quæ à doctissimo Iurisconsulto deducta sunt, multum ad ejus validitatem facere videtur, quòd in similibus quotidie Testes singulares admittuntur, aliàs rueret potior miraculorum pars, & præsertim, quæ de sanctorum apparitionibus, & his similia celebrantur: sed hæc iis, ad quos spectant discutienda, relinquimus; Mihi satis sit concludenter probasse hoc factum vires Naturæ adeò exuperasse, vt non sine summa ratione in secundo miraculorum gradu reponendum esse censeam, distinctis miraculis per gradus, vt distinguenda dixi *lib.* 4. *Quæst. Medico-legal. quæst.* 2. *num.* 12. vbi in secundo ordine ea collocanda existimaui, quæ Deus operatur nullis mediantibus naturalibus caussis, licet aliàs idem effectus per eas succedere posset.

CONSILIVM XI.

ARGVMENTVM.

Sortitus à natiuitate est Illustrissimus ac Reuerendissimus D. Alexander Buccabella Rotæ Romanæ Auditor Meritissimus naturam imbecilliorem, ex qua caussa valetudinariam vitam, ac frequentibus, multisque morbis conflictatam perpetuò degit, ita vt cogatur, in ratione victus multa cautela vti, nam vel minima ex caussa aut potus, aut cibi minus laudabilis, illicò in stomachi dolores, in ventris torsiones, in corporis, ac virium resolutionem, in aliaque labitur symptomata non aspernenda, quæ illi vitam acerbam faciunt. Et tamen, vt est Christianæ pietatis studiosissimus; non libenter inducitur, vt carnibus, similibusque cibis vesci patiatur in diebus, in quibus ab Ecclesia Catholica iis vesci nobis non permittitur, vellet enim quantùm est ex se in prædictis diebus sanctis ejusdem Ecclesiæ præceptis vndequaquè obedire. Quærit igitur, an vsus Piscium, & Ouorum, & abstinentia ab esu carnium possit adeò notabiliter ejus saluti incommodare, vt cogatur carnibus perpetuò vti.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Ciborum, quibus in diebus jejuniorum vtimur, vitia.*
2 *Oua se conuertunt in prauos humores, si stomachum prauis humoribus refertum offendant.*
3 *Corpora debilia etiam à minimis erroribus in victu læduntur.*
4 *Corpus jejuniis affligere non licet in sanitatis notabile detrimentum.*

AD cujus rei decisionem consideranda primò est Natura ipsius Illustrissimi viri & affectus, quibus molestatur; Secundò partium præcipuarum, quæ ciborum concoctioni inseruiunt constitutionem, Tertiò naturam ciborum, quibus vti cogimur, vbi carnibus vesci non licet. Et quoad primam partem palam est, Virum Illustrissimum Natura esse debiliori ob caloris naturalis imbecillitatem & præternaturalis fortitudinem, ob quam facile resolutis spiritibus melioribus, calor naturalis indies imbecillior fit; atque hinc succedit, vt facili negotio à quacunque vel leniori caussa detrimentum patiatur, vnde valetudinariam vitam, vt præfertur, perpetuo transigit, & multis affectibus præternaturalibus conflictatam, præcipue vero Hypochondriacis affectibus molestatur, ex quibus mille symptomata maximi facienda pati solet.

Quoad secundam partem facile patere potest ex dictis, quod vir Illustrissimus viscera omnia naturalia sortiatur maxime debilia, vt quæ vix mediocribus ciborum, alimentorumque atque humorum quorumcunque coctionibus sufficiant, ita vt facile & ventriculi cruditatibus, & Hepatis, & Meseraicarum venarum, & multo magis Lienis contumacibus obstructionibus, immo & tumoribus sit obnoxius, vt ex ipso tactu, & ex copiosissimis, ac perennibus flatibus cuiuis licet depræhendere; quamobrem vltra prædictas symptomatum myriades, quæ Hipochondriacam affectionem concomitantur, facillime illum indesinenter exagitant, atque in perpetuo agone detinere consueuerunt.

1 Quoad tertiam partem notissimum est, cibos omnes, quibus in jejuniis, aliisque diebus, quibus à carnibus ex Ecclesiæ sanctæ præcepto abstinemus, vtimur, si oua excipiamus, partim esse frigidos, & humidos, ac de facili corruptibiles, partim nimis calidos, partim inflatiuos, partim generatiuos humorum excrementitiorum, & maxime qui crassi sunt, & melancholici, partim etiam duræ concoctionis, ac partim facile putrescentes, omnesque denique, ac singulos esse multum excrementitios, & flatulentos. Oua autem seorsim considerata, non dubium est optimum præbere alimentum, & nihil vitij in se habere, vbi stomachum sanum offendant, neque prauis 2 humoribus refertum, alias si stomachum offendant male dispositum, & prauis humoribus oppletum, aut si cum ipso aliquam naturalem contrarietatem habeant, tantum abest, vt bonum præbeant alimentum, vt potius in ipsos prauos, & illaudabiles humores se conuertant, quid autem si insimul contrarietatem Naturæ habeant? nam certum est, & testatur id ipsum Gal. *lib.* 1. *de loc. aff. cap.* 2. quosdam oua male concoquere, ac in pessimum nutrimentum conuertere.

His sic stantibus omni procul dubio dicendum est, Illustrissimum Virum tali natura dotatum, ac prædictis affectibus conflictatum, non posse aliis alimentis, quam laudabilibus carnibus vitam sustinere, & idcirco ex comestione quorumcunque aliorum ciborum etiam per diem vnicam posse reportare insigne, ac notabile damnum, quia corpora de- 3 bilia etiam à minimis erroribus in victu læduntur. Gal. *lib.* 5. *de sanit. tuen. cap.* 4. satisque esset ad notabile damnum reportandum vnica tantum prætermissio carnium, & comestio piscium, aut aliorum similium ciborum: nam, vt experientia ipsa quotidiana Virum Illustrissimum docuit, illico stomacho affligeretur, corpus flatibus repleretur, vires insigniter deficerent, vnde facili negotio Natura succumbere posset, indeque morbo aliquo notatu digno pullulante, in salutis certum discrimen laberetur; quod ne fiat, cogendus est, vt tam diebus Veneris, & Sabbati, quam quibuscunque aliis solis carnibus laudabilibus vescatur, vt vitam salubriorem degat, & melioribus operibus vacare possit; nam prohibe- 4 mur omnino *pecc. Non mediocriter de consecr. dist.* 5. *in* 3. *par. decret.* jejuniis corpus affligere, quando in notabile sanitatis præjudicium hoc redundat, cum corporis morbus à melioribus operibus, quam Iejunium esse videatur, prohibere nos soleat.

Admodum Illustri atque Excellentissimo Viro D. RENATO MONREAV *Medico Parisiensi, ac Viro Clarissimo.*

PAVLVS ZACCHIAS F.

Nonnullas consultationes meas Medico-Legales ad Venenorum materiam pertinentes tuo nomine muniri volui: Tu enim non ob Artis Medicæ tantum præstantiam, sed cum ob Animi virtutes, tum ob nominis tui claritatem facile pro Antidoto tuto mihi eris ad obtundendam eorum venenorum malitiam, quæ à maledicentibus contra hæc ingenioli mei monumenta euomuntur. Obsecro ergo, vt mea hæc serio tueri non desistas, ita enim mihi promittit humanitas tua, cujus locupletissimum Testem, atque instar omnium habeo Naudæum nostrum Virum Clar. & vtriusque nostrum amantissimum, cui multum tum ob alia plura, tum ob id ipsum plurimum debere me ingenuè fateor. Vale & me ama.

CONSILIVM XII.

ARGVMENTVM.

Elizabetha vxor Ioannis Baptistæ Gatti puerpera facta, cum ante partum male se haberet, & vomitu, & dysenteria molestaretur, à partu iisdem accidentibus majorem in modum est conflictata, nam vomebat assiduè materias valde prauas, ac diuersi coloris, sapore ingratissimas, ex quibus summam corporis debilitatem & extenuationem patiebatur. Accusatus est ejus maritus, quod illi propinasset venenum, vnde dubitabatur, an hæc accidentia id attestarentur ita, vt aliis nonnullis conjecturis adjuncta, quas Fiscus, & adhærentes producebant, vllam certitudinem facere possent propinati veneni, & pro dubij solutione aliqua supponenda prius duxi, ex quibus rei veritas innotescat.

SVMMARIVM.

1 *Puerperæ, nisi in partu ritè expurgentur, multis malis conflictantur.*

2 *Signa communia propinati veneni.*

3 *Quæ accidentia frequentius ad veneni assumptionem consequantur.*

4 *Omnia venena siue mediate, siue immediate cor lædunt.*

5 *Accidentia morbi debent esse proportionata ipsi parti affectæ.*

6 *Ex corporis impuritate potest in corpore generari venenum afferens omnia symptomata veneni assumpti.*

7 *Accidentia veneni ingeniti ita similia sunt accidentibus veneni propinati, vt distingui inuicem non possint.*

8 *In corporis impuritate accidentia prouenientia sunt ad ipsam referenda non ad venenum assumptum.*

9 *Vbi caussam habemus certam, & euidentem, frustra incertam, & minus euidentem quærimus.*

1 SVpponendum ergo primo, Grauidas, & Puerperas tanta corporis impuritate scatere, nisi in puerperio per consuetas vias debitè, & in sufficienti quantitate repurgentur, & ab ea corporis impuritate liberentur, vt facile in quemuis morbum labi possint, & quouis prauo, & admirando symptomate molestari; sed præcipue diarrhæa, & dysenteria, vomitu, febre, modo acuta, modo longa, ciborum fastidio, stomachi, ventris, capitis, ac totius corporis doloribus, aliisque id genus affectibus, quos prosequitur Hyppocr. *lib.* 1. *de morb. mul. & alibi*, & Auctores omnes Gyneciorum, siue *de morb. mul. cap. de diminut. Puerp. post part.* & videndi præcipue Mercat. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. & Rodericus à Castr, *de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 11. *p.* 1.

2 Supponendum secundò plurima esse signa assumpti veneni, & licet alia aliis sint familiaria, habent tamen omnia venena plerumque hæc communia, nempe nauseam perpetuam, vomitum molestum, cordis tremorem, seu palpitationem, lipothimiam, siue Animi defectum, & aliquando etiam syncopem, ventriculi, vel cordis morsum, ventris fluxum, vnguium liuiditatem, corporis pallorem, & interdum ictericiam, singultum, ejusdem corporis tumorem, labiorum nigriciem, & inflationem, sitim molestam, & inexhaustam, faciei liuorem, vertiginem, & alia permulta, quæ diligentissime recensent Auctores de Venenis, inter quos præcipue videndi Ardoin, *lib.* 1. *& maxime cap.* 4. & Guainer. *cap.* 7. Cardan. *lib.* 2. & alij quos registratos habes *lib.* 2. *Medico-Leg. tit.* 5. *quæst.* 7. Supponendum tertiò, quod licet omnia prædicta accidentia possint promiscue in omni assumpto veneno apparere, de necessitate 3 tamen non omnia apparent; inter omnia vero his non obstantibus magis videntur ea accidentia, & frequentius, & necessario consequi, quæ ad cor, & vitalem pertinent facultatem, & ratio est, quia omnia venena siue mediate, siue immediate, cor ipsum maxime lædunt, Conciliat. *diff.* 178. *& lib. de Venen.* 4 *cap.* 1. Guainer. *de Venen. respons. ad dub.* 4. Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 4. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. caus. cap.* 15. Matthiol. *in præfat. ad lib.* 6. Dioscor. *de mat. med.* Langius *lib.* 1. *epist.* 65. *& alij adducti cit. lib.* 2. *Quæst. Medico-Leg. tit.* 2. *q.* 2. *num.* 20. immo plerique volunt, omne venenum indifferenter immediate cor petere, ob rationes, de quibus ipsi. Nicol. Florent. *summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 1. Ardoin. *de Venen. lib.* 1. *cap.* 1. *& alij.*

Supponendum quarto, in quouis morbo acciden- 5 tia debere esse proportionata & correspondentia parti affectæ, quia hæc sequuntur ad læsionem facultatum ipsius partis affectæ, quod late demonstratur à Galen. *in lib. de symptom. causs. & differ. & in lib. de loc. aff. & alibi millies.* & hoc est Medicis omnibus acceptissimum, sed quid inquam Medicis! immo etiam Idiotis quibuscunque, nam stomachum affectum nemo argumentabitur ex Tussi per se, neque affectas spirituales partes argumentabitur ex vomitu, sed potius contra stomachum ex vomitu, dolore ipsius, nausea, & hujusmodi, & partes spirituales ex Tussi, difficultate respirandi, & similibus affectas judicabit, & sic de cæteris.

Supponendum quintò, ex corporis impuritate 6 facile euenire posse, vt humores in tantum corrumpantur, vt ex ipsis sic corruptis generetur in corpore viuente venenum aliquod afferens omnia symptomata veneni assumpti, & externi. Galen. *comm.* 2. *in* 1. *Prorhet. tex.* 17. Cæl. Aurelian. *Acutor. lib.* 3. *cap.* 9. *exemplo Hydrophobiæ.* Auer. *lib.* 3. *Collig. cap.* 29. & latissime Petr. Salius ex recentioribus *de affect. partic. cap.* 19. & inter Iurisconsultos Bossius *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omn. gener. homicid. cap. num.* 261.

Supponendum sextò, in tantum esse similia acci- 7 dentia, quæ à veneno ingenito eueniunt iis, quæ ex propinato pullulant, vt impossibile sit, certo affirmare ea accidentia vnius potius, quam alterius signa esse, cum distingui vere nullo modo possint. Accepta hæc conclusio est tam Iurisconsultis, quam Medicis, inter quos vide cit. Bossium, & Caball. *vbi supra.* Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 5. *lib.* 1. & ex

ex Medicis Cæsalpin. *lib. 3. pract. cap. 2. & lib. eod. cap.* 47. Codronch. *in method. Testif. cap.* 17. & alios quos adduxi *in Quæst. Med. loc. cit. qu. 6. per totam.*

His positis dicendum primò, nullam præsumptionem desumi posse ex vomitu, & dysenteria, qua Elizabetha vxor Io. Bapt. Gatti affligitur, propinati 8 veneni, Primò, quia vbi corporis dominatur impuritas, si quæ mala symptomata appareant, ad corporis impuritatem referenda veniunt, non ad venenum propinatum, quia eadem corporis impuritas est caussa magis frequens, & euidens, ac certa eo-9 rum symptomatum, & vbi caussam habemus euidentem, & manifestam, frustrà minùs euidentem, ac magis dubiam quærimus. Rota *in nouissimis decis.* 70 *cap.* 1. & patet hoc per vltimum suppositum, at in hac muliere fuisse hanc corporis impuritatem, Patet, quia erat puerpera, nec benè à puerperio repurgabatur, ac mulieres in eo statu omnes absque dubio summa corporis impuritate scatent, vt probatur euidenter per primum suppositum; Ergò, si Elizabetha symptomatibus, de quibus conquerebatur, fuit apprehensa, non est mirum, quia omnia, & multò plura, ac pejora poterant à prædicta corporis impuritate procedere, vt in aliis quotidiè animaduertimus; non ergò sunt referenda ad assumptum venenum. Secundò, quia accidentia, quibus ea mulier conflictata est, non sunt parti affectæ correspondentia, & proportionata, vt deberent esse per quartum suppositum; quoniam in venenis, vt manifestum est ex tertio supposito, semper læditur cor, at vomitus, & dysenteria non pertinent ad facultatem vitalem, siue ad cor, sed ad facultatem naturalem, & pertinent ad partes naturales, non apparentibus ergò vllis signis demonstrantibus cor esse affectum, dicendum est omninò, singula, ac omnia symptomata in hac muliere à prauis humoribus dependentiam habuisse, non autem à propinato veneno.

Tertiò, quia etiam apparentibus quibuscunque signis veneni malitiam attestantibus, nunquam certò affirmari potest ea ex propinato, aut externo veneno, potiùs quàm ex ingenito, & interno prouenisse, cùm in corpore ex se, per quintum suppositum, possit à prauitate humorum generari venenum, habens accidentia omnia veneni propinati, & alia ex parte tam interni, quàm externi veneni accidentia ita similia sint, vt distingui non possint, vt probatum est per vltimum suppositum.

Secundo dicendum in proposito casu contrariam omninò præsumptionem militare, nempè ea accidentia à veneno non potuisse esse, sed ab humorum prauitate, primò, quia quemadmodum ea accidentia sunt improportionata veneno assumpto, quia ad cor nullo modo pertinent, ita sunt maximè proportionata impuritati corporis, & morboso apparatui ex puerperij retentione prouenienti; cum in puerperis ea accidentia ex tali apparatu prouenientia sint familiarissima, vt manifestum est per primum suppositum. Secundò, quia cùm impossibile sit in veneno assumpto cor aliquo modo non affici, necesse erat ex cordis affectu pejora mala consequi, & perseuerantibus cæteris veneni assumpti symptomatibus, non solùm perseuerare, sed magnum incrementum capere debebant symptomata ad cor ipsum pertinentia, quæ cùm absint, apertissimè demonstrant, cor nequaquam esse affectum, & consequenter ea symptomata ex veneno assumpto non prouenisse.

CONSILIVM XIII.

Eidem D. Monreau.

ARGVMENTVM.

Prætendebat Fiscus, Ioannem Baptistam Gattum, vt in superiori argumento dicebatur, propinasse Elizabethæ propriæ vxori puluerem quendam venenosum, vt eam è medio tolleret, & notam habere dicebat se illius pulueris compositionem; dubitabatur ergò an puluis ille verè esset venenum, & aptum occidere mulierem, & Medico docto quidem pro Fisco scribente, & affirmatiuè respondente, nos contrarium tuebamur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum dicitur non solùm noxium, sed etiam salubre medicamentum.*
2 *Antimonium venenositate caret.*
3 *Sabina non est venenum.*
4 *Non sunt necessariò venenosa quæ fœtum aut expellunt, aut etiam occidunt.*
5 *Oleandri folia non sunt venenosa.*
6 *Stercus columbarum non est venenum.*
7 *Borax est species Nitri, & non est venenum.*
8 *Venenum dicitur id, quod semper tale est.*
9 *Totum est aggregatio partium.*
10 *Nihil dat quod non habet.*
11 *Medicamenta sterilitatem inducentia licet aliquandò propinare.*
12 *Temporanea venena nullo manifesto signo se produnt.*
13 *Temporanea venena ex Tabefacientium genere omnia sunt.*
14 *Nulla signa certa antecedentia dantur propinati veneni ad Medicos pertinentia.*
15 *Plura dantur signa antecedentia, quæ symptomata ab ingenito veneno prodire demonstrant.*
16 *Nulla signa dantur certa distinguentia inter venenum ingenitum, & venenum propinatum.*
17 *Ad venena administrata, maximè si reiterentur, absque dubio mors succedit.*
18 *Depilatio est signum familiarissimum assumpti veneni in iis, qui ab ipso veneno euadunt.*
19 *Venena, nisi occidant, relinquunt semper insignem aliquam noxam, & morbos diuturnos.*

Nisi facti euidentia, super qua totum suæ intentionis fundamentum facit Fiscus, illique adhærentes, tam apertè, ac tam perspicuè demonstraret, puluerem illum, quem exhibuisse prætendit Fiscus Ioannem Baptistam Gattum propriæ vxori ad eum finem & effectum, vt eam de medio tolleret,

non fuiſſe venenoſum, ego quidem informationi, ſeu potiùs volumini Phyſici ex aduerſo ſcribentis dato, longioribus ſatisfacerem, ac ſingulis quibuſque occurrerem, pluribuſque commonſtrarem, pulueren illum, dato quod à Gatto fuerit cum effectu propriæ vxori exhibitus, venenoſum non fuiſſe, ſtrictè accepto veneni nomine, quo tamen non modò noxium, ſed etiam ſalubre medicamentum denotatur, vt per *l. Qui venenum. ff. de verb. ſignif.* & per noſtros, vt per Guainerium *lib. de ven. cap. 1. in princ.* Valerio. *lib. 3. loc. comm. c.* 18. & per alios, ſed quia ipſa experientia ex facto emanans tantùm per ſe operatur, vt non obſtantibus quibuſcunque in tam prolixo diſcurſu deductis, quamlibet anſam contradicendi Fiſco, & adhærentibus adimat, breuioribus erit agendum.

Conſtat autem de experientia prædicta ex iis ipſis, quæ Fiſcus, & adhærentes probata, & confeſſa exiſtimant, nempè quòd puluis ille non ſemel, aut iterum propinatus, ſed pluriès repetitus, non in vna perſona, ſed in pluribus; non in homine ſolùm, ſed in aliis quoque animalibus, non in ſanis tantùm, ſed in debilibus, & valetudinariis, immò & in infirmis, non modò in ſaturis, ac cibo repletis, ſed in jejunis, ac famelicis, nunquam aliud operari potuerit, quàm vomitum excitare, & ventrem ſoluere, quæ accidentia etiam à leuioribus, & ſaluberrimis medicamentis cum anxietudine, & dolore, & animi defectu interdum quotidiè excitari obſeruamus. Atque id tantummodò ſatis ſuperque eſſe deberet ad probandum, puluerem, de quo agitur, non fuiſſe venenoſum; nam qua jam vlteriori experientia vti licet ad id probandum, ſi toties in vſum conuocatus in tot perſonis tot conditionibus intèr ſe differentibus, nunquam veneni effectus producere potuit?

Verumtamen, cùm in informatione pro Fiſco data, multa opponantur, contrà prædictum puluerem, & maximoperè inſiſtat D. ex aduerſo ſcribens in probanda venenoſitate ſimplicium medicamentorum, ex quibus puluerem illum conſtare Fiſcus præſumit, idcircò ſatiùs erit ejus ordine ſeruato probare concludentiſſimè omnia, ac ſingula medicamenta puluerem, de quo ambigitur, componentia, quacunque venenoſitate, ac quacunque deleteria facultate carere, & deinceps talem puluerem ex ipſis compoſitum non modò non poſſe eſſe venenum, ſed nullo modo poſſe interimere, ſi rectè, & cum debita cautione adminiſtretur.

Primò ergò præſumit Fiſcus in compoſitione hujus pulueris recipi antimonium, quod & ſtibium, & ſtimmi aliàs dicitur, & de hoc plura deducta ſunt in informatione aliàs ad hunc effectum data, quam ſi reaſſumere Illuſtriſſimus Dominus non grauetur, ſatis erit pro nunc legendum proponere Baptiſtam Codronchium non ſpernendæ auctoritatis Medicum *in libell. de Antim.* in quo acerrimè pro veritate tuetur, Antimonium omni venenoſitate carere, neque occulta, neque manifeſta qualitate noxium eſſe; quod multò meliùs probat quotidiana experientia, cùm ſæpiſſimè Antimonium etiam non præparatum ſine vllo vitæ diſcrimine exhibeatur, vt Matthiol. *in Dioſcor. lib. 5. de Mat. Med. cap.* 59. & idem Codronch. *vbi ſup.* & alij docent. Quòd ſi in nonnullis Medicorum celeberrimis collegiis, & vniuerſitatibus Antimonij exhibitio interdicta ſit iis, qui quocunque modo Medicinam exercent, dummodò Doctoratus lauream non ſint conſecuti, id non aliundè factum eſt, niſi quia hoc medicamentum temerè exhibitum, & abſque cautione debita, fortiter ſuprà, & infrà expurgat, ita vt ob id illud aſſumentes, de vita periclitari poſſint, non quòd verè venenum ſit, vt probatum eſt.

Sequitur porrò in ordine medicamentorum præſumptum puluerem componentium, herba quædam Sabina dicta; hanc multis nominibus Auctores vocitant; nam alij appellant Nerion, alij Arathy, nonnulli Baryton, vt Apuleius, alij Bratheon; vt Æmilius Macer, quam nullus vnquam Medicorum, qui de ea verba fecerunt, eſſe venenoſam determinarunt. Videndus Dioſcorid. *lib. 1. de mat. Med. cap.* 88. Galen. *lib. 6. de ſimpl. Med. fac. litt. B.* Paulus Æginet. *lib. 7. litt. ead. & alij*: quinimmò tum præcitati, tum alij Auctores Sabina ad multa vtuntur in potu, vt ad menſtrua cienda, Trotul. *de morb. mul. c.* 2. Paul. *vbi ſuprà.* Montuus *lib. 1. Anaſceues morb. tom. 3. cap.* 41. Fumanell. *de med. compoſit. cap.* 55. Piſo *lib. 3. de cur. morb. cap.* 56. Mercurial. *lib. 2. de morb. mul. c.* 3. Balduin. Ronſſeus *de Hum. vit. prim. cap.* 18. & ne ſingulos recenſeam, dicam omnes Sabina tutiſſimè ad prædictos affectus vti, immò frequenter ejus exhibitionem laudat Macer, ad mortuum fætum expellendum, quin & ad Icteritiam, Sabinam cum vino, & melle propinant, Plin. *lib. 24. nat. hiſt. c.* 11. Apuleius *de virt. herb. c.* 86. Ruell. *de nat. ſtirp. lib. 1. c.* 59. Barus *lib. 15. c.* 9. & ejus quoque ſuccum ad facilitandum partum laudat Fauentin. *in ſua Empir. cap.* 45.

Neque ex eo, quòd abortum faciat, & fætum viuum aliquandò interimat, & mortuum validiſſimè expellat, vrinam, & ſanguinem eliciat, deducere poſſumus, eam eſſe venenoſam, nam mille alia medicamenta ſunt, quæ eoſdem effectus, & valentiores præſtare ſolent; & tamen non modò ab omni venenoſitatis ſuſpicione ſunt libera, ſed innocentiſſima ſunt, quorum ſilua extat apud Rei herbariæ Scriprores, apud quos Pulegium, Centauream, Artemiſiam, Dictamnum, & alia his innocentiora, fætum expellere valenter comperies; nec tantùm expellere, ſed etiam viuum interimere, vt amara omnia, etiam ipſas innocentiſſimas Amygdalas, & in ſumma omnia menſtrua prouocantia, ipſumque in cibis familiariſſimum Petroſelinum abortum facere docent: neque enim hi effectus expellendi, vel etiam interimendi fætum, vrinam, vel etiam ſanguinem per vrinæ vias ciendi, veneni propriè operatio eſt, ſed omnia à tenuitate medicamentorum originem habent, vt omnibus in confeſſo eſt, & videndus præ cunctis Gal. *in lib. de med. fac.*

Folia престереà Oleandri, qui eſt tertius in ordine quæ tam venenoſa facit Dominus ex aduerſo ſcribens, venenoſa non eſſe claſſici ipſi Auctores manifeſtum faciunt. Dicitur verò Oleander aliàs Rhododendron, & Rhododaphnes, & Roſago, & Nerion; de quo tam Dioſcorid. *lib. 4. cap.* 77. quàm Plinius *lib. 16. cap.* 20. & alij Antiquiorum, & ex Recentioribus. Ruell. *de Nat. ſtirp. lib. 1. cap.* 125. hæc docent. Oleander Iumentis, Capris, & Ouibus venenum eſt; Idem Homini contrà ſerpentium venena remedium; Miror, inquit, Plinius, folia ejus Quadrupedum venenum eſſe, Homini verò contrà ſerpentes præſidium, Ruta addita, & vino pota. Quòd ſi Galenus Rhododaphnen tota eſſentia venenum eſſe dixit, aliud quid per Rhododaphnen intellexiſſe dicendum eſt, quia experientia valere illum ad ſerpentium venenum, docet Mattiol.

thiol. *in com. ad lib.* 4. Dioscor. *cap.* 77. qui hanc contrarietatem inter hos celeberrimos Medicos soluere idcirco nititur, volens Oleandrum remedio quidem esse his, qui à serpentum veneno sunt infecti, vt experientia forte confirmauit, sed his, qui non sunt commorsi, venenum esse; hoc tamen gratis à Matthiolo dictum esse ex ipsomet patet.

6 Cæterum stercus Columbinum ob id, quod cutim exulceret, & calidissimum sit, venenosum putat Dominus ex aduerso scribens, at idem dicat necesse est de Pipere, de Allio, de Cæpis, de Sinapi, & similibus, cum omnia hæc, & alia his mitiora, & calidissima sint, & cutim exulcerent. sed neque ob id, quod stercus sit, neque ex hoc quod sit calidissimum, venenum idcirco est, nam alia stercora Columbino in calore non cedentia per os summa cum securitate assumuntur, vbi morbus id remedij exposcat. Caprinum stercus datur in potu Ictericis. Dioscorid. *lib.* 2. *c.* 72. Serapio *de simplic. c.* 443. stercus Aprugnum datur ab iisdem ad sanguinis rejectiones. datur item in potu Gallinaceum, Caninum, Lupinum ad colicos dolores, & alias infirmitates apud eosdem. stercus quoque Accipitris datur in potu, quemadmodum & Falconis ad partum accelerandum; Piso *de cur. morb. lib.* 3. *c.* 55. datur & Equinum ad eundem effectum, vt tradit Fumanell. *de comp. med. cap.* 55.

Sed quas turbas, Deus bone, de Borace mouet idem Dominus pro Fisco scribens? qui tamen hallucinatur cum vult Boracem esse Antiquorum Chrysocollam, & detegitur ejus hallucinatio à Fallopio *in lib. de Metall. & Fossil. cap.* 31. *in f.* cujus auctoritati multo magis, quam prædicti Domini scribentis pro Fisco deferendum videtur: nam Fallopius concedit quidem Boracem ab effectu vocari Chrysocollam, quia vt Chrysocolla Aurum conglutinat, negat tamen, & probat etiam non esse 7 Boracem vnam eandemque rem cum Chrysocolla, nam Borax est species Nitri, & dicitur Borax, quasi Bausach., quod nomen apud Arabes Nitrum significat, Cæsalpin. *lib.* 1. *de Metall. cap.* 20. at Nitrum quotidie per os propinatur absque vllo periculo, & extant pillulæ quædam celeberrimæ Alexandri Tralliani ex Nitro ad morbos tam calidos, quam frigidos juncturarum laudatissimæ. Sed quomodocunque sit Borace vti nos Medicos quotidiana docet experientia tutissime, immo vel in caniculis ipsis parturire non potentibus ipsa Borax aliquando, & absque periculo datur, vt mihimet ipsi experientia constat. sed & hoc medicamento audacter vtuntur classici Medici Recentiores. Fallop. *de Metall. & Foss. vbi sup.* Fauentin. *in Empir. cap.* 47. Montuus *in Anasconc. morb. tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. Mercurial. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Roderic. à Castr. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 6. & alij permulti, quos congerere superuacaneum puto. Si qui autem Medici dixerunt, Boracem esse venenum, hoc non intellexisse de hac Borace officinarum credendum, est, sed de Chrysocolla, aut dicendum, illos voluisse esse venenum, largo modo sumpto veneni nomine pro medicamento valido, & quod incaute sumptum maxime nocere possit, & quia medicamentum est, quo Abortus procurari potest, ad quod est valde potens & idcirco connumeratum est inter venena, quæ prohibentur vendere Aromatarij absque Medicorum licentia, vt Antimonium. At non idcirco Borax venenum est, sicuti neque alia multa prænominata medicamenta, quia eorum aliquando multa vtilitas est, venenum autem dicitur, quod semper tale est, id est, semper noxium est, 8 Baccius *in prolegom. Venen. cap. seu artic.* 6.

Consideratis vero jam singulis simplicibus; ex quibus puluis ille, de quo ambigitur, componebatur; jam considerandum venit totum ipsius pulueris compositum; ac certum quidem est, quod cum totum sit aggregatio partium, Arist. *lib.* 1. *Phys. tex.* 17. & alibi; partes autem hoc totum compo- 9 nentes ab occultæ venenatæ qualitatis suspicione sint immunes, vt probauimus, totum quoque compositum ea suspicione vacabit, nihil enim dat id, 10 quod non habet. *Facit. l. Nemo plus Iuris. ff. de reg. Iur.* ex nostris Plato *in lib. de Nat. hum.* cum ergo partes nullam habeant venenositatem, non poterunt illam communicare toto, quod ex ipsis componitur: sequitur ergo non obstantibus quibuscunque tam prolixè deductis, puluerem præsumprum nullo modo fuisse venenosum.

Ac profecto, si pro veritate, & omni Animi affectu semoto, sententia ferenda sit, non modo ex dictis pronunciabimus, puluerem hunc non fuisse venenosum; sed præterea videbimus, à Medico, qui illum composuit, rite, ex arte, & debita cum ratione fuisse compositum, vt eo tanquam salubri medicamento ad nonnullas ægritudines vteretur: Medici enim intentio ea fuit, vt medicamentum componeret valde exiccans, ex quo duos sibi effectus promittere posset, vnum juuandi conceptionem in his fæminis, quæ vteros humidiores habent, & ob eam caussam non concipiunt, vnde vt concipiant valida exiccatione egent; cum pateat non paucas ob excedentem Vteri humiditatem steriles esse, juxta Hippocr. sententiam *lib.* 5. *Aphor.* 45. *&* 62. alterum effectum conceptionem impediendi in iis, in quibus expediebat, *vt infra.* Cum ergo in cujusuis medicaminis compositione id sibi proponere debeat Medicus, vt aliquod præcipuum medicamentum, ex quo primario effectum, quem intendit, sperare possit, pro basi compositionis constituat, dehinc alia, quæ ad eandem intentionem colliment, vel virtutem medicamenti adaugeant, vel vitium, si quod habeat, corrigant, vt Doctores omnes, qui de Medicamentorum compositione agunt, luculenter docent, patet intentionem hujus Medici non fuisse personas venenandi, quia nullum elegit medicamentum, quod à proprietate, & cum certitudine id operari possit, vt jam probatum est. Neque ejus intentionem fuisse asserendum est, vt homines interimeret, vel irremediabilem vomitum procurando, vel superpurgationem exitialem excitando, vel vrinam acriter ciendo, vel etiam sanguinem; quia si horum aliquid sibi proposuisset, non miscuisset inuicem medicamenta, quæ possent sibi in iis operationibus impedimento esse; nam in hoc puluere quædam medicamenta sunt diuretica, & menstrua prouocantia; quædam autem ventrem soluentia; quædam vomitum proritantia, quæ operationes in tantum sunt sibi contrariæ, vt vna aliam omnino impediat, quia Naturam distrahunt ad contraria, & hoc recte à Medico, quicunque ille fuerit, factum est, quia ex hoc medicamento nullam hujusmodi operationem requirebat, sed solummodo exiccationem, & idcirco cæteras operationes contrariis inter se medicamentis obtundere, ac impedire studuit.

Vlterius si in componendo hujusmodi puluere Medicus intentionem habuisset vtendi eo pro ve-

nemo mortifero, celasset quantum potuisset odoris molestiam, & saporis displicentiam, quæ ex tali medicamento resultare poterat, vt fraudem celaret, neque addidisset alia pejoris saporis, & odoris, vt ad Antimonium sabinam, & oleandrum, & stercus columbinum, nam non defuissent multa, quæ & saporem minus ingratum, & odorem minus molestum huic medicamento conciliassent. Præcipua ergo Medici, quæ hunc puluerem composuerat, intentio ea fuit, vt jam dictum est, vt haberet medicamentum validum existens, vtrique proposito scopo satisfaciens, nempe & ad exiccandos vteros in iis, quæ præhumidos habebant, & idcirco non concipiebant, & ad impediendam conceptionem, sterilitatemque inducendam in his, quæ in partu euidenti, ac certissimo periculo exponebantur, vt in casu nostro, in quo Elizabetha potionata præsumpta ex partu mirum in modum affligebatur, & in vitæ 11 discrimen veniebat; nam licere hæc Medico extra conceptionem præbere docet abunde Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 11. & alij Antiquiorum, & Recentiorum.

Hanc ergo duplicem intentionem Medico sibi proponente, medicamenta omnia elegit maxime exiccantia quoad passiuas qualitates, quoad actiuas vero partim frigida, vt Antimonium, partim calida, vt cætera, adhoc vt minor esset caliditas, quam siccitas, quippe cum Antimonij frigiditas caliditatem cæterorum contemperaret, vnde ex hac compositione medicamentum emergebat valde exiccans, quod effectum sibi propositum Medico promittebat; nam medicamenta valde exiccantia, intemperiei humidæ vterorum facile per contrariam qualitatem subuenire possunt, & quandocunque oportunum sit etiam sterilitatem inducere, quia, vt Hippocr. *lib.* 5. *Aphor.* 62. & Galen. *in comm.* firmabant, vbi vterus valde exiccatus est, semen in eo ex defectu alimenti corrumpitur, dissipaturque, veluti in sabuloso loco projectum semen nullum fæliciter nascitur, sed ocissime contabescit: præterquam quod hujusmodi valde sicca medicamenta venerem cohibent, & semen extinguunt, eodem Galen. *teste lib.* 8. *de simpl. med. fact. litt. O.*

Cum ergo pateat ex his, quod Medicus quicunque ille fuerit, qui præsumptum puluerem composuit, non habuerit intentionem vtendi eo pro veneno malo, & in damnum humani generis, sed tantum in ejus commodum, & vtilitatem, manifestum inde fit, dato etiam, quod Ioan. Bapt. Gattus illum Elizabetæ suæ vxori propinauerit, prout Fiscus, ejusque adhærentes contendunt, non potuisse illum habere intentionem venenandi propriam vxorem, sed tantummodo illam à præsenti ærumna subleuandi, & à mortis discrimine liberandi, nam alias non vsus esset hoc medicamento vere non venenoso, sed aliis, ac validis, ac vere venenosis, maxime cum pluries expertus esset, vt Fiscus præsumit, prima, secunda, ac tertia vice speratum effectum non successisse ex hujus administratione, & ideo, nisi lapide obtusior fuisset, medicamentum mutasset, & valentius exhibuisset.

Nec valet ad hoc id, quod Dominus ex aduerso scribens objiciebat, nempe quod Ioan. Bapt. desiderabat vxorem lento veneno perimere, nam hoc gratis dictum est, & miror docto viro, quicunque ille fuerit, hæc in mentem venisse, & è calamo ex-12 cidisse, cum pateat venena temporanea non modo non excitare tam sæua symptomata, vt Fiscus ab hoc medicamento excitata præsumit, sed nullo manifesto signo sese prodere, nisi lentam, ac non remissibilem febriculam inducendo, sensimque humidum primigenium depopulando, & natiuum calorem destruendo: nam temporanea omnia, ac sin-13 gula venena, nempe quæ longo tempore post eorum exhibitionem interimunt, ex tabefacientium genere esse docet Cardan. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 22. & alibi, & ipse Dominus ex. scribens.

Præterquam quod Ratio id ipsum suadet, primo, quia cum tam sæuis symptomatibus, vt à Fisco, & adhærentibus in casu nostro asseritur, nequaquam potest hominis vita ad longum tempus protrahi. Secundò, quia qui temporanea, & lenta venena propinant, id primum student, vt veneni vis nullo modo detegatur, cum ad fraudem contegendam, tum vt veneni vis non detegatur, alias suo fine frustrarentur, cum potionati, si id cognoscerent, facile remediis, & antidotis veneno occurrerent maxime in principio; at vbi tam terribilia symptomata conspicua fiunt, vis veneni se manifestissime prodit; & miror Dominum ex aduerso scribentem sibimetipsi tam aperta fronte contradicere, volentem Ioan. Bapt. Gattum habuisse intentionem venenandi vxorem lento veneno, vt sine signis venenationis occumberet, prout omnia lenta venena operari dicit, cum alia ex parte tam multa accidentia ex præsumpto propinato veneno adfuisse inculcet.

Denique, vt ad ea respondeamus, quæ de signis venenorum pro Fisco adducuntur, distinguamus ea illa eadem distinctione, qua vsus est præfatus Dominus ex aduerso scribens, hoc est in antecedentia, concomitantia, & consequentia; omnibusque rite perpensis, clare patet, ea omnia, & singula, & præsertim quæ euidentiorem probationem facere possent, prorsus abesse, & breuiter ad ea omnia, quæ pro fisco proponuntur, respondemus, quoad antecedentia, nempe odium Ioan. Bapt. versus vxorem, & consuetudinem delinquendi, dicimus hanc considerationem ad Medicum non pertinere, & bene his ii, ad quos pertinet, satisfacient. Illud certum est, quod quemadmodum nulla signa ante-14 cedentia dantur propinati veneni ante ejus assumptionem, nisi quædam, quæ præsumptiones proprius, & conjecturæ ab extra vocanda sunt ad Iurisconsultos pertinentia, sic è contra plura dantur, 15 quæ ex veneno assumpto præsumpta ab ingenito prouenire demonstrare possunt, vt erat in casu præsenti, status valetudinarius ipsius Elizabethæ, & morbosus corporis apparatus, & alia alias deducta, quæ operantur, vt potius ingeniti, quam assumpti veneni præsumptio vigeat. Galen. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. Cardan. *lib.* 2. *de Venen. cap.* 2.

Quoad signa vero concomitantia, licet plura deducantur in informatione pro Fisco data, certum tamen est, neque omnia, neque si plura, & majoris momenti adfuissent, commonstrare certo potuisse, venenum fuisse propinatum, non autem ingenitum, cum non dentur alia signa certo distin-16 guentia inter venenum ingenitum, & propinatum, vt concordant tam Iurisconsulti, quam Medici. Bossius *in pract. crimin. tit. de del. num.* 15. Caball. *de omni gen. homic. num.* 621. Guazz. *in tract. ad def. Resor. def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *lib.* 1. & inter Medicos Cæsalpin. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. Codronch. *in method. testif. cap.* 6. & alij, vnde quantumuis sese defatiget, atque exagitet Dominus ex aduerso scribés ad probanda hęc accidentia, siue hæc signa, quæ in Elizabetha conspicua

ſpicua fuiſſe dicuntur, ab adminiſtrato veneno originem habuiſſe, nunquam certò deducere poterit hanc concluſionem, vndè vt prolixitatem odioſiſsimam euitemus, hac ſola reſponſione ſatisfactum volumus quibuſcunque ex aduerſo adductis circà ſigna concomitantia veneni.

Tandem circà ſigna conſequentia ſupplicamus, magnam haberi conſiderationem, hæc enim maximi momenti ſunt, & ſicuti vbi præſentia ſunt, infallibilem faciunt aſſumpti veneni præſumptionem, ſic vbi abſint, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem adimunt. Ac primò inter hæc ſigna eſt ipſa mors, 17 hæc enim vt plurimum ſuccedit ad venena adminiſtrata, & præcipuè ſi fuerint reiterata; vt in caſu noſtro, nam tunc ſuum effectum abſque dubio ſortiuntur, vt Cardan. *lib.* 1. *de venen. teſtatur.* At Elizabetha ex præſumpto poculo non obiit, etiam ſi præſumatur pluries eidem perſonæ, aliiſque non ſemel exhibitum, etiam caniculis, ac felibus, quorum omnium animalium nullum peremptum eſt, ergò ab hac iterata experientia docemur, hunc puluerem venenum non fuiſſe.

Sed etiamſi mors ad propinatum venenum non ſuccedat, non deſunt pleraque ſigna, quæ ab ipſo veneno adminiſtrato ſemper relinquuntur, quæ de neceſſitate adeſſe oportuit in caſu noſtro, in quo idem venenum præſumitur vni, eidemque perſonæ toties fuiſſe propinatum, ac primò Nicol. Flor. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 8. & Cardinal. Ponzett. *lib.* 2. 18 *de venen. cap.* 8. & alij permulti affirmant, Depilationem eſſe ſignum familiariſsimum iis, qui à veneno adminiſtrato euadunt, & maximè vbi venenum erodentem habuerit facultatem, vt in hoc veneno propinato ſupponitur extitiſſe, vel ipſo D. exaduerſo ſcribente id firmante, at hoc ſignum in Elizabetha omninò abeſt, & in nullo alio ex iis apparuit, quibus idem venenum pluries propinatum præſumitur quod Aduerſarij negare non audent.

Prætereà Cæſalpin. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. & alij voluerunt: quòd venena, quæ ſuum effectum omninò non ſortiuntur, quia non occidunt, ſemper inſignem aliquam noxam, & diuturnos morbos inferant, & hoc quia quatenùs talia calori noſtro naturali inimiciſsima non ſolùm cum in corpore exiſtunt illum deſtruunt, ſed cum exuperantur, relinquunt intemperiem aliquam cum impreſsione occultæ qualitatis nocentem; at in caſu noſtro tantum abeſt, vt ij, qui hunc puluerem aſſumpſiſſe creduntur, morbo aliquo afficiantur, aut aliquam inſignem adhuc corporis noxam perſentiant, vt è contra omnes, ac ſinguli pancratice valeant; quin etiam Marta, quæ per tres continuatos dies puluerem aſſumpſiſſe dicitur, deinceps vtero concepit, quod valetudinariis, & infirmis mulieribus non facilè euenire notum eſt. Facit Hippocr. auctoritas *lib.* 5. *Aphor.* 62. & pluries alibi, & pro Iuriſconſultis facit *Rota in Rom. ſociet. off. Ven.* 11. *Ianuarij* 1619. *coram Card. ſacrato.* & ex his concludendum, puluerem, de quo agitur, vel nullo modo fuiſſe exhibitum iis, quibus exhibitus præſumitur, vel nequaquam fuiſſe venenoſum.

CONSILIVM XIV.

Eidem Domino Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

Inter alia medicamenta, ex quibus præſumebatur conſtare pulvis, quem ad venenandam propriam vxorem Elizabetham exhibuiſſe volebat Fiſcus Ioannem Baptiſtam Gattum, erat Antimonium, de quo peculiariter dubitabatur; An eſſet venenum, nec ne, volente eodem Fiſco, & ejus adhærentibus, venenum omninò eſſe, repugnantibus nobis pro parte Ioan. Baptiſtæ ex ſequentibus.

SVMMARIVM.

1. *Antimonium nullam habet venenoſitatem.*
2. *Antimonium reſpectu manifeſtarum qualitatum venenum non eſt.*
3. *Antimonium non eſt venenum ab occulta qualitate, vel à tota ſubſtantia.*
4. *Venena à tota ſubſtantia noxia non poſſunt vllo modo ad benignam naturam reduci.*
5. *Antimonium vomitum validè proritat.*
6. *Antimonium non eſſe venenum ab effectu probatur.*

1 QVia immeritò dubitatur de hoc, cùm nullus Auctor fide dignus hoc in dubium reuocauerit, ac nunquam vel in enarrandis ipſius Antimonij facultatibus, vel in enumerandis venenis, de ejus venenoſitate quicquam muſſitauerint, quod nullo modo præteriiſſent, ſi haberet vel minimam veneni ſuſpicionem, vel veneni accidentia aſſumptum produceret. Immò qui diligentiſsimè omnia, & quæcunque venena etiam minima, & nulla conſideratione digna congeſſerunt, vt ſulphur eſt, Adamas, Lauri baccæ, Nux rancida, Magnes, Scammonea, Agaricus, & alia etiam his inferiora, nihil de Antimonio meminerunt, quòd omni venenoſitatis ſuſpicione ſit prorsùs exſpoliatum, &, ſi libet, videri poſſunt Gal. *in l. de med. ſimpl. & de comp. Medic.* Dioſcorid. *lib.* 6. *Plin. lib.* 32. *cap.* 6. Paul. *ſua Med. lib.* 5. *cap.* 3. Act. *lib.* 3. Auic. 4. *tract.* 1. *ſumm.* 1. Raſ. *lib.* 8. *ad* Manſor. Conciliat. *de venen.* Guain. *de venen. cap.* 8. Ardoin. qui affluentiſsimè de omnibus agit *lib.* 2. *de venen.* & ex Recentioribus Cæſalpin. *lib.* 3. *ſua pract. cap.* 50. Paræus *lib.* 20. *cap.* 31. & alij permulti, ſed & qui de natura Antimonij ex profeſſo loquuntur, nullam in eo venenoſitatem animadnerterunt, vt dixi, ſed ſolùm refrigerationem, exiccationem cum adſtrictione. Vide Dioſcorid. *lib.* 5. *cap.* 54. *Plin. vbi ſuprà Aet. lib.* 2. *cap.* 72. Paul. *lib.* 7. *litt.* 5. Cæſalpin. *de Metall. lib.* 3. *cap.* 9. & ad vtramque concluſionis partem euidentiſsimè probandam, vide Codronch. *in libell. de Antim.*

Deindè ſi Antimonium venenum eſt, vel lædit manifeſtis qualitatibus, vel occultis, & à tota ſub-

stantia (vt prudenter deducit idem Codronch. 2 ibid.) vel ambabus simul. Non manifestis qualitatibus, cùm hæ in Antimonio non sint insignes, nequè in excessu, nam frigidum est, & siccum in gradu secundo cum adstrictione, vt patet ex Auctoribus jam suprà citatis; adde quòd si his operaretur, apparerent in nocendo earum effectus, tales essent vehemens adstrictio faucium, & gutturis, strangulatio, vrinæ suppressio ventris stipticitas, stomachi grauitas, & refrigeratio, intestinorum dolores, vocis & respirationis oblæsio, & alia adhunc modum, at hæc ab Antimonio non prouenire satis perspectum est, ergò ratione primarum & manifestarum qualitatum, Antimonium non est venenum,

3 Sed neque occulta qualitate, & à tota substantia 4 Antimonium est venenum, quià medicamenta, aut venena hujusmodi non possunt reduci per quamuis Præparationem, aut repurgationem ad benignam naturam, nequè omittere possunt id, quod ab intrinseca forma sortita sunt, ita vt quomodocunque exhibeantur, & in quacunque quantitate semper mortifera sint. At verò Antimonium dari etiam sine præparatione vlla, & sine repurgatione absque vllo vitæ periculo, & cum præparatione etiam in notabili quantitate ad corpora expurganda, & ad difficiles, & rebelles ægritudines edomandas non est, qui nesciat. Matthiol. *in lib.* 5. Dioscorid. *de mat. med. cap.* 59. Codronch. vbi suprà, & omnes, qui de Antimonio ex professo verba faciunt.

Sed nequè simul manifesta, & occulta qualitate Antimonium est venenum, quià eædem rationes simul vrgent, ac multò euidentius probant nullo modo illud esse venenum.

Verum ex abundanti concesso etiam cuicunque, Antimonium venenum esse, tamen illud certum est, & negari non potest, non esse ex iis venenis, quibus ad enecandos homines vti quis possit: ratio est in promptu, quià cùm vnica spes sit in his, qui potionati sunt, & venenum hauserunt, vt ipsum quàm celerrime è corpore vomitu expellant, Antimonium vomitum promptissimè, ac validè ex- 5 citare quiuis nouit, & notant omnes DD. de eo verba facientes; itaquè etiam si venenum esset ob hoc ipsum quòd ad sui expulsionem illicò hominem cogat, non posset hominem interimere, nequè enim in stomacho tantò tempore moram trahit, vt ejus virus sanguini per venas, & arterias communicari possit, & ad cor ipsum peruenire.

Ac deniquè ab effectu probatur, Antimonium 6 non esse venenum, quià quicunque Antimonium sumpserunt, & ex ejus vi occubuerunt, nunquam mortui sunt cum accidentibus veneni, sed ex simplici tantummodò superpurgatione, vt experientia docet, at si ob hoc, nempè quod superpurgationes letales excitare possit Antimonium, venenum est, certè & scammonium, & Agaricus, & cætera etiam benigniora, & innocentissima medicamenta venena erunt, cùm omnia possint præter modum vsurpata lethales superpurgationes inducere, nam & ipsum Antimonium tunc solummodò tales excitat superpurgationes, cum in excedenti quantitate assumitur, aliàs nequaquam. Non sufficit ergò hoc ad determinandum, Antimonium esse venenum, sed necesse est, si venenum sit dicendum, vt ab ejus propinatione appareant accidentia illa, quæ ad venenum vel à tota substantia, vel manifestis qualitatibus noxium succedere solent.

CONSILIVM XV.

Eidem D. Renato Monreau

ARGVMENTVM.

Cum N. N. Tonsor sanus degeret, cum amico affluentiùs pransus est. A comestione nonnullis elapsis diebus, sensim in Icteritiam, seu Regium morbum incidit, ac procedente tempore, totum illi corpus virore defædatum est. Hinc, nulla cura adhibita, in fatuitatem, & dementiam lapsus est; ac tandem vitam cum morte commutauit. Cadauere adaperto, Intestina tumefacta apparuerunt, & coloris citrini, Pericardium omni humiditate destitutum, sanguis in Cordis ventriculis congelatus, & ipsius Cordis substantia praui coloris, caput tumefactum, labia admodum grossa, Pulmones coloris citrini, & secundum alas nigricantes, ac Mediastino, & Pleuræ adhærentes; Lien mollis, ac diffluens, & alia nonnulla signa attestantia veneni propinationem. P. in quem reatus suspicio cadebat, à fisco in carcerem detrusus est, & quæsitum pro veritate ab ipso fisco est, An N. N. ex propinato veneno, vel ex ingenito, & intrinseco aliquo morbo occubuisset, & respondi.

SVMMARIVM.

1 *Præsumptio propinati veneni ex antecedenti statu Ægrotantis est magni momenti.*
2 *Concomitantia signa quomodò propinatum venenum attestantur.*
3 *In veneno propinato accidentia superuenientia nullum ordinem seruant.*
4 *In veneno propinato non solet adesse febris, vt in ingenito.*
5 *Venenum aut est corrodens; aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde, & tabefaciens.*
6 *Venena externa vel sunt præsentanea, vel temporanea.*
7 *Temporaneum venenum lentum est, & ex genere Tabefacientium.*
8 *Data caussa disposita ad agendum in patiens dispositum ad patiendum, necessariò sequitur effectus.*
9 *Signa assumpti veneni in ipsa assumptione apparentia, sunt magni momenti existimanda.*
10 *Accidentia ex propinato veneno prouenientia, cum impetu apparent, contrà ex veneno ingenito.*
11 *Fatuitas ex morbo Regio mala.*

Non

Non immerito dubitari videtur, an N.N. ex propinato veneno objerit, nec ne, cum pro affirmatiua opinione tot adsint conjecturæ, at præsumptiones non numero solum, sed etiam pondere vrgentissimæ: nulla enim signa desiderari videntur aut ex Antecedentibus, aut ex concomitantibus, aut ex subsequentibus, quæ propinati veneni suspicionem facere, ac mirum in modum augere possint. Ac pri- 1 mò vrgentissima videtur ea præsumptio, quæ ex antecedentibus desumitur, ac maxime ex statu ejus, qui venenum hausisse dicitur; si enim status hic secundum Naturam fuerit, & vires constent, & errata inuictus ratione saltem insignia non præcesserint, irrepente subitaneo, præcipiti, ac pernecabili morbo, facit fere plenam probationem propinati veneni, cum hac sola conjectura fisus Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* & cum eo DD. omnes de ejus rei certitudine non hæsitanter pronunciauerint, quæ conjectura cum in casu nostro vigeat, cum N. N. immediate ante præsumptam veneni acceptionem optima sanitate frueretur, & viribus constaret dicendum, eam non modo maximopere vrgere, sed concludentissimam de tali veneni propinatione probationem facere.

2 Nec minus vrgere firmandum est, eam præsumptionem, quam ex concomitantibus signis elicere possumus; si enim seriem symptomatum, quæ in hoc ægrotante apparuerunt, eorumque naturam, & affligendi modum considerabimus, non nisi à propinato veneno potuisse emergere fatebimur; quippe cum primo fuerint perniciosissima, terribilia, & exitialia, naturamque illico prostrauerint, ac superauerint, quod non verisimile fit accidere potuisse ex Icteritia ab interna caussa procedente, in qua præter corporis immutatum colorem, non solent adesse hujusmodi praua accidentia; immo neque alia vlla consideratione digna, non quidem alia ex caussa, nisi quia humor morbum faciens ab internis ad externa prorumpit, vnde consequens est nobiliores partes à peccante humore liberari, & nullam ex ejus vi noxam percipere.

Secundò si modum aduentus horum symptomatum spectemus, ea non sensim; & ordine quodam, vt in morbis ab interno veneno prouenientibus eue- 3 nire solet, apparuerunt: sed potius cum impetu, & confertim, nulloque ordine seruato, quod in administrato potissimum veneno fieri solet, vt docent Card. *lib. 2. de Venen. cap. 2.* & Bacc. *in Prolog. de Venen. cap. 17. art. 1.* Ac si denique seriem horum symptomatum consideremus, id ipsum clare apparebit, quia in veneno ingenito hæc symptomata nunquam 4 sunt sine febre, contra in veneno administrato, vt in casu nostro, in quo febris adesse non solet, quod ita fieri longioribus probaui *lib. 2. Quæst. Medico-leg. tit. 2. quæst. 8. num. 5. & seqq.*

His addenda signa ex cadauere post Ægri mortem desumpta, quæ & ipsa magni sunt momenti, neque videntur apparere potuisse in cadauere morbo naturali extincto, vt Intestina tumefacta, & coloris citrini, cordis substantia praui coloris, & alia in historia morbi enarrata, quæ sicuti propinato veneno sunt familiarissima, & proportionatissima symptomata, ita naturali ægritudini, & maxime Icteritiæ præcipue nulla febre concomitante videntur omnino disconuenientia, & improportionata. Ex quibus omnibus videbatur certitudinem nos habere posse, quod N. N. ex propinato veneno, non autem ex ingenito, aut interno aliquo morbo perierit.

Zacc. qu. Med. leg.

Verumenimverò si res penitius consideretur, & effectus omnes in hoc vsu apparentes suis caussis referantur, contrarium apparebit verius, & omnis suspicio propinati veneni euanescet, quod ex sequentibus fundamentis facile palam fiet. Dicendum ergo primò, quod licet particularium venenorum difficillima sit cognitio, cum alicui propinantur, vt omnes norunt, tamen ea noscere secundum suas species non modo non est difficile, sed facillimum, posito, inquam, quod de propinato veneno certitudo habeatur. Demus ergo N. N. cum effectu assumpsisse venenum à P. sibi clam propinatum, ac per fraudem, tunc dico, quod hujusmodi venenum, aut 5 fuit corrodens, aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde aut tabefaciens (licet hoc cum putrefaciente conueniat, exiccatio enim quædam species putrefactionis est) ad has namque species omnia venena reduci possunt, at hic nullum hujusmodi veneni signum apparet, ergo. Et quod non fuerit corrodens patet, nihil enim apparuit aut ante, aut post, aut in ipsa assumptione, quod pro signo talis veneni desumi possit; quod non fuerit putrefaciens, patet, quia ab hujusmodi veneno maxime patitur primo stomachus, & jecur, cum tamen in cadauere hæc duo viscera nihil omnino læsa apparuerint; quod non fuerit inflammans patet, quia non modo calor nullus adfuit in ipso potionato, sed etiam à febre fuit immunis. Quod non fuerit ex genere congelantium manifestum est, non apparente vllo hujusmodi veneni signo; Quod denique non fuerit tabefaciens, ex ipso successu palam est. Ergo restat, quod N. N. ex morbo potius quodam interno, quicunque ille fuerit, quam ex propinato veneno objerit.

Secundò notandum, quod venena administrata 6 aut sunt præsentanea, aut temporanea; illa subito, & maxima cum vehementia, aut paucorum dierum spatio, hæc lente, ac sensim, & longo post tempore operantur. Modo quod N. N. non assumpserit venenum præsentaneum patet, quia à præsumpta veneni assumptione per plures dies, nempe per vnum supra viginti nullum euidens symptoma, nisi mutationem coloris ipsius cutis passus est. deinceps symptomata sensim apparuerunt; cum primò Ictericus factus sit; post multos vero dies in pejus lapsus fuerit, non fuit ergo venenum hoc præsentaneum. Sed neque dici potest fuisse temporaneum; primò, quia mors nimis propere videretur secuta, temporaneum 7 autem venenum suum opus ad longum tempus retardat, & lentum est in operando. Secundò quia temporanea venena omnia ex Tabefacientium numero sunt. Cardan. *lib. 1. de Venen. cap. 22.* & alibi, at N. N. nullam emaciationem, ne dum Tabem passus est, ne quid simile; remanet ergo, vt non ex propinato veneno, sed ex ingenito, vel potius ex aliquo alio interno morbo fuerit sublatus.

Notandum tertiò, quod data caussa disposita ad 8 agendum, nulloque impedimento ex parte patientis existente, sed potius dispositionibus ad patiendum ex ejus parte requisitis vrgentibus, necessario sequitur naturalis effectus, vt Philosophis est compertissimum. At si supponatur in hoc casu fuisse propinatum venenum, cum hoc sit caussa maxime efficax ad agendum, & nullum supponatur ex parte patientis impedimendum ad resistendum, saltem per tantum temporis spatium, necessario ad illius assumptionem debuit sequi illius veneni effectus, nempe aut Naturæ succumbentia, aut illius pugna

cum veneno, cum tamen neutrum fuerit secutum, eo quod N N. ab assumptione præsumpti veneni, per plures dies incolumis permanserit; dicendum itaque, illud nequaquam ex veneno, sed ab interna aliqua caussa ægrotasse, & ex ejus denique vi periisse.

9 Notandum quartò, aliqua esse signa in potionatis, quæ in ipsa veneni administratione obseruantur, & esse multi momenti, quæ tamen omnia in casu nostro desiderantur: notant enim DD. omnes, venena omnia esse mali odoris, & saporis horribilis, & in assumptione semper nauseam, vomitum, gulæ ardorem, stomachi morsum, & mille alia symptomata excitare, quorum nullum hic apparuit, cum nulla mentio habeatur, quod N. N. à prandio, vel à cœna præsumpta, de talibus vnquam sit conquestus.

10 Notandum quintò, quod, vt supra annuimus, accidentia si ex veneno administrato superueniant, solent cum impetu quodam, ac vehementia apparere, non tolerante Natura vim improuisam ipsius veneni, & procurante summo conatu illud à se repellere, ac superare, contra vero si ab ingenito veneno, & interno morbo eueniant, nam vt plurimum sensim paulatimque & ordine quodam seruato succedunt, juxta illud Hipp. *lib.* 2. *Aphor.* 30. Circa principia omnia debiliora, quia Natura interno veneno ob moram in corpore contractam veluti assuescit: hoc autem maxime ostendit, venenum fuisse ingenitum, vel morbi caussam fuisse internam, quod in hoc casu adeo vrgere videtur, vt veritatem omni ex parte detegat; Nam N. N. præsumptus potionatus sensim, paulatimque flauescere cæpit, nullo alio notabili apparente symptomate; dehinc vero procedente morbo, ac nulla cura adhibita, alia symptomata sese manifestarunt, quæ postmodum exacerbata, tandem morti hominem addixerunt. cum tamen si Icteritia ab externo veneno originem traxisset, contra euenire debuisset, vt primò nempe alia symptomata notatu digna, vt vomitus indesinens, molestia intolerabilis, dolores pernecabiles, lipothymia, syncopis, & alia id genus; dehinc Icteritia, & alia majora, & pejora apparuissent; & ratio est, quia ad effusionem bilis à caussa interna non grauatur; sed potius alleuatur Natura, cum ab humore noxio sese exoneret, idcirco potest ex improuiso aliquando nec præcedentibus aliis symptomatibus sese prodere, at in veneno propinato nequaquam, quia primò, & antequam Hepar lædatur, necesse est lædi stomachum, atque etiam Cor, vnde præcedere debent primò accidentia ad insignem stomachi, & Cordis læsionem necessario consequentia, quod confirmat ipsa experientia, semper enim obseruamus in venenis administratis Icteritiam nonnullos post dies, & post alia symptomata apparere. Cum igitur ex prædictis pateat, N. N. à propinato veneno non fuisse extinctum, sed potius à morbo quodam naturali, vt majorem in modum veritas innotescat, demonstrandum jam, ex quo vere morbo objerit. Ac profecto si obseruare velimus Icteritiæ cujusdam descriptionem ab Hippocr. factam *lib.* 3. *de Morb. num.* 12. *& lib. de intern. affect. num.* 38. apertissime videbimus N. N. non ex alio morbo obiisse, neque ex veneno assumpto fuisse sublatum. Habent ergo Hippocratis verba in prædicto *lib.* 3. *de morb.* hoc modo. *Hujuscemodi morbus Regius acutus est, & cito necat. Color totius mali-corium maxime refert ex viridi pallescens, & quales Lacerti virides, simileque fere corpus est. In vrina quod subsidet velut Eruum fuluum est, & febris, & horror leuis detinet, quandoque etiam vestes ferre non sustinet, sed ab iis mordicatur, & pungitur. Iejuno mane viscera plerumque lacerantur, & si quis eum excitet, aut alloquitur non patitur. Hic fere intra dies quatuordecim moritur, quos si effugerit, conualescit.* Eadem fere habet alio in loco jam *cit. de Intern. affect*, vbi & aliam speciem hujus læthalis morbi, sed longioris describit, quorum morborum signa, si cum morbo, quo extinctus est N. N. æquiparentur, nihil omnino eorum desiderabitur, quæ ad ejus morbi naturam constituendam necessaria existimantur: nam & color corporis, & pruritus, & anxietudo, & viscerum lancinationes, & melancholia, & delirium in vtroque casu sunt conspicua. De febre solum dubitari poterat, quam in suo morbo adesse vult Hippocrates, cum tamen in casu nostro non adfuerit. Ad quam instantiam respondetur, quod primo non fuit, vt oportuisset, in ægro hoc obseruatum, an aliqua febre detineretur, nec ne; secundò, quod potuit quidem adesse, sed leuis, vt Hippocrates dicit, ac talis, vt facile medentem falleret, aut ab eodem medente in censu non haberetur propter sui leuitatem, præcipue cum ad ægrotum accesserit viribus jam dejectis, & non potente virtute illam detegere, vnde apparere potuit æger non febrire; & tertiò, dato etiam quod vere non febriret, hoc non tolleret, quin idem esset morbus, stantibus præsertim tot aliis signis euidentioribus, & si in omnibus tali morbo detentis febris est leuis, potest in aliquo particulari esse nulla, vel nulla apparere.

Mirum ergo non fuit in homine sano, & alias robusto, ac victui salubri assueto de repente ex aliqua externa, ac procathartica caussa, vt ex labore, ex nimia potatione, ex cursu, ex lucta, aut ex alia simili caussa (nam alias hoc obseruatum est, & indies obseruatur) bilem agitatam in ambitum corporis effundi, & nulla cura adhibita, illaque nobilioribus partibus communicata, alia symptomata, quæ in informatione enarrantur excitari, præcipue autem fatuitatem, ac dementiam, quæ familiaris est Ictericis, vbi in malum tendunt, dicente Hippocrate *lib.* 1. *Prorhet. num.* 4. *& in Coact. Prænot. num.* 198. *Malo est ex morbo Regio fatuitas*

11 Licet autem hoc difficultatem facere possit, quomodo nimirum calidissimus, & siccissimus humor fatuitatem excitet, quæ potius à frigido, & humido videtur nasci, tamen ad hoc respondet Duretus *in comm. prædicti lib.* 3. *Coac.* in hunc locum dicens, quod cerebrum humescit, adde & refrigeratur ex eo, quod ab humore calido & sicco destituatur, ab omnibus enim partibus bilis ad exteriora effunditur.

Ex quibus facile est videre, quanam ratione in N. N. tot symptomata apparuerint, ex effusione enim Bilis ad totum corpus partes omnes externæ virorem illum, ac pallorem, aut alium quemcunque fœdum colorem contraxere, juxta naturam, & colorem humoris eas inficientis: neque enim Bilis vnius ejusdemque coloris perpetuo est, vt norunt Medici, sed modo pallescit, modo nigrescit cum aduritur, modo viret, & sic vario colore partes inficit. Ex effusione vero Bilis ad exteriora cerebrum humescere, ac refrigerari diximus, vnde debile in omnibus suis operationibus redditur; præcipue vero debilitata ejus retentiua,

Pituit-

Pituita ad infernas partes per neruos, venas, & arterias lapsa, varios tumores in variis partibus excitauit, vt alias in his, qui jam morti proximi sunt, euenire solet, cum jam prostrata Natura pituita in cerebro existens ad interiora ruit, & varia excitat symptomata. Cætera quoque, quæ de anxietudine, & puncturis in vniuerso corpore habentur, & alia recensita ab ipsa Bilis effusione facta fuisse notissimum est. Et ex his concludendum pro veritate videtur N. N. ex prædicto morbo, nempe ex prima illa Icteritiæ specie ab Hippocrate descripta decessisse, non autem ex propinato aliquo veneno, cum accidentia subsecuta, & morbi series naturali, & internæ caussæ, non violentæ, & externæ respondeant.

CONSILIVM XVI.

Eidem D. Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

In eadem caussa, de qua supra, iterum per fiscum interrogatus, vt pro veritate magis præcise responderem, an N. N. ex propinato veneno obiisset, respondi, quod licet ex tam variis, tam incertis, tamque sibi contrariis testium depositionibus in nono summario datis, nihil certi circa veneni exhibitionem in persona N. N. elici possit, cum non sint inter se constantes, tamen ego, supposito, quod per eas plene probata remaneat veneni exhibitio, adhuc tamen in ea sententia sum, illum non ex assumpto prætenso veneno, sed ex interno, ac naturali morbo, alias ex Hippocratis auctoritate descripto, vitam obiisse.

SVMMARIVM.

1 *Medicamenta omnia, & venena etiam ipsa administrata interdum suo fine frustrantur.*

2 *Venena, quæ ab excedenti qualitate occidunt, nisi illico in actum producantur, nullius effectus euadunt.*

3 *Vix ex decem vnus perire solet, nisi venenum repetatur.*

4 *Venena temporanea facile nullius effectus euadunt.*

5 *Icteritia aliquando est effectus aßumpti veneni.*

6 *Venenum quodcunque vel mediate, vel immediate cor lædit.*

7 *Sitis carentia est maximum argumentum ad excludendam veneni aßumptionem, declara vt ibi.*

8 *Cadauera eorum, qui externo veneno intereunt, difficillime putrescunt.*

9 *Singulare signum aßumpti veneni est læsio in ventriculo, & lenta febricula.*

NEque nouum quid, aut rarum, aut mirum id videri debet, cum quotidiana experientia compertum sit, non tam in venenis, quam etiam in aliis quibuscunq; medicamentis purgantibus, præcipue, 1 quod aliquando vel à Natura exuperantur, & nullum effectum producunt, vel simpliciter dejiciuntur, nulla illata ipsi Naturæ vi. Peculiariter autem Galen. *in lib. de simpl. med. fac. cap.* 18. de venenis verba faciens, quæ ab excedenti qualitate occidunt, 2 dicebat, quod nisi illico in actum producantur, nullius effectus redduntur. Ac præterea Cardan. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 10. *vers. & scias.* 3 serio affirmat, vix vnum interire ex decem, qui venenum hauriunt, nisi venenum reiteretur, quod dictum etiam frequenti experientia roborauit, vt ipse ibidem luculenter testatur.

4 Sed hoc ipsum, nempe venenum suo effectu frustrari euenit peculiariter in venenis temporaneis, hoc est ad tempus datis, quale forte præsumitur fuisse hoc, quo N. N. extinctus dicitur, ex implicita quadam P. confessione, & dubiis nonnullorum testium depositionibus. Et ratio est maximè in promptu, quia cum hujusmodi venenorum vis, ad hoc vt lente operetur; contrariis medicamentis sit refracta, facile inde euenit, vt occurrentia calori naturali, qui saltem debilis non sit, euincantur, vel refrangantur, aut in corpore nulla noxa relicta, detrudantur. Hinc tam raras experientias quæ veræ sint, habemus similium venenorum, quæ ad tempus exhibentur, vt percurrit idem Card. *loco cit.* Potuit ergo eodem modo etiam in casu nostro euenisse, quia veneni assumpti nulla certa, & peculiaria signa fuerunt adnotata: quemadmodum enim in superiori consultatione dixi, neque in præsumpta veneni assumptione N. N quicquam persensit, neque per plures dies post assumptionem de aliquo notabili accidenti conquestus est, vt de stomachi morsu, de Cordis tremore, de Lipothymia, vomitu, sudoribus frigidis, nausea, ructibus nidorosis, ac corruptis, & id genus aliis quæ omnia, aut eorum saltem plura de necessitate consequi debebant ad veneni assumptionem, maxime supposito, quod in actum fuisset jam deductum ex aduentu Icteritiæ tanquam effectu propinati veneni. Quæmadmodum namque vnus ex Medicis deponit, Icteritia aliquando est effectus assumpti veneni, sed nunquam sola 5 apparet, verum associata aliis symptomatibus, immo post alia symptomata; nam tunc cum omnem sanguinis massam infecerit, ac corrupetit necesse est, talia symptomata apparere, qualia apparent, cum homo jam in mortem certo tramite tendit.

Sed manifestius etiam vltra adducta in priori consulatione ex infra adducendis patere potest, venenum N. N. non assumpsisse, aut assumptum exuperasse, & sic non ex assumpto veneno, sed ex interno quodam morbo obiisse: sunt enim plura accidentia, quæ de necessitate omne assumptum venenum consequuntur, & primo, & principaliter exploratissimum Medicis est, omne venenum cor 6 lædere, aut primo, & immediate, aut saltem secundario, & mediate, ita vt nullum omnino venenum assumi possit, quod aut subito, aut conueniente mora interposita symptomata ad læsionem cordis consequentia non accersat. Conciliat. *diff.* 178. *& in lib. de Venen. cap.* 1. *Nicol. Flor. summ.* 4. *serm.* 4. *cap.* 1. Guainer. de Venen. *cap.* 1. *resp. ad dub.* 4.

Ardoin. de Venen. *lib.* 1. *cap.* 7. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9. Fernelius *lib.* 2. *de Abdit. cap.* 15. & alij omnes. Verum in casu nostro non modo patet, Cor nullo modo fuisse læsum, sed ex Medicorum depositione habetur, N. N. post dubiam, & suspectam comestionem bene se habuisse, vt per verba illa Medici. M. *solo il polso staua bene, parena che fosse d'huomo sano*, & non *monstraua mal veneno*; quod quidem impossibile fuisset, si morbus ex assumpto veneno dependentiam habuisset ex prædictis.

Secundò, Cardan. *loco supra cit. Contrad. Medic.* maximum fundamentum facit ad excludendum veneni assumptionem, si qui venenum bibisse præsumitur, sitim non habeat. *sitis, inquit, carentia maximum argumentum est ægrum venenum non sumpsisse*; ex quo habetur mortem ex interna potius caussa euenisse; quod quidem verificatur potius in calidis venenis, nam frigida, vt Mandragora, succus lactucæ, Iusquiamum, & alia sitim forte non faciunt; sed venena hæc non dantur, neque dari possunt, in modica quantitate, quia, cùm exuperante frigiditate interimant, insignem quantitatem requirunt. At venenum, quod assumpsisse præsumitur N. N. fuisse in pauca admodum quantitate, dicitur, nempe quantam caperet moneta illa, quam Iulium, seu Paulum vocamus; itaque non potuit esse frigidum; cum ergo esset calidum, debebat de necessitate sitim magnam, & inextinguibilem excitare, vt calida venena omnia faciunt, licet Cardan. *loco cit.* etiam frigida sitim facere voluerit. At cum N. N. hoc symptomate nullo modo fuerit molestatus; dicendum est, aut illum non assumpsisse venenum, aut ex illius vi non periisse, quod illud exuperauerit.

Tertiò, & hoc quidem videtur maxime notandum; experientia compertum est, cadauera eorum, qui veneno externo sublati sunt, difficillime putrescere. Cardan. *de subtilitat. lib.* 12. ita vt ob eam caussam verminationem non patiantur. *Senec. Nat. Quæst. cap.* 31. & ratio est introducta siccitas ab ipso veneno, vnde ea de caussa Alexandri Magni cadauer incorruptum ad multos dies permansit, quod veneno obiisset, contra vero cadauera veneno interno sublata facillime corrumpuntur. vt patet in iis quæ ex peste sublata sunt, Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. At cadauer N. N. citissime putrefieri cepit, quia vt plures testes deponunt, in horas, momenta & tumefiebat, signum manifestissimum corruptionis ex interna ebullitione.

Quartò potissimum, ac singulare signum affertur à Cardano loco alias *cit.* in veneno lento, & ad tempus dato, quale præsumitur id, quo N. N. periisse dicitur; dicebat enim. *Sed singulare signum est læsio in ventriculo cum voluntate euomendi*, quibus addit etiam lentam febriculam. sed neutrum horum animaduersum est in ipso N. N. cum in cadaueris inspectione ventriculus nihil, quod suspicionem hujusmodi foueret, habuerit; & illum à febre semper fuisse immunem ipsi Medici testati sint.

Et quia vrgebat præsumptio quædam assumpti veneni maximi momenti, quæ desumi videbatur ex Galeno, & de qua etiam Cardan. *loco sæpe cit.* nempe morbus ex improuiso adueniens in sano homine sanorum modo viuere assueto, ac bonæ valetudinis, viribusque constantibus, certe eam omnino euanuisse ex testium depositionibus patet. Quia N.N. non viuebat regulariter, nam sæpe, ac sæpius cum amicis comessationibus vacabat, exercitio quoq; nimio, ac violento vtebatur, & intempestiuo Pilæ ludo; cibis etiam vescebatur prauis, vt plurimis fructibus, ac post ipsum Icteritiæ aduentum sæpe Tincis, quæ succum generare solent crassum, viscidum, melancholicum, & viscera maxime obstruentem, præcipue in jam valetudinario, immo ægrotante homine, sese repleuit; itaque tantum abest, vt hæc præsumptio quicquam afficiat, vt potius contraria vrgeat.

Licet denique multa symptomata, & pleraque signa in cadauera conspecta possent præsumi ab assumpto veneno originem habuisse quia tamen hæc sunt æquiuoca, & ad suas naturales caussas facillime negotio reducuntur, quibus etiam magis, quam assumpto veneno sunt proportionata, idcirco ea nihil afficere firmandum est, ac concludendum, vel N. N. nullum venenum assumpsisse, vel si assumpserit, exuperasse, neque ex assumpto veneno, sed ex intimo morbo obiisse.

Per-Illustri atque Excellentissimo D. D. PETRO CASTELLO, *Medico Romano, & in Messanensi Academia Primario Medicinæ Lectori, ac V. Cl.*

Paulus Zacchias Med. F.

Nolo mihi impedimento sit tanta locorum distantia, quanta inter nos est, ne te aliquando alloqui liceat. Scio Te me alloquentem attento, ac lubenti animo auditurum. Audi igitur nonnulla quæ variis occasionibus mihi oblatis scripsi ad Medico-Legales materias pertinentia, ex tuo penu quædam deprompta hic habebis. nam & Tu similes mihi occasiones obstulisti: Interim vale, atque operam impende, vt benignus ille Animi affectus, quo me semper prosecutus es, absentia non diminuatur, sed magis magisque in dies augescat.

CONSILIVM XVII.

ARGVMENTVM.

Abbas Gattus patiebatur Epilepsiam, & illam quidem notabilem, ac grauem, & cum die quodam vix à paroxismo sese recolligeret, per instrumentum quoddam se se ad quædam, exequenda, obligauit. Post temporis tractum hujusmodi obligationis illum pænituit, atque in se reuersus, recordatus est, se in illius instrumenti celebratione non fuisse sanæ omnino mentis, ex quo capite obligationem suam irritam facere tentauit; & visum est, illum non absque summo jure id expetere.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Epilepsia quid sit.*
2 *In mentis oblæsionibus ægri à quorundam ciuilium actuum celebratione prohibentur.*
3 *Graues, vel leues Epilepsiæ quæ dicantur.*
4 *Magnæ Epilepsiæ quæ.*
5 *Epilepticus in accessione non est sui Iuris.*
6 *In leuioribus Epilepsiis ægri neque antè, neque post accessionem sunt à mente alienati, contrà verò in grauioribus.*
7 *Epileptici graui morbo tentati post accessionem, per aliquot dies non sunt sanæ mentis.*
8 *Epileptici graui morbo tentati etiam antè accessionem, per aliquod tempus extrà mentem sunt.*

NAm morbus, quo laborabat, absque dubio erat Epilepsia, qua etiam nunc laborat; quæ & morbus comitialis, & morbus sacer dicitur, vulgò verò morbus caducus, quod facilè colligitur ex symptomatibus, quibus affligi solet, & ex modo accessionis ipsius morbi: In quibusdam enim temporum mutationibus de repente paroxismo apprehensus ex improuiso cadit, extrà mentem rapitur, membris distorquetur, spumam ex ore emittit, Penis illi aliquandò arrigitur, semenque genitale inuoluntariè effundit, quæ omnia atque alia multa, quæ recensere opus non est, signa sunt demonstratiua, & pathognomonica veræ epilepsiæ ab omnibus Medicis recensita, Hippocr. *in lib. de morb. sacr. & lib. de flatibus.* Gal. *lib. 3. de loc. aff. cap.* 7. Alex. Trallian. *lib.* 1 *cap.* 15. Paulus *lib.* 3. *cap.* 13. Aetius *serm.* 6. *cap.* 23. Rasis *lib.* 7. *ad Mansor. cap.* 11. Auic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 8. Serap. *pract. tract.* 1. *cap.* 23. Merc. *lib.* 1. *de morb. int. cur. cap.* 16. Daniel Senuert. *Pract. lib.* 1. *part.* 2. *sect.* 4. *cap.* 9. & patet etiam ex ipsius morbi definitione; nam Gal. *loco cit.* definitur, quòd sit vniuersalis conuulsio non perpetua, sed statis temporibus prehendens cum mentis, ac sensuum oblæsione. Talis autem ad amussim est morbus, quo prædictus Abbas Gattus detinetur, vt ex ipsorum accidentium narratione manifestum fit.

Cæterùm, quia notum est, vt colligitur ex prædicta definitione, in hoc morbo mentem, & sensus omnes, tam internos, inquam, quàm externos oblædi, & cùm pateat apud Iurisconsultos in mentis oblæsionibus Ægrotos non rectè ad celebrationem quorundam actuum ciuilium admitti, & peculiariter non posse obligari, dubitari potest, an hoc locum habeat in Epilepsia, & dato quòd locum habeat, dubitari iterum potest, an locum habeat semper, & quandocunque, an verò durante tantùm accessione, aut per aliquod etiam tempus antè, aut post ipsam accessionem. Cujus dubitationis decisio facilis est, cùm dependeat ab ipsa Mentis læsione, aut integritate; certum enim est, quòd præsente ea mentis læsione semper locum habet inhabilitas celebrandi quoscunque actus ciuiles, & multò magis sese obligandi. Sciendum ergò est, Epilepsiam, vt cæteri omnes morbi sunt, non esse semper ejusdem grauitatis, aut leuitatis: dantur enim aliquæ Epilepsiæ tam leues, vt vix persentiantur; fiunt namque à flatu tenuiore, nec valdè maligno, nec multo, & has solo victu attenuante sanari dicebat Gal. *in lib. de Atten. vict. rat. cap.* 1. illasque sternutationi æquiparant aliqui, quin & ipsam sternutationem paruam Epilepsiam esse dixerunt Medici Merc. *loc. cit.* Sennert. *ibid.* & ipsum Veneris actum esse similiter paruam Epilepsiam, dicebat Democritus, ex quo alij. Contrà verò Epilepsiæ tam graues aliquandò sunt, vt terrorem etiam assuetis talia conspicere incutiant; ac deniquè inter has, Epilepsiæ quædam sunt medio modo se habentes. Graues autem, vel leues dicuntur ex ipsorum symptomatum grauitate, & leuitate, & Accessionum frequentia, ex earundem duratione, & ex successiuo statu ægrotantium; quantò enim accidentia grauiora sunt, quantò accessiones frequentiores, & longiores, quantò pejus ægri post paroxismum se habent, tantò grauiores Epilepsiæ dicuntur; contrà verò quantò symptomata leuiora, quantò minùs frequentes, & minùs diuturnæ accessiones; Quantò meliùs ægri post accessiones seipsos habere experiuntur, tantò leuiores Epilepsiæ existimantur. Magnæ namque dicuntur, in quibus spuma multa ab ore prodit, & ægri cum clamore, & ejulatu ex improuiso cadunt, & membra pessimè distorquentur, in quibus vrina, stercus, aut genitale semen ejicitur, (hæc enim propter vasorum conuulsionem eueniunt) Gal. *de vsu part. lib.* 14. *cap.* 11. *& lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 6. Aretæus *lib.* 1. *Auic. cap.* 5. Rasis *lib.* 9. *ad Mansor. cap.* 11. Auicenna *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 9. sed in omnibus tandem tamen adesse semper mentis oblæsionem, & memoriæ amissionem vnanimiter omnes fatentur. Hippocr. *cit. lib. de morb. sacr.* Gal. *vbi suprà, & lib. de nat. hum.* Trallian. Paul. & Aet. *locis jam adductis.* Cæl. Aurel. Chron. *lib.* 1. *cap.* 4. Ganopont. *lib.* 1. *cap.* 7. Auicenna *ibid.* Rasis *vbi suprà. c.* 11. nam & idcircò Cælius Aurel. *vbi proximè*, & Ganopont. *ibid.* dicebant, Epilepsiam vocabulum sumpsisse, quòd sensum, atque mentem pariter apprehendat, idemque habet Theod. Priscian. *lib.* 2. *ad Timoth. c.* 2. Mercurial. *Pract. lib.* 1. *c.* 26. vndè firmari ea conclusio absque dubio potest, Epilepticum in accessione non esse sui Iuris, neque aliam de eo rationem habendam, quàm si absens, aut mortuus esset per ea, quæ adduxi *lib.* 2. *Quæstion. Medico-Leg. tit.* 1. *q.* 14. *à num.* 14. *ad seqq.*

Tota tamen difficultas circà id versatur, vtrum nimirum per aliquod rationabile tempus antè, aut post accessionem Epilepticus sui juris censeatur, & mente integra constet, ita vt actus ab eo celebrati validi sint existimandi; & juxtà ea, quæ jam supposita sunt dicendum, in leuioribus Epilepsiis neque antè, neque post accessionem ita à mente alienari, vt ob eam mentis alienationem actus ab ipso tunc temporis celebrati inualidi esse debeant; contrà verò in grauioribus, & multò magis in grauissimis Epilepticum & antè, & post accessionem quoad mentis sanitatem ita se habere per aliquod rationabile tempus, vt actus ab ipso eo tempore celebrati ab homine sanæ mentis facti non sint dicendi; & quod pertinet ad tempus succedens accessionem saltem per vnum, aut alterum, immò in grauissimo morbo per tres dies, non videtur vllus esse dubitationi locus; quia & ratione, & experimentis, & auctoritate idipsum firmatur. Ratione quidem, quia turbatis susque deque violenter agitatis mirum in modum spiritibus intellectioni deseruientibus, impossibile est illicò turbulentiam illam sedari, sed consequens est pro majori, aut minori agitatione, majus, aut minus temporis spatium requiri, vt vsus rationis ad suum pristinum vigorem redeat, quod spatium aliàs ad tres dies restringendum putaui saltem in morbo grauissimo *cit. quæst.* 14. *num.* 9.

de Apoplecticis verba faciens, quibus assimilari dixi in omnibus Epilepticos. At in magnis, & grauissimis Epilepsiis magna, & multa fit spirituum, & humorum agitatio, ergò consequens est, agitationem hanc, ex qua mentis inconstantia prouenit, ad aliquod rationabile tempus perdurare, nec antè tres dies sedari, & hoc ea de caussa, quia non ante hoc trium dierum spatium omnes humores quietem habent, nam melancholiæ motus, quæ maximè hic prædominatur, diuturnior est, & ferè ad totidem dies perdurat, antequam quietem habeat, ob ipsius humoris naturam.

Experimento probatur, quoniam indies videmus tam Apoplecticos, quàm Epilepticos, qui grauiter à paroxismo exercentur, ab accessione aut per totum vitæ spatium aliquandò, aut aliàs saltem per aliquot dies remanere stupidos, & extrà se raptos, neque eo toto tempore sufficere posse ad ea, ad quæ homo sanæ mentis sufficere potest.

Auctoritate demum id ipsum probatur, nempè Epilepticos à forti paroxismo non illicò ad sanam mentem redire. Ita Cælius Aurelian. *Chron. lib.* 1. *c.* 4. *Post accessionem*, inquit, *aliquibus mentis alienatio, & nulla notorum cognitio*; & Auic. *loco suprà cit. cap.* 9. innuens in omnibus post accessionem remanere læsam, dicebat, *Signum leuioris Epilepsiæ est, vt habenti ipsam citò redeat ratio*, ergò in grauioribus tardè ratio redibit, & in grauissimis tardissimè, & difficulter.

8 Sed non succedit solùm ad Epilepsiam Rationis offensa, verùm etiam accessionem antecedit, cùm instat, quod similiter & experimento, & ratione, & auctoritate comprobatur. Experimento, de quo omnes practicantes cum de paroxismi instantia verba faciunt; narrant enim eo tempore ægros obliuiosos euadere, præter rationem irasci, mentem illis suspendi, & sensuum accedere obtusionem, ac paulò antè gestorum obliuionem. Ita Cæl. Aurel. *vbi suprà*, & Theod. Priscian. *ad Timoth. lib.* 2. *cap.* 2. & concordant cæteri Auctores omnes, cùm docent, quanam ratione cognosci debeat instans Epilepsiæ insultus. Sed & rationi consentaneum est ita euenire; nam ad tam validum motum spirituum, & humorum, præcedunt semper aliqua signa ipsum motum præmonstrantia, & sic videmus, quòd quibus per circuitus accessiones fiunt; iis nox præcedens magna ex parte molestior, atque eodem modo quibus Crisis instat, in antecedenti nocte malè habent, ex celebratis Hippocratis dogmatibus *lib.* 2. *Aphor.* 13. *& lib.* 6. *de morb. popul sect.* 2. *vers.* 59. quod non aliam ob caussam euenire dicendum, nisi ex præuia agitatione humorum, & sic in quibuscunque morbis, habentibus peculiares accessiones, & insultus, semper solent præcedere accessiones signa quædam veluti prælúdia, quod maxime euenit in magnis, ac grauioribus Epilepsiis, in quibus cùm humor melancholicus dominetur, qui tardissimi motus est, consequens videtur per diuturnius temporis spatium ea signa præsentiri: quæ demonstrant partium, & facultatum læsionem, quæ in hoc morbo lædi solent, quæ sunt cerebrum, & omnes animales facultates; itaque antequam accessio prǽhendat, necesse est, eas partes & facultates oblæsionem persentire, & sic mentem, & rationem antè paroxismum detrimentum pati. Quòd autem Epilepsia excitetur maximè ab humore melancholico, patet, ex omnium Medicorum consensu, & ex commutatione vnius morbi in alium; nam ex Hippocratis aliorumque Medicorum auctoritate, & ab ipsa experientia habemus, quòd Epileptici fiunt Melancholici, & Melancholici Epileptici, hoc est, Epilepticos facilè tentari delirio melancholico, & delirio melancholico tentati fieri Epilepticos, Hipp. *lib.* 6. *de morb. Popul. sect.* 8. *vers.* 72. Galen. *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. Auic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 18. prout enim melancholia, hoc est humor melancholicus, aut corpus, aut ventriculos Cerebri occupat, sic aut Melancholici si corpus, aut Epileptici si ventriculos occupauerit, vicissitudine quadam fiunt Ægrotantes; Auctoritate deniquè probatur, Epilepticos etiam antè accessionem per aliquod temporis spatium mente non constare per ea, quæ jam adduximus.

Itaque ex his concludentissimè deducitur, quod cùm Abbas Gattus laboret Epilepsia graui, ac magna, non potuerit per aliquod rationabile tempus antè, aut post accessionem actus quosdam ciuiles celebrare, cùm non fuerit sui Iuris; vndè si obligario per ipsum facta probetur eo tempore, certè inualida, & nullius roboris esse debet.

CONSILIVM XVIII.

Eidem D. Petro Castello.

ARGVMENTVM.

Condiderat illustrissima Mulier suum testamentum, in quo propinquos quosdam suos hæredes instituerat, & elapso biennio & annullato, aliud testamentum confecerat, in quo nonnullos alios, prioribus exhæredatis, etiam propinquos suos hæredes esse voluerat, & cum hoc decesserat. Prætendebant primò instituti se esse veros hæredes, ex eo, quòd vltimum testamentum esset nullum, stante quòd Testatrix non haberet in ejus confectione integrum rationis vsum, quod maximè hinc probant, quia nullam, aut valdè modicam habebat rerum memoriam, quod neque ab Aduersariis controuertebatur. Quæsitum igitur est, vtrum amissa memoria de necessitate simul amitteretur rationis vsus.

SVMMARIVM.

1 *Læsa Memoria, læditur etiam Ratio. distingue vtibi.*
2 *Memoria quotmodis lædatur.*
3 *Ex particulari non potest formari vniuersalis.*
4 *Memoria lædi potest, non læsa ratione.*
5 *Imaginatio læditur illæsa permanente Ratione.*
6 *Memoria, & ratio habent distinctas sedes.*
7 *Ratio, & memoria requirunt instrumenta diuersimodè temperata.*

8 Ra-

8 *Ratio de necessitate non læditur, etiam si memoria in totum sit deperdita.*
9 *Recordari, & Reminisci non est simpliciter idem.*
10 *Reminisci, & Recordari quid sint.*
11 *Absque memoria possumus intelligere.*
12 *Definire est proprium opus intellectus.*
13 *Si frigida intemperies in amissa memoria intendatur, simul cum memoria ratio amittitur.*
14 *Actus absurdi ab iis facti, qui Memoriam amiserunt, non fiunt ex Rationis læsione.*

NItebatur pars aduersa eam conclusionem tanquam veram etiam simpliciter prolatam probare, nempe quod læsa memoria lædatur, & amittatur Ratio; cum tamen dubia admodum sit, & maxima ex parte falsa, nisi recte accipiatur, & distinctione vtamur; varius enim omnino est læsionis modus, quo lædi potest Memoria Medicis compertissimus: læditur enim quando solum imminuitur; & hæc quoque læsio habet plures gradus pro majori, aut minori imminutione, quam patitur: læditur etiam Memoria quando deprauatur, ac denique læditur cum deperditur, vel in parte, quando nonnullarum tantum rerum memoria perit, vel in totum, vt quando omnium, & singularum. Itaque quemadmodum proposita conclusio potest habere aliquando locum in hoc vltimo læsionis genere, sic in aliis tam falsa est, quam quod falsissimum. Vnde si ex hoc quod in hoc vltimo læsionis genere simul cum Memoria lædatur Ratio velimus deducere, in omni læsione simul cum Memoria lædi Rationem, turpiter in Logica errabimus, quia ex particulari firmabimus propositionem vniuersalem, ac tantundem erit ex hoc, quod aliquis febriens deliret, omnem febrientem delirare, quod est falsissimum. Probatur autem facillime id, quod assumpsimus, nempe non in omni Memoriæ læsione lædi simul Rationem, sed posse Memoriam lædi, absque eo quod lædatur Ratio, quia Memoria, & Ratio sunt facultates inter se realiter distinctæ, non aliter, quàm Imaginatio, & Ratio, habentes etiam sedes distinctas; quemadmodum ergo contingit interdum lædi Imaginationem non læsa Ratione, & vice versa, vel ipso Galeno asserente *lib. 4. de Loc. aff. cap. 2.* ita etiam de Memoria, & Ratione interdum euenire non dubitandum; quod confirmatur deducto exemplo ab aliis facultatibus in aliis partibus residentibus; læditur enim quandoque vnius, ejusdemque partis facultas, illæsa manente alia ejusdem partis facultate, vt in ventriculo, in quo læditur interdum Coctio; Expultrix vero, & Retentrix saluæ remanent, & sic de cæteris, vt ad rem nostram exemplificat Massaria *lib. 1. suæ pract. cap. 21.*

Hoc autem in tantum veritatem habet, vt non modo procedat, si ponamus has facultates, hoc est Memoriam, & Rationem habere distinctas sedes, sed etiam si non distinctas habere contendamus: si enim velimus, eas non habere distinctas sedes, jam patet eodem modo, quo Imaginatio, & Ratio sejunctim læduntur, etiamsi vnam eandemque sedem sortiantur, Memoriam & Rationem etiam non habendo distinctas sedes sejunctim lædi posse. sin autem velimus eas habere sedes distinctas, vt voluerunt plures Medicorum. Aetius *lib. 6. Tetrabibl. cap. 2.* Auicen. *p. 1. doctr. 1. cap. 5. & p. 4. tract. 1. cap. 2.* Auerr. *lib. 4. Collig. cap. 40.* & omnis Arabum schola. Alex. Bened. *lib. 4. de Part. hum. corp. cap. 11.* Marcell. Donat. *de Med. hist. mirab. lib. 2. cap. 2.* ex mente Gal. *Tiraquell. de cur. hum. corp. aff. lib. 2. cap. 4.* Marinell. *de morb. nobil. part. Anim.* etiam ex mente Gal. *lib. 1. cap. 4.* & alij. tunc tanto magis consentaneum vero erit, quod vna lædi possit, illæsa manente alia, cum indies videamus vnam cerebri partem lædi absque eo quod læsio vllo modo alteri parti communicetur, quod Medicis est acceptissimum.

Addendum his, quod cum hæ facultates requirant non solum diuersa instrumenta, sed etiam diuersimode temperata, quia Memoria requirit instrumentum moderate siccum, Ratio autem moderate calidum, vt Plato in Theæteto, & Arist. *in lib. de Mem. & Remin.* & cum eo Auerr. *ibi cap. vlt.* & omnes alij Philosophi sentiunt, facile inde deducitur, lædi posse vnam, non solum illæsa manente altera, sed potius majorem vigorem adepta, quia intemperies, quæ vni nocebit, alteri potius adjumento erit; atque hinc fit, vt idem Plato, & Arist. aliique statuunt; quod non iidem valent memoria, & ingenio. cum hæc ergo ita se habeant, cui dubium esse debet, quod vna facultas lædi possit absque alterius læsione?

Sed hæc, vt objicere quisquis sit, posset, habent forte locum in Memoria imminuta, aut ad summum ex parte ablata; pro qua etiam opinione faceret, quod si diceremus, semper lædi Rationem, vbi læsa sit Memoria, non erit possibile euitare maximum absurdum; cum enim pateat, primum, in quod Ætas irruit in homine, esse Memoriam. Aristot. *loco cit. cap. 2.* Plinius *lib. 7. hist. nat. cap. 24.* & Seneca *in præfat. Declam.* Consequens erit, omnes homines in primo primi senij principio pati etiam diminutionem Rationis, quia tunc temporis incipit diminui Memoria, at hoc nullus homo, qui integram Rationem habeat, affirmare audebit, cum contra, vt experientia docet, tunc maxime homines Ratione, & Prudentia vigeant, quemadmodum non apud Philosophos solum, sed apud omnes homines in confesso est.

Sed difficultas major est, An in Memoria omnino deperdita, semper de necessitate deperdatur Ratio, aut saltem insigniter lædatur; ita enim voluisse Galenum, Aetium, Gentilem, Fernelium, & alios dicunt Auctores: alij distinguentes, quod cum præcitati Doctores voluerunt Rationem lædi, læsa Memoria, intelligendi sint de Memoria omnino deperdita, non vero de imminuta. Sed neque in deperdita prorsus memoria semper, ac de necessitate lædi Rationem & Auctoritatibus & Rationibus, firmissimis quidem & exemplis ab experientia petitis firmandum est. ita apertissime sentiunt ex Recentioribus, Capiuacc. *lib. 1. Pract. cap. 14.* Massaria ex mente Galeni *lib. 1. Pract. cap. 21.* Rudius *de med. hum. corp. aff. lib. 1. cap. 6.* & præ cæteris Marcell. Donat. *lib. 2. de Med. hist. mirab. cap. 2.* qui Rationibus, & Auctoritatibus in contrarium adductis optime satisfacit.

Probatur autem primò, quia si semper læsa Memoria, vel melius, si semper deperdita Memoria, de necessitate deperderetur Ratio, sequeretur non posse nos sine ope Memoriæ intelligere, vnde memorari, & intelligere erunt vnum quid; aut saltem non dabitur Intellectio absque Memoria, quod est falsum; licet enim in actu memorandi concurrat aliquando Intellectio, vnde consurgit memoria Intellectiua sic dicta ad differentiam sensitiuæ, tamen recordari, seu etiam reminisci non est simpliciter in-

10 telligere, ſed eſt quoddam intelligere, nempe hoc cognoſcere præterita, vt præterita aliis conditionibus aliquando adjuncta per aliqua media, illud vero cognoſcere præterita, vt præterita abſque vllo medio, vt poſt Ariſtotelem, alioſque Philoſophos optime explicat Hieronym. Fracaſt. *lib. 1. de Intellectione.*

Probatur ſecundò, quia ſi Homo non poteſt abſque Memoria intelligere, ſequitur, quod prius eſſe debeat memorari, quam intelligere, hoc autem eſt falſum, quia in facultatibus datur in agendo aliquis ordo, vt omnes Philoſophi ſentiunt Auerr. *in lib. de Mem. & Remin. Et primum, vt ille inquit, ſentiens facultas ſentit, dehinc Imaginatio recipit Phantaſmata, poſt diſtinguit diſtinguens, poſtremo recipit conſeruans.* Ergo ſi prius tempore eſt intelligere,
11 quam memorari, ſequitur inde, nos abſque memoria intelligere. quantumcumque igitur amittatur Memoria, Intellectus tamen bene ratiocinari poteſt.

12 Probatur tertiò, quia definire eſt proprium opus Intellectus, ſed nos definimus etiam ea, quorum nominum non recordamur, vt ſi expetam à Famulo calamum ſcriptorium, & ejus nominis nullam memoriam habeam, definiam calamum ſciptorium per inſtrumentum, quo litteras exaramus, vnde manifeſtum eſt, me abſque ope memoriæ definire, nempe ſola Intellectus opera ratiocinari. & ſic in cæteris.

Sed experientia quoque confirmatur, homines abſque Memoria ratiocinari poſſe, conſtat enim per nonnullas hiſtorias relatas à Plinio, à Valerio Maximo, ab ipſo Galeno, à Cælio Aureliano, & ab aliis, quas recollectas habes per Io. Schench. *lib. 1. Obſeruat. tit. de Memoria*, nonnullos memoriam penitus amiſiſſe, ita vt etiam ſui ipſorum obliti ſint, qui tamen vel temporis beneficio, vel medicamentis adjuti omnium cognitionem recuperarunt; quod non niſi mediante Imaginatione, & diſcurſu fieri potuit; quomodo enim ope Memoriæ id ſuccedere potuiſſet, ſi nulla in illis rerum memoria exſtabat? concludendum ergo ex his, non ſolum non eſſe neceſſarium lædi Rationem, vbi imminuta, aut partim deperdita ſit memoria, ſed neque vbi in totum fuerit obliterata.

Et licet negari non poſſit, quod in pleriſque euenerit, vt amiſſa Memoria amiſſus etiam fuerit omnis Rationis vſus, ita vt omnino ſtolidi euaſerint, id tamen non ex eo factum eſſe dicendum, quia neceſſario ad Memoriæ amiſſionem ſecuta fuerit Rationis amiſſio, ſed quia frigiditas illa intenſa, ex qua Memoria abolita eſt, communicata fuerit Cerebro quoque vniuerſo, & potuerit etiam ſpiritus illos extinguere, quibus ad ratiocinandum egebat Intellectus, quod manifeſtiſſime apparet ex Galeni verbis *lib. 3. de loc. aff. cap. 5. ibi. ſi frigida intemperies* 13 *intendatur, ſimul cum Memoria Ratio amittitur.*

Quod ſi quis objiciat, experientia conſtare eos, in quibus Memoria periit, actus aliquos abſurdos, & homine ſanæ mentis non dignos ſæpe ſæpius facere, ex quo manifeſtum fit; Rationem in illis ſemper eſſe læſam, reſpondendum, quod conſiderata actuum hujuſmodi qualitate palam fit, eorum abſurditatem ex ipſa Memoriæ deperditione tantum dependere, nullo vero modo à læſione Rationis; 14 quia in illis ipſis actibus peragendis oſtendunt ſe Mente, & Ratione conſtare, quod mille exemplis patefieri poteſt, ſed vnum, aut alterum pro nunc ſufficiat. Socrati, exempli gratia, jam à multis annis periit Callias ſui amantiſſimus; non recordatur autem ob memoriæ deperditionem Socrates, Calliam periiſſe, & alteri amico obuiam factus illum interrogat de ſalute Calliæ, certe hic actus abſurdus, ac ſtolidus eſt, hominis non ſanæ mentis, ſi recordaretur Calliam periiſſe, nunc de ejus ſalute interrogare, ſed cum Socrates non recordetur omnino, Calliam periiſſe: prudenter, & humaniter facit, & ſanam ſe habere mentem oſtendit, cum interrogat de ſalute amici ſibi deuinctiſſimi. Eodem quoque pacto Socrati cum hoc mane pranſus fuerit, excidit omnino è memoria ſe pranſum fuiſſe, itaque ſecundò, ac tertiò prandere inſtabit; Inſanit quidem Socrates in hoc ob amiſſam memoriam, ſana tamen Ratione vtitur; cum prandere expetit poſito, quod non pranſus fuerit, quia bene Ratione aſſequitur, & prandendum eſſe homini, qui ſanus viuere velit, & ſic in reliquis.

Cum ergo pateat ex his, Memoriam & imminui, & in parte, ac in totum quoque deperdi integra manente Ratione, facile inde deduci poteſt, quod etiam ſi gratis condonemus Aduerſariis, Dominam Teſtatricem tempore, quo ſecundum condidit teſtamentum habuiſſe memoriam læſam, aut diminutam, aut etiam omnino deperditam, & etiamſi aliquando ob ejuſdem memoriæ læſionem aliquos actus abſurdos, & homini ſanæ mentis non conuenientes feciſſe dicamus, non potuerit tamen inde deſumi argumentum ita læſam habuiſſe Rationem, vt teſtari legitime non potuerit. Quare &c.

CONSILIVM XIX.

Eidem D. Petro Caſtello.

ARGVMENTVM.

In terra Monticelli in Sabina repertum eſt cadauer cujuſdam Antonij Statij à duobus Barbi-tonſuribus recognitum, qui depoſuerunt, illud eſſe cadauer hominis per vim vel manibus, vel laqueo, vel ſimili quapiam re ſtrangulati; & quia præceſſerant inimicitiæ quædam cauſſæ inter prædictum Antonium, & nonnullos homines Palumbariæ, Fiſcus prætendebat, Antonium ab iis hominibus fuiſſe ſtrangulatum, fundans ſe præter alia inditia ſuper Barbi-tonſorum relatione; circa quam præcipue dubitatum eſt, an rejicienda eſſet, necne ob ſigna, de quibus in ea prædicti Barbi-tonſores deponebant, & viſum eſt ex ſequentibus, prædictas Barbi-tonſorum depoſitiones nihil afficere, neque eſſe recipiendas.

SVMMARIVM.

1 *Suffocatio non fit solùm à caussa extrinseca, sed etiam ab intrinseca.*
2 *Mors vndè in suffocatione.*
3 *In suffocatione tam ab extrinseca, quàm ab intrinseca caussa eadem penè signa apparent.*
4 *Qui ab intrinseca caussa suffocantur non aliter pereunt, quàm si fune strangularentur.*
5 *Signa quædam in suffocatis adnotata, etiam in his qui peste, vel maligno morbo pereunt aliquandò adnotantur.*
6 *In pronunciatione de genere mortis in suffocatis non est signis communibus facilè credendum.*
7 *Tria signa magis certa mortis ex suffocatione per vim externam procuratæ.*

1 NOtissimum enim est, & nulla controuersione apud Medicos ambiguum, quòd mors per suffocationem non modò à caussa extrinseca, & violenta aliquandò procedit, vt quandò laqueo, fune, aut alia quapiam simili re collum constringitur, & respirationis via occluditur, aut cum simpliciter respiratio aboletur, vt ab aqua, Fumo carbonum, venenatis exhalationibus, & id genus aliis, sed etiam à caussa aliqua intrinseca, & naturali; idque tam in vno, quàm in alio casu breui quodam temporis lapsu contingit, vt quotidiè in Apoplecticis, Epilepticis, squinanticis, histericis, & hujusmodi licet animaduertere, quos momento, ac ex improuiso mortem obire cernimus, & si in re tam clara auctoritates quærimus præter Auctores omnes in practicis cùm de his morbis agunt, videnda allata à Marcell. Donat. *lib.* 11. *histor. Med. mirabil. cap.* 6. & alibi à Ranchin. *in lib. de morb. subit. cap.* 8. *& seqq.* & recollecta per Io Schench. *lib.* 1. *Obser. Tit. de Apoplexia*, *& lib.* 2. *Tit de suffocatione.*

Cùm ergò tam ab intrinseca, quàm ab extrinseca caussa idem mortis suffocantis genus contingere soleat, certum quoque est, ac Medicis acceptissi-2 mum, in vtroque casu mortem non aliundè euenire, nisi ex respirationis prohibitione, spirituumque interceptione; atque in omnibus his, in quibus aut per vim externam, aut internam spiritus intercluditur, mortem idcircò succedere (vt præcipuè obseruare licet in Apoplexia, quæ inter omnes similes morbos suffocantes, est frequentissima) quia jugulares venæ inflatæ, ac repletæ, respirationem prohibeant, vt probat ex Rasis auctoritate *suprà cit.* Marcell. Donat. *loco eod.* & constat etiam ex aliorum Medicorum consensu. Cùm ergò in vtroque casu eodem modo via spiritibus, & respi-3 rationi intercludatur, consequens est in vtroque casu eadem omninò sequi signa, ac symptomata, nempè liuores, & nigredines in facie, in collo, in pectore, & in vniuerso etiam quandoquè corpore, sanguinis ex naribus effusiones, linguæ crassitiem, ac nigredinem, & prominentiam extrà oris septa; immò verò non hæc tantùm in vtroque casu succedunt, sed his multò magis conspicua, & consimilia signa, vt spuma in ore, quæ vt ex Hipp. colligitur *lib.* 3. *Aphor.* 43. commune signum est omnibus, qui suffocantur, maximè cùm perituri sunt. Præter spumam autem in ore, pulmones etiam spumoso sanguine oppleti conspiciuntur, oculorum etiam expressio, & prominentia contingit, capitis tumefactio, & nigrities, sanguinis non per nares solùm, sed per os, & per aures aliquandò, ac per alias etiam partes profusio, & alia permulta; quæ omnia tam in suffocatione data opera per vim procurata manibus, laqueo, fune, & similibus; quàm ex caussa intrinseca procedente apparent, non aliundè, nisi ex eo, quòd spiritus, & respirationis via intercepta, sanguis ad superiora recurrat, & venas capitis, & vicinarum partium, ac circumstantium oppleat, & aliquandò etiam violenter aperit, ac disrumpit, vndè nigrities, & liuor, & tumefactio, & sanguinis eruptiones, & cætera in vtroque casu eodem modo procedunt, vt DD. testantur, & videndi præ cæteris Paræus *in lib. de Renunciat.* Fortun. Fidel. *lib.* 1. *Relat. Medic. cap.* 3. *in fin. & lib.* 4. *cap.* 5. & notaui etiam aliàs nonnulla *lib.* 5. *Quæstion. Medico-leg. quæst.* 10. *num.* 9. *& seqq.* vnde est, quòd Medici in enarratione hujusmodi historiarum, eorum nempè, qui ex aliqua intrinseca caussa suffocantur, id imprimis attestantur, tales non aliter perire, quàm si la-4 queo, aut fune strangularentur. Marcell. Donat. *lib.* 3. *tit. cap.* 7.

Quibus sic se habentibus contrà veritatem omni ex parte est, quod signa à Fisco adnotata in cadauere Antonij Statij recognito per duos Barbitonsores quicquam non certi dicam, sed neque probabilis præseferant quòd dictus Antonius potiùs violenta morte, manibus, vel laqueo procurata suffocatus interierit, quàm interno aliquo, & repentino morbo, vt Apoplexia, Epilepsia, Squinantia, & hujusmodi. Primò, quia signa ab ignaris illis Barbitonsoribus adnotata sunt æquiuoca, & communia pluribus mortis generibus ab interna caussa euenientibus. Immò quæ adnotata sunt in Antonij prædicti cadauere, non solùm non sunt propria signa mortis ab externa vi per suffocationem procuratæ, sed neque propria signa sunt mortis euenientis per suffocationem ab intrinseca caussa.

Nam quoad primam partem patet, quòd ea si-5 gna sunt vtrique casui communia per ea, quæ jam deducta sunt, ergò non sunt propria. Quoad secundam autem clarissimum est, quòd tam liuores, & nigredines in corpore, & linguæ crassities, & nigrities, & sanguinis ex naribus, aliisque partibus effusio, quotidiè apparent non tam in his, qui ex veneno aliquo sublati sunt, quàm in illis, qui quotidie vel pestilenti, vel aliàs maligna, aut quomodocunque vocemus exitiali febre pereunt, & fauet Hipp. *lib.* 1. *Acut. tex.* 38. *& lib.* 4. *Epidem. tex.* 80. & videnda quæ ex ejusdem Hippocratis mente affert Valles. *in lib.* 5. *Epidem. tex.* 87. & nobis etiam licet, si libet, animaduertere in his, qui simili aliquo morbo, vel febre pereunt, oportere plerumque nares bombace, vel alia quapiam re occludere, ex eo quòd per eas cruorem, ac tabidos humores ex naribus, & ore profundunt. Sic & alia prædicta signa adnotare, quandocunque libitum fuerit, possumus etiam tam in aliis mortis generibus, quàm in iis, quæ per suffocationem succedere solent.

Secundò, quia cùm prædictis signis fidere non 6 liceat in pronunciando de genere mortis, quo hujusmodi personæ pereunt, ex eo, quòd communia sint, recurrendum omninò est ad signa magis specialia, ex quibus magis tutò pronunciare possimus de veritate, vt inculcant esse faciendum Paræus *præd. libro de Renunciat.* & Fortun. Fidel. *vbi suprà*, quibus signis in hoc cadauere deficientibus, audacis omninò, ignarissimi, ac omni pietate carentis hominis est ex communioribus tantùm judicium fa-

cere violentæ mortis; quod multò magis in casu nostro procedit; quia signa, quæ certiùs violentam mortem manibus, vel laqueo procuratam attestantur 7 sensui ipsi conspicua esse possunt, & tria potissimum à Paræo, & Fortunato locis citatis adducuntur, nempè rugositas cutis ipsius colli, Capitis Asperæ Arteriæ dilaceratio, vel spondilium colli dislocatio, & spumosi sanguinis in Thorace collectio, hæc enim maximè distinguunt mortem per strangulationem ex vi externa, laqueo, vel alia re procuratam à morte facta ex suffocatione à caussa intrinseca, vt iidem DD. prosequuutur, quamquam, vt veritatem fateamur, vltimum illud signum collectionis sanguinis spumosi in Thorace, & pulmonibus crediderim magis ex communibus esse, quàm ex partialioribus, sed quomodocunque sese res habeat, cùm nullum eorum signorum, quæ magis propria sunt ne per somnium quidem in casu nostro adnotatum sit, dicendum est, prædictum Antonium Statium omninò ex naturali morte, & per suffocationem ab intrinseca caussa excitatam, & non aliàs periisse; Barbitonsores autem illos falsò ex æquiuocis, fallacissimis, & communissimis signis contrarium pronuntiasse. Ad quod magis adminiculandum non minimum momenti habet, quòd alij etiam similes casus eodem tempore, & in eodem loco, vbi Antonius prædictus mortuus est, euenerint; immò cum iidem casus extrà prædictum locum Monticelli, vt hic in Vrbe non solùm hoc præsenti anno, sed etiam præteritis conspecti sint ejusdem generis mortis, facilè hinc inferri potest, caussam aliquam naturalem communem ab Aëre extrinseco irrepsisse, ex qua non solùm prædictus Antonius, & alij quidam iuuenes eodem tempore, & eodem loco, & alij alibi similiter ex eodem morbi, & mortis genere, & cum iisdem prorsus symptomatibus occubuerint.

CONSILIVM XX.

Eidem D. Petro Castello.

ARGVMENTVM.

Construxerant Reuerendi Monaci Cistercienses Mediolani propè Ecclesiam S. Ambrosij murum quemdam, veteri, qui minùs ad rem faciebat, demolito. Contendebant autem ejusdem Ecclesiæ Canonici, nouum murum esse demoliendum, & apud Iudices, vt demoliretur, instabant, ac inter ea, quæ opponebant illud præcipuum erat, nouum hunc murum solis illustrationem, & ventorum perflatum Ecclesiæ impedire, vndè Ejusdem Ecclesiæ Aër multò minùs quàm antè muri constructionem esset, salubris redderetur; quæ licet minùs afficerent, tamen non reliquerunt Monaci Canonicorum objectionibus respondere, vt in sequentibus habetur.

SVMMARIVM.

1 *Aëris bonitas ob Orientis Solis illustratione maximè dependet.*
2 *Aer cum in quiete est non minùs quàm aqua, quæ motu priuatur, putrescit.*
3 *Morbi ex Aeris vitio excitati sunt omnium perniciosißimi.*
4 *Venti Orientales cæteris minùs salubres, Austrinis exceptis.*
5 *Quantò minor est distantia inter vnum Ædificium, & aliud, tantò majus incommodum ab vno in aliud emanat, tam quoad Solis illustrationem, quàm quoad ventorum perflatum.*
6 *Aer colatus, quis dicatur.*

DVo sunt, ex quibus maximè DD. Canonici S. Ambrosij Majoris Mediolanensis propriæ Ecclesiæ salubritatem per nouum parietem à Reuerendis Monacis Cisterciensibus ejusdem Ecclesiæ constructum deteriorari, ac cum effectu diminui contendunt. Primum est impedimentum ab hoc nouo pariete proueniens, nè Ecclesia ex Orientis Solis radiis illustretur, vndè Aërem inibi offuscatum, crassum, atque impurum relinqui necesse sit; neque absque multa ratione videntur Canonici de ea re 1 timere, cùm omnis ipsius Aëris bonitas ab ipsius Solis illustratione in ipso ortu dependeat: oriens enim Sol non modò ipsum aërem magis purum, ac magis tenuem reddit, sed ipsas etiam aquas Aëre multò impuriores, & crassiores. Hippocr. *in lib. de Aer. aq. & loc. partic.* 8. Consequens ergò est, quòd si nouus paries hanc Solis illustrationem impediat, omnis ipsius Aëris bonitas euanescat. Alterum, de quo timent Canonici, est, quòd idem murus eandem Ecclesiam à ventis minùs perflabilem reddat, vndè consequenter eundem Aërem quasi emortuum in continua quiete permanere contingat, ex quo dubium esse non potest, quin minùs in Ecclesia commorantes minori Aëris salubritate in posterùm sint gauisuri, quia Aër cum in quiete est non minùs putrescit, quàm Aqua, quæ omni motu careat. Galen. apud Oribas. *lib.* 9. *Collect.* & ad ipsum Aërem à putredine 2 conseruandum nihil magis conducit, quàm ventorum perflatio. Auic. 2. *p. doctr.* 2. *cap.* 8. Itaque si Aër præfatæ Ecclesiæ ex noui muri constructione ea perflatione priuetur, certè facillimè putrescet, putrescens autem promptissimè iis, qui in eo commorabuntur, noxam suam communicabit, morbosque non minimè considerationis, sed graues & perniciosos excitabit, cum morbi ex Aëris vitio 3 progeniti sint omnium perniciosissimi, vt quotidie experientia docet, & ipsa Pestis præ omnibus commonstrat, & facit Hippocr. *in lib. de Humorib. partic.* 7. & alibi. quamobrem videntur maxima cum ratione Canonici de Aëris insalubritate & sibi, & aliis in Ecclesia commorantibus timere, cùm duplex adsit timoris caussa, magni quidem, & non temerè aspernandi momenti.

Verumenimverò licet superfluum sit tam exquisitam

ſitam Aeris ſalubritatem in Eccleſia affectare, cum Eccleſia pro domicilio eſſe non debeat, neque in ea diuturna mora fieri ſoleat; & alia ex parte prædicta S. Ambroſij Majoris Eccleſia tam ampla ſit, vt nulla neceſſitas cogat in eam intrantes potius in parte magis ſuſpecta, quam in alia quauis moram trahere, tamen, vt inanis hic Canonicorum timor inſalubritatis, prouenientis ex noui parietis conſtructione, omnino diluatur, demonſtrandum concludenter eſt, neque ex vno, neque ex alio capite Aerem prædictæ Eccleſiæ reddi vlla ratione ex ea parietis noui conſtructione inſalubriorem.

Nam quoad primum caput, patet nouum murum, de quo lis eſt, non poſſe vllo modo impedire Eccleſiæ illuſtrationem ab oriente ſole, quia ſi totum cæli tractum in quatuor partes per puncta cardinalia diuidamus, apparebit per totum orientem ab Æquinoctio verno ad ſolſtitium hyemale, Solem apertum habere aditum ad Eccleſiam illuſtrandam; nouus enim murus protenditur ab vltima Orientis parte, nempe ab ea, in qua Sol oritur in ſolſtitio hyemali ad Meridiem, & tamen etiam ſi ad totum orientalem tractum coextenderetur, neque ſic impedire poſſet, quin Eccleſia ab Orientis Solis radiis vel illico ab ortu, vel dimidia, aut ad ſummum integra hora tranſacta illuſtraretur, quia & multum ab Eccleſia diſtat, & humilior multo eſt muro Eccleſiæ, in quo etiam plures feneſtræ ſunt, per quas Oriens Sol illico, & nulla interpoſita mora eam illuſtrat.

Quoad ſecundum, patet etiam, nouum murum non poſſe impedire vllius venti acceſſum, neque reddere aërem Eccleſiæ minus perflabilem, quia cum in quarta Orientali ſalubriores venti ſint ſpirantes ab ea parte, vbi Sol in Æquinoctio Verno, & ſolſtitio Æſtiuo vagatur, certe hi minime omnium à noui parietis conſtructione impediuntur, cum ab ea parte maxime poſt demolitionem muri vetuſtioris ob conſtructionem muri, de quo lis eſt, nullum adſit impedimentum, & nouum murum ad eam partem ſe non coëxtendere pateat, vt ſupra dixi; dato autem, non conceſſo tamen, quod nouus murus aliquo modo ventorum acceſſum impediret, maxime impediret Eurum, qui cum à parte Orientali verſus Meridiem contra Corum Zephiri collateralem moueatur, cæteris inſalubrior eſt, immo in vniuerſum venti Orientales minus ſalubres cæteris exiſtimantur, Auſtrinis exceptis, ſeu Meridionalibus. Et de Septentrionalibus quidem non eſt dubium, quod ſint orientalibus ſalubriores, vt ex Hippocr. *in lib. de Aer. Aq. & Loc.* & cæteri omnes Medici, ac Philoſophi fatentur. De Occidentalibus autem inter quamplures Medicos teſtis eſt Aetius *lib. 3. cap.* 163. qui Orientales facile morbos parere dixit, cum vehementiſſimi ſint. contra autem Occidentales ſalubriores, vnde Zephirus, qui eſt Occidentalium omnium Coriphæus, dicitur à Plinio *lib. 16. cap.* 25. genitalis mundi ſpiritus; itaque recte à Lucretio *lib. 1. de rer. nat.* dictum eſt.

Et reſerata viget genitalibus aura Fauoni.

Ergo nouus murus aut nullum obſtaculum affert ventorum perflatui, quin minus aërem Eccleſiæ perflare poſſint, aut ſi aliquo modo impedit, quod non concedimus, potius majori ſalubritati confert, quam ſecus, impediendo ventorum inſalubrium acceſſum, ex quo Aër maxime inficitur. Cum his autem omnibus conſideranda ſeſe offert diſtantia intercedens inter nouum parietem, & parietem Eccleſiæ, quæ cum ſit palmorum ſexaginta, non videtur poſſe deſiderari major inter duo ædificia publica; quod ſi tanta diſtantia quicquam impedimenti præbere poteſt aut ſolis illuſtrationi, aut ventorum perflatibus, aut vtriſque ſimul, ita vt Eccleſiæ nocumento ſit, multo magis me hercle obeſſe poterit minor inter ædificia quæcunque quarumcunque ciuitatum; nam hic Romæ cum tam multa ædificia, & illa quidem ampliſſima videamus, vix dimidium tantæ diſtantiæ illa inter ſe habere conſpicimus, & tamen vnum alteri impedimento neque eſt, neque eſſe poteſt, nec lis vnquam vlla ob id orta videtur, niſi major anguſtia, & quaſi imminentia vnius ædificij alteri, aut aliud quid fuerit in cauſſa, tunc enim, nimirum quando diſtantia inter vnum, & aliud eſt modica, jure timeri poteſt de aliquo incommodo, quod tanto majus eſſe ſolet, tam circa ſolis illuſtrationem, quam circa ventorum perflatum, quanto minor inter ipſa diſtantia eſt, vt latius probaui alias *lib. 5. Quæſt. Medico-Leg. quæſt. 6. num.* 7.

Ex quibus clariſſime patet ambientem Aerem inter dictam Eccleſiam, & nouum murum, non poſſe dici, vt aduerſarij volunt, colatum, quemadmodum vulgo loquuntur; quia Aer Colatus tunc vere dicitur, 6 cum veluti in puteo quodam inter magnorum ædificiorum anguſtias, aut ſublimiorum murorum vndique includitur, ita vt neque à ſole illuſtretur, neque à ventis perfletur, vnde & craſſus, & obſcurus remanet, in perpetuaque quiete, atque inde grauis euadit, & inſaluberrimus, adeo vt etiamſi non longa mora in ipſo trahatur, & per modicum tempus reſpiretur, illico ſuam malitiam prodat, vt percurrit Galen. apud Oribaſ. *lib. 9. Collect. cap.* 1. Habemus præterea ex ſupradictis, Aerem intercedentem inter nouum parietem, & Eccleſiam, à ventis ſalubribus perflari, & à ſole illuſtrari, ergo colatus dici non poteſt; præterquam quod nouus murus recte ad murum Eccleſiæ coëxtenditur, neque ſua flexibilitate, aut tortuoſitate in cauſſa eſſe poteſt, vt hoc ſpatium, quod eſt inter ipſum, & Eccleſiam, male à ſole Oriente illuſtretur, qui quaſi oblique incidens, minus poſſit exhalationes prauas depurare, vnde Aer ex hoc magis craſſus, & perſpiratu difficilior reddatur, neque alia incommoda affert, quæ flexuoſas vias, ac diſtortas afferre commemorat Oribaſ. *lib. 9. cit. cap.* 2.

Addo his, quod cum Reuerendi Monaci veterem murum demoliti ſint, qui nouo erat multo elatior, certe hic nouus non ſolum Eccleſiæ magis quam vetus non nocet, ſed immo multo minus, ſi quid noceret alteruter, nocet: nam etiamſi vetuſtior per decem, & octo palmas magis ab Eccleſia diſtet, quam nouus, tamen propter majorem, quam habet altitudinem magis obeſſe poteſt Eccleſiæ, quam nouus; itaque non modo DD. Canonici ægre ferre non debent noui muri conſtructionem, ſi vetuſtior ſit demolitus, ſed potius libenter admittere tanquam Eccleſiæ magis proficuam; nam vltra hæc vetus murus habebat poſitum ex Orientali parte, & ſic poterat magis Orientis Solis illuſtrationem impedire.

CONSILIVM XXI.

Eidem D. Petro Castello.

ARGVMENTVM.

Thesaurarius Ecclesiæ Giennensis exposuerat Sanctissimo in quadam supplicatione ei porrecta, se nonnullos graues morbos pati, ac signanter capitis dolorem quendam acerbissimum, ac talem, vt eum impediret à quouis officio exercendo suæ dignitati conueniente; vt cogi se dicebat ad expostulandum Coadjutorem, cum nulla illi spes remaneret sanitatis recuperandæ. Hanc Thesaurarij petitionem impugnauit Promotor Fiscalis, & gratiam obtentam, eo quod esset surreptitia, nullam esse volebat. Fundabat autem se præcipue in hoc, quod Thesaurarius non probauerat per vlla certa signa, se pati expositum dolorem; contra Thesaurarió volente, dolorem per hæc signa dignosci non posse, & idcirco suæ assertioni, & Medicorum fidei esse standum. Quæsitum ergo est, an prædictus dolor potuerit ex signis externis comprehendi, ita vt Thesaurarius debuerit probare se pati hunc dolorem per Testes idoneos; An potius standum fuerit ipsius soli assertioni, vt ipse prætendebat.

SVMMARIVM.

1 *Non sufficit leuis morbus ad obtinendum coadjutorem.*
2 *Leuis morbus non est dignus nomine morbi.*
3 *Coadjutor quibus personis dari debeat.*
4 *Magni capitis dolores magnis, ac grauibus morbis adnumerantur.*
5 *Magnorum morborum maxime conspicua signa apparent.*
6 *Magni morbi supponunt magnas caussas.*
7 *Magnus morbus magnum recessum à naturali statu significat.*
8 *Magnæ caußæ magnos morbos faciunt.*
9 *Vbi ex nullis signis apparet adesse caussa doloris, dolorem abesse censendum est.*
10 *Ad partes principes affectas plura, & conspicua signa consequuntur.*
11 *Medica experientia sufficientissima est aliquibus conjecturis ad veri doloris cognitionem assequendam.*
12 *Simulati doloris optima conjectura.*
13 *Ad obtinendum Coadjutorem non sufficit vnum impedimentum, si plura adesse in supplicatione sit expositum.*

IN hoc dubio discutiendo, primum hoc fundamentum ob oculos habendum censeo, ab ipsis Iurisconsultis desumptum, quod non sufficiat leuis morbus ad hoc, vt alicui Coadjutor dari debeat, etiamsi perpetuus esset, quia leuis morbus non impedit hominem, quin possit actiones suas exercere, vt per *l. Quæsitum ff. de re Iud.* & per Galenum ex nostris *in lib. de Constit. Act. cap.* 19. *in Isagog.* immo leuis morbus non est dignus nomine morbi. Argumento *l. prim. §. sed sciend. ff. de Ædil. Ed.* & in terminis nostris loquitur ex nostris Galen. *vbi supra*, quo loco paruum capitis dolorem dicebat non esse ægritudinem. requiritur ergo in hoc casu, vt morbus sit vltra mediocritatem, immo talis, vt corpus aggrauet absque spe futuræ prosperitatis. Ricc. *Collect. Decis. p.* 3. *Collectan.* 484. nam coadjutor datur his, qui vel senectute, vel valetudine corporis perpetua ita grauantur & impediuntur, vt non possint officium suum exercere. ita ad verbum habetur *in c. vnico de Cler. Ægrot. in* 6. In præsenti igitur casu ad hoc vt Thesaurarius obtinere posset coadjutorem, dolor capitis debuit esse magnus, acerbus, intolerabilis, ac denique talis, qui impediret administrationem officij, saltem cum exacerbationes patiebatur, dummodo essent frequentes, & tunc poterat cum veritate dicere, se pati magnum morbum, quia huiusmodi capitis dolores grauibus, & magnis morbis adnumerat Galen. *lib.* 2. *de san. tuen. cap.* 12. Stante igitur hoc fundamento, quod hic dolor capitis, quo affligi se exposuit Sanctiss. Thesaurarius Giennensis debuerit esse magnus, ego hanc conclusionem firmo, quod potuerit, & debuerit ex quamplurimis signis non Medico solum, sed cuicunque innotescere, ita vt potuerit, ac debuerit per idoneos Testes illum concludenter probare.

Primò, quia magnorum morborum magna, & maxime conspicua signa apparent, cum symptomata magna ex morbi magnitudine pullulent. Galen. *lib.* 2. *de symptom. caus. cap.* 2. *& alibi*, quod etiam declaratur exemplo acutorum morborum, qui cum & ipsi magni morbi sint, magnam etiam notitiam ob multa, & euidentia signa quæ secum afferunt, de se præbent; Vndè est, quod etiam in ipso principio, quando nimirum morbi minus sunt cognoscibiles, facile cognoscuntur non modo à Medicis, sed ab ipsis quoque idiotis hominibus, vt apertissime habemus ex cod. Gal. *lib.* 1. *de Dieb. Decret. cap.* 6.

Secundò, quia magni morbi supponunt magnas caussas, effectus enim suæ causæ æquiualens sit oporteat, quamobrem magnus morbus magnum recessum à naturali statu demonstrat Galen. *lib.* 1. *de symptom. caus. cap.* 2. At magnæ caussæ latere ob earum magnitudinem non possunt, hic ergo vel aderat intemperies caussans dolorem, quod non credo, & cum esset magna, vel ipsi sensui tactus poterat esse conspicua, vt quia caput præter modum calidum, aut frigidum persentiretur, aut aderat multa materiæ copia, & impossibile erat, ne simul maximam de se significationem præberet per aliquas excretiones, per nares, aut per os, aut per oculos, aut per vrinam factas, aut aliter, & per mille alia signa manifestissima. Cognito ergo in capite esse magnam caussam, quæ dolorem faceret, concludenter à quouis firmari poterat, Thesaurarium pati magnum

8 gnum capitis dolorem, quia magnæ caussæ magnos morbos faciunt. Valles. *comm. 3. tit. 3. Epid. tex. 2. & comm. 1. in 6. ejusd. tex.* 28. & posita caussa, & dispositionibus requisitis, tam ex parte agentis, quàm patientis, ponitur effectus, vt notum Philosophis est, & notat ex Iurisconsultis Tiraq. *in tract.* 9 *cessan. caus. limit.* 20. *num.* 1. & contrà, vbi ex nullis signis apparet adesse caussam doloris, dolorem abesse credendum est.

Tertiò, quia pars, quæ morbum patiebatur, erat pars princeps trahens in consensum totum corpus, cùm omnes partes corporis cæteræ etiam principes ad capitis vsum referantur, vt demonstrant Medici 10 Fernel. *lib.* 1. *Physiol. cap.* 6. ad partes autem principes malè affectas notissimum est signa plura, & conspicua, ac multa, & euidentia symptomata apparere, quæ si non apparent, morbus non debet dici magnus, neque impedit omninò humanas actiones.

Quartò, his non obstantibus licet concedamus non posse haberi vlla signa nec euidentia, nec scientifica præsentis doloris capitis; tamen quis est, qui negare audeat, nos habere posse signa saltem conjecturalia? At si hæc ipsa fuerint magna, & multa, & simul, eodemque tempore appareant, procul omni dubio signis certis, & euidentibus erunt comparan-11 da, nam Medica experientia sufficientissima est per aliquas conjecturas ad veri cognitionem assequendam, præcipuè si magnus sit, si fortis (qualis supponitur in casu nostro) verba sunt Gal. *in lib. de his simul. deprehend.*

Quintò, magni morbi, ac maximè magni dolores requirunt valida, ac generosissima medicamenta, & sic in hoc dolore capitis, quo Thesaurarius affligebatur, cùm esset tam sæuus, tam pertinax, tam diuturnus, vt exposuit, deberet constare de vsu horum medicamentorum, vt vstiones sunt, sectiones, vesicantia, sinapismi, decocta exiccantia, & sudorifica, Balnea, stillicidia, & mille alia efficaciora præsidia; de quorum tamen vsu nihil constat: nam Galenus *in libel. jam cit. De his qui morb. simul.* dicebat, Ægros cùm similibus doloribus cum effectu vexantur, & non simulant, quoduis perpeti promptos esse; quòd si renuant, aut auxilia non quærant, neque admittant, signum est illos vel nullum pati dolorem, vel non magnum.

Dimittam nonnulla alia, quorum consideratio ad Medicum pertinere non videtur, vt quòd non constet de continuatione morbi, quia ex Testibus nullus est qui deponat illum vidisse plusquam bis, aut ter capitis dolore conflictatum, cùm tamen, vt ex fundamento facto apparet, debuerit esse vel continuus, vel multùm frequentior: immò Medicus qui illum curauit vix vno anno ejus curam gessisse deponit, cùm tamen jam abhinc octo annis eo morbo laborare se dicat. Quòd etiamsi constaret de dolore capitis, non constat tamen de aliis infirmitatibus, quibus affligi se narrauerat Thesaurarius in supplicatione Sanctiss. porrecta. At verò ad effectum ob-13 tinendi Coadjutorem non sufficit probare vnum impedimentum, si plura sint exposita. Garzias *de Benefic. par. 6. cap. 2. num.* 195.

Deniquè nulla adest probatio per Testes, quæ quicquam probet circa doloris essentiam, & magnitudinem; immò etiamsi adesset, nihil probaret; vel ipso Thesaurario Teste: nam vel ij Testes solùm ex auditu, & relatione ipsius deponunt, & sic nihil probant, vel deponunt ex certa scientia habita ex certis signis, & conjecturis, & sic poterat euidenter cognosci ejus dolor, & per idoneos testes probari quod non est præstitum.

CONSILIVM XXI.

Eidem D. Petro Castello.

ARGVMENTVM.

Messanæ vxor Aurificis cùm anno elapso Monstrum Asininam formam repræsentans esset enixa, anno sequenti aliud canina specie peperit. Dubitari poterat de infami concubitu cum Brutis hujusmodi, & mulier ob id rea efficiebatur nefandi incestus, cùm tamen alia ex parte plures Doctorum potiùs hujusmodi monstra ex Imaginationis vi, aut ex mala vteri, vel potiùs seminum dispositione nata existimarent. Historiam hujusmodi misit ad me Petrus Castellus, cum imagine depicta vltimi fœtus, & cum Epistola sequenti, ex qua habetur luculentior facti enarratio. Vt ergò ad grauissimum hoc dubium respondeam, antè omnia ejusdem Viri Clarissimi litteras ad me apponam, deindè ad dubium dicam quid sentiam.

SVMMARIVM.

1 *Ex humano semine cum Brutino commixto nulla succedere potest generatio. Contrarium num. seq.*
2 *Nihil impedire potest, quominùs ex commixtione humani seminis cum Brutino, aliqua succedat generatio, quæcunque illa sit.*
3 *Monstro nascente commixta membra humana, ac belluina habente, euidens inditium est contrà Reum.*
4 *Facultates omnes, ac singulæ in animali sunt ad certam operationem, & non ad aliam destinatæ.*
Zacc. qu. Med. leg.
5 *Imaginatio cùm sit facultas Animalis, non potest Formatricis, quæ est naturalis, operibus insistere.*
6 *Imaginatio in prægnante dirigit potentiam formatricem ad aliqua suo modo efformanda, vt communis fert opinio.*
7 *Cognitio duplex, vna potentiæ cognoscitiuæ, altera naturalis. Falsum ibi.*
8 *Operantur omnia quæ potentiam cognoscitiuam non habent, ex mera Naturæ necessitate.*
9 *Facultates omnes indigent propriis instrumentis.*
10 *Imaginationis effectus circà fœtus formationem videntur potiùs imaginarij quàm reales.*

11 *Formatrix facultas ex quo incipit formare nunquam quiescit.*

12 *Nihil in principio conceptionis formatur, quod ex semine non sit.*

13 *Non videtur ab omni suspicione libera mulier, quæ fœtus edat Brutinam formam vel in toto, vel in parte referentes, & idcircò ad vlteriora procedendum, vt veritas habeatur.*

Perillustri, ac Excellentissimo D. D. PAVLO ZACCHIÆ, *Viro Clarissimo, & amico Carissimo.*

Petrus Castellus Romanus, S. D.

QVæ mihi Monstra monstrasti, monstruose Zacchia, te Monstrum demonstras, Monstrorum naturam, differentias, atque caussas exactissime monstrasti; Animalia nempè, eo quod præter Naturæ morem formata sint, monstratu digna; sed simul cum his te ejus libri Auctorem inter illustres viros librorum exaratores monstrum patefecisti, ab omnibus nosci, & monstrari ob excellentiam dignum, seu monstrabilem, vt cum Plinio Nepote loquar. Porrò quis quæso est inter Medicos, Philosophos, Legumve-peritos in Europa tota, qui Zacchiam non noscat, & noscens non monstret? vtpotè qui præternaturalia monstrando, præter naturam, seu potiùs suprà Naturam scripserit, seque de ipso monstra tractando triumphauerit; Legem cum Medicina, cum Philosophia imperium, breuitatem cum claritate, claritatem cùm grauitate, & cum familiaritate atque jucunditate majestatem conjunxisti, vndè mirabilem Te reddidisti, mi Zacchia, sed quorsùm, dices tantùm monstritas? attendas si me amas, paucis Te volo. Laudes tuæ, honor à Te ob præfatum opus acquisitum, Me quasi Tui inuidum, reddiderunt amantem (alias quanti Te faciam Tumetipse optime nosti; inter cætera enim Roma Messanam versùs discedens in mei loum Te apud Eminentissimum, ac Reuerendissimum D. meum Clementissimum Cardinalem Bisciam conatus substituere, & assequutus intentum fuerim, testatus neminem Te aptiorem inuentutum) quapropter etiam de Monstris agendi non leuis me incessit cupido; ac data facillimè mihi fuit occasio, verùm omnis præerepta facultas, cùm exactissimè de hac materia scribendo, non Me modo, sed alios quoscunque præoccupaueris, Quare aliud mihi restat nihil, nisi vt tuo volumini, quæ de Monstris à Te Romæ visis veluti oculatus testis confirmans, subscribam, omnia enim simul sæpe (quæ nostra erat juncta amicitia) vidimus, & considerauimus, & ne exordium tractationem excedat, proponam nuper à me cujusdam Monstri obseruatam historiam ad tuum augendum volumen.

Anno præterito 1635. in festo S. Stephani 26. Decembris, hic Messanæ nobili in vrbe, Aurificis vxor Monstrum canina specie peperit, quæ superiori anno alterum Asininam repræsentans formam pepererat: immò aliam nobiliorem fœminam tertio ab hinc anno Cyclopem audiui ab ipsis Messanensibus edidisse; quo constat non sine ratione ab Antiquis in Trinacria Cyclopas fuisse positos. Neque hi solum ibi gigni solent, verùm etiam multi fœtus caudati, vt in Britanniæ etiam insula, sed equidem Ligures etiam vidi cum cauda natos, quam infantibus præciduntur: ad nostrum tamen Monstrum. Ipsius Pater mihi visus est triginta circiter annos, corpore, facieque optimè dispositis: Mater autem erat boni aspectus, & formæ, sed validæ, & intensæ Imaginationis, & maximè curiosa. Hæc è fenestra Asinum in via coëuntem obseruans, vt ipsa retulit, & intentè intuens Aselliformam posteà peperit. Proximè autem cum venerem cum Marito exerceret, & canis eam obseruaret, respiciens canem veluti mirabundum Marito indicauit, se obseruari à Cane, cui respondit ille, quid ad Te canis est; mox vtero gestans nouem mensibus pluries latrantem in suis visceribus fœtum audiuit, quo se canem vtero gestare viro suo aliquoties indicauit, tandemque monstruosum Canem, vt describam tibi, peperit, nec secundas nisi decem post dies valdè duras, & coriaceas reddidit, ac benè se habuit, & habet. Delatum ad me tertio ab ortu die cadauer occipite abrupto fuit. Dicebat Pater in exitu ab vtero ipsam matrem caput traxisse, & ideò abruptum fuisse. Sed equidem suspicor data opera compressum, eo quòd monstrum. Forma ejus erat canina, & os sacrum valdè latum, & planum apparebat, sed sine cauda. Pellis, seu potiùs cutis, sine pilis omninò, rubicunda, & tenuissima humanam hac solum referens, caput autem, si formam, oculorumque positionem consideremus, potiùs Aui, quàm Cani assimilabitur, licet Aures sint caninæ, & dextra oblongior sinistra, sursum erecta. Pro naribus membrana quædam lata, & pendens apparebat, quæ exiccata eleuata remansit; os paruum, & rotundum, dentesque duos incisorios inferiores habebat; pedes verò anteriores caninos referebant, sed sine vnguibus, posteriores autem mirè monstrosos; quatuor enim fistulis oblongis, æqualibus, & vacuis, sed osseis constabant, quorum aliqua in summo rotundum quoddam obturamentum sortita erant. Abdomen erat inflatum, & liuidum; statim euisceraui, & cùm omnia interanea putrida, fœtidissimaque essent, ea attentè considerare non potui. Renem solummodò sinistrum valdè magnum esse obseruaui, nec dextrum vidi. Haud curiosè ob putredinem, & nauseabundum fœtorem inuestigans; ita pariter neque sexum cognoscere valui, sed fœminini potiùs videbatur. Longitudo Cadaueris à clauicula ad os Coccygis palmaris erat, & à capite ad extremum pedem sesqui palmaris erat mensuræ. Indè adhibita diligentia corpus siccaui, quod in meo Musæo integrum, & monstrabile seruo. Hoc autem esse Monstrum, omninoque præter naturam, nullo enim pacto humanam imitatur formam, ex paterno maternoque humano genitum semine, nemo nunquam inficias ibit. At Matris validam imaginationem præiisse constanter ipsa affirmat, nec parùm ad Monstrorum generationem Imaginationem conducere, Iacobi experimentum circà pecudum colorem docet. Vellem aliquid Tecum philosophari, sed vereor, ne sus Mineruam, tacebo potiùs. Pinxi quo melius potui Monstrum ad eam magnitudinem, symmetriam, & formam, quomodò conseruatur in meo Musæo gratum tibi futurum sperans, Vale.

NOn tam admiratione dignam historiam litteris tuis mihi enarrasti, Vir præstantissime, ac mei amantissime, quàm mille dubiorum ambagibus implicitam, inter quæ tamen illud potissimum maximum facessit negotium, vtrum suspicio aliqua irrepere possit, ne mulier hæc cum Brutis sese commiscuerit, quod quia ad mearum Quæstionum Medico-

dico-legalium complementum multùm facere videtur; discutere non desistam; Antè tamen ad priorem tuæ Epistolæ partem responsum dabo. Scito itaque laudes, quibus tam profusè ex abundanti Animi affectu, & ex tua benigna in me propensione, meipsum dignatus es cumulare, mihi eo quidem nomine fuisse gratissimas, quod à laudatissimo Viro proficiscantur, velim tamen meritis meis magis adæquatas, ac proportionatas esse, quàm sint; quomodocunque tamen sese res habeat, illud non diffiteor. Me tibi tum hac, tum multò majoribus ex caussis tantùm debere, vt ne in minima quidem parte me soluendo esse non inuitus confitear; at si quæ mihi vnquam sese offeret occasio, vt ejus rei vel publicam, vel priuatam aliquam attestationem præbere possim, libentissimè quidem eam arripiam, interimque Tu mei Te creditorem adscribe, dum ad propositam quæstionem pertractandam me accingo.

Plurimum controuersum est, vt nosti, An ex semine humano cum brutino commixto vlla possit succedere generatio; plures quidem, ne omnes dicam, diffitentur eo maximè nomine, quòd vnum de necessitate ob eorum disconuenientiam alterum corrumpet, cùm humanum semen calorem contineat cœlestem, brutinum verò longè ab ea perfectione dissitum. Adde formarum ipsarum dissidentiam tam quoad pleraque alia, quàm quoad corruptibilitatem, & incorruptibilitatem; cùm humana de foris adueniat, & immortalis sit, & incorruptibilis, Brutina de potentia materiæ educatur, sitque mortalis, & corruptibilis; cùm igitur in semine vtriusque generantis sit virtus formatrix dependens ab anima vtriusque parentis, non potest vna cum alia ita vniri, vt concorditer tanquam vnum agens operentur; dicerentur enim Animæ, & formæ misceri, si virtutes Animæ commiscerentur, sunt enim virtutes Animæ certæ virtutes.

Relinquo quæ à posteriori deducuntur, & quæ prima fronte mirum in modum hujusmodi generationem videntur reddere impossibilem, vt est differentia gestationis vteri, differentia adolescendi extrà vterum, differentia alimentorum, & alia id genus, quæ tamen omnia vnica responsione refelli possunt, dicendo, quòd facerent singula difficultatem, quandocunque id, quod ex parentibus specie diuersis generatur, retineret de necessitate vtriusque parentis naturam, & non induceret propriam; at omninò euanescunt ex eo, quia natum ex simili conjunctione tertiam quandam naturam, ac sibi propriam, & peculiarem adipiscitur, requirentem tantam moram in vtero, quanta sibi esset necessaria, augescendo ea ratione quæ sibi conueniret; & ea alimenta exposcendo, quæ suæ naturæ essent magis proportionata, absque eo quod à parentibus vllum eorum de necessitate obtineret, vt obseruamus in iis monstris euenire, quæ actu conspicimus ex parentibus non tantùm specie, sed genere differentibus generari; nam quandocunque succedere debeat generatio, necessariò fit perfectissima vtriusque seminis commixtio, vndè licet quod nascitur, habeat ab vtriusque parentis semine dependentiam, non est tamen specie alterum ex parentibus, ac retinens omnino vel alterutrius, vel vtriusque simul naturam, sed est tertium quid habens propriam, & indiuidualem naturam, quoad ea, quæ tam ad corporis formam, & ad propriam constitutionem, & vitam pertinent, quàm ad ipsam intrinsecam formam non magis ab vno semine, quàm ab alio eductam, sed ab vtroque simul commixto.

Sed data impossibilitate nascendi ex semine humano, & brutino simul concurrentibus ob id, quod primò dicebatur de formarum dissidentia, certè & hæc mulier, de qua agimus, & aliæ, si quæ hujusmodi monstra generarunt, videntur tanquam insontes ab omni suspicione liberæ, quæ irrepere potuisset de infami earum cum Brutis concubitu, maximè cùm aliæ afferantur hujusmodi generationis Monstrorum caussæ magis vniuersim acceptæ, vt est seminum vitium, & intemperies, & totius quoque sanguinis massæ non leue vitium, & fortis generantium imaginatio; non enim dubium est, quòd semina male disposita, & sanguis fœdus, vt nutrimentum his seminibus facessens, possint maximè desciscens ab humana forma monstrum generare; sic & Imaginatio repræsentando phantasmata hujus, vel illius animalis, potest in caussa esse, vt repræsentato phantasmati similia monstra generentur.

Ego tamen aliàs in ea sententia fui, & nunc multò magis in eadem persisto, quod nihil impedire possit, quin minùs ex commixtione Humani seminis cum Brutino aliqua succedere possit generatio, cujus rei autem, vel cujus animalis generatio succedere possit, non sic temerè determinandum censui, Ex quo deduci facilè potest, hanc Fœminam, & quamcunque aliam, quæ similia monstra generaret, non esse ab omni suspicione liberas, & idcircò nefandi criminis reas suspectas fieri.

Licet enim ob quamplurimas conditiones, quæ concurrere debent, tam ex parte vtriusque parentis, & vtriusque seminis, quàm ex parte conjunctionis carnalis, & seminum ejaculationis, difficillimum omninò semper judicauerim ex hujusmodi commixtione succedere posse aliquam generationem, non tamen ob hanc difficultatem ab affirmatiua sententia me retraho, quia in semine humano considero materiam, vel considero illud vt materiam, & considero formam, vel vt animatum semen; forma quidem de foris aduenit, ita vt materia seminis absque ea forma saltem in ipsa commixtione seminum consistat; quatenùs ergò ab ea forma est separatum, omninò existimo posse cum brutino semine misceri, & inde aliquam succedere posse generationem animalis, quodcunque illud sit, quale forte ab hac muliere jam secundò visum est generatum.

Non enim obstat quod dicitur de caloris differentia, & majori, vel minori perfectione; quia hoc non impedit, quominùs semina Humana, & Brutina simul commixta possint aliquod animal generare, cùm tantùm differant secundùm magis, & minùs.

Ad probandum autem, quod diximus de suspicione commixtionis carnalis cum brutis, maximè faciet exclusio quarumcunque aliarum caussarum; quæ ad hanc generationem concurrere aliquandò creduntur, ac præcipuè seminum, & sanguinis alimentalis vitium, & ipsa Imaginatio. Quo enim ad seminum, & sanguinis vitium non potest in nostro casu considerari, cùm vterque parentum boni habitus, & temperaturæ existant, vt narras, vitam sanam degant, victu vtantur laudabili, & ætatem adhuc agant juuenilem, præterquam quod nunquam ad tantum vitium vtriusque parentis, aut alterutrius semen, vel Matris sanguinem deuenire credendum, vt tale monstrum generare valeant; nam potiùs cre-

dendum, nullam omninò ex tali semine generationem secuturam, & si vlla sequatur, quòd nullum vitium habeat, sed sanguini vitium inhæreat, secutam generationem ad perfectionem non ituram: tametsi enim Molas dicamus ex seminum vitio fieri (quas tamen ego ex solo fœmineo semine procreari censeo) tamen semina vitiosa posse perfectum animal generare (si à generatione hominis desciscere debeant) hoc ego nunquam admitterem.

Quoad Imaginationem autem, quam Tu ipse in hoc casu, ac omnes pene docti, pro caussa similium monstrorum admittis, mihi videtur omninò ab ea generatione excludenda, tum ob rationes alias à me adductas, tum ob iteratam monstri generationem ab hac muliere factam; non enim verisimile est, effectum tam rarum, ac admirandum, & qui vix semel in mille annis conspici solet, tam breui temporis spatio in vno indiuiduo potuisse conspici, nisi caussam magis ex sua natura aptam ad agendum, quàm Imaginatio sit, assignemus ejus effectus. Sed libet denuò breuibus eas rationes, aut earum aliquas, quæ Imaginationem tanquam caussam generationis Monstrorum excludunt, examinare.

4 Primò ergò, facultates omnes, ac singulæ in Animali, & in Homine maximè sunt ad certam operationem, & non ad aliam destinatæ Fernel. *lib.* 5. *Physiol. cap.* 3. vt Concoctrix ad concoquendum, non ad expellendum, aut assimilandum, aut ad nutriendum, Retentrix ad retinendum non ad expellendum, Motrix ad mouendum non ad ratiocinandum, Ratiocinatrix non ad concoquendum, aut ad sentiendum, visiua ad videndum, non ad audiendum, auditiua ad audiendum, non ad tangendum, & sic de singulis, ita vt neque vlla alterius operationem moliatur, neque moliri vllo modo possit, nisi sint ex famulantibus coadjuuando ejus operationem, cui famulantur; quod in omnibus quidem maximè habet locum, sed in iis præcipuè, quæ sunt inter se disparatæ, vt Fernel. *vbi suprà.* nec vllam conuenientiam habent, inter se, vt facultates naturales, & Vitales, Vitales, & Animales, Animales, & Naturales, quæ nullam habent inter se conuenientiam, vt Naturales inter se, Vitales inter se, & Animales inter se Quemadmodum ergò Naturales facultates non possunt obire munera Vitalium, neque Vitales munera Animalium, sic neque Animales obire poterunt munera Naturalium, nec con-

5 currere vllo modo in earum operationibus, vndè cum Imaginatio facultas Animalis sit, non poterit concurrere in operationibus formatricis, quæ est facultas Naturalis, cum qua nullam habet conuenientiam.

6 Contrà quæ non valet dicere, quòd Imaginatio nonnulla caussat in fœtu, & concurrit in operationibus formatricis dirigendo ipsam potentiam formatricem per species exemplares, vt dicit Thom. Fien. *de Virib. Imag. quæst.* 14. *concl.* 45. *& quæst.* 15. *concl.* 46. quia Imaginatio nullum habet imperium super formatricem, ita vt imperando ipsi formatrici faciat eam hoc, & non alio modo formare. Sed etiamsi vel imperando, seu dirigendo hoc Imaginationem facere dicamus, necesse erit, vt formatrix sentiat imperium, & cognoscat directionem superioris facultatis, vt operari possit secundùm species illas exemplares, per quas Imaginatrix eam dirigit ad operandum, & sic oportebit formatricem habere aliam potentiam, ac virtutem cognitricem, juxtà cujus cognitionem operetur, vel saltem cognosceret per seipsam. Cui difficultati non satisfacit distinctio prædicti Thomæ Fieni *ibid.* circà hanc cognitionem, quod nimirum duplex sit cognitio, vna quæ vera est cognitio pertinens ad potentias cognoscitiuas, alia quæ est cognitio naturalis, vt cognoscunt corporis animati partes, & ipsæ plantæ, quæ per hanc cognitionem attrahunt ad se, quod sibi conuenit, & expellunt etiam, inquam, quod disconuenit. Sufficere ergò dicit, quòd cognoscantur species repræsentatæ ab Imaginatione per hanc naturalem cognitionem, ab ipsa formatrice, vt juxtà earum similitudinem operetur. Nam respondeo, quòd præterquam quod gratis adducitur hæc cognitio naturalis, cùm omnia, quæ na-

8 turaliter operantur non operentur per vllam cognitionem, sed ex necessitate Naturæ, admissa tamen hac naturali cognitione, hoc valeret in his, quæ sibi conuenientia sunt ex sui natura, non autem in his, quæ non modò suæ naturæ non conueniunt, sed maximè disconueniunt, quia destruunt operationes Naturæ. Ergò peruerteretur omninò ipsa Natura, si cognoscendo quacunque cognitione formatrix facultas species alienas ab Imaginatione sibi præsentatas sui operis destructiuas, tamen illas in sua operatione admitteret, cùm contrà repudiare, ac rejicere debeat, quia à Natura datum est, vt omnes partes, ac virtutes naturales expellant à se ea, quæ sibi aliena sunt, ac contraria.

Secundò, species à Phantasia formatrici repræsentatæ vel interueniunt in ipsa membrorum, & animalis formatione vt materia, vel vt instrumentum ad ipsa membra, & ipsum Animal efformandum, non vt materia, quia in præsentatione phantasmatum, repræsentantur nudæ rerum imagines, at in Monstris non solum imprimuntur rerum imagines, sed ipsæ membrorum substantiæ immutantur, vt patet. Deindè non possunt hæ species inseruire pro materia, cùm sint mere spirituales; Quonam pacto ergò species illæ in materiam fœtus abeunt? quomodò colorem induunt? quomodò coëxtenduntur ad corporis dimensionem? quomodò aliis corporeis qualitatibus vestiuntur? non poterunt ergò hujusmodi species concurrere in formatione membrorum, & Animalis, vt materia, sed neque vt Instrumentum, quia instrumentum non communicat suam formam instrumentato. Deindè facul-

9 tates singulæ indigent propriis instrumentis ad suas actiones obeundas. Gal. *lib.* 1. *de Caus. Puls. cap.* 4. & alibi: Fernel. *lib.* 5. *Physiol. cap.* 14. *& alibi.* Itaque hæc phantasmata, vel hæ species interuenient vt Instrumentum vel formatricis, vel imaginatricis. Non formatricis, quia non sunt proprium formatricis instrumentum. Neque Imaginatricis, quia tunc verum esset dicere, quòd imaginatio formaret, quod est omninò falsum, quia proprium instrumentum ad formandum non habet, alieno vti non potest, ergò nullo modo potest formare.

Tertiò, si imaginatio aliquid cooperatur in formatione vel operatur sola, & per se, vel conjunctim cum formatrice, non sola, nam tunc formaret, quod esse nullo modo potest, neque controuertitur à quoquam; neque conjunctim, quia sic daretur omnium confusio, si major foret virtus facultatis operantis per accidens, quàm facultatis operantis ex vi naturæ; & posset facultas, quæ per accidens operatur formare pedem brutinum, vbi facultas, que ex vi naturæ operatur intenderet formare pedem humanum; at hoc non est dicendum, quia

quia Natura euitat confusionem. neque permittit 10 vnam facultatem obire munus alterius. Itaque imaginarios potius, quam reales puto effectus, quos nos tam facile imaginationi tribuimus, & habere potius alias suas naturales caussas, ac magis proprias, ex quibus producantur.

11 Quartò, formatrix facultas ex quo incipit formare semper in operatione est,& nunquam quiescit Galen. *in lib. de fæt. format. cap.* 5. quomodo ergo Intellectui nostro adæquari potest, quod imaginatio, potentia nimirum, quæ de sua natura formare neque potest, neque nouit, & quæ vel in instanti, vel saltem non longo tempore suum phantasma repræsentando potest formatricem dirigere, vt tamen tale phantasma formet fetum, potentior, ac fortior sit ipsa formatrice, quæ de sua natura format, & semper in operatione est? cur non libentius admittemus intellectiuam ipsam potentiam, immo inquam ipsam voluntatem potius hominis magis dirigere posse formatricem, quam imaginationem? nam hæ quidem actiuæ sunt, imaginatio vero passiua potentia est, ac recipit tantum, retinetque phantasmata à sensilibus elicita.

Denique cum, vt contraria fert opinio, plerumque imaginatio imprimat suum phantasma in fætu in hora conceptionis, certum est non posse illud 12 Phantasma nisi in semine recipi, nihil enim in principio conceptionis formatur, quod ex semine non sit; oportet ergo tantummodo partes spermaticas ab eo Phantasmate per imaginationem alterari, cum è contra sanguineas potius alterari videamus, vt plurimum enim carnes, & musculosas partes immutari vidimus, & alienam formam induere.

Ex quibus, exclusis à caussis horum monstrorum imaginatione, & seminum vitiis, restat vt solum de seminum diuersæ speciei commixtione suspicemur, vnde hæc mulier, quæ Monstrum à Te de- 13 scriptum peperit de nefando concubitu apud me suspecta est, & ad eliciendam ejus rei veritatem per hæc indicia ad vlteriora esset procedendum. Nisi in ejus defensionem dicamus primò, ad Regionis naturam esse referendam hujusmodi monstrorum generationem, nam Siciliam Insulam feracem esse talium monstrorum, Tu ipse fateris. Aut dicamus secundò, hunc partum fuisse ex Molarum genere, & quæ de latratu referebat mulier, imaginaria potius, & & ex Timore sibi visus fætus ille latrare. Ad cujus rei confirmationem faceret ea opinio, quæ conuincit Molas ex solo fæmineo semine generari cum sanguinis confluxu ad vterum; potuit ergo fieri, vt mulier conspiciens Asinum coëuntem, & canem in actu coitus semen proprium emiserit, ac conceperit, atque inde tales monstrosos partus ediderit, licet hæc multa difficultate minime careant. Vale, & me ama.

CONSILIVM XXIII.

ARGVMENTVM.

Aurelius Lingius per biennium diuersimode à febriculis, aliisque morbis cum Articulorum doloribus conflictatus, modo tantisper à morbo sese recolligens, modo in illum relabens, tandem cum meliuscule per bimestre spatium sese haberet, in acutam febrem incidens vitam objerat. Ejus vxor Artemisia nomine se ex illo grauidam esse dicebat, ac sex mensibus à morte Mariti transactis, puerum peperit satis robustum. Mariti propinqui filium tanquam spurium ab hæreditate arcere conabantur, & Artemisiam adulterij damnare ex eo quod Aurelius jam ab ineunte vltima infirmitate impotens esset non tam ad generandum, quam etiam ad coëundum; immo per Medicos Testes probabant, Aurelium jam à multo tempore coactum à coitu abstinere, cum neque arrigeret, quod iisdem Medicis idem Aurelius fuerat confessus, postquam ab infirmitate per plures menses fuisset exagitatus. Artemisia alia ex parte non inficiebatur, Aurelium per longum tempus à Venere abstinuisse, sed illum per nonnullos menses ante obitum ad illam rediisse, seseque carnaliter iterum cognouisse. Quæsitum est pro veritate, an Aurelius cum prædicta infirmitate coire potuerit, & generare, atque in affirmatiuam sententiam veni ex iis, quæ mox subjungam.

SVMMARIVM.

1 *In anno Ætatis sexagesimo virtus est vegeta in viris, & generare possunt.*
2 *Qui articularibus morbis, & maxime Arthritide conflictantur, ad venerem valde sunt procliues.*
3 *Ad conceptionem non requiritur frequentatio coitus, vnico enim congressu concipitur.*
4 *Vbi sensus viget, inanis est discursus.*
5 *Arthritici plurimi venerem strenue exercent, & fecundissimi sunt.*

PRimò enim Aurelius erat ex sua natura salacissimus, & hoc plura signa attestabantur, inter quæ conspicuum erat præmaturum caluitium; nam & in juuentute optimus, ac strenuus exstiterat Veneris miles, vnde & vxores duas habuerat, præter concubinas, ex quibus omnibus filios susceperat, quod non controuertebatur. ex quo patet non modo excludi in Aurelio naturalem impotentiam coëundi, & generandi, sed probari summam genitalium virtutem, & vigorem insignem; qui licet ex frequentia errorum patratorum potuerit remitti, & ex superuenientibus morbis pene deperdi, tamen ex eorundem errorum amotione potuit in pristinum statum redire, & à morbis, nisi summe frigidi fuissent, & calorem naturalem prorsus extinguentes, non facile potuit superari. Itaque cum Aurelius per plures menses à coitu abstinuerit, neque hujusmodi frigidis morbis, sed potius calidis fuerit conflictatus, non mirum est si calor naturalis denuo insurgens, illum ad consuetam seminis excre-

tionem impulerit, stante præcipue quod ex eorundem morborum caliditate semen ipsum acrius euadere potuerit, & eo pacto hominem magis magisque ad sui expulsionem prouocare.

Secundò Aurelij impotentia, vt patet ex dictis, erat accidentalis, & ex morbo contracta, erat ergo amouibilis, maxime cum ipse esset ætatis adhuc non præcipitatæ, non enim superabat sexagesimum quæ quidem ætas adhuc vegeta est in pluribus, & ad pugnas venereas adhuc apta, & consequenter apta ad generationem; nam & in sexagesimo quinto etiam plurimos generare tradit Aristot. *lib. 5. de Hist. Anim. c.* 14. quod etiam experientia quotidiana confirmatur, ita vt vlteriori probatione non indigeat; licet ex aduerso multum in ætate se fundauerint scribentes ex eo, quod grauis esset, & longo morbo, ac difficili associata; nobis tamen satis est, si simpliciter loquendo Ætas non erat adeo grauis, vt coitus impotentiam inducere posset, nam de altera parte oppositionis, nempe quod Ætas esset grauis ex eo, quod associata esset cum morbo graui, & longo deinceps videndum. Interim patet Aurelium neque ex naturali vllo impedimento, neque per ætatem potuisse esse inhabilem ad coëundum; nam quod postmodum etiam generationi habilis esset non potest vlla intercedere difficultas, cum viri eousque generent, quousque coire possunt, quod longioribus prosequitur Laur. Ioubert. *lib.* 2. *error. Popul. cap.* 9.

Tertiò (& hoc non pertinet ad nos, sed dicitur ex abundanti) Artemisia viuente adhuc Marito suspicabatur, se vtero gerere, immo & maritum ipsum de ea suspicione pluries certiorem fecerat, quod etiam si ipsa sola deponat, verisimile tamen est, maritum ejus rei non fuisse ignarum: nam multa signa grauiditatis in Artemisia apparebant, ac præcipue inappetentia non mediocris, vomitus, lassitudo, debilitas, & menstruorum retentio, immo etiam fructuum immaturorum summa auiditas, vnde per familiares Testes, nempe duas famulas probatur, Maritum multoties, cum illam tam frequenter vomere conspiceret, illi objecisse, se dubitare, quod esset grauida, quanquam semper adderet, sed ego non credo; quod quidem ob longitudinem prægressæ infirmitatis, & adhuc perseuerantis addebat, putans, se ex ea caussa inhabilem esse ad generandum, alias autem non videtur, quod sic loqui debuisset, nempe, sed ego non credo, immo potius asseueranter affirmasset, sed hoc esse non potest; vel non dixisset, se dubitare de grauiditate, non enim dubitamus de his, quæ esse non possunt, sed de his, quæ esse quidem possunt; quomodo enim Aurelius dubitasset de grauiditate vxoris, si certus fuisset, illam à se non fuisse carnaliter cognitam jam per biennium? At si hoc fuisset, vxorem, vt erat vir maxime Honoris Zelotypus, & illam odio illico habuisset, & fortè occidere tentasset; at contra non modo illam vsque in finem vnice dilexit, sed si testamentum condidisset, insigne legatum erat illi relicturus, vt pluries eidem Artemisiæ, & cæteris familiaribus expressissimis verbis significauerat.

Quartò Artemisia cum Marito semper in eodem lecto cubabat, sic marito volente, eratque fæmina procera, formæ summopere laudabilis, ac multa sermonum, & actionum venustate, ex quibus ab Aurelio mirum in modum adamabatur; vnde non solum facile fuit per tantum temporis spatium, nempe, duorum annorum, semel atque iterum veneris stimulos illam sensisse, sed impossibile fere est non insigniter sensisse; nam & ipsemet Aurelius cum familiaribus Medicis fassus non semel est, se Artemisiam plurimum adamare, & apparere cum ea conjungi, se tamen esse tunc impotentem; at perseuerante Amoris stimulo, & præsentia mulieris amatæ, & perpetua cubandi occasione in eodem lecto, blanditiisque ipsius Artemisiæ, quæ Amoris artibus vltra pulchritudinem erat maxime idonea, omnino pro impossibili judicandum, quod illum ad coitum non excitauerit, etiamsi multo pejus ex morbo habuisset, quam de præsenti haberet. hæc enim omnia, Amor, pulchritudo, venustas, morum suauitas, blanditiæ, occasio, & id genus alia, non Aurelium tantum, sed lapideum, vel præmortuum hominem ad Venerem excitassent.

Quintò, & hoc quidem satis ad rem facit, qui articularibus morbis, & Arthritide præcipue conflictantur, maximopere ad venerem proritari solent, non quidem simpliciter ex morbi natura, sed plerumque ex caliditate defluxionum ad infernas partes per lumbos, & Renes, nec non etiam ob neruosarum partium intentionem. quibus adde, quod longus decubitus super spinalem medullam & venam, & arteriam magnam per eam excurrentes, & ipsos Renes mirum in modum calefaciat. Auic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 22. Holler. *in Pract. cap.* 63. ex quo Io. Bened. Sinibald. *in sua Geneanthrop. opere quidem consummatissimo, lib.* 2. *tract.* 2. *cap. decim.* & dixi alias ex Leuino Lemn. *de Occ. nat. mir. lib.* 2. *cap.* 45. & inter Iurisconsultos ex Farinac. *de falsit. & simul.* Quæ cum ita sint, quis inficiari jure potest, Aurelium aliquando fuisse impulsum ad coëundum? & si coire potuit, non est dubitandum, quod potuerit generare, quod tanto magis verisimile est, quanto ad generationem non requiritur frequentatio coitus; sed satis est, vt vnica vice mulier cognoscatur; ex vnico enim coitu non solum fit generatio, sed interdum etiam multiplex generatio, cum videamus ex vnico coitu geminos, & trigeminos nasci. Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. nu.* 14. *& lib.* 1. *de Diæt. num.* 25. Itaque non solum videtur hoc de facili potuisse succedere in casu nostro, sed mirandum esset, & miraculo adscribendum, si non successisset.

Hic adjiciendum, quod Aurelius per aliquot menses ante obitum non modo melius se habebat, sed omni ex parte liber à doloribus saltem atrocioribus remanserat, & quod magis facit ad rem nostram, amplius non febriebat, ita vt videretur tantisper impinguatus, & seipso habitior, & coloratior, vt deponunt ipsi Medici examinati, & hoc multo magis comprobat morbi successus, nam ex eo quod impetus humorum jam non fiebat ad articulos, partes vtpote ignobiliores, ad nobiliores, & vitæ maxime necessarias factus est, vnde ipsum è medio sustulit; patet enim, attestantibus omnibus practicis, quod quandocunque humorum fluxus ad articulos inhibetur, euenit, vt facto impetu ad partem aliquam nobiliorem, ægrum male accipiat, & vt plurimum occidat, quæ potissima caussa est, cur dolores articulares à Medicis magna cum cautela tractentur, neque solum in illis abstineant à medicamentis repellentibus, quæ nimirum valeant materiam retro repellere, & prohibere, ne ad articulos labatur, sed etiam à siccantibus & roborantibus; nam roboratis articulis, fluentem materiam non amplius recipiunt, & illa ad nobiliores partes ruit, & mala, quæ diximus, accersit; quod licet in Aurelio non

non habuerit locum, quia Medici illum curantes multùm in ea re cauti fuerunt, vndè nihil penitùs eorum consilio ad leuandos dolores, vel ad fluxionem minuendam, & inhibendam, articulis applicuerunt, tamen per alios Testes constat, ipsum Aurelium vsum fuisse consilio, nescio cujus Chimici oleo salis ad inungendos ipsos articulos, ex quo quidem meliùs ex doloribus se habuit, & in posterum fluxionem minùs frequentem fuit expertus, quæ caussa tandem accelerandæ mortis illi fuit, ex suprà dictis.

Nec valent quæ contrà opponuntur, & primò, quòd Arthritici morbi, quibus Aurelius exercebatur, essent maxima ex parte frigidi, & ad omne pejus à multa serosa, & aquea humiditate dependerent, quæ apta nata est non solùm vim generatiuam seminis extinguere, sed etiam ejusdem seminis stimulos ad ejus excretionem omni ex parte compescere, vt clarè patuit in ipso Aurelio, qui, vt jam in confesso est, & ex proprio dicto, & ex Medicorum testimonio probatur, jam per annos nullo modo potuerat attigere, aut ad venerem aliquo modo incendi, quæ quidem cum satis euidentia sint, frustrà 4 contrarium tueri rationibus contendimus, vbi enim sensus viget, inanis est omnis discursus, cùm debeamus potius discursum ad ea, quæ sensus docet accommodare, non sensum ad ea, quæ discursus dictare potest, etiamsi maximè rationabilis esset. Non valent, inquam, hæc, nam licet negari simpliciter possit, quòd Arthritis Aurelij à materia, & humoribus frigidis dependentiam haberet, nam simpliciter à materia calida dependebat, vt in aliis euenit etiam absque miscela aliorum humorum, quia humor calidissimus cùm possit esse tenuissimus, & facilè ad articulorum cauitates absque ductu serositatis, aut aquei humoris penetrare, tamen concesso etiam quod ab humoribus frigidis dependeret, vel saltem multam aqueam, ac frigidam materiam adjunctam haberet, patet morbum per aliquot menses antè Aurelij obitum omninò remisisse, & sic concoctis, aut quomodocunque resolutis frigidis humoribus, remanente calore naturali ab iis contrariis libero, potuit ad pristina munia facili negotio redire, & vt solet, cum vegetus est, Aurelium ad seminis excretionem irritare, vt realiter successit.

Sed ex abundanti Arthritis, qua detinebatur Aurelius erat summè calida, & ab humoribus calidissimis simul, & tenuissimis dependentiam habebat, quippè cùm doloribus conflictaretur acutissimis, & articuli citò rubescerent, & calore adeò intenso inficerentur, vt ad fuscedinem declinarent; quin etiam breui trium dierum spatio humores resoluebantur, & articulos, quos primò obsederant, omninò liberos relinquebant, ad alios proximiores se conferentes, & eos per totidem dies ad summum molestantes, tandem facili negotio euanescebant, quod nequaquam euenisset, vbi aut naturâ frigidi fuissent, aut saltem multam pituitosam, vel quoquomodo frigidam materiam habuissent commixtam, vt aliis euenire indies obseruamus.

Sed ad hæc ipsa opponebant Aduersarij, quòd iidem dolores articulares etiamsi à calidissimis humoribus originem trahant, nullamque materiæ frigidæ admixtionem habeant, tamen ratione vehementiæ, & acutiei, quam sortiuntur, multa symptomata accersunt, vt vigilias, & debilitates, quæ coctiones impediunt, & calorem natiuum, & consequenter semen, & ejus generatiuam virtutem labefactant, atque extinguunt; quamobrem etiamsi ob caloris vehementiam, ex qua sanguis, & semen majorem acutiem acquirunt, Arthritici ad Venerem stimulentur, & aliquandò illam strenuè exerceant (summo tamen cum eorum detrimento) infæcunditamen omninò sunt ex prædictis.

Verumenimverò neque semper, neque in omnibus hæc vera sunt, cùm ipsa experientia constet, 5 Arthriticos plurimos Venerem exercere, & semen fæcundissimum ferre, ac quoad Veneris stimulos non est dubium, vt superiùs jam dictum est, & quoad fæcunditatem etiam plures adduci possunt experientiæ, & plura Doctorum Virorum testimonia, ex quibus pro conclusione dici potest, Aurelium potuisse non concumbere solùm, sed etiam generare, nullamque ex morbo, quo detinebatur infæcunditatis præsumptionem desumi posse, & sic injustè omninò dubitari de Artemisiæ pudicitia, aut de partus suppositione.

CONSILIVM XXIV.

ARGVMENTVM.

Victuria Alfana cum septimestrem fœtum gereret ex sella quadam elatiori surgens, in terram ex improuiso cecidit, & fœtum abjecit, & in repentinum sanguinis fluxum, ac tam insignem incidit, vt indè frequenter animo linqueretur, & frigidis sudoribus respergeretur, ac videretur jam animam penè exhalare. Vocata obstetrix præter ligaturas, & alia nonnulla leuiora, propinat Puerperæ puluerem Chermes cum ouo crudo, & cucurbitulas mammis adhibet, quibus remediis fluentem sanguinem de repente cohibet. Sed puerpera indè in acutam febrem labitur, & cùm neque iterata sanguinis missione, neque aliis vllis remediis puerperia ad consuetum cursum reuocari possent, duodecima à partu die, vitam obit. Accusata obstetrix, in carcerem conjecta, ac quæsitum est, an condigna pœna esset mulctanda, cùm menstruorum cohibitio ab ipsa per vim procurata, febris & mortis caussa crederetur. Ac visum est mitiùs cum ea agendum; non obstantibus iis, quæ pro Fisco adducebantur, & Primò.

SVMMARIVM.

1 *In medendo suam capacitatem prætergredi, culpa non vacat.*
2 *Obstetrices non possunt quicquam parturientibus, aut grauidis per os præbere.*
3 *Chirurgi, obstetrices, & alij in casibus difficilioribus Physicum conuocare tenentur, aliàs puniendi.*
4 *Syncopis quàm formidabile symptoma.*
5 *Mors nihil aliud est, quàm syncopis confirmata.*
6 *Medenti satis est omnia cum ratione facere.*

QVod omninò culpa non vacat in medendo suam capacitatem prætergredi, vt latè probatum aliàs est *in Quæst. Medico-Leg. lib. 6. q. 1. num.* 24. *vbi quæst.* 2. *num.* 19. *& seq.* dictum quoque est, semper malitiosam esse prætergressionem eorum, quæ à superiori Artifice præcipiuntur à minori factam, & *quæst.* 9. *num.* 11. *& seq.* determinatum est, Obstetrices omninò esse mulctandas, cum quicquam per os exhibere audent, quod ampliandum, procedere etiam non secuto indè aliquo effectu in præjudicium assumentis, vndè tantò magis procedere debet non solum secuto aliquo malo effectu in præjudicium assumentis, sed etiam ipsa morte omnium malorum pessima, vt in casu nostro, in quo manifestè patet ex assumptione medicamenti illius multa adstrictione conspicui, sanguinis fluxum de repente, ac cum violentia fuisse cohibitum, atque indè febrem acutam accensam, vndè postmodum præpropera mors secuta. Venit ergò Obstetricis hujusce temeritas rigorosè punienda, cùm ex ejus temeritate ægra certò certius perierit.

Secundò, tantò magis mulctanda videtur hæc obstetrix, quantò promptiori cum audacia medicum conuocare neglexit, nam hoc non modò in Obstetricibus habet locum, sed etiam in ipsis Chirurgis, (nisi simul & Physici sint) qui multò magis artem medendi callent, quàm ipsæ ostetrices; ad hoc enim juramento obstringuntur, & eorum licentia in medendo hac cautione limitatur, vt in casibus difficilioribus, in quibus Physici opera requiritur, illum conuocare teneantur. Quantò magis ergò ad hoc obligari Obstetrices dicemus, quæ nulla medendi capacitate, sed temeraria promptitudine dotantur & nulla ratione, sed per accidens omnia exequuntur? At hoc quidem multò magis habet locum in casu nostro, non enim hic erat simplex partus, sed per violentiam procuratus, nempè à caussa externa, à casu scilicet: & requirebat idcircò Physici, & artificis majoris curam, nam erat morbus complicatus, cùm esset abortus, violento sanguinis fluxu conjunctus, & alia ex parte ex casu adesset partium contusio, vnde etiam si pernecessarium existimaretur sanguinem impetuosè fluentem compescere, non minùs tamen necessarium erat morbis qui aderant, & qui indè consequi poterant, & partium contusioni prospicere; prohibendi enim erant Tumores, & inflammationes, & corruptiones partium contusarum, & alia id genus: quamobrem non tanti facienda erat sanguinis illa euacuatio etiam copiosissima, quia poterat pro remedio, & prohibitione morborum esse, qui timeri in eo affectu poterant, vndè non debebat tam de repente, ac tanta cum violentia supprimi, etiam si indè mulier animi deliquium incurreret, subueniri namque poterat aliis ingeniis, aut si sanguis cohibendus erat, placidè & sensim erat cohibendus, vt Medicus fecisset; sed hæc prætergrediebantur Obstetricis capacitatem; vndè innata mulierculárum audacia manum ad medendum admouit, spreto omni Medicorum consilio, & ægram è medio maxima cum sua culpa sustulit.

Et tantò adhùc magis hæc obstetrix in culpa videtur, quantò satagentibus domesticis puerperæ Medicos conuocare, ipsa eorum aduentum non expectauerit, sed puerperæ penè inuitæ (licet ab aliis mulierculis, & ancillis ad assumendum quod porrigebatur adhortaretur) pulucrem illum ex Chermes propinauerit cum ouo crudo, & cucurbitulas, quod multò grauius est, mammis applicuerit, nam ipsa puerpera, nolebat quicquam absque Medici, cui multam fidem habebat, præsentia, & consensu, assumere; sed adhortante Obstetrice, & certam indè salutem promittente, tandem assumpsit, & licet ab assumptione vires tantisper recuperauerit, & ipsa eadem fassa sit, puluerem illum sibi sanitatem restituisse, tamen non multò post cognouit & ipsa, & assidentes ex puluere illo, & applicitis cucurbitulis febrem validam, & acutam fuisse concitatam, non nisi post vnam, aut alteram horam, purgationibus omninò, ac dicto citiùs ampliùs non fluentibus, ex quo puerpera tota horrescens, ingenti deinceps æstu totum corpus affligi sensit, tanquam si in ignis fornacem, vt illa inculcabat, fuisset projecta; nimirum quia ipse idem sanguis retentus per violentiam calorem præternaturalem concepit, & febrem acutam accendit, vndè tandem mors; nam & inflammationem in contusa parte interiùs concitauit, cui summo remedio erat sanguinis illa etiam violenta excretio, vt dictum est, & vt à posteriori patet, quia repressa illicò inflammationem excitauit.

Sed dato etiam, vt ex aduerso dicitur, quòd liceat Obstetricibus aliqua familiaria medicamenta parturientibus, & cæteris mulieribus per os exhibere, & concesso in hoc nullam interuenisse culpam, applicatio tamen cucurbitularum nimis audacter facta dici debet; & nullo modo licebat eas adhibere, quia non poterat Obstetrix ea comprehendere, quæ in hoc casu aut admittere, aut prohibere cucurbitularum applicationem poterant, cùm hoc esset remedium magnum, & extremum, & violentum, quo nullo modo, nisi summa vrgente necessitate, & magna cum cautela prudentissimus, & perspicacissimus Medicus vsus esset, timentur enim semper ex subita, ac violenta sanguinis cohibitione, quæ ad amussim in hac puerpera successerunt, hoc est febris acuta, inflammatio interna, & mors, imò etiam mors subita, ac repentina; ergò ad cohibendam cæterarum mulierculárum perniciosissimam humano generi audaciam, ex qua indies mille mala; ac grauissima pericula illi impendent, vt illis hæc pro exemplo sit, videtur magno cum rigore punienda.

His tamen non obstantibus visum est magis secundùm justitiam fore, si cum hac muliere mitiùs agatur. Primò, quia res erat in ancipiti, & indigebat subitaneo, ac repentino auxilio, aliàs si mora vlla intercessisset, & Medicum aduocatum expectassent, cùm jam puerpera animo linqueretur, & frigidis, ac tenuibus sudoribus, vt morituris de proximo euenire solet, respergeretur, certè animam exhalasset, quia fortis syncopis superueniebat, quæ adeò formidabile symptoma est, vt hominem illicò de medio tollat, quia syncopis fortis præcedit quandocunque

cunque mortem, & nulla mors accidit nisi superueniente syncope, vnde mors nihil aliud est, nisi syncopis confirmata, cum sit dissolutio nexus naturæ; vt Aræteus dicebat Acutor *lib. 2. cap. 3.* quis ergo tam à ratione alienus existat, vt non permittat in simili casu mulieri jam multæ experientiæ in arte obstetricia aliquid machinari? nam etiam si cum his remediis certo certius perire debuisset, tamen mors per ea retardari poterat, quod satius multo erat, quam de repente mori tum ob corporis, tum ob animæ salutem, quod enim de repente tunc mortua esset Puerpera satis ostendebant signa ipsam mortem de proximo futuram attestantia, nimirum animi defectus, virium resolutio, corporis refrigeratio, sudatiunculæ tenues, & frigidæ circa caput, & pallida mortis imago, quæ in dissolutione ipsa animæ à corpore apparent.

Sed tanto magis hæc licuisse dicendum huic obstetrici, quanto remedia, quibus vsa est, sunt remedia maxime experta, vsualia, ac tuta, nam quoad ipsum Chermes propinatum patet quotidie ipsas Obstetrices passim eo vti, immo etiam absque Obstetricis consilio ipsas prægnantes mulieres ex se illud assumere ad inhibendas menstruas purgationes, quando ex his abortus timetur, & ad ipsum fœtum roborandum, ac retinendum, cum ad hoc valde efficax censeatur, neque habeat secum qualitatem aliquam, ex qua sinistrum quid pertimeri possit, nisi adstrictionem, quæ in similibus casibus est necessaria. Neque Ouum crudm habet vllum in se vitium, innoxium enim omnino est, & datur in hoc casu ad augendam astrictionem, & incrassandum sanguinem fluentem; sed ab eo absque dubio nihil est, quod timeri possit vllum damnũ potuisse mulieri emanare.

Remanent tantum cucurbitulæ mammis applicitæ, quæ cum violentia quadam sanguinem ab vtero retrahunt, & videtur quidem hoc remedium capacitatem ipsarum obstetricum superare; quia tamen est remedium in hujusmodi casibus approbatum, & ab Hippocr. ipso canonizatum *Aphor. 50. section. 5.* dummodo tempore debito, & morbo illud requirente, in vsum trahatur, temerarium dici non potest, sed rationabiliter ab Obstetrice fuisse applicitum, cum enim morbus esset extremus, requirebat remedium magnum, & extremum juxta ejusdem Hippocratis præceptum *lib. 1. Aphor. 5.* & pereunti mulieri succurrere debebat non tantum Obstetrix experta, sed quæuis etiam ignarissima persona, si quicquam in ejus salutem machinari poterat: præterquam quod hoc non erat remedium requirens vllam corporis & humorum præparationem, aut purgationem, aut aliud quid, quod illud præire debuisset.

Et ad ea, quæ in contrarium illata sunt, negatur Primò, quod obstetrix suam capacitatem prætergressa fuerit, quia hoc ipsum remedium inter ea est, quibus obstetricibus vti vbi opus fuerit permittit Mercurius *in lib. della Comm. lib. 2. cap. 32.* Quod vero non possit quicquam per os exhibere falsum quoque est, nam nonnulla hoc ipso remedio multo efficaciora, ac validiora idem Mercurius ibidem concedit Obstetricibus exhibere posse suis mulieribus, in casu maximæ necessitatis, vt hic erat, nam & in hoc ipso morbo ipse idem Mercurius hæc Obstetricibus permittit. Quod vero Medicum non expectauerit, non est ipsius Obstetricis culpa, sed morbi, qui non dabat inducias, nam interim poterat Puerpera perire, tot, ac tantis symptomatibus conflictata. Reliquis vero quæ opponuntur ex prædictis satisfactum omni ex parte est. Quamobrem non modo neque accusanda, neque punienda est nostra hæc Obstetrix, sed multum laudanda, quæ sciat in repentinis, ac dubiis casibus rationabilia remedia adhibere; nam etiam si mors post hujusmodi remediorum vsum sit secuta, non ex eorum violentia, sed ex malo corporis statu secutam esse dicendum est, satis enim est medenti, si omnia cum ratione faciat, dummodo enim cum ratione operetur, de aliis curare non debet juxta id, quod docet. Hippocr. *lib. Aphor.*

CONSILIVM XXV.

ARGVMENTVM.

Nicolaus Copernis à cœna cum sorore propria celebrata, cum affluenter comedisset, & bibisset, in profundum somnum, & stertorem lapsus est, à quo nec ab adstantibus, nec à quoquam, vllo ingenio excitari potuit, quousque post horam à cœna vigesimam quartam à somno excitatus quidem est, sed nec ad rem loquebatur, nec quemquam familiarium cognoscebat, admodum impotens tum videbatur, non tamen vllo membro remanserat impeditus: ad mentẽ tamen nunquam rediit, sed vix anno transacto Apoplecticus perierat. Irrepserat apud Fiscum suspicio venenationis, quæ maxime cadebat in præmortui Nicolai sororem Luciam nomine, quæ marito jam à nonnullis annis orbata cum fratre conuiuebat. Prætendebatur ergo à Fisco, illam venenum soporiferum in medicato vino fratri porrexisse, vt tutius de nocte cum Amasio commorari posset. De ejus autem impudicitia Fiscus erat persuasus, vnde ex hoc contendebat, Nicolaum ex medicamenti venenati violentia primò in somnum, ac dehinc in fatuitatem lapsum, ac denique vitam obiisse. Pro veritate ergo interrogatus in eam sententiam veni, Nicolaum ex Ebrietate in soporiferum affectum, & inde in Apoplexiam cecidisse, & ab hac recollectum in fatuitatem, ac tandem in Apoplexiam relapsum è medio sublatum, neque verisimile esse, ex vi soporiferi, aut venenati medicamenti periisse.

SVMMARIVM.

1 *Bona valetudo, absque vllis erratis in victu facit præsumptionem veneni administrati in eo, qui potionatus præsumitur.*
2 *Soporifera medicamenta, cum valida sunt, hominem infatuant, aut in Apoplexiam præcipitant. declara vt num.* 14.
3 *Vapores quidam Apoplexiam concitant.*
4 *Crapula post tres dies dißolui ad summum solet.*
5 *Ebriosi incurrunt morbos frigidos.*
6 *Vinum per se calefacit.*
7 *Apoplexia terminatur semper in Paralysim. & num.* 15. *falsum num.* 16.
8 *Somni innaturales semper sunt conjuncti cum febre, aut saltem vt plurimum.*
9 *Ebriosi sunt qui frequenter inebriantur.*
10 *Vinum diuersos effectus producit in Temulentis.*
11 *Venena omnia sunt sapore, & odore horribili, & abominabili.*
12 *Habitus Athletarum periculosius tunc est, cum ad summum bonitatis peruenerit.*
13 *Ex immodico vini potu Apoplexia interdum excitatur, aut alius similis neruorum affectus.*
17 *Apoplexia aliquando terminatur in fatuitatem absque paralysi exteriorum membrorum.*

PRo contraria tamen sententia multa faciebant indicia ab ipso Fisco in medium adducta, quæ ad nos examinare non spectat. Vnum tantummodo maximi momenti adducebatur, eratque quod alias idem Nicolaus ab ipsamet sorore soporifero medicamento potionatus fuerat, vt ipsemet narrauerat, licet medicamentum suum effectum non esset sortitum, quia Nicolaus persenserat in vino sibi inter cœnandum oblato nescio quem saporem minime gratum, ex quo in suspicionem veniens minus quam consueuerat in ea cœna bibit, cum tamen effingeret se valde esse ad somnum procliuem. Vigilans itaque impedimento fuerat Luciæ, ne Amasium ea nocte in domum admitteret. dolore vero capitis graui ea nocte molestatus est, ac tota sequenti die. Quæ omnia licet non essent vndequaque, ac integre probata, erant tamen magna ex parte ipsi Fisco comperta: cum duo testes deponerent de exhibitione somniferi, licet discordes essent de tempore, alij vero duo deponebant de Luciæ requisitione ad inueniendum nonnulla simplicia medicamenta, & præcipue radicem Mandragoræ, quorum alter dicebat, Luciam ea voluisse vti ad capillorum ornatum, alter vero (qui tamen multas exceptiones patiebatur) assertiue deponebat, Luciam ea voluisse vti cum vino, vt Nicolaum soporaret.

Quæ quidem multum vrgebant, ac præterea videbatur, morbum, & fatuitatem Nicolai non posse in alium errorem rejici, sed tantum in veneni assumptionem, cum constaret, Nicolaum & optima valetudine frui, neque erratum vllum in victu admittere, & tamen illico à cæna in accidentia prænarrata fuisse lapsum, quæ præsumptio quemadmodum excludit venenum ingenitum, ita multum facit ad probandum hominem fuisse veneno administrato sublatum, vt alias ex Galeno non semel dictum est; & ratio est, quia culpa superuenientis morbi, ac præcipue morbi magni, non potest rejici in corporis impuritatem, vbi constat, ægrum bona valetudine frui, neque in errorem commissum in ratione victus, vbi patet illum nullum in ea admittere errorem. nam non potest dici morbum superuenisse ex crapula, quia constabat Nicolaum in ea cæna cibis mali succi non fuisse vsum, sed optimis, nec vltra sobrietatem comedisse: nam comederat Acetarium ex cicorea, ferculum ex Vitulina carne cum agresta, & parum ejusdem vitulinæ carnis assæ, & nescio quam carnem, vt dicunt, in pasticcio frigidam, caseum, & fructus quosdam horarios, & ante omnia Melopepones, qui quidem cibi omnes, ac singuli nec mali succi sunt, & alias erant ipsi Nicolao familiarissimi, vnde non erant apti morbum illum soporiferum, ac tantopere nocentem, vt hominem dementaret, ac tandem occideret, excitare, quamobrem reliquum est, vt ille ex propinato veneno morbum contraxerit, quod fuit somniferum potens, ac validum, quod vaporibus crassis, ac frigidis ab eo eleuatis potuerit hominem ad extremam perniciem inducere, nempe in fatuitatem, ac dehinc in Apoplexiam, & tandem in mortem, quod maxime familiare est medicamentis quibusdam soporiferis, vt Solano Moniaco, Mandragoræ, aliisque, de quibus affluenter præ omnibus Ardoin. *lib.* 3. *de venen. cap.* 16. *& seq.* præsertim cum in copia, & frequenter assumuntur, vt notum est vel ipsi imperitissimo vulgo, extinguunt enim, vel congelant animales spiritus, & sanguinem, vt pluries de Mandragora signanter (qua constat Luciam fuisse cum aliis vsam in potionando Nicolao ejus fratre) testatus est Galen. *lib.* 5. *de simpl. med. fac. cap.* 14. vbi & de aliis somniferis idem profert; *& lib.* 8. *de comp. med. sec. loc. cap.* 3. vbi talia medicamenta ad immedicabilem, ac deploratam frigiditatem hominem inducere docet, ex qua postmodum perpetua fatuitas.

Sed quid mirum hoc, cum notum præterea sit ipsos vapores quarumdam rerum vel data opera, vel ex negligentia inter respirandum admissos in cerebrum, & spirituales partes Apoplexiam concitare? sic videmus fumum Carbonum, calcis euaporationem, Thermarum quarundam exhalationem, immo etiam vini, & Cereuisiæ fumositates Apoplecticos homines facere. quanto magis ergo vapores crassi, & venenosi à forti medicamento somnifero deleterio, & Naturæ inimico, poterunt idem efficere, & calorem, & spiritus extinguere? & quod hoc veritatem certiorem habeat, indicio sit, quod à similibus medicamentis potionati faciem pallidiorem habent, ac liuidam, & caput maxime graue, contra quam eueniat in Ebriis ex vino, quippe qui quando in soporem incidunt, facie potius rubent, ob ipsius vini spiritus ipsum caput calefacientes; vnde tanto magis firmandum, Nicolaum potius ex propinato somnifero deleterio, quam ex ebrietate ægrotasse, & tandem obiisse, quanto euidentius apparuit in ipsomet sopore faciem illum habuisse subpallidam ad liuorem tendentem, ita vt postquam à sopore expergefactus est, eundem faciei colorem, ac liuorem retinuerit, non ad aliquos tantum dies, sed ad mortem vsque, quod quidem non accidisset ex nocumento vini, cum post tres dies ad summum omnis crapula soluatur, euanescente ipsa vini virtute, vt Galen. *in comm. lib.* 5. *Aphor.* 5. & Holler. & alij testantur.

Et ex abundanti etiamsi consideremus, Nicolaum ex nimio vini potu in soporem illum incidisse, tamen non verisimile est ab ejus vi, fatuitatem potuisse incurrere post ebrietatem, quia hoc rationi, & expe-

& experientiæ est omninò contrarium. Rationi, quia non est possibile à vini calore induci affectum 5 frigidissimum, qualis est fatuitas; licet enim ebriosi ex vini vitio incurrant sæpissimè, immò semper ob frequentatam ebrietatem, frigidos morbos, vt Apoplexiam, Epilepsiam, Memoriæ jacturam, Tremorem, Paralysim, Podagram, immò etiam Hydropem, atque ipsissimam fatuitatem, vt DD. admonent, Gal. *in lib. de caus. morb. c.* 3. Auic. *p.* 3. *tract.* 2. *c.* 8. vndè ejus rei caussam quærit Arist. *section.* 3. *problem.* 5. tamen hoc non habet locum in his, qui non frequenter, sed de rarò admodum inebriantur, ex vnica enim, & non frequentata potatione, potiùs calidi morbi producuntur, vt febres, deliria, Pulmonis Erysipilata, & id genus alij. Hipp. *de morb. lib.* 2. *sect.* 3. *num.* 53. notissimumque est, vinum per 6 seipsum calefacere, & ebrium hominem seipso calidiorem euadere, quis est qui nesciat? Per accidens verò fit, vt vini copiosa potatio iterata, & frequentata ad ebrietatem vsque, frigidos procreet affectus, resoluendo excedenti suo calore spiritus meliores, animales præsertim, vndè maximè morbos accersit neruis contrarios. Itaquè ex vnica ebrietate frigidum morbum tam insignem procreari posse, contrà rationem, & rectum discursum omninò est. Sed & huic rationi suffragatur experientia, cùm indies videamus eos, qui casu, ac de raro inebriantur, calidiores euadere, febre præhendi, coloratiores, & lætiores fieri, aut iracundiores, sudore multo perfundi, & id genus alia incurrere, non verò euadere frigidiores, neque ex hoc frigidis morbis tentari. Cùm ergò Nicolaus non esset aliàs ebrietati deditus, & vnica illa vice, qua inebriatus dicitur (gratis etiam concesso, quòd verè fuerit inebriatus) in fatuitatem lapsus sit, & tamen nullum signum caloris in ipso apparuerit; non erit verum, illum ab ebrietate, seu potiùs à sola vini virtute in fatuitatem fuisse præcipitatum, sed fatendum est, illum à medicamento narcotico, ac frigido, & venenoso, & potenti soporifero in eum morbum incidisse, cùm effectus secuti magis proportionati sint narcotico huic veneno, quàm vino proportionati; nam dato etiam, quòd vinum aliquid in hoc præstiterit, tamen ab effectu dicendum est, vim medicamenti exuperasse vini potentiam, vndè secuta fuit fatuitas, non autem ebrietas, ob introductam insignem ipsius cerebri refrigerationem ab illo narcotico, non potente vini etiam vsque ad ebrietatem ebibiti virtute vim medicamenti, non exuperare inquam, sed ne temperare quidem, aut infringere, quod majorem in modum commonstrat, quàm violentum, ac validum illud somniferum fuerit. Nec mirum, quia Lucia aliàs experta benigniora medicamenta somnum inducentia, & optato fine frustrata, debuit rationabiliter, cum nimio amoris desiderio gliseret, ad potentissima confugere, ex quibus plus quàm desiderabat, obtinuit, quamquam forte præsumendum est, illam medicamentum hujusmodi narcoticum tam violentum, non tantùm ad somnum inducendum, quàm ad hominem dementandum propinasse, vt perpetuò absque fratris respectu suæ libidini satisfacere posset, ad hunc enim finem omnia illa distigebat, vt satis superque Fisco est compertum.

Ac deniquè somnum illum innaturalem, quo præhensus Nicolaus est, non fuisse ex vini virtute, palam est, quia excessit limites hujusmodi somni, crapula enim ex vino, licet superiùs ad tres dies eam perdurare sit dictum, tamen non nisi octo, aut decem horis perseuerat, aut ad summum duodecim, quia superatur ab ipso calore natiuo concoquente. Neque fuit Apoplexia, quia Apoplexia terminatur semper in 7 Paralysim; at morbus hic non est terminatus in Paralysim, ergò non fuit Apoplexia. Quòd autem Apoplexia in Paralysim terminetur præter testimonium quotidianæ experientiæ, attestantur Medici omnes nullo excepto. Gal. *lib.* 2. *de loc. aff. cap.* 2. Paul. *lib.* 3. *cap.* 18. Aet. *lib.* 6. *cap.* 27. Auic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 12. *& alij*, restat ergò, vt fuerit somnus innaturalis ex vi medicamenti, ob cujus violentiam Nicolaus lapsus in fatuitatem fuerit: nam cæteri somni innaturales sunt semper cum febre conjuncti, vt Lethargus, Caros, Catalepsis, & similes, vt 8 apud Practicos cuilibet constare potest, & durans etiam ad plures dies.

Verumenimverò his non obstantibus, existimaui Nicolaum ex Ebrietate in Apoplexiam lapsum, & ex Apoplexia in fatuitatem, primò, quia non controuertitur in ea cœna Nicolaum multùm comedisse, ac plusquam multùm bibisse, ac peculiariter exhausisse vas vnum, quod flascum nominant, vini Montis Politiani rubri, ac penè aliud Moscatelli præter cyathos nonnullos Domestici Albani, & cùm ex potatione lætior factus esset, sororem pluries ad bibendum prouocasse, ea tamen semper nimiam potationem redarguente, ac admonente, ne tantoperè biberet, vt quatuor Testes examinati vnanimiter deponunt, quod quidem valdè contrarium est ipsius Fisci persuasioni, cùm si in animo habuisset Lucia, vt frater per potum illum profundo somno præhenderetur, & tota nocte obdormisceret, neque vllo modo expergisceretur, debebat potiùs illum hortari, & incitare ad bibendum, quàm eum à bibendo dissuadere.

Secundò, quia Nicolaus lædebatur aliquandò à nimio vini potu, & ex eo non semel in ebrietatem erat lapsus, vt probatur per idoneos testes; nam licet non esset verè ebriosus (quia ebriosus dicitur, 9 non qui ebrius est, sed propriè qui frequenter inebriatur, vt aliàs dictum est) tamen vbi inter comedendum aliquandò cum amicis prouocaretur ad bibendum, superari se non facilè patiebatur, itaque bibebat ad ebrietatem vsque constatque in processu ter, vel quater ad minùs spatio duorum annorum illum ebrium extitisse, quod ne ipse quidem Fiscus controuertere potest. Neque valet contrà hoc, quòd, concesso etiam, quòd aliàs ebrius fuerit, tamen hac vltima vice non fuerit, sed omninò potionatus, stante quod diuersi omninò effectus aliàs in illo sint conspecti pullulasse ab ebrietate, quàm nunc. Tunc enim dicitur, illum inordinato gaudio, ac præter modum fuisse perfusum, faciemque rubicundiorem habuisse, multumque, & absque vlla continentia etiam præsente propria sorore dicenda, tacenda locutum, dolore capitis præthereà die sequenti tentatum, plurimùm vomuisse, & alia his similia, nunc autem sopore tantùm præhensus ab eo ne recollegit quidem se, nisi transactis viginti quatuor horis, multo pallore vultus illi perfusus fuit, motus postridiè impotentiam habuisse, ac demum fatuum permansisse. Non est ergò verisimile ex ebrietate simplici tam diuersos nunc effectus ab iis, qui aliàs apparuerunt, illum incurrisse, maximè cùm adhùc esset juuenis, non enim pertransibat annum octauum supra trigesimum. Non valent, inquam, hæc, nam respondetur, vinum diuersos effectus producere in 10 temulentis, pro diuersitate constitutionis corporis,

qui quidem aliquandò non solùm in diuersis naturis sunt sibi contrarij, sed etiam in iisdem, quod longioribus docet Arist. *problem. sect.* 1. *num.* 30. & Andr. Baccius *lib.* 9. *de Viuorum, hist. cap.* 18. Itaque vbi vinum offendat corpus bile repletum, hominem efficit iracundum, clamosum, atque audacem; si sanguine refertum offendat, misericordem, benignum, lætum, atque amori promptum; si melancholia, taciturnum, mæstum, lachrimabundum; si pituita, somnolentum, desidem, pigrum otiosum, & hoc quidem maximè pro majori, aut minori eorundem humorum abundantia in capite, & cerebro, cùm vinum eos humores insigniter agitet; vndè cùm notum sit, Nicolaum jam à multis diebus antè prænominatam cænam passum fuisse quamdam capitis grauedinem, seu dolorem quemdam grauatiuum (nam & ipsemet inter cænandum per jocum dixerat, velle se in ea cæna copiosa potatione capitis dolori mederi) qui dolor à multa pituita, ac frigido humore originem ducebat, non mirum est, si multo vino inebriatus humor ille commotus cerebri ventriculos obstruere omninò potuerit, & hominem in Apoplexiam impellere; hæc enim caussa fuit, cur effectus violentæ ebrietatis diuersi omninò fuerint ab effectibus; quos aliæ ebrietates in Nicolao concitauerant.

Tertiò, quia vbi vinum, quo inebriatus est Nicolaus, fuisset medicatum, ac venenatum, tantum abfuisset, vt tam auidè illud ingurgitasset, vt potiùs contrà eo omninò abstinuisset, vt aliàs, licet falsò, præsumitur fecisse ob saporem à medicamento in ipso vino introductum; neque enim fieri potest, vt venenosa medicamenta, quantumuis aliis simplicibus associentur, vt eorum odor, & sapor occultetur, celari possint, quia præterquam quod omnia sunt odore, & sapore horribili, vt ex plurium Doctorum testimonio dixi aliàs *lib.* 2. *Quæstion. Medico Leg. tit.* 2. *quæst.* 7. *num.* 8. ipsamet Natura inter assumendum eorum abominationem absque sapore, & odore persentit, & assumere renuit, ac displicentia, & nausea, & vomitu illa, si assumpta sint, conante à se expellere; ita vt nec verisimile, nec possibile sit, Nicolaum tot cyathos vini ingurgitasse summa cum delectatione absque eo quod ne minimo quidem signo illius displicentiam demonstrauerit: sed fortè dici ab Aduersariis posset, non fuisse vniuersum vinum medicamento alteratum, sed tantùm ejus partem, verùm hoc etiam concesso, tamen cùm vnius vasis, seu œnophori vinum totum fuerit medicamento somnifero alteratum, nunquam Nicolaus tam auidè, & cum tanta delectatione totum illud vinum hausisset absque eo, quod ne minimum quidem signum extranei alicujus saporis, aut odoris præsentibus daret, Quibus addendum, quòd Lucia de vtroque etiam vase biberit ab ipso Nicolao inuitata, nam de vino albo Muscatello dicto deponunt duo Testes, de vino verò rubro Montis Politiani deponit vnus quidem tantùm Testis, sed ambo concordes sunt in hoc, quòd Lucia à Nicolao inuitata ad bibendum de vino rubro illo, bibere recusauerit, cùm diceret se adhuc non sitire; Testis tamen ille, qui deponit de prouocatione Nicolai, & de recusatione Luciæ, dicit dehinc: quòd absente alio Teste, Lucia iterùm à Nicolao prouocata de vino rubro cyathum biberit. Neque valet dicere, quòd Lucia illud multa aqua temperauerit, & sic medicamenti efficaciam effugerit, quia cum medicamentum supponitur fuisse potentissimum, etiamsi Luciam non soporasset, vt Nicolaum, tamen aliquem effectum in illa produxisset, aut saltem aliquo modo somnolentam reddidisset; sed quis dicit, illam, quæ fœmina erat, & ob id valdè timida, non inquam gustandi, sed vel odorandi vinum illud venenatum, voluisse tamen ex eo integrum cyathum haurire? saltem timere debuit ne & ipsa somno capta, Amasium postmodum in domum introducere non posset, aut etiam si introduxisset, non posset cum illo se delectare, ad quem tamen effectum ad se illum introduxisse præsumitur. Ac deniquè patet, quòd, etiamsi somniferum cum eo vino fuisset Nicolao propinatum, fuerit tamen omninò ejus potentia à vini virtute refracta, & sic non potuerit suos effectus prodere, præsertim cùm vinum illud fuerit quantitate multum, & qualitate potens, vndè cum somnifera omnia frigida sint, facilè à vini caliditate edomantur.

Et ad ea, quæ in contrarium opponuntur facilis est responsio, nam Testes deponentes de alia exhibitione somniferi per sororem Nicolao facta, deponunt tantùm de Auditu ab ipso Nicolao, qui inter comessandum cum illis (ac fortè tunc etiam pluseulum biberat) jactabat se aliàs à sorore fuisse vino medicato potionatum, quamquam hoc assertiuè non affirmaret, sed dicebat tantùm, quòd, cùm suspicaretur sororem in quadam cœna velle sibi porrigere vinum soporiferum ad eum fallendum, ipse sibi optimè cauit, quod, vt erat homo vanissimi ingenij, & ignorantis quid hoc importaret, dicebat ad ostentandam propriam prudentiam. Sed hæc suspicio in tam crassæ Mineruæ homine potuit esse vana, & quod de sapore in vino percepto jactabat, potuit esse quid imaginarium, cùm nihil tale in vino verè adesset, vel esse aliquid à vasis vitio proueniens; nam & eodem tempore ipse Nicolaus conquerebatur, quòd vinum domi haberet non prorsùs boni odoris, & saporis ex eo, quòd vas, in quo asseruabatur, situm contraxerat, nec à famulis fuerat, vt debebat, curatum de illo mutando, vt deponunt duo Testes pro parte Luciæ examinati: quòd verò post illam noctem Nicolaus capite malè haberet, non debet, nec potest de necessitate, ad ebibitum vinum medicatum referri, quia constat illum ob extraneum saporem, quem in vino percipiebat, ab eo abstinuisse. Ergò aliqua alia ex caussa capite doluit, & fortè ex nimia vigilia, quia cùm plurimum satageret inuigilare, ne Lucia ea nocte Amatorem in domum admitteret, nullatenùs dormiuit, vndè facilè fieri potuit, vt indè in eum dolorem laberetur.

Quæ verò subdunt aduersarij, quòd Nicolaus benè se haberet, & immediatè post illam cænam in morbum lapsus sit, nihil omninò facit in hoc casu, quia nec nouum, nec infrequens est, homines robustissimos, & Athleticè se habentes de repente, & ex improuiso fieri Apoplecticos; idcirco enim suspectus est apud Hippocr. *lib.* 1. *Aphor.* 3. habitus Athletarum cum ad summum bonitatis attingit, eademque de caussa Celsus *lib.* 2. *suæ Med. cap.* 2. illud affirmauit, *Si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, suspecta bona sua habere debet*, vndè nihil releuat, quòd Nicolaus optimè se haberet, & tamen de repente in Apoplexiam sit lapsus; suspicio enim administrati veneni tunc militat, quandò homo se optimè habet, & ab assumpto aliquo cibo de repente labitur in pessima accidentia veneno familiaria; sed accidentia, quæ superuenerunt Nicolao, non fuerunt accidentia veneno familiaria,

liaria, sed fuerunt accidentia prouenientia ex capitis multa repletione, & prægressæ crapulæ proportionata; præterquam quod verum non est, quod Nicolaus bene valeret, quia, vt constat, & superius etiam dictum est, jam à multis diebus habebat caput valde grauatum, & multa pituita oppletum, vnde facile fuit, Pituitam à nimia vini copia commotam cerebri ventriculos obstruere, & Apoplexiam concitare, licet & absque hac dispositione, & 13 solum ex immodico vini potu Apoplexia aliquando, & repentina mors excitetur Galen. *l.* 5. *de Temp.* & ex Hippocr. *sent. lib.* 5. *Aphor.* 5. *Bacc. lib.* 3. *de vin. hist. cap.* 17. Ab Apoplexia autem, nisi occidat, solet plerumque fatuitas vel perpetua, vt in Nicolao, vel ad tempus, vt in aliis succedere. quamobrem cum morbus, & ejus accidentia proportionata sint errori in victus ratione patrato, & caussis antecedentibus, non est rejicienda culpa euenientis morbi in somniferum, præsertim cum de erratis in victu omnino concludenter constet; de somnifero vero nihil certi habeatur.

Vnde neque ad rem faciunt, quæ ex Medicis adducuntur circa virtutem quorumdam somniferorum, quæ tamen etiam vsurpata, vt prætenditur, non potuissent vnica vice tantam concitare fatuitatem, & Apoplexiam; nam Medici loquuntur de fre- 14 quenti vsu talium somniferorum, alias enim videmus ipsum Opium, quod est omnium somniferorum potentissimum, affluenter vsurpatum à Mauritanis præsertim, vt testatur Garzias ab Hort. *lib.* 1. *hist. Arom. cap.* 4. neque interimere, neque fatuos homines reddere, sed eos tantum dormitabundos efficere; quin etiam Solanum Maniacum teste Dioscorid. de re Med. *lib.* 4. *cap.* 69. ad duarum dracmarum pondus haustum (de ejus radice loquitur) ad tres tantum dies mentis alienationem affert, quemadmodum & alia multa, nec facile inuentu est tale venenum, quod de facto hominem dementare possit. Itaque Apoplexiæ potius ex ebrietate excitatæ, quam somniferi cujusdam virtuti, Nicolai fatuitas est attribuenda.

Quod additur de signis attestantibus, potius somniferi assumptionem, quam ebrietatem in Nicolao, inane omnino est, quia, quæ dicuntur, haberent quidem locum, vbi Nicolaus ex Ebrietate in soporem lapsus esset, tunc enim forte & faciei rubor, & alia apparuissent ebrietatem attestantia, sed Nicolaus ex ebrietate incidit in Apoplexiam, ex qua opprimi animales spiritus, & calorem capitis ipsius & cerebri suffocari quis non nouit? non mirum ergo, si facie apparet subpallida, ad liuorem declinante, ob spirituum, & caloris extinctionem, & quod etiam, postquam ad sese redisset, eundem pallorem retinuerit, impossibile quippe erat post fortem Apoplexiam non remanere grauissima quædam accidentia, ipsius prægressi morbi fortitudinem attestantia, vt semper in quacunque Apoplexia fieri consueuit, à qua relinqui semper membrorum torporem, & Paralysim etiam dictum est, & notum, & 15 in confesso est apud omnes.

Neque aliter respondendum sequenti objectioni, in qua dicitur, non esse verisimile ab Ebrietate potuisse relinqui fatuitatem, cum vinum mirum in modum calefaciat, non refrigeret, fatuitas autem à multa frigiditate originem trahat; quia hoc gratis concesso verificaretur, quando immediate ab Ebrietate secuta esset fatuitas, sed non quando ab Ebrietate prius concitata est Apoplexia, ac deinde ab Apoplexia fatuitas, quia Apoplexia suffocando, vt dictum est, & extinguendo calorem, ac spiritus, relinquit intensam frigiditatem in cerebro, ex qua prouenit deinceps fatuitas.

Ad id quod opponitur, quod sopor ille, quo prehensus est Nicolaus non fuerit, nec esse potuerit ex vino, conceditur, nam vere fuit ex Apoplexia, neque valet dicere, quod hic morbus non potuit esse Apoplexia, quia terminatus esset in Paralysim, vt solet semper terminari, quia præterquam quod hoc non est perpetuæ veritatis, euenit 16 etiam interdum, vt Apoplexia terminetur ad ner- 17 uos interiores ipsius capitis, vel quod materia faciens Apoplexiam ad cerebri corpus transmittatur, vnde postmodum frigiditas intensa emanat, ex qua aut memoriæ deperditio, aut fatuitas generatur, vt in casu nostro, cui similes historias apud scriptores adnotare licet, & signanter quæ narrantur de Messala Coruino, de Francisco Barbaro, de Georgio Trapezuntio, de Litostene, & de aliis, de quibus vide Schench. *lib.* 1. *Obseruat. rar. tit.* de Apoplexia. Itaque etiamsi velimus impossibile esse Apoplexiam terminari sine vlla partium Paralysi, tamen dicendum, in hac Apoplexia factam esse læsionem, & quidem insignem ipsius cerebri, ex qua fatuitas est generata. Ex quibus concludendum pro veritate videtur, Nicolai fatuitatem à prægressa Apoplexia originem duxisse, non ab aliquo somnifero, vel venenoso medicamento violento, & ex hac postmodum in Apoplexiam relapsum obiisse. quamobrem videtur Lucia in hac re esse extra omnem culpam nec potest tormentis subjici ad vlteriorem veritatem ex illa eruendam, quia indicia vrgentia nullo modo suspicionem faciant, quod Nicolaus potionatus fuerit, sed concludenter ostendunt, illum ex Ebrietate in Apoplexiam cecidisse.

CONSILIVM XXVI.

ARGVMENTVM.

Inita societate scutorum trecentorum inter D. Constantium Constantinum, & D. Vincentium Bardum super periculo vitæ D. Annæ prædicti Constantij Filiæ, quæ non multis antea mensibus fuerat desponsata, suspicari cæpit prædicta Anna, se vtero gerere, cum jam per duos menses parce admodum purgaretur, & appetentiam haberet dejectam, & è contra extranea quædam appeteret, aliaque signa notaret, quæ illam in vtero habere commonstrare poterant. Inter hæc Febre maligna corripitur, ex cujus malitia interiit, de ejus grauiditate nihil aliud certi relinquens. Prætendebat Vincentius esse factum locum lucro; contra volente Constantino pecunias in societatem datas non esse amissas, cum illa ex grauiditate obiisset,

ex quo factus esset locus exceptioni. Quæsierunt à me ipsi principales (qui ob arctæ amicitiæ vinculum, quo detinebantur, recusabant lites inter se habere) quid pro veritate sentiendum esset, promittebat enim eorum vterque meæ omnino assertioni stare.

SVMMARIVM.

Considerabam ergo primo casum pro parte Constantij, pro quo apparebat cujusdam Medici fides asserentis Annam vere vtero gestasse, & à se vt talem fuisse tractatam. Neq; videbatur ab re Medicus etiam fidem fecisse, quia multa apparebāt signa, 1 & potiora grauiditatis in ipsa Anna, vt erat Menstruorum defectus jam per duos menses, qui in juuencula alias recte purgari solita, faciebat non solum suspicionem, sed quasi certitudinem grauidationis: Iuuenes enim sanguine abundant, & idcirco facile ab illo repurgantur per menstrua cum vtero non gerunt, nec alia ex caussa, nisi ex grauiditate plerumque ea purgatio iis retinetur, Adnotauerat insuper Medicus non modo inappetentiam, quæ D. Annæ supetuenerat, oscitationes frequentes, & membrorum lassitudinem, & alia magis probabilia grauiditatis signa, sed etiam mutatum faciei colorem, & papillarum nigritiem, ipsarumque situm sursum vergentium, & vrinam ex qua maxime se cognoscere dicebat mulieres grauidas, & alia quædam leuissima, indigna prorsus quod à perito Medico in vllo censu habeantur, cum nugæ potius sint ad mulierculas fallendas inuentæ. Sed multum se fundabat Medicus præter vrinam in motu percepto in ipso ventre maxime de mane muliere jejuna existente; licet neque ipsa Anna sciret talem motum adnotare, sed diceret semper interrogata, quod videbatur quidem sibi nescio quid sentire, sed ignoraret explicare quidnam vere esset; & tamen Medicus asseuerabat se talem motum in vtero mulieris non semel obseruasse, Quin etiam vlterius ad majorem fidem sibi adsciscendam, inculcabat eundem motum multo vehementiorem à se obseruatum in ipsa mulieris infirmitate, & præcipue in ipsarum febrium accessionibus, quem motum fuisse vere Embrionis non dubitabat, vnde non solum profitebatur in præallegata fide, Annam vtero gestasse, sed gestasse masculum huic motui 2 validiori, & papillis denigratis, ac sursum vergentibus, & motui magis à dextris, quam à sinistris conspicuo confisus; ex quibus nullum in ea re dubium intercedere posse firmauit, vt in eadem fide profitebatur. Quæ omnia cum viderentur ab optimis Medicis comprobari absque dubio multum afficiebant.

Accedebat, quod Anna ab omnibus vicinis mulieribus pro grauida habebatur, aderantque Testes ad hoc examinati, qui deponebant, illam pro grauida ab omnibus fuisse habitam; quin immo mulieres nonnullæ quæ audierant. Obstetricem ab Anna accersitam de prægnantia valde dubitasse, neque voluisse pro certo affirmare illam in vtero habere, illam ipsam obstetricem irriserant tanquam ignaram, parumque expertam, ac multis propriis exemplis similes grauidationes se esse passas, nimirum cum aliquali menstruorum apparentia in primis mensibus, tandemque fœliciter peperisse firmabant, ita vt Anna harum persuasionibus animata jam non multo ante febris insultum se certo grauidam esse diceret; & vt grauidam se tractabat, manens semper in multa quiete, immo frequenter decumbens in lecto, non nisi lente, ac caute se mouendo; immo & cum curru veheretur nonnisi tarde gradiebatur, ex quo tanto certiores de ejus grauiditate, & vicini, & noti omnes facti fuerunt. Vnde cum timore quodam perculsa ex alio curru concitatis equis sibi obuiam facto domum reuersa à febre esset correpta, ab omnibus, & singulis non aliunde id illi euenisse firmatum est, nisi ex eo quod vtero gereret; quamobrem timebant illi omnes, ne ab eo timore maxime superueniente febre, quod statim à principio fuerat acuta, omnino abortiret. Ex quibus videbatur dicendum, Annam vtero gestasse, & cum ob prægnantiæ culpam perierit, locum esse factum exceptioni, neque posse Vincentium pecunias super ejus vitæ periculo in societatem acceptas lucrari.

Pro parte tamen Vincentij opponebatur. Primò, non constare de Annæ grauiditate, quia circum- 3 scripta difficultate, immo inquam impossibilitate certitudinis cognitionis prægnantiæ maxime in primis mensibus, de qua infra, producebatur fides Obstetricis asserentis, se nunquam pro veritate affirmare potuisse, Annam in vtero habere, non obstante Medici assertione, & muliercularum attestatione de grauiditate, & reddebat sui dicti rationem, dicens, signa grauiditatis, quæ apparebant in D. Anna fuisse nimis leuia, nec connumerari inter potiora; contra vero adfuisse multa quæ ostendebant illam nequaquam esse grauidam, vt erat præcipue ipsius 4 vteri constitutio, nam neque os ipsius internum vllo modo clausum, aut inuersum apparebat, neque ad tactum vlla ipsius corporis vteri renitentia, aut tumefactio se prodebat; neque aliud quid ab expertissimis

tissimis Obstetricibus in prægnantia vera adnotatum: nam ea signa, super quæ suum dictum fundabant Medicus, & vicinæ mulieres, esse omnino leuissima confitebatur, ac facile ad simplicem menstruorum defectum consequi posse. Secundò constabat, neque à Constantio in dubium vertebatur, D. Annam, antequam nuptui traderetur, semper passam esse aliqualem menstruorum defectum, ex quo etiam histericis affectibus molestabatur, vnde idcirco à Medicis Patri injungebatur, vt eam quam primum viro jungeret, cum sperarent illam ex conceptione conualituram. Interim tamen eadem ipsa symptomata ante nuptias passa est, quæ de præsenti experiebatur; & licet his adderentur motus in vtero, papillarum mutatio quoad colorem, earumque retractio ad superiora, & alia id genus, tamen dicebatur, hæc nequaquam tunc fuisse obseruata, licet vere, & cum effectu adessent, quia nulla suspicio conceptionis aderat, ob quam obseruari necesse esset. Inappetentiam autem, & rerum extranearum appetitum fuisse quoque à prima menstruorum apparitione D. Annæ familiares, ipsemet 5 Constantius non inficiabatur; nam & hæc ipsa à Menstruorum defectu prodire quotidie experimur, & maxime ipsis Virginibus sub Menstruorum apparitionem, cum non recte, & secundum Naturam repurgantur. Inde quoque & malus corporis color, & oculorum offuscatio, & capitis leuiusculi dolores, & vertigines, & vomitus, & alia permulta, quæ in Virginibus; & in omnibus fœminis, quæ menstruorum defectum patiuntur, indies obseruamus: omnes enim similes effectus sanguis præternaturam retentus producere est aptus, quos in vere grauidis producere solet, etiam ipsam lactis collectionem in mammillis, vt ab omnibus Medicis docemur, & alias affluenter demonstratum est, *lib.* 1. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 3. *num.* 1. per totum, & alibi; & licet hæc in D. Anna cessasse viderentur à purgatione celebrata per aliquot menses antequam marito jungeretur, tamen facile fuit, vt vrgente iterum menstruorum defectu, de nouo pullularent, cum ab eo menstruorum defectu corpus prauis humoribus repleretur, ex quibus ea symptomata excitabantur.

Tertiò, constans erat apud vtramque partem, D. Annam non omnimodam menstruorum carentiam habuisse, sed per vices nonnihil sanguinis expurgasse, vt alias antequam viro copularetur, illi euenire consueuerat. at vero consentaneum erat, si realiter erat grauida, cum parce admodum extra prægnantiam purgaretur, menstrua in prægnantia 6 omnino cessare, quia etiam si in aliquibus mulieribus primis conceptionis mensibus menstrua aliquatenus apparere soleant, id fit in illis, quæ & bene purgantur, & sanguine multo sunt refertæ, at in his quæ parce purgantur, neque multo sanguine abundant, vt in D. Anna eueniebat, non verisimile est, vterum è semine concepto potuisse aliquam sanguinis partem expurgare, cum eo indigeret pro ipsius conceptus nutritione; sed hoc gratis, tanquam non multum afficiens Vincentius Constantio condonabat: magis vrgebat, quod D. Anna non aliter tunc purgaretur, quam alias, cum adhuc virgo esset, purgari solebat; nempe per vices quasdam inordinatas, atque admodum parce, vt eadem D. Anna iis mulieribus confitebatur, quæ in principio præsumptæ grauiditatis, illam in vtero habere volebant, non obstante quod purgationes menstruas haberet.

Quibus omnibus optime perpensis in eam sententiam veni, D. Annam vtero non gestasse, nec vere vnquam prægnantem fuisse, & casu quo vere fuisset prægnans, non esse tamen per ejus mortem factum locum exceptioni, sed lucro pecuniarum, quæ super ejus vitæ periculo Vincentius à Constantio acceperat. Nam super Medici fide deponentis de certitudine grauiditatis D. Annæ nullum omnino fundamentum fieri potest, cum constet, illum leuissimis quibusdam signis motum, ac confisum asseruisse, D. Annam pro certo vtero gerere, potiora, & tutiora non aduertentem; contra autem plurimum tribuendum expertissimæ Obstetricis depositioni, cum multo magis consona rationi sint, quæ illa deponit negando D. Annam fuisse grauidam, quam quæ deponit Medicus asserendo fuisse grauidam, nam pluris faciendum ejus dictum, qui 7 magis rationabilia loquitur.

Nec quicquam me mouet, quod in paritate judiciorum sit magis tribuendum Medico, quam Obstetrici, quia, præterquam quod hoc forte in his, quæ ad Obstetricem magis spectant, non habet locum, ex facto patet, Medicum fuisse crassæ Mineruæ hominem, talemque se ostendisse sua met fide, ac depositione; contra vero Obstetricem fuisse expertissimam, & deponere de iis, quæ ad propriam peritiam magis pertinent, reddendo suæ assertionis rationem; quin immo, Medicum insigniter errasse dixerim in ipsa D. Annæ curatione, nam neque sanguinem illi detraxit, cujus habebat summam, & extremam necessitatem, neque alia potiora remedia vlla adhibuit, quæ tamen facere debebat etiamsi D. Annam grauidam existimaret, non enim licet negligere prægnantem, vt fœtus 8 saluetur, ac satis superque est, si nihil ad abortum excitandum directe adhibeamus, vt alias probaui *lib.* 6. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 1. *q.* 7. *num.* 16. Ex qua Medici ignorantia, ac supino errore colligendum est, illum in Arte minimum valuisse, & sic nullam ei fidem esse adhibendam, sed magis Obstetrici deferendum de iis, quæ ad propriam peritiam pertineat, deponenti.

Quod porro de Motu percepto ab Anna in ventre (qui habetur pro valido, ac certo conceptionis 9 signo) ab eodem Med. affertur, nihil me mouere potuit, cum Constans opinio apud omnes doctos Medicos sit, talem motum ab aliis caussis, quam à fœtu excitari posse, vt luculenter probatum est *lib.* 1. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 3. *Quæst.* 1. *num.* 36. *& seqq.* & licet concedere paratus sim, quod hic motus sit ex certioribus signis conceptionis, tamen debet, si quicquam ei fidendum est, cum aliis potioribus signis associari, alias nihili faciendum; At in hoc casu tantum aberat, vt alia potiora signa obseruarentur, vt potius alia adnotarentur contrarium attestantia, vt jam ex superioribus patet. Præterquam quod motus obseruatus in D. Anna non erat talis, quod quicquam ei fidendum esset; sed quia is Medicus erat ex his, qui ad pauca respiciunt, non mirum est, si facile pronuntiauerit, nam non tam facile pronuntiasset, si obseruasset differentiam motus à fœtu excitati, & ejus, qui excitatur ab aliis caussis: motus enim Embrionis est aliqualiter or- 10 dinatus, blandus, ac lenis in principio, mox etiam validior, non dolorem, non fluctuationem, non sonum pariens, at motus, quem percipiebat in ventre D. Anna erat inordinatus, modo in vna, modo in alia parte, neque erat omnino doloris expers,

vt ipsamet fatebatur: quinimmo ex eo, quod plurimis obstructionibus afficeretur, cum eodem motu fluctuationes quasdam percipiebat; sed maxime sugillanda venit hujus Medici audacia, & ignorantia, quia D. Anna ante exactum tertium grauidationis mensem febre maligna obiit, at motus infantis in vtero non tam cito percipi vt plurimum solet, sed in tertio, aut quarto mense, vt docet Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. num. 2. & lib. 1. de morb. mul. num. 97.* & alibi, & cum eo cæteri omnes ergo motus hic non potuit à Medico tam facile percipi, vt ex eo pro certo deprehenderet. D. Annam esse grauidam.

Nihil præterea facit, quod D. Anna ab omnibus haberetur pro grauida, nam si in hoc decipiebatur ipsamet mulier, & ipse Medicus, ex quorum dicto cæteri in eam opinionem venerant, multo facilius poterant decipi alij; quemadmodum nihil releuat, quod prædicta D. Anna se vt grauidam tractaret, putabat enim se vere grauidam esse, licet non esset, & idcirco tanquam grauida omnia faciebat, quæ ad prægnantiæ custodiam requirebantur; neque erat ab re illam pro certo habere, se vtero gerere, cum ejus persuasionis multos auctores haberet, maxime mulieres domesticas, & vicinas in vtero gerendo expertas, & ipsum potissimum Medicum, qui vt erat, veluti dictum est, homo ad pauca respiciens, non modo non ambigue, sed asseueranter omnino, & omni cum certitudine jactabat, D. Annam vtero gerere; & hoc tribuebat medicamentis ab ipso eidem D. Annæ exhibitis ante quam nuptui traderetur, cum tamen jam promissa esset marito Alexandri Martij nomine; sed quia existimabatur, vt vere erat, valetudinaria, & Alexandri propinqui, dubitabant, an apta futura esset conjugio, & proli ferendæ, curarunt, vt antequam Marito jungeretur per Medicum prædictum curaretur; à quo tamen simpliciter purgata est, & per aliquot dies Rhabarbarum ei exhibitum. Medicus ergo, qui erat Miles quidam gloriosus, & jactabundus, plurimum se ob hoc facinus extollebat, quod nimirum ob diligentem curam D. Annæ adhibitam, illico atque Marito copulata fuerat, vtero conceperat.

Verumenimverò concesso etiam, quod D. Anna vere grauida esset, adhuc nihil probaret Medici assertio, cum loquatur assertiue, & de certa scientia de iis. quæ non nisi probabiliter, neque per infallibilia signa, sed tantum per conjecturalia assequi poterat, vt Audaces, & ignari facere consueuerunt. Quod enim nihil certi obseruari possit, nec firmari de grauiditate, latissime probaui *loco supra cit. lib. 1. Quæst. Medico-Leg. Tit. 3. q. 1.* eam conclusionem adstruens, 11 Prægnantiam nunquam, hoc est, in nullo tempore grauiditatis cognosci infallibiliter posse. Et licet Daniel Sennertus *lib. 4. suæ practicæ par. 2. sect. 5. cap. 1.* hanc nostram conclusionem non acceptet, excusatione dignus videtur, nam forte quid mihi voluerim, Vir ille doctissimus, ac multa laude dignus non est assecutus, vel forte ego ipse, quid sibi vellet mea conclusio explanare ignoraui: non enim hoc volui, vt in omnibus generatim impossibile sit infallibiliter prægnantiam cognosci, sed tantum in nonullis, nam indies videmus, quod etiam *loco cit.* dixi, neque ipse Sennertus diffitebatur, in nonnullis fœminis aliquando Medicos etiam doctissimos, ac longæuos, & expertissimas Obstetrices, ipsasque fæcundissimas mulieres adeo deceptas fuisse, & grauidas non esse grauidas, & non 12 grauidas grauidas esse, judicauerint, nec vllo ingenio, nec signo quantumuis minus incerto, nec villa experientia certiorari de veritate potuisse. Mille præsto sunt exempla exploratissima. Hoc tamen vnum sufficiat. Excellentissima mulier jam multiplici prole fœcunda, annis præteritis credebat, seu suspicabatur potius, se in vtero habere, nam & non multo ante vtero gesserat, & masculum pepererat. Aduocati quinque primores Vrbis Medici, totidemque Obstetrices; quin ex Sicilia obstetricem, cui multum illa tribuebat, huc aduocandam curauit, quæ cum ipsis Medicis, aliisque Obstetricibus eam in vtero habere firmarunt; in qua sententia etiam vsque ad decimum mensem perseuerarunt, quo transacto illa aquas tantum multas ab vtero emisit, & omnium opiniones, ac suam ipsius fefellit. Contra vero nobilissima altera mulier à tribus doctissimis Medicis tractata, cum dubitaret se vtero gerere (licet jam à quinque annis concipere destitisset) in dolorem coxendicum incidit acerbissimum. Aduocatæ seniores duæ Obstetrices, quæ retulerunt nullam posse haberi suspicionem grauiditatis. Medici omnibus diligenti examine perpensis, in eandem opinionem venerunt, quod nullo modo esset grauida, maxime cum singulis mensibus purgationes, licet multo consueto parciores irent. Itaque & iteratas purgationes, & sanguinis iteratas euacuationes, etiam ex saphena lateris dolentis, & aperientia efficaciora, & decocta etiam exiccantia, ac sudorifica præscripserunt. At illa debito tempore masculum peperit validum, ac fortem, & staturæ, quam alij puelli nuper nati, procerioris, corporisque habitioris, qui adhuc in viuis degit natiua fortitudine insignis. Hoc ergo significare per eam conclusionem volui, quod vbi signa maxime conspicua non sint, & prægnantia non vltra quartum mensem sit progressa, certo, & infallibiliter, de ea pronuntiari non potest, quinimmo in aliquibus ad partum vsque infallibilis prægnantiæ cognitio haberi non potest. Vir tamen clarissimus Daniel Sennertus secundum plurimum loquitur, cui libentissime subscribo. Id nobis satis superque sit, Medicum non potuisse in D. Anna conceptionem infallibiliter comprehendere, & nimis audacter ipsam pro certo enuntiasse, illam in vtero habere.

Cæterum etiamsi D. Anna in vtero habuisset, tamen locus lucro pecuniarum factus esset per ejus mortem, non exceptioni, quod erat secunda pars nostræ propositionis; quippe cum non ex caussa prægnantiæ, seu partus objerit, sed ex maligna febre: non ex caussa, inquam, immediate dependente à partu, seu prægnantia, vt requirebatur ad hoc, vt fieret locus exceptioni ex caussa partus, & prægnantiæ: non enim sufficit, vt prægnantia, aut par- 13 tus sint caussa mediata, & impulsiua; vt millies dictum est per Doctores à me adductos *lib. 1. Quæst. Medico-Leg. Tit. 4. q. 2.* per totam, & alibi; nam bene in hoc casu, immo & in aliis omnibus prægnantia, & partus vim caussæ habent superuenientis morbi, & mortis, sed quando sunt caussæ tantum mediatæ, & impulsiuæ, non faciunt exceptioni locum, verum tunc solum, quando sunt caussæ immediatæ. At in casu nostro prægnantia non fuit caussa immediata morbi, non enim caussabat per se malignam febrem, quæ à prauorum humorum apparatu, & mala corporis dispositione dependebat, ob quam etiam extra prægnantiam. D. Anna nec bene

se ha-

se habebat, & poterat facilè eadem febre corripi, si aliqua procathartica, & externa caussa irrepsisset, vt subitaneus, ac magnus timor, quod etiam si prægnantia foueret prauam corporis dispositionem, & ipsum superuenientem morbum, erat tantùm caussa per accidens, & impulsiua, quæ non attenditur.

Et quod à Constantio nunc opponitur, & à nonnullis Doctoribus contrarium sentientibus opposi- 14 tum est, nempè prægnantiam impedire, ne remedia validiora adhiberi possint, nihil demit de difficultate, cùm ne sic quidem intret in censu caussæ immediatæ, & per se agentis, & finalis (confundunt enim hæc Iurisconsulti in hoc casu) sed tantùm habeat vim caussæ fouentis, & facilitantis, vt ita dicam, effectum, nempè mortem; in caussa enim est, vt faciliùs succedat, quàm alias extrà prægnantiam succederet; quamquam in hoc casu multa à Medico præstari poterant, quæ ob ignorantiam, & Animi ignauiam ab ipso prætermissa sunt, non sine summo damno ipsius Ægrotantis, immò cum ejus morte. Quid enim obstabat prægnantia, quominus sanguis mitti debuisset? at inquies, periculum erat, ne abortiret, cùm valdè debilis esset, & valetudinariam vitam degeret. At fortè, inquam, si abortiuisset, non obiisset, ex abortu enim multum putridi sanguinis, ac malignorum humorum expurgasset, ex quo poterat à febre liberari, & licet hoc non posset Medicus directè operari, tamen cùm morbus ille magnus esset, & requireret sanguinis missionem, debebat omninò Medicus illam imperare prospiciens ipsi fœtui per roborantia medicamenta, tam interna, quàm externa; quòd si cum his Anna abortiuisset, Medicus extrà omnem culpam fuisset, præter ejus enim intentionem abortiuisset, at his prætermissis, necesse fuit Annam omninò succumbere. Itaque in proposita quæstione pro veritate pronuntiandum est, D. Annam non fuisse grauidam, & in omnem casum, quo grauida fuisset, illam immediatè ex febris culpa, non culpa prægnantiæ periisse, & per ejus mortem factum esse locum lucro pecuniarum, non exceptioni.

CONSILIVM XXVII.

ARGVMENTVM.

Sæuierat Pestis de an. 1631. & 1632. per Italiam, ac maximè Florentiæ, sed jam nondum prædicto anno completo cessauerat. Sub finem Autumni anni sequentis 1634. Antonius Culmannus juuenis triginta agens annos Roma Florentiam se contulerat, inibique perierat, existimatumque ex quibusdam signis etiam in prægressa Peste obseruatis, illum ex Peste periisse. Acceperat Arrigucius Simonellus ab Antonij Patruo scuta mille in societatem jam à tribus annis citrà super periculo vitæ ejusdem Antonij. Prætendebat igitur Antonius Antonij patruus prænominatus factum esse locum exceptioni. pecuniasque ab Arrigucio acceptas in societatem per mortem Antonij ejus nepotis non esse amissas, cùm obiisset ex Peste. Contrà verò Arrigucius contendebat pecunias esse lucratas, quia Antonius ex alio morbo, & non ex Peste perierat.

SVMMARIVM.

1 *Pestis per Hyemem solet remitti, per æstatem autem, & Autumnum de nouo sæuire.*
2 *Pestis signa, & num. seq.*
4 *Pestis signa in cadaueribus ex ea extinctis obseruata.*
5 *Multùm interest inter pestem, & morbum pestilentem, & num.* 18.
6 *In instrumento societatum officij excipitur mors ex peste, non ex morbo pestilenti.*
7 *Mors ex peste cur excipiatur in instrumento societatis officij.*
8 *Mors ex partu, & prægnantia cur in eodem instrumento excepta.*
9 *Quæ differentia sit inter Pestem, & morbum pestilentem.*
10 *Pestilens febris datur sinè Peste.*
11 *Morbus pestilens cur non excipi debeat in instrumento societatis, vt excipitur Pestis.*
12 *Pestis excipitur ob dependentiam à caussa vniuersali.*
13 *Aër in Peste habet semper se vt caussa primò agens.*
14 *Vt Pestis suis priuilegiis gaudeat ad effectum faciendi mortis exceptionem in instrumento societatis officij appositam, debet esse contagiosa.*
15 *Contagium in Peste si adsit, multùm facit ad periculi certitudinem.*
16 *Pestis particularis non differt ab vniuersali circà quædam.*
17 *Humores ad extremam corruptionem deuenientes excitant eadem symptomata, quæ excitare solet pestis.*

Dicebatur autem pro parte Antonij, non posse dubitari, quòd Antonius nepos ex Peste obiisset, quia & Pestis semina adhuc vigebant, & in morbo plura signa Pestis apparuerant. Quòd verò Pestis seminia adhuc vigerent, patere dicebant ex hoc, quia anteacta æstate plures ex simili morbo perierant, neque verisimile est, Pestem per Autumnum remisisse; constat enim experientia, quòd quamquam Pestis per Hyemem remittit, tamen per Æstatem, & Autumnum solet de nouo, ac maximè sæuire. 1 Itaque cum palam sit, Antonium, aliosque cum symptomatibus Pestis occubuisse, non potest affirmari Pestem cessasse, sed potiùs ejus semina adhuc perseuerare, & Antonium verè ex Peste, & non ex alio morbo fuisse vita functum: nam, vt dicebatur, adnotatæ fuerunt in Antonio exanthemata, 2 seu Peticulæ per vniuersum corpus liuidæ, ac nigræ, apparuerunt animi defectus, & lipothimiæ quotiescunque loco moueretur, quin etiam partium extremarum perpetua frigiditas adfuit, earumdemque liuiditas, sudores tenues, ac frigidi circà frontem, & alia id genus; quæ non nisi pestilentis morbi signa ab omnibus existimantur.

Accedebat fides Medicorum deponentium, Antonium ex febre verè pestilenti fuisse sublatum; quin etiam publica vox, & fama irrepserat, immò etiam timor, ne Pestis ipsa de nouo propagaretur. Ac profectò maximè vrgebat Medicorum fides, quippè qui eum curauerant, & cùm essent docti, & diligentes, & obseruassent prægressæ febris, ac Pestis morem, non oscitanter de ea re eos fidem fecisse credendum, Antonium nempè ex febre pestilenti obiisse; præcipuè verò, cùm illa ipsa symptomata per ipsos in Antonio fuerint obseruata, quæ anno præterito in iis obseruabantur, qui ex Peste 3 peribant, vt erat lipothimia, seu animi defectus occasione cujuscunque motus etiam leuioris, sudores tenues, ac frigidi circà frontem, præcipuè sub mortem, extremorum frigiditas, & interiorum incendium, liuores, & peticulæ, & alia hujusmodi; quamobrem non nisi injuria negari poterat, Antonium periisse ex Peste; nam omninò standum videbatur fidei per prædictos doctissimos Medicos factæ, cui etiam plurimum deferendum apud Iurisconsultos constat.

Deniquè in ipso Antonij cadauere apparuerunt 4 etiam aliqua signa pestilentis morbi, vt liuor faciei, ac tumor, cruoris rejectatio per os, & nares, cita corporis putrefactio, & alia nonnulla, quæ signanter in ipsis cadaueribus eorum, qui Peste sunt sublati, animaduerti solent; de quibus etiam constat per fides Peritorum, & per alios Testes examinatos, ita vt ex his omnibus jurè videretur concludendum, Antonium ex vera Peste obiisse, & per ejus mortem nequaquam esse factum locum lucro pecuniarum super periculo ejus vitæ ab Arrigucio in societatem acceptarum, sed exceptioni, stante clausula in ipso instrumento societatis apposita, excipiente mortem ex Peste, & Epidemia.

Pro Parte tamen Arrigucij Simonelli dicebatur, Antonium ex morbo quidem, ac febre pestilenti obiisse, non autem ex Peste, & ob id nequaquam esse 5 factum locum exceptioni, sed lucro. Multùm enim interest inter pestem, & morbum pestilentem, vt 6 deinceps apparebit. In instrumento autem societatis officij excipi quidem mortem ex Peste prouenientem, non verò ex morbo pestilenti: ratio enim exceptionis mortis ex peste alias à me assignata *lib.* 1. *Quæst. Medico-Leg. tit.* 4. *q.* 1. est certitudo peri-7 culi, ejusque frequentia, cùm contrà periculum debeat esse dubium, nec tam facilè, ac frequens, vt leui negotio incurratur; idcircò enim dictum ibi est, exceptam fuisse mortem ex partu, & prægnan-8 tia, & mortem ex peste, illam quidem ob facilitatem incurrendi mortis periculum, hanc vero ob frequentiam simul, & certitudinem ejusdem periculi. Itaque cùm Antonius non obierit ex peste, non potest per ejus mortem esse locus exceptioni, quia morbus, ex quo obiit, non solùm frequens non est, nec de facili homines præhendit, sed de rarò videtur, & difficillimè homines adoritur, nisi ipsa Pestis vigeat, tunc enim contrà & frequens est, & de facili prehendit, & facillimè occidit.

Differentia autem, quæ est inter febrem, seu 9 morbum pestilentem, & Pestem, ea est, quòd Pestis vniuersalis ac popularis morbus est, & à caussa vniuersali dependentiam habet, quæ caussa cùm sit omnibus hominibus, immò etiam aliquandò omnibus animalibus communis, facillimè majorem eorum partem adoritur, atque etiam è medio tollit, quinimmò propagatur per contagium (si communi opinioni adhærere volumus) de vno indiuiduo in aliud. At verò morbus pestilens, seu febris pestilens habet semper extrà pestem caussam particularem ab ipsomet indiuiduo dependentem, & à putredine insigni in proprio ejùs corpore ex humorum prauitate originata, & idcircò non de facili propagatur, nec communicatur aliis indiuiduis, nisi frequenter, & multum ejus exhalationes putridas excipiant; vndè cessat in hoc casu frequentia, & certitudo periculi ex caussa illa vniuersali; & hoc est quod Galenus dicebat *comm.* 3. *in* 3. *Epidem. partic.* 10 57. dari pestilentem febrem sine peste, hoc est dari febrem, quæ habeat eandem omninò malitiam, quam habet ipsa Pestis, absque eo quòd pestis vigeat, aut caussa vniuersalis aliqua illam excitauerit. Et si opponatur in febre etiam pestilenti absque peste esse eandem periculi certitudinem, quæ adest in peste, respondetur hoc nihil referre, quia periculum non imminet ab extrà, nempè à caussa illa vniuersali, aut à contagio tanquam caussa etiam vniuersali, & propagabili de facili ab vno indiuiduo ad plura; si communi opinioni adhæremus: nam quoad periculum imminens ab ipsa malitia febris pestilentis, quod quidem quasi certum est, quia vt plurimum occidit, dicendum illud non sufficere, quia non militaret tantùm in ipsa febre pestilenti, sed in plerisque aliis morbis, qui habent majorem periculi certitudinem, quàm ipsa febris pestilens; non est ergò excipiendus morbus pestilẽs ob id, quòd 11 certitudinem periculi adjunctam habeat, quemadmodum non excipiuntur alij morbi, habentes etiam eandem, & majorem periculi certitudinem, vt exempli gratia, Ileos, seu voluulus ab inflammatione, stomachi quoque inflammatio, fortis Apoplexia, & alij; & in summa pestem excipi ob dependentiam 12 à caussa vniuersali, à qua cuicunque indiuiduo indifferenter imminet semper periculum certum, firmaui aliàs *loco cit.* pro cujus rei veritate roboranda, plura adduxi.

Antonium igitur ex morbo particulari decessisse facilè probatur ex eo, quòd jam pestis cessauerat, cùm jam plures menses transiissent, in quibus ne vnus quidem cum signis pestis decesserat, quod manifestissimè demonstrabat, caussæ vniuersalis influxum jam omninò euanuisse, aëremque, qui semper in vera peste habet sese vt caussa primò agens, re-13 mansisse omninò à putredine vindicatum, ita vt postea ab hominibus absque infectionis timore respirari posset. Vndè non solùm caussæ vniuersalis influxus desierat, sed cessauerat etiam omnis suspicio, & periculum contagij, cùm jam aditus liber omnibus pateret, & Aduenæ etiam absque vllo impedimento in ciuitatem admitterentur, quod secundùm communem opinionem, quæ vult Pestem omninò à contagio originem ducere, & ab eo propagari, & incrementum suscipere, erat signum certissimum, & infallibile, omnem pestis suspicionem cessasse: nam etiam de anno præterito notabiliter remiserat, & idcircò postmodum succedente anno, in quo omninò Pestis existimabatur euanuisse, non fiebant ampliùs consuetæ custodiæ, quæ fiunt tempore Pestis, ob prædictam contagij suspicionem; quamobrem inane omninò est, quod ab Aduersariis dicitur, Antonium nempè ex seminiis prægressi contagij in pestem incidisse; si hoc enim vllam veritatem habuisset, omni procul dubio pestis propagata in alios esset, &, si opinioni communi fidem habere volumus, aut ij, qui Antonium in ea infirmitate tractauerant, ali-

aliqui saltem eorum, non effugissent periculum contagij, at vero constat, nullum ex illis ipsis contagio fuisse affectum, sed ne leuissimo quidem aliquo morbo tentatum. Verum concesso, quod Antonius ex vera peste objerit, tamen mors ex ea eueniens non poterat excepta censeri ob idipsum, quod contagiosa non esset; vt pestis enim suis gaudeat priuilegiis (quorum vnum hoc est, vt mors ex ea eueniens faciat locum exceptioni, nec idcirco pecuniæ in societatem datæ amittantur) debet esse contagiosa, vt firmaui alias *cit. lib. 3. Quæst. Medico-Leg. tit. 3. q. 2. n. 9.* nam Contagium (præsertim si tantam habeat vim, atque energiam, quantam habere communis opinio sibi persuadet) multum facit ad periculi certitudinem, vnde vbi non adsit contagium, mors ex peste eueniens non debet facere, quantum ego existimo, locum exceptioni; ad pestis, qua præsumitur fuisse extinctus Antonius, non erat contagiosa, vt ab effectu comprobatum est, quia nullus eorum, qui eum tractarunt, sicut dictum est, & qui absque vlla cautela cum eo commorati sunt, peste fuit correptus.

14 15

Et ex his facillime satisfit iis, quæ ex aduerso adducebantur; nam quod pestis seminia non vigerent jam probatum est. quod vero Antonius perierit cum signis nonnullis, immo, inquam, omnibus pestis, nihil releuat, quia nihil habet peculiare circa hoc particularis pestis à peste vniuersali, ac vera, & in vtraque eadem prorsus signa, atque symptomata conspiciuntur, vtraque enim habet caussam deleteriam, & veneficam, vniuersalis quidem aërem putrefactum, & veneni naturam adeptum, aut per contagium, aut quomodocunque respiratum, particularis vero humores putredine insigni corruptos, & ad veneni naturam & ipsi accedentes, quod si possunt humores tam insigniter corrupti, tamque extraneam naturam induere, vt pariant effectus veneni cujusdam particularis, & exitialissimi etiam admirandos, & nonnisi certis venenis proprios, & qui ad substantificam formam tantum subsequi posse videntur, vt plures testantur Doctores, quemadmodum *lib. 2. Quæst. Medico-Leg. tit. 1. q. 6. num. 11. & alibi,* quanto magis iidem humores possunt æmulari naturam ipsius aëris corrupti, ac venenati? cum autem ad eam corruptionem peruenerint, ea omnia symptomata excitare sunt apti, quæ excitare solet ipsissima pestis. Itaque nec mirum, nec nouum est, Antonium cum accidentibus pestis decessisse, non tamen ex peste, & ex morbo pestilenti quidem, sed non ex vera peste.

16 17

Quoad fidem tandem, & attestationem Medicorum, qui curæ interfuerunt, nihil est, quod nos dubios detinere debeat, est enim conformis veritati; nam deponunt, Antonium ex febre pestilenti decessisse, quod, vt diximus, non est idem, ac si dixissent, ipsum periisse ex peste; nam bene norunt viri illi doctissimi, aliud esse pestem, aliud febrem pestilentem, & idcirco fides hæc nihil afficit, & potius facit ad fauorem Arrigucij, quam quicquam contra illum probet. Neque obsunt signa in Antonij cadauere obseruata simillima, vel eadem quæ obseruari solent in iis, qui ex peste succumbunt, quia, vt jam non semel diximus, tam cum vera peste, hoc est vniuersali, & habente caussam communem, quam cum morbo pestilenti, hoc est, peste particulari, & habente caussam particularem, eadem symptomata, ac signa absque vlla omnino differentia apparere solent, vt experientia ipsa manifestissimum est, & docent practicantes omnes. Quamobrem ex his concludendum, per mortem Antonij Culmani factum esse locum lucro pecuniarum, quæ super ejus vitæ periculo in societatem traditæ fuerunt, cum non perierit ex peste, ita vt casus debeat haberi inter exceptos, sed ex morbo pestilenti, vt probatum est.

18

CONSILIVM XXVIII.

ARGVMENTVM.

Desponsauerant eorum filiam pulcherrimam quandam virginem nobilissimi quidam Parentes cuidam nobilissimo simul, ac pulcherrimo Iuueni N. N. cum interim sponsus dolore capitis præhensus est graui, ac de nocte maxime affligente, cum mutatione coloris faciei, oculorum turbatione, & corporis lassitudine insigni ejusque morbi occasione Medicis curandum adhuc Hyeme non prægressa (instabant enim Kalendæ Mensis Martij) se tradidit, atque inter purgandum eruperunt illi pustulæ quædam rubræ in vniuerso corpore, atque etiam in facie; quod cum Parentes sponsæ rescirent, Medicum domesticum de ea re consuluerunt, qui pro certo affirmauit, sponsum morbo Gallico affici, atque illo quidem insigni, qua re moti parentes sponsæ, negabant vlterius eorum filiam. N. N. nuptui tradere ob imminens infectionis periculum, quod non sine magna & sponsæ & eorum tristitia fiebat; idcirco requisitis duobus excellentissimis Medicis, qui Sponsum ab ineunte pueritia curauerant pro oblata occasione, retulerunt illi, sponsum nullam vnquam suspicionem Gallici morbi habuisse. Cum his tamen plura relata fuerant ipsis, ex quorum cognitione in multo majorem timorem venerunt. Itaque omni ex parte dubij alios Medicos consulere in ea re voluerunt. Consultus ergo ipse existimaui, sponsum morbo Gallico nequaquam laborare.

SVMMARIVM.

1 *Dolor capitis grauatiuus absque febre affligens magis de nocte, quam de die, est inter præcipua signa morbi Gallici: Contrarium num. 16.*

2 *Mutatio coloris faciei, cum oculorum turbulentia, & defædatione, sunt ex potioribus signis Luis Gallicæ.*

3 *Pustulæ latæ, ac rubræ, parumque eminentes, in vniuerso corpore apparentes morbum Gallicum significant. declara vn num.* 12.

4 *Lassitudines quædam, & grauitas in corpore vniuerso, absque vlla aut imminentis, aut præsentis, aut prægressæ febris culpa, morbi Gallici signa sunt. Falsum. num.* 18.

5 *Concursus plurium signorum morbi Gallici, ipsius morbi Gallici faciunt certam cognitionem. Contrarium num.* 16.

6 *Timor infectionis ab vno sponso in alium est justa caussa dirimendi sponsalia, etiam juramento firmata.*

7 *Si Medici curent ægrotum medicamentis Gallico morbo conuenientibus, censendum est, ægrum morbo Gallico affici.*

8 *Morbus Gallicus habet quamdam peculiarem venenositatem, quæ communibus remediis vinci non potest, sed requirit antidota propria.*

9 *Si quis commercium habeat cum muliere infecta, & deinceps ægrotet, suspectus est de morbo Gallico.*

11 *Color faciei, & oculorum in quibuscunque morbis maxime si doloribus aßocientur, immutatur.*

13 *Spontaneæ lassitudines morbos prænunciant.*

14 *Symptomata omnia Gallici morbi apparent aliquando in personis, qui eo morbo non laborant.*

15 *Medicamenta contra morbum Gallicum vltra qualitatem occultam, habent suas manifestas qualitates, quibus aliis morbis contrariantur.*

17 *Gallicus morbus latet aliquando ad plures menses.*

19 *Morbus Gallicus à principio neglectus altas emittit radices.*

PRo parte tamen affirmante dicebatur Primò, quod nullum interuenire poterat dubium, quin sponsus morbo Gallico laboraret, nam ipsammet infirmitatem, qua in præsentiarum detinetur, Gallicam esse, symptomata, quæ eam concomitantur, 1 satis aperte demonstrant: nam dolor capitis grauatiuus absque febre affligens magis de nocte, quam de die, est inter præcipua signa hujus morbi. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. causs. cap.* 14. Fracastorius *lib.* 2. *de morb. contag. cap.* 1. Bened. Victor. Fauent. *de morb. Gal. cap.* 3. Massa *eod. tract. cap.* 7. *tract.* 1. Eustach. Rud. *de morb. occult. lib.* 4. *cap.* 10. Daniel Sennert. *lib.* 6. *pract. part.* 4. *c.* 6. *& alij omnes.* quod tanto majorem veritatem habet, quantò hic dolor non est aliis doloribus similis in modo affligendi: alij namque dolores capitis à simplici humore absque Gallica prauitate producti, dant aliquam humoris prædominantis significationem, & secundum ejus naturam magis vna hora, quam alia sunt molesti: at dolores Gallici à quouis tandem humore dependeant, semper affligunt magis de nocte, quam de die; dolor autem est cujusdam particularis naturæ, neque potest magis vni, quam alteri humori tribui, quia non ab humorum qualitate, sed ab occulta malignitate Gallica originem trahit. Itaque neque in vlla dolorum communium specie, reponi potest, cum neque pungitiuus simpliciter sit, neque simpliciter pulsans, nec simpliciter grauatiuus, neque extensiuus, aut alterius speciei, sed inter has habet particularem quemdam affligendi modum cum insigni molestia, & mala tolerantia; qualis videtur esse dolor, quo D.N.N. detinetur, ob cujus molestiam coactus est, non expectata temporis opportunitate, corpus purgare, & alia medicamenta assumere, ad morbum facientia.

2 Non minorem suspicionem prebent mutatio coloris faciei, & oculorum turbulentia, ac defædatio, in qua multum insistunt Auctores, omnes, reputantes illam pro signo euidentissimo Gallici morbi, vnde Fallopius *de morb. Gal. cap.* 23. *Tertiò, inquit, incipiente morbo, & aliquantisper ingrauescente, immutatur color faciei; videbitis angelicam, vinacem, splendidam faciem juuenis mutatam in deterius spatio trium aut quatuor dierum*; & quæ sequuntur, de quo etiam signo post vetustiores omnes Sennert. *loco cit.* vnde Hieronym. Fracast, *lib.* 1. *Syphilidis.*

Ille etiam suus ex oculis vigor, & suus ore
Dejectus color haud læta de fronte cadebat.

Et paulo post de quodam juuene eo morbo male affecto verba faciens,

Paulatim ver id nitidum, flos ille juuentæ
Disperiit, vis illa animi.

Et licet Eustach. Rud. ex malo corporis, aut alicujus partis colore, nolit posse deduci morbi Gallici præsentiam, tamen excipit Nasi, & vicinarum partium ruborem, & oculorum turbulentiam, siue turbidum eorum splendorem: hæc enim maxime vult Gallicæ infectionis vera esse signa; nec injuria, cum venenum Gallicum spiritus meliores obturbet, & extinguat, qui maxime in oculis fiunt conspicui, & per quos elucet ille viuacissimus eorum fulgor, ac splendor, vt notum est.

Accedunt pustulæ per vniuersum corpus sparsæ 3 latæ, & rubræ, parumque eminentes, quas in simili morbo Gallico apparere præcitati quique, & omnes alij Auctores professi sunt. immo has ipsas pustulas demonstrare morbum jam confirmatum iidem omnes consensu vnanimi asseruerunt Matthiol. *de morb. Gall. in princ.* Fallop. *loco proxime alleg.* Prosper Borgaruccius *de morb. Gall. c.* 4. *&* 7. Eustach. Rud. *vbi sup.* Sennert. *ibid.* Immo Iulian. Palmar. *de lue vener. lib.* 1. *cap.* 4. ex quo etiam repetit Sennertus, hujusmodi pustulas tertium gradum morbi Gallici ostendere, & morbum altas radices egisse; nec absque ratione, demonstrant enim totam sanguinis massam esse infectam, & idcirco natura à veneno abhorrens, quod sanguinem inficit, ejus partem ad cutim expellit, & hujusmodi pustulas, atque his similes tuberculos excitat, quibus idcirco totum corpus scatet ex eo, quod totum corpus, & vnaquæque ipsius pars sanguine indiget ad sui nutritionem, vnde cum quælibet pars attrahat sanguinem, si infectus sit, illum respuit tanquam nutritioni ineptum & sibi noxium; & hæc differentia est inter Gallicas pustulas, & infectiones cutaneas, quæ Gallicæ sunt, & eas pustulas, & infectiones, quæ Gallicæ non sunt: nam Gallicæ plerumque indifferenter quamlibet partem defædant, etiam ipsum caput, non Gallicæ alias partes determinatas, ac fere nunquam caput, & faciem; quia vitium seminij Gallici inficit vniuersam massam sanguinis, & ipsum etiam vltimum membrorum alimentum, eaque de caussa vndequaque se prodit; in cæteris infectionibus non Gallicis semper remanet aliqua portio sanguinis non infecta, & saltem vltimum alimentum nulla infectione conspurcatur.

Ac denique pro signo infallibili Gallici morbi 4 adnotatum est in D.N.N. adesse lassitudines quasdam, ac grauitatem in toto corpore absque vlla aut imminentis, aut præsentis, aut prægressæ febris caussa, quæ à somno majorem etiam in modum augebantur, vt in Gallico morbo fieri solet; has enim hujus generis lassitudines pro signo certo ejus morbi afferunt præcitati omnes, & alij quique Auctores,

ctores, quod etiam non prætergressus est Fracastor. *loc. cit.* dicens.

Interea tamen in solito sopore grauati,
Sponteque languentes animis, & munera obibant
Ægrius, & toto segnes se corpore agebant.

Non solum autem hujusmodi lassitudines morbum Gallicum præsentem esse ostendunt, sed etiam morbum sæuissimum minantur, vt Fallopius *loco suprà cit.* testatur, & cæteri adnotarunt, nec præter rationem, ostendunt enim corpus totum male affectum, ac prauis vbique humoribus scatens.

5 Et licet vnum quodq; horum signorum per se multum faciat ad testificandum, Ægrum morbo Gallico laborare, tamen plurimum vrgent, cum simul omnia apparent, quod omnes Doctores, qui de hac materia scripserunt concorditer adstruunt, non obstante quod eorum aliqui profiteantur, nullum posse dari certum signum Gallici morbi proprium, & inseparabile, vt præcipue vult Eustach. Rud. *loco suprà cit.* tamen plures, immo pene omnes huic signorum syndomi, & concursui plurimum tribuunt, voluntque, illum esse Gallici morbi certissimum testem, & assignantes diuersorum graduum ejus morbi signa, in vnoquoque plura considerant, horumque præcipue concursu morbum hunc demonstrare magnum, ac pene confirmatum vnanimi consensu determinant, & inter omnes vide Io. Bapt. Siluaticum *in lib. de his qui morb. sim. deprahend. cap.* 20. Ergo res est clara, quod D. N.N. morbo Gallico vero, & non leui laboret.

6 Quibus stantibus cum adsit rationabilis timor infectionis à sponso in sponsam, videtur justam caussam offerri dissoluendi sponsalia vt ex Romano *in rubr. ff. solut. matrim.* 2. *lect. num.* 12. *& ex Alciato ibid. num.* 16. *dicit Sannasar. de matrim. cap.* 3. *art.* 16. *nu.* 45. *& alios retuli lib.* 3. *Quæst. Medico-leg. Tit.* 3 *q.* 1. *num.* 14. quod procedit etiam si juramento firmata sint, vt ex Sanchez. & Ioan. Andræa ibid. dixi.

Ad majorem porro veritatis roborationem adducebatur suspicio Medicorum Aegrum curantium, 7 qui illum tractarunt tanquam morbo Gallico affectum præbentes decocta exiccantia, & alia Antidota ad eum morbum facientia, vnde producebantur in medium etiam Receptæ, vt dicunt, ab ipsis Medicis præscriptæ, quæ quidem conjectura potissima est, & facit morbi Gallici certitudinem Ioan. Bapt. 8 Siluat. *loco cit. cap. eod.* quia cum Morbus Gallicus habeat quandam peculiarem malitiam, ac venenositatem, quæ communibus remediis edomari, ac vinci non potest, propriam expostulat Antidotum, quæ à tota substantia sit ipsi veneno, ac malitiæ morbi contraria, habeatque proprietatem quandam occultam ad eam euincendam, vt Lignum Guajacum, salsaparilla, China, sassafras, & si quæ alia his similia sunt, vt enim millies in dies obseruamus, non satis est in hoc morbo curando humores, in quibus morbus subjectatur diuersimode per medicamenta communia è corpore educere, sed oportet omnino per propria antidota qualitatem illam venenatam in toto prædominantem infringere, ac edomare. Vbi ergo pateat talia Antidota à Medicis in Ægroto curando in vsum trahi, ex eo quod de necessitate ad talem morbum curandum requirantur, pro certo existimandum est, cum morbum ab ea venenositate dependere, & consequenter Gallicum esse.

9 Ac denique pro prædictorum omnium consummata roboratione notum erat D. N. N. per non-nullos annos habuisse commercium cum quadam Laura Mosella, quæ hujusmodi morbo tam male infecta erat, vt etiam in Hipocausto se curare, atque inibi per quadraginta dies ex decocto ligni sancti sudare coacta fuerit: quin etiam constabat, prædictam Lauram tam male à morbo fuisse acceptam, vt ob indesinentes artuum, & capitis dolores, & tumores quoque gummosos tibiis exortos, aliosque morbos ejus generis sudorificis Guajaci, & salsæ parillæ decoctis minime cedentes, necesse habuerit ad Hydrargiri, seu Argenti viui, hoc est Mercurij inunctiones transire, quarum ope tandem sanata videbatur. Ex commercio ergo cum fœmina eo morbo insigniter affecta habito per longum tempus non potuit D. N. N. ab eo morbo liber euadere: nulla enim major conjectura, immo nulla magis certa præsumptio, immo vero cognitio haberi potest infectionis, quam hæc, de ea namque Medici omnes verba facientes, eam plurimi faciunt, & videndus præ cæteris jam cit. Ioan. Bapt. Siluat. loco eod.

Verumenimverò omnibus rite perpensis, & amotis iis, quæ perperam, ac falso dicuntur, clare patebit D. N. N. nec morbo Gallico laborare, nec vnquam ejus morbi suspectum fuisse, non obstantibus tot symptomatibus etiam simul concurrentibus; cum omnia suas caussas manifestas, ac procatarcticas habuerint; ad quas referri debent; quæ vt manifestiora fiant in memoriam reuocandum primò; D. N. N. ab ineunte ætate, & à teneris vnguiculis capitis doloribus fuisse obnoxium, ita vt antequam pubesceret vel in ipsa pubescentia anno num. 14. coactus fuerit fonticulum in brachio excitare; & illum adapertum ad multum tempus gestare, scilicet ad decem annos, & vltra, ex quibus materiam crassam, ac flauam, & interdum cruorem expurgabat nigrum, ac densum. quem fonticulum cum vxorem ducere in animo haberet, immo jam jam ducturus esset, occludi permiserat anteacto Autumno, & quod pejus fuerat nulla præcedente corporis purgatione. sciendum vlterius, eundem D. N. N. sanguinis eruptiones ex naribus pati consueuisse, ex quarum caussa capitis dolores illi remittere solebant, quæ nisi apparuissent, necesse habebat sanguinem iterum, atque iterum ex venis, & per cucurbitulas, & aliquando etiam per hæmorrhoides ex hæmorrhoidalibus venis detrahere, vt ipsi Medici, qui illum ab incunabulis tractauerant ipsos sponsæ Parentes certiores fecerant, quæ & aliunde eadem nota habebant. Immo alias cum aliquando illi ex naribus sanguis erumperet, & propinquæ Mulieres timentes copiosissimam sanguinis effusionem, illum reprimere voluerint, non solum capitis dolor iterum recruduit, sed iisdem pustulis, quibus in hoc postremo morbo scatebat, totum ejus corpus illico refertum est, vnde denuo sanguinem ex venis detrahere fuit coactus, quousque à capitis dolore liber omnino euaderet.

Quæ omnia cum veritatem haberent, & ipsismet sponsæ Parentibus persuasa, ac comprobata etiam per non fucatam Medicorum attestationem, cum juramento asserentium D. N. N. nunquam vlla suspicione Gallicæ Luis fuisse affectum, sed infirmitates omnes, quibus spatio 24. annorum in vniuerso vitæ curriculo interpolatim tamen molestatus fuerat, dependentiam habuisse à capitis intemperie cum copia sanguinis pituitosi, & quæcunque symptomata passus fuerat habuisse omnia suas ma-

nifestas, ac patentes caussas, ad quas referri debuerint, absque eo quod de vlla occulta, aut venenata qualitate ex morbo Gallico contracta, suspicionem facerent. Quæ Medicorum dicta cum sint conformia iis,, quæ in hoc Aegrotante de præsenti contingunt, & veritati consona, non sunt vllo modo respuenda, opponendo, quod ii Medici sint amici, & familiares ipsius infirmi; præsertim cum ea, quæ ex aduerso dicuntur, neque veritati consona sint, nec rationi conformia. Et primò non est verum absolute, quod quicunque dolor capitis absque febre, cujuscunque tandem speciei sit, etiam affligens magis de nocte, quam de die conjecturam faciat, illum dependere à prauitate Gallica; cum passim apud Auctores hujusmodi dolores ex morbo Gallico minime dependentes occurrant, quod enim talis dolor sit grauatiuus, euenit à materia frigida, & pituitosa, ac crassa, qualis prædominatur in capite prædicti D. N. N. juxta Medicorum attestationem illum curantium, & ex hac eadem caussa euenit, vt magis affligat de nocte, quam de die nocte enim prædominatur ipse humor pituitosus, vt apud Medicos omnes est compertissimum: & idcirco ex sui natura suos insultus omnes noctu facit; quamobrem nihil certi ex hoc haberi potest, quod dolor de nocte affligens magis, quam de die sit Gallicæ luis germen. non enim hoc est ita proprium signum dolorum Gallicorum, vt nullus alius dolor eodem tempore exacerbetur. Neque verum est, quod dolor, quo affligebatur D. N. N. non potuerit reduci ad aliquam certam speciem dolorum communium: quia ex attestatione Medicorum constat, ipsum fuisse mere grauatiuum cum aliquo pulsu, sed leni, neque materia sanguinea, sed pituitosa, frigida, & crassa prædominante dependentiam habebat.

11 Nec majorem suspicionem facit mutatio coloris faciei, & oculorum; cum in quibuscunque morbis, & præcipue in iis, qui doloribus associantur, color faciei, & oculorum vigor remittatur, vt vel ipsis idiotis hominibus est notissimum: quod multo magis habet locum, vbi caput ipsum dolet, in quo fons est & origo spirituum animalium, qui de facili & à materiæ morbificæ copia obruuntur, ab acerbitate doloris labefactantur, & à vigiliis, aliisque molestis symptomatibus dissipantur: quibus obrutis, labefactatis, ac resolutis, succedit pro viuido, ac optimo faciei colore, emortuus, ac teter color, lumenque oculorum apparet velut extinctum. Quibus addenda alia symptomata, ad graues, & perennes dolores consequentia, vt vigiliæ insuperabiles, deploratæ inappetentiæ, lassitudines molestissimæ, & id genus alia, ex quorum violentia tanto magis spiritus omnes dissipantur. quæ omnia tam clara sunt, vt pudeat me vlterioribus rationibus, & auctoritatibus ea confirmare.

12 Majorem multo suspicionem facere potuissent pustulæ rubræ, ac latæ, in D. N. N. vniuerso corpore apparentes, nisi habuissent caussam nimis patentem ex qua pullularent, neque alias ex simili caussa apparuissent. sed constabat, vt jam annuimus, D. N. N. anteacto Autumno fonticulum, quem gestabat in humero, occlusisse nulla purgatione corporis peracta; mox autem ineunte vere, hoc est in fine Mensis Februarij, in hunc dolorem, atque in ea symptomata incidisse, cujus occasione prædictæ pustulæ emerserant; ex eo enim quod materia morbifica consueuerit per fonticulum illum expurgari, factum est, vt via occlusa, dolorem capitis & pustulas illas generauerit, vt alias eidem euenerat ex suppressione fluentis sanguinis ex naribus; cum namque vere ineunte humores agitentur, & in motu sint, non mirum si magis eo, quam alio tempore, sui motus significationem præbuerint. Neque difficultatem auget, quod hæ pustulæ non solum vniuersum corpus, sed ipsum etiam caput in D. N. N. occupauerint, (nam in hoc multum se fundabat Medicus contrarium sustinens, dicendo, hoc tantum in morbo Gallico euenire;) quia cum in capite abundaret materia morbifica, secundum rationem factum est, vt hæ pustulæ etiam in capite apparuerint.

14 Lassitudines item adnotatas in aduentu morbi, & per totum etiam morbum in D. N. N. quis dixerit non posse ab alio morbo, quam à Gallico prouenire? an non lassitudines in morbis quibuslibet euenire consueuerunt? certe notissima est Hippocr. sententia *lib. 2. Aphor. 5. Spontaneæ lassitudines morbos prænuntiant.* 15 quid mirum ergo in hoc Ægrotante adfuisse has lassitudines, imminente tam molesto morbo, qualis erat capitis dolor insignis, & qui de facili non erat cessurus, cum haberet magnam caussam, ac perennem, nempe ipsius capitis naturalem intemperantiam, & plenitudinem? Præterquam quod notum est omnibus his, qui vel de limine medicinam salutarunt, humorem pituitosum in corpore superabundantem facere præcipue hujusmodi corporis lassitudines, & tunc maxime cum in capite stabulatur: inde enim ad totum corpus, & ad neruosas partes, & capita musculorum transmissus, eas relaxat, & has lassitudines caussat.

16 Concursus porro omnium prædictorum symptomatum non potest inseruire pro signo certo, immo nec probabili, Gallicæ Luis: quia hoc forte procederet quando prædicta symptomata simul, & vnumquodque per se, non possent referri ad suas caussas patentes, vnde liceat de latente suspicari. sed in hoc casu hic concursus secundum rationem videtur factus, quia ad capitis discrasiam, & repletionem est consecutus ob clausum fonticulum importuno tempore, & impurgato corpore, præcedente ejusdem capitis debilitate, & consuetudine incurrendi in similia symptomata, immo plura, & pejora.

Sed circumscripto etiam hoc Ægrotantis statu, & dato quod nihil eorum, quæ diximus, vere antecesserit, sed quod D. N. N. de repente in hæc symptomata inciderit: adhuc non facerent conjecturam per se prædominantis malignitatis venereæ: nam, si Medicis expertissimis fidem habeamus, hæc ipsa symptomata, & his multo magis suspecta, obseruantur interdum in personis, quæ ab omni suspicione Gallici contagij sunt liberæ: vnde factum est, vt quidam Medici opinati sint, non esse necessarium contagium ad contrahendum hunc morbum, sed aliquando ex cæli statu, & ex conditione humorum in corpore putrescentium, aliquos in illum incurrere. Vnde Bened. Victor. Fauent. *de morb. Gall. cap. 3. Sane, inquit, occurrerunt mihi quandoque honestæ, ac sanctæ Moniales, fortissimis clausuris obseratæ, sub ardua quippe, & inuiolabili custodia, quæ ex præsentis cæli statu, atque ex statu humorum in eis putrescentium, cum statu imbecillium membrorum, malo fato in Gallicum cecidere morbum*; quod quidem Medicus hic exper-

pertissimus ideo dicit, quia hæ Moniales conflictabantur plurimis symptomatibus, quæ in Morbo Gallico vero, & ex contagio contracto adnotantur, absque eo quod ex contagio talem morbum contraxissent. Quamobrem etiamsi concursus, ac syndromes eorum symptomatum non esset proportionatus, ac respondens patenti caussæ, non posset facere suspicionem, quod subsit aliqua alia caussa latens ipsa symptomata producens.

Cæterum suspicio Medicorum, quod D. N. N. pateretur morbum Gallicum, est omnino falsa, & diluitur ex ipsorum attestationibus fidelissimis, qui cum ipsum ab incunabulis curauerint, fatentur, illum nunquam habuisse morbum, qui Gallicus judicari posset. Nec obstat, quod in eo curando vsi sint illis ipsis medicamentis, quibus talis morbus curari expetit, nam iis vsi sunt ad exiccandam exuperantem humiditatem, non ad debellendam Gallicam prauitatem: habent enim hæc medicamenta suas manifestas qualitates, vt cætera omnia, vltra occultam illam, & Alexiteriam, qua contrariantur lui venereæ, & quæ à tota substantia dependentiam habet; manifestis autem qualitatibus calefaciunt, & exiccant, quarum respectu etiam in aliis morbis vsurpantur, vt norunt omnes. Atque hinc patet, nequaquam fuisse hæc remedia, vt Alexiteria contra Morbum Gallicum, à Morbo, quo D. N. N. afficiebatur, requisita, sed tantum vt manifestis qualitatibus calefaciendi, & exiccandi operantia, ad quam etiam intentionem quotidie in Virginibus, in Pueris, in Religiosis ab omni suspicione Gallicæ infectionis liberis in vsum traherentur. De commercio habito à D. Sponso per plures annos cum Laura Molella judicare oportet secundum veritatem, & distinguenda sunt tempora commercij ipsius sponsi, & infectionis ipsius Lauræ. nam sponsus habuit quidem commercium per plures annos cum Laura, sed tunc temporis Laura erat ab omni suspicione Gallici morbi libera, & alij etiam Iuuenes nobiles cum ea habebant commercium, quorum nullus fuit infectus: nam hi nobiles juuenes simul cum sponso reliquerant ejus consuetudinem, omnes simul indignati, quod illa lanionem quendam adamaret, & cum eo sæpe sæpius delectaretur; transactis ergo pluribus mensibus à quo hi juuenes illam reliquerant, illa morbo Gallico est infecta, nam D. N. N. ejus consuetudinem habuit ab anno 1620. ad annum 1623. Laura vero ab anno 1624. cæpit eo morbo affligi, eoque molestata est per plures annos sequentes. Non potuit ergo Laura, antequam inficeretur, morbum D. N. N. communicare. Neque valet dicere, quod etiamsi contagium, quo Laura afficiebatur, non esset palam factum de anno 1623. in quo adhuc D. N. N. cum ea rem habebat; potuerit tamen delitescere, vt fieri dicunt plures Auctores, qui testantur aliquando hunc morbum ad menses occultari, & dehinc palam fieri. Leon. Botal. *de Lue ven. cap.* 2. & alij omnes; quia etiamsi hoc ita eueniat, non est tamen quod per aliqua saltem obscuriora signa non appareat ejus instantia, vt per tristitiam non consuetam Ægrotantium, per deperditionem coloris viuidi, per diminutionem alacritatis, & virtutis, & alia id genus. At vero Laura per totum annum 1623. & majorem partem Anni seq. semper suam non facile superabilem pulchritudinem, viuidum faciei, & oculorum colorem, consuetam alacritatem, & robur, & motus concinnitatem semper retinuit, vt ex iis, quæ ejus cognitionem habuerunt non indubitanter cognoscere potuerunt ipsi sponsæ Parentes. Postmodum autem ineunte Hyeme Anni 1624. cæpit leniter à morbo affligi, nam decolor tantummodo facta est, gonorthæa contracta, dehinc vere sequenti vlcera in pudendis fuit passa, & curata conualuit vsque ad Hyemem sequentem, in qua dolorosis tumoribus in capite, & artubus fuit molestata, quia non fuerat cum necessaria diligentia curata; ea est enim hujus morbi natura, vt à principio neglectus, aut leniter tractatus, vires acquirat. Itaque cum Laura morbo esset infecta postquam D. N. N. ejus consuetudinem non habebat, non potuit illum inficere. Ex ex his concludendum, D. sponsum absque vllo sponsæ periculo posse matrimonium consummare, nullamque justam caussam habere sponsæ Parentes recedendi ab obligatione per ipsos solemniter facta.

CONSILIVM XXIX.

ARGVMENTVM.

Decesserat Illustrissimus ac Excellentissimus D. N. N. ex affectu quodam soporoso Subet scilicet, vel Læthargo, vel Pseudo-læthargo, aut simili, ac paulo ante obitum, nonnullas pensiones juxta facultatem, quam habebat, transtulerat; dubitabatur ergo de validitate hujus translationis, eo quod præsumeretur à parte, illum non fuisse in actu translationis sui juris.

SVMMARIVM.

1. *Soporosi affectus omnes conueniunt in sensuum internorum læsione.*
2. *Soporosi affectus omnes hominem Rationis, & Memoriæ vsu expoliant.*
3. *Somno naturali oppressus non habet Rationis vsum, & comparatur dementi, aut mortuo.*
4. *Affectus soporosi Apoplexiæ finitimi sunt, & tunc interficiunt, cum in Apoplexiam terminantur.*
5. *Apoplexia est sensuum omnium tam exteriorum, quam interiorum ruina.*
6. *Ratio multo magis læditur in soporosis affectibus, quam in Phrænitide.*
7. *Ad actum translationis pensionum requiritur mens ita sana, vt absque vllo errore discurrere possit.*
8. *Dementes, & alij Mentis defectu laborantes, licet aliqua secundum rationem agant, aut dicant, non cognoscunt tamen dictorum, vel factorum qualitatem.*
9. *Nutibus si possit transferri pensio, mens debet esse sana ipsius transferentis.*

Constat in facto ex depositione trium Peritorum, ita vt extra omnem controuersiam sit, Illustrissimum, & Excellentissimum D. N. N. periisse ex morbo quodam soporoso, quem vtrum Lethargus, vel Coma, vel Subet, vel Cataphora, vel Catoche, vel Caros, aut Sopor appelletur, parum, aut nihil ad rem nostram facit, hi enim omnes, ac singuli affectus finitimi sunt: Gal. *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 18. *& comm.* 2. *de artic. tex.* 18. ex quo Altimar. *suæ practicæ cap.* 2. Forest. *lib.* 10. *Obseruat. num.* 33. *in schol.* & maxime conueniunt in eo, quod præcipue negotium nostrum respicit, hoc est, in sensuum internorum læsione, quæ in singulis apparet, ita vt circa hoc vix differant secundum magis, & minus.

1 Hoc supposito sequitur absque dubio, quod prædictus Excellentissimus Dominus in eo morbo, ex quo decessit, non fuerit sanæ mentis, neque habuerit Rationis vsum, vnde inhabilis omnino extiterit ad quemuis actum, qui sanam mentem requirat, celebrandum, quod facile probatum remanet ex seqq.

2 Primò, quia hujusmodi omnes ac singuli morbi ejus naturæ sunt, vt hominem Rationis, & Memoriæ vsu exspolient, vt omnibus Medicis in confesso est, & notant Practici omnes in propriis Capp. & videndi peculiariter Alexand. Bened. *Pract. lib.* 1. *cap.* 22. Massaria *lib.* 1. *Pract. cap.* 14. Altimar. *de Meden. hum. corp. morb. cap.* 2. Mercat. *lib.* 1. *Pract. cap.* 12. Mercurial. *lib.* 1. *cap.* 7. Cæsalpin. *lib.* 1. *cap.* 33. Dan. Sennert. *lib.* 1. *partic.* 2. *cap.* 18. & cæteri omnes.

Sed notanda præcipue sunt Gal. verba *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 5. dicentis, *In lethargo atque omnibus soporosis affectionibus, vtræque, hoc est ratio, & Memoria pereunt, atque dispositionem ipsarum ejusdem esse generis necesse est.* Idem quoque affirmant ex vetustioribus, Paulus *lib.* 3. *cap.* 9. Trallian. *lib.* 1. *cap.* 14. Cæl. Aurelian. *Acut. lib.* 2. *cap.* 1. & alij. Ergo cum controuerti non possit Excellentissimum Dominum N. N. soporoso affectu laborasse, & ex eo periisse, controuerti nequaquam potest, illum Rationis, & Memoriæ omnem vsum cum eo morbo amisisse, & idcirco nullum actum potuisse valide facere, vt cæteri sanæ mentis homines facere possunt.

3 Secundò, homo somno naturali oppressus non habet Rationis vsum, vt in confesso est. Menoch. *de Arbitr. Iud. Cas.* 327. *num.* 5. & idcirco comparatur dementi, immo mortuo, ex Platon. *lib.* 7. *de Leg. idem* Menoch. *ibid. & ex Med.* Cæsalpin. *Art. Med. lib.* 5. *cap.* 12. sed caussa excitans somnum præter naturam, ac soporem multo major est, quam caussa excitans somnum naturalem, quia somnus naturalis fit à vapore placido, ac benigno, somnus autem præternaturam fit à vapore, aut humore crasso, ac turbido, Auic. 1. *pract.* 4. *cap.* 1. Ergo multo aptior est somnus nonnaturalis ad turbandam Rationem, ejusque vsum impediendum, quam somnus naturalis; vnde si somnus naturalis turbat Rationis vsum, non naturalis omni ex parte lædit, ac deuastat; modo si ob eam caussam, turbatæ nimirum Rationis, actus à dormiente facti inualidi sunt, Menoch. *vbi supra*, quomodo validi esse possunt actus ab homine facti sopore, ac lethargo detento, qualis erat Excellentissimus Dominus in eo morbo, ex quo decessit?

4 Tertiò, hi affectus soporosi non solum Apoplexiæ finitimi sunt, ita vt ab Hippocrate omnes vno nomine comprehendantur, vt notat Dan. Sennert. *lib.* 1. *Pract. parte* 2. *cap.* 33. sed tunc interficiunt, cum in Apoplexiam terminantur. Capiuacc. *lib.* 1. *Pract. cap.* 10. & cæteri Practici *in propriis capp.* quod etiam quotidiana experientia constat; & ratio est, quia humor obsidens cerebrum, & excitans soporem, communicatur ipsius Cerebri ventriculis; vnde facta in ipsis obstructione, & impedita primò ob Animalium spirituum interceptionem Respiratione, ac morbo augescente in totum abolita, hominem perire necesse est, quia respirare non potest. Modo certum est in Apoplexia perire omnem Rationis vsum, vt Medici omnes vnanimiter fatentur, cum sit sensuum omnium, tam exteriorum quam interiorum ruina. Alexand. Trall. *lib.* 1. *suæ Medicinæ cap.* 16. Paul. *lib.* 3. *cap.* 18. Rota Rom. in Perusin. Pension. 28. Maij 1644. coram Pertingerio. Itaque facile ex his deducitur, actus prope mortem maxime celebratos ab homine, qui ex soporoso affectu deficiebat, non secus ac ab Apoplectico celebratos esse habendos, & irritos, atque inualidos omnino esse.

5 Præterea certum est, Phræniticos non esse mentis compotes, neque idcirco posse quicquam valide agere ob Rationis læsionem, vt videnda à Iurisperitis, quæ ad hoc adduxit Menoch. *lib.* 1. *Cons.* 82. *à num.* 198. *ad plures seqq.* At vero Ratio multo magis læditur in soporosis affectionibus, quam in Phrænitide, Cæl. Aurel. *Acut. lib.* 2. *cap.* 1. Piso *lib.* 1. *Pract. cap.* 20. ita vt idem Cæl. Aurel. eam differentiam agnoscat inter Phrænitidem, & soporem respectu læsionis Rationis, quæ est inter deprauatam, & abolitam actionem in his verbis. *Et est comparatione (sopor) grauior Phrænitide, non aliter quam negatus in toto visus ab ex parte impedito, vel silentium ab impedita locutione, aut surditas ab auditus falsitate, vel hebetudo sensuum à difficultate.* non aliud quid innuere his verbis volens, quam in Phrænitide Rationem aberrare, in sopore omnino deperire; vnde bene Gal. *loco supra cit.* dicebat, Rationem in soporosis affectionibus vna cum Memoria perire, non tantum aberrare, aut diminui, vt ex ejus supra relatis verbis clare constat. Sequitur ergo ex his, quod si Phræniticus non potest quicquam valide agere, multo minus possit is, qui soporoso affectu detinetur, qualis erat excellentissimus Dominus N. N. in actu celebrato translationis Pensionum.

7 Ex abundanti autem consideranda est Actus celebrati qualitas, qui fuit Pensionum translatio, ad quem actum requiritur, vt Mens ita sana sit, vt perfecte, & absque vllo errore discurrere possit; quia transferens Pensionem cognoscere debet hujus actus grauitatem, personæ, in quam transfertur conditionem, ejusdem personæ meritum, caussam insuper, ob quam mouetur ad transferendum, & alia plura, in quæ mentem reflectendo, ac veras propositiones formando, easque ad inuicem componendo, ex præmissis veris possit elicere veram conclusionem, ac perfecte, & sine vllo errore syllogizando ratiocinari. At in soporosis affectibus tantum abest, vt homo ad hæc sufficiat, deficiente, ac emortuo jam rationis vsu, vt ne ad formandas quidem simplices enunciationes sit habilis, quæ sola simplicium apprehensione fieri potest.

Nec quicquam contra hæc facit, quod Excellentissimus Dominus ad interrogata interdum annuendo, vel renuendo responderet, prout res expostulabat, quia ex hoc non potest argui Rationem in ipso

8 ipso integram seruari, cùm tales actus, & responsiones obseruemus quotidiè fieri ab aliis dementibus, quos etiam plura secundùm rationem agere, ac dicere videmus, sed ipsi non cognoscunt ob mentis alienationem suorum factorum, ac dictorum conditionem, quia operantur, & loquuntur plura ex consuetudine operandi, & loquendi, vt monet ex nostris Valles. in 3. *Epidem. sect.* 2. *Ægrot.* 11. & notauit inter Iurisconsultos Menoch. *cit. cons.* 82. *num.* 234. *&* Rota *in nouiss. decis.* 107. *num.* 23. & *decis.* 129. *p.* 2. nam, vt dicebat Cæsalpin. *lib.* 5. *Pract. cap.* 12. commiscentur somni, & vigiliæ variis modis, vt aliquandò contingat in somniis moueri, & sentire.

Multò minùs obstat id, quod objici posset, nempè quòd liceat infirmo per nutus Pensionem transferre (licet non vndequaque vera sit hæc conclusio,) si enim ipsis potest nutibus, multò meliùs poterit 9 voce, & verbis; respondetur enim, benè procedere, quòd nutibus quis transferre possit pensionem, si sanus mente sit; nam idcircò non simplices nutus ad hoc sufficiunt, sed tales, vt certi, & indubitati sint, ex his enim sana mens transferentis arguitur. Rota *in prædict. Gerus. Pension. coram Puntingerio.* At verò non benè procedit, quòd tantò magis transferri possit Pensio voce, & verbis, vbi transferens sanam mentem non habeat; at in nostro casu, vbi Excellentissimum D. N. N. Rationis nullum vsum habuisse constat, nec voce, nec verbis, & multò minùs nutibus fieri potuit Pensionis translatio.

Denique non obstat oppositio, quæ ex aduerso fieri posset, dicendo, quòd omnium morborum dantur quidam gradus leuitatis, & grauitatis, ita vt etiam respectu accidentium vnus grauiora habeat, quàm alius; vt in nostro casu soporosi affectus, verum est vnum esse adeò grauem, vt tollat omnem Rationis vsum, sed tamen dari alterum minùs grauem, & ita leuem, vt parùm; aut nihil rationem lædat, vt hic, in quo Excellentissimus D. N. N. respondendo ad rem ad ea, de quibus interrogabatur, ostendit, morbùm non ademisse illi Rationis vsum, neque in totum, neque magna ex parte. Respondetur enim, quòd gratis dato, posse dari soporosum affectum adeò leuem, vt non tollat rationis vsum, tamen hoc non applicari casui nostro, in quo euentu apertissimè patet, affectum illum fuisse grauem, immò grauissimum, cùm hominem è medio sustulerit, & tantò magis vrget hoc, quantò translatio Pensionis facta fuit propè mortem, non Majori spatio, quàm paucarum horarum, vt in facto constat.

CONSILIVM XXX.

ARGVMENTVM.

Puerulus quindecim mensium post menstruam febrem grauissima Syncope oppressus B. Fælici commendatus, illicò reuiuiscit, ac perfectè sanatur.

SVMMARIVM.

1 *Symptomata alia præter Syncopem hominem omni sensu, & motu priuare solent.*
2 *Apoplexia est morbus senilis, & desinit in Paralysim.*
3 *Epilepsia quid.*
4 *Syncopis est præceps virium lapsus.*
5 *Cordis morbi statim atque inceperint hominem perimunt.*
6 *Necessariò pereunt qui post alium morbum magno morbo præhenduntur.*
7 *Morbi longi sanantur per concoctiones.*
8 *Naturaliter si quis subitò à morbo liberatur aliquam insignem euacuationem habet.*
9 *Qui syncope sæpè præhenduntur, de repente, moriuntur.*

VT miraculosi hujus effectus euidentia nobis innotescat, decernendum Primò, quonam symptomate opprimeretur hic puer; nam alia sunt 1 symptomata præter syncopem, quæ hominem omni sensu & motu priuare solent, & sunt præcipuæ Apoplexia, & Epilepsia. Ad Apoplexiam autem reuocantur omnia suffocationum genera, vt ex laqueo, ex aqua, ex fumo carbonum, ex vtero, & id genus alia. Ergò symptoma, quo præhensus hic Puerulus est, vel erat Apoplecticum, vel Epilepticum, vel Syncopticum. Sed non fuisse illud Apoplecticum, patet ex natura morbi, & ex natura in-2 firmi, cùm Apoplexia morbus sit senilis Hippocra. *lib.* 6. *Aphor.* 57. *&* *ibi* Galen. *in com.* & alij omnes *Zacc. qu. Med. leg.* neque Pueros vllo modo infestare soleat. Patet vlteriùs, quia Apoplexia desinit in Paralysim. Gal. *lib.* 4. *de loc. aff. cap.* 2. Dan. Sennert. *lib.* 1. *Pract. Part.* 2. *cap.* 33. *in prognost. num.* 8. at verò hic morbus absque Paralysi est sanatus, non enim quicquam de Miraculo detraxisset, etiamsi Paralysis esset secuta. Deniquè patet, quia in Apoplexia membra relaxantur, & molliores fiunt, in Syncope Ægri dentes, atque os arctissimè claudunt. Idem Sennert. *vbi proximè*, vt factum est in hoc Puero, de quo duodecimus testis, qui Pater ipsius Pueruli erat, ad Vigesimum interrogatorium itâ deponit, *subbito mi restò in braccio, senza moto, ne respiro, nigro, freddo, con gli occhi, & denti serrati.* Ex quibus satis patet symptoma hoc non fuisse Appoplecticum, sed neque Epilepticum fuisse clariùs etiam fit, 3 quia in Epilepsia adest membrorum conuulsio, cùm ipsa Epilepsia nihil aliud sit, quàm vniuersalis conuulsio, Gal. *lib.* 1. *de sympt. caus. cap.* 8. & alia sunt signa distinguentia inter vnum accidens, & aliud, quæ hic omninò absunt, de quibus certè à Testibus fuisset facta mentio, cùm sint signa nimis notabilia, & manifestissima. Reliquum ergò est, vt hoc symptoma fuerit Syncopis, quemadmodum concludentissimè elicitur à signis apparentibus, & à Testibus commemoratis, quæ concordant cum iis, quæ adducunt Practici in propriis capitibus de Syncope, & videri possunt, si libet, Recentiores, Massaria *lib.* 2. *cap.* 9. Mercurial *lib.* 1. *cap* 10. Capiuacc. *lib.* 2. *cap.* 9. Mercat. *lib.* 2. *cap.* 10. Eustach. Rudius. *lib.* 1. *Art Med. cap.* 56. Sennert. *lib.* 2. *part.* 4. *cap.* 6. Forest. *Obser. lib.* 17. *obs.* 7. *in schol.*

His sic constitutis, considerанda venit symptomatis magnitudo & pernicies; superuenientia ipsius alteri morbo diuturno, ac graui; celeritas, ac perfectio sanationis; & modus, quo sanatus puer est. Et 4 quoad primum, notum est, syncopem esse precipitem virium lapsum, & ruinam, Gal. *lib.* 12. *Method. med. cap.* 5. tamque sæuum, atque horribile symptoma hoc est, vt rectè dictum sit, syncopem esse incipientem mortem, mortem verò esse consummatam syncopem, nam syncopis transitus est ad mortem, idcircò à Græcis oxyntona dicitur, hoc est citò jugulans, vt ex Aretæo *lib.* 2. *Acut. cap.* 3. dixi aliàs *lib.* 4. *Quæst. Medico-leg. tit.* 1. *quæst. vlt.* vndè non datur in hoc affectu locus remediis, Paul. *lib.* 3. *sua Med. cap.* 34. & hoc quia nimis celeriter jugulat, 5 cùm sit morbus ipsius Cordis; & morbi ipsius Cordis, statim atque inceperint, hominem perimunt; Galen. *lib.* 5. *de loc. aff.* 2. *& comm.* 2. *Aphor.* 41.

Accedit his superuenientia tam feralis morbi morbo jam diuturno, & graui; laborauerat enim jam per mensem febre continua, vt vnanimiter deponunt Testes omnes ad vigesimum interrog. itaque æger & ob ætatem, quia erat puerulus quindecim mensium, & ob morbum ex sua natura grauem, & quo jam per mensem erat exagitatus, in summa debilitate positus, à sæuissimo & maximo morbo correptus, ex Naturæ necessitate animam exhalare cogebatur; cùm quotidiana experientia constet, necessariò eos perire, qui magno morbo post alium 6 morbum corripiuntur; effætis enim jam viribus, ac spiritibus melioribus absumptis, ampliùs cum morbo luctari natura non potest, atque ea de caussa morbi recidiuantes magis, quàm ab initio vrgent, Hippocr. *lib. de intern. aff.* Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 95. Vlteriùs celeritas sanationis manifestissimè concurrit ad hunc supernaturalem effectum, cùm puerulus illicò à commendatione ipsius B. seruo Dei Fælici facta in vitam redierit, & sanatus sit; quæ sanatio naturaliter procedere tam modico tempore non poterat, quia puer detinebatur morbo chronico; ac longo, qui non nisi concoctione, & longo tempore sanari naturaliter poterat. Morbi enim hujusmodi sanantur per concoctiones, & abscessus, quæ sanatio diuturno tempore succedit; Gal. *numm.* 6. *Aphor.* 36. & vt magis magisque hæc sanatio appareat miraculosa, fit vndequaque absoluta, ac perfecta, non relicto vllo prægressi morbi, licet tam ferocis, ac pernecabilis, vestigio, vt ex facto, & ex Testium depositione colligitur.

Deniquè modus, quo sanatur hic puer, recedit omninò à consueto naturæ more, exceditque omninò ejus vires: Natura enim si quis subitò à morbo liberatur, omninò huic aliqua euacuatio effatu di- 8 gna contingit, vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel sudores, vel vrinas, vel sanguinis è naribus profluuium, aut ex sedè per hæmorroidas &c. quæ verba sunt Gal. *lib.* 3. *de Crisib. c.* 7. cùm ergò hic puer à morbo magno, & à symptomate maximo sit subitò, & in instanti liberatus, & à morte ad vitam reuocatus, absque vlla simili euacuatione, & absque vllo Naturæ motu, certè firmari debet, illum non naturaliter, sed supernaturaliter sanitatem recuperasse.

Quod vt magis magisque innotescat, notandum, quod in syncope, vt jam dictum est, fit præceps virium lapsus ob præcipitem, ac repentinam spirituum vitalium resolutionem, & prohibitum eorum influxum à Corde ad cæteras corporis partes; hinc fit, vt si qui à syncope sese recolligant, per longum tempus summam corporis debilitatem experiantur, neque tam facilè ad pristinum vigorem restituantur, neque enim tam citò, ac tam celeriter fieri potest spirituum deperditorum regeneratio, vndè qui sæpe ea præhenduntur, non modò viribus sunt semper dejectis, sed aspectu sunt illaudabili, & vultu palli- 9 do, ac emaciato, vndè etiam derepente moriuntur, vt Hipp. docet *lib.* 2. *Aphor.* 41. Hic tamen hujusmodi prægressi morbi reliquiæ nullæ apparent, sed puer ad pristinum vigorem intercessione B. Fælicis illicò redit. Quare &c.

CONSILIVM XXXI.

ARGVMENTVM.

Cardinalis Benedictus Vbaldus morti proximus ex Apoplexia, pensiones aliquas transtulisse prætendebatur, parte contraria asserente translationem non fuisse validam, cùm Cardinalis sui Iuris non esset.

SVMMARIVM.

1 *Apoplexia quid.*
2 *In Apoplexia omnis discursus, & ratiocinatio perit.*
3 *Si quæ pars antè morbum laborauerit, ibi firmatur morbus.*
4 *Apoplexiæ fortitudo unde cognoscatur.*
5 *Apoplectici cur moriantur.*
6 *Ex Apoplexia sese recolligentes ad pristidum mentis vigorem non facilè redeunt.*
7 *In transferendo pensiones non sufficit, trensferentem habere modicam cognitionem, sed requiritur discursus omninò sanus.*
8 *In conficiendo testamento modica cognitio sufficiens est.*
9 *Difficiliùs conceditur translatio pensionis, quàm impositio nouæ.*

SVpponendum est, Eminentissimum Cardinalem Benedictum Vbaldum bo. me. decessisse ex Apoplexia, quod non solum probatur ex depositione plurium Testium, quam diligentissime perlegi, & ex publica voce, & fama, sed neque controuerti inter partes existimo. Est autem Apoplexia priua- 1 tio sensus, & motus, cum abolitione omnium Animalium facultatum, præcipuè autem Rationis, & Memoriæ, ita asseuerantibus Medicis omnibus, ne vno quidem excepto, vt videri potest apud Auctores infrà citandos, idcircò enim dicitur Morbus Attonitus, quòd homines attonitos reddat, & extrà se positos. Gal. *lib. de differ. morb. cap.* 5. Cels. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 26.

Supponendum vlteriùs, quòd Apoplexia, ex qua prædictus D. N. N. extinctus est, ad alium morbum successit; nempè ad Melancholiam, hoc est, delirium melancholicum, vel insaniam, hac enim illum

lum per plures annos detentum fuisse non modò ex plurium Testium depositionibus liquet, sed ex publica voce, & fama, quæ etiam ad extraneos peruenit, ita vt credendum sit neque de hoc vllam inter partes posse oriri controuersiam. His sic stantibus, dicendum est, actus quoscunque juridicos à præd. D. N. N. factos, post vltimum Apoplexiæ insultum esse vndequaque irritos, tanquam ab homine jam mortuo essent patrati, qui neque assensum, neque dissensum habere potest, & si qui tales actus in mediumà quoquam producerentur, risu potiùs essent excipiendi, quàm vlla prabatione repudiandi. Ratio autem ejus rei est in promptu, & euidentissima, quia in Apoplexia omnis discursus, 2 & ratiocinatio omni ex parte, & in totum perit, non enim, vt in aliis affectibus diminuitur, aut deprauatur, sed in totum aboletur, quod tam in confesso est apud quoscunque Medicos, vt superfluum videatur ad eam conclusionem probandam Auctores congerere; si cui tamen libet, videat Gal. *3. loc. aff. c. 5. & 10. & alibi*, Cel. *loco cit.* Aretæum *de acut. curat. lib. 1. cap. 4.* Paul. *lib. 3. suæ Med. cap. 18.* Aet. *serm. 6. cap. 27.* & ex recentioribus Capinacc. *lib. 1. pract. cap. 17. in princ.* Massar. *lib. 1. cap. 13.* Mercurial. *lib. 1. Pract. cap. 19.* & post omnes alios Daniel. Sennert. *lib. 1. Pract. par. 2. cap. 32.* neque absque firmissima ratione id vnanimiter Medici adstruunt, quia norunt in hoc morbo obstrui spirituum Animalium fontem, & sic impedito eorum influxu ad partes, nulla actio ex animalibus celebrari potest, vndè cum his & Memoria, & Ratio penitùs occumbunt, vt omnes Medici *cap. de Apoplexia* percurrere consueuerunt.

Sed tantò magis habet locum in casu nostro prædicta conclusio, qua diximus actus à D. N. N. factos esse omninò irritos; quantò jam ex prægresso morbo principes Cerebri facultates erant vitiatæ, cùm mente jam non constaret, quod patet ex secundo supposito. Receptissimum autem apud Medicos est Hippocr. auctoritate, quòd si quæ pars antè mor-3 bum laborauerit, in ea firmatur morbus; Modò in D. N. N. laborabat cerebrum secundùm principes facultates maximè Ratiocinatricem, ergò morbus superueniens firmatus est in eadem parte, ac magis magisque ejus facultates oblæsit, vndè si anteà diminuta, ac deprauata erat ratiocinatio, per noui morbi aduentum est in totum ablata, & sic non potuit sufficere ad vllum actum, qui sanam mentem requireret, faciendum, cùm non distingueret agendorum bonitatem, aut malitiam, & esset omninò à mente alienatus.

Objicere tamen facilè pars aduersa posset, quòd Apoplexia non esset fortis, cùm obseruaretur D. N. N. aliquandò oculos attollere, & quosdam gestus facere, & ad interrogata per nutus respondere, quæ omnia euidens signum dabant in ipso adhuc seruari aliquo modo rationem, ita vt sufficeret ad celebrandum actum illum translationis pensionis, quem fecit nutibus assentiens Notario, & aliis illum interrogantibus.

Sed hæc inania sunt, & ex successu falsitatis omninò insimulantur, quòd enim hæc Apoplexia fuerit fortis, immò fortissima, probatur, quia fortitudo 4 hujus morbi sumitur ex difficultate respirationis; quantò enim hæc major est, tantò Apoplexia est fortior, Gal. *de loc. aff. loc. cit.* sed hæc non solùm fuit magna, sed maxima, & extrema, quia ad extremum deueniens tandem omninò cessauit, & abolita est, hominemque è medio sustulit, non enim alia ex caussa, eodem Galeno teste, moriuntur Apoplectici, nisi quia in illis cessat respiratio, sine qua 5 animal viuere nequaquam potest. Quomodò autem non erit dicenda fortis Apoplexia, quæ hominem spatio duorum, vel trium dierum occidit?

Nec quicquam facit, quod D. N. N. moueret oculos, & caput, & nutus aliquos faceret, quia hujusmodi gestus etiam in his, qui de proximo morituri sunt ex hoc morbo aliquandò obseruantur, & tamen rationis nullo modo compotes sunt, neque intelligunt quid agunt, aut quid illis dicatur, succumbente omninò antè alias facultates ipsa Ratiocinatrice, vt omnium Medicorum auctoritate satis constat.

Sed vlteriùs, si ægri, qui aliquandò in Apoplexiam inciderunt, & ab ea resurgunt, nunquam pri-6 stinum mentis vigorem recuperant, sed tanquam stupidi plerumque manent, Aetius *loc. cit.* Sennert. *ibid.* & alij permulti, quid decernendum censemus de homine, qui per anteactum tempus mente non constabat, & alias ab Apoplexia fuerat vexatus? Sed dato etiam, quod D. N. N. aliquam licet valdè modicam adhuc seruaret mentis sanitatem, quæ sufficeret ad respondendum per nutus interroganti, dico adhuc id nihil aduersariis suffragari, & ratio est, quia non sufficit quæcunque cognitio, & modica 7 mentis sanitas, vbi agitur de translatione pensionis facienda, non enim sufficit ad hunc actum celebrandum, in quo requiritur mens omninò sana, & ratiocinatio integra, ac libera, non vt in testamento conficiendo, in quo actu satis est, vt æger non sit à mente alienatus, etiamsi non sit omninò sanæ mentis, vt dicunt Iurisconsulti. Ioseph. Ludouic. *decis. Perus. par. 1. decis. 1. num. 14. ex Corneo cons. 261. lib. 3.* quia in conficiendo testamento modica cognitio sufficiens est, natura ipsa adminiculante, & dictante, sua bona potiùs relinquenda filiis, quàm 8 amicis, & potiùs amicis, quàm extraneis, vndè ipsa natura supplet aliquo modo rationis defectum; At in translatione Pensionis facienda non concurrit hoc naturæ dictamen, sed ejus actus deliberatio dependet merè ex discursu libero sanæ mentis, quo is, qui Pensionem transfert, assequi debet, an hic actus sit laudabilis, nec ne, cùm fiat in præjudicium tertij propter oneris continuationem, quæ est euitanda, Gigas *de Pens. quæst. 12. num. 2.* nam idcircò difficiliùs conceditur translatio pensionis, quàm imposi-9 tio nouæ Gigas *ibid.* Gratian. discept. For. *c. 397. num. 8.* vltrà quod cognoscere debet qualitatem personæ, in cujus fauorem pensionis translatio facienda est, & caussam propter quam pensionem in illum transfert, quæ debet esse grauis, & legitima. At verò adhunc discursum cum tot concurrentibus formandum, non modò non erat sufficiens D. N. N. post insultum Apoplexiæ præsertim, sed neque ad vllum assensum dandum, cùm Ratio in illo in totum periisset, nec minima quidem ex parte assequi posset, quæ erant assequenda, vt actus ille Translationis validus futurus esset.

Vndè mirandum profectò est, quonam pacto quis tueri possit, hominem, qui jam à multis annis erat à mente alienatus, ab Apoplexia aliàs vexatum, & nunc de præsenti ab ea detentum, in ipso morbi vigore, morti jam proximum potuisse actum illum translationis pensionis, qui sanam omninò, & nulla ex parte læsam mentem requirit, validè facere. Ex quibus, &c.

CONSILIVM XXXII.

ARGVMENTVM.

Puer quinquennis ex variolis strangulatus, ac semimortuus, per horam jacens, B. Fælici commendatus, & oleo ejus lampadis inunctus, illicò vocem magnam emittens reuiuiscit, & sanatur.

SVMMARIVM.

1 *Variolæ quandò salutares, & quandò exitiales.*
2 *Morbi status quandò dicatur.*
3 *Variolis detenti quandò moriantur.*
4 *Variolæ non solum externas, sed internas etiam partes obsident.*
5 *Oleum morbillis, & Variolis est aduersum.*
6 *Miraculum clariùs elucescit ex consequentibus ipsam sanationem.*

1 PLura concurrunt ad demonstrandum sanationem hujus pueri fuisse vndequaquè supernaturalem, cùm manifestissimè excesserit omninò ipsius naturæ vires, quod vt concludenter demonstretur, repræsentandus antè omnia videtur totius morbi decursus, & status, qui sic habebat. Laborabat puer hic variolis, atque illis quidem prauæ, ac malignæ naturæ, quia puerum tam malè acceperant, vt ex earum sæuitie de proximo moriturus videretur, vt vnanimiter deponunt Testis 16. & 17. &18. ad vigesimum, ibi. *Venne à termin di morte à segno tale era,* nam variolæ hujusmodi, præterquam quod essent malignæ naturę, obsederant partes internas, ac præcipuè spirituales partes, vndè puer, vt iidem testes deponunt, *Piu non respiraua.* In hoc rerum statu superuenit puero suffocatio, & strangulatio, & pro mortuo habetur, cùm absque motu, absque pulsu, & absque respiratione jaceret, vt concorditer deponunt iidem Testes super eodem.

His generaliter consideratis, modò peculiariter de singulis partibus hujusmodi narrationis veræ, & per idoneos Testes probatæ, considerandum; ac primò perpendenda venit ipsius morbi natura, quo puer detinebatur, qui morbus erat variolarum, qui certè puerilis morbus est, & plerumque salutaris, sed quandò habet secum conjunctam malitiam, & prauitatem, plerumque ne semper dicam, interimit. Auic. *p.* 4. *tract.* 4. *cap.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *de morbis puer. cap.* 2. nam tunc variolæ pestis naturam induunt, & tanquam Pestilentes infestæ sunt, vt idem Auic. *ibid.* & Mercurial. *loco cit.* asserunt, & de similibus pestilentibus videatur Forest. *l.* 6. *Obser. n.* 41. *& seq.* Has autem variolas tales fuisse patet, quia tam magnis symptomatibus concomitabantur, vt ex earum vehementia puer ad mortem vsque ægrotaret, vt ex historiæ narratione patet.

Iam verò puer in statu morbi degebat, cùm accidentia essent in summo vigore, & summa vehementia, summumque augmentum essent sortita, hic enim dicitur morbi status Gal. *lib.* 1. *de Crisib. c.* 2 3. *& alibi*, vndè jam ex ordine Naturæ morbus vel puerum interimere debebat, vel declinare; verùm enimvero non declinabat, quia non modò accidentia persistebant, sed superuenerunt noua, ac funestissima, nempè totalis præfocatio, & strangulatio ergò naturaliter mori incipiebat, vel fortè mortuus est, cùm pateat tunc mori eos, qui variolis oppri- 3 muntur, cum superuenit prædicta strangulatio, sic enim Auic. *loc. cit. Et plurimi eorum, qui moriuntur per variolas, moriuntur præfocati ex squinantia.* Igitur in via Naturæ hic puer non modò de necessitate perire debebat, sed jam fortè perierat, cùm omnia processissent ex Naturæ ordine, immò ex violentia morbi, & superuenissent vltima, ac lethalissima symptomata, quæ morienti homini superuenire ex præscripto naturæ, & ex vi morbi solent; nam puer strangulatus, & suffocatus relictus est, vt ex depositionibus Testium clarè patet.

Cæterùm rebus sic se habentibus, videndum, vtrum puer in eo statu Artis præsidiis, vel Naturæ ope, aut ex miraculo potiùs sit ad vitam restitutus; ac profectò certum est, illum nullis Artis præsidiis fuisse adjutum, nam omninò de iis mentio habita fuisset ab ipsis Testibus, sed demus etiam Artem aliquid machinasse pro pueri hujus salute, jam nihil aliud Ars in hoc operari poterat, quàm pectus, & spirituales partes ab inflammatione contracta liberare, & saniosas materias ab ipsis variolis emanantes aliquo modo emundare, quod maximè per screatum succedere potuisset, vel fortè per secessum: 4 nam variolæ, vt annuimus, non solùm carnosas & externas partes occupant, sed etiam internas omnes, & maximè Pulmones. Auic. *vbi suprà*, Fernel. *de Abdit. Rer. causs. lib.* 2. *cap.* 12. Paræus *lib.* 19. *cap.* 1. Dan. Sennert. *de morb. infan. par.* 2. *cap.* 2. Oportebat ergò, vt dixi, has partes à sanie liberari, vt puer ad sanitatem restitueretur, quod & multis remediis, & multo tempore indigebat; at neque vlla remedia sunt adhibita, neque tempus multum in sanatione consumptum est, quia sanatus est, & liberatus à pernecanti suffocatione, immò inquam ab ipsa morte, subitò, & in instanti, vt ex processu, & ex depositione Testium clarè patet: ergò excluditur omninò Ars ab hac sanatione, cùm nihil operata sit, & omninò insufficiens esset ad aliquod rectè pro salute pueri machinandum. Sed & ipsa natura etiam excluditur, quia vbi ex ejus præscripto Puer sanandus fuisset, necesse erat, vt eodem modo, quo de Arte diximus, pectus, & pulmones ab inflammatione, & incendio contracto liberarentur, & à variolarum sanie emundarentur, vel per sputum, vel per aliquam aliam excretionem, licet nulla alia conueniens extitisset, quàm per sputum; quæ si succedere debuissent, non poterant succedere nisi in tempore, vt patet; at cùm puer sanetur absque hujusmodi inflammationis amotione, & absque saniei expurgatione, & in instanti reuiuiscat, excluditur omninò etiam ipsa Natura ab hoc opere, quod omni ex parte suprà Naturam & miraculosū remanet.

Ex superabundanti autem in consideratione quoque veniat, morbum hunc non solùm fuisse sanatum absque vllo naturalium remediorum vsu, sed sanatum fuisse remedio in Naturæ via, aut inani, aut

aut contrario; nam sanatur applicatione, & inunctione olei lampadis ipsius B. Fælicis, quod quid conferre posset homini moribundo & ex vi morbi suffocato, vnusquisque consideret; sed adhuc remedium hoc erat omnino contrarium; quia oleum morbillis, & variolis est aduersum, vnde cauetur à Medicis, ne corpora hujusmodi oleo tangantur, adauget enim oleum inflammationem, & putredinem, & tamen hic applicitum puerum à morte reuocat, vnde certe dicendum, ad majorem miraculi euidentiam, nullam hic habitam fuisse Naturæ rationem, cum applicetur res aduersa, & noxia, vt factum alias tam in Veteri, quam in Nouo Testamento, dicit Vallesius *de sacr. philosoph. cap.* 34.

Præterea multo clarius elucescit miraculum ex consequentibus ad ipsam sanationem: habemus enim puerum ita male habentem ex læsione spiritualium instrumentorum, vt neque amplius respiraret, neque in vita jam permanere posset, quia vel suffocabatur, vel suffocatus jam erat applicatione olei sanatur illico, & respirat, ac clamat fortiter, quod nulla via, ac omnino nullo modo naturaliter succedere potuit, quomodo enim ex tam morbifico statu, & ex tanta læsione, ad statum naturalem illico partes redire potuerunt, vt ad efformandam vocem sufficientes essent? constat enim partes fuisse in summo debilitatis, & non solum fuisse insufficientes ad vocem formandam, sed ad ipsam respirationem. Hæc ergo omnino ex miraculo procedunt, non ex Naturæ ope. Quare, &c.

CONSILIVM XXXIII.

ARGVMENTVM.

Pecuniis in societatem datis sub periculo vitæ alicujus mulieris prægnantis, & illa decedente, quando amittantur, quando vero non.

SVMMARIVM.

1 *Acceleratio mortis ob caussam prægnantiæ, & partus non sufficit ad excipiendum lucrum pecuniarum.*
2 *Nullus casus mortis datur in prægnantia, & partu, in quo ipse partus, & prægnantia culpari non possint.*
3 *Caussa accelerans mortem in prægnantia, & partu non est sufficiens caussa exceptionis.*
4 *Caussa, ex qua emanat effectus, est multo magis efficax, quam caussa accelerans.*
5 *Prægnantia, & partus non sunt caussæ mortis per se.*
6 *Non satis est pro exceptione, prægnantiam, & partum esse caussas mortis impulsiuas.*
7 *Caussa impulsiua, & coadjuuans non attenditur.*
8 *Vt contractus societatis sustineatur, necesse est dari in prægnantia, & partu aliquos casus pro lucro.*

Illustrissime, & Reuerendissime Domine: Rotæ illa conclusio, quod acceleratio mortis ex culpa 1 prægnantiæ, aut partus facta, sufficiat ad hoc, vt lucro pecuniarum, quæ datæ sunt in societatem super periculo vitæ alicujus mulieris, non fiat locus, sed casus inter exceptos sit recensendus, subsistere nullo modo potest.

Primò, quia destruit omnino justitiam ipsius contractus, & reddit illum vsurarium, quia cum nullus vnquam casus dari possit euenientis mortis in prægnante, aut parturiente, in quo ipsa prægnantia, 2 & partus culpam non habeant hujusmodi accelerationis mortis, vt in confesso est apud omnes Medicos, & late probatum est *lib.* 1. *Quæst. Medico-Leg. tit.* 4. *Quæst. maxime.* 8. casus omnis semper erit pro exceptione, nullusque vnquam erit pro lucro, & sic toto grauidationis & puerperij tempore, percipientur fructus saluo capitali, quod est vsurarium, & controuerti non debet.

Secundò, quia repugnat omnino æquitati, quia 3 si acceleratio mortis est sufficiens caussa pro exceptione, dummodo dependeat à prægnantia, vel partu, idem erit de aliis caussis extrinsecis in aliis casibus, & ponamus aliquem pati pleuritidem, vel squinantiam acutissimam, quæ sufficientissima caussa mortis est, & hic æger bibat vinum meracum, certe hoc vitium accelerabit illi mortem, & si pecuniæ curarent periculum ejus vitæ, saluæ erunt; quia mors accelerata est à caussa extrinseca, quæ violenta est, & excipitur in instrumento societatis officij.

Tertiò, quia culpa mortis attribueretur semper in his casibus caussæ minus efficaci, nam non est dubium, caussam primariam, ex qua emanat effectus, 4 esse multo magis efficacem, quam caussam accelerantem, & facientem effectum citius emanare; modo febris maligna est caussa primaria mortis, ex ea enim sequitur primariò mors, prægnantia autem, & partus accelerant tantum, vt dicitur, mortem; sunt ergo minus efficaces caussæ, neque effectus vllo modo ad illas referri potest.

Quartò, quia effectus mortis tribueretur non caussæ, quia neque prægnantia, neque partus ex se 5 occidunt, aut sunt caussa mortis, quemadmodum enim non potest dici ferrum occidisse aliquem, quia erat à ferrugine liberum, sed quia erat per se habile ad occidendum, sic non dicendum malignam febrem occidisse mulierem, quia erat grauida, sed quia ipsa maligna febris est habilis ad occidendum absque prægnantia, & semper quando occidit, est vera, & adæquata mortis caussa, & denuo aduenientia accidentia, siue ad ipsam prægnantiam, aut partum pertineant, siue non; sunt soboles, & effectus ipsiusmet febris malignæ, vt in casu nostro, in quo & abortus, & diarrhæa, & cætera subsecuta, fuerunt effectus malignæ febris præcedentis, vt patet.

Denique non desunt Doctores inter IurisConsultos, qui re optime perpensa docuerunt, non satis esse in casibus exceptionis prægnantiæ, & partus, ipsam prægnantiam & partum esse caussas impulsiuas mortis, sed debere esse caussas efficien- 6 tes, primarias, ac proximas: Castrac. *de societ. c.* 18. *num.* 19. *& seqq.* Boccat. *de societ. nu.* 35. Zacchias *præd. tract. num.* 425. Modo non est dubium, caussam accelerantem mortem, non esse primariam, ac proximam, sed secundariam, remotam, ac impulsiuam, & coadjuuantem tantum, quæ non debet 7 attendi, nec in consideratione haberi Maluas. *cons.*

126. *num.* 81. *vol.* 1. Gratian. *discept. for. cap.* 558. *num.* 23. Pro coronide autem illud addam, quod si contractus societatis in suo robore manutenendus est tanquam justus, necesse est dari casus aliquos mortis in prægnantia, & parturiente, qui pro lucro faciant, & si vllus vnquam casus similis dari debet, vt dari necessario debet, certe nullus dari potest, qui minus dubium faciat, an pecuniæ sint lucratæ, necne, quam præsens casus, in quo sola maligna febris fuit primaria & adæquata caussa mortis, prægnantia vero, & abortus tantum accelerantes, & impulsiuæ.

CONSILIVM XXXIV.

ARGVMENTVM.

Stephanus Nocettus accusatus est, quod virginem violauerit; in carcerem conjectus, & examinatus, ostendit se membrum obtruncatum, ac exile habere, virgo autem, quæ violata præsumebatur, loca habebat ampla, ac perpetuo fluxu albo humecta. Dicebam ergo.

SVMMARIVM.

1 *Membri breuitas impedit, quo minus vir possit penetrare ad violationem virginitatis.*
2 *Signa violationis virginitatis æquiuoca sunt, & communia tam violationi facta per membrum virile, quam facta alio quocunque modo.*
3 *Virgines stuprantur absque vlla ampliatione locorum, cum loca habent humecta, vt immediate post menstruam purgationem.*
4 *Rubor obseruatus in virgine stuprata cessat per quindecim ad summum dies, & cur.*
5 *Virgo corrumpi potest absque Hymenis dilaceratione, si virga virilis exilis est, & vulua muliebris ampla, & humida.*
6 *Rugarum obliteratio in virgine constuprata quando, & quomodo fiat.*

NVllum fundamentum prorsus habet Fiscus, & adhærentes, in quo fundare suam intentionem 1 possint circa probationem prætensæ violationis Mariæ Franciscæ Gismundæ per D. Stefanum Nocettum patratæ; nam neque in ipsa muliere vlla prædictæ violationis signa apparent, aut apparere possunt, neque ipse D. Nocettus ob sui membri constitutionem habilis esse potest ad virginem violandam.

Et primò, quoad hanc secundam partem, quæ ipsum Nocettum respicit, apparet manifestissime ejus membrum esse exile, breue, flaccidum, ac mutilatum; vnde ob exilitatem stante etiam prætensæ mulieris stupratæ amplitudine vasorum, & eorum perenni humectatione à muliebri fluxu, potuit introduci absque vlla violatione, quod tamen nequaquam fieri potuit ob ejus breuitatem, ex qua nullo modo potuit peruenire ad disrumpendam conjunctionem caruncularum illarum, quæ constituunt signum virginitatis, vt ex inspectione ipsa apparet; sed neque potuit Nocettus Mariam Franciscam violare ob membri flacciditatem, cum non habeat vigorem naturalem ad hoc requisitum, cumque ipsæ obstetrices pro Fisco examinatæ, quæ omnia futilia, ac falsa deponunt, dicant verè se cognoscere violationem fuisse factam à membro flaccido, & minimi vigoris; quæ depositio continet insanabilem contrarietatem, quia quomodo esse potest, vt membrum paruum, ac flaccidum tantam violentiam faciat in virgine stupranda, que vasa ampla, & humidissima habebat, vt post quatuor menses à violatione signa manifesta, aut apparentia per vmbram in videndis relinquantur, hoc quidem omnino falsum, & inuerisimile est.

Denique D. Nocettus non potuit Mariam Franciscam violare ob ipsius membri mutilationem, & contractionem, quia à multis annis ex morbo superueniente necesse habuit illud præcidere & cauterizare, vt ex relictis vestigiis apparet, vnde callum contraxit, neque in erectione multum extendi amplius potest, quæ omnia probatione vlteriore non egent.

Quoad prætensam mulierem stupratam non possunt, vt dixi, vlla signa expiscari prætensæ violationis; quia nulla prorsus, & omnino in genitalibus signa violationis apparere possunt, quod concludentissime probatur ex sequentibus.

Nam relinquam primò, quod signa violationis 2 communia sunt, & æquiuoca, tam violationi factæ à membro virili, quam factæ ab ipsa muliere propriis digitis, vel instrumento aliquo, vt virgines lasciuientes aliquando facere solent; hoc vniuersæ scholæ medicorum est receptissimum, & audacissimi mendacij insimulat obstetricum pro parte Fisci examinatarum depositionem, dum volunt cognosci per quædam signa, prædictam Mariam Franciscam fuisse deuirginatam à membro virili, & non alias, quod falsissimum est, & contra præcipuorum medicorum auctoritatem, inter quos videantur præcipue Ioubert. *l.* 5. *error popul. c.* 4. Ambros. Pareus *lib. de renunciat.* Augen. *l.* 1. *epist. tom.* 2. Fortunat. Fidel. *de relat. Med. lib.* 3. *cap.* 1. Codronch. *cap.* 11. *in Method. testif.* Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 25. & inter Iurisconsultos Cujac. *lib.* 27. *Obseruat. c.* 20. Sanchez *de matrim. lib.* 17. *disput.* 113. *num.* 10. quos omnes adduxi cum aliis alias *lib.* 4. *quæstion. Medico-Leg. tit.* 2. *q.* 1. *num.* 14. Sed neque hoc diffitentur ipsæ obstetrices examinatæ pro parte Fisci, vt Felix Campanella juxta 5. interrogatorium.

Secundò, signa violationis quæ ab obstetricibus adducuntur, non potuerunt vllo modo vere obseruari in dicta Maria Francisca. Primò, quia jam pertransierant quatuor, seu quinque menses, à quo violata præsumebatur, & quoad id quod deponunt de apertura, prout in violatis obseruatur, ad rem non 3 facit in casu nostro; quia alias notum habent Medici, quod vbi mulier loca ampla, & humecta habeat, vt habet prædicta Maria Francisca, loca apparent per seipsa ampla, & disjuncta, ita vt aliquæ virgines deuirginentur absque vlla ampliatione vuluæ, & hoc contingit maxime vbi deuirginantur post menstruam purgationem immediate hoc est, vno aut altero die; quæ omnia optime obseruantur à Capiuac. *loco cit.* & à Seuerino Pinæo *l.* 1. *de not. virgin. cap.* 6.

Quod deponunt de quodam rubore obseruato in ipsa vulua Mariæ Franciscæ, Falsissimum est, quia 4 hujus-

4 hujuſmodi rubor, ſeu color mutatus, obſeruatur primis diebus, & non vltra ſeptem, aut quindecim, vt omnes Medici fatentur, & ratio ipſa dictat: nam impreſſio facta à ſtupratore, & concurſus ſanguinis ad loca ob violentiam paſſam, omnino obliterantur prædicto dierum ſpatio ad ſummum: ita vt nimis à vero abſit, quod obſtetrices talem ruborem potuerint in Maria Franciſca obſeruare. quod ſi aliquis forte rubor apparuerit, is ex alia multum diuerſa cauſſa apparere potuit, quam ex ſtupro. Et tanto minus obſeruari potuit hic rubor in Maria Franciſca, quanto magis illa loca ampla, & humidiſſima habet, & præſens ſtuprator membro dotatur, vt dixi, breui, exili, flaccido, & mutilato.

Sed profecto jam non poteſt harum obſtetricum petulantia abſque excandeſcentia tolerari, cum dicunt, orificium vuluæ eſſe dilatatum, ita vt illa violata appareat, ſed inſimul fuiſſe violatam à membro minime craſſo & flaccido; dum nimis enim affectant Fiſci prætenſionibus ſatis facere, non vident, ſe omnia deponere inueriſimilia, ac falſa; ſi enim membrum, à quo ſtuprata eſt Maria Franciſca, erat tenue, & flaccidum, non potuit, vt dixi, vuluæ tam amplæ, & humidæ illam violentiam facere, aut illam dilatare, vllamue in illa impreſſionem relinquere; 5 ſi enim, cum virga virilis tenuis eſt, & orificium Hymenis ampliuſculum, abſque Hymenis dilaceratione virgo corrumpi poteſt, vt teſtatur luculenter Capiuacc. *loc. cit.* & alij: quid dicendum in caſu noſtro, vbi mulier vaſa tam ampla, & humida habet, & prætenſus ſtuprator virgam habet breuem, exilem, ac flaccidam, & erigi, ac diſtendi non potentem? Hæc quidem ſunt adeo abſona, abſurda, & inueriſimilia, vt mirum ſit, Fiſcum permittere ea in judicium deduci.

Quod denique deponunt de obliteratione rugarum, quam obſeruaſſe ſe dicunt in prædicta Maria Franciſca, non minus vanum eſt, quam cætera ab ipſis atteſtata. ſi quid enim poteſt obliterare prædictas rugas, id poterit facilius perennis fluxus muliebris, quo Maria Franciſca detinetur, quam violatio per virile membrum facta. ſed quænam obliteratio rugarum fieri potuit à membro tam tenui, breui, flaccido, & mutilato, per vnicum antecedentem iteratum coitum? hæc quidem rugarum obliteratio fieri non poteſt, niſi à membro forti & craſſo, & quod cum multa violentia conterat ipſas rugas, & per vim iteratam pluries aditum ſibi ad interiora paret: ſed jam ex ipſarum obſtetricum confeſſione membrum, à quo illa eſt violata, eſt exile, & flaccidum: non potuit ergo prædictas rugas ita conterere, vt omnino obliterarentur, ita vt ne veſtigium quidem earum ſit obſeruatum. abeant ergo obſtetrices hæ ignariſſimæ, & audaciſſimæ. quæ enim deponunt, omnia meræ nugæ, & deliramenta ipſarum ſunt; nec quicquam contra prætenſum ſtupratorem probare poſſunt. Quare, &c.

CONSILIVM XXXV.

ARGVMENTVM.

Clericus, cui in rixa ſuperior Auriculæ pars abſciſſa fuerat, ac vulnere in capite accepto inſignis in ea parte cicatrix remanſerat, cum minoribus ordinibus jam eſſet initiatus, poſtulabat ad ſacros promoueri; opponebatur tamen ob prædicta irregularitas; vnde quæſitum eſt, an ex Auriculæ abſciſſione, & ex cicatrice vlla inſignis noxa, vel turpitudo emanaret, ex qua ad ſcandalum euitandum deberet repelli ab admiſſione ad ſacros ordines.

SVMMARIVM.

1 *Membrorum mutilatio inducit irregularitatem.*
2 *Auris membrum eſt ad nobiliſſimam operationem, & ad decorem fabricatum, & num. 5. falſum num. 11. & 13.*
3 *Membra officiorum gratia conſtant.*
4 *Auris ad auditionem facta.*
6 *Auris mutilatio facit hominem irregularem.*
7 *Membro ad certam operationem deſtinato deficiente, neceſſe eſt eam operationem vnà deficere.*
8 *Cujuſcumque partis mutilatio decori officit.*
9 *Auriculæ totalis abſciſſio auditionem reddit deteriorem.*
10 *Mutilatio totalis membri facit irregularem, non autem mutilatio particulæ ipſius membri.*
12 *Auditio eſt operatio Auris internæ, non externæ.*
14 *Auriculæ abſciſſio non inducit irregularitatem.*

PRo parte affirmatiua dicebatur, membrorum mutilationem & decori, & operationibus quibus illa ſunt deſtinata, maxime obeſſe, præcipue vero eorum, quæ magis conſpicua ſunt, vt quæ ipſam faciem conſtituunt, inter quæ Auris eſt, talem autem 1 mutilationem facere hominem irregularem. *Majol. de Irregul. lib. 1. cap. 2. in prin.* Aurem vero 2 eſſe membrum, & non ſolum ad nobiliſſimam operationem fabricatam, ſed etiam ad decorem; quod enim ſit membrum patet, quia habet diſtinctam operationem, ac ſibi propriam Gal. *lib. 1 Method. cap.* 3 *6.* nam membra officiorum gratia conſtant *Ariſt. de part. Animal. lib. 1. cap. vlt.* Auris autem ad au- 4 ditionis operationem fabricata: idcirco Auris eidem *Ariſtot. lib. 1. de hiſt. Animal. cap. 11.* dicitur pars illa capitis eſſe, qua audimus, & *Auic. 4. 3. tract. vnico cap. 1. Auris eſt membrum creatum auditui.* vnde illud in ſacris *Pſalm. 113. verſ. 6. Aures habent, & non audient;* & alias *ex Gal. in lib. de Inſtrum. odorat.* Aurem eſſe proprie membrum dixi, quamobrem 5 ex meliori, aut pejori ejuſdem Auris conformatione perfectius, aut imperfectius audimus, hinc dicebat *Ariſt. lib. 5. de Gener. Anim. cap. 2.* Auriculas longas, & imbricatas melius audire; quinimmo idem *Ariſt. de hiſt. Anim. lib. 1. cap. 11. jam cit.* dicebat, Aurium alias leues eſſe, alias piloſas, alias medium tenere, & has ad audiendum eſſe aptiſſimas, ex quibus Doctorum auctoritatibus clare patet, ipſam

externam auriculam fabricatam esse ad audiendum, & sic cum habeat propriam, & distinctam operationem esse membrum. Quod vero Aures ad decorem sint fabricatæ vltra vtilitatem, quam ex illis reportamus, satis aperte declarat eorum mutilatio, quippe quæ hominem insigniter deturpet, vt luculentius demonstrat *Gasp. Ialliacot. de Curt. Chirurg. lib.* 1. *cap.* 11. neque enim aliam ob caussam Auriculæ proditoribus amputantur, nisi vt enorme peccatum enormi turpitudine manifestum fiat, atque ea cæteri homines admoniti ab eorum fallaciis cauere possint. 6 Ex quibus inferre licet, quod cum Auris mutilatio tantam turpitudinem afferat, absque dubio inducere debeat irregularitatem, & hominem à sacris ordinibus arcere.

Præterea fieri nullo pacto potest, quin ex Auris præcisione non resultet insignis læsio in auditione, 7 quia vbi membrum aliquod ad certam operationem destinatur, eo deficiente, deficiat operatio, non tantum vniuersim, sed etiam in parte, si in parte tantum deficiat; itaque cum Auris ad auditionem sit destinata, & in hoc clerico ex parte deficiat, necesse est etiam auditum deficere, & non modicam noxam ab ea deficientia illum reportare.

His addebatur deformitas, quæ emanabat ex magna cicatrice prope ipsam Aurem in capitis cute relictam, quæ quidem, cum glabra remansisset, non tam facile abscondi potest, quin suam illico deformitatem non prodat; vnde cum super vnam deformitatem alia aduenerit, tanto magis videtur ex illis irregularitatem induci, maxime cum in celebrando vtraque deformitas conspicua de necessitate sit oporteat.

Quibus tamen non obstantibus, visum est dicendum in casu præsenti ex hujusmodi Auris abscissione neque insignem turpitudinem, neque vllam insignem noxam oriri posse, quarum altera, vel vtreque etiam simul junctæ scandalum aliquod excitare debeant, cujus intuitu clericus hic à promotione ad sacra sit repellendus.

Quod enim dicitur membrorum abscissionem, seu mutilationem decori, & operationibus quibus destinata sunt obesse, declarandum videtur, ac determinandum de quibus membris, & de qua mutilatione sermo sit, nam quoad decorem non dubium 8 quidem est, omnem mutilationem non membrorum solum, sed quarumcumque etiam particularum maxime visui conspicuarum deformitatem inducere, non esse tamen omnem deformitatem talem, vt ejus caussa irregularitas incurri debeat palam est, sed debere esse insignem, ac notatu dignam: modo insignis deformitas oritur ex insigni membri mutilatione, & maxime membri totius, & tanto major, quanto membrum majus, & magis conspicuum, & majoris vsus est. At contra parua mutilatio, neque omnimoda, sed tantum particulæ alicujus membri insignem deformitatem afferre non potest, sed paruam, & tanto minorem, quanto membrum minus est, & minus conspicuum, & minoris vsus, vt in casu nostro; in quo mutilatio est modica, & tantum partis ipsius Auriculæ, quæ quidem particula est pusilla, & minus conspicua, cum ad latera ipsius capitis non in facie sit posita; quinetiam siqua inde emanat tupitudo, facile contegi capillis potest, ac præterea nullius vsus sit, vt deinceps probabimus. Itaque respectu turpitudinis nullum impedimentum notatu dignum in hoc Clerico apparet. Quod autem neque vlla inde noxa insurgat, patet, quia auditus nullo modo deterior est factus, licet negari 9 non possit totalem Auriculæ abscissionem auditum facere aliquo modo deteriorem, vt notaui alias *ex Hyeron. Fabrit. lib.* 5. *haud.* 11. *ipse Tit.* 3. *quæst.* 4. *num.* 24. sed hoc in casu nostro non habet locum, in quo, vt dictum est, & obseruari propriis oculis potest modica est, & partialis, Auriculæ amputatio, & maxime ejus partis quæ minus ad meliorem soni perceptionem facit, nempe partis superioris, quam Dinnam Medici vocant. *Ruff. Ephæs. de corp. Hum. part. appell. lib.* 1. *cap.* 6. vel Helicem, vt placet *Ioan. Veslingio. in syntagm. Anatom. cap.* 16. Neque obstant in contrarium adducta, quia licet 10 verū sit membri abscissionem inducere irregularitatem, hoc habet locum in totali abscissione, quia partis mutilationem non facit irregularem *Barbosa de off. & pot. Episc. alleg.* 42. *n.* 12. *par.* 2. præter quam 11 quod falsum est, quod Auris sit membrum, cum non habeat destinctam operationem, non enim Auris, hoc est Auricula, vel auris externa est instrumentum auditus, neque ad ipsam refertur auditio, quod patet, quia sine ipsa, eaque penitus abscissa auditus tamen fit, & notum est, nonnulla animalia, quæ optime audiunt, auriculis omnino carere; nam auditus est operatio internæ Auris, & pertinet maxi- 12 me ad neruum Acousticum, siue auditorium. Aristoteles autem, Galenus, Auicenna, aliique DD. dicentes, Aurem esse auditus instrumentum, de Aure interna intellexerunt, non de externa, seu de Auricula; quod si aliquando ob Auriculæ rectam conformationem dicatur Animal melius audire, non idcirco dicendum, Auriculam esse auditus instrumentum, sed potius ejus bonam conformationem denotare Auris quoque internæ optimam conformationem, licet & ipsa Auricula faciat, vt sonus ad Aurem internam magis vnitus accedat, vnde melior, ac facilior auditio insurgit, sed ipsa auditio in Aure interna fit, & quomodo fiat ante omnes explicauit. *Hippocr. lib. de Carnib. num.* 16. ex quibus clare infertur, Auriculam membrum non esse, neque à 13 quoquam inter membra connumerari, vnde jure optimo à Canonicis sancitum est, Auriculæ abscissionem non inducere irregularitatem. *Couarr. Re-* 14 *lect. par.* 3. *Init. de Homicid. num.* 8. quod si totius Auriculæ abscissio non facit hominem irregularem, certe multo minus irregularem faciet abscissio partis ipsius, maxime si contegi potest capillis. Neque obstat insignis cicatrix, ac glabra, quæ prope ipsam Auriculam detegitur, quia adhuc prope alia latera Auriculæ capilli supersunt, quibus contegi potest, & Auriculæ, & ipsius cicatricis deformitas quamobrem cum nullm vsum corporis fecisse deteriorem pateat Auriculæ abscissionem in hoc Clerico, neque eandem abscissionem, aut magnam illam cicatricem decori ita obesse constet, vt commode celari deformitas non possit, non videtur, quod respectu earum caussarum hic Clericus à promotione vlteriori ad sacros ordines sit repellendus.

Quare &c.

CONSILIVM XXXVI.

ARGVMENTVM.

Negabat nobilissima mulier marito longa, ac fœdissima scabie detento matrimoniale debitum reddere; cum autem timeret conscientiam suam in hoc grauare, postulabat à Confessario, an tuta conscientia negare debitum posset ob infectionis timorem. Quæsitum ergo à me est à Reuerendo Confessario viro Doctissimo ac Prudentissimo. An mulieris illius maritus (quem sub alio quodam prætextu mihi inspiciendum produxerat) ejus grauitatis scabie laboraret, vt inter lepras esset connumeranda, & quodnam infectionis periculum mulieri impenderet ex carnali conjunctione cum ejus viro; ac respondi.

SVMMARIVM.

1 *Marito lepra detento tenetur vxor reddere conjugale debitum.*
2 *Non sufficit solus timor contagij ad denegandum debitum, maxime si morbus sit absque periculo.*
3 *Non potest cogi sanus conjunx ad reddendum debitum, si adsit periculum magni morbi, ex quo vita periclitetur, & num. seq.*
5 *Contagium in nullo actu promptius communicatur, quam in actu coitus.*

VIderi quidem prima fronte, teneri omnino mulierem hanc ad debiti redditionem ex præcepto Ecclesiæ; nam etiam si tam fœda esset scabies, qua maritus detineretur, vt ipsius Lepræ nomine insignienda esset, & in veritate Lepra esset, tamen non 1 posset vxor illi denegare debiti redditionem vt *per. quoniam de Coniuge Leproso*: cum autem hæc scabies non sit vere Lepra, tanto magis tenebitur reddere. Quod enim non sit Lepra, clare patet ex ipsius qualitate, & ex omnimoda absentia signorum Lepram concomitantium. quia hæc scabies est quædam scabies vlcerosa æqualiter vniuersum corpus defœdans facie, & capite exceptis cum pruritu quidem non tamen magno, & cum abundantia pustulatum, quæ facile saniem generant, emittuntque crassam quandam, ac fœtidam materiam ex virore pallescentem; partes autem, quæ à scabie immunes seruantur suum pene naturalem colorem seruant; nulla adest notabilis quorundam corpusculorum decisio veluti squammæ piscium; nullus adest color malus, nec sudor aliquis male olens ex corpore emanat, nec vlla adest cutis ariditas, seu asperitas, quæ omnia in vera Lepra obseruantur, vt apud quoscunque Medicinæ Doctores palam est.

Nec quidquam obstat, quod hæc ipsa scabies sit 2 maxime contagiosa, quia non sufficit ad denegandum debitum solus timor contagij, si morbus ex contagio contrahendus sit salutaris, & periculo omni vacet, qualis morbus est scabies, ita vt eam *Hippocr. lib. de Affect num.* 35. vocauerit potius turpitudinem, quam morbum, quia cum sit purgatio quædam prauorum humorum à Natura per cutem facta, ac per eam illaudabilis sanguis expurgatur, potius ad salutem tendit, quam ad vllum vitæ periculum: quam etiam à multis morbis præseruat præsertim in ætate iuuenili, vt omnes Medici vnanimiter firmant; quamobrem etiamsi vxor timeat infici ex coitu cum marito hujusmodi scabie infecto non sine ratione, non tamen idcirco potest denegare debitum, etiamsi esset certa, quod non posset euitare infectionem. sed de hoc non potest esse certa, quia non necessario vnusquisque à morbo contagioso inficitur, requiritur enim quædam corporis inficiendi dispositio ad contrahendum contagium, alias absente hujusmodi dispositione non inficitur, vt in dies obseruamus in aliquibus, qui cum scabiosis non modo commorantur, sed vnà cibum capiunt, atque vno in lecto dormiunt absque eo quod inficiantur, immo & idipsum in morbo Gallico obseruamus, cum eueniat non semel, quod plures cum muliere infecta rem habent, & jam vnus aut alter inficiatur, vt in casu de quo *Gabr. Fallopp. in trac. de morbo Gallico cap.* 37. de conjugibus morbo Gallico infectis, quæ cum suis conjugibus juncti non sunt infecti, ita vt ille ad miraculum hoc referat, quod tamen naturale est, quia sæpissimè id fit, vt commistus cum infecta morbo Gallico non inficiatur, quod etiam iterum haberi refert *Specil. de rit. & pot. Eccles.* 14. *nu.* 31. *& seq.* qui etiam fallopium, & alios Medicos ad id adducit.

Addendum his, quod præter corporis inficiendi dispositionem ad contrahendum contagium, requiritur etiam mora aliqua notabilis cum persona infecta, & pluries iterata, alias non tam facile inficitur sanus; vnde cum coitus breui tempore absoluatur, neque in hoc casu debeat multum frequentari, quia maritus contentum se dicit, si singulis hebdomadis debitum exigat, inanis omnino, ac irrationabilis videtur vxoris timor, nè per coitum inficiatur, compellenda ergo ac cogenda sub pœna peccati, vt debitum reddat, nè iustitiæ vis fiat.

Verumenimverò pro contraria opinione nonnulla sunt, quæ valde quidem ponderanda videntur; ac primò loco, quod mariti scabies dependentiam habeat ex prægresso morbo Gallico, & quidem maligno, & contumaci, ex cujus reliquiis hæc scabies pullulauit, quæ non alia ex caussa tam pertinaciter hæret, vt ne perintegros duos annos jam transactos quicquam adhuc remiserit, licet cætera Gallici morbi accidentia quieuerint, stante quod natura omnem morbificam materiam per cutim expurgare incepèrit, quibus sic se habentibus non de solo scabiei contagio timendum vxori est, sed etiam de morbo Gallico sæuo, & atroci, qualem maritus ipse passus est, pustulis, & vlceribus malignis insignem, quæ etiam internas gutturis partes lacerare, ac depascere cœperant. cum ergo ex hujusmodi morbo Gallico 3 adsit rationabilis timor magnorum malorum, atque etiam periculi ipsius vitæ, certè nullo modo cogenda

nobilis mulier, vt marito debitum conjugale reddat: ad quam sententiam firmandum faciunt adducta nouissimè, *ab Episc. Sperello. de rit. & pot. Eccles. num.* 140. *num.* 29. *par.* 2. Secundò maxime augere poterat vxoris timorem, illumque magis rationabilem reddebat, quod marito vnà secum in eodem lecto cubante, postquam vtcunque à prægresso morbo reconualuerat, cœpit illa primò intenso capitis dolore molestari, ac mox infensissimo totius corporis pruritu præhensa est; quia etiam nonnullæ illi pustulæ in diuersis corporis partibus emanarunt, ita vt, nisi sibi cauisset lecto maritali sibi interdicens, promptissime in eandem scabiem, & in multo pejora symptomata incidisset; immo cum non satis fuisset thorum separare, necesse habuit subitanea corporis expiatione, & Antidotorum qualia morbus requirebat assumptione ipsam munire quibus auxiliis irruentis morbi impetus sedatus est: si ergo ex sola paucarum noctium commoratione in eodem lecto cum marito, vxor tam male accepta est, certe si illi debitum reddere cogatur, in sanitatis ineuitabile discrimen, & in vitæ etiam periculum illam conjiciemus.

Itaque non valet dicere, quod cum hæc scabies non sit inter Lepras connumeranda, vxor teneatur reddere marito debitum, ita determinantibus Canonistis, quia quandocunque ex contagio imminet graue sanitatis periculum non tenetur sanus conjunx 4 debitum reddere, iisdem Canonistis ita sentientibus, quorum plures vide relatos per *Barbos. in Collect. Doct. in lib.* 4. *decret. cap. proriam.* 2. *num.* 2. *quem cum aliis retuli alias lib.* 7. *earum quæst. Tit.* 3. *quæst.* 5. *num.* 1. licet auem hæc scabies per se non posset forte afferre graue periculum, vbi mulier ea inficeretur, tamen ex eo quod retinet seminatium morbi Gallici, & quidem grauis, non est ab eo periculo immunis, quod satis superque declarauit infectio ex simplici mora cum marito in eodem lecto per paucos dies facta, ex qua non tantum pruritu insigni molestata est, sed intenso etiam capitis dolore, qui infallibile signum erat communicatæ infectionis ex Gallico prouenientis. Vnde cessant ea, quæ in contrarium adducuntur, quod nimirum scabies sit morbus salutaris, & maximè in iuuenibus, & quod præseruet à quam plurimis morbis: nam hæc locum habent in simplici scabie & quæ pullulat ex Naturæ vi tentantis se vindicare ab interna infectione, & demandantis noxios, corruptosquè humores ad externas partes, non vero in scabie Gallica, aut Gallico morbo associata; hæc enim si contagio communicetur non modo ipsa scabies pullulabit, sed etiam quæcumque accidentia praua, & maligna solent à morbo Gallico communicari, vt capitis, & artuum dolores acerbissimæ pustulæ, & gummata, & vlcera maligna, & Cacoëthica, ipsorum omnium abscessus, & cranij ipsius caries & alia etiam his pejora; quæ via maxime rationabili timorem excitare in vxore possunt, nè si cum marito rem habeat, manifestissimo periculo se subjiciat.

Et ad id, quod additur, necessariam esse corporis inficiendi dispositionem ad contrahendum contagium, respondetur, hanc dispositionem de facili introduci per commorationem cum persona infecta, maximè si aut longa, aut continuata, aut iterata esse debeat, immo non solum per commorationem, sed etiam per cohabitationem in vna eademque domo, ita vt sanus exspirationem infecti excipiat, eamque euitare non possit, cogentur enim ambo eundem aërem inspirare, cumque ex corpore infecto fumidæ, ac putridæ exhalationes elicitæ ipsum aërem inspirandum, inficiant, possibile nequaquam est, sanam conjugem illum inspirando non infici.

Quod vero instando dicitur, ad suscipiendum contagiũ requiri etiam notabiliem moram sanæ conjugis cum infecto, quæ tamen in redditione debiti conjugalis est modica, neque potest dici notabilis, dicendum, quod, etiam si concedamus requiri hujusmodi moram, tamen ea, quæ in reddendo debito absumitur est quidem parua, si ad temporis quantitatem respiciamus, sed tamen est maxime notabilis ratione laboris, qui in ipso actu coitus impenditur, in quo tota sanguinis massa calefit, & tam mulier quam vir crebriori respiratione indiget, vnde idcirco.

Ciet omni pectore fluctus.

Notum enim cuicumque est ob eam caussam in nulla alia occasione promptius communicari posse contagium ab infecta persona in sanam, quam in ipso actu coitus, vt dixi alias *loco cit. num.* 3. *inf.*

Quibus omnibus addi poterat qualitas ipsius scabiei, quæ cum humida sit, & pluribus vlceribus scatens, putridoque tabo manantibus, facillime per contactum communicatur hærentibus ipsis putridis humoribus in sano corpore; quin etiam eliciantur ab hujusmodi scabie (quæ Lepræ finitima est) putridæ exhalationes naturam ipsorum humorum morbum excitantium æmulantes, quæ non solum corpori obuio maximè per contactum, sed & vestibus, & ipsius domus parietibus adhærere solent, vnde in veteri testamento vbi habitationes, in quibus hujusmodi infirmi commorati fuerant, expiabantur, etiam ipsi parietes emundabantur, vt notum est.

Quare &c.

CONSILIVM XXXVII.

ARGVMENTVM.

Lucretia præmortuo marito ab intestato filium pepererat, qui per octo dies superuixerat, mater prætendebat se esse filij sui hæredem, contra opponentibus mariti propinquis, ad quos hæreditas, non extantibus filiis, pertinebat, filium natum esse seximestrem, & abortiuum, neque Patri in bonis succedere potuisse, nec consequenter ad matrem ea transmittere. Quæsitum ergo à judice est, an hic Posthumus esset vere seximestris, & abortiuus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Natus sexto mense abortiuus dici debet.*
2 *Abortiuus quando dicatur lato modo.*
3 *Abortiuus stricto modo quando dicitur.*
4 *Quanto pluribus conditionibus destituitur partus requisitis ad partum naturalem, tanto magis meretur nomen abortus.*
5 *Septimestris pro ratione natus est.*
6 *Quisnam septimestris ab Hippocrate dicatur pro ratione natus.*
7 *Acuti morbi per Lunæ motum, Chronici per motum solis iudicantur.*
8 *Mulieres vt plurimum desinentibus menstruis concipiunt.*
9 *Prægnantia in nullo tempore certo cognosci potest vniuersaliter loquendo.*
10 *Septimestres vt plurimum intereunt, ex multisque pauci seruantur.*
11 *Septimestres omnes inabsoluti nascuntur, & nullam firmitudinem habent.*

Videbatur in hoc dubio nullam posse interuenire hæsitantiam, quin in prima facie partus hic dici debeat abortiuus, quocunque enim modo accipiatur nomen abortus, non solum inquam latè, sed etiam strictè, certum est quod natus sexto mense abortiuus dici debet, nam lato modo quicunque fætus, qui ante Nonum, vel decimum, immo & in ipso nono, & decimo ab aliqua causa præternaturali ab vtero ejiciatur abortiuus dici potest, quia non ex vi naturæ, sed ex violentia illius caussæ præternaturalis ab vtero exit ante tempus ab ipsa natura illi destinatum, etiam si id fieret per diem tantum, immo etiam per horam ante, vt late probaui *libro* 1. *Tit.* 2. *quæstione* 10. *num.* 10. *& seqq.* stricte autem fætus ille dicitur abortus, qui à caussa præternaturali ejectus ità nascitur, vt nullo modo viuere possit, ac tantundem est ac si non natus esset, & rectè dicitur abortus, hoc est non natus, quia nascitur ità, vt vita frui non possit. Itaque quod hic partus, vt dicitur, in sexto mense natus dici debeat non solum lato modo abortiuus, quia à caussa præternaturali est ejectus, & idcirco natus sit per tres menses ante terminum nascendi omnibus communem, & naturalem, sed etiam stricto modo, quia ante septimum nullus fætus viuere potest, vt ex Hippocrate, aliisque Medicis, & Philosophis, & Iure cum dixi *loco cit. quæst.* 2. *num.* 12. vbi etiam num. seq. idem firmaui, esse nempe talem partum, ac debere proprie dici abortum, ea maxime ratione, quod semper immaturus nascatur, non immaturus, inquam, tantum quoad membrorum conformationem, & vigorem, sed immaturus etiam quoad vitæ operationes, quia tales fætus nati ante septimum non sunt sufficientes ad lac sugendum, vt nutriri possint. *Gal. lib.* 15. *de vsu part. cap.* 7. & licet hæc euidentissima caussa sit, vt viuere non possint, tamen etiam si lac sugerent, vt succisse aliquos seximestres obseruant, tamen non possunt viuere ex defectu vigoris, quo defraudati sunt ejecti ab vtero materno ex vi præternaturalis caussæ.

4 Præterea quanto pluribus conditionibus destituitur natus requisitis ad partum naturalem, tanto magis meretur nomen Abortus, immo quanto majoris ponderis sunt requisitæ conditiones tanto magis natus ab illis deficiens debet Abortus nominari; sed præcipua conditio est quæ respicit tempus in quantitate, quo fætus in vtero commorari debet; dehinc quæ respicit tempus in qualitate, prout nempe septimanas, menses, quadragenaria complere debet; ab hac quæ respicit absentiam cujuscumque caussæ præternaturalis; deinceps quæ respicit corporis firmitudinem, & absolutionem, & si quæ aliæ conditiones sunt his adjiciendæ; at hic partus primò deficit insigniter à prima conditione, vt patet, & à secunda quia deficit etiam à temporis qualitate, cum non attingat septimum, & à tertia quia Mater à morbo præhensa, & ex animi angore ob mariti mortem conflictata abortiuit, & à quarta, quia inabsolutus erat, & nullam firmitudinem habebat, hiantibus suturis capitis, & articulis ab osse veluti distractis, & qui neque aperire, neque vllo modo diducere os valeret, & qui in nascendo nè ploratum, aut vocem quidem vllam ediderit, sed vix ejulare perciperetur, neque lac sugere posset, sed necesse fuerit illud in os ipsius instillare, neque fæces reddiderit, ac ne vrinam quidem, quæ omnia tam apertè ostendunt illum fuisse abortiuum, vt superfluum videatur de ea re vlterius hæsitare.

Neque opponi potest quorundam grauissimorum Doctorum auctoritas volentium fætum etiam in sexto mense viuere posse, quos adduxi *loco supra cit. quæst.* 2. *num.* 5. ex ipsius quoque *Rota Romanæ decisione in Auximana Alimentorum* 1. *Iunij* 16_0. *coram Pirouano*, pro quorum opinione adduci poterat satis euidens ratio, quæ subsequens est: septimestris vt receptissima, ac communissima omnium sapientum opinio vult ex Hippocratis, & legum auctoritate pro ratione natus est, & viuit, at septimestris potest ita nasci, vt sex menses non compleat; nam septimestris potest nasci minori spatio, quam 182. dierum, quod probatur, quia cum in computatione mensium partus satis sit ex Hippocratis sententia primum mensem esse intercisum, & deficientem, sufficiatque, quod ex quindecim diebus constet, aut forte paucioribus, & vltimum eodem modo esse deficientem, ac constantem ex totidem diebus nempe quindecim, & forte paucioribus, palam est diebus 178. & forte 175. posse nasci septimestrem, in quo termino erit quidem fætus seximestris, ac viuere poterit; sed hoc non obstat, quia licet septimestris dicatur ab Hippocrate pro ratione natus, tamen hoc non simpliciter protulit, ac vniuersaliter ita vt de omni septimestri veritatem habeat, quia restrinxit se ad Anni dimidium, & eos demum pro ratione natos pronuntiauit, qui non minori spatio, quam centum octoginta duobus diebus dimidio addito nascuntur, quam tota hæc summa, vt ille addit, est anni dimidium, quod tempus, inquit, principium perfectionis fætibus affert, neque minori spatio eos perfici posse dicit; quia certum est deberi de necessitate in hoc assignari quoddam tempus determinatum, à quo si fætus deficiat non possit esse vitalis, quia alias quandocumque nasceretur posset esse vitalis, quod non est dicendum, neque est verisimile. Itaque hunc terminum nascendi inter legitimos computatum omnium minimum docebat esse ibidem idem Hippocrates dierum 182. & idcirco, nempe quia minimus est, plurimos eorum interire narrabat, ex multisque paucos esse superstites, quia sunt omnium septimestrium ob termini, in quo nascuntur, breuitatem imperfectissimi, & qui principium tantum perfectionis in vtero sint assecuti, non majo-

Zacc.qu.Med.leg.

rem, aut totalem perfectionem, vnde, vt dixi alias *loco cit. quæst. secunda num.* 36. nulli pæne obseruantur nati diebus 182., ac vix ipse Galen. vnum obseruauit natum diebus 184. vt narrat *in lib. de septim. part.*

Addamus his proportionalem motum partus ex 7 motu solis; quia quemadmodum acuti morbi per Lunæ motum, sic Chronici, & longi per solis motum judicantur, atque hoc pacto quemadmodum crises in decima die quarta sunt in morbis acutis, qui terminus est medietas motus circularis Lunę, sic partus, qui mouetur vt morbus chronicus, quomodo motus, vt *Gal. 3. de dieb. decret. cap.* 7. dicebat, æquiparatur motui solis, tunc saluus erit, cum dimidio anni nascetur; at Anni dimidium non minori spatio, quam 182. dierum dimidio addito completur. Ex quibus manifestè deducitur, fætum hunc natum diebus 177. pro ratione non esse natum, neque vitalem potuisse esse, cum sit abortiuus.

Ad quod etiam magis concludenter comprobandum, notanda venit tam exquisita temporis, ac termini hujusce, nempe medietatis anni supputatio ab Hippocrate facta volente assignare breuissimum inter omnes nascendi terminum in homine, qui pro ratione natus esse dici possit, non modo enim dies, & dierum notabiles partes, sed etiam minimas particulas hoc termino compræhendi voluit dicens. Septimestres autem nascuntur centũ octoginta diebus, & dimidio, insuper accedente diei particula; vndè etiam deficiente non solum dimidio, sed hac ipsa diei particula partus septimestris diei non debeat, nec sit pro ratione natus ner vitalis; quamobrem cum partus, de quo agitur ab assignato termino deficiat per quinque dies cum dimidio, certè ex sententia Hippocratis, quam D. D. omnes vnanimiter amplectuntur, nec pro ratione natus est, neque est vitalis, sed abortiuus.

Ex parte tamen Matris dicebatur, neque partum hunc esse seximestrem, nec consequenter dici posse abortiuum, & potuisse esse vitalem. Quod non esset seximestris, nec consequenter abortiuus patet quia licet à contraria parte supponatur natum esse diebus. 177. ex eo quod totidem dies intercesserint à die præcedente morbum mariti, & ipsum partum, tamen hoc nullatenus probatur, quam non major ratio est cur mulier conceperit in ipsa nocte præcedenti morbum Mariti, quam per plures dies, & fortasse per decem dies antè; immo verisimilius hoc est, quia per totidem dies ante mulieri Menstrua 8 desierant, & maximè eueniat, quod statim desinentibus menstruis mulieres concipiant. *Galen. lib. 1. de sem. cap. 2. & alibi.* Nec contra hoc valet dicere, quod maritus ab illo tempore jam non benè se haberet, & non erat habilis ad coitum, & quod ex congressu cum vxore per diem antè morbum ægrotauerit, vt ipsemet maritus in infirmitate Medicis fassus est, quia si jam antè per decem dies erat ad coitum inhabilis, multò magis fuisset post decem dies, & in summa nullo modo ex hoc deduci potest, quod cum vxore rem habere non potuerit, & quod illa non multò facilius tunc, desinentibus menstruis, quam post prædictos decem dies potuerit concipere.

Quibus addendum, quod cum maritus antè prædictos decem dies benè se haberet, & post habitam rem cum vxore se debiliorem factum dixerit, ac per totum illud spatium decem subsequentium dierum non omninò benè se habuerit, licet non febricitauerit, certè major præsumptio, immo multo fortior esse debet, quod mulier ex eo conceperit ante decem prædictos dies, quam post, quia ex illa mala dispositione, & in illo statu præternaturali (dato etiam quod non promptus in statu præternaturali, sed in statu neutro fuisse tunc illum dicamus) consequens fuit semen genitale in illo minus calore, & spiritibus abundasse, & consequenter minus fæcundum fuisse; quod enim jam esset in statu præternaturali, vel saltem neutro, satis demonstrat decidentiam in statum manifestè præter naturam, & in morbum maximè lethalem.

Neque obstat præterea quod mulier multo tempore tacuerit, nec de conceptione quicquam effata fuerit, quia palam est neque ipsas mulieres tam cito posse cognoscere, & pro certo affirmare, se in vtero habere, præsertim si multum conceptionibus non sint assuetæ, vt in casu nostro euenit, nam Lucretia vix semel, aut iterum conceperat, vndè non mirum, si nihil de prægnantia mussitauerit, neque alia mulier ex domesticis tam cito nempè in primis quindecim diebus illam grauidam judicauerit, cum maximè potiora signa, ex quibus mulier in vtero habere cognoscitur, neque in principio appareant, neque si quæ appareant tantum habeant firmitatis, tantumque illis mulieres fidant, vt ex illis audeant pro certo affirmare se grauidas esse; immo hæsitabundæ semper, ac verecundæ in primo mense semper permanere solent; atque id non immerito, cum pateat, & apud Medicos sit communiter acceptum, in nullo grauidationis tempore 9 de certo cognosci possit prægnantiam vniuersaliter loquendo, quamquam plura euidentissima signa & tertio, & quarto mense apparere solent, vt abundè probaui alias *lib. 1. harum quæst. Tit. 3. quæst. 1.* quomodo ergo intra terminum decem, vel quindecim dierum potuit Lucretia, & ex ipsa familiares cognoscere illam remansisse ex marito mortuo grauidam?

Neque iterum valet, quod ipsa mater antè tres, vel quatuor dies quam pareret, fateretur se esse in sexto grauidationis mense, & quod etiam domestici omnes, ac propinqui tam mares, quam fæminæ ipsam in sexto mense grauidationis esse faterentur, quia & ipsamet Lucretia, & cæteri omnes in computatione mensium dupliciter decepti sunt. primò relinquendo fortè decem priores illos dies, à quo tempore illa conceperat, cum præcisum conceptionis tempus non solum extraneos quoscunque lateat, sed etiam ipsas mulieres prægnantes; quamobrem computantes partum à die præcedente morbum mariti absque dubio illam in sexto mense grauidationis degere putabant, licet deciperentur, quia non obstante quod illa pepererit die 177. à conceptione, tamen si primum mensem intercisum accepissent ex quindecim diebus constantem, poterant firmare illam in septimo mense esse, cum centum quinquaginta dies constituant quinque integros menses, & primus mensis constituatur ex quindecim diebus, vndè remanebant dies duodecim septimi mensis, licet hic fætus fuisset ex septimestribus imperfectissimus; & non vitalis ex Hippocratis sententia, qui vt dictum est, non minori spatio nasci septimestres, qui futuri sint vitales, voluit, quam anni dimidio, nempè centum octoginta duobus diebus cum dimidio, tametsi hos ipsos omnium septimestrium imperfectissimos esse firmauerit. Secundò decipiebantur etiam computantes decem

priores illos dies accipiendo integros menses, nam eo modo deficiebat hic partus à termino septimestri finito quia per mensem, cum desiderarentur ad complementum septem mensium dies viginti tres; cum tamen si accepissent primum mensem intercisum, & constantem ex quindecim diebus, qui additi centum quinquaginta diebus, constituentibus menses quinque constituebant sex menses, clarè vidissent remanere duos supra viginti dies constituentes septimum mensem.

Ex quibus cum pateat hunc fœtum non fuisse seximestrem, sequitur etiam, illum non fuisse abortiuum, sed fuisse septimestrem, & vitalem; & non habuisse vllam cum vita repugnantiam, quod satis ostendit illum vixisse per octo dies: licet enim, vt opponitur, non sugeret, neque perciperetur vllo modo ejulare, neque fæces, neque vrinas redderet, hæc quidem primis tribus diebus euenerunt, nam postmodum & fæces, & vrinas reddidit, & ejulare auditus est, & leniter nutricis mammas sugere obseruatus, vt ex Testium depositionibus patet, vndè constat, illum fuisse sufficientem ad vitæ operationes, & licet decesserit octauo die non ex hoc dicendum, quod non potuerit esse superstes, cum etiam 10 ex septimestribus plurimi vel citius, vel serius intereant, ex multisque pauci seruentur, vt supra ex Hippocrate dictum est, & tamen licet plurimi ex septimestribus moriantur, vniuersaliter septimestres pro vitalibus habentur ex ipsarum Legum Hippocratis assertioni inhærentium auctoritate.

Neque obstant quæ objiciuntur ad probandum, hunc fætum fuisse abortiuum ex defectu conditionum, quæ requiruntur ad verum, & naturalem partum; nam quoad primam respicientem moram fætus in vtero jam patet, illum ab ea non defecisse, cum, vt probatum est, natus sit spatio centum octoginta octo dierum, & sic possit connumerari inter perfectissimos septimestres, ex quo euanescit etiam defectus ex alia conditione nempè ex temporis qualitate, habuit enim hic omnem perfectionem ex numero dierum progredientem, quam habere possunt septimestres, & quam illos habere voluit Hippocrates. Quoad tertiam autem conditionem dicimus, hanc non esse de essentia partus, qui vitalis, & legitimus existat, nam aliquando & Decimestres, & aliqui Nonimestres, & secundum nostram sententiam plenissimè probatam *lib. 1. Tit. 2. quæst. 1. & seqq.* & octimestres omnes, & singuli septimestres à caussa præternaturali manu mittuntur; nam tam illi aliquando, quam ij semper, antè tempus sibi debitum, vel antè tempus, à natura illis destinatum nascuntur, neque tamen idcircò omnes non naturales, non vitales, non legitimi iudicandi, ac satis superque est, si hic partus ab ea conditione non deficiat, cum septimestris sit, quia natus est tempore opportuno, & pro ratione, aut si manumissus à caussa præter naturam sit, in hoc cum aliis septimestribus conuenire illum dicamus.

Quoad quartam conditionem respondetur, illum neutiquam ab ea deficere, si de perfectione loquamur, quæ in septimestribus haberi potest; patet enim omnes inabsolutos nasci, & nullam firmitudinem habere, vt probaui alias *loco supra cit. quæst. 1. num. 85. & alibi.* hoc enim omnibus septimestribus idcircò eo modo euenit, quia non sufficientem moram in vtero traxerunt, vndè non potuerunt beneficio temporis corporis perfectionem sibi debitam acquirere; ex septimo enim mense initium perfectionis, non complementum habent, vt ex Hippocratis verbis in principio libri de septim. partu citatis clarè patet. 11

Cætera denique quæ opponuntur ad probandum, partum hunc defecisse à conditionibus partus naturalis, & sic fuisse abortiuum, communia illi sunt cum omnibus septimestribus, vt videre licet ex iis, quæ adduxi loco sæpe cit.: præterquam quod plura eorum, quæ supponuntur perpetuo extitisse in hoc partu, hoc est toto eo tempore, quo vixit, nequaquam semper durarunt, vt jam supra dictum est.

Ex quibus videbatur concludendum, partum hunc abortiuum non esse, strictè sumpto nomine Abortus pro eo nimirum, quod est, partum ita nasci, vt nullo modo naturaliter viuere possit, quod natus sit antè septimum, neque dignari debeat nomine septimestris, sed esse verè septimestrem, & habuisse eandem aptitudinem, & habilitatem ad viuendum, quam habere solent omnes perfecti septimestres, qui licet vt plurimum intereant, non habent tamen cum vita talem, ac tantam repugnantiam, vt viuere nullo modo possint, qualem habent nati in sexto mense.

CONSILIVM XXXVIII.

ARGVMENTVM.

Seruus quidam notabilis furti reus, quod Illustrissimo D. Argelo Andosillæ factum fuerat, in carcerem detrusus est, & vrgentibus indiciis ad torturam, jam jam erat tormento subjiciendus, cum ille opposuit, se esse tormento funis inhabilem ob fistulam, quam in pectore habebat, cujus respectu torqueri absque euidenti vitæ periculo non poterat, conuocatus ad Reum inspiciendum, & ad determinandum vtrum fistula illa in pectore illum à chordæ tormento eximere deberet.

SVMMARIVM.

1 *Morbo recedēte habendus Æger ac si nunquā ægrotasset.*

2 *In tenerioribus ætatibus non solùm vulnera, & vlcera facilè sanantur, sed ipsa ossa, quæ in aliis ætatibus verè non consolidantur, in iis verè consolidantur, & num. 7.*

3 *Pectoris partes, & musculi maximè in chordæ tormento anguntur, & distenduntur.* Zacc. q. Med. leg.

4 *Cauteria in brachiis debent seruare Reos à chordæ tormento immunes.*

5 *Qui thorace sunt angusto à chordæ tormento seruandi immunes.*

6 *Partes callum contrahentes potiùs disrumpuntur, quàm distenduntur.*

8 *Fistula quid sit, non datur sine callo.*

VIsum est primò, fistulam, quam Reus in pectore habebat, esse vetustissimam, & jam à multo tempore obseratam, ità vt non videretur alicui impedimento esse posse, quin minùs illi tormento exponeretur, præsertim cùm fistula esset parui momenti, & super costas ipsas non in spatiis intercostalibus. Quibus addebatur; quòd fistula illa nullam illi molestiam jam à multis annis afferebat; neque vllum dolorem, neque difficilem respirationem, aut aliud notabile incommodùm, & in summa erat talis conditionis, ac si nunquam extitisset; & ad omne pejus poterat de ea re experimentum sumi, alligando Reum chordæ, illumque extollendo, obseruantes an pectus, & vicinæ partes liuorem aliquem contraherent, vt in similibus casibus faciendum monebat Fortun. *Fidel. de Relat. Med. lib.* 2. *cap.* 3. nam si nullus liuor, aut coloris mutatio in parte appareat, signum est eos ad chordæ tormentum esse aptos, neque ab eo nullum damnum reportare, contra verò vbi partis color in liuidum immutetur, signum est futuri periculi, atque illicò Rei soluendi à chorda sunt, neque vlteriùs eo tormento torquendi. Præterea licet fistula de foris sanata esset, poterat tamen opponi, quòd ejus vestigia intus in pectoris cauitate remansissent, sed in hoc casu non videbatur hæc oppositio habere locum, quià quandocunque res eo modo se habet, nimirum, vt humores per fistulam expurgari consueti ob ipsius fistulæ obserationem quoad externum orificium intùs remaneant, facilè de se significationem aliquam, neque dubiam præbeat, vt internos dolores, puncturas, impotentiam ad motum, exitum saniei, vel ichorum per alias quascunque vias, & alia impedimenta, & præcipuè in casu nostro difficultatem respirationis, tussim, purulentæ materiæ expurgationem per os, febriculam lentam ex hecticarum genere, & alia ad hunc modum, at cum nihil horum in hoc Reo animaduertatur, dicendum est, fistulam perfectissimè fuisse sanatam, ita vt nullo impedimento esse possit in chordæ tormento infligendo, cùm nullum ex eo expectari possit periculum, sed Reus ab illo seruari possit immunis, & per illud cogi ad veritatem propalandam, & idcircò cùm post sanatum morbum homo habendus sit tanquam si nunquam ægrotasset *L. Quod sanatum. ff. de Ædil. edict.* Reus hic non aliter quàm quiuis sanus homo potest chordæ tormento exponi.

Omnium maximè vrgebat, quòd Reus hanc fistulam in pectore passus fuerat in teneriori ætate, & antequam in ætate prouectus esset, hoc est pubes factus, ab ea sese liberauerat, vndè conjectari licebat ob viuidum, laudabilemque illius calorem, & humorum æquabilitatem non modò fistulam fuisse sanatam, sed partes ab ea molestatas ad suum pristinum vigorem, & robur rediisse, cùm hujusmodi ætates teneriores non modò id genus morbos, nempè qui ex vulnerum, vlcerumque malitia procedunt, superare optimè soleant, ac perfectissimè sanare, sed ipsas quoque oscium fracturas, quæ aliàs in adultis nunquam verè sanantur, nec consolidantur, Gal. *lib.* 6. *method. Med. cap.* 5. *& comm.* 1. *in lib. de fract. tex.* 41. Auic. *lib.* 4. *fen.* 5. *tract.* 2. *cap.* 1. quià tantùm per porum, aut callum vniuntur. Id Gal. *loc. cit.* in teneribus ætatibus redeunt ad loca sua, & ad veram, & perfectam sanationem deducuntur Auic. *vbi proximè.* Ità vt non aliter quàm ipsa solutio continui in carne facta etiam facta in osse reuniatur; quamobrem non aliter talia membra dùm fracta, & consolidata tractari possunt, quàm si nunquam fracta fuissent, non secùs quàm ipsa membra sana nunquam tale quid passa. Quòd si ità se res habet in fracturis ossium in teneriori ætate contingentibus, quantò magis hoc eueniet in solutione continui in carne facta, aut in aliis partibus ossibus mollioribus quæ à fistulis occupantur? Itaque ex his videbatur deducendum, Reum hunc absque vllo periculo posse chordæ tormento subiici ad eruendam ab illo veritatem.

Quibus tamen non obstantibus, visum est determinare, nòn vacare notabili periculo de hac re experimentum sumere, quià fistula erat in pectore, cujus musculi, ac omnes reliquæ partes maximè in chordæ tormento anguntur, & distenduntur neque solùm in eo tormento multùm præ labore, & dolore patiuntur, sed etiam ob id, quod cùm respiratione inseruiant, multò magis agitari, & lancinari, atque angi eas consequens est, vndè etiam multò magis, quàm quæcunque aliæ partes continui solutionem passæ ab eo tormento periculum minantur; si enim, vt tam ex Medicis, quàm ex Iurisconsultis dixi aliàs *lib.* 6. *har. quæst. tit.* 2. *quæst.* 4. *n.* 13. etiam paruula vlcuscula ex cauteriis excitata in musculosa brachiorum parte debent seruare Reos ab hoc tormento immunes, quantò magis vlcus in pectore, parte nimirum, quæ tantoperè in eo tormento defatigatur, & maximè si penetrans sit, vt fistula? nam vlcus fistulosum non solùm ostendit externas partes malè affectas, sed etiam internas, vndè tantò majus periculum imminet ex distentione membrorum, in quibus fistula reperitur, per vim facta, quàm ex distentione membrorum, quæ simplici vlcere detineantur, quantò magis periculosum est distendi, ac per vim auelli internas partes, quàm externas.

Quæ tantò magis locum habent in casu nostro, quantò Reus erat pectoris valdè angusti, hujusmodi autem homines à chordæ tormento omninò immunes seruandos docet, ac monet Fortun. *fidel. loco suprà cit.* Ob rationes, de quibus ibi per eum, inter quas potissima illa est, quià cùm multo aëre ad cor refrigerandum in tormenti illo labore indigeant, qui thorace sunt angusto, ac debili, & idcircò thoracis morbis afficiuntur, vt huic Reo eueniebat, non possunt tantum Aëris refrigerantis attrahere, quantum cordis calori temperando sufficiat, vndè diutiùs in tormento detenti, calor eorum extinguitur, Reusque perit. Nec quicquam releuare visa sunt quæ opponebantur, etiam si enim fistula esset vetustissima, & jam à multo tempore, vt dicebatur obserata, dubium tamen non erat, illam callam contraxisse, qui prohibebat omninò eas partes distendi imminente ex violenta distentione euidenti periculo dilacerationis earum, quæ dilaceratio quià non tantùm fieri poterat in parte externa, sed etiam in interna, erat euidenter periculosa; callosæ namque partes duræ euadunt, & distentioni in quancunque dimensionem omninò ineptæ, cùm potiùs disrumpantur, quàm distendantur. Nec de periculo quicquam demebat, quòd fistula esset super costas ipsas, & non in musculis intercostalibus, quia non idcircò excludebatur, quòd vlcus intrò progrediendo penetraret etiam ad musculos intercostales, vndè eædem quoque partes callum contraxissent. Neque vlteriùs ex eo, quòd nullo dolore, nullaque respirationis difficultate, & nullo alio notabili symptomate hæc fistula esset molesta, idcircò firmari poterat, nullum imminere periculum ex tormento funis, quia periculum non imminebat

minebat

minebat solummodò ex dolore, ex difficultate respirationis, aut ex alio symptomate concomitante ipsam fistulam, sed ex callosa duritie ab ipso vlcere contracta, vt superiùs dictum est. Ex quo etiam capite dicebã, nihil releuare, quòd fistula ita in totum sanata esset, vt neq; exteriùs neq; interiùs vllum vestigiũ solutionis continui reliquisset, quà dato, quòd hoc ita in veritate esset, semper tamen remanebat callosa illa durities, ex qua potissimum imminebat periculum in expositione Rei ad tormentum, vndè cùm non posset tutò seruari à tormento immunis, non erat tormento exponendus. Neque instantia quæ fieri poterat de absentia illius callosæ duritiei quicquam vrgere videtur; nam quemadmodum ipsa quoque ossa fracta in pueris, ac tenerioribus ætatibus absque callo vniuntur non secùs ac ipsæ continui solutiones in partibus carnosis, sic, inquiunt, in nostro casu hæc fistula absque callo sanari potuit, cùm patiens esset in puerili ætate. Ad hanc enim instantiam facilis est responsio, si dicatur, verum esse continui solutiones in tenerioribus ætatibus etiam in ossibus factas sanari absque callo, sed hoc verificari quandò non in longum protrahuntur, vt in ipsis ossibus, quæ spatio quadraginta ad summum dierum consolidantur, at vbi in longum protrahuntur, & maximè ad annos, vt in fistulis euenit, hoc non habere locum, præterquam quod ipsa fistula nihil aliud est quàm callosum vlcus. Gal. *in lib. finit. Med. & alibi*. Celsus *lib* 5. *suæ Med. cap.* 28. *rubr. de fistulis*. Paræus. *lib.* 12. *cap.* 21. Tagault. *instit. Chirurg. lib.* 3. *cap.* 18. Pigræus, *Chirurg. lib.* 5. *cap.* 3. Aquapend. *lib.* 3. *cap.* 11. *& alij omnes*. Neque datur fistula, in qua non adsit callus. Etiam si ergò gratis concedatur, fistulam in hoc Reo fuisse sanatam, non potest negari ab ejus sanatione non remansisse callum; sed fistulam hanc esse sanatam falsum apparebat ex eo, quòd adhuc statis temporibus ex illa quidam ichores prodibant, ostendentes illam non esse perfectè sanatam, quod apertè patuit premendo ipsam partem, in qua vlcus erat, nam coram omnibus adstantibus similis ichor emanauit, & sic ex his conclusum est, Reum tormento chordæ esse ineptum.

CONSILIVM XXXIX.

ARGVMENTVM.

Reliquerat Marianus Albentius in suo vltimo testamento vxorem suam, quam vnicè amauerat, etiam si ex ea filios non suscepisset, vniuersalem hæredem omnium, ac singulorum bonorum suorum, dummodò ad secundas nuptias non transiret, sed vidua permaneret, ac castam, & ab omni inhonestatis suspicione liberam vitam degeret, quòd si vel ad secundas nuptias transiret, vel inhonestè viueret, & non etiam ab ejus rei suspicione libera, jussit eam omnibus hæreditariis bonis exspoliari, quæ ad Religiosos quosdam deuolui voluit. Transactis jam duobus annis à morte mariti Religiosi illi Violantem vt inhonestè viuentem in judicium vocarunt, instantes mariti hæreditatem ad ipsos esse deuolutam. Inter quam plura ergò, quæ deducebant ad probandam Violantis inhonestatem, erat ipsius prægnantia, quam celare illa non poterat tumente mirum in modum ventre, dejerante tamen illa, se grauidam esse non posse, cùm nunquam alium virum admisisset. Interim Religiosi tempus partus instare credentes illam in custodia habendam instabant quod denegari illis non potuit. Transierant autem jam omnes menses, qui ad gestationem requirebantur, cum ecce præcedentibus nonnullis doloribus mulier multam aquæ copiam cum sanguine coagulato ejecit, venter detumefactus est, ac subsedit, & illa benè habuit. Non tamen his acquieuerunt Religiosi illi, cùm firmarent, illam molam peperisse, quæ cùm non possit absque viri vsu generari, jam indè manifestum erat, Violantem inhonestè vixisse, instabantque in hæreditatem immitti. Violantes cùm omnibus, ac quibuscunque quæ contrà suam honestatem opponebantur apud Iudices satisfecisset, ità vt ij nihil eorum, quæ opponebantur contrà illam facere determinassent, mandauit Iudex vt de hac ipsa re per Medicos doctos veritas patefieret. Quæsitum ergò à nobis est, vtrum Violantes molam ejecisset, & dato quod ejecisset, vtrum potuerit absque viri vsu illam generare.

SVMMARIVM.

1 *Mola quid.*
2 *Caro nihil aliud est, quam sanguis concretus.*
3 *Mola est falsa quædam conceptio.*
4 *Mola quomodo generetur.*
5 *Mola absque semine virili generari non potest contrarium num.* 10. *declara, vt nu.* 17.
6 *Formationis omne principium, à Maris semine, dic vt num.* 11. *& seqq.*
7 *Membranæ cum sint partes spermaticæ non aliumde, quam ex spermate generari possunt, & n.* 14.
8 *Mola conceptus est præter naturam, & idcirco non habet statutum tempus gestationis.*
9 *Molæ nutriuntur, & augescunt per vmbilicum.*
13 *Fæmina habet in se vtrumque semen, nempè Masculeum, & fæmineum.*
15 *Sanguis coagulatur ob fibras.*
16 *Membranæ in fœtu ex semine muliebri generantur.*

ET quoad primum punctum pro parte Religiosorum dicebatur, Violantem molam ejecisse, ejecerat enim frusta quædam sanguinis coagulati, quæ carnea videbantur, quia majorem duritiem præseferebant, quam simplex sanguis coagulatus habere soleat; quin & membranæ quædam vna cum prædictis carneis frustis expulsæ conspiciebantur, quæ non nisi molæ, seu molanum inuolucra esse poterant. 1 Mola autem nihil aliud est, quam caro informis in vtero generata ad modum fœtus, vt dicitur ex Hippocr. *in lib. de steril. & ex Gal. lib.* 14. *Method. med. cap.* 13. At vero caro nihil aliud est, quam 2 sanguis concretus, vel sanguis constantem habens

substantiam, & non fluidam *Gal. lib. de Nat. facult. cap.* 10. Itaque cum sanguis hic esset constantis substantiæ, & non fluidæ nihil aliud erat, quam caro,& cum esset caro informis, nihil aliud erat, quam Mola.

Atque magis patere potest ex accidentibus concomitantibus, quæ apparuerunt in hujus molæ 3 gestatione; quia cum mola sit falsa quædam conceptio, in plerisque veram conceptionem æmulatur, vt in retentione menstruorum, in ventris tumefactione, in symptomatum, quæ grauidis familiaria sunt, excitatione, in lactis generatione, ac vt plurimum in temporis gestatione, & in aliis, quæ omnia, ac singula erant in hoc casu conspicua, quippe cum Violanti menstrua in totum destitissent, venter tumefactus esset, & omnibus symptomatibus fuerit vexata, quibus vere grauidæ vexari solent, tandemque debito tempore vtero gestata mola, illam ejecisset. Vnde dubitari non poterat, hanc fuisse veram molam,& sic cum non potuerit absque virili semine generare, eandem certitudinem facit, quod Violantes viro se miscuerit, quam faceret verus, ac naturalis partus.

Præterea hæc non poterat esse simplex quædam menstrui sanguinis coaceruatio, quia cum in dies conspiciamus quam plurimas mulieres menstruorum omnimoda retentione non tam per menses, quam per annos laborare, non tamen videmus eas secundum ventrem saltem in primo anno intumescere, neque alia symptomata, & maximè tam similia prægnantiæ pati, qualia passa est Violantes; hæc enim à simplici sanguinis coadunatione procedere posse non est verisimile, sed bene verum est procedere ad 4 falsam conceptionem, hoc est molam, quæ non nisi ex semine virili morboso fermentante ipsum semen vel sanguinem muliebrem, vt inde aliquid generetur, fieri solet; cum enim virile semen ob morbosam constitutionem agens in semen muliebre verum conceptum generare non possit, falsum conceptum, ac præternaturam generat, quæ mola est: nam absente hac fermentatione, quæ non nisi à semine virili, à quo est omne principium motus, haberi potest, nullus fit motus in semine, vel sanguine muliebri, & sic nulla sequitur generatio, vt indesinenter obseruatur in quamplurimis fæminis, in quibus licet sanguis menstruus in ætate habili per plures menses, & annos retineatur, nulla tamen sequitur mola, deficiente semine virili à quo fermentatio excitatur, quæ principium generationis est: nullum enim habet sanguis menstruus eo modo retentus principium, vndè aliquid generet, & idcirco ex simplici ejus retentione, licet in dies sæpe sæpius contingat, nunquam generatur mola ergo vbi aliqua viget conceptio, licet mendosa, vt mola est, firmandum non aliundè generatam, quam à virili semine, ex quo pullulauit fermentatio, ad quam tandem generatio quæcumque tandem illa sit, secuta fuit, nam absque eo vt dictum est, neque vlla fermentatio, neque vllus motus, neque vlla mutatio, neque vlla generatio procedere potest.

Quoad secundum punctum pro parte Religiosorum dicebatur, dubium non esse, quod cum Violantes 5 molam ejecerit, & ex semine virili fuerit generata, cum absque eo nullatenus generentur, vt est communis Medicorum opinio, Hippocratis, Aristotelis, Galeni, cæterorumque magnorum virorum auctoritate firmata, quorum plures registratos habes *lib.* 1. *harum quæst. Tit.* 3. *par* 3. *quæst.* 6. *num.* 2. quæ opinio videtur vrgentissimis, firmissimisque rationibus comprobata, ac maxime illa, de qua superius né- 6 pe quod omne principium formationis à Maris semine existat. *Galen.* 14. *de vsu part. cap.* 1. atque ea de caussa nunquam visa est mulier, quæ absque vsu viri Molam gestauerit *eod. Gal. teste ibid. cap.* 10. cum ex solo fæmineo semine ea generari non possit, quia non habet vllum principium motus, quibus addebantur aliæ rationes desumptæ omnes *ex quæst. hisce nostris vbi* 5. *quæst.* 6. *in prin. ad plures num.* 7. *seqq.* quæ etiam experientiis nonnullis confirmabantur.

Vrgebat insuper pro hac parte membranarum generatio, quæ in hac mola obseruabantur, patet enim hujusmodi membranas partes esse spermaticas, 7 neque vllo modo aliunde quam ex semine generari posse, quod satis declarat earum substantia, & color; neque dicendum ad earum generationem sufficere semen muliebre, quia *Gal. teste eod. lib.* 1. *de Nat. fac. cap.* 10. nulla spermatica pars potest absque vtroque semine generari, in qua re nulla videtur controuersia. Itaque etiam si concedi posset molam absque vtroque semine, aut ex fæmineo tantum generari, membranas certè, quæ spermaticæ partes sunt nullus vnquam dixerit, posse absque vtroque semine generari. Vndè ex hoc concludenter probatum remanet Violantem cum viro se miscuisse, & concludentiuè probata inde remanere videtur ejus inhonestas concurrentibus maximè alia ex parte eam multis indiciis, & præsumptionibus ejus impudicitiam attestantibus.

Sed pro parte Violantis multo potiores rationes visæ sunt militare, quia facile persuadere poterant, ipsam neque veram molam gestasse, nec dato quod veram molam gestasset, posse de ejus honestate hæsitari ex eo, quod ex alieno viro molam conceperit; nam dato etiam quod mola non nisi ex virili semine conflari possit, adhuc nihil ex hoc de Violantis honestate ambigi posset; quoad hunc enim extremum punctum patet apud Medicos omnes, quod cum mola sit conceptus quidam præternaturam, non habet vt conceptus naturalis statutum tempus suæ gestationis, quia interdum gestatur à quibusdam 8 mulieribus per plures annos teste *Hippocr. lib.* 1. *de morb. mul. sect.* 3. *num.* 97. *& Arist. lib.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 7. *Auic. lib.* 3. *fen.* 21. *tract.* 2. *cap.* 18. *Dan. Sennert. lib.* 4. *Pract. par.* 2. *sect.* 4. *cap.* 9. *Roderic à Castr. lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 7. *Mercat. lib.* 3. *de steril. & Pregn. affect. cap.* 8. immo & per totam vitam eidem Arist. & Auic. aliisque testibus. Cum igitur Violantes molam pepererit transactis duobus annis à mariti morte, potuit mola adhuc viuente marito ex ejus commixtione procreari, & post prædictum terminum duorum annorum, ab vtero ejici, quod tanto magis verisimile erit, quanto notius est, ejus maritum semper sterilem extitisse, nec cum Violante, nec cum alia vxore, quam antè Violantem habuerat vnquam filios procreasse; ex qua conjetura deducere possumus, illum habuisse forte semen morbosum, & ob id numquam generarit, at ex hujusmodi semine morboso molas generari docebat *Hippocr. lib.* 1. *de morb. mul. sect.* 3. *num.* 97. & sic etiamsi dicamus, Molam non fieri absque virili semine omnis inhonestatis suspicio in Violante cessat, cum ex marito proprio molam conceperit, non ex alieno viro. Neque contra id opponi potest, quod viuente marito nulla grauiditatis vel veræ, vel mendosæ suspicio in Violante adfuerit, nisi

inordinata

inordinata quædam menstruorum, & consueto minor expurgatio, quæ in consideratione habenda non videbatur; si enim ab eo tempore molam in vtero habuisset, comparuissent aliqua signa ejus præsentiam attestantia, qualia comparere solent in aliis; quæ fecissent in ea suspicionem prægnantiæ; cum signa prægnantiæ tam veræ, quam mendosæ, nempè tam naturalis fætus, quam molæ coincidant, *vt Hippocr. loco cit. & lib. de sterilib. & Arist. & Auic. & Paul. & Aet. & alij omnes docent.*

Sed huic objectioni facilis, ac præsto erat responsio, nimirum quod quemadmodum verus conceptus aliquando nullam de se significationem præbet, & interdum tertio, & quarto mense translacto immo & quinto, & sexto adhuc nulla omnino de se certa signa ostendit, sic etiam immo multo frequentius, & facilius in mola euenire, quod nulla signa hujusmodi conceptionis compareant, aut si quæ apparere obseruentur ea aut in verum conceptum, aut in diminutam, vel in totum cohibitam menstruorum retentionem referantur, vt in casu nostro euenit, Violantes enim cum nunquam concepisset etiam in pluribus annis cum Mariano cohabitasset, nullam de prægnantia, & multo minus de mola suspicionem habere poterat; & si quæ symptomata patiebatur ex molæ conceptione ea in diminutam, ac deprauatam menstruorum euacuationem rejiciebat, non in prægnantiam, neque in molam; quia tam prægnantiæ, quam molæ, & retentionis menstruorum signa similia sunt, vt luculenter probatum est *lib. 1. Tit. 3. quæst. 1. & alibi*, & superius ex Hippocrate dixi: Quæ quidem satis superque conuincere videbantur, sed ex abundanti addebatur, Violantem nequaquam molam peperisse, sed multam concreti sanguinis copiam ejecisse, qui per multos menses stabulauerat in ipsis vteri venis ex eo quod jam à multo tempore per menstruam euacuationem insufficienter expurgaretur, & mox etiam per plures menses omnino esset suppressus, & licèt hic sanguis esset coagulatus, non tamen erat verè caro, quia non habebat substantiam constantem prout caro habere consueuit, quod etiam ex Medici, & obstetricum depositione clarius probatum remanebat, cum vnanimiter omnes deposuerint, Violantem ejecisse in partu frusta quædam sanguinis coagulati, quæ carnea videbantur, at sanguis coagulatus caro videri quidem potest, sed nõ est, nisi insimul substantiam constantem acquisierit, qualem caro habere debet: immo non satis fuisset ad hoc, vt hic sanguis coagulatus mola diceretur, illum habuisse consistentiam carni familiarem, sed oportuit illum habuisse consistentiam, qualem habere solet caro molæ; hæc enim secundum id, quod omnes Auctores dicunt, tam dura est, vt neque ferro scindi possit, ita *Arist. supra citato lib. 4. de part. Animal. cap.* 7. & quotquot Medici de ea re experientiam fecerunt, ita vt in molæ definitione hoc epithetum prædura carnis addatur.

Non ergo satis est ad determinandum hanc fuisse molam id, quod tam Medicus, quam obstetrices addebant, nimirum quod frusta illa sanguinis à Violante ejecta viderentur majorem duritiem sortita, quam sanguis sic concretus habere soleat: præterquam quod si hæc fuisset vera mola, jam necessarium erat per eam venas, & arterias disseminari, fortè etiam & vmbilico dotari, vel parte quamdam vmbilico æquiualente, per quam nutriretur, & augmentum capesseret, vt in aliis fieri solet, quemadmodum obseruatum est, & in dies à Medicis obseruatur, alias neque nutriri, neque augescere potuisset; at in hac sanguinis massa, nullæ aderant venæ neque Arteriæ, neque nerui, neque vmbilicus, neque pars vmbilico proportionalis; sine qua fieri non potuit, vt in tantam molem cresceret, & in dies augmentaretur, vt fætus ipse naturalis, ad cujus similitudinem mola procreatur, & augmentum capit.

Præterea dato etiam quod hæc esset vera mola, adhuc nulla certitudo formari potest de Violantis inhonestate, quia opinio asserens, molam non generari absque semine virili est controuersa, neque verum est, eam opinionem esse Medicorum communem, quia sunt pro contraria sententia Auctores grauissimi, & numero non pauciores, qui experientiæ à Galeno obseruatæ volente nullam vidisse mulierem absque viri vsu molam gestasse, proprias experientias opponunt, mulierum de quarum pudicitia non poterat dubitari, quæ absque viri commercio molas gestauerant, quarum nonnullas historias recollegit. *Schench. lib. 4. suar. obser. Tit. de mola.* quin etiam rationes validiores pro parte affirmante molam procreari etiam absque viri vsu adduxi alias *loco cit. à num. 7. ad seqq.* 10

Et ad rationem illam, quam validissimam credunt contrariæ sententiæ fautores, nimirum quod omne generationis principium à maris semine sit, & idcirco absque eo nulla succedere possit generatio, dupliciter respondi potest. Primò dicendo, quod conclusio præcedit, & veritatem habet in naturali, ac perfecta generatione, at in præternaturali, imperfecta, ac mendosa nequaquam: nam idcirco non succedit generatio, vt deberet, quia deficit naturale, ac primum principium generationis, hoc est, semen virile; vndè semen fæmineum eo destitutum non potens perfectum conceptum generare, molitur quod potest, & generat quod illi posse generare conceditur. 11

Secundò respondetur, quod conclusio illa, quod omne generationis principium à maris semine sit, non de maris semine, sed de masculeo semine sit intelligenda. modo fæmina habet in se tàm masculeum, quam fæmineum semen, si Hippocrate credimus *in lib. de Genit. num.* 7. vnde & ipsa non solum vt patiens, sed etiam vt agens in generatione concurrit, quod jam duplici demonstratione firmaui *lib. 7. Tit. 3. quæst. 1. num. 25. & seqq.* ergo & à semine fæminæ posse esse principium generationis, nempe ab ea seminis fæminæ ipsius parte, quæ calidior, ac fortior est, & idcirco masculei nomen assumit, quemadmodum ea pars seminis in viro, quæ debilior, & frigidior est fæminei seminis nomen habet, vt bene se ipsum explicat *Hippocr. loco cit.* qui ab vtroque semine masculeo à mare, & à fæmina progrediente mares generari docet, & ab vtroque semine fæmineo à mare, & à fæmina progrediente generari fæminas. Quid mirum ergo, quod semen masculeum fæminæ tantam actiuitatem habere ex se possit, vt valeat generare rudem quandam, & imperfectam molem, si potest non solum naturalem fætum, sed marem generare? an non probatum jam à posteriori est loco sæpius cit. fæminam suo semine concurrere tam actiue ad generationem, vt superet actiuitatem seminis ipsius maris? obseruauimus enim fætus nascentes ex animalibus diuersæ speciei characterem specificam formæ à fæmina 12 13

communicari, cum ex solidungula Matre, & Patre ruminante fætus solidungulus nascatur, & fætus insuper nascentes, ex animalibus diuersę speciei, & inter se postmodum coëuntes filios generent in Matris speciem tandem redeuntes ex ipso Aristotele, tandemque muli semper matris naturam sequantur, vnde ex equa nascentes fortes, ac boni: nascentes, ex Asina pusilli, & vitiosi.

Ex quibus etiam facile deducitur inane esse id, quod addebatur, nempe quod sanguis ille à Violante ejectus esset membranis conuolutus, cumque 14 membranæ partes sint spermaticæ nonnisi ex vtroque semine conflari possunt è Galeni dogmate ab ipsis adducto: ad hoc enim dicebatur, nequaquam constare, quod hæ membranæ includerent sanguinem illum, quia non hoc deponebant periti, sed asseuerabant vna cum sanguine exiisse quasdam pelliculas, vt Medicus præcipuè, cui maxime in his est credendum) seù membranacea corpora, vel filamenta, quæ multum distant à membranis, at si hæ membranæ sanguinem, vel molam quam dicunt in se inclusissent, necesse fuisset, per eas sibi locum fecisse vmbilicum, vt dictum est, per easque disseminari venas, & arterias, vnde nutriri, & augescere posset, quæ omnia hic desiderabantur, erant ergo hęc quę periti vocarunt membranas, seu membranacea corpuscula potius filamenta, & fibræ ipsius sanguinis, & idcirco non circundabant ipsum sanguinem, sed cum ipso miscebantur; hæ namque fibræ, ac filamenta in quolibet sanguine laudabili in dies obser-15 uari solent, eæque in caussa sunt, vt docet Hippocr. *in lib. de Carn. num.* 9. vt sanguis coaguletur.

Sed neque verum est membranas hujusmodi ex semine virili, aut ex vtroque generari, quia ipse *Galen. lib.* 1. *de Nat. fac. cap.* 7. *Fernel. lib.* 7. *Phisiol. lib.* 7. *cap. vlt. Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæst.* 16. & alij existimant, eas non nisi ex mu- 16 liebri semine conflari, vndè concesso, quod essent veræ membranæ, nequaquam inde deduci posset quicquam, quod probet seminis virilis admixtionem hic adfuisse, & sic nihil deducitur, quod contra Violantis pudicitiam faciat: nam etiam si sanguis ille coagulatus, esset vere carnea quædam moles, & fibræ illæ, seu filamenta essent veræ membranæ; immo etiamsi hæ membranæ inuoluissent carneam illam molem, aut molam ipsam, & vlterius conspicuus fuisset vmbilicus, tandemque molam veram Violantes ejecisset, nihil contra Violantem concludi potest, cum mola ipsa cum omnibus suis inuolucris, & cohærere potuerit absque conjunctione viri generari, vt cum effectu fuit generata.

Denique neque ipsi aduersatij negare audent, hanc non fuisse veram molam, sed bene corpus quoddam molæ similem, quæ neque ipsa potuerit absque virili semine generari, dato igitur quod eo modo se res habuerit tunc dico, quod quandocunque à quibusdam Medicis firmatur, molam non posse 17 absque viri vsu, & absque ejus semine generari, intelligi de vera mola, nempe carnea quadam mole dura, & informi venis, arteriis, neruis etiam forte, suisque inuolucris munita ab vmbilico, vel à parte vmbilico proportionali nutrimentum habens, & augescens, non tamen posse habere locum in falsa hac mola sanguinea, forma carnis, duritie, venis arteriisque, aliisque partibus carente, ac quacunque parte destituta, quæ potuerit dici ex semine procreata. Et ex his concludendum nullum ex ea re indicium desumi posse contra Violantis honestatem.

CONSILIVM XL.

ARGVMENTVM.

Ægrotabat juuenis quidam boni habitus, ac febriebat non tamen intense, & dolebat in latere dextro neque tamen multum, tussiculam habebat non magnam, ac modicam spirandi difficultatem. accersitus impedit Medicus, qui paruipendens dolorem, firmauit juuenem laborare febri catarrhali, & vix quicquam effatu dignum illi præscripsit, secunda die febris, & dolor, ac cætera symptomata sensim sunt adaucta, neque tamen Medicus magnifecit morbum, sed incuratum pene Ægtum sinebat. Tertia vocatus alter Medicus, febre, & dolore adhuc magis augescente, dicit illum pati pleuritidem, atque esse eadem die sanguinem mittendum, superueniens primus Medicus, qui senior erat, juniorem contemnens, Ægro Medicamentum ex manna propinat, augetur febris, sputum non comparet, dolor magis molestus, neque tamen sanguinem mittere jam transacta quarta in animum inducit suum. Quinta omnia exacerbata; superuenientibus aliis duobus Medicis sanguis detrahitur. Sexta in pejus lapsus, pus, nec consideratione dignum, cruentum tamen expuebatur; dolor acutus vrgebat, octaua vitam cum morte commutauit. Quærebatur à viro Doctissimo qui curæ in extremis diebus interfuerat, an in hujus Medici ignorantiam, & malitiam à Legibus animauerti debeat.

SVMMARIVM.

1 *Historia ex Gal. mulieris, quæ ob omissam sanguinis missionem extincta est.*

2 *Medicorum quidam errores à diuina, & humana Lege sunt punibiles, sed euentus mortalitatis Medico non imputandus.*

3 *Medicus tenetur in medendo sequi sententias certas, ac securas.*

4 *Recedere à communissima peritorum opinione absque firmissimis rationibus est error grauissimus, & omninò punibilis.*

5 *Ex omissione, vel etiam retardatione detractionis sanguinis ægri aliquando sublati.*

6 *Qui à sanguine detrahendo abhorrnet à Medicina facienda sunt perhibendi, amplia vt num. seq.*

8 *Internæ inflammationes non sunt soluentibus Medicamentis tractandæ, nisi aliquid vrgeat.*

9 *Ignorantia affectata habet secum latam culpam, vnde puniri potest.*

10 *Medicus ex dolo in medendo delinquens, ægro moriente, videtur Reus homicidij.*

11 *Magna negligentia culpa est, & magna culpa dolus est, ergo & magna negligentia dolus est.*

Nouum

Nouum non est, aliquos Medicos sanguinis humani adeò auidos esse, vt sola, repetita, ac indesinenter reiterata sanguinis missione quoscunque morbos etiam ab externa frigiditate prouenientes, & in quibus euincendis calore, ac spiritu eget Natura, curare posse, se credant, & non aliter; contrà verò alios esse, qui à sanguinis missione ità abhorrent, vt piaculum committere se putent sanguinem mittendo etiam vrgentibus quibuscunque indicationibus; sed de prioribus aliàs, ad propositum casum deuenio. Galenus *lib. de Venæ sect. contrà Erasistr.* aduersùs hujus farinæ Medicos à sanguine mittendo tam religiosè se abstinentes acerrimè inuectus est, vbi loci 1 cap. 1. historiam narrat cujusdam Mulieris annum agentis primum suprà vigesimum menstrua purgatione destitutæ, quam illi curabant; Hi enim renuentes huic mulieri sanguinem detrahere, illam in spirandi difficultatem lapsam, ac subindè suffocatam magno cum eorum dedecore viderunt. Horum Medicorum errores hujusmodi, & à diuina, & ab humana lege 2 videntur expiandi; licet enim euentus mortalitatis Medico non sit imputandus *L. Illicitas. §. sicuti Medico ff. de off. Præsid.* imputandum tamen illi est, quod per imperitiam delinquit, neque impunè debet esse hujusmodi delictum sub prætextu fragilitatis humanæ, vt ibidem habetur. Itaquè in casu proposito videtur Medicus ex crassa, ac supina ignorantia deliquisse deferendo plus insulsæ suæ opinioni, quàm communissimæ omnium Medicorum, immò omnium ho-3 minum, vndè ob id Ægrum interfecisse dici potest: quià Medicus tenetur in medendo sequi sententias certas, ac securas, & majori, ac potiori Doctorum parti acceptas, & canonisatas, neque mederi potest secundùm proprias, aut etiam alienas particularium Medicorum hæreses potiùs, quàm opiniones, à communi, & à ratione tantoperè distantes, vt eæ: sum. Ang. *in 11. Medicus n. 1. aliisque Canonistis dixi aliàs, lib. 6. tit. 1. quæst. 7. num. 2.* consequens enim est communem, vel saltem communissimum Peritorum consensum veritati esse magis consonum, quàm quorundam particularium persuasiones, quas in medendo quotidiè ipsis Ægris perniciosissimas experimur; dum enim eas non dictis solùm, sed opere, & noua tentata experientia tueri satagunt, quamplurimis eorum certo exitio sunt, vt in enarratis casibus obseruare licet.

Igitur in medendo recedere à communissima Pe-4 ritorum, & omnibus comprobata opinione, contraria faciendo iis, quæ illa dictat, ac docet error grauissimus est, & digna cum seueritate punibilis, cùm tantoperè in hominum perniciem redundare soleat. Quod tantò magis procedit, quantò major, ac magis antiquatus est hominum consensus, vt in hoc casu; in quo examinando palam fit quantoperè hic Medicus ad Ægri mortem cooperatus fuerit recedendo à communissima omnium sententia, cùm pateat à Medecinæ incunabilis à quibuscunque grauissimis, & expertissimis Medicis sanguinis missionem tanquam summoperè necessariam in quamplurimis morbis, ac signanter in inflammationibus internis, vt Pleuritis est, pro remedio tuto, vtili, ac maximè proficuo fuisse acceptam, & in vsum indesinenter protractam, ità 5 vt ex ejus missione, vel retardatione multos Ægrotos è medio sublatos fuisse in dies fuerit obseruatum, vt in casu proposito euenisse certum est; nam si à principio morbi Ægro sanguis fuisset detractus facili negotio sanari poterat, quià cùm inflammatio non esset magna, facillimè sanguinis detractione extinguebatur.

Mirandum autem est, quòd quicúque ab hujusmodi tam facili, tam proficuo, necessario, ac tuto remedio in curandis morbis abhorrent, nullam vnquam solidam ac veram, aut saltem verisimilem, & apparentem rationem adducere ex qua moueantur, sed 6 irrationabili mentis errore, aut phrænesi detinentur, à qua nec persuasionibus, nec rationibus dimoueri possunt, idcircò videtur formandum, eos à medendo prohibendos esse, quòd si medeantur, ægrique ob hujusmodi errores pereant, seuerissimè puniendos esse. Atque hæc non solùm procedere dixerim vbi sanguis nullo modo in morbo, qui eum requirat, detrahatur; sed etiam vbi nimis parce, ac diminutè 7 detrahatur, aut ejus detractio procrastinetur, vt in hoc casu. Quis autem non dixerit vnum idemque esse sanguinem non detrahere, & detrahere nimis parce? vt bardus quidàm Medicus, de quo loco citato mentionem habui, qui in morbis ex sanguine, & sanguinis missionem de necessitate indicantibus in robustissimis juuenibus; nullis neque somnium quidem contra indicantibus præsentibus, vnam, aut alteram vnciam sanguinis extrahi jubebat, eo quià putabat hoc modo effugere aliorum detractiones, & & suæ ipsius opinioni satisfacere tam modicum sanguinem extrahendo, ex quo nullum damnum suos Ægros reportaturos autumabat, vt reportaturos putabat ex copiosissimi missione, quàm alij Medici suadebant. Eodem quoque pacto idem esse censendum est sanguinem non mittere, at illum in tempore non mittere, sed temporis oportunitate transacta; nam quid prodest in inflammationibus internis sanguinem mittere transacto morbi principio, & jam inflammatione multùm aucta, omissa ejus extractione in principio? certè in casu nostro nihil profuit sanguinis missio inquinea jam morbo gliscente, cùm ex sola ejusmodi retardatione Æger perierit, vt manifestum est.

Verumenimverò in hoc casu non militat solùm contrà Medicum crassa ignorantia, ob cujus culpam non cognouit morbum, sed detegitur etiam dolus; quià majoris fecit propriam existimationem, quàm Ægri salutem, cùm ne videretur junioris Medici opinionem sequi, qui cognouerat morbum, quem ipse non cognouerat, data opera, & ea malitia sanguinem detrahere noluit, vndè pessimo consilio medicamentum Ægro exhibuit ex Manna, quòd non solùm non erat in principio morbi requisitum, sed fortè prohibitum, stante multò euidentiore necessitate mittendi sanguinem; quia internæ inflammationes non sunt 8 medicamentis ventrem soluentibus tractandæ; cùm hujusmodi inflammationes semper habeant febrem acutam adjunctam, in qua secundum Hippocratis auctoritatem *lib. 1. Aphor. 29.* rarò purgandum, & cum magna præmeditatione; quod majorem in modum procedit in Pleuritide, in qua medicamenta soluentia sputum intercipiunt, cujus expurgatio in eo morbo summoperè affectatur, ex ejus enim expurgatione tota spes salutis emanat, cùm ex ejus retentione ægri succumbant. Sed dato etiam quòd leniens hic conueniret, ex communissima tamen Medicorum sententia Galeni, Pauli, Rasis, aliorumque Medicinæ Procerum auctoritate firmata, semper debet sanguinis missio præcedere.

Et ex his deduci facilè potest, quòd hic Medicus vel ex ignorantia non cognouit morbum, vel ex dolo non adhibuit remedium tantoperè ad eum euincendum requisitum. Si ergò ex ignorantia deliquit non cognoscens morbum, puniendus est, quià affectata

ignorantia hæc est, quæ secum habet latam culpam, quæ punibilis est ex jam cit. *L. Illicitas*. §. *situti ff. de off. Præsid.* ignorabat enim hic Medicus ea, quæ communiter sciunt, ac scire tenentur omnes Medici non excellentissimi, aut etiam excellentes, sed populares, & inferioris notæ, & sine quorum cognitione non possunt Medici officium exercere, quæ affectata ignorantia dicitur, vt palam est.

Sed multò seueriùs puniri debet hic Medicus ex dolo patrato renuendo ex malitia sanguinem mittere, ne videretur à juniore Medico morbum cognoscere didicisse, nam Medicus dolo delinquens in medendo, Ægro moriente, Reus est homicidij. Nec quicquam illi prodesse potest, si dicatur illum potiùs ex negligentia, quàm ex dolo deliquisse, quià cùm hæc fuerit magna negligentia, & tantò major quantò euidentior erat necessitas mittendi sanguinem, & quantò magis à juniore Medico id fuerat inculcatum, absque dubio nullam excusationem meretur, nam magna negligentia culpa est. *L. Magna. ff. de Rer. & Verb. significat.* magna verò culpa dolus est. *L. ead. ibid.* ergò a primo ad vltimum magna negligentia dolus est, quià coincidit in hoc casu negligentia cum dolo, venit igitur Medicus hic tanquam ex dolo delinquens puniendus; vndè licet Medicus ex ignorantia etiam affectata in ægrotum delinquens pœna corporali nunquam sit puniendus, vt ex Iurisconsultorum auctoritate dixi cit. lib. 6. Tit. 1. quæst. 2. n. 1. tamen hoc non habet locum vbi ex dolo delinquat, maximè si Æger ex hoc perierit; an autem hic debeat dici verus dolus, vel præsumptus ad Iurisconsultos relegabo.

CONSILIVM XLI.

ARGVMENTVM.

Erminius accusatus est constuprasse Virginiam, & in carcerem conjectus est; voluit fiscus vt Virginia obstetricibus se inspiciendam offerret. Vocatæ tres Obstetrices, quarum duæ retulerunt, Virginiam esse violatam, altera inuiolatam esse asseuerante. Priores suum dictum fundabant in disgregatione pellicularum vteri, in viis patentioribus, quàm in virgine reperiri consuescant, in calore mutato ipsius vteri, aliisque quibusdam leuioribus indiciis. Posterior neque ex his, neque ex aliis quicquam deprehendere inculcabat, quod virginiam fuisse violatam ostenderet, sed contrarium potiùs ex tenuitate Nympharum, ex ipsius vteri siccitate, ex corporis exspirante odore, & voce nullo modo mutata, ex aliisque quæ solent integras Virgines concomitari. Ex hac Obstetricum discordia factum est, vt Iudex Medicorum sententiam exposceret; adhibitus igitur cum alio collega meo viro in Anatomia versatissimo. Obstetricum relationibus examinatis, respondendum diximus, vt sequitur.

SVMMARIVM.

1 *Nulla pellicula naturaliter in Virginibus reperitur, quæ virginitatem attestetur.*

2 *In muliere pluries compressa possunt aliquandò ex virginitatis notis abesse adnotari, quæ ex Hymenis integritate habentur.*

3 *Ex viarum laxitudine non potest inferri Virginem esse violatam neque ex earum angustia esse inuiolatam.*

4 *Vteri, & partium ejus color non induratur ex vnico congressu, sed ex iterato per plures vices.*

5 *Quandò Virgo comprimitur immediatè post menstruas purgationes, nulla signa violationis apparere possunt. Declara vt ibi.*

6 *Vox crassior in Virginibus defloratis non fit ex vnico, ac leni coitu, sed ex violento, & sæpiùs iterato.*

7 *Liuor papillarum non apparet in violata iuuentula ex vnico, sed ex pluries iterato congressu cum violatore.*

8 *Colli venæ in deflorata Virgine crassiores fiunt aliquandò, & quandò id succedat.*

9 *Virginitas est qualitas quædam à Natura permanens, & idcircò præsumitur adesse.*

Magis credendum in hoc casu est vnicæ obstetrici affirmanti, Virginiam non esse defloratam, quàm duobus aliis volentibus eam esse defloratam; & ratio est, quià vnica illa obstetrix magis verissimilia, & doctorum omnium opinioni magis consentientia deponit; nam quæ ad contrarium probandum allata sunt è duabus aliis nihil nos mouere debent eò quod partim falsa, partim inania, ac futilia, partim minus certa sint; nihilque tandém afferant, quod concludenter probet. Quoad disgregationem enim pellicularum vteri, vt illæ aiebant, certum est, illas potiùs vt secundùm communem mulierculárum modum quid dicerent, quàm vt quicquam in Virginia in rei veritate circà eas agnoscerent, sic fuisse locutas; cùm pateat, pelliculam illam Hymenem dictam, de qua multa obstetriculæ deblaterant, in virginibus naturaliter cóstitutis nullo modo reperiri, vt ex communi Medicorum, ac præcipuè Anatomicorum recentiorum opinione probauimus aliàs *lib. 4. harum quæst. Tit. 2. quæst. 2.* Quòd si per Hymenem, siue pelliculam illam prædictæ Obstetrices verum Hymenem intellexerint, nempè qui ex cohærentia, ac coalitu quatuor caruncularum post Nymphas in vtero existentium fit adhùc dicimus, illas non potuisse ex earum laceratione cognoscere Virginiam esse defloratam; certum enim est, Erminium (quod neque ipse fiscus controuertit) dato quòd Virginiam verè deflorauerit, vix semel cum ea congredi potuisse; nam cum tertia hora noctis in Amici domo commoratus esset, quarta jam domum propriam repetierat, vt ex testium depositionibus habetur, stuprum autem præsumitur commissum post tertiam noctis horam, vndè verisimile non est, si omnia rectè ponderentur, vt plus quàm vnica tantùm vice Erminius Virginiam cognouerit; licet ergo illam nullo modo cognouerit, dato quòd semel tantùm cognouerit, non potest ex vnico

ex vnico congressu vlla earum caruncularum violatio apparere, vndè neque affirmare ex ea possunt Obstetrices, Virginiam fuisse defloratam; quià si concubitus non fuerit reiteratus, disiunctę illæ carunculæ per primum congressum adeò mediante sanguine, quem effundunt, reuniuntur, vt nullam violationis de se significationē præbeant ità vt optimè *Seuerin. Pinæus. Anatomicus expertissimus lib. 1. de not. virginit. cap. 6.* 2 dixerit de hoc, posse etiam in muliere, quæ vtero gerat, conspicuas apparere Virginitatis notas, eas scilicet, quæ ex earum caruncularum integritate desumuntur; vndè dicendum est, Obstetrices has nequaquam cognoscere verum Hymenem, qui ex harum caruncularum connexu constituitur, sed somniare pelliculam illam, quam communis, sed falsa hominum opinio pro Hymene acceptat, quæ nunquam in vllis Virginibus, quæ vterum naturaliter constitutum habent, reperitur, vt probatum est. Sed dato etiam, quòd hæ Obstetrices tam doctæ ac expertæ fuerint (quòd non crediderim) quòd cognoscant verum Hymenem, hoc est connexionem prædictarum caruncularum adhuc non poterant in Virginia earum lacerationem obseruare, quià cùm Virginia, vt supponitur, fuerit ab Erminio semel tantùm cognita, & Erminius paruula mentula dotetur, recognitio autem facta sit vigesima transacta à præsumpta defloratione, procacissimæ mulierculæ est, præsumere se violationem in Virginia cognoscere.

Inane porrò omninò alterum indicium judicauimus desumptum ex laxitate viarum ipsius vteri in 3 Virginia animaduersa, cùm neque ex earum angustia argui possit Virginis integritas, neque ex laxitate defloratio, quià patet in vteri constitutione angustiam, & amplitudinem, & quoad paruitatem, & magnitudinem non minùs differre fœminas inter se quam differant Mares quoad exilitatem, & crassitiem, & breuitatem, & longitudinē Penis; vndè reperies ex ipsis virginibus, in quibus nulla suspicio deflorationis imaginari potest, nonnullas tam patentes, ac laxas vias habere, immò etiam tam humectas, vt ne scortum quidem subagitatissimum tam patentes, aut laxas, & humectas habeat, ità vt si majores factæ viro iungantur exili mentula dotato, concipere vix possint, non solùm propter enarratam viarum laxitudinem, ob quam ad continendum, & amplectendum virile semen sunt ineptæ, sed quià etiam voluptas ipsius coitus in vtroque insigniter diminuitur, vndè minùs promptè conceptio sequi potest. Contrà verò nonnullæ ex fæminis vtero tam angusto, & exucco dotantur, vt, etiamsi millies in dies exagitentur, tamen ne vestigium quidem compressionis seruare solent, quin & earum aliæ si à coitu per multum tempus abstineant, facilè ad eum statum penè reuertuntur, quem cum virgines essent, obtinebant, & non secus ac si tum primum deuirginarentur, sanguinem in coitu effundunt, si de nouo à viro comprimantur, vt in viduis castam vitam degentibus, & quæ multis annis absque viro permanserunt, animaduerti potest, non obstante etiam quòd plures filios fuerint enixæ. Sed ab his obstetricibus tam futilia inditia corruptæ Virginitatis in nostro casu afferuntur, quià potiora obseruare non poterant, & quià sunt ignarissimæ, meliora non habebant.

Quamobrem non minùs inane indicium deflorationis deducunt ex colore mutato ipsius vteri, & facilè ostendunt, nescire se & ex hoc, & ex superioribus de ea re, vt oportet, judicare, de qua vt pronuncient tanquam peritæ sunt vocatæ. Palam autem est, 4 colorem Vteri, & partium ipsius non tam de facili immutari, ex vnico tantùm & non iterato coitu, & maximè vbi mulier ampliores vias obtineat, vt in Virginia obseruatur, & vir exiliori mentula dotatus sit, vt Erminius. At vbi hæc contrario modo eueniant, tunc ob iteratam attritionem, & aliqualem saltem in primis congressibus passam violentiam facilè & labra, & Nymphæ, & cæteræ partes ipsius vteri colorem suum ex rubicundo in leuiorem immutant. Sed dato etiam, quòd non obstante viarum laxitate, & virilis membri exilitate ex vnico tantùm congressu vteri partes suum naturalem colorem mutent, certum est hanc coloris mutationem permanentem non esse, sed vix transactis primis diebus obliterari, nisi coitus reiteretur; at recognitio violationis in Virginia facta fuit die vigesima ab eo die, in quo deflorata præsumitur, nec post modum fuit ampliùs ab Erminio cognita. Non poterant ergò hujusmodi Obstetrices vllam coloris mutationem in partibus vteri ipsius Virginiæ obseruare, neque inde vllum ne leuissimum quidem indicium deflorationis desumere.

Addamus his, quòd quandocunque defloratio Virginiæ secuta esset immediatè post menstruam pur- 5 gationem, vt in casu nostro euenisse patet, non modò nulla immutatio coloris obseruari potest in partibus obscænis ipsius mulieris, sed neque ipsa membranarum dilaceratio, neque aliud quicquam, quod signum vllum deflorationis commonstrare possit, nisi vir esset pene nimis magno respectiuè ad vterum ipsius mulieris quod contrà euenit in hoc casu aut nisi coitus in dies sequentes fuisset iteratus.

Sed prædictis multò leuiora sunt alia indicia, quæ ab his ignarissimis Obstetricibus in medium afferuntur, vt quæ ex voce crassiore, ex liuore papillarum, & ex colli venis crassioribus deducuntur. Nam quoad vocem crassiorem certum est, id euenire, quod de colore mutato partium vteri euenire dicebamus, nempè eam non ex simplici, ac vnico, nec violento 6 coitu, sed ex iterato, multiplici, ac violento crassiorem euadere; præterquam quod Virgo hæc crassiuscula voce à natura fuit dotata, vt deponunt testes pro Erminio examinati, & ipsa etiam Virginiæ mater; quod maximè vero consentaneum erat, cum partes colli, ipsiusque venas Virginia sortita esset crassiores, vndè cum hæ Obstetrices numquam aliàs audierint Virginiam loquentem, non mirum est, si audiendo nunc illius vocem aliquantò crassiorem, quanta in aliis Virginibus obseruari soleat, ex ea indicium deflorationis conatæ sint desumere; quod nequaquam fecissent, si qualitatem naturalem vocis ipsius Virginiæ cognitam habuissent. Quibus addo, quòd vocis crassities non tam dependet ex coitu, quàm ex generatione, & emissione seminis; vndè deducimus, quòd etiam si in Virginia obseruatum esset, vocem fuisse immutatam, & ex subtiliori, & exiliori crassiusculam euasisse, id non ex defloratione prouenisse, sed ex prouentu seminis, aut ex ejus emissione fortè insomnis facta.

Quoad papillarum liuorem quem etiam in hac Virgine somniant hæ Obstetrices, dicendum eas omninò cæcutire, cum etiam illa, quæ hic non adsunt, neque adesse possunt, adesse tamen seriò affirment. Nam liuor etiam cum aliis superiùs adnotatis signis, in papillis non apparet ex vnico, ac leui congressu cum viro, aut ex simplici defloratione, sed

7 maximè ex multoties reiterato congressu, & signanter cum impetu, & violentia celebrato, fit enim hæc coloris immutatio ex cōcursu sanguinis ab vteri venis ad mamnas, nam cum vterus habeat maximum cum mammis consensum, ex iterata commotione, & excalfactione per coitum facta, facilè vel ipse sanguis, vel vapores calidiores ab ipso vtero eleuati ad mammas se conferunt, atque eo pacto capitula mammarum colore magis fusco, quàm ex natura sortiuntur; inficiunt; quòd si tantùm ex vnico congressu id fiat, non multò post, nisi coitus reiteretur, omninò obliteratur, ac mammarum capitula ad suum naturalem colorem reuertuntur, euanescente vapore, aut tenuiore sanguine, qui ad ipsas confluxerat; quomodocunque tamen sese res habeat certum est, indicium hoc deflorationis adeò leue esse, vt nihil suprà.

8 Colli venas vlteriùs in defloratis crassiores fieri non ab re dicitur, id tamen succedit tantùm cùm congressus pluries fuerit iteratus, aut defloratio successit cum multa violentia, & anxietudine, quæ in nostro casu, vt ex superioribus patet, non habent locum. At verò quomodò audent Obstetrices hæ affirmare; quòd Virginia venas colli crassiores habeat, quàm per anteactum tempus habuerit, si nunquam eam de facie cognouerunt? hæc enim venarum crassities debet referri ad constitutionem, quam obtinebant ante præsumptam deflorationem; nam quemadmodum nonnulli hominum habent membra, & partes crassiores, quàm alij, ità & colli venæ in aliquibus Virginibus tenuiores sunt, in aliis crassiores, vt in Virginia, quæ non alia ex causa habuit etiam vocem pinguiorem, quàm communiter Virgines habere soleant. Et ex his apparet affectata harum Obstetricum depositio, cùm ex inanibus signis, & ex his, quæ verè non sunt, elicere conentur, Virginiam fuisse defloratam.

His igitur Obstetricum depositionibus falsitatis, & futilitatis conuictis, remanet vnicè, alterius Obstetricis depositio vera, ac veris fundamentis fulcita, cùm peritiorem se, ac magis expertam aliis duabus cōmonstrauerit, vndè ejus assertio pro veriori accipienda est, nempè quòd Virginia non sit deflorata. cùm nulla animaduertantur, aut animaduerti possint in ea caruncularum, seu membranarum lacerationes, nulla viarum per vim facta dilatatio, sed tantùm quæ a Natura tributa illi est, nullaque adsit coloris ipsarum partium vteri immutatio, sed appareat omnia suum naturalem colorem seruare, cumque nulla vocis pinguitudo nouiter facta, nullus liuor in mammarum capitulis, nulla noua venarum colli crassities adnotari potuerit; sed contrà ex Nympharum tenuitate, ex ipsius vteri siccitate, ex corporisque exspirante odore, & ex aliis permultis à peritiori Obstetrice deductis Virginiam non fuisse defloratam concludi potest, vndè cùm virginitas sit quædam qualitas à Natura permanens, & idcircò 9 præsumatur adesse Mascard. *de Probat. concl.* 1410. *num.* 1. *Tom.* 3. Patet, quòd cùm nihil firmi in contrarium adducatur, Virginia debeat præsumi Virgo, neque Erminius, neque ab alio quoquam manu missa, aut deflorata iuxtà depositionem vnicæ Obstetricis aliis duabus multò peritioris.

CONSILIVM XLII.

ARGVMENTVM.

Leander Reus deflorationis in Lucretiam patratæ in carcerem conjectus est; & de defloratione quidem non ambigebatur, cùm Lucretia jam vtero gereret; Leander tamen tormento expositus confessus est, se propè vterum Lucretiæ vtrisque stantibus semen ejecisse absque vlla omninò Penis in vterum intromissione, negando semper aliter se cognouisse carnaliter Lucretiā. Huic Leandri confessioni concordabat ipsiusmet Lucretiæ depositio, vndè quæsitum est, vtrum Lucretia potuerit ex Leandro eo modo seminante absque vlla penis intromissione in vtero concipere, & ego quidem in eam sententiam veni, quòd nullo modo potuerit Lucreria ex Leandro ea ratione seminandi concipere, sed vel Leander verè illam deflorauerit Penis intromissione, vel illa ex alio conceperit.

SVMMARIVM.

1 *Ex semine propè vterum emisso absque Penis intromissione mulieres conceperunt, quod in equabus experimento non raro constat.*

2 *Vterus habet ex Natura quandam virentem seminis attractiuam, qualem habet Magnes ferri.*

3 *Velatæ mulieres absque violatione panniculi vterum claudentis concipiunt.*

4 *Non minori attractione vterus suo collo vtitur ad deglutiendum semen Maris, quàm ventriculus gulâ ad deglutiendos cibos.*

5 *Vterus, quandocunque fœmina libidine exardescit, os etiam externum ad deglutiendum prope se effusum semen insurgit.*

6 *Seminis tenuissimi spiritus ne per momentum quidem possunt in aëre externo conseruari.*

7 *Conjunctio Maris, & fœminæ per membrorum approximationem, & virilis in fœmineum intromissionem cur à Natura intenta.*

8 *Seminis à Mare effusio, & attractio ab vtero non sufficiunt ad hoc, vt conceptio sequatur.*

9 *In coitu membrum quam penitißimè debet intrudi, aliàs difficiliùs sequitur conceptio.*

10 *Penis breuitas, & longitudo cur conceptionem impediant.*

11 *Si effusio seminis propè vas fœmineum eßet sufficiens ad conceptionem superuacanea esset Maris, & fœminæ conjunctio per Penis intromißionem in vterum.*

12 *Velatæ mulieres quomodò concipiant.*

13 *ex parte tantùm seminis fieri potest conceptio.*

14 *Gemelli ex vnico coitu procreantur.*

15 *Seminis attractio fit ab ipso vtero appetitu sensitiuo moto ad ipsum attrahendum.*

De hac materia vberiùs egimus *lib. 3. Quæstionum Tit.1. quæst. 8. per totam.* Vbi conclusionem illam firmauimus validissimis rationibus stabilitatam, non posse mulierem ex simplici pollutione viri propè ipsius vterum concipere; vbi rationes contrarium persuadentes attuli, iisque sufficienter quantum mihi persuadeo satisfeci; quarum potiores erant quæ sequuntur, quas breuioribus percurram.

Primò igitur doctissimorum hominum auctoritate, & experientiis adductis probabilis videbatur, contraria conclusio, nempè quòd possit mulier ex semine virili propè vas effuso concipere; narrantur enim quædã ejus facti exempla à viris fide dignissimis, quæ mirum in modum tanquam vera confirmabat id, quod de equabus narrant aliqui, quas cum nolunt custodes à maribus iniri, quoddam instrumentum vuluæ admouent introitum Peni furentis equi interdicens, & tamen equas eo modo compressas concipere experiuntur, Annulatas eas vocant.

Sed hoc mirum videri non debet, cùm notum sit, quanta auiditate vterus teneatur masculei seminis, ob quam non minori attractione dotatur ad illud attrahendum, quàm dotari conspiciamus Magnetem in attrahendo ferrum. Itaque possibile est immò fortè non difficile, vt ex superioribus exemplis elici potest, quòd simplici pollutione Leandri extrà quidem, sed propè Virginiæ vterum, potuerit vterus Virginiæ emissum semen attrahere, atque ad se allicere, & ex eo concipere, non obstante quòd membrum in vterum non fuerit intromissum à Leandro; & sic potuit Virginia vtero concipere.

Sed & alia ad hoc confirmandum non desiderantur; nam experimur in iis fœminis, quas velatas nuncupamus, absque eo quod virile membrum in vterum penetrare possit, conceptionem succedere. Siquidem iis fœminis panniculus quidam crassiusculus antè vteri internum osculum obtenditur, qui introitũ virili membro prohibet, ità vt deuirginari nulla vi possint; Has autem ex simplici viri pollutione concipere notum est, & adnotaui aliàs ex Hippocratis, Auicénæ, & aliorum auctoritate; quas eam ob caussam idem Hippocrates in partu perire asseuerabat ex eo quod panniculus ille, qui introitum virili peni prohibebat, non potest ob sui crassitiem, ac duritiem disrumpi, vt exitum nascenti fætui concedat; vndè consequens est tandem & puerum, & matrem perire.

Quod magis vrgebat illud erat, quod firmarunt Arist. *lib. 2. de Gener. Anim. c. 4. & Gal. lib. 1. de sem. c. 4. & D. Thom. referente,* Sanchez *de Mat. lib. 7. disp. 113. n.* nimirum tanta attrahendi facultate vterum esse dotatum, vt collo proprio tanquam manibus vtatur ad attrahendum semen masculeum, non aliter quàm gula, seu stomacho, vel œsophago (hoc est via, vel ductus ille, qui ab ore ad ventriculum tendit, & per quem cibi, & potus ad ipsum ventriculum permeant, qui stomachus ab aliquibus, & œsophagus nominatur, Hipp. *lib. de Cord. n. 1. & lib. de Cor. rec. n. 2.*) tanquam manibus vtatur ventriculus ad ingrediendos cibos, & potus: neque enim necesse est, vt Animal cibum vsque ad ventriculum transmittat, vt illum superiori ori ventriculi quod stomachus appellatur à Græcis apponat, sed satis est, vt ori admoueat, quia deinceps, atque illicò ventriculus ab ore illum attrahit per œsaphagum, qui ad hunc finem fibris dotatur circularibus, & transuersis. Simili ergo modo in ipsa conceptione celebranda satis est, vt semen musculeum propè vterum effundatur, nam illicò per collum vterus illud ad se mira auiditate attrahit, vndè sequitur postmodum conceptio.

Neque dicatur quòd hoc impossibile ex eo sit, quià os vteri externum, nisi Maris veretro dilatetur, per se conniueat, neque ex se aperiatur, ita vt semen excipere possit, vndè etiam si semen propè ipsum effudatur, & vterus vim faciat, vt illud ad se attrahere possit, hoc incassum ob prædictum impedimentum illum tentare, quià quandocunque fæmina ardet desiderio coitus, & vterus deglutiendi semen, jamque in fermento est, ac multa, & inexplebili tentigine tenetur ipso etiam externo ore hyante, & dilatato non aliter quàm auiculæ faciant, cum cibum illis à matre exporrigitur ad illud ingerendum currit; videtur enim vterus sensu quodam cognitiuo, ob quem ab aliquibus Animal est dictus; notam habere suam indigentiam masculei seminis, ad illamque expulendam idcircò se oportunè mouere, occurrendo irruenti semini Maris, hiante etiam ore externo illud admittendo. Quibus tamen omnibus non obstantibus, conclusionem jam à me in discursus principio formatam veritatem potiùs habere demonstrabitur, non solùm ex sequentibus rationibus, sed etiam ex plena satisfactione ad rationes in contrarium: nam primò impossibile est, semen masculeum in aëre externo integrum conseruari posse, cùm necesse sit tenuissimos illos spiritus, à quibus omne principium generationis procedit, statim euanescere, vt ex *Aristotelis auctoritate dixi lib. 3 quæst. 8. n. 16.* euanescentibus, semen infæcundum euadit, remanente tantùm ejus materia crassiori, quæ ad conceptionem tam apta est, quàm esset merus humor pituitosus, si in vterum reciperetur. Atque non alia potiori ex caussa voluit Natura marem, & fæminam tam arctè conjungi; quià nè semen masculeum quicquam ab Aëre externo pateretur, voluit illud à Mare per tubum vsque ad internum vteri os immitti, immò eorum aliqua arctissimè per eadem membra hærere in coitu voluit neque contenta fuit, vt mas propè vas femineum semen effunderet, quod si suffecisset ad conceptionem, frustrà tam arctam conjunctionem Mariscum fœmina esset machinata; cum tamen natura nihil frustrà faciat immo semper ad melius respiciat Arist. de animal. in cess. cap. 10. & alibi sæpè necessaria ergò omninò est ad conceptionem coniunctio Maris, & fœminæ per intromissionem penis in matricem, aliter nulla sequi potest generatio.

Secundò concessa tam valida vteri attractione, & jacta effusione seminis masculei propè os vteri externum, adhuc multa desiderantur ad perficiendam conceptionem; præ ceteris autem omnibus desideratur impulsus, & eiaculatio ex parte Maris, quæ omninò cessat, vbi effusio fiat extrà vterum, cum vis illa eiaculationis terminetur ad extrà in ipso externo vteri orificio in quod impingit; vnde vbi dicamus hanc eiaculationem nequaquam esse necessariam, cogemur affirmare neque ipsum membrum, per quod eiaculatio fit esse necessarium: immo neque ipsa vasa eiaculantia, & sic natura inani omninò labore masculeum membrum, & præd. vasa fabricasset, immo & ipsum vteri collum, seu vaginam, in quam membrum immittitur, cum posset absque tanta defatigatione, & multò faciliori via per simplicem approximationem Maris, & fœminæ secundùm genitales partes

fætus generare, & animalium species propagare; expediebat ergo nos absque virili membro fuisse formatos, quemadmodum etiam cætera quæcunque animalia, quæ per similem conjunctionem voluit natura suas, species propagare.

Tertiò cum dentur quidam viri, qui non possunt membrum arrigere, & tamen semen prope vterum externum effundunt, vel si arrigant non possent tamen illud in vterum intromittere, sed coguntur vestibulum ante ipsum, primoque in limine semen projicere, quos inter frigidos connumerandos esse probaui *lib.* 3. *Tit.* 1. *quæst.* 5. *num.* 12. verisimile est hos viros generare posse, quia eadem est ratio virtutis attractricis ipsius vteri, per quam semen ad se alliciet, & concipiet: cum ergo hi possint principali fini in matrimonio intento satisfacere, qui est filiorum procreatio, summa injuria à matrimonio contrahendo repellerentur, cum tamen non solum à contrahendo repellantur, sed etiam contractum dissoluere per canones cogantur: facit *c. Laudabilem de frig. & malef. cum iis, quæ adducit Sanchez de Matrim. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 7. sed hæc ex abundanti.

Quartò si in coitu celebrando non sufficit vt conceptio sequatur, vt mas intromittat membrum in matricem, sed necesse est, vt illud quam penitissimè intrudat, vt semen propè, & quam proximè ad internum vteri osculum effundatur, aliàs non secutura conceptione, ex Hippocratis præcipue, aliorumque Medicorum auctoritate, quantò magis non sequetur conceptio si semen prope externum vterum ejiciatur? & si præterea constat, eos qui breuiori pene dotantur ea tantum ex caussa non generare, quia non possunt scilicet eorum instrumento vsque ad internum vteri osculum peruenire, & sic semen aliquanto longe ab ipso osculo effusum non fæcundum euadit, eò quia alteratur illico antequam ab vtero attrahatur, quanto magis impedietur conceptio semine ab extra effuso? Et si vlterius membri longitudo nimia reddit semen infæcundum eo quod in via refrigeretur, *vt Arist. lib.* 1. *de generat. Anim. cap.* 6. dicebat, quanto magis refrigerabitur semen aëri externo omnino expositū antequam ab vtero intro attrahatur? liceat ergo pro veritate loquentem contra figmenta quorundam, ac credulitatem protumpere, & meras ineptias ne ipsis pueris persuadendas.

9

10

Qui nondum ære lauantur.

Denique cum attractio seminis masculei ab vtero fiat per collum ipsius mediantibus villis, & fibris, quibus dotatur, aut dotari ad hunc finem deberet, jam patet os externum vteri neque ea alteratione vigere, neque villis, vel fibris vllis componi, non poterit ergo semen masculeum prope se effusum attrahere, dicendumque ipsum vterum per collum, semen etiam ad distans ejectum non obstantibus vteri externis partibus ejus introitum impedientibus ad se attrahere, quod an ineptire sit, nec ne, videant qui hæc sibi persuadent, & ab aliis sibi imponi hujusmodi absurditates permittunt.

Sed non relinquam subsequentem etiam rationem superaddere etiam si ad Medicum negotium non faciat, dico ergo quod si ad hunc matrimonij finem assequendum qui præcipuus est, & est filiorum procreatio, sufficeret approximatio tantum membrorum generationis vtriusque conjugis, & effusio seminis virilis prope, & extra vas fæmineum, incassum ad matrimonij validitatem requireretur, talis conjunctio, vt vir possit penetrare ad interna vteri & ibi seminare quod tamen requiri ad matrimonij validitatem firmant vnanimiter Canonistæ omnes, & confirmatur ex eo quod seminatio extra vasa peccatum mortale inducit, vt ex omnium Canonistarum auctoritate indubitatum efficitur, *Pontius de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 6.

Ad rationes in contrarium facillima est responsio, & quoad experientias, & historias à quibusdam enarratas, dicendum, eas non esse probatæ veritatis; duo enim personarum genera hæc pro veris admittunt, vnum quarundam, quæ sua malitia aliis imponere volunt, vt Hæbrei sua fabula de semine in balneo ejecto, Auerroes, & Amatus Lusitanus suspectæ fidei, immò conclamatæ mendacitatis viri: Aliud piorum, immo sanctorum quorundam virorum Theologorum nempè, & Canonistarum, qui vt minus experti in venereis, & Medicarum, Anatomicarumque rerum non vndequaque gnari, hisce fabulis aures præbuerunt, & pro veris acceptarunt, quas tamen à vero tantopere, distare certum est, quantopere distat cælum à terra.

Sed esto admittamus has experientias, quas non excedere ternarium numerum à primo mundi decursu patet, & pro veris acceptemus, tamen nihil faciunt ad rei negotium; quanam enim fiducia ex vna, aut altera experientia adhuc incerta, & infirma conclusionem eam firmabimus, & pro vera canonizabimus, possibile esse, vt mulier concipiat ex semine virili prope vas effuso, absque Penis intromissione in vterum? certè si hæc conclusio vera est, jam & hæc erit verissima, quam etiam superius attuli, nimirum, non esse necessariam ad conceptionem conjunctionem maris, & fæminæ per membra generationis, & omnino inanem, ac superfluam esse, & à Natura incassum ordinatam, cùm absque ea potuerit animalium species propagare: Sed Natura, & Deus nihil frustra faciunt, notum est *Arist.* 1. *part.t.*12.

11

Ad id, quod de annulatis equabus additur, dicendum ex ipsius facti narratione falsitatis conuinci, quia si equarum custodes eas commemorato instrumento muniunt, ne à maribus iniri possint, & concipere, jam patet omninò inanem esse hanc eorum industriam, cum etiamsi adsit instrumentum impediens, nè fæminæ à maribus comprimantur, & concipiant, eo non obstante concipiunt hinc ergo sequitur vel non esse veram, aut in vsum trahi hanc custodum industriam, ne equæ concipiant, vel verum non esse, quod vbi annulatæ fuerint concipiant, nisi aliud quid interueniat.

Quod de velatis mulieribus dicitur non habet parem rationem; Primò enim penis magna ex parte in vterum recipitur, quia panniculus ille non adest prope os externum sed intro progrediendo prope os internum ipsius vteri obtenditur, vnde fit, vt penis partim in vteri vaginam intromissus semen ejaculetur prope ipsum os internum, vnde promptius ab vtero attrahitur, & minus ab Aëre alteratum: adde quod in his, quæ concipiunt panniculus ille vel aliquo foramine dotatur, per quod semen ejaculatum vi sua, & penis impulsu ad vterum penetrare potest, vel est totus porosus, & foraminulis peruius, vnde per ea semen impetu facto coadjuuante vteri attractrice ad ipsum penetrat, & concipitur, & quamquam eo modo non vniuersum semen ad illum perueniat, tamen non idcircò non fit conceptio, neque enim necesse est, vt totum semen ab vtero

12

vtero excipiatur, vt conceptio sequatur, nam aliquando ex parte tantum seminis fit, quod satis superque declarat Geminorum, & Trigeminorum, & cujuscunque multiplicis conceptionis euentus, excepta tantum superfætatione, quæ quidem ex diuersis conjunctionibus Maris cum fæmina euenit; at Gemellorum, & aliæ numerosæ conceptiones ex vnico congressu fiunt, ita suadente experientia, & attestante *Hippocr. in lib. de Nat. Puer. num.* 44. & *in lib. de superfætat. num.* 7. & *lib. de Diæt. num.* 25. ex quo colligitur, fætum aliquando non ex tota seminis massa, sed ex parte tantum procreari. Adde his quod ad conceptionem satis est, vt tenuior seminis pars, ac magis spirituosa ad vterum perueniat, vt fæmineum semen fermentare possit, neque necesse est partem crassiorem, & magis materialem simul peruenire tanta ergo facilitate potest pars seminis magis spirituosa intra vterum per panniculum illum penetrare, quanta facilitate eadem pars spirituosa extra vterum solet in auras euanescere.

Quod de attractione vteri dicitur per collum facta, non aliter quam ciborum attractio à ventriculo per œsophagum, aut gulam nihil ad rem facit, quemadmodum enim gula, aut ventriculus per ipsam non attrahit cibos ori externo oblatos, nisi ipsi gulæ rationabiliter approximentur, & ridiculum esset, si quis ori externo tantum cibos offerret, expectans vt ventriculus per æsophagum illos attraheret, essetque id experiendum permensem illi, qui id sibi persuaderet, sic immo multo magis ridiculum est persuadere sibi, quod vterus possit per collum attrahere semen masculeum suo externo ori oblatum quia attractio est act o ipsius vteri; licet fiat per ejus collum, vnde non satis est semen prope os externum effundi, vt ab vtero attrahatur, quia cum vterus attrahat semen sensu, quodam appetitiuo, ex quo mouetur ad illud attrahendum non potest hæc sensatio fieri extra vterum, hoc enim credere esset maximum absurdum fieri sensationem à sensibili distante, tanquam si vterus diuinaret semen effusum fuisse ab extra, & ex hac diuinatione moueret, ad illud attrahendum. Ex his ergo pro veritate concludendum mihi videtur, vt in argumento dixi, vel Leandrum verè deflorasse Lucretiam penetratione membri ad vteri intimiora, vel Lucretiam ex alio viro, qui eam defloraüit, concepisse.

CONSILIVM XLIIII.

ARGVMENTVM.

Cum Religiosus quidam annos natus quinquaginta ex Apoplectico Paroxismo euaderet, ac nonnullos post dies vtcunque sese recollegisset conquerebatur, tamen adhuc de insigni capitis, ac membrorum omnium debilitate, peculiariter autem memoriam habebat labilem ac fluidam, nec videbatur quicquam tempore proficere. Æstate transacta (nam verè præterito ægrotauerat) cum corporis purgationem institueret, & pro sua salute Medicos consuleret (ab Hyeme enim proximè futura malum sibi timebat) inter quam plurima ad victus rationem pertinentia, quærebat, an à diuinorum officiorum recitatione esset eximendus, cumque in affirmatiuam sententiam cæteri collegæ iniissent, contrariam ipse amplexus sum.

SVMMARIVM.

1 *Lectio continua, & iterata plurimos absumere potest spiritus, & hominem debiliorem reddere, contrarium num.* 5.
2 *Earumdem rerum quarum in victus ratione est vtilitas cum rectè adhibentur, damnum est cum non rectè adhibentur.*
3 *Attentio in legendo spiritus dißipat.*
4 *Lectio exercet caput, & pectus, earumque partium calorem excitat.*
6 *Debilitatis duo genera.*
7 *Quando conueniat in debilitate euacuare, & quando non.*
8 *Clara lectio, & exercitium per lectionem factum morbis frigidis conuenit.*
9 *Lectionis exercitium, vt vtile sit, fieri debet cum aliqua attentione.*
10 *Attractio fit à calore excedente.*

MOuebantur Collegæ ex eo, quod recitatio diuinorum officiorum debeat fieri voce intelligibili ita vt homo se ipsum recitantem, ac verba proferentem intelligat. *Suarez de virt. & stat. Religios, Zacc. qu. Med. leg. lib.* 5. *cap.* 7. nec satis est mentaliter tantum recitare. *Roderici. quæst. Canonic. & Regul.* 43. *art.* 4. *num.* 1. hoc fit quidem legendo; at lectio assidua, & iterata plurimos absumit spiritus, & corpus exiccat, vt fatetur *Hippocr. lib.* 2. *de Dietu num.* 27. ac cum hoc etiam hominem debilem reddit, ac præcipuè secundum caput, cùm vocis exercitatio, immo ipse simplex sermo facultatem habeat replendi caput, & grauitatem afferendi. *Oribas. lib.* 6. *Collect. cap.* 7. immo peculiariter sensus hebetare apta nata est vocis exercitatio, *vt id. ibid. cap.* 8. addit, vndè idcirco affectibus capitis non esse idoneam docet, quę cum ita se habeant, & obseruetur in hoc Religioso caput jam grauatum, ac pessimè affectum, dicendum videtur, non esse compellendum ad diuinorum recitationem, cum ob corporis ægritudinem quicumque obligati ad recitatonem legitime excusentur. *Suarez de Virt. & stat. Religios. lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 19.

Licet autem vocis exercitatio inter res ad sanitatem conferentes adnumeretur, certum tamen est, earundem rerum quarum est vtilitas, cum rectè adhibentur, esse etiam noxam, cùm non rectè adhibentur, quamobrem licet lectio adhibita morbis, in

quibus conuenit vtilis sit, in morbis, in quibus non conuenit inutilis, & damnosa est, itaque cum pateat jàm ex superioribus, sermonem, & lectionem non esse in capitis affectibus idoneam, & Religiosus hic Apoplexiam passus sit, & ab ea Apoplexia adhuc sentiat caput debile, & grauatum, dicendum, lectionem, quæ fieri debet in recitatione diuinorum, illi maximè perniciosam futuram, cum caput aggrauando, & debilius reddendo, possit de nouo Apoplexiam excitare, & hominem è medio tollere.

Vlterius lectio longa, assidua, & iterata, qualis in diuinorum recitatione fieri solet, non modo ob laborem, quem in ea homo patitur corpus debile reddit, & caput aggrauat, ac sensus obtundit sed etiam majorem in modum & debilitat, & caput aggrauat ob attentionem, quæ necessario requiritur in satisfactione hujus obligationis, *Nauar. de orat. cap.* 12. *num.* 39. vt cæteri etiam omnes Canonistæ docent, quæ attentio multo magis potest caput aggrauare, illudque calefaciendo magis exiccare, & consequenter magis spiritus absumere, & corpus, atque ipsum præcipue caput consequenter magis debile reddere, quæ omnia quanto cum periculo succedere possint, satis superque nouimus Medici, qui idcirco tenemur in similibus casibus homines à recitatione hujusmodi dissuadere.

Ex abundanti autem addendum, quòd in lectione, sensus visus maximè defatigatur, qui stante prægressa Apoplexia, ac stante adhuc primi sensorij debilitate, non poterit euitare, quin in assidua, & iterata lectione, quæ in diuinorum recitatione fit, insignem læsionem contrahat; nam & deprauari, & diminui, & aboleri etiam potest; quia cum Apoplexia morbus sit neruis ipsis infestissimus, absque dubio quod, si qui nerui præ cæteris debiliores erunt, ij maxime læsionem persentient, cumque ex quotidiana lectione facta in recitatione diuinorum visus ejusque partes præcipue debilitentur, ac præ cæteris Nerui Optici, consequens erit hos præ debilitate resolui, & hominem visu orbari, vt non infrequenter euenire in Apoplexiæ insultibus adnotamus, à quibus Ægri sese recolligentes semper in paralysin incidunt aliquando externorum membrorum, aliquando vero neruorum internorum, vnde aut cæcitatem, aut surditatem perpetuam incurrere vel ex resolutione neruorum opticorum, vel acousticorum eos obseruamus.

Verumenimverò his non obstantibus in negatiuam sententiam inclinaui, quia cum lectio exerceat præcipue pectus, & caput, earumque partium calorem excitet, ac viuificet, vt ex Celso, Cælio Aureliano, & alijs alias dixi, patiens autem hic eas partes & multis frigidis superfluitatibus refertas habeat, & natiuo calore depauperatas, certè lectio lenis, in voce submissa facta, & multo magis clara lectio etiam longa, & quotidie reiterata eas excrementitias superfluitates absumet, calorem partium excitabit, & partes ipsas debiles, ac torpentes mirum in modum confirmabit, ac robustiores reddet; vndè sequitur quod non solum non sit excusandus ab ea diuinorum recitatione, ad quam est obligatus, sed etiam si nulla obligatione ad hanc recitationem teneretur, ad eam esset cogendus, vel ad simile vocis exercitium ob sanitatem recuperandam, cùm ab ea multam vtilitatem, nullum autem damnum reportaturus esset; de qua re videnda ea sunt, quæ attuli *lib. sept. harum quæstion. Tit.* 2. *quæst.* 2. *num.* 9. *& seqq.*

Neque obstant quæ in contrarium deducuntur, & primò veritatem nullam habet, quod lectio assidua corpus debile reddat, vbi modus adhibeatur, & leniter fiat, neque tanta sit, vt sua longitudine id afficere possit, quod in diuinorum recitatione non habet locum; quia etiamsi simul, & conjunctim accepta, ita vt lectio, seu recitatio, quæ fit per vices, vnum tempus continuum constituat, recitatio diuinorum longa dici possit, & forte laboriosa, tamen cum discontinua sit, & inter vnam, & aliam recitationem intersit tanta quies, vel interesse possit, si ita libet, vt per eam recitantes vires à prægresso labore diminutas (si modo hic vllum laborem notabilem commentari velimus) reassumere possint, nec longa, nec vllo nomine laboriosa dici potest, ita vt sua longitudine, & labore possit laudabiliores, ac tenuiores spiritus absumere, vnde postmodum corpus debile reddatur; sed ita tandem longa, & laboriosa dici potest, in quantum sua longitudine, & labore corpus ita potest defatigare, vt excrementitias quasdam pectoris, & capitis superfluitates absumat, & ipsas spirituales, & capitis partes moderatè calefaciat, natiuumque calorem excitet; nam hoc modo clara lectio, & ipsa etiam submissa, ipsáque diuinorum recitatio inter ea reponi possunt, ac debent, quæ nostrum corpus aliquo modo exercendo, ad sanitatem conferunt præsentem conseruandam, & amissam recuperandam: facit *Cels. lib.* 1. *sua Med. cap.* 2. *Plutarc. de curanda bon. valet. inter med. Orib. lib.* 6. *Collect. cap.* 7. *Cæl. Aurel. Chron. cap.* 1. *Mercur. de Art. Gymnast. lib.* 6. *cap.* 6. Sed dato etiam quod recitatio diuinorum sit omni ex parte laboriosa, corpusque ita defatiget, vt debilibus corporibus non videatur conuenire, tamen dico, nostro infirmo omnino conuenire: non obstante, quæ opponitur, debilitate: siquidem certum est secundum Medicos duo genera debilitatis dari (relictis pro nunc iis, quæ de variis imbecillitatis caussis tradit *ex Hippocr. Gal. comm.* 2. *de Vict. rat. in Acut. partic.* 47. *& Valles.*) vnum, quod ex multa resolutione spirituum, & ex inanitione fit, aliud, quod ex multa sanguinis, vel aliorum humorum repletione nascitur ipsam naturam grauantium, & opprimentium; quemadmodum autem quomodocunque euacuare, medicamentis scilicet, vel sanguinis detractione, vel detractione ciborum, & potuum, vel laborum quocunque genere periculosum est in debilitatem primi generis, ita in posteriori est maximè proficuum, & salutare, & è contra maximè damnosum, & exitiale est, non euacuare ob eam debilitatem; vndè eorum Medicorum inscitia notanda venit, qui nescientes inter vnam, & aliam imbecillitatem distinguere in quacunque indifferenter ab euacuationibus, & laboribus non solùm abstinent, sed ipsos ægros copia, & multitudine humorum grauatos nouis cibis, & oblationibus non sine eorum pernicie refocillare satagunt, ita vt graui vtrorumque sarcina oppressos eos de medio non sine culpa tollere consueuerunt ad exonerandam ergo naturam humoribus grauatam maximè cum frigidi existunt, nihil magis oportunum quam illam aliquo laboris genere defatigare, quæ simul, & semel humores illos concoquat, & digerat, & absumat, partes roboret, ac firmet, & natiuum calorem augeat. Cum igitur in casu nostro caput maxime humorum frigidorum copia grauatum reperiatur, totumque corpus illis obsessum, profecto non solum lenis, ac submissa lectio qualis in recitandis officiis diuinis fieri solet,

sed

ſed etiam clara illi mirum in modum opitulari poteſt; nam multa cum ratione hujuſmodi exercitium in legendo iis ad ſalutem recuperandam proponitur, qui capitis morbis frigidis confflictantur, vt in ſomnolentia non naturali, in memoriæ defectu, & in quibuſdam ſpeciebus dolorum ipſius capitis à frigida cauſſa dependentiam habentium, & in aliis ſimilibus affectibus vt videre eſt apud *Oribaſ. loco ſupra cit. & apud Cæl. Aurel. ibid.* vndè patet ex his, quod tantum abeſt, vt ex recitatione diuinorum officiorum propoſitus Æger poſſit imbecillitatem vllam capitis, aut corporis incurrere, vt potius è contra majorem firmitudinem, ac robur inde expectare poſſit, atque eo modo omne periculum euitare, quod à nouis Apoplexiæ inſultibus ille timere poſſet. Eandem meretur reſponſionem quod objicitur de Attentione neceſſaria in diuinorum officiorum recitatione, nam & hæc poteſt iiſdem de cauſſis eſſe proficua, & quando à Medicis imponitur Ægrotantibus lectio ſimplex, aut ſubmiſſa, vel clara ad eoſdem fines, nempe ad capitis, & pectoris emundationem, & ſuperfluitatum abſumptionem, & ad calorem earundem partium excitandum, certè non imponitur, quod fiat abſque attentione; alias enim imponi poterat aut ſimplex ſermo, aut ſimplex vociferatio; imponitur ergo lectio cum attentione aliqua eo fine, vt vtroque medio nempe voce, & attentione, hoc eſt voce externa, & interna caput exerceant, & ejus calorem excitent, ex quo ſuperfluitates abſumantur, & homo priſtinæ ſanitati reſtituatur.

Quod additur dicendo, poſſe hanc attentionem caput calefaciendo multa excrementa ab inferioribus attrahere, & eo modo caput majorem in modum grauare, facile diluitur reſpondendo, non tantum ex hac attentione ſequi poſſe capitis excalfactionem, vt per eam poſſit humores ab inferioribus attrahere, cum ea non acuat, aut præter modum augeat calorem natiuum, ſed tantum illum excitet, ac viuidiorem reddat; attractio vero fit à calore excedenti, ac quali præter naturali, & parti minimè proportionato, & ſic attentio nullo modo in recitandis officiis diuinis poteſt eſſe noxia.

Denique quod de timore deperditionis viſus dicitur, vanum eſt, & vix reſponſione dignum, dicendum tamen, quod cum primi ſenſorij imbecillitas, à qua poteſt dependere imbecillitas ſenſus viſus ab eadem cauſſa dependentiam habeat, à qua dependentiam habuit Apoplexia, iiſdem auxiliis ſuperari poterit, quibus ſuperari poſſe monſtrauimus jam affectiones ab ipſa Apoplexia relictas, vnde concludendum, Religioſo huic permittendam eſſe diuinorum officiorum recitationem (quam & ipſe maximè affectat) non ſolum, vt debito ſatisfaciat, ſed vt etiam amiſſam ſanitatem recuperet.

CONSILIVM XLIV.

ARGVMENTVM.

Ioſeph Iocchus in carcerem detruſus cum optime ſe haberet, & in prandio fabas ſemicoctas comediſſet, & rigore intenſo pro temporis ratione premeretur (vigebat enim Hyems rigidiſſima) foculumque ex carbonibus in terra excitaſſet, in occaſu ſolis mortuus ex improuiſo repertus fuit: jacebat autem pronus in faciem, & ex comeſtis fabis partem euomuerat. Cadauer à peritis recognitum, nullaque in parte læſum, aut vllum violentæ mortis ſignum præbere compertum eſt. In gula tantum, vel in ipſo iugulo ſanguinis quædam extrauenati quantitas adeſſe dicebatur, neque tamen id ſectione conſtitit. Prætendebat fiſcus prædictum Ioſephum per vim externam fuiſſe ſuffocatum, & quia Nucerinus Gubernator illum in carcerem coniecerat ob contumelioſa verba contra ipſum Gubernatorem ab ipſo Ioſepho prolata, fiſcus in ipſum culpam mortis rejiciebat. Periti in primò examine depoſuerant, Ioſephum neque ex veneno interno, aut externo, neque vlla ex cauſſa violenta extinctum fuiſſe: mox, quaſi ſententiam mutaſſent multo poſt tempore, denuò examinati, retulerunt dictum Ioſephum potuiſſe per violentiam extrinſecam eſſe ſuffocatum, quorum dictis fiſcus maximè innixus, prædictum Gubernatorem ejus delicti Reum eſſe volebat, nonnullis aliis inſuper conjecturis ad id perſuaſus. Requiſitus ergo de ejus rei veritate, reſpondi, vt ſequitur.

SVMMARIVM.

1 *In ſuſpicione veneni præſumptio deſumpta ex ſtatu Ægrotantis ante ſuſpectam venenationem multum vrget.*
2 *Venenum mixtum eſt Naturæ ſummè contrarium.*
3 *Cujuſlibet veneni dantur præter communia, propria, ac peculiaria ſigna.*
4 *Venenorum maximè exitialium ſigna nimis patentia ſunt.*
5 *Sanguis extrauenatus in jugulo repertus non ſolum ex ſtrangulatione per vim externam facta, ſed etiam ex ea, quid per vim internam fit, adnotari ſolet.*
6 *Signa animaduerſa in cadauere hominis per vim externam ſtrangulati.*
7 *Strangulatio per vim externam procurata præcludit vias ſpiritui vitali, vnde animal ſuffocatur.*

IOſephum Iocchum neque ex veneno, neque ex aliqua violenta cauſſa ab extrinſeco periiſſe, tam concludenter probari poteſt, vt fiſco, ejuſque adhærentibus omnis ſcrupulus, qui contrarium perſuadere poſſet, è mente eradatur, quo præſtito, ex arte commonſtrari poteſt quanam ratione tam paucarum horarum ſpatio objerit, vt euidenter pateat immerito

eius mortem in gubernatorem, aut aliam quamcunque personam reijci.

Quòd ergò ex veneno Iosephus non perierit, siue ab externo dicatur, siue ab interno, credo iam inter partes non controuerti; & id summa cum ratione. Nam de ingenito nè per somnium quidem dubitatur, quia ex depositione Peritorum parte, in cadauere. Ipsius defuncti nè minimum quidem indicium huiusmodi veneni fuisse obseruatum, præterquam quod vrget in hoc casu præsumptio à Gal. lib. 6. de loc. aff. cap 5. tanti æstimata, quæ desumitur ex statu ipsius ægrotantis antè mortem, quippè cùm Iosephus optimè valeret; & integra sanitate frueretur, neque ea de caussa vllo modo dubitari potuerit, quod momento temporis in eius corpore potuerit tam exitiale venenum reperiri, quod paucarum horarum spatio illum iterimere potuerit absque eo quod nihil omninò commonstrauerit, vndè futuram ægritudinem, aut mortem conijceretur; hoc enim est impossibile *Fortun. fidel. lib. 4. de relat. 15. meth. cap. 3.* Sed & eadem certitudo habetur de veneno administrato, cùm nulla prorsùs signa in dissectione cadaueris apparuerint, quæ ex hoc, aut illo externo veneno sublatum fuisse commostrarent, cùm tamen huiusmodi signa in administrato veneno semper de necessitate apparere soleant; quià cùm venenum sit mixtum quoddam naturæ summè contrarium, vt ipsam violenter corrumpat *ex Gal. & Auic. Cardanus lib. 1. de Venen. cap. 1. Valeriol. loc. comm. lib. 3. cap. 15.* impossibile est suæ violentiæ in pugna contra naturam nullam significationem dare, aut nullos eius violentiæ effectus in venenato corpore apparere. Vndè videmus cuiuslibet veneni dari propria, ac peculiaria signa vltrà, & præter communia, de qua re videndi auctores de huiusmodi materia scribentes, ac præcipuè Ardoinus, Cardanus, & alij. Ergò cùm in cadauere Iosephi nulla obseruata sint administrati veneni signa, dicendum absque vlla hæsitantia est, illum ex tali veneno non perijsse.

Vrget præterea summoperè facti series, cum Iosephus hora decima octaua optimè se haberet, & antè occasum solis spatio nimirum quinque aut sex horarum obierit; hoc enim procedere non potuisset à quolibet veneno, sed de necessitate debuit esse venenum præsentaneum, & omnium venenorum exitialissimum *Guainer. de Venen. cap. 1. Ardoin. lib. 1. de Venen. cap. 3.* huiusmodi autem venenorum signa nimis patentia sunt, & cuilibet aduertenti patefiunt, cùm celari nequaquam possint, quia confestim, & cum impetu adueniunt. *Card. lib. 2. de Venen. cap. 2.* non apparentibus ergò vlliis signis antè mortem, quià ex violentia, & impetu symptomatum Iosephus clamasset, & opem implorasset, neque post modum in cadauere remanentibus vllis signis prædicti veneni, luce meridiana clarius est, illum ex tali veneno non perijsse. Sed hæc ex abundanti dicta sunt, cum non hoc in dubium vertatur.

Sed illud maximè negotium facessit, quod fiscus prætendit, nimirum Iosephum per vim externam non quidem percussionibus, aut vulneribus, sed laqueo fuisse strangulatum; duobus autem indiciis præsumit fiscus id concludenter probare; primò per sanguinem in gula, ac propè iugulum extrauenatum repertum, secundò per sericam vittam repertam in ipso carcere in tres partes laceratam, ac diuisam; nam sanguis circa iugulum extrauenatus non aliundè adesse potuit, quàm ex strangulatione per vim procurata, vt quotidiè obseruamus in ijs, qui suspenduntur; nam ex violentia à strictura in collo per chordam, aut aliud quid facta, sanguis ad ipsum iugulum concurrit, inibiq; sui significationem præbet à venis ibi contentis eiectus. Iam verò ipsa serica vitta commonstrabat se fuisse strangulationis instrumentum, quo Iosephus suffocatus est.

Hæc tamen ab ijs, qui secundùm rectam rationem iudicare satagunt, facilè diluuntur, quia sanguis extrauenatus in iugulo repertus non vna tantùm ex caussa, ex sola nempè violentia per strangulationem procurata apparere solet, & sic est signum æquiuocum, & commune tam mortis per vim externam laqueo, vel alio quouis instrumento procuratæ, quàm mortis, quæ procedit à violentia interna, vt à vomitu cum maximo conatu, vel ab Apoplexia, & id genus alijs. Modò vbi sanguis per vim externam inibi fuerit collectus, nequaquam vlla ratione fieri potest, quin alia euidentissima signa appareant denotantia morte m procuratam perviolantiam externam, quæ omninò desiderantur, vbi mors ex violentia interna euenerit. Licet ergò hic sanguis in Iosephi cadauere fuerit vt cunque adnotatus, non potest deduci ex hoc solùm signo, illum à violentia extrinseca suffocatum fuisse; immò hoc idem signum, deficientibus aliis euidentioribus mortis ab extrinseco procuratæ, appertissimè demonstrat, Iosephum à violentia intrinseca, non ab extrinseca suffocatum fuisse.

Et vt omnia, ac singula magis pateant, non ab re fuerit ea signa, quæ ab Authoribus recensentur examinare, & accuratissime ponderare, vt faciliùs cognoscamus, an eorum vllum in Iosephi cadauere per imaginationem animaduersum: Sunt ergò funis, vel laquei, quo quis fuerit strangulatus, vestigium in collo, & iugulo, quod rubore, aut nigredine, vel liuore se manifestum facit, adnotatur insuper liuor crurum, & brachiorum, spuma ex ore, muccusque ex naribus prodiens, pulmones ipsi purulenta spuma turgent, adest oculorum prominentia, & aliquando alterutrius, vel amborum à suo loco dimotio, interdumque linguæ exitus extrà oris septa, quæ & ipsa nigricans apparet, totum corpus liuidis maculis respersum, & alia nonnulla, quorum aliàs cum *Ambros. Pareo de Renunciat. & fortun. fidel. lib. 4. de relat. Med. cap. 4. recen. sui lib. 5. quæst. Medico-leg. tit. 2. quæst. vlt. num. 5. & 6.* quæ omnia cum sint signa maximè notabilia, & tamen in Iosephi cadauere ne vnum quidem eorum fuerit obseruatum, clarè patet, nihil nos remorari debere, quin liberè fateamur, Iosephum non fuisse à violentia aliqua externa suffocatum.

Prætereà conuincit omnem aduersariorum instantiam vrgentissima quædam coniectura, quæ desumitur ex successo vomitu antè mortem, nam si strangulatio per laqueum, aut per aliam quamcunque vim externam procurata præcludit viam spiritui vitali, vndè de repente animal suffocatur, quomodò non intercepisset viam etiam materiæ crassæ & indigestæ, ità vt ea per vomitum reijci potuerit? Nam vitalis spiritus aëre tenuissimo tenuior est, & tamen à vi externa impeditur in strangulatione quò minus per consuetas vias transitum habeat, quantò magis ergò impediri debuit, quin per gulam transitum habere possent fabæ illæ semicoctæ per vomitum à Iosepho reiectæ.

Deniquè indicium quod à vitta serica desumi contendit fiscus tam inane est, vt non solùm ex dictis euanescat, sed diluitur prorsùs ex facti impossibilita-

te, & inuerisimilitudine; quomodo enim tam infirmum instrumentum sufficiens esse potest ad strangulandum non dicam hominem, sed ne pullum quidem gallinaceum? sed dato quod sufficiens fuerit ad strangulandum hominem, jam necesse esset ea signa in cadauere fuisse obseruata quæ obseruata essent, si à validissimo funiculo fuisset strangulatus, quia eadem violentia in vtroque casu interuenire debuit, si tam vitta serica, quam validus funiculus potuit hominem strangulando suffocare.

Vt ergo patefaciamus quomodo in rei veritate Iosephus de repente objerit, dicendum, illum ex Apoplexia obiisse à fumo carbonum excitata, atque in ipso morbi insultu vomitu volento se natura exonerare, illum multò citius suffocauit vias spiritus eadem vomitus materia majorem in modum intercludens, ex qua violentia sanguis ad jugulum, & partes vicinas se conferens, inibi sui significationem reliquit.

CONSILIVM XLV.

ARGVMENTVM.

Bernardina Panimolla duplici vulnusculo forcipibus in dextro oculo accepto ad Corneam penetrante, indeque albugineo humore in totum effluxo, visum penitus amittit, quem paucorum dierum spatio ad inuocationem B. Fælicis à Cantalicio, & adhibito ejus lampadis oleo, integrè, ac perfectiorem quam antea recuperat.

SVMMARIVM.

1 *Cicatrices oculorum visioni maximopere officiunt.*
2 *Visio fieri non potest sine ope humoris Aquei, vel Albuginei dicti.*
3 *Visus omnino deperit ex cicatrice, & corrugatione Corneæ membranæ.*
4 *In senibus visus hebetatur ob Corneæ corrugationem.*
5 *Affectus oculorum diuturni semper sunt, & cur.*
6 *Humoris Aquei deperditio, licet aliquando reparari possit, tamen naturaliter nonnisi longissimo temporis spatio id succedere potest.*
7 *Particula, Vix, difficultatem, ac raritatem rei demonstrat.*
8 *Quod vix fit, factibile tamen est, licet cum difficultate.*
9 *Facilius est repleta euacuare, quam euacuata replere.*
10 *Medicina est appositio eorum, quæ deficiunt, & ablatio eorum, quæ superfluunt.*
11 *Pars cicatrizata in via naturæ nunquam potest ad pristinum statum redire.*

Dvplici ex capite, Eminentissimi Domini, sanatio hæc miraculosa censenda est; primò ex capite inhabilitatis ipsius partis infirmæ ad recipiendum sanitatem, secundò ex parte celeritatis sanationis. Et quoad primum plura concurrunt, concludenter probantia prædictam inhabilitatem.

Primò debilitas quasi connaturalis ipsius partis, quam patiebatur infirma, vt ipsamet fatentur, quæ primus Testis est super. 13. contraxerat enim hanc debilitatem ab ætate quinque annorum ex variolis, quæ in ipso oculo (vt in aliis quoque vsuuenit, vt experientia docet, & notat *Mercurial. lib. 1. de morb. Puer. cap. 2.*) cicatricem reliquerant, cujus vestigia adhuc obseruari eadem mulier super eodem fatetur; cicatrices autem membranarum ipsorum 1 oculorum, ac præcipue corneæ ob contractam densitatem visum intercipere norunt Medici, & testatur *Galen. lib. 1. de symptom. causs. cap. 2. & Paræus suæ Chirurg. lib. 12. cap. 13.* euaserat ergo hæc oculi debilitas ob tantum annorum spatium connaturalis, & habitualis, & idcirco naturaliter remoueri non poterat.

Secundò concurrebat effluxus, & deperditio humoris Aquei, siue Albuginei dicti, sine cujus ope 2 visio fieri non potest, quai cum sit pars essentialis ipsius instrumenti visorij, vt demonstrat *And. Laurent. suæ Anatom. lib. 11. quæst. 10. in f.* necesse est, vt illo deperdito, in totum etiam deperdatur visio, quemadmodum idem Laurentius ibidem testatur, & ante, & post illud Anatomici omnes nullo excepto.

Tertio concurrebant vlcera, & corrugatio membranæ corneæ dictæ ob effusionem prædicti humoris aquei, qui intra dictam membranam includitur, de qua corrugatione etiam ipsa infirma deponit super. 5. in his verbis, *Et dicto humore egresso ad nudam pellem oculum fuisse redactum ab aliis audiui, & etiam in speculo me ipsam vidi* at ex cicatrice, & corrugatione Corneæ visum omninò deperire necesse 3 est; quia Cornea fabricata est à Natura Diaphana, & pellucida, vt sic majorem in modum inseruiret ad visionem *Gal. lib. 8. de vsu part. cap. 6. Hyeron. Fabric. de vis. org. part. 3. cap. 2. Ioan. Vuisling. in syntagm. Anat. cap. 15.* at tam ex cicatricibus, quam ex corrugatione densa, & opaca redditur, offuscatur, & diaphaneitatem amittit, vt in senibus 4 contingit, in quibus ob ejus membranæ corrugationem etiam simplicem visus in dies magis magisque hebetatur. *Galen. lib. 10. de vsu part cap. 5. Daniel. Sennert. lib. 1. pract. par. 3. sect. 2. cap. 16.*

Cæterum ex secundo capite, ex celeritate nempe sanationis, non minus miraculosa apparet hæc visionis restitutio, quia præterquam quod affectus oculorum diuturni semper sunt ob indesinentem 5 effluxum ad ipsos ex capitis vacuitate, & ob spirituum visilium tenuitatem, ac puritatem, ob quam facile ad ipsos fit sanguinis concursus, immo etiam incurabiles *Mercur. de aff. ocu. cap. 1.* vitium hoc peculiariter, hoc est Aquei humoris effluxus, ac deperditio, licet aliquando, raro tamen, fit emendabile, *vt Mercurial. testatur de Affect. Ocul. cap. 5. & ex plurium D. D. Auctoritate Daniel. Sennert.*

vbi 5. *cap.* 34. veritas tamen est, quod non nisi 6 longissimo temporis interuallo illud emendari contingit per ejusdem deperditi humoris regenerationem, ita vt ipse *Galen. lib.* 1. *de sympt. caus. cap.* 12. *prope finem.* tanquam incredibile quiddam casum enarret restitutionis visus post prædicti humoris Aquei deperditionem in his verbis. *Cæterum incredibile quiddam, nec fieri vulgo solitum in puero vidimus, qui stilo in Pupillæ loco fuerat compunctus; nam cum statim effluxisset aquosus humor, tum pupilla ipsa minor esset reddita, tum tota Cornea apparuit nigrior. Cæterum sanatus postea rectè vidit, collecto scilicet paulatim eo, qui effluxerat. humore.* Ex quibus verbis clare patet, quod licet Aqueus humor deperditus regenerari interdum possit, sed admodum infrequenter, tamen hoc non nisi longo temporis tractu succedere potest, & paulatim, vt Galenus dicebat: quod etiam apud cæteros Anatomicos persuasissimum est asserentes, hunc humorem deperditum visum omnino extinguere, ac vix regenerari posse 7 *Andr. Laurent. Anatom. lib.* 11. *quæst.* 8. illa enim particula, vix, difficultatem, ac raritatem, rei factibilis demonstrat, licet enim quod vix fit, facti- 8 bile tamen sit, semper fit cum magna difficultate *Alberic. in diction. in voce, (vix) Abb. in cap. contracto. de Cognat. spirit. num.* 13. Morbi ergo, qui vix sanantur, sanantur quidem aliquando, cum magna tamen difficultate, & non nisi longo temporis tractu, idque maxime habet locum in casu nostro, in quo præter naturam ipsius morbi visum occupantis, reddebatur vlterius multò magis curatu difficilis, quia dependebat ab inanitione, visus enim deperditus fuerat, ob effusionem humoris Aquei, vt ergò recuperaretur, oportebat hanc caussam inanitionis tolli per nouam regenerationem ejusdem humoris, quod erat difficillimum, nam vt ex *Gal. Mercurial. de Ocul. affect. cap.* 5. facilius est consumere humiditatem superfluentem, quam deficientem re- 9 staurare, ac reficere, tritumque illud est, facilius est repleta euacuare, quam euacuata replere. Requirebatur ergo ad hanc sanationem, vbi naturaliter fieri debuisset ob prædictas caussas longissimi temporis tractus, neque erat in via Naturæ possibile, quod ille humor trium tantummodo dierum spatio regeneraretur, & visus ad suam naturalem perfectionem rediret; quia si in euacuandis humoribus peccantibus trium dierum spatium fuisset nimis breue, quanto magis breue est idem spatium trium dierum ad regenerandum humorem tam necessarium ad visum deficientem, si hoc multo magis difficile absque dubio est, quam illud? Cum ergo hic humor tam breui fuerit regeneratus, opus hoc Naturæ tribui non potest, sed tantum supernaturali caussæ, ac potentiæ diuinæ.

Quod tanto magis probatum remanet, quanto visio restituta est, absque vllo remediorum naturalium præsidio; nam quæ à Chirurgo applicata sunt non solum non conferebant ad visus reparationem, sed illi omnino contraria erant. Chirurgus enim ad euitandam inflammationem applicuit oculo medicamentum defensiuum, vt fatetur ipsa infirma super 7. hujusmodi autem medicamenta repellentia sunt, ac frigida, & stiptica, & adstringentia *Gal. lib.* 6. *de comp. Med. sec. loc. cap.* 1. at frigida, stiptica, & adstringentia incrassant, vnde magis apta erant ad multo magis corrugandam ipsam corneam membranam, & magis opacam reddendam, ex quo visus magis obscurabatur, deperdita in totum, si quæ remanserat, exigua Corneæ diaphaneitate.

Neque contra hæc quicquam facit, quod ab Illustrissimo Domino Fidei Promotore opponitur, quod scilicet, cum præcesserint multa alia præsidia, ac præcipue corporis purgatio, facile fuerit in via Naturæ oculum visum recuperare, cum pateat aliquando ex simplici purgatione, aut ex sola remotione insignis alicujus doloris ægrum affligentis, conciliato somno, nonnullorum qui visum omnino amiserant, illum recuperasse, & in terminis nostris non desunt aliqui casus huic simillimi, in quibus ægris ex vulnere vniuerso Aqueo humore effluxo, & visu ob id in totum deperdito, ad pristinum statum mediantibus purgationibus regeneratione illius humoris rediisse, & præter casum à Galeno allatum videndi casus à Beniuenio, Langio, Columbo Paræo Coiterio, & aliis enarrati, quin etiam nos ipsi, vt veritati opitulemur, duos homines vidimus, qui incendio in segetibus, & in siluis debachante, illud extinguere tentarunt, & ex magno caumate visum omnino amiserunt, quem tamen multis post diebus integre recuperarunt, regenerato interim humore aqueo, qui à nimio calore fuerat quasi penitus abruptus.

Sed hæc minus afficiunt, quia primò certum est, quod in nostra Ægrotante si quæ medicamenta in visum fuerunt protracta, respexerunt omnia corporis emundationem, non autem visus deperditionem, & sic non potuerunt in aliqua re cæcitati conferre. Secundò corporis expurgatio siue spontanea sit, siuè ab Arte procurata, tunc conferre potest in cæcitate, cum cæcitas irrepserit ex aliquo humorum concursu ad ipsos oculos, & ex nimia corporis, & capitis præsertim repletione; at in casu nostro vbi caussa cæcitatis erat inanitio facta ex effusione humoris Aquei tantum abest, vt purgatio quæcunque posset vtilitatem afferre, vt è contra mirum in modum læderet, spiritibus per illam magis, magisque resolutis, nam curatio non dependebat à remotione humoris fluxi, sed à restauratione humoris deperditi, vnde cum Medicina nihil aliud sit quam adjectio, & detractio *Hippocr. lib. de flat. num.* 3. *Galen. in Introd. cap.* 6. adjectio scilicet eorum, quæ deficiunt, & detractio eorum, quæ superfluunt, in 10 nostro casu certè ad remouendam cæcitatem adjectione, & regeneratione deficientis humoris opus erat, non detractione superfluentis.

Multò minùs contrà nos facit, quòd naturaliter aliquandò acciderit, visum deperditum ex vehementi capitis dolore, aut ex longis, & insuperabilibus vigilijs, sola doloris remotione, aut somno conciliato, breuissimo temporis tractu fuisse recuperatum, quià non est par ratio, quià cæcitas in casu nostro neque ex perenni vigilia neque ex vehementi dolore ortum habuerat, sed ex effusione humoris aquei, & ex vulnere, vlcere, & corrugatione Corneæ Membranæ; ad rem ergò non faciebat satagere somnum conciliare, aut anodinis Medicamentis dolorem leuare, sed oportebat aqueum humorem restituere, vulnera consolidare, vlcera sanare, & Corneæ corrugationem complanare, illamq; vt antè puram, ac pellucidam reddere, & in naturalem statum reducere. At quis audebit firmare artem, aut naturam hæc omnia breui trium dierum spatio posse perficere, quæ neq. longissimo annorum decursu adimpleri possunt? Quare videtur concludendum, sanationem hanc fuisse absque vllo dubio miraculosam reponendamque

que esse intèr miracula, quæ respiciunt naturæ obedientiam ad diuini nominis inuocationem, quippè cum (dato etiam quòd regeneratio humoris Aquei naturaliter succedere possit) nullo modo posset oculus eo modo obcæcatus ad pristinum statum redire nisi longo, vt dixi multorum dierum, ac mensium spatio. Sed non sufficiebat hic Aquei humoris regeneratio, vt visus ad pristinum statum remearet, sed oportebat Corneam Membranam corrugatam complanare; sed hæc etiam libenter concedamus, nempè Aqueum humorem trium dierum spatio, vel etiam minori potuisse naturaliter regenerari, & ex eius generatione Corneam denuò complanari, rugis amissis ex tumefactione, quæ faceret Aqueus humor regeneratus, sed impedimentum à cicatricibus prouenіens quomodò in via naturæ, vel artis præsidio remoueri poterat, etiam longo non annorum, sed sæculorum habitu? pars enim cicatrizata numquam ad naturalem, ac pristinum statum redire potest, ex cicatrice enim exiccatur magis, & incrassatur, ac callum contrahit, vnde Ars, quæ semper naturam imitatur, ad inducendas cicatrices Medicamentis vtitur exiccantibus, & ad astringentibus. *Gal. lib. 1. Comp. Medic. per gen. cap 12. & lib 2. eiusd. cap 21.* hæc verò indurant, & incrassant; quæ operatio est de directo contraria visioni, quæ instrumentum requirit purum, tenue, ac pellucidum. Hæc igitur impedimenta omnia, quæ neque ab Arte, neq. à natura amoueri poterant, diuina potentia breui remouentur, & vt pateret hoc ab ipsa diuina potentia, & non aliunde emanasse, voluit illa opus hoc apparere perfectissimum, quale miraculum debere est dixi aliàs *lib. 4. quæst. Medico-leg. tit. 1. quæst. d. num. 9.* vndè non solum Deus O. M. meritis huius Beati remoueri voluit impedimenta, quæ de nouo ex accidente emerserant, sed etiam ea, quæ iam à multo tempore visum diminuerant, vt ipsum visum redderet ab omni labe liberum, & magis perspicacem, quàm antè vulnusculum inflictum consisteret.

CONSILIVM XLVI.

ARGVMENTVM.

Contracta fuerat sociatas scutorum trecentorum super periculo vitæ D. Angelicæ Petroniæ de Accorambonis cum Illustrissimo D. Abbate Maffæo, cùm prædicta Domina Angelica ex laboribus propositis in proprio marito curando, & ex mærore ob eius mortem contracto in Febrem acutam incidit, ex cuius vigore abortiuit, & vitam cum morte commutauit. Prætendebat D. Abbas, pecunias esse lucratas, contrà instantibus DD. de Accorambonis casum esse inter exceptos, cum D. Angelica mortua fuerit ex partu, & replicante D. Abbate non fuisse mortuam ex partu, sed ex Febre.

SVMMARIVM.

1 *In instrumento societatis non possunt comprehendi omnes casus mortis in partu, aut prægnantia euenientes.*
2 *Duo mortis genera in prægnantia, & partu euenientia.*
3 *Abortus quandò faciat exceptioni locum, quandò verò non.*
4 *Semper debet attendi caussa primaria, & immediata mortis iu casibus exceptis.*
5 *Abortus per se non aptus natus est caussare Febrem.*
6 *Caussa fouens, Mediata, & impulsiua mortis in nullo censu habenda.*

TAmetsi in instrumento societatis officij quãdo pecuniæ dãtur in societatem super periculo vitæ alicuius mulieris, excipiatur mors ex prægnantia, & 1 partu. & caussa partus, non possunt tamen sub hac exceptione compræhendi omnes, ac singuli casus mortis in prægnantia, & partu euenientes, sed tantùm modò ij, in quibus prægnantia, & partus sunt caussæ primariæ, immediatæ, & per se succedentis mortis; vbi verò habeat se prægnantia, aut partus tanquam caussa secundaria, mediata, impulsiua, & per accidens mortis subsequentis, casus pro lucro est, neq; in exceptione compræhenditur, quæ omnia satis superque declararunt Iurisconsulti de hac materia scribentes, nempè Virgin. de Boccatijs, Franc. Castracan. & Syluester Zacchias Frater meus. His ità positis duplex morborum genus considerari debet in 2 muliere prægnante, vel parturiente, vnum proprium ipsius prægnantiæ, & partus, & est eorum morborum, qui à prægnantia, & partu immudiatè dependent, aliud eorum à prægnantia, & partu independentium, sed qui cum prægnantia, & partu associantur. Vbi ergò ex morbo primi generis mors succedat, pecuniæ nequaquam amittuntur, cùm talis casus intelligatur exceptus in ipso instrumento in illis verbis, excepta morte partus, caussa partus, & prægnantiæ at verò vbi mors ex morbo secundi generis eueniat, pecuniæ amittuntur, neq; ex eo quod morbus, & mors in partu, aut prægnantia aduenerit, censetur exceptus cùm à partu, & prægnantia sit independens. In casu ergò proposito morbus, ex quo Domina Angelica Petronia Accorambona decessit non recensetur in primo genere à prægnantia, vel partu dependente, sed in secundo à prægnantia, & partu independente, quia licet Domina Angelica vtero gereret, non contraxit morbum ex prægnantia, sed ex alia caussa euidenti, ac Procatharctica, ex laboribus scilicet in assistendo Mariti curæ perpetrato, & ex animi mærore ob eius mortem; his enim ex caussis in ardentem Febrem lapsa, ac postmodum abortiens vita functa est; nec quicquam valet, quod ex aduerso dicitur, prægnantiam fuisse in caussa, vt in morbum illum laberetur, quià hoc verum nullo modo est, neque enim prægnantia ex sui natura caussat Febrem, sed bene caussant Febrem immodicus labor, vigiliæ, intempestiuus cibus, mærores, & huiusmodi; & concedi quidem potest, prægnantiam esse caussam, vt faciliùs mulier in Febrem labatur, sed habet se tunc semper vt caussa fouens, & impulsiua, non autem vt caussa primaria, & per se, veluti labor & mæror, quæ caussæ habent per se habilitatem ad caussandam febrem non in prægnante solùm, sed in quacunq; alia persona, vbi modum excesserint, vt in casu nostro.

Verumenimverò replicatur à contraria parte, mortem in hoc casu ex abortu euenisse, & sic à Prægnantia omnino dependere, & exceptionem lucro facere, sed respondetur, quod licet Abortus per semetipsum sufficientissima caussa esse aliquando 3 possit, & morbi, & mortis ab illo dependentis, tamen in illis tantum casibus locum exceptioni facit, in quibus mors ab ipso abortu immediatam dependentiam habet, ita vt abortus non debeat ad aliam priorem caussam referri, ad quam referri debeat etiam ipsa Ægrotantis mors. At vero vbi præcessit alia euidens caussa, nempe alius morbus non solum habilis per se ad prouocandum abortum, sed etiam ad mortem accersendam, tunc nullus locus potest esse exceptioni, quia prior illa caussa, vnde prouocatus est abortus, caussauit etiam mortem, nam quicquid est caussa caussæ est caussa caussati, si ergo in hoc casu febris ardens procurauit abortum, prouocauit etiam mortem maximè cum, vt supra dictum quoque est, multo habilior caussa ad ascíscendam mortem sit febris ardens, quam abortus est enim febris ardens præ cæteris omnibus morbis lethalis *Hippocr. lib.* 3. *Epidem tex.* 3. Cum igitur morbus, ex quo D. Angelica primò decubuit, tandemque decessit, fuerit à prægnantia, & à partu, & ab abortu, & à quacunque harum rerum omnino independens, non ad prægnantiam, aut partum, aut ad abortum, vel ad aliquam eorum caussam referenda est mors, sed ad ipsum morbum, à quo cætera, vt à primaria, originaria, & caussa per se dependentiam habent, non ipse ab vlla eorum: sem-4 per enim attendi debet caussa primaria, & originaria, & immediata, non autem secundaria, impulsiua, & mediata.

Quemadmodum ergo si ad abortum secuta esset febris, attendendus esset abortus vt caussa primaria, ex qua poterat originatam fuisse febrem, sic modo quod abortus consecutus est ad febrem, febris tanquam primaria caussa est attendenda. Quod autem sic se res habuerit patet ex depositione Testium, & præcipue ipsius Medici, qui curæ interfuit, hic enim juxta decimum deponit, prædictam dominam Angelicam ex labore nimio in curando marito perpesso, & ex animi mærore ob ejusdem mariti mortem incidisse in febrem acutam cum intensissimo capitis dolore, aliisque accidentibus, quæ solent acutam febrem concomitari, quæ febre inualescente inualuerunt & ipsa, ita vt infirma die tertia Renum molestissimo dolore præhensa abortiuerit; qui morbi progressus satis superque declarat nullam in hoc casu adfuisse culpam prægnantiæ, cum nulla accidentia comparuerint vsque ad tertiam ad ipsam prægnantiam pertinentia, cum igitur accidentia à principio apparentia maxime habilia essent ad occidendam infirmam, & ad prægnantiã non pertinerét, quonam pacto firmabimus, prægnantiam, & abortum fuisse caussam mortis? nam etiam si prædicta accidentia caussauerint abortum, non caussarunt mortem propter abortum, sed propter eorum vehementiam, & malignitatem, quæ ad ipsum abortum non pertinebant; immo consequens erat abortum in hoc casu potius potuisse morbum, & accidentia morbi alleuare, per purgationem puerperij ab ipso factam, quam vllum notabile damnum afferre; vt alias experimur, vnde etiam aliquando Abortus dicitur salubris, vt apud *Hippocr. lib.* 2. *Epidem. sect.* 2. *num.* 14. *ibi Abortus masculus sexaginta dierum in partus suppressionibus salubris.* vt enim Vallesius in comm. dicit, sine Matris periculo, & videmus etiam non raro prægnantes aliquo morbo etiam acuto, & lethali correptas per abortum liberari.

Neque valet dicere, quod hæc febris potuit dependere ex instantia Abortus, nam præterquam quod necesse fuisset præcedere quædam signa, quæ hanc instantiam Abortus portenderent, quæ tamen vsque ad tertium nequaquam fuerunt obseruata (nam tertia dolore Renum præhensa abortiuit) illud compertissimum est, Abortum non esse aptum na-5 tum caussare febrem, hoc est Abortum ex sui natura non caussare febrem, cum ex mille fæminis abortientibus, vix vna, aut altera, & hæ quidem per accidens, non ex natura abortionis, febre corripiantur. Ergò cum præcesserit febris acuta, quæ per se caussare poterat abortum, & mortem, & successerit Abortus, & mors, dicendum est, Dominam Angelicam ex febre, non ex abortu periisse, & sic cum febris illa acuta esset morbus independens à prægnantia, & partu, & nihil cum alterutro, vel cum eorum vtroque commune haberet subsecutæ mortis, tota culpa in febrem rejicienda, vnde casus pro lucro debet esse non pro exceptione.

Non obstat quod Abortus fuerit caussa majoris morbi, & ipsam etiam mortem accelerauerit, quia his non obstantibus non potest recenseri inter caussas primarias, sed inter secundarias, & habuit hoc tantum vim caussæ fouentis, & impulsiuæ, & mediatæ, quæ in nullo censu est habenda, vt latè alias diximus *lib.* 1. *quæst. Medico-Leg. Tit.* 4. *quæst.* 6. *per totam.*

CONSILIVM XLVII.

ARGVMENTVM.

Mulier ætatem agens triginta quinque annorum, cum vtero gereret percussa est à Clerico N. N. super dorsum quodam baculo satis grauiter. Inde Renum dolore per iteratas vices præhensa post tres menses decursos à tempore, in quo vapulauerat, narium hæmorragia tam copiosa, & impetuosa appræhensa est, vt cohiberi non potuerit, ex quo illa abortiuit, & septima interiit, fiscus Clericum in carcerem conjecit tanquam homicidij reum quæsitum ergo est, an percussio illa super Renes fuerit vere caussa Abortus hæmorragiæ, & mortis.

SVMMARIVM.

1 *Abortus ex percussione super Renes in grauida muliere facile euenit, & cur.*

2 *Vena, & Arteria magna sunt sanguinis promptuarium.*

3 *Subitaneæ animæ passiones, ac præsertim Ira, & Timor multorum periculorum caussa grauidis existunt.*

4 *Animi*

4 *Animi paßiones vehementes in grauidis etiam multo post tempore ob earum repetitam memoriam periculum afferunt, Declara vt num.* 10.

5 *Caussa euidens in agendo (nisi sit immanens) semper in principio est fortior, quam procedente tempore.*

6 *Effectus debet esse proportionatus, ac respondens suæ caussæ.*

7 *Caussa proxima, & euidente alicuius effectus præsente, frustra remotam, ac minus euidentem quærimus.*

8 *Fatui hominis est quod clarum est, ac euidens pro vero non recipere.*

9 *Renum dolor grauidis est familiarissimus.*

1 QVod ex graui percussione super Renes accepta mulier in vtero habens abortiuerit, nouum non est, sed ipsis etiam mulieribus compertissimum: cum enim venæ. & arteriæ per lumbos transeuntes ob menstruorum retentionem occasione prægnantiæ factam repleantur, & ligamenta quoque, quibus vterus alligatur à fætu distendantur, fit vt ex motu, & multò magis ex percussione graui humborum, venæ ipsæ, & ligamenta lædantur, ac debilitentur, relaxenturque, vnde facili negotio Abortus sequitur, quod satis superque in proposito casu euenisse demonstratur, quia ex percussione cum baculo super Renes mulier hæc dolere in ea regione cepit, ac deinceps toto grauidationis tempore indesinenter eodem dolore oppressa, tandem post tres menses abortiuit, quod non nisi ex Renum debilitate à percussione contracta euenisse ambigi non potest.

Verumenimverò in casu præsenti non solum ex læsione, & relaxatione ligamentorum vteri succedere potuit abortus, sed etiam ex hæmorrhagia, hoc est copioso sanguinis fluxu ex naribus, quam ex eadem percussione originem habuisse existimandum est, quia ex superexcalfactione, & inflammatione ob percussionem concepta ab ipso sanguine in vena, & Arteria magna, quæ per medium ipsorum Renum 2 pertranseunt, & sunt veluti promptuarium totius massæ sanguineæ, sanguis attenuatus, & acutiem acquirens, ac sursum repens ob clausuram inferiorum venarum ex prægnantia factam, hæmorrhagiam excitauit, quæ ob ejusdem sanguinis tenuitatem, & acutiem cohiberi nunquam potuit, vnde ad extremam debilitaté muliere deueniente, Abortus concitatus est, ex quo tandem mors fuit subsecuta.

Addendum his, quod hic non modo militat caussa habilis ad abortiendum ex ipsa percussione super Renes, & ex sanguinis superexcalfactione, & attenuatione, sed etiam militat caussa ex vehementi Animi passione, ex ira scilicet ob injuriam à percutiente sibi illatam, & ex timore majoris læsionis sibi imminentis, scimus enim quas turbas, & quot, ac quanta accidentia in grauidis excitent hujusmodi subitaneæ passiones, maximè si vehementes sint, 3 vt in præsenti euentu fuerunt; nam plerasque in dies ex earum violentia abortum facere quotidiana experientia comprobat, & adnotatur etiam ab omnibus Gyneciorum Auctoribus, inter quos si libet vide Recentiores præcipue *Mercat. de Steril. & Prægn. aff. lib. 3. cap. 21. Roderic. à Castr. de Morb. mul. lib. 3. cap. 22. Hucher. de sterilit. lib. 3. cap. de conseruat. Concept. Varandæum lib. 2. de Aff. Mulier. cap. 3. Daniel. Sennert. Pract. lib. 4. par. 2. sect. 5. cap. 2. Balduin. Ronss. de hum. vit. primord. cap. 14. Zacc. qu. Med. leg.*

Neque valet dicere, quod hujusmodi passiones Animi tunc aptæ sint magnam commotionem in sanguine excitare cum subitæ, ac vehementes sunt, tunc enim per illam commotionem abortum caussare facilè possunt, at vbi suum impetum, suamque violentiam remiserint, vt in casu nostro, sanguine refrigescente, ac ab excitata commotione quiescente, non amplius talem effectum producere sunt aptæ; quia hoc procedit quando hujusmodi vehementes passiones omnino recedunt, absque eo quod denuò per recursum phantasmatum excitentur; sed quando relinquunt post se memoriam fixam eorum, quæ ab illis passionibus perpessæ sunt, vt factum est in casu nostro, in quo ex ira ab accepta iniuria excitata, assidue fieri debebat recursus phantasmatum ad memoriam, tunc ex hoc ipso recursu nouus motus, & noua sanguinis agitatio fit, quæ non solum præsente Iræ caussa, sed multo post tempore perdurans eosdem effectus ac à principio excitare potest, quod maxime euenit in mulieribus, vt sunt 4 ex sua natura iracundæ & vindictæ auidæ; vnde permanente, ac durante caussa commotionis sanguinis, mirum non est, si concitatus ad superiora habuerit recursum, & sanguinis fluxu excitato mulierem abortire coëgerit, illamque tandem è medio sustulerit.

Cæterum cum hæc omnia magna ex parte à veritate aliena sint, videtur dicendum, neque hæmorrhagiam, neque Abortum, nec denique ipsam mortem à percussione Renum per Clericum facta vllam originem, aut dependentiam habuisse. Primò quia 5 cum caussa euidens, extrinseca præsertim in agendo, nisi immanens sit, in suo principio sit multo fortior, quam progrediente tempore, quia in dies suum vigorem, & actiuitatem amittit, impossibile est ejus effectum, nisi subito se prodat, interjecto tempore, & maxime si multum sit, successiue apparere: Cum ergo percussio super Renes à muliere perpessa fuerit caussa maximè euidens, & actiua, si debuit caussare hæmorrhagiam, vel abortum, debuisset illico à principio id præstare, cum multò majorem actiuitatem tunc haberet, quam procedente tempore; si ergo tales effectus non sunt ad illam tunc cum violentior erat consecuti, multo minus consecuti sunt ab ea, cum omnem jam violentiam, & actiuitatem amiserat, & sic neque hæmorrhagia, neque Abortus, neque mors ad percussionem sunt referenda, sed ad alias caussas.

6 Prætereà effectus debet esse proportionatus, ac respondens suæ caussæ, cum non quilibet effectus ex qualibet caussa indifferenter produci possit, quod exemplificabo in Medica Arte sic, ad violentum exercitium sequetur exempli gratia febris, ad commorationem sub Aëre frigido, ac nocturno, membrorum paralysis, quia febris est effectus proportionatus, ac respondens exercitio violento, & paralysis commorationi sub Aëre frigido nocturno, nunquam autem ordine naturæ ad violentum exercitium sequetur paralysis, & ad commorationem sub Aëre frigido febris, nisi per accidens, & in summa ad caussas excalfacientes necesse est ex sui natura sequi effectus caloris, & ad refrigerantes frigiditatis, non è contra: at hæmorrhagia, seu sanguinis eruptio ex naribus non est effectus proportionatus, ac respondens percussioni super Renes factæ, sed potius fluxus sanguinis ab vtero, quod tanto magis veritatem habet quanto effectus est remotior à sua caussa; si ergo hæc sanguinis eruptio non fuit caus-

sata à percussione, neque subsequens Abortus, neque mors ad percussionem referri potest, quia quemadmodum hæmorrhagia non est effectus proportionatus, ac respondens percussioni per tres menses ante factæ super Renes, sic Abortus, & mors sunt effectus proportionati, ac respondentes ipsi hæmorrhagiæ, cum ex ipsa debilitato calore naturali, & facultate retentrice labefactata facili negotio sit subsecutus Abortus, & ad Abortum mors.

Igitur vbi caussam alicujus effectus habeamus proximam, & euidentem, frustra magis remotam, & minus euidentem quærimus. *Rota in nouiss.* 15. *decis.* 101. *par.* 1. quia æquum non est in caussarum inuestigatione discedere ab iis, quæ euidenter apparent. *Galen. lib.* 2. *de mot. musc. cap.* 5. cum ergo hæmorrhagia sit caussa proxima, & euidens, immo euidentissima abortus subsecuti, eodemque modo hæmorrhagia, & Abortus sint caussæ proximæ, & euidentissimæ subsecutæ mortis, ab omni ratione alienum profectò est culpam mortis rejicere in percussionem super Renes per tres menses ante prægressam, quæ si illo modo potuisset esse caussa aut hæmorrhagiæ, aut Abortus, certè nonnisi remotissima caussa, & solum per accidens esse potuit, licet nullo modo rationem caussæ in his effectibus habuerit: Nè ergo illud Galeni loco allegato nobis objiciatur, quod scilicet ex eorum numero simus, qui dubitationibus oblectantur, vbi ea, quæ clara sunt suspecta habeamus, fateri cogimur, Abortum tanquam à sua proportionata, euidenti, ac proxima caussa ab hæmorrhagia, mortemque ab hæmorragia, & abortu simul caussatam fuisse.

Ac denique cùm illud dubium sit, & controuersione multa ambiguum, vtrum nempe percussio super renes prægnantis cum baculo facta potuerit post tres menses sanguinis fluxum excitare (quod tamen non modò ambiguum est, sed ambiguitatem inanem excitat) clarum autem sit, & nulla controuersione ambiguum, sanguinis fluxum potuisse caussare Abortum, & consequenter mortem, certè fatui omninò existimandi erimus, vt Galenus ibidem 8 dicebat, nisi id, quod euidens, ac clarum est pro vero recipiamus: peruicacis enim ingenij, impudentisq; hominis est, atque ab omni modestia alienum veritati non libenter assentiri. Inconcussa ergò remanere debet nostra opinio, quòd percussio ab illa muliere prægnante super Renes perpessa nihil commune habuerit cum hæmorrhagia post tres mēses subsecuta, ac consequenter neque Abortum, neque mortem ab ea percussione vllam dependentiam habere potuerit, & id circò clericus eius criminis reus venit omninò absoluendus.

Ad ea verò, quæ opponuntur, non est difficile plenissimè respondere dicendo, quòd verum quidem sit, percussionem super Renes à muliere grauida acceptam posse esse euidentem, ac præsentaneam Abortus caussam, quandò maximè ità grauis est, vt per eam illicò ligamenta relaxentur, venæque adaperiantur, sed vbi, hæc non illico, & immediatè à percussione succedant, signum est percussionem non fuisse sufficientem ad caussandum Abortum? & sinon potuit caussare Abortum, illicò, & immediatè, quomodo potuit caussare Abortum post tres menses? sed veritas est percussionem in hac muliere non solum non fuisse grauem, cum neq; ligamenta disrumpere, neq; venas adaperire sua violentia potuerit, sed neq; fuisse notabilem, cum nullam penè læsionem post se reliquerit; nam ipsa mulier nullo incommodo fætum per tres menses subsequentes gestauit.

Nequè obstat quod post acceptam percussionem mulier semper doluerit in regione renum quo vsque tandem Abortiuerit, quià etiam si concedamus, dolorem hunc renum à percussione remansisse, tamen certum est, Abortum non ad dolorem Renum, sed ad hæmorrhagiam fuisse subsecutum, quomodò enim firmabimus, dolorem illum, cum quo à muliere per tres menses innoxiè fætus gestatus est, fuisse magis proximam, & adæquatam Abortus caussam, quàm tam copiosa sanguinis ex naribus eruptio? quod tantò magis videtur afficere, quantò hic Renum dolor grauidis solet esse magis familiaris, vt omnes Auctores Gyneciorum testantur, & vulgo notum est *Varand. lib.* 2. *de Morb. mul. cap.* 3. 9 ita vt nonnullæ per totum gestationis tempus eo molestissimè afficiantur, neq; ea ex caussa videmus eas facilè Abortire; etiam si ergò obstinato animo velimus hunc Renum dolorem à percussione fuisse relictum, tamem cum multò habilior caussa abortiendi fuerit tam copiosa sanguinis per nares expurgatio, ac multò etiam euidentior Abortum ab hæmorrhagia, non autem à dolore Renum fuisse caussatum determinandum.

Inanis porrò speculatio illa videtur, quod ex percussione potuerit sanguis excalfieri, & attenuari, & ad motum excitari, & sic cùm per inferiores vias ob prægnantiam exitum non haberet, impetum fecerit ad caput, vndè hæmorrhagia fuerit excitata, ex qua Abortus, & mors; nam hæc bene vtcunq; procederent, quandò immediatè à percussione subsecuta essent, sed cum inter percussionem, & hæmorrhagiam interuenerit spatium tam diuturnum, trium scilicet mensium, quanam ratione adstruere audebimus ex motu à percussione in sanguine excitato caussatam fuisse hæmorrhagiam, cùm hoc neq; verum neq; verisimile vllo pacto esse posse sanæ mentis homini videatur?

Nec minus inane est, quòd velimus ex iniuria accepta remanere semper impressam memoriam, ita vt ex recursu ad ipsam iniuriam per memoriam facto denuò ira accendatur, & sanguis ad motum excitetur. 10 Non enim hic motus in sanguine fit quandocunq; ab animi passionibus, sed cùm subitæ, ac vehementes sunt, tunc enim susq; deq; omnia confundunt, totamque sanguinis massam vehementer agitant, ita vt facillime, succedat, grauidas in ea concitatione abortire; vt verò vbi ille motus, & calor iracundiæ refrixerit; etiam si prægressa phantasmata acceptæ iniuriæ menti repræsententur, & circà ea mens, obuersetur, nullus insignis motus excitatur, licet sic etiam aliquo modo nocere possint, sed non nisi sensim, & progrediente tempore.

CONSILIVM XLVIII.

ARGVMENTVM.

Illustrissimus ac Reuerendissimus D.N.N. Ab ineunte pueritia vix pubertate egressus stomachum sortitus est imbecilliorem, ac tantoperè morbis ob noxium, vt valetudinariam vitam sine intermissione degens, coactus fuerit perpetuò indifferenter singulis diebus, ac temporibus tam quadragesimæ, quàm cuiuscunque ieiunij, carnibus vesci, atq; illis quidem tenerioribus, ac coctu facilibus, quade caussa progrediente ætate breue à F.R. Vrbano octauo obtinuit, vt posset adhibito vtriusq; Medici consilio perpetuò carnibus vesci. Intereà longum iter facere ob vrgentissima negotia coactus, extrà patriam per tres penè annos commoratus tantoperè in corporis valetudine profecit, vt in alium hominem degenerasse visus sit. In patriam tandem reuersus cum pancraticè se habere obseruaret, ac stomacho optimè valere, Religionis Zelo motus ad Quadragesimæ, aliorumq; ieiuniorum obseruantiam se obstringi existimans, ad Medicorum consilium recursum habuit, postulans, an sine, recuperatæ sanitatis dispendio posset ad ieiuniorum obseruantiam redire nam cum per duos, aut tres dies eius rei experimentum sumpsisset, obseruauerat se non benè prorsùs habuisse. Conuocatis igitur quinq; primoribus Medicis petijt, vt mature re discussa, determinarent quid illi salua conscientia esset agendum; ac volentibus cæteris, non posse illum absq; notabili sanitatis periculo ieiunij leges obseruare, nè ad pristinum statum valetudinarium remearet, in contrariam sententiam abij rationibus, de quibus infrà.

SVMMARIVM.

1 *Quæ vitia à natura sunt remoueri non possunt.*
2 *Aeris mutatione corpora sensibiliter, & euidenter mutationes recipiunt.*
3 *Ætatis mutatio quantùm possit in superandis morbis longis, & contumacibus.*
4 *Ex labore, & exercitio crescit virilitas.*
5 *Ignauia corpus hebetat, labor firmat.*
6 *Faciliùs remouentur vitia ex accidenti euenientia, quàm quæ à natura sunt.*
7 *Morbi incurabiles aliquandò sola Aeris mutatione curantur.*
8 *Caro testudinis coctu difficilis, & Melancholica est.*
9 *Curæ hominem exiccant, ac debilem faciunt.*
10 *Aer Patrius, magis naturæ nostræ amicus; quàm alienus.*
11 *Aeris mutatio quibus corporibus proficua, & quibus damnosa sit.*

NOn absquè firmis rationibus determinandum censebunt Collegæ Illustrissimum Dominum non debere obstringi ad ieiuniorum obseruantiam etiam si de præsenti optimè valere comperiretur; & primó quià licet ab itinere, & ab Aëris mutatione videatur laudabiliori temperamento dotari, & stomacho perbellè valere, tamen cùm eiusdem stomachi imbecillitas sit illi connaturalis, habeatque insuper contrarietatem quamdam, & naturalem antipathiam cum piscibus, alijsq; cibis, quibus in ieiunijs vesci consueuimus, certum est hæc amoueri ità non posse, quin ex minima occasione recurrant, vt experientia iam demonstrauerat, nam vitia quæ à natura sunt remoueri non possunt, & id circò rationabilis insurgit timor, nè ex jeiuniorum obseruantia denuò ad pristinam, ac naturalem redeat imbecillitatem, ac iterum valetudinariam vitam degere perpetuò cogatur.

Prætereà cùm Illustrissimus Dominus ex seruata ad hoc vsq. tempus victus ratione sanus viuat, & viribus satis constet, contra Medicum præceptum omnino erit, illum ad aliam victus rationem cogere, cum protritum illud sit, Modum, qui sanitatem facit, non mutato: neque enim dicendum est, illum ex Aëris tantùm mutatione, & ex itinere pàtrato maiores vires acquisiuisse, & stomacho meliùs habuisse, quàm anteà haberet, sed multò magis id illi successisse ex seruata hactenus victus ratione, fugiendo ea in cibis assumere, quæ stomacho erant inimica, & ex quibus ob eam caussam panem, nihil corpus enutriri poterat, vndè quotiescunq; illis vtebatur, licet semper minus noxia seligeret, in imbecillitatem notabilem relabebatur, ità vt licet summa diligentia vteretur, vt illis assuescere posset, nunquam tamen id ex voto successit, ac nunquam superare potuit naturalem illam antypathiam quam cum similibus cibis sortiebatur; & quam etiam de præsenti retinere illum satis superque demonstrare potest noua de ea re desumpta experientia de qua in relatione. Timendum in super dicebant Collegæ, nè cùm cogatur in futurum Illustrissimus Dominus in patria commorari, in qua semper non benè se habere est expertus, etiam si diæta vteretur salubertima, ac prout sua natura, & valetudo exposcebat si ad ieiuniorum obseruantiam reuertatur, tantò faciliùs in pristinam imbecillitatem casurus sit; quia tantundem poterit Aër natiuus alias, ac semper sibi infestus, vires, & stomachum ipsius lædere coniunctus cum victu minus laudabili, quantùm potuit Aër externus ac sibi magis proficuus cum recta victus ratione suis viribus, ac stomacho opitulari, & quemadmodum ex mutatione Aëris Patrij in externum mutauit corporis temperamentum in multò melius, ac validius, sic ex mutatione Aëris externi in Patrium timendum est, ne ad antiquam corporis valetudinem redeat, vndè iure optimo cauendum est, nè in victus ratione delinquat, quod facillimè eueniret, si in jeiunijs cibis vti cogeretur sibi à natura contrarijs, ex quo ille ad opera meliora, quibus perpetuò vacare solet, in posterum in habilis omninò redderetur.

Illud certum esse, addebant, quod mutatione Aëris maximè eius in quo quis diu commoratus est, in Aërem quemcun que ab eo longè distantem corpo-

Zacc.qu.Med.leg.

ra ſenſibiliter, & euidenter mutationes & in malum, & in bonum recipere, & adnotatur ab *Hippocr. in lib. de octim. Par. num. 3. & alibi, & à Cornel. Celſ. lib. 1. ſuæ Med. cap. 3. & à Lucret. lib. 3. de Rer. nat. ibi.*

Nonne vides etiam cæli nouitate, & aquarum
Tentari procul à patria quicunque domoque
Aduenìunt?

Quod non ſolùm verificatur in mutatione Aëris melioris in deteriorem, ſed etiam in mutatione deterioris in meliorem, vt ex ipſius Celſi verbis patet. Quamadmodum ergò Aëris mutatio in bonum maximum ſanitati Illuſtris viri emolumentum attulit, ità certiores fieri debemus quod mutatio in malum nocumentum notabile allatura ſit, nam ſi etiam mutatio in bonum nocua eſt, quantò magis mutatio in malum nocua erit? Quod ſi huic eidem mutationi Aëris boni in peiorem addatur mutatio victus laudabilioris, in minùs laudabilem, tunc in ſanitatis, nè vitæ dicam ineuitable periculum certo certius illum conijciemus. Sufficienter igitur videtur excuſati Illuſtriſſimus Dominus à ieiuniorum obſeruantia, cum periculum ex ea emanans ex ſupradictis ſit certum, & maximè notabile.

3 Verum enim verò prædictis omnibus pro contraria opinione allatis non acquieſcens, exiſtimaui, Illuſtriſſimum Dominum poſſe tuto, & ſine vllo notabili periculo, vt Religionis zelo obſecundare valeat, ieiuniorum obligationi ſatisfacere abſtinendo à carnibus alijſq. cibis in ieiunijs ab Eccleſia interdictis, aſſumendo cibos aliòs quoſcunq; dummodo modus adhibeatur, quia primo Illuſtriſſimus Dominus non tantum profecit, vt ſupponitur, ab itinere, ab Aëris mutatione, & à ſeruata victus ratione abſtinendo à piſcibus, & aliis cibis ieiuniorum, qui alias videbantur illi ſummoperè contrarij, quantùm profecit mutatione ætatis quæ quantum poſſit in ſuperandis, & profligandis morbis longis, & contumacibus norunt etiam ij, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt, & patefit exemplo epilepſiæ, aliorumq; quorumdam morborum difficillimorum, qui mutatione ætatis maximè abiguntur iuxtà *Hipp. ſententiam Aphor. ſect. 3. num. 28. & ſect 5. Aphor. 7. vbi Gal. in comm.* cùm ergo hactenus in ætatibus calidioribus verſaretur, iuuentute nempè, ac ætate conſiſtenti, & virilitate, nunc autem ad ſenium properet, factum eſt, vt temperamenti mutatione, ſanitatem, quam prægreſſa temperamenta ſuo excedente calore exagitabant, affatim recuperauerit: In prægreſſa namq; ætate tanto Hepatis calore flagrabat, vt ſtomacho frigidiuſculo dotaretur, abſorbente Hepate, & alliciente ad ſe vniuerſum calorem, ita vt ne cibos quidem facillimæ concoctionis conficere poſſet; præter quam quod ſuperexcedens ille Hepatis calor, & in præter naturam degenerans, meliores ſpiritus ventriculi, aliarumq; partium diſſipabat, vnde coctiones peſſimè ſuccedebant, & Aëger in dies in peiorem ſtatum decidebat, vnde etiam extenuari, ac ſecundum ſolidiora membra abſumi videbatur, ex eo quod corpus ſuo debito nutrimento defraudabatur.

4 His addendus labor in itinere perpeſſus maximè admodum longo, vt illud fuit, ex labore enim, & exercitio creſcit virilitas. Hoc eſt corporis vigor, *Hippocr. de Aer. aq. & loc. num. 54.* & hoc iure opti-5 mo, quià vt idem *Hipp. lib. 2. de diæt. num. 24.* labor ſiccat, & corpus robuſtum facit, cui adſtipulatur *Celſ. lib. 1. ſuæ Medic. cap. 1.* dicens Ignauia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Non mirum ergo eſt, ſi Illuſtriſſimus Dominus à multis, & non conſuetis laboribus in itinere, & in negotijs gerendis patratis, maiorem corporis ſirmitudinem acquiſiuerit, vireſque recuperauerit, cum anteà ex otio, & ignauia ad corporeas functiones hebes, & ineptus eſſet ita, vt ne deambulare quidem ſatis tutò poſſet, & idcircò nullo exercitij genere vteretur. Neque dicatur id ſuccedere non potuiſſe, quia erat habitus tenuis, & ità exiccati, vt ad tabidam maciem videretur accedere, quià hæc corporis exiccatio, & extenuatio non tantùm eueniebat ab excedenti calore, quantum ab eo quod corpus nequaquam, vt opus erat, nutriretur. Ab exercitio autem duas maximas vtilitates reportauit, primam quod abſumptis excrementitijs humoribus calor naturalis minùs impeditus ad ſuas operationes obeundas habilior euadit, vndè etiam præter naturalem calorem debellare potuit, & coctiones quaſcunq; meliùs, ac faciliùs celebrare ſecundum quod membra ipſa, quæ prius debito alimento defraudabantur, natiuo eorum calore robuſtiora facta ad ſe debitum alimentum allicere in poſterum potuerunt, & corpus impinguare, ac in multo meliorem ſtatum perducere; magis viuidum colorem, animique alacritatem conciliando. Quæ omnia tam euidenter apparent, vt affirmare pro veritate cogamur, ſtomachi debilitatem, & totius corporis extenuationem, aliaq; accidentia, quæ in prægreſſis ætatibus patiebatur, non ex naturæ imbecillitate, ſed potiùs ex accidenti illum fuiſſe perpeſſum, cum à natura alias ſua principia vegeta, ac robuſta fuerit ſortitus.

Nec quicquam afficiunt quæ in contrarium deducuntur, & primo quod ſupponitur, nempè Illuſtriſſimum Dominum à natura ſortitum eſſe temperamentum non laudabile, cum corporis totius, ſed præſertim ſtomachi imbecillitate, non eſt omninò verum, quia licet poſt pubertatem id ſucceſſerit, vt dictum eſt, tamen in pueritia vſque ad decimum quartum annum temperamento erat optimo, & eucrato, & ſtomacho valido, ita vt etiam plurimo alimento vſus optimè concoqueret, nec vnquam ſtomachi dolores, aut alia accidentia à ſtomacho prouenientia pateretur, vt ipſemet teſtatur, non obſtantibus ijs, quæ in contrarium collega eius familiaris Medicus proferebat, vt & illum, & Medicos alios collegas in ſuam ſententiam alliceret. Ex accidenti autem aucto per ætatem calore, & primigenia humiditate ſenſim decreſcente, ex erroribus in victus ratione patratis, ac Maximè in ſtudijs, quibus indeſinenter, ac ſedulò, & extra temporis opportunitatem incumbebat, ſtomacho malè habere cepit, ac malè concoquere & ructus plurimos ab ore interdum acidos emittere, aliàs etiam nidoroſos, neceſſè habuit in victus ratione cautiùs ſe gerere, & quia à piſcibus, oleo, ſalſamentis, alijſq; cibis in ieiunijs adhibitis ſenſibiliter, ac magnoperè ſe lædi experiebatur, itemq; ab ouis quocunq; modo comeſtis etiam tremulis, aut ſorbilibus, coactus fuit ad carnium vſum perpetuo tranſire, vt dictum eſt, licet & inter has teneriores, & coctu faciliores eligere cogeretur, & in parua quantitate aſſumere. Ex quibus apertiſſimè patet illum non à natiuitatis primordijs, & à Natura, ſed ab accidenti ea omnia paſſum fuiſſe, quæ illum ad carnium perpetuum vſum coegerant, ex mutata denique victus ratione iure ea impedimenta ceſſarunt, ſuperaddita mutatione Aëris, & deſi-

dia in laborem conuersa studijsq; parciùs incumbens, tantumq; debitis, ac oportunis horis, immò ab illis interdum omnino vacans, atq; eo pacto naturalem, ac pristinum, illiq; à naturæ primordijs concessum vigorem recuperauit; quamobrem inaniter timemus, ne ex ieiuniorum obseruantia ijdem affectus, repullulent, quin immò cum facilius sit remouere affectus, qui ex accidenti fiunt, quàm qui ex natura insunt, dicendum est Illustrissimum Dominum, superatis iam magna ex parte ijs, quibus afficiebatur, symptomatibus, facillimè cautione adhibita, quæ remanent superaturum, si quæ modo remansisse conspiciemus, tantum abest, vt timeamus, ne ad pristinam valetudinem reuertatur.

Ad illud, quod additur Illustrissimum Dominum ex obseruata victus ratione abstinendo à piscibus, aliisque cibis sibi contrariis tantopere in sanitate profecisse, respondetur, id falsum facile apparere ex eo, quod ea victus ratione vsus fuerat in patria per plures annos, & tamen semper iisdem affectibus est conflictatus, ergo cum ex ea per longum plurium annorum decursum nihil profecerit, dicendum est, non ex illa, sed ex alia noua, & euidenti caussa sanitatem recuperasse; cumque hic adfuerint caussæ nouæ tam euidentes, vt longum iter, labores, Aëris mutatio, & id genus aliæ, quarum vnaquæque per se magnopere efficax censetur ad longos morbos, & contumaces superandos, confitendum est, ab iis tantum in sanitate profecisse, non ab illa seruata victus ratione, quæ alias in tam longo tempore nihil omnino contulerat, contulit ergo plurimum Aëris mutatio qua sola incurabiles morbi aliquando sanantur, nec minimum operatus est etiam labor, nam vt *Hippocr. lib. de Nat. hum. num.* 17. *& lib. de flat. num.* 2. *dicebat, morbi longi superantur, si quis desidiæ deditus laborare cogatur, aut contra labore plurimo defatigatus quiescere permittatur.* Quod si his omnibus addatur mutatio temperamenti ex mutatione ætatis proueniens, ex qua excedens ille calor remissus est, apertissimè videbimus minimam, ac forte nullam habuisse partem in recuperatione sanitatis Illustrissimi viri abstinentiam à cibis quadragesimalibus tam longo tempore obseruatam.

Nec majorem veritatem habet, quod Illustrissimus vir habuerit naturalem contrarietatem, & antypathiam cum piscibus aliisque, cibis quadragesimalibus, immo hoc gratis dictum fatetur ipsemet asseuerans, quod ante pubertatem illis libenter, & sine noxa vescebatur, neque de præsenti illos abhorreret, nisi timeret de propria salute, quin etiam libentius illos admissurum se promittit, quam carnes ergo permittendum sine timore videtur, vt illis, quando opus fuerit, vtatur. Minus afficit, quod per experientiam factam ex comestione Piscium per duas, aut tres vices, certificati simus, illum adhuc retinere cum illis eandem contrarietatem, quam à natura supponitur habuisse, quia si recte omnia ponderentur, videbimus apertissimè, non fuisse pisces in caussa, vt stomacho male haberet, sed potius nimia ciborum copia, ac præcipuè quorundam, qui ex sua natura cuiuis stomacho laborem faciunt, vt fungi sunt, Ostreæ, Testudines, quas tanquam cibum laudabilem copiosè assumpserat, cum ex sua natura nutrimentum præbeant melancholicum, ac prauum, & coctione sint multum rebelles præterquam quod illis ipsis diebus multis curis, & grauissimis negotiis implicitus fuerat, quæ hominem exiccare ac debilem facere testatur *Hippocr. lib.* 2. *de Diæt. num.* 26. quorum occasione coactus fuerat immediatè à cibo domo exire, aut lectioni, & applicationi rerum arduarum vacare, quæ quantopere nocumentum afferant stomacho, & ciborum concoctioni non est, quod multis verbis explicemus, cum satis superque id notum sit, & quotidiana experientia comprobatum. Inanis insuper timor ille est, quem conceperunt Collegæ, ne ex reditu in Aërem patrium, quem semper sibi infestum expertus fuit, addita victus ratione minus laudabili, maxime cum jam per tres annos tam optimo Aëri assuefecerit, denuo in veteres affectiones, & anteactam valetudinem, aut etiam multo pejorem delabatur, quia licet negari non possit Aërem, in quo per prædictum trium annorum spatium commoratus est, laudabiliorem, salubrioremque esse, quam natiuum, tamen duplici ex capite dicendum est, ac certo sperandum, illum in Aëre patrio magis sanum esse victurum; Primò quia potest jam viribus recuperatis, illisque pollens, Aëris patrij injurias, si qua inde emanant sustinere, ac ita superare, vt ne minimum quidem inde incommodum percipiat; præterquam quod neque id, quod supponitur omnimodam veritatem habet, quia in eodem Aëre patrio ad pubertatem vsque sanus semper vixit, neque ab ipsius malitia ægrotare cepit, sed ab aliis caussis, vt superius dictum est, quibus addi potest Aëris patrij sympathia, cum habeat semper latentem quamdam energiam, ob quam semper magis amicus nostræ naturæ esse solet, quam alterius cuiusuis, etiam si ex sua natura non multum laudabilis sit, quod non ex temperandi ratione euenit, vt probat *Fortun. fidel. lib.* 1. *de Relat. Med. cap.* 2. sed vt dixi ex conuenientia quadam, & sympathia, quam cum nostra habet natura. Secundò quia post hac diuersa viuendi ratione vtetur, & ex vita otiosa, & deside, ac nulli labori, & exercitio assueta, in magis laboriosam, & exercitio defatigatam transitum faciens, à prægressa debilitate vindicatur, & omnem morbum superabit juxta supra citatam Hippocratis sententiam; vnde si quam læsionem ab obseruatis jejuniis timeremus, à meliori valetudine jam confirmata & à robustioribus viribus superatam iri in dubio non est ponendum. At vero mutationem Aëris melioris in deteriorem periculosam esse, & idcircò non deberi hanc caussam adaugeri mutatione victus melioris in deteriorem, non habere locum in casu nostro dicendum, quia hujusmodi aëris mutationes tunc parere solent morbos, cum corpora debilia existunt, & præ debilitate noui Aëris contrarietatem sustinere non possunt, at cum corpora viribus sunt integris, nequaquam potest illa mutatio obesse; quod tanto magis habet locum in mutatione facta ab Aëre alieno in patrium, quæ licet ex sua natura malum, aliquando esse diuturnorum morborum remedium dicebat *Corn. Cels. sua Med. lib.* 2. *cap.* 1.

Admodum Illustri admodumque Excellenti. Domino D. IACOBO ALBINO GIBBESIO, *Medico, ac viro Doctissimo.*

PAVLVS ZACCHIAS F.

Quæ abstrusiora in arte Medica aliquando occurrunt sicco, vt ajunt, pede à plerisque transigun-

tur. Id inter cætera de morbis Dæmoniacis euenisse palam est, cum de iis, quod inter abstrusa sint abstrusissima, pauci quidem ex nostris Medicis ex professo verba fecerint. Ego alias de illis nonnulla scriptis consignaui in hisce quæstionibus meis, ac denuò nunc ex oblata mihi, quam in argumento habes, occasione alia quædam exaraui, eaque ad te, cui præ cæteris omnibus Naturæ arcana, ac magis recondita opera videntur cordi esse, transmittere volui, vt si quid addendum iudices addas, insimulque cognoscas in quanta apud me ingenium, ac judicium tuum æstimatione sit:

Vale, & me ama.

CONSILIVM XLIX.

ARGVMENTVM.

Vagabantur in ciuitate. N. morbi quidam tam raris horrendis, ac mirabilibus symptomatibus concomitati, vt cum in eodem loco morarentur personæ quædam maleficij suspectæ, facilè occasionem dederint dubitandi, an illi ipsi morbi ex natura, an potius ex Diabolico maleficio fuissent excitati: Inter complures autem, qui hujusmodi morbis affecti aut perierant, aut pessimè excepti fuerant; *Sempronia* cum alias optimè valeret, & in summo cujusdam scalæ moraretur, visa sibi est ab externa quadam vi cum magno impetu impelli, ac præcipitari, ac deineps sæuissimis symptomatibus conflictata tandem perierat. Præterea *Titius* ætate iuuenis integrisque viribus repentina genitalium ignauia adortus ad venerem omnino inhabilis euaserat. Non defuerant autem ibidem multi qui (cum menstruo sanguine potionati crederentur) fædissima scabie, atque horrida lepra inquinati, nihil conferente ope humana, vitam cum morte miserrimè commutauerant, quin & alij (inter quos specialis querela de Sticho habetur) Tabe, Marasmo, & Atrophia consumpti; Pleræque insuper mulieres fuerunt, signanter autem Donata, quæ miris, horrendis, ac nunquam in aliis animauersis symptomatibus conflictatæ perierant. Alij denique cum morti proximè essent, ab vno cubiculo in aliud translati (mirum dictu,) illico reuiuiscebant, in illudque denuo reportati confestim ad idem periculum proximæ mortis remearunt, nisi cubiculi mutatione sibi cauissent. His moti quibus Iustitiam ministrare conuenit, Veneficas mulieres suspectas in carcerem conjecerunt, interimque à peritis Medicis, qui prædictorum Ægrorum curam gesserant, petierunt, vtrum eos ex naturali caussa, an potius ex supernaturali, ac Diabolico opere ægrotasse putarent, qui non absque firmis rationibus responderunt, eos ex diabolica malitia in morbum cecidisse, quorum opinionem consultus non solum probaui, sed subsequentibus rationibus confirmaui.

SVMMARIVM.

1 *Dantur morbi, & alia sanitatis incommoda veneficiis Diabolicis excitata.*

2 *Morbi quidam magni habent aliquando fortes, ac repentinos insultus à Natura.*

3 *Apoplexia vnde dicta.*

4 *Vteri morbi aliarum principum partium morbis associati, tam admirabilibus symptomatibus concomitantur, vt supernaturales existimentur.*

5 *Plures mulierum vteri morbis conflictatæ à Dæmone obsessæ existimantur.*

6 *Spontaneæ lassitudines morbos prænuntiant, & qua ex caussa, num. seq.*

8 *Ipsa corporis valetudine animalia excitantur ad coitum.*

9 *Atrophiæ, & corporis consumptiones extremæ naturalem caussam vt plurimum habent.*

10 *Mulieres Dæmoniacæ existimatæ naturalibus remediis aliquando perfectè sanatæ.*

11 *Tam naturalis, quam Dæmoniacus morbus ab iisdem caussis naturalibus dependet.*

12 *Morbi Dæmoniaci licet difficulter cognoscantur, à multis tamen simul junctis signis cognosci possunt.*

13 *Signa morborum Dæmoniacorum communia sunt, morbis quoque naturalibus.*

14 *In morbis naturalibus adsunt signa dependentia à caussis, quæ inter se sunt compatibiles, in Dæmoniacis contra.*

15 *Intemperies non potest introduci in instanti.*

16 *Nihil nos magis perducit ad cognitionem morbi Dæmoniaci quam ipsius morbi mos.*

17 *In via naturæ non fit transitus subitaneus de vno extremo ad aliud.*

18 *Repentinæ, & insperatæ mutationes, & crises nunquam in via Naturæ absque signis concoctionis fiunt.*

IAm etsi circa magicas, at veneficas operationes, plura enarrentur, quæ vana, ac futilia, & falsa magna ex parte sunt, tamen dari morbos, & alia sanitatis incommoda per veneficia à Magis inducta, ac excitata, acceptissima est omnium Doctorum opinio innumerabilibus euentibus, & experientiis confirmata ejus rei veritatem adstruens, de qua præter alios, *Sprenger in malleo malef. lib. 2. quæst. 11. & seq. Martin. Delr. lib. 3. Disquisit. Magic. sect. 2. quæst. 4.* apud quem vide legum, & SS. Patrum auctoritates. *Torrebl. Dæmonolog. lib. 2. cap. 40. & seqq.* qui plures quoque Patrum, ac Conciliorum auctoritates in medium profert, vbi etiam Poëtarũ nonnullorum carmina habentur id attestantia, *& inter Medicos. Io. Bapt. Codronch. lib. 1. de morb. venef. per totum Io. Hucher. de sterilit. lib. 4. qui est de Malef. Cæsalpin. in Dæmon. inuest. Per ipsa Daniel. Sennert. Pract. lib. 6. par. 9. cap. 5. & ex aliis Professoribus Io. Iacob. Boissard. de Magia cap.* 8. Non obstante ergo antiquorum Philosophorum, & Medicorum præcipue vero Hippocratis Aristotelis, Auicennæ, aliorumque sententia, ac falsa nonnullorum recentiorum, & Hæretica opinione, adstruendum dari Dæmoniacos morbos.

Sed

Sed dubio non vacat, vtrum enarrati morbi vagantes in ciuitate. N. fuerint vere à caussa naturali, an potius à caussa Dæmoniaca, & ex maleficio; ac Primò videbatur dicendum symptomata, seu accidentia quibus sese manifestabant morbi, de quibus dubitatur, nihil in se habuisse, quod ad supernaturalē, seu Demoniacam virtutem referri debere, putent, sed omnia, ac singula à naturali caussa dependentiam habuisse, & naturalibus caussis respondisse, cum naturalem ordinem vndequaque seruauerint: nam si examinemus singulas conditiones eorum morborum, quas examinati Medici retulerunt, facilè comperiemus, id omnimodam veritatem habere; & incipientes ab insultu morbi, quo apprehensa est Sempronia (quem quidem ità admirandum putant prædicti Medici, vt non nisi ad vim Dæmoniacam referri debent) non videtur adeò elongari à quibusdam morborum insulcibus, quin familiaris sit naturaliter illis 2 qui de repente, & cum impetu hominem adoriuntur, vt in Apoplexia euenit, in Epilepsia, in syncopi, vteri præfocatione, & similibus, vapor enim quidam teter, ac malignus, vel malignus, ac teter aliquis humor cerebri ventriculos, aut ipsum cor de repente feriens, Imaginationi ipsi repręsentat aliquod externum phantasma hominis, vel vetulæ, vel ipsius Dæmonis, vel nigri cujusdam animalis sibi vim inferentis, ac impellentis, ità vt homo concidat, & experrectus narret, sibi visum fuisse, se ab externa vi in terram impulsum, vel ab alto præcipitatum, cum tamen ab interna, & naturali caussa id totum acciderit simile quid in moribundis adnotamus, quibus ater aliquis canis, vel Dæmonium ipsum pone lectum versari videtur, cum id ex fumis tenebrosis, ac malignis in cerebrum versantibus illis appareat. Sed in prædictis morbis, & maximè in Apoplexia id frequentius euenire palam est, nam Apoplectici propriè sibi videntur ab externa vi in ruinam agi, ac percuti, & præcipitari, ea enim ex caussa à fulmine ictos esse sibi persuadent, quamobrem dicitur hic morbus Apoplexia, ea enim præhensi non aliter quàm à fulmine percussi concidūt, vnde *Lucret.* 3 *lib.* 3. *de Rer nat.*

Quin etiam subita vi morbi sæpè coactus.
Ante oculos aliquis nostros, vt fulminis ictu.
Concidit.

Vel tanquam victimæ antè altare vno ictu corruunt, vt dicebat *Forest. lib.* 10. *Obseruat.* 69. *in schol.*

Quod verò ad hoc symptoma tam magnum, ac violentum in muliere illa secutus sit morbus magnus, ac cognitu difficilis, aliisque miris symptomatibus notabilis, nec mirum, nec insuetum quid est, siue enim illud primum symptoma fuerit Apoplecticum, vel Epilecticum, vel syncopticum, vel præfocatiuum ab vtero, aptum erat magnum morbum pertendere, & accersere; quandocunque enim vteri 4 morbi associantur magnis morbis capitis, vel cordis, vel alia non nobiliorum partium, vt in muliere hac facillimum euentu fuit, tam rara, ac diuersa accidentia secum afferunt, tanque insueto more ægrotantes exagitant, vt eorum caussam non ad naturalem vim, sed ad supernaturalem, ac plerumque ad ipsum Dæmonem referamus, vt in hac ipsa muliere euentu facile fuit, ex quo fit, vt plures earum à spi5 ritu potius maligno, quam ab aliqua naturali caussa exagitatas credamus, vt præter quam plurimos Doctores, testantur ex Medicis plures Auctores Gynetiorum, seu de morbis mulierum.

Nec difficilius ad suas naturales caussas referri potest insultus morbi, ex quo ægrotauit Titius, de quo narratur, quod per nonnullos dies antequam ægrotare inciperet adeo ad Veneris exercitia de repente impotens factus est, vt ne minimo quidem igniculo ad eam stimularetur, ac volens de ea re experimentum sumere, ignauum se, ac omnino frigidum factum cognouit, cum tamen nulla occasio præcessisset, & ipse esset in ætate iuuenili, atque alias strenue in Venereis congressibus dimicasset, ita vt summa cum ratione suspicari potuerit, ex improuisa ac repentina hac genitalium ignauia se ligaminis maleficio esse obstrictum. sed hoc inaniter videtur & ipse, & quoque alius fuerit suspicatus, cum præter Naturæ consuetudinem non eueniat, vt ante magnorum morborum insultus per nonnullos dies præcedat quædam totius corporis ignauia, ac membrorum lassitudo juxtà sententiam *Hippoc. lib.* 2. *Aphor.* 5. vbi spontaneas lassitudines morbos pręnunciare docet ex eo quod, quæcunque lassitudo sit, & ex quacunq; lassitudinis specie, ex tribus speciebus *à Gal. in comm. ejus Aphor.* assignatis, semper præsupponitur aut copia vitiosorum humorum, aut plenitudo, aut vtrumque non mirum ergo est, si imminentibus morbis, ac præcipuè magnis, præcedant hujusmodi lassitudines, ac totius corporis torpores, & grauitates, membrorumque hebetudo, & ignauia, ac quoddam vitæ tædium, ac tristitia, persentiente natura superabundantiam humorum se grauantium, indeque sibi malum pertimescente, ex quibus facile est, vt simul quoque genitalium ignauia, & alienatio à venereis, & impotentia ad ea sequatur, ex corporis enim alacritate venerei stimuli exoriuntur, & ipsa corporis valetūdine animalia excitentur ad coitum *Aristot. lib.* 8. *de Histor. Anim. cap.* 18. aliàs ab ejus vsu alienissima.

6

7

8

Cæterum in casu infirmitatis, ex qua dicitur sublatus fuisse Stichus, nihil est, quod persuadere possit adfuisse veneficium, ac supernaturalem, seu Dæmoniacam caussam, quippè cum, vt ipsemet Stichus fatetur Testis examinatus Atrophiæ, & corporis consumptiones hujusmodi, facilè ad naturales caussas referantur, cum in dies plures ægrotos offendamus hujusmodi Atrophijs, & marasmis absumptos, in quibus, ne per imaginationem quidem supernaturalem, vel Demoniacam aliquam caussam quicquam operatam esse suspicari licet. Non debemus ergo plus tribuere publicæ voci, & famæ quod hujusmodi morbi essent ex veneficio, quàm tribuamus naturæ ipsi, ex cujus vi tales morbi facile excitantur; non existentibus ergò aliis indiciis, publica vox, & fama, quæ aliquando ab ignarissimo ac maximè credulo vulgo originem habet, nihil operari debet, & frustra videmur alias caussas inquirere, vbi naturalium caussarum efficientia est manifesta. Neque vlterius vllam admirationem afferre debent quædam aliæ infirmitates per eandem ciuitatem vagantes ob id, quod tam multis, tamque variis, tamque inter se contrariis accidentibus ac maximè insuetis fuerint conspicuæ; nam si ad quotidianas obseruationes nosmetipsos conuertamus, & mulieres hystericis passionibus exagitatas contemplabimur, nihil eorum, quæ Donatæ, aliisque fæminis euenerunt, tam mirabile accidisse dicemus, quam multò mirabiliora in aliis quotidie naturaliter accidere non obseruemus. An non ob eam caussam plurimas earum, vt alias dixi, à Dæmonibus obsessas existimamus, & tandem tamen naturalibus remediis eas

9

curatas conspicimus, quòd in illis naturalis tantùm caussa suam vim exerceret? Geminas ego sorores noui pro Dæmoniacis habitas, & à Relligiosis pluries exorcismis incassum expiatas, à Cynthio Clemente Pauli V. P. M. olim Medico exquisita, ac repetita corporum expurgatione, ac vesicantibus infernis partibus adhibitis perfectè sanatas. Non ità ergò nos moueat symptomatum insuetorum frequentia, vt supernaturalibus caussis tribuamus, quod à naturalibus originem habet.

Idemq; quod de superioribus infirmis dictum est, de alijs nonnullis, vt de Publio, firmari potest; quià febris, ex qua ille ægrotauit, associata erat cum aliqua mala, & insigni Hipochondriorum affectione, cum inæquali partium intemperie, & contrarijs, ac inter se pugnantibus distemperantijs, vt in similibus affectibus vsuvenit, ex quibus non modò enarrata symptomata, quæ Publium, aliosq; molestarunt, sed multo plura, & multo admirabiliora, pullulare solent, vt signanter Recentiores omnes, qui de simili argumento scripserunt testificantur, intes quos videndus *Daniel. Sennert. Pract. 1. part. 5. sect. 1. cap. 4.* & si libet percurre quæ nos ipsi attulimus *lib. 1. de morb. Hipochondr. cap. 6. per totum.* Quorum symptomatum admiratio tantoperè ex creuit, vt nonnulli Medici ea ad supernaturales, ac Dæmoniacas caussas referant, nescientes sibi persuadere tam mirabiles effectus ab alia caussa quam à Demoniaca malitia, & virtute produci posse, vt fortè in casu nostro euenit; & tamen omnes, ac singuli huiusmodi effectus quantumuis rari, & admirandi ad suas naturales caussas referuntur, & illis respondere compeniuntur. Deniquè ad omne peius nunquam de certo affirmari potest, morbum aliquem esse potiùs Dæmoniacum, quàm naturalem, quià tam naturalis, quàm Dæmoniacus, morbus ab ijsdem caussis, & ab ijsdem prorsùs humoribus excitantur, ac consequenter eosdem omninò effectus ambo producent, & ijsdem prorsùs signis conspicui essent. Quod autem tam Dæmoniacus, quàm naturalis morbus ab ijsdem caussis dependeant patet. quià tam Demoniacus, quam naturalis morbus melancholicus in melancholico humore fundatur, vt DD. Omnes vnanimiter fatentur, *valles. de Saer. Philosoph. cap. 15. & 18. Codronch. de morb. venef. lib. 2. cap. 8. Martin. Delrius. lib. 2. Disquisit. Magicar. quæst. 29. sect. 3.* & alij, qui omnes in hoc conueniunt, quod Dæmon melancholicos, prauos, ac tetros humores agitando (ijs enim ille gàudet, & delectatur) morbos Dæmoniacos excitat, quod similiter à natura fit, vndè ex ijsdem humoribus siue à Dæmone, siue à natura exagitatis ijdem omnino effectus prodibunt, vndè & eadem prorsùs signa vterque morbus habebit, nec vnquam certò firmari poterit, morbum esse potius Dæmoniacum, quam naturalem.

Verum enim verò licet supradicta omnia non omninò præter rationem adducantur, pro veritate tamen determinandum videtur, omnes, ac singulos ægrotantes, de quibus dubitari contigit, an ex naturali, vel supernaturali caussa ægrotauerint, ex maleficio, & Diabolica læsione ægrotasse, ac perijsse. Nam primò quoad difficultatem cognoscendi, ac distinguendi Dæmoniacos morbos à naturalibus, non tantam esse censendum, quin ex multis simul iunctis cognosci, ac distingui inter se non possint. Et licet verum sit, quod signa morborum Dæmoniacorum communia sint etiam cum signis morborũ naturalium, vt DD. fatentur, *Andr. Cæsalpin. in Dæmon. inuest. Pesip. cap. 22. Codronch. de morb. Venef lib 3. cap. 13.* tamen id veritatem habet si ea signa diuisim, & vnumquodq; per se, non autem si copulatiuè, ac simul omnia accipiantur; ac præterea in morbis naturalibus signa adsunt à caussis dependentia, quæ licet contrariæ, inter se, sunt compatibiles, ac in morbis Dæmoniacis signa hæc caussas ostendunt inter se non compatibiles; exempli gratia signa in morbo naturali ostendentia caloris, & frigiditatis pariter effectus, dependent ab humoribus partim calidis, partim frigidis, qui licet contrarij, se tamen in humano corpore compatiuntur, sed signa in morbo Dæmoniaco ostendentia casum, & debilitatem pariter, & vigorem, ac virtutem ipsius naturæ dependent à caussis incompatibilibus, cum nequaquam se se compatiantur extrema debilitas, & extremus vigor, ac robur, quod euenit in morbis Dæmoniacis, in quibus aliquando de momento ad momentum ægri in extremo debilitatis sunt, & morti proximi, ac dicto citiùs vigorem summum ostendunt, reuiuiscentes, ac si nunquam quid mali persensissent.

Prætereà mala tolerantia remediorum, ita vt Aegri neq; calida, neq; rationabiliter, aut aliàs administrata admittere possint, commune signum est tum naturali, tum Dæmoniaco morbo; sed vbi huic malæ tolerantiæ, associetur ignorantia caussarum, & ipsi experti summi Medici suo rationabili discursu eas reperire non valent, tunc quidem hæc duo signa copulatiuè accepta non dubia semita nos ad Dæmoaniacorum morborum cognitionem perducent, exemplificare licet hæc relictis alijs ægrotantibus hic propositis, in Titio, qui nulla infirmitate, ac nulla procatharctica caussa prægressa, genitalium repentina ignauia, ac inexcitabili torpere correptus est, ad quem secuta est febris, ex qua perijt. Nam & ignauia genitalium ex se, & febris ex se potuerunt referri ad suas naturales caussas, sed hæc simul iuncta, morbus scilicet ex summa frigiditate vna ex parte, aliàq; ex parte morbus ex summa caliditate ad priorem consequens non possunt ad naturales caussas referri, quomodò enim naturaliter ad frigidissimum morbum potest succedere morbus calidissimus, aut si ex accidenti id fiat, quomodò morbus calidissimus non erit remedium morbi frigidissimi? An non hoc semper in rerum natura euenit, vt febris sit remedium præcedentis morbi, si quidem ille frigidus fuerit; iam hoc ab Hippocrate canonizatum *in lib. 2. Aphor. 26. & ab omnibus commentatoribus ibi.* Exemplo febris conuulsioni superuenientis. Nam vt *Hollerius ibi in Schol.* dicebat, calor quicunq; etiam præter naturam curat morbos frigidos. Ergò omninò extrà naturæ opera fuit insultus frigidissimi morbi, nempè ignauiæ repentinæ genitalium in Titio, & superuenientia febris remanente priore morbo in suo vigore, nec quisquam vel Doctissimus Philosophus nouerit hæc ad naturæ actionem referre, vndè coactus ad Dæmoniacam, & super naturalem caussam ea attribuet. Quod, vt multò magis confirmetur, considerandum, ignauiam illam genitalium aut ab intemperie originem duxisse aut ab obstructione; si ab intemperie hæc vel erat simplex, vel cum materia, at neutra induci potest in instanti naturaliter, immò requiritur conueniens aliquod temporis spatium ad hoc, vt introducatur, quod Dæmon ità breue reddere potest; vt appareat operari in instanti, veluti factum est in casu nostro. Si autem hæc ignauia orta est ab obstructione, necesse erat simul & semel contiguarum partium sym-

ptomata apparere, immò cum aliquæ earum partium deseruiant simul ad eiaculandum semen, & ad meiendum, oportebat vtriusq; actionis lesionẽ apparere, & in summa naturaliter non potuit derepente ea ignauia emergere ex obstructione, ergò ex aliqua caussa supernaturali; nempè ex Dæmoniaca malitia.

16 Præterea nihil est, quod ad cognitionem morbi super naturalis, & Dæmoniaci certò certiùs perducere possit, quàm ipsius morbi mos, aut modus affligendi, in quo tam conspicuum illic se reddit, vt bene Dæmonis malitiam pro sua origine cognoscat, & ab oculatis, & prudentibus Medicis cognosci se patiatur. Nam incipientem, ac vix incipientem morbum in summo vigore persistere aliquandò obseruamus; absq; vllis ne minimis quidem concoctionis signis, subitaneas, ac perfectissimas crises, subitaneas quoq; & completas morbi remissiones absq; vlla insigni euacuatione, terribilium accidentium omnimodam, & irrationalem cessationem sola cubiculi, sola lecti, sola indumentorum mutatione; repentinam corporis maciem, & extenuationem, & præproperam genitalium flaccescentiam absq; ratione, summas virium iacturas, earumdemq; de momento ad momentum completum recuperationem; vitæ, & mortis vno eodemq; tempore ac vicissitudine quadam spem ac desperationem, & alia huiusmodi, 17 quæ quidem in via naturæ eo modo contingere non possunt, in qua nunquam fit transitus subitaneus de vno extremo ad aliud, vt à summa debilitate ad virium validitatem, & sic de cæteris verum etiam si in morbis consimilia obseruemus, vt summum æstum ac summum rigorem, simul, & semel inuadentes, summam virium deiectionem, ac quasi subitaneam earumdem refectionem, vigilias aliquandò insuperabiles, ac non multo post somnos inexcitabiles, & alia ad hunc modum, semper tamen hæc habent suas caussas patentes, ad quas referantur, nempè materias etherogeneas, vapores, & flatus diuersæ, ac contrariæ naturæ, humores item sibi contrarios, & effectarum partium diuersitatem, cum enim illæ materiæ, vel flatus etherogenei à diuersis partibus eleuati diuersas partes molestabunt, effectus producent, ob contrarietatem eorum admirandos, sequi naturæ consuetum operandi modum accedere violentur. Quantoperè distent effectus à bi-18 le, calidisq; & exustis humoribus caussati ab effectibus productis ab Atrabile, vel Pituita, norunt omnes, & tamen licet tam contrarij sint hi ab illis, apparent aliquandò simul, cum simul moti fuerint humores vnde dependentiam habent, at vero hi ipsi humores vbi à natura vinci, ac expelli debent, id nunquam nisi in tempore, & præcedente concoctione fit, vt in crisibus, quod fallit in Dæmoniacis morbis, in quibus Dæmon eos humores ad libitum agitat impellit, vincit, regit, exuperat, & à corpore expellit.

Cùm ergò in enarratione historiæ prædictorum Aegrotantium hæc, & his plura obseruata sint ab auctoribus in Dæmoniacis morbis adnotata, iurè firmandum est, eos ex Dæmoniaca malitia ægrotasse, ac perijsse. Et ad ea, quæ in contrarium adducuntur, respondetur primò, quod verum est, quosdam morborum insultus, ac progressus succedere posse, vt successerunt in Sempronia, in Titio, in Sticho, & alijs, an tamen concomitari ijsdem conditionibus, quibus dotati fuerunt morbi, exquibus infirmi, de quibus agitur, ægrotarunt, & perierunt, vt iam ex superioribus patet. Et ad id, quod additur non posse distingui per certa signa morbum Dæmoniacum à naturali ex eo, quod vterque dependent ab ijsdem humoribus, agitatis à Dæmone, licet tam hi, quàm illi sint vnius, eiusdemq; naturæ, vt patet ex ijs, quę in superioribus adduximus.

Reuerendissimo Patri Abbati, D. FERDINANDO VGHELLIO MONACHO CISTERCIENSI, *Trium fontium Abbati Dignißimo.*

PAVLVS ZACCHIAS MEDICVS F.

Licet labores, quos in Italia Sacra insumpsisti, totum orbem admirabundum reddiderint, ac tuorum meritorum testem non mendacem fecerint, optabam tamen ipse pro ea, quâ te prosequor beneuolentia, ac reuerentia aliquod eius rei testimonium ex me prodire, vt vniuersa doctorum hominum Respublica quanti te, ac tua merita faciam agnosceret. Nihil mihi moliri hactenùs licuit; vna tantùm se se mihi obtulit ex hisce quæstionibus meis occasiuncula, quæ eas tuo nomine exornare mihi persuasit, vt facio. Tu æquè boniq; id consulas, ac me a ma. Vale.

CONSILIVM L.

ARGVMENTVM.

Puella rustica muta, ac surda à natiuitate à proprio parente compressa est, eoq; in institiæ manus veniente, ad vltimum supplicium damnatus est. Quærebatur an eidem supplicio esset filia quoq; damnanda, an potiùs ob naturalem intellectus imbecillitatem esset excusanda. Ea Historiam communicauit mihi D. Angelus Colius Senensis Medicus Doctissimus, qui ad iustitiæ mandatum pro veritate non nulla scriptis consignauit in nos etiam eius viri contemplatione hæc, quæ sequuntur exarauimus.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi à natiuitate apti vt plurimum sunt ad apprehendenda plura, quæ cæteri hominum apprehendunt, licet imperfectiùs, ac tardiùs.*

2 *Muti, & surdi à natiuitate magis proficiunt in quauis disciplina nutibus, per diem quàm bruta ex auditu per totam vitam.*

3 *Muti, & surdi à natiuitate assequuntur multa, quæ Bruta aßequi non possunt.*

4 *Muti, & surdi à natiuitate an puniri in delictis debeant, nec ne.*

5 *Muti, & surdi à natiuitate à matrimonio non arcentur.*

6 *Muti, & surdi possunt tanquam impuberes apprehendere vim, & finem Sacramenti ipsius matrimonij.*

7 *Muti, & surdi non magis excusari debent in delictis, quàm excusari deberent aduenæ, vbi in extera regione commorantes, neq; sermonem intelligentes, delinquerent. Vide num.* 15.

8 *Muti, & Surdi omnes cum pueris, & amentibus pari passu apud ll. incedunt.*

9 *Muti, & Surdi non majorem intelligentiam habere videntur, quam habeant ipsa Bruta.*

10 *Per loquelam, & scientiam Homo à Brutis distinguitur.*

11 *In pejori conditione sunt Muti, & Surdi à natiuitate, quam cæci à natiuitate.*

12 *Bruta ex electione, & ex virtute non operantur, & in eis virtus, & vitium non habet locum, sic etiam in Mutis, & Surdis.*

13 *Bruta nonnulla parentibus non miscentur, & conjugalem fidem assequuntur. Vide num. seq.*

16 *Muti & Surdi differunt inter se majori, aut minori intellectus perfectione. Vide num.* 17. 18. *&* 19. *&* 20.

21 *Quinam Muti, & Surdi puniri possint, in delictis, & in quibusnam delictis, dummodo omnino leuia non sint.*

NOn existimandum videtur, quod, etiamsi Muti, & Surdi à natiuitate non habeant integrum, ac perfectum intellectus vsum, sint Brutis comparandi, vt aliqui voluerunt, quia ex natura intel- 1 lectus humani, quo & ipsi dotantur, ad aliqua sunt sufficientes, ad quæ homines tantum sunt sufficientes, non vero Bruta; immo cum tales Muti, & Surdi inter se distinguantur pro majori, aut minori intellectus perfectione, fit interdum, vt aliqui eorum tantopere in omnibus proficiant, vt non secus ac cæteri homines, qui nullo vitio laborant, omnia assequantur, ac perfectissimè disciplinentur, apprehendendo quæcunque à cæteris appræhendi possunt. Quinam autem eorum, minus qui magis in ea re notandi veniant, in discursus calce patefaciam. Vniuersaliter autē pro nunc loquendo, videtur, quod omnes hujusmodi Muti, & Surdi appræhendant exempli gratia turpitudinem actus venerei, & Patris reuerentiam, vnde his duobus terminis conjunctis facile erit formare discursum, quod res turpissima sit, & debito supplicio expianda, cum proprio Patre rem veneream habere: Nec quicquam obstat ad hoc auditus priuatio, quia præterquam quod vtrumque à natura nobis insinuatur, videmus etiam ipsa Bruta hæc appræhendere, vt inferius patebit. Adde quod per nutus, & consuetudinem ob eandem intellectus humani capacitatem adimpletur facile auditus carentia, quod facile patet, 2 quia magis eruditur Mutus, & Surdus à natiuitate nutibus in quauis disciplina per diem, quam Brutum per annum, non obstante quod Brutum Domini vocem audiat; non ergo ex auditu, sed ex sufficientia intellectus humani, quo vt dixi, prædicti Muti, & Surdi non carent, erudiuntur, & appræhendunt quæcunque pene alij sani homines auditu, & sermone dotati appræhendere apti sunt; quod etiam, vt magis pateat, ad Mutos illos, & Surdos te conuerte, qui ex Industria cujusdam Monachi illos erudientis, loquelam humanam didicebant, vt alias ex Vallesio retuli; ex quo illud facile deducitur, non impedire auditus priuationem intellectus discursum, vnde Muti, & Surdi à natiuitate habebunt integrum rationis vsum, vt cæteri homines, & appræhendent facillimè quæ vitanda, quæ sequenda sint, quæ item, pæna & vituperatione, quæ præmio, & laude digna existant, quamobrem & pænæ, & meriti erunt absque dubio capaces.

His adde, quod etiam si concedamus, mutos, & surdos à natiuitate non habere, vt cæteros homines integrum Rationis vsum, tamen negari nullo modo potest, ipsos multo perfectiorem habere, quam Bruta, non tantum inquam circa ea, quæ externis sensibus objiciuntur, & circa quæ postmodum existimatiua suo modo speculatur, sed circa ea quoque, quæ ex speciebus insensibilibus eliciuntur, & ex quibus in homine formatur discursus, quæ Bruta assequi non possunt. Cum ergo Bruta assequantur 3 Parentum reuerentiam in plerisque, & in hoc peculiariter, nempe in actu venereo, vt probabimus, & vlterius in hoc ipso actu assequantur nonnulla fidem conjugalem, quanto magis hæc omnia assequentur muti, & surdi à natiuitate qui intellectu humano dotantur, & possunt ex speciebus sensibilibus insensibiles elicere, & indè conceptus in mente efformare, & ex conceptibus discursus? at ex his sequitur, optimè illos cognoscere vitium esse fugiendum, virtutem esse sequendam, cum optime possunt distinguere inter actus virtutis, & eos qui sunt contra virtutem, vnde facilè sciunt exempli gratia distinguere inter hoc, quod est parentes venerari, & eos injuria afficere, vnde primum tanquam actum virtutis sequuntur, à secundò tanquam ab actu contra virtutem abhorrent, & sic videntur præmiis & pœnæ capaces esse; neque absque ratione determinatum videmus à Iurisconsultis, surdos, & 4 mutos à natiuitate vbi delinquant (si intellectus sani existant, quatenus eorum conditio patitur) puniri debere, maximè si adsint testes de visu, & ipsi nutibus delicta confiteantur *ex Bald. & aliis pluribus Farinac. in Pract. crimin. quæst.* 98. *num.* 160. *& seqq.*

Præterea si muti, & surdi ad plura existimantur habiles à ll. ad quæ intellectus perfectio requiritur, vt ad testamentum condendum *l. Discretis C. qui Testam. fac. poss.* & ad contrahendum *l. Item quia ff. de Pactis. vbi Gloss.* & quod fortè magis est, ad matrimonij sacramentum secundùm communiorem 5 opinionem, de qua præcipuè *Brunell. de sponsal. & matrim. concl.* 14. *num.* 5. *& ad quam adducitur l. mutus ff. de Iur. dot. &c. cum apud desponsf. per Farinac. vbi* 5. *num. eod. cui etiam opinioni adhæret Sanchez de Matrim. lib.* 1. *quæst.* 8. *num.* 12. non dicendum, illos à perfectione intellectus humani omninò deficere alias hæc à ll. illis non permitterentur præcipue autem non viderentur admittendi ad contrahendum matrimonium, quia in hoc actu necesse est, illos assequi vim, & finem ejus sacramenti; aliter incassum contraherent. *Sanchez vbi proxime num. eod.* sed ad hanc vim, & ad hunc finem assequendum requiritur aliqua intellectus perfectio ergo non destituuntur hac intellectus qualicunque perfectione

ctione, sed multò minori perfectione opus est ad assequendam grauitatem, & turpitudinem hujus delicti, nempe conjunctionis carnalis cum proprio patre, quæ quidem vel ipsa natura dictante est detestabilis, ergo puella, de qua agitur sufficiens erat ad cognoscendum hujus delicti enormitatem, cumque ab eo hoc non obstante, non abstinuerit, non secus ac ipse Pater ejusdem delicti omnino rea censenda, & merita pæna mulctanda.

Adde his, quod, cum idcirco ad matrimonium admittantur muti, & surdi à natiuitate, quam non multo, aut difficili discursu opus est ad appræhendendam vim, & finem hujus sacramenti, quod patet, quia etiam impuberes, quorum intellectui comparatur intellectus eorum dummodo sint doli capaces, ad matrimonium admittuntur, cumque major, ac magis perfectus discursus requiratur in matrimonij fine appræhendendo, quam in appræhendendo enormitatem coitus cum proprio parente, quam, vt toties inculcauimus etiam Bruta appræhendunt, veluti apertius demonstrabimus, certum est, puellam hanc mutam, & surdam à natiuitate sufficientem fuisse ad cognoscendam ejus delicti prauitatem, qua non obstante, volens in delictum lapsa videtur, & digna pæna idcircò videtur punienda illud certè controuerti non potest similes puellas mutas, & surdas à natiuitate, verecundas esse, & à virorum licentioso congressu, & allocutione per nutus tanquam à re turpi abstinere, quod certè non eo modo succederet, nisi cognoscerent honestatis pretium, quod minuitur ex debito commercio cum viris, quanto magis ergo cognoscere illas dicendum turpitudinem conjunctionis carnalis, & præcipue cum proprio parente?

6

Denique si ob auditus defectum excusanda sunt delicta muti, & surdi à natiuitate, eodem modo viderentur excusandi Aduenæ ad aliquam regionem se conferentes, ejusque regionis loquelam non intelligentes, at hi nullo modo excusarentur, ac maximè in atrocioribus, ergo neque muti, & surdi ex eo quod loquelam humanam non possint appræhendere, vbi delinquant, & præcipue in grauioribus vt in casu nostro vllo modo excusandi; nam non secus ac ipsi Aduenæ, vbi Regionis sermonem non intelligunt, nutibus edoceri possunt quæ facere, quæ omittere debeant, & sic omissionis, & commissionis pænas reportare iure debent. Neque obstat, quod muti, & surdi à natiuitate apud ll. (*vt dixi alias lib. 2. Tit. 1. quæst. 8. num. 20. ex pluribus ibi citatis*,) pari passu incedant cum pueris, amentibus, & furiosis, & idcirco non possint appræhendere delictorum grauitatem, vnde non videntur doli capaces, nec consequenter pænæ, quia ll. cum tales æquiparant pueris, & furiosis intelligunt quoad fauorabilia in ciuilibus non autem quoad delicta, ob quæ non debeant puniri præsertim ij, qui magis discursu vigent, & cujuscunque doli capaces videntur; vbi enim interuenit dolus, ibi etiam associatur culpa, quæ sociam pænam habet, quia propter culpam injungitur pæna *D. Thom. 2. 2. quæst.* 108. *art.* 4. Objici tamen potest vlterius quod non solum pueris, & Amentibus æquiparandi videntur Muti, & Surdi à natiuitate, sed firmandum, non habere eos majorem intelligendi aptitudinem, quam habeant ipsa Bruta irrationalia; patet enim duo maximè esse per quam præcipue homo à Brutis distinguitur nempè scientiam, & locutionem, quorum vtroque Muti, & Surdi omnino sunt orbati, quippe qui ob priuationem sensus Auditus neque locutionem, neque scientiam addiscere possunt, nullus enim ob surditatem eos præceptis necessariis imbuere potest, *Nec ratione docere vlla, suadereque surdis, Quid sit opus facto, vt Lucret. diceb. lib. 5. de Rer. nat.* & sic eorum intellectus naturali ruditate remanet impeditus, vnde ineptus fit ad ea apprehendenda quæ propriè intellectus humanus appræhendere solet, & ad quæ appræhendenda insufficientia sunt omnino ipsa Bruta irrationalia; vnde si vt bruta ad hæc sunt insufficientia, vt Bruta videntur existimandi: sed Bruta in delictis non sunt alicujus pænæ capaces, ergo nec hi sunt in delictis puniendi.

7

8

9

10

Quod vero hujusmodi Muti, & Surdi sint insufficientes ad appræhendendam quamcunque scientiam, ac disciplinam, patet ipsa experientia, per quam videmus, eos in multo pejori conditione esse, quam cæcos à natiuitate, quia cæci à natiuitate, si disciplinentur artes nonnullas, ac scientias quasuis apprehendunt; nam plerique nouerunt, & nos ipsi nouimus insignes concionatores, Poëtas, & alios viros in omni scientiarum genere instructos à natiuitate cæcos: Quin etiam Plascem quendam cæcum hic commoratum superiori anno viderunt nonnulli effigiem quoruncunque emulari solo tactu magnitudinem, & figuram inuestigans. De eo mentionem habet vir nulli alteri Doctrina secundus D. *Ioannes Nardius Florentinus in suo Lucretij prepolitißimo commentario lib.* 4. *non admodum longe à prin.* sed hoc in Mutis, & Surdis à natiuitate non esset mirandum, sed quoad scientias nihil tale de Mutis, & Surdis &c. de Mutis & Surdis à natiuitate commemorant.

11

12

Præterea non videntur Muti, & Surdi ex electione posse agere, dum Brutis æquiparantur, quæ ex virtute, & ex electione ab intellectu determinata, & ex libera voluntate in iis, quæ vitia, & virtutes respiciunt, non operantur, & idcircò neque penæ, neque præmij capacia sunt, eodem modo Muti, & Surdi à natiuitate in iis, quæ vitia, & virtutes respiciunt ex virtute, & ex electione operari non existimandi, & sic neque meriti, neque demeriti capaces esse, nec præmij, nec pænæ, quamobrem puella hæc videretur esse absoluenda.

Multò vero magis vrget quod etiam si condonemus, Surdos, & mutos à natiuitate posse appræhendere, & assequi ea omnia, quarum materiæ existunt, & cæteris saltem sensibus, Auditu excepto, compræhenduntur, tamen certum est, Abstractorum nullam posse formare in se ipsis speciem, per quam ea intelligant; quia cum ad Intelligentiam requirantur propriæ rerum species, vel saltem species quædam alienarum rerum, ex quibus fiat intellectio, abstractorum autem nulla sit species, quæ possit ab illis, vt à cæteris hominibus concipi, qui per similitudines quasdam aliarum specierum etiam abstracta apprehændunt, certum est, Surdos, & Mutos à natiuitate non posse vllo modo abstracta concipere, cum non possint vt cæteri homines instrui per disciplinam ad concipiendum species illas similitudinarias, per quas abstracta intelliguntur, at comprehendere Patris Reuerentiam, & turpitudinem actus venerei poterit forte Mutus, & Surdus à natiuitate, non poterit tamen hæc duo simul conjuncta appræhendere, nempe turpitudinem Actus venerei cum Patre proprio esse damnandam, ac maxime fugiendam, quia ad hoc intelligendum requiritur appræ-

hensio abstractorum, quorum illi nullam concipere possunt speciem, ex qua formare possint conceptus, atque inde discurrere, & veras conclusiones elicere, cum ergo hi Muti & Surdi non possint per species prædictas ratiocinio vti, dicendum, eos ob eam intellectus imperfectionem non esse in delictis pœnæ alicujus capaces, cum in illis non adsit Dolus, quo absente, culpa omnis etiam abest, vt alias dictum est.

13 His tamen non obstantibus pro contraria sententia maximopere vrgebat, quod toties de Brutis inculcauimus, nempe eorum aliqua, quæ magis existimatiua pollent, & ad humani ingenij capacitatem per eam nonnihil accedunt, cognoscere Patrum Reuerentiam, & actus venerei turpitudinem, & idcirco parentibus non miscentur; quin vlterius eorum aliqua castitatem seruant, & conjugalem fidem agnoscunt, ab eaque nullo tempore recedunt, & quamuis concedi possit, hæc, & similia ab illis fieri ex instinctu Naturæ, tamen in ipsis Mutis, & Surdis idem debere succedere ad omne peius ex instinctu naturæ esset dicendum, sed per naturæ instinctum possunt cognoscere delicti ejus turpitudinem, vt faciunt Bruta, ob quam ab eo abstinent, ergo videntur omnino in his delictis puniendi.

Quod vero Bruta, vt toties dictum est, hæc, quæ diximus, assequantur, patet expressè ex naturalibus historicis; nam equum cum parentibus non misceri apud ipsos compertum est, vndè vt narratur *ab Aelian. lib. 4. de hist. anim. cap. 7.* cùm aliquandò admissarius equum cum matre per fraudem coniungi coegisset, re cognita, vterq; se se præcipites agentes, sibi mortem consciuerunt. Quin & camelus eadem versùs Parentes reuerentia vtitur, neq; enim matrem superuenit; quamobrem apud eundem *Aelianum lib. 3. eiusd. cap. 47.* Camelus eodem modo fraudulenter ad matrem ineundam impulsus, vbi idem cognouit, Camelarium interfecit. De castitate, & coniugali fide Turturum, & Columbarum, quam suis coniugibus seruant patet ex *Arist. lib. nono de Hist. Anim. cap. 1. & eod. Aelian. lib. 3. eiusd. cap. 44.* & de eadem castitate in Alcione obseruata, mentio habetur *à Plutar. in lib. de indust. Animal.* & de Elephantorum castitate *Aelian. lib. 8. de Animal. cap. 17. & post alios Matthiol. in lib. 2. Dioscorid. de Mat. Med. cap. 50.* Quin etiam nonnulla Brutorum cognoscere apertissimè actus venerei turpitudinem testatur ipsorum verecundia, cùm palam nunquam coeant, sed in loca secretiora secedant, vt cuiuscunq; animalis conspectum fugiant; ita de Elephanto *Arist. lib. 5. de Histor. Anim. cap. 2. & Aelian. vbi proximè*, & de Camelis *idem Arist. ibid.* qui non patiuntur quemquam ipsis coeuntibus præsentem adstare, nisi Pastorem, quem tamen etiam secedere, cum coituri sunt dicit *Aelian. lib. 6. de Animal. cap. 60.* Quæ quidem, si vera sunt, quemadmodum & plura alia huius generis, quæ apud suprà citatos, & alios auctores requirere quiuis potest, iam non ambigendum, surdos, & mutos, à natiuitate facilè posse actus virtutis, ac præcipuè eos, qui ad res venereas, & alias naturales actiones pertinent tanquam bonum, & honestum quid apprehendere, & sequi, actus vero contrarios tanquam quid malum, & inhonestum, ac pœna dignum fugere; vndè in casu nostro concludendum videtur, puellam hanc, cùm potuerit assequi per sufficientem discursum, quod rem veneream cum proprio Patre exercere, res esset enormissima ac summopere mala, ac multa pœna digna, & tamen non abstinuerit, esse seuerissimè non secùs ac fuerit ipse Pater, mulctandam.

Sed neque hæc videbantur ità afficere, vt ad pœnam esset ob hæc transeundum, quia videntur omnia obiecta conuenientem responsionem admittere, & quoad ea, quæ vltimo loco de Brutis dicebantur. Nempè quod nonnulla eorum sufficiunt ad cognoscendam turpitudinē coniunctionis carnalis cum proprijs Parentibus, & quòd alia nouerint fidem coniugalem seruare, eamq; nullo in tempore violare, re- 14 spondetur, hæc non satis comperta esse, & quotidiana experientia falsitatis redargui; neq; etiam si omnem veritatem haberent, quicquam afficere. Quod. n. non satis comperta sint patet, quia ipsi ijdemmet naturalium rerum scriptores hæc informarunt, vndè licet Aëlianus narret equos cum parentibus non misceri, tamen ex *Arist. lib. 6. de Hist. Anim. cap. 22.* cui suffragatur experientia, patet illos Matres, & filias comprimere; idemq; etiam de Camelis, alijsq; Brutis, si quæ sunt, de quibus similia iactentur, videtur asseuerandum. Similiter etiam de Turturum, Columbarum, & Halequorum castitate, & coniugali fide respondendum, atque esse quidem hæc dixerim speciosum quoddā scriptorū naturalium commentum, neq; vnicum, nam plura similia effingunt. Quantoperè, obsecro, celebrata est Apum mundities, & castitatis virtus, de qua aliàs *lib. 4. tit. 2. quæst. 3.* abundè locutus sum; nam, vt ibi dixi, Plutarchus non semel, & alij de ea peculiarem mentionem habuerunt, quin etiam *Virgil. lib. 4. Georg.* eam celebrauit antè quòs etiam *Aristot. lib. 3. de Gener. Anim. cap. 10.* de ea verba fecit, eaque de re *Pallad. lib. 3. de re Rust. cap. 15.* Apum custodem castum, & purum requirit. Hoc tamen in dubium reuocat *Columell. de re Rust. lib. 9. cap. 2.* immo *Scalig. in Cardan. exerc. 195. & post. ipsum & ex ipso &c. Licet. de Spont. viu. ort. lib. 4. cap. 57.* omninò hanc castitatē ab Apibus ablegāt, tādemq; Recentiores minus creduli hæc miracula, vt plurimum; non admittunt.

Sed concèdamus, & pro vero admittamus quæcunque de supradictis Auctores afferunt, certum est, ea animalia non operari ex aliqua præexistenti cognitione, ac propter virtutem, sed solo instinctu naturæ; at maximoperè differt operari ex virtute & ex instinctu naturæ quia operari ex virtute non potest vllum animal nisi cognoscat finem, ad quem suam operationem dirigit, propter quem operatur, contra vero ex instinctu naturæ operari, fit absq; vlla finis cognitione, neque adest in hac operatione operantis libertas, vt in opere virtutis, & idcircò neque meritum, neque pœnam ex tali operatione pro naturæ instinctu facta animal reportare debet, neq; ex ea, quæ contra naturæ instinctum fit, nam si nulla cognitio finis reperitur in operatione facta secundùm naturæ instinctum, nulla quoq; reperiri potest in operatione, quę fit contrà naturę instinctum. Ad id 15 tandem, quod de aduenis dicebatur regionis sermonem non intelligentibus, dicendum est, non esse parem rationem, immò maximè disparem, cùm aduenæ intellectus perfectionem sortiantur, & possint vel ipsis nutibus, & consuetudine statim ità instrui, vt facilè appræhendant quæ facere, quæ omittere in ea regione conueniat, & præcipuè quæ inter cætera sunt magis animaduertenda, vt delicta magis enormia; non sic autem euenit de Mutis, & Surdis, in quibus non solum ádest impedimentum Auditus, ex quo loquelam intelligere, aut addiscere possint, sed adest insuper intellectus imperfectio, ob quam

ob quam à recto discursu deficiunt, & sic non possunt ex virtute, neq; contrà virtutem operari, cùm non satis cognoscant finem suarum operationum.

Verum enim verò pro veritate videtur dicendum, debuisse in casu nostro constare de sufficientia intellectus ipsius Puellæ, cùm pateat, Mutos, & Surdos à natiuitate multum differre inter se quoad intellectus perfectionem, eorumq; plures species constitui, pro maiori, aut minori intellectus perfectione, & quià omnis culpa imperfectionis ipsorum est penes ipsa instrumenta & quadrupliciter possunt hæc instrumenta oblæsa existere, quatuor species iure huiusmodi hominum constitui debent. In prima ergò specie reponemus illos, in quibus intellectus instrumentum, cerebrum nimirum, insigniter, & secundum principales partes., mancum, & oblæsum est fortè etiam secundum neruos acusticos, siuè auditorios (nam & absq; horum læsione posse hominem ob simplicem cerebri secundùm suam substantiam deprauationem mutum permanere ex imbecillitate intellectus, & ineptitudine addiscendi, ego quidem absurdum esse affirmare non existimauerim) atque hos quidem Brutis ipsis comparandos quoad nationis vsum iurè dixerim, eosq; absolutè nullius meriti, aut demeriti capaces esse asseuerandum.

17

18 Secunda species eorum est, qui habent quidem ipsum cerebrum secundùm principales partes benè à natura constitutum, debitaq; proportione, ac perfectione donatum, sed læsionem aliquam sortiti sunt iuxtà principium neruorum Acusticorum, & in ipsismet neruis auditorijs, qui ad ipsum cerebrum deferunt sensibiles species; in his constat apparere quandam intellectus humani ruditatem, undè nonnulla quidem apprehendunt, sed imperfectiùs quàm faciant Pueri Septennes, & ob Auditus impedimentum loqui non addiscunt, nec maiorem vnquam capacitatem habent, quàm ijdem Pueri Septennes cognoscentes si quæ cognoscunt cognitione quadam confusa, ac turbida, & maximè ea quæ respiciunt actus ex virtute, vel contrà virtutem, & vitium, nempe præmium, ac pœnam, honorem, & vituperium, vndè neque in hoc, veluti neq; in pueros septennes potest cadere dolus, & consequenter neq; culpæ, neq; pænæ sunt capaces, nisi forte aliquomodo in atrocissimis.

19 Tertia Mutorum, & Surdorum à natiuitate species sequitur eosque comprehendit, qui non ex vllo vitio instrumenti ipsius intellectus cerebri nimirum loqui non addiscent, sed quia ex vitio, & læsione ductuum, & neruorum Acusticorum, auditu priuantur, & hi quidē supradictis in apprehendendis rebus, quæ illis commostrantur sunt aptiores quin etiam cognitione euidentiori intellectus dotantur, & possunt, licet imbecillius quam qui in quarta specie reponuntur, sed meliùs quam qui prænominati in secunda specie comprehensi, assequi quam plura, quæ neq; Bruta, neq; alij Muti & Surdi prædicti assequi valent; quod tantò magis in illis habet locum quantò longius oblæsio nerui sensorij à cerebri principio recedit; nam quantò propiùs ad illud vitium accedit, tantó magis læsum esse cerebrum vero consentaneum est. Sunt ergò hi absq; dubio doli capaces vndè possunt ex virtute, & ex malitia operari, præmiumq; ac pænam ex operationibus suis aliquatenùs reportare, licet ratio habenda sit etiam in his imperfectionis seu intellectus, quià ob auditus impedimentum plenè erudiri non possunt.

20 Quarta denique species eos Mutos, & Surdos comprehendit, qui nullum in cerebro, neque in neruis auditorijs vitium habent, sed non audiunt ob interpositionem cuiusdam tunicæ crassioris antè membranam, quam timpanum vocant, & ex eo impedimento loquelam non addiscunt. De hac Surdorum specie alias memini ex *Hyeron. Fabric. de org. Audit. part. 1. cap. 4. lib. 2. quæst. Medico leg. tit. 1. quæst. 18. n. 6.* His comparandi sunt, qui in ipsa infantia ex accidenti obsurdescunt, vt ex casu, ex fragore, & rumore ingenti & ex improuiso percepto, vt ex ictu bombardæ & ex morbo etiam graui, quales casus recitat. *Guillelm. Fabritius Hildan. obs. Chirurg. cent. 3. obseruat. 5. 6. & 7.* nam & hi ob contractam surditatem ab infantia loqui non discunt, licet à natura nullum vitium in cerebro, vt in aliis instrumentis habeant; quod euenisse cuidam Puero, qui octennis grauiter ægrotauit, & incuratus conualuit recencet id. Fabrit. cent. 5. obser. 26. Tametsi n. Puer ille loqui tantisper iam didicisset, tamen ob morbi vehementiam, obsurdescens obmutuit etiam in perpetuum, quia loqui discere vlterius non potuit hi autem cùm habeant vt dixi instrumentum intellectus ab omni vitio expeditum nihilò imperfectius quam cæteri omnes homines ratiocinari possent, si per auditum possent erudiri; nam hos ego putauerim potuisse Monachum illum sermonem docere de quo ex Valles. lib de Sacr. Philosoph. cap. 3. mentionem habui loco citato. Cùm ergo hi præ omnibus ad perfectionem intellectus humani accedant, erunt consequenter cuiusuis doli capaces, quemadmodum meriti, & pænæ, quià ex virtute, & ex malitia operari possunt, hi ergo præ omnibus in delictis puniendi non secùs ac perfecti homines in atrocioribus præsertim, nam in alijs aliqua fortè ratio habenda est eorum imperfectionis, quæcunq; tandem illa sit. Itaquè constito de sufficientia ratiocinatricis, aut de eiusdem insufficientia huius puellæ, & de eius malitia, & dolo, facilè iudex arbitrari potest, vtrum vltimo supplicio ob delicti atrocitatem sit damnanna, an contrà eius miseratio sit habenda.

21

Admodum Illustri atque Excellentissimo Viro Domino

HERCVLI RONCONIO.

In Romana Curia Aduocato celeberrimo,

Ac V. Cl.

PAVLVS ZACCHIAS Medicus F.

Quæ tuo impulsu circa sequentem casum in proximo Concilio exaraui, videntur iure merito Tibi deberi, atque vtinam alia quamplura præ tua humanitate mihi communicasses, non diffiterer enim opellas hasce meas multo ornatiores in lucem prodituras; ex tuo enim ingenio non parum splendoris potuisse illis augeri certo certius noui. Quod hactenus non præstitisti si in futurum præstiteris, majorem me in modum tibi deuinxeris, licet jam actissimè obligationum vinculis me tibi deuinctissimum nouerim. Vale.

CONSILIVM LI.

ARGVMENTVM.

Proponitur casus non dissimilis ab eo, qui habetur *in l. Qui duos §. cum in bello ff. de reb. dub.* qui est hujusmodi. Inter quamplures, qui simul sub cujusdam veteris Ædificij ruinis fuerant oppressi, perierant Titius Pater sexagenario major habitus obesioris, ac frigidioris temperamenti, ac Sempronius ejus, filius ætatis triginta annorum habitus gracilioris, & temperamenti calidioris. Dubitabatur quisnam prius fatis cessisset, nam stichus Titij Frater ejus hæreditatem postulabat ex eo, quod Titius Sempronio superuixisset, contra vero Seia mater Sempronij filium Patri superuixisse inculcabat. Inuentum autem fuerat vtrumque cadauer post decem horas ab Ædificij ruina, verum Titij cadauer nullatenus labefactatum cernebatur, vnde constabat illum sola cæmentorum, trabium, ac saxorum pondere fuisse suffocatum. At vero Sempronij cadauer non solum idem passum fuisse videbatur, sed vulnus etiam in occipite acceperat lethale quidem non tamen ex primo capite. Quæsitum ergo est pro eo, quod ad Medicam speculationem spectare potest, quibus indiciis cognosci posset Patrem filio superuixisse, vel filium Patri, cui quæsito sequenti responso satisfeci.

SVMMARIVM.

1 *Materia de pariter defunctis tandundem difficilis, quantum nobilis.*
2 *Lex præsumit semper filium puberem Patri superuixisse, ob præsumptionem majoris roboris.*
3 *Præsumptio desumpta à viribus, omnibus aliis præsumptionibus anteponenda.*
4 *Ob virium robur aliquando homines in morbis diutius viuunt, quam deberent, & è contra.*
5 *Leges semper in his rationem habent roboris, vel imbecillitatis morientium.*
6 *Duæ caussæ ad agendum potiores, & efficatiores sunt, quam vna tantum.*
7 *Duæ conjecturæ multo magis stringunt, quam vna.*
8 *In paritate caussarum præsumi semper debet occubuisse prius imbecilliorem.*
9 *Nullum Animal moritur absque syncope.*
10 *Ratione ætatis in subito insultu caussæ interimentis vnus potest diutius viuere, quam alius, etiam si ambo ab eadem caussa æqualiter patiantur.*
11 *Ratione majoris, vel minoris vigoris vnus eidem caussæ magis, aut minus resistere potest, quàm alius.*
12 *Robur senectuti adjungi non potest.*
13 *Ex Naturæ ordine fit, vt juuenis majoribus viribus dotetur, quam senex.*
14 *Senis sanitas non est absolute sanitas.*
15 *Iuuenes sanos ne vehemens quidem caussa afficit, senes autem vel minima caussa malè accipit.*
16 *Ratione habitus corporis quomodo in paritate caussarum interimentium vnus præsumatur priùs decidere, quam alius.*
17 *Obesi facilius intereunt, quam graciles.*
18 *Ratione temperamenti quomodo vnus præsumatur superuiuere alteri.*
19 *Efficacia violentioris caussæ non permittit debiliorem caussam quicquam efficere.*
20 *Cessante vulneris grauitate cessant de necessitate omnia accidentia ad vulnus graue consequentia.*

Difficilis quidem, sed tantundem nobilis proponitur materia discutienda in hoc casu, vt in similibus testatur. *Peregrin. in. Cons. 99. lib. 6. num.* 11. quæ si apud Iurisconsultos iudicatur difficilis, [1] multo difficilior à me iudicanda, illi enim habent antesignanos quosdam, ipsas, inquam, Leges, quarum vestigia in ea re sequantur, cum ego simili auxilio omnino sim orbatus. Vtcunque tamen sit partim ex rationabili discursu, partim & ipsarum ll. & D.D. auctoritate rem non omni ex parte indeterminatam relinquere confido.

Nisi ergo aliud quid obstaret, & nonnullæ peculiares conditiones in proposito casu concurrerent, satis superque videretur ea res per ipsas ll. decisa *in l. Qui duos §. Cum in bello, & l. si Lucius Titius. ff. de reb. dub.* quibus in locis lex præsumit, filium [2] puberem Patri superuixisse, non aliam, vt deinceps ostendam, ob caussam, nisi ob majorem filij vigorem ætati suæ conuenientem, at Patrem contra ob majorem imbecillitatem præsumit filium morte præuenisse. Vnde cum Titius in nostro casu esset sexagenario major, Sempronius vero esset iuuenis, & in summo vigore virium, credendum est, ac iure præsumendum Sempronium Titio Patri superuixisse: nam hæc præsumptio desumpta à majori, [3] vel minori virium robore est adeo considerabilis, vt aliis, ac quibusuis præsumptionibus validior sit habenda: non modo enim operatur in paritate caussarum, vt in casu nostro, vbi ambo Titius, & Sempronius ex ruina murorum sunt extincti, sed etiam in earundem caussarum imparitate; nam exempli gratia proponantur nobis duo infirmi, quorum primus viribus sit valentibus, firmoque, corpore atque hic febre maligna, ac in primo capite pernecabili detineatur, secundus vero viribus constet imbecillibus, ac corpore debili, atque hic febre continua non maligna, sed lethali, non tamen in primo capite laboret, resistet quidem primus ille multo longiori tempore contra morbum multo majorem, ob majus virium robur, & fortasse ab eo euadet, quam secundus contrà multo minorem, ex cujus etiam vi succumbet ob earundem virium imbecillitatem; & ad hoc optimè facit *Galeni auctoritas in lib. 5. Epidem Ægrot. 2. part.* 11. quam adduxi etiam alias ad hanc ipsam sententiam comprobandam *lib. 5. Quæstion. Medico-Leg. Tit. 2. quæst.* 12. *num.* 18. vbi Galenus in morbis lethalibus nonnullos asserit diu- [4] tius viuere, quam deberent ob virium robur, vnde è contra

è contra nonnullos ob virium imbecillitatem citius interire, quam deberent, est dicendum, ac in summa semper ll. in his casibus rationem maxime habuisse vigoris, aut imbecillitatis morientium testatur etiam *Barthol. in l. quod de pariter. ff. de Reb. dub.* Neque alia ex caussa prudentissimè decisum à Mariano Soccino seniori testatur *Soccinus Iun. apud Menoch. de Præsumpt. lib. 6. Præsumpt. 50. num. 27.* in quodam casu, in quo Pater cum filia tredecim annorum perierat, Patrem superuixisse filiæ, quia, nonobstante quod Pater esset senex, & filia esset pubes, pater erat robustus, filia autem natura imbecillis, & valetudinaria, vnde licet vbi Pater cum filio pubere simul ex eadem caussa decedat, præsumatur à Lege Puberem Patri superuixisse, *vt ex l. Qui duos. §. cum in bello ff. de Reb. dub.* supradixi, tamen contraria militat præsumptio, vbi Pater fuerit, robustus, filius autem licet pubes imbecillis, vt in casu à soccino adducto, quantum enim potuit virium robur in Patre mortem procrastinare, tantundem potuit in filia virium imbecillitas mortem accelerare; quæ omnia cum maxime habeant locum etiam in casu nostro, dicendum videtur, illum priùs decessisse, qui imbecillior erat, ac senem iuuene esse imbecilliorem quis in dubium reuocabit? præsumendum ergo est, Titium Patrem celerius decessisse, & Sempronium filium illius remansisse hæredem, cum Patri superuixerit.

Verumenimverò non deficiebat pro contraria sententia vrgentissima quidem conjectura ex majori, ac euidentiore lesione ex Ædificij ruina, quam præseferebat cadauer Sempronij, cujus non erat particeps Titius. Sempronius enim non modo fuerat à murorum ruina oppressus, sed remanserat etiam in capite lethaliter vulneratus. Consequens autem est, illum, qui majorem, ac grauiorem læsionem ex ruina perpessus fuerit, citius exspirasse; cum duæ caussæ ad agendum æqualiter efficaces, quarum vnaquæque per se eadem efficacia dotetur, multò facilius, ac promptius effectum producere possint, quam vna sola, modo in casu nostro in Sempronio concurrunt duæ caussæ & vnaquæque per se efficax ad illum occidendum, cum & ruina per se, & capitis læthale vulnus per se Sempronium posset occidere; at in Titio vna caussa tantum concurrit nempe ruina; ergo superadditio nouæ caussæ in Sempronio certo commonstrare potest, celerius illum occubuisse, quam Titium, duæ enim conjecturæ quæ locum habent in casu Sempronij, multò magis stringunt, quam vna *Peregrin. lib. 6. Cons. 99. num. 169.* præterquam quod duo de necessitate consequi debuerunt ex vulnere in Sempronio, primò quod accepto vulnere in syncopem, vel Apoplexiam, vel ad minus in cerebri commotionem inciderit, secundò quod ob copiosam sanguinis effusionem ad extremam illico deuenerit debilitatem, & sic ex eodem fundamento nimirum, quod ob virium imbecillitatem in paritate caussarum debeat præsumi prius decessisse vna persona, quam alia, quæ virium robore non destituitur, deducendum iure videtur Sempronium prius decessisse, quam Titium.

Præterea cum pateat, quamplures, qui à similibus infortuniis sunt sublati, præcipue vero à ruina, eò maxime interire, quod respirare prohibeantur, vt probaui *lib. 5. quæst. Medico-Leg. Tit. 2. quæst. vlt. à num. 2. ad plures seqq.* quia respiratione prohibita, necesse est, vitæ fontem illico extingui, certum est, in hoc casu multò plures, & euidentiores caussas concurrere in Sempronio respirationem abscindentes, quam in Titio: nam licet vterque ab ædificij ruina fuerit oppressus, & ab ejusdem violentia respirare prohibitus, tamen Sempronius ex percussione accepta in capite, & ipsius capitis concussionem, ex qua fortè Apoplexiam, & ex vulnere ob copiosam sanguinis effusionem syncopem est passus; ex quarum vtraque caussa respiratio non solum mirum in modum impeditur, sed etiam in totum abscinditur, ab Apoplexia vero imminere summam respirationis difficultatem alias ex Hippocratis, & Galeni aliorumque D. D. auctoritate probaui; sed multo major, ac celerior suffocatio imminet à syncope, quæ idcirco terminus est, & finis ipsius suffocationis, quemadmodum & cujuslibet caussæ interimentis, cum nullum Animal vnquam moriatur absque syncope, vnde idcirco syncope conuertitur cum ipsa morte, est enim mors syncope confirmata, vt alias dixi. Itaque cum Sempronius non à ruina solum, & à murorum oppressione respirare impediretur, sed etiam ab accidentibus ex ipso vulnere prouenientibus, quæ per se etiam absque alia caussa, aut ruina apta erant hominem quam primum iugulare, certè videtur dicendum, Sempronium in morte Patrem præuenisse, cum pater ob minorem violentiam perpessam diutius potuerit viuere vt patet.

Sed his non obstantibus videbatur potius, contrarium esse determinandum, & Primò ratione Ætatis, cujus respectu diutius potuisse resistere caussæ suffocanti Sempronius præsumendus, quam Titius; quatumuis enim violenta caussa hominem adoriatur, qui juuenis adhuc sit, & decenti robore dotetur, semper poterit diutiùs pugnare cum inimica caussa, quam constitutus in ætate prouectiori, ac maxime in secundo senio, vt erat Titius: neque hoc asseritur sine euidenti ratione, quia in juuene corpus laudabilibus humoribus refertum, neque ab vlla præternaturali caussa oppressum reperitur, vnde calor, & spiritus promptior, atque expeditior ad resistendum cuicunque obuianti caussæ inimicæ, contra vero senile corpus multis excrementis, humoribusque superuacaneis refertum, atque aggrauatum, vt experientia constat, & docent Medici, *vt Gal. pluries & maximè lib. 3. Aphorism. 76.* mirum in modum ad pugnandum contra irruentem hostilem caussam reperitur præpeditum, maxime vbi illa vehemens sit, & ex improuiso hominem adoriatur, vt in casu nostro.

Secundò præsumendum est, Sempronium Titio superuixisse ratione majoris vigoris, ac fortitudinis, quæ conditio, tantopere præualet ex parte Sempronij, quantoperè succumbit ex parte Titij: nam ab ipsa ætate juuenili robur, à senili imbecillitas arguitur, cum robur senectuti adjungi non possit *Galen. lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 9.* & idcirco senex dici non potest, qui virium robur habet, *id. Galen. Meth. med. lib. 11. cap. 9.* nam ætates virtutis robore metiendæ, non annorum numero; vnde homo triginta annorum, si vires habeat imbecilles, quales seni conueniunt, senex dicitur, contra homo sexagenarius, aut etiam major viribus robustis, & valentibus, quales juueni conueniunt, adhuc juuenis est dicendus; nam secundùm naturæ ordinem fit, vt juuenis majoribus viribus dotetur, quam senex; vnde stantibus Sempronij viribus integris ætati iuuenili proportionatis, præsumendum est, illum superuixisse Titio Patri jam seni, & viri-

bus non vndequaque constantibus etiam qualibus dotari debet senex absque eo quod aliqua alia conditio accedat, quæ vltra ætatem magis dejicere virtutem possit, vt in casu nostro, in quo præsupponitur Titius fuisse habitus pinguioris, de qua re infra. Interim vero Titius respectu Sempronij non poterat 14 dici sanus, quia si sanitas senis per se non est absolutè sanitas, vt pluries testatum reliquit *Galen. præcipuè autem lib. 5. de loc. aff. cap. 4. & lib. 6. de sanit. tuen. cap. 2.* quanto minus debet dici sanus iuuenis comparatione? contra vero juuenum sanitas perfecta sanitas est, quam idcirco idem Gal. vocari 15 dicit καθ' ἕξιν eorum autem, qui hac sanitate, perfecta nempe fruuntur, ne vehemens caussa corpus alterat, contra vero seni, cujus sanitas non est perfecta, ex ætatis ratione, vel minima caussa maximæ mutationis occasio est: ita ad verbum *Galen. lib. 5. de san. tuen. cap. 4.* cum ergo, sanitatem metiri rectè omnes dicant ex virium robore, & ex actionum ipsarum validitate, senes autem licet omnes actiones exerceant, nullam tamen validam habeant. *Gal. cit. lib. 6. de san. tuen. cap. 2.* certum est, eos minus multo resistere posse violentæ caussæ, quam juuenes, & sic concludendum eam ob caussam potissimè præter alias Titium ante Sempronium filium animam exhalasse.

16 Tertiò ratione habitus ipsius Titij præsumi debet, illum celerius occubuisse, quam Sempronium non modo enim ex naturali constitutione euenit, vt 17 obesi facilius intereant quam graciles juxta *Hippocrat. sententiam. lib. 2. Aphor. 44.* sed etiam ex caussa præternaturali, cum pluribus ex caussis obesa corpora minus resistant violentiæ præternaturalis caussæ, quam gracilia, vel mediocriter habituata; inter quas prima est, quia in obesis calor naturalis à pinguedine obstruitur, vnde imbecillior fit, & minorem actiuitatem sortitur; secunda quia vasa, ac viæ ob eandem pinguedinem luxuriantem redduntur multò angustiores, atque inde fit, vt non possit calor libere permeare. Tertia quia difficilius respirant, & calor minùs omnino euentatur, vnde superueniente noua caussa, quæ respirationem quoquopacto impedire, ac remorari possit, vt in plerisque mortis euentibus, & præcipuè ex ruinis euenit, absque dubio citius strangulantur obesi quam graciles, aut mediocriter habituati ob contrarias omninò caussas violentiæ resistentes.

18 Quartò denique ratione temperamenti præsumi debet, Sempronium filium Titio Parenti superuixisse, ex eodem enim vtriusque habitu manifestissimè conjicitur, Sempronium fuisse temperamento calidò, & sicco, Titium vero temperamento frigido, & humido; quemadmodum autem Sempronij temperamentum feracissimum est caloris, & spirituum, sic è contra Titij temperamentum caloris, spirituumque parum abundans reperitur, at vbi major calor, & major spirituum copia majus etiam virium robur adesse necesse est; contra vbi calor remissus, & parua spirituum copia, minus etiam virium robur adesse arguitur: vnde cum Titius tum ratione ætatis, tum ratione habitus, tum etiam denique ratione temperamenti multo minori virium robore dotaretur, quam Sempronius, præsumi etiam debet multo citius violentæ caussæ cessisse, & multo ante Sempronium occubuisse.

Neque obstant, quæ in contrarium opponuntur, & primò quò ad majorem læsionem in Sempronio ex vulnere obseruatam, respondendum nihil afficere, quia licet vulnus Sempronij non præseferret omni ex parte salutare, tamen non erat ex primò capite lethale, vt supponitur; itaque cùm agatur de morte subitanea, & repentina à multo violentiori caussa illata, in nulla consideratione ejus respectu videtur habenda caussa procedens ex vulnere, ex cujus læsione non solum poterat Sempronius ad multum tempus vitam protrahere, sed etiam ab eo sese recolligere, & in totum etiam sanari. Neque valet instantia, quod vulnus se habuerit saltem, vt caussa coadjuuans, & faciens effectum citius, ac promptius succedere, nempe suffocationem ab ipsa ruina imminentem, quia ipsius temporis angustia non permittebat illud quicquam operari; præterquam quod efficacia multo violentioris caussæ non per- 19 mittebat debiliorem caussam quicquam efficere; distrahebatur enim natura ab illa, ne huic vllo modo opitularetur, antequam autem debilior caussa quicquam agere posset, violentior suum effectum produxerat hominem suffocando.

Secundò ad omne pejus tunc liceret asserere, quod vulnus Sempronij fuisset caussa coadjuuans, & accelerans ipsius mortem, cum fuisset simpliciter, & ex primò capite lethale, quia hæc vulnera ob terribilia accidentia, quæ secum afferunt, illico naturam prosternunt, & alios effectus produnt iis familiares, qui de proximo morituri sunt, vnde cum hoc vulnus ex horum numero non fuerit, nequaquam necesse fuit ad illud sequi vel syncopem, vel Apoplexiam, vel aliud quid simile, quod potuerit priorem illam ac violentiorem caussam coadjuuare.

Tertiò quia qualitas hujus vulneris, quo Sempronius fuit sauciatus, non potuit tantam sanguinis effusionem caussare, vt ex ea in syncopem laberetur, ob collabentes vires, in extremo debilitatis gradu existentes; quod ex obseruatione cadaueris patuit; cum enim vulnus esset in occipite, neque majores venas violasset, licet magnum esset quoad quantitatem, non verisimile est sanguinis magnam copiam effluxisse, & sic neque verisimile est, ea accidentia fuisse subsecuta, quæ alias ad nimias sanguinis effusiones consequuntur, cessante ergo vulneris 20 magna grauitate ac prauitate, cessare etiam necesse fuit, aut potius nullo modo apparere praua illa, ac horribilia symptomata, quæ ex prauis vulneribus procedunt, & ex quorum superuenientia præsumi potuisset in Sempronio mortem fuissè acceleratam, ita vt celerivs à ruina fuerit suffocatus, ex eo quod ob eorum accidentium violentiam vires prosternentium non potuerit diutiùs resistere; vndè cum Sempronius vires haberet integras, & esset juuenis, habitus boni, & temperaturæ laudabilis, Titius autem viribus esset effœtis, in ætate senili, habitus obesioris, ac non boni, & temperamenti minus probi, præsumendum est, non obstante læsione ex vulnere, Sempronium Patri superuixisse.

CONSILIVM

CONSILIVM LII.

ARGVMENTVM.

Soror Cypriana Nanni susceperat in Monasterio sanctæ Claræ Arimini habitum Religionis, elapsoq; anno probationis, recusabant Moniales illam admittere ad Professionem ex eo, quod non haberet, vt dicebant, integrum rationis vsum, & esset veluti Amens, recusabant inquam, Moniales illam admittere ad Professionem nisi illi Dos vltrà consuetum, & concordatum augeretur. Dubitabatur ergò, an Prædicta soror Cypriana tam fatua esset, vt meritò repelli deberet à professione emittenda, an potius haberet tale iudicium. vt immerito ab ea repelleretur.

SVMMARIVM.

1 *Ad professionem emittendam non requiritur perfectus rationis vsus & num. 9.*
2 *Ad impediendam professionem intellectus imperfectio debet eße talis vt auferat integrum rationis vsum, sic & in contractu matrimonij.*
3 *In Professione emittenda non magnus, nec omninò perfectus necessarius est discursus.*
4 *voti essentia per quanam compleatur.*
5 *Demens dici non potest qui circa difficiliora malè ratiocinatur, si circà faciliora benè ratiocinetur.*
6 *Dementia, seù stultitia est intelligentiæ amissio.*
7 *Amentes, & furiosi aliquandò prudenter loquuntur, & ad interrogata optimè respondent.*
8 *Dementes licet aliquandò prudenter loquantur, ex factis tamen conuincuntur.*

Videtur dicendum, sororem Cyprianam Nanniam esse habilem ad professionem emittendam, & iniustè à Monialibus prohiberi, ne emittat sub prætextu, quod non habeat integrum rationis vsum, ita vt non sit sufficiens, vt aliæ Moniales, ad onera Monasterij exercenda, qui tamen prætextus etiam si verus esset, non esset tamen sufficiens ad impediendam sororem Cyprianam, quò minus ad professionem emittendam admitteretur, cùm pateat ad hoc non requiri integrum, ac perfectum rationis vsum, 1 vt infrà dicetur, præterquam quod in Pubertate constituti, etiam si hanc rationis perfectionem adhuc non sint sortiti, non tantum vnusquisque ratione sui ipsius quantùm respectu ætatis, quam agunt, voto tamen solemni valide se obstringunt. *D. Thom. 2. 2. quæst.* 88. *art. 9. in c. & quæst.* 189. *art.* 5. *in c.* & ipsæ mulieres, quę maximè à virilis intellectus perfectione deficiunt in ipsa Pubertate ad Professionem admittuntur, quandò vix rudimenta assecutæ sunt perfecti discursus, quem etiam in prouectiore ætate debiliorem sortiuntur, quod tam Medicis, quàm Iurisconsultis est persuasissimum.

Quin etiam non modò sufficit ad votum solemne professionis emittendum rudis hic, ac imperfectus Rationis vsus secundùm communem Puberum, tam marium, quam fæminarum capacitatem, sed adhuc magis rudis, & imperfectus, & idcircò quærentes D.D, qualisnam debeat esse hæc intelligentiæ imperfectio, quæ possit impedire Professionis emissionem, cum imperfectionis sit maxima latitudo, determinarunt, eam solùm adhoc esse sufficientem, quæ auferat rationis vsum, vt firmat *Rota in nouissimis* 2 *decis.* 134. *n.* 1. *par.* 2. quod est etiam de mente *D. Thom. in vtroque loco supracitato*, nam & in similibus, vt in Matrimonialibus, dementia, impediens contractum Matrimonij debet esse talis, vt auferat rationis vsum *eadem Rota decis.* 107. *num.* 29. *part.* 2. & ratio est, quià dispositum in mente capto, & furioso non procedit in fatuo simplici, & substupido, & hebetis ingenij, vt dicebat *eadem rota, ibid. n.* 28. Ac profectò non absq; euidenti ratione videtur hoc habere veritatem quia ad hoc vt quis possit Professionem emittere non requiritur magna ratiocinatio, & perfectus discursus, sed satis est, si ille finem suæ 3 actionis cognoscat, ad quod sufficit communes quasdam rerum differentias assequi, vt bonitatem, & malitiam, coniungendo enim hanc bonitatis, aut malitiæ qualitatem cum aliqua actione, qualis est profiteri religionem, & ad eam voto solemni se obstringere, satis est, vt vel exemplo, vel enthimemate deducat, quod profiteri religionem sit actus ex se bonus, & sic de cæteris, ad quod genus discursus tam modicus sufficit mentis vigor, vt etiam Bruta ad hoc sufficere voluerint nonnulli *Fracastor. lib.* 1. *intellect. in prin.* cognita namque actus bonitate, & aut malitia iam facile est deliberare, & actionem bonam sequi, à mala verò abstinere per volitionem, post volitionem autem actionem complere; vndè cognita bonitate professionis, quæ facilis est, iam facilis est pariter deliberatio & volitio & post volitionem promissio, quæ tria complent ipsam voti essentiam *D. Thom. loco cit.* 4. & quorum omnium etiam qui non habent integrum rationis vsum, sunt 4 omninò capaces.

Sed tantùm abest, quòd soror Cypriana sit adeò tardi intellectus, vt hæc assequi non possit, vt ad difficiliora etiam assequenda è contrà sit apta; patet enim ex fide Confessarij, de qua *in Summ. num.* 12. illam esse valdè sagacem, ac vafram in ratiocinando de rebus mundanis; ex qua attestatione elicitur primò, eius intellectum non esse à natura inhabilem ad perfectum ratiocinium, nam si natura dicta nec perfectè, ac exproposito ratiocinatur circà faciliora, educatione, disciplina, & ætate perfectè poterit ratiocinari circà difficiliora, vt in cunctis hominibus euenit, qui paulatim, & non illicò, & rudiori existente intellectu in ratiocinio proficiunt. Elicitur secundò, quòd quemadmodum habilis est in discursu circà res mundanas, quià maiore applicatione in illis vtitur, possit etiam applicatione facta ad res spirituales maximè habilis fieri in discursu, qui in ijs requiritur, & in summa satis est, si illa perfectè discurrat circà ea, in quibus maiore attentione vtitur, nam si id verum est, falsum omninò erit propositio contraria, quòd non habeat perfectum rationis vsum.

Sed dato etiam, quòd soror Cypriana sit ingenij tardi, & lenti, ex hoc non conuincitur, illam esse dementem, & nullum habere rationis vsum; neque demens dici potest, qui circà difficiliora malè ratiocinatur, si circà faciliora benè ratiocinari potest. *Fracastor. loco cit. lib.* 2. est enim Dementia, quæ & 6 stultitia appellatur, intellectionis amissio. *Galen. lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 5. qui autem intellectum amisit, in nullo genere rerum benè ratiocinari potest; dummodò ergò soror Cypriana circà faciliora sit apta ratiocinari, non poterit dici demens, & sic neque à professione emittenda tanquam demens prohiberi debet.

Ac profectò cùm hactenus nihil deducatur in contrarium, quod vel ex factis, vel ex verbis demonstrare possit, sororem Cyprianam non habere rationis vsum, tantò promptiùs, & clariùs ex factis, & verbis, quæ deducuntur contrarium omnino remanet, probatum: Constat enim, illam multa peragere, ac prægressa ætate peregisse, quæ non nisi sanæ mentis homines peragere norunt: Quantùm enim ex se fuit dum in Monasterio per quinquennium vixit, omnia ea seruauit, quæ cæteræ Moniales seruare tenentur; fæminea quoque exercitia nonnulla, licet non exquisitè, tamen aliquomodo est executa, & exequitur, orationes etiam permultas didicit, & memoria tenet, & suo tempore recitat; quæ omnia in illa vsum rationis seruari satis confirmant.

Quin etiam si aliqua eius dicta, & responsiones ponderare velimus, id multò magis verum esse existimabimus; interrogata enim per visitatores ad hoc transmissos, *vt in summ. num.* 5. semper ad rem respondit, & interrogata per vicarium generalem, quid sibi vellet hoc, quod votum Religionis appellamùs respondit Castitatem, Paupertatem, Obedientiam, ac perpetuam clausuram promittere. Alias etiam per Confessarium interrogata, *vt in summ. num.* 13. an Benè, vel malè faceret, si quis diceret, *Demonio aiutami.* Respondit, *Farebbe male*, & vlterius interrogata, an benè, vel malè faceret, si quis diceret *Dio aiutami* respondit, *Farebbe bene raccommandandosi à Dio.* in quibus responsionibus non solum manifestè apparuit, illam nosse bonum à malo distinguere, cum bonitatem, & malitiam propositarum propositionum distingueret, sed etiam illam vti optimo discursu, cum caussam suæ responsionis adderet, dicens. *Farebbe bene vno à Dir Dio aiutami raccommandandosi à Dio.* Hæc enim est perfectissima ratiocinatio, & continet syllogismum hoc modo. *Il racommandarsi à Dio è bene, il Dir Dio aiutami è raccommandarsi à Dio, adunque il Dir Dio aiutami è bene.*

Neque obijci potest contrà prædicta, quòd nequaquam his responsis ità sit fidendum, vt per ea determinetur, sororem Cyprianam habere perfectum 7 discursum, cùm prudenter prolata sint, quià patet, etiam Amentes, & furiosos aliquandò prudenter loqui, & ad interrogata appositè respondere, vt ex Iureconsultis dicunt *Menoch Cons.* 82. *num.* 234. *vol.* 1. *Rota in nouißim. decis.* 107. *num.* 22. & *decis.* 129. *num.* 23. & *ex Medicis Valles. in lib.* 3. *epidem. sect.* 2. *Aegr.* 11. quià respondemus primò, Dementes vt plurimum, ac ferè semper dementire, ac de raro admodum, & per accidens, non autem ex intellectus maiori incolumitate ad rem respondere, nam si centies, immò millies interrogentur, vix semel, aut iterum prudenter respondent, & si caussam suæ responsionis afferre laborent, ad dementiam redeunt, neq; in prudentia, quam in responsione ostenderant, perseuerare sciunt; ac soror Cypriana quotiescunq; interrogata fuit, at rem respondit, & caussam suæ 8 responsionis reddidit. Secundò dementes, licet interdum prudenter loquantur, & ad interrogata appositè respondeant, ex factis tamen conuincuntur, vt præcitati DD. ibidem testantur, at hic nulla omninò facta videmus deducta ex quibus conuinci possit, Cyprianam esse dementem, ergò cùm ex factis non conuincatur contrarium, dicendum est, eius dicta, & responsa ex integra intellectus sanitate emanasse.

Neque obstare videntur quæ ex aduerso opponuntur, & primò quòd soror Cypriana nunquam receperit à Confessarijs Sacramentalem absolutionem, nec vnquam permissum illi fuerit, assumere sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quià hoc ex sinistra opinione à Monialibus de ipsa concepta, quòd esset stulta, factum est nescientibus illis distinguere inter stultitiam veram, & ingenij tarditatem, vndè & Confessarij hanc sinistram Monialium Conceptionem secuti, eam eo modo tractarunt.

Secundò non obstat fides Patris Seraphini in qua testatur de inhabilitate sororis Cyprianæ ad emittendum solemne Religionis votum ex eo, quia non habeat perfectum rationis vsum, vt necessariò requiritur, quià respondetur, quòd concesso etiam, quòd soror Cypriana non habeat perfectum rationis vsum, satis est vt habeat aliquem rationis vsum licet non 9 perfectum, quia hic sufficit ad votum emittendum, vt iam in superioribus probatum est.

Prætereà contrà attestationem prædicti Patris Seraphini ad instantiam fortè Monialium emanatam, adsunt plures attestationes contrariæ, nempè ipsius D. Vicarij, duorum visitatorum, qui ad hoc præcise fuerunt transmissi, & duorum Patrum Iesuitarum, vt in summ. num. 5. & 6. qui omnes vno ore testantur, sororem Cyprianam aut absolutè, aut aliquo modo esse capacem emittendi solemne Religionis votum, quorum dictis maior fides habenda, quam vnicæ assertioni prædicti Patris Seraphini, vt patet.

Deniquè ex ipsarum Monialium attestatione probatum concludentissimè remanet, sororem Cyprianam habere habilitatem ad emittendum solemne Professionis votum, nam si hoc non haberet veritatem, incassum Moniales maiorem Dotem expeterent, nam ex maiori dote non redderetur illa magis habilis, quàm sit; ergò si cum maiori dote Moniales illam admittere volunt ad Professionem, signum est, illam non esse inhabilem ad eam emittendam, & sic cogendæ sunt, vt illam ad eam admittant.

CONSILIVM LIII.

ARGVMENTVM.

Cæcilia Blancaria filium legitimo tempore, ac fæliciter pepererat, & puerperia bene, vt moris est, processerant. Interim tamen ex mærore ob Mariti proprij infirmitatem, puerperia tantisper sunt diminutá, & illa inferioris ventris doloribus leuiter tamen est conflictata. Cum his verò domo exibat, & omnia quæ alias sanæ mulieres obire solent, obibat. Stato etiam tempore illi menstrua fluxerunt. Nonagesima à partu die febre acutissima correpta obiit. Quæsitum est, an per ejus mortem pecuniæ super ejus vitæ periculo in societatem datæ fuissent lucratæ, an potius casus esset pro exceptione.

SVMMARIVM.

1 *Prægressæ, ac jam cessanti in totum caussæ nullus effectus tribui potest.*
2 *Partus sanus ex quibusnam cognoscatur.*
3 *Ex naturali partu nullus morbus succedere potest.*
4 *Ex nulla re naturaliter se habente dependere potest morbus, qui res est præternaturam.*
5 *Menstrua, ac puerperia si fluant, ex mærore, & tristitia vel diminuuntur, vel in totum retinentur.*
6 *Magni morbi ex magnis caussis fiunt.*
7 *Mulieres lactantes vt plurimum non menstruantur.*
8 *Personæ sanæ quando dicantur.*
9 *Cessante caußa cessat effectus.*
10 *Morbi acuti fiunt ab humoribus calidis, chronici ab humoribus frigidis.*
11 *Caussa morbi, & mortis in prægnante, aut parturiente debet esse primaria, & immediata, si locus exceptioni eße debeat.*
12 *Infra quem dierum terminum dici poßit, mulier ex partu, aut caußa partus obiiße.*

PEr mortem D. Cæciliæ Blancariæ vxoris Francisci Blancarij puto factum esse locum lucro pecuniarum, quæ à marito super ejus vitæ periculo fuerant in societatem datæ, Domino Christophano Corro, ità vt mirari subeat, quomodo in ea re vllus scrupulus excitari ab aduersariis possit, cum illa neque ex partu, neque ex caussa partus, aut prægnantiæ ægrotauerit, ex quo ambigi possit, an aliquo modo firmandum sit, factum fuisse locum exceptioni in instrumento societatis appositæ: nam etiam si ex partu, aut ex caussa partus ægrotásset, adhuc incassum de hoc dubitaretur, quia à partu ad mortem vsque nonaginta tres dies pertransierunt, & sic si quæ caussa à partu militabat, ex qua in morbum incidere potuisset, eam jam omnino per tam diuturnum temporis tractum omnem vim, ac energiam amisisse 1 firmandum sit, cum prægressæ jam, ac cessanti caussæ, nullus subsequens effectus tribui possit, quia caussa in actu simul est cum suo effectu. *Arist. lib. 2. Phys. tex. 37. & ibi Auerr. in comm.*

Sed quod Cæcilia Blancaria neque ex partu obierit, neque ex ejus culpa ægrotauerit, patet quia partus fuit vndequaque, & omni ex parte sanus, ac naturalis, vt vnanimiter deponunt testes examinati & signanter secundus juxta nonum ibi. *Partori felicißimamente vn figlio maschio.* & idem Testis super primò *Sò, chela signora Cecilia haueua partorito felicissimamente.* quo aduerbio, *felicissimamente* denotare voluit, omnia, ac singula ad partum pertinentia bene, ac naturaliter, & ex voto processisse, ac sic ostendit, tempus pariendi, & laborem breuem 2 fuisse, dolores tolerabiles, & consueto non majores, fætum ipsum naturali situ, nempe in caput venisse in lucem, secundas facilè eductas, & puerperium facilè fluxisse, & omnia ad puerperium pertinentia: ergo partus quantum est ex parte sui, nullo modo potuit aliquem morbum caussare, ita enim in quibusnis casibus euenit naturaliter, nunquam enim 3 hujusmodi partus morbum excitant. *Mercurial. in Pralect in lib. 1. Epidem. sect. 3. Ægr. 4. Augen. lib. 2. Epist. Medicin. Tom. 2. Roderic. à Castr. lib. 4. de morb. mul. cap. 12. in schol.* quemadmodum ex nulla 4 alia, re quæ naturaliter procedat vllus morbus dependere potest. *Hippocr. in lib. de Dieb. decret. in prin. Plato in Timæo versus f.* cùm morbus sit quid præter naturam, & contrarius rebus naturalibus. Ergò Cæcilia in culpa partus non ægrotauit, & sic cum obierit, non potest dici ex culpa partus obiisse, vnde neque ejus mors locum exceptioni facere debet.

Sed neque ex caussa partus dici potest obiisse; licet enim pars aduersa ex eo quod Cæcilia diminutione puerperij, & quibusdam vterinis doloribus post partum vexata fuerit, velit eam ex caussa partus ægrotasse, tamen ex facto apertissimè patet, hæc ex caussa partus non euenisse, neque etiam si ex ea caussa euenissent, fuisse sufficientes caussas subsecutæ febris acutæ: nam quoad primum palam est per ea, quæ jam deducta sunt, partum fuisse maximè naturalem, vnde culpa subsequentis morbi non potest rejici in partum, sed in externam caussam eidem morbo adæquatam, nempe mærorem magnum, quo parturiens affecta fuit ob grauem proprij mariti succedentem infirmitatem, vt Testes ipsi vnanimiter deponunt, vt Primus juxtà nonum, & secundus juxtà eundem, & super Primo; & Tertius, Quartus, & Quintus, juxta nonum: ex qua caussa, nempè 5 inquam ex mærore non modo puerperium, sed etiam menstruas purgationes fluentes diminui, ac in totum aliquando retineri vel Aniculæ ipsæ satis norunt; vnde retento in parte puerperio ob prædictam caussam, mirum non fuit, si vterini dolores consecuti sint, qui tamen etiam absque puerperij vlla retentione, vel diminutione sunt puerperis adeò familiares, vt nihil suprà: cum ergo habeamus caussam euidentem, & extrinsecam, ac procatharcticam diminutionis Puerperij & consequentium dolorum frustrà in partum omni ex parte innoxium culpam rejiciemus.

Sed præter hæc, puerperij hæc ipsa diminutio, & ipsi dolores hysterici non ejus grauitatis erant, vt possent caussam dare morbo acutissimo, & lethali, qualis est subsecutus, quia consequens erat, eam diminutionem, eosque dolores, si alicujus grauitatis fuissent, aliquod etiam notabilè incommodum, ac grauem aliquam noxam, illi afferre debere, cum tamen adeò leues fuerint, vt neque coëgerint illam in loco decumbere, aut saltem se domi detinere, & Medicum conuocare; aut aliquo competenti remedio illis succurrere; sed quia tam diminutio puerperij, quam histerici, seu ventris dolores nullius erant momenti, nihil horum factum est, quemadmodum neque sanguis est extractus, vt extrahendus erat, vrgente necessitate diminutionis puerperij: stante ergo leuitate, & exiguitate harum caussarum, non erant ex consequenti sufficientes, ad excitandam febrem acutam, & lethalem, qualis consecuta est, quia magni morbi non nisi ex magnis caussis excitantur, vt est commune Medicorum axioma. *Mercat. lib. 3. de morb. mul. part. 2. class. 1. quæst. 182. art. 1. num. 12.*

6

Sed Demus Aduersarijs, hujusmodi Puerperij diminutionem, & prænominatos dolores potuisse esse, & cum effectu fuisse caussas alicujus magni morbi, tamen apertissime patet in casu nostro earum efficientiam omnino cessasse per reditum ipsius puerperæ ad statum naturalem: non modo enim Cæcilia in singulis naturalibus actionibus per multum successiuum tempus à partu se tanquam sanâ gessit, domestica negotia obeundo, & domo quandocumque libuit, exeundo, per ea, quæ deponunt Testes, Primus juxta decimum, & secundus juxta eundem, sed etiam sanam se vndequaque ostendit quoad actiones naturales, & præcipue quoad eas, quæ ad ipsum vterum pertinebant, cum post conueniens temporis spatium menstruas purgationes absque vllo impedimento, & difficultate perpessa fuerit, vt deponunt ijdem Testes, Primus super primum, & secundus juxtà nonum, quod tanto magis vrget, quantò constat, Mulieres lac suis puerulis præbentes, vt dicta Cæcilia faciebat, non consueuisse menstruis purgationibus saltem primis mensibus affici, sed quia jam ad suum statum naturalem, & pristinum vigorem perfectè redierat, vegeta natura prospicere studens forte diminutioni puerperij jam prægressæ menstruas purgationes, non obstante quod lactaret, prouocauit, quæ quidem euidentissimè docent, omnem efficientiam cujuscunque morbificæ caussæ prægressæ (si quam pergressam forte fuisse velimus) omni ex parte cessasse, & Cæciliam vndequaque sanam esse factam, cum naturales actiones optimè obiret, tunc enim sanas personas vocamus, *Galen. de sympt. causs. cap. 1.* Ergo quantumuis accusare statuamus puerperij diminutionem tanquam caussam morbificam, per superuenientiam tamen menstruæ purgationis suo tempore, ac modo conuenienti factam, patet caussam jam omnino cessasse, & sic euanuisse, ac cessasse quemcunque, effectum, quæ ex ea dependere potuisset, cessante enim caussa cessat effectus *Tiraq. eo tract. limit. 2. num. 1.* vt cessante caussa febris, cessat febris. *Galen. lib. oct. Met. med cap. 2. in f.* cum igitur in Cæcilia cessauerit omnis efficientia caussæ prægressæ, hoc est diminutionis puerperij; necesse fuit cessare omnem effectum ab illa dependentem, & nè subsecuta febris ejus diminutionis effectus esse nullo modo potuit.

7

8

9

Cæterùm subsequentem morbum Cæciliæ non potuisse originem habere à diminutione puerperij, demonstrare apertissimè potest ipsa morbi natura, fuit enim morbus acutissimus, ac pestilens; hujusmodi autem morbi ab humoribus acutissimis, & calidissimis excitantur. *Hippocr. d. Vict. rat. in acut. num. 1.* at vero diminutio puerperij ostendebat affluentiam humorum frigidorum, crassorum, ac tenacium, qui quemadmodum sunt tardi motus, & chronicos, morbos ob eorum crassitiem, & rebellem visciditatem excitant, sic humores calidi, & acuti sunt motus velocissimi, & morbos excitant celeleres, & acutos; quam ob rem cum subsecutus morbus fuerit celerrimus, & acutissimus non potuit dependere ab humoribus crassis, lentis, & frigidis, quales in puerperio abundare solent.

10

Vlteriùs etiamsi concedamus, gratisque Aduersariis condonemus, quod diminutio puerperij præbere potuerit fomentum aliquod subsequenti morbo, tamen ex hoc deduci non potest, Cæciliam ex caussa partus obiisse, quia diminutio puerperij tunc, & eo casu habuisset se, vt caussa remota, seu potius vt caussa fouens, non autem vt caussa primaria, & efficiens, at vbi mors ex caussa partus dici debeat ad hoc, vt sit locus exceptioni, caussa debet esse proxima, primaria, & immediata, *Castracen. de societ cap. 18. num. 15. Zacchias de Societ. off. nu. 425.* at vero diminutio puerperij in hoc casu vix, ac ne vix quidem meretur nomen caussæ, quod satis superque conuincere possumus & diuturnitate intercedente inter hujusmodi Puerperij diminutionem, & ipsius morbi aduentum, quæ tanta fuit, vt omnem, si quam habuisset efficientiam, de necessitate amiserit.

11

Nam & alias quicunque mordicus eam sententiam tueri conati sunt, quod omnes morbi in partu euenientes, dici debeant ex caussa partus euenisse, vt *Marsil. Cagnat. in libell. de mort. causs. part. & Hyeron. Perlan. eod. tract.* terminum tamen certum præfigi voluerunt quadraginta duorum dierum in partu fæmineo, & triginta in masculeo, intra quem terminum mulier decedens in caussa partus obiisse dicenda sit, quo termino transacto non amplius ex partu, aut ejus caussa decessisse dici posse voluerunt; non aliam certè ob caussam, nisi quia & Partum ipsum, & omnia ad partum pertinentia omnem vim, ac efficientiam caussæ amisisse firmari potest: vnde cum in casu nostro nonaginta tres dies à partu sint transacti, extrà omnem rationem videtur dubitari, an subsecuta mors ex caussa partus fuerit, nec ne Itaque remanet vndequaque probatum, pecunias in societatem datas super periculo vitæ Cæciliæ Blancariæ esse superlucratas, nec per ejus mortem factum esse locum exceptioni.

12

CONSILIVM

CONSILIVM LIV.

ARGVMENTVM.

D. Diana Grotta abortum fecerat, & non benè ab eodem abortu repurgata iterum conceperat; vndè à prima vſque conceptionis die multas moleſtias in prægnantia perpeſſa, tandem affectante menſe octauo febre correpta iterum abortiuit & ex eo morbo obijt. cumq; ſuper eius vitæ periculo multæ pecuniæ à diuerſis perſonis in ſocietatem eſſent datæ quæſitum eſt, an per eius mortem factus fuiſſet exceptioni locus.

SVMMARIVM.

1 *Signa grauiditatis ſunt indifferentia, & communia tam grauiditati, quam ſimplici menſtruorum retentioni.*
2 *Vbi morbus interimens ſit primò, & per ſe ex culpa grauiditatis, alia cauſſa non eſt quærenda.*
3 *Mulieres fluxu albo detentæ ſi concipiant, in partu pereunt.*
4 *Morbus extra grauiditatem ſi non ſit aptus occidere, & cum grauiditate occidat, grauiditas ſola eſt culpanda.*
5 *Mulier ex vtero laborans, & concipiens, ſi ex abortu, vel in partu decedat, caſus exceptioni fit.*
6 *Diminutio purgationis in puerperio morbum excitans, ex quo puerpera decedat, caſum pro exceptione facit.*

CAſus hic compræhenditur inter exceptos in inſtrumento ſocietatis officij & videtur fruſtra dubium aliquod circà hoc excitari: patet enim Dominam Dianam, Grottam, ſuper cujus vitæ periculo ſocietas erat fundata, grauidam extitiſſe per Teſtium Peritorum teſtimonia ad hoc examinatorum, contrà quæ nullatenus valent quæ ex aduerſo deducuntur ad probandum, illam non fuiſſe grauidam: Licet enim ſigna grauiditatis ſint indifferentia, & Communia tam grauiditatis quàm ſimplici menſtruorum retentioni, vt latiſſimè probaui *lib. 1. har. quæſt. tit. 3. quæſt. 1. par totam.* Et facillimè non ſolum medicos, ipſaſq; expertiſſimas obſtetrices, ſed etiam ipſas mulieres vtero gerentes deludant, hoc tamen fallit, vbi ſimus in muliere, quæ aſſueta ſit concipere ipſæmet enim mulieres, Hippocrate teſte in libris mulieres ſpectantibus, cum ſemel, atq; iterum conceperunt, facile agnoſcunt ſe vtero gerere; ita vt ſigna grauiditatis tunc ſolúmodò dubia, & incerta ſe produnt, cum mulier ob inexperientiam non poteſt cognoſcere, & patefacere accidentia quæ ex grauiditate patitur, quod dubium multò magis augetur, cum mulier non ſolum non eſt experta, ſed eſt annoſa, vel infirma, & in primis menſibus, iuncta viro ſeniori, vel infirmo, & quæ non benè per menſtruas purgationes repurgari ſolet; hæc enim omnia & alia quædam falſam grauiditatem excitando, ſigna parturiunt, quæ etiam veræ grauiditati aſſociantur; contrà verò in muliere aſſueta vtero gerere, in ætate florida ſana, & viro iuncta ſano, ac fæcundo, cum quo ſingulis annis concipere ſolet, tranſacto iam ſeptimo menſe quis ſcrupulus falſæ grauidationis excitari poteſt? Itàque dubitare de grauiditate in caſu noſtro, inquo omnia vlt. loco commemorata concurrunt, videtur omninò irritus, & inanis labor.

Igitur cùm dubitari non poſſit de D. Dianæ prægnantia, iam patet eius culpa mortem ſucceſſiſſe, & ſic caſum inter exceptos recenſendum, quià quandocunq; morbus interimens primò, ac per ſe culpa grauiditatis prouenit, fruſtrà quærimus culpam in alium morbum reijcere, ſi ille ſufficiens ſit ad interimendum at in hoc caſu omnem morbi culpam originatam fuiſſe ex grauiditate patet ex progreſſu ipſiuſmet grauiditatis, nec à principio vſq; ad finem fuit mulieri moleſtiſſima, vt aliis etiam fæminis maximè eſſe ſolet, quæ extrà prægnantiam prauis humoribus ſcatent, ac præcipuè vteri morbis exercentur exemplo earum, que apud *Hippocr. lib. 2. de morb. mul. num. 6.* fluxu albo vterino detentæ concipiunt, quæ poſtmodum in partu pereunt; quod etiam aliis pleriſque euenire in dies ſatis ſuperq; notum Medicis eſt, & ratio eſt, quià occaſione grauiditatis maiorem in modum praui humores augeſcunt, neq; quomodò expurgentur habentes, facilè ipſam naturam obruunt, vndè putreſcunt, & febres accendunt, aut fætum corrumpunt, aut abortum denique faciũt, aut aliàs ſuam noxam vtero gerentibus communicàt.

Neque valet id, quod contrà obijcitur, nempè in huiuſmodi caſibus non eſſe primò culpandam grauiditatem, ſed potiùs prauorum humorum abundantiam, & ſic tales caſus non eſſe inter exceptos, quià culpa reſidet primò, & perſe in ipſis prauis humoribus ſuperfluentibus, præcipuè autem huiuſmodi non eſſe propoſitum caſum ex eo, quià omnis culpa ſubſequentis morbi, & conſequenter etiam ipſius mortis reijcienda eſt in diminutam purgationem ex abortu, non autem in grauiditatem, cùm pateat euidentiſſimè, nullam ex grauiditate moleſtiam D. Dianam fuiſſe percepturam, vbi ex abortu, vt debebat benè fuiſſet repurgata; cùm igitur reliquiæ purgationis in abortu iam per multos dies antè grauiditatem retentæ, & tranſacto iam termino periculi, quod ex abortu imminere potuit, fuerint cauſſa malæ grauidationis, certè culpa omnis reijcienda videtur in diminutam purgationem poſt abortum, non autem in prægnantiam; & ſic cùm terminus periculi ex abortu iam eſſet tranſactus, & grauiditas non poſſit culpari, certè caſus pro lucro erit, non pro exceptione.

Non valet inquam, hæc argumentatio, quia

quandocunq; morbus extrà prægnantiam non est aptus per se ad interimendum, etiam si postmodum grauiditati adiunctus fiat ad interimendum aptus, tunc culpa mortis non residet penes morbum huiusmodi, sed penes grau iditatem: At D. Diana cum tali morbo extrà prægn antiam poterat viuere, quod cum prægnantia non potuit, & hoc quià diminutio purgationis in abortu non erat apta ad interimendũ, cum in dies videamus plures mulieres & in abortu & in partu diminutè expurgari, & tamen adeò sanas, atq; illæsas indè permanere, vt nullam noxam ab ea diminutione reportasse videantur; ergò morbus præcedens grauiditatem non erat hic in censu habendus, & sic omnis culpa succedentis mortis residet penes ipsam grauiditatem, quæ cùm fuerit molestissima, sola influit in mortem.

Sed quid pluribus contendimus, cum jam apud 5 omnes canonizata existat regula illa, quod mulier ex vtero laborans, & concipiens partu, vel abortu secuto, si decedat, locum exceptioni faciat; *ità Cagnat. in libell. de mort. caus. part. in f. & Perlin. eod. tract.* ac satis superque hunc casum nos etiam discussimus *lib.* 1. *de quæst. Medico-Leg. Tit.* 4. *quæst.* 4. *num.* 71. *& quæst.* 7. *num.* 1. *& seqq.* & pro illo firmauimus regulam eorum casuum, qui excipiuntur caussa grauiditatis, *quæ est regula nona num. eod.* & ad omne pejus etiam si concedamus diminutionem purgationis ex abortu fuisse veram, ac primariam caussam mortis D. Dianæ, cum ex ea omnia incommoda, & molesta symptomata in ejus grauiditate prouenerint, tamen adhuc casus esset inter 6 exceptos per regulam à nobis positam, & suis fundamentis stabilitam *cit. lib.* 1. *quæst. ead. num.* 47. *qua ampliatur num.* 63. & accepta est tam Cagnato, quam Perlino locis jam supra citatis: nam verum non est, vt ex aduerso supponitur, quod ab abortu D. Dianæ ad nouam conceptionem pertransierit terminus periculi, quod ex abortu imminebat, nempè quadraginta dierum, si Cagnato adhæremus, cum ex depositione Testium constet de contrario; deponunt enim, quod D. Diana antequam bene esset expurgata ex abortu, quem fecerat, vtero conceperat. Ita Quartus Testis juxtà sextum, & Quintus juxtà secundum, & patet, etiam pluries ex dictis aliorum Testium. Itaque vel tota culpa morbi, & mortis residet penes diminutionem puerperij ex abortu, vel residet penes prægnantiam, & in vtroque casu locus est exceptioni.

Ac profectò in materia tam clara incassum videntur plura adduci in contrarium ab aduersariis, & idcirco cum nihil quod releuet possit in medium afferri, mirum non est, si ad cauillationes confugiunt, dubium excitantes in re certissima, nempe, an D. Diana grauida vere fuerit, nec ne, cum pateat illam non solum grauidam fuisse, sed octimestrem fætum gestasse; quæ cum satis superque per idoneos Testes, artisque peritos, qui ægrotantem tractauerint, remaneant probata, puto Aduersarios non esse vlterius audiendos, & non permittendos contra tam patentem veritatem ampliùs obloqui.

CONSILIVM LV.

ARGVMENTVM.

Inita est societas officij scutorum trium millium super periculo vitæ, D. Catharinæ Maluetiæ, quæ prima Februarij anni 1631. cum vtero gereret masculum suo tempore fæliciter est enixa, sed tertia à partu die Puerperia suppressa sunt, & doloribus imi ventris acerbissimis illis quidem est conflictata, diarrhæa quadam secuta die sequenti, quæ erat quarta à partu, febre acuta correpta est cum intenso capitis dolore, cui delirium successit, post quod soporosa facta, septima Apoplectica interiit. Dubitabatur, an casus pro lucro esset, vel pro exceptione.

SVMMARIVM.

1 *Partu existente naturali, succedens morbus, aut mors ex partu dici non potest.*
2 *Partus naturalis quandò dicatur.*
3 *Partus naturalis quinque conditiones.*
4 *Verba,* Ex partu, *in instrumento societatis apposita quid importent.*
5 *Verba,* Ex caussa partus, *in instrumento societatis apposita quid importent.*
6 *Tempus Puerperij secundum Hippocratem ad quem diem extendatur.*
7 *Partus, etiam retentis puerperiis, quando debeat dici naturalis.*
8 *Partus in casibus exceptis debet esse primaria, immediata, & finalis caussa mortis.*
9 *Contractus societatis officij vndè reddatur licitus.*
10 *Vulnus aliàs salubre in corpore morboso potest fieri lethale.*
11 *Prægnantes omnes sanguinem habent deteriorem, & non purum.*
12 *Partus reddit ipsas mulieres magis sanas.*
13 *Quicquid est caussa caussæ est caussa caussati.*
14 *Effectus Caussæ secundæ reducitur in primam.*

VIdetur dicendum in casu nostro lucro factum esse locum per mortem D. Catharinæ Maluetiæ, cujus vitæ periculum currebant pecuniæ in societatem datæ, lucro enim absque dubio locus est quandocunque morbus superueniens in partu, ex culpa ipsius partus non succedit, at cum partus est natura- 1 lis morbus, ac mors, in partu eueniens ex partu dici non potest, vt longioribus explicant *Conciliator diff.* 106. *vers. Propter tertium Valles. in* 1. *Epidem. sect.* 3. *Ægr.* 4. *Mercurial. in Prælect.* 1. *lib. Epidem. sect.* 3. *Ægrot.* 4. *Augenius lib.* 2. *Epist. Medic. Tom.* 2. *Roderic. à Cast. lib.* 4. *de Morb. mul. cap.* 12. *in schol. part.* 2. *& alij vbi eam quæstionem agitant. An dies Critici à partu, vel à principio morbi sit computanda, & dixi ergo alias lib.* 1. *quæst. Medico-Leg. Tit.* 4. *quæst.* 4. *&* 5. *& alibi sæpe.*

Partum

Partum autem in casu proposito naturalem fuisse luce meridiana clarius est, tum ex depositione Medici, qui curæ præfuit par ea verba, *& il parto fu felice*, quibus non solum fuisse naturalem insimul, sed 2 etiam ab omni molestia, & anxietudine etiam consueta liberum; tum ex conditionibus ad naturalem partum requisitis, quas ex Hippocratis, Galeni, & aliorum Præceptorum Doctrina enumerant Auctores Gyneciorum, seu de morb. mul. inter quos præcipuè videri possunt *Mercat. de Puerp. & Nutric. aff. cap. 3. Roderic. à Castr. de morb. mul. lib. 4. cap. 1. Mercurial. eod. tract. lib. 2. cap. 1. Mercurius in libro della Commare lib. 1. cap. 2. & alij.*

Quæ conditiones quinque potissimum cùm sint, omnes in hoc partu adfuisse constat. Prima enim 3 est, vt partus debito, ac iustò tempore fiat, secunda, vt fætus in exitu in lucem, suum naturalem situm seruet. Tertia, vt dolores non sint nimis acuti, & acerbi; quarta, vt breui tempore absoluatur, ità vt non pertranseat spatium viginti quatuor horarum. vltima, vt secundæ & Puerperia in ipso actu pariendi rectè procedant. Medicus ergò curæ inseruiens volens significare partum D. Catharinæ à nulla ex his conditionibus defecisse, vsus est illis verbis *& il Parto fù felice*, quibus vsus non esset, si partus immaturus extitisset, si fætus in pedes, vel alio situ in lucem exiisset, si doloribus acutissimis molestata esset, si longo tempore in pariendo laborasset, vt per duos, aut tres diei, & si denique secundæ difficulter essent æductæ, vel Puerperia in partu non expurgata essent; vnaquæque enim harum conditionum per se partum non naturalem reddidisset, nec Medicus ob id affirmasset, illum fuisse fælicem.

Cùm igitur partus fuerit naturalis, & ob id mors subsequens ex partu dici non possit, sequitur, quòd casus hic non pro exceptione sit, sed pro lucro. Ac profectò palam esse videtur, quòd cùm in contractu 4 societatis excipiatur mors ex partu, & caussa partus, in casu nostro mors subsecuta, nec ex partu fuerit, neque ex caussa partus: Non ex partus quià per hæc verba intelligitur actio ipsius partus, & mors ex vitio ipsius actionis partus immediatè proueniens; vt quandò dolores sunt acerbissimi, & ex eorum acerbitate succedit inflammatio, & mors, vel quandò ipsa pariendi actio summa cum difficultate succedens fætum, aut matrem, aut vtrumque interimit, vel quando fætus, & Mater simul debiles existunt, & licet non multùm illam dolores agitent, partus tamen non succedit, & sic de cæteris.

At neque ex caussa partus dici potest mors ex hoc casu euenisse, quià per hæc verba, *ex caussa partus* ij casus compræhenduntur, qui dependentiam habent 5 ab iis, quæ partum concommittantur, vt à secundis, & Puerperio, vt quandò secundæ difficulter extrabuntur, & inflammatione excitata mulierem occidunt, vel idem præstant cum in totum, vel in parte retinentur, & sic de cæteris. At cum in casu nostro nihil eorum apparuerit, dicendum est, partum omninò fuisse naturalem, & D. Catharinam Maluetiam neque ex partu, neque ex caussa partus obiisse, & sic factum esse locum lucro, non autem exceptioni.

Neque obstat, quòd hic partus dici non possit naturalis ex defectu vltimæ conditionis nempè ex insufficienti Puerperij purgatione, vt ex facto apparet, quia constat experientia, & ex Medicorum grauio6 rum auctoritate, quorum omnium instar sit *Hippocr. in lib. de nat. Puer. num. 13. & lib. de morb. mul.* quòd hoc tempus extenditur ad tringinta dies in masculo, & ad duos suprà quadraginta in fæmellis; cùm ergò Puerperium D. Catharinæ non nisi ad biduum durauerit, defecit ob vltima partus naturalis conditione, quæ inter alias est necessariissima, & sic huiusmodi partus non potest dici naturalis, sed è contrà morbosus, & præter naturam. Respondetur enim, quòd quamquam Puerperij retentio in hoc partu successerit absque dubio, non successit tamen ex culpa partus, & idcircò ad partum referri non potest, vnde neq; partus dici potest vitiosus, & præter naturam. tunc enim id habet locum, quandò retentio Puerperij ex immediata culpa partus dependet, vt quan- 7 dò ex eius difficultate vterus inflammatur, ac ex eius inflammatione Puerperij purgatio retinetur, vt fieri, aliquando solet eod. *Hipp. docente lib. 1. cit. de morb. mul. num. 60. & seqq.* at retentio Puerperij in casu nostro non fuit facta ex culpa immediata partus, sed alia quadam ex caussa, quam deinceps patefaciemus. Restat ergò, vt partus fuerit omninò naturalis, & consequenter, vt mors ex partu, aut ex caussa partus non fuerit, & sic casus pro lucro erit, non pro exceptione.

Nam partus in casibus exceptis dedet esse prima- 8 ria immediata, & finalis caussa, vt Iuristæ dicunt, ipsius mortis, nec sufficit, quod fuerit caussa tantùm secundaria, mediata, & impulsiua *Castracan. de societat. cap. 18. n. 16. Zacchias eodem tract. num. 425.* quià cùm in omni casu succedentis mortis in partu, vel prægnantia, semper partus, & prægnantia culpa participent, quia semper habent se saltem ex parte caussæ secundariæ, mediatæ & impulsiuæ, quam coadiutricem, vocant Medici. *Galen. in introd. cap.* 8. Sequeretur si hoc esset sufficiens pro exceptione, quod nullus casus vllo in tempore pro lucro esset, & ita cùm omnes essent pro exceptione, contractus societatis manifestè illicitus, & vsurarius euaderet, quià cùm in tantùm ille contractus sit licitus, in quantùm pecuniæ in societatem datæ currunt peri- 9 culum amissionis ex periculo vitæ illius, super cuius vita datę fuerunt. *Seraphin. in quodam voto apud Zacchiam vbi 5. decis. 73. num. 1.* iam hoc periculum omnino cessaret; ex necessitate igitur contractus, si licitus esse debeat, sequitur, quòd non omnes casus mortis in prægnantia, & partu euenientes debeant excipi, sed aliqui esse debeant pro lucro. *Castracan. vbi 5. num. 19.* vndè nullo modo est acceptanda *Cagnati in libell. de mort. caus. per & Perlini eod. tract. eum secuti*, opinio volentium omnes, ac singulos casus pro exceptione esse, nullamq; omninò pro lucro, cùm tamen concedere cogantur non vnam, eandemque vim, ac efficaciam caussæ perimentis habere semper partum, & prægnantiam, sed aliquando habere vim caussæ primariæ, & immediatæ aliquandò verò secundariæ, mediatæ & impulsiuæ, vt in casu nostro, in quo propterea locus lucro esse debet, non autem exceptioni.

Nam quemadmodum salutare vulnus in corpore 10 morboso, humores prauos excitando, potest præbere caussam morti tanquam caussa solùm impulsiua, & irritans, cùm tamen per se sit salutare, & idcircò *ab Hippocr. lib. 5. Epidem. tex. 16. inf.* huiusmodi vulnus in simili casu dictum sit, nullius mali caussam esse, eodem etiam pacto prægnantia, & partus non semper tanquam caussa primaria, & efficiens cum ex se salutaris est, sed vt secundaria, & impulsiua morbum, & mortem excitare potest, ac profecto tunc temporis mors non ex culpa partus, aut prægnantiæ dici debet, quemadmodum neq; mors in corpore

morboso in vulnere salutari adueniens, ex culpa vulneris primaria euenisse est dicenda.

Ex depositione enim Medici, qui D. Catharinæ curæ præfuit, patet appertissimè, quod partus in hoc casu in tantum culpari potuit, in quantùm dedit motum prauis humoribus in parturientis corpore stabulantibus, vnde partus non debuit esse, neque fuit ex se caussa immediata retentionis puerperij, quin potius debebat eius expurgatione sollicitare, & augere sua naturali violentia, cui tamem morbosus corporis apparatus, & humorum prauorum multitudo, & qualitas, motum à partu excitatum impediuit, & sic puerperia sunt retenta.

Vndè apparet malè inferri, quòd mortis culpa idcircò ad partum sit referenda, quià partus motum humoribus præstiterit; nam non idcircò partus fuit prꝫter naturam, quià ex sui natura partus debet motum puerperiis, & quibuscunq; superfluentibus humoribus conciliare, vt facilè è corpore Puerperæ detrudantur, quòd bene plerumq; succedit si Puerpera sana sit, & humores nullam habeant secum prauam qualitatem, quæ huiusmodi motum remoretur, quod si eueniat, tunc nulla culpa euenientis mortis referenda est ad partum, quià quantùm in se est, suo munere, ad quod à natura instituitur, functus est, sed si quæ culpa in illum reijcienda est, certè non nisi vt impellens, irritans, ac coadiuuans caussa culpandus. Quià si partus dando motus prauis humoribus naturalem tamen conditionem non excedentibus, esset primaria, ac efficiens caussa morbi, & mortis, in omnibus, ac singulis ac parturientibus idem succedere deberet, quod in D. Catharina successit, cùm in omnibus prægnantibus reperiantur multi humores praui, & sanguinem omnes habeant deteriorem, & non purum, vt experientia docet, & non siluit *Hippocr. lib. 1. de morb. mul. num. 51. & alibi ibi, & lib. de nat. puer. & Galen. in 2. Epidem. Aegr. 2. & lib. 1. de San. tuen. cap. 9. & alij omnes* eamq; ob rem prægnantes omnes quosdam peculiares morbos pati consueuerunt enumeratos ab *eod. Hippocr. lib. 3. de morb. vul. & alibi, & ab Arist. lib. 3. de hist. anim. cap. 4.* si ergò motus à partu in humoribus excitatus esset caussa primaria, & efficiens morbi, & mortis, semper, aut plerumq; parturientes grauiter ægrotare, ac periclitari deberent, cùm absq; prædicto motu parere non possint; at hoc tantùm à vero abest. Vt potius contrario modo eueniat, plerumq; enim mulieres per eum motum à partu in humoribus concitatum à prauis humoribus in Puerperio expurgantur, & magis sanæ deinceps viuunt, vt multoties firmatum est à nostro *Hippocr. in libb. ad mulier. pertin. & ab omnibus alijs auctorib. Gyneciorum Cagnat. in cit. lib. de mort. causs. part. prope principium.*

Ештерeà constat ex communi consensu, & nostro, inquam, & Medici, qui curæ præfuit in D. Catharina fuisse retenta Puerperia, vt superius diximus, ex morboso corporis apparatu, non ex aliqua caussa ad partum spectante; ex retentione autem puerperij generatam fuisse febrem, quià sanguis ille exitum non habens per inferiores partes ac naturæ conuenientes; & consuetas primum excalfactus febrem accendit, deinceps ad superiora recurrens capitis dolores, delirium, soporem, tandemq; Apoplexiam, & mortem caussauit. Ergò si morbosus corporis apparatus fuit caussa retentionis puerperij, vt verissimum est, idem morbosus apparatus fuit caussa morbi, & mortis; nam quicquid est caussa caussæ, est caussa caussati. *D. Thom. per. 1. summ. quæst. 49. art. 2. ad 2.* nam effectus caussæ secundæ reducitur in primam. *idem. D. Thom. ibid.* mors ergò D. Catharinæ ad apparatum morbosum, non ad partum referenda Atque aliàs quidem ità me pro veritate sensisse patet *lib. 1. quæst. Medico leg. tit. 4. quæst. 5. in prin.* vbi enarrans casus pro lucro facientes inter cæteros connumeraui casum quemdam in terminis nostris ab Hippocrate desumptum, quem animaduerti supplicamus, vt appareat in similibus semper locum fieri lucro, non exceptioni.

CONSILIVM LVI.

ARGVMENTVM.

Datis in societatem non nullis pecuniis super periculo vitæ D. Agnetis Buccapaduliæ, illa conceperat, & sexto grauidationis mense Hydrope correpta fuerat, atq; eo vsque ad iustum tempus partus adaucto, in partu cum ipsius Hydropis symptomatibus obierat. Medicorum, qui curæ præfuerunt, alter crassæ Mineruæ homo deposuerat examinatus illam ex Hydrope quidem obijsse, ex caussa tamen partus, alter verò, qui fuerat curæ superuocatus, deposuit illam non ex partu, sed ex Hydrope interijsse. In hac Medicorum controuersia nostra sententia requisita est.

SVMMARIVM.

1 *Qui nam mortis casus in partu excipiantur in instrumento societatis.*
2 *Hydrops nullam habet cum prægnantia aut partu cognationem.*
3 *Mulieres ob menstruorum, & Puerperij retentionem vt plurimum in calidos morbos labuntur.*
4 *Quandonam menstrua retenta Hydropem excitare consuescant.*
5 *Morbo lethali in prægnantia, vel partu succedente, quomodo ex prægnantia, vel partu immediatè dependeat, non fit locus exceptioni.*
6 *Casus mortis ex morbo euenientes ad prægnantiam, & partum non pertinente, locum exceptioni non faciunt.*
7 *Caussa prima, & immediata semper attendi debet, si sufficiens sit ad effectum producendum.*
8 *Accidentia eius morbi tunc, vnj sunt cognata, & pro partu habita.*

ACceptata prioris Medici depositione in casu, de quo agitur, per mortem D. Agnetis Buccapaduliæ factus est locus lucro pecuniarum, quæ super eius vitæ periculo fuerant in societatem datæ. Palam enim est in instrumento societatis eos tantum casus esse

esse exceptos, qui ex immediata culpa prægnantiæ, aut partus eueniunt, in quorum numero compræhendi non potest casus hic, qui ex alia caussa, quam ex prægnantia, & partu successit, licet velimus ipsam prægnantiam, & partum culpa non vacare *Castracan. de societ. off. cap.* 18. *num.* 19.

Deponit namque Medicus prior ad curam vocatus, D. Agnetem ex Hydrope interiisse, quo sexto grauidationis mense detineri cœperat, at Hydrops 2 nulla habet cum prægnantia, aut partu cognationem, neque ex morbis est ad prægnantiam, aut partum pertinentibus, est enim morbus Hepatis ab ejus refrigeratione, & læsa sanguificatione originem habens. *Galen. lib. 2. de nat. fac. cap. 2. & cum eo omnes practici in proprio cap. de Hydrope:* vnde vanum, & ridiculum omnino est quod ex aduerso dicitur; Hydropem nempe idcircò fuisse factam, quia occasione prægnantiæ menstrua sunt retenta, quia numquam id accidisset, nisi hepar jam malè affectum, & ad Hydropem excitandam non fuisset dispositum, quemadmodum in aliis mulieribus euenit, quæ etiam si menstruis occasione prægnantiæ, destituantur, non tamen in Hydropem labuntur, ast de necessitate laberentur, si sola retentio menstrui esset caussa excitandi Hydropem absque præuia illa, ac praua Hepatis dyscrasia, & caloris naturalis imbecillitate; at verò tantum abest, vt mulieres ex retentione simplici menstruorum facta occasione prægnantiæ in Hydropem labantur, qui frigidus af-3 fectus est, vt potiùs in contrarios morbos decidant, ità vt ad eos curandos aliquando opus habeant non tantum medicamentis refrigerantibus, quam sanguinis iterum, atque iterum repetita euacuatione Quod etiam si aliquando œdematosis corporis, & præcipue pedum tumoribus detineantur, in partu tamen ab iis liberantur, *Valles. in 7. Epidem. Ægr. 7. Rodericus à Castr. de morb. mul. Part. 2. lib. 3. cap.* 17. quia hujusmodi tumores non ex Hepatis debilitate, & præternaturali refrigeratione in grauidis excitantur, sed ob exuberantiam crudorum humorum, quæ vel ipsis sit connaturalis, vel quæ ex erroribus, quos in victus ratione patrare consueuerunt, accumuletur.

Nec quicquam releuat, immo non minus ridiculum est, quod ex aduerso dicitur, nempe in casu nostro idem euenisse, quod Harpalidis sorori apud *Hippocr. in Epidem lib. 7. ægro. 7.* quæ vt ille narrat, ex retentis menstruis in Hydropem lapsa est; immò nec Galeni, & Vallesij auctoritas, quæ adduci poterat loco cit. illis quicquam fauere potest, vbi inter caussas Hydropem excitantes recensent menstruo-4 rum retentionem, quia hoc intelligendum quando menstrua ex præscripto naturæ non retinentur, vt fit extra prægnantiam, quando vero retinentur ex præscripto naturæ, tunc etiam si in hujusmodi œdematosos tumores, immo & in ipsum Hydropem labantur, si saluus sit Hepatis calor naturalis non solum in partu non pereunt, sed ab ipso partu liberantur, vt prædictæ sorori Harpalidis apud Hippocratem euenisse constat, à partu enim omnia symptomata in illa cessarunt, & fæmellam peperit. Morbus ergo, ex quo decessit D. Agnes Buccapadulia non erat ex prægnantia, aut partu, quia non ex simplici menstruorum retentione genitus est, sed ex debili Hepatis calore, ac frigida ejus intemperie regula autem est, de qua *in quæst. Medico-Leg.* 5 *lib. 1. Tit. 4. quæst. 2. & seqq.* quòd quandocunque morbus in prægnantia, & partu eueniens est per se lethalis, nullamque ex prægnantia, aut partu immediatam dependentiam habens, mors ex eo morbo succedens, non faciat locum exceptioni, etiam si aliquo modo prægnantia, & partus concurrere possint, ad fouendum morbum, & accelerandam mortem; tunc enim habent se tanquam caussæ fouentes, coadjutrices, impulsiuæ, & mediatæ, quæ in considerationem in hujusmodi casibus non veniunt, quia si res se aliter haberet nullus casus daretur pro lucro; sed omnes essent pro exceptione, ex quo fieret, quod pecuniæ in societatem datæ nullum currerent amissionis periculum, & sic conditio sociorum euaderet inæqualis, quia altera ex parte Dominus officij currit periculum amissionis ipsius officij, atque inde contractus euaderet vsurarius, & illicitus, quæ vt euitentur absurda, dicendum est, non omnes casus mortis in prægnantia, & partu euenientes debere excipi: sed eos tantum, qui ex 6 immediata tantum culpa partus, & prægnantiæ fiunt, non vero qui ex morbo gignuntur ad prægnantiam, & partum primò, & per se non pertinente, licet in ipsa prægnantia, & partu fiant, & à prægnantia, & partu aliquod fomentum, & impulsum sortiantur.

Certum enim est debere semper attendi caussam primam & originariam, nempe morbum, qui primò sese prodit, si sit sufficiens ad interimendum. *Rota in Roma. societ. apud Zacchiam de societ. decis.* 89. *num.* 3. *Boccat. eod. tract. num.* 35. hic enim semper influit in mortem non obstante, quod subsequentia ad prædictum morbum ad aliam pertineant caussam, & sic si morbus ille, qui primò apparet lethalis erat, & ad prægnantiam, & partum non pertinebat, dehinc autem subsequantur alij morbi, & symptomata ex prægnantia, & partu non debent ij morbi, & symptomata attendi, quia sunt germina prioris morbi primò mouentis, vt longioribus explicaui *cit. tit. 4. quæst. 4. à num. 85. ad seqq.* quemadmodum è contra, si morbus ex prægnantia, & partu fiat, vt exempli gratia, si ex difficili partu accendatur febris, non attenditur febris, sed partus ipsa difficultas primò mouens; & in summa semper prior morbus, si sit sufficiens, influit in effectum, vt in casu nostro, in quo cum Hydrops sexto grauidationis mense sit excitatus, omnia quæcunque superuenire huic morbo poterant, etiam si ad prægnantiam, & partum pertineant, ad primam illam caussam nempè ad Hydropem tanquam ejus effectus sunt referenda: ex Hydrope enim enasci potuit fætus, & prægnantis debilitas, partus difficultas, secundinæ difficilis eductio, puerperiorum retentio, & alia quæcunque imaginari licet, & sic tota culpa mortis primò, & per se ad Hydropem refertur. secundario verò, ad subsequentes morbos ex ipsa prægnantia, & partus originem habentes; quamobrem certò certius firmari potest, nullum vnquam casum in prægnante, aut parturiente, euenientem dari posse, qui pro lucro sit, si hic talis non sit iudicandus, tam extra omnem controuersiam hujus rei veritas esse videtur.

Quæ confirmari multo facilius possunt, si examinare libeat regulas pro exceptione traditas *in cit. Tit. 4. lib. 1. quæstionum Medico-Leg. quæst. 4. per totam*, quæ cum duodecim num. sint, aperte patet in nulla earum posse casum hunc connumerari: at contra si examinabimus casus pro lucro facientes, patebit hunc casum pertinere ad historiam *Ægrot. 13. narratam ab Hippocr. lib. 1. Epidem.* & pro exem-

plo inibi à me adductam inter casus pro lucro facientes: licet enim mulier illa apud Hippocratem ex enarrato morbo conualuerit, tamen posito, quod ex eo morbo obiisset, qui febris ardens fuit, locum lucro fecisset, ejusque exemplo etiam præsens casus esset decidendus.

Deniquè quod mors in casu nostro nullam dependentiam habuerit ex prægnantia, vel partu manifestissimè declarant accidentia, quæ in morte superuenerunt, quæ sicuti Hydropi fuerunt familiaria, & cognata, ità prægnantiæ, & partui neque familiaria, neque cognata erant, vnde consequens absque dubio est, mortem illi morbo tribuendam esse, cui superuenientia symptomata sunt magis cognata. 8 Cum ergo D. Agnes mortua sit cum accidentibus Hydropis, licet perierit in partu, tamen ex Hydrope periisse dicenda est, quia Hydropis accidentia ex partu potiùs debebant leniri, & remitti, vt fieri aliàs solet ejusdem *Hippocr. testimonio in Prænotion. num. 8. vers. 180. & in Coac. sect. 3. vers. 8. & in lib. de Intern. aff. num. 2.*

CONSILIVM LVII.

ARGVMENTVM.

D. Angelica de Accorambonis, super cujus vitæ periculo datæ fuerunt quædam pecuniæ in societatem, cum circa maritum ægrotantem, ac ex eo morbo pereuntem plurimum laborasset, & in extremum Animi mærorem incidisset, cum grauida esset, sexto mense grauidationis in ardentem febrem lapsa abortiuit, & ex ea febre obiit, quæsitum est, an dici debeat ex abortu, vel potius ex febre periisse, ità vt, per ejus mortem locum lucro, vel exceptioni factum esse sit determinandum.

SVMMARIVM.

1 *Duo morbi genera in prægnante, vel parturiente consideranda.*
2 *Abortus quando faciat locum exceptioni.*
3 *Caussa primaria semper attendi debet.*
4 *Abortus per se non caussat febrem.*
5 *Caussa mediata, fouens, seu impulsiua non est in censu habenda.*

1 IN mulieribus prægnantibus, & parturientibus duo potissimum morborum genera obseruari possunt, alterum prægnantiæ & partus, & eorum, quæ ad prægnantiam, & partum spectant, proprium, & immediatam ab illis dependentiam habens, alterum vero neque ad prægnantiam, neque ad partum, neque ad ea, quæ ad prægnantiam, & partum spectant, immediatam, ac primariò, sed ab aliis caussis immediatè, & primario dependens; quod vt magis perspicuum fiat, exemplo commonstrandum sit igitur homo aliquo morbo detentus, vt puta febre, aut Hydrope, qui vulnus accipiat in capite lethale, in hoc certè duo genera affectuum licebit adnotare, alterum eorum, qui ad febrem, aut Hydropem consequuntur, alterum verò eorum, qui ad vulnus spectant modo vbi febris acutissima, & maximè lethalis esset, aut Hydrops jam confirmatus, si is decedat post acceptum vulnus quod non fuerit ex primo capite lethale, certe non ex vulnere, sed vt lex Hydrope, vel ex febre decescisse erit dicendus; contra vero si febris fuerit mitis, vel Hydrops adhuc in suo principio, vulnus vero maximè lethale, quis tam crassæ mineruæ homo fuerit qui illum ex febre, aut ex Hydrope potius, quam ex vulnere decessisse affirmare voluerit Itaque consideranda (in prægnantia, & partu ipsa prægnantiæ, & partus essentia, aliaque ex parte morbus in prægnantia, & partu superueniens. Vbi prægnantia, & partus fuerint maximè præternaturam, quia ipsam naturam summopere defatigauerint, & ad ipsam prægnantiam, & partum sequatur febris, & mors, certè non febris est culpanda, sed prægnantia, & partus naturæ statum non seruantes; contra vero si prægnantia, & partus naturaliter se habeant, & in illis consequatur febris, aut alias grauis morbus lethalis, qui mulierem è medio tollat, extra mercurium omnino esset affirmare, hujusmodi mulierem ex prægnantia, aut partu, non ex subsecuto morbo decessisse, non secus ac de vulnere in primo capite lethali accepto à leuiter febricitante diceremus, illud non fuisse caussam subsecutæ mortis sed febrem. In casu ergo proposito manifestissime patet, Dominam Angelicam de Accorambonis ex prægnantia, aut partu primò, non ægrotasse, sed ex febre ardente, ac maligna quæ non ab ipsa prægnantia, vel partu ortum habuit, sed ex laboribus in curando proprio marito perpessis, & ex animi mærore, quæ quidem sunt veræ, & proportionatæ, ac adequatæ caussæ prædictæ febris, ex qua abortiuit, & vita functa est, mors ergo ad febrem, & abortus quoque ad ipsam febrem, febris autem ad caussam externam, non ad Prægnantiam, aut partum est referenda, & sic cum mors neque ex prægnantia, neque ex partu, neque ex eorum caussa successerit, casus nequaquam inter exceptos connumerandus videtur, sed pro lucro omninò esse.

Nec quicquam obstat, quod post abortum mors 2 subsecuta sit, quia tunc casus esset pro exceptione, quando mors ex abortu esset, sed in hoc casu mors subsecuta est ex febre ardente, & maligna, quæ sua malitia inter alia quam plurima symptomata etiam abortum concitauit, neque mors successit ex abortu, quia non est abortus tam habilis ad adsciscendam mortem, vt habilis est maligna febris, hæc enim semper pessima est, & vt plurimum hominem interficit, abortus autem neque semper malus est, neque secundum plurimum interficit, immo aliquando est salubris. *Hippocr. lib. 2. Epidem sect. 2. Tex. 14.* quæmadmodum etiam partus, quo mulieres aliquando à prægressis morbis liberantur, exemplo Harpalidis apud *Hippocr. lib. 7. Epidem. Ægr. 7.* immo

immo etiam ipse abortus aliquando à præcedentibus morbis mulieres judicare solet, vt notum ipsis Medicis est.

Cum igitur febris ardens, qua primò præhensa est D. Angelica ab abortu nullam originem habuerit, sed bene ipse abortus ab ipsa febre fuerit excitatus, dicendum est, casum hunc pro lucro esse, quia debet semper attendi caussa primaria, & immediata, non autem secundaria, quæ semper à primaria dependet. Quod autem febris fuerit caussa abortus, non verò è contra, præter rationem superius adductam, patet ex depositione Testium, & præcipue ipsius Medici, qui eam curauit; hic enim juxta decimum deponit, prædictam Dominam Angelicam ex labore in curando marito perpesso, & ex animi angore in febrem ardentem cum capitis intensissimo dolore incidisse, & sic ad tertiam vsque nulla alia symptomata apparuisse, nisi quæ ad febrem acutam consequi par erat, contra quam succedere debuisset, vbi Abortus fuisset prima, & originaria caussa morbi, & ipsius febris, debuissent enim apparere signa instantis abortus, vt dolor Renum, grauitas, ac pondus in imo ventre, aliqua sanguinis per vterum expurgatio, vel aquarum eductio, & alia ad hunc modum, tunc enim bene affirmare licuisset, ex agitatione, & instantia abortus febrem fuisse excitatam, sed hæc signa nullo modo apparuerunt, sed ea tantum, quæ ad febrem ardentem pertinebant, postmodum autem nempe in tertia, ex violentia ipsius febris dolore renum præhensa abortiuit, & sic rationabiliter morbus processit, quia bene valet, quod febris acuta facili negotio causset abortum, sed non è contra, quod abortus causset febrem acutam, nisi sit summopere laboriosus, alias enim non consueuit simplex abortus caussare febrem, & maxime acutam: nam ex mille mulieribus abortientibus vix vna, aut altera febricitare solet, & hæc quidem non ex abortus ipsius culpa, sed ex alia quadam accidentali caussa cum ergo febris fuerit morbus independens ab abortu; & ex ejus vi D. Angelica objerit, non autem ex prægnantia, aut partu, vel ex eorum caussa, locus lucro esse debet, per ejus mortem, non autem exceptioni.

Neque obstat, quod abortus non modo fuerit caussa majoris morbi, sed etiam mortem accelerauerit, quia symptomata ad morbum sequuntur, & ad ipsum morbum referenda est mors non ad accidentia, nam conuulsio in febre succedens symptôma est lethale, mors tamen non ad conuulsionem, sed ad febrem refertur, eodemque modo dato, quod abortus sit symptoma magnum, & lethale, tamen cum ex vi febris procedit, non ad abortum, sed ad acutam febrem refertur subsequens mors, quia semper caussa primaria attenditur, secundaria vero, mediata, fouens, & impulsiua in nullo censu habetur, caussa autem primaria in hoc casu fuit febris, secundaria, & immediata abortus, vnde casus prolucro esse debet, non pro exceptione.

CONSILIVM LVIII.

ARGVMENTVM.

Eminentissimus, ac Reuerendissimus D. Berlingerius Cardinalis Gypsius annum agens quartum suprà sexagesimum, licet valetudinariam vitam degeret ità vt absque vlla hæsitantia, & absque vllo scrupulo posset justissima ex caussa carnibus singulis diebus etiam Veneris, & sabbathi, & Vigiliis, absque jejuniis indifferenter vti etiam ex ipsius Ecclesiæ sanctæ indulgentia, vera tamen pietate Claristiana ductus his non acquiescens, sciens contraria aliquando esse diuinæ cognitioni Medicinæ præcepta. *c. Contraria de Consecr. dist. 5. 3. part. decret.* petit, ac jubet, vt diligenti examine perquiramus, an in hoc sanitatis statu, ac in ea ætate constitutus ità ab obseruantia jejuniorum ob piscium commestionem, & abstinentiam à carnibus lædi possit, vt jure merito ab ea obseruantia solutus esse omninò, ac vndéquaque censeatur, renuens in hoc vel tantisper sibi indulgere.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia in impositione* jejuniorum *non intendit corporeæ saluti præjudicare.*
2 *Iejunij obseruantia si communem hominum tolerantiam excedit, illaudabilis existimatur.*
3 *Iejunans si ex jejunio notabile corporis detrimentum incurrit, tenetur à jejunio abstinere.*
4 *Experientia est rerum magistra.*
5 *Pisces ratione ætatis senilis sunt maximè noxij.*
6 *Ætas declinans est humorum frigidorum, & humidorum fæcundissima.*
7 *Piscium vsus ratione morbi articularis est noxius, & idcirco fugiendus.*
8 *Olera omnia praui sunt nutrimenti.*
9 *Legumina flatuosa sunt, melancholica, & articulis noxia.*
10 *Pisces malè concoquuntur, & facilè putrescunt. Zacc.qu.Med.leg.*
11 *Nonnulli facilius carnem bubulam, quam optimos pisces, & oua concoquere solent.*
12 *Senibus parum offerri debet, sed optimi succi, ob caloris imbecillitatem.*

SVperfluum ex mea sententia est dubitare, an Eminentissimus Cardinals Gypsius in secundo senio constitutus, & pluribus affectibus vitam ab ætate, quam ab imbecilliori natura prouenientibus molestatus debeat à jejuniorum obseruantia arceri, & ad carnium comestionem cogi, etiam ouis interdictis ob rationem, de qua suo loco, nam apertissimè patet plures prædominari in Eminentissimo D. caussas, illum ab omni jejunij obseruatione eximentes, vt euidenter ex sequentibus constabit.

Antè omnia tamen illud pro fundamento nostræ assertionis ponamus, Ecclesiam scilicet in impositione

ieiunij, & cuiuscunq; abstinentiæ nunquam intendere humanis corporibus detrimentum afferre, aut cum notabili læsione naturæ nos ad eius obseruantiam obligare facit. *C. Quadragesima, ibi, nisi quem infirmitas impedierit. &c. Quia die Sabbathi. de consecr. dist. 5. 3. par. Decret. Lessius de Iustit. & iur. lib. 4. cap. 6. dub. 6. vers. ob impotentiam. Vinc. Filiucc. Moral. quæst. par. 2. tract. 27. cap. 16. num. 115. & alij Canonistæ. eum de Ieiunio agunt, & ex nostris Medicis id ipsum adnotat Io. Alphons. à Fonsech. in spec. Med. christ. lumin. 2. pag. 51. vers. sequitur tertiò,* Quam obrem vbi ieiunij tolerantia communem hominum facultatem excedat, ea ab Ecclesia sancta tanquam Deo minùs accepta illaudabilis reputatur, & de facto rebrobatur, vt per *Tex. in c. Non mediocriter de consecr. vbi 5. in illis verbis. De rapina verò. D. Thom. in 4. sentent. dist. 51.*

Ex hoc igitur fundamento elicitur hæc firmissima, ac irrefragabilis conclusio, quod quandocunque ex quauis abstinentia vel in ieiunio, vel in reliquis diebus, quibus tenemur à carnibus abstinere, aut propter qualitatem ciborum, aut propter eorum insufficientem quantitatem ieiunans, vel abstinens ex hoc incurrit notabile corporis detrimentum, non modo legitimè à ieiunij. & abstinentiæ obligatione solutus censetur, sed tenetur omninò à ieiunio, & abstinentia quacunq; se se retrahere.

Quibus sic stantibus, cùm pateat in casu nostro Eminentissimũ Dominũ pluribus molestari infirmitatibus, & ætatem senilem degere earumq; rerum occasione insignem noxam percipere possit, si aliis cibariis vti cogatur, quàm carnibus, non modò licitè dispensari potest ad carnium comestionem etiam in diebus, in quibus ex præcepto Ecclesiæ ab illis est abstinendum, sed nè hæc abstinentia illaudabilis, & repræhensibilis euadat, cogendus omninò est, vt Medicorum vtrorumq; consilio acquiescat, & à piscibus alisq; cibariis sibi noxiis perpetuo abstineat.

Apertissimè enim patet ab esu piscium, & ipsorum etiam ouorum Eminentissimum Dominum insigniter lædi primò experientia, quæ est rerum magistra *c. Quam sit in 6. decret. lib. 1.* nam certissima est omnium rerum iudicatrix *Galen. lib. 1. de simpl. Med. fac. cap. 38.* per hanc n. certiores esse possumus, quod quotiescunq; Eminentissimus Dominus Christiana pietate ductus conatus est ob ieiunij alicuius obseruantiam à carnibus abstinere, & solis piscibus, aut etiam ouis contenuts esse, semper subsequentibus diebus magnam corporis imbecillitatem, stomachi subuersionem, & consuetorum symptomatum recrudescentiam expertus est; ità vt ex hac vna caussa lecto se continere per plures dies coactus fuerit; quæ tamen omnia incommoda aliàs euitauit, cùm impulsu & persuasione nostra carnibus, melioribusq; cibis vsus est.

Licet ergo hæc sola experientia ex se sufficientissima sit ad persuadendum viro Eminentissimo se esse legitimè ab obseruantia omni Ieiuniorum excusatum, tamen vt maiorem in modum suæ conscientiæ stimulo satisfiat, Physicis in super rationibus, & Medico discursu probabimus, eminentiam suam ex quolibet vsu piscium, aliorumque ciborum, quibus vtimur in ieiuniis, & abstinentiis quibuscunq; etiam ouorum reportaturam notabile sanitatis detrimentum, vt facilè dehinc à spirituali Medico persuaderi possit, vt relictis prædictis cibariis, ad carnium vsum quolibet tempore indifferenter se conferat, tanquam suæ sanitati adæquatum, & multò magis conducentem.

Primò ergo Pisces & alij similes cibi, ratione ætatis, quam degit Eminentissimus Dominus sunt maximè illi noxij: Ætas enim senilis, & maximè declinans est humorum frigidorum, & humidorum fæcundissima, vt docent Medici omnes cum *Gal. in lib. de Salubr. dieta. partic. 2. & alibi.* quamobrem quemadmodum à piscibus, & frigidioribus cibis maximoperè læduntur, ita contrariis, vt sani quantum fieri potest degant, sunt nutriendi vt *Hippocr. & Galen. lib. cit. docent.* idcircò enim præcipitur ab omnibus practicantibus, vt abstineant ab ijs, quæ phlegma, & melancholiam generare possunt *Galen. lib. 5. de sanit. tuend. cap. 6. Auic. 1. doct. 3. cap. 2.* at hæc duo maximè vitia Pisces habent, nam frigidi, & humidi sunt *Paul. lib. 1. sua Med. cap. 9. & alijs omnes.* deindè ob id quod multum excrementi habeant, obstruentes sunt, à quibus cibis maximoperè cauere debent Senes admonente *Galeno loco super cit. de San. tuend.* & licet ipse Galenus, & alij, pisces senibus concesserint hoc fecerunt in senibus sanis, & robustis, non verò in valetudinariis, qui facilè à quauis minima caussa, & errato in victu lædi consueuerunt *idem Galen. vbi 5. cap. 4.* at Eminentissimum Dominum valetudinariam vitam degere patet apertissimè, nec vlteriori egemus testimonio ad hoc probandum, ergò neque piscibus, neque similibus cibariis tutò vti debet, quià tam senes, quam valetudinarij à minima caussa læduntur, cùm contrà iuuenes, & sani à magna etiam caussa non lædantur. *Galen. lib. 5. de San. tuend. cap. 6.* ergo Eminentissimus Dominus etiam ex vnica comestione Piscium, cum senex, & valetunarius sit, lædi insigniter poterit.

Secundò vsus Piscium, & prædictorum ciborum est maximè noxius viro Eminentissimo quandocunque, ratione morborum, quibus perpetuò detinetur; & primo ratione morbi articularis, cuius respectu pisces esse noxios, & idcircò omninò euitandos censent Medici omnes, & præcipuè consulentes. *Montagn. cons. 241. & alij.* secundò ratione flatulentiæ Hippochondriacæ maiorem in modum noxius est, vnum & in hac egritudine ab omnibus Medicis euitatur. *Montan. consil. 4.* & alij. Tertiò ratione debilitatis Stomachi, pisces sunt euitandi, debilitas enim ex caloris pauperie emergit, vnde cibi frigidiores eundem calorem magis obtundunt. Neque etiam alij cibi, quibus in ieiuniis vti consueuimus, tutò Eminentissimo viro administrari possunt, quià primò olera omnia sunt modici, vt praui nutrimenti. *Galen. in lib. de succ. bon. & vit Card. de mal. Med. vsu. cap. 5.* legumina præterea flatuosa sunt, & articulis obsunt experimento desumpto ab ijs, qui in aeno ijs vescebantur apud *Hippocr. lib. 6. de morb. vulg. sect. 4.* preterquam quod etiam quocunq; modo comesta noxia sunt *idem Hippocr. de vict. rat. num. 59.* Salsamenta vaporosa sunt, & melancholicum sanguinem gignunt. *Oribas. lib. 2. Collect. cap. 58.* ac deniquè omnia cibaria, quibus vtimur in ieiuniis, melancholica sunt, modici, ac praui nutrimenti, coctioni rebellia flatuosa, & mille aliis vitiis scatentia, quæ maximè viro Eminentissimo noxia esse possunt.

Tertiò Pisces, & oua in casu nostro noxia sunt ratione quoque cuiusdam indiuidualis naturæ ipsius stomachi, nam pisces malè concoquit, & facillimè ea de caussa in eo putrescunt, (quod vitium semper piscibus inesse probant *Mercurial. var. lect. lib. 1. cap. 25. & Alex. Petron. de vict. Roman. lib. 3. cap. 10*) oua autem pessimè transmutat, quia in eo adu-

runtur, & nidorem contrahunt, neq; hoc nouum est, quià teste *Galeno de succ. Bonit. & vit. cap.* 1. hoc vsuuenire solet nonnullorum stomachis, ità vt facilius carnem bubulam (quæ coctioni maximè rebellis est (quam optimos pisces, & succi laudabilis, & ipsa oua concoquant.

Deniquè ratione imbecillitatis virium, & caloris naturalis alia cibaria prӕter optimas carnes in casu nostro noxia omni ex parte sunt, quià cùm senibus ob eiusdem caloris imbecillitatem parum offerri debeat, idque optimi succi, & facillimæ coctionis, *vt Galen. docet cit. lib de san. tuend.* 5. in casu autem nostro imbecillitas non modo adsit respectu ætatis, sed etiam respectu particularis naturæ, & respectu morborum, quibus ille est obnoxius, patet, quòd à piscibus, aliisquæ huiusmodi cibis nunquam tantum nutrimenti elicere poterit vir Eminentissimis quanto natura eius indiget, vndè ex eorum vsu etiam per diem vires iam debiles succumbent, morbi repullulabunt, symptomata molestiora euadent, atq; eo pacto in lecto decumbere cogetur, & à melioribus operibus vacare præter vitæ periculum indè manifestè imminens. Ex quibus concludentissimè probatum remanet, debere virum Eminentissimum carnibus perpetuo vti, nec sine conscientiæ scrupulo posse illum ieiuniorum obseruantiæ se se obstringere, & caussam præbere alicui morbo, qui illum periculo notabili exponat.

Et ità pro veritate sentio & saluo semper & ego Paulus Zacchias Medicus Rom.

Ità quoque ego Ioannes Iacobus Vbaldinus de Appro Picenus Physicus Romanus, temperamenti, & affectuum præternam, quibus Eminentissimus Dominus sollicitatur, & de quibus non oscitanter excellentissimus Zacchias ratiocinatus est, optimè informatus, statuo, ac sentio in hac rerum, ab determinandum, quomodo vir doctissimus statuerit, & senserit. Datum Romæ 21. die Octobr. 1629.

CONSILIVM LIX.

ARGVMENTVM.

Instante D. Ioanne Baptista de Symeonibus promoueri ad sacra, oppositum est, illum habere irregularitatis impedimentum ex capite Epilepsiæ, qua detineri præsumebatur. Palam autem erat, illum aliquando Epileptica symptomata passum fuisse, quod neq; ipse controuertebat, asserebat tamen, se iam integrè conualuisse, neq; ob illis vlteriùs impediri posse, quin ad sacra promoueretur. Duo ergo determinanda veniebant, 1. an perfecte ab Epilepsia esset sanatus, secundo an prægressa Epilepsia esset illi impedimento nè promoueretur.

SVMMARIVM.

1 *Epilepticus non potest promoueri.*
2 *Epilepsia est morbus turpis, & excitat pessima symptomata.*
3 *Epilepticus etiam sanatus non debet incautè promoueri, & cur.*
4 *Epilepsiæ duplex genus.*
5 *Epilepticus, si sit perfectè sanatus potest promoueri.*
6 *Leuis Epilepsia quando dicatur.*
7 *Frequens Epilepsia quando dici debeat.*
8 *Sanatus qui dicatur.*
9 *Sanus quandonam quis dici debeat.*
10 *Quomodo experiri liceat, an Epilepticus sanatus sit, nec ne.*

1 Videtur prima facie, D. Ioannem Baptistam de Symeonibus repellendum esse à promotione ad sacros ordines, cum aliàs Epilepsia laborauerit; id enim expresse cauetur in *c. in tuis litteris. quæst.* 2. *caus.* 7. *&c. seq.* nam, vt ibi habetur, & indecens & periculosum est, vt qnis sacra administrans huic 2 morbo sit obnoxius, ita vt in Eucharistiæ consecratione huiusmodi morbo victus in terram cadat; est n. morbus hic turpis, & excitans turpia & pessima symptomata, quorum aliqua in prædicto textu connumerantur, vt repentinus lapsus, clamor confusus, spuma in ore, corporis, membrorumque distorsiones; seminis, & fæcum, & vrinæ inuoluntaria eiectio, & alia huiusmodi, quæ recensentur à Medicis in proprio tractatu de Epilepsia, inter quos præcipuè videndi, qui de ea ex professo egerunt, vt antè omnes *Hippocr. in lib. de morb. sacr. Arnald. de Villanoua, Hieronimus Gabucinus. Ioannes Fernelius, Iason Praten. & vltimo loco scribens Bouche in lib. de morb. scelest.* præter alios tam vetustiores, quàm recentiores in suis practicis.

3 Neque solum prohibetur Epilepticus promoueri dum adhuc prædicto morbo afligitur, sed etiam si sanatus videatur, quià hic morbus de illorum numero, est, qui non modò accessiones, & exacerbationes insultusq; incertos, aut etiam certos habent, sed in eorum censu, qui facilè reuersionem faciunt, vndè fit, vt etiam multos post dies, immo multos post menses, & annos aliquandò, ex improuiso hominem adoriatur, quandò omne periculum recrudescentiæ euanuisse existimamus, vndè prudentissimè à Canonibus præcipitur, vt antequam eum, qui aliquandò Epilepsia tentatus est, ad sacra promoueamus, plura experimenta, ac longa de eius recuperata in totum sanitate sumamus, cùm euenerit interdum ex quadam non magna caussa illum in morbum reincidere, vt ex comestione prauorum ciborum, ex animi vehementi passione, ex aeris non boni perceptione, & id genus aliis extrinsecis caussis.

4 Quibus tamen non obstantibus in casu nostro decidendo pro eo, quod ad Medicum spectat dicendum videtur, immeritò repelli D. Ioannem Baptistam de Symeonibus, à promotione ad sacros ordines, quià cum ad mentem *præcitati Tex. c. in tuis litteris* Epilepsia sit duplicis generis, & vnum quidem sit frequens, & graue, alterum verò de raro prehen-

dens, ac leue, certum est impedimentum ad promotionem ad sacra, & ad celebrationem in iam promoto esse tantum in primo genere Epilepsiæ, non in secundo, vt ibi deciditur; & ratio, quæ à Medicis est expetenda, illa censetur, quod grauis, ac frequens Epilepsia sit ex defectu organi, & per essentiam, & per caussam iam habituatam in ipso cerebro, quæ licet intermittere videatur, tamen facilè reuertitur, & incurabilis est; at verò leuis Epilepsia fit vt plurimum per consensum, & ex caussa sępe extrinseca, vnde amouibilis est; præterquam quod symptomata illa turpia, quibus scatet Epilepsia grauis, non associantur Epilepsiæ leui, vnde cessat indecentia, quæ maxime ob ea symptomata habet locum. Cùmque D. Ioan. Baptista passus fuerit leuem Epilepsiam, & ex caussa semper extrinseca, & & per consensum, vt ex dictis Testium palam est, non debet prohiberi à promotione ad sacra.

Sed & idem Textus suprà citatus alia vtitur distinctione ex statu Ægrotantis desumpta, & est, quod vel Epilepticus sit perfecte sanatus, vel non; & in primo casu non vult prohiberi à promotione ad sacra, sed tantùm in secundo; quæ quidem distinctio necessaria omnino est, & vndequaque acceptabilis, vt absurdum maximum euitetur: Nam si quicunque qui aliquando Epilepsiam passus est, sit irregularis, & promoueri ob id non possit, perpauci, ne nulli dicam ab ea irregularitate erunt immunes, cum perpauci sint, ne nulli dicam, qui Epilepsia saltem in pueritia non fuerint tentati, vt non modo nobis Medicis, sed & lippis, & Tonsoribus notum est. Et licet nonnulli velint Puerorum morbum illum, quem infantilem vocamus, non esse proprie Epilepsiam, certum tamen est, & esse morbum non absimilem, & Pueros Epilepsia propriè dicta facilè tentari *Hippocr. in lib. de morb. sacr. n. 9. & 10. eiusq; rei caussa redditur à Gal. in lib. 6. Epidem comm. 1. tex. 5. & ab Auic. lib. 3. ex quibus Mercurial. lib. 2. de morb. puerorum. cap.* 3. ergo iuxta hanc secundam Textus diuisionem D. Io. Baptista non debet à promotione ad sacra arceri, cum ab Epilepsia iam perfectè conualuerit.

Vtrumq; autem assumptum, hoc est, quòd Epilepsia, quam passus est prædictus D. Io. Baptista fuerit leuis, & quod ab ea perfectè sit sanatus, facilè probatur; quia quoad leuitatem Testes deponunt, illam non fuisse associatam vllo symptomate considetione digno, ac notabili: Nam erat omnino quædam quasi vertigo, neq; repentè, & ex improuiso in terram cadebat, sed cuicumq; obuię rei innixus paulatim concidebat, nulla membrorum distensione tortus nullam ex ore spumam emittens, nullum clamorem edens, nulla commaculatione se deturpans, & vix per quartam quadrantis horæ partem in paroxismo permanens, à quo liberatus neque paralysim vllam, neque mentis obstusionem, neque fatuitatem, aut amentam, neq; membrorum torporem, neq; vllam memoriæ iacturam ex morbi insultu patiebatur, sed tantùm symptomatis prægressi verecundiam.

Nec solum leuis erat hæc Epilepsia respectu symptomatum, sed etiam respectu raritatis accessionum, patet enim ex testium depositionibus, prædictum D. Io. Baptistam admodum derato consuetum esse eo morbo molestari; at frequens Epilepsia dicitur, quæ ob cerebri, & capitis multam imbecillitatem ex quauis etiam leuiori caussa insultum facit, maximè verò qui ex coniunctionibus, & oppositionibus luminarium, & ex magnis temporum mutationibus, & ex quocunq; errore in victus ratione intercidente, ex vehementi animi passione, ac deniquè ex graui quodam odore, & similibus occasionibus molestat; contrà verò si semel, aut bis in anno præhendat; quia quemadmodum accessionum frequentia virtutem ostendit debilem, ac vitium iam factum esse connaturale, & in habitu, & idcircò morbum non solum facilè reuersionem facere posse, sed nullo modo esse curabilem, sic raritas accessionum morbum ipsum ostendit debilem, & facile à natura superabilem.

Ex quibus apertissimè patet, quod hic morbus non proueniebat à mala & insigni capitis, & cerebri dyscrasia, aut ab instrumentorum vitio, ex quibus non nisi graues, & incurabiles Epilepsiæ fiunt, atq; hoc ipsum multò magis confirmatur ex eo, quià semper in hoc ægrotante insultus morbi apparebat ob aliquam extrinsecam caussam, cum tunc maximè ab eo molestaretur, cum venatum procederet, aut aëri inclementi, ac soli, ventisque sese minus prouidè exponeret, quibus occasionibus remotis nunquam huiusmodi symptomate molestatus est, vt patet ex eorundem testium depositionibus; quamobrem tantò magis ad sacra promoueri poterit D. Io. Baptista, quantò ipsa promotio ad sacra erit caussa, ob quam à venatione abstinens, in morbum nequaquam in posterum labetur.

Deniq; quod D. Io. Baptista iam sit à morbo perfectè sanatus palam est; nam sanatus dicitur qui in pristinum, ac naturalem statum rediit. *L. Quod ità sanatum ff. de Ædil. Ed. ex Medicis Galen. lib. 9. Method. cap.* 15. quod vero in naturalem statum redierit ostendit ipsa naturæ incolumitas, cum neq; aliqua parte corporis amplius laboret, neq; ad vitæ munera obeunda sit impeditus, tunc enim homo sanus dicitur. *idem Galen. lib. 6. de san. tuend. cap. 5. & lib. de differ. morb. cap.* 2. præterquam quod vnusquisq; dici debet sanus, etiam si alias ægrotauerit, cum nulla prægressi morbi vestigia in se conseruat, alias enim, cum nullus homo sit, qui aliquandò non ægrotauerit, nullus deberet dici sanus, itaq; quod ità sanatum est (vt Textus verbis vtar) vt in pristinum statum redierit, perindè habendum est, quasi numquam morbosum fuisset. Non ergò præiudicare debet D. Ioanni Baptistæ, quod aliquando Epilepsia laborauerit, si ad præsens in pristinum statum illum reuersum esse constat.

Quod vlterius firmatur, quia cum Epilepsia, remanente adhuc praua dispositione, & morbi seminio, facillime ex erroribus in victus ratione excitetur, palam iam est, quod, si huiusmodi errores prægressi multoties fuerint, & tamen Epilepsia nullam de se significationem dederit, dici possit, eam in totum euanuisse: Nam non aliam ob caussam in *c. Nuper. causs. 7. quæst.* 2. imponitur à Gelasio, quod ei, de quo suspicio insurrexerat, an Epilepsia laboraret, offerrentur carnes omnes indifferenter, volens ex oblatione ciborum non salubrium, & Epilepsiæ contrariorum experimentum capere, an ab eo morbo conualuisset, quià facilè erat ex comestione huiusmodi ciborum, eum in Epilepsiam relabi, vbi perfectè non esset sanatus. Quin non per vnum tantum aut alterum diem de ea re capi volebat experimentum, sed per triginta, tunc enim si à prægressis erroribus in cibis commissis non læderetur, dubium non erat, illum fuisse ab Epilepsia vndequaque liberatum. Cùm ergo in casu nostro iam spatio duorum annorum morbus quieuerit, & non obstantibus multis erroribus in victus ratione patratis, nunquam

ab eo fuerit molestatus, dicendum est, D Ioannem Baptistam ab illo iam esse perfectissimè sanatum, nec iurè posse à promotione ad sacra repelli, sed ad ea debere admitti tanquam si nunquam ægrotasset.

CONSILIVM LX.

ARGVMENTVM.

Cùm ageretur coram Illustrissimo Merlino Rotæ Romanæ Auditore meritissimo de probatione filiationis D. Margaritæ ex flauia à D. Io. Baptista Victorio susceptæ, inter alia, quæ à DD. scribentibus pro ipsa D. Margarita in medium afferebantur, erat similitudo ipsius D. Margaritæ ad prædictum D. Io. Baptistam, ex qua cùm prætenderent haberi debere vrgentissimam probationem, inanem illam, ac nullius momenti aduersarij asseuerabant. Consultus ergò respondi.

SVMMARIVM.

1 *Natorum similitudo secundum communem opinionem dependet ab imaginatione matris.*
2 *Similitudo nati ad præsumptum parentem nihil releuat, & cur.*
3 *Experientiæ plures comprobantes similitudinem natorum esse ab imaginationee remissiuè.*
4 *Similitudo duplex naturalis, & accidentalis.*
5 *Nunquam determinari potest, an similitudo, de qua agere contingit, sit naturalis, vel accidentalis.*
6 *Similitudo est effectus patens ad suas naturales caussas referendus.*
7 *Caussæ naturales semper eodem modo procedunt, & sunt certæ, & determinatæ, contra accidentales.*
8 *Effectus omnis ad naturales caussas referendus.*
9 *Caussa in actu simul est cum effectu.*
10 *Imaginatio, dato quod sit caussa similitudinis natorum, est solum accidentalis caussa.*
11 *Assimilatio est opus facultatis formatricis.*
12 *Similitudo non consideratur solum inter parentes & filios, sed etiam inter fratres, & inter alias personas.*
13 *Caussatorum consimilium caussæ debent esse consimiles.*
14 *Caussæ per accidens sunt posteriores caussis per se.*
15 *Similitudo semper probare debet filiationem.*
16 *Similitudo ad nullam aliam caussam referri potest, quam ad facultatem formatricem residentem in semine progenitorum.*

PErsuasissimum est non apud Philosophos solum 1 sed vel apud ipsum imperitissimum vulgus, natorum similitudinem prouenire ab imaginatione genitricis, ex qua cum fieri possit, si ad aliam personam, quàm ad verum genitorem conuertatur, vt filius nascatur similis imaginatæ personæ non autem vero genitori, sequitur indè, quod nullam præsumptionem filiationis desumere liceat ex similitudine cuiusdam nati ad aliquem præsumptum genitorem; ad quod multo magis comprobandum faciunt quam plurimæ DD. hominum auctoritates, inter quas illa maximè ad rem facit, quam adduxi aliàs, & est *Theocriti Idyll.* 17. hoc est.

Impiæ enim mulieris animus semper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus sunt, sed liberi nequaquam similes sunt Patri.

Dum ergo in casu nostro nitimur probare filiationem D. Margaritæ ex similitudine, quam habet cum Ioanne Baptista Victorio præsumpto patre, nihil hæc probatio releuare videtur: Nam Flauia, ex qua Margarita nata est, potuit cum aliis viris se commiscens, 2 & in actu maximè venereo Ioannis Baptistæ Victorij sui Amasij imaginem præ mente habens, concipere Margaritam, quę non patris, sed imaginati similitudinem referret, vt alias non semel euenisse notissimum est, & sic falsa omninò, & inanis erit quæcunque pręsumptio dici possit ex similitudine Margaritæ ad Ioannem Baptistam Victorium, cùm stante etiam similitudine ex alio congressore concipi potuerit ex superioribus.

Neque auctoritatibus tantùm nititur hæc communissima hominum opinio, sed, quod multó magis vrget, ad eam canonizandam mille in medium producuntur certissimæ experientiæ, quarum plures re- 3 censitas habes apud auctores per me adductos *lib.* 1. *quæst. Medic.leg.tit.* 5. *quæst.* 2. non solum Medicos, & legum peritos, sed & alios quoque Professores. Licet autem *Andr. Lauren. suæ anatomiæ lib.* 8. *quæst.* 20. distinguens similitudinem accidentalem à natu- 4 rali determinauerit, naturalem semper à formatrice facultate dependere, accidentalem vero ab imaginatione tantùm, hoc tamen non tollit, quin dubium semper irrepere debeat, an similitudo, de qua ambigitur, accidentalis sit, aut naturalis, hoc enim in idem recidit, cùm de hoc non constito, non prohibeatur, quin ea similitudo referri possit ad personam, quæ nihil in generatione contulit, nequè verè genitor fuit, & sic nunquam ex similitudine nati àd aliquam personam poterit desumi coniectura filiationis, quia nunquam patere poterit, an ea similitudo accidentalis sit, & ab imaginatione dependentiam ha- 5 bens, an verò naturalis, & à formatrice facultate, quod cum habeat omnimodam veritatem neque ex aliis quibusdam, neq; ex similitudine filiatio remanet probata, omninò militare debet illud *Homeri Odiss. lib.* 1.

Non dum aliquis suum genitorem ipse nouit;

Hoc est, nullus est, qui certò possit affirmare, se esse filium eius, cuius iactatur esse.

Sed contra prædicta militat ipsa Ratio nam cum similitudo sit quidam effectus patens, ac euidens, & 6 habens suas naturales caussas, quæcunque tandem illæ sint inaniter omnino, & extra omnem Mercurium ad accidentales caussas refertur, cumque caussæ accidentales non sint finitæ, sed infinitæ, contrà quam sint naturales, quæ finitæ sunt, *Arist. lib.* 2. *Phil. tex.* 50. sequitur quod hujus effectus, nempe similitudinis, possint cum Imaginatione dari infinitæ aliæ caussæ, quod est maximum absurdum; & cum præterea caussæ naturales in operando semper eodem modo procedant, quia sunt certæ, determinatæ & definitæ, contrà quam sint accidentales, quæ sunt 7 incertæ, indeterminatæ, & indefinitæ, *idem Arist. ibid.* & *ibi. Auer. in comm.* sequeretur contrarium, nempè, quod caussa accidentalis, ipsa nempe Imaginatio in operando, & producendo hunc similitudinis effectum, ordinatè, & vniformiter procederet, naturalis aut caussa, nempe ipsa formatrix facultas mediante temperamento, inordinate, & non

vniformiter operaretur, cum aliquando extraneæ personæ, non autem semper genitoribus, aut illis, cum quibus temperamenta conueniunt, natos, & indiuidua quæque assimilaret, quod est non minus absurdum.

8 Vlterius cum naturales effectus ad suas naturales caussas sint referendi, & similitudo fratrum inter se, & extranearum personarum, aliorumque indiuiduorum inter se sit effectus naturalis, & non possit ad imaginationem referri, sequitur inde, quod neque similitudines natorum ad parentes ad imaginationem referri possit, tanquam ad suam caussam naturalem; cum igitur aliam habeamus caussam, nempe formatricem facultatem pro conuenientia temperamentorum, quæ communis esse potest omnibus similitudinum speciebus, dicendum omninò est imaginationem pro caussa alicujus similitudinis non esse admittendam, vbi viget naturalis, & magis adæquata caussa omnibus similitudinum speciebus accommodata, nempe calor ipse ingenitus, vel formatrix facultas efformans indiuidua diuersa sibi similia pro conuenientia gradus cujusdam particularis calidi, & frigidi, humidi, & sicci quæ caussa, vt dictum in omnibus similitudinum speciebus est communis, quod de Imaginatione nequaquam firmari potest.

His addendum, quod posita caussa naturali proxime disposita ad agendum, necessario debet sequi effectus, quia caussa in actu simul est cum effectu. 9 *Arist. cit. lib. 2. Phys. tex. 37. & ibi Auer. in comm.* si ergo ponatur imaginatio pro caussa naturali similitudinis natorum, semper filij nascentur similes personæ imaginatæ, quia impossibile est caussas naturales in actu operari, & effectum ipsis respondentem non sequi; at contra est, quia admodum de raro filij nascuntur similes personæ imaginatæ, immo pro monstro est, si quis dissimilis à parentibus nascatur, ergo imaginatio naturalis caussa similitudinis esse non potest, sed tantum accidentalis, si modo vmquam hic effectus similitudinis ab ea depèndere potest.

10 Euidentius porrò probatur imaginationem non posse esse nisi caussam accidentalem similitudinis natorum ex ipsa eorum sententia, qui pro similitudinis caussa eam adducunt, quia imaginationi ex sua natura non conuenit assimilare, est enim assimi-11 latio opus formatricis facultatis, quæ inter naturales computatur, ergo non potest pertinere ad imaginationem, quæ ad animales facultates pertinet, vnde si contendamus imaginationem esse caussam assimilationis, formatrix facultas etiam ad animales facultates pertinebit; at hoc est confundere ipsas facultates, & opera vnius alteri tribuere, & tantundem esset dicere, quod etiam nutritio, ac cæteræ naturales facultates ad ipsam quoque imaginationem pertineant. Deinde facultates operantur propriis instrumentis, sibique à natura dicatis; quonam igitur instrumento imaginatio efformat vnum indiuiduum in effigie alteri simile? proprium certè non habet, alieno eam vti an firmari possit, videant qui eam opinionem tuentur.

Iam verò dictum est, quod cum necessario debeat assignari aliqua vniuersalis caussa similitudinis vnius indiuidui ad aliud, ad quam hic effectus referri debeat, hanc caussam imaginationem esse non posse, 12 quia cum similitudo non consideretur solum inter filios, & parentes: sed & inter fratres, & inter extraneas personas, & inter indiuidua ejusdem regionis, & inter gentem, & gentem, non potest in aliis similitudinibus imaginatio assignari pro earum caussis, vt assignari vtcumque potest pro caussa similitudinis consideratæ inter filios, & parentes, at vero cum 13 caussatorum consimilium caussæ debeant esse consimiles, *vt ex Arist. habemus lib. 2. Cæli tex. 86.* consequens est tam similitudinis natorum ad parentes quam, fratris ad fratrem, & indiuidui ad indiuiduum, & gentis ad gentem consimilem caussam esse assignandam, quæ quidem erit formatrix facultas, seu calor naturalis prout in temperamentorum gradibus conuenit magis cum vno, quam cum alio; quæ caussa multo magis adæquata videtur, & magis omnibus speciebus similitudinum communis, quam sit imaginatio.

Cum igitur (concesso etiam quod imaginatio possit vtcunque aliquando esse similitudinis natorum ad Parentes caussa) non possit recipi nisi in censu caussæ per accidens, certum indè fit, quod vbi caussa naturalis ad eundem effectum producendum, & per se concurrat, cum proxima dispositione ad agendum non possit præueniri à caussa accidentali, quia 14 caussæ per accidens sunt posteriores caussis per se *idem Aristot. lib. 2. Phys. tex. 66. & ibi Auerr. in comm. & 8. Metaphys. cap. 7.* si ergo formatrix facultas, quæ residet in seminibus genitorum disposita est ad efformandum conceptum simili effigie ad parentes tanquam caussa primaria, & per se, non poterit præueniri ab imaginatione, quæ neque caussa primaria, neque proxima, neque per se est, sed tantùm per accidens: Similitudo ergò filiorum semper proueniet à caussa naturali, nempè à facultate formatrice residente in seminibus genitorum, quæ pro temperamenti ratione, & majore conuenientia in gradibus primarum qualitatum cum parentibus, efformat, ipsos natos effigie ad parentes similes, & sic similitudo erit præsumptio filiationis magni mo-15 menti, & probabit natum debere dici filium illius, cujus effigiei similis est, quia hic similitudinis effectus non nisi ad formatricem facultaté seminis illius referri potest, cui natus magis assimilari videtur.

Ex quibus facilè deducitur in casu nostro, quod ex similitudine, quam habet D. Margarita cum Io. Baptista Victorio, maxima, & vrgentissima præsumptio desumi debeat, filiationis, concurrentibus maximè tot aliis adminiculis, & conjecturis, frustraque: Aduersarios, vt hanc probationem irritent, recurrere ad imaginationem; contrà enim similitudo Margaritæ ad Ioannem Baptistam Victorium non ad aliam caussam referri potest, quam ad formatricem facultatem seminis ipsius Ioannis Ba-16 ptistæ Genitoris, quæ sola naturalis, & adæquata est similitudinis caussa, ac proximè disposita ad assimilandum conceptum ipsi seminanti, ad quod & imaginatio, & quæcunque alia caussa hactenus assignata minimè disposita, & omninò inepta est judicanda.

Et ad ea quæ in contrarium afferuntur patet ex dictis responsio, ex quibus omninò excluditur imaginatio à caussa assimilationis, quia assimilatio opus est formatricis facultatis, & ad naturales facultates tantum spectat, non ad animales, qualis est imaginatio, quæ neque instrumenta habet, quibus formare aliquid possit, nec quicquam cum facultate formatrice commune habet, & ad experientias, quæ adducuntur, si singulæ per se examinentur, facilè apparebit, eas nihil omninò probare, & si pro veris acceptentur, esse monstrificos quosdam effectus in natura, ex quibus nulla regula firmari potest.

FINIS.

INDEX
RERVM ET VERBORVM
Totius Operis Zacchiani,
QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES
continentis.

Prior numerus Paginam, Posterior Notata in Quæstionibus demonstrat.

A

Index.

Index.

Auditus

B

D

Index.

F

G

H

I

L

O

P

Q.

S

Index.

Temperamentum

V

INDICIS RERVM & VERBORVM

FINIS.

Additiones quædam, quodam fato omissæ fuerunt, eas propriis locis Lector benignus disponet, prout accuratissimè notatæ sunt.

Pag. 39. lib. 2. tit. 1. quæst. 15. num. 1. post verba, non semper ejus vi extinguitur. Adde.

Cujus rei caussam quærit nunquam satis laudatus vir *D. Ioannes Nardius in consummatissimo suo commentario ad Lucret. lib. 6. de Rer. nat. Animaduers. 29. Problem.* 14. quo in loco quam multa alia problemata ad fulminis argumentum facientia exactissimè proponit, & acutissimè dissoluit.

Pag. eadem, ibidem num. 3. post verba: quam hujusmodi insultum insinuauit. Adde.

Quod & antè illum præstitit. *Lucret. lib. 3. de Rer. nat. in his carminibus.*

Quin etiam subita vi morbi sæpè coactus
Antè oculos aliquis nostros, vt fulminis ictu
Concidit.

Pag. 179. lib. 3. tit. 3. quæst. 2. num. 22. post verba, ab his D. D. adinuenta. Adde.

Nec desunt aliæ quamplurimæ quidem, vt mihi videtur, concludentissimæ rationes, rei veritatem persuadentes, quarum ego nonnullas breuibus attingam, alias, Deo fauente, longioribus pertractandas, & mihi quidem videtur dicendo contagium esse caussam Pestis primariam, effectum sua caussa origine priorem facere; quis enim dubitat, contagium esse Pestis effectum? præterquam quod non facilè suaderi potest, omnes qui Peste præhenduntur ex contagio ægrotare, siquidem vna, eademque die, immò vna eademque hora, immo, inquam, momento obseruatur, quamplurimas personas in diuersis, ac multum à se inuicem dissitis Castrorum & ciuitatum locis morbo præhendi, irrepere ergo aliam efficaciorem caussam necesse est, non omnes autem ex contagio Pestem contrahere non obstante enim quacunque; vel exactissima cautione, & sequestratione infectorum multi de repente corripiuntur, qui nullam caussam à contaminatis habere potuerunt, sed quid dixi plures? immo quamplurimos in vna eademque ciuitate eodem momento Peste tentari cur inquam plurimis locis, & vrbibus quamplurimos vno, eodemque momento ægrotare non dixi? non est, vt mihi videtur ejus efficaciæ contagium, vt veluti flamma sese huc illuc aliquando discurrat, totumque orbem interdum tam velociter peragrari possit, nisi ad Aërem confugiamus, dicamusque ab illo, qui primò Peste, infectus est, infici Aërem, ac per illum contagium deinceps aliis communicari, quod non est verisimile, quia Pestis in diuersis locis eodem momento vigere interdum incipit inter se maximè dissitis. Neque videretur vlterius Pesté habere posse, & seruare tempora particularis morbi, nempe principium, augmentum, statum, & declinationem, si pro caussa potiori habet contagium, cum hæc caussa semper adaugea-

----*Viresque acquirat eundo.*

Pro majori ægrotantium copia, quippè cum tunc maximè suas vires promere aliquam caussam consentaneum est cum major effecta est, & majus habet fomentum, at hoc in Peste fit in statu ipsius Pestis, non modo ergo tunc declinare non deberet, vt semper contingit, sed multo magis crescere, quia caussa ipsam excitans nempe contagium, tunc maximè validior, ac fortior est.

Sed quanam ratione, obsecro, excludi potest Aër, quod non sit primaria caussa Pestis, vt plurimum saltem, nisi omninò inalterabilem esse pronunciemus? Epidemicos morbos ab Aëris alteratione prouenire quis negat? ergo si Aër alteratus secundum primas qualitates Epidemicos morbos producit, quid obstat, quo minus ille vlterior alteratione prauitatem concipiens, etiam pestilentes procreare possit? An aliam præter Aërem Pestilentiæ, & Epidemiæ caussam Hippocrates ille noster agnouit? num ille ignorauit, Aërem non posse putrescere?

Prætereà si Aër alteratus, & corruptus potest Plantis ipsis peculiarem Pestem afferre, si pecudibus, cæterisque Brutis, ipsis quoque piscibus Pestem excitare, cur non poterit etiam Pestem hominibus infestam, atque exitialem producere? & si Pestis Plantis (nam cætera prætereo) excitatur sine contagio (quodnam enim contagium in his imaginari licet?) cur Pestes cæteris animalibus, hominibusque infestæ non poterunt absque contagio fieri? vagari autem Pestes solis Plantis, solisque quibusdam animalibus inimicas præter experientiam testatur *Lucr. lib. 6. de Rer. nat. seq. carmine.*

Hæc igitur subito clades noua, pestilitasque
Aut in aquas cadit, aut fruges persedit in ipsas,
Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus.

Et Hyeron. Fracastor. lib. 1. Syphilid.

Solis nam sæpè arboribus fit noxius Aer,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem,
Interdum segetem, & sata læta, annique labores
Corripuit, scabraque vssit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit semina Tellus.

At nollem vlterius progredi, cum sciam viros doctissimos, quos in summo honore habeo, contrariæ sententiæ esse addictos, eosque mihi persuadeam posse his omnibus difficultatibus fortè satisfacere; sed illud vnum nunquam admittere potui, quod nonnullis cordatissimis viris est acceptum, nimirum, Pestis contagium originem suam habuisse in mundi primordiis: esto, vt libet, quid inde? an non primùm homo quidam Peste fuit infectus, ac dehinc contagio aliis Pesté communicauit? an dicent potius contagium antè extitisse? sed in quonam corpore subjectabatur? in Aëre forsan? ergo ab Aëre omne malum in homine certè non subjectabatur, quia creatus est absque vllo vitio: sed nolo, nec vacat vlteriùs in his immorari.

Pag. 180. lib. 3. tit. 3. num. 34. post verba, ergò Pestis potest esse absque febre. Adde.

Sed videnda ad hoc quæ nuperrimè attulit perspicacissimus Medicus *D. Io. Nardius in comm. ad Lucret. de Rer. nat. lib. 6. Animaduers.* 34. vbi Neotericorum contrarium sentientium opinionem medullitùs eneruat, atque infringit.

Pag. 183. lib. 3. tit. 3. quæst 3. num. 4. post verba, Io. Anton. Foglia Medicus Neapolitanus. Adde.

Idem contigit in Terræmotu, *de quo Lucret. lib. 6. de Rer. nat.* qui inter alia hæc haber.

Multaque prætereà ceciderunt mænia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare Pestes.
Subsedere suis pariter cum ciuibus Vrbes.

Pag. 183. lib. 3. tit. 3. quæst. 2. num. 58. post verba, tanquam fulmine icti statim peribant. Col. 1. Adde.

Quod etiam accidisse in ea Peste, quæ vagata est per Italiam anno. 1348. refert Mattæus Villanus qui tunc inter viuos degebat, & ab illa extinctus fuit; idemque firmat Guido à Cauliaco tunc etiam viuens, vt ex vtriusque auctoritate refert *Io. Nard. in comm. ad Lucret. de Rer. nat. lib. 6. post Animaduersionem.* 37.

Pag. 192. lib. 3. tit. 3. num, 28. post verba, hic idem congrediens eam inficiat. Adde.

Hoc enim eo modo euenire testantur expertissimi Medici, & ex Fernelij auctoritate confirmat. *Felix Platerus lib. 3. de febr. cap.* 2.

Pag. 238, lib. 4. quæst. 10. num. 12. post verba, & intestina in fluuium dejici. Adde.

Quod etiam ipse Herodotus narrabat loco cit. sed Plutarchus de capitis repurgatione nihil, videnda tamen omnino sunt ea, quæ recenter circà hæc literis consignauit emungtissimę naris vir, ac Medicę Reipublicæ ornamentum *Io. Nardius in lib. 6. Lucret. de Rer. nat. Animad.* 50. vbi quam plura habentur miræ curiositatis, ac scitu dignissima.

Pag. 240. lib. 4. tit. 1. quæst. 10. num. 37. post verba, de qua re vide Licetum lib. 1. loco citato. Adde.

Et Binsfeld. in confess. Malef. Prælud. 2. dubet. 4 ex quo Torreblanc. Dæmonolog. lib. cap. 24. num. 6.

Pag. 247. lib. 4. tit. 1. quæst. vlt. num. 57. post verba, reddunt intuentium imaginem. Adde.

Licet aliquam reddant, sed obscuram, vt cuilibet obseruare volenti palam fiet.

Pag. 315. lib. 5. tit. 2, quæst. 8. num. 15. post verba, ad rem hanc quicquam faciant, Deus scit. Adde.

Sed vide quæ in hujus loci commento nouissimè attulit. D. Io. Nardius.

Pag. eadem, num. eodem post verba, neque locutione Lucretij digni essent. Adde.

Quamquam suprà citatus Io. Nardius Lambinum redarguit, & meritò, quod nullo consilio, & ob caussarum ignorantiam eos versus abolendos existimauerit.

Pag. 322. lib. 5. tit. 2. quæst. 11. num. 8. post verba, vnde ea quasi incineratur. Adde.

Non absimilem caussam affert *Io. Nardius in comm. ad Lucret. de Rer. nat. lib. 6. Animad. 29. problem.* 22.

Pag. eadem, num. eodem post verba, oculosque claudit ob timorem præsentis mali. Adde.

Quæ solutio conformis est ei, quam affert idem *Io. Nardius loco cit. problem.* 18.

Errata notabiliora corrigenda.

PAgina 1. num. 6. innesse, lege in esse. p. 2. n. 7. septennis, lege septenis. p. 3. n. 13. assignatur, leg. assignauit. 4. 9. accipies, l. sic accipies. 8. 43. emittere, l. aut emittere. 12. 45. Laurentius, l. Laurentium. 13. 65. hic, l. huic. ibid. molam, l. molem. 15. 17. nec, l. aut. 18. 20. Valles, l. Valleriol. 20. 25. adde secundam à 60. 21. 65. quod, l. quot. 22. 72. porc, l. post. 23. 17. in diuiduis, l. in indiuiduis. p. 25. & in ea, l. & an in ea. 28. 2. edictos, l. editos. 33. 83. transibunt, l. transigunt. 35. in tit. dele Legitimo. 38. 36. in mediatè, l. medietate. 39. 13. diù, l. dicit. 41. 41. fortius, l. fortibus, 43. 66. aliqui, l. aliquibus. 47. 43. Oedib. l. Oedip. 55. 15. magis, l. mauis. 56. n. 6. obligatione, l. oblatione. 58. 1. ventum, l. ventrem. ib. 5. Girard, l. Giard. 59. 18. impossibile, l. possibile. 64. 20. partus, l. corpus. 66. 45. exhibere, adde potest. ib. onere, l. mense. 67. 54. vniuersalia, l. vniuersaliter, 70. 27. qui, l. quid. 80. 35. vt, l. aut. 85. 1. à Iutec. l. ad Iutec. 87. 32. conceptus, l. corruptus. 88. 49. laudandum, l. laudanda. 92. 1. illud, l. illum. 97. 69. obseruatione, l. obseratione. 98. 86. fœcundas, l. secundas. 99. 102. potest, l. possit. 105. 10. aduenta, l. adueniente. 112. 13. casus, l. causa. 122. 30. obnoxia, l. obnoxios. 125. 33. in l. Quæst. alia, l. quæret aliquis.

Correctio sequentium incipienda à lib. 2. ad totius operis finem.

PAg. 8. 15. duo, l. duæ. 30. 46. strotonicam, l. Stratonicam. 33. 24. ebrietas, l. ebrietatis. 39. 26. hic, l. id. 43. 2. vel non curati, l. vel malè curati. 47. 20. sanos, l. insanos. 48. 38. sufficiet, l. supracit. 66. 13. potius, adde minorem. 98. 6. Cuius, l. Caius. 105. 4. vt tu, dele tu. 111. 4. Væ verbero, dele Væ. ib. Juscitiosus, l. lusciosus. 112. 13. Orinthol. l. Ornithol. 113. 24. Anzibale cazzc, l. Anzi le tazze. 117. 5. semperque, l. superque. 118. 14. non minus in, l. non minus quam in. 128. 11. venenorum, l. venereorum. 130. 12. duodecimum annum, l. duodecim annorum. 130. 12. non in natura, l. non naturali, ib. cute, l. ætate. 131. 26. semen, l. senem. 134. 19. Hereticos, l. Hecticos. 136. 22. aut nimis prægrandè, adde aut nimis exiguum. 144. 21. cum in, l. cum non in. ib. 23. situm naturalem, l. situm non naturalem. 151. 1. si, l. sibi. 154. 13. Belba, l. Belga. 164. 3. ad spercus, l. ad spercos. 174. 11. canonicum, l. canonum. 177. 8. mulieres, l. meliores. ib. 9. nunc, l. nam. 182. 50. Lipperenses, l. Liparenses. 184, 8. remaneant, l. remeant. 185. 3. ab quo, l. ab eo. 188. 7. aut, l. apud. 208. 23. præsentationem, l. præsentionem. 217. 16. ordo, l. ordinis. 229. 53. nimia, l. quia. 231. 72. Ioab, l. Ioubert. 238. 7. Aldruuand. l. Aldrouand. 255. 6. pro, l. quo. 258. 20. Apud, l. Apum. ib. aliquibus, l. allata. ib. succi, l. fuci. 271. 11. falsitatis, l. falsitas. ib. indulgentibus, l. indulgentius. 272. 15. infirmis, l. infirmi sint. 274. 20. congruum, l. congrum. ib. obsonia, l. obsona. ib. mellicula, l. mollicula. 281. 5. eadem, l. talem. 282. 12. rementitijs, l. excrementitijs. ib. excerdium, l. remedium. 289. 9. suauior, l. suauius. 309. 13. vulnus, l. vulgus. 317. 27. hinc, l. huc. 318. 9. adducta, l. adductis. 321. 8. Farg, l. Barg. 337. 4. vno, l. non. Lit. A. 1. esset exagitatum, dele esset. B. 1. Lascena, l. Laseina. ib. posse, l. potest. D. 14. Spiritus, l. Spiritibus. F. 23. Galset, l. Gallen. I. 37. ipsis, l. ipsa. ib. 38. luciduraque, l. luridumque. ib. & ex virescentem, adde ex pallido. ib. est etiam, dele est. M. 54. ipbetsias, l. ipsas. bestias. 747. 4. ingrediendos, l. ingerendos. 748. 10. alteratione, l. attractione. 752. 1. parte, l. patet. 754. 9. abruptus, l. absumptus. 755. 10. quæ, l. quam. ib. habitu, l. ambitu. ib. in argum. propositis, l. perpessis. 759. 1. panem nihil, l. parum aut nihil. 760. 6. euorato, l. eucrato. 761. 10. temperandi, l. temparamenti. ib. quæ, l. qui. ib. malum, l. malus. 762. 1. per ipsa, l. peripatet. 763. 5. quoque, l. quicumque. 765. 17. sequi, l. & qui. accedere violentur, l. excedere videantur. ib. an tamen, l. non tamen. 767. 6. quam, l. quia. ib. 10. Plascem, l. Plastem. 768. 14. Halequorum, l. Alcicatam. 769. 17. nationis, l. rationis. ib. 19. seu, l. sui. 773. 4. dicta nec, l. dictante. 775. 4. in culpa, l. ex culpa. 776. 5. loco, l. lecto. ib. 12. in causa, l. cau- sa. 777. 1. mulieres, l. ad mulieres. ib. 2. nec, l. quæ. 778. 2. sit computanda, l. sint computandi. 782. 1. sed vt lex, l. sed vel ex. 783. 1. vitam, l. eam. 784. 7. vnum, l. nam.

Cœtera Errata humanissimus Lector per se corrigere poterit.

PRIVILEGE DV ROY.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre. A nos Amez & Feaux Conseillers, les gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requestes ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Preuosts leurs Lieutenans, & à tous autres de nos Iusticiers & Officiers qu'il appartiendra salut. Nostre cher & bien-Amé IEAN PIOT, Marchand Libraire & Imprimeur, habitant d'Auignon, natif de nostre Ville de Troyes en Champagne, nous a fait remôntrer qu'il desireroit faire Imprimer vn Liure intitulé. *Zacchiæ Quæstiones Medicō-Legales*, de noueau augmenté de quantité d'Additions & de Conseils par l'Autheur, ce qu'il n'ose entreprendre sans auoir nos Lettres necessaires, qu'il nous a tres-humblement supplié de luy accorder. A ces Causes nous auons permis & permettons par ces presentes à l'exposant d'Imprimer, faire Imprimer, vendre & debiter ledit Liure en tous les lieux de nostre obeyssance, en vn ou plusieurs Volumes, en telles marges & tels caracteres, & autant de fois qu'il voudra, durant cinq ans, à compter du jour qu'il sera acheué d'Imprimer pour la premiere fois. Et faisons tres-expresses deffences à toutes personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, de l'Imprimer, vendre ny distribuer, en quelque lieu que ce soit de nostre obeyssance ny d'en extraire aucune chose sans le consentement dudit exposant, ou de ceux qui auront son droict sous pretexte d'augmentation, correction, changement de titres, fausses marques ou autrement, en quelque maniere que ce puisse estre, à peine de quinze-cens liures d'amende; payables sans deport par chacun des contreuenans, applicables vn tiers à nous, vn tiers à l'Hostel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit PIOT, de confiscation des exemplaires contrefaits, de tous dépens dommages & interests. A condition qu'il sera mis deux exemplaires dudit Liure en nostre Bibliotheque publique, & vn en celle de nostre tres-cher & feal le Sieur Mollé, Cheualier Garde des Sceaux de France, auant que de l'exposer en vente, & que les presentes seront registrées gratuitement & sans frais, dans les Registres de la communauté des Libraires de nostre bonne Ville de Paris, à peine de nullité d'icelles, du contenu, desquelles nous voulons & vous mandons que vous fassiez joüyr pleinement & paisiblement l'Exposant, & tous ceux qui auront droict de luy sans souffrir qu'il leurs soit fait ny donné aucun empeschement. Voulons aussi qu'en mettant au commencement ou à la fin dudit Liure vn Extraict des presentes, elles soient tenuës pour deüement signifiées, & que foy y soit adjoustée & aux copies collationnées par vn de nos Amez & feaux Conseillers & Secretaire comme à l'original. Mandons au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploicts necessaires, sans demander autre permission. Car tel est nostre plaisir, nonobstant oppositions ou appellations quelconques, & sans prejudice d'icelles, pour lesquelles nous ne voulons qu'il soit differé Clameur de Haro Chartres Normande, & autres lettres à ce contraires. Donné à Paris ce dix-neufviéme Mars, l'an de Grace mil six-cens cinquante-cinq. Et de nostre Regne le douziéme.

Par le Roy en son Conseil. LE IVGE.

Acheué d'Imprimer pour la premiere fois le 28. Aoust. 1655.